

ACADEMIA REPUBLICII SOCIALISTE ROMANIA

DICȚIONARUL
LIMBII ROMÂNE

(DLR)

TOMUL VIII
PARTEA A 5-A
LITERA P
PRESIN — PUZZOLANA

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMANIA

Presented to the
LIBRARY *of the*
UNIVERSITY OF TORONTO
by

Academia Republicii
Socialiste Romania
Biblioteca

DICȚIONARUL
LIMBII ROMÂNE

DICȚIONARUL
LIMBII ROMÂNE

DICȚIONARUL LIMBII ROMÂNE SE ELABOREAZĂ DE
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ ȘI DE LINGVISTICĂ
ȘI ISTORIE LITERARĂ DIN CLUJ-NAPOCA ȘI DE LINGVISTICĂ
ȘI ISTORIE LITERARĂ ȘI POEZIE DIN IASI
EDITAT DE EDITURA UNIVERSITĂȚII AL. I. CUZAIA DE IASI

DICȚIONARUL
LIMBII ROMÂNE

DICȚIONARUL LIMBII ROMÂNE SE ELABOREAZĂ DE
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ DIN BUCUREȘTI, DE INSTITUTUL DE
LINGVISTICĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ DIN CLUJ-NAPOCA ȘI DE CEN-
TRUL DE LINGVISTICĂ, ISTORIE LITERARĂ ȘI FOLCLOR DIN IAȘI

ACADEMIA REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

**DICTIONARUL
LIMBII ROMÂNE**

(DLR)

SERIE NOUĂ

TOMUL VIII

PARTEA A 5-A

LITERA P

PRESIN — PUZZOLANĂ

1984

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

79 717, BUCUREȘTI, Calea Victoriei nr. 125

Redactori responsabili:

IORGU IORDAN
ALEXANDRU GRAUR
ION COTEANU

Membri ai Academiei Republicii Socialiste România

Partea a 5-a a tomului al VIII-lea a fost elaborată în cadrul Sectorului de lexicologie și lexicografie al Institutului de Lingvistică din București, de următorul colectiv:

Redactori:

Dan BUGEANU
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC

Monica BUSUIOC
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC

Elena CIOBANU
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC PRINCIPAL

Zorela CREȚA
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC

Ion DĂNĂILA
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC PRINCIPAL

Valentina HRISTEA
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC PRINCIPAL

Lidia IONICA
FILOLOG

Iulia MANOLIU
FILOLOG PRINCIPAL

Lucreția MAREȘ
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC PRINCIPAL,
DOCTOR ÎN FILOLOGIE

Radu MICHAESCU
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC

Georgeta MITRAN
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC PRINCIPAL

Eleonora POPA
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC

Elena STÎNGACIU
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC

Zizi ȘTEFĂNESCU-
GOANGĂ

CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC

Filofteia TĂNĂSESCU
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC

Tatiana ȚUGULEA
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC PRINCIPAL

Ileana VULPESCU
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC

Ileana ZAMFIRESCU
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC

Revizori:

Elena CIOBANU
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC PRINCIPAL

Ion DĂNĂILA
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC PRINCIPAL

Luiza SECHE
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC PRINCIPAL,
DOCTOR ÎN FILOLOGIE

Au fost consultați pentru *etimologiile* din acest tom:

Alexandru GRAUR, membru al Academiei Republicii Socialiste România, București; Grigore BRÂNCUȘ, doctor în filologie, conferențiar, Universitatea București; Vladimir DRIMBA, doctor în filologie, conferențiar, Universitatea București; Theodor HRISTEA, doctor în filologie, conferențiar, Universitatea București; Bela KELEMEN, doctor docent în filologie, profesor, Universitatea din Cluj-Napoca; Gheorghe MIHAILĂ, doctor docent în filologie, profesor, Universitatea București; Nicolae URȘU, doctor în filologie, cercetător științific principal la Centrul de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor din Iași.

Corelații:

Cristina GHERMAN
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC

Redactori responsabili ai tomului al VIII-lea (partea a 5-a):

ION COTEANU
Membru al Academiei
Republicii Socialiste România

MIRCEA SECHE
Doctor în filologie, șeful Sectorului
de lexicologie și lexicografie
de la Institutul de Lingvistică
din București

PC
775
D53
t. 8
pt. 5

PRESIN s. n. v. *presenă*.

PRESINĂ s. f. v. *presenă*.

PRESING s. n. Tactică prin care fiecare component al unei echipe sportive (aflăte în apărare) își supraveghează în permanență adversarul direct, pentru a-i anihila acțiunile ofensive. Cf. L. ROM. 1962, nr. 3, 340. *Au practicat o apărare foarte avansată, deosebit de mobilă și de agresivă, o apărare care se apropie mult de pressingul din baschet.* SPORTUL, 1977, nr. 8456, 2/5, cf. M. D. ENC., DEX.

— Scris și: (după engl.) *pressing*. — Pl.: (rar) *presinguri*.

— Din engl. *pressing*.

PRESIRE s. f. v. *prăslre*.

PRESIUNE s. f. 1. Mărime fizică egală cu raportul dintre intensitatea unei forțe care apasă perpendicular (și uniform) pe suprafața unui corp și aria acelel suprafețe; forță care apasă (perpendicular și uniform) pe unitatea de suprafață ori pe suprafața unui corp; apăsare. *Să lase aerul să intre în flacoane dacă s-ar face împușinare de presiune înăuntrul aparatului.* MARIN, PR. I, 20/35. *Numai la un ger deosebit de mare sau la o presiune (apăsare) foarte tare se fac fluide.* BAIASCHI, M. II, 7/10. *Forma nasului poate suferi multe schimbări și prefaceri din cauză a presiunii (stringerii) ochelărilor.* FIS. 136/5. *Corpul omului suportă o enormă presiune... care este insensibilă pentru dînsul.* DRĂGHINEANU, C. 120. *Cerevelile ferestrelor se curmă sub presiunea zidurilor vechi.* EMINESCU, N. 38, cf. DDRF. *Căldura specifică a gazelor este dată sau la presiune constantă... sau la volum constant.* IOANOVICI, TEHN. 9. *Nituri pentru rezervoare fără presiune.* SOARE, MAȘ. 56. *Volumete stut invers proporționale cu presiunile, atunci cînd temperatura gazului rămîne constantă.* MACAROVICI, CH. 40, cf. LEG. EC. PL. 286. *Din cauza ploilor abundente presiunea muntelui prin care se sapă tunelul era deosebit de mare.* ȘCINTEIA, 1952, nr. 2372. *O apă al cărei debit se află mereu sub aceeași presiune.* v. NOM. ianuarie 1954, 199. *Se numește presiune raportul dintre intensitatea unei forțe și suprafața pe care se exercită perpendicular.* CIȘMAN, FIZ. I, 248. *A dat presiune prea mare la abur.* DEMETRIUS, C. 40. *Hidrogenul va fi dat la o presiune de 12 atmosfere.* BARANGA, I. 199. *Aerul sub presiune astupă parcă gura omului.* PREDĂ, R. 124. *Se scufundă încă o dată și simți în arecți presiunea amețitoare.* BANU, P. 230. *Presiunea gazelor se exercită pe o mai mare suprafață.* VIN. PESC. octombrie 1964, 2. *Să mai vadă o dată locul accidentului, să înțeleagă de ce se prăbușiseră armăturile, ce presiune era.* v. ROM. ianuarie 1965, 63. $\diamond$ *Presiune atmosferică* (sau *a atmosferei*) = presiune (1) exercitată de către atmosferă asupra suprafeței pămîntului și a corpurilor situate pe ea, indiferent de orientarea acestei suprafețe, și care variază în funcție de condițiile atmosferice, de altitudine și de latitudine etc. *Presiune atmosferică.* HELIADE, A. 127/19. *Presiune ordinară a atmosferei.* MARIN, PR. I, 34/7. *Cauza care face ca mereurul să rămînă ridicat înălțuntru barometrului este presiunea atmosferică.* PONI, F. 71, cf. ALEXI, W. *În fiecare dimineață notez temperatura, vînturile, presiunea atmosferică.* SEBASTIAN, T. 32, cf. 10, DS. *Presiune osmotică* v. o s m o t i c. *Presiune radiculară* = presiune (1) care apare în celulele vii ale rădăcinii unei plante și care determină împingerea apei în sus. Cf. M. D. ENC. $\diamond$ L. o c. a d v. *Sub presiune* = gata de a începe să funcționeze, de a se pune în mișcare sub acțiunea presiunii (1). *Mașinile... drăciiau sub presiune.* MIRONESCU, S. A. 113. *O locomotivă va sta continuu sub presiune.* GALAN, Z. R. 78. $\diamond$ (Și în sintagmele *presiune arterială*, M. D. ENC., DEX, *presiune sanguină*, *presiunea stîngelui*) Forța elastică reactivă a pereților arterelor față de

forța exercitată asupra lor de presiunea stîngelui impulsionat de inimă; tensiune. *Dozele mari de medicamente digitale produce o ridicare a presiunii.* DANIELOPOLU, F. N. II, 36. *Temperatura și presiunea stîngelui pot să scadă.* BELEA, P. A. 151. *Presiunea crescută... produce reflexe patologice.* ABC SĂN. 381.

2. Fig. Constrîngere (morală, economică, socială, politică) exercitată asupra cuiva (spre a face ceva împotriva voinței, dorinței, preferinței etc. sale). *Era mai sigur dacă revoluționarii nu făceau presiune asupra Camerei.* BOLINTINEANU, O. 431. *Un fel de presiune... a opiniei publice în contră-i.* MAIORESCU, CH. I, 317. *Odată ce le-a dat drumul persoanelor sale, nu se mai amestecă deloc, nu mai face nici o presiune morală asupra-le.* CARAGIALE, O. III, 61, cf. BĂRCIANU. *Cărțile religioase... se tipăriră în Ardeal sub presiunea oficială a calvinilor.* IORGA, L. II, 55. *Vă rog să nu terorizați pe alegători! Aici nu se permite nici o presiune.* REBREANU, I. 297. *Cele cteva punete de vedere în plus la C. Negruzi... se datorează presiunii împrejurarilor de pe vremea sa.* IURĂILEANU, SP. CR. 101. *O bruscă și înfricoșată presiune a inamicului.* SADOVEANU, O. VI, 416. *În măsura în care a izbucnit să se elibereze de presiunea retorică a vremii, intră Filimon în galeria novatorilor prozei românești.* VIANU, A. P. 61. *Amenințarea cu exproprierea era deci numai un mijloc de presiune pentru a sili pe boieri să se asocieze mișcării lui Tudor.* OȚETEA, T. V. 145. *Făceau intervenții și presiuni.* STANCU, R. A. V, 288. *Sub presiunea poporului care își manifestase cu putere hotărîrea, Cuza a fost proclamat domn al Munteniei.* ȘCINTEIA, 1954, nr. 2878. *Fu nu admit presiuni morale... asupra persoanei mele.* GALAN, Z. R. 24. *Face demersuri și uzează de toate presiunile.* v. ROM. octombrie 1964, 92. *Deportarea... slăbea presiunea barbară la frontiera dunăreană.* II. DAIGVICIU, D. 125. $\diamond$ (RAR) *Stare de apăsare sufletească.* *Nu mi-ar părea rău să ne vedem cteva momente, să mai mă scatur de presiunea sub care am fost atîta vreme copleșit.* CARAGIALE, O. VII, 109.

— Scris și: (rar, după fr., lat.) *pressiune*. — Pronunțat: -sî-u-. — Pl.: *presiuni*. — Și: (învechit) *prêsle* s. f.

— Din fr. *pression*, lat. *pressio*, -onis.

PRESINĂ adj. (Prin Maram.; într-un desclntec; despre o ființă supranaturală de sex feminin) Care dispune de sănătatea cuiva, care poate lua sănătatea cuiva sau da sănătate cuiva. Cf. DR. IV, 745. *Ș-o audzil dîzna Presna Ș-o strigat.* I. PAPAIAĞI, M. 133. *Tu, dîznă, Presnă, D'e nu-l îf duce pu'erea la pu'ere, Sănăta'ea la sănătate, Cîontu la cîont.* id. ib. $\diamond$ (Substantivat) *Ș-o luat Ion Pă cale... Ș-o tllit eu marele, Cu tarle, Cu dîzna, Cu presna, Cu Magdălina.* id. ib. 132.

— Pl.: *presne*.

— Cf. lat. *persona*.

PRESLĂȘ s. m. (Neobișnuit) Persoană care lucrează la o publicație periodică, în domeniul publicisticii. Cf. SCL 1973, 43.

— Pl.: *preslași*.

— Contaminare între *breslaș* și *presă*.

PRESLĂVI vb. IV v. *proslăvi*.

PRESLIȚĂ s. f. v. *prîslîță*.

PRESLÓP s. n. v. *prîslóp*.

PRESLŪGĂ s. f. v. *prîslugă*.

PRESLUȘNIC s. m. (Învechit, rar) Persoană neasculțătoare, nesupusă. *Stareful nu vru să să potoaie, ee-l goni ca pre un preslușnic.* DOSOFTI, V. S. decembrie 1964/3.

— Pl.: *preslușnici*.

— Din slavonul прѣслушникъ.

PRESNÉL s. n. v. prlsnel.

PRÉSNIĆ, -Ă adj. v. prlsnic.

PRESOCIALÍST, -Ă adj. Care este (imediat) anterior socialismului, care se referă la timpul (imediat) anterior socialismului, specifice perioadei care precedă socialismul. *Allt în epoca presocialistă cît și în socialism, dezvoltarea societății reprezintă... un proces necesar, bozat pe legi obiective și determinat istoricește.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 10, 94, cf. L. ROM. 1959, nr. 1, 86. *La chemarea revoluției muzico tindea așadar să-și reapele prestigiul filozofie cu care o înzestrase cea mai mare mișcare revoluționară presocialistă.* s. ianuarie 1961, 75.

— Pronunțat: *-ei-a-*. — Pl.: *presocialiști, -ste*.

— Pref. *pre-*+socialist.

PRESÓR subst. I. S. n. Dispozitiv la mașina de cusut, care apasă materialul de lucrat pe placa mașinii și permite deplasarea materialului. Cf. LTR², DL, DM, DN², DEX.

2. S. m. și f. Muncitor calificat care lucrează la o presă (1, 3): presator. Cf. LTR², DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *presori, -oore*.

— Din fr. *presseur*.

PRESORÁ vb. I v. presăra.

PRESORECEPTÓR s. m. Terminație nervoasă senzitivă situată în pereții unui vas sangvin, care recepționează variațiile de presiune din interiorul vasului. Cf. D. MED., M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *presoreceptori*.

— Preslune+receptor.

PRESOSÍ vb. IV v. prlsosl.

PRESOSINȚĂ s. f. v. prlsosință.

PRESOSITÓRIU, -IE adj. v. prlsositor.

PRESOSTÁT s. n. Aparat pentru măsurarea, controlul și reglarea presiunii unui fluid dintr-o încăpăre închisă, dintr-o încăntă. *Presostatele sînt folosite, de exemplu, la comanda unui injector automat sau semiautomat.* LTR², cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *presostate*.

— Din fr. *pressostat*.

PRESPÁN s. n. (Și în sintagma *carton prespan*, NICA, L. VAM. 203) Carton dur, rezistent, satinat, fabricat din mai multe straturi de celuloză, de obicei de culoare brună-portocalie, cu multiple întrebunări în industria electrotehnică (ca izolator), în poligrafie etc. Cf. NICA, L. VAM. 203. *Materiale electroizolante... prespan, lustafan.* ȘCINTEIA, 1960, nr. 4 859, cf. LTR², DN², DER, DEX.

— Seris și: (după germ., fr.) *presspan*. — Pl.: *prespanuri*. — Și: *prespán* s. n.

— Din germ. *Presspan*, fr. *presspahn*.

PRESPAPIÉR s. n. Obiect greu de birou care se așază peste hîrtii pentru a le împiedica să se împrăștie. *Cu mîntea sfredelită de un gînd absurd, privirea i s-a abătut, prin întuneric, pe prespapirul masiv.* V. ROM. martie 1958, 46, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: *-pi-er-*. — Pl.: *prespapieruri*. — Și: *prespaplr* s. n.

— Din fr. *presse-papiers*. — *Prespaplr* < germ. *Presspapier*.

PRÉSPAPIR s. n. v. prespapier.

PRESPORÍ vb. IV. *Tranz.* (Regional) A reuși să facă, să realizeze, să ducă la bun sfîrșit (Budești—Sighetu Marmăției). ALR I 1377/350.

— Prez. ind.: *presporese*.

— Pref. *pre-*+sporl.

PRÉSPRE prep. v. peste.

PRESTÁ vb. I. 1. *Intranz.* (Învechit, rar; urmat de determinări introduse prin prep. „la“) A participa. *A prestat la primele lucrări ale Camerii din sesia precedentă.* CR (1846), 5¹/34.

2. *Tranz.* (Complementul indică diverse feluri de munci, activități, servicii etc.) A executa, a îndeplini, a desfășura, a depune (în mod sistematic, organizat). *Prestară această robotă vreo 6 ani.* BARIȚIU, P. A. I, 658, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Plină acum nu făcaser nici o greșală în serviciul pe care i-l prestom domnului Georges.* MIHĂESCU, D. A. 49. *Obligația pentru țăranii dezrobiți și pentru satele boierești supuse la dajdie de a presta cloca și a da zeciuială din produsul delniței lor se menține.* OȚETEA, T. V. 34. *Personalul necolificot... care nu prestează zilnic orele legale minimale va putea fi salarizat și eu salarii sub minimum.* LEG. EC. PL. 280, cf. L. ROM. 1959, nr. 2, 84. *Tinerii fii de boieri nu mai slujeau în vremea sa la curtea altor boieri mai mari, înainte de a fi trimiși să presteze slujbă la curtea domnească.* STOICESCU, S. D. 75, cf. 263. *În unele țări ale lumii... tinerii au descori de prestat o muncă extenuantă și abrutizantă.* V. ROM. noiembrie 1962, 87, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ *EX PR.* A presta (nu) jurămint = a depune jurămint în condițiile prevăzute de lege (sau de uz). Cf. DDRF. *Un jurămint fusese prestat... între Șerban Vodă și acela pe care mîntenii îl făcuse domn la 1685.* IORGA, L. I, 308, cf. CADE. *Expertul va presta legiuitul jurămint.* KLOPȘTOCK, F. 312. A presta omagiu (sau jurămint de credință) = (despre vasali) a depune jurămintul de credință și supunere către suzeranul său. *În 1387 același Petru al Mușatei prestează omagiu regelui Vladislav Jagello.* BUL. COM. IST. V, 33. *Va veni să presteze la Colomeca jurămint de credință regelui său.* SADOVEANU, O. XII, 347.

— Prez. ind.: *prestez*.

— Din lat. *praestare*, it. *prestare*.

PRESTÁBIL, -Ă adj. (Neobișnuit) I. (Despre oameni) Apt, capabil de muncă. Cf. ALEXI, W.

2. (Despre mașini, unelte) Care dă randament. Cf. ALEXI, W.

— Pl.: *prestabili, -e*.

— Presta + suf. *-bil*.

PRESTABILÍ vb. IV. *Tranz.* A stabili, a fixa, a orîndui dinainte; (învechit) a preface. *El nu-și putea explica această armonie prestabilită între gîndirea lui proprie și viața cetelor îngerești.* EMINESCU, S. 69, cf. GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Arhitectura stă exclusiv pe bazele geometriei și proporțiile unui edificiu sînt prestabilite.* CĂLINESCU, I. 14, cf. DL, DM, DN². *Raportul orice scriere la același criterii prestabilite metodice, nu vom accepta decît ceea ce se conformază doicilor acestor criterii.* V. ROM. decembrie 1961, 123, cf. M. D. ENC., DEX.

— Prez. ind.: *prestabilese*.

— Pref. *pre-* + stabili (după fr. *prétabilir*).

PRESTABILÍT, -Ă adj. Stabilit, fixat, orînduit dinainte; (învechit) prefapt, (învechit, rar) preașezat. Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *În realitate totul s-a petrecut după un plan prestabilit.* OȚETEA, T. V. 169. *Puțin mai înainte călătorise aproape un an, după un itinerar prestabilit.* CĂLINESCU, C. O. 208. *Traectoria evolutivă [a vieții organismelor] într-un sens determinat și prestabilit nu are nimic dintr-o lege imuabilă.* PARHON, N. 124. *Aspectul dezgustător al vieții*

e copios zugrăvit, cu aglomerare de amănunte ce vădese un criteriu prestabil. CONSTANTINESCU, s. 1, 38. Adversarii realismului socialist pretind să limiteze aria la reprezentarea mecanică a unor teze fixe, prestabilite. 7 noiembrie 1962, 15. La aceasta se adaugă o seamă de judecăți prestabilite. ib. mai 1964, 66, cf. DEX.

- Pl.: prestabiliți, -le.
- V. prestabil.

PRESTANȚĂ s. f. Ținută, înfățișare, atitudine impunătoare, demnă, plină de gravitate a unei persoane; efect produs asupra cuiva de aceste însușiri. Cf. BĂRCIANU, ALEXU, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Manoelul din ochiul drept... îi dădea a prestașă de om de stat.* MINONESCU, s. A. 110. *Prestașă lui trupească și inorală îmi umplea inima.* GALACIION, A. 25, cf. id. o. A. 11, 318. *Tinărul cu prestașă ofițerească o văzuse coborînd dintr-un vagon de clasa întâia.* TEODOREANU, M. II, 205. *Prestașă aceasta e cu atât mai remarcabilă cu cît era de natură pur marală.* OȚETEĂ, T. V. 88. *Avea un soi de prestașă fizică, care-i venea și din pricină că hainele eraite la Paris îl îmbrăceau de minune.* CAMIL PETRESCU, o. 1, 303. *Șapte delegați..., numai persoane cu greutate și prestașă.* GALAN, z. R. 135. *Familia, foscînă din toldeauna de prestașă lui, e bucurioasă că ritmul spectacolului a fost regăsit.* v. ROM. octombrie 1964, 88. *Am rămas credincioasă profesiei mele, care cere prestașă, disciplină.* 7 decembrie 1964, 32, cf. M. D. ENC., DEX.

- Pl.: (rar) prestașe. CADE.
- Din fr. prestancee.

PRESTĂRE s. f. Acțiunea de a presta (2) și rezultatul ei; prestație (2). Cf. DDNF, BĂRCIANU, CADE. *Unitățile de prestări de serviciu din cadrul caoperației meșteșugărești au un rol însemnat în satisfacerea nevoilor de zi cu zi ale oamenilor muncii.* ȘCINTEIA, 1954, nr. 2863. *A rămas... în fabrică după prestarea orelor de serviciu.* v. ROM. octombrie 1954, 109, cf. DM, M. D. ENC., DEX. ◇ *Prestarea jurământului=depunere a jurământului în condițiile prevăzute de lege (sau de uz). Prestarea jurământului de către martori ar impune... solemnitatea ședințelor de judecată.* ȘCINTEIA, 1967, nr. 7585.

- Pl.: prestări.
- V. presta.

PRESTATAL, -Ă adj. Care este anterior existenței unui stat, privitor la perioada care precedă existența statului, specific acestei perioade. *Activități de obști formînd organizații prestatate se pot deosebi și pe teritoriul fărăi noastre înainte de formarea statelor feudale.* PANAITESCU, o. 7, 29, cf. 65, DEX.

- Pl.: prestatali, -e.
- Pref. pre- + statal.

PRESTĂȚIE s. f. 1. Formă de impozit care consta în efectuarea unei cantități (gratuite) de muncă sau (mai rar) în predarea unor produse ori a unei sume de bani în folosul stăpînului feudal, pentru realizarea unor lucrări de interes obșteșc etc.; muncă, produse, bani care constituie această formă de impozit. *Răseumpărarea prestașilor (rabatelor).* BĂRBIȚU, v. A. III, 429. *Cloca sau boierescul era sau este o prestașie în muncă echivalentă cu chiria pămîntului.* KOGĂLNICEANU, s. A. 112. *Clăcașii, dînd prestașii în natură și bani proprietarilor..., plătesc suma de 275... agorul.* I. IONESCU, M. 146, cf. ALEXU, W. *Bir nu se mai dă, zile de prestașie nu se mai fac.* PETICĂ, o. 207. *[Țăranului] să-i vorbești despre lucruri pipăibile. Ce-l doare pe el... pămîntul, birurile, prestașia.* C. PETRESCU, I. II, 138. *Ptrăște picherului oamenii care nu ies la prestașie.* POVA, v. 82. *Au venit cu lucasările pentru prestașii.* SADOVEANU, o. III, 285. *Scotînd oamenii la prestașii (pentru drumuri, cetăți, poduri, iazuri, mari etc.).* OȚETEĂ, T. V. 49.

Răseala lui Tudor Vladimirescu de la 1821 n-a adus... fărînimii așurarea prestașilor. v. ROM. noiembrie 1954, 140. *Această stăpînire [a domnului] se exercită asupra satelor neprivilegiate, sub forma dărilor și prestașilor în muncă.* PANAITESCU, o. 7, 78. ◇ *P. gener. Obligație (2) materială. Se consideră ca o locașie orice caneeșie timpară a unui imobil drept o prestașie anuală sub orice titlu ar fi fîcută.* HAMANGIU, C. C. 359. *Imobilele... care servesc ca locușie pentru membrii personalului consulatelor sînt scutite de impozite și alte prestașii.* NO (1963), 28.

2. Acțiunea de a presta (2) și rezultatul ei; prestare. *Beneficiile... incluse... în tarifele de prestașii de serviciu se vor vărsa după cum armeză... LEG. EC. PL. 159, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. ◇ Prestașie de jurămînt=depunere a jurămîntului în condițiile prevăzute de lege (sau de uz). Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE.*

- Pl.: prestașii. - Și: (astăzi rar) prestașie, (regional) precistașie (GLOSAR REG.) s. f.
- Din fr. prestation, lat. praestatio, -onis.

PRESTAȘIUNE s. f. v. prestașie.

PRESTAVLENIE s. f. (Învechit, rar) Moarte (2). *A sa prestavlenie prîndînd veaste, lăsu pustia și veni la Ț[a]rigrad.* DOSOFTEI, v. s. octombrie 65⁷/25, cf. septembrie 28⁷/20.

- Pl.: prestavlenii.
- Din slavonul ПРѢСТАВЛЕНІЕ.

PRĚSTĚ prep. v. peste.

PRESTĚNĪ vb. IV v. pristĚnĭ.

PRESTĚPENIC, -Ā adj. v. preastĚpnic.

PRESTĚVĀLĀ s. f. v. prĚstĚvĀlĀ.

PRESTĚVĀLĪ vb. IV v. prĚstĚvĀllĪ.

PRESTĚVĪ vb. IV v. pristĚvĪ.

PRESTĚVĪRE s. f. v. pristĚvĪre.

PRESTĚVĪT, -Ā adj. v. pristĚvĪtĪ.

PRĚSTE prep. v. peste.

PRESTĚGĀLĀ s. f. v. prĚstĚvĀlĀ.

PRESTĚLCĀ s. f. v. pestecĀ¹.

PRESTELEĀNCĀ s. f. (Prin sud-vestul Munt.) Pesteleă¹ (I). Cf. II XIV 87, 187, com. din TURNU-MĂGUNELE.

- Pl.: presteleni.
- Presteleă + suf. -eancă.

PRESTĚRCĀ s. f. v. pestecĀ¹.

PRESTĚSĀ s. f. v. presteșă.

PRESTĚTĀ s. f. (Franzuzism rar) Promptitudine și agilitate într-o acțiune. Cf. ALEXU, W. *La semnalul soneriei răsărise eu din pămînt... luncetînd eu presteșă pe lueiul parchetului.* TEODOREANU, M. II, 23, cf. 158.

- Și: prestésă s. f. ALEXU, W.
- Din fr. prestesse.

PRESTĚVĀLĪ vb. IV v. prĚstĚvĀllĪ.

PRESTIDEGITĀTOR s. m. v. prestĪdegĪtator.

PRESTIDEGITĀȚIE s. f. v. prestĪdegĪtașie.

PRESTIDEGITĂCIUNE s. f. v. prestĪdegĪtașie.

PRESTIDIGICĂTOR s. m. v. prestidigitator.

PRESTIDIGITĂTOR s. m. Specialist în prestidigitație; scamator. *Nici cred că domnitorul ar fi medaliat pe un prestidigitator.* ALECSANDRI, s. 88. *Prestidigitatorii obișnuiesc ... a prezenta mai întâi două obiecte și de a face apoi să dispară unul din ele în mîncă.* MAJORESCU, CR. II, 63, cf. BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Cu delicatețe de prestidigitator, apucă de un colț o hîrtie de o sută.* C. PETRESCU, C. V, 55, cf. SCRIBAN, D. *Prestidigitatorul scoala 24 de cutii, una dintr-alta, și din cea din urmă o fantomă, iar după reprezentație te invita să repeși păcăleala în familie.* ARGHEZI, B. 66, cf. DM, M. D. ENC., DEX. ♦ Fig. *Persoană care posedă o mare agilitate a mîinilor. „Notele” sar vertiginos și totuși exact de subț degetele unui prestidigitator al pianului.* IBRĂILEANU, S. 6, cf. DM, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: prestidigitatori și (învechit) prestidigitători (DDRf). — Și: (învechit, rar) prestidigicător (ALENI, W.), prestidigicător (STAMATI, D.), prestigicător (ARISTIA, PLUT.) s. m.

— Din fr. prestidigitateur.

PRESTIDIGITĂȚIE s. f. Arta și tehnica de a produce iluzii (optice) prin mișcări abile și rapide ale mîinilor; p. ext. iluzie (optică) provocată de prestidigitator cu ajutorul acestei tehnici; scamatoric. Cf. DDRf, ALENI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ Fig. *Rafinările de analiză ... produc aproape efectul unei prestidigitațiuni logice.* ARHIVA, II, 652. ♦ Fig. *Agilitate deosebită a mîinilor pe care o posedă cineva. Tehnica pianului nu poate face obiectul unei performanțe sau al unei prestidigitațiuni aerobice.* M 1960, nr. 8, 9.

— Pl.: (rar) prestidigitații. — Și: (astăzi rar) prestidigitațiune, (învechit, rar) prestidigitație (STAMATI, D.), prestidigitație (id. ib.) s. f.

— Din fr. prestidigitation.

PRESTIDIGITAȚIUNE s. f. v. prestidigitație.**PRESTIGIĂTOR** s. m. v. prestidigitator.

PRESTIGIOS, -OĂSĂ adj. 1. (În dicționarele din trecut) Care ține de prestigiu (2), referitor la prestigiu, provocat de prestigiu; care face magie (1), vrăji, farmece. Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D., ȘĂINEANU, D. U.

2. Care are un mare prestigiu (1), care se bucură de un mare prestigiu; care impune, impresionează, încintă etc. prin calități deosebite (de ordin moral, spiritual etc.). *Vedeam bine că asupra acestei ființe așa de prestigioase apasă ascunsă cine știe ce amărăciune.* CARAGIALE, O. V, 202, cf. ALENI, W. *Statuia aceasta prestigioasă ținea în mîna dreaptă un sceptru.* CANDREA, F. 139. *Omul prestigios căruia îi datorăm acest mărgăritur al scenei românești s-a folosit în calea lui alintată de succese.* GALACIION, A. 229. *Acea acumulare de asociații în jurul impresiei unice care face ușor de recunoscut modelul prestigios.* VIANU, A. P. 393. *Antichitatea clasică ... opunea autorității bisericăști autoritatea unei doctrine tot atât de prestigioasă, dar întemeiată pe simțul comun.* OȚETA, R. 332. *Amintirile lui de copil, străvechi, persistente și prestigioase, îi revin una câte una.* OPRESCU, S. 126. *A reușit să devină filozoful oficial ... alăturându-și numele prestigios la acela al lui Leibnitz.* BLAGA, G. 139. *Străzile sînt prestigioase de mișcare și lumină.* RALEA, S. T. I, 323. *Au contribuit eficient la reușita prestigioasă a spectacolului omagial.* T iulie 1961, 73. *De la început redacția a apelat la colaborări prestigioase.* V. ROM. ianuarie 1965, 213. *Școala compo-nistică românească ... dobindește tot mai dese și prestigioase afirmări internaționale.* CONTEMP. 1966, nr. 1 019, 6/5.

— Pronunțat: -gi-os. — Pl.: prestigioși, -oase.

— Din fr. prestigieux.

PRESTIGIU s. n. 1. Autoritate deosebită de care se bucură cineva sau ceva datorită însușirilor sale morale, cunoștințelor, talentului, situației sociale, unor trăsături specifice pregnante etc. V. v. a ză, considerație, ascendent. *Muza modestă s-au fost învățat în veșminte timpene și cu agiutorul acestui prestigiu ... inimile s-au înclintat.* ASACHI, M. II, 4/13. *Înainte amorului și a morții prestigiu nobleței dispăre și oamenii devin toți egali.* FILIMON, O. I, 327. *Rezultatele cununii pierduseră orice fel de prestigiu.* HASDEU, I. V. 5. *Voi ... ați mîrit prestigiu nobleței românești.* ALECSANDRI, POEZII, 480. *Cei mai mulți nu sînt nobili și prin urmare nu au prestigiu.* BOLINTINEANU, O. 444. *Luarea Rahovei consfințește ... prestigiul armatei române.* MAJORESCU, D. II, 103. *Cu aceasta își susține totdeauna prestigiu un om reputat îndrăzneț — cu liniștea.* CARAGIALE, O. II, 19. *Cînd scîză al său prestigiu ... Moise, fața și-o ascunde între mîinile anguste.* MACEDONSKI, O. I, 100. *Bucurîndu-se de un prestigiu deosebit în stîrul familiei, fu poștit zgomotos să-și spună părerea.* REBREANU, I. 74. *Prestigiul lui Eminescu s-a înălțat tot mai sus.* LOVINESCU, C. IV, 14, cf. id. s. I, 149. *Cel ce ne invadează cartea are ... un nume și un prestigiu pe care nu le mai are nimeni altul.* GALACIION, A. 371, cf. BRĂESCU, O. A. II, 119. *Și-a restabilit prestigiul într-o secundă și, regîsîndu-și echilibrul profesional, și-a luat iarăși ael aer de canecar nelcuburat.* VLASIU, D. 108. *Prestigiul pe care-l avea ... și situația lui materială ... îl țineau ridicat și-n prapriii săi ochi.* SADOVEANU, O. IX, 168. *Cred că nici unul dintre români nu se bucură astăzi ... de o faimă și de un prestigiu mai mare ca Brăneuși.* OPRESCU, S. 121. *Trecea drept un magistrat cu prestigiu.* CĂLINESCU, S. 67. *Prestigiul vechii culturii se păstrează deci în toate secolele care au urmat prăbușirii ortodurii selcavagiste.* VIANU, L. V. 14. *De unde oare își trăgea omulețul acesta misteriosul lui prestigiu?* VINEA, L. I, 27. *Prestigiul și miracolul său artistic stă în această complexitate.* CONSTANTINESCU, S. I, 72. *Prestigiul lui Pătrașcu o ferise ... de adevărata părere pe care o avea lumea despre ea.* PREDĂ, M. S. 38. *Ptîna acum fusese un elev silitor, își estigase prestigiul în liceu.* T. POPOVICI, S. 95. *Prestigiul noii metode de creație a sporit.* V. ROM. septembrie 1958, 5. *Cultura și teatrul românesc și-au dobindit un mare și meritat prestigiu peste botare.* T august 1961, 110. ♦ Loc. adj. **De prestigiu** = prestigios. *O distribuție de prestigiu ... [dovedește] s'răduința de a prezenta textul în cea mai bună lumină.* ib. decembrie 1964, 45. *Numeroasele realizări de prestigiu îi conferă fără îndoială un nivel artistic general ridicat.* V. ROM. ianuarie 1965, 151. *Animași de dorința unei victorii de prestigiu, bucurăsenii au pătruns de mai multe ori în cercul advers.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 943. *E o încreiere izvoită dîntro obligație de prestigiu, de a ține pasul într-o cursă în care ne-am angajat pe plan internațional.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 150, 7/2. ♦ Fig. (Astăzi rar) Aspect seducător, fermecător. *Încîntător; ceea ce seduce, farmecă, încîntă. Razele soarelui curate și încă reci pînă ... pe casele strîmbe și pe gardurile neegale o poalează care le dă un prestigiu nou.* IBRĂILEANU, A. 106, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Intra oare, în turburarea mea, și ceva din prestigiu a celui obraz atât de drag?* GALACIION, O. 58.

2. (Învechit) Iluzie atribuită magici, vrăjii, farmecului, unor cauze supranaturale etc. Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D. *Cît pe maluri lungă Arno, rătăcitul călător Se socotea sub prestigiu anui vis amăgitor.* ALECSANDRI, P. II, 153, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE.

— Pl.: (rar) prestigiu. — Și: (rar) prestij s. n. ALENI, W.

— Din fr. prestige. Cf. lat. praestigium.

PRESTIJ s. n. v. prestigiu.

PRESTISSIMO adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) În tempo extrem de rapid. Cf. *IVELIA, D. M., DN, M. D. ENC.* ♦ (Substantivat, n.) Compoziție sau parte dintr-o compoziție muzicală executată în acest tempo. Cf. *IVELIA, D. M., DN, M. D. ENC.*

— Din it. *prestissimo*.

PRESTÎȚ, -Ă adj. v. *pestriț*.

PRESTÎPNIC, -Ă adj. v. *preastpnic*.

PRESTO adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) În tempo rapid. Cf. *IVELIA, D. M., DN, DER, M. D. ENC., DEX.* ♦ (Substantivat, n.) Compoziție sau parte dintr-o compoziție muzicală executată în acest tempo. Cf. *IVELIA, D. M., DN, DER. Adagio din partea a patra se bazează pe... presto-ul care va interveni cu tonica. M. 1965, nr. 4, 18/2, cf. M. D. ENC., DEX.*

— Din it. *presto*.

PRESTOGOLÍ vb. IV. Refl. (În dicționarele din trecut) A se rostogoli (1) (peste ...). Cf. *GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W.*

— Prez. ind.: *prestogolese*.

— Pref. *pre-* + [ro]stogoli.

PRESTOIÍ vb. IV. Intrans. (Învechit) A fi prezent, a fi de față. *Că aproape e ziua pericrii lor, și trairite stătu gata voaao (prestoira gotoviuțele voastre c. v). PSALT. 317. Prestoira gotoviuțele vaastre. CORESI, PS. 416/44, cf. DILER II, 525.*

— Prez. ind.: *prestoiesc*.

— Din slavonul *прѣстѣти*. Cf. *pristoi!*.

PRESTÓL s. n. v. *pristol*.

PRESTRĂNEPÓT s. m. (Învechit) Fiul strănepotului sau al străneptei, în raport cu părinții străbunicului sau străbunicii. Cf. *LONGA, S. D. VI, 77. Fiind eu mai sus numitul prestrănepot a lui Șanta Gheorghie (a. 1801), id. ib. XVII, 208. Să-i fie lui și de la noi uric... strănepoșilor și preastrănepoșilor și la tot neamul lor (a. 1804), id. ib. XXI, 283.*

— Pl.: *prestrănepoși*. — Și: *preastrănepót* s. m.

— Pref. *pre-* + *strănepot*.

PRESTĪRĂ s. f. v. *păstură*¹.

PRESUCEĂ s. f. (Prin nordul Munt.) Bucată de lemn prevăzută cu un cirlig metalic, care ajută la împletirea nojițelor pentru opineii. Cf. *STOIAN, PĂST. 52, BĂDULESCU-CODIN.*

— Pl.: *presucele*.

— Cf. *presueci*.

PRESUCÍ vb. IV. Trans. I. (Regional) A răsuca (1), a luvirti. Cf. *IDRG.*

2. (Prin Ban.: complementul indică aluatul) A frământa. *Prăsușim pila. DR. VII, 86, cf. SFC I, 10.*

3. (Regional): complementul indică materialele textile) A însăila (Sînmihaiu Almașului-Zălau). *ALR SS II h 525/28t, cf. SFC I, 10.*

— Prez. ind.: *presucec*.

— Pref. *pre-* + *sueci*.

PRESUCÍT, -Ă adj. (Regional) Răsucait (2) (Tirgoviște). *PĂSCULESCU, L. P. 41. Tot maseuri hrăniți, Cu colții ieșiți, presuciți, id. ib. Berbecii... Cu carnițe-nvolte, Învoalte, presucite, id. ib.*

— Pl.: *presuciți, -te*.

— V. *presueci*.

PRESÚDSTVIE s. f. v. *presustvie*.

PRESÚDSVIE s. f. v. *presustvie*.

PRESÚDAIE s. f. v. *presustvie*.

PRESUMÉT s. m. (Învechit, rar) Om foarte semeț, foarte îndrăzneț, foarte cutezător. *Presumețul își duce cutezătoarea sa speranță ptină la cămăru, ptin de cutezanță de a întreprinde orice. CASSELLA, V. 217*

— Pl.: *presameți*.

— Prea + *sumeț*.

PRESUMETÍE s. f. (Învechit, rar) Semeție, trufie, orgoliu excesiv. *Orgoliul face ca să ne stimăm... Presumefia, ca să ne lingușim de o putere vană. CASSELLA, V. 236, cf. L. NOM. 1960, nr. 4, 74.*

— *Presumet* + suf. *-ie*.

PRESUPOZÍȚIE s. f. (Rar) Supoziție prealabilă. V. *presupunere*. *Să vedem însă de unde își are începutul această absurdă presupuzițiune. HASDEU, I. V. 221, cf. IORDAN, L. R. A. 482. Presupunerea din partea donușoarei presupuziția eă el nu înțelegea. CĂLINESCU, E. O. II, 75.*

— Pl.: *presupoziții*. — Și: (Învechit) *presupozițiune* s. f.

— Din fr. *presupposition*.

PRESUPOZÍȚÍUNE s. f. v. *presupoziție*.

PRESUPUITÓR, -OĂRE adj. (În dicționarele din trecut) Bănuitor, suspicios. Cf. *DRF, BĂRCIANU, ALEXI, W.*

— Pronunțat: *-pa-i-*. — Pl.: *presupuitori, -oare*.

— *Presupune* + suf. *-itor*.

PRESUPÚNE vb. III. Trans. I. A avea ca premisă existența prealabilă a unui lucru, a fi condiționat de ...; a implica. Cf. *DRLU. Cel ptină astăzi... stat, precum din sine însăși mare strămutare mărturisese și mare putere presupun. SIMB. PL. 4/6. Matematica practică presupune pe cea teoretică ale căria reguli generale se apleacă la citimii speciale. POENARU, E. A. 2/4. Susal presupune tu noi dorința de a întrece pe semenii noștri. CR (1846), 51²/52. Reguli ce presupun o autoritate extinătoare. NOM. LIT. 383²/2. Materialismul economie presupune însă lupta de clase. IONESCU-RION, S. 128. Moralismul presupune gustul ideilor generale și spirit de generalizare. IBĂNILEANU, S. L. 9. Adevărata artă presupune simpatie. SADOVEANU, O. VI, 252. Noțiunea presupune cultură. D. GUSTI, P. A. 271. O cultură bogată presupune existența unei limbi bogate tu mijloace de exprimare. IORDAN, L. R. 26. Așa-numita „perspectivă” ar fi deci un procedeu al compoziției istorice... care presupune analiza și valorificarea faptelor. VIANU, A. P. 443, cf. id. M. 40. Inteligența presupune un răgaz de reflecțiune. CĂLINESCU, C. O. 59. O discuție presupune și osentimentul ecluialt. H. LOVINESCU, T. 346. Un roman presupune lungi perioade de gestație, s august 1962, 42. Asimilorea creuților de cultură ale trecutului presupune un îndoit proces de eliminare și însușire. V. NOM. august 1963, 54. O școală presupune un program estetic lîmpede definit. CONTEMP. 1966, nr. 4 019, 5/3. Filmul de autor presupune curajul nebun de a te spune eu totul. ib. 1971, nr. 1 279, 5/2.*

2. (De obicei urmat de o propoziție completivă introdusă prin conj. „că”) A admite în mod provizoriu că ceva este real, posibil, adevărat; a face supoziția că ...; a bănuii, a crede, a socoti; a-și imagina; (livresc) a prezuma, (Învechit și regional) a prepune (4), (regional) a probălii. Cf. *DRLU. Să presupunem eă, printr-un efect al unei întâmplări care se aseunde de ochii noștri, acesit gimpe pătrunde în stomac. MAN. SĂNĂT. 19/1. Dacă prin eea mai ușoră strîngere a pelii îndoiceturile frunții se lasu prea tare către mijloc, trebuie să presupunem un caracter slabu. FIS. 416/25. Este dar de presupus că tu secolii de înainte buciumul nu era numai a țevie de cireș..., ei un instrument de metal. ALECSANDRI, P. P. 61. Ceea*

ce mă face a presupune aceasta e tocmai gustul ce a avut întotdeauna poporul român de a lua în ris pe bărbății săi cei mai vestiți. ODOBESCU, s. I, 41. Ei sînt mult mai deștepti decît îi presupunem. VLAHUȚĂ, o. A. II, 196. Să presupunem că tinărul s-a pătruns de însemințata această povește. id. ib. 215. Deoarece cariera sa publică începe cu mult mai tîrziu, presupunem că pe atunci era încă tinăr. BUL. GOM. IST. I, 182. Ar fi putut presupune că i s-a lăsat un răspuns. SADOVEANU, o. IX, 148. Să presupunem că ai un tablou eminent. CĂLINESCU, c. o. 108. Amănuntele deocamdată putea numai să le presupună. STANCU, R. A. IV, 299. Sper ... că presupui pentru ce te-am poftit la mine. id. ib. v, 49. Băieții presupun că într-o zi, două, vom pleca. v. ROM. mai 1954, 86. Nu presupunem că ai așteptat în mine un om tare, care a venit cu intenția să-și rețeară greșelile trecutului. II. LOVINESCU, T. 251. Elevii presupun totuși că sînt priviți de public. T mai 1964, 7. El bietul nu presupunea nimic rău și de aceea o întrebă ori de mai știe și acum vreun leac. SEIERA, p. 29. Presupunînd că ... l-au rugat Zmeu ca, întorcîndu-se, să-i aducă și lui vreun semn. id. ib. 135. ◇ Absol. De știut n-am de unde să știu, pot cel mult să presupun. STANCU, R. A. IV, 312. ◇ Refl. pas. Cestia dinastică nu putea avea loc după cum s-a presupus de istorici. BĂLCESCU, m. v. 13. ◇ Refl. În imaginație se presupunea tinăr. CĂLINESCU, s. 116. ◇ Refl. imperis. Se presupunea că ar fi sabia lui Atila. BĂLCESCU, m. v. 62. Se presupusesse că actrița fusese bolnavă de inimă. STANCU, R. A. IV, 179.

— Prez. ind.: *presupun* și (încechit și popular) *presupui* (DDR).
— Pref. *pre-* + *supune* (după lat. *praesupponere*, fr. *presupposer*).

PRESUPUNERE s. f. Faptul de a presupune (2), de a admite în mod provizoriu că ceva este real, posibil, adevărat; ceea ce este admis în mod prealabil drept real, posibil, adevărat; prezumție (1), supoziție, ipoteză, (rar) *presupus*¹, (încechit și popular) *prepus*¹ (1), (încechit și regional) *prepunere* (2). Cf. DRU. Atunci ... nu avea decît presupunerii, pe cînd acum are dovezi. LĂZĂRESCU, s. 128/12. Donnul rîdea de toate presupunerile ce-i arăta. ROM. LIT. 170²/2. Și închipuirea la zădărită nu se oprește numai la presupunerea că omul acesta și-a pierdut soția. VLAHUȚĂ, o. A. II, 29, cf. III, 74, DDR, BĂRCIANU, ALENI, W. Ce nedrept e în presupunerile lui! BRĂTESCU-VOINEȘTI, p. 210. Motivele care îndreptăleşc această presupunere, le-am arătat mai înainte. BUL. COM. IST. V, 104. Făcuseră tot felul de presupuneri asupra noului venit cu asemenea echipament nou-nouț. C. PETRESCU, I, 1, 272. Se entuziasma pe simple presupuneri a căror realizare nu depindea de el. VLASIU, D. 287. Vorbeau făceau presupuneri. SADOVEANU, o. VI, 217. Se pierdea în confuze întrebări și presupuneri contradictorii. BART, E. 213. Se simți dezamăgit de presupunerea Ofițierii. CĂLINESCU, E. o. I, 158. Mîntea poate cel mult să-și închipuie, să facă presupuneri. BOGZA, c. o. 239. S-ar putea să mă înșel în presupunerile mele. STANCU, R. A. IV, 117. Presupunerile lui se adeveriseră; nu mai era primit să lucreze în atelier. v. ROM. martie 1954, 126. Pentru rest nu se pot face decît presupuneri. II. LOVINESCU, T. 311. Amisese dreptate în presupunerile lui. VORNIC, p. 176. Dacă presupunerea aceasta e exactă, nu e oare verosimil să urc în sus pe albia evenimentelor? PREDA, R. 34. Au început să umble cu fel de fel de presupuneri. LĂNCRĂNAN, c. II, 310.

— Pl.: *presupunerii*.

— V. *presupune*.

PRESUPUS¹ s. n. (Rar) Presupunere. *Îți trimiț chiar scrisoarea în original ca ... s-o poți arăta la care vei voi acolo, ca să-i scoți din orice presupus asupra noastră.* ap. GHICA, A. 155. *Îi fulgerau prin cap o*

mic de presupusuri. VORNIC, p. 176, cf. DM, M. D. ENC., DEX. ◇ Loc. v. b. (Familiar) *A-și da cu presupusul* = a presupune (2). *Ascultătorii își dau cu presupusul, eîne anume din sat ar fi putut fi altul de cînos.* T. POPOVICI, SE. 479.

— Pl.: *presupusuri*.

— V. *presupune*.

PRESUPUS², -Ă adj. (De obicei precedă substantivul) Despre care există presupunerea că este (într-un anumit fel); prezumtiv (2), (livresc) prezumat, (încechit și regional) *prepus*³ (12), (încechit) *prezumpt*. V. *bănuît, închipuit, ipotetic, probabil. Ce ai de te legi de mine pentru presupusa ta combinație de căsătorie?* ap. GHICA, A. 90. *Caută o funie ca să lege pe presupusul tălar.* FILIMON, o. I, 139, cf. DDR, ALENI, W. *Au început să se facă singuri ... excelenții ai presupușilor vinoași.* REBREANU, R. II, 297. *Pe cel pe care îl lasă conștiința îl poftesc să ridice tînta piatră și să lupideze pe presupusul vinoval.* GALACTION, A. 177, cf. 444. *Ai vorbit adineciori de o presupusă vină a d-tale ... Nici o clipă nu m-am gîndit să te învinuiesc.* CAMIL PETRESCU, T. II, 315. *Fugea pînă la ușă și inopoi, fiind subsuoară presupuso umbră ... să arate cum face hunița.* C. PETRESCU, I, 1, 78. *Spre a opri un atac presupus, declanșauu tiruri nebune de baraj.* SADOVEANU, o. VI, 479. *Mai gravă este prezența, în vorbirea presupusă moldovenească, a unor forme caracteristice pentru alte graiuri locale.* IORDAN, L. R. 92. *Suprarealiștii ... se refugiază în presupusul flux vital constituit de vis.* CĂLINESCU, c. o. 268. *Presupușii aulori se umflau în pene ... sub torențialele elogi.* BLAGA, II, 86. *Biota lui presupusă jumătate de milion nu însemna mare lucru.* STANCU, R. A. V, 401. [Spaniolii] *evită numele Maria, deoarece consideră că ... s-ar arăta nerespicioși față de presupusa mamă a lui Iisus.* GRAUB, N. P. 101. *Prezența regizurului se cere presupusă ca o acțiune starnică de incitare și de cenzurare a faptelor.* T. Iulie 1961, 1, cf. M. D. ENC.

— Pl.: *presupuși, -se*.

— V. *presupune*.

PRESUR s. m. Bărbătușul *presurei*¹ (1); (regional) *presuroi*. Cf. MARIAN, o. I, 379, BĂCESCU, PĂS. 139, DM, M. D. ENC.

— Pl.: *presuri*.

— Derivat regresiv de la *presără*¹.

PRESURĂ vb. I v. *presăra*.

PRESURĂT, -Ă adj. v. *presărat*².

PRESURĂ¹ s. f. I. Numele mai multor păsări din familia fringilidelor, de mărimea vrăbiilor, cu aripile bombate, cu coada lungă și bifurcată și cu ciocul conic, seurt și ascuțit: a) (și în sintagmele *presură galbenă*, POLIZU, MARIAN, o. I, 380, GHETE, R. M., BĂRCIANU, ALENI, W., PĂCALĂ, M. R. 30, CADE, DOMBROWSKI, p. 142, 143, BĂCESCU, PĂS. 140, *presură aurie*, DOMBROWSKI, p. 142, 143, BĂCESCU, PĂS. 140, *presură aurie orientală*, DOMBROWSKI, p. 143, *presură de timp*, CADE, DOMBROWSKI, p. 142, 143, BĂCESCU, PĂS. 140, *presură de timpii*, BĂCESCU, PĂS. 140, *presură de fîn*, id. ib., *presură de holdó*, id. ib., DER) pasăre cîntătoare cu capul și pîntecul de culoare galbenă-aurie, cu coada și virful aripilor negre; (regional) *gălbioară* (*Emberiza citrinella*); b) (și în sintagmele *presură sură*, POLIZU, MARIAN, o. I, 379, BĂRCIANU, ALENI, W., CADE, DOMBROWSKI, p. 139, 140, BĂCESCU, PĂS. 140, DER, *presură narc*, MARIAN, o. I, 379, SIMIONESCU, F. R. 162, DOMBROWSKI, p. 140, BĂCESCU, PĂS. 140, DER) pasăre migratoare cu partea superioară a corpului de culoare ruginie și cu pîntecul galben *presărat* cu pete cafenii; (regional) *alioa* (*Emberiza calandra*); c) (și în sintagmele *presură cu mustăți*, DOMBROWSKI,

p. 150, *presură austăcioasă*, id. ib., BĂCESCU, PĂS. 110, *presură perecină*, DOMBROWSKI, p. 150) pasăre cu ciocul albastru-sur, cu corpul brun cu striții negre (*Emberiza cia*); **d**) (și în sintagmele *presură cu barbă*, DOMBROWSKI, p. 146, BĂCESCU, PĂS. 139, *presură bărboasă*, DOMBROWSKI, p. 146, BĂCESCU, PĂS. 139) pasăre cu partea superioară a corpului de culoare măslinie, cu spatele roșcat (*Emberiza cirius*); **e**) (și în sintagmele *presură de trestie*, POLIZU, MARIAN, o. I, 379, BĂRCIANU, ALEXI, W., CADE, SIMIONESCU, F. R. 162, DOMBROWSKI, p. 153, BĂCESCU, PĂS. 140, *presură de stuf*, DOMBROWSKI, p. 152, 153, BĂCESCU, PĂS. 140, DER. *presură mijlocie de trestie*, BĂCESCU, PĂS. 140, *presură vuitoare de stuf*, MARIAN, o. I, 379, BĂCESCU, PĂS. 141, *presură dobrogeană*, BĂCESCU, PĂS. 140, *presura lui Stresmann*, id. ib. 139) pasăre migratoare cu capul și gâșa de culoare neagră și cu aripile dungate în negru, ruginii și alb; (regional) vrabie-de-stuf, vrabie-de-trestie (*Emberiza schoeniclus*); **f**) (și în sintagmele *presură de grădină*, POLIZU, MARIAN, o. I, 380, BĂRCIANU, DOMBROWSKI, p. 148, BĂCESCU, PĂS. 140, *presură de vară*, CADE, DOMBROWSKI, p. 148, BĂCESCU, PĂS. 140) pasăre migratoare cu penze de culoare brună-roșcată, cu capul cenușiu-gălbui, cu gâșa galbui; ortolan (*Emberiza hortulana*); **g**) (și în sintagmele *presură cu cap negru*, DOMBROWSKI, p. 145, 146, BĂCESCU, p. 139, *presură căciulată*, DOMBROWSKI, p. 116, BĂCESCU, PĂS. 139) pasăre cu gâșa, pieptul și pînțelele de culoare galbenă și cu capul și aripile de culoare neagră (*Emberiza caesia*). Cf. ANON. CAR. *De este vreo livede de flori... Și presuri ciripește... Poetul le privește cu-o sfințită bucurie*. BOLLIAC, o. 68. *Și privește sosind prin aer zburători ca mîndre pene... Sligleli, presuri, macalendri*. ALECSANDRI, p. III, 56. *Presurile și sfrancioii..., toți îl întâmpinau peste tot locul*. ODOBESCU, s. III, 181. *Cucul cîntă, uierle, presuri — Cine știe să le-asculte? Ale păsărilor neamuri Ciripește pîlile-n ramuri*. EMINESCU, o. I, 121. *Ai bănuî că e un moșoroi mort... de nu și-ar povesti traul său vara abînzător și iarna presurilor rădăcite*. DELAVRANGEA, s. 163. *Deasupra noastră două presuri Pe-o ramură se giugulesc*. VLAHUȚĂ, s. A. I, 140. *Presura scoate pui mui de cu primăvară dect loate ceelalte paseri*. MARIAN, o. I, 381. *Pe o trestie subțire două presuri sfătuieste*. BELDICEANU, p. 57. *Sub streșini presare se strîng Și ciripește înec*. PĂUN-PINGIO, p. 73. *Prepeșița face ciorkă, Presurile fac friptură, Vin sticleții și le-o fură*. COȘBUC, p. II, 35, cf. TÎRSC, ȘĂINEANU, D. U. *Prindeau presuri ea lațul, la paie și la pleavă*. LĂNGRĂNȚAN, c. II, 342. *Unele specii pleacă în totalitatea indivizilor lor... Altele numai parțial (ciocrlții, presuri)*. VIN. PESC. noiembrie 1964, 9, cf. II 7, IV 250, V 483, XI 231, 437, XVI 10. *Văzu că se apropie o presură ostenită, numai cu o aripă*. RETEGANUL, p. V, 65. *O să-i duc în Valea Rea, Unde cîntă cîntea Și mi-o-ugnă presura*. SEZ. II, 76. *În pădure la Scările, Unde cîntă... presura*. MAT. FOLK. 373, cf. CHEST. II 255/84. *Colo-n vale, la izvoare, Unde-nu cîntă pupăza Și mi-o-ugnă presura*. BALADE, II, 426. ♠ C o m p u s : (regional) *presură-de-omăt* (sau *-de-iarnă*) = pasărea-omătului, v. p a s ă r e (I 4) (*Plectrophenax nivali*). Cf. DOMBROWSKI, p. 161, BĂCESCU, PĂS. 110.

2. (Prin Transilv.) Privighetoare (*Luscinia luscinia*). Cf. ALR I 1 031/22, 218.

3. (Regional) Codobatură (*Motacilla alba*) (Movilenii - Slatina). ALR I 1 042/890.

4. (Regional) Prigoare (II a) (*Merops apiaster*) (Valea Lungă Cricov - Pncioasa). ALRM SN II 11 517/762.

— Pl.: *presuri* și (învechit) *presure*. — Și: (regional) *preșură* s. f. BĂCESCU, PĂS. 141.

— Etimologia necunoscută.

PIESURĂ² s. f. (Prin nord-estul Olt.) Fiecare dintre prăjiunile care, legate împreună la unul dintre capete, se așază pe virful elăii (de fln), pentru a îm-

piecica Imprăștierea paielor. V. m a r t a e (I e), p ă i a n j e n (3), p a n z ă, p ă u z ă (I). Cf. CADE, CIAȘANU, v. 191.

— Pl.: *presure*.

— Cf. *Impresura*.

PRESURĂ³ s. f. (Rar) Cheag (folosit la coagularea laptelui). Cf. LM, DP, LTU².

— Din fr. *presure*.

PRĚSURIĂ⁴ s. f. v. *presenă*.

PRESURE s. f. v. *presenă*.

PRESURIZĂ vb. I. Tranz. (Complementul indică o incintă etanșă) A menține o presiune normală; (complementul indică interiorul unor elemente ermetice închise ale unui sistem) a menține o anumită presiune (pentru a mări rezistența mecanică). Cf. M. D. ENC., DEX.

— Prez. ind.: *presurizez*.

— Din fr. *pressuriser*.

PRESURIZĂRE s. f. Faptul de a presuriza. Cf. DEX.

— Pl.: *presurizări*.

— V. *presuriza*.

PRESURIŢI s. m. (Prin nord-estul Olt.) Presur. Gh. s. VI, 137.

— Pl.: *presuroi*.

— *Presură*¹ - suf. -oi.

PIESŪS adv. (De obicei la gradul comparativ, urmat de construcții introduse prin prep. „de”, „decît”) În partea imediat superioară, peste ceva, deasupra; f i g. mai mult decît..., în mai mare măsură ca..., dincolo de un anumit nivel (obișnuit) intensiv, calitativ etc., la un nivel superior. *Mare fu și presus a robului înfiarea și acailostivă cătră al său soț*. CORESI, IV, 284. *Nu e lesne a le vindea și mai presus de ajutorul vrăcilor*. id. ib. 126. *2 zavesi mai presusu de praznice de adamasă roșie* (a. 1588). CUV. D. BĂTR. I, 198/25. *Văcărîtu... înucă mai presus l-au adăos cte un ug(lă) de vilă*. N. COSTIN, LET. II, 47/16. *Mai presus decît soarele va străluci și el* (a. 1729). GCR II, 24/8. *Cuvîntul eel mai presus de fîiță s-au sălășliu în pînțelele tău*. MINEUL (1776), 113²/11, cf. 60²/2. *Zboară mai presus de mînule acestui urieș* (a. 1808). GCR II, 199/31. *El este mai presus de loată preeperea*. MARCOVICI, c. 10/26. *Lucrurile eele mai presus de firea omenească*. GORGAN, II, IV, 151/22. *Mai presus decît invidia*. ASACHI, s. L. I, 165. *Mai presus de-a noastră mînte Omul să decî nu poate decît prea slabe cuvînte*. COȘACHI, p. 266. *Românii se tabărăbăteacă mai presus de firea omenească*. BĂLĂTESCU, M. V. 67. *Lectura... o făcea a fi mai presus de pînții săi*. CR. (1848), 29¹/43. *Aaiorul nostru e mai presus decît răulalea oamenilor*. ALECSANDRI, o. P. 120. *Cugetul se înalță năi presas de lumea de argilă*. BOLINTINEANU, o. 315. *Dreptul... de a face critica... este mai presus de contestare*. MAIORESCU, CR. II, 208. *Pentru mine ceasul acesta e mai presus de cte aieva mînta nă-a visat*. ODOBESCU, s. I, 143. *Mă-a părea cum că natura Toată mînta ei și-a pus Decît orișice păpușă Să te facă mai presus*. EMINESCU, o. I, 100. *Sint trei feluri de produceri intelectuale: unele mai presus, altele mai prejos de orice critică, iar altele la nivelul criticii*. CARAGIALE, o. III, 101. *Deși sîruc, se finca aai presus de bogatul său vecin*. SLAVICI, S. I, 50, cf. DELAVRANGEA, T. 257. *Căci mai presus de cele sfînte Stă legea veșnică vieți*. VLAHUȚĂ, o. A. I, 30. *Și aieca, tot năi presus de voi sint*. GIULIANU, S. 124. *Nimie nu poate fi mai presus decît fericirea și mîlfăntirea*. MIRONESCU, s. A. 109. *Am dat lănturilor un băeșis mai presus de așteptarea lor*. GALACȚION, o. A. II, 361. *Fu tufeleg să-nu pun slabele mele*

puteri în serviciul unei opere mai presus de mine. C. PETRESCU, c. v. 101. Nu-i plăcea să se pună mai presus de alții. VLASIU, A. P. 299. Mai presus însă decît toți vă prețuia pe aceștia care sinteți aici. SADOVEANU, O. X, 163. Ea îl iubea, fără îndoială, și-l socotea mai presus de ea. CĂLINESCU, E. O. II, 20. E mai presus de puterile mele. H. LOVINESCU, T. 81. Au pus patria mai presus decît viața. V. ROM. octombrie 1964, 66. Arc să fie mai presus decît alți oameni. SBIERA, P. 22. Apoi, de, măică Duminecă, voia lui D-zeu e mai presus de toate lucrurile omenești. MERA, L. B. 154. Pe unde a sărit capra, mai presus a să sară iada. NEGRUZZI, S. I, 251. ♦ (Urmă de determinările absolute „orice”, „toate”, „oricece” etc., exprimă ideea de superlativ). În gradul cel mai înalt, fără egal, de o importanță maximă, deasupra tuturor. Și dorit gustul ce-l are Mai presus de orice În inima simfioare Poate face orice-i vre. CONACHI, P. 16. Nu există decît un singur drept care e mai presus de orice, anume dreptul fărâșurilor de u trăi în țara lor. REBREANU, R. II, 24. Era în dulul lui — mai presus de orice — farmecul păcii. GALACTION, A. 63. Pentru el iubirea ... era mai presus de toate. SADOVEANU, O. V, 560. Patria mai presus de orice. CĂLINESCU, C. O. 45. Puncta mai presus de orice cauza pentru a cărei izbîndă lucra. STANCU, R. A. III, 195. Interesele patriei socialiste sînt mai presus de toate. ȘCÎNTEIA, 1952, nr. 2361. Mai presus de toate, în viață ni se cere Să măturăm ograda de gunoi. LABIȘ, P. 431. Acolo urde domnea odinioară sărăcia și pelagra a venit lumina, bunăstarea ... și, mai presus de toate, încrederea în viață. V. ROM. ianuarie 1965, 4. ♦ (Adjectival; învechit, rar) Suprem. Priimi și comanda mai presus a armatei, cu foruncă d-a porni asupra Țării Românești. BĂLGESCU, M. V. 83.

- Pre + sus.

PRESŪSDVIE s. f. v. presustvie.

PRESŪSIE s. f. v. presustvie.

PRESŪSTFIE s. f. v. presustvie.

PRESŪSTIVIE s. f. v. presustvie.

PRESŪSTVIE s. f. (Învechit) Sală de judecată (în incinta unui tribunal); p. gener. tribunal; judecătorec. În presusvîia sfatului administrativ extra-ordinar s-au luat în băgare de seamă copriinderea jălbi (a. 1831). DOC. EC. 489. Strigările mezatului ce s-au făcut în presusvîia cinstiului sfat (a. 1833). İB. 525. Se adiverește de cătră mine cilen al presustviei (a. 1838). URICARIUL, XIV, 238. S-au luat pricina în trafație ... în presustfia polcoinicului (a. 1839). İB. V, 12/10. Aceste dovezi, înfășoșez în pricină, în presusvîia judecății (a. 1846). BUL. COM. IST. IV, 86, cf. POLIZU. M-ai lăsat în locul tău și nu te îndoieș i de sirguința mea ... prin presustvii (tribunaluri). NEGRUZZI, S. I, 63. Au cumpărat ... cu zdelcă întărită în presustvîia giudecătorei. ALECSANDRI, T. 1358, cf. CIHAC, II, 289. Strigările fitecărui mezat se vor face în presusvîia judecătorei. ap. TDRG, cf. ALEXI, W., I. BRĂESCU, M. 70. Retrăgîndu-se în „presusfite” cu cei doi „asesori”. HOGAȘ, DR. II, 162, cf. ȘĂINEANU, D. V., CADE, SCRIBAN, D.

- Pl.: presustvii. - Și: presustfite, presustvie, presusdvie, presusie (I. CR. IV, 251), presusvie, presusdvie, presusdvie, presusdvie (CIHAC, II, 289, LM), prezusfite s. f.

- Din rus. пресуствие.

PRESŪSVIE s. f. v. presustvie.

PRESVÎT, -Ă adj., s. m. și f. v. prezbit.

PRESVÎTER s. m. v. prezbiter¹.

PRESVÎTERĂ s. f. v. prezbiteră.

PRESVÎT, -Ă adj. v. preasfint.

PREȘ¹ s. n. I. Covor lung și îngust (confectionat din materiale de calitate inferioară, deșemi etc.) care se pune pe jos într-o încăpere, pe un coridor, pe treptele unei scări etc. Urcînd ca o porumbiță, în vîrf de degete, scările acoperite cu un preș lat. SLAVICI, N. I, 316, cf. II, 269, DDRF, TDRG, ALEXI, W. Preșuri de bumbac și de alte textile vegetale. NICA, L. VAM. 203. A intrat cu galoșii în sală, mi-a murdărit preșul. BASSARABESCU, V. 162, cf. CADE. Preșul de sub mine era, acum, covorul minunat din poveste. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I 98. Țin, tot ca la fară, velințe pe pat, pe pereți, și preșuri pe jos. VISSARION, FL. 19. Preșul coridorului lung stă înfășurat într-o cameră, ca după dans. ARGHEZI, S. VI, 56. Bate covoarele, dacă se pot numi așa niște preșuri roase. CĂLINESCU, C. O. 130. Luna toarnă o potecă albă, curată ca un preș pe trepte de biserică. DEMETRIUS, A. 38. Mi se pare Patul se clatină, Preșul se mișcă. BANUȘ, P. 103. Mihai nu se mai culcă pe preșuri. S mai 1960, 29. ♦ Ex p r. (Familiar) A duce (pe cineva) un preșul = a induce în eroare (pe cineva), a purta (pe cineva) cu vorba; a păcăli, a înșela. Cf. GR. S. VII, 131, BUL. FIL. IV, 146. De ce tuceci să mă duci cu preșul? STANCU, R. A. II, 413. Ne-ai mințit. Faraș, Ne-ai dus cu preșul. İD. İB. IV, 48, cf. M. D. ENC., DEX. (Adverbial; argotic) A bate preș (pe cineva) = a bate măr, v. m.ă r² (I I). Cf. DL. ♦ Fișie de pinză (groasă) care se pune peste un covor pentru a-l feri de murdărie, de uzare etc.; traversă. Cf. CADE, SCRIBAN, D. ♦ Ștergătoare (pentru picioare, la intrarea într-o locuință) făcută dintr-un material (textil sau plastic) gros, poros, afinat etc. Cf. DL, DM, DEX.

2. (Învechit) Stofă groasă țesută din păr de capră, din care se făceau desagi, saci, acoperitoare pentru căruțe etc. Cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, LM, BĂRCIANU, ȘĂINEANU, D. V.

3. (Învechit, prin Munt.) Un fel de fotă (la costum femeiesc popular). Văzînd nevasta-și goală, Fără preș și fără poală, I se părea cu rușine. PANN. P. V. I, 157/11, cf. CIHAC, II, 289. Maramele, icle, cămeșele ..., brucele, preșurile, cojoacele, ... prezentau fără îndoială o colecțiune minunată de variată. ODOBESCU, S. I, 482.

- Pl.: preșuri. - Și: (Învechit, rar) preșă s. f. DDRF.

- Etimologia necunoscută.

PREȘ² s. n. v. preșă.

PREȘĂ s. f. v. preș¹.

PREȘĂTURĂ s. f. v. prășitură.

PREȘCOLĂR, -Ă s. m. și f., adj. I. S. m. și f., adj. (Copil) care nu a împlinit încă vîrsta școlară. Vor merge [în tabere] peste 139 000 de elevi, pionieri și preșcolari. ȘCÎNTEIA, 1952, nr. 2360. Rolul literaturii pentru copii este, așadar, important în procesul dezvoltării vorbirii și gîndirii copilului preșcolar. I. ROM. 1953, nr. 2, 51. Acest teatru ... trebuie să aduce acoperitivă pe preșcolari, pe școlari și pe adulți. T septembrie 1962, 66. Activitatea de bază a preșcolarului este jocul. DER, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Adj. Care aparține copiilor de vîrstă preșcolară (I), privitor la vîrsta, educarea etc. acestor copii, specifice acestor copii. În sala de învățatură preșcolară e o vitrină cu jucărioare de plastilină. I. BOTEZ, ȘC. 208. O mare dezvoltare s-a dat în primul rînd ... educației preșcolare. SAHIA, U.R.S.S. 134, cf. SFC I, 6. Perioada preșcolară se împarte în trei etape. DER. Pentru îmbunătățirea activității instituțiilor preșcolare, se vor lua măsuri menite să ducă la o organizare mai rațională a unităților existente. ȘCÎNTEIA, 1968, nr. 7 605. Jocul ... îl cunoaștem în perioada preșco-

loră. CONTEMP. 1968, nr. 1 113, 9/2, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: preșecolori, -e.

— Pref. *pre-* + școlar (după fr. *préscolaire*).

PREȘEDĂ vb. I v. preșeeda.

PREȘÉDE vb. III v. preșeeda.

PREȘEDEĂ vb. II. Tranz. (Învechit) A prezida. Cf. LM. *Regele... era șef pentru război, mare preot și președa unele judecăți.* CONTEMPORANUL. IV, 859. *Adunarea va fi preșezută de șeful fârii.* SBIERA. F. S. 242, cf. DDRE, TDRE.

— Prez. ind.: *președ.* — Și: *președe* (DDRE) vb. III, *președă* vb. I.

— Pref. *pre-* + ședea (după fr. *présider*, lat. *praesidere*).

PREȘEDÉNTE s. m. v. președinte.

PREȘEDÉNȚĂ s. f. v. președință.

PREȘEDENȚIE s. f. v. președinție.

PREȘEDÉRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a preșeedea; prezidare. Cf. DDRE.

— V. *preșeeda*.

PREȘEDINTE, -Ă s. m. și f. (De obicei urmat de determinări care arată felul) 1. Persoană care conduce un organ de stat sau obște, o organizație, o asociație, o societate etc.: (astăzi rar) **prezident** (1), (învechit și regional) **prezeș**, (învechit, rar) **predestat**. *În fiecare finat este cîte un tribunariu sau giudecătoria compusă din un președinte și doi asesoari.* LAURIAN, M. III, 13. *Președinții cancelariei stătură acolo de față din zornea lui.* BĂLGĂSCU, M. V. 78. *Președinte al Consiliului de Miniștri* (a. 1876). URICARIUL, X. 272, cf. BĂRCIANU, ALENI, W., TDRE. *La tribunal... vorbește un președintele.* BRĂTESCU-VOINESTI, P. 185. *Ar fi bine să pună pe cineva să imblazească pe președintele tribunalului.* REBREANU, I. 323. *Vișul lui de aur; președinte de tribunal.* BASARABESCU, V. 37. *Societatea româno-maghiară... avea un comitet conducător provizoriu și un președinte lo fel.* GALACTION, A. 319. *Domnio-sa uraa, firește, să fie președintele, iar eu era să devin cu timpul inspector general.* BRĂTESCU, O. A. I, 21. [Femeile] *sînt deputate, președinte de collozuri, avioatoare.* SAHIA, U.R.S.S. 13. *Președinte de secție.* NOM. PROF. 77. *Întro zi a venit președintele căminului.* VLASIU, A. P. 34. *Eram pe aluncea președinte de tribunal la Vaslui.* SADOVEANU, O. III, 395. *Fu primit în audiență de președintele Augustin P. Justo la Casa guvernului.* CĂLINESCU, S. 266. *N-ar vrea euava lovarășul președinte raional să meargă și dinsul acolo?* PREDĂ, R. 22, cf. 301. *Fiecare comisie permanență își alege dintr membrii săi un președinte, un vicepreședinte și un secretar.* PR. DREPT, 62. *Aflase și alle lucruri care îl făceau să se sîntă amenințat în funcția lui nouă de președinte.* V. ROM. septembrie 1962, 11. *Vă cecamă președintele la o ședință fulger.* T decembrie 1962, 38. ♦ *Persoană care conduce dezbaterile unei ședințe, lucrările unei comisii etc. Ce autor ași preparat dumneavoastră la limba latină, domnule? I-a întrebat cu polițelă exegerată domnul președinte.* SADOVEANU, E. 162, cf. DL, DM, DN, M. D. ENC., DEX.

2. Persoană care conduce un stat, o provincie etc.; denumire oficială dată șefului statului în unele republici; (astăzi rar) **prezident** (2). *Funcționari pînă în acelea zile... cu președinte al acelei fârișoare.* BARIȚIU, P. A. II, 623. *A triaus pe generalul Cusniceov președinte cu deplină putere asupra Moldovei.* GHIȚA, S. 17. [Îi] *zice doain sau rege. Sultau sau președinte.* ARGHEZI, VRS. 397. *Spuinea, cînd avea chef de vorbă,*

că e președinte de republică. SADOVEANU, O. I, 571, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *președinți, -te*. — Și: (învechit) **președente** s. m.

— Din fr. *président*, lat. *praesidens*, -ntis (după ședea).

PREȘEDINȚĂ s. f. (Învechit) Președinție. *At lebedei de battă consilieri privați Supt președința giștici s-au strîns de dimineață.* ALEXANDRESCU, M. 403, cf. ALENI, W.

— Pl.: *președințe*. — Și: **președénță** s. f. ALENI, W.

— **Preșeeda** + suf. -iță (după fr. *pré i en e*).

PREȘEDINȚĂL, -Ă adj. (Rar) Prezidențial. *Vagoane de cale normală președințiale, saloane și vagoane speciale de călători.* NOM. MIN. I, 108, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: -fi-al. — Pl.: *președințiali, -e*. — Și: **preșidențial**, -ă adj.

— **Președinție** + suf. -al (după fr. *présidentiel*).

PREȘEDINȚIE s. f. Funcția de președinte (1); perioadă în care un președinte (1) își exercită funcția; muncă de conducere îndeplinită de un președinte (1); p. ext. sediul, locul unde își exercită activitatea un președinte (1) și unde funcționează serviciile organizatorice-administrative în subordine; (astăzi rar) **prezidenție** (1), (învechit) **președință**, **prezidență**, **prezidiu** (2). *Au întrebat de doaa oî de dumneavoastră de la președinția consiliului.* GALACTION, O. A. I, 111. *Se pomeni subsecretar de stat la președinție.* STANCU, R. A. IV, 71. *Am un cunnat la președinție, care mi-a lăaurit totul negru pe al.* T decembrie 1962, 38. *S-a telefonat și de la președinție.* IB. februarie 1961, 11, cf. M. D. ENC., DEX.

— Și: **preșelenție** s. f.

— **Președinte** + suf. -ie.

PREȘELÍ vb. IV. Tranz. (Regional; complementul indică țesături) A plisa¹ (Satu Mare). COMAN, GI.

— Prez. ind.: ?

— Din magh. *prešel* „a presa”.

PREȘIDENTĂL, -Ă adj. v. președințial.

PREȘPÂN s. n. v. *prespan*.

PREȘTI¹ vb. IV. Tranz. (Rar) A prevedea (1). Cf. POLIZU. *Totul s-a împlinit cam a preștiut.* C. PETRESCU, I. II, 229. *Să spună dacă a fost altceva decît a preștiat ael rege Droaichet și a spus în cîteva vorbe.* ID. R. DR. 184. *Le preștiam pe toate.* AP. IORDAN, L. R. A. 207, cf. DL, DM.

— Prez. ind.: *preștiu*.

— Pref. *pre-* + ști.

PREȘTI² vb. IV. (Regional) I. Tranz. (Complementul indică leături) A bate pe pereții de lemn ai unei case pentru a fixa tencuiala sau lutul (Poiana Ilvei — Năsăud). Cf. CHEST. II 369/263. ♦ (Complementul indică garduri) A consolida cu niiele puse cruciș și acoperite cu spini, cu paie etc. (care împiedică trecerea). Com. din ZAGRA — NĂSĂUD.

2. Refl. (Despre aluatul de piine) A se lăți, a se turti (în timp ce se coace în cuptor). Com. din ZAGRA — NĂSĂUD.

— Prez. ind.: *preștesc*.

— V. *preașcă*.

PREȘIȚINȚĂ s. f. (Astăzi rar) Previzune (1); presimțire; cunoștință (generală) preliminară; cunoștință perfectă a tot ce se va întimpla în viitor, atribuită de teologi divinității. V. *intuiție*. *Acest fruct al științei nu ar aduce moartea I-a cîi au vrut să-l guste lipsiți de preștiuță?* HELLADE, O. I, 383.

Acesta premeditându-se bine pe cântă, vor da studențului o vederată preștăiță de fața pământului în general. GENILIE, G. 68/26, cf. POLIZU. *Tomașu, roindu cu preștăiță, A spus demult că Despot nu-i fără de priință.* ALECSANDRI, T. II, 163, cf. BĂRĂNEANU, ALENI, W. *Poate că n-au mai fost ochi ca ai ei care să privească marea cu alba pătuiă, cu alba uesoă, făcută pară diu preștăița unei grabuice pietri.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 313, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Acum se lîmpezea turburea preștăiță.* ap. IORDAN, L. R. A. 207, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEN.

— Pref. *pre-* + *știință* (după fr. *prescience*).

PREȘTILĂ s. f. v. *prăștilă*.

PREȘTIRE s. f. (Învechit, rar) Faptul de a prești¹; prevedere (11). Cf. POLIZU.

— Pl.: *preștiri*.

— V. *prești*¹.

PREȘTIUȚOR, -OĂRE s. m. și f. (În dicționarele din trecut) Persoană avînd facultatea de a prevedea, de a presimți evenimente viitoare. Cf. BĂRĂNEANU, ALENI, W.

— Pronunțat: *-li-u-*. — Pl.: *preștiuțori, -oare*.

— Pref. *pre-* + *știutor*.

PREȘURĂ s. f. v. *presură*¹.

PREȚĂ vb. I. Refl. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „la”) I. A consimți să faci sau a face ceva incorect, nelegal, reprobabil, nedrept. *În schimbul unui mizerabil salariu de magistrat inferior, să mă pretez la o infamie!* CARAGIALE, O. II, 157, cf. ALENI, W. *Au refuzat hotărît să mă pretez la orice combinație.* CAMIL PETRESCU, T. II, 15. *Ah! dacă ai ști la cît ridicol m-am pretat.* id. ib. 105. *Rușine, funcționar în percepție, să te pretezi la asemenea fapte.* P. CONSTANT, R. 65. *Ca om de caracter ... Nu te poți preta la ceea ce se pretează de-alce Butaru.* STANCU, R. A. IV, 373, cf. V, 51. *Te pretezi acestui joc periculos?* v. ROM. noiembrie 1951, 19, cf. DM, M. D. ENC., DEN.

2. A se potrivi (111) la ...; a se armoniza cu ...; a fi apt de ...; a fi bun la ... *Femeia nu se pretează la comic ca bărbatul.* IBRĂILEANU, S. L. 43. *Particulele afirmative și negative curente ... se pretează mai bine decît oricare alte cuvînte la variante multiple de ton.* IORDAN, STIL. 66, cf. 175. *La ce fel de creații se preta acest amalgam de liubă?* VARLAAM-SADOVEANU, 141. *Se pot amenaja răsădnițe în care elevii să semene semințe de plante leguminoase ce se pretează la cultura forșată.* GI 1962, nr. 685, 3/2. *Se răzburau ... recitîndu-i în derdere unele poezii care se pretau la efecte hilare.* v. ROM. septembrie 1962, 69. ♦ **În t r a n z.** (Rar) *Există plante care pretează la forșajul a noi varietăți vegetale.* ap. IORDAN, L. R. A. 344. ♦ (Rar) *A se lua după ..., a considera intențiat, bun.* *S-ar fi pretat falselor demonstrații de libertinaj ale fetei dacă n-ar fi auzit triutul unei usi.* CĂLINESCU, E. O. II, 76.

— Prez. ind.: *pretez*.

— Din fr. *préter*.

PREȚABIL, -Ă adj. (Rar) Care se pretează (2) la ceva.

— Pl.: *prețabili, -e*.

— Din fr. *prétable*.

PREȚĂNDĂLUI vb. IV v. *pretendelu*.

PRÉTĂR s. m. v. *pretor*¹.

PREȚĂR s. n. Tip de sfredel folosit în dulgherie la efectuarea găurilor cu diametru mic. *Tu hebuie să făurești fier ..., pinzeluri, ... burghie, prețare.* JI-PESCU, O. 69, cf. DAMÉ, T. 112, JAHRESBER. IX, 238,

ALENI, W., TDRG. *Din poloboc, viuul se scoate pe cep, o găură făcută cu prețear.* PAMFILE, I. C. 223. *Fluier săpate-n lemn, sfredelile cu prețare lungi.* id. J. I, 68. *Dați de o șfoară cu nod la capăt ce iesă dinlăuntru spre afară, prin o horticeică dală cu prețearul.* ILOCAȘ, DR. II, 112, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, LTR², DM, M. D. ENC., DEN. *Unelte dulgherului sînt: toporul ..., spițelnicul, prețearul.* II IV 15, cf. I 348, II 118, XII 32, COM. din TURNU-MĂGURELE, ALR SN II li 561.

— Pl.: *prețare*. — Și: (regional) *prețear* s. n. LTR², SCL 1973, 43.

— **Preță** + suf. *-ar*.

PRÉȚĂ s. f. I. (Mai ales la pl.) Fiecare dintre bețișoarele (așezate în formă de cruce) care sînt în fagurii în interiorul stupului; (regional) palțău (1), prîmbluță. *La ulcie se puu precii (traverse) peulru sprijiniul fagurilor.* I. IONESCU, M. 379, cf. HEM 743, CIHAC, II, 289. *Înăuntru stupului sînt niște bețe numite prețe, pe care se clădese fagurii.* DAMÉ, T. 120, cf. MARIAN, INS. 145, TDRG, PAMFILE, I. C. 93, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., SCL 1959, 217, DEN, II XI 517. *Ursul s-a pus la o prisacă și, desfăcînd de pe prețe un braț buu de faguri de miere, a venit la bordei.* I. CR. IV, 381, cf. FURFUNĂ, V. 38, CHEST. VI 111/10, 112/10. ♦ (Regional) Urdiniș al stupului. *Lucrau ... și aduceau mereu la magazie, ca albinele la „prețea” ulciilor.* CONV. LIT. XLIV², 436, cf. CĂLINESCU, GR. 253. *Atunci slobod muștele afară, că pîu-atunci o fost încheia la preță.* ARH. FOLK. I, 116.

2. P. anal. Nume dat unor bețe (subțiri) asemănătoare cu prețea (1) și care au diverse întrebuințări:

a) (Popular) Fiecare dintre bețele infipte în drugii de lemn ai căruței, care servesc la alcătuirea corlatei. *Drugii, prețele și legătura lor alcătuieste la un loc corlatele.* PAMFILE, A. R. 141, cf. 160, II 1 246, CV 1950, 4, 41.

b) (Regional; în forma *prîcă*) Fuscă la o scară de lemn. *Au adus scara cu prîche și fără prîche.* JAHRESBER. III, 275, cf. TDRG.

c) (Regional; în forma *treptă*) Balustradă (la scară) (Marginea — Rădăuți). CHEST. II 220/241.

d) (Prin nord-estul Transilv.; în forma *preașcă*) Fiecare dintre bucățile de lemn care se prind pe căpriorii casei pentru a le mări rezistența, sau care se fixează pe pereții de lemn pentru a fixa lutul sau tencuiala. Cf. CHEST. II 230/260, 369/263.

3) (Regional; în e n p r.) **L-o da el draen-n preteacă** = o va păți el o dată și o dată, i se va infunda. AN. DOBR. IV, nr. 4, 102. **(A băut de) a trecut peste preteacă** = (a băut atît de mult încît) a trecut peste limita puterilor, a depășit măsura. COMAN, GL.

4. (Regional) Parte a viorii nedefinită mai de aproape (Turnu-Măgurele). II XIV 108.

— Pl.: *prețec și prețci*. — Și: (regional) **preăpeă** (DDR), **preașcă** (CHEST. II 230/260, 369/263), **preăteă** s. f., **preăci** s. f. pl., **preăteă** (SCRIBAN, D.), **preăteă, prîcă** (JAHRESBER. III, 275, TDRG; pl. *prîche*, JAHRESBER. III, 275), **treăpeă** (HEM 743, MARIAN, INS. 145, CADE, SCRIBAN, D.), **trîpă** (CADE, II X 198), **trîpă** (CHEST. II 220/241), **trîpă** (II XVIII 143) s. f.

— Din bg. *nprika*, scr. *prîka*.

PREȚĂȚĂ s. f. (Regional) Preță (2) de dimensiuni mici, care servește la alcătuirea unei lese din nuiele. *În cei doi drugii lungi și într-unul scurt se bat niște prețățe care se îngrădese și ele, astfel că alcătuieste trei pereți sau margini.* PAMFILE, A. R. 227.

— Pl.: *prețățe*.

— **Preță** + suf. *-uță*.

PREȚĂNDĂLUI vb. IV v. *pretendelu*.

PREȚĂR s. II v. *prețear*.

PRETENDĂ vb. I v. pretinde.

PREȚEN, -Ă s. m. și f. v. prieten.

PRETENDĂNT, -Ă s. m. și f. v. pretendent.

PRETENDARISĂ vb. IV v. pretenderisi.

PRETENDATOR, -OARE subst. I. S. m. și f. (Învechit) Pretendent (1). *Conisia va statornici regule obștești pentru acele întâmplări în carele prin revoluție au putut perde pretendatorii driturile pretențiilor sale.* AR (1829), 39¹/29. *Matiias, ca pretendator al Boemiei, tuebeșă un traclat la Ulușii.* SAULESCU, III, 1, 243/27. *Staturile vecine privind la aceasta, începură a sprijini pe osebiții pretudatori.* IST. M. 77/1. *Nepuțind să isprăvească nimică aice, s-au dus între cazaci despre carii se înșliufase că ei în mai multe rânduri au sprijinit pe osebiții pretudatori.* IB. 202/22. *Mulțimea nevreduicilor pretudatori ee aspiră la gospodariul (a. 1857).* IORGA, S. D. XVIII, 12.

2. S. m. (Învechit, rar) Pretendent (2). *Decise a-i asigura și năreafa eșligare a Rucaudei, pentru care se certa alți pretudatori strălucii.* ASACII, S. L. II, 13.

- Accentul necunoscut. - Pl.: *pretudatori, -oare.*
- Și: *pretudator, -oare* s. m. și f.
- Pretenda + suf. -lor.

PRETENDĂLCU vb. IV v. pretendelu.

PREȚENDE vb. III v. prethide.

PRETENDELU vb. IV. Franz. (Învechit) A pretinde (1). *Lauda a pomeniților istorici preteudeluim (vom să cerem).* CANTEMIR, III, 300. *Moșia Gropșanii care pretăndăluște ... groșu Secheli (a. 1732).* BUL. COM. IST. II, 247. *Toate acestea le preteandălușese, că cinstea mare e la ou (a. 1778).* IORGA, S. D. XII, 96. *Excepția asupra judecătorului atunci are loc euă s-ar și precum oarecare judecătoriu sau are ius la lucrul cel de price sau preteandăluște a avea.* AARON, în CONTRAȘTI, III, 126. *În 10 ani ... pierde dreptu de a le preteudelu.* NICIMFOR, p. 68/18.

- Prez. ind.: *preteudelu e.* - Și: *preteudălu, preteudălu.*
- Cf. magh. *pretendál*, germ. *prätendieren*.

PRETENDENT, -Ă subst. I. S. m. și f. Persoană care aspiră să ajungă la ceva, care cere ceva în baza unor drepturi pe care le are sau pe care pretinde că le are; s p e c. persoană (dintr-o familie domnească) care preține tronul unei țări: (învechit) pretudator (1). *Micea s-au și plecă ca pre acest preteudent de coroană să-l agiute.* ȘINCAI, III, 1, 380/24. *Nici o parte să nu favoroze pe vreun preteudent, ci mai ales să-l alunge din țară.* ASACII, S. L. II, 105. *În luptele și revoluțiile dinlăuntru care au inptul scolii al XV-lea și XVI-lea, istorieu n-au văzut decit niște lupte de preteudenși la trou.* BĂLCESCU, M. V. 13, cf. 62. *NEGULICI, SEAMATI, D. Dacă prințul de Spania nu e mulțumit, ... vom lua pe altul. Nu ne lipsese preteudenși.* NEGRUZZI, S. III 350. *Mai mulți prinței străini se grăbiră a se prezinta ca preteudenși la coroană.* HASDEU, I. V. 50, cf. 180, DDRF. *Ungaria rănuțind fără rege, se ivese doi preteudenși.* NENOPOL, I. R. IV, 227, cf. ALEXI, W. *A susținut nevinovașia lui Petru, reușind astfel să iulădure pe preteudentul Nicolae și să consolideze pe tron pe Petru Șchiopul.* BUL. COM. IST. II, 91, cf. CADE. *Domnia Țării Românești ... era biuțită de preteudenși.* SADOVEANU, O. XII, 263, cf. 199. *SCRIBAN, D. El vede aci unuși uneltrile obiicunite ale foștilor preteudenși la scaunul domnesc.* CAMB. PÉTRUSSEI, O. II, 230. *S-au luptat patru preteudenși la troul Imperiului roman.* H. DIMCOVICI, D. 116.

2. S. m. Barbat care are intenția să eeară în căsătorie o femeie sau care aspiră să ia în căsătorie o femeie: (învechit, rar) pretudator (2), procl. V. pețitor. *Toată perseverința preteudănușilor ... nu izbuteau a o îndupleca.* NEGRUZZI, S. I, 106, cf. 109. *CADE. Căsătoria lui Iruul cu un preteudent bogal se bolăra într-o odaie veciă.* VIANE, A. P. 178. *Spune-i preteudentului că eu nu mă uărit.* GĂLINESCU, I. O. I, 321. *Acum pot să-și fac carte ca orice preteudent.* ID. IB. II, 209. *Bogal, frumos, oriunde-udată Era primit ca preteudent.* V. ROM. IANUARIE 1954, 16. *A fost pe vremuri dăusatorul meu preferat și unul din preteudenșii eei mai asidui.* VINEA, I. II, 235.

- Pl.: *preteudenși, -le.* - Și: (învechit) *preteudănt, -ă, preteudănt, -ă* s. m. și f.
- Din fr. *prétendant*, germ. *Prätendent*.

PRETENDĂRIMĂ s. f. (Grecism învechit) Pretenție (1). *Nu mai are pulere cea preteuderimă de protimis.* PRV. COND. (1780), 134. *Anastasia nu au făcut nici o preteuderimă pentru aceasta (a. 1791).* GĂLDI, M. PHAN, 236.

- Pl.: *preteuderime.* - Și: *preteudărimă* s. f. GĂLDI, M. PHAN, 236.
- După ngr. *πρετενδέρω*.

PRETENDERISI vb. IV. Franz. (Învechit) I. (Folosit și a b s o l.) A pretinde (1). *Craiul nu poate preteudăriși dregătoria tatălui lor.* IST. CAROL XII, 287/20. *Niște lăgini ce preteuderisăși de la dănsul (a. 1799).* GĂLDI, M. PHAN, 236. *Fără a preteuderisi ceva de la breaslă (a. 1806), id. ib. Fără a preteudăriși ceva mai mult de la socrii sei (a. 1810).* URICARIUL, XIV, 252. *Nu preteuderisește nici un eșlig (a. 1811).* DOC. EC. 102. *Acest bine îl aștept și îl preteudariseșe (a. 1814).* IORGA, S. D. VI, 52. *Pină la aceste vadele nu vor mai preteuderisi (a. 1816).* URICARIUL, V, 201/16. *Partizănușii ... carele preteuderiseșe coroana Rosiei.* I. ASACII, J. 41/13. *Fără a pule ției și a preteuderisi ... ea să facă oprire euia (a. 1823).* N. A. BOGDAN, C. M. 109. *Preteuderiseșe ... eite zece parole (a. 1834).* DOC. EC. 555. *Să nu preteuderiseșeșă nimică.* BULETIN, F. (1843), 318² 15, cf. ROSETTI-CAZACU, I. L. R. I, 355.

2. A pretinde (2). *Știu că preteudarisești a fi mai eu dragoste decit mine!* ALECSANDRI, T. I 233, cf. GĂLDI, M. PHAN, 236.

- Prez. ind.: *preteuderiseșe.* - Și: *preteudarisi* (GĂLDI, M. PHAN, 236), *preteuderisi, preteuderisi* (id. ib.), *preteudarisi, preteuderisi, preteuderisi, preteuderisi* (id. ib.), *preteudarisi, preteuderisi* vb. IV.

- Din ngr. *πρετενδέρω*. GĂLDI, M. PHAN, 236.
- Pentru variantele de tipul *preți-*, cf. și *p r e t i n d e*.

PRETENDERISIRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a preteuderisi și rezultatul ei; drept pe care îl are sau pe care și-l arogă cineva; p. e x t. pretenție (3). *Copiit ce să nase dintr-această unire, măcar că nu sânt legiușiți, dar au aceleși preteuderisiri ca și ceialți.* IST. AM. 70¹ 10. *Să-mi dau fata după un vâtaf de masalagii? ... Vreau pentru că nu bărbat eu altfel de preteuderisire.* CAMILAR, C. P. 125.

- Pl.: *preteuderisiri.*
- V. *preteuderisi*.

PRETENDINT, -Ă s. m. și f. v. pretendent.

PRETENDĂRIMĂ s. f. v. preteuderimă.

PRETENDERISI vb. IV v. pretenderisi.

PRETENDU vb. IV. Franz. (Învechit, rar) A pretinde (2). *Mărcle împăral precum se numea al persilor Căsar, carele nuă înatule preteudănu a se cadreșara elementle de pătrărea lui, de chti seșpă cu fuga.* SAULESCU, III, I, 50/25.

- Prez. ind.: *preteudănușe.*
- Cf. germ. *prätendieren*.

PRETENESC, **-EĂSCĂ** adj. v. prietenesc.

PRETENÊȘTE adv. v. prieteneste.

PRETENÍ vb. IV v. prieteni.

PRETENÍE s. f. v. prietenie.

PRETENÍME s. f. (Învechit, rar) Prietenie. *Dect. unele en acenstee ... și cu ostentată nullă și cu răbdare și cu pretenimea cea cătră aceasta să află* (a. 1775). GCR II, 108/17.

- Pl.: ?
- **Preten** + suf. **-ime**.

PRETENÓS, **-OĂȘĂ** adj. v. prietenos.

PRETENSIE s. f. v. pretenție.

PRETENSIONĂRE s. f. Operație prin care se realizează o stare inițială de întindere sau de comprimare în materialul unei piese, într-o piesă, într-un material de construcție etc., înainte de aplicarea sarcinilor funcționale, reale. Cf. LTR², M. D. ENC., DEN.

- Pronunțat: **-si-o-**. — Pl.: *pretenționări*.
- După engl. **pre-tension**.

PRETENSIONĂȚI, **-Ă** adj. Care a fost supus pretenționării. Cf. M. D. ENC., DEN.

- Pronunțat: **-si-o-**. — Pl.: *pretenționafii, -te*.
- De la **pretenționare**.

PRETENSIONÓNE s. f. v. pretenție.

PRETENSÍUNE s. f. v. pretenție.

PRETENSÍV, **-Ă** adj. (Rare) Pretențios (1). *S-au ales însă și după aceea unii renegași pe față ... sau și oameni infamurați, pretensivi*. BARIȚIU, P. A. III, 142. *Ern pretensiv moșnegul, dar din față-i se citea Cum că el nimie nu lasă din cele ce pretindea*. COȘBUC, P. II, 131, cf. DL, DM.

- Pl.: *pretensivi, -e*.
- **Pretensie** + suf. **-iv**.

PRETENȘUG s. n. v. prieteșug.

PRETENTHUSÍ vb. IV v. pretenderisí.

PRETÉNȚIE s. f. I. Revendicare a unui drept sau a unui privilegiu de către cel cărui i se cuvine sau pretinde că i se cuvine; (grecism învechit) pretenderină, (învechit, rar) pretindă. *Se rădică niște pretenții asupra unor finuturi și acestea vor întărâte poldă di oșlire* (a. 1701). FN 96, cf. 103. *După pretenzionul care au pretândăului dumnealui graful Seclui Adam dein țara Ardealului* (a. 1729). BUL. COM. IST. II, 245. *Ceva predenzia pentru nește puștinei ban(i) la jupan Eaioni* (a. 1749). IORGA, S. D. XII, 51. *Austrie ... făcuse pretenstone ca să se împărtășeasă și ca de Galifiu*. VĂCĂRESCUL, IST. 282. *Acela să face vinavat puterii publice chiar cind faptu să să fie întimplat singur cu ael scoposu că să-și întoncreă dreptle pretențiile sale*. PRAVILA (1788), 33/6. *Au pretenție împotriva datoriențului*. RIND. AUD. 79/3. *Nici după ce au ieșit din slujba dumiilor sine pretențion pentru aceasta n-au făcut* (a. 1793). URICARIUL, XVI, 322. *Pretensia ... dintru aceea s-au stîrni, că rumânii din anundouă fările acestea adeseori nu s-au năruvil între sine*. ȘINCAL, III, II, 51/37. *Nimene nu s-au arătat nici cu o pretenție* (a. 1812). URICARIUL, XIV, 274. *Dându-să rămas cineva din judecată, nu poate să mai facă pretenție pentru vro dobândă*. PRAVILA (1814), 70/21, cf. 181/4. *S-ar fi lepădat de pretențiile tronului*. VINSAV, F. 57⁸/8. *Voi n-a s-aveți regule ca să mărginiți*

între voi pretențiile fiteșăruia. PLEȘOIANU, T. IV, 83/1. *Să între fără îndrăzire în strânică cereclare a pretenții ce fae ci asupra Iancului Rosel* (a. 1829). DOC. EC. 430. *Spre legiuirea pretențiilor se vor nsculla ... persoane particulare*. AR (1829), 38²/38. *Toți aci care vor ave pretenții asupra numitelor binale ... să se arate aice la judecatorie cu dovezile lor*. BULETIN, F. (1833), 3²/39. *Var ridica vrcodată pretenție de a cere zestrele acestor mănăstiri ca a lor particulară proprietate* (a. 1833). URICARIUL, V, 350/3. *L-au nevoit de a să lăsa de pretenții ce ave asupra tronului*. ALBINEȚ, M. 239/17. *Lepădându-se de toate pretențiile ... au părăsit sveții Carelia*. ASACHI, I, 179/12. *Lepădându-se de pretențiile sale, fu liberal*. BĂLCESCU, M. V. 39, cf. 8, 88. *Pretențiile ce s-au ridicat ... sint ... periculoase pentru staturile neatinute*. CR (1816), 21²/17. *Pratează în contra pretențiilor Englierei*. CONCORDIA (1857), DE. I, 3¹/67. *Au și ele pretenția de a lua parte la ciștigul capitalisului*. IONESCU-RION, S. 183, cf. SBIERA, F. S. 216. *Obștea sâtenilor se apăra ... împotriva pretențiilor arendașului*. D. ZAMFIRESCU, V. T. 175. *Ce pretenție în bani ai avea? HOGAȘ, DR. II, 52. Negăsindu-se nici o urmă de asemenea pretenții în vechile noastre scripe*. N. A. BOGDAN, C. M. 15. *Va merge ... la cancelarie să declare că n-are nici o pretenție*. REBREANU, R. I, 109. *Din partea boierului nu este nici a pretenție*. SADOVEANU, O. VIII, 119, cf. GALAN, B. II, 188. *Sint nbsolut de acord cu pretenția țavarășului*. T februarie 1962, 15. *Regele ... începe să aibă pretenția de a-și transmite puterea urmașilor*. H. DAICOVICIU, D. 83. ◆ **EXPR**. (Învechit, rar) **A cere pretenții** = a cere despăgubiri pentru un prejudiciu suferit. *Cerindu-și pretenții pentru păgubirili ce li s-au tulmplat* (a. 1825). IORGA, S. D. VII, 101.

2. Convingere de obicei nejustificată, părere, susținere de obicei exagerată, supraevaluată pe care cineva o are despre sine însuși sau despre acțiunile sale; cerință ca această convingere sau această părere, susținere să fie împărtășită și de alții. *Dar tu, care uși lesne, dub fără de știință, scoatesti că pați oare, piin astfel de mijloace, Arătându-te-n lume vro figură a face? Pretenția aceasta mi s-ar părea cindată*. ALEXANDRESCU, P. 92. *A ris și a biciuit adesea pretenția fără talent*. IBRĂILEANU, SP. CR. 113. *Niciodată n-a avut pretenția că se pricepe la cifre*. SADOVEANU, O. VII, 674. ◆ **Opinie, părere, afirmație, idee (medovedită, neîntemeiată) despre ceva sau cineva. Noi nu credem nimie din pretențiile arheologilor moderni nsupra acestor vestigii**. BOLINTINEANU, O. 309. *Cîșimul tău în fața vieții și a morții era o simplă pretențiune filozofică*. GALACTION, A. 259.

3. Intenție, dorință, năzuință (2), aspirație (ambicioasă ori nejustificată), ambiție (nejustificată), velenitate; (la pl.) aere de superioritate, i f o s e. **F u m u r i**; (învechit) pretenderisire, (neobisnuit) prezumție (1). **V. pretențiozitate**. *O, că de bine ai face de ai sădea în pace, și să lași pretențiile celor ce le poldesc!* (a. 1701). FN 92. *Pretenția ei elta nu iaste ... ce să-și înnoțeasă și pre sine de prietină*. CANTEMIR, IST. 163. *Din toate pretențiile oanenilor cea mai de obște și cea mai pizmătariță este aceea de se atinge de dub*. HELLADE, GR. P. 59/16. *Nu să mai imboldea de alle pretenții deșarte*. MARCOVICI, D. 238/28. *Am propus și în toate celelalte comodități trebucinaase foarte mult, încit în ziua de uslăzi poate core piude cu toate pretențiunile lor*. DESCR. APE, 83/21. *Am avut pretenția de a nu face clusici piină a nu începe ... prapășirile*. RUSSO, S. 83. *Pretenția noastră nu poate fiinti ca în seurl timp să dobundim ofișeri de merit*. ROM. LIT. 129¹/13. *Dacă ne ucerem a face oarecare observări asupra lumbi noastre, ... n-avem nicidecum pretenția a fi priviți ca niște legiuitori*. NEGRUZZI, S. I, 337. *Patru contese ideale. Umflete de pretenți și veduce de jale*. ALEXANDRESCU, O. I, 193. *De ar avea pretenție de critică, mi-ar părea foarte bine*. SION, C. XII/15. *Noi stătem accia ce-i putem mustra ... de a subordina*

În modul cel mai pueril veritatea istorică unor meschine pretențiuni de cătun. HASDEU, I. C. I, XII. Ar fi mai siguri de viitorul lor, cînd n-ar exista printre dînșii pretențiuni absurde. ODOBESCU, S. III, 367. Spiritul lui era lipsit de orice pretenții de sistemă. CABAĞIALE, O. V, 158, cf. 325, cf. GHEREA, ST. CR. I, 25. Era oarecare nepotrivică între starea lor de familie scăpătută ... și pretențiunile doamnei Estimiu. D. ZAMFIRESCU, V. T. 51. Efectul comic rezultă din contrastul dintre pretenții ... și fapte. IBRĂILEANU, S. 271. Tînăr, n-ai pretenții și dacă ai îmbătrîni ce fi-ar folosi regretul? BRĂESCU, A. 68. Mă instalez pe un scaun și nu mai am nici o pretenție. SADOVEANU, O. IX, 73. Un pahar de coniac bun, o figură fină. N-am alte pretenții. H. LOVINESCU, T. 255. ♢ (Prin lărgirea sensului) Apuratul [critic] ... n-are altă pretențiune decît a ilustra cele spuse mai sus. BUL. COM. IST. I, 68. Am văzut deundăzi ... o caricatură care avea pretenția să înșăfășeze pe poctul Cincinal. GALACTION, A. 102. Zicalele populare n-au avut la originea lor pretenția de a exprima adevăruri totale. PREDĂ, R. 115. ♢ Cu pretenții sau cu pretenție = a) l.o.c. a d.j. și a d.v. (care este) cu aere de superioritate, cu infatuare. Se formă numărul necesar de oameni cu pretențiuni și fără nici o speșialitate. HELIADE, O. II, 409. Vra babă cu pretenții ... boită ... pe obraz cu suliman. HOGAȘ, DR. II, 136. Spunea toate aceste lucruri ... cu siguranță și cu pretenție. GALACTION, O. A. I, 266. A cîntat la pian, cu pretenție, dar fără talent. BRĂESCU, O. A. II, 117; b) l.o.c. a d.j. care dă o (fa'să) impresie de rafinement. În casă numai mobile cu pretenții, canapele și fotolii de lemn aurit. CĂLINESCU, S. 67. Restaurantul era doar o circumă cu pretenții. V. ROM. IULIE 1954, 23. ♢ l.o.c. a d.j. Fără pretenție sau fără pretenții = care este lipsit de artificialitate; modest, simplu, natural. Oratorul trebuie să fie simpla, fără pretenție și trufie, să nu vorbească de sine. MANCOVICI, R. 34/11. Un om cu maniere nobile, fără pretenții. NEGRUZZI, S. I, 73. Dialogul elegant, fără pretenție și natural. id. ib. 344. Cu pretenție de ... = care vrea să pară ..., care ar vrea să fie ... O cohortă de fînari subfiri în glas lăuzestrafi la cap c-o sculă Minuscule cu pretenție de uas. TOPÎRCEANU, O. A. I, 87.

— Pl.: pretenții. — Și: (învechit) pretențion (scris și: pretenzion) s. n., pretențiune, pretenție, pretențiune, pretenziune, pretenție (scris și: pretenzie) s. f.

— Din lat. *pretensio*, germ. *Prätenslon*, *Prütentlon*, fr. *prétension*.

PRETENȚIÓN s. n. v. pretenție.

PRETENȚIÓS, -OĂSĂ adj. I. (Despre oameni) Care pretinde (1) mult de la alții, care este greu de mulțumit, exigent. (rar) pretensiv; p. ext. mofturos, capricios, năzuos (1). Cf. NEGULICI, STAMATI, D., PÓLIZU, PHOT.-POP., N. D., DDRF, GHEPIE, B. M., BĂRCIANU, *El o găsi schimbată, cam pretențiosă, gata să se supere*. D. ZAMFIRESCU, T. S. 47. Noi, stăpînii, sintem mult mai pretențioși decît stăpînii de altădată. BRĂTESCU-VOINEȘTI, ap. CADE. Profesorul, foarte serios și foarte pretensios, obișnuia să lase pe catedră pe studentul care expunea lucrarea. CAMIL PETRESCU, P. N. 74. Slugile-s mai pretențioase și viața-i mai scumpă. SADOVEANU, O. VIII, 137. Uneri ești pretențios, îngîmfat, bombastic, plin de tine însuși, disprețuitor de alții. CĂLINESCU, C. O. 132. Cel mai pretențios cititor e copilul ..., greu îl poți convinge să te asculte dacă nu-î place. L. ROM. 1953, nr. 2, 63. Clienții noștri sînt pretențioși. STANCI, R. A. I, 28. ♢ (Rare) Înfundat, încrezut. Cf. CADE. ♢ (Despre plante și animale) Care necesită îngrijiri sau condiții de dezvoltare speciale. V. dificil. Bumbacul este o plantă pretențiosă, dacă n-are condiții cum trebuie, el nu mai crește. ȘCÎNTEIA, 1953, nr. 2375. Moiașea este unul dintre peștii pretențioși. VÂN. PESC. 1962, nr. 10, 5.

2. (Despre manifestări, creații etc. ale oamenilor) Care este făcut cu scopul de a da impresia de ceva rar, deosebit, ales (fînd în realitate lipsit de valoare, de bun-gust etc.), care vrea să impresioneze cu orice preț prin formă, prin modul de exprimare etc., care dă o falsă impresie de cultură, de rafinement etc. În conversație vorbirea cea mai nesuferită este vorbirea pretențiosă. BREZOIANU, I. 92/14. Semînbățutura pretențioasă și pîmășă priu singura ușurătate a stîlului ... ajunge a întuneca meritul adevărat. NOM. LIT. 165²/26. Cum își pare inscripția aceasta pretențioasă? Ce zici de franțuzeasca din ea? NEGRUZZI, S. I, 314. Neștiință pretențioasă. MAIORESCU, CIC. I, 232. O limbă triviată sau extravagantă, greoaie sau pretențioasă. ODOBESCU, S. II, 368. Tilturile pretențioase de cărți sau de capitole ... sînt asemenea de evitate. BUL. COM. IST. I, 81. Vorbele ... pretențioase ale dascălului de pe vremea — explicitînd alene la istorie. BASSARABESCU, V. 24. O lucrare falsă, pretențioasă și neizbită este o crezi. GALACTION, A. 264. Mă întrecupei de cite ori spuneați cu emfază pretențioasă că nu-ni aporțin. C. PETRESCU, C. V. 22. Fabașt-unca dragostei lor era o pretențioasă banalitate. TEODOREANU, M. II, 411. Ceca ce izbește înainte de toate este amestecul expresiilor pretențioase cu cele banale. VARLAAM-SADOVEANU, 400, cf. 169. ♢ (Adverbial) În noianul nimicurilor care se resfață pretențios în multe aparate [critice], se pierd variantele într-adevăr importante. BUL. COM. IST. I, 62.

3. (Rare) Care denotă exigență, rafinement, care este de valoare, prețios, de bun-gust. Peste mobila pretențioasă a vechilor proprietari ... s-au adăugat două biblioteci încăpătoare. BARANGA, I. 151. ♢ (Adverbial) Se umbrăea pretențios în bluze albe și foi negre. CĂLINESCU, L. O. I, 69.

4. Greu de pătruns, de înțeles, de stăpînit, a cărui înțelegere necesită o pregătire sau cunoștințe preafabile, un efort deosebit; dificil, greu. Ce de moi noțe muzicale și tot lucruri pretențioase. CĂLINESCU, L. O. II, 74. Citea autorii cei mai pretențioși, Pascal, Spinoza, Kant. id. s. 389.

— Pronunțat: -fi-os. — Pl.: pretențioși, -oase.

— Din fr. *prétentieux*.

PRETENȚIOZITĂTE s. f. (Rare) Faptul de a fi pretențios (1): manifestare pretențioasă (1). Totul se reduce deci la o simplă chestiune de ipocrizie și la o pretențiozitate ridicolă. MACEDONSKI, O. IV, 108, cf. DM, DEN.

— Pronunțat: -fi-o-.

— Pretențios + suf. -itate.

PRETENȚIÓNE s. f. v. pretenție.

PRETERĂ vb. I. Trans. (Latinism rar) A omite, a neglija. Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W.

— Prez. ind.: *preterez*.

— Din lat. *praeterire*.

PRETERINTENȚIÓNAL, -Ă adj. (Jur.; rar) despre infracțiuni) Care depășește intenția făptașului; al cărui rezultat depășește scopul urmărit. Este mult holărtrea judecătorească care condamnă pentru amor, cu infracțiune preterintențională. COD. PEN. R.P.R. 512.

— Pronunțat: -fi-o-. — Pl.: preterintenționali, -e.

— Cf. lat. *praeter*, rom. intențional.

PRETERÍT s. n. Timp al verbului prin care se exprimă în unele limbi o acțiune trecută; s.p.c. perfect simplu. Timpii: prezente, preterit, imperfectu. VĂCĂRUESCU, ap. ROSETTI-CAZACU, I. L. R. I, 430. Preterit imperfect, adică nesăvîrșit. I. GOLESCU, ap. ROSETTI-CAZACU, I. L. II, 1, 465, cf. STAMATI, D., BĂRCIANU, ȘĂINEANU, D. U., CADE. Mai-mult-ca-perfectul trebaie să uragă, în unitatea aceleiași expunerii, și alte forme ale preteritului. VIANU, M.

219. *Preteritul ... este considerat ca mai politicos decât prezentul.* LL I, 134. În latină există pentru exprimarea trecutului o singură categorie gramaticală, aceea a preteritului. SC II, 29, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: (rar) *preterite*.

— Din fr. *prétérit*, germ. *Präterit*.

PRETERIȚIE s. f. v. *preteritiune*.

PRETERIȚIUNE s. f. Figură retorică prin care se declară că nu se va vorbi despre un lucru, amintit totuși în cursul expunerii. Cf. BĂRCIANU, CADE, SCRIBAN, D., DN, M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: *-fi-a-*. — Și: *preteriție* s. f. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U.

— Din fr. *prétéritien*. Cf. lat. *praeteritio*.

PREȚEST s. n. v. *pretext*.

PREȚESTĂ vb. I v. *pretextă*.

PREȚESTĂT s. m. (Învechit, rar) Persoană mai sus-amintită sau citată. Noi am primit mărturisirea prețestăului despre dînsul. ȘINCAI, nn. I, 236/15.

— Pl.: *prețestați*.

— Din lat. *prae* + *testatus*.

PREȚEȘĂG s. n. v. *prieteșug*.

PREȚEȘŪG s. n. v. *prieteșug*.

PREȚENT s. n. I. Motiv aparent învoeat de cineva pentru a ascunde mobilul real al unei acțiuni sau pentru a justifica o anumită atitudine, comportare etc.; (început și regional) pofidă (3). (Învechit) podoină³, (grecism învechit) profosis. *Sub pretextul buneii slujiri ... va da porunci de mare stîngere de bani* (a. 1701). FN 93. *Iară eine s-ar ispiti ... cu vreun chip de profosis (pretext) a strămuta această afierosire ... , piriș să cabă* (a. 1756). UMCARIUL, X, 212. *Judecătoria trebuie să judece ... după adevărul și de obște înțelesul cuvintelor pravilii acestie și supt nîci un pretext, de ee felu ar fi, a unei desclîniri între cuvinte, nînd. JUD. 405/8, cf. LB. Vei avea pretextul de a cita pe Omer. HELIADE, D. C. VI/23. Acest sumeș pas dedi lui Darie mai de aproape pretextu binecuvîntat. SĂULESCU, III, II, 16/19. Sub felurite pretește și titluri puseră mîna mai pe a patra parte din teritoriul nostru (a. 1841). UMCARIUL, V, 150/9. Întrînz darea vreunui răspans hotărîtori sub feluri de pretexturi. IST. M. 53/7, cf. STAMATI, D. Încă n-am ajuns cîteva cînd îngrijirile tale să-mi fie neapărate. Astea sînt numai pretește. LĂZĂNESCU, S. 29/18. Găsești preteșteri ca să ne părăsești. NECRUZZI, S. I, 19, cf. 158. Să poată ... curma motivele ocupațiilor ee se întrec a ne soarece sub feluri de pretește. DIMBOVIȚA (1858), nr. 1, 8²/16. Să dea un pretext de intervențiune. GHICA, S. 120. Supt mască de frăție, prețest de libertate, Văzîndu-se dodată în dram ca pelerin. MUNEȘANU, P. 69/13. Caută un pretext și părăsește casa stăpînului. FILIMON, O. I, 97. Nu admit aceste seuze și le consider numai ca pretextari. ALECSANDRI, S. 65. Căuța pretext de ecartă. EMINESCU, N. 91. Să introduc familii oneste sub pretext de prieteșug. CARAGIALE, O. II, 121. Se scobori ... să cumpere două stiele de șampanie, mai mult un pretext ea să-i vorbească. VLAHUȚĂ, D. 213, cf. GUEREA, ST. CĂ. II, 282, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. Găsi un pretext să le părăsească o clipă. BASSARABESCU, S. N. 142, cf. LOVINESCU, S. I, 103. Așa cum o pui tu, problema devine un simplu pretext de propagandă electorală. REBREANU, R. I, 35. Am prins un debil pretext de drum la el acasă. GALACTION, O. 99. Aș fi încîntat să găsesc un pretext și să ne apropiem din nou. C. PETRESCU, C. V. 335, cf. BRĂESCU, O. A. II, 129. Hotărîrea lor este și un pretext împotriva felului cum simbriașii portului se interesează de muneitorii. SAHLA, N. 41, cf. TEODOREANU, M. U. 53. Toate acestea sînt pretește menite să ascundă adevăratele*

motive. OȚETEĂ, T. V. 287. *Chemîndu-l personal, sub felurite pretește.* CĂLINESCU, E. O. I, 71. *Au făcut de trei ori drumul la cazinou, întorendu-se meru cu alt pretext.* CAMIL PETRESCU, O. II, 248, cf. CONTEMP. 1969, nr. 1 180, 7/2. *I-au oferit ... pretextul șaimoșelor eampanii.* H. DAICOVICIU, D. 94. ◇ Loc. conj. **Sub pretext sau sub pretextul că ... (sau ea ..., să ..., de a ...)** = invocînd drept motiv ..., pretinzînd că..., pe motiv că ...; spre a ..., pentru a ... *Supt pretextul de a face pre tatăl său a aproba tot ce se pasase, el se duce în Antverpia.* CALENDARIU (1794), 31/12. *Au fost pirit lui Pilat numai din ură și din pizmă, supt pretext că v-ar fi un înșălătoriu.* ȘINCAI, C. 25/2. *Opri exportafia lemnului de durat din Neapoli la Franția sub pretext că marina napolitană are însăși trebuință de dînsul.* ASACHI, L. 80²/5. *Ieși și el ... sub pretext de a se duce a se prembia singlar.* CR (1848), 1¹/54. *Ridică pe Aron eu soția ... sub pretext ea să se apere ... către Sigismund.* BĂLCESCU, M. V. 91, cf. 31. *Au trimis în București ... pe generalul Dubamel ... sub pretext să observe administrația.* LĂCUSTEANU, A. 90. *Poliția a avut audacia a aresta pe d. Bazunărescu, sub pretext că l-ar fi surprins spărgînd o boltă de lipscănie.* ALECSANDRI, T. 1652. *Refuza să le plătească sub pretextul că instruețiile nu i-au fost bine executate.* IORGA, L. II, 36. *Și-au degajat răspunderea părăsîndu-l supt pretext că se due să-și apere familiile.* BUL. COM. IST. I, 185. *De acolo, sub pretext că vrea să-și vadă părinții, se va repezi în Jidovița.* REBREANU, I. 206. *Plecăm sub pretext că nu trebuie să-l obosim.* CAMIL PETRESCU, U. N. 425. *Sub pretext de a răzbunu o injurie ... ou tîntreprins un război.* BRĂESCU, O. A. II, 139. *Sub pretextul de a-i arăta ceva special, îl chema în odaia ei.* CĂLINESCU, E. O. I, 71. *Ieșea, sub pretext de a face o plimbarc.* id. S. 282. *Sub pretextul că au amîndoi 18 ani, nu se vor simți niciodată legați de o solidaritate a generațiilor.* V. ROM. noiembrie 1962, 83.

2. **Ceca ce constituie mobilul¹ (4) unei acțiuni:** înbold, impuls, stimulent. *La un urtist opera citită va fi mai mult un pretext de a crea.* GUEREA, ST. CĂ. II, 134. *Visurile noastre umanitare erau pretext de poezie.* GALACTION, A. 309. *Cînd poetul studiază rima separat ... poemul devine un pretext pentru rimă.* CĂLINESCU, C. O. 53. *Crezi că e plăcut să servești ca pretext unei imaginații de licean bătrîn?* H. LOVINESCU, T. 251. *La el, obiectul devine pretext de reconsiderare și delectare artizanală.* CONTEMP. 1971, nr. 1 283, 7/5.

— Pl.: *pretește* și (început) *pretexturi*. — Și: (început) **prețest** s. n.

— Din fr. *prétexte*, lat. *praetextum*.

PREȚENTĂ vb. I. **T r a n z.** A învoea un pretext (1), a se folosi de un pretext pentru a justifica o acțiune, o atitudine etc.; (grecism învechit) a profosisi. (început, rar) a piciini (3), a pofidi, (regional) a pobihi (1). *El slătu nenwins la toate prapunerile și ... ou pretextul că nimic nu poate face fără învoirea Porței.* ASACHI, S. L. II, 15. *Să pretești o împedecare serioasă.* CR (1848), 7²/73. *Am răspuns certîndu-mi iertare și pretextînd o piciină însemnătoare.* NECRUZZI, S. I, 57, cf. PROT.-POP., N. D. *Oi pretexta că-s bolnavă.* ALECSANDRI, T. 1686. *Pretextînd că merge la bufet ... plecă frumuseț din lojă.* CARAGIALE, O. II, 120, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Am intrat cu Adela la Haim Duvid, pretextînd că ceasornicul ei rămîne în urmă.* IBRĂILEANU, A. 72. *Seara pretextă că are treabă în oraș.* BASSARABESCU, V. 153. *Pretexteză că mașina e în reparație.* CAMIL PETRESCU, T. III, 169. *Refuzam orice mi se oferea, pretextînd că nu sînt bine.* BRĂESCU, O. A. II, 130. *Preteștează un ulcer stomaecal pentru a-și înduleci regional într-un sanatoriu.* VIANU, A. P. 272. *Pretextînd că nu eunose înedă împrejurările, nu luau nici o inițiativă.* OȚETEĂ, T. V. 169. *O să-mi stric vederca, pretextă el, spre a putea să se steargă la oclă.* CĂLINESCU, S. 722, cf. 255. *Obținuse o permisie*

pretexând o boală gravă a mamei sale. BENIUC, M. C. I, 485. ◇ Refl. (Rar) *Felix se pretextă bolnav*. CĂLINESCU, E. O. I, 156.

— Prez. ind.: *pretextez*. — Și: (învechit) *pretexstă* (prez. ind.: *pretexst*) vb. I.

— Din fr. *prétexter*.

PRETEXTĂRE s. f. (Rar) Fapta de a *pretexta*. Cf. *DDRF*.

— Pl.: *pretextări*.

— V. *pretextă*.

PREȚI vb. IV. Tranz. (Prin nord-estul Transilv., prin Maram și prin nordul Mold.; complementul indică membre ale corpului, tendoane, vase etc.) A scoate, a deplasa din articulație sau din poziția normală. V. *răsuci*, *luxa*, *serinti*. *Mi-om pretit o vină*. Com. din ZAGRA — NĂȘTID, cf. COMAN, GL. [Piciorul] și *l-o pre 't*. ALB I I 642 118. ◇ Refl. *Mina i s-o pretit*. BILBEA, L. P. M. II, 372.

— Prez. ind.: *pretesc*.

— Din uc. *npertin*.

PREȚI vb. IV v. *priti*.

PREȚIEN, -Ă s. m. și f. v. *prieten*.

PREȚIMPURIU, -IE adj. Care se întâmplă, se produce, apare sau se desfășoară înainte de vreme sau prea devreme; prematur (1), (învechit) prematural, prematurat. V. *precoce*. *Supresia (desfășurarea) studiilor prematurale sau preatimpurii*. CALENDAR (1862), 63/16. *Surse cu superioritatea omului blezet de prea multe și preatimpurii experiențe*. C. PETRESCU, O. P. I, 87. *Viața lui de bolnav se isprăvise, se nișiorase într-o slăbiciune preatimpurie*. SADOVEANU, O. III, 433, cf. M. D. ENG., DEX. ◇ (Adverbial) *Pe figura preatimpurie vestedă, trecu o lumină de destindere*. C. PETRESCU, C. V. 9. *Ilustrează asemenea precoce artificializare lirică a unei copilării cu singele preatimpurii decolorat și răcit în artere*. V. ROM. noiembrie 1953, 329.

— Pl.: *preatimpurii*. — Și: (învechit) *preatimpurii*, -le adj.

— Pref. *pre-* + *timpurie*.

PREȚIN, -Ă s. m. și f. v. *prieten*.

PREȚINĂ vb. I v. *prieten*.

PREȚINDĂ vb. I v. *pretinde*.

PREȚINDARISĂ vb. IV v. *pretenderis*.

PREȚINDATOR, -OARE s. m. și f. v. *pretendor*.

PREȚINDE vb. III. Tranz. I. A cere în mod insistent (considerând că este îndreptățit, că i se cuvine), a ridica pretenții (1); a revendica, a reclama (1), (învechit) a pretindea, a pretenderis (1). *Știi că niciodată n-am pretendat ... elironomii*. KOGĂLNICEANU, S. 193. *Fiecarile pretinda a-și însuși asupra Moldovei o învârtire preadomnitoare*. ASACHI, S. I, 11, 82. *Șăzăci și nouă și jumătate stinjinii ... din lotarul Talpa ce-i pretenda cel dinții de la cei din urmă*. BULETIN, G. (1844), 279/8. *El pretindea că ... trebuie să stăpânească toată Moldova*. BĂLCESCU, M. V. 209. *Eu pretind ... că să ne dea o dată prilej de a vedea care sînt acele drepturi municipale*. CN (1848), 2^a/19. *Pretendea ca să a intervie și acolo vreo putere mare cu armele*. BARIȘIU, P. A. I, 561. *Un galbăn acum n-oi mai pretinda*. PANS, II, 13/6. *Linguşirea nu-i deprinsese a pretinde și alte titlule*. NEGRUZZI, S. I, 273. *Îți voi arăta și a-vea ce pretinz de la amicija ta*. FILIMON, O. I, 333. *Să faceți aceea ce pretindeți de la noi*. BOLINTINEANU, O. 327. *Stut obligați ... a pretinde să se facă inventariu*. HAMANGIU, C. C. 161.

Pretinde un teren în afară de raza noastră de acțiune. C. PETRESCU, R. DR. 202. *Domnia la pretinzi să n-o mai văd*. SADOVEANU, O. X, 311. *Un comerciant pretinse o cătaușă*. CĂLINESCU, S. 469. *Colaboratorii pretind onorariu pentru articole*. STANCU, R. A. IV, 358. *Pretinse pogonul pe numele Titei*. PEDA, M. 62. ◇ Fig. *Dulce numele de învățași ai timpului, patru sînt acelea care pot pretinde, ca mai multe drepturi, a fi luate în considerare*. VIANU, A. P. 140. ◇ Refl. A-și atribui o calitate (pe care nu o are), a avea despre sine o părere mai bună (în privința posibilităților intelectuale, a însușirilor fizice etc.) decât s-ar cuveni; a se supraevalua, a se supraestima. *Nu e vorba că te pretinzi, dar ești; ești un om ... mai instruit*. CARAGIALE, O. I, 242. ◇ (Rar) A aspira, a năzui (3), a dori. V. *Vintii*. *Nu pretinde că să facă cu cântării un concert*. ASACHI, S. I, 1, 227. *Principalele ... încă pretinda mira ei*. Id. Ib. II, 31, cf. ȘĂNTEANU, D. U. ◇ Înfranz. *Un om însurat are drepturi în societate la care un neînsurat ... nu poate niciicum pretinde*. NEGRUZZI, S. I, 73. ◇ Unipers. A impune ca o necesitate, a face necesar; a necesita (2). *Diintre toate carierele, cea profească pretinde să ai ... atitudine bine definite*. AGĂMBICEANU, A. 13. *Era furios în sinca lui împotriva Facultății de Medicină care pretinde atîli ani de studiu*. CĂLINESCU, I. O. I, 267. *Teatrul fiind prin excelență ciocnire și confruntare de poziții și atitudini, pretinde personaje distincte*. S. MAI 1960, 60.

2. (Folosit și a b s o l.) (De obicei urmat de determinări introduse prin conj. „că”) A susține, a declara, a afirma cu tărie, ferm; a avea convingerea (adesea nejustificată) că ...; (învechit) a pretenderis (2), (învechit, rar) a pretendui. *Au pretinzi tu a ști lucrurile mai bine decît mine?* CR (1846), 52^a/12. *El pretindea că împărăția otomană va cădea*. BĂLCESCU, M. V. 82. *Tot ce nu știe omul mai mult, aceea pretinde că o știe mai bine*. CR (1848), 23^a/25. *Ea pretindea că tu vorbeai e-un negustor de sclavi*. CODRESCU, C. I, 45/10, cf. STAMATI, D. *A! tu pretinzi în sufletu-mi că a ciuta tu pot?* ALEXANDRI, T. II, 289. *Niște friguri trecătoare ... cel pușiu așa pretinde medicul*. BOLINTINEANU, O. 455. *E vorba de o afacere, pretinde el, de la care ar altina viitorul lui*. CARAGIALE, O. II, 133. *Nu pretindea că i se facuse o uedreptate*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 183. *Pretindea că de mult nu-și aducea el aminte să fi nuncat cu așa de mare poștă*. HOGAȘ, DR. I, 27. *Nici la rochiu tu se pricepe, cum pretinde el*. IBRĂILEANU, A. 63. *Cum e corect gramatical să se zică, car-lu-și-eră, sau car-lu-șe-ră, cum pretinde dumucalui?* BRĂTESCU, O. A. I, 124. *N-aș putea pretinde că mă simțese astăzi mai bine decît ieri*. SADOVEANU, O. IX, 111. *Mincare a refuzat, pretinzind că îi e numai somn*. CĂLINESCU, C. O. 20. *Deși pretinzi că ești juralist, nu știi niciodată nimic*. STANCU, R. A. I, 223. *Pretind că nu se pricep la politică*. DEMETRIUS, C. 8. *Pretindea că mă înbești*. II. LOVINESCU, T. 189. *Direcția teatrelor pretinde că acolo stut numai fabricii*. BARANGA, I. 157. *Pretindea că a văzut primul Itrlia*. S. MAI 1960, 62. *Vrei să pretinzi că ai găsit aici vreo satisfacție?* 7 februarie 1962, 30. *Sînt departe de a pretinde că au rezolvat toate problemele*. V. ROM. decembrie 1964, 151. ◇ Refl. impers. *Se pretinde, din contra, că eu cît îmbătrînesc cu atita e te mai de lenut*. CR (1846), 27^a/16. *Se pretinde că făptuitorii vor fi urmăriți și dași judecați*. CARAGIALE, O. VII, 66.

— Prez. ind.: *pretind* și (regional) *prelinz*. — Și: (învechit) *pretindă*, *pretendă* vb. I, *pretende* vb. III.

— Din lat. *praetendere*, fr. *prétendre*.

PREȚINDERE s. f. (Rar) Acțiunea de a *pretinde* și rezultatul ei. Cf. *POLIZU*, *DDRF*.

— V. *pretinde*.

PREȚINDERISĂ vb. IV v. *pretenderis*.

PREȚINDIRISĂ vb. IV v. *pretenderis*.

PRETINI vb. IV v. prieteni.

PRETINIÉ s. f. v. prletenie.

PRETINIȘIG s. n. v. prieteșug.

PRETINOȘĂGĂ s. f. v. prieteșug.

PRETÎNS, -Ă adj. (Precedă cuvîntul pe care îl determină) Care trece sau vrea să treacă drept alt-ceva decît este în realitate. V. a parent, fals. Această pretînsă retragere ... nu era alta decît frumoasa insulă de Torcello. CN (1848), 45¹/57. Ași lucrat pentru această cauză fără șoatcă — pretinșii voștri conlunatori ... lucrează prin această cauză. CARAGIALE, O. A. V, 89, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. Se retrăgea, ocupat cu redactarea unor pretinse rapoarte la ministrul. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 181, cf. ȘĂINEANU, D. U. Afară de pretinsele sau realele mele aptitudini medicale, au ... predispoziții de bucătar. GALACTION, O. A. I, 119. Pentru nimeni, trimise martori pretinșilor insultători. CĂLINESCU, S. 420. Am văzut ease de pretinși intelectuali, în care „biblioteca” ... se compunea dintr-un almanah, un mersul treurilor. ID. C. O. 34. A venit pretinsul inspector general. STANCU, R. A. III, 366. Să nu te înduioșezi de pretinsele lui tristeți. T Iulie 1964, 41, cf. M. D. ENC., DEX. ◊ (Adverbial) Nu reușește să distingă ... adevăratul conținut al literaturii pretins revoluționare. V. ROM. martie 1954, 262. Producțiile pretins moderniste, ce îndrăznesc a descrie ... insecte. CĂLINESCU, C. O. 52.

— Pl.: pretinși, -se.

— V. pretinde.

PRETIȘIG s. n. v. prieteșug.

PRETÎT subst. (Regional) „Paralizie” (Teud — Vișeu de Sus). T. PAPAHAĞI, M. 230.

— Pl.: ?

— Cf. preti!

PRETÎTÎNDEREA adv. v. pretutîndeni.

PRETÎTÎNDERILE adv. v. pretutîndeni.

PRETÎTÎNDIRILEA adv. v. pretutîndeni.

PRETÎTÎNDEREA adv. v. pretutîndeni.

PRETÎTÎNDERELE adv. v. pretutîndeni.

PRETÎTÎNDINEA adv. v. pretutîndeni.

PRETÎTÎNDIREA adv. v. pretutîndeni.

PRETÎTÎNDIRILE adv. v. pretutîndeni.

PRETÎNDĂ s. f. (Învechit, rar) Pretenție (1). Cf. LB.

— Pl.: pretinde.

— Postverbal de la pretenda.

PRETÎOC s. n. v. pritoec.

PRETÎCÎ vb. IV v. pritoel.

PRETÎCÎT, -Ă adj. v. pritoeit².

PRÉTOR¹ s. m. 1. Magistrat roman cu rang imediat inferior consulului, avînd atribuții judecătorești și care adesea guverna o provincie romană; guvernator al unei provincii romane. Diu cererea romanilor se lipsi Anibal de feldmarșalia sa și se făcu pretor (text marginal: se șootește ea un județ al ecclășii). NICOLAU, P. 210/23. L-au orînduit oblăduitoriu pretorului și au încredințat la dînsul toate pricinile împărăției. IST. UNIV. II, 68/1. Ară-

lînd ordenul pretorilor ea să să ducă de acolo. VÎRNAV, F. 128^v/11. După aceasta se înformăra pretorii cărora se încredinșe ramul judecătoreșe. SĂULESCU, HR. I, 46/7. În meșteșugul armelor se arată vrednic Iernus, pretor în Asia. SP I, 206/12, cf. STAMATI, D. Edictele celor înlii pretori au fost și ele un izvor de hotăriri și de regulamente giuridice. ROM. LIT. 395²/39. Un pretor era legea vieșuiloare a ecclășii, el exersa jurisdicția. IB. 396¹/4, cf. ARISTIA, PLUT. La romani ..., în timpuri vechi, judeca regele, în acele mai noue consulul, pretorul. XENOPOL, I. R. III, 157, cf. CADE. [Tacit] devine ..., sub Domișian, pretor. LOVINESCU, C. VIII, 52, cf. DL, DM, DN, M. D. ENC., DEX.

2. (În vechea organizare a armatei) Persoană numită pe lingă marile comandamente ale armatei, în timp de război sau de mobilizare, cu atribuții în poliția administrativă și judiciară. Cf. CADE, DL, DM, DN, DEX.

3. (În vechea organizare administrativ-teritorială a României) Reprezentant al puterii centrale într-o plasă¹ (II 2), subordonat prefectului, cu atribuții administrative și de poliție. Cf. POLIZU, ȘĂINEANU, D. U., CADE. A dat pe importuni pe mina pretorilor. GALACTION, A. 434. Pretorul ... se șiuși obligat să adauge un seurt cuvînt de încheiere. V. ROM. mai 1954, 31, cf. IORDAN, L. II, 118. Chemase la telefon pe pretorul plășii. PEDA, M. 391, cf. DM, M. D. ENC., DEX, ALR SN III h 894.

— Accentuat și: pretôr. ALR SN III h 894. — Pl.: pretori. — Și: (regional) prétore (ib. h 894/105), prétâr (ib. h 894), prétur (ib.), préctor (ib. h 894/836) s. m.

— Din lat. praetor, fr. préteur.

PRETOR² subst. (Învechit) Pretoriu (1). Cînd auzi Pîlal acest cuvînt virlos se temu și iutră în pretor iară. CONESI, TETR. 228. Dusără pre el iulăuntru în curte earca iaste pretor (text marginal: ce să zie e ea să de le a ge) și clumară tot șireagal. N. TEST. (1648), 62^v/7. Să margă în pretor, adecă unde să giudecă giudeașele. DOSOFTEI, V. S. septembrie 9^v/4, cf. TRDG, DILR II, 548.

— Accentul necunoscut. — Pl.: ?

— Din slavomul прѣторъ.

PRETORĂT s. n. (În vechea organizare a armatei) Autoritate militară condusă de un pretor¹ (2); p. e x t. sediul acestei autorități. Pretoratul se afla în preajma unei mori vechi, la răsăritul irtului. Telefonistii agășau de zor sirmele, căci colonelul Vartie creea numădecit legătura cu eomandantul diviziei. CAMILAR, N. I, 77. Întreabă la dom' colonel, la pretorat. ID. IB. 95, cf. DL, DM, DEX.

— Pl.: pretorate.

— Pretor¹ + suf. -at.

PRÉTORE s. m. v. pretor¹.

PRETORIĂDĂ s. f. (Învechit, rar) Provincie romană guvernată de un pretor¹ (1). Sf[1]ntul m[1]ncinic Dula ... au fost den pretoriada lui Zefiric (a. 1698). GCR I, 320/22.

— Pronunțat: -ri-a-. — Pl.: pretoriade.

— Pretor¹ + suf. -iadă.

PRETORIÂN, -Ă adj. I. (Învechit) Care constituia (sau care făcea parte din) garda personală a unui monarh. Pe Cornelie, mai marele polcurilor ce le chema pretoriane (adecă de la curte) rău i-au bătut. CANTEMIR, HR. 79. La ceulru era pedestrețea, atit cea pretoriană eit și a săucilor. BĂLCESCU, M. V. 145. ◊ Gardă pretoriană = gardă personală a unui monarh. Și susșiu aatoritatea cu gardă pretoriană clucăiană. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 180. La gradele tronului se afla și căpitanul gardei pretoriane. BARIȘIU, P. A. III, 451, cf. STAMATI, D. Domnul ... se puse de iudată a-și organiza o gardă pretoriană. ȘION, P. 211, cf.

DDRF, ȘĂINEANU, D. U., DL, M. D. ENC., DEN. ♦ (Substantivat, m.) Soldat din garda pretoriană. *Ienicierii cum sînt acuni la turci, la Rlm pretoriană, odică pedestrină de divan.* M. COSTIN, ap. GIDEI, 327, cf. DRU, ASACHI, S. L. II, 357, POLIZU, ALEXI, W., CADE, DL, DEN.

2. Care aparține unui pretor¹ (1), care provine de la un pretor¹, care se referă la un pretor¹; (Învechit, rar) pretoricesc. *Regulele codului serveau de busol magistraturii pretorice.* ROM. LIT. 396¹/31. *Nesăuiriștele controversate ce nășteau din mulțimea cădelor pretorice.* ib. 397¹/1. ♦ *Provincie pretoriană* = provincie romană administrată de un pretor¹ (1). Cf. DL, DM, DEN.

— Pronunțat: -ri-on. — Pl.: pretorien, -e și (Învechit) pretoriani, -e.

— Din lat. praetorianus. Cf. fr. prétorien.

PRETORICESC, -EASCĂ adj. (Învechit, rar) Pretorian (2). Cf. DRU.

— Pl.: pretoricești.

— Pretor¹ + suf. -icesc.

PRETORIȚĂ s. f. (Rar) Soția pretorului¹ (3). Cf. IORDAN, L. B. A. 186, SCL 1973, 43.

— Pl.: pretorițe.

— Pretor¹ + suf. -iță.

PRETORIU s. n. 1. Instituție condusă de un pretor¹ (1); construcție pe plan dreptunghiular, precedată de portice și prevăzută cu o sală în care pretorul¹ (1) locuia și își exercita funcția; p. ext. sală de judecată în tribunalele romane; (Învechit) pretor². *Veni poranei în pritorii lu Irod să-l păzesc.* CORESI, L. 116/11, cf. CADE, DL, DM, DER. ♦ Locul dintr-o tabără (romană) unde era așezat cortul comandantului. *Ostoșii ... îl prinseseră și-l duseră la pretoriul prințului.* BĂLCESCU, M. V. 110, cf. CADE, DL, DM. ♦ *Prefectul pretoriului v. prefect (2).*

2. (Învechit) Sală de judecată (în incinta unui tribunal); p. gener. tribunal. Cf. DRU. *Să fie convocati la pretoriu membrii fiecărui municipiu.* BARIȚIU, P. A. I, 553. *La citirea sentinței ... să mîrginește numai a-l scoate afară din pretoriu.* ROMÂNUL (1857), nr. 40, 3^a/4. *Zilele de licitație ... se vor săvîrși în pretoriul mo (1860), 16/10. Ușa prin care ieși el ducea în pretoriul prefecturii.* FILIMON, O. I, 397. *Teatrul înfățișează salo cea mare a pretoriului primăriei.* CANAGIALE, O. VI, 128. ♦ Fig. *Unde este dar iniolabilitatea domiciliului consacrată de convențiune? Răspundă ministerul dinaintea pretoriului opiniei publice.* ALECSANDRU, T. I 652.

3. Sfat domnesc cu caracter restrîns, în Țara Românească, format din sfetnicii apropiați ai domnului. STOICESCU, S. D. 13.

— Pl.: pretorii.

— Din lat. praetorium. Cf. fr. prétoire.

PRETORIU s. n. Semifabricat din lînă obținut prin cardarea tortului, care are forma unor fire groase sau a unor benzi înguste, îndesate și sucite și din care, prin filare, se obțin firele de țesut stofele. Cf. LTR², DER, M. D. ENC.

— Pl.: pretorturi.

— Pref. pre- + tort.

PRETOTÎNDENI adv. v. pretutîndeni.

PRETRÉCE vb. III v. petrece.

PRÉTUR s. m. v. pretor¹.

PRETURĂ s. f. (În vechea organizare administrativ-teritorială a României) Instituție în care își exercita funcția pretorul¹ (3); serviciul, funcția pretorului¹; p. ext. localul în care acesta își exercita funcția. Cf. I. GOLESCU, C., BANCIANU, ALEXI, W.

Vor fi niște slujboși de lo pretură, de aceea-i omenește alt. AGRIBICEANU, L. T. 225. *Ajunge mie funcționar pe la pretură.* PREDA, M. S. 51. *Într-alt sat din plasă, primărio, preturo, jandarmii au fotărit ... să nu dea drumul batozelor pînă cînd oamenii nu vor dezmiriști.* V. ROM. mai 1954, 28, cf. DM, M. D. ENC., DEN.

— Pl.: preturi.

— Din lat. praetura, fr. préture.

PRETURNĂ vb. I. Tranz. (Învechit, rar; despre obiecte de metal) A turna din nou. (R cf. l. p. a. s.) *După orderea Bucureștilor din anul 1847 ... s-a preturnat acest clopot (a. 1852).* ap. TDNG.

— Prez. ind.: pretörn.

— Pref. pre- + turna.

PRETUTÎNDE adv. v. pretutîndeni.

PRETUTINDENĂR, -Ă adj. (Neobișnuit) Pretutindenesc. *Sorutu-ți droapta, voievoade și ctilor pretutindenor.* EFTIMIU, ap. IORDAN, L. B. A. 151.

— Pl.: pretutindenari, -e.

— Pretutîndeni + suf. -ar.

PRETUTÎNDENE adv. v. pretutîndeni.

PRETUTÎNDENEA adv. v. pretutîndeni.

PRETUTÎNDENELEA adv. v. pretutîndeni.

PRETUTINDENESC, -EASCĂ adj. (Neobișnuit) Care există, care se află, care se manifestă sau se exercită pretutîndeni; (neobișnuit) pretutindenar. *Urco spre cer din fărîna și copaci ... un neastîmpăr pretutindenesc.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 87.

— Pl.: pretutin enești.

— Pretutîndeni + suf. -esc.

PRETUTÎNDENI adv. În toate părțile, în tot locul, peste tot, oriunde. *Pre aceeași și pretutîndirea premiu.* COD. VOR. 58/11. *Socoliți victorii pretutîndirea (pre totă lumea în, preste lume v).* PSALT. 92. *Ieși veaste pretutîndinea de el.* CORESI, EV. 57. *Să-l ungă cu mir ... pretutîndinea.* PRAY. GOV. 64^v/2. *Veostea lui nu să pută oscunde, ce ieși ... pretutîndirea.* VANLAAM, C. 39. *Toemiseră și domni răi pretutîndere.* id. ib. 424. *Și au prădatu împrejur pretutîndirlea și cu orsu Rohatinul.* URECHE, L. 130, cf. 92. *Pretutîndinile petreco cu limbă grecească.* N. TEST. (1648), 40^v/22. *Auzise pretutîndenea veaste.* ST. LEX. 168^v/1. *Împrăștîndu-să pretutîndinea, oa făcut jafuri.* IST. Ț. R. 29. *Au îndrăznit ... pretutîndereca a călea tu foturele voastre.* CANTEMER, un. 319. *Cuvîntul deodată cu gîndul pretutîndirile și pre lo tofi sosea.* id. IST. 27. *Tot drumul de pe fașa pămîntului cu stînci polărnite ... pretutînderele.* id. ib. 170. *Malei Vodă făcea mănăstiri pătutîndeni.* R. POPESCU, CM I, 353. *De lo împărăție să didese tare poruncă pretutînderea.* id. ib. 555. *Fără oripi foe a-și zbura slana și nuntele pretutîndinea.* MOLNAR, NET. 8/21. *Cîntăreful bun Pretutîndene e primit lu țară.* BUDAI-DELEANU, Ț. 127. *Pe lo miază-noapte ... pretutînde Îmblă.* id. ib. 289. *Să cade a să arăta pretutîndinea.* BELDI-MAN, N. P. I, 33/1. *Mearge petutîndeneo firă a ofla ceoia ce dorcaște.* id. ib. 57/22. *Cerul ... o oșăcat pretutîndenea raze strălucitoare.* MARCOVICI, C. 13/7. *Sparta căuta a introduce sistenuul său politic pretutîndene.* SĂULESCU, HU. II, 18/18. *Pretutîndene însufla nouă încredere.* ASACHI, S. L. II, 24. *M-am uitat eu prea bine pretutîndeni.* un. DRAM. 132. *Pretutîndene ... este plin de despărțire.* CONACHI, P. 287. *Pretutîndeni ... ou organizat un teatru de amatori.* un (1848), 12^v/35. *Pretutîndeni era cea mai mare dezorganizare.* BĂLCESCU, M. V. 165. *Pretutîndinea pe unde se răzău sar munca obligată se menșinură (mijlocul s. c. XIX).* CAT. MAN. I, 176. *Aplică la orice și pretutîndene.* BREZOIANU, R. VIII/2. *Ideile de democrație ... se băfese pretutîndeni.* BARIȚIU, P. A. I, 571. *Tofi petutînd-*

nea săpă. PANN, P. V. I, 106/7. Pretutindeni este un carneal. ISIS (1856), 10/1. Norodul pretutindine îl întimplina cu bucurie. NEGRUZZI, S. I, 142. Corbii zboară pretutindeni. ALECSANDRI, POEZII, 301. Ianiveri împărătești îl însoțeau pretutindeni. ODOBESCU, S. I, 124. Pretutindeni, în ungherul unor crieri Și-or găsi, cu al meu nume, adăpast a mele sericri! EMINESCU, O. I, 131. Pretutindene... să vire viața între oameni. GREANGĂ, O. 57. Era mândră de înfietatea ce i se dă fiteci sale pretutindene. SLAVICI, N. I, 87. Dezvoltarea socială se face pretutindene în același chip. IONESCU-RION, S. 178. Din tușisuri, pretutindeni Alte capete răsar. IOSIF, PATR. 22. Îl urmărește pretutindene. AGÎNBICEANU, A. 49. Peste puțin liniștea se întinse pretutindeni. HOGAȘ, M. N. 201. Pretutindeni pe hotar oamenii... se trudeau. REBDEANU, I. 53. Pretutindeni, forțe curat. BASABABESCU, V. 78. Urmărește-l pretutindeni orișeind și-n orice fel. EFTIMIU, I. 31. Eu pretutindeni caut în viață Prilej de ris. TOPÎRCEANU, O. A. I, 120. Au înflorit pretutindeni mării și cireșii. SADOVEANU, O. XII, 250. Pretutindene sfărîmături de stinci. BANT, S. M. 54. Are să ne facă cinstre pretutindeni unde se va duce. CĂLINESCU, S. 798. În seară cîntă pretutindeni. BLAGA, P. 27. Știa că agia are spioni pretutindeni. CAMIL PETRESCU, O. I, 137. Lumina... se răspîndea pretutindeni. STANCU, N. A. III, 83. Comandantul... e nicăieri și pretutindeni. V. ROM. decembrie 1954, 119. Răsare azi pretutindeni O nouă viață. BENIUC, V. A. II, 54. Îl va însoți pretutindeni cu gîndul și cu inima. VORNIC, P. 184. Ne tira după el pretutindeni. BANBU, P. 18. Pretutindeni a umblat... Și a găsit ușile-neuicte. MAT. FOLK. 572. Am colat calu petutindene și nu l-am găsit. ALB I 341/170. Ockii roată că-și făcea, Pretutindeni se uita. BALADE, II, 242. Pretutindeni e bine, dar acasă e mai bine. ZANNE, P. III, 79. ◊ (Precedat de prep. „de”, care indică de obicei punctul de iradiație, de răspîndire etc.) Tutturara de pretutindene toate iertară-se. CORESI, EV. 126. Adunîndu oameni de pretutinderile. URECHE, I. 79. Ajutorii ce-i venise di pretutindirile. id. ib. 104. Venea la el de pretutindene. S. TEST. (1618), 42/10. Strînseră pe toți la un loc du pretutindeni. C. CANTACUZINO, CM I, 48. Au prinsu subașii du petutindene. R. POPESCU, CM I, 274. Deodată ne-am văzut de pretutindene înungurați AR (1829), 115¹/7. Ungurii înungurați de pretutindene de foe și de spadă. ISR. M. 89/13. Alergau de pretutindeni sub steagurile lui. BĂLCESCU, M. V. 186. Vin săgeți de pretutindeni, Vișînd ea vijelia. EMINESCU, O. I, 148. Moș Ion Roată, om cinstit și cuvințias, cum sint mai tați țărani români de pretutindeni. GREANGĂ, A. 151. De pretutindeni vin apele văilor să i se închine. VLAHUȚĂ, O. A. II, 171. Drumuțel acesta abosit, amărit, alungat de pretutindeni. GÎRLEANU, N. 97. Se rîdea de pretutindeni susurul lăcerii. HOGAȘ, DR. II, 14. Colaborau scriitorii români de pretutindeni. IBĂNILEANU, SP. CR. 67. De pretutindeni se ridică oameni noi. LOVINESCU, C. IV, 11. Marmur lung de streșini... Crese de pretutindeni. TOPÎRCEANU, B. 77. Un semnă prelung repetat de pretutindeni. BĂNĂSCU, O. A. II, 165. Pădurea răsufla de pretutindeni aburi calzi. SADOVEANU, O. XI, 199. Veneau de pretutindeni scîrțiri în riuri limpezi și subțiri. CĂLINESCU, L. L. 87. Am crescut în condiții pe care orice om de teatru, de pretutindeni, le poate invidia. T august 1964, 99. Începură să sosese tineri de pretutindeni. POPESCU, B. II, 40.

— Și: pretutindene, (astăzi rar) pretutindene, (învechit și regional) pretutinde, pătutindeni, petutindene, petutindene, (învechit) pretutindenele (TDRG), pretutindeniile, pretutindere, pretutinderea, pretutinderele (id. ib.), pretutindile (CDDE), pretutindine, pretutindinea, pretutindini, pretutindinile, pretutindirea, pretutindirile (TDRG), pretutinderea, pretutinderele, pretutindirile, pretutinderea, pretutinderele, pretutindinea, pretutindirea, pretutindirile, pretutindeni, pătutindene (POLIZU), petutindene, petutindere

(TDRG), (regional) pătutindene (ALR II/899), pătutindeni (ALN I 344/768), petutindere, petutindeni (ib. 344/810), petutindinerea (ib. 344/850), petutindirea (ib. 344/870), petutindinerea (ib. 344/840), pitutindirea (ib. 344/118) adv.

— Lat. per + totum + inde.

PRETUTINDENILE adv. v. pretutindeni.

PRETUTINDERE adv. v. pretutindeni.

PRETUTINDEREA adv. v. pretutindeni.

PRETUTINDERELE adv. v. pretutindeni.

PRETUTINDILE adv. v. pretutindeni.

PRETUTINDINE adv. v. pretutindeni.

PRETUTINDINEA adv. v. pretutindeni.

PRETUTINDINI adv. v. pretutindeni.

PRETUTINDINILE adv. v. pretutindeni.

PRETUTINDIREA adv. v. pretutindeni.

PRETUTINDIRILE adv. v. pretutindeni.

PREȚ s. n. 1. Expresie bănească a valorii unei mărfi; sumă de bani care se cere sau care se plătește pentru o marfă, pentru o lucrare, pentru un serviciu, pentru folosința unui bun etc.; sumă de bani care reprezintă valoarea unui bun; spec. tarif. V. contravaloare, cost. Băgară sama prețului lor și așlară cînci înturecece de denari. COD. VOK. 6/29. Iară prețul aceștii carte ne-am socotit... 21 de constande de argint. PHAV. GOV. 170^Y/16, cf. 111^Y/9. Ceia ce vor fura carul alluia... să plătească două prețuri. PHAV. 10, cf. N. TEST. (1618), 160^Y/16. Vai da și prețul celuiăl tease ce s-au inecat (a. 1675). GCR I, 223/13. Aceaia haină să porți, care o poști și plăti... și căria pați da prețul (a. 1685). id. ib. 277/11, cf. LEN. MARS. 238. Să cibă... voie a-și vinde vitele unde... vor afla preț mai bun. R. GRECEANU, CM II, 203. Prețu ne-u dat pe pogan cite taleri 2 (a. 1764). IORGA, S. D. VII, 56. Prețul locuim Pentru lăști felii dă marfe. BUDAI-DELEANU, Ț. 321. Să campere... cu prețuri ce se vor putea ajunge cu vințătorii. DIONISIE, C. 163. S-au suit la preț pină la 180 000 lei (a. 1815). URICANUL, II, 9. Mare pagubă este la o țară de a-și scoale tot materialu nefabricarisil, vinzindu-l în alte țări cu un prost preț. GOLESCU, I. 142. cf. DRU. GLEMENS. Vinde această băutură cu un preț mai jos decit ael ce castisește în Moldova (a. 1835). UMCANUL, VIII, 135. Calitatea și prețul cumpăat a marșei sale vor face a avea preferință. CR (1848), 20³/10. Îl întreabă ea să-i spuie cum îl vinde? Cu ce preț? PANN, P. V. I, 64/10. A vindut din întimplare Și cu un preț de mirare Un cal prost ce el avea. ALEXANDRESCU, O. I, 318. Prețul chiriei unei asemenea gimii este de 15 mii lei. BOLINTINEANU, O. 268. Îmi plac juncanii și doream să le știu prețul. SLAVICI, N. I, 138, cf. ALEXI, W. Nu vrea să audă de pace d-ar ști de bine că ar chelțui încă o dată prețul moșiei. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 185. Cu cîțiva aui mai tirziu întîlnim, tot într-o publicație oficială, o altă listă de prețuri curente. N. A. BODAN, C. M. 139. Prețurile au scăzut bruse pe piețele străine în ultimele săptămîni. REBREANU, R. I, 46. A obținut o reducere de o mie de lei la un preț de trei mii cînci sute. BRĂDESCU, O. A. II, 382. Noi platim jumătate preț. SEBASTIAN, T. 116. Deschide o prăvălie și vinde mărfuri cu preț fix. SADOVEANU, O. IX, 340. L-a pus să ceară hangului arz și să intrebe de preț. id. ib. XI, 262. Prin valoarea de facturare se înțelege prețul de vânzare al produsului. LEG. EC. PL.

154. Era o scădere de prețuri catastrofală. CĂLINESCU, s. 51. Seod prețurile la grâne ori la vite cum poftese ei. CAMIL PETRESCU, o. 1, 102. Nota nu e prea mare, eu nu iuu prețuri mari. H. LOVINESCU, t. 143. Prețul grului răsturnose toate socolele. PREDĂ, m. 453. Întinse trei lei, prețul unui bilet. BARBU, p. 177. Prețul ... este expresia monetară a valorii mărfii. PR. DNEPT, 364. Duși din belșug la mori și brutării făină C-un preț puțin scăzut, t. iulie 1964, 42. În luna august ... urmează să-și achite ultima rată din prețul [casei]. RL 1968, nr. 7387. Bun preț li căpăto. BALADE, II, 12. Ți-oi spune prețu, Și ue-o fi gata trg. FOLC. TRANSILV. I, 241. Haina luerată, fie și neputată, țși pierde prețul ei. ZANNE, p. III, 184. (Fig.) Acest veac e de poecanie ... acesta e de lucrare, iar eclalall de preț plătitorii. CORESI, ev. 480. Ferieirea cea viitoare reacineă și ... preț eu care aceata să cumpără (a. 1757). GCR II, 54/6. Și biuta Irina ... O să se refacă. Dar eu ce preț! H. LOVINESCU, t. 86. ◇ Fără (de) preț = a) l. o. c. a. d. j. și a. d. v. (care este, care se vinde etc.) (mult) sub valoarea reală, (foarte) ieftin. Vindut-ai oaminiții tăi fără preț. PSALT. HUN. 37°/22. Cumpără odoarele și sateli sâr' de preț, că-i tot îngreuiu eu dăjăle. NECULCE, l. 114. Tirgurile erau slabe și negoșul se vindeu fără preț. POPOVICI-BĂNĂȚEANU, v. m. 105. S-așteptam să se prefață nustrul fără preț tu vin. PILLAT, p. 85; b) l. o. c. a. d. j. care nu poate fi prețuit în bani (altl e de scump, de valoros), foarte scump, extrem de valoros (sub aspect material). Stlpii eei fără preț, marmurile eele scumpe. CANTEMIR, ap. TRG. El polate și biserice și podoabe Fără preț a dat Moldovei. VLAHUȚĂ, o. a. I, 53. Aceste gorgone ... ascund comori fără preț. V. ROM. ianuarie 1963, 26 (Învechit și regional) Cu (mare) preț = a) l. o. c. a. d. v. (foarte) scump (în bani). Și mai eu preț dect aice era bucatele toate. NECULCE, l. 379. Unde găsea pține, ori de ce fel ..., o vindea cu mare preț. R. POPESCU, cm I, 459. Vindea tot cu preț. MUSTI, LET, II, 12/21. Le-au vîndut mui cu preț și cu cîștig. BĂRAC, t. 17/10. Să mă due la trg la Glogovă, C-ucolo-s caii eu preț. DOINE, 296. Cine vrea să vînză marfa eu preț, să o scoată la mezel. ZANNE, p. v, 423; b) l. o. c. a. d. j. care este (foarte) prețios, (foarte) valoros (sub aspect material). Bobul de mărgăritar e mai aare și mei eu preț dect bobul de orez, dar spurge dînfii. ODOBESCU, s. I, 80. ◇ l. o. c. a. d. j. De (mare sau, învechit, mult) preț = (foarte) scump, (foarte) valoros (din punct de vedere material). Nu iaste de trebuință nouou veșmîntele ... de mult preț. CORESI, ev. 307. Case de mult preț. id. ib. 312. Ia veșmîntele scumpe de iaultu preț (ca 1690). GCR I, 65/29. Să-l ungem preț eu nește mir de mult preț (a. 1642), id. ib. 101/24. Furtușug mare să ckeamă cînd iaste lucrul furtușagului de mare preț. PRAY, 30. Un vas de alabastru eu unsoore de mult preț. N. TEST. (1618), 34°/3. Au dăruiut un hamger de more preț veșiriului. NECULCE, l. 92. O cruce ... foarte frumoasă și de mare preț. R. GRECEANU, cm II, 152. Pietri scumpe cioplite, de mult preț (a. 1760). GCR II, 72/20. Nu căutați ... la veșmîntele lor ceale de preț. PETROVICI, p. 48/5. Haine de mătase și alte lucruri de preț. BĂLGESCU, m. v. 63. Le-au dut meren, și bani și odoare de preț. ODOBESCU, s. II, 13. N-am să-fi dăruiese niuica de preț. CABAGIALI, o. II, 242. Nu euteza să ealee ... pe velințele cele de mare preț. SPIRESCU, l. 38. Lucruri de mare preț. HOGAȘ, DR. I, 52. Bibelou de porțelan Obiect de preț, cu suulful nepătat. MINULESCU, vers. 222. L-au văzut departe în căsuța lui, ... lîngă soarfele de preț. GALACȚION, a. 37. E un vas de preț. C. PETRESCU, I, 1, 90. Se întoarsere eu alt sac umflut de seule de preț. VOICULESCU, p. I, 199. Nu ne-am fi putut lua răspunderea unai asemenea transport de preț. SADOVEANU, o. XI, 60. Au umplut bibliotecile eu tipărituri de preț. ARGHEZI, b. 47. Vreau să strngem de pe acuar lucruri de preț pentru cămîinul nostru. CĂLINESCU, E. O. II, 103. La faundul sanciei au pus o ladă eu lucrurile de preț. CAMIL PETRESCU, o. I, 9. Stragerea acestei

sume s-a făcut ... eu vînzări de obiecte de preț. PREDĂ, r. 32. ◇ l. o. c. a. d. v. Cu orice preț = eu orielle eforturi, sacrificii, eu orice risc, în orice condiții; neapărat (4). Colă a realiza eu orice preț niște fonduri și u alergu la Corfu. CR (1848), 33°/43. Eram echemat eu orice preț lîngă dînsul în Transilvania. BOLLIAE, ap. GHICA, A. 630. Voi să te răd eu orice preț. BOLINTINEANU, o. 381, cf. 390. Spîinul vrea să-mi răpuie capul eu orice preț. CREANGĂ, o. 98, cf. 92. Pentru ce vrei eu orice preț să mergu la serala directorului? DELAVRANCEA, s. 110. Conductorul fîna eu orice preț să ne arate ... prețioasa dumisale amobilitate. VLAHUȚĂ, o. a. I, 241. Că orice preț, spiritualul autor proește să ne aducă leciriin tu ochi. BACALBAȘA, s. a. I, 222. Cîinele vrea eu orice preț s-o prîndă. BRĂTESCU-VOINEȘTI, p. 227. Hotărît s-o apere eu orice preț. REBREANU, I, 29. Dorea eu orice preț să mergu la serala directorului? DELAVRANCEA, s. 110. Vine ordin ... să reluăm eu orice preț tranșele pierdute. MIRONESCU, s. a. 118. Noul venit și-a pus în mîrle să fie scriitor eu orice preț; are să fie. GALACȚION, A. 186. Vrei să-mi devii giucere eu orice preț? CAMIL PETRESCU, t. I, 158. Aici sint absolut decis să fii fericit. Cu orice preț. SEBASTIAN, t. 67. Respectam dorința lui de o-și urnu drumul eu orice preț. VLASIU, D. 26. Mahouet ero o forță care trebuia oprită eu orice preț. SADOVEANU, o. XII, 218. Refuzi eu orice preț să te salvezi? H. LOVINESCU, t. 338. Ții eu orice preț să nu-ți terfelești cuvîntul. V. ROM. decembrie 1961, 43. Cu nici un preț = în nici un caz, orice s-ar întimpla, pentru nimie în lume. V. de l. o. c. Acel ulai jaluic ... nu mă părăsca eu nici un preț. DELAVRANCEA, t. 37. Cu nici un preț n-ar fi vroit să se culce în străin. id. ib. 45. Asta nu. Cu nici un preț. Pe ăsta nu-l las. SEBASTIAN, t. 77. Moma n-ar fi ieșit din vorba lui eu nici un preț. VLASIU, A. P. 73. Nu voiau să mă dorm eu nici un preț. SADOVEANU, o. VII, 464. Hirliile oceleo nu trebuiau lăsoe în nuna uimănu, eu nici un preț. GALAN, B. II, 16. ◇ EXPR. (Popular) Preț de ... = a) (și, regional, în forma preț la ...) (reprezentînd) contravaloarea a ..., valoriad ... Nici un feliu de lucru, maear preț de tu bun, să cumpere de la dînsul (a. 1741). URICANIUL, IV, 403/1. Doi miei, fiecare preț de-o împărăție. SLAVICI, ap. TRG. Nu-i vrednic preț de trei surcele. COȘBUC, v. II, 228. Un an de zile am umblut eu ochii pe la doflori și-am cletuit preț de-o vacă. VLASIU, D. 220. Mă costă preț de doi barmasari. SADOVEANU, o. X, 111. Băui preț lu nouă iepe. Iacală-ină mort de sete. BIBICESCU, p. p. 229; b) cam, aproximativ. Cînepa ... O coseșe eaur pe sas Să-mi rămîie preț de-un fus. RITIGANUL, TR. 162; c) (de obicei urmat de determinări temporale; și în formele preț ca la ..., preț ea de ...) un interval de timp de circa ... Pîndiul ei așa preț de o oură. F (1887), 279. Trece așa preț ea la un sfer de ceus și numai ce mă pomenese eu un ăla. CABAGIALI, o. VI, 5, cf. ȘĂINEANU, D. V. De iarfși seara plnă vineri dimineașă ... eu n-am avut odîhnă preț de a noapte. MIRONESCU, s. a. 76. Trece preț de un ceas de cîinuitoare oșteptare. P. CONSTANT, R. 158. Așteptă-mă preț de-o cîpă numoi. SADOVEANU, o. III, 163. Am ascultat cam preț de jumătate de ceas. STANCU, R. A. V, 167. Căuta să suulgă drugul ... năzuind să-l gospodărească de unul singur burec preț de trei înlorsături de mînă. GALAN, z. R. 213. După preț de o jumătate de oură începă baba să vorbească. SHERA, p. 119. Merg ei tuică preț ea de vro patru ceasuri și-i prînde noaptea într-o păduree. ȘVZ. VI, 151. Nu mai avea dect preț de două ore pînă acasă. BOTA, p. 110. (Popular) Preț ca la ... = (urmat de determinări spațiale) aproximativ, cam cît ... La noi se cheamă Durău, unde curge apa-n jos de pe stîncă, preț, așa, ca la două staturi de om tuăliue. HOGAȘ, sc. X, 204. A puue preț pe (sau, rar, la) ceva (sau cîneva) = socoti că ceva (sau cîneva) este (foarte) prețios, important, necesar, a fiue mult la ceva (sau la cîneva). Eu pe viașă-i puncan mare preț. ALEXANDRESCU,

o. 1, 111. *Formele de dinafară pe care în luaca cea mare se pune atita preț.* CONV. LIT. XIII, 452. Nu pune preț la zădărniciile falci. ODOBESCU, s. 1, 146. *Prea puțin Pui preț pe tine.* COȘBUC, s. 51. Ar fi putut să pună preț și pe averea asta a părinților. AGIRBI-CEANU, A. 235. *Pun mare preț pe rezaltatul aceastei inspecții administrative.* BRĂESCU, o. A. 1, 59. *Poate greșesc punnd atita preț pe această carieră ofițerească.* CAMIL PETRESCU, o. II, 537. *Pun mare, pua iatens preț pe sfatul duinceavoastră.* GALAN, Z. R. 156. *Pane mai mult preț pe un pumn de gologani decit pe tine.* T decembrie 1964, 19. **A avea (un) preț = a)** (despre mărfuri, bunuri materiale) a se vinde bine, cu preț ridicat, a avea căutare, a se cere mult. *Toate au avut preț și s-au vindut ... și bucatele și mărfurile.* GALACTI-ON, o. 261; **h)** a avea o valoare ridicată, a valora mult (sub aspect material). *Ne lăsară numai această icoană ee, tu nelegiata lor credință, u-avea nici un preț.* ODOBESCU, s. 1, 154. *Ne-au luat tot ce li s-u părut că ur avea preț.* STANCU, R. A. II, 243. **A ajunge la preț = a fi căutat, apreciat.** Cf. DL, DM, DEX. **A se învoi** (sau, regional, **a veni**) **la** (sau **din**) **preț** sau (regional) **a se ajunge din preț ori** (învechit) **a rupe prețul = a încheia o tranzacție comercială** (înțelegându-se asupra sumei de plată). *Așc, au rumptu prețu mirșii, cte un leu bătut.* NECULCE, L. 84. *În vro eitevu cuvinte, învoindu-se din preț, Îi zise cumpărătorul ...* PANN, II, 10/3. *Nu ne învoim la preț.* CĂLINESCU, s. 35. *Ne tocim ptnă ne ajungem din preț.* Com. SĂLCIOARA — BUCUREȘTI. **A ține la preț** sau (învechit) **a se ține greu la preț = a nu reduce nimic din suma cerută la o vizare.** *Țiindu-te greu la preț ..., ifi va aduce de mai multe ori pagubă decit folos.* NICIFON, p. 33/2, cf. POLIZU. *Se făcu tnsă mai năzuros în trg, ținu unai la preț.* ISPIRESCU, L. 269. **◆** (Învechit) **Preț de stinge = pedepsă cu moartea.** Nu să eade aceștea a-i puac în corvan, eă preț de stinge iaste. N. TEST. (1648), 36^v/31. (Învechit) **Prețul singelui = lege talionului.** *Se aaulasă și prețul singelui ... ee se cerea pentru turcii omoriți în țară (a. 1869).* URICANUL, I, 183. **◆** (Concretizat) **Bucată de hirtie, de carton, de lemn etc. pe care este indicat costul unei mărfi; cifră care indică valoarea în bani a unei mărfi** (înscrisă pe obiectul de mai sus). *Îi smulsc etihela eu prețul și o rupse în două.* C. PETRESCU, I, 1, 77. **◆** **Sumă lăasată dintr-o vizare.** *S-au dus la o crișmă unde s-au pus să bea prețul hăiaelor aortului.* NEGRUZZI, s. 1, 32. *Beau și miercuri, beau și joi, Beau prețul la patru boi.* FOLC. TRANSILV. I, 309.

2. (Învechit și popular) **Plată¹ (I); p. ext. răsplată, recompensă.** *Și preț izbăvire sufletului său trudi-se tu veaci.* PSALT. IUR. 41^v/15. *Prețurile (p l a t a a N. TEST. 1648, BIBLIA 1688) lucrătorilor celora ce au lucrat agricole voastre.* COD. VOR. 132/15, cf. PSALT. 274. *Vor luu prețul la giudecată.* PALIA (1581), 8/14. *După a lui moarte Armele și calul să rămie Ca un preț de biruință mie.* BUDAI-DELEANU, T. 248. *Fură foarte mihniși că accastă pradă bogată nu fu prețul vitejiei lor.* BĂLCESCU, M. V. 147. *Să aște ce fel de pasere să fie accastu și ... să li fâgăduiască mare preț pentru accusta.* SBIERA, p. 69. **◆** Loc. prep. **Cu prețul ... = în schimbul ...** (unei contravalori materiale); **fig. cu sacrificiul ...**, **cu riscul ...**, **cu efortul ...**. *Vă vom apăra eu prețul vieții noastre.* CAMIL PETRESCU, T. III, 14. *Netdrăznind să se miște de pe pozițiile cucerite eu prețul vieții.* BRĂESCU, o. A. I, 179, cf. 356. *Eroii au, sau dobîndesc maturitatea convingerilor eu prețul unei îndelungi ... dcliberări.* s. iulie 1960, 60, cf. DL, DM, DEX. **◆** (Rar) **Jertfă, sacrificiu.** *O, cere-mi, Doamne, orice preț, Dar dă-mi o altă soarte!* EMINESCU, o. I, 177. **◆** (Învechit) **Echivalent pentru o sumă de bani.** *Deci să-mi dea banii sau să ia prețul aelor ba(rii)* (a. 1620). ROSETTI, B. 90, cf. 103. **◆** Loc. a d v. **În preț = drept compensație a unei datorii.** *Cela ee va avea cătorie și să va fi tocmît ... să ia vrcun lucru în preț.* PRAY, 59. **◆** (Învechit, rar) **Cheltuială.** *Eu eu multu prețu*

(șuună N. TEST. 1648, cheltuială BIBLIA 1688) *agouisiu accasta etate.* COD. VOR. 46/1. *Și lăcâi Pavelu în toln anulu ce al său prețu* (c h e l ș u n g BIBLIA 1688). ib. 106/10. **◆** (Învechit, rar) **Mită (I).** *Mărulc fără lege și dereapta lor iaipul-se prețu* (c e m i t ă C₂, d e m ă z d u II, d e m i z d e D). PSALT. 44.

3. **Valoare, importanță, însemnătate, semnificație.** **V. merit.** *Prețul mieu băsăduiră a-l rāni.* PSALT. IUR. 51^v/5. *Blānda și tăcuta duhului ce iaste intru Dumnezeu multu preț* (d r a g N. TEST. 1618, d e autle preț BIBLIA 1688). COD. VOR. 152/2. *Adevăruri de mure preț.* MANCOVICI, C. 50/13. *Ești ... un om de mult preț.* VOINESCU II, 112/17. *Altul crtitor ... Pareă nu cunoaște prețul minșei.* CONACHI, P. 259. *Să simșă prețul despre ceea ce perde.* CR (1848), 10⁸/53. *Cavintele unoi om dau toldeana măsura prețului său.* BNE-ZOIANU, I. 93/12. *Să prețuim după adevărutul lor preț treburile în care ne amestecăm.* ODOBESCU, s. 1, 47, cf. III, 105. *În ochii mei acuma nimic nu are preț.* EMINESCU, o. I, 232. *Atitor idealuri depărtarea le dă preț.* CERNA, P. 55. *Prețul integral al vieții îl dă numai moartea.* ÎNĂILEANU, A. 71. *Scritorii vor iușă și mai mult prețul cuvntului scris.* GALACTI-ON, A. 131. *Pentru un om ca el acuma viața avea un preț nemărginit.* SADOVEANU, o. V, 611. *După asemenea înfringeri, biruinșă are tutr-adevăr preț.* id. ib. IX, 204. *Tot ce a uriaat după aceea nu mai are nici un preț.* PREDĂ, R. 460. *O demnitate de om care își cunoaște prețul.* T decembrie 1962, 52. *Un document de mare preț.* V. ROM. iulie 1962, 174. *A dori bucuriile vieții nu înseamnă a cunoaște și prețul lor.* ib. august 1963, 166. **◆** Loc. a d j. **Fără (de) preț = care este foarte important, extrem de însemnat.** *Învățătura ... iaste fără de preț (a. 1713).* GCR II, 6/20. *Să nu-și piardă tiapul lui fără preț eu ele.* CAMIL PETRESCU, o. II, 349. (Învechit, rar) **Pre preț = de mare însemnătate.** *Acest tractat de l-ar fi putut isprăvi ar fi fost un lucru preț.* IST. CAROL XII, 26^v/8. **◆** (Rar; concretizat) **Ceea ce are valoare, importanță, semnificație.** *Iscat-am frumuseți și prețari noi.* ARGHEZI, s. I, 10.

4. (Mat.; învechit) **Valoare.** *Vom avea dar atunci frnțgerca $\frac{2}{3}$ tot de un preț eu $\frac{7}{11}$ și arătat prin mai mici termeni.* HELIADE, A. 36/15. *Aceste prețuri ale liniilor trigonometriei sūt o urmare ale celor aflate pentru ele.* TIMON, DR. 9/29. *O [=zero] care de sine siagur u-are nici un preț, dar pe care scria în locul șifrelor ce lipsese.* G. POP, E. 8/26, cf. id. G. 74/8.

5. (Muz.; învechit, rar) **Valoare.** *După ee aai cunoscut bine numele notelor, trebuie să le cunoaștem și prețul.* VAHMANN, S. 12/5.

6. (Învechit, rar) **Cuprins, conținut.** *În prețul celor patru puncte și al profesiunii de credință catolică diploma promitea și asigură ... toate drepturile și scutiunile.* BARIȘIU, P. A. I, 183.

— Pl.: **prețuri** și (învechit) **prețure.**

— Lat. **pretium.**

PREȚĂLUI vb. IV. I. **Tranz.** (Învechit și regional; complementul indică bunuri care pot fi vândute) **A prețui (I).** *Nai am prețuit iupele cu pornicul ... aice în sat (a. 1643).* IORGA, D. B. I, 103. *Au prețuit cusa eu grădina și grajdu dreptu 48 de florinți (cca 1684).* id. s. D. V, 385. *Neaflindu-se alții să le cumpere după prețul ce l-au prețuit ... boierii noștri (a. 1747).* URICANUL, V, 265/1. *2 lei de prețuit dughene și case de frunte (a. 1776).* ib. XIX, 338. *Zestrea de va fi prețuită și în foaia de zestre, să va arăta în scris atșiu bani cutare luern.* MAN. JUR. (1814), 103. *Moșia a fost prețuită ... cu 16 000 galbeni.* I. IONESCU, D. 366, cf. DDBF, BARGANU, ALEXI, W. *Ceialți stăteau ... prețuind mereu valoarea porcilor.* REBREANU, I. 168. *Erau ... aște piei de rși care nu se mai află și stăpînul meu le prețuia una cte una.* SADOVEANU, o. XIII, 279, cf. LEXIC NEG. 25. (R c II

pas.) Cu neputința este a se prețelui paguba ce au suferit Iașul (a. 1848). URICARIUL, x, 15. < Fig. Cîntărește cu acții și prețăluiește pe băieții care ies din școală. ARHIVA, II, 326. La cîntarul cel din veci avem să venim amîndoi cu uurfu noastră și Damnul Dumnezeu are s-o prețăluiască. SADOVEANU, D. XIII, 236.

2. Franz. (Rar) A prețni (3). Cînd sărăcia nu polopise lacul... oamenii prețăluiau cîntarea lăutarului. PAS, L. I, 9.

3. Refl. recipr. (Mold., Bucov.) A se îrgni, a se tocmi (cu prilejul unei tranzacții). Pre acea oaste turcească era cap un agă prea bogat și să prețăluia cu nulfii bani și odoară să să răscumpere de la căzaci. N. COSTIN, L. 527, cl. A v 15, 20, vi 1, 33.

— Prez. ind.: prețălatesc. — Și: (învechit și regional) prețelui, (învechit) prețelui vb. IV.

— Preț + suf. -ălu.

PREȚĂLUIRE s. I. (Învechit și regional) Acțiunea de a prețălui (1) și rezultatul ei; (învechit și popular) prețuire (1). Știința prețeluirii moșilor... poate să aducă lămuriri amînduror părților interesate. I. IONESCU, c. 250/23. După două ceasuri de prețăluiri și operații aritmetice, rămăseră amîndoi... uitîndu-se unul la altul. VLAHUȚĂ, D. 3, cf. DDF, CADE. Oferi un preț sau face o prețăluire. C. PETRESCU, A. 321.

— Pl.: prețăluiri. — Și: (regional) prețeluire s. f. — V. prețălu.

PREȚĂLUITOR, -OĂRE s. m. și f. (Învechit și regional) Prețuitor. Prețul dobîndit va fi cu altă mai aproape de adevăr cu cît prețăluitorul va cunoaște mai bine lucrurile. I. IONESCU, c. 251/10. Fusese... prețeluit la vama din Burdujeni. GANE, ap. CADE, cf. DDF, DL, DM, DEX.

— Pronunțat: -lu-i-. — Pl.: prețăluitori, -oare.

— Și: (regional) prețeluitor, -oăre s. m. și f. — Prețălu + suf. -tor.

PREȚĂTONIE s. f. v. perceptorie.

PREȚECTORIE s. f. v. perceptorie.

PREȚELUI vb. IV v. prețălu.

PREȚELUIRE s. f. v. prețăluire.

PREȚELUITOR, -OĂRE s. m. și f. v. prețăluitor.

PREȚEPTORE s. m. v. perceptor.

PREȚEPTONIE s. f. v. perceptorie.

PREȚESIE s. I. v. precesimne.

PREȚIOS, -OĂȘĂ adj. I. Care reprezintă o valoare materială ridicată, care costă mult datorită valorii materiale ridicate; scump, (rar) prețuit (2). Ghiudula tocotă... se desface de tot ce are de mai prețios. CALENDARIU (1794), 35/11. Are pre spinare pene foarte prețioase, care sînt obiect de negoț. J. CIHAC, I. N. 113/28. Diademu de enieră... și multe odoare prețioase. ASACHI, S. L. II, 55. Șiau să schimbe aurul în marmure prețioase. CR (1846), 21/10. Zugrăvele cele mai prețioase... erau zestrea monastirii aceleia. ISPIRESCU, L. 295. Bani și lucrurile prețioase... nu fuseseră gîsle de făptaș. SADOVEANU, O. VI, 216. Îi trebuiește un aurariu tare iscusit core să-i facă niște lucruri foarte prețioase. SBILUA, P. 97, cl. 71. < Metal prețios v. metal (1). Piatră prețioasă v. piatră (1 I).

2. Care are valoare (pentru cineva) datorită unor calități de utilitate, de raritate, de vechime etc. sau datorită unor considerente afective, morale, intelectuale etc.; la care cineva ține mult (datorită calităților sale). V. important, valoros. A nu să

lasa să cadă ea vremea în disfiutare un așăzămînt alt de prețios. BULETIN, F. (1833), 1637/34. Al doilea calif Omar cuceri Siria și Egiptul de gîos undi în Alexandriu arse prețioasa bibliotecă alexandriană. SĂLESCU, III, I, 94/5. Sarori gemine-ale tale prețios timp n-a pierdut. ASACHI, S. L. I, 101. Aduerea-ainte a ueclor timpuri eroice să deștepte în noi simțimîntul datorinței ce avem d-a păstra... această prețioasă moștenire. BĂLCESCU, M. V. 26. Vremea este cîtodată prea prețioasă în agricultură. BREZOLANU, R. 88/26. Nu voi să te fac a sacrificia un timp prețios spre a mă aștepta. CR (1848), 5²/63. Adună prețioase documente în Arhiva română. NEGRUZZI, S. I, 339, cf. 208. Se împreună în arboreal curmal a multime de calități prețioase care fac de dinul arbarul cel mai important. ISIS (1859), 31/2. Pierde vremea prețioasă și alegă-n-tr-un noroc. ALEXANDRESCU, O. I, 177. Pentru un arab nu e uimic pe lume mai prețios decît un cal bun și frumos. ALECSANDRI, O. P. 361. Un asemenea muzeu... s-ar împodobi cu prețioasele vechituri adunate de priu toate mînăstirile. ODOBESCU, S. I, 337. S-a în-lîrit în credința... că priclenul este un om prețios. CARAGIALE, O. II, 269. Îți dau în schimb prețioase învațători. IONESCU-RION, S. 223. Se muncea... pentru luminarea laturii celei mai prețioase a sufletului omeneșc. AGĂRBIȚIANU, A. 39. Chitanța însă n-o socotea chiar așa de prețioasă. REBREANU, R. I, 192. Această femeie demodată era niai null o soră, un tovarăș prețios. GALACTION, O. A. II, 331. Lucrătorul tipograf este colaboratorul prețios al scriitorului. TOPÎNCEANU, O. A. II, 334. Viața dumneavoastră e prețioasă pentru noi toți. C. PETRESCU, C. V. 33. În patriu mea doamnele socotese iubirea drept cel mai prețios bun al vieții. SADOVEANU, O. XI, 70. Își ia rămas bun de la literatura pe care a slujit-o cu mijloace prețioase, dar repede istovile. VIANU, A. P. 210. Orice cunoștință era prețioasă. CĂLINESCU, E. O. II, 112. Două lucruri slut prețioase în Munții Apuzeni și le-au făcut faima: oamenii și aurul. BOGZA, T. 9. Apărarea celui mai prețios bun al omeurii, pacea. LUPȚA DE GLĂȘĂ, 1953, nr. 10, 89. Timpul lui Matei e prețios. H. LOVINESCU, T. 47. Va aduce informații prețioase. V. ROM. noiembrie 1962, 155. Aceste căutări fac dovada unei active și prețioase dorințe de înnoire. T. Iunie 1964, 84. < (Învechit: substantivat, f.: la pl.) Bijuterii. Femeile franceze să-și aducă toate argintăriele și prețioase în Banca franceză. F (1871), 155. O conduse în budoar, îi arătă garderoba și prețioasele. IB. (1877), 58.

3. (Despre oameni și manifestările lor) Lipsit de naturalețe și de simplitate; de un rafinament alectat, căutat, pedant, exagerat. Prețios și subtil în arta sa de sftșit de Renaștere, cl e firese și spontan în proză. LOVINESCU, C. IV, 104. În epoca rimei rare și a cultului prețios, banalitatea formală... previne în rău. ID. IB. V, 184. Buză de uedesubl... caracteriza în chip desăvîrșit disprețul pentru alții și a prețioasă încredere în sine. MIRONESCU, S. A. 111. Expresii prețioase sau pedante, de care notațiile scriitoarei... nu sînt totdeauna scutite. VIANU, A. P. 338. Nu-i plăcea în fond poezia, o gîsca prea prețioasă. CĂLINESCU, E. O. II, 18. Scriitorul... are un accent mai puțin prețios. T. decembrie 1961, 33. < (Glumeț) Un notan vinăt pîndește ceva în iarbă într-o atitudine prețioasă și artificială. CAZIMIR, GH. 127. < (Substantivat) Persoană care are un stil, o vorbire, o comportare etc. afectată, căutată, pedantă. Fetele din ziua de astăzi... spre a juca prețioasele fac pe bietul mire a-și pierde mințile. CR (1818), 27²/75. Astăzi rizi d-o pedantă, nuine d-o prețioasă. ALEXANDRESCU, M. 269, cf. CADE. Acțiunile socotite prea aproape de uivoale ordinare ale vieții erau înlocuite de prețioși priu etle o metaforă. VIANU, M. 73. < Fig. (Rar) Rafinat, delicat, fin. Focul vinului... și buna dispoziție extraordinară au pradus... o beție prețioasă și subfire. SADOVEANU, O. XI, 605.

— Pronunțat: -fi-os. — Pl.: prețioși, -oase. — Și: (învechit) prețuș, -oășă, prețuș, -oășă adj.

— Din lat. pretiosus, fr. précieux.

PREȚIOSISM s. r. (Neobișnuit) Prețiozitate. *Ne-pregătiți destul, cei cari se reclamau de la mișcarea lui Iliade ..., versurile se bosumflă, iau înfățișarea prețiozității, artificialității.* MACEDONSKI, o. iv, 119.

- Pronunțat: -fi-o-.
- Prețios + suf. -ism.

PREȚIOZITĂȚE s. f. Faptul de a fi prețios (3), lipsă de naturalitate și de simplitate, rafinament afectat, căutat, pedant, exagerat în comportare, exprimare etc.: p. ex l. comportare, exprimare etc. afectată, căutată, pedantă; (neobișnuit) prețiosism. V. *m a n i e r i s m*. *Prețiozitate de gesturi.* MACEDONSKI, o. n, 278. *Era deci fatal ea idealul lui Mucedonski să reprezinte antitezele modernismul, exotismul ..., prețiozitatea.* LOVINESCU, c. iv, 14. *Lucia Manu ..., a cărei proză are prețiozitatea irizată a poemului în proză.* TEODOREANU, m. u. 35. *Fără a atinge prețiozitatea, bucuriile rustice nu depășesc bunul gust.* CĂLINESCU, l. 191. *Folosirea arhaismelor fără necesitatea de a reda culoarea locală ... trădează în cel mai bun caz prețiozitatea autorului.* GRAUR, f. l. 111. *Loești-unez pare un rest din prețiozitatea unei critici literare apuse.* l. rom. 1959, nr. 3, 56. *Critica literară ar trebui să fie mai atență ... în sensul luptei împotriva unor prețiozități.* v. rom. martie 1960, 58. *Prețiozitatea aristocratică.* t februarie 1962, 8. *Există totdeauna o combinație de culori care atinge un summum de prețiozitate.* CONTEMP. 1966, nr. 1 007, 7/5.

- Pronunțat: -fi-o-. — Pl.: prețiozități.
- Din fr. précieux.

PREȚIPÎȘ s. n. v. precipișin.

PREȚIPITĂ vb. I v. precipita.

PREȚIPITĂȚE s. n. v. precipitație.

PREȚIPITĂȚE s. f. v. precipitație.

PREȚITĂTOR s. m. v. perceptor.

PREȚIZIE s. f. v. precizie.

PREȚIPIȘ s. n. v. precipișin.

PREȚOȘ, -OĂȘĂ adj. (Învechit, rar) Care știe să prețuiască (3), să aprecieze cum se cuvine însușirile, importanța, valoarea. *Arune spre ea o ochire cu un mijloc răpitor Ca să-i dea înțelegere și pricină de amor. Și când la acea ochire iau împotriva răspuns, De altă ochire vic, prețoasă și pe ascuns.* PANS, e. 1, 65/18.

- Pl.: prețoși, -oșe.
- Preț + suf. -os.

PREȚUI vb. IV. I. T r a n z. (Învechit și popular; complementul indică bunuri care pot fi vândute) A determina cu aproximație un preț (1) (v. e v a l u a, e s t i m a), a stabili, a indica valoarea în bani (și în bururi); a considera, a aprecia, că are o (foarte) mare valoare materială; (învechit și regional) a prețui (1). *Să prețuiască casa cât face și să plătească tot acel preț.* PANS, p. v. 11, 77/17. *Un vas de argint prețuit 1 500 ruble.* NEGRUZZI, s. i, 36, cf. DDRF, BARGANU, ALEXI, w., CADE, DL, DM. *Văzind împăratul ce cal are el, l-au prețuit că face mai mult decât o împărăție.* SBIERA, p. 44. *Cine nu prețuiește filerul, nu va năvăra florinul.* ZANNE, p. v, 290. ◊ Refl. p a s. *Doauo păsărele prețuiesc-se intru fileriu.* TETRAEV. (1574), 216. *Sumele adunate pentru lucrătorii nenorociți prin revărsarea apelor se prețuiesc peste o jumătate milion florini.* CR (1830), 52¹/14.

2. I n t r a n z. A avea, a reprezenta un anumit preț (1) sau o anumită valoare materială; a valora, a face. *Știa că avea la spate „Arhangheli” care prețuia foarte mult.* AGĂRICEANU, A. 211. *O asemenea salbă singură prețuia o avere.* CAMIL PETRESCU, o. II, 77. *O piatră nestimată Dă-mi prețuie lumea toată.* ȘEZ, III, 212. *Boi boureni, în coadă eudălbeni, în frunte lîntăței, Prețuiau perecheu o mie lei.* FOLC. MOLD. 1, 322. ◊ A avea pentru cineva (o mare) valoare, importanță datorită unor însușiri legate de utilitate, de raritate, de vechime etc. sau datorită unor considerente afective, morale, intelectuale etc.; a valora, a face. *Tu nu știi ce prețuiește un minut.* MARCOVICI, c. 51/17. *Vorba lor prețuiește mult decât niște sussemnături.* CR (1818), 32¹/54. *Cil imi sint de urile unele dobitoace ... Care cred despre sine că prețuiesc ceva.* ALEXANDRESCU, m. 321. *Să am eu o slugă așa de vrednică ... aș pune-o la masă eu mine, eă mult prețuiește omul acesta.* CREANGĂ, o. 101. *Am vrut numai să văd cil prețuiești fiecare-n parte.* GİRLEANU, s. 17. *Om zdravăn să le faci, bre, altfel nu prețuiești nici două parale.* SADOVEANU, o. III, 8. *Un jurnal de călătorie prețuiește mai ales prin destăinuirea directă.* VIANU, A. P. 87. ◊ E x p r. A ș t i c i l prețuiește ceva (sau cineva) = a nu-și face iluzii despre ceva (sau cineva), a ști (din experiență) că nu trebuie să conțezi pe ceva (sau pe cineva). *Le scrisese ... legindu-se prin eele mai mari jurăminte că nu le va face nimică, dar ei știau cil prețuiește jurământul lui.* NEGRUZZI, s. 1, 159. *Știa din încercare cil prețuiește și credința enunilor.* FILIMON, o. 1, 121, cf. DL, DM. ◊ S p e c. (Învechit; despre notele muzicale) A avea o anumită valoare; a valora. *Nota întregă (rouă) prețuiește cil două jumătăți de note.* VAHMANN, m. 12/12.

3. T r a n z. A recunoaște, a aprecia importanța, valoarea, meritul, justetea etc. (cuiva sau a ceva); a aprecia, (rar) a prețui (2), (învechit, rar) a pohfalisi. *Divanul, prețuind cu dreptate sfaturile voastre ..., au lătaril de a intra în învoicere pentru întocmirea păcii.* AR (1830), 9²/6. *Părăsește ... auzurile lăcașuri celor ce nici vreun bine au lucrat în viața lor, nici pot să le prețuiască.* MARCOVICI, c. 109/19. *Nu prețuim cu pe acești prieteni atunci cînd îi avem.* DRĂGHICI, r. 80/13. *Toate puterile Europei prețuiau ... pozițiunea fărlei.* ASACHI, s. l. II, 81. *Era un act ce avea a fi prețuit ... de istorie.* KOGĂLNICEANU, s. A. 206. *Am sfîrșit prin a le cunoaște și a le prețui.* NEGRUZZI, s. 1, 48. *Simpla viețuire Eu știu să o prețuiesc.* ALEXANDRESCU, o. 1, 128. *Prin urciunea mea voi cunoașteți a prețui frumosul.* BOLINTINEANU, o. 361. *Cel ce cunoaște limbele elasee, va putea prețui traducerea lui Britannicu.* ODOBESCU, s. 1, 248. *Ca prieten m-ai prețuit din toată inima.* CARAGIALE, o. VII, 347. *Azi prețuiesc tăcerea morții.* ANGHIL, l. g. 36. *Prețuia mult pe doctorul Vraciu.* AGĂRICEANU, A. 237. *Omul curc disprețuiește pe toți, mă prețuiește totuși pe mine.* IBRĂILEANU, A. 75. *Toată elitu cărturărescă ... citea și prețuia revista ieșeană.* GALACTION, A. 61. *Gospodar eare știe să prețuiască munca agonistă din greu.* TOPÎRCEANU, o. A. II, 17. *Comandanții noștri prețuiesc foarte mult atacul la baionetă.* CAMIL PETRESCU, u. N. 412. *În citeva luni, toți vor ști să-l prețuiască.* C. PETRESCU, c. v. 31. *Îl prețuia, acordîndu-i loc de cinste în prezent și viitor.* TEODOREANU, m. u. 103. *Nu prețuia ... poezia și cîntecele.* SADOVEANU, o. VI, 237, cf. X, 10. *Ei au învățat a prețui legămîntul trainie între oameni.* CĂLINESCU, c. o. 153. *Învățasem să prețuiesc viața locmai pentru că era scurtă.* STANCU, R. A. I, 210. *Te cunosc și te prețuiesc.* id. ib. III, 317. *Partidul nostru prețuiește mult critica de jos.* LUPȚA DE CLASĂ, 1954, nr. 1, 65. *Prețuiesc poezia și îi înțeleg rostul și semnificațiile.* s mai 1960, 87. *Unii oameni începuseră în adevăr s-o prețuiască.* t februarie 1962, 47. *Poetul a dat dovada că știe să prețuiască simplitatea.* v. rom. noiembrie 1963, 129. *Nimeni nu prețuiește mai mult arheologia decit arheologii însși.* II. DAICOVICIU, D. 77. ◊ Refl. *Se prețuia ca plin*

de la, pentru că era garativ. CAMIL PETRESCU, o. II, 110.

- Prez. ind.: *prețuiesc* și (regional) *prețui*.
- Pref. + suf. *-ui*.

PREȚUIALĂ s. f. I. (Învechit) Prețuire (1). Am prețuit casa și locul în zloști optzeci și cu după această prețuială am vîndut și am luat acești bani (a. 1734). IORGA, s. D. I, 232. Pogonul s-au prețuiau aici în falci ... pentru asemănarea prețuierilor (a. 1852). ap. TDRG. cf. POLIZU, DDRF.

2. (Prin Mund.) Prețuire (2). Prețuiola oamencilor ce să ostenească pentru țară. JIPESCU, ap. TDRG.

— Pronunțat: *-fu-ia-*. — Pl.: *prețuicli* și (învechit) *prețuice*.

- Pref. + suf. *-eală*.

PREȚUIRE s. f. Acțiunea de a prețui și rezultatul ei.

1. (Învechit și popular) Determinare (aproximativă) a prețului (1), a valorii (în bani a) unui bun care poate fi vîndut; (învechit și regional) prețuire, (învechit) prețuială (1). Cf. prețui (1). Cf. DRLE. Se făcură atunci mari svăzi ... pentru prețuirea mărfurilor date și primite. BĂLCESCU, m. v. 51, cf. PONT-BRIANT, D. Urmează apoi prețuirea și măcelărirea. SLAVICI, o. II, 126, cf. DDRF. Vor fi datorți a face mai înainte inventariu și prețuire a întregii lor averi. HAMANGIU, c. c. 70.

2. Recunoaștere, apreciere a importanței, valorii, meritelor etc. cuiva sau a ceva; (regional) prețuială (2). Cf. prețui (3). Meritul cel tîvădat, engetul cel mai curat, Sentiment de omucire N-au la line prețuire. ASACHI, s. L. I, 256. O prețuire inteligentă a acestei culturi. MAIORESCU, CR. I, 267, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. Găseam acum, în inima lui Ibrăileanu, prietenii și prețuirea. GALACTION, A. 90. Cunoscem doi Ibrăileanu: unul al literaturii, altul al nestimatei, lucizi în admirație, exacti în prețuire. TEODOR-BLANU, M. U. 27. Sportivii noștri frunțaiși se bucură ... de prețuirea și dragostea maselor largi. SCĂNTEIA, 1952, nr. 2387. Prețuirea lui Virgil nu se pierduse ... în evul mediu. VIANU, L. U. 15. Cîmpoiul se bucură de mare prețuire în multe părți. ALEXANDRU, I. M. 87. N-am merit prețuirea la. BARANGA, I. 218. Am ... o prețuire deosebită față de experiența dumneavoastră. VORNIC, P. 166. În ochii lui avea prețuire acela care muncea mai bine. T. POPOVICI, SK. 130. Am început să-l privesc cu o prețuire pe care nu i-o arătasem pînă atunci. V. ROM. octombrie 1961, 61.

- Pl.: (rar) *prețuiri*.
- V. *prețui*.

PREȚUIȚ, -Ă adj. I. (Învechit; despre prețul sau despre valoarea unor obiecte care pot fi vîndute) Fixat, determinat, stabil (cu aproximație). Cf. prețui (1). Cf. DRLE. ♢ (Substantivat) Luară treizeci de arginți, prețul celui prețuit. N. TEST. (1648), 37^r/3.

2. (Rar; despre obiecte) Prețios (1). Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. ♢ (Învechit) *Piatră prețuită* = piatră prețioasă, v. *piatră* (1 1). *Pietri prețuite mari*. BIBLIA (1688), 247^r/29.

3. (Despre oameni și despre lusușirile lor) Care este apreciat. Cf. prețui (3). Această femeie devotată era ... un tovarăș prețios și prețuit. GALACTION, O. A. II, 331, cf. DEX.

- Pl.: *prețuifi*, *-te*.
- V. *prețui*.

PREȚUITOR, -OĂRE s. m. și f. Persoană calificată, specializată în evaluarea prețului (1) unui obiect, unui bun, persoană care poate aprecia valoarea sau importanța unui lucru; (învechit și regional) prețuitor. V. șocotitor. Cf. DRLE, POLIZU, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘINEANU, D. U., CADE. A deveuit pentru acești prețuitori ... cu desăvîșire timpul

de a face doi pași pe dimensiunile vieții practice. CĂLINESCU, C. O. 93, cf. M. D. ENC., DEX. (Fig.) Aveam în față un artist, prețuitor fin al detaliilor. CONSTANȚINESCU, S. I. 27. ♢ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) Criticul se vede silit să facă oarecum meseria de comisar prețuitor, descriind tabloul în toate amănunțimile sale. PETICĂ, O. 407.

- Pronunțat: *-fu-i-*. — Pl.: *prețuitori*, *-oare*.
- Pref. + suf. *-tor*.

PREȚUÓS, -OĂSĂ adj. v. prețios.

PREȚCĂ¹ s. f. v. priocă.

PREȚCĂ² s. f. v. prelncă.

PREUMBLĂ vb. I v. plimba.

PREUMBLĂRE s. f. v. plimbare.

PREUMBLĂTĂ s. f. (Regional) Parte a dansului popular călușul care precedă figurile propriu-zise și în timpul căreia dansatorii se deplasează (ritmic). Celelalte [figuri] sînt precedate de preumblată (preumblarea ce o fac călușerii între singuralecele figuri ale jocului; în timpul acesta, vîntavul arată figura următoare) și jucate în forma călușerului. PAMFILE, S. V. 59.

- Pronunțat: *pre-um-*. — Pl.: *preumblate*.
- V. *preumbla*.

PREUMBLĂREȚ, -EĂȚĂ adj. v. plimbăreț.

PREUMBLĂTOR, -OĂRE s. m. și f. v. plimbător.

PREUR s. n. v. proor.

PREURMĂ vb. I. Tranz. (Învechit, rar) 1. A preceda (1), a premerge (1). Această ... virtute fiind preurmă de nenorociri ..., începuse înrăși a să așeza în sinul familiilor. MARCOVICI, D. 245/25.

2. (Complementul indică oameni) A urmări. Cei ce îl preurmă se opresc pe mîluri. BOLINTINEANU, O. 35. Tălarii ne preurmă în număr foarte mare. id. ib. 52.

- Pronunțat: *pre-ur-*. — Prez. ind.: *preurm*.
- Pref. *pre-* + urma.

PREURSÎ vb. IV. Tranz. (Rar) A predestina (1). Și earul noiutării pornește neoprit ... Și-n drumu-i însemnează Al lumii plm simbolic d-atunceia preursit. HELIADE, O. I, 192. Toți bănuiau că acești nou sultan, cu numele Mahomet, va fi cel preursit pentru cîderea împărăției. BĂLCESCU, M. V. 81, cf. DDRF, CADE. Un nimb Preursit să-umbrăcea fruntea primului ouahoret. MINULESCU, VERS. 105, cf. SCRIBAN, D.

- Prez. ind.: *preursese*.
- Pref. *pre-* + urst (după fr. *prédestiner*).

PREURSIRE s. f. (Învechit) Faptul de a preursi; p. ext. soartă, ursită, destin. S-or fi zis, de orișicine, preursirea că-l răsfață. MACEDONSKI, O. I, 83, cf. DDRF, DL, DM.

- Pronunțat: *pre-ur-*. — Pl.: *preursiri*.
- V. *preursi*.

PREURSIT, -Ă s. f., adj. I. S. f. (Învechit) Destin, ursită, soartă. Tu crezi într-o doctrină bătrînă și trecută, Fatala tulnuplare i-a lumii preursită. BOLINTINEANU, O. 118.

2. Adj. (Rar) Predestinat. Cf. DDRF, DL, DM. ♢ (Substantivat) Pe lingă suferințele generale, priu care trebuie să treacă orice preursit al muzelor, mai are de îndurat și de ispășit și blestemul păntăntului. GALACTION, A. 189.

- Pronunțat: *pre-ur-*. — Pl.: *preursifi*, *-te*.
- V. *preursi*.

PREUSCĂT, -Ă adj. (Prin Munt.) Foarte uscat, uscat de tot. Cf. JIPESCU, ap. DDRF.

- Pronunțat: *pre-us-*. — Pl.: *preuscați, -te*.
- Pref. *pre-* + *uscat*.

PREUȘ, -Ă adj. I. (Prin Maram., prin Transilv. și prin Mold.; și substantivat) (Oaic sau berbec, miel) cu pete albe sau roșietice pe pintece (DR. IV, 442, 1 080, T. PAPAHAĞI, M. 230, CHEST. V 75/45, 72, 76/1); (oaic, berbec, miel sau capră) cu pete albe pe cap (JAHRESBER. XVI, 227).

2. (Despre oameni) „Cu fața brăzdată și murdară” (Singerz Băi — Năsăud). PAȘCA, GL.

- Pl.: *preuși, -e*.
- Etimologia necunoscută. Cf. magh. dial. *pró-s* a.

PRÉUT s. m. v. *preot*.

PREŪCĂ s. f. v. *preacă*.

PREUTEĂSĂ s. f. v. *preoteasă*.

PREUTESC, -EĂSCĂ adj. v. *preafesc*.

PREUTÉL s. m. v. *preofel*.

PREUTÉSC, -EĂSCĂ adj. v. *preofesc*.

PREUTÉȘTE adv. v. *preofește*.

PREUȚI vb. IV v. *preoți*.

PREUȚIE s. f. v. *preoție*.

PREUȚIME s. f. v. *preoțime*.

PREVĂDĂ s. f. v. *privat*.

PREVĂL s. n. v. *prăval*.

PREVALĂ vb. I. I. Intranz. A avea intuiție, preponderență, a trece înaintea altuia, a fi mai presus de ..., a se da vedea superior. V. *predomina*. Turcii prevolind prin mulțime, au impus jugul lor cel greu acestor provincie. MAG. IST. I, 69/13. Națiile în care simțimintul prevalează. BĂLCESCU, M. V. 18. Părerea lui prevalează. MAIANESCU, D. II, 96. Orbirea pasiunilor o poate explica ... dacă cumva propunătorii ei ar fi izbutit a o face să prevaleze. ODOBESCU, S. III, 423, cf. BĂRCIANU. Ca să prevaleze opiniunea sa, lumenii se udresară edtră guvernul centrul. SBIERA, F. S. 222, cf. ALENI, W. Importanța personală a ueamului, prevolind asupra ordinei ierarhice. BUL. COM. IST. V, 54. Și-ar permite să dea un sfat fără a îndrăzni să pretindă ca părerea lui neînsemnată să prevaleze altea mai autoritate. CĂLINESCU, S. 308. E absurd ... să spu că în operu sa prevalează limbajul mahalagiilor. L. RAȘ. 1953, nr. 1, 50. Farina de economie era cea agricolă, pusterulă, prevolind cea dintii. VUIA, PĂST. 46.

2. Refl. (Urmat de determinări introduse prin prep. „de”) A se falasi, a face uz de ceva (de obicei de un drept) în vederea unui anumit scop; (învechit, rar) a se prevala. N-or îndrăzni să se prevaleze de desfrințarea constringerii corporale prin lege, știind că atunci s-ar expune. CARAGIALE, O. V. 169. Prevotindu-se de egalitatea sa de suzeran universal, regele a lărgit necontenit domeniul lui regal. OȚETEA, R. 75, cf. id. T. V. 282. Mama poate să se prevaleze de dreptul de uzufruct. CĂLINESCU, S. 362. Necunos-eind legalitatea sanefiunii ee i-a fost aplicată, ... el nu înțelegea să se prevaleze de această pedeapsă, pentru a se sustrage judecării Curții criminale. S. C. ȘT. (Iași), 1957, 281. Acestea snt „meritele” de care ... încreea să se prevaleze spre a obține sprijin. ȘCINTEIA, 1960, nr. 4 830.

- Prez. ind.: *prevaleze*.
- Din lat. *praevalere*, fr. *prévaloir*.

PREVALĂRE s. f. Faptul de a (se) prevala; (rar) prevalență. Cf. *prevala* (1). *Lupto ... s-a susținut și se susține încă parte între liberali și feudalii clericeoli pentru prevalarea ideilor lor în organizarea instituțiilor*. SBIERA, F. S. 213, cf. DEX.

- V. *prevala*.

PREVALÉNȚĂ s. f. (Rar) Prevalare. Cf. ALENI, W. În unele detalii anatomice, rețușează trăsăturile reale pentru a da prevalență pasiunii. S mai 1960, 122.

- *Prevala* + suf. *-ență*.

PREVALIDĂ vb. I. Refl. (Învechit, rar) A se prevala (2). *Vinzătorul nu se va puteo prevalido de dreptul său în contra autorității publice*. HAMANGIU, C. C. 349.

- Prez. ind.: *prevalidez*.
- Din lat. *praevalidare*.

PREVĂR subst. (Regional) Pirlcaz (1) (Glnie — Sebeș). A II 12.

- Etimologia necunoscută. Cf. *privar*.

PREVARICĂ vb. I. Intranz. (Livresc) A contraveni prin rea-credință, abuz, fraudă etc. de la îndatoririle și obligațiile ceute de serviciu. Cf. BĂRCIANU, ALENI, W., DN².

- Prez. ind.: *prevarichez*.
- Din fr. *prévariquer*, lat. *praevaricari*.

PREVARICĂRE s. f. (Livresc) Prevaricațiune (1). Cf. STAMATI, D., GHETIE, R. M., BĂRCIANU.

- V. *prevarica*.

PREVARICĂTOR, -OĂRE adj. (Livresc; și substantivat) (Persoană) care comite a prevaricațiune (1). Cf. NEGULICI. În fabulă vezi pe judecâriarul *prevaricatar*, pe dregătorul *nedrept*. NEGRUZZI, S. I, 336, cf. PROT.-POP., N. D. Funcționarii *prevaricatori* să fie *judecați*. MAIORESCU, D. I, 59, cf. DDRF, GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALENI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN, DEX.

- Pl.: *prevaricatori, -oare*.
- Din fr. *prévaricateur*.

PREVARICĂȚIE s. f. v. *prevaricațiune*.

PREVARICAȚIUNE s. f. I. Abatere de la îndatoririle de serviciu, abuz comis de un angajat în exercițiul funcțiunii, abuz de serviciu; trădare a unei cauze sau a unor interese pe care cineva ar trebui să le apere; (livresc) prevaricare. Să aibă de pruaș legile și formele, ior abateri din ele fiind o *prevaricație* (cea 1830). IONGA, S. D. XXI, 270, cf. NEGULICI. *Nedreptatea ce-mi fac printr-o astfel de prevaricațiune*. LĂZĂRESCU, S. 67/26. Redactorul produse documente și mortori că *prevaricațiunea* ... se făuse în adevăr. BANȚIU, P. A. II, 655. Făuse *mîncătorii, obusuri sau prevaricațiuni, eum se zice astăzi*. GHICA, S. 3, cf. 100, PROT.-POP., N. D., DDRF. *Creanțele rezultind din abuzuri și prevaricațiuni ale funcționarilor publice în exercițiul funcțiunii lor*. HAMANGIU, C. C. 433, cf. ALENI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Iordaehe Goleseu pumfletarul destăinuți prevaricațiile slujboșilor greci ai lui Caragea*. CĂLINESCU, S. C. L. 19, cf. DEX.

2. (Regional; în farma *prăvălicație*) Amendă aplicată cuiva pentru un furt de lemne (Borșa — Vișeu de Sus). Cf. ALR SN V h 1 503/362.

- Pronunțat: *-fi-u-*. — Pl.: *prevaricațiuni*.
- Și: *prevaricație*, (regional) *prăvălicație* (ALR SN V h 1 503/362) s. f.
- Din fr. *prévarication*.

PREVĂZ s. n. v. *pervaz*.

PREVĂCĂTOĂRE s. f. v. *privighetoare*.

PREVĂGĂTOARE s. f. v. privighetoare.

PREVĂLÍ vb. IV v. prăvălî.

PREVĂLUI vb. IV. Tranz. (Prin sud-vestul Munt.) A evalua. Cf. I. CR. VII, 52.

— Prez. ind.: *prevăluiesc*.

— Etimologia necunoscută. Cf. evalua.

PREVĂRSĂ vb. I. Tranz. (Învechit, rar; despre ape, viituri etc.) A acoperi, a umple (peste tot); a inunda. În munși undo pogooră, Rumpo iazul, răsloarnă poprele, Precărstind lunca cu bălțele. BUDAI-DELEANU, T. 260.

— Prez. ind. pers. 3: *prevărsă*.

— Pref. *pre-* + *vărsa*.

PREVĂZĂTOR, -OĂRE adj. I. (Despre oameni) Care prevede (I I) și preîntâmpină un pericol, o neplăcere, un necaz etc. posibil, care acționează cu băgare de seamă și ia toate măsurile de prevedere pentru a înlătura orice pericol, orice neplăcere, orice neajuns; prudent, precaut, grijuliu, circumspect. Cf. DRU, L.B. *Lutnd toate măsurile cerule de împrejurări, ea un duce prevăzător ... pusecse in contra imbilor brăjmași*. BĂLCESCU, M. V. 60, cf. POLIZU. *Accla care era mai tare, mai prevăzător, biruia; cel slab pierca*. GHIERA, ST. CN. II, 310, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *El, negustor prevăzător, a făcut toate aranjamentele în timp util*. REDREANU, R. I, 46. *Trebuie să fii prevăzător și să iai înainte unor obiecțiuni și unor nemulțumiri*. GALACTION, A. 296. *A fost prevăzător și nu și-a mărlurisit nouo lui meserie*. SAHIA, N. 105. *Se credea o ființă prevăzătoare și cu judecată*. SADOVEANU, O. VIII, 156. *Trebuie să-ți vorbești ea soră, fiindcă văd că tu nu ești prevăzător*. CĂLINESCU, E. O. II, 212, cf. M. D. ENC., DEX. *Piatra ... să făcu praf și pulbere ... Asta s-or fi ales de fiul bușlegei de nu era prevăzător*. CĂTANĂ, P. B. II, 108. ♦ (Substantivat) *L-așa-nîmplări omorol este bun prevăzător*. PANN, L. II, 41/7. *Domnul Costică este doar un prevăzător și țigul lui abundă ... în milioane de exemplare*. CĂLINESCU, C. O. 67. ♦ (Despre manifestări, acțiuni sau creații ale oamenilor) Care dovedește, exprimă, trădează prudență, precauție, circumspecție; precaut, prudent, circumspect. *Acea minte prudentă, prevăzătoare*. CR. (1848), 182/36. *În toate fările ee se bucură de legiuiri lutelepte și prevăzătoare ... vine un moment al anului cînd dodată vinătoare se încheie*. ODĂBESCU, S. III, 37. *Se culcă otent, cu mișcări prevăzătoare, și nu-l deștepte pe Levi*. SAHIA, N. 108. *Era o fire ... stăpînită și prevăzătoare*. V. nom. octombrie 1964, 31.

II. (Fiz.; învechit; în formele *prevăditor*, *privăditor*, *privăditor*, *privăzător*) Transparent. *Acești trupuri să cheamă privăditoare*. AMFILOHIE, G. F. 78/6. [O proprietate a sticlei este] a fi *prevăditoare*. id., ap. URȘU, T. Ș. 291. [Corpuri] *privăditoare*. id., ap. id. ib. *Iar deacū obiecturile să privăd înluncoase, cîtuncă să zice giunmălate privăzătoare*. J. CIHAC, I. N. 343/8. ♦ (Învechit, rar; în forma *privăzător*) Care permite să se poată vedea prin el la distanță. *Nou privăzător ocean ... Văz tot prin el după plac*. I. VĂCĂRESCU, P. 361/6.

— Pl.: *prevăzător, -oare*. — Și: (învechit, II) *prevăditor, -oare, privăzător, -oare, privăditor, -oare, privăditor, -oare* adj.

— Prevedea + suf. *-ător*.

PREVĂZÎU, -ÎE adj. (Învechit) Străveziu, transparent; diafan. *Aerul este diafan, adică prevăzîu și fără color*. AR. (1832), 271/15. *Un voal prevăzîu eu franșe (jarlamuri) de aur*. ASACHI, S. L. II, 85. *Prin unele trupuri neluminătoare trece lumina ... Acelea se numesc prevăzîu*. STAMATI, F. 66/20. *Lumina ... trece prin aeele ee se numesc prevăzîu, transparente ca sticla*. I. IONESCU, B. C. 382/27, cf. TDG, URȘU, T. Ș. 291.

— Pl.: *prevăzîu*. — Și: *prevăzîu, -ie, prevăzîu, -ie* (ASACHI, E. III, 32/2) adj.

— Prevedea + suf. *-iu*.

PREVECHIEĂ vb. I v. priveghea.

PREVÉCHI¹ s. n. v. priveghi.

PREVÉCHI², -CHE adj. v. preavechi.

PREVECHITOĂRE s. f. v. privighetoare.

PREVEDEĂ vb. II. I. Tranz. I. (Complementul indică evenimente, procese, fapte etc. viitoare) A deduce evoluția, realizarea, producerea etc. (din analiza unor fapte sau a unor situații prezente); a întrezări, a bănuî, (rar) a prezîi¹, a prezîi² (3), (învechit, rar) a prejudeca (I). V. *prezice, prezîi înși*. Și *toate căile mele prevăzuse*. PSALT. NUB. 117¹/3. *Spăsenia amenacează prevăz și se bucură de aceasta*. CONESI, EV. 495. *Domnul rîde-ș de elu că aiule vede (prevește II, prăveade D) că vire dzua lui*. PSALT. 68. *Prevăzîndu-ș ... sfîrșitul său, chematu-ș-uu maiarea*. N. COSTIN, L. 57, cf. DRU. *Prevedea că Telemah, povățuit de Mentor, o să-i scape din mînă*. PLEȘOIANU, T. I, 156/1. *Așteaptă soartea lor pe carea din prostie nu știu să o prevăz*. AR. (1829), 70¹/1. *Îndrăznește să rădiee vălu viitorului și să prevăză întimplările unui ceas*. MARCOVICI, C. 26/14. *Preoerînd vătămarea ce pute să urneze*. ASAGHI, I. 210/30. *E prea lesne de a prevedea sfîrșitul acestei drame*. CR. (1846), 19¹/9. *Prevede vrajba, neunirea ... și trădarea zemislud în inimile lor*. NEGRUZZI, S. I, 272. *Astă doriușă e laudată ... Cînd folosul e prevăzut*. ALEXANDRESCU, O. I, 226. *Prevăzînd diu instinet că [scri-soarea] o să caprinză vreo veste intristătoare, o deschise cu mare grabă*. FILIMON, O. I, 170. *Nu-i prevăd soluțiunea (a. 1869)*. URICARIU, XIV, 145. *Vai, pot eu prevedea Ce soartă null cumplită pe noi azi va cădea?* ALECSANDRI, T. II, 173. *Viitor de aur țara noastră are Șî preoăd prin secolu a ei înălțare*. BOLINTINEANU, O. 37. *Or să-nu vie o mulțime de itei, pe care acur uu le țal prevedea*. SLAVICI, S. I, 265, cf. GHETIE, R. M. *Cine poate să prevăd totul?* CAMIL PETRESCU, V. N. 60. *Ceea ee prevăzuse Costi ... se peltrecu înlocmai*. SADOVEANU, O. VIII, 235. *Prevăzuse întocmai ceea ce avea să se mai peltrecă*. STANCU, R. A. II, 418. *Nu prevăzuse niciodată latura comercială a produselor pe care i le dădea pămîntul*. PRIDA, M. 69. *Pe-atunci peltrecu ea, oare, să prevăd ... Că în earlud ani să trăieșe dureri*? IABIȘ, P. 120. *E de relevat întîlnirea lui Beethoven eu Mozart, care i-a prevăzut viitoarea celebritate*. s. mai 1960, 99. *Pulerea de a prevedea dezvoltarea socială*. CF. 1961, nr. 1, 17. *Știința, prin intermediul ipotezei, prevede viitorul*. CONTEMP. 1971, nr. 1276, 10/2. *Nai prevedem bogate recolte viitoare*. HONEA, P. 42. ♦ Refl. p. as. *A să feri de împlările primejdioasă, etnd să privăd prieini eu acleu*. N. COSTIN, L. 35. *Se prevăd precipitații slabe, locale*. RI. 1977, nr. 10 295. *Împărăteasa arca să suferă ... durerile de naștere, care să prevedeau a fi*. RETEGANU, P. II, 28.

2. (Mai ales despre acte normative, dispoziții etc. elaborate de persoane sau autorități competente) A stabili, a specifica, a menționa (ceva care trebuie respectat, dus la îndeplinire etc.); a prescrie (4). *Legca nu prevede nimic ... de a se amestea în trairi ... lighioanelor sălbaticc*. ODĂBESCU, S. III, 38. *Legca nu prevede acest caz*. ap. TDG. *V-ați prezentat ca civil contrar ordinului ... care prevedea, pentru d-voastră, ființă de gală*. BRĂNESCU, O. A. II, 171. *Holărtrea prevede mecanizarea operațiunilor de bază în industria carboniferă*. ȘTIINȚA, 1952, nr. 2392. *Donația prevedea și a superbă linuzînd*. CĂLINESCU, B. I, 87. *Planul prevedea controlul tehnic și repararea tuturor tractoarelor*. MIHAIL, O. 499. *Unele teme prevăzute de programă n-au fost planificate*. CI. 1963, nr. 691.

2/3. Acest material e prevăzut în procesul tehnologic. T martie 1965, 50. ♦ Refl. impers. Se prevede amenajarea unui spațiu special pentru parcare automobilelor. DL 1968, nr. 7387.

3. A înzestra, a dota sau a echipa cu ceva (necesar). Toate trebuințele vieții cătau a fi prevăzute într-această cetăție. ODONESCU, O. VIII, 126. Era îmbrăcat în hmine de doc cafeniu, vestonul fiind prevăzut cu patin mari buzunare exterioare. CĂLINESCU, B. I, 127. cf. M. D. ENC., DEX. ♦ Refl. Amatorii de veselii... s-ar fi prevăzut cu un aparat fotografic. ANGEZI, B. 74.

H. I. Tranz. (Astăzi rar) A întrezări: p. gener. a vedea. Noaptea când te apropiezi Către npele acele... prevezi Stol de lucitoare stele. ASACHI, S. I, 176. ♦ Refl. pas. Noua împărătească capitală Rio de Janeiro... se privește pe după un codru de cartaguri. AB (1830), 22°/30. Iar deacei obiceiurile să privăd inlunecoase, atunci să zice giunătăle privăzătoare. J. CIHAC, I, N. 343/8. Falcie prive-de-se-n azur a cerului gătre. I. VĂCĂRESCU, P. 149/2. Soarele rotund și palid se prevede pînă nori. ALECSANDRI, P. III, 9. cf. DDFR, ȘĂINEANU, D. V., CADE. S-a ridicat o aburire tremurătoare... prin care toate se prevăd schimbate. SADOVEANU, O. VIII, 398. Țărnuț... se prevede nedeslușit pînă în marginea unui deșeu de girneafă. V. NOM. octombrie 1954, 10. Se prevădeau munții, talazuri de cremene sub pietre albastre. IB. februarie 1964, 70. (Prin exagerare) Triplul ei părea că este alcătuit chiar de duh, Căci mă prevădeam printr-insul. COXACHI, P. 176. S-a măritat cu un tânăr subțire și uscat de te prevezi printr-insul. GANE, N. II, 214. ♦ (În corolație cu vedea, cu sens intensiv) El ne vede, Ne prevede; Apără, ferește! TEODORESCU, P. P. 189. cf. MARIAN, D. 297. ♦ Spec. (Învechit, rar) A cuprinde (dintr-o privire). Trebuie să prevădem o mulțime de litere deodată, cînd vrem să citim. PETROVICI, P. 139/23.

2. Refl. p. a. s. (Regional) A fi transparent (Căzărnești—Vaslui). CONV. LIT. IV, 321. Măscin prinsă sub un acoperiș rotund de sticlă birnie, se lovește de păreții ce se prevăd, încercînd să iasă. IB.

3. Refl. (Astăzi rar) A se oglindi, a se reflecta (I). Pe fața apei line Unde a cerului lumine Se prevăd, se oglindează. ALECSANDRI, P. II, 189. Cînd cerul se prevede în valea înflorită, Sau valea înflorită în cerul cel stelos. BOLINTINIANU, O. 203. Tazlăul... se limpește așa, înclit te prevădeai printr-insul. HOGAȘ, DN. I, 315. Prin sabie te prevădeai ca prin oglindă. COM. SAT. V, 94.

— Prez. ind.: *prevăd* și (învechit și regional) *prevăz*; ger. și: (învechit, rar) *prevăzînd*, *prevăzînd*. — Și: (învechit) *prăvedea*, *prăvidea*, *privedea* vb. II.

— Pref. *pre-* + *vedea*. Cf. lat. *praevidere*. — Pentru sensurile 1, 2, 3, cf. fr. *prévoir* și *pourvoir*.

PREVEDENIE s. f. v. *preveghenie*.

PREVEDERE s. f. Faptul de a (se) prevedea.

I. I. Facultatea, putința de a deduce, de a-și da seama de ceea ce urmează să se întimplă (din analiza unor fapte sau a unor situații prezente), întrezărire, bănuială, (învechit, rar) *prestire*; (concretizat; mai ales la pl.) fapt, lucru prevăzut, presupus sau anticipat. Cf. prevedea (I I). Ca ce lucru să arătă dăjmnădzăinsa privedere? N. COSTIN, ap. TDRG. Caută mai mult spre o înțeleaptă prevedere ce să poate întimpla (o. 1699). FN 72. Starea finanțelor noastre au covârșit prevederile cele mui nulțumitoare. BULETIN, G. (1840), 333°/12, cf. DRU. Izbutirile uu întărit... prevederile noastre. MAN. SĂNĂT. 143/28, cf. STAMATI, D. Un flutur de scară ce trece repede-n zbor Este-n stare să răstoarne toată prevederea lor. HASDEU, N. V. 57. Secol de progres și industrie... Secol plin de prevedere... Tu ui întrecut desigur ale Romei vechi epoci. MACEDONSKI, O. I, 82.

Roiuri negre de prevederi urtle îi troieneea inchipuirea. VLAMUȚĂ, O. A. I, 102, cf. GHEDIA, ST. CR. II, 410. El uea darul prevederei și ghiea viitorul. OLLĂNESCU, ap. TDRG. Simțul prevederii nu mi-a lipit nici cînd eram tînăr. BASSARABESCU, S. N. 22. Îndemnat de prevederea stăpînei... se întoarse în seurt. SADOVEANU, O. VII, 501. Se abține de la orice prevederi optimiste. ȘCÎNTEIA, 1966, nr. 6995.

2. (Mai ales la pl.) Obligație, dispoziție, îndrumare, prescripție (I), indicație înserisă într-un act normativ; (învechit) prescript, (franțuzism rar) *previziune* (2). Cf. prevedea (I 2). Sindicatete trebuie să vegheze la îndeplinirea întocmai n prevederilor contractului colectiv. ȘCÎNTEIA, 1952, nr. 2339. În unele școli se întilnește fenomenul de parcurgere prea lentă a prevederilor programei. GI 1963, nr. 691, 2/3. Prevederile din prezentul articol nu se referă la controlul vamal. RO (1963), 30, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ *Prevederi sociale* = sistem de măsuri privitoare la acordarea de asistență socială persoanelor care și-au pierdut, temporar sau definitiv, capacitatea de muncă ori celor rămași fără susținător în familie. Cf. DER, M. D. ENC., DEX. ♦ *Evaluare estimată* (pe baze științifice) a unui obiectiv care urmează să fie îndeplinit. Au izbulit să speroasă productivitatea muncii... față de prevederile planului. CONTEMP. 1949, nr. 164, 1/3. Au forat peste prevederile planului 370 metri. ȘCÎNTEIA, 1960, nr. 4725.

3. Băgare de seamă, circumspecție, precauție, prudență (legate de evenimente, fenomene etc., de obicei neplăcute, ce s-ar putea petrece); decizie, măsură luată pentru a preveni producerea unui eveniment, a unui fenomen etc. (neplăcut). Fieșce om după mîntea lui și după privederea lui carca are obrășenie ca aceea-i dă și Dumnezeu (a. 1642). BV I, 126. Dumnezeu are prevedere și înțelepciune în lucrurile naturii. PLEȘOIANU, C. 42/16. Fieștecare... este nestatornic, fără de măsuri bune, fără de prevedere. CR (1829), 173°/25. Privederea lui Zamuiscă de u nu lăsn pe Movila fără de nici o apărare au fost foarte nimerită. IST. M. 214/1. Faptele sale avea un caracter de profunđitate, de prevedere... și de părîndere. CU (1848), 43°/68. Cite datori nu are a împlini în toată privința și cu cîtă prevedere și moturitate trebuie a lucra. LĂZĂNESCU, S. 24/20. Ura cea nămpăcată... tîni vine mui mult din prevedere. FILIMON, O. I, 107. Nu trece-n lumea aceasta ninie peste prevederen femiei care e mumă și are fată. SLAVICI, O. II, 149. Eu stin fără prevedere, fără noroc; iartă-mă! DELAVANCEA, S. 138, cf. DDFR. Cu chestie de prevedere, prîponii pe Pisiușchi de rădăcina unui arin. HOGAȘ, DN. I, 195. Prevederă este mama ciplonașiei. SADOVEANU, O. VII, 142. Însășirea sa de căptenie este prevederea. CĂLINESCU, C. O. 66, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ Loc. a d. j. și a d. v. De (sau ea) prevedere = (care servește) pentru a preveni un lucru neplăcut care s-ar putea întimpla. Accasto am luat-o ca prevedere. GALACTION, O. A. I, 119. Conșimfiră, dar își luară tonle măsurile de prevedere. PNE-DA, N. 10. ♦ Loc. a d. v. (Rar) Cu prevedere = în mod precaut, cu atenție și prudență. Viutul suflă înepăpînat, în timp ce... își strînge cu prevedere paltoul. SAHIA, N. 94.

II. (Fiz.; învechit) *Transparență*. Cf. prevedea (II 2). Pricina privederii să dă la un așăzămînt de trupuri carele fae că rozile luminii pot să trneă de-a curmezisu prin porii lor în linee dreaptă. AMFILOHE, G. F. 78°/12. Prevederea este însușirea minerolilor de a da trecere luminii căzătoare peste dinsele. J. CIHAC, I, N. 343/6.

— Accentuat și: *privedere*. — Pl.: *prevederi*. — Și: (învechit) *privedere*, *privedere*, *privedere* s. f.

— V. *prevedea*.

PREVEDITOĂRE s. f. v. *privighetoare*.

PREVEGĂTOĂRE s. f. v. *privighetoare*.

PREVEGEĂ vb. I v. priveghea.

PREVEGETOĂRE s. f. v. privighetoare.

PREVEGHEĂ vb. I v. priveghea.

PREVEGHEĂRE s. f. v. priveghere.

PREVEGHENIE s. f. (Prin Transilv.) Priveghi (5). *La prevenenie ... (priveghiu) fac fel de fel de jocuri.* ARH. FOLK. V, 134, cf. ALB III/1 II 169/95, ALUM I/II II 414/96.

— Pl.: *preveghenii*. — Și: *prevedenie* s. f. ALBM I/II II 414/96.

— *Preveghea* + suf. *-enie*.

PREVEGHIERE s. f. v. priveghiere.

PREVEGHETOĂRE s. f. v. privighetoare.

PREVEGHETURĂ s. f. (Învechit) Priveghere (1). *Nemiță nu e altă numoi dereptatea inimii cu rugăciune și preveghețură.* CORESI, ap. DULB II, 345, cf. PSALT. (1651), 179.

— Pl.: *preveghețuri*.

— *Preveghea* + suf. *-tură*.

PREVEGHÉU s. m. (Învechit, rar; cu sens necrezat, probabil) Persoană care supraveghează, păzește, priveghează. *Blagoslovit Donuul, că tnmirură meserearca sa în cetate încungiurat (de prevegheu n).* PSALT. 53.

— Pl.: *prevegheci*.

— *Preveghea* + suf. *-ău*.

PREVĒGHĪ s. n. v. priveghi.

PREVEGHĪ² vb. IV v. priveghea.

PREVEGHIERE s. f. v. priveghere.

PREVEGHITOĂRE s. f. v. privighetoare.

PREVĒGI s. n. v. priveghi.

PREVEGITŌR s. m. v. privighetor¹.

PREVELEGHIĂT, -Ă adj., s. m. și 1 v. privilegiat.

PREVELĒGIU s. n. v. privilegiu.

PREVELI s. m. pl. (Prin nordul Munt.) Persoane de aceeași vîrstă, întovărășite. V. LEAT. *Și-s nouă ciobanii, Toș sint preveli mari.* GEORGESCU-TISTU, n. 44, cf. 77, 88.

— Accentul necunoscut.

— Etimologia necunoscută.

PREVELĒGIU s. n. v. privilegiu.

PREVĒNCE vb. III. Franz. (Învechit) A învinge. *De multe ori luptă-se cu menre den învreefele mele și amu nu prevăneură menre.* PSALT. IUR. II²/10, cf. DULB II, 363, ROSETTI, I. L. R. VI, 233.

— Prez. ind.: ?

— Lat. *pervineere*.

PREVENCHĒNE s. f. v. prevenție.

PREVENĪ vb. IV. Franz. I. (Complementul indică oamenii) A face atent de ceea ce s-ar putea întâmpla (neplăcut), a atrage atenția; a avertiza, a lăstăina. (învechit) a preveni¹ (2). Cf. DRU. *Prevenit de un prepus, Nu treu pre cea carare.* ASACHI, s. I, I, 190. *Merg a vesti pe cei patruzei ... Trebuie a preveni pe Pico.* IĂZĂNESCU, s. 109/12, cf. NEGULICI, PROV.-POP., s. v. *Nu scăpă nici unul pentru a preveni pe ceilalți.* HASDEU, I, V, 85, cf. DRU.

Te previn, drogă Petre, ... te aști în fața unei primejdii. AGÎRBIČEANU, s. p. 238. *Adela făcuse pasul cel mai important din viața ei, fără măcar să mă poată preveni.* IBRĂILEANU, A. 33. *V-am prevenit că e periculoasă călătoria la fară și nu m-ași ascultat.* REBREANU, II, II, 53. *Te-am prevenit că alții pot să-ți facă un postel mai trandafiriu.* GALACTION, O. A. I, 46. *Te prevenisem ... și tot ai îndrăznit să te pui la luptă cu mine.* CAMIL PETRESCU, T. III, 428. *Puteai să mă previi de aceasta de la început.* C. PETRESCU, c. v. 134. *Te prevenisem. Nu sint bun de arbitru.* SEBASTIAN, T. 96. *Mă previne că o vecină ... are să-mi iasă înainte.* ULIERU, c. 6. *Te-am prevenit că papa e un om ciudat, eu unde cursuri.* CĂLINESCU, E. O. II, 173. *Previne ... pe vasul său, cerindu-i să-și îndepărteze fina.* VIANU, I. V. 51. *Te previn că n-are să-ți mai dea nimeni bună ziua.* v. ROM. IULIE 1955, 74. *Îl preveni însă, eu o privire neagră, că a doua oară nu-l va mai crușa.* PRUDA, M. 142. *Vă previn: voi vorbi ... cît n-am făcut-o la nesprezce anii.* T. FEBRUARIE 1962, 20. *Încearcă să ne prevină în fel și chip că n-am ales bine momentul.* ib. mai 1961, 42.

2. (Complementul indică dificultăți, neplăceri, primejdii etc.) A lua din timp măsurile necesare pentru a evita, a împiedica, a opri etc.; a prevenționa. V. *pară¹*, *combate*. Cf. DRU., NEGULICI. *A preveni unirea unor armate inamice ... este una din operațiunile cele mai frumoase în arta militară.* HASDEU, I, V, 133. *Mijloace ... de a preveni acest rău.* MAIORESCU, D. I, 507, cf. BĂCĂIANU, ALEXI, W. *Încearcă să previe primejdia.* REBREANU, R. I, 167. *Boierii caută un mijloc ... pentru a preveni o ocupație turcească.* OȚTEA, T. V, 188. *Înceul poate fi prevenit dacă fiecare din noi vom învăța să luotăm.* BELEA, P. A. 147. *Pentru a preveni recidivele se recomandă ... autovaccin.* ABC SĂN. 375, cf. M. D. ENC., DEX. ◊ Refl. pas. *Neputința stomacului ... etud nu se va preveni (întîmpina) orice va trata rău, poate să aducă o slăbiciune totală.* CORNEA, E. I, 4/7. ◊ Intrans. *Înțelegînd Irod de la speculatorul său despre această cugetare a poporului, n-au întîrziat a preveni cugetării poporului și au omorit el mai înainte pre acei zece tineri.* TEODOROVICI, I, 312/10.

3. (Rar; complementul indică dorințele, intențiile etc. cuiva) A îndeplini (cu sollicitudine) înainte de a fi fost formulat de cineva. Cf. NEGULICI. *Ce faci acolo? — Îți previn dorințele ... Deschid usa aceasta.* NEGRUZZI, s. III, 356. *În scurt orice dorință eu grabă îi previne.* I. NEGRUZZI, s. II, 53, cf. M. D. ENC., DEX.

— Prez. ind.: *previn* și (rar) *previu*.

— Din fr. *prévenir*, lat. *praevenire*.

PREVENĪ² vb. IV. Intrans. (Regional) A veni (din nou) (Costești—Băile Herculane). Cf. GL. OLT. *Uamină care s-adună la fată, iar previn în cuseri, iar după mireasă.* ib.

— Prez. ind.: *previn*.

— Pref. *pre-* + *veni*.

PREVENINȚĂ s. f. (Învechit) Prevenire (3); (concretizat) act, dovadă de sollicitudine, de bunăvoință. *Începu a-i arăta altăa și altăa prevenințe.* cu (1848), 36¹/61. *L-a făcut să uite toate prevenințele de eari era încungiurat.* GIUCA, s. 157, cf. DRU., GRETHE, R. M., BĂCĂIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. C., CADE, SCIBAN, D.

— Pl.: *prevenințe*.

— După fr. *prévenance*.

PREVENIRE s. f. Acțiunea de a preveni¹ și rezultatul ei.

I. Avertizare făcută cuiva în legătură cu ceea ce s-ar putea întâmpla (neplăcut) dacă nu va proceda într-un anumit fel (cf. preveni¹ (1)). *Pe deapsă disciplinare care sint: 1) prevenirea; 2) mustrarea.* LEG. EC. PL. 279, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Evitare, împiedicare etc. a unei dificultăți, a unei neplăceri, a unei primejdii etc. prin luarea din vreme a unor măsuri; prevenținare, (rar) prevenție (3). Cf. preveni¹ (2). *Lucrează la elaborarea de soluții teoretice și practice pentru prevenirea accidentelor de muncă.* CONTEMP. 1951, nr. 410, 4/4. *Prevenirea intoxicațiilor este năi înportantă decît trlarea lor.* BELEA, P. A. 149. *Calciul este indicat în prevenirea rahitismului.* ABC SĂN. 77, cf. M. D. ENC., DEN.

3. Solicitudine, amabilitate (manifestate în îndeplinirea dorințelor, intențiilor etc. cuiva înainte ca acestea să fi fost formulate); (învechit) prevenință. Cf. preveni¹ (3). *Din întreaga lui ființă se desprindea o prenenire, o prielenie, ... care mergeau să-l învâluie și să-l năugite pe băiat.* V. ROM. februarie 1956, 25, cf. M. D. ENC., DEN.

— Pl.: preveniri.

— V. preveni¹.

PREVENIT. -Ă s. m. și f. (Jur.) Persoană împotriva căreia s-a luat măsura arestului preventiv, v. preventiv. *În cel dintîi etaj se includeau preveniții.* BOLLIAE, O. 273. *Natura acestor proese este specificată după vîrsta de majori și minori ..., după știința de carte a preveniților.* I. IONESCU, M. 216. *D-la, Leanca Văduva, comersantă de băuturi spirtoase, ee reclană de la prezentul Ianu Zugravu?* CARAGIALE, M. 303, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Și nu v-ați întrebat de ce vă pune Stoichici să desfaceți șina? Preveniții tac.* SADOVEANU, O. IX, 470, cf. SCRIBAN, D. *Un prevenit în justiție pretează un ulcer stomacal pentru a-și indulci regimul într-un sanatoriu.* VIANU, A. P. 272. *Înviniutul sau inculpatul împotriva căruia s-a luat măsura arestării preventive se numește prevenit.* PR. DREPT, 836, cf. M. D. ENC., DEN.

— Pl.: preveniți, -te.

— După fr. prévênu.

PREVENITOR, -OĂRE adj., s. n. I. Adj. (Despre oameni și manifestările lor) Plin de solitudine, gata (oricînd) să satisfacă dorințele, intențiile etc. cuiva; îndatoritor, servabil, amabil. *Sînt oameni cu inimă bună, foarte prevenitori către străini.* CODNU-DRĂGUSANU, C. 201. *Cătră orice persoană indiferentă, ea era amabilă și preventive.* I. NEGRUZZI, S. III, 163, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Aveau amîndoi același zîmbet prevenitor pe buzele care păreau a uuse.* ACHIMCEANU, A. 122. *Originatul personaj a fost prevenitor și galant cu doamnele.* IERĂILEANU, A. 152. *Purtarea lui era toldeana egală și preventive.* GALACTION, O. A. II, 241. *Dănuț sări înainte, prevenitor.* TEODOREANU, M. II, 350. *Sîntem întîmpinați de oameni prevenitori și politicoși.* SADOVEANU, O. IX, 306. *Se finca în șafu lor dreaptă și preventive.* VINEA, L. II, 306. *Ai fost atît de politicoși și prevenitor eu mine și eu m-ani purtat atît de nițerabil.* PREDĂ, N. 53. ◇ (Adverbial; prin lărgirea sensului) Broasca, speriată se vede, se lăsă iar la pămînt, prevenitor. s aprilie 1960, 59.

2. S. n. (Tehn; în sintagma) Prevenitor de erupție = dispozitiv instalat la gura sondei. în timpul operațiilor de foraj sau de reparație, pentru a putea închide, etanș și rapid, spațiul dintre coloanele de tubaj și garnitura de prăjini de foraj sau de țevi de extracție în cazul unei erupții libere, necontrolate a sondei, cînd se forează sub presiune etc. Cf. LTR², M. D. ENC.

— Pl.: prevenitori, -oare.

— Preveni¹ + suf. -tor.

PREVENTIV, -Ă adj. Care servește pentru a preveni¹ (2) producerea unui lucru neplăcut, periculos, care are drept scop împiedicarea săvîrșirii unei infracțiuni, a apariției sau a răspîndirii unei boli etc.; (învechit) preventivă. *Medicație preventivă (preîntîmpinătoare) și curativă.* MAN. SĂNĂT. 263/11. *Cenzura ... preventivă eu care monarhal voia să pre-*

intîmpine răul. BĂRÎȚIU, P. A. I, 589. *Cu mijloace preventive recomandăni ... injeții ori medicamentele antihemoragice.* TURNESCU, C. 237/1. *Nu zicem aceasta pentru a cere în contra preset vreo măsură preventivă.* MAIORESCU, D. I, 58, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Nu avem un tratament curativ, dar avem unul preventiv.* BĂNT, S. M. 109. *Atribuțiunile de control preventiv ... trec asupra conducătorilor serviciilor de contabilitate.* LEG. EC. PL. 169. *Măsurile sanitare preventive contribuie la îmbunătățirea sănătății.* LUTTA DE CLASĂ, 1953, nr. 11, 89. *Toate măsurile preventive pe care le luasem au fost măturate ea de un aragan.* II. LOVINESCU, T. 410. *Tratamentul preventiv constă în dezinsecția oricărei înșepături.* ABC SĂN. 7. *Trebuie luate de argență cîteva măsuri preventive.* T martie 1965, 53. *A respîns, în mod principial, ideea unui război preventiv.* RL 1967, nr. 7 041. *Moralist și umorist care practică o ironic preventivă.* T ianuarie 1971, 48. ◇ *Medicină preventivă = ramură a medicinei care se ocupă cu mijloacele de apărare a organismului împotriva bolilor și de combatere a condițiilor care favorizează apariția acestora. Diferența igienei și medicinei preventive.* LEG. EC. PL. 124, cf. DL, DM. *Arest preventiv sau detențiune (ori dețiuere, rar, închisoare) preventivă = măsură privativă de libertate luată în cursul soluționării unui proces penal. în scopul de a preveni¹ fie dispariția infractorului, înainte de pronunțarea hotărîrii penale, fie influențarea martorilor de către inculpat; p. ex t. loc în care se execută detențiunea prevăzută de această măsură; prevenție (2).* (învechit și popular) *popreală (12).* *Camera decide ... dreptul arestului preventiv în contra acuzațiilor.* MAIORESCU, D. II, 28, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *A fost prins și se află legat eu fiare grozave la arestul preventiv.* POPA, V. 203. *Cu introducerea martorului ..., domiciliat în arestul preventiv, dezbaterile au luat o înfălișare extraordinară.* SADOVEANU, O. IX, 471. *Perspectivile unei vieți între tribunal și arestul preventiv.* VINEA, L. II, 222, cf. M. D. ENC., DEN. ◇ (Adverbial) *Legea din 1812 combate duelul în două chipuri: preventiv și represiv.* ROM. LIT. 400²/18. *Șchița acest gest cinl n-avea nici o enoșie intelectuala de înfruntat, automat și preventiv în fața oricărui obiect nou.* CĂLINESCU, B. I. 43. *Luați o pastilă din acestea. Lăați chiar preventiv una, eulcași-vă și dormiți.* PREDĂ, R. 61.

— Pl.: preventivi, -e.

— Din fr. prévêntif.

PREVENTORIU s. n. Instituție medicală în care sînt internate și tratate, în mod preventiv, persoanele predispușe la anumite boli grave și de lungă durată, în special la tuberculoză. *La Borsee, în două vile situate lingă izvoarele de apă mînerală, s-a deschis un preventoriu.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 915. *Ea luera aeolo la un preventoriu.* PREDĂ, M. S. 25, cf. DM, DER, M. D. ENC., DEN.

— Pl.: preventorii.

— Din fr. prévêntorium.

PREVENȚĂ s. f. v. prevenție.

PREVENȚIE s. f. I. (Livrese) Prejudecată. *Eu vreau numoi a apăra numele meu cel bun pre care ealumnia au ataeat și pre care o preveniune ncdreaptă ar putea încă a negri.* CALENDARIU (1791), 38/16, cf. NEGULICI, PROT-POP., N. D., ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Judeca pe Ioana eu prevențiune.* CĂLINESCU, B. I. 226. *Disparitatea planurilor se manifestă la un public tuăr și prînr-o estelieă u distineției și a prevenției.* id. c. o. 111. *Mai înainte de a discuta problema raportarilor dintre lingvistică și stilistica literară, trebuie să observ că prevențiunile unio față de ealultă nu sînt deloc noi.* VIANU, M. 124, cf. DEN. ◇ (Învechit, rar; în forma prevențiune) *Suspiciune, bănuială. Ochii care sînt prea mari, șafa lor de un ulbostru deschis ... vestese un euraeter gata la prevențiune (bănuire).* FIS. 119/8.

2. Măsură privativă de libertate luată în cursul soluționării unui proces penal, în scopul de a preveni fie dispariția infractorului, înainte de pronunțarea hotărârii penale, fie influențarea martorilor de către inculpat, detențiune preventivă, arest preventiv; p. ext. perioadă în care ceva este supus arestului preventiv: loc în care se execută această detențiune, arest preventiv, închisoare preventivă; (învechit și popular) popreală (1 2). *Amîndoi ceuzaii, albiți la față de cele trei luni de prevenție, stau năstingi.* BRĂTESCU-VOINȘTI, p. 257, cf. CADÉ. *L-o băgat în prevenție ... se pregătește un proces.* VLASIU, D. 151. *A fost condamnat la patru luni închisoare; cum făcuse trei în prevenție, se întoarse curînd.* T. POPOVICI, s. 210, cf. M. D. ENC., DEN. *Pe Dragoș că-mi-l lega, în trăsura mi-l juca, la prîvință mi-l ducea.* PAMFILE, c. 7. 68. ♠ I. o. e. a d v. **În prevenție** = în mod preventiv. *Ușile temniței ... se deschid pentru elivio republicani închiși în prevenție.* CARAGIALE, M. 278.

3. (Rare) Prevenire (2). *Măsuri de prevenție și de combatere.* ENC. AGN. III, 604, cf. CADÉ. *Să ajutăm la creerea sistemului național de profilaxie medicală și prevenție a degradării biologice.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 19.

— Pl.: prevenții. — Și: prevențiune. (învechit, rar, 1) preveniune, (regional, 2) prevență (RĂDULESCU-CODIN), prevență (șez. III, 86), prîvență (ib.), prîvință s. f.

— Din lat. praeventia, fr. prévention.

PREVENȚIUNE s. f. v. prevenție.

PREVERB s. n. Prefix care se atașază la verbe. *În funcțiune de preverb, „ex-“ se reduce la „e” înaintea sonorilor „b”, „d”, „g”.* SCL. 1955, 239. *Prepozițiile omonime cu preverbele se construiesc cu un caz cînd se află direct înaintea numelui și cu alt caz cînd numele este precedat de verbul cu preverbul omonim.* ib. 1958, 26. *Lat. „ad” este prepoziție și preverb.* SIC II, 4.

— Pl.: preverbe.

— Din fr. préverbe.

PREVERBĂȚIE s. f. (Gram.; rar) Procedeu de derivare cu ajutorul preverbelor. V. prefixare. *Aspectul se poate indica și prin mijloace lexicale, care concurează preverbașiu.* IST. I. ROM. I, 103.

— Din fr. préverbation.

PREVESTĂȘ s. m. (Regional; cu sens neprecizat, probabil) Crainic, vestitor; trimbițaș (Colacu — Panciu). DUAONI, VR. 223. *Și și fașim, et pierim? — Voi ostașilor și voi prevestășilor, Bahamești și-i tăie!* id. ib.

— Pl.: prevestași.

— Probabil din prevesti¹ — suf. -aș.

PREVESTI¹ vb. IV. Tranz. I. (Folosit și abso-
sol.) (Complementul indică evenimente, fenomene ale naturii etc.) A vesti și anunța cu anticipație apariția, producerea etc., a anticipa; spec. a prezice; a proroci, a profeti; (învechit și regional) a prepune (1), (regional) a pohibi (2). *Nu tu ești eghipteanînu cel ce vînte de acestea zile prevestiși și scoasei întru pustie patru mie de bărbăși.* COD. VON. 36/14. *Au propovediit și-au prevestit Domnul nostru Isus Hristos.* CONEȘI, EV. 528. *Lorma înăbușită ce prevestește o vijeliă mare.* BĂLCESCU, M. V. 48. *Pe fărături depărtate alcargă, prevestește Că lesne-așa nu moare un neam care-a trăit.* BOLLAC, O. 133. *I-a prevestit un viitor strălucit.* GHEREA, ST. CR. II, 225. *Cerul prevestea o nouă furtunaasă.* HOGAȘ, DR. I, 78. *Deși ziua era la început, soarele totuși ardea cu putere și prevestea o adevărată zi de cuplor.* id. M. S. 170. *Înfășișarea cerului prevestea o ploaie mare.* GALACTON, O. 78. *Soarele, deasupra răsăritului, ... prevestea o căldură grea.* SADOVEANU, O. II, 419. *Mi-a prevestit*

că am să mă fac vatnie și gras. id. ib. X, 478. *Prin intuiția precisă a strategiei ... prevesti războiul de mișcare al epocii moderne.* OTEȚEA, R. 161. *Acum iar se trită — observă Aglae cu nuanța indiferentă cu care prevestești o ploaie.* CĂLINESCU, I. O. I, 94. *Încă nu căzuse bruma, dar raura grosă și rece a dimineților o prevestea.* V. ROM. februarie 1955, 156, cf. V IV 75. *Ciud ... etnă cuu din a dreapta ... fetele sînt prevestite că se mărită.* șez. II, 196. ♠ Refl. *Cîrînd, în zarea vineție și neagră, subțiat, se prevestiră zorile.* V. ROM. octombrie 1964, 52.

2. (Învechit; complementul indică oameni) A preveni (1). *Înainte de sosirea aceluia trînis ... fusese prevestit de nai de lat ce proiectam.* BĂLCESCU, AP. GINCA, S. 710. *Inspectorul academiîi mă prevestise că, la întoarcere, va visita școala mea.* BREZOIANU, I. 40/9. *Să prevestească cineva pe Banaveși.* ODOBANU, S. I, 81. *Îl prevestește despre întoarcerea carăbîilor pe cari ... Le credea pierdute.* COȘBUC, AE. 5, cf. DM, DEN.

3. (Rare) A prevedea (1 I). (Refl. pas.) *Se putea prevesti de pe avîm primirea ce avea să i se facă atunei ciud ar fi sosit epoca internatului.* CĂLINESCU, I. O. I, 166.

— Prez. ind.: prevestesc. — Și: (învechit) prevesti vb. IV.

— Pref. pre- + vesti.

PREVESTI² vb. IV v. privești.

PREVESTIRE s. f. Acțiunea de a prevesti¹ și rezultatul ei; anunțare a ceea ce urmează să se împline, ceea ce urmează să se împline amîntat de cineva sau ceva, prezicere, (rar) prevestit (1), predicțiune, (învechit) plază, prezisă; spec. profecie, prorocie. Cf. prevesti¹ (1). *Linieștea este prevestirea furtunei.* MARCOVICI, C. 26/22. *Niște prevestiri sinistre păreau a-l depărta.* BĂLCESCU, M. V. 40. *Să mai adăugi la acest tractat un articol ce se părea a fi o rea prevestire.* id. ib. 70. *Luna lui iunie se arătase cu fioroase prevestiri.* NEGRUZZI, S. I, 291, cf. POLIZU. *Vezi! prevestirea de line, an făcută, S-a împlinit.* ALECSANDRI, T. II, 297. *Trbuic să te unuș cū prevestirile d-tale meteorologice s-au dezmințit cu desăvîrșire.* CARAGIALE, O. VII, 3, cf. DDF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Un mormăit, plin de rele prevestiri, străbate depărtările pînă la mine.* HOGAȘ, M. S. 161. *Măcor de n-or fi o prevestire!* REBNEANU, N. II, 239. *De lu o vreate, fel de fel de prevestiri-necură să mă roadă și din visuri să mă scoale.* EFTIMU, I. 34. *Spitalul? Aceeași prevestire tristă.* MINULESCU, VERS. 333. *Moșul se simțea rău sub ploaie de prevestiri pe care Niculiță i le căru cu drooia.* VLASIU, A. P. 307. *Clopotele vîntu ... co o prevestire de moarte.* SADOVEANU, O. I, 320. *Voi, tată, ce prevestiri funeste faci!* CĂLINESCU, B. I. 312. *Arderea șuntierului i se păruse o prevestire rea.* id. s. 209. *De unde vine neagra prevestire?* V. ROM. septembrie 1954, 63. ♠ Fig. *Și prin aerul cu soare Trece-a vie prevestire De sosirea de cucoare.* ALECSANDRI, POEZII, 363.

— Pl.: prevestiri.

— V. prevesti¹.

PREVESTI³ s. n. I. (Rare) Prevestire. Cf. DM.

2. (Învechit și regional) (Fază de) creștere și (de) dereștere a lunii. Cf. POLIZU, PAMFILE, CER. 62, DM.

— V. prevesti¹.

PREVESTITOR, -OĂRE adj. (De obicei urmat de determinări în genitiv sau introduse prin prep. „de”) Care prevestește¹ (1), care anunță cu anticipație ceva, care constituie un indiciu al unor împliniri viitoare; (învechit) menitor. *Icoană prevestitoare a sfîrșitului lumii.* MARCOVICI, C. 8/8, cf. POLIZU. *Mărgărita simți un fior ... prevestitor de mari suferinți*

ALECSANDRI, O. P. 103. *Linieștea prevestitoare A cernitășii-n care avem toți ca să intrăm.* MACEDONSKI, O. I. 238, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Un mierloi saluta ... eu glas prevestitor intilte raze ale zorilor.* HOGAȘ, DR. I. 216. *Un vint rece, prevestitor de vreme rea, se intinde pe toată valea sulului.* BUJOR, S. 59. *Se pornise un vint aspru, prevestitor de ploaie rece.* REDBREANU, R. I. 43. *Vin freamăte nelămurite, Prevestitoare de furtună, Și nouri ... s-adună.* TOPÎRCEANU, O. A. I. 286. *Se lăsase o ceață deasă, cu nori suri, prevestitori de zăpadă.* SAHIA, U.R.S.S. 219. *Și-n răsărit se arăta linia de lumină prevestitoare zorilor.* SADOVEANU, O. X. 462. *Bolizi fulgerători, Prevestitoare comete Vom trece pe zările Timpului.* BENIVC, V. 32. *Era vocea lui, dramatieă, prevestitoare parcă de schimbări tragice sau sublime.* PREDĂ, R. 219. *Aceste semne prevestitoare sînt: durere de cap violentă, creștere rapidă a tensiunii.* ABC SĂN. 186. *Un glas prevestitor Îmi tot spune c-am să mor.* ALECSANDRI, P. P. 216. *Cucoveica cobitoare Și de rău prevestitoare.* MARIAN, O. I. 198. ◇ (Substantivat) *E cocostircul lăinic, în lume călător, Al primăverii dulce iubit prevestitor.* ALECSANDRI, P. III, 26. *Rîndunica, prevestitoare de bunuri, revine sprîutenă și veselă.* ODOBESCU, S. I. 233. (C o m d u s: regional) *prevestitoarea-morții = cucuvea (Athene noctua).* Cf. BĂCESCU, PĂS. 111, 252.

— Pl.: *prevestitori, -oare.*

— *Prevesti*¹ + suf. *-tor.*

PREVEȘTEĂ s. f. v. *preveșteală.*

PREVEȘTEĂLĂ s. f. I. (Transilv. și Ban.) Văl, ceață care tulbură, uneori, vederea cuiva, înec-țoșare, împăienjenire; p. ext. (la oameni și la animale) leucom; cataractă. Cf. PĂCALĂ, M. R. 141. *Ți s-a pus preveșteală pe ochi.* I. COSTIN, GR. BĂN. 163, cf. CRESTE, V 167/76, ALR I/I h 111.

II. I. (Anat.; învechit, rar) Diafragmă. Cf. MOLNAR, în DR. IV, 388.

2. (Anat.; regional) Peritoneu (Vașcău). Cf. TRAMA, C. N. 256.

3. (Regional) Membrană (2) care învește, sub coajă, conținutul unui ou (Poiana Sibiului — Sebeș). Cf. ALR II 5 712/130. *Ou fără coaje, cu preveșteală.* ib.

4. (Regional) Pielită (III 2) formată pe lapte (Rășinari — Cislădie). Cf. PĂCALĂ, M. R. 141.

III. (Regional) Seva arborilor (aflată sub coajă) (Șimand — Arad). Cf. ALR I 957/59.

IV. Numele unor obiecte, piese etc. folosite, de obicei, la întărit, la fixat, la innădit etc.:

1. (Prin vestul Mold.; în forma *privișteală*) Bucată de scîndură care se adaugă (drept nadă) la ciocanele uzate de la piua (3). Cf. GLOSAR REG.

2. (Regional; în forma *privișteală*) Șipcă adăugată la marginea unei ferestre pentru a-i asigura închiderea ermetică (Holda — Vatra Dornei). Cf. GLOSAR REG.

3. (Regional; în formele *preveștea, priviștea*) Pană¹ (II 2 a) de lemn cu ajutorul căreia se astupă o erăpătură a unei lăzi, a unui perete etc. (Deda — Reghin). Cf. MAT. DIALECT. I, 188. *I-am pus lăzii niște preveștele, să nu curgă griul.* ib.

4. (Prin nord-vestul Mold.; în forma *privișteală*) „Ceea ce se adaugă, adăugitură”. GLOSAR REG.

— Pl.: *preveșteli și preveștele.* — Și: (regional) *preveșteă* (MAT. DIALECT. I, 188), *priviștea* (ib.), *privișteală* (GLOSAR REG.) s. f.

— *Prevești* + suf. *-eală.* — *Preveștea:* sg. refăcut după *preveștele* (pl. lui *preveștealți*).

PREVEȘTÍ vb. IV v. *privești.*

PREVEZÍU, -ÍE adj. v. *prevăziu.*

PREVÍ vb. IV v. *privil*¹.

PREVICHITOÁRE s. f. v. *privlghetoare.*

PREVIDÉRE s. f. v. *prevedere.*

PREVIDITOÁRE s. f. v. *privlghetoare.*

PREVIDITÓR, -OÁRE adj. v. *prevăzător.*

PREVIGĂTOÁRE s. f. v. *privlghetoare.*

PREVIGĂTORÍU adj. v. *priveghetor.*

PREVIGHÉRE s. f. v. *priveghere.*

PREVIGHITOÁRE s. f. v. *privlghetoare.*

PREVIGITOÁRE s. f. v. *privlghetoare.*

PREVÍLĂ s. f. v. *prevină.*

PREVÍNĂ s. f. Fiecare dintre grinzile de lemn legate transversal, cu odgoane, de stîlpii de susținere ai îngrăditurilor pescărești; (regional) privisină. *De capetele de sus ale acestor stîlpi se leagă cu otgoane de lei ... o ghilă groasă și lungă, sau innădită cu fine lățimea întregii gtrle, ... numită privină sau și prevină și previlă.* ANTIPA, P. 581, cf. LTR², SFC II, 164.

— Pl.: *previne.* — Și: (regional) *previlă, privină* s. f.

— Etimologia necunoscută.

PREVÍNDE vb. III. Tr a n z. (Prin sud-vestul Transilv. și prin nordul Olt.) A revinde. *Toți își prevind cele cumpărate Ce trebuia să fie în dar date.* BUDAI-DELEANU, T. 223. *Ala aduna sandila și aduna cu douo sulfé ... și o lua di la noi; și iel o vinda cu ... o micé douo sulfé de lei mîia, o previnda iel.* GL. OLT. ◇ (În corelație cu v i n d e, cu sens intensiv) *Pus-am gînd Ca să te vind, Să te vind. Să te prevind.* DENUSIANU, T. II. 296.

— Prez. ind.: *prevînd.*

— Pref. *pre-* + *vînde.*

PREVÎNȚĂ s. f. v. *prevenție.*

PREVÍRE s. f. v. *privire.*

PREVÍT subst. v. *pleviță*¹.

PREVÍTEĂ s. f. v. *pleviță*¹.

PREVITÓRĂ s. f. v. *privitoră.*

PREVÍȚĂ s. f. v. *pleviță*¹.

PREVIZÍBIL, -Ă adj. Care se poate prevedea (I I), care poate fi anticipat. *Începînd cu secolul al XIII-lea ... statele din apusul Europei ... căpătaseră o existență mai durabilă și ajunse eră la o formă mai regulată de succesiune la tron, deci la o transmitere previzibilă a autorității.* OPRESCU, S. 198. *E o lume fără dimensiuni previzibile.* RALEA, S. T. I, 277. *Ce este un caracter? În linii generale, un om cu suflet coerent, și deci cu purtări previzibile.* CĂLINESCU, C. O. 87. *Reacțiile par previzibile.* 7 februarie 1959, 54, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *previzibili, -e.*

— Din fr. *prévisible.*

PREVÍZIE s. f. v. *previziune.*

PREVIZIONAL, -Ă adj. (Rare; despre glandire, p. ext. despre mașini cibernetice) Care are capacitatea de a face o previziune (I). *Mașinile pot lua*

de la gândire puterea ei previzională. I. ROM. 1965, 207.

- Pronunțat: -zi-o-. — Pl.: *previzionali*, -e.
- Din fr. *prévisionsnel*.

PREVIZIÚ, -ÍE adj. v. *prevázlu*.

PREVIZIÚNE s. f. 1. **Prevvedere (1 1)** Intențiată pe cunoașterea unor legi sau legități obiective, a unor fenomene existente, dar neconstatate încă experimental, a unor fenomene și evenimente care nimează să aibă loc sau a tendinței generale de dezvoltare a unui proces sau sistem; emanțare a unor judecări sau teorii bazate pe astfel de prevederi; ceea ce prevede (1 1) cineva. V. *ipoteză*. Cf. NEGULICI, *PROT.-POP.*, N. D. *Aciunea lui Tudor era intențiată pe previziunea morții lui Șușu*. OȚTEA, T. V. 111. *Aceste previziuni au fost rezultatul analizei științifice bazată pe cunoașterea legilor de dezvoltare a societății*. CONTEMP. 1949, nr. 120, 6/3. *Evenimentele au confirmat pe deplin această previziune*. ȘCINTEIA, 1952, nr. 2387. *Mersul dezvoltării sociale a confirmat previziunea leninistă*. cf. 1955, nr. 6, 10. *Nu are rost să facem previziuni și e prea devreme pentru a stabili locul acestui autor în literatura română nouă*. v. ROM. decembrie 1964, 119, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ I. o. e. p r e p. (Rar) **În previziunea ... = având în vedere ...** în cazul ..., dacă s-ar împlini ... *Eu, în previziunea că nu mi se va acorda cererea, îmi procurasem un pașaport*. BĂLCESCU, ap. GHICA, s. 716. *În previziunea mutării, le și pregătise apartamentul în care trebuiau să se așeze*. SADOVEANU, o. XVIII, 471, cf. DM.

2. (Franzizism rar) **Prevvedere (1 2)**. *Nu code sub previziunile articolelor din codicile moral*. IONESCU-RION, s. 235.

- Pronunțat: -zi-u-. — Pl.: *previziuni*. — Și: (Învechit, rar) *previzie* s. f. NEGULICI.
- Din fr. *prévision*.

PREVORBÍ vb. IV. Intrans. (În dicționarele din trecut) A rosti un discurs (introdutiv). Cf. LM, GHETIE, II. M., BĂRCIANU, ALEXI, W.

- Prez. ind.: *prevorbesc*.
- Pref. *pre-* + *vorhí* (după germ. *vorrelen*).

PREVORBITÓR s. m. (În dicționarele din trecut) Antevorbitor. Cf. LM, GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W.

- Pl.: *prevorbitori*.
- Pref. *pre-* + *vorhitor* (după germ. *Vorreiner*).

PREVOROÁVĂ s. f. (Învechit, rar) Prefață. *Serie dară ... aceasta în predoslovíia (sau precum zicem ... prevoroava) hronicului lui Ureche*. CANTEMIR, III. 136.

- Pl.: *prevoroave*.
- Pref. *pre-* + *vorovává*.

PREVOROVÍRE s. f. (Învechit) Prefață. *Ne trebuiaște a ne aduce aminte ceea ce giuruisem în prevorovire*. CANTEMIR, III. 109. *Prevorovire înformuind cititorul*. id. ib. 215, cf. LM.

- Pl.: *prevoroviri*.
- Pref. *pre-* + *vorovíre*.

PREVOSLÁVNEC, -Ă adj. v. *pravoslavnic*.

PREZ prep. (Slavonism învechit; precedat de prep. „ot”¹; indică localizarea unei realități prin raportare la depășirea unei limite) Peste (1 4). *Întăririle să se facă aici la scaunul domnesc, iar cele de la județele ot prez Olt ... să se facă la Craiova*. PRUV. COND. (1780), 136. *Unu s-au dus în județele de la vale, alții au mers în județele acestea ot prez Olt* (a. 1823). DOC. EC. 270, cf. TURG, I. BRĂSCU, M. 70.

- Din slavonul *пръзъкъ*.

PREZĂÍ s. n. (Franzizism rar) Senu prevestitor. *Prezăjele joacă un rol însemnat în basmele și în poezia populară*. ȘĂINEANU, D. U., cf. CADR.

- Pl.: *prezaje*.
- Din fr. *présage*.

PREZANTÁ vb. I v. *prezenta*.

PRÉZĂ s. f. v. *priză*.

PREZĂLUÍT, -Ă adj. v. *prizălulit*.

PREZĂNTÍN s. n. v. *prezentiu*.

PREZĂRÍ vb. IV. Trans. (Neobișnuit) A între-zări, a întrevede. (REFL. pas.) *Prin negură se prezăresc înălțimile*. LONGA, în SEC I. 8.

- Prez. ind.: *prezăresc*.
- Pref. *pre-* + *zări*.

PREZĂRÍ² vb. IV v. *prizări*.

PREZĂRÍT, -Ă adj. v. *prizărit*.

PREZĂRÍ vb. IV v. *prizări*.

PREZĂRÚIT, -Ă adj. (Regional; și substantivat) (Om) rănit² (1) (în război) (Volovăi — Rădăuți). Cf. ALR I 1426/385.

- Pl.: *prezăruiți*, -te.
- Cf. *prizări*.

PREZĂTIN subst. v. *pezăntlu*.

PREZHOPIE s. f. (Rar) Prezbiterism. Cf. ENC. ROM., ALEXI, W., BIANU, D. S., D. MED.

— Pronunțat: -bi-o-. — Pl.: *prezbishopii*. — Și: **presbipie** (scris și *presbipopie*, ENC. ROM.) s. f. ALEXI, W., BIANU, D. S.

- Din fr. *presbyopie*.

PREZBÍT, -Ă adj., s. m. și f. 1. Adj., s. m. și f. (Persoană) care suferă de prezbiterism. Cf. I. GOLESCU, C., STAMATI, D., PONTBIANT, D., PROT.-POP., N. D. *Își fixo privirea în palma-i deseblisă, eu aerul unui presbit care citește*. VLAHUȚĂ, D. 35, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Cu mîna întinsă — eăci e presbit — citește de departe, plin de interes*. BASSARABESCU, V. 35, cf. CADE, SCRIBAN, D., V. ROM. iunie 1954, 290. *Aveo în față un singur dosar pe care-l răsfoia, privind-i filele de la o depărtare considerabilă*. „E presbit bine”, își zise Mustea. BENIUC, M. C. I, 377, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Adj. (Rar; despre ochi) Care reprezintă un sensu de prezbiterism, eare arată, reflectă, trădează prezbiterismul. *Ochii așunzi aveau cochetăria să pară prezbiți*. TEODOREANI, M. II, 91.

- Scris și: (după fr.) *presbit*. — Pl.: *prezbifi*, -te.
- Și: (Învechit) *presvít, -ă* adj., s. m. și f. STAMATI, D.
- Din fr. *presbyte*.

PREZBÍTER¹ s. m. Titlu (onorific) pentru o persoană care face parte din cinul bisericesc; persoană care face parte din acest cin; spec. preot. *Rînduind lor prezviteri* (text marginal: *să zie popii, diaconii și toții ce-s în cinul be-searecii*) *în toate adunările lor*. N. TEST. (1618), 154^v/29. *Prezviter a aleasci giupunease și feciorilor ei pre corii cu eu de-adînsu tí iubăscu*. ib. 197^v/7. *Ne lumînează și pre noi, robii lui Dumnezeu, prezviterul Maftei și prezviteru Anastasia* (a. 1800—1820). ȘEZ. XVIII, 7. *Mai micu tatru prezviteri, preotul Teodor* (a. 1821). T. PAPAHAĞI, C. I., cf. DRU. *Însăreintud înălținea voastră această chibzuire asupra noastră, spre alegerea de părinți călugări, persoane evduose și de iconomi prezviteri, cucernici* (a. 1826). URCA-RUL, I, 377. *Prezviterul sau preotul și diaconul și*

oricare din cliriei să se hirotonisească de către episcopi (a. 1851). ap. TDRG, cf. STAMATI, D., POLIZU, PROT.-POP., N. D., GHEȚIE, R. M., ENC. ROM., ALEXI, W. *Eu știu pe dinafară ca cei mai vechi presbiteri Al cîrtecelor sînt. CĂLINESCU, L. L. 132.*

— Pl.: *presbiteri*. — Și: *preazvîter, prejbîter* (DR. X, 329), *presbîter, presvîter* (DR. LU, STAMATI, D., POLIZU, ALEXI, W.), *prîzvîter* (CAT. MAN. II, 96) s. m.

— Din ngr. *πρέσβυτος*.

PREZBITÉR² s. n. v. *prezbiteriu*.

PREZBITERĂL, -Ă adj. (În dicționarele din trecut) Care aparține prezbiterului¹, privitor la prezbiter¹; s. p. e. c. preoțesc. Cf. PROT.-POP., N. D., PONTBRIANT, D., BĂRCIANU, V., SCRIBAN, D.

— Scris și: (după fr.) *presbiteral*. BĂRCIANU, V.

— Pl.: *presbiterali, -e*.

— Din fr. *presbytéral*.

PREZBITERĂ s. f. v. *prezvitără*.

PREZBITERIAN, -Ă adj., s. m. și f. I. Adj. Care aparține prezbiterianismului sau prezbiterienilor (2), privitor la prezbiterianism sau la prezbiterieni (2), de prezbiterianism sau de prezbiterieni (2); care este în spiritul prezbiterianismului sau al prezbiterienilor (2). *Deși cea din afară a lui creștere se făcuse presviteriană, însă numă-sa ..., în secret, nu pregetă a însufla într-însul toate prințipiile catolice. SĂULESCU, IIR. II, 329/22, cf. BĂRCIANU, DEX.*

2. S. m. și f. Adept al prezbiterianismului. *Secta numeroasă a prezbiterianilor nu voiește să știe nici de așa-numitul superintendent. BĂRCIȚIU, P. A. I, 210. Sîngeroasele evenimente ale rezelului civil așîfat între prezviterienii englezi, numiți puritani, și compatrioții lor catolici. FILIMON, O. II, 275, cf. CADE, ȘĂINEANU, D. U., DM, M. D. ENC., DEX.*

— Scris și: (după fr.) *presbiterian*. BĂRCIANU, CADE. — Pronunțat: *-ri-an*. — Pl.: *prezbiterieni, -e* și (învechit, rar) *prezbiteriani, -e*. — Și: *prezvitierian, -ă* (scris și *presviterian*) adj., s. m. și f.

— Din fr. *presbytérien*.

PREZBITERIANISM s. n. Confesiune protestantă desprinsă din anglicanism, care recunoaște numai autoritatea religioasă a preoților, înlăturînd ierarhia episcopală. Cf. PROT.-POP., N. D., PONTBRIANT, D., ENC. ROM., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX.

— Scris și: (după fr.) *presbiterianism*. PROT.-POP., N. D., PONTBRIANT, D. — Pronunțat: *-ri-a-*.

— Din fr. *presbiterianisme*.

PREZBITÉRIT s. n. I. Casă parohială (catolică), v. parohial. Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Alături de acesta era un lașor îngust pe care s-u construit în urmă prezbiteriul actual. ALECSANDRI, S. 16, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. O hibernare de patru luni ar fi trebuit să fie de rigoare, într-a bibliotecă tăcută și caldă, de vechi prezbiteriu. ARGHEZI, S. VI, 51, cf. DL, DM, DEX.*

2. (Învechit, rar) Parte a unei biserici creștine (între naos și altar) unde stau clericii în timpul oficiii slujbei religioase. Cf. ENC. ROM.

3. (Învechit) Sfatul preoților unei comunități creștine; (la protestanți) corporație aflată în fruntea unei comunități bisericesti. *Ungerea cu sfîntul mir a celor nău botezați ... se face după praxa din vechime a bisericii artadaxie și de presbiteriul parohial (a. 1883). CAT. MAN. I, 579, cf. ENC. ROM., BĂRCIANU.*

— Scris și: (după fr., lat.) *presbiteriu*. — Pl.: *prezbiterii*. — Și: *prezbîter* (pl. *prezbiteres*) s. n. CADE.

— Din lat. *presbyterium*, fr. *presbytère*.

PREZBITÉE s. f. v. *prezbiție*.

PREZBITISM s. n. Tulburare de vedere care apare în special la vîrsta medie, caracterizată prin scăderea capacității de acomodare a cristalinului, astfel încît obiectele mai îndepărtate apar mai clare decît cele apropiate; *prezbiție*, (rar) *prezbiopie*. *Prezbitismul ... constă în aceea că persoana este nevoită de a îndepărta obiectul ce voiește să vadă la o distanță mai mare decît aceea a viziunii distincte. PONI, F. 392, cf. HOGAȘ, DR. II, 172, DL, DM, DN², DER, M. D. ENC., DEX.*

— Din fr. *presbytisme*.

PREZBIȚIE s. f. Tulburare de vedere care apare în special la vîrsta medie, caracterizată prin scăderea capacității de acomodare a cristalinului, astfel încît obiectele mai îndepărtate apar mai clare decît cele apropiate; *prezbitism*, (rar) *prezbiopie*. Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DM. ABC SĂN. 293, DEX.

— Pl.: *prezbiții*. — Și: (rar) *prezbitie* (scris *presbitie*, BIANU, D. S., CADE) s. f. BIANU, D. S., CADE.

— Din fr. *presbytie*.

PRÉZBUS subst. (Prin Transilv.) Tobă (de porc). Cf. ALR SN IV h 1 125.

— Pl.: ? — Și: *prézluș* subst. ALR SN IV h 1 125/130.

— Din germ. *Presswurst*.

PREZEDÉNT s. m. v. *prezident*.

PREZEDENȚIE s. f. v. *prezidenție*.

PREZÉNT¹ s. n. (Învechit) Cadou, dar. *După porunca sultanului au primit mare prezenturi. AN (1829), 58²/45. Cit pentru prezenturi, băbaică, tocma aiee să fac foarte multe, însă nu la Anul nou, ci la Crăciun. KOGĂLNICEANU, S. 78. Prezentele le-au dăruit trimisului Tăutu. ASACHI, S. L. II, 83. Dieta volă 50 000 de galbină prezent de încoronare. BĂRCIȚIU, P. A. I, 521, cf. STAMATI, D. Îi dădu vaie să priimească prezentul. NEGRUZZI, S. I, 60. Bogatele prezente ce priimi de la principesa. FILIMON, O. II, 321. N-ai avut gulantomie să-mi faci un prezent cit de mic. ALECSANDRI, T. 751, cf. DDRF. Se așteptau cu tații ca el să vină cu grase prezenturi. XENOPOL, I. N. V, 35. Trinițind nailar stăpîni ai imperiului un prezent de 80 000 de lei. IORGA, L. I, 350, cf. DM, DEX.*

— Scris și: (după fr.) *present*. — Pl.: *prezenturi* și *prezente*.

— Din fr. *présent*, idem.

PREZÉNT², -Ă s. n., adj. I. S. n. (În opoziție cu trecut sau cu viitor) Perioadă de timp variabilă, concepută ca o durată distinctă între trecut și viitor, timpul actual, epoca actuală, contemporaneitate; p. ext. situație actuală. V. actualitate. *Cine se ocupă despre a asigura prezentele și viitorul amenirii ..., aceea nu se ocupă decît de adevărata politică. HELIADE, O. II, 46. Că-n virtute stă prezentul și al năstru viitor. ASACHI, S. L. I, 126. Ăst subiect de conversațiune este rău ales pentru prezent. IĂZĂNESCU, S. 11/11. Să descopăr ... din ceața brumoasă a prezentului o fulnică lumină pentru viitorul artelor ramâne. ODOBESCU, S. II, 216. Au prezentul nu ni-i mare? EMINESCU, O. I, 149. Peste sufletu-n urcare este greu ca să mai poată. Să apese-amărăciunea din prezent sau din trecut. MACEDONSKI, O. I, 176. Prezentul li s-a părut ceva fără farmec și foarte trist. IONESCU-RION, S. 258. Cum îi povăluiesc interesele prezentului sau năzuințele viitorului. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 195. Prezentul, cu nevaile și desertăciunile lui, se topi ca un vis urit. REBREANU, I. 333. Răsrînd ca un semn de întrebare, viitorul îi întuneca prezentul. BRĂDESCU, O. A. I, 410. Mă încordez să vad viitorul. Poate va fi mai bun decît prezentul. VLASIU, D. 381. Îmi limitez viitorul la pre-*

zent. TEODOREANU, M. II, 384. *Trăia în temelul unui program, niciodată mulțumit cu prezentul.* CĂLINESCU, E. O. II, 119. *Ochii lui priveau parcă departe, dincolo de prezent.* BENIUC, M. C. I, 188. *Prezentul mă trimite prin lumea lui, solie, Încredințat că-l apăr și-l veghez.* HOREA, P. 42. ◊ Loc. ad v. În (sau, rar, de) prezent = în momentul de față, în zilele noastre, azi, acum. În prezent cugetătorul nu-și oprește o sa minte, Ci-ntr-o clipă gîndu-l duce mii de veacuri înainte. EMINESCU, O. I, 133. *De prezent stît robul unei brunete.* AGRIBICEANU, L. T. 400, cf. IORDAN, L. R. A. 262. *Poporul englez ..., în prezent, se confundă cu elipsa de față pînă la obsesie.* RALEA, S. T. I, 277. În prezent, omenirea trece printr-o epocă de mari prefaceri revoluționare. LUPȚA DE CLASĂ, 1962, nr. 4, 29. *Mai mult decît plină în prezent trebuie să se preocupe inspectorii școlari de specialitate de ajutorarea cadrelor nou venite în învățămînt.* G. 1963, nr. 691, 3/5. ♦ (Gram.) Timp al verbului care arată o acțiune în curs de executare, simultană cu momentul vorbirii sau de durată. *Lu formă de prezent, prima persoană.* CR (1848), 16¹/48, cf. POLIZU. *Prezentul face ca oefiunea ... să se realizeze subțil ochii ascultătorului.* IORDAN, STIL. 144. *Printre excepțiile stilistice la regulile gramaticii, cele relative la întrebînțarea prezentului indicativului stînt, desigur, cele mai vechi și cele mai bine cunoscute.* VIANU, A. P. 433. *Prezentul poate fi folosit în locul viitorului atunci cînd insistăm asupra realizării unei acțiuni.* GRAUR, I. L. 154, cf. M. D. ENC., DEX. ◊ *Prezent istoric* = prezent² (1) cu valoare de perfect, care se întrebînțează, mai ales în narațiunii, pentru a da operii o forță de evocare mai pregnantă. Cf. IORDAN, STIL. 144. *Începe a nara și sapiele lui la prezentul istoric.* VIANU, A. P. 37. *Pentru redarea mai vie și mai convingătoare a unor fapte într-o narațiune, se folosește ... prezentul istoric.* L. NOM. 1953, nr. 4, 41, cf. M. D. ENC., DEX. *Prezent gnomie* = prezent² (1) care arată că o acțiune se îndeplinește indiferent de timp. Cf. VIANU, A. P. 437, GRAM. ROM², I, 235.

2. Adj. (Despre fenomene, procese, unități de timp etc. sau despre manifestări ori acțiuni ale oamenilor; în opoziție cu trecut sau cu viitor) Care se petrece, se produce, se desfășoară, există etc. în timpul vieții vorbitorului sau în epoca la care acesta se referă; care se petrece, se desfășoară chiar acum, în momentul de față; de astăzi, contemporan. V. a c t u a l. *Natura ne-a dat rașionea ca să descoperim primejdiile prezente, ca să prevădem pe cele viitoare.* MAN. SĂNĂT. 76/8. *Văd ... obrazuri plaeide mulțumite că trăiesc elipsa prezentă.* SADOVEANU, O. IX, 576. *Să confere și aspectelor actuale și prezente ceva din prestigiul lucrurilor care vin către noi din depărtările legendei.* VIANU, A. P. 49. *Arabăda — cite și ce elemente înfrunși tu — străvechi și prezente?* BLAGA, P. 192. *Au vă este la inimă din ce și cu ce se hrănește el în momentul prezente?* PAS, L. I, 131. *Cînd te întorci după foarte mult timp într-un loc, te întîlnești mai puțin cu aspectul lui prezent.* II. LOVINESCU, T. 249. *Tot ce zidim, tot ce schimbăm Din viața-ne prezentă face parte.* LABIȘ, P. 117. ♦ Despre care este vorba acum; de față. *Tradueere prezinti s-ar permite o introducere cuprinzînd starea politică de atunci a Romei (cca 1869).* CAT. MAN. I, 585. ♦ (Despre acte normative, documente administrative etc.; de obicei precedă substantivul determinat; în opoziție cu anterior, fost) Care este în vigoare astăzi. *Prezentul cod stabilește reguli socialiste de apărare, gospodărire și dezvoltare a fondului forestier.* NO (1962), 233. *Normele de aplicare a prezentului decret se vor stabili prin hotărîre a Consiliului de Miniștri ib.* (1963), 25. ◊ (Substantivat, f.) I s-a eliberat prezenta pentru a-i servi la școală.

3. Adj. (Despre oameni; în opoziție cu absent) Care se află în același loc cu vorbitorul sau în locul la care se referă acesta ori despre care se vorbește; de față, (grecism învechit) paron. Cf. I. GOLESCU,

C., DDRF. *Se află probabil prezent la întrebarea de la Drăgănești.* IONGA, L. I. 151. *Aceia nu veniseră să fie prezenți, ca să se arate și să fie văzuți.* C. PETRESCU, C. V. 300. *Toată lumea va fi prezentă la bal.* BRĂESCU, O. A. I, 39. *Era prezentă la toate botezurile și înmormîntările.* CĂLINESCU, S. 18. *Prezent la toate reuniunile, este întruchiparea stilurii de salon.* V. ROM. octombrie 1964, 84. *Gefii erau ... prezenți în finiturile noastre.* II. DAICOVICIU, D. 14. ◊ (Substantivat) N-a mai fost în stare să restabilească spiritul academiilor la cenaclului. Cei prezenți au rupt rîndurile. VLASIU, D. 66. *Mulți din cei prezenți în sală s-au inseris la cuvînt.* ȘCÎNTEIA, 1952, nr. 2391. ♦ (Cu valoare de interjecție) Cuvînt prin care cel strigat răspunde la un apel nominal. *Cojocaru! — Zănt! ... strigă intrînd pe ușă.* BRĂESCU, O. A. I, 272. *El răspunse: prezent! și se roși foarte tare.* PNEA, R. 91. *Prezent! răspunse atunci Nilă.* id. M. 97. ♦ (Rar) Atent; activ. *Chelnerii, cu frae, feresc îndemînțatii și prezenți, au bună-cuviînță care întîlnă și obligă.* TEODOREANU, M. V. 154. *Nu vorbea mult, dar ero foarte prezent.* VLASIU, D. 54.

4. Adj. (Mai ales despre abstracte) De care cineva este conștient, la care cineva se gîndește sau pe care îl simte la un moment dat. *Conștiința noastră primește din experiență mai multe sensațiuni asupra aceluiași fel de obiecte, cînd stînt prezente sensurilor noastre.* MAIORESCU, L. 20. *Parfumul Adinei era altl de viu și de prezent în jurul lui.* TEODOREANU, M. II, 202. *Totdeauna prezent în pupila și conștiința oamenilor, ... așa se vede ... locul unde Olul pornește în lume.* BOGZA, C. O. 12.

— Scris și: (după fr., lat., it.) *present*. — Pl.: *prezenți* -te. — Și: (rar) *preziute* adj., (învechit) *prezente* s. n., *prezlut*, -ă (scris *presint*), (popular) *zent*, *zânt* adj.

— Din fr. *présent*, idem, lat. *praesens*, -ntis, it. *presente*.

PREZENTĂ vb. I. I. FRANZ. (Complementul indică cereri, memorii, rapoarte etc. sau, p. ext., diferite obiecte) A înainta, a înmîna cuiva (pentru a lua, pentru a informa, pentru a rezolva etc.); a oferi, a da (pentru a lua, pentru a servi, pentru a consuma etc.). V. d e p u n e. *Secretariul și cu ... directorul muzeului au prezentat această copie litografiată, cu pre un dar, prinșipului.* AR (1829), 141²/10. *Muștiul ... prezintă sultanului o poemă jubileică compusă de Ali-Celebi.* BĂLCESCU, M. V. 180. *Mă invită lîngă dînsa, îmi prezintă o priză de tabac.* NEGRUZZI, S. I, 68. *Turnă licoarea de soe cu mîna ei cea mică și o prezintă cu grație lui Păturică.* FILIMON, O. I, 141, cf. PROT.-POP., S. D., FONTERIANT, D. *Profesorul a prezentat ministrului catalogul și creionul.* GALACȚION, A. 24. *Am prezentat petiția la primărie și la bara parlamentului.* CAMIL PETRESCU, T. II, 345. *Un picolo îi prezintă lista.* C. PETRESCU, C. V. 61. *Îndoit în unghi, prezenta colonelului un pahar de zermă profiric, dcasupra căreia fierbeau stropii, aurat, ca la șampanie.* BRĂESCU, O. A. I, 95. *Ea veni la el, foarte aproape, și-i prezintă tablaua.* SADOVEANU, O. IX, 129. *Lcu îi va prezenta flori în numele tineretului.* CĂLINESCU, S. 809. *Cu această ocazie ... l-a prezentat ministrului oferta firmei.* STANCU, B. A. IV, 376. ◊ R e f l. p a s. *Cere la Hugues să-și gătească o mineare ce fi se va prezenta într-o gingașă cătoară de Mrtie.* ODOBESCU, S. III, 24. ♦ (Cu complementul „omagi”, „complimente”, „salutări” sau cu un echivalent al acestora) A exprîma, a arăta în mod oral și direct; a transmite. *Voi să-și prezent salutările domnului meu.* CR (1848), 33²/51. *Te rog să prezentezi complimentele mele afectuoase familiei d-tale.* ALECSANDRI, S. 136, cf. ALEXI, V. *S-au înfășurat ei să-și prezinte omagiile.* SADOVEANU, O. V, 145. *Te rog să-i prezînți omagiile mele.* CĂLINESCU, S. 48. ◊ Exp. p. A prezenta arma = a mîna arma după anumite reguli militare, fixînd-o într-o poziție stabilită, pentru

a da onorul unui superior, unei personalități sau la o cceremonie. *Un soldat de santinelă ne prezintă arma izbind-o eu patul în pământ.* BART, s. m. 21. (În formule de comandă) *Pentru onor, înainte, prezentați arm!* PREDĂ, m. 91.

2. **Tranz.** (Complementul indică oameni sau creații, manifestări ale lor, aspecte ori rezultate ale unei activități, spectacole etc.) A înfățișa, a arăta sau a reprezenta, a susține (înaintea cuiva) pentru a lua cunoștință, pentru a holări etc.; a face cunoscut, a aduce la cunoștință (cuiva); a descrie, a zugrăvi; (învechit, rar) a prezentui. *Sunetul a lirei mele în trecutul să-i repoarte Pe strămoși să-i prezenteze, ce-n rebel, precum în pace Prin credință și unire uparau a patriei soarte.* ASACHI, s. l. 1, 130. *Oștile îl primiră stînd înarmate și-l însofiră puia la cortul lui, unde-i prezentară cițva robi.* BĂLCESCU, m. v. 105, cf. PONTBRIANT, D. *Acum uveți mulțumirea de a prezenta în fața publicului un buchet de producere intelectuale.* ALECSANDRI, s. 30. *Spre deșteptarea publicului român din nepăsarea lui trebuie prezentate numai farmele estetice cele mai curate.* MAIONESCU, CRITICE, 93. *Cuvintele... n-au altă virtute decît aceea d-a prezenta minții un înțeles neted și lesnieios.* ODOBESCU, s. 1, 247. *În Iaulea-i isprăvit: acu nu-mi mai rămîne decît să-l dichisese... ca să-l pot prezenta în fața lumii.* CARAGIALE, o. vii, 118. *E nevoit să-și prezinte capitalul lui de cunoștință și de observații.* VLAHUȚĂ, o. a. 1, 235. *Un fabricant prezintă unor vizitatori o mașină de fabricat crnași la minut.* C. PETRESCU, i. 1, 74. *Aspectele lumii și fenomenele naturii magul le prezenta în embleme.* SADOVEANU, o. xii, 11. *Pentru a descifra rostul canvoiiului de pe strada Rahmaniun vom prezenta pe fiecare crou în parte.* CĂLINESCU, s. 7. *Balzac n prezentat viața burgheziei franceze pe timpul „regelui cetățean”.* BALEA, s. t. 1, 91. *Organizațiile de partid stînt datoare să vegheze ca deputații... să prezinte regulat dări de seamă.* LUPA DE CLASĂ, 1953, nr. 12, 110. *Este foarte bine cînd scriitorii prezintă personajii și nspecte negative pentru a le beieii cu mișlaee satirice.* v. rom. ianuarie 1954, 246. *Orchestra simfoniică... a prezentat în fața copiilor un concert educativ.* ȘCINTEIA, 1954, nr. 2 866. *Autarul cranciei teatrale prezintă subiectul piesei... cu care s-a desehis stogiunea.* v. rom. ianuarie 1965, 196. ♦ **Refi.** p.as. *Se prepnră în ministerul gherei un proiect spre a se prezenta Camerelor. cn (1848), 10²/36. Paralel este bine să li se prezinte elevilor mașinile folosite pentru condiționarea și traterea semînelor.* gi 1962, nr. 685, 3/1. *Te întreb de ce s-a prezentat piesa.* t februarie 1969, 87. ♦ **Refi.** *Adevărul... se prezinta în acele momente diuaintea lui.* FILIMON, o. 1, 104. *Negreșit că tabloul ec s-u prezentat lu ochii scriitorului a fost mareș.* ODOBESCU, s. iii, 93. ♦ (Rar) A reprezenta (4); a fi reprezentantul a... *Vndurile... prezentează o cale de negoș.* GENILIE, G. 228/19. *Ermil prezintă o forșă colectivă, o clasă vîguroasă, ridicată pe sfîrșimăturile altcin.* CĂLINESCU, u. i. 59. ♦ (Învechit, rar; complementul indică oameni) A desemna. *E prezentat pentru anul ăsta de candidat la prezidența Cumeri. cn (1848), 2³/28.*

3. **Refi.** (Despre oameni) A se duce, a apărea, a se înfățișa (din proprie inițiativă sau chemat anume) înaintea cuiva sau undeva (cu un anumit scop); spec. a participa la un concurs, la un examen, la o întrecere etc. Cf. NEGULICI. *A se prezenta cineva cu o toaletă urită înaintea unei femei... e o insaltă foarte mare.* CR (1848), 10³/49. *Ea nu veni. Muni-sa se prezenta pentru dînsa.* BOLINTINEANU, o. 454. *Să sperăm că nu vor intrzia să se prezinte.* CARAGIALE, o. vii, 6. *Se gîndi c-ar fi trebuîi să-și pună reverenda înainte de a se prezenta profesorului.* AGHINCĂEANU, A. 34. *De la întii, prezintă-te la liceu. S-u revenit usupra deciziei.* C. PETRESCU, i. ii, 152. *Cînd u sunat mobilizarea... s-a prezentat la corp.* SADOVEANU, o. vi, 366. *Să se aleagă cineva, ducă se prezintă mai mulți.* ARGHEZI, s. xi, 80. *Mline dimineafă trebuie să mă*

prezint la minister. CĂLINESCU, s. 434. *Te prezîni mline dimineafă la ora șapte.* v. rom. octombrie 1954, 112. *Medicul se va prezenta la domiciliu.* BELEA, P. A. 194. *Urmase divorțul... Pătrașcu... nici nu se prezintă.* PREDĂ, m. s. 36. *Este bine ca bolnavul să se prezinte medicului chiar din momentul în care a observat hematuria.* ABC SĂN. 184. *El să prezenta Joi de dimineafă La gheafă răsneafă.* BALADE, 1, 399.

4. **Tranz.** și **refi.** A(-și) spune, celor de față, numele, titlurile, ocupația etc. cînd face cunoștință cu cineva; a (se) recomanda (3), (învechit) a (se) reeomândăului (3). *Permite-mi să-ți prezint pe Anrul Ghica din București.* GIMCA, s. 156. *Îi prezintă pe Elvira, viitoarea sa consoarte.* FILIMON, o. ii, 261, cf. PROT.-POP., N. D., PONTURIANT, D. *Onarabile domn, permite-mi pentru ca să-ți prezint pe cetățeanul Dumitrache Titireu.* CARAGIALE, o. vi, 52. *Își prezintă pe prietenul meu Cîrmizescu.* PETICĂ, o. 293. *L-u dus deunăci în părinții fetei, l-a prezentat și l-a lăudat.* REBREANU, n. 1, 209. *Să-mi dați voie să vă prezint mai întii pe directorul nostru.* C. PETRESCU, c. v. 333. *Îmi dați voie să nu prezint?... Vartolameu Diaconu, șeful hultei.* id. A. 280. *Ăsta-i Sultanul! Ți-l prezint, spusă Jurean.* VLASIU, D. 15. *Se prezintă cumpărătoarei, li sărută mîna.* CĂLINESCU, s. 74. *Dă-mi voie să fi-l prezint pe tata.* STANCU, R. A. 1, 252. *Pentru cei pe care n-au avit onoarea să-i cunosc, mă prezint.* II. LOVINESCU, T. 150. *Colonelul le prezintă... un bărbat înalt negricios, cu o statură de lup-tător.* BARBU, P. 337.

5. **Refi.** A-i veni ori a-i reveni în minte, în amintire. *Cîte suvenire plăcute și triste i se prezentau.* BOLINTINEANU, o. 438. *Nici un fapt precis nu se prezintă amintirii lui.* VIANU, A. P. 387. *Decodată ideea decisivă se prezintă în nunte.* BALEA, s. t. ii, 20.

6. **Tranz.** A avea, a constitui un anumit aspect, o anumită caracteristică, o anumită valoare, o anumită importanță etc. *Măsura nu era rea, dar prezinta mari dificultăți.* FILIMON, o. 1, 124. *Orice act emanat de la autorități prezintă, în general, o importanță mai mică decît actele private.* ARHIVA, 1, 52. *Noiul eunoscut nu prezinta nici un interes, nu verbise nimic despre jac.* C. PETRESCU, I. 1, 182. *O fulă de nauăsprezece ani... prezenta particularitatea... că c năseulă și bolezată de sfîntul Dumitru.* BRĂSCU, o. a. 1, 416. *Încercarea pentru mine prezintă oarecare greutate.* SADOVEANU, o. x, 23, cf. IOIDAN, STIL. 125. *Universul lui sonor prezintă o mare diferențiere u senzațiilor.* VIANU, A. P. 229. *Banii pentru el nu prezintă atracții.* CĂLINESCU, B. 1, 163. *Ciacul prezintă de obicei dimensiuni mai mici.* LINȚIA, P. II, 133. *Cuvîntul nu prezintă decît false probleme de formă.* GRAUD, E. 84. *Afacerea prezintă riscuri pentru mine.* II. LOVINESCU, T. 147. *Cercelările noastre mai prezintă încă un avantaj.* BARANGA, 1, 168. *Bolnnavul prezintă febră, puls rapid, dureri de cap.* BELEA, P. A. 141. *Ceca ce poate să prezinte interes pentru dumneata este o anumită criză prin care uu trecut relațiile mele.* PREDĂ, R. 36. *Manuserisul prezintă interes și pentru relutarea anumitor elemente intine.* s iulie 1960, 53. *Tineri amndoi, prezentuu afînități temperamentale.* v. rom. august 1963, 168. *Mai stînt profesori ale căror lecții prezintă unele neajunsuri din punct de vedere metadie.* gi 1963, nr. 691, 2/3. *Persoanele care prezintă semne de boală nu se vaccinează.* ABC SĂN. 366. *Occidentul nu prezintă sub specia aspectului zidurilor o varietate cu mult deosebită de u unui cimilir de monumente și inscripșii.* ARGHEZI, B. 58 ♦ **Refi.** A avea înfățișarea (reală sau aparentă) de..., a se înfățișa ca... *Problema se prezintă mai mult decît enigma, Ci studiind progresul cu istorin-n mîna. Se poate ca-n enigmă s-afliăm și adevărul.* HELIADE, o. 1, 381. *O căsătorie ce se urată prost poate să sfîrșească mai bine decît altele cure se prezentau cu toate garanțiile de ferire.* BRĂSCU, o. a. ii, 395. *Buctul se prezintă sub formă de baston.* TOPÎNCEANU, o. a. 1, 158. *Acuma chestia [averii rămase] se prezintă pușintel cam încureafă.* SADOVEANU, o

IN, 158. *Virusurile se prezintă sub formă de corpuseuli.* ABC SĂN. 388. *Piesa se prezintă ea o incurșune ... în lumea ... jucătorilor de fotbal, în intenția de a combate cultul vedetei.* T. Iunie 1964, 90.

— Scris și: (după fr.) *presenta*. NEGULICI. — Prez. ind.: *prezint* și (învechit) *prezentez, prezént*. — Și: (învechit) *prezintă* (scris și *presintu*, ANTONESCU, D.), (franțuzism învechit) *prezantă* vb. I.

— Din fr. *présenter*.

PREZENTABIL, -Ă adj. I. (Mai ales despre oameni) Care are o înfățișare plăcută, care se prezintă (6) bine, frumos, îngrijit. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, PROT.-POP., N. D., PONTBRIANT, D., LM. *Se aflau într-un echipajiu așa de pușin prezentabil.* ODONESCU, S. I, 385, cf. DDRE, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Locuința șefului de stație ... cerca mobilă, scorfuri pe jos, un salonaș prezentabil pentru mosafiri.* C. PETRESCU, R. DR. 74. *Da, prezentabil mai ești, șefule!* P. CONSTANT, R. 108. *E un bărbat prezentabil, dar ascunde în el ceva nelămurit.* H. LOVINESCU, T. 329, cf. DM, M. D. ENC., DEX.

2. (Rar; despre abstracte, cantități etc.) Care merită sau poate fi, trebuie să fie prezentat, luat în considerație (prin importanță, semnificație etc.). *Își promit să notez de-acî înainte diverse cugetări ce-mi trec prin gând ... și să-și comunie etnd vor forma o ertime prezentabilă.* ALECSANDRI, S. 78, cf. CADE.

— Scris și: (după fr.) *presentabil*. NEGULICI, PROT.-POP., N. D. — Pl.: *presentabili, -e*. — Și: (învechit, rar) *prezintăbil, -ă* (scris *presintăbil*) adj. PONTBRIANT, D.

— Din fr. *présentable*.

PREZENTĂRE s. f. Faptul de a (se) prezenta.

1. Înaintare, înmbrare, predare a unei cereri, a unui act, a unui bun etc. Cf. *prezenta* (1). Cf. PROT.-POP., N. D., ANTONESCU, D., PONTBRIANT, D., DL.

2. Înfațișare, arătare a aspectelor unei activități, a rezultatelor unei cercetări, a unui program etc.; descriere, zugrăvire a ceea ce s-a împlădit, a ceea ce își imaginează cineva etc. Cf. *prezenta* (2). Cf. PONTBRIANT, D. *Poți să-și înclipi tu Dodoraelic tainica mea satisfacție la prezentările clinice, voi ... făcași cerc în jurul meu.* GALACTION, O. A. I, 39. *Toată arta lui Caragiale tinde către prezentarea directă a omului.* VIANU, A. P. 134. *Întreaga operă a lui Balzac e prezentarea burghericii.* SADOVEANU, I. 254. *Prezentarea dărilor de seamă ajută organelor de partid să-și îmbogățească experiența.* LUPA DE CLASĂ, 1953, nr. 9, 13. *O formă eficientă de nuneă cu elevii este prezentarea de avdiții pe clase.* GI 1962, nr. 652, 5/2. *Regizorul ... a încrecat să dea măreție și sublim eroilor, diminuând, în prezentarea scenică, divinitățile.* T. mai 1964, 92.

3. Înfațișare înaintea cuiva sau undeva (cu un anumit scop). Cf. *prezenta* (3). *Prezentare la post.* DL.

4. Faptul de a(-și) spune, celor de față, numele, titlurile, ocupația etc. etnd face cunoștință cu cineva; reconandare (3), recomandație (3), (franțuzism) prezentație. Cf. *prezenta* (4). Cf. PROT.-POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Aici doi oameni care nu se cunoșe nu au trebuință de intervenirea unui al treilea ca să tulesnească formalitatea prezentării.* GANE, S. III, 192. *Făcu prezentările, căci ... nu cunoștea pe nimeni.* REBREANU, R. II, 222. *După ce s-au făcut prezentările, m-am scotit dator să fac aluzie la asemănarea cu marele corsican.* SADOVEANU, O. X, 572. *După obișnuitele prezentări și ceremonii, pușa ne urează bună venire.* BANT, S. M. 22. *Sfârșind prezentarea, părăsi brațul lui Felix.* CĂLINESCU, E. O. I, 19. *Îl scăpă din încurcătură Andrei, care făcu prezentările, ca unul ce-l cunoștea pe Pîru de la Bueurești.* MIHALE, O. 422. *După ce se terminară prezentările, un soldat aduse gustări.* BARBU, P. 337.

— Pl.: *prezentări*. — Și: (rar) *prezintăre* (scris și *presintare*, PONTBRIANT, D.) s. f.

— V. *prezenta*.

PREZENTATÎV, -Ă adj. (Neobișnuit; despre interjecții) Deictic. *Interjecțiile de felul lui „mă”, „fă”, „bre” ... sau cele prezentative cu „na”, „ian”, „iată” ... sînt asemenea apeluri.* PUȘCARIU, L. R. I, 113.

— Pl.: *prezentatîvi, -e*.

— *Prezenta* + suf. *-tiv*.

PREZENTATĂTOR, -OĂRE s. m. și f. I. Persoană care prezintă (2) (publicului) programul unui spectacol, al unei emisiuni radiofonice, un interpret al unui asemenea spectacol sau al unei asemenea emisiuni etc. *Prezentatorul găsește mijloace ingenioase de a trezi interesul ascultătorului.* CONTEMP. 1959, nr. 184, 6/6, cf. DM, M. D. ENC., DEX.

2. (Învechit) Persoană care prezintă (4) pe cineva cuiva. Cf. PROT.-POP., N. D., DDRE.

— Scris și: (după fr.) *presentator*. PROT.-POP., N. D. — Pl.: *presentatori, -oare*. — Și: (învechit, rar, prin adaptare la sistemul fonetic popular) *prezintător, -oare* (scris *presintător*, DDRE) s. m. și f. DDRE.

— Din fr. *présentateur*.

PREZENTĂȚIE s. f. (Franțuzism) Prezentare (4). Cf. NEGULICI, POLIZU, PROT.-POP., N. D. *Fue lesne cunoștință între dînșii, fără mijlocirea prezentațiilor cerute în societate.* BOLINTINEANU, O. 289. *Putea să mai eștepte Magda cu morafeturile prezentațiilor.* HOGAȘ, M. N. 29, cf. DL, DM.

— Scris și: (după fr.) *presentație*. PROT.-POP., N. D. — Pl.: *prezentații*. — Și: *prezentațiune* (SCRIEAN, D., DL; scris și: *presentațiune*, BĂRCIANU), (învechit, prin adaptare la sistemul fonetic popular) *prezintățiune* (scris *presintățiune*, PONTBRIANT, D.) s. f.

— Din fr. *présentation*.

PREZENTAȚIUNE s. f. v. *prezentație*.

PREZENTĂTOR, -OĂRE s. m. și f. v. *presentator*.

PREZENTE s. n. v. *prezent*².

PREZENTÎN s. n. = (învechit) *pezăntin*; numele unui sortiment de brînză nedefinit mai îndeaproape. *4 funși prezintin* (a. 1787). IORGA, S. D. VIII, 14. *Fă o locătură ... în care să pui ... cașeaval sau prezăntin răs.* MANOLACHE DRĂGHICI, R. 14/7, cf. TDRG, SCRIBAN, D.

— Pl.: *prezentinuri*. — Și: *prezentină* (TDRG) s. f., *prezăntin, prezintin* s. n.

— Din it. *presentino*.

PREZENTÎNĂ s. f. v. *prezentin*.

PREZENTÎR subst. (Ban.) Faptul de a prezenta (1) arma la o ceremonie sau la o paradă militară. Cf. JAHRESBL. X, 203. *Mă scoate la egzeșir și mă-nvăță prezentir.* HODOȘ, P. P. 277. ♠ E X P R. *A face prezentir* = a defila. *Am învățat nuștăru cu puști dă temă și-am făcut prezentir la Sorogău.* ARH. FOLK. III, 80, cf. 155.

— Pl.: ?

— După germ. *präsentieren*.

PREZENTUȚI vb. IV. Franz. (Învechit, rar) A prezenta (2). *Vidra, săraca, toată dovada ispitii cum se cade ne prezentuțiașe.* CANTEMIR, IST. 49, cf. id. nr. 360.

— Prez. ind.: *prezentuțiesc*.

— *Prezeu*² + suf. *-uȚi*.

PREZENTURÉLE s. n. pl. (Neobișnuit) Diminutiv al lui *prezent*¹. *Ea nu m-ascultă și primește*

de lu dñsul etnd un tulpan, etnd alte presenturile.
I. NEGRUZZI, s. I, 127.

— Seris: *presenturile*.

— **Prezenturi** (pl. lui *prezent*¹) + suf. *-urele*.

PREZENȚĂ s. f. (Îa opoziție cu *absență*)
Faptul de a fi prezent² (3): existență a cuiva sau a
ceva într-un anumit loc sau timp; (avechi rar)
preiință; p. ext. (concretizat) ființă (s. altă
realitate concretă) prezeată² (3) nadeva; spec.
(concretizat) ființă care se remarcă prin activitatea
desfășurată într-un anumit domeniu. A *Ingerilor*
prezeafte, adecă totdeauna împreună-ființă. CANTE-
MIR, ap. ROSETTI-CAZACU, I.L.R. I, 310. *Prezența*
ta aei mă insultă, tu mă tratezi ea pe cel mai din urmă
din popol. LĂZĂRESCU, s. 119/24. *Prezența lui mă*
supără. NEGRUZZI, s. III, 69. *Prezența ta aici insultă*
acest corp nobil. BOLINTINEANU, o. 466. *De ce nu*
profiiți de prezența soierilor și nu te reperi ... mœur
pe o zi-două aci? CARAGIALE, o. VII, 168. *Nimic nu*
erufă ... eind e vorba să lnlătore din cale-i prezența
unui om superior. VLAHUȚĂ, o. A. I, 202. *Prezența*
lui Raul Brumaru continua să-l stetic. REBREANU,
R. I, 174. *Tirziu numai observă prezeafa lui*. C. PE-
TRESCU, i. I, 116. *Se despărțiseră unul de altul fiindă*
uweau nevaie să fie singuri cu adevărurile și munciuale
sufletelor lor, nealterate de altă prezență. TEODOREANU,
M. II, 278. *Urmu să păstreze tœce, dorind ... să fie*
sutilă de o prezență neplăcută. SADOVEANU, o. XI,
80. *Umirea eu care a fost uneori primită proza lui*
Arghezi u fost pravoeală de prezența unor praecede ...
inedite. VIANU, A. P. 265. *Simpla prezență a unui*
bărbat, mai cu seamă tinăr și necășătorit, o emafiana.
CĂLINESCU, E. O. I, 69. *Nu mai aveau cum să facă*
uico greșculă și să le decăluiescă la tofi prezența.
CAMIL PETRESCU, o. II, 107. *Prezența siualtană a*
norilor și a lunii pe cer prilejuiește luaii spectacadut
ci cel mai încœrat de o grea, aproape insuportabilă
frumusce. BOGZA, c. o. 52. *Informase entrul despre*
prezența în oruș a doctorului. STANCU, R. A. IV, 77.
Prezența lui Ţugurlan stăruia mereu între ei. PNEA,
M. 145. *Într-o zi prezența mea va tœcepe să le stetic,*
apoi să te apese. 1 februarie 1961, 23. *Prin prezența*
lor activă în viața calectivității ... și-au eștigat stiana
și incederea ețăfenilor. SCINTEIA, 1965, ar. 6.693.
Nu e remarcabilă nici o prezență aorticœeasă. CON-
TEMP. 1971, nr. 1.284, 5/5. ◇ *Conlică* (sau *caiet*,
listă etc.) de prezență = registru (sau *caiet*, *listă* etc.)
în care semnează cei prezenți la serviciu, la un curs,
la o ședință etc. Cf. DM, DEX. ◇ Loc. prep. **În**
prezența (cuiva) = fiind (cineva) de față; la fața,
înaintea (cuiva). *Mergeți dar să-i aduceți în prezența*
noastră. ALECSANDRI, T. I, 409, cf. BĂRCIANU. *I-am*
cilit în ochi un fel de teamă în prezența unui act absurd.
C. PETRESCU, i. II, 110. *Făcea apelul rœrușilor ...*
în prezența căpitanului. BRĂESCU, o. A. I, 271. *Ne*
găsim deci în prezența a două forme de cultură, care
evoluează și se prezează e trecerea timpului. OPRES-
CU, s. 199. ◇ Exp. r. (A avea) **prezență de spirit** =
(a avea) însușirea de a acționa repede și la timp în
împrejurări dificile și neprevăzute. *Mă sforțai îndată*
a-mi însuși aceu ... preșință de spirit. BREZOIANU,
i. 31/22. *Curajul și prezența de spirit a lui Magheru*
scapă situațiuca. GIUCA, A. 27. *Dacă ... u-avea*
prezență de spirit, ori intra ea sub roale, ari intram
și ne rœsturnam noi în șanș. REBREANU, R. I, 154.
Pareă n-ai ști că e deștepl, are prezență de spirit, are
curajul opiniei. MIRONESCU, s. A. 108. *Un bărbat*
chiar eind e numai abia trecut de virsta copilăriei, are
alți ochi și altă prezență de spirit în asemenea împre-
jurări. C. PETRESCU, c. v. 171. *Trebuie ... prezență*
de spirit pentru zborul aesta fulgerător al rațelar.
SADOVEANU, o. X, 486. *Eroul pozitiv este deci iateli-*
gent, plin de prezență de spirit, brav. CĂLINESCU,
c. o. 275.

— Seris și: (după fr.) *preșință*. PROT.-POP., N. D.

— Pl.: (rar) *prezențe*. — Și: (învechit) **prezenție**,
prezință (scris *preșință*) s. f.

— Dia fr. **présence**. — **Prezenție** < lat. *praesentia*.

PREZENȚIE s. f. v. **prezență**.

PREZERVĂ vb. I. Tranz. și refl. (Livresc)
A (se) feri, a (se) apăra, a (se) păzi (13, 4) de un rău
(fizic sau moral). *Nice nu știu nice un remediu (leac)*
carele pe etnce ce e aușcut de alt etne turbat să-l fi
putut preserva. ÎNVĂȚĂTURĂ, 113/15. *M-am recaaundat*
numai lui Dumnezeeu ... care taldeanna m-a prezervat
(1848), 26³/65. *Această apă ... păzește (prezervează)*
pe om de felurite malpșiri. CORNEA, E. II, 108/15, cf.
NEGULICI, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU,
D. U., CADE. *Ezită a o deschide, eum făcea nu rareori*
eind voia să-și prezerve spiritul de preocupări supără-
toare. CĂLINESCU, B. I. 157, cf. DM, M. D. ENC., DEX.
— Seris și: (după lat., fr.) *preserva*. — Prez. ind.:
prezerv și (învechit) *prezervez*.

— Dia lat. **praeservare**, fr. **préserver**.

PREZERVĂRE s. f. (Livresc) Acțiunea de a (se)
prezerva și rezultatul ei; (rar) prezervație. Cf.
PONTBRIANT, D., DDRF. *Nu trădu numai față de potoai*
— o trădare pe care a recomanda ... instinctul de pre-
zervare — ei și față de impe.ială. IORGA, L. I, 312,
cf. SCRIBAN, D., DI, DM, M. D. ENC., DEX.

— Seris și: *preservare*. PONTBRIANT, D. — Pl.:
prezervări.

— V. **prezerva**.

PREZERVATIV, -Ă adj., subst. 1. Adj., s. n.
și (învechit) f. (Remediu, soluție etc.) care servește
la preîntâmpinarea unui inconvenient (mai ales a unei
boli). Cf. ÎNV. TAB., ap. URȘU, T. ș. 260. *Mijlociri preser-*
vative și curative. ÎNVĂȚĂTURĂ, 21/14. *Asupra acestei*
piezătaare boală de vite plaă acua altă preservativă
... nu ne iuste cunoșcută. ib. 28/11. *După ce s-au înar-*
nat cu prezervativul sau antifaramacul împotriva ve-
ninului viclășilor, un tnghișit 40 grăunțe de fosfor.
AR (1829), 44²/2. *În zădar l-au imbiet ... cu prezervati-*
vilul nau, ce avea să-l apere de toată vătămarea. ib.
167²/17. *Oșet de patru hoși, prezervativ (apărător de*
boale), antiseptic (opritar de întinderea gangrenii).
CN (1831), 158²/25. *Mijloacele preservative împotriva*
molimeii vœarice se pol tapărți în trei clase. CUCU-
RAN, M. 12^v/33. *După schimbarea vremii să li se dea*
și dăstorii ferilaare (preservative). HUBOGI, I. 59/24.
Se pat întrebui cu mijloace de casă preservative usupra
temerii de maarte. VASICI, M. II, 44/13. *De molpșirea*
veneriei ... nu ajută nulloi nicei o precaufic, nicei o preser-
vativă, după eum vom vedea. id. ib. 130/3. *Mij-*
loacele preservative (ferilaare) și igier ice. MAN. SĂNĂT.
68/18, cf. STAMATI, D. *Sareu este un prezervativ sigur*
al boalelor dobitoacelor. PENESCU, M. 66/17, cf.
PIOT.-POP., N. D. *El purta vin de șampanie în to locul*
cu dñsul ea prezervativ împotriva frigului. BOLINTI-
NEANU, ap. CADE, cf. DDRF, BĂRCIANU, NICA,
L. VAN. 203. *Inconștientul e un prezervativ, o sentinelă*
care anunță ptuă la ce grad poate merge oboșeula nor-
mală. RALEA, S. T. II, 69.

2. S. n. Spec. Mic tub elastic închis la un capăt,
folosit de bărbați (în timpul contactului sexual)
ca mijloc de protecție împotriva bolilor venerice
sau ca mijloc anticoncepțional. Cf. ABC SĂN. 39.

— Seris și: (după fr., lat., germ.) *preservativ*.
— Pl.: *prezervativi, -e* și (învechit, rar) *prezervativi,*
-e (DRĂGHICI, D. 153/14).

— Din fr. **préservatif**, lat. **praeservativus**, germ.
Präservativ.

PREZERVATOR, -OĂRE adj. (Învechit, rar) Pre-
zervativ (1). *Condimenții nu stnt substanțe asimila-*
ble, ci elemente prezervatoare ale unei bune taistutri.
MAN. SĂNĂT. 34/6.

— Scris: (după fr.) *pre ervator*. — Pl.: *prezervatori, -oare*. — Și: *prezervătoriu, -ie* (scris *preservatoriu*, MAN. SĂNĂT. 193/9) adj.

— Din fr. *préservateur*.

PREZERVĂTORIU, -IE adj. v. *prezervator*.

PREZERVĂȚIE s. f. (În dicționarele din trecut) *Prezervare*. Cf. ALEXI, W., SCRIBAN, D.

— Pl.: *prezervății*. — Și: *prezervățiune* s. f. ALEXI, W., SCRIBAN, D.

— Din fr. *préservation*.

PREZERVĂȚIUNE s. f. v. *prezervăție*.

PRÉZEȘ s. m. (Învechit și regional) *Președinte (1)*. *Protopopul, din evuincioase pricini, nu poate să fie prezeșu într-acea cauză*. AARON, în CONTRIBUȚII, III, 123. *Să duce ... la ... prezeș și zice ... id. ib.* *Bate, Doamne, prezeșu, Care-n-dreaptă ghezeșu* BIRLEA, I. P. M. II, 156, cf. 493.

— Pl.: *prezeși*. — Și: (învechit) *prezeșlu* s. m.

— Cf. lat. *praeses*.

PRÉZEȘIU s. m. v. *prezeș*.

PREZICĂTOR, -OĂRE s. ur. și f. *Persoană care pretinde că ar avea darul de a ghici viitorul și care practică (pentru bani) divinația; ghicitor*. V. *astrolog, chiromant*. Cf. DRLEU, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Toluși acolo, la celebra prezicătoare, se strecoară oameni pe furis*. C. PETRESCU, c. v. 258. *Ani ebomot prezicătorii egipteni, ... iar aceștia ziseră că luna întunecată e piază rea*. CĂLINESCU, s. 828. *Prezicătoarea studiasse, cum susținea, și grafologia la Paris în afara științelor oculte*. BARBU, p. 167. *Cei mai profunzi critici sînt cei care explică valorile clasice, și nu prezicătorii*. V. ROM. Iunie 1965, 25, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *prezicători, -oare*.

— *Prezice* + suf. *-ător*.

PREZICIE vb. III. *Tranz.* (Mai ales despre oameni) *A arăta, a anunța dinainte ce se va întimpla, a prevedea* (1); spec. a *proroci, a profeti*; (regional) a *obrocî*, a *pohibi* (2). V. *prevedea*. Cf. DRLEU. *Înrădăcinați în asemenea greșite idei, unii au prezis ... că venirea cometului din anul 1832 ar fi spre perirea lumii*. AB (1832), 56²/34. *Eu doresc ca lucrurile pe care le-am prezis aeolo să nu se advereze*. GT (1839), 102²/4. *Cînd fustă-rîndunelei se tucide noaptea prezice și frumoasă*. CR (1846), 196¹/1. *Voi prezice apoi libertinilor (desfrînaților) că ... și-au uzat ... frumoasa lor sănătate*. MAN. SĂNĂT. 342/6. *În blestenuul său, tatăl tău prezice că vei sfîrși prin o erimă*. NEGRUZZI, s. III, 158. *Cîte într-al tău nume ne sînt fîgăduite, O, an prezis atla, mărș reformolar*. ALEXANDRESCU, m. 5. *Cum va fi personalitatea artistică a lui Coșbuc, care caracter va învinge, cine putea s-o prezice?* GHIEREA, ST. CR. III, 128, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Nu-i zice nimeni nimic, ba-l luudă toată lumea și-i prezice viitor mare*. REDREANU, I. 431. *I-ou prezis lucruri mari în cariero literară*. SADOVEANU, o. XI, 605. *Nu m-a criticat nimeni, cum îmi prezice doctorul Munteanu*. PREDĂ, R. 41, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ Refl. p.h.s. *Eclipsele se pot prezice eu siguranță*. ȘĂINEANU, D. V. ♦ Spec. (În superstiții; complementul indică soarta, destinul, viitorul etc. cuiva) *A ghici cuiva în cărți, în cafea, în palună, într-un horoscop etc. În oraclu a prezis maied-si, tneă plnă a nu-l noște, că va fi timpărat*. PLEȘOIANU, T. IV, 164/15. *Mi-a prezis o vrăjitoare că de nu m-oi mărita în anul aesto am să mă găseș într-o primejdie de moarte*. ALECSANDRI, T. I, 410. *Va ajunge ministru. Deși nu sînt Mafalda, prezic*. STANCU, R. A. IV, 369. *În horoscopul calendarului meu sînt prezise catastrofe*. II. LOVINESCU, T. 153, cf. M. D. ENC.

— *Prez. ind.*: *prezie*.

— *Prez. pre- + zice* (după fr. *prédire*).

PREZICERE s. f. *Faptul de a prezice; anunțare a ceea ce urmează să se întimplă, ceea ce urmează să se întimplă anunțat de cineva sau de ceva, prevestire, (rar) prevestit (1), predicțiune, (învechit) plază, prezisă; spec. profecție, prorocire*. Cf. DRLEU. *Era s-o mărșee după pușive zile, după prezicerea unui oraclu*. PLEȘOIANU, T. IV, 53/22. *Credea în preziceri, în visuri, în farmece*. ASACHI, S. I. II, 119. *Asupra noastră este o prezicere, o ursită care să împlinește mai totdeauna*. NEGRUZZI, A. 29/1, cf. POLIZU, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Așa e ... că s-a îndeplinit vorba mea? ... Acum rămîne să se îndeplinească și cealaltă prezicere*. AP. TDRG. *Fiecare zi ... dovedi temeinicia prezicitorilor lui Mahe Petreșu, că nu face de avoc*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, p. 191. *Veșnicile preziceri ale lui Vasile Ciomrșt, C. PETRESCU, A. R. 53, cf. DM, M. D. ENC., DEX.*

— Pl.: *preziceri*.

— V. *prezice*.

PREZIDĂ vb. I. *Tranz.* (Folosit și absol.) (Complementul indică ședințe, dezbateri, adunări etc.) *A conduce în calitate de președinte (1), și f. etc.; (învechit) a președeia, a prezidui, (învechit, rar) a prezidîrii*. *S-au adunat sobor în costeul Blajului, ... preșidînd mai înainte numitul prea luminatul domniul episcop*. ȘINCAI, III, III, 289/10. *Să aleagă deputași spre a se trimite întru adunarea dielei ... și întru care va prezida iusși m[ăiestatea] s[ă]*. CR (1832), 312¹/6, cf. VALIAN, V. *Iacov Mitropolitul, șeful spiritual în timpul ceala ... carele cu atita bărbăție prezidu corpul boierimci*. ROM. LIT. 30¹/5. *Acolo au odîlna, locuș adine, tăcut, Eroii ce mai-nainte mult zgomot au făcut. Un cap îi prezidează*. ALEXANDRESCU, o. I, 67. *Veni ca să prezideze Curtea cu juri*. VLAHUȚĂ, AP. CADE. *La masa Justiției, el prezida palid, atent*. GALACTION, o. A. II, 57. *Pentru plecarea mea la Nancy s-a finit un sfat de familie, prezidat de episcopul meu*. BRĂTESCU, o. A. II, 114. *Consulul ... era vădit enervat; se stăpînea însă, prezidînd eu taet și gravitate*. BART, E. 285. *Saferian, aproape culcol pe sofaia lui, părea a prezida o adunare*. CĂLINESCU, B. I. 167. *Directorul ... prezidează și dă evintul rînd pe rînd*. V. ROM. IANUARIU 1954, 78. *Vancea prezidă ședința consiliului de administrație*. VORNIC, p. 222. *El a organizat și prezidat eliuur o ... manifestație*. V. ROM. Iulie 1962, 153. (Ref. p.a.s.) *Jurnolurile nemșesti povestesc că s-a format în Daumirea o societate pentru buna întrebunșure a tipografiei, această societate se prezidează de d. profesor Klausen*. MN (1836), 10¹/17. ♦ Întranz. și tranz. *Fig.* *Apollon ... prezida preste frumoasele meșșuguri și mai eu seamă preste poezie*. PLEȘOIANU, c. 114/13. *Cînd își arunca ochii pe oră își aducea uminte de fuga rapede a unchișului ce prezidă asupra timpului*. HELIADÉ, D. J. 39/6. *Se dă numele de gimnastică ... la artu ce prezidă la ooste esereșii*. BREZOIANU, I. 109/20. *Un gust de minune prezidase la aeoo ... simplă toeletă*. CR (1818), 13²/65. *Pe un surleuar obteinuila scurtine a frazei, brutalitatea faptului poate să-l înșele asupra ... adneiniui simșimentelor ce prezidă lo săvtrșirea faptului*. GHIEREA, ST. CR. II, 241. *Ca steaua lui Eminescu — a prezidat, după stingere, mult dor și mult entuziasm*. GALACTION, A. 87. *E un fel de diseciplină gravă și netndupleată — prezidată de un imposibil om eu uniformu*. SADOVEANU, o. IX, 246. *Un mister pare să prezideze la întemeierea unui oraș*. ARGHEZI, B. 125. *O clubuială discretă prezida în economia lui*. CĂLINESCU, B. I. 86. *Există o unitate de concepție a autorului, core prezidă toate ipostazele lui epice*. PERPESCIUS, M. C. III, 218. ♦ *A ocupa locul de onoare la o masă, la un dîneu etc.* *În domneasea sală se întinde masă; Mihail prezidă așt banchet voios*. BOLINTINEANU, o. 54, cf. ȘĂINEANU, D. V. *Mamaia știa să primească ... să prezideze o masă*. BRĂTESCU, A. 181. *Prezidase nulle mese rămase de pomînd*. C. PETRESCU, I. I. 5. ♦ Întranz. și tranz. (Rar) *A fi prezent, a fi mar-*

tor, a asista (avind un cuvînt hotărîtor). *Cu o actiuitate rară la vîrsta sa, bătrînul vizir prezida la facerea podului.* BĂLCESCU, M. V. 110, cf. 30. *Ce zîna răufăcătoare a prezidat nașterea primului om și pentru care greșeală l-a blestemat să fie toată viața victima iluziilor?* BRĂESCU, O. A. II, 359.

— Scris și: (după lat., fr.) *presida*. — Prez. ind.: *prezidez*, pers. 3 și (învechit) *prezidă*.

— Din lat. *praesidere*, fr. *présider*.

PREZIDĂRE s. f. Acțiunea de a prezida; (învechit, rar) președere. Cf. POLIZU, DL, DM, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *prezidări*.

— V. *prezida*.

PREZIDENT s. m. (Astăzi rar) **1.** Președinte (**1**)¹ Miniștrilor, președinților ... să dă titulus exfelenția sa. EUSTATIEVICI, I. 108/25. *Prezidentul ... iaste canu supus vișe-craului.* IST. AM. 22¹/10. *Prezidentul de consiliu dedea socoteală la curte de toate fireumstենțiile treabei aceștia.* CALENDARIU (1794), 38/26. *Prezidentul Solictății din London.* ÎNVĂȚĂTURĂ, 98/11. *Prezidentul a măritei aceștii deputații iaste măriia sa domnul consilier.* MONTAN, S. 25/11. *Prezident al crăiescului consiliium.* CARCALECHI, C. 44/2. *Prezidentul crăiesții Academii a învățaților.* LEON ASACHI, B. 16/2. *Logofătul ... la toate sfaturile iaste prezident și director.* CANTEMIN, S. M. 186/8. *Înalta curte de revizie să va alcătui de toți prezidenții divanurilor.* CR (1833), 25²/40. *Un tribunal judecătoreșe ... compus dintr-un prezident cu doi judecători.* GENILIE, C. 192/17. *Trimite la redacție cuvîntul ce au zis d-lui ca prezident al comitetului de inspecție.* MN (1836), 84¹/50. *De departe apoi finca De noblesă-un pergament și-n rezervă iată vine Un decret de prezident.* ASACHI, S. L. I, 278. *Va fi poate numit prezident al scriitorului provisoriu.* CR (1846), 5¹/35. *Prezidentul corpului legislativ.* NEGRUZZI, S. I, 327. *Prezidentul intrinirii ... îi spuse că țara era nemulțămîtă.* SION, P. 217. *Devine prevăzător ca un prezident de cabinet.* FILIMON, O. I, 96. *Pune, rogu-te, pe lingă iubitul nostru prezident, o vorbă bună și pentru mine.* CARAGIALE, O. VII, 37. *Comitetul nostru astăzi V-a ales de prezident.* VLAHUTĂ, O. A. I, 180, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Așeză pe masă, încîntea prezidentului, un buchet de flori.* AGÂRBICEANU, A. 510. *Ai pus pe cineva să vorbească cu prezidentul?* REBREANU, I. 326. *Dumnealui e magistrat, are să fie în curînd prezident.* BRĂESCU, O. A. II, 271. *Ești un prezident de agenție matrimonială.* VINEA, L. I, 42. ◇ *Fig. Vulcan, prezidentul focului, făcea trăsnetele lui Joe și armele lui Marș.* PLEȘOIANU, C. 114/7.

2. Președinte (**2**). *Prezidentul Staturilor Unite Mexicane au dat un decret.* AR (1829), 7¹/20. *Prezidentul Greciei să gătește să trimească deputați.* CR (1829), 270¹/7. *Prezident amîndurora Prințipaturilor.* CONOFAU, V. 18/19. *Revoltîndu-se de nou, negrii desființară rigilitatea și o prîfăcu în democrație, sub un prezident.* SĂULESCU, III, II, 397/12.

— Scris și: (după lat., germ., fr.) *president*. — Pl.: *prezidenți*. — Și: (învechit) *prezedent* (scris și *president*, STAMATI, D.) s. m.

— Din lat. *praesidēs*, -bitis, germ. *Präsident*, fr. *président*.

PREZIDENTĂ s. f. (Învechit) Președinție. *Ministerul franțez a declarat ... că va susține candidatura d-lui Sauzel la prezidenția Camerei.* CR (1848), 10²/11, cf. 2³/29, NEGULICI, POLIZU, SCRIBAN, D.

— Scris și: (după fr.) *presidență*. NEGULICI.

— Din fr. *présidence*.

PREZIDENTŪ vb. IV. Tranz. (Învechit, rar) A alege, a numi președinte (**1**). *Ea îl așteaptă să vie isprăvnicit sau prezidențit.* NEGRUZZI, S. I, 239.

— Scris: *presidenți*. — Prez. ind.: ?

— V. *prezident*.

PREZIDENTIAL, -Ă adj. Care aparține unui președinte, privitor la un președinte, care este propriu unui președinte, de președinte; care emană de la un președinte; (rar) președințial. Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., CADE. *Pe estrada prezidențială forfoteau secretari și funcționari.* REBREANU, R. II, 35. *Se instalase în seauunul prezidențial, luînd în mîna frîcele confederațiunii micilor dorobanși.* BRĂESCU, O. A. I, 21. *Consulul își pierdu calmul prezidențial. Izbueni, strigînd și băttnd cu pumnii în masă.* BART, E. 285. *Făcu un semn, un semn prezidențial cu mîna, abia văzută din rîncea lorgă a giubelei.* CAMIL PETRESCU, O. II, 374. *Pătrunse cel dintîi în biroul prezidențial.* VINEA, L. I, 39. ◇ *Ordonanță prezidențială v. ordonanță (1 I).*

— Pronunțat: -fi-al. — Pl.: *prezidențiali, -e*.

— Din fr. *présidentiel*.

PREZIDENTIE s. f. **1.** (Astăzi rar; mai ales la sg.) Președinție. Cf. ȘINCAI, în SEC III, 134. *Mulți mijlocitori se ostnesc a înduplica pe contele de a mulțami lăstudu-se de prezidenții în favorul prințului Coburg.* AN (1830), 43¹/11. *Această axiomă tîni veni în minte din nemuritoare cuvîntare a unui bărbat mare ce-a pus-întrînd în prezidenții Prințipaturilor Rumânești.* CĂPĂȚINEANU, S. 3/7. *Supt prezidenția cneazului Odobeschii au cercetat legiuirile de mai înainte.* ASACHI, I. 187/13, cf. VALIAN, V. *Partidul conservatoriu duce la prezidenție pe d. Sauzel.* CN (1846), 5²/1, cf. STAMATI, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Prezidenția Consiliului de Miniștri.* STANCU, R. A. IV, 423, cf. DM, M. D. ENC., DEX.

2. Veche diviziune teritorial-administrativă din India, în perioada cînd aceasta era posesiune engleză. *Poseșiile engleze alcătuite din prezidenția Calcuta.* GEOGR. N. 135¹/2, cf. CADE.

3. (Învechit, rar; cu sens neprecizat, probabil) Ceată, grup. *Te găsești unde-s a ingerilor dzăci de miu, a întăi născușilor bulciul, scaunele apostolilor, prezidențiile prorocilor, steagurile patriarșilor.* DOSOTEI, AP. HEM 3 018.

— Accentuat și: (regional) *prezidenție*. BĂRCIANU. — Scris și: *presidenție*. — Pl.: *prezidenții*. — Și: (învechit) *prezedenție* s. f.

— *Prezident* + suf. -ie.

PREZIDIAL, -Ă adj. (Rar) Care ține de prezidiu, privitor la prezidiu; care emană de la prezidiu; de prezidiu. Cf. PROT.-POP., N. D., BĂRCIANU. *Nu este nici potrivit, nici drept ... după inserisul prezidial ... ea să eri ... un lucru imposibil.* SBIERA, F. S. 270. *Pierre-Nicolas Philippeaux, fost judecător prezidial.* CAMIL PETRESCU, T. II, 602, cf. DL, DM.

— Pronunțat: -di-al. — Scris și: (după fr.) *presidial*. — Pl.: *prezidiali, -e*.

— Din fr. *présidial*.

PREZIDIE s. f. v. *prezidiu*.

PREZIDIRUI vb. IV. Tranz. (Folosit și a b s o l.) (Învechit, rar; complementul indică ședințe, dezbateri, adunări etc.) A prezida. Cf. SEC IV, 142. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Tot lucrul unde stăpînul nu prezidiruiește adeseori se prăpădește.* ȚICHINDEAL, F. 455/2.

— Prez. ind.: *prezidiruiesc*.

— Din germ. *präsidieren*.

PREZIDIU s. n. **1.** (Învechit) Fortăreață, garnizoană (întărită); p. ext. comandă, conducere (a unei fortărețe, garnizoane, cetăți). *Ciți au fost, cu comandanții lor, pă toți i-au omorî și au luat ungru prezidiile cetăților în mîna lor.* ANON. BRÎNCOV., CM II, 328, cf. 387, PROT.-POP., N. D., SCL 1950, 77.

2. (Învechit) Președinție. *Au poruncit să se fină seim în Ardeal supt prezidiul generalului Virmond.* ȘINCAI, HR. III, 266/9. *Deputația carea oclrmuiește fundusurile școalelor naționale purtătorului de pre-*

sidiu. MONTAN, s. 1/20. În scaonul protopopese unit, sub prezidiu protopopului Dimitrie Vaidă, s-au luat înaintea cauză lui Toader Neag. AARON, în CONTINUTUL, III, 118, cf. DRLEU. Mărita deputație care administrează fondurile a celor șase, purtătorii cen de căpetenie a coraninelor este Comitetul în coranline ... sub prezidiu ministrului dinoutru. GT (1838), 16¹/20. În august al anului trecut s-au și orinduit ... o comisie cercetătoare sub prezidiu mărului domn. ib. (1839), 25²/27.

3. Organ colectiv de conducere a unor instituții, organizații, consilii, adunări, ședințe etc.; grup de persoane ales pentru conducerea unor ședințe solemne, a unor adunări ale organizațiilor obștești etc. *Petițiunea înaintată la prezidiu gubernat. BARIȚIU, P. A. III, 32, cf. BANCIANU. Mi-a comunicat că prezidiu-mul mă roagă să iau și eu cuvântul la necl dinu. D. GUSTI, P. A. 337, cf. STANCU, U.N.S.S. 48. Adunările de activ trebuie conduse de un prezidium ales. LUPTA DE CLASĂ, 1954, nr. 12, 8. La masa prezidiului, Ilinen seria intruua, străduindu-se să fiuă pas cu ceea ce spunea Filip. v. nom. mai 1954, 20, cf. PREDĂ, n. 58. Se îndreaptă către o masă lungă de prezidiu împodobită cu flori. 7 martie 1965, 59. < Prezidiu Permanent = organ central al C. C. al P.C.R. ales de către acesta, care rezolvă problemele politice curente. Prezidiu Permanent rezolvă problemele politice curente ale partidului. SCINȚIA, 1965, nr. 6 689, cf. M. D. ENC. < Organ colegial exercitând funcția de șef al statului în unele țări socialiste. Cf. M. D. ENC.*

4. (Învechit, rar) Ajutor, sprijin, concurs. Cf. PONTBRIANT, D.

— Scris și: (după lat., germ.) *presidiu*. — Pl.: *prezidii* și (învechit) *prezidiuri* (PONTBRIANT, D.). — Și: *prezidium* (scris și *presidium*) s. n., (învechit) *prezide* s. f.

— Din lat. *praesidium*, germ. *Präsidium*.

PREZIDIUM s. n. v. *prezidiu*.

PREZIDUÍ vb. IV. *Tranz.* (Folosit și *absol.*) (Învechit; complementul indică ședințe, dezbateri, adunări etc.) A prezida. *Pinduit ... a prezidui necastă obștească aducare* (a. 1831). URICARIUL, I, 212. Făptui foarte mult pentru organizația bunelor întocmiri, însuși proceduind gindecăși. SĂULESCU, III, 1, 172/2, cf. PROT.-POP., N. D. < În *tranz.* și *tranz.* Fig. Noi ne unim cu părerea dumnealui marelui logofăt fiind intemeiat și pe dreptul cuvânt și pe prințipurile ce nu prezidiu la redacția Organicescului Regulment. BULETIN, G. (1844), 106²/4. Dumnezeu enre pe zidiri prezidiu este. CONACHI, P. 292. În noi n-a sosit vremea în care-nțelepciunea Prezidiu te toate. NEGRUZZI, s. II, 181. < În *tranz.* A fi prezent, a fi martor, a asista (având un cuvânt hotărâtor). *Directorul [spitalului] ... este îndatorit n prezidiu în ștețare luă ... în comisin doctozilor primari. CUCURAN, D. 6/20. Au prezidiu însuși la acea ope-ranție. ca (1848), 11²/8.*

— Scris și: *presidiu*. — Prez. ind.: *prezidiu este* și (învechit) *prezidiu*. — Și: *prezedeu*, *prezidui* (scris *presidiu*, SĂULESCU, III, 1, 174/9) vb. IV. — *Prezidiu* + suf. *-ut*.

PREZINT, -Ă adj. v. *prezent*².

PREZINTĂ vb. I v. *prezenta*.

PREZINTĂBIL, -Ă adj. v. *prezentabil*.

PREZINTĂRE s. f. v. *prezentare*.

PREZINTĂȚIUNE s. f. v. *prezentație*.

PREZINTE adj. v. *prezent*².

PREZINTĂ s. n. v. *prezentin*.

PREZINTĂ s. f. v. *prezență*.

PREZIS, -Ă adj. (Învechit) Sus-cital, sus-amintit, sus-pomenit. *Al șaselea an după prezisa biruință, se află a fi venit ... la Niciecu ... Toaftul al mitropoliei Goției episcop. ȘINCAI, III, 1, 418, cf. DRLEU. Fără a putea numitul proprietar al remorciilorului ... să facă la pre-zisa plăți în cursul aceștii vreme de ani 15 vro-citului adăogire* (a. 1843). DOC. IG. 804. *Înaintea cinstii visterii pre-zisele bucași de monedă, o roagă să binevoiască a da dezlegare ... de poote și îngăduită a ei șirculație într-necostă față* (a. 1844), ib. 818. *Cum-părătoarea și slobozirea pre-zisului praf de tun* (a. 1850), ib. 972, cf. POLIZU, BĂRCIANU, ALENI, V. — Scris și: *pre-zis*. — Pl.: *preziși*, *-se*. — Pref. *pre-* + *zis*.

PREZISĂ s. f. (Învechit) Prezicere. *Aceste prezise, necă prorocii, ale împărătesei se împliniră toate în-tocmai. GORJAN, II, II, 228 10, cf. POLIZU, DL. DM. — Pl.: *prezise*. — V. *prezice*.*

PREZIUĂ s. f. (De obicei precedat de prepoziții) Zi care precedă un eveniment, o întâmplare, un fapt: ziua precedentă; ajun. *Vorbeau repede, încercat, și-și spuneau, multumit, gheșturile din prezia. DELAVRANCEA, T. 125. Taraful lăuntruilor ... împo-dobise din prezia un eop mare de porc cu tibet canabiu și albastru. id. s. 182. Din clava prezia de toarnă Tu admiseși pătrunsă de soare. BLAGA, P. 42. < Loc. prep. În (sau din) *prezina* ... (sau, învechit, *prezile* ...) — în decursul a 24 de ore care precedă începutul unei anumite zile sau momentul producerii unui anumit eveniment: în ajunul ... cu o zi înainte de ...; p. ext. cu puțin timp înainte de ... *Ală cauză a noiei dezbateri între cei doi arhiepiscopi s-a iscut tot în prezile conferenței naționale din 1863. BARIȚIU, P. A. II, 159. În prezia plecării ei a stat singur, închis în odaie toată ziua. VLAHUȚĂ, O. A. 124. Credenm că sintem în prezia unui război. D. ZAMFIRESCU, A. 168. Ideea domnului Nișă se întinde ... Și-n prezia alegerilor viitoare, în manifestul guver-nului, ... articolul 15 sună deslușit. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 147. Un nenștințar mare, en în prezia unei catastrofe, ... imi șterben în tot trupul. GALAC-TION, O. A. II, 66. Cu înduioșarea de deportat în prezia ostudei, privea nrbuștii exotiei. C. PETRESCU, I, 1, 4. Citea ... șoptind cuvintele unul eite unul, ca școlarii în prezia examenului. GALAN, B. I, 6.**

— Pronunțat: *-zi-uă*. — Pl.: *prezile*.

— Pref. *pre-* + *ziuă*.

PREZLI subst. (Transilv.) Pesmet (I) (măcinat). *Cnrnea astn o frigem în prezli. Com. din BAIA DE ARIEȘ — ABRUD, cf. LEXIC REG. II, 81, MAT. DIA-LECT. I, 88.*

— Pl.: ? — Și: *prezlu* subst. MAT. DIALECT. I, 88.

— Din magh. *prezli*.

PREZLU subst. v. *prezli*.

PREZLUȘ subst. v. *prezbis*.

PREZNÉL s. n. v. *prîsnel*.

PREZOMPTÍV, -Ă adj. v. *prezumptiv*.

PREZOMPTUÓS, -OÁSĂ adj. v. *prezumpțios*.

PREZOMPTIE s. f. v. *prezumpție*.

PREZOMTÍV, -Ă adj. v. *prezumptiv*.

PREZOMTUÓS, -OÁSĂ adj. v. *prezumpțios*.

PREZÓN s. n. v. **prizon**¹.

PREZONÉR, -Ă s. m. și f. v. **prizonier**.

PREZUMĂ vb. I. **Tranz.** (Livresc) A presupune (2); a estima. *Aș putea prezuma... că niște motive personale te face a dori să intri în posesia acestor scrisori.* CR (1848), 14²/73. *Concluziunile marinierilor ti a permis a prezumo că unele d-aeeste oăi în mijlocul oceanului cel mare ajung lo o profunditate de patru mii de stnjenii.* ISIS (1859), 36², cf. GHETIE, R. M., ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL. *Vătămăro este prezumată în cazul nulității exprese, pînă la proba contrarie.* PR. DREPT, 851. ◊ Refl. pas. *Procentul beneficiului net al întreprinderilor comerciale se prezumează a fi egal cu 40%.* LEG. EC. PL. 160. ◊ **Intranz.** (Neobișnuit) A avea o părere bună despre cineva sau ceva. Cf. SCRIBAN, D.
— Prez. ind.: *prezûm* și (rar) *prezomez*.
— Din fr. *présumer*.

PREZUMĂBIL, -Ă adj. (În dicționarele din trecut) Care este de presupus, care poate fi presupus. Cf. PROT.-POP., N. D., LM, ALEXI, W.
— Seris și: (după fr.) *presumabil*. PROT.-POP., N. D. — Pl.: *prezumabili*, -e.
— Din fr. *présunable*.

PREZUMĂT, -Ă adj. (Livresc) Presupus². *Despre absența prezumată.* HAMANGIU, C. C. 38, cf. ALEXI, W., SCRIBAN, D. 1046. *Un futil incident prezumat care lua lo el proporții de tragedie.* RALEA, S. T. 1, 92. *Meloda sa nu putea avea eficacitatea prezumată pentru că nu pleca de la postulatul concordanței necesare a legilor gândirii cu legile naturii.* JOJA, S. L. 9. *Autorul prezumat al uneia din cărțile medievale despre doctorul Faust... își trimite eroul să studieze aici [în Wittenberg].* 1 iunie 1964, 52. *Furio subită... l-a cuprins în fața asasinului prezumat.* ȘTIINȚA, 1967, nr. 7212.
— Seris și: *presumat*. — Pl.: *prezumași*, -te.
— V. *prezuma*.

PREZUMPT, -Ă adj. (Învechit) Presupus². *Mă mir cum se face că pipele, prezumpte antice, ce s-au găsit în Franța... să aibă... forma subțire și ușoară.* ODOBESCU, S. II, 303. *Cauzo este presumpță pînă la dovada contrarie.* HAMANGIU, C. C. 228, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DM.
— Seris și: (după lat.) *presumpt*. — Pl.: *prezumpți*, -te.
— Din lat. *praesumptus*.

PREZUMPTIV, -Ă adj. v. **prezumtiv**.

PREZUMPTUÓS, -OĂȘĂ adj. v. **prezumțios**.

PREZUMȚIE s. f. v. **prezumție**.

PREZUMȚIÓS, -OĂȘĂ adj. v. **prezumțios**.

PREZUMȚIUNE s. f. v. **prezumție**.

PREZUMTIV, -Ă adj. I. (Despre succesori) Care urmează să moștenească, în mod firesc sau conform legii, un bun, un drept, o funcție etc. V. *moștenitor*, *succesor*. *Presumțiul elironom al tronului.* SĂULESCU, HR. II, 310/9, cf. NEGULICI. *S-a seris și la arhiducele Franceze eo elironom prezumtio.* BARIȚIU, P. A. I, 533, cf. STAMATI, D., PROT.-POP., N. D. *Ei vor stărui a se foece inventarul bunurilor succesiunii în prezența credului presumptiv.* HAMANGIU, C. C. 216, cf. BĂRCIANU, ȘĂINEANU, D. U., CADE, DEX.

2. Despre care există presupunerea că este (într-un anumit fel); presupus², (livresc) prezumat, (învechit și regional) *prepus*³ (12), (învechit) *prezumpt*. V. *bănuțit*, *ipotetic*, *închipuit*, *prôba-*

bil. Cf. NEGULICI. *Această epistolă e adresată prezumtivului meu girere.* F (1874), 315, cf. ALEXI, W. *Zărise un portret al ocestuio, executat de Aslan și oferit prezumtioului ministru.* CĂLINESCU, N. I. 55. *Prezumtivo descoperire a ocestoro cro chior mndria ei eeo mai mare.* BLAGA, Z. 113. *Io un tromvoi într-o direcție opusă cartierului său, eo următorii prezumtioi să fie induși în eroare.* V. ROM. octombrie 1964, 93, cf. M. D. ENC., DEX. ◊ *Modul prezumtio (și substantivat, n.) = mod al verbului care prezintă o acțiune ipotetică (în trecut sau în viitor); (rar) mod potențial (II 2). Cu viitorul I al auxiliarului „o fi” urmat de participiul prezent al unui oerb se formează un mod pe care gramaticeii de pe vremuri îl numeau prezumtiv sau potențial.* IORDAN, STIL. 165. *De eele mai multe ori oitorilor anterior are voloare de prezumtiv perfect.* L. ROM. 1953, nr. 4, 45. *La o onoliză moi atentă o faptelor se poate oorbî nu numoi de un mod prezumtio, ci și de o tendință către o conjugare aparte.* SG II, 54, cf. M. D. ENC., DEX.

— Seris și: (după lat.) *presumtiv*. — Pl.: *prezumtivi*, -e. — Și: *prezumptiv*, -ă (seris și *presumptiv*), (învechit) *prezumptiv*, -ă (seris *presomptiv*, PROT.-POP., N. D., ALEXI, W.), *prezumtio*, -ă (seris *presomtio*, NEGULICI) adj.

— Din lat. *praesumptivus*. — **Prezumptiv**, *prezumtio* <fr. *présomptiv*.

PREZUMTUÓS, -OĂȘĂ adj. v. **prezumțios**.

PREZUMȚIE s. f. I. Faptul de a admite în mod provizoriu că ceva este real, posibil, adevărat: ceea ce este admis în mod prealabil drept real, posibil, adevărat: presupunere, supoziție, ipoteză, (rar) *prepus*³, (învechit și popular) *prepus*¹ (1), (învechit și regional) *prepunere* (2). *Adună fărime de știri disparate, unele văzute sau controlate, eele moi multe simple zoonuri sau prezumțiuni.* UVL. COM. IST. II, 26. *Bueuros în gând de a se fi înșelal asupra prezumțiilor.* ARDELEANU, D. 116, cf. CADE. *Didacticismul devine inutil și, prin prezumție, primejdiu.* LOVINESCU, C. V. 34. *Îneordarea reloșilor dintre Rusia și Turcia pîrcou o justifieo aeeste prezumții.* OȚETEĂ, T. V. 123. *Pot să-ți încredințez un secret? odică, propriu-zis, o prezumțiune serioasă?* CĂLINESCU, E. O. II, 147, cf. DM. *La nici unul dintre pașapliști temeiurile credinței n-au rămas întaele..., nu ajung nici mear la un pesimism sistematic, întemeiat pe o prezumție filozofică.* V. ROM. ianuarie 1965, 109, cf. M. D. ENC., DEX. ◊ (Neobișnuit) **Pretenție** (3). *O traducee se eode să se fereasă... de prezumtio de exactitate.* CĂLINESCU, C. O. 269.

2. Sp e e. Concluzie trasă de lege sau de un organ de jurisdicție asupra existenței unui fapt necunoscut și care nu poate fi dovedit direct, ei eu ajutorul altor fapte, cunoscute și conexe. Cf. DDRF. *Prezumțiunile sint eonseceințele ee legeo sau mogistrotul troge din un fapt cuoseut lo un fapt necunoscut.* HAMANGIU, C. C. 298, cf. CADE. *Atitea fenomene sociale core pot fi provocate de eereclător, fără ca prin oeasto să se ealee vreo normă morolă sau oreo prezumție juridică.* D. GUSTI, P. A. 135, cf. SCRIBAN, D., DM. *Prezumția dreptului de proprietate socialistă de stat își găsește suportul în ideea protecției absolute a dreptului de proprietate socialistă de stat.* PR. DREPT, 244, cf. M. D. ENC., DEX.

3. Părere exagerată despre sine, încredere neltemeiată în forțele, în meritele proprii, într-un sprijin venit din afară, în noroc etc. V. *supraestima*, *supraevaluare*. *Vișurile de care trebuie să te ferești mai mult sint prezumția și mndrio.* KOGĂLNICEANU, S. 215. [Sint] *ajunși în oel grad de prezumție, unde oriee critică eti de justă li se pare pornită din invidie.* ALECSANDRI, S. 45, cf. MACEDONSKI, O. IV, 149, DDRF, BĂRCIANU. *Vădeo la tol pasul o prosumțiune nemoipomenitō.* SBIERA, F. S. 29, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Nu poote ovco*

prezumția deșartă să creadă că va avea mai multe batione decât au avut predecessorsii lui. LIT. ANTIMANARHICĂ, 162. Ar fi deci un fapt istoric numai prin prezumția trușoasă de a-l impune atenției. SADOVEANU, o. VIII, 333, cf. SCRIBAN, D. Toată această risipă devine la omul de afaceri prezumție de credit. KALEA, s. T. II, 223, cf. DL, DM. Scriem ... nu pentru că avem neapărat prezumția de a atinge în lucrările noastre desăvârșirea. v. ROM. iulie 1962, 140, cf. M. D. ENC., DEX.

— Seris și: (după lat., fr.) *presunție*. STAMATI, D. — Pl.: *presunții*. — Și: (rar) *presunțiune* (seris și *presunțiune*), *presunții* (seris și *presunție*, PROT.-POP., N. D.), *presunțiune* (seris și *presunțiune*, ANTONESCU, D.), (învechit, rar) *presunții* (seris *presunție*, PROT.-POP., N. D.), *presunțiune* s. f.
— Din lat. *praesumptio*, -onis, fr. *présomption*.

PREZUMȚIOS, -OĂȘĂ adj. (Despre oameni) Care are o părere exagerat de bună despre sine; (despre manifestări ale oamenilor) care exprimă, trădează înfumurare, îngîmfare, aroganță; înfumurat, îngîmfat, încrezut; arogant. *E foarte ambițios și prezumțios, deși se arată mult republican.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 278. *Neștiința și nerozia sînt prezumțioase.* I. POP. L. 71/12. *Nu sînt nici destul de naiv, nici atît de prezumțios ... ca să-mi permit a-mi face iluzii.* GHICA, ap. CADE. *Jurnalul teatral căută să se lupte neîncetat ... în contra șarlataniei acreditate și prezumțioase.* FILIMON, o. II, 274. *Mă tem, slămați colegi, că mă veți crede, după cuvintele mele, uult mai presumțios decât sînt în realitate.* ODOBESCU, s. III, 615, cf. DDIV, BĂRCIANU. *Aceste amestecări premature în politică și această critică presumțioasă rîci la unii politicieni români inima caldă și potoli viul interes.* SBIERA, F. S. 384, cf. ALENI, W., ȘĂINEANU, D. V., CADE. *Din energia unui creator ... de expresie artistică trăiesc imitatori prezumțioși.* LOVINESCU, s. I, 115. *Esti prezumțios și cu toate astea uncoi parcă fi-e rușine de tine însuși.* CĂLINESCU, G. O. 133, cf. DM. *Un tînar trebuie să fie viteaz și superb, în nici un caz prezumțios.* v. ROM. iunie 1965, 21, cf. M. D. ENC., DEX.

— Seris și: (după lat., fr.) *presunțios*. — Pronunțat: -fi-os. — Pl.: *presunțioși, -oase*. — Și: *presunțioș, -oășă* (seris și *presunțios*), (rar) *presunțioș, -oășă* (SCRIBAN, D.), (învechit) *presunțioș, -oășă* (seris *presunțios*, NEGULICI), *presunțioș, -oășă* (seris *presunțios*, PROT.-POP., N. D.), *presunțioș, -oășă* (seris *presunțios*, ARISTIA, PLUT.) adj.

— După lat. *praesumptuosus*, fr. *présomptueux*.

PREZUMȚIUNE s. f. v. *presunție*.

PREZUSFIE s. f. v. *presustiv*.

PREZVITERĂ s. f. Soția prezbiterului. *Ne lumînează și pre noi, robii lui Dumnezeu, prezviterul Mafiei și prezvitera Anastasia (cca 1800—1820).* ȘEZ. XVIII, 7. *Și părintele Trimia Iluș și prezvitera Maria acum-a bătrîni.* SADOVEANU, D. X, 529, cf. SCRIBAN, D. 1011, D. M. *Mare năcaz mai am prezvitera părintelui.* ȘEZ. V, I.

¹ — Pl.: *prezvitere*. — Și: *prezhiteră* (DM), *presviteră* s. f.

— Din ngr. *πρεσβυτέρα*.

PREZVITERIĂN, -Ă adj., s. m. și f. v. *prezhiterian*.

PRI prep. v. *pe*.

PRIABONIĂN subst. Etaj superior al coceanului din regiunile alpină și mediteraneană, caracterizat prin numuși, cehinide, lamelibranhiate, gasteropode etc. Cf. LTR², M. D. ENC.

— Pronunțat: *pri-a-bo-ni-an*.

— Din fr. *priaboulen*.

PRIĂN, -Ă adj. v. *prian*.

PRIĂN, -Ă adj. (Popular; despre animale, mai ales despre boi și vaci) Care are părul cu pete sau cu dungii de altă culoare față de rest, de obicei albe. V. Bălțat, pestril, tărcat. Cf. GHICA, II, 289, DDIV, DAMĂ, T. 28, GHITIE, R. M., ALENI, W., TRIG, ȘĂINEANU, H. U., CADE, DM, DEX, II II 26, 79, 117, 131, 143, IV 9, XII 274, XVIII 103. *Acesta a legat repede boul de-a curmezișul ușa, că de departe să părea că este prian.* SBIERA, P. 240. *Bou bălțat, Bou prian, Cu jugu de leuștean.* ȘEZ. XIII, 12. *Vaca care s-ar goni în săptămîna asta, face vișel florin (prian).* MUSCEL, II, cf. CHEST. V 76/6, ALRM SN I II 179/386, A III 3, V 2, 15, 16, VI 3, 9. *Un porc prian.* MAT. DIALECT. I, 188. *Am o vacă priană, La tot satul dă hrană (Moara).* SBIERA, P. 320. *Au o vacă priană, Toată noaptea paște-u potană (Luna).* CADE.

— Pronunțat: *pri-an*. — Pl.: *priani, -e* și (regional) *prieni, -e* (TRIG, II II 26). — Și: (regional) *priăm, -ă* adj. ALR I 1492/388.

— Prin + suf. -an.

PRIAPÍSM s. n. (Med.) Stare de erecție prelungită anormal, dureroasă a penisului, născută fără apetit sexual și adesea neurmată de ejaculare. *Să naște priapismos din ruperea vinelor mîdularilor.* MEȘT. DOFT. II, 81⁷/13. *Priapism se zice palma trupească ce se întimplă la barbați, cînd mîdulariul lor de-a purure se irită și se turtosează.* CORNEA, F. I, 136/18. *Acesta este un mijloc prețios de a triumfa de lovirele nimfomaniei, priapismului și satiriasci.* MAN. SĂNĂT. 106/21, cf. BIANU, D. S., D. MED., DEX. ♀ Fig. *Mă tulbură că nici măcar cuvîntul „înșelăciune” nu caracterizează starea de priapism dezgustător a cetățenilor tăi.* ARGHEZI, B. 20.

— Pronunțat: *pri-a-*. — Și: (învechit, rar) *priapismós* s. n.

— Din fr. *priapisme*. — *Priapismos* < ngr. *πριαπισμός*.

PRIAPISMÓS s. n. v. *priapism*.

PRIĂR subst. sg. v. *prier*².

PRIĂTEN, -Ă s. m. și f. v. *prieten*.

PRIĂTIN, -Ă s. m. și f. v. *prieten*.

PRIĂTNIC s. m. v. *prietaie*.

PRIĂR s. n. v. *proof*.

PRIBĂG, -Ă adj., subst. v. *pribeag*.

PRIBĂGÊL s. m. v. *pribegei*.

PRIBĂGÎ vb. IV v. *pribegei*.

PRIBĂGÎE s. f. v. *pribegie*.

PRIBEĂG, -Ă adj., subst. I. Adj., s. m. și f. (Aslăzi rar) Refugiat; emigrant; exilat. *Și intră Israel în Eghiptu și Iacovu pribeagu fu în țeara lu Hamu.* PSALT. 220, cf. CORESI, PS. 291/2. *Grecii nu putură răbda rușinea și doseda, ce se adunară toți mai marii de sfătuiră, și aleaseră pre un pribeag de-l chema Ti-verie.* MOXA, 377/31. *Auzindu de căia pribeგიi cari era fugiți priur-alle fări de nevoia Iancului Vodă, cu dragoste s-au întorsu la domnu său, Pătru Vodă.* URECHIE, L. 201. *Legat-au la areastă locuală de pace să nu să priimască nici deintr-o parte pribeგიi și fugarii.* N. COSTIN, L. 306. *Au strînsu cîțiva boieri moldoveni ce era tu țara Muntenescă pribeგი.* NEGULICE, L. 102. *Au venit acei boieri pribeგი cu oaste, pre gura Praovei și au avut război mare.* ANON. CANTAC., CM I, 117, cf. ANON. CAD. *Sunt pribeგი tu țara Moldovii (a. 1706).* IORGA, S. D. IV, 72. *În locu-i veni Hasan pașa ... cu niște domni și boieri pribeგი din țara Românească.* BĂLCESCU, M. V. 88. *Corespondend-i-se cu*

boierii pribegi, lotărlă peira lui. NEGRUZZI, s. 1, 114. *Ursca... E de peste Milcov pribeg misterios.* ALEXANDRI, POEZII, 284. *Acola periră, luplindu-se vitejește, lăuda elucearul și mulți alți oameni dintre pribegi.* ODOBESCU, s. 1, 116. *Astfel umblă fiul împăratului din feară în feară, ca și un pribeg.* ISPIRESCU, l. 367. *Nu trece însă mull și inversunării pribegi reintră în feară.* XENOPOL, l. R. V, 19. *Sat diu margine de codru... Ursitoarele rele scris-un Tați voinicii să te lasă și-au orinduit să fie Un pribeg din orice casă.* GOGA, p. 129. *O soră mai mare a ei, Săfta, lincea pe un pribeg muntean, Ivășeo pîcăbul.* BUL. COM. IST. 1, 211. *În crud exil, pribeg prin țări străine, Visci olunei o vastă trilegie.* TOPÎRCEANU, n. 89. *Rîndim culnie la toți pribegii într-o vîgăună pe melul Sirdului.* GALAN, z. R. 283.

2. Adj., s. m. și f. (Persoană) care umblă (rătăcind) din loc în loc, rătăcitor; (persoană) care a venit din altă parte și s-a stabilit într-un (anumit) loc, străin, venetic. (Învechit și regional) nemernic (H). V. hoinar, pelerin. *Domnul brăncește pribegii.* PSALT. 303, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., DRLI, CLEMENS. *Pământii sub urmașii lui Droșo petrecu o viață primivă, și traciul lor tucil, petricel..., a ună lingă ei pe pribegii lor frați.* NEGRUZZI, s. 1, 271. *Și damrecte, pribeg, puțat din loc în loc, E timp să fugi cdilna în casa lui Moșe.* ALEXANDRI, T. II, 82. *Cum n-oi mai fi pribeg De-a lunii înainte, M-or troieni un drag Aduceți aminte.* EMINESCU, o. 1, 216. *Mă cuprind gânduri nebune și umblu pribeg prin lume.* SLAVICI, s. 1, 101. *El vede înă că tot ce-i mai rămune să facă e să plece pribeg în lume.* GHILIA, ST. CR. II, 175. *O, dac-au fost ca sa te duci în lumea tristelor năluci, De ce, frumosule pribeg, Ai mai trecut al vieții prag?* BILDICIANI, p. 74. *Dar dînsul vrea să iasă prin vopșe și furtună, S-ergeră fără furtă, nebun, un om pribeg.* COȘBUC, p. 1, 141. *De-ar ocoli cu anii pînanturile toate, Să fugă de el însuși nici un pribeg nu poate.* CÎRNA, p. 69. *Primiți, primiți la vatra noastră Să lădinească și prigeabul.* IOSIF, PATR. 55. *Moi îi oare minte, frumoașă pribegă, Acele noști clare în aur scaldate?* PETICĂ, o. 76. *Uite bobii, fata maichii... Cu dragoste-oratăl ei pribeg pe drum de scară.* EFTIMIU, l. 29. *Prin ce tunuri rătăcești Pribegă?* TOPÎRCEANU, o. A. 1, 165. *La murginea cîmpiei, se arătasă oameni pribegi.* SADOVEANI, o. VIII, 351. *Pribeg, cum sint, Mă simt azi cel mai singuratul suflet și străbătut de-a vînt alerg.* BLAGA, POEZII, 41. *Pînă la sfîrșit, soarte se imblinzise și nu se arătasă vitregă cu orșanul descult și pribeg.* C. PETRESCU, A. R. 189. *Semăna eu o figanăcă pribegă, cu safo arsă de vînturi și plai.* PRIDA, M. 174. *Numa ce răsună-n cale Chiot lung de către vale și-n lumina răsflată Un pribeg mi se arată.* DEȘLIU, m. 46, cf. A V 15, 18. *Dorule, copil pribeg, Mull mi-ști greu, dar mull mi-estii drag.* FOLC. TRANSILV. II, 63. ◊ F i g. *Ai știut că viața întreagă Trista-mi inimă pribegă Tot pe tine te-a iubit?* EMINESCU, o. IV, 53. *Așa, ca o poveste pribegă și măiastră, Cumplut vînt de iarnă îni cîntă la fereastră.* DIMETRESCU, o. 59. *Prin codru trecînd, Pribegul vînt Se duce, cîntînd Funebru-i cînt.* NECULIȚĂ, T. D. 68. *Prin popolul vecurilor negre N-a-a luminat cărările pribeg.* GOGA, p. 28. *Cine-mi luminează prațul? Este inima fierbinte... Este dorul meu, pribegul.* CÎRNA, p. 139. *Și din gură-n gură-acum, Umblă doina cea pribegă.* IOSIF, v. 114. *Poeme dulci de vise, poeme de petale, Ce mor în tremurarea din mintea-ne pribegă!* PETICĂ, o. 72. *Pe prichicil cuplorului moș Costan șade pîernicil și tăcut, cu privirile pribeg, eu gîndurile cine știe unde.* REBREANU, XV, 136. *O, gînd amar... singurătăți, Pribeg seri de primăvară, Parfumuri ce se due pe vînt.* BACOVIA, o. 166. *Faima și admirația din jurul meu ar putea — pentru cine știe ce iuină pribegă — să-mi prefacă abruzul și să-mi seacă slujenia.* GALACIION, o. A. 1, 42. *Ziua de ieri... S-a pierdut nepuțincoasă și pribegă.* ARGHEZI, VERS.

195. *Cînd horese lorea pribegă Toate oile mă-nțrebă.* FOLC. TRANSILV. I, 270. ◊ (Prin analogie) *Și ială cole-n ceruri pribegile din lume, Cucoarele în șiruri zburînd spre orizont.* ALEXANDRI, POEZII, I. *Sportei cîinii pribegi prin canale.* BACOVIA, o. 21. *Cîinii pribegi rătăceau în amurg.* FIUNZĂ, z. 71. *Iată se-nlaarseră cînduri pribeg.* *Vislînd agale larguri de cicoare.* DELIU, G. 29. *Toamna, pasărea pribegă nu mai este egălată de figurile impercherii.* VÎN. PLESC. noiembrie 1961, 11.

3. Adj. (Despre viață, mod de trai etc.) Care este specific omului pribeg (2), care se desfoară meru în altă parte, din loc în loc. *Era... Strînsi Țiganii cu mic și cu mare, Părăsindu-și viață pribegă.* BUDAI-DELEANU, T. 79. *N-am să te-nțreb de unde vii, Nici de ce îi-s zilele pribeg.* V. ROM. august 1962, 14.

4. Adj. (Despre ființe sau grupuri de ființe) Care s-a desprins de colectivitate, care s-a depărtat de ceilalți; singur, răzleț (H); stinger. *El se inspiră de a cînta amorul și gloria, nu în zgomotul orașelor unde cite o privighetoare pribegă, în alee trase cu sfaoră, sloboade niște sonuri tinjitoare.* NEGRUZZI, s. 1, 197. *Mari petroaie sure și nurgi, unele grămădite la un loc... attele răsipite prin livezi ca vacile cînd pase peșce.* ODOBESCU, s. III, 195, cf. DM, M. D. ENG., DEX. ◊ (Despre lucruri, plante etc.) Izolat sau situat la distanță de altul ori de alții; răzleț (H). *Prin cîteva spărturi de nori de-abia se zărea cite o stea pribegă.* XENOPOL, ap. TDRG. *Codrul o ascultă, cîntînd povestea bledului pribeg.* BASSARABESCU, v. 52. *Unul plîngînd, a lectină pribegă Pe rana ochilor se-nceagă.* ARGHEZI, VERS. 368.

5. S. m. (Regional, mai ales în Maram. și Transilv.) Haiduc. *Deci catană-n șircag, Mai bine-n codru pribeg.* ALEXANDRI, p. p. 291. *Du-mă, raibule, pribeg C-oi mînea frunză de șag Și-oi iubi ce mi-o fi drag.* TEGODOBESCU, p. p. 350, cf. T. PAPAIAGI, M. 159, 230. *Pribegii o vrul să ia stîna de la fată.* ARH. FOLK. I, 163. *Cîobre o fost on pribag diu Batarci și nu s-a dat prins la panduri.* ib. VI, 213. *Cine m-a săcut pribeg, Pîta și frunza de șag, Pîta și dor de cel drag.* FOLC. TRANSILV. I, 153. *Duce-m-aș să fiu pribeg, Cu pușcă și cu băltag.* ib. II, 568.

— Pl.: pribegi, -ge și (învectat) pribegi, -ge (BIBLIA 1688, 56¹/31). — Și: (învectat și regional) pribăg, -ă adj., subst., (învectat) priveg, -ă (CLEMENS), prebeag, -ă (CORESI, ps. 291/2), (regional) pribliag, -ă (ȘEZ. III, 86), pribleag, -ă (A V 15) adj., s. m. și f.

— Din v. sl. прѣбѣга.

PRIBEGEL s. m. (Maram.) Diminutiv al lui pribeg (5). *Sub cel corei de păducel Șede mindru pribăgel.* *Mindra șede lingă el.* ȚIPLEA, p. p. 88, cf. T. PAPAIAGI, M. 104, 230. *Șede-ș mindru pribăgel, Sup cel corj de păducel.* ARH. FOLK. I, 166.

— Pl.: pribegel. — Și: pribăgel s. m.

— Pribeg + suf. -el.

PRIBEGÍ vb. IV. Intrans. I. A-și părăsi sau a fi obligat să-și părăsească familia, rudele, locul natal, țara pentru a se refugia în alt loc, în altă țară; a trăi într-un loc străin, într-o țară străină unde a fost obligat să se refugieze. V. refugia, emigra. *Și pribegi... la Menelau.* MOXA, 352/21. *Ave-salom cînd ucise pre frate-său, pre Avron, și pribegi de frica tătăne-său.* VARLAAM, c. 208. *Acestu Pătru Vodă dăca au pribegitu în Țora Ungurească de nevoia vîru-său... n-au săcut zăbavă mullă.* URECHE, L. 77. *Aceste toate nepuțindu-le suferi boierii... s-au sfătuit pre taină să pribegescă.* N. COSTIN, L. 556. *Moșiile ceaurului le-au dat Mihai-Vodă altor boieri, streini, iar nu neamului său, dîcînd că eite ce-au pribegit eu mosculii au venit o împărăție și s-au hainit cu domnu cu tol.* NECULCE, L. 298, cf. ANON. CAR. *Fugînd să pribegescă, el fugi pîn'în codrii Ciucului.* ANON. CANTAG., CM 1, 134. *O seamă de boieri, vîzînd*

omortrea acelor doi boiari mari, ou pribegit în Țara Ungurească. R. POPESCU, CM I, 282. Oarecînd, pribăgisă Alexandru Fariz de la Troada și mearșă la Meneleau craiul. ALEXANDRIA (1794), 75/17. Au pribegit la unguri. ȘINCAL, BR. II, 13/13. Boierii sînt hotărîși a pribegi la unguri. NEGRUZZI, s. I, 139. Maartea lui Arbore, pe care boierii o socoteau nedreptă, cu fiind făcūlă fără judecată, împinse pe mulți din ei să pribegescă în Polonia. XENOPOL, I. R. IV, 223. Șaful cel fînăr a pribegit la Bizanț. SADOVEANU, O. XI, 591. cf. X, 106. El cu domnul se-uvrăjbea și călure pribegea Pe drumul Bugeacului ..., I. A. saraiul hanului. ALEXANDRIU, P. P. 179. ♦ TRANZ. I. fact. Omorînd pe-al meu părinte, din Argos mă pribegesci. BELDIMAN, O. 96/10. ♦ (Prin lărgirea sensului) Ciubuc Clopotarul, tot din Ardeal, știa puțină carte ca și mine și apoi a pribegit de-acolo ca și noi. CREANGĂ, A. 19. Cînd s-a pulut țirli, a pribegit din sat. SADOVEANU, O. VIII, 537. ♦ (Prin analogie) Albinele ... sau se întoarnă în coșnița cea părintească sau pribegesc. ECONOMIA, 186/9. Cîrdurile de cocoare ... Pribegit-au urmările de al nastru jălnie dor. ALEXANDRIU, P. III, 7. Nu mai slut pe luncă flori, Văile-s deșarte; Țipă cîrduri de cocori Pribegind departe! IOSIF, P. 52. Spre toamnă ... [berzele] pribegau spre fărături colde. SADOVEANU, O. V, 415.

2. A rătăci, a colinda din loc în loc (neavînd o așezare statornică), a umbla de colo pînă colo. V. hoinări, peregrina, vagabonda. Și toți țiganii de aci prin foră Pribegind, iară să imprăștiar. BUDAI-DELEANU, Ț. 421. Tîlu pribegind și fiind iarnă și scumpeate mare nu i-au umblat prea bine. BĂBAC, T. 37/28. Căci, zicea el, că pribegesc nu știu de cît timp. ISPIRESCU, I. 123. Taată noaptea argintată Pribegînd pe drum m-am dus. PETICĂ, O. 49. După sfatul medicilor, a pribegit prin citeva localități climaterice. GALACTION, O. A. II, 310. Încunju-roi fările toate și de bine n-avut parte; Că de mic am pribegit. Tot în streini am trăit. POP., ap. GCR II, 233/24. El s-a vorbit cu diaconeasa, Mult evlarioasa, Ca ei să hăiuască și să pribegască La călugărie, Viață prin pustie. TEODORESCU, P. P. 31. Cum ai venit, drogul talei, unde ai pribegit, unde ai trăit așa de bine? RETEGANU, P. V, 6. ♦ Fig. Mă văd fără veste pribegînd pe răzorele literaturii. ODOBESCU, S. III, 12. Mîntea-i neprișnită pribegea pe așurea. VIANUȚĂ, O. A. I, 118. Tată, Pralovișan vule, Ca și tine-o alintat, Pribegînd cu doru-i volnic! COȘUȚA, P. I, 168. Gîndurile pribegeau spre căminurile părintești. SADOVEANU, O. II, 99. Gîndul nu cuprînsese forma ce pribegea prin locos. PILLAT, P. 16. ♦ (Prin analogie) Puțin vite ... pribegeau ziua pe măturile girlei. ODOBESCU, S. I, 148.

— Prec. ind.: pribegesc. — Și: (învechit și regional) pribegji, (învechit) pribăgi, prebegi (DRLU), (regional) pripăgi (ȚIPLEA, P. P. 114), pripăji (VÎRCOL. V. 98) vb. IV.

— V. pribeg.

PRIBEGÎE s. f. I. Părăsire a familiei, a rudelor, a locului natal, a țării pentru a se refugia, a se stabili în alt loc, în altă țară; p. ext. viață dusă într-un loc străin, într-o țară străină (unde a fost obligat să se refugieze); timpul cît cineva duce această viață; stare, situație a pribegului (1); (rar) pribegire (1). V. refugiu, emigrare, migrație, emigrație. Cf. pribegi (1). Au fast clemat înapoi din pribegie și au venit în Asia. N. TEST. (1618), 191^v11. Să-întoarcă pogubele ce au avut în pribegie. NEULCE, I. 290. Sosise Grigorie Vodă din pribegia lui de la Vinția. R. POPESCU, CM I, 411. cf. ANON. CAR. Toți boierii Țării Românești cari scăpaseră de moarte și pribegie ... începură a se aduna, a se sfătui. BĂLCESCU, M. V. 27. Femeile cîntau patria depărtată și durerea pribegiei. Russo, s. 135. Fugise în pribegie. ODOBESCU, S. I, 160. După ani de pribegie, Teofil se-ntoarse-n sîrșit în țară. ANGHIL-IOȘIF, C. I, 13. cf. IDRO. Dintre boierii timpului nu creu numai etjiva

care trecuseră în pribegie cu Petru-Aran Vodă. SADOVEANU, O. XII, 254. Strein în pribegie, pătînd și venetic, Erai cît o fărîmă de fulg și de nimic. ARGHEZI, VERS. 381. Întors din pribegie, el a cumpărat casele de pe Podu Mogoșoaii, unde a făcut un adevărat club literar, progresist. CAMIL PETRESCU, O. I, 309. Cetatea ... cunoaște o pribegie în masă. II. DAICOVICIU, D. 96.

2. Faptul de a rătăci, de a colinda din loc în loc (neavînd o așezare statornică), de a umbla de colo pînă colo; p. ext. timpul cît cineva rătăcește astfel. viață, stare, situație a pribegului (2); pribegie (2). Cf. pribegi (2). Toamă istoricea părinților lui tot ce pășise în pribegia lui. ISPIRESCU, I. 331. Într-o zi o luă razna, p-un pept de mușcel ... Și simțea în astă zi de pribegie o nedomirire, încît suia către eulmea dealului, fără a lua în seamă civlinii și rugii. DELAVRANCEA, S. 27. Venisem la secolul cu hotărîrea să stau cîteva zile, fără să pun la socotală firea mea nestatornică și iubitore de pribegie. HOGAȘ, DR. I, 257. Canonul meu îmi cere pribegie, sărăcie, vînt și ploaie. GALACTION, O. A. I, 378. Mișnita lumc te alese lată. Așan-rudă-n pribegie fie, Cere culcuș un colț de-impărăție. ARGHEZI, VERS. 338. La douăzeci și șase de ani, sint ior pe drumuri, nevoit să reiau toiagul pribegiei. T. Iunie 1964, 21. Cîuma-i prinde și-t amoară! ... Ducă-s-ar în pribegie! ALEXANDRIU, P. P. 36. Mă duc, măică-n pribegie, Că m-e inima pustie. TEODORESCU, P. P. 625. Arz-o focu miliție Că ne duc-e-n pribegie. ȘLZ. V, 89.

— Pl.: pribegii. — Și: (regional) pribăgi s. f.

— Pribeg $\rightarrow$ suf. -ie.

PRIBEGIRE s. f. I. (Astăzi rar) Pribegie (1). Cf. pribegi (1). Pribegirea aceasta ... mîntatește pe norodul meu. BELDIMAN, S. P. II, 26/18. Rădăci Moisi prin Deșertul Arabiei 40 ani, pînă cînd murind bătrînu fiii selăvici născuți sub giugul egiptean, rămăseră tînetii, fiii slobozenici, născuți în deșertul pribegiei. SAULESCU, NR. I, 16/16. După pribegirea domnului Dimitrie Cantemir, Moldavia rămăsesse într-o stare tulburată. NEGRUZZI, S. I, 179. cf. I. M. DDRF, DL, DM.

2. Faptul de a rătăci, de a colinda din loc în loc (neavînd o așezare statornică), de a umbla de colo pînă colo; p. ext. timpul cît cineva rătăcește astfel. viață, stare, situație a pribegului (2); pribegie (2). Cf. pribegi (2). Cf. DRLU, LB. Te rog, mază mingioasă ... Pică-mi pușintică miere ... Să pot cînta cu simțire A lui Argheș pribegire. BĂBAC, A. 5/13. Într-o zi însă, cum se tutorea acasă din pribegirile lui prin nuuși ... văza ... un om ce-l aștepta în ușă. I. NEGRUZZI, S. III, 259. Parcă i se linișteseră gîndurile de pribegire. SADOVEANU, O. V, 160. În anîndouă cazurile ni se înfașează pribegirea lui Argheș, adică a omului care pleacă să-și caute fericirea. L. RÔM. 1959, nr. 2, 66.

— Pl.: pribegiri. — Și: (învechit, rar) pribigire, pribegire (DRLU) s. f.

— V. pribegi.

PRIBEGIȘTE s. f. (Învechit, rar; cu sens neprecizat, probabil) Adăpost, întăritură, fortificație. Să murgă le Leros și acela să facă zid, să le fie pribegiște. HERODOT (1645), 312.

— Cf. pribeg.

PRIBEGÎE, -Ă adj. (Astăzi rar) I. Care își părăsește (sau este nevoit să-și părăsească) familia, rudele, locul natal, țara spre a se refugia în alt loc, în altă țară; care trăiește într-un loc străin, într-o țară străină unde a fost obligat să se refugieze. Cf. pribegi (1). Oblîcînd din nou despre sosirea haicilor pribegii, cu oaste, Cîhajta ... nu se turbură prea mult. ODOBESCU, S. I, 115. cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂIȘEANU, D. U. DL, DM. ♦ (Substantivat) Sînt bine

incredințat că peste vreo câteva perechi de ani trebuie să-mi dobindese deplină dreptate și să aduc pe pribegita la armă so. pn. DNAM. 165 ♦ (Prin analogie) Acorduri rătăcite din imnul părăsit... Căzură greu ca stoluri de păsări pribegite. PETICĂ, o. 58.

2. Care rătăcește, colindă din loc în loc (neavind o așezare statornică); (rar) pribegitor. Cf. pribegi (2). Cf. DRLU. Pe lângă mese lungi, stătea posomorită, Cu fețe-nțunecoase, o ceată pribegită, Copii săraci și sceptici ui plebei proletare. EMINESCU, o. 1, 56. Acolo, în trecere, la Brașov, Călița-s-a flăcăul pribegit. BENIUC, v. A. II, 119. Și na canose unde m-am oprit Ca un nemernice pribegit. MARIAN, i. 312. ♦ Fig. Din piept amoru-ți pribegit S-a stinge-n trista-i scară. F (1888), 507.

— Pl.: pribegiți, -te. — Și: (regional) pripăgiți, -ă adj. ȚIPLEA, p. p. 114.
— V. pribegi.

PRIBEGITŌR, -OĂRE adj. (Rar) Pribegit (2). Cf. pribegi (2). Cf. DRLU, DL, DM. ♦ Fig. Un vint pribegitor în parc Bătea-n frunziș ductul. COȘBUC, p. II, 221. Și, pribegitori, azi, unde-s Ochii văzători a toate, Să imbrățișeze-ntr-oagă Vraja firii fermecute? GOGA, p. 130. (Substantival) Să-ți vei pe aripile vieții zborul Spre neamul tău, spre el, pribegitorul, Și l-ai vedea cum pâinea și-o mănincă Gemind... din fărâm în fărâm de lume. NECLUȚĂ, Ț. D. 19.

— Pl.: pribegitori, -oare. — Și: (învechit, rar) pribegitor, -oare adj. DRLU.
— Pribegi suf. -tor.

PRIBEJĂ vb. IV v. pribegi.

PRIBELNIC. -Ă adj. (Neobișnuit) De pribeg (2). Sus, soarele... A poposil în drumul lui pribelnic. GOGA, POEZII, 161.

— Pl.: pribelnici, -ce.
— De la pribeg, cu schimbare de suf.

PRIBIGIRE s. f. v. pribegire.

PRIBLĂG. -Ă adj., s. m. și f. v. pribeg.

PRIBLĂG. -Ă adj., s. m. și f. v. pribeg.

PRIBŌC s. n. v. priboi¹.

PRIBŌI¹ s. n., s. m. (Atestat prima dată la ANON. CAR.) I. S. n. I. Unealtă de oțel în formă de bară, cu unul dintre capete conic, care servește la perforarea sau la lărgirea găurilor în table, plăci metalice, curele etc.; dorn, (regional) jugaslău, licaslău, găurar, găumitor, pătrunzar. V. dușlag. Cf. CIHAC, II, 290, DDFE. Priboi sau dușlag (cu cari se găurea cercurile de fier). DAMÉ, T. 87, cf. ALEXI, W., TDNG. Priboiul, numit și dușlag, este un cui de oțel tronconic cu care se priboiește, adică se fac găuri cercurilor de fier la bobouee și re a le prinde (fixa) în nituri. PAMFILE, I. C. 161, cf. ȘĂINEANU, D. C., CADE. Priboiul servește pentru găurirea tablelor subțiri și lărgirea găurilor date tablelor mai groase. IOANOVICI, TEHN. 214. Niște zăvoare acționează asupra priboielor cari trebuie să perforze. IONESCU-MUSCEL, TES. 393, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEN, II I, II, III, IV, VII, X, XIV, XVI, XVIII, ȘEZ, V, 119, COM. SAT. V, 120, ALRM SN I h 365, A v 15.

2. (Prin nordul Mold.) Unealtă cu care se fac găuri în pământ pentru semănatul porumbului. Cf. ALN II 5 046/414, 537. ♦ (Regional) Par scurt, așezit la un capăt, cu care se fac în pământ găuri în care se introduc stâlpii unui gard (Andrieșeni — Iași). Cf. SCL 1973, 43.

3. Pană¹ (II I). Com. din ȘTEFĂNEȘTI DE JOS — BUCUREȘTI.

4. (Prin Bucov.) Piron gros și scurt care se bate în buștean, iar sub capătul rămas liber se pune

ceallăul", întrebuințat mai ales la căratul buștenilor. Cf. LEXIC NEG. 107.

5. Unealtă în formă de băț lung terminat la unul dintre capete cu un fel de măciucă, cu care se bat icrele pentru a le curăța de piele. Curățirea de piele se face ca un instrument simplu numit în Delta priboi. ANTIPA, p. 706, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEN.

♦ Un fel de ciur din sîrmă împletită folosit de pescari pentru curățatul de piele al icrelor de morun. Cf. CADE, SCRIBAN, D., DM.

6. (Prin Bucov.) Soluție de pilitură de sulfat de cupru dizolvată în apă, folosită în medicina populară pentru vindecarea fracturilor. Cf. ȘEZ, V, 119.

7. (Învechit și regional) Coastă foarte înclinată, periculoasă la coborît; deal noroios. La 1650 Stanciu și Dragomir vind o delniță în sat... cu șase locuri, unume: a) tu iaz, b) la gardari, c) sub priboi, d) după sul..., e) în grindul lui Dan, f) lângă rtu. PANAITESCU, o. Ț. 166, cf. L. NOM. 1975, 335, H XVII 7, DENȘSIANU, Ț. H. 56. Ajunseră la valeo apii, la un priboi, lângă un janc. PLOȘOR, c. 48, cf. id. v. o. 13. ♦ (Regional) Stîncă abruptă pe malul unei ape curgătoare. Cf. CADE, SCRIBAN, D.

8. (Regional) Loc (la cotul unei ape curgătoare) unde apa izbește în mal; (regional) priboină. Cf. SCRIBAN, D.

9. (Regional) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. Cf. SILVASTOS, N. 282, DM, DEN.

II. S. m. (Bot.) I. Numele mai multor specii de plante erbacee din familia geraniaceelor: a) plantă cu frunze plăcut mirositoare și cu flori mari, roșii, rar albe și cu fructe cu valve, care crește în locuri pietroase, fiind cultivată uneori ca plantă decorativă și folosită ca plantă medicinală; (regional) banat, cumătră, mușcată¹ (e), floarea-raiului, floarea-vinului, floarea-viorii, laba-giștii, pliscu¹-cocoșului (e), poală-sfintei-Marii (f) (Geranium macrorrhizum). Cf. MARIAN, s. R. II, 277, GRECESCU, FL. 135, PANȚU, PL., BONZA, D. 76; b) Geranium rotundifolium. Cf. BORZA, D. 77; c) (regional) pălăria-cucului (Geranium phaeum). Cf. PANȚU, PL., BORZA, D. 76; d) (regional) ciocul-berzei (Geranium lucidum). Cf. CADE, BONZA, D. 76; e) (regional); și în sintagma priboi căpșec, BORZA, D. 77) năprasnică, v. năprasnic (II 2) (Geranium robertianum). Cf. CADE, BONZA, D. 77. La grinzii sînt chiști de bosioc..., leoșlean și priboi. LIUBA-IANA, M. 99, cf. H XVII 7, 91, XVIII 168. Să-l cauți prin... munți și păduri, prin poienile de iederă, de semeuc..., de priboi. POP., ap. GCR II, 342. Frunză verde de priboi, Auzi, lele-un pișgoi. MARIAN, o. II, 151. Foaie verde de priboi, Să vii neico-n sărbători, C-a-re taica șose boi. HODOȘ, c. 37, cf. ȘEZ, XV, 110. Foaie verde de priboi, Mîndro, ce nu murcam noi, Cînd ne plimbam prin zăvoi. I. CN. I, 89. Frunză verde di priboi, Ce ne-om face, nit-drule, noi. ȘEZ, XIX, 107. ♦ Priboi sălbatic = buchel (Geranium pusillum). Cf. PANȚU, PL., BORZA, D. 76.

2. (Regional) Pliscu-cocoșului, v. pliscu¹ (I) (Erodium cicutarium). PANȚU, PL., CADE, BORZA, D. 65.

3. (Regional) Bobornic (Veronica beccabunga). Cf. BORZA, D. 178.

— Pl.: (I) priboaie și (II) priboi. — Și: (regional) priboc (II IV 133, IX 310), pribon (ALMNSN I h 365/192), priboi (ANTIPA, p. 706), briboi (ALRM SN I h 365) s. n.

— Din bg. пробои.

PRIBOI² vb. IV. TRANZ. I. A găuri, a perfora sau a lărgi o gaură cu priboiul¹ (I I). Cf. DDFE, ALEXI, W., SCRIBAN, D., DL, DM. ♦ Refl. pas. Priboiul... este un cui de oțel tronconic cu care se priboiește, adică se fac găuri cercurilor de fier la bobouacc. PAMFILE, I. C. 161.

2. Fig. (Prin nord-estul Olt.) A ținti cu ochii, a fixa (pe cineva sau ceva). Cf. CIAȘANU, v. 191.
— Prez. ind.: *priboiesc*.
— V. *priboi*¹.

PRIBOIAȘ s. n. (Regional) Diminutiv al lui *priboi*¹ (1 I). Cf. DL, DM, DEX. *Chimiragul mi-l vărsa, Priboișul mi-l lua, Gălbinași că-mi găurea*. MAT. FOLK. 47.

— Pronunțat: *-ba-iaș*. — Pl.: *priboiașe*.
— *Priboi*¹ + suf. *-aș*.

PRIBOINĂ s. f. (Regional) *Priboi*¹ (1 B). Cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *priboinae*.
— Din rus. *пробойна* „gaură, spărtură”.

PRIBOINIC s. m. (Bot.: regional) *Dumbravnice* (*Melittis melissophyllum*) (Turcu Roșu—Cisnădie). Cf. BORZA, D. 110.

— Pl.: *priboinici*.
— *Priboi*¹ + suf. *-nic*.

PRIBOIRE s. f. (Rari Acțiunea de a *priboi*². Cf. DDBF, DL, DM, DEX.

— Pl.: *priboiri*.
— V. *priboi*².

PRIBOLÎ vb. 1V. Refl. (Mold. și Bucov.) A se vindeca, a se însănătoși; a se întrema, a se înzdrăveni; a se imunita. *Oaia... pribolindu-se scapă de mârșat*. I. IONESCU, D. 403, cf. TDRG. *Calului nu i-i înai răa. Dar nu-l puteu trimete săptămîna asta. Trebuie să-l priveghenți pînă ce se pribolește*. SADOVEANU, O. XVIII, 670. *Papuru erede că cioclii, în timp de boală se pribolesc*. SCRIBAN, D., cf. DM. *Vita bolește cit bolește, ș-apai se pribolește*. ȘEZ. IV, 128. *Porcul... dacă-l brînzîni din belșug se pribolește și scapă*. I. CB. II, 299. *Vitele însă nu se măi priboleau*. ȘEZ. XVIII, 196, com. din STRAJA—RĂDĂUȚI. ALRM 11 h 196, ALR II/1 h 125/551, A V 2, 15, 16, 19, 20, VI 4, 9, 31, 33. *Multe boli am unai bolit. Din toate m-am pribolit*. FOLC. MOLD. II, 512. ♦ Fig. *După ce se va priboli lumea de ligoarea la care se află, a grîit hatmanul sârbiud cea din urmă piecătura și privind păhărețul în zarea ferestrei, apoi să știți că se vor naște oameni noi care vor clădi o lume mai bună*. SADOVEANU, O. XVIII, 262.

— Prez. ind.: *pribolesc*.
— Din slavonul *прѣболѣти*.

PRIBOLÎT, -Ă adj. (Mold. și Bucov.) Vindecat, însănătoșit; întremat, înzdrăvenit (după o boală); imunitat. *Vitele cele pribolite la rădicarea carautinei să vor spăla cu leșie*. CUPARENCU, V. II/1. *Stămilescu pășea, lucet, lucet, ca nu am pribolit, și tot priveo-nainte parcă să descopere ceva*. CONTEMPORANUL, VI, 213, cf. DDBF, DM.

— Pl.: *pribolitiți, -te*.
— V. *priboli*.

PRIBOLNIC s. m. (Bot.) 1. Plantă erbacee din familia orhideelor, cu tulpina înaltă și dreaptă, cu flori mari, roșii, care crește pe terenuri calcaroase (*Orehis sima*). Cf. PANȚU, PL., BUJOREAN, B. I. 390, BORZA, D. 121.

2. (Regional) *Bobornic* (*Veronica beccabunga*). Cf. TDRG, SIMIONESCU, FL. 286, BUJOREAN, B. I. 390, BORZA, D. 178, ȘEZ. XV, 118, I. CB. IV, 357.

3. (Regional) *Năsturel* (II I) (*Nasturtium officinale*). Cf. BORZA, D. 115.

4. (Regional) *Popilnic* (I) (*Asarum europaeum*). Cf. BORZA, D. 25.

— Pl.: *pribolnici*.
— Cf. *priboi*¹.

PRIBÓN s. n. v. *priboi*¹.

PRIC, -Ă adj. (Regional, mai ales în Olt.; despre animale și păsări) Cu părul, blana, penele de culori diferite. V. *bălțat, pestriț, prian*. Cf. CADE, SCRIBAN, D., II XI 5. *El îi spuse că are un bou prie*. ȘEZ. IX, 58, cf. BOGEANU, GL. *Boal cel prie împunge*. PAȘCA, GL., cf. GR. S. VI, 213, CHERȘI, V. 76/6, ALRM SN I h 179/876, LEXIC REG. II, 71. ♦ (Despre haine, stofe etc.) Cu prea multe culori sau colorat fără gust; bălțat. *E labrăuță într-o raelie prică fiindcă au început să se mainfărească și satele*. IOVESCUL, N. 90.

— Pl.: *prici, -ce*.
— Cf. *priu*.

PRICĂJ s. n. v. *pricaz*¹.

PRICĂJĂ s. f. v. *pricaz*¹.

PRICĂZ¹ s. n. 1. (Învechit și popular; de obicei în credințe și superstiții) *Pagubă* (I) (mare); ceea ce provoacă o pagubă, un necaz, o nenorocire; stare a celui care a suferit o pagubă, un necaz, o nenorocire. *Strufacanița din aditună tu năcaz, diu fericire tu prică și diu ce iese tu ce nu iese va trece*. CANTEMIR, I. I. II, 116, cf. CHIRAC, II, 208, TDRG. *La stîna na e învoit a se tufrupta nimeni în zi de post, căci apai se ialtuplă prilej sau pricaz, adică pagubă între oi*. PAMFILE, I. C. 37. *Strigilor nu e bine să le zici pe nume, căci dacă le zici, viu... și îți fac pricaz*. ID. DUSM. 161. *Nu-i bine să furi sarea de la oi, căci se ialtuplă pricaz*. GOROVEI, CH. 281. *Dacă vreun cioban fură ceva de la stîna, dă pricazu între oi (mor oile)*. PĂCALĂ, M. R. 159, cf. 111, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Fae pricaz și atunceea turmele lor sînt expuse pagubelor*. II IX 138. *Nu-i bine să dai băligă vnerca, că faci pricaz la vite*. ȘEZ. VI, 21. *Vineri nu se toarec pentru că se face pricaz*. I. CR. II, 189, cf. ALR II/848, A VI 8, 10. ♦ Expr. A-i nimbă (cuiva) cu pricaz = a-i dori răul (cuiva), a urmări să-i facă rău (cuiva), a i-o coace. Cf. TDRG, SCRIBAN, D. ♦ (Mold., Bucov. și prin estul Transilv.) *Piază* (2) rea. Cf. CANTEMIR, I. I. II, 327, DDBF, com. din STRAJA—RĂDĂUȚI. *Foca iară-i eu pricazuri pentru trîșnit*. ARH. FOLK. VII, 58, cf. A V 15, GLOSAR REG. *Pricază ieșf*, măi, *uomule*. TEAHA, C. N. 256.

2. (Învechit și regional) *Nelînțelegere, discordie, supărare*. Cf. LB, GHETIE, R. M., ALENI, W., BĂRCIANU. *Ai să spargem odală pricozu*. I. CR. VII, 52.

3. (Regional) *Furt* (Sabasa—Vatra Dornei). A V 25.

— Pl.: *pricazuri*. — Și: (regional) *pricază* s. f., *pricáj* (TDRG) s. n., *pricájă* (com. din STRAJA—RĂDĂUȚI) s. f., *pricáz* (MAT. FOLK. 1 187) s. n.
— Probabil postverbal de la *pricáj*.

PRICĂZ² s. n. (Rusism învechit) *Ordiu* (I). *Scriptele cancelariei se numeau: ciorna, ... pricaz și zdelcă*. GHICA, S. XVIII, cf. DL X, 105.

— Pl.: *pricazuri*.
— Din rus. *приказ*.

PRICĂZ³ s. n. v. *pricază*¹.

PRICĂZĂ¹ s. f. (Med.; învechit, rar) *Lepră. De la dusul s-au tuiescat boala accaia lepra, adecă pricozu*. DOSOFTEI, V. S. decembrie 217/32, cf. SCRIBAN, D. ♦ (Prin nord-estul Transilv.) *Boală la vite nedefinită mai îndepăroape. Afară de acestea, mălucă mai rar mămăligă cu brîză, cu lapte dulce, cu corne de la oile care au avut ceva pricaz*. PRECUP, P. 56, cf. BUGNARIU, S. 263/140.

— Și: (regional) *pricáz* s. n.
— Din slavonul *прѣказъ*.

PRICĂZĂ² s. f. v. *pricaz*¹.

PRICĂZNIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Care aduce nenorocire, care pricinuieste moartea; funest. O,

pricaz de năcaz și pacoste pricaznică, *Haneleoane!* CANTEMIR, I. I. II, 141, cf. 327, DDRF, TDRG.

- Pl.: pricaznici, -ce.
- Pricaz¹ + suf. -nic.

PRICĂI vb. IV. Refl. (Prin vestul Olt.) A se liniști, a se astîmpăra, a se potoli. *Pricăi-te!* VIRCOL, M.

- Prez. ind.: pricăi.
- Etimologia necunoscută.

PRICĂJI vb. IV. I. Refl. (Învechit) A se îmbolnăvi de lepră; p. gener. (Învechit) a se îmbolnăvi (de o boală rușinoasă). *Au făcut ființul de s-au pricăjit ... peste tot trupul cu bubc.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 116^v/23, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D.

2. Refl. (Prin Mold.) A se schimba în rău. *I s-a pricăjit norocul.* ALECSANDRI, ap. ȘĂINEANU, D. U., cf. SCRIBAN, D.

3. Refl. (Regional) A se murdări. Cf. GHEȚIE, R. M., TDRG. ♦ Refl. și tranz. Fig. A (se) pingări (1), a (se) păta (3), a (se) necăsi (2). *Da-că s-ar încușeri cu unul de altă lege crede că se pingărește, se pricăjește, își spurcă legea.* MARIAN, NU. 55, cf. GHEȚIE, R. M., TDRG, CADE, SCRIBAN, D.

4. Tranz. (Prin Bucov.) A păgubi (1). Cf. PAMFILE, I. C. 37.

5. Tranz. (Învechit și regional) A necăji (3). Cf. LB, DDRF, GHEȚIE, R. M., §DR. IV, 387, com. din STRAJA — РЯДЪУЖИ. *Cu pricazul să-i pricăjești.* GR. S. VI, 103.

— Prez. ind.: pricăjesc. — Și: (regional) pricăzi vb. IV.

- Din slavonul ПРІКАЖИТИ.

PRICĂJICIUNE s. f. (Învechit, rar) Pingărire. Și de nestrînșurii cavint învață și de multe pricăjiciuni pe credincioși. CORESI, EV. 217, cf. SRC I, 240.

- Pl.: pricăjiciuni.
- Pricăji + suf. -(i)ciune.

PRICĂJIRE s. f. Acțiunea de a (se) pricăji.

1. (Regional) Pingărire. Cf. pricăji (3). *Au făcut pricăjire la proclătire.* BIRLIA (1688), 288^v/1, cf. POLIZU, LM, DDRF, TDRG.

2. (Învechit și regional) Cf. pricăji (5). Cf. DDRF.

- Pl.: pricăjiri.
- V. pricăji.

PRICĂJIT, -Ă adj. I. (Învechit, rar; despre oameni) Bolnav de lepră. Cf. pricăji (1). (Substantivat) *El face scumpețca cărind plinea la pricăjiți cu samă multă.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 217^v/4, cf. octombrie 68^v/15, id. MOL. 85.

2. (Despre ființe și plante ori despre părți ale lor) Care s-a oprit din creștere, din dezvoltare sau a regresat, a degenerat din punct de vedere biologic (din cauza unor condiții neprielnice); chircit, închircit, pipernicit, pipiriu (3), prizărit, sfrijit, (rar) nevoiaș (2), (regional) patie (1), pizghirit, obidnic (1), răit, pimnicit. Cf. pricăji (2). *În locul acela ... li să făce toate pricăjite și oile și boii și oamenii.* HENODOT (1645), 69, cf. LR, POLIZU, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Dascălul ... privea, cu ochi strălucitori de mulțumire, către prizăriții și pricăjiții săi școlari.* CIAUȘANU, R. SCUT. 24. *Tincii ăștia pricăjiți nu-i tibe nimăru.* BĂNUȚ, T. P. 32. *În altă a văzut un om pricăjit și mititel.* POPA, V. 22. *Vezi arbori înalți, drepti ... Și arbori chirciți, pricăjiți.* STANCU, D. 13. *Măi, că pricăjiți mai sinteți! le spuncați soldașilor.* PAS, S. III, 135. *Sorin ... un urmaș degenerat al familiei „patronului citor”, pricăjit, spuzit de coșuri pe frunte.* F. POPOVICI, S. 55. *E pricăjită de lipsuri, dar o să vezi matala ce-i poate sufletul.* IL Iulie 1960, 50, cf. VICIU, GL., com. din FRATA—TURDA și din BRAȘOV. *Az-noapte o fătat o oaie un*

miel tare pricăjit. MAT. DIALECT. I, 88. ♦ (Prin analogie) *Grul s-a ars, chircit, cu un singur nod în pai, rar și cu peșingini goale în lan, ca țepii pricăjiți dintr-o barbă de spln.* C. PETRESCU, R. DR. 151. ♦ (Regional; substantivat; în forma pricăzit) „Prost”. ȘEZ. VII, 182.

3. Cu un aspect sărăcăcios, amărit; care duce o viață grea, chinută, necăjită. Cf. POLIZU, CADE. *Plăcintur pricăjit.* G. M. ZAMFIRESCU, SE. M. N. II, 204. *Apar pricăje și rustice curși domnești ... din pantantă.* V. ROM. IANUARIE 1954, 207. *Erau pantalonii unui contabil pricăjit, căci pe-atunci contabilii erau rău tumbăcați.* IB. aprilie 1963, 29. ♦ (Substantivat) *Nu mai era pricăjitul de altădată ... că-i mersese ... bine.* ap. CADE.

4. (Regional) Afurisit, blestemat. Cf. CADE. *Ca și cînd i-ar fi fost guru pricăjită.* în SCL 1973, 43. *Fugi, nejiți, Pricăjiți, Că li-agiungi ursu mari.* ȘEZ. III, 139, cf. VI, 97, MAT. FOLK. 643, ȘEZ. XII, 187. *Lucră ăsta glundești că-i pricăjit.* VICIU, GL.

- Pl.: pricăjiți, -te. — Și: (regional) pricăzit, -ă (ȘEZ. VII, 182), pricăjit, -ă (MAT. FOLK. 643) adj.
- V. pricăji.

PRICĂJITURĂ s. f. (Învechit, rar) Josnicie, ticăloșie, infamie. *Rădică pricăjiturile de pre pămînt.* BIRLIA (1688), 256^v/37.

- Pl.: pricăjitură.
- Pricăji + suf. -tură.

PRICĂL subst. (Prin sud-vestul Munt.) Cariculă, arșiță, zăduf. Cf. I. CR. VII, 52.

- Pl.: ?
- Etimologia necunoscută.

PRICĂLI vb. IV. I. Refl. unipers. (Prin sud-vestul Munt. și prin estul Olt.; despre vreme) A se face frumos, a se încălzi. *De citeva zile s-a mai pricălit.* cv 1951, nr. 6, 30, cf. LEXIC REG. 43. ♦ In tranz. *Timpul pricălise. Venca martie.* BARBU, G. 408.

2. Refl. (Regional; despre porci) A se întinde la soare (Giulad—Timișoara). ALR SN III h 785/36.

- Prez. ind. pers. 3: pricălește.
- Din ser. prekalliti.

PRICĂZI vb. IV v. pricăji.

PRICĂZIT, -Ă adj. v. pricăjit.

PRICE s. f. I. (Învechit) Pildă (1, 2). Și pușu investirea mea sacu și fiu lor în price (pildă e² m). PSALT. 132. Și pricec cetuia grăiaște. CORESI, EV. 245.

2. (Învechit și regional; adesea în construcție cu verbul „a avea”) Centă, neînțelegere; dispută; p. ext. ură, dușmănie. *Pleca-voiu în price ureachia mea.* PSALT. 93. Și intru pricea lui Coreu periră (cua 1618). GCR I, 49/35. *Au obiceiul leșii, nu ca grecii, după sfadă și după price, dăca-i vor împăca, nu va finia piznă, ci la nevoia lui ca dreptu un frate să va pune.* URECHE, L. 114. *Fu price intr-inși carele li s-ar părea a fi mai mare între ei.* N. TEST. (1618), 99^v/7. *Să nu li se prilejască vreo price cu dinșii să pașă mai rău decit cu tătării.* SIMION DASC., LET. 12. *Au price între sine cu neamții pentru mai de multe vacuri.* M. COSTIN, O. 251. *Izbăvi-me de imputarea (pricea d) omenească.* PSALT. 29. *Fiind price între dinșii (a. 1693).* IORGA, S. D. XIV, 252. *Și tot să cunoaște că avea price Ronau Vodă cu Alexandru Vodă pentru domniia fărăi.* N. COSTIN, L. 195. *De cîia ... s-au scornit între dinșii price și gilecavă.* CANTEMIR, III. 262, cf. ANON. CAR. *În urma lui au rămas patru frați și avea price între dinșii, care să împărătească.* R. POPESCU, CM I, 241. *Price sau svadă între dumialor n-au fost (a. 1705).* IORGA, S. D. VII, 106. *Vădzuți fără-delege și price-n cetate (a. 1710).* GCR I, 366/19. *Pacea cea nesăvîrșită și slobodă despre toată vrajba și pricea.*

VARLAAM-IOASAF, 68^v/18. *Grea price s-au stăruit între doi feciori ni răposatul voivod, uderă între Ștefan și Petru.* ȘINCAI, nr. 1, 321/5. *Noi n-am vrea să avem cu dînsii price, Ci au trăi cu toată lumea în paer!* BUDAI-DELEANU, 7, 99, cf. id. T. V. 31, GLEMENS. *Mare a fost pricea între tinăfași despre viața singelui.* ANTHOP, 91/23. *Între aceste s-au iscat (stîrnit) cu Mehemet Ali o mare price.* GT (1838), 16²/5. cf. POLIZU, DDRE, ȘĂINEANU, D. V., CADE, SCHIBAN, D., DM, DEN. *Stringe-ți punga, măi voinire, Că banii îi-or face price!* TEODORESCU, P. P. 514. *De mari se luară. Ei să-mpricinără. Pricea lor re-a face?* PĂSCULESCU, I. P. 42. ◇ I. o. c. a. d. j. (Învechit) **De price - a)** care constituie pricel de neînțelegere, de dispută. Anul 274. *Acesta este anul cel înscumut și înră și de price între min și tutre ... directorul Eder.* ȘINCAI, nr. 1, 30 I; **b)** care este potrivnic, dușman. *Să prinză, ori morși ori cu zile, pe mulți alți boiarniri de price.* ODOBESCU, S. I, 152, cf. DDRE. ◇ I. o. c. a. d. v. **Fără de price -** cu supunere, fără să protesteze, fără să se revolte; fără a admite replică. *Așa ni grăiești Domnul Ca să-l asculti tot omul, Să-l asculti fără de price, Să înfaleagă re dzice (a. 1788).* GCR II, 140/39. *La sfîșitul luminii Trîmb. îța-or ingerii, Trîmb. îța-or fără price, Domni și împărași or plînge.* TIFLEA, P. P. 98. *Să asculte tot omul; Să ascultați fără price. Să ascultați ce voi zice.* PAMELLI, S. V. 6. ◇ E X P R. **A se pune în (sau de, eu) price (cu cineva) -** a se certa (cu cineva); a se împotrivi (cuiva); a contrazice (pe cineva); a combate (pe cineva). *Nu va putea uime să se puce în price ... împotriva giudefului.* PHAV, 114. *Porunceilor tale să puce ru price.* DOSOFTI, PS. 31/10. *Niri un boier n-am vădzul țrocopsit din ce ce să pun în price ru domnul.* NEGULCEI, L. 283. *A se pune în price cu mai mici cu rei mai mari este nebunie.* ANINTE URICANUL, ap. DDRE. *Dar o nulfine i să pune în price Dintru lăfeși de mai multe sute.* BUDAI-DELEANU, 7, 417. *Bieții oameni nu se mai punrau de price, se dădeau jos și întrebau pe bătrîn de sănătate.* SADOVEANU, O. I, 552. *Părinții dumitale t-u prins o mare jale și se puse-n price Munte ca să srice.* SIVASTOS, S. 138. (Învechit) **A(-i) sta ru (sau în) price (cuiva) -** a dușmăni (pe cineva); a prizoni (pe cineva); a fi împotriva (cuiva); a se afla în controversă (cu cineva). *Tăcut-am eu mutul și nu eutez dzice Să-i eutntedz bine, căer slă eu price De-n vine dureare și mă bolnăveaste.* DOSOFTI, PS. 129/9. *I-au dat veste Vrlicieo hatmunul că-i slă eu price Șerban Vodă și este să peie.* NEGULCEI, L. 96. *Stînd în price cu filozofii pentru ajutorul creștinătății și al credinții.* VARLAAM-IOASAF, 122^v/3. ◇ (În unele jocuri de copii: în e x p r.) **A face eu pricea -** a cădea (cu bună știință) regulile jocului; a trișa. Cf. POLIZU. *Nu mai mă joc ru tine, că faci eu priceu.* RV 1949, nr. 8, 33.

3. (Învechit și regional) Pricină (I 2). *Eu, Spiridon vel bătrîn den Butrăteani, ... am avut piră și price cu Alexe și cu Nicolae din Cotnar printru o livadă (a. 1600?).* IONCA, S. D. XI, 273. *Și iată că i-am scris și pricea lui (a. 1720).* id. ib. XIV, 271. *Această price la scaunul cel de giudecăță de la Bălgrad.* ȘINCAI, nr. III, 40/36. *Toate pricele oamenilor ... întii trebuie să se judece înaintea juzilor.* MIEV, în CONTINUȚII, II, 109. *Să întimpla între vecini price sau judecești (a. 1799).* GCR II, 169/13. *Din care price pe urmă s-nleusă Cum că și et au prîbegit de-acasă.* BUDAI-DELEANU, T. V, 127, cf. id. 7, 115. *Pîștecare lucru de price care ... întră pîrși trebuie să se rioante să munște rauză.* AARON, în CONTRIBUȚII, III, 110. *Am avut ru omul acesta o price și dumnia su ni-au făcut un pie de judecăță.* SBIIEA, P. 221.

4. (Regional; adesea în construcție cu verbul „a face”) Supără, necaz (2). Cf. DL, DM, DEN. *Nimic nu vîna, fără ră-nu prîndea Miră turtura ... Mica turtura ... Din gură-i zicea? Voinire, voinice, Nu-mi mui face price.* TEODORESCU, P. P. 444.

5. (Regional) Pricină (I 1). *Foaie verde trei aglice,*

Bat-o focul, gură dulce, Sărăcie fără price. PAMELLI, c. 7, 165.

6. (Învechit, rar) Situație, întâmplare. *Doză fete ... gemine, căroro le era lipite spinările una de alta ... Și le-nu trimes să le vadă, și s-au mînuat de o price ca uecea (a. 1715).* АННВА II, II, 12/2.

— Pl.: pricei — Si: (învechit) pricee (pl. pricee?) s. f.

— Din slavonul ПРЦА, ПРЦА, ПРЦКА.

PRICEĂSNĂ s. f. Cîntare executată la bisericile ortodoxe la slujba liturgică în timp ce se împărtășește preotul sau, p. gener., un credincios (de vază). *La priceasnă ... mitropolitul ... btogosloveste pre domu.* GHEORGHIU, LET², III, 307. *Lu priceastău merge întii mitropolitul și sărută iroancle.* GANTEMU, S. M. 219/2, cf. TDNG. *Cînd se cînta priceasua abia mai erau tu biserică vreo douăzeci de bărbași.* AGIRBUCANU, A. 86, cf. SCRIBAN, D. *Slujbe slujite de preot, la care tu rarcori lua parte aproape întreg satul, cîntud răspunsurile și fîntud isouul la priceasua.* V. ROM. februarie 1956, 89. *Cînd venca în sat îl rugau să cînte apostolul și priceasua în biserică.* T. POPOVICI, SE. 45, cf. 261, DM, DEN.

— Pl.: priceasue. — Si: priceastău, pricează s. f.

— Din slavonul ПРЦАСТКА.

PRICEĂSTNĂ s. f. v. priceasnă.

PRICEĂSTĂNIE s. f. v. priceastanie.

PRICEĂSTĚNIE s. f. v. priceastanie.

PRICEAV, -Ă adj. (Învechit, rar) Bețiv. Cf. HERODOT (1615), 160.

— Pl.: priceavi, -e.

— Price + suf. -av.

PRICEĂZNĂ s. f. v. priceasnă.

PRICEĂLNIC, -Ă adj. (Învechit) Certăreț, gilcevitor. *Nărod neascultătoriu și pricealuic.* BIBLIA (1688), 490^v/16, cf. SCRIBAN, D. ◇ (Substantivat) *De vei avea o slugă, să nu fie nici fur, nici ocărtoriu, nici pricealuic (a. 1746).* ap. TDNG.

— Pl.: pricealnic, -e.

— Price + suf. -aluic.

PRICEĂ s. f. v. priceină.

PRICEPĂTOR, -OĂRE adj. I. (Învechit; despre oameni și manifestările lor) Priceput (1). *Și-i dăruî minte slobodă și pricepătoure.* MOXA, 346/18, cf. ANON. CAR. *Cine să naște supt acestă plantă ... sînt eu tocmulă spre învățatura a tuturor lucrurilor celor adineci; udecă pricepători de toate.* CALENDARI (1733), 41/6, cf. DRU, LB. ◇ (Substantivat) *Și cîtră înfelegătorii și pricepătorilor, amîndurora acestoru tînpărsitu-le-au.* CORESI, EV. 369.

2. (Astăzi rar; despre oameni) Priceput (3). *Traian Demetrescu eru un spirîit toldeanu entuziast, sincer și adesea destul de pricepător al urlei.* CAHAGIALE, O. IV, 429. *Baciu, om bogat și harnic, chibzuit la vorbă și pricepător în ale lui, era cunoscut în toute satele.* SLAVICI, S. I, 233. *S-ar lucrura să vadă pe un confrate de la Dunăre pricepător de muzica acelor frași de-acolo.* F (1888), 338.

— Pl.: pricepători, -oare. — Si: (învechit) pricepător, -oare adj.

— Pricepe + suf. -ător.

PRICEPĂTURĂ s. f. I. (Învechit) Pricepere (1). *Și întora amu pricepătura, bunăitatea și dulceafa mai mare te se pare că taste.* CORESI, EV. 369, cf. 301, ANON. CAH.

2. (Învechit, rar; în forma *precepătură*) Pricepere (2). *Ceia ce înalță pre mare cu precepătură.* CORESI, EV. 56.

— Pl.: *pricepături*. — Și: *precepătură* s. f.
— Pricepe + suf. -*ătură*.

PRICEPE vb. III. 1. *Tranz.* (Folosit și *absol.*) A izbuti să cunoască, să afle, să înțeleagă, a-și da seama, a-și face o idee: a înțelege, a percepe (1), a pătrunde (4), (regional) a se nădăi (3). *Ceia ce nu se pocăiescu de păcetele sale... se ducu în focul ne-linsu... și oamenii nu precepu (cca 1550) cuv. D. BĂTR. II, 465^{1/4}. Precepu Domnul litiinia legiuitorului.* CORESI, EV. 389. *Auzind... pildele lui pricepură că de ei grăiaște.* N. TEST. (1648), 28^{1/32}, cf. 21^{1/31}. *Și aceatu voi face pentru ca să priceapel și să chemaș sfînții într-ajutoriu întru toate nevoile voastre.* CHEIA ÎN. 1^{1/9}. *Pricepea că îndată ce vor pogori nemții în țară va să vie mare primejdie țării.* IST. T. R. 22. *Nifon pricepu să va să fie aproape și petreaniia sa.* ANON. CANTAC., CM I, 90. *Fieștece om prost și necărturariu să poată lesne priceape lucrul.* MOLNAR, RET. 112/23. *Preceptind apoi ce va să fie, Mai că nu leșină de mână.* BUDAI-DELEANU, T. 74. *Simfirea eu totul le-au lipsit, incit nu pricep acum nici cututul socoteală ce va să zică.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 62. *Cum ci vedea cu-cuivaia cu ochii zgîlți, pricepi îndată că n-o să cinte frumos.* HELIADE, O. II, 329. *Nu pricepe ce-a vrut să zică.* CR (1848), 4^{1/20}. *Dar văz căși cu acestea nu poei să mă proopsece, Nu pricep ce o să fie, pentru ce nu izbutese.* PANN, P. V. I 140/18. *Nu mai el le-a putut pricepe, ca să-și dea laude nemăsurate.* AP. GHICA, A. 465. *Nu pricep cum se poate, Dar văz că cei puternici oriunde au dreptate.* ALEXANDRESCU, O. I, 217. *Pricepi ce va să zică a fi proprietar?* ALECSANDRI, T. 253. *Amicii lui nu i-au priceput deloc vorbele.* CARAGIALE, O. II, 59. *Asta părintele Trandafir nu voia s-o priceapă.* SLAVICI, N. I, 6. *De ce le-o fi mai ridicat în mijlocul dărimăturilor, eu nu pricep.* DELAVRANCEA, S. 220. *Ce adine simte și pricepe omul acesta!* VLAHUȚĂ, O. A. I, 231. [Criticul] *cilește ca să te prindă cu preo greșală și în această sfortare de multe ori își pricepe articolul pe dos.* GHEREA, ST. CR. III, 44. *Nu pricep ce-i asta.* COȘBUC, P. I, 60. *Alte firii înțelesuri Minte nu-i să le priceapă.* GOOA, P. 130. *Grea meserie e aceea de judecător pentru urul care pricepe însemnăteaa misiunii lui.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 250. *Clericul trebuie să aibă o credință, în chip de-a vedea și de-a pricepe viața.* AGĂRICEANU, A. 43. *Ruja pricepuse numai din privirile lui la ce venise.* GÎRLEANU, N. 27. *Mă simcam a-l face să priceapă că numai pentru diusul făcea cîntii ațlia gălăgie.* HOGAȘ, DR. I, 2. *Fleacăii însă nu pricepură bătojocura lui.* RERREANU, I. 31. *Te pricep. Cu dragostea nu e de glumil.* BASSARABESCU, V. 119. *Înțlia oară în viața mea om ascullat și am priceput ceea ce mi se explia la tablă.* GALACATION, A. 12. *Draga mea, fără caviute, Doar din ochi pricepe toate.* TOPÎRCEANU, B. 58. *Ladima, care nu pricepea la început despre ce e vorba, tncepu să-și muste sperial mustața.* CAMIL PETRESCU, N. 93. *Vorbi mai mult pentru el, decit pentru sora care nu pricepea de ce atilea întorlocheri, pentru a spune lucruri atit de simple.* C. PETRESCU, I. II, 164. *Mai sint lucă daseătli care nu pricep că trebuiece modificate raporturile dintre profesori și elevi.* BRĂTESCU, O. A. II, 381. *Dă-mi cartea. Vreau s-o văd... Nu pricep nimic.* SEBASTIAN, T. 289. *Nimeni nu pricepe absurdul altuia.* TEODOREANU, M. V. 132. *Toți se uitau mirași, fără să priceapă.* SADOVEANU, O. I, 56. *Urechea subtilă a lui Gheorghidiu prinde acum intonații care vor să spună desigur mai mult decit ceea ce un ascullător indiferent ar fi putut pricepe.* VIANU, A. P. 385. *Păpușile, poveștile, cum au trecut De n-am știut și nu am priceput?* ARGHEZI, VERS. 304. *Eu, la început, preocupat de lucrul în sine, n-am priceput chestiunea; apoi m-am dumerit.* CĂLINESCU, C. O. 107. *Obișnuit eu lupta, uni-am priceput porunca.* STANCU, R. A. I, 78. *Cum*

să nu priceapă o inimă de mamă durerea unui copil singur pe lume? V. ROM. MARTIE 1954, 311. *Domnule secretar, dumneata ai priceput cîteodată foarte bine cutntul nostru, al muncitorilor.* DEMETRIUS, C. 14. *Niciodată n-am reușit să pricep dacă ești un om îngrozitor de slab sau nemaipomenit de bun.* H. LOVINESCU, C. S. 53. *Se uită cu coada ochiului la jandarm și elipi ca omul care nu pricepe.* VORNIC, P. 194. *Ordinul părea ciudat, de netnșeles, dar pricepură cu toții că trebuia să-l execute.* BARBU, P. 238. *Și-i pun niște întrebări pe care nici eu nu le pricep, dar la care el totuși îmi răspunde.* S. IANUARIE 1961, 15. *Eu pricep că nu poate sta degeaba.* T. SEPTEMBRIE 1962, 4. *Tu nu poți pricepe ce înseamnă să n-ai cu cine schimba un cuvint inteligent.* V. ROM. DECEMBRIE 1964, 53. *Mull mai stau și mă gîndesc, De dor cum să mă trăiesc! Maica mă pricepe bine Că mi-dor de omenie.* BALADE, III, 259. *Cine vrednicia capului nu pricepe, acela lungimea cozii la mare cînste fine.* ZANNE, P. II, 41. *Bate șaua să priceapă iapa.* ISPIRESCU, L. 271, cf. ZANNE, P. I, 649. *Vorbesc soacrei să priceapă și nora.* ZANNE, P. IV, 608. *Ca să pricepi mai bine, trebuie să dai ascultare mai bună.* ID. IB. VIII, 498. *Ref. pas. Avea un trecut destul de neguros... El singur, cîteodată, lăsa să se priceapă uaele lucruri.* SADOVEANU, O. I, 555. *Ref. Nu vădzură soarele mainte de ce nu se precepură.* PSALT. HUR. 48^{1/10}. *Na ne pricepem că mai cu amar pe urmă ne va fi vecinica pace.* NECULCE, L. 148. *Cine au fost Basarab acela... nu mă pricep.* ȘINCAI, HR. II, 58/33. *T'e prișepe odată, omule.* ALR SN IV H 1581/228. *Ref. (Învechit și regional) A se dumeri, a se lămuri (asupra unui lucru). Așa făcînd, să pricepu în urmă Că vodă cu război nu să tîmbie.* BUDAI-DELEANU, T. 243. *Tu-mi umblai sfios, Sorine, Și plîngea durerea-n mine Că tu nu te-ai priceput.* COȘBUC, P. I, 51, cf. DM, M. D. ENC., DEN. *Ref. (Rare) A distinge, a desluși, a vedea. Se făcuse senin în juru-mi și pricepeam mai bine ce mă impresura.* SADOVEANU, O. III, 432. *Exp. (Ref. l. imp. pers.; regional) A se pricepe de ziă = a se lumina, a se face ziuă.* Cf. MAT. DIALECT. I, 265. *Am plecat de acasă cînd se pricepea de ziuă.* IB.

2. *Tranz. și intranz.* A avea curostintă (despre ceva); a ști, a cunoaște. *Domu și împăral pricep că e Domnul.* CORESI, EV. 227. *De ași pricepe că haina dipre mine știe gîndul meu, în foc aș băga-o.* URECHE, L. 101. *Apoi jube și cereri ascullă Și te hotărăște cum pricepe.* BUDAI-DELEANU, T. 393. *Moș Simion... zîmbește cu aerul omului șiret, care pricepe tot și tace.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 36. *Nu pricep. Nu mi-ai spus, nu mi-ai scis niciodată.* BASSARABESCU, V. 89. *Se apropie și tot nu pricepea cine să fie.* C. PETRESCU, I. I, 153. *Nu pricep deloc ce are.* CĂLINESCU, S. 142. *Ești mama mea și o uană nu poate pricepe tot.* T. SEPTEMBRIE 1962, 11. *Fig. Nici o vioră nu mai pricepe să mă sune.* ARGHEZI, VERS. 91.

3. *Ref. (Adesca cu determinări introduse prin prep. „la” și „în” care arată domeniul) A avea cunoștințe temeinice într-un anumit domeniu, a dovedi competență, iscusință, îndeminare, abilitate, experiență într-o activitate, într-o acțiune, într-o meserie etc. Nu știa rîndul, nice se pricepea la războiu.* MOXA, 279/11, cf. ANON. CAR. *Te pricepi la multe uaeștrii grădinărești.* PANN, P. V. I, 6/10. *La vinătorie, ea și la... attele, eu mă pricep cam tot atlia preclt se pricepea vestitul ugeamii.* ODOBESCU, S. III, 9. *Mă pricep eu tare bine ce ar trebui să fac, ea să se curme odată toate aceste.* CREANGĂ, O. 104. *Popa nu prea se pricepea la plugărie.* SLAVICI, N. I, 23. *Era ros de tribunnate și se pricepea în daraveri.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 209. *Desigur că se va pricepe în pedagogie.* IONESCU-RION, S. 102. *Afaceri și politică nu se pricepe să discute.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 163. *Se pare că nimeni nu se pricepe la băit ea el.* AGĂRICEANU, A. 216. *Nici la rochiu nu se pricepe, cum pretinde el.* IBRĂILEANU, A. 63. *Cu blîndeță și cu vorbă bună izbutu să le facă pe toate la vremea lor, și ce nu se pricepea el să facă?*

MIRONESCU, s. a. 124. Eu nu mă pricep în tainele meșteșugului tău. GALACTIUN, o. a. 1, 64. Nu-i așa că mă pricep în medicină? CAMIL PETRESCU, t. III, 266. Nu se pricepe să nu se și ne-a răsturnat! C. PETRESCU, f. 1, 191. Acuma, dacă ai vrea — nu știu dacă te pricepi —, dacă ai vrea să te uiți puțin la aparatul asta de radio. SEBASTIAN, j. 33. Mă pricep puțin în plastică. VLASIU, d. 316. Se pricepea la meșteșugul setelor ca nimeni altul. VOICULESCU, p. 1, 13. Pentru că mă priceparam în stele, am rămas în cele din urmă pe boltă, ca să le prind. ARGHEZI, s. VI, 27. Avea încredințarea că se pricepe în artă. CĂLINESCU, e. o. 1, 236. Cunoștea nulle și se pricepea la de toate. STANCU, n. a. III, 139. Cheam-o și pe babu Acalina, se pricepe la copii. H. LOVINESCU, t. 404. Stătem mineri, dar ne pricepem și la sondării. s. ianuarie 1961, 16. Spunea despre sine că n-are vocație de critic și se pricepe doar să transmită onușii. v. ROM. ianuarie 1965, 200.

4. Trans. A lua cunoștință, a prinde de veste; a afla. Constantin Ducea Vodă de acestu sfat nemic nu știu, nice pricepu. NECULCE, l. 162. Întrebându-l ce uu priceput la Poartă, au zis: — Rău. R. POPESCU, em 1, 412. Trămteia elienșii să iasă-n afară Cînd punea vro dare care n-a mai fost și să cerească ... Ce vorbește plebea ... Preceptînd tiranul, punea nouă dure și trâmteia iarăși s-asculte mercu. MUREȘANU, p. 144/14. Și unul și altul pricepuse cine este zorbăgiul din mașină. GALACTIUN, o. a. 1, 113. Ce o fost într-adevăr războiul, încep să pricepi abia aci, în Muzeul Apărării Leningradului. STANCU, v.r.s.s. 129. Au priceput cine e vinovatul. H. LOVINESCU, t. 135. Abia cînd a fost închis am priceput că e ilegalist. t. august 1961, 51. < Refl. Desertăți-vă și vă pricepeți că ea-s Dumnezeu a lui Iacov. PSALT. HUB. 39°/12. < Fig. (Învechit) A mirosi (2), a intui, a dibui. Să știu că n-ai știut că ești atîta de înțelept, ei te pricepi la solia dinții. ALEXANDRIA (1794), 47/13. De nu voi să ne amăgescă, noi vom ști să-l pricepem. CR (1818), 3°/56.

5. Trans. (Folosit și absol.) (Învechit) A constata, a vedea; a ajunge la concluzia (că) ... a trage concluzia. Și nu poți să pricep din serisoare. KOTZEBU, v. 12°/12. Aron ... pricepu că este peste puțină în urma asedierea în fața unei asmenca ostiri. BĂLESCU, m. v. 66. < Refl. (Prin analogie) Bietele rațe năucite nu se pricepeau de unde le vine acest nemionat polop de fac. GANE, s. II, 201.

6. Refl. (Prin nord-estul Ol.) A se lazdărăni, a se letreia, a se refăce (după o boală). Cf. CIAUSANU, v. 191. M-am priceput din dofloria aia. id. ib.

7. Trans. (Regional) A se alege. Am priceput ceva cu via anul acesta. Com. din PEȘTIȘANI — TIRGU JIU.

— Prez. ind.: *pricep.* — Și: (învechit și regional) *precepe vb. III.*

— Lat. *percepere.*

PRICÉPERE s. f. Faptul de a (se) pricepe.

1. Faptul sau facultatea de a izbui să cunoască, să afle, să înțeleagă, de a-și da seama, de a-și face o idee; înțelegere, pătrundere (1), (învechit) pricepătură (1), (învechit, rar) precept¹, (regional) panet¹. Cf. *pricepe (1)*. Da-ți-vou pricepere și te voui năstăvi în calea acia ce veri merge. PSALT. HUB. 26°/15, cf. 10°/4. Calea dreptăților tale înțelepescă-nie (preceper-ni dă n). PSALT. 252. Să înțeleagă cu tăcere și fără precepere ca Dumnezeu earectă ameneștile. CORESI, EV. 245. Să ne deschizi ochii cei sufletești cu înțelepciune și cu pricepere, ca să facem judecată dreaptă. NEAGOE, ap. GCR 1, 169/12, cf. CALENDARI (1733), 27/12. Văzînd a lui bună minte și pricepere și dreaptă socolăa o au priinit. VARLAAM-IOASA, 27°/15. Așa-l înțunece, de nice stule Că are vro pricepere sau minte. BUDAI-DELEANU, t. 232, cf. DRU, POLIZU, CANELLA, v. 186. Mai are și un aneștec de grijă, adică

de priceperea parțială a primejdiei. CONV. LIT. XI, 413. Prea erai copilă fără pricepere, ca să știi ce faci. SLAVICI, o. II, 67, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, w. Cei a căror pricepere nu poate trece în regiuni mai înalte. AGIRBICEANU, l. t. 261. Urmărește o fintă sigură, necunoscută de înșina pricepere omenească. REBREANU, 1, 272, cf. ȘĂINEANU, d. u., CADE. Ar fi păcat să nu înțelegem ceea ce se înfășează atît de intuitiv priceperii noastre. GALACTIUN, a. 397. Ție îți trebuie învătătură. Ți s-ar deschide mai bine priceperea. SADOVEANU, o. XVII, 221. Nu vrei să arăți că pricepi, pentru că priceperca asta ar cere să renunți la avantajele câștigate. DEMETRIUS, c. 10. Priceperca înțriza să epară la acest copil. PREDA, n. 76. Se întimplă ... să desefreze în priceperca și lenucitatea asta seusul unui mare talent. v. ROM. ianuarie 1965, 207. < Fig. Am ingenunchat din rînșu și priceperca mușclilor de la picioare. DELAVRANCEA, t. 255.

2. Pregătire, cunoaștere temeinică într-un anumit domeniu: competență, înșeușită, îndemnare, abilitate într-o activitate, într-o acțiune, într-o meserie; (învechit) nimerirea, nimerire, (învechit, rar) perilipșis (1), pîotiniie, pricepătură (v. pricepătură 2), (regional) priceptuie. Cf. *pricepe (3)*. Tot ce se cheamă aparat teatral e întrebuințat cu o perfect pricepere și dibăcie după regula strictă a școlii. CĂRAGIALE, o. III, 80. Aici nu-i șocolăa nice de pricepere, nice de hărnicie. VLAHUȚĂ, o. a. II, 19. Din fata asta — dacă ai pricepere și răbdare — poți să faci o slugă bună. BRĂTESCU-VOINEȘTI, v. 76. Existau în Moldova mulți diaei care întrebuințau cu pricepere limba slavonă. IBBĂILEANU, sp. CR. 34. Eu n-am venit să vă critic, înții că n-ai pricepere, dar mai ules pentru că urliștii lîneri trebuiesc încurajași. VLASIU, d. 121. Trebuiesc și oanteni cu pricepere și cu cunoștinși. SADOVEANU, o. VIII, 261. Își administra anulul cu o pricepere uinitoare. CĂLINESCU, s. 471. Răspîndi manifeste în oraș cu destulă pricepere. STANCU, R. A. III, 27. Inginerul și tehnicianul ... își pun întreaga lor pricepere și energie în slujba înfloririi patriei. ȘCÎNTEA, 1952, nr. 2102. Ibrăileanu și-a dat examenul de pricepere în promovarea adevăraților talente. v. ROM. septembrie 1951, 156. Nașa avea ... priceperca ei în făutul plăieintelor cu bruză. PAS, z. 1, 175. Se vedea că Țurlea își stăpînește cu pricepere bucuria. PREDA, d. 53. Probleme deosebite care eer din partea pedagogilor nu numai preocuparea, dar și priceperca de a le rezolva. GI 1962, nr. 652, 3/1. Interpretă ... cîntă cu ușurință și cu pricepere. t. mai 1961, 99. Partidul a știut să folosească posibilitățile legale cu o mare pricepere și perseverență. ȘCÎNTEA, 1965, nr. 6650. Priceperca și fantezia constructorilor și-au dat fru liber. H. DAMCOVICIU, d. 139.

— Pl.: *priceperii.* — Și: (învechit și regional) *precepere s. f.*

— V. *pricepe.*

PRICÉPNIC, -Ă adj. (Învechit, rar) „Priceput”. În psaltirea versificată a lui Pralca găsim formașina cu „pricepnic”. ANHVA, 1, 731.

— Pl.: *pricepnicii, -ice.*

— *Pricepe + suf. -nic.*

PRICÉPT s. m. v. *perceptor.*

PRICÉPTIE s. f. v. *percepție.*

PRICÉPŪT, -Ă adj. 1. (Despre oameni) Care ar pricepere (1), care pătrunde cu mintea, înțeleg pricepe (1) ceva; (despre manifestările oamenilor) care trădează, exprimă pricepere (1); (învechit) pricepător (1), (regional) plănuit. Cf. *pricepe (1)*. Dară el, fiind înțelept și priceput, cunoșea că era greu li căzu împăratului curățenia lui. VARLAAM-IOASA, 16°/7, cf. DRU, CLEMENS, 12. Spital în cel drept și priceput, cuvîntul lui Mînd ... a țiga înțiu

poporului. BĂLGESCU, M. V. 28, cf. POLIZU, CADE. *Acu începe cu adevărat pentru o domnișă viața ... dacă are dibăcia care se cuvine ori un sfat priceput.* SADOVEANU, O. X, 355. *Îmbinarea justă și pricepută a muncii politice cu sarcinile economice constituie o adevărată artă a conducerii de partid.* ȘCIŢEIA, 1953, nr. 2 835, cf. ALR SN V II 1 238.

2. (Rar) Care poate fi înțeles: accesibil minții omenești. *N-a fost lume pricepută și nici minte s-o priceapă. Căci era un intunerie ca o mare fără o rază.* EMINESCU, O. I, 132. *Nici a silabă-ntrăgă nu se rostca pe lume, Căci nu-ți găsiseseși graiul legat și priceput.* ARGHEZI, VERS. 376, cf. DEN.

3. (Despre oameni) Care posedă cunoștințe temeinice într-un anumit domeniu sau care își cunoaște bine meseria; competent, iscusit, îndemnatic, abil într-o activitate, într-o acțiune, într-o meserie; (astăzi rar) pricepător (2), (învechit) practicos, practisit. Cf. *pricepe* (3). *Cine să naște la 8 zile ghenarie ore minte bună ... Iură featele vor fi pricepute.* CALENDARII (1733), 57/10. *Fiind în lucrurile de ooste foarte priceput.* ȘINCAI, ap. DDRF, cf. POLIZU. *Eu n-am uitat nici pe răposatul Coraiman, veselul și priceputul storoste al vinătorilor.* ODOBESCU, S. III, 14. *Mama ... pricepută la bucoțarie, le-a dai trei feluri de mincări.* CĂBĂGIALE, O. II, 257. *Să oțeșea vinul în pivnișă de nu eram eu om priceput.* DELAVRANȚA, S. 227. *Ea e fată bună, și harnică, și pricepută la toate.* VLĂDUȚĂ, S. A. III, 105, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Am văzut că dumneata ești foarte priceput în medicină.* CAMIL PETRESCU, T. III, 266. *Îmi trebuiau însă mașini noi și perfecționate, personal priceput și mai ales bani.* VOICULESCU, P. I, 77. *Lăsase torpila în seama sergentului Marin, cel mai priceput și mai cuminte gradat din companie.* BART, S. M. 73. *Mășter priceput este Sadoveanu când este vorba să învie o figură.* VIANU, A. P. 234. *Tase, priceput la chimie, face săpunuri fine.* CĂLINESCU, C. O. 70. *Poporul nostru muncitor este sub conducerea partidului un entuziast și priceput făuritor al vieții noi.* ȘCIŢEIA, 1953, nr. 2 744. *Un conducător priceput ia cuvântul ca un organizator combativ al născolor.* IB. 1954, nr. 2 880. *Era o amintire de la fostul său șofer Caman, om priceput și inventiv.* VINEA, L. I, 50, cf. DM.[Bijuteriul] priceput ... știe că o piatră prețioasă apare mai frumoasă atunci când e montată cu mare simplitate. T mai 1964, 73. *Inginer priceput și chibzuit, cu toată firea lui canu înceală.* V. ROM. IANUARIE 1965, 66, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *pricepuți*, -te. — Și: (învechit) *precepūt*, -ă (DRU, CLEMENS, LB), *preciupūt*, -ă (CLEMENS) adj.
— V. *pricepe*.

PRICEPUȚIE s. f. (Regional) Pricepere (2). *Pe litugă hărnicia și pricepușia lor, ueca însă citeva cusururi.* SBIEDA, P. 252.

— *Priceput* + suf. -ie.

PRICESTĂNIE s. f. (Învechit și popular; în ritualul bisericii creștine) Împărtășenie; (concretizat) cuminăcătura. *Și aceii ferice și sufletească cină să prătim priceștenie în Iristos IHS.* CORESI, EV. 421. *Să se poacăsească și la sf[i]ntele Paști să ia priceștenie.* PRV. GOV. 96^v/5, cf. 51^v/10. *Nu să cade să fie oprit de svinta priceștenie macar ce greșulă va greși.* EUSTRAȚIE, PRV. 31/11. *Molita la svinta priceștenie a spintului marele Vasilie.* DOSOFTEI, ap. BV I, 262. *Nepuțină ci să înțeleogă prea mare taină a sv[i]nfitei priceștenii (a. 1680—1700).* GCR I, 213/34. *În loc de priceștenie să iai agheazmă.* ANTIM, O. 237. *Datori stut ... pravila cătră sf[i]nta priceștenie cu tot sufletul să o plinească.* IACOV, SYN. 10^v/14. *Sfinta priceștenie să nu o fie preu ease, precum am înțeles că fac unii preoți (a. 1762).* IORGA, S. D. VII, 53. *Nu-av învățat pre noi ... Infricoșata priceștenie a trupului și singelui său ... și cealolte d[um]nezecăști laini ale lui (a. 1765).* GCR II, 80/22. *Lo a doauo parte am scris pentru ispovedanie și pentru*

sfanșta priceștenie (a. 1809). CAT. MAN. I, 408 cf. LB. *Prin sfinta priceștenie ne curățim de greșale.* MARCOVICI, D. 297/8, cf. POLIZU, GHAG, II, 290, LB, DDRF, GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG. *S-a sfirșit ca un cinea, fără spovedania și priceștenia legiuită.* LUNGIANU, C. 86, cf. ȘĂINEANU, D. I., CADE, SCRIBAN, D. *Băuse mai mult de-o oțită din vinul pentru priceștenie.* CAMILAR, N. II, 13. *Atuncea să mi se deie Luminișă mndră-n mână și priceștenie-n gură.* MARIAN, NA. 187, cf. ALR I 589/9, 381, 782, 860. ◇ (În imprecății) *Îmi crapă creierii ... eh, priceștenia mine-sa.* CAMILAR, N. II, 417, cf. CĂUȘANU, V. 190.

— Pl.: *priceștanii* și (regional) *priceștanii* (TDRG). — Și: (învechit și regional) *priceștănie* (IORGA, S. D. XXI, 528, ALEXI, W., ALR I 589/370, 375, 378, 388), *priceștănie*, (învechit) *priceștănie*, *priceștănie*, *priceștănie*, (regional) *priceștănie* (ALR I 589/385), *priceștănie* (TDRG), *priceștănie* s. f.

— Din slavonul: *прѣцѣстїе, прѣцѣстїе.*

PRICESTUI vb. IV. I. R e f l. (Învechit și popular; în ritualul bisericii creștine; despre credincioși) A se împărtăși, a se cumineca. *Toți carei se priceștuiesc eu sfinta a lui taină și sfintele paști.* CORESI, EV. 114, cf. 415. *El au mers de-se-au priceștuit.* PRV. GOV. 27^v/14, cf. 54^v/18. *Tați ecia ce era creștin, și mori și mici, să priceștuia la toate svintele liturgi (a. 1644).* ap. HEM I 157. *Să o obrăsească de tot și să se priceștuiescă d[um]nezecăștilor taini (a. 1652).* GCR I, 160/32. *Sărbătorile veneou lu biserică și să odna de să priceștuia dumnezecăștilor taini.* NEAGOE, INV. 128/19, cf. 11/41. *A cerșut să s[ă] priceștuiescă eu sf[i]ntul trup și singe a lui I[risto]s (a. 1692).* GCR I, 298/28. *Cu o zi mai nante, duminică, să priceștuiaște.* N. COSTIN, I. 311. *Pre toți ti iertă și-i dezlegă, ca un uecnic adevărat al lui Iristos, eu al căruia trup și singe să și priceștui.* ANON. CANTAC., CM I, 91. *Altea ani poruncește sfinta pravilă ca să nu te priceștuiești sfintelor taini.* ANTIM, O. 237. *Spre judecata luiș și spre ostndă eu precuaratele taine să va priceștui.* IACOV, SYN. 3^v/9, cf. 21^v/19. *La vreme merge de să priceștuiește eu svintele taine.* GHEORGACHI, CER. (1762), 292. *Să priceștuia eu sfintele și de viață făcătoarele taine.* VARLAAM-LOASAF, 52^v/15, cf. LB. *Ca să postese și să mă priceștuiesc eu sfinta cuminăcătura, ocașia o voi face îndat eu preolul să va intoarce.* KOGĂLNICEANU, S. 75, cf. DDRF. *S-a spovedit și s-a priceștuit în toată cuvînta.* N. REV. R. I, nr. 1, 66. *Pir-a nu se porni s-a priceștuit.* VASILIU, P. I. 207. *Cu un săuleț de galbeni se sui pe o trăsură, cîrînd spre un arăș ... unde avea să se priceștuiescă.* PAMTILE, COM. 7, cf. ALIM I/II h 393, ALR III h 196. ◇ Fig. *Să știți că și voi acești lumi deșartă vă priceștuiți și reulelar ei.* CORESI, EV. 470. (Intrans.) *Lumea va url pre voi ca pre ecia ce nu vor să priceștuiescă în lucrul uecnicilor ei.* id. ib. 471. ♦ **TRANZ.** (Despre preoți; complementul indică credincioși creștini) A împărtăși, a cumineca. *Popa ecia ce va priceștui orice om ... pînă ce nu va lua știre dînsul de la d[um]n[eu]nicul său ... să se gonească de la preoție.* PRV. GOV. 52^v/6, cf. 59^v/18. *O priceștui eu sv[i]ntele taine.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 53^v/2. *Rînduiala a priceștui bolnavul (a. 1689).* BV I, 295. *Întiu trebuie să-l ispoveduiescă cumi să cade și apoi să-l priceștuiescă (a. 1713).* ib. 551. *Îi cheamă cineva [pe preoți] să priceștuiescă bolnavi.* ANTIM, O. 379. *Să-l priceștuiescă eu sfintele taini (a. 1757).* GCR II, 54/11. *Au văzut pre Pricesta cum priceștuia cu pine cerească pre ecia ce să ostenia (a. 1801).* CAT. MAN. II, 127. *Ieri ... m-om priceștui, după ce m-am ispovedit.* KOGĂLNICEANU, S. 82, cf. DDRF, TDRG. *Că merea la omu bătag de-i cetca și-l priceștuia.* STĂNOIU, C. I. 52. *Ceal di naști, îl botează; ecal de trăiești, îl nruiești; ecal di moari, îl priceștuiești.* CONTEMPORANUL, III, 199. *Îl duse ... în biserică unde-l priceștui.* ȘEZ. V, 36. *Du di cheonă p[er] taica părinții si priceștuiescă p[er] m[ă]-ta.* GRAIUL, I, 503. *Popa l-o priceștuit ... ș-o murit.* VASILIU, P. I. 212.

◇ Fig. Cu euvntul de bună cinste netnăvăfași să-i pricestuiască. CONESI, ap. DHLR II, 468.

2. În tranș. (Prin nord-vestul Munt. și prin nord-estul Olț.; în forma *precestui*) A înjura de priestească. Cf. CIAȘANU, v. 191, UDRESCU, gl.

— Prez. ind.: *pricestuiesc*. — Și: (Învechit și regional) *pricistui*, *pricistui*, *precestui*, (Învechit) *pricestui*, *precestui*, (regional) *pristui* (ALNM I/II h 393/385), *precestui* vb. IV.

— Din slavonul *прѣцѣстѣти, прѣцѣстѣти*.

PRICESTUIRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a se pricestui (1); împărtășire, cumiuiccare. Cf. DDRF.

— Pl.: *pricestuirii*.

— V. *pricestul*.

PRICEȘ s. m. (sg.) (Regional) Pantaloni strluc (Borșa — Vișeu de Sus). GLOSAR NEG.

— Din magh. *prieses*[-nadrág].

PRICEȘTANIE s. f. v. *pricestanie*.

PRICEȘTĒNIE s. f. v. *pricestanie*.

PRICEȘTUI vb. IV v. *pricestui*.

PRICHIC s. n. v. *prichic*.

PRICHICI s. n. 1. Margine îngustă, ieșită în afară, în formă de poliță¹ (1) la vatra țărănească, la cuptor sau la horn, pe care se așază, de obicei, diverse obiecte casnice. *Punc talgerul pe prichiciul cuptorului sau la un alt loc cald*. I. IONESCU, ap. CADE, cf. CIAC, II, 293. *Cînd mă gîndesc ... la prichiciul vetrei cel humuit ... precă-mi saltă și acumina inimă de bucurie!* CREANGĂ, o. 197, cf. 13. *Lumina slabă a unui opaiț ce sfîrșia pe prichici*. VLAHUȚĂ, ap. CADE, cf. DDRF. *Pe prichici un hîrb-opaiț, fără nuc și fără seau*. NECULUȚĂ, T. D. 114, cf. GUEFFE, H. M., BĂRCIANU. *Puse opaițul pe prichiciul hornului și ieși afară*. JUN. LIT. 1904, nr. 4, 50. *Horna ei înaltă și cu mai multe rînduri de prichice să sprijină mîndră pe cei doi stîlpi de lemn*. SĂM. III, 631, cf. ALEXI, W., TDRG. *Horna are mai multe prichiciuri pe care stau diferite obiecte*. PAMFILE, I, C. 406, cf. PAMFILE-LUPESCU, GROM. 226. ȘĂINEANU, D. V. *Soba din odaia de locuit ... are „uu prichiș” unde se pot așeza diferite obiecte*. DIACON, VI, IV, cf. CADE. *Motănașul supoi delicat pe horn, pe prichici și jos*. SADOVEANU, o. X, 527, cf. II X 86, CUEST. II 311/106, 227. *Chibriturile sînt pe prichici*. CV 1951, nr. 12, 37, cf. I. ROM. 1960, nr. 3, 76. ◇ (Transilv. și Maram.: la casele țărănești) Prelungire sub formă de paț¹ (1) a sobei ori a cuptorului, sau laviță pusă lângă acestea, pe care se doarme (în special iarna) sau se stă. *Pe prichiciul cuptorului moș Costan șade pipernicit și tăcut*. REBREANU, XV, 136. *Șede muta pe prepiți Toată zgîrci cu și-un arici*. BUD, P. P. 50. *Eu o seol să facă foe, Eu adoarme sfînd în loc. Și se suie pe prăptici Și stă zgîrci ca ș-on arici*. BÎBLEA, G. V. 221. *Șalte moșu pă prepiți, Tăt stă zgîrci ca ș-un arici*. T. PAPAHAGI, M. 58, cf. COMAN, GL. ◇ (De obicei urmat de determinarea „ferestrei”) Marginea de jos a (golului) ferestrei, ieșită în afară ea o streșină; partea de jos a tocului unei ferestre, *п е р в а з* (2 b). *Negustorul, înbrăcat grecesc, stă pe marginea, pe prichiciul ferestrei, cu picioarele supă dînsul*. IONGA, C. I. II, 206. *Se suie, sprinten, pe prichiciul ferestrei*. GÎRLEANU, ap. CADE. *Cineva așază pe prichiciul ferestrei, înăuntrul geamului, o lumină*. SADOVEANU, o. X, 661, cf. 316. SCRIBAN, D. *Audrei își lăsă geanta goală pe prichiciul ferestrei și intră*. T. POPOVICI, S. 11. *Pe prichiciul larg al ferestrei mici, tăiat în zidul lat, ... e cămura Sandei*. V. ROM. noiembrie 1962, 58. *Revenită în coate de prichiciul ferestrei, se uita de-afară la el*. V. 1965, nr. 16, 6/6. ◇ (Rar) Marginea de sus a balustradei unui pridvor (1). Pe

prichiciul pridvorului ... străjuțește o uleică verzuie de lut. REBREANU, I. 10.

2. (Prin estul Munt.) Scobitură făcută în zidul pivniței, în care se păstrează diferite lucruri; (regional) *prici*³ (1). CUEST. II 283/102.

— Pl.: *prichiciuri* și (regional) *prichice*. — Și: (Învechit și regional) *pricipi* (CIAC, II, 293, DDRF, GUEFFE, H. M., ALEXI, W., CUEST. II 331/95), (regional) *prichic*, *pricipi* (CADE), *prici* (com. MARIAN), *prăptel*, *prepiți*, *preptel* s. n.

— Din ucr. *пріпчик*.

PRICHIDÉLE s. f. (pl.) (Regional) Nume dat unor părți ale căruței nedefinite mai de aproape (Serdanu — Găiești). Cf. II IV 280.

— Etimologia necunoscută.

PRICHIDUȚĂ s. m. v. *prichiduț*.

PRICHILÍ vb. IV. Refl. (Prin Ban.; despre frig) A se muia (5). Cf. NOVACOVICI, C. U. I, 16.

— Prez. ind. pers. 3: *prichilește*.

— Etimologia necunoscută.

PRICHINDEL, -EĂ, -ÎCĂ subst., adj. 1. S. m. și f., adj. (Persoană matură) de statură mică; s. p. e. (personaj din basmele populare) imaginat ca o persoană de statură foarte mică, deosebit de isteț și de vioi. V. *pitic* (11). *Te vede prichindel, subțiratic și pelicit*. JIPESCU, o. 135. *Mărice e un boboc de fată ... E prelungă lu chip, codalbă, cu ochii viorii, să strecoară printre surale ca un prichindel*. DELAVRANCEA, S. 12. *E un prichindel, scurt, cu niște picioare subțiri și strimbe*. VLAHUȚĂ, D. 230, cf. DDRF, BĂRCIANU, XXVIII, 210. *Rătăciră fetiței, care precede și pregătește visul și basmul cu prichindeii, e povestită într-o atmosferă și cu o nuanță tot de basm*. IBRĂILEANU, S. 9. *Devii mai puțin prichindică vorbindu-mi de Paul Morand*. ALAS 17 VI 1934, 41. *Asa merge ... în poveste, cel foarte prichindel, din iarba gîzelor, după cel care lăut întrece și copaci*. TEODORIANU, M. V. 96. *Erau niște omușori mitici ... Știa că sînt șapte prichindei*. SADOVEANU, o. VII, 511. (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) *Se pomenește fata că-i iese înainte un prichindel de om, șchiop și cam ghebos*. CARAGIALE, o. II, 350. (Fig.) *Orice snop e-un prichindel Cu lungi plete aurii*. D. BOTEZ, F. S. 87. ◇ P. unal. Animal sau obiect de dimensiuni mici. [Cîinele] *Jap era un prichindel*. GALACTON, o. A. U, 183. ◇ (Adjectival) Aparatul său marcu „Telefunken”, adus să înlocuiască prichindelul și sensibilitul „R.C.A.”, îndeplinca aceeași funcție. CONTEMP. 1950, nr. 184, 2/6.

2. S. m. Băiat (foarte) tinăr (și scund), adesea sprinten și zburdalnic. V. *puști*, *picic*. *Cu toate că eram un prichindel, colindam ziua întregă pădurea*. ap. CADE, cf. ALEXI, W., GÎRLEANU, S. 212. *Nu aici, puștiilor ... uite ce prichindei! Pas, z. I, 74. Toți acești prichindei se năpustesc spre club și găsesc nenumărate strategeme de a se strecura în sala de spectacole*. S. ianuarie 1961, 22. ◇ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) *M-aș mulțumi eu și pe un prichindel de băiat*. DELAVRANCEA, V. V. 34. *Un prichindel de copil i-a adus și omului de întinare*. GÎRLEANU, S. 212.

3. S. n. (Regional) Gîște folosit la scos enie sau la potcovit caii (Miroslăvești — Pașcani). GLOSAR NEG.

— Pl.: *prichindei*, -ele. — Și: (regional) *prichinghăl* (SCRIBAN, D.), *chîprindel* (PAMFILE, J. D. 133, ARHIVA, XXVIII, 240) s. m.

— Etimologia necunoscută. — Chîprindel, *prîi metateză*.

PRICHINDUȚĂ s. m. și f. (Rar) Priehindel (1). Ai să te îndopi, măi băiețe, de atlu carte ai să rămii un prichinduță. U.C. I, 309, cf. ȘĂINEANU, D. U. Două prichinduțe de fete. SCRIBAN, D.

— Și: prichiduță s. m. ȘĂINEANU, D. U.

— Etimologia necunoscută. Cf. priehindel, miehiduță.

PRICHIȘTI vb. IV. Transz. (Prin sud-estul Transilv.) A măsura cu exactitate (pentru a nu se înșela). Cf. LEXIC REG. II, 62.

— Prez. ind.: prichiștesc.

— Etimologia necunoscută.

PRICHIȘTIT, -Ă adj. (Prin sud-estul Transilv.) Exact, precis (2). Cf. LEXIC REG. II, 62. ◇ (Adverbial) Ni-o măsurat prichiștit. ib.

— Pl.: prichiștiti, -le. — Și: priștehit, -ă adj. LEXIC REG. II, 62.

— V. prichiști.

PRICI¹ adj., adv. (Prin Bucov.) (Care este) întocmai, exact, identic (cu...). Com. din STRAJA—RĂDĂUȚI. Uite la el cum moi scamônă! Îi prici tată-său! CV 1950, nr. 11—12, 40.

— Etimologia necunoscută.

PRICI² s. n. (Regional, mai ales în Transilv.) Pat¹ (1) rudimentar, de obicei improvizat; s.p.e.c. (sens curent) pat¹ (de scinduri) pentru mai multe persoane, folosit mai ales în dormitoare comune. Cf. LM, DDRF, GHETIE, R. M. Casa Societății carpatine... are apoi o odaie pentru femei și una pentru bărbați, prevăzută la doi părți cu pături de lemn. TENCU, F. 186, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., com. din POIANA—VAȘCĂU. Trebuie să facem două priciuri. Com. din LUPȘA—ABRUJ. Pe prici de pătră șăzind și lo domni jun zicind. BIRLEA, B. 45, cf. id. c. p. 153, gr. s. VI, 242. CV 1951, nr. 5, 27, GLOSAR REG., TEAHA, C. N. 256.

— Pl.: priciuri.

— Din germ. Pritsche.

PRICI³ s. n. I. (Regional) Pricici (2) (Mănăstirea Humorului—Gura Humorului). CHEST. II, 283/229.

2. (Prin Maram.) Prispă (la casele țărănești). Cf. CV 1951, nr. 3—4, 43, GLOSAR REG.

3. (Prin nord-vestul Transilv. și prin Bucov.) Fiecare dintre leăturile bătute pe partea exterioră a pereților de lemn ale unor case, pe care se fixează lutul sau tencuiala. Cf. CHEST. II 369/353, ARVINTE. TERM. 162.

— Pl.: priciuri.

— Etimologia necunoscută.

PRICI⁴ vb. IV. I. Refl. recipr. (Învechit și regional) A se certa; s.p.e.c. a se afla în conflict; a se afla în proces, a se judeca. Mihail Voievodul..., fiind să pricia cu diavolul pe/n/tra trupul lui Moisi, nu cutedză să aducă giudeț de ocară (cca 1618). GCR I, 49/29. Mergind acolo călărețul, au văzut pre laconi stind pre loc, și cei de frunte pricindu-să. HERODOT (1645), 487, cf. 34, 282, 447. După moartea lăline-său, pricindu-să penra domnie, au fugitu Ștefan. URUCHE, L. 67. Să socotească giudețele, să facă dreptate, să dea acel loc penra carle să pricese. PRAY. 3. Vor începe a să prici den cuvinte. ib. 88. Și atita să priteiră, cit să despărțiră unul de alt. N. TEST. (1648), 156^r/1, cf. 113^v/14, 201^r/3. Și așa să pricea ele amiuđuo înaintea timpăratului. NEAGOLE, INV. 12/15, cf. GCR I, 169/37. Cu carii pricindu-să sv[1]nt[u]l Grigorie și prabărzind de-a-giuns hulenii lor, mearsă veastea până la-mpăratul. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 148^r/6, cf. id. MOL. 85. Mîntea și norocul s-au întâlnit într-un loc osebit și au început a să prici care este mai de treabă omului. COD. PUȘC. 84. Să pricio aceștea toți cu mințile mari între

sine. N. COSTIN, L. 48. Și să pricie ei în de ci înaintea lui Golofin și nu socote că este lucru de rușine. NECULCE, I. 228. Iară care rugători va pune pizmă... sau s-ar prici între inși, pe unu ca aceea să fie pârș sf[ă]nta beserecă (a. 1732). IORGA, S. D. XVII, 162. Să pricie eu dinșii în Ierusalim penru tviere domnului nostru Isus (a. 1750). GCR II, 55/14. Se nu se pricească ei, ec să aibă a-ș fine ei unde li-am dat noi de costit (a. 1752). ȘTEFANELLI, D. C. 59. Pre aceștea ce vor să să pricească cu noi astăzi... îi vei nădi că sint înșălători. VARLAAM-IOASAF. 124^r/6. Numite fiind amîndouo părțile ce să pricece. MICU, în CONTRIBUȚII, III, 110. Dacă vreo parte din cei ce se pricece nu se va indetula, atunci aceași price la scaunul cel de giudecată de la Bălgrad... să se poată muto. ȘINCAI, UR. III, 40/35. Destal s-au priet solii împăratului Leopold I cu solii sultanului Mustafa II între sine, cum ar face pacea lor încredințată. id. ib. 185/8. După ce destal să dăpărără... Dederă a să prici între sine. BUDAI-DELEANU, Ț. 120. Vulpea și crocodilul au început a se prici penru nobilitate, core va fi mai de bun neam. ȚICHINDEAL, ap. CADE. Putea ei multă vreme și îndelungat să se pricească. PETROVICI, P. 89/5, cf. LB. Vedeci și pe scolastici... Mai mult dăca sențit-nesc, Fac dispute, se pricece. MUMULEANU, C. 154/22. S-a dat poruncă de la politică să nu uat strige nimeni pe drum, să nu se pricească în pricină politică. CN (1833), 272²/41. Ne pricin ca niște dăzmetici pe buchile rumânești. TIMPEANU, G. 47/8, cf. DDRF, GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., IDRIG, T. PAPA-HAGI, M. 230. Nu te pune cu mai marele tău, nici te prici cu cel mai mare decit tinc. ZANNE, P. IV, 431.

2. Transz. (Învechit, rar) A obiecta; a riposta; a protesta. Și-i feceră bordeiel ca a lui și-l închisără și el nemică pricin. DOSOFTEI, V. S. ianuarie 35^v/19. Și sv[1]nt[u]l nemică n-au pricit, nice s-au mintat, ee așa au priimit pietrele svrlite. id. ib. noiembrie 107^v/33.

3. Transz. (Învechit, rar) A provoca, a produce. Schimbările... acășună saa pricece... gi'ceavă... între prunet. PETROVICI, P. 18/7.

— Prez. ind.: pricece. — Și: (învechit) pritei vb. IV.

— V. price.

PRICI⁵ vb. IV. Transz. (Prin Ban.) A povesti (1), a relata. Cf. CIHAC, II, 290. Ce a mai priet (spus) vecina? L. COSTIN, GR. BĂN. II, 160.

— Prez. ind.: pricece.

— Din scr. priăti.

PRICICHE s. f. (pl.) (Regional) „Bețele care se pun curmezis înlăuntrul coșniței, dintr-un perete într-altul”, pe care albinele își construiesc fagurii. Com. din RĂCĂȘDIA—ORANIȚA.

— Accentul necunoscut.

— Etimologia necunoscută. Cf. pretică.

PRICICTOR s. m. v. perceptor.

PRICINAȘ, -Ă s. m. și f. (Popular) 1. (Adesea adjectival) (Om) certăreț, arțăgos, gilcevtor; (om) circotaș. Oomenii sunt răi și pricinași în Podeni! CARAGIALE, O. I, 55, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. Înerezut, bătous, pricinași și chiar criminal. în scl 1973, 44. Mărirea a lui Moș Andrei ne e arătată ea femeie pricinașă. ca una din cele „care scoate malumurul din om”. CĂLINESCU, I. C. 19, cf. SCRIBAN, D., DM, M. D. ENC, DEX, ALR SN IV h 990/172, cf. ib. v h 1247/886.

2. Împricinat (într-un proces); parte (III 3) (într-un proces). Pricinașii lăsaseră drumurile judecătii și buna înțelegere domnia între toți poporetii. ANGHEL-IOȘIF, C. L. 178, cf. IDRIG. Un fipăt ascuțit de elopofel care ehema pricinașii în sălile de judecată. REBREANU, I. 326, cf. CADE. Se aflau alți pricinași care așteptau în picioare... strigarea apozitor. SADOVEANU, O. X, 87,

cf. XII, 105, SCRIBAN, D., DM, M. D. ENG., DEX. *Firește că pricinașii a trebuli să să supună la judecata împărătesei.* RETEGANUL, P. IV, 32, cf. ALB SN IV h 990/172. ♦ (Invechit, rar) Reclamant. Măcelar, om cu spor. *Ai luat un leușor și-ai plătit un galbenas. Fi-vei trecă pricinaș?* F (1879), 262. ♦ (Rar) Autor al unei infracțiuni; făptăș. *Dar fugăritul degeaba aștepta mîna sa să vadă găsindu-se adevăratul pricinaș.* POPA, v. 89, cf. DL, DM, DEN.

— Pl.: pricinași, -e.
— Pricină — suf. -aș.

PRIGINĂȚ, -Ă s. m. și f. (Prin Transilv.) Împriuinat (intr-un proces). *Văzînd tîmpărăteasa cearta, uită că n-are drept să facă judecată și zice cătră cei doi pricinași...* RETEGANUL, P. IV, 32.

— Pl.: pricinași, -te.
— De la pricină.

PRICINĂ s. f. I. E. Cea ce determină apariția unui fenomen, cauza a ceva, rațiune pentru care se împlinșă sau se face ceva; cauză, motiv (1 1), mobil¹ (4), (invechit) obiect (4), oca¹ (1), povod², (regional) parție (2), price (5). A treia pricină ce îndeamnă pre giudeț să mai mîșurează certarea celui vinovat iaste vrăsta. BRAV, 257, cf. 48, 251. Făgăduiesc și eu dumneavoaștră a arăta pricinile pentru ce și pentru care lucru să orbesc aceluși cei sufletești. GHIEA IN. 61^V/15. Ei să să facă pînă într-alta vrăjmași și pricina nevinovății singe al stăpînului lor. IST. T. R. 121. Nu să știe din ce pricină au fast luat și ei moșii de-a Craureștilor. NEGULCF. I. 21. Nici această au fost pricina ieșirii lor de la Râm. CANTEMIR, BR. 159, cf. id. I. I. II, 327, 328. Pentru care pricină, nu să rușinează a-i numi pre dinșii frați (a. 1698). GCR I, 317/8. Turbureta stăpînire a papci iaste pricină dejghinării beserăricilor (a. 1699). id. ib. 328/10. De această arătat-am pricina mai sus, din ce vine. C. CANTAGUZINO, CM I, 23. Ei cu fost pricina de s-au rădicat ienierii. R. POPESCU, CM I, 269. Pricina zăbavii nu iaste de altu fără cil boala. R. GREȘANU, CM II, 125. Au început a talmăci pricina pentru care i-au odunat (a. 1750—1780). GCR II, 83/31. Pe lingă acestea, uicr-telegînd nici pricina pentru cerea au venit. AETHIOPICA, 14^V/15. Pentru care pricină albești mai întii barba? (a. 1779). GCR II, 119/38. Pricina aceștii patini și baale iaste aburii și zemurile cele multe. MEȘT. DOFT. I, 29^V/35. Te rog eu să-mi spuî care sînt pricinile vînturilor. AMFILOHIE, G. F. 145^V/12. Aflorea găsește pricinile, dovedirile, adevăririle și orice iaste trebuincios a înduplea pre auzitariu spre ascultare. MOLNAR, RET. 21/8. Să dea pricina împotrivirei sale. ȘINCAL, BR. I, 349/1. Iar cînd cunaști pricinile lucrurilor, atunci mai sus se rădică cunoștința ta și se zice cunoștința filozoficească. MICU, ap. BLAGA, G. 141. Daeș se duce sufletul, carcle iaste pricină vieții, trupul înceape a se usca. MAIOR, P. 99/16. Au doară știși vai din ce pricină Vodă așa v-armă dă minunoi? BUDAI-DELEANU, T. 84. Aceasta iaste căuza (pricina) că spre aul venitoriu puține sau nemica poame nu aduce. INV. POM. 18/13. Cauza (pricina) oscbirei aceștii nu se poate luputa fealtului plantelor. INV. ZĂH. 5/4. Vedeli cum ași crescut. Oare ce e pricina? PETROVICI, P. 215/11. Iată dară pricina sau cauza pentru ce stinge nu se strică. TEODORI, A. 72/9. Care este pricina că pronunția sătenilor rumâni eu a sătenilor italieni se potriveste în mai multe? HELIADE, O. II, 418. Pricinile ce ajută holerei spre a se întinde. AN (1830), 433/2. Astfel făceau nu numai pricinile boalelor să fie neactive, ci vindeaua totodată și boalele cele scăoioase. VASICI, M. I, 7/2. Pricina zăbovirei lui în cale fu, după cura știai, tultrăziera adunării soldașilor. BĂLCESCU, M. V. 100, cf. FĂTU, M. 98/5. Pricina, nu rezultatul, laude fi-a cîștigat. ALEXANDRESCU, O. I, 72. Iuștelega pricina care o silea să devie atlt de blîndă eu dînsul. FILIMON, O. I, 140. Mata își tot bați gioe de mine... Nu înfăleg pricina. ALESSANDRI, T. I, 184. Oamcui sînt mai de multe ori, ei singuri, pricina sufărînelor lor! BOLINTINEANU, O. 362. Tu ești toată pricina gleevei dintre noi. CREANGĂ, O. 115, cf. GHIEREA,

SI. CR. III, 131. Astu era pricina de mușcări revoluționare foarte înfocate. IONESCU-RION, S. 148. Pricina de căpetenie a acestei mizerabile stări de lucruri se datorește... terenului. BACALBAȘA, S. A. II, 13. Tu nu mai ești pricină nici de dureri, nici de bucurii. DELAVRANCEA, O. II, 203. Părerile sînt împorșite asupra pricinii smintelii lui Radu Finuleț. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 337. Cred că pricina hotărîtoare a succesului d-lui Istrati e naturalul operei sale. IBRĂILEANU, S. I, 131. Pricinile răului sînt aiurea și sînt multe. BASSARABESCU, S. N. 173. Nu știa ce să facă, să spună, ori să nu spună pricina cea dreaptă? MIRONESCU, S. A. 61. Pricina irii mele — o știi și tu. CAZIMIR, L. U. 69. Mai știa tutre dinșii tneă o pricină care le zăbora sufletul. C. PETRESCU, I. I, 21. S-a scoborit înjurînd surugăte, nu știu pentru ce pricină. BRĂESCU, O. A. II, 209. Căntari să-mi lănuresc pricina pentru care lanul era pustiu. SADOVEANU, O. I, 97. Eu laerina de tîne-o am ascuns... Pricina e o simt că-i pămintească. ARGHEZI, VERS. 303. Într-o zi fu, fără să vrea, pricina unei scene pe care o regretă. CĂLINESCU, L. O. I, 129. Libertatea omului este pricina marelui și mizeriei sale. VIANU, I. U. 39. În altă parte trebuie să fie pricina. V. ROM. aprilie 1955, 248. Nu avea nici o grijă și nici o treabă, asta era pricina. DEMETRIUS, A. 154. Din pricina asta, nici nu se putea smulge cu altă ușurință îndoielilor ce-l chinău. VORNIC, P. 176. Din ce pricină era vestit, nu știa. PREDA, B. 203. Fețele celor prezenți păreau înțepente din nu se știe ce pricină oscuise. V. ROM. iulie 1962, 26. Todeauna vor fi oameni a cărar minte va merge mai încet, din felurite pricinii. IB. ianuarie 1965, 62. Din care pricină uelutirea a rămas fără urmări. II. DAIGONICIU, D. 70, cf. MAT. FOLK. 1472. Un biet pui de ciocrlie se grăbia prin nuișime să vină în fața zmeului să vadă pentru ce pricină a fost cheamat. BOTA, P. 82. Nu e moarte fără pricină și nuntă fără minciuna. ZANNE, P. II, 622. Pricina dă vei tăia, tot raul va cădea. id. ib. VIII, 499. ♦ I. o. e. a d v. Fără (niet) o sau, iavechit, de) pricină — fără justificare, în mod nemotivat; din senin. Iaste icălă această a mesteguși asupra mea, și fără de pricină, ... greseli și sfărții. AETHIOPICA, 3^V/24, cf. LB. De ce doadată, ascultînd, te-ai întristat fără pricină? C. PETRESCU, C. V. 204, cf. id. I. II, 241. Dar, dintr-o dată... fără nici o pricină, Elvira dispărea. SADOVEANU, O. I, 146. Creștea în el o mînte că, după ce-a fost rob, acuai i se ia și viața, fără pricină. id. ib. XVII, 235. (Cu schimbarea construcției) Nici fără de pricină (cauză) au făcut și fac aceasta. ECONOMIA, 125/13. ♦ I. o. e. c o n j. Din pricină că... = pentru că..., deoarece, fiindcă; pe motivul că... Daeș își seriu toate acestea este din pricină că stîburile dunălele m-au făcut visător. GALACTION, A. 186. Nu căutase războiul din pricină că nu mai putea să înfrunte priverile. C. PETRESCU, I. I, 260. Domnu nostru nu ne-a imăfat nicădată din pricină că se temea de cei mori. SADOVEANU, O. III, 55. I se spunea Jupuilul din pricină că, atunci cînd se bărbiera, fața lui părea jupuită. PREDA, M. 151. ♦ I. o. e. p r e p. Din pricina... sau (rar) din pricină de... = din cauza..., datorită..., ca urmare a...; din vina... Nu știi ce trag din pricina vornicului Bălăceanul. J. GOLESCU, în PR. DRAM. 61. Căușă... să poartă foarte bine, numai s-au făcut cam negru din pricina soarelui. KOGĂLNICEANU, S. 11. Ia Mihai i se parunci a nu se duce din pricina poziției critice în care acest dănn se afla. BĂLCESCU, M. V. 37, cf. CR (1848), 2^V/21. Numai din pricina ei mi se trage. CREANGĂ, O. 287. Cearta a fost din pricina copilor. SLAVICI, N. I, 121. Să ștergea la ochi din pricina fumului. DELAVRANCEA, S. 183. Ce mult mă iubește și cît suferu numai din pricina mea. VLAHUȚĂ, O. A. II, 177. Din pricina groazei lui de risipă nu putea să suferu pe slugile alaltă. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 81. Cernala este modernă și în unele părți stearsă aproape eu totul din pricina grăsimii de pe pergament. BUL. COM. IST. I, 133. O da vreo uolină, eu an vară, din pricina stîvrurilor de pe deal. GIRLEANU, S. 33. Cîl pe ce s-o păfescă tovarășul meu din pricina musteșilor. HOGAS, DR. I, 131. Inima lui era și mai grea din pricina Domniei. RE-

PREANU, R. I, 128. Oamenii erau lângă mine, însă, din pricina întinericului, îi credeam depărtați. SAHIA, S. 78. V-ar conveni ea, mai târziu, Paul să vă reproșeze ea, din pricina dumneavoastră, a ajuns un pirlit de avocat? VLASIU, D. 173. Zicea că se-nelid școlile din pricina scarlatinei. SADOVEANU, O. VIII, 282. Din pricină de ziduri și de gol și pasărea lua calea de ocol. ARGHEZI, VERS. 290, cf. id. s. VII, 8. Asta este numai din pricina oboselii. CĂLINESCU, E. O. I, 65. Vede cum fiul lui se îndepărtează de la indeletnicirile cavalești din pricina iubirii care îl stăpânește. VIANU, L. U. 51. Noaptea nu dormiseră din pricina alergăturii. CAMIL PETRESCU, O. II, 115. Din pricina zăpezilor înalte nu circula nici un vehicul. STANCU, R. A. IV, 160. Nici pomeneală că nu din pricina lui Ion a! lui Măi îi injurase pe oameni. PREDĂ, M. 251. Două zile a stat bătutul acolo, cu inima citu purice, din pricina friicii care-l apucase. BARBU, P. 102. Din pricina lui nu mai apucă să stau de vorbă cu Vilma, s. iunie 1960, 11. Nu pot să te văd plângind din pricina mea. 7 decembrie 1964, 11. Din pricina zgomotului făcut de ape, nu auzise sania. V. ROM. decembrie 1964, 62. Ioană, din pricina ta, Pă pământ nu poți umbra. De dor di la dunneda. VIBCOL, V. 86.

2. (Motiv de) ceartă, (de) neînțelegere; problemă religioasă, diferend, conflict; problemă care își așteaptă rezolvarea: spec. proces, judecată; (învechit și regional) problemă, pricină (3). *Pre ceialtați îi supusără supt aceștia și le împăcară pricinile.* HERODOT (1615). 284. *Ce pricină este la mijloc între dum[nea] [oas-tră] și între măria sa vodă și între țară de prea te-ai mintal?* IST. T. R. 22, cf. CĂNTEMB, I. I. II, 327. *Pentru oricare pricină mică să și scornia oști, unii spre alții pornind.* C. CANTACUZINO, CM I, 13. *Poate-fi să să fie înrăbițit domnul rumânilor cu domni ungurilor și cu ai sasilor, de nisăuiva pricinii.* R. POPESCU, CM I, 228. *Vouă moșneanilor de la Prisaca, care aveți pricină cu acest jălăitor ..., să vedem cum iaste lueru (a. 1735).* BUL. COM. IST. II, 256. *4 lei ou chelului pentru pricina lui Gogoiu țigan le 2 judecăți (a. 1743).* IB. I, 225. *Să hotărâse toate pricinile fără a mai putea merge la alt divan.* IST. AM. 6/9. *Să nu se facă între noi și între țerile noastre sfezi, pricini și nenărăviri.* ȘINGAI, HR. II, 110/16. *Grudeătorul poate și hotărâse ... atit la pricinile obștești at și la criminaliești (a. 1813).* BUL. COM. IST. IV, 104. *Secțiile tribunahurilor Craiovi vor cerceta la întâia instanție pricinile comerciale.* CR (1834), 361/25. *Ce grije arc județul cel nou de a potoli pricinile și prigornicele dintră oameni.* BĂRAC, T. 11/29. *Aceste adunări ... judecau asemenea în pricinile de vină mari politice.* BĂLCESCU, M. V. 10. *Fu o judecată am Cu nește rezăși ... O pricină de hotare.* HĂRDEU, R. V. 42. *Muri, mărturisind crima ci. Astfel se închise dosarul acestei pricini la divan.* BOLINTINEANU, O. 411. *De treizeci de ani judec, aicea la Kavala, lume după lume, cu fel de fel de pricini.* CARAGIALE, O. II, 198. *Ce mai e, Moghila? ... — Pricinile de judecat.* DELAVRANCEA, O. II, 38. *El n-a venit la mine ca să-mi aseulte pladoaria, el a venit ca să-i câștig pricina, și i-am pierdut-o!* BRĂTESCU-VOINEȘII, P. 199. *Vornicia de aprozi să între în ecclarea pricinei și după dreplate să puie la cale.* N. A. BOGDAN, C. M. 94. *Cind se iveau pricini, și se iveau destule, sârea în ajutor și nu se lăsa până nu făcea pace.* VLASIU, A. P. 75. *I-au spus că acolo sînt și judecătoriile unde se judecă pricinile.* SADOVEANU, O. X, 550. *Deciziunea Camerei ... investește instanța de fond cu judecarea pricini.* COD. PEN. R.P.R. 23. *Să spargem pricina.* CIAUȘANU, GL. *Și dacă se minie, își răsfringe mincile cămășii, gata de pricină.* COM. DIN PORUMBACU DE SUS-VICTORIA.

◇ **Ex p r.** **A(-i) căuta** (cuiva) **pricină** sau (rar) **pricină (cu luminarea)** = a(-i) căuta (cuiva) motiv sau pretext de ceartă (cu orice preț): a căuta (cuiva) nod în papură. *Cum intră în biserică, încep a căuta pricină părintelui Oșlobanu, care slujea, că nu se ține de tipic.* CREANGĂ, A. 78, cf. ALEXI, V. *Mi-l lipscau de prlăz ori cină și-l certau apoi în pilde, Ca să-i caute pricină.* IOSIF, P. 70, cf. PAMFILE, J. II, 162. *Căuta pricină stăeului întruna.* SADOVEANU, O. I, 641. *Adesea vă căutau pricină uce-*

nicii de la mașini și de la zcăfărie. PAS, Z. I, 271. *Nu vezi că tuturor le caută pricină cu luminarea?* T. MARȚIE 1962, 30, cf. ALR I 1334/363, 887. **A(-i) găsi** (cuiva) **pricină** (ori, regional, **pricinii**) = a(-i) găsi (cuiva) motiv sau pretext de ceartă; p. ext. a(-i) imputa, a(-i) reproșa (cuiva) ceva (pe nedrept). *Îi și găsie pricină și-l închide și-i lua trei, patru sute de lei.* NEGULCE, L. 299, cf. CIHAC, II, 291. *Într-o zi ... îmi găsi pricină de la te mieri ce.* GANE, N. II, 164. *Am pregătit campania împotriva perșilor, găsindu-le pricină că ei subjugă pe elenii din cuprinsul împărăției lor.* CĂLINESCU, S. 825. *Unde-i dragoste pulină, lesne-i a găsi pricină.* COM. DIN PIATRA-NEAMȚ. *Io-ți ziceam să te mărit După stăeai din vecint. Tu la toți găseai pricinii.* BALADE, III, 279. (Învechit și regional) **A se pune de** (sau **în**) **pricină** = a) a căuta (cuiva) motiv sau pretext de ceartă, a căuta nod în papură; a se certa, a se lua la hără. *Arme nu purla năodată cu sine, căci nu era om să se pune de pricină.* GANE, N. III, 165. *Fuse om aprig și certăreț. Gata să se pună de pricină, pentru drepluri adevărate sau numai închipuile.* C. PETRESCU, R. DR. 23. *Nu se putea pune cu el de pricină pentru că era tovarăș vileaz.* SADOVEANU, O. IX, 31, cf. CIAUȘANU, V. 191: b) a se împotrivi. *Nu te mai pune de pricinăși dă eirlanii.* NEGRUZZI, AP. TDRG. *Și fiindcă el se punea de pricină, apoi l-a legat cot la cot și l-a trimis cam cu ucpus în masă.* GANE, N. I. 43. *Cela nu se pune de pricină: dă eapra și i earul.* CREANGĂ, O. 28, cf. DDFR. *Se pune de pricină și nu voiește desfel să plătească.* MARIAN, NV. 604. *Nu-ți fie leamă că nu mă scapi. Nu vezi că nu mă pun de pricină — zise dezertorul.* LUC. IV, 336. *El nu se pune de pricină, aflind mai ales că-i vorba de un gospodar stăpân de oi.* SADOVEANU, O. X, 621, com. DIN PIATRA-NEAMȚ. (Cu inversarea elementelor construcției) *Nimic în pricină să nu vă puneți; că așa iaste porunca noastră (a. 1738).* IORGA, S. D. XIV, 59. **A avea** (sau **a fi în**) **pricină** (cu cineva) = a fi certat (cu cineva); spec. a fi în proces, a se judeca (cu cineva). *Domnul ... se lemea să mcargă la Diin avind pricină cu pașa.* VĂCĂRESCUL, IST. 282. *La biserică se înclina pe la teoana și, cind avea pricină cu cineva, umbra după împăciuire.* CĂLINESCU, I. C. 15. *Sintemu-m pricină.* ALR SX IV h 988/141. (Învechit) **A sta (de) pricină** = a se împotrivi. *El n-au vrut să primaseă să fugă, ... ce încă ou statul el ultiora pricină să nu fugă.* NEGULCE, L. 334. *N-a stat dibania de pricină, ci a rupt-o de fugă.* CONV. LIT. IX, 4. (Regional) **A da la pricină** = a începe să se certe. *Odată, din ce, din ce nu, dan la pricină ... până ee apung la bătaie.* RETEGANUL, P. I, 30. ◇ (Învechit; concretizat) **Aet** în care sînt consemnate datele privitoare la o acțiune judiciară. *Să se caute pricinile celor ce s-au judecat la departamenturi ... și nu s-au nullămit pe a lor batărire.* PRAY. COND. (1780), 48. *Moghilă, să-mi aduci pricinile ce-a judecat Bogdan și-a rămas fără peceala domnească.* DELAVRANCEA, A. 54. ◇ (Popular; adesea în construcții cu verbe ca „a da”, „a găsi”, „a pune” etc.) **Pretext (1):** prilej (1) (meintemeiat). *Nu vrea ... să dea pricină jidovilor să să turbure (a. 1699).* GCR I, 331/7. *Leșilor nu te era eu voie să vie craiul, ce imbla cu feluri de feluri de meșler-șuguri și de pricini, ca să strici acea cale.* NEGULCE, L. 139. *Cu pavești și cu pricinii au tot delungat vreme pînd s-au făcut primăvară.* ANINTE URICARIUL, LET. 2 II, 135. *Nu le da și tu pricină de întristare.* CR (1846), 242/31. *Deșertăciunea lui găsește pricină de sală în moartea unei ființi nevinovate!* ALECSANDRI, O. P. 59. *Cind va veni Nieu să-i dai pricină de vorbă.* ID. T. I, 37. *Cind era lu adăpatul vacilor, fetele, care de carc, se întrecea să-i dea pricină de vorbă.* ISPIRESCU, AP. CADE. *Cu ce pricină pe-ai?* VLADUȚĂ, O. A. II, 199, cf. DDFR, TDRG. *Ion găsi pricină să-și snopească iar nevasla.* REBREANU, I. 318. *Găsea pricină de vorbă ceasuri întregi.* BASSARABESCU, V. 19, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Medievalul era liniștit și nu căuta pricini de bătaie din nimie.* CĂLINESCU, C. O. 39. ◇ **Ex p r.** (Învechit) **A pune pricină** (sau **pricina** ori **pricini**) (că ...) = a obiecta; a pretexta, a motiva (1). *El punea pricină că se hainește*

feara și n-are cu cine merge la oaste. N. COSTIN, LET.² II, 100. S-au mutat Isuf-pașe de la Baba cu sarascherlicul la Tighine, păindu pricina zorbăleul tătarilor. NE-CULCE, I, 158. Iar ședul tot pune pricină și nu vre, id. ib. 269. Pune pricină vreunii cum că iaste scurlă și cu grabnici aripi zboară. MOLNAR, RET. 115/20. Cînd ero sătui, puneu pricină Că le-ar fi rân și făcea bodină. BUDAI-DELEANU, Ț. 103.

3. (Învechit) Înviniure, acenzație, imputare (adesea neintenciată) adusă cuiva; p. e. x. l. vină, vinovăție. Iar el, văzînd acesta vis, au zis cum Dumnezeu îi arată lui pricină de vină, pentru ce să făcă el rîu la biserică. HERODOT (1615), 133. Să nu-i aște împărăția vro pricină, să-și puie capul. NE-CULCE, I, 42. De li să întimplă și surpare, și cădere, înțelepții nu le dau alita vină și pricină cu sudăline. C. CANTACUZINU, CM I, 63. De va aduoge ceva la porunca cea dintăiu ... să aște pricină împotriva lui (cca 1700-1725). GER II, 21/23. Pentru că iaste isteață aceea a meșteșugi asupra mea ... pricină și greșeli și sfărîți. ALTHOPICA, 37/24. Nu aruica pricină preste olții carii nu sînt vinovați. ib. 387/7. Dacă moare, totdeauna rămîne pricina a lui și niciodată a doștorului. IST. AM. 91/18. Cu adevărat, cu altă pricină N-afu. BUDAI-DELEANU, Ț. 162. Esop, după aceasta au arătat de mincinoase pricinile pentru core au fost pîrl (a. 1810). GER II, 207/29. Ion ar fi zis că-i pricina locului celui necurat. CONV. LIT. XII, 330. cf. ȘĂINLANU, D. V. Ochii și sprincenele Fac toate pricinile. ZANNE, P. II, 341. S-a spart pricina-n sobor Tot iarăși în capul lor. id. ib. v. 511. ♠ L. o. c. a d j. De (sau eu) pricină ori eu pricină = vinovat. Numai tu singur ești de pricină la atcea întimplări. BĂRAC, ap. DORG. Astfel dar pe strugur l-au găsit eu vină și că însuși numai este de pricină. PANN, P. V. I, 125/11. Că nu-i la aceasta norocul de vină, Nici nimenca altul este de pricină. id. E. II, 110/2, cf. DORF. Cei cu pricină au învătă curînd cum să-și apere capul. SADOVLANU, O. XII, 256. Acel cu pricină Șcade în odănu și cel fără vină Plînge și suspînă. ZANNE, P. V, 511. ♠ L. o. c. a d. (Învechit) A-i da (cuiva) pricină = a învinui, a acuza (pe cineva). Lui Vasilie Vodă i-am dat pricină că nu dă seamă de o sumă de bani a visterici. M. COSTIN, ap. DORF. Dîndu-le pricină că au venit tirziu. N. COSTIN, ap. DORF.

4. (Învechit și regional) Necaz (1, 2), supărare, nemulțumire (2); întimplare (neplăcută). Pricina de i se va întimpla, în sufletul meu să fte. CANTEMB, ap. DORF. L-au trimis aieca la măria-sa vodă ... să-și spuie pricinile și iarăși să înpace lucrurile. R. GRECEANU, CM II, 169. Marsără la împărat și-i spusă împăratul totă pricina di lo Faraon împărat (a. 1781). GER II, 135/37. Trebuie să știe toate pricinile ce să întimpla. IST. AM. 54^v/18. Craial ... ascultă plînsările tuturor și să sirguioște să îndrepteaze pricinile fteștecării supus (a. 1799). GER II, 169/23. Țaranii își spun pricina. El ascullă, ostează, se încruntă. VLAHUȚĂ, O. A. I, 210. Am să-i spun boierului mai pe departe aceasă pricină nenorocită. GALACTIUN, O. 77. Io n-aș vrea Să merg la stău, Să nu dau De vro pricină. TEODORESCU, P. P. 596. De ce plîngi, stăpîne? Îi spune firu' pricinii. RĂDULESCU-CODIN, I, 196, cf. ALB SN V H I 403/141.

5. (Astăzi rar) Problemă, chestiune; afacere. L-ou trimis cătră forul ... pentru pricino ce mai sus pomeninu, adecă pentru învoireu păcii. R. GRECEANU, CM II, 178. Știm ce însemna, avem socoleala și tilcuirea lui, ... însă să potrivește și la pricina noastră (a. 1742). GER II, 31/36. Izvod de cheltuiolă ce au făcut dumnealui Iordachi Ciule spre scoaterea Țiganilor ..., core bani i-am cheltuit tot la ocașă pricină (a. 1794). BUL. COM. IST. IV, 131. Cheltuiola ce am făcut ... cât am șizulu, aieca la Ieș, cu precena giudecășii acceștia, cu și talău meu (a. 1800). ib. Fîind de trebuință a să întoemi la logosefio cea mare o sefice deosebită pentru corespondenșio ce va avea cu toate județele în pricina mezarurilor. CR (1831), 294/24. Sînta pricină a independenței naționale. BĂLCESCU, M. V. 605. Astăzi ... s-a dres treoba cu poliția. Totă pricina era să mă pungească. id.,

ap. GHICA, A. 614. Din multele esemple curioase în pricina aceasta, iată că voi espune aici una. ISIS (1856), 4¹/19. Dacă ... se va dăvedi aceia ecere făcătă pentru pricină binecuvîntate și nevălîntătoare, i se va mai acorda un termen scurt. MO (1860), 26/29. Ciul avea cite o pricină grea, chema de se sfătua cu trei oameni. GHICA, s. 6. Apoi pas de lucrează în aste vicni de jale, Cînd vor să-neuce stălu în pricină literare. ALEXANDRESCU, O. I, 182. Veniseu, năria ta, să afu ce ai făcut în pricina despre care te-am rugat. FILIMON, O. I, 171. Ce trage păr-crea domnului? ... - F. Iotăritore ... - În orce pricină? ... - Totdeauna. DELAVRANCEA, O. II, 260. Camera discuta tumultuos o pricină de mare interes obște. GALACTIUN, A. 312. Te rog să binevoiești a cunoaște că în această pricină eu nu mă socot eu nimie vinovat. SADOVLANU, O. XII, 374. ♠ (Învechit) Pricinile streine (ori din afară) sau pricinile din lăuntru = afacerile externe sau afacerile interne. v. a f a c e r e. Departament al pricinilor streine din Iesi (a. 1824). T. PAPAHAGI, C. I. Ministru al pricinilor streine. AR (1829), 6²/24. La 31 august s-a făcut șful de cabinet în casa șfului pricinilor streine. CR (1829), 212¹/11. Noi am încredințat secretariului de stat pentru pricinile din afară spre a vă împărlăși notele ce nu de mult ni s-au trimis. AR (1830), 2¹/22. Cîștita mare dvornicie a pricinilor dinlăuntru ... rînduiește a să desființa carantinile după lotarul Austrii (a. 1831). FURNICĂ, I. C. 378. Vornicul pricinilor din lăuntru a mulțumit tuturor profesozilor din parca a toată boierimea pentru șporul și silința ce au arătat. CR (1832), 227¹/1. ♠ L. o. c. a d j. Cu pricina = despre care este sau a fost vorba, care este în discuție, care este în cauză, care constituie obiectul a ceva; respectiv. Cea cu pricina răspunde. CREANGĂ, O. 7. Împăratul, cum auzi că a venit păstorul cu pricina, îl chemă înainte lui. ISPIRESCU, ap. DORG. Dar ce vede? Viu și teafăr, Îl solută surcînd Chiar poetul cu pricina. VLAHUȚĂ, O. A. I, 174. Mi-aduc aminte că, în noaptea cu pricina, am intilnit pe Romano pe sub zaplata lui Tudoran. HOGAȘ, DR. II, 161. Dacă se glicea pummul cu pricina, rîdeau toți copiii. ARGHEZI, S. VII, 74. Toți priviră spre casa cu pricina. CĂLINESCU, S. 347. El lipsise de lo locul cu pricina. CAMIL PETRUSCU, O. II, 106. Ajuns la loel cu pricina, descoperi o scîndurică așezată peste un naușuroi. v. ROM. aprilie 1955, 138.

II. (Regional; eufemistic) Epilepsie. Co să nu capte pricină (fras) nu i se dă hță cu nămile pline de aluul. PĂCALĂ, M. R. 166.

- Accentuat și: pricină. - Pl.: pricini și (învechit) pricine. - Și: (învechit) pricenuă, pricenuș s. f.

- Din slavonul ИРЧИНА.

PRICINĂTOR, -OĂRE adj. v. pricinitor.

PRICINELNIC, -Ă adj. (Prin nord-estul Ol.) Certăreț, arțăgos; bălăuș. Cf. CIAȘANE, V. 191.

- Pl.: pricinelnici, -ce.

- Pricini + suf. -clic.

PRICINI vb. IV. I. TRANZ. (Învechit) A pricinui (1). Peste sașia mîncînd și bînd bolnăvești și moorte în cea de apoi lți pricinești (a. 1691). BV I, 320, cf. CANTEMB, I. I. II, 328. Vestile reale pricineșcu disenterie unui om mare (a. 1694). FN 29. Supărări pricinile de norod prost (a. 1699). ib. 87. Împreunarea unora mai denoite despărțit pricineoște nouă drogose (a. 1701). ib. 95. Ivirea acestei corăbii au pricinut aieca cea mai vie bucurie. AR (1829), 5¹/1, cf. SCRIBAN, D.

2. Refl. r e c e i p r. (Regional) A se pricinui (2). Cf. CADE, DL, DM. Băiatul tncepu a-i spune... eunu a venit manonul și eunu, pricinindu-se, l-o omorî. RETEGANUL, ap. CADE. ♠ R e f l. A se optime, a se împotrivi. Cf. CADE, SCRIBAN, D.

3. **Tranz.** (Învechit, rar) A pretexta. Pricinea că cu greu iaste a să stăpini și a să păzi fără altă de despărțate. CANTEMIR, HR. 196, cf. TDRG, CADE.

— Prez. ind.: *pricinesc*.

— V. *pricină*.

PRICINITOR, -OĂRE adj. (Învechit, rar) I. Pricinitor. Au trebuit pre cei ce aducători și pricinitori gilcevei ar fi fost, fără nici o zăbavă dintre mijlocul nostru să-i fim scos. CANTEMIR, IST. 51. Pricina pricinătoare, id. I. I. II, 328. ◊ (Substantivat) *Pre tine, bunule Doamne, pricina cea dintii și pricinitorul a tuturor bunățăților crezind*, id. HR. 3.

2. (În forma *pricinător*) Care poate aduce neplăceri; compromițător. *Ispravnicu botniței agonisit-au multe cărți pricinătoare de la creștinii domni la Călestiu*. N. COSTIN, LET.² I, 385.

— Pl.: *pricinători, -oare*. — Și: *pricinător, -oare* adj.

— *Pricini* + suf. *-tor*.

PRICINÓS, -OĂSĂ adj. I. (Prin nord-estul OlT. și prin Ban.: despre oameni) Certăreț, arțăgos; bătaș; căcălitor. Cf. CIAȘANU, V. 152, 191, MAT. DIALECT. I, 234, ALR I 1561/5.

2. (Rar) Despre care este sau a fost vorba, care este în cauză, care constituie obiectul a ceva; cu pricina. *Ține-le bine! — porucii descălul potrivindu-i clestele pe dintele pricinós*. REBREANU, NUV. 241. *Soful cila cu aceeași pedanterie ca și în chestia bisericească articolele pricinóase din codul civil*. CĂLINESCU, I. C. 135.

— Pl.: *pricinósi, -oase*. — Și: (regional) *pricinós, -oăsă* adj., ALR I 1561/5.

— *Pricină* + suf. *-os*.

PRICINŪ vb. IV. I. **Tranz.** A fi pricina (1) I, cauza, mobilul (4) a ceva, a da naștere: a cauza, a ocaziona, a produce, a provoca, a prilejui (2), (rar) a prileji (2). (Învechit) a pricinii (1). *Greșala și nechibzuirea domnului a uci fără pricinuiște stricăciunea și fării lui și altor stăpînitori*. R. GRECEANU, CM II, 188. *Am arătat de-a purtare grecilor isprava ce să pule pricinui lucrării lor* (a. 1750—1780). GER II, 83/19. *Nu cumva să-u pricinuiască zăbava vreo greșală libonnică*. AETHIOPIA, 3⁷/22. *Nici tăriia cea contrăsoare a pedepsii, nici pierzarea zidirii nu pricinuieste cea mai mare săvîșire în sufletul cetățeanului* (a. 1773). GER II, 87/38. *Mulțimea sudorilor ce vursă poate priu întâmplare să-u pricinuiască vreo ușurare*. IST. AM. 91⁷/17. *În giuduri căzu și socotele Ce-i pricinuiră amară jlec*. BUDAI-DILEANU, T. 216. *Vurul ... mustului îi căuzacă (pricinuiște) miros neplăcut*. ÎNV. ZĂH. 11/6. *Această tăiere a inimii rădăcinilor căuzacă (pricinuiște) de multe ori ca răsăditele leamne să piară*. ÎNV. POM. 13/15. *Aceasta îi pricinuieste mare cinste*. KOTZEBUE, U. 18³/3. *Bitul va pricinui ură la princi asupra voastră*. PETROVICI, P. 51/16, cf. CLEMENS. *Poate vedea uicea ... cile neezuri și cile pri-mejdii pricinuiște zarva și răscoala cea fără de cale* (a. 1821). GER II, 236/3. *Nu va pricinui vreo pagubă celorlalte fbrice cu nici un fel de clip* (a. 1823). DOC. EC. 305, cf. LB. *Au făcut aceste sacale cu care pricinuieste și solos obște* (a. 1827). DOC. LC. 380. *De multe ori însă scrierea cea nedesăvîșită a pricinui confuzie și neînțelegere*. HELIADE, O. II, 191. *Slobozeniia negofului care s-a asigurat prin tractatul de la Andrianopol trebuie să pricinuiască mari solosuri stăpînitor de moșii*. CR (1830), 58²/7. *Întrarea și ieșirea pe la punctul Clmpinei ... pricinuieste nu puțin solos* (a. 1838). DOC. LC. 709. *Prețul aurului crescuse ... aceea ce pricinui turburări din partea ianicerilor*. BĂLCESCU, M. V. 58. *Omul care pricinuieste aceste metamorfose este mai creator*. BREZOIANU, I. 83/25. *Umezeala ... prea mare... pricinuieste mucigăi*. PENESCU, M. 60/18. *Dar nici un vis nu-mi place de nu-l pricinuiesti*. ALEXANDRESCU, O. I, 280. *Nu fi-oi vorbi de dulcea impresie ce-ți pricinuieste vederea patriei după o lungă despărțire*. ALECSANDRI, O. P. 26. *Sosirea lor și vestea ce*

aduceau pricinuiră o nouă jale în palatul domnese. ODOBESCU, S. I, 92. *De urmări va răspunde acela care prin nesocotita-i purtare a pricinui această ruptură*. CARAGIALE, O. II, 288, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALENI, W. *Nu-i era de ajuns indignarea pe care i-o pricinuia, în fiecare zi, duplicitatea lui Zărnescu?* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 212. *Lucrurile ... se înțeleg și se apreciază după valoarea și după plăcerea ce-ți pricinuieste*. HOGAȘ, DR. I, 223. *Cel dintii vals, după pauză, pricinui lui Titu o mare satisfacție*. REBREANU, I. 146. *Transportul diferitelor mărfuri se făcea numai pe spinarea vitelor ... ceea ce pricinuia, prin urmare, un mare incunjur*. N. A. BOGDAN, C. M. 7, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Nimeni nu mi-a pricinuit o mai adincă și sinceră mulțumire*. BASSARABESCU, V. 126, cf. CADE. *Orice lucru ... de care-și aducea aminte că are să se despartă de mîni încolo, îi pricinuia o durere ascunsă*. MIRONESCU, S. A. 44. *Dar nu pricinuieste nimănui nici un rău*. C. PETRESCU, C. V. 227. *Zelos să repar o pagubă, pricinuiam altă*. BRĂDESCU, O. A. II, 72. *Se îndrăgostise de Tamara, pricinuiindu-i nemărturisite păreri de rău pocolul Alca, care o iubise și el cindva*. VLASIU, D. 369. *Slujitorii mei nu fi-au pricinuit nici o smînteală*. SADOVFANU, O. X, 29. *Pînă să fie prinși ne pricinuieste destul rău*. STANCU, R. A. I, 321. *Revoluția din Oclombrie a pricinuit capitalismului o rană mortală*. ȘCINTEIA, 1953. nr. 2724. *Uitase durerea pricinuită în coșul pieptului*. PAS, Z. III, I. *Se retrăgeau pricinuiind inamicului pierderi grele*. CAMILAR, N. I, 39. *Durerea de eap poate fi pricinuită de o răceală*. PREDĂ, R. 146. *Mierea e dulce la mîncare, dară pricinuieste durere la inimă*. ZANNE, P. III, 671. ◊ Refl. pas. *Proful odăilor se pricinuieste din naturatul de dimineață*. PENESCU, M. 14/23.

2. **Refl. recipr.** (Învechit și regional) A se certa, a se lua la harfă; a se încăiera; s p e c a fi în proces, a se judeca; (regional) a se pricinii (2). *Să se sirguțiasă a lua fără de zăbavă anafornia sau cartea de judecată și să o arate celor ce să pricinuieste*. VRAN. COND. (1780), 48. *Învățăturii cin s-au pricinuit sătana cu Dumnezeu* (sec. XVIII). CAT. MAN. I, 294, cf. CADE. *Scriban, D., DL, DM. Am aflat pe vărul Culiță și pe cămătrul Pahon pricinuiindu-se la birt și-am voit să-i despart*. RETEGANU, P. IV, 24.

3. **Tranz.** (Învechit; de obicei urmat de determinări introduse prin conj. „că”) A pretexta; a invoca; a motiva (1). *Iară noi pricinuiind că avem parte de moșie lu Comarnie și că sintem și moșeni ... nu am dat nici cloc, nici dijmă* (a. 1776). IORGA, S. D. XXI, 71. *Și împotriva lui Valentinian s-au gătit încă în anul acesta, pricinuiind că Valentinian nu-i dă pre soru-sa Onoria miere*. ȘINCAI, HR. I, 83/20, cf. III, 183/13. *La înțelegere nu i-am putut aduce, pricinuiind și tînguind că, după ce oameni au pușini, siul și săraci* (a. 1814). DOC. EC. 165, cf. LB. *Pricinuiind și la aceasta unii cum că limba din Transilvania nu este plucută*. MUMULEANU, C. 77/2. *Cei mai mulți din lăcătorii ce vin cu producturi de vinzare la țig au lucetat cu totu, pricinuiind că asemenea bani nu pot a-i cheltui la ale lor trebuințe* (a. 1835). DOC. EC. 594. *Bathori, pricinuiind că castelul e prea departe de Ardeal ... porucii să-l dărmie*. BĂLCESCU, M. V. 182. *Eu mi-am dat demisia din comitet pricinuiind neînțelegerea în care se află emigranții*, id., ap. GHICA, A. 462, cf. POLIZU, DDRF, BĂRCIANU, TDRG, CADE, SCRIBAN, D.

4. **Refl. impers.** (Învechit, rar) A i se năzări (3). *Din întunecare fi să pricinuieste a te teme și de sunct*. AETHIOPIA, 1⁷/2.

— Prez. ind.: *pricinuieste*. — Și: (Învechit) *pricinui* vb. IV.

— *Pricină* + suf. *-ui*.

PRICINUIRE s. f. Acțiunea de a (s)c pricinui și rezultatul ei.

1. Cauzare, producere, provocare. Cf. *pricinui* (1). Cf. LB, POLIZI, DDRE, IORDAN, L. R. A. 486, DI, DM, M. D. ENC., DEN.

2. (Învechit) Ceartă, conflict, neînțelegere; lucrărire; spee judecată, proces. Cf. *pricinui* (2). *Sații ou price între sine cu nemții ... Ce aceste pricinuiți le lăsăm la dînșii*. M. COSTIN, LET.² 1, 16. *Vremea este să lăsăm toate nepuțințele și pricinuirile ce au fost plină acuma în neamul nostru*. MUMULEANU, C. 57/5.

3. (Învechit) Pretext (1); motiv (1 1). Cf. *pricinui* (3). *Ca să nu rămite la nimeri nici un fel de pricinuire că nu au știut această din vreme ... acum să face dă iznoavă la toși știut* (a. 1834). DOC. EC. 549. *Nu mai voiau u merge la război sub pricinuire că nu li se plătese lefile*. BĂLCESCU, M. V. 77. *Dar ungarii ... nu voără a se cercu cu asalt sub pricinuire că spărtura nu e destul de largă*. id. ib. 173, cf. POLIZI, DI, DM.

4. (Învechit) Nemuțumire (2); p. e x t. Împotrivire, opoziție (1 2); protest. *Acum o, Chineli, s-au rădicat tot fealul de pricinuire*. AETHIOPIA, 31¹/4. *Unul cu acela dovedindu-să, să va pedepsi strasnic, făr' de a i să prîmi nici un cuvnt de pricinuire* (a. 1822). DOC. EC. 260. *Aceștia n-au pricinuit pricinuirii zadarnice cu sărăcia limbii, precum noi acum*. MUMULEANU, C. 73/11. *Veți pune lucrurile astfel la cale înelt mie să na-nii rămite cuvnt de pricinuire*. PR. DRAM. 297.

— Pl.: *pricinuirii*.

— V. *priclnul*.

PRICINUITOR, -OĂRE adj. (Astăzi rar) Care pricinuieste (1), care produce, care provoacă, care prilejuiește (2) ceva, care dă naștere la ceva; producător, (învechit, rar) pricinitor (1). *La cele mai multe dîntr-acest feliu de danie ... săvârșirile lor snt pricinuitoare de gilecavă*. SOB. MUS. 41. *Iese puil la lumină și la tragerca a acurlii celui slobod și pricinitoriu de viață* (a. 1826). GER II, 251/15, cf. LB. *Cu att mai mult nedreptele fapte și urunări ale unui rău om, ulhar și pricinitor de turburări*. CR (1832), 236¹/15. *Într-un astfel de oraș un va fi vici prafal cel pricinitor de oftică al caldarimului, nici oerul cel vătămător*. id. (1834), 31¹/26. *După moartea lui Svatoslav tronul marelii duce s-ou făcut pricinitorii de sfadă între fiii lui Iaroslav*. ASACM, I, 57/9, cf. POLIZI. *Obiceii fierului rufelor în cazan este pricinitor d-o stricăciune ... mare*. PENESCU, M. 56/1. *Ast cuvnt aspru, lo auz supărător, și de turburări grozave lunii pricinitor ... Nu se zice p-aste fărături*. ALEXANDRESCU, O. I, 188, cf. DDRE, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. C., CADE. *Banu-i delicat și pricinitor de discordie*. SADOVEANU, O. VII, 700, cf. DEN. ⇨ (Substantivat) *Rămintei la noapte și diminecșă, eu mă voi face voauo pricinuitoare de slobozire*. AETHIOPIA, 14¹/10. *Să nu fim pricinitorii de mai mare osindă*. VARLAAM-IOASAF, 17¹/28. *Soțiilor mele să le fim pricinitoriu de multe răotăși*. ib. 77¹/9. *Tatăl este pricinitoriu al fiialui firește* (a. 1806). AP. TDRG 1251. *O îndoită mulțămire să va răspunde aceluia carele ... va arăta giudecătorii pe pricinitorii furțigului*. AR (1829), 233¹/41. *Nimevi, niciodată, fiind pricinitor de cel mai mie rău către altul, u poate rămite nepedepsit*. cu (1832), 236²/10. *Era acufundată în cea mai adneă durere, văzindu-se, fără vreo via, pricinuitoare nenorocirelor ce-i ameniușa patria*. ASACM, S. I, II, 16. *El este pricinitorul burmurilor celor advărute*. TIMPEANU, G. 100/14. *Pricinitor al morții lor*. FILIMON, O. I, 297, cf. DDRE, ALEXI, W., CADE, DEN. ⇨ (Graml; învechit) *Cădere pricinuitoare* (și substantivat, f.) cazul acuzativ. *Căderi stul șasc; 1) nominativă, adică numitoare ... 4) acuzativă sau pricinuitoare ...* VĂCĂRESCU, GR. 26/1. *Să mai veste altă cădere ce o putem unni acuzativă, adică pricinuitoare*. I. GOLESCU, B. 1836, cf. DDRE. (Graml; învechit) *Mod pricinitor* sau *modă pricinuitoare* (și substantivat, f.) — una dintre valorile modului conjunctiv, care arată cauza unei

consecințe. *Moduri sau mode la grai snt nouă — Pricinuitoare, cum „ca să măntne”*. I. GOLESCU, B. 32/15. *La grai am văzut ... că snt nouă, adică: hotărtoare, poruncitoare, rvinitoare, urătoare, îndoitore, vaitoare, pricinuitoare, supuitoare și nelotărtoare*. id. ib. 153/1. *Pricinuitoare să zice acia cu care ordăm pricina unei urmări, cum cind zicem „ca să măntne”*. id. ib. 153/22.

— Pronunțat: -nu-i-. — Pl.: *pricinitorii*, -oare.

— *Priclni* = suf. -lor.

PRICIOS, -OĂSĂ adj. (Despre oameni) 1. (Învechit) Certăreț, arțăgos; bătaș. Cf. POLIZI, GHAC, II, 290.

2. (Prin sud-estul Munt.) Care caleă (cu bnoă știință) regulile jocului, care trișează. Cf. CV 1919, nr. 8, 33.

— Pronunțat: -ci-os. — Pl.: *pricioși*, -oase.

— *Prici¹* = suf. -os.

PRICIPITĂT s. n. v. *precipitat¹*.

PRICIPTOR s. m. v. *perceptor*.

PRICIRE s. f. (Învechit) Faptul de a se *prici¹* (1); ceartă, neînțelegere, dispută; p. e x t. dușmănie. *lar unde s-au hotărit odată Ca singur unul să stăptinească Toată acest feliu de pricie înceată*. BUDAI-DELEANU, T. 341. *Pricirea lor au finit oare altă vreme*. TICHINDEAL, AP. DDRE, cf. LB. *Spre a să feri de orice pricie asupra analogiei între piastrul turcesc și ture cel spaniolesc, se va așeza ... o obștească tuvoială*. AN (1829), 38²/17, cf. GHAC, II, 290, DDRE, ALEXI, W.

◆ (Învechit, rar) Plângere, reclamație. Cf. BĂRCIANU.

— Pl.: *priciri*.

— V. *prici¹*.

PRICISTĂNIE s. f. v. *pricestanie*.

PRICISTU¹ vb. IV v. *pricestui*.

PRICISTU² vb. IV v. *prierestui*.

PRICITĂNIE s. f. v. *pricestanie*.

PRICITOR, -OĂRE adj. (Învechit; despre oameni) Certăreț, arțăgos; bătaș. *Este pricitoriu de se priceste și se pune tripotrieva domnilor*. N. COSTIN, LET.² II, 75, cf. LB, GHAC, II, 290, DDRE, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. C., SCRIBAN, D.

— Pl.: *pricitori*, -are.

— *Prici¹* = suf. -lor.

PRICLET, -Ă adj. v. *procler*.

PRICOĂPSĂ s. f. (Regional) Pricopsală (3). *Să nu te tnsori, mă, neică, deloc! ... că nu e uici o pricoapsă!* LOVESCU, S. 178, cf. 87.

— Pl.: *pricoapse*.

— Postverbal de la *pricoapsl*.

PRICOĂRĂ s. f. v. *prigoare*.

PRICOCI s. m. (Ornit.; regional) Pitalice (1 1 b) (*Troglodytes troglodytes*) (Stiguita — Vinju Mare). BĂLCESCU, PĂS. 141. *Nu pricoiciul, ci pițurul clozește ouă de cuc*. id. ib. 316.

— Pl.: *pricoci*.

— Etimologia necunoscută.

PRICOIȚĂ s. f. v. *poeroviță*.

PRICOLICI s. m. 1. 1. (În credințele populare) Ființă imaginară la care se preface (după moarte) un bărbat, un animal (care a mbeac oameni) etc., lăud diferite înfățișări (mai ales de animale), sub care pricinuieste tot felul de neplăceri celor pe care li întâlniește (noaptea); p. gener., strigoi. V. VIREOLICE.

m o r o î². Cf. KLEIN, D. 405, l.b. *Să tacă, că-i mânăcă utcolai sau pricolici*. PANN, ap. CADÉ, cf. POLIZU. *E miezul nopții ... Cînd tricolicii și zotcolicii Ies din morminte*. FILIMON, o. 1, 359. *Mii de furnici, De tricolicii, de utcolicii, Vai! mă muncesc*. ALECSANDRI, T. 509, cf. CHAC, II, 418, l.m., MARIAN, NA. 68, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Tot omu' care e tricolicii, ciud îi sosește timpul ... își schimbă făptura sa de om și se prefăce în lup*. PAMFILE, DUSM. 147, cf. id. CER. 99. *Pricolici se zice că se fac dacă sint nouă frați născuți tot într-o lună*. GOROVEI, CR. 281. *Tricolicii sint niște dihăniți, dahuri provenite din lupii cari au mtcut un om; ei umblă pînă la miezul nopții*. id., ap. CADE. *Se teme ... să nu se prefacă în pricolici*. GR. S. II, 43. *O cheșmelie de școală ... plină de umzeală, bintulă de stafii și pricolici*. CLAUȘANU, R. SGT. 79. *Stafii și pricolicii n-am văzut niciodată, de atita vreme de cînd pasc cu circada satului*. GALACTION, o. 45. *Se mai zicea că erau ... priculici, care se pîtluau prin iarbă*. VLASIU, A. P. 14, cf. SCRIBAN, D. *Tricoliciu este considerat ca un ce drăcesc și-l numește lumea dracu*. H I 173, cf. II 91, 103, 127, III 5, 294, 403. *Despre pricolici unui bătrîn zic că ar avea forma unui om, dar cu coadă*. ib. IV 108, cf. VII 13, XI 79, 126, 180, SPIERA, P. 318. *Acolo erau adunați Strigoii și strigoaice, ... Tricolici și tricolice*. MARIAN, V. 163. *Foaie verde tricolici. N-am mai văzut pe-aci Fete mari cu copii mici*. ȘEZ. X. 32. *Acest strigoii a mîncat 9 ani radeu și la nouă ani s-a făcut pricolici ogar și s-a tubăit cu lupii*. ib. NTH, 157, cf. ALR I 1 399/170, ALRM SN III h 1314, MAT. DIALECT. I, 265. ◇ (Ca termen de comparație) *Grăiașe ca un pricolici*. E. I. D. (1680), 38°/15. *Vai de mine, trece vremea! afulsuri de ceas, fuge ca priculiciu*. VLASIU, D. 218. *Tugearu ca doi priculici, mișcînd minile în aer*. id. A. P. 27. *Guișă porcii ca pricolicii*. BRAD, T. 21.

2. (Regional) Epitet pentru un copil neastîmpărat, rău, obraznic; p. gener. prichindel (2); picu², puști. Cf. ȘANLANU, D. U. *În inima ei a început să meară și flăcăul ilfovean și pricoliciul dintre corăbioarii și brluoaiice*. G. M. ZAMFIRESCU, ST. M. N. I, 111, cf. DEN, ȘEZ. IX, 151, GOMAN, GL., CV 1949, DE. 8, 35.

3. (Prin BUCOV.: în forma tricolici) Pui de animal nedezvoltat, pipernicil. Cf. ȘEZ. V, 161.

II. (Regional) I. (Zool.) Pirs² (I b) (*Muscardinus arvalis*) *Peste Olt ... acest șortec se cheamă pricolici*. NEM 917, cf. CADE.

2. (Entom.) Lichnici (*Lampyrus noctiluca*). Cf. II 286, ALR I 1 895/30, 215.

- Pl.: pricolici. - Și; (învechit) precolici (l.b., l.m.), preculci (KLEIN, D. 405, l.b., POLIZU, GHETIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.), (regional) pricolici (PAMFILE, DUSM. 116, GOROVEI, CR. 334, MAT. DIALECT. I, 265), priculci, priculici (ALRM SN III h 1314/235), prignrici (ib. h 1314/95), pirculici (ib. h 1314/192), stricolici (H III 315, ALR I 1 895/215), striculici (GOMAN, GL.) s. m., tricolici, -ee s. m. și f.

- Etimologia necunoscută. Cf. magh. priku - lies.

PRICOLICIOAICĂ s. f. (Regional; în credințele populare) Ființă imaginară în care se prefăce (după moarte) o femeie, luînd diferite înfățișări (mai ales de animale), sub care pricinuiște tot felul de neplăceri celor pe care îi întîlnește; (regional) priculicioare, priculicioaie. V. pricolici (I). (Serdanu - Găești). II, IV 292.

- Pl.: pricolicioaice.

- Pricolici - suf. -oaică.

PRICOMIGDĂLĂ s. f. v. picromigdală.

PRICOP subst. v. procopie.

PRICOPĂȚ, -EĂȚĂ s. m. și f. v. precupeț.

PRICÔPE subst. v. procopie.

PRICOPÊȚ, -EĂȚĂ s. m. și f. v. precupeț.

PRICOPÎ vb. IV. Trans. (Prin Mold.; complementul indică cereale) A coace. *Se zice că Pricopul pricopește grîile, adică face să dea în copt semănăturile de primăvară*. PAMFILE, S. V. 161.

- Prez. ind. pers. 3: pricopește.

- V. pricop.

PRICOPÎ² vb. IV v. precapi.

PRICOPSEALĂ s. f. I. (Învechit) Știință de carte, învățătură; cultură, pregătire acumulată prin învățătură. *Iar pe urmă de ce fel de hîrnicie nice pe unul n-am văzut nîndu la precopsală*. NECULCE, I. 66. *Să poată venieul a ajunge la pricopea învățăturii și la scara cu cîntă a precopsăii* (a. 1775). URICARIU, I. 71. *Alphavit pentru folosul și precopsala școalelor celor normalcești a ucenului*. [Titlu]. ABC 1. *La acest oficiu se pun ... oameii împodobii cu precopsală*. VĂCĂRESCUL, IST. 246/5. *Am fost un silitor, De istorii cetilor, Pe precopsolă iubind și pe praxis întărind* (a. 1890). CAT. MAN. I, 329. *Să se poată așeza dascalii cu îndestulare de precopsală* (a. 1806). URICARIU, II, 61/3. *Oare cine trebuie să aibă grija deprinderii, ca să o introducă? Voi, învățătorilor! Părinții nice timp, dară nici precopsală nu au din destul cădră accasta*. PETROVICI, P. 43/1, cf. l.b. *Negreșit aceste necunoscute a lui pîrtări trebuia să-l lasă fără vreo precopsală sau învățătură*. DRĂGHICI, R. 415, cf. 5/6. *S-au mirat singur vezirul de precopsala și turecașu lui*. KOGĂLNICEANU, ap. DDRF. *Mi-a spus un dascal cu destulă pricopsală, Un guvern în constituții e supus la școala*. ALEXANDRESCU, o. 1, 266. *Ficiorul lui Kir Manoli, deși ficior de bașal, au fost crescut în străinătate, unde au prins la precopsală*. ALECSANDRI, T. 1234, cf. l.m. *Nu voia ... să-l întrecă alții nici în bogăție, nici în precopsală*. ISPINESCU, I. 105, cf. 365. *Precopsala nu să cumpără cu bani, ci să căștigă cu ani*. PANN, P. V. II, 41. ◇ (Ironie) *Destulă precopsală la un împărat ... să nu știe orașele, sau pe oamenii cei mai însămînați a statului său*. GONJAN, II, II, 107/33. *Dascalul moșie cu nasu-n gramatică și crede c-ucolo-i toată pricopsala*. VLAHUȚĂ, D. 49. ◇ ENPR. A lua (sau a da, a avea) pe cineva (sau spre, de) pricopsală = a lua (sau a da, a avea) pe cineva la învățătură sau la deprinderea unei meserii (pentru a-l căpătui). *Îstă doi ani în cap de cînd te-am dat pe pricopsală la postăru și nu văz nici un spor de la tine*. FILIMON, o. 1, 127. *Iar în fundul acestei camere, erau două lăzi vechi pe care ședeau cîțiva copii luți pe pricopsală și se esersu la scris*. id. ib. 241. *Se găsea ocam luat pe precopsală de frate-său și de tovarășul aeeștuo*. CARAGIALE, o. 1, 5. *Pe Niță îl luasem de la unamă-sa, o văduvă săracă, pe precopsală; dorea să se facă popă*. id. ib. 236. *Pentru asta vă plătesc eu simbrie? Pentru asto vă om eu la mine pe precopsală?* ISPINESCU, L. 44, cf. CADE, M. D. ENG., DEX.

2. (Popular și familiar; adesea ironic) Cîștig, profit, folos (adesea obținut prin mijloace abuzive, incorecte); chilipir; (faptul de a obține o situație materială bună, bogăție, bunăstare (prin mijloace adesea abuzive, incorecte, fără efort etc.); căpătuială, agonisală. *Vrea ... a cluția folosul și precopsala să postcească*. CANTEMIR, IST. 46. *El și neanul lui precopsală să nu oibă uiciodinioară* (a. 1728). URICARIU, I, 53. *Făcui un pas pe calea precopsăii*. CODRU-DRĂGĂȘANU, C. 14. *Bogă țnsă de seamă să mă slujești cu dreptate, căci într-alt chip ... vei pierde nădejdea de precopsala ta la care mă ginlesc de atita vreme*. FILIMON, o. 1, 125. *Toate stut trecătoare pe pămînt: tîncefe, pricopsală, sănătate, frumusețe*. ODOBESCU, S. I, 79. *Că nu era să soarbă banii cu lingura și să se îngroape de vii în precopsala lor ce nu-i mai dădea de rost*. DELAVRANCEA, S. 241. *Ne-mbătăm de palavre și focem politică de precopsală*. VLAHUȚĂ, D. 38. *Priviși înapoi spre acest strălucit trecut de precopsală al burghezicii românești*. GALACTION, A. 251. *Ofițeri de potruzei de ani ... ve-*

niși anume pentru pricopsală, după ce au lucrat toate meseriile. BRĂESCU, O. A. II, 370. Vor ureca, priu copii, nepoși și strănepoși, loale treptele pricopselii. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 39. S-ar putea ca un șarpe, venit așa din scînă la casa lor, să fie un semn trîns de pricopsală. VOICULESCU, P. II, 252. Veniciei ... caută pricopsală în țara nsta. SADOVEANU, O. XI, 264, cf. VIII, 521. Taută lumea considera slujba ca un mijloc de pricopsală și ciuita să scoată cît mai mult din ea. OȚETEȘA, T. V. 48. Ce fusese pînă atunci un partid? O gașcă ... a celorva pricopsiți cu alți pricopsiți mai puțîn, caudidați cu tuții la o pricopsală mai mare sau inedită. ARGHEZI, B. 134. Crezi e-o să te iubogăfesti acolo, de pleci? — Nu-ți vorba de pricopsală, cum o înțelegi tu. V. ROM. noiembrie 1964, 51.

3. (Adesea ironic, în construcții exclamative; de obicei cu determinări ca „mare”, „puțînă”, „nici o” etc.) Acțiune, faptă dusă pînă la capăt; rezultat al unei acțiuni, consecință a unui fapt; ispravă, folos, treabă, lucru, (familiar) scofală, (regional) pricoapsă. Două fete care, cunoscînd că este rău a trăi peste Olt, văzînd și pricopsala ce au făcut părinții lor, că au răpus tot ce au dus de aicea acolo ..., ou pus gînd să nîie în țară. R. POPESCU, CM I, 538. Fugea de cugelul cel păgăuse și urdeiuca ce arăta cătră lucrurile cele păgăusești tuch-piio pricopsala cea vîitoare ce era să facă tu creștinătate. ANTIM, P. 194. Așa fel de tineri ... stîl bine încredințat că nici o pricopsală pot să oibă. DRĂGHICI, R. 74. Pesenne e-aista-i Flămînzilă, foamelea, sac fără fund, sau cine mai știe ce pricopsală a fi, de nu-l mai poate sătura nici pântutul. CREANGĂ, P. 241. Dacă este așa, iată îți dau și fie voie, să vedem ce pricopsală a să-mi faci. IȘPIRESCU, L. 15. D-ai-a vezi, tînd unele socotou e-o să fie pricopsală mare de capul ei, fîncam o dată cu nehiu din cap să vîl ce nu vedeau ele. DELAVRANCEA, S. 42. La 18 ani părinții noștri aveau copii ... Și ce pricopsală? id. O. II, 312. Ce mai pricopsală! Să tragi cu pușca în țepurele pe care fi-l aduc eu, gata împușcat. GALACTIOn, O. A. I, 279. Lefurile se sporesc sigur. — Douăzeci și cinci la sulă, mare pricopsală! BRĂESCU, O. A. II, 350. Crezi că e a mare nenorocire că ai rămas șchiop. Plăcut mi e. Putea să-ți lipsească pricopsala asta. STANCU, D. 321. Ajută-mă și pe mine să pricop ce rost și ce pricopsală să mai umbli și dumneață prin țările tu cure eleștiu noi? V. ROM. februarie 1954, 47. Mare pricopsală nu era nici de capu lui. BABU, P. 48. Vrem să știm și ce pricopsală au făcut ficcare în răstimp. 8 martie 1963, 36.

— Pl.: pricopseli. — Șt.: pricopsală, (învechit) prăcopsală (PANS, P. V. II, 42), pricopsală s. f.

— Pricopsi + suf. -ală.

PRICOPSI vb. IV. 1. În tranz. (Învechit) A progresa, a avansa, a înainta; a promova. [Prooții] ce se vor însura după hîrototie acelu să fir lipsiți în etlăva vrenie să nu pricopsescă întru rîndurile lor (a. 1652). ap. TDRO. Cugelînd în sfinitele cuvinte și prapapsînd într-ctîncul cunoștinței. DISOFFLI, ap. TDRO. Deci luîndu-l uimite solntul Sava că pricopsescă d[u]m[n]ă-zăiaște l-au adusu-l ru sine la solnt[u]l patriarh. id. v. s. decembrie 1907, 27. Vasile Vodă ... cunoștea că nu va pricopsi fiul său în domnie, St-fanifa-Vodă. NEVUCE, L. 26. Toți feciorii oamenilor celor mari ... nergea ... în Elada, la Athine, de învîța carte grecească și în științe acelo pricopsăia desvîrșit. C. CANTACUZINO, CM I, 41. Unde a saetelii și a minții radze nu lucese, dulurile puterii puțîn pricopsese. CANTEMIR, ISF. 90. Pluă acelu în ceva n-au proropsit. id. ib. 115, cf. DRLEU, I.B. ↗ TRANZ. fact. Să se nevoiască a-și pricopsi lumbu sa cea roînuiească. MAIOR, ISF. 176.7.

2. Refl. (Învechit și regional) A ajunge stîntor de carte, instruit, cultural, învățat; a învăța carte. Tîncu dascel pentru copiii lor, tîncă și cu învățătura ceu desvîrșit nu se pricopsca, rîmînd rri mai nulți tot nedvîțași (a. 1748). URICARIU, I, 62. Constante Miron au fost om învățat și ... el și-au trimis ... feciorii săi în țeri streine, cu să învețe și să se pricopsescă. SINCAL,

III, 161/21. Pe pricopsală iubînd și pe prois întărînd, însă de mî voi mai sili, fîmîit m-oi pricopsi (a. 1800). CAT. MAN. I, 329. Acesta au fost scoposul nevoînții mele întru calcagrea Propovedaniilor acestora ca fîștecarce preot cu ajutorul lor spre acelu să se pricopsescă cît să fie destoinic de rost a face învățătura poporului său. MAIOR, P. VII/12. Poartă condă în ureche Co să-i zicem logofete ... S-o pricopsi ctîd nu-o crește Păr în palmă ș-ntre dește. PANS, P. V. I, 170/11, cf. POLIZU. Să învești carte grecească multă, ca să te pricopsesci, să te faci am. FILIMON, O. I, 122, cf. ALUNI, W. Să stărui tu pe acolo, pe la uemții tîi cei învățați, să-l loemească pe Gîrneafă dascel mai mare pentru lcuirea dobitoacelor acolo la școală, unde te pricopsesci tu. HOGAȘ, DR. II, 100, com. din STRAJA—RĂDĂUȚI. ↗ TRANZ. fact. Nu-mi mai pomeni de cațonul cel de dascel ... Ce mai păfese cu el c ctîd mi l-a pus pe cap tatăl meu ca să mă pricopsescă! ALEXANDRI, T. 366.

3. Refl. (Popular și familiar; adesea ironic) A realiza un profit, un câștig, un folos, a ajunge la o situație (materială) bună (adesea prin mijloace abuzive, incorecte, fără miucă etc.); a se îmbogăți, (popular și familiar) a se chivernisi, a se căpătui. [Zaristnicul] dacă vede pre cineva pricopsindu-se, el crapă de pizmă. ANTIM, ap. TDRO. Să știi cu-ncredințare că, dacă m-oi pricopsi, Mie și mare lîngă uine negrești că tu vei fi. PR. DRAM. 101. După ce vîzîni că pe sine tu se poată pricopsi, îl părăsîi. CODRU-DRĂGUȘANE, c. 19. Voi scăpa de sârdeie, să nu umbli flămînzînd, Dar vîz că și cu acestea tu poei să mă pricopsese. PANS, P. V. I, 140/17. A sosit vrenica să te pricopsesci și tu după urma uea. GHICA, ap. CADE. M-am săturat să nu chinuiesc atlea ceasuri pe zi și să nu mă pricopsese toată viața. CARAGIALE, D. III, 20. Și-i zise să se ducă la curtea împăratului ... că acolo are să se pricopsescă. IȘPIRESCU, L. 231. Tata-meu stăruia cu orice preț să întru tu magazinul unui toplangiu. — Citi nu s-au pricopsit din urma lui Costeiu Postăvescu! DEMETRESCU, O. 95, cf. BARGANU, CANDREA, F. 210. Ai mergea vestea că are bani. Imi părea bine că s-u pricopsit. BRĂESCU-VOINEȘTI, P. 354. Prin asemenea mijloace de locomofinne vor usura transporturile și se vor pricopsi și ei cu un câștig moi înscinnet. N. A. BOGDAN, C. M. 135. Ești mare, auice, și tere mă tem ră n-ai să te proc peshi la noi. REBREANU, R. I, 22. Fugi din rasa noastră, dă-te de te pricopsescă într-altă parte! GALACTIOn, O. 76. Să știi că te-ai pricopsit, Nae. CAMIL PETRESCU, T. I, 424. Dar ce ctiva care s-au pricopsit cu petrolul ce au făcut? C. PETRESCU, A. 352. Se miră în sinea lor cum de n-a izbutit o lomitură cu aceea — să se poată pricopsi și ei. SADOVEANU, O. IX, 479. Să știi că mutal asti se pricopsesc! Soacără-niea are parale, nu glumă! GĂLINESCU, E. O. II, 61. Dacă ne reușesc lomitura, uc pricopsim STANCU, R. A. IV, 349. Ar fi izbutit și feciorul căldărurului să se pricopsescă. Dar el n-a căutat chiverniseala. V. ROM. noiembrie 1954, 139. Pe cele două fete le lasă să se pricopsescă, iar pe ei li batjocorește. ib. iunie 1955, 56. Te-ai pricopsit, Maraman, observă cineva de pe o podișcă. A dat ploic taman ctîd înfloreste spicul. PREDĂ, M. 119. Pe ctîd damneavastră vî pricopsesci peste noapte, noi însuflam fărîmului ... patriotismul. r iunie 1964, 23. Nici cu asta nu fuc casă, Nici cu asta nu fuc rost, Că nu am nici un folos; Că deaca m-aș folosi, În lume u-aș pricopsi. TEODORESCU, P. P. 272. Ea să se căsătorească, Să se pricopsescă. PĂSCULESCU, L. P. 167. S-a pricopsit omul. ALB SX I h 147/28. S-a pricopsit ca dracu-n spini. ZANNE, P. VI, 610. ↗ TRANZ. fact. Dintr-uel reas ce-au scos vîcărul să și conosecă că n-a lungi ru domnia, mee a pricopsi casa lor de lăcîrmi multe a săracilor. NEVUCE, L. 121. Ascultă, fătul nîcu, de cocanul Sache, că e omul a te pricopsi și nu te vedu mai toarce la pară acăr în Țara Ungurească. CODRU-DRĂGUȘANE, c. 15. Dă-i il luă omul, ca să-l pricopsescă, Și plecă cu dînsu-n piață să trguiească. PANS, P. V. I, 26/11. Il lasă pe seama lăpului, ca dînsul să-l pricopsescă cum va ști

și să-i găsească leac la toate neajunsurile câte suferise. ODOBESCU, s. III, 242. *Nică Negoiaș, ascultă bine cum te pot cu procopsi pe dumneai.* CARAGIALE, o. II, 234. *Eu stăi cel core mă hoțării într-o zi să mă duc la morarul Călișor co să mă procopsească?* GALACTION, o. A. II, 34. *Desele schimbări de domni, năvăliri de dușmani, ... lungul șir de domni străini, culeși de Poortă din mahalaua Fanarului din Stambul, cu cari procopsea necouteul scaunul Moldovci.* N. A. BOGDAN, c. M. 51. *A plecai fiindcă bogătanul îl muncea pînă la sleire și-l procopsea cu lupungeli.* STANCU, D. 45. *Spune ... ce-i cu milioanele cu care vezi cu tot dinadiusul să mă procopsești.* T. decembrie 1964, 7. *Iată că te-am strejuit, Iată cu te-am procopsit, Întinde epușele, Ca să vărs lasnalele.* PĂSCULESCU, I. P. 249. *Nu gâz să mă odihnesc, Am venit să te procopsească, Să-ți dau golbeni cit oi vrea.* id. ib. 298.

4. Refl. și tranz. (fact.) (Ironie) A ajunge sau a aduce într-o stare rea, deplorabilă, a nu reuși sau a face să nu reușească într-o acțiune; a fi sau a face să fie nenorocit. *Allt ar moi trebui ... să iasă și femeile la duc! ... c-apoi s-au procopsit de tot biata Moldovă!* ALECSANDRU, T. 995. *Ei! asta mi-a plăcut! Ei! nu m-asteptam! Ei! ne-am procopsit!* CARAGIALE, o. VI, 105, cf. SĂINEANU, D. V. *M-a procopsit cu fetul cum mi-a administrat averco.* CADE, cf. IORDAN, STIL. 268. *Scriban, D. Uite că ne-am procopsit, o să facem și război.* BARBU, p. 95, cf. II XVIII 315, ȘEZ. IX, 155.

— Prez. ind.: *procopsească*. — Și: *procopsi*. (Învechit) *procopsi* vb. IV.

— Din ngr. *πρόκοψα* (agr. al lui *προκόπτω*).

PRICOPSIRE s. f. (Învechit și popular) Faptul de a (se) *pricopsi*.

1. Progres, avansare, înaintare; promovare. Cf. *pricopsi* (1). *Zicind că doar nu trebuie nuda și tutorendu-se de cătră tocnala apostolască ce cătră dragostea sjașeniei procopsirii oamenilor* (a. 1652), ap. MURNI, GR. 48. *Fieștecare român cit poate să aducă spic cultivarea și procopsirea limbii sale.* ANTOP. 203/23, cf. DRLE, POLIZU.

2. Faptul de a învăța carte, de a (se) instrui, de a (se) cultiva. Cf. *pricopsi* (2). Cf. DRLE, DDRE, DEN.

3. Faptul de a (se) îmbogăți, de a (se) chivernisi, de a (se) căpătu. Cf. *pricopsi* (3). Cf. DRLE, DDRE, DEN.

— Pl.: *pricopsiri*. — Și: *procopsire* s. f.

— V. *pricopsi*.

PRICOPSIT, -Ă adj., s. m. și f. I. Adj. (Învechit și regional) Care are (multă) știință de carte, este instruit, cultivat, învățat; p. e. t. care este deștept, priceput, iscusit. Cf. *pricopsi* (2). *Să audz și să înțeleg cuvântul vostru, căci eu simt procopsit în limba rmlenească.* VARLAAM, c. 136. *Întru învățăturo cărșilor și a științelor au fost procopsiți.* C. CANTACUZINO, CM I, 39. *Unul din egumeni, care vo fi moi procopsit la învățătura, face engomion cătră donn.* GHEORGACHI, LET. III, 301/6. *Om foarte ales din sihastie și procopsit spre ceale d[umnezeiești.* MINEIU, (1776), 180¹/20. *La cereclarea ce au făcut cătră aflarea unui uijloc ca acesta nezăbarnie, au găsit izvodul aceștii cărliteole a oorecăruiua dascol procopsit* (a. 1794). GCR II, 153/29. *Să cuvine ca ritorul, cit va fi cu puțină, intru toată învățătura să fie procopsit lu istorii.* MOLNAR, REF. 15/11. *Fost-au ... procopsit lu toate învățăturile și pentru virtuțile sale la toți iubit.* ȘINGAI, MR. I, 20/27. *Ci fiind Tekeli ou procopsit în lucrurile de bătaie, n-au fost nebun să vină la locuri așa de strimte.* id. ib. III, 154/18. *Oameni ... procopsiți în scrisorile ceale vechi.* MAJOR, IST. 41/27. *Spre aceasta alesă-ă o comisie Din cei mai procopsiți cărturari.* BUDAI-DELEANU, T. 384. *Judecătorii datori stău ca să rânduiească a fi deopotrivă odvoacăși pentru amindouă părțile ce să judecă, odecă să nu fie la o parte procopsiți și ispițiți în limbuște, iar la cealaltă parte*

nenprocopsiți. MAN. JUR. (1814), 37. *Pruncii nu stău filozofi sou oameni întru învățăturile cele altinei procopsiți.* PETROVICI, p. 167/14. *Într-o zi cocorul Drăgun stă la vorbă, adică la taifas, cu un favorit al său foarte procopsit.* HELIADE, o. II, 426. *Îmbii procopsiți tipografi nuniți Ștefanii au fost favoriții lui.* SĂULESCU, DR. II, 308/1. *Ce fată procopsită! Ce vorbe frumoase li iese din gură!* PR. DRAM. 135. *Mai einstit luere nu iaste lu lume ... dect omul procopsit la învățătura.* ALEXANDRIA, 98/12. *Cam i s-a vestit Despre ghicitorul cel prea procopsit, Triuise serisoare.* PANN, p. v. I, 42/2. *După ce isprăvi cursul lefiilor ce-o urma!* *S-a-ntors la părinți acasă procopsit cu atestat.* id. H. 62/7. *În vremea de o lună soborul s-a adunat ... Toți omeni curioși, foarte procopsiți.* NEGRUZZI, s. I, 226. *Ce are euonul Gheorghe? Nu e frumos? Nu e priceput?* FILIMON, o. I, 203. *Voia țiganul să se arăte că adică e procopsit, știe cîntec străine.* GANE, s. III, 173. *Să nu crează că învățătura căpătată în școală exclude omenia și că pietatea urmașului ar fi din portea unui om procopsit o tujosire pentru dnasul.* CARAGIALE, o. IV, 255. *Împărulgia se făcea că o să abă un împărat înțelept și procopsit ca Solomon împărat.* ISPIRESCU, I. 2. *Să-i ghicim niște întrebări, pe cari nici omenii cei procopsiți nu i le-or putea spune.* id. ib. 177, cf. DDRE, CADE, DEN. *Ce? lu socoși că ești mai procopsit dect noi? Noi de cîte ori am spălat feli și chip și tot n-am mai putut-o albi.* SHERA, p. 45, com. din STRAJA - RĂDĂUȚI. *Poartă condei la ureche cu să se arate procopsit.* ZANNE, p. v, 200. (Ironie) *Procopsiți noștri lexicografi avirlă cu borbol mai bine de jumătate din biată frumoasa noastră limbă românească.* ODOBESCU, ap. DDRE. ◊ (Substantivat) *Istoria? Lăsați-nă cu procopsiții ... u știu ce spun: America nu s-a descoperit ..., a fost totdeauna.* BOLINTINEANU, o. 272. *Doi priceten din copilărie merseseră pe la școli lu străinătate și învățoseră carte ... După ce isprăviră de învățat, se întoreau acasă ... Traseră la casa unui unărginaș ... Pînă a nu se culca, fencia casei găti procopsiților uște jumări din cileba ouă.* PAMELE, VĂZD. 12.

2. Adj. (Regional și familiar) Care țese (cu totul) din comun prin călătăi, aspect etc. *Circumurul ... le turno lu pahare o drojdie procopsită, galbenă ca untdelemnul, cu un iz vechi.* BARBU, c. 75. *Cum mergea el pe drum, li trecea prin cap fel de fel de gânduri, care de care mai procopsite.* ȘEZ. VII, 25. *Nici o bucată procopsită nu stă, dar nici fetece oală nu mă încupe.* ZANNE, p. IV, 19.

3. Adj. (Popular și familiar; adesea ironie) Care a dobîndit o situație (materială) bună (adesea prin mijloace abuzive, incorecte, fără muncă etc.); (popular și familiar) căpătuît, chivernisit. Cf. *pricopsi* (3). *Nici un boier n-am văzut procopsit din cei ce să pun lu price cu donnul.* NECULCE, I. 283. *Soră-sa a avut noroc; tor el, bu: ea a ajuns procopsită, doamnă more, primită pe la curți împărătești.* CARAGIALE, o. IV, 158. *Ai putea ... să deosebești cu douăzeci de ani tnaite care copil va ajunge un om procopsit și fericit și care va muri cum o și trăit: săroc și nefericit.* DELAVRANCEA, T. 206. *Are un frate în Bueurești, învățat, tnsurat, procopsit acolo.* VLADUȚĂ, o. A. II, 115, cf. DIACONU, VR. LV. *A primit Intia arună din mlinile grase și roșii ale lui Ștrulescu, pietar angrosist din Severin, procopsit lu afaceri.* BASSARABESCU, s. 131. *Nrăbădător să mă voră și pe mine procopsit.* GALACTION, o. 30. *Și mi-am pus dinți aurii.* *Ca boierii procopsiți.* PARASCHEVESCU, c. T. 50. *Grădina aceasta este la o vecină procopsită.* ALR I 376/900, cf. ALR II 2 876/701, 769, 899, 3 045/899. ◊ (Substantivat) *Cind aurizi de cornul abundenții pe procopsiții din ziua de astăzi, să știți că ocolo se duc ei cu gîndul, cînd vor să arate bilșagul.* ISPIRESCU, I. 73. *Ce fusese pînă atunei un partid? O gașcă ... a eltorva procopsiți cu oți procopsiți mai puțin, candidoși cu toții la o procopseală mai mare.* ARGHEZI, B. 134. *Își cumpărose niște păuni ... Numai procopsiții jin la ușa tor ascemencu păsări.* BARBU, p. 50. ◊ (Prim nord-vestul Munt.; ironie) *Bolnav de o boală venerică.* *A venit procopsit de la vole.* UDRESCU, GL.

4. Adj., s. m. și f. (Ironie) (Persoană) care se găsește într-o situație rea, deplorabilă, vrednică de plns. Cf. **PRICOPSI** (4). Numai asta ni-ar fi avut trebuit acum, căt erau de **PRICOPSI**. CREANGĂ, o. 216. Că le zice întotdeauna la **PRICOPSI** ăștia ai noștri; mădă, găsiți-vă popă, mă, că cu nu mai pot. STĂNOIU, c. I. 30.

5. S. m. și f. (Adesea ironie sau depreciativ) Persoană care nu este bună de nimic sau, p. ex. l., persoană ticăloasă, mlrșavă, nemernică. Cf. CREANGĂ, GI. Fii? **PRICOPSI**TELOR — face Moș Gheorghe întrud trăuntru și dăd cu ochii de Mărica și Catinea — n-afi săturnt de gură-cască? SP. POPESCU, M. G. 91, cf. PAMFILE, J. II, 162. Și nu știți voi care să fie **PRICOPSI**II care se daa la averile oamenilor? SADOVEANU, o. VI, 567. Aș fi voit s-o cîtesc, se ofări Stanca, supărată de glumă. Să cunose și eu ce ascunzișuri are **PRICOPSI**A. id. ib. XVII, 319. ♦ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) Ce glindeați voi, c-o să scăpați de mine? Unde e **PRICOPSI**UL de Dinu, să-i nulfănesc de cînsle? FILIMON, o. I, 191. Vrei să beau drăcovenile ce aduce **PRICOPSI**UL de fii-meu? D. ZAMFIRESCU, v. T. 93.

— Pl.: **PRICOPSI**I, -te. — Și: **PRICOPSI**T, -ă. (Învechit) **PRICOPSI**T, -ă adj., s. m. și f.
— V. **PRICOPSI**.

PRICORICI s. m. v. **PRICOLIEI**.

PRICORÓD s. m. v. **PROCUROR**.

PRICOVÍŢĂ s. f. v. **PROCOVÍŢĂ**.

PRICUSÍ vb. IV v. **PRICUSI**.

PRICULÍCI s. m. v. **PRICOLIEI**.

PRICULICĂ vb. I. Întranz. (Prin Ban.: despre **PRICOLIEI**) A pricinui (cuiva) un rău. Cf. I. COSTIN, GP. BĂN. II, 160. **PRICULICIA** **PRICULICEAZĂ**. id. ib.

— Prez. ind. pers. 3: **PRICULICEAZĂ**.

— V. **PRICULIEI**.

PRICULICIOÁIE s. f. (Prin Ban.: în credințele populare) **PRICOLICIOAICĂ**. **PRICULICII** Cu **PRICULICIOANIE**. GR. S. VI, 145.

— Pronunțat: -cioa-ie. — Pl.: **PRICULICIOAIE**.

— **PRICULIEI** + suf. -oaică.

PRICULICITOÁIE s. f. (Regional: în credințele populare) **PRICOLICIOAICĂ** (Lunca Cernii de Sus — Hațeg). Cf. COM. SAT. III, 101. Cu **PRICULICII** și cu **PRICULICITOARE**. GR. S. VI, 153.

— Pl.: **PRICULICITOARE**.

— **PRICULIEI** + suf. -toare.

PRICUPÊT, -EÁŢĂ s. m. și f. v. **PREOCUPET**.

PRICURÍCI s. m. v. **PRICOLIEI**.

PRICURÓR s. m. v. **PROCUROR**.

PRICURÓS, -OÁŞĂ adj. (Învechit) Primejdios, periculos. Părînfi ... știu nui bine dect voi ce iaste buu și ce e rău sau pricuros. PETROVICI, p. 157/21. Surpatul ... e foarte pricuros. id. ib. 219/7. Lucrurile cele din afară de noi ... snt selimbătoare, trecătoare, adescori pricuroase, fără siguranțe, care acășurui stricăciune și perire. BOJINCĂ, în BV III, 674.

— Pl.: **PRICUROȘI**, -oase.

— Etimologia necunoscută. Cf. **PERICULOS**.

PRICUT subst. (Învechit, prin Mold.) Parte mărginașă a unui sat (izolată de acesta) sau cătun depinzând de un sat. Ia 1617 se vîde satul Dzmeeștii „cu pricutul său Trufeștii” (a. 1617). PANAITESCU, o. T. 102. **PRICUTUL** sau **CUTUL** înseamnă parte despărțită de un sat, mahală sătească .... folosit numai în Mol-

dova. id. ib. Această diu urmă pomenire a satelor într-un hotar, cu denumire de pricut, ne poate lămurii asupra originii și rostului acestor sate. id. ib.

— Accentul necunoscut. — Pl.: ?

— Cf. ucr. прикуток.

PRIDĂDÍ vb. IV v. **PRIDIDI**.

PRIDĂDÍRE s. f. v. **PRIDIDIRE**.

PRIDĂDÍT, -Ă adj. v. **PRIDIDIT**.

PRIDĂDÍTÓR, -OÁRE s. m. și f. (Învechit, rar) Trădător, vînzător. Și ucisest cea ce-au vestit venitul dreptului, celuia ce și voi aemu **PRIDĂDÍTÓRI** (V. I. N. ZĂTORI B 1938) și ucigători seși. COMESI, L. 31/14.

— Pl.: **PRIDĂDÍTÓRI**, -oare.

— **PRIDĂDÍ** + suf. -tor.

PRIDEDÍ vb. IV v. **PRIDIDI**.

PRIDICĂ s. f. v. **PREDICĂ**.

PRIDIDEÁLĂ s. f. (Prin nord-estul Ol.) Faptul de a **PRIDIDI** (II 2). Cf. GAUȘANU, v. 191.

— Pl.: **PRIDIDELI**.

— **PRIDIDI** + suf. -eală.

PRIDIDI vb. IV. I. Tranz. (Învechit; în forma **PRIDĂDÍ**) A preda (2). Na-l va **PRIDĂDÍ** în n[un]rle n[un]răjinașirilor. PSALT. UCR. 35¹/1. Fă giudeș și dereptate, nu **PRIDĂDÍ** meure a mă obidi. id. 107²/2. Legind și **PRIDĂDÍ**nd în tenișă bărbați și mieri. COD. VOR. 38 17. Și **PRIDĂDÍ** grindiriei nițele lor și avafia lor focului. PSALT. 160. Nu **PRIDĂDÍ** mere obiditorilor aiei. id. 262. Zise lor I[su]:s; **PRIDĂDÍ** are a fi fiul ouenese în mările oamenilor. TITRAEV. (1571). 230. Să ne **PRIDĂDÉȘTI** pre noi în minule seaciti. DOSOFREI, MOL. 85, cf. TDRG. ♦ Refl. pas. Se **PRIDĂDÉNSCĂ**-se (da-să-vor d) în mările arnelor, parte vulponilor sintu. PSALT. 119. ♦ Tranz. și refl. (În formele **PRIDĂDÍ**, **PRĂDĂDÍ**) A (se) încredința în seama cuiva; a (se) dărui, a (se) dedica, a (se) consacra. Și aemu **PRĂDĂDESCU** voi frați Dzeului (vă dau pre voi lui Dumnezeu) s. TEST. 1618) și evlntului banrătașiei lui. COD. VOR. 22/25. Cîntre chinuște după voia lu D[um]n[e]dzeu ca credinciosu ziditoriu se **PRIDĂDÉNSCĂ** sufletul întru bunră fneere. id. 162/17. În mările tute **PRIDĂDESCU** sufletul mieu. PSALT. 51. **PRIDĂDÍ**ndu-se ei Domnului acela ce întru el crezură. COMESI, L. 68/1, cf. 30/3.

II. I. Tranz. (Învechit; în forma **PRIDĂDÍ**) A supune; a cuceri; a subjuga. **PRIDĂDÍ** supt ntuia lui Iării multe. MOXA, 351/29. Au lunt multe Iării despre răsărit de le-au robit și le-au **PRIDĂDÍ**t. id. 400/39, cf. DDRF. TDRG. ♦ (Popular) A birui, a învinge; a înfrunta. Tinerii spun ee furtului au **PRIDIDÍ**t, ce fete din Triest au înduplecat. DELAVRANCEA, s. 65, cf. id. T. 48. Se apucară și ei să scoată npa din corabie, dar nu puteau **PRIDIDI** pe dracul. MARIAN, INS. 405, cf. TDRG. Calal era destul de voinic, dar lupul tot l-a **PRIDIDÍ**t. PAMFILE, A. R. 256. În luplă să ne luplăni, Cări pă cari om **PRIDĂDÍ**t. DENSUSIANU, T. II. 175. Ne-am batut acolo trei easuri și atunđa am **PRIDIDÍ**t noi pe iei. id. ib. 213. ♦ (Rare) A stăplni, a înfrlna, a reține (1). Apropriindu-se de easă, Maria Sandului nu-și mai putu **PRIDIDI** plnsul. DELAVRANCEA, ap. CADE.

2. Tranz. (Popular) A năpădi (2); a coplesi. Cf. CIHAC, II, 219. În fașu-i năvălește poporul, în spate-l **PRIDIDEAU** jandarnii călări. CARAGIALE, ap. CADE. Cîrduri negre de corbi, **PRIDIDITE** de vînt, croncăie. DELAVRANCEA, s. 5. În sobă trosnese lemnele **PRIDIDITE** de para unui foe lacom. VLAHUŢĂ, S. A. III, 137, cf. DDRF. ALEXI, W. Orzurile, ovăzurile și imușurile **PRIDIDESE** șoseaua. GALACTION, O. A. II, 381, cf. DM, M. D. ENC., DEX. (Fig.) Gînduri fericite o **PRIDIDEAU**.

VLAHUȚĂ, O. A. I, 97. *De vro zece ani lipsea din Capitală și acum îl prădăse dorul.* SĂM. I, 74. *Nu părea să hie așa prădădită de boală.* PETICĂ, O. 219. *Trăncăneau, așa, pe la crețumă, cind îi prădădea băutura.* ID. IB. 229. *De neodihna de peste noapte, îl prădădește vreun somn în căruși.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 92. *Îl prădădi deodată o slăbiciune grea.* REBREANU, I. 327. *Sint prădădit de obligații și de treburi.* ID. X. 184. *Prădădit de dorul prietenului, se duse la stareș să-și ceară blagoslovenie pentru a merge la București.* STĂNOIU, C. I. 10. *Ce biserică smerită, mărunță ca o băbușă prădădită de ani.* I. BATEZ, B. I, 222. *Ici-colo etle o frunză, prădădită de arșiță, nurea pe alec.* ID. ȘC. 139. *Mult mi-e drăguțică mică! Aș lăsa-o de-ar mai crește, Dorul crunt mă prădădește.* ALECSANDRI, P. P. 279. *Dorul cind mă prădădește, Nici un timp nu mă oprește.* TEODORESCU, P. P. 278. *Nu-mi crezi Că sint de dor prădădită și de dragoste-ocolită?* PĂSCULESCU, L. P. 299, cf. I. CR. III, 181. *M-a prădădit cu vorba.* CIAUȘANU, V. 191. $\diamond$ Absal. *Știoul era prea repede. Prădădea. Grâncierul îngreunat de haine nu îl putea răzbi.* CONV. LIT. XLIII, 930. $\diamond$ În tran z. și tran z. (Rar; despre lacrimi, singe etc.) A podidi (I). *Ea nu putu să-și fie lacrimile care o prădădiseră.* IȘPIRESCU, L. 93. *La unii prădădește singele.* DELAVRANCEA, T. 30. *Ho!bă ochi mari, două boabe prădădeau în calburile ploașelor.* N. REV. R. II, nr. 18, 226. *Deodată o prădădece lacrimile.* SEBASTIAN, T. 334. $\diamond$ Tran z. (Rar; despre ris, plins etc.) A podidi (2). *M-a prădădit plinsul.* PAMFILE, J. II. 162.

3. Tran z. și în tran z. (Mai ales în construcții negative) A reuși (cu eforturi) să ducă la îndeplinire, să facă față, să reziste, a o scoate la capăt; a rezbi (5). (popular) a dovedi, (regional) a puelui. Cf. POLIZU. *Postelnicul de abia a prădădit să citească numele celor din protipendaa.* GHICA, S. 37. *Orici de mult se silea dînsul ca să-și apuce înainte, iozma iodului prădădea eu fuga.* ODOBESCU, S. III, 186. *Docă le lasă toate pe ajumul Crăciunului, nu le mai poți prădădi.* CARAGIALE, O. II, 75. *Goșii bintuite laturile împărăției romane, ale cărei oști nu mai pot prădădi oțla sodom de barbari.* VLAHUȚĂ, AP. CADE, cf. DDRF, BĂRCIANU. *Un gratragiu își frigea degetele servind, fără să prădădească, mîinii cruzi.* BRĂESCU, A. A. II, 266. *Mîinca mea era neastentă și nu mai prădădeam să le fac pe toate celea închipuite.* VLASIU, A. P. 34. *Nu prădădeam comenziile de filme pe care mi le făceau autoritățile.* VAICULESCU, P. I, 76. *Serdăreasa Zina nu mai prădădește de grija mesei și a întrebărilor de tot soiul.* CAMIL PETRESCU, O. I, 326. *Clelnerii abia prădădeau să facă față comenzilor.* STANCU, R. A. I, 224. *Șefe de cabinet abia mai prădădea.* V. ROM. IANUARIE 1954. 110. *Nu mai prădădeam. Îmi ieșea sufletul.* VINEA, U. I, 365. *Într-o săptămînă n-ai să mai prădădești de cîteuși.* H. LOVINESCU, T. 145. *Un singur doctor la ațtea sale! De fier să fii și tot nu prădădești!* PREDĂ, M. 278. *Era negricios, păres... folei puternice, mereu albăstrii din pricina bărbii pe care nu prădădea să și-o radă.* T. POPOVICI, SE. 136, cf. I. CR. III, 208.

- Prez. ind.: prădădece. - Și: (învechit și regional) prădădi, prădeci, (învechit) prădădi, (regional) prădădi vb. IV.

- Din v. sl. прѣдѣти.

PRIDIDIRE s. f. I. (Învechit; în forma prădădure) Datină, obicei, tradiție. *Ucenicii tăi ceală prădădure bătrnilor, nu-și spuă mîinile lor cind mîinincă pline.* TILTRAEV. (1574), 225. *Nevoie-mi fu a serie voaovrîngundu-vă să vă lămăduiți de prădădure, credința sfinților una.* CORESI, AP. GCR I, 11/15, cf. SCRIBAN, D.

2. (Învechit, rar) Grabă mare, zor. Cf. POLIZU. - Pl.: prădăduri. - Și: (învechit) prădădure s. f. - V. prădădi.

PRIDIDIT, -Ă adj. I. (Învechit, rar; în forma prădădit) Care a fost dat, predat pe mîna cuiva. Cf. prădădi (I). (Substantivat) O, fericăți de prădă-

diții cea ce-i scotu alții de pre locurile loru printru drepate, că ocelora este împărăția ceriului (cca 1550). CUV. D. BĂTR. II, 466/22.

II. (Popular) Care este năpădit, copleșit, depășit. Cf. prădădi (II 2). *Vuind s-o-vtrî șivoaiele devale ... Sar apele din marea prădădită.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 35, cf. CIAUȘANU, V. 191. $\diamond$ Fig. *Lăsam să picure pe zgrebenii deaurilor regretul și aleanul inimii mele prădădite.* GALACTION, A. 29.

- Pl.: prădădiți, -te. - Și: (învechit, rar) prădădit, -ă adj.

- V. prădădi.

PRIDISLÓVIE s. f. v. predoslovie.

PRIDLOJÉNIE s. f. v. predlojenie.

PRIDUDÍ vb. IV v. prădădi.

PRIDVÁN s. n. v. pridvor.

PRIDVĀR s. n. v. pridvor.

PRIDVÓR s. n. I. (Adesca cu determinări care arată felul) Galerie exterioară deschisă sau închisă, cu acoperișul sprijinit pe stâlpi, așezată în partea dinainte sau de jur împrejurul unei clădiri; specie. încăpere închisă sau deschisă (cu arcade sprijinite pe stâlpi) care precedă pronaosul unei biserici. V. verandă, cerdac, prispă, balcon, portic, tindă. *Să stea ș zile afară den pridvorul bisericăii.* PRAY. GOV. 108^v 10. *Iară pridvorul, care-lie afară din besarecă, lasă-l afară, nu-l măsură.* N. IESV. (1648), 311^v 20. *Ieși de mearsă la pridvorul cel de-apoi a besericăii.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 1337/35. *Au dîres clopotnița la biserica sîntului Nicolai ... și au zagrăvit pridvorul.* MUSTE, LET. III, 20/20, cf. KLEIN, D. 406. DELU. LB, POLIZU. *Venerabilul bătrîn apăru în pridvorul caselor sale.* FILIMON, A. I, 107, cf. CIHAC, II, 291. *De-aș fi pașă sau vizir, N-aș avea silef de fir, Nici seraiul de granit, Cu pridvorul aurit.* BOLINTINEANU, O. 98, cf. ODOBESCU, S. I, 127. *Altarul, pridvorul, clopotnița fură cercetate.* GANE, N. I, S. *Stăteau părinții înainte de culcare într-un pridvor.* CARAGIALE, A. II, 297. *În micul ci pridvor de scinduri Apar doi hogi în relief.* MACEDONSKI, A. I, 55, cf. DAMÉ, T. 99. *Lina pe furis, ca dorul, Pășca-n degete pridvorul.* COȘBUC, P. I, 50. *Case albe ca laptele..., cu pridvor, cu trepte de stejar.* DELAVRANCEA, H. T. 56, cf. MLENI, W. *Luna trece șura papii Luminind în drum pridvorul.* GOGA, POEZII, 61. *Îmi dezmiardă calu-n grabă Și-n pridvor îi duce șaua.* CERNA, P. 139. *Tirșitul pașilor cunoscoți nu se mai auzi în pridvor.* ANGHEL-IOȘIF, C. L. 76. *O casă de munte cîn Pralova are ca părți praprii: ... foisorul, cerdacul sau pridvorul dinaintea ușii.* PAMFILE, I. C. 424. *N-a fost niciodată pridvor de biserică mai cu evlavie călcat dect pragul acelei porțițe.* PETICĂ, O. 268. *Din pridvorul casei lor se vede tot orașul.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 174. *Case ... cu pridvoare strimte în care suiau scări țepșe.* AGĂRICEANU, A. 67. *În preajmo locuinței ... se întinde privariul (pridvor).* PĂCALĂ, M. R. 408. *Ușile pridvorului sint deschise larg în lături, ca și ferestrele pronaosului.* GİRLEANU, N. 89. *Case învătătorului este ... încinsă cu un pridvor.* REBREANU, I. 10, cf. ȘĂINEANU, D. U. *În pridvor, cind erau numai amindoi, ... se uitau pe furis unul la altul.* BASSARABESCU, V. 160, cf. CADE. *În pridvorul manastirii e noroi.* MINULESCU, V. 131. *Cobori din pridvor ... și, prin orie, ajunse la zidurile schitului.* GALACTION, A. A. I, 330. *Erau numai așezați la capătul pridvorului, pe parmalte.* CAMIL PETRESCU, U. N. 118. *În pridvorul cu geamle e masa întinsă pentru patru persoane.* C. PETRESCU, I. I, 68. *Îngă pridvorul casei, la o distanță respectuoasă, înțelenise umil ... un țaran descult.* BRĂESCU, O. A. I, 209. *Am dat jos povara noastră, sub pridvor.* SADAVEANU, A. XI, 376. *Conu Costache își supraneghează odrasla din pridvorul casei.* VIANU,

A. p. 286. *Clădim pe piatră castele cu pridvoare.* ARGHEZI, VERS. 399. *Sotul cîlgăresc, cu pridvoarele cu colanțe albe ori de soare, e adoratul.* CALINESCU, c. o. 250. *Zări să-n facă din pridvor, Să se simtă bine-casă.* BLAGA, p. 205. *Trăia într-o casă mare, fărînaască, cu patru odăi și cu pridvor.* STANCO, R. A. II, 13. *Iată de-o palmă e pridvorul, Iar etud întru te aplaci.* V. ROM. Iunie 1954, 11. *Aștepta noaptea, în grădina, trecerea ei prin pridvor.* DIACONESCU, A. 11. *Se cîmără în mijlocul bătăturii, cu fafale sere pridvorul lui Bălosu.* PREDĂ, M. 187. *A teșit din cancelarie și s-a supt pe marginea pridvorului.* LĂNCRĂNĂN, c. II, 330. *Și ai det bani și împrumut și prievore ai fecut.* POP., ap. G. U. II, 223. *La birici-lui pridvor, Sta Cozdratul frător Cu butucul de jînor.* ALECSANDRI, P. P. 90. *A plecat nenea Ion ... Și-a lăsat colu-n pridvor.* IODORES, I. P. I. 193. *Pe simbita dintr-un an Păcu-mu căsă cu pridvor!* JARNIK-LIBSTANU, D. 409, cf. 32. *Decît căsă cu pridvor ... Mai bin' casă meî pi jos Și cu bătăfa frumos.* MAT. FOLK. 1030. *Să-i pui capul ub pridvorul unei biserică.* ȘEZ, VI, 56. *Și-oruică buzduganul de tzebește-n poartă și din poartă-n pridvor.* HĂDULESCU-CODIN, I. 290. *Sus tu pridvor să stă, Oclan în mîna lui, În toate părți să ăita.* PĂSCULESCU, I. P. 204, cf. 372. *Din pravar întru tu lindă.* CR. S. V. 301, cf. ALR III h 234, A II 6, 7, 8, 12. *Nimenca deodată ni sare cu cocoșu-n pridvor, ci se sare pe trepte* (= pentru a ajunge într-un post înalt trebuie să urmezi o anumită ierarhie). Cf. ZANNE, P. II, 714. ◇ Fig. Coastele și pridvoarele Ceahlăului, codrii negri de brad cu fațut desfătarea omilor și a inimii lui Hogaș. GALAGION, A. 554. *A lăsat dvera omăltului între noșul cerului și pridvorul părel ter omănești.* id. o. A. I, 275.

2. P. ex l. (Învechit) Lavilion (1). *Acela bolnav ... au lăut vindecare la pridvoarele lu Solomon.* CORESI, EV. 58. *Solomon împărat zididă acolo cincl privoare de dzăcea într-inse bolnavii și așteptu turbararea apei.* VARLAAM, c. 110. *În Ierusalim săceia ael slab în pridvor lîngă scăldarea oilor.* CHEIA ÎN. 55^v/21.

3. P. anal. (Pescuit) Prima despărțitură a sacului unui vințir. Cf. ANȚIPA, P. 410.

— Pl.: pridvoare. — Și: (învechit și popular) prt-vôr, (învechit) prtivôr (PSALT. 1651, 180), (regional) prtivân, prtivâr, prtivâr, prtivâr (ALR II h 231/157), prtivâr (pl. și prtivaruri, A II 6), prtivârri (pl. prtivarri, ITR²), prtivôr (SCHIBAN, D.), prtivôr, prtivâr (II XVII 176. COMAN, GL.) S. II.

— Din slavonul прѣдворѣ.

PRIDVORĂȘ s. n. Diminutiv al lui pridvor (1). Acesta ar fi ca na pridvoareș rupl anu biserică din care ar trebui să feci parte. BLAGA, c. I, II, 30, cf. IDRG.

— Pl.: pridvorășe.

— Pridvor + suf. -ăș.

PRIDVORĚ vb. IV. Transz. (Regional) A conștin, a adauga un pridvor (1) (Zăvoieni - Drăgășani). Cf. II XVI 48. *Duljberul pridvoarește casa.* ib.

— Prez. ind.: pridvoarește.

— V. pridvor.

PRĚ subst. sf. v. prĚrĚ.

PRĚDĚĀ s. f. v. prediċă.

PRĚĚL subst. sg. v. prĚrĚ.

PRĚLNIC, -Ā adj. Care favorizează apariția sau desfășurarea unei acțiuni, a unui fenomen, a unui eveniment, care favorizează, are cineva etc., favorabil, propice, avantajos; conștinător (scopului urmărit), adecvat situației, oportun, potrivit² (2), nimerit (1); (popular) prtivôs (2), (învechit) prtivôr (2), prtôs, (învechit, rar) prtivôs.

Gaușe, un bărbînă părășitor ... îl frăca pe dînă unlu ei e bînă ... și cu oltă înruine părășitoru și pridvoru și înruine. BLAGA, c. 106. *Coasta mea părășitoru părășitoru călădă am fecut cu locitoru acelu omăltului și părășitoru omăltului.* IODOR-CHEAN, c. 131. *Pe dînă părășitoru omăltului dînă stăpă părășitoru părășitoru omăltului și părășitoru omăltului părășitoru omăltului.* G. U. I, 117, cf. BĂRCIARU, ALEXI, V. 1934. *Părășitoru e omăltului și omăltului părășitoru e omăltului.* IODOR-CHEAN, c. 110. *Urcuți în părășitoru omăltului și în omăltului părășitoru e omăltului.* HOGAȘ, c. 11, 12. *Săcătutul unui moș țară țară dăpășitoru e omăltului dăpășitoru pe părășitoru omăltului părășitoru părășitoru omăltului dăpășitoru omăltului.* BĂRCIARU, c. 133, cf. SĂMBĂRIAN, D. U. 1908. *N-am mărășitoru casul părășitoru părășitoru omăltului părășitoru omăltului.* G. U. I, 117, cf. 376. *Așteaptă un momnt părășitoru ei să figă.* CAMIL PETRESCU, V. S. 367. *I-am înfles să părășitoru cu totu și de locuri și cecetări care părășitoru fost părășitoru.* Cf. PETRESCU, P. I, 122, cf. STOLAN, PĂST. 41. *Acelu omăltului e omăltului părășitoru părășitoru omăltului.* VIASĂ, D. 314. *Părășitoru elu părășitoru și le bînă la ochi elu și le bînă și e tot de-o bînă.* VOICULESCU, P. I, 19. *Și țurcu în bînă țară dea neș omăltului cuminți, cu și țurcu părășitoru.* SĂDOVEANU, O. XI, 357. *Părășitoru și, părășitoru ceas părășitoru trebuie foleșul din pliu.* SCISTEA, 1912, nr. 2389. *Un nou drept, pe care, de tot așea condiții părășitoru, îl voi formulă în calitate de jurist.* CALINESCU, B. 1276. *Să rîdei, părășitoru, rodia în părășitoru de-așea, cînd ne bînă părășitoru zălu.* BLAGA, P. 138. *Părășitoru închăpăritu era marea.* STANCO, R. A. D. 143. *Profesorii e omăltului dispun de conștin omăltului de părășitoru părășitoru rezolvare: cu succed e acelu problema închăpăritu.* I. ROM. 1953, nr. 3, 59. *În fiecare 2, pe părășitoru părășitoru părășitoru să aspe, ies tu larg.* V. ROM. noiembrie 1954, 62. *Aștepe se por dăsfătșura în părășitoru elu.* ÎS. C. S. P. 35. *Venim de înăr la Așezireș, găsește un meșu cultural părășitoru.* CONTRUCȚII, I, 7. *La Gauș de Nord s-a oprit cu al bînă, unde era închăpăritu moi țară și loc părășitoru de țurcu țurcușu.* PĂRĂȘ, c. 223. *E loc părășitoru și înruș pentru totu lumea închăpăritu.* VIK. VEST. octombrie 1962, 11. *Venim era părășitoru și bînă, și cîm pe moi foleș de mult.* LĂNCRĂNĂN, c. II, 183. *Un omăltului stupid ... năștea storea de țurcușu, ce închăpăritu elu de părășitoru de închăpăritu omăltului.* V. ROM. ianuarie 1965, 56. ◇ (Adverbial) Părășitoru (întuile vin Umfltuțu vințurice spre mine. ERAD, o. 49. ♣ (Plac) Care este plin de sau arată închăpăritu, închăpăritu, închăpăritu, aprobare etc. *Tu ai pentru mărășitoru.* Gănduri părășitoru. MUNU, I. 78. ♣ (Substantival) *Amăltu la muntenii cînd pe Tepeș-Voaă, cînd pe Vlad-Voaă Călușul, cînd părășitoru donișu săle și închăpăritu ub mărășitoru, cînd întorși lu sprijinul țurcușu.* SĂDOVEANU, O. XII, 339.

— Pronunțat: prtivôr. — Pl.: părășitoru, -ce.

— PrĚ + suf. -lic.

PRĚRĚ s. n. v. proor.

PRĚRĚ subst. sg. (Popular) Aprînie. *Voin deșchide ceriul de voin lăsa o ploaie de fole în lura lui părășitoru a șupțeașpărășitoru dea (a. 1600). CUV. D. IĂTR. II, 48-16. În luna lui părășitoru, în 7 zile, s-au așchis gonrile acelușului omăltului odine.* N. COSTIN, I. 59, cf. ANON. CAB., 14. *Polizu. Soareș de părășitoru, cu dăleca și ulțoare, Îl elușu să-l salte pe creștu unei țară.* BOLIBAC, O. 67, cf. CIBAC, I. 13. *Dor de părășitoru părășitoru să schimbă Drăgan al nostru. În părășitoru să dea țurcu de Săltăbichi.* DELAVANCEA, S. 25. *April: părășitoru, cecetă și țurcușu.* MARLAN, S. B. I. 96, cf. IDRG, BĂRCIARU, IDRG, SĂMBĂRIAN, D. U. 1908. *Săb red s-a ridouă părășitoru cînd s-a părășitoru.* EL, c. sfida părășitoru cu țurcușu în frunșu. PILLAT, P. 195. *Amărg foleșu, din obi țurcu.* Amărg foleșu ub părășitoru. BLAGA, P. 26, cf. II XII 133. *Pril părășitoru și juște.* ap. NEM 1368. *Amărg vîltor să lu în năștea di părășitoru.* G. U. S. III, 328, cf. ALR SN II h 600.

— Accentuat și: *prier.* LB, TDRG, SCRIBAN, D., ALRM SN II h 600. — Și: (Învechit) *priere* (accentul necunoscut), (regional) *prie* (ALRM SN II h 600/235), *priil* (ib. h 600/102), *priâr*, *priil* (accentul necunoscut), *priir* (accentul necunoscut; PASCU, c. 62, 63), *préir* (TDRG, VÎRCOL, v. 98, DENSUSIANU, t. II, 19, 330), *preir* (accentul necunoscut), *prer* (ALRM SN II h 600) subst. sg.

— Lat. *Aprills*.

PRIERĂ vb. I. (Regional) 1. *Tranz.* (Complementul indică turme de oi) A duce pentru prima oară la pășune, pe munte (către sfârșitul lunii aprilie) (Pojorita—Cimpulung Moldovenesc). ALR I 619/370. [Oile] le-om *prierot*. ib.

2. *In tranz.* (În forma *prieri*; cu sens neprecizat, probabil) A uda, a stropi (în ziua de proor) 3). Com. din BRAȘOV. *Prier prierește și belește*. ib.

— Pronunțat: *pri-e-*. — Prez. ind.: *prierez*. — Și: (2) *prieri* vb. IV. Com. din BRAȘOV.

— V. *prier*. Cf. *proora*.

PRIERE subst. sg. v. *prier*².

PRIERÎ vb. IV v. *priera*.

PRIETELȘŪG s. n. v. *prieteșug*.

PRIETEN, -Ă subst. 1. S. m. și f. Persoană de care cineva este legat prin relații afective reciproce (dragoste, stîmă, devotament, încredere, fidelitate etc.) sau prin idei ori principii comune, amic; p. ext. aliat. *Scris-am la Bistriță, la priiatinii noștri părăcab de Bistriță* (eca 1600). IORGA, D. B. I, 4. *Vino de tîmăduiaște și pre prietinelu tău, pre Lazăr* (a. 1600—1650). GCR I, 137/27. *Avea Mihail priiatin bun pre Murtag*. MOXA, 385/4. *Inchinăciune și smerenie di la priiatelii cei adevărași a d[omi]niilor voastre* (a. 1628). IORGA, D. B. I, 43. *Scriem multă pace și sănătate alui nostru iubit și bun priiatel* (a. 1629). id. ib. 46. *Un priiatin fi va veni și te veri bucura*. PARACLIS (1639), 260, cf. 262. *Să vor despărți pîrinte de fecior ... priiatin de priiatin și sof de sof*. VARLAAM, ap. GCR I, 106/19. *Dragostea deplin această iaste care nu a iubi numai priiatenii tăi* (a. 1644). GCR I, 112/37. *Cela ce va greși priiatenului său eel bun nu să cheamă să fie făcut greșeală*. PRAV. 252, cf. 41, 101. *Poate neștine să-și strîngă priiatenii, vecinii și alți striini ... să-și apere bucatele* (a. 1652). GCR I, 161/31. *Deci aeam, de toate rudenile și priiatinii să desparte* (a. 1669). id. ib. 185/16. *Să cinstim pre sviinși ca priiatini iubiți lui H[risto]s*. DOSOFTEL, în BV I, 242. *De lungat-ai de la mere soțul și apropiatul (prietinul d) și știuții miei*. PSALT. 181. *Să faceți voauo priiateni (oamenii cei săraci) dentru avușie nedirecțată dîndu-le lor in[i] [os]tenic*. CHEIA ÎN. 3⁷/5. *Să tîmplasă de era prietîn lui Mihai Vodă*. NECULCE, L. 180, cf. CANTEMIR, IIR. 82. *S-au sfătuit cu oorecării boiari, prieteni ai tîtne-său*. R. POPESCU, CM I, 233. *Ca un om înțelept și priiaten năriei sale fiind, bine au socotit ca oștile să stea la marginea fării*. R. GRECEANU, CM II, 124. *L-am înturnat din cuvnt în cuvnt, din scri-soarea ... preatenului meu*. ȘINCAI, IIR. I, 252/22. *Cînd știu ceva despre oarecine, Ar crepa pe loc să nu o spună înca la pretenele vecine*. BUDAI-DELEANU, T. 243, cf. CLEMENS, LB. *În oricare prieten așlam ascuns vrăjmaș*. HELIADÉ, O. I, 175. *Acele de pe urmă întîmplări ale Poloniei nevoisă pe regele Ioan Cazimir de a căuta noi prietini*. ASACHI, S. L. II, 11. *Fără irtași prin mijlocirea unor prieteni ai lor*. BĂLCESCU, M. V. 45. *O, Doamne! ti zise prietina ei, De ce-ți trebuește mogar să-ți mai iei?* PANN, P. V. II, 127/14. *Anu rtenit la norocirea de a mă număra și eu între prieteni dumatate*. BOLLIAQ, O. 50. *Îți voi fi prieten, frate*. ALEXANDRESCU, O. I, 98. *Vei ști că d-lui ti Leonaș, prietinelu meu din copilărie*. ALECSANDRI, T. I, 190. *În trăsura, madanu Caliopi Georgescu, o*

bună prtendă. CARAGIALE, O. II, 30. *Cu toftt, prteten din liceu, sftșeam anul al doilea de facultate*. DELAVRANCEA, T. 5. *N-aveam nici o prietenă și nimeni nu-mi spusese-o vorbă care să mă deștepte la adevărata viață*. VLAHUȚĂ, O. A. II, 62, cf. DDFR. *De prieteni mă feresc*. COȘBUC, P. I, 76. *Fu vreau prieteni Necliniți*. DAVILA, V. V. 115, cf. ALEXI, W., TDRG. *Prietenu tăcu, ridică din umeri*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 19. *Era cel mai bun prietin al meu din copilărie*. HOGAȘ, DR. I, 167. *Cînd rămneau apoi singuri, începea să-și necăjească prietenu*. BASSARABESCU, V. 73. *Își împlinește o datorie de adevărat prieten*. REBREANU, R. I, 256. *Am rămas prieteni de-a lungul anilor*. GALACTION, A. 3. *Cei doi prieteni merseră alături tîcuți*. C. PETRESCU, I. I, 20. *Ar fi fost chiar fericită să-l poată slîma ca prieten*. BRĂESCU, O. A. I, 4. *Nu stntem prieteni buni deși dormim în același pat*. SAHIA, N. 116. *Am un prieten la institutul meteorologie*. SEBASTIAN, T. 33. *Trase după dînsa pe prietinelu său*. SADOVEANU, O. VIII, 316, cf. VIANU, A. P. 184. *Dădea cu prietenele ei serate muzicale*. CĂLINESCU, S. 66. *Erau prieteni în lege, nedespărțiți de patru zile de cînd se cunoșuseră*. CAMIL PETRESCU, O. I, 60. *Cine era prietenu tău cel mai bun la regiment?* STANCU, R. A. III, 43. *Prieteni s-ar căuta cu mîinile tremurătoare*. H. LOVINESCU, T. 97. *El nu mi-a fost niciodată cu adevărat preten*. PREDĂ, R. 35. *Am un prieten cum poate niciodată n-am avut*. ISAC, O. 218. *Prietenu tîmi pare un chirurg Ce viața unui om salvează*. LABIȘ, P. 64. *Trudit, cum scap de fabrică, beau și eu o fuiculiță cu pretenii*. T decembrie 1964, 14. *Cînd ușa se deschide singură îți vine un prietin*. ȘEZ. III, 120. *Ca jandari ts prieten bun*. FOLC. TRANSILV. I, 152. *Cine estî făr' de prietin iaste ca un trup făr' de suflet* (a. 1779). GCR II, 122/3. *Mai bun este vecinul și prietenu de aproape deelt fratele de departe*. ZANNE, P. IV, 235. *La nevoie se cunoaște prietenu și la boală nevasta*. id. ib. 499. *Nu împrumuta pe cel ce voiești să-l aibi prietin*. id. ib. v, 334. *Un prieten bun, mai scump deelt toată lumea*. id. ib. VIII, 481. *Prietenu viclean, cursă ascunsă*. id. ib. 487. ◇ (Familiar; la voc.; termen de adresare) *Lume zisă: o, prietini!* (a. 1773). GCR II, 96/39. *Strigai: tinere, draguș preteno. Spune-ți numele!* BUDAI-DELEANU, T. 310, cf. 247. *Cu stnt însă de greșii, prietinelor miei!* AR (1829), 162/47. *Prietene, zise Dănilă, nu mi-i da capra ceea să-ți dau carul ista?* CREANGĂ, O. 27. *Revoluția s-a petrecut în noi, prieteni*. C. PETRESCU, I. II, 109. *Prietendă Elisabeta, își înșelegu disperarea*. SAHIA, N. 42. *Prietene care tuții mi-ai fi citit, N-aș vrea să fi rămas cumva nedeslușit*. ARGHEZI, S. V, 9. *Pofește, prietene, Și vezi ce-a fost, Ce c Și povestește*. JEBELEANU, S. H. 8. *Prieteni, să trăim entuziasmul Ce om făcu din fiecare rob*. LABIȘ, P. 311. *Pîngeți și voi, preteni buni, Ce voi spune mi-s minciuni*. BUD, P. P. 41. ◇ (Prin lîngirea sensului) *Dă săracilor și fă prieten pre Domnul* (a. 1612). GCR I, 96/26. *Iar nite foarte tmî stut cinstiți priiatenii tăi*. Dumnezeele (a. 1753). BV II, 122. *Vie la noi iubirea de cînte, ca să fim priatini muzelor*. MUMULEANU, C. 50/4. (Fig.) *Și de-aceea tot ce mișcă-n fara asta, rîul, ramul, Mi-e prieten numai mie*. EMINESCU, O. I, 147. *Luceferi ce răsar Din umbră de cetini, Fiindu-mi prieteni, O să-mi tîmbescă iar*. id. ib. 218. *Dacă ar fi fost un cetitor ar avea acum la rafturile bibliotecii prietenii cei mai devotați*. SADOVEANU, E. 43. *Știința este marele prieten al omului*. CONTEMP. 1953, nr. 338, 6/1. ◇ (Adjectival) *Mtinile vi se vor înfrăți Cu mtinile prietene, ca altădată*. DEȘLIU, G. 11. ◆ *Iubit, amant. Tu n-ai nici o prietenă. n-ai iubit niciodată?* CĂLINESCU, E. O. I, 43. *Pe urmă te-a informat că este vorba de prietenu ei*. PAS, Z. I, 13, cf. DN, DEN. *Chiar dulce pretiună-ta Mi-a fiut mie calea*. JARNIC-BİRSEANU, D. 69. ◆ (Adjectival; rar) *Prietenos (1)*. *Cu moartea în inimă, căutnd o tîmbire pretină*. SADOVEANU, O. II, 623. ◆ (Adjectival; rar) *Prietenos (2)*. *Ci-ntunericul prieten stăptînd pînă departe, Și de oameni și de patimi fericirea ne-o desparte*. TOPIRCEANU, B. 74. *Mi se părea nou satul nostru, cu*

casele deodată luminate, zmbind unui soare prietin. SADOVEANU, o. III, 127.

2. S. m. (Învechit, rar) Aproapele, semen. *Subeaște pre priiatinul tău ca însuși pe tine.* N. TEST. (1648), 255/17.

3. S. m. (Regional) Asociat, tovarăș (într-o afacere, la o treabă). Cf. ALR I 1793/355, ALR SN I h 15. ◊ Loc. vb. **A se face prieten** = a se întovărăși. Cf. ALR SN V h 1375. ◊ (Popular) **Tovarăș de drum**. Cf. ALR II 4385/141, 235, 250, 260, 279, 310, 346, 386, 682, 812, 848, 928.

4. S. m. (Regional) Cumătru (la botez) (Rădești - Chnpufung). ALRM I/h 305/776.

5. S. m. (Prin Transilv.) Rudă¹ (4). Cf. LEX. MARS-196, CANDREA, ț. o. 51.

- Pronunțat: *pri-e-*. - Pl.: *prieteni, -e*. - Și: (învechit și regional) *prîetln, -n, prēten, -n, prētnu, -n*. (învechit) *prîaten, -n, prlâtn, -n*. s. m. și f., *prîatel s. m., prlâten, -n, prlâtln, -n, prēten, -n, prlâtln, -n*. (învechit, rar) *prētien, -n* (LEX. MARS. 196) s. m. și f.

- Din bg. *прияте*. - **Prilatel** < slavonul *прѣлѣтъль*.

PRIETENESC, -EĂSCĂ adj. 1. Care ține de prietenii (1), referitor la prietenii, specific prietenilor; amical. Cf. CADE. *Tablouri care prezintă medii familiare ori prietenești, cu intimitatea lor bonomă.* RALEA, s. t. I, 272, cf. M. D. ENC., DEN.

2. (Despre oameni și acțiunile, manifestările lor) Plin de prietenie, de afecțiune, de amabilitate; binevoitor, afabil; amical, prietenos (1). Cf. LB, POLIZU, LM, DDRF, ALENI, W., ȘĂINEANU, D. V., CADE. *Cerea să-și facă glasul liniștit și prietinesc.* SADOVEANU, o. I, 157. *Ar fi vrut să spuie poate ceva bun și prietinesc lui Toma.* id. ib. VI, 571.

3. (Rar) **Prietenos (2).** *Ieșeam la soarele prietinesc care mângia ochii.* SADOVEANU, o. VI, 347. *Omul a fost silit să-și erceze un câniu prietinesc.* id. ib. IX, 267.

- Pronunțat: *pri-e-*. - Pl.: *prietenești*. - Și: (regional) *prētineșe, -eășeă, prēteneșc, -eășeă* (LB) adj. - **Prieten** + suf. *-esc*.

PRIETENEȘTE adv. Ca un prieten (1), ca între prietenii, cu prietenie, cu bunăvoință; amical. *S-au purtat prietenește cu Matei Vodă și l-au dăruit.* R. POPESCU, CM I, 360, cf. 359. *Prietenește Tu viind la Poartă, cu căzute Plecăciuni să te închini.* BUDAI-DELEANU, ț. 158, cf. LB. PR. DRAM. 105, POLIZU. *Se așază eu amicii în choșe, vorbese mult și prietenește.* GIUCA, s. 112. *Zici e-ai vrea prietenește Să iubești, să fii iubită.* ALEXANDRESCU, o. I, 97, cf. LM. *Eu însă îți spun prietenește că fetișoara asta are trei coaste de drae într-însa.* CREANGĂ, o. 68. *Prietenește-ți vorbese.* SLAVICI, s. I, 235. *Intinse mna prietenește și-uni zise liniștit...* DELAVRANCEA, t. 266. *Noi am vrut numai să ridem, așa, prietenește.* GIULEANU, n. 73. *Uite omul! zise candidatul.* *cuprinzându-l prietenește de mijloc.* REBREANU, I. 274. *Îl trăște pe Savu prietenește.* GALACTION, o. A. I, 277. *Cuui te cheamă, mă camarade? Îl întrebă vesel generalul, bălându-l prietenește pe umăr.* BRĂESCU, V. A. 109. *Vorbind prietenește, se despărțiră.* SADOVEANU, o. VII, 166. *Aș vrea să slăm ufeștu de vorbă.* *Prietenește.* STANCU, R. A. II, 411. *Își spun prietenește că cu mine ai s-o pășești urt de tot.* PREDĂ, M. 299. *Pre cal să-l hrănim prietenește și să-l mănăm dușmănește.* ZANNE, P. I, 354. ◊ Fig. *Își apăsă iar în ureche scoica prin care narea fii vorbea prietenește de dincealo de zidul nepătruus.* C. PETRESCU, I. I, 243.

- Pronunțat: *pri-e-*. - Și: (regional) *prētlnnește, prietenește* adv.

- **Prieten** + suf. *-ește*.

PRIETENÍ vb. IV. 1. Refl. recipr. (Învechit și regional) A se împritieni. *Înfrățitnd de Bogdan*

Vodă că s-au prietinii cu leșii..., a socotil să-l mazi-leașeă. URECHE, LET. I, 190/26, cf. LB, TDRG, ALR II 4384/2, 29, 228, 260, 325, 414, 762, 784. ◊ (Regional; în forma *prētini*) A se întovărăși (la un drum) (Beclean-Dej). ALR SN V h 1375/260.

2. **Intranz.** (Învechit, rar; în forma *prietini*) A-i fi (cuiva) favorabil, binevoitor. *Cum nu vor fi aceștia nebiruiți și netnfruși la război? Și acest lucru îl pot face pentru că le prietinesc și apile și locul.* HIE-RODOT (1645), 222.

- Pronunțat: *pri-e-*. - Prez. ind.: *prietenesc*. - Și: (regional) *prētln, prētlní* (ALR II 4384/2, 228), *prētlní* (LB, ALR II 4384/762, 784) vb. IV, *prētlnu* (ALR II 4384/325) vb. I, *prētlní* vb. IV.

- V. **prieten**.

PRIETENÍE s. f. Sentiment de simpatie, de stimă, de devotament, de încredere, de fidelitate etc. care leagă reciproc pe prietenii (1); relație care se stabilește între prietenii pe baza acestor sentimente; afecțiune, comportare prietenoasă (1), plină de afecțiune, de amabilitate etc.: amicitie, (învechit și popular) *prieteșug*, (învechit) *prietnicie*, (învechit, rar) *prēteneime*. *Prinșeră pre acei comișari împărătești de-i legară și-i trimise la Mihai Vodă pentru cea prietenie și credință dentii.* ANON. CANTAC., CM I, 130. *Priatindu-l de bucurie, Arătndu prieteniie (a. 1777).* GCR II, 115/22. *Că-și iartă viue Trecute, nevrind de acum să știe Numai de prieten și prēteneime.* BUDAI-DELEANU, ț. 157, cf. CLEMENS, LB, POLIZU. *Baieri, prietlnia la stnui ne aduuă.* ALECSANDRI, T. II, 93. *S-a stabilit între familia Guvidi și proteclorul său o prietenie din cele mai călduroase.* CARAGIALE, o. I, 70. *Îmi strluse mna și-mi fâgădui prietlnia lui.* VLACHŪ, o. A. I, 191, cf. DDRF, BARGIANE, ALENI, W., TDRG, PAMFILE, D. 35. *Seară eu seară prietlnia lor crește.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 233. *Familiiile dumneavoastră nu snt în relații de prietlnie.* AGÎRBEANU, A. 50. *Am putea lega chiar prietlnie amndoi.* HOGAȘ, DR. II, 63. *Prietlnia se leagă repede.* BAESARABESCU, V. 146, cf. CADE. *Ce poate fi mai de preț tu ceasul viașă dect o prietenie sigură și dezn-resată?* GALACTION, o. A. I, 171. *Între noi e o prietenie deflnitivă ca viașă și ca moartea.* CAMIL PETRESCU, U. N. 422. *Pot spune că m-a bucurat asemenea prietlnie între copii.* C. PETRESCU, C. V. 189. *Cadourile tutreșin, se zice, prietlnia.* BRĂESCU, o. A. II, 392. *Prietlnia, iubirea, pornirea spre muneă, toate aceste modari firești ale vieții omului erau deformate.* VLASIU, D. 276. *Nu găscau blndefă și prietlnie tu privirea omului.* SADOVEANU, o. XII, 30. *Noșunea „prietenie” acoperă eu o nuanșă toate sentimentele care pornese de la pofitefe... și se înșiră ptnă la mlă.* ARGHEZI, P. T. 231. *Îi plăcea mai mult prietlnia fetelor dect a bărbușilor.* CĂLINESCU, E. O. I, 275. *Îi văzui și-mi amintii... ct se trusea cu aceste prietlnii.* STANCU, R. A. II, 257. *Să nu mizezi pe prietlnii.* H. LOVINESCU, T. 9. *Te-am împrumutat pe dumneata diu prietlnie.* PREDĂ, M. 449. *Am taceput să cred în prietlnie.* T mai 1964, 60. *Am fost colegi, dar asta tncă nu tuseamă prietlnie.* L 1965, nr. 17, 61. *Prietlnia a fost una din primele forme de manifestare a vieții conștiente.* SCÎNTIA, 1966, nr. 6873. ◊ Loc. adv. **Cu prietenie** = în mod amabil, binevoitor, prietenos (1), afectuos, afabil. *Trase cu unchiul ei la nevasta unui ferar care o prîmi cu prietenie.* ODORSCU, s. I, 10. *Tofi ti vorbeau, îl tralau cu prietlnie.* AGÎRBEANU, A. 117. *Mă asculta eu prietlnie.* GALACTION, o. A. II, 61. *O prîvea de departe... zmbindu-i cu prietlnie.* SADOVEANU, o. XII, 104, cf. XI, 524. *Îl trase cu prietenie de smocul de păr de pe frunte.* CAMIL PETRESCU, o. II, 143. **Fără prietenie** = lipsit de amabilitate, fără afecțiune; rece, ostil. *Radu Comșa se tulourse și îi prîvi diu urnă, fără prietenie.* C. PETRESCU, I. I, 220. ◊ (Regional) **Tovărășie**. Cf. ALR II 4386/105, 279, 812, 928. ◊ Legătură strlmsă între grupuri sociale, țări, popoare, națiuni etc. bazată pe aspirații.

năzuințe, interese comune; amicitie, (învechit) prieteșug, prietnicie. Se legă prietenie între țirei și chirinei și între sami. HERODOT (1645), 257. Această prietenie nu s-a clădit prin năvălirea de curând a tătarilor în Polonia. BĂLGESCU, M. V. 203, cf. 7. Prietiniile politice se disfac. RUSSO, S. 113. Pentru înclinările de pace și de prietenie ce legase padișahul cu unele puteri apusene, simțise trebuința a se slăji cu oameni cari șă vorbească limbile europene. ODOBESCU, S. I. 121. Cu voievozii de la Ardeal ceva prietinie. SADOVEANU, O. XII, 362, cf. 356. Prietenia tot mai puternică a popoarelor libere întărește și mai mult lagăral socialist unit și puternic. ȘCÎNTEIA, 1953, nr. 2575.

- Pronunțat: pri-e-. - Pl.: prietenii. - Și: (învechit și regional) prietînfe, pretenie, (învechit) prîtenie, (regional) prîtine (ALR II 4353/228), prîtine s. f.

- Prieten + suf. -ie.

PRIETENÓS, -OĂSĂ adj. I. (Despre oameni) Plin de prietenie, de afecțiune (v. afectuos), de amabilitate (v. amabil), de bunăvoință (v. binevoitor), de afabilitate (v. afabil); prietenoase (2). Cf. LB. Trecutul îi rechemă pe Lavinia ... prietenoasă. CR (1848), 15²/73, cf. POLIZU. Ca tovarăș, era părtaș la toate ... și prietenos cu fiecare. GREANGĂ, O. 111. Nici la privire nu-i bltud, nu-i nici prietinos la vorbire. COȘNUG, AE. 64, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. V. Domițian, pușin prietenos, se strecura pe lângă dînsa abia saluțînd-o. BASSARABESCU, V. 29, cf. CADE. Era obișnuit de acasă să fie prietenos cu fărâni. REBREANU, R. I, 102. Îi găseau întotdeauna prietenoși, atenși unul pentru altul. GALACTION, O. A. II, 58. Altmînterî tobă de carte (tobă universitară), foarte prietenos. TEODOREANU, M. V. 33. M-am înmățat și eu să fii vesel și prietinos. SADOVEANU, O. XI, 250. Era un îns ... foarte prietenos și cordial. PRUDA, R. 186. Vezi că poți să fii și prietencios? BARU, P. 265. Cum Arbeta era o fată veselă, prietenoasă, loată lumea era buetnădă. V. ROM. IANUARIU 1965, 13.

◇ (Prin lărgirea sensului) Noaptea eiului nu mai au nimic agresiv, sînt prietencioși. BARU, P. 29. ◇ Fig. I se părea oltedat ... că-m răjurat lui s-n-vîrșite toate, prietencioși, înțepie, țîute ca și el. GIĞEANU, N. 241. ◇ (Despre acțiunile, manifestările oamenilor) Care exprimă, care denotă prietenie, afecțiune, amabilitate, bunăvoință, afabilitate; prietenoase (2), amice (v. prieten II). Sillonul au prînit pe ambasador cu cel mai prietenos aer. AR (1829), 82²/31. O fanie milită și slabă ... cu un zîmbet prietenos pe buze. SLAVICI, S. I. 270. Cînd sorțeau, după vechiul și prietenosul obicei, că ei o să m-aprob, o auzii că-nu țîce o-o nănie ascensă ... DELAVRA, I. A. T. 214, cf. TDRG. Atîndinea prietencioși și lîstă de dîclăd a lui Artonescu îl făcuse să stea mai bine de un ceas. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 169. Mi-a spus vorbe prietenoase, m-a făcut loc alături să mă înclăzesc. C. PETRESCU, O. V. 151. Mă privește cu ochii prietencioși, pareă ne-am cunoaște de mult. SAHIA, S. 26. Olgașa lîtine o mîndă prietencioasă nouă veni. TEODOREANU, M. II, 98. Glasurile lor pline și prietenoase apropiu sufletele și legau dragostea. SADOVEANU, O. I, 215. Avea un glas grav, prietenos. V. ROM. IANUARIU 1966, 33. ◇ (Adverbial) Cu prietenie, cu afecțiune, cu amabilitate, cu bunăvoință. Sări la dînsul și-i țise prietenos dar și poruncilor ... REBREANU, R. II, 96. Incepă să rîdă prietenos și răspînditor de prietenie. GALACTION, O. A. I, 289. Am trecut din nou, am salutat-o foarte prietenos. CAMIL PETRESCU, V. N. 136. Îi surise prietenos, cu tot șiraagul diuților de porțelan, o creolă. C. PETRESCU, I. I, 3. De ce se purta el așa de prietenos? PRUDA, M. 267. Îi suride prietenos, perfid și omplăce. T martie 1965, 51.

◇ (Prin lărgirea sensului) Dulcii se liniștiră bruse și începură să miroșe oaspele, prietenos, aînd din eoadă. C. PETRESCU, I. II, 180. Cîțelul țărcat se oprise cu urechile înălțate cu două cornițe și mișca prietencios din coada eiuntă. SADOVEANU, O. IX, 15.

2. Care place, care satisface, care atrage; plăcut, agreabil, atrăgător, (rar) prietenese (3), prieten (1). Trecură în Ardeal și găsiră acolo un adăpost prietenos. ap. DDBF. În sinul aceștii naturi est de prietenoase, care-ți varsă în suflet meiancolia și sururile ..., ce droiți să faeă omul? HOGAȘ, DR. I, 14. Așa, încăperca părea mai mică și mai prietencioasă, cu ungherele aseunse în umbră. C. PETRESCU, I. I, 92. O lumină prietencioasă se împluzi peste sat. SADOVEANU, O. V, 705. Fîind o vreme prietencioasă, eueonu ... a țeșit cu doarașil său pe cîmp. id. ib. XI, 493. Nu-i așa eă diuinul e mai îmbielor acum, mai prietenos? T decembrie 1964, 33.

- Pronunțat: pri-e-. - Pl.: prietencioși, -oase. - Și: (învechit și regional) prietencios. -oasă, (regional) prietencios, -oasă (LB) adj.

- Prieten + suf. -os.

PRIETEȘUG s. n. v. prieteșug.

PRIETEȘUG s. n. (învechit și popular) Prietenie. Deace se cade de cest prietencug de euseric pușinel a merge cu mainle. PRAY. LUCACI, 181. De acum voui nevoi de voui sluji pentru prietencug cel bunu (a. 1501-1619). IORGA, D. B. I, 25. Mălfățese dumnilor voastre de prietencug ce arătați cătră noi (a. 1621). id. ib. 39. Foarte mulțemim dumilor voastre de prietencugul bun ce aș arătat cătră noi (a. 1622). id. ib. 40. Nica b-nii nu poșim de la dumile voastre, numai ce poșim prietencug (a. 1629). id. ib. 47. Să aidi prietencug spre cela ce l-au suduit. PRAY. 212, cf. 320. N-o veș ... dămcele voastre socoti prietencogul dămo nostru (a. 1613). IORGA, D. B. I, 102. Mulțemim dumitate de prietencug ce ați fînit dumele la noi (cca 1650). id. ib. 81. Creștinilor, cu oameșii cei necredincioși și nehotăzași nu se cade a avea prietencug. DOSOFTEI, AD. GER. I, 2335. Îurșese mare prietencug cu răposulul. R. POPESCU, CM. I, 562, cf. ANON. CAR. Ajîdearea legăura prietencugului întru neprietăcini cu escrutele mai de multe ori s-au isprăvit. N. COSTIN, ap. GER. II, 1015. Nu-m car tertăzine și de la voi și de la dumeșet. ap. rătorii prietencugului. AETHIOPICA, 5°/9. Să nu le cunoșce nici să fae cu line prietencug (a. 1773). GER. II, 510. Judicitoria să nu se țorșească nici odinocă la vreo stămbălat sau pîntra prietencug sau pentru rudenie. PRAY. CÖND. (1780), 60. Îl duru în sîșit pîntra lipsa prietencugului său. VARLAAM-IOANSAI, S. 47. Îndre ței mari suneși Aristocrafi, lacomi spre domnie, Prietencugul e plin de scăieși. BUDAI-DEBĂNANU, P. 349. Vulturele și vulpea, făcînd între sine prietencug, au rînduit ea să seacă aproape (a. 1812). GER. II, 246/33. În pieptul mîcra fierbe focul prietencugului. KOTZEBU, V. 2°/5. Șofietatea și prietencugul cu cel nebuu ... au slujăscie voum spre rușine. PETROVICI, P. 5675, cf. CLEMENS. Eu, din copilăria mea, am conosut prietencugul (a. 1822). IORGA, S. N. 159, cf. 16. Două dăm prietencug Hîrănese alior vidcșug. MUMULIANU, C. 130/11. Înu adac aminte de steinsul prietencug care ne unea la București. CR (1829), 251¹/11. Din toate prietencugurile am cîșnit mai mult pe cel meu Iusumi. HELIADE, O. II, 18. Cunoașteți acum prietencugul cel adevarat (a. 1830). GER. II, 256/16. Poși dar fi sigari de prietencug meu. KOGĂLNICEANU, ÎN DR. DRAM. 125. Cu oțtă mai vinovat să arătă aces supus ... îndrețînd a întrebunța spre rău prietencugul și încrederea monarhului său. ASACHI, I. 191/5. Își cîștiră prietencugul a eșiva părinți. BREZOIANU, I. 41/1. Cînd neîncrederea ajunge, prietencugul piere îndotă. I. POP. I. 96/14. Ei p-afți asemeni cu dîștii gîșînd fae prietencug. PANN, P. V. I, 62/11, cf. POLIZU. Gazetorul se află în strînsă legătură de prietencug cu actorii. CARAGIALE, O. V, 244. Au legal prietencug cu el la calaramă. VLAHUȚA, S. A. III, 169. Prietencugul și dușmănia se pricinii se de niște factori cure îndobșle n-au nici o legătură cu literatura. GHEREA, ST. CR. I, 8, cf. DDBF, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG. Din toate eșururile ce-i gășea lumea, ni mă înviam a-i recunoaște dect unul singur ... prietencugul lui Gorieă.

Prigoarca ... era o prostire albă pe care o purtau tuaprejurându-se ca și cu catrința. ap. CADE, cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DM, DEX, II XI 470, XII 522, XVI 402. *Unii oaspeți au așternut ete un sucan ..., femeile ete un tulpan, ete o cătrință, ete o prijițoare.* SAIERA, P. 199, cf. VICIU, GL., I. CR. II, 163, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI. *Și-a țesut uște pringilor frumoase.* MAT. DIALECT. I, 188.

— Pl.: *prigitori*. — Și: *prijitoare* s. f., *prijitor* (A V 18) s. n., *pringitoare*, *pregetoare* (SCRIBAN, D.), *preginoare* (TDRG), *prejițoare* (SCRIBAN, D.), *priglitoare* (TDRG) s. f.

— Etimologia necunoscută. Cf. *Imprejmuitoare*.

PRIGIVITOARE s. f. v. *privighetoare*.

PRIGLĂ s. f. I. (Regional) în formele *prigă*, *prigli* Trunchi de copac tiază, de unul sau doi metri lungime, folosit ca lemn de foc; lemn de foc de calitate inferioară. Cf. L. NOM. 1959, nr. 5, 73, LEXIC NEG. 84.

2. (Prin Baa.) Chingă de lemn cu care se prind căpriorii unei case pentru a le mări rezistența; p. gener. căprior (al casei). Cf. CHEST. II 230/8, 9, ALR I 666/24.

— Pl.: *prigle*. — Și: *prigli* (CHEST. II 230/9, LEXIC REG. 84) s. m. pl., *prigă* (L. NOM. 1959, nr. 5, 73) s. f.

— Din scr. dial. *prigla*.

PRIGLI s. m. pl. v. *priglă*.

PRIGOADĂ s. f. (Ban.) Întimplare (neplăcută). Cf. ANON. CAR., CADE. *Am dat de o prigoadă.* Com. din ORAVIȚA, cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 168, NOVA-COVICIU, C. B. I, 16.

— Pl.: ? — Și: *prigodă* s. f. ANON. CAR.

— Din scr. *prigoda*.

PRIGOANĂ s. f. I. Urmărire perseverentă și nedreaptă pentru a provoca cuiva un rău, pornire sistematică îndreptată asupra cuiva cu scopul de a-i pricinui neplăceri, necazuri (nemeritate); totalitatea măsurilor represive luate de o autoritate de stat împotriva cuiva; persecuție; asuprire; oprimare; prigorie (1), (învechit) nepriință (1). *Izbăviți-mă de prigoanele oacsenilor, pusu-m-oi cap limbilor* (a. 1658). C. CR. 105/11, cf. ANON. CAR. *De cum am ajuns acasă, goană și prigoană pe capul meu, din partea boierului.* CNEANGĂ, O. 273. *Fiii tăi ... prigoana-i bate, Că ... spre biuc îndrăznesc Drumul să-și arate.* NECULUȚĂ, T. D. 43. *Ei sînt expuși urii, prigonei și nimicirii, dar urtul lor este etern.* GALACTION, A. 435. *Cînd ne-om întoarce și-oai întimplina iar prigoană și searbă, la dumneavoastră să venim.* C. PETRESCU, I. II, 11. *O să răzbuți ... toată sîrăcia și prigoana ee-am îndurat-o noi.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 205. *Confinutul poliție al revistei pulca să atragă după sine o prigoană.* VLASIU, D. 152. *Vasilisa hotărîse pentru el oprește și prigoană.* SADOVEANU, O. XII, 144. *Își dau seama că prigoana împotriva comuniștilor deschide calea războiului.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2391. *Dă-mi durere și prigoană, Dă-mi otravă et tîi place.* ARGHEZI, VERS. 346. *Ai noștri au venit de peste Dunăre, așa spunea moșu-meu, ca să scape de prigoana turcilor.* CĂLINESCU, E. O. II, 190. *Prigoana reginului a simțit-o și Ivan Andreievici Krtlov.* CONTEMP. 1953, nr. 329, 4/4. *Această concepție pare subversivă stăpînitorilor care doresc să întrefină segregafia, izolarea și chiar prigoana rasială.* v. nom. aprilie 1954, 65. ◇ (Prin lărgirea sensului) *De săptămini un roșu cerb prigoana și-o întefțe. Ciula-i printru ruguri De corni, zdrobește în copile struguri și piere în făget.* BLAGA, POEZII, 313. ◆ (Rar) Obsesie (1). *Nu-i venea tneă a crede că a scăpat de prigoana prădalniciei cadențe.* C. PETRESCU, A. n. 58.

2. (Învechit) Neînțelegere, ceartă, dispută, conflict. *Și duseră-se iudeii, multă aibîndu întrebare*

(*prigoană* n. TEST. 1648, price BIBLIA 1688) *întru sinre. COD. VOR. 106/9. Văzuiu fărâlece și cearte (VORROAVĂ II, prigoană D) în cetate. PSALT. 105. Pentru cure papă, literații și cabinii ... au mari prigoane și întrebări.* C. CANTACUZINO, CM I, 61, cf. LB, POLIZU, CIHAC, II, 124, DDFE, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: *prigoane*.

— Postverbal de la *prigonit*.

PRIGOARĂ s. f. v. *prigoare*.

PRIGOARE s. f. I. (Regional) I. (La sg.) Căniculă, dogoare, arșiță. Cf. SCRIBAN, D. *În loc de arșiță se zice prigoare.* POP., ap. MEM 1746. *Ce prigor s-a pus pe lume, fierbe apa-n lac!* UDRESCU, GL.

2. (În forma *prigoară*) Parte a muatului bătută de soare; (regional) arșiță (Birsana — Sighețu Maramației). CHEST. V 174/8. *Și ne paște pă prigoară și ne-adapă la izvoară.* ib.

3. Fig. (În forma *prigor*) Supărare, necaz mare (Săpata de Sus — Pitești). UDRESCU, GL. *Marc prigor pe inima mea, știe numai Dumnezeu!* id. ib. *Și de cazi la brun prigor, Eu ți-oi fi de ajutor.* id. ib.

II. Numele mai multor păsări migratoare, cu penajul viu colorat, care se hrănesc cu insecte: a) pasăre zveltă, de mărimea unci turturele, viu colorată pe corp eu roșu, galben, negru și albastru-verzui, cu cioc lung și curbat, cu coadă lungă și ascuțită, care trăiește prin malurile lutoase ale unor ape și care se hrăncește mai ales cu albine și viespi; albiașel, (rar) ploier (II 3), (învechit, livresc) merop, (regional) albinel, furnicar, pietrar (IV 5), ploiește (2), ploiețe, presură¹ (2), prigoreea, prigorie (1), viespar, viespărită, ciuma-albinelor, lupul-albinelor, mincă-vioare-de-albine (v. mincător I 1) (*Merops apiastr*). Cf. POLIZU, MARIAN, O. I, 60, GHETIE, A. M., BĂRCIANU, TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SIMIONESCU, F. R. 120, BĂCĂSCU, PĂS. 139, 141, DM, M. D. ENC., DEX; b) (regional; și în sintagma *prigoare cu gît roșu*, BĂRCIANU, ALEXI, W., *prilor roșu*, BĂCĂSCU, PĂS. 141) gușă-toșie (*Erythacus rubecula rubecula*). Cf. CIHAC, II, 98, DDFE, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, BĂCĂSCU, PĂS. 141, ALRM SN II h 517; c) (regional) viespar (*Pernis apivorus*). Cf. BĂCĂSCU, PĂS. 139, 141. *Prigorii cu pene albastre chiuiesc mereu în zborul lor neastîmpărat.* ODOBESCU, S. I, 147, cf. III, 181. *Val-urteț aleargă norii, și din bolțile țării Cad străfulgerați prigorii.* IOSIF, P. 74. *Mă frig de sete ca prigoriile.* DELAVRANCEA, O. II, 131. *Văzduhul vibrează de ciocrlii, de prigorii și de rîndunele.* GALACTION, O. A. II, 382. *Din văzduh abia s-aude țipăt jalnie de prigorii.* TOPIRCEANU, O. A. I, 184. *Cu fipele lungi și ușoare Se-ngnă, departe, prigorii.* CAZIMIA, L. U. 15. *Eram ca prigoria care se lasă legănată de soare.* SADOVEANU, O. XI, 363. *Amurgu-n văi se lasă cu cîrduri de prigorii.* PILLAT, P. 74. *Cînd graurul, cînd mierla, cînd cucul, cînd prigorul și zvonul ciocrliei își luau diu fluier zborul.* ARGHEZI, S. P. 93. *Zboruri de prigorii tăiau aerul de chihlibar.* VINEA, L. II, 173. *Este eunoscută panica albinelor atunci cînd stupina este atacată de prigorii.* VIN. PESC. Iulie 1962, 22. *Prigoarea se vaită.* II IX 6, cf. II 80, MAT. FOLK. 671, ȘEZ. XIII, 176. *Cînd vor cînta prigoriile va ploua.* I. CR. IV, 240, cf. 239, BOCEANU, GL. *M-am fript de sete ca prigoria.* CIAȘANU, GL. ◆ Fig. *Plungeți ochii și lăcrimați ... Că ce iubii nu luați ... Și luați prigoriile, Să vă coacă inimile!* PĂSCULESCU, L. P. 70. ◆ Ex pr. (Regional) A se usea ca *prigoria* = a slăbi, a se sfriji. *M-am uscat ca prigoria și nimeni nu-mi crede.* UDRESCU, GL. (Regional) A minca ca *prigoria* = a minca foarte puțin; a gusta, a ciuguli. Id. ib. ◆ Compus: (regional) *prigoare-cu-gît-albastru* sau *prilor-albastru* = gît-vînat (*Luscinia svecica cyaccula*). Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *prigori*. — Și: *prigorie*, (regional) *prigoară* (BĂCĂSCU, PĂS. 280) s. f., *prigol* (ALRM SN II h 517/514),

prigón (BĂCĂSCU, PĂS. 280, ALRM SN II H 517/682), prigór s. m., prigorecă (BĂCĂSCU, PĂS. 280), pricoară (id. ib.), prilóără s. f., prihór (id. ib.) s. m., preyoáre (MARIAN, O. I. 60, BĂCĂSCU, PĂS. 139, 280) s. f., preyór (BĂCĂSCU, PĂS. 139) s. m.

— Postverbal de la prigoriť.

PRIGODĂ s. f. v. prigonăđ.

PRIGÓI s. m. v. prigoare.

PRIGÓN¹ s. m. v. prigoare.

PRIGÓN² s. n. (Regional) Tinjelar (pentru plug). Cf. ALR II 5 079/228. ◇ I. o. c. a d j. Dău (sau lu, de lu, lu) prigou (despre animale de tracțiune) prins (înhamat sau înjugat) de înjală, la mijloc (când slăt mai multe perechi). Se înțește de după deal o butău cu opt poștaționi ..., pe cei doi de cetră ou, de la roate și din prigan, cra dai surugii. ȘEZ. XII, 45. Când sînt trei perechi [de boi], cea din mijloc se zice că-i la prigon. PAMFILE, A. R. 50. Bivolul ăsta, din brazdă, de la prigon. SADOVEANU, O. V. 240, cf. SCRIBAN, D. La boii de la pragon Coarule de odgon. CONV. LAT. XVII, 287. Ș-o scos doispriđzăci tulangi, În coarni lungi ... Cei di la prigon Cu odgon în corn. VASILIU, C. 187, cf. 173. Plecat-a badea într-o joi, Cu plugul cu doisprezece boi; ... Cei din prigon Trag în odgan. PAMFILE, A. R. 106, cf. ALR II 5 101/414, 520, 531, 705, 987. ◇ EXP. R. A pune (un animal) la prigón = a înhăma (sau a înjuga un animal) la mijloc (între o pereche aflată în față și una în spate). Cf. I. CR. IV, 131.

— Pl.: prigoane. — Și: prigón s. n.

— Din ucr., rus. uporon.

PRIGONĂR s. m. (Regional) Animal de tracțiune care se înhamă sau se înjuga la mijloc (între o pereche aflată în față și una în spate). V. mijloc e a ș (I 4, 5), mijloc e ar (I 14). Cf. SCRIBAN, D. ◇ (Adjectival) Juncani prigonari. id. ib.

— Pl.: prigonari.

— Prigon² + suf. -ar.

PRIGONÍ vb. IV. I. Trans. (Rare) A alunga, a goni, a izgoni; a fugări, a urmări; a hăitui. Marit vntălori ..., ureători să prigonească fiarele pînă-n rărunchii munșilor, pieriseră. VOICULESCU, P. II, 316, cf. 306. Că trei săptămîni tuainte de Stăhlie prigonească musca din știubele grase în știubele slabe. SADOVEANU, O. XIII, 381. Ea sărea gardul după el, prigoniindu-l pînă în uliță. id. ib. XVII, 173. ◇ Fig. Vulturul prigoni de vînt Căta scăpare la pântul. ARGHEZI, VERS. 279. ◇ Fig. (Despre abstracte) A urmări, a obseda. Din acea dimineață fatulă, ideea căsătoriei mă prigonește necontenit. CONV. LIV. III, 32. Pe mine mă prigonește frumusețea codrului. HASDEU, R. V. 116. Pe el îl prigonea gîndul că în casa asta trebuie să se fi petrecut o crimă. VLAHUȚĂ, D. 240. Multă vreme l-a prigoniț amînțirea aeelei împrejurări. id. O. A. 110. Fantoma aceasta mă prigonește de un moi știu cîți ani de zile. GALACTION, A. 50. E o problemă dureroasă cu care rui-am hătut mîntea adeseori și care mă tot cheamă și prigonește. id. ib. 219.

2. Trans. (Complementul indică oameni, grupuri sau comunități sociale) A urmări cu perseverență și pe nedrept pentru a provoca un rău, a provoca în mod permanent neazuriri, neplăceri, nedreptăți, a frata cu ură, cu dușmănie; s p e c. (despre autorități) a lua (împotriva cuiva) măsuri repressive; a persecuta; a asupri, a oprîma; a oropsi (1). Ajuingînd români a fi prigoniți de rigii calolici ..., au început a cănta chipuri ca să scape de dînșii. IST. M. 38/19. Căntau prilejul de a storce bani de la dînșul sau de la dușmanii ce îl prigoneau. BĂCĂSCU, M. V. 33, cf. CHAC, II, 124. Joe ... prinse a măi priganî lumea o toană. ISPIRESCU, AP. CADE. Stăt ticătosul peste care, Dacă se lasă o-ntristare, De tași se erede prigoniț. MACEDONSKI, O. I, 37. Ea-i spune eum o prigonește ... soacără-sa și eum tal la muncit

grele și fără spor o mină. VLAHUȚĂ, R. P. 65, cf. id. O. A. I, 168, DDUR. A fost mișel! Ne-a prigoniț prea multă vreme. COȘBUC, P. I, 82, cf. ȘĂINEANU, D. V., CADE. Și s-a pus să-l prigonească pe Sandu; nu era zi să nu-l facă de ocară ori să nu-l ghiontească. MIRONESCU, S. A. 60. M-ai prigoniț și m-ai persiflat de pe băneile ticoului! GALACTION, O. A. I, 82, cf. 332, id. A. 92. Dar vrînd să-mpac a patriei zizanii ... Cu ură grea m-au prigoniț dușmanii. TOPÎRCEANU, O. A. I, 64. Te-i întoarce iar la primarele tău și ... te-o prigoni iară eum te-a mai prigoniț. C. PETRESCU, I. II, 11. Turcii și tătarii au fost prigoniți fără milă. SADOVEANU, O. X, 401, cf. 160, XII, 213. Tauti Aglae, văzîndu-mă că am înstînce de lux, mă prigonea de moarte. CĂLINESCU, E. O. I, 224. Ai grijă și de Chifa. Nu-l prigoni și nu-l uita flămînd. STANCU, R. A. IV, 129. Și-i jăguia și-i prigonea și pe ai casei. LĂNCRĂNIAN, C. I, 135. (Fig.) Am înitat virtutea, dar o s-o prigonească. ALEXANDRESCU, O. I, 294. Căci și aeolo a-ncepul s-o prigonească și s-a ajuagă soarta rea. CARAGIALE, O. IV, 133. Iubitul meu fiu, prigoniț de sorțile Troiei! COȘBUC, AE. 53. Experiența dovedește că acolo unde critica de jos e prigoniță ... apar inevitabil birocratismul, stagnarea. SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 716. ◇ Refl. recipr. Mădăritile familiei domniloare agiune a se prigoni. SĂULESCU, UR. II, 354/26. (Fig.) Societatea în Prinepate, ca toate societățile vechi, este întemeiată pe nepotriviri, pe interese care se prigonească. RUSSO, S. 12.

3. Refl. recipr. (Învechit) A se certa; s p e c. a se judeca. Slobodci drept acea frații săi și se duseră și zise lor; nu vă prigoniți pre cale. PALIA (1581), 191/15. Ce vă prigoniți că piini nu aveți? N. TEST. (1618), 51¹/28. Iară ei lăcură că să prigonească pre cale unul cu alt cine are fi mai mare întru ei. BIBLIA (1688), 781²/25, cf. ANON. CAR., LB. Mi s-au arătat ... hrisoave dannești din partea rîmeșilor et și dîr partea romanilor care s-au prigoniț multă vreme pent(ru) acești munși (a. 1845). IORGA, S. D. XXI, 351, cf. POLIZU, BĂRCIANU, ALEXU, W., ȘĂINEANU, D. V., CADE. Dai fărani se tot prigoneau întru ei. SCRIBAN, D.

— Prez. ind.: prigonească.

— Din v. sl. прѣгонѣти.

PRIGONIRE s. f. Faptul de a (se) prigoni.

1. Urmărire perseverență și nedreaptă pentru a provoca cuiva un rău, pornire sistematică îndreptată asupra cuiva cu scopul de a-i pricinui neplăceri, neazuriri (neemeritate); totalitatea măsurilor repressive luate de o autoritate de stat împotriva cuiva; persecuție, persecutare; asuprire, oprîmare; prigonă (1). Cf. p r i g o n i (2). Judecătorii ... sîr' de prigonească să-și cumpănească gîndurile lor și sîr' de pîznuire. PRUV. COND. (1780), 60, cf. LB. Prigonirea ... nu numai că nu-i sterpă, ce înă șporea numărul lor. ASACHI, I. 220/30. După știrile ecle mai nouă ... prigonirea creștinilor jine necurmat. GT (1839), 4¹/53. Ar fi putut să se împotrivescă la toate prigonițele ce i-ar fi venit din partea stăpînului său. FILIMON, O. I, 215. Dar cînd m-am dășușit acea prigonire a tuturor contra mea era prea ltrîm. DELAVRANCEA, T. 219, cf. DDUR, BĂRCIANU, ALEXU, W., ȘĂINEANU, D. V., CADE. Din ce în ce mai varvar se face și prigoniirea lui o simșim și noi. SADOVEANU, O. X, 238, cf. 167. ◇ Fig. Ei doar au stele cu noroc Și prigoniți de soarte. EMINESCU, O. I, 177. Ce lipsă de noroc, ce prigonire de soartă! VLAHUȚĂ, AP. CADE. ◇ (Prin lărgirea sensului) Încetă de a măi vorbi Domnișei cuvinte de amor ... iar Domnișu, mulțumită că a scăpat de prigonițele lui, frăntuța ir. mîntea ei gînduri secrete. GANE, S. I, 17.

2. (Învechit) Neînțelegere, ceartă, dispută, conflict; s p e c. proces, judecată. Acest feliu de danii, fiindcă din început să urzăse cu rea-credință, ... nu pot a nu naște prigoniri și gglevi. SOB. MUIS. 20. La prigonițele de stăpînire sau de h o t r a p r i n i m și mărturia cea după auzire. CARAGIALE, I. 98/17. Aceste mășfuri ... să fie supl secfestru ptnă va lua sftșit ... prigoniirea dîntre dîruceahii pos[elnicul] Filip cu Bonet (a. 1824). Doc.

EC. 311. *Pînă va lua sfîrșit prigonirea dintre ei s-au făcut seceștrii multe lor de toamnășie.* CR (1831), 277²/22. *Lui prigonirea ce au între dinși am făcut cerere Poenaruului ca să dovedească prin mărturiile semnele vechii stăpîniri* (a. 1833). IORGA, s. D. XXII, 209. *Mitropolitul... hotărăște toate prigonirile în pricină atingătoare de cele bisericesti.* TIMPEANUL, G. 11/13. *Totote prigonirile ce să pot ivi între acționeri și directorul... urmează a să judeca de doi judecatori aleși* (a. 1845). DOC. EC. 859. *Prigonirea bătărilor cu cel linăr au îndemnat pre vezirul... să-i ducă pre amîndoi înaintea califului.* BĂRAÇ, ap. TDRG. *Mai plăcut mi-ar fi ca din casa mea să nu isce pricină de prigonire.* PR. DRAM. 239. *Sistema de arbitrajii pare a fi mai potrivită ca să hotărăscă prigonirile ce s-ar ivi* (a. 1818). DOC. EC. 941, cf. POLIZU. *Era între dinși o vechie prigonire și gilceavă mare.* ALEXANDRESCU, O. I, 215. *Doi fărani veniră eu o prigonire în curte.* ISPIRESCU, ap. ȘĂINEANU, D. U., cf. ALEXI, w. *Tribunalele de județ judecă toate prigonirile dintre orice împričinați.* ap. TDRG. *Aruncă vina pe el fiindcă se găsește în prigonire pentru un pogon de pământ.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 255, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Mai bine prigonire la holdă decît gilceavă la aric.* ZANNE, P. I, 114.

— Pl.: prigoniri.

— V. prigoni.

PRIGONIT, -Ă adj. (Despre oameni, grupuri sau comunități sociale) Care este urmărit cu perseverență și pe nedrept de cineva care vrea să-i provoace un neajuns, un rău etc.; persecutat; asuprit, oprinat, oropșit (1). Cf. prigonii (2). *Se dase afund, fugind, cari prin fările Apusului, cari prin finuturi mai depărtate ale împărăției, alungați, prigoniiți, silnicii pe unde-i nimercau băruitorii.* ODOBESCU, s. I, 122, cf. DDRF, ALENI, W., CADE, DM, DEN. (Fig.) *Mai rămăsesse o școală, pre care acești buni bătrîni o priveau ca singur acilul prigonitei limbii.* NEGRUZZI, s. I, 3. ◇ (Substantivat) *Era, după spusele sale, un prigonit politic.* VINEA, I. I, 384.

— Pl.: prigoniiți, -te.

— V. prigoni.

PRIGONITÓR, -OĂRI s. m. și f., adj. (Rar la f.) 1. S. m. și f. Persoană, comunitate socială, țară etc. care prigoneste (2); asupritor, persecutor. *Au făcut răsplătire prigonitorilor Pindopii, stimei sale* (a. 1750—1780). OCR II, 82/19. *Nu e deal sau vale Unde să nu vezi jertse nîi multii prigonitori.* ALEXANDRESCU, O. I, 218. *Dumnezeu... a izbîndit-o, presăcînd în urs pe prigonitorul ei.* ISPIRESCU, ap. CADE, cf. DDRF, ALEXI, w. *Domnia lui Milnea al III-lea, prigonitorul lui Constantin Postelnicul, domnia lui Gheorghe Ghica... se aflau probabil zugrăvite într-un manuscris.* IORGA, I. II, 618, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Cu toată vitregia împrejurarilor și dușmănia prigonitorilor, pochtul și pictorul nu înceta de a lucra.* SADOVEANU, O. XVII, 58. *Afila se scotlise... biciul lui Dumnezeu, iar Ghiuglîș-Han... prigonitor pînă la stingere al neamului omeneș.* id. ib. 235. *De acasă i-au luat prigonitorii care nu i-au putut silii însă... să se întorcă în atelier, în fabrică.* PAS, Z. IV, 240, cf. 88. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Admiratori din jură s-au preschimbat în prigonitori ai cărșilor lui.* GALACTION, A. 341. *Împotriva prigonitorilor criticii trebuie luptat ca împotriva unor dușmani.* SCINTEIA, 1953, nr. 2 716. (Adjectival) *Asemîne pasuri prigonitoare aște sîngerosul război cu familia Holenstaufen.* SĂULESCU, IR. I, 167/20. *Ca să scape de corubia prigonitoare... ucide pe Absirl.* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *Harap și cu goneam, goneam sub galopul fulgerilor prigonitoare.* GALACTION, O. 79.

2. S. m. și f., adj. (Jur.; învechit) (Persoană) care are calitatea de reclamant (într-un proces); (mai ales la pl.) (persoană) care este parte (III 3) într-un proces. *Să trîvite aci la slăostie amîndouă prigonitoarele părți* (a. 1817). DOC. EC. 175. *Cînd dovezile prigonitoare părți nu dovedese problin fără cuvînt de împotrivire..., atunci judecătorii provalicese jurămîn-*

tu la ceialaltă parte. CARAGEA, L. 98/31, cf. LB. *Acea scrisoare nu este hotărîre la problemile prigonitoarelor părți* (a. 1827). DOC. EC. 398. *Se dă de știre prigonitoarelor părți ca să meargă unde se arată spre a se înfășișea la judecată.* CR (1831), 226²/39. *La înfășișarea ce au avut prigonitorii, au arătat... că au tocmil în adevăr cu jeluitoru a-i face două pluguri* (a. 1839). DOC. EC. 721. *Amîndouă prigonitoarele părți vor fi daloare a să mîfînă pã julceea sau pe incheierea a celor aleși judecatori* (a. 1815). ib. 859. *Pontificiele... se puse între părțile prigonitoare.* BĂLCESCU, M. V. 224, cf. POLIZU. *Un vulpoi judecător... în cumpăna dreptății cașul ei l-a cumpănit Pînă ce prigonitorii cu nimic s-au pomenit.* ALEXANDRESCU, O. I, 174, cf. BARCIANU, V., ȘĂINEANU, D. U.

— Pl.: prigonitori, -oare.

— Prigoni + suf. -tor.

PRIGONITĂ s. f. (Prin nordul-estul Transilv. și prin estul Mold.) Juncană care nu ține fătul. Cf. BUG-NARIU, N. 265/239, ALB I 1 071/522.

— Pl.: prigonite.

— Cf. goni.

PRIGÓR s. m. v. prigoare.

PRIGOREĂ s. f. v. prigoare.

PRIGOREĂLĂ s. f. (Regional) Acțiunea de a (se) prigori (Săpata de Sus—Pitești). UDRSCU, GL. ◇ Expr. *A sta (sau a se da) la prigoreală* = a face plajă. id. ib.

— Pl.: prigoreli.

— Prigori + suf. -eală.

PRIGOREĂN s. m. (Ornit.; regional) Prigoare (II a) (*Merops aptaster*). Cf. TDRG.

— Pl.: prigoreni.

— Prigoare + suf. -ean.

PRIGORÍ vb. IV. Trans. și refl. (Învechit și regional) A (se) expune la căldura focului sau a soarelui, a (se) încălzi foarte tare la foc sau la soare. *Este un lucru cu anevote a șădea cineva lungă șoe și să nu se prigorească.* NEAGOE, INV. 123/31, cf. ANON. CAR. *Sfîntul agnel să fie useat bine și sărămat bucăți mici, iar nu prigorit* (a. 1762). IORGA, s. D. VII, 53, cf. LB, POLIZU. *În insula cea pustie și prigorită de soarele african, abia se zăreanu ciștin copaci.* ODOBESCU, s. III, 251. *Cișiva noruleși prigorii de razele soarelui se frîng încet în bulgări de rubin.* VLAHUȚĂ, s. A. III, 319, cf. DDRF, BARCIANU. *Toată noaptea visează că se prigorește la un foc mare.* DELAVRANCEA, II. T. 36, cf. ALENI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DM, DEN. [Mila] *de la bărbat ca umbra de plop uscat, Cînd le pui să te umbrești Mai tare te prigorești.* II H 305, cf. REV. CRIF. III, 165, GR. S. VI, 243. ◇ Refl. Fig. (De obicei cu determinări introduse prin prep. „de”) *A se frămînta, a se chinui, a se zbuciuma* (din cauza unei situații grele); *a se pipăli* (II I). *Noi simțeam lucrurile și ne prigoream în tăcere, neavînd nici măcar curajul să ne împărtășim unii altora neazurile.* CONV. LIT. XLIV, 133. *Se prigorește de sete.* BASSARABESCU, ap. CADE. *Mana se prigorește săraca de focul copiilor, de cînd ti face, pînă cînd închide ochii.* VISSARION, FL. 116. *N-am cu cine să vorbesc... De niciun mă prigoreș!* MAT. FOLK. 300.

— Prez. ind.: prigoresc.

— Din bg. прегоря.

PRIGORICĂ s. f. (Ornit.; regional) Diminutiv al lui prigoare (II). *Prigoriile cîntă a ploaie, de sete ce le este; de-aici zicala: se usuș de sete ca prigorica.* PAMFILE, VĂZD. 102, cf. id. s. T. 27, I. CR. IV, 119.

— Prigoare + suf. -ică.

PRIGÓRIE s. f. v. prigoare.

PRIGORIȘTE s. f. (Învechit, rar) Cuniculă, dogoară, arșiță. *Avraam ... ședea lângă drum în prigorîștea soarelui* (a. 1746). ap. TDRG, cf. SCRIBAN, D.

- Prigorî + suf. -iște.

PRIGORIȚ, -Ă adj. (Învechit și regional) Expus la căldura focului ori a soarelui, încălzit foarte tare sau ars, pljrolit de foc sau de soare; p. ext. roșu, rumen, aprins la față; care are temperatură. Cf. ANON. CAR. *Începeam ... priveleșteea animată a periculoaselor ulnatori din pustile prigorite ale Africii*. ODOBESCU, s. III, 168, cf. ALENI, W., ȘĂINEANU, D. U. ȘI, *Înălț. Lângă vatră prigorit, Privebeam prelung tăciunii*. I. DARBU, J. S. 49. *Sint tnalți și sprincnași, Nu ca la noi uște prljiți, Ca genunchii prigorîți*. MAT. FOLK. 432, cf. I. COSTIN, GR. BĂN. 168, GĂUȘANU, GL., MAT. DIALECT. I, 231. *Ce ești așa prigorit la față?* UDRĂSCU, GL. ♦ F i g. Pripit, zorit, inte; p. ext. uchișozuit. *Ș-avind minie sâr-acea prigoritâ, Holârî în urmă să fecă o isplâ*. BUDAI-DELEANU, T. V. 38. *Prigoritâ la treburi, lucră mare!* UDRĂSCU, GL. *Prigorit la minie, ferească cerul!* id. ib.

- Pl.: prigorîți, -te.

- V. prigorî.

PRIGORIȚI s. m. (Regional) Viespar (*Pernis apiarum*). Cf. BĂCESCU, PĂS. 141, 281.

- Pl.: prigorîți.

- Prigor + suf. -uți.

PRIGORIȘTE s. f. (Prin Ban.) I. Prigoare (II a) (*Merops apiaster*). Cf. CADE.

2. Viespar (*Pernis apiarum*). Cf. BĂCESCU, PĂS. 141.

- Pronunțat: -ru-ie. - Pl.: prigorîște.

- Prigor + suf. -uie.

PRIGURICI s. m. v. prileolci.

PRIGVĂR s. n. v. pridvor.

PRIHĂNĂ s. f. I. (Învechit) Acuzare, învinuire; reproș; blam. *Duca uici față bună, nici răutate nu am fi avut, nici de laude și de cununii, nici de jrlane și de punet nu am fi fost vrednici* (a. 1806). ap. TDRG. ♦ l. o. c. v. b. *Ă-i arunca (sau a-i zice criva) prihană* = a acuza, a învinui (pe cineva); a reproșa (ceva cuiv). *Și porumbii albi lucă li gonese din țară, aruncându-i prihană cum nu sint curați*. HERODOT (1615), 58. *Iar Daria ... alta prihană i-au aruncat și i-au omorât zădăc că-l violențează*. id. 262. *Să stătuseră leși în curtea damnească ea să ucigă pre 2 boieri ... aruncându-le prihană cum că ei sfătuiseră pre domn ca să uu le dea leși*. ANON. CANTAC., CM I, 161. *Pre cine așta că era cu ceva putere, el le crucea prihană și năpăști și le lua tot ce avea*. id. ib. 188. *Porurei boierilor să scoață biruri grele în țară, zicându-le prihăni că ei știu bine pre căia ce au bani și nu vor să-i vadaască*. id. ib. 191.

2. (Astăzi mai ales în locuțiuni negative) Vină de natură morală, faptă care încalcă morala și îl face pe om păcătos (1); (Învechit) prihănie, prihănire (2). V. păcăl (1). *Grozave prihăni, curvii, precurvii, camete, ucideri* (a. 1746). ap. TDRG. *Îi vine lui de acolo vreo prihană sau vătămare?* VARLAAM-IOASAȘ, 151⁷/7. *Ei nu pot să vadă pe sineși, nici să-și cunoască cea moinică prihană*. CRITIC., 97/16. *Cu multe feluri de neșpuse prihăni ale vieșii s-au tneurat*. ȘINCAL, IR. III, 38/12. *Ș-unde-ți merge rășișiți în lume ... Purfind eu voi vecinice prihană!* BUDAI-DELEANU, T. 429. *Oricare ou ... lutru carele va fi prihană* (a. 1819). ap. TDRG, cf. CLEMENS, LB. *Au dorit ca al meu nume Curoșcul să fie-n lume; Iată-mi fața și prihana!* ASACHI, s. I. I, 270, cf. II, 358. *Să defaimă toate pribanele hecloșilor spre pilda altora* (a. 1842). CAT. MAN. I, 369. *Toate prihăniile se pot îmbuni și vindeca*. VASICI, M. II, 38/10, cf. POLIZI, LM, DDR, BĂRCIANU, DAVILA, V. V. 61, ALENI, W. *Tilburul se cutremură și știința dilor sapte rele și a prihanii lui țate în el, înția oară*. GALACTION, O. A. II, 143. *Prihana, ea păcura, te nărujește și te-urpule*.

ZANNE, I. IX, 131. ♦ l. o. c. a d j. și (rar) a d v. *Fără (de) prihană* = (ad-sea prin înțierea sensului) (care este) fără nici o vină morală, lipsit de păcate² (1). *nevinovat (1); spec. neprihănit, inculcat, curat, virgin, cast*. *Să-nu dămii li fără lipsă De-a tale vieșă datătoare fără de prihană tuine* (cea 1679-1686). GER. I, 212/21. *Lăudată s-aibă dreptul pomonă în ceriu și pre lume fără de prihană* (a. 1683). BY I, 268. *V-ați răscumpărat den ceo dezartă a voastră viață ... cu cinstil sînge ca unu miel fără prihană*. BIBLIA (1688), 912²/20. *Și ne încredințează să treaca și înăsură nopți, fără de prihană, neștiind ispiții de eu rai* (a. 1702). GER. I, 345/20. *Căci oameii aleși, fără prihană, Nu s-află ca marfa la dughearii!* BUDAI-DELEANU, T. 352. *Slobozeniia conoanelor besericsi, ci lucă de iaste cu cavință și fără prihană cinstii*. PRAVILA (1811), 97/6, cf. VOINESCU II, M. 142/6, CIIAC, II, 121. *Și-nușfleșit a răspuns prorocul cel fără prihană*. M. RNU, I. 6. *Se sentura de viața curată, luiștită și fără prihană, pe care ar fi putut-a duce nici*. BRĂTESCU-VOINESCU, P. 279. *Alcătuirea Celor ce le crezi fără prihană A-uceput să răcvrătească omenirea*. MINULESCU, VERS. 210. *Odaio lor e-o chilie de monahi care vieșuiesc fără prihană*. SADOVEANU, O. X, 101, cf. 83. *Minile, mai ale minile păstrale fără plngări și prihană*. C. PETRESCU, A. R. 189. *Acestea stut cavințele poetului albit de ani, Emil Isaac, cavaler fără frică și fără prihană al poeziei*. CONTEMP. 1953, nr. 343, 4/2. *Și dragostea chior, cea fără prihană, De fel un se apropie încoace*. BENIUC, V. A. II, 71. *Ne ramiue ... Nădejea tineretii fără prihană*. BARANGA, V. A. 23, cf. V. ROM. septembrie 1962, 5. *Tu, Ileană Cosiană, Susfelel fără prihană*. ALECSANDRI, P. P. 29.

- Pl.: prihăne și (Învechit) prihăni. - Și: (Învechit, rar) prihăniș s. f.

- Din ucr. прігана, pol. przygana.

PRIHĂNIE s. f. v. prihănie.

PRIHĂNI vb. IV. Trans. I. (Învechit) A învinui, a acuza; a dojeni, a muștra³ (2). *Văznd [fariscii] pre oarecare din ucenicii lui cu minile necurate ... mtrcnd pine, i-au prihănit* (a. 1891). ap. TDRG, cf. BĂRCIANU, ALENI, W., CADE.

2. (Rare) A plngări (1); a spurca (fiind de neconsumat). Cf. DDR, BĂRCIANU, ALENI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Prihăniind amătura jupnutei Nastu, tu același timp n-ai putut pe mine*. SADOVEANU, O. III, 782, cf. SCRIBAN, D. *Întinle aducii stut prihăniile și trebuiesc sleite*. ARGHEZI, VERS. 307.

- Prez. ind.: prihănesc.

- V. prihăni.

PRIHĂNIE s. f. (Învechit) Prihană (2). Cf. DDR, BĂRCIANU, ALENI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U. ♦ l. o. c. a d j. *Fără prihănie* = fără prihană, v. prihăniș (2). *Avea moravuri fără prihănie*. TICHINDEAL, ap. DDR. *Așa m-au deprins Ștefan, ușoară țerna-i fie! Ia trai fără muștrare și fără prihănie*. ALECSANDRI, POEZII, 295, cf. DL. DM.

- Pl.: prihăni. - Și: prihănie s. f.

- Prihană + suf. -ie.

PRIHĂNIRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a prihăni.

1. Dejauă, muștrare (1), reproș. Cf. prihăni (1). *Pentru prihănirea oarecărui frale* (sec. XVIII). CAT. MAN. I, 347.

2. Prihană (2). Cf. prihăni (2). *Nimic nu-i adevărat din toate prihăniile ce ași pus dubovnișecul tuu*. PASTOR. NEGRUȚI, ap. TDRG.

- Pl.: prihăniri.

- V. prihăni.

PRIHĂNIT, -Ă adj. (Rare) Plngărit (2); spurcat. *Era un popor călcător de lege și stotarnic numai în țuș-lăieune și la lucrările cele prihănite*. ASACHI, I 104/11. *Corbii s-adunară striguld în depărtare Căci pradă lor*.

gătirăm din trupul prihănit. PETICĂ, o. 73. Eu am fost solul core am adus o floare eurată și am aruncat-o într-o volbură prihănită. SADOVEANU, o. XII, 173. Vorba slovei prihănită, Înfelesul otrăvit Le-a nșucat și-nibolnăvit. ARGHEZI, VERS. 233.

— Pl.: prihăniți, -te.

— V. prihăni.

PRIHOĂDĂ s. f. (Prin Bucov.) Arătare, vedenie, năluca (1). LEXIC REG. 115.

— Postverbal de la prihodi.

PRIHOĂRĂ s. f. v. prigoare.

PRIHOĂȚĂ s. f. (Regional) Prihod (1). Coni. din STRAJA—RĂDĂUȚI.

— Cf. prihod.

PRIHOD s. n. 1. (Mold. și Ban.) Loc în pădure pe unde trece vînatul; potecă, cărare făcută de animalele sălbatice. Cf. CADE. He-e! Cit de străin, da' dacă-i vîrător vede el cum stă plov, îndată își face socoteală: ia prihod, colo, mai în vale, trebuie să fie prihod, așteaptă cineva. In SCL 1973, 44, cf. L. COSTIN, CR. BĂN. 168, STOICA, VÎN. 25, H X 260, A V 33, 35, GLOSAN REG. ♦ (Regional; în forma priod) Loc de trecere peste un deal; loc de unde începe drumul stîncos peste un deal; trecătoare printre munți; (învechit, rar) prihodiște, (regional) prihoată (Brădișorul de Jos — Oravița). LICUR-IANA, M.61. Pre Față sînt două prioduri, unul e priodul Ceiușului și altul earele iese la Scopaina. id. ib., cf. CADE.

2. (Regional) Despărțitură la stîna unde se închid oile înainte de muls (Săpîlnța — Sighetu Marmatei). CHEST, v 48/72.

3. (Prin sudul Transilv.) Organul genital al calului. Cf. DN. v, 312. ♦ Organul genital al iepci. Cf. ALR 1 1 099/125, 170.

— Pl.: ? — Și: prihôt (ALR 1 1 099/170; pl. priolate, ib.) s. n., priód subst.

— Din bg. проход.

PRIHODEALĂ s. f. (Prin Bucov.) Arătare, vedenie, năluca (1). LEXIC REG. 115.

— Pl.: prihodeli.

— Prihodi + suf. -eală.

PRIHODÍ vb. IV. Refl. i m p e r s. (Prin Bucov.) Ai se năzări (3). LEXIC REG. 115.

— Prez. ind. pers. 3: prihodește.

— Din ucr. приходить.

PRIHODIȘTE s. f. (Învechit, rar) Priod, v. prihod (1). Ioste o prihodiște din munți strîmși întru timp mare care se-mpreună cu timpul Misirului. HERODOT (1645), 114.

— Din slavorul приходе.

PRIHÓR s. m. v. prigoare.

PRIHÓT s. n. v. prihod.

PRIHUICŪ interj. (Învechit, rar; probabil pronunțat cu ultimul „u” prelungit) Exclamație care exprimă bucurie, entuziasm etc. Nu departe iacă Dederă de lucruri și mui bune, Adecă de tabăra bogată... Hu! prihu! ... cu toți deodată Ei a striga ș-a juea începură. BUDAI-DELEANU, T. 285.

— Onomatopee.

PRII vb. IV. I. Intrans. (Învechit; de obicei construit cu dativul) A(-i) fi cuiva binevoitor, îngăduitor, protector (v. proteja, favoriza), de ajutor (v. ajuta). Domnul priiaște-mi (grijaște de mine d). PSALT, 78. Tuturor priiaște, caacia ce ești bună, celor ee scapă la tine eu credință. PEARLIS (1639), 248. Tu priiaște iară noi pizmim. DOSOFTEI,

MOL. 85, cf. CANTEMIR, I. I. II, 328. De-i priiaște, nici într-un chip de aceasta să nu-i spu ptnă la o vreamă. VARLAAM-IOASAF, 100°/16. Ca să priiaște altuia făcuși lucruri de rușine. MAION, P. 135/11. Să iubim ptn-Amor ne priiaște. BUDAI-DELEANU, T. 133, cf. LB, POLIZU, BĂRCIANU, ALEXI, W. ♦ Trans. Țara să cade să-și soeotească și să-și priiaască și să aeopere de asupreale pre oamenii pămîntului său. PRAV. 123.

2. Trans. (Învechit; eu complementul „bine” sau „sănătate”, „fericire” etc.) A dori, a ura cuiva; a vrea (un lucru bun) pentru cineva sau pentru sine. Paec ... de la Domnul D[u]mnezeu atotștiitorul pohtese și priiaște (a. 1642). GCR I, 94/9. Cu tol sufletul ceare. roagă și priiaște toată sănătatea și buna petrecanie (a. 1652). c. CR. 165/4. Tuturor pravoslavnicilor creștini ... sănătate, sp(ă)s(c)nie, roagă și priiaște cu toată inema (a. 1678). GCR I, 236/10. D[u]mn[e]-cu, hărăzitorul de milele sale, sū te hărăzască pre mării ta cu viață ..., cu multă buenrie pohtese și priiaște. N. COSTIN, ap. GCR II, 3/2, cf. IDPG. Bine priindu-le dînsul așa evolt-tează. MURNU, I. 10. Dumnezeu să-l miluiască pe domnu colonel, că mult bine mi-a priit. SADOVEANU, o. II, 476.

3. Intrans. (De obicei construit cu dativul) A-i fi prielnic, favorabil, folositor, a-i face bine, a avea consecințe pozitive pentru cineva. Cf. ANON. CAN. Ci nu mi-au priit varvara soarte, Ș-in rîzboiu tmi fu protivoare. BUDAI-DELEANU, T. 217, cf. 222. A să trujască ca o floare scoasă din locul ce-i pria. NECRUZZI, s. I, 293. Viața aceasta ti pria lui Caragea. GHICA, s. 36. Nu știu, zău, dacă-i priiaște laptele. ALECSANDRI, T. 1 295, cf. id. T. II, 149. Știu mai bine ce-ți priiaște. EMINESCU, o. I, 102. Nimie nu-i pria, nimie nu-i eru pe plac. SLAVICI, s. I, 100, cf. DDPE. Pentru ca să-i priiaască eeva ... omul trebuie să imite. CANDREA, F. 285, cf. GOROVEL, CR. 454. Urmase timp de opt ani o viață tihnită care-i pria de minune. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 178. Somnul de după priuz nu i-a priit. BASSARABESCU, s. N. 13. Noaptea pria mai bine subitei mele nebunii. GALACTION, o. A. II, 65. Am slăbit fiindcă nu-mi priiaște aerul. CAMIL PETRESCU, T. III, 338, cf. C. PETRESCU, c. v. 84. Căldura de la Țarigrad nu-ți priiaște. SADOVEANU, o. X, 312, cf. III, 374. Noi știm că stomacului dumitale delicat ti priiaște singele mai ales. ARGHEZI, B. 142. Deplina libertate de care se bucura în această casă ... pria caracterului său singuratec. CĂLINESCU, E. o. I, 74. Vremea priiaște Inimii, ierbii. BLAGA, P. 36. Eu fi-am spus-o omenește: Glia noastră nu-ți priiaște. v. ROM. octombrie 1954, 77. Fulgii de bumbae nu priiau plămînilor ei. ib. aprilie 1955, 145. Ținuta de gală nu-i priiaște și nici nu-i prinde. VINEA, L. II, 18. Vă priiaște invenția. BARRANGA, I. 175. Sînt încredințat că i-a priit și lui ca să le fie banii și să-i folosească. VORNIC, P. 173. Credcam că învoirea îți va prii. BANBU, P. 333. Seceta priiaște vici. v. ROM. februarie 1964, 72. Nu-i pria nicidecum umezeala și noroiul, începuse dintr-odată să țușească. ib. octombrie 1964, 13. Nici locul nu-i priiaște și mai mult se ofilește. POP., ap. GCR II, 311. Ce beau nu-mi priiaște, Ce cînt nu-mi slujeste, Dorul mă robește. BALADE. III, 188. Prii priiaște și jupește. ZANNE, P. I, 64. ♦ Refl. (Rar) Somnul de după priuz nu i s-a priit. BASSARABESCU, v. 35. ♦ Impers. A-i fi, a-i merge bine; a se simți bine. Și cît de rău îți pare-întotdeauna Să părăsești un loc unde-ți priiaște! GORUN, F. 138. Doar îți priiaște mai bine să stai tu în tabăra largă. MURNU, I. 10. Am aflat că egile se trag și se jin mai cu osbire la malurile pietroase, de granit sau de calcar, unde le priiaște. VOICULESCU, P. I, 13. Am stat eu domina sa la vorbă și la petrecere și foarte mi-a priia. SADOVEANU, o. X, 19. Cred că ti priiaște de minune, e alt de veselă și de glumeață. DEMETRIUS, A. 108. Îi deprins ca viermele-n hrcan, degeaba li-i da-n morcov, că nu-i priiaște. ȘEZ. IX, 145. ♦ (Învechit, rar) A crește, a se dezvolta bine, normal. Paltinul priiaște și la cele mai rele și năsipoașe locuri. COD. SILV. 18.

— Prez. ind.: priiaște. — Și: (Învechit) prii vb. IV. IDRG.

— Din v. sl. прииати.

ALECSANDRI, T. II, 163. *Să-ți aduc vin luciu mai dulce ca mierea ... Bînd, și fie-ți va fi eu priință.* MURNU, I, 124. *Cînd se string rîndurile multe pe lîngă casă, toatescu cu priință.* GOROVEI, CR. 454, cf. ȘĂPESANU, D. U., CADE. *Ea vinul îl bea mei cu plăcere, căci mîi mai cu priință.* SADOVEANU, O., VIII, 573. *Învățătura ne-a fi ș-acuma cu priință.* id. ib. 8, 127.

— Pl.: *priință*. — Și: (învechit, rar) *priinte*, *priință* s. f.

— *Prii* + suf. *-ință*.

PRIINȚE s. f. v. *priință*.

PRIIR subst. sg. v. *prier*².

PRIIRE s. f. (În dicționarele din trecut) Faptul de a-ți prii. Cf. *prii*¹ (2). Cf. POLIZU, IM. DDR, BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *priiri*.

— V. *prii*¹.

PRIITENIE s. f. v. *prietenie*.

PRIITEȘUG s. n. v. *prieteșug*.

PRIITOR, -OĂRE adj. (Învechit) 1. Care prieste¹ (1). *Junghe pre Teodist logofetel, om bun și priitoriu împăratului.* MOXA, 287/32. *La tine alergăm ca la un păcate adăpostitoriu și ca la o ceaia ce ești priitoare.* PABAGLIU (1639), 245, cf. ST. LEN, 175/2. *Ermina, cea lui de mic puitoare ... În ceasul cumplit sare și-i ajută.* BUDAI-DILEANU, T. 139. *Îl știu cu cît e de priitor și de darnic la spatele altora.* CRIANGĂ, O. 112. ✦ Fig. *Doyle mercea să zvirle inelul de logodnă în velurile ... Adriaticii, priitoarea lui nevastă.* IORGA, ap. DRG 1 253.

2. Prielnic. Cf. CANTEMIR, I. I. II, 328. *Stăjarii de iornă nu sî facu așa înalți, deși crescu la locuri priitoare.* COD. SILV. 17, cf. BUDAI-DILEANU, T. V, 161. *Dar sămînța, cît de bună ... Va da mamoi poame-amare ... Cînd o mîna priitoare a ei creștere n-ajută.* ASACHI S. I. I, 65. *Mămăliga ... dă o mîncare sățioasă, ușor de mîsluit și priitoare sîndității.* I. IONESCU, ap. CADE, cf. CHAC, II, 291. *Dar poate n-ou fost priitoare împrejurarile în care se afla țara.* GUERLA, ST. CR. II, 98. *Un sistem mai priitor pentru capitalist nici că poate fi!* IONESCU-BYON, S. 184, cf. PDRF. *Are totdeauna o soluție bună și un sfat priitor.* SĂM. III, 296. *Apoi un vin priitor le trimis.* MURNU, I, 17, cf. CADE.

— Pronunțat: *pri-i*. — Pl.: *priitori*, *-oare*.

— *Prii* + suf. *-tor*.

PRIIVÍ vb. IV v. *privi*¹.

PRIIMBLĂ vb. I v. *plimba*.

PRIIV prep. v. *prin*.

PRIINTRU prep. v. *printra*.

PRIJANIE s. f. (Prin sud-vestul Munt.) Sprijin, susținere. Cf. I. CR. VII, 52.

— *Prijani* + suf. *-ie*.

PRIJĂNI vb. IV v. *prijini*.

PRIJENÍ vb. IV v. *prijini*.

PRIJENIT, -Ă adj. v. *prijinit*.

PRIJENITÓR, -OĂRE s. m. și f. v. *prijinitor*.

PRIJÍ vb. IV v. *prijini*.

PRIJIN subst. I. (Prin nord-vestul Munt.) Proptea. UDRESCU, GL. *Tunc-le prijin la crăci, că se rap.* id. ib.

2. (Regional) Sprijin, ajutor (material sau moral) (Săbăra — Pîl. (1). UDRESCU, GL. *I-am crescut ... să cu și cu un prijin la bătrînețe.* id. ib.

— Pl. ?

— Derivat regresiv de la *prijai*. Cf. *sprijin*.

PRIJINEĂ s. f. v. *prijineală*.

PRIJINEĂLĂ s. f. (Prin Munt.) Crisnic (de pescuit). Cf. ANȚIPA, P. 141.

— Și: *prijineă* s. f. ANȚIPA, P. 141.

— *Prijini* + suf. *-eală*.

PRIJINI vb. IV. I. Tranz. și refl. (Regional) A (se) susține, a (se) sprijini. *Cînd cade nu se frînge, că Dzeul ține (prijănește) mîna lui.* PSALT. 69, cf. SCL 1973, 44. *Fratele mai mer ce fecu? Paloș din teacă scoala Și pe Mogoș l-ameiînța. Mogoș fuse rai voinic, Pe sub paloș s-a pîit Și cu-al lui l-a prijinit.* MAT. FOLK. 121, cf. 119, I. CR. VII, 52, CIAȘANU, GL., LENIC REG. II, 31. ✦ Expr. (Tranz.) (Glumeț sau ironic) *Na priji crîșurile*, se spune unui om bețiv. Cf. FRÎNCU-CANDREA, M. 104. ✦ Refl. Fig. (Învechit, rar; în forma *prijeni*) A se baza, a se întemeia pe ... *Tăcerea capul filosofii teste și încă toată cinstea înțelepciunii mai mult într-însa se prijenește.* CANTEMIR, I. I. I, 103. *Că tot lucrul, veri să să fie că, veri să nu să fecu, într-aceasta să prijeniția, adecă ce ar joldi cea mai de frunte parte.* id. ib. 131. ✦ Tranz. (Prin estul Ol. și prin vestul Munt. în forma *prijoni*) A ajuta (la o treabă). Cf. LENIC REG. II, 16.

2. Refl. (Prin nord-vestul Munt. și prin vestul Ol.) A se opri (2), rezemiindu-se de ceva. Cf. RĂDULESCU-CODIN, I, 169. *Calul ... a zburat cu d în sus, pe urmă s-a prijinit mai jos ceva.* id. ib. *Ia un bulgăr de pămînt, de ozvirle-n nuc la nuci. Și s-a prijinit brada în nuc.* id. ib., cf. 357. ✦ Tranz. (Regional) A prii (din zbor). Cf. DRG. *Potera-l încojură, Flîntele-n el că ocea Și pe rînd le slobozea. Dară Radu ce-mi făcea? Gioarfele-n palmă prijinea și-nădărăt că le-arunca.* MAT. FOLK. 177. *Care cade la sorf își umple mîna de pietriceci și, aruncîndu-le în sus, le prijoane cu dosul mîinii.* SEZ. XII, 38. ✦ Tranz. (Învechit și regional; în formele *prijeni*, *prijoni*) A împinge către ..., a face să intre; p. ext. a aduna, a strînge, a colecta. *Supt tocitoare era supt-fîrtînie ce întru cl singele jîrtveci prijeniția-l.* CORESI, ap. DBIR II, 526. *Pentru singe ce iasă din nas să prijonî singe de cel ce cură din nas într-un blid nou.* CÂNDREA, F. 424.

3. Tranz. (Prin nord-estul Ol.; în forma *prijoni*) A atîrna, a agăța. Cf. MAT. DIALECT. I, 234. *N-am în ce prijonî carnea.* ib.

4. Tranz. (Prin nord-vestul Munt.) A da, a lăsa în păstrare. Cf. UDRESCU, GL. *Prijin bagajele-astea la tine, pînă mă utor.* id. ib. ✦ A păstra (1). Cf. UDRESCU, GL. *Prijine-mi prunele astea în vasele tale, că n-am unde să le mai pui.* id. ib.

5. Tranz. și refl. recipr. (Regional) A (se) întîmpina, a (se) primi. *Un rumân venind pe cale Cu țiganu se-ntîni ... Nițelus că-l prijini.* MAT. FOLK. I 150. *Cum intră cu cei doi curcani acoperiți c-o basma, Ghiococ îi și prijonî: „Doi de rînd”.* I. CR. IV, 200. *M-a prijonit cu oări.* CIAȘANU, GL.

— Prez. ind.: *prijinesc* și *prijin* (UDRESCU, GL.).

— Și: (învechit) *prijăni*, *prijeni*. (regional) *prijii* vb. IV, *prijonă* (LENIC REG. II, 31) vb. I, *prijoni*, *prijunii* (CIAȘANU, GL., MAT. DIALECT. I, 234) vb. IV.

— Cf. *sprijini*.

PRIJINIȚ, -Ă adj. I. (Regional) Susținut, sprijinit; întărit (prin sprijinire). Cf. *prijini* (1). (Cepari — Curtea de Argeș). Cf. UDRESCU, GL.

2. (Învechit, rar; în forma *prijenit*) Adunat, strîns, colectat. Cf. *prijini* (2). *Singe prijenit.* CORESI, în I. ROM. 1967, 132.

- Pl.: *prijiniși*, -*ți*. - Și: (Învechit, rar, 2) *prijenit*, -*ă* adj. CORESI, în f. ROM 1967, 132.

- V. *prijini*.

PRIJINITOR, -OĂRE subst. f. S. m. și f. (Învechit; în formele *prijenitor*, *prijenitor*) Sprijinitor, susținător, protector. *Ai fost prijienitorul mea și unsoitorul meu*. PSALT. HUR. 49^v/13, cf. DHLR II, 525.

2. Subst. (Regional) Băț cu care se sprijină sarcina de lemn când este purtată pe umăr. Com. din STRUHAIA.

3. S. f. (Regional; în forma *prijitoare*) Tavă de pământ, îngustă și lungă, în care se frig (fnașii (Rășinari - Cislădie). PĂCALĂ, M. R. 432.

- Pl.: *prijenitori*, -oare. - Și: (Învechit) *prijenitor*, -oare s. m. și f., *prijenitor* (DHLR II, 525) s. m., (regional, 3) *prijitoare* (PĂCALĂ, M. R. 432) s. f.

- Prijină + suf. -*tor*.

PRIJITOARE s. f. v. *prijinitor*.

PRIJITOARE s. f. v. *prigitoare*.

PRIJITÓR s. n. v. *prigitoare*.

PRÍJMĂ¹ s. f. (Învechit, rar) Recto. GHEORGHE. CER. (1762), 208. *Împotriva acei peccatuite paretis, din prijmă, să serie văduvia mitropoliei sau a episcopitii ... cum că iaste trebuință a să așza scaonul cu altu păstor* id. ib. 302.

- Elimologia necunoscută. Cf. *preajmă*.

PRÍJMĂ² s. f. v. *preajmă*.

PRÍJMUT s. n. v. *prejmet*.

PRÍJNIT s. n. v. *prisuț*.

PRÍJNITĂ s. f. v. *prisuț*.

PRIJONĂ vb. I v. *prijini*.

PRIJONÍ vb. IV v. *prijini*.

PRIJUNÍ vb. IV v. *prijini*.

PRILĂGIU s. n. v. *prileaz*.

PRILĂZ s. n. v. *prileaz*.

PRILĂSTET, -EATĂ adj. v. *prilesteț*.

PRILĂSTÍ vb. IV v. *prilesti*.

PRILĂSTIRE s. f. (Învechit) Faptul de a (se) *prilăsti*, v. *prilesti* (1); amăgire, lăselare; ademenire. *Însă dreptu prilăstirea lor pusul-ai lor reu*. PSALT. HUR. 63^v/11. *De blăstemu rostul lui plura iaste, de amaru și de bielenigu* (Înșelăciune D, *prilăstire* II). PSALT. 14. *Că prilăstire știința și nălcitură vrutu-le-a părea ce-au fost fiind de Hristos*. CORESI, EV. 534, cf. LP. *Banii stă la toți prilăstire*. PANN, ap. DDRF. *Lepădat de la siute prilăstirea tu care căzuse, fugi de acolo*. ISPIHESCU, ap. CADE, cf. ȘXINIANU, D. U., ȘERIBAN, D.

- Pl.: *prilăstiri*. - Și: *prilăstire* s. f.

- V. *prilăsti*.

PRILĂSTÍU, -Ă adj. v. *prilestít*.

PRILĂSTITÓR, -OĂRE adj. (Învechit; și substantival) Amăgitor, înșelător; ademenitor; seducător. *Rău-va D[o]m[ne]n[u]la toate ustiaele prilăstitorilor*. PSALT. HUR. 8^v/13. *Barbați strămbi și prilăstitori*. ib. 46^v/12. *Decu, lozua seca, nu facea, că rostul păcătoșului și rostul huleanului* (în eneiuzosului V, *prilăstitorului* II) spre nuz d[um]n[esc]ă-se. PSALT.

234. *Gr[ati] spre m[er]ce ca în 84 Lăcară* (în eneiuzosului V, *prilăstitor* II) și cu cuv[ânt] de p[er]m[isi]o[n]e. ib. 235. *Se ... în ... prilăstitorilor*. COD. VON. 166/25. *Într-o dată d[um]n[esc]ă-și era să prinză el (cu au prilăstitorie și c[er]e[tor]ia ... CORESI, I. 195, cf. 113, id. I. 200/14, 100.*

- Pl.: *prilăstitori*, -oare. - Și: *prilăstitor*, -oare adj. LB.

- *Prilăstú* + suf. -*tor*.

PRILĂSTITÓRĂ s. f. (Învechit, rar) Amăgire; lăselare; ademenire. *Decept accata în normint lăcacia că vre să-și locmească mîncu[re] le lor și prilăstitorul și blăznile*. CORESI, I. 235. *Iară ... ghelătu turur înșelăciunea dăcească și prilăstitoru lor dei rădăcină să o rupă*. id. ib. 376.

- Pl.: *prilăstitori*.

- *Prilăstú* + suf. -*toră*.

PRILÉGIU s. n. v. *prilej*.

PRILÉJ s. n. I. (De obicei în legătură cu verbe ca „a căuta“, „a avea“, „a găsi“, „a da“ etc.) Împrejurare care provoacă, permite sau ușurează săvârșirea unei acțiuni; ocazie (1), (popular) pricină (2), (învechit și regional) pont³ (v. *punct*). Și *marii popilor și cărtularii căuta prilej cum le-ar omor pre el*. S. TESF. (1648), 98^v/35, cf. 255^v/15, 267^v/28. *Avură prilej ea să împuțineaze oastea lui Despot Vodă*. M. COSTIN, ap. GIDEI, 327. *Părintele sfinție sa cu accata prilej să iasă în fircălat cu aceste s[em]nături* (a. 1675). GCR I, 217/11. *Supt arifile măricei tale, de alte prilejuri, tneă vom da rod tipograficeii noastre* (a. 1683). id. ib. 269/20. *Prilej i-au dat ... să ajute pre cei ce trebuința lor ti sileaste* (a. 1702). id. ib. 344/35. *Cu a-st prilej, unii carii era mai de demult supuși romanilor ... că dezbătea de cătră romani*. C. CANTACUZINO, CM I, 67. *Au găsit prilej de au luat multe locuri grecești*. R. POPESCU, CM I, 230. *Unde au fugit prilejarile ceale cu prință pentru dăzmierdările viești?* (a. 1750). GCR II, 48/32. *Găsesc acum prilej ca să vedescă sălbăteciilor o vieță viitoare*. IST. AM. 9^v/7. *I-au facut prilegiu de au putut merge la bărbatul său*. ȘISCU, HR. III, 246/7. *Un prilej bun împlatca le adusă De a-și stîngăra d[um]n[esc]ă uesp[er]ă*. BUDAI-DELEANU, T. 203. *Mulți dintre voi au avut p[er]tină ocazie (prilej) ca să învețe*. PETROVICI, P. 2/22, cf. LM. *Grecii d[um]n[esc]ă toate p[er]fitele avea prilejuri a se cunoaște între sine*. SĂULESCU, HR. I, 27/11. *Vru să aștepte în o țară streină un prilej mai favoritor de a pute folosi patria*. ASACHI, S. L. II, 10. *Cu acest p[er]teț să i să dea mijloc de mai bună împopulare* (a. 1842). DOC. EC. 760. *Turcii și ungurii găsese prilej a se amesteca între deosebitele partide*. BĂLESCU, M. V. 13. *Să de dea odela prilej de a v[er]ea care sint acele drepturi municipale*. CR (1848), 2^v/20. *Luam prilej pentru a recomanda școlărilor mei a face într-o zi mei bine decît mine*. BRUTOIANU, I. 119/8. *Namă perdută era în core nu i se înț[er]șoș prilej să facă unu bir*. NEGRUZZI, S. I, 193. *Ăst prilej u-o să măc vie, Și noi nu ne-om mai v[er]ea*. BOLLIC, O. 180. *Prilejul s-a-înșoșat, Și noi d[um]n[esc]ă de virtute, carej nu em arăt*. ALEXANDRESCU, O. I, 175. *Era a seos pe Adam că răi ca să dea prilej celei femei a-l deschide mai în urmă*. FALIMON, O. I, 126. *Vri să vii? Nu sepa prilejul*. ALEXANDRI, T. I, 347. *Nu-ți voi da nicidat[er] prilej să te măi superi pe mine*. BOLINTINIANU, O. 334. *Ei caută netnetat prilejul de a-și mulțum ardeastele lor aplecări*. ODOBESCU, S. I, 38. *Strănic se năi bucur cînd se înșoșoș peși la rusa noastră și avea prilej să-și împartă p[er]m[isi]o[n]e cu d[um]n[esc]ă*. GREANGĂ, O. 181. *La un moment, caru[le] măi g[er]ă se prilej s-o ciup[er]sed de broțel ei foarte roș*. I. CARAGIALE, O. III, 81. *Caut u[ne]a prilej ca s-o t[er]reb s-o d[um]n[esc]ă core*. DELAVRANCIU, I. 197, cf. id. S. 149. *El cauta prilej pentru să p[er]trun[er]ă*. MACEDOANSKI, O. I, 102. *O rădăcină ... se-ș tricut o zi și să d[um]n[esc]ă lui, ca să i dea prilej*

de visuri dale și zadarnice. VLAHUȚĂ, O. A. III, 65. Am avut prilejul să aud la un examen pe un profesor. IONESCU-RION, S. 102. N-am dat în viața nimănui Prilej să-mi poarte dușmănie. COȘBUC, P. I, 199. Dă prilej și curții tale astăzi veselă să fie. DAVILA, V. V. 89. Ca și eu alte prilejari, pe urmă se propuse Brncoveanului paeca. IORGA, L. I, 337. De multe ori vrusese ea să intre în vorbă cu copilul, dar îi lipsise prilejul. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 230. Cânta cât mai des prilej să lipsească din casă. AGÎRBICEANU, A. 124. Și fiindcă a prins prilejul Mehenghiu începe tare. GIRLEANU, N. 116. Cine știe dacă voi avea prilejul de a-ți mai face versuri. HOGAȘ, DR. I, 186. Să piardă acest prilej înclutător! BASSARABESCU, S. N. 166, cf. id. V. 6. Ar fi fost toamă prilejul binevenit să-și repază casa și lucrările efectuate. GALACIION, O. A. I, 53, cf. id. A. 274. Viața le oferă prilejuri deosebite. CAMIL PETRESCU, T. III, 58. Are mai des prilej să se confrunte cu el însuși. C. PETRESCU, C. V. 197, cf. 85. Orice prilej era bun pentru el să rîdă de mine. VLASIU, A. P. 33. Avam, în sfârșit, prilej să revăd pe un vechi prieten. SADOVEANU, O. VI, 508, cf. X. 496. Ani avut în fuța noastră una din acele prilejuri pe care rareori în viață ai prilejul de a le întâlni. BART, S. M. 53. Relipărirea acelor povestiri ale începutului îi dă prilejul lui Sadoveanu să le pună în acord cu estetica sa actuală. VIANU, A. P. 222. Ca acest prilej are loc o ședință a organizației de bază. ȘCINTEIA, 1952, nr. 2398. Cu alt prilej insinuația fu adneită într-un fel care înspăimântă pe Felix. CĂLINESCU, E. O. I, 72, cf. id. S. 799. Aceasta-a fost când o sălbătie risipă De frumuseți prilej dădu întâia oară Păcatului să-și facă pe sub arbori cale? BLAGA, P. 98. Un stmbure de foc se află în măruntaiele fiecăruia dintre ei, așteptând prilejul să izbucnească. BOGZA, C. O. 54. La oraș nu prea ai prilej să vezi răsăritul soarelui. STANCU, R. A. I. 37. Coleția de perioadă a Bibliotecii Academiei ... oferă uneori cercetătorilor prilejul unor descoperiri surprinzătoare. V. ROM. ianuarie 1954, 188. Aazîndu-l că pomenește despre preceptor, Achinu socotise că a găsit un prilej bun. PREDA, M. 28. Abusesem de-atunci destule prilejuri să rătăcesc cu bătaile inimii mele. V. ROM. iunie 1958, 24. Competițiile internaționale și naționale sînt prilejuri de cunoaștere reciprocă. ib. noiembrie 1962, 88. A venit prilejul să fim și noi oameni și să iesim la o altă viață. T februarie 1962, 31. Mi s-a dat astfel prilejul de a crea eroi de altă factură decât cei interpretați înainte. ib. august 1961, 86. ◇ Loc. adv. (Învechit) **La prilej** = când vine momentul potrivit; în fața situației. De vrei amor, dă-ți ochii peste spate ȘI, la prilej, fii cam obrăznicel. ALEXANDRI, T. I, 154. La prilej, îți voi comunica și d-tale motivul meu. CĂRAGIALE, O. VII, 220. Jură când e la prilej Că de-a pus ca mlina măcar pe-au gștej S-o găscăseă moartă. COȘBUC, P. I, 252. ◇ Exp r. (Învechit) **Vreme cu prilej** = ocazie potrivită, moment favorabil. Afînd vreme cu prilej ca aceea, zise cătră împăratul... VARLAAM-IOASAF, 687/11. Cum a dobindit vreme cu prilej, se duse în grădina bătrînului. TICHINDEAL, AP. CADE. Găsind fabricantul vreme cu prilej, au scumpit marfa, vînzînd-o cu preț înărcat (a. 1823). DOC. EC. 284. Cumătrul caprei, care de mult pîndea vreme cu prilej ea să pape izeii, trăgea cu urechea la părilete din dosul casei. GREANGĂ, O. 12. Turcii căntau vreme cu prilej ca să-și scoată din capete. ISPIRESCU, AP. CADE. Ani venit în preajma Iașilor, așezîndu-mă la pîndă și așteptînd vreme cu prilej. SADOVEANU, O. X, 232. (Cu schimbarea construcției) Șcînd încă ucenicul, cele șase luni trecînd, Și găsînd ca prilej vreme, aminte i-ua și adas. PANN, P. V. II, 17/24. (Învechit, rar) **A-și face prilej** cu ... = a-și ocupa timpul cu ..., a se îndeletnici cu ... La carte nu era împăfat ... și făcîndu-și prilej cu pășărie da în dar cine-i cerea paște. DOSOFTEI, V. S. februarie 60^v/6.

2. (Adesea urmat de determinări introduse prin prep. „de“) **Rațiune**, cauză pentru care se întîmplă

sau se face ceva, **motiv (I 1)**; **îmbold**, **mobilit (4)** care determină pe cineva la săvîrșirea unei acțiuni, **motiv (I 1)**; **motiv** aparent invocat de cineva pentru a ascunde mobilul real al unei acțiuni sau pentru a justifica o anumită atitudine, comportare etc., **pretext (1)**. (Învechit și regional) **po fidă (3)**, (învechit) **podoină**, (grecism învechit) **profasis**; (învechit) **prilejire (2)**. Și pentru acestu prilej mearșă și la [F]a[ri]grad. DOSOFTEI, AP. GCR I, 253/20. Nu te întrista cînd iaste vremea să te bueari, nice ride cînd ai înaintea ta prilej de plîns (a. 1685). C. CR. 131/1. Nevoile sârcailor ... ar lușășa celor avăți de-ajans prilej de a se arăta simțitori. CR (1848), 11³/27. După alta elădărie de bunătăți, de ce prilej să te tînguiești? DELAVRANCEA, S. 85. Al meu suflet mistuit De chin și de părere A fost un trist, neocutenit Prilej pentru durere. EMINESCU, O. IV, 444. Unal concepe realitatea mai mult ea un prilej de senzații emotive. IBRĂILEANU, S. L. 58. Dintr-un nimic ... ca scoata prilej de vorbă ceasuri întregi. BASSARABESCU, S. N. 35. Eu pretutîndeni eam în viață Prilej de ris la fieceare pas. TOPÎRCEANU, O. A. I, 120. De altmînteri era această fată un continuu prilej de uimire. CAMIL PETRESCU, U. N. 23. Aceasta-mi place! se bucură colonelul, a cărui viață conjugală era un necurmat prilej de amărăciuni și catastrofe. C. PETRESCU, I. I, 271. Știi, spunea ea, femeia a fost întotdeauna un prilej de inspirație. VLASIU, D. 57. Căfelușa aceasta n-a fost dect un prilej de bucurie. SADOVEANU, O. II, 549. Ploaia începe temeinic, fiind tuturor ... prilej de a crede într-un apropiat înec al lumii. BOGZA, C. O. 62. Fieceare cîmîtir va fi prilejul unei solemnități cu discursari. PAS, Z. III, 16. Textul îi oferă consistente prilejuri de bravură comică. T iunie 1964, 83. ◇ Exp r. (Învechit) **A lua (de sau a-și alla) prilej** = a găsi. Ca învoa un pretext (1). Ca neșle nenușămîtori să lepădără și nu vrură să margu, ee-șe așlară prilej, unii cu ocinele, alții eu negoșul boilor. VARLAAM, C. 317. Luînd prilegiu de acolo că Potoșchestii era departe, u scas pe nepotu-său din seau. ȘINCAI, HR. II. 317/38. (Cu schimbarea construcției) **De prilej** luînd nertînduila, De aeolea, neprecept de nime, Ieși la locurile știute. BUDAI-DELEANU, T. 245.

3. (Învechit și regional) **Avere**, **bogăție**; **stare materială** (bună). Cări ar fi mai cu prilej să dea mai mult. HERODOT (1645), 295. I-a dzis statur dumnialui răpăosatul părintele nostru să margă să-șe facă easă la Bărbătești ... cît și I-ar agiunge prilejul de bune să-și facă (a. 1689). IORGA, S. D. VII, 92. O sană cari au postit să-și cislatașcă ei banii și să se puie rupta lor cineși pe prilej, le-a dat voie. N. COSTIN, LET. II, 88/5. Atunee Iordachi visternicul Rusă, într-aceli vremi de vrăjbi, au slăbit tare din prilej pe mănăstiri și pe breslași. NECULCE, L. 136. Aa eădzul dumneului fratele nostru Lupul Vornicul și la Inchisoare ... pierzînda-și tot prilejulul. (a. 1712). BUL. COM. IST. IV, 42. Nici ginerii mei n-au vrut să cumpere că nici prilejul nu i-uu agiunsu (a. 1713). ib. 175. Părinții sălășliuitori tot întru o casă cu feciorii lor ... urmează să rămîie tu prilejurile fiilor lor (a. 1819). DOC. EC. 226. Să să eeară săvîrșirea campăni alcătuilă și întru adevăr asemănată stării și prilejului fiteștecăruia sat (a. 1819). ib. Bine spălatu-ne-am Din casa mea, Din masa mea, Din tot prilejul meu. GR. S. V, 140. ◇ Loc. adv. (Învechit) **Cu prilej** = mult; din belșug. Den curșia inimiei, unul cu alalt inbindu-vă eu prilej. COREȘI, L. 162/15. Nu numai pre eest veac și pre eastă lame gâteaște el trebuință bună ea să dea eu prilej celor ce luerează lui, ee dă și în ceaia lame. id. EV. 124.

4. (Transilv. și Maram.) **Pericol**, **primejdie**. Cf. COMAN, GL., ALR II 3 542/353. ◇ Loc. adv. (În superstiții) **Cu prilej** = aducător de rele (cînd nu se respectă anumite prescripții). Atuncea nu făseni nimica că-i un sfinț cu prilej pîntru marhăle. T. PAPAȘAGI, M. 161. Vinerca dăte că nu-i bine să facă leșie ... Vinerile-s cam cu prilej. ARH. FOLK. I, 225, cf. MAT. DIALECT. I, 89.

— Pl.: *prilejuri*. — Și: (învechit și regional) *prilegii*, (învechit) *prilej*, *pârléj*, *pîrléj*, (regional) *préj* s. n.

— Din bg. *прилеж*.

PRILEJÍ vb. IV. I. Refl. **imperf.** (Învechit și regional) A se întâmpla; a se petrece (11 5); a apărea, a se ivi. În zilele acestui domn mării sale s-au prilejit acesta lucru (la începutul sec. XVII). IORGA, D. B. I, 10. De să va prileji să fie lăcuțoiu într-un sat. PRAY, 27. Socotind că, de se vor plodi ..., să nu li se prilească vreo price cu dușii. SIMON DASC., LET. 298. S-au prilejit venirea aceluia împărat prin țara noastră Moldova (a. 1650). GER I, 150/9. Coucătă, adevă stăvua cu coadă care s-au prilejit cu cițiva ani moarte. M. COSTIN, ap. GER I, 200/35. Aice nu puteu trage eu lăcerea de lucrurile Țării Ungurești ce s-au prilejit într-o vreme. MUSTE, ap. DDFR. Și ceia ce să prilejoste și să întâmplează undeoșu întru tîlcuirile dumnezăteștilor scripturi ..., pe aceia o am și scris aicea (a. 1803). CAT. MAN. I, 373. Lui i se prileji aiceoși neurooicare ce întâmpină vestitul biruitor de la Canne. HASDEU, I. V. 189, cf. DDFR, BĂRCIANU. ♦ Refl. **imperf.** Iară de se va prileji să nu-i mai trimiță alt negof să vîndă, și el va lua de la altul de va vînda, au iaste datoriu acela neguțătoriu dentii să dea sană (a. 1634). N. A. BOGDAN, c. m. 43. Și acum așjidire prilejinda-ni-să uoauo a face de iznaavă niște case de piatră (a. 1643). IORGA, D. B. I, 75. Iară de să va prileji să moară pre eale să-i dea douo vile drept una. PRAY, 6. El ore a da sană pentru dușii de să va prileji să piară ciuoa pentru nesocotina lui. EUSTRAȚIE, PRAY, 37/5. După aceia s-au prilejit de am cădzut la bol(ă) mare (a. 1670). IORGA, S. D. VII, 101. I s-au prilejit lui a auri într-o cetate. CUMIA ÎN. 3⁸/30. Un cărbuțar lui oarecarele i se prileji de masă într-o noapte la easa unui pinzariu (a. 1705). GER I, 353/20. De aulte ori să prilejoste, cei denafară încungiură pre cei dinlăuntru și-i fii mechiși și-i flămîndășeu. NECULCE, I. 48. A gîndit omul eă i s-a prileji lui să o eapete. I. CR. I, 69. Dă, Doamne, un vînt ... Mădrea să mi-o năoarnă, Doar a zăbovi, Nu s-a prileji, În zid de-a zidi. PAMFILE, c. 7. 22. ♦ **L. o. c. v. b.** (Învechit) **A l se prileji** (cuiva) moarte(a) = a muri (1). Deaia i s-au prilejit moarte și au ni s-au fost plătit bucealele datu-ne-au iăriiu sa ... salele și ocaiale sat(e) (a. 1631). GER I, 75/22. Aiceoia uedere să cheană pentru acesocotiața lui eă s-au neacrit de i s-au prilejit moartea de măuale lui. PRAY, 85. Cupăreștii adusese pre Cantemir Vodă puia la alta, de nu i s-ar li prilejit moartea la downie, prin lemnifile lăurelor ar fi putredit (a. 1712). BUL. COM. IST. I, 166. (Cu schimbarea construcției) S-au bătut Ion Vodă cu turcii la Cahul, unde și moarte groaznică i s-au prilejit. N. COSTIN, în CAT. MAN. I, 142.

2. **Trans.** (Rare) A pricinii (1), a prilejii (2). Înălțarea creștinilor prileji mintuirea lui Sinan. BĂLCESCU, M. V. 150. Prilejea niște scene de tot comice. ALECSANDRI, ap. CADÉ, cf. ALEXI, W., TDRG. O interpelare prilejise o dezbateră furtunoasă în jurul dezordinelor jirănești. REBREANU, B. II, 22.

3. **Refl.** (Învechit și regional; despre oameni) A se nimeri (2). Cînd au fostu apioape de sfîrșitul său, cheanau-au vlădicii și toși sfetnicii săi, boiării cei mari și alți toși cîți s-au prilejitu. URECHIE, I. 112. S-au prilejit [la vizare]: Drosc staroste de blăuări, Neculai neguțătoriu, Petrișor vătavul (a. 1679). BUL. COM. IST. IV, 218. Bătrânii solului ot Că(m)pu-lung ... și alți mulți care s-au prilejit eice (a. 1696). ȘTEFANELLI, D. C. 15. Cete să va afla să treacă fără vrate și la ce județ să va prileji, fără nici un cavînt să abă a da gloabă (a. 1696). id. ib. 16, cf. ANON. CAR., ȘĂINEANU, D. U., CADE, Tu, Doamne, cînd te-ai aăscut Eu m-au prilejit ... Și te-am sprijinit Tot pe poale de veșniut, PAMFILE, CR. 63, cf. PĂSCULESCU, I. P. 367. ♦ **Trans.** (Învechit, rar; în forma *prileji*) A afla, a găsi (ori de cîte ori este posibil).

Prilejiud vreme cu netcetate osteacii (a. 1780). GER II, 121/27.

4. **Refl.** (Învechit) A căuta sau a găsi în moment favorabil, oportun. Năputluda-să ei luvoi, s-au prilejit di au uis și au omorit pe Simionifă (a. 1714). ȘTEFANELLI, D. C. 24. Balbora ... nu se prileji a răspunde cîrerei și dorinței domnilor romău. BĂLCESCU, M. V. 68.

— **Prez. ind.:** *prilejesc*. — Și: (învechit) *prăleji* (PRAY, 16), *preleji*, (învechit, rar) *pîrléji* (GER II, 124/27), (regional) *pîrléji* vb. IV.

— **V. prilej**.

PRILEJIRE s. f. Acțiunea de a (se) prileji.

1. (Învechit) Împrejurare, circumstanță. Cf. *prileji* (1). [Într-această grea prilejiu, glîuse a lăpări pe elipui-fălaruie o seniuă și rece mlădrie. ODORESCU, S. I, 173, cf. DDFR, ȘĂINEANU, D. V.

2. (Învechit) Prilej (2). Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W.

3. (Învechit, rar) Îngrijire. Izise cătră solii ce era mersi, prilejite se-i nemereasă (să-i grijăscă N. TEST. 1618). COD. VOR. 84/14, cf. 228.

— **Pl.:** *prilejiri*.

— **V. prileji**.

PRILEJÍ vb. IV v. *prilesti*.

PRILEJÍ vb. IV. I. **Trans.** A permite, a determina, a constitui o ocazie (nimerită, favorabilă) pentru ceva; a ocaziona. Prezența situațună a noșilor și a lumii pe cer prilejuește lumii spectacolul ei cel mai încercat de ... frumusețe. BOGZA, c. o. 52. Adunările de dare de seamă și ațegeri prilejueșe tabindrea experienței conducătorilor cu experiența aicei membrilor de partid. ȘCÎNTEA, 1953, nr. 2 805. Lucrări practice deosebit de interesante prilejueșe determinarea purității și greutateii boabelor de semănat. G. 1962, nr. 685, 3/1. Turlurele prilejueșe frumoase parțide de viațoare. VÎN. PESC, august 1964, 21. Eliberarea de spaimă prilejuește eroului revitalizarea nărilor umăuște din urta sa. T. Iunie 1961, 71, cf. ib. mai 1961, 100. Festivalul a prilejuit invitarea unor frumoase formații de muzică din diverse țări. COTEMP. 1966, nr. 1 022, 10/7. ♦ **Refl. imperf.** (Rare) A se ivi ocazia nimerită, favorabilă. Era într-adevăr hotărît să mulțamească pe Herdelea cînd i se va prileji. REBREANU, I, 350.

2. **Trans.** A fi cauza, pricina (11), mobilul (4) a ceva, a da naștere; a pricinui (1), a cauza, a produce, a provoca, (rar) a prileji (2), (învechit) a pricinui (1). Fiecare lucrare roată ne prilejuia discuții, cînd mai așezote, cînd mai aprinse. VLASIU, D. 37. Acest mod greșit de a vedea evoluția țării noastre i-a prilejuit lui Ibrăileanu o serie de abateri și inconșeșneșe serioase. KALEA, S. T. III, 191. Trauspunerea este altă de perfectă înelt a prilejiu în decursul anilor neunumărate ueinșeșegeri. s. iulie 1960, 45. Substanța uuvelei e prilejiu de evocarea unor întâmplări caracteristice din prajma eliberării. Ib. august 1962, 3 8. Foate acestea ... ar putea prilejiu un spectacol greoi. r decembrie 1962, 50. Puteri cunoaște ceva din dezbaterile publice și interioare prilejiute, astăzi, în occident, de problemele arzătoare ale teatrului. V. ROM. decembrie 1964, 129.

3. **Refl.** (Regional; despre oameni) A se nimeri (2). Le-a spus ce era să pășeasă și euru s-a prilejiu di pe acolo ... și l-a scăpat. PAMFILE, DUȘM. 161.

— **Prez. ind.:** *prilejueșe*.

— **Prilej** + suf. -ui.

PRILEPSÍ vb. IV. **Refl. p. as.** (Învechit, rar) A se constata în mai multe rînduri; a se repeta (1). Cînd să va găsi piine aatescatală eu fîiună stricală neogră și ră ... și dacă asămînca abalere să va prilepsi la o pitărie pâr la trei ori ..., etrauirea va fi în drep-

tate de a încheide ace pîdrie (a. 1848). FURNICĂ, D. C. 432.

- Prez. ind.: *prilepsesc*.

- Cf. ngr. πρὸ ληφαι „a lua și a aduce înainte“.

PRILESTĒȚ, -EĂȚĂ adj. (Învechit; și substantivat) (Om) înșelător, amăgitor. Cf. *prilesti* (1). *Bărbatal strimbu și prilăsteț gunoșcaște-se D[ă]mnului. PSALT. HUR. 3^v/12. Bărbatul cruntu și hicleanu (prilăsteț n, înșelătoriu d) spurciaciure-i Domnului. PSALT. 6. Mare prilesteață ce ești. CANTEMIR, ap. TDRG, cf. ANOR. CAR.*

- Pl.: *prilesteți, -e*. - Și: *prilăstĒȚ, -căță* adj.

- *Prilesti* + suf. *-eț*.

PRILESTĪ vb. IV. I. *Tranz. și refl.* (Învechit și regional) A (se) amăgi, a (se) înșela; *tranz. spec. a ademeni, a seduce. Vrea-varu se prilăstească viurii grăindu desertu. COD. von. 168/2, cf. 228. În dzi de grija mea dzeal cerșiu, cu mărute meale naapleu într-insa, și nu prilăstītu fīu. PSALT. 152. Ziseră lar fariseii: au și voi v-ați prilăstītu? CORESI, EV. 197. Vin cu meșterșug ca noi să ne prilăstească, iară nai să fim adevărați in dragoste. id. L. 424/12. Rădică șarpele și intră in elu și prilăstī Evva și Evva înșclă Adam (a. 1619). GCR I, 56/12. Muierca Eva de șarpe fu prilăstīlă. VARLAAM, ap. TDRG. Cumu-i bărbatul de mearge de a smameaște și a prilăsteaște. PDAV. 197. Să am zice că păcat n-avem, singuri ne prilăstim și adevărul nu iaste intru noi. N. TEST. (1648), 193^v/28. Pentru libovul cel malt ce-i arăta împăratul și cinste s-au prilăstī de s-au lepădat de D[o]mnul H[risto]s. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 173^v/11. Omal ... carele ne au prelestil ca să ne surpe pre nai să-l piardem pre el. BIBLIA (1688), 237^v/3. Sint dircpși, să laudă și să arată ca pre prastul nărad să prilăstească (a. 1691). BV I, 317, cf. ANON. CAR. Iată cum li prelăstī diuvalal așa lesnc. ANON. CANTAC., CM I, 167. Și nici ușe felinri de înșălăciuri prilăsticu pre danu, că șaptele și apucăturile lor nu răspundea ziselar (inceputul sec. XVIII). MAG. IST. II, 145/1. Unde iuste înșălătarul aceta carele au prelestil pre feciarul împăratului? VARLAAM-IOASAF, 106^v/19. Iubit înă și de astăși (mai nainte de a-i prilăstī pre necștia Filipp). ȘINCAI, HR. I, 20/28, cf. CLEMENS, LB. Cum nu simți tu rûul care te prilăstește? PANN, ap. ȘĂINEANU, D. V., cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALENI, W. Că ea-i smamea spre dînsa pentru daruri și-i prilăsten cu varbc unse-n miere. MURN, O. 313, cf. TDRG, CADE. Că e lumea-nșelătaare și foarte amăgitaare, De-nșală și nmăgește și pre tați ti prilăstește. TEODORESCU, P. P. 101. Un am bagat a fast nănd numai a fată, și s-a înțimplat că a prilăstī-o zmeul. RĂDULESCU-CODIN, I. 235.*

2. *Refl.* (Învechit, rar; în forma *prilostī*) A se deprava, a se degrada, a decădea. *După pilda crăinlul lumca se prilăstește. ȘINCAI, HR. I, 13/39.*

3. *Tranz.* (Folosit și a b s o l.) (Învechit; în forma *prilăstī*) A calomnia, a defăima; a prăfera. *Carele nu prilăsteaște cu limba sn nece face aprapelui său reu. PSALT. HUR. 9^v/4. Vrea aceain să prilăstească ocări ... vrăjmaș aceaia fi-vor lu H[risto]s. CORESI, I. 436/10.*

4. *Tranz. și refl.* (Regional; în forma *prilostī*) A (se) sluși, a (se) schimonosi (Brașov). *Cam. I. PANȚU. L-a prilăstī D[umne]zeu. id. Refl. A face grimase; a se strimba (Brașov). Com. I. PANȚU. Ce te prilăstești? id.*

5. *Refl.* (Învechit, rar; în forma *prelestī*) A se strădni, a se osteni (3). *Că eu hiind lipsit de mă fīiu cu un meșterșug sārăeesc și ticăit, In zădar că te prelestestī, a, omule! DOSOFTEI, V. S. noiembrie 133^v/22. Nu te prelestī, a, omule, a te raga că nice iaste D[u]m[ne]șcu ... ce numai nărocul ficcăruia am. id. ib. noiembrie 153^v/28.*

- Prez. ind.: *prilestesc*. - Și: *prilăstī*, (Învechit) *prilețī* (ANON. CAR.), *prilăstī*, *prelăstī*, *prelestī*, *prellistī* (regional) *prilistī* (SCRIBAN, D.) vb. IV.

- Din slavatul *прѣлѣстѣти*.

PRILESTĪT, -Ă adj. I. (Învechit) Amăgīt, înșelat; *spec. ademenit, sedus. Și dătsă cătră nărad: a, oameni arbi și prelestīți, ascultați caten direptății. DOSOFTEI, V. S. septembrie 30^v/11. Au proracit că va să vie împăratul cel mare și tare, dar n-au ascultat prilăstīții și amăgīții aameni, nici au crezut (a. 1747). GCR II, 39/17. Cei din Ţeura Blrsci a remas prilăstīții și multă gălceavă au făcut. ȘINCAI, HR. III, 198/5. Ajunge altă că coconīța Prilăstītă așa fu de bunīșaară ... Călugării daară Pentru dînsa ar fi fast să să omaară. BUDAI-DELEANU, Ț. 288, cf. LB, POLIZU, DDRF, CADE.*

2. (Învechit și regional) Aiurit, zăpăcit, năue (2); *seas din minți, s m i n t i t. Cf. COD. PUȘC. 84, CADE, RĂDULESCU-CODIN, CONV. LIT. XLIV, 619. < (Substantivat) Îndrăciții aceia puțin zăbavind, și viindu-și in ori, iarăși se strapșea și cit putea striga ca niște prilăstīții. ȘINCAI, HR. I, 223/7. Mă mir ce mai umblați cu niște prilostīți (a. 1805). IARGA, S. D. XII, 197. < (Regional; despre copii; în forma *prelestīti*) Neastlmpărat (2) (Șanș-Năsăud). Cf. ALR I 1 568/215.*

3. (Prin Bucov. și prin Transilv.; în formele *prilistit*, *prelestit*) Pipernicit, sfrijit. *Com. din BUCOVINA, PAȘCA, GL., COMAN, GL.*

4. (Regional; despre oameni; în forma *prilostit*) Care nu are narac, lipsit de narac; nenaracas (Grihalma - Rupea). Cf. LEXIC NEG. II, 47.

- Pl.: *prilestīți, -te*. - Și: (învechit și regional) *prelestit, -ă, prilostit, -ă*. (Învechit) *prilăstīt, -ă*, (regional) *prilistit, -ă* (com. din BUCOVINA) adj.

- V. *prilesti*.

PRILĪNGE vb. III v. *prelinge*².

PRILĪPCĂ s. f. v. *prelipcă*.

PRILĪPTICŌS, -OĂȘĂ adj. v. *prolipticos*.

PRILĪSTĪ vb. IV v. *prilesti*.

PRILĪSTĪT, -Ă adj. v. *prilestit*.

PRILOĂGĂ s. f. v. *pirloagă*.

PRILOFORISĪ vb. IV v. *pliroforisł*.

PRILŌG s. n. v. *pirloagă*.

PRĪLOGĪ vb. IV v. *pirlogł*.

PRĪLOSTEĂLĂ s. f. (Învechit, rar) Faptul de a (s e) *prilostī*, v. *prilesti* (1). Cf. DDRF.

- Pl.: *prilosteli*.

- *Prilostī* + suf. *-eală*.

PRĪLOSTĪ vb. IV v. *prilesti*.

PRĪLOSTĪRE s. f. v. *prilăstire*.

PRĪLOSTĪT, -Ă adj. v. *prilestit*.

PRĪLOSTĪTŌR, -OĂRE adj. v. *prilăstitor*.

PRĪLŪCĂ s. f. v. *preluacă*.

PRIM¹ s. n. 1. (Regional, mai ales în Transilv.) Garnitură din blană (de miel) aplicată pe marginea pieptarelor, a cojoacelor, a căciulilor etc.; bandă, bardură, șnur etc., de obicei dintr-o țesătură frumos lucrată sau din broderie, cu care se ornamează unele veșminte pe margini, (regional) *primblă-tură*. V. *premuitură*. Cf. ANON. CAR. *Un*

stihariu de atlas alb cu flori cu primuri roșii (a. 1707). IORGA, S. D. XIII, 96. cf. KLEIN, D. 406, DRLEU, I. B., GIHAC, II, 292, I. M. *Îl țivesc eu primă ... mierie*. MARIAN, NU. 251, cf. DDRF. *Iarna poartă ... cușmă din pele de miel negru sau alb, dar acesta are primu negru*. MOLDOVAN, T. N. 298. *Dacă haina e de postav negru, roșu, galben etc. este înfrumusețată cu birnaș și pre margini cu prem*. LIUBA-IANA, M. 19, cf. GHETIE, R. M., BARGIANU, ALENI, W., TDRG. *Își pot coase primul, banda de piele de miel negru pe la marginea boardei cojoacelui (cel de zile mari) și a cușmei albe*. PAMFILE, I. C. 48, cf. 365, CADE. *Cojoacele și bunzile erau foarte căutate, mai ales cojoacele cu plumbu negru*. DIACONU, VR. LX, cf. SCHIRAN, D. *Țiliviechie fără mneeci ... pe dinainte și pe după git cu plumburi de le zicea tanele și era albe ca de piscică albă*. CONV. LIT. XXIV, 923. *Chieptariu venea strins pe trup ... Pe margini avea primu negru*. ȘEZ. VIII, 24, com. din BILCA-RĂDĂUȚI, din STRAJA-RĂDĂUȚI și din BRAȘOV, A V 14, 15, 16, 18, 20, VI 26, LEXIC REG. 107.

2. (Transilv.; în formele primă, primură, primbură, plimbură) Panglică care se pune la pălărie sau pe care o priud fetele în păr, la haine etc. Cf. KLEIN, D. 406, LB, POLIZU. *Pe pălării se pun primuri late de colorii deosebite*. MOLDOVAN, T. N. 64. *Pălăriile sînt late în pereși (marginie, boldor) și cu prime de mîrgele împodobite*. PAMFILE, S. V. 60. *Ia pălării, la cizme și la bite se priud priune de toate colorile vii și flori*. PRIBREAGUI, P. R. 119, cf. 46, CONV. LIT. XX, 1 015. *Să mă vad la maica sulă, Știu-aș prima cum se poartă*. VAIDA, cf. REV. CRIT. III, 166, IV, 145. *Ieși afară, maică dragă, Să vezi domnișii cum mă leagă*. *Cu 3 rîfi de primă neagră*. ȘEZ. VII, 167. *Pe cap are o pălărie lată, înecungurată cu primburii roși și verzi, apoi pene negre*. VICIU, GL. *Măi mîndrușo, mîndro dragă, Numă gura țe mi-i dragă și primura d'e su barbă*. DENSUSIANU, T. II, 147, cf. 245, 261. *Clud se apropie seara ... feciorii iau primurile ... din cosilele fetelor*. ȘEZ. XVIII, 120, com. PAȘCA, ARH. FOLK. V, 173, GREGORIAN, CL. 61, TODORAN, GL., ALRT II 62, ALR II 3 354/284, ALR SN IV R 1 204, ALRM SN III R 981. *Poartă plimburi la pălărie*. I. ROM. 1959, nr. 6, 51, cf. A III 4, LEXIC REG. II, 74, MAT. DIALECT. I, 265, FOLC. TRANSILV. I, 115.

3. (Regional; în forma primă) Dușgă colorată trasă în partea de sus sau de jos a pereșilor (Someș Guruslău - Zalău). MAT. DIALECT. I, 215.

4. (Regional; în forma primă) Marginea plătei (Moiseiu - Vișeu de Sus). GLOSAR REG.

- Pl.: primuri. - Și: primă s. f., primb (LB) s. III, primbu (com. din BRAȘOV) s. n., primbură (pl. primburi), primură (pl. primure și primuri) s. f., prem, pereni (KLEIN, D. 406, LB), plimb s. n., plimbura (pl. plimburi) s. f.

- Din magh. prim.

PRIM² subst. v. primă¹.

PRIM³, -Ă num. ord. I. (Cu valoare adjectivală sau substantivală) (Persoană, obiect, acțiune etc.) care se află la început, înaintea tuturor sau în fruntea unei serii; întâi(ul), (cel) dintii:

a) (Cu sens temporal) *Nici gîndesc că-ți va fi neplăcut Lutnd firul din prim început*. BUDAI-DELEANU, T. 119. *Poamele lor intră ceale prime (dintău) se coc în tot anul*. INV. POM. 43/1. *Fenicia comerciantă fu prima care inventă ... și scrierea*. CR (1818), 222/11. *Savurtud neclarul în prima sărutare, Depune a sa viață*. BOLINTINIANU, O. 17. *O primă greșală ... este înecurajarea blîndă a medioerității*. MAIORESCU, CRITICI, 82. *Successul primiei ediții a înlocuit toate așteptările editorilor*. CARAGIALE, O. III, 9, cf. II, 122. *În prima noapte n-am putut adormi*. DELAVRANCEA, T. 192, cf. 15. *Doar colea-n mai edine mormînt, E primul nostru jurămint*. VLACHUȚĂ, S. A. I, 20, cf. DDRF. *E prima lui încercare de a înțelege*. DIMETRESCU, O. 102. *De la primele acorduri a robît toată sala*.

BRĂTESCU-VOINĂȘTI, P. 167. *Ce să fie pentru prima oară? - Că ne onorați cu persoana ...* BASSARABESCU, V. 76. *Așa a început primul capitol sentimental al vieții mele*. GALACIION, O. A. I, 41, cf. id. A. 18, 419. *E prea inteligent ca să nu se dea în lături la primul avertiment*. C. PETRESCU, C. V. 111. *Era în primul Crăciun după război*. BRĂTESCU, O. A. I, 395. *Primul lucru pe care-l fac e să scriu pe o tablă ea astă*. SEBASTIAN, T. 30, cf. 191, 141. *În prima noapte ca povestise până la revîrsatul zăii*. ARGHEZI, S. VI, 11. *Primele întrebări fură despre ce se petrece la Ministerul de Externe*. GĂLINESCU, S. 378. *Era o lună în primul pătrar, posibilă pentru astfel de încercări*. CAMIL PETRESCU, O. II, 137. *Căi care trădau, trădau de obicei de la primele cercetări*. STANCU, R. A. III, 246. *Ipo-tezile cu pădurile dimprejur și oamenii de acolo au fost primii dascăli ai postului*. BENIUG, P. 17. *Cu o spinteneală nebănuită ... ajunse primul la usă*. F. POPOVICI, S. 20. *Din cei plecați la prima bălărie Am nui ajuns la ultima doar doi*. LABIS, P. 409. *Curînd după această primă operă imprimată, Cioșin scrie un mars*. S. februarie 1960, 50. *Prundjiș de ameliș O să lucească în prima lumină*. ib. ianuarie 1961, 7. *Comunistii au fost primii care au intrat în gospodăria colectivă*. LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 4, 77. *Țin mîine și acum prima noastră noapte în Delta*. T. februarie 1962, 22. *O dată cu lansarea primilor sateliți artificiali ai pămîntului ... omenirea a pășit în secolul cosmouaticii*. GEOLOGIA, 7. *Regizorat ... s-a strădui ... să acopere golurile de construcție și de dialog ale acestui prim act*. T. iunie 1964, 76. *I se perindau în minte ... primii ani ai tinereții lui zburătoare*. ib. ianuarie 1965, 21. *Impresia primă, pregnantă este cea a dinamismului economic*. ȘCINTEIA, 1966, nr. 6 893. *Primul dintre marile curente apasene care au lăsat urme importante în muzica noastră a fost neoclasicismul*. M 1968, nr. 1, 6. *Este un om de o conștiință rară, totdeauna primul la post*. ib. nr. 6, 26.

◇ (Adjectival) *Prima tinerețe* (sau învechit și familiar, *junete*) = înțlia perioadă a tinereții, care urmează imediat copilăriei. *În prima junețe a femeilor, mî-nile lor sînt roșii și înflăte*. CR (1848), 152/48. *Mulți scriitori, ajunși mai tirziu romancierii mari, au tipărit, în prima tinerețe, romane, pe care apoi nu le-au lăsat uitate*. IBRĂILEANU, S. L. 148. (Adjectival) *Primă audifție* = executare pentru prima oară, în fața publicului, a unei bucăți muzicale; p. ext. (concretizat) bucăți muzicală astfel executată. *Cînd serie despre prime audifții, profilează uneori totul ca print-un vâl*. M 1962, nr. 2, 4. *Dirijorii acordă o atenție deosebită programelor cu prime audifții*. ib. 1965, nr. 1, 2. (l. o. c. a d j. și a d v.) *În primă audifție* = (care se execută) pentru prima oară în fața publicului. *A prezentat un etudec, în același gen, în primă audifție*. ib. 1968, nr. 5, 20. (Adjectival) *Prim ajutor* = ajutor medical imediat, care se dă unui bolnav sau unui accidentat (înainte de a fi transportat la spital). *Răniișii neneau foarte grăbiși la posturile de prim ajutor*. SADOVEANU, O. VI, 494. *Primul ajutor constă în transportarea bolnavului la medic*. BELEA, P. A. 151. (Adjectival; regional) *Ziua primă* (și substantivat, f.) = cea dintii zi a lunii. Cf. ALR I 199/189, 178, 194, 578. *Prima lu mai*. A II 6. *Oare în ce zi piacă prima?* MAT. DIALECT. I, 89. ◇ L. o. c. a d v. (Adjectival) *În primul rînd* (sau, rar, *loc*) = înainte de toate, mai întii. *Cred că, în primul loc, n-avea nici o dragoste către școlari*. GALACIION, A. 27, cf. 156. *Trebuie să ai grijă, în primul rînd, de sănătatea dumentale*. VLASIU, D. 165. *Alexandru Macedonski a fost, în primul rînd, un descriptiv*. VIANU, A. P. 242, cf. 327, 384. *Că tovarăș trebuie, în primul rînd, să înveți să taci*. STANCU, R. A. III, 26. *În primul rînd, relațiile de producție capitaliste due la izolarea oamenilor de știință*. LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 3, 52. *Este nevoie ca șefiile de învățămînt să dea, în primul rînd, atenție activității directorilor*. G 1963, nr. 691, 3/4. *Chipuri absorbite, inuobilate de frumusețea unui*

efort care nu este numai al mîinilor, ci, în primul rînd, al spiritului. T. Iunie 1964, 86. ♦ (Adjectival) *Materie primă* (sau, neobișnuit, *material prim*) = material brut destinat prelucrării și fabricării unor produse finite. Să eheuluiască est mai puține materii prime. IONESCU-RION, s. 185. Pe urmă nu s-a mai găsit material prim. CAMIL PETRESCU, v. n. 54. *Impozitul pe cifra de afaceri se va putea trece și aplica de la produsul fabricat la materia primă*. LEC. EC. PL. 156. *Prețurile urec, fabricile zae demontate, materiile prime dispar*. H. LOVINESCU, t. 284. *Li se distribuie materie primă care le creează timpî morți*. PREDA, R. 128. *Subsolul reprezintă o sursă inepuizabilă de mincrale utile și materii prime necunoscute pînă în prezent*. LUPA DE CLASĂ, 1962, nr. 3, 57. ♦ Spec. (Adjectival) *Originar* (1), *primordial*, *primar*² (12). *Ținerea și lungirea vieții... s-ar putea acuma dobtîndi numai prin prolesuri hemiche, prin ajutorul primei materii*. VASICI, M. I, 10/17. *Fondul prim al caracterului său a fost mai curînd optimismul*. GHEREA, ST. CR. I, 120, cf. IONESCU-RION, s. 306. *Aceștia au pierdut natura lor primitivă, și-cu schimbat și fondul prim bun care-l aveau*. BART, s. M. 25. *Un prim instinct de conservare îl îndemnă s-o aseudă*. CĂLINESCU, E. O. I, 230. *Zone ale procesului de unde apar impulsurile prime*. V. ROM. decembrie 1964, 128. ♦ (Geol.; adjectival; învechit, rar; eumullnd și ideea de spațiu) *Paleozoic* (1). *Depoziturile... cuprînd resturi de moluse și zoofite, lucruri ce nu pot ea să se afle în depoziturile prime*. COBILCESCU, G. 68/3. ♦ (Familiar; cu valoare adverbială; la f. art.) *În primul rînd, mai întii; primo. Pînă acum eu mi-a încăput nici unul pe mîna să nu iasă, prima, procopsit*. CONV. LIT. XI, 62. *Eu, dacă vrei să știi, puteam să fiu, prima, poliștit... fiindcă eu sint omul de departe*. DAVIDOGLU, M. 22. ♦ Compus: (Bot.: adjectival; rar) *prima-luhere* s. f. sau *primul-aior* s. m. = cunună-albă (*Campanula fenestrellata*). BORZA, D. 38. ♦ (Substantivat, f.) Numele unei plante de grădină nedefinite mai de aproape. *Miesandrele, garoafele, primele... erau vestile în lot orașul*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 304.

b) (Cu sens spațial; adesea eumulcăză și ideea de timp) *Prima notă. Un eatastih... în care se însemnează unțările ce se fac*. IARCU, D. S. II, 439/1. *Acca liniște adncă... au de țipele copiilor cînd zăriră primul liliac*. DELAVRANCEA, s. 267. *Vreau s-omor! Și plumb a tras în primul treeător*. COȘBUC, P. I, 140. *Prima pagină*. C. PETRESCU, C. V. 158. *Se zice că el ar fi făcut prima casă cu două rînduri din centrul orașului*. BRĂESCU, O. A. I, 109, cf. II, 50. *Fiecare, afară de primul, privi în jumătatea ceții celuiilalt*. SAHNA, N. 73. *Prima stradă pe care o cercetăm e o cale îngustă și cotită*. SADOVEANU, O. IX, 230, cf. XI, 37. *S-a ureat, înlocmai ea o veveriță, în primul copac mai înalt*. STANCU, B. A. III, 54. *Suprafața primei încăperi era acoperită de un covor foarte mare*. PREDA, R. 230, cf. 44. *Am ureat la primul etaj*. BARBU, P. 36. *Intră în prima cameră*. V. ROM. decembrie 1964, 66, cf. ib. octombrie 1964, 3. ♦ (Adjectival) *Prim-plan* = prezentare a detaliilor unor personaje, unor obiecte etc., într-un film cinematografic. Cf. LTR². ♦ (Muz.; substantivat) *Interval*, pe aceeași treaptă, format de două sunete cu aceeași denumire. Cf. IVELA, D. M.

c) (Cu sens calitativ, valoric, ierarhic etc.) *Ei cu eugetat la prima necesitate*. CR (1848), 8²/38, cf. 25³/1. *Este o necesitate de prima ordine pentru echilibrul european*. MAIORESCU, D. V, 9. *La mine, aceste articole sint de prima calitate*. SADOVEANU, O. X, 605. *A păzi unitatea partidului... este prima cerință a fiecărei organizații și a fiecărui membru de partid*. LUPA DE CLASĂ, 1953, nr. 7, 43. *O interpretare care o situează definitiv printre personalitățile artistice de primă importanță în teatrul nostru*. T. decembrie 1964, 56. *Pictura... fotosește [peisajul] ea fundal... tapîteria și-l apropie dominant, ca centru de interes prim*. CONTEMP. 1966, nr. 1 022, 7/2. *Prima clasă d'e grlu*. ALR SN I h 84/102. *Prima grlului*. ib. h 84/531, cf. ib. h 84. ♦ (Adjectival)

Prim-amorez = actor care interpretează rolul principal de tînăr îndrăgostit: *june prim*. *Vechiul prim-amorez de la Galați nu făcea dcole de militar*. GALACTION, O. 131. *Peste un an, doi, îl vezi jucînd rol de prim-amorez*. C. PETRESCU, C. V. 211. *Se credca frumos, sedueător și-și dușmăncă colegii din teatru cărora li se dădeau roluri de prim-amorezi*. CAMIL PETRESCU, O. II, 109. ♦ (Adjectival; precedă nume de funcții, de meserii, de profesii etc., indicînd gradul cel mai înalt în icarhia acestora) *Fusee numit prim-secretar la ambasada din Constantinopol*. GHICA, A. 10. *Marele logofăt... [era] prim-cancelar al statului*. HASDEU, I. V. 31. *Mă due de scol din somn pe primul procuror*. GALACTION, O. A. I, 91, cf. CAMIL PETRESCU, T. I, 283. *Prim-notar*. NOM. PROF. 74, cf. 75, 77. *A venit noul prim-scedar de partid*. BENIUC, V. CUC. 36. *Prim-topitorul își aruncă privirea în direcția opusă cuplorului*. PREDA, R. 125. *Are la activ o carieră bogată în realizări, întemeiată pe experiența eiștigată ca prim-dirijor*. M 1962, nr. 4, 37. *Avem de a face cu o serie de termeni: dregători, boieri, sftiniei și prim-sftiniei*. STOICESCU, S. D. 26, cf. 29, 73. (Substantivat) „*Primul*” era creatura fărâniștilor. în scl. 1973, 45. ♦ (Adjectival) *Prim-ministru* = președintele Consiliului de Miniștri; (în unele țări) președinte (2). *Întiiul prim-ministru al României Unite proclama tristul și durerosul adevăr că brațele țăranelui constituiau capitalul proprietarilor*. KOGĂLNICANU, S. A. 211. *Un prim-ministru, un multimilionar*. GALACTION, O. A. I, 148. *Ei, fă-mă prim-ministru, să te leuiesc eu de grevă!* BRĂESCU, O. A. I, 322. *Primul ministru, plin de humor... îi zise condolent... CĂLINESCU, S. 10. (Substantivat; eiptic) Aflară de la ziaristi, care la rîndu-le îi trăserseră de limbă pe ușierii ministrului, că într-adevăr „primul” sosise la 8 fix acolo*. PAS. Z. IV, 69. ♦ (Familiar; adjectival; la f. art.; cu valoare de superlativ) *Eu, dom' judecător, reclam, pardon, onoarea mea, care m-a-njurat, și clondirul cu trei chite mastică prima*. CARAGIALE, O. I, 85. *Să-mi cumpărăți de 5 lei icre negre tescute prima și de 1 leu masline mari și miei amestecate*. id. ib. VII, 426. *Ai văzut zarzavaturile. Prima! Ca dînsa nu mai are nimeni*. SADOVEANU, O. VI, 554. *Dănilă alege brînză cea mai prima*. id. ib. XVI, 116. cf. scl. 1973, 45. *Vin nouă ciobani De la Poienari, Tot prima-primari*. MAT. FOLK. 3. *Gru prima*. ALR SN I h 84/172. (Întărit prin sinonimul „întii”) *Și țî-a adus mcale un burduf de brînză prima întii, care nu se mai află pe lume*. SADOVEANU, O. XVII, 375. ♦ (Regional; substantivat, f.) *Partea cea mai valoroasă, de cea mai bună calitate din ceva (Măgura - Bacău)*. Cf. ALR SN I h 84/531. *Prima grlului*. ib. ♦ (Adjectival; despre instrumente, voci sau instrumentiști) *Care execută, în general, melodia primeipală, dominantă. Nimica, Siniore, respunde primul violon*. CR (1846), 31²/31, cf. IVELA, D. M. *A auzit... un cvartet compus din violină primă, secundă, flaut și violoncel*. CĂLINESCU, C. O. 298. *În orchestră naiul... dublează melodia viorii prime*. ALEXANDRU, I. M. 74. ♦ F ig. *Cînd la Budapesta avem această vioară primă, cu ce am putea să răspundem la București?* GALACTION, A. 321.

2. (Mat.; adjectival; despre unele simboluri) *Marcat prînt-un semn în formă de accent, care deosebește două cantități correlative notate prin același simbol. A', a''... se citea a primă, a secundă*. ELEM. ALG. 12/16. ♦ (Substantivat) *Semn*, în formă de accent, care deosebește două cantități correlative reprezentate prin același simbol. Cf. CADE.

3. (Mat.; adjectival; în sintagma) *Număr prim* = număr natural divizibil numai cu unitatea sau cu el însuși. *Lista numerilor primi este uelimitată*. CLIMESCU, A. 88, cf. 87. *BARCIANU. Se numesc prime între ele numerele al căror cel mai mare divizor comun este unitatea*. ALGEBRA X, 101, cf. M. D. ENC., DEN.

— Pl.: *primi*, -c.

— Din lat. *primus*, -a, -um, fr. *prime*.

PRIMĂ vb. I. In t r a n z. A avea întietate, prioritate față de ceva sau de cineva, a ocupa primul loc,

a fi pe primul plan. Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Natura adeseu — dacă nu primează — e pe același plan cu dragostea*. IBĂNILEANU, S. I. 157, cf. 63. *Interesul părinților prima față de fericirea copiilor*. C. GANE, TR. V. 287. *Scopul patriotic primează asupra susceptibilității*. CĂLINESCU, C. O. 275, cf. 84, 90. *Poate că „Trinoul” ar fi să fie o trecere de la novela funambulescă spre novela în cure faptul ur fi să primeze*. CONSTANTINESCU, S. I. 360. ♦ TRANZ. *Alte privilegii generale sînt primite de către privilegiile speciale*. HAMANGIU, C. C. 435. *Și tocmai această condiție care ar trebui să primeze pe toate, e uitată la noi*. PETICĂ, O. 388. *Această considerație primează pe celelalte*. ȘĂINEANU, D. U. *Cînd ești tînar, acțiunea primează totul*. H. LOVINESCU, T. 387. ♦ (Învechit, rar) A se remarca, a se distinge, a se evidenția. *Între cavalerii poloni, primuu doi frați din familia strălucită a Strușilor*. ASACHI, S. L. II, 91.

— Prez. ind.: primez.

— Din fr. primer.

PRIMADONĂ s. f. Prima solistă dintr-un teatru de operă sau de operetă (care joacă roluri principale). *Cînd o modulațieromatică aluneca asupra buzelor princiului donui, atunci un fel de groază... se rătăcea pe ochii și fruntea aceștii fenei*. GIN (1836), 36¹/29, cf. VALIAN, V. *Se jurea de cu seara a pune să plătească amenda pe cel dintîi ce nu va veni la timp și elior însuși pe... prima dona*. CR (1816), 31²/24. *O primadonă cunoscută ici la noi*. CALENDAR (1855), 176/23, cf. POLIZU. *Un impresariu care posedă două primadone, doi tenori și doi baritoni are un avantaju îndoit*. FILIMON, O. II, 218. *Bravo! cutați ca o primadonă!* ALECSANDRI, T. I, 289. *Port cu mine o ladă de bilete dulci și de păr... castanii de la o primadonă germană*. BOLINTINEANU, O. 364. *Cîntau... primadona Bianchi și baritonul, nu mai jin minte cum îl chema*. BARAGIALE, O. I, 3. *Îi vorbește de noua trupă a operei, de o primadonă celebră care vine într-adins numai de dragul nostru*. DELAVRANCEA, S. 143, cf. DDRF, ALEXI, W., TIM, POPOVICI, D. M. *A proclamaț-o, în aplauzele tuturor, primadonă diletanță*. REBREANU, I. 68, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Te văd amoretat ca o primadonă*. GALACTION, O. 136. *Acî slobozea o notă ascuțită și plîngătoare, ca o primadonă ostigoasă, aci cîrtiu iute și seurt ca o găină spărietă de lultan*. TOPÎRCEANU, O. A. II, 59, cf. id. P. O. 84. *E înerezută ca un plutonier-major și a fost primadonă*. VLASIU, D. 51. *Rideam cu poftă... de primadonele vestejite, care cîntau cu gesturi simetrice înmuri patriotice*. BRĂNESCU, O. A. II, 123, cf. I, 276. ♦ (Glumeț) *Nu te poți arăta la o fecastră fără să nu înceapă să-și urle un minaret sau o primadonă de doi, trei anișori*. GIUCA, AP. CADE. ♦ Fig. *Prin urmare fusolea era primadona bucatelor*. BOLINTINEANU, O. 294.

— Pl.: primadone. — Scris și: (după it. și fr.) prima donă (gen. — dat. princiului donui).

— Din it. prima donna, fr. prima donna.

PRIMĂJ s. n. Bonificație, la frahtul maritim, acordată căpitanului sau proprietarului unei nave comerciale. Cf. I. PANȚU, PN. 6.

— Pl.: primaje.

— Din fr. primage.

PRIMĂN s. m. (Învechit, prin Transilv.) Școlar din primele clase, elev începător. Cf. GHETI, R. M., BĂRCIANU, GOMAN, GL.

— Pl.: primani.

— Din lat. primanus, germ. Primmer.

PRIMĂR¹, -Ă adj. (Învechit) Care se află la început, înaintea tuturor sau în fruntea unei scrii; dintîi, prim² (I). *Nu pomeni ele noastre fără a delegi primari (d e a i n t e) v, ceale de dintîi c² d, întăile n*. PSALT, 161. ♦ (Regional) *Cale primară* = prima vizită pe care o fac tinerii căsătorii (și părinții mirelui) părinților miresei, la câteva zile după nuntă. *Mergînd pe calea primare la socri..., le-a povestit sîr' de sfiitului*

urtețunea ce are fiteu lor usupră-i (a. 1816). IORGA, S. D. VII, 17, cf. LB, BARONZI, L. 103, CIBAC, I, 217. *Intiași dată venisc cu lu Neamj, de cale primoră, ... cum se zice la noi*. CREANGĂ, O. 280, cf. MARIAN, NU. 740, DDRF. *Lo săptălmna după nuntă, însurăței se due la părinții fetei de ti dau prima vizită, ca gospodari, această vizită se cheamă de cale primară*. ȘEZ, I, 35, cf. IORDAN, G. 159, CADE, II III 20, IV 90. *Așteaptă fratele ca la săptălmna să vie de cale primare, dar n-a venit*. SBIERA, P. 49. (Curent) *Văr primer sau văr primură* = persoană considerată în raport cu copiii fraților și surorilor părinților ei; (regional) văr primăveră². *Sntem veri primur[i] celui dus de lume (începutul sec. XVII)*. IORGA, D. B. I, 21. *Iară vara primare sau vărul primare al măicei mele taste-mi unchiu mic și leale mică*. PRAV. GOV. 95¹/10, cf. 94^V/6. *De se vor amesteca veri primari, pocianii 12 ai și melonii alte 170 în zi (a. 1640)*. C. CR. 145/30. *Muma ocestuia era văr primare a M[a]rii. N. TEST. (1648), 173^V/27. Văr primare lui Cosar, împăratul de Armenia. DOSOFFI, V. S. septembrie 38^V/1. Romon Vodă au năzuit la croiul leșăcu, Cazimirin, fiindu-i văr primare*. N. COSTIN, L. 224. *Toma spătariul Cantacuzino, fiind văr primare Brincovanului, îl sine Brincovanul ca pre un fiu al său*. NECULCE, L. 230, cf. 87. *Acou fiind și Bădico comisul, văr primare cu Preda*. R. POPESCU, CM I, 272, cf. 186. IORGA, S. D. VII, 118. *I-au fost văr primar din doi frați*. ȘINCAL, BR. I, 50/24, cf. 230/19. BUDAI-DELEANU, T. 149, LB, DDRF, CDDE. *La cei stîni mari, Cu noau(ă) cioboni, Tăf(i) ts veri primari*. VASILIU, C. 24. *Cei moi mari ts veri primari: Cel mai mic E stricnie*. IOLC, TRANSILV. I, 327. (Fig.) *Dar și cucul bine are, Că i-i sturzul văr primare*. PAMFILE, C. T. 229. *Nici ea nu-i străină tare, Că cucu e văr primare, Pupăze e soră dulce*. T. PAPAHAĞI, M. 39. (Învechit) *Frați primari* = frați născuți din aceiași părinți; frați bunici. *Frații primari iau parte în amndouă liniile [la partaj], uteriniți sau conștrgenii, fiecare în linia sa numai*. HAMANGIU, C. C. 162.

— Pl.: primari, -e și (învechit, f.) primari. — Și: (învechit și popular) primăre, (învechit) primăr, -ă, primăre adj.

— Lat. primarius.

PRIMĂR², -Ă adj., subst. I. Adj. 1. (Rar) De primă importanță, de primă însemnătate, de prim rang, de bază. *Așa la dregătorii primare Vin Intrigoșii*. BUDAI-DELEANU, T. 342. *Cînd omul se-ndotește de un princip primar, Nimica nu mai cred, căci nu mai înțelege*. BOLINTINEANU, O. 154. *Elementele primare din Sadoveanu sînt: poezia naturii și spiritul pandur*. BALEA, S. T. I, 13. ♦ (Curent) *Medic (sau doctor) primor (și, rar, substantivat, m.)* = cea mai înaltă treaptă în ierarhia medicală, care se obține prin concurs; medic care a obținut această treaptă. *Primariul doilor*. VULCAN, T. 12. *El poartă grijă ca să facă primarii la vremea bolărtă vizitele, ca să-și împlinescă datoriile lor medice și lîrurgice*. CUCURAN, D. 6/5. *Lo întimplare de epidemie el este datoriu să se sfătuiască cu doctorii primari*. id. ib. 6/11. *Are pentru tratația bolărtă, în secția boalelor interne, un medic primariu*. C. VÎRAN, II. 80/28, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Doctorul primar mi-e prieten*. CĂLINESCU, S. 134, cf. DEN. ♦ (Învechit: despre stele) *De primă mărime (și strălucire)*: p. x t. (despre aștri) care are mișcare proprie în jurul soarelui. *Planetele primare se întărtse împrejur soarelui*. M. DRĂGHECI, F. I, 44^V/10, cf. III, 7¹/2. *Cele secundare se întore pe după una diutră planete primare și mijlocit cu aceasta pe după soare*. RUS, I. I, 6/20, cf. 6/17. *Stelele nu au toate aceeași strălucire. Acelea a celor strălucire este mai vie se zic primarii sau de prima mărime*. DRĂGHECIANU, C. 9.

2. De (la) origin: originar (I), prim² (I a), primordial, inițial. *Primurile lui necesități au fost cele trănșite, precum foamea*. SĂLUSCU, III. I, 26/7. *În-bunarea lui are vîgourea forșelor primare și leance*. LOVINESCU, S. I, 4, cf. 128. *Venezurile creștine primar*. GALACTION, O. A.

1, 146. *Stnt seri tn care turlele ascufite ale bisericilor par vechi și primare antene.* BOGZA, c. o. 9. *Simțeam cum muntele crește Din străfunduri primare.* HOREA, c. 109. *Parc-am ieșit din haosul primar al pământului.* s. ianuarie 1961, 10. *Alt Aglae ctt și Olimpia, la care nu tnțlnim simptome maladive, tntruchipau totuși forme primare de Inversunare tn direcția parvenirii.* v. ROM. octombrie 1964, 83. *Toate aceste sentimente autentice mătură ca un val calculele meschine, egoismul primar.* T. decembrie 1964, 56. ♦ (Med.) Care constituie prima fază tn evoluția unei boli. *tn majoritatea cazurilor, acest complex primar evoluează sponțan.* ABC SĂN. 363.

3. (tn sintagmele) *tnvătămnt primar* = formă de tnvătămnt cu caracter obligatoriu, tn care se predau elementele de bază ale celor mai importante discipline și care constituia prima treaptă tn vechea organizare a tnvătămntului public. V. *elementar.* *Curs primar* = primul ciclu școlar, format din 4-7 clase, tn vechea organizare a tnvătămntului public. *tn cursul primar i se mai tnțmplase o dată ca din aceeași pricină mntea lui să nu poată limpezi o confuzie fonetică.* PREDĂ, R. 116. *Clasă primară* (și, popular, substantivat, f.) = clasă din cursul primar. *Isprăvind clasele primare, s-au despărțit cei doi buni camarazi.* CARAGIALE, o. II, 68. *Acolo și-a făcut el cele patru clase primare.* VLAHUȚĂ, o. A. III, 20. *tn mntea lui se tnchega o amintire tndepărtată, din clasele primare.* BASSARABESCU, v. 24. *Am făcut, tn satul meu natal, două clase primare.* GALAGTION, A. 28, cf. 8. *Am luat premiul tnțtn tn toate clasele primare.* CAMIL PETRESCU, T. 1, 561. *Aveam ... un furier, caporal cu patru clase primare.* BRĂESCU, o. A. II, 370. *N-a putut isprăvi trei clase primare.* SADOVEANU, o. XI, 457. *O lume ... clasa-ntti primară, Cu onuleși mustnnd de viață.* BANUȘ, P. 219. *Turlea le arată diploma sa de șapte clase primare.* PREDĂ, R. 26, cf. id. M. 150. *Am terminat cinci clase primare la Turda.* s. ianuarie 1961, 5. *Școala primară* (și, popular, substantivat, f.) = școala de tnvătămnt primar; p. e x t. clădire tn care se preda această formă de tnvătămnt; (regional) școala primăriei. Cf. POLIZU. *Artistul ne arată mai tnțtn ce legături strlne erau, tnă din școala primară, tntrt cei doi prieteni.* CARAGIALE, o. III, 71. *Am tnvătet eu el tn școala primară.* VLAHUȚĂ, o. A. II, 81, cf. BĂRCIANU. *Are doi nepoși la școala primară.* CAMIL PETRESCU, T. 1, 274. *Stntem tn preajma unei școli primare.* SADOVEANU, o. IX, 310, cf. V. 8. *Mamă-sa nurlse de mult, de ctnd era el tn școala primară.* CĂLINESCU, E. o. I, 22. *Căci mă salul, pe rntd, cu anii mei De la primară ptn' la cătănie.* v. ROM. ianuarie 1954, 129. *Fuseseră colegi la școala primară din sat.* BENIUC, M. C. I, 69. *7 școli primare, o tăbăcărie și o moară.* CONTEMP. 1966, nr. 1 019, 1/1. (tnvechit, rar) *tnvătător primar* = tnvătător care funcționa tntr-o școală primară. *Povești și sfaturi pentru a pregăti pe tnvătătorii primari la cariera lor.* BREZOIANU, I. 3/5.

4. Care este simplu, elementar; p. e x t. (peiorativ) care este neevoluat, rudimentar, simplist. *Situația este ... mai complicată dect se judecă tn mod primar de către lume.* CAMIL PETRESCU, v. N. 111. *Concepția ta despre tnstinct este primară, dar ... este concepția curentă.* id. T. III, 323. *Prepozițiile simple constau dtntr-un singur element, de cele mai multe ori o așa-numită prepoziție primară.* SG II, 92. *Totul a lăsat o impresie de forță brutală, primară.* M. 1962, nr. 4, 38, cf. M. D. ENC., DEX.

5. (Despre cuvinte) Care provine direct din rădăcina și poate servi ca element de bază pentru formarea de derivate cu ajutorul sufixelor sau al prefixelor; primitiv. *Aproape toate adjectivele primare fac pluralul cu -uri ctnd stnt substantive.* LLI, 107. *Din fondul principal fac parte nu numai cuvinte primare, nederivate, ci și cuvinte derivate sau compuse.* GRAUR, I. L. 93, cf. FORM. CUV. I, X, DEX. ♦ Care are, păstrează forma sau valorile originare. *E vorba de interjecții primare cărora cu timpul li s-a precizat și diferențiat tnțelesul și tntrbuințarea.* GRAUR, E. 59.

6. (Despre elemente și compuși chimici) Care are o singură valență satisfăcută de un anumit element sau radical. *Fosfat primar de K sau diacid.* MACAROVICI, cu. 113. *Carbon primar.* id. ib. 436. *Se deosebesc hidrazine primare ... și hidrazine secundare.* id. ib. 590, cf. DEX.

II. (Geol.; astăzi rar) I. Adj. Paleozoic (1). *Tercinul primar; aici se găsesec rămășfuri tnpietrite de moluști (melci, scoici), de pești.* BARASCH, M. II, 16/20, cf. LTR², DM, M. D. ENC., DEX.

2. Subst. Paleozoic (2). *Diviziunea ulterioară, după criteriul strotigrafice ... a condus la numirile: arhaic, algonkian, primar, secundar, terțiar, cuaternar.* LTR² VII, 275.

3. Subst. Paleozoic (3).

III. S. m. I. (tn vechea organizare administrativ-teritorială a României) Reprezentat (ales) al conducerii centrale, tn orașe și comune, cu atribuții administrative și de poliție, (tnvechit și regional) birău, chinez, jude, (tnvechit) procreator, vornic, (turcism tnvechit) mudir; (tn noua organizare administrativ-teritorială a R. S. României) președintele comitetului executiv al consiliului popular municipal, orășenesc sau comunal; (neobișnuit) primărie (2). *Cin' te-ai socoti că stnt prietenii tăi ai buni și-ai d-apraape? Stăpntirea? Ctrmuitorul? Premaru?* JIPESCU, o. 29. *O să ne nuntească satul cu fata primarului.* DELAVRANCEA, s. 57. *Mai bine că n-am tnvătet, mă făceam vrun primar și-nfundam fușcăria.* VLAHUȚĂ, o. A. II, 97, cf. DDRF. *De v-ași pune-n cap cu toții Eu aș fi primar tn sat!* COȘBUC, P. I, 204, cf. II, 205, ALENI, W., TDRG. *Premarele satului, un tnăr holtei.* ȘEZ. XII, 34. *Domn'le primar, eu fi-am mai spus: nu e treaba nimanui ce fac cu cu munca mea.* PETICĂ, o. 206. *Primaru dac-a venit, a găsit că e dreptu meu, păcum și era.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 122, cf. 327. *Avuse tnțtnul schimb de vorbe aspre pentru gangul acesta nou cu primarul.* AGIRBICEANU, A. 215. *Afacerile comunale le conduce primarul (jude-mare) și notarul.* PĂCALĂ, M.R. 345. *Păi, domn'le primare, las'mneata, că mergem singuri.* GÎLEANU, N. 147, cf. II, 138. *Primaru ... li spuse, tn adevar, că boiera a să rie azi.* BUJOR, S. 113. *Primarul ... caută să-și păstreze demnitatea.* REBREANU, I. 13, cf. id. R. I, 109. *Primarul și jandarmii din comună li tnplieă bun, nevinovat, tntr-o toție oarecare.* GALAGTION, A. 172. *Ordonă primarului să tnpartă tol ce se află tn magaziele moșiei.* C. PETRESCU, I. I, 141. *Mulfumită energiei unui primar tnăr, [orășelul] va fi iluminat electric.* BRĂESCU, o. A. I, 108, cf. 13, 114, NOMPROF. 67. *Trebuie să fie de față și primarele.* SADOVEANU, o. XII, 509, cf. I, 106, VI, 17. *Funcția de primar era tntr-adevar supusă schimbărilor dese.* ARGHEZI, B. 82, cf. 132. *Primarul pare foarte afectat ... și scandalizat el tnșuși.* CĂLINESCU, C. o. 97, cf. RALEA, S. T. III, 281. *Mi se ptnscră și de primar.* STANCU, R. A. 1, 194. *Simpli muncitori au ajuns primari, au tntrat tn conșiliu, tn comitete.* GALAN, Z. R. 20, cf. id. B. I, 49. *De ctnd Ioana a fost numită primar mă ocup și de bucătărie.* II. IOVINESCU, T. 301. *tnjura și pe popa și pe primar și pe pereceptor.* PREDĂ, M. 66. *Primarul grtl nostru ne-a schimbot!* LABIȘ, P. 341. *Trăiască părintele orașului nostru, primarul sectorului de verde!* BARBU, P. 114. *Doar premaru' fine răbojul cheltuielilor.* T. iunie 1964, 20. *Consiliul comunal va avea un președinte, care va fi, tn același timp, primarul comunei.* ȘCINTEIA, 1967, nr. 7 489. *Frunză verde baraboi ... Să punem premar din noi.* MAT. FOLK. I 416, cf. I 455. *Doamne, dă-i primarului O căruță cu un cal, Să tn ducă la spital.* FOLC. TRANSILV. I, 420. *Arză-l para focului Pe primarul satului, Pe primar și pe notar.* FOLC. MOLD. I, 142.

2. Compus: (Ornit.; glumet) *primarul-găntilor* = uliu (*Accipiter gentilis*). BĂCESCU, PĂS. 141.

3. Numele unui joe de copii tn care mai mulți băieți, adunați tn jurul unuia dintre ei, tn lndeașă căciula pe ochi și-l lovesc cu palmele tn căciulă. Cf. PAMFILE, J.

i, 51. ◇ Ex pr. (Regional) A face (pe cineva) primar = a bate, a lovi (pe cineva). id. ib., cf. 132.

— Pl.: primari, -e. — Și: (popular) primăre, primăr, primăre s. m., (Învechit) primăriu, -ie adj.

— Din lat. primarius, fr. primaire. — Pentru sensul III, cf. fr. maire.

PRIMĂRE¹ adj. v. primar¹.

PRIMĂRE² s. m. v. primar².

PRIMĂRIĂT s. n. 1. (Astăzi rar) Funcția, titlul, calitatea de primar² (III 1); perioadă de timp în care cineva exercită această funcție; (regional) primărie (2). Cf. CADE. Nu mi-ar fi deloc indiferent co, sub primariatul meu, să apară într-un cartier înucitate așezământul nădejilor dumitale. GALACTION, O. A. I, 205. Singur domnul primar ... zmbca mulțumii, ca unul care știa că sub primariatul său toate merg strună. P. CONSTANT, R. 121, cf. IORDAN, L. B. A. 165, SCRIBAN, D., DL, DM. N-a vrut să se facă liberal pentru o candido la primariat. 11 septembrie 1960, 14, cf. DEX.

2. Examen susținut de un medic pentru a obține titlul de medic primar. DEX.

— Pronunțat: -ri-at. — Pl.: primariate.

— Primar² + suf. -(i)ol. Cf. lat. primariatus.

PRIMĂRIU, -IE adj. v. primar².

PRIMAS s. m. (Învechit) Primat¹. Primasul seau arhiepiscopul Poloniei le-au țesit înainte întru întâmpinare. AR (1829), 6²/6. Și acesta avu lupte cu papa în care lu-mpliciti Toma Bechet, arhiepiscopul de Conterburi, primasul Angliei. SĂULESCU, HR. I, 205/26.

— Accentul necunoscut. — Pl.: primași.

— Din lat. primas.

PRIMĂȘ s. m. (Transilv. și Olt.) Primul vioarist într-un taraf. Cei șopte țigani, cari rămuseră, cntau bine și fără primaș. AGHIBICIANU, A. 117, cl. 118. Ca și auxiliarii lui ..., prefăcuși țafii în cariști, primașul nu cedează din tensiune. Abia dacă rupe firele desfăcute din arcuș. In SCL 1973, 45. Adesca secunzii care urmăresc melodia primașului execută însă deplasări în direcții deosebite. ALEXANDRU, I. M. 324. Ia țac [= bară] stnt trei sel'eraș: primașu ..., contralău și gardunașu. BUL. FIL. IV, 97, cf. LEXIC REG. II, 81, L. ROM. 1960, nr. 2, 21, GL. OLT.

— Pl.: primași.

— Din magh. primás.

PRIMĂT¹ s. m. Cel mai înalt grad în vechea ierarhie a bisericii ortodoxe și catolice; (mai trziu; și, adjectival, în sintagma mitropolit primat) titlu dat (în trecut) primului mitropolit al unei țări, patriarh (2); (și, adjectival, în sintagma cardinal primat) cel dintii dintre cardinali; persoană care deține unul dintre aceste grade sau titluri, (Învechit) primas. Pentru o carte de recomandare pre care primatul Ispaniei, ce era atunci cardinal de Portogero, mi-o deose. CUȚETĂRI, I, 103¹/16. Această îndregătorie i-au deșchis drumul la cea de a fi primat. IST. CAROL XII, 31¹/23. Pre tine încă te punem primat în împărăția bulgarilor și a vlahilor. ȘINCAI, HR. I, 240/27. La noi aceste două nume: primat și patriarh; tocmai uno însămucază. id. ib. 240/33, cf. III, 35/5. Toate acestea le primară și împăratul Bulgariei și primatul Tirnovei și amndoi ... te mărturisiră lui papa Inocenție. MAIOR, I. B. 34/2, cf. I. GOLESCU, C. Arhiepiscopul de la Toledo e primatele fării. RVS, I, 1, 150/12. Mitropolitul ..., vechiul primat fu cel dintii a căruî minic izbucni în cantra batmanului. BĂLCESCU, M. V. 207, cf. NEGULICI. Se prezentară spre a saluta pe regele lor de bunăvenire, cărei li dete expresiune primatele cardinal Ion Scitovski în numele fării. BARIȚII, P. A. III, 311, cf. 170, STAMATI, D., PROT.-POP., N. D., DDBF. Papa ... numește pe arhiepiscopul diu Tirnova primat peste

toată împărăția lui. XENOPOL, I. B. II, 237, cf. GHETIE, N. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. Pe-aici, A fast pământul bineculturat, De trei vlădici și de-un mitropolit primat. TOFINCEANU, O. A. I, 334, cf. SCRIBAN, D., ARGHEZI, B. 116. Oare mitropolitul primat nu poate să dea delegare de căsătorie între o nepoată și un unchi? CĂLINESCU, E. O. II, 99, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: primași. — Și: (Învechit) primăte s. m.

— Din lat. primas, -tis, fr. primat.

PRIMĂT² s. n. (La pl.) Ordin de mamifere superioare, plantigrade, cu degetul mare opozabil, cu membrele pectorale, deosebite de celelalte mamifere prin dezvoltarea mare a creierului, din care fac parte și omul și maimuțele (Primates); (și la sg.) animal care aparține acestui ordin. Tipul cerebral primitiv al primașilor este un tip în două și nu în trei îndoituri frontale. ARHIVA, I, 495, cf. ENC. ROM., ȘĂINEANU, D. U., CADE, ENC. AGR. Primatele se cunosc, prin cele mai vechi forme, încă din paleocen. LTN², cf. DM. Din arciul primatelor face parte omul. ZOOLOGIA, 188. Vederca primatelor este binoculară, creierul atinge dimensiuni mari. DER, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: primate și (rar, m.) primași.

— Din fr. primates.

PRIMĂT³ s. n. Importanță primordială pe care o are sau trebuie să o aibă cineva sau ceva în raport cu altceva sau cu altceva; situație, stare a ceva care are întâietate, laptul de a fi primordial, de a avea o importanță primordială; prioritate (1), întâietate, primordialitate, (neobisnuit) primordialisim. Cf. ALEXI, W. Era vorba de afirmarea primatului culturii ramânești. LOVINESCU, C. V, 36, cf. id. s. I, 351. Atitudinea lui de poet de-a pururi solidară cu durerile celor mulți i-au adus ... laurii primatului poeziei. GALACTION, A. 323, cf. SCRIBAN, D. Materialismul filozofic pornește de la primatul materiei. CONTEMP. 1949, nr. 120, 3/4. În operă, posibilitățile regiei stnt restrinse întrucliva de primatul vocal. ib. 13/5. El pretinde net primatul poemului, iar melodieii îi asignează rolul secundar de simplu divertisment. s. iulie 1960, 81. Primatul apei, revendicat în rețetate rânduri, impune cu necesitate ... „drepturile criticii complete”. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 137, 3/3.

— Pl.: (rar) primaturii.

— Din fr. primat, germ. Primat.

PRIMĂTE s. m. v. primat¹.

PRIMĂȚIE s. 1. (Învechit) Funcția, demnitatea, calitatea de primat¹; (Învechit, rar) primăție. Pre tine încă te punem primat în împărăția bulgarilor ... și bisericii Trinovului, prin privilegionul acestu, li dăm putere de primație. ȘINCAI, HR. I, 240/29. Tu și următorii tăi ... să întreceti cu vîlfa primației pre cicalaiși mitropolii ai Bulgariei. id. ib. 240/30, cf. I. GOLESCU, C.

— Din lat. primatia, fr. primatie.

PRIMĂ¹ s. f. 1. Recompensă (în bani sau obiecte) oferită cuiva de stat sau de o societate particulară ca încurajare, pentru executarea la timp a unor sarcini, a unor angajamente, pentru efectuarea unor munci în agricultură etc. V. premiu. S-a pornit la Madrid, de la ambasada englezesească, o depesă cu primă, adică s-a făgăduit o răsplătire curierului de va ajunge acolo la casa lui. CR (1833), 21¹/15. Pentru o primă de 8 dracme de cap. 100: primă de a respunde preful dețarcat de stăpin pentru școlul fugit. ROM. LIT. 82²/23, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. I-a dat prim un plug, o grupă la producă țărănească, că i-a avut bun și frumos. ARH. OLT. XXI, 273. ◇ Ex pr. (Franuzism) A face primă = a se bucura de considerație deosebită, a primi, a valora. Era

sănătos, afacerile ti mergeau strună și cuvntul său făcea primă. BRĂDESCU, O. A. I, 280. ♦ (Și în sintagma *primă de asigurare*) Sumă pe care asiguratul o plătește, eşalonat sau dintr-o dată, asiguratorului pentru riscul pe care acesta și-l asumă de a-i plăti despăgubiri în cazul unei pierderi suferite: (învechit) premiu (3). Cf. I. PANTU, PR. 5, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Dobînda trebuie sporită cu o primă de asigurare*. TITULESCU, D. 363. *Prime sau rata de asigurare este suma pe care o achită asiguratorul pentru osumarea riscului*. PR. DREPT, 395, cf. DER, M. D. ENC., DEX. ♦ *Primă de export* = sumă de bani sau scutire de taxe, de impozite acordată cuiva pentru exportarea anumitor mărfuri, în scop stimulat. *Acordarea primei de export este larg practică de guvernele și uniunile monopoliste din unele țări capitaliste*. DER, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ *Retribuție suplimentară acordată de stat, periodic, unor angajați pentru contribuția adusă la creșterea calitativă și cantitativă a producției. Solarioții întreprinderilor și instituțiilor de stat pot beneficia de prima de producție în condițiunile prevăzute mai jos*. LEG. EC. PL. 283. *Eu nu mă înghesui nici la prime, nici la tertiemc*. VINEA, L. I, 45, cf. 401. *Mi se pare c-oi luat primă pe ultimul trimestru*. 1 martie 1965, 52, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Adesea urmat de determinări care precizează sensul) Spor adăugat la retribuție persoanelor care prestează munci primejdioase, în condiții cu un anumit grad de pericolitate etc. *Maiștrilor principali li se va acorda media ponderată a primei de pericol a atelierelor din subordinea lor*. LEG. EC. PL. 287.

2. (Învechit, rar) Preț de cost al unei mărfi. Cf. I. GOLESCU, C.

- Pl.: *prime*. — Și: (regional) *prim* subst.
- Din fr. *prime*.

PRIMĂ³ s. f. (În loc. adj. și adv.: învechit, rar) De(-a) prima sau din primă = (care este) de la început, dintii. *Cartea de prima lui Moisi*. PALIA (1581), ap. GEN I, 33/34. *Ruben, născutul meu de-a prima, tu țărta mea și pulearca mea*. ib., ap. id. ib. 35/22. *Den hrana și poezia la să dei pîrgu den primă*. ib., ap. C. CR. 72/2. *Ceplește fie două table de piatră, aseamîna cără ceale den primă*. ib., ap. id. ib. 79/22. (Regional) În primă = (care a fost) făcut înainte de vreme; prematur. *J' lucru pre-n primă*. CONV. LIT. XX, 1 015. Din (sau în) primă = a) (regional) (care este, s-a făcut etc.) de timpuriu, devreme. *Pere ce se coc în primă*. ib. [Am semănat porumbul] *prea din primă*. ALR SN V h 1346/95; b) (învechit) (care este) înainte de toate, mai latii. *Toste drept den primă să ne curățescă cu această usteneală și sete*. CORESI, ap. DHLR II, 261.

— Din lat. *primus*.

PRIMĂ⁴ s. f. v. *prim*¹.

PRIMĂRĂȘ s. m. (Prin sudul Mold.) Diminutiv al lui primar² (III I). Cf. SEZ. VIII, 28. *Cărărușă la pîrlaz*. *Bătută de-un primăraș*. ib.

- Pl.: *primărași*.
- Primar² + suf. -aș.

PRIMĂREĂȘ s. f. Soția primarului² (III I); femeie care îndeplinește funcția de primar² (III I); primăriță. *Primăreasa ca primăreasa, da maica preoteasa e a bunăta! de înnoasă*. DELAVRANCEA, s. 49, cf. DDNF, TDRG. *Spune-i și primăreșii că primaru sînc cu moșneagu*. GÎRLEANU, N. 32, cf. CADE. *Doamna primăreasă simțînd că ajunsese pe un teren luncos a pus punct convorbirii în mod distins*. VLASIU, D. 59. *Tatăț zăulica ba la primăreasă, ba la preoteasă*. SADOVEANU, O. X, 607, cf. SCRIBAN, D., DEX, PAMFILE, C. 50.

- Pl.: *primăreșe*.
- Primar² + suf. -easă.

PRIMĂREȘC, -EĂȘCĂ adj. (Rar) Care aparține primarului² (III I), privitor la primar², de primar². *Primarul, nea Tudorahe, stă la masa primărească*. VISSARION, FL. 169.

- Pl.: *primărești*.
- Primar² + suf. -esc.

PRIMĂRÍ vb. IV. În tranz. (Prin nord-estul Ol.) A exercita funcția de primar² (III I). CIAUȘANU, GL. *Am primărit destul!* id. ib. ♦ Tranz. fact. (Rar) A face, a investi, a numi primar² (III I) (pe cineva). *De aceea-î primar, ca să fie așa cum li Mălin*. *Altfel, l-ar lăsa boierii în bordei, nu și l-ar primări, ca să aibă ce-l ține lângă masa lor pentru porunci*. GALAN, Z. B. 74.

- Prez. ind.: *primăresc*.
- V. primar².

PRIMĂRIE s. f. 1. Organ local al puterii de stat în comune, orașe și municipii, în care își exercită funcția primarului² (III I); p. ext. clădire în care își are sediul această instituție; funcționarii instituției. *Sub ce ocupațiune străină, -n primărie ste face împrumuturi și chiar în loterie?* BOLINTINEANU, O. 175. *Leibo a mers la primărie, upoi la subprefectură, să denunțe pe amenințător*. CARAGIALE, O. 1, 56. *Zidireo cea marc, cure se vede mai în vale, este primăria*. SLAVICI, N. I, 30. *Măcar de ș-ar clădi cuiubul în clopaniță ori sub streșina primăriei, tot a să cînte*. DELAVRANCEA, s. 41, cf. DDNF. *La primărie ti adunure mare de săteni și ascultă ce le spune inspectorul comunal*. SP. POPESCU, M. G. 21, cf. BĂNCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Voiau să intre în primărie, că cîc primăria e a lor acu*. — *Îa uit'te, leică! Am ajuns să fie primărie niște păcătoși ca aia!* PETICĂ, O. 230. *Bătuse de mult nouă ceasuri la ceasornicul de la primărie*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 325. *Intră un pîrgar de la primărie*. AGÎRBIȚIANU, A. 214. *Eu îți spui să lui nucul*. — *Îa taci!* — *Atunci l-om lăia nai, primărie, și-om face cunoscut celor mari*. GÎRLEANU, N. 38, cf. 12. *Fiorica ti dădu o hrtie de la primărie*. BĂJON, S. 36, cf. 65. *Are de dus niște parunci la primăria din Șar*. HOGAȘ, DN. I, 130. *Cînd ti venea partidul tu pulete era și domnu Guță numit la primărie*. BASSARABESCU, V. 51. *Un grup de țărani aștepta la primărie sosirea armatei*. BERBEANU, R. II, 242, cf. I, 198. *Ori mă duci la primărie, ori te duce mă-ta la cîmîtir*. GALACTION, O. A. I, 98. *A doua zi, numai ce mă pame-nese cu ordin de la primărie*. BRĂDESCU, O. A. II, 198. *Pe unde n-am umblat? Cui n-am cerut? La primărie, la comitetul școlar*. SEBASTIAN, T. 306. *Din primărie în primărie, ... cu căruța, călare, am ajuns în munte*. VOICULESCU, P. I, 79. *A venit de la primărie anclctă și cercetare*. SADOVEANU, O. VIII, 186. *O more parte din elementele ce lucraseră în fosele primăriei au rămas în funcțiune*. ȘCÎNȚEA, 1952, nr. 2394. *Văd școala spoită cu lună ... Și-n deal primăria*. ARGHEZI, VERS. 356. *La primărie morții au fost scotociți de acte*. STANCU, B. A. I, 55, cf. III, 15. *Primăria, pretura, jandarmii, au hotărît mîna-n mîna să nu dea drumul batozelar*. V. ROM. mai 1954, 28. *Am numai lui putea să-i fie femeie fără felițărie primăriei și fără binecuvîntarea bisericii*. VINEA, L. II, 269, cf. 240. *Te-a căutat azi vîtășelul de la primărie*. H. LOVINESCU, T. 98. *Intrase la primărie cu ajutor de secretar*. PREDĂ, M. 154. *Ca o viltoare vie, Curgeau flămînzii, mulți, la primărie*. LABIȘ, P. 311, cf. VASILIU, C. 91. *De n-a serie cum se serie, L-oi țpa din primărie*. FOLC. TRANSILV. I, 111. ♦ (Regional) Școala primăriei = școala primară, v. p r i m a r ² (I 3). CIAUȘANU, V. 191. ♦ (Regional) Judecată, proces (în cadrul primăriei I). *De pâr și la primărie*. ZANNE, P. IV, 556. *Cîte mi-ai făcut tu mie, N-am o coală de hrtie Ș-un logofăt să le serie, Să te trag la primărie*. CIAUȘANU, V. 68.

2. (Regional) Primariat (I). *Isprăvile lui Finuleț din vremea primăriei lui, acum douăzeci și patru de ani*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 338. *Nu prea aveau*

vălenărenii gust de primărie în împrejurările lor mai rele ce se desfășurau. AGÎRBIȚEANU, A. 546, cf. SCRIBAN, D. În așteptarea unui post mai înalt se mulțumise cu primăria. STANCU, H. A. I, 48. ♦ P. exl. (Neobișnuit) Primar² (III 1). Suge primărie, sugă, că doar nu te-a îmbătrânit calea bisericii. DELAVRANCEA, S. 7.

— Pl.: primării. — Și: (regional) premărie s. f.
— Primar²+ suf. -ie.

PRIMĂRII adj. (Regional: în sintagma) Pere primării = specie de pere timpurii. Bătrânul venea cu elte o trăistă de cîrșe, de pere primării. SLAVICI, N. I, 172, cf. CADE, PAMFILE, C. 50.

— Primar¹+ suf. -iu.

PRIMĂRIȚĂ s. f. Soția primarului² (III 1); femeie care îndeplinește funcția de primar² (III 1); primăreasă. Cf. TDRG. Mi-au spus în șoaptă că primărița vrea să mă cunoască. VLASIU, D. 54, cf. 57. Prînorele era un român oocșez ... Primărița era o gospodină zîmbitoare. SADOVEANU, O. VI, 180, cf. X, 611. Să olegem primar dintre noi, Primărița cu cutrință și bondiță. MAT. FOLK. 1455, cf. 1416. La primar, cu primărițo, La vătov, cu vătăviță. GR. S. VI, 135.

— Pl.: primărițe.
— Primar²+ suf. -iță.

PRIMĂTĂR s. m. (Regional) Invitat la nuntă din partea mirelui (cînd acesta merge ca ginere în casa miresei) sau din partea miresei (cînd aceasta se stabilește ca noră în casa mirelui) (Șieu Măgheruș — Bistrița). Cf. MAT. DIALECT. I, 287.

— Pl.: primătari.
— Cf. prim².

PRIMĂTĂRIȚ, -ĂRIȚĂ adj. (Prin nord-estul Transilv.; despre oameni și animale) Hoimar, vagabond. Cf. BUGNARIU, S. 54/494. Primătărița se zice și despre animale. id. ib. Acestui-i ctine foarte primătariț. id. ib.
— Accentul necunoscut. — Pl.: primătariși, -ărițe.
— Etimologia necunoscută. Cf. primătari.

PRIMĂȚIE s. f. (Învechit, rar) Primație. Se iscă rivalitatea între papa și între episcopul Constantinopoliei pentru primăție. SĂULESCU, HR. I, 118/18.

— Primat¹+ suf. -ie.

PRIMĂVARĂ s. f. I. Anotimp care succede iernii, cuprinzînd (în emisfera noastră) intervalul dintre echinocșiul de la 21 martie și solstițiul de la 21 iunie. Vara și primăvara tu a o fecșii. PSALT. HUR. 61^v/11, cf. PSALT. 148. Iată amu șărilor că trecu iarna și primăvara înceape-se. CORESI, EV. 87. Muri Rahila la mine, în pînîntul Canonului, în accaia cale, și era timp de primăvară. PALIA (1581), 202/12. În luna primăvării ai ieșit afară din Egiptel. ib., ap. c. cr. 80^v/27. Trecu iarna și înflori primăvara. MONA, 386/39. Frigul și zăduvul, vara și primăvara, ziua și noaptea n-or mai părăst [pămîntul]. DOȘOFTEI, ap. GCR I, 266/28. Fiind vreme bună de primăvară ... s-ou îndemnat mărio-sa de au mersu cătră sotul năritii-sale. R. GREGEANU, CM II, 168, cf. 196. ANON. CAR. Primăvara să înceape friguroasă, apoi uscată și caldă. CALENDARI (1733), 42/2. Iarna va fi bună, primăvara și vara ploasi (cca 1750). GCR II, 59/4. Iară fiind primăvară, în loc de ierburii pune flori de soc. MINCĂRIILE, 81/13, cf. KLEIN, D. 406. Era locma în miez de primăvară. BUDAI-DELEANS, T. 173, cf. 93. După ce trecu iarna și începu primăvara, Esop ... s-uu dus în Egiptel (a. 1812). GCR II, 208/39, cf. DRU. Iacă primăvara lină Dorul nostru a plînit. ASACHI, S. I. I, 92, cf. 203. La primăvara vîltore se vor începe lucrările curățirii a arinșului. CR (1846), 37^v/18. În fiecare primăvară vede cineva reoindu-se ... ornamentele și mobilele. ib. (1848), 12^v/49. În primăvara vîltore va merge să bată Viena. BĂLCESCU, M. V. 88, cf. PANN, P. V. I, 6/2, POLIZU. Orice vîlturoare

încește primăvara. BOLLIAC, O. 76. Raza cea de primăvară Peste ctupari oscila. MUREȘANU, P. 6/3, cf. 22/3. Orett mai trăiește De uici o primăvară nu poate fi-nerzet. ALEXANDRESCU, O. I, 110. În regiunile noastre numim primăvară anotimpal coprins între ecuinoul lui martiu și solstičiuil lui iuniu. DRĂGHICEANU, C. 92. Primăvara era lăcrămioare În locul iernii viue zîmbind. ALEXANDRI, O. 126, cf. 173. GHAC, I, 305. Dar pe groapa lor cea sfîntă, Cum dă vînt de primăveri, Două păsărele ctînt. BOLINTINEANU, O. 59. Vegetațiunea zîmbitoare a primăverei pere ofilită zub arșifa stedei (nești. ODOBESCU, S. I, 194, cf. 318. La căldura soarelui de primăvară ... o moliciune plăcută caprinse nervii omului. CARAGIALE, O. I, 57. Cîte lucruri frumoase nu le spunca primăvara cu florile, vara cu poamele și păsărețul vesel. DELAVRANCEA, T. 154. E o zi de moină, pare-i primăvară. VLĂDUȚĂ, O. A. II, 91, cf. 76. De voiți o primăvară ca flori olbe de la rai, Dnpă datinile fării să cinstim pe Iulii Mai. BELDICEANU, P. 54. Trece iarna, vine primăvara frumoasă, caldă. DUNĂREANU, S. 117. Ce fericiți ne simșim ctînd ... mirosim uerul de primăvară! BIANU, D. S. Într-o zi din primăvara trecută s-a oprit să osculle o privighetoare. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 23, cf. 225. Sorbeco cu lăcomie aerul primăverii. AGIRBIȚEANU, A. 42, cf. 33. Numai venirea primăverei îi dezlipi unul de altul. GIRLEANU, S. 20. Era o zi de primăvară minunată. REBREANU, I. 262. Pe insulă era primăvară veșnică. BASSARABESCU, V. 142. Era în primăvaro anulai 1915. GALACTON, A. 71. Peste o lună dă primăvaru. C. PETRESCU, C. V. 149, cf. id. i. II, 175. Azi e-nătia zi de primăvară. D. BOTLEZ, P. O. 159, cf. 17. Amorșiți de răcoarea unei dimineți de primăvară, scoborum vertiginos ... panta de la Btrnova. BRĂESCU, O. A. II, 7, cf. 409. În cabinetul colonelului năvălise primăvara și era soare. SAHIA, S. 71, cf. 61, 88. Venea primăvara și puricii se prășeou. VLASIU, A. P. 339, cf. id. D. 167. Au văzut primăvaru în toiu ei. SADOVEANU, O. X, 283, cf. IX, 201. Voi ambla primăvara întregă prin Irguri. BLAGA, P. 24, cf. DEMETRIUS, A. 239. Nopțile astea de primăvară-s primejdioase. H. LOVINESCU, T. 95. Primăvara își tnalță, ca o rugăciune, mîrcasna. ISAC, O. 216. În primăvara asta cea dintii, Puserăm beznelor tutaror căpătii. DEȘLIU, C. 31. Ascultă-n ctimp cum sună primăvaro Fieșea clinchetelor ei lichide. LABIȘ, P. 309, cf. 63. Primăvara își făcea loc cu greu pe aceste pămînturi tnalte și umbroase. V. ROM. ianuarie 1965, 52. Primăvara cum sosește, Cătana la drum pornește. FOLC. TRANSILV. I, 117, cf. 169. Numai cu o floare nu se face primăvara. ZANNE, P. I, 167, cf. GALACTON, A. 387. Pînă nu vine primăvară nu se face vară (=fiecare lucru la vremea lui). Cf. PANN, P. V. II, 71/7, ZANNE, P. I, 64. ♦ Fig. Pe geamuri gerul zogrăvise o primăvară de flori ieratică. DEMETRESCU, O. 120. Sub serinele-i surtsuri, ierni se schimbă-n primăveri. COȘBUC, P. II, 138. Și-n ochiul vostru-i primăvară. GOGA, POEZII, 5. Isprăvile acestor copii fără stăpîn însemneoză primăvara destrăbălării și a crimei. GALACTON, A. 415. E-atita primăvară-n noi, tubite! CAZIMIR, I. U. 7. Te chem în veacal meu Spre-o primăvară nouă. CĂLINESCU, L. L. 109. Nu se poate că după iorna învîrăbirii între popoare să nu izbucnească primăvara prieteniei dintre ele. CONTEMP. 1953, nr. 357, 1/3. ♦ L. o. c. a. d. j. De primăvară (=a) (despre plante sau părți ale lor) care crește, care se dezvoltă în timpul primăverii (1); primăvaratic (2). Flori de primăvară. (Că determinanți, urmînd după nume de plante sau de animale, indică specii sau varietăți ale acestora) Grlu de primăvară. PAMFILE, A. R. 103. Secară de primăvară. ALR I 927/186. Gîndaci de primăvară. ib. 1898/160. Aglicii de primăvară. ib. 1955/359. Bureși de primăvară. ALR II 6404/53; b) (despre sămîntuța plantelor) care se seamănă în timpul primăverii (1); din care cresc plante primăvaratic (2). Sămîntuța de primăvară să seamene la vremea, și nu întrzie. CALENDARI (1733), 21/11; c) care se efectue-

cază, care are loc în timpul primăverii (1). Nu se grăbea însă eu aratul și semănatul de primăvară. RENDEANU, I. 269. Era un martie plaios și trebuia să încep arăturile de primăvară. CAMIL PETRESCU, O. I. 46. În timpul iernii se fac pregătirile pentru campania agricolă de primăvară. GI 1962, nr. 685, 3/1. Faci planuri pentru lușturirea nunciilor de primăvară. LĂNCRĂNȚAN, C. I. 6; d) care este potrivit, indicat pentru primăvară (1), care se poartă în acest anotimp. Negustorii își primeau vitrinele cu mărfuri meschine de primăvară. C. PETRESCU, A. 468. Ar fi vrut haine de primăvară. CĂLINESCU, E. O. I. 202. < L o c . a d v . În primăvară=a) în timpul primăverii (1); în fiecare primăvară. Iarna și timpuriu în primăvară [craița albinelor] ... mai puține aauo punc. TOMICI, C. A. 26/12. Frumusețile tinereii Zae înfloresc repede ca un arbor în primăvară. BOLINTINEANU, O. 327. Dragostea noastră ... A-nceput în primăvară. PAHASCHEVICU, C. T. 23; b) în cursul primăverii (1) trecute. Am făcut în primăvară o încrețitură îngrozitoare. CAMIL PETRESCU, T. I. 48. Pe urmă, în primăvară, apăruse din cine știe ce rădăcini. C. PETRESCU, I. II, 13. Cislina venise în primăvară să se statornicească aiei. DEMETRIUS, A. 123; c) în cursul primăverii (1) viitoare; la sosirea primăverii viitoare. Lăsa-o-o oastea turcească la Hotin ... pân-în primăvară. NECULCE, L. 45. Și-l lasă să stea până în primăvară etnd să prilesească vinurile (a. 1749). GCR II, 45/22. Din această piere cu seapal pușini jurnd să vie cu pulere și mai mare în primăvară. SADOVEANU, O. XII, 350. La primăvară=în cursul primăverii (1) viitoare; la sosirea primăverii viitoare. Iar pân' la primăvară Să fie gata să iasă afară. BUDAI-DELEANU, T. 173, cf. 301. Au amnat esecția planurilor lor pînă la primăvară. CN (1846), 222/1, cf. DDR. Veni-vor rîndunele din nou la primăvară. COȘBUC, P. II, 192. La primăvară Găsi-vor iar timpuri în sărbătoarea. DENSUSIANU, L. A. 48. Pînă la primăvară n-a să ne mai vedem. STANCU, N. A. III, 18. Ar fi mai bine să pleci la București pînă la primăvară. 1 februarie 1962, 30. Că de-o fi vreo pace-n fără Va veni la primăvară. JARNIK-BÎNSEANU, D. 135, cf. 266, 280, ALB SN VI h 1 835. Astă-primăvară=în cursul primăverii (1) trecute. Cînd a fost astă-primăvară la mine, mi-a lăsat niște cărți. NEGUZZI, S. I. 59. Astă-primăvară, era în martie, mă-nțorecam de la lucru. SEBASTIAN, T. 70, cf. 52. Spre (sau, învechit și regional, despre, de) primăvară=cînd se apropie primăvara (1), în ajun de primăvară. Și s-au și rîmțu gheața, că era de primăvară. NECULCE, L. 107. Fară la anul, de primăvară, viuit-au poroncă de la Poartă la Antohi Vadă. Id. ib. 182, cf. 200. L-au finit la casa lui, în bună sacaleală, pînă dăspre primăvară. R. POPESCU, CM I, 424. Nu te-am putut vedea dect spre primăvară. SADOVEANU, O. XII, 353. Spre primăvară, broscuțele trecute de umezeală străbăteau peluzele cu salturi mici. BARBU, P. 30. Foate verde de secară, Calca despre primăvară, ... A ieșit Pîntea afară. BALADE, II, 369. < E X P T . A bate (m) vînt de primăvară (peste ceva)=a risipi, a spulbera (ceva) fără urmă; a face să nu mai existe. A bălăt un vit de primăvară peste averea lui. ZANNE, P. I, 90. (Regional) Ploaie de primăvară, se spune despre ceva foarte folositor. Cf. id. ib. 61. < (Adverbial; în forma primăvara) În cursul, în perioada, de-a lungul primăverii (1); în fiecare primăvară; la începutul primăverii. Primăvara au început a face gătire mare iereii. ISF. T. R. 33. Primăvara i-au venit veaste să meargă la oaste în țara leșască. R. POPESCU, CM I, 438. Rîul de munte, primăvara, ... Să varsă și bujdește. BUDAI-DELEANU, T. 265. Primăvara vin coarii și-nflaresc zambilele. VLADUȚĂ, O. A. II, 230. Primăvara suflă fumuri de pe toate văile ea să se limpezescă văzduhul. SADOVEANU, O. XII, 249. Pătura imaculată a zăpezii, nemînjită de circulația mecanică, rămînea pînă primăvara pură. ARGHEZI, B. 101. A flarilor serafică povară N-o poartă pamul primăvara-n spate. CĂLINESCU, L. L. 157. Primejdia asta se arată însă numai toamna și

primăvara. v. ROM. septembrie 1954, 123. Un loc împădurit și mocirlos, primăvara și toamna, raiul brîndușelor. BENUIC, M. C. I, 72. El a venit îndărăt de la Moreni, primăvara. PREDA, I. 114. Erau acolo ... niște tușuri care, primăvara, înflorescu alb, spumos. T august 1964, 79. Primăvara-i noaptea mieă, Nu-i de mers la ibovnică. JARNIK-BÎNSEANU, D. 93, cf. 243. Din scîmțuri primăvara să nu dai nimăru. ȘEZ. I, 51, cf. VI, 24. Săracă inima me ... Ca iarba primăvara. DENSUSIANU, T. II, 191. Cîndă eucu primăvara, Bucură lumca și țara. FOLC. TRANSILV. II, 13, cf. 46.

2. Fig. (Mai ales în sintagma primăvara vieții) Vîrsta sau perioada tinereții cuiva. O! dulcea și droga primăvară A zlelor mele, cum apusă! BUDAI-DELEANU, T. 80. Se juea singuri pe o cîmpie în primăvara vieții lor. ALEXANDRESCU, O. I, 220. Tinerețele sint primăvara vieții. ZANNE, P. II, 773, cf. BĂRCIANU, I. Iarnă e aiei (arată pârul) și nîetodată primăvara nu va mai sosi. DELAVRANCEA, O. II, 17, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. Fetele nu ies: stau în odăi, pîzite și temute. În primăvara vieții lor. SADOVEANU, O. VI, 357. Primăvara vieții mele s-a seurtat. Id. ib. XII, 345.

3. Fig. (La pl.) Ani ai unei persoane tinere; p. e x t. vremuri, timpuri frumoase, fericite. Trăicu acum într-a lor cetăție pustie, purtînd dorul frumoaselor zile trecute și mîngîindu-se cu nădejdea primăverilor viitoare. ODOBESCU, S. I, 152. Mai trăi-voi primăveri să-mi văd turmele și cîinii? COȘBUC, P. II, 171. Ea numără 15 primăveri. CADE. O, cînd va fi un etule de alte primăveri! BĂCOVIA, O. 54. (Glumet) Tîșină ră mîndră am iau ... C-o trecut alaltăieri Dîze obzeși dze primăveri. DENSUSIANU, T. II, 190.

4. (Transilv.; la pl.) Arături sau semănături care se fac în perioada primăverii (1). Com. din CILNIC - SEBEȘ, ALR II 5 095/334, 5 195/235, 284, A I 20, 21, II 7, 12.

5. Art. Numele mai multor dansuri populare (hore și jocuri de briu); melodii după care se execută aceste dansuri. Cf. VADONE, D.

- Accentuat și: primăvară. - Pl.: primăveri și (regional) primăveri (com. din CILNIC - SEBEȘ, ALR I 171, ALR II 5 095/334, 5 195/284, A I 20, 21, II 12), primeveri (ALR I 171), primăvare (ib. 171/420). Gen.-dat.: primăverii și (astăzi rar) primăverei, (învechit) primăveriei, primăveriei (CORESI, EV. 309). - Și: (învechit și regional) primăveară, (regional) primăvară (ALR I 171/85), primovară, primvară (ALR SN VI h 1 835/130) s. f.

- Lat. primavera.

PRIMĂVĂRĂ vb. I. I. Refl. imp. pers. (Prin Transilv. și prin Maram.) A se desprimăvara. Cf. DMU, ALR SN III h 781/362.

2. In t r a n z. (Rar) A-și petrece primăvara (1) undeva. Cf. SCRIBAN, D.

- Prez. ind.: primăvárez.

- V. primăvară.

PRIMĂVĂRĂT s. n. (Regional) I. Scoatere a oilor și a vitelor la pășune în timpul primăverii (1); faptul de a le ține în acel loc. Cînd iernile erau cu totul aspre și lungi iar verile erau seceloase ..., ei își duceau turmele pe valea Secașului ... la „tomnat” ori „primăvărăt”. GR. S. V, 305. I-am dat ... 3 oi să le fie pînă la timpul primăvărătului. CAMILAR, N. I, 252, cf. DL, DM.

2. (Concretizat) Loc unde fată oile, la stîină (Șimon - Brașov). CHEST. V 46/82.

- V. primăvărta.

PRIMĂVĂRĂTEC, -Ă adj. v. primăvăratic.

PRIMĂVĂRĂTIC, -Ă adj., subst. I. Adj. Care ține de primăvară (1), privitor la primăvară, caracteristic primăverii, care se manifestă primăvara, care anunță primăvara, asemănător primăverii; (rar) primăvâros (1), primăvârel', (învechit, rar) primă-

văresc. Cf. LIH, GIHAC, I, 305. *Accastă zăpadă ... se topește acum sub adierca încropită a zefirului primăvăratic*. ODOBESCU, s. III, 41, cf. I, 234. *Venca cu cle și o adiere primăvăratică*. SLAVICI, o. II, 11, cf. DDHF, BĂRCIANU, *Nourii greoi, înădușitori, ... prind a fi risipiți de un vnt primăvăratic, întremător*. ADAM, II, 50, cf. ALEXI, W., *Într-un amurg primăvăratic ... Tu mi-ai trînis înția roză Din ochii mari*. GOGA, POEZII, 260, cf. IDUG, *În odaia plină de miroso de mîncări și băuturi, băteau fșii largi de lamină albă primăvăratică*. REBREANU, I, 242, cf. 209. *Saarele primăvăratică mă îndemna afară*. C. PETRESCU, s. 208, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, *Întră Maria deodată, ea adusă de un vnt primăvăratic*. SADOVEANU, o. V, 180. *Cu privire la răsîmpat primăvăratic al unei povestiri, ni se spune: „trecură două luni de zile și de flori”*. VIANU, A. P. 273. *Plină azi a fost doar alt de frumos, de primăvăratic*. T. POPOVICI, SE, 391, cf. id. s. 8. *Vremea ne plăcea pentru că traversam o iarnă plăcută, aproape primăvăratică*. BĂRUU, P. 36. *Stut de așteptat zile frumoase, călduroase, primăvăratică*. SCÎNTEIA, 1965, nr. 6.589. ♠ Fig. *S-ar zice că natura a întipărit aici o dulce și primăvăratică sărutare pe stîul munților iceratici*. HOGAȘ, DR. I, 15. ♣ Fig. *Tîneresc; fraged. Nu te smulge somnului și tihnei decât amintirea ei primăvăratică, și de șapte luni nu poți să mai stingi ... flacăra ochilor ei*. GALACTION, o. 180, cf. DL, DM.

2. Adj. Spec. (Despre culturi, vegetație, plante sau părți ale lor) Care crește, care se dezvoltă în timpul primăverii (1); (rar) primăvăros (2). *Porumbiștile primăvăratică erau o padonbă*. DELAVRANCEA, s. 54. *O empie prin pîien căreia mijștea stîul primăvăratic*. id. t. 56. [Crini] *fragezi și primăvăratică ... Mă sorbiră extatici*. MACEDOŃSKI, o. I, 181. *Așeză pe mnsă, tu-înto prezidentului, un buchet de flori primăvăratică*. AGĂRBIȚEANU, A. 510, cf. DS. *Trînit tu iară rup cu dinții ... Mugurii Unui vlăstar primăvăratic*. BLAGA, POEZII, 8.

3. Subst. (Regional) Taxă care se plătește pentru pășunatul și îngrijirea oilor în perioada primăverii (1) (Poenari — Tîrgu Jiu). Cf. GL. OLT.

— Pl.: *primăvăratică, -ce*. — Și: *primăvăratică, -ă* adj.

— *Primăvară* + suf. *-atic*.

PRIMĂVĂRĂTOARE s. f. (Prin vestul Mold.) Loc unde stau ciobanii cu oile la păscut în timpul primăverii (1). Cf. H X 5, 31, 45.

— Pl.: *primăvărătore*.

— *Primăvară* + suf. *-laarc*.

PRIMĂVĂRĂREL, -EĂ adj. (Rare) Primăvăratic (1). *Și de-acolo-n depărtare Pe un vnt primăvărătrel ... Duce-m-aș încă-nainte*. ALECSANDRI, P. II, 127.

— Pl.: *primăvărătrel, -cle*.

— *Primăvară* + suf. *-cl*.

PRIMĂVĂRĂREL², -EĂ adj. (Regional; în sintagma) *Văr primăveret sau vară primăvărata = văr (sau vară) primar(ă), v. primar¹ (leud — Vișeu de Sus)*. BÎRLEA, L. P. M. I, 29. *Merg trei veri primăverei, Îs tustrei păeurăci*. id. ib., cf. II, 494.

— Pl.: *primăvărătrel, -cle*. — Și: *primăveret, -că* adj.

— Cf. *primar¹, primăvară*.

PRIMĂVĂRĂRESC, -EĂSCĂ adj. (Învechit, rar) Primăvăratic (1). Cf. DRU.

— Pl.: *primăvărătresc*.

— *Primăvară* + suf. *-esc*.

PRIMĂVĂRĂRIȚĂ s. f. (Bot.; popular) Ghiocel (*Gaulanthus nivalis*). Cf. POLIZU, GIHAC, I, 305, DDHF, GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., IDUG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, BORZA, D. 73.

— Pl.: *primăvărătice*. — Și: (regional) *primăveritță* s. f. ALEXI, W., BORZA, D. 73.

— *Primăvară* + suf. *-itță*.

PRIMĂVĂRIȚĂ, -IE adj. (Învechit, rar; despre înuturi) Cu climă asemănătoare primăverii (1). *Se trage dintr-o țară în veci primăvarie, Unde nu-i ger, nici otături, ci numai dalei căldure*. CONV. IIT. IV, 71, cf. SEC VI, 77.

— Pl.: *primăvărătice*.

— *Primăvară* + suf. *-ie*.

PRIMĂVĂRĂRÓS, -OĂSĂ adj. (Astăzi rar) 1. Primăvăratic (1). *Într-o zi primăvăratoasă ... Se cabaar-o drăgăstaasă Mază*. HELIADE, o. I, 261, cf. POLIZU. *Zorile primăvăratoase Ce-nclntară anii mei Ah! nu stă așa frumoase Ca și șchișaura ei*. F (1872), 14. *Neprofittnd de timpul primăvăratos care mă atrage în grădină, am fast obligat să steu liniștit în casă*. ALECSANDRI, s. 86, cf. DDHF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM. ♠ Fig. *Cîton timp mai apoi, peana-i [poetului] împinsă și mai răpede de o veselă suflare primăvăratoasă, ne mîngiea din*. ODOBESCU, s. II, 519. *N-au fost noi toți legănași din pruncie cu ocele strafe primăvăratoase, în care ni s-o spus cum omul poate să guste ... toate bunătățile vieții tenite?* id. ib. III, 152.

2. Primăvăratic (2). *Tu ai fost cu floarea nea primăvăratoasă*. HELIADE, o. I, 155. *Undele cu vasele Se-nclinunou voionse, Co valurile timpului Cu flori primăvăratoase*. BOLINTINEANU, o. 121.

— Pl.: *primăvărătoreși, -oase*.

— *Primăvară* + suf. *-os*.

PRIMĂVĂRĂRĂȚĂ s. f. (Bot.; regional) Ghiocel (*Gaulanthus nivalis*). *Ghiocelul ... este eunoscut sub diferite name: coconel, primăvărătătă, clopofel*. ȘEZ. XV, 36, cf. BORZA, D. 73, SEC V, 200.

— Pl.: *primăvărătufe*.

— *Primăvară* + suf. *-uță*.

PRIMĂVĂREĂRĂ s. f. v. *primăvară*.

PRIMĂVEREL, -EĂ adj. v. *primăvărăt*.

PRIMĂVERIȚĂ s. f. v. *primăvărătice*.

PRIMB s. m. v. *prim¹*.

PRIMBĂ s. f. v. *plimbă*.

PRIMBLĂ vb. I v. *plimba*.

PRIMBLĂRE s. f. v. *plimbare*.

PRIMBLĂ s. f. v. *plimbă*.

PRIMBLĂREȚ, -EĂȚĂ adj. v. *plimbăreț*.

PRIMBLĂTÓR, -OĂRE s. m. și f. v. *plimbător*.

PRIMBLĂTÓRĂ s. f. (Regional) Bandă, bordură, șnur etc., de obicei dintr-o țesătură frumos lucrată sau din broderie, cu care se ornamentază unele veșminte pe margina; (regional) *prim¹ (1)*. V. *premuitoră*. (Iășinari — Cîsnădie). PĂCALĂ, M. B. 514. *Șinorul sau primblătura care se întinde ... de jur împrejurul jococului se faec din mătase neagră și roșie*. id. ib.

— Pl.: *primblătore*.

— *Primblă* + suf. *-tóră*.

PRIMBLĂ¹ s. u. v. *plimbă*.

PRIMBLĂ² s. n. v. *prim¹*.

PRIMBLĂȚĂ s. f. (Regional) Prețea (1) (Berivoi — Mîri — Făgăraș). Cf. CHEST. VI 112/2.

— Pl.: *primblătufe*.

— *Primblă* + suf. *-uță*.

PRIMBURĂ s. f. v. primă.

PRIMEALĂ s. f. I. (Învechit, rar) Primire (II I). *Pre cei supuși cu daruri îndestulate întâldeașca îmbogățești ... pre străini cu primeala, pre săraci cu mila* (a. 1715). BV I, 496.

2. (Învechit, rar) Prinos (I); ofrandă. *Ciștigul lor era pirga și primealele din toate bucatele ce aducea norodul la besearică.* ANTIM, o. 262.

3. (Regional) Acces de furie, de nebunie sau care însoțește unele boli manifestate prin convulsii. *Lucii-i florile, Lucii-i răcorile, Și primeala, Și hirtuiala.* MAT. FOLK, 1569. *Ce primeală ai? Ce te-a găsit? CIAUȘANU, V. 191. Are primeli, paie-ar avea „boala copiilor”.* ARH. OLT, XXI, 273.

— Pl.: primeli și primele.

— Primii + suf. -eală.

PRIMÉI s. n. v. primcz.

PRIMÉJD s. n. v. primez.

PRIMEJDE s. f. v. primejdie.

PRIMEJDIE s. f. I. Întâmplare, situație, ființă etc. care amenință securitatea sau existența cuiva sau a ceva; pericol, nevoie (4). (latinism rar) pernicie, (învechit, rar) primejdială. *Mai ales de primejdia den casă faarte cu anevale a să feri ficeârui.* M. COSTIN, ap. GCR I, 200/26, cf. 203/22. *Și chiomeră câtru Domnul cindu lă supăra și de realele (nev-oile c. primejdile d) lor izbăni ei.* PSALT, 228, cf. 264. *Multe primejde răbdind pentru dreapta credință.* DOSOZTEI, v. s. octombrie 96/9, cf. 43/24. *De căldură) și de seate fu în mare primejdie (a. 1692).* GCR I, 209/16. *În partea a patra să va arată ... și de primejdia nenorocită a petrecătorilor în lumea aceasta.* N. COSTIN, ap. GCR II, 10/21. *Văzindu-se unul cu altul, multă jale au avut de primejdile ce-i impresurase.* R. POPESCU, CM I, 286, cf. 471, ANON. CAR. *Să judece orice omu ... ce primejdii grele are!* (a. 1777). GCR II, 112/18. *Oamenii la care primejdie nu rădică nici îndrăzneala, nici dreapta socoteală, însuși noartea să sfiește de dînșii* (a. 1794). id. ib. 152/49. *Nepricteput, nu cunose primejdia intru cărea mă aflu.* MOLNAR, RET. 117/25. *Rugum dar pă măria-sa faarte Ca să ne deic pă drum vo pază ... Ca la primejdie să ne ajute.* BUDAI-DELEANU, T. 100, cf. CLEMENS, DRU, LB. *Lăcomia au invitat pe oameni supt feluri de primejdii.* AR (1830), 3². *Viteazul daau nesacotă a primejdie așa de învederată.* BĂLCESCU, M. V. 73, cf. CIHAC, II, 292. *Ceasul primejdiei se aprapie.* ALEXSANDRI, T. I, 90. *Junii, aștind primejdia în care se afla guvernul, începură să se imprăstie.* BOLINTINEANU, o. 249. *Fricoși la primejdie, lăudăroși ... așfel ni-i arată vechea literatură.* ODOBESCU, s. I, 38, cf. 157. *Amenințându-i s-a făcut nevăzut ... Înțelegi ce primejdie!* CARAGIALE, o. II, 10. *Vecea greutățile și primejdile prin care a trecut.* SLAVICI, N. I, 341. *Așa sta, în limpezimea timpilor, fărî păs de primejdie, coliba haiducului.* DELAVRANCEA, s. 165, cf. 32. *P-aieoa, pe aproape, un om e în primejdie.* MACLEDONSKI, o. II, 68. *Simte primejdia și nu știe cum s-o înlătore.* VLAHUȚĂ, o. A. II, 30, cf. 118. *DDRE. Maionezele de raci mă ispiteau, mă atrăgeau ca niște primejdii.* DEMETRESCU, o. 127, cf. ALUNI, w. *Pune mira de sprijin ... la orice primejdii.* PAMFILE, s. T. 154. *Erau de străbătut lacuri pline de primejdii.* GIRLEANU, N. 248. *Caznă mure am avut și primejdie grozavă am înfruntat.* LUNGIANU, c. 53. *Pentru cine mă cunoaște de aproape însă, nu e primejdie.* BASSARABESCU, v. 128. *Asta înscamnă că și Amara e în primejdie, și deci Nadina.* REDREANU, R. II, 75. *Stul încredințat că nu e nici a primejdie.* GALACTION, o. A. I, 47. *Părlind că uită primejdia, se opri jos lângă o gheală mare.* TOPIRCEANU, o. A. II, 43. *A înțeles că-l pîndește o mare primejdie.* C. PETRESCU, I, 1, 22. *Înaintau tăcuși, cu picioarele grele,*

prăștiți de primejdii nenumărate la care se glîdeau. BRĂESCU, o. A. I, 319, cf. 277. *În cei dai intruși simte o primejdie comună.* SEBASTIAN, T. 118. *Nu mai buhăul rămăsese drept și căuta neînștit în josul văii, pîndind primejdia.* VOICULESCU, P. II, 327. *Taluși îl aștepta a primejdie în ceasul vîltar.* SADOVEANU, o. X, 266, cf. VIII, 167, 261. *Primejdia pîndește de prețutindeni și în permanență încet oamenii nu mai sint siguri că vor apuca ziua de mîine.* OȚETEȘ, T. V. 322. *Primejdia te cere și-a cauși orișiarde, Glicești că te pîndește și bănuî că se-ascunde.* ARGHEZI, VERS. 381, cf. 185. *Ce primejdie mai pot reprezenta eu, om bătrîn, față de tinerețu dumitale?* CĂLINESCU, E. O. I, 175, cf. 123. *Nu mai era primejdie să fie împușcat în pădure.* CAMIL PETRESCU, o. I, 80. *Înfrunta primejdii pentru partid.* STANCU, R. A. III, 195. *Simți că îi e amlă de ca, că ar fi vrut s-o apere de orice primejdie.* V. ROM. septembrie 1955, 63. *Stătea acolo, imobil, ca a amenințare, ca o primejdie.* DEMETRIUS, A. 330, cf. 348. *Primejdia te ține treaz.* H. LOVINESCU, T. 9. *Sinștea că primejdia care îl amenința, aceea de a-și pierde pentru totdeauna liniștea ... era cu mult mai mare.* PREDĂ, M. 482. *Primejdia răz-baiului va fi îndepărtată din viața ameninții.* T decembrie 1962, 50. *Uite ce primejdie are s-o împlănt acolo!* ALR II 3 542/111. *Fugea ca pasărea Cînd vede primejdia.* BALADE, III, 253. *Puza bună trece primejdia ră.* NECULCE, L. 134, cf. STANCU, R. A. III, 9. *Pre uur facul, țară pe prieten primejdia ispitește.* ZANNE, P. I, 116. *Pe cel în primejdii nicicum să-l treci cu vederea.* id. ib. VIII, 496. *Ca apa lină nici o primejdie mai rec.* id. ib. I, 100. (Prin lărgirea sensului) *Expresia literară este pludită așfel de două primejdii, decurgînd din natura însăși u lumbajului.* VIANU, A. P. 19. < l. o. c. a d j. **De (mare) primejdie = a)** (extrem de) primejdios. *Nu mergeți astăzi că-i zi de mare primejdie.* PAMFILE, s. T. 47. *Era acolo un vechi loc de primejdie pe care-l cunoșteau bine plutașii.* SADOVEANU, o. VII, 405, cf. IX, 200. *Îl așteptau alte (îndatoriri) mai gingașe și mai de primejdie.* C. PETRESCU, A. R. 6; **b)** care vestește un (mare) pericol. *Cartînd se curi bătînd la biserică clapotul de primejdie, rar, nu mai într-a dungă.* SADOVEANU, o. V, 645. < l. o. c. a d j. și a d v. (Popular) **Cu primejdie =** (în mod) primejdios; (în credințele populare) de rău augur. *Ei ziseră că ar fi cu primejdie d-a înainta.* BĂLCESCU, M. V. 148. *Trei lucruri cu primejdie: nuță blindă, apă lină, cărbune patolii.* CONV. LIT. XLIV, 662. *De împrumuți eiurul sau sîta sara în sal, s-o acoperi cu pestleca sau altă ceva cî-i iarăși cu primejdie.* ȘEZ. I, 276. *Zi cu primejdie.* ALR II 3 542/705. < l. o. c. a d v. (Glume) **De primejdie =** extraordinar, grozav. *Iată surpriza costumului de marinar ... Sint tați de părere că-i șade de primejdie.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 238.

< Expr. **A-și pune viața (ori capul) în primejdie** sau (învechit) **a se pune (ori a se băga, a cădea) la (sau în) primejdie** ori **în primejdii.** **În primejdia vieții** = a se expune pericolului; a-și risca viața. Cf. HERODOT (1645), 484. *Nece un spar nu avea, că cădea în primejdii* (a. 1650-1670). GCR I, 235/12. *M-am temut a mai răspunde, să nu cumpa cad în vra primejdie a vieții.* NECULCE, L. 218. *Drept ce să ne puem fărî treabă la primejdie?* BUDAI-DELEANU, T. 230. *Nu-ți pune capul în primejdie.* CREANGĂ, o. 42. *Un sandar ... salvează o sondă de la erupție, punîndu-și viața în primejdie.* V. ROM. ianuarie 1954, 172. (Cu schimbarea construcției) *Însăși capetele și a unii și a alții părți în primejdia vieții s-au pus.* C. CANTACUZINO, CM I, 77. *Ne silești să punem în primejdie așa de cu obrăznicie a noastră viață* (a. 1794). GCR II, 152/9. *Un comunist trebuie să-și pună în primejdie și viața.* STANCU, R. A. III, 244. **A-i fi capul în primejdie** = a se afla în mare pericol, a fi pe punctul de a-și pierde viața. *Trebuie s-ascult că mi-i capul în primejdie.* CREANGĂ, o. 92. (Învechit și regional) **A da de (sau a veni la) primejdie** cu cineva = a avea un necaz, o supărare cu cineva, a da de bucluc. Cum

ori face să să poată mintii de Cantimirești, ea să nu vie la vreo primejdie cu Constantin Ducea Vodă. NICULCE, I. 150, cf. UDRESCU, GL. A da (pe cineva) de primejdie sau primejdiei ori a băga (sau a pune pe cineva) în (ori în) primejdie sau (învechit și regional) a-i face (cuiva) primejdie = a pricinii (cuiva) un mare rău, a băga (pe cineva) într-o mare încercătură, într-un mare necaz. *Temelia ... s-au surpat și s-au stricat, nimunii primejdie făcând.* R. GURCEANU, CM II, 122. Nu mai culez ea să le mai aprese să-și fac primeajdie. VARLAAM-IOANAF, 100^v 12. Tinerimea la perire bagă. Iar la primejdie țara întreagă. BUDAI-DELEANU, T. 300. Pusese în primejdie armii și răspunderea sa. BĂLCESCU, M. V. 208. De ce să-l scoți acum la lumină și să-l dai primejdiei? STANCU, R. A. IV, 108. Mai dăgrăbă i-ar face oarecare primejdie decât să-l ajutore. ALB I 311/295. Mă, diavole, mă dai de primejdie! UDRESCU, GL. ♠ Posibilitatea de a suferi un necaz, o pagubă, de a-și pierde viața în cazul când ar proceda într-un anumit fel; risc. *De avea îndemn, mijlaace ea virtutea să tuvețe. Cu primejdia vieței, patriei sale ero seut.* ASACHI, S. L. I, 65. El hotărâșle atunei a se jertfi ca altădată și a cumpăra biruința cu primejdia vieții sale. BĂLCESCU, M. V. 121. El poate acun să se lepede fără primejdie de un drept pe care l-a avut. ODOBESCU, S. II, 27. Dar talentul lui se străduiește, fie chiar cu primejdie, către ceva mai meritor. GALACTION, A. 155. Marii vinători, abotrici de primejdii fără folos, urcători să prigonească fiarele pînă-n rărușneții naușilor, pieriseră. VOICULESCU, P. II, 316. Mă tulbură lipsa de pasiune, absența ... curajului și a primejdii din actele elitei tale presupuse. ARGHEZI, B. 20.

2. (Prin nord-vestul Munt.; urmat de determinări introduse prin prep. „de”) Cantitate sau număr, proporție, dimensiune etc. (foarte) mare. *Primejdie de porumb ca estîmp n-o moi fost!* UDRESCU, GL. *Primejdie mare de lume la țig.* id. ib. *Așa primejdie de om nici n-am mai văzut.* id. ib.

— Pl.: *primejdii*. — Și: (învechit și regional) *primejde* (pl. *primejdi* și *primejde*), (învechit) *premejde* (DOSOFTEI, V. S. octombrie 43^r/24) s. f.

— Din v. sl. *прѣмѣждѣ*.

PRIMEJDII vb. IV. Tranz. (Învechit și regional) A primejdii. Cf. TRDG, SCRIBAN, D. *Pe iel l-au lăsat tain la un hier eit o sută de kilo greutate; mai nainte io trebuia să lieg așa eu hurduzău ea să lucreze iel, ea să nu-l primejdiască.* T. DINU, T. O. 31. ♠ În tranz. O parte mare de acea monarhie supt jugul turcului supușă este și cealaltă parte tinea așa a ajunge primejdiasțe. C. CANTACUZINO, LET², I, 115.

— Prez. ind.: *primejdiesc*.

— V.: *primejdie*.

PRIMEJDITÖR, -OĂRE adj. (Învechit, rar) Primejdios. *Fără nici o primejditoare pricină ... celășile vorbarilor și supușilor lor să le lasă.* CANTEMIR, III, 229.

— Pl.: *primejditori*, -oare.

— Primejdii suf. -tor.

PRIMEJDIOS, -OASĂ adj. Care constituie, prezintă sau poate prezenta o primejdie (1) pentru cineva sau ceva, care expune pe cineva sau ceva unei primejdii (v. *riscant*, *riscat*), care poate pricinui mult rău, pericol, (franțuzism rar) periclitant, (învechit) piericios (1), pricuros, primejditor, primejdicios, (învechit, rar) primejditor, (regional) poznaș (2). Nu iaste boală mai primejdioasă decât lipsa mișii. ANTIM, ap. GCR II, 6/32. Ce rom face ... ea într-o acea primejdioasă luplă să nu rămănem de aeeșli cumplifi vrejmași biruiți? MAIOR, P. 17. Gînd vradnie inimii lui viteze. Dar primejdios. BUDAI-DELEANU, T. 244. cf. 300, 368. CLIMENS, DRU, LB. Nobilității sării ... ojunse prin aecasta a căpăti prerogative mari și a fi

foarte primejdiosi domnitorilor. IST. M. 51/2. Să se ferească de o persoană așa de tinea și primejdioasă. BĂRAC, T. 16/21. Să se lepede de alianța cu țureii alt de rusinoasă precă e și primejdioasă. BĂLCESCU, M. V. 12. *Boierule, dumecata ești un om primejdios!* PR. DRAM. 233, cf. POLIZA. *De o necinătate așa primejdioasă, Găini, cocosi și giște inți se îngroziră.* ALEXANDRESCU, O. I, 238. *Grozav om și primejdios! ... Trebuie nuuaidcel să mă dezbor de el.* ALEXANDRU, T. I, 448. *Mă pregăteam a-mi apăra zilele împotriva fiarelor primejdioase.* id. O. V. 257. *Era apropiat de Dunăre și de prinjdișii mărginași.* ODOBESCU, S. I, 126, cf. 123. *Se vede că este solomanit ... de-i așa de primejdios.* CULANGĂ, O. 95. *Ce primejdioasă ispită pentru un talent mai tînăr.* VLADUȚĂ, O. A. II, 217, cf. DDRE, BĂRCIANU. *Ar fi un seun bun dacă literatura aceea n-ar fi primejdioasă.* D. ZAMFIRESCU, V. T. 63, cf. TRDG. *Aecasta era elitatea cea mai primejdioasă a anai tînăr.* AGIRICEANU, A. 55. *Să fii eu ochii în potru, că tînărul e primejdios.* REBREANU, I. 418. *Vo treubi să săvârșească unu din actele cele mai primejdioase din viață.* BASSARABESCU, V. 37, cf. CADE. *E un individ primejdios.* C. PETRESCU, I. I, 243, cf. 274. *A căzut pe nuna ... anui seducător primejdios.* SEBASTIAN, T. 360. *Era să mă luec la ael vestit Ciopogal, pe lingă care era un pirtu eu total primejdios.* VLASIU, A. P. 47. *O ascenea onvalescență primejdioasă nu trebuia întreruptă.* SADOVEANU, O. IX, 161, cf. XI, 95, 140. *Ne aflam într-o slrimtoare foarte primejdioasă.* BART, S. M. 51. *Cocoana Aylae și Stănică, iată o tovrășie primejdioasă.* CĂLINESCU, E. O. I, 129, cf. id. c. o. 39. *Și-a ales drumuri primejdioase.* BOGZA, C. O. 11. *Există și o politică extremistă, primejdioasă.* II. LOVIUNSCU, T. 9, cf. 95, LABIȘ, V. 156. *Spune mineiuna eu o usurintă care-l face și mai primejdios.* T. decembrie 1961, 12, cf. ib. februarie 1961, 21. *Anu simțit, nu știu eum, un fel de grabă primejdioasă.* V. ROM. IANUARIE 1953, 61. (Prin atenuarea sensului) *M-au sfedelit însă, deodată, ochii ei verzi și primejdiosi.* GALACTION, O. A. I, 43. ♠ (Adverbial) *Felix găsi primejdios să ia atitudine într-un fel sau într-altul.* CĂLINESCU, E. O. I, 49. *Era primejdios să neargă repede pe un drum necunoscut.* CAMIL PETRESCU, O. II, 147. *Era primejdios de dot drumul la fona topită.* V. ROM. APRILIE 1953, 252. *E primejdios să lași singură o femeie ea tine.* T. februarie 1962, 31. ♠ (Adverbial; rar) În semn de primejdie (1), vestind o primejdie, a primejdie. *Primejdios, au prins eu graiul surd și frînt Marile elopote în elopot-nițe să bală.* LABIȘ, P. 374.

— Pronunțat: *-di-as*. — Pl.: *primejdiosi*, -oase.

— Primejdie + suf. -os.

PRIMEJDIOȘIE s. f. (Învechit, rar) Periculozitate. *Să facusă eu dreptul spaima și groaza lumii, mai malt însă prin frieștia și nedumerirea oamenilor, dect prin firea și primejdioșia boalei.* C. VIRSAV, II 19/5.

— Pronunțat: *-di-o*.

— Primejdios + suf. -ie.

PRIMEJDUI vb. IV. Tranz. A pune în pericol, a expune primejdiei (1), a amenința securitatea, integritatea sau existența (cuiva sau a ceva); (învechit) a periclita, (învechit și regional) a primejdi, (învechit) a pericola, a pericolarisi, (neobișnuit) a periclisa. [Lăcustele] au putat în estiva ani, el primejdia țara să moară de foame. R. POPESCU, CM I, 472. *Am fost primejdiiși d-a fi arestați și uceși de țărani reacționari.* BĂLCESCU, ap. GUICA, A. 408. *El nu-și primejdiește zilele pînă eund nu vede eluși de pufină nădjde de izbîndă.* ODOBESCU, S. I, 94, cf. DDRE. *Să nu dea buzna vasul din potrină Pe nesimțite și să ne primejdi.* MURNU, O. 208, cf. TRDG. *Prin nepăsarea lui crinunala li primejdiește slujba și cinste.* REBREANU, I. 287, cf. id. II, 147. SĂINEANU, D. U., CADE. *Piirile noastre nu nuu sînt primejdiate în grașle unde le așezău.* SADOVEANU, O.

XII, 358, cf. v. 676. E cu patință ca trecerea examenelor să-i fi fost primejdii de pretențiile vreunui profesor sever. CĂLINESCU, E. 101, cf. id. c. o. 39. Războiul, curso inarmărilor și aservirea țărilor primejdii realizarea drepturilor tineretului. ȘCINTEIA, 1953, nr. 2727. Să-și primejdiiască ceilalți viața și libertatea, să meargă alții la greu. DEMETRIUS, c. 45. Hotașii domniei sale nu primejdiiu pe nimeni. V. ROM. februarie 1956, 66. Au nu știu că copilul îi l-a lăsat singurel în casă și ea îi l-a primejdii? ȘIERA, p. 308, cf. T. DINU, T. o. 34. ♦ Refl. pas. Cînd stăpînul un-ngrijeste, Starea-i se primejdiieste. PANN, p. v. II, 51/3. Altfel, i se primejdiiu planurile. REDREANU, I. 118. Soarecii, cînd au pace cu pisica, îi primejdiiușe bucatele. ZANNE, p. I, 660. ♦ Refl. A se expune primejdii (I), a se afla în primejdii; p. ext. a risca; a se hazarda. Viind frate-mieu Șîrbau atunci la Ieși, s-au primejdiiuit de li-au înecat [actele] în Siret (sec. XVIII). IORGA, s. D. XI, 80. Și pușin au lipsit a mă primejdii de viață. ALTHOPICA, 257/A. Peste pașin oi să te primejdiiuști, și de vei scăpa de această primejdii, vei să fii vezir. VĂCĂRESCUL, IST. 277, cf. LB, POLIZU. Cunoșteam cutare stîncă, cutare potică unde se primejdiiușe iarna vrun călător. GANE, ap. CADE. Dacă nu mi-ar cere totdeauna să mă primejdiiușe așa! DEMETRIUS, c. 18. Poporul... s-a primejdiiuit în luptă. II. DAICOVICIU, D. 67. ♦ Intrans. O parte mare de ocea monarhie supț jugul turcului supusă iaste și cîialultă parte tînc așa a ajunge primejdiiuște. C. CANTACUZINO, CM I, 58. ♦ Trans. fact. Spec. (Prin nordul Munt.; în superstiții) A face să se îmbolnăvească de o anumită boală, a atrage (asupra cuiva) o boală. Se zice că rusaliile primejdiiu pe oameni, adecă le dă boala copiilor sau epilepsia. PAMFILE, s. v. 19.

- Prez. ind.: primejdiiușe și (regional) priméjdii.
- Primejdii + suf. -ui.

PRIMEJDUIALĂ s. f. (Învechit, rar) Primejdii (I). Cf. I. VĂCĂRESCUL, ap. ROSETTI-CAZACU, I. L. R. I, 448.

- Pronunțat: -du-ia-. - Pl.: primejdiieli.
- Primejdii + suf. -cală.

PRIMEJDUICIOS, -OĂȘĂ adj. (Învechit) Primejdios. Au făcut giudecată curgerii vieții omenești... și prin cte stînci și voluri primejdiiușe petrece în toată viața lui. CRITIL, ap. GCR II, 150/23. O, ticăloasă iubire de slavă!... care ne silești să punem în primejdii... a noastră viață, la un element așa de nestatornic și așa de primejdiiuos. ib., ap. id. ib. 152/11. Boalele acute, odecă năprasnice și primejdiiuoșe. VEISA, I, 60/7. Stare primejdiiuoșă pentru Rosia. ASACHI, I. 115/22.

- Pronunțat: -du-i-. - Pl.: primejdiiuoși, -oase.
- Și: primejdiiuoș, -oășă, premejdiiuoș, -oășă adj.
- Primejdii + suf. -icios.

PRIMEJDUINCIOS, -OĂȘĂ adj. v. primejdiielos.

PRIMEJDUIRE s. f. Acțiunea de a (s e) p r i m e j d u i; (rar) periclitare, (livresc) periclitare, (învechit) pericolare. Pentru primejdiiuirea vieții noastre și scutarea ei (a. 1729). CAT. MAN. I, 324, cf. POLIZU, DDRE. Delictul de primejdiiuire a vieții. COD. PEN. R. P. R. 522. Raportul... este împărțit în șase capitole: ... 1) Doi ani de lăptă pentru democrație. 2) Primejdiiuirea păcii. CONTEMP. 1948, nr. 108, 2/3. Urmărirea asta crîncenă a singuralui lucru bun pe care îl avusese ea vrodată, primejdiiuirea lui, i-l scose:e repede pe bărbat din gland. DEMETRIUS, A. 85.

- Pl.: primejdiiuri.
- V. primejdii.

PRIMEJDUIT, -Ă adj. Expus primejdii (I), aflat în primejdii. Cf. DDRE. Și a tnceput atunci pentru Jap

viața grelei și mult primejdiiuite libertăți! GALACTION, o. 308. ♦ (Substantivat) Dezbătuseră în piatră... o votră îngustă pe care să se poată căfara eei primejdiiui, la vreme de cumpănă. SADOVEANU, o. VII, 405.

- Pl.: primejdiiui, -te.
- V. primejdii.

PRIMEJDUITOR, -OARE adj. (Învechit) Primejdios. Izeoslav au întimpinat în acest uneli pe acel noi primejdiiitor al său dușman. ASACHI, I. 38/12. Un ceas de nengrijire e primejdiiitor! NEGRUZZI, s. II, 191.

- Pronunțat: -du-i-. - Pl.: primejdiiitori, -oare.
- Primejdii + suf. -tor.

PRIMENEALĂ s. f. I. (Astăzi rar) Primenire (I). Cf. p r i m e n i (I). Era să să pomenească la domnie lui Vasilie Vod[ă], pentru cometă... care s-au prilejit cu cîșiva ani înainte de această oșea de grea premenală ocesții domniei. M. COSTIN, ap. GCR I, 200/36, cf. id. o. 323. Prăvid înunitele ce să făcea la D[o]mn[u]l H[risto]s, cutremurul, premenala soarelui..., strigă tare. DOSOFTEI, v. s. octombrie 687/2, cf. 757/33. Cu vreme, cu vacuri, cu primenele, iau și dobîndesc și alte numere, iară acela ce ioste vechiu nume, stă neclîtit român. N. COSTIN, I. 141. Fiind aceste primenele, adecă mazilia hanului și a lui Ismail Pașa tînc și altele la Poartă..., socoteau că le face împăratul pentru voia cratului. AXINTE UUCABIUL, LET², II, 155, cf. CIHAC, I, 154. Cînd zorul primenelii sosește..., rugii și troscolul să tirăse către colibă ș-o acoper c-o velință răcoasă. DELAVRANCEA, s. 163, cf. DDRE, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. Une ochi de gospodar repede putea face socoteala unei primeneli care să puie în adevărata lumină construcția. SADOVEANU, o. VII, 690. ♦ P. ext. (Învechit, rar; concretizat) Aspect, înfățișare (care rezultă în urma unei transformări). Negreața naorilor s-au premenit în premenală de foc de-fi părea că va să aprinză lumea. DOSOFTEI, v. s. noiembrie 1107/11. ♦ P. ext. (Învechit, rar) Moarte (2) (considerată ca o etapă în dezvoltarea unei ființe). Fă dragoste și pace cu fratele că amdoi... ați rămas netocmiți cu de pripă premenala ta. DOSOFTEI, v. s. septembrie 127/35.

2. (Învechit și popular) Schimbare a hainelor sau a lenjeriei purtate (și murdare) cu haine sau lenjerie curată, spălată, curățată; (rar) primenire (2), primenit¹ (2). Cf. p r i m e n i (2). Premenala scuteților era ortnduită numai de patru ori în 24 de ceasuri. PISCUPESCU, o. 28/20. Îneocai, tncolo, umbînd Și luni întregi primeneală Și spălare nebă: tînd... Porunci nevestii sale A-l la și a-l premeni. PANN, p. v. I, 97/11, cf. POLIZU. Te rog să-mi doi bani de cheltiială, străie de primeneală. CNEANGĂ, o. 78, cf. BĂRCIANU. Unde vîdeam sârcaul îmi ascundeam baltagul, Și-i dum bani de cheltiială Și haine de primineală. ALECSANDRU, p. p. 89. Am străie de primineală. POP., ap. GCR II, 294, cf. ȘEZ. I, 4, CĂTANĂ, p. B. I, 88. Să-mi dea bani de cheltiială Și cămăși de primineală. ȘEZ. IX, 93. A doua zi de dimineață, după ce-și luară merinde, haine de primeneală..., plecară. MERA, L. B. 88, cf. ANT. LIT. POP. I, 63, ALR SN IV h 1156, BALADE, II, 288. ♦ (Sens curent; concretizat; mai ales la pl.) Haine, lenjerie curate, de schimb, de sărbătoare; (regional) premenitură, v. p r e m e n i t u r ă (2). V. albitură. Au venit cu carăta numai cu doi cai și sîră așternut, sîr' de premenele. R. POPESCU, em I, 500. I-am dat primenele mele de sărbătoare, le-aa azvîrlit cîl pe colo. MILLO, în PR. DRAM. 330. Ajung cu ajutorul sfîntului acasă... prăfuiși și cu primineala negrită ca de baci. JIPESCU, o. 160. Se vedeau... primenele de borangie. ODOBESCU, s. I, 134. Una-i anina flori în pâlărie, alta-i așca priminelile și merindele în desagă. VLAMUȚĂ, s. A. II, 256, cf. BĂRCIANU. Își seoase primenelele de sărbătoare și le puse pe colțul potului. SANDU-ALDEA, U. P. 220, cf. ALEXI, W. Începu o tnceca primenelile lui Honcu.

HOGAȘ, DN. I, 313, cf. II, 46. *In geamantanășul lui de mână, citeva cărși, citeva primeneli.* BASSARABESCU, v. 25. *Cu traista cu primeneli, e-o pline și e-o știucă friplă, porni.* STĂNOIU, c. I, 10. *I-a lăiat, i-a glilit și le-a dat primeneli.* VOICULESCU, p. II, 320. *Dorește o viață... fără trei, patru schimburi de primeneli pe zi.* ARGHEZI, s. VII, 175. *Venise eu de-ale mîncării și primeneli.* CAMIL PETRESCU, o. II, 27, cf. I, 355, v. ROM. august 1955, 75. *Intr-o legătură avea primeneli pentru el.* PAS, z. III, 42, cf. I, 44.

3. (Învechit, rar; în forma *premenală*) *Primenit*¹ (3). *Premenalile luni.* M. COSTIN, ap. GIDEI, 327.

- Pl.: *primeneli* și (învechit) *primenele*. - Și: (învechit și regional) *primineală*, *premenală*, (regional) *premenă* (CIAUȘANU, GL.) s. I.

- *Primeni* + suf. *-eală*. - *Premenea*: sg. refăcut după pl.

PRIMENI vb. IV. 1. Tranz. și refl. A înlocui sau a fi înlocuit (parțial ori total) cu altceva (nou), a (se) înprospăta, a (se) reînnoi; a face să ia sau a lua o formă, un aspect, un conținut etc. nou, a (se) transforma. a (se) modifica, a (se) prefăce (II 1). *Vedem și pămîntului răsărindu-i iarbă... și toată lumea premenindu-se și spre bine adăogindu-se și înnoindu-se.* CONESI, IV, 133, cf. URECHIE, I, 241. *Unde să pomeneste de ceriu, de soare, de lună, de stele, acestea toate eă vor avea sfîrșit și să vor primeni.* M. COSTIN, o. 323. *Premenind tu aur un porumb viu de-au agiutat la nevoia unui lipsit și iarăși l-au făcut porumb.* DOSOFTEI, v. s. noiembrie 121^v/18, cf. 130^v/9. *De va premeni arupul pielea lui și pardosul împistriturile lui, și voi veți putea a face bine fiind învâțați rău.* BIBLIA (1688), 501^v/27, cf. 365^v/36. *Pune cu gîndul tău eum va premeni frumusețea ei bătrînețele au boala și vei vedea cum i se adîncează ochii* (a. 1691). ccn I, 292/10. *Fîrea omenească, dentru firea sa, este pornită a se mula și a se premeni în multe feluri* (Inceputul sec. XVIII). BUL. COM. IST. II, 97. *Să stea 4 zile și 4 nopți premenind apa.* MÎNCĂRILE, 111/16, cf. LN. *Care apă va [fi] premenită mereu îndată ce să va în-euți.* PISCUPESCU, o. 297/21, cf. POLIZU. *Aerul de din lăuntru casei... este de neapărat a fi... premenit.* PENESCU, M. 15, cf. DELAVANCEA, T. 136, DBRF. *Îndeamnă la arme Oamenii trîndavi, premenind de-văfutele dalini de luptă.* COȘBUC, AE. 126. *O răcoareală dule, venit de la Dunăre, primenea aerul.* DUNĂREANU, CH. 227. *Am premenit atmosfera camerei astă-seară.* GALACTION, o. A. I, 58, cf. id. o. 274. *Invită croitorul acasă... să-și primenească garderoba.* C. PETRESCU, R. DN. 99, cf. id. A. 468. *Luminările sint premenite și nai, de ceură curată.* ARGHEZI, B. 26. *Totul s-a petrecut înec și îndelung, ea într-un corp viu care își primenește pe nesimțite celalele.* BOGZA, c. o. 240. *Apa se primenește înec, dar valurile vin eu regularitate.* v. NOM. ianuarie 1954, 166. *După ce primeni luminile, cei doi soldați se uită anul la altul.* CAMILAN, N. I, 213. *Cu veacul care trece, cu viața ce se schimbă, Meru se primenește frumoasa noastră limbă.* v. ROM. martie 1963, 143. *Proteinele... intră în structura tuturor celulelor ce alcătuiesc fesuturile vii și care se primenește continuu pe seama acestora.* S. MARIN, c. B. 6. *Am la un poloboc trei șereuri cam slabi și li-aș primini.* GRACIU, I. 424. *Sințili st-și primenești.* ib. 450. (Refl. p.as.) *Cum i s-a primenit numele, cum ael turn și-a schimbat numele, u ști nu pot.* M. COSTIN, ap. GIDEI, 327. *Se primenește „e” și „a” în k, edecă: „ne-au luat” = „nuk luat”.* MAGARIE¹, GRAM. 117^v/27. *La fieștecare cinci ani mădutele senaturilor să primenească.* CR (1829), 152^v/33. *De ce n-ai băgat pieile de ieri? ... - Pentru că ascară s-a primenit varul și... era hrziu.* ARDELEANU, D. 244. *Au pierit împărățiile..., s-au primenit zcii, șabul a rămas.* SAVOVEANU, o. XI, 587. *Serie, domnule grefier: urul nu se primenește niciodată.* GALAN. z. R. 352. < Fig. *Mirosul ogoarelor îmi primenește*

plămîni. SANDU-ALDEA, A. M. 107. *Veniți să premeniți izvorul Nădejdi mele de mai bine.* GOGA, P. 105. *In tot, o privești frumoasă de parcă fi se prime-nește sufletul uitîndu-te la ea.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 23. *Cum îl mai primenea [ploaia]... la suflet!* C. PETRESCU, A. R. 45. < Ex p.t. (Învechit și regional) *A primeni gazda sau a se primeni din... = a se muta* (I 4). *Agiungîndă-mă și pe mine vreme de nevoia și m-am primenit din Cămpalunga di-am ișit la feră* (a. 1748). ȘTEFANELI, D. C. 41. *Am primenit gazda.* COM. IUBA. (Învechit) *A se primeni din lumea aceasta sau a primeni viața = a muri*¹ (I). *Sostnd la adînce bătrînețe au premenit viața.* DOSOFTEI, v. s. septembrie 35^v/15. *Mi-au sosit vremea să mă premenese den lumea aceasta* (a. 1746). ap. TONG. (Tranz.; învechit) *A primeni* (pe cineva) *din viață = a ucide.* *Mai apoi de toate îi spintecară pîntecele cu ostie și cu aceasta-l premeniră din viață.* DOSOFTEI, v. s. septembrie 2^v/23. < Tranz. Spec. (Învechit, rar) *A schimba numele (cuiva), a pune (cuiva) un nume nou.* *Dragoș apoi în moldoveni primenind pevlahi.* M. COSTIN, ap. GIDEI, 327. < Tranz. Spec. (Învechit, rar; complementul indică rîni, plăgi) *A schimba pansamentul, a pansa din nou.* *Ea știa să umble binșor cînd îi primenea ranele.* ISPIRESCU, ap. CADE. < Tranz. (Învechit, rar; în forma *premeni*) *A vindeca (de boală).* *De cumplite bole pre mulț au premenit.* DOSOFTEI, v. s. ianuarie 20^v/10.

2. Tranz. și refl. A(-și) schimba lenjeria purtată (și murdară) cu alta curată; a(-și) schimba hainele (cu altele curate, curățate, bune); spec. a (se) îmbrăca îngrijit, frumos. *Să premeni omul în haine.* DOSOFTEI, v. s. decembrie 200^v/12. *Premenindu-se, o lună era la Livan și 2 luni la casa lor.* BIBLIA (1688), 246^v/1. *Apoi să se premenescă de toate hăinile și asternutul lui.* PISCUPESCU, o. 266/20. *Porunci nevastă sale A-l la și a-l premeni.* PANN, P. V. I, 97/16. *Duminică de eu zori bătrina primenea copiii.* SLAVICI, N. II, 53, cf. I, 262. *Călugărul luă copilul... și-l primeni cu niște rupturi de haine.* ISPIRESCU, ap. CADE. *Înainte de șapte sosiră eei mai mulți școlari, primeniți cu haine de sîrbătoare.* AGINBICLANU, A. 507. *La vezi de niște schimburi curate de primenit, pentru dumnealui.* HOGAȘ, DN. I, 313. *Uite ce fi-ai făcut poalele! Și numai azi te-am primenit.* REBREANU, I. 16, cf. id. R. I, 21. *Primeniți eu cămăși curate, ne așeza în pal desfăcîndu-se greu de noi.* BRĂESCU, A. 73, cf. 263. *Primenit în struic curate... părea gîndilor, cu ochii duși.* SAVOVEANU, o. V, 128. *Să-l îmbrăciați, să-l primeniți și să mi-l aduci diseară.* STANCU, R. A. V, 37. *Fuseșe ras, tuns, primenit și îmbrăcat în struic curate.* id. ib. 181. *Călătorii își lepădau cojoacele, se primeneau, ridicînd slavă zeilor cū le dăruiseră liniște după zburciom.* v. ROM. octombrie 1955, 166. *Te speli și te primenești și te duci la biserică.* Cotrino. PREDĂ, M. 61. *În apă se limpește N veșmint alb se primenește.* POP., ap. GCR II, 324. *Pe voinic îl primenea, Despre zivă-i logodea.* TEODONESCU, P. P. 621. *Nevasta care iubeste Spată noaptea și etrește și zina se primenește.* ȘEZ. I, 112. *Nevasta te primenește, Puicuța mi te privește.* CIAUȘANU, v. 24, cf. 34, ALR SN IV h 1152. A V 15, VI 26. *Într-o cămară intra, Frumos eă se primenea.* BALADE, II, 23. < Fig. *Ca-n ziua cînd senin pîntîntul, Cu trupul nepătat de ură și-a premeni din nou vestmintal.* GOGA, POEZII, 287. *Am aruncat pe ferestre toate convingerile vicții noastre de pînă aici și ne-am primenit din pod plînă în pînă.* GALACTION, A. 182. < (Prin largirea sensului) *Mai poate să se îmbrace, să se facă frumoasă și să-și primenească odaia.* id. ib. 142. < Tranz. (Complementul indică obiecte de îmbrăcăminte, rufărie de pat, de masă etc.) *A înlocui cu altul (curat).* *Și-l cerseră pre dînsul și-i primenită îmbrăcămîntea lui.* BIBLIA (1688), 31^v/11. *Porunci juțnesi și s'aporescă cina cu o prîjitură de casă și primenit rufărie mesei.* GALACTION, o. A. I, 320. *A intrat sub duș, s-a băbă-*

rit, și-a primenit hainele. C. PETRESCU, A. 467. „Prințul” Ion era de mult dorit, Dar stratele nu și le-a primenit. ARGHEZI, VENS. 297. Armele să-și oțelești, Hainele să-și primenești. ALECSANDRI, P. P. 144. ◇ (Prin lărgirea sensului) Patul era primenit proaspăt. CĂLINESCU, S. 547.

3. TRANZ. (Popular; complementul indică animale cabaline) A pune poteoaave noi; p. ext. a împodobi picioarele. Cf. CIHAC, II, 154, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. V. Negrul tău să-l primenești, Și pe mini să-l poteovești, Cu poteoaave de argint. BALADE, II, 184.

4. REF. (Regional; despre lună și despre lumina ei) A fi în fața de creștere sau de scădere, a începe să apară sau să dispară din umbra pământului. S-a priminit lumina și orice dorință are omul... și se împlinește. PAMFILE, CER. 75. Chiar dacă luna s-a priminit simbătă și dacă acum s-a slujit, acum luna aceea este curată. id. ib. 82. Să mai fi zăbovit dumneavoastră câteva zile la noi, eă-i tocmai la primenitul luminii... — Treaba luminii, să se primenească. HOGAȘ, DR. I, 258, cf. ALR SN III h 806/537, A V 15, VI 26.

5. TRANZ. (Învechit) A traduce dintr-o limbă în alta. Cugetăi să scof această sființă earle... de o am primenit den limba rusasă pre limba rumânească (a. 1642). GCR I, 98/13. Canoane... carile cu nevoie iaste... a le premeni de pre elineaste pre sîrbie. DOSOFTEI, V. S. decembrie 1937/9. Antologhion... premenit de pre limba slavenească, eu scoțință, pre limba rumânească (a. 1702). IORGA, S. D. XIII, 135.

6. TRANZ. (Prin Transilv.; în forma premeni; complementul indică bani) A pune în circulație (cum-părind ceva). Și-a strins galbeni peste fire, Trebuie luați și premeniți Să nu șeară ruginiți! RETEGANUL, TN. 36.

7. TRANZ. fact. și refl. (Învechit) A face să revină sau a-și reveni la o anumită stare, la un anumit sentiment; a face să renunțe sau a renunța la o anumită stare, la un anumit sentiment (revenind la situația dinainte). Oamenii ce se premenese cătră dumnezeiasca dulceață, lăltienie mai virtos și zloabă pare-le-se a fi. CORESI, EV. 310. Den spurcăciunea capștilor idolești premenindu-se, cătră nesmintila credință lipiră-se (a. 1648). GCR I, 131/3. Premeniră la cunoștința lui D[u]m[n]ezău pre toți lăcutorii de pre-acolca. DOSOFTEI, V. S. februarie 74°/2, cf. noiembrie 125°/30. Ai premenit pre Izrail de la înșelăciunea lui Vaal. id. MOL. 85. Și de să va premeni inima ta și nu vei asculta... cu peire veți peri. BIBLIA (1688), 149°/28, cf. 359°/42. Mult ei așteptind și văzind nemică nevoie la el făcându-se, premenindu-se (și-au schimbat cugetele) zicea că e D[u]m[n]ezu el (a. 1703). GCR I, 349/37. ◇ Refl. (Învechit, rar) A trece de la o persoană la alta. I să primeni dragoste lui de la maică la fata aceea. HERODOT (1645), 505.

8. TRANZ. fact. (Învechit, rar; în forma premeni) A porni (II 5). Și premeni D[o]mnul de la mare vint virtos și ridică lăeustele. BIBLIA (1688), 46°/10. — Prez. ind.: primenesc. — Și: (Învechit și popular) premeni (prez. ind., regional, și premen, ALR SN IV h 1152), (învechit și regional) primelni vb. IV.

— Din v. sl. прѣмѣнитъ.

PRIMENIRE s. f. I. Înlocuire (parțială sau totală) cu altceva (nou), improspătare, înnoire, reinnoire; schimbare a formei, a aspectului, a conținutului, transformare, modificare, prefacere (I 1); primenit¹ (I), (astăzi rar) primeală (I), (regional) premenitură (I). Cf. primeni (I). Împărățiu neclătită la toți oamenii cu pace o vom da, trebuindu-ne cu primeniri și cealea ce supt vederea viu, cercetându-le pururea. BIBLIA (1688), 361°/19, cf. LB. Acea spaimă... va face primenire, Să te-ntorci la treapta dintii și să-ți mai vii în fire. PANS, E. III, 6°/23. Deșteptăciunea nu e decât o... consumare și o

primenire mai repede a materiei nervoase. DELAVRANCEA, T. 107. Vorbește cu d-na Moroi de afaceri, de îndatoriri, de înaintări și primeniri în personalul său. id. S. 144, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. Vor prăznuți din pacea lor urnite Înfricoșata clip-a primenirii. GOGA, P. 128. Străbătea o rază de lumină până la noi... pentru primenirea aerului, în acest beci umed. HOGAȘ, DR. I, 19. Primenirea fondului și a formei constituie un principiu de evoluție generală. LOVINESCU, S. I, 370. N-aveau nici ce pierde, nici ce câștige din primenirea stăpinilor. C. PETRESCU, A. 420. Procesul de primenire a limbii populare e un fenomen firesc. SADOVEANU, E. 34, cf. id. O. V, 72. Primenirea în mare parte a conducerii cooperativei... și schimbarea conținutului... tind să transforme mișcarea cooperatistă într-un factor de dezvoltare. LEG. EC. PL. 418. Trebuie să fie frunța al muncii și al primenirilor din sat. V. ROM. februarie 1954, 103, cf. 6. Trăiesc așa și stau cu gândul la o schimbare, la o primenire a lumii. GALAN, Z. N. 36. Primenirea numelor este un fenomen natural, de vreme ce ele sînt folosite în societate. GRAUN, S. P. 24. Citeodată am impresia că primenirea n-a mers destul de adine, că mai există stări vechi. V. ROM. aprilie 1957, 81. Îmi începeam cariera de regizor... însușit de ambiția unor primeniri artistice. T august 1964, 91. Elemente semnificative de primenire a concepției erotice se afirmă totuși. V. ROM. ianuarie 1965, 112. ◇ Spec. (Învechit, rar; în forma premenire) Transfigurare. Că Domnul amu așa vine cătră necnici, iară necniei, derept primenirea lui, nălucitură părea-le că iaste. CORESI, EV. 266.

2. (Rar) Primeneală (2). Cf. primeni (2). Cf. POLIZU.

3. Fig. (Învechit, rar; în forma premenire) Desfătare, învescire. Cf. LN.

4. (Învechit, rar; în forma premenire) Mutare (I 1). Și vor înțoaace inimile lor în pântutul unde s-au mutat acolo și... să vor ruga fie în pământul premenirii lor. BIBLIA (1688), 248°/35. ◇ Transmitere (a unei boli). Toți, văzind acea fără de veaste mutare și premenire a boalei la celalalt, să minunară. MINEIUL (1776), 120°/18.

— Pl.: primeniri. — Și: (Învechit și popular) premenire s. f.

— V. primenit.

PRIMENIT¹ s. n. I. Înlocuire (parțială sau totală) cu altceva (nou), improspătare, înnoire, reinnoire; schimbare a formei, a aspectului, a conținutului, transformare, modificare, prefacere (I 1); primenire (I), (astăzi rar) primeală (I), (regional) premenitură (I). Cf. primeni (I). Cf. DDRF, DL, DM, M.D.ENC., DEX.

2. (Rar) Primeneală (2). Cf. primeni (2). Cf. DM, M.D.ENC., DEX, II II 283.

3. (Regional) Creștere (sau scădere) treptată a părții luminate a lunii, apariție (sau dispariție) treptată a luminii ei din umbra pământului; (Învechit, rar) primeală (v. primeală 3). Cf. primeni (4). Să mai fi zăbovit dumneavoastră eteva zile la noi, eă-i tocmai la primenitul luminii și vremea poate să se schimbe. HOGAȘ, DR. I, 258, cf. DL, DM, com. din DEDA-REGHIN.

— Și: (regional) primănit s. n. II II 283.

— V. primenit.

PRIMENIT², -Ă adj. I. Care a fost înlocuit (parțial sau total) cu altceva (nou), improspătat, înnoit, reinnoit; care a suferit transformări în formă, aspect, conținut, transformat, modificat, prefăcut, prefăcut (II 1), schimbat. Cf. primeni (I). Cf. POLIZU. Văzduhul primenit chema, ademenca ciocrlilele în trâlfinile lui curate. SANDU-ALDEA, U. P. 195. O lume nouă, primenită, bate în porțile viitorului. SADOVEANU, E. 19. Să trăiești într-o lume nouă, primenită! Ah, cum ai de la capăt viața! H. LOVINESCU, C. S. 54.

2. Îmbrăcat eu kaine sau cu rufe curate, curățate, bure. Cf. *primeni* (2). *La opl și cinci, d. Lefter, spălat și premenit, sute treptele ministerului. CARAGIALE, M. 38, cf. ALEXI, W. Vine să-ți dea mîna și oricît ai fi de primenit, el se așază lîngă tine. VISSARION, FL. 73, cf. ALB II 3 266/899. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Îl luă să-i arate odaia. Era lănuoasă, mică, văruiță în alb, curată, primenită. BASSARABESCU, V. 16. ◇ Fig. Diminuața, satul de pe coastă, spălat, primenit, ieșea vesel din ceața ce trîndăvea în păhuri rare ... pe acoperșuri. BRĂNESCU, O. A. I, 209.**

3. Fig. (Învechit, rar) Desfătat, vesel. Cf. *LU*.

4. (Regional; despre părinți, frați; în forma *primiuit*) Vitreg; (despre frați) care este bun cu alt frate numai după tată sau după mamă (Cristești - Botoșani). Cf. *ALB II/1 h 133/114, ib. h 134/114, ib. MS 65, 2 625/414.*

- Pl.: *primeniți, -te.* - Și: (învechit și popular) *premenit, -ă*, (regional) *primiuit, -ă* (*ALB II/1 h 133/114, ib. h 134/114, ib. MS 2 625/414*) adj.

- V. *primeni*.

PRIMENITÓR, -OĂRE adj. (Bar) Care primenește (1). *Parcă ar fi fost după o ploaie primenitoare și bună. LĂNCRĂNȚAN, C. I, 144.*

- Pl.: *primenitori, -aare.*

- *Primeni* + suf. *-tor*.

PRIMÉS s. n. v. *primez*.

PRIMETEĂ s. f. v. *primitea*.

PRIMETÍ vb. IV v. *primiți*.

PRIMEVĂRĂ s. f. v. *primăvară*.

PRIMÉZ s. n. I. (Regional, mai ales în Ban., Olt. și Transilv.) Perete care desparte două încăperi. Cf. *LM, GHEȚIE, H. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., LTR², H V 461, I. CR. V, 280, BOCEANU, GL., DENȘUSIANU, T. II 330, CHEST. II 70/32, 123/6, 7, 11, 20, LEXIC REG. 84. ◇ Îngrăditură, scîndură, birniș, par, drug etc. care desparte un spațiu în două sau care se pune în grajd, între vite, pentru a le izola (v. s t a n o g). Cf. *TDRG, CDDE, CADE, SCRIBAN, D., REV. CRIT. III, 165, VICIU, GL., BOCEANU, GL., A III 2, LEXIC REG. II, 37.**

2. (Prin Ban. și prin Olt.; în forma *primiez*) Cartilaj care desparte cele două fose nazale. Cf. *ALRM II/1 h 17.*

3. (Regional) Cerevea în formă de cruce care desparte fereastra în mai multe ochiuri (Pîrvova - Băile Herculare). *CHEST. II 177/10.*

4. (Prin sud-vestul Transilv.) Perdea de pădure care se află între două poieni. *Dacă ie iş o paiană și una dîncolo și întră iel'e o pădur'e, la pădur'e îi zise primez. DENȘUSIANU, T. II 330.*

5. (Regional) Proptea de lemn cu care se blochează ușa sau poarta (Boeșa). Cf. *LEXIC REG. II, 37.*

6. (Regional) Întăritură făcută în malul muii riu, pentru a-l consolida (Ramna - Reșița). Cf. *CHEST. IV 41/29.*

7. (Prin nord-vestul Olt.) Proeminență într-un lemn cioplit. *GR. S. V, 123.*

- Pl.: *primezuri* și *primeze*. - Și: (învechit) *primés* (*LM, GHEȚIE, H. M., BĂRCIANU, ALEXI, W.*), (regional) *priméj* (*REV. CRIT. III, 165, A III 12*), *priméjld* (*A III 2, IV 3*), *primiléz* (*ALRM II/1 h 17*) s. n.

- Lat. *permeddum.

PRIMEZEALĂ s. f. (Regional) Fiecare dintre despărțiturile în care este împărțită o fereastră prin cerevea în formă de cruce din mijlocul ei (Nerău - Sînnicolau Mare). *CHEST. II 177/1.*

- Pl.: *primezeli*.

- *Primez* + suf. *-eală*.

PRIMEZÍU, -ÍE adj. (Învechit, rar; despre ziduri, porți) Despărțitor. *IDRG.*

- Pl.: *primezii*.

- *Primez* + suf. *-iu*.

PRIMEZUÍ vb. IV. (Regional) I. Intrans. A face o despărțitură (Argetoaia - Străhaia). *CHEST. II 70/32.*

2. Trans. (Complementul indică uși sau porți) A bloca (cu un primez 5) (Boeșa). *LEXIC REG. II, 37.*

- Prez. ind.: *primezuiesc*.

- *Primez* + suf. *-ui*.

PRIMI vb. IV. I.1. Trans. (Complementul indică bunuri materiale care aparțin sau care i se cuvin subiectului ori care li sînt dăruite, oferite, trimise etc.) A intra în posesia sau în folosința a ..., a lua (în stăpînire, în folosință), a obține, a căpăta; spec. (complementul indică sume de bani) a încasa; spec. (complementul indică scrisori) a-i ajunge în mîna, la adresa indicată etc.; p. ext. a accepta să ia, să intre în posesia ..., să folosească. *Cungirafii Sionul și primii elu (coprîndeți-1 HD, a p u e a ț i - l c²) ... și împărți casa lui. PSALT. 92, cf. 96. Și puțin cin' se va munci, mari daruri primii-var. CORESI, EV. 236, cf. 24, 121. Preotul ce va primi daruri de la furi sau de la tîlhari ... să se leapede și să se despartă. PRV. GOV. 124/4. Ceta ce va primi sau va ascunde lucru de furat ... să va certa. PRV. 317, cf. 320. Care lucruri primește preatul în besariecă pentru ca să le citească vreo m(o)l(i)tvă (a. 1646). GR. I, 121/1, cf. ANON. CAR. Primește de pretutindena epistoli. KOTZEBUE, V. 17²/29, cf. DRIC. A doua zi judele primi de la Luigi-Lana o scrisoare. CH (1848), P/66, cf. CIHAC, II, 291. Am primit toți banii. ALECSANDRI, T. 319. Faci parte din sațietatea noastră și primești scrisari de la prefectul. CARAGIALE, O. VI, 96. Peste două zile am primit de la mama zece lei. VLAHUȚĂ, O. A. II, 250. O mic de fechinii primești?*

- O, pașă, cît de darnic ești! COȘBUC, P. I, 109. De primești bani luna, e semn bun. GOROVEI, GR. 15. Am primit fatagrafia băiețelului tău. BRĂNESCU-VOINEȘTI, P. 173. Savista șade în paartă ... și primește pamana trecătorilor. REBREANU, I. 15. Am ajuns la înțelepciunea să primesc o pomonă de la indivizi pe care li urăsc. C. PETRESCU, I. II, 155, cf. 244. Primeam pensiunea cu tîlțzrieri mari. BRĂNESCU, O. A. II, 129. Să lase pe întine că e zi-nții și primim leafa. SEBASTIAN, T. 198. Domnitorul însuși primea mită. SADOVEANU, O. VI, 247, cf. VIII, 195. O dată cu buchetul de roze primit din miunile unei colege ... dobindeste ... revelația turburătoare a iubirii. VIANU, A. P. 258, cf. 391. Poparul, blind, primse pămîntul drept prinos. ARGHEZI, VERS. 395. Cum te poți oare aștepta să primești împrumuturi care nu vor ajuta la nimic? CĂLINESCU, C. O. 176, cf. id. E. O. I, 227. Nevasta lui Mitru își primește pensia? CAMIL PETRESCU, O. III, 153. Nu-i așa că primești bani de la Adela și Costică? H. LOVINESCU, C. S. 94. Ea nu primise după război nici o brazdă de pămînt. PREDA, M. 52, cf. 60, 90. Dăm tot ce-avem și nu primim nimic. Și ne hrănim cu rădăcini și bozii. LABIȘ, P. 106. Marcu cartea o primea ... Și-apoi cartea-a deschidea. BALADE, III, 141. Cel de la urmă, ori mai mult, ori mai puțin primește. ZANSE, P. II, 793, cf. V, 75. (A b s o l.) Și cine va ceare, primii-va. CORESI, EV. 225, cf. 383, GR. I, 20/4. Îți oferim pentru aceasta suma de 300 000 lei ... Primești? CAMIL PETRESCU, I. III, 43. Nu cunose sentimentul pe care-l încerci cînd primești ... Mie mi s-au făcut prea puține daruri în viață. id. ib. 250, cf. SORESCU, V. 25. (Ref. p. as.) De vreo trei săptămîni nu s-a mai primit nici o scrisoare. CAMIL PETRESCU, T. II, 302. ◇ (Prin lărgirea sensului; complementul indică bunuri spirituale, morale, intelectuale etc.) Ceta primește blagoslavenie de la Domnul. PSALT. 40, cf. 194, 336. Că de nu văm lăsa, iertăciune n-avăm a primi. CORESI, EV. 46, cf. 121, 191. Cetăfile se vor

Ingraja și ecia ee vor fi la oastre bucurie vor priimi. PANACLIS (1639), 255, cf. 248. *Den cădearea eea de demult să ne seulăm și den păeate să ne slobozim priimind fecioria eea de întâiu* (a. 1648). GCR I, 130/21. *Băgîn-du-l în temniță, i să arăta D[o]mnul spuindu-i mai nainte slava ee vrea să-l priimească* (a. 1705). GCR I, 359/9. *Primiți prin graiul meu binecuvîntarea ceriului și-a pămîntului!* ALECSANDRI, T. II, 26. *El primi o educație de prinț.* CĂLINESCU, s. 13. *Ca urmare a sprijinului primit din partea organizației de partid, tematica adunărilor generale ale utemiștilor este mai variată.* GI 1963, nr. 692, 3/2. (Despre lucruri; complementul indică însușiri, calități etc.) *Mătasea apoi se ducea iară în Orient spre a-și primi fasonul.* CN (1848), 33²/44. *Ceara primește toate formele.* BĂRCIANU, V. *Vasu spurcat și putaroc mirosuri nu primește.* ZANNE, P. IV, 173. ♦ *Spec.* (Învechit și regional) *A moșteni!* (1). *Sufletul lui în dulceață intră și semănța lui primește* (moștenesc c) *pămîntul.* PSALT. 42, cf. ALRM II/1 h 222/27.

2. *Tranz.* (Învechit, rar; complementul indică copii) *A* (i se) *naște* (1 1). *Și împulăciunea de fără feciori lepădă-o și plod frumos primi, pre Sanuil.* CORESI, EV. 224. ♦ *Expr.* (Absol.) *A primi în sine*=(despre femeii) *a rămîne însărcinată; a concepe, a procrea. Fecioara aceea va primi în sine și va naște fiu.* N. TEST. (1648), 3¹/31.

3. *Tranz.* (Complementul indică nume, titluri, ranguri) *A* deveni deținătorul, titularul etc. a... a-i fi atribuit. *Se fie zilele lui mici și piseupia lui se primească altu.* PSALT. 235. *Că cu sfînta botelune nume de fecior primește oamenii.* CORESI, EV. 29, cf. 462. *Peste puțin... priimi iarăși einstea și dregătoria sa.* BĂLGESCU, M. V. 30. *Aleargă la străini și primește de la dînșii posturi în fara sa.* FILIMON, O. I, 98.

4. *Tranz.* (Complementul indică mărfuri) *A* lua în primire, în inventar, în fondul destinat vânzării etc. *Astăzi magazinul este închis; primește marfă.*

5. *Tranz.* (Complementul indică știri, informații, explicații, dispoziții, ordine etc.) *A* lua ori a i se aduce la cunoștință de..., a fi înștiințat despre..., a afla; p. ext. a se bucura, a beneficia de avantajul, de privilegiul de a lua cunoștință, de a afla etc.; a prelua de la cineva. *Cela ee primește gîndurile amenești datari iaste întru scriptură învîștat a fi să se apreasă de pohte.* PRAY. GOV. III¹/23. *Zie că îți place a priimi Urări aduse de la pruncie.* HELIADE, O. I, 109. *Mihai priimi glas de la îndrăznețul Udrea eă... s-a lovit de față cu Afis-Pașa.* BĂLGESCU, M. V. 185. *Motivul ee-l îndemna și mai mult la pruință cra știrile cele rele ee primea pe toată ziua de la Constantinople.* FILIMON, O. I, 113. *Cu ee nespūsă bucurie primîră ei... vestea cum eă pacca s-a tneheiat.* ODOBESCU, S. I, 271. *După ee-a primit toate deslușirile, bunica se întoaree.* BĂNĂTESCU-VOINEȘTI, P. 301, cf. 82. *Don sergent primește raportul.* GALACTION, O. A. I, 277. *Primi în tăcere accastă veste.* SADOVEANU, O. XI, 90, cf. XII, 373. *Povestitarului îi place să nareze direct sau de sub masca unei confesiuni primite de la eroul însuși al povestirii.* VIANU, A. P. 191, cf. 17, 69. *Îi vestise la vreme printr-o serisoare și acam îi era dat să primească acest răspuns eiudat.* CĂLINESCU, E. O. I, 14, cf. id. s. 364, 488. *Scara primiseră vorbă în sat eă vitele lor... sint bolnave.* BOGZA, C. O. 25. *Primi ordin să se mute în orașul dunărean.* PAS, Z. III, 8. *Compania noastră primise ardin să exeeute un atac de noapte.* H. LOVINESCU, T. 107. *A primit o reclamație de la moșie.* PEDA, M. 204. *Elezii... primese explicații despre principiul de funcționare a mașinilor.* GI 1962, nr. 683, 4/1. *Ai primit vreun răspuns de la București?* T septembrie 1962, 10.

6. *Tranz.* *A* suportă efectele (negative ale) unei acțiuni, circumstanțe etc. *De upovăință și de înbiera morților cu ostndă preemescu.* COD. VOR. 48/13, cf. 60/25, 122/25. *Că drept tire preimii (am suferit d) imputare.* PSALT. 132, cf. 143. *Dereptu*

învierea morților eu giudefu preemescu da [=de]... la voi (sec. XVI). GCR I, *7/8. *Cine-șu după al lui lueru primi-va judecată* (a. 1610). id. ib. 44/18. *Acela pedepsa pravielor va priimi* (a. 1640). id. ib. 89/20. *Să-ți primiești această mică pedepsă de la dînsul.* BĂRAC, T. 44/5. *Lovitura ee am primit-o e mortală.* CN (1848), 22¹/48. *Sint unii oameni eare priimese o palmă și tot nu-și retrag obrazu.* ISIS (1859), 3²/43. *Nenorocitul bărbat primi zee lovitură de sabie pe spinare.* BOLINTINEANU, O. 447. *Chipul lui palid se rumeni deodată la amintirea pumnului primit, ea o piatră.* VLADUȚĂ, O. A. II, 12. *Scoase pieptul înafară ea și cînd se pregătea să primească în el un pumn.* GÎRLEANU, N. 111. *Anul ăsta, spuse ea, mișearea muncitorească a primit lovitură grele.* VLASIU, D. 319. *Legătura noastră trebuie să primească o sanefiune oficială.* SADOVEANU, O. IX, 134, cf. X, 170. *Aiei a mai primit un botcă al focului și a pierdut alte citeva tunuri.* PAS, Z. III, 19. *În paarta emîțirului iar primește Florea un ghiont.* GALAN, Z. N. 60. *Ai primit vreo sanefiune în organizație?* PEDA, R. 115, cf. 26. *Cel mai bun dîntre noi poartă în spate o diră de cușit. Fusese activist și a primit-o fără să se clatine.* LABIȘ, P. 337.

7. *Tranz.* (Complementul indică fenomene fizice) *A* veni în contact cu..., a fi atins de...; *spec* a recepta. *Niște cortine... foarte albe primea umbra mișcătoare a braților.* CR (1848), 12²/57. *Căscam ochii mari fără a primi vro impresie statornică.* DELAVRANCEA, T. 17. *Zidarile ectășii primeau un strop de lumină din stele.* VLASIU, A. P. 407. *Își cialțește urechile, primește pe boarea vîntului mirosurile și nu se clinteste.* SADOVEANU, O. XI, 331, cf. X, 287. *Privirea ta firșoș și-mpiedicată-n tină Primi din depărtare înția ei lumină.* ARGHEZI, VERS. 377. *Primi în față vîntul subțire care venca din valea Izvorului Roșu.* V. ROM. IANUARIE 1965, 52. ♦ *Fig.* *În manifestările limbii radiază un foear interior de viață și primește căldură și lumină o comunitate omenească oarecare.* VIANU, A. P. 15.

8. *Intranz.* și *tranz.* (Regional) *A-i prii!* (3). *De-nflorit tot înflorește, iar de rodit nu rodește Căci pămîntul nu-i primește.* POP., AP. GCR II, 314. *Nu mă primește!* CIAȘANU, V. 192.

9. *Intranz.* (Nordul Munt.) *A* innebuni. Cf. RĂDULESCU-CODIN. *A primit Pătru; a dat foc la o clăie de fin.* L. ROM. 1959, nr. 2, 54. *Ai primit, mă omule? Ce fi-a venit?* UDRESCU, GL.

10. *Tranz.* 1. (Complementul indică oaspeți, solicitori etc.) *A* ieși în întîmpinarea a..., a întîmpina (adesea în mod festiv, protocolar), a se preocupa de...; p. ext. a oferi ospitalitate, găzduire, a găzdui; a accepta în casă, a accepta să găzduiască. *Și priimi pre el bucurindu-se.* CORESI, EV. 452. *Cela ee va priimi în casa lui pre vreun hotru... va piarde casa.* PRAY. 173. *Cine ar priimi pre un poroboc ca acesta în numele meu, pre mine primește* (a. 1648). GCR I, 127/13. *Strein am fost și m-aș primit în casele voastre.* CHEIA ÎN. 16¹/23. *Să nu priimască tu gazdă pre vecinul sau priiatenul său.* N. COSTIN, AP. GCR II, 12/7. *Cu cînste l-au primit și eu cuvinte de bucurie pentru înălțarea erăței* (a. 1700). GCR I, 336/6, cf. 334/22. *Fugind la persi l-au primit păgînii cu drag.* R. POPESCU, CM I, 230. *Nu eumba să fie eu neuvîință a priimi în casă pre una ea această.* AETHIOPICA, 69¹/1. *Cîntărețul bun Pretutindene e primit în țară.* BUDAI-DELEANU, T. 127. *Ambasadorul marocan... a fost primit cu destulă onoare și salutul cu tunurile.* CN (1846), 1²/28. *Intră în București unde fu primit cu strigări de bucurie.* BĂLGESCU, M. V. 63, cf. 39, 68. *Sint trimis de împărat ca să te întîmpin și să te primese eu cînste.* PANN, AP. CADE. *Musafirii încep a veni... Primește d-ta boierii.* ALECSANDRI, T. I, 157. *Merge de primește-La geamă mare de la Top-Hane O fecioară jună.* BOLINTINEANU, O. 107. *Regele a priimi eu cel mai mare alai.* ODOBESCU, S. I, 11. *Dumneata ai în fiece zi plăcerea să primești la masa și-n*

casa dumată un om de treabă. CABAGIALE, O. II, 259, cf. VII, 5. *Îl primise el într-o hăinușă de casă pătată și arsă.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 169, cf. 126. *Toată sindrofia îl primi cu însuflețire.* REBREANU, I. 100, cf. 486. *M-a primit cu nobleță, m-a ajutat adeseori cu bani.* GALACTION, O. A. I, 96. *Așadar, Radule, la anul ne primești la gospodăria ta.* C. PETBESCU, I. I, 20, cf. 153. *Eu, unde mă duc, mi se deschid așile, stnt primită ca o regină.* BRĂTESCU, O. A. I, 341. *Îl primiră ca pe o eunoștină veche.* SADOVEANU, O. IX, 128, cf. X, 270. *Albiturile să-și fie Cum îi foaia de lătrici, Șorșurile prospete, Și primește-l oaspete.* ANGHIZI, VERS. 244. *Doream ... să primeșe în casa mea pe marii poezi.* CĂLINESCU, C. O. 38. *Am stat de vorbă eu etșiva oameni ... Mă primiră cu bunăvoiașă.* STANCU, R. A. I, 194, cf. PAS, Z. III, 14. *Îl primi pe musafir într-o odaie nu prea spațioasă.* PREDĂ, M. S. 19. *Trebuie să meargă altcineva la gară să-l primească.* 7 august 1961, 56. *Da', zău, vino și pe jos Că te-oi primi bucuos!* JARNIK-BĂNSEANU, D. 105. *M-o primitu-mă și mi-o dat de mltcare.* ALB II 3 233/260. *Pe cine primești în casă, te seolte din casă.* ZANNE, P. III, 74. *Nu-l primese în sat și el întrecă de ea a vornicului, se spune despre un om nedorit, nepoftit undeva (și care totuși vine acolo, diu proprie inițiativă și cu tupeu).* Cf. id. ib. VI, 298. (Ref l, p. as.) *În timpii trecuți pelerinii se primeau aici de cavalerii sfintului Ioan.* BOLINTINEANU, O. 298. ♦ (Prin lărgirea sensului și fig.) *Priimiși fi-văm de județul derept intru timpărășia lui.* CORESI, EV. 20. *Prea lăudoși nucenici ... ceriul vă priimi și să deșchise voaui ușile raiului.* CUEIA IN. I^v/1. *Cu un munte ce primește cel dintii Mndrul soure pe cind noaptea stă culcată peste vâi.* HASDEU, R. V. 142. *Se simfea att de liniștit supt copacul acesta care îl primea ca un altar, sept paza frunzelor lui.* GÎRLEANU, N. 24. *Saltemii negri, încă fără muguri, îl primiră cu brațele ghimpoase.* OSTIL, C. PETRESCU, I. I, 252. *Cerul și saarele te-au primit sărbătorește.* id. ib. II, 79. *Cofetăria mică, modestă, ne primea.* BENIUC, V. A. I, 43. ♦ Abs ol. *A avea oaspeți (pe care îi tratează cu mltcare, băutură, dulciuri etc.). De ce s-o fi ductind Andrei Rîzescu să-și petreacă seara lo avocalat Vincanu, a cărui soție primește în toate jolte, nu știe nici el.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 163. *Mamaia știa să primească, să întrefișă ... o conversație ușoară.* BRĂTESCU, A. 184. *Soția mea ar fi foarte fericită s-o eunoasă mai de aproape; nu uita că primim în fiecare sîmbătă.* id. O. A. I, 3.

2. *A accepta o vizită; a acorda o audiență. Apoi cară-te ... N-are vreme să te primească boieru.* ALEXANDRI, T. I, 212. *Nu are să între nimeni ... nu primește pe nimeni.* CAMIL PETBESCU, T. II, 282. *Am să-și foc o vizită, dacă mă primești.* VLASIU, D. 165. *S-au rugat să binevoiască strălucirea sa craiul a-i primi.* SADOVEANU, O. XII, 368, cf. VIII, 137. *Spunea că fine numaidecît să te vadă. Trebuie să-l primești.* H. LOVINESCU, T. 247, cf. 103, 158. *Să-și audă vorbe? Că primește singură bărbafii necunoscuți în prăvălie?* BARBU, P. 162. (Cu complementul „vizita” sau „audiența”) [Generalul] nu mai primea audiențe, brusea ofițerii, repezea ordonanțele. BRĂTESCU, O. A. I, 91. *A primit vizita unuia din cei de sus.* SADOVEANU, O. III, 53. ♦ Abs ol. *Ministrul primește marșea.* ȘAINEANU, D. V. *Am întrebă de slăptn, am primit mereu răspunsul ... : — Astăzi nu primește.* GALACTION, O. A. I, 146.

3. *A admite într-un anumit cerc, în cadrul unei organizații, al unei instituții, într-o anumită funcție etc. Un episcop ca acela să nu fie primit intru episcopie.* PRAY. GOV. 81^v/4. *Illoș Vodă ... au priinitu și pe frati-său, pre Ștefan Vadă, la domnie.* UMECHE, I. 73. *Cade-să în toată vremea să primasă besarcia pri celo ce va lepăda călugăria.* PRAY. 298. *Tot protopopul să nu primească nice un preut în popor plnă nu va aduce carte de la protopopu unde au fostu naintă (a. 1675).* GCR I, 220/28. *Călugării carii era rămași la Tariograd nu vrea să-i primească la biserică, zicînd*

că stnt ertlici. P. POPESCU, CM I, 245. *Vedeam că mă primește în tovărășia lui.* SADOVEANU, O. IX, 389. *Patronul lui îl înfășează lui Vodă cu destule cuvinte de bună recomandare pentru a fi primit în suita princiară.* VIANU, A. P. 83. ♦ Expr. (Intranz.; regional) *A priini la corp* = intra în serviciul militar. *Cind am primit noi la corp erau oamenii mai zdraveni, mai chipeși.* SADOVEANU, O. II, 343.

4. (Despre divinitate; complementul indică oameni, creștini) *A acorda milă, iertare, a ierta de păcate (acceptînd să stea în răi după moarte); a fi bun, îndurător, binevoitor. Primește-me după cuvîntul tău.* PSALT. 261. *Săraca și văduca primește (s p r i j e - n i - v a d) și ealea păcătoșilor pierde.* ib. 303, cf. 328, 334. *Că milostiv iaste și iubitoriu de oameni ... și pre cela ce se căiește elu-l primește.* CORESI, EV. 5. *Cu blndețe și cu milostivnicie și cu dragoste părintele priimi-va noi.* id. ib. 33, cf. 67, 246. *Doct re, priimi-te-ar sfintul și pe tine, doică, dracul.* MACEDONSKI, O. I, 70. *D[umne]zeu să-l primească.* II II 20.

5. (Încechit; despre oameni, creștini; complementul indică divinitatea sau reprezentanți ai ei) *A da ascultare, respectul cuvenit, a se încrede în ...; a se supune. Fu am om trimes de la Dumnezeu, numele lui Ioan ... Într-ai lui vine și ai lui el nu priimră.* CORESI, ap. GCR I, 20/22. *Au văzut taina sufletului eclezia ce pre Damnul său vrea a-l priimi și scaunul măritii acestuia a i să faee (a. 1775).* GCR II, 107/8.

6. *A îngloba, a include, a cuprinde (în sine). Acest oruș primu în stuu-i a colonie din Atena.* BOLINTINEANU, O. 305. *Deelinările a II-a și a III-a ... primește în cadrul lor att împaratvri din limbă străine, ett și creații proprii.* IORDAN, I. R. 306. *Și mă primește-n elocatu-i firesc. Cu într-o-mbrășișare, viața plină.* LABIȘ, P. 380. [Galeria] era etnd strîmtă, abia cuprinzînd trupul unui om, cînd înaltă și spațioasă, primind cu grabă apele și pritoicîndu-le. V. NOM. IANUARIE 1965, 94. ♦ Abs ol. *Și sculele nevoilor de-acum Nu stnt acelea care-mpung și-nșcapă. Capacitate trebui și volum Ca să primească-n ele și să-neapă.* ARGHEZI, VERS. 362. ♦ (Încechit; despre senzații, sentimente etc.; complementul indică oameni) *A pune stăpînire pe ...; a cuprinde, a apuca. Grije priimi-me de păcătoșii ce lăsară leagea ta.* PSALT. 255. *Priimi (l u a - l u - i - a u d) ei tremuri și topiră-se loși ce viu în Hanaanu.* ib. 311. *Iară cîndu-l primește trufia intru fără fundul bezei aruncă anul.* CORESI, EV. 14. *Începu ... milostea a priimi pre apostoli.* id. ib. 294.

III. Franz. I. *A fi de acord cu ...; a admite, a aproba, a accepta; a consimți, a se învoi să ... ori la ... Păharul spăseniei preimescu și numele Domnalui chiecu.* PSALT. 246. *Văzură pre ei că nu-i priimi Dumnezeu de ce vreo ei.* CORESI, EV. 91. *Județul create eum cel suduit de frică dzice că primește sudalma.* PRAY. 227. *Nu priimie să fie donnu.* NEULCE, I. 87, cf. 104, 134. *N-au vrut să-i primească atunec acele cereri.* C. CANTACUZINO, CM I, 17. *Iar craii a să creștina n-ar primi (a. 1710).* GCR I, 362/26. *Na primește trebii mai mici, Strigă, că nu stnt nojicii.* MUMULEANU, C. 103/5. *Poarta a primit cu să se așaze un patriarh eatolie în Constantinopol.* CR (1830), 14¹/2. *Mărtia sa Vodă nu primește ca să tipărese istoria.* KOGĂLNICEANU, S. 106. *N-au voit să primească să-i ajute.* BĂNAC, T. 51/26. *Mihoi arată că primește cu multă bucurie această propunere.* BĂLCESCU, M. V. 54, cf. 44, 52. *Nu primești promisia ce fac de a-și consacra pe a meo.* CR (1848), 17¹/51. *Se prefăcu că primește cu bucurie propunerea.* FILIMON, O. I, 104. *Te rog ... primește a te logodi cu dntsa.* ALEXANDRI, T. I, 225. *Să primești volnic și bucuos această sarcină.* ODOBESCU, S. I, 68, cf. 9, 159. *Nu pot primi să fiu trimis la bucătărie a linga talerele ca un nepoftit.* CABAGIALE, O. VII, 248. *Am zis că într-însul stnt multe păreri pe cari nu le primim deloc.* GHIERA, ST. CR. II, 57. *A primit conu Costache această învoială.* BRĂTESCU-

-VOINEȘTI, p. 275. Numai ușierii vor primi sū stea de vorbă și să mă instruiască asupra celor ce vreau să știu. GALACTION, A. 402. Primi chiar să mă conducă pînă la Nancy. BRĂESCU, O. A. II, 114, cf. 394. Descumpănit, primeam fără împotrivire tot ce propunea. VOICULESCU, P. II, 66. Vodă a primit pețirea și a pregătit zestrea și alaiul logodnicei. SADOVEANU, O. XII, 339. Primește orice critică. CĂLINESCU, S. 491. Ne invită la masa lor. Ce zici? - Zic să-i primim poftirea. STANCU, R. A. II, 119. Azi imi fuci cînsca să-mi primești prietenia. H. LOVINESCU, T. 300. Nu mă mișc d-aici și nu primesc critica. PREDĂ, D. 216. Maseă înaintea ta nitecum sū primești (= să te ferești de omul fățarnic). Cf. ZANNE, P. IV, 445. ♦ **Absol.** Au trimis sol ca să i se incline Ștefan Vodă, ce Ștefan Vodă n-au primitu. URECHE, L. 85. Țarul Moseului îndată preimi bucuro, cū el încū-și schimbus-atunce portul. NECULCE, L. 159, cf. 35. Ți propuse să-l iu sufler ... și băiatul primi cu bucurie. CARAGIALE, O. III, 1. Un prieten mă opri și-mi propuse sū scriu cronici ... Am primit. VLAHUȚĂ, O. A. I, 231. Ne-am dus la nenca Guță să-l întrebăm dacă primește. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 133. Tu cū m-ai pețit, Io că n-am primit ... Și am prîbegit. BALADE, I, 321. ♦ **Ref. l.** p. s. Condiția palatinului se primește. SADOVEANU, O. XII, 377. ♦ **Ref. l.** (Învechit și regional) La acestu dregătorie a lui Grit, cîțiva boieri ungurești n-au vrut să se primească. N. COSTIN, LET², I, 414. Spuci boierilor că mū primese numai dacū și ci s-or fiinea de cuvînt. F (1885), 449, cf. DDRF. Sucnă-murgă s-a primit bueros pentru că n-avea frică mare de acest zmeu. SBIERA, P. 102. ♦ **Ex p. r.** A primi de ... = a soeoti, a considera ea ... sau drept ..., a lua de ... Taince a spune nu să evine, Toema sū fie ș-adevurate, Cînd oamēni nu primesc de binc! BUDAI-DELEANU, Ț. 374. Ar putea să primească acum de bune toate închinările actuale. ODOBESCU, S. II, 26, cf. ALEXI, W. Primea de bune ... toate argumenturile conștiinței sale. AGIRBICEANU, L. T. 357. Cine face primește de adevurate spusele noastre. ZANNE, P. II, 759. ♦ (Lingv.; prin lărgirea sensului) Pentru ca substantivul să primească articolul în asemenea construcții, trebuie sū avem un atribut determinativ. IORDAN, L. R. 326. Dacă substantivul e articulat cu articolul enclitic, adjectivul posesiv nu mai primește lîngă el articolul posesiv „ul”, „a”. GRAM. ROM², I, 157. ♦ **Spee.** (Jur.) A acorda credit, a admite ca veridic, ca legitim. În caz de denunțare calomnioasă nu poate fi primită contraseua inculpatului. COD. PEN. R. P. R. 558.

2. (Complementul indică legi, teorii, doctrine, concepții religioase etc.) A îmbrățișa, a adera, a se calia la ...; a adopta. Întru blîndeae prcemiși istovulu cuvintu, cel ce poate sp[ă]și sufltele voastre. COD. VOI. 114/22. Tu spuri dreptățile mele și primești (și a puci d) zisa mea cu rostul tău? PSALT, 97, cf. 324. Cuvîntul lu Hristos ... întru voi să-l primiiți. CORESI, EV. 3, cf. 98, 188. Omul cel luman nu primește cealea ce-s din d[u]lul lui D[u]mn[ă]c[ă]zau eă iaste lui de nebanie și nu poate înțelege (a. 1618). GCR I, 51/38, cf. CANTEMIR, I. I. II, 328. Aceșta supuși supt accia fiind, și limba lor au primit. C. CANTACUZINO, CM I, 34. Ași avea atita slăbăciune să fac stăpin mie pre slugă și să primescu legile aceluia? (a. 1750). GCR II, 47/5. Pe la unul 865, bulgarii ... primeșc religiu creștină. BĂLCESCU, M. V. 7. Toate popoarele vorbească aceeași limbă, primească același legi. BOLINTINEANU, O. 309. Da, mū voi naște din pîcut, Primind o ultă lege. EMINESCU, O. I, 173. ♦ (Prin lărgirea sensului; complementul indică botezul, împărtașania, comuniunea etc.) Botejunea, zice, cū uveți a priimi, o, ueenici. CORESI, EV. 90. Sintem datori, primind trupul lui H[risto]s, a-l cinsti pre el (a. 1642). GCR I, 101/14. Calcumena primi botezul, in mod excepțional, in pat. CĂLINESCU, S. 23. Au venit lu tine a primire Străbuna-mpărtașanie. BENIUC, V. 83. ♦ (Învechit, rar) A înțelege, a pricepe (pentru a accepta). Nu putură den lueput să primească ce e de Hristos taină. CORESI, EV. 392.

3. (Urmă sau precedat de detrcminări care indică atitudinea subiectului) A avea o anumită atitudine (de acceptare, negare, respingere, indiferență etc.), a manifesta un anumit sentiment față de ceva. Voi. iubiților creștinii lu Dumnezeu, cu dragoste și cu inimă bună sū priimiți această carte. CORESI, EV. 6. Această înfrimșețată și luminată zi, cu dragoste și cu veselie sū o priimim. id., ap. GCR I, 29/29. Înulțarca lui fu priimită cu cea mai vie bucurie de toți locuitorii țeari. BĂLCESCU, M. V. 32. Și ce e mai mîngietor, publicul a primit foarte bine aceste încercări. GHEREA, ST. CR. II, 186. Acest roman a fost foarte bine primit de critica nouă franceză. IBRĂILEANU, S. L. 6, cf. GALACTION, O. A. I, 121. Abatele primi cu indioală prognosticul. SADOVEANU, O. X, 199. Uimirea eu care a fost uncori primită proza lui Argezi a fost provocată de prezența unor procedee. VIANU, A. P. 265. Anghel continuă să primească cu neîncredere spusele lui Țurca. PREDĂ, D. 59. Aadauț apoi complimente agreabile pe care cei avizați le primesc cu circumspecție. V. ROM. octombrie 1964, 84. ♦ **Spee.** A manifesta bunăvoință, înțelegere, plăcere (față de ceva); a accepta cu bunăvoință, cu înțelegere, cu plăcere (ceva). Domnul ruga mea prcimi. PSALT, 8. Și ruga-se-vo derept noi și priimti va fi de Dumnezeu postul nostru. CORESI, EV. 50, cf. 118, 448. Pravilă alcașă ... iaste cinstită și priimtită pentru că indeamnă pre toți pravoslavnicii spre cunoștința vieții (a. 1632). GCR I, 76/14. Pomeană va face și va fi priimtită. PARACLIS (1639), 260, cf. 247. GCR I, 111/9. Priimește-mi ruga, H[ri]stoase, nu mă urni de la tîue. DOSOFTEI, ap. GCR I, 241/20. Și primea Dumnezău jîrtra lui Avel. N. COSTIN, L. 52. Crez că umanitata cere ca să primim rugăciunea acestui infortunat. CR (1848), 3¹/54. ♦ **Absol.** (În formule folosite cînd se dă ceva de pomănă) Domnul să primească! PAMFILE, C. 50.

- Prez. ind.: primesc. - Și: (Învechit) priimti, preemi, preimi vb. IV.

- Din v. sl. прѣимѣх.

PRIMICÉR¹ s. m. I. (Învechit) Superiorul eintăreților bisericești; ajutor al unui prelat, în timpul slujbei bisericești. Deci Sergiue era primichiri la școala gentiilor. DOSOFTEI, V. S. octombrie 50²/13. Eu, dasăul Dumitrachi, primichir a mitropoliei Brăilei (a. 1814). ap. TDRG. Primichiriul stă cu făclia aprinsă înaintea țarhiceuului (a. 1877). ap. TDRG, cf. ȘĂINEANU, D. I., CADE, SCRIBAN, D.

2. (Regional) Conducător al unui dans. Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. ♦ **Spee.** Căpetenia călușarilor; ajutorul șefului călușarilor. Cf. LM, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. DM. ♦ (Art.: la jocul călușarilor) Mutul, v. mut (I 3). Conducătorul lor se numește stariț; al doilea e primicerul (mutul călușarilor). PAMFILE, S. V. 54. Mutul, numit și primicerul ..., este persoana comică a călușarilor și este adesea mascal. DR. II, 217.

3. P. gener. (Învechit) Conducător, șef, căpetenie. Primiceriul notarilor. LM, cf. GĂLDI, M. PHAN. 236, DN².

- Pl.: primiceri. - Și: (Învechit) primchir s. m.

- Din lat. primicerius. - Primchir < ngr. πρῆμικηριος.

PRIMICÉR² subst. v. primleer.

PRIMICHİR s. m. v. primleer¹.

PRIMICII s. f. pl. v. primiiși.

PRIMIEZ s. n. v. primez.

PRIMIGESTĂ adj., s. f. (Med.) (Femeie) care este pentru prima oară gravidă. Cf. DN², M. D. ENC., DEX.

- Pl.: primigeste.

- Din fr. primigeste.

PRIMINEALĂ s. f. v. priueneală.

PRIMINI vb. IV v. primeni.

PRIMINI¹ s. n. v. primenit¹.

PRIMINI², -Ă adj. v. primenit².

PRIMINITURĂ s. f. v. prementură.

PRIMPĂRĂ adj., s. f. (Med.) (Fenteic) care uște pentru prima oară. Cf. DN², M. D. ENC., DEX.

- Pl.: primipare.

- Din fr. primipare.

PRIMIRE s. f. Faptul de a primi.

I. I. Faptul de a intra în posesia a ceva, de a putea folosi ceva, de a lua ceva, de a-i ajunge ceva în mână, la adresa indicată; p. ext. faptul de a accepta să ia, să intre în posesia a ceva, să folosească ceva; (învechit, rar) primitură. Cf. primi (I 1). *Și primirii amintodă spodobiră-se, și cea ce luo unei talanți, și cea ce luo doi.* CORESI, EV. 319, cf. DRLU, POLIZU. *Dacă lucrul nu se poate împărși, erzii să se unească între dtrșii asupra modului primirii lui.* HAMANGIU, c. c. 405, cf. ALEXI, W. *Ia semnează mălălușă aici de primire și măntăc-i sănătos.* T martie 1964, 15. ◇ EXP R. **A-și lua (ceva) în primire** = a prelua (un lucru, un post, o sarcină etc.). *A doua zi și-a luat postul în primire, ca de obicei.* SAMIA, N. 109. *Singur, Luca își luă în primire așternutul.* VINEA, L. H. 209. *Pornisem și eu să-mi iau în primire dispensarul.* H. LOVINESCU, T. 356. *Luați-vă sarcina în primire și începeți înunca.* PREDĂ, R. 81. *A lua (pe cineva) în primire = a lua (pe cineva) sub supraveghere, în evidență, a purta (cuiva) de grijă. *Ei se pregăteau să-i ia pe toți în primire, când a doua zi fermanul celalt fu dat la iveală.* IORGA, I. I. 349. *L-au luat medicii iarăși în primire și i-au holărit că nu-l lăsuă ptină ce nu-l vindeea deplin.* SADOVEANU, O. XVII, 349, cf. CĂLINESCU, S. 265. *S-a prezentat îmbrăcat civil, la Gara de Nord, unde l-a luat în primire un sublocotenent de rezervă.* BENIUC, M. C. I. 376. **A da (cuiva) în primire** (pe cineva sau ceva) = a) a preda, a încredința cuiva (pe cineva sau ceva). *M-a dat în primire unui coleg.* GALACTION, A. 402. **A da în primire**, **aceluași copil**, **costumul și jobenul**. SAMIA, N. 103. *Cazarma se golește. Pleacă schimbașii ... după ce dau în primire.* SADOVEANU, O. II, 438. *Cheile le-uu fost puse grămadă pe uasă și date în primire.* ARGHEZI, S. VII, 204; b) (glumeț) a muri. **A avea (ceva) în primire** = a răspunde (de ceva). *Eu știu unde snt galosii! Eu n-am avut galosii în primire.* BRĂESCU, V. A. 104. ◇ (Fin.; rar; concretizat; la pl.) **Veuit** (provenit din încasări). *Iu stinga erau însemnate primirile, iar în dreapta cheltuielile.* CĂLINESCU, E. O. II, 162.*

2. Faptul de a-i fi atribuit un titlu, o recompensă, un rang etc. Cf. primi (I 3). *Primirea titlului de Erou al Muncii Socialiste.*

3. Faptul de a lua sau de a i se aduce la cunoștință (despre) o știre, o informație, o dispoziție etc. Cf. primi (I 5). *Primirea raportului, a ordinului de elenare.*

4. Faptul de a suporta efectele (negative ale) unei acțiuni, circumstanțe etc. Cf. primi (I 6). *După primirea pumnului u ripostat.*

II. I. Faptul de a întâmpina (protocolar, festiv) pe cineva; p. ext. faptul de a oferi cuiva ospitalitate sau de a accepta pe cineva în casă; (învechit) priuință, (învechit, rar) priimeală (I). Cf. primi (II I). *Era iubitori de priuinire streinilor călători.* CHEIA IN., ap. GER I, 237/32, cf. LB. *Era tu aceea zi priuinire mare la curte.* FILIMON, O. I, 109, cf. DDFR. *Când ne vedea în jurul morii, ne făcea Primire eu nuiaua.* COȘBUC, P. I, 272. *Primirea acestui înalt funcționar ni-a dat curaj.* GALACTION, O. A. I, 146. *Pentru că vine și soția*

domnului gheneral, să le pregătim o primire care să fie la taălțimea regimentului. BRĂESCU, O. A. I, 31, cf. CĂLINESCU, C. O. 76. *Repetuseră vizita pentru că le plăcuse primirea.* BARBU, P. 163. *Primirea zgornoloasă părea a fi pregătită special pentru mine.* S. IANUARIE 1961, 44. *Primirea dulce, dragoste îi-aduce.* ZANNE, P. VIII, 495. ◇ Loc. a dj. **De primire** = a) (despre încăperi) destinat oaspeților, vizitatorilor sau solicitanților. *Îl urmări pe scară ptuă la perdeaua sălii de primire.* FILIMON, O. I, 109. *În față, cu ferestrele lu stradă, e salaou de primire.* VLAHUȚĂ, O. A. 245. *O încăpere mare, ce servește și de cameră de primire.* H. LOVINESCU, T. 91; b) (despre ore, zile) când se primesc oaspeți, vizitatori sau solicitanți, destinat vizitelor; în care este permis accesul într-un anumit loc. *Astăzi e ziua mea de primire; dumnealui e toldaoua binevenit!* SADOVEANU, O. VII, 495. *Le lasă pe femei, în zilele de primire, să aștepte afară.* PAS, Z. IV, 108. ◇ EXP R. (Familiar) **A lua în primire (pe cineva)** = a certa (pe cineva), a cere (cuiva) socoteală, a lua la rost; a i se adresa cu un ton aspru, răstit; (rar) a-și bate joc (de cineva), a lua peste pieior. *Vorbeu bilbiu și gljiit și un slăcău îl luă în primire: - Bi-bi-bi-ne ai ve-ve-ait!* SANDU-ALDEA, A. M. 138. *M-a luat în primire un major care beuse, pesemne, că avea chef de glumă.* VLASIU, A. P. 411. *Uite aici, lua femeia în primire pe Feliz.* *Ăsta-i patul, cam nici la mama dumaeatole n-ai avut.* CĂLINESCU, E. O. I, 35. *„Omul cuminte” îl ia în primire: - Ia pune, mă, mîna aici!* id. c. o. 21. ◇ (Regional) **Pomană (II I)** (Jina - Sebeș). PAȘCA, GL. *Să veniți și voi la primire.* id. ib.

2. Faptul de a accepta vizita cuiva; faptul de a acorda o audiență cuiva. Cf. primi (II 2). *Priuinirea pacienților.*

3. Faptul de a admite pe cineva într-un cerc, într-o organizație, într-o instituție, într-o funcție. Cf. primi (II 3). *O tudatorie foarte importantă a tuturor membrilor de partid este de a fi docebilit de vigilenți la primirea de noi membri.* LUPA DE CLASĂ, 1953, nr. 5, 109, cf. ib. nr. 7, 42. ◇ (Învechit) **Iufiere**. Cf. LB, BĂRCIANU.

III. I. Faptul de a fi de acord cu cineva sau ceva, de a admite ceva, de a consimți la ceva; aprobare; consimțământ. Cf. primi (III I). Cf. LM. *Încredințindu-mă, doanția-me, că este cu primirea stăptnului moșiei ... iată, dăm voce, doanția-me, să se facă trg (a. 1792).* N. A. BOGDAN, C. M. 107, cf. ȘĂINEANU, D. U. ◇ Loc. a dj. (Învechit, rar) **De primire** = acceptabil. *Așteptați pină când glasu-ni în sfirșit vă va-nvăța Ce este de primire și ce d-a vă depărta.* HELIADE, O. I, 430.

2. Faptul de a adera, de a se ralia la o teorie, la o doctrină, la o concepție etc., faptul de a adopta o teorie, o doctrină, o concepție etc. Cf. primi (III 2). *Primirea noilor puncte de vedere.* VIANU, A. P. 207.

3. (Urmat sau precedat de determinări care arată felul) Faptul de a reflecta o anumită atitudine, apreciere etc. Cf. primi (III 3). *Cartea s-a bucurat de o primire bană.*

- Pl.: primiri. - Și: (învechit) priuinire, (învechit, rar) preimire (LM), preimire (id. ib.) s. f.

- V. primi.

PRIMIT, -Ă adj. I. I. (Despre bunuri materiale) Intrat în posesia ori în folosința cuiva. Cf. primi (I I). Cf. ANON. CAR., DRLU, LB.

2. (Despre mărfuri) Care a fost luat în primire, în inventar, în fondul destinat vânzării etc. Cf. primi (I 4). *Se făcuz atunci mari svăzi între creditori și datornici, pentru prefiuirea mărfurilor date și primite.* BĂLCESCU, M. V. 51.

3. (Olt. și Munt.) **Nebuu (II 2)**; aiurit, zăpăcit. Cf. primi (I 9). Cf. SCRIBAN, D., CIAUȘANU, GL., TOMESCU, GL., ARH. OLT. XXI, 273. *Zău că ești priuit de-a binelea!* UDRESCU, GL. ◇ (Substantivat) **Mă,**

primitule, bagă-ți mințile-n cap. id. ib. ♦ Epileptic. Cf. LEXIC NEG. II, 16.

II. 1. Admis, acceptat; recunoscut (2). Cf. *prîmi* (III 1). Cf. CANTEMIR, I. I. II, 328, LM, DDRF, ȘĂINEANU, D. U.

2. (Învechit, rar) Care a fost promis, făgăduit. *Tremease-mă a vindeco frîmții cu inema ... a propoveđui anul Domnului prîmit. CORESI, EV. 457. De aceea și Pavel grăiaște: Acum e vremea prîmită, acum e ziua spăseniei. id. ib. 458. ♦ (Substantivat, m.) Iisus Hristos. Nu vor lipsi domnii și împărații din seminția Iudei pînă va veni și eel prîmit și numit, adic(ă) II[risto]s (a. 1760). GCR II, 70/38.*

- Pl.: *prîmiți*. - Și: (învechit) *prîmit*, -ă adj. - V. *prîmi*.

PRIMITEĂ s. f. 1. (Regional) Mătură cu coada lungă, făcută din nuiele sau din fire de mătură (prinse pe un schelet de lemn), cu care se mătură pleava (la vînturatul cu lopata), paiele etc.; (regional) felează, felezcu, felezitoare, felezoaie, leasă. *Poiele ... se prîmitese cu prîmiteaua. PAMFILE, I. C. 246, cf. id. J. II, 162, id. A. R. 216, ALR II/605, UDRESCU, GL.*

2. (Prin Dobr. și prin sud-estul Munt.) Unealtă formată dintr-o plasă susținută de o prăjină, cu care se îndepărtează pleava (la vînturatul cu lopata). Cf. II II 271, VII 390, 423, AN. DOBN. IV, nr. 4, 101.

3. (Prin nordul și prin nord-vestul Munt.: în forma *premete*) Bidinea. Cf. COMAN, GL. *Dă-mi și mie premeteaua să vărui. UDRESCU, GL. ♦ EXP. A-1 da cu premeteaua = a vorbi mult (și fără rost). Cf. COMAN, GL.*

4. (Prin nordul și prin nord-vestul Munt.: în forma *premete*) Ștergar, prosop; clrpă de spălat sau de șters vasele, de spălat pe jos etc. V. *otrepă* (I). Cf. RĂDULESCU-CODIN, UDRESCU, GL.

- Pl.: *prîmitete*. - Și: *prîmetea* (H VII 423), *prîmetea* (RĂDULESCU-CODIN, COMAN, GL., UDRESCU, GL.) s. f.

- Derivat regresiv de la *prîmiteală*.

PRIMITEĂLĂ s. f. Acțiunea de a prîmiți.

1. (Regional) Înlăturare, curățire, măturare a plevei unor cereale (la vînturatul acestora cu lopata); (regional) prîmitit. Cf. *prîmiți* (I). *Acasă vînturare se numește pâluire ... Prin unele părți pare ea se zice și prîmiteală. PAMFILE, A. R. 215.*

2. (Prin nord-vestul Munt. și prin nord-estul Olt.: în forma *premeteală*) Curățire; înnoire, reînnoire. Cf. *prîmiți* (2). Cf. CIAUȘANU, V. 191, UDRESCU, GL. ♦ (Regional; concretizat; la pl.) Rufărie de schimb (pentru corp sau pentru pat). V. *prîmeneală* (2). (Lăunele de Sus - Ocelele Mari). UDRESCU, GL. *Astea sînt premetealele potalai. id. ib.*

3. (Regional; în forma *premeteală*) Curățenie (în casă) (Poenari - Cîmpulung). UDRESCU, GL.

- Pl.: *prîmitetele*. - Și: *premeteală* s. f. CIAUȘANU, V. 191, UDRESCU, GL.

- *Prîmiți* + suf. -*cală*.

PRIMITÍ vb. IV. Franz. (Folosit și absol.)

1. (Mold. și Munt.: complementul indică pleava sau paiele din grîu, orz sau ovăz) A da la o parte, a curăți, a mătura (la vînturatul cu lopata). Cf. TDNG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. Cu picioarele treira ... Cu nările vîntura, Cu coada prîmitea. MAT. FOLK. 1489. *Masea mare treiera Și-a mai mică vîntura, Păduchele premete. PAMFILE, J. II, 354, cf. I. CR. II, 7, ȘEZ. XIII, 121, UDRESCU, GL. ♦ Refl. pas. Paiele ... apoi se prîmitese cu prîmiteaua. PAMFILE, I. C. 246.*

2. (Prin nord-vestul Munt. și prin nord-estul Olt.) A mătura, a scutura sau a agita pentru a curăți; p. ext. a curăți; a înnoi, a reînnoi; spec. a vâ-

rui. Cf. SCRIBAN, D., CIAUȘANU, V. 191, UDRESCU, GL. ♦ (Regional; în forma *premeti*) A prîmeni (2) rufăria (de corp sau de pat) (Lăunele de Sus - Ocelele Mari). Cf. UDRESCU, GL.

3. (Prin nord-estul Olt.: în forma *premeti*: complementul indică piinea) A frămînta adăugînd aluat nou la cel vechi. Cf. CIAUȘANU, V. 191, MAT. DIALECT. I, 234.

- Prez. ind.: *prîmitese*. - Și: *prîmeti* (TDNG, CADE, SCRIBAN, D.), *premeti* vb. IV.

- Din bg. *прѣмѣта*.

PRIMITÍ s. n. (Regional) Prîmiteală (1). *Acasă vînturare se numește pâluire ... Prin unele părți pore că se zice și prîmiteală sau prîmitit. PAMFILE, A. R. 215.*

- V. *prîmiți*.

PRIMITÍV, -Ă adj., subst. 1. Adj. Care se află la începutul istoric al omenirii sau al unei comunități sociale, care este la originea existenței cuiva sau a ceva, care aparține începutului istoric al omenirii, care este specific acestui început, străvechi; care se află pe treapta cea mai de jos a dezvoltării (sociale), barbar; care aparține antichității, privitor la antichitate, antic. *Taate limbile vechi sau nouă se coboră dintr-o singură limbă primitivă. RUSSO, S. 50. După această epohă primitivă, venea epohă secundară. BARASCH, M. II, 18/9. El a jucat un rol mare mai înainte în religia păgînă a popului primitiv din Mexico. ISIS (1856), 6/1. Un simțimț atît de firese ... a trebuit negreșit să se manifeste, chiar în timpii primitivi. ODOBESCU, S. I, 194, cf. 196. Cultura în comun s-a ruinat și, cu dînsa, comunitatea primitivă. IONESCU-RION, S. 137. A fost silit sî dea singur lupta inegală ca ursal cavernelor și leul băștinaș. Dar mai ales cu elanul, cerbul impetuos al erelor primitive. VOICULESCU, P. I, 103. Acum avea însușite ... părerile despre cele două neții ale filozofilor primitivi ai Asiei. SADOVEANU, O. IX, 52. Patria primitivă a albanezilor [nu cra] în primele timpuri în contact cu lumea slavă. ROSETTI, I. SL. 16. În societatea primitivă, sînt cavinte care nu pot fi pronunțate pentru că se opare religia. GNAUR, N. P. 103. ♦ Româna primitivă comană = perioadă din istoria limbii române anterioară veacului al X-lea și despărțirii ei în dialecte. Alții au socotit [palatalizarea labialelor] an fenomen străvechi dialectol, datînd diu epoca românei primitive comune. MACREA, F. 41. Comuna primitivă v. comună. ♦ (Substantivat) Persoană aflată pe treapta cea mai de jos a dezvoltării omenirii. *Primitivul treabaie să cunoască semnele vremii după vînturi. SADOVEANU, O. IX, 165, cf. XII, 9.**

2. Adj. Care este primul (într-o succesiune temporală), în prima fază, care a fost la început, care este cel mai vechi, de la origine; inițial, originar (1), primordial. *Va favora planul său primitiv. ASACHI, S. I, II, 105. Se alcătuiesc din stînci primitive (de cea dintîi urzire). IC. IUM. (1840), 26¹/25. Carpații Moldovei ce sînt al trile între munții primitivi din Evropa. POVĂȚ. (1844-1845), 145/21. O parte din acești munți, ce se alcătuiesc ... mai înainte decît ceilalți, drept care se numesc munți primitivi. STAMATI, F. 166/9, cf. 166/10. Dintre lucrările apci răci unele se arată nemijlocit și se numesc primitive, altele urmează mai tîrziu și se numesc secundare. FĂTU, D. 5/18. Temperatură primitivă este de 10° și se înalță cu 7°. ELEM. ALG. 94/1, cf. MAN. SĂNĂT. 9/13. Falele primitive sînt cele dintîi foi care formează plumul și care adeseori se deosebesc multe în forma lor de cele alte foi ale arborilor. BARASCH, B. 18. După un raport impur se declară sifilis primitiv. TURNESCU, C. 225, cf. COBÎLĂCESCU, G. 91/17, 98/28. S-au făcut afară din abiceial fării și cu nesacotînță voințelor primitive ale citiorilor. ODOBESCU, S. II, 27, cf. 19, I, 235. Natura organică încajurătaare e ieșită printr-un lung proces de dezval-*

tare din niște germeni unicelulari, primitivi. IONESCU-RION, s. 125. Inscriptiunea reînnoită trebuie să indice inscripțiunea primitivă ce se reînnoiește. HAMANGIU, C. C. 150. Textul actual a fost scris pe un pergament de la Ștefan cel Mare, al cărui text primitiv a fost spălat întreg. BUL. COM. IST. 1, 130. Extracte concentrate, care diluate în apa din care au fost extrase, redau lichidul primitiv. IBRĂILEANU, s. 1. 96. Aceștia au pierdut natura lor primitivă, și-au schimbat și fondul prim bun care-l aveau. BART, s. m. 25. Asemănările mari între cele patru dialecte române au făcut pe mulți să vadă că limba străromână era unitară, iar această unitate presupusă i-a făcut să admită o patrie primitivă. PUȘCARIU, L. R. 1, 251, cf. 255. Se execută roșile cu diametrul primitiv egal cu un număr întreg de milimetri. SOARE, MAȘ. 136. Între proiectul primitiv și execuția operei, Gros se răzgîndește și modifică datele ei. OPNESCU, s. 227. Aristoteles ... presupunea că există o substanță primitivă. MACAROVICI, CHIM. CANT. 4. Au intrat asupra înțeleșului primitiv al cuvintelor. SCI. 1950, 3. Creangă restituie poezia funcției ei estetice primitive, care este de a se adresa nu unor cititori, ci unui auditor, capabil de o fi cucerit prin toate elementele de sugestie ale graiului viu. VIANU, A. P. 113. Marele public este interesat să cunoască originea numelor, sensurile lor primitive. GRAUR, N. P. 11. Rog să i se dea cuvîntului „muncă”, aici, înțeleșul său primitiv. s. mai 1960, 13. Ceea ce a rămas din nebulaasa primitivă a format saarele. GEOLOGIA, 9. (Adverbial) Turburările endocrine ar putea să altereze aceleași centre ca și o leziune organică primitiv localizată în acestea. PARIKH, O. A. 1, 294. (Despre cuvinte) Care provine direct din rădăcină și poate servi ca element de bază pentru formarea de derivate cu ajutorul sufixelor sau al prefixelor; primar² (15). Cuvintele de la care formăm altele prin derivare și compunere se numesc primitive. IORDAN, L. R. 273. Mi se pare normal să credem că forma primitivă este „folină”. GRAUR, E. 38. (Substantivat, u.) Mai dese sînt cazurile unor derivate care de asemenea nu se găsește la slavi și ale căror primitive nu există în românește. PUȘCARIU, L. R. 1, 291. Alte sunete se întîlnesc ... sub formă dublă ... cele formate din „des”, „răs” și un primitiv începător cu „s”: „dessăra”, „răsspăla” etc. IORDAN, G. 31. După raportul în care se află formația prefixată față de primitiv, așadar după nuanșa stilistică, putem stabili mai multe categorii. id. STIL. 203.

3. Adj. Care are caracter simplu, rudimentar, neevoluat sau (prea) puțin evoluat; (despre oameni și despre manifestările lor) care este prea puțin civilizat, educat, manierat, necivilizat, necioplit (2), grosolan; p. ext. slugăci, uclăduimatic. Erau atât de curate ... notele ce înăur ul-tăreț secolă din trîșcă, acest primitiv instrument ciobănesc. GANE, N. 1, 136. O carte cu scoarțe străvechi, cu ilustrații primitive ... stătea de mărturie altor vremi. ANGHIEL, PR. 101. În mic, se putea vedea tot comerțul și toată industria muntelui: oale, străchini, mangel, doage ... și alte câteva produse ale unei industrii cu totul primitive. HOGAȘ, DR. 1, 113. cf. IBRĂILEANU, s. 1. 108. Vîjelia acestor sentimente, primitive și irezistibile, răscolii pe cei trei ca pe niște frunze de toamnă. GALACTION, O. A. 1, 91. Nu mai vreau sărăciei naive, Primitive ... Mie dați-mi altceva! TOPÎNCEANU, P. O. 26. Mă așteaptă nepotul-meu să-i duc acest vehicul primitiv. C. PERNEȘCU, I. II, 186. La prea trei kilometri de sat, dincolo de podul primitiv aruncat peste o gîrlă capricioasă, o companie de pianieri își îndeplinesc misiunea și aștepta ordine. BRĂNESCU, O. A. II, 288. Carul primitiv, cu roate otova dintr-o singură bucată de trunchi, se frînsese într-un prăgus. VOICULESCU, V. 1, 1. Te rog să ne ierși pentru mijloacele noastre primitive și rușinoase de a trece riurile. SADOVEANU, O. S. 21, cf. VI, 76, IX, 187, 283. Maghernița ei era o locuință foarte primitivă. CĂLINESCU, s. 508, cf. id. c. o. 160. Patru portrete-fotografii, mărite într-un atelier primitiv. STANCU, R. A. 1, 132. Aladin ducea

pe fîrmul mării o viață primitivă, supraveghînd zidari, pietrari și grădinari la consolidarea terenului, la înfrumusețarea teraselor. V. ROM. ianuarie 1965, 30. (Adverbial) Avea o rondă față de măr domnesc, pe care un copil ar fi desemnat primitiv, cu cărbunele, ochii, sprîncelele și mustăcioara liniară. TRODONEANU, M. II, 21. (Culori primitive = cele șapte culori ale spectrului solar. Cf. CADE, DL, DM, DEX.

4. Adj., s. in. pl. (Pictori) care precedă perioada Renașterii. Cf. CADE. Cîmpurile se întincau lînce cu un verde arhaic, ca în picturile primitivilor italieni. CĂLINESCU, C. N. 9, cf. M. D. ENC., DEX.

5. S. f. (Mat.) și în sintagma primitivă a unei funcții, DER, M. D. ENC.) Funcție a cărei derivată este egală cu funcția inițială. Cf. DER, M. D. ENC.

- Pl.: primitivi, -e.

- Din fr. primitif, lat. primitivas, germ. primitiv.

PRIMITIVĂMENȚE adv. (Învechit, rar) La origine, la început; inițial. [Localitatea] număra primitivamente douăsprezece coloniști. HASDEU, în SFC II, 192.

- Primitiv + suf. -amente. Cf. fr. primitive-ment.

PRIMITIVISM s. n. Faptul de a fi primitiv; calitate, stare a ceea ce este primitiv, primitivitate; perioadă primitivă. Această evoluțiune, ... dacă n-ar fi dus la primitivism și la analfabetismul ceasloavelor, or fi dat roade strălucite. MACEDONSKI, O. IV, 122. Lipsa de considerație față de om, impulsivitatea, în general nivelul moral scăzut, produs al stării de primitivism, a alcătuit un teren favorabil hoțatelor apostrofe. VARLAAM-SADOVEANU, 151, cf. M. D. ENC., DEX.

- Din fr. primitivisme.

PRIMITIVITĂȚE s. f. Calitate, stare a ceea ce este primitiv; primitivism. Dar această primitivitate de eugel în fața artiștilor și a furnecelor teatrului are și o parte bună. GALACTION, A. 260. Cînd și unde, drumul răsufuța mai slobod, dînd zidurile spelbe în lături; ne oream să admirăm primitivitatea peisagiului. VOICULESCU, P. II, 261. Inteligența, pasul înainte asupra primitivității ..., a fost totdeauna socotită ca o monstruoziitate de către marea mulțime. SADOVEANU, O. XIX, 152, cf. SCHIBAN, D. Caracterul de vechime, de primitivitate al inconștientului n-are numai un sens filogenetic, privit din punctul de vedere al evoluției speței. RALEA, S. T. II, 55. În asemenea condiții de primitivitate se poate face selecționism. H. LOVINESCU, T. 359. Primitivitatea limbajului și pompa răsunătoare a acestor compoziții izvorăse ... din dorința de ieșire popularitate a autorilor. s. ianuarie 1961, 78, cf. M. D. ENC., DEX.

- Din fr. primitivité.

PRIMITIVIZĂ vb. I. Trans. fact. (Neobișnuit) A aduce la starea de primitivism, a face să fie primitiv. Cf. BUL. FIL. III, 186, 268.

- Prez. ind.: primitivizez.

- Primitiv + suf. -iza.

PRIMITIVIZĂRE s. f. (Neobișnuit) Acțiunea de a primitiviza. În mijlocul tendinții obștești de primitivizare, literatura scriitoarei se distinge prin rafinare și intelectualizare. LOVINESCU, s. 1, 347.

- Pl.: primitivizări.

- V. primitiviza.

PRIMITOR, -OĂRE adj. I. Care primește (11) sau care poate primi, obține, căpăta; p. ext. care acceptă să ia, să intre în posesia ori în folosința a... Cf. DNLV, LB. Stilul sec nu este primitor de nici un fel de podoabă. HELIADE, O. II, 22, cf. POLIZU, DDRF. (Substantivat) Persoanele care fac parte din grupa AB, pot primi staze de la aricine, ei fiind primitori universali. BELEA, P. A. 77.

2. (În dicționarele din trecut) Destinatar. Cf. *primi* (I 5). Cf. POLIZU, BĂRCIANU, ALEXI, W. ♦ (Substantivat) *Primitorul acestei scrisori*. CADE.

3. Care primește cu plăcere, cu amabilitate oaspeții, ospitalier (I), (învechit) ospătos, (regional) ospătarit, ospătarnic; p. ext. care oferă ospitalitate, găzduire; care acceptă în casă, care acceptă să găzduiască. Cf. *primi* (II 1). Cf. ST. LEX. 175²/7. *Iară de va fi tunetul cu fulger, oamenii primitori de streini să vor face*. FL. D. (1680). 4^v/14, cf. CANTEMIR, I. I. II, 328. *De va naști fată, va fi ... vorovitoare și priimitoare de oaspeț (eca 1750)*. GCR II, 67/7, cf. LM. *Să învețe pe oameni a fi harnici, blinzi, fără vicii, fără superstiții, primitori*. IORGA, P. A. II, 15. *Era o femeie plină de bunătațe, priimitoare, veșnic veselă*. REBEANU, R. I, 53. *Stăpînii stnt inteligenți ..., iubitori de oameni și primitori de oaspeți*. GALACTION, O. A. I, 226. *Stnt oameni foarte primitori*. SADOVEANU, O. III, 509, ef. 74. *Ulițele și casele stnt atrăgătoare, oamenii voioși, primitori, școala e veselă*. ARGHEZI, B. 87. (Fig.) *Să-nîmpini primitor melancolia Cînd toamnele fi-o poartă sub ferești*. LABIȘ, P. 312. ♦ (Substantivat) *Legă ranele lui ... și duse pre el în casa de stranie ... Seoase doi arginți, deade priimitoriului de stranie, și zise lui: păzește el și ... eu-fi voi plăti*. CORESI, EV. 391. *Priimitoriul de furi ca și furul să se canonească (a. 1652)*. ap. CADE. *Spuntd la trecător ce soartă ne așteaptă pe noi cei primitori*. OLLĂNESCU, ap. DDNF. *În pădure născui, în pădure creșeui, acasă daeă m-au adus, primitorul casei m-au pus (Ușa)*. GONOVEI, C. 386. ♦ (Despre înepări, locuințe, orașe, țări etc.) *În care cineva este bine primit, în care cineva se sînte bine, în care cineva oferă cuiwa ospitalitate; ospitalier (I)*. *Orișunde se ducea, băiatul găsea easă primitoare, ba cliar și mireasă potrivită*. SLAVICI, O. II, 35. *O țară primitoare de străini*. DDNF. *Castelul ... alb cu o vastă verandă primitoare*. REBEANU, R. I, 79. *Luară măsurii și-i răsptndiră pe refugiați prin primitoarele orașe de provincie*. STANCU, R. A. III, 257, cf. 342. *Nu-mi cereți astăzi să mă-nțore devreme între pereții casei, primitori*. HOREA, C. 150. ♦ Fig. *Și cei buni și cei răi au coborît în primitorul pămînt*. SADOVEANU, O. VI, 345, ef. 375. *Mormintele erau presărate de-a valma, amestecate, înfrățite supt aceeași vclnșă de fărtnă primitoare*. GIRLEANU, N. 167. ♦ (Substantivat, f.; învechit, rar) Loc, locuință, încăpere în care sînt primiți oaspeții. *Deaci venrără la dînsul mai mulți întru a strîriloru primitoare (în sălaș N. TEST. 1648)*. COD. VON. 104/3.

4. Care primește (II 6), înglobează, include, cuprinde (în sine); spec. în care începe ... *Să aibă și alte cineisprezece vase ... primitoare fieceare ... cel pușin una sută mii oca (a. 1843)*. DOC. EC. 803. *Ne trebuiesc bibliotecii mari, bine organizate, primitoare ale mulțimii însetate de cultură*. SADOVEANU, E. 22. ♦ (Substantivat) *În mijlocul floarei stă ... primitoarea pulberii, cea din virful codiței carca unei e ghemuită, unei cu doauo ramuri*. ÎNV. POM. 28/26. ♦ (Substantivat, m.; învechit, rar) Recipient. *Această machină trage aera de la trupurile puse într-un vas care să eheamă recipienti ori priimitori*. AMFLOHIE, G. F. 33^v/2.

5. Care acceptă, admite, aprobă; care aderă, se raliază la ...; care este receptiv la ... Cf. *primi* (III). *De Dumnezeu primitoriu, Simeon bătrînul nu era preut, ce om de Dumnezeu iubitoriu*. CORESI, EV. 517, ef. ST. LEX. 176²/10, CANTEMIR, I. I. II, 328. *Matei au grăit cătră oamenii cei credincioși și primitori și ascultători (cca 1700-1725)*. GCR II, 20/20, ef. POLIZU, ALEXI, W. *Am arătat eum femeile au fost mai primitoare de cultură străină dect bărbații*. IBRĂILEANU, SP. CN. 230. *Să fim primitori față de cuvîntul necunoscut părinților noștri, sau să-i închidem ușile?* GALACTION, A. 313. *În sat la noi stnt gospodori foarte deștepți ..., primitori la lucruri nouă*. SADOVEANU,

O. VI, 178. *Țăranii s-au arătat refractari sau primitori față de propaganda evanghelică*. OȚETEȚA, N. 311.

- Pl.: *primitori, -oare*. - Și: (învechit) *primitor, -oăre, premitor, -oăre adj.*
- *Primi* + suf. *-tor*.

PRIMITURĂ s. f. (Învechit, rar) Primire (I I). Cf. ANON. CAR. ♦ Încasare (a unei datorii); datorie înecată de cineva. *Pentru socoteală n-am cereetat să vedem cum merge, dar datoriile și primiturile merg bine (a. 1800)*. FURNICĂ, I. C. 193.

- Pl.: *primituri*.

- *Primi* + suf. *-tură*.

PRIMIȚII s. f. pl. I. (Învechit) Primele roade ale pămîntului (aduse cuiwa ea prinos), truffandale; cea dintîi prăsilă la vite. V. *pirgă* (I). Cf. ANISTIA, PLUT., GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

2. Fig. (În dicționarele din trecut) Început, debut. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

- Și: *prîmici* s. f. pl. ARISTIA, PLUT.

- Din lat. *primiŭtia*.

PRIMINDĂ s. f. v. *primindă*.

PRIMNICÉR subst. (Prin sudul Transilv.) Adăpost de scinduri (ridicat lingă șură) în care se depozitează pleava, coeții etc. Cf. VICU, GL., CV 1952, nr. 3, 42.

- Pl.: ? - Și: *primicér* subst. cv 1952, nr. 3, 42.

- Etimologia necunoscută. Cf. *pimniță*.

PRIMO adv. (Livresc și familiar; de obicei în corolație cu „secundo”) În primul rînd, mai întîi. Cf. I. GOLESCU, C., PHOT-POP., N. D. *Acest curent literar și cultural al burghezilor ideologi a trebuit să dispară ..., primo, fiindcă realitatea realizată seamănă foarte puțin cu visurile ideologilor ..., secundo, pentru că întrecaga activitate ... a fost îndreptată cu totul în altă parte*. GHEREA, ST. CN. III, 47, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, M. D. ENC., DEX.

- Din it. *primo*.

PRIMOGENIT, -Ă adj., s. m. și f. (Învechit) (Copil) care s-a născut primul (într-o familie regală, princiară, feudală etc.). *Aleătui o lege ... prin care se statornicea atlt corona, cil și toate ferile creditare ale Austriei să se moștenescă de primogenitul seu fiu*. SĂULESCU, HR. II, 420/9, cf. LM.

- Pl.: *primogeniți, -te*. - Și: *primoghénit, -ă adj.*, s. m. și f.

- Din lat. *primogenitus, -a, -um*.

PRIMOGENITURĂ s. f. Prioritate pe care o are eel dintîi născut dintre mai mulți frați (mai ales în familiile domnitoare, princiare, feudale etc.), care servește la dobîndirea unor drepturi, unor avantaje; calitatea de a fi primul născut dintre mai mulți frați. Cf. LM, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Moștenitor al împărăției numai prin faptul primogeniturii ...*, *Voie-Bună primește pe duhovnic*. LOVINESCU, S. I, 118, cf. SCRIBAN, D., DM. *Primogenitura se mai menține în unele țări capitaliste*. DER, CF. DN², M. D. ENC., DEX.

- Din fr. *primogéniture*.

PRIMOGENIT, -Ă adj., s. m. și f. v. *primogenit*.

PRIMOINFECȚIE s. f. Ansamblul manifestărilor clinice, umorale și anatomice ale unui organism care suportă pentru prima oară pătrunderea unui microb. *Această probă cu tuberculină permite să deosebim indivizii care au suferit o primoinfecție tuberculoasă de cei care nu au suferit această infecție*. ABC SĂN. 363, ef. D. MED.

- Pronunțat: *-na-in-*. - Pl.: *primoinfecții*.
- Din fr. *primo-infection*.

PRIMORDIALĂ, -Ă adj. Care este primul (într-o succesiune temporală), care este cel mai vechi, în prima fază, care a fost la început, de la origine, primitiv (2), originar (1), inițial; care este de cea mai mare importanță, fundamental, esențial. Cf. NEGULECI. În compoziția sa elementară, simplă sau primordială, părintul nu este în stare ca să întrefacă viața plantelor, ca apa curată pe aceea a peștilor. BREZOIANU, II, 24/8. Nu poate să se aștepte a tămădui edena decât după ce va tămădui boala primardială din care ea vine. MAN. SĂNĂT. 326/11. Ar trebui ca ... feliuritele limbi a Eurapii, a Asicii etc. să se tnece din purism ... în limba primardială a omnirii. RUSSO, s. 50. Ca și stlpii padului lui Traian subțl aplec Dunării, rădăcini mari, primardiale, s-arut ici și colea subțl valu latin al vacabularului rumănese. ROMÂNUL (1857), nr. 1, 4³/68, cf. PROT.-POP., N. D. Vastă și caufuză, ca tot ce este primordial, o literatură poporală nu se poate discea în niște ramure atlt de speciale. F (1877), 338. Libertatea, egalitatea și autoritatea snt elementele primardiale ale vieții sociale. GHICA, ap. CADE, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. V. Aici, din păcate ..., plutin în haosul primordial. GALACTION, O. A. I, 46. Conversația se învălmășea în jurul decadenței acestei activități vitale și primordiale, vlnătoarea. VOIGULESCU, P. I, 103. Întrceaga saună, fără număr, șica nălului primordial, se frământa într-o monstroasă bucurie. SADOVEANU, O. IX, 395, cf. 165, XI, 151, SCRIBAN, D. Amtdauă priveau problemele primordiale din viața paparului român. CAMIL PETRESCU, O. II, 418, cf. BOGZA, C. O. 17. Munca ideologică este o abltgație primordială a organizațiilor de partid. ȘCINTEIA, 1953, nr. 2 582. Dezvoltarea continuă a problemelor teoretice este o condiție primordiulă pentru ca ele să poată folosi practic. CONTEMP. 1953, nr. 363, 5/3. Limba se schimbă pentru a servi funcțiunii ei primordiale, aceea de a servi ca nălțlac de comunicare. MACREA, F. 15. Astfel de nepotriviri prezintă un interes primordial. CL 1957, 85. Considerăm ca o sarcină primordială aprofundarea cunoaștințelor noastre ideologice. s august 1960. 67. Dialogul are — se înțelege — un ral primordial în teatrul de idei. T decembrie 1962, 9, cf. 57. Textul dramatic, element primordial în arta spectacolului, exprimă ... modul de a gândi al autorilor contemporani. ib. august 1961. 1.

- Pronunțat: *-di-al-*. - Pl.: *primordiali*, *-e*.
- Din fr. *primordial*. Cf. lat. *primordialis*.

PRIMORDIALISM s. n. (Neobișnuit) Primordialitate. Cf. JORDAN, L. N. A. 181.

- Pronunțat: *-di-a-*.
- Primordial + suf. *-ism*.

PRIMORDIALITATE s. f. Importanță primordială pe care o are sau trebuie să o aibă cineva sau ceva în raport cu altcineva sau cu altceva; situație, stare a ceva care are înțietate, faptul de a fi primordial, de a avea o importanță primordială; înțietate, prioritate (1), primat³, (neobișnuit) primordialism. *Legile metodei dialectice ... primordialitatea materiei în raport cu gludirea, ele presupun posibilitatea cunoașterii nelimitate a lumii obiective*. CONTEMP. 1948, nr. 104, 15/4. În lucrarea de față, am plecat de la primordialitatea naturii ca de la a axiomă. RALEA, O. 342.

- Pronunțat: *-di-a-*.
- Primordial + suf. *-itate*.

PRIMORDIE s. f. (Și în sintagma *primordie foliară*, LTR²) Frunză în prima fază a formării din celulele situate la periferia conului de creștere. Creșterea primordiilor se produce, la început, prin vtrf și, ulterior, prin bază. LTR². Aceste frunzulițe (numite și

primordii) se nase din straturile exterioare ale țesuturilor talpinii. BOTANICA, 37.

- Pl.: *primordii*.
- Din lat. *primordia*.

PRIMORDIU subst. (Latinism neobișnuit) Început, debut; premisă (1). *Mulți din tinereță își coordană un primordiu nimerit pentru o viață licnă*. SEVERIN, s. 114.

- Pl.: ?
- Din lat. *primordium*.

PRIMOVĂRĂ s. f. v. primăvară.

PRIMPREJUR adv., prep. I. Adv. Prin apropiere, din (sau în) vecinătate, din (sau în) jur; de jur împrejur, dintr-o parte în alta (a unei linii sau suprafețe circulare); împrejur. *Se spăreară prin prejur fările și-i fugia denaintea sabiei lui*. MONA, 394/25. *De nu vor fi aamenii pentr-aceale state prenpregiur, atunci ... să-și fie lucrul*. PRAV. 5-1. *Căpeșealele lar ferecate peate prejur ca argint*. BIBLIA (1688), 67²/29. *Nici să poate afla alt neanu de oameni cari în hotară așa de strimpte lăcuind și prenpregiur mai mulți nepriatini avnd*. CANTEMIR, III, 159. *Numa ... caută pinprejur*. BELDIMAN, S. P. I, 41/1. *Pinprejur snt elșiva nobili, de mașii stăpînitori*. ALEXANDRESCU, O. I, 188. *Era atltă liniște prin prejur că-și venea să crezi că de etnd e lumca piciar de om nu căleasc prin lacurile acelea*. SANDU-ALDEA, U. P. 41. *Uscarea se face de gospadarii ce uu prin prejur ape bogate în pește*. PAMFILE, I. C. 73. *Prinprejur lăcerca era așa de mare că flăcăul aazca cum cad în noroi fulgii*. REBREANU, I. 162, cf. 310. *Era prinprejur și Caragiale, dar nu mai mi-adue aminte ce făcea*. GALACTION, A. 19, cf. id. O. A. II, 66. *Iar prinprejur, pe moșie, făraniu din unsprezece sate se încordaa din greu*. SADOVEANU, O. IV, 256. ♦ I. o c. a d j. **De prinprejur** = care se află în jur; înconjurător, învecinat, vecin. *Limba noastră din multe limbi iaste adunată și ne iaste amestecat graul nostru cu al vecinilor de prin prejur*. URECHI, I. 61. *Cu megieșii de pen pregiur bine petrecca*. N. COSTIN, I. 562. *Au luat Ostrogonul și alte celăfi du prenpregiur au arsu*. R. POPESCU, CM I, 284. *Marturi: boierii și mahalagii de pin pregiur și] alți țigoveș* (a. 1745). IORGA, S. D. VII, 123. *Se și disting coloniștii de accia militarizați de toată poporinea de prin prejur*. BARIȚIU, P. A. I, 376. *Toată suflarea și făptura de prinprejur îi șineau hangul*. CREANGĂ, O. 107. *Cind m-am săltat și puteam aleaga în grădină și printre viile de prin prejur, odihna și sonulul përiseră*. DELAVRANCEA, T. 18. *E cu neputință ca ordinea și metoda să nu biruiescă cu înctul haosul și destrăbălarea de prinprejur*. GALACTION, A. 376, cf. id. O. A. I, 376. *Îl chemau tofi ... din toate satele de prinprejur*. SADOVEANU, O. I. 590. ♦ (Învechit, rar; substantivat: în forma *prenpregarul*) Împrejurime, vecinătate. *Și tot izrailul și prenpregiurul lor au fugit de glasul lor*. BIBLIA (1688). 108²/1.

2. Prep. (Astăzi art.) (Semnifică ideea de localizare a unei realități în diferite părți, porțiuni, zone etc. cuprinse nedefinit pe un plan determinat prin imediată proximitate față de toate punctele de orientare ale reperului spațial dat, sau pe o multitudine de planuri de imediată proximitate considerate față de toate punctele de orientare ale unor repere spațiale identice) *Au vntul o prisacă eu ponii și prenpregiur prisecei loc în toate părșile* (a. 1619). ap. NEM 1 766. *Jăuie ce pute prin pregiurul etăților pentru mncare*. NEGULECI, L. 57. *Nu vedea schimbările ce se făcuseră în easă și prinpregiurul casei*. SLAVICI, O. II, 29. *Se plînbau prinprejurul namei lar*. BĂTESCU-VOINEȘTI, P. 225. *M-am uitat neglijent, și mai null de formă, prinprejurul lacului unde prinseseră racii*. SADOVEANU, O. IX, 412, cf. I, 241. *Și rise de plăcere glădit de un început de stuș somnoros prinprejurul genelor lui codate*. ARGHEZI, S. VII, 13. *Au apărut,*

lu carle, primprejurul casei, o mulțime de mușuraaie mari. CĂLINESCU, c. o. 17.

— Și: **prinprejūr** (scris și *prin prejur*), (învechit) **prinpregiūr** (scris și *prin pregiar*), **preupregiūr**, **preupregiūr**, **penpregiūr** (scris și *pen pregiar*), **penpregiūr** (scris și *pen prejur*), **piupregiūr** (scris *pin pregiar*), **piupregiūr**, (regional) **piupregiūr** adv., prep.

— **Prin** + **prejur**.

PRIMUI vb. IV. T r a n z. (Regional; complementul indică obiecte de îmbrăcăminte) A broda, a țivi (cu prim¹ D). Cf. DRU, CIHAC, II, 292, LM, GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W.

— Prez. înd.: *primuiesc*. — Și: **premuī** vb. IV. LM, GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W.

— **Prim**¹ + suf. -ui.

PRIMUITŌR, -OĂRE adj., s. m. și f. (Regional) (Persoană) care primuiește. Cf. LM.

— Pronunțat: -mu-i-. — Pl.: *primuitor*, -aare.

— Și: **premuitor**, -oăre adj., s. m. și f. LM.

— **Primui** + suf. -tor.

PRIMULACÉE s. f. (La pl.) Familie de plante erbacee dicotiledonate, cu flori gamopetale, de obicei cu frunzele dispuse în rozetă și cu fructul capsulă; (și la sg.) plantă care face parte din această familie. Cf. SCRIBAN, D., DM, DN², M. D. ENC., DEX. ◇ (Adjectival) *Plantă primulacee*.

— Pl.: *primulaeae*.

— Din fr. *primulacées*.

PRIMULĂ s. f. Plantă erbacee ornamentală din familia primulaelor, cu flori purpurii sau liliacii; (regional) gălățene (*Primula abecanica*). Cf. PANȚU, PL., SCRIBAN, D., BULET. GHĂD. BOT. V, 65, DM, DN², DEX.

— Accentuat și: *primulă*. DEX. — Pl.: *primule*.

— Din lat. *primula*.

PRIMULINĂ s. f. Substanță colorantă, galbenă (pentru vopsit bumbacul). Cf. LTH², DM, DN².

— Din fr. *primuline*.

PRIMULIȚĂ s. f. (Bot.; regional) Lăptișor (*Andrasaea chamaejasme*). Cf. DDRF, GHETIE, R. M., BĂRCIANU, PANȚU, PL.

— Pl.: *primulițe*.

— Cf. *primulă*.

PRIMURĂ s. f. v. **prim**¹.

PRIMUS s. n. Lampă specială de gătit care folosește benzina, petrolul lampant etc. drept combustibil. *Se auzea un sferiit de primus*. C. PETRESCU, c. v. 42, cf. id. A. 332. *Pregătea primusul să-i încălzească mîncearea*. în SCL 1973, 45, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *primusuri*.

— Din germ. *Primus*[koher].

PRIMUȚĂ s. f. (Prin nord-vestul Transilv.) Diminutiv al lui **primă**³. V. **prim**¹ (2). Cf. CONV. LIT. XX, 1 015.

— Pl.: *primuțe*.

— **Primă**³ + suf. -uță.

PRIN prep. (Semnifică ideea de includere a unei realități între limitele unui element gândit ca totalitate de aspecte componente nediferențiale delimitativ sau între limitele fiecăreia dintre componentele unei multitudini de elemente identice)

I. (Exprimă cuprinderea a ceva pe întinsul unei suprafețe, în interiorul unui spațiu sau de-a lungul unui traseu)

I. (Exprimă situarea unei realități într-una sau în mai multe părți, porțiuni, zone etc. cuprinse ne-

definit pe o suprafață anumită sau într-o mulțime de suprafețe identice) Și nu-i lăsa ei slabazi să lăeuiască pren sate. CONESI, EV. 155. *Ajungînd vecirul pin satele cele*. GONJAN, II, 1, 2/24. *Au șăzut spre Putna pen sate, pen orașă*. IST. T. R. 97. *Prin tabără ș-afară Pe luni ... Bietu-și căută pierduta feciaară*. BUDAI-DELEANU, T. 124. *Am rămînea de capu nostru ș-am giuea drăgaica, pin curte*. ALECSANDRU, T. 938. *Că la voi prin sat să fie Vainicul a-i fi pe plac Să-i dea fata de soție*. EMINESCU, L. P. 144. *Într-o seară, prin cîmpie, ostenit de preumblare, nu-am așezat să mă odihnesc pe a căpiță de fin*. CARAGIALE, O. VI, 482. *Prin județul Brăila, maean c stăpînului de oi multe*. PAMFILE, I. C. 30. *Prin Bucovina se culege draghița și se fierbe în apă de prău*. PAMFILE-LUPESCU, CNOM. 20. *Prin cite arașe a trăit, nu va fi putul întilni pe cineva care să-i placă*. AGÎRBIȘEANU, A. 55. *A trăit departe de pămîntul românesc, prin Elveția, prin Franța*. GALACTION, A. 4. *Prin lacurile astea de dimburi unui proprietari aveau heleșteie*. VOICULESCU, P. I, 10. *Prin sate aamenii ne ieșeau înainte cu vin și pită*. SADOVEANU, O. XI, 250. *Au fast înarmînțați pe vremuri prin partea lacului*. CĂLINESCU, S. 26. *Prinși de duhul înverzirii Prin grădini ne-nsuflim*. BLAGA, P. 28. *Se lăudase că a să mă amaare dacă mă prinde prin sat*. STANCU, R. A. I, 56. *Prin țirgul ce darnea pustia Părea că pomii lași sînt plini*. PARASCHIVESCU, C. T. 16. *Prin munți ne păstram ființa și eram naționali*. CONTEMP. 1965, nr. 979, 1/6. *Prin grădini spinii și seai, Nici în eas-ogîndă n-ai*. JANNIK-BINSEANU, D. 413. *Am stat lătă vara pim munte*. ALR II 3 168/537. ◇ (Suprafața pe care se situează o realitate este parte a unui interior spațial sau a mai multora identice) *Patruzeci de ani făcuse acala, pren calibi lăeuid*. CONESI, EV. 144. *Nu lăsa pre niine să paarte vase pren besarecă*. N. TEST. (1648), 567/22. *Și-necpură a-i bate ș-a-i închide pen temniți*. NECULCE, L. 119. *Documenturile ... sînt împrăștiete pre la particulari și prin manastiri*. IST. M. XVII/16. *Cînd era prin tindă ea și-a amînt C-a lăsat aprînsă alba luminare*. COȘBUC, P. I, 248. *Lua parte ... la banchete și recepții prin palatele nabililar*. VLASIU, D. 103. *Are mai mult talent decît zagravi care fac sfinți rahitici prin biscriei*. T decembrie 1964, 22. *Tune-n tindă și prin easă, Tune-n tindă și pe-afară*. JANNIK-BINSEANU, D. 307. (Interiorul spațial este cuprinsul unui mediu lichid sau adîncitura lăsată pe întinderea unei suprafețe moi, în masa unui material afinat, într-o structură elastică etc.) *Capiii se jucau prin zăpadă. Păreții se tavăleau prin narai*. (Interiorul spațial este gândit ca plasat între limitele unei stări fizice, ale manifestării unui fenomen meteorologic etc.) *Deserise cu degetele prin aer conturul unui au*. CĂLINESCU, S. 330. *Degetele-nec eu prin aer le respirai ea pe liră*. id. L. L. 104. □ *Carabia se apleca prin furtună. Așteptam prin ploaie*. (Starea fizică gândită ca interior spațial este un mediu sonor, optic etc.) *Sării ars în pietăare, prin întuneric, drept în mijlocul poiei*. HOGAȘ, M. N. 87. *Prin vâlul serii*. PARASCHIVESCU, C. T. 16. □ *Vîrfurile copacilor se elătinau prin lumina lunii*. (Interiorul spațial este constituit din părți, porțiuni, zone etc. rămase neocupate de vreunul dintre elementele de același fel adunate într-o aglomerare discontinuă sau în ceva gândit ca atare) *Prămăndeaste priin codri ca pasărea*. PSALT. 16/7. *O frică de turci să sferi, și ei tâlhării cîi mai mulți rezemară pîn înfile Calîntina*. DUMITRACHE, ap. GCR II, 127/41. *Prin rariști ne polieneam de glii proaspăt răsturnate de ritul mistrețilar*. BLAGA, I. 62. *Se las-a sară limpede și bună, Alunecînd eu vîntul prin capaei*. LANȘ, P. 119. *Nu icsă pin lume că i rușine*. ALR I 302/385. *Și nu mi-am găsit Patrivă prin lame Afară de tine*. BALADE, I, 284. *Apă a găsit-a pim pădure singură*. A III 3. ◇ (Situarea pe întinsul unei suprafețe, în cuprinsul unui spațiu, al unui mediu fizic etc. este percepută explicit senzorial) *Deodată se aud prin easă o mulțime de glasuri*. CREAN-

gă, p. 302. *La teatru îi vezi adesea figura prin loji.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 193. *Vrei să n-uzi la noapte trăsnind pe acoperământ și hodorogind prin pod?* HOGAȘ, DR. I, 121. *Se auzea cineva plescănind prin apă.* PREDĂ, M. 18. *Omul se învârtește pe loc, se uită prin grădina.* id. M. 322. *Ieși, tu, mândră, din chilie și te uită-n sus prin vie.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 241. □ *L-am văzut prin curte. Cîinii adulmecaseră vinulul prin pădure. Simțeam prin casă un rușos de fum. Urmăream zborul cocorilor prin văzduh. Mă uitam prin apă la pești. (Senzația este resimțită ca fiind situată în interiorul spațial al unei ființe sau al unei părți a acesteia) Simți o durere prin corp. Avea o arsură prin piept. I s-a pus un crețel prin picior. (Un fapt psihic, un act de glândire etc. este considerat ca situat în interiorul spațial al capului, în miute, în suflet etc., imaginate ca interioare spațiale) N-am avut prin cap ideea asta. Îmi stăruie prin minte amintirea ei. Am un dor prin suflet.*

2. (Exprimă străbaterea unui traseu cuprins ne-definit pe una sau pe mai multe linii posibile de traversare a unei suprafețe anumite sau a unei multitudini de suprafețe identice) *Acest botnav... și prin țig trecu.* CORESI, EV. 59. *Tătarii au venit prin Moldova fără veste.* IST. T. R. 35. *Iar murgul ușor îl duce ca vînt... Prin plaiuri, pe munși.* BUDAI-DELEANU, T. 141. *Trecînd prin un sat au văzut un saur.* BĂRAC, T. 38/3. *Îi prețmba prin țig în vederea sultanului și a locuitorilor.* BĂLCESCU, M. V. 102. *Trecu ca o furtună prin sat.* GÎRLEANU, N. 33. *A umblat... prin diferite orașe ale țării.* GALACTION, A. 354. *Întrziată fără vreme Se plîmbu Toamna prin grădini.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 187. *Păru a trece o înfiorare prin grădină.* SADOVEANU, O. XII, 99. *În fine trec prin Siriu.* CĂLINESCU, L. L. 70. *Voi umbla primăvara întregă prin țiguri Căuînd vînzători de sămînță.* BLAGA, P. 24. *Hai să mergem prin sat.* PREDĂ, D. 214. *Vrei să te plîmbi pușin cu mine prin grădină?* BARBU, P. 276. *Am trecut prin sul în voia cuilor.* V. ROM. octombrie 1964, 65. *Pe frigu aieșta cum puteși umbla prin sat.* ALB II 3 191/228. (Suprafața traversată este un loc de trecut sau un element glândit ca atare care permite intrarea și ieșirea a ceva în vederea depășirii locului de trecut sau a elementului glândit ca atare) *Desclideși mie ușa... și să intru prin ea.* CORESI, EV. 179. *Plouia intra pînă deschizăturile dealurilor ferestre.* VOINESCU II, M. 49/17. *O răcoreală dulce pătrunde prin ferestrele deschise.* EMINESCU, N. 81. *Cînd am intrat, prin fereastră deschisă mi-a luat ochii un petic de cer albastru.* BRĂESCU, O. A. II, 51. *Prin ușa din stînga, jos, intră maiorul.* SEVASTIAN, T. 14. *Îenierii trecură la navală, prin săpături.* SADOVEANU, O. XII, 344. *Din spate, prin gările strîmte ale cabinei de proiectare, izbucni o fișie de lumină.* BARBU, P. 181. (Suprafața traversată este o cale de trecere de-a lungul căreia se poate ajunge dintr-un loc în altul) *Urcasc prin potecu marcată. Se strecurase cu greu prin strada aglomerată.* ◇ (Suprafața traversată este parte a unui interior spațial sau a mai multora identice) *Prin coridor umblă pasageri și vorbesc.* CARAGIALE, O. III, 95. *Dincă se plîmbu prin birou neastîmpărat.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 210. *Mă plîmbam prin cameră, ocolind colul dulapului.* VLASIU, D. 23. *Începu să umble aștat prin odaie.* SADOVEANU, O. XI, 126. *Începu să se plîmbe pierdut prin odaie.* CĂLINESCU, E. O. I, 229. *Începu să se plîmbe prin cabinet.* PREDĂ, R. 146. *Țipă coudeicul pe masă și mi se plîmbu prin casă.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 273. (Interiorul spațial este cuprinsul unui mediu lichid sau adneitura lăsată pe întinderea unei suprafețe moi, în masa unui material aștat, într-o structură elastică etc.) *Mai bine dă Iana pînă noroi dect să se întîlnească cu mine.* DELAVRANCEA, T. 144. *Mai iute, mai iute! Prin ape De-a dreptul de tot.* COȘBUC, P. I, 292. *Bîlnci musafiri ai omului sîrman, Am să vă văd și anul ăsta oare, Prin mlaștini de smarald lu vîntătoare Umblînd pe catalige de mărgean?* ANGHIEL-IOSEF, C. M.

II, 73. *Prin iarba useată treceau suluri de frunze.* SADOVEANU, O. I, 161. *Se trît prin sîn în patru labe.* BARBU, P. 196. *Ori te uci cu umîndouă picioarele în sanie, ori te trăie după ea prin zăpadă.* V. ROM. noiembrie 1964, 55. *Trec prin apă, nu se-neacă.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 33. *Tree piu apă a III 16.* (Interiorul spațial este glândit ca plasat între limitele unei stări fizice, ale manifestării unui fenomen meteorologic etc.) *Ai trecut prin foc și ai scăpat!* GALACTION, O. A. II, 269. *Mă sculam de dimineață și porneam prin aerul reavîn.* VLASIU, D. 30. *Prin prași inens de foc străbat Calea lactee.* CĂLINESCU, L. I. 70. *Nici prăbii nu mai treceau prin cerul de deasupra.* CONTEMP. 1957, nr. 557, 3/2. *Prin așa frig cum puteși umbla pră sale.* ALB II 3 191/76. □ *Umblum prin ceață. Alergau prin ploaie. Zburau prin văzduh.* (Starea fizică glândită ca interior spațial este un mediu sonor, optic etc.) *Întîlnea prin îndunericul drumurilor cete de oameni.* SADOVEANU, O. I, 13. *Prin această lumină intrară slăviții mîri în sală.* id. ib. XI, 33. *Trecură prin lununa felinarului două umbre femeiești.* BABT, E. 190. *Se pierdea cu pasul rar Prin ptele serii.* PARASCHIVESCU, C. T. 16. *Gonesc figanii prin noapte.* id. ib. 137. □ *Înaintam cu greu prin vijitul crivățului.* (Interiorul spațial este constituit din părți, porțiuni, zone etc. rămase neocupate de vreunul dintre elementele de același fel adunate într-o aglomerare discontinuă sau într-un element glândit ca atare) *Mihnea-Vodă venea pen pădure.* R. POPESCU, CM I. 320. *S-aptacă, o sărută și piere prin tufiș.* COȘBUC, P. I, 52. *Pornește prin zăvoi spre punte.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 219. *A început să umble prin grîu după mîncare.* id. ib. 225. *Băteam multe drumuri prin codri și pe plaiurile țării.* GALACTION, A. 62. *Își făcu domol... loc prin mulțime.* SADOVEANU, O. XII, 155. *Umblă cu vodă Prin lobodă.* ZANNE, P. IV, 686. □ *Trecurăm cu greu prin turma de oi.* (Interiorul spațial este constituit din părți, porțiuni, zone etc. de pătrundere, de perforare, de străpungere, de infiltrare etc. într-o masă materială compactă) *Săpară prin pînînt gaură de ieșia noaptea den celate.* MOXA, 404/11. *Toate stelele care au trecut Prin zăbranicul meu S-au ridicat într-alle roiri, Întrînd într-alle nopți.* ARGHEZI, VERS. 208. □ *Cuiul a pătruns prin zid. Apa a trecut prin perete. Lumina intră prin perdeau. Plouia trecuse prin umbrelă.* ◆ (Străbaterea unei suprafețe, a unui cuprins spațial etc. sau a unui element glândit ca atare este realizată explicit senzorial) *Văzui prin fereastră arcată... o jună fată.* EMINESCU, G. P. 24. *Prin dîra de lumină se vede o umbră înaintînd cu pași grăbiți.* CARAGIALE, O. II, 50. *În fund, prin ușe, se văd mai mulți alegători plîmbîndu-se în sus și-n jos.* id. ib. VI, 137. *Și smulse și smulse pînă cînd să uită prin gard ca prin geam.* DELAVRANCEA, T. 152. *Strigăte ce se auzeau prin fereastră deschisă.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 274. *Prin perdele se auzi un glas răgușit.* C. PETRESCU, I. I, 224. *Umbla drept și privea vioi prin ochelari.* SADOVEANU, O. IX, 600. *Privesc prin geamul ferestrei.* PILLAT, P. 19. *Prin ferestre... creștele uriașului munte se zăresc.* BOGZA, C. O. 56. *Stăbise, vedeai prin el, Doamne ferește!* BARBU, P. 101. *El ostează și jălește Și pin gratii tot preîste.* ALECSANDRI, P. P. 141. *Lumea nu-i eț se vede prin fereastră.* ZANNE, P. IV, 217. (Senzația este resimțită ca străbătînd interiorul spațial al unei ființe sau al unei părți a acesteia) *Frigul o străbate Prin carne pînă-n os.* COȘBUC, P. II, 188. *Un afurisit de jungli care o tăia prin șale.* REBREANU, I. 18. *Mi-a trecut un fior prin inimă.* GALACTION, A. 417. □ *M-a răzbit frigul prin oase.* (Un fapt psihic, un act de glândire etc. este considerat ca străbătînd interiorul spațial al capului, mintea, sufletul etc., imaginate ca interioare spațiale) *Îmi trecu prin minte un glîd.* DELAVRANCEA, T. 38. *Îi trece prin mîntă bănuiala că vrea să-l atragă într-o cursă.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 268. *Și-mi treceau fel și fel de glîduri prin mintea mea proastă.* C. PETRESCU, I. II, 8. *Prin*

cap îmi treceau ... multe gânduri. SADOVEANU, O. II, 575. *O singură clipă nu trecu prin capul lui întrebarea asupra provenienței anonimei.* CĂLINESCU, E. O. I, 230. *Știa ce le trece prin cap.* BĂRBU, P. 251. □ *Mi-a trecut prin suflet un fior.*

3. (Urmă de un determinant cantitativ, exprimă extinderea manifestării unui fapt sau a efectuării unei deplasări în părți, porțiuni, zone etc. cuprinse nedefinit pe toată întinderea indicată de acest determinant despre o suprafață anumită sau despre o multitudine de suprafețe identice) *Pusese subași pen toate orașele și pen toate satele.* R. POPESCU, CM I, 273. *Prin unele părți, în loc de scoarță se între-băințează niște lese sau coșuri împletite.* PAMFILE, I. C. 135. *Rătăci multă vreme prin tot orașul.* BĂRBU, P. 318. □ *Prin jumătatea de nord a Moldovei a plouat. Jandarii eceretau prin întreaga regiune. Am umblat prin nenumărate magazine.* (Suprafața de extindere este alcătuită din multitudine exhaustivă a locurilor de trecut care permit intrarea sau ieșirea a ceva în vederea depășirii lor) *Au început ... a-i podidi single și pe gură și pe nas, și piu toate răspansările trupului.* PISCUPESCU, O. 67/22. □ *Apa fișnea cu aceeași presiune prin toate orificiile dușului.* (Suprafața de extindere este alcătuită din multitudine exhaustivă a căilor de trecere de același fel, de-a lungul cărora se poate ajunge dintr-un loc în altul) *Apa se revărsase prin toate canalele de scurgere.* ◇ (Suprafața de extindere este parte a unui interior spațial sau a unui element gândit ca atare) *Au trecut pe rind prin toate camerele.* BRĂESCU, O. A. I, 78. □ *Focal se întinse prin întreaga clădire.* (Interiorul spațial este cuprinsul unui mediu lichid sau adincitura lăsată pe întinderea unei suprafețe moi, în masa unui material afinat, într-o structură elastică etc.) *Prin toată apa mișunau pești.* (Interiorul spațial este constituit din părți, porțiuni, zone etc. rămase neocupate de vreunul dintre elementele de același fel adunate într-o aglomerare discontinuă) *Gouașii se răspindiseră prin toată pădurea.* (Interiorul spațial este constituit din părți, porțiuni, zone etc. de pătrundere, de perforare, de străpungere, de infiltrare etc. în masa unei structuri materiale compacte) *Apa trecuse prin întreaga grosime a zidului. Lumina pătrundea prin toată suprafața ferestrei.* ◇ (Extinderea pe întinsul unei suprafețe, într-un cuprins spațial etc. este percepută explicit senzorial) *Mirosea a fam prin toată casa. Cîinii au adăruccat vnatul prin tot hățiuș.* *Prin toate curțile vedea oameni odunași la sfat.* (Senzația este resimțită ca extinsă în interiorul spațial al unei ființe sau al unei părți a acesteia) *Simți cum prin tot trupul îl trece un fior cald.* IL noiembrie 1962, 47. □ *M-a fulgerat o durere prin tot piciorul. Am simțit un fior prin întreaga mea ființă.*

4. (Exprimă îndrumarea unei deplasări spre părți, porțiuni, zone etc. cuprinse nedefinit pe o suprafață anumită sau într-o multitudine de suprafețe identice, indicate anume ca reper orientativ) *Ieșirea din salo de spectacole se faec prin Sörindor. Traseul autobuzului a fost deviat prin străzile laterale.* ◇ (Suprafața indicată ca reper orientativ este parte a unui interior spațial sau a unui element gândit ca atare) *Ia-o prin camera din fund. llineralal cursei fusese reprogramat prin defileul Oltului. Grupul de tusești și-a schimbat direcția luind-o prin văgăună.* (Interiorul spațial este cuprinsul unui mediu lichid sau adincitura lăsată pe întinderea unei suprafețe moi, în masa unui material afinat, într-o structură elastică etc.) *Veți urma drunul drept, chiar prin mlaștină.* (Interiorul spațial este gândit ca plasat între limitele unei stări fizice, ale manifestării unui fenomen meteorologic etc.) *Pompierii se îndreptaseră prin famul gros către interiorul clădirii.* (Interiorul spațial este constituit din părți, porțiuni, zone etc. rămase neocupate de vreunul dintre elementele de același fel adunate într-o aglomerare discontinuă) *Părășiți rutu asta și luați-o prin pădure.*

5. (Exprimă mijlocirea realizării a ceva de către părți, porțiuni, zone etc. cuprinse nedefinit pe o suprafață anumită sau într-o multitudine de suprafețe identice) *Numai prin pămîntul bine îngrășat făcea cooperativa culturi de calitate. În regiunea asta poți scoate ceva hani numai prin livezi.* ◇ (Suprafața care mijlocește realizarea a ceva este o cale de trecere de-a lungul căreia se poate ajunge dintr-un loc în altul) *Au dus narfa în Moldova prin Dunăre.* GOLESCU, I. 27. □ *Apa era adusă prin șanțuri betonate.*

6. (Urmă de un determinant distributiv, exprimă răspindirea a ceva în părți, porțiuni, zone etc. ale unei multitudini de elemente de același fel, considerate ca unități independente, nedefinite numeric) *Au căatat prin ficore carte. Prin orice sate poposeai, găseai găzduire.* ◇ (Aria de răspindire este constituită dintr-o multitudine de interioare spațiale sau de elemente gândite ca atare și considerate ca unități independente, nedefinite numeric) *Prin orice peșteră găsești lilieci. Prin fiecare casă se făcuseră percheziții. Mustul începuse să fierbă prin ficore buloi.* (Interiorul spațial este cuprinsul unor medii lichide sau adincitura lăsată pe întinderea unor suprafețe moi, în masa unor materiale afinate, a unor structuri elastice etc. considerate ca unități independente, nedefinite numeric) *Aproape prin orice apă de munte trăiesc păstrăvi. O laase de-a dreptul, călcind prin ficore băltoacă.* (Interiorul spațial este constituit din părți, porțiuni, zone etc. rămase neocupate de elementele de același fel adunate în aglomerări discontinue, considerate ca unități independente, nedefinite numeric) *Erau sălbățieiuni și acolo, ca prin orice pădure. Prin ficore lan își făcuseră caib polinichile.* ◇ (Aria de răspindire este constituită dintr-o multitudine de locuri sau căi de trecere de același fel, considerate ca unități independente, nedefinite numeric) *Prin ficcare văioagă curgea cite un priiaș. Trecerea era liberă prin orice punct de frontieră.* ◇ (Aria de răspindire este constituită dintr-o multitudine de repere de același fel indicate ca orientări pentru o deplasare, și considerate ca unități independente, nedefinite numeric) *Prin ficcare cărare puteți ajunge la cobană. O puteți lua spre gară prin orice stradă de pe dreapta bulevardului.* ◇ (Răspindirea a ceva într-o multitudine de elemente de același fel este percepută explicit senzorial) *Prin ficcare copae vedea pășări. Prin orice clasă auzea lormă de copii.* (Senzația este resimțită ca fiind răspindită într-o multitudine de elemente de același fel ale unei ființe) *Mă pătrunsesse frigul prin ficcare mădular.*

7. (Exprimă localizarea unei realități în părți, porțiuni, zone etc. cuprinse nedefinit pe un anumit plan de raportare spațială față de un reper exprimat sau subînțeles, ori față de o multitudine de repere identice) [Ajungînd în] *satele cele de piu preajmo Tătării ... îi ieși spre întîmpinare cu toți.* GORJAN, II. I, 2/24. *Nu ero vreo apă prin apropiere.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 226. *Trecu prin foșja Ateneului.* C. PETRESCU, I. II, 151. *Ics, alergînd prin stînga.* SEBASTIAN, I. 28. *Exelamă un glas jalnic ... prin apropiere.* CĂLINESCU, S. 41. *Pașii ... mă duseră prin preoșna Ateneului.* STANCU, R. A. I, 163. *Oprea ficcare căruță care trecea prin dreptul bordicului ei.* PLEDA, M. 54. (Planul de raportare spațială privește toate punctele de orientare ale reperului exprimat sau subînțeles) *Prin jurul cosei crescuseră bălării. Prin împrejîrimile Brașovului sint zone turistice.*

II. (Exprimă încadrarea a ceva în cuprinsul unui interval de timp sau în decursul duratei unei circumstanțe)

I. (Exprimă plasarea petrecerii unui fapt într-unul sau în mai multe momente cuprinse nedefinit într-un interval delimitat calendaristic sau într-o succesiune de asemenea intervale identice) *Odată, prin iunie ..., cel mai mare dintre pai n-o alergat repede la chemarea mă-si.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 225. *Prin mortie, Cănușă își vesti părănșii că are de gînd să se-nsoare.* BASSARA-

nescu, v. 38. *Era prin luna lui iulie.* SADOVEANU, o. 11, 194. *Prin 1870 pădarea a început să se lăte.* T. POPOVICI, SE, 5. *Era priu 1957, la începutul verii.* BARBU, p. 18. □ *S-a petrecut prin anii 1830-1831.* ◇ (Intervalul de timp este delimitat în interiorul duratei unei circumstanțe) *Intr-o duminică, era priu sărbătorile Crăciunului, mă duceam la Eminescu.* VLAHUȚĂ, în GRAM. ROM.² II, 175. □ *Era prin amurg.* ALECSANDRU, p. 111, 77. *Tresar prin samn.* BACOVIA, o. 13. *A auzit priu samn un glas.* C. PETRESCU, I, II, 176. *Răcnește prin somn ca un apucet.* VLASIU, A. P. 419. *Nu mă drăgăști prin somn.* JARNIC-BİRSEANU, D. 37. □ *Săpu prin arșiță.* (Urmă de determinări care marchează explicit durata în interiorul căreia se manifestă o circumstanță sau o stare) *Era prin vremea lui Caragea. Era prin timpul foamei.*

2. (Exprimă parcurgerea unui interval de timp delimitat calendaristic sau a unei succesiuni de asemenea intervale identice) *Am trecut prin luna septembrie fără să avem ploaie.* ◇ (Intervalul de timp parens este delimitat în interiorul duratei unei circumstanțe) *Merge cel voinic Pe-un murgășor mic, Prin mezul nopții.* ALECSANDRU, p. v. 62. □ *Am trecut prin iarnă fără să avem zăpadă.* (Interiorul duratei privește perioada de desfășurare a unei stări) *Prin viață Cu noi mergi tu, Speranță-nălțătoare?* NECULUȚĂ, T. D. 29. *Ai fi trecut ... prin viață fără dragostea mea.* SADOVEANU, o. XII, 353. □ *Trecuse prin copilărie fără muri bucurii.* (Urmă de determinări care marchează explicit durata în interiorul căreia se manifestă desfășurarea unei circumstanțe sau a unei stări) *Am trecut prin vremuri de restriște. Trecuse prin momente de panică.* ◇ (Parcurgerea unui interval de timp se realizează mental, vizionar etc.) *Viitor de our țara noastră are Și prevăd prin secolii a ei înălțare.* BOLINTINEANU, o. 37. *Te urmăresc prin veacuri, prin virste și milenii.* ARGHEZI, VERS. 375. □ *Îi văd prin ani o corieră strălucită.*

3. (Urmă de un determinant cantitativ, exprimă desfășurarea manifestării unui fapt în tot decursul delimitat de o anumită perioadă calendaristică sau de o succesiune de asemenea perioade identice) *Prin toate zilele întrebă-se întru învătățuri.* COD. VON. 4/13. □ *Ne-au fost hărăzite mori bucurii prin toți unii acesția. Numeroase lupte pentru independență s-au dat prin întregul secol al XIX-lea.* ◇ (Perioada de desfășurare a unui fapt este delimitată în tot interiorul duratei unei circumstanțe) *Ploile s-au finit lanț prin toată toamna. Prin câteva după-amiezi ne-am plimbat cu barca.* (Urmă de determinări care marchează explicit durata în interiorul căreia se petrece manifestarea unei circumstanțe sau a unei stări) *Prin întreaga perioadă postbelică s-a înțefit lupta pentru pace.*

4. (Exprimă proiectarea momentelor cuprinse nedefinit într-un interval de timp sau într-o succesiune de asemenea intervale identice, ca termen de programare pentru petrecerea unui fapt) *Lucrările vor începe prin martie. Excursia se va face prin zilele libere de Anul nou. Locuțiile vor fi date în folosință prin anul viitor. Cursul este programat priu lunile septembrie și octombrie.* ◇ (Intervalul de timp indicat ca termen de programare este delimitat în interiorul duratei unei circumstanțe) *Congresul va avea loc prin toamnă. Căsătoria se va celebra prin sărbătorile Crăciunului.*

5. (Exprimă rolul, datorită scurgerii unui interval de timp delimitat calendaristic sau unei succesiuni de asemenea intervale identice, în favorizarea sau defavorizarea împlinirii unui fapt) *Prin luna de practică studenții își fixează cunoștințele teoretice. Și-a lărgit orizontul cultural prin anii petrecuți în stră-*

inătate. ◇ (Intervalul de timp care influențează împlinirea unui fapt este delimitat în interiorul duratei unei circumstanțe) *Mi-am restabilit sănătatea prin vacanța petrecută la munte.* (Urmă de determinări care marchează explicit durata în interiorul căreia se petrece o circumstanță sau o stare) *Mi-am irosit inutil viața prin timpul pierdut lângă tine. Prin trecerea vremii a devenit tot mai înțelept.*

6. (Urmă de un determinant distributiv, exprimă repetarea regulată a aceleiași fapt într-o succesiune nedefinită de intervale de timp identice, delimitate calendaristic) *Prin orice lună a sezonului rece putea găsi flori.* ◇ (Intervalele identice de timp prezente în succesiune nedefinită sint delimitate în interiorul duratelor repetabile cu regularitate ale aceleiași circumstanțe) *Prin fiecare iarnă ne ducem la munte. Purta pardesiul prin orice anotimp.* (Urmă de determinări care marchează explicit duratele în interiorul cărora se repetă cu regularitate manifestarea aceleiași circumstanțe sau desfășurarea aceleiași stări) *Prin orice vrenec românii și-au apărut ființa națională. Prin fiece epocă a istoriei dragostea de patrie a fost atitudine cetățenească supremă.*

7. (Exprimă determinarea în timp a petrecerii unui fapt pe baza încaadrării cu aproximare a acestuia într-un plan de raportare a imediatelor sale anteriorități față de un reper temporal exprimat sau subînțeles ca delimitare calendaristică) *Era prin preojma lui 1 martie. Prin apropiere de 1845 declanșarea revoluției apăreo tuturor ca iminentă.* (Planul raportării de anterioritate este considerat în funcție de începutul duratei unei circumstanțe) *Avasese loc prin ajunul Paștelui. Prin apropiere de Anul nou încep pregătirile pentru revelian.* (Planul de raportare poate privi ambele sensuri de orientare, anterior și posterior, față de reperul temporal exprimat sau subînțeles) *Se întâmplase prin jurul Crăciunului. Multe mișcări tectonice fuseseră înregistrate prin jurul dolei de 10 aprilie.*

III. (Exprimă integrarea a ceva în sfera unui domeniu, a unei posibilități, a unei modalități etc. sau a unei realități oarecare gândite ca modalitate)

1. (Exprimă implicarea ca aspect înglobat, ca parte componentă, ca trăsătură intrinsecă etc. a unui sau a mai multor elemente în sfera unitară a unui domeniu sau în multitudinea unor realități identice aparținând aceleiași domeniu de referință) *Prin istoria noastră există mari figuri de eroi. Ideile progresiste se afirmă tot mai mult prin literatura contemporană. Vestigiile ale dansurilor dacice întâlnim prin folclorul maramureșean. Dovezi ale lotinității limbii noastre găsim prin operele corifeilor Școlii ardelenice. (Sfera unitară care implică un enantim parțial de actualizare a ei este o capacitate potențială) *Noi-l cocoloșeam cît ne sta prin putință.* DELAVRANCEA, T. 14. *Dacă i-ar fi stat prin putință ar fi împușcat-o.* GÎRLEANU, N. 143. (Sfera unitară care implică aspectul comun al părților componente dintr-un tot este o însușire dominantă) *Stilul lui Neculec se caracterizează prin sobrietate. Viața lui a excelat prin corectitudine.**

2. (Exprimă petrecerea unui fapt aparte față de obișnuit sau a mai multora de același fel, cu repercusiuni directe în sens pozitiv ori negativ asupra cuiva sau a ceva) *Prin multe am trecut.* ALECSANDRU, T. I, 467. *Prin multe-am trecut tu viața mea.* VLAHUȚĂ, o. X, 486. *Avea de-a face cu o femeie trecută prin multe.* STANCU, R. A. III, 22. *Gasodăriile se refăceau din greaua criză prin care trecuseră.* PREDĂ, M. 63. (Faptul petrecut constă în confruntarea cu o formă de verificare, de examinare etc.) *Cu mare frică l-am trecut prin vană (a. 1851).* IORGA, S. D. XIII, 90. *Alții ... uabluu prin judecăși.* PREDĂ, M. 153. □ *Trecuse și priu acest examen al vieții. Produsul trecuse priu proba de calitate.* (Faptul petrecut de cineva constă în trăirea unei stări sufletești ca urmare a influenței

pozitive sau negative exercitate de o circumstanță, de o conjunctură etc.) *Ași trecut cu toții prin emoțiile alea.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, p. 157. *Omul ... trecuse prin dureroase furtuni.* SADOVEANU, o. II, 560. □ *Am trecut prin mare neaaz.*

3. (Urmă de un determinant cantitativ, exprimă amploarea modului de manifestare, de săvârșire etc. a unui fapt) *Prin toată activitatea mea slujesc patriei. Prin foarte puțin efort am rezolvat problema. Mi-am adus contribuția prin întreaga mea capacitate. Prin oarecare strădanie am reușit să-l înțeleg.* ♦ (În construcția prin excelență care indică dezvoltarea maximă a intensității de manifestare a unui fapt) *Prin excelență vizual și auditiv, d. Brăescu a concentrat viața estetică în neuitate momente comice.* CONSTANTINESCU, s. I, 378. □ *Este prin excelență artist.*

4. (Exprimă direcționarea către ceva cu valoare de reper intermediar în înțelegerea desfășurării cursului evolutiv al unui fapt) *Goya pune bazele anuia dintre cele mai importante curente în arta secolului al XIX-lea, care, trecând prin Delacroix și prin romantici, merge pînă la Manet.* OPRESCU, s. 211.

5. (Urmă de un termen care indică o modalitate sau este gândit ca avînd o valoare modală, și adesea precedat de „intermediul” sau „mijlocirea”, exprimă recurgerea la un factor mediator datorită intervenției căruia decurge ceva, de obicei scontat) *Au atacat prin surprindere. Rezolvase totul prin intermediul felului ei original de a fi.* (Factorul mediator la care se recurge sau din care decurge ceva privește modalitatea de trimitere sau de primire a ceva) *Presa le șosea prin mesagerie. Scrisoarea a fost expediată prin francare simplă. Le asigurase transportul prin coletăria rapidă.* (Factorul mediator la care se recurge sau din care decurge ceva privește modalitatea de emisie sau de receptare a comunicării unor idei, sentimente etc.) *Literatura exprimă prin cuvînt sentimente și idei. Pictorul își exteriorizează ideile prin culori. Le-am spus prin viu grai.* (Factorul mediator la care se recurge sau din care decurge ceva privește modalitatea de justificare, de argumentare etc. a manifestării unui fapt) *A pierdut procesul prin neprezentare. Celulele organice suferă variațiuni prin mărirea tensiunii osmotice.* (Factorul mediator la care se recurge sau din care decurge ceva privește modalitatea adecvată, oportună etc. de realizare a ceva) *Au luat puterea prin revoluție. A ocupat teritoriul prin război. Și-a câștigat averea prin furt. A reușit prin muncă. A slăbit prin regim.* (Factorul mediator datorită căruia pot fi puse în legătură două sau mai multe elemente este o trăsătură de marcă a asemănării sau a diferenței dintre aceste elemente) *Ei se aseamănă prin eleganță. Oamenii se deosebesc de animale prin rațiune.* ♦ (Urmă de un termen care indică un instrument sau este gândit ca avînd o valoare instrumentală, factorul mediator la care se recurge sau din care decurge ceva este un mijloc concret sau gândit ca atare) *Theba o nimicisem prin foc.* CĂLINESCU, s. 843. *Ți-a însemnat natura prin trăsnet unde stai Zdreliindu-ți-o, ca slăcări primejdioase, casa.* LARIȘ, p. 156. □ *Tensiunea era reglată prin transformator.* (Mijlocul concret la care se recurge sau din care decurge ceva privește transportarea a ceva) *Am trimis scrisoarea prin anion. Materialele au sosit prin mărșar. Urcau cărămizile prin bandă rulantă. Evacuau resturile menajere prin tologon.* (Mijlocul concret la care se recurge sau din care decurge ceva privește actul expediției sau al primirii unui mesaj, unei informații etc.) *L-am chemat prin telefon. Se anunțase prin telegraf întîrzierea trenului. Cuvîntarea a fost transmisă prin postările de radio și televiziune. Am vorbit cu el prin fir direct.* (Mijlocul concret la care se recurge sau din care decurge ceva privește adevărarea unui fapt) *Postul clandestin a fost reperat prin detector. Rezultatele au fost verificate prin calculator.* (Mijlocul concret la care se recurge sau din care decurge ceva privește asigurarea sau favorizarea

îndeplinirii ori existenței unui fapt) *Emisiunea a fost asigurată prin satelit. Circulația era dirijată prin semafor. Strecurase vișinata prin tifon. Cernea mălaiul prin sită. Decolorau spiritul denaturat prin pine.* (Mijlocul concret datorită căruia pot fi puse în legătură două sau mai multe elemente este un plan de delimitare a alăturării directe sau mediate a acestora) *Hall-ul se desparte de terasă prin două mari ași laterale de sticlă.* SEBASTIAN, t. 9. □ *Încăperile erau separate prin glazvand. Dormitorul era izolat de camera de baie prin vestibul. Pămînturile lor erau despărțite prin liziera de salemi.* ♦ (Urmă de un termen care indică o operație sau este gândit ca avînd o valoare operațională, factorul mediator la care se recurge sau din care decurge ceva este o cale folosită în vederea atingerii unui rezultat) *Se închide prin însurubare. Porneste prin împingere. Se deschide prin apăsut. Se curăță prin frecat.* (Calea la care se recurge sau din care decurge ceva privește felul de transmitere la distanță a unui lucru) *Suma a fost achitată prin virament. Scrisoarea a revenit la expeditor prin returnare.* (Calea la care se recurge sau din care decurge ceva privește felul de redare a unui conținut de idei sau de sentimente) *Totul era redat prin simboluri. Prin aluzii discrete l-a făcut să înțeleagă.* (Calea la care se recurge sau din care decurge ceva privește felul de motivare a unui fapt) *Gravitația a fost descoperită prin pură întâmplare. Ne-am reîntîlnit prin voia hazardului. Prin concursul de împrejurări vite a câștigat el. Prin situația creată am fost obligat să accept.* *Prin forța lacrimilor n-am putut refuza.* (Calea la care se recurge sau din care decurge ceva privește felul de asigurare sau de facilitare a îndeplinirii unui fapt) *A ocupat postul prin protecție. Prin ajutorul statului sinistrații și-au refăcut casele. Am cumpărat apartamentul prin credit de la stat.* (Calea prin care pot fi puse în legătură două sau mai multe elemente este un fel de explicare a comuniunii sau a disensiunii dintre acestea) *Sînt legate prin aceeași mentalitate. Sîntem mereu dezbinăți prin interese.* ♦ (Urmă de un termen care indică un act, un document etc., factorul mediator la care se recurge sau din care decurge ceva este un asemenea inseris) *A fost numit prin decret prezidențial. A lăsat nepotalui său averea prin testament. Am fost angajat prin repartitie guvernamentală.* (Înscrisul la a cărui valoare mediatoare se recurge sau datorită medierii căruia decurge ceva privește transferarea unei sume de bani) *Am trimis banii prin mandat postal. Sama a fost transferată prin foate de virament.* (Înscrisul la a cărui valoare mediatoare se recurge sau datorită medierii căruia decurge ceva privește aducerea la cunoștință a unui fapt) *L-am anunțat prin telegramă. Prin adresa alăturată vă facem cunoscută angajarea dvs. Prin prezenta cerere vă solicităm ajutorul. Prin anunțul publicat am aflat de concurs. Celebrarea căsătoriei a fost anunțată prin ziar.* (Înscrisul la a cărui valoare mediatoare se recurge sau datorită medierii căruia decurge ceva privește dovedirea unui fapt) *M-am justificat prin chitanță. Am predat materialele prin proces-verbal. M-am legitimat prin buletinul de identitate.* (Înscrisul la a cărui valoare mediatoare se recurge sau datorită medierii căruia decurge ceva privește accesul la un lucru oarecare) *Plecare din instituție se face prin bilet de voie. Utilajele se obțin prin aprobări speciale. Ocupă apartamentul prin ordin de repartitie.* (Înscrisul datorită căruia pot fi puse în legătură două sau mai multe elemente este un act de consemnare a unirii sau a separării acestora) *Sîntem uniți prin certificateal de căsătorie. Ne-am despărțit legal prin sentință de divorț.* ♦ (Urmă de un termen care indică o persoană, o instituție, un organ administrativ etc., factorul mediator la al cărui oficiu se recurge sau datorită intervenției căruia decurge ceva este un asemenea intermediar) *În lume era, și lumea prenel să făcu.* S. TEST. (1648), 105^v/3. *Sfânta biblie aceasta ... s-au cumpărat prin mine Matiaș Sora, parohul orașului*

Hațag (a. 1816). *longa*, s. d. XIII, 110. *Înceie prin soli pace și alianțe cu Poarta otomană*. 1ST. M. XXV/10. Nu se opera nici o stingere prin pompieri. CĂLINESCU, s. 105. *Voi intra în rai ... Prin tine*. id. l. l. 124. □ *Materialele necesare se procură prin achiziții. Locuințele se repartizează prin instituții*. (Intermediarul la al cărui oficiu se recurge sau datorită intervenirii căruia decurge ceva privește remiterea către cineva a unui lucru) *Am primit și blănurile de astrahan prin curier*. CĂLINESCU, s. 526. □ *Plățile s-au făcut prin C.E.C. Nota de protest a fost înaintată prin Ministerul de Externe*. (Intermediarul la al cărui oficiu se recurge sau datorită intervenirii căruia decurge ceva privește informarea cuiva) *Sigismund răspunde lui Mihai prin Ștefan lojica*. BĂLCESCU, M. V. 49. *Dumnezeu ... te vestește prin mine ca să-ți mîntuiești sufletul*. FILIMON, o. 1, 297. *Împăratul a dat de știre, prin crainicii săi, în toată lumea*. CREANGĂ, p. 77. *Ceru prin aprod voie să se înfățișeze*. SADOVEANU, o. x, 258. □ *Am primit confirmarea prin notariat*. (Intermediarul la al cărui oficiu se recurge sau datorită intervenirii căruia decurge ceva privește aducerea unei probe despre un anumit lucru) *L-am convins prin martori oculari. Îți voi dovedi dreptatea mea prin judecătorie*. (Intermediarul la al cărui oficiu se recurge sau datorită intervenirii căruia decurge ceva privește realizarea unei intenții, satisfacerea unui interes etc.) *Prin țigani vru ei să dobindească Doauo scoposuri*. BUDAI-DELEANU, T. 115. □ *Am obținut audiența prin secretară*. *Am rezolvat problema prin Inspectoratul județean*. (Intermediarul datorită căruia pot fi puse în legătură două sau mai multe elemente este un factor determinant al unirii ori separării acestor elemente) *Statem legați prin copil. Ne-am despărțit prin tribunal*. ♦ (Urmă de un termen care indică o stare psihică sau o formă de exteriorizare a acesteia, factorul mediator la care se recurge sau datorită căruia decurge ceva este o reacție afectivă sau o atitudine comportamentală) *L-am îndepărtat prin răceală*. *L-am pus la punct prin brutalitate*. (Reacția afectivă sau atitudinea comportamentală la a cărei mediere se recurge sau datorită căreia decurge ceva privește expedierea sau primirea unui lucru sub formă de comision) *Am trimis scrisoarea prin amabilitatea cuiva*. *Colectul mi-a parvenit prin bunăvoința unui prieten*. (Reacția afectivă sau atitudinea comportamentală la a cărei mediere se recurge sau datorită căreia decurge ceva privește exteriorizarea poziției adoptate de cineva față de un fapt supus unei aprecieri) *Și-au manifestat dezaprobară prin tăcere*. *Și-au marcat adeziunea prin ropot de aplauze*. *Juraseră prin ridicarea minii*. (Reacția afectivă sau atitudinea comportamentală la a cărei mediere se recurge sau datorită căreia decurge ceva privește explicarea dată manifestării unei stări) *Și-a pierdut buna reputație prin necinstea lui*. *Este timid prin temperament*. (Reacția afectivă sau atitudinea comportamentală la a cărei mediere se recurge sau datorită căreia decurge ceva ținește obținerea unui rezultat) *L-am căucit prin polițete*. *Totul se rezolvă prin răbdare*. *L-am pololit prin vorbă bună*. (Reacția afectivă sau atitudinea comportamentală datorită căreia pot fi puse în legătură două sau mai multe elemente este un factor de generare a convergenței sau a divergenței dintre acestea) *Sintem legați prin sentimente trainice*. *Ei se aseamănă prin caracter*. *Sint deosebiți prin atitudinea față de muncă*.

6. (Urmă de un determinant distributiv, exprimă reluarea constantă, continuă, neîntreruptă etc. a unui fapt oarecare privit ca element mediator în vederea realizării a ceva) *Mă jignește prin fiecare cuvînt*. *Îl voi combate prin orice spun*. *Prin fiecare nouă lansare spațială se îmbogățesc cunoștințele noastre despre cosmos*.

7. (Exprimă întemeierea manifestării sau săvîrșirii unui fapt pe conformitatea cu ceea ce indică termenul pe care îl precedă, considerat ca bază de

conformare) *Prin voința mea am procedat astfel*. *Prin sarcina primită m-am deplasat la fața locului*. *Prin angajamentul luat, lucrarea va fi gata la termen*. *El are acest drept prin lege*. *Partidul a luat puterea prin voința maselor*. *Legea a fost adoptată prin votul majorității*.

— Și: (popular) *pin, pin*, (învechit) *prlin, preu, pân, pen*, (regional) *prin, pîm prep*.

— Pre+în.

PRINBLĂ vb. I v. plimba.

PRINBLĂRE s. f. v. plimbare.

PRINCEĂȘĂ s. f. v. prințesă.

PRINCEP s. m. v. princip¹.

PRINCEPE s. m. v. prințep¹.

PRINCEPS adj. invar. (Rar) Care se află pe primul loc (într-o ierarhie). Cf. ALEXI, W. *Vrei să fii intiiul, princeps?* CĂLINESCU, s. 706. ♦ (Curent) Ediție (sau, rar, operă) *princeps*—prima ediție a unei opere (clasice). *Edițiune princeps a lui Virgiliu*. ȘĂINEANU, D. U., cf. GADE. *Am opera lui Chateaubriand în ediția princeps*. SADOVEANU, o. VII, 239, cf. SCRIBAN, D. *Se pot studia printre altele operele princeps ale lui D. Cantemir*. ȘCINTEIA, 1963, nr. 5 795, cf. M. D. ESC., DEX. — Din lat. *princeps*.

PRINCĖȘĂ s. f. v. prințesă.

PRINCIĂR, -Ă adj. Care aparține unui prinț, priutor la prinț, de prinț, care emană de la un prinț, în care au domnit prinții; (învechit) prințesc, prințesc. *Mihai la urmă vine Să-ningă a sa frunte cu stema prințiară*. HELIADU, o. I, 203. *Tinda prințiară în fața scenei; dinaintea tindei, Mihai*. CR. (1848), 17/10. *Poarta ... denumi principii din familiile cele prințiară ale națiunii*. TELEGRAFUL (1854), 5¹ 41. *O ordonanță princiară statornică o cenzură care nu putea decît a sugruma ariei jurnal*. ROM. LIT. 5¹ 29. *În partea oficială va figura decretul princiar, legile sancționate și ordinile de zi ale ministerului*. MO (1860), 3/22. *Luă drumul către palatul princiar*. FILIMON, o. I, 113, cf. ANTONESCU, D. *Marele logofăt, ca prim-cancelariu al statului, întipărea pe hîrtie sigiliul princiar*. HASDEU, I. V. 31, cf. COSTINESCU, I. *Muntenia însă, ... singura familie princiară erau Basarabii*. XENOPOL, I. R. III, 117, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., GADE. *Curteni, ostasi, fețe biseriești ... înnoadă și deznoadă o dramă princiară*. GALACTION, A. 228. *Ai să înțitnești resturi ale perioadelor princiare lituanicene și moscovite*. SAHIA, F.R.S.S. 41, cf. SCRIBAN, D. *Patronul lui îl înfățișază lui Vodă, cu destule cuvinte de bună recomandare pentru a fi primit în suita princiară*. VIANU, A. P. 83. *Se considera aparținînd unei case princiare*. CĂLINESCU, s. 160. *Zidul ... înconjura pe kilometri întregi întinsa fostă proprietate princiară*. PREDĂ, M. S. 63. ♦ Fig. Demn de un prinț; p. ext. care impresionează prin aspect, proporții, bogăție, lux etc. *Egumenul le dele a masă princiară*. BOLINTINEANU, o. 434. *Lux princiar*. ȘĂINEANU, D. U., cf. GADE. *Albeașă imaculată a patului princiar din mijlocul odăii*. BRĂESCU, o. X, I, 377, cf. SCRIBAN, D. *Șerica trecea din odaie în odaie, îmbrăcătă cu rochii lungi, princiare*. CĂLINESCU, s. 13, cf. 39, M. D. ESC., DEX. ♦ (Adverbial) *S-a purtat princiar*. SCRIBAN, D. — Pronunțat: -ci-ar. — Pl.: *princiari, -e*. — Și: (învechit) *prințiar, -ă* adj. — Din fr. *princier*.

PRINCIE s. f. (învechit, rar) Demnitatea de prințep¹ (I). *Princio e numele funeției*. BOLINTINEANU, o. 273.

— Prinț+ suf. -ie (prin apropiere de *principe*¹).

PRINCIP¹ s. m. v. principe¹.

PRINCIP² s. n. v. principiu.

PRINCIPĂL. -Ă adj., s. m. I. Adj. Care este (cel mai) însemnat, (cel mai) important, de căpetenie, de frunte, de bază: s p e c. esențial, fundamental. După acest nume principal [glosat marginal: mai de frunte] aflăm numele sarmaților. CANTEMIR, III, 75, cf. DRU. Spre înțelegerea poziției locurilor de pe fața pământului avem patru puncte cardinale principale sau părți ale lumii. GENIELE, G. 66/25. Construcție a figurilor geometrice celor mai principale. DESEN ANI, 5/18. La fațada prințipală să suie deasupra unui peristol. KOGĂLNICEANU, S. 89. Uninile ce compun pe o fracție sînt mai mici decît unimca care se numește prințipală sau de căpetenie. ASACHI, E. I, 68/7, cf. III, 2/9. Caracterul principal vicîii se află continuu într-o mișcare a compoziției și a decompoziției. CAIET, 66⁷/10, cf. 68⁷/21. Acestea sînt liniile principale ale construcției țării pe la începutul secolului al XVII-lea. BĂLCESCU, M. V. 11. Acesta din urmă este unul din principalii capi ai partidului opoziției. CN (1848), 9⁷/30, cf. 22²/10. NEGULICI. Am iuvățat a cunoaște numai pe cele mai principale trupuri neorganice. STAMATI, M. 21²/20. Afară de aceste elemente mai prințipale, ce mai vedem în lumc mai însemnat? MAHIN, P. 7/10, cf. POLIZU. O idee principală care concentrează toate căutările mele arheologice. BOLLIAQ, O. 265. Aceste trei cereri principale ce se fac oricărui sisteme de construcțiune. MO (1860), 45/24. Misiunea lor prințipală era de a propaga răscălarea în contra turcilor. GHICA, S. 97. Cine s-a datat cit de puțin cu plăcerile vieții destrămate cunoaște prea bine că femeia joacă rolul cel mai principal într-însa. FILIMON, O. I, 114, cf. PONTBIANT, D., PROT.-POP., N. D., ANTONESCU, D., BARONZI, I. I. I, 209, BĂRCIANU, V., COSTINESCU. Iei biletul pentru concert și-l lași lu intrarea prințipală în mina controlorului. GARAGIALE, O. VII, 24. Această calitate prințipală și generatrice, odată găsită, toate celelalte calități decurg din ea. GHIERA, ST. CR. II, 10, cf. 147. Orchestra cînta în alea prințipală a pădurii. DEMETRESCU, O. 142. Prințipalul impozit direct era ... contribuția fonciură. XENOPOL, I. R. II, 39, cf. ALEXI, W. Începu să urască ... baia de aur la care era părțas prințipal totă Elenușii. AGÎRBIČEANU, A. 45. Clădirea ... avea o singură intrare prințipală. REBREANU, R. I, 20. Pe strada prințipală era o umbră rece. BACOVIA, O. 229. Coeziunea dintre cristalale metalului sudat și cel prințipal este complectă. IOANOVICI, TEHN. 179. Pe alea prințipală ețiva copii se joacă. CAZIMIR, GR. 36. Șef prințipal al Ministerului Pescăriilor. BRĂDESCU, O. A. I, 181. Nu se distrage atenția spectatorului de la grupul prințipal. SEBASTIAN, T. 117. Elementul culturii este prințipala forță care ne va îndruma. SADOVEANU, O. IX, 343. Impersonalitatea povestirii a fost punctul prințipal în estetica realismului. VIANU, A. P. 54. N-au mai rămas decît boierii de mina a doua și, dintre prințipalele familii, acelea care n-au putut străbate străjile. OȚETEȘA, T. V. 188. Fosfații naturali organici constituie materia primă prințipală pentru industria îngrășămintelor cu fosfor. MACAROVICI, CHIM. CANT. 213. Ei trebuiesc considerați coautori, iar nu unul autor prințipal și celălalt secundar. COD. PEN. R.P.R. 574. Ordonatorii prințipali vor înainta Ministerului Finanțelor cererile pentru deschiderea creditelor necesare. LEG. EC. PL. 150. Străzile prințipale erau surprinzător de înguste. ARGHEZI, B. 82. Ziarul să n-ajungă la abonații prințipali decît cu intrziere. CĂLINESCU, S. 272. I-ar fi plăcut ... să fie obiectul prințipal al atenției. STANCU, R. A. IV, 265. Clasa muncitoare este prințipala forță capabilă să bareze calea unui nou război. ȘCÎNTEIA, 1953, nr. 2792. Încăperea prințipală a unui han. H. LOVINESCU, T. 141. Cine știe în ce sector o să urmeze lovitură prințipală? BARNU, P. 293. Pregătirea trecerii la școala generală de 8 ani

a constituit o preocupare prințipală ... a organelor de învățămînt. GI 1961, nr. 630, 141. Principula formă de tratare a problemelor filmului românesc este cronică. LUPȚA DE CLASĂ, 1962, nr. 2, 88. Creierul este un organ foarte complicat, al cărui rol fiziologic principal este prelucrarea informației venite din mediul înconjurător. ȘCÎNTEIA, 1963, nr. 5791. Acesta are o acțiune prințipală asupra sistemului nervos central. ABC SĂN. 73. S-au inventariat ... diversele denumiri date celor trei principale opere statuare ale lui Brâncuși, v. ROM. decembrie 1964, 153. Personajul prințipal ... nu mai are o construcție strict lineară. ib. ianuarie 1965, 144. O așezare mărunță ... cu o stradă prințipală și uliți prăfoase. CONTEMP. 1966, nr. 1019, 1/1. ◇ (Gram.) Propoziție prințipală (și substantivat, f.) = cea mai mică unitate a sintaxei care poate apărea de sine stătătoare și care comunică o judecată sau o idee cu caracter afectiv sau volițional. Termenii de propoziție prințipală și propoziție secundară provin dintr-o împărțire a propozițiilor dintr-un punct de vedere al desăvîrșirii, al independenței înțelesului exprimat. SCL 1956, 123. Noțiunea de propoziție prințipală este mai complexă decît o găsim, de obicei, prezentată în manuale. SG I, 121. Se poate constata o trecere gradată de la principale la subordonate. ib. 139. (Lingv.) Fond prințipal de cuvinte v. f o n d . ◇ l. o. c. a. d. v. În prințipal = în primul rînd, cu precădere, mai ales; în linii mari. [Roșii sau curtenii] erau recrutați în prințipal din rîndurile nicei boierimii. ap. STOICESCU, C. S. 13. Lupta de concurență se duce azi în prințipal între marile monopoluri. CF 1962, nr. 1, 13. Punerea în scenă ... s-a axat ... în prințipal pe subtilitățile nuanței cu actorul. T decembrie 1964, 48. ◆ (Substantivat, n. art.) Cea ce constituie un lucru (foarte) important, fundamental. Cf. POLIZU, PONTBIANT, D. Romanul-problemă actual e uneori un fel de dramă filologică, în care crearea de caractere e lucru secundar, prințipalul constînd în rezolvarea problemei. IBRAILEANU, S. L. 7. Uși prințipalul. ȘĂINEANU, D. V. Prințipalul este să scapi de edemele acumulate. GALACTION, O. A. I, 48. Și fără ... corn englezesc ... nu se poate? - Doamne ferește. Asta-i prințipalul. SEBASTIAN, T. 303, cf. 33. Prințipalul e că se simte bine și e fericit. SADOVEANU, O. VII, 493, cf. VIII, 230. La drept vorbind îmi plăci, asta-i prințipalul! CĂLINESCU, E. O. II, 23. Prințipalul e că te vîd. S mai 1960, 33.

2. S. m. (Astăzi rar) Persoană care conduce ceva (singură sau împreună cu, alături de altele). Eu ... mă îndestulesc cu ăleuirea acestor 5 puncturi și nădăjduiesc că și prințipalii mei se vor îndestula. ȘINGAI, UR. III, 213/25. Un român ... fost provizor la domeniul unui magnat în comitatul Albei, se învoise cu prințipalul său ea să-i permită a se face și el tribun de lănceri. BARIȚIU, P. A. II, 492, cf. POLIZU. Toate aceste calamități nu se pot atribui decît dezunirii prințipalilor emigrațiunii. ap. GHICA, A. 767, cf. PROT.-POP., N. D., BĂRCIANU, V. Prințipalii orașului. COSTINESCU, cf. GALACTION, O. 118, NOM. PROF. 8.

- Pl.: prințipali, -e. - Și: (învechit) prințipăl, -ă, (învechit, rar) prințipăle (ANTONESCU, D.), prințipăles (CONTRINUȚII, III, 124) adj.

- Din lat. principalis, fr. prințipal, it. principale, (2) germ. Prinzipal.

PRINCIPĂLE adj. v. prințipal.

PRINCIPALMÊNTE adv. (Învechit) În primul rînd, mai ales. Cf. BĂRCIANU, V., SCRIBAN, D., SFC II, 197.

- Și: (învechit, rar) prințipalmînte adv. BĂRCIANU, V.

- Din fr. principalement, it. prințipalmente.

PRINCIPALMÎNTE adv. v. prințipalmente.

PRINCIPĂT s. n. I. (Adesea urmat de determinări, de obicei în genitiv, care indică numele teritoriului)

Teritoriul guvernat de un suveran care poartă numele de principe¹ (1). *Divanul prințipatului Țării Românești* (a. 1773). IORGA, s. D. VII, 40. *Drepturile prințipatului Țării Românești care sînt de partea civilă*. PBAV. COND. (1780), 36. *Marele ducate a prințipatului Valahiei* (a. 1787). CAT. MAN. II, 7. *S-au lufes cu Gavriil Belleu ... ca să-i cîștige lui prințipatul Ardealului de la împăratul turcesc*. ȘINGAL, III, II, 309/13. *Mare prințipatul Ardealului*. EUSTATIEVICI, I, 21/6, cf. ÎNȘTINTARE, 10/13. *Vlahia ... s-au împărțit în două prințipaturi*. MAIOR, I, B. 129/25. *Denis, titlul adjunct a prințipatului dinu Ragusa*. LP 8/24. *Din Italia fură făcute și la împărăția francozească lipite: 1. Ducatul de Savoia ... 2. Prințipatul Piemont*. NAPOLEON, 11/21, cf. CARCALEGH, c. 51/9. *Hotarul Austrii de către prințipatul Valahiei*. GOLESCU, I, 104. *Sunt și alte mai mici ducaturi și prințipaturi*. CR (1829), 126/2. *Se publicarește prin tot locul în prințipat*. IB. (1830), 324/18. *Observațiile ce se vor face înăuntrul acestui prințipat*. MN (1836), 1/7. *Daca ... stăpînește numai fara sa independenț, atunci se numește rigal și rigă, ducal și ducă, prințipal și prinț*. GENILIE, c. 137/3. *El fiind prințip de Litvania urmă fratelui său ... în tronul Poloniei, cu carea un prințipatul său de Litvania*. SĂULESCU, III, II, 341/15. *Dintre prințipaturile neatrănătoare, unu e în Italia, celelalte în Germania*. RUS, I, 109/10. *În amîndouă prințipaturile, vadra este deopotrivă* (a. 1842). DOC. IC. 769. *Prințipatul Lichenstein ... între Elveția și Tirol*. LAUBIAN, M. IV, 52/2. *Sas guvernă prințipatul Moldovei patru ani*. IST. M. 13/7. *La Revue Indépendante ... se ocupă cu mare interes de prințipatele noastre*. CR (1848), 1/69. *Prințipatul Transilvaniei fu înălțat la rangul de mare prințipat*. BARIȚIU, P. A. I, 502. *Cele mai multe prințipate în care era pe atunci Rosia împărțită*. CALENDARU (1851), 29/12. *Alte izvoare posterioare mai adaugă un al patrulea prințipat*. XENOPOL, I, II, 131. *El dorea și aici ... să i se scrie istoria prințipatului după sentimentele și interesele sale*. IORGA, I, I, 145. *În niicul ... prințipat al Moldovei, a intrat Ștefan SĂDOVEANU, O. XII, 199. Poporul român din ambele prințipate a dobîndit reînnoșterea vechilor sale privilegii*. OȚETEȘA, T. V. 357. *Nu e locul să intrăm în studiul istoriei ... în legătură cu împărșirile administrative ale țării, pe prințipate*. ARGHEZI, B. 126. *Cașmirul este unul din cele mai mari prințipate indiene*. ȘCINTEIA, 1953, nr. 2 755. ♦ (La pl.: adesea determinat prin „române”, „dunărene” etc.) Nume sub care erau cunoscute împreună Țara Românească și Moldova, înainte de mirea din 1859. *Prințipaturile românești ... urmează ... ale lor obiecturi*. CHESANI, ap. IORGA, I, I, 527. *Mulți greci ... își căutară o scîpare în prințipate*. BĂLCESCU, M. V. 20. *Țara Românească și Moldova; aceste două țări sî numese și prințipate de la Dunăre*. CALENDARU BUDA (1851), 61/18. *Puterea arnată a prințipatelor pe vremea zaverii*. TELEGRAFUL (1854), 5²/50. *Prințipatele moldovo-valace vor fi chemate a unui donă Adunări*. CONCORDIA (1857), 3²/20. *Vor pleca și agenții diplomației pentru prințipatele danubiene*. ap. GRIGA, A. 149. *Veniturile proprietăților lor din prințipate sînt destul cunoscute de români*. BOLINTINEANU, O. 296, cf. 165. *Venise în prințipate cu chestii politice*. LĂCĂȘTEANU, A. 25. *Decăderea politică a prințipatelor dunărene se confundă cu decăderea acestor clase*. SĂDOVEANU, O. VII, 711. *În prințipate un curent tot mai accentuat voia să ne adăpăm de la izvorul fecund al culturii franceze*. PEȘCARIU, I, II, I, 369.

2. Demnitatea de principe¹ (1). Cf. CADE, DI, DM, M. D. ENG., DEN.

3. Orînduire de stat din Roma antică, instituită de August, care concentra în mîna împăratului puterea militară, civilă și religioasă. *Prințipatul lui August*. SCRIBAN, D., cf. DEN.

— Pl.: prințipate și (uveclit) prințipaturi. — Și: (uveclit) prințipat s. II.

— Din lat. principatus.

PRINCIPĂTEAN s. II. (Neobișnuit) Locuitor din populația de bază a celor două prințipate, Moldova și Țara Românească (considerate împreună, înainte de mirea din 1859). *Dumnezeului, ca prințipătean, u-ar fi trebuit să ne înrăbească ... cu poporul*. T. Iunie 1964, 9.

— Pl.: prințipătean.

— Prințipat = suf. -eac.

PRINCIPE¹ s. II. 1. Titlu purtat de conducătorul unui prințipat (1) și de membrii unor familii princiare, regale sau imperiale; persoană care are acest titlu; prinț. *Au trimis împăratul nemese derari lui Mihai Vodă și l-au făcut prințip*. M. COSTIN, I. E. I, 221/17. *Prințip ce are titlul numai de o crăie* (a. 1693). IS 16. *Prințipul Badenensis ... au trecut ior peu țară*. IST. T. II, 61. *Vine prințipul Evghenie cu oaste*. NECULCE, I, 111. *Nu sînt crăi, ci prințipi, adică domni*. R. POPESCU, CM I, 281. *Cerșind Cantemir dă la împărăște să-l facă prințepes acelu loc*. R. GIUCEANU, CM II, 188. *Merge și domnul ... cu toată podoba ce se cade unui prințep de Moldavia*. GHILGARGHI, I. E. III, 323/2. *S-au tălmăcit în limba noastră ... sfintele biblie da către răpăosatul Sărbau, prințipul Cantacozimul*. VĂCĂRESCU, GR. 81. *Iosif al oitlea, ales împărat al romanilor, ... mare prințip al Ardealului*. AȘEZ. I. 6. *Împărătescului prințip (adecă împărătescului fiu)*. EUSTATIEVICI, I, 108/12. *Jalbă să gală unui să dea la prințipul* (a. 1790). IORGA, S. N. 436. *Acești doi prințipi s-au sfălnit cu să facă o înțulare*. IST. CAROL XII, 25²/17. *Au primit soli de la un prințip*. IST. AM. 27/10. *Să na ivi biografia prințipilor Ungrovlăzei*. ÎNȘTINTARE, 8/6. *Au trimis păzitori ... lui Blaghin, prințipului Bosforului*. ȘINGAL, III, I, 131/1, cf. OBRADOVICI, D. 5/3. *El știa toate trebile prințipului său*. ALDAN, MAIOR, IST. 120/11. *Prințipi stăpînitori carii poartă treaptă de crăi*. CARCALEGH, c. 50/10. *Pe prințipul Ipsilante arhistrăg îl numese*. BELDIMAN, E. 3/5. *I-e destul că-s veam uarit ... Din vrun prințip luminos*. MUMULEANU, c. 84/18. *Asupră-i se rapede și prințipul feroec*. HELIADI, O. I, 315. *Leopold de Saxe-Coburg ... au priimil vrednicia unui prințip suveran*. CR (1830), 39²/14. *El fiind prințip de Litvania urmă fratelui său ... în tronul Poloniei*. SĂULESCU, III, II, 341/14. *Asupra acestor români domnea ... prințipele lor*. DRAGOS, ASACHI, S. I, II, 18. *Celoiți prințipi ... se numese infanți*. RUS, I, I, 154/8. *Prințipi de la Kaudahar ... nici mai recanose suzeranitatea slabului șah*. CR (1846), 23²/39. *Solii ... convocau pe toți prințipi Germaniei la o adunare generală*. BĂLCESCU, M. V. 36. *Împăratul anunța succesiunea sa și în Transilvania ca mare prințipe al acestei țări*. BARIȚIU, P. A. I, 528. *Franșice Iosif I-ului, moștenitoriul împărat al Austriei ... prințipele Trientului*. CALENDARU BUDA (1851), 23/16. *O ceartă ce se făcu în Moldavia eu ocaziunea alogerii de prințipe*. TELEGRAFUL (1854), 5¹/38. *O mișcare ... s-a făcut ... cu scop de a restabili în acel canton autoritatea regelui Prusiei ca prințipe de Neuschatel*. CONCORDIA (1857), 3²/81. *Trecuse două lani de la hărevorbirea dintre prințipele Caragea și banul C. FILIMON, O. I, 113. Am văzut ... prințipi și miniștri cîrmuși de vederi egoiste*. BOLINTINEANU, O. 259. *Poezia cîntă ... laudele prințipilor francezi*. IONESCU-RION, S. 255. *Au jucat Copilele de împărat ... Și prințipi falnic și-ndrăzneși*. COȘBUC, P. I, 58. *Arta ... este ... mai presas de prințipi și de bogăși*. GALACTON, A. 118. *Triumful protestantismului în Germania re datoreste intrării în luptă a prințipilor teritoriali*. OȚETEȘA, R. 314. *Ciud regele își nută brațul pe piept ... prințipele și-l nută la fel*. ARGHEZI, B. 29. *Papii, împărații, prințipi ... sînt la fel secerăți de moarte*. VIANU, L. V. 74. *U'n poet mare, bătrîn, eu înfășurare de prințipe obosit*. DEMETRIUS, A. 206. *Baierii nu se mișcau de diucolo de perdelele lor grele, pîndîndu-l pe prințipe*. BARBU, PRINC. 22, cf. ALB II 2 864/235, 279. ♦ Fig. Pîndar ...

otita se înolță peste cei mai dinaintea lui, el se numi prințip sau capul poezilor liricești. NICOLAU, p. 55/2. **Principele poezilor.** ȘĂINEANU, D. U. *Denostene este principele oratorilor.* CADE. *Poetul sotiric este principele artiștilor care urmăresc anumite tendințe cu arta lor.* GALACIION, A. 202. **Principii finonței.** SCRIBAN, D. ◆ (Rar) **Principii bisericii = prelații; cardinalii.** Cf. GADE, SCRIBAN, D.

2. Titlu purtat de împărații romani, de primii regi ai Franței etc.; persoană care avea acest titlu. *Păstrind titlul de regi ai francilor, ei adaug bucuos titlurile, în toată romania, de principe, patriu sau om ilustru.* XENOPOL, I. R. II, 59, cf. DL. DM.

- Accentuat și; (regional) **principe.** ALR II 2 864/235, 279. - Pl.: **pricipi.** - Și: (învechit) **princeip, princep** (L 1968, nr. 306, 4/1), **prințep, prințeps, prințip, prințipe** (MACEDONSKI, O. III, 39), **prênțip** (GCR II, 83/28), (neobișnuit) **princepe** s.m.

- Din lat. **princeps, -apis, it. principe.**

PRINCIPE² s. n. v. **principein.**

PRINCIPEĂSĂ s. f. v. **principeasă.**

PRINCIPEȘĂ s. f. Titlu purtat de conducătoarea unui principat (1) și de descendentele unei familii regale sau imperiale; femeie care poartă acest titlu; soție a unui principe (1); prințesă, (regional) prințasă, prințoaică. *Segătește, cu pripă, o armadă de o slăvită prințipesă* (a. 1694). FN 29. *Cinstită lucrare a unui mare prințipesă* (a. 1701). ib. 102. *Un prea înțelept sfat a unui prințepose* (a. 1703). ib. 151. *Prințeposa Ilina numai până la un loc l-au petrecut.* ȘINCAI, NR. III, 26/36. *După nasul ce rădică, samănă a fi vreo prințepesă.* KOTZEBUE, U. 41^v/12. *Maria Luis, fosta împărăteasă a Franței, iară acum prințipisă de Parma.* CARCALECHI, C. 40/17. *Ochii lui ... să rădică pînă la obrazul prințepesii.* BELDIMAN, N.P.I, 58/20. *Acești ostași, indemnăți de pilda prințepesii cărăria era supuși, trecuseră despre porțea turelor.* CR (1829), 28²/18. *Din căsătorio lui cu o prințepesă mahometană ... se născuse două fiice.* ASACHI, S. L. II, 6. *Cciolații principi și prințepese se numesc înfași și infante.* RUS, I. I, 154/8. *De prințeposa, vezi Neron ce-a dat porunci?* I. VĂCĂRESCUL, B. 12^f/12. *Muma reginei ... vizitase pe ccalaltă fiică, prințepesă Transilvaniei.* BĂLGESCU, M. V. 208. *Făcu cunoștință cu acea volubilă și caprițioasă prințepesă.* FILIMON, O. I, 103. *Cu damele sale, Juno prințepesă se plimba pe vale.* BOLANTINEANU, B. 62/13. *Un pag și-o prințepesă! Mai bine mort să fie Decit s-audă bițul otita mișelie!* COȘBUC, P. II, 199. *Antiohi ceru deci și el pe una din prințepese.* IORGA, L. I, 337. *Grădina, în core se plimbă prințeposa, E frumoasă.* CAMIL PETRESCU, T. III, 416. *Mama sa era o prințepesă și tatăl lui un comite.* SADOVEANU, O. XI, 143. *Cum să nu măi mergi? Ce are să spună prințepesa?* 7 septembrie 1962, 16. *Soția poate fi o prințepesă slută.* ib. iulie 1964, 47, cf. ALR II 2 865/219, 235, 279, 284, 531, 784. ◆ Fig. *Sint prințepesa animei lui.* NEGRUZZI, în PR. DRAM. 476.

- Pl.: **prințepese.** - Și: (învechit și popular) **princepeasă, (învechit) prințepesă, prințepesă, prințepesă** (CLEMENS), **prințepesă, prințepesă** s. f.

- Din it. **princepsa.**

PRINCIPEȘC, EĂSCĂ adj. (În dicționarele din trecut) Prințiar. Cf. BĂRCIANU, V., GHEȚIE, R. M., ALENI, W.

- Pl.: **prințepesți.**

- **Princepe**¹ + suf. -esc.

PRINCIPIĂL, -Ă adj. Care este conform cu un principin, care decurge dintr-un principiu. *Naturalismul francez alunecă unciori la reproducerea principială a banalității.* LOVINESCU, C. VII, 125. *Se pun ... atitea probleme de natură principială și metodică.* PUȘCARIU, L. R. I, 77. *O poziție cu adevărat critică și principială față de opera de care se ocupă.* CONTEMP. 1949, nr.

158, 4/4. *Datoria criticului este ea, printr-o otitudine principială, ... să descopere ceea ce este caracteristic în fenomenul literar.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 7, 104. *Nevoia de puritate, de ousteritate principială, ... devine brusc o sele organică.* V. ROM. aprilie 1954, 69. *Nu-i principial ce faceți.* BENIUC, V. CUC. 22. *Să dezvoltăm spiritul critic și otocritic, creînd condiții pentru o analiză obiectivă, principială.* GL 1968, nr. 804, 1/1. ◆ (Despre oameni) Care are principii (3), care se conduce (strict) după anumite principii. *Nu e un renegat principial și feroce.* LOVINESCU, C. VII, 121. *Ești principială din clipa în care am intrat pe ușă.* T august 1964, 56. ◆ (Adverbial) În principiu, din punct de vedere teoretic, în linii generale, în fond. *Ne permiten cîteva observații ... asupra atitudinilor principial negative.* LOVINESCU, C. V, 160. *Am rămas, principial, nedespărții.* GALACIION, A. 299. *Discută ... punînd lumea la cale teoretic și principial.* SADOVEANU, O. IX, 527. *Gîndul Muzeului satului românesc [a] izvorit principial din întreaga noastră otitudine științifică.* D. GUSTI, P. A. 222. *Nu ne ridicăm principial contra ncologismelor.* IORDAN, L. R. 94. *Polidor imi obiectează, principial, că preocupările unele sint „recente”.* CĂLINESCU, C. O. 78. *Principial, sint de acord.* DL. *În Moldova, ... „moșia răzăsească” ... nu avea principial acte.* PAVAITESCU, O. T. 201.

- Pronunțat: -*pi-al.* - Pl.: **principiali, -e.** - Și: (neobișnuit) **princepiar, -ă** adj. BUL. FIL. VI, 27, 28, 11, IORDAN, L. R. A. 160.

- **Principein** + suf. -al.

PRINCIPIALITĂTE s. f. Însușirea de a fi principial, de a respecta anumite principii (3). *Studiul d-lui N. n-are principialitate.* ap. IORDAN, L. R. A. 185. *Sprinjinul ... muncii de teatru, ridicarea ei la un nivel înalt de principialitate, eu dus la o serie de realizări.* CONTEMP. 1949, nr. 164, 9/1. *Cresterea combativității și principialității materialelor publicate în presa locală.* ib. 1952, nr. 223, 1/3. *Recunosce tipul: robustețe, optimism, ... principialitate.* H. LOVINESCU, T. 334. *Înolta principialitate și intransigență în apărarea cauzii omunismului.* ȘCÎNTEIA, 1961, nr. 5353. *O sarcină esențială a redacțiilor este asigurarea principialității depline în relațiile ei cu colaboratorii.* ib. 1962, nr. 5420.

- Pronunțat: -*pi-a-.*

- **Princepiial** + suf. -itate.

PRINCIPIĂR, -Ă adj. v. **principeial.**

PRINCIPE s. f. v. **principein.**

PRINCIPIERE s. f. (Italianism învechit, rar) Început. *Această incurabilă maladie ..., pe la principierea anului 1839, triumfă cu desăvîrșire asupra delicotului său fizic.* FILIMON, O. II, 329.

- Pl.: **prințepieri.**

- Din it. **principeiare.**

PRINCIPIU s. n. I. Cauză inițială, izvor primordial (și principat), punct de plecare al lumii fizice și spirituale; element esențial al materiei. *B a z ă, f u n d a m e n t; forță naturală, energie, însușire cuprinsă în constituția unui lucru. Vița de vie cu acealeși principii sau începuturi ... se hrănește.* ÎNV. VIN. 4/26. *[Viața] cea trupescă sau fircască ... are de prințip materia.* EPISCOPESCU, O. I. XXV/4. *Creator atotputernic, Princip la toată ființa.* HELIADE, O. I, 87. *Puteri primordiale, principe ... La nuntă, la creare, sculași!* id. ib. 358. *Prințipul sau temeiul vieții este singele.* VEISA, I. 1/14. *Principiul vieții provine și crește prin miclocirea riptului.* CORNEA, E. I, 180/4, cf. STAMATI, D. *Moralul nu poate avea principiu (temeiul) în ouul fizic.* CALENDAR (1853), 14/1. *Suindu-se cu corectările lui pînă la principial lucrurilor, Petru Maior ne spune că limba română corectă ... vine din limba lotincoasă sau italiencoasă.* RUSSO, S. 59. *Omul, tu ești și nu știi nimic de principiu și finalul existenței*

tale! BARASCU, M. II, 180/27. Căldura favorază înflorirea grânelui și manjia principiul vital într-insul. id. I, S. 151/23. Coaja sălciei ... coprinde un principiu energie în contra frigurilor. ISIS (1856), 8/25, cf. POLYZU. Copilul ... cade într-o stăbănică, care este principiu tuturor boalelor. PENESCU, M. 20, cf. BARGIANI, V. Voluptatea este principiul tuturor faptelor noastre. BOLINTINEANU, O. 365. Principiul rău, Nedreptul și minciuna al lui Dumnezeu. EMINESCU, O. I, 62. Mai aveai și tu al doilea zeu, în care se încorporează principiul răului. XENOPOL, I. B. I, 66, cf. ALEXI, W. Deosebit admite două principii necesare pentru orice existență: atomii și vidul. MARINESCU, P. A. 31, cf. CADE. Călugărul budist ..., iubind în el însuși și în toate manifestările celor trei regnuri ale vieții principiul unic, trebuie să fie fericit. GALACTION, O. A. II, 316. Apa, aerul, focul și pământul erau considerate ca principii ale naturii. DL. cf. DER. Principiile nutritive au fost împărțite în trei grupe. S. MARIN, C. B. 6. ◊ (Considerat m.) Regiul alimentar să conțină toți principii alimentare. BELEA, P. A. 250. ◊ (Chim.) Principiu activ = substanță care dă caracterul specific unui produs de origine vegetală sau animală. Cf. DM, DER, M.D.ENC., DEN.

2. (Adesea cu determinări care indică domeniul, felul) Lege fundamentală, conform căreia se desfășoară fenomenele din natură; noțiune, teză de bază a unei științe; conținutul teoretic al unui sistem, al unui meșteșug, al unei arte etc. O știință fără principii sigure nu este nici o știință. FLECHTENMACHER, T. 2¹/14. Căd e vorba să vorbești de princip și de idee, Aculțaiți să acziți. HELIADA, D. I, 234. Pe acest principiu se întemeiază înălțarea mașinilor numite globari ... aerostatice. AN (1832), 232¹/10. Ighicisimul ... face din ale sale temelnic principii o aplicație deplină. VEISA, I. 1/11. După principia [de la paragraful] 201, vom căpăta logaritmul rădăcinii unui număr. ASACHI, M. 180/27. Dorse a familiariza pe fiecare proprietar cu știința hotărârii moșilor ... numai prin explicația și aplicația de câteva principii fundamentale de geometrie. D. ASACHI, T. 1/9. Voiesc numai să vă deslușesc de pe care prințip se trag desenele. CONV. GEOM. 61/2. Dezlegarea ... se poate face dupe aceleași prințipuri arătate. POENARI, E. A. 307/21. Iată prințipul radical al agriculturii de astăzi. CALENDAR (1817), 43/12. Nu-și dau oamenii năi întâi o definiție despre lucru ce trată, ca să poată începe de la un princip oarccore. CN (1818), 3³/26. Teorema IV este principul cel mai general al trigonometriei. TRIGON. DR. 83/26, cf. BREZOIANU, I. 35/18. S-au luptat cu zel ... dogmatezmul după principiile ortodoxiei. CALENDAR (1852), XVII/23. Aceste principie fundamentale observate în organizarea statului. IB. (1857), 59/1. Pe acest princip istoric, Petru Maior nr indeamnă a fi cu luare-aminte. RUSSO, S. 59. Matematica ... se compune dintr-un lant de cuostinți: principii, rezonoinvnturi și concluzii. LAZARINI, M. V/7. În puterea aerului princip (regulă, temei), un umbrel și o mișcare măsurată ... era privită ... ca un semn caracteristic. FIS. 166/1. Pe principul acesta este bazată construcția termometrului. BARASCU, I. S. 15/23. Principiul lui Arhimede se află demonstrat. MARIN, F. 92/36. Simțul moral se revoltă văzînd ... principiile moralei și justiției nesocotite. GHICA, AP. CADE. Este o lege demonstrată prin experiețu și care este principiul fundamental al meameci. DRĂGHICIANU, C. 71. Nu snt un filozof fără filozofie; plec de la un principiu. BOLINTINEANU, O. 365. Operațiunea ... se baza pe prințipiul că ce-i mai greu se duce la fund. AGĂBICEANU, A. 68. Explicarea ... fenomenelor ee se întmplă prin principiile filozofice ale lui Epictet. MARINESCU, P. A. 32. Din acest joc a născut cel mai geueros principiu de drept. SADOVEANU, O. XI, 598. Introduce în explicarea societății principiul clasificator pe criteriul geografic. D. GUSTI, P. A. 122. Deosebiriile între luugiști încep în momentul aplicării principului general la cazurile speciale. PUȘCANTU, I. B. I, 167. Pînă azi principiul fesutului a rămas același.

IONESCU-MUSCUL, TES. 31. Principiile artei literare a lui Vlăbulă. VIANU, A. P. 193. Cercetătorii din acele timpuri ... credeau în existența unui principiu al arderii. MACARONICI, CH. 7. Legislația noastră constituie un început serios de aplicare a principiilor generale de planificare socialistă. LEG. EC. PL. 6. Cu o bucată de cioneg, „directorul” acestui teatru ibeseian [de păpuși] își ridică artistele, aplicînd principiul pîrghiei. ARGHEZI, B. 63. Principiile estetice progresiste snt capabile să determine dezvoltarea artei. CONTEMP. 1953, nr. 331, 42. Încerc să formulez câteva principii în legătură cu problema traducerilor artistice. V. ROM. UNIV. 1954, 347, cf. ITR², DER. Principiul paleontologie se bazează pe existența fosilelor. GEOLOGIA, 56. Fiecare principiu explicativ despre principiul de funcționare a mașinilor. CI 1962, nr. 683, 11. Teoreticienii iluștri ... pornesc tot de la același principiu: nevoia de a demonstra ceva. 7 august 1964, 11. Același principii ale fizicii au dat posibilitatea fabricării bombei atomice. ȘTIINȚA, 1965, nr. 6 680. ◊ I. O. C. A. D. J. De principiu (sau principii) care are caracter teoretic, general (și preliminar). Sa lăsăm chestiile de principiu. Stii de ce am venit la duminca? CARAGIALE, O. II, 32. Să nuă iurite la o discuțiune de principii. GALACTION, O. 225. Am plecat de la ziar pe chestii de principiu. C. PETRESCU, C. V. 157. Franța nu are obiecțiuni de principii. AP. IORDAN, Z. R. A. 76. ◊ I. O. C. A. D. J. În principiu = din punct de vedere teoretic, în linii generale, în fond; principial. Pretențiile ce s-au ridicat ... snt, în princip, ... periculoase. CN (1846), 21²/18. Snt daltor a spune că, în princip, metoda cea mai simplă ... este cea mai bună. BREZOIANU, I. 9/9. În princip setaoul era lucru. ROM. LIT. 70/33. În princip trebuie să aibi dreptate. ODOBESCU, S. III, 15. În principiu, prin rectificarea ... unei bucați în versuri, aștelegem firește prefăcerea numai a expresiunii materiale. CARAGIALE, O. VII, 473. Deși de acord în principiu, se gîndea că ar fi bine să poată vedea și de școală. REBREANU, I. 397. Nu există, în principiu, prostie nesinceră. CAMIL PETRESCU, I. II, 24. În principiu, orice diminutiv este apt să exprime nuanțe diferite. IORDAN, STIL. 180. În principiu, într-o operă amnmlă pot apărea toate sau aproape toate figurile pe care le-a născocit vreedată puterea de exprimare a omului. VIANU, A. P. 9. Eu am să-i spun sofului meu să se gîndească, în principiu, la altcineva. DEMETRIUS, C. 55. În Germania, în principiu, nu se poate da un nume care nu a mai fost folosit. GRAUR, S. P. 17. Propun, în principiu, adunarea într-una din duminicile dinspre sfîrșitul lui august. VORNIC, P. 155. Din principiu = conform unui punct de vedere (general) hotărît (o dată pentru todeauna). Mulți scriitori d-ai noștri scriu din princip: el ara. CN (1818), 28²/7. Din principiu nu cășese foile care uă ataca. CAMIL PETRESCU, T. I, 317. Să nu credești ră, din principiu, snt pentru forță și violență. C. PETRESCU, R. DR. 90. Baeșiu nu dă din principiu. BRĂESCU, O. A. I, 322. A refuza din principiu. SCRIBAN, D. Stul persoane care se inseriu din principiu la toate bleourile și reșin apartamente. CALINESCU, S. 376. Cocosilă îl combătă din principiu. PREDĂ, M. 139. ◊ S p e c. (la pl.) Totalitatea legilor și noțiunilor de bază ale unei discipline; (concretizat) lucrare, tratat care cuprinde astfel de legi și noțiuni. Limba franțuzească și ortografia ei, arătata prin prinșipuri în 24 de leșii [Titlu]. PLEȘOIANU, GRAM. Instrucție în scur de prinșipurile ighicisimului [Titlu]. VEISA, A. Principe de geografie pentru încerinca studioasă [Titlu]. GENIELE, PRINCIP. Prinșipuri de agricultură [Titlu]. PENESCU, PR. Principii de hurbă și de scriptură [Titlu]. CP. Principii de fizică. SCRIBAN, D. Principii de filozofie. DM. Principii de drept [Titlu]. PR. DREPT. ◊ S p e c. (Logică) Propoziție folosită ca punct de plecare în demonstrarea unei clase de propoziții (și care nu este deductibilă din acestea). Cf. CADE, DM, DER, M. D. ENC.

3. Regulă sau normă de acțiune, de comportare, de apreciere etc. căreia i se conformează (sau ar tre-

bui să i se conformeze) un individ sau un grup social. Lui urmă fiul sau *Frideric ... stein de prințipiile părintelui*. SĂULESCU, nr. II, 430/17. *Sofietatea republicană de la Nantes ... își arată principurile și cugtările sale*. CR (1834), 354²/25. *Accste principie ... singure constituiesc o castă nobiliară*. BĂLCESCU, M. V. 10. *Octruirea Austriei ... privesc holera ca o boală nelipicioasă ... Tot pe acest prințip se razămă și octruirea Prusiei*. C. VÎRNAV, II, 53/7. *După ce principuri ar voi nașunea română a se face ... o lege electorală*. BARIȚIU, P. A. III, 79. *Unul și altul se luptă pentru aceleași principuri*. RUSSO, s. 113. *Ai auzit ... ce principuri arc acest Alexandru?* ROM. LIT. 326/10. *Proclamaea principurilor care trebuie să conducă societățile omenești*. GHICA, s. 227. *Consiliez pe copiii și nepoții mei ... să mențină acest principiu*. LĂCUSTEANU, A. 28. *Le dase el hotărâri, minunate prin ecuitatea principurilor*. ODOBESCU, S. I, 259. *Într-o sofietate fără moral și fără prințip ... trebuie să ai și puțintică diplomație!* CARAGIALE, O. VI, 87. *Fieștecare lucru la timpul lui ... asta era principul*. SLAVICI, N. I, 279. *În anii frumoși cind principurile ne stăpinesc cu față*. GALACTION, O. A. II, 345. *Jucă, după piincipiul lui, o carte studiată*. BRĂESCU, O. A. II, 332. *În timp ce principurile se incelesc, viața evoluează*. VLASIU, D. 173. *Te rog să fii de principul meu: cind ospătezi pește, să nu amesteci alte mîncări*. SADOVEANU, O. IX, 451. *Demagogu n-are principii*. SCRIBAN, D. *Avea ca principiu al vieții de a da mereu din caate*. CĂLINESCU, B. I. 88. *Lasă prințipurile, domnule Bolliac*. PAS, L. I, 38. *Ea îți transmit un singur bun, exemplul și principurile mele*. H. LOVINESCU, T. 11. *La toate principurile am renunțat pentru d!* T noiembrie 1962, 25. *Principurile pe care se sprijină lupta împotriva cancerului*. ABC SĂN. 79. ◇ (Cu determinări care indică felul, natura, domeniul etc.) *Jur ... de a manșinea sistema republică dupe principul popular și reprezentativ*. CR (1846), 104¹/18. *Lupta se încinsese între principul libertății ... și principul autorității*. BĂLCESCU, M. V. 18. *În Moldova s-au așternut principul împărțirii puterii*. RUSSO, s. 121. *Principiul de neintervenire nu se poate aplica decit cu măsură*. CONCORDIA (1857), 3²/46. *Gimnasofistii ... au dezvoltat ... cele dinții principii de înțelepciune*. BOLLIAC, O. 35. *Convenția ... stipulează principii de libertate și egalitate*. BOLINTINEANU, O. 457. *Principiul naționalităților este o inovație politică a veacului nostru*. CARAGIALE, O. III, 93. *Dreptul de rezistență la opresiune e o consecință a principului suveranității naționale*. OȚETEȘA, T. V. 144. *Cooperativele se organizează și se conduc, în activitatea lor, după principul centralismului democratic*. LEO. EC. PL. 242. *Trebuie ... a asigura realizarea ncturburată a principului rentabilității*. CONTEMP. 1948, nr. 106, 7/6. *Aplicarea principului comunist ... de la ficcare după capacitatea sa, fiecărui după nevoie sale*. ȘCÎNTEIA, 1949, nr. 1 330. *Principiul conducerii colective trebuie aplicat consecvent de toate organele și organizațiile de partid*. ib. 1953, nr. 2 714. *Principiul conducerii de către partid e înscris în Constituție*. CF 1961, 261. *Un principiu marxist, acela al promovării nouului*. GL 1968, nr. 804, 1/1. ◇ L o c. a d j. *Cu (sau de, fără) principii* = (despre oameni) cu (sau fără) păreri sau convingeri ferme, cu (sau fără) norme de conduită precise. *Tovarășul meu era un om tacticos și cu principii*. SADOVEANU, O. VIII, 438. *Sint un om cu principii și nu înțeleg să renunț la ele*. H. LOVINESCU, T. 10, cf. DL.

— Pl.: principii și (învechit) principuri, principie, principe. — Și: (învechit) principie s. f., princip, principe, prinsip, prințip, prinție (FR. 3/6) s. n., prinție (ASACHI, M. 183/21) s. f., prințipiu s. n.

— Din lat. principium, germ. Prinzip, fr. principe, it. principio.

PRINDE vb. IV. I. (Predomină ideea de apucare, de luare, de înșfăcare) I. T r a n z. (Despre oameni și animale; complementul indică ființe și lucruri)

A lua, a apuca, a înșfăca (cu mina, cu dinții, eu ghearele, cu ajutorul unui instrument etc.) pentru a ține, a duce cu sine, a trece dintr-un loc în altul etc. *Elu-i scoase afară toți și o prinde de mîna ei*. CORESI, EV. 381, cf. 77. *Iar eu, ... dacă auzi așa, o prinsă de părul capului* (a. 1799). GCR II, 171/24, cf. LM. *Ea prinzindu-și grabnic vasul, i-l arată Mă-sei și-l izbește*. COȘBUC, P. I, 249. [Cocoșul] cel negru priuse creasta dușmanului în ascuțitul pliscului. GÎRLEANU, N. 237, cf. 133. *Prinse, adormită, De pe clavir, o scripă înnegrită*. BACOVIA, O. 77. *O prindeam de braț ca să nu tragă prea tare*. CAMIL PETRESCU, V. N. 46. *Își prinse capul în mîni, rezemîndu-și coatele de marginea mesei*. C. PETRESCU, A. 388, cf. id. I. I, 22. [Scamatorul] a prins baioneta numai cu două degete — și a început s-o strecoare tu gură. SAHIA, N. 69, cf. 43. *Pe sub bănci știi să umbli, să prinzi fetele de picior*. VLASIU, A. P. 139. *Badea Isac repezi o mînă lângă sobă și prinse una din bitele înflorite cu cuie de alamă*. SADOVEANU, O. VII, 359, cf. I, 117. *Bobul, de greu, Vrabia nu-l prinde cu pliscul*. CĂLINESCU, O. II, 70, cf. 62. *Se întoarse la ea și o prinse de mînă*. V. ROM. aprilie 1955, 180. *Din ierburi priud în mîni fără să știu Un clopoțel cu clinchet argintiu*. LABIȘ, P. 40. *Nilă ... scoase un muget cumplit și îl priuse pe comandant de guler*. PREDĂ, M. 99. *Cind ... venise rindul lui Vilă s-o sărute el ... îi prinse buza de jos între dinți și strînsese*. V. ROM. septembrie 1960, 69. *Priuse cu grabă funia singurului clopot, începînd să tragă de ea cu toată puterea*. ib. decembrie 1964, 41. *Draga mea! ... Să nu prinzi lucruri scruave ... în mîni, că îți-i festeli ... mînușile cele frumusele*. SBIERA, P. 206, cf. MÎNDRESCU, L. P. 131, MARIAN, SA. 3. *Prinse feciorul meu ploșca-n mînă și trase din ea una păcură-rească*. RETEGANUL, P. III, 58. *Atunci recut îl prinde de degete și îl stîluge cit ce poate*. ȘLZ. I, 280, cf. 45. *Strimbă-Lemne îl prinde de barbă*. ib. II, 201. *Nu-l poți prinde nici de cap, nici de coadă, se spune despre un om nctatornic*. ZANNE, P. I, 388. (A b s o l.) *Unde nu poți prinde, Mîna nu-ți întinde, se spune cuiva care dorește mai mult decît poate realiza*. Cf. id. ib. II, 235. ◇ F i g. *Păharul săpănenii primeșcu (priș)nițu n, voi lua d) și numele Domnului chem. PSALT. 246. Mai bine vrea goni răituri sau vrea priude steale*. MOXA, 380/18. *Nădejdea ... Cu o dulce zimbire vine, fiind de mînă Icoana fericirii. Dai s-o prinzi ... A scăpat*. ALEXANDRESCU, O. I, 118. *Cală a-ți răcori inima la izvorul naturii primăvraoase și prinde inspirația de coadă*. ALECSANDRI, S. 103. ◇ L o c. v b. (Regional) *A prinde un sărutat (sau o sărutare) = a săruta. Bușor prinde-o sărutare*. ALECSANDRI, P. V. 156. *Mă dusei la mine-acasă, La nevasta cea frumoasă Ca să prinđ un sărutat*. id. ib. 310. ◇ E x p r. *A prinde ioc cu gura = a face tot posibilul pentru a izbăvi. Și tu cu gura foc prindeai Să-mi dai ajutorare*. COȘBUC, P. I, 77. *A prinde oala de toartă = a deveni obraznic, increzut, a și-o lua în cap. Îmi pare că de-o vreme Vasumai se poartă Prea rău și e-nerezută. — A prins oala de toartă. Tu ești de vină!* id. s. 147. (Învechit și regional) *A-și prinde capul (sau eapele) = a se pune la adăpost de primejdii. De s-ar mai întoarce Duca Vodă ... ei nu-l vor aștepta în Ieși, ce să vor duce să-ș prinză capelii printr-alle țări*. NECULCE, L. 72. *Fată mare! ... Prinde-ți capu, că ... s-a suit ... ca să te mîntuce*. RĂDULESCU-CODIN, I. 312. ◇ R e f l. *El au început a striga, ... a se văieta, a se prinde cu mîinile și pe de-o parte și pe de alta și a fugi*. SBIERA, P. 198. (E x p r). *A se prinde cu dinții de carte = a se apuca serios de învățatură, a învăța în mod intens*. Cf. LM. ◇ R e f l. r e c i p r. [Cocoșii] se avîntară din nou prinzîndu-se tu gheare, izbindu-se scurt, aprig. GÎRLEANU, N. 237. ◇ I n t r a n z. *Cheamă pe zînă și-i zice: „Prinde o-o mînă de uecastă parte de crăpătură și cu cealaltă mînă de ceoa parte”*. SBIERA, P. 36, cf. 38. *Prinse cu dinții de piele s-o mai întîndă*. RETEGANUL, P. III, 58. *Se caută un băț ture, de care prinde Dumnezeu și dracu*. ȘEZ. II, 60. *Maică, cind*

oi muri eu, Da' cheamă drăgușu meu Să prindă de coprșeu. FOLC. TRANSILV. I, 183. Nu prinde de ferul roș cu minile, pînă cînd ai estește. ZANNE, p. v, 192. ◇ L o c. v b. **A prinde de urechi** (pe cineva) = a urechea. Să vezi, băiețe, să faci ce te-ai laudat pe cîmp, că de nu, te prind de urechi. RETEGANUL, p. p. 190. ◇ E x p r. (Rar) **A fi prins de cap și de picioare** = a nu avea ieșire, a nu avea ce face, a nu putea acționa liber. Cf. LM. (Regional) **A-și prinde de gură** = a se abține să spună ceva, a-și ține gura. Cf. ALM I 69/333. (Regional) **A prinde de limbă** (pe cineva) = (despre vin) a pișca (6). Cf. ALRM SN I h 162/310. (Învechit și regional) **A prinde de obraz v. obraz** (2). ◆ S p e e. (Învechit și popular; despre oameni; complementul indică obiecte, unelte, instrumente etc.) **A apuca cu scopul de a se servi de el, de a lucra;** p. e x t. a folosi, a utiliza (fîind cu mina). De va fi ceva, vreun lucru de fier făcut ..., de-l veri finea aseuans ... și nu-l veri mai prinde a mină, el mai ruginos se face. CORESI, EV. 407, cf. DRU. Și-Achîm se temea-a prinde aeul, De ce să-l prindă? Prindă-l dracul! COȘBUC, p. II, 227, cf. I, 241. Moșnegul își învâșu fata, ca nici cînd să nu șadă degeaba ... ei orice lucru să-l prindă în mină. SBIIEA, p. 206. Ileană, droga mamei, de azi-neola să nu mai cutezi a prinde caier în mină. RETEGANUL, p. I, 58. Hornică-i nuieră mea ... Lucea caieru-și făcea, Marji în furecă și-l lega, Mercuri fusul și-l prindea. id. TR. 166, cf. 65. (A b s o l.) **Hornică, din zorii zilei Nu stau minile copilei Fără lucru, tot să prindă. Casa lor toată-i oglindă.** COȘBUC, b. 77. ◇ L o c. v b. (Învechit) **A prinde (m) lucru** = a lucra. Sveutele acelea muieri ... simbăta, după lege ce avea, să nu prindă nice un lucru, iale ședzura mălcom. VARLAAM, c. 101. ◇ E x p r. (Regional) **A-l prinde** (pe cineva) sau (i n t r a n z.) **a-i prinde** (cuiva) mina (la ceva) = a se pricepe (la ceva), a fi îndemnat. Cf. BARONZI, L. 43. Este un om din felul aceloră de care se zice: îi prinde mina la toate. BOLINTINEANU, o. 337. Mai creșu băiatul și începu să-i prinză mina la mai multe lucruri. POPESCU, b. IV, 41. (Învechit) **A prinde arme** (sau armele) = a porni o acțiune militară (împotriva cuiva). Au prins arme asupra lui Borilă. ȘINCAI, III, 1, 250/16, cf. II, 152/24. Armele nebiruite prinsă Și de înbe părți războiul s-aprinsă. BUDAI-DELEANU, T. 262, cf. 72, 110. ◆ (Rar; cu complementul „pulsul”) **A stabili**, a determina punind degetul pe o arteră a cuiva. Prinse din nou pulsul bolnavului și nu găsi nimic deosebit. ARDELEANU, V. D. 194.

2. R e f l. (Urmă de determinări introduse prin prep. „de” care indică locul de care se apucă) **A-și încheșta mina sau minile, ghearele etc. de cineva sau de ceva pentru a se sprijini; a se agăța, a se apuca, a se atîrna.** Cf. LR. Ea se prinde de grunazu-i eu minuțele-amlndouă. EMINESCU, o. I, 154. Ai fi putut prea bine într-o mișcă de coadă și n-ar fi avut de ce se prinde. HOGAȘ, DR. I, 102. Ministrul era gata să iasă, cînd o friseșă de femeie ..., călînd ea un bolid, se prinse de gîtul său. BUĂESCU, o. A. I, 104. Am întins minile și m-am prins de cineva. SABIJA, N. 78. Văzînd biata copilică malul, s-au prins de niște crengi ... și au ieșit la useat. SBIIEA, P. 297, cf. 74. ALRM SN III h 1248. Casa-i gaulă ea o oală, de n-are de ce se prinde mișă. ZANNE, p. III, 81. ◇ F i g. Cum să nu? - zise Felix, călînd ... un coleg, ca să se prindă de el. CĂLINESCU, E. o. I, 235. ◇ E x p r. (Regional) **A se prinde cu minile de vatră v. mină!** (II). ◆ T r a n z. (Rar) **A da de ceva de care să se poată propti, sprijini.** Murguț ieșea din vrtej; prinsese cu copila fund lare și acum pășea pufînd spre mal. SADOVEANU, o. I, 203.

3. T r a n z. (Complementul indică oameni; de obicei urmat de determinările „în brațe”, „cu brațele”, „la piept” etc.) **A-și petrece ori a-și întinde minile (sau o mină) pe după ... pentru a aduce mai aproape, a strînge etc.; (în special) a îmbrățișa. Eleua căzu în apă ... El o prinse, o ridică și o duse în brațe, din-**

colo, la mal. BOLINTINEANU, o. 427. El în brațe prinde fata. EMINESCU, o. I, 79, cf. 80, 104. Te prinde ușor de mijloc Și dormie în brațe te fine. NECULUȚĂ, T. D. 59. El ... S-apropie de fută, o prinde pe furis, S-apleacă, o sărută. COȘBUC, p. I, 52, cf. 238. Cu ce-o văzu, o prinse în brațe, o prinse cu putere. AGIRNICIANU, A. 57. Andrei, prinzîndu-și mătusa în brațe, o sărută eu zgomot pe frunte. HOGAȘ, DR. II, 68. Doctorul Taifun, zguduî și torturat, a prins-o în brațe. GALACTION, o. A. I, 51. Lucori totă o prindea ușor și-o săruta pe obraz. VIASIU, A. P. 73. Înceițea mea sta tneruntat un om ... îl prinsî în brațe și strigat: - Ioane, frote Ioane! nu mă cunoști? SADOVEANU, o. I, 136. Îndată ce m-ai prins în brațe, ... te-am sărutat pe gît. CĂLINESCU, s. 81. Pipăruș Petru ... începu a să drăgosti eu fota, ... a o prinde, a o gogoli, mai a o săruta. RETEGANUL, p. v, 40, cf. II, 76. Cu mare dor te-ăștept Să te pot prinde la piept. HODOȘ, P. P. 85. Cînd ieși fata în pridvor, odată mi se repezi ... și mi fi-o prinse de mijloc. STĂNCESCU, b. 272, cf. FOLC. MOLD. I, 76. ◇ R e f l. r e c i p r. Să prindea mulți oameni eite doi în mină, și făcea chip ea de o bute cu minile ... și să răpeștia. R. POPESCU, CM I, 401. Teșînd pe ușă iute, ei s-au prins de subsuoră. EMINESCU, o. I, 154. Se-neleastă de aproape eu brașele cruceș ... Apoi, se prind de mijloc. BELDICEANU, p. 63. ◇ E x p r. (R e f l. r e c i p r.) **A se prinde** (cu cineva) de pîr (sau de piept) = a se lua la bătaie, a se înșiera (cu cineva). Pentru eabil meu Mă prind de piept cu Dumnezeu. COȘBUC, p. I, 113, cf. ZANNE, p. II, 400.

4. R e f l. (De obicei urmat de determinările „în joc”, „la joc”, „în horă”) **A se lua, a se ține de mină cu cineva pentru a forma un cerc, o heră etc. și a dansa; a intra în horă, într-un dans (alături de alții), a începe să danseze. Dupe eină boieri și jupanife se prinseră în horă.** ODORESCU, s. I, 77. Ipate se prinde în joc lingă o fată, eare o chilește el. CREANGĂ, o. 69. Se oameni eu dînsa că se prinde în horă lingă dînsul. ISPIRESCU, L. 213. Cînd se prinde-n horă fură taate privirile. DELAVRANCEA, s. 10. Nunta iese afară, cu toții se prind într-o moldovenescă sau nunescă. SEVASTOS, N. 220. Pe pașiștea cu soare Se prind la joc nevete. COȘBUC, p. I, 162. Sandu copilandru Nu se prinde-n hora mare. GOGA, p. 101. Se prinsese lingă el în horă și se agăța ceuna de brațul lui. REBELEANU, R. I, 120. Fantome, prinse-n diafane jocuri, Călcău mărunt văzduhul. TOPIRCEANU, B. 92. Protopopul și defensorul ..., aștași de însufleșirea cu care cînta Daniil, se prinseră în joc. STĂNGOIU, c. I, 100. Prinse în lară, cu fustulițe albastre și brie roșii, fetițele joacă. I. BOTEZ, ȘC. 212. Ai să te prinzi în horă, Dumitrașe. STANCU, D. 7. Cînd ea se prinde-n joc, Se tot leagă-nă la loc. ALECSANDRI, P. P. 301. De s-o prinde lingă tine, Să știi, vere, că e bine. TEODORESCU, P. P. 336, cf. 73. Aiei fete-s îndrăznețe, să prind și ele singure la joc. ȘEZ. III, 108. Și în danș că să prinsără. MAT. FOLK. I 463. Să prind fetele lingă băieți. ALB II 4334/848. Ea să prinde unde are plăcere. ib. 4334/886. Lingă Voica se prindea, În Foră de juca. BALADE, I, 429. (Dacă) te-ai prins în horă, trebuie să joi (=dacă te-ai apucat de o treabă trebuie să o duci la bun sfîrșit). Cf. PANN, P. V, II, 108/20, LM, ZANNE, P. IV, 334, 380. (R e f l. r e c i p r.) Fetele se prind între fete. LM. Nuntasii se prind roată în jurul focului ... și joc de se prăbușește pămîntul. SEVASTOS, N. 331. Se prind de mină și se desprind, S-îndănu cere și iar se-întind. COȘBUC, b. 21. După ce a băut și acășta, se prind iarși de mină și încep din nou a juca. MARIAN, NA. 269. S-au prins să-nvîrtă lara. GOGA, p. 101. Scripcării cîntă și unde, mîi, tel, mi se prind de mină la joc. ȘEZ. III, 183. ◇ F i g. Doi copii s-au dus ... Vrînd eu marea să se joace, Ea, pîrîndu-a lara ei, Nu s-a prins la rînd cu el. ANCHIZI, VERS. 253. Azi flăcările ... pe niște cărți în horă s-ar prinde. LAȘU, p. 81. Pădurile bătrîn s-a densat ploilor și prind. id. ib. 395. ◇ E x p r. **A se prinde în horă** (sau în joc)

(a (regional) a participa pentru prima dată la hora, la dansul etc. din sat; p. ex t. a ajunge la vîrsta cînd poate ieși la horă, la dans etc. în sat. *Prate-meu s-a prins în horă mai înciute, anul trecut.* STANCU, D. 394, cf. 109; b) a se lăsa antrenat într-o acțiune, atras de mersul evenimentelor. *Prins în horă, furat de joc, plutonierul, ... provocat de îndărătnicia lui Gligore, se ridică — să-i ardă și el cu sete o palmă* BRĂESCU, O. A. II, 282. *Apoi s-au prins în joc feudalii, și poate că acolo, în Orient, au simțit și ambiția de cuceritori.* CĂLINESCU, C. O. 40. (TRANZ.) A **prinde** (pe cineva) la joc (sau în horă etc.) = a invita, a lua (pe cineva) la joc, în horă etc. *De ce nu prindeți fetele în horă?* LM. *Ia poftim, să prindă pe mireasă la joc și să vedem cum le stă.* SEVASTOS, N. 57.

II. TRANZ. Fig. (Predomină ideea de cuprindere cu mintea, cu privirea, cu urechea etc.) I. (Despre oameni sau despre minte, rațiune etc.) A percepe (I); a înțelege; a intuit, a sesiza; a păstra, a reține, a acumula în memorie; a învăța. *Prindeți învățatură.* PSALT, III R. 2^r/5. *Prin sperință cunoaștem numai celele singurale, adică cele ce eu simțirile le prindem.* MICU, L. 141/16, cf. LM. *O minte omenească pătrunzătoare prinde pricina și felul unui întâmplări.* CARAGIALE, O. V, 193. *Întîi începe unul și-l zice... cîntîndu-l în același timp, pe cînd ceilalți îl ascultă și caută să-l prindă.* PAMFILE, CR. 36. *Dacă te uiti în fața lui, n-ai ce prinde.* GÎRLEANU, N. 50. *Ei, acu ai înțeles? zise George, oprindu-se în mijlocul întocului.* — *Las că l-am prins, mormăi Briceag.* REBREANU, I. 21. *Ochiul care prinde ridicolul omeneș... înfățișează o putere sufletească excepțională.* GALACIION, A. 270. *Mătușa Iliana îl prinse pe Radu Comsa numai dintr-o privire repede.* C. PETRESCU, I. 1, 277. *Exercițiile... stîrneau progresiv admirația colonelului, care transmitea suitei ce prindea el din explicațiile tînorului comandant.* BRĂESCU, O. A. II, 183. *Stă la pîndă. Prindea orice mișcare. Vedea, știa totul.* BART, E. 54. *Prindea șapte memorabile, date istorice, genealogice.* CĂLINESCU, E. 17. *Prca multă latină n-am prins de la el.* BLAGA, II. 77. *De unde o fi prins Ana cuvîntul „aură”? Nu face parte din glosarul ei.* VINEA, I. II, 33. *Cunosc eu un cîntec... l-am prins de la tîncu!* DAVIDOGU, M. 59. *Rațiunea trează ce prinde sensul lumii.* LABIS, P. 244. ◇ ABSOL. *Era îute foc și prindea ușor.* CAMIL PETRESCU, O. I. 81. ◇ INTRANZ. *Copilul ce nu prinde de nici a învățatură a părinților.* LM.

2. SPEC. (Complementul indică obiceiuri, deprinderi, meserii etc.) A-și însuși, a învăța, a deprinde. *Prinsul nărovul dracului și într-o el v-ați dezmiardat (cca 1600).* CUV. D. BĂTR. II, 227/6. *Au prins uevasia năravuri slabe, a-și urgisi bărbatul și a lipi pre alți împrejurul ei (a. 1817).* IORGA, S. D. XII, 205. *Ardevoia te dezavăta de răul învăț ce ai prins odată.* LM. *Știam... că și cu trebuie să mă fac odată ca Hula și pentru aceea îl prindeam apacăturile.* SLAVICI, S. I, 150. *Prinseseră de la țig și alte marafeturi. Iși făceau gura rotundă... și-și plecau pleoapele.* SADOVEANU, O. I, 640. *Om sârca din moși-strămoși, da' am vrut să prind o meserie.* V. ROM. octombrie 1958, 31. *Nu cred e-ar fi meșteșug pe care să nu-l prinzi, cu care să nu-ți faci un rost... în lume.* T decembrie 1964, 11. ◇ INTRANZ. A **prinde** la băut. LM. ◇ LOC. vb. (RAR) A **prinde obicei** = a se obișnui (I). *Prinsesem obicei la scaldat să-mi ocopăr pîntecul cu mîinile.* STANCU, D. 362. (Învechit) A **prinde nărav** = a se năravi (I). *Prind nărav, și așa nemaicurmîndu-l de la dîșii, cod. C. CANTACUZINO, CM I, 28.*

3. (Despre ființe; de obicei animal de determinările „cu ochii”, „cu privirea”, „în priviri” etc.) A cuprinde cu privirea, a avea în câmpul vizual; a vedea, a observa. Cf. LB. *Îl vezi? ... Prinde cu ochii al doilea codru, pe a doua cută.* DELAVRANCEA, O. II, 111. *Musculița se pune pe ospătat... Numai din cînd în cînd prinde, cu ochisorul, roșul slovei mari.* GÎRLEANU, N. 202. *Din vale și pînă-n zare, el putea prinde cu ochii..., copaci roditori de toate soiurile răsăreau de*

la brtu în sus. HOGAȘ, DR. I, 256. *Acolo, el prindeam cu ochii, numai poiană și brazdele de fin cosit se-ntindeau în șiruri lungi.* MIRONESCU, S. 68. *Pe soelurile statuiilor am prins din mers cîteva nume.* CĂLINESCU, C. O. 63. *Căutase pieziș ochii Sultanei, verzi și sprincenași, și-i prinse în privirea lui CAMIL PETRESCU, O. I, 123. Din creasta dealului, mai departe, el poft prinde cu privirile, cîmpuri, nesfrîștite cîmpuri.* STANCU, D. 20. *Mercuță a prins din nou privirea agasată a Valentinei.* H. LOVINESCU, T. 244. *Se uită pe fereastră și prinse în privire nușcarea din piață.* VORNIC, P. 214. ◇ (Despre ochi, ca organ al văzului) *Cîmpii frumoașe... se întindeau mai mult decît putea prinde ochiul.* RUSSO, S. 127. *Cîmpul se întinde el prinde ochiul cel mai ager.* LM. *D-a stînga apei, cam el prinde ochiul, dincolo de hanul din răscreui, stă casa lui Căliman poteavarul.* DELAVRANCEA, T. 166. *Deodată ochii, deprinși cu întinderea, prind un fulger.* SADOVEANU, O. II, 648. (ABSOL.) *Ochii lui prindeau cu farmec și suflul lui se îmbăla de priveliștea munților.* GALACIION, A. 355. ◇ Fig. *Scara s-a lăsat înec-înec; ferestrele prindeau în ochiuri o întunecime.* CAMILAR, C. P. 19. ◇ (Despre telescoape, aparate de fotografiat etc. sau despre obiectivul acestor aparate) A cuprinde în raza sa de acțiune (în timpul funcționării). *Telescopul acesta e... atît de îngust că nu prinde decît citu o stea la capătul tubului.* CAMIL PETRESCU, T. III, 269. *Obiectivul aparatului a prins cinci cerbi carpațini.* ȘTIINȚA, 1963, nr. 5 791. ◇ (Despre fotografi, reporteri etc.) A face să intre în câmpul vizual al obiectivului unui aparat pentru a fotografia ori a filma; p. ex t. a fotografia; a filma. *Fotografiu alergau... și prindeau imaginiile în obiectiv, pentru ziarele care aveau să le publice.* STANCU, R. A. I, 231. *Reporterii se traseră îndărăt, luară distanță, și-i prinseră în obiective.* ÎD. IB. V, 179. *Același fotograf prinde scena sau întîmplarea din nou multe ughiuri.* I. 1965, nr. 17, 9/3.

4. (Despre pictori, scriitori, critici etc. sau despre diverse domenii ale artei sau științei) A sesiza și a prezenta prin mijloace caracteristice. V. ZUGRĂVI, C. O. TURA. [Arta] *prinde atenția neliniștită și agitată spre înfînit.* MAIORESCU, CR. I, 51. *O notă caracteristică a științei este anume de a prinde și de a rezana rezultatul a mii de cazuri individuale sub o singură formulă generală.* ÎD. IB. II, 134. *Arta... nu va putea prinde pe pluză decît o singură expresiune a feței.* GHEREA, ST. CR. II, 51. *Criticul cel mai pătrunzător, ... un Sainte-Beuve ori un Lemaitre, ... se apropie dar nu pot prinde într-o formulă ceea ce e un artist.* HIBĂILEANU, S. I. 20. *Celov prinde dintr-un condei caracterul unui om.* VLASIU, D. 170. *Ceea ce îl crocipă atunci cînd face să vorbească pe vreunul din eroii săi, este sa prindă cu exactitate particularitatea lui lingvistică.* VIANU, A. P. 71. *A prinde asemănarea, o asemănare interpretată, nu este o operație ușoară, mai ales în formatul unei mici foi de carnet.* OPRESCU, S. 95. *Bucuria primelor munci agricole... este uneori bine prinsă în poeziile pe care ni le-ai trimis.* CONTEMP. 1950, nr. 179, 5/2. *Era destul de curios ceea ce prinsese în fuga condeiului earicaluristul.* STANCU, R. A. I, 182. *Poetul trebuie să prindă esențialul în această schimbare a realității.* BENIUC, P. 130. *Cînd persoanjul e bine prins și cînd numele e bine ales, acesta devine adesea caracteristic... pentru defectele unui tip de oameni.* GRAU, S. P. 155. *Poetul cercetează și prinde corelațiile subtile dintre suflul omului și lucruri.* V. ROM. mai 1963, 109. *Aspectele vieții din Marea Britanie, prinse cu acest prilej, au fost publicate sub formă de articole.* ÎB. noiembrie 1964, 107. *Cu cît o personalitate este mai puternică, cu atît este mai greu de prins în tiporele... artei teatrale.* V. iulie 1964, 70.

5. (Despre ființe; complementul indică envințe, sunete, zgomote) A desluși, a distinge, a percepe cu ajutorul auzului; a auzi. *N-am prins nimica din ce a vorbit.* LM. *Prind din șoptele tinerei perechi cîteva cuvinte.* CARAGIALE, O. II, 106. *Auzeam vorbe pe care*

le prindeam numai ca sunele. DELAVRANCEA, T. 17. Voinicul prinde-un zgomot venit dinspre hotar. IOSIF, PATR. 70. Prinse din aer vorbele unui practicoul tinar. REBEANU, NOV. 165. Cine știe cum prinseseră din gura mea acest cuvânt. GALACTION, O. A. I, 40. Cuvântul lui ... este și al fărui, pentru că îl prinde o fară. VISSARION, B. 39. A prins ultima replică a lui madam Vintilă. SEBASTIAN, T. 16. Prindea eu urechea ete-o vorbă de ici, alta de colo. SADOVEANU, O. II, 453, cf. XI, 456. Prindea ... sfrituri din frazele lui precipitate. BARBU, P. 292. Părintele își ciula urechile ... încercând să prindă zbaterea năvalnică a apei sub gheață. V. NOM. decembrie 1964, 47. ♦ Absol. Enervat eă ea asculta ... ce spunea el, am căutat să prind eu urechea. CAMIL PETRESCU, C. N. 108. ♦ Expr. (Intranz.) A (sau, popular, a-și) prinde de veste (ori, rar, de știre) sau (tranz.; învechit și regional) a prinde veste = a lua cunoștință de ..., a afla (la momentul oportun); a-și da seama. El, deaca prinse de veste, fugi la domniul șehiencesc. MOXA, 378/5. El, deaca prinse de veste svalul lor, fugi (a. 1600 - 1650). GCR I, 140/40. Prinseră de veste de ciudesa ce făcuse Iristos. VANLAAM, C. 186. Căf povestesc, Doanue, laudele loate ... Să prinză de veste prin fară tot oumul. DOSOFTEI, ps. 31/A, cf. id. V. S. septembrie 15°/21. Ineul Vodă, prinzind de veste că Lăpușeniții s-au ridicat asupra lui, îndată au trimis pre Bucium vornicul cu oaste împotriva lor. N. COSTIN, L. 555. Muntenii, avind iscoade, au prinsu de veste mai noine și au trecut în Tara ungurească. NEGULCE, L. 301. Cînd au prins de veste Radul Vodă, ... număideci au fugit. ANON. CANTAG., CM I, 115. Boiarii Moldovii, prinzind veste, au pînăsil pa Alexandru Vodă. R. POPESCU, CM I, 288. Capielihalile fărui ... încă veste au prins de acest fel de fiteșug. R. GRECEANU, CM II, 134. Ei ... îi încungiurără casa, urind să o răpească, iară sfîlta, prinzind de veste, îi rugă să o îngăduiască pușintele. MINEUL (1776), 44°/33, cf. LU. Nici nu prinz de veste cînd singură mă string. HELIADE, O. I, 186. Mihai ... cum prinse veste de aceasta ... pusece în contra imbilor vrăjmași. BĂLGESCU, M. V. 60. Boierii, prinzind de veste despre acestea, se traseră înapoi pe drumul Craiovei. ODOBESCU, S. I, 115. Dușmănil veși de toate, făr-a prinde chiar de veste. EMINESCU, O. I, 147. Numai tu să nu cumva să te răsufli cuiwa, ca să prindă el de veste. CREANGĂ, O. 16. Domniul iar vrea să vire capul. Dar împegalat prinde de veste, lasă repede geamul. CĂNĂGIALE, O. II, 35. Oarecine venea atunci și le lua, fără să prinză de veste oaueniți împăratului. ISPIRESCU, L. 73. Prinserăm de veste că pleoapele, cînd i se atingeau una de alta, tremurau. DELAVRANCEA, T. 22. Nu voi să prind de veste Că mi s-a stins vâpaia tineriei. VLĂHUȚĂ, O. A. I, 77. De cumva ai prins de veste că e un inger, decauăgirea u-o să fie așa de niarc. HOGAȘ, M. N. 33. Amicii lui au prins de veste că volunul este plin de greseli tipografice. GALACTION, A. 354. A prins de veste și Sebastian Luduș eă afară de prinăvară. C. PETRESCU, A. 466, cf. id. S. 119. Nu prinseseră încă de veste ce tovarăș ... pierduseră. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 238. Era greu să scap de-acasă fără să prindă mama de veste. VLASIU, A. P. 23. Înainte ca celelalte feinci să prindă de veste, fugi loștece. CĂLINESCU, O. I, 290. Prinsc veste de viața Ce se-ninge. BLAGA, P. 33. Înaltul lui trup se zdrobi în ... copitele cailor. Și nimeni nu prinse de veste. S. august 1960, 43. Nemerirăm ... L-ast domn bun ... El de veste prinsu-și-a, 'Nainte ieșitu-ne-a. TEODORESCU, P. P. 17, cf. 19. Niște tihari prinsră veste de avuția cea mare a popii. SBIERA, P. 275, cf. 53. Darie de veste prinde Cum eă potera-l cuprinde. MARIAN, I. 10. Am scăpat din cușcă pasărea cea scumpă a împăratului; deăc prinde împăratul de veste ... imi taie capul. RELEGANUL, P. V., 82. Începu a-și încerca calul prin flari, pînă prinse futa de veste și deschise fereastră. STĂNCESCU, B. 97. Pe cînd se necăjește s-o găsească, nui nu prinde de veste cînd este lovit cu fușca. ȘEZ.

I, 272. Trei sfinși de veste și-au prins și-nainte mi-au ieșit. BIBICESCU, P. P. 255. Cînd a plesni căpacal de pe oală, sō știi că ai să prinzi o mare veste. GOROVETI, CB. 53. (Intranz.) A-i prinde (cuiwa) de veste (sau, învechit, de știre) = a-și da seama (la momentul oportun) de prezența cuiwa sau a ceva într-un anumit loc; a descoperi, a observa că cineva sau ceva se află într-un anumit loc, într-o anumită situație etc. Împăratul s-au întors ... ce nu i-au prins nime de știre pe unde s-ou întors. N. COSTIN, LET. II, 14/32. Tihu s-au șters de acolo de nici nu i-au prins de veste cînd s-au dus cu banii lor. BĂRAC, T. 18/22. Așa s-au ajalat, că să înbrăca cu piei, de glînda romanii că sint cîini, pînă le-ou prins de veste. id., ap. GCR II, 241/40. Abia le prinzi de veste cînd vin, cînd se strecur. BOLLIAU, O. 89. „D-l gheeneral ... o intrat pe din dos la bucatărie ... Nu i-a prins nimeni de veste”, termină soldatul minundundu-se. BRĂEȘCU, V. 36. ♦ (Despre ureche, ca organ al auzului) Urechea nu poate bine prinde sonurile nici prea grave, nici prea acute. I.M. Urechea căuta să prindă cel mai ușor zgomot. SADOVIANU, O. X, 106. Urechea subtilă a lui Gheorghidul prinde acum înlonașii care vor să spună desigur mai mult. VIANU, A. P. 385. Urechea prinsese lătratul unui câine, niscăi vorbe, unduirea unei cîndări. PAS, I. I, 170. ♦ (Complementul indică tonuri, sunete) A realiza, a executa (în mod corect, exact). Trecu la piano, îl deschise ..., prinse eteva acorduri. D. ZAMFIRESCU, R. 110.

III. Tranz. (Predomină ideea de capturare, de oprire, de ajungere din urmă, de ținere pe loc) I. (Complementul indică ființe care sint în mișcare, aleargă, zboară etc.) A opri, a reține (cu forța), a pune mina pe ...; s p e c e. (complementul indică animale sălbatice, păsări) a captura; a vîna; s p e c e. (complementul indică persoane urmărite, răufăcători, inamici etc.) a aresta; a face prizonier, a captura. Prinseră Pabelu de lu trăgea afară din băse-recă. COD. VOR. 34/10. Gonifi și prindeți elu (de l a p u c a ș d) cū nu e izbăvitorii lui. PSALT. 138, cf. 23, 286. Prindeți-o și a legați ... și ... băgoși aceași/lă în căldare (cea 1580). CUV. D. BĂTR. II, 149/6. Unii dentr-înșii vrea să prinză el, ce nimea nu puse minile spr-insul. CORESI, EV. 189, cf. 193. Pasă la timp și prinde vnat mic. PALMA (1581), 104/9, cf. 106/7. Tre-measeră de prinseră pre Mavriehe și loți feciorii lui. MOXA, 374/29. Miereuri fu Iristos prins, iară vineri se răstignî. FRAY. GOV. 142°/4. Pentru cea sală de galbeni, el prinse de-l băgă pre dînsul în temniță (a. 1642). GCR I, 96/7. Ciși n-au peritu de copaci i-ou prinsu vii. URECHE, I. 63, cf. 92. Cînd va fugi bărbatul dentr-un oraș sau sat ... să nu-l prindă giudețul să-i facă certare. FRAY. 167, cf. 241. Afi ieșit eu sabii și eu fuști să mă prindeți. N. TEST. (1648), 35°/32, cf. 169°/31. Ucisesse pre fiul împăratului persilor ce-l prinsese la războiu. DOSOFTEI, V. S. septembrie 5°/19, cf. 2°/17. Au trimis slugi a lui, și eu izvod, cu pecelea lui, ... să prindă pe boierii ce ave pîzmă. NEGULCE, L. 183, cf. 34, 104. Prinzindu-l și dîndu-i strînsoare, au mărturisit lucrul. C. CANTAGUZZINO, CM I, 18, cf. 17, 20. Pre eiși nu taie, pe toți îi prinse viu. ANON. CANTAG., CM I, 96. S-au dîns ... să țineze pădurile Jitului, ca să prinză cerbi. R. POPESCU, CM I, 282, cf. 241. Au pus al domn la Molcova, prinzind și scoțind pre Mihai Vodă. R. GRECEANU, CM II, 170. Leul, măgariul și valpea ... prinseră vnat multu (cea 1705). GCR I, 353/6. Atuneco au dot năvală înterri și i-au prinsu-l (a. 1716), id. ib. II, 19/36. Aflind de sfîntul acesta, trimise de-l prinseră și-l aduse înaintea lui. MINEUL (1776), 171°/3, cf. 5°/25. Prinseră și pă domnu, dinineafa, în banul lui Șarban Vodă (a. 1782). GCR II, 127/32. L-a prins un oșăș și, aducîndu-l viu la frete-seu, l-au omorît. VĂCĂRESCU, IST. 254. Pre Borilă l-ou prins din fugă și i-ou sos ochii. SINGAI, HR. I, 250/49. Loghin ... pre cîrle l-au fost prins Dechevel. MAIOR, IST. 65. Pă timp ... Ca un iepure fugi dă ai întințe, Toluși iuși goacă

te vor prinde. BUDAI-DELEANU, T. 111, cf. 155. Esop
 pe toți păsărarii i-au echemat, și au poruneii să prinză
 patru pui de vulture (n. 1812). GCR II, 208/34. S-au
 sculat vrăjmașii asupra, ca să prindă pe Sampson.
 CALENDARIU (1814), 112/7. Sau să sâdească flori,
 sau să prinză fluturi. KOTZEBUE, U. 9°/20. Au ucis
 dintr-înșii pe loc 57 oameni și 4 au prins râniți. AR
 (1829), 50°/31. Au mers la locul unde socotea să prindă
 vreo lamă. DRĂGHICI, R. 99/6. Un junel, care pusăse
 toate-a sale ostenele să vindeze de plăcere și să prindă
 păsărele. ASACHI, S. L. I, 107. Alergiad după el, l-au
 prins și l-au întors la Nürnberg. BĂRAC, T. 24/3, cf.
 30/29. Plecă însoțit de 1000 pedestri la palatul dom-
 nului... ea să-l poată prinde. BĂLCESCU, M. V. 54.
 Lăpușneanul... întâmpinând pe Joldea, îl birui și,
 prinzându-l, îi tăie nasul. NEGRUZZI, S. I, 144. Ipsilant
 prinsese un vicleșug pe slugeru. GHICA, S. 21. În loc
 de flutur, am prins un cărăbuș. ALECSANDRI, T. 487.
 Șerpii prind și devoră broaște. LM. A prins capra în
 pădure. ODOBESCU, S. III, 84. Iată pe mână eun co-
 dește-un negru purce;... Am să-l prind. EMINESCU,
 O. I, 48. Vezeteul... prinde iarăși cucușul și-l azvârle în
 fințiră. CREANGĂ, O. 21. N-am fost prinși împreună?! —
 nu împreună am stal închiși?! SLAVICI, N. II, 94.
 Păznicii... n-au putut să prinză pe hoști. ISPIRESCU,
 L. 81. O prind priu păduri... și pe ea, Pe hoala de
 Zin-a pădurii. COȘBUC, P. II, 39. Trebuie să-l prind
 numaidecît și să-i trag o bătaie. BRĂTESCU-VOINEȘTI,
 P. 75. Pe-aista l-am prins cu, zise băiatul... ridicând
 mâi sus un cocoșul vinat. HOGAȘ, DR. I, 73. Pindarul
 prinde pe cîte unul și-l schilodește în bătaie. GALAC-
 TION, A. 415. Mița aruncându-se eu ochii aprinși să
 prindă șoricelul ce rodea în lână. BRĂTESCU, O. A.
 II, 14. Intram în rogoaze și prindeam pui de rațe săl-
 batice. VLASIU, A. P. 21. Creștea pe lângă ci lupi,
 pe care îi prindeau de puțindri. VOICULESCU, P. I,
 109. Crezi că vom prinde ceva? întreb eu... —Dă,
 cucușe, ce să-ți spun? Aista-i vinat. SADOVEANU,
 O. IX, 353. Ciocoiu-ar prea să-i prindă... Aduși legați
 argașii înapoi. ARGHEZI, VERS. 482. Păiuțenul...
 luerează singur, făcându-și mari pinze, prinzind greu
 o muscă mai proaspătă. CĂLINESCU, C. O. 45. Mi
 s-a dal să prind odată... un splendid cărăbuș arămiu.
 BLAGA, H. 60. Dacă te prindeam, te fărîmam între
 falci. STANCU, R. A. III, 364. Au să spargă ușa și au
 să te prindă. II. LOVINESCU, T. 136. Cei din plutou
 ... au pornit cu hotărîre să-i ajungă pe cei din față
 ... Dar fugarii nu au mai fost prinși. ȘCÎNTEIA, 1968,
 nr. 7820. Umblam ca o păsărea... Numa-un loț
 de vîntor Puse lațul la izvor și mi prinde de picior.
 TEODORESCU, P. P. 280. Bată-mi-te crucea, drac,
 Cum te-oi prinde, te dezbrac. JARNÎK-BİRSEANU, D.
 466. Fata... au rugat pe tătă-său să-i prindă o pasere
 și uu iepure. SBILBA, P. 223. Uite calul, care e aici
 lângă noi, prinde-l de friu și du-l. RETEGANUL, P. I,
 68. Pe sub poala pădurii, Prinsera-mă jandarmii.
 DOINE, 43. Boierul puse slugile de prinse pe ligan.
 ȘEZ, I, 18. Las', zicea vulpea..., că mi te-oi prinde
 eu, cioară spureată. Ib. III, 187. Te duc eu la o pădure
 unde poți prinde bivoli. STĂNCESCU, B. 105. Dușmanul
 să-l ajungem, Noi pe el să-l prindem, Viu, întreg,
 nevătămat. BALADE, III, 310. Toți în cale la strim-
 tori, Prind pe nemeși călători. FOLC. TRANSILV. I,
 423, cf. 185. O mârș ș-o prins patru șoareci. O. BİR-
 LIA, A. P. I, 138. De flămîndă ce era, Prindea muște
 și minca. FOLC. MOLD. I, 324. Parcă-i prins de pe
 girlă. ZANNE, P. I, 186. Pă cele zburătoare cu lațul
 te prinde. Id. Ib. 645. Șoarecele cu o gură numai, In-
 dată îl prinde pisica. Id. Ib. 662. Prinde orbul, scoate-i
 ochii. NEGRUZZI, S. I, 249, cf. ZANNE, P. II, 663, VI,
 610, STANCU, D. 23. Cine gonște doi iepuri uu prinde
 nici unul. NEGRUZZI, S. I, 248, cf. ZANNE, P. I, 492.
 Mița cu clopot nu prinde șoareci. NEGRUZZI, S. I,
 249, cf. ZANNE, P. I, 550, 596. Cu o lingură de miere
 mai multe muște prinză decît cu o bute de oțet. PANN.
 P. V. I, 24/24, cf. ZANNE, P. I, 559. Nu vinde pielea
 nainte de a prinde vulpea. ZANNE, P. I, 703. Ce-ai

vinat, ai prius. Id. Ib. IV, 680. Ce țese din miță șoareci
 prinde. NEGRUZZI, S. I, 248, cf. ZANNE, P. I, 546.
 Puteai prinde iepuri (cu cineva) sau de i-ar da un
 iepure, l-ar prinde, se spune despre o persoană care
 manifestă o mare bucurie. Cf. RETEGANUL, P. I, 54,
 V, 11, ZANNE, P. I, 490. Prinde iepurele (sau iepurii)
 cu carul (= lucrurile grele se fac încet și cu multă
 răbdare). Cf. NEGRUZZI, S. I, 249, ZANNE, P. I, 489.
 Cînd o prinde mița pește, se spune despre un lucru im-
 posibil de realizat; uciodată. Cf. JARNÎK-BİRSEANU,
 D. 431, ZANNE, P. I, 552. (Ref l. pas.) Atunce
 s-au prinsu și un tureu viu. NECULCE, L. 240. O sumă
 mare de turei s-a înecat în Dunăre, 4 s-au omorît și
 20 s-au prins robi. CR (1829), 29°/17. Întimpinând
 avanguarda lătărăescă... o infrinse... perind tălari
 mulți și vii prinzindu-se încă mulți. BĂLCESCU, M. V.
 60, cf. 140. Cit pentru vagabunzi... țega determină
 ea să se prindă în ael ținut unde se află. CR (1848),
 6°/10. Șoarecii se prind eu curse. LM. În Polonia...
 cîlimă speciei grive este așa de considerabilă încît se
 prind fără număr și se transportă luntri pline. ODO-
 BESCU, S. III, 28. Auziad Iisus că Ioan s-a prins s-a
 dus în Galileia (a. 1894). ap. TDRG. Musea se prinde
 numaidecît. CĂLINESCU, C. O. 44. Prin streji și prin
 carauli S-au prins trei oameni străini. TEODORESCU,
 P. P. 102. Arieicul cu mesteșug se prinde (și vrăbio cu
 mei). ZANNE, P. I, 315, cf. 316. Vulpea, cînd să prinde,
 să prinde de cîte patru picioare. Id. Ib. 707. Cu niare
 se prind mustele. Id. Ib. III, 670. (Ref l.) Maimuța
 ... au apucat fărîma de carne și s-au prins în cursă
 (a. 1705). GCR I, 354/5. Stigleții s-au fost prinși în
 laț cum e mai greu. DONICI, F. I, 26/2. ♠ Fî g. Cu
 cubiatul lui D[u]mn[ă]zeu, ca cu uu nevod, pre mulți
 oameni au prins apostolii, întorcîndu-i cătră credința
 creștinească. CHEIA IN. 9°/11. Stă la pîndă, îl ochează,
 pe Amorul doar va prinde. ASACHI, S. L. I, 107. Seriu
 o strofă dulce pe care-o prind din zbor. ALECSANDRI,
 POEZII, 4. Vintul cel adevărat... Pune zările pe fugă,
 Prinde munții și-i înjugă. ARGHEZI, VERS. 244. Luă
 ... De te-o prinde vruu zătar Iți ia inima de jar. PA-
 RASCHIVESCU, C. T. 136. Omul înscamnă însă, pentru
 dramaturgul eklejian, individul izolat, prins într-o
 capeană fără ieșire. ȘCÎNTEIA, 1965, nr. 6680.
 (S) EXP. (T) R. A. U. Z. și REF. I. A (se) prinde în cursă
 ➤ în capcană, în laț ori, învechit, rar, în late) =
 a face să intre sau a intra (din greșeală) într-o incurcă-
 tură mare, periculoasă etc. din care nu poate ieși;
 a (se) înșea, a (se) păcăli, a (se) da de gol, a (se) trăda.
 Îmi aduse amînte că e prins eu înșiși în lațele sale.
 CR (1846), 31°/31. Te-ai prins singur în capcană.
 ALECSANDRI, T. 203. Mult a trebuit piu' l-au prins
 în laț pe acest călugăr elvabios. EMINESCU, P. I, 43.
 Se va prinde Singură, aci la noapte, chiar în cursa
 ce-mi întinde. DAVILA, V. V. 150. Încercarea sa de
 a libera pe bietul voierod prins în capcană e povestită
 cu toată lauda. IORGA, L. I, 224. [O văduvă] îl prinde
 în capcană și-l face să-i ceară mina. BASSARABESCU, V.
 130. Era să-mi pun capul și tot nu-l pot prinde-n cursă.
 RETEGANUL, P. III, 37. (Cu schimbarea construcției)
 Necurații — Ntînd silfe și lafuri să strice pre alții,
 Și să prind într-inse cu multă durare. DOSOFTEI,
 PS. 32/7. Monarhul... În uruă se încurcă cu deadins
 Și să trezește de lafuri prins. BUDAI-DELEANU, T.
 356. (Popular; în trecut) A prinde (pe cineva) la oaste
 (sau, regional, la cătane) = a înrola (pe cineva) în
 armată cu forța. Cf. LB. Pe bădița Vasile îl prinsese
 la oaste cu arcanul. CREANGĂ, O. 183. N-au rămas
 voinie de zare C-au prins pe toți la catane. SEVASTOS,
 C. 271. (Învechit și regional) A-l prinde ochii (cuiva)
 sau a-l prinde (pe cineva) de ochi = a atrage privi-
 rurile (datorită aspectului armonios sau ieșit din co-
 mun, șocant); a sări în ochi. Frumusețile ci uu-mi
 prind ochii. LM, cf. ZANNE, P. II, 356. Sub raportul
 colorilor, cari, zice poporul..., cînd se potrivese: te
 prinde sau te apucă de ochi. PAMFILE, I, c. 291. (În-
 vechit) A prinde (pe cineva) la mină (ori la mina
 sau miuile lui, în mina lui) = a ajunge să dispună

de soarta, de viața etc. cuiwa (care a comis ceva); a pune stăpînire și a dispune de cineva, a avea la cherecul său; a avea la mîna. *Starostia de Cameniță n-au putut prinde pre un vinovat la mîna lui.* PRAY, 278. *Au prins pe Heizâr generalul la mîna-i lui Tupilgrof.* NECLUȘ, I, 105. *Vrînd să prindă pre băierii muntenesti la mîna, ou șezut Grigorie Vodă aseuns la Țarigrad.* MUSTE, LET. III, 9/13. *M-au prins la mîna, blestematul!* ALECSANDRI, I, 1078. *De te-aș prinde-n mîna mea, Zile tu n-ai mai avea.* id. p. 11, 23, cf. ZANNE, p. II, 261. (Ref. p. a. s.) *Vinovatul s-au prilejit de s-au prins la mîna starostei de Lion.* PRAY, 278. (Regional) *A prinde șarpele cu mîna altuia v. mîna ă' (I I).* (Glume) *A prinde vulpea de față mea Vasumat, regina, și ... Vrea să mă și bată.* - *Șai prins de coadă vulpe?* COȘBUC, s. 147. *A prinde prepelița (ori ciocirîmul, pînceana etc.) de coadă v. coadă.* ♦ *Compus:* (rar) *prinde-muște s. m. = gură-cască.* Cf. CADE. ♦ (Regional: în construcțiile) *De-a prinde-mă* subst. = de-a prinsela, v. *prins* (1). *Fantastica simfonie, uniată cînd lucece, cînd incolore ... de vînt, se juca parcă de-a prinde-mă cu zăpăcitul meu auz.* HOGAȘ, M. N. 87. *Prinde barza pușoru* subst. = numele unui joc de copii în care jucătorii își pun pumnii unii peste alții; (regional) *podul popii.* Cf. ALB II 4 351/605. ♦ (Adesea în loc. v. b. a prinde pește²) *A pescui (1).* *Prinseră pește mult.* CORESI, EN. 329. *Cine va prinde cu hărățul orice ... atunci să-l junghe.* PRAY, GOV. 48¹/18. *Aruncară upostolii mrețele în mare și prinseră mulțime de pești.* CHEIA IN. 8¹/A. *Casta să se îngrijească să prinză a știucă.* KOTZBUE, V. 14¹/19, cf. DRLE, LB. *Prind pascării multime de scrimbiți.* DRĂGHICI, R. 108/19. *Plusele s-a înspumal ... Militanții trag mereu, Că a prins nu-s' ee prea greu.* ASACHI, s. L. I, 179. *Pescarul undișu-și înlînde și cu rîmă-nșală peștele de-l prinde.* PANS, ap. GCR II, 362. *Domnul învîțător s-a dus să prindă pește.* SLAVICI, O. II, 14. *Nici unul din ceilalți băieți nu mai prinsese ascențea ruc mare!* CONTEMPORANUL, III, 656. *Se cere unsprezece lei de cap și pe an, pentru oricine ar vrea să prindă pește în Prul.* SP. POPESCU, M. G. 85. *Sârifi ... că am prins un șipar!* GALACION, O. A. I, 264. *Ăfi fi venit să-l vedeți pe dumnealui ... cum prinde pești?* SEBASTIAN, T. 121. *Crapii prinși li păstram vii în giupelnite.* VOICULESCU, P. I, 14. *Știau să prindă clițici de sub bolovanii.* SADOVEANU, O. VI, 613. *Ăfi prins mult pește? întrebă Tita.* PREDĂ, M. 19. *Am prins primul păstrăv și primul lipan.* VÎN. PESC. decembrie 1961, 19. *Au zis tîlhariul cătră Frînt: Tu du-te și prinde raci.* SBIERA, P. 265. *De atunci ... peștele...ure...aripi și omul îl prinde cu vîrșă, cu undița.* ȘEZ. II, 32. *Să prindă pește cu vîrșă și coșul.* ib. IV, 115. *Ar prinde pește și-i cu ochi, se spune despre cel care lucrează să lușe pe cineva cu mijloace evidente.* Cf. ZANNE, P. IV, 73. *Nu prinde pește înaintea mreței (= nu-ți face planuri, fără să fii sigur de reușita lor).* Cf. id. ib. 316, 462. (Intranz.) *În ziua cea dintîi au prins toată ziua tot la peste, și n-au putut da de urecană.* SBIERA, P. 119. (Ref. p. a. s.) *Peștii se prind cu plîși și cu alte instrumente.* LM. *În cărțile acestor pripoane se prind adeseori și alte specii de pește.* ANTIPIA, P. 314. *Toamna, sezonul preferat pentru prinderea știucilor ... se prind exemplare frumoase.* VÎN. PESC. ianuarie 1964, 1. *La crap se pescuște numai cu ecolog de pline miuită în apă, dar tot așa de bine se prinde și la nămăligă.* ib. *Cînd nîngeu pe miriște și se prindea pește pe brazdă, se spune despre lucruri imposibile; niciodată.* Cf. ȘEZ. III, 129. *Cu rîma mică se prinde peștele mare.* ZANNE, P. I, 405. ♦ Fig. *Deade lor ... den dumnezăciacea învîțătură a lui urecâja împletită, ca să o arunce în marca vieștel auencască și să prinză vareșli s-ar afla.* CORESI, EN. 333. *Profitorii marilor măceluri fac tal ce le stă în putînță pentru a prinde popoarele în mrețele minciunii.* ȘCÎNTEIA, 1952, nr. 2 525. ♦ (Despre instrumente de pes-

cuit) *Umbla bietul copil ziua deplină altădată și nu-i prindea ureaja nici un pește.* RETEGANUL, P. V, 45. ♦ *A căuta și a scoate din apă (pentru a salva, a recupera); a pescui (2).* *Fu nu sînt tatăl tău cel aducător, ci te-am prins pe gîrlă, unde erai dat.* ISPIRESCU, I, 147. *Tata zice că din Divăre m-a prins cu ureaja.* RETEGANUL, P. III, 9, cf. 8.

2. *A ajunge din urmă; a apuca să nu mă găsească (înainte de a pleca). Haide repede, daunule maior, poate-l mai prindem.* SEBASTIAN, T. 28. *Eram în cofetărie și te-am văzut trecut ... am alergat să te prinz.* CAMIL PETRESCU, O. III, 210. *Tavarușul director ... a plecat la București ... Încercași ... poate-l mai prindeși în curte.* GALAN, B. I, 25. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Mi se părea că ... se în după miuc și fugeam, nici gloufu să nu mă prindă.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 96. ♦ Fig. *Te-a cam prins bătrîneța din urmă.* T martie 1962, 24.

3. (Complementul indică obiecte sau ființe care cad, sînt azvîrlite, străbat aerul etc.) *A opri, a reține cu mîinile (sau cu ceva ținut în mîna), a ține pe loc.* *Un buzdugan de fer, îl aruncă în sus ... îl prinde pe degetul eel mie.* EMINESCU, P. I, 4, cf. id. O. I, 82. *Unul zîrlie mîngea și celdălalt a prinde.* PAMFILE, J. I, 32. *Stielele s-au cioenit: una s-a prăvîlul.* *A prins-o din zbor.* C. PETRESCU, I, 1, 169. *Prinde mîngea, o arună.* STANCU, D. 316. *I-am azvîrlit ... piciorul ucelu.* El, sârmanul, în loc să-l prindă în mîini, au ținut mîinile în buzunariu. SBIERA, P. 107.

4. (Despre oameni; complementul indică vehicule care sînt gata de plecare) *A sosi la timp sau în ultima clipă pentru a putea lua, folosi etc.; a apuca. Pînă la prinz aveam tîncă timp să prindem trenul.* C. PETRESCU, s. 189. *Dacă nu-mi dădea uzina o mașină, nu prindeam rapidul la Caransebeș.* BARANGA, I, 161.

5. (Complementul indică ocazii, împrejurări favorabile etc.) *A putea sau a ști să folosească, să valorifice, să exploateze, a nu lăsa să-i scape. Vorba e să știi prinde momentul.* AGĂRIBLEANU, A. 50. *Fîindea a prins prilejul, Mehenghiu lucrea tare.* GÎRLEANU, N. 116. *Învîșătura și frumusețea nu-ți folosese nimic, dacă n-ai mînte să prinz vorocul cînd îți pică.* RUBREANU, I, 89.

6. (Complementul indică epoci sau evenimente) *A trăi sau a apuca să trăiască în perioada respectivă, a apuca să fie martor la cele petrecute. Știu niște întâmplări cum nu mai sînt, Ce-s petrecute-n timpuri pe veci înalte, Pe care eu le-am prins.* LABIȘ, P. 103.

IV. (Predomină ideea de fixare, de atașare, de legare la san de ceva) 1. *Tranz.* (Complementul indică obiecte sau părți ale acestora) *A fixa de ceva sau unul de altul (în cuie, în ace, într-o încluzătoare, coslud, legînd etc.).* *Au prins pre dăntăuntru toate pietritele unu cu alta pă dăndas cu scoabe de her.* ANON. CANTAC., CM I, 107, cf. LB. *În mijloc au pus un băț ... apoi au luat niște frunze late de caeos și l-au prins de cea umbrelă cu ace.* DRĂGHICI, R. 57/23. *Sîrătu-eese mesele tînce Tot cu flori cu sîrmă prînce.* BĂNAC, A. 79/18. *Prinde este flori la pâlărie.* LM. *Luafi ace și prindeși mai eurtînd elinii vesnăntului.* id. ib. *Vîntul nopții s-abātu pe tu geamuri, le cereă dăc-ă-s bine prînce.* DUNĂREANU, CH. 142. *Se chinuie să prindă în ochi monoculul.* C. PETRESCU, I, II, 192. *Ridică ... a crînzantemă artificială ... O prînce de reverul fracului.* SAHIA, N. 100. *O nevăzută ființă se străduia să-mi prindă aripi de umăr să mă ridice sus.* VLASIU, D. 44. *Se rupeau cîșiva nasturi slab cusuși, care trebuiau prinși lu loc ca cu struă, lu moment.* SADOVEANU, O. II, 387. *Doă rîndunele s-au hotărît ... să-și prindă cuibul de casa noastră.* ARGHEZI, S. VIII, 23. *Alături de valră, prinsă între două cărămizi, ciocotea oală cu cea verde înăuntru.* PREDĂ, M. 11. *El mălăsa a tareea, Luugă funie-a făcea și de gratii a prindea.* ALECSANDRI, P. P. 142. *Prîncei carul la dai bai.* DOINE, 257. *Gura gîrlăciului [= năcaltă de pescuit] îi prînce pe un cereșor de lemn.* ȘEZ. IV, 115. *Rebeca, cum îl vedea, ... Garaofă-n piept îi prîncea.* BIBICESCU, P. P.

31. (Ref. pas.) *Ultima fișie se prinde cu un ac de siguranță.* BELLA, P. A. 39. (Ref.) *Ușa se închide ... și lanțurile se prind la loc.* DELAVRANCEA, V. V. 115. ◇ Fig. *Ai prins pie lespezile inimii tale dragostea Arctusii* (a. 1800). GCH II, 179/7. *O vastă trilogie Pe care am prins-o-n giruri de terline.* TOPINCEANU, R. 89. *Cred că-i un meștesug Luna prinsă de belciug.* ARGHEZI, VERS. 247. ◇ Expr. (Regional) *A prinde (câiva) o nevoie* = a ajuta pe cineva aflat într-o situație (materială) dificilă. *Vedeți că noi am trăit bine pin-acuma și v-om prins și cu cind și cind cite o nevoie.* SBIENA, P. 116. (Popular) *A(-și) prinde o (sau vreo) nevoie (sau nevoile cu ceva)* = a face față unei nevoi, a-și satisface o trebuință (materială). *Banii mulți în țară, la neguțitori, de-și prinde oamenii nevoile.* NECULCE, L. 299. *Cu bonii, ciți s-au dat, pe ici pe colea, își prindea tata altă nevoie.* CREANGĂ, O. 242. *Mărunțusuri ce omul strînge cu gînd să-i prindă vreo nevoie.* CONTEMPORANUL, V. 1, 290. *Își prind cu banii alte nevoi ... Unu' să-și dreagă casa, altul ... mai cumpără o vită.* C. PETRESCU, I. II, 208. (Ref.: regional) *A se prinde cu neuca în perete* (sau ca năzarea de perete) = a fi total nepotrivit, a se potrivi cu neuca în perete, v. *nucă (I)*. Cf. ȘEZ. III, 291. ZANNE, P. I, 228, III, 291. ◇ Spec. (Complementul indică obiecte de îmbrăcăminte) *A face o cusătură la ...*, a *coase*; a *cirpi*; (complementul indică părți ale obiectelor de îmbrăcăminte) a *îmbina*, a *uni* între ele (însăllînd, cosînd). Cf. LN. *Nu te îmbrăca cu cămașa, înouite de a o prinde pe unde e ruftă.* I. M. *Prinde năniele la locul lor.* id. ib. *Marghioola tocmai prindea volan unei fuste largi, încrefite, la moșino de cusul.* STANCU, N. A. II, 100. *Prinde gulerul la cămașă.* DL, Cf. ALR I 1 754/320. 351, 840, 1 755/65, 75, 107. ◇ Absol. *Cu același fir de ață, Țesc, prinde și agăț.* ARGHEZI, VERS. 231. ◇ Refl. Fig. *Numai pinza alburie a zăpezii să prindea, petie de petie, spre o luvlei fața cîmpiei e-o cergă nemărginită.* DELAVRANCEA, S. 170.

2. *Tranz.* (Complementul indică obiecte de îmbrăcăminte, podoabe etc.; de obicei la participiu și urmat de determinări care arată locul) *A pune, a fixa, a strînge în jurul* (sau pe o parte a) corpului, capului etc. (înnodînd, prinzînd într-o închizătoare etc.). *Cu poala prinsă-n briu Vin cîntud ... fete De la grîu.* COȘBUC, B. 6, cf. id. P. I, 69. *Dimineața vin neveste Cu șorțul prins în cîngătoare.* GOGA, POEZII, 10. *Își trase peste cap rochia ușoară de casă, rămînînd într-un jupon prins de umeri cu două panglicii.* CĂLINESCU, E. O. I, 41. *Băiatul ... purta pantalonii de sport prinși cu calarame la glezne.* id. s. 704. *Pune colierul ... Stai să-ți-l prind eu.* H. LOVINESCU, T. 247. *Florințaș d-ăi prins pã cap.* ALR II 3 287/47.

3. *Tranz.* (Complementul indică părul, șuvițe de păr, plete, bucle etc.) *A strînge la un loc, a aranja (strîngînd) într-o anumită pieptănătură.* *Nana împletește pîrlul muresei în două cozi ..., ti prinde apoi cozile moșoe.* SEVASTOS, N. 236. *Tinerele-i plete ... ca le prinde mînunehi în albo-i mînă.* COȘBUC, P. I, 52. *Cu pîrlul odunat în coc și prins cu un piepten urîș ..., coana Ufica fumează.* BRĂESCU, O. A. I, 239.

4. *Tranz.* (Complementul arată cai; de obicei urmat de determinări care indică felul vehiculului, introduse prin prep. „la”) *A pune în ham la un vehicul, a înlăma;* (complementul indică boi; de obicei urmat de determinări care arată felul sau partea vehiculului, introduse prin prep. „la” sau „în”) *a pune la jug, a înjuga.* *Gubernatoriul, măcar că poruncise să prinză caii, ... n-au mers.* ȘINCAI, III, III, 199/31, cf. DLU, LB, LM. *Hai să prindem șese boi Să uai seotom din gunoi!* JARNIK-BÎNSEANU, D. 441. *Strigă surugiilor săi să prindă caii la rădvan.* MARIAN, T. 149. *Boii-i vei prinde-n jug.* RETEGANUL, P. IV, 26. *La car caii prinde-i-ouți Și la mană duce-ne-om.* id. ib. 67. *Fecioru, cînd se-nsoară, Prinde șese boi la car Și pleacă după amar.* DOINE, 40, cf. 291. *Boșorii și-i prindea Și s-apuce d-o ara.* BÎMBESCU,

P. P. 311. *Voi să prindeți caii la căruță.* ALEXICI, L. P. 261, cf. A II 12. *Prinde potru boi lo jug Și te du cu ei la plug.* BALADE, II, 362. *Maică, nu suspina, Că prinde-om patru boi la jug Și ne-om duce noi la plug.* FOLC. TRANSILV. I, 452. (Absol.) *Ei să prindă număidecît la căruță și să vină, zise părintele.* AGIRBICEANU, L. T. 238. *Prindem la cocie.* ALR II 4 557/29. (Refl. pas.) *Caii se prind la cocie.* PRIBEAGUL, P. R. 66. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Mulți cini și capre și astfeliiu de viețuioare le prind la ham.* GT (1838), 35/13. *Sus pe dealu lung Șese fete prinse-n jug.* MÎNDRESCU, I. P. 222. *Sfîntul Vasile, De păreca de bine, O prins porumbii la răsteie.* ȘEZ. III, 242.

5. *Tranz.* (Complementul indică obiecte; urmat de determinări care arată obiectul, locul etc. de care se atîrnă, introduse prin prep. „de”, „la”, „în” etc.) *A agăț de ceva* (lăsînd să cadă liber în jos); a *atîrna, a spînzura, a suspenda.* *Cadrelor-aurite, ce de păreți stîl prinse, Sub paliță lumină, apar misterios.* ALEXANDRI, POEZII, 3. *Prinde acest vestmînt de cel cui.* LM. *Perseanu vîră să-și prindă pîlărio în cuier.* BASARABESCU, V. 74. *Poartă veșnic același colier; o piesă redusă de cinci lei, prinsă într-un lănișor subțire de argint.* BRĂESCU, O. A. I, 8. *Greutatea celor două vedre prinse de capetele cobîlției.* STANCU, N. A. I, 9, cf. II, 220. *Icoanle prinse în cuie au început să se legene.* V. ROM. decembrie 1964, 37. *Cu perdele prinse-n cuie, La ferestre cu guluie.* TEODORESCU, P. P. 205. ◇ Refl. [Buzduganul zmeului] *venea de peste nouă noștii ... și ... a sărit de s-a prins în cui.* STĂNCESCU, B. 95. (Fig.) *Două lacrimi mari străluciră limpezii. Prinsă o clipă în gene, se pierdură rostogolindu-se în bluza pătată.* BRĂESCU, O. A. II, 33. *Toate durerile lumii le-om strîns ... În perlele plînsului, frave, prinse de gene.* IABIȘ, P. 285. ◇ (Complementul indică ființe) *A lega* (de gît, de picioare etc.) lăsînd să cadă, să atîrne liber în jos; a *spînzura.* *Condannotul era prins de gît, pe cașafod.* ◇ Refl. *A se fixa, a se bloca, a se înțepeni, a se împiedica etc. de ceva ascuțit, ieșit în afară etc.* *Mărăcinii lui vor crește și te veri prinde spre rădăcina altor mărăcini.* PRAY, GOV. 127/5. *Rochia i se prinse de un mărăcine și o finu în loc.* BOLINTINEANU, O. 331. *Scoare din buzunarul stîng al mantalei cutia de tîmbeca ... I se prinse capacul de colțul buzunarului.* SAHA, N. 77. *Era un cui cu mucălia ieșită din poeză și mi s-a prins o sonda în el.* V. ROM. septembrie 1960, 69.

6. Refl. (Despre unele plante parazite sau despre plantele agățătoare) *A se fixa, a se agăț de ...* (erescînd în sus); a *crește pe ...* Cf. LU. *Plantele parazite se prind de alte plante.* LM. *Vița se prinde de tot preste tot ce dă.* id. ib. *Un mucegai verde se prinsese de var.* EMINESCU, P. L. 29. *De piciorul stîng mi s-a prins un rug.* SAHA, N. 24. *D'in afară-i muș'u prins [pe mănăstire].* ALEXICI, L. P. 159. *Nu se prinde muș-eblul de el, se spune despre oamenii zgîrciți.* Cf. ZANNE, P. I, 223.

7. Refl. (Încechit; despre oameni) *A se stabili la ...*, a *se fixa, a rămîne în ...* *Merse la mănăstirea Dionisalului și să prinse de lăcaș.* ANON. CANTAC., CM I, 90, cf. LM.

V. (Predomină ideea de lipire, de sudare, de aderare la ceva, de pătrundere în ceva) I. *Tranz* și refl. *A (se) uni* (prin atingere); a *se lipi* (cu o materie cleioasă sau prin alte mijloace, din alte cauze). Cf. LE. *Prinde cu coacă foile unui fascicul.* LM. *Ni s-au prins picioarele de seindarele unse.* id. ib. *Irina se lăsă moale în brojele tinărului și-și prinse pătîmoș gura de gura lui.* DELAVRANCEA, T. 159. *Ți să prindeo pleoapă de pleoapă, ure de nare ... de ger ce se pornise.* id. II, T. 251. *Se mișcă iute tîgaia, ca să nu se prindă omleta pe fund.* S. MARIN, C. B. 62. *Navă, buzele tele, Poate lu le-ai uns cu miere. De se prind oșă d-a mele.* DOINE, 75.

2. Refl. (Despre țesuturi, părți ale corpului) *A se lipi la loc, a se reuni cu ansambul* (sudîndu-se, integrîndu-se la acesta). *Fata împăratului Roș ...*

răpede pune capul lui Harap Alb la lac ..., toarnă apă moartă, să steie stengele și să se prindă pitea. CREANGĂ, o. 128. Au luat volnicul pe mosueag ... i-au pus ochii la locul lor și i-au uns tntii cu apă moartă și s-au prins. SBIHA, p. 40. El presupunea că ... numai din fimplare i s-au prins picioarele la loc. id. ib. 249. cf. 137.

3. Intran. și refl. A face priză cu ..., a adera la ... Un cal graur ... Cu potcoave de argint Ce prind bine la păunul. ȘEZ. III, 242. Pe-o mrcană au căleat, Mrcană mică, mitulea, Și cu solzii cîi palma, Potcoava nu să prindea. ib. IV, 220. Cerneala nu să prinde pe lîrlie unsă. ZANNE, p. v, 160. ♦ Fig. Taată ziua am fost indispus. Nu se prindea lucrul de mine. C. PETRESCU, I, II, 185. Stengele, din vii și din castani, Pe fața ruginică a lacului s-a prins. ANGHIEZ, vers. 26. În părul meu sâlbatic A prins ninsoarea firelor de argint. BENVIC, v. 38. ♦ Expr. (Refl.) A nu se prinde somnul de cineva = a nu putea dormi. Zadarnic m-ani răsucit în așternut. Nu se prindea somnul de mine. C. PETRESCU, s. 117. Glodurile îl manceau toată noaptea și somnul na se mai prindea de el. ȘEZ. II, 67. (Refl.; învechit și regional) A I se prinde (cuiva) privirile (sau ochii, ochiul) de (orl pe) cineva (sau de ceva) = a se opri cu privirea pe ..., a reține privirea, atenția; a alege cu privirea (pe cineva sau ceva) din mulțime, a prefera. Să-mi reveniți ferice ... Mai junii, mai tari ... Să mi se prindă achiul pe dragii mei eroi! ALECSANDRI, POEZII, 477. Nu mi se prind ochii pre nici una din aceste frumuseți. LM. De nici unul nu i se prindeau ochii, deși erau armăsarii și caii ei mai buni. ISPIRESCU, I, 15. Nimie, dară nimie n-avea de ce se prinde ochiul. id. ib. 207. cf. ZANNE, p. II, 347. Mi se prind privirile de bocancii cu care e tneălfaț. STANCU, R. A. I, 21. (Refl.; învechit) A se prinde mintea după ceva = a fi de acord cu ..., a-și da asentimentul, a trece de partea ... Se prinde toată mintea după ascultătura lu Hristos. COHESI, L. 374/1. ♦ Refl. (Prim Mold.; despre medicamente, tratamente) A-și face efectul. Rar seapă vila de dalaș, căci leacal ce i se dă nu se prea prinde. ȘEZ. IV, 122.

4. Intran. (De obicei construit cu dativul și cu determinarea „bine”) A(-i) fi necesar, folositor, util; a(-i) servi, a(-i) folosi; a(-i) face, a(-i) aduce un serviciu, a(-i) fi de ajutor. Acel Cerebez Melușet-pașe le-u prinsu mai bine dect mi de pungi de bani. NECULCE, I, 117. cf. LB. Arghir ... O ploșcă de vin aduce ... Căce foarte bine prinde. BĂRAC, A. 37/10. Bine fi-ar fi prins corneale. ALECSANDRI, T. 939. Ce tndăfași în școală vă va prinde bine în viața socială. LM. Ecanomiile-fi prind bine la timp de nevaie. id. ib. Făt-Frumos, zise ștafarul, ia-mă de mă du plnă-n pădure, că fi-oi prinde și eu bine. EMINESCU, p. I, 15. I-a mai dat a țipsie mare de aur. ... ea să-i prindă bine la nevaie. CREANGĂ, o. 49. Știnea îi zise: ... Dă-mi drumul în apă, că mult bine fi-ai prinde. ISPIRESCU, L. 43. Se mai erede că pentru cei capriși ... de nebulie prinde bine petrecerea lor printr-un jag. MARIAN, I, 35. Ce bine prinde, dimineața pe răcoare, o cafelușă caldă. BRĂTESCU-VOINEȘTI, p. 137. Bine ne-ar mai prinde, don' platanier, de ne-ar da! REBREANU, R. II, 82. Baniii mi-au prins bine. VLASIU, D. 172. Nici înțelisoarea nu fi-a prius așa de bine ca bătaia asta. SADOVEANU, o. III, 114. Ce bine fi-ar moi prinde să cari niște saci în spinare! II, LOVINESCU, T. 21. Ce le-am spus eu te-a prins bine! PREDĂ, D. 111. Aceasta va prinde bine clevilor, deoarec, la timpul lor, agricultura va fi complet mecanizată. ȘCINTEIA, 1960, nr. 4 857. Ț-oi prinde tare bine Unde-a fi uai rău de tine. POMPILIU, B. 77. Vecinul de lângă mine Totdeauna-mi prinde bine. JARŃIK-BURSEANU, D. 412. Au chitit în sine că acele mere i-ar prinde acuma foarte bine. SBIHA, p. 210. Eu voi veui și mult bine-fi voi prinde. RETEGANUL, p. I, 57. Acum, omar de mine, Și urtu-mi prinde bine. DOINE, 151. Ț-oi da un puț și mall bine fi-a prinde. STĂNESCU, B. 491. Ce mai sfat tni

dăduși, moșale! - Nu zice, euconășule, asta, că are să-fi prindă bine. ȘEZ. VI, 150. Gra mai e și palma la, Dar țfi wulfumesc de ea, Că mi-a prinde la ceva. BALADE, II, 115. Insuratul de ttnăr și mncarea de divinecăfă mare bine prinde. ZANNE, p. IV, 398. ♦ Expr. A-I prinde rău = a-i face un prost serviciu, a-i cauza o neplăcere, un rău. Știu eu, maică, rău fi-a prius Orice vorbă eu fi-am zis. BIBIGESCU, p. p. 97. ♦ Tran. (Învechit și regional; construit cu dativul și urmat de determinări ca „foamea”, „setea”, „pofța”) A-și potoli (I). Cel ce răpește al mișătului, cîndu-ș vînde ceva, să-ș prinză foamea și setea ... CORESI, EV. 448. Au crescat moloz, că dîntr-aceia și-au fost prinznd foamea sâracîmca. URECHIE, LET. I, 203/30. Le-au dat tureii faină, pesmed, de le-au prins foamea. IST. Ț. II, 112. Au das acea plne în Cumenișă, de te-a mai prinsu foamea deadată cu acea plne. NECULCE, L. 137. Dă-mi și mic uște auz, că să-mi prind pafta uicăar. CREANGĂ, o. 20. Viunde [pești] Și pe dînșii te merinde Și cînd vrei foamea că-și prinde. MARIAN, SA. 362. ♦ Refl. și intranz. (Învechit; despre mncare; de obicei în forma negativă) A-i prii (3). Ia masă deă ședea, Se scula mai mult flămîndă, De dînsa nu să prindea. PANN, p. v. III, 38/18. Tot ce mîncea, nu-i prinde. LM. Ipate acum nici de treabă nu-și mai căuta, nici mncarea nu se prindea de dînsul. CREANGĂ, o. 69.

5. Tran. z. (Despre înbrăcăminte, podoabe, pieptănătură etc.; p. ext. despre gesturi, atitudini, manifestări ale oamenilor) A-i șdea (cuiva) bine, a fi adecvat, potrivit (pentru cineva); s pec. a se potrivi (II 3). Se apucă să o investinute cu hainele cu care era deprînsă și care a prindeau. NEGRUZZI, s. I, 338. Fetifa ... își ceră iar rachișă, Panglică care-o prinde. BOLLIC, o. 89. Le prinde cămașa cu altife că-și minuc. ALECSANDRI, T. 656. Nu prinde pre un june a face și varbi ca un bărtiu. LM. Învalită într-a seurteică blăniță, care-o prindea de minunc. EMINESCU, p. I, 139. Tat ce-ar zice i se eade, tot ee face-i șade bine Și o prinde orice lucr. id. o. I, 159. Catrina tmi zicea că na mă prinde ctud mă slufesc. GANE, s. II, 95. El trăia așa cum scria ... și aceasta nu era afectare pentru că-l prindea. CARAGIALE, o. IV, 429. Căciula-i furecămăscă, trîntită p-o urcele, ... îl prindea ca p-un haiduc. DELAVRANCA, s. 25. Privirea, gesturile, toată ființa ei aveau un aer strengăresc, care-a prindea de minunc. VLAMUȚĂ, o. A. III, 34. Cam fi se pare, Alexandre, mă prinde rachișă asta? CONTEPOHANUL, VI, 201. De lipsește miresii peteola, atanci mătașea de păpușoi sau paiele de grlu cusute pe tasmălușe o prind minuncul. SEVASTOS, s. 2. Părul bagat ... o prindea atit de bine. GURLEANU, s. 158. Te prinde rediugota bine. TOPIRCEANU, B. 67. Mi se spanea că mă prinde mult pălăria tare. CAMIL PETRESCU, v. s. 47. Ca să faci bazari t ebuic să te prindă. C. PETRESCU, c. v. 234. Ce nu mă prinde? - Genal ăsta pe care l-ai ales. SEBASTIAN, I, 58. Haine de gata cu 1 200 de lei costumul ... ce să-și spun, te prind. P. CONSTANT, R. 108. Negral te prinde de minane. CĂLINESCU, s. 178. Ești atit de ttnără și de frumașă, mană, că nu te prind vorbele astea bisericăști. VINA, L. II, 237. Nu mă mai prind găteliile. H. LOVINESCU, T. 248. ♦ Expr. A-I prinde rău (pe cineva) = a nu i se potrivi, a-i șdea rău. Am o neagră salbuliță De cercat la gtul teu, Care na te-a prinde rău. ALECSANDRI, p. p. 36. ♦ (Prim lărgirea sensului) Mihai priimi pe soli ... cu multă sală și pompă domnească, căci „mult îl prindea domnia”, zice un contimporan. BĂLCESCU, M. V. 258. (Intran. z.) Cruzia faurte prinde la fețe damnitoare. NEGRUZZI, s. II, 291.

6. Intran. z., refl. și tran. z. (Învechit și popular; despre arme, melle tăioase, proiectile) A pătrunde (I), a intra, a se infige în ... (tăind, găurind, vătămînd etc.). Crezînd că n-a prinde sabia, tmlă cît pulu și-i zbură capul. DOSOFTI, v. s. ianuarie 20/9. Fiind ravadă țarba, mai bine a prinde coasu. ECONOMIA, 65/12. Nu se poate apropie nime de cerb,

căci este solomonit și nici un fel de armă nu-l prinde. GREANGĂ, o. 95. Pînța ceru... ca nici un glonț, fie acela din orișice pușcă ar fi, să nu-l poată prinde. MARIAN, t. 292. În casele vechi găsești lemn de nu prinde toporu, că-i tare cum li crița. CONV. LIT. XLIV, 659. Nu prinde dalta, ceștele n-apucă și nu se-mbină stilțul de ulucă. ARGHEZI, VERS. 306. Bătrînul... aruncă [paloșul] de să prinde tare-n usă. RETEGANUL, p. III, 13. De ce pe ci i-au făcut Așa nații și subferei Să prindă plumbul în ci. HODOȘ, p. p. 226. O-nltis pe toț împărați. Plumbu nu i-o prins. CANDREA, T. o. 29. Nici jandaru nu-i de fier Să nu prindă brîscă-n el. FOLC. TRANSILV. I, 142. Capul plecat nu-l prinde sabia. NECULCE, L. 134, cf. ALEXANDRIA, 121/2, ZANNE, p. II, 38.

VI. (Predomina ideea de dobîndire, de cîștigare, de obținere) I. T r a n z. (Învechit și regional; complementul indică bunuri materiale sau valori monetare) A intra în posesia a..., a obține, a dobîndi; a obține contravaloarea a..., a încasa; a cumpăra. Cî lupii și mă-napac, Cînd de picile ti dezbrae și prinđ de pe bot parale. DONICI, I. II, 28/21. Unul atînd o moșie... Se apucă și o vinde. Prinde pe dînsa ce prinde și își cumpără îndată O sanie. PANN, p. v. II, 79/5. Suma prinsă din vînzarea popositor... se suie la 315 175 lei. I. IONESCU, D. 26. Pe perje prind sunte mari de bani. ALECSANDRI, T. 256. De la saline tezaurul public prinde... mari suruc. LM. Cîți săteni n-au prins bănet din glinuri. JIPESCU, o. 53. Bani ce-i va prinde din vînzarea lui să-i dea împăratului. ISPIRESCU, U. 70. Are străițe bune, cașateu de postav, a prins o păreche de juncani, o vacă. CONTEMPORANUL, VI, 3. Cam ee să prindeși voi pe pește? DELAVRANCEA, o. II, 264. Prepelite pe care... le vindcau, ... iar cu banii prinși pe ele mltneanu... înghețată. BRĂESCU, o. A. II, 94. Mă-nlorci iară pe plai... Să mai prind ceva de trai! ALECSANDRI, p. p. 257. Calul bun din grajd se vinde, și mai bun preț pe el prinde. ZANNE, p. I, 348. ♦ A b s o l. Dacă fii rtindul de la trei dimineața și chiar de cu seara, prinzi. CĂLINESCU, s. 7. ♦ Refl. pas. Suma banilor ee s-au prins de pe toți poposii... se suie la 665 197 lei. I. IONESCU, D. 26. ♦ (Curent; prin lărgirea sensului; adesea în contexte figurate) A reuși sau a începe să dobîndească, să aibă; p. ext. a avea. Leșii... au prinsu și mai mare pizmă pe dînsul. NECULCE, L. 96. Un măciaș ghimpos... Vrea să prinză rădăcină. HELIADÉ, o. I, 134. Împărțita... se duse la totl său... să li dea să înțeleagă despre... scriba ce prinsese asupra tuturor bîrbașilor. GORJAN, h. II, 100/13. [Un] tînar laur... Va prinde rădăcină și, în urmă, va-nflori. ASACHI, S. L. I, 48. O tînară cu care de mie prinsese amor. PANN, E. II, 20/8. Omul ce prinde o idee de mult timp așteaptă. FILIMON, o. I, 137. Parcă am prins aripă ca să zbor la București! ALECSANDRI, T. 859. Lipsit de pînă, de rude, de prietini cari să prinză mla de mine. ODOBESCU, s. I, 143. Umbra sa... prinsse lneet, lneet conture pe părete și deveni clară. EMINESCU, p. L. 45. El nu putu prinde un gtnd întreg, o hotărîre. CARAGIALE, o. I, 63. Aceste sefe..., pîrlite în focul luptelor, nu să încovoate, nu prind cute. DELAVRANCEA, s. 174. Dă-le din căruță, voinice, ci șezi, pare că ai prins rădăcină. CONTEMPORANUL, III, 656. De cei ce vind parfumu cînd ești atins, Tu-n haine prinzi virosul lor distins. COȘBUC, p. II, 290. Cuvintele prindeau înțelesuri profetice. D. ZAMFIRESCU, I. 64. Nu înțelegea cum poate cineva, dînt-un lucru de nimic, să prinză vrăjmășie. BRĂTESCU-VOINEȘTI, p. 331. Atita dragoste prinsese el pentru mine într-un timp așa de scurt! HOGAȘ, M. N. 155. A prins o idee minunată pe care trebuie neapărat s-o serie. REBREANU, I. 97. Chipul de pe catedră prinde în juru-i o lumină deosebită. GALACTION, A. 22. Prinsesc o gușă gelatinoasă carc-i căptușea bărbia. C. PETRESCU, o. P. I, 63. Cînele a prins și el dușmănie de moarte împotriva omului. POPA, V. 345. Statuia prinde înfățișare prin detalii puse cu creta. BLAGA, H. 127. Motorul duduia și mașina

prindea viteză. STANCU, R. A. III, 8. Săntînța străină poate prinde rădăcină în ogorul nănos. V. ROM. IANUARIE 1954, 154. Cînd ceapa și făina au prins o culoare galbuie, se stînge cu apă. S. MARIN, C. B. 49. Eu am prins giuduri nebane, Să nuă duc cu mlădra-n lume. JARNIK-BIRSEANU, D. 56. Vîzînd aceasta, figanca prinsse frică și mai tare. SBIERA, p. 111. Lenanarul, biet, acum prinsese și el gust de viață. STĂNCESCU, B. 293. Cum era de nurliu, prinsse dragoste de dînsul! fata împăratului. FUNDESCU, L. P. I, 78. A căzut vro doi, trei peri după drocu pe lup și... a prins rădăcină în lup. ȘEZ. III, 191. Uda tăciunele care în urmă prinsse rădăcini, creșcu, înflori și făue poame. ib. v, 36. Să prinďă pînca coarjă, să să rîmînească. ALR II 4 004/520. Piatra care se scoate adesea din locu-i nu prinde rădăcină. BARONZI, L. 62, cf. 66, ZANNE, p. I, 249. ♦ Ex p r.: A prinde putere (sau puteri, forță) ori (în t r a n z.: regional) a prinde la putere = a) (despre ființe) a începe să capete sau a căpăta forță, vitalitate, a începe să devină sau a deveni mai puternic; a se întări. Cf. LR, LM, JIPESCU, o. 56. Corbul... aduse în unghiile sale seu, pusc pe viteazul Prîslea și [acesta] prinsse mai multă putere. ISPIRESCU, L. 88. Te-nviorci și prinzi puteri Sub vroja dulcii mîngierii. IOSIF, PATR. 80. Ca să prinďă forță mai ceru un ceci. CĂLINESCU, s. 631. Stai... să iau un cil de vin să prîndem și noi putere. PREDA, I. 86. Cum au prins voinicelul la putere, nu-și mai afla loc acasă. SBIERA, P. 22. Împăratul Verde încereni, dar iarăși prinsse putere și zise... RETEGANUL, p. I, 32. Cum i-a udal [corbul] limba lui Zorilă, cum a mai prins flăcăul putere și i-a rețezat capul zmeului. STĂNCESCU, B. 101. Tei-Leyănat prinsse la putere și, cînd l-a izbit o dată pe zmeu, l-a vîrit în pămînt. ȘEZ. II, 205. (Prin lărgirea sensului) Cînd îl simt [steagul] colc, pe inimă... inima-mi crește și prinde la putere. ALECSANDRI, T. II, 30; b) (despre lucruri în mișcare, fenomene fizice etc.) a începe să-și întezească sau a-și întezi activitatea, a începe să se intensifice sau a se intensifica. Foalele suslan. Focul prindea puteri. STANCU, R. A. I, 37. Ca prin farmec, cîceia prinde puteri, s. iunie 1960, 69. A prinde rădăcină (sau rădăcină) = a) (despre oameni) a se fixa, a se stabili, a începe să capete sau a căpăta stabilitate într-un anumit loc. Moldovenii... erau copleşii cu următoarele... bătăi de cap: 1) A prinde rădăcină într-un cubuleț restrîns... HASDEU, I. C. I, 8. Iar eu... Putea-voi rădăcină să prînd în loc vrodată? ALECSANDRI, T. II, 68. Să-l lăsăm să prinďă, între noi, rădăcini. GALACTION, A. 453. Îfi spun că n-ai să prinzi rădăcini aici. STANCU, D. 26. Nu puteai să prinzi rădăcini, nici lu subsol, unde era ueamieca, nici la scēja de mașini. PAS, Z. I, 306; b) (despre acțiuni, deprinderi, idei etc. ale oamenilor) a începe să găsească sau a găsi un mediu prielnic, a începe să se dezvolte, să se extindă, să se manifeste sau a se dezvolta, a se extinde, a se manifesta; a începe să se impună sau a se impune. Libertatea a prins rădăcină în Europa. BOLLIAU, o. 225. Astfel de idei încolțeau pe nesimțite și prindeau rădăcină în mîntea mea. GANE, N. III, 48. Vede că este așul-tat de cătră alții și că vorbește lui prînd rădăcini. SLAVICI, N. I, 12. Multe „subiecte” se șterg cînd vrei să le scrii. Asta înseamnă că ele n-au prins rădăcini destul de adînci în sufletul nostru. VLAHUȚĂ, o. A. II, 27. Credeau acum că norocul lui Iosif Rodean a prins rădăcini adînci. AGÎRBEANU, A. 213. Lucruri care n-avuseseră nici o trecere pînă acuma prinseseră cu înecut rădăcini. GIRLEANU, N. 35. Gîndul acesta n-a prins rădăcină niciodată. SADOVEANU, o. I, 392. Umanismul și știința n-au prins rădăcini în Veneția. OȚETEĂ, R. 287. Lupta pentru pace a prins rădăcini adînci. STANCU, U.R.S.S. 143. Relațiile socialiste... prînd rădăcini puternice la sat. LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 4, 70. A prinde carne (moale sau burtă, seu etc.) ori (refl.) a se prinde carnea (pe cineva) = a se îngrășa. Căii, de inimă, nu prînd carne pe dînșii. LM, cf. ZANNE, p. II, 62. Coana Frăsinica, deși se seulase după boală, nu prindea nici drom de carne

pe co. SANDU-ALDEA, U. P. 175. *Observa că u început să prindă burtă.* C. PETRESCU, I. II, 265. *O jigodie de purcel ... parcă mănâncă numai zi de past, că nu prinde seu pe el deloc.* STĂNOIU, C. I, 116. *Le-a rămas un copil, Iancu, useat, slăbănog, ... parcă ar mânca cenușă, nu prinde carne pe el.* STANCU, D. 17. **A prinde limbă** (sau glas) ori (intrans.; popular) a prinde la limbă = a căpăta curaj, a îndrăzni să vorbească, să-și spună părerile; a-i veni cheful să vorbească. *Palcoinicul Ianiță băuse în sănătatea însurățeilor ... și prinsese la limbă.* GINCA, S. 14. *Oaspeții naștri ... prinseră la limbă și deveniră iași zgomotași.* FILIMON, O. I, 181, cf. ZANNE, P. II, 231. *Varolantcu a prins glas și veselic.* C. PETRESCU, A. 292. *Tudorel, pe de altă parte, prinsese limbă.* CĂLINESCU, B. I, 180. *Cam tni făcu scama, niorlăi Catojman, mai prințind la limbă.* PLOȘOR, C. 53. (Cu schimbarea construcției) *După ce beou, Chirilă prinde alacă de limbă și-ncepe a povesti.* SADOVEANU, O. VII, 295. (Rare) **A prinde limbă** = (despre copii) a începe să vorbească. *Iată-l pe copil ... Când o prins limbă și picioare, pierd din bățură.* GALACTION, A. 415. **A prinde viață** sau (intrans.; regional) a prinde la viață = a-și reveni în simțiri; a se înviora (fiziceste, sufletește); a se întrema, a se îndrepta. *Citele tresare, prinde viață ... și se repede în sus.* SLAVICI, N. I, 34. *Mă-n-torc spre cer să priad viață.* CĂLINESCU, I. I, 91. *Să n-ai nici-o frică, Fată selbăciă, Că te-oi lua-n braț.* *Să mai prind la viață.* ALECSANDRI, P. P. 15. (Popular) **A prinde inimă** ori (regional) a-și prinde limba sau (intrans.) a (mai) prinde la inimă (ori, învechit și regional, la suflet, la fire) = a începe să capete sau a căpăta curaj, a se îmbărbăta; a-și veni în fire; a începe să-și refacă sau a-și reface forțele, a se îndrepta. *Din acelea zile naștinea ... a și putat prinde inimă.* BARIȘIU, P. A. I, 570. *Prinde inimă, dragul meu Păturică!* FILIMON, O. I, 126. *Mamă-tristată, prinde la suflet învietoar!* ALECSANDRI, P. II, 118, cf. id. T. 1497, I. M. Grecii, care după luarcu Țarigradului, se dase afund, ... treptat prinseră la suflet. *ODOBESCU, S. I, 122. Femeia, văzând apăi pe bărbatul său că se depărtează, ... prinse la inimă și începu să-l nustru.* GANE, N. II, 10. *Harap Alb, mai prințind alacă la inimă, înceacă.* CREANGĂ, O. 93. *A intrat în circumă ... să-și prinză inima cu un ciacan de rachiu.* CARAGIALE, D. II, 236. *Greuceanu mai prinse la suflet și, împulernicindu-se ..., ridică ... pe zmeu și, trântindu-mi-l, îl băgă în pământ.* ISPIRESCU, L. 223. *Tați ai săi prindeau la inimă și biruiau.* DELAVRANCEA, S. 82. *Ai adus bureși? Pune-i la foc; să-i faceți cu usturoi, poate așa mci prinde la inimă.* CONTEMPORANUL, VI, 492. *Azind ceasta de la tnger, om mai prins la fire și au puresc nuî departe.* SBIERA, F. S. 11. *Mi-a dot ven bun, ca să prind inimă.* SADOVEANU, O. XI, 307. *Zinle ... Innărmuriră ... și numai trziu prinseră inimă, după ce le chemă crăiasa cu ea.* RETEGANUL, P. II, 16. *Îi ... dă u diu prescură să-și mai prinză nișel inima.* STĂNCESCU, B. 89, cf. 180. (Cu topica inversală) *De-acole îndemnulndu-să mai toală Murga figănițe, inimă prinsă Și-acum areca chef să să și bată.* BUDAI-DELEANU, T. 203. **A prinde îniață** (sau viață) = a se naște; a se isca, a se ivi, a apărea; a se contura (vizual sau în minte). *Nici chipul, nici trușorul nu puteau prinde ființă.* GIREANU, S. 169. *Preagiul, în care n-a mai putut prinde viață nici a iarbă.* C. PETRESCU, I. II, 203. *Un glud vrăjmas în mine a prins ființă.* LABIȘ, P. 119. **A prinde nas** sau (intrans.; regional) a prinde la nas = a deveni arogant, îndrăzneț, obraznic; a-și lua nasul la purtare, a se obraznici. *Yudu! ... Au prins la nas, pentru că-l ocolotește vărul Ștefan Sălțcaiu.* ALECSANDRI, T. 1361, cf. I. M. **A prinde față = a)** (despre oameni) a începe să arate bine, a căpăta o culoare, un aspect frumos, sănătos. *Îi iaerseseră bine trebile lui domni Tănăscă și, dan slab ce era, ... începuse omul să prinză față.* CONV. I. V. XLII, 398; b) (despre unele alimente) a se rumeni (sub acțiunea focului). *Să prindă față pita.* ALB II

4 0012, cf. 4 00127, 29, 35. **A prinde un fir = a)** a avea un punct de plecare pentru a afla ceva, a cunoaște în amănunt în legătură cu o anumită situație. *Să fii bun și-ți aduci aminte cind v-afi despărțit, ca să poți prinde un fir ... și găsești o urină, să încep cu ceva.* SADOVEANU, O. X, 612; h) a obține firul liber la telefon, pentru a putea avea o convorbire. (Învechit, rar) **A prinde teme** = a căpăta stabilitate; a se statornici. *Amor-u inima ci Mai mult o să-nointeze și o să prinză teme.* PANN, F. II, 82/2. (Învechit, rar) **A prinde loc** = a se înflăcăra. *Dar cine mci poate studia ceva? Capetele noastre prinseșe foc.* EMINESCU, P. L. 145. **A prinde minte** (ori, intrans., regional, la minte, la cunoștințe) = a câștiga experiență, a deveni mai înțelept; a începe să se facă sau a se face un de treabă. *Vefi plăti cu capul obruznicia ... ca să prindă și altii la tainte, văzind de patiaa vaastră.* CREANGĂ, O. 119. *O ia pe mireasă în brațe ... și-o dă cu capu-n grindă, ca să prindă la minte.* SEVASTOS, S. 261. *I-am dat numai vrea 30 de lavaturi de fringhie, ca să prindă lo minte.* CONTEMPORANUL, VI, 103. *Nevasta a prins minte și s-a liniștit, de cind a nuceat bătaia cea bună.* SADOVEANU, O. I, 437. *Ieri ai fost dat la bețe, Astăzi veniși la trezie, Dar n-ai prins la cunoștințe.* ALECSANDRI, P. P. 208. *Frunză verde fir de linte, Apăi bărbate-am prins la minte.* ȘEZ. I, 13. **A prinde chef** (sau, intrans., rar, la chef ori, învechit, la voie bună) = a începe să se înveselească sau a se înveseli. *Vinule dulciu ... Care te-au beut ... Prinde îndotă chef și-uită de necaz.* BUDAI-DELEANU, T. 135, cf. I. M. *Baierii prindeau la chef și la arțag și începeau să arunce cu talgerile în bătii lăutari.* GALACTION, O. 70. *Ne-am ospătat anundoi destul de bine. Doctorul Luduș prinseșe chef.* STANCU, R. A. V, 363. (Învechit) **A prinde parien** (cuiva) = a lua (cuiva) apărarea; a se sitna pe aceeași poziție cu cineva. *Pre Iulian mitropolitul Sardiței încă l-au ofurisit sobarul ... pentru că prindeau partea lui Nestorie.* ȘINCAI, HR. I, 77/15. *Partea lui Ladăslav a prinde Nicolae Gara ... iară a lui Vladislav, Iaan Huniadi.* id. ib. II, 2/7, cf. 91/27. (Învechit) **A(-și) prinde gazdă** = a poposi într-un anumit loc, la o anumită gazdă, a fi găzduit. *Să[și]ntul Tama ... mearșă la Indiio cu un neșuțariu ... și prinșără gazdă într-o caă.* DOSOITEI, V. S. octombrie 47/26, cf. noiembrie 145/14. *S-au aus într-alt sat ... și-au prins gazdă la un Enoche Huruianu (a. 1775).* BUL. COM. IST. IV, 177. (Intrans.; regional) **A prinde la zile** = a ajunge mai în vârstă; a mai crește. *După ce-am mci prins la zile, Începui de-a alerga după sprintene capile.* ALECSANDRI, POEZII, 531. (Popular și familiar) **A prinde seu** (la răronchi) = a se îmbogăți. Cf. ZANNE, P. I, 659. (Regional) **A prinde urechi = a)** a auzi. Cf. id. ib. II, 463; b) a înțelege, a pricepe. id. ib. (Intrans.; regional) **A prinde în cap** = a se îmbăta. *După ce au prins în cap, încep a sări și a tropăi.* MANIAN, XV, 734. (Regional) **A prinde zburător** = a se preface în strigoi. *Din iubirea aceea înfoeștă feneia prinde zburător, care vine numai noaptea.* II II 152. *Cind doi ce s-au iubit se despărțese, ... unul prinde zburător.* ib. 170. ♦ Spec. (Învechit, rar; complementul indică funcții, postari) **A obține.** *Pe urs l-au fost ales nazir peste priseci. Desf s-ar fi putut ua alt ... Să prindă o așa canu grea dregătorie.* DONICU, F. II, 19/7. ♦ (Folosit și absolut) (Prin Transilv.; la jocul de cărți) **A câștiga, a bate cu o carte superioară; a împiedica pe adversar să câștige.** *Ultiaul jae l-am prins cu tramf.* MAT. DIALECT. I, 188. *Nu prinde, bagă carte bună!* ib., cf. 89.

2. Franz. (Despre suprafețele corporilor) **A căpăta un strat de ... a se acoperi cu ...** Cf. I. M. *Teșca încă un ușure obur de căldura pământului, pe cind bulgării prusesse brauă.* EMINESCU, P. L. 131. *De vrefi în polobonee să nu prindă visul floure, faceți cura făcea străbunii; în armindă befi pelin!* BELDICIANU, P. 51. *Palorul răgînă-a prins.* PĂUN-PÎNCOI, P. 51. *Băllil prindă u o poșgălu subțire de ghăfă.* D. ZAM-

FIRESCU, T. S. 5. Zăpada-i cît gardul și-a prins promoroacă și clampa. BĂGOVIA, O. 24. Osul deveni uusuros și străveziu, și pe alocuri prinde plăci de sidef. CĂLINESCU, O. I, 292. Era un cazan mare ... care prinsese coaleală pe margini. STANCU, D. 483. Zidurile cenușii ale Poștei celei mari prinseră a vegetație albă. BARBU, P. 186. Păreșii au prins mucegai. CHEST. II 386/77. [Vinul] o prins mușigai. ALR SN I h 244/228, cf. ALRM SN I h 387. Și piatra prinde mușchi, dacă șede mult într-uu lac. CREANGĂ, O. 55, cf. ZANNE, P. I, 250. Piatra care se rostogolește (din loc în lac) nu prinde mușchi. PANN, P. V. II, 4/22. Cînd prinde mămăliga caajă sau cînd prinde bostanul coadă, se spune despre o persoană parvenită. Cf. CREANGĂ, O. 91, ZANNE, P. I, 122, III, 612. ◇ (Glumeț) Mai ztem cîte una să nu prindă limba mucegai. T martie 1962, 27. ◇ Ex p r. (Rar) A(-i) prinde lîmna mucegai v. mucegai (1). A-i prinde cuiua fața pămînt v. pămînt (3).

3. Tran z. (Folosit și absol.) (Învechit și popular; despre femei; de obicei urmat de determinarea „grea”) A rămîne însărcinată; (despre femei; de obicei urmat de determinări care indică felul fătului) a concepe. Un am ... luo a fată a lui Levi lui miuare care prinse și născu un fecior. PO 182/12, cf. LB. Sînt vaci ce prind tîdată de orice taar. LM. Iepele aceștea nu prind de nici un armăsar. id. ib. Căteaua tîcă se vedea a fi prins căței. RETEGANUL, P. IV, 36. Din mîntua aceea văduva prinde grea și la nouă luni face un drag de fecior. id. ib. v, 27. Se poate întîmpla ca unele mioare să nu prindă miel și atunci rămîn sterpe. CHEST. V/73. O gonește și prinde vîtel. ALR I 1071/900. ◆ A prăsi (3). Fără butii tauri nu poți prinde bune vite cornute. LM. De atunci avem capre ciuti ... vād eu bghini că și amu nu li măi pot prinde sămluța. ȘEZ. III, 11. ◇ Intran z. La oi deja s-au și introdus turme de merinoase, de unde toată lumea poate să prinză la semțuță bună. I. IONESCU, D. 466.

4. Refl. (Despre plante, semințe) A-și forma rădăcini (dezvoltîndu-se normal); (despre plante) a începe să se hrănească prin rădăcini (după transplantări); (despre plante răsădite) a se adapta în locul unde a fost răsădit (dezvoltîndu-se normal); (despre altoaie) a da mugur, a se dezvolta dintr-un mugur. Frăgarii ... implîntîndu-se ca seicile, mai anevoie se prind. ECONOMIA, 210/8, cf. 41/6, LB. După cîtăva vreme au văzut creanga sa cea lultuică că s-au prins. DRĂGHICI, R. 102/10. Grădinarul ... puse-n dată altui, Să se priuză și să crească tîdestul se nevoi. PANN, P. V. I, 6/17. Nu-mi prea vine să cred e-o să se prindă via pe dealul nucului. GÎRLEANU, N. 26. Trei garoafe-n poart-am pus, Cîte trele ni s-au prins. TEODORSCU, P. P. 279. Cîte-am pus pînă la prinz, Toate frumos ni s-au prins. DOINE, 211. Se prinde vița de vie pe șarț. ȘEZ. IV, 153, cf. GRAUL, I, 188. Popa o răspuns că nucii s-a prins. CANDREA, T. O. 28. Altoii, bade, s-au prins. FOLC. TRANSILV. II, 58. Ce se prinde degrabă Și nu face roadă? (Saleia) GOROVEI, C. 327. (Intran z.) Aceași sămînță nu prinde bine în tot genul de pămînt. LM. ◇ Fig. Bobul virtuții curînd să prinde. I. VĂCĂRESCU, P. 142/4. ◆ Tran z. (Rar) A prăsi (4). Abia au putut creștinii prinde sămînță bogată în pămînt. LM.

5. Refl. și intranz. Fig. A se consacra, a se impune; a începe să fie san a izbûti să fie adoptat. Cu tînetul stărosția prinde și treaba se face. I. NEGRUZZI, S. I, 65. Cu vremea civilizația s-a prins bine, cel puțin din punct de vedere al formei. IBRĂILEANU, SP. CR. 109. Pe Nae l-au numit Găman și „Găman” o să maară. Poate s-a prins numele asta și fiindcă e locom! IOVESCUI, N. 37. Numele a prins, însă disciplina nu a progresat. CĂLINESCU, C. O. 61. „Uniația” a prins chiar de la început îndeosebi în regiunile din nordul Mureșului. BLAGA, G. 43. Această inovație nu prinde la fărani. GRAUL, N. P. 89.

6. Refl. și intranz. Fig. (Despre manîfestări sau acțiuni ale omului) A găsi ascultare, crezare, a fi luat în considerație (depl bun); a izbûti să-și ajungă sau a-și ajunge scopul urmîrit. Vezi aicea basnele lor, ce au scris; ce nu să prinde. N. COSTIN, I. 127. De trei ori să discintăm ... Dacă-a fi să ni se prindă Om vedea ca-ntr-o oglîndă. ALECSANDRI, P. I, 44. Voi vorbi, de mi se va prinde sau nu vorba. LM. Spluul, văzînd că i s-au prins mîncîniule de buute, cheamă la sine pe Harap Alb. CREANGĂ, O. 90. Stralagenia mea a prins. CARAGIALE, S. N. 172. Văzu figauca că de astă dată nu i se prinde vorba, a întoarce la viclenie. ISPIRESCU, I. 66. Jocul d[umii] tale nu măi prinde. CAMIL PETRESCU, T. II, 492. Nu se prind tertipari din astea, mi-am zis. VOICULESCU, P. II, 219. Astea stat însinaații care nu se prind la mîne. CĂLINESCU, E. O. II, 260. Vrei să mă încerci cu amăgelile voastre vechi ... Nu măi priud! C. PETRESCU, A. R. 21. Viclenia [generalului] u-a prins. PAS, Z. IV, 199. Zvonul asta ... se prinsese. PREDA, M. S. 27. ◇ Refl. impers. Nu umbra cu moșturi că nu se prinde. VLADUȚĂ, AP. TRDG. N-ai vrea să mă ajufi pe mine? — Să te ajuf? ... Nu, nu se prinde. II. LOVINESCU, T. 384. ◆ Refl. (Învechit, rar) A se cuveni. Îmblă pre mare ca pre uscat, din puține pîini sătura întuiearece și de-a rîndul lucra cîte să prind lui D[u]mn[e]dzău. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 178^r/36. ◆ Refl. impers. (Învechit, rar) A-i fi dal, a-i fi hărăzit. Eu sînt Darie împăratul a taată lumea iară astăzi nu mi să prîuse nici la mașta mea să moriu. ALEXANDRIA, 82/16.

7. Tran z. (Rar; complementul indică boli) A se îmbolnăvi de ...; a se molipsi; a contracta. Murat cum te găseai, puteai să priuzi un gutunar de cele tărești. ALECSANDRI, T. 608. Ai prins arbu găinilor id. ib. 829, cf. LM. ◇ (Glumeț) Nu înțeleg ca copitele iepiei și opincile mele să prindă reumatism. FLOGAȘ, DR. I, 106.

VII. (Predomină ideea de ocupare, de luare în stăpînire, de acaparare, de dominare) I. Tran z. (Învechit; complementul indică teritorii, locuri strategice, construcții, așezări etc.) A pune stăpînire pe ...; a captura; a cuceri; a domina. [Turcii] prinseră vadul la Calipoli. MOXA, 401/4, cf. 354/1. Oprea armașul ... au răpezit cu cărți în toate părțile să prinză marginea. URECHIE, I. 209. Petru Vodă tîdată au trimis pe Bilă vornicul de prinse scaunul Sucevei. SIMION DASC., LET. 235. Au răpezit 100 de seimeni ... să caute să prîuză potecile, să nu scape nici unul. NEGULCE, I. 301. Au trimis ... pă Stanaele postelnicul cu daruri, să priuză porțile. R. POPESCU, EM I, 398. Nimie u-au isprăuit, că tureii prinsăse porțile și au peclluit toate cămările. MUSTE, LET. III, 61/11, cf. 74/19. Au tulitir pe șlic și au prins băile. ȘINCAI, III, III, 210/18. Ramanii ... au prins toate ieșirile de acolo. BELDIMAN, N. P. I, 15/2, cf. LB. Au prins forțele de Hasancale. AR (1829), 50²/37. Era ... locul cam ridicat și niște sangiaci-bei fură ortuduții spre a-l tăia ca să poată prinde capul podului. BĂLCESCU, M. V. 101. ◆ Fig. A antrena, a atrage (ducînd cu sine, făcînd incapabil de altceva); a absorbi; a captiva; a seduce, a amăgi. Prins și amețit de grațiile zînelor. LM. Nu-l puteai prinde pe Emiuescu cu interesele care ademuesse pe cei mai ualți oameni. MAIORSCU, CR. II, 298. Firul spuselor lui te prindea, te prindea cu într-o mreajă. GÎRLEANU, N. 95. Petreccera de astă seară îl prinsese rău și-l doborîse. GALACTION, O. A. I, 275. Pe om îl prinde viața tîdată. C. PETRESCU, I. II, 207. Am devenit profesoară, m-a prins provincia și n-am mai cîntat de mult. VLASIU, D. 207. Magistrul, prins de textul lui sonor, Părea absarbit de-uu nor. CĂLINESCU, L. L. 197. Orașul ni-a prins în învîlmășeala lui. STANCU, R. A. I, 56. Ideea dumitale m-a prins grozav. V. ROM. ianuarie 1965, 87.

2. Tran z. Fig. (Despre stări fiziologice, psihice, afective etc.) A cuprinde (pe neașteptate), a pune stăpînire pe ...; a copleși. Prinseră-me (pren-

sără-mie v, împregiurara-mă d) durerile morții. PSALT, 215. Fugără de la mormint, că le prinse eale un cutreunr și o spaimă. CORESI, EV. 139. Fără să-l prinză somnul, toată noaptea să murea. PANS, v. 1, 49/22. Frica nu prinde pe cei întinoși. I.M. De lueafărul diu cer m-a prins un dor de moarte. EMINESCU, o. 1, 174. Pareă era să mă prindă somnul oleacă. CREANGĂ, o. 289. Obosită fiind de șederea îndelungată, o prinse somnul. ISPIRESCU, l. 30. Și deodată, din drum m-a prins jalca nu știu cum. COȘBUC, B. 128. Descălecă încl, prius pareă de un sentiment de neliniște. D. ZAMFIRESCU, i. 102. Rănille deschise a inimilor prinse De chinul fără tihă al vremurilor stinse. PETICĂ, o. 113. Un dor nepolilit o prinse de fetiță. GURILEANU, N. 160. Miua-i tremura... ea prinsă de spazmuri. HOGAȘ, DR. II, 136. Pe Adrian îl prinse melancolia. BASSABESCU, V. 81. Pltusu-neepe să mă prindă. BĂGOVIA, o. 70. O enueva... începu să-și sucească, în toate părțile, capul ei rotund, prinsă ea de un fel de neastimpăr. CAZABAN, V. 62. Tristețea ceareă să mă prindă. TOPIRCEANU, P. O. 92. Cu vârsta m-a prins dorul călătorilor pe apă. MIHĂESCU, D. A. 7. Începu să-l prindă un pic de bănuială că scrisoarea n-o fi adevărată. SYANOPIU, C. I. 130. Găini prinse de puiică... se strecurau fiind pe sub nasul curcanilor. BUĂESCU, O. A. 1, 209. Îl prindeau nădușile de neaz. VLASIU, A. P. 140. Ochii... spuieau o durere așa de adineă, încl te prindea mila. SADOVEANU, O. II, 10. Înainte de a mă prinde somnul, ... înuripata înclupire își lua zborul. BART, S. M. 12. Mă prinse un ris sacadat, nervos. BLAGA, II, 156. Somnul m-a prins uicori cu timpla în poala frumoselelor. LABIȘ, P. 333. Începu să sforăie ca un om sănătos căruia îi priește somnul oriunde l-ar prinde. V. ROM. decembrie 1964, 66. Începu a-l prinde și foamea și scea pe lungă alle năcazuri. RETEGANUL, P. II, 77. O prinse și pe ea de la inimă dragostea după dînsul. STĂNCESCU, B. 273. Neica mei... Serie două și trei rînduri și mi-l prinde niște gînduri. HODOȘ, P. P. 119. M-o prins on urit! ALU SN V H 1 246/833. Nemeșii, clud auzea, Nici un grai nu mai grăia... Frieă mare îl prindea. BALADE, III, 140. < L o c. v b. A(-l) prînde mirarea (sau, învechit și popular, mirare, minune, minuni pe cineva) = a se mira¹ (1), a se minuna (3). Nu numai Petru și Andrei prinse-i minune, ce și pre eei ee era cu unșii. CORESI, EV. 331. Înșuș pe diavoli prinsă mirare De uăpraznă așa iote și mare. BUDAI-DELEANU, T. 75. De ce vă prinde pre voi mirarea? I.M. Nu te-ar fi prius mirarea deă... ea s-ar fi urcat... la ceruri. EMINESCU, P. I. 137. Mă prinde multă mirare că de aproape o lună n-am primit... nici o știre. CARAGIALE, O. VII, 259. El, clud o veder, Minuni îl prindea De-a ei frumusețe. BALADE, I, 318. (Învechit, rar) A-l prinde otrava = a otrăvi (1). Să dea iară celiu otrăvit să nu-l prindă otrava. PRAV, 109. < E x p r. (Rar) Ce te-a (sau l-a, v-a etc.) prins?, se spune pentru a-și exprîma mirarea în fața unei atîtudinii, a unei acțiuni etc. neașteptate, anormale a cuiiva. Tu mă-n-trebi grăbit și-aprins, Dacă te-am iubit vrodată? Ce-i cu tîue? Ce te-a prins? COȘBUC, P. I, 177. Nebune siul? Ori, ee le-a prius De stau așa pe-fără? id. ib. 256. (Regional) A-l prinde mințile (pe cineva) = a ști, a pricepe. Clud... cu vâzul pe bălaur dumieat și pe dînsa se pală de la uoarte, n-o mai prindea mințile ce să înceapă. SUIHA, P. 125. A prinde beția (pe cineva) = a (se) îmbăta. Băura și se desfatara pînă ce începu a prinde beția pe Pipăruș. PETEGANUL, P. V, 31. Nu bea vinul cu dejea, Ci-l bea... cu felea... Că te-a prinde beția. BUĂESCU, P. P. 292. < (Prin lărgirea sensului) Prinseră-ne firălegile meale și nu putina căntu. PSALT, 77. Multă dentr-acestea cu păcatul mărvii deșart priusă fără. CORESI, EV. 13. A mei fire, core cu moarte și cu putăreie fusese prinsă. PARACLIUS (1639), 246. Eu siul cu tine și nu te va prinde nici o minuea. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 1687/7. Prinși de dulul învecării. Prină grădini ne-

sufleim. BLAGA, POEZII, 232. Multe copuri el sflr-sea, Negura ochii-i prindea. POMPILE, B. 22.

3. Tran z. și refl. Fig. (învechit și popular; despre boli; p. c x l. despre farmece, blesteme, descinte etc.) A se abate asupra... a veni peste..., a cuprinde (vătămînd, producînd un efect negativ etc.); p. c x l. a afecta, a vătămă. Știfi că atla e slăbiciunea și răul eai e prius de boală. CORESI, EV. 241. Să gîndim cum ne iaste clud ne priud frigurile. VARLAAM, C. 150. Soacra lui Simon era prinsă de friguri. N. TEST. (1618), 72¹⁵. Vărsatul în dușii nu s-au fost prius (a. 1812). IORGA, S. D. XII, 202. Clud îl prind frigurile priste tot, trapol e asudat. CALENDARU (1814), 161/15, cf. BILU, I.R. De-oi și că o prinde gâlbuirea de ciuda..., un m-oi duce! ALEXANDRI, T. 856. Găsiră pe Elena prinsă de friguri, slabă și palidă. BOLINTINEANI, O. 455, cf. I.M. Ai fi crezut că... erau priusi de lunoare. DELAVRANCEA, S. 28. Ca prins de friguri șovăi. COȘBUC, P. I, 231. Frigurile te apucă sau te prind diu te miri ce. PAMFILE, B. 33. Pentru ea să nu te prindă frigurile, durerile de cap, de piept și de stomac, e biuc... să te speli. GOROVEI, CR. 8. De osemenea, bacilul poate prinde ganglionii, ... oasele și articulațiile. ABC SĂN. 363. Mă vătom prin somn eo prins de friguri. VLASIU, A. P. 10. Smulgea din colfori stratele ca prins de friguri. SADOVEANU, O. VII, 400. Dopă bătaia cu pîndarul îl prinseseră iarăși frigurile. PREDĂ, M. 199. Ca să nu se prindă descîntecul și de dînsa, ea tot spuiea împotriva de ceea ce zicea el. SBIERA, P. 276. Maică..., Tu m-ai blestemat în rts, Dară de mine s-a prins. RETEGANUL, TR. 65. Cil te-ai întoarce în dreapta ori în stînga, te-a și prins boala. ȘEZ, I, 253. Faptil e o boală ce... se prinde deodată de cel ce-l ia. ib. 254. Omul prins de astă boală nu mai vede. ib. II, 69. Blestemat Maieii Domnului s-a și prins de broască. ib. V, 36. Să te prindă boala rea, Izdatu și frigure. HODOȘ, P. P. 111. < E x p r. A-l prinde (pe cineva) friguri(ile) (sau friguri de moarte) = a simți un fior de spaimă, de groază, de maximă enervare etc. Dacă azi Bolăr Andreiaș, l-au priusă frigurile. R. POVEȘTE, CM I, 326. Îl prindea friguri cînd striga Condaulin Vodă la dîșii. CANTA, I.E.T. III, 221/18. Găsi pe mîndra mea în brațele altăia, Clud în brațe mi-o stringea Frigurile mă prindea. JAUSIK-BUSLANU, O. 97. Clud Gruia îl vedea, Friguri de moarte... îl prindea. BICHESCU, P. P. 306. Cum [în]pîratul mi-l vedea, Friguri de moarte-l prindere. ALEXICI, I. P. 1. < R e f l. (Regional) A se molipsi, a se contamina (Poiana Sibiului - Sebeș) AIRM II/I k 163/130. < Tran z. (Învechit; despre foc) A distruge prin ardere. O băgară în foc și nu a prinsă focul. DOSOFTEI, V. S. septembrie 20¹/19.

4. Tran z. și refl. A face să fie sau a fi imobilizat, reținut, oprit într-un anumit loc (de ceva material), a face să nu se mai poată sau a nu se mai putea mișca (din cauza a ceva material care imobilizează). Că-n silfa acealia, carea ei gîtară, Li s-au prins piciorul, de să incurcară. DOSOFTEI, VS. 31/8. [Ziubrul] încă bea apă, să îmbată... și fiind vesel, să prinde cu capul... între gemănări (a. 1777). GER II, 110/6. Se zbate în calușul ei cu pasărcă prinsă în ulse. SLAVICI, O. II, 58. Unblind azi prin magazie, ce să vezi? găina prinsă între lemne. BUĂESCU-VOINEȘTI, P. 292. Au rămas pe loc prinși pe colțuri de stîncă. CAMIL PETRESCU, O. S. 279. Priuși între piciorule mesei, Zbrava și Tăpue se învâlmășită căzînd. SADOVEANU, O. VII, 359. S-au răpezit șoinii e-o iuteală mare... dar... li-au prins mînșii vîrfurile cozilor. SBIERA, P. 61. < Fig. Fîul caciului, vîntulu-se prins în clește, ... îi jură creduță și supunere. CREANGĂ, O. 90. O luereătură subtilă, ca un păienjenis absurd, în care eu... m-am prins prostete și mă zbat de altă timp. GALACTRON, O. A. I, 37. Își apasă timplile prius într-una cere duros. C. PETRESCU, I. I, 240. Se joacă laeul Herăstrău, Că nu copii cu-a lui oglindă Si-neară soarele să-l prindă În vîr culori de curcubeu

D. BOTEZ, F. s. 45. *O țesătură inextricabilă de conveniențe absurde ne prinde pe toți ca într-o uriașă plază de păianjen.* BRĂEȘCU, O. A. I, 85. *Din țara prinsă-n flăcări pierise jumătate.* ARGHEZI, VERS. 392. *Îți amintești tu Timpul și local Prinse-ntr-o țiduri?* BLAGA, POEZII, 263. ♦ **Expr.** (Regional) **A prinde** (pe cineva) **eu eoadă între ușă** = a surprinde pe cineva mișcând. Cf. ZANSE, P. III, 425. ♦ **Tranz. Spec.** A exercita o presiune asupra unui corp (surprins într-o anumită poziție) strivind, zdrobind. *Stau gata să m-arunc afară, să nu mă prindă camionul dedesabt în caz de răsturnătură.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 82. *Cel în cauză... a pierdut controlul mașinii ce o condăcea și aceasta, răsturnându-se l-a prins dedesabt.* RL 1970, nr. 8 124. ♦ **Tranz. Spec.** (Popular; despre dureri fizice; complementul indică părți ale corpului omenesc) **A înțepeni, a anchiloza.** *Răcoarea nopții și mișcarea îl făcuseră pe Ilie să simtă iar dărcerea în umăr. Îl înțepa, parcă îi prinsese spinarea.* PREDA, D. 227.

5. **Tranz.** (Despre vânt, ploaie etc.) **A cuprinde și a lua cu sine; a antrena.** *Viseolul prindea în frământarea lui fâșoarele de fum negricios.* STANCU, R. A. III, 169.

6. **Tranz.** (Popular; complementul indică posturi de emisie sau ceea ce se emite) **A recepționa, a capta; p. ext. a auzi.** *Ieri am vrut să prind un concert al Filarmonicii din München. Olga a protestat.* CAMIL PETRESCU, T. III, 231. *Voiam să ascult un concert de la Stuttgart și-l rugasem pe d-l Bogoiu să mi-l prindă.* SEBASTIAN, T. 45. *Încercă să prindă țarăși postal, fără să izbutească.* CĂLINESCU, S. 631. *Ar trebui să încercăm să prindem Bucureștii.* STANCU, R. A. III, 326. *Încercă să-l faci repede, să prindem știrile.* H. LOVINESCU, T. 157.

7. **Tranz.** (Popular; complementul indică locuri în spațiu, suprafețe) **A ocupa (I 4).** *Mănăstirea Agapiei rău... ocrinuindu-să... prindea numai locul (a. 1815).* UMĂRIU, II, 225/25. *Care din locuitorii țigalai vor avea trebuință a mai prinde loc din locurile slobode..., t se va da (a. 1816).* ib. V, 205/2, cf. LB. *Aa venit alții mai tînănte și au prins toate locurile bane ale diligenței.* LM. *Fiecare va prinde, adică va îngrădi cu gard și va stăpîni atîta parte cît i s-ar conveni dacă n-ar fi sat.* PAMFILE, A. II, 17. *Toată partea ulișii mari... era prinsă numai de prăvăliile lui.* BRĂEȘCU-VOINEȘII, P. 338. *Ai prins jumătate din odaie, ai laț și scaunul și acum rîzi de mine.* HOGAȘ, DR. I, 102. *Toți alergau gîfînd întrecîndu-se pentru a prinde cite un loc mai ban.* BART, E. 75. ♦ **Loc. vb.** (Învechit) **A prinde cu chirie** = a închiria. *Acea casă au fost prinsă cu chirie.* PRAY, 76. *Domni... după ce luă domnia, prindea cărușe cu chirie de-și aducea agărlicul lor.* GHEORGACHI, LET. III, 291/32. *Am scris amicalui să-mi prindă... mai multe camere cu chirie.* LM. ♦ **Expr.** **A prinde loc** = a) a se bucura de considerație, de prețuire, a fi prețuit; a fi luat în considerație; a fi util. *Socotim că... s-or găsi și dintr-aceste a noastre [însemnări] de vor prinde loc (sfîrșitul sec. XVIII).* LET. III, 282/3. *Mai mult loc ar fi prins să fi găsit un cașit, care putea să mă folosască ceva.* DRĂGÎNĂ, II, 81/16. *Femei Plîne de duh și istețe N-au prins loc la achii săi.* CONACHI, P. 13, cf. 122. *Vorba lui a prins loc și m-a ajutat foarte mult.* LM. *Arta ar pregăti o stare sufletească, în care acest fel de egoism, exagerat, să nu poată prinde loc.* GHEREA, ST. CR. II, 62. *Ninac alta nu mai putea prinde loc în sufletul ei.* GÎRLEANU, S. 176. *Paraaa e mică, dar loc mare prinde.* PANN, P. V, III, 74/17. *Cînd nu găsești mîdii, prinde loc și seocia.* ZANSE, P. I, 553. *În căldura frigurilor cuvîntul nu prinde loc.* id. ib. II, 559; b) (învechit, rar) a trece drept..., a ține loc de..., a echivala cu... *În așezămînturi verice să va tocni, ori în scris saa neseris, ... prinde loc de pravilă.* GARAGEA, L. 12/18. **A nu-l prinde locul (sau starea) pe cineva** = a nu avea astîmpăr, a nu putea sta locului, a nu-și găsi locul. *Un alt cal mai năzdrăvan, ... lute ca focul*

De nu-l prinde local. ALECSANDRI, P. P. 388. *Pe feciorul cel mai mic nu-l prindea starea, nu putea de jalea mamei și de dorul frate-său.* RETEGANUL, P. V, 26. (Învechit) **A-i prinde calea cuiva** = a pîndi trecerea cuiva (stînd în drumul lui). *Prinzându-i calea la Șipote, ... l-au impresurat oastea cea leșească.* URECHE, L. 159.

VIII. (Predomină ideea de aflare, de descoperire, de surprindere) 1. **Tranz.** (Complementul indică oameni) **A surprinde asupra unui (sau eu un) fapt;** a descoperi că a săvîrșit o neregulă, o faptă reprobabilă, o infracțiune etc. *Mai apoi cu mare meșteșug seirbă-i aduse, ca încale ce aceasta să prinză pre el.* CORESI, EV. 465. *De... nu va putea înșai să o prinză cu ael bărbat la arătare, să nu slujească.* PRAY, GOV. 20°/6. *De-i vor prinde cu furtușag, să-i bată ca pre niște furi.* PRAY, 11. *Pentra ceia ce ucig pre fur, cîndu-l vor prinde furind (a. 1652).* GCR I, 161/24. *Fu prins cu vină de ucidere.* MINEIU, (1776), 181°/31, cf. LB. *Apele acelea-n care pe furis în sealdătoare Te prindeanu... achilor, spuneți! Ce priceam atunci în zare?* CONACHI, P. 102. *Oare vorești s-o prinzi [pe țititoare] și să te arăți cu slujbă tînăntea stăpînului tîn?* PHILAMON, O. I, 129. *Ha! coșearule, cu de-aste-mi umbli?... bine că te prinsei.* ALECSANDRI, T. 459. *S-ar putea pe dînsa cineva ca să o prindă Cînd... se privește în oglindă.* EMINESCU, O. I, 80. *Sptul răpede își ațînțește prîvirile asupra lui Harap Alb și, nu știu cum, îl prinde zîmbind.* CREANGĂ, O. 103. *Unde s-a mai văzut să te ducă la căpitan, dacă te prindea ca vreun sac de tulpane.* CONTEMPORANUL, III, 823. *Să prinzi pe acești onorabili reprezentanți ai clasei neguțătorilor în flagrant delict.* IONESCU-RION, S. 188. *Se ferea S-o prind că mă privește cu patimă.* COȘBUC, S. 31, cf. GÎRLEANU, S. 163. *Îi pretindea... să nu-l prindă cu tutun.* BASSARABESCU, V. 161. *Îl prindea ciupînd slugile.* C. PETRESCU, I. I, 93. *M-a prins mîncînd pe stradă.* BRĂEȘCU, O. A. II, 105. *Dacă mă prinde mama, mă bate.* VLASIU, A. P. 23. *În ajutorul nunții tîni prinsei logodnica cu o canalie.* SADOVEANU, O. I, 694. *Lăsă bărbia în piept, ca un copil prins în vino-văție.* CĂLINESCU, S. 117. *Profesorul căuta să mă prindă cu lecția nepregătita.* BLAGA, II, 106. *Vechitul socoti că l-a prins pe popă spunînd o minciună.* CAMIL PETRESCU, O. I, 104. *A fost prins cu manifeste.* STANCU, R. A. III, 38. *Să na te mai prind că treci dîneol, că-ți rup picioarele!* H. LOVINESCU, T. 93. *Să prinzi eu pe cineva că trage așternutul; îi umflu botul!* PREDA, M. 491. *Au trebuit să se despărțescă-ndată, că se temea să nu-i prindă zmeul la un loc.* SBIERĂ, P. 63. *De vă prind cu minciuna, e vai și amar de voi.* RETEGANUL, P. II, 25. *Nu-i trebuie nită sau să fie prins cu ceva.* ȘVZ. II, 74. *Dacă te-oi prinde eu ceva, să știi... că aici îți patrezese eiolance.* MERA, L. B. 19. (R e f l. p a s.) *Oricine să va îndrăzni să scoată lumtări... peste graniș și să va prinde, să se facă contobont pe seama mea.* CR (1833), 137°/17. ♦ **Expr.** (Rar) **A prinde** (pe cineva) **eu măsura (sau eu litra) nileă** = a prinde (pe cineva) cu ocaua mică, v. o c a. LM. (Regional) **A prinde în pluș** (sau **eu plușfa**) = a da de gol, a descoperi. *Îi fu neccaz... l-au prins cu plușfa.* DELAVRANCEA, O. II, 288. *Nu-l poți prinde în piună.* ALB I 1 558/26. ♦ **R e f l.** (Rar) **A se surprinde făcînd ceva în mod inconștient sau fără voia lui.** *Se sfîia să-și mărturisească gîndul ce-i încolțise în nînte. Căuta să-l alunge și se prindea mercur mîngîindu-l.* REBREANU, NUV. 108. *Mă prind uneori... gîndind la Filofteia.* STANCU, D. 352. *Mă prinsei mîrîndu-mă că-l văd zîmbind.* id. R. A. II, 255.

2. **Tranz.** **și refl.** (Învechit, popular și familiar) **A (se) încurea în ceea ce spune, în răspunsuri, a face, a urmări să se dea sau a se da de gol (prin ceea ce spune); p. ext. a (se) pune într-o situație dificilă, fără ieșire.** *Mearsără fariseii făcînd sfat ca să-l prinzi pre el în cuvînt.* S. TEST. (1648), 29°/1. *Ea cu asta mă prinsei, și nu șliam ce răspuns să-i dau.* GORJAN, II, IV, 106/20. *Văzînd boierul că au*

rămăs acuma pe jos, și-au bătut mult timp capul, cu ce ar putea-o prinde. SMEREA, p. 222.

3. **Tranz.** (Complementul indică ființe) A da (pe neașteptate, într-un anumit loc) de sau peste... a întâlni, a găsi (într-un anumit loc unde n-ar fi trebuit, nu te-ai fi așteptat, n-ai fi dorit sau ai fi dorit să se găsească). Să nu te mai prinzi prin grădina că, pe legea mea, te jupei de viu. FILIMON, o. 1, 140. Unde prindea oamenii, acolo îi finca la sfaturi. SLAVICI, s. 1, 14. Am căutat adesea să-l întâlnesc, dar nu-au păzit gzoav să nu mă nui prindă la el acasă. VLAHUȚĂ, o. a. 1, 193. Când se făcea ziua prinse un doctor militar ce se-nturna de la petrecere. CONTEMPORANUL, VI, 397. Să nu-l mai prind pe-aiți că-i rup picioarele! BASSARABESCU, v. 162. Voia să-l prindă pe american singur, ca să-i vorbească. BAICI, v. 92. Să mă picuri cu ceară dacă mă mai prinzi de seacă. GAMIL PETRESCU, v. 1, 312. Se mulțumea să dea ... cu piciorul în plutețul lui Fircel, când îl prindea la bucătărie. POPA, v. 345. Într-un răstimp l-au întrecut, prinzându-l într-un colț... SADOVEANU, o. VII, 458. Papa e cam ursuz și nu-l prinzi pe-acasă. CĂLINESCU, E. o. 1, 41. Să nu te mai prind pe unde mă duc eu, că te păru. STANCI, D. 317. Să nu-i prind în casă, că te crăp capul! H. LOVINESCU, v. 126. Pe băiatu tău, când fi-l prinzi, e vai de capul lui. ALB 1 252/178.

4. **Refi.** (Învechit) A se împlini, a se produce deodată, contrar așteptărilor, dorințelor etc. Pre Veniamin ... nu l-au trenis cu frații lui ... să nu i să prinzi sălbiciume pe cale. BIBLIA (1688), 32°/27. Făr-de zăbavă să-și ridice domu din țară ca nu care cumvoas să să prinzi vreo zmințea. IST. T. n. 4. Așijdereu prinzându-să] vreo moarte fâmeii ıncale, să apuc[pe copiii miei să plătească tot (a. 1698). LONGA, s. D. XII, 8. $\diamond$ **Refi.** impers. Nesciute mergea den Ierusalim întru Erikon și în tâlhari căzu și dezbrăcăr el ... După aceea se prinse un preul [de] mergea pe acea cale și văzu el. CORESI, TETR. 143.

5. **Tranz.** (Complementul indică obiecte secrete, ascunse, corpuri delictive sau compromițătoare etc.) A da de urma ..., a pune mna pe ...; a descoperi, a găsi (în mod neașteptat sau nedorit). Au prinsu de fați uncale la dinșii, două cupe de argintu și șeptelezei de lei (a. 1651). GER 1, 151/5. Lupul Vornicul au prinsu acele cărți și le-au trimis la vezirul. NECULGE, I. 233. Au prins scrisorile secrete. I.M. Dacă nu i-a nui scris, piciua era că nuama-i prinse scrisorile. BACALBAȘA, s. A. 1, 176. Acest roman, cu aparența unei corespondențe prinse pe apă, are o puternică și meșugulă structură. GALACIION, A. 163. Armata a prins manifestul nostru și face asupra lui o apreciere foarte simplă. BENIUC, M. C. 1, 91.

6. **Tranz.** (Despre unilăți de timp, elemente sau fenomene ale naturii, calamități etc.) A veni, a cădea, a se abate (pe neașteptate și de obicei în mod nedorit) asupra cuiva sau a ceva; a surprinde într-un anumit loc. Lumină întru untunecare lumina și untunecare el nu-l prindea. COMES, TETR. 183. Mă prinde scara. I.M. Noaptea prinse pe bicții călători în mijlocul deșertului. I.M. La știubei mă trag din lume, Pină gerul nu mă prinde. ASAGHI, s. I. 1, 124. Miine dimineacăfă ... noi adăpăm - și zina ne prinde în timp. SLAVICI, s. 1, 47. Luntrea ... plutind pe-al mării larg este prinsă de furtună, fără pinză și catarg. BRUDICIANU, p. 122. Pină să ajungă acolo o prinse amiază. GIMLEANU, s. 167. Dădu eu ochii de cei patru milițieni pe care-i prinse vrema grămadă, nealiniăși. MIHONESCU, s. A. 115. Ne prinde noaptea și ne oprim într-un conac. GALACIION, o. A. 1, 264. [Ariciul] a-nterement în loc, pōsse, Cum îl prinse vrema pe cărare. TOPIŢEANU, v. o. 134. Ne întorecum dintr-o recunoaștere de noapte. Ne prinse zorii zilei. GAMIL PETRESCU, v. 1, 427. Iac-ōsa năncăm noi, domule, cum apucăm și unde ne prinde vrema. C. PETRESCU, a. v. 139. Ror se împlină să mă prindă pe mine furtuna în larg. SEBASTIAN, v. 33. Pornea la holar, să-l prindă acolo răsăritul soarelui. VLASIU, A. P. 22.

Cutremurul m-a prins la Rîmnicu-Sărat. TEODOREANU, M. V. 113. L-au prins zăpoarele și l-au împins cu inundația la balta noastră. VOICULESCU, p. 1, 31. Ploaia îi prinse pe drum. SADOVEANU, o. v. 177. În satul unde m-a prins pe neașteptate zăpada. ANGEZEI, c. 3. 11. Ne prinde ploaia, Niță! PAS, I. 1, 51. Ne-a prins noaptea a doua. CAMILAR, C. P. 95. Aici pe un om l-a prins cîndna puhoiul. LABIȘ, p. 91. Lite-ōsa ne prinse pe front o vreme. Ploau de nu se mai isprăvea. BARIU, p. 190. Iute, bătrîne, Să ne prindă și pe noi o trimbă de răcoare. s. iunie 1960, 40. Fiind prins de o ploaie cu fulgere și grindină, m-am oprit la casa unui țaran. CONTEMP. 1965, nr. 955, 12. Că să facă ei acuma, că-i mai prinde noaptea în pădure. SMEREA, p. 170. Destul că-l prinde pe baier ploaia și se face lină pină-n glezue. RETEGANU, p. 1, 11. Să-năncăm băii ... Să ucarăg mai iulșor, Că ne-a prinde miazăzi. ȘEZ. III, 241. $\diamond$ **Exp r.** (Bar) A nu-l prinde (pe cineva) vremea în loc, se spune despre un om extrem de ocupat. Cum să faci când tot întruna nu te prinde vremea-n loc, N-ai nui când include ochii. CONTEMPORANUL, 1, 405.

IX. (Predomină ideea de angajare, de acceptare, de învoire) I. **Refi.** (Învechit și popular) A-și lua obligația, angajamentul (de a face ceva), a se învoi sau a fi de acord să ..., a promite, a făgădui să ... (sau că...). Se-au prins nește meșter den Tari-grad cum vor treace aceale corobii la locul ceta știutul (a. 1521). HURMUZAKI, XI, 813. Să-i tocnască, de să va prinde bărbatul că ... nu o va pătama. PRAY, 154, cf. GANTEMIG, I. 1, D, 328. I să ruga ca ... să te iarte greșalele, prinzându-se tare că nu vor mai face ce au făcut. ANON. GASTAG., CM 1, 182. S-au prins cu jurământ ... să nu dea îndărăt. ALECSANDRI, POEZII, 204. Mă prind, jupâne druce, Popuci gabei să nu-mi cumperi, pină slujba nu-fi voi face. CONTEMPORANUL, 1, 509. Tata ... se prinse să-mi facă unifornu cu chel-tuiala lui. GANE, S. II, 191. Feciorul meu se prinde că i-o face podul. CRIȘANGĂ, o. 42. Mă prind că voi pune mna pe ael țillar. ISPIRESCU, I. 81. Cel ce se prinde că va serie-o ... o serie ... pe unele femeit. MARIAN, NA. 28. Să vie ... să arate dacă nu s-ar prinde el să dea învățătura cea deplină mării sale. SADOVEANU, o. XV, 353. C-așa m-am prins cu vorba: să-fi fae ce mi-i cerc. STĂNCESCU, II. 104. M-au prins e-oi postii lanca. ȘEZ. III, 200. Boierul năncăgind sfaturile și crezându-le fleacuri, nu se prinse, ba încă să și cam mnuic. ib. VI, 150. Haide, nană, după mine, Că mă prind că fi-o fi bine. FOLC. TRANSILV. 1, 125. Nu te prinde, Stane, că e noaptea mare, se spune unui om lăudăros, care se crede mai inteligent, mai capabil, mai puternic etc. decît este. Cf. STANCU, R. A. 1, 162, UDRISCU, GL. $\diamond$ **Exp r.** (Învechit) A se prinde chezaș (sau cu chezașe) = a garanta (pentru sine sau pentru altul). Când ... să va prinde cu elușeșic, cum nu-ș va face muierii nice o răutate ..., atunci giudeful să i-o dea pe mna. PRAY, 155. Cea ce să va prinde chiziaș denaintea giudefului pentru cel vinovat. ib. 331. $\diamond$ **Tranz.** (Folosit și absol.) Dărie prinse bucuos și porunci ... să-l ducă. HERODOT (1645), 200. Prinșă bucuos cuvintele miei și șezu acasă la mine. GORJAN, II. IV, 135/6. Făt-Frumos prinse voios a se lupta cu zmeul. ISPIRESCU, I. 195. Împăratul ... prinse bucuos să se înrudească cu el. STĂNCESCU, B. 155. $\blacklozenge$ A da crezare, a o lua în serios (fără temeii, prin inducere în eroare). Ei s-au prins, o iau în serios. Eu am făcut o glumă, acolo. CĂLINESCU, E. o. 1, 321. $\diamond$ **Exp r.** (Învechit) Cum s-ar prinde = cum s-ar zice, v. zice. Cum s-ar prinde ... te-a demeritise numai cu vorbe dulci? ALECSANDRI, v. 574. Să trăiși, precum dorși, cuoate, și să vă fie sfîntul Vasili ogurliu, cum s-ar prinde. id. ib. 1333. $\blacklozenge$ A paria² (1). Cf. DRLEU. Mi se pare că ai vreo nălnire, și m-aș prinde că e pentru Matea. CR (1848), 25° 32, cf. 9°/62. Eu mă prinzi că jocul ăsta are pe dracul într-insul. FILIMON, o. 1, 182, cf. I.M. Pă păionjân să-l omori, dacă fi-e voia să-fi erte Maria Fecioară 7 pă-

cate, pintru că s-a prîns, care din doi o fese mai subțire. JIPESCU, ap. GCR II, 262. Mă puteam prinde eă d. Costică o să ne joace festa, și etștigam. CARAGIALE, o. VII, 40. Eu mă prînz că nîei nu vîsași ce bîzâlganie mai este și aia. ISPIRESCU, U. 2. Mă prînz pe trei palace eă nu bei ... din ei! DELAVRANCEA, s. 132. Mă prînd eă te-am băgat în cofă. CAMIL PETRESCU, T. III, 433. Mă prînd eă asta este opera lui Stănică. CĂLINESCU, E. O. I, 232. Iată, măre, se prîndea, Mare rămășag făcea. TEODORESCU, P. P. 664, cf. ALR I 440/298, 302, 351, 768. < Refl. recipr. Ai să trăiești mai mult dect mine. Pe ce ne prîndem? EMINESCU, P. L. 117. Ne prîndem cū adunarea generală o să fie de partea ta. T martie 1962, 27. Învață-mă ce să fac, Că m-am prîns în rămășag Cu-o fată de împărat. RETEGANUL, TR. 25, cf. ALR I 440/278.

2. TRANZ. (Învechit și regional; complementul indică valori) A socoti; a evalua. Aam prînsu și data-ria cea veache tot într-acîi ban[i] (a. 1596). CUV. D. BĂTR. I, 72/16. După socoteala ce-am făcut de ceea ce poate prînde sporiul acesta, numai în goștina viitoare se îmbracă lipsa casei acesteia (a. 1814). URICARIUL, I, 225. Nu-ți prînd ziua de ieri ca zi întreagă de lucru. LM. Prînde-mi-l ett vrei. RĂDULESCU-CODIN.

3. Refl. pas. (Învechit) A fi considerat. Țara Italiei este drept spre apus, cum se prînde de aici de la noi. N. COSTIN, LET. I, 64/20. Au toernit ... în cela useat (adecă cum se prînde despre Moldova) cetatea ce se cheamă Literata. CANTEMIR, HR. 154.

4. Refl. (Învechit și popular; cu determinări introduse prin prep. „de”, „la”, „în”) A se argaja, a se apuea, a începe să facă ceva. Baiazit ... și boiarii ... se prînseră înții de Galata să o dobtredească. MOXA, 403/41. Nicodată de lucru așa bun nu te poți prînde, eum au solana, au această lume ... să nu te snîntea[s]eă (a. 1685). GCR I, 275/9. După îndata Lor, apoi, s-au prîns de-a-depărata. BUDAI-DELEANU, Ț. 120. Însă iată alta mai mare nevoie, eă nu va nimenea să se prîndă de aea minunată expediție. ȚICHINDEAL, F. 257/6. Prînde-te eu tot dinadînsul de această măiestrie. LM. Era lucru greu, de eare nu euteza a se prînde: pămînturile din țarină. SLAVICI, N. I, 23. Ei aveau cel pușin cursuri, se prîndeau de ceva și le trecea timpul. VLAȘIU, D. 158. L-a aflat pe meșter prîns într-o sfadă. GALAN, Z. R. 12. Văzîndu-se iar încercată eu lucruri eari întrecuă puterile ei, nu știa de ce să se prîndă biata nenoročită. SBIERA, P. 213. Novae ... grăia: Lasă-te de vilejție, Prînde-te de-agonisite. BIBICESCU, P. P. 290. (Intran z.) Zisără eătră cocoane că, de ar avea trei instrumenturi muzicești, ar face o veselie prea frumoasă ... iar ele prînsără prea bucuros de una ea aeeasta. GORJAN, II. I, 95/5. Am prîns la plug luni. ALR I 232/93. Timpul etd prîn' em la săeere. ALR SN MN I h 48/284. (Refl. recipr.) Din jor să prînd ficioții La trînteli. COȘBUC, P. I, 98. Acei dintre niștri care au venit mai devreme ... s-au prîns într-o diseuție pătimașă. CAMIL PETRESCU, O. III, 249. S-au prîns la joc de cărși și s-au jucat trei zile și trei nopși. RETEGANUL, P. II, 74. Se prînseră voințiile la luptă. id. ib. v, 40. La război eă se prîndeau, Cu sulișele îneepeau. BALADE, II, 53, cf. ALR SN IV h 974. (TRANZ.) Sosînd la Iași ... prînzînd trebele cu mare țarie ... pân'și eiuhodari ... își făeună (sîrșitlul sec. XVIII). LET. III, 225/26. Prînde cutîntul din nou tremurînd. COȘBUC, AE. 32. < Expr. (TRANZ., refl. și INTRANZ.) A (se) prînde (la sau în) vorbă (ori, regional, vorbe) sau (regional) în enluite (cu cineva) ori (regional) a-și prînde vorba (cu cineva) = a începe să discute cu cineva sau între ei, a intra în vorbă cu elneva sau unul cu altul. Cf. LB, LM. Ctînd tîntlnea vreun drumeț, prîndea vorbă eu cl. SLAVICI, N. I, 166. Prîndeau la vorbă și să mîngîiau cu curînt bun și așezol. DELAVRANCEA, T. 134. O să vă fie mai ușor rouă, își spunea mama, ctînd te prîndeau eu ea la vorbă. PAS, Z. I, 142. Oamenii, binevoitori, se prînseră la vorbă. V. ROM. octombrie 1958, 22. După ce și-au dat ei bună ealea, ... s-au prîns amîndoi la vorbă. SBIERA, P. 22.

Prînde norocul la vorbă eu omul. RETEGANUL, P. IV, 22, cf. 21, v. 70. Ce ficioer era Văl'an! ... Cu tri mîndre să-nlîni, ... Cu una vorbe prînd'a, Cu alta mîndă dăd'a. ALEXICI, L. P. 189. (Regional) A se prînde la vorbă = a se înțelege, a cădea de acord să ... Cf. LB. S-au prîns boierii la vorbă Să faeă d-o vîntoare. TEODORESCU, P. P. 505. (Intran z. și TRANZ.) A (o) prînde la fugă sau a prînde fuga = a porni în goană, a o lua la fugă. Tătarii au prîns fuga. ȘINCAI, HR. II, 118/10. N-au avut sârmana iapă-neotro și au prîns la fugă. SBIERA, P. 61. După ce au avut el toată slînina la dînsul, au prîns-o la fugă aeeasă. id. ib. 270. (TRANZ.; popular) A prînde (pe cineva de) mușteriu = a face să devină, a cîștiga (pe cineva) de client. Las'eă face baba, face, să te prîndă muștereu. CONTEMPORANUL, I, 509. (TRANZ.; regional) A prînde post = a începe să postească. (Refl. pas.) Să prînd'e postu d'e carn'e. ALR II/I h 193/102. Atunci să prînd'e postu li Siml'etru. ALR II/I MN 110, 2 813/102. < Intran z. Spec. (Prînz Transilv. și prînz Mold.) A începe să vorbească, a intra în vorbă. Mai mult nu țătu ziec, căci se înecă de un plîns amar. Mă prînde, Petre dragă, și vorbește. RETEGANUL, P. II, 56. Moșneagu ... o prîns de la masă: Valeu, valeu, măi, nu mă lăsași. ȘEZ. II, 17. < Intran z. Spec. (Învechit; despre oameni) A contribui la ... La oarecare greutăți nu prînd ei ett de pușin, din pîcîna arătotelor hrîsoave (a. 1804). URICARIUL, I, 25. Mazilii, ruptașii ... vor prînde și vor da cu toții la banii aeeștia (a. 1813). id. 196.

5. Refl. și TRANZ. Spec. (Popular) A (se) angaja (într-o slujbă). Îmi vine să mă prînd argot la voi. ALECSANDRI, T. 720. Nu mi-am prîns înă oameni cu brașele pentru lucru. LM. Muncit' rii cu palmele ... se prînd armangii la armașul boierec. GALAC-TION, A. 415. Dracul se prînde în slujba omului. ȘEZ. I, 168. Ei s-au prîns jîtari la oamenii din aeei sat. id. 261.

6. TRANZ. (Urmal de verbe la infinitiv sau la conjunctiv, are valoare de verb semiauxiliar) A începe să ... Prîns em a eunouște el grîjitoriu și despuitorii. CORESI, EV. 488. Pămîntul Eghipetului înă ară fi prînzînd a înslănzîci. PALIA (1581), 172/1. Atunce va prînde a țipa sufletul din muncă (a. 1600). CUV. D. BĂTR. II, 228/11. Prînseră a fugi. MOXA, 399/5. Măria ta, cum ai vădăut oastea me, eum ai prînsu a bate. NECULCE, L. 241. Prînseră tureii a prăda și a robi țara. ANON. CANTAC., CM I, 129. [Leșii] au prîns a tăia și a snopi pr turei. MUSTE, LET. III, 15/35. Dracula, văzîndu-se lăsat de ai săi, au prîns a fugi. ȘINCAI, HR. II, 10/14. Încungiurără cetatea, prînd a o bate. MAIOR, IST. 6/9. Prînsără a să întreba ... Cum s-ar cădea să facă mai bine. BUDAI-DELEANU, Ț. 282. Dalila ... prîns e a-l ruga pre Sampson. CALENDARIU (1814), 113/16. Prînd a se acătîni trei case aiee ... pentru șăderea consulilor (a. 1815). URICARIUL, X, 257. Văzînd repegiciunea marșului nostru, au prîns a fugi. AR (1829), 50°/18. Calul ... au prîns a mai juca, a merge mai ușor. DONICI, F. I, 22/12. Filip sări și prînsă a topi ierbile. ALEXANDRIA, 166/5. Care-neotro prînseră să fugă ea niște nebuni. GANE, N. I, 163. Prîns e a se sfătui eu eatul. ISPIRESCU, L. 193. Ele nu au prîns a bate în palme ca celelalte. CONTEMPORANUL, IV, 506. Turlele ascușite prînd a se rumeni. VLAHUȚĂ, O. A. II, 143. Cărăbușul ... prînde a zbrînti și a se învîrti necontenit. MARIAN, INS. 25. Părerile de rău au prîns să-l părăsească. PĂUN-ȚIN-CIO, P. 53. Palate, temple ... Din brașul nopșii prînd a se desface. NECULȚĂ, Ț. D. 17. Doamnele grăbit au prîns Să se gătească. COȘBUC, P. I, 54. Se dezgustară de astfelu de școli și prînseră a le părăsi. SBIERA, F. s. 146. În sobă focul prîns e dudui. DUNĂREANU, CII, 111. Prînseră-n hohote lungi a rîde toți zeii. MUVNU, I. 21. Prînd mai aprig În vecini să latre ctîni. GOGA, P. 95. Carpații prînd în zare să se șteargă. IOSIF, P. 16. Cum stăteau așa numai ce prîns e să abua rească un vînticel fierbinte. GÎRLEANU, N. 36. Lume-2

prinsese a forfoti iarăși pe stradă. REDREANU, NIV. 9. Trenul prinse a-și domoli mersul. MIRONESCU, S. A. 132. Scara, ca un păianjen tuinie, prinse să-și fese pinza ei de umbră. CAZAMAN, V. 62. O înflegere nouă prinde să lumineze vastul cimp de ruine. GALACTION, A. 396. Rîndunele au prins a ciripi. BRĂNESCU, O. A. I. 43. O șoaptă prinde să-nfloare. Unuia la singurătate. TOPIRCEANU, R. 65. Prinse a face planuri pentru viața ei... va începe. STĂNOIU, C. I. 155. Spre văjmașele colorși Prinde lăul să se caște. LESNEA, VERS. 310. Nănașul de colea prinde a rîde. VLĂSIU, A. P. 38. Un fel de dezamăgire prinsese să mă umple. VOICULESCU, P. II, 63. Buciumele de cires au prins a suna. SADOVEANU, O. I. 183. De cum prindea a se deștepă viața în port, el era în picioare. BART, S. M. 60. Furnicile eu încep să se adune... Înti erau pușine, apoi pămîntul a prins să foiască. CĂLINESCU, C. O. 43. Am prins numărele a ne mișca, a ne da cu coatele. STANCU, D. 289. Prinse a cotrobăi peste tot. V. ROM. februarie 1955, 186. Porumbii zărilor vor prinde Pe acoperișul cerului să joace. BUCUR, V. 46. A prins a bubui viscolul. CAMILIAN, C. P. 95. Au prins a se auzi dinlăuntru bușnete, icnete, gemete. GALAN, Z. R. 236. Prinse să asulte din răspuțeri, să deslușească fiece pas. VINEA, L. II, 132. Se așază... și prinde să mă mustre. CONTEMP. 1956, nr. 483, 3/1. Totul prinse să se stingă blînd. V. ROM. august 1958, 51. Mari păsări prind să-mpeștrizeze cîmpul cu umbrele fugare. LAUȘI, P. 303. Cînd ea se trezi, Prinsă-a lacrima. ALEXANDRI, P. P. 47. Prind cocoșii a cînta. JAHNİK-BİRSEANU, D. 163. Prinse laptele a fierbe. RETEGANU, P. III, 25. Ea prinde-a mă-ntreba, Șezut-am eu cineva? DOINE, 115. A prins a întreba... de nu știu unde stă. STĂNCESCU, B. 60. Ia eianagul... și unde prinde a mi-l croi. ȘEZ. I, 264. Oile o prins a zbiera. IB. II, 17. Vai, vai, inima mea, Râu m-a prins a mă durca. HODOȘ, P. P. 31. O prins a amurgii. ȘEZ. IX, 19, cf. GR. S. VI, 212. Codru prinde-a se rări. BALADE, II, 365. Inima-ni prinde a plînge. FOLC. TRANSILV. I, 267. Stoi să-și prind a povesti. FOLC. MOLD. I, 138.

7. Refl. și refl. recipr. (Urmă de determinare introduce prin prep. "cu" care indică persoanele cu care se intră sau care intră în concurență, în confruntare etc.) A se compara (cu cineva) din punctul de vedere al forței fizice, al capacității intelectuale, al stării materiale etc.; a se lua la întrecere, a concura; a se înfrunta (în întrecere, în luptă, în război etc.); a se măsura (5). V. D A T E, L u p t a. Cf. LB. Nu te prinde eu cîi mai mari eu tînc. I. M. Auzi, tu! Să se prindă ea cu mine! COȘBUC, B. 123, cf. id. AE. 22. Care din voi se prinde... La trîntă voinicească Cu mine, mîă flăcăi? BELDICEANU, P. 62. Parcă cerul... te roagă Să te prinzi eu lumca-ntreagă. NECELUȚĂ, T. D. 46. Bămase învingătoare vorba judelei: Nu te prinde eu el. AGĂRICEANU, S. P. 16. Nu fi-am spus eu să mi te prinzi tu eu mine la gîterat? SBIERA, P. 261. Ce aveam să fac? Le-am răbdet că doară n-o să mă prind eu el. RETEGANU, P. II, 57. Dacă n-am năroc și mîntre Cu Dumnezeu nu m-oi prinde. FOLC. TRANSILV. I, 273. (F i g.) Feciorii oastei... S-au prins eu moartea eruntă la luptă voinicească. ALEXANDRI, PORȚII. 477. Pămînturile, ursule... M-ai ispitit Să mă prind la trîntă eu tînc. BRAD, T. 51. ♦ E X P R. (Regional) A se pîluda în cîm (cu cheva) = a) a începe să ενεzeze pe cineva, a face în ciuda cuiva. Cf. LB, LM; b) a provoca pe cineva. Cf. ZANSE, P. I, 386. (T r a n z.; regional) A-și prinde mîntre (cu cineva) = a lua în serios spusele cuiva, a-și pune mîntre cu cineva. E l e o m bîrbat, N-o să-și prindă doară mîntre c-o fenecie. COȘBUC, P. I, 247. Nu-ți prinde mîntre eu copilul. BIRNESCU, P. P. 306. Nu-ți prinde mîntre eu nebunul! UDRESCU, GL. (T r a n z.; regional) A-și prinde treabă (sau vadul cu cineva) = a o păți (2), a da de bucluc, a intra în încurcătură. I-aș fi strigat, Dar m-am temut că-i apucat și-mi prind eu

neacretul treabă. COȘBUC, P. I, 242. În prinzi vadul cu nebunul. IOVEȘCU, N. 142.

8. Refl. și tranz. (Invechit și popular; de obicei urmat de determinări care precizează sensul) A se asocia sau a face să se asocieze, a se întovărăși sau a face să se întovărășească cu cineva (în vederea unei acțiuni comune); s p e e. a intra sau a face să intre în relații de rudenie, de dragoste, de prietenie cu cineva, a începe să devină sau a face să devină ruda, prieten etc. cu cineva. Ce se prinde Constantin lui Teodor și euscru și cunuat. PRAY. LUGAČI, 180, Mihail... prinde cumătri, botoca firă, cucupa. MOXA, 387/35. Bine trebuie luat seama care eu cine să prinde. TICHINDEAL, F. 237/17, cf. DRĂI. Unul zice-i oșă, celălalt spător, De i-aș prinde gineri, i-aș lua tu dor! ALEXANDRI, T. 406, cf. I. M. Nu te prinde lor tovarăș. EMINESCU, O. I, 196. Sfarmă-Piatră... se roagă de iertare și zice că se prinde frate de cruce cu Fiul Iepii. CRĂNGĂ, O. 161. Spre a seapa de moarte pe cei vii, unul din copiii rămași se prinde frate de cruce cu un altul din altă familie. MARIAN, I. 359. Îți par eu prea sărae, Să mă prind eu tînc? COȘBUC, P. I, 179. Copiii de pe la șapte sau opt ani tu sus încep să-și caute tovarăși, - să-și prindă tovarăși pentru umblotal eu colindul. PAMFILE, CR. 35. M-am prins tovarăș cu membrii acestei comisuni. GALACTION, O. A. I. 137. Măi Muntene, măi vecine, Vină să te prinzi eu mîntre! ALEXANDRI, P. P. 396. Cu ce Zburător te-ai prins. Ochișorii de fi-ai stîns? TEODORESCU, P. P. 339. Pînă-n var, pînă-n căruță și-a prins badea o drăguță. JAHNİK-BİRSEANU, D. 43. Să cînti, cuce, cînd m-oi duce Să te prind frate de cruce. id. ib. 301. Aft de mulți copii îi dăruise Dumnezeu, eit acuu nu voia nîme să se prindă cumătru și să-i botoce. SBIERA, P. 187. Eu nu-am prins un alt drăguț. MARIAN, SA. 76. Aleu, mîndră de desparte, Prinde-m-aș eu tînc frate. RETEGANU, TR. 85, cf. 93. Cine joacă țup pe spate Prindă-se eu drăcul frate. DOINE, 283. Dacă-ai avut gînd de duce La ce m-ai prins iobovnică? ȘEZ. III, 19. Făt-Frumos se prinse frate de cruce cu onul cu petrite. FUNDESCU, L. P. I, 39. Tinerel badiș mi-am prins. FOLC. TRANSILV. II, 219, cf. 41. (Refl. recipr.) S-au prins tovarăși bunii cu rînduțala Hîrdăul, fedeleșul și găleata. ARGHEZI, VERS. 3262. Lelișo de la Muntenei... Vin colea la Moldoveni... Să ne prindem soțiori. ALEXANDRI, P. P. 345, cf. SBIERA, P. 178, 262. S-au lăsat de luptă și s-au prins frați de cruce. RETEGANU, P. V, 40. Îi răspunde că... dacă urea, să se prindă amîndoi frați de cruce. ȘEZ. II, 201, cf. ALR SN V h 1375/272. (Intranz.; regional) Prind loaltă [la plug]. ALR SN I h 16/250. Prind la un loc [la plug]. ib. h 16/574, cf. A III 4. ♦ E X P R. (Refl.) A se prinde în sîmbră sau (in tranz.) a prinde tovarășie (ori în, de sîmbră) sau (tranz.) a prinde tovarășie = a se întovărăși. Prinde tovarășie cu condein și, prin concursul lui, reintră în regiunile acele încetătoare ale poeziei. ALEXANDRI, S. 197. Spusu-o-am să nu vă prindeți voi în sîmbră eu călugărul acela? RETEGANU, P. II, 66. La acea bostlăndie prinsese lovarășie și tatăl mării-lale. ȘEZ. IV, 4, cf. ALR SN I h 16.

X. (Predomină ideea de formare, de constituire, de trecere dintr-o stare în alta) I. Refl. (Regional; despre apă) A îngheța. Cf. LB. Începe a se prinde apa rîurilor. I. M. Vino mă, s-a prins gîrla. ALR II/705. ♦ (Despre gheață) A se forma (ca o crustă). Ridică oăleata și o răslurnă peste gheața de cîteva degele ce se prinsese în jgheabul de lungă stîntă. REDREANU, I. 195. ♦ Intranz. (Rare; despre anumite substanțe) A se solidifica. Ceara a început a prinde pe deasupra. I. M.

2. Refl. (Despre laptele dulce) A se transforma în lapte bătut sau în iaurt, căpătînd un aspect consistent; (despre unele preparate culinare) a căpăta consistență, a se încheaga, a se coagula. Zeama... o pune la răceală ea să să prinză pîftie (a. 1749). GCR II, 43/19, cf. LB. Nu știu de ce laptele nu

se prinde. LM. Puneo momo laptele lo prins. CREANGĂ, o. 203. După un ceos aproape de lo puncea laptelui lo prins, se ridică deasupra la guro oolei ... smintina. PAMFILE, I. c. 22, cf. 21. Strecura laptele in oolele de prins. REBREANU, I. 319. Am descoperit o serie de oole negre cu lopte de vocă pus la prins. BRĂSCU, A. 146. Se toarnă compoziția peste fosole și se dă la cuplor. Se ține pină se prinde co o ometă. S. MARIN, C. B. 167. Laptele de vacă se pune in oale la prins. CHEST. V/126. Și-n plăcinte n-afi pus brinză Și zăgnată să se prinză? FOLC. TRANSILV. I, 246. ✧ E X P R. (TRANZ.) A prinde cheag = a) (despre oameni) a începe să se înstărească, să se chivernisească. Cf. LM, ZANNE, P. III, 520. Dacă nu curge — pică. Pină ce prinzi cheag. Astăzi cu gazetăria se cistigă bune parale. C. PETRESCU, C. V. 125. (R e f l.: cu schimbarea construcției) Curțile noastre le îngrădirăm, casele să șișuiră ... și cheagul să prinse, veselie se înprășie. DELAVRANCEA, S. 227; b) (despre conversații) a începe să se desfășoare, a se închea. Repede, vorba prinse cheag. GİRLEANU, N. 37. ✧ TRANZ. fact. (RAR; complementul indică laptele dulce) A face să se transforme în lapte bățut sau în iaurt și să capete un aspect consistent. Cf. LB, LM. ✧ TRANZ. (PRIN OLT.; complementul indică mîncăruri) A potrivi consistența (și gustul), adăugînd ceva care face mai consistent. Și de-aceia o prind [ciorba] cu un pie de făină. GL. OLT. Noi o prindem cu ou, ciorbița. ib.

3. R e f l. (Regional; despre pline) A se rumeni (Petreștii de Jos — Turda). ALB II 4 004/250. Anu s-o prins pita făin. ib. ✧ E X P R. A nu i se prinde (cuiva) colacii = a nu reuși ceea ce și-a propus. Cf. I. CR. VI, 154.

4. R e f l. (Despre unele mîncăruri) A forma o crustă la fundul vasului ori a căpăta un gust neplăcut, de aliment ars, afumat, în urma expunerii excesive la acțiunea focului.

5. I n t r a n z. A suferi efectul unei acțiuni exercitate asupra lui. Își făcuse părul permanent, și uite că două șuvițe nu prinseseră. v. ROM. mai 1956, 30.

— P r e z. i n d.: prind și (Invechit și regional) prinz, (regional) pring (BL VI, 189); perf. s.: pers. 1 prinsei și (invechit) prinsu (BIBLIA 1688, 123/16), pers. 4 prinserăm și (invechit) prinsem, pers. 5 prinserăși și (invechit) prinsit; prez. conjunct.: pers. 1 să prind și (invechit și regional) să prinz, pers. 3 și 6 să prindă și (invechit și regional) să prinză. — Și: (regional) prindea vb. II, (invechit) prînde vb. III.

— Lat. pre(he)ndere.

PRINDEĂ vb. II v. prinde.

PRINDEMÎNĂ adj. v. preîndemînă.

PRÎNDERE s. f. Acțiunea de a (se) prinde și rezultatul ei.

I. (Popular) Înțelegere, pricepere. Cf. prinde (II I). Cf. LB. Tractoriștii erau preocupati de prinderea înțeleului cârșilor. MINAIE, o. 193.

II. I. Opreire, reținere a cuiva (cu forța); spec. capturare; arestare; prins¹ (I), (Invechit) prinsoare (I I), prinsură (I). Cf. prinde (III I). Cf. LB. BARCIANU, V. Prinderea hoșilor. DL. ✧ (Regional) Faptul de a-și învinge adversarul (la jocul de țintar); (regional) prinsătură. Numărul prinsăturilor (prînderilor, rămînerilor) se înseamnă de o parte și cine are la urnă cele mai multe, acela e cel mai vrednic. PAMFILE, J. I, 36.

2. Opreire, reținere a ceva cu minile (pentru a nu cădea, a nu izbi etc.). Cf. prinde (III B). Cele două echipe se desenează prin tragere la sorți, una la bătuie și cealaltă la prindere. SP. POP. 1950, nr. 1 744, 2/4.

3. (Invechit și regional) Avere, avut, avuție; posibilitate materială. Neavînd cu nici o prî[n]dere ca să poci plăti ..., mă rog ca să faci cinstita Cumpănie milă de mine să mă ajute (a. 1780). IORGA, S. D. XII,

102, cf. LB, PAMFILE, C. T. 353. PAȘCA, GL. 49. ✧ L o c. a d j. Cu prindere = bogat, avut, înstărit. Cui mai sirimoni, ba încă și cei mai cu prindere, bucu-roși curăță rădăcinile ... arburilor. ECONOMIA, 13/19, cf. PAMFILE, C. T. 353, LEXIC REG. II, 52. ✧ (Neo-bișnuit) Valoare. Fata privea rece lo perle și inel, Căci toată bogăția și prinderea din ele N-oveou atla farmec, ca ochii vii și dragi A pagului. COȘBUC, P. II, 198.

4. (RAR; în expr.) A avea prindere = a avea de lucru, a se ocupa cu ceva, a avea o ocupație. N-am nici o prindere pe aici. CONV. LIT. XLIV₂, 3.

5. (PRIN TRANSILV.; în sintagma) Prinderea postului (Paștelui) = lăsata secului. Cf. CONTRIBUȚII, III, 136, MAT. DIALECT. I, 77.

III. (RAR) Fixare, atașare, legare; (concretizat) ceea ce servește pentru a fixa, atașa, lega. Cf. prinde (IV I). Mușchiul radiol intern ... are tot acele prînderi ca și încovoitorul superficial. KRETZULESCU, A. 220/22. L-am văzut cum se ridică chinurilor, potrivindu-și cu teonă piciorul schilod, sărit din curele. N-am știut ce să fac. Trebuie ... să-i ajut la prinderea piciorului? SAHA, N. 62.

— Pl.: prînderi.

— V. prinde.

PRINDILIC. -Ă s. m. și f. adj. (Regional) (Copil) ager, vioi (Bonț — Gherla). Cf. COMAN, GL.

— Pl.: prîndilici, -ce.

— Etimologia necunoscută. Cf. prinde.

PRINDOĂRE s. f. (Transilv.) Avuție, bunăstare; condiție materială (de un anumit fel); stare socială. Cf. CADE. Au făcut ospățul vesel, dar cam sărăcăcios, după cum îi era omului prindoarea. MENA, I. n. 225, com. din BEIUȘ, PAȘCA, GL.

— Pl.: prîndori.

— Cf. prîndori, prinde.

PRINDORÍ vb. IV. TRANZ. (PRIN VESTUL TRANSILV.) I. A accorda un ajutor material, a împrumuta cu bani. Știu că ai bani ... și cred că m-ai putea prîndori de amu pe apoi, dacă ai vrea. LUC. III, 332.

2. A lucra, a munci (ceva). Cf. TEANA, C. N. 257.

— Prez. ind.: prîndoresc.

— Cf. prîndoare.

PRÎNGĂ s. f. (PRIN BAN.) Fiecare dintre cele două lemne puse de-a curmezișul peste capetele loitrelor, la carul pentru transportat cereale. Cf. CDDE, ALB SX I h 62/36.

— Pl.: prîngi.

— Etimologia necunoscută. Cf. pârîngă.

PRÎNGITOĂRE s. f. v. prîngitoare.

PRÎNGUȚĂ s. f. (PRIN BAN.) Fiecare dintre cele patru scindurele care se prind de marginile pereților laterali ai unui stup, pentru a-i da mai multă stabilitate și pentru a oferi posibilitatea unei mai ușoare minuirii. La pârcațele cel de dreapta și cel de stînga sint prinse, deasupra și din jos, patru prînguțe și în mijloc un șfirel pentru țînera șagurilor înlărit. TOMICI, C. A. 48/3. Aceaste așa prinse 4 prînguță fac două slujbe, una la rîdicarea și mutarea stupului ..., alta cînd vin mai multe naogașinuri unul preste altul a sta, stau mai bine. id. ib. 49/21, cf. 39/11, 55/25.

— Pl.: prînguțe.

— Prîngă ÷ suf. -uță.

PRINOÍ vb. IV v. prenoi.

PRINÓS s. n. I. (În ritualurile religioase, mai ales în antichitate) Ceea ce se oferă ca dar (în semn de venerație, de mulțumire, pentru realizarea unui scop etc.) unei divinități, unui sfînt etc.: jertfă, ofrandă, (invechit) mlîntuire (2), plocon (1), (inve-

chit, rar) primeală (2). *Grasul eunăndariloru lă mtr-cafi și befi virul cărmujurele (prinoasele cv) lor?* PSALT, 317. *Nu e tn vremea aceasta giude și proocu și pur-tăloriu, nece toate arsele, nece cumăndari, nece prinoase, nece așumari, nece locu să giungheriu între tire și se aflănu meserare.* ib. 328. *Cu iubire de oameni prinos de roduri caută de la noi, drept a noastră bună primire.* CORESI, EV. 449. *Vor faec pomeană mie și prinosul și leturghie și luminare (cea 1580).* CUV. D. BĂTR. II, 155/10. *Suflet smerit, mare jărtvă iaste lui D[um]nezeu, mai vrtos de toate prinoasele-i iaste lui priimilă (a. 1612).* GCR I, 99/18. *Să-i cinstim... prinoase de toată roada adaetnd.* DOSOFTEI, V. S. [prefață] 27/26. *Nu este tn vremea aceasta... nici ardere de tot, nici jertfă, nici prinos, nici tămie (a. 1784).* ap. TDRG, cf. LB. *Se-arată zeia Cipris, prinoasele-și s-adunc.* BOLLIAC, O. 82. *Un jude calcă legea... În urmă dă prinoase cu scop să amușească Simfira conștiință ce-l muștră neneclat.* MUREȘANU, P. 51/7. *Un templu dumnezeiesc Unde muneitorul vine Prinoasele să-și tnehan.* ALEXANDRESCU, O. I, 131. *Moștele stintului... se conservă ptnă astăzi într-un seamp sieriu, aeoperite de prinoasele credincioșilor.* HASDEU, I. C. I, 80. *Pe altar prinos depune Carlea sa de rugăciune.* ALEXANDRI, POEZII, 597, cf. BĂRCIANU, V., CIHAC, II, 292, LM. *Cnturile și tămia și juncanul ce-am jertfit, Fie-le prinos din parte-mi zeilor ce-au ocrotit Pe Numida.* OLLĂNESCU, N. O. 112, cf. ALEXI, V. *Lui Apolon tchină jertfiri, ceatomb depline Numai din capre și boi... Ioră prinosul la cer ajungea-n rotocolde de fumuri.* MURNU, I. 12, cf. 6, TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *N-ai găsit prinoase s-aducă nici unui zeu.* ARGHEZI, VERS. 361. ♦ (Prin lărgirea seansului și în contexte figurate) *Nu mai vin ielele-n sal De ctnd un nchiasă băltn A tuvăfat pe român Să nu puic tar prinos.* I. VĂCĂRESCU, P. 347/8. *Mergi drept la ei, tu, Despot, ca să le duci prinos, Lui Vodă a ta spadă și Brațu-ți eredincios.* ALEXANDRI, T. II, 92. *Mulle neamuri cu depus prinoasele tncipuirii și măiestrii lor pe acest pământ.* ODOBESCU, S. II, 252. *Am trecut prin toate umilinșele amarnici și munecl, laerini și juneșe, mi-au fost prinoasele zădarnici.* MACEDONSKI, O. I, 217. *Din fund alcargă ptrăul... s-aducă Bistriiă stăptne prinosu-i de unde.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 327. *În barba lor cōruntă ca amurgul, Ei string prinosul lacrimilor sfinte.* GOGA, POEZII, 20. *Am venit să-ți spun, domniță, etă jale pe la miue-i! Vina, să reverși prinosul, bucuriile luminci.* EFTIMU, I. 11. *Firea picura-va din larg de zări albastre Prinos de bunălate pe sufletele noastre.* TOVĂRCEANU, P. O. 105. ♦ (Învechit și regional) Ceea ce se dăruiește în amintirea morților, p o m a n ă (II I): s p e c. colae (mare) oferit protului (sau credincioșilor) la înmormntări, la parastase sau la anumite sărbători religioase. *Unile ca acealea să facă toată treaba bisericii și prescuri și prinos.* PRAY. GOV. 467/6, cf. 417/12, ANON. GAB. *La mormnt am fost, Piladi, ctnd te afli priveghind... Și prinosul ce-l dedeasem tntru lacrămi îl spălam.* BELDIMAN, O. 45/14. *Prinoasele aduse pentru űșurarea sufletului răposatului, precum: colaci, alămăi, smachine, colivă i attele.* CONV. LIT. V, 131. *La șese săptăntni făcem un prinos ct o pită d'eamare.* ARH. FOLK. V, 132. *La pogortrea duhului sftnt sau duminica rusaliilor, tați oamenii due prinoase la biserică.* II 40, cf. BIRLEA, L. P. M. I, 131. *La sftntu Niculae se due [la biserică] coloci eare se numese prinoase.* ALB I 777/96, cf. 777/799, ALB II/1 II 172, 176/281. *Fac ceasă prinas.* ALB II/1 MN 89, 2 712/284. *Făci colac di grău... [Se dă] prinas la popă.* ALAT II 63, cf. 51, 325, MAT. DIALECT. I, 89. ♦ (Rar) Plocon (2) dat unui stăplnitor; p. g e n e r. dar; recompensă. *Ct pentru marele vistior ti dus la vodă eu prinosul obicinuit.* ALEXANDRI, T. 1387. *Autoritățile trgului... nu mai avură altă treabă dect să supravegheze și să împărțească prinoasele generos izvoarte.* GALACTION, O. A. I, 275. *Poporul, blnd, primise pământul drept prinos.* ARGHEZI, VERS. 395.

2. Sacrificiu făcut în slujba unei cauze, a urei etc. *Noti stulem lucrarea lui, și dentr-insul și aeclora taturoru e rod și prinos sufletec.* CORESI, LV. 355. *Aduetndu-te jărtvă fără de prionă și prinos prea curat.* MINEIUL (1776), 183^v/26, cf. 22^v/3, 58^v/25. *Satan, ... Pe-altarul tău m-aduc prinos.* MACEDONSKI, O. I, 149. *Ctși oameni..., din prinasul propriei lor vieși, caută să aducă năngtiere celor obidiși.* VLAHUȚĂ, O. A. 434. *Peutru morși și-al lor prinos, nai vrem pământ!* COȘBUC, P. I, 208. *Unde este prinosul de munecl, de generozitate și de luptă, pe care trebuia să-l aducă societății noastre colegii miei?* GALACTION, O. 336. *Îți aduc cugetal meu..., Viafo mea... Partidule, primește priuosul meu!* V. ROM. OCTOMBRIE 1951, 5.

3. Omagiu (2) adus cuiva în semn de devotament, de admirație, de recunoștință, de mulțumire etc. *Cătră cine altul s-ar eadeo mai cu cuvintă a să tnșăfoza cartea oecosta și a să aduce prinos ostenclelor mele?* PRAYLA (1814), I/6. *Ea s-a tnehanat respectuos dinaintea lor, le-a dat prinosul euenit de admirație.* ALEXANDRI, T. II, 47, cf. 302. *Mă simt acum fericit... a-i aduce, prin aceste rnduri, cel diutli prinos de mulțumire.* ODOBESCU, S. III, 315, cf. I. *Tinerimea universitară... dorea să aduecl... prinosul ei marelui erou al noștonalității noastre.* CALAGIALE, O. I, 247. *Buțocura-i astăzi al nostru prinos.* COȘBUC, P. II, 275. *Din mltnirea lui stnguratică să tnafse prinos de pomeuire pentru acești îndepărtați robi.* MIRONESCU, S. A. 129. *Ca prinos indestructibilei noastre prietenii... m-a proclamat, pe frontispiciu, codirector.* GALACTION, A. 51. *Aduc prinosul meu de recunoștință nespălașilor care mi-au fost tovarăși credincioși de joc.* BRĂNESCU, O. A. II, 60. *Să tnclnăim prinosul ei fără de zăbavă... tinereții celei de-a pururi procurate.* ARGHEZI, S. V, 31, cf. id. VERS. 385.

— Pl.: prinasuri și (învechit și regional) prinoase.

— Din slavonul *приносъ*.

PRINOSÍ vb. IV. (Învechit) A aduce prinos (I). *Acest potir îl tchină și-l prinoasește măria sa... sfintei mănăstiri (a. 1716).* IONGA, S. D. XVII, 165. ♦ Refl. pas. *Jertfă curată se prinoasește lui Dumnezcu (sfirșitul sec. XVII).* GRECU, P. 352. ♦ A oteri ca dar, ca omagiu. *Eu ași fi jărtvit aarectnd toată averea mea ca să dobtndese deseoperirile aeeste ce astăzi le prinoasese publicului.* VEISA, I. II/8.

— Prez. ind.: prinosese.

— V. prinos.

PRINPREGIŢR adv., prep. v. primprefur.

PRINPREIŢR adv., prep. v. primprefur.

PRINS¹ s. n. I. Oprire, reținere a cuiva (cu forță); s p e c. capturare; arestare; prădare (II I), (învechit) prinoare (I I), prinsură (I). Cf. priade (III I). Cf. ST. LEX. 171^v/1, DDRF. *Scriptearul..., meșter pe tot regimentul în prinsul puilor, îi aducea, sara, ... ptrplli.* CAMLAR, N. I, 31, cf. DL. DM. ♦ De-a prinsul sau de-a prinslea = anmele unui joc de copii în care un copil alcargă să prindă pe cei din jur care fug; (regional) de-a prinde-mă. Cf. PANFILE, J. I, 31, II, 2, 19. *Ctrdurile de copil... se jueau de-a prinsul.* SADOVEANU, O. II, 202. (Regional) *D-a pă (sau pră) prinsă = oină.* ALB SN V II 1292/76. ♦ S p e c. Pescuit (I). *Prinsul păstrăvilor tn acecl mad este un sport favorit al călugărilor.* ANȚIPA, P. 90.

2. (Învechit, rar) Pmere la jug. *Înetl iaste pentru rndul prinsului, cei mai luși și mai mari la coarne se prind dinafară, iară cei mai lenesi și mai mici la coarne de cătră om.* ECONOMIA, 81/26.

3. (Învechit, rar) Pariu (I). Cf. DDRF.

— Și: (regional) priasă s. I.

— V. prinde.

PRINS², -Ă adj. I. I. (Ades. substantivat) (Om) lipsit de libertate, care este făcut prizonier, care est

arestat, luat captiv. Cf. **prinde (III 1)**. Deaci lu aflaiu prinsu elu dereptu întrebatul legeei lor. COD. VOR. 56/1. Tremesu-m-au ... să propoveduiesc prinilor lăsăciune. CORESI, TETR. 122. Temniceariul deade pre toți prinșii în mîna lui. PALIA (1581), 162/2. Văzu feate multe și bărbăți ... în șeică legați ce-i ducea prinși. DOSOFTEI, v. s. septembrie 26⁷/5, cf. ANON. CAR. Așa au chinuit și pre ceilalți prinși. ȘINCAI, IIR. II, 305/14. Celor prinși date moarte sureapă. BUDAI-DELEANU, T. 155, cf. DRU, LB. Oastea garnizonului ... s-au luat prinși. AR (1829), 57/26. Temnițele și forterefesele gem și nu mai pot încăpea mulțimea prinșilor. CR (1846), 22³/52. Prinșii de război să se întoarcă de la unii la alții, fără nici o răscumpărare. BĂLCESCU, M. V. 213. Țara pustiindu-se udeșe, ... domniul o împoporaș eu prinșii ce luau de vecinii lor. NEGRUZZI, S. I, 193. Oriet de splendidă fuse oferta prinșului agă, totuși cozacii nu se lăsară a se corumpe. HASDEU, I. V. 119. Veni un ordin să se libereze cea mai mare parte din prinși. BOLINTINEANU, O. 263, cf. 264. El mină îndată pe prinșii săi lu Zlatna. ODOBESCU, ap. DDRF. Numărul prinșilor era încă de samă. NENOPOL, I. R. IV, 58. cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. În ajunul ducerii sale, ca prins de război, spre Constantinopol. IORGA, L. I, 138. Intrurăm în Italii eu vro trei mii de prinși. DELAVRANCEA, O. II, 30. Afla ne-a trebuit un prins. De la dînsul vom afiu noi multe. SADOVEANU, O. II, 15, cf. V. 500. Gîndiți-vă că prinșii sînt sus ... în mîna trădătorilor. CAMIL PETRESCU, O. II, 465. Căii voinicii ai celor prinși erau ... osteniți. STANCU, R. A. I, 205. Ordonă să fie scouse lanțurile de pe mințile prinșilor. VORNIC, P. 204. Voinica ... zace la temniță prins. ȘEZ. VIII, 178. ♦ Fig. Ea, Pavel, sînt prinsul lui [I]s[us] H[risto]s pentru voi păgînii. N. TEST. (1648), 259⁷/22. ♦ Expr. **A se da prins = a)** a se preda (**2**). Garnizonul cu declăraț că na se va îndupleca niciodată a se da prins. AR (1829), 57¹/14, cf. 58¹/3. În urmă și Verde s-aa dat prins. ASACHI, I. 259/30, cf. DDRF. Asmuțin lumea osapra unui gardist care se laptă cu un pangăș ee nu se dă prins. BRĂSCU, O. A. II, 347. Nu dați, fraților, nu ne omoriți! Ne dăm prinși. SADOVEANU, O. V, 496, cf. II, 117. Dați-vă prinși, ... ne-a strigat unul. STANCU, R. A. I, 79; **b)** (regional) a se recunoaște învins, a ceda. Ți-a venit rîndul să te măriți și dumncata! zise flăcăul. Fata se căznea, se suceu, ... dar tot nu vrea să se dea prinsă și ceru un răstimp d-o noapte și a doua zi să ghidească. STĂNESCU, B. 146. ♦ (Despre animale) Care a fost capturat, vînat.

2. Atașat, fixat de ceva. Cf. **prinde (IV 1)** Îndată ce puseră [cîinii] gura pe ea, rămascră împietriți și cu gurile prinse de lina mioarei. ap. TDRG. Să nu sufle în coptorul cu plne, că face copitul cu limba prinsă. MARIAN, NA. 12. ♦ Expr. (Regional) **A-i fi cuiua graiul prins = a** nu putea vorbi, a fi mut. În cap ochii săi i se-ntoarcă și să-i fie graiul prins. ALECSANDRI, P. I, 7. (Popular) **A fi cu brațele prinse =** (despre o femeie) a avea copil mic. Cf. ZANNE, P. II, 21, CIAȘANU, GL. (Învechit, rar) **A fi prins de limbă = a** fi amețit de băutură. Cf. DDRF.

II. 1. (Despre oameni) Care are mult de lucru, cu multe treburi; ocupat (**II**), absorbit, (Învechit) cuprins. Cine are strînsoare și uvoșie pușină nu taste așa prins și șinut de aceea. CORESI, EV. 311. Hlăjii așteaptă pe timp ... fiindcă oamenii sînt prinși. PAMFILE, A. R. 224. Săptămîna asta sînt prins, n-am să pot. CĂLINESCU, B. I. 193.

2. Cuprins, copleșit de o stare fiziologică, de o boală, de o stare sufletească etc.; spec. îndrăgostit. Cf. **prinde (VII 2)**. Vai, inima mea cea prinsă ... Cum ești de joc trist aprinsă. BĂRAC, A. 55. Părea că nu bagă samă că e lângă o frumuseță ... care ... dovedea ... sau că inima lui era prinsă sau că era un nesimțitor. NEGRUZZI, S. I, 37. Fraza aceasta ni-l arată pe Tudor eu gîndul prins în nădejdea marilor prefaceri pentru țaru sa. OȚETEA, T. V. 110. La tneput

nimeni nu bănuia cît de prinsă era [pentru flăcău] și cum se împotmolea tot mai rău zi de zi. CAMIL PETRESCU, O. II, 294. ♦ (Substantivat) În zări, departe-n funduri, un cul s-a arătat ... Și galbin călărețul ca prinsul de lingoare. COȘBUC, P. II, 196. Ce tremur ea un prins de friguri? DELAVRANCEA, O. II, 323.

3. (Despre încheieturi, articulații etc.) Anchilozat. Pieiorul lui Ștefan obrîntește. Încheieturile lui sînt prinse. DELAVRANCEA, O. II, 33.

4. (Rare) Ocupat (**I 2**). Cf. **prinde (VII 7)**. Eram dator a rămîna în școală încă un an ori ca învățator, ori ca ajutor la școala practică. Dar acele locuri erau prinse. BREZOIANU, I. 33/10. Toate scauncle sînt prinse. ap. TDRG. Vugoanele sînt prinse, soldații în permisii agricole. C. PETRESCU, I. I, 8. Găsind moara prinsă, el se așeză ... așteptînd să-i vie și rîndul lui. FUNDESCU, L. P. II, 93.

5. (Popular; despre recipiente) Umplut, plin. Oalele prinse (ocupate, amplute) cu lapte trebuie să stea la răcoare vara. PAMFILE, I. C. 22. Butoiul meu e prins eu niște raehia. CIAȘANU, GL.

III. 1. (Învechit, rar; despre apă) Înghețat. Cf. **prinde (X 1)**. Cf. LB.

2. (Despre laptele dulce) Transformat în lapte băut sau în iaurt, cu un aspect consistent; (despre unele preparate culinare) care a căpătat consistență, încheșat, coagulat. Cf. **prinde (X 2)**. Cf. LB. Din lapte prins se face lapte băut. LM, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. Se dă la euplor și se fine pînă ce tot siropul a fost absorbit și cataifal este bine prins. S. MARIN, C. B. 272, cf. H XV 425, CHEST. V 109/87, ALR SN II H 415. Cine s-a fript o dată cu ciobă fierbinte, suflă apoi și în lapte prins. ZANNE, P. II, 556. ♦ (Despre unele mișcări) Care a fost expus prea mult la foc și a format la fundul vasului o crustă necomestibilă ori a căpătat un gust neplăcut de aliment ars, afumat; (regional) păpărăzit.

3. (Regional; în sintagma) *Gelșori prinși* = colțunași (Ciocănești - Vatra Dornei). Cf. ALRM SS III H 383/365.

- Pl.: prinși, -se.

- V. **prinde**.

PRINSĂ s. f. v. **prinsă**.

PRINSĂTURĂ s. f. (Regional) Faptul de a-și învinge adversarul (la jocul de țintar); (regional) **prindere (II 1)**. Cf. PAMFILE, J. I, 36.

- Pl.: **prinsături**.

- **Prins** + suf. -ătură.

PRINȘONÉR s. m. v. **prizonier**.

PRINȘONIER s. m. v. **prizonier**.

PRINȘIP s. n. v. **prînșipul**.

PRINȘOARE s. f. I. 1. (Învechit) **Prindere (II 1)**. După prinșoarea botezătorului, lu Ioan, ... Andrei se întoarse întru al lui meșterșug. CORESI, EV. 210. Miercurea s-au locmit post pentru prinșoarea lui H[risto]s, cînd s-au dat în mințile ucigașilor. PRAN. GOV. 124¹/10. Pavel într-acest oraș multe sețrbe și prinșori și bătăt păfi. N. TEST. (1648), 263¹/19, cf. 166^v/19, ST. LEX. 171^v/1. Prinșoarea lui Vișnoveșchi așa s-au timplat: fiind bolnav, ... l-au legat bine și l-au dus în Botășcani. N. COSTIN, L. 472, cf. 381. Atance, la prinșoarea acelor turci, s-au timplat de-au perit una turca. NECULCE, L. 215, cf. 196, ANON. CAR., LEX. MARS. 191. ♦ Fig. Socoteam că tu ești numai omeneasca fericire ... Dar umbra prinșoare are? COȘBUC, P. 152. ♦ (Priin Bucov.) Efort, încordare a unui animal pentru a duce o povară. Cf. LEXIC REG. 115.

2. (Învechit și popular) (Stare de) captivitate; p. ext. (concretizat) temniță, închisoare, pușcărie. Ai miluit vru om în priinșoare? COD. TOD. 214. Am

Înfeles că iaste în prinsoare la dunilevoastre ocel om carle au ucis pre fratele nostru (Inceputul sec. XVII). ROSETTI, B. 63. Ioan, auzind din prinsoare (Inchisoare B 1938) faptele lui Hristoș, trimise doi den acenicii lui. N. TEST. (1618), 14⁷/14, cf. 313⁷/12. Pașca, să nu fie aflat îndemnă o luntre mică ... ar li căduț la prinsoare. M. COSTIN, O. 48. Ne-ai scos din loț și de la prinsoare. DOSOFTEI, PS. 438/14, cf. id. V. S. septembrie 26⁷/7. Au mers și un pașă ... de au scos pre turcii cei robți de aice din Iași, carii ti prinsăse Dimițașco Vodă, și pre alții ce căzuse în prinsoare la moscali. MUSTE, LET. III, 55/17. Ștefan Vodă ... și cu fiii sei ... fură dași la Constantinopoli și aruncați în prinsoare (sfârșitul sec. XVIII). MAG. IST. V, 181. Văzînd răutățile și faptele mele mărturisită, dumnealui m-au pus în prinsoare (a. 1729). IORGA, S. D. XII, 33. Mă vo băga tu prinsoare, de voi rămănea dator (a. 1750). id. S. N. 105. Pre Bișila ... l-au pus la prinsoare, nici l-au slobozit plină ce n-au plătit 100 de sunți de aur. ȘINCAI, HR. I, 82/17, cf. 204/17. Homza, de celele mantere Împresural, cude la prinsoare. BUDAI-DELEANU, T. 171, cf. DRU, LB. Înturnindu-sc de la Palestina cătu în prinsoarea ducului de Austria. SĂULESCU, HR. I, 206/19. Tribunalul ... ostndi ... pe doi bandiți la moarte, iar pe alți zece la prinsoare de zece ani în fiare. GT (1839), 47²/4. Li se permise și leclură de cărți, pe care inspectorul prinsorilor nu le-ar afla periculoase. BARIȚIU, P. A. II, 638, cf. I, 491, POLIZU. Într-o dimineață ... La poarta prinsoarei sta o sanic grea. MUREȘANU, P. 221/18. O rază de lumină la robul din prinsoare ... Ce dulcea va să-i fie. F (1867), 235. Împărătu-a cunoscut Copilașii ... Pe-a lor maică doritoare El o scoate din prinsoare. BOLINTINEANU, O. 92, cf. 110. Prinsoarii își joc plimbările pe căroara principală din giurul prinsorii. V (1891), 379. Trec în Brașov, pe care-l pradă cumplit, ducînd în prinsoare întregul senat al orașului. XENOPOL, R. III, 97. Și-n loc de turn, acolo el a durat prinsori. COȘBUC, P. II, 179, cf. 190. ALEXI, W. Fătul se trezi c-o zină aduțnd un ciob de apă și văzîndu-l lîngă dînsul din prinsoare văd că-l scapă. EFTIMIU, I. 120. Un prietin genovez ... stă la un mîrcae în prinsoare așteptînd banii de la faru lui, ca să se răscumpere. SADOVEANU, O. XI, 262, cf. XII, 321. Voinicul peren prinsoare Cu mînuri în legătore. POMPILIU, B. 81. Doar scap și cu din prinsoare ... Să mă văz iară-n tre brazii. JARNIK-BIRȘTEANU, D. 289, cf. 270. Tu-n uliță, Io-n temniță; Tu la soare, Io-n prinsoare. MINDRESCU, I. P. 98. Frunză verde de cicoare, Pier feciorii în prinsoare. MARIAN, INS. 118. M-au dus și la robie ... În temniță, în prinsoare, Să nu mai văz rază de soare. RETEGANUL, TR. 21. Toată lumea-i sloboadă, Numai cu sînt la prinsoare Cu ferele de picioare. BIBICESCU, P. P. 169, cf. 128, 293. BUD. P. P. 19. Șăd cu l'sin'e, mîndră floar'e, ... Și nu mă l'em d'ze prinsoar'e. DENUSIANU, T. II, 185, cf. T. PAPAHAGIU, M. 106. O pîcal în prinsoare. ALR I 1 427/343. ◊ (Prin lărgirea sensului) [Păunul] să zîmcește ca să zboare și rămîne în prinsoare. BĂRAC, A. 16/20. ◊ Fig. Vă fii în inema mea, într-această prinsoare a mers. CORESI, AP. DULR II, 469. Dae-ul nostru suflet ... se lophește, De ce nu eait paca îndată în mormîntă? ... Dar dae' dîmpotrivă, spărgînd a lui prinsoare, Nemuritor, s-avîndă ... Eu tîcă voi să mar. BOLINTINEANU, O. 199. Acol ... domolește turbatele volburi ... Și negre fartuni, și le fine-n prinsoare. COȘBUC, AE. 12.

3. (Regional) Loc de unde cîeva pescuiește cu crîsnicul. Cf. PAMFILU, VĂZD. 177.

4. (Regional) Avere. Cf. DDRF. Încăcași tot ce aveți tu car și veniți toți eu toată prinsoarea voastră la biserică. AP. TDRG. Neamul măi mică, adecă cel măi puțin numeros, va avea cuprînsul sau prinsorile măi mari. PAMFILU, A. B. 17. Umblă racul să se-nsoare și n-are nici o prinsoare. ȘEZ, U, 199. Am venit aici pe locurile-a-iștea, da' greu (v)om duce-o că n-avem nici o leadă de prinsoare. VASILIU, P. L. 250. ◊ Loc. a. d. j. Cu prinsoare = (despre oameni) avut, bogat, înstă-

rit. Fala unui răzeș cu prinsoare. AP. TDRG. ◊ (Învechit, rar) Sună plătită ca arendă. Le-am dat muntele Bălescu în suhat ... să aibă a-l finea cest munte cîl le va fi voia ... Însă și prinsoarea muntelui galbenii doozăci și doouo (a. 1778). IORGA, S. D. XIV, 96.

11. Nume dat mai multor obiecte sau părți ale acestora care servesc pentru a prinde (IV), a fixa, a sprijini etc. ceva:

1. (Prin sud-estul Ol.) Ac de prins părul. CV 1951, nr. 5, 26.

2. (Învechit, rar) Dispozitiv folosit la fixarea unor drugi. Era verigile prinsori drugilor, ca să rălice masa. BILLIA (1688), 66²/59.

3. (Prin vestul Transilv.) Cere de lemn care prinde doagele unui butoi. Cf. ARH. FOLK. V, 111, 173, ALR II 6 705/95.

4. (Prin vestul Ol.) Parte a undiței de care se prinde sfoara. Tot felul de undițe ... prevăzute cu „urche” sau ... eu prinsoare (Mehedinți). ANTIPA, P. 126, cf. 291.

5. (Regional) Căprior (la casă) (Feleacu - Cluj Napoca). Cf. ALR I 666/251.

6. (Transilv.) Bucată de lemn fixată la îmbinarea căpriorilor unei construcții, pentru a le mări rezistența. Cf. JAHRESBER. XIX, 102, CHEST. II 230/60, 323, ALR II/I h 226/250.

7. (Regional) Cosoroabă (Peștișani - Tirgu Jiu). Cf. ALR II/I h 225/836.

8. (Regional) Fiecare dintre stlpii din peretele casei în care intră ferestrele (Rebrișoara - Năsăud). Cf. CHEST. II 116/260.

9. (Transilv. și Maram.) Fiecare dintre cele două bare de lemn care fixează părțile laterale ale războiului de țesut sau tăpile războiului de țesut una de alta; chingă, (regional) prinzoara (v. prin zător II 5). Cf. ALR SN II h 471, GLOSAR REG.

10. (Regional) Lambă (la car sau căruță) (Prundu Birgăului - Bistrița). Cf. ALR SN II h 316/219.

11. (Regional) Puntea dintre coarnele plugului (Prundu Birgăului - Bistrița). Cf. ALR SN I h 20/219.

12. (Regional; în sintagma Prinsoarea nărilor = zgrăul nasului (Marginea - Rădăuți). ALR II/I MN 5, 6 839/386.

III. 1. (Munt.) Înțelegere, învoială, angajament luat în vederea îndeplinirii unui lucru. Caută [împărate], și-ți vezi scrisoarea, Legătura și prinsoarea Care ai dat pentru mine. ZILOT, CRON. 78. S-au vorbit și s-au sfătuit și-au făcut prinsoare Ca să te omoare! MAT. FOLK. 3. I le dă [hainele și banii] că așa le fusese prinsoarea. I. CR. I, 77.

2. (Popular; de obicei în legătură cu verbele „a face”, „a pune”) Pariu (1). Eu pun prinsoare că mămă-sa nu l-au născut spre aceluia. KOTZEBUE, V. 6⁷/8. Îți fac prinsoare, Tejurile-n părțitură ... Îl princi cu mîna călare. PANN, P. V, III, 107¹/20. Aș pune prinsoare că și tenicerul acesta, pe care nu-l cunose, îl urăște. NEGRUZZI, S. III, 354. Aș pune o prinsoare Că dintre toți mesenii cel măi eu drag răpît Ai fost tu, Anicuța. ALECSANDRI, T. II, 100. Fac prinsoare pe o stielă de Catnar că nu mă cunoaștești. CARAGIALE, O. VI, 423. Îmi adusei aminte de prinsoare ce făcusem cu Mihăiță. GANE, N. III, 103. Oemenii se luau în prinsoare că nici tu cer nu se găsea o moai mare frumusețe ca ceia ee aveau ei. ISPIRESCU, L. 39. Rămănea p-oricine la prinsori. DELAVRANCEA, S. 25. Prinsoare punem amîndoi ... Și las', de nu rămîi la noi! PĂUN-PINCIO, P. 61. Legea nu dă nici o acțiune spre plata unui debit din joc sau din prinsoare. HAMANGIU, C. C. 411, cf. DDRF. BĂRCIANU, GOREN, F. 70. Nămai nebun a putut să primească Harie asta prinsoare. AGHIBICANU, A. 368, cf. ȘĂINEANU, D. V. Făcăm apoi prinsori de tot becul. I. BOTEZ, R. I, 70. Fac prinsoare că iur e vorba de o carte. SUBASTIAN, T. 195. În clupia noastră ... se fac prinsori pe brutărie. PRINEAGUL, P. R. 16. Unii puncau prinsoare că lapte-torul nu putea fi declt un măcelor voinic. P. CONSTANT, N. 65. Cloșea zisă cu pui ... La a prinsoare, un spîr-

gător dibaci a furat-o prin tavanul sălii. ARGHEZI, B. 119. *Eu fac prinoare cu dumneata că moș Costache a îngropat undeva banii.* CĂLINESCU, E. O. II, 30. *În cazul când căștigă prinoarea cam ce ai dori?* STANCU, R. A. I, 12. *Nu iese, mă, ... cu știu ce vorbese. Dacă vrei, facem și prinoare.* PREDĂ, I. 57. *Ea pace nu făcea, ... Cîntre ei s-amesteca, La prinoare-i îndemna.* TEODORESCU, P. P. 664, cf. ȘEZ. III, 10. *Fata împăratului făcu prinoare cu toți ea, în soroc de trei zile, să-l facă a vorbi.* FUNDESCU, L. P. I, 80, cf. CIAȘANU, G. I., ALR I 440/302, 588, 704, 744.

3. (Regional) Pariu (2). *La popici ... se făceau prinsori pe „sof ori fără sof”.* SADOVEANU, O. II, 184.

— Pl.: prinsori. Gen.-dat. sg. și: (învechit) prinoarei. — Și: (regional) prinsór (JAHRESBER. XIX, 102) subst., (învechit, rar) prenoare (IORGA, S. D. N, 326) s. f.

— Prins² + suf. -oore.

PRINSONÉR s. m. v. prizonier.

PRINSONIÉR s. m. v. prizonier.

PRINSÓR subst. v. prinoare.

PRINSUNÉR s. m. v. prizonier.

PRINSURĂ s. f. I. (Învechit) Prindere (II I). *D[u]lul sf[i]nt ... mărturisește zicînd că prinsuri și scribe vor veni spre mine.* N. TEST. (1648), 162/24, cf. ANON. CAR.

2. (Regional) Ciudă. Com. din VICOVU DE SUS — RĂDĂUȚI. *Pe acela am mare prinsură, dor mi l-oi distoarge eu. ib.*

3. (Învechit și regional; concretizat) Suprafață de pămînt luată din terenul comun al satului: (regional) cuprinzătură. Cf. LB, DDFE, L. ROM. 1959, nr. 6, 49, TEAMA, C. N. 257.

— Pl.: prinsuri.

— Prins² + suf. -ură.

PRINȘTIN s. n. v. prîsnel.

PRINTINBRISÍ vb. IV v. pretenderisi.

PRINTRĂ prep. v. printre.

PRÎNTRE prep. (Semnifică ideea de interpunere a ceva sau a cuiva între elementele constitutive ale unui tot, raportate în mod divergent față de ceea ce se interpune)

1. (Exprimă interpunerea, prin suprapunere, directă sau mediată, între două sau mai multe realități spațiale, de același fel sau diferite)

1. (Exprimă situarea unui element, localizarea unei acțiuni sau a unei stări etc. între realități spațiale de același fel dispuse în mod discontinuu pe o suprafață nedefinită) *Într-o sală-ntinsă, printre căpitani, Stă pe tronul Mircea încercat de ani.* BOLINTINEANU, O. 36. *În saloane, printre rockii, E copilul răsfațat.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 171. *Un lemn mare ... rămas printre tociunii din voltră.* LUNGIANU, C. 25. *De un an, de cînd se află aci, printre pernele jîlului.* C. PETRESCU, I. II, 231. *Să fugim ... Unde-s munții rouați, Că-i un popă printre brazi Și eună nentrebați.* JARNIK-BİRSEANU, D. 58. *Să șed printre floricele S-oscul viers de păsărele.* POP., ap. GCR II, 306. (Realitățile sînt interioare spațiale, spații circumscrise sau ele sînt concepute ca atare) [Sabia] *zăcea, de mulți ani încoace, vîrtă pentru nește boboace.* BUDAI-DELEANU, T. V. 41. *Printre păduri tace, ca s-aseulte cîntecul privighetorilor.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 326. *Printre rîpe galbene ... făceau exerciții.* BRĂESCU, O. A. II, 16. *Printre coline, — orașul stă.* JEBELEANU, S. H. 9. (Situarea răzleață, sporadică etc. a unor elemente) *Printre lacuri de munte stăm și privim.* BLAGA, P. 54. □ *Casele sînt răsptîndite printre livezi.* ♦ (Situarea

în comun a unor elemente sau serii de elemente diferite, prin amestecare) *Printre garoafele albe, de multe ori crește cîc una de alt color.* NEGRUZZI, S. I, 45. *Nu cumva să găsească vreun fir de moș printre năsip.* CREANGĂ, O. 119. *Altă cutie era umplută cu fînte, printre care inotau cîteva piroane.* CĂLINESCU, E. O. II, 161. □ *Se găsește printre boabele de grîu boabe de neghină.* ♦ (Realitățile spațiale discontinue sînt în construcții correlative, cu repetarea prepoziției) *Înnoptează printre prăpastii, printre ripi, printre ponoare.* COȘACHI, P. 103. [Peecetea] *sta asczată printre hrisoave pe membrană și printre felurite pitace domnești.* ODOBESCU, S. I, 130. ♦ (Situarea spațială a unui element, localizarea unei acțiuni sau a unei stări etc. sînt perecpute, explicit sau implicit, prin intermediul simțurilor) *Mai bine să se poată vedea ... starea albinelor printre făguri.* TOMCI, C. A. 50/22. *Zărește printre niște tufe ... o porțifă.* GORJAN, H. I, 4/32. *Printre cei ce vînd produse ... Văzuî doi înși.* PANN, P. V. I. 16¹/6. *Printre sucmane se videau amestecate multe surtoace.* RUSSO, S. 42. *Cîteve stele priboge se iveau unde și unde printre nori.* NEGRUZZI, S. I, 57. *Soarele rotund și palid se prevede printre nori.* ALECSANDRI, O. 168. *Cînd te-ar zări vinînd la stîna pă munte ... printre colți [de stîncă].* JIPESCU, ap. GCR II, 259. *Printre această stearpă pădure se zărește cerbul.* ODOBESCU, S. III, 59. *Printre plopi se vede fumul Hanului.* TOPİRCEANU, O. A. I, 13. *Văd printre muzicanți oameni gravi.* SADOVEANU, O. IX, 261. *I-am văzut ... În cîmîfir, printre cruci.* ARGHEZI, VERS. 313. *Jos, prin terburî, printre lemne, Uhuî s-aude, semne.* BLAGA, POEZI, 240. *Se ivi, printre franzele aplecate ale erăcilor de săleii, partea de la genunchi în jos a picioarelor cuiva.* PREDĂ, M. 18. *Se va ivi și luna ... Printre-nerefîții novri.* LABIȘ, P. 210. *Soar'le ce-mi vedea? ... Printre rămurele, niște păsărele.* BALADE, I, 289.

2. (Exprimă parcurgerea, străbateră etc. unei traiectorii sinuoase, ocolite, nesigure, agitate etc. delimitate de realități spațiale de același fel sau de elemente aparținînd unei realități colective) *S-au pierdut de el printre oameni.* BĂRNC, T. 64/14. *Fuge printre mulțimea adunată împrejur.* BĂLĂSCU, M. V. 30. *Ies doi tineri la plîmbare Printre arbori înfloriți.* MUREȘANU, P. 615. *Fugînd la vale Printre șoptitorii brazi.* COȘBUC, P. I, 165. *Prîmerul ... se învîrtea printre oameni.* GÎRLEANU, N. 37. *Umblau printre ele cu sîștarele în mîini.* LUNGIANU, C. 39. *Umbla printre mesele încărcate.* REBREANU, I. 257. *Să trecem ... Printre garduri fumurii și solitare.* TOPİRCEANU, O. A. I, 32. *Trecu vîrtej printre uși.* C. PETRESCU, I. I, 243. *Înaintăm printre călători.* BRĂESCU, O. A. II, 7. *Îi place să se plîmbe printre cîrți.* SEBASTIAN, T. 264. *Cu fruntea plecată trecu printre sculuri.* SADOVEANU, O. XII, 148. *Trecînd cu fruntea sus printre mulțime.* ap. IORDAN, L. R. A. 401. *Printre vreascuri se avîntă.* BLAGA, P. 32. *Străchînile mari care treceau printre mese.* CAMIL PETRESCU, O. I, 101. *Și veneam cu pasul iute Printre gardurile mute.* PARASCHEVESCU, C. T. 28. *Mî-adulmeci pașii cînd mă pierd printre terburî.* BRAD, T. 65. *S-a pomenit înaintînd ușor printre oameni.* GALAN, Z. R. 33. *Jueau ceva sîrînd într-un pîetor printre niște pătrășele și semne zgiriate în pămînt.* PREDĂ, M. 296. *Pășește rar Printre perechi de-ndrăgostiți.* LABIȘ, P. 377. *A trecut printre oameni cu fața înseninată.* V. ROM. octombrie 1964, 65. *Găina care se plîmbă printre ci... e o cloșcă.* SORESCU, V. 14. *Minînd printre floricele Albișoare nițorele.* JARNIK-BİRSEANU, D. 76. *Se plîmbă cu lude printre călărași.* ZANNE, P. IV, A23. □ *Dancează printre mese. Rătăcea printre oameni în neștire.* (Realitățile sînt interioare spațiale, spații circumscrise sau ele sînt concepute ca atare) *De dor ce m-agiunge de sfînta ta casă Și de corturi tinse în funi de mătasă De m-aș vedea-mă trecînd printre dîtse.* DOSOFTEI, PS. 140/1. *Murgul ușor îl duce ... Printre codri deși, pin păduri umbroase.* BUDAI-DELEANU, T. 141. *Dusă-mă pîndă peșteri afunde, Prin groape, vîrloope întuneceose.* id. ib. 314. *Printre*

platurile-umbrite acea ooste Inimoasă Vinea pare-un rlu de foc. ASAGHI, s. l. 1, 69. Un fior rece Printre-a lumii vine trece. ALECSANDRI, p. 11, 20. Ședea la tafas ari se zbenzuiu printre culise. CARAGIALE, o. 1, 1. (Interiorul spațial este un mediu fizic format din particule care permit pătrunderea între ele) Merg printre stropii de ploaie. ◊ (Pareurgerea privește traversarea prin strecurare, furișare, fofilare etc.) Se strecurase printre mulțime și perisc. CR (1816), 32²/36. Făcându-mi lac printre dame, ... am alergat la celalalt capăt al galeriei. NEGRUZZI, s. 1, 38. Apoi inect, inect in-am furișot printre oameni și ... am croit-o la fugă. GREANGĂ, A. 58. Se strecură pe nesimțite printre bănci, afară. BASSARABESCU, v. 3. Străinu! își făcu loc printre oamenii de pe peron și pătrunse în restaurant. SADOVEANU, o. viii, 193. Ne-am strecurat cu dibăcie printre automobile și museali. STANCI, n. A. 1, 164. Se va strecura printre liniile inamice. v. ROM. noiembrie 1962, 155. ◊ (Pareurgerea privește încadrarea unui traseu sau a cursului unei ape între realități de același fel care îl mărginesc de o parte și de alta) Acel rlu trece p-o vale, pe cimpie, printre flori. ALEXANDRESCU, o. 1, 171. Un rlu ... Cu trece printre văi, Se umflă. BOLINTINEANU, o. 30. Dîntr-o plină pare calea, Printre holde rădăcătă. COȘBUC, p. 1, 220. Drumul urcă ... anevoie plină ce-și face lac printre dealurile strimțorate. REDREANU, I. 9. Mășina întră dîntr-o dată în viteză, gonind printre arături. v. ROM. decembrie 1951, 216. Mureșul eurge liniștit printre coline. BAGZA, c. o. 11. Trenul alergă din nou printre păduri bătrâne. STANCI, v. n. s. s. 153. Trenul glștia printre pomii uzi. BARBU, p. 12. Drumul printre vii. GRAM. ROM², 1, 379. (Traversarea, străbaterca etc. spațiilor libere dintre elementele componente ale unui tot, dispuse distanțat) În curte, pe lespezile spălate de ploă, printre crăpăturile cărora troseatul își întinde vișele. GİRLEANU, n. 90. Îmbîlnd p-aceo, s-o bôgat pînre curățile di la nîpră și l-o amorit. O. BÎNLEA, A. p. 1, 116. ◊ (Realitățile spațiale delimitative sînt în construcții corelative, cu repetarea prepozțiilor) L-oi aduce Printre șerpi și printre flori La cea baltă de me-i diuce. ALECSANDRI, p. 1, 11. Umblă printre știubeie, printre straturi de flori. SADOVEANU, o. iv, 119. Printre munși și printre văi trece o cănuță. în GRAM. ROM² II, 218. Ei tot merg ctilinași Printre brazi, printre buhași. FOLE. TRANSILV. I, 325. Ager, spruteu și ușor, Fără aripi Pot să zbor Printre ploaie, printre nor (Cugetarea). GOROVCI, c. 116. ◊ (Sesizarea traectoriei — explicite sau implicite — se face prin intermediul simțurilor) Printre frunzele clătite, am zărit-o [apa Tismanei] lieurind. ALEXANDRESCU, m. 19. Eu mă duc eu mare dor, Ca și luna printre nori. JAHNİK-BİRSEANU, D. 108. ◻ Auz mașina printre pomii. Printre dealuri zărese trenul alergînd.

3. (Următ de un determinant cantitativ, precizează numărul realităților spațiale de același fel ce delimitează intervalele pe care se situează un element sau se desfășoară o acțiune, o stare, un parcurs etc.) Aici drumul spre București trece printre două dealuri. VLAHUȚĂ, n. p. 22. Tocnai atunci trecea, printre cele trei mese lungi și înguste, o femeie cu un eoș eu pline. CAMIL PETRESCU, o. 1, 99. ◻ Arbustul se află printre sute de arbori. ◊ (Precizarea realităților spațiale delimitative se face prin intermediul simțurilor) Printre cele două coline zărese casa.

4. (Exprimă orientarea prin inepere sau prin dispersare, diseminare etc. între elemente de același fel considerate ca reper spațial) Mai multe fete ... veniră printre corturile noastre. BOLINTINEANU, o. 298. Un ctine jigărit își printre dîșii. C. PETRESCU, I. 1, 221. O grămadă de pui de rață ... se și revărsară printre picioarele lor. PEDA, m. 369. ◻ Au coborît printre noi. Căzu cu putere printre bolovani. (Dispersarea prin presărare) Pentre bolovani punea pîndintul care îl scoala din șanș. IST. Ț. R. 64. ◻ Aruncase sămînță printre flori. ◊ (Dispersarea privește iradierea, difuzarea etc. unul fascicul luminos, a unul flux so-

nor sau de aer etc. într-un mediu) [Vîntul] suflă p-a mea sau de aer etc. într-un mediu) [Vîntul] suflă p-a mea mare, ... Muge pînre vele. HELIADÉ, o. 1, 352. Vîntul mugea pînre crăpăturile dărămăturilor colibii mele. VOINESCU II, m. 49/16. Ce strigăt, cu un vîfor, pînre stîncii a răsuna? ASAGHI, s. l. 1, 69. Pînre iarbă să strecoară O suflare, care trece ca prin vine un fior. ALEXANDRESCU, o. 1, 71. Printre razele de stele zbeară roturi de lunii. ALECSANDRI, p. 11, 152. O beșică în loc de sticlă e întinsă-n ferestruie Printre care trece-o dungă molortă și gălbucie. EMINESCU, o. 1, 84. Luna bate printre ramuri. id. ib. 101. Numai luna printre ceață Varsă apelor văpaie. id. ib. 210. Printre frunzile dese ale pădurii străbătut, drepte și aurii, săgețile de lumină, repezile din apusul soarelui. DELAVRANCEA, T. 41. Printre crengi adornuitoare Din cer un singur ochi de soare Căzu pe briu. COȘBUC, p. 1, 124. Razele de soare Printre șindriile faeu-și cale. GOGA, p. 20. Lumina aurie se erne printre cetini. IOSIF, PATR. 70. Printre crengi adie-abia Un vînt de primăvară. TOPÎRCEANU, B. 8. Cuvîntare ale cărei șoapte se pierdură în întunerie, printre săteile noduraze. BĂNESCU, o. A. 1, 328. Printre cetini de brazi filșiau gâiși și aluauri. SADOVEANU, o. XI, 210. Soarele se uită printre case. ARGHEZI, VERS. 291. Nu-i soare dect ce seapă printre nori. TUDOAN, o. 353. Se lasă printre cetini, din înalt, O pulbere de raze, argintie. LABIȘ, p. 110. Piclnd rîșnița au făcut un vînt foarte mare printre crengile copaciului. SBIERA, p. 6. Bate vîntu printre brazi. MINDRESCU, L. p. 26. ◻ Soarele răzbate printre jaluzele. (Dispersarea unei acțiuni de eurgere, de infiltrare etc.) Brazii stau în nemîșcare, Printre ramuri ploaia pică. TOPÎRCEANU, n. 24. Și-i eurgeau lacrimile printre degete. SADOVEANU, o. II, 292. ◻ Apa pătrunde în pîmînt printre pietre. ◊ (Orientarea către un reper — explicit sau implicit — se face prin intermediul simțurilor) Vezi pîntr-a nopții stele, ce rază luminioasă Revărsă-n a sa cale lucefărul eeres? ALECSANDRI, p. 1, 136. Printre geue a ei ochișori Ard ca două stele. BOLINTINEANU, o. 39. Printre zăbrele văzu luna plină. ODOBESCU, s. 1, 139. Îi mulțumii eu o galeșă ocheudă strecurată printre pleoaple veștede. VINEA, I. II, 307. Pare-uni privi omlndoi luna cum saltă, la geou, Printre strmele de telegraf, legăuate. LABIȘ, p. 67.

5. (Exprimă plasarea tănuită, ferită, discretă etc. prin utilizarea spațiilor libere dintre realități spațiale de același fel sau dintre elementele unei realități colective) Bietul Aghiușă! știa el de ce sta pitit pînre pleușcă, măcar că era un drac și jumătate. CARAGIALE, o. II, 218. Mîitulel sta pitit toema pînre diabolii mărunșei de lu urmă. id. s. n. 10. Il aseune pe fundul mării, printre cîilofii cosdecii. ISPIRESCU, I. 45. (Utilizarea spațiilor libere ca punete de sprijin, de suspendare, de susținere etc. în efectuarea unei operații de ascensiune sau de coborîre) Ureorăm printre balovani de piatră dărmași din înălțimi. BOLINTINEANU, o. 305. Începu să se suie printre erăcile groose ale tulpinii spre creștetul ei. DELAVRANCEA, T. 49. Sptzurat de aer printre ramuri Se frîmîntă în mătasa-i Un paianjen. BLAGA, POEZII, 25. Surul lui se lăsu ușor pe picioarele dinapoi, ca să luncce în plcea printre răchite. CAMIL PETRESCU, o. II, 143. ◻ Coboară printre ramurile copacului. ◊ (Plasarea tănuită, ferită, discretă etc. a unui element este percepută prin intermediul simțurilor) Iotă-le, sîrînd se joacă Undele de vînt. Una printre clăi s-ascunde, Umblă pe furiș. COȘBUC, p. II, 16.

6. (Exprimă intercalarea unor elemente într-un șir de alte elemente de același fel dispuse distanțat) Bătu parii în pîmînt, puse spîinii pînre pari și gardul fu galu. SLAVICI, s. I, 21. ◻ Printre straturile de flori o să așez rînduri cu iarbă. ◊ (Intercalarea privește inserarea într-un text) Am introdus eu roșu printre rînduri observațiile mele. ◊ (Intercalarea unor elemente este percepută cu ajutorul simțurilor) Am văzut serisul tău printre rînduri.

7. (Exprimă localizarea unei acțiuni, a unei stări etc. între două realități diferite care își corespund prin poziție de paralelism, de simetrie) *Merge printre scaun și masă. Stiele se aflau așvârlite printre leghica și bancă.* ◇ (Realitățile paralele și simetrice privesc părți identice ale unui obiect sau ale unei ființe) *Pentru căee că de nu va fi făcut desăvârșit [sodomii], ce va fi făcut numai vărsare pre denafără prentre coapse, atunciee mu-i să va lăia capul.* PRAV, 209. *Țubichi îi trecu printre picioare, vioi și vesel.* SADOVEANU, O. IX, 179. *Oaia, erezînd că e vorba de împuns, se repezise la pădrafirul aceluia, bestecînd cu cornișele ci mici printre picioarele popii.* PREDĂ, M. 14. *Printre palmre lmi lunecă.* V. ROM. septembrie 1962, 63. *Dai la vacă apă pîntle coarne.* ARH. FOLK. I, 199. □ *S-a așezat printre picioarele mesci.* † (Localizarea unei acțiuni, a unei stări etc. este percepută prin intermediul simțurilor) *Vedeam gunoaiele aruncate printre căsă și gard.*

II. (Exprimă intermitența desfășurării unei acțiuni, manifestării unei stări etc. în funcție de răstimpul dintre două sau mai multe repetări ale unei circumstanțe concomitente acestor acțiuni, acestor stări etc.)

1. (Exprimă încadrarea discontinuă a desfășurării unei acțiuni, a manifestării unei stări etc. în răstimpurile dintre manifestările intermitente ale unei circumstanțe concomitente acestor acțiuni, acestor stări etc.) *Printre suspine, bătrîna o lămuri.* BASSARABESCU, în DM. *N-am avut noroc — se căina ... printre sughișuri.* CĂLINESCU, E. O. I, 131. □ *Mărturisiri printre lacrimi.*

2. (Exprimă încadrarea duratei unui parcurs în raport cu manifestările succesive ale unei circumstanțe concomitente aceluia parcurs) *Printre glume și risete, — un țigan ... venea șopînd pe un cal bălțat.* SADOVEANU, O. I, 511. *În sal intrarăm printre lătrăturile cînilor.* id. ib. VI, 188. *Eram ușor, Zberam printre rafele.* LABIȘ, P. 411. *Printre glonșuri viu trecea.* ALECSANDRI, P. P. 91. □ *Înainta printre ovașii.* ◇ (Încadrarea etapelor de desfășurare ale unei acțiuni, ale unei stări etc.) *Copacii-și umflau, glgînd printre tuncele, vinele lungi și uscate de lemn.* LABIȘ, P. 42.

3. (Urmă de un determinant cantitativ, precizează numărul manifestărilor repetate ale unei circumstanțe ce întrerup desfășurarea în timp a unei acțiuni, a unei stări, a unui parcurs etc.) *Printre miș de urale a luat cuvîntul. Printre două strănuturi, reușea să zică ceva.*

4. (Exprimă producerea bruscă a unei acțiuni în cursul desfășurării iterative a unei circumstanțe concomitente acelei acțiuni) *Năvăliră printre chiole.*

5. (Exprimă perceperea, interceptarea etc. unor sunete, unor zgomote, unor manifestări etc. datorită momentelor de întrerupere ale altora) *Se auzea un vîiet. Printre pauze distîngea un șuierat lung.* PREDĂ, R. 6. □ *Printre fluierături distîngeam ce se tulimplă. Printre fîpcte, se auzea un glas.*

6. (Exprimă încadrarea accidentală sau liber aleasă a unei unități de timp sau a unei circumstanțe ce se desfășoară în timp într-un șir de unități temporale similare sau diferite) *Printre toți anii aceia tot mai găsești și unul bun. Așteptam să se ivească un prilej bun printre momentele de marc agitație.*

7. (Exprimă alternarea temporală a două acțiuni, a două stări, a două procese etc. contrare) *Acum ride printre lacrimi cînd o cîntă pe Dridri.* EMINESCU, O. I, 32. *Zîmbetul apore ca un surts printre lacrimi.* V. ROM. noiembrie 1962, 152.

III. (Exprimă includerea prin întrepătrundere, glîndită de vorbitor ca o modalitate de evaluare, directă sau prin context figurat, a raportului dintre doi termeni)

1. (Exprimă cuprinderea unui element între elementele unei colectivități, unui grup etc.) *Am crescut printră oameni învâțați.* LB. *Tot se găsece pîntre dîșii*

bărbuși cu simșîmîntle nobile. FILIMON, O. I, 93. *Primarul ..., aflat acolo printre alți oameni, ti zise domol ...* REBRIANU, R. II, 201. *Printre reprezentanții națiunii era și un artist celebru.* GALACTION, A. 312. *Cum de nu se afla printre cîlșia vizitatori nici un cunoscut?* VLASIU, D. 52. *Printre roi era și un sas din Sibiu.* id. ib. 77. *Produce bucurie unora, printre care ... le prenumeri tu însuși.* CĂLINESCU, G. O. 95. *S-a lotărit să plece-n zori Trei comuniști cu compresorul ...* *E printre ei un doinitor.* DEȘLIU, M. 10. *Nu mei iesă pîntră oameni că-i rușine.* A III 17. □ *Am trăit mult timp printre cunoscuți. Mă aflu iarăși printre copii. Era și aceasta printre concluzii. Să se arate printre oameni.* (Cuprinderea privește starea de spirit care domină între elementele unei colectivități, unui grup etc.) *Tulburare grozavă era printre ei. Printre tineri domnea optimismul.* ◇ (Cuprinderea prin înglobare, încorporare, asimilare etc.) *[Gaurii] se amestecă printre porumbci.* ODOBESCU, S. III, 31. *Mai bine să se amestece ... printre lume, ca să poală mai bine băga în seamă și iscodi.* SADOVEANU, O. X, 589. *El se amestecă printre soldași.* CANIL PETRESCU, O. II, 11. *Se amestecă și ei printre oameni.* PREDĂ, M. 307.

2. (Exprimă străbaterca prin perigrinare, perindare etc. între elementele unei colectivități, unui grup etc.) *A intrat din non în lungă prîbegie și a umblat printre pescari.* GALACTION, O. A. I, 379. ◇ (Străbaterca prin propagare a unui fapt, a unui eveniment, a unei informații etc. între elementele unui mediu social) *Poveștile lui minunate se istoriseau printre pescari.* BASSARABESCU, V. 144. *Grăbit să răsîpîndească printre prieteni vestea că a încheiat copilăria.* BRĂESCU, O. A. I, 7. *Unele din întîmplările în care era amestecat el se răsîpîndeau numaidecît printre oameni.* PREDĂ, M. 250. ◇ (Străbaterca privește traversarea anevoioasă, dificilă etc. a unui șir de circumstanțe) *Speriat de cînd mă știu de termene și date, mi-am făcut loc cum am putut printre mode și evoluții.* ȘCÎNTEIA, 1973, nr. 11 033. □ *A trecut printre pericolele mari.* (Străbaterca prin pătrundere între elementele unui mediu ostil) *Răzbese printră împotrivnici.* LB.

3. (Urmă de un determinant cantitativ, exprimă gradul de extensiune al mediului, al colectivității, al circumstanțelor etc. în care este inclus un element) *Printre multe versuri și note leșești și rusești, iață ce gășii.* NEGRUZZI, S. I, 46. [Se număra] *printre pușinii scriitori care înfeleseseră să existe din profesia pasiunii lor.* V. ROM. decembrie 1964, 161. □ *Printre toți amicii săi, nu era nici unul mai de soi.* ◇ (Extensiunea privește mediul, colectivitatea, grupul etc. în care se manifestă, se constată, se aplică etc. ceva) *Cum o să-și răsucească mustața de grozav printre tineret.* DELAVRANCEA, S. 38. *N-ar avea dect să facă cercelări printre funcționarii ministerului.* GALACTION, O. A. I, 50. *La masă am refuzat să mîntînc, scribindu-mă de tainul școlai, cum e tradiția printre interni proaspeți.* BRĂESCU, O. A. II, 67. *Ancheta printre publicul spectator.* ap. IORDAN, L. R. A. 401. □ *Se simșea bine printre colegi.* (Extensiunea privește mediul, colectivitatea, grupul etc. în care este eficient ceva) *O jumătate de veac de propagare a literaturii și filozofiei grecești dăduse rezultate printre tinerii învâțați italieni.* VIANU, L. V. 26.

4. (Exprimă provocarea, producerea unei anumite stări de spirit, a unei anumite atitudini în cadrul elementelor unei colectivități, ale unui grup etc.) *Grozavă spaimă s-a iscat printre oameni.* ◇ (Provocarea privește incitarea membrilor unei colectivități, ai unui grup etc. în vederea atingerii unui obiectiv) *Ai ridicat printre frașii noștri negri Steagul rîzvrătirii.* s februarie 1961, 67. (Atingerea unui obiectiv prin orientarea interesului spre elementele unei anumite colectivități, ale unui anumit grup etc.) *Din boierii ... moldoveni începură unii a se lipi cu-mbunături printre greci, a arăta drumuri și căli di răulăș, cu ce ar lua bani mai mulți din țară.* NECULCE, L. 322.

5. (Exprimă utilizarea predilectă a unui element aparținând unei anumite categorii, unei anumite serii etc. de elemente de același fel, de aceeași natură, ca modalitate de efectuare a unei acțiuni, de atingere a unui scop) *Printre mijloacele... artistice, acela pe care Galaction îl folosește ca precedere este „potențarea”*. VIANU, A. P. 262. *Într-un chip destul de surprinzător, printre mijloacele sale stilistice, Cezar Petrescu folosește adeseori pe acele ale estetismului modernist*. id. ib. 377. □ *Printre tropii folosiți, abundă sinecdoca*. ◇ (În construcția *printre degete*, care sugerează caracterul întâmplător, superficial, greu de sesizat etc. ori sistematic etc. al efectuării unei acțiuni) *Nu vă uitareți la toate lucrurile pruncilor printră degete*. PETROVICI, P. 10/8. *Ce-i treec printre degete dă și stăplului*. ZANNE, P. IV, 591. *Ai văzut cum Dumnezeu ne păcălește De ne treec lucrurile printre dește*. ARGHEZI, VERS. 364. □ *Toate îi trec printre degete*. ◇ (În construcția *printre picături*, care sugerează caracterul sporadic al efectuării unei acțiuni) *Eu m-am așternut pe scris... Printre picături aș vrea să completez pe „Rostoganu”*. CARAGIALE, O. VII, 12. ◇ (În construcția *printre dinți*, sau, rar, *printre buze*, care sugerează caracterul voit ferit, neclar etc. al transmiterii unei comunicări orale ori o anumită stare sufletească exteriorizată prin vorbă) *Inchidea ochii și strecura, printre dinții albi și mărunți, ete un „ah”!* DELAVRANCEA, S. 109. *Nu cîntase în viața lui; și acum toată ziua îndruga printre dinți*. BASSARABESCU, V. 40. *Se ridică de pe scaun... și vorbește printre dinți*. REBREANU, N. I, 195. *Cîntădă vorbeau tînet între ei, seurt, mai mult printre buze, în eteoa cuvinte*. V. NOM. mai 1955, 33. ◇ (În construcția *printre rînduri*, care sugerează caracterul aluziv al transmiterii esenței unei comunicări scrise) *Printre rînduri își strecura și ete ceva din viața lui*. SADOVEANU, O. I, 59. □ *Cînteam printre rînduri*.

6. (Exprimă distribuția într-o ordine accidentală ori liber aleasă între elementele unei sau unor colectivități, unui grup etc.) *Jidovii au să fie împărțiți printre tagma nequșitorilor, a irtgoveșilor și a lucrătorilor de pămînt (a. 1818). act n, 222/18*. □ *Mituearea este împărțită printre oameni*. ◇ (Distribuția privește inserierea incidentă într-un șir de elemente eterogene) *Românii cunoșteau, printre altele..., și aceste două specii de păsărele*. ODOBESCU, S. III, 24. *Stînt în acest volum..., printre altele, și o seamă de constatări și reflecții asupra unor capodopere shakespeariene*. V. NOM. noiembrie 1964, 107. *Turștii... au indicat, printre principalele motive ale vizitei lor în Morca Britanică, dorința de a merge la un teatru englez*. NL 1977, nr. 10 355. □ *Am vizitat printre oltele castelului Brau. Printre diverse lucruri, știom și asto. Însă printre acestea, nu da uitării cele ce fi-am spus*. (Inserierea pe baza selecționării, după un anumit criteriu, a unor elemente dintr-o serie, dintr-un grup etc. de elemente de același fel) *Printre mulțimea de vase... s-a putut scoate întreagă o mică ulică*. BOLLAC, O. 287. *Au întemeiat aci din vechime eteoa sale, printre care deosebim pe cele următoare...* ODOBESCU, S. I, 227. □ *Printre concluziile broșe, reținem următoarele...*

7. (Exprimă includerea unui element într-o anumită categorie de aceeași natură, pe baza unei corespondențe, de obicei valorice) *Băiatul dascălului țeșea printre cei dinții*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 167. *Are pămînt de zestre și e printre mijlocași*. GALACTION, A. 170. *Agtrbiceanu stăruie neobosit să-și înscrie numele printre consanguinii săi*. CONSTANTINESCU, S. I, 17. *Reușise la examenul de admitere printre primii din eteoa sute de candidași*. PREDĂ, M. 446. *Situează Orestia printre capodoperele literaturii dramatice din toate timpurile*. T mai 1964, 92. □ *Terenul acesta este considerat printre cele mai bune din lume. Era evaluată printre măreile de prestigiu. Avea dreptul să se considere printre specialiști. Se numără printre cei mai destoinici. Printre cele mai bune realizări se înscrie și asta*.

- Și: (Învechit și popular) *piître*, (Învechit și regional) *pēntre*, *pintră*, *pintră*, *piître*, (Învechit) *printră*, *prēntre*, (regional) *printră* (ALR I 302/24, 30, 77), *păntre* (ALR II 5 133/987), *piîte*, *piîtri* (ALR I 302/370, ALR II 5 133/520, 605) prep.

- Pre + între.

PRINTRU prep. A. (Semnifică ideea de includere a unei realități în cuprinsul unui element singularizat față de altele subînțelese de același fel sau în cuprinsul nedeterminat al mai multora singularizate dintr-o multitudine subînțeleasă de elemente identice; astăzi în formă elidată)

I. (Exprimă cuprinderea a ceva pe întinsul unei suprafețe, în interiorul unui spațiu sau de-a lungul unui traseu)

1. (Exprimă situarea unei realități în cuprinsul unei suprafețe singularizate față de altele subînțelese de același fel sau al unor suprafețe selectate prin singularizare dintr-o multitudine subînțeleasă de suprafețe identice) *Se afla printr-un oraș din sudul Italiei. Se jăcau printr-o curte. Printr-unele regiuni ale fărîi trăiesc urși*. ◇ (Suprafața pe care se situează o realitate este parte a unui interior spațial singularizat față de altele subînțelese de același fel sau al unor suprafețe selectate prin singularizare dintr-o multitudine de elemente identice) *Bănuia că-îl vo găsi printr-an sertar. Printr-unele poduri se cuibăriseră lilieci*. (Interiorul spațial este cuprinsul unui mediu lichid sau adăncitura lăsată pe întinderea unei suprafețe moi, în masa unui material aflat, într-o structură elastică etc.) *Se bălăceau printr-o apă murdară. Porcii se tăvăleau printr-un noroi elisos*. (Interiorul spațial este gândit ca plasat între limitele unei stări fizice, ale manifestării unui fenomen meteorologic etc.) *Cotargele se profilau printr-o ceață alburie*. (Starea fizică gândită ca interior spațial este un mediu sonor, optic etc. *Vocca lui răsuna printr-un zgomot infernal. Virfurile copacilor se clătinau printr-o lumină galbenă de lună*. (Interiorul spațial este constituit din părți, porțiuni, zone etc. rămase neocupate de vreunul dintre elementele de același fel adunate într-o aglomerare discontinuă sau în ceva gândit ca atare) *Culegea maei printr-un lan de grîu. Își făcuse vizuina printr-o pădure de fagi*. ◇ (Situarea pe întinsul unei suprafețe, în cuprinsul unui spațiu, al unui mediu fizic etc. este percepută explicit senzorial) *Printr-un colț desecul al perdelei, domnul Gușă pîndea pe furis... mișcărilor Didinei*. BASSARABESCU, S. S. 109. *Omul din dosul peretelui... pîndea printr-o goură*. I. BOTEZ, B. I, 24. *Cerul se vedea ca printr-o piclă*. COCEA, S. II, 79. *Îl vedea în noaptea ca printr-o mulțime care s-ar fi dat în lături în fața lui*. TEODOREANU, M. III, 31. *Mulți spun că, prin vecinătate, printr-o ulicioară, ar fi fost zărită umbra popii*. CAMILAR, N. I, 109. □ *Clinii adulmecaseră vîntul printr-o păduree. Urmăream zborul cocorilor printr-un văzduh plumburiu*. (Senzația este resințită ca fiind situată într-una sau în mai multe părți din interiorul spațial al corpului unei ființe) *Am simțit o durere printr-un picior. Aveam arsuri printr-unele părți ale pieptului*.

2. (Exprimă străbaterea unui traseu cuprins nedefinit pe una sau mai multe linii posibile de traversare a unei suprafețe singularizate față de altele subînțelese de același fel sau a unor suprafețe selectate prin singularizare dintr-o multitudine subînțeleasă de suprafețe identice) *Proidiu printrine (printru n) loc copertit nîrurat*. PSALT. 80. *Nu-i bine să trecem printr-o localitate unde s-a iscat tulburare*. SADOVEANU, V. C. 14. *Tubul de vîrtej reprezintă nîmunchiul de vîrtejuri ce trec printr-o suprafață oarecare*. CARAFOLIOVEANU, M. F. I, 116. *Notarul... trecu printr-o eurtă*. GALAN, II, I, 130. *Acuma au fost mers ei la pădure printr-alt loc, nu pe unde merseră ieri*. SBERA, P. 172. □ *M-am plîmbat printr-un parc. A făcut o excursie și printr-alle orașe*. (Suprafața traversată este un loc de trecut sau un element gândit ca atare

În interiorul duratei unei circumstanțe) *Era printr-un anurg de toamnă. Printr-unele nopți de vară mă plimbau pe malul mării.* (Interiorul duratei privește peiora de desfășurare a unei stări fizice, fiziologice etc.) *Țăranii săpau pământul printr-o arșiță dogoritoare.* (Urmat de determinări care marchează explicit durata în interiorul căreia se manifestă o circumstanță sau o stare) *Era printr-un timp ploios. Printr-unele vremuri de restrînte strădușii noștri se refugiau în munți.*

2. (Exprimă parcurgerea unui interval de timp delimitat calendaristic și singularizat față de alte subînțelese de același fel sau a unor asemenea intervale selectate prin singularizare dintr-o multitudine de intervale de timp identice) *Au trecut printr-o lună secoloasă. Am trecut printr-unii ani fericiți.* ◇ (Intervalul de timp parcurs este delimitat în interiorul duratei unei circumstanțe) *Umblam printr-o noapte și nu găseam ușă luminoasă.* CAMILAR, N. 1, 268. □ *Am trecut și printr-unele ierni foarte geroase.* (Interiorul duratei privește perioada de desfășurare a unei stări) *Treceuse printr-o copilărie senină.* (Urmat de determinări care marchează explicit durata în interiorul căreia se manifestă desfășurarea unei circumstanțe sau a unei stări) *Țara și domniitorul trecură printr-un moment de mare grijă.* D. ZAMFIRESCU, n. 207.

3. (În legătură cu un interval de timp determinat cantitativ, exprimă extinderea pe toată durata indicată de determinant prin singularizare față de alte durate subînțelese de același fel) *Spiritul a trecut atunei printr-unul din acele momente de bizarerie cari-i stul așa de frecvente.* CARAGIALE, o. III, 188. □ *A trecut printr-un întreg secol de ființări sociale.* ◇ (Perioada de desfășurare a unui fapt este delimitată în tot interiorul duratei unei circumstanțe) *Printr-una din ierurile copilăriei mele, n-a existat zi fără zăpadă.*

4. (Exprimă proiectarea unui fapt într-un interval de timp singularizat față de alte subînțelese de același fel) *Excursia nu putea fi programată decât printr-o lună din cursul verii. Ne înțelesesem ea reuiniunea să aibă loc printr-o zi a lunii martie.*

5. (Exprimă rolul mediator — în favorizarea sau defavorizarea împlinirii unui fapt — al scurgerii unui interval de timp singularizat față de alte subînțelese de același fel) *Printr-o lună de practică, studenții au cîștigat mai mult decât prin studiul teoretic individual din restul anului.* ◇ (Intervalul de timp care influențează împlinirea unui fapt este delimitat în interiorul duratei unei circumstanțe) *Mi-am revenit după boală printr-un concediu de odihnă.*

III. (Exprimă integrarea a ceva în sfera unui domeniu, a unei posibilități, a unei modalități etc. sau a unei realități oarecare gîndite ca modalitate)

1. (Exprimă implicarea a ceva cu aspect înglobat, ca parte componentă, ca trăsătură intrinsecă etc. în sfera unitară a unui domeniu singularizat față de alte subînțelese de același fel sau în unele domenii singularizate selectiv dintr-o multitudine de domenii identice) *A făcut cercetări printr-un domeniu încă neabordat al medicinei. Prezența elementelor progresiste printr-unele literaturi occidentale este evidentă.* (Sfera de implicație în care se singularizează aspectele subînțelese eterogene ale unui tot este o însușire dominantă unificatoare) *Acolo unde Bolșevismul e în adevăr mare stul „Legendele patriotice”. Ele strălucesc printr-o originalitate fără seamăn.* DEMITRESCU, o. 161. *Medicul regimentului semălează ... o boală ciudată ..., caracterizată printr-o înțepnire dureroasă a grunajilor.* BRĂNESCU, v. 67. *Poezia d-lui Jolebeanu se remarcă printr-o încordată inteligență artistică.* CONSTANTINESCU, s. III, 293. *La acești bolnavi nou observați și un oarecare grad de degradare psihică caracterizată printr-o gînire încordată.* AN. SĂN. 273. □ *Opera lui Neculce se caracterizează printr-o sobrietate stilistică remarcabilă. Viața lui a excelat printr-o corectitudine desăvîrșită.* (Sfera de implicație

în care se singularizează un conținut ideativ este suportul obiectiv al unui act de comunicare) *Și ce va fi votul oare să înțeleagă Alina printr-aceste vorbe laconice și neînțelese?* FILIMON, o. 1, 171.

2. (Exprimă petrecerea de către cineva sau ceva a unui fapt singularizat față de alte subînțelese de același fel sau a unor fapte singularizate selectiv dintr-o multitudine de fapte identice) *Societatea noastră trece printr-o criză morală foarte grea.* IONESCU-RION, s. 232. *Donușoara Aurica ... trece printr-o criză etică grozavă.* CĂLINESCU, E. o. II, 17. □ *Economia trece printr-unele prefaceri.* (Faptul petrecut constă în confruntarea cu o formă de verificare, de examinare etc.) *Trecuse printr-o comisie mai indulgentă. Trecuse printr-un examen greu al vieții. Produsul fusese trecut printr-o nouă probă de calitate.* (Faptul petrecut de cineva constă în trăirea unei stări sufletești ca urmare a influenței pozitive sau negative exercitate de o circumstanță, de o conjunctură etc. aparte) *Ilie Olteanu oștă greu, ca un om trecut printr-o primejdie mare.* GALAN, B. 1, 180. (Faptul petrecut este înțeles ca etapă singularizată față de alte de același fel) *Literatura română trece azi printr-o fază foarte curioasă.* BACALBAȘA, s. A. 1, 262. *Viața bustenarilor, după ce a trecut printr-o fază intens industrială, s-a întors cu sute de ani înapoi la feudalism.* BOGZA, A. 1, 71.

3. (În legătură cu un fapt determinat cantitativ, exprimă amploarea modului de manifestare, de săvîrșire etc. a acestui fapt) *Printr-un foarte mic efort un rezolvat problema. Autorul se rememorse printr-o bogată activitate literară. Printr-o oarecare străduință om reușit să înțeleg.* ◇ (Amplierea modului de manifestare, de săvîrșire etc. a unui fapt rezultă din aspectul cantitativ al realității asupra căreia se extinde) *Aducerea-aminte a groazei ce Mihai însufla pe atunei turcilor ... se păstrează în poporul român printr-o multime de legende.* BĂLĂCESCU, M. V. 160. *Oamenii, trecînd printr-un lung șir de prefaceri, de specii ciudate și uriașe care au dispărut pe rînd, tot din apa oceanului viu.* BOGZA, C. o. 124.

4. (Exprimă direcționarea către ceva singularizat ca reper intermediar în descrierea desfășurării cursului evolutiv al unui fapt) *Romantismul românesc a trecut, printr-unii poezi uimitori, plină la mării său reprezentanți.*

5. (În legătură cu un termen care indică o modalitate sau este gîndit ca avînd o valoare modală singularizată față de alte subînțelese de același fel, exprimă reeurgerea la un factor mediator sau datorarea decurgerii a ceva din manifestarea unui asemenea factor mediator) *Printr-acest mijloc ei putură coprînde daad din eioci corăbii ce oncău turcii atunci ... pe Dunăre.* BĂLĂCESCU, M. V. 169. *Postelnicul ... pierda furia de mai tîrziu și, printr-un salt repede, o luă în brațe și o puse pe divan.* FILIMON, o. 1, 120. *El văzu succesul plonurilor sale de jăfuire asigurat printr-acest mod de prădare, necunoscut încă acelor boieri români.* id. ib. 181. *Cum s-a făcut evoluția animală o știm din cercetările lui Darwin ..., printr-o luptă cu mediul animal la care trebuie animalul să se adapteze.* IONESCU-RION, s. 132. *El apore răpănos, ... dar, printr-o miraculoasă putere de rezistență, ajunge să se strecoare oriunde.* BACALBAȘA, s. A. II, 117. *Colosul, printr-o mișcare ce-i era obișnuită, sări repede ca o panteră pe umerii lui Criton călătul să-l doboare.* ANGHIL-IOȘIE, C. I. 37. *Printr-o zurecitură săbătească se dezlipiră de la otallă.* HOGAȘ, DR. II, 15. *Bătrînețea, care se anunță majorității muritorilor printr-un dezechilibru, ... trecea în domniul senarilor ... o neliniște spirituală.* FILIMON, N. 153. *I-am demonstrat cum, printr-o disciplină inteligentă, printr-o gradalie severă, ... s-ar putea întrefine, chiar în organismele cele mai debile, foeml socru ... al niștii.* COCEA, s. 1, 293. *Avocatul trebuie să surprindă pe jurati ... printr-o introducere depărtată de proces ca jolul nord de jolul sud.* TEODOREANU, M. III, 143.

Bătrnul... se dădu jos printr-o sforțare supraomenească. CĂLINESCU, E. O. II, 286. Fandul primitiv e gata să sfîșească la suprafață printr-un fel de revoluție a elementelor vechi. RALEA, S. T. II, 69. Printr-o distribuție apropiată de surse pozitive și negative, ... am obținut seurgerea în jurul unei carene. CARAFOLI-OROVEANU, M. F. I, 177. Ar stabili apoi, printr-o simplă înmulțire, distanța străbătută de cărușă. GALAN, B. I, 441. Peritoneul participă la apărarea organismului împotriva infecțiilor abdominale printr-un proces de localizare a acestora. ABC SĂN. 280. (Factorul mediator la care se recurge sau din care decurge ceva privește modalitatea de transmitere sau de primire a ceva) Păsările vii pot fi transportate printr-o coletărie specială. (Factorul mediator la care se recurge sau din care decurge ceva privește modalitatea de justificare a manifestării unui fapt) Acest loc e tneă vestit printr-o bălăcie strălucită. BĂLCESCU, M. V. 128. Fontaine-bleau ..., oraș în Franța, vestit printr-un castel în care sînt odunate remarcabile opere de artă. BACALBAȘA, S. A. I, 31. Accepta chiria lunar, în schimbul se acoperca printr-o polișă sedentă la data exigibilității ei. CĂLINESCU, E. O. I, 143. Societatea ... trăiește printr-o organizație centrală. RALEA, F. 39. Face apel la aceste procedee spre a-și justifica, printr-o acrobație de argumente tendențioase, tezele sale retrograde. id. ib. 54. □ Printr-o reprezentare poți pierde procesul. Starea de leșiu poate apărea și printr-o scădere bruscă a tensiunii. (Factorul mediator la care se recurge sau din care decurge ceva privește modalitatea adecvată, oportună etc. de realizare a ceva) Nu putea ieși din platitudine decît printr-o lovitură. EFTIMIE, N. 35. Lumea poate fi schimbată numai de către proletariat și numai printr-o lovitură revoluționară a lui. SAHIA, U.R.S.S. 163. Venitul național a fost, secole de-a rîndul, ... furat printr-o acumulare sălbatică. RALEA, F. 41. Războiul a fost pregătît și printr-a vie propagandă în Moldova și Țara Românească. IST. ROM. III, 467. □ Reușise printr-o mancă asiatică. Am slăbit printr-un regim sever. (Factorul mediator datorită căruia poate fi demarcată o manifestare specifică într-un anumit stadiu din evoluția unui fapt este o modalitate de exteriorizare particularizantă) Orice progres începe printr-o stare neguroasă și plină de nedumeriri. GHICA, S. 22. Boala începe de obicei la vîrsta adultă, printr-a stare de indispoziție. ABC SĂN. 273. □ Criza a continuat printr-o încordare crescută a mușchilor. Rana s-a închis printr-o cicatrizare a pielii. (Factorul mediator datorită căruia pot fi puse în legătură două sau mai multe elemente este o trăsătură de marcă a asemănării sau a diferenței dintre acestea) Era ... deosebit poate de alfi localnici numai printr-aceea că nu purta împrejurul coapselor obișnuitul șorț de sac. GALAN, B. I, 115. □ Femeile se aseamănă printr-o constituție fizică mai delicată. ♦ (În legătură cu un termen care indică un instrument sau este gîndit ca avînd o valoare instrumentală, factorul mediator la care se recurge sau din care decurge ceva este un mijloc concret) Au dat peste un lanț cu care, printr-un mecanism primitiv, cineva din altar făcea să se miște icoana. SAHIA, U. R. S. S. 48. Storcea se face printr-un apendice care servește în același timp ca orgicîin de legătură. CARAFOLI-OROVEANU, M. F. I, 78. Să presupunem că, într-un canal deschis, curge o vîină fluidă ... care este deîntăită printr-o placă. id. ib. 110. La formele cele mai primitive ... intestinul e înlocuit printr-un sincicîin central digestiv. FAUNA R.P.R. I, I, 54. □ Apa fusese absorbită printr-o pompă. Imobilul fusese distrus printr-un incendiu. (Mijlocul concret la care se recurge sau din care decurge ceva privește transportarea a ceva) Materialele sosiseră printr-un mărșar de dimineață. Cărămizile erau ureate la etajele superioare printr-o bandă rulantă. (Mijlocul concret la care se recurge sau din care decurge ceva privește actul expediției sau al recepționării unui mesaj, unei informații etc.) Mecîinul fusese difuzat

printr-un țast de radio. Vorbisem cu el printr-un videofon. (Mijlocul concret la care se recurge sau din care decurge ceva privește asigurarea sau favorizarea îndeplinirii ori existenței unui fapt) Avionul fusese reperat printr-un detector. Rezultatele au fost verificate printr-un calculatar electronic. (Mijlocul concret la care se recurge sau din care decurge ceva privește eficiența îndeplinirii unui fapt) În mijloc e așezată mașina de obar cu care sînt în legătură două rați de apă mîinate printr-insă. CODRU-DRĂGUSĂNU, G. 50. □ Circulația era dirijată printr-un semafor. Cernuse mălaiul printr-o sită mai deasă. (Mijlocul concret datorită căruia poate fi delimitată configurația specifică a unei părți din extinderea unui lucru este un aspect singularizant al aceluia lucru) Sternul ..., jos de tot, se sfîrșește printr-un căpătîi foarte subțire. KRETZULESCU, A. 31/2. O sală întinsă eu mese ... se sfîrșea printr-un fel de scenă pe care se vedeau instrumentele. CĂLINESCU, E. O. I, 244. Lanțul se termină printr-a acumulare de 7 perechi gauglionare. FAUNA R.P.R. I, I, 128. □ De-a lungul defileului drumul se continuă printr-o îngustare bruscă. (Mijlocul concret datorită căruia pot fi puse în legătură două sau mai multe elemente este un delimitator al alăturării sau al separării acestora) Scena se deosebea de restul sălii printr-o cortină de plătută. FILLMON, O. I, 226. Odaia de culcare a ministruului e despărțită printr-o ușe de a lui Vodă. CARAGIALE, O. III, 41. Traian însă trecu în odaia vecină despărțită de salan printr-a ușe deschisă. BASSARABESCU, V. 232. Plutanierul se îndoi de la mijloc ea și cum ar fi fost făcut din două părți, legate una de alta printr-o sîfină. DAN, V. 146. Luerătorii cei mai calificăți făceau de sentință prin fața sistemului ca de planete, unite între de printr-o punte largă cu parapet. ARGHEZI, I. 181. Pagina era împărțită în două printr-a linie cu ereion roșu. CĂLINESCU, E. O. II, 162. Tînda a fost împărțită în două printr-un țid de patantă. STANCU, D. 437. Există și unele protozoare coloride ... unde mai mulți indivizi sînt reuniți ... printr-o substanță comună. FAUNA R.P.R. I, I, 16. Chisturile țat fi mobile ctnd sînt legate de organele genitale interne printr-un pedicel ca un eordon. ABC SĂN. 93. □ Încăperile erau separate printr-un glasvand. Dormitorul era izolat de camera de baie printr-un vestibul. ♦ (În legătură cu un termen care indică o operație sau este gîndit ca avînd o valoare operațională, factorul mediator la care se recurge sau din care decurge ceva este o cale folosită în vederea atingerii unui rezultat) Printr-un calcul imediat găsim componentele vitezei. CARAFOLI-OROVEANU, M. F. I, 158. □ Am închis robinetul printr-o țușurabare forțată. Mecanismul pornește printr-o simplă împingere. (Calea la care se recurge sau din care decurge ceva privește felul de transmitere la distanță a unui lucru) Plășile s-au făcut printr-o virare de sunte. (Calea la care se recurge sau din care decurge ceva privește felul de redare a unui conținut de idei sau de sentimente) Toși paeții mari, ... printr-o trăsătură de condei, ... zugrăvesc un tablou mare, complex. GHIERA, ST. CR. I, 133. În marele tablou al lui Tizian ... amorul sînt și înfășîțat printr-o femeie blondă ... cu o privire gravă. BACALBAȘA, S. A. I, 251. Germania a fost prezentată printr-o țustăcie, de care erau legași muncitorii. SAHIA, U.R.S.S. 26. Viața lor ar putea fi reprezentată printr-o vastă suprafață orizontală. TEODOREANU, M. III, 11. □ Relatase totul printr-un grai foarte colorat. Printr-o atazie discretă l-a făcut să țufeagă. (Calea la care se recurge sau din care decurge ceva privește felul de motivare a existenței, a apariției etc. unui fapt) Mulși din voievozii noștri cei mari ... visară ereditatea și, printr-o fatalitate ..., acest vis făcu să se stingă eu sunet moștenirea lor. BĂLCESCU, M. V. 277. Englıtera ... ajungea tot la soluționarea de a se da Moreea lui Mehmet Ali ... țențindu-se ea un eunva, printr-o țnețelegere cu Rusia, ... să nu-și piardă preponderența ... în Turcia. GHICA, S. 127. Îndată însă ce norocul ne dă pe mîna frînele statului,

atunci ..., ea printr-un farmec, lucrurile se schimbă. id. ib. 139. Printr-o coincidență norocoită pentru dânsa, ea avuse chiar atunci ideea de a veni la pastelnicul. FILIMON, o. 1, 152. Copilăria ..., printr-un fel de nevinovăție firească și adâncă, îi făcea uneori să se joace. DELAVRANCEA, T. 153. Ca printr-un farmec, tabloul se schimbă, se trag pădurile în lături. VLAMUȚĂ, R. V. 204. Dar iată-l că, printr-o întâmplare, află adevărul. GHIEREA, ST. CR. I, 260. Modelat de moarte, ea printr-un ciudat capriciu, trupul ce purta un veac pe umeri își reluase conturul lui de fată. ANGHEL, PR. 26. Un copil ... scâpă eu viașă ea printr-o minune. BASSARABESCU, V. 140. Încordarea nervoasă atât de îndelungată la care-am fost ostindit printr-o așa de nedorită împrejurare mă făcea acum să tremur. MIRONESCU, S. 129. În stradă aștepta dâna, sosită ca printr-a încantațiune. EFTIMIU, N. 143. Boerescu, căci așa îl chema, printr-o ironie ciudată a întâmplărilor, era rod aristocrat al ogoarelor muncite fără spor. I. BOTEZ, N. I, 64. Să știi că, printr-o minune de la Dumnezeu, ai dat de sîntina tinereții și ai dăut din ea. SADOVEANU, O. XVI, 218. Printr-o extindere logică a aprecierilor, orice om eviincios tărăbăcut era îngăduit să intre la curte. id. ib. 225. Născut printr-o împrejurare de pripășire oltenesească, gorjană, la București, m-am pănănit în ei și mă sooteșe venit pe lună o dată eu epitala. ARGHEZI, B. 11. Sistemul de perspective ..., printr-o optică falsă de zugrav era lăsat în două secțiuni corespunzînd fiecărui cat. CĂLINESCU, E. O. I, 11. Ca printr-o acută corespondență, pulbera de stete de pe cer își schimbă țesătura mereu. id. ib. 122. Atunci cînd, printr-a împrejurare oarecare ..., mineralul descoperă elva stufe de aur ..., un tremur violent îl cuprinde. BOGZA, A. I, 190. (Calea la care se recurge sau diu care decurge ceva privește felul de asigurare sau de facilitare a îndeplinirii unui fapt) Acest cron războinic ..., printr-un război parțial, ostenește pe dușinai și le înclide calea Ardealului. BĂLCESCU, M. V. 135. Nebunul are narac să ajungă, printr-o intrigă de curte, aproape de strălucita adorată. CARAGIALE, O. III, 64. Tînărul normalist ... nădăjduiește să evadeze printr-o transferare. I. BOTEZ, B. I, 156. Sigur de el însuși ..., pareă ar fi rezolvat, bălînd din pălne, printr-un rînd de haine noi, marea problemă a prietenici lar viitoare. COCEA, S. II, 73. (Calea prin care poate fi explicată angajarea specifică într-o anumită fază din desfășurarea unui fapt este un fel de a proceda pe linia realizării acestui fapt) Și-a început campania electorală printr-o întâlnire cu alegătorii. (Calea prin care pot fi puse în legătură două sau mai multe elemente este un fel de explicare a comuniunii sau a discușunii dintre acestea) Prietina lor se întărise și răndășeseră legași printr-un ideal care le lumina amînduroa sufletele. SADOVEANU, O. XXI, 433. □ Ei stît dezbinăși printr-unele interese divergente. ♦ (În legătură cu un termen care indică un act, un document etc., factorul mediator la care se recurge sau diu care decurge ceva este un ascuțenia luseris) Printr-o încheiere a sfatului administrativ, ... acorda oelului Trandafiroff ... monopolul de a exploata toate mineralele din țară. GUCA, S. 692. □ A fost numit în past printr-un decret al Consiliului de Miniștri. Și-a lăsat averea unui prieten printr-un testament legalizat. (Înscrisul la a cărui valoare mediatore se recurge sau datorită medierii căruia decurge ceva privește transferarea unei sume de bani) Ți-am trimis banii printr-un mandat postal. Suma a fost transferată printr-a soule de virament. (Înscrisul la a cărui valoare mediatore se recurge sau datorită medierii căruia decurge ceva privește aducerea la cunoștință a unui fapt) Printr-un fel de comunitet dat în vremea alegerilor, ... guvernul a arătat că nu a prejudecat întru nimie rezolvarea acestuini. CARAGIALE, O. V, 29. El este ... dator² mai înainte de toși de a veni și a-și arăta părerea printr-un proiect în regulă. id. ib. Frate-său i-a răspuns, și el, printr-o scrisoare lungă. VLAMUȚĂ, S. A. II, 46. Orice particular putea denunța,

printr-o scrisoare, pe o fată boțnavă. IONESCU-RION, S. 196. Îi redise la vreme, printr-a scrisoare. CĂLINESCU, I. O. I, 14. □ I-am anunțat printr-o telegramă. Am aflat printr-un anunț de la Mica publicitate. (Înscrisul la a cărui valoare mediatore se recurge sau datorită medierii căruia decurge ceva privește dovedirea unui fapt) Am predat totul printr-un proces-verbal. M-am justificat printr-o elibunță. (Înscrisul la a cărui valoare mediatore se recurge sau datorită medierii căruia decurge ceva privește accesul la un lucru oarecare) Plecarea din instituție se face printr-un bilet de voie. Obținase transferul printr-o aprobare specială. (Înscrisul datorită căruia poate fi consemnată o manifestare specifică într-un anumit stadiu din desfășurarea unei activități este o formă de contribuție în domeniul activității respective) A debutat în publicistică printr-o serie de articole economice. BACALBAȘA, S. A. I, 243. □ Și-a încheiat activitatea literară printr-un roman istoric. (Înscrisul datorită căruia pot fi puse în legătură două sau mai multe elemente este un act de consemnare a unirii sau a separării acestora) Nici starea socială nu e o invenție umană, cum credea Rousseau, după care oamenii s-au unit printr-un contract. RALEA, F. 45. □ S-au despărșit printr-un act legal. ♦ (În legătură cu un termen care indică o persoană, o instituție, un organ administrativ etc., factorul mediator la al cărui oficiu se recurge sau datorită intervenției căruia decurge ceva este un asemenea intermediar) Nimeni nu mai dobîndi favorile curșii dect prin mijlocirea pastelnicului sau, mai bine, printr-a lui Păturică. FILIMON, O. I, 165. De asemenea, printr-înșii ... s-a împovărat țara cu o multime de legi. CARAGIALE, O. V, 8. □ Materialele se procură printr-un delegat al instituției. Consultațiile se fac numai printr-o poliținie de cartier. (Intermediarul la al cărui oficiu se recurge sau datorită intervenției căruia decurge ceva privește remiterea către cineva a unui lucru) Ți-am trimis pachetul printr-un prieten. Nota de protest a fost remisă printr-o ambasadă. (Intermediarul la al cărui oficiu se recurge sau datorită intervenției căruia decurge ceva privește informarea cuiva) Am aflat vestea asta printr-un cioban care a venit eu turma plăă la lacul meu. SADOVEANU, O. XVI, 219. Muierea trimisese vorbă înainte la gospodăru, printr-o chivușă, că vine eu omul. BANBU, G. 24. □ Am fost citat printr-o judecătorie de sector. (Intermediarul la al cărui oficiu se recurge sau datorită intervenției căruia decurge ceva privește aducerea unei probe despre un anumit lucru) L-am convins printr-un martor ocular. (Intermediarul la al cărui oficiu se recurge sau datorită intervenției căruia decurge ceva privește realizarea unei intenții, satisfacerea unui interes, rezolvarea unei probleme etc.) I-păsenie numai de la ține, Doamne, cearem printru singur sînt sînt lău, Isus Hristos, po 1/10. El dorea în tot chipul să elștge favaarea împăratului, ca printr-insul să dobîndeseă cardinalatul. BĂLCESCU, M. V. 327. Dînsa ... îi gășise, printr-un unchi al ei, „un loc” la București. GALAN, U. I, 492. □ Mi-am rezolvat problema printr-a circumscripție de iniție. (Intermediarul datorită căruia poate surveni trecerea unei situații oarecare într-un nou stadiu de manifestare a ei este un agent declanșator) Totul a început printr-un prieten care ne-a făcut cunoștință. Bunele noastre relații s-au încheiat printr-un intrigunt care ne-a învrăjbit. (Intermediarul datorită căruia pot fi puse în legătură două sau mai multe elemente este un factor determinant al unirii ori separării acestor elemente) Stîtem legași printr-un copil. ♦ (În legătură cu un termen care indică o stare psihică sau o formă de exteriorizare a acesteia, factorul mediator la care se recurge sau datorită căruia decurge ceva este o reacție afectivă sau o atitudine comportamentală) Printr-o cruzime spăiatîntătoare, el porunci a pune pe Răzvan la curte. BĂLCESCU, M. V. 222. Printr-un complicitet deșăn de un pașă cu trei tîuri,

felicită pe ciocol de bună venire. FILIMON, o. 1, 164. Autorul, printr-o fenomenală îndărătnicie, ajunge să ne vorbească de „bierțul micilor”. BACALBAȘA, s. v. 1, 327. Când se revăzură ..., printr-un cindat instinct, însă, nu-și dederă pe față cuvoștința. BASSABABESCU, s. n. 91. Șefii celor două uobile familii fixuseră, printr-o stranie intuiție, aceeași reuță, socolită în dolari. EFTIMIU, n. 8. În ce raporturi va mai fi cu Mado, care-l umilise printr-un refuz categoric? id. ib. 84. Printr-un vag instinct, ei au simțit că intelectul omului urc palori de mort. I. BOTEZ, b. 1, 118. Eliuși și romanii ... nu plângăreau ceea ce e firesc și admirabil în simțurile omului printr-o renunțare fricoasă și ipocrită. COCEA, s. 1, 95. Printr-o ucașteptată și învoșceventă atitudine, el combate pe emigranții francezi. RALEA, f. 37. □ L-au dezarmat printr-o iudifereuță totală. (Reacția afectivă sau atitudinea comportamentală la a cărei mediere se recurge sau datorită căreia decurge ceva privește expedierea sau primirea unui lucru sub formă de comision) Ți-au putut triuile urgent bavi printr-o neașteptută amabilitate a șefului meu. Pachetul îți va sosi curând printr-o bună-poință lăudabilă a vecinului vostru. (Reacția afectivă sau atitudinea comportamentală la a cărei mediere se recurge sau datorită căreia decurge ceva privește exteriorizarea poziției adoptate de cineva față de ceva) Statuirile prohibiției vor făgădui printr-un jurământ solemn îndeplinirea acestui articol. BĂLCESCU, m. v. 69. Turcii răspuseră împreună printr-un tipăt îngrozitor. id. ib. 125. Greaca răspunde printr-un suspin, dar nu sr uieșcă deloc. FILIMON, o. 1, 152. Lui Tadeo îi zise că, pe dată ce-i va face semn printr-un strănutul repetat de trei ori, să iasă afară. id. ib. 225. Ea se năvăliuși a-uu răspunde printr-o aruncătură de ochi. id. ib. 326. Mutca ... răspundea printr-un zimbet foarte natural. id. ib. 338. Ne îngrozim să nu trădăm cumva, printr-o clipire de ochi fără voie, ... gtuđirea noastră de toate zilele. CARAGIALU, o. III, 58. Printr-un zimbet foarte bucoșitor, cheluerul uă asigură de-o dreptăți tușelegere a comenzii. MIRONESCU, s. 121. Felța n ătors și ca capul către ei, răspuzindu-le printr-un zimbet. SĂHIA, U.R.S.S. 65. Vom putea să ne tușpărtășim clipele de emoție ... printr-o privire sau printr-un strâns de utini. COCEA, s. 1, 96. Măistrul sauidor ..., printr-un strigăt scut, face aleuși oamenii. BOGZA, a. i. 49. Santinela ... îi răspunde printr-alt semn. CAMILAR, n. 1, 234. Dacă ar fi găsit un singur om căruia, printr-a soaptă, printr-un gest, să-i împărtășească ceva diu grăjile și bānuclile lui, Filip ar fi fost împăcat. GALAN, n. 1, 120. Clud pluto-uierul ... îi arată, printr-o voltă elegantă a condeiului, un scaun ... Erbau sinți că genuuchii i se tumoaie. id. ib. 453. □ Și-au unafiestat dezaprobarea printr-o lăcere ostentativă. Și-au consfinșit hotărîrea printr-un ropot de aplauze. (Reacția afectivă sau atitudinea comportamentală la a cărei mediere se recurge sau datorită căreia decurge ceva privește explicarea dată manifestării unei stări) Veștile ce mai veuiră de la Dunăre adăogiră amarul inimii sale și-i prieduuiră uoartea, pe care el ... o grăbi printr-o teure superstițioasă. BĂLCESCU, m. v. 78. □ Și-a pierdut buna reputație printr-o purtare incorectă. (Reacția afectivă sau atitudinea comportamentală la a cărei mediere se recurge sau datorită căreia decurge ceva privește obținerea unui rezultat) Printr-o încordare de voiuță, uii-am luat mai mare înfrală. SANDU-ALDEA, c. p. 75. Acea ceva în figura lui care destăinuia o energie sălbatecă, dar înfrutată printr-o voiuță de fier. ANGHEL-BOSIF, c. l. 179. □ Il curerise printr-o polițe exagerată. (Reacția afectivă sau atitudinea comportamentală datorită căreia poate fi generată o ambianță specifică într-un anumit stadiu din desfășurarea unei împrejurări este o formă de manifestare particularizantă în circumstanța dată) După clacă, se puneau cu toții la jocuri ... și acestea se tucheiau printr-o horă înare. GIMCA, s. 35. A fost o veselie mare, care s-a terminat, diu nevorocire, printr-un

mic scandal. BACALBAȘA, s. a. 1, 9. (Reacția afectivă sau atitudinea comportamentală datorită căreia pot fi puse în legătură două sau mai multe elemente este un factor de generare a convergenței sau a divergenței dintre acestea) Acest neagător ... se deosebica dintre colegii săi printr-o rară dibăcie. FILIMON, o. 1, 146. Foarte iubit de ofițeri, se deosebea printr-un tact desăvârșit ... și o cultură aleasă. BRĂTESCU, o. a. 1, 346. Ziarul acesta cuprinde ... tuduoșute amintiri despre bătrnii rămași acasă, de care înăutul se simte legat printr-un bărbutesc snuțuic al răspunderii. ap. DAN, v. XI.

6. (În legătură cu un termen care indică o bază de conformare, exprimă întemeierea manifestării sau săvârșirii unui fapt pe această bază de conformare) În tuimile tinerilor se plānuădește oluatul viitorului unei națiuți; uu în de bătrnilor cure, printr-o lege firească, și-uu pierdut rucigă. DEMETRESCU, o. 199. □ Legea a fost adoptată printr-un vot unajoritar.

B. (Astăzi în forma pentru; semnifică ideea de referire respectivă la un element invocat ca sursă generatoare a ceva sau enunțat ca menire atribuită la ceva)

I. a) (Exprimă referirea explicativă la o motivare prin cauzalitate invocată ca factor determinant al decurgerii unui fapt) S-au părat cu Rad[u]l Dăianul pātru un cal al Operei al popei (a. 1626). GER 1, 74/2. Vor avea soudă pentru ... pāmānturi. PRAN, 3. Să cea acel loc pentru carele să priedce. ib. Pentru o fală fugare Nu să cude a lăsa lucru tu doano. BUDAI-DELEANU, f. 117. Au urătat de mincinoase prieduile pentru care uu fast prtll (a. 1812). GER 11, 207/28. Tuuichigiu era ... gata oritnd să se rāzboiușcă pentru uimicuri cu ociciuc. VLASIU, d. 394. Ce mai otita vorbā pentru uu cāns de lărtle. ZANNE, p. IV, 142. ♦ (Factorul determinant al decurgerii unui fapt este un element psihic, afectiv, comportamental, volitiv etc.) Mai tare a vāiu bate pentru pācatele voastre (a. 1560). GER 1, 5/4. Rāsipirea ce-au fost aluuce spre apostoli pentru frica iudicilor. CORESI, EV. 131. Și nu deu tuceput judecă pre el pentru nāravul cel nebunesc al lui. id. ib. 398. Pāturu priedeșugul, de rāndul celor oamēn[și] cu cea iapă, să uc deșși] iapă (cea 1640). IORGA, d. b. 1, 70. Diavolul diutāi pentru mtudrie cădu. VARLAAM, c. 8. Înfricoșāți siut pentru uūiue. BIBLIA (1688), 133/8. Sinortii, pentru voia lui Șeremet, au mersu la împāratul. NECULCE, l. 260. Impāratul tucescu, pentru lācomia lui, tavrājbindu-se cu ... împāratul de la Țarigrad, au venit cu mulfine de oști. R. POPESCU, cm 1, 236. Au uar:lit turcii pā Mihuia Vodă, pentru rāotāțile lui cele camplite. id. ib. 258. Pentru dragostea mārici tale, de ue vei poronci, vom face. ANIM, p. XXVII. Il bātea ... pentru nișelile lui. BĂRAC, t. 8/11. Petrașcu Voievod ..., pentru bltu-delea cu care cirtuui țeara ... se unuește crl Bun. BĂLCESCU, m. v. 28. Susfletle lor pentru pācute ... le-a oslndit. NEGRUZZI, s. 1, 246. Capul lui căzu ... pentru drcapta credință ce păstvasc către nevorocitul său domn. ODOBESCU, s. 1, 257. Pentru dragostea ta, tată, ... voi face pe dracul tu patru. ISPIRESCU, l. 15. Pentru stina pe cure ții-o port, te rog să un-mi spuī vorba asta. BRĂTESCU-VOINEȘTI, p. 200. Pentru care greșcă l-a blestemat să fie toată viața victima iluziilor? BRĂTESCU, o. a. II, 359. Le var cădea capetele pentru saptā lor. SADOVEANU, o. x, 183. M-ai lasat pentru o mūciunā. JARNIK-BIRSEANU, d. 257. Crișcă iadul și mā eere Pentru pācute de-a mcle. id. ib. 468. Nu vū stricați voia buuā Pentru uica mea mūciunā. BALADE, II, 55. ♦ (Factorul determinant al decurgerii unui fapt este un element de condiționare) N-au putut ... sta prin celāți și prin munși pentru lipsa hrouii. SIMON DASC., LIT. I, 31/9. Loeurile lor cu greu de hranā fiuid, pentru uuita piatrā și uuiti. C. CANTACUZINO, cm 1, 46. Mull mai varvati siut acei de acolo, adevārat iaste, și pentru stercu și tārta locului aceluia. id. ib. 73. Fiind lipsā de pāue, pentru lēuste ce era pre aice. MUSTE, LET. III, 53/18. ♦ (Motivarea prin cauzalitate invocă

temeiul în care rezidă decurgerea unui fapt) Pentru credința unuia și pentru rugăciunea altora, poate dobîndi și altul vindecare. COREȘI, EV. 59. Urtiu viața mea printru fețele lui Hf, p. 93/20. Deade Domnedzeu zece cuvintele sale afară să ne printru iale ispășinu (a. 1607). CUV. D. BĂTR. II, 101/13. Această boală nu ioste spre moarte, ce-i ... ca să să arate puterea lui Dumnedzau pentru dânsa. VARLAAM, c. 60. Simțefi răscurpărați de Domnul nostru Isus Hristos, pentru cinstil singele său și pentru nunca sa, id. ib. 111. Dacă să va batedza, de-or fi făcut câte păcate și scărnavii, pentru darul batedzului taate să vor eurăfi. PRAY. 292. Spune părintelui tău că pentru ruga lui în iaste bine (a. 1692). GER. I, 306/2. Toate printr-Ansul fură și fur' de dñsul nemica fu ce fu (a. 1693). id. ib. 308/32. Pentru vrednicia sa ... ținea rangul cel dintii. VĂCĂRESCUL, IST. 250. ◊ (Temeiul în care rezidă decurgerea unui fapt este un factor desemnat ca mediator indirect în producerea faptului respectiv) Irod ... tremese de prinse pre Ioan și-l legă în temniță, pentru Iradiada, muiarca la Filip, frotele lui. COREȘI, EV. 544. ◊ (Temeiul în care rezidă decurgerea unui fapt este un factor acuzat ca răspunzător de ceea ce suportă în locul lui un substituit) Am fost pedepsit pentru tinc. ◊ (Temeiul în care rezidă decurgerea unui fapt este un factor implicat ca sursă din partea cărui a se adresează cuiva, prin intermediar, faptului respectiv) Sărută pe bătefel de sute de ori, pentru Andrei și pentru mine. BRĂTESCU-VOINEȘTI, p. 175. Simțefi voi îngăduitori cu dñsul și pentru mine. REBREANU, I. 72. ◊ (Temeiul în care rezidă decurgerea unui fapt este un factor relevat ca particularizator în privința sursei de delansare sau de existență a faptului respectiv) Se știe că Iaste e renunat pentru vin. SADOVEANU, O. XIV, 211. ♦ (Motivarea prin cauzalitate învoacă justificarea din care rezultă rostul petrecerii unui fapt) Lăuda pe fiul de împărat pentru o așa nimerită ... algera. ISPIRESCU, I. 38. □ A fost deorat pentru merite deosebite. A fast condouanat pentru crimă. ◊ (Justificarea din care rezultă rostul manifestării unei grațitudini este un factor de îndatorare morală, un serviciu, un ajutor etc. care a prilejuit-o) Îfi nulțămim pentru buna sfătuire ce ne dai. DRĂGHICI, U. 162/31. Cit am râmă de recunoșcător bunului părinte pentru această dorită veste! NEGRUZZI, S. I, 7. Pentru porter foarte nulțămesc. id. ib. 222. Harap Alb râmne bueros, mulțămind sfințel Dumneici pentru buna găzduire. CREANGĂ, P. 214. Fetele timpăratului au nulțămil sptnului și peatru atla. id. ib. 232. Am primit carta postală și cărțile, pentru care foarte mulțămim. CARAGIALE, O. VII, 145. Pentru atla prietenie călduroasă ce-mi arăfi, nu știu ... cum să-fi mulțămesc. id. ib. 328. Mulțămii lui Dumnezeu pentru ajutorul ce-i dele. ISPIRESCU, I. 28. ◊ (Invechit; justificarea din care rezultă rostul întreprinderii unui act este un factor de conformare cărui a se subordonează acest act) Noi înă vom face printru voia dunt[un]țiilor vastre (începutul sec. XVII). LONGA, D. U. I, 17. De var lă în prinoare acei tălhari, să faci bine printru voia noastră să aibă stră[un]soare (începutul sec. XVII). id. ib. II, 2. Eu ... pentru voia doai[un]ilor vastre, am lăsat și nemica n-am luat (a. 1604-1619). id. ib. I, 26. ◊ (Justificarea din care rezultă rostul primirii sau al oferirii a ceva este un factor de compensare) Eu pentru credință sau trupului vindecare ... COREȘI, EV. 61. Să luafi și plată depliu de la Dumnedzau pentru truda voastră. VARLAAM, c. 64. Această ... plată au avut ... pentru harul ce-au făcut cu mîna lui la timpărăfie. NECULCE, U. 184. Pentru fapta lor dobtădi-vor ... har de la priuful. ȘINCAI, III. III, 1/14. Poși vide toate aceste pentru un florin. NEGRUZZI, S. I, 329. Se plătea un drept deosebit pentru orice procesiune. BOLINTINEANU, O. 297. Pentru asta vă plătesc eu simbric? ISPIRESCU, I. 44. Iată un bănuț de aur pentru răspunsul tău. SADOVEANU, O. XII, 107. Maronele ... nu bănuia că, pentru bucuriile lui de mai înainte, trebuia înă să plătească. PREDĂ, M. 483. Ce voicști pentru binele ce mi-ai făcut? SIERA,

r. 87. ◊ (Justificarea din care rezultă rostul replicării în aceeași măsură la ceva este un factor care obligă moral la restabilirea unei echități prin ceea ce se ia sau se dă în schimb) Să-i dea dobitoic pentru dobitoic. PRAY. 15. Pe toși i-au omorit, făcînda-se iaorte pentru iaorte. R. POPESCU, CM I, 280. Să le răsplătească ca rău pentru rău. id. ib. 471. Moarte pentru moarte, cumătre, arsură pentru arsură, că bine-o mai plesuiți dinioare cu cuvinte diu scriplură! CREANGĂ, P. 33. ◊ (În construcțiile pentru că sau, învechit și regional, pentru ce ori, învechit, pentru căci, pentru căce sau, învechit, rar, pentru căci că, pentru căce că, justificarea invocată este prezentată argumentativ) Pentru căce că oaraenii, pentru măriia deșarță ei se nevoiese ... să stringă arufie multă. COREȘI, EV. 52. Bătu derept acea Domnul dhania pentru ce făcuse vișelul care Aaron vărsase. PALIA (1581), ap. c. CR. 79/9. Să-i lăsofi în pace, pentru ce sint satel[e] [s]ventei mănăstiri a lui Aron Vodă (a. 1625). I. BIANU, D. R. 98. Și fariseul pentru ce se făli cădzu din toată cinstea. VARLAAM, c. 11. Pentru căci n-ași făcut unuia de cești ..., nice mic n-ași făcut. id. ib. 22. Să nu ta nemica ..., pentru căci cu menciunile lui au amăgit per stăpinul. PRAY. 7. Tatăl ce-ș va ucide feciorul pentru ce-ș va fi lepădat legea ... nu să va certa ca acigătorul cel de părinți. ib. 98. Cine-ș va goni muiarca den casa sa pentru ce va fi făcut preacurve, să cade să o hrănească plină cind va arătu preacurvea ei la giudeș. id. 143. Răsărind soarele să vestejiră și pentru ce nu aură rădăcină să uscară. N. TEST. (1648), 16^f/30. Toată deatoria ierlei fie pentru ce mă rugași. id. 24^f/30. Nu-l cunescu pre dñsul peatru că-i era mîinile ... păroase. BIBLIA (1688), 19^f/21. N-au ales Domnul pre voi ... pentru căci vă iubeaste. id. 131^f/25. Aceasta iaste de crezut, pentru că și biserica noastră ... mărlurisește. C. CANTACUZINO, CM I, 12. Care ascunzătoare foarte cu nvoie era să se afle ... pentru căci, cind o au făcut, robu au adus de o au săpat. id. ib. 20. Iaste cu dreptul să zică cineva unui om cu sila; ... lipsește din casa la? ... Pentru că iaste zis: ... „Unde Dumnezeu au împreunat, omul să nu desparfă”. ANTIM, P. XXVII. Nu te bucura la cigtigi riști, pentru că eu un rac tol sârac. NEGRUZZI, S. I, 249. Ea se crede literată, pentru că a citit ce s-u lipărit prin Curierul românesc. BOLINTINEANU, O. 316. Mi-s dragă mere înșămii pentru că-i stnt dragă lui. EMINESCU, O. I, 80. Nu-i vorbă, că de greu, greu ti cra, pentru că în lipsa lui n-avea cine să-i îngrijească de casă. CREANGĂ, P. 140. Din inima lor nu s-a șters purtarea necuviințioasă a sptnului ... pentru că bunătatea nu are de-a face cu răutatea. id. ib. 209. Nu mai mi-aduc aunte, pentru că i-au avut numele pe o însemnărică. CARAGIALE, O. II, 115. Accusa nu pentru că s-ar fi sfiit, ci pentru că nu știa nici dñsa ce are. SLAVICI, O. II, 32. Îl iubeau pentru că aveo o privire căldă și liniștită. VLĂDUȚĂ, N. 85. O disprefuiau și o urau pentru că o vedeau fericită. AGIRBICEANU, A. 481. În analiză, arlistul adevărat se exprimă direct, pentru că scriitorul, cind analizează, lucrează cu inteligența. IBRĂILEANU, S. I. 18. Se simțea atins pentru că trebuia să recunoască, chiar ocotit, în fața fiului său, că a greșit. REBREANU, U. I, 122. Stă drept, pentru că niciodată nu l-ava văzut dect drept ca o făclie. GALACTION, A. 23. Și pentru că graba apariției revistei nu era prea mare ... a luat corectura și manuscrisul nubelei. id. ib. 81. Armă nu port ... pentru că stiat că ... nu voi putea ucide niciodată. CAMIL PETRESCU, U. N. 310. Mă certam cu ea întruna pentru că se strimba la mine ori de cte ori făceam vro poză. BRĂESCU, O. A. II, 72. Pedepsele curgeau ca ploaia, pentru că ai mișcat în front, pentru că ai intrizat la front, pentru că ai vorbit în front. id. ib. 79. E în stare să răd împuște, pentru că m-ai așezat un moment pe șezlongul lui. SEBASTIAN, T. 36. Eu o iubeam pentru că era veselă. SADOVEANU, O. XVI, 392. Pentru că frumoașa descriere ... nu i se pare suficient scriitorului, el adaugă și comentariul său entuziasmat. VIANU, A. P. 76. Mediocritate urăse nu fiinde i-ai contrazis, ci pentru că i-ai întrecut. CĂLINESCU, S. 502. Pentru că ușa era făcută

din stejar gros, plantonul n-aurize nimie. PAS, z. III, 3. Eram singur și puțin trist, pentru că totdeauna căldoriile trebuie făcute eu cineva. BARBU, p. 7. I-ai sucit capul, pentru că aveai un tală care putea să-ți asigure situație, relații. 7 februarie 1962, 21. Tu, bădiș-așa-ai gândit Că eu, pentru că-s negruță, Mă bueur să-și fiu dragușă. JANNIK-BIRSEANU, D. 234. Aud-t-am, mndruș, eu Că l'e l'tfe m-ta rău Pentru ce l'e iubăsc eu. T. PAPANAGI, M. 27. Vineri, plntru ce-i zi de post, nu torc, nu șes, nu coasă. ALN II 5 755/260. Sint rude pentru că au uscat cămeșile la un soare. ZANNE, P. IV, 574. (În construcțiile pentru aceasta sau pentru aceea, justificarea prezentată argumentativ privește unirea drept consecință a unui fapt exprimat sau subînțeles) Pentru aceasta și mai mult l'nsfiră alaiși uenției și apostoli. CORESI, EV. 91. S-au făcut toate cte s-au cădzut ... Pentru-aceea noi, de nu vom băga în samă mila lui, nice vom lua aminte îndelungă răbdarea lui, temu-mă să nu pășim mai rău. VARLAAM, C. 20. Pentru aceea l-au poreclit ... Lăcustă Vodă. URECHE, LET. I, 167/9. De vreme ce Dumnezeu va pre lași oamnenii să-i mntuiască ..., pentru aceasta au vrut să răsără lumina dumnezeirii lui în toată lamca. ANTIM, P. 2. Te astu că ești dișărtătoare ...; pentru aceia nu te voi (a. 1773). GEN II, 97/12. Pântru abaiia vă luaiși aminte. BUDAI-DELEANU, T. 86. Pentru accasta și cu socatese Ca zădarnică toată cercarea. id. ib. 230. Pentru aceea, Pascal zicca că toate părțile lumii sint lânfiule. BĂLCESCU, M. V. 5. Ai auzit lucrurile precum nu sint ... Pentru aceea obștea ne-a trimis pre noi să-și spunem că norodul nu te vrea. NEGRUZZI, S. I, 139. Desagii li erau deșerți. Pentru aceea li era atit de greu să sară din Butucani la Sărăceni. SLAVICI, N. I, 7. Pentru aceea, profesorul, deși torturat de câteva întrebări, nu formulă nieri una. GALACTION, O. A. I, 56. (În construcția interogativă pentru ce, justificarea prezentată argumentativ este cerută direct sau retoric) Pentru ce, Doamne, împingi sufletul meu? PSALT. IUR. 74^V/18. Pentru ce dosădim pre Dumnezeu necurate daruri aducnd lui? CONESI, EV. 449. Iară Is[us] dzise lui; ... pentru ce ai venit? N. TEST. (1648), 35^V/21. Pentru ce accasta? BIBLIA (1688), [prefață] 3/12. Pentru ce e el datoriu a să ruga? (a. 1774). GCR II, 101/3. Pentru ce ai ris? MINEIUL (1776), 77^V/1. Pentru ce-mi cruși ahasță viață? BUDAI-DELEANU, T. 124. Pentru ce aștepți ... o fericire ce-ți poți face însuși? MARCOVICI, D. 10/16. Pentru ce în timp de pace fine în arme atlia unguri? BĂLCESCU, M. V. 54. Nu știu pentru ce, cum pusei acest gind, inima încep a mi se bate. NEGRUZZI, S. I, 67. Dar pentru ce orașul atit de strălăcit Accum întrc orașe e cel mai umilii? ALEXANDRESCU, M. 10. Pentru ce nu ceri divorțul? BOLINTINEANU, O. 453. Pentru ce, rogu-te, n-ai spas nieri măcar un cuvint? ODOBESCU, S. III, 33. Dacă ai știut că ai un bunie așa de grobian, pentru ce m-ai îndemnat să mă lupi ca el? CREANGĂ, P. 53. Pentru ce nu cerci a păstra o cumpănă mai potrivită în viață? DELAVRANCEA, T. 30. Ah, bătrină năzuroasă, Pentru ce atita fard? VLAHUȚĂ, O. A. I, 179. Pentru ce n-ai stat la ușe? CARAGIALE, O. II, 15. Și pentru ce să-i amărăști și zilele puține? COȘBUC, P. I, 78. Pentru ce acest deslin de efemeridă? GALACTION, A. 191. Pentru ce fipt? CĂLINESCU, S. 232.

b) (Exprimă referirea explicativă la o motivare prin finalitate enunțată ca obiectiv în perspectiva căruia este proiectată săvârșirea unui fapt) Să se gătească și el pentru această dorită călătorie. GORJAN, N. I, 2/34. Trec furnici ductnd în gară de faină marii saci, Ca să coacă pentru muntă și plăcinte și colaci. EMINESCU, O. I, 87. Mama lar le spunea că-i învață să zboare pentru o călătorie lungă. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 226. Își desleșta ca greu fălcile pentru vorbă. SADOVLANU, O. XI, 337. (Obiectivul în perspectiva căruia se proiectează săvârșirea unui fapt este avantajul sau dezavantajul ce poate fi produs cuiva) Cărțile prozorilor ... trebuiaște a le celi și a le șinea printru multe folosuri și hasne. PO 7/16. Uciderea s-au făcnd pentru folosul tăttne-său. PRAV. 325. Ne-am nevoit pentru fo-

lasul obștesc. BIBLIA (1688), [prefață] 5/13. Au fostu numai pentru bineli lui acel giurământ. NECULCE, L. 171. Ostenind și tradind a scrie multe și mai de toate, pentru folosul multora. C. CANTACUZINO, CM I, 11. Să maară pentru folosul eraialui lor. AXINTE URICANIUL, IET. II, 167/2. Întmplările anului ... a fost pentru binele meu. MARCOVICI, D. 4/25. (Nimeni nu acționează contra intereselor sale, adică pentru propriul lui rău. (Obiectivul în perspectiva căruia se proiectează săvârșirea unui fapt este prevenirea unor condiții conjuncturale eventuale, prin luarea unor măsuri prelabile) În beleugul de la cartnbul dedesupt ... era aninată a bărdiță pentru feliurile întmplări. CREANGĂ, P. 106. Am ... un hambar plin ... pentru împrejuri grele. id. ib. 330. (Și-a asigurată casa pentru incendiu. (Motivarea prin finalitate enunță o destinație efectivă sau virtuală, dorită etc.) Un fel de stofă bună pentru straie. DRĂGHICI, N. 155/2. Leac pentru trchiderca feții părului. PISCUPESCU, O. 317/1. Grădină ... pentru preumblarea ... împărăleiei. GORJAN, H. I, 4/10. Lupta pentru independență reținece ca glorie. BĂLCESCU, M. V. 18. Legea pentru recrutărie. CR (1848), 5^V/34. 120 ehile de păpușoi a lei 165 și alte 200 a lei 95, cesti din urmă însă proști și cumpărați pentru cansumajie. ib. (1848), 21^V/13. Taaleta pentru balul de la club. NEGRUZZI, S. I, 46. Lege pentru crușarea pădurilor. MAIONESCU, D. II, 240. Dacă critica mea va fi ... nedemnă și nepatritivă pentru scrierea ce a probeat-o, rușinea va rămănea numai pe seama mea. ODOBESCU, S. III, 10. Peatra sulimanului sau peatra bună pentru făcut alifie de abraz. CREANGĂ, P. 112. Buci ... pentru făcut saei. id. ib. 176. Mai patritiv papă pentru mai patritiv sat nici ... nu s-ar fi putat găsi. SLAVICI, N. I, 10. Se crede pentru ostndă ursii pe veșnicie. PĂEN-PINCIO, P. 45. Vra cinceisprezece lei mărungi pentru bacșisuri și alte cheltuieli. BASSARABESCU, V. 44. Dă-mi o cutie cu vâpșea neagră pentru păr. id. ib. 91. Întii a fast nevoie de dragamatu pentru schimburi. GALACTION, A. 334. Bricuagul cu mica ghiolină de ațel pentru tăiat vîrfurile țigării. C. PETRESCU, I. I, 3. Ieși ... ea s-aducă trestie pentru foc. SADOVEANU, O. VIII, 415. Cere hrtie și plic pentru-a serisaare. id. ib. X, 529. Regulament pentru organizarea armatei. OȚETEȘA, T. V. 98. Mine pentru creiaane mecanice. NOM. MIN. I, 345. Își făcuse a cutie pentru păstrat desenele din carton. CĂLINESCU, E. O. I, 62. Cei care au topoare, pot tăia crăci pentru foc. CAMIL PETRESCU, O. III, 227. Directorul ... umbla totdeauna cu burunarele pline de piramidoane, sticlețe au sirap pentru tuse. BARBU, P. 152. În ansamblul strădaniilor pentru un nivel ridicat la învățătura rolul hotărîtor îl are munca profesorului în clasă. GI 1962, nr. 683, 1/1. Traiștele pentru pește. ȘEZ. IV, 115. E destul o măciucă pentru un car de oale. ZANNE, P. IV, 10. (Destinația este un element omagiat în cineștea căruia se formulează o urare) Ridie paharul pentru prietenia dintre noi. Toaste pentru victoria socialismului. (Destinația este un element particularizat, privitor la care se raportează restrictiv un anumit fapt) Pentru vești, să știți măriile voastre că ... avem nedejde pe Dumnedzū cū să va așdza lucrul (a. 1684). IORGA, D. B. II, 43. Deci ... pentru pace-i adeveri. NECULCE, L. 134. Mai socotit-au măriia sa Constantin Vodă pentru școli ... de le-au mai tăntărit. id. ib. 386. Cit pentru cheltuiată ... te voi împrumuta eu. DRĂGHICI, N. 14/8. (Destinația este un element singularizat, față de care se raportează selectiv un anumit fapt) Inima lui, fragedă și curată, ia o opinie înclntătoare pentru amar. NEGRUZZI, S. I, 56. Simț totdeauna aversiune pentru scandaluri. CARAGIALE, O. VII, 459. Ne-au lăsat — mai mult decit entuziasmul pentru cele ce-au scris — darul după cele multe cte ar fi putut să scrie. GALACTION, A. 191. Organizațiile de partid au datoria să asigure întărîrea lor sistematică ... cu membri noi care și-au dovedit prin fapte devotamentul pentru cauza partidului. ȘCÎNTEIA, 1953, nr. 2 771. (Destinația este o încadrare temporală calendaristică, o perioadă oarecare sau o circumstanță gîndită ca durată) Li se confiscară bunurile, de-

clarindu-i trădători și izgăviți pentru totdauna din patria lor. BĂLGESCU, M. V. 45. Găsiră oltu pradă în acest oraș, înel își dobândiră veștințe pentru veșie. id. ib. 56. Patru viiri de la Ispas, Pentru prinzul de popas. ALECSANDRU, P. II, 105. Părōsi satul și familia ei pentru totdauna. ODOBESCU, S. I, 10. Mai avea strluse și părălușe albe pentru zile negre. CREANGĂ, P. 3. Dă poroneș să-i culce în casa cea de aramă înfocată, ca să doarmă pentru vesniețe. id. ib. 249. Era soarele în cruce, de se odihneau mușii numai pentru o clipă. id. ib. 273. Ar fi preferabil să fie fixată conferința pentru o duminică. GARAGIALE, O. VII, 413. Să-și ducă merinde pentru anișă, iar seara să se întoarcă acasă. REBEANU, I. 52. Adoarme-nă pentru veșie. GALACTION, O. A. I, 59. Mama puse c-o putinică c'e brinză, să aveau pentru iarnă. VLASIU, A. P. 132. □ Am anulat examenul pentru 5 iulie. Direcțiile au fost date pentru anul în curs. Mineare pregătită pentru seara. (Încadrarea temporală prezentată ca destinație a ceva este indicată prin anterioritate, posterioritate sau concomitență în raport cu un moment actual) Noi pentru viitor ne pregătim. LABIȘ, P. 306. Ai învățat pentru mine toate lecțiile? T septembrie 1962, 2. □ Pentru acum este destul. Ce mai avem pentru usăzi? Menial acesta a fost pentru ieri. ◇ (Destinația este o ființă căreia i se adresează un lucru, un fapt etc.) Să-mi trimiți patru călăpuri [de săpun] pentru ... cucoana cămăcișea (a. 1798). IORGA, S. D. VIII, 36. Ceasul eel după urină a bălul pentru mine. MARCOVICI, C. 10/11. Un seam era rezervat lungă jude pentru colouel. CR (1848), 2¹/61. Acest rășeș e pentru tine. NEGRUZZI, S. I, 22. Culege nu-mă-uita ca să facă un buchet pentru amorezul ei. id. ib. 196. Trei fraji de-or fi, stnt pentru tine! COȘBUC, P. 1, 182. Însemnarea aceasta e pentru dumneata. SADOVEANU, O. IX, 151. Mai am ascuse ... Și niște cămeși, niște fote și niște bete Care nu stnt nieri pentru muieri, uita pentru fete. ARGHEZI, VERS. 197. Aș, facultate, asta e pentru băteji de bani gata! CĂLINESCU, E. O. I, 136. Toemai tăiuse o găină ea s-o facă ciorbă pentru ai casei. CAMIL PETRESCU, O. I, 73. Vinul e pentru noi, Nu e pentru voi. ZANNE, P. IV, 182. (Ființa căreia i se adresează ceva este un element omagiat, în cinstea căruia se formulează o urare) Beji și pentru cei care or lupta. SADOVEANU, O. XVIII, 302. (Ființa căreia i se adresează ceva este un element preferat în dedicarea, închinarea unui anumit lucru) Cește ... un stih ee pentru tine serisei. CONACHI, P. 221. Serie ... sonete pentru răsărita stea a Moldaviei. NEGRUZZI, S. I, 206. (Ființa căreia i se adresează ceva este un element favorizat, ales, în folosul sau de dragul căreia se întreprinde acel ceva) Pentru noi multe și mari minunii fapt-au făcătorul și Dumnezeul nostru. CORESI, EV. 61. Și noi datori stntem pentru frajii noștri sufletele noastre să punem. id. ib. 469. Nu știți eă venerec mare cu mă răstigniiu priurii voi? (a. 1600). CIV. D. BĂTR. II, 46/5. Că această lume iaste ca o chervăserie; numai pentru călători iaste făcută. VARLAAM, C. 334. Să dea viața lui izbăvire pentru multl. N. TEST. (1648), 26¹/10. Sta tare Nicolai Vodă pentru păninteni. N. COSTIN, LET. II, 86/37. Măcar că era gree, om strein, dar era om bun; să punē tare pentru peninteni la domnie. NECULCE, I. 33. Era ajutor creștinilor și sta tare ca un viteaz buu pentru ei. ANON. CANTAG., GM I, 139. Păstorul eel bun își pute sufletul petru oi. ANTIM, P. XXVII. Acum tot merge la dînsul de eere buni pentru copil (a. 1709). IORGA, B. II, 348. Ca un miștrd erucea ... pentru noi au luat. MINIHIL (1776), 201¹/10. Te-ai jertvit pentru mine. BUDAI-DELLANU, T. 138. Dobitoacele stnt lăstate ... pentru noi oamenii. DRĂGHICI, R. 66/1. Să ceură a i se da ... bucate pentru oștirca lui. BĂLGESCU, M. V. 54. Te vei încredinșa că pridenul lău a făcut pentru tine mai mult dectt tine. NEGRUZZI, S. I, 63. Trăind muraci pentru el, a fost de pagubă compatrioșilor săi. id. ib. 213. Ce-o să aibă din acestea pentru el bătrnul dascăl? EMINESCU, O. I, 133. Vorba cea: „fiecăre pentru sine”. CREANGĂ, P. 187. Fiecare trăiește pentru el. DELAVANCEA, T. 89. Pentru

nimeni la lume n-or fi făcut asta. BASSARABESCU, S. N. 11. Perceptorul făcuse însă destul pentru de-alde Morovite, li aminose și-i păsuise cît se putuse de mult. PREDĂ, M. 452. Cîtu nu adună pentru sine adună pentru alții. ZANNE, P. V, 9. (Ființa căreia i se adresează ceva este un element vizat ca substituit prin altceva în efectuarea unui fapt) Spate-uu ee voiești a-i serie, căei voi serie eu pentru tine. DRĂGHICI, R. 91/22. Stutești voi tugăduitori eu dînsul și pentru mine. REBEANU, I. 72. Am semnat eu pentru dumneavoastră. GALACTION, O. A. I, 17. Lăea Ileana grăiește și pentru dînsul. SADOVEANU, O. IX, 386. Fugi, uile a'ngă mine C-o-i lucra și pentru tine. JAINIK-BIRSEANI, D. 463. (Ființa căreia i se adresează ceva este un element particularizat, privitor la care se raportează restrictiv un anumit fapt) Cît pentru condamnat ... abia către seară patu să se seape de oameni. CR (1848), 4¹/57. Cît pentru vagabunzi ..., legea determină ca să se prîndă în acel fiint unde se află. id. ib. 6¹/7. Cît pentru mine, domnul meu, mi-ar plăcea să trăiesc într-o repablică de femei. NEGRUZZI, S. I, 290. Cît pentru mine anul, fieștecine știe C-o am de bucurie Cînl toată lighioana ... Cîne sodea imi zice. ALEXANDRESCU, O. I, 209. Nici tu nu ești de împărat, nici împărăția pentru tine. CREANGĂ, P. 186. De unde știi eă nu s-or schimbă lucrurile în bine și pentru d-ta. id. ib. 235. Seria în zăarele care cereau dreptate pentru cei nedreplășiți. GALACTION, A. 329. Pentru dumneata Eu n-aș zice ba. ALECSANDRU, P. 7. (Ființa căreia i se adresează ceva este un element singularizat față de care se raportează selectiv un anumit fapt) Ființa cea unii de temut pentru om este însuși omul. MARCOVICI, D. 16/11. Mai mult purta grijă pentru stăptna ei dect de dînsa. DRĂGHICI, R. 27/10. Dragostea ce avea pentru dînsul poporul. BĂLGESCU, M. V. 29. Aruncă ochiade arzătoare junelor franțeze pentru care avea o preferință întărită. CR (1848), 10²/47. Fă bine de ai oarecare blindele pentru o persoană bolnovă. BOJANTIANU, O. 449. Simț o adorare în inima mea pentru tine. EMINESCU, S. 116. Aia eu purtare de grijă pentru dînsal. CREANGĂ, P. 299. Se topea de dragoste pentru Ileana. ISPIRESCU, I. 29. Adorațiune de toată clipa pentru persoana lui fizică. VLAHUȚĂ, O. A. I, 191. Bojan n-avea pentru feneic o considerație deosebită. BĂLGESCU, O. A. I, 4. Ne-am continuat cereclările ... din simpatie pentru el. SADOVEANU, O. XII, 7. Văditele lui atenții pentru Otilia i se păreau scandalose. CĂLINESCU, E. O. I, 50. Întră ... eu inima bălnda-i ... de dragoste pentru fiul ei. CAMILAR, S. I, 110. ◇ (Motivarea prin finalitate enunță explicit mobilul, rostul săvîrșirii unui fapt) Ce numai pentru lauda oamenilor ei se postia. CORESI, EV. 49. Răușehi ... trecusă ... și la Duca Vodă pentru trebile păcei. NECULCE, I. 143. Să-i dea Brîncovanal pe au cte 10 pungi de bani pentru chivernisala lui. id. ib. 175. Acest secol fu ... secolul prin care se renumiră și în care se luptară puternic pentru libertate. BĂLGESCU, M. V. 15. [Românii] se luptă pentru drepturile naționale și triumfă. id. ib. 17. Precepești ce relipăresc la psaltiri și ceasloave pentru speculație. CR (1848), 8¹/13. Pentru ale noastre drepturi m-am luptat fără-nectare. ALEXANDRESCU, O. I, 264. De ce nu voi pentru nume, pentru glorie să scriu? EMINESCU, O. I, 137. Seritiorul serie astăzi pentru slavă. GALACTION, A. 111. Ofițeri ... veniți anume pentru pricopseală. BRĂESCU, O. A. II, 370. Se prezenta pentru o burșă la seminarul Socola. SADOVEANU, E. 92. Stnt fiul unui neam sărac Ce s-a luptat amarnic pentru pline. BENIUC, V. 111. ◇ (Învechit; mobilul, rostul săvîrșirii unui fapt este obiectul unei asigurări despre realizarea a ceva) De bană voie noi tneđ ne-am pus pceșile pentru mai mare mărturie ca să știe (a. 1581). CIV. D. BĂTR. I, 29/7. Și pentru eredință pusu-ne-am mai jos în loc de pcești și degetele (a. 1591). ib. 58/6. Pântru bun[ă] eredin[ă] am pus și mîna eu Cr[i]ste log[os]at (a. 1626). I. BIANU, D. R. 127. Pântru credența n-emi pus și degetele (a. 1656). BUL. COM. IST. V, 199. Pă[î]ntru eredință ne-m pus și pece[ș]ile (a. 1658). ib. Pîntru mai adevărat[ă] eredință ne-au pus degetel[c] și iscăliturile

mai jos (a. 1695). IORGA, B. R. 323. *Și pentru mai mare credința, dau zapisul în mâinile dumnealui și întăresc zapisul cu degetul meu* (a. 1729). id. s. d. XII, 33. *Pintru mai adăvărâtă credință am pus numele și degetul* (a. 1836). id. A. I, 56. $\diamond$ (Mobilul săvârșirii unui fapt este obiectul unei solicitări exprimate în speranța împlinirii ei) *Acela amu pentru talarți ruga-se, iară acesta pentru dinari*. CORESI, EV. 284. *Cine să va ruga pentru iertarea păcatelor unuia ca aceuia?* VARLAAM, c. 266. *Roagă-te pentru mine ca să fiu ertat de cit rău ț-am făcut*. DOSOFTEI, v. s. septembrie 5/19. *Să rugați pre D[um]n[e]-cău și pentru a noastră spăsenie*. BIBLIA (1688), [prefață] 5/14. *Noi, călugării, vom avea a ruga pe milostivul Dumn[e]dzău pentru b[un]ă sănătatea mărilor noastre* (cca 1690). IORGA, D. B. I, 93. *Mult s-au rugat acelu capegiu pentru Dumitrașco beizădeaua, s-i fie milă de d[um]sul că-i un copil*. NECULCE, L. 116. *Să roagă din inimă pentru fericirea părinților*. MARCOVICI, D. 3/1. *Pintru ajutor la măcinatul griului ... este rugată acea cinstită logofeție ca să bineboiască a pune îndatorire asupra cuviosilor igumeni ai acestor mănăstiri* (a. 1834). DOC. EC. 710. *Toată noaptea cambanele sunară ca să aducă aminte sufletelor celor bune a se ruga pentru mltuirea sufletului celui păcătos*. CR (1848), 2/52. *Vă rugăm, prin urmare, pentru un cuvînțel*. CARAGIALE, o. VII, 60. *Te ruga nevastă-mea, măicuță, pentru niște șerbet*. C. PETRESCU, I. II, 244. *Pintru pace mă rog*. ISANOS, T. L. 44. $\diamond$ (Mobilul săvârșirii unui fapt este obiectul unei cerințe a cărei împlinire se urmărește) *El se-au dus încâtroo cu putul pentru hranieșta lui* (a. 1591). CUV. D. BĂTN. I, 56/5. *Numai cărți ne-au vinit de la Dumitrașco Vodă, să ieșim pentru hrană* (a. 1674). IORGA, D. B. II, 25. *Am trimis pentru vitele damilor voastre ce pasc pe locul nostru* (a. 1687). id. ib. 67. *Turcii ... pe toți morții i-au dezgropot cercind pentru avere*. N. COSTIN, LET. II, 122/38. *Iară nemții ... jăcuie ce pute prin pregiurul cetăților pentru mncare*. NECULCE, L. 57. *E o venturotoare ce cutrieră lumea pentru plăcerile ei*. NEGRUZZI, s. I, 44. $\diamond$ (Mobilul săvârșirii unui fapt este obiectul unei dorințe pentru a cărei satisfacere este oferită o compensație) *Nu cumva ai poști să-mi iai vițica pentr-un cuc armenesc?* CREANGĂ, A. 57. *Pintru nimic în lume nu mă mișc de aici*. CAMIL PETRESCU, T. III, 68. *Pintru nimic în lume n-aș fi trecut un pas moi departe*. SADOVEANU, O. I, 89. *Pentru-un păhărel de vin M-ai dat, măică, la străin*. JARNIK-BIRSEANU, D. 175. *Boii i-o dat pentru bere*. BIRLEA, C. P. 156. (Obiectul dorinței pentru a cărei satisfacere se oferă o compensație este o durată anumită sau o circumstanță glândită ca o durată) *Aș fi dat orice pe lume pentr-un ceas de prelungire*. CONACHI, P. 102. $\square$ *Aș fi dat mult pentru o viață liniștită*. $\diamond$ (Mobilul săvârșirii unui fapt este obiectul unei intenții în vederea căreia se întreprinde efectiv ceva) *Triimisă Antioh Vodă sol pe Bogdan hatmanul în Țara Muntenească la Brincovanul pentru așezarea păcii*. NECULCE, L. 134. *Au dat și leșii ogizilor lui Antiohii Vodă podari ... pentru mai degrabă deșertare*. id. ib. 146. *Cu toții dar între d[um]șii datori sint m[eu] să puie Pentru apărarea vieței*. CONACHI, P. 286. *Aceste adunări se conpocau de domn pentru facerea legilor*. BĂLESCU, M. V. 9. *Mă duc să gătesc tot pentru purcederea noastră cu noul nostru domn*. NEGRUZZI, s. I, 162. *Pintru menținerea ordinii ... ordinduse în fiecare plasă un beșliu*. GHICA, ap. HEM 2 661. *Cuiburi de mitraliere violene plescăneau înorăzbit ca stolurile de berze adunate la sfat pentru plecare*. BRĂDESCU, O. A. I, 149. *Pintru căutarea unui drept, cei umili nu pornesc de acasă cu m[eu]na goală*. id. ib. II, 392. *Consiliile pedagogice ... își sporesc ... eforturile pentru găsirea și aplicarea celor mai bune metode de lucru*. CI 1962, nr. 683, 1/1. (Intenția săvârșirii unui fapt este indicată ca act procesual ce urmează a fi efectuat) *Pintru a scoate acum acele ... fire trebui a aștrăma toată pinza*. NEGRUZZI, s. I, 267. *Se împotrivea la orice măsură armate ce voia Poartu să ia pentru a înăbuși răscularea lui Ipsilante*. GHICA, s. 109. *Teasc făcut într-adins pentru a storce mierca*

și ceara. I. IONESCU, M. 382. *Satul ... hotări să-l spînzure, pentru a nu mai da pildă de lenevire și altora*. CREANGĂ, P. 329. *Pe amândoi i-a tras ața la București, pentru a îmbrășișca cariera de copist*. CARAGIALE, O. I, 303. *Se văd urmele podului, pe care l-a durat Constantin cel Mare peste Dunăre, pentru a pune în legătură Dacia cu Moesia*. VLAHUȚĂ, R. P. 19. *Se întoarseră pe rînd: Gavril și Moise, pentru a domni, iar Ioan, pentru a rătăci o viață întreagă în Ardeal*. IORGA, L. I, 21. *Compilerul intervine iarăși pentru a potrivi lucrurile în folosul familiei sale*. id. ib. 111. *Lăutarii își potriveau zgomotos instrumentele pentru a da de știre tuturor ... că începe jocul*. REBREANU, I. 25. *I-am strigat ceva, la întimplare, în urechea surdă, pentru a-i strămuta gîndul în altă parte*. C. PETRESCU, s. 12. *Se ridicau pentru a oferi curtenitor femeilor jilfurile de paie*. id. I. I, 12. *Cine vorbește, o face pentru a-și împărtași gîndurile, sentimentele și reprezentările*. VIANU, A. P. 15. *Pintru a obține acest rezultat, suprarealistul nu vrea să refînă nimic în scrierile sale*. id. ib. 18. *I se păru că se țese în jurul lui manopere pentru a-l depozeda de avutul lui*. CĂLINESCU, E. O. II, 140. *Pintru a stimula creșterea producției ... s-a îmbunătățit sistemul de colectare a produselor vegetale și animale*. ȘCINTEIA, 1954, nr. 2 893. *Se sfredelește pămîntul pentru a se scoate avuțiile ascunse*. ȘEZ. I, 204. (Intenția săvârșirii unui fapt este confirmată sau infirmată ca urmare a unor condiții favorabile sau nefavorabile ce o influențează) *Cîteva sugestii doar - suficiente pentru a da impresia de dimineață*. SEBASTIAN, T. 10. *Ești prea superficială pentru a fi lenesă*. id. ib. 64. $\square$ *Rezultatele sînt prea bune pentru a nu continua cercetările*. $\diamond$ (În construcțiile pentru ca să, pentru ca ... și sau, învechit, pentru să, mobilul invocat este prezentat argumentativ) *Să nu postim noi pentru să ne laude oamenii*. CORESI, EV. 50. *Acolo voi petrecea pentru ca să scap de acea noapte amară* (a. 1620-1625). GCR I, 67/19. *Numai pentru să dobîndească ... mult năpăstuire și asupra lumea*. VARLAAM, C. 9. *Sloboade pre oameni neputință ... pentru să eunoscă că sînt și ei oameni*. id. ib. 328. *Vor îmbla ... pentru să facă ucidere*. PRAY, 97. *Poate să-l și nuanțescă pentru să spuie*. ib. 294. *Și pentru să-i hie mai lesne a supune Ardealul, luasă toată Țara Muntenească*. M. COSTIN, O. 47. *Șerbul tău te ține ... Pentru să ia cu asupra plată din mila ta*. DOSOFTEI, PS. 59/4. *Zi dară că sint sor lui pentru ca să mi să facă mie bine*. BIBLIA (1688), 8²/24. *Să ne sculam să mergem, pentru să trăim, să nu murim*. ib. 33²/33. *I-au dus la vizirul pentru să le facă treaba*. IST. T. R. 39. *Au făcut mare stricăciune fîrți pentru ca să strice pe copiii lui Cantemir*. NECULCE, L. 120. *Așa au făcut cum s-au zis, pentru ca să rămîie neamului omenesc pomcîire*. C. CANTAGUZINO, CM I, 14. *Au zis să facă pă Ptruul banul postelnice mare, pentru ca să fie în toată vremea lingă d[um]sul, om de sfat*. R. POPESCU, CM I, 279. *Am trudit din zi din noapte ... pentru ca să nu mă număr în rîndul lenesei slugi*. ANTIM, P. XXV. *Pintru ca să s-ajute sînt născuți*. CONACHI, P. 286. *Semănau ghindă de creșteau dumbrăvi, pentru ca să aibă strănepoții lemne de ars*. NEGRUZZI, s. I, 246. *Pintru ca să locuiescă pămîntul dăruit, îl împorocau cu prizonieri*. id. ib. 273. *Te-am înclecat pentru ca să nu mă porji în spinare*. ALECSANDRI, T. I, 430. *Vrei să ne întilnim într-o zi ... pentru ca să vorbim despre o afacere care, desigur, te-ar interesa?* CARAGIALE, O. VII, 409. *Pintru ca iarăși să-l împoce, îi cîoplea ... o păpușă*. SLAVICI, N. I, 53. *M-am hotărit să mă fac copist, pentru ca să pot a-mi sfîrși medicina*. DELAVANCEA, T. 214. *Pintru ca să poată scrie, îi trebuia liniște*. VLAHUȚĂ, O. A. II, 57. *Casa pentru ca s-o știe, Au pus ca semn o nuia*. COȘBUC, B. 31. (Mobilul invocat este întreprinderea unui fapt prezentat ca urmare necesară a ceva) *Bengescu e prea mulțumit de succesul scrierilor sale în limba noastră pentru ca să nu continue*. ALECSANDRI, s. 158. (Întreprinderea unui fapt este prezentată ca urmare contradictorie în raport cu ceea ce ar fi fost de așteptat ca mobil)

să-l olințe co pe un prinț indian. BRĂESCU, O. A. I, 280. Poate că într-adevăr ești prințul de Gules. SEBASTIAN, T. 169. Împăratul și prinții ... se mișcău cu greutate și întirziere, avînd fiecare interese. SADOVEANU, O. XII, 220. De ridică regele copul, capul prințului se ridică. ARGHEZI, B. 29. Sintem la curte, unde nici o corieră nu se poate face doco unu placi prințului. CĂLINESCU, C. O. 174. Crezi că ai să cîștigi procesul, prințele? STANCU, R. A. I, 262. Marce nobil luptă să devină prinț suveron. V. ROM. ianuarie 1954, 204. Lo prinți de stinge Și regi se serie ostfel. T. iulie 1964, 62. Murind tota prințului, acela rămase erai în locul tăttne-sou. RETEGANUL, P. V, 19. cf. ALR II 2 864/791, 812. ◆ Prinț consort v. consort. Prinț moștenitor v. moștenitor (I). ◆ Fig. [Amăgirea] este prensul de obște nu numai a oomcu[i]lor, ce și o dobitoocelor, a pasorilor și o peștilor. CRITIL, 90/35. Aristotele ..., supronumit „prințul filozofilor“ ..., s-a tlnit odotă cu un tlnăr. CARAGIALE, O. II, 139. ◆ Expr. A trăl ca un prinț = a avea de toate din belșug. Cf. DM, DEX.

— Pl.: prinți. — Și: (Învechit) prens s. m.

— Din germ. Prinz, rus. принц. — Prens < fr. prince.

PRINȚĂ¹ s. f. (Regional) Prințesă (Grădiștea — Râmnic Vilcea). ALR II 2 865/812.

— Pl.: prințe.

— Prinț + suf. -ă.

PRINȚĂ² s. f. (Regional) Haină femeiescă nedefinită mai de aproape (Drăgușeni — Teucui). Cf. II III 141.

— Pl.: prințe.

— Etimologia necunoscută.

PRINȚĂ³ s. f. v. prință.

PRINȚĂLŪȘ s. n. v. pințăluș.

PRINȚEĂSĂ s. f. v. prințesă.

PRINȚEP s. m. v. principe¹.

PRINȚEPEĂSĂ s. f. v. prințepesă.

PRINȚEPS s. m. v. principe¹.

PRINȚESĂ s. f. Titlu purtat de conducătoarea unui principat (I) și de deseedentele unei familii regale sau imperiale; femeie care poartă acest titlu; soție a unui principe¹ (II): prințepesă, (regional) prință¹, prințoaică. De cumva ioste vorba de împărăteasa, crăiasa, prințesa, grafișo sau grosfoio, atunci ea șu se grăiaște precum mai sus. EUSTATIEVICI, I. 112/6. Acest name să da numai împărătesii și prințeselor. IST. AM. 37¹/11. Am venit la tine ..., o, pre strălucită preusă, să-mi dai ajutoriu. CRITIL, 86/13. Prințesa ... ș-au adus tootă româneasca sâmtința sa. ȘINCAI, III, 122/23. Ce prințesă au sosit ieri aicea? DIACONOVICI-LOGA, GR. ROM. 182/1. Aduse tuainteo lui o prințesă de osebită frumseofă. NICOLAU, P. 216/20. Prințipisa Mario Ludovica ..., prințesa de Parmo ..., logodită ... cu fostul pre ocea vrcame împărot Napoleon. CALENDARIU (1820), 3/9. Moria Theresia, prințesa cea moi more din Sifilio ..., s-au fost căsătorit. CARCALECHI, C. 39/18. Nenorocito prințesă! Oh! cum mă umelesc, ctnd mă gndesc lo cte o mai suferit. HELIADE, D. C. 216/19. Oădă din portea opștiei lutru slovo nunții luminării sale prințesii Elenco Sturza [Titlu]. SCAVINSCII, O. În călindăr ... mai tvață tncă și sărbătorile anului, vrsto lunii și a tuturor prințeselor Europii. CĂPĂȚINEANU, B. 12/23, cf. id. s. 91/15. S-uu împuternicit de o merge la hotar, spre a primi ucolo ... pe luminoto lor fiică, prințesa Cristina. AR (1829), 166²/28. Tinărul ducă de Laicenberg va merge dîmpreună cu prințesa, soru-sa, ptnă la Brazilio. CR (1829), 143/13. S-a cūs-

lorit ... cu Morio Teresia, princesu din Sicilio. FL (1838), 4¹/28, cf. VALIAN, V. Alecsandru ... se însofi cu sora rigăi, prințesa de Litvanio. IST. M. 65/18, cf. POLIZU, BARCIANU, V. Prințesa scoase un șipôt și tncină capul pe picpt. BOLINTINEANU, O. 435, cf. 188. O prințesă și tot na se poate pune cu voia lui Dumnezeu. CARAGIALE, O. I, 82, cf. DDRF, ALEXI, W. Do, prințesă, ... florile stul foarte frumoose. CAMIL PETRESCU, T. III, 335. Sentimentul locului seduce pe tuură prințesă. VIANU, A. P. 225. Pe eap, prințesa se tucuuuase cu o tocă seurtă. CĂLINESCU, S. 7. Nu merită să fie prințesă. STANCU, R. A. I, 260. Mergi așa! Ceara mă-ti! Cel Te vede priuceso! răspunse tatăl cu glus moate. PEDA, M. 171, cf. ALR II 2 865/36, 53, 105, 172, 182, 219, 520, 762, 769, 876. ◆ (Ca termen de comparație) Ție îți las tot. Ai să fii co o prințesă. CĂLINESCU, E. O. I, 232. ◆ Fig. Prințesii mici îi pare bine Că stăpînește țara de albine. ARGHEZI, VERS. 182. ◆ Fig. Femeie distinsă, bine crescută, bine educată. Cine-i prințesa asta? SCRIBAN, D. Averi niște domnișoare minunate, niște prințese. CĂLINESCU, E. O. II, 177. ◆ Fig. (Ironie) Femeie snoabă, prețioasă, care face pe nobila.

— Pl.: prințese. — Și: (Învechit și regional) prințesă, prințesă, (Învechit) prensasă, (regional) prințesă (ALR II 2 865/36, 53, 172, 219) s.f.

— Din germ. Prinzess(in), rus. принцесса, fr. princesse.

PRINȚESC, -EĂSCĂ adj. (Învechit) Prințiar. S-ou rugot de noi ... o-i arăta lui tootă grofișo noastră ceo prințescă. ȘINCAI, III, 38/28. Supt mîtro ceo prințescă, în povază, era un corb cu aripile întinse. id. ib. 236/3, cf. POLIZU, COSTINESCU.

— Pl.: prințesci.

— Prinț + suf. -esc.

PRINȚEȘTE adv. (Învechit, rar) Ca un prinț. Cf. POLIZU.

— Prinț + suf. -ește.

PRINȚIĂR, -Ă adj. v. prințiar.

PRINȚIP¹ s. m. v. principe¹.

PRINȚIP² s. n. v. principlu.

PRINȚIPĂL, -Ă adj. v. principal.

PRINȚIPĂLEȘ adj. v. principal.

PRINȚIPĂT s. n. v. principat.

PRINȚIPE¹ s. m. v. principe¹.

PRINȚIPE² s. n. v. principlu.

PRINȚIPEĂSĂ s. f. v. prințepesă.

PRINȚIPEĂZĂ s. f. v. prințepesă.

PRINȚIPEȘĂ s. f. v. prințepesă.

PRINȚIPIE s. f. v. principlu.

PRINȚIPIȘĂ s. f. v. prințepesă.

PRINȚIPIU s. n. v. principlu.

PRINȚIȘOR s. m. Diminutiv al lui prinț.

I. Prinț tlnăr. Cf. VALIAN, V., POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W. Nu vezi, bunicușă, ett ti de frumușel, alb de tot, cu penaj și crototă roșie, porcă e un prințîșor. BRĂESCU, O. A. I, 234. Cuprînzîndu-și de după umăr feciorul, Vodă l-a sărutat pe tîmplă ... Era un prințîșor fraged și subțirel; abia trecuse de zecce ani. SADOVEANU, O. XII, 288, cf. 366.

2. (Adesea depreclativ) Morarh al unui stat de mieă însemnătate. *Prinșișorii și morgrafișii nenufești ... voră să fină și ei haile luxoase de vinătoare*. ODOBESCU, s. III, 142. *A intrat cu autonantul său la curțile prinșișorilor germani*. SADOVEANU, o. XI, 652.

- Pl.: *prinșișori*.
- Prinț + suf. *-ișor*.

PRINȚOAIȚĂ s. f. (Regional) Prințesă (Beclean - Dej). Cf. ALR II 2 865/260.

- Pl.: *prințoaice*.
- Prinț + suf. *-oaică*.

PRINȚĂRIĂ s. f. v. *primăvară*.

PRINVENI vb. IV. Intranz. (Învechit, rar; urmat de un infinitiv) A izbuti, a reuși (să...). *Mi se părea că prin stăruirea mea în aceste voi priveni a pricepe mai bine înțelesul ... învâfătorilor*. BREZOLIANU, I, 17/18. *Așa privenim a tringce multe și mari pedice*. id. ib. 54/12.

- Prez. ind.: ?
- Prin + veni (după fr. *parvenir*).

PRINZĂCI adj. (Prin Transilv.; despre oameni) Descurcarea. *L-am trimis la crijmă, după fele de rachiu, și după ouă, pe la boresele din vecini. Om prinzăci!* *Trintise ghietu rumân a mămăligă cil o ripă și-uei ne-o mestecat și-o păpară de nouăsprezece ouă*. BĂNUȚ, T. P. 38.

- Pl.: *prinzaci*.
- Prinze + suf. *-aci*.

PRINZĂRE s. f. I. (Regional) Faptul de a prinde (III 1), de a pescui (Gingiova - Băilești). Cf. GRAUL, I, 71. *Da' la masă ce mântucă? Numa cigă și postrungă și nisătru de-l murunt ... Că e lezne de prinzare*. ib.

2. (Prin nordul Olt.) Tenniță, închisoare. Cf. JAHRESBER, v, 190.

- Pl.: *prinzări*.
- Prinze + suf. *-are*.

PRINZĂȘ, **-Ă** adj. (Învechit, rar; despre oameni) Care lucrează cu plăcere. Cf. LB.

- Pl.: *prinzăși, -e*.
- Prinze + suf. *-aș*.

PRINZĂCIOȘ, **-OĂȘĂ** adj. (Învechit, rar) Ușor de sesizat, de înțeles. Cf. DNLU.

- Pl.: *prinzăcioși, -oase*.
- Prinze + suf. *-ăcioș*.

PRINZĂTOR, **-OĂRE** adj., subst. I. I. Adj. Care apucă, înșfacă, înhață; care pune mina pe..., care capturează. Cf. DNLU. *A împinge pe Neera tu lașu-mi prinzător*. ALECSANDRI, ap. DDF, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM, ♦ (Substantivat, m.) Persoană care prinde pe cineva (care vrea să fugă, să facă ceva etc.); persoană care se ocupă cu capturarea păsărilor sau a animalelor sălbatice. V. **VÎNĂTOR**. *Banii pe jumătate din taută suna să se deie îndată prinzătorului*. AN (1830), 27²/18. *Căii au rămas prinzătorilor*. ALECSANDRI, ap. DDF. *Prinzătorii au avut mare tărăie de suflet și agerime de spirit, că, dacă nu se grăbea, se întâmpla a mare nenorocire* (a. 1875). ap. BĂRĂȚIU, P. A. I, 661. *A făcut rast de un sticle de la prinzătorii cu clei*. CĂLINESCU, E. O. II, 194. *Prinzătorul a încrecat ... un mijloc ingenios de a o determina să mântnece*. VÎN. PESC. aprilie 1964, 11. *Ne amintim de slăurile împunate din cauza lăcămii prinzătorilor de pe fărânuire Mediteranei*. ib. mai 1964, 8. ♦ Spec. (Substantivat, m.) Copil care, în unele jocuri, alungă după ceilalți copii pentru a-i prinde (în condiții determinate). *Este prins acela care trece hotarul ar este atins cu palma de către prinzător*. PAMFILE, J. III, 2. *Stut scăpași acei care pot scăpa neatinși și lovește cu palma locul unde a stut prinzătorul*. id. ib. ♦ (Substantivat, m.) Copil care

prinde mingea la urele jocuri cu mingea (și o aruncă într-o groapă făcută în pământ). Cf. PAMFILE, J. I, 21.

2. S. f. Cursă de prins păsări sau alte animale; unealtă sau loc special amenajat pentru prins pește; spec. cursă de prins păsări de forma unei duble colivii, în care un compartiment este ocupat de o pasăre cîntătoare în captivitate, iar celălalt compartiment, cu un perete mobil deschis, servește ca nadă pentru o pasăre liberă care, intrată în el, este prinsă prin închiderea peretelui mobil. Cf. POLIZU, DDF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Cînd apele bălții se-ntore năvalnice..., peștii năvălitori cu cle deodată împing, desclăd elapele și intră în prinzătoare, în ghiol*. VOICULESCU, P. I, 26. *Vegheu temelile prinzătorii numai din părțile de către gtră, id. ib. 30. Ai fost și tu vtnător într-o vreme, însă de vrubii, pișigoi și sticlești, cu praștia, cu cleiul și prinzătoarca*. PAS, Z. I, 209, cf. DL, DM, SCL 1973, 45.

3. S. f. (Învechit, rar) Tenniță, închisoare. *De va auzi vreun lucru nou eevn de la dînsa, o va slobozi din prinzătoare*. VALLAAM-IOASAF, 41²/20.

4. S. f. (Vestul Transilv.) Săculeț făcut dintr-o pînză rară și groasă în care se pune cașul la scurs, prin care se store fagurii. Com. din TĂRGĂIȚA - BEIUȘ, cf. CHEST. v 61/34, 70, 82/25, 128/27, 34, 85, VI 154/6, A I 12, 13, 17, 20, 21, 22, 23.

II. P. anal. Nume dat unor obiecte sau unor părți ale acestora care servesc la prindere, la fixare, la apucare, la sprijinire etc.

1. S. n. Mașină sau instalație folosită pentru separarea anumitor impurități dintr-un material. Cf. LTR², DL, DM, DEN.

2. Subst. (Popular) Grînda principală care leagă căpriorii unei case (țărănești). Cf. JAHRESBER, XIX, 102, ALR I 666/554.

3. S. f., s. n. (Regional) Bulfeu (la jug). Cf. BOCĂNȚU, T. A. 151, 199, GREGORIAN, CL. 61.

4. S. f. (Regional) Miner (I) (la coasă). Com. din MIHĂILENI - MIERCUREA CIUC.

5. S. f. (Prin Bucov., prin nordul Mold. și prin nord-estul Transilv.) Plicare dintre cele două bare de lemn care fixează părțile laterale ale războiului de țesut sau tălpile războiului de țesut una de alta; chingă, (regional) prinsoare (II 9). Cf. ȘEZ, v, 119, ALRM SN I h 302, A v 15, 33, GLOSAR REG.

6. S. f. (Prin Bucov.) Tindeche (la războiul de țesut manual). Cf. A v 8, 14, GLOSAR REG.

7. Subst. (Regional) Unealtă de tors nedefinită mai de aproape (Bistricioara - Borsce). Cf. II x 22, 69.

8. S. f. (În sintagma) *Prinzătoare de muște* = fișie de pînză sau de hîrtie, îmbibată cu o materie lipicioasă, care servește la prinderea muștelor. *O perdea cărnăuție eore slujea și de prinzătoare de muște vara*. I. BOTEZ, B. I, 67.

- Pl.: *prinzători, -oore*.
- Prinze + suf. *-ător*.

PRINZIONER s. m. v. prizonier.

PRINZONER s. m. v. prizonier.

PRINZONIÉR s. m. v. prizonier.

PRINZONÍR s. m. v. prizonier.

PRIOCĂ s. f. (Munt., Mold. și nordul Dobr.) Herghelie. *Taută ziua și toată noaptea prioacă păștea înprăștiată*. CONV. LIT. XLIV, 204, cf. 203, 208, CHRITĂȘCU, GN. 253. *Acemă lași cite o prioacă de emi, de 10, 20 și 50 de cai*. ap. SCRIBAN, D. *Preveile de țepe*. ap. id. ib., cf. ALR I 1 798/960, ALH II 705, ALRM SN I h 205, UDRESCU, GL.

- Accentuat și: *prioacă*. SCRIBAN, D. - II.: *prioici*.
- Și: *preucă* (accentuat și *preucă*, SCRIBAN, D.) s. f.
- Etimologia necunoscută.

PRIOCHITÍ vb. IV. *Tranz.* (Regional; complementul indică finul) A întinde, a împrăştia, a risipi (pentru a se usca) (Pecinişca — Băile Herculane). Cf. ALR SN I h 128/2.

- Prez. ind.: *priochitesc.*
- Pref. *prio-* + *chiti.*

PRIOD subst. v. *prihod.*

PRIONTİNDE vb. III. *Tranz.* (Regional; complementul indică finul) A întinde, a împrăştia, a risipi (pentru a se usca) (Pecinişca — Băile Herculane). Cf. ALR SN I h 128/2.

- Prez. ind.: *priontind.*
- Pref. *prio-* + *Intinde.*

PRIOR¹ s. m. = **prigoare (II)**. *Priorii și ciacrtiile.* In SCL 1973, 46.

PRIOR² s. n. v. *proor.*

PRIOR³, -Ă s. m. și f. Conducător al unei mănăstiri catolice sau al unei congregații de călugări catolici. V. *egumen, stareț. Noi, Leopold... preat cardinal, ... priorul cinului sântului Iaan din Ierusalim... paftim sănătate și mântuire.* ȘINCAI, nr. III, 182/14. *Într-o zi venise priora (stureța) manastirei ursulinelar... ea să ceară audiență.* BARIȚIU, p. A. II, 521. *Priarii (egumenii) benedictinilor n-au suferit pe comisarii venii din Roma... in monastirile lor.* id. ib. III, 20. *Dobindî atitu încredere înreit fu numit iconom, prior și, mai în urmă, abate.* FILIMON, o. I, 315, cf. LM, BĂRCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D.

- Pronunțat: *pri-or.* — Pl.: *priari, -e.*
- Din lat. *prior*, germ. *Prior*.

PRIORĂT s. n. Funcția de prior³; perioadă cît îndeplinește cineva funcția de prior³; unitate teritorial-administrativă bisericăsească condusă de un prior³ sau depinzînd de o mănăstire catolică ori, p. gener., unitate teritorial-administrativă din trecut, din unele țări. *Pre... Ioan Taxi, -gubernatoriul prioratului Aurăuiei... vom apăra in toate dregătoriile.* ȘINCAI, nr. II, 154/15, cf. LM.

- Pronunțat: *pri-or.* — Pl.: *priarate.*
- Din lat. *prioratus*, germ. *Priorat*, it. *priorato.*

PRIORITĂR, -Ă adj. Care are sau trebuie să aibă prioritate. *Indicatoare menite să arate conducătorilor de vehicule că se află pe căi de comunicație prioritare.* RL 1968, nr. 7387. *A ajuns la citeva descoperiri prioritare pe plin mondial.* FLACĂNA, 1975, nr. 44, 1.

- Pronunțat: *pri-or.* — Pl.: *prioritari, -e.*
- Din fr. *prioritare.*

PRIORITĂTE s. f. I. Însușirea sau faptul de a fi prîmul (într-o succesiune temporală); importanță primordială pe care o are sau trebuie să o aibă cineva sau ceva în raport cu altceva sau cu altceva; situație, stare a ceva care are înțietate, faptul de a fi primordial, de a avea o importanță primordială; primordialitate, înțietate, primat³, (neobișnuit) primordialism. Cf. NEGULICI, STAMATI, D., ARISTUA, PLUT. *Iată la ce se reduce mîndria priorităței și acuităței a unor oameni.* ISIS (1859), 118²/15. *Ișlicul cu patru colțuri al marelui terzi-bașa părea că reclamă prioritatea nobleței asupra căciulei.* FILIMON, o. I, 176, cf. PONTRIANU, D., ANTONESCU, D., PROT-POP., N. D., BĂRCIANU, V. *Ardelenii au mers și mai departe în constatarea priorităței naționale a Munteniei.* HASDEU, I. C. I, 38, cf. COSTINESCU. *Societatea era silită să facă un nou timpurmul... spre garantarea obligațiilor cu prioritate.* MAIORESCU, D. II, 17, cf. DDF, ALEXI, W. *Aranjareu trimiterilor trebuie să se facă în mad cranologic... ceea ce are importanță pentru prioritate cu privire la rezolvirea unei chestiuni.* BUL. COM. IST. I, 94, cf. ȘĂINEANU, D. I., CADE. *Pontifii literari din București continuau să uspire*

mirosul de tămîie al unei priorităței. GALACTION, A. 69, cf. SCRIBAN, D. *Inițiativa porticulară și concurența dintre indivizi avea prioritate.* LL I, 100. *Lingvistul francez dădea prioritate restului vocabularului asupra fondului principal lexical.* GRAUR, F. L. 8. *Există însă și alte probe care pledează în favoarea priorităței folosirii acclarăși argumente.* s. c. ȘT. (IASI), 1957, 249. *Frumosul din realitate are prioritate asupra celui artistic.* s. iunie 1960, 44. *Creangă dă prioritate mișcării, lăsîndu-și eroii să se caracterizeze în acțiune.* v. ROM. decembrie 1964, 85. *Prioritatea esteticului este totuna cu autonomia lui.* CONTEMP. 1977, nr. 1 280, 3/4. ◇ Loc. a d v. **Cu prioritate** = în mod special, mai ales, în primul rînd, îndeosebi. *Prioritatea... își schimbasesc... specificul, din cercalieră în plante industriale, cu prioritate orez-bumbac.* v. ROM. aprilie 1954, 180. *Excavatoarele... vor fi livrate cu prioritate în primul trimestru al anului.* ȘCINTEIA, 1977, nr. 10 972.

2. S p e c. (Jur.) Drept recunoscut creditorilor titulari ai unor garanții reale (ipotecă, gaj etc.) sau ai unor privilegii de a fi plătiți din prețul obținut prin vânzarea silită a unor lucruri ale debitorilor lor mai înainte altor creditori; preferință. Cf. M. D. ENC. **3. S p e c.** Posibilitate pe care o are inventatorul sau autorul unei mărci de fabrică, înregistrate într-o țară, într-un anumit termen, de a-și valorifica drepturile de creație intelectuală fără ca o altă înregistrare a unei aceleiași invenții sau mărci, făcută în altă țară, în cadrul aceleiași termen, să-i fie opozabilă. Cf. M. D. ENC.

- Pronunțat: *pri-or.* — Pl.: *priorități.* Gen-dat. și: (Învechit) *priorităței.*
- Din fr. *priorité.*

PRIOROC s. m. v. *proroc.*

PRIOS, -OĂȘĂ adj. (În dicționarele din trecut) Prihnic. Cf. POLIZU, BĂRCIANU, ALEXI, W.

- Pronunțat: *pri-os.* — Pl.: *prioși, -oase.*
- Prii¹ + suf. *-os.*

PRIOSPĂRGE vb. III. *Tranz.* (Regional; complementul indică finul) A întinde, a împrăştia, a risipi (pentru a se usca) (Pecinişca — Băile Herculane). Cf. ALR SN I h 128/2.

- Prez. ind.: *priospărg.*
- Pref. *pria-* + *sparge.*

PRIOSTRICĂ vb. I. *Tranz.* (Regional; complementul indică obiecte de îmbrăcăminte) A prefaca, a modifica, a transforma (Pecinişca — Băile Herculane). Cf. ALR SN V h 1337/2.

- Prez. ind.: *priostric.*
- Pref. *prio-* + *strica.*

PRIOT¹ s. m. v. *preot.*

PRIOT² subst. I. (Prin nordul Munt.) Uger al unei vaci cînd fată. Cf. RĂDULESCU-CODIN, CADE.

2. (Regional) Organ genital al vacii; (regional) făcăciune (Săpata de Sus — Pitești). Cf. UDRESCU, GL. *Ă după vaca la priot; e gata să fete.* id. ib.

- Pl.: ?
- Etimologia necunoscută.

PRIOTEĂȘĂ s. f. v. *preoteasă.*

PRIOTEȘICĂ s. f. v. *preoteșică.*

PRIIPAC s. n. v. *pripee.*

PRIPAS¹ s. m., s. n. I. S. m. și n. (Învechit și popular) Pui de animal (domestic); p. ext. copil. *Iară se va tuna nauptea... var fi plîinile bune... și lutru daboaoe pripasurc.* PARACIUS (1639), 258, cf. 257, ANON. CAR., LB, POLIZU. *Cu pripuşii tutrebuinfați în cursul mai multor generațiuni, poate să ajungă... lu rezultate cu totul satisfăcătoare.* I. IONESCU, P.

526, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Am de la iapa astu două pripasuri*. ap. TDRG. *Va fi pagubă în pripași, adică în miei și vite*. GOROVLI, CR. 358. *N-am da-o pe bălana oricui ne-ar da pe ea. — Adevărat că-ni aduce uoroc la casă. Anu și pripasu?... și asta de cinei-sprezece ani!* AL. LUPULUI, P. G. 119, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, BL. I. 27, II XVIII 139. *Și-a luat vâcuța ei, Pripasurile ei, Și a mntut-o... În dealul Galileului*. TEODORESCU, P. P. 375, cf. 392, MÎNDRESCU, I. P. 142. *M-am nutneat... Cu ole mele vaci, Cu ale lor pripași La timp cu roață*. MARIAN, D. 132, cf. 136. *Cînd f-a fura micii, n-ai parte de pripas*. ȘEZ. II, 191, cf. III, 86, v. 75, com. din ZAGRA — NĂȘĂUD și din ORAVIȚA. *Fu de mîndra nu mă las Plu' n-oi scoate-o eu pripas*. CIAUȘANU, GL., cf. ALBII 1/1 h 259/85. ◇ I. o. c. a d. j. **Iluz de pripas** = (despre vaci) prolific; care fată în fiecare an. Cf. PAMFILE, CR. 247, SCRIBAN, D. ◆ (Adjectival; prin Transilv.) „Sprinten” (ca un animal tînăr sau ca un copil). Cf. DDRF.

2. S. m. (Învechit) Persoană străină care s-a pripășit (I) pe lângă casa cuiva sau undeva. *Să uu te mai apropii di robul lui D[u]mnezău, anume cutari, și di roaba lui Dumnezău, nici di ficiorii lor, nici di pripașii lor* (a. 1799). GCR II, 172/17. *Pe Latif caminariul, de la Calimat pripas, Care... în Moldova au rămas, Spatari se ordnuiește în Divurul pămîntese*. BELDIMAN, E. 70/27. ◇ (Cu sens colectiv) **Ciocoi cei mari sînt cîncisprezece familii, cu lot pripusu lor**. BOLLIAU, O. 236. ◇ I. o. c. a d. j. (Curent) **De pripas = a)** (despre animale domestice, mai ales despre cîini) care rătăcește de colo plină colo, fără stăpîn, care este al nimănui; care s-a pierdut de stăpîn. *Orice fel de vită de pripas, ael ce va găsi vita dator să fie a o aduce la satul său* (a. 1776) URICARIUL, XIX, 348. *Vornicii să nu îndrănească nicidecum să prinză vitele cuișas, de unde să pascu, cu socateală ca să le numească de pripas*. PRAY. COND. (1780), 92, cf. VALIAN, V., POLIZU. *Veniturile comunelor rurale din județul Putna provin [și] din... taxa vitelor de pripas*. I. IONESCU, P. 111, cf. PONTBRIANT, D. Auzi, telegari? două intrfoage de pripas. ALECSANDRI, T. I 581, cf. 531. *Nu vă azvirliți nebunește în prăpastie ca să se păși de lătratul etnelui de pripas*. ODOBESCU, S. III, 483, cf. 482. *Îi plăcu și lui un așa dobitoc... Mai cu seamă că era și de pripas*. ISPIRESCU, U. 58, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Cu privire de cine de pripas, se uită numai la gura lui*. REBREANU, R. I, 126, cf. 316. *Acest etne de pripas a venit la gospodăria lui astă toamnă, din rîpile muntelui*. SADOVEANU, O. X, 620, cf. VII, 483. *Nuam un etne de pripas se strecoară astfel într-o bucătărie*. VINEA, L. I, 35, cf. 336. *Calul ăsta e de pripas*. CIAUȘANU, GL., cf. ALBII SN II h 323, A V 14, VI 3, 16, 19, 20; b) (despre copii) care a fost părăsit, abandonat (și rătăcește de colo plină colo); p. ex t. nelegitim, din flori. Cf. BĂRCIANU, V. *În vremea asta, Cătălin, Vielean copil de casă, Un paj ce poartă pas cu pas A-mpărătesei rochii, Băut din flori și de pripas... Se furiează ptindilor Privind la Cătălina*. EMINESCU, O. I, 173. *Din Insurătoare s-a ales cu trei copii, din care unul singur de pripas*. ap. TDRG. *Se lîpeau unul de altul, orșana Călina și Sandu Fălor, copil de pripas acesta*. ap. CADE. *Sărmanul Stoica crescuse pe la pragurile tuturor, — copil din flori și de pripas*. GALAGION, O. 45. *E un bagabont. Un copchil de pripas*. H. LOVINESCU, T. 218; r) (despre oameni) venit din altă parte, de pe alte meleaguri, din altă țară; străin, venetic. *Altă viață nu e pentru un om de pripas ca dînsul*. SLAVICI, O. II, 203. *Documente avem și noi, că doar nu stîteu de pripas aici, și-neă documente de stăpînire, nu de mîluire*. ADAMI, R. 42. *Oamenii ascultau... ezarania aceea lungă, în care se punca la cale truda mădulelor lor, jefța lor pentru un boier de pripas*. SANDU-ALDEA, D. N. 207. *Noi nici nu ne uităm la tine, ca la u slugă de pripas*. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 188. *Boieri de-a zi, boieri de ieri... Și unii, și-alții de pripas*. ARGHEZI, VERS. 488, cf. 389, TOMESCU, GL. ◇ E x p r. (RAR) **A lăsa pe**

clueva de pripas = a abandona, a părăsi pe cineva (într-un moment dificil). *Tovarășii de drum nu l-au lăsat de pripas, vrînd să-i fie de-un ajutor*. v. ROM. februarie 1954, 97. ◆ (Învechit, rar) **Lucru găsit**. Cf. ASACHI, S. I. II, 358.

3. S. n. (Învechit) Vită rătăcită, fără stăpîn; vită prinsă în semănături străine. *Plină la un om deplin să nu aibă volnicie vorniceul să vinză pripasul*. PRAY. COND. (1780), 92. *Pripasurile ce să vor prinde ori la ce sat sau țîrg, să nu fie slobad... a le vinde* (a. 1818). URICARIUL, I, 253. *Cînd... nu se vor mai afla stăpîni pripasului, atunci rămîn pripasurile drepte ale dragătorilor* (a. 1818). ib. *Pripasurile aparțineau proprietarului p-a cărui moșie se găseau*. COSTINESCU, Cf. I. BĂNESCU, M. 70, ȘĂINEANU, D. U., CADE. ◇ I. o. c. a d. v. (În legătură cu verbe ca „a lua”, „a prinde”, „a cădea”) **De pripas** = drept zălog, drept garanție (plină la răsкупărea stricăciunilor pricinuite de vîta altuia în semănăturile proprii). *Să nu fie volnicii... a să omestecarea în judecata și în finutul vameșilor, nici să ia vite de pripas* (a. 1695). IORGA, S. D. V, 338. *Vitele de pe moșile lui a căteat botarele alei împărății și sînt luate de pripas*. ISPIRESCU, I. 394. *Se tînguie de judecătoral de pace din ocolul său, pentru niște boi ce au căzut de pripas*. I. NEGRUZZI, S. IV, 277. *La obarul de gloabă... a căzut de pripas un cal*. MON. OF. (1906), 5 963, cf. TDRG, DL. ◆ P. ex t. **Despăgubire, amendă plătită pentru o vită prinsă în semănături străine**. *O samă din ispravnic s-au obicinuit de vind ocoalele finutului... și acei ce le cumpără caată pricinile de giudecări și împlinele și pripasuri* (a. 1795). URICARIUL, IV, 57/2, cf. VALIAN, V. *Sătenii... aleargă Să se plîngă... De pagube, de ispasuri, De pierderi și de pripasuri*. PANN, P. V. III, 45²/22, cf. PONTBRIANT, D., BARONZI, I. 99. *De aici... nu se lua gloabă sau amendă, nici pripas pentru vitele rătăcite*. IORGA, C. I. II, 163.

4. S. n. (Bucov.) Loc îngrădit, ocol, țare unde se țin vitele prinse în semănături străine. *Trage murgul la pripas și voinicul unde-a mas. I. CR. IV, 303*. *Mi-o finut trei zile vitele-n pripas*. Cont. din BILCA — RĂDĂ-UR. *O luat-u-n pripas*. ALBII SN II h 323/365.

— Pl.: (m.) pripași și (n.) pripasuri, (Învechit) pripuse (POLIZU), pripasure. — Și: (Învechit și regional) pripăș (lb. PONTBRIANT, D., PAMFILE, CR. 247, CADE, II XVIII 139, com. din ZAGRA — NĂȘĂUD și din ORAVIȚA), (Învechit) prepăș (lb) s. m.

— Din v. sl. прѣпасъ.

PRIPĂS² s. n. (Prin vestul Munt.) Înclesnire, păsurire¹ (în plata unei datării); p. ex t. răgaz, odihnă, lîhnă. *Îți dă pripas*. TOMESCU, GL. *Nu moi ani pripas niciodată*. id. ib.

— Pl.: pripasuri.

— Cf. păsuri¹.

PRIPASTĂNIE s. f. v. prăpăstentele.

PRIPĂȘ s. m. v. pripas¹.

PRIPĂ s. f. (Mai ales în I. o. c. a d. v. În pripă sau, învechit și regional, de pripă, cu pripă) Grabă mare; zor. *De pripă-l ajunge moartea și înlunecareul păcatelor*. CORESI, EV. 402, cf. 127. *Rămoșe Endocleu cu coconii tineri de-i oerolăia, ce de pripă se siripi [= risipi] bura trupască*. MOXA, 398/18. *Degrabu s-au adunatu cu toții de au sfătuit în pripă*. URECHIE, L. 159. *Pripa la fîștecare lucru naste gresale, dintru carile mari pagube să fac*. HERODOT (1645), 362. *Să nu cumva viind de pripă să ofle pre voi durmind*. N. TEST. (1648), 59²/13, cf. 80²/18. *Nimica alt nu elibuzii să fie acmu mai de pripă svinței beseracei și mai de treabă, numai Îngruparea preuțească* (a. 1650). BV I, 176. *Se va ațța de pripă mînia lui*. NEAGOI, ÎNV. 8/9. *Slobodzra de pripă pacuții de-l rupsără pre s[î]ntul în daună*. DOSOITFI, V. S. septembrie 17². *Bagăția ce să stringe pre lume de pripă iar să duce*. FL. D. (1680), 22²/12. *Scoală-te și*

e pogorâ de pripă de aici, căci au făcut fărâdelele norodul tău. BIBLIA (1688), 132²/41. Bine au fost socotit Lupul Vornicului pentru aceasta ca să nu dea în pripă tătorii cu prada în Țara de Gios. N. COSTIN, LET. II, 117/18, cf. 121/24. Măriia sa dar, văzîndu pripa și greul cel ce peste puțină ce era, au dat o sumă de bani. R. GRICEANU, CM II, 144, cf. ANON. CAR. Nu iaste alt lucru ca să poată lua mai în pripă iertăciune decît pocăința. ANTIM, ap. GCR II, 6/26. Iale să înfuriară și, făcîndu-și ruga de pripă, deateră în apă. MINEIUL (1776), 23²/37. Cei ce era cu noi de pripă să fărură prolivnici asupra noastră. VARLAAM-IOASAF, 138²/6. cf. 144²/26. Întrîndu-se cu pripă, ostașii lui Antonie au cuprins și pîntea și tunurile. ȘINCAI, BR. II, 210/24, cf. III, 295/12. Fugînd cu sufletul sărac în pripă, lăsașă toate de jac. BUDAI-DELEANU, T. 285, cf. 206. Pripasurile... să nu fie slobod... a le priface în pripă (a. 1818). URICARIUL, I, 253, cf. LB. Am aflat că sint... mai lesne de făcut și de întrebînțat spre vindecarea lor în pripă și cu prea pufină cheltuiată. PISCULESCU, o. 46/5, cf. I. GOLESCU, în PR. DRAM. 72. Cu pripă apoi scoînd tot jăraticul... au pus piste acele frunză loma eca junghică. DRĂGHICI, R. 220/12, cf. 27/20. Armile răsene și austriene, înaintîndu-să cu pripă, au sfărmat pe dușmanul. ASACHI, I. 431/4. Plăcerea cum de repede Pasă și-n pripă moare. id. s. l. I, 243, cf. 90, 253, VALIAN, v. De vor nîncea, îndată să cuprînd de o boală ce în pripă le umflă tot capul. I. IONESCU, c. 104/5. Nu simțim cum să petrec Tinerețile cu pripă. PANN, E. IV, 127/5, cf. id. P. V. II, 120¹/17. Alergară cu pripă la cetate. NEGRUZZI, s. I, 160, cf. 179, POLIZU. În pripa de a părăsi casa, îi rămăsese jurnalul agățat de căptuseala surtucului. GHICA, ap. CADE, cf. CIRAC, II, 292, LM, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. Atunci ai fi văzut pe tați... imbrîncîndu-se și împedîndu-se și mai rău, într-acea pripă deznădîjuită. ODOBESCU, s. I, 91, cf. 164, II, 240. Mă micram eu să fi mîncat lupul iarna nsta așa de în pripă. CREANGĂ, o. 191. Am luat înclinat depeșu și, fără pripă nervoasă. am deschis-o. CARAGIALE, o. I, 217, cf. 126, II, 119, III, 148. I-nu dezbrăcat eu să-i culce în paturile așternute-n pripă. SLAVICI, s. I, 339. Mihai făcu ce putu în pripă, adună pe tinerii ce se mai găsiră. ISPIRESCU, m. v. 54. Carele cu stambă, cu zehii... și cite și mai cite, deseăreau în pripă. DELAVRANCEA, T. 124. Un armăsar, în pripă, Mi-aleg pe plac. MACEDONSKI, o. I, 35, cf. 67. Se văd ostași legîndu-și rănile în pripă. VLAHUȚĂ, o. A. II, 118, cf. I, 182. Tăcuși ei s-olătură-n pripă, Dînd goanci sporile puteri. COȘBUC, P. I, 291, cf. 71, 200, II, 96, id. AE. 76, DDRF. Se imbrăcă în pripă. D. ZAMFIRESCU, A. 117. El fu spînzurat..., apoi îngropat în pripă la vreo biserică din Constantinopol. IORGA, c. I, 1, 18. Comoara-nfășurîndu-și, nădejdea pleacă-n pripă. GOGA, POEZII, 71, cf. 79. Înghiți o bucată de plăcintă în pripă. GİRLEANU, n. 78. Pripa și zăpăceala ne face adesea să rămînem cu buzele umflate. ATILA, p. 74. Clîva nori, adunați în pripă la sfat deasupra capetelor noastre, ne grăbiră masa. HOGAȘ, DR. I, 185. Grigore lugh strîns în pripă multe minii cunoscut. REBREANU, R. II, 223. Nu găsesc în pripă Destule vorbe-nfricoșate. TOPÎRCEANU, p. o. 75. Sub streșini un stiglete vine-n pripă. CAZINIR, L. V. 37. Pe o șosea nepietruită, trasată în pripă... soldații... înaintau tăcuși. BRĂDESCU, o. A. I, 319, cf. 103. Astfel s-a săvîrșit, în pripa cea mai aprigă, plecarea lui Ionuș de la Timiș. SADOVEANU, o. XIII, 689. Pentru că nu s-au luat în pripă măsurile repezi de manevră, am fost surprinși de furtună. BART, s. M. 51. Intră singură înăuntru, derelecă ceva în pripă. CĂLINESCU, E. O. I, 30, cf. 77, 240. Însurat în pripă cu o fată din negustorime..., se pomenește moștenind o uriașă avere. STANCU, R. A. I, 214. Pretutindeni cușere, lăzi, geamantane sau boccelc făcute în pripă. V. ROM. noiembrie 1954, 5. Au pornit spre Erașov un val de bande huliganice adunate în pripă de pe Valca Prahovei. BENTUC, M. C.

1, 26. Femeiu-și făcu loc în pripă și ieși în fuță. VORNIC, p. 82. În pripă cercetază Jur-împrejur după ișari. DEȘLIU, m. 15. Dă-mi voie la picioare să-ți desfășor în pripă Acest poem. LAMȘ, p. 297, cf. 216. Părea că abia ațipise, culcat în pripă. BRAD, o. 54. A noastră aliată imperială strînge în mare pripă armată. T. Iulie 1964, 51, cf. 44. Au fost petrecuți de Mitru... așa cum s-a hotărît în pripă, în fața crîșmei. LĂNCRĂN-JAN, c. II, 92. Iată că se ivește în pripă un nou raș. SBIERA, p. 90. Unui om îi muri femeio în pripă. ȘEZ. I, 247. Durerea de inimă trece dacū pui în pripă o lespede fierbinte sub briu. ib. III, 176. Înopoi fugca cu pripă lor prorocu sta cu frică. ib. VIII, 43. Cu fuva cō il umfla, în pripă picleo-i lua. PĂSCULESCU, L. P. 195. ◇ Loc. adj. (Învechit) De pripă = care se face, se produce, are loc repede, iute, grabnic; care trebuie făcut repede. Să nu anză ei acca muncō și a cel lucru de pripă și năprosnō... să se spămîntace. CORESI, EV. 88. Cu socotînță de pripă să cunoască cure le ou fost Dunnezu. id. ib. 417. Cinstile preute,... amîndoi-vă ați rămas netocmiți cu de pripă premeneala ta. DOSOFTEI, v. s. septembrie 12²/35. Pre cine n-a înspăima a cea de pripă izoorite de undelemn? id. ib. decembrie 213²/30. ◇ Loc. adv. Fără pripă = pe indelete, fără grabă. Slujea în biserică fără pripă și toate... le făcea după tipic. GALACTION, o. A. II, 135. Să te gîndești fără pripă la viața ta. PREDĂ, M. S. 55, cf. M. D. ENC.

— Pl.: (neobișnuit) pripe. SCRIBAN, D. — Și: (încechit) prēpă s. f. LB.

— Postverbal de la pripl.

PRIPĂC s. n. v. prīpec.

PRIPĂG adv. v. prīpec.

PRIPĂGÎ vb. IV v. prībegl.

PRIPĂGIT, -Ă adj. v. prībegit.

PRIPĂJÎ vb. IV v. prībegl.

PRIPĂLOĂGĂ s. f. (Prin Bucov.) I. Femeie simgură și care se descurcă greu. Cf. ȘEZ. V, 119.

2. Prostituată. Cf. ȘEZ. v, 119.

— Pl.: pripăloage.

— Etimologia necunoscută.

PRIPĂȘAR s. m. (Încechit) Slujbaș însărcinat cu încasarea amenzilor pentru vitele găsite în semănături străine. Cf. MINĂILĂ, D. 144. Așăjderea dăm și întărim sfintei mănăstiri... ea nime din ispravnici să nu umble satile mănăstirii, nici globnici, nici pripășari (a. 1821). IORGA, s. D. VI, 75, cf. DL, DM.

— Pl.: pripășari.

— Pripas¹ + suf. -ar.

PRIPĂȘI vb. IV. 1. Refl. (Despre ființe) A-și găsi undeva ori la cineva refugiu, adăpost venind din altă parte, a se stabili undeva sau pe lângă cineva venind din altă parte; a se aciuă, a se opoși (1). De cînd se pripășiră [ielele] De răcnet glasul lor iu ton. I. VĂCĂRESCU, p. 352/2. Un haț vestit se pripășise Nemernicînd pe lingă schit. NEGRUZZI, s. II, 113, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. Un venetic pripășit în țara Moldovii. ALECSANDRI, T. I 585, cf. COSTINESCU, LM. Să ni gioace co pi urs o mișă pripășită pe la munteni. ODOBESCU, s. I, 173. Aci în oraș c pripășit de vreo șase luni. CARAGIALE, o. I, 30. Pe lîngă țeara numită Nerenea se pripășise un leu. ISPIRESCU, v. 30. După cîtăva vreme mîh pripășisem la un mare funcționar. DELAVRANCEA, T. 208, cf. id. II. T. 10. Ponderia de vagabonzi și de cerșitori ce se pripășesc îndeobște pe lingă asemenea bazaruri. CONV. LIT. XVI, 81. Se pripășise la fița Smarunda... un țigănoș slăbuț. VLAHUȚĂ, s. A. II, 157. Sint zece ani de cînd s-a pripășit în sulul nostru. DDRF. Nu știu de unde se pripășește pe acolo un calic. ȘEZ. VI, 169, cf. BĂRCIANU. Bolteg

s-a pripășit numai de cinci ani în satul Vișoarei. SANDU-ALDEA, U. P. 9, cf. ALEXI, W., TDRG. Cînd și se pripășește vreo pasăre străină prin curte, să n-o alungă. GOROVEI, CR. 21, cf. 455. Un străin pripășit printre ei. ARDELEANU, V. P. 181, cf. ȘĂINEANU, D. V. Ne chemau mierlăii pripășii prin tușișurile de liliac. CIAUȘANU, N. SCUT. 39, cf. CADE. Se pripășise într-o vară, tocmai din alt ținut. C. PETRESCU, N. DN. 51, cf. id. A. R. 188. Eniu Efendi, neguțător turc, pripășit prin fară, s-ar fi așezat după unii la Vatra Dornic. CĂLINESCU, E. 5. În ograda boierască se pripășise o biată ființă din toată lumea. SADOVEANU, O. VII, 483, cf. I, 66. Acest vișel s-a pripășit pe la noi. SCHIHAN, D. Se pripășise la Dej, venind de undeva de la Oradea. VORNIC, P. 195. Ți-a avut dat vreun telefon de-acolo de pe unde s-a pripășit? 7 decembrie 1962, 24. Pe asta mic l-am găsit pripășit pe la niște neamuri. LĂNCRĂNAN, C. III, 445. De pază nu-l păzea Sluga lui de Necula, Grec din Iania venit și la dînsul pripășit. TEODORESCU, P. P. 566. La curtea lui Roșu-tupăral se afla pripășit un lînăr. POPESCU, B. I, 4. În acea ballă, auzită el că se pripășise nește zmei. CĂTANĂ, P. II, II, 144. Fata împăratului se dăduse în dragoste cu un harap pripășit pe la curtea împăratului. ȘEZ. VI, 15. Să nu te pripășești la casa mea. Com. din BILCA—RĂDĂUȚI. S-a pripășit prin satul nostru și stă prin ușile altora. CHEST. II 8/20, cf. A V 14, VI 26. ♠ (Glumeț) Tată pe mînuă cuu codește-un negru puce... Pripășit la vro femeie, știu că ar vedea pe dracul. EMINESCU, O. I, 48. ♠ (Prin lărgirea sensului) Era tăcută și plăptîndă ca o floare sfioasă, pripășită într-un pămînt străin. REBREANU, NUV. 215. Un brad pipernicit ce se pripășise acolo. STĂNOIU, C. I, 153. Se mai opri o clipă în fața tufei de liliac, care i se pripășise de mai mulți ani aici, lângă gard. MIHALI, O. 160. ♠ (Familiar) A se înecuba. Le e aminte ca să nu se pripășească... ploșnițele prin casele lor. MARIAN, INS. 432. ♠ Fig. A seri... într-o liabă nenșleasă, cu graiuri pripășite din cuvintele altor nații ominește. JIPESCU, O. 14. De la străini, obiceiul acesta a început a se pripăși și pe la ramăni. ISPINESCU, AP. CADE. Niște gologant pripășii prin pastile lui buzanare. SCRIBAN, D.

2. TRANZ. (Complementul indică ființe venite din altă parte) A lua și a ține pe lângă sine, a oferi adăpost (și cele necesare traiului); a opoși (2). Cf. POGOR, HENR. 230/28. COSTINESCU. Are ce mă acără că o pripășesc la mine. CONTEMPORANUL, VI, 112. L-ai pripășit pe la noi și nu mai puteu scăpa de el. DDIF, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. Crezi că plodul el ti al d-tale? Cine știe de unde l-a pripășit. AP. TDRG. De unde l-ai mai pripășit și pe stricatul ăsta? BASARABESCU, V. 162. Cine a pripășit acest căfel pe aici? SCRIBAN, D. Era nepotul unui cafegi-bașa... pripășit de el în Valahia. C. PETRESCU, A. R. 11, cf. ȘEZ. III, 86, ALR SN MN II h 323/833.

— Prez. ind.: pripășesc. — Și: (regional) prepăși, propăși (MARIAN, INS. 432), (învechit, rar) prăpăși (POLIZU) vb. IV.

— V. pripas¹.

PRIPĂȘIRE s. f. Acțiunea de a (se) pripăși și rezultatul ei. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDIF, M. D. ENC.

— Pl.: pripășiri. — Și: (învechit, rar) prăpășire s. f. POLIZU.

— V. pripăși.

PRIPĂȘIT, -Ă adj. (Despre ființe) Care s-a rătăcit, a rămas fără stăpîn, fără îngrijitor etc.; care a venit sau a fost adus din altă parte, din alt ținut și s-a stabilit undeva sau pe lângă cineva, a ciuit, a ploși și t. Prin caracterul ce se caută a se da vitelor pripășite... ar ajunge desigur la rezultate foarte satisfăcătoare. I. IONESCU, P. 526. Știe să afle urechea grăsunului pripășit, cliur și din oala cu varză. SLAVICI, S. II, 55, cf. DDIF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. Deși nu era de sot, un cline pripășit, Mochi

era răsfațat și îngrijit. BART, S. M. 104, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. ♠ (Substantivat) Alt om fi-a mai rămas și fie în lumea aceasta, corectura asta, pripășitul ăsta. SLAVICI, O. II, 225, cf. ȘEZ. IX, 155, CHEST. II 8/20.

— Pl.: pripășii, -te.

— V. pripăși.

PRUPEĂLĂ¹ s. f. I. I. Faptul de a se pripăși (1 2): iuteală, grabă (prea) mare, zor (excesiv, neeliberat) în realizarea unei acțiuni: pripăre. Cf. DRUC, POLIZU, PONTBRIANT, D., LM. Ei, ori din leacvie, ori din pripeală... s-apusă de rele. JIPESCU, AP. CADE. Cine n-a văzut cu cîtă delicotețe și pripeală nu caută să-și încheie nasturile de la piept? DELAVRANGEA, T. 105. La pripeli, această legare se mai poate face în nodul s. ATILA, P. 31. Nu-i nici un motiv de pripeală. V. ROM. noiembrie 1954, 8. Cel mult dincoace poate fi vorba de pripeală. GALAN, B. I, 41. Cu o pripeală de adolescent... îl copleşii cu un noian de mărturisiri ciudate. VINEA, L. I, 30. Mă gîndeam că pripeala asta tîni va aduce de bună seamă o surpriză. CONTEMP. 1956, nr. 483, 3/1. Strînge repede, cu o pripeală caraghioasă, hîrtiile. IL martie 1961, 22. ♠ I. o. e. a d v. Fără pripeală = pe îndelete, fără grabă. Trifon Guju spunea fără pripeală, rece, liniștit. REBREANU, R. II, 39. Munca de lămurire și convingere... trebuie să fie dusă temeinic, fără pripeală, cu răbdare. SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 719.

2. (Regional) Umflătură la mină provocată de un efort fizic excesiv, de o grabă prea mare în efectuarea unei munci. Umflătura poartă numele de pricheală și se tînuiește... leglădu-se cu făină opărită. PAMFILE, A. R. 121.

II. (Meteor.; învechit și regional, mai ales în Ban.) Caniculă, arșiță; dogoare a soarelui. Arapii sînt priliți și negri de pripala soarelui (a. 1750). GCR II, 64/38, cf. 64/23. De pripale razele soarelui... și e pripeală mare foarte, atunci aduce ploaie și tunete. CALENDARIU (1814), 78/11, cf. 90/1. De arșiță (arderea sau pripeala) soarelui, nu crește nici o plantă. LIUBA-IANA, M. 38, cf. CADE, SCRIBAN, D., II XVIII 282, 301, L. COSTIN, GR. BĂN. 168, ALR SN V h 1 502/27.

— Pl.: pripeli.

— Pripil = suf. -eală.

PRUPEĂLĂ² s. f. (Bis.) Vers sau refren care se cîntă după psalmi, înaintea stîhurilor sau laudelor închinăte mui sînt. Pripeală] la toate stih]irile: Prea sf]întă născătoare a lui Dumnezeu, spășește pe noi. PARACLIS (1639), 244. Pentru-acestea pripeale căce le-au audzit Iulian au învătat pre Salustiu eparhul. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 1617/8. Stîhirile tîvierii și ale sîntului cu cea de slavă, ... cu pripealele lui. MINEIU (1776), 166^{rs}/27. Se cîntă un psalm mare cu pripele; Aleluia, miluiește pre robul tîu, aleluia (a. 1877). AP. TDRG, cf. CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: pripele.

— Din slavonul прпшеаа.

PRUPEC s. n., adv. I. S. n. (Meteor.; învechit) Caniculă, arșiță; dogoare a soarelui. Blagoslovii Domnul, focul, zăduh, frigul și prepecul. PSALT. SCH. 520, cf. CORESI, PS. 437/9. Șapte seci, subfiri și de pripec arse spîce de grîu crescură. PALIA (1581), 167/21, cf. 165/16. Iară se va fi cutrenur mare, pripec va fi și areare nevoie. PARACLIS (1639), 254. Toate pre lesne le răbdă, și foamea și golicuina și pripăcul și gerul. VANLAAM, C. 194. Era namiadzădzi, pripăci și ședzum lîngă prău sfătuind ce voar face. DOSOFTEI, V. S. octombrie 80^h/11. Iarna frigul, vara pripăcul. GANTEMIR, AP. DDIF. August plecat spre vihor și pripec. CALENDARIU (1733), 39/2. Pohti să descălece să o odhnească, căci era pripec (a. 1746). C. CR. 199^h/26. De va fi cutrenur mare, pripec și mare greatote va fi (a. 1799). GCR II, 165/8. Ia ulei buu... și-l pune în tipste întînsă și scoate-a în pripec, ca să se fiarbă din căldura soarelui (sfîrșitul sec. XVIII). GRECU, P. 396. Adună grămădă de găteaje uscate și, stînd deasupra lor în pripecul

oarelui, filiiie cu aripile sale plnă să-și aprindă flacăra (a. 1826). GCB II, 254/20, cf. CADE, SCRIBAN, D. ♦ Fig. Și iată acum ai, o, prea înbite cititorii, ... fin-tină de apă răcoritoare de sufletele cele arse de pripecul păcatelor (a. 1811). BV III, 35.

2. Adv. (Prin Ban.; în forma *pripăg*) Urgent, grabnic. Cf. L. COSTIN, GR. RĂN. II, 160, COMAN, GL.

— Accentuat și: *pripăc*. SCRIBAN, D. — Și: (învechit) *pripăc*, *pripăc*, *prăpăc* (MARDARIE, I. 115²/3, SCRIBAN, D.), *prăpăc* s. n., (regional) *pripăg* (L. COSTIN, GR. RĂN. II, 160, COMAN, GL.) adv.

— Din bg. *прпек*. Cf. ser. *pripeka*.

PRIPEGÎT. -Ă adj. (Regional) Pipernicit (Peștișani—Tirgu Jiu). Cf. ALR II, h 81/S36.

— Pl.: *pripegiți*, -te.

— Etimologia necunoscută.

PRIPELEĂC s. n. v. *prepeleac*.

PRIPELNIC. -Ă adj. (Învechit și regional; despre oameni și acțiunile, manifestările lor) Pripit (D. Făcură și pre voia lui, pentru că se teme de dînsul, fiind om *pripelnic*. HERODOT (1645), 159. Cel ostăș nu fie așa *pripealnic*, pentru că nu-i va lipsi prilej bun de a nu să slăvească (a. 1694). FN 33. *Pripelnică* călătorie [a] solilor *straordinarii* (a. 1701), ib. 98. Să nu fiș așa *pripelnic* a zice: oaste, oaste! (a. 1701), ib. 100. Dacă din contra stulești *pripelnic*, mindri, ... îndrăzni-vești cu mulțumire a vă espune la toate nezarurile care vă așteaptă. BRUZOIANU, I. 102/28, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. E un copil „*pripelnic*”. Călărește, face pozie cu praș de pușcă. CĂLINESCU, S. C. L. 86, cf. RĂDULESCU-CODIN. La gură mai zăbarnie și la slujbă mai *pripelnic*. ZANNE, P. VIII, 184. ♦ (În dicționarele din trecut) Zelos, prompt. Cf. DDRF, BĂRCIANU.

— Pl.: *pripelnic*, -ce.

— *Pripă* + suf. -*clnic*.

PRIPELNICIE s. f. (Învechit, rar) Pripă; nerăbdare; promptitudine; exces de zel. Cf. DDRF.

— *Pripelnic* + suf. -*ie*.

PRIPI vb. IV. I. I. Intran z. (Învechit; mai ales despre unități militare) A se îndrepta, a se deplasa grabnic către un loc; a veni, a sosi repede într-un loc. De nu vrea fi pripit și Ion Vodă cu oostea ..., nu pre lesne s-ar fi așăzat la domnie. URECHE, L. 183. Sullanul au pripit de-au lovit la tabără. N. COSTIN, LET. II, 33/4. El își strine oostea eită avu și pripit de să lovără cu tureii. ANON. CANTAC., CM I, 125, cf. 122. Au pripit un general strb cu corposul lui de oaste. DIONISIE, C. 174, cf. 165. Măriuța, ... sprinten *pripește* pe cărărușă. CODRU-DRĂGUSANU, C. 26. Mihai Vodă cu un trup de oaste ... *pripește* de le iese înainte. BĂLCESCU, M. V. 97, cf. 185, CADE, SCRIBAN, D. ♦ Refl. Aa și porces gonășii după dînsul ca să-l prinză și s-au fost pripit acolo. N. COSTIN, LET. II, 129/8.

2. Refl. (Învechit și popular; despre oameni) A se grăbi, a se zori; s p e c. (sens eurent) a face un lucru (prea) în grabă și adesea fără chibzuială; a da greș într-o acțiune din cauza grabei. Tot onul tu desert se trudește, *pripește*-se și se nevoiaște de lucruri trecătoare. CORESI, AP. DHLR II, 469. Mă *pripese* să mărg la trahă ... cu această oaste. HERODOT (1645), 500. Fu pripindu-se ea să fugă și au căzut. BIBLIA (1688), 222²/50, cf. 218¹/40. Nu te *pripești* la cele politicești ... pentru cinstea domniei. ANTIM, P. XXX, cf. LB. La băntură rece ... a nu să *prip* îndată după înfierbîntare de trup. PISCUPESCU, O. 188/23, cf. VALIAN, V. La moarte n-ai cugelat ... Că iată ea s-a *pripit* și din lume le-a răpit. PANN, AP. GCR II, 322, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., BĂRCIANU, V., COSTINESCU, CIHAC, II, 292. Stai că prea te *pripești*, voinicule, ti răspunse sărăcia. JIPESCU, O. 232. Nu te grăbi așa, Harap Alb, că te-i *prip*. CREANGĂ, O. 124, cf. ALEXI, W., TDRG. S-au *pripit* la scris. DELAVRANCEA, O. II, 41. Reu-

noștea că s-a *pripit* etnd l-a dojenit. REBREANU, I. 223, cf. 360, id. R. I, 59, 121, ȘĂINEANU, D. U. Chib-zuind fără să se *pripească*, alegînd ... numai ce i-a plăcut lui. BASSARARESCU, S. N. 178, cf. CADE, E moi bine să nu se *pripească* deloc călăul. CAMIL PETRESCU, T. II, 620. Se *pripea* mercu la mincare. TEODOREANU, M. II, 420, cf. SCRIBAN, D. Îmi dă chiar a tușelege să nu mă *pripesc* prea mall. CĂLINESCU, C. O. 31. M-am *pripit*, domnilor ... Era cit pe-oei să săvîrșesc o greș-cală. STANCU, R. A. II, 75, cf. I, 373. I-am recomanda tînsă să nu se *pripească*. CONTEMP. 1953, nr. 375, 3/3. Nu te *prip*, tovarășe. Asta n-o holărăști dumneata. BARANGA, I. 218. Să nu săvîrșescă vreo greș-cală *pripindu-se* ca luarea de holătrii. PREDĂ, R. 301. Vino, neastă, la vin! — Hai, dragă, să ne *pripim*! JAR-NĂ-BİRSEANU, D. 455. Des ne *pripim* să osindim ... fără-nfățișare-i la judecată. SBIERA, AP. CADE, E vai de mine, ce făcui, Că prea iute mă *pripiti*. ȘEZ. II, 80, cf. IX, 148. Iar fiul Morici ... Se *prip* de le grăi. BIBI-CESCU, P. P. 338. Plasa mindru s-o-nvîrșești, Dar te rog să nu te *pripești* Că toate are să-fi meargă strană. PĂSCULESCU, L. P. 67, cf. ALR SN V h 1345. Nu te *prip*, nu te grăbi la orice și oriunde te vei duce. ZANNE, P. VIII, 115. La culesul băilor, ca la război, să te *pripești*. id. ib. I, 305. Cea ce se *pripește* adesea se *poticnește*. PANN, P. V, III, 13/3, cf. ISPIRESCU, L. 195, ZANNE, P. VIII, 115, DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. Nu te *prip* să înțelegi pînă nu vei așcalta. I. GOLESCU, AP. DDRF. Se *pripește* ca țigunca la argea (= luercază grăbit și fără spor). Cf. ZANNE, P. VI, 396. Ai vorbit de te-ai *pripit*, se zice celui care a spus o prostie, vorbind fără să gîndescă. Cf. ALECSANDRI, T. 273, 366, 504, I 231, ZANNE, P. II, 848. ♦ In t r a n z. *Pripește* a mă apuca teacă 1560). AP. DHLR II, 469. Și nevoiți de *pripiti* cum mai curînd, că este vremea aproape (a. 1600). IORGA, C. I. II, 236. Ce-au fost să ueigă pre allat, iară graba au *pripit* de l-au ueis pre dîns (a. 1646). GCR I, 121/18, cf. ANON. CAR., DHLR, LB. Ion Vodă *pripise* a da bătălia cu o ară moi înainte. HASDEU, I. V. 155, cf. I. M. Că muiero este draeu, *Pripește* d'ê Pağă eapu Ca să mi-o creadă bărbalu. ALEXICI, L. P. 95. Nu *prip* cu sptu-urotal. Ci să stai să ne dăm sfatul. MATEESCU, R. 10. Na *prip* la sărutat Ca floarea la scuturat. ZANNE, P. IX, 249. ♦ T r a n z. faet. (Învechit; complementul indică oameni) A face, a obliga etc. să acționeze în grabă; a grăbi, a îndemna, a zori. Au alogat Abraham și oa luat vișel moale și bun și-l deade slugii și-l *pripia* sô-l facă. BIBLIA (1688), 112²/35, cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., BĂRCIANU, V., COSTINESCU, CIHAC, II, 292, DDRF, ALEXI, W., TDRG. ♦ Refl. (Învechit și regional) A se sili, a se strădui (să facă ceva cît mai repede, la vreme etc.). De se vor *prip* oamenii și se vor nevoi, aceia mai vîrtos ... sînătoși stîl. CORESI, LV. 407. *Pripia*-se să ar pulca să fie el în ziua de rusalii a fi tînu Ier[u]ș[ă]lin. id. L. 96/6. Voi, zorel de ziuă Ș-al de dimineață, Ce tot rătăcești Și vă tol *pripiti* Ca să-mi răsăriți? TEODORESCU, P. P. 68.

3. T r a n z. (Astăzi rar; complementul indică acțiuni, deplasări etc.) A accelera, a iuți, a grăbi (pentru a realiza ceva). *Generalul Rot trebuia să *pripească* marșul său spre a se așeza în a 2 linie*. AR (1829), 34¹/12. *Pentru ce *pripiti* lucrarea aceasta?* MAIORESCU, D. II, 159. *Ea *prip* pesul spre ușa sacnasilui*. ODORESCU, S. I, 129. *Pripește etșiva pași tînautea sa*. DELAVRANCEA, S. 170. *Răpede *pripea* mersul pe sub ambrele dese ale copacilor*. CONTEMPORANUL, V₂, 492, cf. DDRF. *Repetă mereu că lucrul nu trebuie *pripit**. AGÎRBIȚEANU, L. T. 383, cf. CADE. *Împingînd bătaia tîn răspar, au *pripit* acea înfricoșătoare izbîndă a lui Șlesjan Vodă*. SADOVEANU, O. XIII, 1016, cf. SCRIBAN, D. *Corbule, pasăre sură, Nu-mi *prip* lu moartea nea*. BIBI-CESCU, P. P. 287. ♦ Refl. *Astronomul ar dori ca cursul Uranului să se *pripească**. BĂLCESCU, M. V. 4.

4. T r a n z. (Învechit; complementul indică oameni) A urmări de aproape și în grabă pentru a pune pe

fugă, pentru a învluge, pentru a prinde etc. V. *Fugări*. Așa îl pripisă Mihai Vodă de aproape pe Irinia Vodă, cui și pre niște hoizucii pedestri ... i-au agiuns. N. COSTIN, L. 594. Lovindu-i pe fugă, Ștefan ... pășeste înainte, pripindu-i până la Vastui. AR (1829), 24²/34. Mihai Vodă apoi pripî oșă de aproape pe Ierentia înclt avanguarda sa ajunsse...arierguarda lui Ierentia. BĂLCESCU, M. V. 431, cf. POLIZU, BĂRCIANU, V., ALEXI, W.

5. *Tranz.* (Învechit) A constrînge, a forța, a sili (să facă ceva în grabă). Aș fi venit și eu pi la dumniia voastră, iar eu n-am putut că Vodă forte m-au pripit tare (cea 1550), ap. DULU II, 469. Maxentie gatasă pod vitean ... să-l pripasă să dea pe pod să piute cu oușlea-și marele Constantin. DOSOFTEI, V. S. septembrie 17²/9. Fiind pripit la strlmtoare de giurândnuri, omul să sculă și feace nielanie. id. ib. noiembrie 133²/27, cf. id. ps. 134/16. Rămăind și eu din goștină cu cincizeci și trei de lei ... și pripindu-ne și păcăl-ri[ul] acum..., mă rog dumitale ... să mă rădici de acești 53 lei (a. 1745). IORGA, S. D. XXI, 126. De se culea să dourmă, îl pripea să sară ca turbat din pat. MAIOR, P. 139. Pripită de Negriță și de pozițiunea critică, Brunda se investî în costumul adus. ASACHI, S. I. II, 60.

6. *Tranz.* (Învechit și regional) A surprinde; s p e c. a surprinde asupra faptului (reprobabil). Acolo pripî pre un bălaur intrînd în peșteră. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 116²/18. Uitară acolo cuconul nește credincioși, în vreme ce-i pripî apa. id. ib. noiembrie 157²/24. Purcesesă și Vasilie Costache vornicul, ce, pripindu-l moartea acolo, s-au săvrșit. N. COSTIN, LET. II, 55-18, cf. 36/30. De nu l-ar fi pripit moartea ... ar fi însușit cobortitorilor săi vrednicie imperială. SĂULESCU, III, I, 169/8, cf. DDFR, TDRG, CADR, SCRIBAN, D. Mai că eru să-i pripeuscă Petrea vornicul în dezmiardăciunile cele mai mari. SIBILIA, P. 27. Se temea ea să n-o pripească cineva Ityag patul împăratului. id. ib. 46, cf. 60, 109, REV. CRIT. III, 166, com. din STRAJA-RĂDĂUȚI. L-o prispit pe hoțul ăla. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 160.

II. 1. *Tranz.* (Învechit și regional) A încălzi (puternic), a înfierbluta, a încălzi (la foc). Cînd voiești a da de acest vernichiu, pripeaște nuai luttî icoana la foc, de nu se va întâmpla soare (sfîrșitul sec. XVIII). GRECU, P. 398. Obraji pripîți și fîcări. SĂINEANU, D. U. Ar fi înșepat-o eu enșitul ... sau ar fi pripit-o eu ochii la foc, să-i crape adne. IONESCU, N. 81. Dar acum trebuiau să lucre [fetele de împărat] singure și să-și pripească obrajiî lor ruuceni la foc. CĂTANĂ, P. B. III, 82. Pe puiu Vidrii îl lega, Cu ochii la foc îl pripea, Mi-l bătea, mi-l canunea. MAT. FOLK. 50, cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 160. ◇ Refl. Va sta ... uici, pripindu-se la focul din nahalaua proștilor. VISSARION, II, 242. Văzură într-un colț al casei, stînd și pripindu-se la foc, o pisică. ȘEZ. VII, 27, cf. ALR SN III h 785/76.

2. *Tranz.* (Regional; complementul indică nu aliment) A coace sau a frige repede (și superficial); a prăji (ummai) la suprafață; a rumeni (2). Cf. LB. *Te o puică și-un cucos și-i curățește frumos, Frige-mi-i, nu mi-i pripî*. MARIAN, SA. 136, cf. DOINE, 297. *Îa puică d-tuyă cocos și-i taie grumazî jos și o frige, n-o pripî*. ALEXICI, L. P. 135. ◇ Refl. S p e c. Oit și Mant; despre plîne) A se coace prea repede făcînd găuri mari sub coajă; (regional) a se coși. Cf. ALR SN IV h 1062.

3. *Intranz.* (Învechit și regional) (despre soare) A arde, a dogori. Soarele încălzește și desfată, iară nu pripește niciodată. BUDAI-DELLANU, T. 325. De pripește razele soarelui mai pre sus de obicinuința lor, ... atunci aduce ploaie. CALENDARIU (1814), 78/10, cf. TDRG, SĂINEANU, D. U., CADR, SCRIBAN, D. Cînd soarele pripea ..., aerul era greu și încăcios. STANGU, II, A. II, 402. Soarele pripește, Curele zgrcește, Pieptul le plesnește. PĂSCULESCU, I. P. 214. Soarele cînd prea pripește ... Ploaia negreșit sosește. ZANNE, P. I, 77. ◇ *Tranz.* Nici vor însătoșa, nici-i va mai pripî

soarele, nici alt zăduh. N. TEST. (1648), 309²/11. *Drăgaica stufoasă răsîndu, pripită de soare, un miros ca floarea de lei*. DELAVRANGEA, S. 59. Soarele a început a pripî nămeșu. STANGU, D. 108. *Drumul v-o fi obosit, Soarele v-o fi pripit* TEODORESCU, P. P. 586. *Rujulină Din grădină, Ce ai grăbit De ai înflorit, Doar soarele te-a pripit?* SIVASTOS, N. 234. *E șarpe-ncolăciit ... Și soarele îl pripește, Ochii-u cap că-i străluceste*. PĂSCULESCU, I. P. 171.

4. *Tranz.* (Regional; complementul indică cereale sau fructe) A face să ajungă la maturitate înainte de vreme, a coace prematur (prin căldură și uscăciune excesivă). *Unde arșița grăbește, pripește și usucă popușoi ..., se fac mult mai rodii ... decît pe alte locuri*. I. IONESCU, C. 97/23, cf. CIHAC, II, 292, DDFR. *Cînd ... acest blajin sfînt este supărat cu ceva ... el pripește grînele, adică le grăbește uscarea înainte de maturitatea lor*. PAMFILE, S. V. 164, cf. SCRIBAN, D., ALR SN I h 41. *Clășaiul e un loc nite, pripește (creșterea) și (la secetă) usucă*. UDRESCU, GL. ◇ Refl. *Se prispesc cîrșele*. ALR II/36, cf. ALR SN I h 44. ◇ *Intranz.* *Încep și holdele a pripî și moldovenii a ieși la săcere*. I. IONESCU, C. 126/25, cf. SĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D.

— Prez. ind.: *prîpesc*. — Și: (învechit și regional) *prîpî* (LR, ALR SN I h 44/362), (regional) *prîpî vb.* IV.

— Din v. sl. *припещи*. — Pentru sensul II, cf. v. sl. *припещи*.

PRIPICI s. n. v. prichiel.

PRIPIE s. f. (Învechit, rar) Precocitate. Cf. DDFR. — Accentul necunoscut. — Pl.: *prîpii*. — *Pripă* + suf. -ie.

PRIPILEĂC s. n. v. prepeleac.

PRIPIRE s. f. Faptul de a (se) pripî (I 2); grabă (prea) mare, zor (excesiv, neclăbuzit) în realizarea unei acțiuni; *pripicală* (I 1). Cf. ÎNVĂȚĂTURĂ, 63, DRLU, POLIZU, PONTBRIANT, D., BĂRCIANU, V., LM. *Fieștecare lucru la timpul lui, bine chibzuit, cu socoteală, fără de pripire*. SLAVICI, N. I, 279, cf. DDFR. *Luarea ... prezentă însă cîteva lucruri, poate din cauza pripirii cu care a fost elaborată*. ARHIVA, I, 6. *Pripîu zeu ... la fugă-n pripire Iarăși ne-ndeomîă cu zor!* COȘBUC, AE, 80, cf. 119, ALEXI, W. *Procul mai eum-păni cîtăva vreme planul, ca să nu aibă pe urmă să-și impute iar vroa pripire*. REBREANU, I. 223, cf. id. P. S. 118. ◇ Fig. *Renunșasem la plăcerile lumii. Iertasem norocul de pripirea sa*. I. NEGRUZZI, S. VI, 118.

— Pl.: *pripiri*.

— V. *prîpl*.

PRIPIȚ, -Ă adj., s. n. I. Adj. (Despre ființe) Care acționează (prea) în grabă (și fără o suficiență chibzuală); (despre acțiunile, manifestările etc. ființelor) care se produce, care este făcut (prea) repede (și fără chibzuală); (prea) zorit, (excesiv de) grăbit; p. ext. nechibzuit, ucugetat (din cauza grabei excesive); (învechit și regional) *pripelnic*. Cf. DULU, LR, POLIZU. *Ce este progresul de astăzi? ... O civilizare pripită fără rădăcini tu fară*. ALECSANDRI, T. 1202. *Mergeși loși prîpiți*. LM. *Teoria de la care plecăm eu ... era pripită, poate chiar delor tîlenciată*. CARAGIALE, O. III, 2, cf. I, I, 13, 68. *Comisarul, că om năi pripit, era ... încredințat că a dat de urma unei fapte ascunse*. SLAVICI, N. II, 108, cf. I, 73, id. O. II, 157. *În fața asalturilor lui pripite și zgomotoase se ridicase vesue indiferența surdă, formidabilă a lunii*. VLAHUȚĂ, O. A. I, 227, cf. II, 195. *Toute devin, pentru logicianii noștri prîpiți, cauze hotărîtore ale pesimismului*. GUREA, ST. CR. II, 300, cf. DDFR. *Ștefan însă ocolește Oclui Doamnei, e pripit*. COȘBUC, P. I, 213, cf. id. AE, 54. *Operele istorice ale lui Petru Maior ... au fost luate*

răpede, fără ea, pentru aceasta, ele să fie niște opere pripite. IORGA, L. II, 247. De teoma sintezăi pripite, s-au îndreptat către analiza migăloasă. PETICĂ, O. 452. La astfel de prezentări pripite, nimeni nu înțelege numele celuilalt. AGĂRIBCEANU, A. 509. Îi părea rău că-i ascunde în vorbe multe pripite ... o stare de mulțumire sufletească. ARDELEANU, D. 121. Citesc în paginii pripite ... noian de versuri. GALACTION, A. 148, cf. 175. Aceasta le-a dovedit el atunci ... cu o schismatică și pripită confuzie a textelor. C. PETRESCU, A. 318. După șaptele acestei pripite, oșteanul ... făcu un senin de tăcere. SADOVEANU, O. I, 290, cf. VII, 324, XI, 71. La gam alergam pripită. CĂLINESCU, O. II, 163, cf. id. c. o. 82. Începu cu un glas cald și pripit ... cîntecul care le plăcea. CAMIL PETRESCU, O. I, 88, cf. II, 19. Veniră ..., în zbor pripit, un corb negru și o corbiță neagră. STANCU, R. A. III, 229. Ne aflăm în fața unei judecăți pripite. V. ROM. ianuarie 1954, 159. Crezi, într-adevăr că numirea lui Filip e pripită? GALAN, B. I, 41. Ce te bulucești, nană? Ți-i grabă, ha? ... — Mi-s pripită, Gavril baci. T. POPOVICI, S. 79. Generalizarea teoretică nu are un aspect pripit și aproximativ. S. MAI 1960, 92. Ultima piesă a scriitorului ... include unele premise interesante — posibilitatea recuperării oamenilor, responsabilitatea unor judecăți și holărtri pripite. V. ROM. ianuarie 1965, 147. Distauța dintre realitatea literară și teoriile generalizatoare, pripite. CONTEMP. 1966, nr. 1019, 315. Pașii pripitiți Îi face grăbiți. ZANNE, P. II, 666. ♦ (Prin lărgirea sensului) Razele ei sticleau ... pe valurile pripite și elocutoase ale micului prtlu. ODOBESCU, S. I, 161, cf. III, 534. Mergem o bucată bună pe marginea Mării, ale cărui unde verzui, pripite, se sparg de bolovani. VLAHUȚĂ, O. A. II, 128. Anii grabnicei, vai! se scurg mereu și ... uu-i puțință ... Să se-nîrzie pripita bătrânețe vreadată. OLLĂNESCU, II. O. 154. Trece zilele în goana lor pripită și fiecare mai sărac mă lasă. GOGA, POEZII, 87. ♦ (Adverbial) Bine, — grăi el pripit. SLAVICI, N. II, 348. ♦ (În răspuns pripit. DELAVRANCEA, S. 131, cf. 166. Un stol de ciori trecu, filfiind pripit din aripi. VLAHUȚĂ, O. A. II, 237, cf. I, 210, III, 14. Baba își apruse luleauo și trase de clevea ori pripit din ea. SANDU-ALDEA, D. N. 189. Aceași spaimă ... ti făcu inima să bată pripit. ANGHIEL-IOȘIF, C. I. 16. Crezi asta? întrebă pripit Ion Florea. AGĂRIBCEANU, L.T. 111. Spuse pripit, multindu-și bagajele ... GALACTION, O. A. I, 48. Se încheie pripit la haină. CAMIL PETRESCU, T. I, 425. Tovarășii mei își strîseră pripit aneltele. SADOVEANU, O. VI, 609, cf. II, 351, VIII, 198. Începu să tremure pripit din buze. CĂLINESCU, S. 234, cf. id. B. I. 164. Clipi de clevea ori pripit din ochii mari. STANCU, R. A. IV, 266, cf. 113. (F i g.) Paharele ciocuite între ele, răsună pripit a bani de argint trînții pe piatră. DELAVRANCEA, S. 139. Prin deschizătura de sus a cortului, Nicoară zărește o stea care lucește pripit lăcrămintd. SADOVEANU, O. XVIII, 356. ♦ L o e . a d v . (Substantivat; regional) În pripite = în grabă mare, foarte repede; grabnic. Muieroa-i mare draca, Cum aude că-i bărbatu, În pripite-și leagă capu. HODOȘ, P. P. 197. ♦ (Rare) Agitat, trepidant, intens. Trebuința unei noi mișcări se simțise în viața pripită și spornică în secolul nostru. ODOBESCU, S. III, 324. ♦ (Substantivat, f. art.; prin sudul Munt.) Numele unei hore (cu ritm grăbit); melodie după care se dansează această horă. Cf. VARONE, D.

II. I. Adj. (Despre mîncăruri) Copt sau fiert, fript în grabă (și superficial) la un foc (prea) puternic. Mi se pare că bucatele aiestea-s pripite, și trebuie să fie ceva la mijloc. CRIANGĂ, O. 166. Se pregătește compoziția co pentru „gogoși din aluat pripit”. S. MARIN, C. B. 41. ♦ Mămăligă (sau mămăliguță) pripită = mămăligă puțin consistentă, moale, pregătită prin amestecare continuă pe măsură ce se adaugă mălaiul în apă clocotită. Cf. DDRF. Mămăligă prichită ansă cu măduvă din falcă de porc și cu unt de naft e bună de bolfe. ȘEZ. V, 6. Bobele fac catoplasme de în sau mămăliguță pripitd. GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 93. E

moale ca mămăliga cea pripită. PANFILE, I. C. 195, cf. VICIU, S. GL.

2. Adj. (Transilv., Maram., Mold. și Bucov.; despre cereale) Copt înainte de vreme (din cauza căldurii și a uscăciunii excesive). Cf. ALR II 5 197/386, ALR SN I h 44. Îi pripită pîna, ti sacă; nu-i folos într-inso, n-are putere. FD II, 151.

3. S. n. (Med. vet., Med.; prin nord-vestul Munt.) Antrax. Cf. CANDREA, F. 223.

— Pl.: pripiti, -te. — Și: (Învechit) prepit, -ă adj. — V. pripl.

PRIPITŌR, -OĂRE adj. I. (Învechit) Zorit, grăbit. Cf. DRLE, LM. ♦ (Substantivat, f. pl.; în superstiții) Ființe imaginare despre care se credea că au darul de a prevesti moartea grabnică a cuiva. Tacă dard pripitoarele unde cîntă ursitoarele. CANTEMIR, IST. 108.

II. I. (Prin Ban. și prin Olt.; despre soare) Arzător, dogoritor. Ieși, soare pripitoare. GR. S. VI, 153. Cît iese soarele pripitor le pătrunde repede [rufe]. GL. OLT.

2. (Prin Bucov., prin Ban. și prin Olt.; despre cereale și fructe) Copt (prea) devreme, pretimpuriu; (despre pomi fructiferi) care face fructe pretimpurii. Ia Schimbarea la față se află pușini struguri prispitori copti. MARIAN, I. 392. Am un cîreș prispitor. Com. din ORAVIȚA, cf. ALR SN I h 44/836.

III. (Prin Mold. și prin Olt.; despre pămînt) Nisipos (D). Prășitul, nu numai tu pămînturile cele lutoase ... ba încă și în cele mai pripitoare și arzătoare, este foarte priitor popușoilor. I. IONESCU, C. 97/16, cf. GL. OLT.

— Pl.: pripitori, -oarc. — Și: (Învechit) pripitŏrlu (l.m.), (regional) prispitŏr, -oăre adj.

— Pripit + suf.-tor.

PRIPOĂNĂ s. f. v. prlpon¹.

PRIPŌI¹ s. n. (Bucov. și prin Olt.) Ospăț oferit de părinții mirelui după cununie (și la care mesenii oferă daruri mirilor). Această masă ... se numește ... în Bucovina masă mare și pripoi. MARIAN, NV. 653. Iar la grele, la nevoi, Să sîrim ca la pripoi. SBIERA, F. S. 90. După ce făcură nunta la soaru-său, venră să nuntească pripoiul la el acasă. PANFILE, D. 87, cf. I. CR. VII, 210. Duminecă sara după cununie și luni e pripoi, cînd se dă în pahar, dulce. Com. din BILCA — RĂDĂUȚI și din STRAJA — RĂDĂUȚI, LEXIC REG. 84, 107.

— Pl.: pripoacie.

— Din rus. припой „băutură”.

PRIPŌI² s. n. (Învechit, rar) Metal care servește la lipit sau la sudat. Mere necinste și ocară de numele tuturor decit pripoiul de aramă mai tare se va lipi. CANTEMIR, IST. 295, cf. TDRG, SCRIBAN, D.

— Pl.: pripoacie.

— Din slavonul припой, rus. припой.

PRIPŌI³ vb. IV. Transz. (Învechit și regional; complementul indică metale) A lipi; a suda. Cf. TDRG, SCRIBAN, D. Pripaiește-l să fie tare cereul. L. COSTIN, GR. BĂN. 168, cf. NOVACOVICIU, C. B. I, 16.

— Prez. ind.: pripotesc. — Și: pripui vb. IV.

— Din scr. pripojiti, rus. припоят.

PRIPŌITE subst. pl. (Învechit, rar) Obiecte de artă modelate din metal (prețios). Și casa cea more ou clădit ca leamne de chidru și le ferecă cu our curat și ciopli dentr-insul finicuri și pripoite (f a n ț u l e ț e R 1938). BIBLIA (1688), 309²/37.

— Cf. pripoi³.

PRIPŌN¹ s. n. I. Frînghie, funie, odgon etc. cu care se leagă vitele la păscut (pentru a nu se putea deplasa decit pe o suprafață limitată), o ambarcație la țarm (pentru a nu fi luată de valuri) etc.; p. e x t. țărș, par¹ de care se prinde această frînghie, această funie, acest odgon etc.; frînghia, funia, odgonul etc. Impre-

ună cu țărșușul sau cu parul¹ respectiv. Cf. ANON. CAR., KLEIN, D. 406, LB. *Un chit foarte mare ... Inghitea o corabie de capul cel dindărăt ... și pripoanele (frînghiile) ei se încurcă pînă pînă dîntul chitului.* GORJAN, II, 12/18, cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., COSTINESCU, CIHAC, II, 293, I.M. *Cu dîntii apucă pripionul cel tare, îl mușcă, îl roade și-l rupe-n sfrșit.* MACEDONSKI, O. I, 16, cf. DAMÉ, T. 49. *Mă duc să-mi schimb pripionu la boi.* SANDU-ALDEA, U. P. 166, cf. ALEXI, W. *Și-naintează vîslînd spre mal la popasul corăbii, Losă cătușă-n afund și leagă frînghiile de pripoane. Dînuși apoi se coboară cu toții la marginea mării.* MURNU, I. 16. *A legat pripionul calului de-un trș. ap. TDRG, cf. CHIRIȚESCU, GR. 253, PĂCALĂ, M. R. 141. Pisicușă ar fi fost în stare să smulgă pripionul și să se ia după aine.* HOGAȘ, DR. I, 279, cf. id. M. N. 168, 173. *Căii ... sînt pripoanele și o croiese la fugă.* LUNGIANU, ap. CADE, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Se gîndea la ceasurile acelea lungi, cînd păcea pripionul unei vaci costelive.* P. CONSTANT, O. 49. *Că-lăuzul nostru a dezlegat luntrea din pripion.* SADOVEANU, O. XVII, 502, cf. XIII, 396, 572. *Vitele, rumețind la pripoane, ... răsuflau greu.* CAMILAR, N. II, 402, cf. LTR². *Este-un cort mare, rotol ... Cu țărșușe De aramă ... Cu pripoane de argint.* TEODORESCU, P. P. 477, cf. 45. *O seos șese bai ... Boii din pripion, Coarnile-n eustor.* MÎNDRESCU, L. P. 217. *Stași, voinici, nu nă gătiți Și calul tău pripioniși ... Cu pripion de ibrișin.* SEVASTOS, C. 247, cf. 26. *De ta-aș vedea-a deal suit Și cu murgul pripionit Cu pripion de trei grănate.* BIBICESCU, P. P. 393, cf. PĂSCULESCU, L. P. 25, I. CR. IV, 26, com. din FRATA-TURDA și din BILCA-RĂDĂUȚI. *Căi [câi] nu mîncase el [lupul] din pripoană.* PLOPȘOR, C. 15, cf. DR. V, 274. ◇ L o c. v b. A lega (sau a sta, a pune, a lăsa) în pripion = a (se) pripioni (I). Cf. M. D. ENC. *S-o dus bôdîfo Ion ... Ș-o legat murgu-n pripion.* ȘEZ. I, 165. *Puneam pe murgu-n pripion, Săream la puțea-n pridvor.* MAT. FOLK. 253. *Și s-a dus badca Ion Și-o lăsat murgu-n pripion.* FOLC. MOLD. II, 524. ◇ (Glumeț) *Desfăcu un ceasoraie cu lanț eu lot, din pripoanele complicate.* C. PETRESCU, A. 433. ◆ P. e x t. (Prin nord-vestul Munt.) Perioadă cît durează înfășurarea maximă și desfășurarea totală a funiei legate cu un capăt de steașer și cu celălalt de caii care treieră, învîrtindu-se la arie în jurul steașerului. Cf. UDRESCU, GI. ◆ (Regional: în forma pripoană) Fiecare dintre prăjiunile care, legate câte două la vîrf, se pun de-o parte și de alta a acoperișului de paie sau de stuf al unei case, pentru a-l susține împotriva vîntului (Lunca-Turda). Cf. CHEST. II 258/318. ◆ (Regional: în forma pripoană) Par¹, prăjină, stîlp etc. care servește să sprijine ceva. Cf. CHEST. II 282/266, A V 22, 25, 26. *Claia s-a aplecat într-o parte și i-o pus pripoane să nu se răstoarne.* MAT. DIALECT. I, 189. *Pune-o pripoană la ușa grîjdului să nu se deschidă.* ib. ◆ (Regional: în forma pripoană) Șiret de piele (Apadia-Caransebeș). Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 160.

2. (Mai ales la pl.) Uncaltă de pescuit formată din mai multe cîrlige cu nadă, prinse din loc în loc de o funie care se așază pe fundul sau la suprafața apei și ale cărei capete sînt fixate de țărșuși, (regional) s f o a r ă, c ă r m ă e u ț ă; p. e x t. țărșuș, par¹ etc. de care se prinde la mal această uncaltă de pescuit (sau altele). V. c a r m a e. *Ca să prindă pește cu vîrșu și coșul le acufundă-n baltă ..., iar capătul gînjului se leagă de ... un pripion bătut în malul de sub apă.* ȘEZ. IV, 115. *Sfoara cea lungă este legată cu un capăt al ei de o piatră, cu care se aruncă cîrligele la o distanță ..., iar cu celălalt capăt al ei este legată de un țărșuș numit pripion.* ANTIPA, P. 93. *După modul lor de a pescui, deosebim o întreagă varietate de pripoane.* id. ib. 306. *În cîrligele acestor pripoane se prind adeseori și alte specii de pești.* id. ib. 314, cf. 313, id. I. I. 25, TDRG. *Vaduri ... ar trebui făcute chiar în pescuitorul comerțului mare, la năvod, sfoari, pripoane, cotlețe.* ATILA, P. 50. *Larvele de vetrice sînt și cea mai bună nadă (momelă)*

pentru pripoanele de cegă. id. ib. 409, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Am ajutat pescarilor din Greaca ... să-și puie pripoanele cu cîrlige.* VOICULESCU, P. I, 11. *Vrei să prinzi cu două bețe cîrpi și somni, cînd noi puera pripoane cu cîte 300-1 000 cîrlige.* VÎN. PESC. Iulie 1964, 7, cf. II II 319. ◆ (Regional) Coadă sau mîner al juvelnicului. Cf. DAMÉ, T. 125.

- Accentuat și: (regional) pripion. ALR I 1 129/96, 100, 103, 249, 289, 295, 357. - Pl.: pripoane și (regional) pripone (ib. 1 129/96, 100, 103, 249, 289, 295, 357), (m.) pripioni (com. din BILCA-RĂDĂUȚI, ALR I 1 129/93). - Și: (regional) pripoană s. f. CHEST. II 258/318, 282/266, A V 22, 25, 26, MAT. DIALECT. I, 189, UDRESCU, GI.

- Dia v. sl. прѣкшнѣ.

PRÍPON² s. n. v pripor.

PRIPONĂȘ subst. (Regional) Diminutiv al lui pripion¹ (I) (Livezile - Panciu). *Dray n't-a fos' că-luțu bun ... Pripoanășu i-l tăiai Și pi dînuș m-aruacai.* GRAIU, I, 286.

- Pl.: ?

- Pripion¹ + suf. -aș.

PRIPONEĂLĂ s. f. (Rare) Pripionire. Cf. COSTINESCU, DDRF.

- Pl.: pripioneli.

- Pripion¹ + suf. -eală.

PRIPONÍ vb. IV. I. Tran z. (Complementul indică animale, ambarcații etc.) A lega cu (sau de) un pripion¹ (I) sau de un obiect fixat, solid (ca să nu se îndepărteze). Cf. ANON. CAR., KLEIN, D. 406, LB. *Dînd caicul de la uscat în mare și pripionindu-l de ea pe ce înadins bătusă lo mal.* DRĂGHICI, N. 219/31, cf. 299/19. *Îndatî ce ancororăm ... și pripioniră corabia, ... plecăm spre poarta celății.* GORJAN, II, I, 148/22, cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., COSTINESCU. *Siminoc descălecă și el, pripoană calul, făcu focul.* ISPIRESCU, L. 384, cf. 249. *De zăvorul ușei e pripionit roibul ce suflă speria pe nări.* DELAVRANCEA, S. 175, cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG. *Ca chestie de prevedere, pripionii pe Piscicușă de rădăcina unui arin.* HOGAȘ, DR. I, 195, cf. id. M. N. 66, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Își pripionise caii sub frosini.* SADOVEANU, O. XVII, 341. *Sute de șlepuri sînt ancorate de-a lungul amlurilor, pripionite cu partne groase de strmă împletită.* BART, E. 330. *La debarcaderul acesta oștept, pripionit pe mol în doi țărșuși, podul. v. rom. martie 1954, 28. Cînd a știut Petre Rusu calul pripionit în bătătură, s-a dus la vechil și s-o învoit.* GALAN, Z. II, 62. *Întră în grăjdul vacilor, le soase pe rînd la bătătură, le pripioni de niște stîlpi.* PRIDA, D. 43. *Pripioni barca la mal și păși mai încolo.* S. ROM. septembrie 1962, 27. *Ședea Toma cel vestit, Îngă murgu-i pripionit Cu ferușul de argint.* ALECSANDRI, P. P. 72. *Un caie e pripionit Cu trei lanțuri de argint Că de tei n-a mai găsit.* TEODORESCU, P. P. 559, cf. 45, ȘEZ. V, 119. *Iar de fugii-mbătrîniși Stau rînd caii pripioniși Cu funii de grea mătase.* HODOȘ, P. P. 201, cf. 45. *De ni-oș vedea în deal suit Și cu aurgul pripionit, Cu pripion de trei grănate.* BIBICESCU, P. P. 392, cf. 132. *Și pi murgu-l pripioniră Cu pripion de păr avarunt, Cu țărșuși de argint.* MAT. FOLK. I 163, cf. RĂDULESCU-CODIN. *Cosița oi despletă ..., Murgul fi l-o-i pripioni.* BUD, P. P. 5. *Apoi, mare, ce-ai făcea? Călușelul pripoane, Să nu strice livada.* PĂSCULESCU, L. P. 250, cf. 169, GR. S. VI, 243. *La Fintna Corbului, Calul să fi-l pripionești, Cu mine să te înbești.* FOLC. TRANSIL. II, 33. *Calul paște unde-l pripionești.* ZANNE, P. I, 356. (Glumeț) *Calul bălaur ... t-am perdut eu odată ... și l-am găsit la cinci ai pripionit de-un leuștean.* ȘEZ. I, 73. *Murgu-i sur și pantîrog, Pripionit în bostioc.* MÎNDRESCU, L. P. 89. *Cu voințe ... Cu cal murg și pîntîrog, Pripionit de bostioc.* VASILIU, C. 98. ◇ Refl. p. a s. *Vasul corbului ... să se leage și să se priponească*

CANTEMIR, IST. 377. *Se priponeau plutele miei, apoi plutășii băteau din patru una mai mare, cu care porneau în jos.* VLASTU, A. P. 180, cf. A I 20. ♦ (Complementul iodică animale) A pune o piedică (2) sau ceva similar (ca să nu se poată deplasa repede și departe). De ghită nu-i? ... N-am pripionit-o? ..., n-am legat-o cu cornu de chicior? D. ZAMFIRESCU, V. T. 42. *Își puteau pripioni caii slăbiți la iarbă grasă.* SADOVEANU, O. XII, 209. ♦ Refl. p. a. s. *Se priponește capul calului de picioare sau numai ambele picioare sînt legate deolaltă.* BIRLEA, B. 138. ♦ P. anal. (Complementul indică oameni sau părți ale corpului lor) A imobiliza, a fixa cu ajutorul unei frînghii, al unui dispozitiv etc. *Fiiște omenesli, incinse la briu în cătase și pripionite cu beleușe groase cu pe mină.* DELAVRANCEA, S. 92. *Ali ... a legat cobză pe toge ..., cu minile pripionite din coate la vîrfurile picioarelor.* SADOVEANU, O. XVI, 106.

2. TRANZ. P. gener. (Complementul indică diverse obiecte) A prinde, a lega, a fixa bine eu sau de ceva. *Întobolînd fața miresei cu o pînză subtilă ..., pripionindu-o cu două săgeți.* CANTEMIR, AP. TDRG. *Acolo unde este poiana mai înflorită și ca frunzări acoperită, acolo e și cursa pripionită.* ODOBESCU, S. III, 198. *După ce-și pripioni ochelarii pe nas.* D. ZAMFIRESCU, AP. TDRG. *E inteligent ... a ne pripioni mai bine ... undițele de color și de mal.* ATILA, P. 51. *Damigeana de vin ... era legată cruciș și pripionită de leuci.* SADOVEANU, O. XVI, 13, cf. XIII, 900, XVII, 370. *Spre semn de opraală, apa este închisă și ciutura pripionită.* SBIERA, P. 228, com. din STRAJA-RĂDĂUȚI. ♦ Fig. *Nu mai bătea inima codrului și erau pripionite și viiturile.* SADOVEANU, O. III, 569.

3. Refl. (Regional; despre oameni) A se rezema (2) (Stîloceni-Toplița). Cf. ALR I 1333/227.

4. Refl. (Rare; despre oameni) A se posta provocator în fața cuiva. *Vorba a fost slobozită de Angheluș a Stanei care se pripionise dinaintea lui Cioară.* PAS, L. I, 168. ♦ Fig. A ține eu dirzenie, cu încăpățînare la ceva. *Guverniul să tudeasă și să priponește ea să apese mai greu și să ... zînte în sus pe țapor.* ODOBESCU, S. III, 335.

- Prez. ind.: priponese și (regional) pripon (X II 8).

- V. pripion¹.

PRIPONIRE s. f. Acțiunea de a (se) pripioni și rezultatul ei; (rar) pripioncală. Cf. pripioni (I). Cf. LB, POLIZE, PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., COSTINESCU, LM, DDRF. *Pripionirea calului.* DL, cf. DM, LTR², M. D. ENC., DEX. ♦ Fig. *Fărîmași pripioniri de demult și zăvoare Cari vă ferecă sufletul!* DEȘLIU, G. 28.

- Pl.: pripioniri. -Și: (învechit, rar) preponire s. f. LM.

- V. pripion.

PRIPONIT, -Ă adj. I. (Despre animale, ambarcații etc.) Legat de (sau de) un pripion¹ (I) ori de un obiect fixat, solid (ca să nu se îndepărteze). Cf. pripioni (I). *Cuîi lor pășteau pripioniți.* NEGRUZZI, S. I, 108. *Doisprezece cai pripioniți pășteau printre copaci.* GANE, N. I, 186. [Calul] *trist, la o parte, ședea pripionit.* MACEDONSKI, O. I, 15. *Se văd cîrduri de copii cîte e-o vacă legată de coarne ori de picior, pripionită ori împiedicată, ca să nu dea în popoșii neculeși.* SP. POPESCU, M. G. II, 289. *Vitele pășteau pripionite.* SANDU-ALDEA, V. P. 159. *Valuri miei veneau la mal sălînd eu putere băreile pripionite.* DUNĂREANU, GH. 48. *La micul debarcader ... stăteau pripionite cîteva luntri.* GALACTION, O. A. II, 289. *Paste-m murgu pripionit, Unde-ș paște nu-ș cunoaște.* BIRLEA, B. 101. *Tănislav iesi beat ... Cu eaiou pripionit, Cari n-am văcut di cin sint.* DIACONU, VR. 283. ♦ P. anal. (Despre oameni sau părți ale corpului lor) Imobilizat, fixat (în san de ceva). *Izbi eu pumnul osos peste genunchiul bolnav: Cît ai să mă fii pripionit?* CAMILAR, C. 100.

2. (Rare; despre oameni) Postat provocator în fața cuiva. Cf. pripioni (4). *Văzînd pe Vasiloche pripionit și furios, găinile măicît Vitalia se uitară lung.* STĂNOIU, C. I, 200.

- Pl.: pripioniți, -te.

- V. pripion.

PRIPOR s. n. I. Porțiune de teren cu suprafața înclinată față de planul orizontal și care formează, de obicei, versanții unor forme de relief, coastă, muchie (4), povîrniș, pantă¹ (I), (rar) prāvāluce, prāvālace (II), (popular) prāvāliš, cîlnă, (învechit și regional) piez (v. piază I), (învechit) povîrnițură (I), (regional) piezișea, ponciș (I I), povîrghie, prāvālitură¹ (2), prāvāl (4), rāpāguș¹ (I); (în special) porțiune de teren cu suprafața foarte înclinată, abruptă, prăpăstioasă. Cf. LB, VALIAN, V. O *săpătură făcută au de apă, au de cară, pe la pripoare* (a. 1847). URICARIUL, N. 402, cf. POLIZE. *Ca pasărea pripoarelor Alcargă fără stare La apele izvoarelor.* FILIMON, O. I, 360. *În apropiere de Colacu este un pripor mare.* I. IONESCU, P. 351, cf. 497, PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., COSTINESCU, CHAC, II, 292, LM. *N-am povîrnit p-un pripor, p-un repeziș strănuic.* JIFESCU, AP. TDRG. *La stînga pîndîntul se lăsa la vale în costișe și pripoare gradate.* ODOBESCU, S. III, 195, cf. I, 116, III, 183. *Ai avut mare noroc de mine de n-ai apucat a coborî priporul ista, că erai prăpădit.* CREANGĂ, O. 87. *Timp de un ceas și jumătate dramul e bun; vine apoi un pripor, pe care îl urci.* SLAVICI, N. II, 50, cf. 52. *Trăsura trecuse în adevăr de pripor și o cîrmise drept spre sat.* MACEDONSKI, O. III, S. *De o parte și de alta se-nalță pripoare îmbrăcate-n codru.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 155, cf. 153. *Na poți cosi priporul, Cum mi te cosește dorul.* BELDICEANU, P. 107, cf. 95, 112. *Găsinde pe porcar pe priporul unui deal.* AP. DDRF. *Mai rar pedepsa însă, cea șchioapă de-un picior, N-o prins pe vinovatul fugîndu-i din pripor.* OLLĂNESCU, II, O. 181. *Și care și turme-n pripoare Pe umede coaste răsar.* COȘBUC, P. II, 9. *La ureușul priporalai, toată lumea coborî din trăsuri.* D. ZAMFIRESCU, V. T. 33, cf. 13, ALENI, W., I. BRĂESCU, M. 70, CHIRIȚESCU, GR. 253. *Știe unde are să vie vreun pripor mai greu de ural.* AGĂRBICEANU, S. P. 69. *Coboram un pripor printre sași.* C. PETRESCU, S. 228. *Molul celălalt era înalt, priporos și, pe pripor, cu ghirolande de mestecăni.* GALACTION, O. A. II, 169, cf. I, 266. *Bate Surul din pozoavă ... Căleă rar și cu zăbavă Lunecușuri de pripor.* TOPÎRCEANU, B. 16. *Cînd drumul arcă spre vîrf, ne apropiem de pripor.* PRIBEAGUL, P. R. 75. *Să cadă peste pripoare și peste colnice un vul de lăcere mărcășă.* SADOVEANU, O. IX, 13, cf. VII, 352, X, 413, SCRIBAN, D. *Prinse a se scoborî din pripor în pripor, ajungînd la locul știut tocmai cînd se cumpănea soarele-n chinie.* MIRONESCU, S. 203. *Urea pe costișă lîină ca pe-un pripor.* V. ROM. Iulie 1958, 46. *Coborînd priporul printre molizi ... Îmi adunam noianul de gîrduri.* CONTEMP. 1953, nr. 376, 4/4, cf. II XVIII 137, 276. ȘEZ. III, 86, com. LIUBA. [Vulpea] *fa iute de picior, Sări valea și-un pripor.* MAT. FOLK. 99. *Pripoarele iestue-s rāle. Cîn plouă ... să nu îmblu cu cōrușa pă șuştea.* GRAUL, I, 236. *Și ne poște la pripoare și ne-adapă la izvoare.* BUD, P. P. 70, cf. VIRCOL, V. 98, com. din STRAJA-RĂDĂUȚI, T. PAPAHAĞI, M. 75. *Dact n'-ci întîlni, Pri-un pripor di k'iatrî, O babî bătrîni.* DIACONU, VR. 105, cf. TODORAN, G. Spune-mi mie ce-și lipse? *Nu ai iarbă pe pripor?* FOLC. TRANSILV. I, 325. *Cînd s-arăta-n pripor Cîte-un gros sau negustor, Haidueii eă mi-l opreau.* IB. II, 569. ♦ Fig. *Simțea că găsindu-l pe Mărcordat gășise toluși un pripor în lunecurea spre moarte.* CAMIL PETRESCU, O. II, 231. ♦ (Adjectival; rar) Priporos. *Dai peste un castel ce visează pe un vîrf de deal pripor.* SANDU-ALDEA, D. P. 50. *Ureă gîfînd coasta priporō, care pare că nu mai are sfîrșit.* ID. IB. 51. ♦ Fig. *Un nor alb se ridica înalt și pripor ca un munte.* SĂM. VI, 469.

2. (Prin Ban. și prin vestul Transilv.) Porțiune de pădure (pe un versant) cu copacii tăiați, pe unde se dă drumul lemnelor la vale, de la locul de tăiere: p. e x t. jgheab, uluc folosit în acest scop. Cf. CHEST. IV 30/282, ALR I 390/79.

3. (Prin nord-estul Transilv.) Poiană (I). Cf. ALR I 1 980/218, ALRM SN I h 398/219.

4. (Vestul Transilv.) Loc îngrădit lângă strungă, în care se odihnesc oile după muls; adăpost de iarnă pentru oi. Cf. DL, DM, CHEST. V 8/31, 36/31, 39/31, 49/1, A I 23, 31.

- Accentuat și: (Invechit și regional) *prîpor*. LB, BARCIANU, V., ALEXI, W., I. BRĂNESCU, M. 70, CADE, SCRIBAN, D., ALR II 105, A I 31. - Pl.: *prîpoare*.

- Și: (Invechit) *prêpor* (LB, LM), (regional) *prîpore* (ALR I 390/79, A I 23), *prîpon* (TODORAN, GL.) s.n. - Din bg. *припор*.

PRIPORĂȘ s. n. (Regional) Un fel de șal pe care îl poartă unii flăcăii de la țară (Guleea). PĂSCULESCU, L. P. 56. Nu știu coase ari descoase, Gulerăș lăttne-său, *Prîporăș frăține-său*. Id. ib., cf. 372.

- Pl.: *prîporășe*.
- Etimologia necunoscută.

PRÎPORIE s. n. v. *prîpor*.

PRÎPORÎT, -Ă adj. (Rare) Prîporos. Spre fierăstrău ducem drum prîporit, înfundat în omăt. CAZIMIR, GR. 199, cf. SCL 1973, 16.

- Pl.: *prîpartfi, -te*.
- De la *prîpor*.

PRÎPORÓS, -OĂȘĂ adj. (Despre forme de relief, terenuri, drumuri etc.) Cu (multe) prîpoare (I); de forma unui prîpor; (rar) prîporit, prîporit, (regional) prîporiu, prîpos. *Urcănu pe caastele uscate și prîporoase ale Obârșiei*. VLAHUȚĂ, R. P. 140, cf. 61. *Un loc foarte înalt și prîporos, unde numai scâfârțindu-te te poți sui*. MARIAN, O. II, 213. *Îi lăsași știrea să oprască la poala codrului și să ne cheme din vale, ca să coborâm povârnișul prîporos al pictorului*. ADAM, R. 63. *Luai pe o poteculă prîporoasă, ce se încolțea pe după un clin al muntelui*. ap. TDRG, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Au privit valca Oltului ..., munții grei și prîporoși*. GALACTION, O. A. I, 239, cf. II, 65, 169. *Drumul pe aici e din ce în ce mai prîporos*. SADOVEANU, O. IX, 201, cf. VI, 418, X, 423, IORDAN, L. R. A. 191, SCRIBAN, D., DL, DM. ♦ (Prin lărgirea sensului) *A început a coborî îndentnalnic scara prîporoasă*. GALAN, Z. R. 252.

- Pl.: *prîporoși, -oase*.
- *Prîpor* + suf. -os.

PRÎPÓS, -OĂȘĂ adj. (Prin Bucov.) Prîporos. Cf. LEXIC REG. 107.

- Pl.: *prîpoși, -oase*.
- *Prîpă* + suf. -os.

PRÎPOSÍ vb. IV v. *prîposi*.

PRI-PRÎP interj. (Regional; repetat) Cuvînt care înită strigătul caracteristic al graurilor (Furecii Vechi - Tecuci). Cf. ALR SN III h 698/605.

- Onomatopee.

PRÎPSOSÍ vb. IV v. *prîpsosi*.

PRÎPTÍCI s. n. v. *prîchilei*.

PRÎPÚÍ vb. IV v. *prîpofi*.

PRÎPÚNE vb. III v. *prîpnae*.

PRÎPURÍU, -ÍE adj. (Prin Transilv.) Prîporos. *Intr-un loc al rîului, unde malul nu e prîpuriu, adapă băiețării și flăcăii vitele*. LUC. III, 344.

- Pl.: *prîpurii*.
- *Prîpor* + suf. -iu.

PRÎPÚS s. n. v. *prêpus*¹.

PRÎRÓD s. n. (Invechit, rar) Neam (I 4). *Vor să zică că neamul acesta a romanilor nu din elini să fie, nici rodul prîrodal tor din grecii troadeni să li să tragă*. CANTEMIR, III, 100.

- Pl.: *prîrodari*.

- Din v. sl. *пръродаъ*.

PRÎROFORÍ vb. IV v. *prîroforisi*.

PRÎROFORÍE s. f. v. *prîroforie*.

PRÎROFORÍȘÍ vb. IV v. *prîroforisi*.

PRISĂCĂ s. f. 1. (Popular) Loc într-o pădure unde s-au tăiat copacii; poiană (I) rămasă după tăierea copacilor. Cf. BARONZI, L. 117, DDRE, SCRIBAN, D. *A jecat pe surcele că s-a făcut prisacă*. COMAN, GL., cf. CHEST. IV 99/78. *Ce să faci tu la preseacă dacă nici nu știi să dai cu toporal?* l. ROM. 1959, nr. 2, 54, cf. ARVINTE, TERM. 162. ♦ (Regional) Vale îngustă, seacă (Bonț - Gherla). Cf. COMAN, GL.

2. (Popular) Trunchi de copac, ramură etc. care au fost curățate de crengi. Cf. CHEST. VI 5/14, 15. *Tăiem bradu jos ... îl cojini și curățăm crucea și-l lăsăm să se usuce: prisacă*. ALRT II 251, cf. A VI 12. ♦ (Regional; în forma *presacă*) Creștătură făcută în trunchiul unor copaci, care servește la marcarea unei porțiuni de pădure (Băița - Brad). Cf. CHEST. IV 112/109.

3. Loc unde sînt așezați stupii, unde se cresc albine; totalitatea stupilor așezați pe acest loc; stupină, stupărie, (rar) albinărie, prisăcările (2), (regional) pivniță (4), polată (2). *Tudor călugărul s-au dut cu prisaca și cu stupii și cu tol dobitocul* (a. 1588). CUV. D. BĂTR. I, 212/13. *Vor nămi ease ... și alle locuri de odihnă ce vor fi ... pre la priseci*. PNAV. 175. *Acoala ... au găsit o prisacă cu stupi*. SIMON DASC., LET. 15. *Îmbla oștenii leșăști ... strica și prisecile oamenilor*. M. COSTIN, O. 167. *Un loc de prisacă de la Veștelești* (cca 1670). BUL. COM. IST. IV, 24. *Au scos de noară cîte 2 ughi și de prisacă cîte 2 ughi*. NECULCE, L. 299. *La prisaca albinelor să ne adunăm*. CANTEMIR, I. 165. *Locuri de prisăci, toate cum s-or vini* (a. 1701). BUL. COM. IST. IV, 39. *Scos-au și prisăcări de prisacă doi ug[li] într-un an*. AMIRAS, LET. III, 131/9. *Au venit apele mari ... și au înecat multe dobitoace ... și prisăci de stupi* (a. 1729). GEN II, 25/27. *Părțile de la Hulpășeni ... cu loc de prisacă și cinci pogoane de vie* (a. 1731). BUL. COM. IST. IV, 66, cf. IORGA, S. D. VI, 99. *30 stupi într-o prisacă* (cca 1743). BUL. COM. IST. I, 230. *Să aibă a lua de a zece ... din prisăci cu stupi* (cca 1754). ap. PAMFILE, I. c. 92. *Prisăcariul acela ... au pus pomi acolo la ace prisacă* (a. 1766). IORGA, S. D. VI, 104. *Pe piscul ce se scoboară cărarea de la prisacă* (a. 1778). URICARIUL, XVI, 318. *Au vindut un loc de prisacă împreună cu o poiană* (a. 1797). ib. X, 245. *Numai din țarină ... și din prisăci de la cîmp să-și dea zeciuală* (a. 1815). ib. II, 8/6. *De trei zile am rămas părăsit la prisacă, nici fiu, nici nepoși n-au cercetat pe bătrînul Găltanu*. ASACHI, P. 96/7. *Pe urs l-au fost ales nazir peste priseci*. DONICI, F. II, 19/4, cf. 20/1. *O prisăcă se compune din 50 pină la 80 de știubei*. I. IONESCU, D. 424, cf. 259, Id. M. 380, 381, HEM 743, CIHAC, II, 293. *În acca dumbravă este peștera, ce am prefăcut-o-n casă, și prisaca mea*. EMINESCU, P. L. 79, cf. 98. *Rămîn ... prisăcile fără prisăcar*. CREANGĂ, O. 218. *Vedcai moară, prisacă și livadă*. I. NEGRUZZI, S. II, 37. *Huiesc albinele ziua și noaptea la prisacă*. MARIAN, S. R. I, 119, cf. id. INS. 145, 146. *Avea gazda prisacă, iar la rețezatul făgurilor aveam și eu drepturile mele*. PĂUN-PINCIO, P. 110, cf. DAMÉ, T. 120. *Aruncau de timpuriu miere de pe la locuitorii ce aveau prisăci*. ZANNE, P. III, 675, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Vătaful Lupan ... a avut desigur ... și prisacă*. PAMFILE, I. c. 92. *Nu-i o rușine să iei roiul și să-l rînduiești iar la prisacă*. GÎRLEANU, N. 112. *Ne apropiem chiar de prisaca nănăstirii*. HOGAȘ, DN. II, 22, cf. ȘĂINEANU, D. V. *Harnicele al-*

bine din prisăcile călugărilor umblau de cala pînă cola. STĂNOIU, c. 1. 94. *Primăvara, la amiezi, E roi de-albini ca-ntr-o prisăcă*. D. BOTEZ, F. s. 7. *Albinele te cară la prisăci*. LESNEA, A. 68. *Albinele și-au parnit zborul în prisăcă*. SADOVEANU, o. v, 79, cf. I, 615, VI, 336, SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 390. *Lîngă Adîncata își aveau bătrînii prisăcile*. STANCU, D. 21, cf. id. R. A. I, 52. *Foșnea adînc prisăca de zumzur de albină*. v. nom. iunie 1954, 77. *În prisăcă zumzâte raturii de albine*. CONTEMP. 1955, nr. 458, 1/3, cf. LTR², DER. *Cei de la prisăcă să asculte în tăcere*. HOREA, C. 74. *Ilai, leliță, la prisăcă ... Să mîncăm miere de roi*. ALECSANDRI, P. P. 344, cf. II X 31, 68, 498, XII 27, SEVASTOS, C. 49. *Să mai ies a dată-n munte Să odihnesc în prisăcă*. DOINE, 263. *Prastu s-a nîrît în știubeiul gol din marginea prisăcei*. ȘEZ. III, 24, cf. ALR I 1 685/552, 590, ALR SN I h 265, A v 2, 20, VI 26. *Trăiește ca ursul la prisăcă, se zice despre cineva care duce un trai bun, îmbelșugat*. Cf. ZANNE, P. I, 683, DL. ♦ (Cu sens colectiv) *Albinele dintr-o prisăcă (3)*. *Glasurele și chiotele se amestecă, intactă ca bătălul unei prisăci*. GIRLEANU, N. 115. *Prisăca sună ca mormurul de coasă*. ARGHEZI, VERS. 182, cf. M. D. ENC., DEX.

4. (Prin nord-estul Transilv.) Lac unde se adăpătesc (ori s-au adăpostit cîndva) oile sau caii (în timpul nopții). V. stîină, staniște. Cf. CHEST. IV 119/270, ALR I 412/218.

5. (Prin nordul Transilv.) Îngrăditură (făcută prin îngrămădire de lemne, nuiele, spini etc.). Com. din ZAORA—NĂSĂUD, cf. ALR II/1 MN 125, 3 838/260.

6. (Regional; în farnă prisugă) Fiecare dintre bucățile de lemn (sau de fier) ale unei grape, în care sînt înfipti colții (Chizătau — Lugaj). Cf. ALR SN I h 36/76.

— Pl.: prisăci. Gen.-dat.: prisăcii și (regional) prisăcei. — Și: (regional) prisăgă (ALR SN I h 36/76), prisăceă, prisăcă, preseăcă s. f.

— Din v. sl. *prěška.

PRISACĂN subst. (Bot.; regional) Zburătoare (*Chamaenerion angustifolium*) (Jina — Sebeș). BORZA, D. 45.

— Accentul necunoscut. — Pl.:?

— Cf. prisăcă.

PRISĂD, -Ă adj. v. prăsad.

PRISĂGĂ s. f. v. prisăcă.

PRISĂCĂR s. m. Persoană care se ocupă cu îngrijirea prisăcii (3) și cu creșterea albinelor (pentru a abține de la ele miere și ceară); albinar, apicultor, stupar. *Iară Elca prisăcariu ... îndată s-au dus la Țara Leșască*. SIMION DASC., LET. 15. *Fi s-ar căzut ... vulpea prisăcariului bătrîn ciuștiliturile să-și areate*. CANTEMIR, IST. 55. *Eu, Ilie, călugăr ol mănăstire Măgariului, și cu, Antiohie, prisăcariu (a. 1708)*. IORGA, S. D. VI, 39. *Călugării ... să nu fie văcări au prisăcări au păcurari (a. 1741)*. UNICANIUL, IV, 401/24. *4 lei au dat sîmbrie prisăcariului (a. 1742)*. BUL. COM. IST. I, 273. *Ion Ienache, prisăcarul de acolo ..., au luat tat venitul de pe taată moșia (a. 1762)*. URICANIUL, XVII, 270. *Prisăcariul acela ... au pus pami acolo ... la ace prisăcă (a. 1766)*. IORGA, S. D. VI, 104, cf. HEM 743, BARONZI, L. 117, CIHAC, II, 293. *Rămîn ... prisăcile fără prisăcar, haldele fără jitar*. CREANGĂ, o. 218, cf. DAMÉ, T. 120, BARCIANU, MARIAN, INS. 146, ALEXI, W., TDRG. *Călugărul prisăcar trebuia printre stupi*. HOAȘ, DB. II, 22, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Procesiunea s-a aprit în preajma așezării prisăcarului*. SADOVEANU, o. XVIII, 637, cf. SCRIBAN, D., DM, LTN². *Maș Miran prisăcarul Din marginea umbrită de păduri*. HOREA, C. 95, cf. SFC V, 25, H X 498. *Prisăcarii milzărea Și la el că aloga Și cu miere îl ungea*. PĂSCULESCU, L. P. 125, cf. CHEST. VI 13/3, ALRM SN I h 173.

— Pl.: prisăcări. — Și: (regional) prisăcăr s. m.

— Prisăcă + suf. -ar.

PRISĂCĂRI vb. IV. Intranz. (Învechit, rar) A se îndeletnici cu apicultura. Cf. SIMION DASC., LET. 15, SFC IV, 198, 205.

— Prez. ind.: prisăcăresc.

— V. prisăcar.

PRISĂCĂRIE s. f. 1. Îndeletnicire a celui care îngrijește de o prisăcă (3) și crește albine (pentru a abține de la ele miere și ceară); albinărit, apicultură, prisăcărît (1), stupărit, stupărie. *Industria ... accesorie a agriculturii, cea mai importantă din această regiune, este prisăcăriu*. I. IANESCU, D. 246, cf. CIHAC, II, 293, DDRF, TDRG, CADE. *Uncheșul m-a împărțit ... din vechia lui învătătură într-ale prisăcării*. SADOVEANU, o. IX, 556, cf. id. E. 43, DL, DM, M. D. ENC., II X 506, ALRM SN I h 171.

2. (Rar) Prisăcă (3). Cf. SCRIBAN, D., DL, DM.

— Pl.: prisăcării.

— Prisăcar + suf. -ie.

PRISĂCĂRÎT s. n. 1. Îndeletnicire a celui care îngrijește de o prisăcă (3) și crește albine (pentru a abține de la ele miere și ceară); albinărit, apicultură, prisăcările (1), stupărit, stupărie. *Lăstîndu-se de prisăcărît, n-ar[c] nici a treabă cu pamii (a. 1766)*. IORGA, S. D. VI, 104. *Prisăcariul acela ... hacul lui și-au luat pe prisăcărît (a. 1766)*. id. ib., cf. DL, DM, SFC IV, 299, M. D. ENC., DEX.

2. Impazit care se plătea pe prisăci (3), în Moldova. *Au rădăcat ... morăritul și prisăcărîtul și circimăritul, care le scarnisă Mihai Vadă*. NECULCE, L. 304. *Seas-au și prisăcărît de prisăcă doi ug[hi] într-un an*. AMIRAS, LET. III, 131/9. *Cu prisăcărîtul și cu desătina au stîns stupii aamenilor*. id. ib. 131/10, cf. DDRF, TDRG, PASCU. S. 108, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX.

— Prisăcar + suf. -it.

PRISĂCĂRIȚĂ s. f. Femeie care se îndeletnicește cu prisăcăriu (1). *Era vorba de prisăcărița sftntului lacaș ... Îngrijea o stupină de vreo cincizeci de cașnițe*. SADOVEANU, P. M. 50, cf. DL, DM, DEX.

— Pl.: prisăcărițe.

— Prisăcar + suf. -iță.

PRISĂCÍ vb. IV. I. Tranz. (Învechit și regional; în formele prisăci, presăci) A tăia. Cf. SCRIBAN, D. ♦ Absol. Fig. *Glăsul Domnului presecește cu pură de foc*. PSALT. IUR. 23^r/14. *S-au sfătuit pentru trecirea aștilar în Ardeal pre unde ar fi, căci căile era prisăcite și astupate*. R. GRECEANU, CM II, 38, cf. DHLR II, 525.

2. Tranz. (Regional) A sparge, a zdrabi (Ci-reșu—Horezu). MAT. FOLK. 1 590. *Deasupra lar să lăasă, Mesele le fărîmă, Vasăle le prisăci*. id. ib., cf. T. PAPANAGI, C. L., GR. S. V, 141.

3. Refl. (Prin Maram. și prin nordul Transilv.; despre cereale) A se scutura (din cauza coacerii excesive); p. c. t. a se rășcoace¹ (II). [Grîul] s-a prisăcit. ALR I 911/360, cf. 931/343, 360.

— Prez. ind.: prisăcesc. — Și: (Învechit și regional) prisăcei (R. GRECEANU, CM II, 38, SCRIBAN, D.), presecei (PSALT. IUR. 23^r/14, DHLR II, 525) vb. IV.

— Din v. sl. прѣсѣкати.

PRISĂDÍ vb. IV v. prăsădi.

PRISĂDÍRE s. f. v. prăsădire.

PRISĂDÍT, -Ă adj. v. prăsădit.

PRISĂRĂ vb. I v. prăsăra.

PRISC s. m. (sg.) (Bot.; regional; în sintagma) *Prisc păsăresc* = oreșniță (*Lathyrus tuberosus*). Cf. BORZA, D. 97.

— Etimologia necunoscută. Cf. plisc¹.

PRISCALĂU s. n. 1. (Regional) Închizătoare de lemn (la o ușă) (Negrești — Baia Mare). Cf. ALB II 1 h 252/346.

2. (Regional) Clanță (la o ușă) (Negrești — Baia Mare). Cf. ALB II 1 h 250/346.

3. (Prin Maram.) Pușcărie, Închisoare. Cf. LEXIC REG. 21.

— Pl.: *priscălauă*.

— Etimologia necunoscută. Cf. *priscălauă*.

PRISCAVĚȚ s. m. (Prin vestul Transilv.) Om mincinos. Cf. REV. CRT. IV, 115.

— Pl.: *priscaveți*.

— Etimologia necunoscută.

PRĪSCĂ s. f. v. *prispă*.

PRISCOPĂLĂ s. f. v. *prispopală*.

PRISCŌRNIC s. n. v. *pristorne*.

PRISEĂCĂ s. f. v. *prisacă*.

PRISECĂR s. m. v. *prispărar*.

PRISECĪ vb. IV v. *prispăci*.

PRISEI s. n. (sg.) v. *prizil*.

PRISÉLNIȚĂ s. f. (Prin Ban.) Salcie tînără. Cf. L. COSTIN, GR. NĂN. 168.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

PRISFIRĂ vb. I v. *prifira*.

PRĪSLIȚĂ s. f. v. *prisliză*.

PRISLOĂPĂ s. f. v. *prisplop*.

PRISLŌC s. n. v. *prisplop*.

PRISLŌP s. n., s. m. 1. S. n. Loc adncit în formă de șa sau de curmătură care separă două culmi de munte sau de deal; trecătoare îngustă între munți, situată la înălțime și avînd formă de șa. *Așe-u mărturisit e-au finut... acel munte... din iazer pînă în Feredu și din Feredu în prisplopul Secului* (a. 1737). ȘTEFANELLI, D. C. 36. *Preste prisloape, dintr-o vale intr-alta, să poate trece cu carele*. LIURA-IANA, M. 83. *Poieni verzi și frumoase... despărțind cu prisplopul lor valea Suceviței de cea a Moldoviței*. ap. CADE, cf. DER. *Vindui via și-un prisplop*. MAT. FOLK. 501, com. din BANAT, din STRAJA-RĂDĂUȚI și din VAȘCĂU.

2. S. m. (Regional; la pl.) „Grupi de hotar” (Coșbuc-Năsăud). COMAN, GL. 63.

— Pl.: (1) *prisloape* și (2) *prisplopi*. — Și: (Învechit) *prislŏp* (D. BOGDAN, GL. 92) s. n., (regional) *prislŏpă* (com. din STRAJA-RĂDĂUȚI) s. f., *prislŏc* (com. din BANAT) s. n.

— Din sl. *prĕslopi, bg. *npceon*.

PRISLOPĪ vb. IV. (Regional) 1. Refl. A se nărni (1). Com. din STRAJA-RĂDĂUȚI.

2. TRANZ. (Complementul indică semne, urme etc.) A lăsa; a face (Coșbuc-Năsăud). Cf. COMAN, GL.

— Prez. ind.: *prisplopec*.

— V. *prisplop*.

PRISLŪGĂ s. f. 1. (Învechit) = *prispingă*. Cf. CIHAC, II, 293, DDRF.

2. (Transilv.) Tub care conține pulbere explozivă (pentru minat). Cf. LB, PONTBRIANT, D., LM, ALEXI, W., TRBG, SCRIBAN, D., DL, DM, FD 1, 169, VICIU, GL. 94, FRÎNCU-CÂNDREA, M. 43.

3. (Prin Transilv.) Chibrit. Cf. VICIU, GL. 71, 104, CHEST. II 367/399, 400.

— Pl.: *prislugi*. — Și: (regional) *prislŭgă* (TRBG, SCRIBAN, D., VICIU, GL. 71, 94, 104, FRÎNCU-CÂNDREA, M. 43), *prispingă* (FD 1, 169) s. f.

— Cf. ser. *prisluziti* „a aprinde”, rus *прислуга* „serviciu”.

PRISM s. n. v. *prismă*¹.

PRISMĂTIC, -Ă adj. Care este în formă de prismă¹, care se prezintă ca o prismă¹, care cristalizează în formă de prismă¹. Cf. EGT 52^r. *Cînd langimea este dopatrîvă, lărgimea surfeții cilindrice este mai mare decît a surfeții prismatice*. POENARU, G. 304/24. *La regia darsală, apofizele sînt prismatice și triunghiulare*. KRETZULESCU, A. 24/23. *Însumarea pilei prismatice de n ș[ă]raturî*. ELEM. ALG. 235/28, cf. STAMATI, D. *Sînt și alte forme cristaline foarte complicate: ... piramidale, prismatice, tabelare*. BARASCH, I. N. 72/30. *În preajma lui Saint-Etienne, cărbunele de pămînt se carboniză tu șire de formă prismatică*. MARIN, PN. I, 45/15, cf. 28/17. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Strivește între degete tulpina prismatică a unei narcise*. CAZIMIR, GN. 35. *La controlul orizontului în sens transversal, nivela ... se va așeza ... pe niște piese prismatice scobite*. ORBONĂȘ, MEC. 122. *Acestea sînt de fapt ... pene longitudinale perfect prismatice*. SOARE, MAȘ. 46, cf. DL. *Se înțelege prin prismă porțiunea dintr-o suprafață prismatică limitată de două plane paralele*. GEOM. SV. 69. $\diamond$ *Caloare prismatică = fiecare dintre cele șapte culori fundamentale în care se descompune lumina soarelui cînd trece printr-o prismă¹ de sticlă*. Cf. COSTINESCU, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Spectru prismatic = totalitatea culorilor în care se descompune lumina soarelui cînd trece printr-o prismă¹ de sticlă*. *Dînd peste o prismă mai multe raze soarelui și prinzîndu-le în dosu-i ... vedem un fenomen colorat, numit spectru prismatic*. STAMATI, F. 74/10. *Cel mai mare grad de căldură în spe[ce]l[tru]l prismatic ... e ... despre partea luminei cei roșie*. id. ib. 84/2.

— Pl.: *prismatici*, -ce. — Și: *prizmătle*, -ă adj.

— Din fr. *prismatique*. Cf. germ. *prismatisch*.

PRISMĂTÎN s. m. (sg.) Minerul compus deosebi din silicat de aluminiu și de magneziu. Cf. CANTUNIARI, L. M. 110, LTR².

— Și: *prismătînă* s. f. CANTUNIARI, L. M. 110.

— Din fr. *prismatine*, germ. *Prismatin*.

PRISMĂTÎNĂ s. f. v. *prismatin*.

PRISMATŌID, -Ă adj., s. n. 1. Adj. Care are o formă asemănătoare cu aceea a prisme¹. Cf. LM.

2. S. n. Poliedru care are două fețe poligonale paralele (baze) și celelalte fețe cu cîte o latură sau un vîrf pe una dintre baze. LTR².

— Pl.: *prismatoizi*, -de.

— Din fr. *prismatoïde*.

PRĪSMĂ¹ s. f. Poliedru cu două fețe paralele și egale (numite baze) și cu celelalte fețe (laterale) în formă de paralelogram; corp solid care are forma acestui poliedru. *Multe prizmate matematicști*. GHEORGRAFIU, ap. UNSU, T. Ș. 261. *Fieștecari prizmă dar are două vâzî a sale*. GHEOM.-TRIGON. 118^r/4. *Liniile precum AB, BA care sînt înălțirile a doo paralelograme vecine sînt numesc muchele prizmei*. ASACHI, G. 83^r/2, cf. id. E. III, 294/16. *Planul ... DVFN împărțește pe paralelipiped în două prizme asemenea*. TEM. GHEOM. II, 43^r/1. *Cîte temelii are prizma?* LAZĂR, A. 12^r/14. *Înălțimea prizmei este ... perpendiculara scobortă dintr-un punct al bazei celui de sus p[er] planul bazei celui de jos*. POENARU, G. 206/24, cf. 207/6. *Prismă pentagonală, ale căria baze sînt pentagoane și are cinci fețe paralelograme*. DESEN ARH. 9/2. *Aceste bucăți ..., prin unirea lor, alcătuiesc o prizmă (un trup cu unghiuri) cu patru muchii*. IC. LUM. (1841), 206^r/21, cf. NEVLICI, G. POP, G. 121/25. *Pila dreptunghiulară sau prizma cu bas*

dreptangulă se întocmește astfel ... ELEM. ALG. 233/26. Cvarțul ... ce mai totdeauna stălește și e cristalizat în prismă mărghinată de șase fețe. STAMATI, M. 8/21, cf. POLIZU, PROT.-POP., N. D., ANTONESCU, D., BĂRCIANU, V., CASTINESCU. De la forma și natura bozei depinde natura și forma prisme. LM, cf. DDRF. Lo mijloc, ea [balanța] are o prismă triunghiulară de oțel. PONI, F. 38. Pe baza ABC și cu latura CS, ca mușche, se construiește prismă ABCMSN. MELIK, G. 205, cf. 188. Prisma e o formă deschisă sus și jos ... constituită din planuri paralele la axa verticală. MURGACI-LUDWIG, M. 20, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. Pentru aceasta servesc în primul rând prismele, pe care se așază piesele rotunde. IOANOVICI, TEHN. 223. Fiecare micrometru trebuie pus la punct, așezând între tamponi o prismă aderentă. ORBONAȘ, MEC. 82, cf. 84. Pe ax este fixată prismă (P), în jurul căreia se așază sculurile. IONESCU-MUSCEL, ŢES. 131, cf. DL. Se înțelege prin prismă porțiunea dintr-o suprafață prismatică limitată de două plane paralele. GEOM. SP. 69, cf. 80. Cristalul de sticlă ... este limpede, transparent, cristalizat în prisme hexagonale. GEOLOGIA, 13. Prismele sînt numite după natura poligonului de bază. LTR². Diferitele denumiri ale prismei sînt în strînsă legătură cu bazele. DER, cf. ARVINTE, TERM. 162. ♦ Piesă din sticlă sau din alt material transparent, de formă poliedrică, de obicei prismatică, folosită pentru descampunerea sau polarizarea luminii, pentru reflexia razelor luminoase etc. Curcubeul ... se face din razele solare ce trec prin norii ce stau drept el, ca printr-o prismă. GENILIE, G. 111/23, cf. VALIAN, V. Cadre de raze ... răsor Din daru-și minunate. Voiește Oglindă lar să fiu Și prisma ce le adună. I. VĂCĂRESCUL, P. A. 43/14, cf. NEGULICI. Privind prin această prismă, alte obiecte se văd colorate felurit. STAMATI, F. 74/14. Razele de deosebite culori se var resfrînge trecînd printr-această prismă. BARASCH, M. III, 37/21, cf. 29/14. Prismul ... are numai proprietatea de a despărți culorile. MARIN, F. 448/19, cf. 449/21, 34, PALIZU, PONTBRIANT, D., PROT.-POP., N. D., COSTINESCU. Prin a prismă se văd toate culorile ce se arată în curcubeu. LM, cf. DDRF. Prismele întrebunțate de ordin ar sînt de sticlă. PONI, F. 365, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. Aceste aparate sînt construite cu oglinzi metalice, lentile și prisme, măsurările bozîndu-se pe fenomenele de reflexie, refracție și interferență ale razelor luminoase. IOANOVICI, TEHN. 378, cf. DL, DER, DN². ◇ (Urmă de determinări care precizează felul) Lumina ce refracta prisma lui Newton. PROFĂȘIREA, 202¹/38. Prisme de dispersiune și prisme de reflexiune. LTR². ◇ Fig. Se sili a-și înfrîna ardentele speranțe, ce printr-un prism de lumină îi deserna strălucitul său viitor. FILIMON, O. II, 298. Opera noastră va fi tătși pînă la un grad a prismă generală a ramănității. HASDEU, I. C. I, VIII, cf. 192. Prisma imaginațiunii alteră razele adevărului. LM. Artiștii naștri ... au văzut lumea și au simțit-o cu tătul prin altă prismă decît cea prin care a văd artiștii contemporani. IANESCU-RION, S. 249, cf. ȘĂINEANU, D. U. Acest lucru nu e ușor din cauza complexității alcătuirii sufletești: a prismă cu infinite fețe. RALEA, S. T. III, 164. Fiecare vede lumea de mîine printr-o prismă personală. V. ROM. Iulie 1962, 149. ◇ Loc. prep. Prin (sau, rar, sub) prisma ... = din punctul de vedere ..., privit cu ..., în lumina ... Nu trebuie cerut poetului ca să văză trecutul prin prisma noastră. GHEREA, ST. CR. I, 315, cf. III, 384. Natura este văzută, de fapt, prin prisma artei. VIANU, A. P. 48. Spiritul de aventură concepe tătul sub prisma hazardului. RALEA, S. T. III, 166. Analiza ramanului prin prisma ideologiei clasei muncitoare ilustrează în mod sugestiv adevărul. V. RAM. septembrie 1954, 190. Judectnd prin prisma datelor mai nai ... ajungem la concluzia că primele nume [praprii] nu puteau fi decît cuvinte ale limbii camune. GRAUR, N. P. 17. S-a văzut prea mult în Leopardi poetul durerii reflectate prin prisma slăbiciunilor sale fizice. S mai 1960, 105. Minușos elaborat prin prisma unei gândiri vait convenționale. T decembrie 1962, 53.

— Pl.: *prisme*. — Și: *prizmă* (pl., învechit, și: *prîmă*, PONTBRIANT, D., *prizmate*; gen.-dat., învechit, și: *prizmi*) s. f., (învechit) *prism*, *prizm* (ASACHI, E. III, 247/19) s. n.

— Din ngr. *πρίσμα*, lat. *prisma*, germ. *Prisma*, fr. *prisme*.

PRISMĂ² s. f. v. *prispă*.

PRISMOID s. n. (În dicționarele din trecut) Carp solid care are o formă asemănătoare cu aceea a prismei¹. Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D.

— Pl.: *prismoide*.

— Din fr. *prismaïde*.

PRISNALIC subst. v. *prislille*.

PRISNĂR s. n. v. *prislnel*.

PRISNĂ adv., s. f. v. *prisne*.

PRISNĂR s. n. v. *prislnel*.

PRISNE adv., adj. invar., s. f. I. Adv. (Învechit și regional) În întregime, cu totul, camplet. *Fă și scaunul meserătăției den curat aur ... Și fă doi heruvimi de-nțreg și prisne de aur. Pa 260/22, cf. 263/4, 305/4. Di-ar focc neștînc bani cit de buni ..., taleri sau alt feal de bani să fie prisne de argint curat ... tot o certare va să aibă. PRAY. 77. Dze călugării să fie fost făcut și sfeșnicele ... și policandru și hora tot prisne de argint. NECULCE, L. 8. 1-am dat ... 10 basmoli prăsnî ... cu fir (cca 1730). IORGA, S. D. VII, 195. 2 năfrămi de oglindă: una prisne cu hiru (a. 1765). id. ib. XI, 61. Un leșt prisne de izmărând, cumpărat drept 300 de taleri (a. 1793) URICARIUL, XVI, 203, cf. DDRF. Ostașii ... împreunărî cetățuia și biserică prin un pod prisne de aramă. MARIAN, T. 73. Dou, vișel etc. a cărui coadă e la utru prisne albă. COIN. MARIAN. A întins Față de mosă Prisne de mătăsă. SEVASTOS, N. 395. Ița mei-i de grîu d'e vară, A taii prizn'e d'e săcară. TIPLEA, P. P. 66, cam. din STRAJA-RĂDĂUȚI. ♦ Exact, întocmai, tacmai, chiar. Și-nțrebind ceasul cînd s-au răpăosot, așlară prisne atunce la al noile ceas. DOSOFTEI, V. S. actombrie 47^v/3. Viețuia prisne ca un prisne id. ib. noiembrie 144^v/26, cf. actambrie 51^v/28, decembrie 193^v/9. Ș-apoi achisșorii ei Prisnă doi luceferei. F (1886), 163.*

2. Adj. invar. (Mold., prin Bucov. și prin nord-estul Transilv.) Curat, pur, neamestecat; veritabil. Într-acealea părți de lume dereg vinul cu apă că nu-l pat bea prisne de mare țărne. DOSOFTEI, V. S. octombrie 48^v/8, cf. id. ps. 250/3. Pavază ... de aur prisne făcută după abiceul traclăar. BELDIMAN, N. P. I, 114. Despre argint neamestecat sau încercat se zice ispitit, lămurit, prisne, curat, străcurat, ars. HEM 1 608. O căsuță cu șindrilă nouă care steclea în asfințitul soarelui ca argint prisne. ap. CADE, cf. SCRIBAN, D., VICIU, GL. 71, ALR II/386. ♦ (Învechit, rar) Autentic, adevărat, veritabil. S-au vădit și sv[î]nștia sa ca un prisne a lui D[u]mn[ă]ezdău priiatin. DOSOFTEI, V. S. septembrie 25^v/3. Ne-au îndrăgît ca nește euconi ai săi prisne. id. ib. noiembrie 153^v/35, cf. actombrie 82^v/12.

3. S. f. (Învechit; în forma *prisnă*) Candelă (la biserică). Cu alte multe adădăii, spre vînzare încărcăfi. Prisne cu trei ipastaze. DOSOFTEI, MOL. 85. Prisne de fier și de strmă, grele, înct se pute. BELDIMAN, E. 93/21, cf. СНАС, II, 293, DDRF, TDRG, SCRIBAN, D.

— Pl.: (3) *prisne*. — Și: (învechit și regional) *prisnă* adv., s. f., *prizne* adv., adj. invar., (învechit, rar) *prăsnî* adv.

— Din slavonul *приснѣ*. Cf. rus. *присный*.

PRISNEL s. n. v. *prislnel*.

PRISNI vb. IV v. *prislni²*.

PRÍSNIC, -Ă adj. 1. (Învechit și regional, în Bucov. și Transilv.) Curat, pur, neamestecat. *Foaie de zestre ... 1 suie de aur presnie ea de 25 dramuri* (a. 1809). URICARIUL, X, 254, cf. GHETIE, R. M., ALEXI, W., com. din STRAJA-RĂDĂUȚI, A V 7, 15, 16, A VI 4, GLOSAR REG.

2. (Prin Transilv.; în forma *prtsnie*) Adevărat, autentic, veritabil. Cf. GHETIE, R. M.

— Pl.: *prsniei*, -ec. — Și: *présnie*, -ă, *prisuic*, -ă (GHETIE, R. M.) adj.

— Cf. slavonul *присникъ*.

PRISNÍIC subst. (Prin Transilv.) Diminutiv al lui *prisnel*.

1. Cf. *prisnel* (I 1). Cf. CAUA, SĂL. 92, ALR I 1270/98.

2. (În forma *prisnalic*) Cf. *prisnel* (I 2). Cf. CV 1950, nr. 11—12, 39. ♦ (În forma *priznilie*) Epitet pentru un om vioi, sprinten, iute. Cf. COMAN, GL.

3. (În forma *priznilie*) *Prisnel* (I 3). *O roată mai mică ... pune în mișcare „priznilicu” ce e în legătură cu piatra morii*. VAIDA.

— Pl.: ? — Și: *prisnalic* (CV 1950, nr. 11—12, 39), *pristinic* (ALR I 1270/98), *priznilic* (VAIDA, COMAN, GL.) subst.

— *Prisnel* + suf. -ie.

PRISNÍIRE s. f. (Rar) Acțiunea de a *prisni*² (5). Cf. ALEXI, W.

— Pl.: *prisniri*.

— V. *prisnl*.

PRÍSINIT s. n. v. *prisnet*.

PRISÓS s. n. I. Ceca ce depășește necesarul, ceea ce întrece o cantitate sau o limită obișnuită, reprezentând un spor sau un plus (inutil), plus² (3), surplus, excedent, (astăzi rar) *prisosință*, (învechit) *prisoșeală*, *prisoșire*, *prisoșit*, *prisoșitură*; p. ext. abundanță, belșug, bogăție (excesivă). *Prisosul apei să nu se poată dărui fără voința noastră* (a. 1804). URICARIUL, V, 43/5. *Șă-închind de scie un păhar, altul pentru gust, A treia de chief ... A șasa-i prisos*. BUDAI-DELEANU, T. V. 98. *Cel ce arată cartea de hotărânicie să-și ia mai tntii stințanii deplin. Apoi cel ce are zapisul să ia prisosul*. CARAGEA, L. 8/29. *Poslușnicii dumneavoastră ce-i aveți pe la moșii prisos, peste hotărârea de șeaptezeci*. ZILOT, CRON. 87. *Dintr-acel prisos sū să plătească toată datoria fării*. I. GOLESCU, în PR. DRAM. 65, cf. LB. *Socotind că tot din elt are și dă jărtfă i să primește mai bine deelt celui ce dă din prisos*. MUMULEANU, ap. GCR II, 246/16. *Să i să dea prisosul banilor ce stn la Casa podurilor din ventul anilor trecuți* (a. 1827). DOC. EC. 390. *Am lepăda, ca niște prisoase, adevărurile pentru care au suferit mucenici*. MARCOVICI, D. 331/2, cf. id. c. 40/5. *Cuget chiar, bună femeie, Ce prisosuri să nu ceie*. ASACHI, S. L. I, 141, cf. VALIAN, V. *Rtule! fii-mi credincios, Nici lipsă fă, dar nici prisos*. I. VĂCĂRESCUL, P. 66/2. *Prisosurile veniturilor publice ... le întrebuițază domnul la ale lui partieuare nevoi* (a. 1848). URICARIUL, X, 3. *N-aș fi avut astăzi nici eltar pentru mine, Necum s-um prisosuri să fac cuiva bine*. PANN, P. V. III, 76/24, cf. II, 43/10. *Condorul ... mântneă alt de mult lucit nu poate să se suie și să zboare, atunei varsă prisosu*. ISIS (1856), 7/1. *Nu căutam mai mult Deelt acele care Natura ne-a lăsat, Făr-a gonii prisosuri și trebuinși deșerte*. NEGRUZZI, S. II, 225, cf. PONTBRIANT, D., BĂRCIANU, V., COSTINESCU, CIHAC, I, 690. *Dași și cedor flămuzi diu prisosul mesei voastre*. LM. *Acea idee ... u găsit ... uel prisos al concepțiunii, care îi dă valoarea universală*. MAIORESCU, CR. II, 109. *Așa fac și cu ... certnd poate prisos acolo unde se află ceea ce este de neapărută trebuință*. ODOBESCU, S. III, 39. *Spațiul strimt de care dispunem nu ne permite a ne prea lungi la prisoase de stil*. CARAGIALE, O. III, 88. *Mitrea ia ctleva boabe*

între dinși și aruncă prisosul între saci. SLAVICI, N. I, 94. *Din vreme veche nu să pomenise attla prisos de bucate*. DELAVRANCEA, S. 54. *Se știe că poetul dă din prisosul inimii lui*. VLAIUȚĂ, O. A. 401, cf. id. s. A. II, 11. *Prisosul de produse au început să-l vndă la străini*. IONESCU-RION, S. 137. *O clipă-a sfărmat, nătngă, Prisosul lunilor de trudă*. GOGA, POEZII, 72. *Un soi de dihanic, pe carc, cu un prisos de bunăvoință, ai fi putut-o lua drept cal*. HOGAȘ, M. N. 8. *Convorbirea oaspelui, ... reținută și măiestrită, fără lăbărări, razne și prisosuri ... , fermaea*. M. I. CARAGIALE, C. 14. *Ce prisos de viață cumplit în cle!* BASSABARESCU, V. 78, cf. 4. *Au pe ele un prisos de danteluțe*. GALACTIION, A. 429, cf. 231, id. O. A. II, 152. *Pasta pentru electrozi trebuie să fie astfel aleasă înelt zgura ce se formează să nu conțină un prisos de Al₂O₃*. IOANOVICI, TEHN. 177. *Prisosul farmecelor sale*. TOPÎRCEANU, P. O. 53. *Venise ordin să se adune prisosul de munițiuni de la regimentele aflate în repaos*. BRĂESCU, O. A. II, 244. *Ascultă un sfat pe care și-l dau prin prisosul unor veeli dureri*. SADOVEANU, O. X, 343, cf. III, 52, XI, 422. *Din aceste prisosuri lirice ale basmului, trece în serisul lui Delavrancea ... ceea ce s-ar putea numi vorbirea frumoasă*. VIANU, A. P. 173, cf. ARGHEZI, VERS. 326. *Între lipsă și prisos Ne bucurăm de cte stn*. BLAGA, POEZII, 273. *Recolta fusese mare, grtul trăgea greu la eltar, prisosul a fost frumusel*. V. ROM. noiembrie 1953, 207. *O privi cu îngăduință ... ca pe un ctine ce-ar fi trăit din mila și prisosul lui*. IB. august 1954, 95. *Azvrle prisosul!* BANUȘ, P. 102. *Ai voie să-și vinzi prisosul pe piață*. PEDA, D. 135. *Observații noi care oferă un prisos de sugestii în înțelegerea artei marelui povestitor*. V. ROM. decembrie 1963, 188. ♦ L o c. a d j. și a d v. **De** (sau, neobișnuit, în **de**) **prisos** = (care este) din belșug, din plin, mult, abundent; (care este) în plus, mai mult decit trebuie, peste obișnuit; p. ext. (care este) fără rost, inutil, zadarnic, superfluu; (învechit) de prisoșeală, de prisoșit¹. *Preoții cei de prisos vor da dejnă* (a. 1811). URICARIUL, IV, 111/1. *Trupul nostru au priimii ... unele mădulări îndoite, căci stn trebuincioase ... iar nu de prisos*. CALENDARIU (1814), 102/19, cf. LB. *Teara nu are stare, tainuri a le mai du, Destul că-n vremea domniei le-au fost dut și de prisos*. BELDIMAN, E. 22/29, cf. LB. *Tenindu-se mult ea să nu zică vorbe de prisos, ajunge a fi neînțelec*. HELIADE, O. II, 20. *Stăptnirea locului strnge bir de prisos*. CR (1830), 387²/22. *Pe vnzătorul patriii ... și pământul îl împinge înapoi ca o greutate de prisos*. MARCOVICI, C. 19/12. *A vă mai lăuda această curle e lueru de prisos*. GORJAN, H. I, [prefață] 1/2, cf. VALIAN, V. *N-um socotim de prisos a vorbi ... despre plntele ce ne dau oloiu*. I. IONESCU, C. 83/17. *Este de prisos d-a mai ajuta că loți așteaptă ... respunsul reginei*. CR (1846), 22¹/3. *Moarte! ... Nu ne mai lungi viața ce-o socotim de prisos*. CONACHI, P. 50. *E de prisos a vă descrie ce tnger este Zefirița*. NEGRUZZI, S. I, 75, cf. 208. *E de prisos a-mi cere scuze de îndrăzneala ce iau*. BOLLAC, O. 50. *N-au deelt să ia pe dos, Cte a seris el de prisos*. ALEXANDRESCU, O. I, 325, cf. 176, 211. *Socot de prisos să mai adaug că ci nu uitascră să-i ieie punga*. ALECSANDRI, O. P. 51, cf. id. T. 306. *E de prisos a mai vorbi celor ce nu te ascultă*. LM. *Eu voi pleca ... Stn de prisos aice*. BOLINTINEANU, O. 205. *Este cu totul de prisos ea să te cerci a-i dovedi cum că se amăgește*. ODOBESCU, S. III, 48, cf. I, 239, III, 4. *Întreaga-i frumusețe e în lume de prisos*. EMINESCU, O. I, 160, cf. 161, id. P. L. 42. *Toate opintelile și sudorile fuseseră de prisos*. CARAGIALE, O. I, 172, cf. II, 15, 25. *Gădurile stn de prisos fiindcă n-au ce-ngrădi*. SLAVICI, N. I, 9. *Ia ctleva boabe ... și aruncă ... ca să găscască și păsările ceea*. — *Rău ai brodit-o, ti zice Simeon, ecici aici ele găsese în de prisos*. id. IB. 95. *Acum este de prisos, boierule, Tilharii au luat-o la sănătoasa*. ISPRESCU, L. 290, cf. id. V. 104. *Șetosar ce-i stă-mpotrivă de prisos i se opune*. MACEDONSKI, O. I, 105, cf. 36. *Vai! cu nu mai pot iubi*. *E de prisos de acum!* VLAIUȚĂ, O. A. I, 192. *Și dacă aciu i atunci Mai tulburi se vor face,*

N-o mntingia! E de prisos. COȘBUC, p. 1, 79, cf. 231. A fost cu desăvîrșire de prisos să vorbească ministrului. BRĂTESCU-VOINEȘTI, p. 186. Noaptea ... ocele precou-fiuți stnt de prisos. ATILA, p. 34. Străduințele mele ... stnt de prisos. HOGAȘ, DR. I, 80. Simfăntul că ea e de prisos în lume începea s-o urmărească pretulindeni. REBREANU, I, 318, cf. 87, id. R. II, 17. Vru iarăși să plngă dar simți că e de prisos. BASSARABESCU, v. 141. Epilați epitele de prisos. GALACTION, A, 41, cf. 389. Mă înlore de prisos, ctnd pe o porte ctnd pe alta. CAMIL PETRESCU, v. n. 340, cf. id. T. I, 168. Se aprindea o discuție de prisos. C. PETRESCU, I, 1, 74, cf. 88, 130. Ș-opăi, știm c-o să aibă dă pristos vreunu ca să ne dea? STĂNOIU, C. I, 19. Domnule colonel, vă expuneți de prisos. BRĂESCU, O. A. I, 52, cf. II, 160. Să nu încerci să negi, că-i de prisos. SEBASTIAN, T, 280, cf. 163. Un asemenea obiect este însă lucru de prisos într-o sltnă. SADOVEANU, O. IX, 19, cf. VIII, 250. S-au întrebuințat felurite mijloace - blindeșea, înșelăciunea, forțo brutală - de prisos. BART, S. M. 90, cf. 46, 98. Tendința de a inova duce adesea la crearea de dublete perfect sinonime, oșador de prisos. IORDAN, L. R. A. 236. În turlele rămase jos, Clopotele spnzurau de prisos. ARGHEZI, VENS. 198, cf. 325, 460. Docă ai zee mii de lei de prisos te alegi cu un stilou minunat. CĂLINESCU, S, 47, cf. id. E. O. I, 30, 190, v. ROM. septembrie 1954, 43. Eu mă simțeam stingher și de prisos. VORNIC, P, 14. Ea se mișcă robust printre lucruri și nu-i plac cele de prisos. v. ROM. noiembrie 1962, 57. În soc nu se pune dect ceea ce este strict necesar, fără nimic de prisos. ABC SĂN. 368. S-o știut, o viață întreagă, util, și se simte dintr-o dată de prisos. T mai 1961, 83. Întreboreo mi s-a pōrut străină, de prisos, depărtată. LĂNCRĂNAN, C. II, 193, cf. 28. Apo ce curge de pristos. H XI 324. Avem bonii destui, odoară de prisos, o aușic ct nu-i mai știu sama. SBIERA, P, 267. I-o mai rămos o firioară de pōmlnt de pristos. MARIAN, INS. 130. Cind se vede satu, e de prisos călăuză. ZANNE, P. VI, 297. Cu prisos = a) l o c. a d j. (învechit) excesiv, exagerat. Nădejdea cea cu prisos pregătește ceasuri de amărăciuni. MARCOVICI, D. 8/12. Temerea cea cu prisos a viitorului, la mulți oameni, este numai un obicei rău. id. ib. 13/4; b) l o c. a d v. într-o măsură care depășește obișnuitul, normalul, cerințele, așteptările etc. Lc-ai scris toate, după cum te vorbisem? - Încō și moi cu prisos. I. GOLESCU, în PR. DRAM. 67. Vred-nicia lui, ea tine, o cunosc moi cu prisos. HELIADE, O. I, 410. Valahia singură plătea atunci Porții ... 2 000 cai, unt și miere cu prisos. BĂLCESCU, M. V. 57, cf. 62. Schimbă-ți dor a la pornire ... Ca să nu se într-armeze asupra-ți mai cu prisos. PANN, E. I, 67/3, cf. POLIZU, PONTBIANT, D., BARGIANU, V., COSTINESCU, CIHAC, II, 690. Documente de felul acesta ovem cu prisos. ODOBESCU, S. II, 22, cf. I, 323, 339, III, 78. Bani pentru ptne îi avem în pungă cu prisos. CREANGĂ, O. 159. Vefi plōți cu prisos toate crimele seculare. CARAGIALE, O. VII, 256. Boni, argintării, mătăsuri erau cu prisos în minile fiecăruia. IȘPIRESCU, AP. CADE. Călugărul murind i-a spus cō sub altar Se aflō cu prisos lumcașă fericire. MACEDONSKI, O. I, 102, cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG. Nu-ți vine sū creci cum s-au implinit de eu prisos. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 322. Votoșia li reveni cu prisos. BASSARABESCU, S. N. 76. Toate erau răsplătite cu prisos. C. PETRESCU, C. V. 169, cf. SCRIBAN, D. Meșterul luă o canō de apă și umplu cu prisos pumii lui Petrescu, adunați căuș deasupra ligheanului. GALAN, Z. R. 387. ♦ L o c. a d v. (învechit, rar) La prisos = deoparte, în rezervă, ca economie. Din suta ce munco meu o seos, Dind nouăzeci și nouă, pun unul lo prisos. I. NEGRUZZI, S. II, 57. ♦ (Mat.; învechit) Rest (7). 34 de sumo catagrafii de acum, 23 sō scad ... 11 rōmîn prisos în colagrafie (a. 1819). DOC. EC. 222. Fiindcō om lipsū numai de zee unimi simple, apoi om un prisos de 9 000, 900, 90 scau 9 unimi de mii. ASACHI, M. 15/8.

2. (În orinduirea feudală; la pl., în forma prisoașe) Teren agricol care prisoașea (I) moșterului și pe care acesta îl arenda țărănilor (direct sau prin mijlocirea

arendașilor). Aceste pōmtnturi se ztc prisoașe, dacā snt în ogoare, și ierbōrit, dacō se iau pentru vite. I. ION-ESCU, M. 285. Din pōmtntul proprietății ieu locuitorii totdauno prisoașe co la 120 de fclci. id. D. 447. ♦ (Prin Bucov. și prin nordul Mold.) Teren folosit pentru pășune; finaț. Cf. A v 15, 25, GLOSAR NEG.

3. (Munt.) Mânunchi de firc de urzeală care nu încap în spată (și care se fac ghem, rămânnd pe lângă război); (regional) mînz (3), mînzălu (3), mînzoc (I 3), mînzoi (2). Cf. ALN I 1 291/720, 776, 960.

- Pl.: prisosuri și (învechit și regional) prisoașe.
- Și: (învechit și regional) pristōs, (învechit, rar) prisōst s. n.

- Din ngr. περισσός.

PRISOSEĂLĂ s. f. (Învechit) Prisos (I). Voi aduce ... lăcustă mullă ... și va munca toată prisoseala (r a m a și i a b 1938) ce au rămas, care au lăsat voauo pietro. BIBLIA (1688), 46¹/18. Mincoră loți și sō săturară și strînsēră prisoseala (p r i s o s b 1938) sōrōmiturilor. ib. 761¹/49, cf. 120¹/13. La ceară, focul nu face nici o prisosalō (a. 1691). GCN I, 293/41. Nōcazul lipsii lo unul, scornește zaristiia prisoselii la altul. CANTEMIR, I. I. I, 68, cf. II, 328. O cetate să dă vrōjmoșilor: nu știu, pentru prisosealo, au pentru lipso de boni (a. 1704). FN 161, cf. LB, VALIAN, V., POLIZU, PONTBIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, II, 690, LM, BARGIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE, SCRIBAN, D. ♦ L o c. a d j. și a d v. De prisoseală = de prisos, v. p r i s o s (I). Așijderea deosăbi ce ar fi fost destulă și încă de prisosală gilecavo pentru alegerea aceii posiri. CANTEMIR, I. I. I, 42.

- Pl.: prisoseli.

- Prisos + suf. -eală.

PRISOSELNIC, -Ă adj. Care prisosește (I): p. e x t. care este inutil, ufcolositor: (astăzi rar) prisositor. Eliad ... ne-a scăpat de atite litere prisoselnice. NEGRUZZI, S. I, 261. A făcut adoașe prisoselnice la unele [poczi]. ARHIVA, I, 82. Tinerii poczi moderni ... adeseori cod în greșeala de a întrebuința prea multe neologisme prisoselnice. CONV. LIT. XI, 18. Noi primim bucuros cuvinte nouă ... dar cind nu îmbogățesc limbo deloc ... pentru ce să o Ingrucim și să o urțim cu sunete nepotrivite și prisoselnice? I. NEGRUZZI, S. I, 405, cf. CADE. Balta ... începe să-și rōstoorne apele prisoselnice în cealaltă imensă bășică, Dunărea. VOICULESCU, P. I, 27. Singural meu lux, ctinele, ero ... prisoselnic. SADOVEANU, O. X, 482, cf. SCRIBAN, D. Reformarea portului preoțesc a mers înspre tunderea părului prisoselnic. CĂLINESCU, I. C. 115. Iși plasau îndotō orice bon prisoselnic în bunuri pe care le credeau rezistente. id. s. 41. Nu moi ero nimica prisoselnic. Și toate își ovcau un donn o lor. BLAGA, L. V. 103. ♦ (Învechit) Disponibil, liber. Iau îndrōznealō ... a-ți trimite [compunerile] ... pentru ca sō-ți fac cunoscută întrebuințorea prisoselnicelor mele ceasuri. NEGRUZZI, S. II, 170. Cu un cinstil prieten ... Sō depă-țc: urtlul în prisoselnici ceosuri. id. ib. 251.

- Pl.: prisoselnici, -ce și (învechit. f.) -ci.

- Prisos + suf. -elnic.

PRISOSÍ vb. IV. Intran z. I. (Adesea construit cu dativul pronumelui personal) A fi, a exista, a se afla în cantitate mai mare dect este necesar sau dect îi trebuie cuiva; a întrec măsura sau limita obișnuită, a fi din plin, din belșug, din abundență; a fi sau a rămîne în plus, disponibil, în surplus (după ce s-a consumat cit era necesar); (regional) a privești (I). Puțină pline ... tuturor agiunse și încă prisosirō firtme, 12 coșnițe pline. VARLAAM, C. 194, cf. 283, 408. Ioste țaru Ardeolului plină de toată brana ... cā pline peste samō rodeaște mullă, de niminea nu o cum-pără, ci ... tuturor prisoseaște. URECHE, L. 125. Luai toate și prisosescu. N. TEST. (1648), 267^v/7. De aceasta-nu duii ... Vin și grtu să-m prisosescu. DOSOFTEI, PS. 19/11, cf. 32/10, 43/12, id. v. s. decembrie 240^v/15. Tot carele va prisosi țic, fă m[i][o]stenie. BIBLIA

(1688), 616²/46, cf. 57²/56, 90¹/11. *Ce prisosea turgurilor da, iară ce era tribuitoare turgurilor le-au lăsat neclintite.* N. COSTIN, LET. II, 91/37. *Una numai lipsea, adeca departare de locurile sale, și alta prisosea, adeca stare fericirii.* CANTEMIR, IST. 323. *Datu-i-s-au gazdă bună în Beligrad și i-au făcut obroc bun, ca să-i prisosească de toate.* ANON. CANTAC., CM I, 169. *Că pre adevărat le prisosească vrămeși pentru sp[ă]senția lor* (a. 1700). GCR I, 337/36. *Din banii ce mai prisosese din lefiele dascalilor ... s-au ordinduit să se deie ... ajutoriu* (a. 1740). URICARIUL, I, 63. *Mai bine să prisosească decît să lipsescă banii* (cea 1740). IORGA, S. D. XXI, 237. *Iur cea sută de lei ce prisosească, să o fii bine* (cea 1750). id. ib. 243. *Fiindcă-i lipsea frunsăsa chipului, îi prisosco ascufire minții și a istecciunii* (a. 1779). GCR II, 118/16. *Un ceu nu-nu prisosește Ș-ți spui ce mă trudește* (a. 1796). id. ib. 161/32. *Cînd vrodată vor prisosi peste toată trebuința cișmelelor bani dînt-acest vcnil, să se deie în trebuința podurilor* (a. 1806). URICARIUL, IV, 107/17. *Vesela noastră țigănic, Ce acumă prisosind eu de toate Tăbărea la Spăteni pe cîmpic.* BUDAI-DELEANU, Ț. 303. *Trimisăi taleri 15, și ce va prisosi sau nu va ajunge, ooi avea cînstil răspuns și voi rămîna și eu îndatorat* (a. 1810). FURNICĂ, I. C. 275. *Dă să va vedea ea nu prisosese bani a să plăti cea adevărată datoric, să să chibzuiescă ... dă unde să să plătească.* I. GOLESCU, IN PR. DRAM. 64, cf. DRU, CLEMENS, LB, VALIAN, V. *Sînt mulți cărora ... le prisosește o doagă.* CR (1848), 23²/20. *Asfel de tare-n frunte pe Dimofan a lovit, Înell pentru totdeauna i-a fost și i-a prisosit.* PANN, E. II, 100/2, cf. POLIZU. *Ploile mai mult lipsesc decît prisosesc.* I. IONESCU, M. 62, cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., COSTINESCU, CIHAC, II, 690, LM. *Veniturile lîm prisosesc.* GANE, N. III, 187. *Tot omul arc un dar și un amar; și unde prisosește darul, nu se mai bagă în samă amarul.* CREANGĂ, O. 122. *Ieșea Aleodor la vîntoare ca să-și petreacă ceasurile ce-i prisosea de lu trebile tîmpărăției.* ISPIRESCU, I. 42. *De va prisosi apă cîl de cîl, mucar o picătură, va avea noroc.* ȘEZ. II, 128, cf. DDRF, ALENI, W. *Zac peste o mie în valea Cîrîmușului, tînceași în ballă de două ori pe-olt, și ce mai prisosește ... prinși și risipiți.* DELAVRANCEA, O. II, 228, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Învățătorul ... îi spuse că oamenii vor pămînt și că nu mai pot trăi din ceea ce prisosește boicrilor.* REBREANU, R. I, 95. *Provizia pe care o adunase ... îi ajunse și-i prisosi.* SADOVEANU, O. XI, 133, cf. II, 222, III, 129, V, 267, SCRIBAN, D. *Îi prisoseau totuși banii?* STANCU, R. A. IV, 284. *La colectări, de obicei, oamenii umplu sacul după ochi, și totdeauna prisosește la cîntar un kil-două de bucate.* V. ROM. noiembrie 1953, 207. *Vîndură vitele și tot ce le prisosea.* T. POPOVICI, SE. 35. *În ascemenea sate ... pămîntul prisosea.* PANAIȚESCU, O. Ț. 92. *Cîtă nu ne-a prisosi, Vom merge-n sat și-om doblîndi.* BUD, P. P. 71, cf. ZANNE, P. II, 378. ♦ (Neobișnuit; despre oameni) A fi inutil, a nu-și avea rostul. *Înfelegînd că prisosește în rîndul celorlalți, a orul să plece.* ARDELEANU, D. 95. ♦ (Învechit, rar) A da în plus. *Ermis ... deate fîstecăruia cîte o măsură plînă [de mineiuni]; iară ciobotarilor și ciorigarilor le prisosi mai mult, de să vîrsa pe deasupra* (a. 1812). GCR II, 211/22. ♦ (Învechit) A prevala (1). *Accasta nu să cheomă fără de cînst, nice rușinată, pentru căce agiunge că au fost dentăi muiare de cînst, iară sila ce i-au făcut dentăia dată biruiaste și și prisosească.* PRAV. 201. *Nu va prisosi direptatea voastră mai mult decît a cărturarilor și a fariseilor.* BIBLIA (1688), 753²/21. ♦ (Învechit, rar) A face o precizare suplimentară. *M-au întreat un om de unde venim? Eu spuindu-i că de la Kronștat, el au prisosit: că de la Kronștatul din Transilvania, ce să hotărăște cu Valahia?* GOLESCU, I. 131.

2. (Învechit) A crește, a spori (ca număr, cantitate, intensitate, calitate etc.). *Mă rog ca dragostea voastră tîncă mai virtos și mai mult să presosască în cunoștință și întrun tot înfelesit.* N. TEST. (1648), 264¹/28. *Războaiele se tîmulfese și zavistiele prisosesc* (a. 1740).

ap. TDRG. *După trebuința vremii de ucum, etnd și norodul s-au tîmulfit ... și trebuința de acest lucru au prisosit* (a. 1824). DOC. EC. 330. *Scrisei ... cîteva versuri ... și, citindu-le, îi prisosi mirarea mai mult decît tîntii.* GORJAN, II, I, 125/17. ♦ Refl. *Întăriți în credință cum v-ași și tîvâlat, prisosindu-vă în ea cu tîmulfîmire.* N. TEST. (1648), 270¹/13. ♦ Trans. *Umblăm ... averi să agonisim, Să grămădim cît de multe și tot să le prisosim.* PANN, II, 59/14. *Cu un cuvînt dar, cuuuna patîna i-a prisosit, În loc să se leuiască după cum el a gîndit.* id. E. III, 17/19.

3. (Regional; în expr.) A fi prisosit (pe cineva sau pe ceva) = a avea nevoie (de cineva sau de ceva) (Someș Guruslău-Zălau). MAT. DIALECT. I, 215. *Ce să fac? Sînt prisosit pe el.* ib.

— Prez. ind.: prisosesc. — Și: (Învechit și regional) **pristosî**, (Învechit) **presosî**, (Învechit, rar) **priposî**, **prp-sosî** vb. IV.

— V. prisos.

PRISOSINȚĂ s. f. (Astăzi rar) Prisos (1). *Vîrstînd prisosința cea pușină, cu iufime căuta la slujnică.* AETHIOPICA, 40¹/3. *Capetele slobode luneca din arc și, ca o prisosință a legăturii, sptzura într-o parte* (a. 1773). GCR II, 91/25. *Ritorii ... sî stujec cu thesis, carca le dăruiaște prisosința și grăica.* MOLNAR, RET. 18/4, cf. KLEIN, D. 406. *Prisosința să imbie în toate; nimica lipsește.* BUDAI-DELEANU, Ț. 147, cf. DRU, CLEMENS, LB. *Se umplu Europa de aur și de argînt prin a căruic prisosință preful monetei scăzu și al lucrurilor se sui.* SĂULESCU, HR. II, 257/23, cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., COSTINESCU, CIHAC, II, 690, LM. *Din prisosința ininții grăiește gura.* CONTEMPORANUL, VI₂, 199, cf. DDRF, ALENI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Era amical, politico, dorilor să ne vază aplectîndu-se, din prisosința inimii cucerile.* GALACTION, A. 42, cf. SCRIBAN, D. *Amîndoi trăia în desfătări și în prisosință.* SRIERA, P. 88. *Mănăstirea mîriei tale ... uî făcut-o din prisosință, iară cu um făcut-o pre a mea ... din banii hărăziți de văduve și alți bieți creștîni.* MARIAN, T. 147. ♦ Loc. adv. (Curent) Cu (sau, Învechit, de, din) prisosință = mai mult (decît trebuie), în plus; p. ext. din plîn, din belșug, din abundență; Îndeosebi, mai ales; (Învechit) cu prisosire. *Vouă tîncă o dată din prisosință vă poruncim ca ... numitele pînluri și alte rezoluții ale noastre ... a le plîni.* ȘINCAI, HR. III, 207/13. *Căldura întru acest ostrov era fîrește cu prisosință.* DRĂGHICI, R. 84/2. *Am dormit de prisosință, Fără nici o trebuință.* BĂRAC, A. 51/14. *Alt tîrgoveșii cîl și episcopia, cu desătrșire amîndouă pîrșile, și-au îndeplînt una cătră alta îndatoririle ... și mai cu prisosință tîrgoveșii* (a. 1852). URICARIUL, III, 264/11. *El sta pentru fiecure socotelile să dea, În care cu prisosință zgîrcenia-i să vedea.* PANN, P. V. III, 88/4, cf. PONTBRIANT, D. *Natura le dădea cu prisosință mijloaele de viețuire.* CONV. LIT. I, 257. *Se bea cu prisosință.* MACEDONSKI, O. I, 104. *Accese calități sînt cu prisosință desfășurate.* BACALBAȘA, S. A. I, 231. *Cui îi trebuie piatră, n-are decît să-și exploreze ... grădina, și va găsi cu prisosință.* GALACTION, O. A. II, 74. *Ce am suferit cîțiva ani de zile ajunge ... să-mi răsucumpăr cu prisosință partea mea de rai.* BRĂDESCU, O. A. II, 79, cf. 391. *Să tîlîrim ... cu prisosință, celetalle cetăți din margine.* SADOVEANU, O. XII, 327, cf. 79, 165. *Cîteva sute de lei, din care și-ar fi putut plăti cu prisosință pensiunea.* CĂLINESCU, E. O. I, 75. *Ar fi meritat cu prisosință titlul de doctor al facultății noastre.* VIANU, I. V. 40. *Episodul și mutra lui Coteodul răzbnau cu prisosință toate supliciile.* C. PETRESCU, A. R. 20. *Împrejurările ... mă ajutau cu prisosință.* STANCU, R. A. II, 185. *Poenul reușele cu prisosință să comunice pîtosul revoluționar.* V. ROM. ianuarie 1954, 221. *Pîlă, sare, nu-mi pînefi pe tîvă, De-ale vieții-s plîn cu prisosință.* BENIUC, V. A. I, 16. *Vi se cuvîne cu prisosință „Virtutea militară”.* CAMILAR, N. I, 175. *Scrisările o dodeșce cu prisosință.* V. ROM. ianuarie 1965, 200. *Taci și te-ndoapă*

pătânjene, Nisip e cu prisosință, *Întunecata mea gură e fără sfârșit*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 130, 3/3.

— Pl.: (rar) prisosințe. — Și: (învechit, rar) prisosință s. f. DRLU.

— Prisos + suf. -ință.

PRISOSIRE s. f. (Învechit) Faptul de a prisosi (1); p. ext. prisos (1). *Boalile oamenilor din prisosirea bucotilor să fac*. HERODOT (1645), 114. *Prisosirea norodului și ce au rămas în cetate ... ridică Navuzardan, cel mai mare preste bacătări*. BIBLIA (1688), 286²/45. *Cam puteți a grăi bine, răi fiind? Pentru că den prisosirea (prisosința B 1938) inimii gura grăiaște*. ib. 759¹/44. *Ritorul nu păzește măsara, ei eu prisosire de cuvinte îl adaogă afară de eale*. MOLNAR, RET. 114/20. *Vedeam prisosirea răutății sale*. BELDIMAN, N. P. II, 130/15, cf. LB, VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., COSTINESCU, CIHAC, II, 690, ALEXI, W. ♦ L o c. a d v. **Cu prisosire** = cu prisosință. *Ce de animale ... să ascund cu prisosire sub acea velință nemărginită*. DELAVRANCEA, T. 111, cf. DDRF. ♦ (Învechit, rar) Folos, profit. *Core e prisosirea (folos B 1938) omului în toată truda lui*. BIBLIA (1688), 446²/13.

— Pl.: prisosiri.

— V. prisosi.

PRISOSIT¹ s. n. (Învechit) Prisos (1). *Den prisositul pieilor ... va fi de acoperit pre coastele cortului de o porte și de alta*. BIBLIA (1688), 57²/59. *Prisositul cuvintului lui Ierovoam, eite au dat război și eite ou împărățit ... scrise stnt*. ib. 256¹/18. ♦ L o c. a d j. și a d v. **De prisosit** = de prisos, v. prisos (1). *Și așa învâzându-i de prisosit, s-au pristăvit cu pae*. DOSOFTEI, V. S. decembrie 186^v/29. *D[o]mnul D[u]m[n]e[ș]t[er]ul tău ... și mai de prisosit te va face decit pre părinții tăi*. BIBLIA (1688), 148²/43. *Domnul ..., ea să fie toate de prisosit și nimica să nu lipsească, au rinduț trii baieri mari*. GHEORGACHI, LET. III, 326/21. *Darul s-au vârsat de prisosit în buzele tale*. MINEIU (1776), 108^v/11. *Arătând darul tău cel de prisosit*. ib. 129²/9. *Unii ea acia ... de-a purarea să se socatească ca niște aameni de prisosit, veleni și șirci* (a. 1786). URICARIU, IV, 124/22. *Cetatea aceea ... n-au vrut nici să a direcă, nici să bage hrană și păzitori într-însa, măcar că avea bogăție de prisosit*. ȘINCAI, HB. II, 149/11. *Pretalindenea cra de tat felul și de prisosit blădele, ... urcioarele*, id. ib. III, 43/20, cf. 283/5. *Tacte averile, carele de prisosit în viața aceasta le maștenești, la maarte le vei piarde*. MAIOR, P. 53/9. *Ploaia ... carea de prisosit se vârsă ... împiedecă din destul raadele*. CALENDARIU (1814), 89/23.

— V. prisosi.

PRISOSIT², -Ă adj. (Învechit) Care prisosește (1). *Daeă nu se află ouă sau cloceitură, nici matee prisasite, ee să faci cu eoșnița eca fără de mateă ea să nu să prăpădească albinele dintr-însa?* MOLNAR, E. S. 124/15, cf. CLEMENS, PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., LM.

— Pl.: prisosifi, -te.

— V. prisosi.

PRISOSITÓR, -OĂRE adj. (Astăzi rar) Prisoselnic. *Caut rodul prisositoriu în falosul vastru*. N. TEST. (1648), 267^v/6, cf. DRLU, LB, BARCIANU, V. *Neologismii prisositarii sau farnele și vorbele din nou create*. ODOBESCU, S. II, 369. *Unele dezvătări s-ar părea a fi adaose prisositaare*. id. ib. III, 639, cf. DDRF. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Comisia regională de colectări a dat dispoziție ca a parte din grtul prisositar să fie vindat*. V. ROM. noiembrie 1953, 207.

— Pl.: prisositari, -oare. — Și: (învechit) prisositoriu, -ie adj. DRLU.

— Prisos + suf. -tar.

PRISOSITURĂ s. f. (Învechit) Prisos (1). *Și nu numai întru ceele trupești, ce și întru avuție să eade să tăem prisositura, de prisoseaște în jiniță*. VARLAAM, C.

408. *Să feace: ... prisostură și saftu de tot binele*. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 178^v/21.

— Pl.: prisositori.

— Prisos + suf. -tură.

PRISÓSNIC, -Ă adj. (Învechit) Inutil, nefolositor. *Lucrușoare scampe, dar de modă, prisosnice, dar adase de departe*. ap. TDRG, cf. SCRIBAN, D., CONTRIBUȚII, III, 31.

— Pl.: prisosnici, -cc.

— Prisos + suf. -nic.

PRISÓST s. n. v. prisos.

PRISPĂR s. n. (Prin Bucov., prin nordul Mold. și prin vestul Munt.) Fiecare dintre grinzile din care este făcută prispa (1); marginea exterioră de lemn a prispei. Cf. CHEST. II 270/86, GLOSAN REG.

— Pl.: prispare și (m.) prispari.

— Prispă + suf. -ar.

PRISPĂȚI s. m. pl. (Regional) Cusături oblice pe partea din spate, la umeri, a unei ii, făcute cu fire de mătase sau de lână colorată. Cf. BARONZI, L. 117, DDRF. ♦ (Prin nordul Munt.) „Pinza din spatele cămășii”. RĂDULESCU-CODIN.

— Etimologia necunoscută. Cf. prin spate.

PRISPĂ s. f. 1. Parte exterioră a unei case (țărănești), ca un fel de terasă îngustă (și acoperită în partea de sus), construită din lut sau din pământ bătătorit, din lemn sau din piatră, de-a lungul peretelui din față (și a celor laterali), adesea mărginită de o balustradă de lemn sau de zidărie și de stâlpi care susțin streșina: (regional) podmol (II 1), prăguș (3), price² (2), prus, streșină, strecie, supărete, taban, tălpoane, ărnaț, țimăcior, vatră, vătruță. *Un colț a prispei casei lui Popăjămnă* (a. 1800). URICARIU, V. 323/5. *Șade pre a prispă ... și citește*. KOTZEBUE, V. 9^v/9, cf. LN. *Se pamenită ... cu fipetele unui prune în scutece pe prispă*. FR. DRAM. 169. *Pasurile măsurate Ce pe prispă cunipăneam*. CONACHI, P. 215. *Nu videat decit bolnavi și murinzi pe prispele caselor*. NEGRUZZI, S. I, 291. *Ies pe bălătură, pe prispele lipite, Grămezi, grămezi, copiii cu plece curite*. BOLLIAU, O. 68. *Muncitorii, pe-a lor prispe, dreg unellele de muneă*. ALIGSANDRU, P. III, 33, cf. I, 101. *Pe prispă afară vād an bătrîn*. BOLINTINEANU, O. 342. *Accea prispă cam țesută și imprejnuită cu mari balustre de piatră*. ODOBESCU, S. II, 504. *Pe prispă tareea a față frumoasă*. EMINESCU, P. L. 7. *Pe soră-ta, Măriuca, ... a vitasem acasă pe prispă*. CREANGĂ, O. 189, cf. 249. *Șezu pe marginea de lemn a prispei*. CARAGIALE, O. I, 158, cf. 48, 174, 224. *Stătea ziaa întreagă pe prispa casei*. SLAVICI, N. I, 198. *Adarnu într-o zi pe prispa casei*. ISPIRESCU, V. 102. *Să strecură pe prispa din jurul pereților ptnă la spatele casei*. DELAVRANCEA, S. 183, cf. 3, id. T. 166. *Prispa c-nvelită De țesătore fine*. MACEDONSKI, O. I, 18. *Îmi așternea mama o saltea pe prispă, sub streșina lată din fața casei*. VLAHUȚĂ, O. A. II, 176, cf. id. R. P. 79. *Departe-n vâi e a cășeioară Cu prispă netedă de lut*. COȘBUC, B. 231, cf. id. P. II, 204. *Prispa e plină de saare*. DEMETRESCU, O. 79. *Acel pat de pământ din langul peretelui din fața casei, care se numește prispă, este farnat tat de pământ grămădit, bătătorit și apai lipit*. MANOLESCU, I. 19, cf. 18. *Pe prispa caselor lui Scatiu erau grămădiți vrea 20 de fărani*. D. ZAMFIRESCU, V. T. 190, cf. id. T. S. 52. *Mașneagul ... luă drumul spre casă. Ajuns, se așeză pe prispă*. DUNĂREANU, CH. 70. *Nai stam pe prispă strinși în șfat*. GOGA, POEZII, 120. *Un gindac se tralță pe prispa de lut*. ANGHEL-IOȘIF, C. L. 117. *Băiatul ... Înwins de dor și jale, Pe prispa casei tale Se culcă obasit*. IOȘIF, PATR. 35. *La o casă ... deaschim: prispa ... tralță de 0,50 m - 1,50 m, înconjurând casa pe lîngă doi, trei păreți, sau fiind numai în față*. PAMFILE, I. C. 402, cf. id. J. II, 162. *M-am rezemat de un stîlp al prispei*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 122, cf. 126, id.

1. 48. *Odobac urmărise de pe prispă pe cei ce se duseseră să caute lăidueul.* GÎRLEANU, N. 42, cf. 199. *Mama Catrina se gătea să pună masa pe prispă.* BUJOR, S. 50. *Pe prispa unei case albe, gospodarul și gospodina dormeau duși.* HOGAȘ, DR. I, 2, cf. 70. *Ajunsesse din uliță tu poartă, apoi tu ogradă, pe urmă pe prispă.* REBREANU, I. 162. *Căsuța era tu fundul curții și avea prispă, ca la fară.* BASSARABESCU, V. 17. *Vedeu cu ochii amintirii căsuța cu prispă și cu parmaclă.* GALACTION, O. A. I, 282. *Maranda își răfuciește feciorul pe prispa hambarului.* CAZIMIR, GR. 76. *Era casă cu două odăi și prispă de lemn.* CAMIL PETRESCU, T. II, 166, cf. id. O. I, 71, 176. *Îi turuă să se spele afară la marginea prispei.* C. PETRESCU, I. I, 278, cf. 272, II, 170. *Un soare fierbinte de vară tueinge ... apa din cofele de pe prispe.* BRĂDESCU, O. A. I, 207, cf. II, 21, 61. *Fata l-a poftit pe prispă.* POPA, V. 49. *Lângă prispa unde găușau de foame o ciotă de prunci.* VOICULESCU, P. I, 218. *Tot satul ... s-a suit pe prispe cu mna streășină la ochi.* SADOVEANU, O. N. 652, cf. 523, 619, XVII, 499. *Este așezarea de pe malurile Dunării, cu prispe ascușe sub stuț.* D. GUSTI, P. A. 219. *E o tradiție ea fiece locuință, alt de nelăsenată, cu prispă și eu stlpii de sprijin ai streășinii, să aibă ... și elvea brazde de mușeală.* ARGHEZI, B. 90, cf. id. VERS. 188. *Aceste tuăperi dădeau lăspre prispa de intrare.* CĂLINESCU, E. O. I, 111. *Pe prispa caselor, cte un moșneug ... își tuăzește oasele bătrîne la soare.* BOGZA, C. D. 367. *Pe prispă ... dăm peste o femeie rezemată de zid.* STANCU, R. A. I, 20, cf. 91. *A lipăit pe prispă cu picioarele desculțe.* V. ROM. noiembrie 1953, 96. *Și-a poftit musafirul pe marginea prispei pătate.* GALAN, B. I, 244. *Ei, ce mai una alta, ... trage căruța la prispă.* PREDĂ, I. 80. *În prispe se altnaseră ciorchini de porumbi stieșoi.* BĂRBĂ, P. 60. *Casele noi nu mai au prispă sau pridvor.* LUPȚA DE CLASĂ, 1962, nr. 4, 73. *Eu am răuas acolo, jos, pe treptele prispei.* T. august 1964, 71. *Să trag brazda dracului ... Drept ușa bogatului și prispa fărțatului.* ALECSANDRU, P. P. 286, cf. 356. *Apă la turci Tot să duci și pe prispă Să te culci.* TEODORSCU, P. P. 544. *Nu mai văzu pe femeia sa pe prispă și a cugetat că ea a strâns slăniua.* SMERA, P. 270. *Știu bine că-i stănoasă, Sede pe prizmă și coasă.* MÎNDRESCU, L. P. 42. *Pe prispă, afară, O babă bătrână.* SEVASTOS, C. 296. *Pe hotară, plugurele, Și pe prispe, căierle.* MARIAN, S. R. II, 179. *Stai colea lângă casa asta pe prispă.* ȘEZ. I, 53. *Crească iarba cit casu și otava cit prispa.* IB. II, 46, cf. III, 179. *Nevasta ... iese pe prispa-afară.* BIBICESCU, P. P. 77. *St-m(oi) prăvăse ibovnicu, Pi prismă la vornicu, Cum îl tundi sarocu.* VASILIU, C. 91. *Eu, mări, și-oi da ... loc de divau Afară pe prispă!* PAMFILE, C. T. 56, cf. ALB II/1 h 235. *O mârș afară pă prizmă și o mneat acolo.* ALBT II 155. ♦ (Învechit, rar) Platformă (I 4) (la vagoanele de cale ferată). Ialius era aplecat de-o parte pe prispa vagonului. CONV. LIT. XV, 113. *Tot drumul am stat afară pe prispa vagonului căutind în zare direcția nouă a Iașilor.* CARAGIALE, O. VII, 523. ♦ (Sudul Olt.) Tindă (la o casă țărăneasă). Cf. ALB I 657/840, 860, 887, ib. 661/810. ♦ (Regional) Temelie, fundație (la o casă țărăneasă) (Oancea — Brăila). Cf. CHEST. II 90/116.

2. Formă de relief plană, situată la o altitudine oarecare; platformă (I 2). *Vino-n eodru la izvorul Care tremară pe prund, Unde prispa cea de brazde Crengi pleate o aseund.* EMINESCU, O. I, 75. *Malul din dreapta se pleacă dezălind prispe largi de pajiște sub poalele brădetului.* VLAHUȚĂ, R. P. 205, cf. LTR². *Diu euprinsul acestui relief peneplenizat se detașază net prispa marginală de circa 80—100 m.* MG I, 153.

3. Dig rudimentar de pământ sau de lemn, folosit pentru a menține un anumit nivel al apei în bălți, lacuri etc. (provenite din apele eurgătoare). *Pescarii observă ctud seade apa pluă la un anumit nivel și tuelid apoi gtrla de seurgere cu un dig de pântul, pe care ei îl numesc prispă.* ANTIPA, P. 588. *Trebuie să supravegheze ... ca în toamnele seetoase să se fuă prispe la toate gtrlele de seurgere.* id. ib.

— Pl.: prispe. — Și: (regional) priseă (com. din BUCOVINA), prismă, prizmă s. f.

— Din ucr. прісна.

PRISPÎ vb. IV v. pripl.

PRISPIȘOĂIUĂ s. f. (Rar) Prispuşoară. *În locut unde brtal se tūrgea ... nu mui gūseșe dect o prispisoară de-abia să-și alături picioarele.* ap. TDRG, cf. DEX.

— Pl.: prispisoare.

— Prispă + suf. -ișoară.

PRISPITŌR, -OĂRE adj. v. pripltor.

PRISPULIȚĂ s. f. (Popular) Prispuşoară. *Aveam oișoare, Ș-un pântnt ctt trage plugul, ș-o prispuliță la soare.* HASDEU, R. V. 10, cf. DEX.

— Pl.: prispulițe.

— Prispă + suf. -uliță.

PRISPUȘOĂRĂ s. f. Diminutiv al lui prispă; (rar) prispuşoară, (popular) prispuliță. Cf. prispă (1). Cf. DEX. *Sub prispuşoara din jos, Să-și petreacă os priu os.* POP., ap. CADE.

— Pl.: prispuşoare.

— Prispă + suf. -uşoară.

PRISTANDĂ s. f. Numele unui dans popular asemănător cu brul; melodie după care se execută acest dans. Cf. CADE, SCRIBAN, D., DM, DEX.

— Pl.: pristandale.

— Etimologia necunoscută.

PRISTANÎ vb. IV v. pristănl.

PRISTANIȘTE s. f. (Învechit) Port³ (1); p. ext. țarm (unde se află un port³ sau condiții de acostare a navelor); p. ext. loc de refugiu, loc adăpostit (pe țarmul unei ape). *Nu bunră pristaniște eătră iernare, corabnicii sfătuiră-se cum se vtnsleazde de acie.* COD. VOR. 86/17. *Doară voru putea cumva agiunge tu Finiehiia, cum se ierneaze tu pristaniștea (v a d u l N. TEST. 1648, BIBLIA 1688) Cři[u]/[u]. ib. 86/22. Tăcură undele ei. Și veseliră-se că tăcură și derese-tu pristaniștea (staniște n, adăpostul c², liniștea d) voiei lui. PSALT. 231, cf. 462, CORESI, ps. 305/7. Se ascuseră tntnu-tu ostrov. Troianii ieșiră și văzură pristaniștea pustie. MOXA, 353/37. Jeluiăște cine e pre mare Să vază pristaniște. id. 400/1. Să alină marea ... Atunce eurbitarii să voroviră și stltură tu pristaniștea Mirliehieii. VARLAAM, C. 395. Ies eu corabia afară din pristaniște (a. 1652). ap. CADE. Făcu o pristaniște tu Ascalon, la mare, să fie de eorūbiari. ANON. CANTAC., CM I, 104. Ei au mas la arsana jos, adecă la pristaniște, unde sta eorăbiile (a. 1747). GCR II, 41/6. < Fig. Nu iau ... nice tnvățăturile acestora ce-și tngărădese pristaniștea (a. 1652). NV I, 201.*

— Pl.: pristaniști.

— Din slavonul ПРИСТАНИЩЕ.

PRISTĂRIU s. n. v. pristol.

PRISTĂV s. m., s. n. I. S. m. I. (Învechit și regional) Persoană însărcinată cu supravegherea unui grup de oameni care lucrează la o construcție. *De aeolo seotea oameni de săpa muntile ... și săpa și cei ce era lăcuși pregiur munte. Și Vuvaris a lui Megavaz și Artaleis a lui Arteu era pristavi.* HERODOT (1645), 368. *Acel turu ș-au schimbat numele ... pre numele vreuui pristav la lucrul lui.* M. COSTIN, O. 257. *Au poroncit lui Eefatie și lui Leontie să rămite pristavi pentru facerea uuor cetăți pre malul Duuării.* CANTEMIR, HR. 254, cf. GHAC, II, 294, DDBF, A V 34.

2. (Regional) Persoană care supraveghea munca oamenilor de pe o moșie. V. logofăt, vâtaf. Cf. DER, M. D. ENC., DEN., com. FURTUNĂ. < Pristav de pluguri = persoană care supraveghea plugurile (și

plugarii) de pe o moșie. *Pe ogor boieresc, este unul sau mai mare peste toate plugurile; el se numește vâtav sau prîstav de pluguri.* PAMFILE, A. R. 51.

3. P. g e n e r. (Învechit; de obicei urmat de determinări care arată felul) Supraveghetor; administrator; paznic² (I). *Muri prîstavul zăgașului, ce-i zicea Artabei, carile era om de ispravă.* HERODOT (1645), 395. *Coloță ce-i prîstav pe vii (a. 1772—1773).* URICARIUL, XXI, 364, cf. LB. *Pe tine cine te-a pus prîstav peste păduri?* GANE, N. II, 64. *Petru Movilă ... stăruie pe lângă Vasile Lupu, domnul cel cu așa de mare trecere atît la turci cît și la prîstavii bisericești ai răsăritului, ca să adune în Ioși un sinod.* ARHIVA, II, 401. *Acum cîte un bolnav pîrtește și prîstavul fiecărei odăi primește pe vizitatori.* IORGA, ap. CADE. *Sînt prîstav la pădurile nădnăstirii.* ADAM, n. 240, cf. CADE, SCRIBAN, D. ♦ (Glumet) *Ce mă-ntrebî pe mine? Parcă eu ls prîstav pe fete?* ALECSANDRI, T. 1 589. ♦ *Prîstavul casei = inajordom. Cereînd-o prîstavul casei ei, sî b[lag]o]slovi și mergea la Lavra.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 93^y/2. *Honoraria ..., pentru curvilia ce făcuse cu prîstavul casei, din palat [a fost] gonită.* CANTEMIR, nr. 278.

4. (Învechit) Slujbaş care avea diverse atribuții financiare sau juridice (mai ales ca executor). *Mușteru ... piarde-s-va decaștrele toate și le vor lua prîstavii (ispravnicii MUNT.), pre carii au lăsat bărbatul să fie socotitori casei-s.* FNAY. 137. *Veniturile podurilor ... s-au strîns ... de cei rînduiți de domni prîstavi (a. 1782).* URICARIUL, XI, 254, cf. LB. *Domnia e areudă pe care lîi dai suflet și-n care arîndașul e una cu prîstavul Ce-a mijlocit vînzarea.* HELIADE, O. I, 230.

5. (Mold. și Transilv.) Fiecare dintre persoanele care făceau parte din consiliul de conducere al unei comune. V. pîrgar. *Eu ls ficior boieresc, fa! ... Pol s-agiung și prîstav, fa!* ALECSANDRI, T. 665. *În starea lor ordinară, [cuezii] erau niște prîstavi ai sutelor și, în deosebire de nobili, plăteau tributul alături de sărăni.* XENOPOL, I. R. II, 164, cf. III, 189. *Prîstavii ... aveau să îndeplinească sentințele și să poarte grija satului.* PĂCALĂ, M. R. 45. *În slujba primăriei mai sînt 3 prîstavi (ptgari).* id. ib. 345, cf. n. XVII 181.

6. (Învechit și regional) Fiecare dintre persoanele care îndeplineau sarcini (subordonate) cu prilejul unei sărbători (religioase), al unei ceremonii etc. *Prîstavii striga, cu glas mure, să pornească halului.* DIONISIE, C. 207. *Cînd începe postul Crăciunului, junii se strîng la un loc și se constituiesc, alegînd comitetul care să dirijă lucrările: birău, 2 vornici, 2 juzi, 2 prîstavi și patru ptgari.* TEODONESCU, ap. PAMFILE, CR. 168. *Arîndașul și slugile lui, prîstavii, se îngrijesc de ploște și păhare ... tot ei trebuie ... să înveselească pe nuntași.* PĂCALĂ, M. R. 176.

7. Persoană care avea sarcina să anunțe public știrile oficiale, dispozițiile, ordonanțele: crăinic, (Învechit, rar) prîstavnic (2). *Și cînd l-am făcut acest vad vînzătoriu, noi am pus prîstavi la trg de au strîngt cine sî va ufla să cumpere acel vadu (a. 1630).* IORGA, S. D. I, 274. *Strîngînd prîstavii: „Așa va fi la tot omul pre carele va vrea împăratul să-l cîntescă” (a. 1743).* BV II, 74. *Prîstavii în piețe vestiră moartea lui Murat III.* BĂLESCU, M. V. 79. *Acestue prîstavul ... le strîga și lumea s-auză spre el alerga.* PANN, P. V. I, 30/22, cf. POLIZU. *Prîstavii fâlnie merg înainte, Strig cî ia gura aste cuvinte.* BOLLIAC, O. 166. *Trebuie să strîge prîstavul în București să facem un taetm de pîtace către zapcii hătmauești de prin județe.* FILIMON, O. I, 243, cf. PONTBRIANT, D., LM. *La o rîspîntie. ... un prîstav, cu o chivîră murc de lîrtie, strîga din fundul bojocilor.* CARAGIALE, O. IV, 159, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Vom trimite ... pe prîstavi să strîge că Petru e la ananghie.* DELAVRANCEA, O. II, 245, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *A strîgat și prîstavul porunca.* SADOVEANU, O. XV, 362, cf. XII, 187, M. D. ENC., DEX, FUNDESCU, I. P. I, 51. *Prîstavul strîga: „Mîndră de vînzare, Că mi-e birul mare!”.* MAT. FOLK. 70, cf. 63, 1 062. *Prîstav, nădre, că-mi punea, Trei*

zile, trei nopți strigu. ȘEZ. VIII, 169. *Prîstav de punea, Pe uliță striga.* PĂSCULESCU, L. P. 302, cf. 219. ♦ (Adjectival; Învechit, rar) *Cetate de păpuși mute ... Cum dor nu te deștepti d-atîtea guri prîstave. De călători streîni, ce stau coprinși de jale, Vîzînd cum ești.* I. VĂCĂRESCUL, P. 354/3.

8. (Prin Transilv.) Argăt. Cf. CADE, SCRIBAN, D.

9. (Transilv.) Odăiaș (I). Cf. LB, BARCIANU, V., ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., com. din POPLACA — CÎSNĂDIE.

10. S. n. Dispoziție, ordonanță, poruncă anunțată de prîstav (I 7). *Ion bărbierul ... strîngînd pe toate ulițele orașului prîstavii, zîcînd că ... dă de știre tuturor a nu cuteza cineva să dea paraua (a. 1810).* BUL. COM. IST. IV, 122, cf. POLIZU. *Bătuse prîstav că aceluși care va omorî pe balaur ... îi va da bogății nenumărate.* FUNDESCU, L. P. I, 144.

— Accentuat și: (regional) prîstav. CADE, SCRIBAN, D. — Pl.: (I) prîstavi, (II) prîstavuri.

— Din slavonul ПРИСТАВЪ.

PRISTAVLISÍ vb. IV. TRANZ. I. (Învechit; complementul indică acte oficiale, documente etc.) A prezenta, a înainta, a înmîna, a preda. *Mu[n]i/i-pulul din Ieși va prîstavlisi fără smînteală Departamentul din Lăuntru ta[b]lo[u] de postoialnici [a]flători.* BULETIN, F (1833), 196²/13. *Aș avea să-i prîstavlisese [ministrului] o jalbă.* ALECSANDRI, T. 1 357, cf. 1 359, TDRG, SCRIBAN, D.

2. (Învechit, rar; complementul indică persoane) A numi în funcția de prîstav (I). *Poate-aș meritarisi și eu de a fi prîstavlist, ca evghenist.* ALECSANDRI, T. 1 338.

— Prez. ind.: prîstavlisese.

— Cf. rus. представлять. — Pentru sensul 2, cf. prîstav.

PRISTĂVNIC s. m. (Învechit, rar; cu sens neprecizat, probabil) I. Conducător, șef (ecleziasic). *Să nu învace lor de episcopi și de preuși și de diaconi, cum ... le se cade să fie prîstavnicilor.* CORESI, L. 491/2.

2. Prîstav (I 7). *Zisu-mi-se-au de voi, frații mici, dca prîstavnic, vraybe întru voi sînt.* CORESI, L. 284/2, cf. DILR II, 526.

— Pl.: prîstavnici.

— Din slavonul ПРИСТАВНИКЪ.

PRISTAZÍ vb. IV v. prîstăvi¹.

PRISTĂLÓG s. n. v. prostovol.

PRISTĂN s. n. v. prîsnel.

PRISTĂNI vb. IV. I. INTRANZ. (Învechit) A fi sau a se ridica împotriva cuiva. *Prîstăniră împărașii de pămîntu.* PSALT. HUR. 1^v/3. *Nebunului să nu prîstănești, că mai rău iaste.* FL. D. (1680), 38^y/15. ♦ A se încăpățîna, a se îndărătnici, a stăruie (într-o atitudine greșită). *Fără lege cugetă în stratul său; prîstănea (prîstăni cc², prîstani n, a stătu d) în toată calea rea.* PSALT. 65, cf. CORESI, PS. 91/2.

II. I. INTRANZ. (Învechit, rar) A se alătura (cuiva), a urma (pe cineva). *Va lăsa omul tată-său și mîună-sa și va prîstăni muierici.* CORESI, L. 431/3.

2. INTRANZ. (Învechit și regional) A face ceea ce dorește cineva, a face pe voia cuiva; a susține pe cineva; a lua, a ține partea cuiva; a urma exemplul cuiva. *Noi singuri întru o pildă voauo dată și noauo să prîstăniși (să faceți ca noi v 1938).* CORESI, L. 491/22. *Milul hatmanul și Trotușanul logofătul, dimpreună și cu alții curii era, de le prîstănia lor, ... au rădicatu domnu pre Alexandru Vodă.* UNECHE, L. 150. *Nu putea de tot slobod să hie în gîndul său de boieri, carii, socotînd cea de upoi, să stănu pe vreo perire fărî, nu-i prîstănia boierii.* M. COSTIN, O. 63. *Să nu prîstănești cu cel strîmbu, ca să fii mărturie strîmbă*

BIBLIA (1688), 55²/6. Sfatul lui ... era ... să rădice armă asupra turcilor. Deci, știind că nu-i vor pristăni boiarii, i-au tăiat. ANON. CANTAC., CM I, 177. Ducea Vodă, fiind iubitor de arginți și prea lacom de bani, nu avea cineva să-i pristănească. id. ib. 202, cf. CIHAC, II, 294, LEXIC REG. II, 31. Vezi bine, îi pristănește și el p-ai lui! UDRESCU, GL. ◇ (Prin lărgirea sensului) Miltiad ... pureasă într-o zi de acolo și sosi la Limnos, pristăindu-i și mtul. HERODOT (1645), 35-1, cf. RĂDULESCU-CODIN. ◆ Tranz. (Neoblsauit) A aproba, a lăcuviința. Zisu-mi-s-a o-aș fi pristănit iz[v]odul Cu menire să răstoarne la Moldava pe voivodul Lafcu. DAVILA, V. V. 91.

3. Intrans. (Învechit) A se învoi, a accepta; a adera. Grăi; ... „veniți la nuntă!” Ei nu pristăniră, ce să duseră ... la satele lor. CORESI, EV. 303. Împăratul Paleolog, de nevoia turcilor ce-i venise la grumazi ..., pristănise la toate capetele legii pre voia papei. URECHIE, L. 72, cf. 73. Prinseră de viu pe căpitanul de lipcani, de lege turc și pristăniră a ținea cu creștinii. N. COSTIN, LET. II, 118/23.

4. Intrans. și tranz. (Învechit și regional) A îngădui, a permite, a tolera; spec. a primi, a găzdui, a adăposti (o vreme); a ceda (un drept, un privilegiu). Eriiviadis zisă ... că ..., de va rămânea varvarul în Europa, nu-i va pristăni vremea să șază molcon. HERODOT (1645), 456. Să nu pristănești lor și d[um]n[e]știlor lor săgăduință. BIBLIA (1688), 67¹/44, cf. I. CR. IV, 158, VII, 52, CADE. D-ta tui pristănești mie orice vorbă, fiindcă vezi că slui om de treabă. BOCEANU, GL. Să nu-i pristănești deloc, că nu-i om camsecade. id. ib. Nu-mi pristănește nimic! CIAUȘANU, V. 192, cf. TOMESCU, GL. Pristănește la tunc pe copil. LEXIC REG. 50, cf. 43, LEXIC REG. II, 16. Te-oi mai pristăni eu așa o zi, două; mai mult nu pot. UDRESCU, GL.

5. Tranz. (Regional; în forma pristini) A amăgi, a atrage (Bistrița—Drobeta Turnu Severin). CI. LEXIC REG. 50.

III. Intrans. (Învechit, rar) A rămâne, a se statornici (pentru o vreme) într-un loc. Să nu pristănească (locuiască в 1938) în pământul tău, pentru ca să nu te faci să păcătuiești. BIBLIA (1688), 56¹/46.

— Prez. ind.: pristănesc. — Și: (Învechit) pristăni, prestăni (M. COSTIN, O. 68), (regional) pristiml (CIAUȘANU, GL.), pristlul, pristini (LEXIC REG. 43) vb. IV.

— Din slavonul ПРИСТАТИ, -СТАНА.

PRISTĂNIRE s. f. Acțiunea de a pristăni și rezultatul ei.

1. (Învechit, rar) Cauză pentru a cărei apărare se duce o luptă susținută. Cf. pristăni (II 2). Să fiți pristănirii Domnului ca feciorii ceia dragii. CORESI, L. 427/4.

2. (Prin nord-estul Ol. și prin sud-vestul Munt.; în formele pristimire și pristinire) Îngăduință, permisiune. Cf. pristăni (II 4). Com. din TURNU MĂGURELE, cf. CIAUȘANU, V. 192.

— Pl.: pristăniri. — Și: (regional, 2) pristimire (CIAUȘANU, V. 192), pristimire (com. din TURNU MĂGURELE) s. f.

— V. pristăni.

PRISTĂNITOR s. m. (Învechit, rar) Persoană care pristănește. Cf. pristăni (II). Fiți-mi pristănitori, cum eu lui H[risto]s. CORESI, L. 315/21. Vine mtie Domnului despre feciorii ceia necredincioșii; drept aceea să nu fiți voi pristănitori. id. ib. 428/3. Voi ați fost pristănitorii noștri și Domnului. id. ib. 471/18.

— Pl.: pristănitori.

— Pristăni + suf. -tor.

PRISTĂPI vb. IV. Intrans. (Învechit, rar) A păcătui. Păcat fuci oblicindu-te den leage că pris-

lăpiși. CORESI, t. 148/3. Cine pristăpește (a puceă înaintea в 1938) și nu lăcuiaște întru învătătura lu H[risto]s, Dumnezeu n-are. id. ib. 206/13.

— Prez. ind.: pristăpesc.

— Din slavonul ПРИСТАПИТА.

PRISTĂPNIC, -Ă adj. v. preastlpile.

PRISTĂVEL s. m. (Prin Transilv.) Diminutiv al lui pristav (I 5); ajutor de pristav. Doi feciori lovește în grindă De s-aude pe uliță. Așezat li domolește Pristăvelul Niculiță. GOGA, P. 91, cf. id. POEZII, 58.

— Pl.: pristăveci.

— Pristav + suf. -el.

PRISTĂVI¹ vb. IV. Re II. (Învechit și regional) A muri¹ (I). Ptnă stnem pre pământ putem curăți păcatele noastre, ... iară ctnd ne pristăvim de aceea, de-acia nu văm putea iale spăta. CORESI, EV. 248. Această piatră pre groapa Radului Buzescu ce-au fost mare cliacur ... și s-au preastănit ... vl[ea]t 7118 (a. 1610). GCN I, 44/6. S-au pristăvit preoteasa Maria la păreasimi (a. 1626). CUV. D. BĂTR. II, 243/2. Să-i facă toată pomenirea lui, cum și altor frui ce se preastăvesc. PRUV. GOV. 126¹/1. Într-acesta an, gheuarie, patrușprăzee zile, pristăvitu-s-au Ștefan Vodă cel Tînăr. URECHIE, L. 137, cf. 86, 96, 129. Stnd ptnă la sfirșit s-au pristăvit precum au dorit. DOSOFTEI, V. s. noiembrie 172¹/34. Să va pristăvi D[o]mnul meu, împăratul, împreună cu părinții lui. BIBLIA (1688), 241²/13. Într-uceșt an s-au pristovit și Șerban Vodă. N. COSTIN, ap. DDRF. Roman împărat ... s-au preastăvit în luna lui iunie. CANTEMIR, NR. 357. Ctnd au fost la 7029, s-au pristăvit și Neugoc Vodă (sîrșitul sec. XVII). MAG. IST. I, 158/3. Antonie Vodă au rămas la Farigrud și acolo s-au preastăvit. ANON. CANTAC., CM I, 197. S-au pristăvit și Ștefan Vodă în cetatea Holinului. R. POPESCU, CM I, 275. S-au pristăvit și muma mării[i] sale. R. GRECANU, CM II, 102. Cătră D[o]mnul s-au pristăvit (a. 1698). GCN I, 321/24, cf. 319/18. S-au preastăvit în Domnul dumnealui Dumitrașcu Caramlău, biv vel postelnic (a. 1709). ap. TDRG. Povestea lui s[veat]li Macariia, ctnd s-au preastăvit (cca 1725). CAT. MAN. I, 330. Pristăvindu-să roaba lui Dumnezeu Dobrița ... și îngroptindu-să în locul socră-său (a. 1727). IORGA, S. D. XV², 31. Avtorul aceștii cărți, ucsătrșindu-o, s-au pristăvit (a. 1761). CAT. MAN. I, 155. Stnd doi ani de ctnd s-au pristăvit, MINEIUL (1776), 143²/27. Log[o]f[ă]t Trandafir ... s-au pristăvit în zile[e] luminatului donn io Mihai Șufu (a. 1791). IORGA, S. D. XV², 31. Sfinți părinți carii s-au fost preastăvit mai înainte. VANLAAM-IOASAF, 106¹/16, cf. KLEIN, D. 406. Priu rugăciunea sftintului se pristăvește împărăteasa (a. 1805). GRECU, P. 258. Vom să ne pristăvim Și de lume ne lipsim (a. 1809). BUL. COM. IST. I, 313. S-au întmplat de s-au pristăvit (au murit) și călugărul Nestorian. FIȘINDEAL, F. 216/17. Pristăvindu-se mitropolitul fării, se va rădica la vrednicia aceasta totdeauna episcopul fării de sus (a. 1822). URICARIUL, IV, 299/24, cf. CLEMENS, LB. BĂRCIANU, V., CIHAC, II, 294. S-au pristăvit fericitul donn și bun creștin Radu Vodă. ODOBESCU, S. I, 68. Vitejii lumii noastre de mult s-au pristăvit. COȘBUC, P. II, 197. Viașa cuvioșilor părinți și a cuvioșelor maici care s-au pristăvit întru Domnul. STĂNOIU, C. I. 221, cf. cv 1951, nr. 3, 43.

— Prez. ind.: pristăvesc. — Și: (Învechit) pristovi, preastăvi, prestăvi, (regional) pristazi (cv 1951, nr. 3, 43) vb. IV.

— Din slavonul ПРИСТАВИТИ СЯ.

PRISTĂVI² vb. IV. Tranz. (Învechit, rar; complement indică oameni) A numi pristav (I). Cf. CIHAC, II, 291.

— Prez. ind.: pristăvesc.

— V. pristav.

PRISTĂVIE s. f. (Învechit, rar) Funcția de pristav (1). În multe Țeș și providenț, iară într-aceasta pristăviile sale, bizuindu-să prost și lesne credzătoriu să arătă. CANTEMIR, I. I. II, 120, cf. 329.

— Pl.: pristăvii.

— Pristav + suf. -ie.

PRISTĂVIRE s. f. (Învechit) Faptul de a se pristăvi: moarte (2). Rămasă văduvă biserica ... pentru pristăvirea sfinției sale părintele lui Niculae patriarhu. GAVRIL, NIF. 18/22. Acest sf[i]nt, nici după pristăvirea lui, nu-ș[i] uită par[o]hia lui (a. 1675). GCR I, 223/31. Sv[î]nția sa ou proslăvit a Xenii, iubitei sale mirease, sv[î]nta pristăvire. DOSOFTEI, V. S. ianuarie 41^r/19. Pristăvirea acestui mai sus-pomenit domn. BIBLIA (1688) [prefață], 1/12. Dovedește-să trauil romanilor în Dachia, după împărșala timpărășii, pină la pristăvirea lui Constantin Marele. CANTEMIR, HR. 245, cf. 16. După pristăvirea răposatului Matei Vodă, boiarii fărăi ... trimiseră de să strinse toată curtea. ANON. CANTAC., CM. I, 163. S-au întâmplat pristăvire fiului celui mai mare al mărit[i] sale. R. POPESCU, CM I, 549. A sa pristăvire mai nainte știind-o. MINEIUL (1776), 87^{v2}/15, cf. KLEIN, D. 406, LB, BARCIANU, V., LM. Măreașu pompă a unei domnești tmormintări umplu tirgul, la a sa pristăvire, de o jale adincă. ODOBESCU, S. I, 106. Hotărira împărătesei era lămurită. Să nu văduvească împăratul, după pristăvirea ei, ci să ia pe aceea la care se va potrive condurul ei. ISPIBESCU, L. 307, cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: pristăviri. — Și: prăstăvire (DDRf), prestăvire s. f.

— V. pristăvi¹.

PRISTĂVIT, -Ă s. m. și f., adj. I. S. m. și f. (Învechit, rar) Mort (II I). Pristăvitul de la noi odihnește-l unde tuturora iaste ves[e]lie. MOLITVENIC (sec. XVII), 302.

2. Adj. (Învechit) Mort (II I). La care preot să va afla earte ea aceasta ... rog să nu o vtnză, nice unde să va întâmpla vreun preot pristăvit (a. 1650). BV I, 177/12. Pentru suflețele cele prestăvite, parastas și liturghii nu slujăscu de luni spre marși (a. 1777). CAT. MAN. I, 560, cf. KLEIN, D. 407, LB.

— Pl.: pristăviți, -te. — Și: prestăvit, -ă adj.

— V. pristăvi¹.

PRISTĂVOAIE s. f. (Învechit, rar) Soție de pristav (I). Pot s-agiung voi pristav, fa! ... Care din voi vre să fie pristăvoaie? ALECSANDRI, T. 665, cf. CADE, DEX.

— Pronunțat: -voa-ie. — Pl.: pristăvoaie.

— Pristav + suf. -oaie.

PRISTE prep. v. peste.

PRISTEN s. n. v. prîsnel.

PRISTENE s. n. v. prîsnel.

PRISTENIÓR s. m. (Bot.; învechit) Silnică (*Glechoma hederaceum*). Cf. LB, POLIZU, BARONZI, L. 142, CIHAC, II, 293, LM, DDRf, JAHDESBER, V, 327, BARCIANU, ALEXI, W., PANȚU, PL., BORZA, D. 77.

— Pl.: pristeniori. — Și: pristiníór (LB, POLIZU, BARONZI, L. 142, CIHAC, II, 293, LM, BORZA, D. 77) s. m., pristinioără (PANȚU, PL. 237, 275, BORZA, D. 77) s. f.

— Pristen + suf. -ior.

PRISTERIE s. f. (Bis.; regional) Împărtășanie (Vlăsinești — Botoșani). Com. FURTUNĂ.

— Pl.: pristerii.

— Etimologia necunoscută.

PRISTIGĂLĂ s. f. v. prăstăvală.

PRISTIL s. n. v. pristol.

PRISTIMÍ vb. IV v. pristănl.

PRISTIMIRE s. f. v. pristănire.

PRISTIN¹ s. n. v. prîsnel.

PRISTIN², -Ă adj. (În dicționarele din trecut) Vechi. Cf. LB, POLIZU, CIHAC, I, 219, DDRf, GHEȚIE, N. M., BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: pristinii, -e.

— Din lat. pristinus.

PRISTINÁC s. m. v. păstirnac.

PRISTINEĂLĂ s. f. (Regional) 1. Păsulre¹ (Săpata de Sus — Pitești). UDRESCU, GL. O zi, două de pristineală de mi-ar da, aș încropi suma. id. ib.

2. Răsfăț (I) (Săpata de Sus — Pitești). UDRESCU, GL. Nu-l tnvășu ea pristineală de acuma, căci — mare — nu te mai înțelegi cu el, și se suie tn cap. id. ib.

— Pl.: pristineli.

— Pristinl + suf. -eală.

PRISTINÍ vb. IV v. pristănl.

PRISTINÍC subst. v. prîsnelle.

PRISTINIOĂRĂ s. f. v. pristenlor.

PRISTINIÓR s. m. v. pristenlor.

PRISTINIRE s. f. v. pristănire.

PRISTIT, -Ă adj. v. pestriț.

PRISTÍPNIC, -Ă adj. v. preastîpnle.

PRISTLĂN s. n. v. prîsnel.

PRISTNÉL s. n. v. prîsnel.

PRISTOĂRE s. f. (Bucov.) Catrință. Cf. GLOSAR REG.

— Și: pristoăle (GLOSAR REG.), pristoăre (ib.) s. f. — Etimologia necunoscută.

PRISTÓC s. n. v. prltoe.

PRISTOCÍ vb. IV v. prltoel.

PRISTOCÍT s. n. v. prltoelt¹.

PRISTOCITÓR, -OĂRE adj., s. m. și f. v. prltoeitor.

PRISTOCITŪRĂ s. f. v. prltoetură.

PRISTOI¹ vb. IV. Intranz. (Învechit, rar) A debarca. Pristoi tntru Efesu. COD. VOR. 2/22, cf. TDRG, DHLR II, 527.

— Prez. ind.: pristoiese.

— Din slayonul ПРІСТОІЯТИ.

PRISTOI² vb. IV. Intranz. (Învechit și regional) A conțeni. Cf. COD. VOR. 22/23. Nu pristoiră ... arzînd captoriul cu rășiră. PSALT. 329, cf. CORESI, PS. 434/10, TDRG, DHLR II, 527, ROSETTI, L. N. VI, 257, SCL 1960, 622, T. PAPAHAĞI, M. 230.

— Prez. ind.: pristoiese. — Și: (regional) prlistui vb. IV. T. PAPAHAĞI, M. 230.

— Din slayonul ПРІСТАІЯТИ.

PRISTÓL s. n. I. Masa din mijlocul altarului, în bisericile creștine, pe care se țin obiectele necesare oficierii serviciului religios, sfînta masă (v. masă I I); p. gener. altar. Milostenia o duc tngerii tn ceriu pină la sfîntul preastolu (cca 1550).

CUV. D. BĂTR. II, 466/15. *Dentăiu preastolul fūcuse, și intru ogiutoriu chemă acolo numele Damnedzeului.* PALIA (1581), 51/1. *Și deștineș fiul tatălui Damnu I[risto]s la sntul prestol. COD. TOD. 208. Și mearse Avram cătră preastolu (cca 1600).* CIV. D. BĂTR. II, 193¹/17. *Vădu în vis pre I[risto]s stnd pre preastol.* VARLAAM, c. 134, cf. DOSOFTEI, v. s. noiembrie 149¹/10. *Focu duhovnicescu izvorașe den prea sf[î]ntul preastol (a. 1691).* GCR I, 293/26. *Au ingenu[n]cheat inoinea preostolului.* IST. T. R. 4. *Preadul făcnd slujbă ou scăpot tainele de pre prestol.* N. COSTIN, L. 290. *Unde au ogiunsu sāgeato, acolo au făcut prestolul în oltariu.* NECULCE, L. 8. *M[o]l[i]vele de domnie i-au cetit, sftul prestal încungiurnd (a. 1700).* GCR I, 333/7. *În sftul oltariu, deosupra pristolului, încă făcu un lucru minunul.* ANON. CANTAC., CM I, 108. *Pen prestoule căuto de găsiō moaște sfinite și le lepădo, zicnd că stul farmecc.* R. POPESCU, CM I, 371. *Fiind scaanul croiului grijit și gătit inaintea preostolului, intr-însul au săzut (inceputul sec. XVIII).* MAG. IST. II, 169/28. *[Evanghelia] stă înlăuntru în sftul jertvenic, pre sftul preostol.* ANTIM, p. 181. *Ceale ce-s puse pe prestol eu odevărat să prefac.* IACOV, SYN. 7¹/6. *Încungiurā sftul pristol.* GHEORGACHI, LET. III, 290/31. *Moaștele lui ... le-au pus ... supl sftul preastol.* MINEIU (1776), 109¹/6. *Aciesť sf[î]nt prestol s-ou făcut cu cheltuiolo domnului Ioan de Groza (a. 1780).* IORGA, s. D. XIII, 76. *Înbrăcăminte prestolului, vasele, adăjdiile ... toate să fie sără lipsă și după cuviință (a. 1810).* URICARIU, VI, 353, cf. I.B. POLIZU, CIHAC, II, 294, I.M. Ingenunchete drept la ușa din mijloc a altarului, își rezimă capul gol de stul preastol. ODOBESCU, s. I. 72. *Am jurat ca peste dtași să trec falnic, sără pās.* *Din pristolul de lo Roma să dau calului avās.* EMINESCU, O. I, 147. *Pe pristolul încunjurat de făclii aprinse, strălucneau crucea și evanghelia.* VLAHUȚĂ, s. A. III, 214, cf. DDRF. *Treceau în rînd cădelniși cu fumul lor domol, iar sftinta rugăciune curgeo de la pristol.* COȘBUC, p. II, 182, cf. BĂRCIANU, ALENI, W., TRG. SEVERIN, s. 11, ȘĂINEANU, D. U. *Nu se vedea dect piciorul, acum derăpănat, al sftintului prestol.* GALACTION, O. 83. *Îa icoua lui Isus și o ducē în altar unde u așoză pe prestol.* PRINEAGUL, p. R. 137, cf. ROSETTI, L. R. III, 96. *Pune pe velință de mătose a preostolului cteva grăunfe mari de lămtie scumpă.* ARGHEZI, B. 26. *Îți voi vorbi de aur, de fildeș, de pristol, De tot ce este socru.* CĂLINESCU, L. L. 132. *Vei face o mănăstire al cărei pristol să fie toemai acolo unde se află acum copaciul.* MARIAN, T. 133. *O braască ... s-a oscuns ... sub pristol.* RĂTEGANUL, p. I, 24. *Lo prestul tu te-ai jurat, Cu mine te-ai cununat.* BIRICESCU, p. P. 325. *Mă rog ... de pristol, de antimis, de potir și de omboa.* ȘEZ. V, 145. *Îl cuninecă și-l pune la preostol jos pe copil.* RĂDULESCU-CODIN, I. 124. *Turcii a băgat coii-r biserică, și coii ... mlnea ftn după prastol.* GRAYUL, I, 105. *Do-i biserică frumoasă, Cu pristariu De mărăgăritoriu.* PAMFILE, s. T. 12.

2. (Prin vestul Transilv.; prin confuzie) Pistornic (I). Cf. CONV. LIT. XX, 1 015.

— Pl.: *pristoluri* și (rar) *pristoale*. — Și: (Invechit și regional) *prastól*, *preastól*, *prestól*, (Invechit) *pristór* (LM, CIHAC, II, 294), *pristil* (CIHAC, II, 294), (regional) *pristáriu* s. u.

— Din slavonul прѣстолъ.

PRISTOLEANĂ s. f. v. pistoleană.

PRISTÓLNIC s. n. v. pistornic.

PRISTÓR s. n. v. pristol.

PRISTÓRNIC s. n. v. pistornic.

PRISTÓS s. n. v. prisos.

PRISTOSÍ vb. IV v. prisos.

PRISTOVÍ vb. IV v. pristávi¹.

PRISTUÍ vb. IV. I. Intran z. (Regional) A conviețui (Șomentea Mare — Baia Mare). Cf. VICIU, s. GL. 13. *Nu mai pot pristui cu miera asta.* Id, ib.

2. Tran z. (Folosit și absol.) (Prin nord-vestul Transilv. și prin Marom.; complementul indică neezuri, supărări, dureri) A îndura, a răbda, a suporta. *Nu mai pot pristui durerea.* CV 1950, nr. 4, 41, cf. LEXIC REG. 13. ♦ (Transilv. și prin Ban.; complementul indică oameni) A tolera, a îngădui, a suporta (pe lângă sine). Cf. PRINEAGUL, p. R. 57. *Am trei surori și a mană, care nu te-or pristai pe aici.* MERA, L. II. 29, com. BENIUC. *Nu mă pristuie lângă iel, așe-i d'î rāu.* TEAHIA, c. N. 257.

3. Refl. (Regional) A se ascunde. Cf. ȘEZ. VII, 182.

— Prez. ind.: *pristuiesc și pristui*.

— Din scr. *pristati*.

PRISTUÍ² vb. IV v. pricestul.

PRISTUÍ³ vb. IV v. pristoi².

PRISTŪRĂ s. f. = păstură¹. Com. LIUBA.

PRISTOÁLE subst. pl. (Regional) Obiecte vechi de îmbrăcăminte (Panaei — Vatra Dornei). Cf. A V 20. — Cf. țol.

PRIȘCÁI s. u. v. prășeân².

PRIȘCÁLĂ s. f. I. (Prin Transilv. și prin Bucov.) Schidurie sau lopățică de brad (despicată la un capăt) care se folosește mai ales la unele jocuri de copii, pentru a lovi pe cineva. *Ceialți îl croiesc cu prișcala peste spate.* MARIAN, I. 212. *Nu te bote prișcala, Că te bote vina tal VICIU, GL. 71, cf. PASCU, c. 86. ♦ (În construcția) De-a prișcala = numele unui joc în care un jucător este lovit pe spate cu prișcala (I) de către ceilalți jucători, piună cînd ghicește cine l-a lovit.* Cf. MARIAN, I. 212. *Cînd mișca c înlocuită cu a bucată de draniță despicată la cap ... jocul se cheamă în Bucovina ... de-a prișcala.* PAMFILE, J. II, 39, cf. PASCU, c. 86.

2. (Regional) Praștie (I I) (Mogoș — Abrud). Cf. ALR I 1 697/100.

— Pl.: ?

— *Prișcă* + suf. -ală.

PRIȘCĂ s. f. v. frișcă.

PRIȘCÁLÁ vb. I v. prișcăll.

PRIȘCÁLÍ vb. IV. Tran z. (Regional) A lovi sau a plesni cu o nuia, cu sftichiu biciului sau cu prișcala (I). Cf. DR. V, 895, VI, 277, MAT. DIALECT. I, 89.

— Prez. ind.: *prîșcălesc*. — Și: *prîșcălá* (DR. V, 895, VI, 277) vb. I, *frîșcăli* (MAT. DIALECT. I, 89) vb. IV.

— V. *prîșcălá*.

PRIȘCÁLÍT s. n. (Prin Transilv.) Faptul de a *prîșcăli*. Cf. VICIU, GL. 71.

— V. *prîșcăli*.

PRIȘCÁU s. n. v. prășeân².

PRIȘCOPÁLĂ s. f. I. (Ban. și prin Ol.) Pușcoei (de soc). Com. LIUBA, cf. ALR I 1 696/1, 5, 837, 840. *Prișcopală cu dopuri.* ALR SN V h 1 305/2.

2. (Regional; în forma *prîșcopală*) Pocuitoare făcută de copii dintr-un bulgăre de lut miuit cu apă, scobit la mijloc, care, prin izbire, face un zgomot specific. Com. din ORAVIȚA.

— Pl.: *prîșcopale și prîșcopăli*. — Și: *prîșcopală* (com. din ORAVIȚA, com. LIUBA, ALR I 1 696/1,5), *prîșcopálá* (ALR I 1 696/840) s. f.

— Etimologia necunoscută. Cf. *prîșcălá*.

PRIȘCUI vb. IV v. **prîșcui**.

PRIȘCUI vb. IV v. **prîșcui**.

PRIȘLECI s. m. v. **prîșleț**.

PRIȘLEȘI vb. IV. Tranz., intranz. și refl. (Învechit, rar) A (se) stabili în altă parte; a (se) strămuta; a (se) înstrăina. *Asir au prîșleșit lângă marginea mării*. BIBLIA (1688), 176²/51. *Ful ... și Thegla Fasasar ... prîșleșiră pre Ruvin și pre Gad*. ib. 291¹/21. *S-au prîșleșit la Vavilon*. ib. 294¹/12, cf. TDRC, SCRIBAN, D.

— Prez. ind.: *prîșleșesc*.
— Etimologia necunoscută. Cf. **prîșleț**.

PRIȘLÊȚ s. m. 1. (Învechit) Străin, venetic; vagabond; pribeag (2). *Prîșleților răsipirii Pontului, Galateei ... buinrătate voaui* COD. VON. 138/23. *Prîșlețu-s (nemiarunic sântu d) eu în pământu*. PSALT. 252. *Un neau au făcut din Thirei și din prîșleți de acolo*. HERODOT (1645), 260. *Noauo lumea nemerniciei ne este și într-tusa prîșleți sintem*. CANTEMIN, ap. TDRC. *Scris-am popa Ion, prîșleț (pribeag) dăn fara leșească (a. 1729)*. CAT. MAN. II, 71, cf. DDRC, TDRC, PASCU, s. 322, ROSETTI, L. B. VI, 257, SCRIBAN, D. ◇ (Adjectival) *Șarpele iaste fecior pământului, iar calul iaste strein și prîșleci*. HERODOT (1645), 35, cf. SCRIBAN, D. (Fig.) *Mult prîșleț fu sufletul nielu*. PSALT. 268.

2. (Regional; în forma *prîșleț*) „Oiu bicisnic”. Com. din SIRAJA — RĂDĂUȚI.

— Pl.: *prîșleți*. — Și: (învechit) **prîșleel**, (regional) **prîșlêț** (com. din SIRAJA — RĂDĂUȚI) s. m.

— Din slavonul **пръшляецъ**.

PRIȘLIȚĂ s. f. v. **prîșliță**.

PRIȘNIȚ s. n. (Astăzi rar) Compresă. *Învelea ... cu prîșnițe de nămol fistule și abcese*. КЛОПЬОКЪ, F. 293. *O pus o prîșniță cu fel de fel de alifii*. ПОРА, v. 155, cf. VOICULESCU, L. 232. *Miklos a bolit o săptămână, învelit în prîșnițe*. T. POPOVICI, SE. 13. *Prîșnițul se recomandă în inflamațiile organelor toraco-abdominale*. ABC SĂN. 294, cf. I. ROM. 1962, nr. 2, 51, SCL 1973, 46.

— Pl.: *prîșnițe*. — Și: **prîșniță** (I. ROM. 1962, nr. 2, 51, M. D. ENC, DEX) s. f., (regional) **prîșniț** s. n., **prîșniță** s. f.

— Din germ. **Prlessnitz**.

PRIȘNIȚĂ s. f. v. **prîșniț**.

PRIȘTCHÎT, -Ă adj. v. **prîșchîtit**.

PRIȘTEN s. n. v. **prîșnel**.

PRIȘTIN s. n. v. **prîșnel**.

PRIȘTINI vb. IV v. **prîștâni**.

PRIȘTIPEĂLĂ s. f. (Prin sud-vestul Transilv.) „Cruțare, păstrare”. NEV. CRIT. III, 166. *Trăiește cu prîștipeală*. ib.

— Pl.: *prîștipeți*.
— **Prîștipeți** + suf. *-eală*.

PRIȘTIPÎ vb. IV. Tranz. (Prin sud-vestul Transilv. și prin nord-vestul OR.) A cruța, a păstra (NEV. CRIT. III, 166), a economisi (LEXIC NEG. 46).

— Prez. ind.: *prîștipeșc*. — Și: **prîștipeți** vb. IV. LEXIC REG. 46.

— Etimologia necunoscută.

PRIȘTÎPIT adv. (Regional) De mintuială (v. **mintuială** I), în mod superficial (Rășinari — Cisuădie). Cf. PĂCALĂ, M. R. 141. *Măsură cam prîștîchit*. id. ib.

— V. **prîștipeți**.

PRIȘTÎT, -Ă adj. v. **prîștit**.

PRIȘTOĂLE s. f. v. **prîstoare**.

PRIȘTOĂRE s. f. v. **prîstoare**.

PRIȘTÂN s. m. (În Grecia antică) Magistrat principal; fiecare dintre cei cincizeci de delegați ai fiecărui trib, care formau, la Atena, Sfatul celor cinci sute. Cf. M. D. ENC.

— Pl.: *prîștani*.
— Din fr. **prytane**.

PRIȘTANÉU s. n. (În Grecia antică) Edificiu unde se întâlneau prîștani. Cf. DM, M. D. ENC.

— Pl.: *prîștane*.
— Din fr. **prytanée**.

PRIȘTĂ s. f. v. **prîștă**.

PRIȘTĂCÎ vb. IV v. **prîștoel**.

PRIȘTĂCĂ s. f. v. **prîștăcă**.

PRIȘTICE s. f. v. **prîșc**.

PRIȘTICÎ vb. IV v. **prîștîc**.

PRIȘTEĂLĂ s. f. (Învechit, prin Ban.) Avertisment, prevenire (I). Cf. ANON. CAR.

— **Prîșt** + suf. *-eală*.

PRIȘTEĂȘCĂ s. f. (Rar) Orcie care se adaugă la una dintre marginile crucii căruței, pentru a se putea înhăma un al treilea cal (în rînd cu ceilalți). *Să-ți dau eu pe breazul meu să-ți pui la prîștească*. CONTEMPORANUL, VI, 298.

— Din ukr. ***притяшка**.

PRIȘTÉGĂ s. f. (Regional) Fiecare dintre cele două stîngii puse cruciș la ambele capete ale loitrelor (Tînișoara). Cf. II XVII 277.

— Pl.: *prîștegi*.
— Din scr. **pritega**.

PRIȘTÉOR s. n. v. **prîștvor**.

PRIȘTÎ vb. IV. Tranz. (Prin Transilv. și prin Ban.; de obicei construit cu dativul pronunelului personal) I. A preveni (I), a avertiza; p. ext. (cu sens atenuat) a sfătui. Cf. ANON. CAR., CADE, **PRIȘTEAGUL**, P. R. 57. *Cînd a plecat i-am prîștit să fie cu grijă pe drum*. NEV. CRIT. III, 166, cf. PAȘCA, GL., L. NOM. 1961, nr. 1, 21, LEXIC REG. II, 37.

2. A porunci (I). *Am prîștit ochilor mei Să nu fie lăcărmoși După oamenii frumoși*. DOINE, 68. *În zăganul pe biata fată cu răul și-i pretește să spună ... că el a omorît balaurul*. MERA, L. n. 108. ◇ **ABSOL.** *Cînci el să se gîndească o clipă că poate prîștita în casa mea*. PAMFILE, A. R. 256.

— Prez. ind.: *prîștesc*. — Și: **prîștită** vb. I, **prîștit** vb. IV.

— Din scr. **prittu**.

PRIȘTÎCI s. n. v. **prîșchileci**.

PRIȘTINDARISÎ vb. IV v. **prîștenderisi**.

PRIȘTINDIRISÎ vb. IV v. **prîștenderisi**.

PRIȘTINGHÊL s. m. v. **prîșchindel**.

PRIȘTINI vb. IV v. **prîștenii**.

PRIȘTINIE s. f. v. **prîștenie**.

PRIȘTINIȚĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui **prîștiniță** v. **prîștiniță** (I) (Secășeni — Oravița). Cf. ALR II 4382/29.

— Pl.: *prîștinițe*.
— **Prîștiniță** + suf. *-iță*.

PRITITĂ vb. I v. priti.

PRITITOĂRE s. f. (Bot.; regional) Coadă-racului (*Potentilla anserina*) (Turnu Roșu — Cislădie). BONZA, D. 137.

- Pl.: *pritori*.
- Etimologia necunoscută.

PRITOĂCĂ s. f. I. Vas de lemn (în formă de cadă) în care se transportă strugurii la tease ori acasă după eulesul viei. Vinul din *pritoacă* se toarnă în cadă cu căușul. DAMÉ, T. 81, cf. TDRG, PAMFILE, I. C. 218, ȘĂINEANU, D. U., CADE.

2. (Regional) Vas pentru păstrarea apei de băut (Jariștea — Focșani). Cf. CHEST. II 464/105.

- Pl.: *pritoace*.
- Postverbal de la *pritoel*. Cf. *pritoec*.

PRITOC s. n., adj. I. S. u. (Popular) Pritocire. 8 ltrdaic, 4 plnii dă lemn, 5 cofere, 3 copăi, 16 găleși pentru culesul la vie, 2 lînuri mari, 2 cane pentru pritoc (ca. 1831). C. GIURESCU, P. O. 116, cf. POLIZU, DDBF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE. *L-am dat la drojzii, să-l facem racliu, iar scăzământul pînă la pritoc a fost de aproape două sute dă vedre*. STĂNOIU, C. I. 85, cf. SCHUBAN, D., DM. *Pritocul poate fi deschis (cu aerisirea vinului) sau închis (fără aerisire)*. LTR², cf. DEN, M. D. ENC.

2. S. u. (Învechit și regional) Vas („scurt și larg”, PĂSCULESCU, L. P. 372) de obicei pentru pritocirea vinului. Cf. LM. *La moară că pleca ... Umplea gropi, umplea lătropi, Poloboace cu pritoace*. PĂSCULESCU, L. P. 32, cf. 372.

3. Adj. (Învechit și regional; în sintagma) Vin *pritoc* (și substantivat, n.) = vin care este tras de pe drojdie (prin cep). *O bute s-au măsurat vinul pritoc* (ca. 1727). IORGA, S. D. XIV, 274, cf. II XII 92, XIV 444, 478, ALR SN I h 246.

— Pl.: *pritoaici*. — Și: (învechit) *pristoe*, (regional) *pretoc* (TDRG, II XIV 478) s. n.

- Postverbal de la *pritoel*. Cf. *pritoace*.

PRITOCĂLĂ s. f. Acțiunea de a pritoci; pritocire, pritocit¹, pritocitură, (popular) pritoc (I). Cf. POLIZU, SCHIBAN, D., M. D. ENC., DEN, CHEST. VIII 74/13, UDRESCU, GL.

— Pl.: *pritocei*. — Și: (regional) *pritoceală* s. f. UDRESCU, GL.

- *Pritoel* + suf. *-eală*.

PRITOCÍ vb. IV. Franz. I. (Complementul indică vinul) A turna dintr-un butoi în altul, după fermentație, pentru a limpezi (prin separarea de drojdia care s-a așezat la fund); (regional) a prefăce (I 4), n prefira (4). Cf. CANTEMIR, I. I. II, 328, POLIZU, CIHAC, II, 415, LM. *El însuși l-a cumpărat [vinul] chiar din vie, el l-a pritocit*. SLAVICI, N. I, 335, cf. DDBF, DAMÉ, T. 2 51, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U. *De cum tnece însă a pritoci vinurile, obrazul i se-nsucinează*. BĂNUȚ, T. P. 103, cf. CADE.

Mai avem de pritocit un antol de rubiniu. VOICULESCU, P. I, 129. *Apare ... sturețul ... din beciul de sub arhondarie unde, de trei zile, pritocea vinurile*. V. NOM. IANUARIE 1965, 212, cf. M. D. ENC., II XVIII 3. *Voi, chelari de buși, Vin să-mi pritociți*. TEODORESCU, P. P. 58, cf. ALR SN I h 246. ⇨ Refl. pas. *Ca dintr-un vas într-alt vas pritocindu-se, se curățește și se îndulcește*. CANTEMIR, IST. 140. *Lasă să stea pînă în primăvară, cînd se pritocesc vinurile* (ca. 1749). GEN II, 45/22, cf. MÎNCĂILE, 104/8, TDRG. *Căzi în care se trage de pe drojdie vinul ce se pritocea*. C. GIURESCU, P. O. 116. ⇨ (Prin nord-estul Olit.: în forma *pitroci*) A avea viciul bețării, n fi bețiv. Cf. MAT. DIALECT. I, 233. ⇨ P. gener. (Complementul indică lichide) A turna dintr-un vas în altul; a transvaza. *Mai descoperi că cerneala violetă e pe sfrșite și începu o laborioasă operație, pritocind un rest dintr-o sticlă, în călimară*. C. PETRESCU, I. II, 148, cf. M. D. ENC., DEN,

A VI 26. ⇨ Fig. *S-a opintit a transvaza, ... a pritoci, ... a scâlamba ... acele creașiani într-o limbă tri-vială sau extravaganță*. ODOBESCU, S. II, 368. ⇨ (Regional; în forma *pitroci*; complementul indică țuica) A rafina a doua oară (Grădiștea — Rîmnicu Vilcea). Cf. ALR SN I h 252/812. ⇨ (Prin nordul Mold. și prin Bucov.; în forma *petroci*; complementul indică tortul de cîmpă) A spăla turnînd leșie în butoiul în care se află și scurgînd-o prin cep. Cf. A V 14, VI 26.

2. (Complementul indică zeama dintr-un vas cu murături, cu varză acră) A scoate și a turna la loc, de mai multe ori la rînd, pentru a dizolva sarea rămasă la fund și a determina o acrire uniformă; a vîntura, (regional) a premeci. *Visai astă-noapte că pritoceam amîndoi tocițoarea și că, parcă, varza să stricase*. PN. DIAM. 247, cf. DDBF, TDRG, SCHIBAN, D., M. D. ENC., DEN, ALR SN IV h 1106, A VI 26, MAT. DIALECT. I, 186. ⇨ Refl. pas. *Pepenii ... după 5-6 zile se pritocesc*. ȘEZ. VIII, 10, cf. CHEST. VII 74/13, 11, ALR SN IV h 1106. *Varza ... trebuie pritocită azi, că-i trece termenul*. UDRESCU, GL. ⇨ (Bar; complementul indică un lichid) A involbura. *Galeria ... era cînd strîmlă, ... cînd înaltă și spațioasă, primind cu grabă apele și pritocindu-le*. V. ROM. IANUARIE 1965, 94.

3. P. gener. (Rare; complementul indică materii, obiecte etc.) A muta dintr-un loc în altul, dintr-o parte în alta. Cf. CIURTESCU, GR. 253. *Făcea dintii o pasișă și după aceea pritocea tutunurile*. TEODOREANU, M. U. 193. *Mie nu-ai luat taxa, ti aminti Filip, pritocind banii dintr-o mîră în alta*. GALAN, B. I, 49, cf. M. D. ENC., DEN, VICIU, GL., I. CN. VII, 312.

⇨ Fig. *Gîndurile fioroase ce pritocisem tot drumul le luaseră locul teama și gîndul ca Sămăsoaia să nu fi minșit*. M. I. CARAGIALE, C. 86. *Dă-i drumul la studiul tău, ... îl pritocеști prea mult*. PNEA, R. 39. ⇨ Ex p r. (Regional) A *pritoci limba* (sau *vorbele*) în gură = a vorbi încurcat, nedeslușit, nelămurit; a trîncăni; a nu fi ascultat. Cf. UDRESCU, GL.

4. Fig. (Prin nord-vestul Munt.; în forma *pitroci*; complementul indică oameni) A cicăli, a certa. Cf. UDRESCU, GL. *L-a pritocit un conac, sârmarul, și nici nu era vinoval, bariat* id. ib.

— Prez. ind.: *pritocesc*. — Și: (învechit) *prîtăci*, *pristoci* (CIHAC, II, 415, LM, DDBF), (regional) *pretoci* (II XVIII 3, ALR SN I h 246, IV h 1106), *petroci* (ALR SN IV h 1106, A V 14, VI 26), *pitroci*, *plitoci* (VICIU, GL.), *potrici* (ALR SN IV h 1106/36) vb. IV.

- Din bg. *пpтoчa*.

PRITOCIRE s. f. Acțiunea de a pritoci; pritocit¹, pritocăală, pritocitură, (popular) pritoc (II). Cf. POLIZU, LM, DDBF, M. D. ENC., DEN.

- Pl.: *pritoaici*.
- V. *pritoel*.

PRITOCÍ¹ s. n. Acțiunea de a pritoci; pritocăală, pritocire, pritocitură, (popular) pritoc (I). Cf. CADE, M. D. ENC., DEN, II XII 92. *Pitocitul eurechiului are de fîntă ca moarea ... să se lungescă și pentru ca sarea să se poarte*. ȘEZ. VIII, 9.

— Și: (învechit) *pristocit* (LM), (regional) *plitocit* s. n.

- V. *pritoel*.

PRITOCÍ². -Ă adj. (Despre vin sau zeama de varză, de murături) Care a fost supus pritocirii. Cf. CADE. *Gustă vinul Pritocit*. TEODORESCU, P. P. 673. *Vin pretocit*. ALR SN I h 246/836. *Vinul pritocit cu mult mai bun*. ZANNE, P. IV, 187.

— Pl.: *pritociți*, *-te*. — Și: (regional) *pretocit*, *-ă* adj.

- V. *pritoei*.

PRITOCITOC subst. (Prin nordul Munt.; cu sens neprecizat, probabil) Vas folosit la pritocitul¹ verzei. *Bun vas, bună varză ... Hop, toc, și-un pritoc și un puț de pritocitoc*. RĂDULESCU-CODIN.

- Pl.: ?
- Cf. *pritoei*.

PRITOCITÓR, -OÁRE adj., s. m. și f. I. Adj. (Despre vase) Care este folosit la pritoicit¹. *Puină pritoitoare*. PAMFILE, J. II, 128, cf. T. PAPAIAĞI, C. L. GOROVEI, c. 328.

2. Adj., s. m. și f. (Persoană) care pritocește (vinul). Cf. LM.

— Pl.: *pritoeitori, -oare*. — Și: (învechit) **pristoctótor, -oáre** (scris, greșit, *pristoctitor*) adj., s. m. și f. LM.
— **Pritoel** + suf. *-tor*.

PRITOCITŪRĂ s. f. Acțiunea de a pritoici; pritoicire, pritoecală, pritoicit¹, (popular) pritoec (I). Cf. LM. *La pritoicitura a doua te ajut și eu*. UDRESCU, GL.
— Pl.: *pritoicituri*. — Și: (învechit) **pristoctŭră** (scris, greșit, *pristoctitură*, LM), (regional) **pltoctŭră** s. f.

— **Pritoel** + suf. *-tură*.

PRITVÓR s. n. v. **pridvor**.

PRITŢ s. n. (Prin nordul Mold. și prin Bucov.) Fiecare dintre scindurele care alcătuiesc partea principală a tindechei de la răboiul de țesut manual. *Pentru ptn-zăturile mai grele ... se folosește ... o altă formă de tindeche, făcută din lemn „din două priți, care se tubucă”*. PAMFILE, I. c. 278, cf. 495.

— Pl.: *priți*.

— Din germ. *Sprelze*.

PRITILUÍ vb. IV v. **prețălul**.

PRITINŪÍ vb. IV v. **prichnel**.

PRITIPITÁT s. n. v. **precipitat¹**.

PRIU, -ÍE adj. (Regional; despre animale) Priar; bălțat. Cf. GHETIE, R. M., DAMÉ, T. 28, BĂRCIANU, ALEXI, W., GIAC, II, 289, TDRG, CADE, SCRIBAN, D., II XVIII 138, 260, 267, A III 3, UDRESCU, GL., GL. OLT.

— Pl.: *prii*.

— Etimologia necunoscută. Cf. *priar*.

PRIUMILĂ vb. I v. **plimba**.

PRÍUR s. n. v. **proor**.

PRÍUT s. m. v. **preot**.

PRIUŢÍ vb. IV v. **preoți**.

PRIVÁ vb. I. Tranz. și refl. (Livresc) A (se) lipsi de un avantaj, de un drept care i se cuvine, de ceva necesar. *M-am privat de cele necesare pentru a scoate din adineul mișelii pre spusul acesta*. CALENDARIU (1794), 37/29, cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D. A muneil ca un hamal ... și de etle plăceri nu s-a privat! VLAHUȚĂ, ap. CADE, cf. ALEXI, W. „Societatea bună” din oraș ... găsește în procuror, privat și el de această plăcere, unealta prin care să se răzbune. IBRĂILEANU, SP. CR. 256, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. Privată de agentul fecund al emoției ..., poezia lui Macedonski trebuia să se scoboare la modulății minore. LOVINESCU, S. I. 276. *M-am privat de altele, dar am ales în schimb niște plăci Bombonei*. C. PETRESCU, I. II, 131. *Frații lui Reșep-Aga știură să-l priveze de beneficiul erimei lui*. OȚETEĂ, T. V. 112, cf. COD. PEN. R. P. R. 526, 532. *Te-ai privat de cel mai delicioș festin al intelctului*. CĂLINESCU, E. O. II, 14. *Caul fericirea paternității de care stnt privat de la moartea lui Rehu*. ID. IB. 308. *Urma să fie privat de drepturile civile*. CONTEMP. 1949, nr. 165, 12/2, cf. M. D. ENC., DEX.

— Prez. ind.: *privez*.

— Din fr. *priver*, lat. *privare*.

PRIVÁBL, -Ă adj. (Rar) Care se poate priva sau care poate fi privat de ceva. Cf. I. GOLESCU, C., PROT.-POP., N. D.

— Pl.: *privabili, -e*.

— Din fr. *privable*.

PRIVÁDĂ s. f. v. **privat**.

PRIVÁL s. n. v. **prával**.

PRIVÁLĂ s. f. v. **priveală**.

PRIVÁNT¹ s. n. (Regional) Ramă¹ (2) a ferestrei (Bosanci — Suceava). Cf. CHEST. II 175/233.

— Pl.: *privanturi*.

— Etimologia necunoscută.

PRIVÁNT² s. n. v. **proviant**.

PRIVÁR s. n. v. **pridvor**.

PRIVÁRE s. f. (Livresc) Acțiunea de a (se) priva și rezultatul ei. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *privări*.

— V. **priva**.

PRIVÁRIU s. n. v. **pridvor**.

PRIVÁS s. n. v. **plavaz**.

PRIVÁSCĂ s. f. (Învechit, prin Mold.) Jaf, pradă. *Ce privască au să fac în răzășime!* ȘĂINEANU, D. U.
— Etimologia necunoscută.

PRIVÁȘCĂ s. f. (Neobișnuit) Chelie. Cf. ALEXI, W.
— Etimologia necunoscută.

PRIVÁT, -Ă adj., s. f. I. Adj. I. (Livresc) Particular (I 3); care aparține unui particular (II); individual, personal (I 1). Cf. CANTEMIR, I. I. II, 329. *Vreo pretenție, care jeluital arc a o cere de la un om privat pentru împrumutare*. RÎND. JUD. 297/11. *Celelalte monete se afla în visteria lui cea privată*. SINGAI, III, 235/27. *Mai de a crede este că au minșit Procopie, om privat, dect imperatul Iustinian*. MAIOR, IST. 203/18. *Auloritatea Privată ea și nimie răntne Și este numai de azi pînă mlne*. BUDAI-DELEANU, T. 381. *Case private pentru lăcuinșă*. LP 10/3. *Pînă astăzi la private familii iaste oțet bun*. ÎNV. VIN. 104/13. *Trei biblioteei, cea din Fontenblau [sic!], a sfatului eelăfii și cea din Turin, a sa privată*. NAPOLEON, 38/12. *Persoanele ceale private*. MOLNAR, I. 322/4. *Au binevoit a primi aslăzi pe numitul general într-o privată audienșie*. AR (1829), 10¹/35. *Lumea tmî era dragă; Privata mea viașă Cînd veselă, etnd tristă, într-însa pelreeam*. HELIADE, O. I, 175, cf. I. GOLESCU, C. *Într-o privată audienșie au tneredîșat eraiului franșujilor scrisoarea*. AR (1830), 371¹/6. *Trista experienșă l-a învășat ... a preferi liniștea și odihna vieții private*. VOINESCU II, M. 89/25. *Preferai studiul privat în singurătate*. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 20. *După oarecare nubile private se află o mulșime estraordinară de polonezi la Strasburg*. CR (1846), 22²/38. *Este datorie a învășătorilor privuși sau u celor publici de a da această lecție?* BREZOIANU, I. 78/19, cf. STAMATI, D. *Cartea vie a poporului, adică năravurile, obiceiurile publice și private, portul, muzica și limba ne va da poate solușia ee o eătăm*. RUSSO, S. 82. *Transmiterea unei depeșe private șine pușină cheltuiald*. ROM. LIT. 24²/21. *Correspondenșia privată*. DÎMBOVIȚA (1859), 264³/7, cf. POLIZU. *Istoria este plină de cruzimile comite în revendicarea libertășilor publice și private*. GHICA, S. 186. *O lișefă ș-o rașă, Ai lebedei de baltă consilierii privuși ... S-au strlus de dîmîneașă*. ALEXANDRESCU, O. I, 328. *Vorbele sacramentale ... le roștește prin adunările publice și private*. FILIMON, O. I, 98. „Junimea” dîu Iași a fost ... o adunare privată de iubitori ai literaturii și ai știinșei. MAIORESCU, CR. II, 336. *Scrierea aeeasta ... o urmă mai mult ca un jurnal al său privat*. ODOBESCU, S. I, 315. *Nu s-ar putea ... să încereăm tmbunătășirc ... prin inișiativă privată?* CARAGIALE, O. II, 176. *Să ne arate pe eroul său în viașă-i privată, în viașă de familie*. GHIEREA, ST. CR. I, 282. *Se explică apoi perfect mai multe fenomene sociale ca: stulul, dreptul civil sau privat*. IONESCU-RION, S. 126, cf. DDRF. *Orice uet emanat de la autorităși prezentă, în ge-*

neral, o importanță mai mică decât actele private. ARHIVA, I, 52. *Păstrează expediției organizate de el tot un caracter privat.* XENAPOL, I. R. V, 66, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Vor să se documenteze asupra istoriei politice și private în veacul trecut.* SĂDOVEANU, O. X, 457. *Acțiunea privată pentru despăgubiri se prescrie o dată cu acțiunea publică.* COD. PEN. R. P. R. 107. *Proprietatea privată.* CONTEMP. 1949, nr. 164, 1/2. *Apariția proprietății private și a exploatații onului de către om a alterat raportul firesc între om și societate.* CF 1962, nr. 1, 11. *Exemplarul — bine conservat — se află în posesiune privată la Cluj.* CANTEMP. 1966, nr. I 619, 8/1, cf. H. DAICOVICIU, D. 33. *Într-o casă privată ... joacă capii cu muzicanții.* ALR II/1 MN 110, 2 798/2. ♦ (Adverbial) *Diocelean trăia privat.* ȘINCAI, III, 1, 38/18. ♦ (Substantivat) Particular (II). *Au putut petrece în Țarigrad ca un privat.* ȘINCAI, III, III, 173/16. *Rîga Stanislav abdică coroana și se trase ca un privat în Petersburg.* SĂULESCU, III, II, 453/20. *Între zidurile privaților numai puține se află pompaase.* RUS, I, I, 159/21.

2. (Învechit) Diferit, deosebit. *Acasta nu numai unui chip privat și deosebit, ce a tot trupul publicii de nemulata primejdie va aduce.* CANTEMIR, IST. 326, cf. id. I. I. II, 329. [Documentele] numai atunci au putere ctud se cunosc de așa felii de cătră părțile private. ASACHI, L. 79¹/30.

II. S. f. (Popular) I. Clocot. Cf. LB, DDRF. *Cel ce face un puș sau o privată lîngă un zid, fie comun sau nu ... e îndatorat să lase depărtarea preserisă de regulament.* HAMANGIU, C. C. 148, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Trei bărci de privăși, cu ușile date în lături, lăsau să se vadă murdăria hidoasă.* C. PETRESCU, I. II, 42. *Scriu măscări pe păreții privășilor.* I. BOTEZ, B. I, 94. *A fost găsit în agonie pe scaunul prlvășii.* ARGHEZI, B. 32. *O să vă ducem ... să curățaji privășile.* PAS, Z. IV, 97. *O trimisese acasă să-i curțeje privata.* V. ROM. septembrie 1960, 62. *Să umble ... Pe la toate ... privășile.* MAT. FOLK. 685. Cf. CHEST. II 447/5, 17, CV 1950, nr. 4, 33, ALR SN IV h 1 235, A V 25, MAT. DIALECT. I, 89, 189.

2. Una dintre figurile realizate cu un fir de ață inodată și petrecut printre degete într-un anumit fel, la jocul de copii numit „chipurile cu ață”. Cf. PAMFILE, J. II, 77.

— Pl.: (I) *privăși, -le* și (II I) *privăși*. — Și: (regional) *privădă* (CHEST. II 447/5, CV 1950, nr. 4, 33, ALR SN IV h 1 235, MAT. DIALECT. I, 89, 189; pl. *privăzi*, ALR SN IV h 1 235 și *privezi*, MAT. DIALECT. I, 89, 189) s. f., *privăd* (com. din STRAJA — RĂDĂUȚI) subst., *prevădă* (ALR SN IV h 1 235; pl. *prevăzi*, ib. h 1 235/102 și *prevezi*, ib. h 1 235/279) s. f.

— Din lat. *privatus*, germ. *privat*, fr. *privé*.

PRIVATICESC, -EASCĂ adj. (Învechit, rar) Particular (I 3). *Caslele privatești.* SP I, 60/11.

— Pl.: *privaticesți*.
— Privat + suf. -icesc.

PRIVATIÉR s. m. (Învechit, în Transilv.) Particular (II); rentier. Cf. GHETIE, R. M., ALEXI, W.

— Pl.: *privatieri*.
— Din germ. *Privatier*.

PRIVĂTIM, -Ă adj. (Învechit, în Transilv.) Particular (I 3). Cf. GHETIE, R. M., ALEXI, W.

— Pl.: *privătimi, -e*.
— Din lat. *privatim*.

PRIVĂTIȘT s. m. (Germanism ieșit din uz, în Transilv.) Persoană care își face studiile în particular. Cf. GHETIE, R. M.

— Pl.: *privătiști*.
— Din germ. *Privatist*.

PRIVĂTIV, -Ă adj., s. n. I. Adj. (Livresc) Care lipsește pe cineva de un avantaj, de un drept care i se cuvine, de ceva necesar; care arată a privațiune.

Cf. I. GOLESCU, C., PROT.-POP., N. D., BĂRCIANU, ALEXI, W. *Determinarea pedepsei privative de libertate este o chestiune de apreciere.* COD. PEN. R.P.R. 25. *Restul pedepsei se execută potrivit dispozițiilor generale referitoare la executarea pedepselor privative de libertate.* BO (1951), 818, cf. M. D. ENC., DEN.

2. Adj., s. u. (Lingv.) (Afix) care exprimă lipsa, excluderea, dînd cuvîntului derivat un sens opus celui de bază. *Particulă privativă.* ȘĂINEANU, D. U., cf. CADE, SCRIBAN, D. *Privativul slav „ne-” înlocuiește ca total pe „in-”.* SCL 1954, 299, cf. M. D. ENC., DEN.

— Pl.: *privativi, -e*.
— Din fr. *privatif*, lat. *privativus*.

PRIVATIZĂ vb. I. Intrans. (Învechit, în Transilv.) I. A trăi ca persoană privată (I 3), retras, izolat. Cf. POLIZU, GHETIE, R. M., BĂRCIANU.

2. A trăi ca rentier. Cf. POLIZU, GHETIE, R. M., ALEXI, W.

— Prez. ind.: *privatizez*.
— Din germ. *privatistieren*.

PRIVATIZĂRE s. f. (Învechit, în Transilv.) Acțiunea de a privatiza și rezultatul ei. Cf. PALIZU, GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *privatizări*.
— V. *privatiza*.

PRIVĂTNIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Particular (I 3). *Vînătorii, păscăria, pășunatul ... a lor private nice stăptniri au fost, și noi numai pe d-lor i-am apucat singuri sine stăptnitori (a. 1843).* ȘTEFANELLI, D. C. 423.

— Pl.: *privatnici, -ce*.
— Privat + suf. -nic.

PRIVĂȚIE s. f. v. *privașlune*.

PRIVĂȚIUNE s. f. (Mai ales la pl.) Faptul de a (se) priva de un avantaj, de un drept care i se cuvine, de ceva necesar; abținere voită de la ceva; p. ex. t. lipsă, sărăcie, mizerie. Cf. VÎRNAV, L. 141^v/15. *Prin chinuri, și privații, și lupte, și amaruri ... Prin farșă-sall eroic să ia Cetatea-Sfîntă.* HELIADE, O. I, 184, cf. NEGULICI. *Au lăsat pe niții lor copii singuri, espuși la toate privațiunile și la toate pericolele singură-tății.* BANASCH, I. F. 7/15, cf. PROT.-POP., N. D., BĂRONZI, I. L. IV, 204. *Ducea a viață zdruncinată, plină de privațiuni.* GHICA, S. 52, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Se strecuraa arabe zdrențuoase ... uscale de privațiuni.* BRĂESCU, O. A. II, 133. *Cumulează suferințele privațiunii de libertate cu acele ale bolii.* VIANU, A. P. 271. *Comunitatea întreagă suferise privațiuni.* OPRESCU, S. 191. *Revoluționar curajos, el este gata să accepte orice privațiuni în numele scopului său nobil.* CONTEMP. 1949, nr. 160, 4/4. *Alt de categorică era privațiunea de orice drepturi a sclavilor, înclt stăptnul de selavi avca dreptul să-i tortureze, să-i lase flămînzii, sau chiar să-iucidă.* V. ROM. septembrie 1951, 211. *Privațiunile unei existențe care se îndărătnicește să salveze aparențele buncii stări.* PAS, Z. I, 96. *Strîngerea accestei sume s-a făcut cu privațiuni și cu vînzări de obiecte de pref.* PREDĂ, R. 32. *Măsurile de privațiune de libertate.* UO (1963), 27. *Tîncereea noastră a fost supusă unor lipsuri și privațiuni penibile.* T august 1964, 84.

— Pronunțat: -ți-u-. — Pl.: *privațiuni*. — Și: *privătle* s. f.

— Din fr. *privatlon*, lat. *privatlo*, -ouls.

PRIVĂZ s. u. v. *pervaz*.

PRIVĂD subst. v. *privat*.

PRIVĂLÍ vb. IV v. *prăvăll*.

PRIVĂTĂR s. m. (Învechit) Negustor (2); cămătar. *Era logodită cu un privatariu.* DOSOFTEI, V. S. septem-

bric 28°/16. Uitnd că odată a fost covrigari, Acum dove-dea lore și vrtos, Că de nevoic numa prăvătari. Aa eulat să fie. BUDAI-DELEANU, T. V. 112. Scimblindu-și obraz cu măiestrie Și chipul, Ca prăvătariu să imbracă Ce din Vidin duce băcălie La tabără. id. 7. 244, cf. DM.

— Pl.: privători. — Și: privătariu, prăvătariu s.m.
— Lat. privatarlus.

PRIVĂTĂRIU s. m. v. privatăr.

PRIVĂZĂTOR, -OĂRE adj. v. prevăzător.

PRIVDÓR s. n. v. pridvor.

PRIVEĂCIE s. f. v. priveghi¹.

PRIVEĂG, -Ă adj., s. m. și f. v. prbeag.

PRIVEĂLĂ s. f. I. (Învechit și regional) Privire (I) : p. ext. cimp vizual. Să ocoperi și ieși din privală. HERODOT (1645), 333. Făcuse un cerdae tnald de marmură, pentru privolă. ib. 375. Nici ochilor la priveolă, nici nărilor la miroscală sașiu se puteo do. CANTEMIR, IST. 125. Cu otrăvito și deochetoore privală să nu o atingă. id. hr. 100. Cetitoriului pentru privala tnainte, a i-o pune, nu ne vom lenevi (a. 1710). GCR I, 360/27. Pe acela eu trug și duc lo priveală. BUDAI-DELEANU, T. V. 108. Atanci porunci ett moi îndată Cei armași să iasă lo priveală. id. 7. 88, cf. LB. S-au ridicat an pavilion ... tn carele se afla pentra priveolă; împărăteștile lor măriri, tnoltele dregătorii, ministrii. AR (1829), 17°/2, cf. POLIZU, LM. Vișorlo, moi jos de Golgota, e ferită de privala lumii. VLAHUȚĂ, ap. CADE, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. Domnul Kelemen ... se oprise la priveală. VORNIC, P. 76. Să-și dea rodul lo iveală Și tuturor lo priveolă. TEODORESCU, P. P. 171. Iesc afară lo răcoare Și cu ochii lo priveală. MAT. FOLK. 268. ♦ L o e. p r e p. (Învechit, rar) **În priveala** (cuiva) = în văzul (cuiva), în prezența (cuiva), fiind de față (cineva). Crudul ture ... porunci să-i ducă să lo taie capul în priveala tuturor. BĂLCESCU, M. V. 48. ♦ L o c. v b. (Învechit) **A ieși** (sau a se afla) **în priveală** sau **a face priveală** = a privi¹ (I); a asista. Giuco cu toatele lo curte, și domnul cu doamna făcea priveală. GHEORGACHI, LET. III, 235/8. Poși însă să focl astăzi priveală lo lunsul oilor. KOTZEBUE, U. 13°/23, cf. TDRG. Își înălță harapnicul alangindu-și neamul care ieșise în priveală. SADOVEANU, O. XII, 405. La marginea țirgului se afla lame multă în priveală și etntuu ceterașii lo erișme. id. ib. XIII, 112. ♦ E x p r. (Neobișnuit) **A fi în priveală** = a inspecta. A fost generalul Trăgătoare tn priveală ... și cum a venit, a șters-o. CAMILAR, N. I, 389. ♦ (Învechit, rar) **Orien-tare vizuală. O casă ... cu priveală lo mitropolie.** CR (1833), 92°/42.

2. (Învechit) **Privelește (2).** **Privealu** acea frumoasă ... oltădală tmi pricinuia alita bucurie. BELDIMAN, N. P. II, 42/2. De pe muntele Ustl capătă cineva eea tnllă privală asupra eulmcilor Kirgiziei. AR (1829), 195°/5. Preșă pentru tine singur toate privelele firei. CONACHI, P. 264. Am văzut incntnătoarea priveală ce se tninde de pe vrtfal muntelui. NEGRUZZI, S. I, 317, cf. POLIZU, LM. Cind cineva se uflă pe Lacal celor Patru Cantoane, este o crimă a nu se uita împrejurul său ... În zadar mă tncceram să mă uit pe deasupra sau pe dedesubl, privala cra hermetic tnchisă prin ambrelele inglezcești. I. NEGRUZZI, S. III, 337, cf. GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE, DEX.

3. (Învechit) **Privelește (4).** **Moi frumoasă priveală** și **moi cuvioasă adunore ... nici cunosca a fi alta.** ANTIM, P. 119. Era mai mort, fiind o priveală mare cu jale de cei ee-l vedea zăind umflal. MINEIUL (1776), 40°/22. Cumplită iaste priveala aceasta eelor vii. MAIOB, P. 103/10. Cu o scirnavă privală ochii eum să vă tnjișiți? BELDIMAN, O. 93/22, cf. LB. În zilele trecute s-au vūzul o privolă eurioasă de mai multe corăbii greecești. AR (1829), 240°/20, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: privele. — Și: (învechit) **privală** s.f.

— **Privi¹** + suf. -eală.

PRIVEĂLIȘTE s. f. v. privelește.

PRIVECHEĂ vb. I v. priveghea.

PRIVECHI s. n. v. priveghi¹.

PRIVECI s. n. v. priveghi¹.

PRIVEDEĂ vb. II v. prevedea.

PRIVEDERE s. f. v. prevedere.

PRIVEDITÓR, -OĂRE adj. v. prevăzător.

PRIVEG s. n. v. priveghi¹.

PRIVEGĂTOĂRE s. f. v. priveghetoare.

PRIVEGE s. f. v. priveghi¹.

PRIVEGEĂ vb. I v. priveghea.

PRIVEGETOĂRE s. f. v. priveghetoare.

PRIVEGHE s. f. v. priveghi¹.

PRIVEGHEĂ vb. I. I. **Intran z.** (În practieile religioase) A petrece (noaptea) în rugăciuni, în reelegere și în meditații. De glasul saspirelor meole lepiră-se oosete meale pelifeei meale ... Privegheaiu (prevegheaiu H) și fuiu ca pasărea ce însingară-se tn zidu. PSALT. 208. Trist iaste sufletul mea ptnă lo moarte, rămînești aici și prevegheai ca nune. N. TEST. (1648), 35°/30. Privegheai și vă rugați, ca să nu tntrafi tn ispită (a. 1685). GCR I, 275/5, cf. KLEIN, ap. GCR II, 185/27. ♦ R e f l. Să ne trezim și să ne prevegheam și sufletele să ne eurăfim de ale pohtelor reale. CORESI, EV. 481. Cu frica lui Dumnezeu și cu luare-uminte să se preveghe rugindu-se. PRAV. GOV., ap. GCR I, 89/34, cf. BL VI, 73.

2. **Intran z.** (Învechit și popular) A sta treaz noaptea, a nu dormi în timpul nopții; a veghea. Am nădeajde dapă acciu să meargem lo oaste. Aceasta deaca auzi ... preveghe tntr-acea noapte (a. 1600—1625). GCR I, 66/17. Derept însă prevegheai că nu știți tn eare ceas Domnul vostru va veni. N. TEST. (1648), 32°/2. A doaa noapte preveghea fără somn. DOSOFTEI, V. S. septembrie 3°/15. Mari și neadorniși ochi, care tntr-oauna priveghea spre pază (a. 1799). GCR II, 164 I, cf. CLEMENS, DRIF, LB, POLIZU, LM, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U. Nu poate dormi, ci numai priveghează cit e noaptele de mare, ca și priveghetoarea. CANDREA, F. 307, cf. CADE. Noaptea aceea a privegheat tntr-o odăiță de sub stăreție, după ce a stat multă vreme de vorbă cu femeie venite din locuri depărtate. SADOVEANU, O. X, 549. Mă pedepsese. Nu mai desface așternutul o săptămână și priveghez. ARGHEZI, S. VIII, 336. Noaptea tnreagă am stat priveghind. LABIS, P. 433. Trebuie a privegheu tn noaptea aceea. GOROVEI, CR 61. Cu grea a ședeu loală noaptea și priveghea, dar cinc tn poate priveghea, nu poate nici stăpini. ZANNE, P. VIII, 495. Nu dormiți această noapte, Ci ședeți și privegheți. FOLC. MOLD. I, 248. ♦ F i g. De lo lumincăză soarele ca raze nestinse, de privegheoză spre folosul lui stealele ..., nu iaste oltal făcătoriu de bine fără numai Dunnezeu. MOLNAR, RET. 18/17. ♦ (Priu Transilv.; tn forma priveghi) A-și petrece nopțile tn chefuri, tn petreceri. Doar fi-i dor de priveghit Sau dor de căsătorit? ȘEZ. II, 32.

3. **T r a n z.** (Folosit și a b s o l.) (Popular) A sta treaz noaptea lo un mort (potrivit unor practici religioase). **Îl privegheară trei zile.** DOSOFTEI, V. S. noiembrie 107°/4, cf. LB, LM. Oamenii adunați ca să privegheze sint tn prima linie tnătorii a laa seamă de luminile ee ard. MARIAN, I. 193. Înăuntru, tn muzeedă și sărăcie, nu era nimeni eare să privegheze trupul nemșcol și fără de dorinți. DUNĂREANU, CR. 74, cf. TDRG. Mortul rămase numai cu Ichim, cu Profira și cu Mărioara să-l privegheze. REBREANU, R. II, 202. Trebuie să-l privegheam și m-am tnțeles eu părintele Tudoroche cu să vie să ce-

teasea aici. SADOVEANU, O. X, 634. *Se opri la basmul fetei de împăral moartă în biserică și care cere să fie privegheată în fiecare noapte de-un alt viteaz.* V. ROM. AUGUST 1963, 20. *Soacră-mea trăie să maară, ... Singură nș prevedea-o Cu lumină D'e slăină.* DENESIANU, T. II, 119, cf. ALB II h 169.

4. **INTRANZ.** (Învechit și popular) A păzi (11); a străjui. *Se nu Domnul veghitate cetatea, în deșertu preveaghe veghetoriul.* PSALT, 274, cf. CORESI, ps. 359. *Ca un strejar în toate părțile priveghea.* URCEHE, L. 133. *Să nu vei priveghea, vom veni împotriva ta ca furul.* N. IEST. (1618), 305^v/21, cf. DRUV. *Pe-o slăină înălțată singuratic priveghează A Moldovei militarul pentru-a fârei sale pază.* ASACHI, S. L. I, 103. *Își întoarnă tăbăra, așezând streji ca să privegheze în toate părțile.* BĂLCESCU, M. V. 128. *De-a dreapta-mi sentincla în postu-i priveghează.* BOLLIAU, O. 82. *Ș-apoi vecinic priveghează.* Sentincla mult vitează. ALECSANDRI, P. II, 12. *Și-i spuse cum priveghează până la miezul nopții.* ISPIRESCU, L. 82, cf. DDRF. *Păstarul cel bun, cel ce priveghează și ziua și noaptea.* ZANNE, P. V, 489. *Zmeii toți dormeau, afară de unul care avea trei ochi, cu doi dormen și cu unul priveghea.* BOTA, P. 69. *Ia-ți mویا răzăsie Ca s-o ai de plugărie, Dar în virfu-i să te-așezi, Ca slejar să priveghezi.* ANT. LIT. POP. I, 511. (Fig.) *Preste veacuri priveghează al meu ochi.* HELIADE, O. I, 265. *Așa trează toldeanna a la minte priveghează Preste soarta-impărășiei și pe cursu-i strălucit.* ASACHI, P. 3/13. *Mergi, mergi usoră barcă în dreptul celei stele... Acolo te oprește, acoala priveghează.* ALEXANDRESCU, M. 99. *Stîlpi de umbră priveghează.* MACEDONSKI, O. I, 103. [Sălcie] toldeanna au privegheat pe morminte. LESNEA, VERS. 187. *Au destulă minte care priveghează la poarta inimii.* SADOVEANU, O. IX, 334. ♦ **TRANZ.** *Besereca ... preveghe cu singele său.* COD. VOR. 21/10. *Îngerii ... îi preveaghe [Dumnezeu] (cca 1618).* GCR I, 49/23. *S[u]lf[e]tal tău fi-l priveghe cu drag.* DOSOFTEI, V. s. septembrie 12^v/7. *Erceid cu strategia sa Privegheze aci poarta.* HELIADE, O. I, 419, cf. CADE. *L-au găsit în foșor, cu ferestre deschise, priveghindu-și averile.* SADOVEANU, O. XVII, 186. *Șade în mijlocul casei sântul Nichita ... Și ne veghe, Ne priveghe ... De cu seară, Pln' la cinoară.* TADORESCU, P. V, 188. (Fig.) *O ursită-o priveghează.* ASACHI, S. L. I, 171. *Stele clare priveghează cortul meu nemăsurat.* MACEDONSKI, O. I, 29. *Pe marginea apei, trestii și plopi Priveghează pământul.* HOREA, C. 86. ♦ **TRANZ.** (Folosit și a b s o l.) A pludi (1), a urmări, a iscodi. *Noaptea cu neagra sa învăltoare Cîmpi acoperisă și dumbrave ... Numa fieri privegheu răpitoare Și bărbășii cu cugete rele.* BUDA-DELEANU, T. 214, cf. DRUV. *Astfel armia întreagă veghe înarmată toată noaptea, puind în toate părțile streji spre a priveghea mișcările turcilor.* BĂLCESCU, M. V. 171. *Dîna îi arăta cu mînie fereastră cealaltă unde priveghea arma boierească.* GALAN, Z. R. 225, cf. ALB I 1428/227. *Cum vulturul se năta Și cum dînsul priveghea, Iată colo că-mi zărea O copilă sprintenoară.* BALADE, III, 255.

5. **IUTRANZ.** (Astăzi rar) A avea grijă de cineva, de ceva sau (ca) să ..., a fi atent, grijuliu, a urmări cu atenție; a supraveghea. *Spăsenia sufletelor oilor noastre celor evtlătoare, pentru carele avem datarie să priveghem ziua și noaptea (a. 1741).* GCR II, 28/3. *Priveghind tare dascălul la aceia ca să nu desparfă slogurile (a. 1810).* IORGA, S. D. XII, 201, cf. DRUV. *Însă ochii-mi pu-la soartă sînt deșchiși neconștient, Și vor priveghea asupra-și.* HELIADE, O. I, 417. *Darurile acci făcătoare de bine praniu care priveghează asupra-și.* MARCOVICI, D. 7/15. *Priveghem la păstrarea posesiilor noastre.* BĂLCESCU, M. V. 418. *Aleg epitropi ai satului care sînt magistrații comunei, priveghind la veniturile și cheltuielile ei.* BOLLIAU, O. 251. *Fii liniștită, e-ot priveghea toldeanna asupra ta.* ALECSANDRI, T. 191. *Priveghea la descărcatul anui car de fîn.* SADOVEANU, O. III, 53. *Căminul cultural trebuie să privegheze la ridicarea sufletescă a oamnelor.* D. GUSTI, P. A. 291. *Babn ... toldeanna priveghea asupra fetelor.* ȘEZ. II, 50. ♦ **TRANZ.** *Împărțire de mașii fiilor Gavril și Castache, în tot chipul priveghind a găsi chip de a tăia neunire (a. 1791).* BUL. COM. IST. IV, 179.

În cabinetul acesta va luera d. Aragô spre a priveghea marsul stelelor, al planțelor. CR (1846), 34^v/14. *Ca să-i privegheze mai de aproape, se mută în cetatea Hatinului.* NEGRUZZI, S. I, 159, cf. POLIZU. *Trebuie să merg ca să priveghez repetițiile Fintnei Blanduzia.* ALECSANDRI, S. 169, cf. CIHAC, I, 310, I.M. *Iată-l acum pocăit și cuminte, vînd oarecum să mă privegheze în calca vieșii.* GANE, S. III, 76. *Voi priveghea murorile, le-oi pune la lucru.* CREANGĂ, O. 3, cf. BARGIANI, ALEXI, W. TDRG. *Ia uită-te cum priveghează fecioru-său, Puia, lucrările.* GİRLEANU, N. 178. *Pedagogii priveghează pe școlari.* ȘĂINEANU, D. C., cf. CADE. *Cine total priveghea Și peste tot să uită?* BIBICESCU, P. P. 326. ♦ **REFL. PAS.** *Cît despre Pîtru și copilul său, îi acem mai aproape și se pot lesne priveghea.* ODORESCU, S. I, 83.

— **PREZ. IND.** *priveghez*, pers. 3 și (învechit și popular) *priveghe* și (învechit) *priveghe*. — **ȘI:** (învechit și regional) *priveghea*, *preveghea* vb. I, (regional) *priveghî* (ȘEZ. II, 32) vb. IV, *priveghe* (ALB II h 169/833), *priveche* (ib. h 169/141, 192), *preveche* (ib. h 169/235), *prevege* (ib. h 169/27) vb. I, *priveghî* (ib. h 169/310) vb. IV.

— **LAT. PERVLGLARE.**

PRIVEGHEALĂ s. f. (Regional) (Stare de) trezie, veghe. Cf. CIHAC, I, 310, ȘEZ II, 130. *Nu-i de somu în astă-seară, S-asteptăm în privegheală.* PAMFILE, CR. 57. *Sedeși la privegheală.* T. PAPAHAĞI, C. L. *Nu durmim de astă-sară, Ci ședem în privegheală.* BIRLEA, L. P. M. I, 152.

— **PL.:** *privegheli*. — **ȘI:** *privegheală* s. f.

— **PRIVEGHEA** + suf. *-eală*.

PRIVEGHEARE s. f. v. *priveghere*.

PRIVEGHEAT s. n. (Învechit, rar) *Priveghii* (3). *Să i se facă privegheat, sărindariu și toate după rînduiala creștinească.* BĂRAC, T. 74/26.

— **PL.:** *privegheaturi*.

— **V. priveghea.**

PRIVEGHÉR s. n. Carte bisericească cuprinzînd rînduiala slujbei privegherii (3). Cf. ȘĂINEANU, D. C. *Priveghera de Anton Pan (1848).* SCRIBAN, D.

— **PL.:** *priveghere*.

— **PRIVEGHÎ** + suf. *-ar*.

PRIVEGHIERE s. f. Faptul de a priveghea.

1. (În practicile religioase) Petrecere (a nopții) în rugăcini, în reculegere și în meditații; (învechit) *priveghetură*. Cf. *priveghea* (1). *Se da cu posturile și cu privegherile.* DOSOFTEI, V. s. noiembrie 113^v/17. *De aicea vei cunoaște cum că așa ești datoru eu (priveghere nelncetată, ca și cu r[u]găciune nelncetată (a. 1685).* GCR I, 274/25. *Viața la ... ai săvîrșit cu postul... cu rugăciunea, cu privegherile.* MINEIU (1776), 61^v/16. *Privegheri și rugăciuni.* MOLNAR, RET. 57/11. *Întru rugăciuni și îngăduitor, întru privegheri nu pregeta.* STĂNOIU, C. I, 150.

2. (Învechit și popular) Faptul de a sta trează noaptea, de a nu dormi, de a veghea în timpul nopții; trezie, veghe. Cf. *priveghea* (2). *Se deteră dumnealor somnului și cu privegherii.* VĂCĂRESCU, IST. 280, cf. DRUV. *După ce am dormit, stringîndu-și iară puterile sale sistema nervoasă, însuși somnul și ia sîrșitul, și ne trezim. Acesta stat a vieții se numește privegherea (vigilantia).* ANTROP. 220/19, cf. I.M. *Nimie nu îndeamnă mai mult spre întristare decît locmai priveghearea între cei ce dorm.* SLAVICI, S. I, 17. *Se duse cu cărticia lui în mîna și stătu în priveghere.* ISPIRESCU, L. 102, cf. DDRF, CADE. *A trăit astfel ierzi și veri, cu priveghere multă și somn pușin.* SADOVEANU, O. IX, 186.

3. Serviciu religios care se face în noaptea sau în seara din ajunul unei sărbători, într-o biserică sau într-o mănăstire; p. gener. serviciu religios de noapte care se oficiază în diverse împrejurări speciale; *priveghî* (1). *Priveghearea bdeniloru.* DOSOFTEI, V. s. octombrie 39^v/14. *Rugăciunile cari facem mai cîd prea-*

curatei fecioarei la zile de sărbători, nopțile cu privegheri (a. 1817). IORGA, s. D. VIII, 170. Nu rar văzui coconăși făcând curte la privegheri. CODRU-DRĂGUȘANU, c. 63, cf. POLIZU. Aude clopote și întrebă pe un arnăut ... ce sărbătoare e a doua zi, de se face priveghere mare. CARAGIALE, o. II, 236. Poruncă dele ca în toate bisericile să se facă rugăciuni și privegheri, ca să se îndure milostivul Dumnezeu a-i trimite un meșter bun. IȘPIRESCU, L. 295. În decursul pasesimilor sînt trei privegheri sau denii ..., adevă servicii divine care se fac în timpul nopții. MARIAN, s. R. II, 284, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. Toate cetirile bisericesti răsuna în inimă-i ca frumosul „Lumină lînd” în serile de priveghere. GALACTION, o. 170. Toiul postului mare, cu nesfîrșite-le privegheri și canoane, stăpînea neîndurată peste mănăstire. VOICULESCU, P. I, 148.

4. Veghere a unui mort (potrivit unor practici religioase); priveghi¹ (3), (învechit, rar) privegheat. Cf. priveghea (3). Seara, la privegherea mortului, se adună mai mulți prieteni. PRIBEAGUL, p. n. 126.

5. (Învechit și popular) Pază (II I); străjuire; (concretizat) pază (II I). Cf. priveghea (4). Cîre duce-me-va în cetate de stare (încungiurată c², de o privegherea II). PSALT. 115, cf. LB. Turnul clopotniței ... slujea pentru priveghere de foc. NEGRUZZI, s. I, 284. O priveghere bună. ZANNE, p. VIII, 495.

6. (Astăzi rar) Luare-aminte, grijă, atenție față de cineva, de ceva sau ca să ...; supraveghere. Cf. priveghea (5). Să aivă privegherea ispravnicii de a li se da de cătră stăptnul moșiei iarbă (a. 1794). URICARIUL, IV, 50/4. Peste poliție Are în iad pază și priveghere. BUDAI-DELEANU, T. 226. Fiind priveghere fără conținere ca să fie în toată vremea menzilirile întru cea mai bună stare (a. 1814). URICARIUL, I, 203/4. Tu creștea supt priveghearea mea. BELDIMAN, N. P. I, 23/17, cf. DRU. Nici a căuta cineva este slobod..., fiind împărătești și supt priveghere acele locuri. DRĂGHICI, R. 30/8. Liniștea damna în sinul bisericii, mitropolii avea neadormită priveghere pentru obștea cvalic. ASACHI, I. 84/18. S-au pus supt privegherea polițici. CN (1846), 22²/19. Omule! în rău și bine ce Dumnezeu împărfește. Vezi tu a sa priveghere? CONACHI, P. 288. Aceste lucrări urmaru dci și noapte sub privegherea de aproape a lui Sinan. BĂLCESCU, M. V. 134. Un stupid ... ca toți bărbaii finiși în rezervă prin privegherea părinților. CN (1848), 30³/50. În înfășurarea întimplărilor ... voi fi cu cea mai neadormită priveghere. KOOĂLNICEANU, S. A. 76, cf. POLIZU. Fondurile trebuincioase fură puse în dispoziția comisiei de priveghere pentru nouă construcții. BREZOIANU, I. 81/16. Să aivă mare luare-aminte și priveghere chiar asupra lor însuși. CUPARENCO, V. 10/24. M-am gîndit că n-ar fi rău a o pune sub privegherea unui om credincios. FILIMON, O. I, 125. Fără de învătători pregătiți bine și mai ales fără o neadormită priveghere, cum poate să meargă biuc școalele sătești? I. IONESCU, M. 258, cf. CANELLA, V. 29, CIHAC, I, 310, LM, DDRF. Privegherea copiilor se va încredința... la ascendenții cei mai apropiați. HAMANGIU, C. C. 44, cf. BARCIANU, ALEXI, W., CADE. Să nu uităm însă a pune în preajma lui bună priveghere pentru folosul nostru. SADOVEANU, O. X, 119. Pretindeu că fratele ei trebuia să stea acolo, sub privegherea ei. CĂLINESCU, E. O. II, 184. O ceată ... De panduri ... Ce era în privegheare, Doară Pintea nu veni. RETEGANU, TR. 48. ◇ I. O. C. a d j. și a d v. Cu priveghere = (care este) cu luare-aminte, cu grijă, cu atenție. Era fără preget și cu priveghere la trebile ce era a fării. N. COSTIN, LET. II, 98/11. Pururea era măriă sa cu priveghere, nu numai în cele mari, ci și în cele ce se vād a fi mici. R. POPESCU, CM I, 536. Să fie cu priveghere și cu luare-aminte, ziua și noaptea ... ca să păzească plaiul și potecile plaiului (sec. XVIII). ap. STOICESCU, C. S. 147. Cu priveghere împăratul ascultînd. PANN, E. I, 33/25. Și-n fară și-n afară să fie cu priveghere, Căci Despot zvînturatul rîvnește-a mea putere. ALECSANDRI, T. II, 86.

— Pl.: privegheri. — Și: (învechit și regional) privegheare, prlvghere, (învechit) prlvghere, privegheare,

preveghere, preveghere, (regional) preveghere (ALR I/II h 295/730) s.f.

— V. priveghea.

PRIVEGHETOR, -OĂRE adj., subst. I. Adj. (Învechit) Care priveghează (2), care stă treaz noaptea sau care nu poate dormi. Om amar și priveghetor, adevă fără somn (a. 1652). ap. CADE, cf. DDLU. ◇ (Prin lărgirea sensului) A paserei crestale cntul cel priveghetor Semnelat-au noapfei miuză și venire-a zilei zor. ASACHI, S. L. I, 206.

2. S. m. și f. (Prin Transilv.; în forma priveghetor) Persoană care priveghează (3), care veghează noaptea la un mort. S-o zbatul Gheorghe a moarte; Cînd e pe la cntători I-o zînit priveghetori. FOLC. TRANSILV. I, 429.

3. Adj. (Învechit) Care priveghează (4), stă de pază, străjuiește; p. ext. care este cu băgare de seamă, atent, vigilent. Fii priveghetoriu și îndreăște ceale muritoare. N. TEST. (1648), 303³/17. Care primejdie priveghetoriu nărocul și trează în lucrurile oștenești paza lui Traian, de-abie au abătut-o. CANTEMIR, HR. 188. Acea împărăție foarte au stătut direaptă și milostivă, și era priveghetoare în toate ceale cuivoase și drepte. C. CANTACUZINO, CM I, 19. Un bun păstoriu pururea priveghetoriu împregiurul turmei. KLEIN, ap. GCR II, 156/9. Să fim în tot ceasul priveghetoriu asupra purtării noastre. MARCOVICI, D. 29/27, cf. POLIZU. Poliția a fost așa de priveghetoare, încît înainte de a auzi cele dinti vestiri despre complotul acesta, am văzut trupuri moarte plutind pe Bosfor. CR (1836), 225³/32, cf. CIHAC, I, 310. Al doilea cavaler priveghetor al nevinovăției. GHEREA, ST. CR. I, 188, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE.

4. S. m. (Astăzi rar) Paznic² (1); strajă, străjer; supraveghetor; persoană care are grijă de cineva sau de ceva. Strigă să-l dezgroape ..., iară priveghetoriu răspunseră că domnește altul. MOXA, 370/4. Priveghetoriu îndată au vestit nemicilor și împăratul au intrarmat pre ai săi. ȘINCAI, III. I, 312/20, cf. DRU, LR. Preumblându-se dincoare în satul Izmalooschi cu priveghetorul său Timerman, au văzut o luntre mare învechită. ASACHI, I. 240/20, cf. POLIZU. Postelnicul avu nerozia de a orîndui pe Păturică priveghetor asupra faptelor amantei sale. FILIMON, O. I, 150. Ne va cere mult pentru facerea unui plan și pentru concursul său de priveghetor al restaurării. ALECSANDRI, S. 19, cf. CIHAC, I, 310, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., PAMFILE, J. II, 162, ȘĂINEANU, D. U., CADE. Părea a fi priveghetorul celor eteva cară. SADOVEANU, O. III, 191, cf. SCRIBAN, D. Priveghetorii aveau droșca pe cîmp și se urcau în ea. PAS, L. I, 262. Pe acest copil de suflet îl puse stăptn și priveghetoriu peste toți ciobanii. MARIAN, T. 305.

5. S. m. (Învechit, în Mold.) Subprefect. Priveghetoriu să se alegă după glăsuirea regulamentului (a. 1848). URICARIUL, X, 9. Ograda priveghetoriului de ocol (a. 1857). IORGA, S. D. XVIII, 7, cf. POLIZU. Dar măcar priveghetor (subetrmuitor) nu aveți? — Ba priveghetor avem... Dar acuma... e dus ca să ridice plăieșii. SION, P. 255. N-ai aflat e-o vinit poroncă ca să se facă case de închisoare în toate satele? ... Ion s-o alecătui cu priveghetoriu ca să duresc tot lucrul teslăriei. ALECSANDRI, T. I 534, cf. CIHAC, I, 310. După dînșii veni catihetul, apoi priveghetorul de ocol. GANE, ap. CADE, cf. CREANGĂ, GL., DDRF. Ar putea-o duce... daeă n-ar mai fi ispravnic, priveghetori, protopopi, primari. HOGAȘ, DR. II, 30, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. Se înfășează priveghetorul și-mi cere îndreptările, dîn poruncu ispravniciei. SADOVEANU, O. VIII, 554, cf. SCRIBAN, D.

6. S. f. (Prin Transilv. și prin Munt.) Luminare care arde la capul unui (sau lingă un) mort și care are, de obicei, lungimea acestuia; (regional) toiaș, (lumină de) stat. Cf. MARIAN, I. 149, DDRF, ȘĂINEANU, D. U. CADE, SCRIBAN, D., H IV 259.

— Pl.: priveghetori, -oare. — Și: (regional) priveghetoriu, -oare, priveghitór, -oare, priveghitórnu, -oare,

privighetór, -oáre, privighitór, -oáre, privighitóriu, -oáre adj., subst., (învechit, rar) privegátóriu adj.
— Priveglea + suf. -tor.

PRIVEGHETÓRIU, -OÁRE adj., subst. v. priveghetor.

PRIVEGHETORÓI s. m. v. priveghetaroí.

PRIVEGHETURÓI s. m. v. priveghetaroí.

PRIVÉGHII¹ s. n., s. m. I. S. n. Serviciu religios care se face în noaptea sau în seara din ajunul unei sărbători, într-o biserică sau într-o mănăstire; p. g. n. c. r. serviciu religios de noapte care se oficiază în diverse împrejurări speciale; priveghere (3). Cf. LM, ȘĂINEANU, D. U., CADE. În săptămâna denților... erau în biserică cernit priveghiuri din ce în ce mai lungi. SADOVEANU, O. II, 178, cf. SCRIBAN, D. ♦ (Prin Ban. și prin Transilv.) Datina de a sta de veghe petrecând în ajunul unei sărbători. Cf. IEM 875. Priveghiul acestor se serbează în noaptea spre duminică lăsatului de brânză. MARIAN, S. R. I, 273, com. din ORAVIȚA. ♦ (Prin Ban. și prin Transilv.) Foc în jurul cărui se petrece noaptea (în ajunul sau în preajma unei sărbători) în cintece și jocuri. Cf. IEM 875. Jucau la lumina priveghiului pînă cîtră revărsatul zorilor. MARIAN, S. R. I, 273.

2. S. n. (Popular) Faptul de a sta treaz noaptea, de a nu dormi, de a veghea în timpul nopții; (stare de) veghe, trezie. Cf. DDRF. Priveghiuri lungi de toamnă. IOSIF, PATR. 72, cf. TDRO. Cine spre ziua de bobotează stă de priveghiu noaptea, vede cerurile deschizîndu-se. GOROVEI, CR. 61. Vă ținea de urt, fie și Azinie, de cumva veți avea gustul să faceți priveghi în ias' noapte. HOGAȘ, DN. I, 102, cf. CADE, ȘEZ. I, 126.

3. S. n. Veghere a unui mort (potrivit unor practici religioase); priveghere (4), (învechit, rar) priveghet. Cf. DRU, LB. Cîntecul meu e versul de noapte a paparului la șazeloarea priveghiului. RUSSO, S. 112, cf. IEM 877, CIHAC, I, 310, LM. S-au adunat cu toatele la priveghiu, și unde nu s-au așternut pe mîncate și pe băute. CREANGĂ, O. 19. Seora era priveghie la casa lui Busuioc... Marlul nu era tîlnis în casa cea mare. SLAVICI, O. I, 260. Cîl stă mortul în casă, noaptea se face priveghi, adică se adună rudele și prietenii lui și-l păzesc. CONV. LIT. XVI, 5. În aceste două nopți deci, el stă mortul în casă, se face în toate părțile locuile de români așa-numitul priveghi. MARIAN, I, 192, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRO. Se face mai mare chef la priveghiuri: băictani, fete și femei stau cu mortul pînă-n ziuă. PAMFLE, CR. I, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. Noaptea... s-a făcut mare priveghi... Călugărișele ctulau adormitei etlece dulci. SADOVEANU, O. XII, 179. Rămăseră în priveghi feciorii holtei, bărbății de scama mortului, dar năi ales rudenile de toată seama. DAN, U. 169. Vorbeam rar, în șoaptă, ea la un priveghi. v. ROM. octombrie 1964, 64, La priveghi n-a îndrăznit să se ducă, și nici la îngropăciune. LĂNCRĂNȚAN, C. I, 52. A rămas obiceiul că noaptea la morți... să se facă priveghi pînă dimineața. ȘEZ. XVII, 17. Frunză verde de curechi, Asta-i nuntă, nu-i privechi. I. CR. III, 116. Să moară, c-oî mere-n priveghi. BIRLEA, C. V, 89, cf. ARH. FOLK. II, 106, GREGORIAN, CL. 61, ALR I/II h 295, ALR II/1 h 169, A IX 2. ♦ (Prin Bucov.) Cîntec ce se cîntă la mort, în timpul priveghiului¹ (3). Priveghiul se cîntă numai la oamenii tineri... Fetele care îl cîntă se plătesc de rudele mortului. ȘEZ. XVIII, 55.

4. S. n. (Rar) Pază (I I); străjuire. Două bușnițe mari, înveșnitate în califea, s-au repezit de sus, pe umerii lui Iosif, de priveghe. ARGHEZI, C. J. 54. ♦ Fig. Tăcerea orașelor adormite sub priveghiul cuminte al lunii. BARANOA, V. A. 29.

5. S. m. (Învechit; concretizat) Paznic² (1); străjă, străjer; supraveghetor. Ca dzua de ieri ce trecu și straja nopții (preveghiul nopții ei). PSALT.

188. Ești de trup, suflet, minte a mea priveghiul pătitor. I. VĂCĂRESCUL, P. 421/9. Sigur drum își face... Căci ourul printre priveghi aluneacă ușor și dect trăsnetul mai crunt de stînci e zdrobitor. OLLĂNESCU, II. O. 229.

— Pl.: priveghiuri. — Și: privégghiu, (învechit și regional) prevégghii s. n., (regional) privégghie s. f., privéggh (ALR I/II h 295; pl. privegi, ib. h 295/77) s. n., privége (ALR. II/1 h 169/76) s. f., privéggh (ib. h 169/219) s. n., priveáche (ALR I/II h 295/63) s. f., privéggh, privéggh (ib. h 295, ALR II/1 b 169/365), privichi (ALR I/II h 295/825), prevéggh (ib. h 295), prevéggh (ib.) s. n.

— Postverbal de la priveglea.

PRIVEGHÍ² vb. IV v. priveghca.

PRIVEGHÍME s. f. (Prin Transilv.) Petrecere, chef de noapte. Fă după cuvîntul meu... Losă-te de priveghime, Să nu pui vino pe mine, Că tu poți încoleco Multe buși a deșerto. ȘEZ. II, 33.

— Priveghi¹ + suf. -ime.

PRIVEGHITÓARE s. f. v. priveghetoare.

PRIVEGHITÓR, -OÁRE adj., subst. v. priveghetor.

PRIVEGHITÓRIU, -OÁRE adj., subst. v. priveghetor.

PRIVÉGHIIU s. n. v. priveghi¹.

PRIVÉGI s. n. v. priveghi¹.

PRIVEGIEȘ s. m. (Regional) Priveghetor (2). Dragu meu, Ionu meu, Privegieșii ț-or vinil, Tu co mine n-ai vorbit. FL. A. 51.

— Pl.: privegieși.

— Priveghi¹ + suf. -oș.

PRIVEGITOÁRE s. f. v. priveghetoare.

PRIVELEGHIÁT, -Ă adj. v. privileglat.

PRIVELEGHIE s. f. v. privilegiu.

PRIVELEGHIU s. n. v. privilegiu.

PRIVELEGIÁT, -Ă adj. v. privileglat.

PRIVELEGIU s. n. v. privilegiu.

PRIVELIȘTE s. f. I. (Astăzi rar) Privire (1): p. e x t. cîmp vizual. Fu ... dezbrăcată cu pielea naintea prăviristii giudecății. DOSOFTEI, V. S. octombrie 93/35, cf. LB, POLIZU. Erau mulți ... veniși așa de priveleşte. ap. CADE. Izbeliștea Care ne-nținecă Veșnic priveleştea. LESNEA, C. D. 91. ♦ Loc. adv. În (sau, învechit, spre) priveleşte = în văzul tuturor, în public, la vedere; ca să vadă (oricine); în prezența cuiva sau a tuturor. Pre Dumnezeu ... în priveleşte au mărturisit. MINEIUL (1776), 86¹²/18. Poporul tneruzit au seos ... aceste trupuri și le-au aruncat în piașa publică spre priveleşte și abșteașa deșăimare. ASACHI, I. 153/36. Au stătut capii în priveleşte, la marginea căii. SADOVEANU, O. X, 601. Tovarășii lui Mltrea îi tpingeau dindărăt în priveleşte. id. ib. XVII, 361. Neavtnd a vilejie, un palas și o abilitate cu care să pureadă în priveleşte în picioare, pe catedră și la tribună, ologul își socotea jelania teatrală. ARGHEZI, B. 64. A seos în priveleşte greșcașa sau o iartă. id. VERS. 385. ♦ Loc. prep. (Învechit, rar) În priveleştea (cuiva) = în văzul (cuiva), în prezența (cuiva), fiind de față (cineva). Întrat-ai luminat în priveleştea mucenicilor. MINEIUL (1776), 157¹²/1. ♦ (Regional) Orientare, perspectivă vizuală. Satul Ilumuleștii ... nu-i un sat lăturolnic, macin și lipsit de priveleştea lumii, ca alte sate. CREANGĂ, O. 218.

2. Parte din natură (care de obicei formează un ansamblu estetic) prinsă dintr-o singură privire (ori cît poate fi cuprinsă dintr-o privire); aspect propriu unu;

teritoriu, rezultat din îmbinarea unor factori naturali și acțiunea omului; teritoriu care are acest aspect; peisaj (1). (invechit) priveală (2). V. p e r s p e c t i v ă 1. *Suvenirile noastre insuflelesc, înfrumusețază priveleștea de la feară.* CR (1846), 179²/42, cf. POLIZU. *Toți vin, în lunile eele călduroase ..., să se bucure de priveleștea măreață a muntoasei lor patrii.* ODOBESCU, s. 1, 227. *Rămase încremenit de frumusețea priveleștei.* EMINESCU, p. l. 98. *E mai puțin simțitor față de măreața privelește.* CARAGIALE, o. II, 7. *Nu se bucură mult de priveleștea cea frumoasă.* ASPIRESCU, l. 133. *Văzduhul înropea de arsura soarelui ce poleia în aur de pălălaie priveleștele satului.* DELAVRANCEA, s. 53. *Privelești largi, fermecătoare ni se desfășură din toale pășile.* VLAHUȚĂ, o. A. II, 126, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, w. *Zăceau priveleștele moarte Sub cerul sur, în asfințit.* IOSIF, PATR. 76, cf. TDRG. *O privelește frumoasă, de parcă și se primenește sufletul uitându-te la ea.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, p. 23. *N-avui timp să mă îmbăt de priveleștea măreață a sării aceleia.* HOGAȘ, dn. I, 48, cf. REBREANU, I. 324. *Priveleștea, care se desfăcea în ceața alburie, mă furase.* C. PETRESCU, s. 169. *Priveleștea de la fereastră a potolit puțin necazul.* BASSABARESCU, s. n. 23. *O privelește nouă li se desfășura vederii.* GALACTION, o. A. II, 166. *Și-n priveleștea bogată ... larna palidă-și arată Plăsmuirile de fum.* TOPÎRCEANU, B. 15. *Uneori priveleștea cea mai frumoasă este acoperită de o ceață cenușie.* CAMIL PETRESCU, t. II, 321. *Furat de amintirile copilăriei, de măreția priveleștei, am intrat pe nesimțite în gară.* BĂNEȘCU, o. A. II, 7. *Urcam o vale împietrită cu ceață ..., fără pic de privelește.* VOICULESCU, p. I, 80. *Apa Moldovei se vede ... sub dezmiardate privelești ale pădurilor și munților.* SADOVEANU, o. XIII, 132. *Am avut în fața noastră una din acele privelești pe care rareori în viață ai prilejul de a le întâlni ... Insula părea creștetul cărunț al unei stlnci uriașe.* BANT, s. M. 53. *Pe bancă, sub castanul din vie, te așază, Străine, ce venit-ai priveleștea s-o vezi.* PILLAT, p. 81. *Contemplatorul recunoaște în priveleștea ce i se înfățișează un motiv artistic.* VIANU, A. P. 48. *De ce face zarca depărtată privelește?* ARGHEZI, VERS. 364. *Pot să contemple această privelește spectaculoasă a lumii.* BOGZA, c. o. 253. *De acolo priveleștea era și mai minunată.* STANCU, U. R. S. S. 51. *Poetul își amintește o privelește pe care a văzut-o.* L. ROM. 1953, nr. 4, 42. *Am început să-mi petrec privirile peste priveleștea din fața mea.* v. ROM. octombrie 1954, 171. *Acolo-i plăcea priveleștea.* VORNIC, p. 22. *Afară, pe tot ceasul, se schimbau priveleștile? s aprilie 1960, 47. M-am îmbibat de frumusețe, de zgomot, de privelești.* 7 septembrie 1962, 17. *Trziu mi ies în drum aceste Privelești clasice, agreste.* v. ROM. octombrie 1964, 69.

3. (Învechit) Spectacol, reprezentație (teatrală, de circ, de bilei etc.); p. e x t. loc unde se desfășura această reprezentație. *Era strnsă mulțime multă la teatrul, la prăvirite.* DOSOFTEI, v. s. noiembrie 165²/5. *Îi scoasără la teatrul, adecă la prăvirite.* id. ib. decembrie 231²/8. *Ce iaste această vedeare de privelește ce să vede de ochii miei?* MINEIUL (1776), 43¹³/34. *A purces... nu ca la un război, ci ca la o privelește.* VĂCĂRESCUL, IST. 256. *Nu mai cu cuvinișă se merge la sfinta liturgie decit la privelește.* MAIOR, p. 111/19. *Femeia ... mergind pre la privelești și jocuri.* PRAVILA (1814), 103/25, cf. CLEMENS, LB. *Fiinșă funcționarilor civili și militari ... da acestei privelești o pompă solemnă.* NEGRUZZI, s. I, 36, cf. POLIZU. *Nu este nici tragedie, nici comedie, ci jalnică privelește un jocuri și cintece.* FILIMON, o. I, 227, cf. TDRG. ◆ E x p r. A se face prăvirite = a se da în spectacol (în fața cuiva), v. s p e c t a c o l. *Făcându-și prăvirite tuturor ce era pre-atuncea tirani ... au dobindit cununa slăvii.* DOSOFTEI, v. s. ianuarie 37²/6. ◆ (În forma prăvirite) Artă dramatică. *Învățind jocurile și prăvirite.* DOSOFTEI, v. s. octombrie 51²/33, cf. TDRG. ◆ (Cu sens colectiv) Spectatori. [I] a c e r ă l e i l o r î n m i j l o c u a t o a ă p r ă v i r i ă e a d e n ă r o d u l R t m u l u i. DOSOFTEI,

v. s. ianuarie 44²/7. *De la toată priveleștea laude mari prămesc.* PANN, E. II, 69/14.

4. Fel de a se prezenta privirii al unei ființe sau al unui lucru, aspect, înfățișare; spectacol, fapt, fenomen etc. (interesant sau neobișnuit) care se înfățișează, care este oferit cuiva; (invechit) privire (5), priveală (3). [Balaurul] l-au zămorit, de-acia sta o prăvirite miloasă. DOSOFTEI, v. s. octombrie 50²/26. *Întru această epocă de șese ani călcându-se de oști nesfârșite ... și făcându-se priveleștea războiului de neconținere (a. 1812). UNICAMUL, IV, 345/2. Așa fu priveleștea, cind iacă Ușa fără veste s-a deschide.* BUDAI-DELEANU, T. 292. *Tristă și d[u]ioasă ... privelește, u vedeae unele ea acestea în patria noastră (a. 1825).* GCR II, 246/10. *Făcui norodului o privelește foarte de mirare și nepomenită.* GORJAN, II, 1, 124/21. *Ce privelește de jale! ... Acest trup lungit în fărână.* CONACHI, p. 87. *Urieioasă și îngrozitoare privelește de omor!* BĂLGESCU, M. V. 169. *Toți alergară pe acasă ... temându-se să nu găsească ascemne privelește pe acasă-le.* NEGRUZZI, s. I, 79. *Poporul, plin de scribă ... Priveleștea aceea ci nu o mai văzuse înăd de etnd cu turcii.* BOLLIAC, o. 202. *A cutezat să-și desfășeze vederile cu uimătoarea privelește a castei zeife, scâldându-se în plru.* ODOBESCU, s. III, 56. *Vede răsărind din fundul mării cei șapte cai ... Vede iar o privelește ca-n ziua trecută.* EMINESCU, s. 21. *Așa cu anăgele se prindeau pe vremea aceea flăcăii la oaste ... Afurisită privelește mai fu și asta!* CREANGĂ, o. 183. *Toți așteptau cu oarecare nerăbdare priveleștea și masa de ospete.* SLAVICI, o. II, 128. *Cipește zorit, și fugind cu privirea de-o privelește groznică, ș-ascunde ochii.* DELAVRANCEA, s. 37, cf. DDRF, TDRG, BRĂTESCU-VOINEȘTI, p. 17. *Priveleștea ... wednică de milă a nemerniciei și stricăciunii omenești.* HOGAȘ, M. N. 159, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Priveleștea lor mi va procura un glorios capitol de sociologie.* GALACTION, A. 384. *În urdu ... se revărsă toată mulțimea lacomă de privelești crude.* C. PETRESCU, c. v. 34, cf. SADOVEANU, o. X, 169. *Priveleștea celor trei mii de fărani tuurmuși ... a trezit în sufletul boierilor întruniți la Botoșani o frică mai mare decit aceea de ceteriști și de turci.* OȚETEIA, T. V. 193. *O pădure trosnind în flăcări e o înțumplare nesferieată, dar ee privelește măreață.* CĂLINESCU, s. 104. *Vu fi astfel lipsit de priveleștea Cufjii.* PAS, z. III, 26. *Am rămas și noi înfricoșaji de priveleștea ce ni se deschidea în față.* v. ROM. august 1958, 75. *Îi trebui o vreme să se obișnuiască cu priveleștea lumii din jur.* BARBU, p. 203. *Intrnd D-zeu tu velniță, avu o privelește neobicinuită.* ȘEZ. VIII, 67. ◆ (Învechit, rar) Faptul de a cerceta, de a examina, de a observa (ceva sau pe cineva). *Osebită iaste la priveleștea aceștii lumi viața bogăților și a săracilor.* MOLNAR, RET. 61/1.

5. (Învechit, rar) (Ceea ce servește drept) prezentare generală (a ceva). *Am alcătuit această în scurt cărticeică, drept o privelește poăvritoare.* PISCULESCU, o. 2/1.

— Pl.: privelești și (rar) privelește. — Și: (invechit) privealăște, prăvirite s. f.

— Priveală + suf. -iște.

PRIVENTĂ s. f. v. prevenție.

PRIVESTI vb. IV v. privești.

PRIVEȘTI vb. IV. 1. T r a n z. (Mold., Bucov. și prin Transilv.; mai ales despre lichide) A acoperi, a trece peste ...; (complementul indică lichidul din vase, recipiente, gropi etc.) a revărsa peste margini. Cf. TDRG. *În vasul în care s-au pregătit gălbinele se pun sculele, însă în așa chip, ca acestea să prevestească sculele.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 24, cf. CADE, ȘEZ. v. 119. *Înfelegnd adineul aist prăvirite de more, atunci a priceput că-i tare greu să birui pe un om și viteaz și înfelept.* I. CN. II, 235, cf. ALR I 1331/218. (Fig.) *A dragostelor fire ... Useatul tot îl cuprinde și mările priveștește.* CONACHI, p. 83. ◆ I n t r a n z. *Mustul să priveștească peste morcovi ca un lățzor de mltă.* DRĂGHICI, ap. TDRG. *Pun sculele ce au să le țugălbinească înuntru, însă astfel ca gălbinele să prevestească*

deasupra lor. MARIAN, CH. 19, cf. TDRG, CADE. ♦ Intran z. P. ext. (Prin Mold.) A întrece, a prisosi (1). Cf. A V 35, VI 26.

2. Tra n z. (Prin Mold., prin Bucov. și prin Transilv.; complementul indică țesături, materiale textile, obiecte confecționate din materiale textile etc.) A tivii îndoină sau innădind materialul; a întoarce, a dubla pentru a face o tivitură dublă. Cf. CADE, ȘEZ. V, 119. *Până să se gătească masa, numai bine au priviștit întreaga bucată de plină.* Com. din PIATRA-NEAMȚ, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI, cf. A I 36. ♦ (Prin Munt., prin Mold. și prin Transilv.) A coase două bucăți una peste cealaltă (ori lingă) alta (pentru a petici sau pentru a innădi). Cf. SĂGHINESCU, V. 65, DN. II, 826, A VI 26. *Cînd vrei să etrești, privești petecul peste ruptură.* MAT. DIALECT. I, 188, cf. GLOSAR REG. ♦ (Prin Transilv.) A însăila. Cf. ALB I 1754/251, 280, 576. ♦ (Prin Munt.; complementul indică marginile unui obiect de îmbrăcăminte) A petrece una peste alta pentru a încheia. Cf. DN. II, 826.

3. Tra n z. (Popular; complementul indică șindrila, șifa, sclindurile etc.) A fixa, a așeza (parțial) una peste alta într-un anumit fel. Cf. ALN I 668/532, 554, 558, 576, 595, 610, 704, 730, 735, 740, GL. OLT. ♦ (Regional; complementul indică bucăți de lemn, grinzi) A suprapune capetele pentru a innădi (Deda — Reghin). Cf. MAT. DIALECT. I, 188. ♦ (Regional; complementul indică obiecte, pereți etc.) A astupa o crăpătură (Deda — Reghiu). Cf. MAT. DIALECT. I, 188. *Să privești lada să nu curgă făina.* ib.

4. Intran z. (Prin Ban.; în forma *privești*) A umbla încercînd să nu fie observat. Cf. NOVACOVICIU, C. B. I, 16, L. COSTIN, GR. BĂN. 168.

— Prez. ind.: *priveștesc*. — Și: (regional) *privești* (NOVACOVICIU, C. B. I, 16, L. COSTIN, GR. BĂN. 168), *priviști*, *priviști*, *privești*, *privești* vb. IV.

— Lat. *pervestire.

PRIVÉZ subst. (Prin sud-vestul Transilv. și prin Ban.) Bucată mare de stofă sau de mătase pe care nașul sau nașa o dăruiește miresei și care se pune la cununie, pe spatele sau pe capul mirilor. Cf. PRIBEAGUL, P. R. 138. *Privezal se atrănă în timpul serviciului religios al cununiei pe umerii mirelui și ai miresei.* Com. din TIMIȘOARA.

— Pl.: ?

— Din scr. *privez*.

PRIVÍ vb. IV. 1. Tra n z. și intran z. (Despre ființe) A-și îndrepta ochii sau (despre ochi, privire) a se îndrepta spre cineva sau spre ceva pentru a vedea; a se uita, (regional și familiar) a ochi² (II 1). *Den certu previ Doumul a vedea toți feciorii amenrești.* PSALT. HUR. 27^r/12. *Ochii lui (pre cel mișel previră H) ... ispitescu fiii oamenilor.* PSALT. 16. *Cu audzul audziși și nu aveți a înfelege, și vâdzându praviși și na aveți a vedea.* COD. VOR. 104/22. *Catremurat fu Moisi și nu culeza previ.* CORESI, L. 28/15. *Rădică ochii tăi și priveaște.* PALIA (1581), 124/4. *Previa ... dent-un foșor.* MONA, 385/38. *Stăptnu-său va sta de vo pravi și nu-i va despărți.* PRAY. 20. *Veți previ și nu veți vedea.* N. TEST. (1648), 173^r/4. *Daaua baale ... zavistnieul are: Una etnd petreace rău, a daaua mai mare, Cînd priveaște pre altul că petreace bine.* M. COSTIN, ap. GCR I, 206/28. *Să minunară toți ceia ce prăvea.* DOSOFTEI, V. s. septembrie 5^r/6. *Să cetești cu inimă bună și cu îndemnare, prăvind ca pren aglindă viața a domnilor trecuți.* N. COSTIN, L. 45. *Era de mirare a pravi pen auz și sâmnu ca acela.* NECULCE, L. 42. *Nu mai ară și pen'trebări de eei ce umblă prevind lumea ... aud și scriu.* C. CANTACUZINO, CM I, 11. *Șădea de privia de la corturi.* R. POPESCU, CM I, 465, cf. ANON. CAR. *Să rădicăm ochii naștri și să prim la înălțimea cerului.* ANTIM, ap. GCR II, 16/15. *Tuturaz cu mare mirare era a privi luera preste fire ca acela.* MUSTE, LET. III, 13/8. *Ei privic unul la altul fără a mai îndrăzni a răspunde ceva.* IST. CAROL

XII, 15^r/14. *Ea privii prin inelul ciudat.* BUDAI-DELEANU, T. 328, cf. id. LEN., DDLU, LB. *Privește armonia planeților.* MARCOVICI, C. 14/6. *Ochii lui nu să săturaș privind luciul mării.* DRĂGHICI, R. 88/22. *Se ascune în dosul ferestrii, înclt el putea privi toate mișcărele lor.* GORJAN, H. I, 5/7. *Nu mai trecînd priveșc la alte zine.* ASACHI, S. L. I, 81. *Ce poate biata minte Cînd prăpăști priveșc ochii și-napoi și înainte?* CONACHI, P. 109. *El stătu de față și privi cu răceală această tragedie.* BĂLCESCU, M. V. 45. *M-am pus la un loc de unde puteam privi pe miri.* NEGRUZZI, S. I, 53, cf. POLIZU. *Ceialți meșteri în mirare, Toți ea groază îl priveșc.* BOLLIAU, O. 94. *Priveșc cum ortozonul se umple de făclii.* ALEXANDRESCU, O. I, 137. *Și priveșc cam apa curge și la coltură se pierde.* ALECSANDRI, POEZII, 50, cf. CIHAC, II, 294. *Toți se apropiară să privească.* BOLINTINEANU, O. 449. *La geamul tău ce strălăcea Privii ottl de des.* EMINESCU, O. I, 191. *Fetele împăratului însă priveau la verișor ... cum privește cnele pe mîșă.* CREANGĂ, O. 102. *Costică, privind la obloanele prăvăliilor, bombănește mereu.* CARAGIALE, O. II, 212. *Pasea se ridică și privește în urma lui.* SLAVICI, N. I, 40. *Să se urce într-un pom și să privească la lupta lor.* ISPINESCU, L. 28. *Tot prăvi fecioral, nu știu ett prăvi.* CONTEMPORANUL, II, 912. *Multă vreme privi lung la chipul ofilit al bătrînei.* DELAVANCEA, S. 16. *Privește stelele și luna Surtzător — și cîntă.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 28, cf. DDBF. *Nu știu pentru ce atunca Dareroș priveșc spre ea.* DEMETRESCU, O. 56. *Stau privind-o cum ea caase la mașină.* NECULUȚĂ, T. D. 26. *Moraru-și face cruce Privind în urma mea.* COȘBUC, P. I, 60. *Ochii ei ... priveau tot spre poala rochiei.* id. B. 9, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Privind La zarea cerului albastră,* Am pltns. GOGA, P. 35, cf. TDRG. *Tot sufletul i-s-a urcat în ochii care priveșc cu nesățiu.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 28. *Fata privea în pămînt.* AGĂRIBICEANU, A. 100. *Toți priviră spre deal.* GÎNLEANU, S. 37. *Îndreptîndu-și spre mine fața-i palidă și slabă, mă privi smerit.* HOGAȘ, DR. I, 230. *Privește apoi cu mare plăcere la horă.* REBREANU, I. 16, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Spre geamuri, iubito, privește.* BACOVIA, O. 23. *Priveam iureșul viteaz al Oltului.* GALACTION, O. A. I, 242. *Visător și lung privește Casele de peste drum.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 53. *Dă-mi voie să te privesc puțin în lumină.* C. PETRESCU, C. V. 103. *Privea cu priviri absente pe geam afară.* BRĂDESCU, O. A. I, 54. *Privește cu curiozitate grapul de pe terasă.* SEBASTIAN, T. 117. *Pălăria o ridică apoi în dreptul soarelui și privește prin ea.* VLASIU, A. P. 25. *Privi eu luare-aminte pe bătrîn.* SADOVEANU, O. XII, 34. *Îmi place să priveșc printre gene ... dîra scilpititoare lăsată de înfrîngerea helicelor în mers.* BANT, S. M. 36. *Privind însă mai de aproape, observai un lucru surprinzător.* CĂLINESCU, C. O. 44. *Se oprește să privească și să asealte pe goparii care pregătesc mormîntul.* VIANU, L. V. 74. *Printre lacuri de munte stăm și privim.* BLAGA, P. 53. *O privea întruna și o iscodea cu privirea lui stăruitoare.* CAMIL PETRESCU, O. I, 124. *Păstoriți priveșc și ascultă.* BOGA, C. O. 64. *Fuma și privea undeva, departe, în gol.* STANCU, R. A. IV, 393. *Rideau în nasal jondarmilor plouași care se întarseseră pe peron și-i priveau feroși.* PAS. Z. III, 18. *Ochii lor mă priveșc ca murle coapte din tușiș.* BENIUC, V. 22. *Priveau eu indiferență grupul copiilor.* GALAN, Z. R. 9. *Prinși-mă ett sint de frumuseț și de distins!* VINEA, L. I, 36. *Ridicase fruntea și îl prbisise rece în ochi.* DEMETRIUS, A. 225. *Privește afară.* H. LOVINESCU, T. 101. *Priveșc din umbra anilor pămîntul Spaniei.* BOUREANU, S. P. 6. *Scaase carnetul într-a daară, eu gîndurile difuze, și-l privi.* VORNIC, P. 54. *Ciupercile marlate. Se recunosc destul de ușor dacă le privim cu atenție.* BELEA, P. A. 153. *Omul, în lanșuri, tăcut îl privește.* BANUȘ, P. 204. *Pe socul marmurei cernite privește Budha maiestas.* ISAC, O. 112. *Priveam cerul întanecat, jas și pliu de pletă.* BARRU, P. 30. *Privind prin vechi fereste, Zări o fată de figan.* PARASCHIVESCU, C. T. 150. *După a mică pauză ... se lasă pe spătarul fotoliului și privește în tavan.* T. Iunie 1954.

12. Am privit fotografiile rigide peste care vremea coboartese vâlul ei de păianjen. s. iunie 1960, 50. Dacă o să vi se pară prea mică trupa, priviți-o numai cu lupa. Așa o să puteți vedea cele mai grozave animale din pădurile ecuatoriale. SORESCU, v. 8. Să nu mai privească la obraze dalbe. ALECSANDRI, P. P. 10. Și la mine cînd privește, Inima mi se sîrșește! JARNÍK-BİRSEANU, D. 22. Nevasta că mi-l privește Și din gur-așa-i vorbește. MARIAN, SA. 20, cf. ȘEZ. III, 86. Ghișă calu își potcoagește ... Puica din ușă îl prăgești. MAT. FOLK. 1317. Podaru sta, prăvea, Să făcea că să gîndea Voind poterii să-l dea. GRAIUL, I, 175. St-m(ni) prăvâsc ibovnicu Pi primă la vornicu. VASILIU, C. 91. Ochii mei te-au privit față. I. CR. III, 151. Am fost de-am prăgit pușin la joc. Com. din BILCA — RĂDĂUȚI. Mîndrele la el priveau. BALADE, III, 176. Stai în loc și le privești, La inimă te topești. FOLC. TRANSILV. I, 231. Face ceva nerodește Și fluierînd îl privește. ZANNE, P. II, 554. (Fig.) Ani care au privit nașterea lumii. MARGOVICI, C. 10/13. Și te-or privi luminele Acelor vie stele. ASAGHI, S. L. I, 82. Pentru ce ... stejarii ... Privesc chirotînd subț dînșii niște slabe tușișoare? CONACHI, P. 260. Otlule ..., puternici legioane p-a ta margine-ai privit. ALEXANDRESCU, M. 14. Soarele ... privea la ei cu drag. EMINESCU, N. 11. Tăcut privește de pe podișul din stînga marelui castel. VLAHUȚĂ, O. A. II, 154. Plopii... lung privesc Buimăciși spre mine. COȘBUC, F. 125. Se pare că soarele ... „privește, se uită sau caută înapoi”. PAMFILE, CER. 35. O lumină cenușie, turbure, privea pe ferestre. REBREANU, I. 43. Uitate, statuiele albe privesc, Albe vînd c-un aer ce plînge. BACOVIA, O. 37. Salut cu gestul cel mai larg această bravură rece, care privește lucrurile drept în față. GALACTIION, A. 220. În gravură îl priveau acum ochii rîzători ai dansatoarei. C. PETRESCU, I. 1, 3. Casele păreau mai negre și mă priveau cu o dușmănie rece. VLASIU, D. 308. Printre coline, — orașul stă privind ... O mamă e orașul ce privește Și vrea să vadă totul. JEBELEANU, S. II, 9. (Expr.) (În tranz.) A privi spre (sau către) ... = (despre clădiri sau despre fațadele lor) a fi situat (cu fața) spre ..., a fi orientat către ... Fațada ce privea către Podul Moșoacăii avea un balcon. FILIMON, O. I, 108. Casa doctorului ... privea spre mare. GALACTIION, O. A. I, 34. Partea de sus privea spre stradă, cu patru ferestre de o înălțime absurdă. CĂLINESCU, E. O. I, 8. ♦ (Întărit prin „cu ochii” sau, rar, „cu ochi”, „cu ochiul”) Cu ochii tăi preui-veri și plătirea păcătoșilor vedea-veri. PSALT. 191. Ciudesele lui cu ochii nu le-am privit. VARLAAM, C. 99. Cu ochi lacomi pre mișcl prăvește. DOSOFTEI, PS. 33/11. Privesc cu ochii plini de speranță plicul. CĂRAGIALE, O. II, 132. Niciodată n-am să uit cu ce ochi te-a privit. C. PETRESCU, C. V. 106. Bătrnul privea cu ochi calzi pe Potoavă. SADOVEANU, O. I, 200. Fiți voi măcar îndurători, Voi care mă priviți Cu ochii voștri înțelepți și buni. JEBELEANU, S. II, 32. Cînd o înțelca în drum o privea cu ochi dușmănos. v. ROM. noiembrie 1964, 15. (Fig.) Rămîne Toamna singură pe zare, Privind cu ochiu-i turbure și marc. D. BOTEZ, P. O. 35. (Expr.) (Tranz.) A (nu) privi (pe cineva) cu ochi buni v. ochi¹ (A I I). (Tranz.) A privi (pe cineva) cu ochi răi v. ochi¹ (A I I). ♦ Refl. p. as. Stut astfel așezați, tnet se privesc prin porțiunea lor scobită. ABC SĂN. 376. ♦ Refl. recipr. Ei începură-n ochi să se privească. PANN, P. V. I, 12/23. Cîtcodat — deși arare — se-nîlțese, și ochii lor Se privesc. EMINESCU, O. I, 51. Tăcînd, privind-se din ochi cu o mare iubire. SĂM. VI, 375. Călătorii se priviră ctva timp cu bănuială. BRĂDESCU, O. A. I, 179. Rămăși singuri, tinerii se priviră o clipă. SADOVEANU, O. II, 598. Parcă le e rușine să se privească unul pe altul. SEBASTIAN, T. 42. Toți cei de față, în afară de Gelu, se priviră umiști. CAMIL PETRESCU, N. 133. (Fig.) Parnasul și Olimpul cu fală se priviră. ALEXANDRESCU, M. 27. Și astfel stau de se privesc: sus, lebăda de aur a cerului, jos, luceafărul de argint al apelor. GÎRLEANU, N. 252. ♦ (Cu determinări modale, cumulează și ideea de apreciere) Simțim că Prévost privește pe De Grioux cu aceeași

răceală și calcul. IONESCU-RION, S. 243. Aveau, despre artă, opinii prea rigide, ca să poată privi cu îngăduință încredările tineresti. VLASIU, D. 16. Toate mirerile și scăderile noastre le-a privit cu îngăduință. SADOVEANU, O. VI, 252. Am început să-l privesc cu o prejucire pe care nu i-o arătasem pînă atunci. v. ROM. octombrie 1964, 64.

2. Tranz. (Învechit; în forma prăvi) A trăi (fiind martorul ...). Noi prăvim cumplite vremi. M. COSTIN, ap. GCR I, 196/25. ♦ Refl. Frații miei, nu în făfărie prăvindu-se aveți credința D[om]n[u]l[ui] nostru. COD. VOR. 116/22.

3. Tranz. și intranz. (Învechit) A observa (2), a remarca, a înregistra. Vei prăvi întărirea besca-rcelor. BIBLIA (1688), 196¹/38. Au prăvit pe mănăstire stăpînînd și n-au zis nimic (a. 1768). URICARIUL, XVI, 52. L-am dat pre iubitul meu nepot ... prăvind în bruiul meu nepotu dragoste, plăcere și iubire de învățătură (a. 1869). CAT. MAN. I, 234. Ai privit fără jale sfîșierile inimii mele. ODOBESCU, S. I, 167. ♦ Tranz. și refl. (Curent) A (se) examina, a (se) scruta, a (se) cerceta cu privirea sau, p. ext., cu mintea. Prăvind și vătînd cîntea lumii cum se cade a se purtare. URECHE, LET. I, 103/18. Trupul și fața istorilor prăvind și înțelegînd. CANTEMIR, HR. 361. Speriat de mine însumi Mă turbur și mă rătăcesc prăvindu-mă. MARGOVICI, C. 11/17. Cînd privesc zilele de-aur a scripturilor române, Mă confund ca într-o mare de visări dulci și senine. EMINESCU, O. I, 31. El privea la viitor, cum ai privi în fundul unui lac liniștit și limpede ca lacrima. id. P. L. 62. (Fig.) Suftelul meu ... se privesc cu lăcomie și se spăimîntează. MARGOVICI, C. 11/21. ♦ Refl. p. as. Toate obiectele gîndirei ... se pot privi împreună și se pot apoi deosebi dintr-un alt punct de vedere. MAIORESCU, CR. I, 47. ♦ Refl. (Prin lărgirea sensului) Cicoșul se rotește între găini cînd se privește. ZANNE, P. I, 425. ♦ Refl. Spec. (Curent) A-și cerceta propria imagine într-o oglindă. Cf. POLIZU. Se privesc în o oglindă pe apucate în cursul zilei. VLAHUȚĂ, O. A. I, 196, cf. ALEXI, W., TDRG. Și probabil că de ciudă în oglindă s-a privit, Și-a dat scama c-a visat. MINULESCU, VERS. 174. Se întoarse și se privi în oglindă. SADOVEANU, O. VIII, 174. Oprindu-se din cînd în cînd în fața oglinzii. Se privea sever, lășînd buzele în jos. CĂLINESCU, E. O. I, 204. (Tranz.) Fiica mai mare își privesc chipul într-o oglindă. H. DAI-COVICIU, D. 46. ♦ Fig. În preajma unei păduri străvechi, se privea în iaz moara lui Călfar. GALACTIION, O. 43. În apă-și spală părul sălcii odorifere Și se privesc placide dinfoase conifere. CĂLINESCU, L. L. 164. ♦ Tranz. (Învechit, rar; în forma prăvi) A pîndi (1). Prăvește păcătosul dereptul și scărîcică spr-insu cu dinții săi. PSALT. 68.

4. Tranz. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „ca”) A considera, a aprecia drept ... sau într-un anumit fel; a socoti, a crede. Această dare a negușitorilor de pe afară prăvind-o josită cu totul ... poroncim ca de acum acei negușitori să aibă a da ctte șase bani de perechea de ciubot (a. 1821). URICARIUL, XIV, 15. Pentru greșele și pedepsi, polițele prăvite [Titlu]. VÎRNAV, G. P. Privesc vremea ca un pămînt nelucrat. MARGOVICI, D. 12/11. El privește cu totul neprobabil ca guera să izbucneasă între aceste două țeri. CR (1846), 46²/45. Această împrejurare foarte naturală fu privită de Murat ca un semn rău. BĂL-CESCU, M. V. 79. Au privit petiția ca un complot (a. 1848). URICARIUL, X, 12. Lumea privea pe postelnicul Zîmbolici ca pe un model de bărbat. NEGRUZZI, S. I, 73, cf. POLIZU. De-acum poți să-i privești ca ginerii mei. ALECSANDRI, T. I, 150, cf. CIHAC, II, 294. Ideile noi sînt ... rău prăvite de aceste legiuni ale trecutului. BOLINTINEANU, O. 445. Icrunca ... este privită pretutîndeni ca unul din cele mai delicate vînaturi. ODOBESCU, S. III, 33, cf. ALEXI, W. Și-atunci Memfis se înalță, argintos gînd al pustiei, Încăgare măiestrită din suflarea vijelici ... Beduini ce stau în lundă, o minune o privesc. EMINESCU, O. I, 43. Cum? Cînd

lumea mi-e deschisă, a privi gîndești că pot Cu întreg aliotmanul să se-mpiedice de-un ciot? id. ib. 146. Mai toți flăcăii îl priveau ca pe un fel de vătaf al lor. **REBREANU**, I. 115, cf. **CADE**. Un temperament de artist (așa ești) nu poate să privească viuța cu ochii unui om de afaceri. **GALACTION**, A. 307. Era deprins să-i privească pe toți aproape ca pe niște lucruri ale lui. **SADOVEANU**, O. V. 454. Poporul muncitor privește politica partidului cu politica sa proprie. **SCÎNTEIA**, 1952, nr. 2 374. Sălășuio în noi o altă lume. **NELOGIEA**, dae-o privim acum. **LABIȘ**, P. 136. Oamenii au învățat să privească averea gospodăriei ca pe a lor proprie. **LUPTA DE CLASĂ**, 1962, nr. 4, 70. ♦ **REFL**, p. as. El ... se priveu de toți ca cel mai bun căpitan al Turciei. **BĂLCESCU**, M. V. 106. Omul ce l-a aflat se privește apoi de naș al copilului aflat. **MARIAN**, NA. 103. ♦ A lua în considerație, a ține seamă (de ...). Prăvind însă lipsa în carea se află **Grechia**, să va hotărâ ca ... pentru anul întâi să aibă **Grechia** în plăți **Porței** a sumă. **AR** (1829), 38²/20. Și etnd slujba li vom cere el deo n-o să privească **De stntem boieri sau finem de vro easă boierască**. **ALEXANDRESCU**, O. I. 265. ♦ (Învechit, rar) A aprecia, a prețui, a stima (la justa valoare). **Haina** mai mult e privită deelt persoana cinstită. **PANN**, H. 17/1.

5. **Tranz.** (La pers. 3) A fi în legătură cu ..., a se referi (2) la cineva sau la ceva, a interesa, a implica pe cineva, a fi de competența euiva, a intra în obligația cuiva. Am giudecat de cuvînți ea să adog eu-vnt de șfal, un mie eu-vnt care prăvește sevolile noastre (a. 1825). **CAT. MAN.** II, 118. Tot ce voi serie ... prăvește pe gospodine. I. **IONESCU**, C. 12/2. **Zamoisky** li dete răspuns în scris că aeeastă treabă prăvește pe crai. **BĂLCESCU**, M. V. 93. **Rempărșirea** dete înlocua la avut și la serae. **CR** (1848), 5²/30. **Greșeala-mi** o eunose bine, și eine stnt mă prăvește. **PANN**, E. I, 67/15. A fi, n-a fi, nu ne prăvește. **ALECSANDRI**, T. 900, cf. **CIHAC**, II, 294. Tot ce prăvește poezia populară merită eea mai mare luare-aminte. **MAIORESCU**, **CRITICE**, 609. Asta nu mă prăvește pe mine. **CREANGĂ**, O. 219. **Cele petreeute** îl priveau foarte de aproape. **SLAVICI**, O. I. 165, cf. **DDRF**, **ALEXI**, W., **IDRG**. **Cheltuielile călătoriei** m-au privit pe mine. **BRĂTESCU-VOINEȘTI**, P. 319. Era ct pe ce să fie pus la tnehisoare din prieina amestecului într-o daraveră ... care nu-l privea. **HOGAȘ**, DR. II, 8. Titu se ntndrea ea și ctnd lauda l-ar fi privit direct pe dlnsul. **REBREANU**, I. 233, cf. **ȘĂINEANU**, D. V., **CADE**. Ce mă prăvește pe mine eine locuiește aei ori dincolo? C. **PETRESCU**, C. V. 82. **Asenenea raporturi** prăve numai două persoane. **SADOVEANU**, O. IX, 513. **Experiențele** lui priveau turburările vizuale în marile astenii. **CĂLINESCU**, E. O. I, 262. **Asculța** întoldeauna cu mult interes tot ceea ee privea legăturile dintre părinți și copii. **CAMIL PETRESCU**, O. II, 153. **Eu tot voi afla adevărul** care vă prăvește și pe eare îl caut. **STANCU**, R. A. V, 369. **Te prăvește euni** te descurci. **BENIUC**, M. C. I, 484. Și ce vor spune ceialți saluriați? — **Îi prăvește**. **VINEA**, L. I, 45. **Asta nu prăvește pe mine**. H. **LOVINESCU**, T. 145. **Mergeți și reclamați**, faești ce știți, nu mă prăvește. **PREDA**, R. 131. **Mitropolitul și episcopii** se află fourte odeseori printre martorii din șfalul domnese, ehiar ctnd este vorba de probleme care nu priveau biserica. **STOICESCU**, S. D. 82. **S-a alcătuit un plan** privind neesarul de semînțe, îngrășăminte, inventar ele. G1 1962, nr. 652, 3/4. **Să fie respectată eu strictete** prevederea legii privind analiza periodică. **SCÎNTEIA**, 1966, nr. 6 894. (**REFL**) **Fără a se privi la vtrstă**, au să se aseptează de eunva stnt buni. **CR** (1848), 6¹/11. (**Intranz.**) **Veriee pagubă va prăvește** stricăciunea aecia prăvește la meșterul. **CARAGEA**, L. 27/32. ♦ **EXPR**. **În (ceea) ce (sau ct, învechit, întrnelt, helt) prăvește** (sau, rar, **privea**) ... = referitor la ..., raportat la ..., în privința ..., privitor la ..., cu privire la ...: (judecînd lucrurile) sub aspectul ..., sub raportul ..., din punct de vedere ... **Iar tuct prăvește ajutorința** lui **Mahomet** ... **Eu spu** drept că nu-s în socotința lui **Velzâuv**. **BUDAI-DELEANU**, T. 224. **Intruict prăvește** tnehinările ... ar putea să primească acum de bune toate tnehinările actuale. **ODOBESCU**, S. II, 26. **Să stănu**

aici, în ceea ce te prăvește pe dumneata, și să luăm pe istalalt la rnd. **CREANGĂ**, A. 148. **În ce prăvește forma**, am avea de făcul următoarele observații ... **VLAHUȚĂ**, O. A. II, 225. **Adnul și deerctul tău** în ce mă prăvește. **GALACTION**, A. 392. **În ce prăvește pe Emma**, eo intrase în căsătorie cu deziluzia unui amor nenorocit. **BRĂTESCU**, O. A. I, 4. **Povestirea ... reflectează**, fără îndoială, și în ce prăvește acest nunt, un aspect folcloric autentic. **ARH. FOLK.** II, 87. **Cit prăvește semnificafia** lui avem însă de făcul unele rezerve. **VIANU**, A. P. 435. **În ceea ce prăvește morala**, am oarecare îndoială. **SADOVEANU**, O. VI, 519. **Se credea foarte competent** în tot ceea ce privea mahalaua respectivă. **CĂLINESCU**, S. 402. **Bicentenarul** nașterii lui **Kant** ... n-a adus nimic nou, ct prăvește tleuirea suu răsălmăcirea filozofiei marelui gînditor. **BLAGA**, Z. 140. **Cit prăvește orașul** acestu, nu mă leagă nimic de el. **STANCU**, R. A. III, 294. **În ceea ce prăvește ipotezu mea asupra lui Radu**, n-am vrut să te supăr. H. **LOVINESCU**, T. 267. **În ce prăvește organele financiare**, ele au dutoriu să întărească controlul pe principalele șantiere. **LUPTA DE CLASĂ**, 1962, nr. 2, 29. **În ce prăvește casa**, u să i-o las. **PREDA**, R. 11.

6. **Intranz.** (Învechit; e determinări introduse prin prep. „la“ sau „către“) A urmări, a ținde, a ținti. **Stnt soeolte ereștinești**, carele prăveseu numai cătră adevărul cel evangheltiese (a. 1700). **GCR** I, 337/29. **Rebelia ... earea nu prăvea** la alt de ct la o mure jefuire. **ZILOT**, **CRON.** 66. **Pornirea** aceasta ... prăvește ... nu numai lu mtntuirea noastră, ci și a întregului neam greese (a. 1821). **URICARIUL**, XIV, 308. **Legea ... nu prăvește** numai la luminarea duhului, ei și la îndreptarea inimii. **MARCOVICI**, D. 307/27. **Cele ee ispitim** nu putem a le înțalege, nici a le ști cătră ee sfârșit prăvesc. **DRĂGHICI**, R. 37/15.

7. **Intranz.** (Învechit) A se eueni, a se cădea. **Asta nu la-mpărați a se faee prăvește**. **PANN**, E. III, 8/6, cf. **DDRF**. **A se luptu călare** Nu prăvește la fieșeare. **ZANNE**, P. IV, 287.

— **Prez. ind.**: *prăvesc*. — **Și**: (Învechit și regional) **prăvî**, (învechit) **prăvî**, (regional) **prăvî** (**EMINESCU**, O. I, 44) vb. IV.

— Din slavonul **привѣсти**.

PRIVÍ² vb. IV v. pliv.

PRIVLÁNT s. n. v. provlant.

PRIVICĂTOÁRE s. f. v. privighetoare.

PRIVICHETOÁRE s. f. v. privighetoare.

PRIVÍCH s. n. v. priveghi¹.

PRIVICHITOÁRE s. f. v. privighetoare.

PRIVICIÓS, -OÁȘĂ adj. (Învechit, rar) Care prăvește¹ (D). Cf. **DRLU**.

— Pl.: *privicioși, -oase*.

— **Prvî¹** + suf. *-ieios*.

PRIVIDÉRE s. f. v. prevedere.

PRIVIDITÓR, -OÁRE adj. v. prevăzător.

PRIVIGATOÁRE s. f. v. privighetoare.

PRIVIGĂTOÁRE s. f. v. privighetoare.

PRIVIGĂTÓR s. m. v. privighetor¹.

PRIVIGETOÁRE s. f. v. privighetoare.

PRIVIGHEÁ vb. I v. priveghea.

PRIVIGHEÁLĂ s. f. v. privegheală.

PRIVIGHEÁRE s. f. v. priveghere.

PRIVIGHÈRE s. f. v. priveghere.

PRIVIGHETOĂRE s. f. Numele a două specii de păsări călătoare, insectivore, de talie mijlocie, care cântă foarte frumos: **a)** (și în sintagmele *priveghetoare mare*, DOMBROWSKI, p. 400, BĂCESCU, p. 142, rar, *priveghetoare filoaică*, BĂCESCU, p. 142, FORM. CUV. I, 64, *priveghetoare proprie*, BĂCESCU, p. 141) pasăre cu spinarea brună-sură-roșcată închis, cu gîlul alb mărginit de un gri șters, cu partea superioară a pieptului sură închis; filomelă, (regional) presură¹ (**2**) (*Luscinia luscinia*); **b)** (și în sintagmele *priveghetoare roșie*, DOMBROWSKI, p. 398, BĂCESCU, p. 141, *priveghetoare aică*, DOMBROWSKI, p. 398, BĂCESCU, p. 141, *priveghetoare sură*, BĂCESCU, p. 143) pasăre cu spinarea sură-roșcată-gălbui, cu gîtul și mijlocul pieptului albe, cu coada ruginie; (regional) minunea (**2**), mierlă¹ (**3**), pituluș² (**1 2**), mierlă-gulerată (v. mierlă **1**) (*Luscinia megarhynchos*). *Ciae va ainea corb ... sau priveghetoare ... unii ca accia 1 an să aibă pocaania*. PRAY. GOV. 49/9, cf. GCR I, 91/2, COD. PESC. 79. *Stăpînește ... cerbi, capre, păuni, priveghetori*. CALENDARI (1733), 14/8. *Prinsă una din păserele ceale prea mici pre carea o chiatau preveghitoare*. VARLAAM-IOANSAF, 41/12. *Au mas subț cort, ca să asculte priveghetoriile*. ȘINCAI, nr. 1, 392/3, cf. LB. *Priveghetoarea cîntă primăvara și veselă pre toți*. ȚICHINDAL, f. 167/7. *Bușnița va și ea să îmiteză cîntădată ciripitul priveghetorii*. HELLIADÉ, o. II, 96. *Dacă versul cel duias Ți-i e-a penilor odoare, Tu-treci pe priveghetoare*. ASACHI, p. 109/13, cf. I. VĂCĂRESCU, ap. ROSLITŢI-CAZACU, I. L. R. I, 449. *Au daor nucași pentru tine ... Jalnică priveghetoare cîntă scara, dămineală?* COŢACI, p. 291. *Ai văzut priveghetoarea bătăchei cum își uafă guşia?* PR. DRAM. 377. *Are calivii cu stieleți, cu aierle, cu priveghetori*. NEGRUZZI, s. I, 322. *Abia priveghetoarea ... Să turbure cutcază o soleunăcă pace*. BOLLAC, o. 73. *Neuracita priveghetoare Cîntă-n pădure a ci durere*. ALEXANDRĂSCU, o. I, 207. *M-am dus de-oi ascultat concertul priveghetoriilor*. ALECSANDRI, s. II, cf. CIHAC, I, 310. *Priveghetoarea cîntă la ferestrele aicle*. BOLINTINEANU, o. 317. *Priveghetoarea zboară afară diatr-a casă ce a ars*. ODOBESCU, s. I, 184. *Poate să mai doarnă cineva de răul nebuvelor de priveghetori?* CNEANGĂ, p. 131. *Auz un glas cu de priveghetoare*. ISPINESCU, I, 214. *Priveghetoriile, cu niște piculine, își piruie, la timp, acodăia lor*. DELAVRANCEA, T. 61. *Tace, cu s-asculte cîntecul priveghetarilor*. VLAMUȚĂ, o. A. II, 171. *Priveghetoarea figurează adeseori și-n cînteccele noastre populare ca simbol de iubire*. MARIAN, o. I, 251. *Se strîng să admire producțiunile de artă, pe care ei le înțeleg tot atît cît măgarul din fabulă înțelegă cîntecul priveghetorei*. GUENEA, ST. CR. I, 232, cf. DDBF. *Din zăvăi, priveghetoarea Iarăși a-acceptat*. COȘBUC, p. II, 69, cf. BĂRCIANU, JAHRESBER. XII, 130. ALEXI, W. *Priveghetori din alte țări Vin doina să ne-asculte*. GOGA, POEZII, 8. *S-au dus priveghetoriile măiestre, Pustiul e cuibul blindei turturele*. IOSIF, p. 17, cf. PAMFILE, J. II, 162. *Parcă te unge la inimă: glas de priveghetoare, nu altăceva*. BIȚJOR, s. 104. *Îngrijea el singur de papagalii, ... de priveghetoriile și de turturețele sale*. HOGAȘ, DR. II, 49, cf. DR. V, 560, ȘĂINEANU, D. U. *Asculta tamărurită cîntec de priveghetoare*. EFTIMIU, I, 127. *Mă dor ... Priveghetoriile închise-n colivii*. MINULESCU VERS. 264. *Soacră-avea mi-a scos ochii, fără milă, ca la priveghetori*. GALACIION, o. A. I, 99, cf. DS. *Se țîngina cu apele, cu codrii și cu priveghetoriile, dia alăută!* SADOVEANU, o. I, 188. *Cîntecul priveghetarilor rătăcite în parcurile noastre este evocat cu aceeași atitudine*. VIANU, A. P. 48, cf. DOMBROWSKI, p. 400, BĂCESCU, p. 143. *Priveghetoarea cîntă mai frumos*. ARGHEZI, VERS. 280. *E vorba de a deserie cîntecul priveghetoriilor în pauză?* CĂLINESCU, c. o. 182. *Roua e sudoarea priveghetoriilor Ce s-au ostenit toată noaptea cîntînd*. BLAGA, p. 198. *Era luă plină și cîntou priveghetoriile*. CAMIL PETRESCU, o. I, 31. *Pitită tu fagul mare Cîntă o priveghetoare*. PARASCHIVESCU, c. T, 137.

N-auzi priveghetoarea? Ca ea-nvăța-vei măiestritul etut. V. ROM. IUNIC 1951, 123. *Priveghetoriile nu cîntă decît noaptea*. H. LOVINESCU, T. 303. *Vom merge să ascultăm ... cîntecul neprevăzut al priveghetoriilor*. T septembrie 1962, 9. *Unele specii pleacă în totalitatea iadivizilor lor (rîndunelele, priveghetori)*. VIN. PESC. noiembrie 1964, 9. *Dia pene, le rămîne sufletul aici, acestor priveghetori și pitulici*. SORESCU, v. 72. *Mă-ugin eu florile Și priveghetoriile*. ALECSANDRI, P. P. 224. *Sprăcenele duaitale, Pene de priveghetoare*. JARNIK-BIRSEANU, D. 24. *Pasere priveghetoare, Ce cîntă noaptea pe răcoare?* MAT. FOLK. 258, cf. VIRCOL, v. 98. *Asară pe răcoare Cînta o priveghetoare*. CIAUȘANU, v. 192, cf. ALR I 1 031, ALR SN III h 703. *Cioara în loc de priveghetoare nu se poate viuide*. PANN, p. v. II, 117/19. *Ce știe măgarul ce e cîntareu priveghetoarei?* ZANNE, P. I, 541. ◇ Fig. *Aud glasul cueoanei Caliopei ... Ea-i! priveghetoarea aea*. ALECSANDRI, T. I, 349. *Cîte cîtace minuaate nu glăsuia gîrița lui Șerban, priveghetoarea satului*. ȘEZ. XII, 30. ◇ *Priveghetoare olbastră* = pasăre cu spinarea de culoare brună-măslinie-sură, cu coada predominant ruginie-roșcată; (regional) gît-vînăt, gușu-vînăt (*Luscinia specia*). Cf. DOMBROWSKI, p. 403, BĂCESCU, p. 142. ◇ *Compușe (regional) priveghetoarea-bălților (sau -tamariscentul, -tamarinului) sau priveghetoare-de-stuf (sau -cu-mustăți-negre)* = lăcar (*Luscinia melanopogoa*). Cf. DOMBROWSKI, p. 310, BĂCESCU, p. 142, 143, FORM. CUV. I, 75; *priveghetoare-de-stuf (sau -de-stulărie, -de-trestii) = a)* (și în compusele *priveghetoare-greușel*, BĂCESCU, p. 142, *priveghetoare-de-trestie-fluvială*, id. ib. 141) pasăre cu spinarea de culoare brună-verzuie, cu gîlul alb cu pete surc; (regional) silvie-de-țârm, lăcar-de-țârm, silvie-greușel (*Locustella fluviatilis*). Cf. DOMBROWSKI, p. 314, BĂCESCU, p. 141, 142; **b)** pasăre cu spinarea brună-măslinie-roșcată, cu gîtul și mijlocul pîntecului alb-brun, cu restul pîntecului galben-brun-ruginiu (*Locustella luscinioides*). Cf. CADE, DOMBROWSKI, p. 316, BĂCESCU, p. 142; **c)** (și în compusele *priveghetoare-pătată*, BĂCESCU, p. 143, *priveghetoare-de-stuf-pătată*, DOMBROWSKI, p. 319, BĂCESCU, p. 141) pasăre cu spinarea de culoare măslinie-sură cu striuri brune, cu gîtul și mijlocul pîntecului albe, cu laturile pîntecului și picioarele galbre (*Locustella naevia*). Cf. DOMBROWSKI, p. 320, BĂCESCU, p. 141, 142; (regional) *priveghetoare-de-stuf (sau -de-stuf-ruginie, -de-baltă) = a)* caracat, lăcar mare (*Acrocephalus arundinaceus*). Cf. DOMBROWSKI, p. 322, BĂCESCU, p. 142; **b)** lăcar (*Acrocephalus palustris*). Cf. DOMBROWSKI, p. 328, BĂCESCU, p. 142; **c)** (și în compusul *priveghetoare-de-lac*, DOMBROWSKI, p. 325, BĂCESCU, p. 142) Țrițac, lăcar mic (*Acrocephalus scirpaceus*). Cf. BĂCESCU, p. 142; (regional) *priveghetoare-eu-eap-negră (sau -neagră)* = purcelușă-neagră (*Sylvia atricapilla*). Cf. SIMIONESCU, F. n. 147, DOMBROWSKI, p. 344, BĂCESCU, p. 142, 143; (regional) *priveghetoare-de-grădină = a)* scrofiță, silvie de grădină (*Sylvia borin*). Cf. DOMBROWSKI, p. 343, BĂCESCU, p. 142; **b)** *Sylvia hortensis*. Cf. SIMIONESCU, F. R. 147; *priveghetoare-cenușie = a)* (regional) grieluș, silvie de cîmpie (*Sylvia caomantis*). Cf. DOMBROWSKI, p. 346, BĂCESCU, p. 142; **b)** păsărică de culoare cafenie-roșcată, cu capul cenușiu, care trăiește prin livezi și prin grădini (*Sylvia caerea*). Cf. CADE, SIMIONESCU, F. R. 147; (regional) *priveghetoare-cafenie (sau -pitie)* = purcelușă (*Sylvia curruca*). Cf. BĂCESCU, p. 142, 143; (regional) *priveghetoare-porumbacă (sau -vărgată) = Țrițoare (Sylvia nisoria)*. Cf. DOMBROWSKI, p. 341, BĂCESCU, p. 142, 143; (regional) *priveghetoare-de-stînci = urzicar (Saxicola rubetra)*. Cf. BĂCESCU, p. 142.

— Pl.: *priveghetori* și (rar) *priveghetoare*. — Și: (Irvechi și regional) *priveghetoare, priveghetoare, priveghitoare* (BĂCESCU, p. 142, ALR I 1 031 63, 69, 144, ALR SN III h 703 130, 157, 182), *preveghitoare*, (regional) *priveghoare* (ALR SN III h 703/812), *priveghoare* (ALR I 1 031/28, 290, 710, 735, 750, 776, 786, 792,

803, 808, 815, 846, 874, 926, 951, 990, ALR SN III h 703/365), **privighitoare** (ALR I 1 031, ALR SN III h 703), **privicitoare**, **privichitoare** (BĂCĂSCU, PĂS. 142, ALR I 1 031/878), **privicitoare** (ALR I 1 031/138, 229, 516, 860, 865, 870, 885, 890, ALR SN III h 703), **privirigitoare** (ALR I 1 031/592), **privitoare** (ib. 1 031/270), **privigătoare** (ib. 1 031/839, ALR SN III h 703/102), **privegetoare** (ALR I 1 031/831), **privighitoare** (ib. 1 031/26, 30, 56, 131, 150, 158, 166, 200, 315, 335), **privigătoare** (VIRCOL, v. 98, ALR I 1 031/931), **privighitoare** (ALR I 1 031/748), **privigitoare** (ib. 1 031/243), **prevăcătoare** (ib. 1 031/850), **prevăgătoare** (ib. 1 031/837), **prevechitoare** (ib. 1 031/890), **prevechitoare** (ALR SN III h 703/53), **prevegătoare** (ib. h 703/836), **prevegetoare** (ALR I 1 031/720, 740, 760, 764, 768, 798, 887, 980), **prevechitoare** (ALR SN III h 703/784), **prevechitoare** (ib. h 703/899), **prevechitoare** (ib. h 703/349), **prevegătoare** (ALR I 1 031/800, 805, 810, 820), **prevechitoare** (ib. 1 031/59, 337), **privigitoare** (ib. 1 031/94, 109, 170, 174, 180, 215, 223, 247, 259, 381, 542, 704, 770, ALR SN III h 703), **privigitoare** (ALR I 1 031/136), **privighitoare** (ib. 1 031/684).

— **Priveghea** + suf. *-taare*.

PRIVIGHETÓI s. m. v. **privighetorol**.

PRIVIGHETÓR¹ s. m. Bărbătușul **privighetoarei**; (regional) **privighetoroi**. *Privighetorul însă face mai bine, el știe să-și insufle amorul*. CR (1846), 180¹/10, cf. TDRG, CADE, SFC IV, 169. *Nici nu-erla nu-i singurea, Că mai are un frățior, Pe negru privighetor*. MAT. FOLK. 762, cf. ALR SN III MN h 703.

— Pl.: **privighetori**. — Și: (regional) **privigător** (ALR SN III MN h 703/250), **privigătorin** (ib. h 703/228), **prevegitör** (ib. h 703/260) s. m.

— De la **privighetoare**.

PRIVIGHETÓR², -OĂRE adj., subst. v. **priveghe-tor**.

PRIVIGHETORÍCĂ s. f. (Ornit.; regional) Coadă-lată (*Celia celti*). Cf. BĂCĂSCU, PĂS. 143.

— **Privighetoare** + suf. *-ică*.

PRIVIGHETORÓI s. m. (Regional) **Privighetor¹**. *Și fiindcă ci auai toată noaptea priveghează, de-aceea ea s-a nunul privighitoare, iară el privighetoroi*. MARIAN, o. 1, 244, cf. BĂCĂSCU, PĂS. 142, ALR SN III MN h 703.

— Pl.: **privighetaroii**. — Și: **privighetóii** (SFC IV, 168, ALR SN III MN h 703/899), **privighetoróii**, **priveghe-toróii** (BĂCĂSCU, PĂS. 142), **priveghe-toróii** (id. ib.) s. m.

— **Privighetoare** + suf. *-oi*.

PRIVIGHICÍÓS, -OĂSĂ adj. (Învechit, rar) Care ține treaz, atent. Cf. DRU.

— Pl.: **privighiticioși**, *-oase*.

— **Priveghea** + suf. *-icios*.

PRIVIGHÍND, -Ă adj. (Învechit, rar) Care veghează, care este treaz. *Fu ferecă de un somn în care trupul era amorțit, dar fantazia privighindă îi zugrăvea trecutul*. ASACHI, s. 1, II, 76.

— Pl.: **privighinzi**, *-de*.

— V. **privighen**.

PRIVIGHITOĂRE s. f. v. **privighetoare**.

PRIVIGHITÓR, -OĂRE adj., subst. v. **priveghe-tor**.

PRIVIGHITORÍE s. f. 1. (Învechit) Funcția, sarcina de **priveghe-tor** (4). Cf. CIHAC, I, 310.

2. (Învechit, în Mold.) Subprefectură. Cf. CIHAC, I, 310.

— Pl.: **privighetorii**.

— **Privighitor** + suf. *-te*.

PRIVIGHITORÍȚĂ s. f. (Învechit, în Mold.) Soția **priveghe-torului** (5). *Măcar pătășițe să fie... Că n-or fi eu toate privighitorife*. ALECSANDRI, T. 677.

— Pl.: **privighitorife**.

— **Privighitor** + suf. *-iță*.

PRIVIGHITÓRIU, -OĂRE adj., subst. v. **priveghe-tor**.

PRIVIGHITÓRÓI s. m. v. **privighetorol**.

PRIVIGITOĂRE s. f. v. **privighetoare**.

PRIVIGITÓRIU s. m. v. **privighetor¹**.

PRIVILEGHIĂ vb. I v. **privilegla**.

PRIVILEGHIĂT, -Ă adj. v. **privileglat**.

PRIVILÉGHIE s. f. v. **privilegiu**.

PRIVILÉGHIU s. n. v. **privilegiu**.

PRIVILÉGHIM s. n. v. **privilegiu**.

PRIVILEGIĂ vb. I. 1. Tranz. (Astăzi rar, complementul indică oamenii, comunități umane, instituții etc.) A acorda un **privilegiu** (1). Cf. POLIZU. *Ei snt privilegiați și de pravili apărați*. BOLLAC, o. 184, cf. BARGIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX. ♦ (Învechit: complementul indică privilegiul acordat) *La 1598... privileghe ughenișilor libertatea cultului religios*. SĂULESCU, BR. II, 311/8. ♦ Refl. pas. *Domnilorilor și bărbașilor celor mari... li se privileghe a-și împodobi cununile sau caifurile lor... cu pene*. AN (1829), 200¹/26. *În sfârșit de abie Sila putu a le face capăt după ce la 88 li să privileghieră dritul civil al romanilor*. SĂULESCU, BR. I, 56/3.

2. Refl. pas. (Învechit: în forma *privilegia*; despre publicații) A fi autorizat să apară. *Publicația acestei gazete, ce supt prea puternica paveză a împărăției Rosiei s-au privileglat* (a. 1829). URICARIUL, VIII, 108.

3. Tranz. (Jur.) A supune unui **privilegiu** (2) sau unei preferințe de altă natură. *Era preferata tantei Matilda și deci ea va fi privileglată în dispozițiunile testamentului*. C. PETRESCU, c. v. 97. *Cheltuielile... snt privilegiate asupra oricăror alte ceranțe*. LEG. EC. PL. 186.

— Pronunțat: *-gi-a*. — Prez. ind.: *privileghez*. — Și: (Învechit) **privileghiă**, **privighiă**, **privighiă** vb. I.

— Din fr. **privilegier**, it. **privilegiare**.

PRIVILEGIĂRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a **privilegia**. Cf. **privilegia** (1). Cf. POLIZU.

— Pronunțat: *-gi-a*. — Pl.: **privilegiări**.

— V. **privilegia**.

PRIVILEGIĂT, -Ă adj., s. m. 1. Adj. (Despre oameni, grupuri ori clase sociale, așezări umane, organizații sau instituții etc.) Care se bucură de **privilegiu** (1). *Nemeșii cea privileglată*. BUDAI-DELEANU, T. v. 66. *Accastă sf[ântă] bis[erică] s-au rădicat... ta nemeșul și preveghiatul oraș Dobra* (a. 1815). IONGA, s. D. XIII, 90. *J. Radovici Mihal, senator în privilegheatul oraș Oradia-Mare*. PETROVICI, p. 367/18, cf. DRU. *Nu înpărtăși numai treptelor celor privilegiate darul dumnezeieștii înțelepciuni*. MARCOVICI, D. 391/9. *Noblețea este cel mai tualt clas privileglat tatr-o nație*. GENILIE, p. 46/11. [Boierii] căutară a se forma în castă **privileglată**. BĂCĂSCU, M. v. 19. *Praieet care... tulenciază constituția sa pe boierie privilegietă*. RUSSO, s. 120. *O feneție dintr-o clasă privilegietă*. ROMĂNUL (1851), nr. 6, 1¹/8, cf. POLIZU. *Clase privilegiate nu cunoaștem în țara noastră dect clasele boierilor*. DIMBOVIȚA (1858), 5¹/18. *Acei cari au introdus instituțiile*

liberalo-burgheze lu noi, printr-o luptă eroică, eruu tocmai fiii clasei privilegiate. GHEREA, ST. CR. I, 328, cf. DDF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, Dregătorii mari, care se considerau oarecum egoli între ei, aveau deci conștiința unei condiții sociale privilegiate. STOICESCU, S. D. 74, cf. DL, DM, DEX. ♦ (Substantivat) Acest ajutor a ișit pã tofi dă obște, șt pã privilegiați, șt pã neprivilegiați, tacu cu mai prisos decât la voi. I. GOLESCU, IN PR. DNAM. 80. Însuși stăpînirea locului are să cerceteze pã preveleghiot, adică și dia datorii lui (a. 1826). DOC. EC. 362. Adunările municipale erau compuse numai din feudali aiari și miei privilegiați. BĂRȚIU, P. A. I, 638. S-au văzut neamuri pierind deodată pentru un praciop suu pentru slobozeala, dar castele și privilegheții se tadoiesc. RUSSO, S. 116. Era dator fiecare stăpîn de vie să dea, dia zece vedre una, afară de priolegiați și scutiți cu hrisoave domnești. FILIMON, O. I, 121, cf. ȘĂINEANU, D. U. ♦ P. gener. Care este favorizat, avantajat (de cineva, de împrejurări etc.). Cteva dame elegante și cțiva bărbași privilegiați ocupau palcurile dinaintea scenei. CR (1846), 32 bis¹/25. Se bucura de această considerație privilegiată. TEODOREANU, M. U. 32. Creațiile științifice stat prin tasăși natura lor privilegiate. D. GUSTI, P. A. 198. Monopoliștii americani își creează o situație privilegiată în economia Marocului, tadepãrtlad treptat pe capitaliștii fraacezi. SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 753. Graiul moldovenesc ... avea [în veacul al XVIII-lea] ... o situație deosebită și, aș zice, privilegiată, în comparație cu graiul moldovenesc de astăzi. VARLAAM-SADOVEANU, 63. (Substantival) Se miră cineva de repedea lor înălfare și ti nunesc privilegiații fortuacei. CN (1848), 31²/79. Înfașșurarea trușășilor privilegiați ai destinului. C. PETRESCU, A. 301. ♦ Fig. Bogatele producții ce scoate acest păant privilegiate. CR (1829), 227¹/18, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. Pentru conștiința literară a epocii pe care o străbătem, proza lui Tudor Arghezi ocupă, fără îndoială, un loc privilegiat. VIANU, A. P. 263.

2. Adj. (Despre creditori) Care se bucură de privilegiu (2). Cf. CADE, SCBIRAN, D.

3. S. m. (Învechit, în Mold.; în forma privilegiet) Subprefect. Gheorghe Căliian ... fii de privilegiet (a. 1828). URICARIUL, VII, 197. Subprefectura de Neco-rești ... către privilegietu Stoico Mindru (a. 1860). ap. PAMFILE, A. R. 15.

4. Adj. (Învechit) Autorizat. Petru Bart, chesarocrăiescul privilegiatele tipograf a cărșilor celor scholasticști (a. 1790). IORGA, S. D. XIII, 17. Avea privilegiatele fabrică cu meșesug făcută. ST 21/2. Dată la tipar la privilegiatele tipografie dia București [Titlu]. IST. UNIV. I. Nenumăratele circiunii, cu privelegheate celetnice. PISCUPESCU, O. 4/10. Privilegiatele tipografie a Albinei [Titlu]. SĂULESCU, I. Prenumerăția se face la d. Eliad, la tipografia privelegiate. GTN (1835), 1²/5. O ruletă, cofăș privilegiate care scurge pungile străinilor. NEGRUZZI, S. I, 326.

— Pronunțat: -gi-at. — Pl.: privilegiați, -te. — Și: (învechit) privilegiate. -ă adj., privilegiate (URICARIUL, VII, 197, PAMFILE, A. R. 15) s. m., privilegiate, -ă. privilegiate, -ă. privelegiate, -ă. privelegiate, -ă adj.

— Din lat. privilegiatus, fr. privilegé.

PRIVILEGIU s. n. I. Avantaj, scutire de obligații (eătre stat), drept sau distineție socială care se acordă (în anumite perioade sau în situații speciale) unei persoane, unui grup soeial, unui partid, orașelor, mânăștirilor etc. (învechit) p r o n o m i o n : p. e x t. (eonerelizat) act, document prin care se acordă un asemenea avantaj, un asemenea drept, o asemenea distineție etc. Să fie de aoișie cu privelegiului de la tnpărutul dute neamului cantacoziense. IST. T. R. 14. I-au făcut să rămie lăcuiori în țara su. dindu-le cu privilegii lungi și late moșii. CĂNTEMIR, HR. 473. Cărși, confermații și privilegii mergnd în iatintle lor. R. POPESCU, CM I, 495. Moșile ce au avut Iftodii Cihan

de bastină și de cumpăratură, din drese și privileghe (a. 1754). URICARIUL, XI, 308. Au binevoit a-i întări ceale vechi privilegii și obiceiuri. MINEIUL (1776), [pafaș] 5/1. Și mai întii am cerut orășaiilor acestora care cer privilegii scuteliu, ca să dovedească zisa lor (a. 1783). BUL. COM. IST. IV, 119. Aceștia pot atunci a stria acca diotă, iară ceale de alătura rude n-au acest privilegii. MAN. LEG. 28¹/13. Bogdan Vodă, donnul Moldaviei, ... ceru privilegii ca și rumâni. VĂCĂRESCUL, IST. 261. Fieștecare martur, care nu este slobod prin vreau privilegiiu însămaat anume, ... să facă jurământ. RÎND. JUD. 161/12. El au dat ... privelegiul de a purta cereei. IST. AM. 41¹/5. Au vrut a-și arăta a sale privelegiiuri. CRITIL, 67/7. Ioanichie pre sine și țeara sa o au supus bisericii Romei priu privilegiiu scris eu litere de aur. ȘINCAI, HR. I, 237/28. Privelegiiile ce au avut prin hrisoave gospod (a. 1803). UNICARIUL, IV, 80/9. În locul popei să-1 ungă ... petrectndu-i privilegiiu apostolicesc. MAIOR, I. B. 40/6. Celor ce slujesc lui cu credință Împarte privelegii. BUDAI-DELEANU, T. 362. Să perdem voia aceasta și privelegiiul ce ni s-au dat (a. 1811). DOC. EC. 110. Are privilegiiu ... ctnd ar vrea la alt loe să treacă și acolo ar voi să se așeze. ST 25/21. Privelegiiu datu lor de la domni Moldaviei să vor păzi întoama (a. 1818). GCR II, 222/24. Vă va da toate privelegiiile orășaiilor romani. BELDIMAN, N. P. II, 181/8. Nu li se cade a avea și ei privelegiiurile ce le au ... eei de neam. ZILOT, CRON. 67. Nici a să zminti legătura și privelegheate legată prin Irișoovile gospod ce s-au cheltuit și s-au seas acestui oraș (a. 1821). IORGA, S. D. VII, 98. Să dăsfătează întru dobtndirea privilegiiurilor lor celor vechi. OȘTREA, 14/1. Ctnd să va dovedi că ... n-au aers sacalile sole la întmplări de foc, atunci să-și piară acea privelegheate (a. 1827). DOC. EC. 381. Cu multe privilegiiuauri și scutiri au amai pe cetățeni, ei și pe poporeni, lucrătorii de pământ, i-au dăruit. T. AARON, S. A. 71/15. Li să hărăzește ca un privilegiiu a avea scutiță acea fabrică ... dăspre orice dare către stăptuire (a. 1832). DOC. EC. 504. Privelegiiul, sau titula priu care vă stăptniți bogățiile, nu este ua privilegiiu tateimeiat pe dreptul firesc, ci pe oarecare așăzămint oacnesc. CĂPĂȚINEANU, B. 85/11. Cu ce stătești voi mai veducei decit dntși ca să dobtndiți un asemenea privilegiiu? MARCOVICI, D. 57/21. Li dedi privelegii de a lăcuți în Eghipt. SĂULESCU, HR. I, 3/18. Fiecare [țară] avea legile și privilegiiile sale particulare. ASACHI, S. I. II, 32. Au căpătul ... mai multe privilegii. id. L. 4¹/51. Să binevoiiți u ordni u cercetare asupra acestii mașine și, găsindu-se cu adevărat altt de folositoare, să binevoiiți a-ai da un privilegiiu pã cinci ani pentru Țara Românească (a. 1840). DOC. EC. 739. S-au desființat acest privelegiiu. TÎMPEANU, G. 15/11. Fiindcă aceste epitropii snt grele slujbe, ar trebui să se hotărască oareșicare privilegii, sau cinstiri deosebite, peatru bărbații acia. CUCIURAN, D. 88/34. Acelea plase a lăcuițarilor ... se oșebesc cu ceva privilegiiuri. RUS, I. I, 63/1. Clerul, ea și mânăștirile, n-aveau la tnceput privilegii deosebite și erau cu totul sub jurisdicția statului. BĂLCESCU, M. V. 10. Au hărăziti Institutului ..., unii averi în aoișii, alții privilegii fintaare spre prapășirea lui. C. VÎRNAV, II, 77/35, cf. STAMATI, D. Micile privilegii feudale. RUSSO, S. 71. Din toate privilegiiile Moldaviei, ale regei rămăseseră tneă neatinse. NEGRUZZI, S. I, 242, cf. POLIZU. Demacrăția ... atacă nedreptatea, deosebitrele, privilegiiile urcioase. BOLINTINEANU, O. 260. Se desființase toate drepturile și privilegiiurile tutular elaselor. LĂCUSTEANU, A. 231. Statutul organic, prin care se acardă Universității a nulfine de privilegiiuri, a fast abrogat prin legea instrucțiunii din 1864. CONV. LIT. XI, 36, cf. DDF. El stă în bune relații cu brașovenii, în urma mai multor privilegii comerciale încuviințate lar. XENOPOL, I. R. IV, 70. Clasa feudală ti puua oarecare piedici: privilegii locale, deosebiri vanule, legi de excepție. IONESCU-RION, S. 115. Nu se pot statornici privilegiiuri în materie de îaposit. HAMANGIU, C. C. XXXV, cf. BĂNCIANU, ALEXI, W. Tatodată ... se somează țafii acii cari ar

pretinde veri un drept de proprietate, usufruct, servitute, privilegiu, ipotecă. MON. OF. (1906), 18, cf. TDRG. *Basarab III cel Tânăr acordă mănăstirii Snagovul ... mai multe scutiri și privilegii.* BUL. COM. IST. V, 71, cf. ȘĂINEANU, D. V., CADE. E șeful unei năbilități și ... unui cler care renunță la orice privilegiu. CAMIL PETRESCU, T. II, 351. *Va contraria spiritul meu democratic și egalitar, ostil oricărui privilegiu de clasă.* C. PETRESCU, I. II, 52. *Pentru femeile însărcinate ... legea acordă o serie întreagă de privilegii economice.* SAHIA, U.R.S.S. 109. *Am ajuns în țara ungurească și-am desfăcut mărfuri certnd privilegiu să înteneiem și iarmaraace.* SADOVEANU, O. XI, 194. *Radierea unui privilegiu.* COD. PEN. R.P.R. 427. *Dași ordin să înceze privilegiile de care se bucură acești donui în fața autorităților.* VORNIC, P. 91. *Persaunu însărcinată temporar cu conducerea consulatului se bucură cineva sau pe privilegiile și imunitățile convenite consulilor.* BO (1963), 27. *Se indică apoi în privilegiu semnele de hotare care cuprind împreună cele două sate.* PANAITESCU, O. T. 101. *Acapararea privilegiilor burgheze depinde nu numai de jocul intereselor patitice, dar și implicit de trănucia legăturilor de rubedenie.* V. ROM. octombrie 1964, 96. *Unde privilegiurile stăptnesc, acolo mai mulți sūraei.* ZANNE, F. VIII, 495. ◇ (Cu sens colectiv) *Convențiunea încheiată la Paris ..., desființnd monopolul și privilegiul, a încredințat suveranitatea țării în mâna proprietății fonciare.* I. IONESCU, M. 190. *Tot ceea ce dezbină o națiune snt clasele și privilegiul.* BOLLIAU, D. 264. ◆ P. gener. *Drept, avantaj, libertate, favoare de care se bucură cineva sau pe care și le ia cineva (datorită unor circumstanțe determinate). Poeticii nu nese slobozii și privilegiu, care nu au ceialaltă ce nu scriu cu stiluri.* BUDAI-DELEANU, T. 128. *Biruitorii făcură din această libertate un privilegiu al lor.* BĂLCESCU, M. V. 19. *Am dreptul și privilegiul a mnea acești bani.* id., ap. GHIGA, A. 428. *Aș fi îndesul de dispoal a respecta, între privelegiurile sexului nostru, sublinul drept al bune plăceri.* CR (1848), 9²/13. *Naștionalistii zelosi cu privilegiul exclusiv al jocului patriotic.* MAIORESCU, CR. I, 331. *Mulțimea celor de rind crede că plăcerile materiale ale vieții snt privilegiul lor exclusiv.* CARAGIALE, O. III, 4. *Franchetea dumneavoastră vă dă, în ochii mei, drepturi și privilegii prețioase.* GALACTION, O. A. I, 149. *Nu avea privilegiul d-tale de a se fi născut cu diploma de nobil tipărită pe spate.* CAMIL PETRESCU, T. II, 204. *Ei erau doar izbii de acest privilegiu al lui Felix de a nu mai veni la școală.* CĂLINESCU, E. O. I, 24. *Regizorul se bucură ... de privilegiul de a gndi și de a vedea statornic, ca pe un tndreg, drama pe care a pune în scenă.* T. Iulie 1964, 1. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Vremelnicul privilegiu al vieții.* MARCOVICI, C. 105/20. *Natura ne-a dat nouă, oamenilor, privilegiu d-a avea limbe articulate.* ISIS (1856), 16²/29. *Un privilegiu special al naturii.* MAIORESCU, CR. I, 223. *Era o absurditate a ridica pe pedestal numai o singură patimă și a-i da privilegiul de a fi exprimată în forme poetice.* GHIEREA, ST. CR. I, 144, cf. ȘĂINEANU, D. V., CADE, L. ROM. 1959, nr. 6, 87.

2. (Jur.) Drept conferit de lege unui creditor de a fi preferat celorlalți creditori ai aceleiași persoane în satisfacerea creanței sale. *Vinderea sau cesiunea unei creanțe coprinde accesoriile creanței, precum cautiunea, privilegiul și ipoteca.* HAMANGIU, C. C. 336, cf. CADE, DER, M. D. ENG., DEN.

— Pl.: *privilegii* și (învechit) *privilegiuri*. — Și: (învechit) *privileghie* s. f., *privileghiu*, *privileghium*, *privileghion*, *privileghiu* s. n., *privileghie* s. f., *privileghiu*, *privileghiu*, *prevelégu*, *prevelégu* s. n.
— Din lat. *privilegium*. Cf. it. *privilegio*, fr. *privilège*.

PRIVILIE s. f. (Învechit, rar) Actul primitiv pe care se baza un privilegiu (I). Cf. AN. IST. SAȚ. III, 520, DR. V, 810.

— Pl.: *privilii*.

— Cf. *privilegiu*.

PRIVILIGHÉT s. m. v. *privilegiat*.

PRIVILIGHIÁ vb. I v. *privilegia*.

PRIVILIGHIÁT, -Ă adj. v. *privilegiat*.

PRIVILIGHIÓN s. n. v. *privilegiu*.

PRIVILÍGHU s. n. v. *privilegiu*.

PRIVILIGIÁ vb. I v. *privilegia*.

PRIVINĂ s. f. v. *prevină*.

PRIVINȚĂ¹ s. f. 1. (Învechit și regional) *Privit¹ (I)*; p. ext. cmp. vizual. *La nunta-i spre privință Ca prieten se dusesse.* PANN, P. V. II, 83¹/11. *Să nu duc tu bătaie, În bătaia turcilor, Privința vânicilor.* ALEXICI, L. P. 127.

2. (Astăzi mai ales în locuțiuni) *Păreră (3)*, *opinie*; punct de vedere, considerent; aspect, înfățișare. *Unii vor fi avnd paate niște privințe greșite asupra cesiunii sistemii protectoare.* CR (1846), 17²/33. *Fie-ne iertat dar a a descrie acum din altă privință.* ib. (1848), 14²/31. *Tinde să modifice condițiile de viață ale oumenilor tu privințe precise.* D. GUSTI, P. A. 390. ◇ L o c. a d v. *În această (sau, popular, astă) privință ori într-o (oarecare) privință sau în unele privințe ori în unele privințe = din acest ori dintr-un anumit punct de vedere sau din unele ori din multe puncte de vedere, sub acest aspect sau raport sau sub un anumit aspect ori sub unele sau sub multe aspecte.* *Bărbatul e firește agresiv, va să zică natura se repelă în fiece exemplar în astă privință.* EMINESCU, P. L. 79, cf. 25. *Amna din zi în zi ... această paznașă trebușoară în multe privinți.* CREANGĂ, O. 56. *Părerile autorului snt în unele privinți protionice părerilor noastre.* GHIEREA, ST. CR. II, 57, cf. TDRG. ȘĂINEANU, D. V., CADE. *Snt niște oameni foarte bine, dar cu idei foarte învechite în unele privinți.* REBREANU, R. I, 29. *Lunca aceea primitivă rămăsese, în multe privinți, cu complicații pe care nu le mai cunosc ... amenii cetăților.* SADOVEANU, O. IX, 165. *În această privință, numele lui poate fi alăturat de accl al marelui trântaș, Ian Creangă.* VIANU, A. P. 238. *Într-o privință oamenii deveniseră nepăsători.* CAMIL PETRESCU, O. I, 66. *Mă gndesc în această privință ct de diferită este situația teatrului burghez.* LUPA DE CLASĂ, 1962, UR. 4, 64. *Alimentația naturală este și în această privință superioară celei artificiale.* ABC SĂN. 303. *La primul rol mai însemnat în teatru, reușește în multe privințe.* T decembrie 1964, 48. *În această privință sau într-o privință = referitor la cineva sau ceva, raportat la cineva sau ceva, privitor la cineva sau ceva, în (ceea) ce privește... Cine știe cte mistere ne-ar fi descoperit în această privință!* EMINESCU, N. 33, cf. DDRF. *Cu tot interesul însă ce am pus, n-am putut afla nimic în această privință.* HOGAȘ, DR. I, 23. *Domnul Cutcudachis, cu care m-am tufoles în această privință.* BRĂESCU, O. A. I, 37. *Aglae avea un chip special de a-și arăta invidia într-a privință oarecare.* CĂLINESCU, E. O. I, 136. ◇ L o c. p r e p. *În privința ... = a)* (și, învechit, în forma cu *privință la ...*) referitor la ..., raportat la ..., privitor la ..., cu privire la ..., în (ceea) ce privește ... *Ficcare iurisdicție va finea a adunare ... în privința aceasta.* CR (1848), 5²/18. *Începui să cuget mai serias asupra cutntului „ficiane”, pronunțat de Kaisersfeld cu privință la deputații ardeleni.* BARIȚIU, P. A. III, 302, cf. POLIZU, LM. *Povește în privința timpului ctnd se cuvine ca vntătorul să-și pună pușca și pafta în cui.* ODOBESCU, S. III, 38. *Snt încredințat, dascăl, în privința vremii, dar nemărginirea, spațiul?* EMINESCU, P. L. 41. *Snt curios să știu dacă fi-au fost de vreun folos pabețele mele în privința traducerii ce ai întreprins.* CARAGIALE, O. VII, 432, cf. DDRF. *În privința evaluției sociale, acest interes se arată mai cu tărie.* IONESCU-RION, S. 118, cf. BARGIANU, TDRG. *Nunai în privința vrstei ei s-au tucins cantroverse mai îndelungate.* REBREANU, I. 98. *Nu mă înșelam în privința acestei femei.* GALACTION, O. A. I, 161.

Nimene nu-l putu face să-și descopere gîndul ascuns, în privința vinovaților. SADOVEANU, O. X, 176. *Elmira n-ar pretinde lui Tartuffe s-o liniștească în privința sancțiunilor cerului. CĂLINESCU, C. O. 178. Ocupa al pătrulea lac în lume în privința rezervelor de leuila. LUPA DE CLASĂ, 1954, nr. 12, 68. Anghel înțelegese, dar în privința lui Ilie Barbii se înțelase. PREDĂ, D. 222. În privința distribuției; cred că ea nu l-a slujit pe deplin și în toate rolurile pe autor. 7 februarie 1962, 14; b) sub aspectul ..., sub raportul ..., din punctul de vedere ... În privința aceasta cu alt prețel ne vom face mai înțeleși. CR (1846), 185²/34. Eu sînt un om filmit de felul meu și în privința aceasta ... vecinul meu nu-mi seamănă deloc. VLAHUȚĂ, O. A. I, 205. În privința aceasta rămăsesse și ocum țărăncă. AGĂRBIȚEANU, A. 220; c) (învechit) în comparație cu ... în raport cu ... față de ... Femeiu, în privința puricilor este ca pisica în privința șoarecilor. BOLINTINEANU, O. 291. Ciomagul era în privința areului ceea ce baianta este în privința pustii. HASDEU, ap. TDRG. ◊ EXP. (Învechit) A lua în privință = a avea în vedere, a lua în considerare. Cf. POLIZU, BĂRCIANU. ◊ (Învechit, rar) Gînd, intenție. Primește, dar, iubite celitoriuale, această a noastră osteneală care o tînch cu bună privință și voie plecată. M. COSTIN, ap. CADRE.*

— Pl.: *privințe* și (învechit) *privinți*.

— *Privi*¹ + suf. -ință.

PRIVINȚĂ² s. f. v. prevenție.

PRIVIRE s. f. I. Faptul de a *privi*¹ (I), *privi*¹ (I), (învechit și regional) *privință*¹ (I); p. ext. cîmp vizual: funcția organică a ochilor, vîz, vedere: mod de a *privi*¹ (I), uitătură, căutătură, (învechit) *privitură*: (astăzi rar) *priveliste* (I), (învechit și regional) *priveală* (I). I-au scos înaintea porții împărătești pentru privirea să-i vadă lumea. IST. T. R. 119. Zămbu este hioră ... minunată la privirea (a. 1777). GCR II, 110/1. Cu tirana Sa *privire*, pe diavoli invită Să muncească făptura osindită. BUDAI-DELEANU, T. 215, cf. DRU, LB. *Îndrăznesc a ardica privirea mea către tine. MARCOVICI, D. 5/25. Aș dori să fac pace cu chinurile mele, să depărtez gîndul meu de privirea rețelor. id. c. 9/19. Îndelungata și golișă *privire* a lui Rabinson către corabie. DRĂGHICI, R. 5/31, cf. GORJAN, B. I, 4/29. Dar la cuget și *privire* ne-a lăsat un trainic semn De-nfrînare. ASACHI, S. L. I, 50. Așteaptă cu plăcere Dincolo, peste toți munții ce ti mîrginose *privire*, O lume necunoscută. CONACHI, P. 263. El își preîmbli *privirea* pe cîmpul bătoșiei. BĂLCESCU, M. V. 120. Nu știu însă de ce *privirea* se ostenește a se uita mult în această prea regulată arhitectură. NEGRUZZI, S. I, 193, cf. POLIZU. În liniștea nopții, *privirile* tale Se-nal, se așină pe cer luminat. ALEXANDRESCU, O. I, 113. Tata și fiica își schimbă între dînsii cîteva *priviri*. FILIMON, O. I, 106. Ferice de acela a căruia *privire* ... Ar face ca să nască pe gură-și o zîmbire. ALECSANDRI, P. I, 129. Ne întoarcem *privirea* asupra gravurei vechiului artist german. ODOBESCU, S. III, 58. Reia-mi al nemuririi nîmb Și focul din *privire*. EMINESCU O. I, 177. Aruncă o *privire* pîrintească spre noi. CREANGĂ, A. 75. A ieșit urmărit de *privirea* celor trei conștrași. CARAGIALE, O. II, 18. Rămase cîlva timp cu *privirea* așintită la el. SLAVICI, N. I, 137. Se uita la dînsul parcă să-l soarbă cu *privirea*. ISPIRESCU, L. 34. *Privirile*-i uscățite, ... trec prin gearuri și se tneacă în zarea zilei. DELAVRANCEA, S. 37. De pe-o terasă înflorită *Privirea* mea s-ar pierde-n cale. MACEDONSKI, O. I, 67. *Privirea* și vorba lui dau sufletelor încredere și brațelor țărnie. VLAHUȚĂ, O. A. II, 118, cf. DDRF. După vecii de crudă suferință, *Privirea* mea te înțînște iară. NECLUȚĂ, T. D. 23. Poate fiza cîlva timp *privirile* la soare. ȘEZ, III, 122. *Privirile* de farmec bete Mi le-am întors cătră pămînt. COȘBUC, P. I, 176, cf. BĂRCIANU, ALEXI, N. Aruncă celor care fac haz *priviri* de ucigaș peste ochelari. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 222. Poate el ar fi descoperit ceva în *privirile* ei. AGĂRBIȚEANU, A. 54. Rămase locului, eu gura cuscată, în fața *privirilor* crunte ale moșneagului. GİRLEANU, N. 11. Florica îl*

măsură din cap pînă-n picioare cu o *privire* veselă și luătoare în rîs. BUJOR, S. 36. *Aprinsei* o țigară, cu *privirea* pierdută. HOGAȘ, M. N. 17. Îmi arunca o *privire* pe sub gene. IBRĂILEANU, A. 142. *Briceag* aruncă o *privire* disprețuitoare spre cei ce-l ocîrșesc. REBREANU, I. 16, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. Și *privirea*-ți cade vagă peste apa larg-ovală. BACOVIA, O. 58. Avea o *privire* ironică și ascuțită. GALACTION, A. 9. Spre podgorii Toți întorc *privirile*. TOPÎRCEANU, B. 51. N-am văzut niciodată o *privire* de tînger alt de obosit și de mirat. CAMIL PETRESCU, U. N. 121. În șanșuri oamenii caută unii la alții cu *priviri* neliniștite. C. PETRESCU, I. II, 14. Încereni cu mîinile împeunate, cu *privirea* fixă, cuprînsă de gînduri năvalnice. BRĂTESCU, O. A. I, 5. *Privirea* fiecăruia dintre ei este speriată. SAMIA, N. 18. Aruncă o *privire* scurtă spre Ștefan. SEBASTIAN, T. 53. Directorul mă învîluie cu o *privire* pîrintească. VLASIU, D. 109. Inginerii trebuia să cuprînză vultușele cu *privirile* întîndere, înainte de a începe lucrarea. VOICULESCU, P. I, 178. Ascunsă *privirilor* cîlorlului profesori străini, mica bibliotecă scăpuse de o sigură confiscație. CĂLINESCU, E. 96, cf. id. s. 246, 438. *Obscervă* între doctori un schimb scurt de *priviri*. SADOVEANU, O. VIII, 261. *Privirile* de admirație ce i se aruncau, le primea cu îndrăzneală. BART, E. 48. Simt că mă cheamă *Privirea* mea uitată din poza prînsă-n ramă. PILLAT, P. 9. *Privirea* la țîrșă și-mpiedicată-n lină *Privi* din depărtare lîntia ei lumină. ARGHEZI, VERS. 377. În balta instelată-mi scald *privirea*. BLAGA, POEZII, 15. *Sustrase* ortăcor *priviri* omenști, [culnile] rămîn într-o zonă nepămînteană și misterioasă. BOGZA, C. O. 56. Mi se prînd *privirile* de bocănie cu care e tncălată. STANCU, R. A. I, 21. Sîntînd parcă veninul *privirilor* aruncate asupra-i ..., ciuli urechile. GALAN, Z. R. 146. *Ictore* pentru fece *privire*, Că-chiar de-i mîngioasă—doare. JEBELEANU, S. H. 7. Înainte de a intra, a opru *privirile* pe Irinel, o *privire* plină de tristețe. DAVIDOGLU, M. 21. Avea o *privire* nu mirată, ci înspăimîntată. H. LUVINESCU, T. 309. Omul l-a cercetat cu *privirea* în lumina fumurie a amurgului. VORNIC, P. 63, cf. BELEA, P. A. 125. Moromete îl petrecu a vreme cu *privirea*. PREDĂ, M. 38. Ochiu înlăcrimați și-au deschis *privireu*. ISAC, O. 264. Și le-am zărit *privirile* grele, Ca o puderie de stete. DEȘLIU, G. 43. *Retopim* Această pîrășită bogăție Și ne-mbătăm *privirile* cu ea. LABIȘ, P. 381. Mă intrigu tnsă *privirea* lacomă a celui mai tînăr dintre ei. BARBU, P. 9. Îl măsură în țecere, cu o *privire* vie, diu tîlpi pînă-n creștel. s aprilie 1960, 55. *Priviri* se îndreptară spre cîmpul depărlat. HOREA, P. 28. A schimbă cu interlocutorul meu o *privire* cu subînțelesuri. v. ROM. august 1962, 16. Acesta îi văzu ochii tnecuți în lacrimi, o *privire* de cîine bătut. ib. ianuarie 1965, 64. E-nalță și subfîre Și frumoasă la *privire*. FOLC. TRANSILV. II, 30. ◊ (Prin lărgirea sensului) Întru viitorime mîndă a noastră *privire*. CONACHI, P. 296. Întoarceti *privirile* spre situațiile de acum zee și cincisprezece ani. GALACTION, A. 396. Puntnd între *privirile* sale și realitate vălul culturii, Negruzzii regăsește ceea ce în Retoricele clasice se numea „comparațiiu nobilă”. VIANU, A. P. 48. ◊ Fig. Rimleanii în vremea de demult da cunună de dașin viteajilor, carii bătea războiu bine la *privirea* lui Mars. CHEIA IN. 75^v/31. *Privirea*-i peste lume aruncînd, [luna] Lumină adinci prăpăstii. ALEXANDRESCU, O. I, 74. Geamurile chîliilor ... căutau, de prin unghere, hipnotic spre mine cu *priviri* într-aiurea de ochi sticloși. HOGAȘ, DR. II, 14. ◊ (Regional) *Privirea* cea rea = deochi. Gonește ... *privirea* cea rea, Stricuciunea Și deochiatura ochilor. TEODORESCU, P. P. 371. ◊ Loc. adv. Dintr-o *privire* = imediat ce s-a uitat; cit a putut vedea uitîndu-se repede. S-a uitat în jur, dintr-a *privire*, apoi a plecat grăbit. LĂNCRĂNȚAN, C. II, 71. ◊ Loc. prep. (Învechit) În (sau la) *privirea* (cuiva) = în vîz (cuiva), în prezența (cuiva), fiind de față (cineva). Pre mulți, tîndu-le capetele, poroncia de nu-i ingropa multe zile să fie la *prăvirea* altora. N. COSTIN, L. 460. Trupul lui sfîșiat...rămase două zile în *privirea* tutulor. BĂLCESCU, M. V. 404. ◊ (Concretizat) Organul vîzului, ochii (v. ochi¹ A11); expresie a ochilor¹ (A11). Îmi place trandafirul, dar mai frumoasă-mi pare *Privirea* ce

le-alese și mtna ce le-a smull. ALEXANDRESCU, O. I. 278. Și maticii, ce strlunge pruncuțu-i la sru, Privirea de lacrimă pliaă ... Speraunța durerea-i alină. EMINESCU, O. I. 11. Atuaci Heana și simțește Că-i arde plnsul tu priviri. COȘBUC, P. I. 124, cf. ȘĂINEANU, D. F. Privirile albastre ale oamenilor zbrlriți se imblinziseră. SADOVEANU, O. XI. 10. Til aiă scrulă cu privirea albastră ca marea. CĂLINESCU, I. I. 103. Frumoasa ei privire albastră se încruntă. CAMIL PETRESCU, O. III. 164. Avea obraji roșii și privirile turburi. PAS, Z. III. 3. Tăcea, plimbându-și privirile negre și genale ... de la Amidon la Luca și tnapoi. VINEA, I. I. 36. Încordind arcu trupului drept, Străpunsă punga de stnge cu priviri bulbucate. BOUREANU, S. P. 29. Avea un tablou subfire pe buze și o strălucire rece tu priviri. PREDĂ, R. 109. Ea ... își feri privirile stingherită. id. M. S. 30. Feticișca de fârar ... Cu privirea de smoolă și obraji de var. DEȘLIU, G. 53. ♦ Fig. Vreau cu Noaptea să răatn, Ca să-i sărut privirile de rouă. BENVICU, V. 45. ♦ Spec. Contemplare. Acru curat, privirea naturci, deșteptară în inima mea suvenirea doanei B. NEGRUZZI, S. I. 60. A tncetat toată durerea vieții, orice dorință, orice aspirare tu privirea acestui mndru tablou din care faei și tu parte. EMINESCU, P. I. 93. ♦ (Învechit) Orientare, perspectivă vizuală. Fcreastra camerei mele avea o privire din cele mai tncetlătoare. FILIMON, O. II. 109.

2. (Învechit) Observație (1), remarcă; părere (2), opinie; punct de vedere, considerent. Se adaoge tncă și această privire importantă, că aoi stntem cit se poate ostcații și slăbiți de drun. BĂLCESCU, M. V. 149. Am citil ca viuă plăcere scrisoarea dumitale care este plină de tuselepte priviri asupra casnicei gospodării a fârei noastre (a. 1869). URICARIU, XIV. 144. ♦ Loc. ad v. În această privire ori într-o (oarecare) privire sau în unele priviri ori în multe priviri ori în toate privirile — din acest sau dintr-un anumit punct de vedere ori din unele sau din multe puncte de vedere ori din toate punctele de vedere, sub acest aspect sau raport ori sub un anumit aspect sau sub unele ori multe aspecte ori sub toate aspectele. În această privire ați știut dobindi încrederea. AR (1829), 146¹/28. Ele stnt tu multe priviri necomplete. ASACHI, S. I. I. 14. Era tu toate privirile indicată de situație. MAIORESCU, D. II. 29. Neștiad eu singur această taină ..., nu te pot sfătuî tu această privire. EMINESCU, P. I. 43. Barbă și mustețe ca tu palană; și doar le și pircam ca tatr-o privire ..., dar degeaba muncă! CREANGĂ, O. 226, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. ♦ Loc. prep. Cu privire la ... sau (învechit) în privirea ... = a) (curent) referitor la ..., raportat la ..., privitor la ..., în (ceea) ce privește ..., în privința¹ ...; avind în vedere ... Se imblntzi ... atit tu privirea sălbătăieci sufletelor cit și a hazici trupurilor. SĂULESCU, III. 1, 237/3. Romanii i-au dat acest nuare tu privirea poziției Italiei. ASACHI, S. I. II. 47, cf. id. I. 181/18. Cu seumpătate să se urateze cele zise ai ai sus, atit tu privirea mamelor, cit și a meilor. I. IONESCU, C. 69/14. În privirea ariginci a apelor minerale existe mai multe socatințe. FĂTU, D. 79/7, cf. ARIVA, II. 71. Pateau răspunde cu privire la trecutul nostru literar. GALACTION, A. 20. Se sfătairă puțin cu privire la rob și la prăzile de război. SADOVEANU, O. V. 500. Meditarca chipului tu care apare un artist ne dă indicații cu privire la răspunderile lui. VIANU, A. P. 194. Leșise de ctva ori tu oraș, luase unele iaformații cu privire la Universitate. CĂLINESCU, E. O. I. 61. Detaliu cu privire la peștera unde se erde că ar fi fost Inchiis Socrate. BLAGA, II. 113. N-or să culeze să repele zvonurile proaste cu privire la mine. STANGU, R. A. IV. 35. Sarcini de seamă cu privire la organizarea tmeinică a întrecerii socialiste. ȘCÎNTEIA, 1953, nr. 2 769. Moromele aprobase ... o hotărre cu privire la un monument tu cinstea eroilor. PREDĂ, M. 220. Au fost prezentate ... comunicări științifice cu privire la procedeele și utilajele speciale de sudare. ȘCÎNTEIA, 1962, nr. 5 683. Voai formula ctava observații și cu privire la acest aspect. G. 1963, nr. 691, 2/3; b) (în formele în sau din privirea ...) sub aspectul ..., sub raportul ..., din punctul de vedere ..., în privința¹ ... În privirea culturii Eghiptului, de caai se eaprinșă de maelaci ...

dedi tot tnapoi. SĂULESCU, III. II. 384/4. Știțiile pozitive trebuiesc înfășiate din privirea teoriei. ODOBESCU, S. II. 66. O recoltă bună tu privirea calității. I. IONESCU, P. 109.

3. Examinare, cercetare, apreciere, considerare cu ajutorul văzului sau, p. ext., cu ajutorul minții. Cf. DRLEU, LB, BARCIANU, ALEXI, W. La o privire superficială, s-ar părea că Eminescu este un junimist. IONĂILEANU, SP. CR. 174. Din etulăirea lipsurilor și privirea critică ... se vor putca deduce propunerile. LEG. EC. PL. 491. ♦ Ex p r. (Învechit) A avea privire în ... = a arorda atenția cuvenită, a ține seamă de ... S-aibă toldeaua privire La împrejuri, la loc și la climă, La firea poporului. BUDAI-DELEANU, T. 377. (Învechit) A avea (sau a lua) în privire = a avea în vedere, a lua în considerare, a ține seamă. Să întrebuințeze acele soiuri ... avtd tu privire vremea seacănatăreii. I. IONESCU, C. 56/17. Lulud tu privirea sperarea vitoarelor lor venituri, li se puse condiții. BĂLCESCU, M. V. 86. Lutad tu privire că el se purtase vitejește la Lipova, ... îl iertă. id. ib. 469. Altă vorbă n-aveți ... fără a caai lua tu privire toate jersile cite le facem pentru voi. ALEXANDRI, O. P. 63. Luăm tu privire acele talmplări ale vieții intelektuale. MAIORESCU, CR. II. 111. ♦ (Învechit, rar) Luare-aminte, grijă, atenție. Păzea cu privire A merelor ruenire. BĂRAC, A. 8/7.

4. (Învechit) Spectacol, reprezentație (teatrală, de circ, de bilei etc.); p. ext. loc unde se desfășura această reprezentație. Porniră-se tatra tu sufletu tatra prăvire tu zboriște (năvăliră toți împreună în teatron s. TEST. 1648). COD. VOR. 10/18. Mulțimea carea venise la acca privire. S. TEST. (1648), 102²/4, cf. ANON. CAR., DRLEU. Era toamai ceasul ctnd avea scolerii să facă luptele ostășești, la care privire ... toți eei de față au râmă foarte mulțămiiți. AR (1829), 134¹/38, cf. TDRG, CADE.

5. (Învechit) Privește (4), Tăiatu-i-aa și lui capul. Falaică privire și nenorocită urgie! MUSTE, LET. III. 62/29. Văzu cetatea cea mare și mndră a Ierusalimului. Dar, o, ce privire tristă fu aceasta taintea ochilor lui. MAIOR, P. 10/1. E depriusă de unlt Roma cu asemenea privire. ASACHI, S. I. I. 143. În curgerea acestei foarte grozave priviri Au urmat o întimplare însemnată. PASS, E. II. 74/11. Strălucirea și banul gust a toaletei damelor și uniformele cele brilante a d[omni]lor ofițeri făcca a frumoasă privire în această adunare. CR (1838), 6²/13. Această imbrăcămintă are o privire foarte frumoasă. KOGĂLNICEANU, S. 44. Crunt război! privire cruată! ALEXANDRI, P. II. 16.

— Pl.: priviri. —Și: (învechit) prăvire, previre s. f. — V. privi¹.

PRIVIRIGITOĂRE s. f. v. privighetoare.

PRIVISINĂ s. f. (Peseuit: prin Dobr.) Previmă. Cf. ANTIPA, P. 598.

— Accentul necunoscut. — Pl.: privisine.
— Etimologia necunoscută.

PRIVISTÎ vb. IV v. privești.

PRIVISTULUÎ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar) A saluta. Iară moarhul ... spre toți ... privea, ca ctnd îi privistulua (n. 1757). GCR II, 53/29, cf. TDRG, SRC IV, 126, 128.

— Prez. ind.: privistulăiesc.
— Din rus. привятствовать.

PRIVIȘTEĂ s. f. v. preveșteală.

PRIVIȘTEĂLĂ s. f. v. preveșteală.

PRIVIȘTÎ vb. IV v. privești.

PRIVIT¹ s. n. I. Faptul de a privi¹ (1); privire (1), (învechit și regional) privință¹ (1). Cf. DEX. ♦ Ex p r. (Învechit, rar) A se împli în pră-

vt(e) = a fi de față, a fi într-un anumit loc, la vedere. *Timpîndu-să acolo în prăvite o femeie stricată de un ochi...*, *Să feace o minune mare și slăvită asupra ei.* DOSOFTEI, v. s. octombrie 97¹/8.

2. (Învechit; în forma *prăvit*) Spectacol, reprezentație (teatrală, de circ, de bileci etc.); p. e x t. loc unde se desfășura această reprezentație. *Să rășchiră nărodul de lu prăvit și lăsară alergatele cailor.* DOSOFTEI, v. s. septembrie 3^v/26.

— Și: (Învechit) *prăvit* s. n.

— V. *prvlt¹*.

PRIVIT² s. n. v. *prvlt¹*.

PRIVITĂ vb. I v. *prvltl*.

PRIVITĂ s. f. I. (Învechit și regional) Nuia (flexibilă, răsucită, cu care se leagă o sarchină de lemn, de fln etc.). *L-uu pus într-un car cu 2 boi, numai cu anti-riul și cu nădragii, și au pus nește priviț la car, și i-au spnzurat răvășalile acelea ... și așa cu neea pompă l-au trecut pen ttrgu.* R. POPESCU, CM I, 406, cf. ȘINCAL, BR. III, 104/16. *Adunii o mulțime de mărăcini și tușe și le făcui tot mănunchi-mănunchi și le legai strins cu priviți unu lingă altu.* GORJAN, H. II, 37/25, cf. CADE, LEXIC REG. 84, VÎRCOL, v. 98. ◇ (Cu sens colectiv) *Colo-n luncă, lu privită, Găsiu pupăza-nflorită și mindrușa mea mhnită.* POP., ap. ALEXANDRESCU, o. I, 388, cf. MARIAN, o. II, 176. *Frunzuliță de răchită, Într-un crîng să tai privită.* Com. din fostul județ VILCEA. ◇ EXPR. A pune în *prvltă* = a strînge laolaltă (finul, vreascurile etc.) și a lega cu nuiele. *Cărutul ftnului se face ... puindu-l în priviță, adică-l ocolește cu o prăjină, după necea îl leagă cu alta, și-l iu în spate.* I. IONESCU, M. 404. ◇ P. e x t. (Prin Olt.) Sarcină, legătură (de lemn, de fln etc., legată cu o *privită I*) care poate fi dusă în spinare. Cf. CADE.

2. Numele mai multor obiecte, pesc, părți ale unor unelte, construcții etc. (de lemn sau de metal) care au, în general, rolul de a fixa, de a lega:

a) (Pescuit; prin Olt., prin vestul Munt. și prin Ban.) Fiecare dintre cele două nuiele flexibile, pusc cruciș, pe care se fixează prăjina și plasa crîsnicului. *Crîsnicul ... este o plasă pătrată ... înținsă prin două nuiele (zise priviți în Olt) puse cruciș.* DAMĂ, T. 124. *Cercurile (în Oltenia privițe) sînt 2 nuiele groase de alun snu de salcie indoite în formă de arcuri și legate în mijlocul lor cruciș unul peste altul.* ANTIPA, p. 142, cf. TDRG.

b) (Pescuit; prin Olt.) Partea inferioară, în formă de greblă, a ramei metalice pe care este fixat saeul pentru pescuitul scoicilor. *Mincia[ul] de scaici ... are la gură un triunghi de fier cu mîrginea de jas — care se numește *privită* — prevăzută cu cuie.* ANTIPA, p. 389.

c) (Regional) Prințătoare de păsări confecționată din lațuri fixate pe un cerc de nuiele (Bourcni — Băilești). Cf. LEXIC REG. 31.

d) (Prin Olt.) „Nuia indoită cu care se lărgesc mașele de porc pentru a putea fi umplute”. GL. OLT.

e) (Prin nordul Munt.; în forma *priviță*) Bețisor pus în puțină, deasupra verzei, ca s-o țină scufundată în saramură. Cf. RĂDULESCU-CODIN.

f) (Regional; în forma *priviță*) Stinghie la cotețul găinilor, pe care acestea se suie (Topoloveni — Pitești). Cf. UDRESCU, GL.

g) (Regional) Piesă formată din mai multe nuiele de salcie cu care se fixează, la roata morii, aripile de colaci (Izbiceni — Corabia). Cf. ALR SN I MN h 158/886.

h) (Prin vestul Transilv.) Piesă metalică ce îmbracă partea de jos a leucii carului. Cf. CADE. *Privita intră pe vtrful asiei.* PRIBEAGUL, P. R. 86, cf. H XVIII 103, DENSUSIANU, T. II, 330, GREGORIAN, CL. 61.

i) (Regional) Inel de fier sau lanț scurt care leagă două tînjale la plug cînd sînt folosite două sau mai multe perechi de animale (Incu — Arad). Cf. ALR SN I h 24/64, ib. MN h 25/64.

3. (Regional) Partea inferioară a tocului unei ferestre la casele țărănești, adesea zidită și folosită ca poliță. Cf. BARONZI, L. 117, DDRF, CHEST. II 180/98. ◇ P. e x t. (Regional) Firidă (Gura Sărății — Buzău). Cf. ALR II/1 h 273/728. ◇ P. e x t. (Regional în forma *priviță*) Etajeră mică; raft (Topoloveni — Pitești). Cf. UDRESCU, GL.

— Pl.: *privite* și *priviti*, *priviți*. — Și: (Învechit și regional) *priviță*, *prlvită* (UDRESCU, GL.) s. f.

— Etimologia necunoscută.

PRIVITÍ vb. IV. Tranz. (Învechit) A saluta (închinîndu-se și manifestîndu-și bucuria). *Sv[1]ntul ... le ieși în timpinare deschizîndu-le usea și privi-tîndu-i ca nește cunoscuț.* DOSOFTEI, v. s. octombrie 88¹/13. *Pre toți aflîndu-i ... îi priviția și-i sărula.* id. ib. noiembrie 174¹/16. *Vornicul Lupul ... i-au ieșit învînte și l-au privitat cu căzută închinăciune.* N. COSTIN, LET. II, 125/9, cf. TDRG, T. PAPAHAĞI, C. L., SCRIBAN, D. ◇ Absol. *Alergă și-l cuprînsă cu brațele pîrîndu-i bine și sîrîntîndu-l, și priviînd îi zisă ...* DOSOFTEI, v. s. decembrie 196^v/24. ◇ Refl. r e c i p r. *Să tîlniră iarăș priviîndu-să.* id. ib. octombrie 43^v/7. *Priviîndu-să, eu îl cunoscu, iară el nu o cunoscu pre dtîns.* id. ib. 56^v/10. ◇ (Cumulează și ideea de vizitare) *Făcîndu-să tunete și fulgere veni Domnul H[risto]s cu oaste îngerească să-i privitească.* id. ib. noiembrie 128¹/17.

— Prez. ind.: *privitec*. — Și: *prlvită* vb. I.

— Din pol. *przywitać*.

PRIVITÎȘ s. n. (Învechit; în expr.) A-și lua *privi-tîșuri* = a-și lua rămas bun, v. r a m a s¹ (I). *Lutîndu-și privițuri* (text marginal: i e r t a c i u n e) unul de cătră altul, s-nu întors nemîncut preste toată călătorin. DOSOFTEI, v. s. noiembrie 147¹/33, cf. TDRG, SCRIBAN, D.

— Pl.: *privițuri*.

— *Priviti* + suf. -iș.

PRIVITOĂRE s. f. v. *privighetoare*.

PRIVITÓR, -OĂRE adj., subst. I. Adj., s. m. și f. (Persoană) care privește¹, care se uită la cineva sau la ceva. *Suîndu-să para focului sus fence groază privitorilor.* DOSOFTEI, v. s. septembrie 35¹/35, cf. LB. *Se înșiră înaintea noastră cu pandieri fluturătoare și coverte pline de privitori.* AR (1830), 23¹/25. *Aceste toate făcură pe privitorul Shazinan să judece în sineși cum că și fratele său este tot într-așa stare.* GORJAN, H. I, 5/19, cf. POLIZU. *Șede la o parte Ca simplu privitor.* ALEXANDRESCU, o. I, 209, cf. LM. *Privitorii, cu căciulele în mînă, îi urau drum bun.* CREANGĂ, o. 141. *La toate ușile dughenelar se înghesuiesc privitorii curiași.* CARAGIALE, o. I, 58. *Dintre toți privitorii, o babă... aduse cu dtînsa a furcă mică.* IȘPIRESCU, L. 67. *Din ctînd în ctînd, ridică achii spre privitorii curiași.* DEMETRESCU, o. 118, cf. BĂRCIANU. *Nu mîi putea suferi altăia privitori în jurul său.* AGRIBICEANU, A. 359, cf. ȘĂINEANU, D. U. CADE. *Taată lumea, jucători și privitori, trebuîu să se îngrămădească înnoi spre bătătură.* REBREANU, R. I, 125. *La lacul întîmplîrții se și adunase a raată neurgă de privitari.* C. PETRESCU, c. v. 34. *Rînjelul acestui manstru... trebuie să inspire privitarilor repulsi.* VLASIU, D. 107. *La fiecare răspîntie se adăogau alți privitari.* SADOVEANU, o. v. 577. *Se zăreu un grup de privitari înarmați cu binacluri.* BART, s. m. 57. *Din răscurcea privitarului pînă la Paarta de Foc să fie 10 kilometri.* ARGHEZI, B. 94. *Sînt rude de-ale mele — lămuri Pascalapal pe tinerii privitari.* CĂLINESCU, E. O. I, 82. *Privitarii, înmărmuriți de curajul lui, l-au scos din mîtinile lor.* CAMIL PETRESCU, o. II, 445. *Măreța andulare a acestui vast spațiu aduce în privitorul de deasupra sentimentul... plîrîrii pe acean.* BOGZA, c. o. 19. *Oamenii..., ctînd sînt grăbiți..., se campartă într-un fel anumit, care-i lasă privitorului descoperiți ourecum.* BARBU, P. 28. *Acum a lăsase printre privitorii de la hară.* II. septembrie 1961,

28. ♦ Fig. Pontul privitor de fașă Nencet se va mira De lupla cea îndrăzneală. ILLIAD, o. 1, 287. ♦ Loc. adj. și prep. Privitor la... = referitor la..., raportat la..., relativ la... în (ceea) ce privește..., în privința... eu privire la... Actele privitoare la aceste Principate (a. 1866). URICARIU, x, 366. Nu contribuie puțin a sprijini mai multe chestiuni privitoare la noi. BOLINTINEANU, o. 251. Elaborarea unui proiect privitor la întrebuirea... veniturilor Asociațiunii. ODOBESCU, s. v. 475. Am o manie... d-a rupe... volumele ce-ai vin din străinătate privitoare la transfazie. DELAVRANCEA, t. 257. cf. DDRF. BĂRCIANU, ALEXI, W. Lăuda aceea și alte privitoare tot la Nectarie nu i-au căzut bine părintelui. HOGAȘ, DR. II, 20. Plecară... să se sfătuiască asupra ultimelor amănunte privitoare la nunta Laurci. REBEANU, I, 249. cf. ȘĂINEANU, D. V., CADE. Am o dorinșă... privitoare la Biblioteca Academiei. GALACTION, A. 71. Iși avea părerile lui... asupra multor chestii privitoare la lumea care-l înconjură. SADOVEANU, o. XI, 404. Chestiunile privitoare la afacerile lui îndrăunându-se la alte adrese..., își luă febril ochelarii. CĂLINESCU, F. O. I, 228. S-au tulmuri anchelele privitoare la sursele străine ale operelor literare. VIANU, L. V. 7. Revendicările privitoare la apărarea și ridicarea nivelului de trai al oamenilor muncii trebuie să rămână temeliea luptei sindicale. ȘCINTEIA, 1953, nr. 2795. Sarcinile privitoare la perfecționarea cadrelor didactice. GI 1962, nr. 685, 2/2. În studiile sale privitoare la organizarea armatei române în trecut, Nicolae Bălcescu a fost preocupat și de problema componenței acesteia. STOICESCU, c. s. 5. ♦ Persoană care se privește¹ în oglindă. Oglinda compuna privitorului o figură negricioasă. CĂLINESCU, II, I, 8.

2. S. III. și (rar) f. S p e c. Persoană care asistă la un spectacol artistic sau, p. c. x. t., la o adunare, la o ceremonie etc.; spectator. Să fie de fașă și Haricliia, nu ca o privitoare, ce ca aceea ce era să fie junghiare spre jurfă. AETHIOPICA, 66^v/21, cf. I. B. Calopi, Androneseul se pot sooti actori Vrednici s-omusariscasc niște nobili privitori? PR. DRAM. 113. Acum sala se vede plină de privitori. CR (1816), 48²/49. Teatrul înșoșează a sta lui Anastasc... În dreapta privitorului, ferestră; în stînga, ușă. PR. DRAM. 207. Altul zicea că să se lipărească piesa și să se lupartă la privitori. NEGRUZZI, s. I, 342. cf. POLIZU. Sala adunării era destul de mare... Acest loc era destinat pentru privitori. BOLINTINEANU, o. 280. Ca privitor liniștit al acestui spectacol animal, stă călare regele. ODOBESCU, s. III, 111. Privitor ca la teatru Tu în lume să tenchipui. EMINESCU, o. I, 196. cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG. Băncile de la purter fuseseră scoase și privitorii stăteau în picioare. MIHĂESCU, D. A. 217. Scurtmetrajele pot și ele îmbogăți cunoștințele privitorilor. V. ROM. IANUARIE 1963, 167. Găsește oarecare plăcere, pe care o comunică și privitorilor, în luarea de a însuși silueta... lui Dou Cezar de Bazan. T mai 1964, 98.

3. S. m. (Învechit) Persoană care observă, pîndește, iscodește, supraveghează. Lăsară privitori... să le dea știre pentru perși. HERODOT (1645), 414. Trimis-au năria-sa un privitoriu, pā Gheorghe Mareș vel-căpitan. R. GHECENU, CM II, 191, ef. 387. ♦ (Adjectival) Neaflind vreo strage privitoare, Întră eu năvală acoperită În tabăra păgînă. BUDAI-DELIANU, T, 256.

4. S. m. (Învechit, rar; în forma *privitor*) Reprezentant al puterii centrale într-o (sub)unitate administrativ-teritorială. Iar privitorii și zăpici cu puterea domnescă a se împlini aceste toate, să fie d-lui vel-vistiericulj (a. 1746). URICARIU, I, 66.

5. Adj. (Învechit, rar; despre discipline, științe) Care are un caracter teoretic. Cf. DDRF.

— Pl.: *privitori*, -oare. — Și: (învechit) *prăvitōr* s. m.

— Privi¹ + suf. -tor.

PRIVITURĂ s. f. (Învechit) Privire (1). Cf. ANON. CAR., LM. ♦ Fig. (În forma *prăvitură*) Oglindire, reflectare. Întru carca [earte] am scris... și alte multe

de treabă pentru ceole ce stnt, de a cugetăcioase și stnecioase *prăvitōră* (adaos marginal: o g l i n d e a l ă), *adecă socoteala lumii eei nevădzute și cei vădzute*. DOSOFTEI, v. s. decembrie 197^v/6. ♦ (Regional; în forma *prăvitură*) Farnice, vrajă făcută cu privirea (Bozovici — Oravița). Cf. ARH. FOLK. III, 113, 153.

— Pl.: *prăvituri*. — Și: *prăvitūră*, *previtūră* (ANON. CAR.) s. f.

— Privi¹ + suf. -tură.

PRIVITĂ¹ s. f. v. plevită¹.

PRIVITĂ² s. f. v. privită.

PRIVIT s. n. v. pridvor.

PRIZĂ vb. I. T r a n z. (Complementul indică tutun) A trage. a aspira pe nas. Bătrna... purta ochelari și priza tabac. NEGRUZZI, ap. TDRG, cf. ALEXI, W., CADE. Priza din ciud în ciud tabac. SADOVEANU, o. XI, 650. cf. SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX. ♦ Fig. Un zîmbet, prizat de nasul ascuțit, îi aprinse mustăcioara blondă. TEODOREANU, M. II, 24.

— Prez. ind.: *prizez*.

— Din fr. *priser*.

PRIZĂ² vb. I. T r a n z. I. (Livresc) A aprecia, a prețui (3): a stima. Deși Pomponescu nu priza pe Ioanide, absența sa îl blesă. CĂLINESCU, B. I, 404. Nu priza trupurile maccrate, ci corușia planturoasă. id. ib. 430.

2. (Rare) A intui, a sesiza, a înțelege. Era alit de supărat, înțit nu priză gloma și o luă repede pe scări în sus. CĂLINESCU, s. 338.

— Prez. ind.: *prizez*.

— Din fr. *priser*.

PRIZĂ s. f. I. Cantitate mică de tutun care se trage pe nas. Cf. I. GOLESCU, c. Vai, strălucita escelență..., zise el luind o prisă de tabac imaginat din deșarta sa labachere. CH (1848), 25²/55, cf. STAMATI, D. Îmi prezintă o priză de tabac. NEGRUZZI, s. I, 68. O priză de tabac. ALECSANDRI, T, 370, cf. BĂRCIANU, ȘĂINEANU, D. V., CADE, DM, DN². ♦ Doză (mică) dintr-un medicament. Cind boala s-a declarat, aduogă pe lîngă acesta o prisă (text marginal: cit iei eu trei degite) de calomet. MAN. SĂNĂT. 266/29.

2. (Învechit) Pradă (2), captură. Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. ♦ Ex p r. (Curent) A îl (sau a se afla) în priză = (despre o piesă de șah) a fi în pericol de a fi capturată. Cf. L. ROM. 1962, nr. 3, 338, DN².

3. (Livresc) Capacitate de intuiție, de sesizare, de înțelegere (a realității). V. v i z i u n e. Lipsit de priză asupra lumii externe... a trebuit să-și întoarcă, întrecagă, puternica sa inteligență asupra sufletului său. IURĂILEANU, S. L. 17. Pentru cine citește puțin și scrie puțin, suvantul poligraf și polivalent rămîne un personaj de comedie... fără priză asupra realităților. CĂLINESCU, c. o. 61. ♦ (Familiar) Trece, influență; autoritate; interes. Mume și soarele lor Le fac preză unde vor. La prieteni buni cîși au Recomandății le dau. MUMULEANU, c. 125/8. Are o mare priză asupra studenților și tinerilor. CĂLINESCU, B. I, 163. N-au priză în masă. BENIUC, M. C. I, 173, cf. DN². Am jucat intens:... (o piesă cu priză la public). T august 1964, 37.

4. (Tehn.; și în sintagmele *priză electrică*, LTR², *priză de curent*, ib.) Dispozitiv cu ajutorul căruia se realizează conectarea la o rețea electrică a unui aparat, instrument etc. prin intermediul unei fișe de curent; p. r. e. s. t. r. orificiu, cu un dispozitiv de obturare sau de reglare, făcut în peretele unei încăperi, al unui generator, al unei conducte etc., care realizează legătura electrică. Cf. CADE. Umpleau cu ipsis golarile din tencuială rămase în jurul prizelor. CĂLINESCU, s. 439. Citeva ritiduri de becuri electrice minuscule, puse în legătură cu priza de la căpății. VINEA, L. I, 50. Să scoatem telefonul din priză. BARANGA, I. 174. Priza se fixează, de obicei, pe un perete, pe o mobilă, pe o ramă etc. și rămîne sub tensiune și după

scoterea fișei. LTR². Scoase din priză o instalație mică electrică. PREDĂ, R. 165. Se întoarse la el în odaie și vîrî telefonul în priză. id. ib. 181, cf. DN². Uite, pun acum cearnicul în priză. 7 septembrie 1962, 35, cf. DER. ◇ Priză de pămînt = dispozitiv cu ajutorul căruia se realizează o legătură electrică conductoare directă cu pămîntul a unei rețele electrice, a carcanelor metalice, a utilajelor acționate electrice etc. pentru a se obține anumite circulații de curenți sau pentru asigurarea protecției contra pericolului de electrocutare. O priză de pămînt se compune, în general, dintr-unul sau din mai multe conductoare așezate pe sol. LTR², cf. DM, DER, M. D. ENC., DEX. Priză aeriană (de curent) = priză (4) în formă de bară, de lîră etc. prin care se realizează legătura dintre o rețea electrică aeriană și un tramvai, un troleibuz, o locomotivă electrică. Cf. DEX. ◇ Expr. (Familiar) A fi (sau a băga pe cineva) în priză = a fi sau a face ca cineva să fie în contact direct (cu...); a fi sau a face ca cineva să fie foarte activ. ◆ (Și în sintagma priză electrică) Derivație dintr-o înfășurare electrică prin care se poate realiza o legătură electrică suplimentară. Reglajul intensității curentului se poate face... prin prize, scoțînd sau punînd în circuitul secundar un anumit număr de spire. ORBONĂȘ, MEC. 415. La transformatoarele electrice, utilizarea prizelor electrice permite variația în trepte a raportului de transformare, adică posibilitatea de reglare a tensiunii. LTR², cf. M. D. ENC.

5. Angrenare a două roți dințate într-un mecanism. Cf. DM, DEX. ◇ Priză directă (sau constantă) = cuplare directă între arborile principal al unui schimbător de viteză și arborele de la care primește sau căruia îi transmite mișcarea. Cf. LTR². La cuplarea în priză directă, mișcarea de rotație se transmite, între cei doi arbori cuplați, fără modificarea turajiei. ib., cf. SFC I, 194.

6. (Adesea urmat de determinări care indică felul) Orificiu, picșă, dispozitiv sau construcție cu ajutorul căreia se absoarbe sau se captează un fluid (aer, abur, apă etc.) în scop utilitar. Prizele de aer pot avea forma de hotă, de cutie în perete etc. și sînt echipate, în general, cu un dispozitiv de reglare ori de întrerupere a curentului de aer. LTR². Caracteristicile principale ale unci prize de apă sînt determinate de modul de utilizare a apei captate, de felul sursei de apă. ib., cf. DN². Priza de apă de la Dunăre, stația de preparare a apei și turbinele... vor fi gata la 15 iunie. SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 849, cf. GEOLOGIA, 5, M. D. ENC., DEX.

7. Fenomen de transformare din stare plastică în stare rigidă a amestecurilor hidratate de lianți folosiți în construcții. Priza mortarului se face după evaporarea apei. MACAROVICI, CH. 361. Tratarea mortarelor și betoanelor prin aburire, imediat după confecționarea lor, permite scurtarea timpului de priză și de întărire. LTR², cf. DM, DN², DER, M. D. ENC., DEX.

8. (În sintagma) Priză de aterizare (sau de teren) = ansamblul manevrelor executate de un pilot pentru a ateriza exact în punctul dorit. Cf. LTR², DN², DEX.

9. (Sport) Poziția miinilor în momentul în care se prinde sau se aruncă mingea de handbal, de baschet, de rugbi etc.; poziția miinilor unui portar de fotbal la prinderea sau la aruncarea mingii; mod în care atleții țin sulita sau prăjina, tenismenii racheta sau paleta etc. Cf. DN², L. ROM. 1962, nr. 3, 338.

— Scris și: prisă. — Pl.: prize. — Și: (învechit) preză s. f.

— Din fr. prise. — Preză < it. presa.

PRIZĂLUIT, -Ă adj. (Prin Bucov.; și substantivat) (Om) rănit² (1) (în război). Cf. ALR I 1 426/378, 388.

— Pl.: prizălăuți, -te. — Și: prezăluit, -ă adj. ALR I 1 426/378.

— Cf. prăzăluit.

PRIZĂRĂTIC, -Ă adj. (Regional; despre animale și plante ori despre părți ale lor) Prizărit (1) (Săpata de Sus — Pitești). Cf. UDRESCU, GL. E un biet de

copil mic, prizăratie. id. ib. A ieșit niște grlu prizăratie. id. ib.

— Pl.: prizăratiei, -ce.

— Prizări + suf. -atic.

PRIZĂRI vb. IV. 1. Refl. (Prin Mold. și prin Bucov.; despre animale și plante ori despre părți ale lor) A se pipernici; a deveni firav. Nu le priește [copiilor] aerul de-aice; cum ti aduce... slăbesc, se prizezesc. Ap. TDRG, cf. CADE, M. D. ENC., DEX. ◇ Tran z. F i g. În prezența lui, chiar celălalt Tudor Stoinescu-Stoian..., cel de toate zilele..., abia își mai prizărea ființa. C. PETRESCU, O. P. I, 122.

2. In tran z. (Regional; despre oameni) A duce o viață modestă, grea. Fără bani nu pot începe nimic, și de aceea trebuia să prizăresc și eu ca toți prizăritii. SBIERA, P. 244.

3. Tran z. și refl. (Prin Transilv., prin Maram. și prin Ban.) A (se) răni¹ (1) (în război). A colindat cite țări și mări, s-a bătut cu „pămîntezul”, cu „burcușul”, o dată a fost și prizărit printr-un picior. REBREANU, NUV. 193. L-o prezărit. ALR I 1 426/359, cf. 1 426/40, 361, LEXIC REG. II, 41.

— Precz. ind.: prizăresc. — Și: prizzeri, prezări, prezări (ALR I 1 426/361) vb. IV.

— Din slavonul прѣзърѣти (сѧ).

PRIZĂRIT, -Ă adj. 1. (Despre animale și plante ori despre părți ale lor) Care s-a oprit din creștere, din dezvoltare sau a regresat, a degenerat din punct de vedere biologic (din cauza unor condiții neprielnice), (în)chireit, pipernicit, pipiriu (3), picăjit (2), sfrijit, (rar) nevoiaș (2), (regional) obidnic (1), patie, pizghirit, pimnicit, prizăratie, răit; p. ext. firav. Din sămănătura făcută mai deasă decît se cavine ieșă un grlu des, presărit și puțin la roadă. I. IONESCU, C. 177/18. S-au adunat o mulțime de băieți și fete la școală, între care eram și eu, un băiet prizărit, rușinos și fricos. CREANGĂ, O. 180, cf. DDRF, BĂRCIANU. S-a făcut așa de pișgăiat și de prizărit, că numai umbra a rămas dintr-insul! MARIAN, INS. 315. În dreapta lui sta mătușica, prizărită și firavă. SĂM. III, 52, cf. ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. Un băiat prizărit, cu privirea subțire și bolnavă. CAZIMIR, GR. 30. [Țapul] era o slrplitură, mic și prizărit. SADOVEANU, O. II, 101. Mic și prizărit, își răsucea pe loc trupu-i scheletic. V. ROM. august 1954, 30. Slăbaș, prizărit..., Grigore Virnav frămînta cu pași osteniți glodul din bătătura canacului. GALAN, Z. R. 121. Un căluș, prizărit și împiercîl, începu a vorbi cătră dinsul. SBIERA, P. 50, com. din FRATA—TURDA și din STRAJA—RĂDĂUȚI. ◇ (Substantivat) Turculețul, simțindu-l mai barosan decît noi, prizăritii, învinge, isprăvind cel dintîi. TEODOREANU, M. U. 213, com. din STRAJA—RĂDĂUȚI. ◇ (Prin lărgirea sensului) La capătul din vale stă greoaie crîșma, ce parcă ridică, de ușoară și prizărită ce-i, în celălalt capăt, sus, biserica. GİRLEANU, N. 130. Pe tencuiala de sub raft Lucu zări prizăritele citeva virgule singerii. VINEA, L. I, 115. (Adverbial) „Carul mare” se deduse cu roțile în sus... Cel „mic” ridică prizărit costeliva „polară” în rit. IONESCU, N. 135.

2. (Popular; și substantivat) (Persoană) care duce o viață modestă, grea. V. amărit, nenorocit, prăpădit, sărac, sărman. Dascăl... privea cu ochi strălucitori de mulțumire către prizăritii și picăjiții săi școlari. CLAUȘANU, R. SCUT. 24. Fără bani nu pot începe nimic și de aceea trebuia să prizăresc și eu ca toți prizăritii. SBIERA, P. 244. Komănal... na se lăsa... călcat în picioare de orice venetic ticăul și flămînd și de cîți prizăriți și bătuți de Dumnezeu. MARIAN, T. 107. ◆ F i g. (Familiar) Lipsit de importanță, de valoare, care ocupă un loc modest, secundar, neînsemnat. Și te-o stringe-n două șururi, așezînd-te la coadă În vro notă prizărită sub o pagină neroadă. EMINESCU, O. I, 134, cf. CARAGIALE, O. III, 13. Prin stradele unui prizărit orășel. CONV. LIT., Ap. DDRF, cf.

ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Foc la zece ani un prizărit articol născut mort*. CĂLINESCU, C. O. 36. *Pentru trust, această prizărită notifiă tuseamnă o lovitură serioasă*. V. ROM. martie 1951, 271.

3. (Ban., Transilv. și Bucov.; și substantivat) (Om) rănit² (1) (în război). Cf. ALR I 1 426/5, 28, 45, 69, 215, 259, 268, 378, 381, 385, 388.

— Pl.: prizăriți, -te. — Și: (regional) prizărit, -ă, prizărit, -ă (ALR I 1 426/5, 28, 45, 69, 259), presărit, -ă (BARCIANU), presărit, -ă, prezărit, -ă (SCRIBAN, D., ALR I 1 426/268) adj.

— V. prizări. — Pentru variantele presărit, presărit, cf. p r e s ă r i t u r ă.

PRIZĂRITURĂ s. f. f. (Învechit și regional) Ființă sau plantă (ori parte a lor) prizărită (1). Cf. BARCIANU, UDRĂSCU, GL. ♠ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) Presăritură de poame. BARCIANU, *A ieșit o prizăritură de grâu*. UDRĂSCU, GL. *O prizăritură de copil, să-l suflă*. id. ib.

2. P. e x t. (Învechit) Rezultat, sfârșit prost. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: prizărituri. — Și: (învechit) presăritură s. f. — Prizărit + suf. -ură. — Pentru varianta presăritură, cf. p r e s ă r i t u r ă.

PRIZĂRIT, -Ă adj. v. prizărit.

PRIZERÍ vb. IV v. prizări.

PRIZEL s. n. (sg.) (Învechit, rar) Tabac, tutun (de prizat¹). Cf. IURGA, S. D. XII, 81, XIII, 303.

— Accentul necunoscut.
— Cf. germ. P r i s e.

PRIZIONÉR s. m. v. prizionler.

PRIZÎL s. n. (sg.) (Învechit) Stofă fină de lână (cu un fir negru și unul cenușiu închis). *Bunde de prisel albe* (a. 1803). IURGA, S. D. XII, 145. *Ghiordii le se făcea tot din ee se făcea rochiile...* *Ăle mai bogate își făceau de prizîl (materie de lână cu un păr negru și cu unu mohorit închis)*. PITIȘ, ȘCH. 111.

— Accentul necunoscut. — Și: prisel s. n. (sg.)
— Etimologia necunoscută. Cf. prizîli.

PRIZLÁZ s. n. v. pîrlez.

PRIZLŪCĂ s. f. v. preluță.

PRIZM s. n. v. prismă¹.

PRIZMÁTIC, -Ă adj. v. prismatic.

PRÍZMĂ¹ s. f. v. prismă¹.

PRÍZMĂ² s. f. v. prispă.

PRIZMÉL s. n. v. prisnel.

PRIZNÁI s. n. v. prisnel.

PRÍZNĀR s. n. v. prisnel.

PRIZNĂTOÁRE s. f. (Regional) „Vas de bucate” (Orlat—Sibiu). II XVII 240.

— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

PRÍZNE adv., adj. invar. v. prisne.

PRIZNÉL s. n. v. prisnel.

PRIZNĪC subst. v. prisnille.

PRIZÓN¹ s. n. (Tehn.) Tijă metalică, filetată la ambele capete, care se folosește ca organ de îmbinare amovibilă a două sau a mai multor piese (de inșiini sau de construcție); șurub prizionier, v. p r i z o n i e r (3). *La lucrările de rezistență este absolut necesar a propti piesa leșind muchiile și înșurubându-i prisoane de fier*. ORBONAȘ, MEC. 428. *Mașinile-unelle... vor fi prevăzute cu dispozitive de fixare..., pene, știfturi, prizoane, contrapialife etc.* PREV. ACCID. 10, cf. 22. *În general prizoanele sînt montate în piese importante*. SOARE, MAȘ. 26. *La asamblare, prizionul se înșurubează cu capătul pentru înșurubare în gaura filetată din piesa de bază*. LTR², cf. M. D. ENC., DEX.

— Scris și: prison. — Pl.: prizoane. — Și: prezón s. n.

— Din fr. prison, germ. Prison.

PRIZÓN² subst. (Franțuzism învechit) Închisoare, temniță. *Ajunțnd la poliție..., îl conduseră în prizionul cel nobil, zis în limba oficială de pe atunci odaia de cinste, spre deosebire de închisoarea comună*. FILIMON, O. I, 392, cf. ALEXI, W.

— Scris și: prison. ALEXI, W. — Pl.: ?
— Din fr. prison.

PRIZONÉR s. m. v. prizionier.

PRIZONIER, -Ă s. m. și (rar) f., adj. I. S. m. și (rar) f. (Adesea în legătură cu verbele „a lua”, „a face”, „a cădea”) Militar luat în captivitate de inanie în timpul unui război și reținut de acesta pentru a fi împiedicat să participe la ostilități; p. gener. persoană căzută în mâinile unui dușman, ale unui bandit, ale unui răpitor etc. și rămasă în puterea acestuia; captiv. V. p r i n s ă (1 I). *Au trecut prin capitala noastră la 6 000 turei regulați, prizionieri sloboziți din Rossia cu ule lor căpetenii*. CN (1829), 268¹/21. *Avea de lu mine Hagi Pașu și alți prizionieri*. AN (1829), 91¹/41. *Contele O'Reilly n-a luat Algerul, ei pe el era p-aci să-l ia prizionier*. MELIADE, D. J. 182/5, cf. I. GOLESCU, C. *Întrară cu puternicie în Triveri și, ocupându-l, trimisă pe elector ca prizionier la Viena*. SĂULESCU, HR. II, 286/5. *Urgia zeului se astimpăra numai prin vărsarea de sînge a prizionierilor*. ASACHI, S. L. II, 31. *Trei sute din acei nenorociți prizionieri fură duși în triumf pe dinaintea locușei ambasadorului împărătese*. BĂLCESCU, M. V. 35. *Înșuși Potosehi și Alexandru, fratele domnului Constantin, cîzînd prizionieri, au fost trimiși de Tomșa la Constantinopole*. CALENDAR (1850), 59/24. *Fiul lui Hagi Husain Pașu s-au făcut prizionier*. TELEGRAFUL (1854), 87²/77. *Cu tot tudestulul refuz al consiliului federal de a da libertate prizionierilor, trimisul Franței a făcut... un nou pas*. TIMPUL (1856), nr. 1, 3³/4. *Pentru ea să locușească pămîntul dăruit, îl împoporau cu prizionieri de la vecini*. NEGRUZZI, S. I, 273. *Am fost tneonjurași de echipajul unei șalupe bulgare..., dezarmași, făcuși prizionieri*. CARAGIALE, O. II, 11, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *În ambulanța-automobil, am luat eu autoritate alături pe prizionierul neamf. CAMIL PETRESCU, U. N. 414. Venise pregătît pentru ofensivă, să plătească eu viața lui victoria, nu umilinta de a cădea prizionier*. BĂĂESCU, O. A. I, 291. *Oștenii și prizionierul au stat privind ptnă ee am biruit pe tnovătorul meu*. SADOVEANU, O. XI, 597. *Comportarea față de prizionierii de război*. ȘCINTEIA, 1952, nr. 2 316. *Căzuse prizionier la nemși din prima lună*. STANCU, N. A. II, 148. *Am căzut prizionier și am fost dat dispărut*. II. LOVINESCU, T. 331. *Ofișerii porniră și ei spre șeolă, lăstndu-i pe prizionieri să se sfătuiască*. BĂRBU, V. 300. *Dacii... izbutese să captureze prizionieri*. II. DAICOVICIU, D. 227. *Nouo niii di călărimo prizoneri o toat rușii și rumâni*. GRAIUL, I, 486, cf. ALR I 1 427, MAT. DIALECT. I, 188, GLOSAR NEG. ♠ (Adjectival) [Vasile Vodă] se tneureă în războaie în care e învins,... își vede ginerele ucis, familia prizionieră. NEGRUZZI, S. I, 276.

2. S. m. și (rar) f. Persoană arestată, întemnițată, inehisă; arestat, deținut. *Prizonierul, văzându-se liber, pretinse că un act făcut în închisoare nu poate avea temei.* BĂLCESCU, M. V. 39. *O cămară boltită cu ferestre strimte, care servea spre schingiuirea prizonierilor.* NEGRUZZI, S. I, 311. *Tirziu am aflat că mama trăia ca o prizonieră în casa asta.* VLAHUȚĂ, ap. CADE, ef. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. V. *Jandarmii... tăcură și veniră în virful degetelor spre adunare, aducînd și pe prizonier.* SADOVEANU, O. X, 661. (Prin analogie) *Căpitanul își cumpărase șoimul de la un ture... Pe bord îl ținea într-o colivie. Ce trist era nefericitul prizonier cînd părăseau vreu port.* BART, S. M. 65. (Fig.) *Am înțeles că sint prizonierul unor puteri necunoscute, iraționale, infricoșate.* GALACTION, O. A. I, 44. *A rămas prizonierul concepțiilor idealiste și formaliste.* CV 1950, nr. 4, 52. *Rămîne inevitabil în urma vieții, iar uneori se dovedește prizonierul unor idei greșite.* ȘCINTEIA, 1953, nr. 2 709. ◇ (Adjectival) *O ținea prizonieră pe Madala într-o cameră de la Curtea Illoveanului.* C. PETRESCU, N. DR. 343. (Prin lărgirea sensului) *Apa prizonieră devine un aliat formidabil.* SADOVEANU, O. IX, 252. *Unii aveau de străbătut cîte 25 de ani de „muncă silnică” și nu puteau, ca vulturii prizonieri ai laurilor de picioare, să rabde captivitatea.* ARGHEZI, B. 123. *Îi ținea încă mîna prizonieră și o mie de gânduri îi trecură prin minte.* IL OCTOMBRIE 1962, 16.

3. Adj. (Tehn.: în sintagma) Șurub prizonier = tijă metalică, filetată la ambele capete, care se folosește ea organ de îmbinare amovibilă a două sau a mai multor piese; fixon¹. *Se pot deosebi mai multe feluri de șuruburi de fixare:...* — Șuruburi pentru fundații — Șuruburi prizoniere (prezoane). SOAREL, MAȘ. 8, cf. 26. LTR², M. D. ENC.

— Scris și: *prisonier*. — Pronunțat: -ni-er. — Pl.: *prizonieri, -e*. — Și: (popular) *prizonér* (ALR I 1 427). (regional) *prizonir* (ib. 1 427/540), *prizonér* (NUL. FIL. VI, 39, ALR I 1 427), *prinsonér* (ALR I 1 427/51, 59, 77, 87, 107, 112, 227, 229, 243, GLOSAR REG., L. ROM. 1962, nr. 1, 113), *prinsoniér* (ALR I 1 427/348), *prinsonér* (ib. 1 427, L. ROM. 1962, nr. 4, 407), *prinsoniér* (RL IV, 109, ALR I 1 427/269, 273, 345, 347), *prinsonér* (ALR I 1 427/295), *prinzonér* (ib. 1 427/1, 24, 75, 109, 125, 131, 136, 144, 150, 156, 170, 190, 370, 375, 385, 388, 740, 772), *prizonér* (ib. 1 427, MAT. DIALECT. I, 188, GLOSAR REG.), *prizoniér* (ALR I 1 427/9, 280, 283), *prizoniér* (ib. 1 427/510) s. m., *prezonér*. -ă s. m. și f.

— Din fr. *prisonnier*. — Pentru variantele de tipul *prins-*, *prin-*, cf. *prins*² și *prinde* (prez. ind., învechit și regional, *prin* z).

PRIZONIERÁT s. n. Situația, starea de prizonier (I); p. e x t. perioadă de timp cît cineva este prizonier (I); captivitate, (neobișnuit) prizonierie. Cf. ȘCINTEIA, 1952, nr. 2 354. *Căzuse prizonier la nemți din prima lună și-și trecuse prizonieratul de doi ani la o fermă din Alsacia.* STANCU, B. A. II, 148. *Nimeni nu poate ști ce s-a petrecut în lagărul în care a stat după ce a fost eliberat din prizonieratul german.* ÎI. LOVINESCU, T. 311. *Gama vastă a romanelor și nuvelelor tipărite de cîrind cuprinde... episoade din prizonierul sau din activitatea antifascistă și lupta partizanilor.* V. ROM. octombrie 1963, 185. *Pînă acuma n-o zis o vorbă de război și de prizonierat.* LĂNCRĂNȚAN, C. II, 121, ef. M. D. ENC., DEX. ◇ Fig. *Prizonieratul spiritual al ideologiei burgheze.* M 1961, nr. 1, 14.

— Pronunțat: -ni-e-.

— Prizonier + suf. -at.

PRIZONIERIE s. f. (Neobișnuit) Prizonierat. După prizonieria lui militară, cu Topirceanu trebuia să înjghebăm o piesă de teatru hilară. V. ROM. martie 1956, 19.

— Pronunțat: -ni-e-.

— Prizonier + suf. -ie.

PRIZONÍR s. m. v. prizonier.

PRIZVÁR s. n. v. pridvor.

PRIZVÍTER s. m. v. prezbiter¹.

PRÎ prep. v. pe.

PRÎGITOÁRE s. f. v. prigitoare.

PRÎHĂ s. f. (sg.) (Regional: cu sens colectiv) Scuamă (Sîngeorz Băi — Năsăud). Cf. PAȘCA, GL.

— Etimologia necunoscută.

PRÎLÉJ s. n. v. prilej.

PRÎLÓG s. n. v. pirloagă.

PRÎMBLĂ vb. I v. plimba.

PRÎN prep. v. prin.

PRÎNGĂ prep. v. pingă.

PRÎNJÓR s. n. v. prinzișor.

PRÎNSTIÓR s. n. v. prinzișor.

PRÎNȘÓR s. n. v. prinzișor.

PRÎNȘTIÓR s. n. v. prinzișor.

PRÎNTRA prep. v. printru.

PRÎNTRĂ prep. v. printre.

PRÎNTRU prep. v. printru.

PRÎNTU prep. v. printru.

PRÎNTUÍ vb. IV v. prundui.

PRÎNTURÉLE s. f. pl. v. prundurele.

PRÎNZ s. n. I. (Și, regional, în sintagmele *prințul mare*, DEX, *prințul cel mare*, CADE, DEX, *prințul (al) mare*, ALR I 762/9, 708, 763/9, 708) Masă¹ principală care se ia cam la jumătatea zilei, d e j u n, (popular) n a m i a z á (I); p. g e n e r. oricare dintre mesele¹ (principale ale) zilei; s p e c. ospăț (I), banchet, praznic, chef; (popular) *prinzare* (I). *Cînd faci prinz sau cină, nu chema iubonicii tăi, nici rudele tale.* CORESI, LV. 419. *Nice mă usîndi, împărate. Ca și pe cei chemați de mai denainte la prinzul tău (cea 1633).* GCR I, 80/31. *Să se postească pînă la alt prinz.* PRAY. GOV. 151¹/7. *Zăbovindu-să gonacii cu prinzul și cu băutul, iale să rugară... lu D[u]mn[e]zău.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 44¹/18, ef. ANON. CAR., LEX. MARS. 238. *Dar pînă a nu isprăvi prinzul s-au ivit de departe doi nori mari (a. 1783).* GCR II, 129/12. *Prinzul să face cu mare cheltuială și sara să face și comedie, la care au voie și fimeile a privi.* IST. AM. 72¹/1, cf. DRU, CLEMENS, LB. *Colonelul se puse la prinzul maestrului Gaetano.* CR (1848), 1¹/44. *Ceasul prinzului apropiindu-se, boierii tucepură a veni. Lăpușneanul se puse în capul mesii.* NEGRUZZI, S. I, 150, cf. POLIZU. Ard. *jupuiți de piele, Patru mici... Pentru prinzul de popas.* ALECSANDRI, P. II, 105. *Într-un prinz mîنینă ciștigul ce alege.* BOLINTINEANU, O. 175. *Dai unui om flîmînd un prinz cu care își poate foarte bine potoli foamea.* ODOBESCU, S. III, 39. *Ia în fiecare zi de două ori, eu o jumătate de ceas înainte de prinzuri, un pahar de 250 grame.* CARAGIALE, O. VII, 61. *Acum e timpul cînd are să vină la prinz.* IȘPIRESCU, L. 85. *Pe cînd era tocmai vremea prinzului, mi-am luat geamantanul și m-am așezat la noua gazdă.* DELAVRANCEA, T. 192, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., CÂNDREA, F. 363. *Grecii aveau trei mese pe zi: dejunul, prinzul și cina.* BIANU, D. S.

466, cf. TDRG. *Ei trecură prin trei camere plină ce ajunseră în sula largă unde se servi prinzul.* AGÂRBIȚEANU, A. 135. *Sper să fiu ucaș în Bistrița la vremea prinzului.* REBREANU, I. 263. *Eram așteptați eu prinzul. Am fost serviți aparte.* IBRĂILEANU, A. 152, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Azi a lipsit de la prinz.* BASSARANEȘCU, V. 132, cf. CADE. *După 10-15 ani de lupță încordată și de prinzuri mui pe sponci, eu veni o zi când vei fi recunoscut și consacrat.* GALACTION, A. 151. *Fata pregătca repede prinzul.* SADOVEANU, O. X. 525. *Când vremea prinzului veni, se așeză pe o buturugă să se odihnească și să mănânce.* BOGZA, C. O. 33. *Mincăm. E ora prinzului.* PAS, Z. I. 267. *Prinzurile vor fi dese și mici.* ABC SĂN. 373. *Era trainte de ora prinzului, cam la așteptarea și jumătate.* BARBU, P. 8, cf. II II 31. *Sfintul soare sus luaea. Vremea prinzului era.* JARNÍK-BIRSEANU, D. 494, cf. VAIDA. *Acolo să conclănești La toate prinzurile, La toate amiazările.* MAT. FOLK. 107, cf. PĂSCULESCU, L. P. 14, GR. S. VI, 243, ALR I 762/1, 5, 9, 18, 35, 49, 159, 708, 837, 840, ALR SN IV II 1 083, A IX I. *La gustare Un cal mare Și la prinz Un minz, se spune despre o persoană risipitoare sau nechibzuită.* Cf. ZANNE, P. III, 572. *Ceasul prinzului este la cel bogat când voiește, la cel sărac când are.* id. ib. v, 91. (Prin analogie) *E cel mai frumos molan al țirgului ... Când sosește ceasul prinzului ... se trezește morocănos.* GÎRLEANU, N. 239. *Năzdrăvanul minz E sătul de iarbă și otavă, Îi voi da un troc de jar la prinz.* BENIUC, V. 49. *Hrana ... se administrează [animalelor] în mai multe prinzuri în cursul unei zile.* VÎN. PESC. februarie 1964, 20. (Rare) *Prinz diplomatic = dincu. Trei dintre persoanele poflite la prinzul diplomatic ee se da în acuu seară se seuzau că nu pot veni.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 189. (Rare) *L o e v b. A ședea la prinz = a prinzii (I).* *Vetură de săzură eu Isus și cu ucenicii lui la prinz.* N. TEST. (1648), 11^v/12. *Constantin Vodă ... săzind la prinz, nimeriră doi trimiși de la Iliriza Vodă.* R. POPESCU, CM I, 374. (Rare) *E x p r. (Glumeț) A îi (cam) după prinz, se spune despre un om amețit de băutură.* Cf. PANN, P. V. III, 9/12, POLIZU, IȘPIRESCU, U. 103, DDRF, ZANNE, P. IV, 97. (Regional) *În practicile religioase creștine Pomană (II I).* Cf. ALR II/I II 176. *Îi face prinz de șasăptămînti.* GL. OLT. (Rare) *E x p r. A(-i) pune (cuiva) prinzurile = a(-i) face (cuiva) pomană (II I).* Cf. PAMFILE, C. T. 345, ALR II/I II 176/605. (Popular; și în sintagmele *prinzul mic, prinzul cel mic, CADE, DEN, prinzul ă mic, ALR I 760/708, 760*) Prima masă care se ia în cursul dimineții, în momente care variază după regiuni și după anotimp (în legătură cu muncile agricole); mic dejun, (învechit și popular) prinzșor (2), (regional) venieșor. *Dă luni din namiezi pînă marți la vreme dă prinzul mic nu au conlenit din foe nicidăeum.* R. GRECEANU, CM II, 185, cf. CADE. *Mă blăstămai: Să n-am prinz fără de plin, Nici amiază Fără năcaz.* JARNÍK-BIRSEANU, D. 195, cf. CHEST. VIII 2/2, 26, ALR II I 050, ALR SN IV II 1 083. *Nici-i prinz eu voie bună, Nici gustare eu-așezare. Da nici eină eu hodină.* FOLC. TRANSILV. I, 165.

2. (Concretizat) Ceea ce se pregătește sau se mănîncă la un prinz (1); (rar) prinzare (2). *Pașa ne trimite ... un prinz care se compunea cel puțin din șaizeci de feluri de bucate.* BOLINTINEANU, O. 266. *D-apoi ce vor nui zice când vor gusta în plus luxu ul prinz?* ALECSANDRI, T. II, 213. *Mergeam ducindu-mi prinzul țîșirul pe umăr.* HOGAȘ, DR. I, 205. *N-ar fi bine să vă due prinzul sus?* CAMIL PETRESCU, T. III, 307. *Pînă imbue prinzul, mai meșterese iar la muște.* VÎN. PESC. noiembrie 1961, 22. *Iată-n zori de zi ... Sofioara lui ... Îi aducea Prinz de mîncătură, Vin de beutură.* ALECSANDRI, P. P. 188. *Mă așteaptă Tol cu apă rece-n vasă Și cu prinzul cald pe masă.* JARNÍK-BIRSEANU, D. 197. *Alătura cu drunu Ară badeu cu plugu; Viuc lelea cu prinzul.* ȘEZ. VIII, 60. *Prinzul-n masă l-o lăsat.* BIRLEA, C. P. 134. *Vădzui soare răsărind, Soare cu prinzuri fiind.* T. PAPAHAĞI, M. 8. *Să-i pui prinzul cald pe masă, Să-i pui apă rece-n vasă.* BALADE, III, 266. *Piul meu, da vin în casă, Că fi-i prinzul cald pe masă.* FOLC. TRANSILV. I, 130.

3. (Și, regional, în sintagmele *prinzul mare, prinzul cel mare, prinzul ă mare, prinzul bun, MARIAN, S. R. I, 107, prinzul cel bun, prinzul ăl zdraoan, prinzul boieresc, prinzul păcurăresc, DENSUSIANU, T. II, 330, prinzul sterparilor, id. ib., prinzul stărpărese, id. ib., prinzul fișanului, II III 280*) Mijlocul zilei, corespunzător aproximativ orei 12 (cînd se ia prinzul 1), amiază, (popular) namiază (1); p. ext. (popular; și, regional, în sintagmele *prinzul mic, prinzul cel mic*) moment al zilei, situat în cursul dimineții, cînd se ia prinzul (1); p. ext. (popular) interval de timp (care variază după regiuni și anotimpuri) cuprins între răsăritul soarelui și amiază; (regional) prinzare (3). *Și peste pușin, iată ajunge și prinzul.* KOTZEBUF, U. 19^v/24, cf. POLIZU, DDRF. *Prinz sau prinzul cel mare, cînd soarele a străbătut jumătate din arcușul cerului, ceea ce-ar fi pe la ora 9 sau 10 înainte de amiază.* PAMFILE, CER. 31. *Scoulă, secolă, să te duci la lucru, să nu ne apuce prinzul lucrînd.* REBREANU, I. 44, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Se apropia prinzul și nu se luase nici o hotărîre.* GALAN, Z. R. 12, cf. ALECSANDRI, P. P. 395. *Prinzu boierese sau gustarea (ameazu).* II V 189, cf. MARIAN, S. R. I, 107, DENSUSIANU, T. II, 330. *Pînă acolo te duci un prinz.* CIAȘUANU, GL., cf. GR. S. VI, 243, BL VI, 202, ALR I 185/786, 792, 900, 932. (Precedat de prepoziții) *Sosind în prinz perșii la Afleș și, de mai înainte înfălegind cum la Artemisia străjuiesc pușine vasă grecești ..., socolea cînd le-ar pulea să le dobindească.* HERODOT (1645), 430. *Cînd au fost simbătă pe-a prinzul cel mare, iată că au sosit Bechir Aga. N. COSTIN, ap. TDRG. Puregîndu den București la mai 13 ..., mergîndu de prinz de s-au ospătat la satul Radului căpitanul, la Dutești, și de acolo ... au mers spre Obilești.* R. GRECEANU, CM II, 145. *Pe prinzul au mers în Agirbici.* ȘINCAL, HR. II, 253/29. *Iară cînd fu cătră prinzul mare Obliceste venînd de departe O grămadă de păgîni călare.* BUDAI-DELEANU, T. 248. *Pulea cineva să ajungă de prinz plecînd din Veneția.* CR (1848), 45^v/61. *La prinz bărbatu-și acasă cînd vine ... Tu du-te la dînsul cu firea-și cea dulce.* PANN, P. V. I, 56/6, cf. POLIZU. *La prinz ne oprîrăm la un orășel ce se cheamă Tecuci.* BOLINTINEANU, O. 275. *Cam pe la prinzul cel mare ne-aflam iar în Folliceu.* CHEANGĂ, O. 243. *Sosim pe la prinzul cel mare în Cimpulung.* VLAHUȚĂ, R. P. 121, cf. BĂRĂȘANU. *Soarele s-apropia de prinzul cel mare.* ADAM, R. 7, cf. ALEXI, W., TDRG. *Cam pe la prinzul ă mare, îl apucă, nene, pe de urmă o vijulie.* STERESCU, N. 1 054. *Plecasem din zori, cu sloboda, cu gînd să ne întorcem pe la prinz.* HOGAȘ, M. N. 99. *Pe la prinzul cel mic nu mai trecea pui de om.* REBREANU, I. 421. *Întorcîndu-mă la prinz de lu birou, am poposit ca de obicei la „Mireca”.* BRĂDESCU, O. A. II, 209. *În fiecare zi la prinz, cînd ies de la ministere, mă ure în autobuz.* SEBASTIAN, T. 33. *Azi era apelul lucrătorilor la masa de prinz și repaș.* ARGHEZI, B. 141. *Se deșteptă ubia la prinz cînd soarele era sus pe cer.* CĂLINESCU, E. O. I, 307. *Bălecesu se grăbi să plece spre prinzul mic.* CAMIL PETRESCU, O. II, 143. *Mîne spre prinz um să te vizitez acasă.* STANCU, N. A. III, 65. *Spuneți-mi cit vă trebuie și la prinz aveți banii.* BENIUC, M. C. I, 51. *Veneam astăzi la prinz spre casă.* II, LOVINESCU, T. 243. *Mă întîlnii pe la prinz cu Albei.* PREDĂ, M. 10, cf. I decembrie 1962, 35. *La prinz a sosit de la divizie un curier special.* V. ROM. octombrie 1964, 65. *Poporul împărfește astfel: la prinzșor (pre la 8), la prinz (pre la 10), la prinzul ăl zdraoan sau ziua jumătate.* II IV 163. *Mă sculam în prinzul mare.* Mă-nchinam la sfîntul soare. TEODORESCU, P. P. 272. *Te scoli în prinză mare Cîndu-i eurdă-n zăcătoare.* JARNÍK-BIRSEANU, D. 422. *Pe-a prinz a zis cătră tată-său.* SBIERA, P. 152. *Și merg, și merg, pînă colo cătră prinzul cel bun.* RETEGANUL, P. I, 33. *Cînd a fost la prinzul mare, Vineau un căpitan călare.* DOINE, 92, cf. ȘEZ. IV, 138, BRĂDESCU, P. P. 151. *ALR SN IV II 1 083, 1 084.* *Vin' eu mine-n codrul verde ... Să cer de la el iertare Pînă mîni la prinzul mare.* BALADE, III, 254. *Plîng la prinz și plîng sara, Plîng toată ziua.* FOLC. TRANSILV. I, 267. *Mîndra prînghețoare Cînd*

sara pe răcoare, Dimineața-n prînzul mare. FOLC. MOLD. I, 125. *Ce vițuiloare umbli dimineața în patru picere, la prînz în două și seara în trei?* (Omul). POP., ap. GER II, 372. ♦ Înainte de prînz sau înaintea prînzului, (regional) (pe) sub prînz(ul) = în prima parte a zilei; înainte de amiază, înainte de masă. Cf. POLIZU, DDRF, TDRG. *Arătu în fiecare zi înainte de prînz lîrlile pe care le primise. CĂLINESCĂ, s. 111. Pe sub prînzul, adică timpul dintre răsărit și prînz, II XI 7, cf. IX 194. După prînz = a) în a doua parte a zilei, între amiază și seară; după amiază, după masă. De acolo, după prînz, au mers spre Obilești. R. GRECEANU, CM II, 145. După prînz ieșiră cu împăratul spre înlîmpinarea trupului lui Selim. VĂCĂRESCUL, IST. 260. Vom ajunge acolo după prînz. CR (1848), 7³/76. Într-o zi el dormea după prînz. NEGRUZZI, s. I, 21, cf. POLIZU. Pentru-niția dată După prînz să doarmă! ALEXANDRESCU, O. I, 231. După prînz oamenii mai stau de vorbă. SLAVICI, N. I, 62. După prînz zmeul duse pe Făt Frumos în cămara cu armele. ISPIRESCU, L. 21. După prînz înaintăm prin strămoșii acești înțelegătoare. VLAHUȚĂ, O. A. II, 136, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. După prînz ne vin iar eișiva prietenii. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 80. După prînz ... cobori în stradă și se plimbă ca de obicei. AGÎRBEANU, A. 483. Să-mi aduni după prînz pe flăcăi. GÎRLEANU, N. 134, cf. ȘĂINEANU, D. U. Ziua din ajun, după prînz, un chin. BASSARABESCU, S. N. 17. După prînz să raporteze bătrînului cum a lucrat. RERREANU, R. I, 119. Pină pe după prînz avem o zăpadă de două palme. GALACTION, O. A. II, 225. După prînz, în timp ce dumnealui ceea ziarul ..., coana Victorița găsea totdeauna ceva de făcut. BRĂTESCU, O. A. II, 292. După prînz am hotărît să luăm drumul înapoi. SADOVEANU, O. VIII, 508, cf. IORDAN, L. R. A. 508, BUL. FIL. N. 70. După prînz ... aducea cafeaua în birou. CĂLINESCĂ, B. I, 28. După prînz ne înțelesesem să mergem pe la ai noștri. PREDA, I, 102, cf. H I 7, II 28, XVIII 45. Un ceas al dimineții plătește cît trei după prînz. PANN, P. V. I, 151/20, cf. ZANNE, P. I, 28; b) (la pl. art.) în fiecare după-amiază. Îi plăceau colțurile ascunse, umbra liniștită a pomilor din grădină, unde se ducea să citească după-prînzurile. BASSARABESCU, V. 17. (Rare) După prînză sau (regional) din prînz înainte = în a doua parte a zilei, între amiază și seară; după amiază, după masă. După ieșirea din clasă, în după prînză acelei zile, ne adunăm eiși eram. AL LUPULU, P. G. 127, cf. BUL. FIL. N. 70, FORM. CUV. I, 115, II XVIII 45. ♦ Ex p r. (Rare) Din zori în prînz = toată dimineața. Darmedou panofii albi de praf ai negustorului, măturcînd parcă drumul lung, bătu pe caldarîmuri din zori în prînz. CONV. LIT. XLIII, 1056. (Învechit, rar) Din prînz pină-n cină = toată ziua. Așa țiganii cu traista plină, Întră Alba și Flămînda miind, Sfătuia din prînz pină în cină. BUDAI-DELEANU, T. 87. ♦ (Prim Ban.; în sintagma) Prînz de pămînt = bucată de pămînt pe care o poate lucra un om pină la prînz (3). Cf. CADE. ♦ P. gener. (Regional) Fiecare dintre momentele (principale ale) zilei corespunzătoare unui prînz (1); fiecare dintre părțile unei zile. Ciobanii impart ziua în patru prînzuri. II XV 81. Se desieintă ... eu un eușit ... de cite trei ori în trei prînzuri; dimineața, de amiază și sara. PAMFILE, B. 59.*

4. (Regional; concretizat; și în sintagmele prînzul cel mare, prînzul cel mic, în XVI 296, prînzul cel bun) Loc de pe bolta cerească în care se află soarele la prînz (3). Soarele era la prînzul cel mare și Irina așezase toate în bună regulă. N. REV. R. I, nr. 1, 34. Soarele era la prînz cînd ajunserăm în Panaci. HOGAȘ, DR. I, 147, cf. II IX 72, XVI 227, 259, 296. Cînd s-au trezit ei era acum soarele la prînzul cel mare. SBIERA, P. 143. Uite că-i soarele pe la prînzul cel bun și cu numai acum mă ridie. RETEGANU, ap. CADE.

5. (Transilv.; și în sintagmele prînzul mare, ALR I 1 236/283, prînzul cel mare, ib. 1 236/217, 343) Miazăzi (1). Cf. ALR I 1 236/345.

— Pl.: prînzuri. — Și: (rar) prînză s. f.

— Lat. prandium.

PRÎNZĂ vb. I v. prînzii.

PRÎNZĂRE s. f. 1. (Popular) Acțiunea de a prînză (v. prînzii 1); p. ext. prînz (1). Cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, BUL. FIL. II, 109. Doi cași ... să ne fie de prînzăre. SADOVEANU, O. VIII, 539, cf. DEX. Să-ți ici un dar de la mine, Trei mioare de frigare ... Ca să-ți fie de prînzăre. ALECSANDRI, P. P. 54. Alce-mi ... Un berbec de căldare ... Să ne fie de prînzăre. TEODORESCU, P. P. 593. Te-am întîrziat Cu demineare, Cu vin de prînzăre! MAT. FOLK. 26. E miine o zi mare, Face tuica d-o prînzăre. PĂSCULESCU, L. P. 159. ♦ Loc. vb. (Învechit și regional) A sta (sau a șede) la prînzăre = a prînzii (1). La prînzăre rar șede, iară la eină mull minca C. CANTACUZINO, CM I, 79, cf. DDRF, TDRG. A stat la prînzăre sub săivan. SADOVEANU, O. X, 350. Șade la prînzăre Mihnea Vodă cel cruntat. ALECSANDRI, P. P. 201.

2. (Rare; concretizat) Prînz (2). Își isprăviseră și ei prînzăre, din pîlu neagră și brînză în scoarță de brad. SADOVEANU, O. IX, 193. Bună prînzăre am avut și vrednică muiere mă îngrijește. id. ib. XV, 446, cf. DEX.

3. (Regional) Prînz (3). Nainte murgul trecea, Suvai cale d-o prînzăre. POP., ap. ODOBESCU, S. II, 432, cf. II IV 252, IX 143.

— Și: (învechit) prînzire s. f. POLIZU, DDRF, BUL. FIL. II, 109.

— V. prînză.

PRÎNZĂ s. f. v. prînz.

PRÎNZĂȘOR s. n. v. prînzîșor.

PRÎNZCEÂN s. n. (Regional) Prînzîșor (4) (Păduioiu—Pitești). Cf. UDRESCU, GL. Pe sub prînz, pe la prînzărean, Să m-aștepți puietă-n deal Cu friptură și iaiu, Cu gurită și cu vin. id. ib.

— Pl.: prînzăre.

— Prînz + suf. -(u)cean.

PRÎNZCIÓR s. n. v. prînzîșor.

PRÎNZII vb. IV. I. Întranș. A minca (1) la prînz (3), a de juna, (învechit și regional) a merrinda (1), (regional) a miezăza; p. gener. (învechit și regional) a minca (1) în oricare dintre momentele (principale ale) zilei; (regional) a prînzii. Astăzi vor prînzii cu mine. PALIA (1581), 180/17. Blămn să prînzim (cca 1600), CUV. D. BĂTR. II, 190/8. Și prînzind ei, unul gustă sealină. MOXA, 354/27. Rugă pre unul den farisei ea să prînză cu el. N. TEST. (1648), 76⁵/19. Aflind un loc cu șes de pajște, descălecară și șăczură să prînzăscă. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 118⁵/21. Și tot pămîntul prînză. BIBLIA (1688), 204²/50, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 238. Te cheamă slăp[1]nul să prînzăști cu dînsul (cca 1705). GER I, 352/12. Ași prînzit ... la masa tătini-său. PETROVICI, P. 48/13. Mergind prin plimbarca grădinii și găsind mincare ieftină, rămîu să prînzăsc. GOLESCU, I. 54, cf. DRU, LB. Însuși eraîn prînzăre într-o zi eu plugurii săi. MUMULEANU, C. 7/16. După aceasta prînzăre părțile vrăjmașe prietenește, împreună. GT (1838), 12¹/9, cf. TÎMPEANU, G. 46/19. El au prînzit cu ai săi. BĂRAC, T. 38/9. Veii prînzii cu mine. CR (1848), 6¹/73. Socoli că este vremea să-și capele de prînzit. PANN, P. V. I, 24/8. Se făcuse de știne tuturor boierilor ... să vie să prînzăscă la curte. NEGRUZZI, S. I, 148, cf. POLIZU. Miine vom prînzii împreună. BOLINTINEANU, O. 401. Pe cînd prînzău, babă ieși pînă în grajd. EMINESCU, N. 22. Simbătă seara am prînzit en donișoarele. CARAGIALE, O. VII, 6. Se obișnuiesc foarte în curînd să prînzăscă și să cîneze la Sărăric. SLAVICI, O. II, 180, cf. DDRF. În ceasul dimineții, Cînd prînzăscă cei ce au, În cetate-aici cran ... Toți străjerii. COȘRUC, P. I, 326, cf. BARCIANU. Ei prînzăre și trecură noaptea la Matei. D. ZAMFIRESCU, V. T. 188, cf. ALEXI, W., TDRG. Te rugăm să vii să prînzăști cu noi. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 171. Îndată

ce prînzii se strecură pe uşe şi se duse să privească pe-trecerea minerilor. AGÂRBICEANU, A. 138. În ziua aceea prînzii în părintele Ilarie. HOGAŞ, DR. II, 62, cf. ŞĂINEANU, D. V., CADE. Am prînzii împreună. GALACTION, A. 275. Prînzea la popotă. BĂNESCU, A. 244. În curte, pe nişte poeziumbi, s-au făcut nişte mese la care prînzeau călănele. VLASIU, A. P. 213. Se eobart să prînzească la un restaurant obscur. SADOVEANU, O. VIII, 235. Işi trăieşte copilăria fără a prînzii vreodată ca lumea. CĂLINESCU, S. 499. Cei doi îşi deschiseră raufitele şi începură să prînzească. V. ROM. februarie 1954, 239. La amiază ... am poposit într-un sal ca să prînzim. IB. august 1958, 77. Ne-am dus în ea după aceea, eu toţi, ea să prînzim. LĂNCRĂNAN, C. I, 30. Spre amiază ne-am retras către „umbror” cu gând să prînzim. VIN. PES. înai 1964, 7. Omul ia tu gură ceva, prînde. H IX 7, cf. X 489, XI 489. Noi de masă-şi năufim, Că n-am venit să prînzim. JARNİK-BİRSEANU, D. 493. Haideti, surori, să prînzim. MARIAN, I. 259. Mirele şi-a prînzii. BUD, P. P. 15. Da la masă eine prînde? DENSUSIANU, T. H. 269. Haida, soacră, să prînzim. BIRLEA, C. P. 131. Să văd ... D'imineaşa ăe-a prînzii. T. PAPAHAĞI, M. 23. Acola prînd tof eu naşu. ARH. FOLK. III, 53, cf. ALR SN IV H 1083, 1084. Vodă ... Şade la masă, prînzeşte. BALADE, II, 311. N-am venit eu să prînzeze, Ci-am venit să-şi povestesc. FOLC. TRANSILV. I, 48. Cum îşi va găti, aşă va prînzii. PANN, P. V. II, 21/5, cf. ZANSE, P. III, 568. < (Cu complement intern) Părinţiorii mei Prînzul ee prînzesc Nu mi-l pot prînzii. TEODORESCU, P. P. 46. Prînzul să nu-l poţi prînzii Pîn' la mine vei glădi. F (1891), 7.

2. Trauz. (Regional; complementul indică oamnei) A servi, a aleri un prînz (I) (Sîncel — Blaj). VICIU, COL. 39. Cînd o fi mîine lu prînz ... Să-l prînzim, să-l aşpătăm. id. ib.

— Prez. ind.: prînzeze şi (învechit şi regional) prînd (ANON. CAR., ALR I 763/837, 840), pers. 2 şi (regional) prînzii (ALR I 763/837), pers. 3 şi (regional) prînde, prînză, pers. 6 şi (regional) prînd; conjunct.: pers. 3 şi (învechit) să prînză. — Şi: (regional) prînză vb. I.

— V. prînz. Cf. lat. prandere.

PRÎNZIRE s. f. v. prînzare.

PRÎNZIŞÓR s. n. I. (Învechit şi regional) Diminutiv al lui prînz (I); (învechit şi regional) prînzut (I I), prînzuleţ (I I). Cf. LEX. MARS. 238, DDF, CADE.

2. (Învechit şi popular) Prima masă¹ care se ia în cursul dimineţii. În momente care variază după regiuni şi după anotimp (în legătură cu muncile agricole); mic dejun, (popular) prînz (I), (regional) micdejar. Cf. LB, POLIZU, DDF, BANCIANU, ALEXI, W., TDRG, ŞĂINEANU, D. V., CADE. Am ajuns ... în poiană toemai la vremea prînziişarului. SADOVEANU, O. III, 491, cf. DEX, CHEST. VIII 2/12. LEXIC REG. 13. ♦ Spec. (Regional, mai ales prin Ban.; în practicile religioase creştine) Pomană (II I) care se face în cursul dimineţii, în primele 8—9 zile după moartea cuiva. Prînziişorul şi eînşaara se fac pînă la nauă zile după ieşirea sufletului. MARIAN, I. 189, cf. DDF, com. LIUBA.

3. (Cancretizat; rar) Ceea ce se pregăteşte sau se mănîncă la prînziişor (2). Ulise şi parearul ... Făcureă fac la vatră dimineaşa, Gătiră prînziişarul. MUNŞU, O. 269.

4. (Popular; adesea precedat de prepoziţii; şi, regional, în sintagma prînzeiarul ăl mic) Moment al zilei, situat de obicei în primele ore ale dimineţii, cînd se ia prînziişorul (2), (regional) prînzul (II), prînzeeanu; p. ext. interval de timp (care variază după regiuni şi anotimpuri) cuprins în prima parte a zilei. Fircasca împărşire a zilei dîntru-neepul au fost în trii restimpuri, în timpul resăritii, în ul prînziişorului ... şi în timpul toei nuuit pomerează (chîndie). SĂULESCU, NA. I, X/5. În Iaşi oamenii nu se seaală înainte de răşirul saarelui, ba tuă darm pînă la prînziişor. NEGRUZZI, S. I, 297, cf. POLIZU. Români împart ziua ...

În următorul chip: răsărire (soare răsore); prînziişorul, cînd e saarele de trei sulfi ... ALECSANDRI, P. P. 395, cf. JIPESCU, O. 113. Pe la prînziişor porneşte spre easă. CREANGĂ, O. 57, cf. MARIAN, S. R. I, 107, TDRG. Pe la prînziişor dădu drumul vitelor să mai paseđ. REBREANU, I. 93. Prînzul, prînziişor ... cînd saarele este cam de trei sulfi sau la alţreio porţe din ureuş. PAMFILE, CER. 31. Pe la prînziişor, adieă de la 7³⁰—9 ceasuri, cînd e obiceiul să se faeă papas ..., vine şî femeia eu demnăreă. id. I. C. 372. A adormit, eu şafa spre răsorit ... pe la prînzeioral ăl mie. LUNGIANU, ap. CADE. Cam pe la prînziişor numai ee aud vocea de trompeţă a preutesei. AL LUPULUI, P. G. 130, cf. II II, IV, V, VIII, IX, X, XI, XII, XIII, XIV, XV, XVI, XVII, XVIII. Şi eolea pe la prînziişor [aastea] se porni mai departe. MARIAN, T. 116. Nu finu lupta pînă lo prînziişor, şî eătanele ... erau bătute. RETEGANUL, P. I, 31. Cînd a fost la prînziişor Mai puşca cte-an feior. id. TR. 20, cf. DOINE, 106, BIBICESCU, P. P. 151. Cînd se seaală Peseărş împăratul, ealea pe la prînziişor, îl euprînde jalea. RĂDULESCU-CODIN, I. 137. M-am sculot pe la prînziişor Şi-neăleeaă pe-un mînziişor. PAMFILE, B. 18. Săşeraı pînă la prînziişor. DENSUSIANU, T. H. 132. Aşteptoi pînă la prînziişor. GR. S. V, 98.

5. (Regional) Lac de pe balta cerească în care se află soarele (sau luna) la prînziişor (4); (regional) prînziişor. Saarele nu ne aşteaptă, acuşe se suie la prînziişor. SADOVEANU, O. XIII, 93. Pîn se-nealţă la pietor, Saarele-i la prînziişor. JARNİK-BİRSEANU, D. 174. Uite eă-i saarele la prînziişor şî eu numai acum mă scol. RETEGANUL, ap. CADE. Cînd soarili-m prînziişor, Mai vinea op(t) talharăş(i). VASILIU, C. 81. Luna-i sus la prînziişor. PAMFILE, C. T. 181. Suie soare la prînziişor, Vin soerife la nurori. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 158.

— Pl.: prînziişoare. — Şi: (regional) prînziişor, prînziişor (H X 538), prînziişor, prînziişor (CADE), prînziişor, prînziişor (H XVI 383), prînziişor, prînziişor (ib. IX 130) s. n.

— Prînz + suf. -işor. — Pentru varianta prînziişor, cf. prînziişor.

PRÎNZIŞTIÓR s. n. v. prînziişor.

PRÎNZIŞ¹ s. n. Faptul de a prînzii (I). Descăleatd aealo pentru prînzii (sflrşitul sec. XVIII). ap. DDF, cf. DEX.

— V. prînzii.

PRÎNZIŞ², -Ă adj. (Transilv.; despre oameni) Care a mîncat (la prînz 3). Cf. LB, DRLU. Cei mai mulfi săteni veniră prînziişii la biserieă. AGÂRBICEANU, A. 113.

— Pl.: prînziişi. -le.

— V. prînzii.

PRÎNZITÓR s. n. (Învechit şi regional) Sufragerie; cantină. Cf. DRLU, LM. Ea tl laa de mînă, tl eanduea în micul prînzitor unde eınaseră. AGÂRBICEANU, L. T. 354. Treu prînz eurte în elădirea de alături, unde se afla prînzitorul companiei. VORNIC, P. 205, cf. DEX, com. din TIMIŞOARA. ♦ (Regional) Mobilier pentru sufragerie. Am eumpărat un prînzitor dîn lemn de stejlar. Com. din fastul judeţ Tîrnava Mică.

— Pl.: prînziişoare.

— Prînziiş + suf. -lar.

PRÎNZNUÍ vb. IV v. prînzii.

PRÎNZŞÓR s. n. v. prînziişor.

PRÎNZŪC s. n. (sg.) (Prin Maram.) Diminutiv al lui prînz (2). Măi Vileane, pūşi acasă, Că prînziişor-cald pe masă. BIRLEA, B. 31.

— Prînz + suf. -uc.

PRÎNZUI vb. IV. Întrauz. (Prin Mold., prin nord-vestul Munt. şi prin nord-estul Olt.) A prînzii (I). ALR I 761/522, 558, 798, 803. Vadă acuma prînziişte Şi eu sfelnică sfelnică. UDRĂSCU, GI.

— Prez. ind.: prînziişte.

— Prînz + suf. -ui.

PRÎNZULEȚ s. n. I. (Învechit și regional) Diminutiv al lui *prînz* (I): (învechit și regional) *prînzisor* (I), *prînzuț* (II I). Cf. PANN, p. v. I, 24/19, POLIZU, CIHAC, I, 215, I.M., DDRF, CADE, DEX.

2. (Regional) Pomană (II I). Com. din FĂUREȘTI — DRĂGĂȘANI.

- Pl.: *prînzulețe*.
- *Prînz* + suf. *-uleț*.

PRÎNZURÉLE s. n. pl. (În poezia populară) Diminutiv al lui *prînzuri*, v. *prînz* (3). *De cu seară ploii, ninsoare, Peste noapte vișorcală, Prînzurile Cu rocele*. TEODORESCU, p. p. 74. *De lo prînzurile Te-au apucot junghiurile*. BUD, p. p. 20.

- *Prînz* + suf. *-urele*.

PRÎNZUȘÓR s. n. (Regional) *Prînzisor* (5) (Zlagna — Caransebeș). Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 158.

- Pl.: *prînzuşoare*.
- *Prînz* + suf. *-uşor*.

PRÎNZÚT s. n. I. Diminutiv al lui *prînz*.

1. (Învechit și regional) *Prînzisor* (I). Cf. DRU, CADE, DEX. *Prînzuțul lui — În coasă, la masă*. FOLC. TRANSILV. I, 89.

2. (Prin vestul Transilv.) Cf. *prînz* (3). *Slujbă mîndră face-oi ... Zori dă ziua liturgică, Pă la prînzuț slujbă sfîntă*. ALEXICI, L. P. 156.

II. (Regional) *Prînzisor* (4). Cf. MARIAN, s. r. I, 107. *Adunîndu-se cam pe la prînzuț la gazda ..., se aşază la masă*. PAMFILE, CR. 168, cf. id. CER. 31, CADE.

- Pl.: *prînzufuri*, DEX.
- *Prînz* + suf. *-uț*.

PRÎSÁD s. m. (sg.) (Bot.; regional) I. *Grăpușnic* (*Cirsium furcens*). BORZA, D. 48. $\diamond$ *Prîsad de cîmp = scai* (*Cirsium vulgare*). id. ib. 49.

2. *Compus*: *prîsad-de-cîmp = scai mîgăreșe* (*Onopordon acanthium*). BORZA, D. 120.

- Etimologia necunoscută. Cf. *prăsa d.*

PRÎSCAVIȚĂ¹ s. f. (Regional) Bătătură în talpă (Costești — Băile Herculane). ALIM 1/3 II 188/840.

- Accentul necunoscut. — Pl.: ?
- Din ser. *prskalica*.

PRÎSCAVIȚĂ² s. f. (Regional) Instrument muzical nedefinit mai de aproape (Terșova — Caransebeș). II XVIII 284.

- Accentul necunoscut. — Pl.: ?
- Etimologia necunoscută.

PRÎSCITÍ vb. IV. *Intranz.* (Regional; despre fusul de tors) A sfîrîi (cînd se toarece cu ei) (Totorenii — Beiuș). Cf. A 1 22. *Fusu prîscitește*. ib.

- Prez. ind. pers. 3: *prîscitește*.
- Probabil formație onomatopeică. Cf. *prîsliță*.

PRÎSCOPÁLĂ s. f. v. *prîscopală*.

PRÎSLE s. m. v. *prislea*.

PRÎSLEA s. m. Băiatul cel mai tînăr dintre mai mulți frați, considerat în raport cu aceștia, mezin (I): p. gener. apelativ pentru un copil mic sau pentru cel mai mic dintre mai mulți copii. Cf. POLIZU, CIHAC, II, 317. *A sîrutat cu toată căldura pe iubitul ei prislea*. CARAGIALE, O. II, 33. *Aveau trei feciori; al mai mare să fi avut șapte anișori, al mijlociu vro șase și prislea vro patru*. id. s. 109. *Mumele-și luau nepoții și copiii cei mai mici, prislele, de, în poală*. DELAVRANCEA, s. 217, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Dintre toți, treisprezece frați, — opt fete și cinci băieți — era cel mai mic: prislea*. CHIRIȚESCU, GR. 191. *Prislea cere ceva mîmichii și căpitanul îl dojenește*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, ap. CADE, cf. PASCU, s. 301, ȘĂINEANU, D. U. *Sint bucuroș acuma că văd și*

pe prislea al său. SADOVEANU, O. XIII, 687. *Într-un pat de fier ... dormea prislea familiei, Bănică bănicică*. STANCU, D. 390. *S-a întîmplat cu prislea să apară obio pe la crucea amiezii ieșind în patru labe diu jireadă*. v. ROM. IANUARIE 1957, 33. $\diamond$ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) *Își pusese în gînd să-și deie pe prislea de Vlad în școlile din Piatra*. ap. TDRG.

— Pl.: (rar) *prîsli* (POLIZU) și (n.) *prisle*. — Și: (învechit și regional) *prîsnea* (DDR, TDRG, PASCU, s. 301, SCRIBAN, D., UDRESCU, GL.), *prăse* (DDR, ȘĂINEANU, D. U.; accentuat și *prăslé*, CIHAC, II, 317), (învechit) *prisle* (POLIZU, BĂRCIANU, ALEXI, W.), *părsle* (CIHAC, II, 317), (regional) *prăselea* (GRAUR, E. 132), *pîrslea* (TDRG, PASCU, s. 301, SCRIBAN, D., GRAUR, E. 132) s. m.

- Cf. *prîsnel*.

PRÎSLÉI s. m. (Regional) Localnic (Feldru — Nășăud). COMAN, GL. *Nu-s prislei de pe-oici co să cunosc toți oomenii*. id. ib.

- Pl.: *prislei*.
- Cf. *prislea*.

PRÎSLIȚĂ s. f. (Ban. și prin Transilv.) Furcă de tors (ornamentată). Cf. II XVIII 262, 284. *Fetele te bat, Fetele Cu furcile, Babele Cu drugile, Neveste Cu prîslițe*. BIBICESCU, p. p. 307, com. din ORAVIȚA, I. COSTIN, GR. BĂN. II, 159, COMAN, GL.

— Pl.: *prîslițe*. — Și: *prîzliță* (COMAN, GL.), *prêsliță* (GĂMULESCU, E. s. 179), *prîsliță* (DM), *prîsliță* (II XVIII 262) s. f.

- Din ser. *prislea*.

PRÎSLÚC s. n. v. *prîsline*.

PRÎSNEÁ¹ s. f. v. *prîsnel*.

PRÎSNEA² s. m. v. *prislea*.

PRÎSNEL s. n. I. I. Parte (conică) sau saibă terminată cu un vîrf ascuțit de la capătul inferior al fusului de tors, care, prin greutatea ei, face ca fusul să se învîrtească mai ușor în timpul torsului; titirez. (regional) măciucă (I 2), moț¹ (7 c), muc (II 3 i). Cf. KLEIN, D. 406, 407, DRU, LB, BĂRCIANU, POLIZU, CIHAC, II, 293, ALEXI, W., TDRG, PAMFILE, I. C. 209. *Un fițil aprins ... se fixează într-un prîstân de la un fus de tors*. PĂCALĂ, M. R. 257, cf. PASCU, s. 219. *O și cam necăjese [pe mireasă] sfîndcă în capul fusului nu-i dau „prîstân”, ci un măr, o bucată de piine ... ca să scope fusul cil mai des*. DRAGOMIR, O. M. 55, cf. CADE, SCRIBAN, D., DEX, II XVII 8, REV. CRIT. III, 166, VICIU, GL., CV 1950, nr. 4, 33, AIR I 1 270, A I 17, 20, 26, 35, 36, II 3, 4, 6, 8, 12, V 15, IX 12. $\diamond$ P. c. x. I. (Mold.) Fus (mic). Cf. SCRIBAN, D., H X 33, 357, 508, 512.

2. Jucărie mică făcută din metal, din lemn etc., cu un vîrf ascuțit, care poate fi rotită pe o suprafață plană; titirez, sfîrlează. Cf. GHEȚE, R. M. *Prîstônul ... avînd formă fusului de tors, se răsucește o dată bine între degete, apoi se scapă în jos și se lasă să se învîrtească singur*. PĂCALĂ, M. n. 420. *Atanasie ... începe o se rotii, să fi jurat că-i un prîstene viu*. BĂNUȚ, T. P. 114, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Îi făcea în atelierul lor de dulgherie un spîrnel*. PREDA, R. 223, cf. DEX, com. MARIAN, ȘEZ. V, 116, I. CR. I, 122. NOVACOVICIU, C. B. I, 16, A V 14, 15, 16, VI 26, LEXIC REG. II, 52, MAT. DIALECT. I, 235. TEAHA, C. N. 257. $\diamond$ (Ca termen de comparație, mai ales pe lingă verbe de mișcare, sugerează ideea de iuteală, de sprinteneală, de vioiciune) *Apoi, ca prîstenuț, zbură ... peste bazaltul străzilor*. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 165. *Ca pe un prîsnel învîrtește trupul*. EMINESCU, N. 139. *Moșneagul, iute ca un prîsnel, așterne țolul*. CREANGĂ, O. 23. *A început să ne spună că pămîntul se învîrte ca prîsnelul*. SLAVICI, N. I, 191. *Auzînd ... vorbele din urmă, ca prîznărul se-nvîrte o dată și o luă la picior*. F (1888), 37. *Se învîrtea ca un prîsnel*. AGÎRBICEANU, A. 286, cf. ȘĂINEANU,

D. V. *Cucoana Calinea se învîrte ca un prisnel, coboară puinișă și se întoarce repede.* SADOVEANU, O. V. 351. *Săltă în sus ca un spirnel vrăjit.* STANCU, Ș. 30. *Umbla cum îi prisnădul.* V. ROM. februarie 1955, 149. *Iată și băta de fus Ca un priznâr sfîrîind.* CONV. LIT. V. 115. *Sint-Ilie... ca un prisnel se învîrtește încolo și încoace.* MARIAN, T. 290. *Eram om sprinten ca prisnelul.* RETEGANUL, P. V. 81. *Flăcăul se purta harnic de minune și era ca un prisnel în toate părțile.* ȘEZ. VII, 65. *Un glonț de stinge încheagat... s-a învîrtețit ca un prisniu, de mai multe ori prin easă.* FRÎNCU-CANDREA, M. 293. *Se-nvîrtește ca un spirnel.* J. CR. IV. 186. (Adverbiu) *Umblă prisnel în toate părțile, ca o fată de cincisprezece ani.* SĂM. III, 169. *Umblă spirnel și-i povăluiește pe oameni să se judece.* STANCU, D. 258. *Se-nvîrtea prisnel în jurul namilei de tun.* V. ROM. noiembrie 1953, 100. ◊ EXP. P. (Regional) **A-1 umbla** (cuiva) *între prisnelul*, se zice despre cineva foarte vioi, iute și harnic. *Așa de iute făceau, așa de iute îi umbla prisnelul, înelț inama lui Petru n-avea timp să se mire tudețul.* RETEGANUL, P. II, 16. ♦ (Familiar) Epitet pentru un copil (mie și) foarte vioi sau pentru un om iute, ager. Cf. ZANNE, P. III, 323. *Taci că te-aude și te viră-n tolbă, prisnelul naibii.* HOGAȘ, DR. I, 127, cf. SCRIBAN, D.

3. Numele mai multor părți ale morii: **a)** crîng. *Prisnelul este alcătuit din 7 șiori sau șitori prinse la amîndouă capetele în trecoale.* DAMÉ, T. 152, cf. 162. TDHG, PAMFILE, I, C. 185. *Valul e alcătuit din 7 șitori lufipte în cele 2 pristene.* PĂCALĂ, M. R. 466, cf. PASCU, S. 219, ȘĂINEANU, D. V., CADE, SCRIBAN, D., VAIDA, ALR SN I H 162; **b)** (prin Munt. și prin Transilv.; în forma *prisnel*) ansamblu alcătuit din fusul de fier și din cilindrul acționat de roata cu măsele. *Roata cu măsele învîrte prisnelul care e înșepenit în piatra alergătoare.* HEM 837, cf. IX 439; **e)** (regional) fiecare dintre cele două discuri de lemn sau de metal care formează capetele cilindrului; (regional) tîrcoală. Cf. SCRIBAN, D., com. din SĂLIȘTE—SIBIU; **d)** (regional; în formă *priznel*) bucată de fier în formă de farfurioară, fixată pe osadă, în care se învîrtește capătul de jos al fusului de la crîngul morii (Gura Sărății — Buzău). Cf. ALR SN I H 165/728; **e)** (prin Munt.; în formele *prisnel*, *prizmel*) axul roții la moara de apă; (regional) fus, grîndic. *Acelui care învîrtește roata îi zice fus sau prizmel.* II IV 98, cf. 156.

4. (Prin Transilv. și prin Maram.) în formele *priznel*, *prisnel*, *priznel*) Bucca (la roata carului). *Făcuți car de mîrgean Cu juguri de tulipan, Cu prisnele de inele, Cu butuci de mere dulci.* F. (1889), 55, com. din MARAMUREȘ, PAȘCA, GL., MAT. DIALECT. I, 287, GLOSAR REG.

5. (Prin nordul Mold. și prin Bucov.) Disc metalic cu găuri pe margine, care se poartă la cîngătoare și de care își atîrnă ciobanii cuțitul, punga etc.; (regional) prisnie¹. Cf. TDHG, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI, A VI 9, GLOSAR REG. ♦ (Transilv. și prin Bucov.; mai ales la pl.) Ornamentații din nasturi, discuri metalice etc. folosite mai ales la chimir. *Trei cai brașovenești Cu frînele-upărătești, Cu zalele tatărești, Cu prisnelele-aurii.* F. (1871), 104. *Velișta e împodobită cu diferiți bureți de mesteacăn sau vânelii, numiți priznei.* MÎNDRESCU, L. P. 208, com. MARIAN, GLOSAR REG.

6. (Regional; în forma *prislen*) „Bucată plată de lemn cu care se peticește burduful de brînză” (Vai-deeni — Băile Govora). GL. OLT.

7. (Prin Mold.) Încaută (de ciobănie) nedefinită mai de aproape. Cf. R I 22, VIII 298.

8. (Prin Bucov.; în forma *prisnel*) Boblnac (dat peste urechea cuiva). Cf. ȘEZ. V, 116.

9. (Prin Olt.; în forma *spruel*) Virtej (de pîr). *Se naște cu spirnel în fructe.* GOROVEI, CR. 194, cf. MAT. DIALECT. I, 235.

H. (Bot.; învechit și regional) 1. Peuță (III 1) (*Myriophyllum spicatum* și *verticillatum*). Cf. POLIZU, BARONZI, L. 142, CIHAC, II, 293, BRANDZA, FL. 219,

BARCIANU, GRECESCU, FL. 228, TDHG, ȘĂINEANU, D. V., SCRIBAN, D., BOICZA, D. 113.

2. Coada-șoricelului (*Achillea millefolium*). Cf. BARCIANU, DDRF, DAMÉ, T. 187, ALEXI, W., BORZA, D. 10.

— Pl.: *prisnele*. — Și: *prisnâr* (M. D. ENC.), *prisnel*, (învechit și regional) *prâsnel* (accentul necunoscut; BARONZI, L. 142, II IV 11, X 512), (învechit) *pristlîn* (accentul necunoscut, ANON. CAR., PASCU, S. 219), *pristîel* (KLEIN, D. 407, LB, CIHAC, II, 293, IAHRESBEL, V. 327) s. u., (regional) *prisnă* s. f., *prîștin* (accentul necunoscut; A II 12, IX 12), *priznel* (pl. și, m., *priznei*), *presnel* (L. ROM. 1959, nr. 5, 81), *preznel* (ALR I 1 270/148), *prîștin* (A I 4), *prisnâr* (accentul necunoscut; A I 36), *prîștin*, *pristen*, *pristîn* (accentuat și *pristin*, ALR I 1 270/140; pl. și, m., *pristină*, LB), *prîșten* (A II 6, 8, GL. OLT.), *prîștin* (A II 3, 6, 12; pl. și, m., *prîștini*, ib. II 12), *prîzmel*, *prîznâl* (com. din ROȘIA-BEJUȘ; pl. și, m., *prîznăli*, ib.), *prîznâr* (ALR I 1 270/80), *prîznel* (II I 140, com. din MARAMUREȘ, PAȘCA, GL., ALR I 1 270/59, 138, 243, 247, 249, 251, 289, 361, A I 17, GLOSAR REG.), *prisnuel*, *plîznâr* (TEAMA, C. N. 257), *pîșten* (A II 7), *spîznel* s. u.

— Din slav. *приснѣкъ, пръснѣкъ*.

PRISNĚT s. n. Faptul de a prisni².

1. (Învechit, rar) Foșnet, foșnătură. Cf. prisni² (5). Cf. CIHAC, II, 257.

2. (Regional; în forma *prisul*) Sunete caracteristice, scîrțîitoare, seose de cristei. *Cue răzleț ciupește-u ereangă mucleșife înviorate, ridîcîndu-și glasul deasupra prisnitului de criste.* N. REV. R. II, nr. 18, 228.

— Pl.: *prisucte*. — Și: *prisuit*, *prisnuet* (CIHAC, II, 257) s. n.

— V. prisni².

PRISNĪ subst. (pl.) (Prin Ban.) Picături, stropi (de apă, de ploaie). Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 168. *Am simțit prisnii pe frunte.* id. ib., cf. NOVACOVICI, C. R. V, 16.

— Postverbal de la prisni².

PRISNĪ² vb. IV. I. TRANZ. și refl. (Ban.) A (se) stropi, a (se) împoșca cu apă, cu noroi etc. Com. LIUBA. *Am căleat în tină și mi-am prisnit tot.* Com. din ORAVIȚA. *L-o prisnit eu imală.* L. COSTIN, GR. BĂN. II, 159, cf. id. GR. BĂN. 168, NOVACOVICI, C. B. V, 17, LEXIC REG. II, 37.

2. Intrans. (Învechit și regional) A fișui. *Precum din bărbat prisnește sămînța, așa din mîiere.* ANTROP. 259/10, cf. ALR SN IV H I 119/76. ♦ (Prin Transilv. și prin Munt.; despre oameni; în formele *prîșni*, *prîzni*) A izbucni, a pufni în ris. *Toți eam spre ea prisneau, unde-o știau că trăiește cu Gheorghie Căscău.* IOVESCU, N. 143, cf. MAT. DIALECT. I, 215.

3. Intrans. (Regional; despre oameni sau despre animale) A strănuta. Cf. SCRIBAN, D., II XVII 94, COMAN, GL. ♦ (Prin Transilv. și prin Munt.; despre pisici; în formele *prîșni*, *prîzni*) A pufai (la un cîine). Cf. ALR SN II R 675.

4. Intrans. (Regional; despre oameni) A sfîrîi. Cf. SCRIBAN, D. ♦ (Despre cai; în forma *prisni*) A forîi. Cf. BUL. FIL. VII—VIII, 368, ALR II I MN 7, 6 851/365.

5. Intrans. (În dicționarele din trecut) A foșni; a fișui; a scîrțîi. Cf. CIHAC, II, 257, GHETIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. ♦ (În dicționarele din trecut; despre foc) A pîrli, a străni; a vîi. Cf. CIHAC, II, 257, GHETIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. ♦ (Regional; despre fusul de tors) A sfîrîi (cînd este învîrtețit la tors) (Coverca — Vatra Dornei). Cf. GLOSAR REG. *Prisnește fusul.* ib.

— Prez. ind.: *prisnesc*. — Și: (învechit) *prîșni* (DDR. BARCIANU, ALEXI, W.), (învechit și regional) *prîșni* (II XVII 94), *prîșni* (CIHAC, II, 257, TDHG, SCRIBAN, D., BUL. FIL. VII—VIII, 368, ALR II I MN 7,

6 851/365), (regional) **prîsnî**, **prîznî** (COMAN, GL., ALR III h 675/833, MAT. DIALECT, I, 215) vb. IV.

— Din scr. **prsuuti**, bg. **пръскам**, rus. **прыскать**.

PRÎSNÎ¹ vb. IV. **Tranz.** (Încechit și regional) A batjocori; a insulta; a nesocoti. *Sântul Anania ... pre I[o]m[u]l H[risto]s mărturisind și idolii prîsnind fă bătut cu toiage.* DOSOFTEI, v. s. ianuarie 38⁵/24, cf. SCRIBAN, D. *O zis cea oarbă că să-i deie și ei lighean, pieptene și oglindă. Cele mai mari o prîsnecau și nu i-o dat.* VASILIU, P. L. 234.

— Prez. ind.: **prîsnesc**. — Și: (Încechit, rar) **prîsnî** vb. IV.

— Din slavonul **пръснѣти**.

PRÎSNIC¹ subst. (Regional) Disc metalie cu găuri pe margine, care se poartă la cingătoare și de eare își atarnă ciobanii cuțitul, punga etc.; (regional) **prîsnel** (I 5). Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI.

— Pl.:?

— Cf. **prîsnel**.

PRÎSNIC², -Ă adj. v. **prîsnel**.

PRÎSTELNIC subst. (Prin sud-estul Munt.) Crlng la roata eu măsele a morii. Cf. DAMÉ, T. 151, 154.

— Pl.:?

— De la **prîsnel**.

PRÎȘ interj. (Regional) 1. Cuvînt cu eare se cheamă măgarul. Com. din POIANA SIBIULUI — SEBEȘ.

2. Cuvînt cu care se alungă capra (Cîmpul lui Neag — Petroșeni). A III 1.

— Onomatopee.

PRÎȘCĂU s. II. v. **prășcău**².

PRÎȘLEȚ s. m. v. **prîșleț**.

PRÎȘNÎ vb. IV v. **prîsnî**².

PRÎȘTIN s. II. v. **prîsnel**.

PRÎZLIȚĂ s. f. v. **prîzliță**.

PRÎZNĂI vb. IV. **Intranz.** (Regional; despre fusul de tors) A sfîrîi (cînd este învîrtit la tors) (Vășeău). Cf. TEAHA, C. N. 257.

— Prez. ind. pers. 3: **prîznăiește**.

— Cf. **prîsnel**.

PRÎZNĂLÎ vb. IV. **Intranz.** (Regional; despre fusul de tors) A sfîrîi (cînd este învîrtit la tors) (Pociolveliste — Beiuș). Cf. A I 13.

— Prez. ind. pers. 3: **prîznăiește**.

— V. **prîznel**.

PRÎZNĒL s. n. v. **prîsnel**.

PRÎZNÎ vb. IV v. **prîsnî**².

PRO¹ I. Adv. (În opoziție și adesea în corelație cu **contra**) În favoarea, în sprijinul cuiva sau a ceva. *Întîmpinarea aceasta, departe de a fi un argument contra, este un argument pro.* KOGĂLNICEANU, s. A. 145. *Metodul său de a vindeca pe cei turbați, despre care attea s-au scris pro și contra, merită într-adevăr a fi recunoscut.* CR (1848), 26³/20, cf. STAMATI, D., ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Am examinat ... argumentele pro și contra ale unci diseușiunii prealabile.* TITULESCU, D. 417, cf. DM, M. D. ENC., DEN.

2. Element de compunere care: a) înseamnă „pentru...”, „în favoarea...”, „în sprijinul...” și care servește la formarea unor adjective ca: **proafrican**, **profeminist**; b) înseamnă „înainte”, „dinainte” și care servește la formarea unor verbe ca: **procunoaște**, **propășii** sau a

unor substantive ea: **procunoștință**, **procuvîntare**, **prodată**, **promunte**.

— Din lat. **pro**.

PRO² Element de compunere care: a) înseamnă „din nou”, „iar” și care servește la formarea unor verbe ea: **procufunda**, **pronumi**, **prosoace** sau a unor adverbe ca **prodănou**; b) înseamnă „foarte”, „în cel mai înalt grad” și care servește la formarea unor adjective ca: **progalben**.

— Etimologia neunoscută. Cf. slavonul **прѡ-**. FORM. CUV. II, 200.

PROAFLĂ vb. I. **Tranz.** (Regional) A regăsi (I) (Bozoviei — Oravița). Cf. ARH. FOLK. III, 153. *Asta-i cîncicu lu Dragobicăi cîn ș-o pierdut oili și le-o proaflat.* ib.

— Pronunțat: **pro-a-**. — Prez. ind.: **proaflu**.

— **Pro**² + **afla**.

PROAFRICĂN, -Ă adj. (Despre oameni și manifestările lor) Care este favorabil africanilor, care susține pe africani, care este de partea africanilor. Cf. SFC IV, 25, FORM. CUV. II, 201.

— Pronunțat: **pro-a-**. — Pl.: **proafricani**, -e.

— **Pro**¹ + **african**.

PROAMERICĂN, -Ă adj. (Despre oameni și manifestările lor) Care este favorabil americanilor, care susține pe americani, care este de partea americanilor. Cf. CONTEMP. 1949, nr. 126, 15/1, SFC IV, 26.

— Pronunțat: **pro-a-**. — Pl.: **proamericani**, -e.

— **Pro**¹ + **american**.

PROĂPTĂ s. f. v. **proptă**.

PROĂSPĂD, -Ă adj. v. **proaspăt**.

PROĂSPĂT, -Ă adj., s. f. și (rar) n. I. Adj. (Despre alimente sau produse alimentare) Care a fost preparat, recoltat, obținut etc. de curînd; care își păstrează (nealterate) calitățile originare; p. ext. care nu a fost supus unui procedeu de conservare. *Descoperînd somochinele ... cura laptele dintr-înse proaspete, ca deneaurca culcase.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 255/17. *Pește proaspăt de mîncat călugării în gios (a. 1742—1743).* IZVOADE, 228. *Ia o litră dă iere proaspete, miez de pîne, ierburi tocate (a. 1749).* GCR II, 43/4. *Ia crierii de-i taie bucățele și-i amestecă cu untu proaspăt. Mîncările, 48/18. Dragă, neasămănată copilă! Dă mursa proaspătă mai dulcieă, Decît o turtura mai cu milă.* BUDAI-DELEANU, T. 124, cf. LB. *Totdeauna trebuie să aibă lapte și brînză proaspătă.* DRĂGHICI, R. 149/14. *Valahia și Moldavia ... îndestulau Constantinopolul cu cîrnuri proaspete și sîrate.* BĂLCESCU, M. V. 58. *Ț-a spus peștele cît face? este toama opt oca, Mi-am rupt mîinile cu dînsul, dar cra proaspăt, mișca.* PANN, P. V. I, 65/18. *Sînt, zise, aste oua, Tot bune, proaspete.* id., ap. GCR II, 360. *Legumele cele proaspete nu trebuie sc muiate în apă.* PENESCU, M. 31/23. *Înghite la ouă proaspete și cafele reci.* CARAGIALE, O. I, 15. *Nu se mai satură privind coșurile de cătină încercate pînă în buze cu pește proaspăt.* DELAVRANCEA, S. 65. *Niște borș de pește proaspăt cu orez li s-a adus.* CONTEMPORANUL, I, 163. *Seara, vameșul ne ospătează cu păstrăvi proaspeți și eu ierunci.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 136. *Pe o sîrmă ... stau sptîzurăși covrigi rumeni, iar pe alta părechii-părechii de cîrnași proaspeți.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 57. *Brînză, smîntînă și ouă proaspete ... avea mai totdeauna cucoana Mărioara la cămară.* HOGAȘ, DR. II, 103. *Veni iar cătră el, cu pită proaspătă și cu un hîrzob de păstrăvi afumați.* SADOVEANU, O. X, 541. *S-a spălat în loc de apă Cu lapte proaspăt de iapă ARGHEZI, VERS. 343. Brînză proaspătă de vaci Cu smîntînă și colaci.* id. s. v, 48. *Și, barim sînt proaspete prăjiturile?* CĂLINESCU, E. O. II, 103. *Pusc pe masă*

ouă proaspete. STANCU, R. A. III, 160. Varietățile de struguri apte a fi păstrate în stare proaspătă în timpul iernii. ȘCÎNTEIA, 1951, nr. 2 885. În ce privește sultulna, iaurtul, chefirul, brânza proaspătă, ele sînt de regulă bine suportate. BELEA, P. A. 244. Rarori lipsa de la aiua lui Iocan puil fript cu usturoi și pînea albă și proaspătă ea antul. PREDĂ, M. 118. Curgeau din fluieră doinurile-argintii, Lin aburea laptele proaspăt în șistare. LARIȘ, P. 294. Pulca prinde pe țija erligelor de la coadă și din față cle o bucăciică mică de pește proaspăt. VIN. PESC. februarie 1964, 6. Carnea se desface sub formă proaspătă ... și congelată. ȘCÎNTEIA, 1966, nr. 6 950, cf. ALR SN IV h 1 066. Amoroasă a carae proaspătă. ib. VI h 1 839 53, cf. ib. h 1 839, A III 2. Clud ți-e brînză mai proaspătă, n-ai smulțnă. ZANNE, P. III, 485, cf. I, 566, IV, 51. ◇ (Prin lărgirea sensului) Păianjenul ... luereoză singur, făcîndu-și mari ptinze, prinzînd greu o mîscă mai proaspătă. CĂLINESCU, C. O. 45. ◆ (Regional; despre vinuri) Din recolta anului în curs; nou (I) (Borșa—Vișeu de Sus). ALR II 6 143/362. Vin proaspăt. ib. ◆ (Despre plante) Cules, rupt, recoltat etc. de eurînd. Pe uliță venea înclt loa, cu o pală de fin proaspăt agăfală de coasă. REBREANU, I. 72. Prooții s-au îndreptat cu șomoioagele de busuioc proaspăt ... către cîrdul de mînzări. MOHOIANU, S. 81. Într-o oală de lut erau puse erizanteme proaspete. CĂLINESCU, S. 509. Fuscse acoperit din nou umbratul din curte ... cu frunziș proaspăt. CAMIL PETRESCU, O. I, 84. Din eană eurgea belșug de apă — florile își sculurau capul proaspete. ISAC, O. 220, cf. DEX. ◆ (Despre apa potabilă) Adus, seos etc. de eurînd de la sursă; p. ext. rece (I I). Savo, Savo, adă apă proaspătă de la șipot. ALECSANDRI, T. I, 346. Oi clătări ploșca bine ș-oai umple-o cu apă proaspătă, ca să avenu la druat. CREANGĂ, P. 204. Botele eu apă proaspătă ... sînt rînduite cu îngrijire. DELAVRANCEA, S. 222. Deșteptîndu-vă simțirile greoaie cu apă proaspătă și rece, să priviți fără a vă sătura ceea ce onul nu poate nici deserie. id. T. 56. Masinca trimcea să scoală apă proaspătă de la puț. BASSARABESCU, V. 8. Se deșteptă cu imaginea sofului său în privire și-și răcori obrazul cu apă proaspătă. SADOVEANU, O. XI, 57. ◆ (Despre aer) Care este curat, pur, oxigenat; p. ext. (despre mirosuri) plăcut, înviorător. Aerul e viu și proaspăt. ALECSANDRI, POZII, 62. Este condurașul, care-și scoate înainte ciuboșica de un roșu brun pătat cu galben-pălid și trimite o aromă vie, proaspătă. IORGA, P. A. I, 21. Diavineafă trătăm într-un aer răcoros și proaspăt. SADOVEANU, O. VI, 605. Îi făcea bine și aerul rece și proaspăt. STANCU, R. A. IV, 253. De ce nu deschideți ferestrele? Nici nu știți ce aer proaspăt e afară! H. LOVINESCU, C. S. 108, cf. DM. Aerul din încăpere trebuie să fie curat și proaspăt. ABC SĂN. 135, cf. DEX.

2. S. f. și (rar) n. (Transilv.) Carne proaspătă (I) (de porc). Cf. LB, REV. CRIT. III, 166, ALR II 4 014/250, 325, ALR SN VI h 1 839/284. ◇ EX PR. A face proaspăt = a tăia poreul. REV. CRIT. III, 166. ◆ (Prin Transilv.) Slănină (PAMFILE, I. C. 58), grăsimă de porc (VICIU, GL.).

3. Adj. Care există sau a luat ființă de puțină vreme, care a fost făcut, creat, care a apărut, s-a produs etc. de eurînd; de dată recentă. V. nou, recent. Pre lesne i-au biruit și i-au răsipit cu ajutorul prospăt. URECHE, I. 188. Scriitorii cei mai proaspeți ai grecilor. CANTEMIR, HR. 66. Atuncea proaspătă mularca-le fîiad și necrețnădu-i, la dregătorii și la altele ale fării nu-i trăgea. C. CANTACUZINO, CM I, 54, cf. 74. Cu trecerea zîclor se tunoia și se adăogea alte nevoi mai proaspete. ANINTE URICARIUL, LET. H. 452/13. Proaspetele paveliri pe care doi înșălepti călători le-au dat. IST. AM. 3/14, cf. BUDAI-DELEANU, T. 409, GORJAN, H. I, 142/7. Văzînd un mortul mai proaspăt va să-ntrebe: cine-am fost? ASACHI, S. I, 1, 75. Ovăsul se sanuună într-o arătură proaspătă. I. IONESCU, C. 23/11. Oasele morșilor ... le dezgroapă din umedul lor locuș cu să deie locul lor alor morși mai proaspeți. NEGRUZZI, S. I, 215. E o

căldură năbușitoare înăuatu și aiuroase a vopsea cu terpențin proaspătă. CARAGIALI, O. I, 75. Kira ingunechie pe nolozul proaspăt sub care odihnea alesul ei. DELAVRANCEA, S. 174. I-uai vâzul amornitul proaspăt, nebătătorit. id. T. 251. Cine lasă ... urate în stratul proaspăt de zăpadă? VLAHUȚĂ, O. A. II, 34. Întrebarea se tașipse în iaiua felei ca într-o rană proaspătă. REBREANU, I. 112. Știrca e proaspătă, adusă de șeful de cobinet. id. R. II, 35. Clatam cu loșii ... cu ochii boldiți dacă nu la poarta cea nouă, dar lu nuiaua cea proaspătă. GALACTION, A. 27. Doctoral Taisun simșea în el ceea dureros și cald, ea o rană proaspătă ce stugecîmă. id. O. A. I, 49. Trecură într-adevăr pe lungă cimitirul cu multe cruci proaspete, de scindură albă. C. PETRESCU, I. I, 193. Fericit, tacăzît de soare, urmărean îndăioșat zboral unei berze, mesager proaspăt, ce plutea alb și negru în albastrul cerului. BRĂDESCU, O. A. II, 329. N-ai nici o dorință? întrebă sublocotenentul bruse — privind ... la grămada de pămînt proaspătă. SAHIA, N. 89. Stanca i-a și pus dinainte, o dată cu miacarea de prinz, veste proaspătă eă soru-so Nastasia ar fi căzută într-un puț. SADOVEANU, O. XVII, 301. S-uu vâzul ... învâșaji măsîlind cărțile, ca să poală sustrage zestrea proaspătă a unui parteaer. ARGHEZI, B. 19, cf. 87. Centrul odăii se umplu dia nou de fum proaspăt, gros. CĂLINESCU, I. O. I, 27. Îi descoperi așternutul. E proaspăt, îl asigură. VINEA, L. II, 345. În drumul prăfos nu se aia eunosteau nici măcar urmele gropilor proaspete. BARBU, P. 233. Omul cu chimir proaspăt. s. ianuarie 1961, 3. Granitul proaspăt dă un material bun pentru pavaj. GEOLOGIA, 19. Un pelican ... în peaaș proaspăt, după năprlirea de loaană, colorat într-un roz viu cu ușoară nuanță portocalie. VIN. PESC. aprilie 1964, 7. Pe Mulul Mării Negre, ascăeni unei uriașe tufe de scaieți, a înflorit cea mai proaspătă legendă. V. ROM. ianuarie 1965, 31. Peretele proaspăt al unei case tinere. CONTEMP. 1966, nr. 1 019, 1/1, cf. DEX. ◇ (Adverbial) Un clerie înalt, brunel, ras proaspăt, se izbi de profesorul eă bătrîn. AGIRICEANU, A. 32. Nu știu pentru ce, sînd înlins pe un așternut de iarbă proaspăt cosită și miroșitoare ..., mă strămutai eu mielea în niște timpuri vechi. HOGAȘ, DR. I, 46. A găsit, în valiza careturilor proaspăt sosite de la tipografie, și nuvela aca. GALACTION, A. 81. Într-o curte, doi mahalagi dezbrăcați de haină spintecau un porc proaspăt înjughiat. C. PETRESCU, I. I, 220. Ogoarele își întindeau fășiile proaspăt intoarse de plug. id. ib. II, 174. Strada era în sărbătoare. Mahalagii, ferchezăiși proaspăt, aveau căaiși curate. BRĂDESCU, O. A. II, 52. Era totdeauna ras proaspăt, cu mustașa retezată deasupra buzei, dar nu și la capete. VLASIU, A. P. 52. Miroseau framos florile cimpului proaspăt cules. SADOVEANU, O. III, 23. În altă parte se vindeau ... porcii trandafirii, proaspăt îmbăiași. ARGHEZI, B. 105. Merșer de-a lungul apei pe un drum așternat proaspăt cu cloțari de piatră. CĂLINESCU, S. 346. Prin rariști ne poltineam de gîii proaspăt răsturnate de ritul mistreților. BLAGA, H. 62. Veni cu un uleiur eu apă rece, proaspăt scoasă din puț. CAMIL PETRESCU, O. II, 200. Îmbrăca haine vechi, ponosite, însă periate, călcate proaspăt. STANCU, R. A. I, 261. Pe șosecele proaspăt dezăpezite aleargă camioane încărcate cu materiale. ȘCÎNTEIA, 1951, nr. 2 916. Căsuța era proaspăt zugrăvită, gardul îndreptat. BARANGA, I. 474. Se înlîmplă să greșești, mai ales cînd ești proaspăt venit. PREDĂ, D. 163, cf. id. M. 121. Miroase a lapte proaspăt muls și a fîn, s. martie 1961, 71. ◇ Loc. adv. (Popular) Din (sau, învechit, de) proaspăt = de eurînd, de puțină vreme, nu cu mult înainte. Și cînd s-au suîl într-acesta scaua ... de proaspăt să potolias goana. DOSOFTEI, V. S. decembrie 232/15, cf. noiembrie 124/11. Am mai tăiet gustul de popie unuia care venise în gazdă la noi din praaspăt. CREANGĂ, O. 235, cf. DDBF. Cu toparul uriaș, cu coadă din proaspăt pusă, cu jungherul mare la cingătoare, Buzărlan se oprise și privea erunt prin sprîncelele-i tupoase. SĂM. V, 925. Am luat pe juncani trei sute fără doi lei ... zise Dumitruche Hažu, cu un zîmbet blajin pe obrazul din proaspăt ras. LUC. VI, 98.

Împrăștiat a cromă de azimă de grlu carat, coaptă din proaspăt. VOICULESCU, p. 11, 109. Pînă la calul său, din proaspăt împodobit de sahaideucarul domnesc, îl petrecu Miron. SADOVEANU, o. n. 178. (Învechit, rar) În proaspătă vreme = în scurtă vreme, numai-decît (1), imediat. În proaspătă vreme toate aceste s-au vîndecat. CANTA, LET. III, 185/18. ♦ S p e c. (Despre oameni) Care se află într-o anumită situație sau care are o anumită calitate de puțină vreme. Adrian..., fiind proaspăt împărat..., spre acel războiu s-au gătit. C. CANTACUZINO, CM I, 27. Văd lîngă mine pe amicul meu Ion Theo, coleg proaspăt de uriașe aspirații literare. GALACTION, A. 85. Fuscsem numit proaspăt ajutor de judecător, id. o. A. II, 56. Ca sublocotenent proaspăt... luasem parte, cu un regiment de infanterie din Capitală, la fortificarea văii Prahovei. CAMIL PETRESCU, V. N. 5. Na e acum clipa să reparăm astfel de nedreptăți..., răspuse proaspătul general ffnos, id. o. II, 532. La masă am refuzat să mînc, scîrbindu-mă de tainul școlii, cum e tradiția printre interni proaspeți, ca omul de familie, deprins cu mîncări alese. BRĂESCU, o. A. II, 67. Proaspăt proprietar al noșiei cumpărate de la un nobil ungar. VORNIC, p. 125. ♦ (Adverbial) Erau ei, Ileana, nea Costache, un fărăn proaspăt angajat. PREDĂ, R. 91. ♦ S p e c. Care apare în locul a ceva mai vechi; nou (4). Opera unui mare scriitor este într-adevăr o sursă... pentru analize și constatări mereu proaspete. CONTEMP. 1953, nr. 371, 2/4. Suflul proaspăt al unei teme majore, actuale, a cucrit publicul. T septembrie 1962, 63. ♦ S p e c. Care este de strictă actualitate. Unii citeau ziarele de dimineață cu cele mai proaspete știri. BARBI, p. 59. ♦ S p e c. Care își păstrează nouitatea, care este încă viu, actual (în memorie). Urmările trecutei rezmerițe însă sint proaspete în fineca nînții voastre (a. 1766). URICARIUL, XIV, 195. După această scenă, urmează îndată, în amintirea mea, a doua — tot vic și proaspătă. SADOVEANU, o. VII, 315. ♦ (Adverbial) I se perindau în minte, proaspăt, primele luni, primii ani ai tinereții lui zbuciumate, imensele lui privațiuni, gîndurile de sinucidere. V. ROM. IANARIE 1965, 24.

4. Adj. (Despre plante sau despre părți ale lor ori, p. g e n e r., despre vegetație) Care este în plină dezvoltare, care este (încă) tînăr, fraged, crud; p. c. x t. gingaș, delieat. Cf. MAN. GÖTT, 134, POLIZU, ALEXI, W. Primăvara toate sint proaspete, dar nu depline, vara toate coapte și vii. DELAVRANCEA, A. 5. Castani bătrini umbreau cărările cu frunza lor proaspătă, fragedă de april. AGIRBICEANU, A. 33. Pe o văioagă, cobora pădurca cu horbota ei proaspătă de verdeață. BARBU, p. 188, cf. 191. În grădina devastată de frig... văzu o floare albă, proaspătă, în vrful unei tulpine înalte, aproape uscată. IL mai 1965, 32, cf. DEX. ♦ (Prin lărgirea sensului) Primăvară. Și verde proaspăt ca un suflul nou. PILLAT, p. 130. ♦ (Despre oameni) Care are sau care păstrează calități de om în plină dezvoltare, în plină vitalitate: (despre obraz, privire, despre manifestări etc. ale oamenilor) care arată, trădează, exprimă aceste calități. Avem în brațe o fetișă fragedă și proaspătă ca o madonă. CAMIL PETRESCU, T. II, 252. Era proaspăt în privire și culoarea vie a obrazilor săi frumoși îi dădea un aer de flăcău. id. o. II, 148. Obrazul tău e proaspăt... Ca mărul abia rupt. CĂLINESCU, L. L. 131. Pe neașteptate, apărui în fața lor Vilma, proaspătă și nespuse de frumoasă. s iunie 1960, 13. E bine să fie și un glas de fată și o frunusețe proaspătă și sălbatică alături de doi dezmoșteniți. T decembrie 1964, 4.

5. Adj. (Despre ființe) Care are forțe noi, care are forțele intacte (nefiind pus la vreun efort); odihnit¹ (1). Și făcînd calc, întorcîndu-să înapoi, Bogdan Vodă i-au lovit cu oaste proaspătă și au scos tot pleanul de la dinșii. URECHE, L. 132, cf. 188. Pînă la nenți au căzut aceia mai toți, fiind la acești ai noștri și cai mai proaspeți. M. COSTIN, LET. I, 344/7. Se deșteptară svinții... cu totul proaspeți ca de asară culcați. DOSOFTEI, V. s. octombrie 76^v/15. Romanii, oaste proaspătă

părîndu-li-să, s-au părăsit a-i goni și s-au întors la tabăra sa. CANTEMIR, HR. 80. Însă și Goleman pe cărare Le aleargă, într-armat ca la bătaie... Și după dinsul proaspăta laie, Ce, sosind, mult nu socotește. BUDAI-DELEANU, T. 409. Diversiunea se face cu trupe proaspete și prin surprindere. BRĂESCU, o. A. I, 320. Oamenii lor încalică cai proaspeți și noi încalcăm acciași cai de cînd am pornit. SADOVEANU, o. I, 282, cf. VI, 439. Du-te la conac și adu cai proaspeți. CAMIL PETRESCU, o. II, 140. ♦ Fig. În lamina limpede de după furtună, munții se ivesc ca în odăjdii de săr-bătoare... Sint mai proaspeți, mai viguroși, mai plini de viață. BOGZA, c. o. 65. Primiți-l tovarăși și oaspete în inimile voastre clocotitoare, Mereu mai sprintene, mereu mai proaspete. DEȘLIU, G. 33. (Adverbial) Atît de proaspăt sună pămîntul și răsună în freamăt de motoare, id. ib. 21. ♦ Fig. Care se deosebește de ce a fost mai înainte, schimbat, transformat (în bine); nou (5). Se revărsa peste noi suflul unei vieți proaspete. VLASIU, A. P. 270.

6. Adj. Fig. Curat, pur; limpede. Păcătait-a omul, în vremuri fericite, Cînd nu-i lipsa nimica, nici hrană, nici odihnă... Pămîntul, încă proaspăt, pătata-s-a de stînc Cînd lumea era largă și oamenii puțini. VLAHUȚĂ, p. 17. Cercul albăstrea proaspăt, spălat. REBREANU, I. 461.

— Pl.: proaspeți, -te. — Și: (învechit și regional) proăspet, -ă (MAN. GÖTT, LB. ALR II 4 014/102, 235, 250, 833, ALR SN IV h 1 066, VI h 1 839/102, A III 2) adj., s. f., (regional) proăspăt, -ă (ALR II 4 014/29, 272, 365, 386, 551, ALR SN IV h 1 066/551; pl. proaspeți, -de, ALR II 4 014/29, 272, 365, 386), proăsped, -ă (ALR SN IV h 1 066/29), proăspd, -ă (ib. h 1 066/365), (învechit, rar) proăspăt, -ă adj.

— Din gr. πρόσφατος.

PROĂSPED, -Ă adj. v. proaspăt.

PROĂSPET, -Ă adj. s. f. v. proaspăt.

PROĂSPĪD, -Ă adj. v. proaspăt.

PROAȘCĂ s.f. 1. (Învechit) Țintă (în care se ocheste), pînet de ochit (cu o armă). Și fu prins viu muncitorul, de-aci fu pus de l-au săgetat în prociadă, și așa s-au lepădat sufletul. MOXA, 375/12. Turcii, ca într-o proșcă săgita într-înșii, de-i umplea de săgeți. URECHE, L. 174, cf. 241, SIMION DASC., LET. 201. Să puie o proșcă în vrful unei prăjini înalte, și să zică să săgete ostile într-acea proșcă. NEAGOE, ÎSV. 186/16. Îl pusese în proășcă să-l omoare. M. COSTIN, LET. I, 290/11. Și ieșind sănătoși din foc îi pusăram proășcă de-i săgetară și nemica nu le patară strica. DOSOFTEI, V. s. noiembrie 111^v/28. Ucis în proășcă cu picri s-au săvîrșit. id. ib. decembrie 199^v/7. Voiu întrei săgețile... slobozindu-le la proășcă. BIBLIA (1688). 211^v/57, cf. CADE, SCRIBAN, D., ROSETTI-CAZACU, I.L.R. I, 226.

2. (Învechit) Distanță (variabilă) egală cu aceea parcursă de o săgeată aruncată cu arcu. Începură a strica podul de cătră partea ei era cătră tatarî, și stricăra de o proășcă, pentru ca tatarî să nu să îspitească să facă vreo silă acolo la pod. HERODOT (1645), 252. Sp[er]inta... ieși din cetate ca la trei proășce. DOSOFTEI, V. s. septembrie 5^v/23. Lăcuiud două proășce de la apele ceale calde. id. ib. septembrie 13^v/1. Au sczut în preajma lui departe ca o proășcă de arc. BIBLIA (1688), 14^v/43.

3. (Popular; în e x p r.) A face (sau a da) proășcă sau proășca (în, între, prin, printre sau împrejurul...) = a se năpusti (2), a năvăli (2), a da iama (în, între, prin, printre sau împrejurul...); p. e x t. a distruge, a nimici, a prăpădi (prin mijloace violente și instantanee). Năvălesc după ei turcii, cu înălă în cit vrei, Dar Balas și Coudoguni făcea proășcă între ei. BELDIMAN, ap. GCR II, 245/1. Acolo să dăm proășcă, sub ochiul cel de sus... Și calc să deschidem prin aprigul dușman. ALECSANDRI, P. III, 289. Mina mea s-a miuit... nu mai poate ridica buzduganul ăsta... ia-l acuma

tu ... și proașcă să faci, etnd vei izbi cu dînsul în dușmanii noștri. ODOBESCU, s. 1, 67. *Fac proașcă în cei mai scumpi viteji ai lui. VLAHUȚĂ, ap. CADE. Iar cel Vodă bogdăneșcă Dă năvolă-n căzăcine, Și da proașco-n tătărime. COȘBUC, r. 111. O ghioagă nestrăgilită Cu piroane ținutului, Care cînd o învîrteam, Proașcă prin dușmani făceam. ALECSANDRI, p. p. 169. Tu acum nu duc la masă Și fac proașcă printre ei, Ca un lup printre cei nițci. SEVASTOS, ap. CADE. < (Prin lărgirea sensului) Oricore grămătie se crede gramatic și vrea să fie reformatorul limbii românești și prin urmare îl vezi făcînd proașcă în această comoră națională. ALECSANDRI, t. 1 203. Proletariatul poate nici nu nu uvea prilej să facă proașcă în proprietatea burgheză. IONESCU-RION, s. 200. Soții ziaristi, acum imblunziți definitiv, făceau proașcă în forfurile cu gusturi. GALACTION, o. a. 1, 222.*

4. (Transilv., nordul Mold. și Bucov.) Praștie (1) 1). *Tolă-n frunte sagitarii și veliții, limbi străine, Înormași cu proaște, scuturi și cu șapte javeline. ALECSANDRI, p. III, 93, cf. SCRIBAN, D., ȘEZ. V, 120, ALR I 1 697/150, 215, 227, 268, 360, 370, 387, 388, 412, 522.*

5. (Mold., Bucov. și sud-estul Transilv.) Pușcoi (pentru improșcat apă). *Se trage fleșteal în sus și se bugă proașco în apă. ȘEZ. IX, 75, cf. CADE, com. MAHIAN, ALR I 1 696, ALR SN V MN I 1 305/537.*

6. (Prin Bucov.) Stropitoare. [Florile] le uzi cu proașcă. ALR II 2 537/365, cf. ALR SN IV h 1 041. < (Regional) Aparat de stropit via. V. VERMOREL. (Mărginea - Rădăuți). ALRM SN I h 156/386.

7. (Regional) Pompă de incendiu. Cf. SCRIBAN, D., ALR SN III h 909/386.

8. (Urmat de determinări introduse prin prep. „de”) Cantitate de apă, de noroi etc. care ținește de undeva și improașcă. *O proașcă de apă care se întrebuinteoză cînd roîul se urcă în sus. ap. TRIG. Căleind de-o dreptul cu talpa, vîrtos, în girlele de unde țineau proaște de apă lutoasă. C. PETRESCU, A. R. 49, cf. DM, DEX.*

9. (Regional; în forma *proașche*) Prăjină crestată la un capăt cu care se culeg fructele (Rășinari - Cîsnădie). Cf. PĂCALĂ, m. n. 525.

- Pl.: *proaște* și (învechit) *proașce*, (regional) *proști* (ALR SN III h 909/386, ib. IV h 1 041/365, 386). - Și: (învechit) *prôlcă, prôșcă*, (regional) *proașche* (PĂCALĂ, m. n. 525), *proășică* (ALR I 1 696/129) s. f.

- Postverbal de la [în]proașca.

PROAȘCHIE s. f. v. proașcă.

PROAȘICĂ s. f. v. proașcă.

PROĂVĂ s. f. (Regional) Gest, mișcare, grimasă sau vorbă indecentă (Mățău - Cîmpulung). Cf. COMAN, GL. *Fetele foc proave cu băiclii la șezătoare. id. ib. A (nu) ascultă la praavele cuiva. id. ib.*

- Pl.: *praave*.

- Etimologia necunoscută. Cf. *probă*.

PROB. -Ă adj. (Livresc) Cînstit, onest, integru. Cf. POLIZU, GHETIE, n. m., BĂRCIANU, ALEXI, W. *Om prob. ȘĂINEANU, D. U., cf. CADE. În oglinzile geninului său melicuos, lîmpede și prob, ca cîstearul, el ne-a răsfrint, nepieritor, așa cum ne-a văzut. GALACTION, A. 115, cf. SCRIBAN, D. Didacticismul lui e prob. CĂLINESCU, s. c. 1. 195, cf. M.D. ENC., DEX. < (Adverbial) În anii ultimii ai vieții sale, Eliade învîtase să lucreze prob, fără ghirlânzi de efecte stilistice. LOVINESCU, s. II, 40. < (Substantivat) Aerul societății burgheze e viciat, nu e prielnic celor probi. CONTEMP. 1966, nr. 1 007, 2/3.*

- Pl.: *probi, -e*.

- Din fr. *probe*.

PROBĂ vb. I. Tranz. 1. (Folosit și absolut) A supune la o probă (2), la o încercare, pentru a vedea dacă corespunde scopului, cerințelor etc.; a încerca,

a verifica, (învechit și regional) a probării (2), (regional) a prabali, (învechit, rar) a probăi, a probui (1). Cf. LB, POLIZU, PROT.-POP., s. d., DDUF. *Dînsul, cum văd bine, Nu trage spre tine, Și-opoi dacă vrei, Poți proba o dată, Dregă mamei, fată. COȘBUC, p. II, 153, cf. BĂRCIANU. În gongul cel nou aștară piatră cere, probată, dădea douăzeci și cinci plăci la treizeci de grame aur. AGIRBICIANU, A. 209. Începu să probeze cheile în locăte. BASSARABESCU, v. 44. Puteritul lui simț muzical ... îl făcea să-și cîtească tare frazele ... pentru a le proba în ritmul și sonoritatea lor. VIANU, A. p. 116. Căată o cheie potrivită, o pili, o probă, pînă ce aceasta se învîrți în una din broaștele cutitelor. CĂLINESCU, s. 62, cf. 35, DEX, CIAUSANU, v. 192. < R e f l. p a s. Pentru ca să poată fi încredințat cumpărătorul de trăgătura cailor, de obicei se prind la o cărașă sau se probesc (încercă) la cocie. DR. V. 84. < R e f l. Tipul pus în diferite situații se probează mereu, se desăvîrșește saștește. IERĂILEANU, s. I. 32. < (Învechit și regional; complementul indică metode, șiretlicuri etc.; în forma *probi*) A încerca pentru a reuși ceva; a face tentativa de ... *Dor știi cum îi zisa: drocul nu doarme, c-o să mai probeoză și în alt chip și vine iar la Petru în formă de un iepure schiop. v (1891), 166. Io nu pot să iau iapo-n șali și să ocoleșc iozu ... - O să probim -i să-l ocolim. ARH. FOLK. III, 98. M'-am probit și io nărocu. ALR SN V h 1 437/2.**

2. (Prin Transilv.) A repeta (1) (pentru a învăța pe dinafară). *Prin Comi[atul] Hunedoarei, învață colindul, - îl probează, - într-o casă cu fată more. PAMFILE, CR. 38.*

3. A arăta cu argumente, cu probe materiale, prin rezultate etc. că ceva sau cineva este într-un anumit fel, are anumite trăsături etc.; a dovedi, a demonstra, (învechit și regional) a probării (3), (învechit, rar) a probui (v. probui 2). *Nu sînt destule senine a-ți proba că nu mă amăteș? I.ĂZĂRESCU, s. 66/26, cf. 47/8. Apa baltei n-are calitatea cerută, neavînd izvor, precum au probat mai sus. DESCRI. APT, 108/21, cf. BABASCU, m. II, 142/30. Rău fac că rid ... prin asta probă numai gelozia lar pentru că nu sînt și cle așa de elegante. NEGRUZZI, s. 1, 100, cf. I.ȘIS (1859), 2^a 41. Istericalele prin core ca își proba inoceața. FILIMON, o. I, 124. Popușoi ... sînt recolta principală pe aici. Reușita lor probă că pămîntul ... este fertil. I. IONESCU, D. 222. Ați probat cu-avîntul vostru lumii puse în mirare. Că din vultur, vultur naște, din slejar, slejor rūsare. ALECSANDRI, o. 247. Donnule ... cum să vă probez recunoștința me? id. v. I, 367. Îmi spui întruna cō ți-e dor de mine. Probează-nu-o, bibi-laiule! E foarte ușor. CĂRAGIALE, o. VII, 449, cf. III, 24, ALEXI, W. *Natura lui de intelectual, probată (și fortificată) de celirca zîurului enciclopedic. IERĂILEANU, A. 126. Voiam să-i arăt că nu sînt copil, să-i probez că nu sînt legat la ochi. VLASIU, D. 187. Într-adevăr e cald. Asta a probază și alte fînți care trăiesc cu mine în fundazia aceasta arhitectonică. SADOVEANU, o. VII, 282, cf. IORDAN, STIL. 224. Reușita unui plan e oarecum examenul exterior care probează meritul. RALEA, s. T. III, 175. Succesul pe care spectacolul îl dobîndește și acum este deun de învidiat și probează vitalitatea unei literaturi pe care trecutul și-a îngăduit pe nedrept s-o înmormînteze. s. IIIIE 1960, 45. Desenele ... prabează capacitatea imaginativă a artistei. CONTEMP. 1971, nr. 1 281, 7/3, cf. DEX. Vestile sasile la redacție probează cu forța faptelor acest adevăr. ȘCÎNTEIA, 1977, nr. 10 933.**

- Prez. ind.: *probez* și (învechit) *prob*. - Și: (regional) *probi, provi* (CIAUSANU, v. 192) vb. IV, *prubă* (GHAUL, I, 136) vb. I.

- Din lat. *prohäre* (cu unele sensuri după fr. *prouver*).

PROBĂBIL. -Ă adj. adv. I. Adj. Care se poate întimpla, produce, p'trece; care se scentează să se producă. V. posibil. *Fără prudință, fără lărie de voință și fără statornicie, nu e izbutire probăbilă în*

agricultură. BREZOIANU, R. 9/14, cf. STAMATI, D. *Din toate gazetele ce ne venită în septemna aceasta, se vede preluțindene o îngrijire pentru turburarea păcii, carea din zi în zi se face tot mai probabile.* TELEGRAFUL (1854), 2°/1. *Prin un asemenea mod probabile mi se pare că nu numai lucrurile Poloniei s-ar liniști (a. 1869).* URICARIUL, I. 179. *Eveniment probabil.* ȘĂINEANU, D. V., cf. DEX. ◇ *Timpul probabil = condițiile meteorologice care se prevăd pentru zilele care urmează.* Cf. DL, DM, DEX.

2. Adj. (Adesea precedat de „mai¹”) Care pare a corespunde (cel mai bine) realității, care merită să fie luat în considerație ca adevărat, temeinic (deși nu există argumente certe pentru el); plauzibil. Cf. PROT.-POP., S. D. *A treia întrebare este mai probabilă.* BOLINTINEANU, O. 279, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Ipoteza cea mai probabilă... este tot o influență maueană.* BUL. COM. IST. V, 121, cf. 165. *Argumente probabile.* ȘĂINEANU, D. V., cf. CADE, SCRIBAN, D. *Însă anume zvonuri auzite de Stănică fac mai probabilă o altă ipoteză.* CĂLINESCU, E. O. I, 184. *Accastă explicație nu pare probabilă.* GRAUR, E. 52, cf. DEX.

3. Adv. După cum se pare, după toate probabilitățile; poate, (învechit și popular) pasămite, (popular și familiar) pesemne, (învechit) probabilmente, opăs. *Oratorul are, probabil din cauza oboselii, spiritului prea încordat, un moment de amețală.* CARAGIALE, O. II, 140. *Și pleacă necăjitul părinte să caute biberon, probabil. id. ib. 180. Întră într-a cafeuca..., probabil o cafeuca în care veneau mai mult bătrânii din cartier.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 117, cf. DDRF. *Probabil că din pricina aceasta nu progresașă școala de-aici deloc.* REBREANU, I. 111. *Și probabil că de cîndă în ogîndă s-a privit.* MINULESCU, VERS. 174. *Era așternută cu un covor adinc, probabil lucrat cel mai de preț din odaie.* GALACION, O. A. I, 67. *Trecut probabil pe lângă un tur.* CAMIL PETRESCU, V. N. 388. *Probabil că de aceea avea aerul atât de elegiac.* C. PETRESCU, I. I, 115. *Doi domii... se așezară în spatele meu. Unul din ei, superiorul de altădată probabil, vorbea aprins.* BRĂESCU, O. A, I, 268. *M-a văzut probabil trist în fața vitrinei, jerpelit cum sînt, și l-o fi impresionat.* SAHIA, S. 99. *Un buchet de flori, culese probabil în timpul plimbării.* SEBASTIAN, T. 41. *Eram fascinat și rîdeam probabil cu durere.* SADOVEANU, O. IX, 508. *Lăutarul atribuia probabil aceste cuvinte năfțelese vinului celui acru.* id. ib. 609. *Exista în mijlocul bîleiului anual un ins fabricat din materiale tari, construit probabil din sîrmă, talpă, lemn și canciuc.* ARGHEZI, B. 62. *Incidental cu pianul o îndispusese probabil.* CĂLINESCU, E. O. I, 52. *Sara Flavia atinge, probabil apăsînd cu relicvarul, o tunoarc a canalului lacrimal al fetiței.* id. c. o. 111. *A intrat într-o încrecătură din care probabil nu știe cum să iasă.* STANCU, R. A. IV, 98. *Perfectul simplu exprimă o acțiune terminată de mult, probabil... pentru că majoritatea vorbitorilor nu-l cunosc decât din carte.* I. I, 1, 137. *Ne-or îngropa probabil fără urmă.* BENIUC, V. 32. *Probabil că așară am răcit. Era răcoare.* H. LOVINESCU, C. S. 47. *Avem probabil unghiri de vedere diferite.* id. T. 336. *Cel ce mi se păruse un artist se însufleșise, probabil pentru că băuse a picătură de coniac.* BARBU, P. 11. *Aici e, probabil, calul preferat al maestrului?* 7 februarie 1961, 10. ◇ **Expr.** Este (sau e) probabil că... = este posibil, există posibilitatea ca... Este probabil că corpul absorbați de cărbune contractat cu diusul un fel de unire și se lipesc pe suprafața lui. MARIN, VR. I, 49/9. *Daca această parte (ritul) mi s-ar fi părut... mai puțin însemnătoare, este prea probabil (doveditor) că n-aș fi seris niciodată măcar o linie.* MS. 155/16. *Niște asemenea întâmplări sînt într-adevăr rare, însă pe cîntă vreme au avut loc este probabil că se mai pot ivi.* PARAB. 257/23. *Este probabil că și mitropoliții au trebuit să se strămute (a. 1857).* URICARIUL, V, 139/22. *Prin urmare, după acest princip și caleul, este probabil că fiscul va avea... un venit de 5 000 000 lei pe an.* DÎMBOVIȚA (1858), 11°/54. *E probabil că în clipa aceasta hîrțuile se află la tribunal.*

REBREANU, R. I, 250. *Mă gîndesc cu bucurie că m-am înșelat. Că e probabil că femeia mă iubește.* CAMIL PETRESCU, V. N. 220. *E mai puțin probabil că a trecut prin Cheile Bicazului și mai posibil să fi trecut prin Vatra Dornei.* CĂLINESCU, E. 104. *Este probabil că fama de stilist a lui Odobescu se datorește mai cu seamă bogăției bine stăpînite a perioadelor sale.* VIANU, A. P. 150. *E foarte probabil că în noaptea asta eliar, sau miine în zori, o să le vedem pe Strada Mare.* H. LOVINESCU, T. 273. *Este foarte probabil că dorabanții de țară să fi fast adăugați la oastea de mercenari de către Mihai Viteazul.* STOICESCU, C. S. 119.

— Pl.: *probabilți, -e.* — Și: (învechit) **probabile** adj.
— Din lat. **probabilis**, fr. **probable**, it. **probabile**.

PROBĂBILE adj. v. **probabil**.

PROBABILISM s. n. (Filoz.) Concepție potrivit căreia nu se poate stabili cu certitudine dacă o afirmație este sau nu adevărată. Cf. GHETIJE, R. M., DS², M. D. ENC., DEX. *Probabilismul gîndirii moderne.* CONTEMP. 1971, nr. 1281, 8/3.

— Din fr. **probabilisme**.

PROBABILIST, -Ă adj., s. m. și f. I. Adj. Care aparține probabilismului, privitor la probabilism. Cf. DEX.

2. Adj. Care folosește calculul probabilităților. Cf. DEX.

3. S. m. și f. Matematician specialist în calculul probabilităților. Cf. DEX.

— Pl.: *probabilști, -ste.*

— Din fr. **probabiliste**.

PROBABILITĂTE s. f. I. Caracterul sau însușirea a ceea ce este probabil; fapt, întâmplare probabilă; mijloc, modalitate ca ceva să se poată realiza, să fie posibil. *Probabilitatea cîștigului este așa de mică!* CUCURAN, D. 88/27. *În proporția creșterii numărului medicilor descrește probabilitatea restatorniciei sănătății tot mai tare.* VASICI, M. II, 258/21, cf. NEGULECI, STAMATI, D. *Accesta este rezultatul cercetărilor statistice. Dintr-acest rezultat iese o lege de probabilitatea vieții pentru orice vîrstă în fiecare țară.* BARASCH, I. 133/4. *Accastă cercetare a anilor mitropoliților dă cel puțin niște probabilități îndoielice despre acest număr (a. 1857).* URICARIUL, V, 142/18, cf. POLIZU. *Este oare vreo umbră de probabilitate că, alungit pe un polonoșil, moldovenii să fi chîtmal și îmbrățișat pe un altul chiar polan?* HASDEU, I. V. 221, cf. BARONZI, I. L. II, 233/1, DDRF, ALEXI, W. *Accastă ipoteză are însă, după părerea noastră, sorți de probabilitate.* BUL. COM. IST. V, 26, cf. I, 185. *Acam totuși, lîmpe, impresia unei probabilități de vindecare.* CAMIL PETRESCU, V. N. 182. *Cea mai simplă apreciere a probabilităților îl făcea să fie ferit de așa ceva.* SADOVEANU, O. IX, 138, cf. DM, M. D. ENC., DEX. ◇ **Loc. a d v.** **Cu probabilitate = în mod probabil (I).** *Făcuseră de această altăa teze cite subiecte li se puteau da cu probabilitate.* CĂLINESCU, E. O. I, 66. *Era un personaj care se putea întîlni cu probabilitate la orice legoție.* id. s. 9. **După toate probabilitățile sau (învechit) după toată probabilitatea = după cum se pare; probabil (3),** poate, (popular și familiar) pesemne, (învechit) probabilmente. *M-am apucat în tot felul de cugetări fără a fi dăbîndit altă încredere decît că fiul meu este înamorat și mai mult nu, după toată probabilitatea.* LĂZĂRESCU, S. 61/6. *Dapă toate probabilitățile îi va și include orice carieră politică.* CR. (1848), 13²/8. *După toate probabilitățile voi fi în Iași peste vreo cecce zile.* CARAGIALE, O. VII, 292. *Banii despre care se vorbește în ael document erau, după toate probabilitățile, bonii miei sau bănișori.* BUL. COM. IST. V, 51, cf. 130. *După toate probabilitățile, Doru nu-l cunoștea prea bine.* CĂLINESCU, B. I, 159, cf. DM. *Inscripția... a fost ridicolă, după toate probabilitățile, în prima jumătate a anului 48 l.e.n.* H. DAICOVICIU, D. 91, cf. DEX.

2. (Mat.) Mulțime numerică prin care se exprimă caracterul aleatoriu (posibil sau nesigur) al unui

eveniment, al unui fenomen. *Definiția completă, axiomatică, a probabilității se face în funcțiune de natura timpului de evenimente considerat.* LTR², cf. DM. *Probabilitatea dă o măsură relativă a informațiilor pe care le avem despre un eveniment încadrat într-un sistem.* DER, cf. M. D. ENC., DEX. $\diamond$ *Calculul (sau teoria) probabilităților (sau probabilității) = calcul matematic care permite să se aprecieze dacă un eveniment complex se va întâmpla sau nu, în funcție de eventualitatea unor evenimente mai simple, presupus cunoscute; capitol al matematicii care studiază proprietățile claselor de mulțimi de evenimente înzestrate cu o probabilitate (1) și proprietățile variabilelor aleatorii.* Cf. ȘĂINEANU, D. U. *Calculul probabilităților ... ore o importanță deosebită.* CIȘMAN, FIZ. I, 461, cf. DM. *Echivolențele probabile ... se stabilesc în urma unui studiu statistic cu mijloacele calculului probabilității.* L. ROM. 1959, nr. 3, 77. *Calculul probabilităților are numeroase aplicații în fizică, statistică, asigurări, biometrie, tehnică etc.* DER, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: probabilități.

— Din fr. probabilité.

PROBABILMENTE adv. (Învechit) Probabil (1). *Noi avem numoi u constat, deocamdată, ca aparținând probabilmente acelei epoci: motive multe ..., ucele și htrburî.* ODOBESCU, S. II, 263, cf. DL, DM, SEC II, 197.

— Din fr. probablement (după probabil).

PROBAGIU s. m. (Rar) Persoană specializată în efectuarea unor probe (2) de laborator. *Probagiu la laborator.* NOM. PROF. 42.

— Pl.: probagii.

— Probă + suf. -ogiu.

PROBĂJE s. f. v. preobrajenle.

PROBĂJENI¹ s. f. v. preobrajenle.

PROBĂJENI² vb. IV v. probăjenl.

PROBĂJINE s. f. v. preobrajenle.

PROBĂJNE s. f. v. preobrajeante.

PROBĂLĂU s. m. v. prăbălân.

PROBĂNT, -Ă adj. Care constituie o probă (1), care probează (3) temeinic, care are caracter convingător, care dovedește în mod neîndoiește; edificator, concludent. Cf. ALEXI, W. *Virilitatea e legată preo de multe condiții, iar talentul și de mai multe, pentru ce această corelație să fie întotdeauna probantă.* IBRĂILEANU, S. I. 46, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Ce valoare probantă poate să aibă această scrisoare?* CAMIL PETRESCU, T. I, 325. *Aceste exemple nu au mare valoare probantă.* ROSETTI, I. L. R. I, 90, cf. SCRIBAN, D. *Copiile eliberate de bană... au puterea probantă a copiilor eliberate de instanțele judecătorești.* LEG. EC. PL. 186. *Desigur criteriul nu este întotdeauna absolut probant.* S. C. ȘT. (IAȘI), 1956, nr. 2, 29. *Probanțe snt, în această privință, atacurile nenumărate ale presei.* ib. 1957, 300, cf. DM. *O concluzie de alt ordin este în legătură cu valoarea probantă a faptelor din textele truduse.* SCL 1960, 221. *Documentele menționate în articolul 18 vor avea în statul de reședință... valoare juridică și forță probantă.* RO (1963), 29, cf. DEX.

— Pl.: probanți, -te.

— Din fr. probant.

PROBĂR s. m., s. n. (Tipogr.) I. S. m. (Învechit) Zetăr, eulegător. *S-au lipărit de Gheorghie Dimitricvici, tipograf și de Nicoloe... prabarii (a. 1811).* IV III, 51. *Și eu, între prabari cel mai mic, Dimitrie Antonovici Bucovinean (a. 1818).* ib. 214.

2. S. n. (Și în sintagma *probar de litere*) Album care cuprinde modelele de litere și de cifre de care dispune

o tipografie. *Probor de litere turnate scot și turnătoriile de litere spre a arăta caracterele ce le loarnă.* V. MOLIN, V. T. 66, cf. BUL. FIL. VI, 31, DM. *Probarul de litere cuprinde principalele familii, subfamilii și caractere de litere, aranjate în general după mărime.* DER, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: (1) probari, (2) probare. — Și: (1) (învechit) probăr s. m.

— Probă + suf. -ar.

PROBĂRE s. f. Acțiunea de a proba.

1. Cf. proba (1). *Simfirăm trebuința de tot felul de probări și îmboldiri.* BREZOIANU, I. 31 13, cf. DDRF, ALEXI, W., M. D. ENC., DEX.

2. Cf. proba (3); (rar; concretizat) probă (1). Cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., DM, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: probări.

— V. proba.

PROBĂT, -Ă adj. 1. Care a fost încrețat, verificat; p. ext. (despre oameni) experimentat, încrețat; (învechit, rar) probăit. Cf. proba (1). *Cunoscut și în public ca om drept..., el era unul dintre dinasticii cei moi probați.* BĂRȚIU, P. A. III, 118, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W.

2. Care a fost dovedit, arătat, demonstrat, evidențiat. Cf. proba (3). Cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: probați, -te.

— V. proba.

PROBĂTOR, -OĂRE adj. Care are calitatea de a dovedi ceva, care poate servi drept dovadă, care probează (3); probatoriu (2). *Co să vă încredințați că culoarea albă este suma tuturor celorlalte sease colori, voi arăta într-olte o esperiință foarte probatoare despre aceasta.* BARASCU, M. III, 38 1. *Geologii moderni au găsit în templul lui Seropis un urgiament din cele mai probatoare că există pe pământ lucruri care... s-au suii și s-au coborât.* ISIS (1862), 45² 19, cf. PROT.-POP., N. D., BĂRCIANU, ALEXI, W. *Este obligat să suprovegheze ca organele de urmărire penală să stringă întreg materialul probator, necesar în cauză.* PR. DREPT, 853, cf. DEX.

— Pl.: probatori, -oarc. — Și: (învechit; prin adaptare la sistemul fonetic popular) probător, -oăre adj.

— Din fr. probatoire.

PROBĂTORIU, -IE s. n., adj. I. S. n. (Jur.) Procedură de eulegere a probelor (1) în justiție; totalitatea probelor (1) adunate și prezentate într-un litigiu. *Camero este datoare să examineze această opăroro în raport cu întreg probatoriul administrativ în cauză.* COD. PEN. R.P.R. 213. *Judecătorul de instrucție nu dispune de un probatoriu complet.* VIANU, P. 105. *Alți admiterea, cît și respingerea probatoriilor se motivează.* PR. DREPT, 873.

2. Adj. Care are calitatea de a dovedi ceva, care poate servi drept dovadă, care probează (3); probator. *Act probatoriu.* CADE, cf. SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX. *Corpul de bază al lucrării îl constituie analiza atentă, sprijinită larg pe extrase probatorii din operele clasice.* RL 1977, nr. 10 262.

— Pl.: probatorii.

— Din lat. probatorius, -a, -um.

PROBAȚIUNE s. f. (Jur.) Dovedire; (concretizat) dovadă. *Despre probațiunea obligațiunilor și a plății.* HAMANGIU, C. C. 281. *Legea care guvernează mijloacele de probațiune a unui drept este legea care a fost în vigoare la dobândirea aceluși drept.* id. ib. *Un mijloc de probațiune judiciară.* COD. PEN. R.P.R. 426. *Judecătorul care este supus judecării colegiului disciplinar are dreptul să se aperc prin toate mijloacele de probațiune prevăzute de legc.* PR. DREPT, 727.

— Pronunțat: -fi-u-. — Pl.: probațiuni.

— Din lat. probatio, -onis, fr. probation.

PROBĂZĂ s. f. (Prin Bucov.) Mustrare (1), dojană. *De-or ieși din casă afară La toți li-or fi de ocară, De-or intra de-afară-n casă, La toți li-or fi de probază.* MARIAN, I, 523. *El să se fi așezat într-o pustietate și mai mare, precum își pusesse el canonul când cu probaza starețului.* ȘEZ. VI, 136.

— Postverbal de la **probozi**.

PROBĂ s. f. 1. Confirmare, dovadă, demonstrare a unui adevăr, a unui fapt, a unei afirmații etc.; (concretizat) dovadă, semn, mărturie, argument etc. în sprijinul (sau împotriva) cuiva sau a ceva ori pentru confirmarea unui fapt, a unei afirmații, a unei presupuneri etc., (rar) probare (2). *Iară vremea, proba cea neminciunoasă, și pre mine și pre tine, cinc să fini ne va areta.* CANTEMIH, IST. 164. *Europeii cu bucurie le-ar fi priimit în loc de probe.* IST. AM. 60°/10. *Probă e dovădirea și arătarea celor ce să zic.* AARON, în CONTRIBUȚII, III, 117. *Cit despre tărâia moșilor în cele intelectuale, cit adică despre erudiția capilor și elitei țării, probele stau iară de față.* HELIADE, O. II, 408. *Daca țara noastră există, după alțiia seculi de prădări..., e în vederea probă că românul avu odată și piept și braț și urnă și minte.* CN (1848), 18°/12. *Acea gonolă își avea asemenea fanalul stins, probă că se ducea după aventuri.* IB. 41°/40, cf. BARONZI, I. L. II, 233/2. *Sinteți liberă a o chema Estera, drept probă de amicitie pentru amabila camaradă.* ALEXANDRI, O. P. 137. *A fi berbant e probă de-o inimă-arzătoare Și de-o natură vie, artistă, simfioțoare.* ID. T. II, 138. *Această bucată ne poate da o probă exactă de ce era drama satirică la eleni.* ODOBESCU, S. I, 35. *Că aceasta a fost convingerea d[umnea]voastră intî stă de probă sufragiile Academiei la ocaziunea încoronării de estimp a operelor celor mai meritorii.* V (1881), 193. *Iată, fraților, o probă mai mult că astăzi opozițiunea este considerată ca afară din națiune.* CARAGIALE, O. I, 83. *Bogălia de probe... întărește încă o dată aceea ce socialismul științifice prevăzuse.* IONESCU-RION, S. 252. *Poezia „1907”... era proba unei mîndre independente sufletești.* GALACTION, A. 36. *Uite c-o răsărit soarele, probă că te-o iertat Dumnezeu.* BRĂESCU, A. 78. *Căpitanu Vârgetu... gusta locom din fruntea cazanului, adunată într-o strachină și prezentată ca probă de belșug pe o tavă de lemn, de un soldat.* ID. O. A. I, 335. *Anul ăsta, spuse ea, mișcarea muncitorească a primit lovitură grea, dar proba solidarității e dovedită.* VLASIU, D. 319. *Ea nu știe că eu am aflat totul s-o pîndesc. De șapte zile adun probe.* SADOVEANU, O. VII, 180, cf. IORDAN, STIL. 253. *În caz de calamitate... se poate face proba verității imputării.* COD. PEN. R.P.R. 554. *Niciodată reclamații n-au probe. Judecata a început numai pe bănuiele.* STANCU, D. 258. *Cu mijloacele pe care le avem la dispoziție astăzi, proba nu e greu de făcut.* ID. R. A. III, 315. *Întîmplarea de azi îți oferă proba cea mai concretă.* V. ROM. Iulie 1954, 128. *Proba este deci orice fapt sau împrejurare care duce la stabilirea adevărului în proces.* PR. DREPT, 777. *În urmu recursului declarat de procuratura municipiului București, se stabilește că... cu aceleași probe, nu justifică suma.* ȘCÎNTEIA, 1969, nr. 8207, cf. DEN. *Dumnăzău i îi-o luat și tăci cu sfînta cruci și ca prubi: tesacu, săbghii-li... au cruci la capitu di cari îi cu mina.* ȘLZ. III, 6. *Îi dă bilet iscălit Ca probă că-i tuoit.* VOLC. MOLD. I, 187. $\diamond$ (În legătură cu verbul „a da”) *Să fi înțeles pe Petru Maior, frații ardeleni nu ne da probele văzute mai sus.* ROM. LIT. 119°/5. *Spre a da o probă despre nerușinarea lui și a arăta cu ce ton amăgeau pe oameni.* VASICI, M. I, 11/7. $\diamond$ *Probă cu martori = susținere, dovădă cu martori a unei afirmații, a unei situații etc. în fața instanțelor de judecată. Nu este admisibilă proba cu martori contra sau peste ceea ce este cuprins într-un act autentic.* HAMANGIU, C. C. 294. *Revoltă de ipocrizia proprietarului, medicul cere proba cu martori, care i se admite.* ARGHEZI, P. T. 94, cf. DM, DEN. $\diamond$ L o c. v b. *A da probă (sau probe) de... = a dovedi, a demonstra, a proba (3).* *În toate întîlnirile cu turcii, ea dădese foarte frumoase probe de curaj.* BĂLCESCU,

M. V. 103. *V-am dat probe de o temeinică încredere din anima sinceră și curată (a. 1869).* URICARIUL, I, 172, cf. DEN. (Cu înversarea construcției) *Aceste scunne și un spirit rebelic... de care au dat probă.* ASACU, S. I. II, 86. *Însuflețit de sentimente eroice de care în mii de ocazii au dat probe strălucite.* CALENDAR (1850), 49/5. $\diamond$ (Înviehit, rar) *Marcă² (1 2) aplicată pe un obiect de metal prețios (pentru a întări valoarea lui).* Cf. POLIZI.

2. (De obicei în legătură cu verbele „a face”, „a pune la...”) Acțiune, cercetare, analiză etc. întreprinsă pentru a constata dacă ceva sau cineva îndeplinește condițiile cerute, corespunde scopului, cerințelor etc., încercare, verificare; spec. experiență, experiment. Cf. ANON. CAR. *Cu această dofterie făcu oarecine probă pentru 100 de oi.* CALENDARU (1814), 190/10. *Pruba sau experimentul cel mai de pre urmă l-au făcut sorbind în mici înghițituri două linguri de unt de lemn clocotit.* AR (1829), 84°/11. *Se urcă [pe eal], făcu probă și, într-un minut, fu aproape de pădure.* ISPIRESCU, L. 7. *Facem probă dacă nodul ațelor de sus ajunge drept la mijlocul zmeului.* ID., ap. TRG. *Mă-nroștește siugur gîndul Că tu ai aflat cu cale Tocmai azi să pui la probă Inima nevastei tale!* COȘBUC, P. I, 73. *Sintu alțiia ani de cînd n-a mai pus la probă vechea lui desteritate!* GALACTION, O. A. I, 70. *Îi răsuei instrumentul pe amîndouă fețele, apoi, cu arcușul, făcu o probă.* CĂLINESCU, B. I, 57. *Lasă-mă o clipă să-mi pun la probă prima impresie.* C. PETRESCU, A. R. 14. *Această probă cu tuberculina permite să deosebim indivizii care au suferit o primoinfecție tuberculoasă.* ABC SĂN. 363. *Timpul după care se începe proba trebuie să fie după cel puțin două ore.* VÎN. PESC. februarie 1964, 11. *Care va trece proba mai bine, acela va fi și cel mai viteaz și mui tu stare să-mi fie ginere și urmaș în împărăție.* SBIERA, P. 99, cf. ȘEZ. III, 86, com. din BILCA-RĂDĂUȚI. $\diamond$ L o c. a d j. a d v. **De** (sau, popular, **de o**) **probă** = (care servește) ca încercare, de încercare, de verificare. *Fusei adîncorii pe la Hanu-Roșu, de gustai un pelin...* *Luai de probă pentru casă vreo trei chile.* CARAGIALE, O. II, 86. *Făcea mereu junghieri și cîntăriri de probă.* SLAVICI, O. II, 126, cf. 85. *A descoperit ceva mai bun: să eară abonamente de probă.* REBRLANU, I. 66. *Băielanii începură să joace de probă între ei.* BRĂESCU, O. A. II, 251. *A doua zi ne-au îmbrăcat și, încolonați cîte patru, am plecat într-unu marș de probă.* VLASIU, A. P. 412. *Eu zic să guști — așa de-o probă... — Imi zise el cu generozitate, prezentîndu-mi uleiourul cu amîndouă brațele turtine.* SADOVEANU, O. IX, 393. *Încearcă o uniformă neagră, apărînd de probă în holul cel mare al palatului.* CĂLINESCU, S. 511. *S-a făcut a trager de probă (verificare) care s-a soldat cu spargerea țevii.* VÎN. PESC. octombrie 1964, 2. $\diamond$ **Spec.** (Adesea urmat de determinări care arată felul verificării sau obiectul verificat) *Încercare a unei mașini, a unui aparat, a unui material, a unui obiectiv tehnic etc. (pentru a verifica buna lor funcționare ori însușirile lor tehnice, funcționalitatea lor etc.).* *Probele tehnologice, numite și probe practice, servesc la cunoașterea calității materialelor din punct de vedere al aptitudinii lor.* IOANOVICI, TEHN. 386. *Probele dinamice servesc la determinarea rezistenței materialului la aceleași eforturi, însă provocate la eforturi instantanee (lovituri).* ID. IB. 387. *Locomotiva aleargă... cu ciorchinele de muncitori prins de ea. I se face proba.* SAHIA, N. 31. *Proba de presiune e încercarea de determinare a rezistenței la presiune a căldărilor de abur.* LIT². *Proba autovehiculului se efectuează pentru a i se determina caracteristicile și condițiile de funcționare înainte de a intra în serviciu.* IB. *Am asistat... la proba practică a unui tractor făurit de mesterii uzinelor din Brașov.* CONTEMP. 1962, nr. 796, 1/2. *Intrarea în producție a fabricii de acetilenă va permite începerea probelor tehnologice a altor 3 importanțe obiective.* ȘCÎNTEIA, 1966, nr. 6943. *Construcția, dotată cu aparatură specială, a trecut cu bine toate probele.* IB. 1977, nr. 10484. $\diamond$ **Spec.** *Încercare a unui obiect de îmbrăcăminte (care e în*

lucru) pentru a vedea dacă se potrivește pe purtător. Vor să meargă împreună la probă la croitoreasă. CAMIL PETRESCU, T. III, 292. Când provinciajul ajunge la Iași, viața Capitalei îl obligă la o modificare a deprinderilor, de care ia cunoștință o dată cu stingeritoarea probă a primului frac. VIANU, A. P. 51. Croitorul îi făcă proba. PREDĂ, R. 229, cf. DM. Începuse să strige la unele clienți, să facă probele mai tu silă. BARBU, P. 133, cf. DEX. ♦ S p e c. Fiecare dintre părțile din care constă un examen: p. g e n e r. exam. *Isedălese eu cu numele tău proba mea.* CARAGIALE, O. II, 71. *Au trecut cu bine probele scrise și orale.* I. BOTEZ, ȘC. 226. *Vream să declam „Boul și vișelul” la proba de admitere în Conservator.* KLOPȘTOCK, F. 206. *La proba de aplicație reuși fără cmofii.* PREDĂ, R. 79, cf. DM, M.D. ENC., DEX. ♦ S p e c. (Adesea urmat de determinări care arată felul) Fiecare dintre întrecerile sportive organizate în cadrul unei competiții mai largi, în cadrul unui concurs etc. *În pauzele dintre probe se năcă pe podiumul de onoare alefții elasați pe primele locuri.* ȘCINTEIA, 1953, nr. 2 733. *Nume de sporturi, de discipline și de probe sportive.* I. ROM. 1959, nr. 2, 83. *Avem eteva lucrări de artă... care dovedesc plastic marile posibilități de inspirație dintr-o probă sportivă.* V. ROM. iulie 1962, 159. *Printre probele incluse tu program stut: înălțime, lungime, greutate (fete și băieții), 50 m plot, 55 m garduri etc.* ȘCINTEIA, 1966, nr. 6 872. *Campiona europeană de tenis de masă... s-a calificat tu sferhurile de finală ale probei de simpla ale campionatelor mondiale de la Stockholm.* RA. 1967, nr. 7 001. ♦ (Învechit, rar; în sintagma) *Probă la melale* = titlu, titru. Cf. ALEXI, W. ♦ (Învechit, rar) *Vas în care se topeau sau se încercau aurul, argintul etc.* Cf. LB.

3. S p e c. (Astăzi rar) *Repetiție (1)* (făcută în vederea unei reprezentații, a unei ceremonii etc.). *I-a înfrulocat pe Iofi și a făcut eteva probe înclăpăind cam avea să se desfășoare rînduiala solomoniei.* VOICULESCU, P. II, 321. *Niște copii... făceau probă de urăhură.* SADOVEANU, ap. TDRG. *Se zice tu Ardeal „zeră”, „mulă”, „probă”, corespunzînd lui „virgulă”, „zero”, „repetiție” din Țara Veche.* PUȘCARIU, I. B. I, 413.

4. S p e c. (De obicei în legătură cu verbul „a face”) *Verificare a exactității unui calcul matematic.* *Proba... se face eu subtracție.* DAS 84/16. *Despre probele acestor patru lucrări ale aritmeticii.* ȘINCĂI, I. 39/3, cf. 77/9. *Proba cea mai bună e: punerea ee le mai adaogi o dată cu mai mare luare de seamă, sau ee le adaogi din sus tu gios, căci înbeuie tot aceeași sumă se-fi iasă.* ARITM. (1806), 17/2. *Proba scăderii se face adunînd rămășița cu numărul de scăzut.* HELIADE, A. 25/1. *Pentru de a face proba înmulțirii, trebai a împărți productul prin înmulțitorul.* ASACHI, E. I, 11 19, cf. II, 12/2. *Facem proba adunării chiar prin adunare.* G. POP, E. 60/11. *Pentru a face proba prin 7 a unei scăderi.* CALINESCU, A. 82.

5. (Adesea urmat de determinări introduse prin prep. „de”) *Obiect dintr-o serie de obiecte identice sau cantitate mică dintr-un material, care poate să servească la determinarea anumitor caracteristici ale obiectelor respective sau ale întregului material din care face parte; eșantion, mostră (3), (regional) modă¹ (4).* *Românii, bănuitori și sfieși din fire, un se riscase a frânile probe de produsele lor.* ODORIEȘCU, S. I, 480. *Acest loc... este tîsă destul de încăpător spre a putea conține și numeroase despre toate obiectele ce se produc sau se lucrează tu țara noastră.* id. ib. II, 99. *Atunci băcaul, gîstînd eu vîrful cutitului o probă din puțină și măsurînd eu ochii de sus pînă jos pe mușterin: — Nu face pentru d-ta, zice.* CARAGIALE, O. III, 154, cf. MARIAN, CU. 52, DDBR. PAMELE-LEPESCU, CROM. 12. *Plutonierul intrase la vapor să guste probele și să pregătăscă bărcile pentru pescuirea așteptată.* BART, S. M. 73. *Era o fierțură clocotitoare și fluidă ca zeama fierbinde de dulceă...* *Topitorul lui, din cînd tu cînd, probe, să vadă cum se leagă.* CĂLINESCU, S. 852. *Cei doi care îl tulnăpinaseră pe Vale se precipitară cu o imensă lîngură tu adîncul încaldușescut al mesei*

lichide și fuară o probă. PREDĂ, R. 124. *Accasta este etivă cu termoreglare tu care introducem probele de beton.* GI. 1962, nr. 7, 3/1. *Putea organiza tu laborator... lucrări practice privind cunoașterea părților minerale și organice ale solului..., probe de sol cu structură și fără structură.* GI. 1962, nr. 685, 3/1. *Învingerul agronom... cerețează la casa-laborator a gospodăriei probele luete dinu cîmp.* ȘCINTEIA, 1962, nr. 5 467, cf. DEX, CIAUȘANU, V. 192. < Corp de probă = epruvetă. Cf. DL, DM. *Arbore de probă* = arbore ales după criterii determinate, apoi doborît, tăiat și stivuit, astfel ca din volumul obținut să se poată deduce volumul unei specii de arbori sau al unui arboret. Cf. DS. *Arborele de probă poate fi un arbore mediu sau un arbore tip.* LTR² II, 14. ♦ (Regional) *Arbore pregătit anume pentru ca anumite insecte parazite să-și depună în el ouăle, care apoi sînt distruse (Chiribaba — Gura Humorului).* Cf. ARVINTE, TERM. 162. ♦ (Astăzi rar) *Text de tipar pe care se operează corecturile tipografice.* *La acest... lucru [tipărire] multe înneecături vom fi făcut..., unele pentru graba citirii tu probe (a. 1698).* BV I, 368. *Graba cetirii tu probe (a. 1737).* IN SCI. 1954, 36. *Mă rog cu orice grașală veși afla, sau tu cutute sau tu slove, care să înlîmpează din... alunecarea minții și a încreerii vederii ochilor prin cetirea prubelor de noaptea..., ca niște înțelepți, irtași (a. 1743).* BV II, 76, cf. SCI. 1954, 36, ROSETTI - CAZACU, I. L. R. I, 180. ♦ *Probe de tipar* = modele de tipărituri colecționate de un tipograf pentru a arăta varietatea literelor de care dispune. V. p r o b a r (2). Cf. V. MOLIN, V. T. 66. ♦ *Analiză medicală; observare, cercetare, analiză a funcției unui organ în vederea stabilirii unui diagnostic.* *Înainte de recoltare, tuhuror donatorilor li se face obligator reacția Wasserman, radioscoopia pulmonară, probele hepatice.* BELEA, P. A. 80. *Se utilizează și la radiografiile renale, ale vezicii biliare sau ale bronhiilor, ca și tu probele funcționale hepatice.* ABC SĂN. 73, cf. DEX.

6. *Formă particulară care, prin însușirile sale, ilustrează o categorie, un ansamblu de fenomene, o situație generală; ceea ce servește drept model demu de urmat, pentru a ilustra ceva; exemplu tipic; mostră (4).* Cf. DBLU. *Cară făcute după proba, sau a celor englezești sau a celor flamande.* I. IONESCU, C. 125/14. *După... socotînța lui Donbal care nu îndreptat pe francenzi ca să ieie probă de la moldoveni și valali pentru păstratul popușilor.* id. ib. 164/28. *De la știubeial albinei ia model și azezare; Cîrtița să-și deie proba aratului tu cîmpie.* CONACHI, P. 298. *Nu știu deacă tu a noastră lume a Apusului s-ar găsi multe societăți asupra cărora o probă de istu felu s-ar putea cerca tu cursul unei vieți.* CALENDAR (1861), 19/15. *Alor de-ji timpue capu că limba românească n-are-ndestulare de cuvinte, du-le din parte-mi aste doao probe, namad o mărturie.* JIPESCU, O. 55. *Satira..., despre eare avem acum și tu limba românească eteva probe... recomandabile..., are o origine foarte veche.* ODORIEȘCU, S. I, 32. *Tovarășe director, lăsați-mă să-i arăt eu o probă de curaj, spuse răutăcios șeful cadrelor.* V. ROM. ianuarie 1954, 93, cf. DEX. *O luat prubă di la fluierașul lui D[î]nnă-dzau.* ȘEZ. III, 8. *Eu vreu să vă dan o probă eu băte-tanău ista.* VASILIU, P. I. 63. < (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”; adesea peiorativ) *Accastă probă de ceai-ntearin venise-n Sulina de la mîntele Alos.* CONTEMPORANII, VI, 36. *Căil ... n-ar fi fost așa de corecti, la un slăptn care avea o asemenea probă de vîzîțiu.* D. ZAMFIRESCU, V. T. 87. *Advocatul păru a zice întru sine că e greu, mai ales eu asemenea probă de boier.* id. ib. 178. (E x p r.) (Regional) *A-l trage (cuiva) o probă de bătaie* = a bate zdravăn (pe cineva); a-l trage (cuiva) o mamă de bătaie. Cf. UDREȘCU, OL. *I-am tras o probă de bătaie să mă pomenească!* id. ib.

— Pl.: *prabe*. — Și: (Învechit și popular) **prúbă**, (regional) **próvã** (CIAUȘANU, V. 192), **prúbã** s. f.

— Din lat. *proba*, germ. *Probe*, it. *prova*, pol. *próba*, magh. *probá*, fr. *preuve*, *épreuve*.

PROBĂI vb. IV. *Tranz.* (Învechit, rar) A proba (1). Cf. TDRG, SCRIBAN, D.

— Prez. ind.: *probăiesc*.

— Probă + suf. -ăi.

PROBĂIT, -Ă adj. (Învechit, rar) Probat (1). Din vremea a patruzăci de ani ispitiți și probăiți vă aveam. CANTEMIR, I. I. II, 165.

— Pl.: *probăiți*, -te.

— V. *probál*.

PROBĂJĂNI vb. IV v. *probăjení*.

PROBĂJENÍ vb. IV. *Refi.* (Mold.; despre frunze, iarbă, vegetație etc.) A se îngălbeni, a se veșteji (la sosirea toamnei). În ziua de probajeni să probăjănesc frunzele copacilor. ȘEZ. I, 128. Începe codrul a se probajeni, adică a i se îngălbeni frunza. ZANNE, P. I, 64. Ziua de 6 august ... poporul o numește *pobrejeni* ... Poporul nostru crede că din această zi începe să se probajănească, adică să se îngălbenască frunza codrului. PAMFILE, S. T. 3. În ziua de probajeni (6 august) se probăjenesc frunzele copacilor și ctimpul. GOROVEI, CR. 282.

— Prez. ind. pers. 3: *probăjeneste*. — Și: **probăjání**, **probajeni** vb. IV.

— V. *probajeni*¹.

PROBĂLI vb. IV v. *probăluí*.

PROBĂLUÍ vb. IV. *Tranz.* (Folosit și *absol.*) 1. (Învechit și regional) A încerca, a căuta să facă, să realizeze, să dovedească (ceva); a face tentative. Cf. ANON. CAR. Am *prăbăluit* și cu judecăți (a. 1806). IOROA, S. D. XII, 160, cf. KLEIN, D. 407, DRU, LB, ALEXI, W., PASCU, S. 419. Pescari veniți din selurile colțuri ale pământului ... se uită în jurul lor și pipăie oarecum locurile, *prubăluind* ca să găsească colțuri ferice și *îmbelșugate*. SADOVEANU, O. XIV, 476. De ce n-am *prăbăli* să ne înțelegem și ca oamenii? V. ROM. MAI 1955, 26. Drăgușu cu alta-mi ședel ... Șează și *prubăluiesc*, Numai să nu-și bănuiesc. JARNÍK-BIRSEANU, D. 248, cf. VAIDA, CABA, SĂL. 99. Am să *prăbăluiesc* și eu, să văd cu ce m-oí alege. Com. din BILCA-RĂDĂUȚI. *Prăbăluie*, doar oí ieși. BIRLEA, II. 54, cf. CIAUȘANU, V. 192. *Prăbăluiesc* să trag oblu-n fîntă. MAT. DIALECT. I, 188. ◊ *Refi.* Nu te *prăbălești* și tu să spargi piatra? *ib.* 88.

2. (Învechit și regional) A proba (1); (complementul indică oamenii) a pune la încercare. Cf. POLIZU, D. ZAMFIRESCU, I. 68. *Trompeții se urcară pe parapetul cupolei prubăluindu-și încet trompetele*. SANDU-ALDEA, U. P. 134, cf. DEX. *Du-te, dorule, d-aci, Nu mă tot prăbăluí*. DOINE, 48. *Cînd alege fuse, boreusa ocoșă ... le prăbăluiește*. BREBENEL, GR. P. *Ba, eu nu te-am celuit, Numai te-am prăbăluit*. BUD, P. P. 16. *Împăratul Roș l-o prubăluit a doua oară*. I. CR. II, 37, eom. din STRAJA-RĂDĂUȚI. *Treizeci de brice rupea, Patruzeci prăbăluia, Cu douăzeci îl rădea*. DENSUSIANU, T. II. 290, cf. CIAUȘANU, V. 192. *Dă să-ți prăbăluiesc cizmele*. MAT. DIALECT. I, 188.

3. (Învechit și regional) A proba (3). Cf. DRU. Așa au *prubăluit*: au mestecat sau au roșit bearea cu roaibă și, beindu-o, după puțin timp au pișat-o ușă roșie. ANTROP. 135/26. Să le *prubăluiesc* lor cît e de

bună și de scump lucru unirea. JIPESCU, O. 15, cf. PASCU, S. 419, ȘEZ. III, 86. *L-ai bătut, l-ai rușinat ... — Vreu ca să probălească ... Să mă bătă Dumnezeeu, dacă nu vreu să probălească*. T. POPOVICI, SE. 155, cf. DEX. ◊ *Refi.* pas. *Trebuie a să cerca și a să probăluí toate lucrurile, carile în istorii odată și început s-au pomenit*. CANTEMIR, NR. 184. *Care meșteșug să și probăluiește chiar în grădina împăratească de la Nimfenburg, unde am mișcat 4 împreunate căruțe ... trăgînd numai cu o mînă*. GOLESCU, I. 136.

4. (Regional; de obicei urmat de o propoziție introdusă prin conj. „eă“, „cum“ etc.) A chibzui, a socoti; a erede, a bănuí, a presupune. O să dai tot în sec, dacă nu *prubăluiești* că banu e mult pînă-l îmulsești. JIPESCU, O. 30. Văzînd că nu-mi mai scrii, am *prubăluit* că trebuie să fii dus hăt, tocmai ... în America. PĂUN-PINCIO, P. 138. După linia ce apucase pentru a trece curmezeșul Tazlului, *prăbăluiau* că o să se împiedec de picioarele mele. HOGAȘ, DR. I, 316. *Prubăluí, socoti, se cobort, își umplu pieptul cu tot văzduhul nopții și se aruncă*. VOICULESCU, P. I, 43. Măsură din ochi înălțimea pînă sus și *prubăluí* cum s-ar putea căfara la drum. SADOVEANU, O. X, 631, cf. XII, 795. *Iată-l înșfăcat de căpriorii podului, vzrîindu-se din căprior în căprior, pînă ce prubăluí că se află deasupra carului cu muicrea*. CAMILAR, N. II, 34, cf. DEX. *Prubăluí el cam unde ar fi fost și puse oamenii să sape*. I. CR. II, 205, cf. LEXIC REG. 46. ◊ (În forma *prubăluí*) A fixa, a stabili. *Trebuie să prubăluim cum ne-am întîlni, cît mai curînd*. CONTEMPORANUL, VI₂, 203. *Un preț prubăluit de ca iarna pentru la vară*. CONV. LIT. XLIV₂, 77. ◊ *Refi.* pas. *Calea soarelui pe cer ... se prubăluiește, adică se prețuiește, se socotește în sulți*. PAMFILE, CER. 31. ◊ *Absol.* (În forma *prubăluí*) A potri (II 2). *Surdu n-aude, dar prubăluiește*. ZANNE, P. II, 750.

— Prez. ind.: *prăbăluiesc*. — Și: (învechit și regional) **prăbăluí** (prez. ind. și: *prăbăluí*), **prubăluí**, (învechit) **probolní** (LR), (regional) **probáli**, **probolní**, **prăbáli**, **prăbální** (LEXIC REG. 46), **prubáli** (LEXIC REG II, 81) vb. IV.

— Probă + suf. -ăluí. Cf. magh. *pró b á l*, germ. *probieren*.

PROBĂLUÍRE s. f. (Învechit și regional) Acțiunea de a *prăbăluí*.

1. Cf. *prăbăluí* (1). Cf. DRU, LM, DEX. *Ca prăbăluirea nimic alt mai supărător, că unal din doi rămîne mai ușor*. ZANNE, P. VIII, 502, cf. CIAUȘANU, V. 192.

2. Cf. *prăbăluí* (2). *E vorba numai de un chîl [de vin], ca să facem o „prăbăluire“*. STĂNOIU, IN SCL 1973, 46, cf. DEX, CIAUȘANU, V. 192.

3. Cf. *prăbăluí* (3). Cf. DEX.

4. Cf. *prăbăluí* (4). Cf. DEX.

— Pl.: *prăbăluiri*. — Și: (învechit) **probolúire** (LM), **prăbăluire** (id. ib.) s. f.

— V. *prăbăluí*.

PROBĂTĂTE s. f. v. *probitate*.

PROBĂTÓR, -OÁRE adj. v. *probator*.

PROBĂZĂTÚRĂ s. f. v. *probăzitură*.

PROBĂZITÚRĂ s. f. (Învechit) Mustrare (1). *De care lucru aievea este, că probăziturile carile în obraz mi le arunca ... cu a Molii cuvinte foarte bine să potri-văsc*. CANTEMIR, I. I. II, 98. *Cu greale probăzături și de cap clătînatúri, de moarte și mai rău declt de moarte ni să lăuda*. *id. ib.* 152, cf. TDRG, SCRIBAN, D.

— Pl.: *probăzíturi*. — Și: *probăzătúrá* s. f.

— *Probozi* + suf. -tură.

PROBEJENIE s. f. v. *preobrajenie*.

PROHELĂ s. f. (Învechit) Navă de mare (cu elice); s. p. e. c. (sens curent) navă de mare care intră în Dunăre. *Remorchiorurile și propelerile vin la Severin cu marfa din jos.* I. IONESCU, M. 751. *Probelele șuierau, altele urlau din sirene.* SĂM. IV, 866, cf. SCRIBAN, D., 1112, I. NOM. 1966, 87. ♦ Șlep mare de cereale. CUREȚESCU, GR. 253.

— Pl.: *probele*. — Și: *propel* (pl. *propeluri*) s. n. — Din engl. *propeller*, germ. *Propeller* „elice (de vapor)”.

PROBÍ vb. IV v. *proba*.

PROBÍC subst. (Regional) Băl care împinge dopul la pușca de soc (Pecinișca — Băile Herculane). Cf. ALB. SN V II 1 306/2.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută. Cf. scr. *probiti* „a desfundă”.

PROBITĂ s. f. (Învechit, rar) Cinste, onestitate, integritate. *Nobilo coregiile a unui susfel carile are cunoștința probitatei (cinstirei) sale.* AR (1839), 359/4.

— Din it. *probità*.

PROBITĂȚE s. f. (Livresc) Cinste, onestitate, integritate. *Om înțelept, pe care noi și frații noștri îl îmbrășăm între ceilalți copeloni ai noștri ... pentru deosebita sa probitate.* MAG. IST. I, 58/2. *Ei or trebui să dea exemplul de probitate.* CR (1846), 33/34. *Banditul nu cerea altceva decât numai viața, legându-se de a fi pe viitor model de probitate.* IB. (1848), P/18, cf. NEGULICI. *Am nevoie de a vă recomanda anticu meu probitate ... și severa mea morală.* LĂZĂRESCU, S. 99/14, cf. ROM. LIT. 408/27. *Nu este nici un obraz omenesc care să nu fie prăiniților de oarecare probitate.* FIS. 36/3. *Acest bărbat, în scurta lui viață, câștigase numele de cinstit și drept într-altu, încl era de ajuns u-l pomeni pentru a arăta probitatea personificată.* NEGRUZZI, S. I, 244. *Lucrurile, prin magica virtute a unor constituțiuni, nu să meargă mai bine, ... că probitatea are să se onoreze, patriotismul să se stimuleze.* DIMBOVIȚA (1859), 204/36. *Stau de trei luni la Constantinopol, așteptând o consecvență a amenințărilor lui Szemere și ca să dau o dovadă de probitatea mea.* BOLLICI, AP. GHICA, A. 632. *Avem talent, virtute, merite sau probitate, Calități din altă lume, foarte grele și ciudate.* ALEXANDRESCU, O. I, 265. *A avut în vedere mai mult interesul său pecuniar decât acel al științei, care cere mai presus de toate verocitate și mai ales probitate.* I. IONESCU, M. 107. *Săteni cunoscuți prin probitatea și munca lor.* ID. P. 204. *Dorința de probitate, de integritate.* CALENDAR (1861), 60/3. *Gustul bucuriilor nemărginite ar ucide economia, ar ucide munca, or ataca probitatea.* BOLINTINEANU, O. 261. *Om de o probitate mai presus de orice bănuială.* CARAGIALE, O. II, 59, cf. DDBF, ALEXI, W. *Acestea erau omnia, mila, probitatea, ocrotirea, pe care o biată fată orfană și săracă le găsea.* GALACȚION, O. A. I, 98. *N-am nici un motiv să pun la îndoială probitatea acestei mărturisiri.* V. ROM. APRILIE 1958, 117. *Savant de mare valoare, de o probitate exemplară, credincios idealului său,* IB. IANUARIE 1965, 150, cf. DEX. ♦ (Urmat de determinări care arată domeniul de manifestare) *Nunai diletanții superficiali vorbesc cu dispreț contra unor îndeletniciri științifice, care cer erudiție, perspicacitate, probitate științifică.* BUL. COM. IST. I, 38. *Cine nu permite, crisplându-se, nu e student, nu e ... cu probitate istorică.* CĂLINESCU, C. O. 113. *Probitatea științifică a lui Cihac nu poate fi pusă la îndoială.* SCI. 1951, 280. *Răminte pentru viața noastră muzicală o pildă vie de originalitate și probitate artistică.* ȘCINȚEA, 1964, nr. 6 371. *Este ... un act de probitate artistică elementară să le îndrepti către ceea ce cunoști mai bine.* T Iunie 1961, 66. ♦ (Învechit, rar; în forma *probatate*) *Autenticitate, valabilitate, valoare.* *Sc înșămna figura divinităților ferei seau a domnitorului ca a unor gârântuitori probatăței acelei monete.* SĂULESCU, III, I, 51/3.

— Și: (Învechit) *probităte* s. f.

— Din lat. *probitas*, -atis, fr. *probité*.

PROHLÉM s. m. v. *problemă*.

PROBLEMĂ vb. I. TRANZ. (Neobișnuit) A problematiza. Cf. JORDAN, L. R. A. 241.

— Prez. ind.: *problemtez*.

— V. *problemă*.

PROBLEMATÍC. -Ă adj., s. f. I. Adj. Care are caracter de problemă (II I), care constituie o problemă, care necesită (unele) lămuriri, precizări, care se pretează la discuții (pentru a fi lămurit, soluționat); care ridică probleme (II I). *Problematic ... adecó o întrebare ce ore să se dezlege.* LEON ASACHI, B. 98/14. *Pureții și alte asențenele ființe stin pentru naturalist odăvările ființe problematice.* BARASCU, I. 5-11. *Așo este ... imaginea lui Thersit, eroul problematic al lui Homer.* VIANU, M. 60. *Întrăileonul făcea abstracție de nota problematică ce se punea creștinei literare.* V. ROM. FEBRUARIE 1960, 92. *Situația onului în lume ... este continuu problematică.* CONTEMP. 1971, nr. 1 281, 8/4, cf. DEX. *A eroul romane co eroi problematici.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 26, 4/2. ♦ (Substantivat) *Creator care ridică probleme (II I).* *Fi-va cineva care să nu fi citit această carte a lui Balzac? Pentru ocest problematic ... trebuie să spun că Enrieta e contesă.* GALACȚION, A. 140.

2. S. f. Ansamblu de preocupări care caracterizează un domeniu al cunoașterii, o disciplină, o operă, activitatea cuiva etc. V. *tematică*. Cf. JORDAN, L. R. A. 177. *Numele a prins, însă disciplina nu a progresat și se oflă încă în stadiul programelor și problematicii.* CĂLINESCU, C. O. 61. *Problematica morală ... este o trăsătură a întregii literaturi antice.* VIANU, L. U. 48. *Din cercetarea manuscriselor reiese că problematica socială ca preocupare este tot olt de intensă și în poezia lui Coșbuc de după 1900.* V. ROM. MAI 1954, 274. *O problematică aparte în romanul lui Ion Marin Sadoveanu o aduce serio tinerei generoșii.* GL 1958, nr. 6, 2/7. *Tudor Arghezi a anexat poeziei noastre noi domenii ale realității, o problematică și o sensibilitate necunoscute înainte.* S FEBRUARIE 1960, 15, cf. V. ROM. APRILIE 1960, 46. *Se ivesc conflicte noi, dar esența acestor conflicte nu mai este contradicția între individul și colectiv, ci cu totul alta — unu generată de noua problematică a vieții solului.* GL 1961, nr. 9, 2/2. *Sesiune științifică ... va reliefa întreaga problematică multilaterală și bogată care sălășluiește în creația lui.* M 1962, nr. 4, 31. *Gravurile lui ... atacă o problematică mare, de oscultă contemporaneitate.* V. ROM. IANUARIE 1963, 130. *Ar fi interesant să-l vedem ... luptând pentru valorificarea unei piese originole cu problematică nouă.* T mai 1961, 99. *Poeziile anterioare — dezbătând problematico respectivă — nu constituiau decât exerciții.* CONTEMP. 1966, nr. 1 019, 3/5. *Ultimii ani ou demonstrat o continuă apropiere a creatorilor de film de problematica actualității.* ȘCINȚEA, 1977, nr. 10 905. *Romancierul de clasă nu caută întâmplări nemaipomenite pentru a ilustra o problematică esențială.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 35, 5/3.

3. Adj. Care provoacă îndoiele, care nu poate fi primit ca sigur, care pare puțin probabil; îndoielnic. *O realitate, chiar de ar fi și mijlocie, s-ar pădăși pentru o perfecție, încă problematică, căci ceea adevărată nu se poate câștiga decât prin concursul multor împrejurări favoritoare.* ASACHI, I. 16/15. *Lady Lavinia e dr o frumusețe mai mult decât problematică.* CR (1848), 9/41, cf. STAMAIL, D., PROF.-POP., S. D., PONTBRIANT, D. *Totuși chiar astăzi, după alția și mai alția secolii, această acclimatare este în realitate mai mult decât problematică.* HASDEV, I. C. I, 226. *Întiruirea ci moralizatoare va fi mai mult decât problematică.* GHUREA, ST. CR. II, 86, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *În acest caz arătarea că Demian a fost utilizat ca izvor principal e și mai problematică.* BUL. COM. IST. I, 214. *Aceasta înșeamă iarăși măcel ... pentru o fericire problematică.* C. PETRESCU, I. II, 109. *Recunoaște și el că succesul în față e problematic.* CĂLINESCU, B. I. 282, cf. DEX. ♦ (Logică) *Judecată problematică = judecată în care raportul*

dintre termenii ei este doar posibil. Cf. MAIORESCU, I. 61, DER. ♦ P. e x t. (Astăzi rar) Dubios, suspect; ciudat, bizar. Oamenii ... a cărora figuri problematice îmi deșteptară oarecum instinctul conservației. DACIA LIT. 287/16. Care om a căruia viață a fost, nu antiuațională, ci chiar „problematice”, a respectat inscripția său. jurământul său? ROMÂNUL (1857), nr. 8, 1²/30. Într-un colț s-a văzut o ființă problematică, avind ceva asemănare de om dar mai mult d-o fiară. BARASCH, I. P. 11/21. Ființi problematice care trăiesc fără a avea nici un chip de viațuire. ALECSANDRI, O. P. 48. La căpătâi un cultue înfațat cu cit, ale cărui flori albastre sau roșii de abia mai mijecu de sub lastrul problematic pe care vremen ... îl așternuse peste ele. HOGAȘ, M. N. 137, cf. DM, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: problematicei, -ce.

— Din fr. problématique, germ. problematisch.

PROBLEMATIZĂ vb. I. T r a n z. (Rar) A face (din orice lucru) o problemă (II 1); a complica inutil (lucrurile); (neobișnuit) a problema. Cf. IORDAN, L. R. A. 241, DN².

— Prez. ind.: problematizez.

— Problematie + suf. -iza.

PROBLEMĂ s. f. I. 1. (Învechit) Întrebare; chestionare. De care lucru socotesc ea ea în meșterșugul cuvintului nedepinsă și în tropurile ritoricești netruvătăto fiind, cu un cuvânt a să dovedi și cu o provlmă o să amorți să va putea. CANTEMIR, I. I. I, 195, cf. II, 237. Problema nu are nici un înfeles. CALENDAR (1861), 39/13, cf. STAMATI, D.

2. (Învechit; adesea construit cu verbul „a face”) Propunere (1); p. e x t. (concretizat) cerere, petiție care conține o propunere (1), o doleanță etc. Nemții făcură o adincă tăcere, în cea după urmă, merseră înaintea și făcură provlmă înperatorului de a trătălui pacea. VĂCĂRESCUL, IST. 269. Au adunat o împreunare de boierii acei mai mari ... la cari s-au făcut provlmă ca să meargă doi boieri mari la feldmareșalu. id. ib. 280. Mai arătăm măriei teale și alte cîteva provlmata ce ... se cuvine a fi primite (a. 1793). GÁLDI, M. PHAN. 245. Pentru provlma ce au făcut orașenii (a. 1806). id. ib. El nu îmi făcu neastă provlmă pentru alt sfârșit, ei numai pentru că știa să facă niște hapuri miliutele. GORJAN, H. IV, 43/10. Nu te ameți atit cu gînduri ca aceste, Că problema vrăjmușului mult spre bine îți este. PANN, E. IV, 80/11, cf. III, 20/22.

3. (Învechit și regional; în formele provlmă și provlmă) Pricină (1 2); s p e c. proces (II 1). Acam ... el cere de la față ca să-și dovedească iertăciunea mumei ei, care provlmă este împotriva pravilelor (a. 1794). GÁLDI, M. PHAN. 245. O parte din cele prigonitoare, spre dovada provlmii sale, nu poate provalisi celelalte să facă jarămint (a. 1810). id. ib. Pirșul nu poate să silească pre pirț să dovedească provlma pentru care îl jăluiaște. CARAGEA, I. 94/11. Acen scrisoare nu este hotărtre la provlmele prigonitoarelor părți (a. 1827). DOC. EC. 398, cf. TDRG. Numai pă mine popa Dieul m-au luat din prașia porumbului și m-au ținut cîteva zile în deșarte și neadevărât provlmii lui Manolăiche, fără de cercetare cu martari. ARH. OLT. XII, 253.

II. 1. Chestiune care prezintă aspecte dificile, neclare, discutabile, care necesită o lămurire, o precizare, care se pretează la discuții, care impune o rezolvare; (astăzi rar) pricină (II 5). Cf. CANTEMIR, I. I. II, 330, DRU. A pune în lucrare reghenerația Greciei, în starca de nstăzi a acestei țări ... este a problemă din cele mai grele. AR (1829), 244²/15, cf. SCAVINSCHI, M. 98⁷/7, STAMATI, D. O să ne întrebe cineva: cum dar aerul atmosferic a rămnș pînă acum respirabil? ... Rezoluțiunea acestui problem o găsim în regnul vegetal. BARASCH, I. 60/26. Iată că cutreierarăm cîteva alișe și n-am văzut unei o floare ... Vrei să-ți dezleg problema aceasta? NEGRUZZI, S. I. 324. În loc de a căuta care ar fi mijlocul de a dezlega problemul, să ni ferim a zice că România nu este cu puțință a exista dect muna cu toate condițiile

mai sus arătate. CALENDAR (1861), 33/9. Se trudea de mult să deslășească un problem foarte greu; chipul de a face datorii fără a le plăti. ALECSANDRI, O. P. 49. Ei au căutat, fie din observația directă a fenomenelor naturii, fie pe cale experimentulă, să rezolve problema originii vieții. MARINESCU, P. A. 41. Care este explicația acestei sârueii de forță sufletească? ... Este de vină mediul social? ... Problema e grea și vrednică de atențiunea criticului social. GALACTION, A. 191. Se arată intrigat faarte să aște cum s-ar putu dezleg această irezolvabilă problemă. C. PETRESCU, I. I, 79. Fclul ei deschis de a privi problemele mă îndemna să-i pun și alte întrebări care mă apăsau. VLASIU, D. 316. Unul ... mă întrebă foarte insistent „al cui e zmeal”. Problema aceasta a proprietății ti stă pe suflet. CĂLINESCU, C. O. 102. Sub dulul nostru se gesticula spectaculos și problemele se întrupau lund înfășișare vie. BLAGA, II. 69. Cam care ar fi problema asupra căreia vreți dumneata să te aplești, inspectare? STANCU, R. A. IV, 130. Că privire la data apariției acestor subalterni imediați ai marilor dregători, problema nu este nici aici mai clară. STOICESCU, S. D. 79. Mă preocupă și pe mine problema: care sînt raporturile între diferite generații? T august 1964, 42, cf. DEX. ♦ Problema deschisă = problemă (II 1) care nu a fost rezolvată satisfăcător pînă în prezent sau care permite mai multe rezolvări satisfăcătoare succesive. Nu avem un argument lotător pentru unu din aceste două ipostaze; lășăm nșadar problema deschisă. BUL. COM. IST. V, 148. Preocuparea publicaiților pentru încurajarea literaturii de calitate rămîne o problemă ... deschisă. V. ROM. februarie 1963, 183.

2. S p e c. (Adesea cu determinări care explicitează importanța) Chestiune importantă care constituie o sarcină, o preocupare (majoră) și care cere o soluțiune (imediată). Bine bănuiam noi că în capul vreunaia s-ascunde vreo problemă socială. DELAVRANCEA, T. 7. O problemă gravă nu se limpezește între un snifel vienez și o plăcintă eu mere. REBREANU, R. I, 38. Sînt în țara asta probleme mari. SADOVEANU, O. IX, 508. Se punca acum din nou problema oamenilor. CAMIL PETRESCU, O. II, 271. Îmbunătășirea continuă a condițiilor de muncă o depenit în țara noastră a problemă de stat. ȘCÎNTEIA, 1953, nr. 2 756, cf. V. ROM. martie 1954, 235. Dacă, pentru întreaga țară, eurbune mai mult ... este o problemă de viață și de moarte, pentru noi, din Valca Jiului, este și un punct de onoare. DAVIDOGLU, M. 7. Extragerea fierului, acest metal atit de necesar industriei, în cadrul realizării planului de stat, este o problemă extrem de importantă. BARANGA, I. 168. Problema dezarmării ... s-n impus ca o cauză vitală a tuturor popoarelor lumii. LUPȚA DE CLASĂ, 1962, nr. 1, 39. Vorbi ... cîtăva vreme despre problemele mai urgente din sat. V. ROM. iulie 1962, 22. Urmărind ... traiectoria creației sale, puteu cunoaște ceva din dezbaterile publice și interioare prilejuite, astăzi, în occident, de problemele arzătoare ale teatrului. ib. decembrie 1964, 129. Problema care se pune astăzi ... constă ... în caracterizarea particularităților specifice ale realismului contemporan. ib. ianuarie 1965, 165. Pentru prosperitatea de mine a României socialiste se pune ca stăruință problema rezervelor de inteligență. ȘCÎNTEIA, 1966, nr. 6 893. Descoperirea la timp a tuberculozei este o problemă de cea mai mare importanță. ABC SĂN. 363. Nu mai vorbim de problemele cardinle ale acestei limbi. II. DAICOVICIU, D. 18. Specialistii de aici studiază problema aplicării acestui program și la secția de filetaj a uzinei. ȘCÎNTEIA, 1969, nr. 8 207, cf. DEX.

3. S p e c. (Adesea urmat de determinări care indică domeniul) Chestiune care intră în sfera preocupărilor, cercetărilor unui domeniu sau în sfera preocupărilor, cercetărilor cuiva. chestiune care aparține unui domeniu; obiect principal al preocupărilor unui domeniu sau unei persoane. V. T e m ă , m a t e r i e (6). Boala carcinului. Cancer ... Ea este cel nui de căpetenie problem al mediefinei. EPISCOPESCU, PRACTICA, 343/14. Se îndetnicesc a propune ... în loc de

idei, probleme limbistice. Russo, s. 54. *Istoria teritorială a Țării Românești ... constituă ... un corp separat și nedependente, analizând în doi volume ... un șir lung de probleme omogene.* HASDEU, I. C. I, VIII. *Una din cele mai grele probleme metafizice.* MAIORESCU, I. 51. *Mai sucești vreo figură, numeri fire de musteți și-u probleme culinare te încerci a fi istef.* EMINESCU, O. I, 155, cf. BUL. COM. ISF. I, 211. *Problema stilului nu-i era indiferentă lui Alex. Russo.* VIANU, A. P. 38. *Interesul prealabil pentru moteria și problemele tratate este imperios cerul.* CĂLINESCU, C. O. 110. *Problemele enunțate au putut fi studiate împreună pentru cele două state feudale românești.* STOICESCU, S. D. 5. *În lucrările practice vom pune accent pe problemele legate de alimentarea rațională.* GÎ 1962, nr. 685, 3/3. *Lucrările abordează probleme de eroziune, de peisagistică și de valorificare a resurselor vegetale din regiune.* CONTEMP. 1966, nr. 1 619, 8/1.

4. Spec. (Mat.) Chestiune ori situație în care, fiind date anumite ipoteze, se cere să se determine alte date cu ajutorul metodelor specifice matematice. A cinea *provlmă*. AAT 4^V/1. *Problina a.* GEOM.-TRIGON. 16^V/12. *Problemă. Să fie dată latura AB a unui poligon.* GEOMETRIA A. M. 125^V/7. *Pentru probleme nehotărâte.* ASACHI, ALGEBRA, 42^V/13. *În fieșcare problemă snt mărimi necunoscute.* id. E. II, 94/9. *Provlina 1.* TEM. GEOM. I, 7^V/23. *Problemele trigonometricești.* LAZĂR, T. 35^V/23. *Problema este o întrebare propusă care cere dezlegare.* POENARI, G. 5/15. *Acum să orătăm cum trebuie să se urmez dezlegarea, ctnd un problem ne va duce la asemenea ecuație nehotărâtă.* id. E. A. 302/20. *Dezlegarea citorva problem.* CONV. GEOM. 70/18. *Probleme matematice ... inalte.* VASICI, M. II, 20/2. *Să ne propunem problema invers, adică să aflm numărul ce corespunde la un logaritm dat.* TRIGON. DR. 72/13. *Problemă este o întrebare de dezlegat cu ajutorul teoremele.* MELIK, G. 3. *Cu cerneală aposă, pe paginile cu liniatură de pătrățele violete, probleme de aritmetică.* C. PETRESCU, I. II, 162. *Îi făceam problemele și o îndemnam să și le copieze pe caiet.* STANGU, R. A. II, 101. *Problemele ce se dau spre rezolvare pot cuprinde în mai mare măsură date din realitățile fărîi noastre.* GÎ 1963, nr. 691, 2/3, cf. DEX. ♦ (Prin lărgirea sensului; urmat de determinări introduse prin prep. „de“ care indică domeniul) *Ce este? Vreo problemă de mecanică?* SADOVEANU, O. VI, 186. *Poate propune trupăratului o problemă de șah.* id. ib. XI, 590.

III. 1. Dificultate, greutate pe care o întâmpină cineva (și care ar fi de dorit să fie rezolvată). *Docă tu știi problema aștei vieți cu care lupi, Ai vedea că am cuvinte pana chiar să o fi rupt.* EMINESCU, O. I, 137. *Celelalte probleme ale mele de trai, deși erau puține, erau, însă, destul de grele.* HOGAȘ, DR. II, 17, cf. I, 141. *Se mai înște o problemă: etrlagele, undifele propriu-zise.* SADOVEANU, O. IX, 355. *Țurlea în ceru lui Anghel să-i spună dacă ou ceva probleme; core e situația organizației.* PREDA, D. 57. *Măruntle porniri. Problemele de-o zi, au fost cajite — Rămne-un miez atolecuprinzător Scălpind oglinzi de ape liniștite.* LABIȘ, P. 289. *Dacii erau a problemă pentru romani.* H. DAICOVICU, D. 117, cf. DEX.

2. Luern greu de lafeles, greu de explicat, de aflat sau de rezolvat. V. mister (2), enigmă. *Ce va fi viața noastră? O enigmă grozavă, o problemă netnfeleasă.* MARCOVICI, D. 332/24. *În Lara, un amestec misterios domnește ... Încolo, — o problemă e-ntrgul său trecut.* MACEDONSKI, O. I, 266, cf. 274. *Ce are să fie peste un ceas, ce poate să se întimple mtine, snt probleme pe cari ... nu prea-mi bat capul să le descur.* VLAHUȚĂ, AP. CADE. *Această afacere e o problemă.* ȘĂINEANU, D. V. *Ființa ei începea să se concentreze asupra acestei umbre, de unde trebuia să iasă la lumină. Era ceea ce se numește a problemă.* SADOVEANU, O. X, 544, cf. DEX.

— Accentuat și: (Învechit și regional) *problēmă*. GORJAN, II, IV, 43/10. — Pl.: *probleme*. — Și: (Învechit) *prohlēm* s. m., *provlmă*, *provlēm* (pl. *proble-*

mite), *provlmă* (pl. *provlmote* și *provlmata*), (regional) *provlmii* s. f.

— Din lat. *problema*, fr. *problème*, germ. *Problem*. — Formele cu -v- din ngr. *πρόβλημα*.

PROBLEMIST, -Ă s. m. și f. Specialist în elaborarea de probleme (II 4) în domeniul șahului sau al matematicii. Cf. DEX.

— Pl.: *problemști, -ste*.

— **Problemă** + suf. -ist.

PROBLEMŪȚĂ s. f. (Rar) Diminutiv al lui *problemă*; *problemă* lipsită de importanță. *Rezolvnd însă problemele mari, rezolvi zeci și zeci de probleme.* V. ROM. octombrie 1954, 155, cf. SFC IV, 183. *De o bună bucată de vreme în cronicile pe care le scrie ridică o „problemusă“ în jurul unei cărți.* LL X, 243.

— Pl.: *problemuse*.

— **Problemă** + suf. -uță.

PROBLĂMĂ s. f. v. *problemă*.

PROBOJÉNIE s. f. v. *preobrajenie*.

PROBOLŪI vb. IV v. *probălii*.

PROBOLŪINE s. f. v. *probălnire*.

PROBOSCĪDĂ s. f. v. *proboscida*.

PROBOSCĪDĂ s. f. (Învechit) Trompă a elefantului; p. ext. trompă a unor insecte diptere. *Elefanții cu lonire de proboscida li stlea a să depărta.* LEON ASACHI, B. 61/4. *Elefantu. Fiora cea mai mare din cvadrupele (de patru picioare) ce are o proboscida și a căruia dinți să numesc ou de fildis.* id. ib. 87/2, cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V., STAMATI, D. *Profesorul ... avea un nas ... cărligol, lucit semăna mai mult a proboscida dect a nos.* NEGRUZZI, S. I, 5, cf. ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., DM, DEX.

— Pl.: *proboscide*. — Și: *proboscida* (I. GOLESCU, C.), *proboscida*, *provoșchida* (VALIAN, V.) s. f.

— Din lat. *proboscis*, -idis, fr. *proboscide*. — Pentru *proboscida*, *provoșchida*, cf. ugr. *proboscis*.

PROBOSCIDIÂN s. m. (La pl.) Ordin de mamifere mari, din care face parte elefantul, caracterizate prin trompa lungă și mobilă (folosită ca organ tactil, olfactiv și de apucare) și prin canini transformați în defense; (și la sg.) animal care face parte din acest ordin. *Gușă Mcreușă aștepta într-adevăr trist, cu un nas prelung de proboscidian.* C. PETRESCU, C. V. 196, cf. SCRIBAN, D. *Între mamiferele citate din etajele pliocenului, constatăm forme de proboscidiene.* MĞ I, 135. *Ordinul proboscidiienilor ... cuprinde animale pe care le cunoaștem sub numele de elefanți.* ZOOLOGIA, 180, cf. DM, M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: -di-an. — Pl.: *proboscidiieni* și (n.) *proboscidiene*.

— Din fr. *probosciden*.

PROBOȘĪDĂ s. f. v. *proboscida*.

PROBOȘĂG s. n. (Regional) Încercare, exercițiu (Moșeni — Sighetu Marmăției). ARH. FOLK. I, 229. *Apo o și zînit răpceanu de pă sus, o făcut proboșag, o trecut pingă el.* id., cf. 235.

— Pl.: *proboșaguri*.

— **Probă** + suf. -oșag.

PROBOTEĂZĂ s. f. (Prin Ban.) Moltivă (I) care se citește mamei și copilului la șase săptămâni după naștere. Cf. CADE, L. COSTIN, GR. BĂN. 169.

— **Pro**² + *botează* (=bolez).

PROBOZEALĂ s. f. (Învechit și regional) Mustrare (I) (aspră). *Și coperii cu agiuratul sufletului meu, și fu împutore* (În ponoșlu H, de pro-

brăzălă d) mie. PSALT. 132, cf. 186. Nepuțtnd răbda păgtnul îndrăznirea și probrazălu sotn[u]lui Theofil. DOSOFTEI, v. s. octombrie 59⁷/34. Cuută și mai pre larg în capetele ce urmază, și a leșilor acestora cuvinte și probazole. CANTEMIR, hr. 125. Cu mare nînie și probozală a o tistui început și groaznice semne din ochi și din cap să taie îi făeau. id. IST. 34, cf. DRU, LB, DDRF, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D. O asemenea probozeală tneū nu i se mai întâmplase să primească de la careva. v. nom. februarie 1955, 236, cf. DM, DEX. Măi, bădiță, pentru tine, Multă supărare-ni vine, Supărare și rușine, Probozeală-n toate zile. JAN-NIK-BIRSEANU, D. 269.

— Pl.: probozcl și (învechit) probozale. — Și: (învechit) probrazăală s. f.

— Probozi + suf. -eală.

PROBOZÉNIE s. f. (Regional) Muștrare (I) (aspră) (Săpata de Sus — Pitești). Cf. UDRESCU, GL. Tot n-am scăpat de probozeniile lui. id. ib.

— Pl.: probozenii.

— Probozi + suf. -enie.

PROBOZÍ vb. IV. 1. T r a n z. (Învechit și popular) A muștra¹ (2) (aspru); a face de rușine. Muștrind pre ... Iulian și probrazându-l pentru fărădelege ee s-au păgtnit. DOSOFTEI, v. s. octombrie 74⁷/22. Probrăzea pre necredinciosul accla împărțat înaintea a tot sfatului. id. ib. decembrie 244⁷/18. Doamna lui Vasiliu Vodă l-au probozit și au început a-l blăstăma și a-l sudui. NECULCE, L. 22. Alafii istoriei ..., nesuferind pentru această din părere scoruită voroavă, tare probozesc pre Eneas. CANTEMIR, hr. 124. Cei mai proaspeși pe cei mai vechi de mincinoși îi probăzese. id. ib. 171, cf. DRU, LB. Sint acum ostent de a mă vide probozit pentru lucruri nevinovate. KOGĂLNICEANU, s. 105, cf. POLIZU. Barbatu-meu ... nu s-a putut plinge eă l-am înșelat ..., deși citeodată erau bănuțeli ... și mă probozea. CREANGĂ, A. 4. Asachi și Seulesu fură probozizi foarte cunplut. ANHIVA, II, 342. După ce discută de aproape lucrul, el își probozește adversariul în această formă năvă. IORGA, L. II, 242. Copiii mai ales să fie ascultători și cuminți ca să nu fie probozizi, ocăriși sau muștrași. PAMFILE, s. T. 3. Se tacea însă să nu-l probozească mașneagul eare, pentru greșeli, se făcea pară de foc. id. ib. 163. Să te păzești să nu fii probozit în ziua de probejini, e-apoi tot anul ești probozit (finut de rău, ocărit). GOROVEI, ch. 282. Încă nu probozise nominal pe nimeni în biserică. BERREANU, I. 77. Mi-a poruncit domnul părinte să nu mai las la dumneavoastră nici o gazetă, eă altminteri mă probozește în biserică. id. ib. 303. De ce rîdeai? mă probozii el. SADOVEANU, O. XI, 224, cf. SCRIBAN, D. Și probozește-ți pruncul orielt și-ar fi de drag. CĂLINESCU, L. L. 161. Glasul din fereastră l-a probozit aspru mai departe. GALAN, Z. R. 239. El n-avea de gînd să spuie mai multe și nu fu supărat eă-l probozesc alții. v. rom. martie 1956, 152. Răspund de dumneavoastră în fața regimentului ... Și tot așa de des se apuca să-l probozească într-un fel în care te mirai eă Boteanu tăcea. id. octombrie 1964, 4. Popa ... ne probozise într-o predică, în fața altarului. LĂNCRĂNAN, C. II, 23. Începu a-l probozii și a-l face troacă de porci. RETEGANUL, ap. CADE. Socrul a ocărit-o Și bărbatul a probozii-o Și soacra a moroncii-o. SEVASTOS, N. 339. De aceea-mi pare bine că n-ai să te plîngi de mine, Că tu, ori de-unde ui venit, Niciețnd nu te-am probozit. MARIAN, I. 564. Împăratul se uită lung la dtnsa, iar ostașii o finură de rău, probozînd-o. I. CR. I, 141. Bani nu i-am cheltuit, Straiete n-am ponosit, Fete nu m-a probozit, Vremea mie mi-a venit, Taica, de căsătorit. PĂSCULESCU, L. P. 263, com. din FRATA — TURDA și din STRAJA — RĂDĂUȚI. Nu mă mai probozii, tată. DENSUSIANU, T. H. 188. Eu măuine pită prăjită, Cu lacrimi învăluită Dacă-s de toți probozită. BIRLEA, B. 33, com. DRĂGANU și com. din URLAȚI. Mă proboze mama. ALN I 1442/355, cf. ALN S N V II 1414/235, A V 15, 16, VI 4, 33, LEXIC REG. II, 90.

Minți, bărbate, ca ș-un cline, La mine nu umbă nime, Nun-un birăuș sătesc, Nu mă-ndur să-l probozese. FOLC. TRANSILV. I, 192. (Construit cu dativul etic) Și mi-l probozea și mi-l cicălea nevasta, tnetl bictul om, cind ajunse la stînă, de amefit ee era nu se mai putea ținea pe piciorc. PĂCALĂ, M. R. 153. ♠ Refl. r e c i p r. Oamenii nu trebuie să se probozescă ... tntre dtnșii. PAMFILE, s. T. 3. Făcea slujbă la beserică de patru ore-n săptămînă și nu se probozea cu oamenii. STĂNOIU, C. I. 52, cf. PAȘCA, GL. ♠ (Prin lărgirea sensului) Sfinșile sale îl infruntară și-i probraziră ereticia. DOSOFTEI, v. s. septembrie 23⁷/25. [Cîinele] a prins să se gudure, ... să ne sară cu labele pe piept, tnetl moș Toma grădinarul a trebuit să-l probozescă. GANE, N. II, 179. (Refl. p a s.) Cind voia voilor și puterea puterilor cuiva ceva de la sine dăruiaște, nici ostentînța trebuiaște, nici lenea se probozește. CANTEMIR, IST. 133. ♠ Refl. (Prin nord-estul Transilv. și prin Bucov.) A se întrista; a se rușina (I). Cf. ȘEZ. V, 119, com. din ZAGRA — NĂȘĂUD.

2. Refl. (Prin Mold. și prin Transilv.; despre frunze, iarbă, vegetație etc.) A începe să se ofilească, să se veștejească, să se îngălbenească. Prin unele părți se zice chiar eă în această zi se probozește cîmpul și codrul. PAMFILE, s. T. 3, com. din FRATA — TURDA. La probozării frunza se probozește. Com. din ZAGRA — NĂȘĂUD. Codrul se probozește. COMAN, GL., cf. A V 15.

— Prez. înd.: probozesc. — Și: (învechit) probăzi (SCRIBAN, D.), probăzi, pobăzi (IDRG), pobăzii (SCRIBAN, D.), pobrozi (id. ib.), (regional) propozii (BUL. FIL. II, 292, PAȘCA, GL.) vb. IV.

— Din slavonul *проборазити, прѣборазити (сѧ)*.

PROBOZIRE s. f. (Învechit și regional) Muștrare (I) (aspră). Că tu știi împutarea (ponosul II, probuzărea d) mea și reacele micu și rușinea mea. PSALT. 133. Din gîndul nostru macar un cuvînt să nu adaogem, și nici alt feliu de probozire să le dăm. CANTEMIR, hr. 144, cf. 478. Precum de toată probozirea vrednie să fiu, o, iubitule, foarte bine cunose (eă ostentînța cheltuită nu să jelește, fără numai cind în urmărcun folos eunva nu aduce). id. I. I. I, 3, cf. DRU, LB. Ștefan aviud inima pătrunsă de probozirea muntii, se depărtează. AN (1829), 24²/15, cf. LM. De probozire era gingaș tare Și sfios, sormanul, eă o fată mare. CONTEMPORANUL, II, 780, cf. DDRF. Probozirea lui Ion în biserică a dezlănțuit un potop de mînie în casa Herdelea împotriva preotului. REBREANU, I. 81, cf. DM, DEX.

— Pl.: proboziri. — Și: probăzire s. f.

— V. probozii.

PROBRĂZĂRE s. f. v. probozire.

PROBRĂZEĂLĂ s. f. v. probozeală.

PROBRĂZÍ vb. IV v. probozii.

PROBRĂZUÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit) A muștra¹ (2) (aspru); a face de rușine. În deșertu ascuseră mie paguba cursei sale, în deșertu împutară (p o n o s l u r ä II, probăzuiră d) sufletului meu. PSALT. 62. Un leu grăi cu grai omeneș și zbierînd opria pre muncitori probrazuindu-le nemilostivirea. DOSOFTEI, v. s. octombrie 62⁷/22, cf. CHAC, II, 222, DDRF.

— Prez. înd.: probăzuiesc. — Și: pobăzui vb. IV.

— Din slavonul *проборазовати*.

PROBRÉJENI s. f. v. preobrajenie.

PROBREJÉNIE s. f. v. preobrajenie.

PROBUI vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar) 1. A proba (I). Îspitiră-mc (probuiră-mă d) și văzură lucrurile meale. PSALT. 199, cf. SCRIBAN, D.

2. (În forma prubui) A proba (3). În fizică este prubuit eă corpusurile vârtoasă împlintate în apă perd din a lor potară. ASACHI, E. II, 109/17.

— Prez. ind.: *probuiec.* — Și: **prubul** vb. IV. ASACHI, E. II, 109/17.
— Din pol. *próbować*, rus. *пробовать*. Cf. **probă**.

PROBULUI vb. IV v. **probă**lul.

PROCAINĂ s. f. (Farm.) Produs de sinteză care se prezintă sub formă de cristale aciculare, incolore, inodore, cu gust ușor amar, puțin solubile în apă, și care exercită o acțiune anestezică locală; novocaină. Cf. LTR², M. D. ENC.

— Din fr. **procaïne**.

PROCAJEN, -Ă adj. (Med.; învechit, rar) Lepros. *Iar cine iaste procajen, adică stricat, nu vini la oraș, nici să amesteacă între cei-alții perși.* HERODOT (1645), 58, cf. DR. III, 418.

— Pl.: *procajeni*, -e.

— Din slavonul *прѣкажѣнѣ*.

PROCAJENIE s. f. (Med.; învechit, rar) Lepră. *Au intrat în T[ar]igrad boala cea spurcată (text marginal: *procajenita*). DOSOFTEI, V. S. decembrie 247^r/11, cf. JAHRESBER. V, 128.*

— Din slavonul *прѣкажѣннѣ*.

PROCĂTĂR s. m. v. **proeator**.

PROCĂTĂRI vb. IV v. **proeatori**.

PROCĂTÎR s. m. v. **proeator**.

PROCĂTOII s. m. (Grecism învechit) Predecesor (I) (al unui monarh). *Măria sa Scarlat V[oi]evod, proeatoihul înălțimei tale (a. 1819). URICARIUL, IV, 209/19. Înzăstrându-să aceste de cătră prea eredințioșii domni, proeatoih ai înălțimei tale (a. 1820). ib. I, 259. Are și hrîsov de la proeatoihul nostru domnu Scarlat Calimah Voievod (a. 1823). IORGA, S. D. VII, 86. Împăratul Nicolai eugelă almințrilea ... de cum proeatoihii săi. AR (1829), 190²/12. Marinimosul monarh îmfașoasă cu prisosință toate giuruirile proeatoihilor sei. ib. 231²/11.*

— Pl.: *proeatoih*.

— Din ngr. *πρόκατοχος*.

PROCĂTOR s. m. 1. (Transilv.) Avocat. *Pagort popa cel mai mare Anania cu bătrnii și cu un urătoriu (text marginal: carele e grăitor sau procaltr), anume Tertulie. N. TEST. (1648), 167^r/6, cf. ANON. CAR. Și, pentru datorii, mă rog ca să silească proeatoru să scofă, pentru că stnl oameni de să pun și în pricină (a. 1700). IORGA, S. N. 86. Cine să naște supt această planetă ... înșelători, mincinos (proeator, adică așezători de vorbă). CALENDARI (1733), 20/10. Lutnd acest arnăul proeator pe Poștea de aici, o au dus la giudecată, ca să-i etnă casa (a. 1759). IORGA, S. D. XII, 70. Cel sorocit, care, la vremea cea pusă, ori prin sine, ori prin proeatorul său, nu să va arăta în scaonul cel dintli, va plăti judecătorului un florin. MICU, IN CONTRIBUȚII, III, 126. Mergînd ... eu același Iobu sau legiuitul proeatorul lui, toema giușdă-tatea satului cu toate folosurile și veniturile ei să o slătuiască lui Iobu. ȘINCAI, HR. I, 347/7, cf. III, 211/11. Am scris la dumnealui să găsescă un proeator să-l pui să se judece eu Ionaș (a. 1799). IORGA, S. D. XII, 125, cf. LB. De deșteaptă e mai deșteaptă ea un proealtr. SĂM. II, 242. Potracăni știți să fiți, dar sărac m-ați lăsat, ai? REBREANU, I, 279. A stat de vorbă vreun eas cu un potracăr. VLASIU, A. P. 88. Crescuse dușmănia între ei, o dată cu datoriile la potracări. id. D. 223, cf. DM, DEX. Zice că odată au ieșit din școalele cele mari trei dieci foarte învățați, unul era doștor ...; al doilea era proealtr, adică încrecători de trebi, sporitori de pricină; iar al treilea era șolomonar. RETEGANUL, P. III, 82, com. din FDATA — TURDA, PAȘCA, GL., COMAN,*

GL. Varbește ca un potracăr. CV 1950, nr. 4, 33. Te pun pe mîna potracărului. ib. 1952, nr. 3, 42, cf. ALR SN IV h 989. Mi-am băgat potracăr tare bun de gură. MAT. DIALECT. I, 188. ♦ (Regional; adjectival; în forma *proealtr*) „Cuminte, cu umor“ (Mehadia — Băile Herculane). L. COSTIN, GN. NĂȘ. II, 161. Am văzut că-i un copil proealtr. id. ib. ♦ P. a n a l. (Zool.; regional; în formele *proeotr*, *potracăr*, ALR SN III h 732/141) Broatec (*Hyla arborea*). O broască mică, verde, care de pe frunza ctele unui pom din grădină face un zgomot mare ... și căreia sătenii îi mai zic și *proeotr*, fiind bună de gură ca și un advocat. FRÎNCU-CÂNDREA, M. 104. Buraticii, broșicicii, brotăceii, *proeotrii* ..., ctntă ca și broaștele. PAMFILE, VĂZD. 97, cf. ALR SN III h 732/141.

2. (Prin Ban.: în forma *proealtr*) „Procuror fiscal“. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 161.

3. (Învechit) Persoană imputernicită. *Cinstitului și mie bun și adevărat prieten, dumneata juptne Marcoș, proeatorul al cinstitului șfat al Brașovului (a. 1728). IORGA, S. N. 110, cf. 107, 217.*

— Pl.: *proeatori*. — Și: (Învechit) **proealtr**, **protăcăr** (CONTRIBUȚII, III, 126), **proealtr** (DIHLR II, 541), (regional) **proealtr**, **protăcăr** (MÎNDRESCU, I. G. 75, FRÎNCU-CÂNDREA, M. 104), **proeotr** (FRÎNCU-CÂNDREA, M. 104, PAMFILE, VĂZD. 97), **proealtr** (ALR SN IV h 989/833), **potracăen**, **potracăen**, **potracăen** (COMAN, GL.), **potracăen** (PAȘCA, GL.), **potracăen** (COMAN, GL.) s. m.

— Din magh. *prókátor*. Cf. lat. *procurator*.

PROEATORII vb. IV. Întrauz. (Învechit, în Transilv.) A exercita funcția de avocat, a practica avocatura. Cf. KLEIN, D. 407, 408, LB, LM.

— Prez. ind.: *proeataresc.* — Și: **proealtrii** (KLEIN, D. 407, LB), **proealtrii** (KLEIN, D. 408) vb. IV.

— V. **proeator**.

PROEATORIE s. f. (Învechit, în Transilv. și prin Ban.) Avocatură. Cf. ANON. CAR. *Deaca neștine să va mesteca ori în ce cauză străină făr' de carte legiuită de proeatorie de la stăptiul (cauză), ... doaozeci de florinți să va globi de la judecată. MICU, IN CONTRIBUȚII, III, 127. Au venit înaintea noastră ... cu cărți de proeatorie. ȘINCAI, HR. II, 125/22, cf. LB, LM.*

— Și: **proealtrie** (LB), **proealtrie** s. f.

— **Proeator** + suf. *-ie*.

PROEATORII s. n. (Învechit, prin Transilv.) Avocatură. Cf. LB, LM.

— Și: **proealtrii** s. n. LB.

— V. **proeatori**.

PROEĂTĂRIE s. f. v. **proeatorie**.

PROEĂTĂRIȚ s. n. v. **proeatorit**.

PROEĂTORIE s. f. v. **proeatorie**.

PROCĒD s. n. v. **procedeu**.

PROCĒDĂ vb. 1. Întrauz. 1. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „la“) A trece la ... a începe să ... *După acestea, soșietatea a procedat la alegerea mădulărilor comitetului. HELIADE, F. 14/11. Fură mărginiși de-a proceda la cea mai mică și neapărată reformă. ROM. LIT. 66¹/21, cf. CALENDAR (1858), 112/8. Sub asemenea auspicii guvernul de la 11 februarie ... procede în zilele de la 2 ptnă la 8 aprilie 1866 la plebiscitul care ... consacră alegerea principelui. MAIORESCU, D. I. 10. Trebuie să procedăm la clasificarea lor după familii. BUL. COM. IST. I. 50. Voni proceda la o răzburare exemplară. CAMIL PETRESCU, T. II, 362. Întorcîndu-și buzunarul pe dos, răsturnă praful de tutun în palmă și procedă cu îngrijire la epurarea lui. BRĂNESCU, O. A. I. 141. Au procedat la o cercetare mai amănunțită. SADOVEANU, O. IX, 321.*

Apoi, iubită domnișoară, procedezi la gresarea obrazului cu cremă. CĂLINESCU, E. O. II, 250. Procedăm la percheziție. Muzicanții, cu militarii, sînt scutiți de formalitate. STANCU, R. A. I, 176. În interesul statului, al moștenitorilor sau pentru apărarea altor interese legitime, notariatul de stat poate proceda și din oficiu la inventarierea și luarea măsurilor de conservare. NO (1953), 4. Dacă degerătura s-a produs, datoria celui ce acordă prinul ajutor este să procedeze la retrucîlzirea treptată și nu bruscă u regiunii atinse. BELEA, P. A. 97. Dacă cineva ar proceda la selectarea lor, rezultatele ar demonstra o erudiție greu de egalat. V. ROM. decembrie 1964, 87. Vom proceda la cumpărarea unui ariei. T martie 1965, 58. ♦ Refl. impers. S-a procedat, în numele statului, la o sechestrare imediată a acestor comori. OPRESCU, S. 168. Va trebui să se procedeze la aplicarea uniformă a normelor ortografice actuale ale limbii albaneze pentru serierea cuvintelor albaneze care apar ca etimonuri în dicționarul nostru. SCL 1951, 195.

2. A lucra după o anumită metodă; a acționa într-un anumit fel, a folosi anumite mijloace (în săvîrșirea unei acțiuni, pentru atingerea unui scop etc.). Operația începe procedînd mai tîrziu de la înscrierea obiectelor. CR (1846), 80¹/50. Să procedăm cu un metod analitic. IB. (1848), 3³/43. Dar, pentru ca să procedăm după regulă, să-ți răspund la epistola ta. C. A. ROSETTI, ap. GHICA, A. 65, cf. 683. Pentru alegerea domnului... românii procedau prin convocarea unei adunări obștești. IASDEU, I. V. 60. Este de necrezut cu cîtă ușurință proced oamenii în această privință și cîte neajunsuri... se nase din asemenea ușurință. MAIORESCU, CR. II, 151. Astfel procede în toată partea tîrîi care e de 131 fețe. ODOBESCU, S. I, 314, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. Puteni spune dinaintea cum ar proceda Radu Coșea, în cutare ori cutare situație. C. PETRESCU, I. II, 87. Pentru a instrui pe oameni și a ne învăța și pe noi meșteșugul, proceda de la simplu la complex. BRĂDESCU, O. A. I, 26. Nu ni-ai spus cum procedezi ca să fii fericit. SEBASTIAN, T. 68. Dumneata, maiorule, crezi că asta-i de ris. Așa procedași și iarno, cînd cad oamenii pe gheață. SADOVEANU, O. XI, 535. Ghica... transformă detaliul în episod, procedeză printr-un lanț de digresiuni. VIANU, A. P. 69. Proceda Ioanide așa din malignitate sau voia să cîștige sufletul lui Tudorel? CĂLINESCU, B. I. 179. Primăvara cumpără lemne pentru iarna viitoare și așa procedeză cu privire la toate. ID. C. O. 66. Eu așa am înțeles să procedez, cum am procedat. STANCU, R. A. III, 280. În loc să procedeze energie și să-l predea pe individ justiției..., încercă să mușamalizeze istoria. PREDA, R. 111, cf. 85. De ce nu procedezi corect pînă la capăt? T martie 1965, 51, cf. DEX. ♦ (Prin lărgirea sensului) Din toate cîte știm pînă aci rezultă că natura nu procedeză decît prin dezintegrare de atomi. MARINESCU, P. A. 35.

3. (În dicționarele din trecut) A proveni, a izvorî, a lua naștere din...; a-și avea originea. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, STAMATI, D., ARISTIA, PLUT., PHOT.-POP., N. D., CADE. Multe boale procedeză din lipsa igienei. SCRIBAN, D.

4. (Prin Olt.) A porni (I I), a pleca (B I). Cf. ALR II 4761/836, 876.

— Prez. ind.: procedez. — Și: (învechit) procède vb. III.

— Din lat. *procedere*, it. *procedere*, fr. *procéder*.

PROCEDĂRE s. f. Acțiunea de a proceda și rezultatul ei.

1. (Astăzi rar) Procedeu (I). Cf. *proceda* (2). Aceste idei... se apropie foarte mult în *procedere* de organizațiunile dorite de socialiști. GHICA, S. 205, cf. BĂRCIANU, V. Ce mai înțeleg de *procedare*! MAIORESCU, CR. II, 61. Cu asemenea *procedare* începe știința noastră despre latinitatea cuvintelor române. ID. CRITICE, 79. Se introduce o *procedere* pe care d-voastră n-o puteți aproba. ID. D. I, 88. Un asemenea mod de *procedere* își are fireasca sa explicație în legile tradițio-

nale ale fărîlor românești. ODOBESCU, S. II, 9, cf. DDNF. S-ar putea... stabili *procedarea* de calcule. CLINESCU, A. 184. Căci în domnia lui Constantin Cantemir, logofătul Costin ia mai mult decît atîta și, ceea ce e mai curios și mai luminător asupra *procedărilor* sale, lucruri fără însemnătate. IONGA, L. I, 101, cf. ALEXI, W. Această *procedare* a indus în eroare pe Meyer-Lübke. BUL. COM. IST. I, 29. Eu nu pot considera această *procedare* decît ca o șicană. BART, S. M. 103. Cei care se pregătesc pentru disciplina noastră... *procedeză* într-un mod mai puțin riguros, amintînd *procedările* naturii. VIANU, L. R. 14, cf. DM.

2. (Învechit, rar; în forma *procedere*) Cf. *proceda* (3). Cf. STAMATI, D.

— Pl.: *procedări*. — Și: (învechit) *procédere* s. f. — V. *proceda*.

PROCÉDE vb. III v. *proceda*.

PROCÉDERE s. f. v. *procedare*.

PROCEDÉU s. n. I. Cale folosită pentru a ajunge la un anumit rezultat, pentru a obține un anumit lucru, mod de a proceda (2): metodă (4), mijloc (II 2), mod¹ (1), modalitate (1), manieră (1), procedură (2), (astăzi rar) *procedare* (1), (rar) patentă (2), (învechit, rar) *mers*¹ (6). Mi se va cere... și o *esposiție* prea metodică despre cele mai bune *procede* de urmat pentru învățatura citirei și scrisorii. BREZOIANU, I. 49/3. Transmițerea putincioasă este de 60 000 scrisori pe oră. *Procedeu* este foarte simplu. ROMÂNUL (1858), 129²/20. Alții [cred] că politica este un timp unde toate *procedurile* sînt permise. MAIORESCU, D. I, 255. Școala este un aparat fabulos, care poate turna prin *procedeu* mecanic toată știința omenirii în capul oricărui copil. CARAGIALE, O. IV, 249. Vom spune cîteva cuvinte despre un *procedeu* pe care-l întrebuițăm [Coșbuc] foarte des în zugrăvirea naturii. GHIEREA, ST. CR. III, 299. Trebuie să întreprindem o serie de *proceduri* migăloase și numai după multă muncă și chibzuință ajungem la rezultatul dorit. NUL. COM. IST. I, 43. *Procedeu* cel mai des și care este felul obișnuit al d-lui Sadoveanu de a trata natura este *descoperirea* și *evocarea* *correspondenței* dintre ea și om. IBRĂILEANU, S. 22, cf. 14. *Procedeu* meu se întemeia pe muncă și pe răbdare. GALACTION, A. 92. Sîntem atît de obosiți de încercările și de *procedurile* tradiționale..., încît pămîm înainte fără păreri de rău. ID. IB. 400. Pe viitor să piară pofta și altora de a mai recurge la asemenea *procedee*. CAMIL PETRESCU, T. I, 195. *Descoperisc* un *procedeu* mult mai simplu și fără de greș, pentru a cunoaște ce fel de surprize îi pregătește viitorul apropiat. C. PETRESCU, A. 184, cf. ID. I. I. 14. Înlătură *procedeu* violenței verbale, ca nedemn de un nume cu blazon. SADOVEANU, O. XI, 412. Negruzzi... regăsește *procedeu* clasic al epitetului general. VIANU, A. P. 47. Saltul din *registru* realist în *acel* *retoric* este manifestarea atitudinii ironice a scriitorului față de unele *procedee* tradiționale ale literaturii. ID. IB. 126. *Procedeele* revoluționare n-au fost pentru el decît un mijloc de a storce boierilor consimțămîntul. OȚEȚEA, T. V. 264. Un moment nu vrea să admită că *procedeu* este eon și firesc și corect și că stringerea materialului e o erudiție prealabilă oricărui muncii intelectual. CĂLINESCU, C. O. 78. Facem o *inventariere* a *procedee*lor *ermitece* ale lui Cicerone Teodorescu. V. ROM. ianuarie 1954, 165. *Procedeu* este *productiv* mai cu seamă în stilul științific. LL I, 108. *Procedeele* multiple și variate s-au născut în acea epocă, din nevoia imperioasă de a explica termeni noi, care pătrundeau în limbă în număr tot mai mare o dată cu elementele de cultură importată. CONTRIBUȚII, II, 22. Botticelli a avut o *pregătire* eclectică, deoarece a împrimutat *procedee* și particularități de la mai mulți dintre înaintașii săi. S mai 1960, 122. Există... o adevărată înfruntare pe plan artistic a unor *procedee* dramatice cu *adevărul* noi. T decembrie 1962, 73. *Epicul* lui Slavici nu e numai un *procedeu*, ca în teatrul romantic. V. NOM. ianuarie 1963, 83. Prin

anumite procedee putm studia particularitățile diplopiei. ABC SĂN. 132, cf. 1 decembrie 1964, 55. Noi procedee coapontistice sînt valorificate cu un talent ieșit din comun. III. 1977, nr. 10 225.

2. S p e c. Soluție tehnică, tehnologică etc. adoptată sistematic pentru efectuarea sau producerea unui lucru. Turnarea prin stropire este un procedeu de turnare prin care metalele sau aliajele ce se topesc ușor sînt presate în tipare permanente. IOANOVICI, TEHN. 107. Forjarea în matrice a luat o dezvoltare considerabilă, astfel că în aiarile uziae nu se întrebuintează dect acest procedeu de forjare. id. ib. 121. Aveai însă 2 fabrici cari produc anual 1 500 tone mătase artificială prin procedeu viscosi. IONESCU-MUSCEL. TES. 21. Ţevile a căror şină este lipită cu cositor să fie brunate prin alt procedeu. VIN. PESC. octombrie 1964, 2, cf. M. D. ENC., DEX.

3. (Franzuzism rar) Bucăciică rotundă de piele prinsă în virful tacului de biliard. Cf. CADE.

— Pl.: procedee și proceduri.— Și: (învechit) **proced** s. n.

— Din fr. **procedé**.

PROCEDIBILITATE s. f. (Neobișnuit) Punere în mișcare a procedurii (1). *Pltingerea prealabilă nu este numai o condițiune a urmării, o condițiune de proceduribilitate, Ńintnd de dreptul formal.* COD. PEN. R.P.R. 217.

— De la **procedură**.

PROCEDURAL, -Ă adj. 1. Care aparține procedurii (1), privitor la procedură, care este în conformitate cu procedura. *Ion e expresia instinctului de posesie a pămîntului în serviciul căruia pune ... o velenie procedurală.* LOVINESCU, s. t. 364, cf. SCRIBAN, D. *Astfel de conflicte au silit deseori pe Tudor să recurgă la justiție și să cîștige o mare experiență procedurală.* OTETEĂ, T. V. 82, cf. 104, DM, M. D. ENC., DEX.

2. (Rar) Care ține de procedură (2), privitor la procedură, specific procedurii. (Adverbial) *O morfologie dramatică procedural antiaristotelică.* 1 februarie 1969, 52.

— Pl.: **procedurali**, -e.

— Din fr. **procédural**.

PROCEDURĂ s. f. 1. Totalitatea actelor și formelor îndeplinite în cadrul activității desfășurate de un organ de jurisdicție, de executare sau de un alt organ de stat; (rar) practică (7). Cf. AARON, în CONTRIBUȚII, III, 121, en (1830), 91²/29. *Este a instanție ... supusă ca și toate celelalte la reguli de procedură.* BULETIN, G. (1844), 250¹/34. *Orice eiașie, orice birție de procedură venea în casă le citeam.* BREZOIANU, I. 13/5, cf. NEGULICI. *Grabnicile forme de îmbrunățire a Condiceii criminale, a procedurii și a sistemului pedepselor* (a. 1848). URICARIUL, X, 10, cf. STAMATI, D. *Adaog însă că asemenea modificări tmî par de dorit și chiar în procedura criminală de astăzi.* NOM. LIT. 409¹/21. *Comisiunea centrală a urmat o procedură cu totul alta de aceea pîzită de comisiunile din 1850.* KOGĂLNICEANU, S. A. 122, cf. BOLLAC, O. 108. *Au desinit erima mai dinainte și au regulat procedura și pedeapsa.* GHICA, S. 204, cf. PROF.-POP., N. D., MAIORESCU, D. II, 239. *Cuticia era un fel de curte de casație care n-avea altă treabă dect să observe greșelile de procedură.* IONESCU-RION, S. 231. *În ambele aceste cazuri nu se va face nici o procedură în seris și nici o formalitate judecătorească.* HAMANGIU, C. C. 87, cf. 170. *Am amnat pentru un cenci de procedură procesul unuia.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, AP. CADE. *Nu s-a putut îndeplini procedura.* SADOVEANU, O. VI, 112. *Cu ocaziunea efectuării procedurii de împăcare.* COD. PEN. R. P. R. 559. *Procedura deliberării și pronunțării deciziei la instanța de recurs este asemănătoare eu aceea de la instanța de fond.* PH. DREPT, 883. *Procedura constatării contravenției și a aplicării sanefiunii a primit, de asemenea, o reglementare nouă.* SCÎNTEIA, 1968, nr. 7 885, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ Ramură a dreptului care are ca obiect studiul procedurii (1). Cf. DM, DEX.

2. Cale folosită pentru a ajunge la un anumit rezultat, pentru a obține un anumit lucru, mod de a proceda (2); metodă (4), mijloc (II 2), mod¹ (1), modalitate (1), manieră (1), procedeu (1), (astăzi rar) procedare (II), (rar) patentă (2), (învechit, rar) mers¹ (6). *Tot după aceeașă procedură poșese pe gospodari să urmeze și cu acele ce vor părea noue din acest cîlindar.* I. IONESCU, C. VI/16. *Acele lecții se da și se priuca sara după procedura bărbatului.* ALECSANDRI, O. P. 57, cf. ALENI, W. *Fă, mă, un cîntec, că te bag în draci ... Nea Iehune, ia-ndeplinește procedura.* PETICĂ, O. 221. *Dacă fată o juacă, apoi i se sfredeleşte un corn, se toarnă în el argiat viu și se astupă cornul cu un stușuș de leniu ... Se vede că după o astfel de procedură, niacina nu-i va putea lua laptele.* GOROVEI, CR. 160. *Este limpede că procedura inversă reprezintă o mare primejdie.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 391. *Procedura arhaică recomandă „proba focului”, semn substitutiv avînd facultatea să indice pe vinovat.* VIANU, P. 105. *Exemplul altor științe — acestea mult mai riguroase tneă — cum era fizica ori elumia, îi întărea în această procedură.* RALEA, S. T. II, 29, cf. III, 204. *Procedura se folosește pentru călirea organismului, creșterea rezistenței față de bolile produse prin răcire.* ABC SĂN. 168, cf. DEX.

— Pl.: **proceduri**. Gen.-dat. și: (rar) **procedurii**.

— Și: (învechit) **procedură** s. f. AARON, în CONTRIBUȚII, III, 124.

— Din lat. **procedura**, fr. **procédure**. — **Procedură** < germ. **Prozedur**.

PROCEDURIST s. m. Specialist în procedură (1), în dreptul procesual. *Se da pe față, la trebuinșă ... , un procedurist nu mai pușin de temut ca tnășățul său părinte.* M. I. CARAGIALE, C. 137, cf. DM, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: **proceduriști**.

— **Procedură** + suf. -ist.

PROCELĂ s. f. (Latinism învechit) Furtună, vijelie. *Cînd însă o procelă a sauls din rădăcină Un arbore suleget, ne cade cu amar.* MUREȘANU, P. 123/9. *De nou se-neiage cerul cu noiri ca de procelă Și aerul tnepe a fi sufocător.* id. ib. 125/12.

— Din lat. **procella**.

PROCELNIC s. m. (Învechit) Slujbaș în cancelaria domnească (cu atribuții nedefinite mai îndeaproape). *Stoian procelnic* (a. 1892). URICARIUL, XVIII, 445. *Dieci, gramatici, procelnici, piseri* (a. 1892). ib. 526. *Tot așa și procelnicul o dată este trecut la un loc cu diacii, gramaticii și pisarii ... , altă dată între boierii fără tîlluri sau cu tîlluri nesigure.* NUL. COM. IST. V, 2, cf. L. NOM. 1975, 339.

— Pl.: **procelnici**.

— Din slavonul **процелникъ**.

PROCENT s. n. 1. Dobîndă calculată la o sută de lei (sau la o sută de alte unități monetare) pe intervalul de un an; p. gener. dobîndă; (regional) sazolic, perșent. *Așa se numește suma cea împrumutată, capital, și camătă de o 100 la an, proșent.* ARITM. (1805), 83/10. *Proșântul acestor bani* (a. 1811). ȘTEFANELI, D. C. 353. *Pe aceste fabricate ... le eumpărăm cu însutit proșent sau dobîndă.* AR (1829), 48¹/7. *Ca să aflăm interesul unui capital, înmulțim acest capital prin numărul zilelor și prin procent.* G. POP, L. 147/22. *Fiîndă procentul scontului este firește pozitiv, valoarea a doua nu poate fi priimită.* ELEM. ALG. 139/14. *Cu 6e procent să se dea capitalul 3 200 ea tn soroc de cinci ani să se urce cu dobîndă eompsă la 50 000 de lei?* ib. 222/17, cf. STAMATI, D. *Dobînda simplă se țice aceea ce se ie numai pentru capital sau pentru suma împrumutată potrivit procentului legiuit.* LAZARINI, M. 268/15. *Plătînd, de pildă, o moșie o dare de 200 galbini pe an, aceștia reprezintă, după proșentul legiuit de aici de la 5 la 100, un capital de 4 000 galbini.* ROM. LIT. 29¹/18. *Îrepăduse toată ziua după căvatar; îl gășise, din norocire; luase iar bani cu procente orbești.*

CARAGIALE, O. III, 11. *Interesul anual produs de capitalul de 100 unități monetare poartă nume de procent.* CULIANU, A. 258, cf. DDRF. *Eu socot că tot mai bine-i să-i dau cu procent.* SADOVEANU, O. VII, 543. *Anu să încerc, dacă mă autorizați, să ofer un procent ceva mai ridicat.* id. ib. VIII, 231. *Să avizați pe d-ra Otilia Mărculescu de existența la banca d-v. a creditului de 100 000 lei și să-i plătiți procente.* CĂLINESCU, E. O. II, 206, cf. DEX.

2. Număr raportat la o sută; număr care arată câte unități sînt luate în considerație pentru fiecare sută dintr-o sumă; număr care exprimă raportul dintre o parte din o cantitate și întreaga cantitate considerată ca reprezentînd o sută; a suta parte dintr-o cantitate; sutime, procentaj. *Numărul care arată câte unități sînt a se calcula pentru fiecare sută se numește procent.* I. PANȚU, PR. 1, cf. ALEXI, W., V. MOLIN, V. T. 66, IORDAN, L. R. A. 482. *Procentul absențelor nemotivate s-a ridicat.* ȘCÎNTEIA, 1952, nr. 2 400. *Tablourile si-noptice ... reprezintă, de-o pildă, procentul știutorilor de carte din România alături de procentul Germaniei.* C. PETRESCU, A. 464. *La noi se indeplinea planul totdeauna sută la sută, ba uneori și citeva procente în plus.* v. ROM. ianuarie 1954, 77. *Asupra bazei de calcul se aplică următoarele procente ...* BO (1962), 206. *Diu toată cartea asta ești la sută, ce procent este adevărat și ești minciună?* v. ROM. august 1963, 29. *Procentul cel mai mare de vindecări se obține la aceste forme de cancer.* ABC SĂN. 79. *Dramaturgul nu concepe însă munca scrip-tic și birocratic, în cifre și procente.* T mai 1964, 78, cf. DEX. ♦ Semn special alăturat unui număr, care indică procentul (2). *Pe foaia de liberare a scris majorul ce a vrut el ..., un fel de procenturi.* CAMILAR, N. II, 126.

— Pl.: procente. — Și: (învechit și regional) proțent (pl. proțenturi), proțento (ap. URȘU, T. Ș. 92), (învechit) proțănt s. n.

— Din lat. pro cento, germ. Prozent, rus. nponent.

PROCENTĂJ s. n. Valoare a unei părți dintr-un întreg exprimată în procente (2); p. e x t. procent (2). *Se va nărgini să obțină un acord asupra ciforva principii, cum ar fi: ... sporirea procentajului acordat Franței.* TITULESCU, D. 97. *Potrivind durata arderii, obținem fierul cu procentajul de carbon dorit.* IOANOVICI, T. NN. 47. *Deși au ... procentaj redus, diftongii și trif-tongii adăogă, prin numărul lor mare, o notă însemnată de varietate vocalicului românesc.* MACRIĂ, F. 37. *Socotii procentajul depășirii cu ochii plecași.* MIHALE, O. 35, cf. SCL 1960, 241. ♦ Caleul făcut pentru stabilirea procentului (2); p. e x t. număr obținut prin acest calcul. *Folosindu-se de o cretă groasă, înșira pe tejghea coloane lungi și înalte de cifre, adunări, înmulțiri, procentaje.* GALAN, B. I, 20, cf. DEX.

— Pl.: procentaje.

— Procent + suf. -aj (după fr. pourcentage).

PROCENTUAL, -Ă adj. Calculat, exprimat în procente (2); care reprezintă un anumit procent (2) dintr-o cantitate; (învechit) proțentualnic. Cf. GHEȚIE, R. M., ALEXI, W. *Feneile de gardă ... primese plata după un tarif fix, — asupra căruia desigur are un drept procentual și călăuzul guraliv.* SADOVEANU, O. IX, 293. *Cotele procentuale de beneficiu.* LEG. EC. PL. 161. *Brigada a reușit să obțină ... o reducere procentuală.* ȘCÎNTEIA, 1952, nr. 2 400. *Suprarenalele ... au fost găsite mai hidratate din punctul de vedere al mediei procentuale la animalele tratate.* PARHON, B. 156, cf. DM, M. D. ENC., DEX. <> (Adverbial) Creșterea de greutate se exprimă procentual, specificîndu-se și timpul necesar. IONESCU-MUSCEL, ȚES. 55. *Procentual se găsește variațiunile ale ambelor feluri de sulf rezidual în raport cu vîrsta.* PARHON, B. 52. ♦ (Rar) despre oameni care prestează un serviciu) Care este plătit cu un procent (2) dinainte stabilit din totalul încasărilor, al vinzării etc. *Agenția română de impresariat artistic comunică celor interesați că încheie contracte cu difuzorii*

procentuali de bilete din întreprinderi și instituții. RL 1972, nr. 8 653.

— Pronunțat: -tu-al. — Pl.: procentuali, -c.

— Din fr. procentuel.

PROCÉS s. n. I. 1. Acțiune în justiție făcută pentru soluționarea unui diferend între două părți care sînt în litigiu sau pentru constatarea și sancționarea încălcării legilor statului, judecată, pricină (1 2), acțiune judecătorească. (învechit și regional) provlimă (v. problemă 1 3), piră (2), (învechit) pirire (1), pricinuire (2), prigonire (2), (regional) pretrectare (v. pretrectare 2); (rar; concretizat) totalitatea actelor, hirtțiilor adunate în vederea acestei acțiuni. *Dumîtru Stroe Mihai arată că a luat de la jup(ă) nul Vasile Băcanul ... unguștii* [[lorini] 10 ... în treaba profesor[ui] meu (a. 1762). IORGA, S. D. XII, 75. *Mulți glcevindu-se pentru un lucru, apoi hai la profes, pînă ce storesc și tot ee au cheltuiesc.* TICHINDEAL, F. 67/14. *Lucrul care cuprinde în sine starea pricinii mai înainte de a să porni judecata să zice cauză, iară după pornirea judecătii să numește profes.* AARON, în CONTRIBUȚII, III, 124. *Găsece că judecătorescul divan nu poate singur a curma profesurile (judecățile) ce intră la dînsul.* AR (1830), 21¹/12. *Mi-am jărlfit toată vremea, loți banii ce cîștigam în alte profesuri.* KOGĂLNICEANU, S. 218. *Între timpul vechi ș-acuma, oare cine nu-nălege Că e mare diferire la nărav, la gust și lege? Plini de gară și profesuri, neastîmpăratul om, Astăzi pentru milioane, dar atunee pentr-un pom.* ASACHI, S. L. I, 276. *Advocatul, pînă a nu se însărcina cu un profes, cerelează daeă încredințatorului lui are bani.* CR (1848), 24¹/44, cf. STAMATI, D. *Amaneturile și siguranțele private aduc prelungiri, profesuri, Russo, s. 160. Alții adevereau că bărbatul său ... are procesuri ce îl în în Petersburg.* NEGRUZZI, S. I, 41. *În ziua de astăzi ... profes-sele au ajuns a fi alit de multe și alit de lungi.* id. ib. 303. *Cînd erai la putere, ai cîștigat un proces nedrept prin ordinul ce ui dat judecătorilor.* BOLINTINEANU, O. 445. *Pînă mai deunăzi, urmașii lui au păstrat niște notiifi suntare despre unele procese cărora le dase el hotăriri minunate prin echitatea principiilor.* ODOBESCU, S. I, 259. *Venea la tribunal, pleda în cite-un proces neînsemnat.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 339. *În zilele de proces, cînd se ducea egumenul cu călugării lui la divan, îl găseau acolo la ușă.* ADAM, R. 43. *Era un proces însemnat, în care ple dau față-n față cei doi șefi.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 181. *Îi studiez procesul, adun jurisprudență, doctrină, i-l pledez cit se poate de bine.* id. ib. 198. *Începură să se urzească, din nou, împotriva lui, procese.* AGĂRBIȚEANU, A. 210. *Procesul n-a durat decît o jumătate de oră.* BUJOR, S. 146. *Te ajung că am să cîștig procesul de la cea iultă instanță.* HOGAȘ, DR. II, 156. *S-ajung el, la bătrînețe, să-l mănunce procesele și avocașii!* REBREANU, I. 340. *Trei luni a durat procesul.* BASSARABESCU, V. 130. *Mi-a vorbit despre drumul lui în trin, despre procesul lui.* CAZIMIR, GR. 9. *Mi-au spus că dreptatea e de partea mea și că voi cîștiga negreșit procesul.* CAMIL PETRESCU, U. N. 38. *Radu Comșa studie dosarul, pledă și cîștigă procesul.* C. PETRESCU, I. II, 198. *Cu o zi înainte fusese la judecătorie un proces care stîrnise tot țîrgul.* I. BOTEZ, ȘC. 96. *Te-am apărut din oficiu, dar cit puteam să te apăr? ... Procesul n-a durat mult.* SAHIA, S. 83. *Cheltuielile cu procesul trebuiau plătite pe din două.* VLASIU, D. 198. *Urmărea, de ani, și citeva procese incurcate, pe care nădăjduia să le cîștige.* SADOVEANU, O. XI, 449, cf. I, 434. *Soțul inocent poate cere oricînd în cursul procesului stingerea acțiunii penale.* COD. PEN. R.P.R. 470. *Găurile trebuiau să facă la procese dovada caricaturală că primele gloanțe porniseră de la lucrătorii lipsiți de orice armă.* ARGHEZI, B. 151. *Trebuie să-i bat capul mercu, să-l sperii cu procese posibile.* CĂLINESCU, E. O. I, 249. *Mă, Toderță, dă-mi repede ceva parale, că nu prea am procese.* id. ib. II, 101. *Procesele mai grele le trimite judecătorul mai departe.* STANCU, D. 257. *Se întoarse radios de pară ar fi cîștigat cel mai*

gru proces. id. R. A. IV, 206. *De cinci sute de ani cele două sale se judecă și procesul trece din generație în generație.* BOGZA, C. O. 298. *A fost vorba că ... ne dai de-un tutun ... — Vă dau, după proces ...*, răspunde Durie. CAMILAR, N. II, 308. *M-au chemat martor la un proces.* BARBU, P. 223. *Și am delapidat, cum s-a spus în proces.* V. ROM. noiembrie 1964, 42, cf. DEX. *Nu pierduse în viața lui nici un proces.* PETEGANUL, P. IV, 32, cf. CIAUȘANU, V. 192. *Are proește.* ALR SN IV h 988/705. *Mai bună-i o pace dect o sută de procese.* ZANNE, P. V, 514. ◇ (Urmă de determinări care arată felul) *De-abia începusem a mă deprinde cu atmosfera ... tribunalului ... cînd iată un proces politic.* ALECSANDRI, T. I, 371. *Ai avut vreodată procese penale?* STANCU, R. A. I, 305. *În procesul civil recursul trebuie declarat în termen de 15 zile.* PH. DREPT, 776. *Pornirea procesului penal este obligatorie pentru organele de urmărire penală dacă procurorul dispune aceasta prin ordonanță sau rezoluție.* ib. 857. *Cînd sfatul domnesc avea de rezolvat proese civile mai complicate ..., mitropolitul participa la ședințele sfatului.* STOICESCU, S. D. 85. *Premuzia de nevinovăție constituie o regulă de bază în procesul penal din R.P.R. DER. Principiile fundamentale ale procesului civil în R.P.R. stînt: principiul legalității, al adevărului material, al egalității în drepturi.* ib. ◇ **Ex p.r.** **A face (sau a intența) cuiva (sau, învechit, asupra cuiva) proces** = a chema pe cineva în fața instanțelor de judecată, a da pe cineva în judecată. *Drept aceea s-au și otărtit ea să se facă profes asupra lui Barcai.* ȘINCAI, HR. III, 89/17, cf. DM, DEX. **A face procesul (cuiva sau a ceva)** = a critica, a ataca în cuvinte (pe cineva sau ceva), a analiza critic și polemic (condamnînd). *E cu neputință ca Junimea, care a făcut procesul literaturii și culturii române ..., să nu fi cunoscut literatura și direcția „veche”.* IBRĂILEANU, SP. CN. 67. *Iar acum fratele ti făcea procesul unei pălării care nici măcar nu era un model.* C. PETRESCU, C.N. 95, cf. DM, DEX. **A-l face cuiva proees de intenții (sau Intenție)** = a lăvăni pe cineva pentru intenții reprobabile (pe care nu poți dovedi că le-a avut). Cf. DM, DEX. **A-și face proces(e) de conștiință** = a regreta, a-și reproșa anumite atitudini sau acțiuni. Cf. DM, DEX. ◆ (Prin nord-estul Mold. și prin sudul Munt.) **Sentință judiciară.** Cf. ALR SN IV h 995/414, 928. ◆ (Rar) **Punct de vedere, opinie; p. ext. cauză.** *Fata n-apucă să isprăvească argumentația, care se anunța alt de strînsă, și o palmă răsunătoare o așeză automat pe scaunul pe care se ridicase să-și susțină procesul.* BĂNESCU, O. A. I, 418. ◆ (Rar) **Discuție în contradictoriu.** V. ceartă, dispută, neînțelegere. *Un car jărănesc înjuțat cu boi stătea globit și tutre fărăn, stăpînl carului, și autoritatea polițienescă, nu știu ce proces aprins era în toi.* GALACTION, A. 417. *Bine că se mai găsește ete unu care să ne înțeleagă și pe noi ... și să ne fie parte, în aceste procese, în care numai bărbații au dreptate!* id. O. A. I, 61.

2. **Compus:** proces-verbal = înscris, act cu caracter oficial, în care se consemnează un fapt de natură juridică: act (cu caracter oficial) în care se consemnează pe scurt discuțiile și hotărârile unei adunări constituite; (învechit) jurnal, tacir. *Astăzi, marși, seansa s-a deschis la 9 ceasuri de dimineață sub viceprezidenția d. Mincioki, unde s-au aflat față 44 mādulare și s-a citit procesul-verbal (jurnalul) cel încheiat sîmbătă la 21. CR (1831), 89/13. După ce judecătorul și asistenții vor fi făcut observațiunile lor sofior, dacă aceștia vor stărui în hotărîrea lor, grefierul va încheia proces-verbal care se va subscrie ... de către părți.* HAMANGIU, C. C. 72. *Citirea procesului-verbal nu mă împiedică de a vedea cum tremura pālăria în mîna contravenientului.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 115. *Și pentru asemenea lucruri goale mă silești pe mine să măzgălesc coli întregi de proese-verbale, rapoarte, prostii.* BERBEANU, I. 357. *Domnule Chiriță, rogu-te, ajută-mi mătălulă uifelus la procese-verbale!* strigă deodată plutonierul. id. u. I. 111. *În procesul-verbal de ședință ... se vorbește ... de avizul consultativ.* TITULESCU, D. 216. *Cred că mai*

păstrează și azi sumedenie de procese-verbale și de rapoarte, scrise cu multă frază gramaticală. GALACTION, A. 86. *Nu știu dacă acest stîng nu va trebui să curgă și ucum, cu martori, cu proees-verbal și cu toate formele duelului.* id. O. A. I, 87. *Poate vrea să drezeze și un proces-verbal cu rezultatul inspecției și să semneze în condică.* C. PETRESCU, I. II, 173, cf. id. C. V. 36, BRĂTESCU, V. 69. *Să-i tragem un proces-verbal de contravenție.* SEBASTIAN, T. 342, cf. DS. *Să lepăduși aceea banii pe care i-ai sfeterisit de la oameni. Îi puneti cu proces-verbul în mîna primarului.* SADOVEANU, O. X, 581. *Domnul căpitan, eu stînt gata cu procesul-verbul și cu formele de scădere a efectelor de înbrăcăminte.* BART, S. M. 78. *Un proces-verbal cuprinde un interogator luat lui Gaillany.* CĂLINESCU, B. I. 251. *Acceptase lichidarea incidentelor prin jurii de onoare și proese-verbale în regulă.* id. S. 420. *La întocmirea inventarului, notarul de stat încheie un proces-verbal, care va cuprinde toate operațiunile efectuate.* BO (1953), 5. *Am încheiat pe loc zece proese-verbale, unul după altul.* V. NOM. octombrie 1954, 93, cf. CAMILAR, N. II, 257. *Am întocmit și un scurt proces-verbal al erorilor îndreptate.* BARANGA, I. 206. *Isedlești procesul-verbal și-ți vezi de treabă.* VORNIC, P. 194. *Voi mergeți la post cu mine, să întocmim procesul-verbul.* BARBU, P. 197. *În procesele-verbale de inspecție nu se găsesc aprecieri în legătură cu respectarea programei școlare și ritmul de parcurgere a acesteia.* G. 1963, nr. 691, 3/5, cf. DEX. *Și să-mi chem un comisar, Să-și încheie proces-verbal.* MAT. FOLK. 250. *Țitește proeestu-verbal.* ALR SN IV h 995/987.

II. (De obicei cu determinări care arată domeniul, scopul, caracterul etc.) **Sucesiune de stări** prin care trec, în desfășurarea lor temporală, diverse ființe, lucruri, fenomene etc.; evoluție a unui fenomen, a unui eveniment etc.; șir de operații, de fenomene etc. prin intermediul cărora se efectuează o lucrare, o transformare, se obține un produs etc. Cf. DRU. *Multe persoane simfese încă aice îngrijiri pentru vîltorime și caută la desfacerea Imperiei turcești cu la un proces himicece.* AR (1829), 243²/8. *Cărbunii de pămînt fără îndotală stînt rămășișuri a unei vechi imperii vegetale, care prin profesuri hemice și metamorfoze au primit forma de acum.* J. CIHAC, I. S. 399/6. *Pe lîngă aceste are încă și scopos de a sluji ca un depozitar, din care primim hrănitoare elemente în oarecare lipsuri a profesului hrănirei.* ALBINET, M. 179/22. *Tinerea și lungirea vieții ... s-ar putea acuma dobtîndi nunui prin profesuri hemice.* VASIGI, M. I, 10/16. *În acest proces de abstracțiune, noțiunile pierd oarecum materialismul senzațiilor.* MAIORESCU, L. 21. *Fluctuațiunile la care limba noastră este încă expusă în procesul ei de limpezire.* ODOBESCU, S. II, 360. *Zibal privește fără să clipească procesul de descompunere a mîinii ce desigur nu l-ar fi cruștat pe dînsul.* CARAGIALE, O. I, 68, cf. VII, 59. *Cuvîntarea vădea la tot pasul o prosumțiune nemaipomenită și o necunoștință totală a autorului ei asupra istoriei românilor și a însemnătății lor în procesul evolutiv al popoarelor conlocuitoare și circumvecine.* SBIERA, F. S. 296. *Procesul logic care slăpuește formarea oricărei noțiuni generale s-a îndeplinit și la formarea acestei noțiuni.* PETICĂ, O. 412. *Acestă problemă a numelui, Caragiale n-o uită niciodată, alt de mult numele face parte din procesul său de creație.* IBRĂILEANU, S. L. 85. *Cu siguranță că stîntem contemporanii celui mai interesant proces social.* GALACTION, A. 384. *Peste ruinele satelor a trecut plugul. Procesul de înlocuire și eliminări a intrat într-o altă fază.* SADOVEANU, O. X, 401. *Trăim în epoca telegrafiei și telefoniei fără strîmă, în veacul uriașului proces mecanic.* id. ib. XIX, 360. *I. A. Bassarabescu ... caută să surprindă realitatea în expresiile unile sau triviale, suportînd stilul literar unui proces de regresivitate către formele generale ale limbii.* VIANU, A. P. 283. *Procesul de evoluție nu este simplă repetare a drumului parcurs, ci a trecere de la simplu la complex, de la inferior la superior.* CV 1949, nr. 9, 20. *În general, deșteptăciunea este un proces apercceptiv.* CĂLINESCU, C. O. 59. *Dacă*

nu le plăcea un tînăr, îl refuzau fără nici o discuție. Luau însă parte, împreună cu familia, la procesul de alegere, își dădeau părerea, o ascultau pe a altora. id. E. O. II, 97. *Nimic nu poate împiedica un proces istoric.* CAMIL PETRESCU, B. 215. *Procesul de învățămînt, munca studenților, nu pot fi privite izolat de activitatea cadrelor didactice.* CONTEMP. 1953, nr. 327, 1/2. *Marxism-leninismul ne învăță că, în procesul dezvoltării societății, conștiința oamenilor rămîne în urma dezvoltării condițiilor vieții materiale a societății.* LUPȚA DE CLASĂ, 1953, nr. 5, 4. *Procesul de făurire a unei literaturi noi, tînăritate ..., constituie unul din cele mai importante aspecte ale revoluției culturale.* V. ROM. februarie 1954, 262. *Premisele biologice ale gîndirii și limbajului au putut să se transforme, să se dezvolte într-o adevărată gîndire și în limbă numai în procesul muncii.* GRAUR, I. L. 37. *Fără oxigen sînt imposibile procesele de viață în țesuturile organismului.* BELLEA, P. A. 195. *Din analiza hărții tipurilor morfogenetice rezultă clar influența predominantă pe care au avut-o procesele geologice în formarea reliefului țării.* MG I, 192. *A înfățișat deci lumea ca proces, tînărind prin contradicții.* S mai 1960, 81. *Procesul educativ al poporului muncitor duce la ridicarea necontenită a puterii de înțelegere a opere de artă de către mase.* M 1961, nr. 1, 14. *O prietenie strînsă îi leagă pe membrii brigăzii, prietenie făurită în procesul muncii.* ȘCÎNTEIA, 1961, nr. 5 353. *După unii cercetători, procesul de modernizare ... a limbii române literare începe pe la 1789 și durează pînă pe la 1880.* COTEANU, R. L. 25. *Forța de gravitație se măsoară cu ... gravimetre, iar procesul de măsurare se numește gravimetrie.* GEOLOGIA, 8. *În procesul de regie, această latură e lăsată în subsidiar.* 1 februarie 1962, 15. *Lecțiile deschise ... au un scop demonstrativ: de a populariza experiența tînărității, de a arăta profesorilor utilitatea ... unor procedee folosite pentru realizarea unor sarcini mai dificile ale procesului instructiv-educativ.* GI 1962, nr. 683, 4/2. *Acest proces uriaz de întreprindere a științei, tehnicii și producției este în continuă creștere.* LUPȚA DE CLASĂ, 1962, nr. 1, 52. *Calculul ionizat este important în procesul de coagulare a singelui.* ARC SĂN. 77. *Procesul creator este prin esența lui o eliberare.* 1 iunie 1964, 65. *Mulți poeți ... trăiau un proces dureros de izolare.* V. ROM. decembrie 1964, 168. *Procesul de industrializare socialistă a țării se desfășoară într-un ritm înalt, susținut.* ȘCÎNTEIA, 1965, nr. 6 689. *Ne lipsese ... știri ... care să ne descrie procesul nașterii statului.* H. DAICOVICIU, D. 83. *Rolul vitaminici A este de a stimula creșterea, de a favoriza procesele de apărare ale pielii și mucoaselor contra infecțiilor.* S. MARIN, C. B. 9. *Înțeleg că priviți mișcarea de idei ca pe un proces continuu.* CONTEMP. 1971, nr. 1 276, 6/4, cf. DEX. *Combinatul va asigura și o diversitate de procese tehnologice de fabricație.* RI 1977, nr. 10 295. <> *Proces de producție = a) (Ec. pol.) activitate socială în cadrul căreia oamenii intră în relații reciproce determinate și acționează, cu ajutorul uneltelor de producție, asupra obiectului muncii, pentru a crea bunuri materiale. În procesul de producție loți cei ce muncesc sînt mari și însemnați deopotrivă.* CONTEMP. 1953, nr. 333, 1/2. *Procesul de producție capitalist este incompatibil cu dezvoltarea multilaterală a celor ce muncesc.* ib. nr. 357, 2/3. *În procesul de producție al bunurilor materiale, oamenii intră în anumite relații necesare — relații de producție — care nu depind de voința lor.* LUPȚA DE CLASĂ, 1953, nr. 5, 45. *Obiect al muncii este orice lucru sau complex de lucruri supuse prelucrării în procesul de producție.* LTR² XI, 107; b) (Tehn.) totalitatea procedeelelor folosite pentru transformarea materiilor prime și a semifabricatelor în produse finite. Calitatea unui combustibil prezintă mare importanță, deoarece influențează direct procesul de producție. IOANOVICI, TEHN. 26. *Dirijează de la panoul de comandă complicate procese de producție.* GL 1962, nr. 459, 1/1. *S-a aplicat în procesul de producție un interesant studiu privind stabilirea programului optim de laminare a prăjinelor de foraj.* ȘCÎNTEIA, 1969, nr. 8 207. *Întrecerea ... înscamnă în primul rînd orga-*

nizarea procesului de producție. MIHALE, O. 201, cf. DEX. ♦ S p e e. (De obicei cu determinări care arată felul) *Maladie, boală considerată din punctul de vedere al felului cum evoluează. La vîrfurile pulmonilor are un proces și se pare că și mai jos.* CĂLINESCU, S. 603. *Procesul sclerotic poate atinge și vasele intratiroidiene.* PARIHON, B. 31. *Procesul canceros nu atîngese încă regiune a limbii.* id. O. A. I, 136. *Administrarea, timp de cîteva zile, a 0,5—1 litru lapte constituie o descărcare remarcabilă a metabolismului, ceea ce în bolile hepatice acționează favorabil asupra evoluției procesului.* BELEA, P. A. 246. *Aceste două feluri de cetele erese în procesele inflamatorii sau infecțioase cronice.* ABC SĂN. 185, cf. DEX.

— Pl.: *procese și* (învechit) *procesuri*. — Și: (popular) *procêst*, (învechit și regional) *profês*, (regional) *profășe* (ALR I 1 445/5; pl. *profășcari*, ib.), *profêst* (ib. 1 445/1; pl. *profêsturi*, ib.) s. n.

— Din lat. *processus*, germ. *Prozess*, fr. *procês*.

PROCESÉLNIC, -Ă s. m. și f. (Regional) Procesoman (Globo Craiovei — Orșova). Cf. I. COSTIN, GR. BĂN. II, 161.

— Pl.: *proceselnici*, -ce.

— *Proces* + suf. *-elnic*.

PROCÊSIE s. f. v. *procesiune*.

PROCESÎE, -Ă adj. v. *procesiv*.

PROCESIONAL, -Ă adj., s. n. 1. Adj. (Rare) De procesiune, relativ la procesiune, care formează o procesiune. Cf. I. GOLESCU, C., DEX. <> (Prin lărgirea sensului) *Poveșitorul a ajuns la un tip de compoziție vastă, de caracter mai mult procesional decît strict epic, în care un erou străbate țara Moldovei și cunoaște munții și apele ei.* V. ROM. octombrie 1955, 24.

2. S. n. (În dicționarele din trecut) Carte bisericească în care sînt scrise rugăciunile care se cîntă la procesiuni (I). Cf. NEGULICI, PROT.-POP., S. D.

— Pronunțat: *-si-o-*. — Pl.: *procesiionali*, -e.

— Din fr. *processionnel*.

PROCESIONĂR s. m. (În dicționarele din trecut) Persoană care ia parte la o procesiune (I). Cf. I. GOLESCU, C., PROT.-POP., S. D.

— Pronunțat: *-si-o-*. — Pl.: *procesiionari*.

— Din fr. *processionnaire*.

PROCESIUNE s. f. 1. Ceremonie religioasă în timpul căreia credincioșii, precedați de slujitorii bisericii, merg în convoi, purtînd adesea diferite obiecte de cult, cîntînd imnuri religioase sau roșind rugăciuni, pentru a cere ajutorul ori a mulțumi divinității într-o anumită împrejurare. Cf. DRUC. *S-au închinat cu această profesie tot orașul stropindu-să cu aghesmă toate locurile.* AR (1829), 145²/19, cf. I. GOLESCU, C. *În toată răspîntia, pe străzi, încă se face serviciu divin și se celebrează nenumărate procesii, la care poporul cu adîncă pietate ia parte.* CODRU-DRĂGĂȘANU, C. 158, cf. NEGULICI. *Ca mare ambasador, la o procesiune în Roma, în loc să ia parte alături de persoane de rangul său, plecînd de acasă desculț, în cea stare se amestecase între plebe și alături cu acea mers de la o biserică la alta.* BARIȚIU, P. A. III, 222, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Ieri orașul s-a umplut de oameni veniți din satele de pe împrejur și a început serbarea cu o procesie la o biserică situată pe un deal.* ALECSANDRI, S. 280, cf. BĂRCIANU, V. *Fiece pelerin era dator să plătească un drept pentru intrarea în acest pămînt, fără a mai număra alte dări ...: se plătea un drept deosbit pentru orice procesiune.* BĂLINTINEANU, O. 297. *Poporul s-au liniștit, dar procesia ce sultanul face mergînd la geamie, în cea vinere nu s-au făcut.* GM (1854), 2/6, cf. ALEXI, W. *Porniră și ei în fruntea procesiunii plînă la izvorul unde se făcea la Ispas festanț.* AGĂRRICEANU, A. 248. *În seara aceleiași zile, cl era purtat în procesiune în jurul bisericii.* OPRESCU, S. 170. *Ar fi nimerit, lăcă, să facem o procesiune, să*

ne rugăm pentru ploaie. STANGU, D. 112. *Le-ar fi plăcut să vadă lumea plectnd la pădure, în procesiune, după caz și împrejuri, fie cu praporul sfintei fecioare Mariu, ca la rugăciunile pentru ploaie, fie cu steagul sfintului Hubertus.* VORNIC, P. 41, cf. DM, DEX. *Colaci din cununie Ți i-om pune-n prosfție.* GR. S. VII, 36, cf. 80. ALR II/I MN 97, 2 753/105. ♦ (Regional; în forma procesie) Totalitatea obiectelor de cult care se folosesc în timpul unei procesiuni (1) sau în ritualul înmormântării. *În același timp se aduce de la o biserică și procesia menită pentru tumormintare, și anume: crucea, prapurile, sfeșnicile, serafimii, steagurile și năvălia ... cu cari are să se ducă mortul la groapă.* MARIAN, I. 249.

2. P. g e n e r. Grup de oameni care merg într-un șir lung în aceeași direcție și cu același scop; cortegiul, convoi; alai. *Parada instalării pornește de la Casa de sfat ... și parcurge multe străzi ... O parte a procesiei se face în iahdari pe Tanișa.* CODRU-DRĂGUȘANI, C. 229. *Fonii întregi formau niște procesiuni mergând în ceate la bărbierul care scoala din corp tot stingele rău ce s-a adunat în tot anul.* BARASCII, I. 21/10. *Eleriștii și zovergii, adunați în mânăstirea Galata din deal de lângă Iași, pornesc în procesiune cu steagul alb.* GHICA, S. 103. *Procesia intră pe poarta celății. Lață trăsura reginei încăleacă de flori și trasă de șase corciturile de zebra.* CARAGIALE, O. IV, 388. *Pe măsură ce inspecția înaintea, suita crește în arma generalului, se transformă într-o adevărată procesiune.* BRĂESCU, O. A. I, 78. *Negustorii ... ieșeau în pragul dușenilor ... și priveau procesiunea de cupete goale, picioare desculțe și băsmăți felurite colorate în mijlocul căreia pășeau năndru crăințel.* SADOVEANU, O. VII, 563. *D. Căcea se urcă la tribună în momentul cînd învința Cămerei răsună de ctutecele manifestanților socialiști care trec în procesiune prin fața parlamentului.* V. ROM. IANUARIE 1954, 191, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Ochii îi rămneau fixați la ușa casinoului, larg deschisă, prin care sălile de joc și de spectacol vărsau o necurmată procesiune.* C. PETRESCU, I. I, 11. *Văd, dis-de-dimineață, procesiuni după procesiuni de excursioniști trecut spre gară.* SADOVEANU, O. IX, 236. ♦ P. g e n e r. (Rar) Șir, rînd de elemente. *Slogurile aveau forma unor sofule pentru uriași și se aliniau într-o procesiune lungă.* CĂLINESCU, E. O. I, 118. *De ce nu construiești această cale cu procesiuni de fîntni?* id. s. 114. ♦ P. e x t. (Rar) Repetare, succesiune (la intervale regulate de timp). *Dacă n-ar fi așa de neguras, magul meu ar putea zîmbi; căci cunoștea și el acel fenomen, rezultat al unuia din multe mișcări ale pămîntului și care se cheamă procesiunea echinocțiilor.* SADOVEANU, O. XII, 14.

— Pronunțat: -si-u-. — Pl.: procesiuni. — Și: (învechit și regional) **procésle**, (învechit) **profésie**, (regional) **proșfție** s. f., **proșfion** (ALR II/I MN 97, 2 753/105) subst.

— Din fr. procession, lat. processio, -onis, germ. Prozession.

PROCESIV, -Ă adj. I. (Rar; despre oameni) Care este procesoman; p. e x t. circotaș, șicanator. *Se purto cu multă blîndețe ... dor cu o iușime altă de netrtreruptă și în spirit alt de procesiv, înclt supăra pe mumi-aca.* BREZOIANU, I. 12/27. *Un vecin procesiv.* SCRIBAN, D. *Bossarabescu își găsește motivele în lumea mică burghezii, o lume făcută din funcționari, proprietari mărunți, fele bătrîne, văduve procesive, provinciale neferice, pensionari.* VIANTI, A. P. 284.

2. (Neobișnuit) Procesual (1). — Pl.: procesivi, -e. — Și: (învechit, rar) **procesif**, -ă adj.

— Din fr. processif.

PROCESIVITĂȚE s. f. (Neobișnuit) Tendință de a intenta (nejustificat) procese (1 1). *Monografia sociologică a întrebunțat ... pînă acura farmulare ... în statistica științei de carte, a proccsvității și în studiul fărînișării proprietății.* D. GUSTI, P. A. 146.

— Pl.: procesivități.

— **Proccsv** + suf. -itate.

PROCESOMĂN, -Ă s. m. și f. Persoană care are mania de a intenta procese (1 1) fără să aibă motive serioase; (regional) proceselnic, proțestaș. *È un procesoman și un zurbagiu fără pereche.* SCÎNTEIA, 1961, nr. 5 293, cf. I. ROM. 1962, nr. 4, 391, FORM. CUV. I, 140, DEX.

— Pl.: **procesomani**, -e.
— **Proccs** + -oman.

PROCEȘT s. n. v. proces.

PROCEȘĂ vb. I. TRANZ. (Învechit, rar) A cere daune printr-un proces (1 1). *Spune-le că vroiesc numaidecît păstrarea contracturilor, căci almintrelea voi procesa orice pagubă.* KOGĂLNICEANU, S. 220.

— Prez. ind.: **proccșez**.

— V. **proccst**.

PROCESUĂL, -Ă adj. I. Care aparține unui proces (1 1), procedurii unui proces, modului de executare a hotărîrilor într-un proces etc., care ține de proces, de procedura lui etc.; (neobișnuit) procesiv (2). Cf. ALENI, W. *Tuturor persoanelor li se aplică aceeași dispoziții de drept material și procesual.* PR. DREPT, 67. *La această activitate procesuală participă și terțe persoane.* ib. 788, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Învechit, prin Transilv.) Jude procesual = subprefect. *Sub conducerea locolentului Pölsa, era ca jude procesual (subprefect ...) ... Tövösi Gergely (a. 1875).* ap. BARIȚIU, P. A. I, 654.

2. (Învechit, rar; prin confuzie) Procesional (1). *Prapurii, crucea, precum și celelalte obiecte procesuale înclt le duc numai feciori.* MARIAN, I. 255.

— Pronunțat: -su-al. — Pl.: **procesuali**, -e.
— Din lat. processualis.

PROCESUĂNT, -Ă adj. (Învechit, prin Transilv.) Care se află în proces (1 1). *Acest advocat au oflat de bine a merge în această cauză la fața măiestraței sale împăratul Ferdinand cu doi deputați din comunele procesuante (a. 1875).* ap. BARIȚIU, P. A. I, 661.

— Pronunțat: -su-ant. — Pl.: **procesuanți**, -te.
— De la proces.

PROCEȘĂ vb. I v. proccitl.

PROCEȘĂNIE s. f. v. proccitanle.

PROCEȘI vb. IV v. proccitl.

PROCEȘIRE s. f. v. proccitire.

PROCHEMĂ vb. IV. TRANZ. I. (Învechit; complementul indică oameni) A proclama (2). *Iaghtlo fa prochemat de rege al Poloniei sub nume de Vlodișlav II.* ASACHI, S. L. II, 32. ⚡ Refl. *Ministrii englezi se ten ca nu cumva Don Pedro se va prochema de sine de rigă al Portugaliei, lucru ce lor nu le place.* CR. (1833), 159²/37. *Se prochenă de sine de principe comandante ... apoi se apucă și de reorganizarea regimentului.* BARIȚIU, P. A. I, 252.

2. (Învechit, rar) A proclama (1). *Mitropolia Moldaviei, care pînă atunci era încltinată la Ohrida, fu prochemată liberă și neatrnată.* NIGRUZZI, S. I, 240.

— Prez. ind.: **proccșin**.
— **Pro**¹ + **chemă** (după lat. proclamare, it. procliamare).

PROCHIMEN s. n. I. (Bis.) Nume dat versetelor din psalmi care se cîntă înainte de a se citi un pasaj din Biblie (sau înainte de a rugăcinne ori de a cîntare). *Prochiacul zîții și celeaniile de la faecere cetire.* MINEIUL (1776), 66¹²/18, cf. 83¹²/32. *Prochimenile ei să cîntă la praznicele împăratești (a. 1829).* GĂLDI, M. PHAN. 236. *Sfinția sa ... cînta pe prochimeu glasul al optulea.* GANE, ap. CADE. *Să tot cînt, să cînt mereu La prochimeni!* COȘBUC, B. 245, cf. DM, M. D. ENC., DEX.

2. (Învechit și regional) Chestiune, problemă care formează obiectul unei discuții, care este sau trebuie dezbătută. *Acum să aducem la mijloc iarăși prochime-nul războiului* (a. 1715). GĂLDI, M. PHAN, 236, cf. DDRI, BĂRCIANU, ALEXI, W., I. BRĂESCU, M. 70, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. < EXP. P. A. *veni* (iar sau *larăși*) la *prochimen* = a) a reveni la subiectul în chestiune, după o digresiune. *Ei, pe cum au umblat, așa au și păfit mai pă urmă, că au pierdut și împărăția. Ci să venim la prochimeu.* R. POPESCU, CM 1, 246. *Să venim iarăși la prochimen.* VĂCĂRESCUL, IST. 249. *Însă, Ne-am depărtat cu povestea. Ci, Să o lăsăm tucureală. Și să venim iar la Prochimen.* PANN, P. V. II, 133/18. *Bre, bre, bre! mă sparii, nene Bogonos! de unde dracu ai scas frusele astea de roman? ... - Mi-au rămas de cînd am celtit cartea cea frumoasă Pustnicul. Dar să venim la prochimen.* NEGRUZZI, S. I, 227, cf. CIPAC, II, 690, GHETIE, R. M., I. ROM. 1960, III, 3, 94, DEX, MAT. FOLK. I 190. (Cu schimbarea construcției) *Pentru că era să-l facă gineie după fiica mării sale, doamna Maria, precum l-au și făcut, cum istoria se vede înainte, iar acum iar pentru Staicu la prochimen să venim* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. II, 203/19; b) (regional) a se potrivi (II 1). *Îa mai stai olecău, voinice, îi zise atunci și împăratul, carele ascultase cum nu se înțelegeau ei la cuvinte. Cam cum dai tu să se înțelegea, parcă ar veni la prochimen.* ISPIRESCU, L. 257. **A aduce** (pe cineva) la *prochimen* = a îndrepta, a aduce (pe cineva) pe calea cea bună. *Dac-ai vrea tu să-l aduci la prochimen ... sara ... , cînd îți despletești părul ... știi? ... tertip femeiesc.* ALECSANDRI, T. I 238. (Cu schimbarea construcției) *Moșsa dar cu ete-i spuse La prochimen o aduse și o duse să doicească Chiar copilul ei să-l crească.* PANN, P. V. III, 43/14.

— Pl.: *prochime* (CADE, SCRIBAN, D.) și (rar, m.) *prochimeni*. — Și: (Învechit) **prohimen**, (regional) **parochimen** (MAT. FOLK. I 190) s. II.

— Din ngr. **προχίμενον**.

PROCHITÍ vb. IV. **Tranz.** (Regional) A chiti din nou (Globu Craiovei — Orșova). **PODOȘ**, C. 63. *De cînd, mîndro, te-am lăsat, Ai negrit și te-ai uscat. Io să vreau să te iubesc, La fire te prochitesc.* id. ib. — **Prez. ind.:** *prochitesc*. — **Pro-² + chitl.**

PROCI adv. (Slavonism învechit; de obicei precedat de „i”) Și așa mai departe; etcetera. *Ca și ienicerii cum stîl acum la turci, la Rtnu pretorienii ... , așa și bulucuri pre nume veringii, ichingii, ... iar la rtmieni primari, secundari, ... adevă cei dintii, cei de-al doiele ... i proci.* M. COSTIN, LET. I, 20/3. *Pre urma lor Aristotel, ŢiŢero, Xenofon proci socotea lumea a fi vecinică fără început și fără sfîrșit.* N. COSTIN, LET. I, 41/19. *Precum mărturiseste David proorocul, psalm 39: „Răbdîndu am așteptat pre Domnul, și m-au luat aminte, și au ascultat ruga mea, și m-au scos din groapa patimilor și din tîna cea adîncă, și au pus pre piatră picioarele mele” i proci.* NECULCE, L. 219. *Acesta este fiul meu cel iubit i proci.* ANTIM, P. 23. *Noi, Gabor, din mila lui Dumnezeu craiul Ardealului, domnul părților ungurești, șpanul securilor i proci.* ȘINCAI, HR. II, 319/28. *La 26, au trîmes de la vezirul și au cerut numele fieștecărui în scris și au făcut izvod Ioan Sturza stn Sarădu Sturza, Gheorghe Cuza stn Ioan Cuza i proci* (a. 1822). URICARUL, V, 116/17, cf. DDRE, I. BRĂESCU, M. 70, SCRIBAN, D., DEX.

— Din slavonul **прочк**.

PROCICĂ s. f. v. **proașcă**.

PROCILĂ s. f. (Prin Ban.) Marginea spetei de la războiul de țesut. Cf. L. COSTIN, GR. RĂN. II, 161.

— Accentul neunoscut.

— Etimologia neunoscută.

PROCIȚĂ vb. I v. **prociți**.

PROCIȚĂNIE s. f. I. (În dicționarele din trecut) Lectură, citire (cu voce tare și din scoarță în scoarță). Cf. **prociți** (1). Cf. LB, ALEXI, W., SCRIBAN, D.

2. (Învechit) Recitare. Cf. **prociți** (2). Cf. LB, POLIZU, LM, BĂRCIANU, SCRIBAN, D. *Cercetarea progresului se făcu prin procițanii.* CĂLINESCU, în SFC II, 106.

3. (Învechit) Examinare, așultare (recapitulativă) a elevilor. Cf. **prociți** (4). *Băieții scambau tabla în toate zilele și sîmbăta procițanie.* CREANGĂ, A. I, cf. TDRC, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

4. (Regional) Mustrare (1); cicăleală. Cf. **prociți** (5). Cf. SCRIBAN, D. *Ce atla procițanie; ajunge o măciucă!* UDRESCU, GI.

— Pl.: *procițanii*. — Și: (rar) **procițanie** s. f.

— Din rus. **прочитание**.

PROCIȚĂLĂ s. f. (Învechit și regional) Faptul de a **prociți**. Cf. CADE, CIAUȘANT, V. 192.

— Pl.: *procițele*.

— **Prociți** + suf. *-eală*.

PROCIȚÍ vb. IV. I. **Tranz.** (Învechit; complementul indică acte, cărți, texte etc.) A citi (în întregime sau meru); a citi (cu voce tare) în fața cuiva. *Blăstemat acela prociț ce nu va vrea să o procițască înainte săborului* (sec. XVI). DHLR II, 527. *Una după altă veste viind cum pradă lătarii țeara, au văzut atunci la ce au ieșit sfatul de la masă, și în desert procițind cărțile lui Sefer Gazi aga, în nădejdea căroră cărți se lăsasă Vasile Vodă.* M. COSTIN, LET. I, 293/36. *Această sîntă ... au procițit foarte cu socotință toată d[u]nm[e]-dzătească scriplură.* DOSOFTEI, V. s. decembrie 204/22. *Dă nu o vor putea să o citească toată într-o zi, iară mai pușin vor putea ce să procițască în fieșteicare zi ete un cap* (a. 1785). BV II, 307. *Nu încta de a ... prociți toate banățățile ce-au făcut la a sale noroude.* IST. AM. 54/3. *Îmi procițea stihurile (versurile) cele de dtmsul alcătuile, și-mi da cele de unti vestiți poezi ... întocmite.* MAIOR, T. 42/12, cf. DRU, LU. *Acest protocol să va prociți acam înaintea voastră.* AR (1829), 70/14. *Secretariul acestui departament va prociți adanărei acturile.* ib. 139/1, cf. I. GOLESCU, C., POLIZU.

2. **Tranz.** (Folosit și absol.) (Învechit și popular; complementul indică acte, cărți, texte etc.) A reciti. *Citește și procițește.* CANTEMIR, ap. DDRE. *Preașii, diaconii și alți fercovnici, carii se află pe la bisericii, stîl datori adescori a prociți cărticica aceasta* (a. 1791). BV II, 341. *Să le fi procițit cuvintele acealea: „De acum să nu mai păcătuiești”.* MAIOR, P. 43/1. *Eu vai să scriu datorințele și ale mele și ale voastre pre această tablă și le voi acăța aicea, apoi le vom prociți cînd și cînd, pentru ca să nu le uităm.* PETROVICI, P. 22/26. *Procițea nenctelat poruncile legii.* BELDIMAN, N. P. I, 5/20, cf. II, 168/11, DRU. *Acca carle, acea slovă, ochilor mei vederate, De mii de ori procițite, de mii de ori sârutate.* CONACHI, P. 243. *Articolele ... au ajuns a fi celtite și procițite în toate closele provinciale* (a. 1857). IORGA, S. D. XVIII, 21. *Cînd avea ete oleacă de timp, preolul laa octoihal și mai procițea glasurile.* ISPIRESCU, ap. CADE, cf. DM, DEX. *Altul este mai bălan, și mi-l cheamă sînt Ștefan și-mi cetește, procițește, și să roagă prea să roagă Pentru astă lume-ntreagă.* PĂSCULESCU, L. P. 15. *Lîngă Ion sfeți Ion Șeade bătrînul Crăciun, și cu acest preol din casa, și-mi citește, procițește.* id. ib. 17.

3. **Tranz.** (Învechit și regional; complementul indică lucruri citite, neunoscut, știute, presupuse etc.) A repeta (1) (în gînd sau cu voce tare). *Să teme a răspunde numele acesta pe care el cu atla dragoste îl procițea în mintea sa.* BELDIMAN, N. P. I, 58/1. *La aceasta eram încredințată, aceasta procițeam în toate zilele umblînd totdeauna pre vîrfurile munților ... De trăiaște el, ziceam întru mine, va veni.* id. ib. II, 85/11. *Juptne! iar îi zise, una îmi spuseși și de procopseală, văr mă umpluseși, Ia îmi spane încă unică măcar Să merg cu ea-n gură, procițînd-o iar.* PANN, P. V. III, 80/6. *Fiind mull pînă la ziuă, am avut timp de prisos*

Ca să procitească în minte mi se spunea de folos. id. s. 1, 52. *Dăuic în pe drum procitească ... Tot ce măslă învâfăse.* SEVASTOS, ap. TDRG. *Pe cânticică celea, Din gurică procitea.* ȘEZ, VI, 161.

4. **Tranz.** (Încechit; complementul indică elevi) A examina, a asculta lecția, materia (recapitulativ). *Într-o zi, prin luna lui mai, aproape de mași, îndeamnă păcatul pe bădișa Vasile tintul, că mai bine nu i-o zice, să pui pe umul Nic-a lui Costache să mă procitească.* CREANGĂ, A. 5. *Sumbăta un școlar mai mare, un monitor, îi procitea pe ceilalți.* CĂLINESCU, I. C. 40, cf. DM, DEX. ◇ Refl. pas. *Și a pus părintele pravila și a zis: că în toată stumbăta să se procitească băieții și fețele, adevă să asculte dascălul pe fiecare de tot ce a învățat peste săptămână.* CREANGĂ, A. 3.

5. **Tranz.** (Popular; complementul indică oameni) A mustra¹ (2); a cicăli. Cf. CADE. *Am să te las acolo nenitcat, îl procitea maică-sa.* VOICULESCU, P. II, 249, cf. SCHIBAN, D. *Se vedea după obrazul lui că ure într-insul o chilă de venin. Îl procitea condicuarul, dar el nu-i dădea ascultare.* PAS, I. I, 138, cf. DM, DEX, RĂDULESCU-CODIN, CIAUȘANU, V. 192, UDRESCU, GL.

6. **Intranz.** (Prin nord-estul Ol.) A vorbi fără rost, a spune vrute și nevrute; a flecări, a pâlăvrăgi, a trănăni. Cf. CIAUȘANU, V. 192.

— Prez. ind.: *procitească*. — Și: (încechit și regional) **proclă** vb. I, **proceți** vb. IV, (încechit) **proceță** (Ib) vb. I.

— Din slavonul **процитати**.

PROCITIRE s. f. (Încechit) Acțiunea de a **prociti**. *Nu putem tăce adinea impresie ce au făcut la toată adunarea procitirea acestor acte.* AR (1829), 147²/6, cf. POLIZU, DDF, BĂRCIANU.

— Pl.: *procitiri*. — Și: **procețire** s. f. BĂRCIANU. — V. **proceți**.

PROCEȚI s. n. (Încechit) Faptul de a **prociti** (1). *Feciori din părinți creștini carii puind nevoiună ... la procețitul svintelor cărși să umiliră și mearseră la pustia cea mai dinlontru.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 187^v/15, cf. DREI, JAHRESBER, V. 128.

— V. **proceți**.

PROCLAMĂ vb. I. **Tranz.** (Folosit și **absol.**) 1. (Complementul indică fapte, evenimente, hotărâri, acte etc. de o mare importanță) A anunța în mod solemn și oficial, (încechit, rar) a **prochema** (2); a aduce la cunoștință publică (printr-o proclamație 1); a hotărî (în mod public) să pună în practică, să realizeze. *Cerea să proclameze în Franția o republică.* CR (1831), 54²/23. *Este destul de tare pentru ca să-și poată proclama nealtrnarea sa de la Poarlă.* GT (1839), 103²/10, cf. NEGULICI. *Proclamase însuși papa Pio ... cele mai multe reforme.* BARIȚIU, P. A. II, 651, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Care Gullom Tell a proclamat libertatea republicană a Elveției?* ISIS (1859), 48¹/43, cf. PROT.-POP., N. D., ALEXI, W. *În fața acestei adunări, Tudor proclamă desființarea birului.* OȚETEȘA, T. V. 151. *Ăi de la Islaz au proclamat revoluția.* CAMIL PETRESCU, O. II, 213, cf. DM, M. D. ENC., DEX. ◇ Refl. pas. *La 1 ianuarie 1820 se proclamă constituția.* AR (1829), 237²/14. *După aceasta se proclamă constituția și să împart arme tuturor persoanelor constituționare.* IB. (1830), 369¹/30. *Acî ... li se proclamă în tabără libertatea lor.* BĂLCESCU, M. V. 138 ◇ Refl. In 1925, Albania se proclamă republică. RI, 1977, nr. 10 291.

2. (Complementul indică oameni) A acorda în mod oficial o împuternicire, un titlu, un drept, o calitate; (încechit) a **prochema** (1). V. **Investi**. *După aceasta salutnd pre doamna Ruxandra de regentă în vremea minorității fiului ei, proclamară pre Bogdan de domn.* NEGRUZZI, S. I, 160. *O nație întreagă prin mine-și mulțamește și te proclamă din parte-i al fării Ipoerat.* ALEXANDRESCU, O. I, 292. *Senatul și Camera ... au proclamat în unanimitate de principe al României pe altelea sa regală contele de Flandra (a. 1866).* UR-

CARIUL, VII, 239. *A zilei mi de glasuri, ș-a supuș mi de șoaple Îl proclamează-n fală a lumii împărat!* ALEXANDRI, P. I, 125. *Autorul acestei scrieri este proclamat deputat.* MAIORESCU, D. II, 122, cf. DDF. *Dieta se rosti în acea zi pentru candidatul francez și Henri de Anjou fu proclamat rege al Poloniei.* NENOPOL, I. R. V, 94. *O să-l proclamăm de vicerector.* AGÎRBICEANU, A. 38. *Iosif Rodean fusese proclamat directorul băii.* ID. IB. 209. *Eminescu a fost proclamat membru de onoare post-mortem al Academiei.* SADOVEANU, E. 76. *Camera și senatul s-au reunii în ședință solemnă și l-au proclamat rege.* STANCE, R. A. IV, 372, cf. DM, DEX. (Refl. pas.) *El se proclamă de popar donnițor, sup titlu de August, adică sfințit.* SĂULESCU, III, I, 61/12. *Peste câteva minute se sîrșește alegerea și se proclamă deputat al voștru Dandanache.* CARAGIALE, O. VI, 150. (Refl.) *La 1099 cuceri Ierusalimul proclamându-se duce Godofred, rigă de Ierusalim.* SĂULESCU, III, I, 126/10. *La 4 octombrie 1795, Stanislaw Leșinski și soția sa Carlota Opalinska se încoronară și se proclamară rege și regină Poloniei.* NEGRUZZI, S. I, 178. *În desăvârșita năruire a tuturor speranțelor sale, Tudor s-a proclamat donnițor pentru a salva ce se mai putea din autoritatea publică ce se năruia.* OȚETEȘA, T. V. 266. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Invitai pe toți la masă ... — În sănătatea lui Manoil, strigă unul ... — Eu proclam pe Manoil șeful nostru, strigă un altul.* BOLINTINEANU, O. 391.

3. A stabili cu fermitate, cu claritate. *Proclamnd vatra satului de nesupușă la nici o plată.* KOGĂLNICEANU, S. A. 129. *Acea revoluțiune franceză ... a proclamat dreptul pentru toți de a nu se supne dect legii.* GHICA, S. 223. *Politia streină, voidn a pune capăt acestor ucideri, proclamă legea marțială.* FILIMON, O. I, 318. *Egalitatea între oameni e proclumută de atitea veacuri.* AGÎRBICEANU, A. 46. *Proiectul noii constituții proclamă conducerea colectivă cu principiu al activității tuturor organelor de slal.* ȘINTEIA, 1965, nr. 6 665, cf. DEX. ◇ Refl. pas. *Se va proclama și la dîșii dezrobirea fecnelor de prin haremuri.* VI. (1838), 43²/34. ◇ Refl. impers. *Se va proclama care state sint reeligibile.* TITULESCU, D. 203.

4. A susține deschis, cu convingere, a afirma cu tărie. *Moldova se dislipește de această colerie și proclamă doctrina: că dascălășul funcționar, plătit sau neplătit, are a da seamă publicului de știința sa, de învășlura sa.* RUSSO, S. 164. *Vinătorii proclamă că nimic pre pământ nu se poate asămni cu plăcerile vinătoriei.* ODOBESCU, S. III, 100. *Proclamă că țărani nu pot trăi fiindcă n-au pământ.* REBREANU, R. I, 221. *Tot ce crede, scrie, lupț și proclamă Arghezi ... pogorâtă dintr-o convingere năpraznică.* GALACTION, A. 5. *Nu-mi plac agitațiile ei ... — Ba fatu-i sănătoasă! proclamă cucvana Frosa.* SADOVEANU, O. XI, 457. *Singurul egoism pe care îl recunoaște leal e că dorea să proclame generozitatea lui.* CĂLINESCU, S. 132. *Aparteurile sint interzise, proclamă de la locul sîn Moraianu.* VINEA, L. I, 29. *Singur Chopin a fost cel cărnița Schumann i-a proclamat „genialitatea” cu atita promptitudine.* S. februarie 1960, 50. *Aprape tot ce proclamă cu atita emfășă Ceasovnikov se tălmăcește pe planul acțiunii în fapte dezordonate.* T decembrie 1962, 19, cf. M. D. ENC., DEX.

5. A considera sau a califica (în mod deschis, public) într-un anumit fel; (încechit, rar) a **proclamarisi**. *Campatrioții său, contele Carniani, nu m-a proclamat de singura ... virtuoasă din toate Spaniile?* HELIADE, D. J. 60/16. *Legea evanghelică, descoperind spiritului cauza absolută, proclamnd menirea omeniței și a lumii, împinse mintea omenească la demonstrarea și realizarea ei.* BĂLCESCU, M. V. 2. *Încă Eșop, părintele fabulilor, au proclamat limba cel mai mare răr și cel mai mare bun în lume.* CR (1848), 12¹/16. *Urșenția mea ar fi fost proclamată picantă și provocatoare.* GALACTION, O. A. I, 39. ◇ Refl. pas. *Îată un alt exemphu de felul cum se cucă și se proclamă cauzele hotărtoare ale unor fenomene.* GHIEREA, ST. CR. II, 300. ◇ Refl. *Cînd un om are într-adevăr un ideal, preferă să umble în piele*

goală pe stradă dect să se proclame idealist. H. LOVINESCU, T. 336.

— Prez. ind.: *proclám* și (învechit) *proclamez*. — Și: (învechit) *proclámă* vb. I.

— Din lat. *proclamare*, fr. *proclamer*.

PROCLAMĂRE s. f. Acțiunea de a (s e) p r o c l a m a și rezultatul ei.

1. Anunțare solemnă și oficială a unui fapt, a unui eveniment, a unei hotărâri etc. de o mare importanță pentru o colectivitate; hotărârea de a pune în practică, de a realiza un lucru de mare importanță; stabilire en fermitate (și public declarată) a unui lucru important; (învechit) *proclamație* (2). *Proclamarea egalității politice și civile pentru toți fiii României*. KOGĂLNICEANU, s. a. 192, cf. POLIZU. *Între evenimentele care preocupă astăzi lumea întreagă este proclamarea principiului naționalităților*. CALENDAR (1861), 132/12, cf. ALEXI, W. *Puțin timp după proclamarea Unirii Principatelor*, — Banca Națională a Moldovei trebui să încheie definitiv porțile sale. N. A. BOGDAN, c. m. 172. *Proclamarea republicii a marcat victoria clasei muncitoare și a fărâmirii muncitoare asupra claselor exploatare*. CONTEMP. 1953, nr. 330, 3/2, cf. ȘCINTEIA, 1966, nr. 6 995.

2. Acordare oficială a unei înputerniciri, a unui titlu, a unei calități etc. pentru o persoană. *În aceste împrejurări, proclamarea sa, de „el singur”, cu domn al Țării Românești, nu putea fi dect un gest de disperare*. OȚETEĂ, T. V. 266.

3. Considerare (deschisă, publică) într-un anumit fel; susținere a unui anumit punct de vedere. *Simbolismul exercită o mare putere de seducție prin proclamarea valorii sugestive a cuvântului*. L. ROM. 1965, 383.

4. (Învechit; concretizat) *Proclamație* (1). *Era olteanul în astă stare Cind dete Tudor o proclamare Că duce moartea la osmanlii*. BOLLIAU, o. 139, cf. DDRF, BĂRCIANU, DM, DEN.

— Pl.: *proclămări*.

— V. *proclama*.

PROCLAMĂRIȘI vb. IV. TRANZ. (Învechit, rar) A proclama (5). *Îți dau rușet a buclă din părul meu și te proclamărișesc pe la toate isprăvnicile cel mai iscusit și mai drăgălaș*. ALECSANDRI, M. C. 18/29.

— Prez. ind.: *proclămărișesc*.

— *Proclama* + suf. *-arisi*.

PROCLAMATIV, -Ă adj. (Rar) Care proclamă ceva (cu ostentație, cu vorbe goale etc.). *Lipsită de exuberanță proclamativă, fericirea lor căpătase o sobrietate, o reculegere care-i dădea ceva religios*. TEODOREANU, M. II, 410. *Constituțiile proclamative ale regimurilor burgheze*. ȘCINTEIA, 1964, nr. 6 718.

— Pl.: *proclamativi, -e*.

— *Proclama* + suf. *-ativ*.

PROCLAMATÓR s. m. (În dicționarele din secolul trecut) Persoană care anunță, proclamă ceva în public. Cf. NEGULICI, PROT-POP., N. D.

— Pl.: *proclamatori*.

— Din fr. *proclamateur*.

PROCLAMĂȚIE s. f. 1. Comunicare oficială prin care se aduce la cunoștința publică un fapt de o mare importanță și de interes general; declarație scrisă prin care se face un apel către mase în vederea unei acțiuni importante; p. ext. document, afiș etc. care cuprinde o astfel de comunicare; manifest (1). (Învechit) *proclamare* (4). *Proclamații fac îndată, prin răspntii le lipese*. BELDIMAN, ap. DDRF. *În scurt, după aceasta au ieșit o proclamație, adevă: chemare cu truștințare, prin care ... dădea poruncă către toți indiiarii în Lima ca să fie față*. CHRIST. ROM. 36/24. *Senatul celui stat au publicat o proclamație înștiințătoare: că Anglia nu va mai cunoaște din partea Greciei oricare altă blocadă*. AR (1829), 13²/27. *În Spania ... au lăsat o proclamație invitatoare ispaniolilor arătând în sfârșit*

că a lor inscripție este: uitarea celor trecute, unire, slobzenie și bana ornduită în vitorime. ib. (1830), 372²/33. *După aceasta a arătat pritul că el a alcătuit proclamația în puterea căria s-a încunguiurat Parisul de ostași*. CR (1831), 14²/8. *După ce Franța la 18 mai 1804 să făcu împărăție, Franțise, prin patentul din 11 aug[ust] și prin proclamația din 7 dec[e]mbrie] 1804, s-a declarat pă sine de împărat*. FL (1838), 3¹/28. *O proclamație ... care s-a dat ... în namele împăratului rusesc ... prin care ti poșteste ca dñșii să se supuie*. GT (1838), 20²/2. *Au adăscuit către lăcuiorii Moscoviei o proclamație*. ASACHI, I. 147/17. *S-au hotărît a se da o proclamație prin care parlamentul să fie chemat pe 16 ianuarie*. GT (1839), 206¹/23. *Mai văzurăm și proclamațiunea supremului comandante*. BĂRȚIU, P. A. II, 376. *Gvernul Indiei a publicat proclamația următoare, anunțind că Engliora se dispune a declara rebel Persiei*. TIMPUL (1856), nr. 2, 4¹/68. *Pe strade se citește proclamațiunea lui Ipsilante*. GUICA, s. 103. *Intrarea lui Ipsilant în țară și proclamațiunea lui cea măreașă făcu pe ciocoi să-și schimbe politica*. FILIMON, o. I. 259. *Dă o proclamație, chemând tot poporul la luptă*. CAMIL PETRESCU, I, II, 331. *Proclamația tipărită și unele cuvintări scrise ... se vor citi în cursul dimineții de joi în diferite piețe ale orașului*. id. o. II, 120. *Dau votul universal și impart moșiile la țărani*. Au afișat și proclamații. SADOVEANU, o. VII, 122. *Probabil la consfătuirea de la consulatul rusesc sau de la Samureaș s-au redactat proclamația de la Podeș și primul arz către Poartă*. OȚETEĂ, T. V. 135. *E pregătit și ordinul către isprăvnicii ... E pregătit și proclamația lui Vodă către țărani*. C. PETRESCU, A. R. 37, cf. DM, M.D. ENC., DEN.

2. (Învechit) *Proclamare* (1). Cf. VALIAN, V., STAMATI, D. *Proclamația ce a făcut din balcon imi răsună încă în auz*. NEGRUZZI, s. III, 377, cf. POLIZU, ALEXI, W., DM.

— Pl.: *proclamații*. — Și: (învechit) *proclamațiune* s. f.

— Din fr. *proclamation*, lat. *proclamaſio*.

PROCLAMAȚIUNE s. f. v. *proclamație*.

PROCLĂMĂ vb. I v. *proclama*.

PROCLEÁT, -Ă adj. v. *proclét*.

PROCLECIUNE s. f. (Bis.; învechit, rar) Anatemă, afurisenie. *Blăstăm cu procleciune* (a. 1621). T. PAPA-HAGI, C. I.

— Pl.: *procleciuni*.

— *Proclét* + suf. *-ciune*.

PROCLÉT, -Ă adj. I. (Bis.; învechit; despre oameni; adesea în imprecății) Anatemizat, afurisit, blestemat; p. ext. păgîn (2); necredincios (3). *Că așa era scris tu lege: proclét să fie tot omul carele spînzură pre lemn*. CORESI, EV. 69. *Norodul nu fu proclét, că păzără legea, creznd în Iristos*. id. ib. 197. *Procléți să fie muncitorii tăi și domnezii tăi cu tine* (cca 1580). CUV. D. BĂTR. II, 154/2. *Să hie neiertat de Domnul D[um]nezeu și de Precista Maică și de toți svenții ce să hie treclét și proclét* (a. 1620). GCR I, 63/14. *Proclét cea ce face lucrul Domnului cu negrijă*. PRAY. GOV. IV¹/3. *Armenii ceia ce-s de trei ori procleași, spureat post se postească*. ib. 56¹/18. *Carele din fici[ori]r[i] miei sau din nepoșii miei va strica această puțin[d] pomână a noastră, se fie blăstămat și proclét de 318 otă[și]* (a. 1639). IORGA, S. D. XI, 261. *Grăiaște scriptura: proclét cea ce face lucrul D[om]nului cu negrijă* (a. 1640). GCR I, 89/5. *Cine să va mai rădica dintru nepoșii noștri sau din verii noștri ... să mai tmble a mai răsenu[m]para a cel laz și acea ocină ... să fie treclét și proclét* (a. 1652). ȘTEFANELI, D. C. 5. *Ce, să nu hiu creștin, ce să hiu proclét, de am dat în lătru vrunul din cai* (a. 1657). IORGA, C. I. II, 245. *Acest crai au așezat aceasți lege, să fie priimă în Ardeal ... cărit lege este cap Fotie și Arie de la soboare procleași*. N. COSTIN, LET. I A, 52/26. *Această sfintă carte ... cine o va lua fără știre din biserică, să fie tricleat, anatemă*

și priclet, ca Arie (a. 1741). IORGA, S. D. XVII, 102. De va vesti noauo mui null deelt ce am vestit noi, proclēt sã fie, cã altã vestire... nu mai țoste. VARLAAM-IOASAF, 82°/26. De sã va strãca legãtura cãrlãii, sã o lege unde va fi cartea; cine o va vînde sã fie proclēt de 318 de sf[i]iși ce au fost lu Vancheia (a. 1797). IORGA, S. D. XII, 46. Auzit-ãfi cum v-oni pomenit astãzi, loși cãfi sînteti aicea, sã fiți anatema și proclēt. ȚICHINDEAL, F. 78/21, cf. I. V. Proclēt sã fie ceta ce va hrãni pre ucigãtoriiul de domii. ALEXANDRIA, 169/7. cf. POLIZU, ALEX., W. Proclēt si tzelet e numai cei care a stricat legea, cãcînd lu rãlãcirea lui Arie. SADOVEANI, O. XII, 116. ♠ (Substantivat) Nãscu dentr-insu pre Constie, totãl lui Gal și a proclētului lu Iulian, ceta ce-a calcã legea. MOXA, 361/1. Pãsat de laufi pe ceta proclētã de o ingropãti... cã și ea fatã de împãrat au fost. NLAGOR, INV. 60/26. Și rãpostnd mare Constantin împãrat indetã incepu a ieși eresa proclētului Arie și a lãrbura pre mult. DOSOFTEI, V. S. octombrie 51°/22. S-au rugat lui Dumnezeu zicînd, Doumne H[r]istoașe, dã-mi puteare sã biruiesc ceastã proclētã. FL. D. (1689), 89°/17. Sã infricoșã Ana și Cațafa... și sã cutremar[ã] și cel fãr' minte Arie și proclētul Mahmet (a. 1692). GCR I, 303/23. ♠ (Popular; substantivat, m.) Unul dintre numele dracului. Mititelul stu jîtit tocmai pîntre diavoliu mãrunței... - Vîno-n-coace, proclēt! Te dai coadei, ai? CARAGIALE, O. II, 218, cf. IORDAN, STIL. 67, COMAN, GL.

2. P. e x t. (Astãzi rar; aducea substantivat) (Om) ticãlos, rãu (A 1); (om) ipocrit, fãlãrnic; (despre tãnistãriile oamenilor) care vãdește, trãdeazã ticãloșie, rãutate sau ipocrizie, fãlãrnicie. Și zise dracul, n-am ce-fi da cã l-am mãneat, Și-i zise lui Sisin, boreste-i proclēte drace (a. 1580). CUV. D.-BĂTR. II, 289/11. Trei luni au sãzut proclētul lu Iarã, jãfãind, prãdãnd. R. POPESCU, CM I, 332. El cu mãnit zise, sã cheame pre Isop, și-i zise; spuie-m[i]. proclēte, cãce ni intrat lu camãrã și ai mîncat smochinele (a. 1705). GCR I, 351/27. Proclētul împãrat, strictud toatã tãncmirea, pre ascuns înștiintuse pre popa de lu Roma sã nu vinã. ȘINCAI, III, 1, 96/36. Nu-i patriotisml vechi, tuclt... de bia li mai aflu numele lu gura proclētilor? DACIA LIT. 33/13. Ce crazime! ce vînzare! Așa proclēt nu s-a dat. Ea sã vîre-n supãrare însuși ehtar p-al ei bãrbat. PR. DRAM. 335. Proclēte, popa tu zise, of! noi de sufletul tãu! Cã-mvãfãturile scrise le-oi tãlmãcit așa rãu. PANN, P. V. I, 76/25. Aceștio sînt acci proclēti carii, cu vicleniile lor și cu obrãznicia lor, ne stricãrã țirgul de vînzare. RUSSO, S. 332. Un glas din altã lume se-nalã și grãiește: „Tu, proclēt, ucigașe! înfame paricide”. ALECSANDRI, POEZII, 304. Afarã sã ieșii amindoi, proclētilor!... așer-ò, id. T. 1466. Sã se aleagã unul dintre voi, care sã meargã și sã afari-seascã pe acest proclēt și vrãjmaș camplit. CREANGĂ, O. 36. Prelãtindenea rãsunã glasul ei înãsprit... „Proclētã muziere!” ziceau oamenii uiltîndu-se dupã dînsa. SLAVICI, O. II, 161. Proclēta le puse gînd rãu și tot plãnuia cum ar fece cã sã-i rãpuie. ISPIRESCU, T. 67. Pirlus cu stuge din Pãrim pe nãinu lu carînd nãnãli-va, Proclēt ce-aomãrã pe siu sub pãvirirelutei. COȘBUC, AL. 45. Nelegiușilor, proclētilor, duceți-vã și vã vedeți de treabã. GIRLEANU, N. 96, cf. DM. DEX. Ci lu, mãre, te jãzeste, Cã-mi e proclētul stingoci; El cu stuga cã va da Și pe tînc le-a strica. POP., AP. ODOBLESCU, S. II, 132. Ies, sãrioari, așari, Ci proclētul c-a venit Și siasu ei n'i-a sosit. DIACONU, VR. 272. ♠ (Ca epitet, pus inaintea termenului calificat, de care se leagã prin prep. „de”) Venirã cei proclēti de overi lu cel lau sãlbatoc. MOXA, 379/30. Deci fu voicetod Niclișor și iarã fu minat cu oștile lu Siria, el era un proclēt de ludim, deci purto el putearea, id. 393/17. Proclēta de cisarã cum vãzu fatã, tu puse gînd rãu. ISPIRESCU, L. 63. Împãratul fiind lu rãzboi, proclētul de unclieș se înfãșisã lutr-o seorã Al-emenci lu chipul barbalului ei, id. V. 16. Drunul cel drept... fãsese lãsat lu pãragiã de ctud se pusese in colca lor ocl proclēt de zîncu. POPESCU, B. II, 61. ♠ Fig. Proclēta uedreaptã iubirea de argînt... au pricînuil și multe rãutãți fãrã de seamã. ȚICHINDEAL, F. 301/6. ♠ (Cu sens atenuat) Dã-te jos d-aeolo, proclēte, cã dã tat-tu peste line și-fi moaic oasele. BRĂTESCU-VOL-

NEȘTI, AP. CADE. Îmi aduci plocou acasã tot sozul de rãpãdiți. Într-o zi, un proclēt eu sghiutu istã de Petrușã. C. PETRESCU, R. DR. 21, cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 161. (Glume) Dor ctud trece Iriua, cãțeti o tîntînd de cochie, pureclul rãdicã rital in sus, proclēta, și-i guifã a nincore. DELAVRANCEA, T. 135.

3. (Transilv.) Grozav, cumplit, strãșnic. Însãși doamna Herdelea, elt ero de proclētã la supãrare, tl crușã. REBREANU, I. 329, cf. id. R. II, 201, DM. DEX. Dupã atita zoalã-l cuprinse un somn așo de proclēt de adormi cã mort. RETEGANUL, P. III, 28. ♠ (Adverbial) Auzitã-l, Ion rãcni și mai proclēt. REBREANU, I. 91. Pareã niciodatã nu-l nimerise atita de proclēt pe boierul Miron, id. R. I, 98. (Legat de un adjectiv prin prep. „de”, exprimã ideea de superlativ absolut) Am fost proclēt de beteagã. RETEGANUL, AP. CADE. ♠ (Substantivat; regional) Om iute, iufocat. Com. din ZAGRA - NÃSÃUD. ♠ (Adverbial) Merge proclēt, ib.

- Accentual și: prõclēt. IORDAN, STIL. 67. - Pl.: proclēti, -te. - Și: (învechit) proclēit, -ã, procliat, -ã, proglēt, -ã (KLEIN, D. 107), priclēt, -ã, poclēt, -ã (DDRF), (regional) proclit, -ã (ȘEZ. V, 119), prãclit, -ã (COMAN, GL.) adj.

- Din slavonul проклетъ.

PROCLEȚEL adj. (Regional) Diminutiv al lui p r o c l e t (Bãnia - Orșova). Cf. ARH. FOLK. III, 153. ♠ (Ca epitet, pus inaintea termenului calificat, de care se leagã prin prep. „de”) Am un poclitãl dũ glos, Vãili s-or rãsunã, Lemn'itã s-or clãcino, ib. 64.

- Și: poclitãl adj.

- Proclēt + suf. -el.

PROCLEȚENIE s. f. (Bis.; învechit) Anatemã, afurisenie; p. e x t. blestem; faptã rea. Accasta e acea proclētenie a lui Dumnezeu unde zice: și te voi face rob robilor tãi. ȚICHINDEAL, F. 292/21. Și oriunde e muncã streinã acolo nu e blagoslovenie, ct proclētenie, id. ib. 314/7. Denș ctnd pe ducesa in mîna morșii si-a [ã]rãtat numai proclētenia sa. CR. (1832), 350°/2. Rari sînt și aceia cari, departe de proclētenile lor, însu cunosclundu-le foarte bine, pot sã-i imiteze cu îndemnãre, ib. (1833), 227°/38.

- Pl.: proclētenii.

- Proclēt + suf. -enie.

PROCLEȚI vb. IV. 1. Tran z. (Bis.; învechit) A excomunica, a anatemia; p. e x t. a blestema; a condamna, a dezaproba. Rușinã umu pre aceasta sfîntul sãbor, și-l proclēșirã. CORESI, EV. 182. Și gonirã și proclēșirã pre toși pre ceta ce chiteo in deșert ereticii. PRAY. GOV. 79°/10. Veri sã proclēșesti avușio tu, strãnsorca cea nedireaptã, avușio, bunãtatea cea patredã. VARLAAM, C. 100. Eu nu poi sã priimãsc pre unul cu acesta ce iaste proclētit de atlșio pãrînti șenfi, id. ib. 138. Iarã pre aceale erezure, ce incolțea și rãsunã, pre toate le dezrãdãcinarã și le proclēșirõ (a. 1632). GCR I, 163/9. Mulți pravoslavnici... proclēșirã eresa lui Coisto, împãrat de Țarigrad. DOSOFTEI, V. S. septembrie 23°/20. Și proclēșindu-l și istovind treaba sãborului svnt, mearsãrã... in cetate lu curte, id. ib. decembrie 235°/2. Itã tu ai auzit toote ette au fãcut împãrãșii... la toate pãmînturile, cã sã le proclēteascã pre tole. BIBLIA (1688), 281°/13. Daac[ã] vor merge la S[ș]e[ș]tagora, voi sã-i trimiș cortea patriarbului și a tot soborui sfãn[ș]tãi mõ-n[ã]șit[ș]i de afurisanie, de-l voi proclēti și afurisi cu tot sãborul (a. 1716). IORGA, S. D. XII, 19. S-a dat de [Ni]clifor și cu gazda damisale, Parasca... pentru 14 floriuti... [Cine ar fura-o] sã fie afurisit și proclētit (a. 1767), id. ib. XIII, 201. Nu se aflã intrã oameni vrãjmași a cãrora luceputul sã nu fi fost din dragostã accia carea eu o proclētesc. MAIOR, DIDAHII, 109/25. La... pomeii cei sãtãi se imbuibã, și unde de multã beșie incep a sudãi, a proclēti pomona. ȚICHINDEAL, F. 314/20, cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG.

2. R e f l. (Regional; despre bolii; in forma proclēti) A se iurãtãti, a se agrava (Cavãdinești - Birlad).

I. CR II, 71. *Așa și bubă lui... (cutare): Nici să se cocă, Nici să se proclețosească, Nici să-l injunghe, Nici să-l doată (doară).* ib.

— Prez. ind.: *proclețesc*. — Și: (regional) **procleț** vb. IV. I. CR. II, 71.

— V. **proelet**.

PROCLEȚIE s. f. I. (Bis.; învechit) Anatemă, afurisenie. Cf. LM, DDF, JAHRESBER. V, 314.

2. (Învechit) Ticăloșie; ipocerzie, fățarnicie. *Șarpele înșelă pre Evo cu a lui procleție.* CORESI, L. 376/13. *Procleția nuierii.* PRAV. GOV. 163^r/3.

3. (Regional; cu sens neprecizat, probabil) luțcală, repeziune. *Dor să știi că ostroul șarpilor departe este și, pe lingă toată procleția ta, na cred să poți ajunge acolo!* MENA, L. B. 24.

— Pl.: *procleții*.

— **Proelet** + suf. *-ie*.

PROCLEȚIRE s. f. (Bis.; învechit, rar) Acțiunea de a **procleț** (1); anatemizare, afurisire. *Și fiii lui Harmi Ahar cel ce au tulburat pre Israil carele au făcut pricăjire la proclețire.* BIBLIA (1688), 288^r/1.

— V. **procleji**.

PROCLEȚIT, **-Ă** adj. (Regional; în descintce) Care provine dintr-un blestem al cuiva. *Diochi cu șas rău, Diochi proclețit. Diochi de ora întors di la fișă.* GRAUL, I, 297. *Proclețit (adică; proclețit „blestemat, afurisit”); Deochi proclețit.* GN. S. VI, 95.

— Pl.: *proclețiti, -te*. — Și: **proclețit**, **-ă** adj.

— V. **procleji**.

PROCLĂT, **-Ă** adj. v. **proelet**.

PROCLINTEĂLĂ s. f. (Med.; prin vestul Munt.) Luxație, scrintitură. Cf. UDRESCU, GL. *Ce ai, omule, de ce schiopapeți?* — *Uite, o proclinteală la picior, am călcat strîmb și mă doare de-nu vine să fip.* id. ib.

— Pl.: *proclinteli*.

— **Proclinti** + suf. *-eală*.

PROCLINTÍ vb. IV. Tranz. și refl. (Med.; prin vestul Munt.) A (se) luxa, a (se) scrinti; p. ext. a (se) strivi. Cf. UDRESCU, GL. *Mi s-a proclintit stingul de la gleznă.* id. ib. *S-a proclintit o vină de la picior.* id. ib.

— Prez. ind.: *proclintesc*.

— **Pro-** + **clinti**.

PROCLINTIRE s. f. (Med.; regional) Acțiunea de a (se) **proclinti** și rezultatul ei; luxare, scrintire; p. ext. strivire (Săpata de Sus — Pitești). Cf. UDRESCU, GL. *E o proclintire a vaselor; nu e nimic, trece.* id. ib.

— Pl.: *proclintiri*.

— V. **proclinti**.

PROCLINTÍT, **-Ă** adj. (Med.; regional) Luxat, scrintit; răsucit; p. ext. strivit (Săpata de Sus — Pitești). Cf. UDRESCU, GL. *Os proclintit.* id. ib. *Vină proclintită.* id. ib. *Picior proclintit.* id. ib.

— Pl.: *proclintiți, -te*.

— V. **proclinti**.

PROCLÍT, **-Ă** adj. v. **proelet**.

PROCLÍTIC, **-Ă** adj. (Gram.; despre unele articole și unele pronume; în opoziție cu enclitic) Care este așezat înaintea altui cuvînt (cu care formează o unitate sintactică); (rar) prepozitiv (1). Cf. ȘĂINEANU, D. V. *Pe cînd însă toate celelalte limbi romanice au articolul proclitic, româna îl ure enclitic, ca și albanza și bulgara.* PUȘCARIU, L. n. I, 168. *Articolul posesiv, articolul adjectival și cel redefinitor sînt proclitice.* IORDAN, L. R. 325, cf. SCRIBAN, D. *Docu comparăm formele articulate cu articolul enclitic în românește și cele romanice apusene, cu articolul proclitic,*

constatăm o îmbogățire numerică a fondului principal al acestea din urmă. GRAUB, F. L. 181. *Legea transformării treplate a articolului hotărît românesc din proclitic în enclitic.* id. I. L. 175. *Articolul nehotărît este proclitic.* CL 1956, 139. *Toponimicele citate au întărit părerea celor care susțineau că articolul a fost multă vreme în românește proclitic.* SCL 1956, 57, cf. DM, M. D. ENC., DEX. ◊ (Adverbial) *Se întrebuițeză numai proclitic „îmî”, „îfi”, „îl”, „li”, „șî”.* IORDAN, G. 127.

— Pl.: *proclitici, -ce*.

— Din fr. **proclitique**.

PROCLĂZĂ s. f. (Gram.; în opoziție cu encliză) Așezare, poziție a unui cuvînt proclitic. *În limbă ca cea română, unde proclitza se întilnește alături de encliză ..., e foarte greu să desparți cavintele din frază după criterii formale sigure.* PUȘCARIU, L. n. I, 105, cf. 169, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *proclize*.

— Din fr. **proclise**.

PROCLU s. m. (Învechit, rar) Pretendent (2) (acceptat de o față). Cf. BANONZI, L. 117, DDFR.

— Pl.: *procli*.

— Cf. lat. **proclus**.

PROCOĂSE vb. III. Tranz. (Prin Ban.) A coase din nou; a coase la loc. Cf. CDDE, CADE.

— Prez. ind.: *procoș*.

— **Pro-** + **coase**.

PROCOĂVĂ s. f. v. **pocrov**.

PROCOBÎȚĂ s. f. v. **pocrovită**.

PROCOIȚĂ s. f. v. **pocrovită**.

PROCOJÓR s. n. (Regional) Pocladă mică (pusă sub șaua calului). *Mi-a așternut procojoral de la șa.* LUNGIANU, CL. 105, cf. 233.

— Pl.: *procojore*.

— De la **procov**.

PROCÓNSUL s. m. Magistrat roman care, după ce înceta să mai fie consul, era însărcinat cu guvernarea unei provincii; guvernator al unei provincii romane. *El înță cinci ani voievod să fie și titlul de proconsul să aibă.* NICOLAU, P. 252/23. *Pre acel timp au venit Vitelie proconsulul romanesc la Ierusalim.* TEODOROVICI, I. 326/12, cf. DRU. *Noroodele Asii ura numirile de consul și proconsul.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 112/11. *Antonie, proconsulul Macedoniei, încercîndu-se cu el la război, s-au învins și steagurile apucate de la romani le așază-n celatea Ghenuela.* INST. M. 4/12. *Această noo legătură pricinui lui încă cinsti ani dărăgătorie de ocîrmuire, cu titlul de proconsul.* SP. I, 209/3, cf. STAMATI, D. *Etolii să răspundă acum îndată proconsulelui romon din Ahaia 200 talante soboie argînt curat, precum e cel din Attica.* ISIS (1859), 134^r/20, cf. DDFR, ALEXI, W. *Romo vechie întregă Se-nșiră pe dinaintea mea: Consuli, Proconsali, Matroane, copile, liberfi.* MACEDONSKI, O. I, 14. ◊ Fig. *Domnul N. Iorga este cel dintii proconsul care simte și nărturisește apropiata biruință a religianii celei nouă.* GALACTION, A. 221. ◊ Fig. *Persoană care se poartă ca un tiran (abuzind de drepturile sale). Pocit, faimos proconsul, model de tiranie, Cumplită fie calea pe care ai plecat.* ALEXANDRESCU, O. I, 291. *Convenționalii în misiune eruu adevărați proconsuli.* SCRIBAN, D.

— Pl.: *proconsuli*. — Și: (învechit, rar) **procónsule** s. m.

— Din lat. **proconsul**, fr. **proconsul**.

PROCONSULĂR, **-Ă** adj. Care ține de proconsul, privitor la proconsul; guvernat de un proconsul. Cf. DRU, PROT.-POP., N.D., ALEXI, W., SCRIBAN, D., DM, DEX.

— Pl.: *proconsulari*. — Și: (învechit, rar) **procónsulare** s. m.

— Din lat. **proconsularis**, fr. **proconsular**.

PROCONSULĂR, **-Ă** adj. Care ține de proconsul, privitor la proconsul; guvernat de un proconsul. Cf. DRU, PROT.-POP., N.D., ALEXI, W., SCRIBAN, D., DM, DEX.

— Pl.: *proconsulari*. — Și: (învechit, rar) **procónsulare** s. m.

— Din lat. **proconsularis**, fr. **proconsular**.

PROCONSULĂR, **-Ă** adj. Care ține de proconsul, privitor la proconsul; guvernat de un proconsul. Cf. DRU, PROT.-POP., N.D., ALEXI, W., SCRIBAN, D., DM, DEX.

— Pl.: *proconsulari*. — Și: (învechit, rar) **procónsulare** s. m.

— Din lat. **proconsularis**, fr. **proconsular**.

PROCONSULĂR, **-Ă** adj. Care ține de proconsul, privitor la proconsul; guvernat de un proconsul. Cf. DRU, PROT.-POP., N.D., ALEXI, W., SCRIBAN, D., DM, DEX.

— Pl.: *proconsulari*. — Și: (învechit, rar) **procónsulare** s. m.

— Din lat. **proconsularis**, fr. **proconsular**.

— Pl.: *proconsulari, -e.*

— Din lat. *proconsularis*, fr. *proconsulaire*.

PROCONSULĂȚ s. n. Funcție de proconsul; timp în care un proconsul își exercita atribuțiile. *Aceasta au fost purtarea lănărilor Schipion în curgere de cinci ani ce au finit proconsulatul său.* VIKIAN, F. 110⁷/17, cf. DRIC, NEGULICI, PROT.-POP., N. D., ALEXI, W., SCRIBAN, D., DM, M. D. ENG., DEX.

— Pl.: *proconsulate.*

— Din lat. *proconsulatus*, fr. *proconsulat*.

PROCONSULEE s. m. v. *proconsul.*

PROCŌP s. m. v. *procopie.*

PROCŌPE s. m. v. *procopie.*

PROCOPEÂNCA s. f. art. Numele unui dans popular asemănător cu brînz; melodie după care se execută acest dans. Cf. VARONE, D. 125.

— Etimologia necunoscută. Cf. *procopie.*

PROCŌPEE s. m. (Mai ales la pl.) Sărbătoare bisericăsească populară care se ține la 8 iulie (în cinstea mucenicului Procopie). Cf. CADE, MUSCEL, 79. *De asemeni se serbează și procopiile.* PAMFILE, VĂZD. 93, cf. id. s. v. 164. *Procopiile (8 iulie) se țin de săteni, ea să nu fie loviți de fulger.* GOROVEI, CR. 128, cf. ARH. FOLK. III, 45, CHEST, V/175.

— Pl.: *procopii.* — Și: (regional) **procŏp** (CADE), **procŏpe** (id. ib., PAMFILE, s. v. 164), **precŏp** (MUSCEL, 79, PAMFILE, s. v. 164, CHEST, V/175), **pricŏp** (PAMFILE, s. v. 164), **pricŏpe** (id. ib.) s. m.

— De la n. pr. *Procopie.*

PROCOPSEĂLĂ s. f. v. *pricopseală.*

PROCOPSI vb. IV v. *pricopsi.*

PROCOPSINȚĂ s. f. (Învechit, rar) *Pricopseală (1).* *Tiers are să primească pentru manuscrisul... jumătate de milion franci... (Vezi, așa e plătită procopsința!).* GT (1839), 99²/21.

— Pl.: *procopsințe.*

— **Procopsi** + suf. *-ință.*

PROCOPSIRE s. f. v. *pricopsire.*

PROCOPSIT, -Ă adj., s. m. și f. v. *pricopsit.*

PROCORARISȚ vb. IV. TRANZ. (Învechit, rar) A procura (1). (Reflexiv pas.) *Cel mai bun cliș de a să procurarisi asemenea oameni este de a să da recruși spre învățură la meșteri buni (a. 1835).* DOC. I.C. 593.

— Prez. ind.: *procorariseșc.*

— Cf. *procura.*

PROCORŌD s. m. v. *procoror.*

PROCORŌI s. m. v. *procoror.*

PROCORŌR s. m. v. *procoror.*

PROCŌȚ s. n. v. *poerŏț.*

PROCŌU s. n. v. *poerov.*

PROCŌV s. n. v. *poerov.*

PROCOVÂNCA s. f. art. Numele unui dans popular (cu lăutari) care se joacă la nuntă, după ce s-a terminat masa de cununie; melodie după care se execută acest dans. Cf. SEVASTOS, N. 282, PAMFILE, J. III, 10, VARONE, D. 126, DM.

— **Procov** + suf. *-ancă.*

PROCOVÂNȚĂ s. f. (Prin sud-estul Mnt.) Discuție fără rost. Cf. cv 1950, nr. 1, 32.

— Etimologia necunoscută. Cf. *procovanca.*

PROCOVĂȚ s. n. v. *poerovăț.*

PROCOVĂȚ s. n. v. *poerovăț.*

PROCOVĚȚ s. n. v. *poerovăț.*

PROCOVĚȚĂ s. f. v. *poerovăț.*

PROCREĂ vb. I. Intrans. (Despre femei) A rămâne însărcinată; (despre femele) a fi fecundată (urmind să fete, să se înmulțească etc.); a zămislî, a concepe; (despre ființe, organisme etc.) a se perpetua prin generare, a se înmulți, a prolifera (2), a se reproduce (1); p. ext. (despre femei sau femele) a naște (1 D). Cf. NEGULICI. *Un celăfean care... a procreat fără să gîndească sau prin amăgire.* MAN. SĂNĂT. 229/30, cf. PROT.-POP., N. D., BĂRCIANU, ALEXI, W. *Orice pereche de oameni sănătoși poate să procrează și să umple casa de copii.* GALACTION, A. 411. *Alcătuint din mogleața lor putredă și gînuoasă stîndardul amărăciunii și „relievel” succesiunii Vameșului, care a „procreat”, a hlăpăit și-a murit.* KLOPȘTOCK, F. 59. Gh. Eminovici vedea în femeie un tovarăș inferior și util, urșit să procreze și să se îngrijească de gospodărie. CĂLINESCU, E. 22. *Cînd o femeie nu procrează, decade din drepturile ei.* id. E. O. II, 304, cf. SCRIBAN, D. *Copilul născut de mama căsătorită este procreat din opera bărbatului căsătorit cu mama.* COD. PEN. R.P.R. 497, cf. DM. *Incapacitatea unui individ matur de a procrea.* ABC SĂN. 342, cf. M. D. ENG., DEX. ◊ TRANZ. fact. *Puterea a procrea pe alții se vede a sta cu puterea de a se regenera și în noi pe sine însuși în cea mai strînsă relație.* VASICI, M. I, 135/7.

— Pronunțat: *-ere-a.* — Prez. ind.: *procreez.*

— Din fr. *procréer.*

PROCREĂRE s. f. (Rar) Faptul de a procrea; procreație. *Simțea nevoia imperioasă a procreării.* CĂLINESCU, O. I, 92, cf. DM, DEX.

— Pronunțat: *-cre-a.* — Pl.: *procreării.*

— V. *procrea.*

PROCREATIV, -Ă adj. (Livresc) Procreator. *Se vorbește deci de un geniu nupțial, al patului conjugal... Veehea legendă se abate de la înțelegerea geniului ea putere procreativă a bărbatului singur.* VIANU, P. 10. *Femeia apare și ea cu posesoarea unei forțe procreative deopotrivă cu a bărbatului.* id. ib. 11. *Pacientul a spus numele popular al organului procreativ.* PREDĂ, R. 29.

— Pronunțat: *-ere-a.* — Pl.: *procreativi, -e.*

— **Procrea** + suf. *-(a)tiv.*

PROCREATOR, -OĂRE adj. Care procrează, care servește la procreație; (livresc) procreativ. Cf. BARONZI, I, L. IV, 204/32, SCRIBAN, D. *Poetul exaltă femeia ea ființă procreatoare, care asigură continuitatea umanității.* CONTEMP. 1950, nr. 178, 4/2, cf. DM, DEX. (Substantival) *Are el ceva broscoid în frenologia lui, dar numai atît cît trebuie unui observator sagace ea să descopere pe procreator.* GALACTION, O. A. I, 69. *Pupu seamănă cu doctorul Taifun, dar prin ee fenomen de impregnare neuroasă, sau de fraudă, sau de sursă, datorită unei fiziologii de procreatoare islerică?* id. ib. 71. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Printre aceste mase geologice, formînd o uriașă dualitate procreatoare, Oțul vine la vale.* BOGZA, C. O. 16.

— Pronunțat: *-ere-a.* — Pl.: *procreatori, -oare.*

— **Procrea** + suf. *-tor.* Cf. fr. *procréateur.*

PROCREAȚIE s. f. Faptul de a rămîne însărcinată, de a fi fecundată (în vederea înmulțirii biologice), zămislire, concepție; faptul de a se per-

petua prin generare, înmulțire, reproducere (1), reproducție (1); p. ext. faptul de a naște (1 1); (rar) procreare. Cf. NEGULICI, ARISTIA, PLUT., PROT.-POP., N. D., ALEXI, W. *Căsătoria n-are pentru stat alt interes decât acela al procreației*. SAHIA, U.R.S.S. 114, cf. SCRIBAN, D. *Scopul căsătoriei este procreația*. CĂLINESCU, E. O. II, 304. *Străzi în brațe ... indiferenți față de problema procreației*. id. O. I, 268, cf. DM, M.D. ENC., DEX.

— Pronunțat: *-cre-a-*. — Pl.: *procreații*. — Și: (învechit) *procreațiune* s. f. ARISTIA, PLUT., BARCIANU, ALEXI, W.

— Din fr. *procréation*.

PROCREAȚIUNE s. f. v. *procreație*.

PROCRINTĂ s. f. (Regional) Covăcică în care se taie carnea pentru cîrnați (Lupșa — Abrud). Cf. VICIU, GL.

— Pl.: *procrinte*.

— Etimologia necunoscută. Cf. *crintă*.

PROCRÎȘTE vb. III. In tranz. (Regional: depse pline) A crește la loc (Bănia — Orșova). Cf. ARH. FOLK. III, 82. *Și cînd o scos-o, o fost o nutră dă pită. Cîl o tăiat din iu, o procrîșcut pita*. ib., cf. 153.

— Prez. ind. pers. 3: *procrîște*.

— Pro.² + *crește*.

PROCSŌR s. m. s. n. v. *porcușor*.

PROCUFUNDĂ vb. I. Refl. (Regional) A se cufunda din nou (Rudăria — Băile Herculane). Cf. ARH. FOLK. III, 97. *Atunșa dracu să procufundu-țiaz*. ib., cf. 153.

— Prez. ind.: *procufînd*.

— Pro.² + *cufundu*.

PROCUNOĂȘTE vb. III. Tranz. (Folosit și a b s o l.) (Învechit, rar) A ști, a cunoaște dinainte. *Dorese cu tine-npreună Astăzi luptă a avea. D-oî și cădea-nvins de tine. După cum procunose bine, Necînst n-o socotesc*. PANN, E. II, 125/14. *Ah, maic-a mea, de s-ar pulca să procunoști din mințe Și să-mi spuie ce o să mai trag de acum înainte*. id. ib. v, 42/20.

— Prez. ind.: *procunose*.

— Pro.¹ + *cunoaște*.

PROCUNOȘTINȚĂ s. f. (Învechit, rar) Cunoașterea ceea ce urmează să se întîmple. *Calul tău, frate, precum văz, procunoștința are, De să oprește așa-i loc și nu-ți dă ascultare. Poate o fi simțit că uzî tu o să pierzi cu mine*. PANN, E. II, 152/17.

— Pl.: *procunoștințe*.

— Pro.¹ + *cunoștință*.

PROCURĂ vb. I. Tranz. (Adesea cu pronumele în dativ) I. A face rost (de ceva sau de cineva) pentru a utiliza; a obține, (grecism învechit) a profitaxi (1). (Învechit, rar) a procurarisi. *Planuri mai lămurite cu toate combinațiile acestui obiect Epitropia poate să și le procureze de la Dresda*. CUCIURAN, D. 90/25. *A trebui minuni spre a-mi procura ceea ce cu adevărat mă poate îndestula*. LAZĂRESCU, S. 26/22. *Este deci mai în măsură decât oricine să-mi procure amănuntele trebuincioase*. KOGĂLNICEANU, S. A. 36, cf. POLIZU, PROT.-POP., N. D. *Cred că veți afla la frații Hurmuzaki această carte — iar în caz contrariu vă rog scrieți-mi, și mă voi strîngi a vi-o procura din vreo librărie de la Iași* (a. 1872). URICARIUL, XIII, 341. *Aștept să vie lupii ... Dobitoacele astea, sărmonele, urlă de foame ... voi să le procur o cină delicată*. BOLINTINEANU, O. 387, cf. ALEXI, W. *Era nenorocit că nu-și poate procura nici cel puțin cîteva vederi din „paradisul românesc”*. REBREANU, I. 233. *Va să zică un dansator dorești? ... Poate să-ți procurăm unul de la operetă*. id. R. I, 59. *Am această carte ... de cîteva ani. Am văzut-o la un prieten și mi-am procurat-o și eu*. GALAC-

TION, A. 7. *Eu sînt străin de asta ... unelte le-a procurat Cofocuru*. SADOVEANU, O. IX, 469. *Absolenții își vindeau cărțile învătate, și noii înscriși le cumpărau, nepuțin să și le procure cu prețul de librărie*. ARGHEZI, B. 50. *Îți procur un costum nou cum n-ai mai purtat toată viața*. CĂLINESCU, E. O. II, 18. *Procura specialiştilor, pentru modeste onorarii, memorii și fișe*. id. s. 17. *De unde poți dumneata să procuri armamentul de care ai vorbit?* STANCU, R. A. V, 199. *Își procurase literatură de specialitate și mi-a făcut o serie de observații extrem de juste*. BARANGA, I. 160. *Se răcește cafeaua, domnule ... E veritabilă ... Mi-am procurat-o cu prețul unei adevărate aventuri*. II. IOVINESCU, T. 253. (Refl. pas.) *Toluși, dacă i s-ar procura „o carte frumoasă”, ar încerca s-o citească*. CĂLINESCU, E. O. I, 59 < (Prin lărgirea sensului) *Numai palmierii și arborul Pisang ... au putut să fie cei dinți arbori care au procurat omului nutrimentul său de toate zilele*. ISIS (1859), 21²/13. *Eram un ins în mulțimea anonimă ce procură societății, în toate timpurile, jertfa de fabrici și carne de tun*. BRĂESCU, O. A. II, 135. (Refl. pas.) *Acestu consistă într-o se procura bolnavului un aer curat*. PARAB. 317/11. < (Învechit, rar) A prevedea (1 3). *Natura, în prevederea sa, a procurat oricărui animal o vedere potrivnică cu felul existenței sale*. BARASCU, M. III, 25/20. < (Învechit) A prilejui (1). *Se felicita că acea croare îi procurase cunoștința unui compatriot*. GMECA, A. 644.

2. (Complementul indică noțiuni abstracte) A fi pricina (1 1), cauza, mobilul (4) a ceva, a da naștere, a cauza, a ocaziona, a pricinui (1), a produce, a provoca, (rar) a prileji (2), (învechit) a pricinui (1); p. ext. a determina, a crea. *Des conversum in limba mea, — ceu ce-mi procură nespūs plăcere*. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 247. *Este oare în lume un spectacol atît de atrăgător, atît de respectabil, ca vederea unei mume de familie încungiurată de fiii săi ... , procurînd bărbatului ei o viață fericită?* CR (1846), 55²/39. *Bucuriile ce putea să-i procure beneficiurile sale*. ib. (1848), 25⁴/42. *Niște adevărați amici, niște soți virtuoși îmi procură o scriere necunoscută de ceilalți oameni*. NEGULICI. *Ce interes însemnat procură acest studiu curiozității noastre*. BARASCU, I. N. 7/28. *Amorul de inimă ... ne procură momente de o fericire sublimă*. FILIMON, O. I, 135. *De vrei să-mi procuri asemenea surprindere plăcută, trebuie să o faci înainte de 25 februarie*. ALECSANDRI, S. 169. *Pentru lănaclivă Văcărescu, muza era scioara ce-i procura un minut de plăcere*. ODOBESCU, S. I, 295. *Măgulirea pe care i-o procura considerațiune aparentă a lumii*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, V. 19. *Priveliștea lor tni va procura un glorios capitol de sociologie revoluționară*. GALACTION, A. 384. *Bucuria aceasta îmi procură și necazul pe care as vrea să-l înlătur*. SADOVEANU, O. XVIII, 472. *Plăcerea pe care o resimțim față de succesul unui astfel de exercițiu riscat face parte din ordinea satisfacțiilor pe care ni le procură joelul și virtuozitatea*. VIANU, A. P. 264. *Apropierea Georgetei îi procura o plăcere voluptuoasă*. CĂLINESCU, E. O. I, 278. *Nu poate ca prin conșinutul ei de sentimente vesele sau tragice, după caz, o astfel de simfonie să procure auditorului o satisfacție artistică*. M 1961, nr. 1, 19. *Meștesugarului ... o tehnică bine pusă la pînel îi procură o anumită satisfacție, uneori foarte intensă*. V. NOM. MAI 1963, 97. < (Învechit, rar) A face, a realiza, a crea. *Niște cunuci erau însărcinați de a malasca (a frămînta) nasul tinerilor prinfeșe persane, ca să le procure (pregătească, facă) un nas vrednic de a figura pe scaunul împărătesc*. FIS. 136/23.

— Prez. ind.: *procură* și (învechit, rar) *procurez*.

— Din fr. *procurer*, lat. *procurare*.

PROCURĂNT s. m. (Învechit) Procurator (1). Cf. GADE.

— Pl.: *procuranți*.

— Din it. *procurante*.

PROCURĂRE s. f. Acțiunea de a procura.

1. Obținere a ceva sau a cuiva la scopul utilizării, al valorificării. Cf. **procura** (1). Cf. POLIZU, DDF. *Acțiune de învioreare a activității sportive... prin procurarea de material sportiv.* CONTEMP. 1950, nr. 223, 2/3. *S-a prăvălit să se acorde gospodăriilor colective credite pentru procurarea de animale și materiale de construcție.* ȘTIINȚA, 1951, nr. 2 861, cf. DM, DEX.

2. Cauzare, pricinuire, provocare a unui anumit efect. Cf. **procura** (2). Cf. DDF, DM, DEX.

- Pl.: *procurări.*
- V. *procura.*

PROCURĂTOR s. m. I. (Învechit) Nume dat unor înalți funcționari împuterniciți (în numele altora) cu atribuții administrative, politice și (îndecosebi) juridice; (astăzi rar) persoană care acționează în numele cuiva pe bază de **procură** (1), (învechit) **procurant**; p. gener. **mandatar** (1), **împuternicit**; p. ext. (ieșit din uz) **avocat** (al unei întreprinderi economice). *Acolo, de va avea și de erai ceva asupra, fără nici o frieă are voie să-l tragă la judeeată, unde procuratorii vor răspunde pentru erai și de va avea strîmbătaie, afla-vu judeșu și direplate.* URECH, I. 113. *Vestitului, juratului procurator al lui mieu, milostivului Domn și alte.* EUSTATIEVICI, I. 119/13. *Mai pre urmă ș-au pus procuratorii și plenipotențiaru pre oarecare nemiș... ea să aibă de grije.* ȘINCAI, II. III, 181/31. *În soborul prolopopese se ptrăse, sau se legiuse părșile... cu ajutoriul procuratorilor săi.* MAIOR, I. B. 307/10. *Tilhariu... se tîlînește cu un procurator, care și el împrună de acei domnișori într-aceea easă lăcuia.* CALENDARIU BUDA (1813), 49/5. *Epitropul nu poate să cumpere din lucrurile copilului, nici curatorul, nici procuratorul.* PRAVILA (1814), 90/17. *Procuratorii, mandatarii, plenipotențiarii nu pot fi mărturii pentru aceia a cărora sînt procuratori sau mandatarii, pentru că să socotese a fi o persoană cu dînșii.* AARON, în CONTRIBUȚII, III, 122. *Se socotea ael mai bun procurator (advocat) din vremea aceea.* NICOLAU, P. II, 237/24, cf. DALU, I. B. *Îată pentru ce mi-ai făcut dată eăltăria asta..., dîmpreună cu proopsisul dîmială procurator.* HELIADE, D. J. 61/11. *Spre a potoli aceste zgomote..., se căsătorii, ca procurator al stăpinului său Sigismund Bathori, cu Maria Cristina.* BĂLCESCU, M. V. 71. *Dreptatea să face... fără ministere de procuratori sau de advocați.* IC. LUM. (1810), 56¹/29, cf. STAMATI, D., POLIZU, PROT.-POP., N. D. *Volez prin procurator.* MAIORESCU, D. II, 116, cf. DDF. *Cînd prin un act s-au constituit mai mulți mandatarii sau procuratori, nu există solidaritate între dînșii, afară numai cînd s-a stipulat.* HAMANGIU, C. C. 393, cf. ALEXI, W. *Domnul Traian Bălleanu este procuratorul meu.* SADOVEANU, O. VII, 708. *Celelalte părși din procesul penal... pot fi întoldeanu reprezentate, atît la fașa instanșelor de fond, cî și în fașa celor de recurs, prin procuratori (mandatarii).* PR. DREPT, 838, cf. DM, DEX.

2. *S p e c.* Magistrat roman, ales de obicei dintre liberți, însărcinat cu strîngerea impozitelor și cu administrarea provinciilor imperiale. *Peste această provinșă... a pus Traian proprietor pe Marcu Scaturian, care a fost și procurator.* MAG. IST. I, 20/12. *Nici procurator în palaturi carii mîni și vorbe lungese, după cum zice Marșial în puține vorbe.* CUȚETĂRI, I, 96¹/26, cf. AARON, P. F. 621¹/18. *Nimic uii se mai putea lua de priu fără decît numai pentru Cezar, mai ales după ce se așădă prin ele procuratori.* GĂPĂȚIANU, M. R. 136/22. *Găsiu în Dacia un procurator special al împăratului, pentru minele de aur.* XENOPOL, I. R. I, 183, cf. DM, M. D. ENC., DEX.

3. *S p e c.* Înalt magistrat în unele republici italiene din evul mediu. *Strămoșul meu tra pe marchezul... și l-a înecat noaptea în pușurile Venetiei. Tatăl meu tra pe procuratorul Badoer, și l-a arăvîl la un ospă al reginei Cornado.* NEGRUZZI, A. 85/29, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DM, M. D. ENC., DEX.

4. (Învechit) Persoană care procură cuiva ceva. Cf. PROT.-POP., N. D. *Oamenii erau pentru tine simpli procuratori de plăcări.* VLAMUTĂ, S. A. II, 320, cf. CADE.

- Accentual și: *procurător.* LR, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG. — Pl.: *procuratori.*
- Din lat. *procurator*, fr. *procurateur*. — Pentru sensul 4, cf. *procura*.

PROCURATORIE s. f. (Învechit) Funcția, profesia de procurator. *La întoarcerea lui în Romu se îndeletnicea spre lucruri de obște, dară pușin fu socolit.* După aceea, osebit, se îndeletnicea într-un procuratorie la judecări. NICOLAU, P. II, 237/23, cf. DALU, I. GOLESCU, C.

- Și: *procurătorie* s. f. I. GOLESCU, C.
- *Procurator* + suf. -ie.

PROCURĂTURĂ s. f. I. (Învechit) Avocatură. Cf. BĂRCIANU, V., ALEXI, W.

2. (Învechit, rar; în sintagma) *Procurătura financiară* = organ care avea atribuția să supravegheze respectarea legalității în activitățile financiare. *La cercetarea averii bisericesti se găsi eă unele locuri bisericesti sînt înedcate de prîndăria orașului... Se făeura deci arătările și postirile cuvîncioase... eătră procurătura finanșiară..., ea apărătoare oficială.* SRIERA, F. S. 368.

3. Organ de stat care exercită activitatea de supraveghere a aplicării și respectării corecte a legilor, asigură trimiterea infractorilor în fașa justiției, susțineră acuzării înaintea instanșelor judeciare, reprezentarea intereselor statului în aceste instanșe etc.; p. ext. clădire în care își are sediul acest organ. *O atenție deosebită sînt chemate să acorde organizațiile de partid din instituțiile judecătorești și ale procuraturii educării comuniste a oamenilor.* LUPȚA DE CLASĂ, 1953, nr. 11, 27. *A doua zi de dimineașă... fu chemat la raion, la procuratură.* V. ROM. august 1951, 77, cf. DM. *Foarte bine, ar trebui într-adevăr ca procuratura să fie sesizată.* PREDĂ, B. 51. *A patra categorie de organe ale statului este formată din organele procuraturii.* PR. DREPT, 69. *În urma recursului declarat de procuratura municipiului București, se stabilește că..., cu aceleași probe, nu justifică suma de 50 499 lei.* ȘTIINȚA, 1969, nr. 8 207, cf. M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *procuraturii.* — Și: (învechit) *procurătura* s. f.
- Din germ. *Prokuratur*, rus. *прокуратура*.

PROCURĂȚIE s. f. (Jur.) I. (Învechit) **Procură** (1). *Născut în 27 ianuarie 1792; căsătorit în cetatea Minhei prin procurație în 29 octovrie 1816.* CARCALECHI, C. 40/11. *Născută în 30 noiembrie 1791 și logodită prin procurație în Viena la 28 februarie 1810.* CALENDARIU (1820), 3/13. *Căsătoria mării sale don Pedro împ[ăratul] Brasileci cu a tria fiică a prinșului Eugen s-au săvșit aice prin procurație la 20 iulie.* AR (1829), 56²/13. *Karolina Augusta..., căsătorită în cetatea Minhen prin procurație.* CALENDARIU (1814), 25/26. *D. Grant a venit de la Londra împuternicit cu act de procurație (a. 1818).* DOC. EC. 910, cf. NEGULICI, POLIZU, BĂRCIANU, V., DDF, ALEXI, W.

- 2. *S p e c.* (Învechit, rar) **Procură** (2). Cf. IARCU, D. S. II, 439/27.
- Pl.: *procurații.* — Și: *procurațiune* s. f. BĂRCIANU, V., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D.
- Din lat. *procuratio*, -onis, fr. *procuracion*.

PROCURĂȚIUNE s. f. v. *procurație*.

PROCURĂ s. f. (Jur.) I. Împuternicire legalizată, oficială prin care cineva poate reprezenta o persoană fizică sau juridică și acționa în numele ei, în anumite limite (specificate expres); act prin care se dă această împuternicire; (învechit) **procurație** (1). V. **mandat** (4), **delegație**. *Iară eununia să nu săvșși, preeun se aude, la începutul lui august din procură*

(vechil), după care luminarea sa prințesa va precede la Brasilia. AR (1829), 54²/7. O ceremonie obiceiuită în căsătoriile prin procură ale prinților. BĂLCESCU, M. V. 71, cf. DDRF, ALEXI, W. Chiar cind lipsește din înrău... cu nm procură să dreg și să fae eum e mai bine pentru interesele lui. C. PETRESCU, R. DR. 89. Avocatul cere einci sute de lei ea sū prezinte magistratului o procură. BRĂESCU, O. A. II, 383. Lūsase procură pe numele talăului său. SADOVEANU, O. VIII, 303, cf. SCRIBAN, D. Acești reprezentanți se numesc procuratori... dreptul lor de a reprezenta în justiție trebuie constatat printr-un nct de mandat întocmit în scris, denumit procură. PR. DREPT, 792. Acesta fiind din spîiță intru nimic obscure, Ba chiar din os ducal, ajunge o procură. T. Iulie 1964, 45, cf. M. D. ENC., DEX. ♠ (Rar) Procură generală = mandat (4). Dă numaidecît o procură generală lui Costică, cu drept de a pune la orice nevoie avocat în locul lui. CARAGIALE, O. VII, 28, cf. DL.

2. Sp e c. (Învechit) Împuternicire pe care o avea un epitrop; aet prin care se dădea această împuternicire; (învechit, rar) procuratie (2). Cf. I. GOLESCU, C. IANCU, D. S. II, 439/26.

— Pl.: procuri.

— Din lat. *procura*, fr. *procurer*, germ. *Prokura*.

PROCURĂTORIE s. f. v. proenratorie.

PROCURĂTURĂ s. f. v. procuratură.

PROCURIST s. m. (Astăzi rar) Persoană care acționează în numele cuiva pe bază de procură (1), în special în domeniul economic-comercial; p. gener. mandatar (1), împuternicit; p. ext. avocat (al unei întreprinderi economice). Cf. BĂRCIANU. De va fi neștine ispravnie (procurist) vreunui neguțătoriu, vntându-i negotul ce i-au fost trimieșind acel neguțătoriu, iar de se va prileji să nu-i mai trimiță alt negoț... ap. N. A. BOGDAN, C. M. 43, cf. ȘĂINEANU, D. U. Admînistrotarul meu Ilie Sacarî, nvoeatul și procuristul meu Emil Sava..., consătenii dumitale, tofi au făcut ceva din viața lor. C. PETRESCU, A. 334, cf. NOM. PROF. 2. A făcut actul de vânzare-cumpărare cu un procurist al lor. SADOVEANU, O. XVII, 185, cf. SCRIBAN, D. Firește, eu acești procuriști ai monopolurilor emeriene, tirgul n fost încheint la repezeală. CONTEMP. 1949, nr. 160, 3/2, cf. DM, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: procuriști.

— Din germ. *Prokurist*.

PROCUROR s. m. 1. Dregător care avea atribuții (judecătorești) în divan (în perioada Reglementului organic). Procurorul divanului Petrof. CR (1829), 308²/33. Toate comunicațiile... vor fi iscălite de directorul canțarului politice și acelea ce vor fi împărtășite de la divan vor fi asemenea iscălite de procurorul divanului Petrof. ib. (1830), 65¹/11. Se va rindui de către domn pă lîngă această curte și un procuror și log[o]f[ăt] de anaforale. ib. (1833), 26¹/30. ♠ Procuror general (sau crăiesc) = nume dat în trecut unor înalți funcționari (cu grad militar) însărcinați să apere interesele regelui și ale maselor în fața parlamentului, în Franța. Procuror general lîngă curtea crăiască de Lion. CR (1829), 309²/12. Hirtilele plastografe sînt acum în mîinile procurorului crăiesc. NEGRUZZI, S. III, 175. ♠ (Cu sens neprecizat, probabil) Înalt funcționar diplomatic (acreditat într-o țară străină). Toți din consulat au ieșit la poarta unde se afla și procuroru (arătătoru tainic de trebile țerei rusești) de la Ctișinău, d-lui spatarul Ioniță Bașotă (a. 1819). URICARIUL, VII, 83.

2. (În vechea organizare judecătorească) Magistrat, membru al parchetului (III), care avea rolul de a exercita acțiunea penală și de a susține acuzarea; (astăzi) membru al procuraturii (4), care supraveghează justa aplicare și respectare a legilor, care decide triniterea infraactorilor în fața justiției, susține acuzarea înaintea instanțelor judiciare, reprezintă inte-

resele statului într-un proces etc. Tot județul are a capitală cu o dregătorie de un tribunal judecătorese de întâia cercetare, compus dintr-un prezident, eu doi judecători, un procuror, un secretar. GENILIE, G. 192/17, cf. VALIAN, V. Se arată că postul de procuror lu tribunalul județului Vilcea a rămas vacant. BULETIN, G. (1844), 197¹/10. Dammul Androneseu, procurorul tribunalului criminul, sosi îndută. ROMÂNUL (1857), nr. 2, 4³/73, cf. POLIZU. Veni și legea de presă cu procurorii, întrogatoriile, sentințele și chiar temnițele ei. FILIMON, O. II, 274, cf. PROT.-POP., N. D. Orce dregătoru are tuinu lui..., el cîlcă legea eind dă a-nșeflege că-i spurecat la mită și, de-l simți, lasă-l pe mna prieorodului. JIFESCU, O. 63. Din ordinul procurorului, cadavrul... a fost transportat la morgă. CARAGIALE, O. II, 67. Procurorul, însoțit de polițaiul orașului, îl găsîrî într-o vîgăună. DELAVRANCEA, T. 128. Procurorul tribunalului de întâia instanță va fi dator a verifia starea registrelor. HAMANGIU, C. G. 23. Procurorul, care s-a plîmbat de-a lungul adăii, porunește aprodului să aducă pe înepul. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 253. Peste o jumătate de oră veneu lîngă cîpșliul divanului, liniștită și grnăv cu un procuror. CAMIL PETRESCU, U. N. 46. Sus mîinile! Sînt procurorul. Bani pe masă! BRĂESCU, O. A. I, 205. Tănăsîcū — religioș și sîrac cu duhul, de cînd seîpșnc din mîna procurorului — a avut, atunei, întâia lui vizuine. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 215. Își alungă ochii spre procuror, care sta răsturnat într-un jîl și privea în plafon. SADOVEANU, O. VIII, 183. Președintele bătu, cu un eiucănel, în masă. I se dădu cuvîntul procurorului. STANCU, R. A. II, 279. Sarcinile procurorilor ogîndese grija statului democrat popular de a sluji interesele poporului muncitor. LUPA DE CLASĂ, 1953, nr. 11, 25. Rămînea ea procurorul să stubilească și ce estig material personal urmărea Matei, eu mitele lui. V. ROM. 1954, nr. 5, 67, cf. DM. În procesul penal, pracurarul este în mod obișnuit cel care susține învinuirea. PR. DREPT, 837, cf. M. D. ENC., DEX. M-au decusut: cine sînt, ce fae... Pareă erau procurori. T. decembrie 1964, 22, cf. CIAUȘANU, GL., COMAN, GL., LEXIC REG. 56, UDRESCU, GL. ♠ Procuror general = a) (în vechea organizare judecătorească) șeful parchetului (III) de pe lîngă o curte de apel sau de pe lîngă Curtea de Casație. Cf. BĂRCIANU, V. A fost numit judecător la tribunalul din Iași și a îngăințat pînă în Curtea de Apel ca membru și ea procuror general. MAIORESCU, CN. II, 331. Ușa cabinetului se deschide, întră procurorul general. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 267. Mi-a comunal la telefonă că e vorba să-mi dea delegație de procuror general. C. PETRESCU, C. V. 92, cf. DM: b) (și în sintagma procuror general al Republicii) șef al Procuraturii Republicii Socialiste România, care exercită supravegherea respectării legilor de către toate organele centrale și locale ale statului și care numește pe procurori (2). Cf. DM. Toți procurorii sînt subordonați procurorului general. PR. DREPT, 69. Prim procuror = (în vechea organizare judecătorească) șeful parchetului (III) de pe lîngă un tribunal. Cf. DDRF, ALEXI, W. Mî due de scol din somn pe prîmul procuror și bem tofi ceaiul. GALACTION, O. A. I, 91, cf. NOM. PROF. 77.

— Pl.: procurori. — Și: (învechit și popular) **procoror**, (învechit) **pricorod**, (regional) **preeorod** (COMAN, GL.), **procorol** (CIAUȘANU, GL., LEXIC REG. 56, UDRESCU, GL.), **pricoror** (G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 243) s. m.

— Din fr. *procurer*.

PROCURORĂȘ s. m. (Rar) Diminutiv al lui p r o c u r o r (2). Prefectul era o vechi cunșlință — procurorașul de odiniaară. CARAGIALE, O. I, 44.

— Pl.: procurorași.

— **Procuror** + suf. -aș.

PROCŪT s. n. v. pocruț.

PROCVÎNTĂRE s. f. (Învechit) Prefață. Procvîntare din partea talmăcitorului aceștii Laghice (a. 1826).

GAU II, 251/32. *Procvututare* [Titlu]. MUMULEANU, C. 1/1, cf. TDRG, SEVERIN, s. 113.

- Pl.: *procvutături*.

- Pro⁻¹ + cuvîntare.

PRODĂ vb. I. Intrauz. (Regional) A da din nou, a da la rîndul său (Eftimie Murgu - Băile Herculane). Cf. ANH. FOLK. III, 100. *Iorgovan etni mai tupa, Iu dracu cîu proda, Dracu Țos cădza, Cătră Iorgovan dîșia ...* ib. *Iel proda cu capu-n curu alui-lalt, ăl dîiu uainăa lui*. ib. 103, cf. 153.

- Prez. ind.: *prodău*.

- Pro⁻² + da.

PRODĂCI s. m. (Prin sud-vestul Munt.) Persoană trimisă înaintea unei armate pentru a face provizii. Cf. I. CR. IX, 125.

- Pl.: *prodăci*. - Și: *prodăș* s. m. I. CR. IX, 125.

- Etimologia necunoscută. Cf. rus. *продавщик*.

PRODĂȘ s. m. v. *prodael*.

PRODAXI vb. IV v. *proftaxl*.

PRODĂT, -Ă adj. (Învechit, rar) Trădător. *Urmează ... a se face prodăși și stricători statului lor*. SĂULESCU, III, 1, 21/4.

- Pl.: *prodăși, -te*.

- După ugr. *prodóttj*.

PRODĂTĂ s. f. (Învechit, rar) Soartă, destin. *Prodăta vieții mele*. ȘBIERA, F. s. 142.

- Pro⁻¹ + dată „soartă, destin”.

PRODĂNÓU adv. (Regional) Iar, din nou (Bănia - Orșova). Cf. ANH FOLK. III, 142. *Prodănou fac miicare ș-o-mpart*. ib., cf. 153.

- Pro⁻² + dă (= de) + nou.

PRODECĂN, -Ă s. m. și f. I. Titlu dat membrului corpului profesional universitar care are funcția de locuitor de decan; persoană care are acest titlu. Cf. NOM. PROF. 72, DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. (În vechea organizare judecătorească) Titlu dat avocatului care avea funcția de locuitor al decanului baroului; persoană care avea acest titlu. Cf. DL, DM, DEX.

- Pl.: *prodecani, -c*.

- Din germ. *Prodekan*, it. *prodecano*.

PRODGĂDE s. f. v. *progadie*.

PRODIDIȚ, -Ă adj. (Învechit, rar) Proeminent. Cf. BARONZI, L. 98.

- Pl.: *prodidiți, -te*.

- Etimologia necunoscută.

PRODÍG, -Ă adj. (Livresc; despre oameni) Risipitor (2), cheltuitor; (excesiv de) generos, (de) darnic. Cf. NEGULICI, STAMATI, D. *S-au catchisit credința lu H[risto]s de cătră numă-sa, carca era creștină, s-au măritat după un public patriciu, giuue prodig*. CALENDAN (1854), LI/26, cf. PROT.-POP., N. D., ALEXI, W., DM, M. D. ENC., DEX. ◇ (Substantivat) *Prodigiul pot fi puși sub un consiliu judiciar*. SCRIBAN, D. ◇ (Adverbial) (Fig.) *Nu era oare aceasta o injustă părtinire a destinului care-și risipise prodig toate favorurile asupra unui singur individ?* C. PETRESCU, O. P. I, 15. ◆ (Despre băeșuri) Excesiv de mare, care întrece măsura obișnuită. *Ce grațios aruncă băeșul prodig la sfîrșitul uesci!* C. PETRESCU, s. 143. *Tudor ... plăti chelnerului și zîrlu nu băeșul prodig, cu deziuvoltura unui alt om*. id. O. P. I, 34.

- Pl.: *prodigi, -gc*.

- Din fr. *prodigue*.

PRODIGĂ vb. I. Trauz. (Folosit și absol.) (Astăzi rar) I. A acorda, a da cu generozitate; a folosi din plin, a folosi fără măsură, în totalitate.

Imputările ce-și făcea singur pe lîugă cele ce femeia lui îi prodiguse cu atîta libertate lu vreo jumătate de oră. HELIADE, D. J. 65/16. *Toată lumea, cuprinsă de mirare pentru o împlinare util de curioasă, alergase lîngă B. și îi prodigo toate chipurile de a-l aduce în simțiri*. DACIA LIT. 263/23. *Publicul ... va ști cînd să aprobeze și cînd nu; aplauzurile nu vor mai fi prodigate tocmai la posogele cele mai rău executate*. FILAMON, O. II, 192. *A fost o datorie pentru uoi, domnule, co să-și prodigăm îngrijirile de care aveai o neapărată trebuință*. ALECSANDRI, O. P. 24. *Ca să ajungă la scopul de a nu trece toată lucrarea peste 120 coale de tipar, comisiunco ... este invitolă ... a nu prodiga frazele date drept exemple*. ODOBESCU, S. II, 342. *Literatorul a prodigat elogiul ocestui poet*. MACEDONSKI, O. IV, 45.

2. (Complementul indică averi, bunuri materiale, bani etc.: în opoziție cu economisi) A risipi (2). Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D., ALEXI, W., DM, DEX.

3. (Complementul indică grămezi, șiruri, mulțimi etc.) A risipi (1). *Cămări lu care aurul era prodigut ca și pe toate albiturile domnești*. NOM. LIT. 168²/18.

- Prez. ind.: *prodig*.

- Din fr. *prodigier*.

PRODIGALITĂTE s. f. (Livresc) Risipă (1); dărnicie, generozitate (excesivă); p. ext. folosire din plin, cu dărnicie. *Era ... generoasă pînă lu prodigalitate*. CR (1848), 24²/64, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Fonariotului îi plăcu noivitatea ciocoiului, iar mai cu seamă pompoasele titluri ce-i da cu atîta prodigalitate*. FILAMON, O. I, 122, cf. 98, PROT.-POP., N. D. *Ajutat de principiile core preced la creștinerea productelor agricole, cultivatorul poate să iasă lu cliup și să arunce cu dărnicie semințele sale. Prodigalitatea asigură profitul*. I. IONESCU, D. 240, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., SEVERIN, S. 111, DM, DEX. ◆ (La pl.) Fapte de om risipitor (2). *Pentru ale lui prodigalițăfi era neavut*. SĂULESCU, NR. I, 175/10, cf. II, 306/5. *Cu prodigalițăfiile lui, a ajuns azi de u-arc ce nînceu*. SCRIBAN, D. *Filantropia lui este iluzorie, fiindcă el iubește omul, fiind un vanitos care vrea să cîștige renune pentru prodigalițăfiile sale*. CĂLINESCU, C. O. 176. *Voi, fii risipitor ce-am fost, Cu prodigalițăfi absurde*. VELPESCU, P. 130.

- Pl.: *prodigalițăfi*.

- Din fr. *prodigallité*.

PRODIGIÓS, -OĂȘĂ adj. Ieșit (cu totul) din comun (prin cantitate, bogăție, varietate, calitate, efecte etc.). Cf. NEGULICI, ARISTIA, PLUT. *Vaporul aplicat lu manufactura bumbacului au dat rezultate prodigioase*. ROM. LIT. 271²/31. *Se înfelege ce prodigioasă diferenție de cultură poate să fie lu două locuri de aceeași temperatură medionă, din care unul... are 10° de căldură mai mult decît celălalt*. MARIN, F. 482/21. *Soarele este singurul principiu lu toată lumina și a tuturor colorilor; razele sale vîpsesc rosa (trau așirul) roșie, criiul alb și cîmpurile verzi... Ce putere prodigioasă!* BARASCU, M. III, 36/22. *Au scos uconteuît dintr-însa piatră cioplită, cărămîdă prodigioasă și diferite obiecte și vase*. BOLLIG, O. 277. *Masa cea more de cîrbune de pămînt și chipul cu care-i-mprăstînt lu arolă cu vegetăciunea era într-o stare prodigioasă*. COBÎLCESCU, G. 106/5. *Fluxul... lîugă unele fărături... se suie lu înălțimea prodigioasă de 45 picioare*. ISIS (1859), 27²/3. *Ductul între sopron și boriton [e] de un efect dramatic prodigios*. FILAMON, O. II, 286. *În ideea lor acest procent este foarte mic. În timp ce în ideea străinilor este ceva prodigios*. I. IONESCU, P. 200. *Artu militar descoperă cu uimire o prodigioasă diversitate de mijloace*. HASDEU, I. V. 215. *Prodigioasa sună de idei ce ne străbat... mîntea*. MAIORESCU, CR. I, 57. *Plnă aici, Coriolan era mare, era incomparabil; dar aci, lu statua craului de lu Călugăreni, era prodigios*. CARAGIALE, M. 182, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Sf activitatea aceasta prodigioasă se împletște lu jurul*

unei activități politice iusennale. IORGA, I. II, 232. Avind diuaintea voastră un om de o știință netăgăduită..., un luvăfat cu o memorie prodigioasă, era firesc să ne așteptăm la un curs de erudiție. LOVINESCU, M. 38. Cit de multilateral ar fi strălucit această minte prodigioasă dacă s-ar fi ivit într-altă lună. GALACTION, A. 115. Argezi rămâne un artist prodigios, al cărui scris posedă mari însușiri de forță și precizie. VIANU, A. P. 264. Acest adevărat părinte al comediei este totodată și unul dintre cei mai prodigioși scriitori ai antichității. V. ROM. septembrie 1954, 210. Prodigiasal succes pe care l-au avut „Scrisorile persane“ la apariția lor, în 1721, s-a prelungit peste veacuri. LL I, 37. Invenția prodigioasă a acestui comie se realizează surprinzător pe o schemă de compoziție care nu poate depăși nvidia. CONSTANTINESCU, S. I, 381. Această lege obiectivă a dezvoltării istorice explică și prodigioasa înflorire a creației umane în epoca Renașterii. CF 1962, nr. 1, 12, cf. M. D. ENC., DEX. < (Adverbial) A venit un timp elud crinii s-au înmulțit prodigios pe masa mea. GALACTION, O. 340. Oradea este un oraș eoutemporan care se dezvoltă prodigios pe planuri multilaterale. GL 1961, nr. 2, 3/2. Epoca pe care o zugrăvește cu măiestrie istoricul în cartea sa este prodigios de interesantă. ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 27, 20/2.

— Pronunțat: -gi-os. — Pl.: prodigioși, -oase.
— Din fr. prodigieux.

PRODIGIOZITATE s. f. (Neobișnuit) Înșușirea de a fi prodigios. Cf. SEC VI, 56.

— Pronunțat: -gi-o-
— Din fr. prodigiosité.

PRODIGIU s. n. (În dicționarele din trecut) Lucru, fapt ieșit (cu totul) din comun, extraordinar. Cf. NEGULICI, PHOT.-POP., N. D., ȘĂINEANU, D. U., CADL. SCRIBAN, D. < Epitet pentru o persoană cu calități ieșite (cu totul) din comun, excepționale. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. Acest muzicant e un prodigiu. SCRIBAN, D.

— Pl.: prodigii.
— Din fr. prodige, lat. prodigium.

PRODÎT. -Ă adj. I. (Învechit) Înstrăinat, străin; pribeg. Streinat mă feciu, fraților miei, și prodit fiilor maică-mea (a. 1680). CP 55/23, cf. LB.

2. (În dicționarele din trecut) Nevoiaș (I). Cf. LB, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.

— Pl.: prodîți, -te.
— Etimologia necunoscută. Cf. ngr. πρo-δδίτγς.

PRODITÔR. -OĂRE adj. (Învechit; adesea substantivat) Trădător (de patrie, al unei cauze etc.). Ca un vânzătoriu și proditoria a patriei să socotește și ael dregătoriu ... care dă afară și vedește tainele statului. PRAVILA (1788), 27/23, cf. IORGOVICI, O. 45/20. Tarpia se înmormintă pe colina ... de pe carea ... se pricipita proditorii și crinualiștii ostnidiți la moarte. SĂULESCU, HH. I, 39/20, cf. ASACHI, S. L. II, 358, BARCIANU, V., GHEȚIE, R. M., ALEXI, W. < Fig. Să știi că dragostea este proditoare! BĂRAC, AP. TDRG.

— Pl.: proditori, -oare.
— Din lat. proditor.

PRODITÛRĂ s. f. (Prin vestul Transilv.) Venetic. Cf. TEAHA, C. N. 257. Prod'itară să zice în eufală cata eala cari-i viuît jufire d'i talt sat. id. ib.

— Pl.: prodituri.
— Prodî + suf. -ură. Cf. proditor.

PRODÎȚIE s. f. (Învechit) Trădare. Să să socotească ca niște pătași și însuș aceia cari de sfatul prodîției fării au știut ceva. PRAVILA (1788), 27/18, cf. IORGOVICI, O. 45/18. LEON ASACHI, B. 98/3. În timpul ciud crăiasa era lipsită de troul său, priu cea mai nesuferită prodîție, această iusulă au fost razimul cînstei. AR (1829), 62²/14, cf. BARCIANU, V., GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.

— Pl.: prodîții. — Și: prodîținne s. f. BARCIANU, V., GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.

— Din lat. proditio, -onis.

PRODÎȚIUNE s. f. v. prodîție.

PRODÔC s. u. v. produh.

PRODOSÎ vb. IV. Tranz. (Folosit și absol.) (Învechit) A trăda. Să fie belit slugeriu Todor de vii, știudcă au prodosit (a. 1821). IORGA, S. N. 165. Enrie al 4-le ... agiunse a fi urit ... și. în sfirșit, prodosit de inșii fiii. SĂULESCU, HR. I, 115/18. Acesta, în mijlocul cui mai aspre cereclări, statornie părtiuilor al adevărului, u-au prodosit (vândut) datoria legii și a eugelui. ASACHI, I. 267/29. Pornit de patiuia răzbunării au prodosit el pe Carol Hăbăul către Hugo-Capet. id. L. 34²/17. Acesta au prodosit patria și au dezonorat-o. CALENDAR (1855), 7/3. Panii Trotușanu și Mihul l-au prodosit pe Petru Rareș (a. 1869). GĂLDI, M. FIAN. 237, cf. TDRG, SCRIBAN, D. < Refl. pas. În călătoria lui, ineredinșindu-se că Sigismund se află săuătos, se înturuă iudărăpt, dar se prodosi de către boieri cari îndată au înștiințat pe transilvăneni de planul domului lor. IST. M. 170/20.

— Prez. ind.: prodosesc.
— Cf. ngr. πρoδδίδω.

PRODOSÎE s. f. (Învechit) Trădare. Pentru eare lucru s-au eruzat la cei mai mulți, precum cu a lor prodosie și viclesug să să fie făcut eale nepriatiniilor. CANTEMIR, HR. 94, cf. LEON ASACHI, B. 98/3. Tureii ... de multe ori tăbăra asupra ei tu zadar, însă neputind ei să-i facă nimica cu sila, au luat-o apoi priu viclesug și prodosia lui Aaron Voicvod. CANTEMIR, S. M. 59/1. Prodosia și osinda lui Metion Stufelius, generalului albeuilor. VIRNAV, F. 217/11. De la Viena au veuit înștiințare pentru ... o prodosie (a. 1821). GĂLDI, M. FIAN. 237. Aceste nu sint cuviute unui vizătoriu ce caută a vâpsi planul unei prodosii. AR (1829), 162²/31. Să se facă cunoscute tuturor înștiințările primite ... pentru uricioasa prodosie ce s-au ivit la Varșovia. CR (1830), 305²/6. Iroul Novgorodului ... nu s-au sfiit prin prodosie a defăina uumele său în veci. ASACHI, I. 147/2. l-au imputat prodosia sa și nemulțămirea pentru mîntuirea vieței sale. id. S. L. II, 65. Au putut să o eucerească numai priu prodosia comendanșilor Ivasco și Maxim. IST. M. 114/4, cf. DDHF, TDRG, SCRIBAN, D.

— Pl.: prodosii.
— Din ngr. πρoδoσia.

PRODOSÎRE (Învechit, rar) Trădare. Andrei, fiul lui Gheorghe ... vâzind în Rosia despre amiazăi namai ... prodosiri și vârsări de singe..., s-au fost dipărtat de la Vișgorod. ASACU, I. 39, 15.

— Pl.: prodosiri.
— V. prodosi.

PRODOSITÔR. -OĂRE adj. (Învechit, rar; și substantivat) Trădător. Și încă avind prepus camă că toală Moseva i-ar fi lui prodositoare, s-au depărtat. ASACU, I. 120/2. Au poruncit a să publica priu cuprinsul toatei Rosii pe Mazepa de prodositor (vânzător) patriii. id. ib. 268/27.

— Pl.: prodositori, -oare.
— Prodosi + suf. -tor.

PRODÔT s. m. (Învechit) Trădător. Mulți aduc categoric asupra loșofătului Constandăcheni, eum că tn diastima caimacamiei sale s-a arătat prodotis patriei (a. 1808). GĂLDI, M. FIAN. 237. Dind larului pe mînciosul țarevici, pe prodotul Sahovski și pe cununatul Volotnikov, împreună cu acii de căpitanie a lui compauioni. ASACHI, I. 156/21. La avarul poate-ntra-vei sau la casa cămătară, La prodotul cel fașarului, care vinde a sa țară. id. S. L. I, 229. De ace s-au dus asupra Akermanului unde, neaflind prodofi, armia lui au

pătimii multă zdruncinare. IST. M. 114/6, cf. STAMATI, D., CIURAC, II, 691. *Prodromul acestei uricioase neștiință de demult liliacul era.* CANTEMIR, IST. 198, cf. I. GOLESCU, C., TDRG, GĂLDI, M. PHAN, 237.

— Pl.: *prodoși*. — Și: *prodótis* s. m.
— Din ngr. *προδότης*.

PRODÓTIS s. m. v. *prodót*.

PRODRÓM subst. I. S. m. și f. (Învechit) Precursor (I); înainte vestitor. *Prodromul acestei uricioase neștiință de demult liliacul era.* CANTEMIR, IST. 198, cf. I. GOLESCU, C., TDRG, GĂLDI, M. PHAN, 237.

2. S. n. (Învechit) Introducere în studii unei științe. Cf. PROT.-POP., N. D. *Prodromul florii române sau enumerarea plantelor ptină astăzi cunoscute în Moldova și Valachia* [Titlu]. BRANDZA, FL., cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DM, DEX.

3. S. n. Simptom care precedă sau anunță apariția unei boli sau a unei stări patologice. Cf. ALEXI, W. *Durerea în ceafă, somnul neliniștit, membrele zdrobite sînt prodromele febrei tifoid.* BIANU, D. S., cf. SCRIBAN, D., DER, M. D. ENC., DEX.

— Accentuat și: *pródrom*. GĂLDI, M. PHAN, 237.
— Pl.: *prodromuri* și (rar) *prodrome*.
— Din ngr. *πρόδρομος*, fr. *prodromie*.

PRODŪ s. n. v. *prodūh*.

PRODŪC s. n. v. *prodūh*.

PRODUCĂLUI vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar) A produce¹ (I I). *Toate cele au fost în profás ... producăluie sau așternute.* AARON, în CONTRIBUȚII, III, 126, cf. SEC IV, 128.

— Prez. ind.: *producăluiese*.
— Din magh. *produkál*.

PRODUCĂTOR, -OĂRE adj., s. m. I. Adj. (Rare; despre fenomene, abstracte etc.) Care este cauza, mobilul¹ a ceva; care dă naștere la ceva. Cf. *prod u c e¹* (II I). *Căderea unei orgonitozii rele și înlocuirea ei prin alta mai bună au fost cauze producătoare și de optimism și de pesimism.* GHEREA, ST. CR., II, 292, cf. DM, DEX.

2. S. m. (În opoziție cu *consumator*; adesea urmat de determinări care arată domeniul) Persoană care, prin munca sa, produce¹ (III I) bunuri materiale, valori artistice sau științifice etc. *Omul desfășmător n-are curajul să se apuce de muncă, el este consumator și nu producător.* MAN. SĂNĂT. 3/7. *Fiecare membru a societății e totodată producător și consumator.* ROM. LIT. 260¹/2. *Cui între aceste două categorii de producători intelectuali să acordăm stimă?* CĂRĂGIALE, O. III, 50. *O mișcare literară ori științifică cuprinde ... și pe producătorii literari și pe consumatori.* GHEREA, ST. CR. III, 15. *Purlarea negojului nu era făcută în genere numai de oameni onești, de producători vrednici.* N. A. BOGDAN, C. M. 14. *Cu asemenea cîștiguri ... se alegeau mai toți producătorii de grîne moldoveni.* id., ib. 93, cf. NOM. PROF. 48. *Miron crescuse la Valenii de Munte, regiune cu producători de țuică.* VLASIU, D. 323. *Materialismul istoric ... a permis pentru întâia oară să se înțeleagă că istoria dezvoltării sociale este istoria producătorilor de bunuri materiale.* LUPȚA DE CLASĂ, 1953, nr. 5, 25. *Marxismul ne învață că producătorii de bunuri materiale, masce, poporul constituie factorul esențial în istorie.* ȘĂINEANU, 1953, nr. 2 690, cf. DM. *Față de propria literatură a avut o atitudine lipsită de sentimentul proprietății, comparabilă cu aceea a producătorilor de folclor.* V. BOM, decembrie 1964, cf. M. D. ENC., DEX.

3. Adj. (Despre oameni sau despre activitățile lor, despre mijloace sau unități de producție etc.) Care creează, realizează, fabrică etc. ceva; care servește la producerea unor bunuri; productiv (2). Cf. *prod u c e¹* (III I). Cf. PROT.-POP., N. D., DDFR, ȘĂINEANU, D. U. *Departamentele ... vor comunica ...*

lista unităților producătoare. LEG. EC. PL. 458. *Dezvoltarea industriei producătoare de mașini și unelte este singura cale de lichidare rapidă a înapoierii economice a țării.* ȘĂINEANU, 1952, nr. 2 387. *Poporul muncitor și producător era lăsat în părăsire totală.* SADOVEANU, E. 21. *Sfaturile populare au posibilități mari de a crea puternice baze proprii, producătoare de bunuri de larg consum.* LUPȚA DE CLASĂ, 1953, nr. 12, 102. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Dacă [sprincenele] vor fi încollurate și întrerupte, înseamnă mișcarea lucrătoare a unui spirit producător.* FIS. 124 8. ◊ (Despre unități de timp) În care se produce¹ (III I), în care are loc procesul efectiv de producție (2). *Compartimentul planificării fine următoarele evidente: ... A orelor producătoare directe și indirecte ...* LEG. EC. PL. 203. ◊ (Rare; despre comerț, activități lucrative etc.) Productiv (3). *Comerțul interior al produselor naționale este destul de mare și de producător.* N. A. BOGDAN, C. M. 125.

4. Adj. (Învechit; despre pămînt, ținuturi etc.) Productiv (4). Cf. *prod u c e¹* (III 2). *Priu mîlul rămas strecorludu-se pămîntul se îngrășă și se face producătoriu.* SĂULESCU, III, I, 1/12. ◊ (Despre plante) Roditor (1). Cf. NEGULICI. ◊ (Curent) Viță producătoare (și substantivat, f.) = nume generic pentru vița de vie nealtoită.

5. S. m. Persoană sau societate care asigură finanțarea unui film cinematografic. Cf. IORDAN, I. R. A. 186. *Contractul prin care un producător de filme cinematografice dă în locațiune unui antreprenor de cinematografie în schimbul unei sume.* COD. PEN. R.P.R. 601, cf. DEX.

— Pl.: *producători, -oare*. — Și: (rare) *productor, -oare* (accentuat și: *prodútor*, BL XIV, 118) adj., s. m. ib.
— *Produce¹ + suf. -ător*. — Pentru *productor*, cf. fr. *producteur*.

PRODUCE¹ vb. III. I. I. T r a n z. (Despre oameni; complementul indică acțe, declarații etc.) A aduce (în instanță, la o instituție etc.) ca dovadă în sprijinul celor susținute, a face dovada documentară; p g c n e r. a arăta; (Învechit, rar) a producăluie. *Șolarii trebuie acum să producă, adică să areale scrisorile.* PETROVICI, P. 45/8, cf. LB. *Procaratorii vor trebui să producă un certificat cu mențiunile de mai sus, în ce privește persoana pe care o reprezintă la primirea pensiunii.* MON. OF. (1906), 6. *Produce țiturile sale de proprietate.* ȘĂINEANU, D. U. *Studiul au produs atunci declarații scrise că lemnul exportat e de proveniență austriacă și îl tranzitează numai prin Moldova.* OȚETEȘA, T. V. 43. *Producea chiar unele documente genealogice din secolul XVIII.* CĂLINESCU, S. 16. *Cînd a nrmat Grindea la sf. Sava nu se știe, dar producea testimony că absolvise cursul superior cu nota foarte bine.* id., S. C. L. 111, cf. DEX.

2. R e f l. A se prezenta în fața spectatoilor cu un program artistic, sportiv etc. *Acest pianist se produce acum înția oară.* SCRIBAN, D. *S-au produs rînd pe rînd colectivele corale ale studenților.* ȘĂINEANU, 1952, nr. 2 390. *Vreau să mă produc și eu cu o bucată de Mozart.* CĂLINESCU, S. 171, cf. DM, DEX.

II. I. T r a n z. A fi pricina (I I), cauza, mobilul¹ (4) a ceva, a da naștere; a cauza, a ocaziona, a provoca, a pricinui (I), a prilejui (2), (rare) a prileji (2). (Învechit) a pricinui (1). *Această înupregurare a produs prea bune efecte.* cu (1846), 18¹/26. *Orice produce binele nu poate fi rău.* ib. (1848), 43¹/73. *Protestațiile cele mai energice ... nu produceau nici un efect (a. 1848).* URICANU, X, 16. *Curgerca stigelui este produsă (pricinuită) prin băuturi spiritoase.* FĂTU, M. 103 17. *Experiențele cele numeroase au probat ... cauza care produce electricitatea.* BARASCH, I. S. 18/15. *Care clement se vede a produce lumina?* MARIN, P. 7/11. *Cînd aburii vinului și ochii erșuăresc ai produs efectul lor, încep horele.* NEGRUZZI, S. I, 315. *Mișcarea vaporului lui produse deocamdată ni efect desplăcut; mă simt puțin amețit.* ALECSANDRI, O. P. 312. *Sosireo mea produce*

senzație. CARAGIALE, O. I, 74. *O astfel de artă ar deveni o forță socială cere n-ar putea produce decât schimbările morale ... pe care ni le dorim.* IONESCU-RION, S. 245. *Glonțul produce tot atâta durere în carnea unui german ca și într-a unui român.* C. PETRESCU, I. II, 112. [Gîngăniile] *produc o mincărime destul de sîmfilă pe obraz.* SADOVEANU, O. VII, 282. *Nu vom tîgădui că o asemenea reprezentare a produs, către sfîrșitul veacului trecut, câteva opere ingenioase.* VIANU, A. P. 10. *Principalul pentru Gaîtany nu era de a obține, ci de a produce plăcere.* CĂLINESCU, B. I. 412. *Na știu de ce nu pot să-l sufăr, de ce-mi produce repulsie.* id. S. 82. *Avem grijă ca legătura să nu producă necroză.* BELEA, P. A. 166. *Formele clinice variază după germele care le produce.* ABC SĂN. 380. *Întîmplări mici îi produsă mici revelații, după ce începu să le cunoască gusturile.* PEDA, R. 87, cf. DM. *Înțelegerea austeră a vieții în folosul artei se asociază cu vitejitatea de a produce efect prin atitudine paradoxale.* V. ROM. noiembrie 1964, 113. *Morile eucnimele din 1933... au produs profunde frămîntări în rîndurile tuturor păturilor sociale.* ȘCÎNTEIA, 1965, nr. 6 680, cf. M. D. ENC., DEX. *Iar doral de tăicușor Arde ca un brădișor, Și-neâlzește și lamină, Și-și produce-n suflet milă.* FOLC. TRANSILV. II, 72. ♦ (Mat.; învechit, rar) A determina ca rezultat.

Ca să înmulțim $\frac{5}{7}$ prin 7, trebuie ca fiecare a 7-a să se ia de 7 ori, și fiindcă fiecare produce unimea, avem $\frac{5}{7} \times 7 = 5$. HELIADE, A. 32/20. *Lacrarea aceasta nu va schimba citul... fiindcă fieștecare fel de unimi a împărțitorului va produce unimi întregi.* id. ib. 69/9.

2. Refl. unipers. (Despre evenimente, fenomene, acțiuni etc.) A avea loc, a se întîmpla, a se petrece (II 5); a se înapătuși, a se realiza (I). *Un seamon foarte curios se produce în întunecimea nopții.* ALEXANDRI, O. P. 312. *Cu timpal însă se produce o diferețiere.* BUL. COM. IST. V, 131. *Cînd s-a produs insulța și unde?* GALACTION, O. A. I, 87. *Se produce o învălmășeală indescriptibilă.* BRĂESCU, O. A. II, 90. *Ascultă: acama se produce atocul infanteriei.* SADOVEANU, O. VI, 461. *S-a produs... o mare mișcare democratică pentru libertate.* id. ib. IX, 255. *Ciad se convinge că actul infam nu s-u produs, recunoștința pentru fecia frivola și o stranie liniște vin să-l aline.* VIANU, A. P. 387. *Poate că în creștinism... s-a produs înflorirea cea mai de seamă a înțelepciunii antice.* id. L. V. 11. *Plecarca urma să se producă în aceeași zi.* CĂLINESCU, B. I. 158. *Și numai decit catastrofa se produce.* BOGZA, C. O. 251. *Se produce neregulă diferende între ofițerii ambelor unități.* PAS, Z. III, 22. *Felul în core se face transportul deplăde de locul unde s-a produs accidentul.* BELEA, P. A. 44. *Am odăugat că vizita mea s-ar produce duminica viitoare după amiază.* PEDA, R. 47. *Organiza excursii care se produceau la aceiași fel.* id. ib. 110. *Nu înțeleg, nu pot să pricep cum s-a produs o asemenea greșală.* BARBU, P. 293. *Variațiile de caloare și lumină... se produce atunci cînd o rază de lumină trece printr-un mineral.* GEOLOGIA, 12. *O schimbare fundamentală se produce în situația științei și a savantului o dată cu victoria socialisaului.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 1, 50. *Febra reprezintă rezultatul unor reflexe nervoase în legătură cu arderile care se produc în corp.* ABC SĂN. 159, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ Intran z. *Unitatea falsă la care ea [impărțirea romană] supuse prin silă lumea trebai să se sfarce ca să facă loc unei organizări progresive, unei unități mai adevărate, produsă prin armaia naționalităților libere.* BĂLCESCU, M. V. 6.

III. Tran z. I. (Folosit și a b s o l.) (Complementul indică bunuri materiale, valori științifice sau artistice etc.) A realiza prin muncă, a crea (printr-o activitate oarecare); s p e c. a fabrica. *Fiind produse pria un chip putincios omului, se cleamă producturi măestrite.* STAMATI, M. 17. *Principiul a orice bogăție este producerea. Însă nu-i de ajuns numai a produce... trebuie*

a vinde. ROM. LIT. 34¹/21. *Să dea fiecăruia mijlocul de a produce pentru consumația sa.* KOGĂLNICEANU, S. A. 79, cf. POLIZU. *Nu mi-a dat prin cap să fiu zi cu zi socoteala de data și de natura lucrărilor mele, de împrejurările în care le-am produs.* CARAGIALE, O. VII, 217. *Dacă... marii noștri poezi au pierit, nu înscamnă că na s-ar găsi talente tinere care să producă.* PEȚICĂ, O. 100. *Cinteele de lame și de bețe... lăutarii le produc necentenit și fără trudă.* OȚETEȘA, R. 205. *Productad măruri de bună calitate și cit mai țestine, vom contribui la creșterea salariului real al oamienilor muncii din țara noastră.* ȘCÎNTEIA, 1953, nr. 2 576. *Clarinetul, torogoata și saxofonul, armonica și acordeonul... sînt produse de fabrici.* ALEXANDRU, I. M. 10. *Fabrica de moze plastice a produs țevi și tuburi de scurgere.* ȘCÎNTEIA, 1963, nr. 5 791. *Dopurile produse în cooperativa noastră nu stat așa cum scrie pe firmă.* 7 martie 1965, 50. *Introrea în producția a fabricii de acetilenă va permite începerea probelor tehnologice a altor 3 importante obiective care vor produce acetuldehidă.* ȘCÎNTEIA, 1966, nr. 6 943, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ R e f l. p a s. *Străinii sînt așa de puțin în curent cu ce se produce la noi, în literatură.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 18. *Pe baza industrializării socialiste se pot produce mărurile industriale necesare fărănăiaii muncitoare.* LUPTA DE CLASĂ, 1950, nr. 7-8, 86.

2. (Despre pămînt, terenuri etc.; eocomplementul indică plante, fructe etc.) A face să crească, să se dezvoltă, să rodească. *Suprafața acestei peninsule produce tot genul de fructe.* LAURIAN, M. III, 80/2. [Agricoltura] este arta de a cultiva pămîntul ca să producă substanțe folositoare omului. BREZOIANU, R. 1/11. *Au fost ani grei, cînd moștile n-au produs nimic sau aproape nimic și țărani toțuși nu s-au agitat.* REBREANU, R. I, 261. *Pămîntul produce plante.* SCRIBAN, D., cf. DEX. ♦ F i g. *Pe eroi și pe filozofi n-a produs numai Atena.* ASACHI, S. L. I, 163. *Cei mai mari bărbați ce produce acest secol la omcure fură românii, Dracula Voievod, Vlad Tepeș, Ioan Huniad cu fiul său Matias și, în sfîrșit, Ștefan cel Mare.* BĂLCESCU, M. V. 15. *Zicca că ael ornament natural era tot ceu ce se afla mai frumos în animalul estraordinar ce produce pămîntul.* CR (1848), 24³/69. ♦ (Despre plante; eocomplementul indică fructe) A face, a produce rod¹ (I); a rodi¹ (I). Cf. NEGULICI, STAMATI, D., PROT-POP., N. D. *Pomii produc poame.* SCRIBAN, D., cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Învechit, rar; despre plante) A reproduce (I), a înmulți. *Reproducția se numește funcția prin care produce o vegetație ființa ei ca totul, de asemea înnoind prin aceasta soial ei.* CADET, 84¹/2.

3. (Folosit și a b s o l.) (Complementul indică profituri, venituri etc.) A realiza (2), a aduce prin muncă, investiții etc. *Un agricultor englez produce 2 145 lei, iar un agricultor francez numai 645 lei.* CALENDAR (1847), 46/1. *Talentul lui de poet nu-i producea năica.* CARAGIALE, O. III, 8, cf. ALEXI, W. *Accastă întreprindere a produs beneficii mari.* ȘĂINEANU, D. U. *Banii pe care mi i-au produs romanele mele.* SAHIA, U.R.S.S. 192. *A trebuit să caut o meserie care să producă imediat.* BARANGA, I. 153, cf. DM, M. D. ENC., DEX.

— Prez. ind.: *produe*.

— Din lat. *producere* (eu unele sensuri după fr. *produire*).

PRODUCE² vb. III. Tran z. (Regional) A duce din nou (Bănia — Orșova). Cf. ARH. FOLC. III, 82. *Atușa ia o dzis că nu i-o dus. Toată noaptea s-o sfădăit și dziminața i-o luat și i-o produs.* ib., cf. 154.

— Prez. ind.: *produe*.

— Pro-² + *duce*.

PRODUCERE s. f. Acțiunea de a produce¹ și rezultatul ei.

1. Aducere a unor dovezi în sprijinul celor susținute; p. g e n e r. arătare. Cf. produce¹ (I I). Cf. STAMATI, D., BARCIANU. *Prodacrea dovezilor unui talent realizindu-se în conciziune sugestivă.* VIANU, A. P. 163.

2. Cf. produce¹ (II I). Cf. ALEXI, W.

3. Realizare, creare a unor bunuri materiale, a unor valori științifice sau artistice etc.; s p e c. fabricare. Cf. *produce*¹ (III 1). *Principiul a orice bogăție este producerea*. ROM. LIT. 34/20, cf. POLIZU. *Gibea mi-a trimis urmearea scrierii sale asupra producerii și a consumării*. ALEXANDRI, s. 128, cf. DDFR, ALEXI, w. *Ministrul domeniilor ... umnu o comisiune de specialiști cu însărcinarea de a face analiza formelor actuale ale producerii și desfacerii în agricultură*. PETICĂ, o. 460. *Producerea ofelurilor pe cale electrică*. IOANOVICI, TEHN. 52. *Producerea mărții pentru care au luptat ei a fost primul oel al piecii*. SADOVEANI, o. IX, 326. ♦ (Învechit, rar; conerctizat) Bun (produs de natură). *Aud cuvântul tău carile toate le povăștuiește în cursul planetelor, în nișcarea stelelor, în industria omenească și în producerea naturii*. CALENDAR (1850), 15/19. ♦ (Învechit; concretizat; mai ales la pl.) Operă (artistică), producție (literară). *Aveți mulțumirea de a prezenta publicului au buchet de produceri intelectuale care prouit uu frumos viitor literaturii noastre*. ALEXANDRI, s. 30. *O reacție salutară a spiritului nostru literar se constată în producerea ultimilor patru ani*. MAIORESCU, CRITICE, 88. *Ăsta este lucrul pe care n-ar trebui să-l uităm niciodată eiud vorbind despre produceri intelectuale*. CARAGIALE, o. III, 50. *La noi lipsște cu desăvârșire un control serios și neîntrerupt al producătorilor artistice*. VLAHUȚĂ, o. A. 1, 213, cf. GHEREA, ST. CR. III, 147. *Nu sînt traduceri, ei produceri originale*. D. ZAMFIRESCU, v. 7, 63, cf. DM, DEX.

- Pl.: produceri.
- V. produce¹.

PRODUCIĂ s. f. v. producea.

PRODUCȚI¹ s. n. (Învechit) 1. (Mat.) Produs (1); p. ex l. formulă (aritmetică, algebrică etc.) prin care se exprimă o înmulțire. *Numerul cel ce să va scoate cu înmulțirea, adevă 12, să cheamă product*. DAS 56/4, cf. 62/3. *Tîra productului cea mai de pre urmă de către stînga spre dreapta se viuă subț a treia fibră*. ȘINCAL, I. 22/1. *De să înmulțește 4 cu 3, va fi 12 productul*. ARITM. (1805), 30/10. *Numerul carele resare prin înmulțire se numește product*. ARITM. (1806), 22 7. *Adeocori se tulimplă ea o citime ce iesă din mai multe deosebite operații poate fi pusă sub forma unui product, sau rezultat al înmulțirii*. ASACHI, ALGEBRA, 17 16. *Nămărul ce să adaoșe să numește înmulțitul ... iar soniei sau rezultatului s-au dal nume de product*. id. E. 1, 18/10. *Numerile 2 și 4 se numesc făcători, din care 2 se zice înmulțit și 4 înmulțitor, iar ieșitul 8, product*. HELIADE, A. 2/21. *Așadar A × B reprezentează productul lui A înmulțit prin B*. POENARU, G. 6/21. *Deînmulțitul poate să fie etlime de orice fel, precum linie, suprafață ... , dar înmulțitorul nu poate fi alt decit umăr, și productul totdeauna va fi omogen cu deînmulțitul*. id. E. A. 11/16. *Nămărul carele să naște prin înmulțire să numește product*. A. TEODORESCU, A. 15/5. *La înmulțire, cei doi factori stut dați, și se cere productul lor*. G. POP, E. 6/25. *O citime pusă sub semu, adică o citime care, luată de 4 ori, de 5 ori și[i] e[e]l[e] cu factor ar da drept product etlimea pusă sub semu*. ELEM. ALG. 11/2. *Acel ce arată de etle ori să se adune înmulțitul se zice înmulțitoriu, iară suua înmulțitului se numește product*. LAZARINI, M. 39/9. *Înmulțirea algebrică este o operațiune care are de scop ... a găsi o a treio cantitate umnă product*. CULIANU, A. 17, cf. 21. *Se capătă altica produse parțiale etle cifre cu valoare ... stut tu înmulțitor*. CLIMESCU, A. 31. *Prin un product de două liuii trebuie să înțelegem productul între numerele ce exprină raportul acelor liuii către liuia luată cu unitate de măsură*. MELIK, G. 66. *Productul membrilor interui este egal cu productul membrilor exterui*. I. PANȚU, PR. 9.

2. Produs (1); s p e c. operă de artă, literară etc. *Cunoașterea potrivirei a omului cu pământul, cu lacuitorii lui și cu producătorile pământului*. PETROVICI, P. 82/23. *Pietrile cele scumpe și aceste ape nielalice și*

alte multe ... reprezentează mai multe producturi decit educuri ale săvârșirilor ei. EPISCOPESCU, A. 27/10. *Unele din producătorile firei se abat prin al lor organism de la forma felului său*. AR (1829), 32²/39. *Crăpături ce cuprind o somă mare și straturi întregi de scoice și alte producturi de mare*. İB. (1830), 3²/51. *Fier-nitriol ... este un product secundar și să formează prin desfaerea fier-carbului*. J. GHIC, I. N. 126/19, cf. NEGULECI. *Productele unei reacții se despart prin semuul de corpii ce s-au pus tu prescuție*. MARIN, PR. I, XXXV 19. *Noi ne tulundeam niua ea produsele osteucilor noastre literarii, voi le aflați reei eugelate*. RESSO, s. 333. *Niște mainușe ... care trăiesc tu pădurile Americii, schimbă din timp în timp ... locuința lor după ce au mîncat toate produsele pămîntului*. BARASCU, M. I, 71/27. *A se putea mai bine îngriji de interesele lor și a exploata produsele Crimeii*. CALENDAR (1855), 96/34. *Dar spre a-și procura omal toate aceste produse delicioase ale pământului, a avut trebuiță de călătorii și de navigațiuni*. İSIS (1856), 20/2, cf. POLIZU. *Mi s-a înmulplat, domnul meu, a vedea mai multe produse și traducții literare la estivoa din prietenii mei*. BOLLIAU, o. 47, cf. PROT.-POP., S. D. *După alții ... limbozul omului e un product instinctiv al naturii sale*. MAIORESCU, I. 24. *O eritieă plină de putere ... care privește o operă literară ca un product și ea atare il analizează*. GHEREA, ST. CR. I, 31, cf. BĂRCIANU, ALEXI, w. *Poezia, acest product de lux al unor inteligențe alese, nu cere decit pasiunea în sine*. PETICĂ, o. 430. *Poeziile de iubire ale lui Eminescu se înșiră printre cele mai tualte produse de genul acesta*. AGĂRBIȚEANU, I. T. 149, cf. DM, DEX. ♦ (Învechit, rar; în forma produs) Materie (1). *Contagiunea ... se lățește și prin diverse, udecă deosebite, producturi sau lucruri ce ies din vita cea contagioasă, bunăoară: prin balele gurei, prin muceii uōrilor, prin sînge*. ÎNVĂȚĂTURĂ, 19/9. ♦ (Învechit, rar) Descendent, urmaș. *Cît poate trăi calul tu sălbăticiune tucă nu este hotărît*. *Așa este și eu asiual (măgariul), calitul, productul anîndurora, trăiește mai mult și se face bătrîn*. VASICI, M. I, 78 17.

3. (De obicei urmat de determinări care arată proveniența, scopul, felul etc.) Produs (2). *Oare poate să se facă zahărul cel de pre la noi? ... Și pre urmă, oară în cit preț ne-ar sta noavo acest product? DZ 3 9. Să pot întrebuința acest capital tu plato dotoriilor mele, fără a fi supărat și săliu de a nu oștepta vremei vînzării lucrurilor și o sumii de producturi adunate la casa me (a. 1821)*. IORGA, S. D. XXI, 366. *Nimeni să nu fie volniciei a cumpăra acele producturi (a. 1828)*. DOC. EC. 109. *Să fie lipsiți de înlesnirea transportului producturilor lor*. AR (1829), 83²/2. *Penru mărfurii și produeturile ce să vor vinde în acest principat la blciuri, lîrguri, orașe și sate ... , nauo ce să plăea plină acum înlăuntru, în fară, să strică*. CR (1829), 308²/22. *Unul venea cu fructe, Producte ale terci ș-ale laborii sale*. HELIADE, o. I, 389. *Să trimise cotaygrafia sânuănăturilor de primăvară ... penru toată felurimea producturilor (a. 1831)*. DOC. EC. 491. *Emisferiile anîndouă stut daloare să-i sature cu tot felul de producturi*. MARCOVICI, C. 60/20. *În minutul acesta, producătorile economice montanistice au călure mai nore*. GT (1838), 16²/55. *I-oî arăta prețul curent a producătorilor*. KOGĂLNICEANU, ÎN PR. DRAM. 136. *Făcea cu dîșii neguștorie schimbuid productul industriei lor pe aur, argint și fine blănării*. ASACHI, I, 123 18. *Se nutreș, avea-n camară Tol producturi de la fară*. id. s. I, I, 257. *Posedă cele mai biue feluri de produse agricole*. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 56. *Schimbarea producturilor un avea impoțteuța de astăzi*. I. IONESCU, C. IV 11, cf. 67 18. *Toate produsele ... Moldaviei se exportează pe la Galați*. I. AVRIAN, M. III, 24/21. *Producturile s-au scumpit de-a rîndul*. CR (1816), 1¹/27. *În loc ... de a lucra multă întindere de pămînt cu multă cheltuială și, prin urmare, de a dobîndi producturi scumpe, și putine, mai biue ... a scoate din pușin pămînt multă roadă*. CALENDAR (1817), 47 18. *Valahia și Moldavia ... îndestulau Constantinopolul cu cărnuri proaspete și sărute,*

cu mulțime de grâne și alte produse. BĂLCESCU, M. V. 58. Dacă ... vor dori a se folosi de privilegiul vapoarelor pentru transportul produselor pe mai sus zisă linie, atunci se vor orîndui numărul trebuințelor de salupe de fier. CR (1848), 20³/24. Cine era să aducă la Sibiu produse, să ducă din el manufacte? BARIȚIU, P. A. I. 391. Multe producții împărătești. PANN, E. III, 18/12. Nu-i de ajuns numai de a produce, și trebuie a-și schimba produsele, trebuie a vinde. ROM. LIT. 34¹/22. Producturile verii, tu poți lu țig u duce. NEGRUZZI, S. II, 37. Prisosul de produse au început să-l vîndă la străini. IONESCU-RION, S. 137. Să făcea prețul eurent al produselor, mai eu seamă a grîului (a. 1889). URICARIUL, XIV, 246, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. În el găsim o sumă de amănunte asupra produselor fărăi noastre. N. A. BOGDAN, C. M. 21. Înălți citeva labore de eară eu mărfuri ... Erau produse ale Asiei. SADOVEANU, O. X. 194. Județul sū trimițu pulrusprezece soiuri de produse agricole. GALAN, Z. R. 71.

4. Venit, beneficiu. Semănarea și lucrarea cinepei, sau că e necunoscută, sau cu totul nebăgată în seamă; sau deacă se și lucră, totuși slab product aduce. CULT. C. 4/20, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: produse și producții. — Și: produs s. n. — Din lat productus, germ. Produkt.

PROBĪCT² s. n. v. produb.

PRODUCTIBILITĂȚE s. f. (Învechit, rar) Productivitate (1). Porumbul se păstrează mulți uni în stare bună și nu pierde nimic din productibilitatea sa. ISIS (1859), 55²/29.

— Din fr. productibilité.

PRODUCTIV, -Ă adj. I. (Învechit) Care creează, care dă naștere la ceva; care determină ceva. [Fantazia] este ... de două deosebite forme: reproductivă și productivă, adică renăscătoare și născătoare. EPISCOPESCU, O. I. 216/18. Această formătoare și productivă putere acuma nu încălă a lucra. VASICI, M. I. 46/21.

2. (Despre oameni sau despre activitățile lor, despre mijloace sau unități de producție etc.) Care creează, realizează, fabrică etc. ceva; care servește la producerea unor bunuri; producător (3). Cf. NEGULICI. Înriurirea sa asupra dominiului productiv al statului au fost socotit preum urmează ... ROM. LIT. 33¹/3, cf. ȘĂINEANU, D. U. Prin mijloace de bază productive se înțeleg acelea care sînt folosite pentru extragerea sau prelucrarea produselor. LEG. EC. PL. 164. Trebuia ea în timpul cel mai seurt să se dea viață noilor forțe productiv. STUDII, I, nr. 3, 10. Muncitorii direct productivi ... primesc și premii pentru depășirea numărului de ecluri urmul. ȘCINTEIA, 1952, nr. 2391.

3. (Despre comerț, activități lucrative etc.) Care produce (II 1) venit, care aduce cîștig; rentabil, (rar) producător (3). Cf. POLIZU, SCRIBAN, D. Cu toate că [văcăritul] a fost adesea desființat cu ațurisenie pentru acela care ar fi încercat să-l restabilească, el apărea din nou fiindcă era productiv. OȚEȚEA, T. V. 52, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Rar) Eficient. Introducerea tehnicii noi în industria noastră cere o colaborare strînsă și rodnică a muncitorilor și tehnicienilor cu oamenii de știință care pot da un ajutor concret pentru o că mai productivă folosire a utilajului. LUPTA DE CLASĂ, 1952, nr. 4, 68.

4. (Despre pămînt, ținuturi etc.) Favorabil pentru cultură, care dă recolte bogate; fertil, rodnic (1), roditor (1), mănos (1). (Învechit) producător (4). Cf. STAMATI, D., POLIZU, PROT.-POP., N. D., DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., DS. Sînt regiuni întregi ... care nu se pot cultiva, dar care pot să fie făcute productive prin împădurire. ENC. AGR. I. 33, cf. SCRIBAN, D. DM, DEX.

5. (Despre sufixe, prefixe, elemente de compunere etc.) Care formează numeroase (sau mai multe) derivate, compuse etc. Un astfel de prefix productiv nu există în românește. GRAUR, E. 25. Un sufix productiv în românește este -iza, id. I. L. 131, cf. DM. Prin

sufixe productive înțelegem acele sufixe care sînt utilizate pentru formarea de cuvinte noi. SCL 1958, 243. Prefixul a- a fost productiv pînă spre sfîrșitul sec. al XIX-lea. SFC II, 15, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Despre cuvinte) Care are numeroase derivate. Acest cuvint a devenit productiv. CV 1950, nr. 2, 4, cf. DEX. ♦ (Despre conjugări) Care se îmbogățește mereu cu noi verbe. Cf. DM, DEX.

— Pl.: productivi, -c.

— Din fr. productif.

PRODUCTIVAMENTE adv. (Învechit) În mod productiv; (în special) în mod rentabil. Împrumuturile ce se fac pentru a se întrebuișa productivemente sînt singurele justificate. I. IONESCU, M. 298. Cînd se vînd domenii ... oare n-ar trebui să se vîndă și pentru a ne avansa productivamente? id. P. 206, cf. SFC II, 189.

— Și: productivămîntre (I. IONESCU, D. 238), productivemmente adv.

— Productiv + suf. -amente.

PRODUCTIVĂMÎNTRE adv. v. productivamente.

PRODUCTIVEMENTE adv. v. productivamente.

PRODUCTIVITĂȚE s. f. I. Capacitatea sau însușirea de a fi productiv (3, 4); capacitatea de a produce¹ (III 1) (mult); eficiența concretă, materială (a muncii productive); randament (1). (Învechit, rar) productibilitate. Introducerea mașinilor în toate ramurile industriei au înălțat-o la un mare grad de productivitate. LAURIAN, M. IV, 17/15, cf. ALEXI, W., SCRIBAN, D. Productivitate înscamnă „calitatea de a fi productiv, rentabilitatea întreprinderii”. CV 1950, nr. 2, 37. Luptind pentru o productivitate mai înaltă, facem traiul nostru și al familiilor noastre mceru mai îmbelsugat. ȘCINTEIA, 1953, nr. 2596. O deosebită înscmnătate au de asemeni și măsurile privind lîngirea suprafețelor însămînțute și sporirea productivității lu hectar. ib. 1954, nr. 2860. Pe de altă parte productivitatea pămîntului a slăbit, s. c. ȘT. (IASI), 1956, 86, cf. DM. Cînd muncitorii inovează sînt proceupași să estîghe timp ... sū dea muncii o mai mare productivitate, să fueă economii de materiale. V. ROM. IULIE 1962, 164. Acest brăzdur de fier sporea ... productivitatea agriculturii. H. DAICOVICIU, D. 148, cf. M. D. ENC., DEX. A crescut simțitor productivitatea și, implicit, estîgțul muncitorilor. RL 1977, nr. 10288. ♦ (Ec. pol.) Productivitatea muncii = eficiența a muncii sociale exprimată prin raportul dintre cantitatea de produse realizată și volumul de muncă consumat. [Directorii] răspund ... de ridicarea continuă a productivității muncii. LEG. EC. PL. 176. Construirea societății comuniste cere în primul rînd ridicarea productivității muncii și a nivelului general al culturii poporului. CONTEMP. 1948, nr. 110, 13/3. Productivitatea muncii se determină prin raportul dintre volumul producției realizate de un muncitor ... și cheltuiala de timp de muncă întrebuițată în medic pentru a realiza acea producție. LUPTA DE CLASĂ, 1952, nr. 4, 63. Partidul cteamă pe muncituri, tehnicieni și ingineri să se proceupe necontentit de ridicarea productivității muncii și de reducerea prețului de cost. ȘCINTEIA, 1953, nr. 2564, cf. O.M. Socialismul realizează cea mai înaltă productivitate a muncii ca un rezultat al existenței în economie u redușiilor de producție socialiste. CF 1960, nr. 1, 17. Creșterea productivității muncii în socialism se realizează în primul rînd ca urmare a progresului tehnic rapid și multilateral. LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 4, 19. Productivitatea muncii este unul din indicatorii calitativi de bază ai economiei naționale. DER, cf. M. D. ENC., DEX. Circa 90 la sută din sporul de producție din acest an a fost obținut pe seama creșterii productivității muncii. ȘCINTEIA, 1977, nr. 10926. Aplicarea acordului global conduce lu sporirea simfitoare a productivității muncii. RL 1977, nr. 10251.

♦ Capacitate a unor sufixe, prefixe, elemente de

compunere etc. de a forma numeroase (sau mai multe) derivate, compuse etc. Au considerat aceasta ca un aspect al productivității sufixului, pentru că fenomenul nu e tulnăplător. *SUC* 1, 64, cf. *DEX*. ♦ Capacitate a unor cuvinte de a forma numeroase derivate. Dar productivitatea acestui cuvânt nu s-a oprit (și nici nu putea să se oprească) aici. *CV* 1949, nr. 6, 24, cf. *DEX*.

♦ Capacitate a unor conjugări de a se îmbogăți mereu cu noi verbe. Cf. *DEX*.

2. (Învechit, rar) Producție (1). România, oșezată ...

între Ungaria, Polonia și Bulgaria, ... participă firesc de genul productivității și tranzațiilor tuturor acestor regiuni. *HASDEU*, I. C. 1, 102.

— Din fr. productivité.

PRODUCTOMÉTRU s. n. Înregistrator automat de producție (1). Cf. *DM*, *DN*, *DEX*.

— Pl.: productometre.

— Cf. germ. Produktionsmesser.

PRODUCTŌR, -OĂRE adj., s. m. v. producător.

PRODŪCȚIE s. f. 1. Rezultat direct, concret și

util al unui proces de muncă; totalitatea produselor, a bunurilor obținute în procesul muncii într-o perioadă de timp determinată și într-un anumit sector; (învechit, rar) productivitate (2). *Bogatele producției ce scot acest pământ*. *CR* (1829), 227/18. *Va face ... tot felul de producții ee pot ieși dintr-acastă ranură de mesteșug* (a. 1845). *DOC. EC.* 851. *Crezu că a făcut un dan de o valoare convenabilă ... socizul fiind o producție foarte scumpă*. *CU* (1818), 381/55, cf. *NEGULECI, POLIZU*.

[Vrăbiu] nu schimbă lesne ochul în care s-au așezat, dar urmează acolo cu zel, după locuri unde s-au gătit diferite producțiuni agricole. *ISIS* (1859), 14²/25. Un pogon semănat cu porumb cere jumătate sănătoasă decât un pogon semănat cu grâu; apoi această jumătate etime dă o îndoită producțiune. *IB.* 55¹/25, cf. *PROV.-POV.*, N. D. *Cel întâi lucru ee se simți că lipsește ... fu brațele de muncă, producția solului, ereștea și tumultul industriei*. *N. A. BOGDAN*, C. M. 105, cf. *ȘĂINEANU, D. U.*, *DS*, *SCRIBAN, D.* *Oamenii muncii, însufleșiți de partidul lor de avangardă, pentru sporirea producției ...*, ou făcut cu puțină scăderi la prețurile de vânzare. *CONTEMP.* 1948, nr. 106, 1/1. *Azi ... toată producția este un bun al poporului*. *CV* 1949, nr. 6,

27. Mărirea producției de bunuri necesare aprovizionării oamenilor muncii constituie o preocupare de seamă a partidului. *ȘCINTEIA*, 1952, nr. 2 288. *Întii trebuie să crească producția*. *CĂLINESCU*, s. 341. *Norma de ieri, muii trebă-ntrecuță! Să sporească producția, să fim fruntea-u întreere*. *DEȘLIU*, G. 47, cf. *DM*. *Înșenolele sarcinii au fost stabilite sectorului forestier pentru sporirea producției*. *BO* (1962), 233. *Se obține și în acest caz ... o producție mică*. *LUPTA DE CLASĂ*, 1962, nr. 1, 27, cf. *M. D. ENC.*, *DEX*. *Au realizat cea mai mare producție de cereale din istoria țării*. *ȘCINTEIA*, 1977, nr. 10 941. *Bieazul asigură aproape 55 la sută din producția totală de materiale de construcții a județului*. *KL* 1977, nr. 10 248. ♦ (Adesea cu determinări care arată domeniul) Operă literară, științifică sau artistică; totalitatea operelor unui scriitor, ale unui om de știință sau ale unui artist; totalitatea operelor create într-un anumit gen, într-o anumită epocă etc. *Afurișitele tale de visări ... au deschis mai multe căi către neamurile decât toate producțiile poezilor și romanșierilor*. *HELIADÉ*, D. J. 47/23. *Să ne uităm și să înțelegem numai producțiile sale eele vechi*. *ID.* *CU*, p. 22/26. *Producțiile literare ce vor ieși spre îmbogățirea repertoriului*. *GTN* (1835), 1²/6. *Rătăcirile d-lui Lamartine prin literatura română îmi aduce aminte de o producție care au făcut oarecare senzație în vreme*. *RUSO*, s. 41. *O foaie românească ... s-ar îndeleui cu producțiile românești, fie din orice parte a Daciei*, unuși bune să fie. *KOGĂLNICEANU*, s. A. 39, cf. *POLIZU*. *Acest autor de patrie a făcut ea la ei să citească mai multă luare producțiile literare*. *BOLINTINEANU*, o. 443. *Artele și poezia ... au izbutit să răsfrângă în*

producțiunii de merit toate aceste felurite suje și simfiri. *ODOBESCU*, s. III, 51. *Grămezile de producțiuni literare de până azi*. *CABAGIALLI*, o. IV, 254. *E neamul-umit de nepăsarea publicului și de tăcerea care a acoperit producțiile sale literare*. *VLĂDUȚĂ*, o. A. 1, 233. *Viața e atât de mare, atât de complicată, că nu e nimic mai greu decât a crea producții vii; pentru aceasta trebuie geniu*. *GHEREA*, ST. CR. 1, 102. *Exprimă drept și scurt răscolirea mea sufletească în fața producțiilor lui Iser*. *GALACTION*, A. 145. *Prietenul meu poetul fredona producții proprii*. *SADOVEANU*, o. VIII, 382. *O revistă cum a fost „Viața românească” ... creează o rubrică fixă pentru adăpostirea producției astfel inspirate: „documentele omnești”*. *VIANU*, X, p. 322. *Moș Costache nu se arată deloc încântat de producție, deși nu avea pricepere în muzică*. *CĂLINESCU*, E. O. II, 247. *Există însă o seamă de producții ale artei decadente care nu izvorăsc dintr-un impuls major*. *M* 1961, nr. 1, 33. *Cite u-ar fi de amintit despre una sau alta din producțiile lui pe cit de calde, pe atât de vibrant sobre*. *V. ROM.* decembrie 1964, 162. *Producțiile care au crezut că dețin supremație tult-o astfel de ordine stul detronate*. *CINEMA*, 1969, nr. 6, 15, cf. *DEX*.

2. Procesul creării bunurilor materiale necesare existenței și dezvoltării societății; activitate socială în cursul căreia oamenii (cu ajutorul mijloacelor de producție) exploatează, transformă sau adaptează elemente din natură potrivit trebuințelor lor. *Societatea ajunsese la oarecare dezvoltare în producție*. *IONESCU-RION*, s. 136. *Scopul cooperativelor este ... organizarea producției în comunitate*. *LEG. EC.* PL. 212. *Nenumărate femei s-au dovedit a fi fruntea în producție*. *CV* 1949, nr. 9, 15. *Satisfacerea maximă a nevoilor materiale și culturale mereu crescînde ale societății poate fi obținută numai pe calea ... perfecționării neîntrerupte a producției socialiste*. *ȘCINTEIA*, 1953, nr. 2 684. *Nu e admisibil ca producția să sufere pentru că nu știu cine favorizează nu știu de ce cutare sector în dauna altora*. *PREDĂ*, R. 128. *Profesorii care predau aceste discipline au studiat programele de practică în producție*. *GI* 1962, nr. 633, 4/1. *Echipa ei e în fruntea producției de doi ani și ar vrea s-o mențină așa mereu*. *V. ROM.* noiembrie 1962, 58. *Comunismul este acela care transformă omul în scopul producției*. *T* iunie 1964, 50. *În producție bărbatul avea ... rolul principal*. *H. DAICOVICU*, D. 39, cf. *M. D. ENC.*, *DEX*. ♦ (Ec. pol.)

Producție de mărfuri = formă de organizare a economiei sociale în care produsele muncii sînt create de către diferiți producători independenți, autonomi unii față de alții, specializați fiecare dintre ei în obținerea unui produs oarecare, astfel încît pentru satisfacerea nevoilor sociale este necesară vânzarea-cumpărarea de produse pe piață. *Producția de mărfuri are un caracter istoric*. *DER*, cf. *M. D. ENC.*, *DEX*. *Mica producție de mărfuri = formă de economie bazată pe proprietatea privată și munca personală a proprietarului mijloacelor de producție, în care se produce pentru vânzare*. *Mod de producție v. mod¹*

(1). *Forță de producție v. forță*. *Relații de producție v. relație (II 1)*. *Mijloace de producție v. mijloc (II 3)*. *Unelte de producție v. unelaltă*. ♦ *Ex pr.* A fi (sau a se afla, a intra etc.) în producție = a lucra (sau a începe să lucreze) într-un anumit domeniu de activitate; a fi (sau a intra) în timpul muncii. *Dimineața era în producție*. *scara la școală*. *II*, octombrie 1960, 45, cf. *DEX*.

3. (Învechit) Faptul de a provoca, de a determina, de a declanșa ceva. *Acustica cuprinde tot ee este relația producția, propagația și percepția sunetului*. *MARIN*, F. 25/6, cf. *POLIZU*. *Mulți autori pretind că căldura cea mare a vărei este una din cauzele producției turbării*. *ISIS* (1862), 8²/30.

4. Spectacol organizat la sfîrșitul unui an sau al unui ciclu școlar în instituturile de artă teatrală și

cinematografică, în școlile de muzică, de coregrafie etc. Cf. ALEXI, W., DL, DM, DEX.

— Pl.: *producții*. — Și: (astăzi rar) *producțiune* s. f.

— Din fr. *production*, rus. *продукция*.

PRODUCȚIRUȚI vb. IV. Т г а н з. (Învechit, rar) A face. Măicenuțul atitea jucării și atitea iutorsăuri au producțiruit (făcut) cît pre toate celelalte le-au adus într-o așa mirare. TICHINDEAL, F. 64/20, cf. SEC IV, 142.

— Prez. ind.: *producțiruiesc*.

— Din germ. *produzieren* (după *producece*).

PRODUCȚIUNE s. f. v. *producție*.

PRODÍF s. n. v. *prodnh*.

PRODÍFT s. n. v. *prodnh*.

PRODÍH s. n. 1. (Învechit și popular) Copecă (în gheață). Pre alții îi băga în produs. MUSTE, LET. III, 18/28. Iarna produverile sînt fite distupate mai ales noaptea, căci vila la ceas hotărît se trezuește și se duce la băut. I. IONESCU, C. 230/5. Ca să se tragă năvodul se fac produse mici de o parte și de alta pe toată distanța. id. D. 56. Se botza copiii ... la riu în produs. MARIAN, NA. 183. Se due piua la u riu sau pîriu din apropiere și, dacă aeesta e înghețat, fac în el un produ, din care apoi se spală toate pe riu. id. S. R. I, 132, cf. DAMÉ, T. 126. Se face „copcă” în gheață (produsă sau produs în Moldova) și se înșeuă cu ostia pește care viuie la eopă să respire. ANTIPIA, P. 96, cf. 174. Iarna se priude pește spărgind gheața și formînd copcele ... sau produșurile. PAMFILE, I. C. 71, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. Să zviră pe cărbuni niște eorași prinși în noaptea asta la produșuri. SADOVEANU, O. VIII, 149. Încep a lăia oamenii produșuri, ca să nu se iutăde pește dedesubl. id. ib. IX, 401, cf. U XVIII 15, SIMA, M. 184. Văzînd strigoii că gheața de pe lac îi destul de groasă, au lăiat într-insa un produs. SBIERA, P. 312. Se face un produs îngust de-a carneșul apoi (se taie gheața) și se include cu volouce. ȘEZ. IV, 116, cf. V, 119, I. CR. II, 218, com. din ZAGRA — NĂSĂUD și din STRAJA — RĂDĂUȚI. IORDAN, L. M. 196, PAȘCA, GL., ALR I 1 733, A V 2, 15, 22, VI 1, 26. Iarna lăicm prăduv în gheață ca să adăpăne vitele. MAT. DIALECT. I, 188, cf. 287.

2. (Regional; în forma *preduf*) Vrană (la butoi). Gaura ce se află în vasele înfundate de anîndouă părți și prin care se introduce lichidul se numește vrană, poarcă sau *preduf*. DAMÉ, T. 85. Unul puse ochiul la *preduf* și prii în pîntecul balercii. VOICULESCU, P. II, 257. ♦ (În forma *prăduv*) Gaură mică făcută lângă vrana unui butoi, pentru aerisire sau pentru evacuarea gazelor în timpul fermentației vinului. Vinul în vase fierbe ... bătînd bine dopurile și lăsiud numai produvele slabe. I. IONESCU, P. 253, cf. PASCU, S. 279.

3. (Sud-vestul Transilv. și nordul Ol.) Organ genital la vacă sau la iapă. Cf. DR. V, 315, ALR I 1 099 109, 112, 825, 831, CV 1950, nr. 11—12, 39.

— Pl.: *prodhuri*. — Și: (învechit și popular) *prodîf* (pl. și *produfe*, ALR I 1 099/825), *prodîv*, (învechit) *prodîj* (pl. *produfe*), (regional) *prodî*, *prodăe* (TDRG), *prodîet* (ALR I 1 733/402; pl. *produfe*, ib.), *prodîft* (ib. 1 733/118; pl. *produfe*, ib.), *prodîl* (ib. 1 733/223), *prodîș* (ib. 1 733/5), *prodîm* (ȘEZ. VII, 187, com. din ZAGRA — NĂSĂUD, ALR I 1 733/227, 370, A V 2, 16), *prodôe* (PAȘCA, GL.), *prădûg* (com. din DEDA — RICHIN), *prădîh* (DDE, SIMA, M. 184), *prădîv*, *predûc* (TDRG), *predîf* (DAMÉ, T. 85, VOICULESCU, P. II, 257), *prădîh* (ALR I 1 733/335), *podrîv* (ib. 1 733/194; pl. *podruve*, ib.), *potrîmb* (LEXIC REG. II, 74), *potrîv* (ALR I 1 733/280; pl. și *potruve*, ib. 1 733/194), *brădîf* (ib. 1 733/249), *brădîf* (LB, SIMA, M. 184) s. n.

— Din v. sl. *продъсъхъ*.

PRODÍJ s. n. v. *prodnh*.

PRODÍL s. n. v. pr. dah.

PRODÍȘ s. n. 1. Rezultat material al unui proces social sau natural, al unui proces fiziologic, chimic, de creație etc.; rezultat material al unui complex de fenomene sau de acțiuni; p. gener. urmare, consecință (concretă); (învechit) *product*¹ (2). *Un produs chinic, un fel de otrăvă*. MAIORESCU, L. 157. *Acești optimiști sînt asemenea unui produs al societății moderne*. GIHEREA, ST. CR. II, 347, cf. BARCIANU. *Nevasta căpitanului era produsul unei alte lumi*. D. ZAMFIRESCU, A. 23. *Fiecare celulă își ia elementele necesare din mediul înconjurător și elîmină produsele sale de secrețiune*. MARINESCU, P. A. 57. *Opera lui ... nu este, în realitate, decît un produs riguros deductibil din condițiile istorice, sociale, economice*. GALACTION, A. 197. *Acest al doilea cunoscător al nostru nu ne privește de sus; e produsul altei civilizații, al altei societăți*. SADOVEANU, O. VI, 249. *Stilul este, într-o largă măsură, un produs voit, căutat*. IORDAN, STIL. 12, cf. 196. *Așa-numitele individualități omnești sînt produsele de interferență a mai multor influențe sociale*. VIANU, A. P. 21. *Noul roman putea fi considerat ca produsul unei inițiative radicale*. id. ib. 325. *Concepția unei Renașteri, produs al descoperirii anticivilizației, a acreditat... ideea că evul mediu n-a fost decît o perioadă de întuneric și de barbarie*. OȚEȚEA, R. 328. *Talantul fiind în esență un produs social, el este întotdeauna valorificat social*. CONTEMP. 1948, nr. 107, 1/6. *Suetele diu cuvînt ... reprezintă suete create de viața socială, fiind un produs social, ca rezultat al activității anterioare a omului*. CV 1949, nr. 9, 45. *Rațiunea e un produs sociol*. CĂLINESCU, I. 335. *Limba, după cum s-a văzut, este un produs al societății*. GRAUR, I. L. 25. *Individul nu este un element, ci un produs aflat la capătul unei evoluții*. CONTEMP. 1971, nr. 1 274, 9/1. *Artistul de geniu este produsul ne-nulii*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 39, 5/2. ♦ (Mat.) *Rezultatul înmulțirii unor factori (numere, mărimi scalare, vectoriale etc.); (învechit) product*¹ (1). *Numărul care iese diu mulțiciune se cheamă produs*. ANDRIEVICI, A. 39/28, cf. ȘĂINEANU, D. U., MDT. *Valorul unei prisnic oblice oarecare este egal cu produsul dintre aria bazei sale și înălțime*. GEOM. SP. 81, cf. 118². *Aria rombului este jumătate din produsul diagonalelor*. GEOMETRIE IX, 171. *Pentru a ridica un produs la o putere, putem ridica fiecare factor la această putere*. ALGEBRA IX, 210.

2. (De obicei urmat de determinări care arată proveniența, scopul, felul etc.) Bun material rezultat dintr-un proces de muncă; totalitate de bunuri materiale obținute (prin prelucrarea unor materii prime) în procesul de producție; (învechit) *product*¹ (3). *O mare mămăligă ... și toate produsele laptelui, sub toate formele, se înșirară cere împrejurul ei*. HOGAȘ, DR. I, 58, cf. 113. *Protopescu, din principiu apărător al produselor naționale*. C. PETRESCU, A. 452, cf. 313. *Produsele laminale*. NOM. PROF. 27. *Furnizorii depun dimineo produsele lor ... la ușile clienților*. SADOVEANU, O. IX, 230. *Am găsit însemnal ... acest produs bucureșleon*. id. ib. 256. *Cu atare uriașă colaborare s-a creat disponibilul mediu de 6 ky produse textile de cap de om*. IONESCU-MUSCEL, TES. 18. *Produsul muncii condamnatului aparține de drept statului*. COD. PEN. R.P.N. 51. *Tipizarea și standardizarea produselor miniere și petrolifere*. LEG. EC. PL. 81, cf. 431. *Puniud cupăt însușirii de către capitaliști a produsului muncii neplătite a muncitorului ... naționalizarea creează mari resurse pentru dezvoltarea industriei*. STUDII, I, nr. 3, 5. *Volumul produselor alimentare distribuite populației ... a crescut*. ȘCIINȚEA, 1952, nr. 2 386. *Mai tirziu ti urătii și alte produse ale industriei salce*. CĂLINESCU, E. O. I, 181. *Reclama produselor farmaceutice ne omoară*. id. ib. II, 180. *Industrializa produsele și le desfacea pe piață cu etichete blazonate*. id. S. 13. *O meserie care dă asemenea produse nerită atenție*. CONTEMP. 1953, nr. 376, 1/4. *Tot felul de produse industriale stul pusc la îndemîna jărănimii muncitoare*. ȘCIINȚEA, 1953, nr. 2 701. *Produse vegetale și animale necesare aprovizionării popu-*

lației. *ib.* nr. 2 752. *Moromele nu prevăzuse niciodată latura comercială a produselor pe care i le dădea pământul.* PREDĂ, M. 69. *Produsele alcoolice sînt monopolul statului.* *id.* n. 385. *Noțiunea de „fructe” trebuie deosebită de aceea de „produse”.* PR. DREPT, 237. *Au realizat și experimental un nou produs românesc.* VIN. PESC. august 1961, 5. *Pe șoselele din țară și în orașe există în prezent peste 500 de stații pentru desfacerea produselor petroliere.* ȘTIINȚA, 1966, nr. 6 894. *Ministerul Industriei Alimentare ... răspunde de crearea ambalajelor pentru produse perisabile.* *id.* 1967, nr. 7 005, cf. M. D. ENC., DEX. *Produsele chimice românești sînt astăzi exportate în peste 100 de țări ale lumii.* *id.* 1977, nr. 10 254. ♦ *Produs brut = material obținut (dintr-o exploatare), înainte de sortare sau de prelucrare (finită).* Cf. MDT. *Părăscău coarnele plugului, ca să se-nchine cărăușiei ea produsele brute ale topitoarelor de fier.* BLAGA, n. 93, cf. DM. *Produs finit = produs (2) care, avînd procesul de fabricație încheiat, corespunde întocmai condițiilor tehnice stabilite și este apt pentru folosire.* Cf. MDT, DER. *Produs de schimb = marfă (4).* Cf. DL, DM, DEX. *Produs necesar = parte a produsului (2) creat de lucrătorii din sfera producției materiale care este necesară pentru asigurarea reproducției forței de muncă. În socialism, alt produsul necesar e și plusprodusul aparțin oamenilor muncii.* DER, cf. M. D. ENC., DEX. *Produs pentru sine = (în socialism) forma istorică a produsului necesar.* Cf. M. D. ENC. *Produs pentru societate = (în socialism) forma istorică a plusprodusului destinat largirii producției și ridicării bunăstării materiale și culturale a societății.* Cf. *ib.* *Produs global = totalitatea bunurilor materiale create într-o ramură din sfera productivă.* Cf. *ib.* *Produs net = parte a produsului global care reprezintă valoarea nou creată; p. ex l. venitul național.* Cf. *ib.* *Produs social total = totalitate a bunurilor materiale create în decursul unei perioade de timp de lucrătorii ocupați în sfera productivă; suma produsului global din toate ramurile economiei, într-o perioadă dată. Produsul social total, deci și venitul național, în oricare întindere, se creează în sfera producției materiale.* LUPȚA DE CLASĂ, 1962, nr. 4, 15. *Ritmul de creștere al produsului social total și folosirea lui depînd de caracterul modalui de producție.* DER, cf. M. D. ENC., DEX.

3. (În dicționarele din trecut) Venit, beneficiu. Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: *produse* și (învechit) *produsuri* (DDR).
— V. *produce*¹.

PRODȘ s. n. v. *prodnh.*

PRODȘCĂ¹ s. f. (Mold.) Copeă (în gheață). *Iarna, la pescuitul cu năvodul pe sub gheață, se fac copci sau prodașe ca 2 instrumente de fier.* ANTIPA, p. 62, cf. 485, CADE, CONV. LIT. XLIV, 619, I, CR. II, 218, ALR I 1 733/510, 512, 528, 530, 536, 582, 588, 592, 618. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Pe malul celalt iacă un harbaz ... Tata se stie pe el și face cu cuțitul o produseș să vadă de-i copl.* I. CR. III, 360.

— Pl.: *produse* și *produshi* (SCRIBAN, D., ALR I 1 733/528, 536). — Și: (regional) *plodșeă* s. f. ALR I 1 733/530.

— Din rus. *продукта* „răsufătoare”.

PRODȘCĂ² s. f. v. *podșeă*².

PRODȘT s. n. v. *prodnet*¹.

PRODȘ s. n. v. *prodnh.*

PRODȘV s. n. v. *prodnh.*

PROEDRIE s. f. (Grecism învechit) Rang de prim ordina (într-o ierarhie nobiliară). *Pentru folosul obștesc să strănească feloniectii de proedrii (șideri mai intii) și cvghenii (a. 1821).* GĂLDI, M. PHAN, 237.

— Pl.: *proedrii*.
— Din ngr. *προεδρία*.

PROEGŪMEN s. m. (Învechit) Călugăr care a avut funcția de egumen; ajutor de egumen. *Daniil, ieromonah și proeganen* (a. 1593). ap. TDRG. *Mult greșitul ermonah Maletii Machedonul, proegumen al Govorii* (a. 1644). OCR I, 111-19, cf. MARDARIU, I., 218-6. *Acest cuvnt l-au făcut părintele Varlaam nitropolitul, monastirii Snagovului, cu cheltuiala proigumenului Teodosie* (a. 1674). ap. ODORSCU, s. I, 456. *Fiuind aicea fașă un proigumen, călugăr vechi de la acea mănăstire, aname Agafton* (a. 1752). URICARIU, X, 187, cf. TDRG, SCRIBAN, D.

— Pl.: *proegumeni*. — Și: *proigūmen* s. m.
— Din ngr. *προηγούμενος*.

PROEMINĂ vb. I. În t r a u z. (Rare) A ieși în relief, a ieși în afară, a fi proeminent. Cf. ALEXI, W. *Era într-o zi strălucită de toamnă ... cu fărîmul Bulgariei albastru și crestă, proemîntul deasupra Dunării.* GALACTION, A. 67. ♦ F i g. *Marele eveniment care proeminează deasupra vieții sociale.* V. ROM. iulie 1954, 9.

— Prez. ind. pers. 3: *proeminează*.
— Derivat regresiv de la *proeminent*, *proeminență*.

PROEMINENT, **-Ă** adj. Care iese mult în relief, care este (cu mult) mai ridicat decît suprafața înconjurătoare; (învechit, rar) prodidit. Cf. NEGULICI. *Se mai poate înță cunoaște după rădăcina nasului, cînd este lată ..., restrînsă, apăsată și proeminentă.* FIS. 54/8, cf. 53/6, PROT.-POP., N.D., MAIORESCU, CR. III, 394. *Acea imagine încă vie a războaielor dacice, seose la bun capăt de gloriosul Traian, o vom vedea poate într-o zi ... tarnată în bronz eu tot proeminentul relief al Insușefițelor sole sculpturi.* ODORSCU, s. III, 68, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. V. *E nalt, cu nas proeminent, voce puternică.* TEODOREANU, M. II, 306. *Un cal sur, uriaș, cu coastele proeminente ... , căra această căruță.* SAHIA, N. 65. *Își admira etinele, îi mîngia fruntea proeminentă.* SADOVEANU, O. XI, 404. *Nasu e o parte proeminentă a feței.* SCRIBAN, D. *O fotografic-vizit în tonalitate cafenie spălăcită înfașa un om cu capul aproape depilat, cu ochii foarte proeminenți.* CĂLII-NESCU, E. O. I, 14. *Era bine făcută, blondă, ca ochi albaștri, eu pieptul proeminent.* V. ROM. august 1963, 13. *Formațiuni proeminente sau ulcerate ale pielii.* ABC SĂN. 79. *Partea de jos a pieptului, cu stria proeminentă, e acoperită de un fel de tunică.* II. DACOVICIU, D. 176, cf. DEX. ♦ F i g. (Despre oameni și manifestările lor) Care iese din comun prin valoare, calitate etc. V. r e m a r c a b i l, e x c e p ț i o n a l, e m i n e n t. Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Uninca Sovietică a invitat la Moscova personalitățile teatrale cele mai proeminente din toată lumea.* SAHIA, U.R.S.S. 149. *Trebuia să supraveghez personal toată punerea în scenă, mai ales acolo unde apărea personalitățile proeminente.* VOICULESCU, P. I, 76. *El a fost unul dintre cei mai proeminenți literați ai celei de a doua jumătăți a secolului trecut.* S mai 1960, 119, cf. M. D. ENC., DEX. □ *A creat o operă proeminentă.*

— Pl.: *proeminenți, -te*.
— Din fr. *proéminent*, germ. *proeminent*.

PROEMINENȚĂ s. f. Faptul de a fi proeminent; (concretizat) ceea ce iese mult în relief, ceea ce este (cu mult) mai ridicat decît suprafața înconjurătoare, ieșitură, ridicătură (2); p. ex l. înălțime. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, PROT.-POP., N.D., BĂRCIANU, ALEXI, W. *Deslușeau ... proeminențele Ceahlăuului.* GALACTION, O. A. II, 267. *O proeminență de pîmînt.* SCRIBAN, D. *Ochi holbași, bărbii revărsate spre proeminența burșilor, vorbe goale, fraze umflate.* SADOVEANU, E. 147. *Își mîngia acum bărbia cu două ușoare proeminente genene.* CAMIL PETRSCU, O. I, 304. *În partea anterioară, corpul prezintă o proeminență pe care se află o ventuză.* ZOOLOGIA, 25. *Grecii îi găsepe pe autohtoni ... folosind o ceramică grosolană, împodobită cu briuri alcoolare și cu proeminențe.* II. DACOVICIU, D. 37, cf. M.D. ENC., DEX. ♦ F i g. *Nu glumesc, domnule, declară arhitectul cu o severitate ce i se păru lui*

Gaitany jucată spre a da proeminență paradoxului. CĂLINESCU, s. 54. *Floresții erau o familie ... de o proeminență socială, pe vremuri notorie.* id. s.c.u. 184.

— Pl.: *proeminențe.*

— Din fr. *proéminence*, germ. *Proeminenz.*

PROEMIŪ s. n. v. *prolunon.*

PROĒN adj. v. *prolu.*

PROĒRES subst. (sg.) v. *proeresis.*

PROERESÍ vb. IV v. *proerisi.*

PROERESÍE s. f. v. *proeresis.*

PROĒRESIS subst. (sg.) (Grecism învechit) Bunăvoință; intenție bună; generozitate; voie, plac. Și boierimea, feșicurile după a sa proeresis și puțință, au dat și ei milostenia la sfântul morinț (inceputul sec. XVIII). MAG. IST. IV, 176/17. *După plăcerea eselenției voastre ... la care cu deplin respect am avut proeres a-i aduce a mea profundă considerațiune.* ALECSANDRI, T. 95, cf. CIHAC, II, 691, DDRF, ALEXI, W., IDRIG, I. BRĂESCU, M. 70, ȘĂINEANU, D. U., CADE, DEN. ◇ **Expr.** **Din (sau cu) bun proeresis** ori **de bun proeresul (cuiva)** = de bunăvoie, din inițiativă proprie, nesilit de nimeni. *Boierii, din bun proeresis, vor ajula la pluta de doctor* (a. 1805). GĂLDI, M. PHAN. 237. *Mai adaog la această foaic, de bun proeresul meu, zece suflete de țigani lingurari.* ALECSANDRI, T. 433, cf. IDRIG, SCRIBAN, D. **A lăsu la (bun) proeresisul (cuiva)** = a da (cuiva) libertatea să procedeze cum dorește, a lăsa la bunul plac al cuiva. *Eu las la bun proeresisul dumitale* (a. 1779). GĂLDI, M. PHAN. 237. *Lăstnd pe creștini la proeresisu alu lor* (a. 1795). id. ib.

— Și: *proeresie* (GĂLDI, M. PHAN. 237) s. f., **proeres.** (CIHAC, II, 691, DDRF, I. BRĂESCU, M. 70), **proerisis** (GĂLDI, M. PHAN. 237) subst. (sg.).

— Din ngr. *προαιρεσις*.

PROERESÍT, -Ă adj. (Învechit, rar) Voit, intenționat. *După cea mui înainte proeresitū tulmplare, acum prin faptă au ieșit la iveală ... cum că părintele Gherasim au lipsit din dregătoria sa* (a. 1783). IORGA, S. D. XIV, 111, cf. GĂLDI, M. PHAN. 237.

— Pl.: *proeresiți, -te.*

— V. *proeresi.*

PROERIS subst. (sg.) v. *proeresis.*

PROERISÍ vb. IV. **Refl.** (Grecism învechit) A se milostivi (2), a se îndura; a-și manifesta bunăvoința, generozitatea. *Dumneacolor boierii pământeni însuși de sine s-au proerisit* (a. 1794). GĂLDI, M. PHAN. 237. *Ciți se vor proerisi ... a da și a ajula la facerea acestor zidiri* (a. 1795). id. ib. *Să deu fieșcare ceea ce se va proerisi* (a. 1815). id. ib. ◇ **Tranz.** *Am voit a mă pune dascăl ... cu simbria [a][leri] 250, adecă două sute cincizeci, care sū dau de la episcopie, și cu altă mulțumire de la dum[nea]șoastră ce va fi proerisit dum[nea]șoastră* (a. 1823). BEL. COM. IST. V, 300.

— Prez. ind.: *proerisesc.* — Și: **proeresi** vb. IV.

— Din ngr. *προαιρεσι* (3or. al lui *προαιρουμαι*).

PROĒRISIS subst. (sg.) v. *proeresis.*

PROERISÍT s. n. (Învechit, rar) Bunăvoință. *După proerisitu ce se vede că nu au avut asupra-i însuși răposatul acela* (a. 1793). GĂLDI, M. PHAN. 237.

— V. *proerisi.*

PROERITICÓS adv. (Grecism învechit, rar) Din proprie inițiativă. *Încă unora ce-i vedea mai săraci, făcându-i-se mila, proeriticos le-au primit numai etc un leu pe săptămână* (a. 1799). GĂLDI, M. PHAN. 237.

— Din ngr. *προαιρετικώς*.

PROĒST s. m. v. *proestos.*

PROĒSTOĂSĂ s. f. (Învechit) Stareță; persoană cu rang înalt în ierarhia unei mănăstiri de femei. [*Călugării și călugărițele care vor să iasă afară din mănăstire, trebuie să fie*] însoțiți cu vreun bătrn sau bătrână *proestoasă* (a. 1851). IDRIG, cf. GĂLDI, M. PHAN. 237, SCRIBAN, D.

— Pl.: *proestoasc.* — Și: **proistoasă** s. f. SCRIBAN, D.

— De la *proestes.*

PROĒSTÓS s. m. I. (Învechit și regional) Călugăr sau preot cu cel mai înalt rang în ierarhia unei mănăstiri sau a unei biserici; cleric mai mare peste o plasă. *Pop Dumitru, proestos* (a. 1747). IORGA, S. D. XIII, 3. *Cinstile și de neam bun năseute arhon proeste, nouo în H[risto]s iubite ființe* (a. 1772). id. ib. XII, 86. *Chinoviarbul și proestosul mănăstirii fiind în loc de tată al chinoviei, să poarte grijă cu dragoste părintească de ceilalți* (a. 1778). GĂLDI, M. PHAN. 237. *Mănăstirea Doamnei ... acum mai bine de doi ani ... au rămas fără de proestos și fără de buna ocărnuire* (a. 1810). URICARIUL, VI, 352. *Proestosul și soborul să roagă, ti sfătuesc, Nicicum la ei să nu vie, căci pe toți ti prăpădesc.* BELDIMAN, R. 74/19. *Pentru toate condeile acestor monastiri grecești au dat și izvod, iscălit, proestosi monastirilor* (a. 1827). URICARIUL, VII, 89. *Antecesorii papei n-au fost ale dintru-altu dect proestosi scau episcopi creștinilor din politia Romei.* SĂULESCU, III, 1, 115/25, cf. CIHAC, II, 691, DDRF, BARGIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Mama era fiica proistosului Constantin Ostreanu, parolul bisericii sf. Teodor.* GALACTION, O. 7, cf. STĂNOIU, C. I. 38, DEN. *Știa el că usfel să prea întirzie și trece kolarul vremii pentru care îl îndătorise starețul ca să fie acasă, dară el nădăduia în ... bunătatva proistosului său.* ȘEZ, VI, 134. *Iur (culare) proistos, El să-mi fie sănătos, Cu-a lui casă, cu-a lui masă, Cu preotca-si frumoasă.* PĂSCULESCU, L. P. 18.

2. (Învechit) Șef al unei bresle, al unei corporații etc.; staroste. Cf. IORGA, S. D. XII, 106. *Să aibă ordinul nacoși-bașa dîmpreună cu toți meșterii zugravi a face între dînșii alegere de 3-4 frunțosi, cari vor fi mai procopsiți la știința acestui meșterșug, spre a numi proestii breslei* (a. 1786). GĂLDI, M. PHAN. 237. *Fiecare proestos al ruștelor* (a. 1793). id. ib. *Să alegă rușetul pe unul dintre ei mai mare, săle fie proestos* (a. 1824). DOC. EC. 322.

3. (Învechit, rar) Șef al unui serviciu public, al unei instituții (administrative, politice etc.). *Pentru lenevire, nestință, neascultare ... vor afla loc canonicisri și pedepse din partea proestosului dregătoriu ... , au diu gură au în scris.* AR (1829), 187²/7.

— Pl.: *proestosi.* — Și: **proest**, **proistós** s. m.

— Din ngr. *προεστός*.

PROFĂCE vb. III. **Tranz.** (Regional) A face din nou (Eftimie Murgu — Băile Herculane). Cf. ARH. FOLK. III, 60. ◇ **Ab sol.** *Și muierea lui o plicat cu prinz și o căzut și l-o vârsat și s-o dus năpoi în sat iară ș-o profăcut dăi prinz.* id., cf. 154.

— Prez. ind.: *profăce.*

— **Pro² + face.**

PROFÂN, -Ă adj., s. m. și f. I. Adj. Care este străin de religie, aflat în afara religiei, care aparține lumii laice, lumesce; p. ext. păgîn (2). *Istoriu și învătături, din scriptorii cei profani, mai vrtos u romanile celor vechi* (a. 1811). BV III, 30. *Să tpmace istoriile ceale profane cu ale sfinteșcriptorii.* MOLNAR, I. 91/19. *Autori ... profani (păgini).* VÎRNAV, F. 45²/5. *Nici o specie de versuri din poezia profană nu se poate compara cu versetele biblice.* HELIADE, O. II, 177. *O limbă care, lngă biblie, are alttea cărși bisericești (aceste au fost seutil în pavăza limbii), încă și profane, traduse destul de bine după vreme, se poate socoti nuu mult de jumătate cultivată.* FL (1838), 5²/38. *Și în istoria profană se povestea pe vremile acelea mult despre eroi și despre timpărații arcazi.* VASICI, M. I, 87/19. *Republica creștină să scape aceste provințe de servitutea profană.* MAG. IST.

1, 78/8 cf. STAMATI, D. *Cu toată depărtarea Restaurației de ideile profane, ca [biserica] n-a cutezat să calce în tot voinea marelui Napoleon*. ROM. LIT. 246¹/28. *Seritoriul noii bisericești și profani au introdus schismatismul limbii*. NEGRUZZI, S. I., 258. *Oricine a iubit pictura ... știe abuzul pe care auzăse artă, cînd se numește mai ales profană, l-a făcut de nuditate*. CARAGIALE, O. III, 112. *Coloritul viu și discordant, umbratul gros și posomort al sctoritorilor lui Melodiu, nu se tulnuiesc în pictura de la Agapia; formele rotunde și dulci ale școalei profane știu aici să lubreze așa de bine austeretele asemînte ale ortodoxiei!* HOGAȘ, DR. I, 39. *Am părăsît studiile profane și am intrat într-un colegiu tehnic al studiilor religioase*. GALACTION, O. 60. *Cu istoria lui Bruun, punctul de vedere laic și interesul profan înlocuiesc preocuparea religioasă a cronicarilor medievali*. OTETEȘA, R. 210. *Ademenca pe maici cu cunoștințe profane*. CĂLINESCU, S. 738. *Științele profane*. VIANU, P. 49. ◊ (Substantivat) *Ei îl numesc profan, adevă nesfințit, om hulesc*. ȚICHINDEAL, F. 387/7. *Și-am plecat fără de vorbă și cu ochii la pămînt* *Parcă eu m-apropiasem* *Un profan de-un lucru sfînt!* COȘBUC, B. 220. *Eu voi intra în rai zburlind printre profani*. CĂLINESCU, I. I. 121.

2. Adj. Care este împotriva religiei stabilite, a canoanelor ei; care contrazice, nesocotește religia stabilă, canoanele ei, principiile ei morale; p. ext. care nesocotește lucrurile considerate sacre. Cf. NEGULICI, STAMATI, D. *În disprețul legii, credința lui profană* *Din paraclis ficul-a capelă luterană*. ALECSANDRI, T. II, 161, cf. DEX. ◊ (Substantivat) *Profane, turbarea-și e semeală, Respectă măcar moartea tu omul fără de viață*. ALECSANDRI, T. II, 116.

3. S. m. și f., adj. (Om) care este necinșiat într-un domeniu al cunoașterii, într-o problemă de viață etc. V. *neștiutor*, *nepriceput*, *ignorant*, *a g e a m i u*. *Să ne uităm acum la unele din prescripțiile dietetice, la popoli oulci profani*. BARASCH, I. 14. *Băieții mai înaintați la tinățătură, cînd voiau să-și zică ceva care să nu fie înțeles de profani, comunicau între dînșii astfel ...* GRICA, S. 50. *Tu, om ales, poet de vază nu prea ai timp de pierdut cu noi, profanii!* GANE, S. III, 112. *Dar la un poet, profane, Nu căta dect la cap, Căci acolo toată slava și podoabele-i trecap*. VLAHUȚĂ, O. A. I, 180. *Simte o plăcere — nebănuită de profani — la învingerea greutăților, la căutarea și descoperirea adevărului*. BUL. COM. IST. I, 100. *E mirată, așa cum se miră profanii, că filozofia se ocupă de lucruri care lor le par excesiv de simple*. CAMIL PETRESCU, V. N. 78. *Continuă cu același ton de profesor, care, invitat, dă, calm, lămuriri profanilor*. id. T. II, 90. *Toate au fost utopii, respinse nu de profani, ci mai cu seamă de oamenii de știință*. C. PETRESCU, A. 118. *Profanule! Poezia mea se citește cu înflăcăurare*. VLASIU, D. 93. *Nu putem rezista dorinții și plăcerii de a le împărtăși [învățămintele] alt mafici pescărești cît și profanilor*. SADOVEANU, O. IX, 367. *Interiorul arhitectului nu produse de asemenea asupra lui Filip uimirea unui profan*. CĂLINESCU, S. 115. *Erorile de situație și entuziasmele încomode ale profanului sînt excluse la cine a parcurs mulfamitor geografia romanistică*. id. I. 7. *Profanii nu înțeleg poezia — spune autorul —, ei nu cunosc suetele cutiei (ale viorii), dar pentru aceasta nu poate fi învinuită poezia*. V. ROM. IANUARIE 1954, 154. *Fără să mai amintim ce spun profanii ..., ne cam bănuim reciproc unele înclinații spre exagerare*. VÎN. PESC. AUGUST 1964, 15, cf. DEX.

— Pl.: profani, -e.

— Din lat. profanus, -a, -um, fr. profane.

PROFANĂ vb. I. Fran. z. A trata fără respectul cuvenit, cu dispreț, cu violență (ceva considerat sfînt); p. gener. a știrbi, a vătămă, a nu respecta (cinstea, onorabilitatea unei ființe, a unui lucru venerabil etc.), a face (printre-o acțiune nedemnă) să nu mai fie demn de stimă, de respect, a batjocori, a spurca; a pingări (1). *Eu nume utl de profanul de împastorii*

contemporani. MELIADE, ap. GRICA, A. 725. *Patriotismul lui fu profănit*. SĂULESCU, III, II, 298/2, cf. NEGULICI. *Incepem a ... profana [limba] în cancelarii*. CR. (1848), 18³/10. *Îl a profanat anticizia, a călcat sacral drept al recunoștinței*. LĂZĂRESCU, S. 60/3. *Nu te temi că acei Dannezeu pe care îl profani te va fulmina?* FILIMON, O. I, 335, cf. PROT.-POP., S. D. *Cronicarul Țrechia, ... echo al partidului aristocratic ... profanează prin satiră ultimele divine momente ale lui Ion Vodă*. HASDEU, I. V. 167. *Ierlași-ni dacă, în minutul cînd plec dintre voi, vă zic un cuvînt care niciodată n-a profanat arechea voastră! ... om iubit!* BOLINTINEANU, O. 349, cf. 107. *Acci scriitori exploatează atenția tinerimii și profanează ana din eele mai frumoase aspirații ale ei*. MAIORESCU, CR. I, 315. *Poporul tău chiar nu te-a profanat*. ODOBESCU, S. I, 183. *De ce mă minți cu-același îndemnuri de tenul și-mi profanezi credința cu-același prefăcut Surtis*. MINULESCU, VERS. 100. *A venit marele război. Cuibul de la Dragoslaveni a fost grădat și profanat*. GALACTION, A. 37. *O moschee e profanată și un imam omorit*. OTETEȘA, T. V. 184. *Felix fugise din odaie. Într-adevăr tinărul suferea. Avea impresia că profanase un sanetuar, că batjocorise imaginea Olilici*. CĂLINESCU, E. O. II, 76, cf. DM, M. D. ENC., DEX. (F i g.) *Aceal rlu framos nu-i profanal de fabrici, nici de guri de canaluri*. SADOVEANU, O. XIX, 383. ◊ Refl. pas. *Am văzut profanindu-se credințele, simpatiile, interesele*. ROM. LIT. 67¹/13. *Însă trebuie gîndire, spre a nu se profana Nici pedeapsa, nici răsplata*. BOLLIAU, O. 172.

— Prez. înd.: profanez și (învechit, rar) profân.

— Și: (învechit, rar) profăni vb. IV.

— Din fr. profaner.

PROFANĂRE s. f. Acțiunea de a profana și rezultatul ei; pingărire, (învechit) profanațiune, (învechit, rar) pingărie, nesfințire. *Tu vorbești de onoare? ... Ce profanare!* ALECSANDRI, T. 1965. *De profanare nu e capabil decît un om fără inimă și cu spiritul îngust, un om care niciodată nu se poate uita pe sine*. CARAGIALE, O. III, 11. *Mi s-a părut înoldeauna că este-o erudă profanare* *Să uifi că mamă și-e femeia*. MAREDONSKI, O. I, 81. *Vanitatea de a le mărlurisi nu înseamnă o profanare?* DEMETRESCU, O. 126. *Nu pot îndura nici măcar gîndul unei asemenea profanări*. CAMIL PETRESCU, T. II, 106. *Delictul de profanare de mormînt îl comite acela care, prin orice mijloace, profanează un mormînt*. COD. PEN. R.P.N. 387, cf. CĂLINESCU, E. O. II, 69. *Aceste creștine procesiuni se termină în profanări păgîne*. RALEA, S. T. I, 354. *Oh, ce tinerel lipsit de candoure! Nu mai poți avea, eu voi, nici măcar voluptatea profanării*. T februarie 1964, 11, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: profanări.

— V. profana.

PROFANĂT, -Ă adj. Care este (sau a fost) tratat fără respectul cuvenit, batjocorit, dezonorat, necinștit; pingărit (2). *Orice premiu de răsplătă e căzut, e profanat, Cînd s-a dat acelor oameni care nu l-ar merita*. BOLLIAU, O. 172. *În temple profanate au năvălit barbarii*. PILLAT, P. 194.

— Pl.: profanași, -te.

— V. profana.

PROFANATOR, -OĂRE adj., s. m. și f. (Persoană) care profanează; pingăritor. Cf. PROT.-POP., S. D. *Profanatori nemernici: spurcași cu-a voastră mină* *A divului Horafiu poetică stîlnă*. ALECSANDRI, T. I, 227, cf. DDBF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Sînte bucurie pentru căderea profanatorului și ereticului, care s-a căsătorit în postul cel mare și a băgat spaima-n vlădici*. LONGA, L. I, 93, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Avea senzația unei ușoare pe umăr, surprinzîndu-l în această perchezitie profanatoare*. C. PETRESCU, I. I, 110, cf. SCRIBAN, D., DM. *Ne-a lăsat citira inscripții ... cu formule*

de afurisenie la adresa profanatorilor de morminte. H. DAICOVICIU, D. 19, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: profanatori, -oare.

— Profana + suf. -tor.

PROFANAȚIE s. f. v. profanașlune.

PROFANAȚIUNE s. f. (Învechit) Profanare. Cf. I. GOLESCU, C. Nunțile bogășilor noștri de astăzi, unde căsătoria este o speculație ..., fata marșă ..., cununia o profanație. DACIA LIT. 41/10, cf. ARISTIA, PLUT., PROT.-POP., N. D. Ce profanașune a zeilor respect Putut-a să-nfrineze în mina tinereții? OLLĂNESCU, H. O. 110, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. SCRIBAN, D., DM, M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: -fi-u-. — Pl.: profanașuni. — Și: profanație s. f.

— Din fr. profanation.

PROFASCIST, -Ă adj. Care este favorabil fascismului, care susține pe fasciști, care este de partea fasciștilor. Oamenii demulți se împărțiseră în profasciști și antifasciști. BENIUC, M. C. I, 387. Grupările antisemite și profasciste protestau împotriva interzicerii de către guvern a uniformelor și amenințau că vor veni aci în parlament în cămăși albastre și verzi. PREDĂ, M. 138, cf. DM, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: profasciști, -ste.

— Pro-¹ + fascist.

PROFASIN subst. v. profasls.

PROFASIS subst. (Grecism învechit) Pretext (1). Nicicum a vremilor, a lucrurilor și a timpărilor profasin sau alt chip de fereală și de șavăială să punem CANTEMIR, I. I. 1, 235, cf. II, 329. Cine s-ar ispîti, ... cu vreun chip de profasis, ... a strămuta această afierosire ce am făcut svintei monăstiri (a. 1756). URICARIU, X, 212, cf. GĂLDI, M. PHAN. 237.

— Pl.: ? — Și: profasins subst.

— Din ngr. προφασισ.

PROFASISÍ vb. IV. Tranz. (Grecism învechit) A pretexta. Am slujit ani la răposatul clucer Ftrfoj doftorul ..., mi-am cerut hacul meu, ce mi-a rămas din simbrie tal[er]i 30, de care profasisindu că nu i se înțuptase să-i dea și dindu-mi zapis cu vrednice mărturie (a. 1793). GĂLDI, M. PHAN. 238.

— Prec. ind.: profasisesc.

— Din ngr. προφασισξω.

PROFĂNÍ vb. IV v. profana.

PROFECȘÓR, -OĂRĂ s. m. și f. v. profesor.

PROFÉCT s. m. v. prefect.

PROFECTÍCIE s. f. (Învechit, rar) Zestre, dotă Zestrea în pravilă ... se numește profecticia. PRAVILA (1814), 112/12. Lucrurile aelea care tatăl ... le va da în mina copilului ca să le schivernisească și să iaie radurile (ce se numese în pravilă profecticia) ... acestec nu stnt ale fiului. ib. 141/21.

— Pl.: profecticii.

— Din lat. profecticius.

PROFEMINÍST, -Ă adj. Care susține drepturile femeilor, care este favorabil femeilor. Prabante sînt ... și campaniile profeministe din ziarele și periodicele înaintate. S. C. ȘT. (Iași), 1957, 300, cf. DEX.

— Pl.: profeminști, -ste.

— Pro-¹ + feminist.

PROFERĂ vb. I. Tranz. (Complementul indică de obicei blesteme, amenințări etc.) A rosti¹ (1 I), a pronunța, a spune (cu voce ridicată): (grecism învechit, rar) a proferisi. Cf. VALIAN, V., NEGULICI. Fiecare creștin vizitînd a lor așezîntine, cu laudă praferează

numele fandătorului. CALENDAR (1855), 56/14, cf. ARISTIA, PLUT. Nenoroșitul ... a putut de abia profera numele aceluia care-l lovide. GHICA, ap. CADE, cf. PROT.-POP., N. D. Zicem a profera ... blesteme spre a însemna greutatea ce voim să dăm vorbelor, sau strălucirea ce voim să le atribuim. CANELLA, V. 252. Nu mă voi plinge, nu voi profera blesteme în contra soartei și a oamenilor! CARAGIALE, O. VII, 105, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. Malțimea ... care cu un minut înainte proferase strigătul de „moarte!” făcu gestul de iertare. ANGHEL-IOȘIF, C. L. 40, cf. ȘĂINEANU, D. U. Bernfeld ... se prezintă și proferînd injuria ... căzu fulgerat de o pereche de palme zdravene. BRĂESCU, A. 116, cf. SCRIBAN, D. Nu putu profera decît ... cuvinte absurde. CĂLINESCU, S. 332. Priușesa proferă această trivialitate cu o mare demnitate. id. B. I. 364. Mireea neagă ... intenția de a profera o amenințare la adresa puternicului sultan. VIANU, M. 70. Oratorul ... proferează înspăimîntătoare blesteme. RALEA, S. T. I. 290. Începu să profere injurii. PREDĂ, R. 288. Actorul răspunde pentru cuvîntul pe care-l proferă. L. ROM. 1960, nr. 1, 38, cf. M. D. ENC., DEX.

— Prec. ind.: proferez și (rar) profêr. — Și: (învechit) proferi vb. IV. VALIAN, V.

— Din fr. proferer.

PROFERĂNȚĂ s. f. v. preferans.

PROFERĂRE s. f. Acțiunea de a profera și rezultatul ei. Proferare este a pronunția vorba cu o voce tare și inteligibilă. CANELLA, V. 251. Proferarea expresiunii „să se ducă să se spînzure” ... nu constituie delictul de amenințare. COD. PEN. R.P.R. 532, cf. DM, DEX.

— Pl.: proferări.

— V. profera.

PROFERÍ vb. IV v. profera.

PROFERISÍ vb. IV. Tranz. (Grecism învechit, rar) A profera. Limba și de va să vorbească, Bucile nu pot să proferiseseă (a. 1820). GĂLDI, M. PHAN. 238.

— Prec. ind.: proferisesc.

— Din ngr. προφερω.

PROFÊS¹ s. m. v. profesor.

PROFÊS² s. n. (Prin nord-estul Olt.) Prosop. Cf. VÎRCOL, V. 98.

— Pl.: profese.

— Etimologia necunoscută.

PROFESĂ vb. I. Tranz. I. (Complementul indică concepții, atitudini, păreri etc.) A expune, a împărtăși, a susține în mod public. Eu firește nu pot fi decît cu eei ce aa profesat principiile mele și eu pe ale lor. HELIADE, ap. GHICA, A. 678. Un am ca tine, care ai profesat înțelepciunea în faptă, să te supui atita la capriciile întimplării. VOINESCU II, M. 116/1. Religiunea damnitoare este cea ramanocatică, care a profesează cea mai mare parte a locuitorilor. LAURIAN, M. IV, 36/2. Dreptul d-a profesa nesupărași religia lar. BĂLCESCU, M. V. 9. Noi trebuie să profesăm respectul naționalităților și egalitatea lor. id., ap. GHICA, A. 564. Am văzut altele unde se făcea toate contra tutulor principelor de pedagogie prafesași la șcaala normală. BREZOIANU, I. 251/10. El n-a inctat de a profesa aceleași opinii și corespondențe ce s-au purtat în cele din urmă ... n-a făcut decît a întări convicțiile sele. CONCORDIA, 3³/42. Dar societatea ... nu este complice cu eei ce profesează aceste cauze pierzătoare? BOLINI-NEANU, O. 432. Idei ... care le prafesează ca un fundament unic de regenerare. MAIORESCU, D. I, 98. Eliade nu poate fi sacotit ca un spirit eritic, ci ca un navator exagerat, chiar și atunci cînd prafesa canservatismul. IRĂILEANU, SP. CR. 210. Nașii mai îndepărtate ... prafesînd alt sistem de viață, sau o altă religie. N. A. BOGDAN, C. M. 2. Prafesează un optimism definitiv.

LOVINESCU, s. I, 150. *Fără a profesa sinuciderea sau a călta moartea cu dinadinsul, credem că acuitatea vieții se verifică în înfruntarea morții.* CĂLINESCU, II, I, 276. *Începu să mîlîteze în stîul unei formații efemere de aspect democrat, profundî ideile cele mai stugiste.* id. s. 135. *În privința neologismelor, Munteanu profesează idei juste, ea mai toți cărturorii vremii.* CONTIGIACU, I, 8. *În materie de limbă literară, Eminescu profesează idei juste.* VARGHAM-SADOVEANU, 320. *Macedonski profesa, în legătură cu aspectul „muzical” al artei cîntîului, idei nu numai acceptabile, dar și de mult timp admise, într-o anumite sferă poetică.* I. ROM, 1966, 31, cf. M. D. ENC., DEX. *Felul cum profesăm cunoașterea acestui adevăr ... merită să fie discutat.* FLĂCĂBA, 1977, nr. 35, 8. ♠ Refl. pas. *Învățătura tăcerii undeva macară în lume a să profesii nu auzim.* CANTEMIR, I, I, 1, 104. *Falnică filozofia Lupului în școala dobitoacelor să nu să profesască.* id. ib. 241.

2. (Complementul indică înțelepciunii, meserii, profesioni, discipline etc.) A se ocupa cu ...; a exercita, a îndeplini, a practica² (2). (învechit) a metahirisi. *Este vederal că și cei ce profesază învățatura științelor sînt una din cele mai nobile și mai interesante trebi într-o nație.* GENILIE, G. IX/4. *Medicina ... nu e nici un meșesug, nici o marșă, ci o unire între cel ce o profesază și între cei ce i s-a încrezut.* KRETZULESCU, M. 15/3, cf. POLIZU, PROF.-POP., S. D. *Acești profesori puși de alfia ani în fruntea studiilor celor mai importante pentru națiunea română n-au făcut ... nimic pentru înaintarea științei ce o profesază.* MAIORESCU, CR. III, 35, cf. DDRE, BARGIANU, ALEXI, W. *Hergot profesa medicina infantilă.* CĂLINESCU, II, I, 56. *Se simte stînjînit să răspundă că e ministru, iar arhitectura n-o mai profesa de mult.* V. ROM, octombrie 1964, 86, cf. M.D. ENC., DEX. ♠ A b s o l. *Oricine munceste de doispreezez aui în aceeași rumitură are dreptul să profeseze.* MACEDONSKI, O. IV, 53. *N-a profesat din motive politice.* I. ROM, iunie 1954, 80.

— Prez. ind.: profesez. — Și: (învechit) profesî. profesni vb. IV.

— Din fr. *professer*, lat. med. *professare*.

PROFESĂRE s. f. Acțiunea de a profesa.

1. Expunere, împărtășire, susținere (în public) a unei concepții, a unei atitudini etc. Cf. *profesa* (1). Cf. DM, M.D. ENC., DEX.

2. Exercițare, practicare (2), practică (v. practică 6) a unei înțelepciunii, a unei meserii, a unei profesii etc. Cf. *profesa* (2). Cf. POLIZU, DM, M.D. ENC., DEX.

— Pl.: profesări.

— V. *profesa*.

PROFESĂR s. m. v. profesor.

PROFESĂRI vb. IV. *Tranz. fact. (Regional)* A face să devină profesor (1) (Dolhascu — Fălticeni). ȘEZ. I, 88. *Orici s-au necăjit descălii și biata babă să-l poposească ori să-l profesărească, tot n-au putut face nimic.* ib.

— Prez. ind.: profesărese.

— V. *profesăr*.

PROFESĂ vb. IV v. profesa.

PROFESIE s. f. v. profesime.

PROFESIONAL, -Ă adj. Care ține de o profesime (1), relativ la o profesiune; care este legat de o profesime. *Potrivit scopului învățăturilor a da încredinței, mai ales acei nelustărite, o creștere profesională, și a o înzestra cu cunoștințe pozitive.* ASAGHI, K. 61/14. *Aceste exerciții ingenioase desvăleșe pe rînd organele locomotive ... gîbăcia mînelor și degdelor ... totodată ele scvază de importantă pregătire pentru nu mare număr de cariere profesionale.* CALENDAR (1862), 55/20. *Și dacă ceea ce albea pe la subțiorile scorajite ale*

fiecărui lrib nu era tocmai sare nemistuită, apoi era cel puțin cenoză nescoturată, — lucru care, loluși, nu împiedeca pe măruntul meu călugăr de a-și da isose profesionale. HOGAȘ, DR. I, 234. *Prin distincție și seriozitate profesională domina demult țasul.* LOVINESCU, c. v. 14. *Speranța profesională din vorbele avocatului îl umplu deodată de o nouă încredere.* REBREANU, I, 326. *Cu ceva devotament profesional, poți să faci pe școlarii tăi entuziaști silabistitori de elinește.* GALACIION, A. 32. *Trei fetișcane ... puțin cam sperioase, cu o preu recentă experiență profesională.* C. PETRESCU, A. 168. *Omul era reputat pentru cinstea sa profesională.* CAMIL PETRESCU, O. III, 191. *După războiul profesional, după zeflenele adresate mie, războiul veni, firesc, în discuție.* BRĂESCU, O. A. II, 130. *Era temut de conștrași ... pentru finețile și chifbușurile profesionale.* SADOVEANU, O. VII, 663. *Ca fotograf, el a dat dovadă nu numai de mari tusușiri profesionale, ci și de gust.* OPRESCU, S. 28, cf. COD. PEX. R.P.R. 209, 325. *Călătoria perfecționa educația profesională și de sentiment.* ARGHEZI, K. 86. *Există un snobism profesional, un spiril de falsă aristocrație.* CĂLINESCU, C. O. 106. *Se pot folosi nume și cuvinte străine, reminiscențe din lectori sau din ocupațiile profesionale.* GRAVIC, N. V. 108. *Chiar dacă aș admite ... că era să sălțrșese o greșală profesională, asta nu-ți dă dreptul să-ni faci rechizitorii.* II. LOVINESCU, T. 335, cf. 352. *Terminologia profesională este legată de activitatea de producție.* S. G. ȘT. (LAȘI), 1957, 6. *Doctorul Sirbu are sarcini profesionale importante.* PRUDA, K. 38. *Saturat de cunoștințe profesionale, ieși într-o zi dintr-o librărie ... cu cărți literare sub braț.* id. ib. 116. *Pentru evoluția ei profesională este absolut necesar să încerce și alte roluri.* F. decembrie 1962, 53. *Problema ridicării nivelului profesional ... al personalului de pază a vinatului rămîne deschisă.* VİN. PESC. februarie 1964, 3. *Măsura gestului și a glasului cere actorului o pregătire profesională temeinică și un antrenament permanent.* T. mai 1964, 74. *Ne farmecă nu numai precizia și rafinamentul profesional al muncii lor, dar și concentrarea adună, saturată de expresie.* ib. iunie 1964, 86. ♠ (Adverbial) *Directorul uzinei respective era bine pregătît profesional.* RL 1977, nr. 10 276. ♠ *Boală profesională = boală determinată de acțiunea unor factori chimici, fizici sau biologici noevii ori de suprasolicțarea unor aparate, sisteme etc., care intervin în exercitarea anumitor profesii (1). Bolile reumatismale, pulmonare și profesionale se stabilese prin regulamentul de aplicare a prezentului decret.* BO (1962), 202. *Se desfășoară ... o acțiune deosebit de susținută pentru prevenirea bolilor profesionale.* ABC SĂN. 70, cf. DEX. *Secret profesional = informație pe care o deține cineva datorită profesiei (1) sale și pe care nu are dreptul să o divulge. Cine o fi șerilo care a înșpirat o strofă alit de frumoasă ...* — *Secret ... profesional, d-ră.* CAMIL PETRESCU, T. II, 13. *Își păstrezi secretele profesionale.* STANGU, R. A. IV, 410, cf. DM, M. D. ENC., DEX. *Școală profesională (și substantivat, f., rar n.) = instituție de învățămînt care pregătește muncitori calificați. Din familie șocea parte și d-șoara Marioora Rădulescu ..., elevă la școala profesională.* REBREANU, R. I, 24. *Maică-mea e profesoară la o școală profesională.* CAMIL PETRESCU, T. III, 227. *Amuseseră nouă copii, din care mai trăiau doi: un băiat mie, în elasele primare, ... și o fată de nouăsprezece ani, care făcuse profesionala.* BRĂESCU, O. A. I, 416. *Aveam să urmez cursurile școlii profesionale.* id. ib. II, 116. *Dumneaei e fată subțire, cu profesional.* ALAS 16 VI 1935, 8/6. *Mai are anul ce vine și isprăvește școala profesională.* SADOVEANU, O. VIII, 305. *La noi, la fabrică, cîțiva tineri care au terminat de cursul profesională fac greutăți.* SCINTEIA, 1966, nr. 7 192, cf. DEX. *Învățăndrînt profesional = învățămînt pentru pregătirea (și pentru specializarea) muncitorilor calificați.* Cf. DM, M. D. ENC., DEX. *Deformație profesională v. deformație.* ♠ (Adverbial) *Cu obișnînța unui profesionist. Jeau zîmbi onctuos, seurturnd profesional colțul mesei cu șervetul.* C. PE-

TRDESCU, I. I, 5. *Doctorul Vasiliad comandă profesional bătrînului: — Scoateți-vă și cămașa!* CĂLINESCU, E. O. I, 147. *Așa, într-o zi, un zarzavagiu ... face profesional cu ochiul la domnul Costică, prezent. id. c. o. 67. Îmi surise profesional, se inclină și mă pofti să iau loc.* STANCU, R. A. I, 296. *Adela zîmbește profesional, adică neutru și schimbă fraze fără fond.* IL septembrie 1962, 10, cf. DEX.

- Pronunțat: -si-o-. — Pl.: profesionali, -c.
- Din fr. professionnel.

PROFESIONALISM¹ s. n. (Rar) Profesionism. *Răținea acestor schimbări constă în înlăturarea tendințelor de profesionalism din mijlocul ansamblurilor de amatori.* CONTEMP. 1948, nr. 105, 10/6, cf. DEX. *Vorbirea e decolorată, ștearsă, ca într-un proces-verbal ușternut în virtutea inerției sau a unui profesionalism rece.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 35, 10/4. ♦ Conștiință profesională. Cf. DEX.

- Pronunțat: -si-o-.
- Din fr. professionnalisme.

PROFESIONALISM² s. n. (Rar) Cuvînt care aparține unui limbaj profesional. *Într-un capitol separat se analizează rolul stilistic al diferitelor straturi lexicale, și anume: arhaismele (lexicale și morfologice)... barbarismele, profesionalismele, elementele de jargon.* L. ROM. 1959, nr. 2, 102, cf. DEX.

- Pronunțat: -si-o-. — Pl.: profesionalisme.
- Profesional + suf. -ism.

PROFESIONALITĂTE s. f. (Rar) Calitatea de a fi un bun profesionist. *Cu o profesionalitate versată..., ea încurcăză..., prin Madeleine, o realitate ontologică.* r februarie 1969, 54.

- Pronunțat: -si-o-.
- Profesional + suf. -itate.

PROFESIONALIZĂ vb. I. R e f l. și t r a n z. (Rar) A căpăta sau a face să capete un caracter profesional; a deveni sau a face să devină o profesiune (1). *Condiția poezilor din antichitate se profesionalizează și se laicizează.* VIANU, P. 20. *Viața noastră profesionalizată implacabil de un mecanism zilnic.* RALEA, S. T. III, 303, cf. DEX.

- Pronunțat: -si-o-. — Prez. ind.: profesionalizez.
- Profesional + suf. -iza.

PROFESIONALIZĂRE s. f. (Rar) Acțiunea de a (se) profesionaliza. *Procesul profesionalizării poezilor ... a fost limpede recunoscut.* VIANU, P. 18. *Dezvoltarea multilaterală a personalității umane nu contrazice în nici un fel profesionalizarea, dimpotrivă, o presupune.* cf. 1962, nr. 1, 19. *Profesionalizarea timpurie a tinerilor poeți și scriitori poate fi iluzia acelor cure nesocotite greutățile artei scrisului.* V. ROM. iulie 1962, 163, cf. L. NOM. 1962, nr. 4, 49. *Institutul nu s-a reprofilat și cred că nu se va reprofila, în ce privește profesionalizarea actoricească.* r ianuarie 1971, 12, cf. DEX. *Profesionalizarea modului de a vedea literatura.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 27, 5/1.

- Pronunțat: -si-o-. — Pl.: profesionalizări.
- V. profesionaliza.

PROFESIONALMÊNTE adv. (Rar) Din punct de vedere profesional. *Profesionalmente e indiferent.* ARGHEZI, S. XI, 36.

- Pronunțat: -si-o-.
- Profesional + suf. -mente.

PROFESIONISM s. n. Practicarea a unei indeletniciri ca profesionist; însușire, calitate a unui profesionist; p. e x t. ramură a artei, a sportului etc. practică ca profesiune (1); (rar) profesionalism¹. Cf. sfc I, 126, L. NOM. 1960, nr. 1, 58. *Se vorbea în urmă cu așiva ani despre necesitatea competenței și profesionalismului în critică.* M 1961, nr. 1, 29. *O trăsătură morală nouă și pozitivă este respectul crescut pentru*

profesionism în sensul cel mai bun al cuvîntului. ȘCIŢEA, 1965, nr. 6 671, cf. DEX.

- Pronunțat: -si-o-.
- Profes[i]on[ist] + suf. -ism.

PROFESIONIST,-Ă s. m. și f. Persoană care lucrează într-un anumit domeniu de activitate pe baza unei pregătiri corespunzătoare, persoană de profesiune, v. profesiune (1). *Neguțătorii și profesioniștii plătesc din meșteșugul lor... sau răscumpără acest lucru cu prețul așezat.* FUND. 41/12. *Fieștecare om care face cît de mic daravă cu altul: fie acela boieri ori profesionist (adecă om de meșteșug) sau și mûcelar...* NICHIFOR, P. VIII/14. *Să adauge și dobînda la capital, apoi astfelu ea dă ocazie la tot minutul la cea mai mare parte din popor, precum la funcționari, profesioniști, lucrători cu ziua.* CALENDAR (1854), 56/25, cf. POLIZU, BANCIANU, ALEXI, W. *Profesionist al teatrului, actor și director de trupă, el a lucrat în grabă.* LOVINESCU, S. I, 98. *Profesionistii, cînd sint inteligenți, sint mai bine așezați ca noi ceilalți ca să judece posibilitatea suflăcască dia acest roman.* GALACTION, A. 140. *Lăsăm criticilor și profesionistilor sarcina analizei și a detaliului.* id. ib. 226. *[Profesorul] pare foarte prețuit ca profesor și ca savant.* CAMIL PETRESCU, T. III, 19. *Croitorul e un profesionist indiferent.* TEODORIANU, M. II, 164. *Soldatul de odinioară era un profesionist.* SADOVEANU, O. IX, 516, cf. COD. PEN. R.P.N. 553. *Organizează învățămîntul tehnic... pentru formarea cadrelor de profesioniști necesari realizării lucrurilor de construcții.* LEG. EC. PL. 93. *Simțea, ca profesionist, apropierea unei crize.* CĂLINESCU, N. I. 125. *Printre ei se aflau și etiva profesioniști cu îndelungă experiență.* STANCU, R. A. IV, 331. *Aș putea adăuga pe scriitorii și pe criticii literari... care sint, din punct de vedere practic, tot un fel de profesioniști în atelier de limbă literară.* L. ROM. 1959, nr. 4, 5. *Să se acorde de către profesioniști un mai atent și mai eficient sprijin artiștilor amatori.* r septembrie 1962, 63. *Insista îndeașu asupra rolului important pe care îl are... paznicul de vîntoură, pădurarul și orice oia de teren care activează ca profesionist.* V. N. PESC. februarie 1964, 1, cf. ȘCIŢEA, 1965, nr. 6 671, M. D. ENC., DEX. ♦ (Adjectival) *N-avea încă critici profesioniști, meseriași în sensul superior al cuvîntului.* GHEREA, ST. CR. III, 146. ♦ (Adjectival) *Care este făcut de către persoane de profesie, care activează cu persoane de profesie.* *Am în vedere... nu numai critica muzicală profesionistă.* M 1961, nr. 1, 27. *Pe urmă, există, reule, 19 teatre profesioniste de păpuși.* r septembrie 1962, 49, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ S p e c. (Adesea cu determinări care precizează sensul) *Persoană care practică moravurile ușoare. S-au tîlnit doi profesioniști ai libidinei și ai adulterului.* GALACTION, O. A. I, 73. *D-ta știa că zîmbetul ci este zîmbetul unei profesioniste a zîmbetului.* CAMIL PETRESCU, T. II, 326. *Sentimentală și proastă cu orice profesionistă, cînd se prinde în cursă.* G. M. ZAMFINESCU, SF. M. N. I, 18.

- Pronunțat: -si-o-. — Pl.: profesioniști, -ste.
- Din lat. med. professionista, it. professionista, germ. Professionist.

PROFESIUNE s. f. 1. Activitate cu caracter permanent pe care o desfășoară cineva în baza unei calificări, îndeletnicire; complex de cunoștințe teoretice și de deprinderi practice de un anumit gen și de un anumit grad care definesc pregătirea cuiva pentru exercitarea unei ocupații; meserie (2), ocupație (1). *Fiecare la profesia sa și la starea ce are.* GOLESCU, E. 339/11. *Adevărul mijloc de-a depărta războiul și d-a avea o pace îndelungată este d-a cultiva meșteșugul armelor, d-a cinsti pe oamenii cei desăvîșiți într-aceste profesii.* PLEȘOIANU, T. III, 58/17. *Diplomatică moașă din Viena se ragomandarisește cînstiului public desăvîrșit în profesia sa.* CR (1830), 88²/43. *Să se simță fericit, mîndru de profesia sa.* G. N. (1836), 96²/4. *Slujese în felul și profesia lor pă*

rtind, și elnd mai mulți și elnd mai pușini, după trebuinșă (a. 1838). DOC. EC. 711, cf. VALIAN, v. În priveria împoporțrei se caală stările, limba, religia, cultura, profesia și industria. FABIAN-BOB, 46/19. Până acua întrebuișă profesia moștitului fără să aiă cea mai mică cunoștinșă și de multe ori diu a lor neștiinșă aducea eele mai multe primejdi. BULETIN, G. (1840), 180°/27, cf. GEOGR. N. 48/20. Hatări să întocmeseă un curs public unde să poală a se forma eeii ce vor să lubrășeze profesia de ingrijitori de bolnavi. KHEZULESCU, M. 2/8. Istoria ajunge obiectul cel mai însemnal pentru cetățeni, fiindcă fiecare stare, fiecare profesie așlă în ea învășături din care poate trage folos în sfera traiului său. IST. M. 1/12. Pricinile seau cauzele boalelor și a patimilor sint: 1) aerul, 2) apa... 14) profesia (meseria). CORNEA, E. I. 185/30. El le arătă că poate să-i întrecă în arta lor, fără a le îmbrășșa profesia. CR (1848), 43¹/67, cf. NEGULICI, STAMATI, D., IARCU, D. S. II, 440/2. Nici nume, nici profesie de cărturar nu avem. RUSSO, S. 79. În profesia mea de hirurg, am făcut și am văzut grele și dureroase operații. NEGRUZZI, S. I, 295. Suptindu-se la această plată... toți în genere ce ar exersa în Principat una sau alta din aceste profesii, fără eesepșie de condiție sau de naționalitate. DÎMBOVÎTA (1858), 7²/2. Slușba sa niciodată nu și-a socotit-o drept profesie, ci o chemare, o misiune. F (1865), 10, cf. 121. Cînd veni la mine, zise: „Ce profesie ai — negustor?” BOLINTINEANU, O. 274. Vor fi chemați în societate să exerețe cea mai nobilă și cea mai umanitară profesiune. CARAGIALE, O. II, 122. Un birou de avocatură, deschis în asociație cu alți trei colegi de profesie și de speranțe. VLAHUȚĂ, O. A. I, 225. Spun că bietul Pipăruș A fost egumen pe la schituri și-a fost de vișă Angheluș, De profesiune cărăuș. COȘBUC, P. II, 251. Îi preamări apoi profesiunea de notar comunal, neuitînd a se da drept pildă pe sine însuși. REBREANU, I. 376. Așa înțelegi tu pe filozoful Teobald, de profesie sculptor? GALACTION, A. 246. Însă profesia de serv îl obligă să-și aleagă unul dintre limitatele nume. C. PETRESCU, R. DR. 98. Femeile sint libere să-și aleagă azi orice profesie. SAIDA, U.B.S.S. 110. Trebuie să încheiem procesul-verbal. Numele, domiciliul, vîrsta, profesia. SEBASTIAN, T. 240. Spunea că arta e a pierdere de vreme, că nu era o profesiune serioasă. VLASIU, D. 173. Aveau soșii, copii, profesii, griji. TEODOREANU, M. U. 23. Din aceeași îndeletnicire mi-au făcut o profesie. SADOVEANU, O. XII, 9. Din lectura gazetelor, dacă nu din practica profesiunii de jurnalist, îi răcărșese lui Filimon o anamită exuberanșă polemică. VIANU, A. P. 57. Astfel de operațiuni nu sint de esenșă profesiunii de avocat. COD. PEN. R.P.R. 607. Pentru profesiile din familia artelor... socialismul este de-o generozitate neaiciunoscută. ARGHEZI, B. 157. Văzu un arhitect..., un concurrent în profesiune. CĂLINESCU, B. I. 119. Ceilalți se rătăcesc prin profesiunii care nu li se potrivesc. id. C. O. 23. În primele zile el trebuie să învețe meșteșugul care va forma profesia sa. RALEA, S. T. II, 12. În condițiile dictaturii proletariatalui profesia de bibliotecar este ridicată la o mare înălșime. CONTEMP. 1953, nr. 333, 2/5. Profesia de cercetător e în primul rtind uua de răbdare..., de ealm. BAHANGA, I. 153. Eu mă simt în stare să fac ca profesia de psihiatru și psihiatria românească să cîștige neapărat niște descoperiri și procedee noi de tratament. PREDĂ, R. 37. Debutul meu în profesiune ar fi putut fi sursa tuturor îndoielilor și nedînșților. id. ib. 129. Printre factorii externi, unul dintre cei mai împorțanși este profesiunea care obligă să se stea mult în picioare. ANE SĂN. 381. Un actor care giudește independent și este stăpînu pe subtilitășile profesiei se pasionează pentru înșrtingerea uoară... uepotriviri. T mai 1964, 98. Înainte, a fi fărău era o stare, o predestinare, nu o profesie. ib. iunie 1964, 49. Beuel [se unumără] printre pușini scriitori care înțeleseră să existe din profesia pasiunii lor. V. ROM. decembrie 1964, 161. Talentul nu e o profesiune. ib. iunie 1965, 25. ♣ L. o. e. a. d. j. De profesie = (după substantivul determinat) profesionist. Am

șezut pînă la 1824, locuind în casa lui Ion Dene, vâpșitor de profesie. LĂCUSTEANU, A. 35. Mișcarea artistică de amatori... descoperă și cultivă, în proporții de mase, talente, împorșpătad meren rîndurile artiștilor de profesie. T august 1964, 100. Era mai ușor de identificat, ca tip social, dacă ofișia cu mai multă solcaunitate și credinșă ritualul seducătorului tenebros de profesie. ib. decembrie 1964, 48.

2. (În siatagma) Profesione de credinșă = (adesea prin lărgirea sensului) declarație publică pe care o face cineva despre principiile sau conviagerile sale. Este tiapul, după cum m-ai înformat alaltăieri, a vă face profesia de credinșă. HELIADE, ap. GHICA, A. 792. Pe atunci, ca și-n ziua de astăzi, erau în modă proclamațiile și profesianile de credinșă. FILIMON, O. I, 287. În acest banchet vom cerc cuvîntul, voa expune profesiunea noastră de credinșă și sint convins că voa cîștiga multe voturi. ALECSANDRI, T. 1 653. N-aș putea să le cîntesc mai mult decît făcîndu-și completa mea profesiune de credinșă. GALACTION, O. A. II, 340. Nu-și aduci aminte de vechile noastre profesii de credinșă? SADOVEANU, O. II, 662. Uncori vorbitorii devin lirici, fac profesii de credinșă cu ochii calzi. id. ib. VI, 211. Se simșea obligat la profesii de credinșă politice. CĂLINESCU, S. 41. Citodată un nume nou constituie o adevărată profesiune de credinșă. GRAUR, S. P. 98. ♠ (Glumet) Logofătul posedă zecce moșii care lasuuează peste tot 121 509 pogoane. În aceasta se rezumă profesia sa de credinșă? CONCORDIA, 161¹/30.

— Pronunșat: -si-u-. — Pl.: profesioni. — Și: profișie s. f.

— Diu fr. profession.

PROFESOR, -OARĂ subst. I. S. m. și f. Persoașă cu o pregătire specială într-un anumit domeniu de activitate care predă o materie de învășămint (la clasele mai mari ori într-o instituție de învășămint superior), pregătește pe cineva în afara școlii într-un domeniu al cunoașterii etc. Juptnul Berbec, profesorul său. CALENDARIU (1794), 27/6. Profesorii și înșelătorii așa feliu de cărși cetînd princilor în școală. IORGOVICI, O. 6/3. Acum e doctor și profesor doșioriei de ochi, bărbat din cei aui vredniei români. MAIOR, I. B. 113/16. Profesor al clericilor. N. POPOVICI, O. 33/25. În suta cea trecută Volf, luminătorul Ghermației, profesor în Haale, dobîndi aspră poruncă... să nu se aște de iaste voaie se mai poarte capul între umeri. ȚICHINDEAL, F. 477/5. Înalt învășătul d. Dimitrie Constantiu, profesor. DIACONOVICI-LOGA, GR. ROM. 209/18. Sint rînduiale plăcute. Să vezi profesori cîrști! Oamenii buni și procapsiți! MONTAN, S. 16/17. Vestitul Blondel, profesorul arhitectoniei la Paris. LEON ASACHI, B. 12/29. Și dupre cum socoteaște domnul Miler, sfiatnicul colegiului, au luat izvod și de la Baer, profesorul Petrabargului. CANTEMIR, S. M. 1/19, cf. DRU. De la un timp încoa, stările avute și-au crescut copiii prin profesori străini. HELIADE, O. II, 43. Mi-au îngăduit lucrurile mele cele școlastice a alcătuî cărțica aceasta, scoștînd, din toată medișina..., mai virtos a nemuritorilor mei profesori, reguli. DIETET. XI/7. Dannealului baronul... are să facă o călătorie pe la munșii Ural, înșoșit de profesorii... Roza din Berlin și de duanealui Meuseuîn. AR (1829), 19/15. Pentru lucruri știinșifice lasă să îngrijească sistematiei și profesori. FL (1838), 2¹/13. Profesorul Simpson din Edinburg au aflat un nou mijloc de adormire precua este și eterul sulfurit. CR (1848), 11²/30, cf. BARIȘIU, P. A. II, 707. Deci eu a sa zestrșoară profesori buni ea lutnd, S-a tras la o moșioară, precua puse în gînd. PANS, P. V. I, 174/4, cf. RUSSO, S. 35. A doua zi profesorul veni... scaase diu slu o broșură cartonată. NEGRUZZI, S. I, 7. Așa poate fi profesor, și-astălăl un advocat. BOLLAC, O. 170. Iar eucoane? V-am spus la toși aice, de cînd mă aflu eu profesor în șol, să nu-mi mai ziceți eucoane. ALECSANDRI, T. I, 248. Profesorii părăs se clasele ca să dezbătă chestii ministeriale. BOLINTINEANU, O. 425. Un germui, anume Weber, îi explică regulile limbii latine; alți profesori îl învășară ilali-

nește. ODOBESCU, s. I, 260. *Profesorul se uită la mine aiurit fără să înțeleagă.* CARAGIALE, o. II, 32. *Voi să se facă profesor de gimnaziu.* SLAVICI, N. I, 183. *Aș da concerte, aș da lecții, m-aș face profesoară, aș munci să-mi fac o carieră.* VLAHUȚĂ, o. A. II, 61. *Dau era profesor de filozofie și de limba română la clasele superioare.* id. ib. III, 10. *La acest nivel intelectual stau cea mai mare parte a profesorilor de pe la școlile secundare.* IONESCU-RION, s. 103, cf. DDRE, ALEXI, W. *Apoi veni conferința unui profesor de literatură.* REBRIANU, I. 141. *Cică învață în școală să se facă profes.* ALAS 21 IV 1929, 5/1. *Profesorul, îndușosul, zîmbi ușor.* BASSARABESCU, V. 3. *Ciflivo intelectuoli din Arad — profesori și profesoare — au proiectat, din diverse puncte de vedere, lumina criticii și a analizei asupra construcțiilor mele literare.* GALACTION, A. 72. *Sînt făcuți unul pentru altul — spuse nevinovot profesorul, ștergîndu-și fruntea cu batista plină de serum.* C. PETRESCU, I. I, 19. *Mai sînt încă doscăli core nu pricep că trebuie să modifice raporturile dintre profesori și elevi.* BRĂESCU, o. A. II, 381. *Era un eveniment rar: profesorul se întoarce din război schilod — și defilează prin oraș cu familia.* SAHIA, S. 54, cf. NOM. PROF. 72. *Am hotărît să facem un tablou de evoluție pe zecile profesorilor și ale noastre.* VLASIU, A. P. 354. *Profesorii ne înfățișau antichitatea războinică ca pe ceva vrednic de mirare.* SADOVEANU, o. IX, 515. *Ai profesori fără studenți.* ARGHEZI, B. 18. *În liceu, înspăimîntam pe profesore prin lux.* CĂLINESCU, E. o. I, 278. *Profesorul nu satiriza, cum e obiceiul atopiștilor, ci mai ales construia, visa, mă rog, o față a viitorului.* id. c. o. 62. *Profesorul ... îi ocupa pentru acasă cu diverse lucrări, printre care superlativ anevoioase erau hărțile de desenat.* BLAGA, II, 85. *Iar cei, duminecă, abia așipseră și ei după amiază, cînd tacmai îi chemă profesorul.* CAMIL PETRESCU, o. I, 145. *În procesul nuneii științifice profesorul transmite înăuntrul cercetător ideile sale, experiența sa bogată.* CONTEMP. 1953, nr. 343, 1/3. *Profesorul e acum cu ochii pe masa din mijloc.* DEMETRIUS, A. 32. *Matei poate oricînd să devină profesor universitar.* H. LOVINESCU, c. s. 37. *Am ajuns profesoară și intuițiile mele s-au verificat.* PREDĂ, R. 338. *Problema eficienței predării cu profesori specialiști la clasele I—IV preocupă astăzi numeroase cadre didactice.* GI 1961, nr. 637, 3/1. *Mi-aș căuta o ocupație, mi-aș scoate diploma din sertar și m-aș face profesoară.* T februarie 1962. 48. *Are întocmit un tabel cu numele profesorilor, conștient de înțocmirea amănunțite asupra vârstei, sănătății.* V. ROM. octombrie 1964, 88. *Tatăl său, profesor, scutea o gazetă democrată,* ib. ianuarie 1965, 153. *Oraș ... însemnează azi blocuri, școli cu sute de profesori, stațioane, lumină de neou.* CONTEMP. 1966, nr. 1 019 1/1. *Ce să știu, donnule profesor?* GRAIUL, I, 219. *Vremea învață pe acei cari n-au profesori.* ROMÂNUL GLUMET, 112. *Fig. Priviți teatrul o școală de morală și veți găsi pe actori mîndri de a fi profesorii norodului.* GTN (1836), 96¹/28. *Impropriu* Învațător. Cf. POLIZU. *Am să iau nepotul cu mine și ani să-l duc la Broșteni ... la profesorul Nicolae Nanu, de la școala lui Balos.* CREANGĂ, A. 18, cf. PAMFILE. J. I, 132, ALR I 1 508, 1 509.

2. S. f. (Prin Mold. și prin Olt.) Soție de profesor (f). Cf. ALR SN IV h 912.

— Accentual și: profesór. — Pl.: profesori, -oare. — Și: (regional) profés, profésár (ALR I 1 508/388) s. m., profesór, -oară (ib. 443/900, 1 508/900, 1 509/900) s. m. și f., profisár (GRAIUL, I, 342) s. m., profisór, -oară (ALR I 1 508/387, 590, 1 509/387, 536, 700), profisúr, -oară (GRAIUL, I, 229) s. m. și f., prăfésúr (PAMFILE, J. I, 132) s. m., prăfisór, -oară (id. ib.), profesór, -oară (ALR I 1 508/720), prefejór, -oară (ib. 1 508/355), (prin metateză) profesór, -oară (ib. 1 508/594) s. m. și f.

— Din lat. professor, fr. professeur, germ. Professor.

PROFESORÁL, -Ă adj. I. (Învechit, rar) Care este al învățătorului, care ține de învățător, specific învățătorilor. În zadar un învățător pe sa catedrală profesorală ar eugeta să arunce sămînța învățăturilor sale în inimile școlărilor săi. CR (1834), 282¹/17.

2. Care este al profesorului (f), care ține de profesor, specific profesorilor; privitor la funcția de profesor; (învechit) profesoresc. Cf. POLIZU, PROT.-POP., N. D., BĂRCIANU, DDRE, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Ce va să zică habitudinea și disciplina profesorală!* GALACTION, o. A. I, 42. *Se înclină cu distincție profesorală.* CAMIL PETRESCU, T. III, 48. *Profesorul și-a restabilit prestigiul într-o secundă și regăsindu-și echilibrul profesoral și-a luat iarăși acel aer de cancelar netulburat.* VLASIU, D. 108. *Mie de stat, cu vorbă expozitivă și gest profesoral, reducea totul la cultură.* TEODOREANU, M. U. 29, cf. SCRIBAN, D., DM, M. D. ENC., DEX. *Adverbial* Se ridică dîr, solemn, profesoral. GALACTION, o. A. I, 86. *Care este aleăuit din profesori (f). Mă socețese dator de a mărturisii... bunălotca cu care s-a primit cea dintii ediție a acestei cărți... împreună cu cînteca ce mi-a făcut consiliul profesoral de a o socoti folositoare pentru deprinderea tinerimii.* MARGOVICI, C. 5/11. *Reglementul ... să se păzească cu cea mai mare sfințenie ... în privirea dăturilor și a îndatoririlor corpului profesoral.* ASACHI, I. 19/32, cf. VALIAN, V. *Universul va fi o adevărată școală, docă este dus de unii din cei mai demni de a lor misiune în corpurile profesoral.* CR (1848), 25¹/22, cf. STAMATI, D. *Mijloacele prin care ea [universitatea] operează aceste sînt nu numai corpurile profesoral și acel al elevilor.* CALENDAR (1861), 139/17. *Voi aduce cazul în feța conferinței profesoral.* SEBASTIAN, T. 285. *Despre manifestări ale oamenilor* Care exprimă, denotă, trădează pedanterie, prețiozitate, gravitate, solemnitate. *Priviți, domnilor, zice Tomaiță cu un ton profesoral.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 265. *A ascultat amuzată, strîngîndu-l cu glas îngroșat, profesoral.* H. LOVINESCU, T. 5. *Le place să ridă de mersul lui grav, profesoral.* II, octombrie 1962, 12.

— Pl.: profesorală, -e.

— Din fr. professoral.

PROFESORĂȘ s. m. (Depreciativ) Diminutiv al lui profesor (f). Cf. DDRE, PASCU, S. 317, JORDAN, STIL, 183, SCRIBAN, D. *Profesorășul cu ochelari părăsi biroul.* VINEA, L. I, 341, cf. DM, DLX.

— Pl.: profesorași.

— Profesor + suf. -aș.

PROFESORÁT s. n. Meseria, funcția sau cariera de profesor (f); timp cit cineva exereită această meserie, are această funcție: (rar) profesorie, (învechit și regional) profesură. Cf. DRU, I, GOFESCU, C. *Epitrofia face obștește și la toți cunoscut că la Academia ce are a să înființa în loși sînt încă vacante următoarele posturi de profesor...* CR (1832), 37¹/29. *Vornicul bisericesc de pe atunci a chemat la profesor doi nobili juri români.* ROM. LIT. 257²/23, cf. POLIZU. *Fonctionarii noi numiți ... să fie supuși lo un examen prealabil, precum se face acesta pentru fonctionarii ce aspiră la profesoral.* DIMBOVIȚA (1859), 162¹/63, cf. PROT.-POP., N. D., BĂRCIANU. *Mai tirziu, părăsi profesoralul și intră în magistratură.* BOLINTINEANU, o. 416, cf. DDRE, ALEXI, W. *Abia implinise un an de profesoral și visul i se împlini.* IORGA, I. II, 198. *Dacă nu ar fi fost profesoralul, căruia Stănescu ... îi jertfea cea mai mare parte a timpului său, el ar fi putut da întreaga dovadă a calităților sale de artist.* ARH. OLT. I, 339, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *A umblat, timp de 30 de ani de profesoral, prin diferite arașe ale țării.* GALACTION, A. 354. *Gîndindu-mă unuui, sînt că aș renunța la cariera profesoralului.* TEODOREANU, M. II, 521, cf. SCRIBAN, D. *Grea meserie și profesoralul ăsta.* CĂLINESCU, C. O. 34, cf. DM, M. D. ENC., DEX.

— Din fr. professorat.

PROFESOREĂSĂ s. f. (Învechit) Profesoară, v. profesor (1). *Sofia mea și o amicică a ei, profesoreasă la o școală din Budapesta.* r (1877), 542.

- Pl.: profesorese.
- Profesor + suf. -easă.

PROFESORĂSC. -EASCĂ adj. (Învechit) Profesor. Cf. DNLU. *Plină a nu se așăza acest bărbat [G. Lazăr] pe catedra profesorească, dulurile românești era într-o amorfire și degenerație.* CR (1830), 336²/22.

- Pl.: profesorești.
- Profesor + suf. -esc.

PROFESORICĂ s. f. (Rar) Profesorică (1). Cf. BUL. FIL. VII, 74, SCL 1973, 47.

- Profesoră + suf. -ică.

PROFESORIE s. f. (Rar) Profesorat. Cf. POLIZU, SCRIBAN, D., SEC III, 173.

- Profesor + suf. -ie.

PROFESORIME s. f. Totalitatea profesorilor (1); mulțime de profesori. Cf. CADE, DL, SEC I, 68, DM, DEX.

- Profesor + suf. -ime.

PROFESORITĂ s. f. 1. (Rar) Diminutiv al lui profesoară, v. profesor (1); (rar) profesorică. Cf. DDRF, IONIAN, L. R. A. 186.

2. (Învechit, rar) Profesoară, v. profesor (1). *Profesorii de pansioane capătă instrueția cuvințioasă pentru starea lor.* CR (1830), 110²/39.

3. (Prin Bucov.; impropriu) Învățătoare. Cf. ALB I 1509/381, 388.

4. (Regional) Șoție de profesor (1) sau de învățător (Covasna). ALB II 3737/192.

- Pl.: profesorițe.
- Profesoră + suf. -iță.

PROFESUI vb. IV v. profesia.

PROFESURĂ s. f. (Învechit și regional) Profesorat. Cf. I. GOLESCU, c. *Își mai aleg și alte cariere mai sigure, precum tehnica, medicina..., profesura.* BARIȚIU, P. A. I, 61. *Ne vom restringe numai de a cere mai multă garanție de la aspiranții la profesură.* MAIONESCU, D. I, 407. *Profesură pentru tinc! dar nu știe lumea toată că prin crâșme așundat, Tu ești vecinie nicei de-o treabă?* I. NEGRUZZI, S. I, 152, cf. III, 107, DDRF. *Îmi apăram convingerile pentru deciziunea mea de a fi tmbrășișat profesura.* SBIERA, F. S. 232, cf. 300, SCRIBAN, D., GRAUR, E. 73. ♦ (Regional) Studii făcute de cineva pentru a deveni profesor (1). *Îneet, tneet isprăvi și copilul al doilea drepturile, al treilea medicina și al patrulea profesura.* RETEGANUL, ap. CADE.

- Din germ. Professur.

PROFET¹ s. m. 1. Predicator religios considerat ca trimis al divinității pe pământ și lizestrat cu darul de a prezice viitorul; proroc (1). Cf. I. GOLESCU, c. *Meea e patria lui Moamet, profetul lor.* GENILE, PRINCIP. 71/5. *Coboare-se preste tine și preste strănepoșii tăi benedicia profetului.* CN (1846), 111²/2, cf. NEGULICI. *Spre a tmbrăbăta spiritele spăimntate alc ostașilor de pe margine, le trâmăse steagul cel stnt ce se zicea a fi fost al profetului Mahomet.* BĂLCESCU, M. V. 77. *Unele seete au și profesii și profesese.* BARIȚIU, P. A. I, 446, cf. STAMATI, D. *Toși eredinioșii profetului Moamet.* PANN, II, 20/1, cf. POLIZU, PROT.-POP., N. D. Tăcut, *Se-nală de jos profetul între-ai săi nentrecut.* MACEDONSKI, O. I, 100. *Se lumina la față ea un profet, fraza se deshidea, se lărgea, într-o bogăție de cuvinte, sonore, puternice, emoționante.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 11. *Ca un profet expuse el acelor popi fanatici și mărginiși eurentul.* IONESCU-RION, S. 284, cf. DUNE. *Herodot ne spunc că satrii, un popor din Tracia, au la dntși un oracol... unde un neam dintr-ânșii, besii, stnt profesii templului.* XENOPOL, I. N. I, 69. *Se-ntoarge și vorbește solemn ca un profet.* COȘBUC, P. II, 192, cf. ALEXI, W.

ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Un Diavol ce pretinde-a fi profet M-a luat eu vorba-neet... tneet.* MINULESCU, VERS. 335. *Și fi-ai aflat stăptnul și obrșia-n sftșit? Profesii dintr-o carte, citiși, te-au lămurit?* ARGHEZI, VERS. 390. *În nouri ca profesii să nu stat nieiodală.* CĂLINESCU, L. L. 12. *O frumusețe de măgar, cenușiu ca un șobolan, un adevărat măgar de profet.* VINEA, L. I, 384. *Nu se temea de trăsnetele cerului, fiindcă lua tn deșert numele unui profet care nu era al lui.* v. NOM. ianuarie 1965, 21. *Nimeni nu e profet tn fara lui, se spunc despre cineva care are puțină influență, care găsește puțină crezare sau înțelegere tn mijlocul celor din jur. Apoi zice și proverbul: nimeni nu este profet tn fara lui.* BOLINTINEANU, O. 278. (Cu parafrizarea proverbului) *S-a tmplmplat măear o dată să fie cineva profet tn fara lui?* C. PETRESCU, C.V. 245. ♦ *Epiltet dat de musulmani lui Mahomed; proroc (1). Atunci el preece visul Că-i trimis de la profet.* EMINESCU, O. I, 144, cf. ȘĂINEANU, D. U., DM, DEX.

2. Persoană care intuiește apariția sau desfășurarea unor evenimente tn viitor; proroc (2). *Murșan ... Bogat tn sărăciea-i ca un astru el apune, Preot deșteptării noastre, semnelor vremii profet.* EMINESCU, O. I, 170. *Ca toși marii artiști, Eminescu a fost profet prin arta lui.* GUHEREA, ST. CR. III, 173. *Artistul ... este profetul și mijlocitorul nostru la arttul sacrelor idealuri.* GALACTON, A. 73. *Un adevărat artist e un tribun și un profet.* id. ib. 203. *Stilul biblie este o uceală tn minile omului reprezentativ al generației sale, apostol și profet al neamului său.* VIANU, A. P. 39. *Atitudinea lui e a unui profet și poet liric care are intuiția unor mari schimbări necesare.* SADOVEANU, E. 228. *Timpulul acest Mare și funest Eu i-am fost profet.* BENIUC, V. A. I, 231. *Am avut această naivitate Să ered că voi mai găsi, aici, poetul, Vestitorul, profetul.* BABANGA, V. A. 23.

- Pl.: profesii.
- Și: (învechit) profit, (italienism învechit) profeta (ASACHI, S. L. I, 117) s. m.
- Din lat. propheta, fr. prophète. — Profit < ugr. προφήτης. — Profeta < it. profeta.

PROFET² s. n. v. profit².

PROFETA¹ s. m. v. profet¹.

PROFETA² vb. I v. profesii.

PROFETEĂSĂ s. f. v. profesesă.

PROFETEȘĂ s. f. Femeie considerată drept trimisă a divinității pe pământ și lizestrată cu darul de a prezice viitorul. *Femeile, între primii creștini, se vād diaconese, preotese oficiente, profesese, prezicătoare.* HELIADE, O. II, 49. *Unele seete au și profesii și profesese.* BARIȚIU, P. A. I, 446. *Căci totul, Misenus, vai, totul Sftnt adevăr a etnat ptn-aiți profesesea de tine.* COȘBUC, AE. 110, cf. CADE, SCRIBAN, D., DEX.

- Pl.: profesese.
- Și: profeteasă s. f.
- Din it. profetessa, fr. prophétesse. — Pentru profetensă, cf. profet¹.

PROFETIC, -Ă adj. De profet¹, ea de profet¹; care prevestește¹ (1), care prezice; care are caracter de profesie; care conține o profesie; (livresc) mesianic, (învechit, rar) pitvl. *Vrednice stnt de-nșământ iudeii pentru ... școala profetică.* BĂLCESCU, III, I, 8/7. *Tunete ce făceau a se eutrenura bolta grotei tn treziră din ael vis profetic.* ASACHI, S. L. II, 77. *Tablourile profetice ... eare vesteau surparea împărăției turecești de către un om de vișă veclău.* BĂLCESCU, M. V. 82. *Acastă prezicere profetică ... a fost citită tn toate zilele d-alfii oanenii tmvășaji.* ISIS (1859), 170²/30, cf. PROT.-POP., N. D. *În focul luptei [ea fn] cuprinsă de ael presentiment profetic, ce tnsofește toldeana un amor profund și pur.* HASDEU, I. V. 171, cf. BĂRCIANU, V. *Mihăiță avu frunta tncreșită, aerul misterios și profetic.* GANE, N. III, 79. *Toși Vrind să cibă glas profetic, suflet nalt de patrioși.* MACEDONSKI, O. I, 100. *Și cuvintul lor profetic, inspărat lor privire, Valurile de-ntunerie despicându-le tn*

două, *Splendidă-naintea noastră să ne-arate-o lume nouă!* VLADUȚĂ, O. A. I, 65. *Creațiunea lui Eminescu era profetică, pentru că ea s-a arătat într-o vreme când toate nemulțămirile și toate revoltele ... nu se manifestaseră încă.* GHIEREA, ST. CR. III, 35. *Același cuvînt profetic ... lua tonul unei atdnci ure disprețuitoare.* IONESCU-ROȘN, S. 284, cf. DDRF. *Ai lumii timpî de aur să-nflorască Pe fărui visați de sufletul profetic.* NECULUȚĂ, Ț. D. 27. *Vorbele hăciului aveau o gravitate profetică.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 77, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Să privim bine și de aproape ... pe acești caracteristici înfășișători ai burgheziei..., să-i trecem, cu intenție accentual profetică, printre siluetele de o clipă.* GALACTION, A. 425. *Poate împlinirea din noaptea aceea fusese un avertisment profetic.* C. PETRESCU, C. V. 330. *Zădornice glasurile profetice se ridicau din ce în ce mai dese și mai vindicative.* V. ROM. ianuarie 1954, 192. *Poetul adolescent admiră în el chilărețul cu glas profetic.* S. C. ȘT. (IASI), 1956, 47, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *profetici*, -ce. — Și: (învechit) *profetic*, -ă adj.
— Dir fr. *prophétique*. — *Profitic* < ngr. *προφητικός*.

PROFETISM s. n. Curent religios care susține opinia, funcția profetului¹ (religios). Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D. *Ei! cu toate acestea profetismul n-a murit și nu moare.* GALACTION, A. 391. *Panteismul, care este mai accentuat însă decît profetismul, îl identificăm într-un simț al bucolicului.* CONSTANTINESCU, S. I, 272.

— Dir fr. *prophétisme*.

PROFETIZĂ vb. I. Tranz. (Folosit și absol.) A anunța, a arăta dinainte ce se va întîmpla (în calitate de profet¹); a prezice, a proroci, a prevesti¹ (I), a profeti. Cf. NEGULICI. *Putem profetiza d-lui că dacă va arma calea ce a luat va deveni un bun și mare artist.* DÎMBOVIȚA (1859), 124¹/13, cf. PROT.-POP., N. D., BĂRCIANU, DDRF. ALEXI, W. *Eliad profetiza, făcea comentarii ale Bibliei.* IORGA, C. I. II, 80, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Profetizînd asupra sorșii, Vorbise la o Curte, printre fleacuri, Făcînd năzbîlit mari, bufonul morții.* D. BOIEZ, P. O. 100, cf. SCRIBAN, D. *S-a împlinit în parte ceea ce am profetizat.* STANCU, R. A. IV, 364. *Baronul dezonorat devenit nebun — se mulțumește să profetizeze ... năprasnice răsturnări.* V. ROM. ianuarie 1965, 151.

— Prez. ind.: *profetizez*. — Și: (învechit) *profetiză* vb. I.

— Dir fr. *prophétiser*.

PROFETÎ vb. IV. Tranz. (Folosit și absol.) A anunța, a arăta dinainte ce se va întîmpla (în calitate de profet¹); a prezice, a proroci, a prevesti¹ (II), a profetiza. Cf. I.B. *Babe mestere armate de-un stol greu de vrăjitari, Ele știu să profetească prin descîntătoare guri.* COȘRUC, P. II, 137, cf. ALEXI, W. *N-are să găsească? profesese eu, eu voluptatea amară a pesimismului, care a pus definitiv stăpînire pe săpturc mea.* TOPIRGEANU, O. A. II, 79. *Precum ai profetis: „Greșesc alții, plătîm noi”.* V. ROM. aprilie 1954, 48, cf. M. D. ENC., DEX.

— Prez. ind.: *profetesce*. — Și: (învechit, rar) *profetă* vb. I. I.B.

— V. *profet*¹.

PROFETIE s. f. Ceea ce profetește cineva; prorocire, prevestire, prezicere. *Muzele, pre cei ce de la inimă le iubesc, cu darul profetîi îi împodobesc.* CANTEMIR, IST. 275, cf. NEGULICI. *Ce zici de visul meu? ... Nu este el oare o profecie?* NEGRUZZI, S. I, 295. *Profetii biblice vorbesc mult despre vanitatea asirienilor.* ISIS (1859), 432¹/40, cf. PROT.-POP., N. D., BĂRCIANU. *El citea pe Apatangel, profetul după Iisus, și ale cărui profetii nu s-au împlinit încă.* BOLINTINEANU, O. 295, cf. EMINESCU, O. I, 31, MACEDOZZI, O. I, 155, DDRF. ALEXI, W., SEVERIN, S. 97, ȘĂINEANU, D. U. *O mincinoasă profetie De Sibila.* MINULESCU, VERS. 179. *Cîtă profetie cuprindea acest desen simbolic au dovedit-o eve-*

nimentele la care am osistat. GALACTION, A. 395. *Nu ai avea decît de cîștigat dacă, în lac să faci profetii, ai răspunde la acuzațiile precise ... care fi se aduc.* CAMIL PETRESCU, T. II, 596. *Să ne aducem aminte că majoritatea profetiilor nu se realizează.* SADOVEANU, O. N., 22, cf. SCRIBAN, D. *Ce profetie-n Zarea iubirei Fosla atunca Azi amintire-i.* BLAGA, P. 75. *În ce privește firea și drumul celor două ape, cel pușin, legenda pare o teribilă profetie împlinită.* BOGZA, C. O. 11. *Ce înseamnă asto? ... — O profetie.* II. LOVINESCU, T. 154. *Oamenii dispun de rezerve mari de generozitate și de profetie.* BĂNULESCU, I. 218, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *profetii*. — Și: (învechit) *profetie* s. f.

— Din fr. *prophétie*. — *Profetie* < ngr. *προφητεία*.

PROFEZMÎE s. f. v. *protesmie*.

PROFIÉRRE vb. III. Tranz. (Ban.) A fierbe din nou. Cf. CDDE 96.

— Prez. ind.: *profiérb*.

— Pro-² + *fierbe*.

PROFIL¹ s. r. I. Contur, aspect, reprezentare a feței cuiwa, privită dintr-o parte; p. gener. contur al unui obiect, privit dintr-o parte. *Au orînduit a să bate o nedolie frumoasă de bronz, de mărimea unei coroane. Fața arată profilul ... cu această latinească inscripție.* AR (1829), 151²/10. *Încetîi ... în cele mai multe au asămănare cu vechii egipteni, precum în profilul feței, în naravuri și deprinderi.* SĂULESCU, HR. I, 9⁰¹s /15. *Luă profilul acestuia și-l trimise lui Lavoter.* CR (1846), 68²/11, cf. STAMATI, D. *În știință, cînd se vede numai partea jumătate a abrazului, se zice profil.* FIS. 33/31, cf. PROT.-POP., N. D. *O față trece c-un profil Rotund și dulce de copil.* EMINESCU, O. IV, 195. *Avea trăsăturile feței mai regulate, un profil clasic cu niște ochi mari.* GANI, N. III, 93. *Îi privea profilul osos și deslușit.* BRĂTLSCU-VOINEȘTI, P. 308. *Avea ... aceiași glas mingios de mamă și chiar aceiași profil.* BASSARABESCU, V. 17. *Ea se întoarce ... cu profilul feței trist și lucădrat de plete.* BĂCOVIA, O. 221. *Cu coada ochiului, vedem profilul Clarei.* GALACTION, O. 102. *Profilul său, palid, cu părul nocturn.* TEODOREANU, M. V. 160. *Se zărea ... profilul palid ... al santinlei.* SADOVEANU, O. I, 694. *Slăbind, căpătase un profil superb.* CĂLINESCU, S. 40. *Te impresiona ... priu profilul grecesc și oval desăvîrșit.* BENIUC, M. C. I, 305. *Alături, maestrul Gigel, cu profilul în vînt..., bătea toba cu degetele pe masă.* VINEA, L. II, 36. *Ai un profil ca un zbor încrîmînt de pasăre.* II. LOVINESCU, T. 390. *Bărbat voinic, cu profil ca de cîștig.* PREDĂ, M. S. 32. *În stărua bisericiiți se-șăi duminica moșnegi cu plute albe ... și cu profiluri uscate.* V. ROM. septembrie 1963, 13. < I. o. e. a d v. **Din** (sau **în**) **profil** = dintr-o parte (a feței sau, p. ex t, a corpului). *I s-a părut că l-a zărit în profil.* VLAUȚĂ, S. A. III, 117. *Se privi în oglindă din față, din profil, din trei sferturi.* C. PETRESCU, C. V. 167. *Îl priveau din profil.* VLASIU, D. 166. *Se opri și o privi din profil.* STANCU, R. A. III, 143. *Văzuse foza unei fiare asemănătoare, tot din profil.* GALAN, Z. R. 146.

2. Fig. Aspect general caracteristic pentru cineva sau ceva: p. ex t. caracter predominant, propriu unei ființe, unui lucru, unei fenomen etc., caracteristică, specific. *Alternanțele și contrastele ... dau profilul muzical al unui vers sau al unei poezii.* PUȘCARIU, L. R. I, 91. *Încercînd să schițăm profilul general al artei românece constatăm ... un simț profund al armoniei corpului uman.* OPRESCU, S. 200. *Noul profil dobîndit de literatura dramatică pentru copii aduce ... aspecte variate și inedite ale vieții copiilor de la noi.* T mai 1961, 89. *Volumul reușește să creeze un profil al realizărilor în domeniul picturii contemporane.* V. ROM. decembrie 1964, 159. *În ultimii ani, în unele țări românece au apărut o serie de noi atlaste lingvistice cu profil regional.* I. ROM. 1965, 351. *Profilul său spiritual polyvalent are o unitate ... alimentată de vibrația genului creator.* V. ROM. iunie 1965, 5.

Muzul are un profil complex. RI. 1977, nr. 10 251. O contribuție la formarea profilului spiritual al personalității. CONTEMP. 1977, nr. 1 609, 7/2.

3. Reprezentare, vedere laterală, dintr-o parte sau aspect al unui lucru în care trăsăturile și contururile se detașează (ea un profil¹ 1); contur al unui lucru, al unei forme de relief etc. V. siluetă. Un criu plăpând de-argiu Profilul și-l arată. PETICĂ, o. 60. Vedeam, înflă oară, spre mieznoapte, falnicul profil al Carpaților. GALACTION, A. 324. Va depune figura pe marginea seruuierii și va ridica ochii la profilul Călimanului. C. PETRUSCU, o. p. 1, 109. Profilul vechii biserici, care ar fi trebuit să fie emblema de caracter a Capitalei, e un model de echilibru arhitectural. ANGHIZI, B. 97. Profilul caselor este în general admirabil. CĂLINESCU, s. 318, cf. 358. Peisajul fantastic ... își proiectează pe cer profilul vulcanic. BOGZA, A. I. 85. ♦ P. gener. (Rar) Înfașurare, aspect. Cele patru-zeci și cinci de biserici ... schițoază Iașilor un profil venerabil și auster. GALACTION, A. 16. Sub lumina nopților albe, corăbii și statui dădeau Leningradului un profil de nouit. BOGZA, M. S. 53. Stroada de ieri are ostăzi un profil total schimbat. s. februarie 1961, 6.

4. Spec. Conturul unei secțiuni plane a unui element de construcție, a unui corp geometric etc.; contur al unui plan, al unui proiect etc. Să supunem că AB ... reprezintă direcția orizontală, și SB profilul unui plan înclinat pe care se află un trup greu. G. POP, G. 162/31. Fig. 228 reprezintă diferite tipuri de profile. GIȘMAN, FIZ. I. 320. Dintr-o Canteonir a întocmit mai multe lucrări, lărgi și profile pentru Constanțiupol și regiunea înconjurătoare. MG I. 18. ♦ Conturul aparent al unui obiect, rezultat dintr-o proiecție ortogonală pe un plan. Cf. DL, DEX.

5. Descu care reprezintă o secțiune verticală făcută într-o construcție, într-un obiect, în sol etc. pentru a evidenția distribuția elementelor sau structura acestora. Cf. DL, DEX. ♦ Profil geologic = reprezentare grafică, în plan vertical, a structurii geologice a unei porțiuni din scoarța terestră. Profilul geologic e te reprezentarea raporturilor de așezare între stratele de diferite vrste. GEOLOGIA, 56. ♦ Secțiune în plan vertical a straturilor geologice. Exploatarea adâncă a sării ... să va întinde în adâncime ... precum orată mai cu seamă profilurile (a. 1850). DOC. EC. 968.

6. Piesă decorativă, în relief, folosită la ornamentarea unei clădiri, la consolidări aparente, la îmbunătățirea acusticii unei săli etc.; elementele de decor care ies din planul general al fațadei unei construcții. Cf. DL, M. D. ENC., DEX.

7. Obiectivul de bază (și relativ stabil) al producției unei întreprinderi, al activității unei instituții, căreia îi corespunde un anumit mod de organizare, de înzestrare etc.; structură organizatorică ce corespunde acestui obiectiv. Neontenit se creează noi institute, iar cele existente își lărgesc și își precizează profilul. CONTEMP. 1956, nr. 483, 1/3. Reforma din 1948 a învățământului... în ce privește profilul o contribuit în largă măsură la creșterea interesului pentru problemele de limbă. I. ROM. 1959, nr. 4, 5. Institutul nostru are un profil special. s. august 1960, 67. Numărul unităților cu acest profil, din întreaga țară, va ajunge astfel la peste 70. RI. 1968, nr. 7 387.

8. (În loc e a d j.) De profil = rare aparține unei anumite specialități; de specialitate. Catedră de profil.
— Pl.: profiluri și (rar) profile.
— Din fr. profil, germ. Profil.

PROFIL² s. n. v. porfir¹.

PROFILĂ vb. I. I. Refl. A ieși în evidență (din ansamblul cărnia îi aparține ori din cel înconjurător), a se zontura, a se reliefa (2), a se proiecta (2); p. ext. a se vedea. Cf. PROT.-POP., S. D. În depărtare, pe linia netedă a orizontului, se profilează ... norile. ODOBESCU, s. III, 15, cf. ANDULEAȘU, V. D. 173. Zidurile rămase în picioare din rastelul

cel nou se profileau mai negre pe cerul albastru-ovină al inserării. REMREANU, B. II, 270. Era alt mine de înalt, se profila perfect între doi copaci. C. PETRUSCU, I. II, 18. Se profileau noi schele pe orizont. D. BOTEZ, V. S. 27. Sus, pe culoaia care mărginea câmpul de instrucție ... se profila, în scâpătutul soarelui, soldatul Bolocan. BRĂLESCU, O. A. I, 80. La eliva ucrti numai, se profilează figura soldatului. SAHIA, U.R.S.S. 8. Tumul și taururi se profilează în zări. SADOVEANU, O. IX, 517. Muschulatura fină i se profila pe sub piele. CĂLINESCU, s. 20. Umbra lui, din cauza lumiiării, se profila eolusul pe un perete. id. ib. 741. În bătaia razelor lunii se profila împletitura migăloasă de fier a stlplilor. V. ROM. februarie 1955, 228. Canuna dealurilor deopotrivă încărute de poai și de sonde se profila în drept. CONTEMP. 1955, nr. 459, 3/3. Și uncori copaci ciudați se profileau pe zări. BOUREANU, S. P. 20. Vile somptuoase, ale căror umbre se profileau straniu în lumina roșorită a portolurilor. VORNIC, P. 127. Îi păza silveta strimă, cu un uoiăr mai ridicat, profilată pe fondul galben, jucăș al focului. T. POPOVICI, S. 403. În largul câmpici se profileau în aourg țărani călcând rar în urma cailor. PREDĂ, R. 107. Cerul senin, limpede, așteoptă ... să se profileze pe el coroonele copacilor. V. ROM. iulie 1960, 65. Pe fundalul orgintii itaculat al zăpezii se profilează siluetele stejarilor. VIN. PESC. mai 1964, 2. ♦ Fig. Temperamentul scriitorului se profilează din această impresiune. DEMETRESCU, O. 167. Profilată pe acest fond ol interesului național ... chestiunea ridicată de noi nici nu este luată deloc în considerație. TITULESCU, D. 745. Dezastrul de ostă-seară ... prăbușește o cerieră iutregă, profilată pe cerul celebrității. GALACTION, O. A. I, 72. În centrul romanului se profilează chipul ofilit al croului principal. CONTEMP. 1953, nr. 338, 3/1. Eroal său liric este un luptător în marș neobosit a cărui figură se profilează pe fundalul ogitet al epocii noastre. s. mai 1960, 100.

2. Trans. (Complementul indică obiecte, materiale etc.) A da o anumită formă, un anumit profil¹. Cf. DL, DM, M.D. ENC., DEX.

3. Trans. (Complementul indică întreprinderi, instituții etc.) A stabili (în linii generale) obiectivul de bază al producției, al activității; a organiza într-un mod corespunzător acestui obiectiv, a da o anumită orientare; p. gener. a specializa. Cf. I., ROM. 1959, nr. 6, 89. Instituție medicală special profilată pentru tratarea lu staționar ... a bolnivorilor. ABC SĂS. 339, cf. DEX. ♦ Refl. pas. Pentru realizarea acestor utiloje, se vor profila lu această direcție un număr de întreprinderi. ȘCINTEIA, 1960, nr. 4 837. De la primul nuoiăr, revista s-a profilat ca o publicație regională de nivel și preocupări republicane. V. ROM. ianuarie 1965, 213.

— Prez. ind.: profilez.

— Din fr. profiler.

PROFILĂCTIC, -Ă adj., s. f. I. Adj. Care aparține profilaxiei, privitor la profilaxie, specific profilaxiei; care ferește, care apără organismul de boli; care se ocupă cu mijloacele de apărare a organismului împotriva bolilor, de combatere a condițiilor rare favorizează apariția acestora; preventiv, (învechit, rar) profilactic. Orice măsuri profilactice ar fi de prisos. CUCURAN, M. 12^v/21. Cu mare iscusință au aflat vacina o fi mijloc profilactic asupra vărsatului. VASICI, M. II, 78/6. Mijloacele profilactice ce stut de luat. MO (1860), 13/15. Femeile erau înconjurate de toate precauțiunile profilactice. GHICA, S. 42, cf. 278. Am conviețuim că medicina seculilor viitoare va fi o medicină profilactică și nu eurofivă. ISIS (1862), 47¹/16, cf. DDBF, BARCIANU, ALENI, W., ȘAINEANU, D. U., GADE, SCHIBAN, D. Descoperirile din bacteriologie constituie astăzi mândria medicii profilactice progresive. ȘCINTEIA, 1952, nr. 2 301. Tratamentele ..., profilactice și curative, al bătrâneții. PABHON, B. 8. Pentru a prelătupina apariția unor boli se iupun măsuri profilactice. VIN. PESC. august 1964, 20. Pentru preocuparea osigurării unei alimentații

profilactice ... rememorarea acestor reguli ... apare mai ault dect necesară. S. MARIN, c. B. 13, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ P. g e n e r. (Rar) Care apără de ceva; apărător. Cf. CADE.

2. S. I. (Învechit) (Tratat de) profilaxie. NEGULICI, cf. URȘU, t. ș. 262.

— Pl.: *profilactici*, -ce.

— Din fr. *prophylactique*.

PROFILACTIV, -Ă adj. (Învechit, rar) Profilactic (1). Accastă măsură profilactică se poate adopta fără ca să necesite vreă cheltuiolă mare. I. IONESCU, D. 473.

— Pl.: *profilactivi*, -e.

— Cf. *profilactie*.

PROFILĂRE s. f. Acțiunea de a (s e) profila și rezultatul ei.

1. Cf. *profilă* (1). (Fig.) *Dramoturgio și-o impus și ea contribuția în profilarea acelei noi viziuni asupra lumii*. v. ROM. ianuarie 1965, 141.

2. Cf. *profilă* (3). *Se vo stabili în termen scurt profilarea cea mai judicioasă a întreprinderilor construite de așșii*. ȘCÎNTEIA, 1960, nr. 4 837. *Profilarea corespunzătoare a învățămîntului tehnic*. ib. 1965, nr. 6 571.

— Pl.: *profilări*.

— V. *profilă*.

PROFILAXÍ vb. IV. T r a n z. (Grecism învechit) A garanta. Cf. IORGA, S. D. XXI, 209, GÁLDI, M. FIAN. 238.

— Prez. ind.: *profilaxesc*.

— Din ngr. *προφυλάξω* (aor. al lui *προφυλάττω*).

PROFILAXÍE s. f. Totalitatea măsurilor medico-sanitare care seiau pentru prevenirea apariției și răspîndirii bolilor; p. ext. totalitatea activităților cu caracter preventiv care stau la baza principiilor de ocrotire a sănătății publice: ramură a medicinei care se ocupă de aceste măsuri și activități. *Găsiți cu cole ca să se focă acenstă profilaxisu* (a. 1788). GÁLDI, M. FIAN. 238. *Învățătura despre prelungirea vieții ... și ferirea despre boale (profilaxis)*. ALBINEȚ, M. 48/11, cf. S. BĂRB. 16/7. *Cunoseind pricinele prin care slăbiciunea ... se naște lu copii, profilaxis sau pōzireu de ea este fură nici o îndoială*. NEP. VIND. 17/16, cf. NEGULICI, DDRF, BIANU, D. S. *Pentru a stăvili alcoolisaul ... trebuie să se facă în primul rînd profilaxie printro propogandă antialcoolică continuă*. MARINESCU, P. A. 129, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, BRĂESCU, O. A. I, 229. *Organizase în folosul societății, pentru profilaxia tuberculozei, un spectacol*. SADOVEANU, O. IX, 539, cf. SCRIBAN, D. *Cea moi importantă sircină a orgnelor ocrotirii sănătății este legată de profilaxia bolilor*. CONTEMP. 1956, nr. 486, 3/4, cf. BELEA, P. A. 186, DM. *Prinepiile pavloviste ... stau la baza profilaxiei școlare*. G1 1961, nr. 634, 2/4. *Profilaxia diverselor boli este condiționată de cunoașterea euzelor ee le provoacă*. TRIBUNA, 1961, nr. 208, 1/2. *Despre profilaxia și tratamentul trihomoninzei porumbelor vom vorbi într-un alt articol*. VÎN. PES. iunie 1962, 21. *Profilaxia se face prin respectarea normelor de igieaă alimentară*. ABC SĂN. 72. *Un gram de profilaxie echivolează cu un kilogram de terapie*. CONTEMP. 1971, nr. 1 273, 10/2, cf. M. D. ENC., DEX. *O vntă acțiune de profilaxie desfășoară și cabinetele stomatologice din școli*. RL 1977, nr. 10 257.

— Pl.: *profilaxii*. — Și: (Învechit) *profilaxis* (scris și *profilaxisis*) subst.

— Din fr. *prophylaxis*. — *Proflaxis* < ngr. *προφυλάξις*, lat. *prophylaxis*.

PROFÍLAXIS subst. v. *profilaxie*.

PROFILOGRĂF s. n. Profilometru care depistează și înregistrează (sau măsoară) denivelările suprafeței unui drum, a unui teren sau neregularitățile, asperită-

țile de pe suprafața unei piese (prelucrate). Cf. DL. LTR², M.D. ENC., DEX.

— Pl.: *profilogrofe*.

— Din fr. *profillographe*.

PROFILOGRĂMĂ s. f. Înregistrare grafică a asperităților de pe suprafața unei piese (prelucrate), obținută cu profilograful. Cf. LTR², M.D. ENC., DEX.

— Pl.: *profilograme*.

— Din fr. *profilogramme*.

PROFILOMÉTRU s. n. Aparat pentru măsurarea gradului de netezime al suprafeței unui drum, a unui teren, a unei piese (prelucrate). Cf. DL, LTR², DER, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *profilometre*.

— Din fr. *profilometre*.

PROFÍMÍE s. f. v. *proflmie*¹.

PROFÍR¹ s. n. (Învechit) Fișie (de blană) cusută ca ornament pe marginea unei haine. *Numai pentru plofirul giubelii postesc sâr' de supărare co să ș[ö] schimbe ... cu jderi* (a. 1763). IORGA, S. D. XI, 71. *La zile mari, domnul îmbrăca cobanișo, care era un fel de contoș cu eapozuri de fir și cu profiruri de samur*. GHICA, S. 501, cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: *profiruri*. — Și: *plofir* s. n.

— Din it. *profillo* „ornament la haină” (prin apropiere de *fir*).

PROFÍR² s. n. v. *porfiră*¹.

PROFÍRÍU, -ÍE adj. v. *porfiriu*.

PROFÍȘĂR s. m. v. *profesor*.

PROFÍȘÓR, -ÓĂRĂ s. m. și f. v. *profesor*.

PROFÍȘÓR, -ÓĂRĂ s. m. și f. v. *profesor*.

PROFÍT¹ s. m. v. *profet*¹.

PROFÍT² s. n. I. (Adesea construit cu verbul „a trage”) Ceea ce reprezintă un folos (material sau spiritual) pentru cineva sau ceva; avantaj, beneficiu, eștig, folos, (învechit) priință (3). Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI. *Asta e singura amonieră de a trage din această cultură tot folosul și tot profitul putincios*. BREZOIANU, R. 216/16. *Trebuie de luat aminte dacă cheltuielile întrebuișate la asămîne prefacere vor pute răspunde la doritul profit (folos)*. LIHNSCHI, M. 16/15, cf. STAMATI, D. *Dobîndă, cumătă sau interes se numește profitul sau folosul ee prieaște o persoană de la alta pentru un eoptînl*. LAZARINI, M. 268/3. *Nu urma dnră dect să le osigureze manșinerea acestor profite, pîindu-le subț garanția dreptului european*. CONCORDIA, 3°/15, cf. POLIZU. *Dintr-o simplă călătură, înțelega cu cine ore a foc și ce profit poate să tragă*. FILIMON, O. I, 146, cf. PROT-POP., N. D., BARCIANU, V. *Pîrvul soeoten să tragă profit*. ODOBESCU, S. I, 265. *Apropierea lui le-a fōcut einste și ... profit — și tneă de face*. CARAGIALE, O. III, 8, cf. DDRF, ALEXI, W. *După îndemnul Bălăceanului și al doamnei fîeu ... aeea expediție ... care-i aduse pușin profit și glorie tneă mai pușină*. IORGA, L. II, 627. *Trînge și dumnealul profit*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 152, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Trăiți pentru profit și pentru desfătare*. GALACTION, A. 391, cf. BUL. FIL. V, 22. *Tu nu tragi nici un profit din afueerea asta*. CĂLINESCU, S. 86. *Știe ... să delireze cu profit pentru claritatea ideii*. id. c. o. 278. *Dac-om cheltuit io utița bani, să mă fi ales io e-on profet*. ALR I 312/85. ♦ L o c. p r e p. În profitul (cuiva) = în interesul, spre binele, în folosul (material sau spiritual al) (cuiva). *Ar fi o coneureuță de șapte în profitul nașiiunii noastre*. ap. GHICA, A. 767. *A ordnat să se imprime operele lui eu cheltuiala statului și să se vîndă în profitul urmașilor săi*. NEGRUZZI, S. I, 336. ♦ E x p r. (Familiar) *Un ce profit* = un

oarecare beneficiu, avantaj, folos. *Ba nu zi asta; puteai trage un ce profit.* CARAGIALE, O. VI, 60.

2. *S p e c.* (Ec. pol.) Formă transformată a plusvalorii, reprezentând beneficiul capitalistului. *Care-i câștigul, profitul capitalistului?* IONESCU-RION, S. 181. cf. DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX. ♦ *Profit* mijlociu = parte a plusvalorii creată în societate și care revine fiecărui capitalist proporțional cu mărimea capitalului avansat. Cf. DER, M. D. ENC. *Profit comercial* = parte a plusvalorii creată în sfera productivă. DER.

— Pl.: *profituri* și (rar) *profite*. — Și: (regional) *profit* s. n.

— Din fr. *profit*, germ. *Profit*, it. *profitto*.

PROFITĂ vb. I. *In tranz.* (De obicei urmat ori precedat de determinări introduse prin prep. „de”) A avea un profit², a-și crea un profit², a beneficia, (învechit, rar) a profitui; a folosi un prilej, o ocazie (favorabilă) pentru a beneficia de ceva, pentru a face ceva. *Zoe profitase binișor de timpul său, ea cea mai mare parte din fenei.* HELIADE, D. J. 147/21, cf. I. GOLESCU, C. *Vorbește odăul, apără-te; profitează de acest minut liniștit.* FLORESCU, G. 6/7. *Să faci aplicație meșteșugului ingineriei și al hotărânciei ca să poți profita în vacanția de vară.* BULETIN, G. (1840), 273/16. *Marșa de tranzit ... nu ne aduce alt folos decît cu ceea ce profitează cărăușul nostru care își află un mijloc de viață.* PROPĂȘIREA, 313²/24. *Elena nu intrize a profitu de voia ce i se didese.* CR (1846), 25²/25. *Tu, în loc de a profita de această bună dispoziție, nu te poți ține de o face la fraze.* IB. (1848), 7/69, cf. 17²/36, NEGULICI. *Vor putea profita mai mult.* DESCH. APE, 109/1. *Au uitat subiectul pentru care fac așa lungi digresii și tu profiți de timp în paguba mea.* LĂZĂRESCU, S. 45/18. *Ai numai o tună să trăiești; profită de plăcerile vieții.* ROM. LIT. 425²/33. *O zi încă senină, tu zilele vieții ... Să profităm de dînsa căei paza dimineții Va trece.* PELIMON, S. 12/1. *Filipescu a profitat de asta, ea să-i ceară scrisori de recomandare către pașii de la Ruseiuc.* GHICA, A. 339. *De indulgența mea acum să profitați.* ALEXANDRESCU, O. I, 273, cf. PROT.-POP., S. D. *Arătînd lui Poteoavă și scrisorile moldovenilor ..., îl îndemnară a profita de ocaziune.* HASDEU, I. V. 183, cf. BARONZI, I. I. 1. 209/21. *Voi profita negreșit de zilele vișoase pentru că să mă pun pe lucru.* ALECSANDRI, S. 118. *George profită de aceasta și-i aruncă un pahar de apă în față.* BOLINTINEANU, O. 435. *Profită de petrecerea sa în Constantinopol.* ODĂBESCU, S. I, 251, cf. 303. *Editorii sînt liberi ... să profite de munca și de pe urma sârmanului pierdut est pot.* CARAGIALE, O. III, 13. *Au profitat de acazie și m-am dus la birt în colț să mîncare ceva.* ID. IB. VI, 197. *Profit de ocazie și mă instalez pe toată lungimea unui tichel.* VLAHUȚĂ, O. A. I. 241. *Mi-i rușine mie să ai asemenea ocazie și să nu profiți.* CONTEMPORANUL, V. 2, 485. *Căuta să profite de hărnicia lui.* REBREANU, I. 206. *Circumstanța profită de ocazie să-și organizeze clientela.* ID. II, 1, 193. *Profita ca un copil și se strecura la răcoare, pe jețul din colț.* BASSARABESCU, S. N. 16, cf. ID. V. 81. *De altfel, e momentul să profităm de ocazie și să aflăm cu cine am avut onoarea să călătorim.* C. PETRESCU, C. V. 8. *Profitați de experiența mea și întrebați-mă.* BRĂDESCU, O. A. I, 363, cf. II, 122. *Profitînd de faptul că a rămas o clipă singură ..., se apropie de el.* SERASTIAN, T. 298. *Profit ... ea să cer unele informații eu totul speciale.* SADOVEANU, O. IX, 223. *Imaginația scriitorului va profita de finețea simțurilor sale.* VIANU, A. P. 43. *Profită țute de situație și, eu o tristețe de circumstanță, consinți.* CĂLINESCU, S. 10. *Ai găsit că-i momentul să profiți de ocazie.* H. LOVINESCU, T. 287. *După reformă profitase și el de creditele pe care le deschise Banca centrală cooperativă.* PREDĂ, M. 108. *Nu vreau să profit de proverbiala lui gentilețe.* T decembrie 1964, 33, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Rare; construit cu dativul) A aduce cuiva profit², câștig; a fi cauza de folos. *Partea remunșătorului profită coeziilor săi.* HAMANGIU, C. C. 168. *Este dar nedrept ca aceste state să suporte singure povara unor arnuamente ce nu le profită numai lor.* TITULESCU, D. 349, cf. 697.

Autioh ceru deci și el pe una din principese ..., un mijloc de a pune capăt unei ... rivalității care nu putea să profite decît doar Cupăreștilor. IORGA, I. I. 337. ♦ (Eufemistic; complementul indică femeii) A silui, a necinși (2), a viola.

— Prez. ind.: *profit* și (învechit) *profitez*.

— Din fr. *profiter*.

PROFITĂBIL, -Ă adj. Care aduce profit² (I); avantajos, util, folositor. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI. *Tinerimea studiosă și plină de bunăvoință ... începe a pricepe că nimie nu e mai dulce, mai profitabil, mai folositor ... ca agricultura.* BREZOIANU, R. 4/17. *Fapte care dimpreună cu multe altele de aceeași natură cer imperios o regulare raționabilă și profitabilă intereselor comunale și județiene.* I. IONESCU, M. 105, cf. PROT.-POP., S. D., BARCIANU, ALENI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *A jertfit bunăstarea familiei, legăturile profitabile, considerația publică.* GALACTION, A. 252, cf. SCRIBAN, D. *Era onest, nu se amesteca în afaceri suspecte și profitabile.* CĂLINESCU, S. 359. *Mai profitabile apar experiențele care tind spre universalitatea eroului.* T iulie 1964, 20. *Extinderea acestei metodologii asupra unor domenii ... este profitabilă pentru însăși ideea de sistem.* I. ROM. 1966, 117. *Experiența fiecăruia poate fi profitabilă celorlalți.* RL 1977, nr. 10 258.

— Pl.: *profitabili*, -e.

— Din fr. *profitable*, it. *profitabile*.

PROFITĂȘIRE s. f. v. *profitaxire*.

PROFITERÓL s. n. Prăjitură făcută din produse de patiserie (de forma unor gogoși mici) umplute cu cremă de vanilie, din (mai multe sortimente de) înghețată, din frișcă și din sos de ciocolată (cu ron). Cu nasul tu farfurie, purcesea a mnea grăbit dintr-un somplios profiterol eu șocolată și frișcă. VINEA, L. I, 433.

— Pl.: *profiteroluri*.

— Din fr. *profiterole*.

PROFÍTIC, -Ă adj. v. *profetic*.

PROFITIZĂ vb. I v. *profetiza*.

PROFITÓR, -OĂRE s. m. și f., adj. (Persoană) care caută să obțină un câștig din orice împrejurare (neținînd seamă de interesele altora); (persoană) care urmărește un folos din munca (sau în dauna) altora; *s p e c.* afacrist, speculant. *Știe că nu plătește el, pentru că n-are bani, și situația asta de parazit profitor îl tînebunește.* CAMIL PETRESCU, T. II, 91. *Măsurile luate ulterior de guvern au împiedicat revenirea profitorilor de pînă ieri în mijlocul satelor.* CONTEMP. 1948, nr. 109, 6/1. *Să se întrebe acești ... profitori e cărdscumpărare se poate da poporului ... pentru ostînda în pușcăriă seculară a ignoranței.* SADOVEANU, E. 55. *Dacă se va duce mereu la Georgeta, va fi un profitor.* CĂLINESCU, E. O. II, 23. *Au alungat și continuă să alunge pe profitori.* ID. S. 496, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *profitori*, -oare.

— Din fr. *profiteur*.

PROFITUI vb. IV. *In tranz.* (Învechit, rar) A profita. (Flg.) *Din toate ramurile științelor profituiri în acest period al Imperiei romano-orientale legile priu trupăratul Justinian I.* SĂULESCU, III, I, 150/5.

— Prez. ind.: *profituiesc*.

— Profit² + suf. -ui.

PROFÍȚIE s. f. v. *profetele*.

PROFÓND, -Ă adj. v. *profund*.

PROFÓNT s. n. Pîlne de callitate inferioară care se prepara în trecut pentru nădrări din fostul imperiu austro-ungar. Cf. LB, LM, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALENI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. SCRIBAN, D. *Pîlă caldă n-am nîlcat, Numai prifont*

nesărat. RETEGANUL, TR. 76. Rău maică m-oi blăstămat, Să umbli din sal în sal, Să mnc profont uscat. HODOȘ, P. P. 210, cf. BIBICESCU, P. P. 128, VICIU, S. GL., BUD, P. P. 81. Și-i umbli din pară-n fără Cu profontul subsuoară. PRECUP, P. 30.

— Pl.: profonturi. — Și: profânt (BARCIANU, ALEXI, W.), prefânt, profând (IDRG, BIBICESCU, P. P. 128), profânt s. n.

— Din magh. profont.

PROFORĂ s. f. (Învechit) Diețione; pronunțare (după anumite norme). Având măriia-sa hrison gătil, l-au dat în mna lui Ponait grămătic de s-au suit în amvon și, cu glos mare și cu bună profora, l-ou citil. R. POPESCU, CM I, 530. Prelutindenea să auzi ... ctnțori noavo și profora de Torigrad (a. 1823), BV III, 422. Văd că descălii d-talc ... și-au strical proforauo, nu poși rosti pe t, ă, ș. NEGRUZZI, S. I, 9, cf. CIHAC, II, 691, DDRF, SĂGHINESCU, V., CADE, GĂLDI, M. PHAN. 238.

— Din ngr. προφορά.

PROFORISÍ vb. IV. TRANZ. și refl. pas. (Învechit; despre litere, sunete, silabe etc.) A (se) pronunța, a (se) rosti (I 1). Litricile să proforisă. ASACHI, ALGHERRA, 5^v/12. Făr-aceste slovc ... nu se poate proforisi nici o silabă. NEGRUZZI, S. I, 8, cf. CIHAC, II, 691, DDRF, GĂLDI, M. PHAN. 238.

— Prez. ind.: proforisesc.

— Profora + suf. -isi.

PROFTAMSI vb. IV v. proftaxl.

PROFTASI vb. IV v. proftaxl.

PROFTAXÍ vb. IV. (Grecism învechit) I. TRANZ. A procura (I): a pregăti din timp. Te-ai silil o proftaxi în vreme loate cele trebuincioase pentru zidireo cclășilor Acherman (a. 1781). URICARIUL, III, 147. Să-mi mai trimiși 40 porțioare după oceașă rețelă, cu loate că scriu dumitale de acum, dar pentru co să aibi dumucata vreme îndcștulă a mi le proftasi ptnă la sfirșitul lui mortie (a. 1785). FURNICĂ, I. C. 126. A proftaxi o sumă pentru făcutul ocestui pod (a. 1795). GĂLDI, M. PHAN. 238. Ca să proftacsască oști și tunuri și cele trebuincioose războiului (a. 1822). URICARIUL, III, 234, cf. SCRIBAN, D.

2. TRANZ. (Urmă de determinări infinitivale) A grăbi, a urgenta. S-a făcut porunca legată lo anindoi episcopi ca să proftacsască a trimite banii școalelor epitropiei (a. 1792). GĂLDI, M. PHAN. 238. Cind s-ar întmpla acest fel de boală la vreo casă, să proftacsască cu grabă a se deosebi de către eei sândătoși (a. 1798). id. ib.

3. INTRANZ. A sosi, a veni, a ajunge. Ptn-a proftaxi ajutorul cel mare (a. 1790). GĂLDI, M. PHAN. 238. Din răzvrătirea unui sulger Theodor ... s-au spăimntat orașul; ... apoi proftasind cci de aici trimiși pentru paza Craghiovii, zle că s-ar fi potolit spaima (a. 1821). IORGA, S. N. 152. < TRANZ. fact. Făr de nici o zăbavă să dai acești bani ..., ea să ni-i proftlosească cu grabă aici (a. 1781). ARH. OLT. XIV, 256.

4. TRANZ. (Urmă de determinări infinitivale sau conjunctivale) A avea timpul necesar pentru a întreprinde ceva. În politia aceasta a Bueureștilor s-ou adăogat și s-au immulțit casele și nu pot proftaxi 8 coșari ... a merge pe la toate casele din oraș să măture coșurile (a. 1796). GĂLDI, M. PHAN. 238. Mulți apostuși și mavrofori ce nu proftaxiseră să fugă (a. 1822). id. ib.

5. TRANZ. A trimite, a expedia; a transmite. Să proftacsiișî tnișiinșările d-voastre către toși zabișii (a. 1806). GĂLDI, M. PHAN. 238. Din banii ce se vor stringe mai întli să-i proftaxiși cu grabă aici la Casa lăzăreturilor (a. 1813). id. ib. Serie-mi ca să-și proftacsesc carli (a. 1820). IORGA, S. D. VIII, 54. Și cel mull ptnă în 15 zile negreșil să ne prodăcșiși catagrafiile (a. 1824). URICARIUL, V, 189/29. Numai te rog profthasăște ctt mai degrabă jaloba cătră divan (a. 1835). GĂLDI, M. PHAN. 238. < Refl. pas. Este more trebuinșă

a să proftasi dcoacmădală cu more grabă la Giurgiu o sumă celferte cărbuni țigănești (a. 1812). DOC. EC. 143.

6. TRANZ. A satisface, a acoperi. Nici visterio neamtnd stare de a proftacsi aceasto more trebuinșă (a. 1807). GĂLDI, M. PHAN. 238.

7. TRANZ. A prinde (III I). Amndoi au proftaxil hoșul (a. 1810). GĂLDI, M. PHAN. 238. Pe pōhornicul Costoche Hrisoscolcu, proftaxindu-l turci după urmă, l-au jertfit îndală cu săbiile (a. 1822). id. ib.

— Scris și: proftacsi, proftacsi. — Prez. ind.: proftaxesc. — Și: proftamsi (GĂLDI, M. PHAN. 238), proftasi (scris și proftasi), proftaxi (id. ib.), prodaxi (scris și prodoesi), prohtaxi (id. ib.; scris și prohtocsi, id. ib.) vb. IV.

— Din ngr. προφθάσα (aor. al lui προφθάνω).

PROFTAXIRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a p r o f t a x i (5); trimitere, expediere. Să nu cumva să se facă vreo zōbovō la proftlhasireo ocestei zaherele (a. 1781). ARH. OLT. XIV, 256, cf. GĂLDI, M. PHAN. 238.

— Pl.: proftaxiri. — Și: profitasire (scris profitasire) s. f.

— V. proftaxl.

PROFTĂXÍ vb. IV v. proftaxi.

PROFTEĂ s. f. v. proptea.

PROFTIMISÍ vb. IV v. protimisi.

PROFŪM s. n. v. parfum.

PROFUMĂ vb. I v. parfuma.

PROFUMĂRE s. f. v. parfumare.

PROFUMĂT, -Ă adj. v. parfumat.

PROFUMĂTŌR, -OĂRE adj. v. parfumator.

PROFUMĂTŌRIU, -OĂRE adj. v. parfumator.

PROFŪND, -Ă adj. I. I. (Despre stări fiziologice sau psihice, despre însușiri ori manifestări morale etc.) Care este (foarte) puternic, care are o mare intensitate: adinc, intens, mare¹ (V I). Se prezentase denaintea judecătorilor ... în desrânduiala cea mai profundă a tristeței. CALENDARIU (1794), 32/17. Îi plăcea singurătatea ca tuturor nithuirilor profunde. HELLIADÉ, D. J. 36/9. Impresia unei profunde groaze pe care voia să o învingă în zodar. GTN (1836), 36¹/32. Din parte-și Elena ti păstrase în toată puterea ... amor ascmenea de profund ... ca și cel dăntli. CR (1846), 26¹/28. Devenise inepabil de a resimți vreedată vreo pasiune profundă. ib. (1848), 9²/35. Întristările-mi profunde. CALENDAR (1851), 111/21. Soldașii ..., cind aud cntecul lor național ... stul prinși d-o melancolie profundă. BARASCH, I. 177/16. Simțimint de profund respect (a. 1865). URICARIUL, X, 371. Sursul era ... de o profundă melancolic. EMINESCU, N. 35. Conducătorul face niște ochi mori, tu care strălucește o profundă admiroșie pentru cuceririle științei moderne. CARAGIALE, O. I, 60. Al treilea era d-o bunătate profundă. DELAVRANCEA, T. 10. O renaștere întreagă într-uu vis tot mai profund. MACEDONSKI, O. I, 28. Nu e ură mai profundă și mai nempăceală ca ura pe care instinctiv o poartă dobitoacia în contra inteligenței și ignoranța în contra culturii. VLAHUȚĂ, O. A. I, 201. Taine are o admirafie profundă pentru genialul scriitor francez. GHEREA, ST. CR. I, 15. Ctl de profundă și de lamentabilă poate să fie degradarea sufletului omenes! GALACTION, O. A. I, 14. Eu am pierdut copilăria la șase ani, mărlurisi cu profundă tristețe doelarul. BRĂDESCU, V. 19. Căzu în somn profund. SADOVEANU, O. IX, 123. Ele se inhalcăă prin măști speciale și produc uu somn profund. BELEA, P. A. 265. Nu ni s-a întinplat ... să am o emoție attit de profundă. PREDĂ, R. 38. Din liniștea profundă A sufletele noastre s-a-mpurtă-

și *acum* LABIȘ, p. 359. *Scutimentele nure printru diuncea stă adevărate și profunde.* T august 1961, 56. *Înzestrat cu o sensibilitate profundă.* v. rom. decembrie 1961, 155. (Adverbial; adesea cu valoare de superlativ) *Profund mișcat de bunăvoiața ce mi-ai mărturisit.* IĂZĂRESCU, s. 5/5. *Dormeau tuă profund.* CARAGIALE, o. II, 8. *Ea credea profund, orbește.* VLAHUȚĂ, o. A. I, 25. *În Lușea ... Titu sosi amărît profund.* REBREANU, I. 313. *M-a indignat profund.* IBRĂILEANU, A. 57. *Profund mă-ntristează.* BĂCOVIA, o. 31. *Au rămas profund mirat.* GALACȚION, A. 12. *Iașul, zicea el profund așteptat, a decăzut.* BRĂEȘCU, o. A. I, 367. *Plinsoarca ei ... m-a înduioșat profund.* KLOPȘTOCK, F. 231. *Am sentimentul că dorm, dorm profund.* SEBASTIAN, T. 137. *Se opri pe loc, profund umilit.* TEODOREANU, M. II, 13. *Clud l-am văzut ... au fost profund mișcat.* SADOVEANU, o. IX, 605. *Negreala eticii și bărbii ... îl făcea profund antipatic.* ARGHEZI, B. 33. *Filozoful m-a impresionat profund.* STANCU, R. A. V, 306. *Ești profund nefericit.* T septembrie 1962, 8. *Starea psihică a bolnavului este profund alterată.* ABC SĂN. 366. *Acastă întâlnire l-a zguduit profund.* v. rom. octombrie 1964, 33. *Acest pasional anjagal, trăind-și idcile politice profunzi și siner.* CONTEMP. 1966, nr. 1019, 2/5. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Un moment de profundă tăcere.* VLAHUȚĂ, o. A. I, 201. (Adverbial) *Eul mediu a fost un ev profund internațional.* CĂLINESCU, c. o. 40. *Caracterul profund realist al politicii economice a partidului nostru.* SCINȚIA, 1963, nr. 5 791. ◆ Sp e e. (Rar; despre culori) (Foarte) intens. *Negru profund, noian de negru.* BĂCOVIA, o. 25. ◆ Sp e e. (Despre saluturi, reverențe etc.) Care este făcut prin înclinarea adîncă a capului, a corpului etc.; p. ext. care exprimă respect deosebit, considerație (foarte) mare. *Sinior impresario, zise bătrîna după o profundă reverință.* CR (1846), 31¹/32. *Primește, mare rege, profunda-mi salutare.* ALEXANDRESCU, o. I, 355. *Salută cu ... profundă reverență.* TEODORIANU, M. V, 77. ◇ (Adverbial) *Am onoarea să salut profund francheța damneavoastră.* GALACȚION, o. A. I, 150. *Baucherul ... se înclină profund.* CĂLINESCU, s. 260.

2. (Despre oameni) Înzestrat cu o mare adîncime a judecării, cu o deosebită putere de pătrundere, de înțelegere, cu o temeinică cultură etc., care analizează temeinic lucrurile, pătrunzător (4), perspicace; (despre gândurile, gîndirea, judecățile, cunoștințele, înțelegerea etc. omului) care denotă multă inteligență, cultură, pregătire, seriozitate, profunzime (2). *V-ai dat desigur seama în luminile și cunoștințele d-voastre profunde ... ce înseamnă decentralizarea.* MAJORESCU, D. II, 149. *Un avocat bun, talentat, cunoscător profund al codului.* BRĂEȘCU-VOINEȘTI, p. 251. *Supnu neceste gînduri profunde dinuilele ueditări.* GALACȚION, A. 151, cf. SEBASTIAN, T. 64. *Un artist nu e mare dacă n-are gîndire profundă.* VLASIU, D. 401. *Un om profund ar fi fost mînuîl de mediocritatea lui.* CĂLINESCU, c. o. 361 cf. id. s. 503. *Diversitatea influențelor i-a crușat îns, și i-a scos în evidență profunda sa originalitate.* s. mău 1960, 122. *Cei mai profunzi critici sînt cei care explică valorile elacice.* v. rom. iunie 1965, 25. ◇ (Adverbial) *Caragiile a fost un om profund gluditor.* SADOVEANU, o. VI, 321. ◆ Care este făcut cu multă seriozitate, competență, pătrundere, profunzime (2). *Este necesar ea pe viitor inspectorii să efectueze un control mai profund, mai multilateral.* CI 1963, nr. 691, 3/5. *Conflictul tu rare întră eroul e tragic și exprimă o profundă investigație psihologică.* T iunie 1961, 71. *Vou face o analiză critică noi profundă care să prefigureze druumurile de începul uly revistei.* v. rom. ianuarie 1965, 213. ◆ (Despre creații ale oamenilor) Care are o mare valoare, care este înălțat de semnificații. *Aveuu nevoie de o muzică profundă, bogată în idei.* M 1961, nr. 1, 38. *Lă un loc, niuclele alcătuișc un profund jurnal intim.* CONTEMP. 1971, nr. 1 272, 3/3. *O operă critică profundă e bine să fie și clară.* ib. nr. 1 275, 3/3.

3. (Despre ochi, privire) Care exprimă, care sugerează sentimente adînci, însușiri morale deosebite, profunzime (2). *Înalt, fin, cu ochi profunzi, eu păr cărnul, uoul comandant cuceris pe toată lumea.* BRĂEȘCU, o. A. I, 91. *Ascuns de toată lumea, de ochii mei profunzi.* ARGHEZI, VERS. 358. *Ochii săi erau profunzi și inteligenți.* CĂLINESCU, B. I, 175. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Fața sa devine din cr în ce mai profundă și mai expresivă.* EMINESCU, G. P. 16.

4. (Despre voce, sunete, zgomote etc.) Cu tonul (cel mai de) jos, grav, adînc. *Tremolo de bas profund.* HOGAȘ, DR. I, 280. *Îl amenință de la spate uu glas de bas profund.* C. PETRESCU, G. V. 101. *Era o sonoritate măreață ... cu și cum s-ar fi împletit și s-ar fi tucălcot serii de cornuri de viătoare, unele subțiri, altele profunde.* SADOVEANU, o. IX, 16. *Strigă spre cer, cu un glas profund pe care acruț îl hobolii.* CĂLINESCU, E. O. I, 105. *Notele grave și profunde.* BOGZA, C. O. 373. *Suna în vâi o muzică profundă.* LABIȘ, p. 263. ◇ (Adverbial) *Spuse tucet, aproape confidențial, dar profund, răspicat.* CĂLINESCU, s. 30.

5. (Despre procese, modificări etc. fizice, sociale etc.) Care are un caracter radical (1 1), esențial; care duce la schimbări esențiale; care se deosebește în mod esențial de altceva sau de ceea ce fusese înainte. *Combinafia himică se caracteriză printr-o modifiacăie profundă a corpurilor ce se combină.* MARIN, PR. I, XI1/13. *Între liuba vorbită și cea scrisă sînt deosebiri profunde tu ce privește construcția frazei.* IORDAN, STIL. 240. *Omenirea trece printr-o perioadă de profunde transformări.* LEPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 2, 3. *Cooperativizarea ..., revoluție profundă în viața lărăninii.* SCINȚIA, 1965, nr. 6 689.

II. (Despre ape, cavități, săpături, obiecte cavaice etc.) Al cărui fund se află la o distanță (foarte) mare față de marginea de sus, de suprafață, de un reper dat etc.; adînc. Cf. LB. *Se fac mai tîlî niște groape profunde în interiorul munților, care se umple cu apă.* DESCR. APE, 110/19. *Au văzut semne de săpături în centrul ei, dar nu profunde.* BOLLAC, o. 269. *În peșteri profunde-i esilat?* MUREȘANU, P. 21, cf. BOLINTINEANU, o. 106. *SĂINEANU, D. V. Împușcăturlile se prelungiră în pontare profunde.* SADOVEANU, o. VIII, 342. *Imense, profunde și zbuciumate, oceanele sînt marile laboratorii biologice.* BOGZA, C. O. 230. ◇ (Cu determinări introduse prin prep. „de”) *Rulețul care l-au trecut ... profund de o palmă.* NEGRUZZA, S. I, 195. ◇ F i g. (Substantivat, n.) *Inimă ... pulea ea oare a nu fi tresărit în profundul său ciud freamățul fluvului ... aducea răsunetul miraculașelor fupte ale lui Ion Vodă?* HASDEU, I. V. 129. ◆ (Despre zone, regiuni etc.) Care se află la (mare) adîncime. *Cresțerea temperaturii trebuic să se facă ... null mai tucet în zonele profunde.* GEOLOGIA, 9. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Or fi erouri osteuile, Cleuări din regiuni profunde.* VLAHUȚĂ, o. A. I, 60. ◆ Sp e e. (Despre plăgi, infecții etc.) Care pătrunde ori se află, este localizat adînc în interior. *În euzul unei rîni profunde este mai bine dacă se aplică antibiotic pe rană.* BELEA, P. A. 9. ◆ (Despre respirație, suspine etc.) Care vine sau pare că vine din interiorul corpului; adînc. *Respirația, adevă răsuflarea grea, profundă, adevă aducă.* ÎNVĂȚĂTURĂ, 63/7. *Negulătorul de mălăsării sroasc un profund suspin.* CR (1848), 23³/56. *Ei nu fac operă de ortă Diu plîns, dintr-au suspin profund.* DEMETRESCU, o. 65. ◇ (Adverbial) *Profesorul își ridică pieptul și respiră profund.* GALACȚION, o. A. I, 55. *Afară respiră profund.* BART, F. 250.

— Pl.: *profunzi*, -de. — Și: (învechit) *profund*, -ă adj. LB.

— Din lat. *profundus*, -a, -um, fr. *profond*.

PROFUNDĂMĒNTE adv. (învechit, rar) În mod profund. Cf. HELLADE, în s. II, 197.

— După fr. *profondément*.

PROFUNDĂRE s. f. (Tehn.) Ambutisare a unui obiect în formă de cupă, cu adâncime mare în raport cu diametrul. LTR², cf. SFC IV, 286, 315.

- Pl.: profundări.
- De la profund.

PROFUNDITĂTE s. f. (Livresc) 1. Profunzime (2). Luna, suindu-se pe cer, arăta ... profunditatea abisului. CR (1848), 16°/79. Glasul cel tare al tunetului, urlând asupra abiselor, se repetă și răsună în profunditatea lor. IB. (1848), 20°/50. Nu poți învinge o mică impresie de groază ce-mi producea ferbeca undelor, zgomotul lor surd și profunditatea ce ascund. LĂZĂRESCU, s. 43/25. Profunditatea cea mai mare a oceanului se pare că abia trece peste înălțimea ... celui mai înalt munte de pe pământ. FONTANIN, c. 28/1. În raportul profundității vâilor submarine, se știe numai atât că, în unele locuri, trebuie să fie niște precipituri teribile. ISIS (1859), 36/2. Această formă pătată [a intrării în ocean] ținea până la o profunditate de 10 — 12 stinjeni. FILIMON, o. I, 294, cf. PROT.-POP., N. D., ALENI, W., ȘĂINEANU, D. U. ♦ (Prin lărgirea sensului) Nu știi ce ceri, imi răspunse călugărul, oftând din profunzimea inimii. FILIMON, o. I, 310. În aceste clipe de exultanță, profunditatea ochilor se accentua. CĂLINESCU, s. 112.

2. Profunzime (1). Atins indetul de profunditatea acelor idei ... mulțumii gondolierilor. CR (1848), 28°/67. Criticul ... să studieze cu ... profunditate subiectul ce voiește a critica. FILIMON, o. II, 226. Profunditatea concepției nu împiedică alegria expresivii. CARAGIALE, o. III, 232. Mai mult decât risipirea, prefera profunditatea într-un lucru hotărât. CĂLINESCU, I. O. II, 13. Ceea ce caracterizează opera lui Rembrandt ... este extragăinara profunditate a viziunii sale. ID. s. 487. Mai multe idei, mai multă profunditate, mai multă mobilitate scenică. V. ROM. ianuarie 1965, 151.

- Pl.: (rar) profundități. Gen-dat. și: (învechit) profundității.
- Din lat. profunditas, -atis.

PROFUNDÓR s. n. Partea posterioară, mobilă, a ampenajului orizontal a unei aeronave, care asigură ușurința nămirii, echilibrul și stabilitatea aeronavei. Cf. DER, M. D. ENC., DEN.

- Pl.: profundoare.
- Din fr. profondieur (după profund).

PROFÚNT s. n. v. profund.

PROFUNZÍME s. f. I. Capacitatea, calitatea, însușirea de a judeca, de a înțelege, de a înfățișa etc. lucrurile în esență, în semnificația lor adinecă; adineime, (livresc) profunditate (2). Interesante trebuie să fie observațiile tale sociologice, dacă nu, toate, această profunzime. GALACTION, A. 384. Bălcescu e un cugețitor cu mari profunzimi. SADOVEANU, E. 54. Pușchin ... concentrează în versurile lui o rodnică profunzime. ID. IB. 202. Vastitatea și profunzimea cunoașterilor lui Shakespeare constituie manifestarea unui poet al Renașterii. VIANU, L. U. 65. Vorbele ... n-ar fi reușit să exprime în toată profunzimea ceea ce gîndea. V. ROM. iulie 1954, 55. Accentele dramatice puteau fi apăsate mai mult pe disputele de profunzime ale textului. T. Iunie 1964, 75. Profunzimea operei stă în framântul interior de viață. CONTEMP. 1966, nr. 1019, 3/6.

2. Distanță, punct, loc etc. considerate de la suprafața unui lucru, de la un reper dat etc. până la o distanță (mare) spre interior; calitatea, însușirea de a fi profund (1); adineime, (livresc) profunditate (1). Căldura acensta radiantă ... se propagă atunei puțin cîte puțin în profunzimea lor. MARIN, F. 9/21, cf. BĂRCIANU. Carpatul, care-n profunzimea stîului său ascunde caniori de fier. CARAGIALE, o. II, 139, cf. DDRI, ALENI, W., ȘĂINEANU, D. U. Departe-n cine știe ce profunzimi de mări. MINULESCU, VERS. 100. Delta cu profunzimi misterioase se întindea pînă departe. SADOVEANU, o. VI, 75. Acenstă presiune face

ea temperatura să crească mult mai tunc în profunzime. GEOLOGIA, 9. Zăcămintele minerale se află în profunzimile reci ale continentului. ȘCÎNTEIA, 1977, nr. 10 932. ♦ Fig. Cuvintele acestea au scos din profunzimi toată durerea. SADOVEANU, o. VI, 323, cf. IX, 148. Din ce profunzimi ... ale huciei sosește licaarea plină de fantezie. BOGZA, c. o. 381.

- Pl.: profunzimi.
- Profund + suf. -ime.

PROFÚZIE s. f. v. profuziune.

PROFUZÍUNE s. f. (Livresc; de obicei cu determinări introduse prin prep. „de”) Cantitate (foarte) mare, mulțime (de ...); abundență, bogăție. Cf. ARISTIA, FLUT. Fucile ... unipluse două săli întregi eu o profuziune de lucrări de mină de tot felul. ODOBESCU, s. I, 482, cf. BĂRCIANU. Victățile mici în unele privințe amintesc profuziunea ecuatorială. MEHEDINȚI, G. F. 183, cf. ALENI, W., SEVERIN, S. 111, ȘĂINEANU, D. U., CADE. Profuziune de flori pe masă. BRĂESCU, M. B. 36, cf. SCRIBAN, D., VIANU, A. P. 246. În tencăse profuziunea trandafirilor de pe Șoseaua Jianu. BENIUC, M. C. I, 436. Printre noile dotări de aici merită a fi semnalată profuziunea de flori din Insula Trandafirilor. V. ROM. august 1963, 155. ♦ L. o. e. a d. v. Cu profuziune = din abundență, din belșug, din plin, în mare cantitate. Aruncam boceșurile cu profuziune pentru cel mai mic obiect ce mi se arăta. BOLLIAU, o. 288. Passage de armonie savantă ... se găsece semănat cu profuziune în operele „Nabueodonosor” și „Rigoletto”. FILIMON, o. II, 263. Anormalitatea ... e arătată în literatură cu atita talent și profuziune, înell n-avem dect să studiem ... cîteva din aceste producțiuni artistice. GHEREA, ST. CR. II, 319. Sfarmături de amfară sau de urnă funcară aruncă marea eu profuziune. GALACTION, o. A. U, 409. Lumina puternică a sudului faee să apară pe planeta sa culori vii, natate cu profuziune. VIANU, A. P. 77. Pascalopol [ra] pomădat și parfumat cu profuziune. CĂLINESCU, E. O. I, 81. (Prin lărgirea sensului) Înclat peste fire, colonclul stringe eu profuziune mîna lui Moș T[caea]. BACALBAȘA, S. A. I, 43.

- Pronunțat: -zi-u-. — Pl.: profuziuni. — Și: (învechit) profúzie s. f. ALENI, W., SEVERIN, S. 111.
- Din fr. profusion, lat. profusio, -onis.

PROGĂDĂ s. f. v. progădie.

PROGĂDE s. f. v. progădie.

PROGĂDIE s. f. (Regional, mai ales în Transilv., Ban. și Ol.) Curte a unei biserici folosită ca cimitir; p. ext. cimitir (pe lingă o biserică). Apucîndu-se misterii să facă șanșurile pentru temelile zidurilor, au început a scoate mulțime de onse de oameni, din care s-a cunoscut că acest loc mai dinainte vrcame a fost tot podradie a besarieii (cca 1800). IORGA, S. D. XV, 312, cf. KLEIN, D. 407, LB, DDRF. Dintre bărbații noștri muri se află înmormîntași aici: episcopul ... Vasilie Moga (în progădia din „Groapă”). MOIDOVAN, T. N. 115, cf. GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALENI, W. Neastă-sa demult dormen în progndin satului. LUC. V, 81, cf. TDRG. Cînd să sară ptrleazul în progădie, ... se împiedică și se dă peste cap. AGÎRBEANU, S. 113. Niște mocofani cari n-au dect curțile pline de urzici ca și progădiile bisericilor neamului lor. AL LUPULUI, P. G. 74, cf. ȘĂINEANU, D. U. Baba men ... de douăzeci și unei de ani cace-ntînsă-n progădia bisericii. BĂNUȚ, T. P. 188, cf. CADE. O astfel de călătorie ... presupune trectoale în jurul bisericilor, puse pe un vîrf de denl, eu progădia feșoasă de crucei într-o rînd. CĂLINESCU, E. 105, cf. II XVIII 78, VICIU, GL., I. CR. II, 247. Deodată răsună toată progădia de cîntece foarte triste. DENSUȘIANU, T. H. 252, cf. GR. S. I, 138, GREGORIAN, CL. 61, ALR II/I II 178, A II 2, 3, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, LENIC REG. 21, 93.

— Pl.: *progadii*. — Și: *progădă* (1. CR. II, 217), *progăde* (VICIU, GL., GREGORIAN, CL. 61, LEXIC REG. 21; pl. *progăzi*, LEXIC REG. 21), *progrăde* (LI), *progrădle*, *prodgăde* (LB), *podrădle*, *pogrădă* (CIBAC, II, 115, DDRF, GHETIE, R. M. ALEXI, W.), *pogrăde* (LB, TDRG), *pogrădle* (TDRG, SCRIBAN, D., GRAUR, E. 132), *vragădle* (IZV. IV, 8) s. f.

— Din slavonul ПОДЪРЪДАНЕ.

PROGĂLBEN, -Ă adj. (Regional) Foarte galben (Cristești — Pașcani). MAT. FOLK. 1519.

— Pl.: *progalbeni*, -e.

— Pro-² + galben.

PROGENITURĂ s. f. Totalitatea puilor unui animal; pui al unui animal, prăsilă (2), (rar) ploid (3), (învechit, rar) prăsitură (1). *Formă de vite turme, dispuse d-al lor lapte, De lină și de piele, d-a lor progenitură*. HELIADE, O. I, 386. *Aeolo mântuiea cu odihnă pe puii nainte oehilor mamei sale care strigă cu furie la piciorul arborului și nu poate să urmeze pe răpitorul progeniturii sale*. ISIS (1859), 125°/12, cf. BĂNCIANU, V., CADE, CAZIMIR, P. 163, SCRIBAN, D. *Pisica Alba ... soeotînd-o indiferență la progenitură, i-ani luat puii după naștere îndă'ă*. ARGHEZI, S. VIII, 205. *Progeniturile și le îngrijește cu destul de multă dragoste*. VÎN. PESC. septembrie 1961, 10. *Maseulul este foarte grijuliu și este în stare să atace orice dușman s-ar apropia de progenitură*. IB. august 1962, 10. *Analizînd toate condițiile de dezvoltare a progeniturii noi, se poate face un pronostic*. IB. octombrie 1964, 4, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Astăzi mai ales familiar sau peiorativ) Totalitatea copiilor unui om; copil, odraslă (2); urmaș, descendent. *Cu tata, mama și progenitura Lazaronii sînt în Neapole canu vro sulă cincizeci de mii de suflete*. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 159, cf. NEGULICI. *Deacă ... nevoia obligă pe numă a se despărți de progenitura sa, ea va face bine să se puie pe regîmul igienie*. MAN. SĂNĂT. 261/26. *Progenitura (copilul) ... moșteneste calitățile cele bune din amîndouă rasele*. BARASCH, I. 131/20. *O, te-admir, progenitură de origine romană!* EMINESCU, O. I, 151, cf. DDRF, BĂNCIANU, ALEXI, W. *Stigele grecesc al bătrînalui Arghiropol se strecurase din belșug, ea într-o vrednică progenitură*. ARDELEANU, D. 22, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Ce-ar mai faee azi acest titan etnd ... ar vedea aceasă arhibogală progenitură?* GALACTION, A. 271, cf. SCRIBAN, D. *Talăl înțelegea, ea mallă lume respectuoasă de cultură, să-și pedepsească progenitura etnd nu tnvăsa*. CĂLINESCU, E. 24. *Unele progenituri ... pornesc cu totul pe alte căi*. BOGZA, C. O. 140. *În protocol nu intră nîei dragoste, nîei ură, Cîrteanul se însoară spre a avea progenitură*. T. Iulie 1964, 47. *Progenitura sa, eare namără șase copii, einei feciori și o fiică*. V. NOM. noiembrie 1964, 127, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *progenituri*.

— Din fr. *progeniture*.

PROGESTERÓN s. n. v. *progesteronă*.

PROGESTERONĂ s. f. Hormon care se formează în ovare și care este indispensabil în procesul de reproducere; luteină. Cf. DM, D. MED., M. D. ENC., DEX. ♦ Medicament preparat cu acest hormon. Cf. DEX.

— Și: *progesterón* s. n. DN², DEX

— Din fr. *progesterone*.

PROGETĂ s. n. v. *proiect*.

PROGETĂT, -Ă adj. v. *proiectat*.

PROGLÉT, -Ă adj. v. *proiect*.

PROGNĂT, -Ă adj. Caracterizat prin prognatism. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Director al ziarului se afla*

pe atunci d. Timoleon ... al cărui chip asimetric și prognat ... nu respira bunăoară. LOVINESCU, S. II, 57. *Negrii ts în general prognafi*. SCRIBAN, D., cf. DN, DEX.

— Pl.: *prognofi*, -te.

— Din fr. *prognathe*.

PROGNATISM s. n. Conformație particulară a feței omului care constă în proeminența anterioară, în formă de bot, a maxilarelor sau a arcadelor dentare ale acestora. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Emmi, eam pămîtuic la față și cu prognatismul pareă moi accentuat din cauza maturizării*. CĂLINESCU, S. 383, cf. DER, DN, M. D. ENC., DEX.

— Din fr. *prognathisme*.

PROGNITIC subst. (Învechit, rar) Pronostic (1). *Mulți astronomi ... au făcut prognitic, ce se va lucra în lame după aceea*. N. COSTIN, LIT. II, 236.

— Accentul necunoscut. — Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

PROGNOSTIC s. n. v. *pronostic*.

PROGNOSTICĂ vb. I v. *pronostica*.

PROGNOSTICĂLE s. f. pl. v. *progostile*.

PROGNOSTICĂTOR, -OĂRE s. m. și f. (Neobișnuit) Persoană care face un pronostic (1). *Cunoscut cu prognosticilor sinistra, e urtt de foștii membri oi mișcării*. CĂLINESCU, S. 206.

— Pl.: *prognosticatori*, -oare.

— *Prognostica* + suf. -lor.

PROGNOSTICÍ vb. IV v. *pronostica*.

PROGNOSTICÓN s. n. v. *pronostic*.

PROGNÓZĂ s. f. Estimare a apariției și desfășurării în timp a unui fenomen, a unui proces etc., bazată pe studiul împrejurărilor care îi determină apariția și evoluția; estimare a valorilor probabile pe care le vor lua în viitor unele mărimi nesigure, inconstante din prezent; p. ext. pronostic (1). Cf. ALEXI, W. *În perioada recoltării, după cum rezultă din prognoză, timpul va continua să fie ploios*. ȘCINTEIA, 1960, nr. 4862. *Comitetul de Stat al Apelor ... asigură economia națională cu date și prognoze hidrologice și meteorologice*. BO (1962), 193. *Prognoza activității științifice nu face prevederi cu precizia astronomiei*. CONTEMP. 1971, nr. 1279, 8/6, cf. M. D. ENC., DEX. *Potrivit prognozei, vremea va fi, în general, înnebună*. RL 1977, nr. 10295. *Această prognoză se va realiza puțin mai trziu*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 26, 20/1.

— Pl.: *prognoze*.

— Din fr. *prognose*, germ. *Prognose*.

PROGÓN¹ s. u. (Învechit) Plată¹, taxă pentru transportul cu căruța (de poștă). *Trepedile (progon) de aiei cele obicinuite* (a. 1780). UNICARIUL, V, 395/21. *Au trînis ... domnul senator de la Iași pentru plată de progoune la carote ce s-au luat dă către poleuri de la tăcutori* (a. 1811). DOC. IC. 136. *Ciue va avea trebuință a trimite ștafetă la verice locuri va plăti progonul pentru 2 cai*. CH (1833), 98°/1. *Cheltuielile extraordinare ale revoluției nu se areă la mai mult de 700 000 lei, în plata progouanilor, plata azeușilor în străinătate*. BĂLCESCU, AP. GHICA, X. 243. *Progonu și cheltuielile drumului lui Andrei, lucrătoru venit din Ungaria* (a. 1850). DOC. IC. 986, cf. POLIZU.

— Pl.: *progouane*.

— Din rus. *aporon*.

PROGÓN² s. n. v. *prigonă*.

PROGRĂDE s. f. v. *progadile*.

PROGRĂDIE s. f. v. **progadie**.

PROGRĂM, -Ă subst. I. S. n. și (învechit) f. Ansamblul părților care alcătuiesc o ceremonie, o serbare, un spectacol etc. sau o emisiune de radio ori de televiziune (în ordinea desfășurării acestora); ceremonie, serbare, spectacol etc. astfel alcătuite; foaie de hirtie, publicație etc. care anunță (și descrie) aceste părți. *Ieri au urmat intrarea măiestrii sale ... după chipul arătat în programa ceremoniei*. AN (1829), 6¹/37, cf. 9¹/16. *Programa prăznuirii tualtei zile a nunului împărateștii sale mării donnului împărat a toată Rosia*. CR (1830), 293¹/9. *Serbarea s-au făcut după următoarea programă ...* BULETIN, F. (1833), 193²/8. *Cătră comisia alcătuită pentru pregătirea programei înscăunării domului* (a. 1834). URICARIUL, VIII, 185, cf. STAMATI, D. *Sta deoparte la o mesecioară de nue și desena un cavaler pe dosul unui program*. VLASBUȚĂ, O. A. III, 9. *Afișul programului viitoareii stagionii teatrale atrage privirile curiosilor*. DEMETRESCU, O. 177. *Iorăși e, concert, copii ... Vrei programă, lămurii? Stăi puțin să caut*. COȘBUC, P. I, 300. *În timp ce el își făcea programul noii stagionii, eu priveam afișele și programele vechi*. ANGHIL, PR. 118. *Data balului diu octombrie a fost amnată ... — Cel puțiu ani fi văzut programul*. REBREANU, I, 100. *Privește eu un suris de beatitudine alt număr din program*. C. PETRESCU, I, II, 190. *Va merge la teatru eu program special*. BRĂDESCU, O. A. I, 38. *Înghițirea celor trei săbii*. Era ultimul punct al programului. SAMIA, N. 66. *Orelestra ... țesca pe acoperișul circului oferiind probe gratuite și o idee despre program*. ARGHEZI, B. 69. *Programul artistic ... a durat pină dincolo de miezul nopții*. STANCU, V. R. S. S. 48. *După conseriufă a urmat un program artistic*. ȘCÎNTEIA, 1954, nr. 2 884. *Programul este treptat completat eu improvizafii comice*. T mai 1961, 7. *Toată lumen a plecat, că programul s-a terminat*. SORESCU, U. 8. *Artiștii amatori au susținut programe folclorice de mare bogăție*. CONTEMP. 1977, nr. 1 605, 8/1. ♦ *Spec. Emisiune de radio sau de televiziune. În televizor nu era program*. PREDĂ, M. S. 57.

2. S. n. și (învechit) f. Expunere (scrisă) a principiilor, a scopurilor, a sarcinilor etc. unei organizații politice, sociale, culturale etc. *Opoziția dete în zilele trecute o programă*. CR (1848), 21³/18. *Vorbele indiscrete ce ies în toate adunările ... diu partea celor ce și-au uitat programa mișcării* (a. 1849). ap. GIMCA, A. 770. *Apoi dacă după-acestea mai aveți eumba dorință Să v-orât prind-o programă care e a mea credință*. ALEXANDRESCU, O. I, 265. *Social-democrațin romăuă discută acuma un nou program politic și economic*. IONESCU-RION, S. 176. *Țărani alogători sau nealogători, să meargă eu toți la o întrunire în Aradia, unde Victor Groșușoru avea să-și lămurească programul*. REBREANU, I. 281. *Programul inițial al Reformei era destul de larg și de vast pentru a se concilia ușor cu aspirațiile amonișmului*. OȚETEIA, II, 320, cf. 39. *Burglezia a trădat programul revoluției*. SADOVEANU, E. 51. *Le tufășișai, pe înțelegerea lor, programul partidului*. STANCU, R. A. II, 305. *Ceea ce s-a vorbit acolo a fost mai mult decit un discurs, a fost un program*. ISAC, O. 310. *Congresul a dezbătut și adoptat în unanimitate documente de însemnatate istorică, care cupriud programul multilateral al dezvoltării Romăniei socialiste*. ȘCÎNTEIA, 1965, nr. 6 689.

3. S. f. și (rar) n. (De obicei urmat de determinările „școlară” sau „analitică”) Document care stabilește și detaliază volumul cunoștințelor și sistemul lor de predare pentru o anumită clasă ori an de studii și la un anumit obiect de studiu, în cursul unui an de învățămînt, sau tematica unui concurs, a unui examen etc. *Gvernul Greciei va publica o programă poștînd pe tinerii arhitecți ... să-î trimită pină într-un an deseneuri*. AR (1829), 78²/26. *Întru această știință căreia ... pot slujii drept programă la cursul fizicii pămîntului*, ib. (1829), 226¹/34. *El va ocirmii școala după programa învățaturilor hotărîte de comitet*. HELI-

ADK, F. 20/24. *Programă de cursul învățaturilor ce s-a urmat în Colegiul sf. Sava*. MN (1836), 69¹/4. *Consiliul de studiu se ocupă cu înlocuirea și revizuirea programelor speciale de studiu*. MO (1860), 166/11. *La convocarea miușterului de a face o programă pentru învățămîntul elasic, aduna din cataloage nume de autori latini*. MAIORESCU, CR. I, 341. *Cindote sint și programele și regulamentele școlilor noastre*. CARAGIALE, O. II, 32. *Nu învățosem încă fizica, prevăzută amănunțit în programul de examinare*. BRĂDESCU, O. A. II, 96. *În afară de materiile impuse școlarului priu programe, n-aș putea spune că ... m-ar fi interesat în chip deosebit ceva*. BEAGA, II, 81. *Într-o mapă de inginer se afia pusă la păstrare programa cursului*. ȘCÎNTEIA, 1960, nr. 4 831. *Pentru ca legătura dintre teorie și practică să se realizeze ... au fost ajutați să cunoască programele școlare*. GI 1962, nr. 683, 4/1. *Programa de matematică pentru clasa a IX-a*. I. ROM. 1961, nr. 2, 171. *În unele programe școlare se observă o tendință în favorarea științelor exacte*. V. ROM. noiembrie 1962, 85.

4. S. n. și (rar) f. (Plan de) activitate în care sint stabilite (în ordinea desfășurării lor) etapele sau muncile, operațiile propuse pentru o perioadă dată; timp afectat acestei activități, o r a r² (II I); desfășurare a activității (individuale, dintr-o instituție etc.) după un astfel de plan. *Negreșit că greutățile de a realiza un asemenea program sint mari*. ROM. LIT. 78²/18. *Au ... obicei de a-și face pentru noi multe luni de zile înainte programul despre cele ce au să facă*. SLAVICI, N. I, 265. *Își întocmesc programul de-acasă în toate anăuutele*. REBREANU, R. I, 46. *Holări eu începere de a doua zi să-și alcătuiască un program*. C. PETRESCU, C. V. 365. *Programul era alt de încercat încit nu ue puteam întilni*. BRĂDESCU, O. A. II, 79. *Amorul nu întră în programul meu de vară*. SEBASTIAN, T. 74. *Desteptarea, după program, era la patru*. SADOVEANU, O. II, 399, cf. LEG. EC. PL. 210. *Ei vor face gimnastică, după program, în fiecă dimineață*. ARGHEZI, S. VII, 262. *Pascalopol îi făcea un program deosebit, izolat de al Oțitiei*. CĂLINESCU, E. O. I, 115. *Partidul dă oamenilor muncii un program științific de activitate*. LUPA DE CLASĂ, 1953, nr. 7, 28. *Era în program să fie gata peste trei săptămîni*. PAS, Z. III, 15. *Ai un program de la care uu te poți abate?* PREDĂ, R. 178. *Dacă îi înveți eu program, vor fi obișnuși să respecte disciplina*. V. ROM. septembrie 1962, 56. *S-n npliat în procesul de producție un interesant studiu privind stabilirea programului optim de lominare a prăjiunilor de foraj*. ȘCÎNTEIA, 1969, nr. 8 207. *Aprorpe 180 000 de propuueri eu imbogășit programele de lucru ale unităților economice*. IB. 1977, nr. 10 286. *S-au înlocmit programe pentru control și autocontrol pe operoții*. RL 1977, nr. 10 246. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Cu programa oecasta de viață, își confundo odesca diminețile eu serile*. CARAGIALE, O. I, 14, cf. IV, 289. *Urmenză ... un program de viață apronpe fără schimbări*. SADOVEANU, O. VI, 214. ♦ (Familiar) *Ocupație (II)*, lucru. *Nu pot veni, fiindcă am program*. CONI. IORDAN.

5. S. n. Ansamblu de instrucțiuni codate (într-o anumită succesiune), folosit de un calculator pentru rezolvarea unei probleme. Cf. DN, DER, M. D. ENG., DEN.

6. S. n. (Rar; în sintagma) *Muzică eu program* = muzică programatică, v. p r o g r a m a t i c. *Este de la siue înțeles că muzica simfonică și de cameră eu program poate ataea eu succes teme diu viață contemporană*. M 1961, nr. 1, 21. *N-a înțeles să serie muzica eu program, precedi.d compoziția de un argument literar*. CONTEMP. 1965, nr. 967, 1/4.

— Pl.: *programe* și (învechit, rar, m.) *programii* (BREZOIANU, I. 69/24).

— Din fr. *programme*, germ. *Programm*, ngr. *πρόγραμμα*, rus. *программа*, lat. *programma*, it. *programma*.

PROGRAMĂ vb. I. **Tranz. I.** (Complementul indică acțiunii, activității etc.) *A organiza potrivit unui program (4): a stabili, a fixa un program (4) pe baza*

căruia urmează să se desfășoare o activitate. *Sumele rezultate se vor rambursa Băucii ... cu excepția lucrărilor programate pe anul 1949.* I.E.G. E.C. VI., 255. *E programat la ora unsprezece noaptea.* GALAN, Z. N. 147. *Pentru îndrumarea viitorilor absolvenți dirigiului au programat o serie de vizite în întreprinderi și instituții.* GI 1962, nr. 652, 641.

2. A include într-un program (1). *Sint programată cu un chitec.*

3. (Complemental indică oameni) A planifica la o anumită dată pentru rezolvarea unei probleme. Cf. M. D. ENC., DEX.

4. A introduce un program (5) într-un calculator în vederea rezolvării unei probleme. Cf. M. D. ENC., DEX.

— Prez. ind.: *programez.*

— Din fr. *programmer.*

PROGRAMĂRE s. f. 1. Acțiunea de a programa și rezultatul ei. *Nici o altă metodă de programare nu este posibilă într-o societate democratică.* CONTEMP. 1949, nr. 120, 2/3, cf. DL, DM, DN, M. D. ENC., DEX. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Programarea prea accentuată suprînă orice spontaneitate în versurile lui.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 35, 9/1.

2. Ansamblu de metode de rezolvare matematică a problemelor de tipul celor care intervin în planificare, urmărind optimizarea unor funcții de mai multe variabile. Cf. DER., M. D. ENC.

3. (Listă de) instrucțiuni redactate într-un limbaj convenabil cu scopul de a fi executate de un calculator electronic.

— Pl.: *programări.*

— V. *programa.*

PROGRAMATIC, -Ă adj. Care cuprinde un program (2), privitor la un program, de program, înscris, fixat într-un program, care se desfășoară conform unui program. *Cursurile organizate ... își au o înscenitate programatică.* D. GUSTI, P. A. 311. [Serătorii] *ajung altfel la o conștiință limpede și programatică a luptei antiretorice.* VIANU, A. P. 12. *Imaginile confuze, contorsionate ... erau datorite în primul rînd confuziei din conținutul poemelor, incertitudinilor ideologice și programatice ale autorului.* V. NOM. IANUARIE 1954, 161. *Manole Crudu nu este un simbol, o ilustrare a unor teze și atitudini programatice ..., ci un caracter complex.* T ÎNTE 1961, 71. *O parte importantă a lucrării este consacrată analizei documentelor programatice elaborate de Marx.* ȘTIINȚA, 1964, nr. 6 392. [Piesa] *va semna un programatic document al generației sale.* V. ROM. IANUARIE 1965, 148. *Necesitatea programatică de a lufășa publicului noi pagini dramatice.* T SEPTEMBRIE 1966, 81. *În chip programatic, stegiuca s-a deschis cu două prețiere clasice.* ÎB. FEBRUARIE 1969, 92. (Adverbial) *Neologismul începe să fie cultivat programatic ... în spirit sistematic inovator.* L. ROM. 1965, 392. *Macedonski nu este numai primul poet, dar și cel dintîi „estetician” român care începe să pană ..., programatic, probleme de estetică a limbii.* L. ROM. 1966, 21. *Prozator inzeștră ... el serie programatic.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 130, 9/3. *Societatea noastră ... afirmă programatic credința în fericirea membrilor săi.* ÎB. 1977, nr. 26, 4/2. ◇ *Muzică (sau lucrare, compoziție etc.) programatică = muzică (sau lucrare, compoziție etc. muzicală) care își propune să ilustreze, să urmărească (explicit) o temă dată. Muzica scenică este implicit ... muzică programatică.* S IULIE 1960, 81. *Compozitorul nu scrie o lucrare programatică.* M 1961, nr. 1, 19. *Muzica vocal-sinfonică este prtu excelență programatică.* ÎB. 1962, nr. 1, 8. *Nu e vorba de portretizări, de o muzică programatică, ... ci mai degrabă de câteva instanțanee ale unui peisaj sufleteș divers.* ÎB. 1965, nr. 2, 39.

— Pl.: *programatici, -ce.*

— Din germ. *programatisch.*

PROGRAMATISM s. n. Caracterul unei muzici programatice; curent care promovează muzica programatică. *Muzica scenică este implicit și în cea mai largă accepție a termenului muzică programatică. Tar dacă ea e un gen definitiv consacrat, adversarii programatismului nu mai pot avea nici un recurs.* S IULIE 1960, 81. *Acestui tip de simfonism i-a folosit mult acceptarea ideii de programatism în cadrul muzicii instrumentale.* M 1965, nr. 1, 8/1. *Enescu a frecventat extrem de rar programatismul descriptiv.* CONTEMP. 1965, nr. 967, 1/3, cf. DEX.

— *Programat[ic] + suf. -ism.*

PROGRAMĂTOR, -OĂRE s. m. și f. Persoană specializată în întocmirea programului (5) unui calculator. Cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *programatori, -oare.*

— Din fr. *programmeur.*

PROGREBĂNIE s. f. v. *pogrebanie.*

PROGRÉS s. n. (Adesea cu determinări care indică felul, natura) Mișcare înainte, evolutivă (în spațiu, în timp, într-un proces, într-o stare de lucruri etc.), dezvoltare în linie ascendentă, de la simplu la complex, de la inferior la superior, apariție și consolidare a noului, evoluție, avansare, înaintare, (hucelut) progresie (2); spec. dezvoltare, schimbare favorabilă datorită căreia se ajunge la un rezultat scontat ori se atinge un anumit scop. *Cunoscu că foarte bine va fi asistăluit, den credința fericitelor tale progresuri* (a. 1699). EN 87. *Sincerim noastră diu inimă poștește ... dorit progres spre sporirea susțlescului și trupescului bine* (a. 1772). IORGA, S. D. XII, 86. *Și ti nară tuecputul, uruele, progresurile și deznodămintul aventurii sale.* CALENDARIU (1791), 31/13. *Aceasta, măi frate, progres se numește, Cine nu-l urmează, noare, nu trăiește.* MILLO, IN PR. DRAM. 369. *Studia cu zel, făcea progrese.* HELIADE, D. J. 20/22, cf. VASICI, M. I., 22/4. *Rînduiala și progresul stiu doririle noastre.* CR (1846), 22/31. *Mai păstrează niște urme ca aduceri aminte de acca callură, și nu mai fac nici un progres. Toate staționează la dinții.* LAURIAN, M. IV, 112/8. *Nu poate să se hazardeze a merge tupspre progresurile industriale, lutnd de bun oriee mijloe ti pică la îndemnă.* I. IONESCU, F. 5/1. [Comerțul] *a făcut progresuri nemărginite.* CR (1848), 22¹/22. *Studiul naturii oare a putut să facă vrun progres?* ISIS (1856), 19/1. *Fuzia între munteni și moldoveni face mari progrese aici.* NEGRUZZI, S. I, 310. *Clind progresul lipsește, vine retrogradarea și decadența.* FILIMON, O. II, 246. *Altul se plînge că fara pierc, Că tot progresul a stat pe loc.* ALECSANDRI, T. I, 377. *Diriectia nouă a făcut dar un pas spre progres, dezrobindu-ne de acele sisteme greșite.* MAIORESCU, CR. I, 388. *De atunci n-am mai făcut nici un progres în această artă.* ODOBESCU, S. III, 21. *D-ia, care ești mare amator de muzică, ce zici de progresele lu Margo?* CARAGIALE, O. IV, 240. *A! Civilizare! Secol de progres și industrie.* MACEDONSKI, O. I, 82. *Donnule, Revista noastră Are finta să îndrepte Spre progres această fară.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 180. *Ne vor trebui încă mulți ani plnă să facem în adevăr vreun progres.* IONESCU-RION, S. 101, cf. MILLE, V. P. 75. *În teatru nu se realizează nici un progres dramatic.* DEMETRESCU, O. 178. *Sub conducerea lui făceau progrese vădile.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 178. *Vreau să văd cel progres ai făcut.* REBREANU, I. 408. *Curentul latinist ... devine ... o forță socială, un ferment de progres.* IURĂLEANU, SP. CN. 9. *Luase lecții cu una madam Silberstien și făcea progrese nimitoare.* BASSARABESCU, V. 12, cf. GALACTION, A. 386. *Trăim în veacul progresului.* CAMIL PETRESCU, T. III, 40. *A vorbit de progres, despre prosperitatea pe care veneau s-o aducă ... în aceste pustetăți rupte din ealea civilizației.* C. PETRESCU, R. DU. 248. *Înzestrat în fine cu eale ferată, [orășchul] s-a repezit accelerat pe calea progresului.* BRĂTESCU, O. A. I, 108. *Nu găsești că face progrese?* SEBASTIAN, T. 112. *Moda și progresul*

sunt forțe irezistibile. SADOVEANU, O. IX, 573. *Se retrog la Giurgiu din cauza progresului spiritului de revoltă.* OȚEȚEA, T. V. 221. *Azi stătem în secolul progresului, ol luminii.* CĂLINESCU, E. O. II, 213. *Am făcut progrese la clovecin.* ID. S. 706. *Progresele reolismului vor conșta ... în punerea în reliefo a oamenilor cu mediul lor social și natural.* VIANU, L. U. 48. *În secolul al XVIII-lea ideea de progres se confundă cu toată filozofia materiolistă.* RALEA, F. 160. *Lupta pentru materialism în știință ... este însăși lupta pentru progresul științei.* LUPȚA DE CLASĂ, 1953, nr. 5, 15. *Agrotehnica a înaintat, a făcut progrese.* V. ROM. IULIE, 1954, 116. *Crezi în progres, în oameni!* H. LOVINESCU, C. S. 93. *Eu luerez de aproape doi ani la un studiu, și progresul e foarte lent.* PREDĂ, N. 36. *Agricultura înregistrează și alte progrese.* H. DAICOVICIU, D. 31. ◇ L. O. C. A. D. J. (Învechit) **De progres** = (despre oameni) progresist (2). *Borbat de progres.* CR (1848), 13²/26. ◆ (Învechit, rar; adjectival) **Progresist** (2). *Măni ore să se formeze un ministeriu nou ... Vom vedea dacă va ieși progres sau retrograd.* KOGĂLNICEANU, S. 217. ◆ **Evoluție regresivă, agravantă.** *Cu progresul ... moleciunii ... se găsiră oameni care se primiră de a-și vinde familiu și eliar persoana lor.* NOM. LIT. 70¹/18. □ **Progresul unei boli.**

- Pl.: *progrese și (învechit) progresuri.*
- Din lat. *progressus*, it. *progresso*, fr. *progrès*.

PROGRESĂ vb. I. Intranz. A trece de la o stare sau de la o formă inferioară de dezvoltare la una superioară, a urma o linie ascendentă de dezvoltare, a face progrese; a înainta, a propăși (3), a avansa, a se dezvolta, (învechit) a prohorisi, (regional) a noji¹ (3). *Cum vrei să progeseze o țară unde nu este egalitate?* GHICA, S. 217, cf. BARCIANU, V., DDRF, ALEXI, W. *Probabil că din pricina aeeasto nu progesează șeoola de-aiea deloe.* REBNEANU, I. 411. *În deosebire de eriticii Junimii ... reunoaște că șora a progresat.* IBNĂILEANU, SP. CR. 215, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Noi toți ... ne faeem datori solidari și luerările instituției progesează.* CĂLINESCU, C. O. 63. *Lenin a făcut să progeseze teoria marxistă.* ȘCINTEIA, 1953, nr. 2 803, cf. MĂRIAN-ȚIȚEIGA, FIZ. II, 61, M. D. ENC., DEX. ◇ Refl. i m p c f s. *La noi, astăzi, se progesează în toate domeniile.* SAHIA, U. R. S. 198. ◆ A evolua spre rău; a se agrava. Cf. DM, DEX.

- Prez. ind.: *progesez.*
- Din fr. *progresser*.

PROGRÉSIE s. f. I. Șir finit de numere ai cărui termeni se deduc unul din altul după un anumit procedeu progresiv cu ajutorul unui număr fix; p. e x t. cantitate corespunzătoare acestui șir. 6.8 ... o progresie. ARITM. (1823), 8²/23. *O urmare de termeni din eare fiecare covrăște pe ueela care îl precede sau este covrșit eu aeeiași citățime, este aeeea ee numim progresie.* HELIADE, A. 105/21. *Sunt două feluri de progresii.* ASACHI, E. II, 119/22, cf. G. POP, E. 154/16. *Despre proporții, progresii și grămădiri.* ELEM. ALO. 175/1. *Progresie se numește nu șir de citimi sau numere din eare numerul întâi și eu al doilea dou un raport egal cu al numerului al doilea și al treilea ... ș-așa m.d. LAZARINI, M. 285/2, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Alimentele disponibile sunt mereu mai insuficiente, eresctnd într-o progresie.* RALEA, S. T. III, 195. ◇ **Progresie aritmetică** (sau, învechit, prin diferență) = șir de numere a cărui proprietate constă în faptul că fiecare termen al său, în afară de primul, se obține din cel care îl precedă prin adăugarea la el a aceluiași număr constant, numit rație. *Progresie aritmetică este un șir de numeri, unde fiecare număr următor se deosebește de cel dinaintea acestuia.* POENARU, E. A. 311/2. *Progresie aritmetică sau prin diferență.* G. POP, E. 154/20. *Namim progresiune aritmetică sau progresiune prin diferență un șir de cantități astfel încât diferența între una oricare și precedentă sa este constantă.* CULIANU, A. 160, cf. CADE. *În orice progresie aritmetică, suma a doi termeni egal depărtați**

de extremi este egală eu suma extremilor. ALGEBRA IX, 159, cf. M. D. ENC., DEX. **Progresie geometrică** = șir de numere a cărui proprietate constă în faptul că fiecare termen al său, în afară de primul, se deduce din cel care îl precedă, prin multiplicarea lui cu același număr constant, numit rație. *Populațiunea noastră ... n-u erescut ... în acea progresiune geometrică ett să ajungă a fi lipsită de mijloacele de subsistenție.* I. IONESCU, M. 195. *Numim progresiune geometrică ... uu șir de cantități astfel că raportul unei oricare lo precedentă sa este un număr constant.* CULIANU, A. 166, cf. CADE. *Alunci uflă ea eer un bob de grtu ... în progresie geometrică.* SADOVEANU, O. XI, 584, cf. M. D. ENC., DEX.

2. (Învechit) **Progres.** *Se înfrumuseță Roma en multe pompoase zidiri, științele i măștrile protegute făcând progresii.* SĂULESCU, HR. II, 316/8, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. ◇ (Prin lărgirea sensului) *A observal existența o două legi ...: legeu substituției și aeeea o progresiunii.* VIANU, M. 74.

3. (Neobișnuit) **Înaintare pe jos.** Cf. SCRIBAN, D. - Pl.: *progresii.* - Și: (învechit) **progresiune** s. f. - Din fr. *progression*, lat. *progressio*, -onis.

PROGRESÍF, -Ă adj. v. progresiv.

PROGRESÍSM s. n. Doctrină, poziție, politică progresistă (2). *Nu s-a înat în considerafie progresismul lui. CV 1950, nr. 3, 48. Așador, progresismul secolului luminilor nu e propriu-zis revoluționar.* RALEA, F. 174, cf. DEX. - Din fr. *progressisme*.

PROGRESÍST, -Ă s. m. și f., adj. I. S. m. și f. Partizan al progresului pe plan politic, social, economic, cultural etc.; persoană care are o atitudine înaintată (în epoca sa). *Toledo mai este iar cel dântii pas ce face Neapole către civilizafia modernă astfel după eum o tufeleg progresiștii noștri.* CR (1846), 28¹/15. *Fie reacționar, progresist, liberal-național, ... în ochii mei ... ei sunt numai studenți.* ALECSANDRI, S. 11, cf. BARCIANU, V., DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Susșinu că fusese un progresist atas pe căi greșite.* CĂLINESCU, S. 135. *Eru socotit un progresist.* CAMIL PETRESCU, O. II, 326, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Adj. Care ține de progres sau de progresiști (1), privitor la progres sau la progresiști, care promovează, susține progresul (politic, social, economic, cultural etc.), care are o atitudine înaintată sau un caracter avansat (pentru epoca respectivă); (învechit) progresiv (2). *Asemine cuvinte și forme se mai găsesc și în multe jurnale progresiste.* NOM. LIT. 167/16. *Proprietarii progresiști au luat singuri inițiativa spre u se pregăti mai de timpuriu asupra organizării adunărilor electorale.* CONCORDIA, 145¹/56. *Ne vom sili, pe ett ne va fi iertat, a sprijini noșta și ideile progresiste potrivit eu trebuințele țării.* DÎMBOVIȚA (1858), 1¹/11. *Unul din eei mai inteligenți și mai progresiști proprietari ... a luat inițiativa a îmbunătăți hrana muncitorilor.* I. IONESCU, M. 305. *În poeziile lui are tendinși liberale, progresiste.* GHENEA, ST. CR. I, 290. *Nu mai intelectualitatea progresistă ... înfelegu să cultive și să solosească limba în interesul maselor populore.* IORDAN, L. R. 31, cf. SCRIBAN, D. *Nicolaie Bălcescu a fost unul dintre luptătorii progresiști de acum un veac.* SADOVEANU, E. 49. *Nouă ofișeri progresiști au fost splinzrași.* CAMIL PETRESCU, O. II, 549. *Lupta dominiei ... pentru ridicarea statului feudol pe o treaptă superioară de orgunizare era o luptă progresistă.* V. ROM. IANUARIE 1954, 206, cf. COTEANU, R. L. 68, M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *progresiști, -ste.*
- Din fr. *progressiste*.

PROGRESIŪNE s. f. v. progresie.

PROGRESÍV, -Ă adj. I. Care are loc treptat, încetul cu încetul (și continuu); care urmează o linie ascen-

dentă, o evoluție continuă, un progres nelncetat; care duce la progres. *Întuicerea progresivă a cerului, ceașă care se întindea ... și în sfârșit mulțămirea ascunsă ce gustam înăuntru-nu mă aduseră într-o reverie dulce ș-armonioasă.* DACIA LIT. 267/15. *Vom contribui spre a introduce în țară o agricultură prosperă, progresivă și îmbogățitoare ... pentru ael viitor.* I. IONESCU, F. 7/16. *Misia istoriei este a ne arăta, a ne demonstra această transformăie continuă, această mișcare progresivă a omeniței.* BĂLCESCU, M. V. 3, cf. NEGULECI. *Sivilizația, în mursa ei progresivă, modifiază limba și năvaurile.* RUSSO, s. 97. *Aici am urmat procesul progresif al științelor materiale.* BARASCU, I. 57/9. *Viața de toate zilele a bolnavului se urmează d-o manieră egală ..., d-o celvitate progresivă și regulată.* id. I. F. 18/8, cf. POLIZU, BOLINTINEANU, O. 312. *Această schimbare poate fi progresivă sau regresivă.* GHEREA, ST. CR. III, 157, cf. DREȘ, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. V., CADE. *Încălzirea se face în mod progresiv și uniform.* IOANOVICI, TELIN. 105, cf. SCRIBAN, D. *Tot așa de funestă i-a fost fărânimii germane generalizarea progresivă a dreptului roman.* OȚETA, R. 312. *Serierile greșite pe care le-am semnalat, se elimină în mod progresiv.* CN 1950, nr. 1, 2. *Prin sistemul de contractare la prețuri progresive, interesul producătorului ... se împletește cu interesul statului.* ȘCIŢEA, 1953, nr. 2 804. *Istoria este succesiunea legică și progresivă a unor formațiuni social-economice.* CF 1962, 32. $\diamond$ *Impozit progresiv = impozit care crește procentual, pe măsura creșterii venitului, averii cuișă.* *Cer deci Adunării să aprobe ... înstituirea unui impozit progresiv pe venit.* CAMIL PETRESCU, T. II, 506, cf. SCRIBAN, D., M. D. ENG., DEX. (Lingv.) *Asimilare (sau asimilație) progresivă = asimilare (sau asimilație) în care sunetul modificat stă după cel care exercită influența modificatoare. Am înțlnit și un caz de asimilare progresivă a lui ă.* SCI. 1955, 226. *Asimilorea este progresivă fiind sunetul anterior asimilează pe cel următor.* GRAUR, I. L. 60. (Lingv.; far) *Derivare progresivă = derivare care are loc prin adăugare de sufixe (sau, mai rar, prin substituție de terminație).* $\diamond$ (Adverbial) *Volumul apei crește progresiv.* FĂTU, D. I/18. *Călduro pătrunde încet și progresiv în sinul pământului.* MARIN, F. 9/6. *Temperatura scade ... astfel progresiv în restul verei și în timpul toamnei.* DRĂGHICLANU, C. 101. *Trimețea pensiunea foarte neregulot, sporind progresiv uetnfelegerile.* BRĂESCU, A. 193. *Exercițiile și desfășurarea cu lux de sennne ... sîrneau progresiv admirația colonelului.* id. O. A. II, 183. *Subiectivizarea personajului se accentuează progresiv.* s mai 1960, 91. $\blacklozenge$ *Care evoluează spre rău, care se agravează (continu).* *Oficia o urmat în unele țări o cale progresivă.* ISIS (1859), 156²/1. *Boala este caracterizată prin denutritie gravă și progresivă.* ABC SĂN. 159. $\diamond$ (Adverbial) *Cancer, tumore eu evoluție malignă, care netrolată se dezvoltă progresiv.* IF. 78.

2. (Invechit) **Progresist (2).** *În toate veacurile ... el a afîntit o de-aproape luare-aminte a guvernelor bine eugetătoare și progresive (a. 1843).* DOC. EC. 783. *Căutînd pretutîndinea elementele unei administrații tari și progresive, nu putea lăsa doorte pe acest bătrîn și fidel servitor.* CR (1846), 37²/17. *Unitatea falsă ... trebui să se sfarme ca să facă loc unei organizări progresive.* BĂLCESCU, M. V. 6. *Niște legi și măsuri ce n-au adus nici o ameliorație, nici o reformă progresivă.* CR (1848), 3¹/2. *Acesta nu este un sentiment de oameni progresivi, căei astăzi nu se fac schimburi de nații ca de vite (a. 1849).* AP. GINCA, A. 746. *Întocmirea societăi liberalo-burgheză ... nult mai superioară ..., nult mai progresivă.* GHEREA, ST. CR. I, 326. *[Scriitarii] sînt purtători concepției celei mai progresive, celei mai revoluționare din istorie.* SAMB, V. R. S. S. 170.

— Pl.: *progresivi*, -c. — Și: (Invechit) *progresif*, -ă adj.

— Din fr. *progressif*.

PROGRESIVEMENTE adv. (Franțuzism invechit) în mod progresiv (1), pe rînd, încetul cu încetul

Se transportă progresivemente ... păstrînd lungimea sa și toate compresiunile sole în ordinul lor. MARIN, F. 382/16. *A-l răci progresivemente dedesubt de temperatura ombiantă.* id. ib. 493/34.

— Din fr. *progressivement*.

PROGRESIVITĂTE s. f. (Rar) Calitatea de a fi progresiv (1), caracter progresiv, evoluție progresivă. *Orînduirea ciclurilor de variațiuni se face în alternanșă urmînd o progresivitate, în sensul extensiunii suprafețelor.* M 1965, nr. 4, 22.

— Din fr. *progressivité*.

PROGRÔM s. n. v. pogrom.

PROII subst. v. pruhă.

PROIĂB s. n. 1. Deschizătura din față a pantalonilor (bărbătești); despiciătură, în dreptul taliei, a rochiei sau a fuste; șli¹ (3). *Hainele lui erau toldeaua aceleși și vara și iarna: niște pantaloni largi eu probab, încreșiți la mijlocul trupului.* GANE, S. III, 29, cf. BĂRCIANU, SĂGHINESCU, V. 32. *Acest probab [la fustă] va fi acoperit eu pestelea.* PAMFILE, I. C. 361, cf. ȘĂINEANU, D. V., CADE. *Deschindu-se la ete un nasture: tneepa eu cel de sus de la jiletă și sfîrșea cu cel mai de jos la probabul pantalonilor.* I. BOIEZ, B. I, 71. *Citește ziarele ... Afli numai că regele și-a încheiat bumbii la probab.* GALAN, Z. R. 366, cf. DL, com. MARIAN, ȘEZ. IX, 37, com. din ZAGRA — NĂSĂUD, ALR II 3309, ALR SN IV h I 179, LEXIC REG. 107. $\blacklozenge$ **Exp r.** (Rar) **A** *deseuase (pe cineva) din toate probaburile = a încerca cu orice preț să afli secretele cuișă.* *Curios ca toți provincialii și pușin discret, finea să-și descoose tovarășul din toate probaburile.* GANE, S. III, 187. $\blacklozenge$ (Regional) **Șli¹ (2)** (Toplița). ALR II 108. *Lelea eu Iri ruji în cap și la poale eu probab.* ib. $\blacklozenge$ (Prin Bucov.) *„Despiciătură în lungul hainei”.* ȘEZ. V, 120. $\blacklozenge$ (Regional) Epitet depreciativ pentru un om care poartă haină despiciată la spate. Com. din BILCA — RĂDĂUȚI. $\blacklozenge$ (Regional) Ruptură mare într-o haină. *Mă-to grijă n-a ovul Să te poarte primenit, Cămașă să-ți fi elătit, Probabul să-ți fi etrpit.* CORBEA, A. 11, cf. LEXIC REG. 107.

2. P. e x t. (Prin Bucov. și prin sud-vestul Transilv.) Haină, rufă ruptă; zdreanță. *Cămașă pe el e toată probab.* TODORAN, GIL, cf. LEXIC REG. 107.

3. (Regional) Încreștură la fustă (Baia — Fălticeni). ȘEZ. XX, 139.

4. (Prin Transilv.) Fiecare dintre cele două clape care astupă pe dinăuntru deschizăturile dinainte, în formă de buzunar, ale cioarecilor (ca să nu se vadă cămașă); (regional) oblon (6). Cf. CADE, FRÎNCU-CANDREA, M. 104, VICIU, GL.

5. (Regional) Motiv ornamental în cojocărie format din mai multe motive de broderie; (regional) amnar (Sibiel — Sibiu). LEXIC REG. II, 62.

6. (Prin Bucov.) „Tăicătură mare de eușit”. LEXIC REG. 107.

7. (Prin Maram.) Prăpăd (1) (Vadu Izci — Sighetu Marmăției). T. PAPAHAGI, M. 108. *Pă unde merea Novac Tăl fucea nunrai probab.* id. ib.

— Pl.: *prohaburi* și (rar) *prohabe*, (regional, m.) *prohab* (com. din ZAGRA — NĂSĂUD). — Și: (regional) *prohăb* (ALR SN IV h I 179/682, LEXIC REG. 107) s. n. și m., *prohāv* (ALR SN IV h I 179/551), *prohāh* (com. din ORAVIȚA), *prohāh* (ALR SN IV h I 179/605), *prohāp* (ib. h I 179/705) s. n.

— Din bg. *прохаб*.

PROIĂBITĂ s. f. v. prahăță.

PROIĂP s. n. și m. v. probab.

PROIĂR s. m. v. pohur¹.

PROIĂS subst. v. proház.

PROHÁV s. n. v. probab.

PROHÁVIȚĂ s. f. v. prahaltă.

PROHÁZ subst. (Învechit) Zgardă (pentru ciini). *Un vânătoriu la vînat ... pre un ogar tn prohaz gata fiind după voia sa.* CANTEMIR, HR. 21, cf. BARONZI, L. 117, DDRF.

— Pl.: ? — Și: prohás subst. BARONZI, L. 117, DDRF.
— Cf. magh. p ó r á z.

PROHDEORISÍ vb. IV. T r a n z. (Grecism învechit) A indica, a preciza. *Fiindcă în zapise nu este prohdeorisit cît loc să fie fiecare* (a. 1806). GÁLDI, M. PHAN. 239.

— Pronunțat: -de-o-. — Prez. ind.: prohdeorisesc.
— Și: prosadlarisi (GÁLDI, M. PHAN. 239), prosodi-
risí (id. ib.) vb. IV.

— Din ngr. προσδιόρισω (aor. al lui προσδιόρισσα)

PROHDIORHMÓS subst. (Grecism învechit) Indicație, precizare. *Orășenii în zapisul lor nu fac vreun prohdiorihmos cu arătare de numele unguenilor* (a. 1806). GÁLDI, M. PHAN. 239.

— Pronunțat: -di-o-. — Pl.: ? — Și: prosodi-
mós subst. GÁLDI, M. PHAN. 239.

— Din ngr. προσδιόρισμός.

PROHIBÁ vb. I v. prohibi.

PROHIBĂ s. f. v. pofidă.

PROHÍBE vb. III v. prohibi.

PROHIBÍ vb. IV. T r a n z. (Complementul indică mai ales producerea, vînzarea, exportul sau importul unor mărfuri) A opri, a interzice printr-o măsură de ordin administrativ, prin lege. Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D. *Să știi că importul sării la noi este absolut prohibit.* CARAGIALE, O. VII, 557. *Copiii naturali, chiar cînd căsătoria ar fi prohibită între mama și tatăl lor, succed mamei lor.* HAMANGIU, C. C. 163, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Arta neuropată și provocatoare de nevroză trebuie prohibită.* GALACTION, A. 73, cf. SCRIBAN, D. *Acolo alcoolul e prohibit în zi de sârbătoare.* RALEA, O. 145. ◇ R e f l. p a s. *Dacă niște masime morale s-ar putea tua drept niște satire, apoi ar trebui să se probeze evangeliul.* NEGULICI. *Preocuparea de a se proibi ieșirca unor articole.* N. A. BOGDAN, C. M. 23.

— Prez. ind.: prohibesc. — Și: (învechit) prohbá (NEGULICI, ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D.) vb. I, prohibe (ALEXI, W.) vb. III, proibá vb. I, proibi vb. IV.

— Din fr. prohiber, germ. prohbieren.

PROHÍBIRE s. f. Acțiunea de a p r o h i b i. Cf. DM, DL, DN, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: prohibiri.

— V. prohbí.

PROHIBÍT, -Ă adj. (Mai ales despre producerea, vînzarea, exportul sau importul unor mărfuri) Care este oprit, interzis printr-o măsură de ordin administrativ, prin lege. *Arme prohibite.* CADE, cf. DM, M. D. ENC., DEX. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Confracții săi ... se opriseră ca în fața unui prag prohibit.* BLAGA, G. 214.

— Pl.: prohibiți, -te. — Și: (învechit) proibít, -ă adj. CADE.

— V. prohbí.

PROHIBÍȚV, -Ă adj. Care prohibește, care aplică prohibiția; (rar) prohibitiv. Cf. NEGULICI. *Apărarea lor de concurență mergea pînă la absurditățile sistemelor prohibitive.* BARIȚU, P. A. 1, 525. *Țările despotice, unde s-a practicat ... sistemul vamal, sistemul protecționist și sistemul prohibitiv, este dovedit ... că au*

fost ... cele mai sărace și cele mai puțin locuite. GHICA, S. 190, cf. PROT.-POP., N. D. *Să se omoare prin un sistem prohibitiv orice concurență.* MAIORESCU, D. I, 308, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Aplicarea principiului prohibitiv la materiile străine.* GOLOGAN, C. R. 88, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX. ◇ *Tarif prohibitiv* = taxe vamale mari, fixate pentru a face imposibilă pătrunderea și concurența produselor străine pe piața internă a unui stat care fixează aceste taxe. Cf. DM, DEX.

— Pl.: prohibítivi, -c. — Și: (învechit) proibítiv, -ă adj. NEGULICI, DDRF, ALEXI, W., CADE.

— Din fr. prohibitif, germ. prohibitiv.

PROHIBITÓRIU, -IE adj. (Rar) Prohibitiv. Cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: prohibitorii.

— Din fr. prohibitoire.

PROHIBÍȚIE s. f. I. (Livresc) Interdicție. Cf. DRU, NEGULICI. *Prohibițiunea nu era îndreptată numai asupra elementului românesc.* BARIȚU, P. A. 1, 525, cf. PROT.-POP., N. D., MAIORESCU, D. I, 309. *Cu toate acestea, domnul, pentru motive grave, va putea acorda dispensă din prohibițiunile cuprinse în art. ... din acest codice.* HAMANGIU, C. C. 48, cf. BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D. *Legislația piscicolă trebuie să fină seamă la stabilirea perioadei de prohibiție [a pescuitului] de acest decalaj de temperatură.* VÎN. PESC. decembrie 1961, 14.

2. S p e c. Măsură legislativă sau administrativă prin care se interzice producerea, vînzarea, exportul sau importul unor mărfuri. *Dările vamale și prohibițiunile au creat industria în statele cele mari.* GHICA, P. CADE, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Prohibițiunea exportului petrolului și a cărbunilor ar fi lăsată pentru mai tirziu.* TITULESCU, D. 684. *Aici a fost patria aleasă a „bootlegerilor” pe timpul prohibiției alcoolului.* V. ROM. noiembrie 1954, 69. *Se prevede ca pînă în aprilie 1980 prohibiția alcoolului să devină totală la New Delhi.* RL 1977, nr. 10 248.

— Pl.: prohibiții. — Și: (învechit) prohbíțiune, proibíțe (NEGULICI, CADE), proibíțiune (CADE, SCRIBAN, D.) s. f.

— Din fr. prohibition.

PROHIBÍȚIONÍSM s. n. Curent social care susține prohibiția (alcoolului). Cf. DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pr.: -fi-o-.

— Din fr. prohibitionisme.

PROHIBÍȚIONÍST, -Ă adj., s. m. și f. I. Adj. Care aparține prohibiționismului, privitor la prohibiționism; care susține, aplică prohibiția. Cf. SCRIBAN, D., DM, DN², M. D. ENC., DEX.

2. S. m. și f. Susținător al prohibiționismului. Cf. SCRIBAN, D., DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pr.: -fi-o-. — Pl.: prohibiționiști, -ste. — Și: (învechit) proibíționist, -ă adj., s. m. și f. SCRIBAN, D.
— Din fr. prohibitionniste.

PROHIBÍȚUNE s. f. v. prohibițe.

PROHÍM s. n. v. porfiră¹.

PROHÍMEX s. n. v. prochimen.

PROHÍR s. n. v. porfiră¹.

PROHÍRĂ s. f. v. porfiră¹.

PROHÍTĂ s. f. v. pofidă.

PROHÍTÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar) A batjocori, a zeflemisi. *Să mă prohítească tutinderea-n țară.* DOSOFTEI, PS. 130/22.

— Prez. ind.: prohíteesc.

— V. proibá.

PROHÓD s. n. Slujbă religioasă la înmormintările creștine; p. gener. înmormintare; prohodire, prohodit¹. *La toată slujba prohodului svinștii sate. DOSOFTEI, v. s. octombrie 43°/21, cf. id. p. s. 264/19. Și s-au înmulțit atunci la prohodul lui 4 patrierții. NECULCE, l. 115. A scris însuși ... cu sfințita mla sa, lăstind cu limbă de moarte ca după prohod să să tupară ... cinci sute de forinți (a. 1780). IORGA, s. d. XII, 293. Profeții stnt trebuincioși pentru prohodul și îngroparea vinovaților (a. 1793). URICARIUL, II, 178/2. În 24 noiembrie l-au și îngropat cu foarte mare pompă, mergând și Mihai Vodă la prohodul lui. ȘINCAI, HR. II, 274/38. De prohod n-a avut parte. BELDIMAN, E. 55/34, cf. LB. Biserica era iluminată și împodobită ea pentru un mort bogat, și un arhiereu ... slujea prohodul. NEGRUZZI, s. I, 254. Năsaltă fu uzeată jos; ... se zise prohodul și slujba se urmă toată dupe rinduiala sa. ODOBESCU, s. I, 109. Cu ce sluje rece spunea care anume prood să-i citească prohodul. GANE, n. III, 41. A făcut masluri, prohoduri, îngropăciuni. VLAHUȚĂ, s. A. II, 121. [Luminare] după prohod și mai ales după înmormintare se stinge ct mai rămâne și se uduce acasă. MARIAN, I, 153, cf. DDRF. Prohodul tuturor popilor din lume ... n-ar fi fost așa de pfticioas, ... ea explicarea înceată și monotonă a acestui savant. PĂUN-PINCIO, p. 111, cf. BARGIANU, ALEXI, W. Un prohod pentru acela care nu mai suferea. DUNĂREANU, CH. 39, cf. CĂIRĂTESCU, GR. 253. Declară că-i mort ... În jurul lui se adunară cîntăreși și ... începură în cor frumoasa cîntare de la prohod. AGÎRBEANU, A. 297, cf. ȘĂINEANU, D. U. Pe la sfârșitul prohodului, ridicînd ochii, intră peste cosciug privirea lui Vasile Băciu. REBREANU, I. 387, cf. CADE. Se vedea un grup negru de femei și bărbați cu capetele goale, ... ascultînd prohodul. C. PETRESCU, I. I, 193. Călugării pușini cîntau prohodul săranilor care căzuseră ... apărîndu-și sărăcia lor. SADOVEANU, O. III, 233, cf. SCRIBAN, D. Ceremonia prohodului o face cu un talent și o vioiciune de actor de operă. ARGHEZI, P. T. 6. Nu voi cînta prohod pe harpe înălțîrnat la catafale. BENIUC, M. 81. I se părea că e ostîndit să-și asculte prohodul. VINEA, L. I, 348. Șase gornîști cîntă ... la înmormintare ... după terminarea prohodului. ALEXANDRU, I. M. 44. Tărani eu feze arse ca de sodă Se-nșirau lăcuți ca la prohod. LABIȘ, P. 96. Prin sate, oamenii stăteau ca la prohod înprejurul plugurilor bune de nimie și nu vorbeau decît despre secetă. V. ROM. iulie 1958, 14. Acoto e un prohod — eutare pesear a fost înghițit de o furtună. s. iunie 1960, 51, cf. ȘEZ. II, 182. ALRM I/II h 117, ALRM II/I h 219. Popă să-mi cînte mie La prohod și liturghie. FOLC. TRANSILV. II, 243. ◇ (Glumeț) Astăzi tmi îngrop independența în momentul căsătoriei. Vă mulțumesc că ați asistat la prohodul meu. ALECSANDRI, T. 1 628. Ar fi bine să înmormintăm cîoarete și să le facem prohod cu cîntări și rugăciuni. VLASIU, A. P. 127. ◇ Fig. Vîntul îi cîntă-n evlavii prohodul. NECULUȚĂ, T. D. 79. ◆ Slujbă religioasă făcută în vinerea Paștilor, în amintirea morții lui Cristos. Să cînte prohodul în sf. Vineri. NEGRUZZI, ap. ȘĂINEANU, D. U. Cînd s-a înlors înapoi, ieșeau tocmai profeții cu prohodul din biserică. ap. CADE. Vineri, cînd s-a slujit prohodul, el, din toate glasurile care au cîntat cucernice „în norul văjă”, a simțit limpede doar glasul ei. CAMIL PETRESCU, O. II, 77. ◆ (Regional) Slujbă religioasă oficiată la fiecare oprire din cursul ducerii mortului la groapă. Cf. TDRG. Și boierii se rîndeau să ducă sarcina neprețuită. Se schimbau la prohoduri. SADOVEANU, O. XIX, 13.*

— Pl.: *prohoade* și *prohoduri*. — Și: (învechit și regional) *provod* (ALRM I/II h 117, ALRM II/I h 219) s. n.

— Din slavonul *прѣходъ*.

PROHODI vb. IV. Tranz. I. A oficia slujba prohodului; p. gener. a duce la groapă (oficiind slujba prohodului); a înmorminti, a îngropa. [1] *provodiră și-l îngropară în al treilea ceas de dz. VARLAAM, c. 380. Și-îngropară pre su[1]rntul provodindu-l cu*

cinste. DOSOFTEI, v. s. noiembrie 160°/24. Și-l duce cu profeți la biserică de-l prohodese. N. COSTIN, LET. I A. 62/3. Și au pus un popă de legea noastră și altul armenescu de l-au prohodit. NECULCE, l. 168. Săptîndu-i groapă de viu l-au prohodit. ȘINCAI, HR. II, 27/8, cf. LB, DDRF, BARGIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. Și-n timp ce zee popi mă prohodeau ... M-unu răsucit în lada mea. MINULESCU, VERS. 280, cf. SCRIBAN, D. Il prohodiră și-l îngropară pe ploaie. STANCU, R. A. II, 326. Popa ... îl prohodea pe bătrîn, pe tata, fără nici un pie de grabă. LĂNCĂNAN, C. II, 353, cf. H III 21. Să-i facem slujba cea mare ... Pentru că l-am prohodit. JARNÎK-BÎRSEANU, D. 486. Cînd pe la prînz era, Pe Vălean mi-l prohodea ... Vin tu maică de-l bocești. SEVASTOS, C. 298. De-o fi viu, să mi te știu, De-ai fi mort, Să te prohod. PĂSCULESCU, L. P. 202, com. din STRAJA—RĂDĂUȚI. Că p-aci de mi-oi muri, Nici am surori să mă cînte ..., Nici frași să le prohodească. BÎRLEA, L. P. M. I, 106, cf. ALRM II/I h 219. Șapte clopote trăgea, Șapte popi îl prohodea. BALADE, III, 180. (A b s o l.) Profeții prohodeasc, făteliile ard liniștit. VLAHUȚĂ, O. A. II, 35. ◇ (Glumeț) Băiești ... m-aa înmormintat în nășip și m-au prohodit eum știau ei. CREANGĂ, A. 61. Cînd ne-au văzut eu atlea cionre ..., cînd te-am povestit ... că noi voiam să le prohodim, i-a cuprîns amărăciunea. VLASIU, A. P. 127. ◇ (Prin lărgirea sensului) Ura! ura! soldași voinici ... Noi ducem moarte la cei vii Și-i prohodim cîntud voios. ALECSANDRI, T. 1 521. ◇ Fig. Prohodind cu veșnicie clipele de fum pusliu. LESNEA, A. 26. Sirena fabricii e o buhă ce prohodește viața muncitorilor. V. ROM. ianuarie 1963, 139. (A b s o l.) Frunza pică irosită. Și vîntul geme prohodind departe. IOSIF, P. 46.

2. (Rare) A plînge (2), a boei, a jeli. *Perzindu-te pe tine, zilele imi stnt răpitate ... Și te prohodeam cu lacrimi. CONACHI, P. 232. De-ar ști vorbi surata bună, Amar te-ar prohodî la groapă. GOGA, C. P. 31.*

3. (Regional; în forma *provodi*) A ura. *Cîntilă gazdă din loc, Vă poftesc mult bine și uoroc ... Duhul sftnt m-a pornit Să viu să vă provodese La tot neamul pămîntese. PAMFILE, CR. 16.*

4. (Prin Bucov.) A popi² (I I). *P-un țigan să prohodească, Și să-l ducă la teoane. TEODORESCU, P. P. 262.*

— Prez. ind.: *prohodește* și (rar) *prohod.* — Și: (învechit și regional) *provodi* vb. IV.

— Din slavonul *прѣсѣдѣти*.

PROHODIRE s. f. Slujbă religioasă la înmormintările creștine; p. gener. înmormintare; prohod, prohodit¹. *Jatnie este peste somă ceasul cel de prohodire. CONACHI, P. 97, cf. LM, DDRF. Din toate cîntecetele strămoșului meu își amintea numai prohodirea și mashul. ARGHEZI, S. VI, 45, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.*

— Pl.: *prohodiri*.

— V. *prohodit*.

PROHODÎT¹ s. n. Slujbă religioasă la înmormintările creștine; p. gener. înmormintare; prohod, prohodire. Cf. DL, DM, DEX. *Cînc-o facee ce-am făcut, N-aiubă loșor în pămînt, Nici popă la prohodit. PĂSCULESCU, L. P. 203.*

— Pl.: (rar) *prohodituri*. DEX.

— V. *prohodit*.

PROHODÎT², -Ă adj. Căruia i s-a oficiat prohodul; p. gener. înmormintat, îngropat. (Fig.) *N-am apucat așa codrul nicondat în zilele mele. Parcă-i pus-tiu și prohodit. SADOVEANU, O. VII, 414.*

— Pl.: *prohodîți, -te*.

— V. *prohodit*.

PROHORISI vb. IV. Întranz. (Învechit) A progresa; a ciștiga teren. *Să nu lăsăm pe străini sau și din pămînteni a prohorisi ce a țarbe și amestecături spre vătămarea cinstei statului (a. 1782). URICARIUL, VI, 161. Grecii iar au prohorisit în Valahia (a. 1787).*

GÁLDI, M. PHAN. 239. *Și-așa prohoriseoi Și cirisle ții dobindeai* (a. 1817). id. ib. *Fiul prohorisește la tavățătură?* (a. 1827). id. ib. *Scrie-mi mă rog, băbăcă, dacă socotești că acești profesori vor putea prohorisi în Moldova.* KOGĂLNICEANU, s. 62. *Hei! ... cind a-aș insura ... ce-aș ai ai prohorisi în astă lume!* ALECSANDRI, T. 1356, cf. CADE, SCRIBAN, D., DM, DEX. ♦ (Despre boli) *A evolua. A nu lăsa să prohorisască boalele spre epidemii* (a. 1832). GÁLDI, M. PHAN. 239.

— Prez. ind.: *prohorisesc.*

— Din ngr. *προχώρα* (aor. al lui *προχώραω*).

PROHORISIRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a *prohorisi* și rezultatul ei. *Un neam foarte rău și îndărătaie care s-au împotrivit toldeaua prohorisirii creștădății.* IST. AM. 76¹/71. *Am avut cinste a ia făloșă d-voastre prohorisirile ucenicilor mei în istorie, ectire, scriere, oritmedică.* NEGRUZZI, s. 1, 5, cf. GÁLDI, M. PHAN. 239, CADE, DL, DM, DEX.

— Pl.: *prohorisiri*. Gen.-dat. și: *prohorisirei*.

— V. *prohorisl*.

PROHTAXÍ vb. IV v. *proftaxl*.

PROIBĂ vb. I v. *prohibl*.

PROIBÍ vb. IV v. *prohibl*.

PROIBÍT, -Ă adj. v. *prohibít*.

PROIBÍTÍV, -Ă adj. v. *prohibítív*.

PROIHÍȚIE s. f. v. *prohibíție*.

PROIBIȚIONÍST, -Ă adj., s. m. și f. v. *prohibiționist*.

PROIBIȚIUNE s. f. v. *prohibiție*.

PROIDÍ vb. IV. TRANZ. (Învechit) A străbate, a trece (cu putere, cu forță). *Smeriră înfărecași picioarele lui, fieru proidi* (petrecu d, străbătu n) *sufletul lui.* PSALT. 219, cf. ANON. CAR., DDRE, SCRIBAN, D. ♦ *In tranz. Proidi* (treceai c², voi treceai d, străbate-voi n) *printru loc acoperit mirurat pără la casa zeului.* PSALT. 80. *Ca duhul proideaste* (treceai c², treceai d, străbateai n) *intr-însa.* ib. 212. *Pus-ai înturearecu și fu noapte, tu ea proidescu* (străbateai vor n, s-or petreaceai d) *toate gădinele.* ib. 215.

— Pronunțat: *pro-i-*. — Prez. ind.: *proidec.*

— Din slavonul *прѣидѣти*.

PROIDIRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a *proidi* și rezultatul ei. Cf. SGL 1960, 606.

— Pronunțat: *pro-i-*. — Pl.: *proidiri*.

— V. *proidl*.

PROIDÍT s. m. (Învechit) Venetic, străin, pribeag (2). *Vödua și sáracul oavoriră și veritul* (nem e a rnicul d, proiditul n) *uciseră.* PSALT. 195. *Că era nișchită măsură, nu mulți veriși* (*proidiși* n, nem i a rnicul d) *intr-însă.* ib. 219. *Domnul hrôneaste pribegii* (*verișii* v, nemerișii d, *proiditul* n). ib. 303.

— Pronunțat: *pro-i-*. — Pl.: *proidiși*.

— V. *proidl*.

PROIÉCT s. n. I. Plan, intenție de a întreprinde ceva, de a organiza, de a face ceva în viitor; (concretizat) înscris, document care conține un asemenea plan, o asemenea intenție. *Era mai hotărît în proiecturile sale, mergînd netrecut spre săvîrșirea scopurilor sale.* IST. CAROL XII, 31^V/17. *Dar fiindcă sau n-are tîrîe, Sau proiecturile nu i-s coapte, Cu capu în urmă vina-ș plătește.* BUDAI-DELEANU, T. 368. *Să li să dea voie să scoafă din pămînt, să lucreze și să vinză cîr-*

buni ... Acest proiect, puindu-să în lucrare, poate să fie dă folos obștii (a. 1811). DOC. EC. 106, cf. MANIFEST (1813), 18/5. *Niciodată nu se cade ca să dăm noi pruncilor oezia de a-și sparge capetele cu proiecturi de nebunie ... deșarte.* PETROVICI, P. 203/7. *Acolo se sfătua pentru tot felul de prețai, asculta probleme (proiecturi).* NICOLAU, P. 326/15. *Teaiștoles îi desopere acum proiectul, adecă gîndul lui.* MOLNAR, I. 323/6. *Întimplîndu-se a se isca împotriviri, atunci se aibă a se așăza, între aceste trei aliate puteri, alte proiecturi.* AR (1829), 36¹/22. *Gazeta noastră publică un proiect de a se întocai o soțietate de faceri de bine.* CR (1829), 321¹/10. *Cu proiectul acesta ... o să dai și peste primejdii mari?* HELIADE, D. C. 217/26. *Tinerimea face ... multe proiecturi și planuri.* FL (1838), 9²/31. *Spre a niaici proiectul rivalului său, face rezoluțiune a se duce însuși în Moldova.* ASACHI, S. L. II, 26, cf. URICARIUL, VIII, 97. *Foile publice adeverează știrca despre proiectul închegării unei soțietăți comerciale.* CR (1846), 37¹/4. *Ștefan ia proiectul lui Mireea și caută a uni țările.* BĂLGESCU, M. V. 15, cf. NEGULICI. *Din nenorocire ... nu am putut face alt aiavic, decît proiecturi* (a. 1848). DOC. EC. 954. *Veni ... în moaentul unui proiect de călătorie.* CR (1848), 5²/40. *O să fie avocat ... Și aceasta era un proiect hotărît.* BREZOIANU, I. 13/4, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Greul ascultă cu bucurie toate proiectele de economie ce-i înfățișă ciocoiul.* FILIMON, O. I, 154, cf. DDRE, BĂRCIANU. *Și chiar acum se simțea foarte departe de un asemenea proiect.* D. ZAMFIRESCU, V. T. 57, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Uraă o dezbateri amplă asupra perspectivelor tinărului ... Încetul cu încetul totuși entuziasmul proiectelor se potoli.* REBREANU, R. I, 27. *Peste proiectele aice și ale tuturor, s-a prăbușit războiul universal.* GALACTION, A. 275. *Eu am pe cap proiecte grele.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 226. *Tac și-și văd de treburi, lăsînd altora îndeletnicirea proiectelor naive.* C. PETRESCU, I. II, 150. *Ce proiecte aveți pentru viitor?* BRĂNESCU, O. A. I, 401, cf. SCRIBAN, D. *Încercările de a părăsi orașul ... au rămas simple proiecte de arhivă.* ARGHEZI, B. 128. *Ea nu făcea nici un proiect de viitor.* CĂLINESCU, E. O. II, 117. *Generalul a renunțat la proiectele lui.* id. s. 92. *Își împlinise la bună măsură și celelalte proiecte.* STANCU, R. A. IV, 191. *Mîntea mea e plină de proiecte.* 7 august 1964, 46.

2. Formă premergătoare, pregătitoare a unei lucrări, a unei redactări etc. (care urmează să fie definitivată): prima formă a unui plan (economic, social, financiar etc.), care urmează să fie discutată, (ambunătățit) și aprobat pentru a primi caracter oficial și a fi pus în aplicare. *Proiect. De sprijineala ce Soțietatea filarmonică ... dorește a dobîndi de la ... înălțatul doam.* HELIADE, F. 43/10. *Am ciaste a supune cu plecăciune înălțîmii voastre proiectul următor ...* (a. 1835). DOC. EC. 593. *Mai încolo să hotărî ca și proiectul de reprezentăție ... să se împărtășască cu guvernul.* GT (1838), 6¹/2. *Acest proiect mai înainte de a fi pus la dizbateri au fost dobîndit în euviuțarea mai multor proprietari.* PŌVĂȚI. (1844), 231²/1. *Acesta e proiectul ce de la voi aștept și despre care aice vă dau un scurt concept.* BOLINTINEANU, O. 167. *În proiectul de buget se zice că ... se cere această suană.* MAIORESCU, D. I, 92. *Proiectul nostru de program le admite la chestia agrară.* IONESCU-RION, S. 187. *Proiectul de rezoluție este adoptat.* TITULESCU, D. 227. *Documente autentice pentru tablouri viitoare ... răvase în stare de proiecte.* OPRESCU, S. 43. *Proiectul noii Constituții proclamă conducerea colectivă.* SCINTEIA, 1965, nr. 6 665. *Au început apoi dezbaterile asupra ... proiectului de plan.* ib. 1966, nr. 6 943. ♦ *Proiect de lege* (sau, învechit, *de legiuire*) = text provizoriu al unei legi, însoțit de expunerea de motive, care este supus dezbaterii organului legiuitor pentru a deveni efectiv lege. *Camera Deputaților a primit ... acest proiect de lege.* CR (1829), 8²/20. *S-a dat, s-a primit un proiect de lege.* GTN (1836), 87²/31. *Să va alcătui proiect de legiuire statornică* (a. 1836). DOC. EC. 638. *În noul proiect de lege să intre și un paragraf ... de traducerea cărților.* CR (1848),

26²/15. Noi am discuta și am încheia în fine fîrd prealabilă cercetare un proiect de lege. KOGĂLNICEANU, S. A. 135. Proiecte de legi anulate cu energie din momentul nașterii lor. MADRESCU, CR. III, 137. Zilele acestea se va depune în Cămară un proiect de lege. CARAGIALE, O. II, 178. Ministeriul voia să propună ... spre votare un proiect de lege. SBIERA, F. S. 214. Convenția a votat proiectul de lege. CAMIL PETRESCU, T. II, 587. Ziarul ... a făcut cunoscut că Adunarea Națională ... a aprobat în unanimitate proiectul de lege. RL 1967, nr. 7041.

3. Lucrare tehnică întocmită pe baza unei teme date, care cuprinde calculele tehnico-economice, desenele, instrucțiunile etc. necesare pentru justificarea utilității și executarea unei construcții, a unei mașini etc. În urma proiectului admiralului Grai ... au dat voie ... a se rîdica în Sevastopol un monument. AU (1829), 21²/33. Din proiectul ee a dat ... se va vedea că cu mijloacele ee se propun se poate eștind aduce în desăvîrșire această dorită elădire. HELIADÉ, F. 134. Un proiect ... pentru teatru zace îngropat în arhivele ministerului. NEGRUZZI, S. I, 346. Pentru cercetarea proiectelor de lucrări se statornicește ... cte un consiliu. MO (1860), 716/3, cf. DS. Proiecte de construcții. LEG. EC. PL. 507. Toate apartamentele erau refinite dinainte chiar și la blocurile în stare de proiect. CĂLINESCU, S. 376. Al treilea proiect înfățișa un cartier muncitoresc. id. ib. 492. Proiectul [ascensorului] urma să fie prezentat șefului. V. NOM. februarie 1951, 120. Vă uitați la căsuța mea? ... Proiectul l-a făcut unehiul meu. PREDĂ, R. 191. Cînd nu lucrez la proiect, sînt la fața de realizare. T septembrie 1962, 5. < > Proiect de diplomă = lucrare cu caracter preponderant tehnic pe baza căreia studenții institutului politehnic, ai institutului de arhitectură etc. obțin diploma la sfîrșitul studiilor. Cf. DL, DM, DEN.

— Pronunțat: *pro-iect*. — Pl.: *proiecte* și (învechit) *proiecturi*. — Și: (învechit) *proiect, proiect, proiect s. n.*

— Din lat. *proiectus*, germ. *Projekt*. — *Proiect* < fr. *projet*. — *Projet* < it. *progetto*.

PROIECTĂ vb. I. 1. Tranz. A elabora un proiect (3). Un arhitect proiectează a bina și va se arăte efectul ei. DESEN ABII. 2120. Proiectează aparaturile și standurile pentru probe și încercări. LEG. EC. PL. 203. Întreaga instalație ... a fost proiectată și fabricată în țară. ȘTIINȚA, 1963, nr. 5792.

2. Tranz. A face, a realiza, a executa o proiectie (1). Cf. DL, M. D. ENC., DEN. < > Refl. pas. Așadar unghiul ... se reduce ... cînd se proiectează pe planul orizontal. TRIGON. DR. 165/14.

3. Tranz. (Complementul indică fascicule de raze, de particule, succesiuni de imagini cinematografice etc.) A trimite pe o suprafață, a reproduce pe un ecran. Imaginea este proiectată pe mozaic. ENC. TEHN. I, 157, cf. DM, M. D. ENC., DEN. (Refl. pas.) Se va lumina în fine punoul, apoi se va proiecta imaginea Deltei. H. LOVINESCU, T. 311. < > Fig. Au proiectat ... lumina criticii și a analizei asupra construcțiilor mele literare. GALACTION, A. 72.

4. Tranz. (Complementul indică proiecte 1) A face, a pregăti, a întreprinde, a organiza în vederea atingerii unui scop în viitor, a-și propune, a avea intenția de a face în viitor într-un anumit fel; a plănuși, (regional) a proiecta. Bogdan ... proiectează încă o cruciată ortodoxă asupra catoliceilor. ASACHI, S. I. II, 21. Medicul Aloisius ... a proiectat calculele spre îndreptarea calendarului iulian. CALENDAR (1847), 11/24. A întipuit a proiecta o nouă sistemă. CORNEA, E. II, 197/2, cf. NEGULICI, STAMATI, D. Turcia proiectă ... „Relații dintre proprietari”. KOGĂLNICEANU, S. A. 165. Proiectam să vorbești în adunare în favorul lor. NEGRUZZI, S. I, 221, cf. PALIZU. Un căpitan ... proiecta să apuce munții ce zicea că cunoaște. BOLLESC, AP. GHICA, A. 631. Comitetul neutral ... a proiectat statutele pentru crearea fondului unui teatru național. F (1870), 361, cf. BANCANU. Curtea de față a fost altfel proiectată dect se prezintă publicului uceni. MADRESCU, CR. I,

III, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., GADE. E absolut necesar ca mișcarea pe care o proiectați să nu aibă loc. CAMIL PETRESCU, T. II, 349. Simțea numai trebuința de a realiza tot ce proiectase. CĂLINESCU, S. 208.

5. Refl. A ieși în evidență (din ansamblul căruia li aparține ori din eel înconjurător); a se contura, a se reliefa (2), a se profila (1). Umbra se proiectează pă o parte a obiectului. DESEN ABII. 12/15. Capul lui Mihalechi se proiectează mare cît un hohoroc. VIARUȚĂ, O. A. II, 89. Statura lui s-a proiectat pe zăre, încovoată, lungă, amărîtă. TOPIRCEANU, N. 99. Erau un bărbat și o femeie: în lumină se proiectau numai siluetele negre. C. PETRESCU, I. I, 23. Surdeam ca la niște cunoștințe vechi bărbaților ee se proiectau pe la unghere. BRĂESCU, A. 8, cf. SAMIA, N. 120. Trglul era aproape; se proiecta pe înecădiul măreș al asfințitului. SADOVEANU, O. XI, 416. Pe ziduri, pe acoperăminte ... se proiectează ... reclame luminoase. BANT, S. M. 41. Departe o corabie cu plnzele poleite se proiecta pe linia roșie a orizontului. id. E. 131. În ceafa luminoasă, profilul i se proiecta deslușit pe perdeaua de raze. V. ROM. octombrie 1954, 94. Pe drum se proiectau umbre de bruzi înalți, ca niște uriași adormiți. VORNIC, O. 76. (Fig.) Această limbă s-ar fi proiectat pe zărea mai profundă a unei limbi originare. BLAGA, G. 138.

< > Tranz. fact. Cătarile raselelor pe ancoră proiecta pe lepedele fărîmului niște umbre subțirite. CR (1848), 23¹/69. Norii Proiectează fin Un vâl ușor și călător. CAMIL PETRESCU, V. 70. Umbra ee o proiectu pianul. ARDELEANU, U. D. 191. Peste drum de noi, Sehiopul ... bătea în neovală, împrăștiind scînteii ee-l luminou proiectindu-l în bordeiul întunecat ea pe fundul iadului. BRĂESCU, O. A. II, 52. Prin ferestrele pe care soarele proiectează iorna madrepori de promoroacă, elipele picură perle sfîrimate. V. ROM. noiembrie 1962, 92. (Fig.) Din cîteva trăsături „Fintina Blanduziei” a izbutil să ne proiecteze o viziune antică. LOVINESCU, S. I, 103. Am încercat ... să proiectăm pe fundalul lor istorie profilurile eele mai însemnate ale Școlii ardene. BLAGA, G. 225. Lămpășul mie de mîner Proiectează oamenii ce și-au boltit palate și cer. BNAĐ, T. 11. Presa daneză a subliniat ... prestigiul pe cure activitatea sa îl proiectase asupra patriei. V. ROM. decembrie 1963, 10.

6. Tranz. (Complementul indică corpuri solide) A arunca (cu forță) într-o anumită direcție; (complementul indică lichide sau materiale pulverulente) a împrăștia sub presiune (și la distanță mare). Cf. GADE. Cînd te-oi lua ... și te-oi proiecta de pîrete, lipit acolo rîmli. SADOVEANU, O. II, 417. Aripioarele smulg smocurile [de lînă] pe cari le proiectează cu putere pe grătarul care constituie peretele mașinii. IONESCU-MUSCEL, HL. 426. Nucleul este proiectat la periferia celulei. PANHON, O. A. I, 118, cf. M. D. ENC., DEN. Din crater sînt proiectate roci. RL 1977, nr. 10 952.

— Pronunțat: *pro-iec-*. — Prez. ind.: *proiectez*.

— Și: (învechit) *proiectă, proiectă vb. I*.

— Din fr. *projeter* (după rom. *proiect*).

PROIECTĂNT, -Ă adj., s. m. și f. I. Adj. Care servește la proiectie (1), de proiectie. Ca să obțindim planul proiectant a liniei drepte AB, este destul a cobori dintr-un punct al ei o perpendiculară. ORESCU, T. 51/6, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEN. < > Dreaptă proiectantă (și substantivat, f.) = dreaptă cu ajutorul căreia se efectuează proiectia (1). Cf. DEN, M. D. ENC., DEN.

2. S. m. și f. Persoană calificată care face proiecte (3). Proiectantul șef ... dîndu-și seama de valoarea acestui proiect ... însărează un grup de ingineri constructori cu îmbunătățirea acestuia. V. ROM. ianuarie 1951, 265. Într-o sală de expoziție proiectanții au organizat o retrospectivă. ȘTIINȚA, 1977, nr. 10 919. < > (Adjectival) Inginer proiectant.

— Pronunțat: *pro-iec-*. — Pl.: *proiectanți, -te*.

— Din fr. *projetant*, germ. *Projektant*.

PROIECTĂRE s. f. Acțiunea de a (se) proiecta.

1. Elaborare de proiecte (3). Cf. **proiecta** (1). Cf. LEG. EC. PL. 198. *Dineolo, în sala de proiectare, oamenii lucrează conștiincios.* CONTEMP. 1956, nr. 483, 3/3. *În bunădăzirea activității de proiectare este strins legată de extinderea acțiunii de tipizare.* LUPȚA DE GLASĂ, 1962, nr. 1, 9. *Planul ... punct sarcini importante în legătură cu proiectarea, asimilarea și realizarea de noi mașini.* ȘTIINȚA, 1963, nr. 5 791.

2. Trimitere pe o suprafață a unor fascicule de raze, de particule (pentru a le reproduce). Cf. **proiecta** (3). *Din spate, prin găurile strimle ale cabinei de proiectare, izbucni o fișie de lumină albă și se auzi sfârșitul uparatelor de filmat.* BARBU, p. 184, cf. M. D. ENC., DEX.

3. Elaborare a unui proiect (2). *Proiectare a monumentului său.* CALENDAR (1857), 64/10, cf. POLIZU. *Comitetul însărcinat cu proiectarea și înființarea monumentului.* CALENDAR (1859), 124/18, cf. BĂRCIANU, V., ALEXI, W., M. D. ENC., DEX.

4. Ieșire ori scoatere în evidență (din ansamblul căruia îi aparține ori din cel înconjurător). Cf. **proiecta** (5). Cf. DM, DL, M. D. ENC., DEX. ♦ Fig. *Regia a ridicat personajul spre o proiectare simbolică.* T Iunie 1961, 74.

5. Lansare, aruncare (cu forță) într-o anumită direcție a unui corp solid sau înprăstiere, sub presiune (și la mare distanță), a unui material în stare lichidă ori pulverulentă. Cf. **proiecta** (6). Cf. DER, M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: *pro-iec-*. — Pl.: *proiectări*.

— V. *proiecta*.

PROIECTĂȚ, -Ă adj. Care a fost plănuit, prevăzut să fie făcut în viitor. *În primăvara viitoare se găsește a întocmi o nouă linie telegrafică ... și linia proiectată.* CR (1834), 343¹/32, cf. ALEXIȘA, PLUT. *Să se grupeze, în opera proiectată, tot ceea ce îți place în arta vinătoriei.* ODOBESCU, s. III, 61. *Puteți fără multă pugnă amina pe sfârșitul săptămânii viitoare petrecerea proiectată.* CANAGIALE, O. VII, 32, cf. DDRE. *Se simțea incapabil să încerce gestul proiectat.* CĂLINESCU, s. 129. *Arestările proiectate nu izbutiseră.* STANCU, R. A. IV, 109. *Zestrea psihologică a tipurilor dramatice cuprinsese în ciclul proiectat.* T februarie 1962, 65.

— Pronunțat: *pro-iec-*. — Pl.: *proiectați, -te*. — Și: (învechit) *progetăt, -ă* adj.

— V. *proiecta*.

PROIECTÎL s. n. Corp metalic exploziv de formă cilindrică-ogivală, aruncat în spațiu de o armă de foc sau lăsat să cadă asupra unei ținte, pentru a o distruge; p. gener. (astăzi rar) orice corp greu care poate fi aruncat în spațiu (asupra cuiva sau a ceva) cu o forță oarecare. *Tabăra turcilor a căzut cu totul în mâinile noastre; am găsit într-însa ... un număr foarte mare de proiectile.* CR (1829), 138¹/17, cf. NEGULICI. *Un nou proiectil (unealtă) u atras speciala înare-aminte a comitetului artileriei.* GM (1851), 308²/41. *Dacă vom lua felul proiectilului care se aruncă ... vom deosebi: dări cu giulele ..., dări cu granate.* MO (1860), 361/3, cf. PROT.-POP., N. D., BARONZI, I. L. I, 209/23. *Trupce ... nu pot rezista ploaiei de proiectile.* MAIORESCU, D. II, 102. *Ordonanțele, porțile de la posturile de roșiori și de la bateriile călărești din flancul drept, ubia cutează să pătrundă sub grindina de proiectile.* ODOBESCU, s. III, 593, cf. DDRE, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Curind simți ... furtuna proiectilelor dașmane.* SADOVEANU, O. VI, 447, cf. STOICA, VÎN. 21, SCRIBAN, D., CANTUNIARI, L. M. 129. [Șoimul călător] nu este zvelt, ci un aliet, un adevărat proiectil viu, zburător. LINTIA, P. II, 133. *Fumul proiectilelor plesneste punctează văzduhul increment.* V. NOM. mai 1951, 109. *Explozia primului proiectil îi zăpăci pușin.* IB. august 1955, 44. *Proiectilele de cărămizi, lemne și pietroaie zburau dintr-o parte în alta, vijind prin văzduh.* BENTUC, M. C. I, 26.

Praiectilele cădeau ca niște mere și explodau sec, aruncând o roată de schije nemiloase. BANBU, p. 262. *Din când în când, peste sat viața este un proiectil stinger.* V. ROM. octombrie 1964, 3. *Curțul folosit ... în loc de alice are un proiectil masiv.* VÎN. PESC. octombrie 1964, 21. (Fig.) *Cu vedenii de umbrele ce se-nchid și se deschid, Resemnat primești în față proiectile de lichid.* TOPINCEANU, P. O. 82. ♦ *Proiectil-rachetă* = rachetă alcătuită dintr-un proiectil obișnuit prevăzut, în partea dinapoi, cu un motor-rachetă pentru a-i asigura propulsia. Cf. M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: *pro-iec-*. — Pl.: *proiectile*. — Și: (învechit) *proiectil* s. n.

— Din fr. *projectile*.

PROIECTOR s. n. Aparat care concentrează (cu ajutorul unor oglinzi, lentile, prisme etc.) într-un fascicul intens razele produse de o sursă de lumină și care se folosește pentru semnalizări luminoase ori pentru iluminare la autovehicule, în săli de spectacole, pe aeroporturi etc. *Proiectoare electrice cu oglinda de sticlă sau de metal.* NICA, L. VAM. 203, cf. CADE. *Trece măturind strada en evantaiere de lumină ale proiectoarelor.* CAZIMIN, GR. 122. *De acolo își purta săbiile de lumină proiectoarelor.* C. PETRESCU, I. II, 203. *Ca și cum se îndreptau asupra Pământului proiectoare într-o noapte fără lună.* SADOVEANU, O. XXI, 427. *Era proiectorul electric ce-și întorsese fișia luminoasă asupra țărâmului.* BANT, S. M. 29, cf. SCHINAN, D., DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX. ♦ (Adjectival) *Dispozitiv proiector*. ♦ S p e c. Aparat pentru proiectarea imaginilor pe un ecran cinematografic, compus dintr-o sursă luminoasă și dintr-un sistem optic. Cf. DL, DM, DER, M. D. ENC.

— Pronunțat: *pro-iec-*. — Pl.: *proiectoare*. — Și: (rar) *proiectör* s. II. SCRIBAN, D.

— Din fr. *projecteur*.

PROIECȚIE s. f. 1. Operație de reprezentare a unui corp geometric pe un plan sau a unei figuri plane pe o dreaptă; (concretizat) corp, figură obținute prin această operație. *Sistemele cea mai nouă este: a înfalșa toate cile întră într-un plan, prin proiecte lor orizontale.* D. ASACHI, T. 27/18. *Puteți defini proiectia unui obiect pe un plan orizontal, umbra acestui obiect pe plan, soarele aflându-se toamă dasupra obiectului.* G. POP, G. 183/15. *Se înțelege că proiecteile subtractive au de factori cos. negative.* TRIGON. DR. 114/24. *Proiecția unei linii pe un plan este linia formală din proiecteile tuturor punctelor acestei linii.* ORESCU, T. 53²/2, cf. STAMATI, D. *În construcțiunea planisferelor ... se întrebuințează metoda proiectiunilor.* CULIANU, C. 109. *Se numește proiectiunea unui punct A pe o dreaptă IR, piciorul a, a perpendicularei duse din punctul A pe dreapta.* MELIK, G. 82, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Fiecare catetă este medie geometrică între ipotenuză și proiectia ei pe ipotenuză.* GEOMETRIE IX, 101. *Proiecția pe o axă a unui contur poligonal inclus este egală cu zero.* TRIGONOMETRIE, 81. > *Proiecție cartografică* = procedeu matematic de reprezentare în plan (pe o hartă) a suprafeței pământului sau a unei porțiuni din suprafața pământului, în care fiecărui punct de pe glob îi corespunde un punct de pe plan. Cf. DM, M. D. ENC., DEX.

2. (învechit) Aruncare, azvirlire (cu putere) a unui corp; traiectorie pe care o urmează un corp ceresc (în jurul altui corp ceresc). *Toate aceste planete se zice azvirlire sau proiectiune (proiecție), de la eura apoi atrnă anul planetelor.* RUS, I. I, 8/15. *A dona mișcare ce este proiectia impregiurul soarelui san mișcarea anuală pre care o săvârșește în 365 zile.* CALENDARU (1841), 34/23, cf. NEGULICI, STAMATI, D., URȘU, T. Ș. 262. ♦ F i g. *Omul e copleșit, astfel, sub o proiectie de ironii.* LOVINESCU, S. I, 315.

3. Emițere de raze luminoase, radiație; (concretizat) fascicul de lumină, traiectorie luminoasă, rază (1); p. ext. (învechit) emanație. Nu se

poate sluiji cineva spre a distila fosforul de un aparat ordinaru de distilație ... și să espuc pe operator la proiecțiile fosforului aprins. MARIN, PR. I, 34/45. Mîntea lui aluneca în urață ca pe o proiecție de lumină. VLAHUȚĂ, O. A. III, 63, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Plutind deasupra clapurilor în proiecția lunei zărea trenul lunecînd ca un licurici*. CĂLINESCU, C. N. 20. ◊ F i g. *Ficino susținea că toate fapăturile sînt luminate și înfruașefate de proiecția unei lumini divine*. OȚETEȚA, R. 230. ◊ F i g. Mod în care este reflectat, reprezentat un anumit fenomen, un anumit obiect etc. din realitatea obiectivă; (concretizat) fenomen, obiect etc. astfel reflectate, reprezentate. *Tlaărul călugăr Ieromin, de pildă, e proiecția idealizată a lui Eminescu însuși*. LOVINESCU, C. N. 11. „*Cultura Renașterii în Italia*” nu e rezultatul unor cercetări migăloase, ci produsul unor înpresii artistice și proiecția în trecut a valorilor și aspirațiilor autorului. OȚETEȚA, R. 29. Un popor nu există dacă nu se simbolizează în eteva proiecții spațiale. CĂLINESCU, S. 662. *În Simfonia a IX-a se produce la un moment dat aetal de proiecție profetică, aceea viziune ... ajunsă, prin iubire, la libertate și bucurie*. S. mai 1960, 86.

4. Reproduce pe un ecran a imaginilor înregistrate pe un film, cu ajutorul unui fascicul luminos. Cf. CADE, LEG. EC. PL. 126. *Să pună un reflector în plus ... : să ațilizeze o proiecție care să sublinieze sensul unei replici*. T septembrie 1962, 12. *Mă mai întrebasesu pluă atunci de ce se face pauze în proiecție cînd ție-lunea mai dragă*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 27, 17/4. ◊ *Aparat de proiecție* = aparat care servește la proiectarea pe un ecran a imaginilor de pe o peliculă cinematografică și la reproducerea sunetelor înregistrate pe pista sonoră. *În ultimii ani, o bună parte a școlilor au fost înzestrate cu aparate de proiecție*. SCÎNTEIA, 1965, nr. 6 693.

— Pl.: proiecții. — Și: (astăzi rar) proiecțiune, (învechit) proiecțiune, proiecție, proiecțiune s. f.
— Din fr. projection, lat. projectio, -onis.

PROIECȚIUNE s. f. v. proiecție.

PROIECȚIUNE s. f. v. proiecție.

PROIGŪMEN s. m. v. praegimmen.

PROÏMIE s. f. v. proimian.

PROÏMION s. n. I. (Învechit, rar; în forma *proimiu*) Parte introductivă la un discurs. *Într-acesta chip proimiu voroavei sale începu*. CANTEMIR, IST. 33. *În locul cel de sfat cu toții se adunară, unde într-acesta chip proimiu sfătuirii făcură*. id. ib. 146.

2. (Învechit) Prefață. *Tomu I. Proimion*. VĂCĂRUSCUL, IST. 245. *Alcătuitorul acestor întruplări s-au tatocău cu gastul obștii, care nu obcinuiește a ceti proimia* (a. 1786). CAR. MAN. I, 85. *Deci și el n-au făcut proimios la începutul scrierii lui* (a. 1786). ib. 85. *Căroră s-au adaos proimion despre nevoințele cele evanghelicești* (a. 1843). ib. II, 83.

3. (Învechit, rar; în forma *proimiu*) Prevestire. *S-au tiaplă ca Daclua, care era ea un fericit proimiu a biruințelor următoare, ... în veaci vreednică de timpărat ca aecla ... să rămie*. CANTEMIR, IR. 15.

— Pl.: proimioane. — Și: proimios s. n., proimie s. f., proimiu, proimiu (DDRF) s. n.
— Din ngr. προομιον. — Proemiu < it. proemio.

PROÏMIOS s. n. v. proimion.

PROÏMIU s. n. v. proimion.

PROÏN adj. (Învechit) Care a avut o calitate, o funcție, un rang pe care nu le mai are; fost. V. h i v. *Epigrama prea sfințitului părinte Dosoftei, proim mitropolit*. M. COSTIN, ap. GCR I, 205/31. *I-a cetil și molțfa de domnie Grigorie arhiepiscopul proin de Ohrida*. N. COSTIN, LET. II, 57/33. *Harion, proin episcopul Rimneului*. R. GRECEANU, CM II, 152.

Chir Iacov, proin mitropolitul Moldaviei, au tucput a zidi mănăstirea aitropoliei. MUSTE, LET. III, 34/37. *Sfinția sa părintele chir Sava proin mitropolitul* (a. 1716). ERICARIU, V, 372/24. *Smerit Ventianu: proin mitropolit* (a. 1802). ib. X, 124. *Proin egumen Harie* (a. 1805). ib. XI, 325. *La predlojenia excelenței sale ducauechit proin vîșeprezident ... are divanul cinste să arate* (a. 1811). DOC. EC. 126. *Dumneacolor proini epistafi ai postilor* (a. 1817). TES. II, 362. *Tanache, proin vîșaf ot Văleni de Munte* (a. 1822). DOC. EC. 256. *Graf Patin, proin prezident* (a. 1829). ib. 440, cf. CALENDAR (1851), 25, BARGIANU, DDRF, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W. *Am spus că egumenul de la Dealu, Matei din Pogoniana, proin al Mircelor, a scris cronici*. IORGA, T. II, 609, cf. TDRG, SCRIBAN, D., DM.

— Pl.: proini. — Și: proin adj.

— Din ngr. προήν.

PROÏS subst. (Regional; în loc. adv.) De prois sau de bun proisul, din proisul cuiva — din proprie inițiativă, de bunăvoie, neconstrîns de nimeni. Cf. SCRIBAN, D. *Poate treee vreun om care, așa din proisul lui, să spuie că-i mai trebuie ceva mănăstiri*. PĂDULESCU-GODIN, I, 143. *Apoi dă — vreau să i-l dau de bun proisul meu cutare lueru*. I. CR. V, 376. *Asta o făcat-o di prois, de capul lui, de moaganul lui, din mîntea lui*. ȘEZ. XVIII, 168.

— Etimologia necunoscută. Cf. proeresis.

PROISTĂ vb. I. Franz. (Regional) A plînuți, a proiecta (4) (Talpa Ogrăzite — Roșiori de Vede). COMAN, GI. *Așa a proistat-o el, cuar i-a plecat capul*. id. ib.

— Prez. ind.: proistez.

— Etimologia necunoscută. Cf. prois.

PROISTOĂSĂ s. f. v. proestaasă.

PROISTÓS s. m. v. proestos.

PROIZVOLÉNIE s. f. (Învechit; în loc. adv.) De pre proizvolenie = de bunăvoie, neconstrîns de nimeni. *Se unira cu Dumnezeu de pre proizvolenie*. DOSOFTEI, V. S. (prefață), II^v/11, cf. TDRG, SCRIBAN, D.

— Pl.: proizvolenii.

— Din slavonul ПРОВОЛОЕНІЕ.

PROÏMBLĂ vb. I v. plîmba.

PROÏNCĂLICĂ vb. I. Franz. (Regional) A înecălea din nou (Eftimie Murgu — Băile Herculane). ARU. FOLK. III, 66. *Atunși el o proincălicat calu și șeurpia o scăpat e-un cap nîtăiat*. ib., cf. 151.

— Prez. ind.: proincălic.

— Pro² — înecălea.

PROÏNGEPE vb. III. Franz. (Regional) A începe din nou (Eftimie Murgu — Băile Herculane). ARU. FOLK. III, 99. *Atunși dracu proinșipca să fiș-coană a tria oară*. ib., cf. 151.

— Prez. ind.: proincăp.

— Pro² — începe.

PROJĂR s. n. v. pojar.

PROJÉCT s. n. v. proiect.

PROJECTĂ vb. I v. proiecta.

PROJECTĂL s. n. v. proiectii.

PROJECTÓP¹ s. m. (Învechit) Persoană care proiectează sau prospectează ceva. *Veriunde va voi nuniții proiectori să facă cercare a căsi cărbunii dă piatră, să fie volneci cu a lor cheltuială ce face* (a. 1811). DOC. EC. 108, cf. CONTRIBUȚII, III, 83, 84, NEGULICI, PROT.-POP., S. D.

— Pl.: projectori. — Și: proiectór s. m. DOC. EC. 107, CONTRIBUȚII, III, 83, 84.

— Din rus. проектор.

PROIECTOR² s. n. v. proiector.

PROIECȚIE s. f. v. proiectie.

PROIECȚIUNE s. f. v. proiectiune.

PROIÉT s. n. v. proiect.

PROJETÁ vb. I v. proiecta.

PROIĂNIE s. f. v. poșgaude.

PROLÁB s. n. v. prohab.

PRÓLAPS s. n. (Med.) Deplasare a unui organ sau a unei părți a unui organ din poziția lor normală ori ieșirea lor în afara cavității în care se află. (Cf. ABC SĂN., M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *prolapsuri*.

— Din lat. *prolapsus*, fr. *prolapsus*.

PROLÉCĂ s. f. v. poreclă.

PROLÉCRĂ s. f. v. poreclă.

PROLEGÁ vb. I. Refl. A se lega din nou, a se lega „de data aceasta” (Șopotul Nou — Moldova Nouă). ABL. FOLK. III, 116. *D-o fi legat, S-să dăzliețe, D-o fi dăzlegat, S-să prolēțe*. ib., cf. 154.

— Prez. ind.: *prolēg*.

— Pro² + lega.

PROLEGÁT s. m. Magistrat roman care înlocuia un legat. DN².

— Pl.: *prolegați*.

— Din lat. *prolegatus*.

PROLEGÓMEN s. n. v. prolegomene.

PROLEGÓMENA s. f. v. prolegomene.

PROLEGÓMENE s. f. pl. I. Parte introductivă, explicativă, care precedă expunerea propriu-zisă, într-o operă științifică. *Prolegomena* [Titlu]. CANTEMIR, nr. 57. *Și eu aceste prolegomene pentru adevărul numelui și neamului românilor noștri, pe această vreme îndestulându-ne, acum mergem înainte să ne mierăm la istoricii grecești ... ce au mai luerat români noștri*. id. ib. 399, cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V., NEGULICI, PROT.-POP., N. D., BANCIANU, V., ALEXI, W. *Deși prolegomenele mi pricinuiesc o sftntă teroare ... stnt generalități care se impun și peste care nu se poate trece, fără pagubă pentru însuși studiul subiectului*. HOGAȘ, DR. II, 182, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Lucrările ... care formează prolegomena la un studiu de sinteză asupra obștilor la români*. PANAITESCU, O. T. 8, cf. DL, DM, DN², DER, M. D. ENC., DEX.

2. Ansamblu de noțiuni preliminare aparținând unui domeniu științific. Cf. M. D. ENC., DEX.

— Și: (Invechit) **prolegómien** (VALIAN, V., NEGULICI) s. n., **prolegómēna**, **prolegómēnă** s. f.

— Din ngr. *προλεγόμενα*, fr. *prolegomènes*.

PROLÉPSĂ s. f. Procedeu stilistic constind în enunțarea unei obiecții pe care un adversar ar putea s-o ridice și în combaterea ei anticipată. Cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN². *Prolepsa este des folosită în studiul oratoric al lui Cicerone*. DER, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *prolepse*.

— Din fr. *prolepse*.

PROLÉPTIC, -Ă adj. Care ține de prolepsă, relativ la prolepsă, care formează o prolepsă. Cf. PROT.-POP., N. D., SCRIBAN, D.

— Pl.: *proleptici*, -ee.

— Din fr. *proleptique*.

PROLÉT, -Ă adj. v. proletar.

PROLETÁR, -Ă subst., adj. I. S. m. Cetățean sărac din Roma antică, considerat ca aparținând ultimei clase de cetățeni și fiind scutit de impozite. Cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Un sclav bun făcea mai mult decât doi proletari romani*. NOM. LIT. 72²/17, cf. POLIZU, PROT.-POP., N. D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Populațiunea Romei în timpul imperiului se compunea în mare parte din proletari*. SCRIBAN, D., cf. DEX.

2. S. m. și f. (Rar la f.) Persoană din societatea capitalistă liberă din punct de vedere juridic, dar lipsită de mijloace de producție și de aceea silită să-și vândă forța de muncă capitaliștilor; persoană care aparține proletariatului (1). *Ideile comuniste ... nasec și ... sporesc ... în țările unde țăranii snt ... reduși la starea de prolctari sau și chiar de coloni*. KOGĂLNICEANU, S. A. 183, cf. 168. *Încet deschise ușa, cu sfială. Era un proletar*. VLAHUȚĂ, ap. CADE. *Proletar ajunge muncitorul meseriaș, ca și țăranul*. GHERLA, ST. CH. I, 71. *E oare indiferent dacă muma omului ... a trăit în aer curat, în belșug ..., ori a trăit în societatea capitalistă ca proletară, lucrând 16 ore pe zi?* id. ib. II, 17. *În mișcarea internațională a proletarilor stnt foarte mulți socialiști devotați*. IONESCU-RION, S. 109. *S-au bucurat proletarii conștiinși ... de strălucita reușită a fraților lor*. PĂUN-PINCIO, P. 113. *Socialiștii au fost reprezentanții proletarilor*. IONĂILEANU, SP. CR. 193. *Am să mă jenez de dumnealui? Ce, dumnealui nu e proletar ca și noi?* REBREANU, N. I, 66. *Seulași ai muncii proletari!* BACOVIA, O. 156. *În societatea socialistă, în care a dispărut exploatarea omului, nu mai există nici proletari*. CV 1949, nr. 2, 23, cf. CONTEMP. 1949, nr. 120, 4/2. *Revolta împotriva acestei societăți putrede și înflegerea lui [Eminescu] pentru revendicările proletariatului le găsim exprimate puternic în poemul „Împărat și proletar”*. SADOVEANU, E. 77. *Noi, proletarii, ne pricepem oare în materie de rafinament burhez?* CĂLINESCU, S. 49. *S-arătăm boierilor C-astă fără nu-i a lor, Că-i a proletarilor*. FOLC. TRANSILV. II, 579. ◇ *Proletar (intelectual) = persoană săracă obligată să-și cistige existența printr-o activitate intelectuală. Poetul este și el un muncitor, un proletar*. GALACTION, A. 111, cf. SCRIBAN, D.

3. Adj. Care aparține proletariatului (1), privitor la proletariat, specific proletariatului, realizat de proletari; (ca) de proletar (2), format din proletari; (franțuzism) proletarian. *Am observat cu conștiință clerul tnal și pe el proletar*. FILIMON, O. I, 91. *Copii săraci și sceptici ai plebei proletare*. EMINESCU, O. I, 56. *Toată ceata proletară se desprejmuie cu frică*. DEMETRESCU, O. 39. *Se-aztea de-afară Viața proletară*. BACOVIA, O. 171. *Da-că fabrica ... ar fi organizată după legi proletare ...* SAHIA, N. 31. *Vor cădea ... jertfe pentru cauza mișcării proletare*. id. ib. 40. *Scrisesem acest discurs ... într-o oarecare măsură impresionat de lectura unor poeme de Maiakovski, marce poet al revoluției proletare sovietice*. VLASIU, D. 76, cf. IORDAN, L. R. A. 482. *Revoluția proletară este singura ieșire posibilă din starea de haos și de mizerie proprie sistemului capitalist*. CONTEMP. 1949, nr. 120, 14/5. *În fața onorabilei comisii s-a înființat un tlnăr tnal, smead și pletos, cu tnfășișarca proletară*. SADOVEANU, E. 162. *Toți au figuri proletare, muncite*. CĂLINESCU, I. 342. *Au răsunat în curte ... viforoasele accente ale imnului proletar*. PAS, Z. IV, 128. *Alfel snt vrăjmașii Lumii proletare*. BENIUC, V. A. II, 150, cf. DEȘLIU, G. 19. *O clasă ne-a născut — cea proletară*. LĂBIȘ, P. 312. *În țările socialiste morala proletară nu este o simplă formulă*. V. ROM. noiembrie 1962. 89. ◇ *Fi g. Din miile de celule prea strimute, unde albina proletară distilază mierca trintorilor capitaliști, ... poporul muncitor venise în cete negre*. GALACTION, A. 432.

— Pl.: *proletari*, -e. — Și: (neobișnuit) **prolét**, -ă adj. IORDAN, L. R. A. 482.

— Din fr. *prolétale*.

PROLETARIAN, -Ă adj. (Franțuzism) Proletar (3). Aceasta nu înseamnă că ne găsim în fața unui curent cu adevărat proletarian, având conturate în întregime trăsăturile specifice ale gândirii clasei muncitoare. CONTEMP. 1949, nr. 126, 6/3.

— Pronunțat: *-ri-an*. — Pl.: *proletarieni, -e*.

— Din fr. *prolétarien*.

PROLETARIAT s. n. I. Una dintre cele două clase fundamentale ale societății capitaliste, formată din muncitori salariați, lipsiți de mijloace de producție, nevoiți să-și vândă capitaliștilor forța de muncă pentru a-și câștiga existența, clasa proletarilor (2); totalitatea proletarilor (2) (din lume, dintr-o țară etc.); mulțime de proletari (2); condiție de proletar (2). *Reformele se vor face treptat și la timpul lor ... Alunei proletariatul și en dnasul pauperismul ... se vor desființa.* ROMÂNUL (1858), 150²/79. *Ar găsi ai noștri cele mai drepte și întemeiate cuvinte de ... stărpirea zdrănfărosului vagabondagi, proletariat (a. 1869).* URICARIUL, XIV, 146. *Ce are de-a face proletariatul din Europa pe lângă mizeria fărânelui nostru.* CONTEMPORANUL, VI, 507. *S-a îngrozit burghezia foșă de izbînda proletariatului belgian.* PĂUN-PINICIO, p. 113. *E Întîi Mai — sîrbătoarea muncii și a proletariatului unit din lumea întreagă.* GALAXION, A. 379, cf. 219. *Dimensiunea muncii ori aleătuirea societății ... fără capitalism și fără proletariat.* C. PETRESCU, n. dn. 39. *Doream ... să mă conving singur dacă în patria proletariatului și a fărânelii se rabdă de foame sau nu.* SAHA, U.R.S.S. 19. *El se va interesa de soarta sanitară, economică și culturală a fărânelui, de aceea a proletariatului.* CĂLINESCU, c. o. 285. *A biruit proletariatul din Leningrad, va birui proletariatul din lumea întreagă.* STANCU, U.R.S.S. 126. *Proletariatul începe să se afirme pe arena luptei de clasă ca o forță socială independentă.* LUPȚA DE CLASĂ, 1961, nr. 2, 4. *Proletariatul din țara noastră a spus un „Nu” răspîndit hîțlerismului ee-și începea stîngerosul său marș prin Europa.* v. ROM. februarie 1963, 3. *Proletariat agricol (sau agrar) = totalitatea muncitorilor agricoli din agricultura capitalistă lipsiți de mijloace de producție. Concentrarea de latifundii în mîni puține creează o stare anormală și un proletariat agrar.* F (1883), 448, cf. DM, M. D. ENC., DEX. *Proletariat intelectual = grup social alcătuit din proletari (2) intelectuali. Pesimismul proletariatului intelectual.* GHINEA, ST. CR. II, 296, cf. III, 27.

2. Masele cele mai sărace ale cetățenilor liberi din Roma antică. Cf. DEX.

— Pronunțat: *ri-at*. — Pl.: (rar) *proletariate*. SCRIBAN, D.

— Din fr. *prolétariat*.

PROLETARIZĂ vb. I. *Tranz.* și *refl.* A aduce sau a ajunge în starea de proletar (2). V. *pauperiza*. [Capitalismul] a proletarizat pe micii cultivatori de pămînt ..., pe meseriași care n-au fost în stare să susțină concurența cu industriașii. GHINEA, ST. CR. III, 25, cf. DM, DEX.

— Prez. ind.: *proletarizez*.

— Din fr. *prolétariser*.

PROLETARIZĂRE s. f. Faptul de a (se) proletariza. V. *pauperizare*. *Proletarizarea marelui în Occidentul Europei, inegalitatea economică ... s-au săvîrșit acolo ... în zgomotul unei civilizații strălucitoare.* GHINEA, ST. CR. III, 26. *Are loc o expropriere în masă, care duce pe de o parte la formarea unei puternice burghezii a satelor, iar pe de altă parte la o largă proletarizare agricolă.* CONTEMP. 1949, nr. 160, 12/5. *Proletarizarea nu înfirmă ascendența aristocratică.* CĂLINESCU, s. 111. *Suspendarea consumației pentru muncitor ... duce în fîrțile capitaliste înaintate la proletarizarea crescută.* RALEA, o. 321.

— Pl.: *proletarizări*.

— V. *proletariza*.

PROLETARIZĂT, -Ă adj. Transformat în proletar (2), ajuns la condiția de proletar. *Tatăl lui a fost căminar — mic burghez intelectual, proletarizat ... împins de către dușmanii oamnicilor muncii ... să admire tot ce este vechi.* CONTEMP. 1949, nr. 120, 4/2.

— Pl.: *proletarizați, -te*.

— V. *proletariza*.

PROLETICULTISM s. n. Curent cultural (apărut în Uniunea Sovietică după Revoluția din Octombrie) ale cărui principii estetice se reduceau la ideea formării unei culturi „pur proletare” și care respingea (aproape) întreaga moștenire culturală a trecutului. Cf. JORDAN, l. n. 105, 111. CONTEMP. 1956, nr. 16, 1/7, DL, DM, DN², DEX.

— După rus. *пролеткульт*.

PROLETICULTIST, -Ă adj., s. m. și f. I. Adj. Care ține de proletcultism, privitor la proletcultism, specific proletentismului. [Presă] insistă mereu, mai cu seamă după sesiunea din martie 1951 a Academiei R. P. R., asupra abuzului de regionalism, pe care-l prezintă ca o manifestare „proletcultistă”. JORDAN, l. n. 92, cf. DL, DM, DN², DEX.

2. S. m. și f. Adept al proletentismului. Cf. DM, DN², DEX.

— Pl.: *proletculțiști, -ste*.

— După rus. *пролеткультовен*.

PROLIFICĂ s. f. v. *poreclă*.

PROLIFÉR, -Ă adj. I. (Bot.; despre plante sau despre părți ale lor) Care generează (accidental) un nou organ (suplimentar). Cf. NEGULICI, PROT.-POP., S. D., SCRIBAN, D.

2. (Biol.; despre celule sau, p. ext., despre țesuturi celulare) Care se înmulțește prin diviziune celulară. Cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *proliféri, -e*.

— Din fr. *prolifère*.

PROLIFERĂ vb. I. *Intranz.* (Biol.) I. (Despre celule sau, p. ext., despre țesuturi celulare) A se înmulți prin diviziune (în mod anormal ori suplimentar). Cf. DN², DEX. (*Tranz. fact.*) *În acest mușchi, nucleii sînt în general proliferați și proliferarea este foarte mare în unele fibre.* PANNON, O. A. I, 218. *Refl. Fig.* *Azul se proliferază ca un madrepore Din fundul oceanic al somnului.* II, mai 1965, 9.

2. (Despre ființe, organisme) A se perpetua prin generare; a se înmulți, a se reproduce (1), a procrea. Cf. DN², DEX. *Fig.* (Rar) *A se dezvolta (în mod nefiresc, inutil). Pe liniile schițate de Macedonski ... a proliferat un întreg curent literar.* VIANU, A. P. 242.

— Prez. ind. pers. 3: *proliferează*.

— Din fr. *prolifère*.

PROLIFERĂRE s. f. (Biol.) I. Înmulțire, sporire (anormală ori suplimentară) a celulelor sau, p. ext., a țesuturilor celulare dintr-un organism prin diviziune celulară; proliferație (1). Cf. *prolifera* (1). *Se vede proliferarea unei fibre musculare într-un fel de tîmguire.* BABEȘ, O. A. I, 131. *Alterările predominante constau într-o proliferație luxuriantă a nucleilor.* PANNON, O. A. I, 218, cf. DEB, DN², M. D. ENC., DEX.

2. Faptul de a prolifera (2); reproducere (1), procreare, procreație; înmulțire (prin procreare). Cf. DL, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *proliferații*.

— V. *prolifera*.

PROLIFERĂT, -Ă adj. (Biol.; despre celule) Care s-a înmulțit (în mod anormal ori suplimentar) prin diviziune; p. ext. (despre țesuturi celulare) cu celule înmulțite (în mod anormal ori suplimentar) prin diviziune. *Arterele au pereții proliferați și sînt adesea astupate de coaguli.* BABEȘ, O. A. I, 131.

— Pl.: *proliferați, -te*.

— V. *prolifera*.

PROLIFERAȚIE s. f. (Biol.) Înmulțire, sporire (anormală ori suplimentară) a celulelor sau, p. e x t., a țesuturilor celulare dintr-un organism prin diviziune celulară; proliferare (I). Cf. SCRIBAN, D., DN², DEX. ♦ (Bot.; neobișnuit; concretizat; în forma *proliferațiune*) Boboc apărut într-un loc neobișnuit. Cf. SCRIBAN, D.

— Și: (rar) *proliferațiune* s. f. SCRIBAN, D.
— Din fr. *prolifération*.

PROLIFERAȚIUNE s. f. v. *proliferație*.

PROLIFIC, -Ă adj. (Despre ființe) Care se înmulțește ușor și repede; (popular și familiar) pușos, (învechit și regional) plodicios, (învechit) plodit, ploditor, plodnic, (regional) plodos, (neobișnuit) plodarnic. Cf. NEGULICI, DDRF, BĂRCIANU, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *La un neam alt de prolific nu împartă mult dacă numărul celor rămași în Dacia era mare sau nu.* PŢSCARIU, L. R. I, 334, cf. SCRIBAN, D. *Familia noastră e cea mai prolifică.* CĂLINESCU, E. O. II, 260. *Mărturisii chiar că părinții ei fuseseră „prolifici”.* id. s. 127. ♦ (Substantivat) A luat crapi ... din celălalt heleșteu — ea acolo începuseră să stea cam înghesuși, prolificii. VIN. PESC. octombrie 1964, 16. ♦ (Despre căsătorii, relații sexuale) Din care rezultă mulți copii. *Neprevăderea populațiunii conduce la însoțiri de timpuriu, prea tinere și prin urmare prea prolific.* I. IONESCU, p. 160. ♦ P. a n a l. (Rare; despre pământ, terenuri) Rodnic (I), fertil, fecund. *Pământul prolific al Indiilor.* v. ROM. aprilie 1954, 98. ♦ Fig. Care creează mult (și ușor); în care se creează mult (și cu ușurință). *Piesa [cuprinde] 15 ani din viața lui Eminescu, anii cei mai prolifici și semnificativi.* 1 iulie 1964, 70.

— Pl.: *prolifici*, -ce.
— Din fr. *prolifique*.

PROLIFICĂ vb. I. Intrauz. (În dicționarele din trecut; despre plante) A încolți; a se înmulți. Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W.

— Prez. ind. pers. 3: *prolifică*.
— V. *prolifie*.

PROLIFICAȚIE s. f. (În dicționarele din trecut) Încolțire sau înmulțire a unei plante. Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W.

— Și: *prolifecațiune* s. f. ALEXI, W.
— Din germ. *Prolifikation*.

PROLIFICAȚIUNE s. f. *prolificație*.

PROLIFICITĂTE s. f. Însușirea de a fi prolific; (învechit) plodiciune, plodnicie. *Prolificitatea [măteii] ... scade de la al 4-lea an în sus.* ENC. AGR. I, 122. *Din cauza prolificității familiei, el rămănea o rudă veșnic colaterală.* CĂLINESCU, E. O. II, 82, cf. DN². *Datorită prolificității destul de mari a speciei ... efectul de mistreți se poate refăce în câțiva ani.* VIN. PESC. noiembrie 1964, 11, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Priu analogie) Sufixul verbal ... -iza ... se bucură de o răspândire și o prolificitate extraordinară. SCL 1950, 67. ♦ S p e c. Indice care reprezintă numărul total de pui născuți la o fătare de femelele mamiferelor multipare sau, p. g e n e r., capacitate de înmulțire a unor animale. *Aplicarea metodelor zootehnicie înaintate a dus ... la ... ridicarea prolificității.* SCINTEIA, 1954, nr. 2 867, cf. DER, M. D. ENC.

— Din fr. *prolificité*.

PRÓLIPS s. n. v. *prolipsis*.

PRÓLIPSIS s. n. (Grecism învechit) Prejudecată. *Prólipsisul să zice grecește aceasta ce s-a lălmăcit „cuget din început”* (a. 1777). GÁLDI, M. PHAN, 239. *Osindece fără să răzime pe vreun rezon, e numai pe prolipsisurile și rățile lor deprinderi* (a. 1825). CAT. MAN. II, 119. *Acest prolipsis poate uneori să fie ... mincinos și greșit* (sec. XIX). ib. I, 319, cf. VEISA, I, 173/9.

— Pl.: *prolipsisuri*. — Și: *prólips* s. n.
— Din ngr. *πρόληψις*.

PROLIPTICÓS, -OĂSĂ adj. (Grecism învechit; despre oameni) Care are prejudecăți, plin de prejudecăți. *Mai toți oaminiu sînt prilipticoși* (sec. XIX). CAT. MAN. I, 319. ♦ (Substantivat) *Critica cea fără de cuvînt a prolipțicoșilor* (a. 1836). GÁLDI, M. PHAN, 239.

— Pl.: *prolipticoși*, -oasc. — Și: *prilipticós*, -oasă adj.

— Din ngr. *πρόληπτικός*.

PROLÍX, -Ă adj. (Despre vorbire, stil, scrieri etc.) Care este prea lung, care are prea multe cuvinte; lipsit de concizie; prea complicat; greoi, neclar, confuz; p. e x t. (despre oameni) care se exprimă cu prea multe cuvinte, complicat sau confuz; (rar) polilogic. Cf. NEGULICI, PROT-POP., N. D. *Îată ce fel de încreșturi ne întîmpiniu odesea în prolíxa narațiune a prelaudatului Paprocki.* HASDEV, I. V. 248. *Frazologia prolíxă și complicată.* ODOBESCU, S. II, 372. *Stilul este cu totul artificial, prolíx.* ARHIVA, I, 362, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Prolíxa lui proză.* IORGA, L. II, 351. *Înlătură perifraxe prolíxe și confuziuni de tot felul.* BUL. COM. IST. I, 89, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Un stil impetuos, exaltat și prolíx.* LOVINESCU, S. I, 323. *Fii prolíx, cit mai prolíx. Folosește, cînd vrei să te explici, comparația.* CAMIL PETRESCU, p. 40, cf. SCRIBAN, D. *O expunere prolíxă, în care editorul regăsește cu oarecare greutate simburile nou și valabil al cercetării personale.* VIANU, M. 60, cf. DN², M. D. ENC., DEX. (F i g.) *Un boier ... minca cu lăcomie șerbet, netezindu-și barba prolíxă.* CĂLINESCU, N. 22. ♦ (Adverbial) *Se exprimă, serie prolíx.*

— Pl.: *proliței*, -xe.

— Din fr. *prolix*, lat. *prolixus*, -a, -um.

PROLIXITĂTE s. f. Însușirea de a fi prolíx; lipsă de concizie, de simplitate, de claritate în vorbire, în scriere, în stil etc. Cf. NEGULICI, PROT-POP., N. D. *Definițiuni concise, fără prolíxitate.* ODOBESCU, S. II, 342, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Prolíxitatea și confuzia aparatului critic n-are pereche.* BUL. COM. IST. I, 77, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Victimă a solicismului perpetuu și u prolíxității emfatice.* LOVINESCU, C. V, 50, cf. SCRIBAN, D. *Prolíxitatea vulgară ... este uitată într-o singură elipă.* VIANU, A. P. 29. *Poezia lui ..., cu toată prolíxitatea, te face să respiri.* CĂLINESCU, C. O. 202. *Deznodămîntul ... compensează prin concizia lui fierbinte așoara tendință spre prolíxitatea dinainte.* v. ROM. ianuarie 1954, 215. *Prolíxitatea acestui înn obositor ... nu i-a venit, pesemure, la îndemînă poetului nostru.* LL I, 148. *În epistolă pătrăud, împreună cu prolíxitatea prozei, mai multe amăuunile conercte și identificabile.* L. ROM. 1960, nr. 4, 52, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

— Din fr. *prolixité*, lat. *prolixitas*, -atis.

PROLÓG¹ s. n. (Bis.; învechit) (Carte care cuprinde) viețile sfinților, (învechit) *prologar*; p. r e s t r. biografie a unui sfint. *Prologul, adevă Viețile sfinților* (a. 1675). GCR I, 221/A. *Prologoale tuturor svinților.* DOSOFTEI, v. s. septembrie 1¹/2. *Caută și prologoale că vii afla destul de sfințele ieoane și de sfința cruce* (cea 1754). CAT. MAN. I, 96. *Prologul Eghipetului scrie: ea în pustia Libiei se afla doi pustuiți.* ȚICHINDEAL, F. 214/6, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: *prologoale*.

— Din slavonul *прѣлогъ*.

PROLÓG² s. u. v. *prolog¹*.

PROLÓG³ s. u., s. m. I. S. n. (Învechit) Discurs, prezentare orală care se rostogolește la deschiderea unei adunări, la inaugurarea unei activități etc.; p. r e s t r. parte introductivă a unui discurs. *Camilopardalul un prolog cu acesta făcu ...* CANTEMIR, IST. 376. *Directorul teatrului mai uainte de reprezentația a zis în limba rumânească prologul următor, mulțumind publicului*

de a sa rîvnă și poftindu-i fericirea. CR (1834), 280¹/5. cf. SĂGHIESCU, V. 101.

2. S. n. (În opoziție cu e p i l o g) Parte introductivă a unei opere literare, dramatice sau muzicale, care prezintă evenimentele premergătoare acțiunii sau elemente care îi înlesnesc înțelegerea. (neobișnuit) **PROLOGOS (II)**: spec. introducere, prefață. Cf. BUDAI-DELEANU, I.E.X. [Tripartitul lui Verboște] să tîmpare într-un prolog sau cuviul tîmpoite și apoi în trei părți. AARON, în CONTRIBUȚII, III, 135, cf. VÎRNAV, F. 2¹/1, HELIADE, AMF. 3/1, NEGULICI, STAMATI, D., POLIZU, PROT.-POP., N. D. Sorin sau Tăierea boierilor la Tirgoște. PROLOG. BOLINTINEANU, O. 197. Prologul cu care lucrează cartea intitulată Cioecii este un studiu psihologic. GHICA, S. 63, cf. DDRE, BARCIANU, SĂGHIESCU, V. 101, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. V., CADE. Personajele prologului apar pe ritul și fantomatic prin ușa mascată. CAMIL PETRESCU, T. I, 9. Rosti el însuși, pe scenă, un prolog. SADOVEANU, E. 61. Proloagele lui Plaut și Terențiu. SCRIBAN, D. Prologul se deschide printr-o mișcare de boladă, cu un ritm târâgănat. V. ROM. IULIE 1962, 130, cf. DN², M. D. ENC., DEX. ◇ F i g. În triplarea aceasta... nu era decât prologul unei drame. SADOVEANU, O. I, 445.

3. S. n. Parte a unei piese antice de teatru care se prezenta înainte de intrarea corului în scenă și în care se expunea subiectul și se făcea apel la bunăvoința spectatorilor. Cf. DM, DN², DEX.

4. S. m. Actor care recita prologul (3). Cf. DM, DN², DEX.

— PL.: (1-3) prologuri și (rar) proloage, (4) prologi.

— Din ngr. πρόλογος, lat. prologus, fr. prologue, it. prologo.

PROLOGAR subst. (Învechit) Prolog¹. Acestu sfîntă carte, anulme] prolagar, au rămas de lo nenca (a. 1721). IORGA, S. D. XV², 121. Acestu prologari l-am eunpărot eu, Tudurii doscal (a. 1796). id. ib.

— PL.:?

— Prolog¹ + suf. -ar.

PROLONGĂȚIE s. f. Poziție a unei note muzicale care, făcînd parte dintr-un acord, se continuă și în acordurile următoare. Cf. DN, DEX.

— PL.: prolongații.

— Din fr. prolongation, lat. prolongatio.

PROLUĂ vb. I. T r a n z. (Regional) A lua din nou, a lua încă o dată (Rudăria — Băile Herculane). ARH. FOLK. III, 51. Bucatili să proiau năpoi și foalili. ib. *Îl va lura Dumnezeu dăi năua slugă... Și-l vo proluva dăi năua drioptă.* ib. 134, cf. 151.

— Prez. ind.: proiau. — Și: proluvă vb. I.

— Pro² + lua.

PROLUNGÍ vb. IV v. prelungi.

PROLUVÁ vb. I v. prolua.

PROLUVIU s. n. Depozit sedimentar detritic format sub acțiunea torenților și acumulat la baza unor pante sub formă de conuri de dejecție. Cf. ITR², M. D. ENC., DEX.

— PL.: proluvii.

— Din lat. proluvium.

PROMEDITĂ vb. I. T r a n z. (Învechit, rar) A premedita. Să-nfelege iudată eă farsa [în text: farsă, sic!] au fost promeditată, și tu te învinovătești. PR. DRAM. 196.

— Prez. ind.: promeditez.

— Pro¹ + medita.

PROMENĂ vb. I. R e f l. (Învechit, rar) A se plimba (2). Cf. ALEXI, W.

— Prez. ind.:?

— Din germ. promenieren. Cf. fr. p r o m e n e r.

PROMENĂDĂ s. f. 1. Deplasare în spațiu (și de obicei pe jos) în scop recreativ, curativ etc.; plimbare (1), (rar) plimbet (1). Cf. I. GOLTESCU, c. [Plictiseala] ne petrece la bal, în teatru, la mese de ospățu, la promenadă. VASICI, M. II, 51/25, cf. RUS, I. I, 311/16, STAMATI, D. *Iac o proveia ô.* NIGRUZZI, S. III, 61. *De uă due la promena. ô. Ochi-vi zăcară-n us și-n jos.* MUREȘANU, P. 12/9. *Recomandăm între altele promenada... pe lo stăuca numită Patas CALENDAR (1862), 28/14. Bețisor ee promenadă.* EMINESCU, O. I, 151. *Aleca principală, un c e toiuł promenadei de lune bună.* CARAGIALE, O. II, 3, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Lunea vorbea și tîlca alia mișcîndu-și pașii în promenadă sau grăbind.* ARDELEANU, U. D. 75, cf. ȘĂINEANU, D. V. *Plecau în promenadă, în rînd, cite doi... să ne arate împrejurimile.* BRĂNESCU, O. A. II, 119. *Am să ies cu ucavastă-mea, la brațelă, în promenadă.* SADOVEANU, O. VIII, 167, cf. SCRIBAN, D. *Consimțea a face cîțiva pași pe jos într-o scurtă promenadă intimă.* CĂLINESCU, B. I, 86. *Gospodari harnicii au transformat malurile Bahului în otrăgătoare locuri de promenadă.* IL februarie 1961, 12, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

2. (Conerelizat) Loc (special amenajat) pentru plimbare (1); (învechit) plimbare (2), plimbătoare (v. p l i m b ă t o r 2). *Se vede pluă tu ziua de astăzi pe promenadă bustul împăratului.* BĂRȚIU, P. A. I, 561. *Vezi trecînd pe promenadă feluri de figuri care de care mai fanfoșe.* NEGRUZZI, S. I, 327. *Se plimbau tu promenadă, ajungeau chiar pînă tu parcul orașului.* AGĂBICEANU, L. T. 235. *Un regalit... a strigat în plină promenadă „Jos națiuneo, trăiască regel!”* CAMIL PETRESCU, T. II, 366. *Înaintau de-a lungul unui bulevard larg, tradiționala promenadă.* VINEA, I. II, 103, cf. DN², M. D. ENC., DEX. ◇ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Ieșiră pe digul promenodă din fața Cazinoului.* CĂLINESCU, O. I, 114.

— PL.: promenade. — Și: (învechit, rar) promi-nădă s. f.

— Din fr. promenade, germ. Promenade.

PROMENOAR s. n. (Franțuzism rar) Fonier; „partea dintr-o sală de spectacol unde nu sînt scanne sau bănci și unde publicul stă în picioare”. CADE.

— PL.: promenoare.

— Din fr. promenoir.

PROMENOR s. m. (Franțuzism rar) Persoană care freeventează o promenadă (2). *Călătorii străini... priveșe cu ochi mirați cînd se întîlnesc, lîntia oară, cu promenorii noștri dintre Capșa și Palat.* GALACTION, A. 121.

— PL.: promenori.

— Din fr. promeneur.

PROMESĂ s. f. (În dicționarele din trecut) Chitanță, bilet care dă drept de participare la tragerea unei loterii. Cf. GUETIE, R. M., ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U.

— PL.: promese.

— Din germ. Promesse, fr. promesse.

PROMETAZINĂ s. f. Substanță medicamentoasă de sinteză, folosită în tratamentul unor alergii; fenergan, romergan. Cf. D. MED., M. D. ENC., DEX.

— PL.: prometazine.

— Din fr. prométhasine.

PROMETELÁN, -Ă adj. (Rar) Prometeic. Cf. DEX. ◇ F i g. *Cercetarea, sub toate formele..., precipită planeta tu aventuri prometeiene.* D. GUSTI, P. A. 232, cf. DEX.

— Pronunțat: -te-ian. — PL.: prometeieni, -e

— Din fr. prométhéen.

PROMETEIC, -Ă adj. Care aparține lui Prometeu, privitor la Prometeu (sau la mitul acestuia); (rar) prometeian. [Omenirea] e nevedută de sacrificiul prometeic. V. ROM. noiembrie 1962, 91, cf. DN², DEX. ◇ F i g. *Nemera uncort exact tu centrul prometeic al poeziei.* TEODORIANU, M. U. 27. *Natura imensă și omul prometeic se întîlnesc într-un univers de grandoare și armonie a cărui*

imagiie domină conștiința scriitorului. CONTEMP. 1956, nr. 5/1. Nu există ... preocuparea prometeică pentru senenii. s mai 1960, 113.

— Pronunțat: -le-ic. — Pl.: prometeiceii, -ce.
— Prometeu (n. pr.) → suf. -ic.

PROMETEISM s. n. (Rar) Atitudine, concepție legată de mitul lui Prometeu. *Prometeismul nu mai e o atitudine, e o permanență, intrind în substanța poeziei lui Al. Philippide*. v. rom. noiembrie 1962, 91.

— Prometeu (n. pr.) + suf. -ism.

PROMÉTIU s. n. Element chimic din grupul pământurilor rare. Cf. DM, DER, DN², M.D. ENC., DEX.

— Din fr. prométhium, germ. Promethium.

PROMÎL s. n. v. promilă.

PROMÎLĂ s. f. (Rar) Parte raportată la o mie de părți dintr-un întreg; mîime¹. *Pronitul, scris mai pre-seurat⁹/c⁰ ... este acel număr care arată cîte unități sînt a : e socoti pentru fiecare mie*. I. PANȚU, PR. 1.

— Pl.: promile. — Și: promil s. n.
— Din germ. Promille.

PROMINĂDĂ s. f. v. promenadă.

PROMIS, -Ă adj. Care constituie obiectul unei promisiuni; făgăduit. Cf. BARONZI, I. L. II, 209/25. *Alege dar, poete, averea cea promisă*. ALECSANDRII, T. II, 256. *Ținem a vă vedea îndeplinind promisa dv. vizită*. CARAGIALE, O. VII, 137, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE.

— Pl.: promisi, -se.
— V. promite.

PROMISCUITĂTE s. f. I. Amestec eterogen, nepotrivit, nesănătos, imoral etc. de persoane; amestec de indivizi foarte diferiți pe care îi reunește un mod de viață mizerabil, dubios, imoral. Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Promiscuitatea aceea silidă a putreziciunii la un loc, în acru muced ... mă înapămintă*. ANGHIEL-IOȘIF, C. I. 217, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Stă înșifit ferm, sincer și imparțial în locul comun, cu o seninătate ce-l ridică deasupra promiscuității*. LOVINESCU, C. V. 111, cf. SCRIBAN, D. *În călătoria ... rareori dacă ți se adresează cuvîntul. Se pare că francezul suferă și se ferește de promiscuitate*. RALEA, S. T. III, 135, cf. DN², DEX. ♦ (Prin lărgirea sensului) Promiscuitatea și anonimatul de la cîmîtirul nostru principal mi se par dureroase. GALACTION, A. 290.

2. Convicțiune în condiții de mizerie sau de imoralitate a mai multor persoane de sex diferit. *Sînt copii mici îmbătrîniți înainte de vreme ... pervertiți de promiscuitate în care au trăit*. BRĂESCU, A. 250. *Să se întoarcă — în urmă — la promiscuitatea ceremoniatărilor crotice?* G. M. ZĂMBRESCU, SF. M. N. II, 187, cf. DN², M. D. ENC., DEX. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Traul liber în promiscuitate al femeilor ar fi cea mai oribilă imoralitate*. AGÎRBIȚEANU, A. 115. *Anișoara ... avea mania excursiilor „în bandă”, a căror promiscuitate mie îmi făcea silă*. CAMIL PETRESCU, U. S. 100. ♦ Locuință, loc, mediu în care se trăiește în promiscuitate (2); p. e x t. mizerie sau imoralitate dintr-un astfel de loc. *Proprietarul nu se sinchisea de promiscuitatea decorului ăsta, strigînd mîeruc după elerie*. KLOPȘTOCK, F. 115. *Dar unde stănt? În promiscuitatea asta nu se poate sta*. II. LOVINESCU, T. 160. *Cunoscuse promiscuitatea înaintea curățeniei și suferința înaintea bucuriei*. II. septembrie 1962, 11.

— Pronunțat: -cu-i-. — Pl.: (rar) promiscuităși.
— Din fr. promiscuité.

PROMISCUU, -Ă adj. Care are caracter de promiscuitate, caracterizat prin promiscuitate. *Prevede trei zile de familiaritate continuă, de intimitate promisă*. CAMIL PETRESCU, T. II, 123. *Se înfiripa ... sanctuarul ... idilelor promiscue*. KLOPȘTOCK, F. 219. *Un mediu*

trivial, imoral și promiscuu. CONTEMP. 1948, nr. 113, 12/3, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: promiscuii, -ue.
— Din fr. promiscue, lat. promiscuus.

PROMISIE s. f. v. promisiune.

PROMISIUNE s. f. Angajament prin care cineva se obligă să facă ceva (pentru altul); făgăduială, (învechit) promitere. V. parolă (1). *Vroia a-și călea promisiunile*. ASACIU, S. L. II, 27. *Aduce aminte mactrului Gaetano promisia ce îi făcuse*. CR (1818), 12²/55, cf. NEGULICI. *Eu putui asertenea să mă civitesc oarecun de promisiunea mea*. LĂZĂRESCU, S. 62/17, cf. STAMATI, D. *Credineioasă la promisiunea (făgăduială, parolă) ce dete*. FIS. 29/14. *Promisiunea ce... dedese... domnului Alexandru cel Bun (a. 1865)*. URICARIU, X. 375, cf. PROT.-POP., N. D., BARONZI, I. L. II, 233/14. *La nulli ani le-am șters lacrimile, dîndu-le sau despăgubiri, sau posturi, sau promisiuni, pe care le voi împlini*. BOLINTINEANU, O. 140. *Eu am promisia actualei director general al teatrelor, că ... va face tot ce se poate*. CARAGIALE, O. VII, 278, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Nu-ți uita de promisiune ... Un ou înconcedat de pe la voi să-mi aduci!* AGÎRBIȚEANU, A. 37. *S-a dat promisiunea solemnă pentru căsătorie*. SEVEHIN, S. 84, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Promisiunea mincinoasă era o inspirație a momentului*. REBREANU, II, 11, 92. *Dumineca, cu promisiuni anticipate, diseculate îndelung, plecăm în promenadă*. BRĂESCU, O. A. II, 119, cf. SCRIBAN, D. *Curtea ... stabilește în fapt anterioritatea promisiunilor de căsătorie*. COD. PEN. R.P.R. 511. *Uitînd promisiunea de discreție, îi înapărtăși acestuia întimplarea*. GĂLINESCU, S. 329. *Tc dezleg de promisiuni*. II. LOVINESCU, T. 202. *Guvernul de atunci ... nu încladse să le faeă promisiuni*. PEDA, M. 118. *Vă întrebași dacă am să-mi respect promisiunea?* BĂRBU, P. 300. *Amirtea de promisiunea de a-i repartiza încă un medic și doi felceri*. v. nom. ianuarie 1965, 53. *Numai cu promisiunile făcute ne vom vedea cu casele prăbușite în fundul rîpii*. ȘCÎNTEIA, 1977, nr. 10 919.

♦ (Rar) Perspectivă promițătoare, favorabilă. *Perioada de care ne ocupăm e năi bogată în promisiuni decît în realizări*. OȚEȚEA, T. V. 59. ♦ (Învechit, rar) Jurămint. *Alaose că așteaptă ea să fie înformat despre depunerea promisiunii membrilor și constituirea dieiei*. BARIȚIU, P. A. III, 195.

— Pronunțat: -si-ue-. — Pl.: promisiuni. Gen.-dat. și: (rar) promisiunei. — Și: (învechit) promisie s. f.

— Din fr. promission, lat. promissio, -ionis.

PROMISÓRIU, -IE adj. (Jur.; despre jurăminte) Care se face în vederea aducerii la îndeplinire a unor fapte viitoare. Cf. DN², DEX.

— Pl.: promisoriu.
— Cf. fr. promissoire.

PROMIȘLÉNIE s. f. (Învechit, rar) Pronic (1), providență (2). *Promișlenia lui D[u]mn[e]dzău ce le grijește toate de aduce spre bine*. DOSOFTEI, V. S. septembrie 11²/21. *Nicee tãne D[u]mn[e]dzău, năe promișlenie, adecă demainte purtare de gînd, ce numai nãrocul fiecãruia om. id. ib. noiembrie 153²/29, cf. TDRG, PASCU, S. 244, SCRIBAN, D.*

— Și: promișlénie s. f. DOSOFTEI, ap. PASCU, S. 244.

— Din slavonul ПРѢСЛОВИЕ ИЕ.

PROMÎT s. n. (Învechit, rar) Amintire, aducere-aminte. *Aceste promituri sau aduceri-aminte ... și după moartea lor tot cîte pușintel află loru-și loe și se ascultă*. FIȘINDAL, F. 352/20.

— Pl.: promituri.
— Din ngr. προμῆσιον „morala de la începutul unei fabule”.

PROMÎTE vb. III. T r a n z. I. (Învechit) A provesti! (1); a anunța. *Ziua 12 ... la 11 ceas, 11 min. noaptea promite lucre de soare și aer rece și uscat.* CALENDARIU (1794), 12¹/10. *Calendarul ne promite o vreme frumoasă.* CADE.

2. (Folosit și a b s o l.) A-și lua obligația, angajamentul de a face ceva (pentru altul); a face promisiuni, a da asigurări; a făgădui. *Promisese de a-și duce viața într-un chip onorabil.* CR (1848), 4²/61, cf. NEGULICI, STAMATI, D., POLIZU, PROT.-POP., N. D., BARONZI, I. L. I, 209/26. *Promisu-i-am chiar troul, ... iubirea i-am jurat.* ALECSANDRI, T. II, 155. *Stăpînii de ospătării ... te osteluesc cu invitațiile ce-ți fac și desfalările ce-ți promit.* BOLINTINEANU, O. 295. *El ti promitea ... că ... o va lua de soție.* EMINESCU, N. 40. *Ne-ai promis că vii să prinzești cu noi.* CARAGIALE, O. II, 74. *Îmi strluse năua și-ni făgădui priclenia lui, cu aerul unui viitor ministru care promite o slujbă unui protejant.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 191, cf. DDRF. *Apoi la uoșneag privesc Și-i promit ciucieci de galbeni pentru osteneală.* COȘBUC, P. II, 131, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Îi promise că-i va trimite cărți poștale.* REBREANU, I. 438. *Îți pronit că va reveni.* ȘĂINEANU, D. U., cf. CADE. *De ce mi-ai promis că vii ... Cînd știai c-ai să mă mînși?* MINULESCU, V. 213. *Promite-uni că îi-ai să uii ceaștile de gradul al treilea.* SEBASTIAN, T. 182, cf. SCRIBAN, D. *Suferian promise că va face întocmai.* CĂLINESCU, B. I. 85. *Promisese și trebuia să-și lină deci cuvîntul.* CAMIL PETRESCU, N. 100. *Îmi juri că nu i-ai pronis nimic în schimb?* II. LOVINESCU, C. I. 98. *Maestrul ia comanda și banii și promite.* S iulie 1960, 12. *Unii promiteau alba, alții neagra, dar noi știam că promisiunile din vremea alegerilor ... nu sînt mult.* ib. ianuarie 1961, 4. *Îi promisese de cîteva ori că va pune capăt jocului murdar.* V. ROM. ianuarie 1965, 53. *Vă promit că tu cel mai scurt timp vom avea un ariei.* T martie 1965, 58, cf. M.D. ENC., DEN. ♦ Refl. i m p e r s. *Se promisese din partea trupelor că se vor ierla toți aceia carii se vor luehina.* CR (1846), 41¹/3. ♦ F i g. (Rar) A sorti. *Începeam bilanșul sinisru al acelei petreeri, ca un general înfrunt și fugărit, promisi degradării și exilului.* CAMIL PETRESCU, V. N. 125.

3. (Folosit și a b s o l.) A prezenta, a oferi, a avea perspective favorabile, temeinice, certe etc., a da speranțe. *Rămăsese unicul moștenitor al caselor lui ... și al unui praces ... care promitea de a-i da într-o zi o frumoasă avere.* HELIADE, D. J. 15/24. *Analizea hînică nu ne promite mult despre eualitatea ei.* DESCR. APE, 124/10. [Știința] *promite a regenera organismul social.* ROM. LIT. 258²/14. *Căutau a găsi vrea altă carieră care le promitea cel puțin un adăpost.* NEGRUZZI, S. I. 346. *Ochire ec promite plăceri îmbătătoare.* ALECSANDRI, ȘP. DDRF. *Creșul în școala părintelui său, promitea a-i sentăua.* ODOBESCU, S. I. 316. *Este un june plin de talent și viitor, o stea care promite.* CARAGIALE, O. IV, 281, cf. BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Ținînd seama de prejudecățile curente asupra profesiilor intelectuale, Dragavei nu promitea nimic bun.* CĂLINESCU, S. 140. *Tehnica nouă uu-i mai promite profiturile cele mai mari.* ȘCINTEIA, 1953, nr. 2 637. *Eroul ... învață să iasă din solitudinea care nu-i promitea altceva decît ratore.* T iunie 1964, 50. *Valoarea componenșilor săi promite de la bun început realizări artistice superioare.* CONTEMP. 1966, nr. 1 022, 6/7, cf. M.D. ENC., DEN.

— Prez. ind.: *promit.* — Și: (regional) *promiți* vb. IV. UDRESCU, AL.

— Din lat. *promittere*, fr. *promettre*.

PROMÎTERE s. f. (Învechit) Promisiune, făgăduială. *Mi-ai promis o sehiță ... această promitere e foarte preioasă pentru mine.* ALECSANDRI, S. 163. *Un om își promite că va face ceva. În momentul promiterii este de bună credinșă.* MAIORESCU, CR II, 152, cf. DI., DM.

— Pl.: *promiteri.*

— V. *promite.*

PROMÎTIE s. f. (Grecism învechit) 1. Pronie (1), providenșă (2). *Pentru pronia și proniția lui Dumnezeu, adică pentru mai nainte socotînța lui Dumnezeu (a. 1754).* GĂLDI, M. PHAN. 239

2. (Contabilitate) Comision, remiză. *Condetul de promiție iarăși nu-l poce priunt, dacă dumealui au fost tovarăș și cu comisioneru (a. 1832).* FURNICĂ, U. C. 381.

— Scris și: *promiție.* — Pl.: *promiții.*

— Din ngr. *προμήθεια.*

PROMITIRU Î vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar; cu sens neprecizat, probabil) A atrage atenția, a face atent. *Să spună oamenilor prea sftintul adevăr, se-i roage și frăște să le promitiruască, să le înștiințeze, de înșelăciunea ... unora să se păzască.* TICHINDEAL, F. 352/18.

— Prez. ind.: *promitiruesc.*

— *Promite* — suf. -irui.

PROMITIS Î vb. IV v. *promisi.*

PROMIȚĂTOR, -OĂRE adj. Care promite (3). *Să veslim tuturor ... că în familia artiștilor români s-a ivit un mult promițator Veniamin.* GALACTION, A. 226. *Aceste înepături promițătoare vor trebui dezvoltate.* LEG. EC. PL. A21. *A dovedit ..., cu prilejul expoziției sale personale, un promițator început de maturitate.* V. ROM. noiembrie 1962, 119, cf. DL, DM, M.D. ENC., DEN. *În cadrul diferitelor edituri au apărut ... colecții cu titluri promițătoare.* CONTEMP. 1977, nr. 1 609, 7/5.

— Pl.: *promițatori, -oare.*

— *Promite* + suf. -ător.

PROMIȚ Î vb. IV v. *promite.*

PROMIȘLENIE s. f. v. *promișlenie.*

PROMOĂRĂ s. f. (sg.) (Regional) Promoroacă (1). *Novembre ... luna brumei și a promoarei.* MARIAN, S. R. I, 97. *Promoroaca se mai numește și promoară, ... chiecură, ... rouă înghețată.* PAMFILE, VĂZD. 66, cf. DI., DM.

— Și: *promoroără* s. f. ALECSANDRI, P. P. 31.

— Cf. *promoroacă.*

PROMONT ŐR s. n. v. *promontoriu.*

PROMONT ŐRIE s. f. v. *promontoriu.*

PROMONT ŐRIU s. n. I. (Învechit) Munte (1); p. restr. vîrf de munte (1). Cf. DRUC. *Telegraful de pe această promontorie (pise de munte) zărindu-ne, făcu de știre.* AR (1830), 22²/16. *Edificiile ce adornă frumosul promanor pe care este situat orașul Buda.* VILMON, O. II, 38. *Înaltul promanterioru de la Deva a fost de la uatura însăși creat d-a fi fortificat.* F (1876), 196.

2. Fișie de pămînt înaltă și stîncoasă care înaintează în mare; cap înalt; (învechit, rar) *promunte. Promontoriile se zic virvurile de pămînt ce se întind în mare.* AR (1829), 171¹/29. *Pe continenturi se înseamnă munșii, văile, dealurile, ... peninsulele, promontoriile.* ELEM. G. 10/2. *Vartolomeiu Diaș la 1486 descoperi promontoria Bunei Speranșe.* SĂULESCU, NR. II, 387 10, cf. I, 193 13. *De la promontoria Malapan pînă la Capul Nordului.* FABIAN-BOB, G. 51 15. *Munșii ... încep a se înălța de la tărîmul sudic, spornînd treptat de la promontoriul cel mai de gios.* IC. LUM. (1844), 106²/20. *Dover ... e în capătul unui promontoriu.* CODRU-DRĂGUSANU, C. 109. *Au agînnat la cel din urmă promontoriu al Africei, pre care l-a numit Capul Bunei Speranșe.* LAURIAN, M. III, 123 9, cf. POLIZU, PROT.-POP., S.D., BARONZI, I. L. II, 233 15. *Acest promontoriu se coboară în valuri ca un zid de stîncă.* ALECSANDRI, ȘP. CADE, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Teșiră deasupra boschetelor, care îmbracă promon-*

lorii spre miazăzi. GALACTION, O. A. I, 35. *Stlncile cimentate au închis de o parte și de alta promontoriul până-n prăpăstiile mării.* SADOVEANU, O. X, 422, cf. SCRIBAN, D. *Pe un promontoriu de stincă faci un castel.* CĂLINESCU, B. I, 70, cf. BARANGA, V. A. 26. *Pe un promontoriu de piatră am stat în ultimul soare sărac al lui septembrie ... și am privit trecerea păsărilor spre Delta.* BARBU, P. 80, cf. DER. *Au debarcat ... durându-și așezarea ... pe un promontoriu stincos.* II. DAI-COVICIU, D. 28. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Un promontoriu exondat ... se întindea până la circa 20 km spre nord de Galați.* MG I, 132.

— Pl.: *promontorii*. — Și: (învechit) *promontōr* s. n., *promontōrie* s. f., *promontōriin* (NEGULICI, STAMATI, D., ARISTIA, PLUT.), *promontōriin* (GS 237/26) s. n.

— Din lat. *promontorium*, it. *promontorio*, fr. *promontoire*.

PROMORĂR s. m. (sg.) (Prin Mold.) Lima notabrie. *Românii dau lunilor numiri potrivite cu timpurile anului ... Noiembrie, brumii sau promorar.* ALECSANDRI, P. P. 34. *Promorarii, adecă luna bramei și a promoracii.* MAHIAN, S. R. I, 97, cf. DDFR, PAMFILE, S. T. 73, DL, DM.

— *Promeară* s. n. -ar.

PROMOROĂCĂ s. f. I. Cristale de gheață poroasă care se depun pe sol, pe arbori, pe case etc. când temperatura este scăzută și vântul slab: *chiciură*, (regional) *nea² (2)*, *promoară*. *Lunca pudruiță de albă promoroacă.* ALECSANDRI, P. III, 48, cf. CIHAC, II, 295. *Pe pragul ușii se înfălișă Cozna ... cu barba albă de promoroacă.* GANI, AP. CADE. *Toți erau cu părul, cu barba și cu mustele pline de promoroacă.* CREANGĂ, O. 116. *Văd că prin vis declurile acoperite cu zăpadă, copacii în promoroacă.* VLARUȚĂ, O. A. II, 87. *Iarna ... a acoperit tot cu o promoroacă groaie.* CONTEMPORANUL, VII, 1. *O steluță de busuioc ... o va găsi încercată de promoroacă.* SEVASTOS, N. 7. *Dacă s-a prins de busuioc promoroacă, cred că mirii lor vor fi bogăți.* MARIAN, S. R. I, 134, cf. DDFR. *Albe flori de promoroacă Picură din ramuri albe.* NICULUȚĂ, T. D. 117. *Promoroacea argintie de pe cimpuri s-a lapit.* OLLĂNESCU, II, O. 320, cf. DDFR. *Promoroacea se joacă mai ales iarna din negura înghețată ce se prinde de ramurile copacilor.* PAMFILE, VĂZD, 66. *Dacă iarna, la zile mari, va fi promoroacă multă, e semn de belșug în toate.* GOROVEI, CR. 20. *Mergeau suflând greu, tăcuți, cu fețele năpădite de promoroacă.* REBREANU, I. 341. *A prins promoroacă și claușpa.* BACOVIA, O. 24. *Decembrie ia locul lui iunie și florile de promoroacă, locul florilor adevărate.* GALACTION, O. A. II, 215. *Iarna ... Pune vâl de promoroacă Peste pomii și peste case.* TOPÎRCEANU, B. 70. *Toți aveau obraji îmbujorați de ger, genele albe de promoroacă.* C. PETRESCU, I. 1, 189. *Snt cimpurile-înghețate Subt promoroacă.* D. BOTEZ, P. O. 64. *Pădurea de pe Măgura era îmbrăcată în promoroacă.* SADOVEANU, O. X, 541, cf. SCRIBAN, D. *De frig am promoroacă-n palme, Polci pe sculele de fier.* CĂLINESCU, L. E. 91. *Cădea promoroacă din tufanii mărunți.* CONTEMP. 1954, nr. 379, 4/4. *Își sculurau de pe străie rumeșul de lemn amestecat cu promoroacă.* s. iunie 1960, 13. *Pe crengile subțiri ale merilor s-a prins un strat alb, fin, de promoroacă timpurie.* V. ROM. septembrie 1963, 31, cf. II X 509, XI 516, XII 168, ȘEZ. I, 111, CARDAȘ, C. P. 272, ȘEZ. XXIII, 59, JORDAN, L. M. 194, ALR I 1260. *Dacă e promoroacă la Bobotează, atunci e vară bogată.* ALR II 5 053/605. ♦ Fig. *O zi de promoroacă în cameră pătrunde.* BACOVIA, O. 130. *A chemat în jurul său sfințicii cu bărbile de promoroacă.* SADOVEANU, O. XI, 606. *La ce folos o za cu niște zimți Și scinteciera lor de promoroacă?* ARGHEZI, VERS. 363. *Nevoile i-au pus de vreme promoroacea în păr.* CĂMILAR, N. II, 232.

2. (Rar) *Brumă*. Cf. CADE. *Șipotul cărării poartă-un glas de toacă, Să adape satul ars de promoroacă.* LIESNEA, A. 125.

3. (Regional) *Strat fin, alburiu, asemănător brumei, care acoperă unele fructe; brumă*. Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. V.

4. (Prin Mold.) *Abureală* care se formează pe vasele (de sticlă) umplute cu apă (rece). *Au văzut ... cum vin dulcetuți bune, și apă în pahare cu promoroacă.* SADOVEANU, O. V, 348. *Dacă dimineața va fi prinsă promoroacă pe pahar, va avea noroc în căsnicie.* ȘEZ. I, 116.

5. (Regional) *Moină¹ (I)* (Păltiniș — Vatra Dornei). ALR I 1 228/214.

— Pl.: (rar) *promoroace*. — Și: (regional) *promoroagă* (ALR I 1 260, 120), s. f., *promorōc* (ARGHEZI, S. I, 86) subst., *promoroacă* (ALR I 1 260), *promoroacă* (SCRIBAN, D.) s. f.

— Cf. ukr. *приморозок*, rus. *поморок*.

PROMOROĂGĂ s. f. v. *promoroacă*.

PROMOROĂRĂ s. f. v. *promoară*.

PROMOROC subst. v. *promoroacă*.

PROMOROCÎT, -Ă adj. (Regional) Plin de promoroacă (I), cu promoroacă (Tătăruși — Pașcani). Cf. GOROVEI, CR. 39. *Dacă a doua zi găsește busuiocul promorocit, fata se va mărita în iarna aceea.* id. ib.

— Pl.: *promorociti, -te*.

— De la *promoroacă*.

PROMOTŌR, -ŌĂRE s. m. și f. Persoană (sau colectivitate) care inițiază (și animă, susține) o acțiune, un curent, o idee etc. Cf. PROT.-POP., N.D. *Direcțianca, al cărei promotor se schița a fi Maiorescu, era ... venită absolut la timp.* MACEDONSKI, O. IV, 121, cf. DDFR, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Au trăit alături, în comunitate desăvârșită de idei și sentimente cu promotorii culturii elenice.* IORGA, I. I, 52. *Promotorii revoluției.* N. A. BOGDAN, C. M. 96, cf. ȘĂINEANU, D. V., CADE. *Promotorul de frunte al principiilor care vor presface arta și literatura mondială.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 305, cf. SCRIBAN, D. *Promotorul răscoalei grecești ... a asigurat pe Ipsilanti de sprijinul Rusiei.* OȚETEĂ, I. V. 204. *Bolșiac a fost unul dintre promotorii cei mai înfocați ai ideilor democratice de la 48.* CONTEMP. 1949, nr. 156, 15/3. *A fost un agitator, un promotor exploziv al ideii socialiste.* CĂLINESCU, C. O. 295. *Cel mai de seamă promotor ... al duului poporului în literatură a fost Vasile Alecsandri.* BENUȚ, P. 7. *În activitatea sa didactică și de cercetare a fost promotorul geografiei generale și geografiei regionale.* MG I, 26. *El a fost un adevărat ferment activ, promotor, animator și îndrumător al unei mișcări muzicale cu imense repercusiuni.* s. mai 1960, 123. *A fost unul din promotorii învățămîntului medical modern.* ABC SĂN. 70. *Parlîdul Comunist Român a fost în același timp apărătorul și promotorul culturii progresiste.* ȘTIINȚA, 1965, nr. 6 680. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Această participare a conștiinței mele lingvistice este de cele mai multe ori promotorul generalizării unei forme nouă.* PUȘCARIU, L. R. I, 29. *Critica teatrală trebuie să fie promotoarea îndrăznelii creatoare în dramaturgie.* CONTEMP. 1953, nr. 369, 4/5. (Adjectival) *Cântarea nouității răspunde ... unei nevoi spirituale promotoare a progresului umanității.* LOVINESCU, C. V, 110. ♦ (Chim.) Substanță care mărește eficacitatea unui catalizator. Cf. MACAROVICI, CH. 118. *În majoritatea cazurilor, promotorul singur nu e activ sau are o slabă activitate catalitică.* LTR², cf. DER, M. D. ENC., DEX. ♦ (Adjectival) *Uneori chiar suportul catalizatorului poate avea o acțiune promotoare.* LTR². ♦ Substanță chimică folosită pentru a pune în libertate radicali liberi, capabili să inițieze o reacție în lanț; inițiator. Cf. DER, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *promotori, -oare*.

— Din fr. *promoteur*, lat. *promotor, -oris*.

PROMOȚIE s. f. I. (Ieșit din uz) Ridicare la o demnitate (mai mare), înaintare în grad; p. e x t. trecere

a unui elev într-o clasă superioară, în urma rezultatelor obținute la învățătură. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI. *Deacă vom fi în stare de a raporta victoria asupra neamului, atunci va avea fiecare promoțiune în proporțiunea meriului său.* BANIȚIU, P. A. I, 259, cf. STAMATI, D., POLIZU, PROT.-POP., N. D., DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. ♦ Fig. *Cum se poate învăța? întrebă Caty, doitoare de promoțiuni mondene.* CĂLINESCU, S. 259. ♦ Totalitatea persoanelor ridicate în același timp la o demnitate, la un grad. Cf. CADE, M. D. ENC.

2. Serie de absolvenți ai unei școli, ai unei facultăți etc.: totalitatea persoanelor care absolvise în același an un ciclu de învățămînt. *Din cea dintîi promoție este necobosit și entuziasmul muncitor Ioan Heliade Rădulescu.* VLAHUȚĂ, AP. CADE, CF. DDRF. *Șeful promoției și băatul comandantului școlii... erau pe drumul de coștise ce duce la Vaslui.* BRĂESCU, A. 136, cf. SCRIBAN, D. *Promoția lui sărbătorise treizeci de ani de la terminarea liceului.* V. ROM. IULIE 1954, 21. *Siliou recunoșc pe Moroianu Alexandru, decanul promoției și torul liceului pe premuri.* VINEA, L. I, 22. *Își cântă în zădar colegii de promoție.* S. MARTIE 1960, 34. *Promoția mea a fost numeroasă.* T. AUGUST 1964, 95. *Numele sărbătoritului e legat de pregătirea a numeroase promoții de ingineri constructori.* CONTEMP. 1966, NR. 1019, 8/1, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: promoții. — Și: (învechit) promoțiune s. f.
— Din fr. promotion, lat. promotio, -onis.

PROMOȚIUNE s. f. v. promoție.

PROMOVĂ vb. I. Trans. I. (Complementul indică oamenii) A ridica sau a înainta într-o funcție, într-o demnitate, într-un post de răspundere etc.; a avansa. Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *În locul muncitorilor calificați, fură aduși să „lucreze” în ateliere hamalii din gară, promovați tehnicieni.* ARGHEZI, B. 148. *În sec. al XVII-lea, ierarhia dregătorilor și modal cum erau promovați în funcții pot fi mult mai ușor studiate.* STOICESCU, S. D. 69. *Tînărul e promovut în funcții de răspundere.* V. ROM. IANUARIE 1965, 206. *Venise... să reclame la noi că cci din secție nu-l promovează și pe el tu muncă.* ȘCÎNTEIA, 1977, NR. 10 905. (Ref l. p. a. s.) *Acest Iacov... au stătu inițial episcop al Ierusalimului, s-au promovat la această demnitate.* CALENDAR (1854), XXXII/22. *Să mai fie pe cinci ani ales la o dregătorie mai mare... să se promoveze la mare giude.* IB. (1857), 15/11. (Ref l.) *Toate se trăgeau de la gaită care se promovase ca tîsăși poștaş.* V. ROM. OCTOMBRIE 1954, 157. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Gustul artistic atît de tînărul... i-u permis să recunoască și să promoveze pe toți scriitorii de seamă ai vremii lui.* V. ROM. AUGUST 1963, 56. ♦ A declara absolvent al unui an școlar sau al unui ciclu de învățămînt, în urma rezultatelor obținute la învățătură. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM. *Institutul de teatru promovează un de un profesionist tînăr pregătit.* T. AUGUST 1964, 112. ♦ (Folosit și absol.) (Complementul indică cicluri de studii, ani de învățămînt, examene etc.) A termina cu succes; (complementul indică elevii, studenții etc.) a trece într-o clasă, într-un an superior, în urma rezultatelor obținute la învățătură. *Un Teodosie Gheorghidi promovă la Halle cu o lucrare latină despre ciuma din Atena.* IORGA, L. II, 45, cf. SCRIBAN, D., DL. *El... promovează erind cu „foarte bine” aceleași materti la care căzuse cu numai cîteva luni în urmă.* ȘCÎNTEIA, 1960, NR. 4 830. ♦ Intrans. *De cînd promoveze în clasa opta, purta intel.* TEODORANU, M. II, 203. ♦ Ref l. imperf. *Studenții știu că se promovează oricum.* T. FEBRUARIE 1969, 62.

2. (Complementul indică acțiuni, idei, curente, teorii etc.) A (iniția și a) susține, a sprijini făcînd să progreseze, să se dezvolte. *A formulat și promovat tehnice ceea ce scriitorii mari din toate timpurile exprimaseră conerct.* CAMIL PETRESCU, T. III, 201. *Mi se pare o absurditate să promovez relativul.* CĂLINESCU,

c. o. 33. *Toți criticii literari mai de seamă au slujit o reputație și au promovat un curent.* VIANU, I. R. 21. *Sarcina... orchestrelor populare este să promoveze arta populară.* ALEXANDRU, I. M. 154. *Un colectiv promovează... producții originile.* T. FEBRUARIE 1969, 83. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Socialismul... a promovat cu dărnicie și cu entuziasm toate artele.* ARGHEZI, B. 156.

— Prez. ind.: promovez.

— Din lat. promovere. Cf. fr. promouvoir.

PROMOVĂRE s. f. Acțiunea de a promova și rezultatul ei.

1. Cf. promova (1). *Promovarea. Recompensia și triumful dat de patrie bravilor.* CALENDAR (1857), 25/29. *Controlul executării trebuie să contribuie la promovarea de oameni noi capabili să facă să progreseze munca.* ȘCÎNTEIA, 1953, NR. 2 683. *Promovările în funcții mai mari ale dregătorilor cu rang de al doilea.* STOICESCU, S. D. 69. ♦ *Trecere a unui elev sau a unui student într-o clasă superioară sau într-un an superior, în urma rezultatelor obținute la învățătură.*

2. Cf. promova (2). *O societate culturală care lucrea pe față pentru promovarea religiei, științei și artelor.* OȚETEȘA, T. V. 118. *Promovarea egalității în drepturi dintre femei și bărbați.* LEG. EC. PL. 132. *Nu îndrăznica a crede că poate să contribuie cu ceva la promovarea medicinii.* CĂLINESCU, B. I. 142. *Promovarea și înfăptuirea acestui plan na putea fi opera unui singur om.* S. MAI 1960, 123. *Promovarea tehnicii avansate.* RL 1977, NR. 10 258.

— Pl.: promovări.

— V. promova.

PROMOVĂȚ, -Ă adj. (Adesea substantivat) (Persoană) care a terminat o clasă sau un an de învățămînt, un ciclu de studii etc., pe baza rezultatelor obținute la învățătură. Cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: promovați, -te.

— V. promova.

PROMPT, -Ă adj. (Despre fapte, acțiuni etc.) Care se produce repede, fără întîrziere (și la timpul oportun). Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D. *Am deschis o locație de lux... Serviciu prompt și regulat.* GANE, N. III, 183. *Să tuși notă de comunicarea noastră spre cit mai promptă întrebuințare.* CARAGIALE, O. VII, 557, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Femeile... au divinația promptă și infailibilă.* IBRĂILEANU, A. 102, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Am să-și dau o sursă de informație sigură și promptă.* REBREANU, R. II, 76, cf. SCRIBAN, D. *Tot ce a rămas ca artă din evul mediu... noi îl datorăm acțiunii clarvîzătoare și prompte a domnitorului Alexandru Cuza.* OFRESCU, S. 167. *Intervenție promptă.* CONTEMP. 1949, NR. 164, 10/6, cf. DN², DEX. ♦ (Adverbial) *Veți găsi la noi bunăvoința de a vă servi prompt și cu cea mai mare plăcere.* MIRONESCU, S. A. 111. *Servea totuși rachiuul mai prompt chiar decît alte dăși.* REBREANU, I. 301. *Mustarea își făcu prompt efectul.* C. PETRESCU, C. V. 91. *Chelnerii... servesc prompt și fără greș.* SADOVEANU, O. IX, 333, cf. SCRIBAN, D. *Instituțiile, codurile, stările de opinie intervin prompt și inexorabil.* RALEA, S. T. III, 110. *Lăcătușul... să intervină prompt ori de cîte ori se constată o deficiență.* ȘCÎNTEIA, 1953, NR. 2 835. *Te gîndești, răspunse prompt fostul notar.* PREDĂ, M. S. 85. *Pentru aceștia sancțiunile trebuie să vină prompt.* VIN. PESC. FEBRUARIE 1964, 3. ♦ (Despre oameni) Care acționează repede și la timp; (maghiarism regional) pîntoș (1). V. O P O R T U B. Cf. PROT.-POP., N. D., SCRIBAN, D., DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: prompti, -te.

— Din fr. prompt, lat. promptus, -us, -uum.

PROMPTITATE s. f. (Învechit, rar) Promptitudine. Cf. ARISTIA, PLUT.

— Prompt + suf. -itate.

PROMPTITUDĂ s. f. v. promptitudine.

PROMPTITUDINE s. f. Înșurșirea de a fi prompt; rapiditate (și punctualitate, oportunitate) în executarea unui lucru, într-o intervenție etc.; (rar) nepreget, (invechit, rar) promptitate. Cf. NEGULICI, FIS. 204/6, PROT.-POP., N. D., BĂRCIANU, ALEXI, W. *Descrierea promptitudinea și curățenia serviciului*. BRĂTESCU-VOINĂȘTI, p. 311, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Ion Ozun, cu promptitudinea unui vechi obicei, reconstituie ... existența necunoscutului înaintaș*. C. PETRESCU, c. v. 47, cf. SCRIBAN, D. *Această transcriere a instanțelor reclamă însă o promptitudine impecabilă a minții*. OPRESCU, s. 97. *Cu o promptitudine uimitoare ... transformă în interior somptuos o odaie banală*. CĂLINESCU, B. I. 124. *Promptitudinea gesturilor și inițiativelor lui început să-mi atragă din ce în ce mai mult atenția*. PREDĂ, R. 44. *Singur Chopin a fost cel căruia Schumann i-a proclamat „genialitatea” cu atita promptitudine*. s februarie 1960, 50. *Programarea cu maximă promptitudine a primelor audiții ar avea consecințe din cele mai importante*. M 1965, nr. 3, 12/2, cf. M.D.ENC., DEX. ♦ Loc. a d v. **Cu promptitudine** = în mod prompt, repede și la timpul potrivit. *Vei fi slujit cu promptitudine*. STANCU, R. A. v, 248. *După al doilea pahar umplut cu promptitudine, Soslănescu deveni volubil*. T. POPOVICI, SE. 95.

— Și: (invechit) promptitudă s. f. NEGULICI.
— Din fr. promptitude, lat. promptitudo, -inis.

PROMUCIOR subst. (sg) (Prin Ban.) „Cerulea înnoată la asfințit”. NOVACOVICIU, c. B. I, 18.

— Accentul necunoscut.
— Cf. promoroacă.

PROMULGĂ vb. I. Trans. (Complementul indică proiecte de legi, decrete, hotărâri etc. ale unor state) A da caracter executoriu (după votarea în parlament), atestând oficial existența (prin publicare); p. g e n e r. a face să intre în vigoare. *Avu gloria de a promulga ... celebrul hatışerif din Ghiulhane*. CR (1848), 13/11, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Îi izgonește din bucășica de pământ ce le-o recunoscută pînă și așezămintele din 1851, făcute fără împreună lucrare a reprezentanților naționale și promulgate de sultanul otomanilor*. KOGĂLNICEANU, S. A. 134. *Promulgînd dar astăzi acest de noi alcătuit cod civil, legiuim prin hrisovul nostru de față ca după 3 luni ... să înceapă a fi lucrătorii* (a. 1857). URICARIU, IV, 309/3. *Dispozițiunile legii promulgată la 3/15 decembrie anul 1864* (a. 1865). ib. X, 372, cf. PROT.-POP., N. D. *Încenează ... constituția ... și o promulgă în chiar ziua deschiderii Conferinței ambasadurilor*. MAIORESCU, D. II, 50. *Cea dintîi schiță de condiție civilă promulgată oficial în principatul României*. ODOBESCU, S. I, 272, cf. DDRF. *Constituția a fost decretată, promulgată și publicată prin „Monitorul oficial” de la 1 iulie 1866*. HAMANGIU, C. C. IX, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN². *În Irak a fost promulgată o nouă constituție provizorie*. ȘCÎNTEIA, 1968, nr. 7834, cf. M.D.ENC., DEX. ♦ R c f l. p a s. *Promulgîndu-se convențiunea încheiată la Paris ... s-au desființat privilegiul și monopolul elaselor scutite de dări*. I. IONESCU, D. 118. *Faptul ... a fost săvîrșit cînd s-a promulgat legea citată*. COD. PEN. R. P. R. 7. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Această academie a științelor ... se crede mai întîi de toate menită a stabili și promulga regulile pentru limba și scrierea română*. MAIORESCU, CR. I, 345.

— Prez. ind.: promulg.
— Din fr. promulguer, lat. promulgare.

PROMULGĂRE s. f. Acțiunea de a promulga și rezultatul ei; (astăzi rar) promulgație. *Pînă la promulgarea legii ... publicul este chemat de mîria sa a o conlucra cu știința și opinia*. RUSSO, S. 155. *Acest act, mai înainte de promulgarea lui, se va comunica putilor*. ROM. LIT. 268²/14, cf. DDRF. *Femeile căsă-*

torite, pînă la promulgarea acestei legi, vor fi datoare ... a cere inscripțiune asupra imobilelor bărbăților. HAMANGIU, C. C. 459, cf. ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D. *După promulgarea legii rurale ... îl numește inspector general de agricultură*. S. C. ȘT. (IAȘI) 1956, nr. 2, 90, cf. DL, DM, DER, DN². *Promulgarea unei noi Constituții provizorii*. ȘCÎNTEIA, 1968, nr. 7834, cf. M.D.ENC., DEX. ♦ (Concretizat) *Nu se știește de a contrasemna însuși această promulgare în decretul de la 20 mai 1876*. MAIORESCU, D. II, 23.

— Pl.: promulgări. — Și: (invechit) promulgere s. f. STAMATI, D.
— V. promulga.

PROMULGĂTOR s. m. (În dicționarele din trecut) Persoană care promulgă (proiecte de legi, decrete, hotărâri etc.). Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: promulgatori.
— Proulga + suf. -tor.

PROMULGĂȚIE s. f. (Astăzi rar) Promulgare. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, STAMATI, D. *Promulgația edictului perpetual a lui Adrian*. ROM. LIT. 396²/38, cf. PROT.-POP., N. D., BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DN².

— Pl.: promulgații. — Și: **promulgațiune** s. f. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.
— Din lat. promulgatio, -onis, fr. promulgation, it. promulgazione.

PROMULGAȚIUNE s. f. v. promulgație.

PROMULGERE s. f. v. promulga.

PROMUNTE subst. (Invechit, rar) Promontoriu (2). *Promuntele Bunei Nădejdi*. VASICI, M. I, 76/20.
— Pro¹ + munte (după lat. promontorium).

PROMUNTÓRIU s. n. v. promontoriu.

PROMUNTÓRIUM s. n. v. promontoriu.

PROMUROĂCĂ s. f. v. promoroacă.

PRONĂ vb. I. Trans. (În dicționarele din secolul trecut) A lăuda (în mod exagerat). Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D.
— Prez. ind.: pronez.
— Din fr. prouer.

PRONĂOS s. n. I. Partea de la intrare a bisericilor creștine, care precedă naosul; tindă. V. n a r t e x. Mormint în mijlocul pronaosului. IORGA, AP. TDRG. *Ușile pridvorului sint deschise larg în lături, ca și ferestrele pronaosului*. GÂRLEANU, N. 89, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Ploaia izbea în naos cu abundență și numai în pronaos ... puteai găsi ... un colț adăpostit*. GALACȚION, O. 80. *În pronaos se iscă tumult*. SADOVEANU, O. XII, 148, cf. SCRIBAN, D., GĂLDI, M. PHAN. 239. *În pronaos dădu cu ochii de două mari sarcofage*. CĂLINESCU, S. 732. *În pronaos, necropolă a ducilor Suzonei, sint plăci funerare dintre cele mai valoroase*. V. ROM. Iunie 1957, 96, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ Încăperea a unui templu grec, situată în fața sanctuarului și servind drept vestibul. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

II. (Neobișnuit) Prolog³ (2). *Moartea lui Dante Alighieri, tragedie* [:] un pronaos, trei acte și un epilog. MACEDONSKI, O. II, 275.
— Accentuat și: (rar) pronaos. TDRG, CADE, SCRIBAN, D., GĂLDI, M. PHAN. 239. — Pl: pronaosuri.
— Din ngr. πρόναος.

PRONAȚIE s. f. (În opoziție cu supinație) Mișcare de rotație pe care antebrațul o execută din afară către corp, în jurul axei sale longitudinale; (invechit) poziție a antebrațului în care jumătatea inferioară a radiusului se află înaintea cubitusului. Po-

zifia cea firească a mlinii este pronația. KRETZULESCU, A. 58/23. În supinație radul se întoarce într-o direcție împotriva de aceea ce au urmat în pronație. id. ib. 147/25. Cînd radul (respectiv degetul mare) se sucete spre corp, atunci mișcarea se numește pronație. POLIZU, P. 31/32, cf. DRAE, DN², M.D. ENC., DEN.

— Pl.: pronații.

— Din fr. pronation.

PRONAZIST, -Ă adj. Care este favorabil nazismului, care simpatizează sau care susține nazismul. Cf. DN².

— Pl.: pronaziști, -ste.

— Pro⁻¹ + nazist.

PRONĂ s. f. v. pronie.

PRONIE s. f. f. (În concepțiile teologice și în filozofia idealistă; adesea cu determinări care arată sursa) Înțelepciune supremă cu care divinitatea ar conduce lumea. (grecism învechit) **promittie** (1), (învechit, rar) **promislenie**; divinitatea însăși, **dumnezeire**, **dumnezeu**; **providență** (2); p. ext. grijă, milă, îndurare etc., considerate ca atribute ale divinității. *Acea de sus pronie purtînd de grijea mîntuirii acestor erivățeaua năroade.* CANTEMIR, BR. 21. *Pronia dumnezeiască ealea socotala mîntoriească [sic!].* id. IST. 295. *Dumnezeiasca pronie carea necontenit iaste păzitoarea celui ce nădăjduiaște intru ia.* R. GRECEANU, CM II, 178. *Prea luminatul nostru domu pe care pronia sa l-au ales și l-au pus preste acest norod.* ANTIM, P. 36. *Pronia lui Dumnezeu înălțînd pe mîria ta la scaunul cel părintesc (a. 1732).* GĂLDI, M. PHAN. 240. *Cu pronia sfințului, tutorend la capul vrăjuașului meșteșugurile lui, să tîmădui răul cu răul.* MINEUL (1776), 161^{v2}/10. *Pronia au despărțit neamurile prin munți și prin mări (a. 1794).* GER II, 152/13. *Cerul i l-au hărăzit pronia cea dumnezeiască.* MÔLSAN, RET. 37/7. *Mare pronie dumnezeiască au fost că turcii n-au gonit pre ai noștri.* ȘINGAI, IM. III, 86/7. *Cu nepuțință iaste, vorbind după pronia lui Dumnezeu cea de rînd, ea după o viață păcătoasă să urmeze moarte fericeă.* MAIOR, P. 59/6, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Proniei cei cu minie spre pedeapsă i-au plăcut.* BELDIMAN, O. 14/21. *Numai ei stuguri avea știința a leacurilor ... care le-au răsădit firea cea grijițoare saa însăși pronia.* CUREST. ROM. 8/17. *Cercasca pronie l-au dat la arătate.* ZILOT. CRON. 333. *Însă pronia cea dumnezeiască au făcut și i-au dat lui o miare, pre Eva.* TEODOROVICI, I. 38/11. *Să poate mira ... creștinul de înfăleapla pronie a lui D[um]nezeu, care au îngăduit a să pustiî bisericăa Ierusalimului (a. 1821).* GER II, 236/12. *Darurile acei făcătoare de bine pronii care priveghează asupra-și.* MARGOVICI, D. 7/15. *Pușina sa credinșă ... cătră sfînta pronie au arătat.* DRĂGOVICI, R. 43/1. *Moldovei stuta pronie fericeie a merit.* ASACHI, S. L. I, 129. *Dumnezeiasca pronie a ortodului această unire.* DACIA LIT. 40/2. *Pronia vru, și-i izbăvi.* I. VĂCĂRESCUL, P. 150/3. *Ca un nebuu grăicește asupra pronicii ualte.* CONACHI, P. 264. *Zicerile : provedinșă, creștin ... le-au prefăcut în pronie, hristian.* NEGRUZZI, S. I, 256. *Cu mila pronicii cerești sîntem cu toții sînduțoși.* GHICA, S. 308. *Pronia cerească v-a împius să-mi tîndeși mîna de ajutor.* FILIMON, AP. DDBF. *Ba fe-rească pronia!* ALECSANDRI, T. 1 276, cf. CIMAC, II, 691. *Nemilosîlva ursiță sau pronia răsplătitoare făcuse ca acești oameni să se înfulească.* ODONESCU, S. I, 99. *Să te ferască pronia de foc, de cutremur, de tînc și de mutal!* CARAGIALE, O. VII, 159. *Vreau și eu să-ueere pronia cerească, să stau la priveghere pînă la citatulul cocoșilor.* DELAVRANCEA, S. 21, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Scriitorii dăruși de pronie cu umor, cu veselie, cu duh satiric stîl mult mai puțin.* GALACIION, A. 130. *O ploaie de proiectile, pe care pronia cerească ni le puse: e la îndemînă, porți să cadă.* BRĂDESCU, O. A. II, 90, cf. SCRIBAN, D. *Nu vom înceata s-o binecuvîntăm pînă la sfinșitul zilelor pe care pronia va voi să ni le*

hărăzească. v. rom. octombrie 1954, 59. *Hotărîl că pe Mihai Petruvici îl așezase în capitala Austriei însăși pronia cerească.* VORNIC, P. 126. *A adunat pronia, în tînc, toate darurile.* T decembrie 1964, 11. *Pronia cerească în altfel o să făptuiască.* TEODORESCU, P. P. 108.

2. (Învechit) **Prevedere** (1 3). *Supt dragostea și pronia înălțîmii tale [Impărăteasa Ecaterina a II-a] (a. 1769).* GĂLDI, M. PHAN. 239.

— Și: (învechit, rar) **prónă**, **próonte** (GĂLDI, M. PHAN. 240) s. f.

— Din ngr. πρόνοια.

PRONISTIMOS subst. (Grecism învechit, rar) **Post**³ (1) (la mahomedani). GĂLDI, M. PHAN. 240. *Intr-această joi sara fiind sama pronis(t)imos ..., adecă cu 15 zile înainte bairamului în ramazan (a. 1715).* id. ib.

— Pl.: ?

— Din ngr. προνοστήσιμος.

PRONOISÍ vb. IV. **Intranz.** (Grecism învechit, rar) A se preocupa, a se îngriji de ceva. *Să pronoisăse, după puterea lor, și să poarte de grijă pentru buna păslorie și împodobirea a stării sfîntei biserici (a. 1764).* URICARIUL, I, 308.

— Prez. ind.: pronoisesc.

— Din ngr. επρονόησα (aor. al lui προνοέω).

PRONÓM s. n. v. pronomien.

PRONÓMIE s. f. v. pronomion.

PRONOMINÁL, -Ă adj. Care ține de pronume (1), privitor la pronume; cu valoare de pronume; exprînat prin pronume. Cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Flexiunea nominală și cea pronominală alcătuiesc împreună ceea ce obișnuit se numește declinare.* IORDAN, L. R. 214, cf. SCRIBAN, D., DL. *Obligativitatea construcției prepoziționale apare la obiectele directe pronominale.* SCL 1959, 192, cf. DM, DN². *Cele mai multe dintre conjuncțiile simple au la baza lor teme pronominale.* IST. L. NOM. I, 211, cf. M.D. ENC., DEN. ◊ (Substantivat) *S-a dezvoltat tot mai mult funcția relativă a fostului pronominal qualis.* SG I, 25. ♦ (Despre propoziții sau despre părți de vorbire) Care este introdus ori însoțit de un pronume (1) sau care este construit cu un pronume. *Verbi ... Pronominali sînt aceia ce au înaintea sau pe urmă primumele mă, te, se.* HELIADE, PARALELISM, 73. *Primele ... propoziții ... au un vădit caracter pronominal, fiind introduse printr-unul din pronumele „cine” sau „ce”.* SG I, 143. *Situația verbelor active pronominale.* ORAM. ROM.² I, 275.

— Pl.: pronominali, -e. — Și: (învechit) **pronomínál**, -ă adj. NEGULICI, STAMATI, D., PROT.-POP., N. D.

— Din fr. pronominal, lat. pronominals.

PRONÓMION s. n. (Învechit) **Privilegiu** (1). *Vor vieșii aceste folositoare pravile întru starea cea neclătî a pronomiilor vechi (a. 1773).* GER II, 86/22. *Acest pronom se păzea nesîntit (a. 1775).* URICARIUL, VI, 160. *Judecata dupe dreptatea noastră și retele nrmări ale lăcuitorilor i-au căzut din pronomii ce au la pravilniceasca condiță (a. 1784).* BUL. COM. IST. V, 284. *Cu adevărat au avut acest pronomion hotărîl prin domueștele hrîsoave (a. 1793).* URICARIUL, I, 285. *Alcătuirea ce se face pentru pronomion de scutlucii și breslași (a. 1814).* id. IV, 183/23. *Urmașii lor vor tîna în numire maziilor, fără a le rămîne pronomion pârînsăcu (a. 1818).* GER II, 220/15. *Să aibă pronomion a răsumpăra de vor voi namoi cămînul neamului lor.* CARAGEA, I, 72/5. *Pronomii ... date prin hatîșerfuri raielci moldovinești.* BELDIMAN, I, 98/18. *Dînd această fabrică ca un pronomion la casa diunealui dvorniculu Manolache Băleanul (a. 1823).* DOC. EC. 296. *Apărînd eu mare tînuă pronomiile patrioșilor săi, ... au tras asupra sa*

argia lui Carlu al XI. ASACHI, I. 257/33. *Oborirea pronomiilor și privilegiilor de naștere și de castă.* KOGĂLNICEANU, S. A. 192. *Ei cred că, dacă s-ar uni, ar pierde din măreția și pronomele lor.* I. IONESCU, P. 380, ef. CIHAC, II, 691, LM, DDRF, GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., GĂLDI, M. PHAN. 240. *Erau cherași la Constantinopol pentru reorganizarea țării și restabilirea pronomiilor ei.* OȚETEȚA, T. V. 355.

— Pl.: *pronomionuri* (GĂLDI, M. PHAN. 240) și *pronominii* (CADE), *pronomii* (SCRIBAN, D.). — Și: *pronómie* (CIHAC, II, 691, DDRF, ȘĂINEANU, D. U.; pl. *pronomii*) s. f., *pronómiu* (LM, GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W.; pl. *pronomii*), *pronómi* (pl. *pronome*) s. n.

— Din ngr. *προνόμιον*.

PRONÓMIU s. n. v. *pronomion*.

PRONOSPÓRT s. n. Sistem de loterie în care jucătorii trebuie să indice rezultatele unor meciuri (de fotbal) care urmează a fi disputate. *Concursul pronosport nr. 34 cuprinde, în afara celor șapte meciuri din campionatul diviziei A, partide din campionatul diviziei B.* SP. POP. 1967, nr. 5366, 3/1. *Frumușca concursurilor pronosport constă în apariția surprizelor.* IB. nr. 5375, 2/2, cf. DEX.

— Pl.: (rar) *pronosporturi*.

— *Prono[stic] + sport*.

PRONOSTÍC s. n. 1. Ipoteză, previziune referitoare la desfășurarea, la sfârșitul unor fenomene, al unor evenimente, al unor acțiuni, al unor întreceri sportive etc., (învechit, rar) *prognitic* (I): p. e. x. t. *prognoză*; semn prevestitor. *Prognostice ale altor astronomi, adunate pre seuri, ceale numai ce vorbesc de ale oștilor, mai virtos de păgini și de prietenul lor (a. 1693).* FN 16. *Un prognostic a face... voi îndrăzni.* CANTEMIR, IST. 93. *Prognosticale care implinesc lipsa cunoștinții noastre.* CRITIL, 39/1. *Prognosticon.* CALENDARIU (1814), 64/1. *Ea privea martiriul fiilor săi ca un prognostic pentru binele patriei în viitor.* SION, P. 233. *În privirea clivei... prognosticurile cunoscute în județ stă multe, mare parte rămase chiar de la romani.* I. IONESCU, M. 63. [Copilului] i se făcea un prognostic, adică i se cerea din semne viitorul. MARIAN, NA. 417, ef. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Fierberea creștea zi cu zi. La berăria Rahova discuțiile și prognosticurile nu se mai sfrșeau.* REBREANU, I. 274, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Să vedea ce cai ateargă și să facem prognosticurile noastre.* C. PETRESCU, C. V. 376. *N-aru pariat cum paria Abramovici... urmind pronosticul presei de sport, ci la noroc.* BRĂESCU, A. 243. *Abatele primi cu îndoială prognosticul.* SADOVEANU, O. X, 199. *Conduita lui nu e susceptibilă de pronosticuri.* RALEA, S. T. I, 98. *Cele nai favorabile pronosticuri prevădeau un câștig de 20 de deputați.* CONTEMP. 1956, nr. 483, 6/1. *Sinteu dintre foarte puținii care, în disprețul unor pronosticuri sceptice, au obținut randamente superioare.* ȘCÎNTEIA, 1965, nr. 6659. *Au început, bineînțeles, și pronosticurile.* CONTEMP. 1966, nr. 1005, 2/3, ef. M. D. ENC., DEX. *Un prognostic sintem... îndreptățiți să vedem aici.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 26. 20/1. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Acel act împărătesc se patca considera totodată ca un bun prognostic pentru atingerea altor scopuri.* BĂRȚIU, P. A. III, 122. ◇ Fig. *Al ceasului de-agață prognostic E-un mărunțel tic-tic, tic-tic, tic-tic.* CĂLINESCU, L. I. 26.

2. S p e c e. (Astăzi rar) *Previziune asupra evoluției, a duratei, a sfârșitului unei maladii*; p. e. x. t. *diagnostic*. *Vulpea pre viața-și se giura, căci din prognosticul doștorului precum la lună nu va ieși, bine știa.* CANTEMIR, IST. 163. [Simte] *dureri într-o parte... Ce prognostic, aproximativ firește..., poți tu da?* CARAGIALE, O. VII, 444. *Un prognostic bun să poate face numai prin un bun diagnostic.* BIANU, D. S., ef. ȘĂINEANU, D. U. *Prognostical absecelor reci depinde de*

boala principală. ENC. AGR. I, 10. ◇ (Adjectival; neobișnuit) *Semne prognostice ale unei boale.* SCRIBAN, D.

— Pl.: *pronosticuri* și (învechit) *pronostice* (BĂRCIANU, SCRIBAN, D.). — Și: *prognostie* (accentuat și *prognóstic*), (învechit) *prognosticóu* s. n., (învechit, rar) *prognosticéale* s. f. pl.

— Din fr. *pronostic*. — *Prognostic, prognosticon, prognosticale* < it. *prognostico*, lat. *prognosticus*, -a, -um, ngr. *προγνωστικός*.

PRONOSTICĂ vb. I. *Tranz. și intransz.* A face un prognostic (I). *De multe ori împărății se văd peste vrea lor a prooroci... și preste simfrea lor se par a prognostici.* CANTEMIR, IST. 51. *Derept aceea, ca să nu prognosticească de aceale reale, ales la ai lor..., mai multe le tac, sau, deși zic cevaș, ci întunecat și încurcat le scriu (a. 1701).* FN 90. *Atunci cind l-a botezat, a spurcat apa din șfintul botez..., cu aceasta încă prognosticind ce om va să se ulcagă din dînsul.* ȘINCAL, III, I, 138/30, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Priveau la noi cu interes Sciôrii lunei literare Și seniorite mai ales — Toți așteptau cu nerăbdare Pronosticîndu-mi an deces.* ANGHEL-IOȘIF, C. M. I, 183, ef. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Vai de sufletele și de oscioarele tale! îi prognostică ea sinistru.* CĂLINESCU, S. 439. *Așa cum o prognostica și o dorea ei, nu avea să sosească decît acun.* CONTEMP. 1965, nr. 967, 1/6, cf. M. D. ENC., DEX. *Încetînceala extremă a pronosticului relansării economice.* ȘCÎNTEIA, 1977, nr. 10905. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Dacă trecutul pronosticează prezentul, ială un motiv de bucurie reală.* PERSICUS, M. III, 264.

— *Prez. ind.: pronostichez.* — Și: *prognostică* vb. I, (învechit) *prognosticî* vb. IV.

— Din fr. *pronostiquer*. — *Prognostica, prognostiel* < lat. *prognosticare*.

PRONT subst. (Regional) Staniște a vitelor (Topraisar — Teehirghiol). ALRM SN I H 210/987.

— Pl.:?

— Etimologia necunoscută.

PRONTOĂRCE vb. III. *Ref l.* (Regional) A se reîntoarce (I) (Rudăria — Băile Herculane). ARH. FOLK. III, 96. *Frați-so al mari, cîn să pruntoarea, desagi nu-i afla.* IB. *Și al dâi dîzinănc'i să pruntoarsă și-m dîștă o palmă în obraz.* IB. 103, cf. 154.

— *Prez. ind.: prontore.*

— *Pro-² + întoarce.*

PRONTOZÍL subst. (Ieșit din uz) Medicament din clasa sulfamidelor, puțin solubil în apă, cu acțiune directă asupra streptococilor. Cf. LTR, DN, DEX.

— Pl.:?

— Din germ. *Prontosil*.

PRONÓME s. n. 1. (Gram.) Parte de vorbire flexibilă care ține locul unui substantiv. *Pronumele... în folc de nume iaste.* ALBOTEANU, GHAM, ROM. 227/16. *Din pronumele latinesc ille, illa... pre incetu au izvorit articuliile cei italicenești.* MAION, IST. 238/29. *Iaste an pronume sau în loc de nume.* ETIMOL. 3^a/20. *Pronumele este așa cuvint care se pune în loc de nume.* DIACONOVICI-LOGA, GH. ROM. 68/3. *Capul ul III.* *De pronume, pînă la capul al IV.* *De verburi.* TIN. NOM. 2/23. *Pronumele arată totdeauna aste trei persoane, adică: eu, tu, el.* PLEȘOIANU, C. 130/14. *Romdniei... mai au rămășiță de cazuri la pronume și la substantivii și adjectivii femeiești.* HELIADE, PARALELISM, 7/22. *Pronumele este o zicere ce se pune în locul unui nume.* GR. R. (1835), 9/4, cf. POLIZU, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Ce economie mare se realizează prin întrebuițarea pronunilor — care dau propozițianii o întorsătură mult mai elegantă — e evident pentru oricine.* PUȘCARIU, L. R. I, 37, cf. SCRIBAN, D. *În toate limbile îndo-europene, pronumele are o flexiune aparte, deosebită și de substan-*

tive și de adjective. GRAUR, I. L. 139. Deși abstracte prin natură lor, pronumele se referă întotdeauna la un obiect concret. SCI. 1959, 192, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Urmă de determinare care arată felul) Pronumele demonstrative se pun pentru a îndrepta atenția în cazurile unde altfel ar rămânea nefixată. MAIORESCU, CR. I, 178. Fiind mult întrebuițate, pronumele personale nu s-au putut regulariza. GRAUR, I. L. 156. Datorită confuziei formelor, în cele mai multe limbi române nu s-a păstrat decât o singură formă a vechiului pronume relativ. SG I, 25. Pronumele personale au forme deosebite pentru cele trei persoane, pentru numărul singular și plural. GRAM. ROM. I, 192. Pronume reflexiv se numește pronumele destinat în principiu să arate că acțiunea exprimată de verb se răsfirte asupra subiectului. IB. 201. Pronumele negative sînt „nimeni” și „nimic.” IB. 224. Sînt necesare exerciții de scriere corectă a pronumelor personale neaccentuate, fiind sînt pronunțate laolaltă cu verbul. GI 1963, nr. 691, 2/2.

2. (Învechit și regional) Nume de familie (provenit din poreclă 2); p. ext. poreclă (2). Cf. STAMATI, D. Spătarul Dimache Pingulescu... se silea să nu desmiușă pronumele său. FILIMON, ap. DDFE, cf. TDBG, CADE, ALR I 1494, I 495/932.

3. (Prin confuzie) Prenume (1). Cușitul meu săpase întregul nume, dar pronumele numai pe jumătate. HOGAȘ, DR. I, 38. Pronumele se dă unei persoane, fiind i se deulă nașterea, taemai pentru a o individualiza față de ceilalți membri ai aceleiași familii. PR. DREPT, 162, cf. DEX.

— Pl.: pronume.

— Din lat. pronomen, fr. pronom (după nume).

PRONUMÍ vb. IV. TRANZ. (Învechit) A supranumi. Pentru evlavie sa exemplară fu pronumit: cel sînt. ASACHI, S. L. II, 81. Este alungat din domnie de fiul său Radu, pronumit de eler „cel Mare”. XENOPOL, I. R. IV, 141. ♦ Refl. pas. Fiul lui Vasilie, Leon... pentru a sa învățură să pronumiră filosoful. SĂULESCU, HR. I, 159/15. Dupre numele antie al titului s-au pronumit Brutis sau Bratiș. ASACHI, S. L. II, 112. Sullana... din shima monahică se pronumi Sofronia. ARHIVA, II, 373.

— Prez. ind.: pronumesc.

— Pro-² + rumi.

PRONUMINÁL. -Ă adj. v. pronominal.

PRONUMÍRE s. f. (Învechit, rar) Suprarume. Debitorii lui Carol... demoralizați și mișei precu se vădese din pronumirile date lor, potrivite cu aeteh-nile fizice și morale. SĂULESCU, HR. I, 98/19.

— Pl.: pronumiri.

— V. pronomi.

PRONUMÍT, -Ă adj. (Învechit) Supranumit. Tului, pronumit Servius..., caută... a străluci șpița familiei. SĂULESCU, HR. I, 41/1. Hotărâtră să-l înlocuiescă cu fratele său Radu al III-lea, pronumit Prasnaglava. XENOPOL, I. R. III, 98.

— Pl.: pronumiți, -te.

— V. pronomi.

PRONUNCIÁ vb. I v. pronunța.

PRONUNCIAMÉNT s. n. Declarație, manifest, acțiune prin care o provincie, o grupare politică, o armată etc. își manifestau atitudinea împotriva unui sistem politic, social etc. În urma revoluțiunii, a războiului civil și a pronunțamentului hostil de la Dobrișin, ca cel dintîi răspuns... a fost anularea uniunii proclamate. BARIȚIU, P. A. II, 622. Împărății, baronii, toate revoluționalele și toate canjurațiunile, pronunțamentele... au jurat și jură în numele sacru al libertății. GMECA, S. 186, cf. GHEȘIE, R. M., CADE, SCRIBAN, D. Pronunțamentul de la Blaj a fost prima acțiune politică organizată a burgheziei românești

din Traasilvania împotriva dualismului austro-ungar. DER.

— Pronunțat: -ci-a-. — Pl.: pronunțamente. — Și: pronunțaménto (CADE), (învechit) pronunțamént s. n.

— Dir it. pronunțament, sp. pronunțaménto, fr. pronunțaménto.

PRONUNCIAMÉNTO s. n. v. pronunțament.

PRONUNȚ subst. (În dicționarele dir trecut)

„Pronunțare”. DDFE, cf. BARGIANU.

— Pl.:?

— Postverbal de la pronunța.

PRONUNȚÁ vb. I. I. TRANZ. (Complementul indică sunete, silabe, cuvinte sau grupuri de cuvinte) A emite, a articula cu ajutorul organelor vorbirii, a rostí (1 1); p. ext. a spune, a zice; a vorbi. Gramatica limbii materne... învâșă regulile de a scria, a pronunța, a lîga muî multe cuvinte. IORGOVICI, O. 5/18, cf. MOLNAR, I. 69/2. Creșterea ee să cuvine la omul cel cuvîntător nu stă în a-i învâșă oehii lui și limba să pazú deodată și să pronunțeze slavele și silubele. GOLESCU, E. 257/3. În sfîrșit, Minerva pronunție aceste vorbe... PLEȘOIANU, T. IV, 176/18. Ride de un strein care nu poate pronunția (vorbi) regulat limba lui cea aspră și cu multe silabe. CR (1829), 221²/32. Judieata aceea se poate a o pune și altuia înainte, adică a o face eunosută; ctunei o pronunție și zie... HELIADE, GR. ROM. 129/19. Guturaiul faee a pronunța vocalele pe nas. ID. O. II, 383. Cele mai multe dintr-aceste copile... pronunțiazú foarte bine limba franțezească. CR (1833), 170²/11. Bolnavul vâitîndu-se neneclat, cînd îl vâzu d-abia pronunție uceste cuvinte: cînd ai venit? MAG. IST. I. 203/6. Pronunțá aceste vorbe fără strîmțorare. CR (1848), 14³/53. Desper de a pronunția vreedată nuavele lor. NEGRUZZI, S. I, 98. Dumnea-lui pronunțá o verbă înfaea către unul din membri. BOLINTINEANU, O. 249. N-am fost la acea ședință, însă sînt convîns că d-sa n-a putut să pronunțé aceste cuvinte. MAIONESCU, D. I, 571. Norocul tâu că n-ai pronunțat vorba întregă. EMINESCU, N. 70. Radu lui, al cărui nume îl pronunțá cu evlavie, e pentru el toată fericirea. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 192. Cu inima în freumînt... mi-am auzit numele pronunțat. GALACTION, O. 58. Nu îndrăznește să pronunțé cuvintele. SEBASTIAN, T. 317. Pronunța eu familiaritate nume de pietari și poeși. VLASIU, D. 300. Își mișea burzele, pronunțînd „sah” ori „mat”. SADOVEANU, O. XI, 647. Felul de a pronunția sunetele vorbirii omenești nu este același la diversele popoare. IORDAN, L. R. 175. Să nu te mai aud pronunțînd acest nume. CĂLINESCU, S. 713. Pronunțá destul de bine literele, numai pentru „r” încearcă a oarecare dificultate. PARHON, O. A. I, 268. A uitot că numele ei a fost pronunțat într-un anumit context. PREDĂ, R. 57. Primele cuvinte le pronunțá la 8-9 luni. ABC SĂN. 347. ♦ Absol. Este necesar ea toși vorbitorii să ajungă să pronunțé aproximativ la fel, în vederea unificării pe scară națională a liabîlor. GRAUR, I. L. 73. ♦ Refl. pas. Silabă numim un sunet deplin, ... care însă să se pronunțé cu o scoatere de voce. CREANGĂ, A. 83. ♦ (Prin lărgirea sensului) Papagalul... poate învâșta a pronunția zicerii prea deslușite. PLEȘOIANU, AB. 61/1. ♦ Refl. pas. (Învechit, rar; în forma pronunția) A se cîti. Semnul — se pronunțiază „anai puțin” (minus). POINARU, G. 6/13. ♦ (Complementul indică cuvîntări, discursuri etc.) A ține, a prezenta prin viu grai unui auditoriu. A pronunța un discurs. CADE, cf. SCRIBAN, D., DL, M. D. ENC., DEX.

2. Refl. A-și spune părerea sau intenția asupra unei probleme; a-și da avizul într-o problemă; a lua atitudine într-o problemă. V. OPINA. Popolu britanic se va pronunția în intervalul acesta. CR (1816), 17²/21, cf. 71²/14. Pentru a doia chestie vezi singur că nu ne putem pronunția curat. BĂLCESCU, AP. GMECA, A. 555. Această chestiune fiind de mare

importanță și cerind observațiuni lungi, nu mă pot pronunța asupra ei. BOLLIAQ, o. 288. Cioeoiul ... nu se pronunță deînțit pentru nici a doctrină politică. FILIMON, o. 1, 98. Avușese la dispațițiune niște adevărate sorginți în virtutea cărora se pronunță. IASDEU, I. C. I, IX. [Este] competent de u se pronunța și în chestiile bisericești. MAIORESCU, D. II, 232. Despre celelalte două povești, ce să spu? Pin'acuma nu mă pot pronunța. CARAGIALE, o. VII, 122. În același sens se pronunțase eu mult mai înainte de dinșii d-l Fuscbe Popovici. BUL. COM. IST. I, 112. Așa stud luerurile, nu ne pronunțăm deocamdată pentru nici unu din cele trei ipoteze. ib. v, 123. Este în interesul nostru să ne pronunțăm asupra candidaturii lui imediat. TITULESCU, D. 123. Totdeauna întârziez să mă pronunț. GALACTION, A. 185. Nu te pronunța până ce nu pătrunzi înțelesul cel tainic. SADOVEANU, o. XI, 457. Deputatul s-u pronunțat că va stăruii să fiu mutat în un oraș. ULIERU, C. 65. Nu pot să mă pronunț până nu fae examenul amănunțit al bolnavului. CĂLINESCU, E. o. I, 303. Urmează să se constituie o comisie de medici care să-l examineze și să se pronunțe. BOGZA, A. I. 357. Au fost numeroși compozitori despre al căror merit s-a pronunțat Robert Schumann. s februarie 1960, 50. Bălcescu s-a pronunțat pentru instituirea unui regim modern. RL 1977, nr. 10 294. ◊ Tranz. (Învechit) Doctorul va pronunța că frigurile tifoide s-au declarat. MAN. SĂNĂT. 271/25.

3. Tranz. (Complementul indică hotărâri, sentințe etc. judecătorești) A decide în urma unor debateri și a comunica (în mod public); a declara (ceva) în virtutea autorității cu care cineva este investit. Nici o sentință de tribunal lumesc sau spiritual n-a pronunțat despărțirea noastră. ISIS (1862), 1¹/3. Aveau drept la o parte din amenzile pe care le pronunțau în urma judecării. BUL. COM. IST. V, 74. (A d s o l.) [Părerile] fure imperfite; după a discușionă lungă se separăcișă neonechind altceva, că de a pronunția în ... [15] zile. CALENDARIU (1794), 38/24. (Ref. pas.) Cel mult ca divorțul să se pronunțe în favoarea dumneavoastră, eăei altă cale na e. CĂLINESCU, E. o. I, 308. ◊ Ref. pas. Fig. Iată adevăratul drum pe care a mers și merge estetia metafizică. Aiei e precizată metoda ei, drunul istoric pe care e mers și, tot aiei, în eteva cuvinte se pronunță și eodamunarea ei. GHEREA, ST. CR. II, 27. (In tranz.) Însă văzînd-o astfel pronunțînd la sentința de moarte asupra tutulor iluziilor trecutului, era un ee penibil și spăimîntător. CR (1848), 11¹/67.

— Prez. ind.: *pronunț* și (învechit) *pronunțez*.
— Și: (învechit) *pronunția*, *pronunția* vb. I.
— După fr. *prononcer*. — *Pronunția*, *pronunția* < lat. *pronuntiare*.

PRONUŢABIL, -Ă adj. (Rar) Care poate fi pronunțat. Cf. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., SEC V, 200.
— Pl.: *pronunțabili*, -e.
— *Pronunța* + suf. -bil. Cf. fr. *prononçable*.

PRONUŢĂRE s. f. Acțiunea de a (se) pronunța și rezultatul ei.

1. Emitere, articulare, rostire a sunetelor, silabelor, cuvintelor etc. cu ajutorul organelor vorbirii; fel, mod de a pronunța (II); pronunțare, (învechit) pronunțiație, (învechit, rar) pronunțiatură. Cf. pronunța (I). Pronunțarea sau grăirea slovelor. CARTE TREB. II, 56/17. Pronunțarea lui „o”. HELIADE, o. II, 372. Zicerile trebuie să se scrie cu acele litere care le arată pronunțarea cea mai dreaptă. GR. R.-N. II, 80/1, cf. 81/2. POLIZU. Noțiuni practice despre tact și pronunțarea notelor [muzicale]. FILIMON, o. II, 213, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. Pronunțarea cu „z” în loc de „s” a făcut progres mai ales după primul război mondial. JORDAN, L. R. 206. O situație deosebită prezintă numele scrise cu o ortografie neconformă cu pronunțarea, din cauză că purtătorii lor au avut idei etimologice false. GRAUR, N. P. 148. Există în unele țări așa-numita pronunțare scenică; actorii vorbesc foarte

îngrijit și constituie au model de urmat pentru spectatori. id. I. L. 74. Între cele două aspecte ale limbii sunt însă și deosebiri de pronunțare, de forme gramaticale. COTEANU, R. L. 14. ◊ (Cumulează și ideea de ortografie) Despre Dionisie Eclesiarhul știm exact că în copiile de acte făcute de el ... a modernizat pronunțarea, a adăugat sau a eliminat. BUL. COM. IST. I, 16.

2. Decizie într-un litigiu comunicată părților de către autoritatea competentă care a luat-o. Cf. pronunța (3). Îndată după pronunțarea hotărârii sindicale de caterisire, partidul conservator ... începe și el agitarea religioasă. MAIORESCU, D. V, 31, cf. DDRF. A pus la dosar chestia suspendării până la pronunțarea apelului care îl va spăla de orice vină. REBREANU, I. 346, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. Înainte de pronunțarea sentinței de despărțire s-a instalat la Pipera. CĂLINESCU, S. 78. Îndată după pronunțarea sentinței, am ieșit din sală. L 1965, nr. 26, 5/1.

— Pl.: *pronunțări*. — Și: (învechit) *pronunțiere* s. f.
— V. *pronunța*.

PRONUŢĂT, -Ă adj. Care are un caracter evident, pregnant; care este scos în evidență, reliefat, accentuat. Patru pietre mari, eu îndee pronunțate că au servit la strîbere de grine. BOLLIAQ, o. 266. Fraueezii, în care protolipul celic e eel mai pronunțat, rareori ... sint numiți vlaehi. HASDEU, I. C. I, 40. Figura sa avea trăsături pronunțate, fără să fie inteligentă. BOLINTINEANU, o. 411. Între poezii cei ehemași și între simplii făcători de rime, este o linie de demarcațiune foarte pronunțată. MAIORESCU, CR. I, 71. Listi! zice tipul cu tonul aspru și cu un pronunțat accent străin. CARAGIALE, o. II, 17, cf. GHEȚIE, R. M. 356. Acest boier sfături ... n-avea, desigur, o pronunțată chemare pentru hătmanie. IORGA, I. L. I, 260. Lumea șopteste că arc un gust pronunțat pentru fructe verzi. BRĂESCU, o. A. I, 8. Ce să fac? răspunse e-un pronunțat accent neufesc. SADOVEANU, o. VIII, 253, cf. ARGHEZI, B. 72. Madam Demirgian avea acum mustăți foarte pronunțate. CĂLINESCU, S. 57. Publicul nostru a arătat totdeauna o pronunțată înclinație pentru operele marelui poet englez. VIANU, L. V. 79. Poezia noastră populară, mai ales cea epică, are un pronunțat caracter de clasă. BENIUC, P. 58. Bolnavul are o senzație de sete pronunțată. BELEA, P. A. 163. Se vădește o pronunțată schimbare în înfățișarea ei. T martie 1962, 33. ◊ (Adverbial) La Viena, Eteria u luat o formă tot mai pronunțat franceză. OȚETEȚA, T. V. 117. Ciud merge, șchioapătă foarte pronunțat. II. LOVINESCU, T. 92.

— Pl.: *pronunțati*, -te.
— V. *pronunța*.

PRONUŢIĂ vb. I v. *pronunța*.

PRONUŢIAMĒNT s. n. v. *pronunțiament*.

PRONUŢIĂRE s. f. v. *pronunțare*.

PRONUŢIATŪRĂ s. f. (Învechit, rar) Pronunțare (I). Cf. ROSETTI-CAZACU, I. L. R. I. 366.

— Pronunțat: -ți-a-. — Pl.: *pronunțiaturi*.
— *Pronunția* + suf. -tură.

PRONUŢIĂȚIE s. f. (Învechit) Pronunțare (II). Cf. VALIAN, V. Aceste numiri mi se păreau pe lângă aceasta de o pronunțiație lesne. BREZOIANU, I. 19/23, cf. NEGULICI. Se ocupă mult de alterațiile și pronunțiațiile proviuțiilor. RUSSO, S. 81, cf. GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., DL.

— Pronunțat: -ți-a-. — Pl.: *pronunțiații*. — Și: *pronunțiațiune* s. f. GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.

— Din fr. *prononciation* (după *pronunțu*).

PRONUŢIAȚIUNE s. f. v. *pronunțiație*.

PRONUNȚIE s. f. Emliere, articulare, rostire a sunetelor, silabelor, cuvintelor etc. cu ajutorul organelor vorbirii; fel, mod de a pronunța (**1**); pronunțare (**1**), (învechit) pronunțatie, (învechit, rar) pronunțatură. *Pronunția sa veni mai rapidă, toată persona sa răbdă o ughilaționă fărâmoare.* CALENDARIU (1794), 29/16. *Pronunția de acumă cerc ca dîntr-uncle vorbe care le avem dîn limba cu veche, litera l... să se lase afară.* IORGOVICI, o. 18/3. *Limba română căpătînd într-un finut a Italiei cuvente nouă sau pronunție nouă... aceleași cuvinte într-un alt finut al Italiei nu le avea.* MAION, d. 70/21. *Au o pronunție foarte urtă românească.* MONTAN, s. 15/23, cf. LB. *Să venim acum a ecerea propozițiile și după înfulesul și pronunția lor.* HELIADE, OR. ROM. 140/5. *Regulile citirii ș-ale pronunțării limbii franzezești (a. 1830).* BV III, 701. *Pronunția trebuie să fie deslușită.* MARCOVICI, R. 220/6. [Are] vorba schimbată în pronunție șigănească. BULETIN, G. (1840), 275/19. *Putea să dea frazii și pronunției sale o originalitate elegantă și grațioasă.* CR (1848), 15²/58. *Cineva-i compusese un mic discurs, pe care apoi dînsul l-a citit cu o pronunție înșepătoare de urechi.* BARIȚIU, P. A. II, 57. [Acest sunet ne dă] acea pronunție guturală și groasă de care nu ne putem dezbara. NEONUZZI, s. I, 262. *Chiar versul lui Heliade... este foarte greu la pronunție.* MACEDONSKI, o. IV, 38. *Și rotunjindu-și gura pe o pronunție ascetată, declamatoare, își îneca vorbele din urmă într-un ris artificial.* VLAHUȚĂ, o. A. III, 59, cf. DDRF. *Repetă acest cuvînt din urmă, chinîndu-se parcă groaznic cu pronunția și cu înfulesul lui.* PREDĂ, R. 473. *Acestea se vor adapta cu timpul la sistemul de pronunție al limbii române.* CONTRIBUȚII, I, 8. *În gesturi și pronunție, dînsul a reținut accente și expresii din atîtundeva mamei și mătușilor sale.* s. iulic 1970, 45. *Audiind modelele de pronunție și diefiute date de foneticieni..., elevii își însușese mai ușor vorbirea curentă.* GI 1961, nr. 634, 2/1, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: pronunții.

— Din lat. pronuntio, it. pronunzia.

PROOL s. n. v. proor.

PROONIE s. f. v. pronic.

PROOR s. n., adj. 1. S. n. (sg.) (Regional) Perioadă a zilei care cuprinde, după regiuni, fie primele ore de după miezul nopții, fie primele ore ale dimineții, fie vremea prînzului, fie întreg intervalul de timp de la răsăritul soarelui pînă la prînz. Cf. HEM 1 108, ȘĂINEAN, D. U., DR. I, 266, CADE, SCRIBAN, D. *De dimineață și pînă de amiază se numește prooru.* H XVI 133, cf. XVIII 290. *Ruga ne ascultă, De cu seara-n prori Pînă la eîniori.* TEODORESCU, P. P. 189, cf. VICIU, GL. ✧ Expr. A da oile în prior = a duce oile la pășune înainte de mulsul de dimineață. Cf. VICIU, S. GL. ✧ (În forma prour) Vreme care precedă un anotimp, care se află în imediata apropiere a unui nou anotimp (Țepu — Tecuel). Cf. PAMFILE, A. R. 7. *Veni... o seceță grozavă... La trei ani lusa, în prour de primăvara, ecurile se deschiseră și ploile începură.* id. ib.

2. Adj. (Regional; despre mici; în forma prior) Născut în prima perioadă a anului. Cf. DDRF. *Îi aducea pe cel mai frumos dintre micii priorii.* SLAVICI, N. I, 36. *Și-i fillic aripi de vultur hrăpăreș pe umeri, belăi un miel prior.* VOICULESCU, P. I, 4.

3. S. n. (sg.) Ajunul sârbătorii sfîntului Gheorghe; mîncătoare (**2**), (regional) proroc (**3**). Cf. HEM 1 107, 1 108, DDRF. *Jotana noastră a sîtat în proarul (ajunul) sfîntului Ghiarghi.* SĂGĂNESCU, V. 65. *Cînd se împușineză laptele la vaci, atunci baba desenă în proarul sfîntului Gheorghe, înainte de a răsări soarele.* GRIGORIU-RIGO, M. P. II, 3. *În ziua de proar, șetele și flăcării se due în lunci sau în păduri să culegă verdeață.* AP. CADE 638. *Cine doarme ziua în proorul (ajunul) lui sf. Gheorghe, ia somnul mieilor.* I. CR. IV, 47, cf. VI, 153, PAMFILE, J. II, 162. *Iau mana*

vacilor cu lapte în proorul (ajunul) lui sfîntul Gheorghe. H III 156. *Mana vitilor se ia în noaptea di preiru lui stîtu Giorgi.* GR. S. III, 328. *Priurul lui sf. Gheorghe, adică ujunul lui sf. Gheorghe.* CHEST. V 171/5. *În noaptea prîerului sf. Gheorghe se unge vaca cu usturoi.* ib. v 171/38, cf. ALN I 619. ✧ (Rare) Ajunul bobotezei. *Ne-a apuceat proorul bobotezei de-atlta chin.* în DN. I, 267.

4. S. n. (sg.) (Prin sudul Olt.; cu sens colectiv) Crengi verzi care se pun la porți sau la case în ajunul sau în dimineața unei anumite sârbători. Cf. LEXIC REG. 38. ✧ Pctrecere a băieților care aduc proor (**4**). Cf. LEXIC REG. 38.

— Și: prool (DN. V, 38, H III 156) s. n., pror s. m., prour, préir, preoór (CHEST. V 171/19), préor (ALR I 619/571, 592, 708), prer (ib. 619/596), préur (ib. 619/594), priár (ib. 619/595, 704), prier s. n., priór s. n., adj., priur s. n.

— Din ngr. πρόορος.

PROORĂ vb. I. Tranz. 1. (Regional; complementul indică oile; în forma proori) A porni, a duce la pășune în timpul proorului (**1**) (Șișcani — Huși). H VI 208.

2. (Folosît și absolut.) (Regional) A uda, a stropi cu apă. DR. V, 897, cf. VI, 549. *Apă-n vedre veși lua... Șî-un stropsor de busuioce Șî-mi viniși... Raurînd și praurînd.* VICIU, COL. 35.

— Pronunțat: pro-o-. — Prez. ind.: proorez. — Și: proori (H VI 208) vb. IV, pronră (VICIU, COL. 35), praură vb. I.

— V. proor.

PROORĂTEC, -Ă adj. v. prooratle.

PROORĂTIC, -Ă adj. (Grecism învechit, rar) Care are darul profetiei. *Acolo să află un sâbrastru proorate, adevă carile cunoaște lucrurile viitoare.* CANTEMIR, HR. 409, cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: prooratici, -ce. — Și: proorătec, -ă adj.

— Din ngr. προορατικός.

PROORÍ vb. IV v. proora.

PROORÍSM s. n. (sg.) v. proorismos.

PROORÍSMOS s. n. (sg.) (Grecism învechit) Soartă, destin. *Cred în... proorismu sau mai înainte hotărca.* VĂCĂRESCUL, IST. 219. *O urmare a hotărării proorismosului.* IST. AM. 29⁷/21, cf. LB, LM, GĂLDI, M. PHAN. 240.

— Și: proorism, proorizmos s. n. (sg.).

— Din ngr. προορίσμος.

PROORÍZMOS s. n. (sg.) v. proorismos.

PROORÓC s. m. v. proroc.

PROOROCEĂ s. f. v. prorocca.

PROOROCÉSC, -EĂSCĂ adj. v. proorocesc.

PROOROCÉȘTE adv. v. prorocește.

PROOROCÍ vb. IV v. prorocel.

PROOROCÍE s. f. v. prorocie.

PROOROCÍRE s. f. v. prorocire.

PROOROGĂ vb. I v. proroga.

PROOROGĂRE s. f. v. prorogare.

PROPAGĂ vb. I. I. Refl. (Învechit) A se lamulți prin reproducere. V. reproduce (**1**). *Vă propagați în secolii Pe generi și pe sferii, vă reproduceți semenii.* HELIADE, O. I, 361. *Cu cit o ființă... mai înainte se propagează (prăsește) cu atlta li*

87. Pregătirea propagandiștilor este efectuată la nivelul raioanelor, lunar, prin cabinetele regionale de partid. GI 1963, nr. 691, 3/3, cf. M. D. ENC., DEN.

- Pl.: propagandiști, -ște.

- Din (1) fr. propagandiste, (2) rus. пропагандист.

PROPAGANDISTIC. -Ă adj. Care aparține propagandei, care are caracter de propagandă, care este făcut cu ajutorul propagandei, care urmărește să facă propagandă, care servește propagandei, de propagandă. Era anunțată lumii, cu un mare tăvălău propagandistic, înirea unei arme noi, a armei atomice. CONTEMP. 1949, nr. 156, 3/4. Combativitatea și înfringerișă față de ideologia burgheză și a aricăr form de manifestare a ei trebuie să străbată, ca un fir roșu, întreaga activitate propagandistică. LUPȚA DE CLASĂ, 1953, nr. 5, 122. Le mulțumim pentru străduțiile pe care și le dăseră cu răspunderea materialului propagandistic în județ. STANCU, n. a. 1, 186. Controlul violent dintre viața de huzur o unui punn de milionari ropaci și viața de mizerie a ailioane de oameni ... nu sint argumetele propagandistice tabietoare. V. RAM, martie 1954, 251. Informațiile pe care le culugi tu ... ne folosesc și tu nuunca propagandistică. BENIUC, M. C. 1, 303. Ai început să vorbești tu clișee prapagandistice. H. LOVINESCU, c. s. 87. Prin acțiuni propagandistice ... a fost influențată tu nod pozitiv ocolirea iepurelui. VÎN. PESCU, 1964, nr. 10, 5, cf. M. D. ENC., DEN.

- Pl.: propagandistici, -ce.

- Propagandist + suf. -ie (după rus. пропаган-дический).

PROPAGANDIZĂ vb. I. Tranz. fact. (Neobișnuit; cu sens peiorativ) A face să fie lămurit, convins cu ajutorul propagandei. Vrei să ne propagandizezi? Lasă că știm noi ce vrei. STANCU, R. A. 1, 360.

- Prez. ind.: propagandizez.

- Propagandă + suf. -iza.

PROPAGĂNT s. m. (Neobișnuit) Propagandist (1). Și mi ai seamă vreau să punem mina pe hirtii ... Să-i prindem pe propaganți ctud au buzunarele pline. CAMIL PETRESCU, o. II, 125.

- Pl.: propaganți.

- Propaga + suf. -ant.

PROPAGĂȚIE s. f. (Învechit, rar) Propagandă. Țara încă era-n turbare De rebelista acea scrisoare Și-nșelăciunea prin propaganții Că li se-nparte moșii de l-alții. ZILOT. CHON. 354.

- Pl.: propaganți.

- Cf. propaga ndă.

PROPAGĂRE s. f. Acțiunea de a (se) propaga.

1. (Învechit) Înmulțire prin reproducere; (învechit) propagație (2). V. reproducere (1), reproducție (1). Cf. propaga (1). La germinare, plante, ș-elernă propagare. Pe generi și pe speții vă dați a voastre fructe Cu propria sănătate, ș-a lumii abundență. HELIADE, o. 1, 360, cf. POLIZU.

2. Transmitere sau extindere a unei boli, a unei infecții etc.; (învechit) propagație (1), (învechit, rar) propăgăcime (1). Cf. propaga (2). Cf. DDRF. N-ai nici o toamnă de complicații? De vreo propagare a inflanței în celulele mastoideene? GALACTION, o. A. 1, 56. Delicte contra sănătății publice. Propagarea de epidemii și orice alte boale contagioase. COD. PEN. R.P.R. 410. Parazițiiile osoase și articulare ... se produc prin propagarea infecției la oasele minții și la articulațiile lor. BELEA, P. A. 135. Căile de propagare [a bolii] pot fi: limfatice, sanguine sau prin teaca nervilor. ANC SĂN. 78. ♦ Transmitere a unor acțiuni, elemente, surse etc. fizice, din aproape în aproape, în spațiu (și în timp), cu viteză finită; (rar) propagație (1). Cf. propaga (2). Cf. POLIZU. Funcționează fără a-și lua precauțiunile necesare spre a împiedeca propagarea zgomotelor. COD. PEN. R.P.R. 561. O eo-

losală importanță la dezvoltarea televiziunii moderne a ovut și teoria propagării undelor electromagnetice. ȘIȘTEIA, 1953, nr. 2810. Studiul propagării suauului la spații limitate prezintă un interes deosebit. MARIAN-ȚIȘTEICA, FIZ. II, 63. Aparate speciale ... tregistreeză ... propagarea undelor seismice. GEOLOGIA, 4, cf. DER. ♦ Fenomen fonetic care constă în transmiterea parțială a vibrațiilor unui sunet dintr-un cuvint și în repetarea sunetului în cuvint. DEN.

3. P. gener. Recomandarea cu insistență (și pretutindeni) a unor principii, teorii, metode etc. (pentru a le răspîndi); răspîndire, popularizare a unor principii, teorii, metode etc.; (îavechit) propagație (3), (învechit, rar) propăgăcime (2). Cf. propaga (3). Propagarea ideilor luminate și serioase. BOLINTINEANU, o. 116. Forma potenției e una din cele anai nimerite forme ... pentru propagarea în masa publicului a unor odevăruri literare și științifice. GNEREA, ST. CR. II, 8. O preocupare de frunte a presei de partid trebuie să fie propagarea patriotismului socialist. ȘIȘTEIA, 1951, nr. 2031. O jumătate de veac de propagare a literaturii și filozofiei grecești dăduse rezultate priute tinerii lavăoși italieni. VIANU, L. V. 26. Malteziare locale se preocupă de propagarea cunoștințelor agrotehnice în rindurile șaranilor muneitori. LUPȚA DE CLASĂ, 1954, nr. 1, 57. Cereri sprijiaul institutiilor de propagare a culturii auzicale. M 1962, nr. 2, 12.

- Pl.: propagări.

- V. propaga.

PROPAGĂTOR, -OĂRE s. m. și f., adj. 1. S. m. și f. Persoană care propagă (3) idei, principii, teorii, metode etc., propovăduitor (2); spec. propovăduitor (1). Cf. NEGULICI. Fae din o sistenă o dogană și din propagatorii dognei niște fetiși literați și politici. ROM. LIT. 227/26, cf. POLIZU, PROT-POP., N. D. Un jurnalist este apostolul adevărului, apărătorul dreptății, propagatorul cunoștințelor folositoare. ALECSANDRI, T. 1711, cf. DDRF. Asachi e ... un novator lipsit de spirit eritic, ca propagator al literaturii europene. IBRĂILEANU, SP. CR. 57, cf. LOVINESCU, C. V. 36, ȘĂINEANU, D. U., CADE, M. D. ENC., DEN. ♦ (Prin lărgirea sensului) Propagatoare neobosite ale culturii tinăitate, teatrele au sarcina ... să dea eca anai mare atenție repertoriului clasie. ȘIȘTEIA, 1953, nr. 2770. O aprinsă luptă a dus Rabelais și împotriva Sorbonei, propagatoarea scolasticii. L. ROM. 1953, nr. 3, 40.

2. Adj. Care (se) propagă. Localizațiunea ... poate să fie cel puțin cauza propagatoare și altoitoare a virusului. MAN. SĂNĂT. 227/19, cf. BANCIANU, ALENI, W., CADE, DEN.

- Pl.: propagatori, -oare. - Și: (învechit) propăgător, -oare s. m. și f., adj. ALENI, W.

- Din fr. propagateur.

PROPAGĂȚIE s. f. (Învechit) 1. Propagare (2). Spre vindecarea accluia sau spre împiedecarea propagației [bolii], adevă a lăfirii, mijlăcirile cele necesare, adevă cele de lipsă, să se întrebuișeze. ÎNVĂȚĂTURĂ, 105/7, cf. BNEZOIANU, I. 97/28, STAMATI, D., POLIZU. ♦ (Astăzi rar) Transmitere a unor acțiuni, elemente, surse etc. fizice, din aproape în aproape, în spațiu (și în timp), cu viteză finită; propagare (2). Acustica euprinde tot ee este relativ la producția, propagația și percepția sunetului. MARIN, F. 256. Fenomen[i] producțiunii și ai propagațiunii sunului. id. ib. 372/27, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

2. Propagare (1). Ani văzut tu tomul tntii ee urmări triste are acea nifericită oprație, a mină treaba propagației sporadice (după nadul dobitoacelor) și apoi a crește copii cu speze publice. VASICI, M. II, 141/27, cf. STAMATI, D., PROT-POP., N. D. Aceste organe de propagatie pe care planta le transmite în luarea exterioră ca mijloc pentru continuarea și perpetuarea speciei, nu sint dect celule simple. GRIGESCU, FL. 10, cf. ȘĂINEANU, D. U. Propagațiunea soarecelor. CADE, cf. SCRIBAN, D.

3. Propagare (3). Cf. STAMATI, D., PROT.-POP., N. D., CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: *propagații*. — Și: *propagațiune* s. f.

— Din lat. *propagatio*, -onis, fr. *propagation*.

PROPAGAȚIUNE s. f. v. *propagație*.

PROPÂN s. n. sg. Hidrocarbură saturată gazoasă din seria metanului, care se găsește în țitei și în gazele asociate cu țiteiul și este folosită drept combustibil menajer, ca materie primă în industria chimică etc. Cf. MACAROVICI, CH. 434. *Se vor utiliza la capacitatea maximă instalațiile de fabricare a produselor speciale, ca: benzen, toluen, propan*. LEG. EC. PL. 426, cf. LTN², DM, DER, DC, M. D. ENC., DEX.

— Din fr. *propane*.

PROPANÓL s. n. sg. Alcool acelic saturat primar obținut la fabricarea alcoolului etilic sau din etilenă; alcool prolic. Cf. LTN², M. D. ENC., DEX.

— Din fr. *propanol*.

PROPAROXITÓN, -Ă adj., s. n. (Cuvint) care are accentul pe silaba antepenultimă. Cf. ALBOTEANU, GRAM. ROM. 13⁷/9. *Masculinele și adjectivele nu urmează această regulă, nici toate femininele proparoxitone*. PUȘCARIU, L. R. I, 28. *Acest ritm, la rîndul lui, aduce cu sine multe proparoxitone*. id. ib. 92. *În proparoxitone, cînd „i” sau „e” sînt așezați înaintea unei vocale scurte, accentul cade, în latina vulgară, pe această vocală*. ROSETTI, I. L. R. I, 71. *În cazul în care ambele sufixe sînt neaccentuate, derivatele sînt totdeauna proparoxitone*. SCL 1954, 335. *Proparoxitonele nu pot să-și formeze pluralul cu -uri*. LL I, 116, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *proparoxitoni*, -e.

— Din fr. *proparoxiton*.

PROPAROXITOXÍE s. f. (Fon.: rar) Însușirea de a fi proparoxiton; faptul de a fi proparoxiton. *Provoacă paroxitonia persoanelor 1° și 2° și proparoxitonia persoanelor 3° și 6°*. SCL 1954, 87.

— Pl.: *proparoxitonii*.

— Proparoxiton + suf. -ie.

PROPÁSTE s. f. v. *prăpastie*.

PROPÁSTIE s. f. v. *prăpastie*.

PROPÁTOR s. m. (Învechit, rar) Străbun, strămoș. [Avraam] fu propator și strămoș D[o]mn[ui]lui I[risto]s. DOSOFTEI, V. s. decembrie 217²/2, cf. TDRG, SCRIBAN, D.

— Pl.: *propatori*.

— Din ngr. *προπάτωρ*.

PROPĂGĂCIUNE s. f. (Învechit, rar) 1. Propagare (2). Cf. STAMATI, D. 222.

2. Propagare (3). Cf. STAMATI, D. 222.

— Cf. lat. *propagatio*, -onis.

PROPĂGĂTOR, -OÁRE s. m. și f., adj. v. *propagator*

PROPĂSTÉNIE s. f. v. *prăpăstenie*.

PROPĂȘÍ vb. IV. I. **Tranz.** (Învechit, rar) A preceda (3). *Propășit de directorul curții și întâmpinat de miniștri la ușa salei..., m[ai]estatea] sa, suindu-se pe treptele tronului..., va poronea a i se însușoșa fermanurile* (a. 1834). URICARIU, VIII, 192.

2. **Tranz.** (Învechit, rar) A preceda (1). *Semne care propășesc citimelile*. ASACHI, E. II, 17/5.

3. **Intranz.** (Învechit și regional) A merge înainte; a înainta. *În vesninte albe propășea-a miere între elebarzii puși în șir pătrat*. MUREȘANU, P. 216/11, cf. DDNF, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Birlășița ead ieșea Cătră casă propășea*. L. COSTIN, GN. BĂN. 169. ◇ Fig. *Și vrstele veciei, la dînsul înhămate, L-Apocalips supuse, spre veacuri propășesc*. HELIADE,

O. I, 192. ◇ (Rare; despre incendii) A lua proporții; a se întinde. *Focul propășea*. CONV. LIT. XLII, 449.

4. **Intranz.** A trece de la o stare sau de la o formă inferioară de dezvoltare la una superioară, a urma o linie ascendentă de dezvoltare, a face progrese; a înainta, a progresa, a avansa, a se dezvolta, (învechit) a prohorisi, (regional) a noji¹ (3). *Fu cel mai puternic luptător pentru introducerea limbii moderne în administrație și justiție, în locul celei latine, cu care era peste puțină a propăși*. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 53. *El pretinde că a înaintat, a propășit, s-a civilizat*. ODOBESCU, S. I, 378. *Toate lucrurile propășesc în țara aceasta; singur stina trebuie să fie aceeași astăzi ca și pe timpul păstoriei dacice*. HOGAȘ, DR. I, 57. *În toate aceste țări civilizate, instituția nenumăratelor corporații subzistă, propășește și în același timp folosește*. N. A. BOGDAN, C. M. 174, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Cu cît se vor dezvolta și vor progăsi gospodăriile colective, cu atît va crește bunăstarea colectivităților*. SCINTEIA, 1953, nr. 2 799, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Propășea în vindecare*. ASACHI, S. L. II, 62.

— Prez. înd.: *propășesc*.

— Pro⁻¹ + pășl (după lat. *progredior*).

PROPĂȘÍ² vb. IV v. *prlpăși*.

PROPĂȘIRE s. f. Acțiunea de a propăși¹ și rezultatul ei.

1. (Învechit) Expansiune, extindere (în spațiu); înaintare. Cf. *propăși*¹ (3). *Înainte de a se urzi toate aceste propășiri în vecinătatea Poloniei, aișt răză stă ca o putere însemnătoare*. SĂULESCU, HR. II, 340/21. *Propășirea Semilunii în Ungaria nu-i lăsa în asta o alegere dect în Polonia*. ASACHI, S. L. II, 82.

2. Mișcare înainte, evolutivă, dezvoltare în linie ascendentă, progres obținut de cineva sau de ceva. Cf. *propăși*¹ (4). Cf. VEISA, I. 173/15. *Silința acea strînită de propășirile industriei și a civilizației de a pune în uraonie obiceiurile cele vechi de producere cu trebuințele cele noi*. I. IONESCU, C. IV/13. *Au săvârșit cel puțin învoșăturile filozofice cu propășire bună*. CR (1848), 6²/2. *Mi se părea că dintre noi doi eu făceam multă propășire*. BREZOIANU, I. 8/19. *Cu cît ciștigăm în propășiri, cu atîta pierdem în relațiile private*. RUSSO, S. 23. *Monopol fae azi de drepturi; în a lor scurtă vedere Propășirii netnvinse pun ei desc-mpotriviri*. ALEXANDRESCU, O. I, 77. *Generația asta nouă ... este condusă de-o putere nevăzută care o împinge de uneri cătră un viitor măref și ... această putere este geniul propășirii, adecă progresul*. ALECSANDRI, T. 1205. *Geniul e lanțul ce trage lumea spre propășire*. ODOBESCU, S. I, 242. *Nu voi pregeta să dau concursul meu pentru propășirea bune și folositoare instituțiuni de cultură românească pe care ați înființat-o*. CARAGIALE, O. VII, 363. *Era o sterbere de muncă, o dragoste de propășire*. DELAVRANCEA, S. 215, cf. MACEDONSKI, O. I, 43, DDNF, BĂRCIANU. *Datina ... poate să nu se mai potrivească, Celor ce cu propășirea s-au născut în vremea lor*. DAVILA, V. V. 154, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Bunurile comune ale poporului constituiesc temelia materială a propășirii economice și a independenței naționale a Republicii Populare Române*. LEG. EC. PL. 21. *E semn bun, e semn de fericire și de propășire*. V. ROM. ianuarie 1954, 196. *Dosoftei ... era ... energetic luptător pentru propășirea culturii naționale*. LL I, 144. *A avea în vedere propășirea neconținută a acestui popor este adevărul patriotism*. CONTEMP. 1956, nr. 483, 1/4, cf. M. D. ENC., DEX. *Această dezvoltare independentă este o cheazăie a propășirii naționale*. RL 1977, nr. 10 241.

— Pl.: *propășiri*.

— V. *propăși*¹.

PROPĂȘITOR, -OÁRE s. n., adj. I. S. n. (Mat.: învechit, rar) Termen care precedă un alt termen. Cf. *propăși*¹ (2). *Progresia aritmetică este un șir*

de termine din care fieșcare întrece pe propășitorul său. ASACHI, E. I, 120/4.

2. Adj. Care propășește¹ (4), care face să propășească¹; p. ex l. luantat, avansat; progresist (2). *Arătura adlneă este puncul cel mai important din toate aperișunile unei agriculturi propășitoare.* I. IONESCU, D. 245. *Un eveniment ... întrerupse liniștea acestei domnii blnde și propășitoare.* ODOBESCU, S. I, 276. *Reenrg la... una din acele limbe pe care nu le pot ignora oamenii ce vor să se fină în curentul propășitor al științelor moderne.* id. ib. III, 643, cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. V., CADE. *Ascendență activă și morală firească ... asupra întregului mers propășitor al culturii naționale.* D. GUSTI, P. A. 218, cf. SCRIBAN, D., DM, DEX.

- Pl.: propășitori, -oare.

- Propășil¹ + suf. -lor.

PROPĂVĂDUÎ vb. IV v. propovădui.

PROPĂVĂDUIRE s. f. v. propovăduire.

PROPĂVEDUÎ vb. IV v. propovădui.

PROPĂVEDUIRE s. f. v. propovăduire.

PROPEĂ¹ s. f. v. popreală.

PROPEĂ² s. f. v. propten.

PROPEDEUTIC, -Ă s. f., adj. I. S f. Învățămînt pregătitor care enprinde elementele de bază ale unei științe: disciplină care constituie o introducere necesară în studiul altei discipline. Cf. STAMATI, D., BĂRCIANU-ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DM. *Aver, roes consideră logica ca o propedeutică la știință.* JOJA, S. L. 257, cf. M.D.ENC., DEX. ♦ Ratură a medicinei care are ca obiect învățămîntul pregătitor clinic. Cf. M. D. ENC.

2. Adj. (Rar) Care aparține propedeuticii (1), privitor la propedeutică, bazat pe propedeutică. Cf. SCRIBAN, D.

- Accentuat și: propedeutic, BĂRCIANU, SCRIBAN, D. - Pl.: propedeutici, -ce.

- Din fr. propédeutique.

PROPÉDICĂ s. f. (Mat.: învechit, rar) Operația de înmulțire. *Au urmat și cu plnă au trecut tot cursul de învățură și sumele 1, 2, 3 plnă la 10, apoi propedica, o dată una-nua, două ori două patru, plnă la o sută.* ARH. OLT. X, 313, cf. GĂLDI, M. PHAN. 240.

- Cf. propedie.

PROPÉDIE s. f. (Învechit, rar) Primele elemente de învățatură; studiu pregătitor: parte introductivă a unui studiu. *Psaltichie românească. Care cuprinde întru sine calavasiariul, ... anastasia cu propedia și cu tol meșșugul (a. 1713).* CAT. MAN. I, 144, cf. GĂLDI, M. PHAN. 240.

- Din ugr. προπαίδεια.

PROPEL s. n. v. probelă.

PROPELIȘTE s. f. (Neobișnuit) Interdicție. *Propeliștea severă din ochii sîrorii mai mari.* C. PETRESCU, O. P. II, 53, cf. SCL 1973, 47.

- Pl.: propeliști.

- Propil¹ + suf. -eliște.

PROPÉNĂ s. f. Corpus organic din clasa hidrocarburilor aciclice nesaturate, care se găsește în gazele de eracare izolate din petrol și care se folosește ca materie primă la fabricarea glicerinei, acetonei, alcoolului izopropilic etc.; propilenă. Cf. DEN, DC, M.D. ENC.

- Din fr. propène.

PROPENSIE s. f. v. propensiune.

PROPENSIE s. f. I. (Livresc) Încalinare firească, tendință, dispoziție, atracție naturală către ceva. *Bărbații însă mai matori și toți bătrînii, cunoscînd din lunga experiență propensiunea pasionată a unei părți considerabile dintre compatrioții noștri de a vîrsa sluge omenese ..., erau nespus de îngrijorați.* BĂRȚIU, P. A. II, 81. *Propensiunea limbii germane se pare a fi de a schimba pe vl în ul.* HASDEU, I. C. I, 41. *Propensiunea în cultura tinerilor noștri este ... în favoarea jurisprudenței și în contra celorlalte științe.* MAIORESCU, D. I, 350. *Din nenorocire, oamenii cu astfel de propensiuni au fost pușini la număr.* ODOBESCU, S. I, 245, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Avea propensiunea de a vedea totul la nivelul templelor și palatelor.* CĂLINESCU, S. 645. [Poetul] *șifcează conflictul dintre bărbat și femeie, el vinovat că-și face iluzii, ea condamnată să vegeze fără propensiuni spirituale.* V. ROM, ianuarie 1965, 112.

2. (În dicționarele din trecut) (Tendință de) atracție între corpuri. Cf. CADE, SCRIBAN, D.

- Pronunțat: -si-u-. - Pl.: propensiuni. - Și: (rar) propensie s. f. SCRIBAN, D.

- Din lat. propensio, -onis, fr. propension.

PROPETĂR s. m. v. proprietar.

PROPI¹ vb. IV v. popri.

PROPI² vb. IV v. propti.

PROPICE adj. invar. (Livresc) Favorabil, prielnic, avantajos; potrivit, indicat, nimerit. *Un vînt propișu împiuse [vasul].* HELIADE, D. J. 97/25, cf. NEOULICI, ARISTIA, PLUT. 19. *Să nu pierdem situația propice și legală în care ne-am fost pus.* ap. GHICA, A. 804. *Finalul ... este în șesul Sireului în loent cel mai propice.* I. IONESCU, D. 302. *Fragmente vii de soare, Ce zeu propice nouă aice v-a-ndreptat?* ALECSANDRI, T. II, 334. *Scisoarea n-a dat-o înă, dar e hotărît să a dea.* Așleaptă momentul propice. VLĂDUȚĂ, S. A. II, 333, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Așlept momentul propice la Geneva pentru a relua firul discușiunilor.* TITULESCU, D. 416. *Găsiind la urmă un moment propice ... A fugit.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 205. *Pentru existența de luptă, de rise și de îndrăzneală ..., a gōsit un teren pregătît și propice.* C. PETRESCU, B. DR. 302. *Atmosfera din Cluj nu era propice pentru fronda literară.* VLĂSIE, D. 155, cf. IORDAN, I. R. A. 482, SCRIBAN, D. *Nu voia să se compromită personal, ea să rămînă o rezervă la momentul propice.* CĂLINESCU, S. 744. *Se va crea un elimat propice creației.* CONTEMP. 1956, nr. 519, 5/7. *A găsil probabil un teren propice.* BARANGA, I. 167. *Laboratorul, sala, nu era prea propice înregistrărilor inuocabile.* s iunie 1960, 37. *Am găsil mediul ambiant cel mai propice unei eferescențe culturale.* T iulie 1964, 16, cf. M.D.ENC., DEX. ♦ (Neobișnuit) Apt, capabil (să ...). *Atribuia ... noștiunii de istorie ca știință un sens care să facă această știință propice de a deveni o armă de luptă socială și patriotică.* S. C. ȘT. (IAȘI), 1957, 250.

- Și: (Învechit) propicel (ARISTIA, PLUT. 19) adj. invar., propiele (pl. propicii, ap. GHICA, A. 772), propișlu, -le adj.

- Din fr. propicee. - Propișlu < lat. propitlus.

PROPICI adj. invar. v. propicee.

PROPICIE adj. v. propicee.

PROPIETĂR s. m. v. proprietar.

PROPIETĂREĂȘĂ s. f. v. proprietărească.

PROPIETÉR s. m. v. proprietar.

PROPIEȚIE s. f. (Învechit, rar) Ocrotire (1), protecție. *Pre Doimni și pre oastea lui ... în cînste mare i-au prîmit, zicînd să rămîie în propiețea crăiei lui* (Începu-

tul sec. XVIII). MAG. IST. I, 377/24. ♦ „Prietenie, familiaritate”. Cf. DR. II, 794.

— Pl.: *propicții*.

— Etimologia necunoscută.

PROPIȚĂR s. m. v. proprietar.

PROPIȚĂREASĂ s. f. v. proprietăreasă.

PROPILEE s. f. pl. Intrare monumentală a unui templu, a unui palat etc. din antichitate, formată dintr-un ansamblu de vestibuluri și de porți legate între ele prin portieuri și prin scări. Cf. BARGIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Propilee cu sule de coloane grandioase*. CĂLINESCU, s. 339. Să se fi plinbat oare printre propileele anticei Elade un cetățean elin cu chipul și asemănarea domnului Ibrăileanu? v. ROM. martie 1956, 52, cf. DM. *Cele mai vestite propilee sînt cele de pe Acropola Atenei*. DER, cf. M.D. ENC., DEX. ♦ Fig. *Propileele vieții noastre publice și literare sînt păzite de vajnici străjeri*. ap. LOVINESCU, c. v. 162. *Strălucita limbă elinească a fost să fie pentru mine o grădină desfătată și mult dorită, în care însă dascălîi mei n-au știut să mă facă să intru prin propileele de onoare*. GALACTION, a. 31.

— Pronunțat: *-le-e*. — Și: (rar) **propilēu** s. n. NAM, IST. ART. 173.

— Din fr. *propylée*.

PROPILEĂ s. f. Compus organic din clasa hidrocarburilor aciclice nesaturate, care se găsește în gazele de cracare izolate din petrol și care se folosește ca materie primă la fabricarea glicerinei, acetonei, alcoolului izopropilic etc.: propenă. Cf. DER, DC, M.D. ENC.

— Din fr. *propylène*.

PROPILEŪ s. n. v. popilee.

PROPILIC adj. (În sintagma) *Alcool propilic* = alcool acilic saturat primar obținut la fabricarea alcoolului etilic sau din etilenă; propanol. Cf. LTR², M.D. ENC., DEX.

— Din fr. *propylique*.

PROPILNIC s. m. v. popilnle.

PROPINĂ vb. I. Tranz. (Latinism învechit, rar) A da, a însufla. *Am avut o cră, cînd noi daru lumină, Simț și bărbăție fraților lipsiți; Ma, se-ntoarse foaia, ș-azi ei ne propină Spirit de viață celor amorțiți*. MUREȘANU, p. 150/6.

— Prez. ind.: *propin*.

— Din lat. *propinare*.

PROPINĂC s. n. v. proprinae.

PROPINĂȚIE s. f. I. (Învechit, rar) Comerț cu băuturi alcoolice. *Vinderea băuturii, adecă propinația* (a. 1843). ȘTEFANELLI, D. C. 422.

2. (Regional: concretizat: în forma *preplnație*) Cireumă. Com. din PARVA — NĂSĂUD.

— Pl.: *propinații*. — Și: (2) *prepinăție* s. f. Com. din PARVA — NĂSĂUD.

— Cf. lat. *propinatio* „întrecere între băutori”.

PROPIȘ s. n. I. (Ban. și prin sud-estul Transilv.) Caiet. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 170, cv 1951, nr. 6, 29, ALR I 1 513/5, 28, 45, 51, 158, 164, 178, LEXIC REG. II, 37. ♦ (Regional) Îlirtie înjătată special de care se servesc elevii la exercițiile de calligrafie. Cf. DL, DM.

2. (Prin Ban.) Scrisoare. *Să-mi trimiți un propis, Dar nu cu cerneală scris*. HODOȘ, p. p. 217.

— Accentuat și: *prôpis*. DM. — Pl.: *propisuri* și *propise*. — Și: (regional) **propită** (ALR I 1 513/178) s. f., **propîs** (ib. 1 513/45) s. n.

— Din scr. *propis*.

PROPIȚĂR s. m. v. proprietar.

PROPIȚĂR, -OĂRE adj., s. f. v. popritor.

PROPIȚĂ s. f. v. propis.

PROPIȚIU, -IE adj. v. propicee.

PRÓPIU, -IE adj. v. propriu.

PROPIȚNIC s. m. v. popilnie.

PROPLECĂ vb. I. Intrans. (Regional) A pleca din nou (Eftimie Murgu — Băile Herculane). ARH. FOLK. III, 60. *Și muieria lui o plicat cu prînz și o căzut și l-o vărsat și s-o dus năpoi în sat iară, ș-o profucăt dăi prînz și iar o proplicat și o așuns cu prînz la Mănușlia*. ib., cf. 154.

— Prez. ind.: *propléc*.

— Pro-² + *pleca*.

PROPOĂDĂ s. f. v. broboadă.

PROPOCNI vb. IV. Intrans. (Regional) A pocni din nou (Șopotul Nou — Moldova Nouă). ARH. FOLK. III, 143. *Ș-aturs iar propocnesc cu pișeoalili*. ib., cf. 154.

— Prez. ind.: *propocnesc*.

— Pro-² + *pocni*.

PROPODELNIC s. n. v. brohodelnic.

PROPOLIS s. n. sg. Substanță rășinoasă, aromată și amară, culesă de albine de pe mugurii arborilor pentru a o folosi la astupatul crăpăturilor din stup, la lipitul fagurilor etc.: păstură¹ (2). Cf. ALEXI, W., LTR², DER, CHEST. VI 84/3, 15, 18. ♦ (Regional) Veninul albinei (Stejar — Lipova). CHEST. VI /27.

— Din lat. *propolis*.

PROPONDERENȚĂ s. f. v. preponderență.

PROPONIMENT s. n. (În dicționarele din trecut) Curs, prelegere (universitară). Cf. DDBF, SCRIBAN, D.

— Pl.: *proponimente*.

— Din it. *proponimento* „hotărîre, rezoluție”.

PROPORȚIE s. f. I. (Mat.) Egalitate între două rapoarte, avînd patru elemente constitutive. *Regula de trei se numește și regula proporțiilor*. ȘINCAI, I. 72/12. *Aceste patru cîtimi fac o proporție*. HELIADE, A. 88/14. *Proporțiile cele mai importante și mai sporitoare în geometrie*. POENARU, G. 107/24. *Două raporturi eguale înformează ceea ce se numește proporție*. ASACHI, E. I, 113/17. *Împreunarea a două referințe egale se numește o proporție*. ANDRIEVICI, A. 156/31. *Despre proporții, progresii și grămădiri*. ELEM. ALG. 175/1, cf. STAMATI, D., CULIANU, A. 58. *Două raporturi a căror rațiuni sînt egale formează ceea ce se numește o proporțiune*. CLIMESCU, A. 188, cf. CADE, SCRIBAN, D., LTR², DL, DM, DER, M.D. ENC., DEX.

2. Raport între dimensiunile unor obiecte, între dimensiunile părților unui întreg (ori ansamblu de elemente) sau între (fiecare dintre aceste) părți și întreg (sau ansamblu); p. e x t. raport echilibrat, armonios între elementele unui ansamblu. *În cetăți, orașe și comunități, după proporție, să se pună deregători dintre catolici*. ȘINCAI, IIR. III, 189/7, cf. DLRU. *Artei, științei nu-i este iertat a trece peste legile proporțiilor și armoniei*. HELIADE, O. II, 377. *Numărul copiilor, în analoghie cu acii în vîrstă și cu bătrînii, din norocire să află peste toate proporțiile ... cunoscută în statistică*. AR (1830), 1¹/28. *Gradele paralelelor cu apropierea de poluri scad ... Această scădere se face în următoarea proporție ...* ELEM. G. 21/5. *Fiecare Cite-o critică zicea: Unul că proporție n-are, Altul e-a ei împurșală E făcută eu zminleală*. ASACHI, S. L. I, 366. *Statul e dator a ridica pentru români, după proporția poporului, școli mai mari și*

elementare. BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 293, cf. POLIZU. [Casele] au început a se supune regalelor proporției, a se împodobi cu coloane, cu ferestre largi și luminoase. ALECSANDRI, O. P. 179. Ori din ce parte o privești, îți înfățișează o desăvârșită armonie de linii și de proporții. VLAHUȚĂ, S. A. III, 274, cf. DDNF, BĂNCIANU, ȘĂINEANU. D. U., CADE. Au făcut o serie de portrete cu o coloratură rodiniană, destul de expresivă și chiar asemănătoare, deși schimbam proporțiile cum îmi venea bine. VLASU. D. 172. Și vezi doi ingerași at două libelule finuși pe degetul unui inger de juste proporții. TEODOREANU, M. II, 32, cf. SCUMAN, D. Florentinii îndosebi au făcut din pictură o știință întemeiată pe studii anatomici, proporțiilor și perspectivei. OȚEȚEA, R. 253. Artistul ... trebuie să observe cu cea mai mare scrupulozitate proporțiile respective, deci raportul exact între obiecte și adâncimea planurilor. OPRESCU, S. 110. Pe fondul abstrahu al munților din zare, lumea pare deodată o frescă, prin proporții, prin frunusețe, printr-o înfățișare totală de apoteoză. BOGZA, C. O. 280, cf. M.D.ENC., DEX.

◆ P. gener. Raport, relație (adekvată, echilibrată) între ființe, lucruri, fenomene, noțiuni etc. Măcar că părțile acestea în fiecareare faptură sufletească se află, totuși proporția și alcătuirea lor ault se schimbă după fire, după viață. TEODORI, A. 73/18. Din explicațiile cuprinse în paragraful din urmă, se vede că sfera și conținutul noțiunilor stau în proporție inversă. MAIORESCU, L. 38, cf. CADE, SCRIBAN, D. Stabilirea unei juste proporții între producția mijloacelor de producție și producția bunurilor de consum, între industrie și agricultură, este o necesitate obiectivă. ȘCÎNȚEA, 1953, nr. 2 766, cf. M.D.ENC., DEX. ◆ Proporții economice = raporturile dintre două sau mai multe sectoare, ramuri, activități, procese etc. din cadrul economiei sub aspectul utilizării unor părți din munca socială în concordanță cu nevoia socială. Cf. M. D. ENC. ◆ L. o. c. a d v. În proporție cu ... = în raport cu ..., comparativ cu ..., proporțional cu ... Fiind nevoie d-a face împărțeaua în proporție cu ce avea să ia fiecare, aură trebuință de cineva care să facă redușia. BĂLCESCU, M. V. 50. Aceste așezăminte cer un capital foarte mărginit în proporție cu altele. ROM. LIT. 25¹/39. În fiecare comună urbană se va organiza o societate dramatică, în proporție, se-nțelege, cu numărul locuitorilor. CARAGIALE, O. II, 178. Mușicitorilor [și se recunosc] dreptul asupra „beneficiului exploataării în proporție cu serviciile pe care le aduc producției”. IONESCU-RION, S. 180. Dacă Zița ... se schimba în proporție cu durata de timp, era oare posibil să sară tot atât de vie din paginile lui Caragiale? IONĂILEANU, S. L. 33. Ii asigură, în mîntea sa, o răsplată în proporție cu plăcerea pe care i-o făcea. SADOVEANU, O. VIII, 235. ◆ L. o. c. p. e. p. În proporția (în care) ... = tot atât cit ..., după cum ..., în (sau pe) măsura (în care) ... Un rind de haine, lustruit, inverzit, care scădea și ei din cauza transformărilor multiple, în fiecare an, în proporția în care slăbea, pe nesimțite, proprietarul. BĂNESCU, O. A. I, 219. Amatorii de teatru național nu ascultau cu plăcere o limbă artificială și nu-și înălțau sufletele în proporția glasurilor și gesturilor actoricești. SADOVEANU, E. 69. ◆ E x p. r. A păstra proporțiile = a respecta o anumită limită în afirmații, a nu exagera.

3. (Astăzi la pl.; adesea în contexte figurate) Valoarea a unei dimensiuni, a unei mărimi, a unei extensii: dimensiune, mărime (1); extindere; amploare. Mîntele lor ... devin palide, se lungesc și iau niște proporții mai elegante. CN (1848), 15²/51. Ar trebui istoria critică a limbii de la formarea neamului român spre a putea reduce la drepte proporții propăveduirea de restaurație ardelenască. RUSSO, S. 66, cf. 76. Era ... o statuă vie și de proporțiuni inense. HASDEU, I. V. 35. Strigătul lor de alarmă ... dă mișcării intelectuale proporțiuni ce fără de aceasta nu le-ar fi avut. MAIORESCU, CN. II, 122. Toate ... păstrîndu-și proporțiunea, nu mi-ar părea aici mai avari nici mai miei de cum îmi par azi. EMINESCU, S. 31. Viața se ridicase la o treaptă de exaltare din care toate se vedeau ... de proporții kaotice. CARAGIALE, O. I, 64. E vorba de a afla pînă unde aerge și în ce pro-

porții crește așa-numitul idealism. IONESCU-RION, S. 281. Acam avea proporții înșiorătoare. AGIRBICEANU, A. 55, cf. REBREANU, I. 291. La stînga, ietaul cu proporții de salou, substanțial și sever aobilat. TEODOREANU, M. II, 22. De doi ani ... proporțiile îi deveniseră și mai iapozante. SADOVEANU, O. VIII, 153. Rămase năue într-un fotel scund, iațelegînd proporțiile năpastei. CAMIL PETRESCU, O. II, 132. Totul părea atunci că face parte dintr-o dramă a lumii, surdă, de proporții ianense, acănuite. BOGZA, C. O. 36. În ce privește proporțiile dicșionarului, am arătat că el va fi tipărit în patru volume. L. ROM. 1953, nr. 4, 33. Totul era reprezentat în proporții cosmice. V. ROM. IANUARIE 1954, 147. Neholărtrea tatălui său ... căpătă pentru el proporții neașarale. PNEA, M. 394. Se împlineste sub ochii noștri o prefacere de mari proporții. 1 februarie 1962, 51, cf. ib. IULIE 1964, 53. ◆ E x p. r. A lua (sau, rar, a doblu) proporții = a) a se dezvoltă, a crește (tot mai mult), a căpătă amploare; a se amplifica. O belea ce a luat proporții internaționale (a. 1869). URICARIUL, XIV, 146. În mîntea ei, moș Sărbau lua proporții mari de tot. BUJON, S. 68. Era mulțumit că a scăpat de grijile care azi-noapte luaseră proporții. REBREANU, N. I, 52. În Humulești, la crișma de peste drum de biserică, beția luase proporții epice. IONĂILEANU, A. 88. Alarmat că decertările în corp iau o proporție îngrijorătoare, colonelul ... a luat disciplina regimentului pe cont propriu. BĂNESCU, O. A. II, 263. Cuvîntul „ordin” luă pentru el proporții covîrșitoare. SAMBA, N. 85. Într-a șasea lună ... [cîinele] dobluise proporții iapunătoare. SADOVEANU, O. X, 504. Descoperirea făcută lua proporții sualastice. BANT, E. 284, cf. CĂLINESCU, S. 231. Figura lui ... ia proporții legendare. BENIUC, P. 80. Vă dați seama ce proporții o să ia povestea asta? BANANGA, I. 179. Așa se petrec lucrurile cu copiii la care apare treptat o obezitate ce ia proporții. ABC SĂN. 17; h) (familiar; despre ființe) a se îngrașa. DM.

4. (De obicei precedat de prep. „în”) Valoarea a unei cantități, a unui număr (determinată în raport cu o unitate dată, cu alte elemente sau considerată în mod absolut); cantitate; număr (1); măsură (1 2). Să se gătească 300 stînjini leane ... împărțidu-le cu proporție potrivită ... cite 43 stînjini la fiecare loc (a. 1829). DOC. EC. 431. Atunci fantaziile lui vor crește iatr-o proporție insulită. CN (1846), 95¹/48. Beția se dezvoltă în stat cu o răpegiune și cu o proporție spăimîntătoare. ALECSANDRI, S. 7. Se nasc oameni de talent artistic ia proporție covîrșitoare. CARAGIALE, O. IV, 243. Creația și analiza se găsese împreunate, în diverse proporții, la orice prozator de talent. IONĂILEANU, S. L. 3. Pentru funcțiunea oricărui organism și oricărui organ e necesară o proporție normală de apă. MARINESCU, P. A. 63. Puterea lui evocatoare se sprijină, într-o proporție coplesitoare, pe factorii audifției. VIANU, A. P. 227. Bucureștenii, care în bună proporție sînt titrații cel puțin ai unei academii ... n-au gustul exhibiției de pergamente. ANGHIZI, B. 56. Utilizarea în proporții tot mai mari a mijloacelor mecanizate. ȘCÎNȚEA, 1953, nr. 2 814. Proporția de substantive abstracte crește pe măsură ce ne apropiem de ercaua noastră. GHAUR, F. I. 144, cf. DEX. ◆ (Rar) Cotă-parte. La 1754, Lotrenii vin la divan: se restabilește învoiala, restituindu-se proporția din cheltuială. BUL. COM. IST. II, 261.

— Pl.: proporții. — Și: (invechit) proporțiune s. f.
— Din lat. *proportio*, -onis, germ. *Proportion*, it. *proporzione*, fr. *proportion*.

PROPOȚIONĂ vb. I. T r a n z. A stabili anumite proporții (în raport cu ansamblul, cu o circumstanță, cu un reper, cu un anumit scop etc.); a stabili un raport echilibrat, just (între elementele unui ansamblu). Cf. I. GOLESCU, C. Scinto este proporțional la soava și la timpul a cărora plată să anticipază. ASACHI, E. I, 169/7, cf. VALIAN, V., NEGULICI, Învățătorul ... să proporțione comunicățiile sale potrivit înțelgerii și curiozității [scolarilor]. BREZOIANU, I. 150/27, cf. POLIZU. Valoarea lucrărilor e însă proporțională și după mijlocul în care sînt executate. ODORSCU, S. I, 276.

cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. ◇ Reff. pas Valoarea criticului se proporționează cu sfera sensibilității estetice. LOVINESCU, C. V., 158.

— Pronunțat: -fi-o-. — Prez. ind.: proporționez; conjunct. pers. 3 sg. și: (invechit) să proporțione.

— Din fr. proportionner.

PROPORȚIONAL, -Ă adj. Care formează o proporție, care corespunde unei proporții: (invechit) proporționalic, (invechit, rar) proporționicesc. Așa trebuie înțeles numeral, ca să fie proporțional după mulțirea ocolitorilor și a catolicilor. ȘINCAI, BR. III, 213/2, cf. STAMATI, D., POLIZU. Nu putem zice că puterea moralizatoare a artei este proporțională cu geniulitatea artistului. GHEREA, ST. CR. II, 82, cf. DDRF. Suprușele a două sfere sînt proporționale cu pătratul razelor lor. MELIK, G. 257, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, GALACTION, A. 426. Ariile descrise de raza vectoră a soarelui sînt proporționale cu timpurile întrebuintate spre a le descrie. SERASTIAN, T. 336, cf. SCRIBAN, D. Volumele u două pirometrie care au înălțimile egale sînt proporționale cu oriile bazelor lor. GEOM. SP. 95. Într-un triunghi oarecare, laturile sînt proporționale cu sinusurile unghiurilor opuse. TRIGONOMETRIE, 102. Fiecare piesă a unuiței trebuie să fie proporțională cu peștele pe care vrem să-l prindem. VİN. PESC. IULIE 1962, 3. ◇ Inpuzit proporțional = impozit stabilit în raport cu venitul cuiva. Cf. DM, DEX. (Mat.) Medie proporțională = rădăcina pătrată a produsului dintre două cantități; medie geometrică a unor mărimi. Cf. CADE, SCRIBAN, D., DM, DN, DEX. (Mat.; substantivat) A patro proporțioaală sau (rar) al potrulea proporțional = cel de-al patrulea termen al unei proporții (1), care se află pe baza celorlalți trei termeni ai ei. (Prin lărgirea sensului) Existența în limba engleză a obiectului de îmbrăcăminte „balaclava” ne-o sugerează rezolvarea etimologiei lui „anacolof” prin așa-numita regulă o celei de a patra proporționale. L. ROM. 1969, 483. ◇ (Adverbial) Într-o anumită proporție cu ... în raport cu ..., comparativ cu ...; unul în raport cu altul; (invechit, rar) proporționalicește. Holărăște o subvenție anuală de 450 000 lei, plățiți fiscului de către monastirile închinată și analoghișită proporțional pe veniturile lor (a. 1855). UNICARIUL, IV, 434/14. Lumina slăbește proporțional cu distonța. SCRIBAN, D. Nici o capitală n-are proporțional o mișcare de limuzine luxoase mai intensă. ARGHEZI, B. 102. Grovitația este forța core face ca toate corpurile de la suprafața pământului să aibă, proporțional cu masa lor, o greutate. GEOLOGIA, 8. Pensia se calculează proporțional cu numărul anilor de muncă. NO (1962), 202.

— Pronunțat: -fi-o-. — Pl.: proporționali, -e. — Și: (invechit) proporționel, -ă (HELIADÉ, A. 90/9, cf. 108/2. POENARU, G. 242/24), proporționăriu, -le (STAMATI, D.) adj.

— Din lat. proportionalls, germ. proportionel, fr. proportionnel.

PROPORȚIONALITATE s. f. 1. Înșuire a elementelor unui ansamblu, a unor lucruri, a unor fenomene, a unor noțiuni etc. de a fi proporționale între ele sau de a forma o proporție; faptul de a fi proporțional; înșuirea de a avea elementele componente echilibrate, armonioase. Orașanul ... își formează din ce în ce mai mult gustul de proporționalitate în toate construcțiile. MN (1836), 41¹/27, cf. VALIAN, V. Proporționalitatea formelor, bustul dezvoltat, ini sugerează ideea de sănătate deplină. GHEREA, ST. CR. II, 30, cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U., CADE. Viața sănătoasă a unci academiilor se manifestă într-o justă proporționalitate dintre activitatea scriitorilor și aceea a plenului. D. GUSTI, P. A. 205. După același principiu se explică fenomenul proporționalității și al simetriei morfologice. PUȘCARIU, L. R. I, 19, cf. SCRIBAN, D. Din această complexitate, se desprind ... două trăsături esențiale: proporționalitatea și armonia. MG I, 95. Pierderile cantitative dezechilibrează alt proporția claselor de vîrstă cil și proporționalitatea sexelor. VİN. PESC. februarie 1964, 5. ◇ (Prin lărgirea sensului)

În critică, proporționalitatea dintre om și scriitor e mai obligatorie decît în scriitura artistică. ARGHEZI, T. C. 133. ◇ Stare în care se înfăptuiesc (toate) proporțiile economice necesare asigurării echilibrului economic și dezvoltării social-economice. Cf. M. D. ENC.

2. S p e c. (Mat.) Raport între (două) mărimi care variază proporțional; raport între două proporții (1). Proporționalitatea laturilor nu poate fi urmare a potrivirii unghiurilor, nici viceversa. POENARU, G. 107/12. Proporționalitudo nu se strică dacă termenul cel dintîi și cel de-al doilea deodată se vor înmulți sau se vor împărți printr-același număr. id. E. A. 191/23. Putem înmulți sau împărți un mediu și un sistem al unei proporții cu aceeași citative, fără a se sminti proporționalitatea. ELEM. ALG. 181/13, cf. DL, DM, LTR², M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: -fi-o-. — Pl.: (rar) proporționalități.

— Din fr. proportionnalité, lat. proportionalitas, -atis.

PROPORȚIONALNIC, -Ă adj. (Invechit) Proporțional. Numerele geometricești proporționnice. ARITM. (1805), 72. Numeri geometricește proporționali. ARITM. (1806), 67.

— Pronunțat: -fi-o-. — Pl.: proporționalnici, -ce.

— Proporțional + suf. -nic.

PROPORȚIONALNICÉȘTE adv. (Invechit, rar) Proporțional. Cf. ARITM. (1806), 88.

— Pronunțat: -fi-o-.

— Proporționalne + suf. -ește.

PROPORȚIONĂRE s. f. Acțiunea de a proporționa. Cf. POLIZU. Proporționarea straturilor se face după cerințele practice și în funcție de materialele întrebuintate. IOANOVICI, TEHN. 35, cf. DL, DM, M.D. ENC., DEX.

— Pronunțat: -fi-o-. — Pl.: proporționări.

— V. proporționa.

PROPORȚIONĂT, -Ă adj. 1. Care se află într-un anumit raport de proporționalitate; care urmează, respectă, reprezintă anumite proporții; (invechit) care are o anumită dimensiune (în raport cu ...); (invechit, rar) proporțuit. Staurile mici, puțin proporționate (potrivite) să se fină vitele noaptea. ÎNVĂȚĂTURĂ, 65/8. Această creștere se cunoaște după ... citățimea metalelor prețioase ce sînt în circulație și a căroră înauțire proporțională ce se simte de cîțiva ani a covîrșit orice așteptare. CR (1836), 29²/20. Nobilimea voie ... parte proporțională la contribuția domestică cu nenobilii. İB. (1848), 14³/27. Cere dar de la băiat numai o atenție proporțională cu puterile trupului și sufletului său. BREZOIANU, I. 120/21. Vei avea griji să fie vinul proporțional cu gustul, pofta și volumul fiecărui. SADOVEANU, O. XI, 612. ◇ (Cumulează și ideea de justete, de echitate) Așteaptă de la dietă ca să-i propună spre confirmare una alta sistemă nuă dreaptă, mai proporțională, după stări și averi. BARIȚIU, P. A. I, 528.

2. Care are proporții echilibrate, armonioase, care se potrivește cu celelalte elemente sau cu ansamblul din care face parte. Capul mare, proporționnt, frumos făcut. ANTROP. 227/17. Este de o talie mai sus decît mijlocie, lat în umeri și bine proporțional. CR (1848), 14¹/16. Avea o talie elegantă și o figură expresivă, cu trăsuri foarte nobile și proporționate. BOLINTINEANU, O. 391, cf. BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U., CADE. În safa e fiptara puternică, dar atît de zveltă și de proporțională, a bisericii celei mari. GALACTION, O. 217, cf. SCRIBAN, D., M.D.ENC., DEX.

— Pronunțat: -fi-o-. — Pl.: proporționați, -te.

— Din lat. proportionatus, fr. proportionné. Cf. proporționa.

PROPORȚIONEL, -Ă adj. v. proporțional.

PROPORȚIONICESC, -EĂSCĂ adj. (Invechit, rar) Proporțional. Cf. ASACHI, G. 35¹, id. ALGEBRA, 28¹.

— Pronunțat: -fi-o-. — Pl.: proporționicesți.

— Proporțione + suf. -icesc.

PROPORȚIUNĂRIU, -IE adj. v. proporțional.

PROPORȚIUNE s. f. v. proporție.

PROPORȚUIT, -Ă adj. (Învechit, rar) Proporționat. Cf. DAS 138.

— Pl.: *proporțuiți, -te.*
— De la *proporție*.

PROPOȘI vb. IV v. poposi.

PROPOȘIRE s. f. v. poposire.

PROPOVĂDUI vb. IV. *Tranz.* 1. (Complementul indică învățături morale, concepții, doctrine etc. religioase, divinitatea etc.) A recomanda eu insistență, a prezenta (în mod elit mai convingător) unui mare număr de oameni (și în diferite locuri); a predica (1), (învechit și regional) a povesti (2), a propovedi, (învechit) a mărturisii (1), (învechit, rar) a povestii (2), a proroci (2). *Am propovediut cuvântul Domnului.* CORESI, I, 73/9. *Deșchise ochii orbilor Domnul ... Derept aceia-l propovediură și-l proslăviră pretutindenea.* id. EV, 253, ef. 57. *D[u]m[ne]z[u] au poranceit s[fi]n[ț]ilor săi uceniei și apostoli să propovediură pre făcătorii de viață, cuvântul său la toată zidirea.* BIBLIA (1688), [prefață] 4/55. *Cei ee au propovediut unele ea acestea eu nimie întru adevărul n-au greșit.* VARLAAM-IOASAF, 35^v/5. *L-au trimis în Bulgaria să propovediuseă eredința eea eutolicească.* ȘINCAI, III, 1, 161/9. *La Cioara el era în mânăstire Propovediunt s[fi]nta neunire.* BUDA-DELEANU, T. V, 30, ef. CLEMENS. *Un predicator, propovăduind supunerea către cel vecinic, deseria eu mare vlotieune supunerea lui Avraam la porunca lui Dumnezeu.* HELIADE, O, II, 30. *Se recomandă iarăși la proeși și la predicatori d-u propovădui poporului pocăința.* BĂLCESCU, M. V, 38. *Propovăduiește cuvântul Domnului.* AGRIBICEANU, A, 60. *Toamă venice în sat un predicator baptist ... care propovăduia adevărata evanghelie.* T. POPOVICI, SE, 128. ♦ *Abso l.* În zilele acelea veni Ioan Botezătorii de propovedia în pustia Iudeii. N. TEST. (1648), 5^v/2. *Mult s-au ostent îmblnd prin toată lumea și propovediunt oamenilor.* CHEIA ÎN, 8^v/6. ♦ (Pria lărgirea sensului) *Acela varvar să eheamă și toate scripturile așa-l numese și propovediuse.* C. CANTACUZINO, GM I, 40. ♦ *In tranz.* (Învechit; despre clerici) A predica (1). *La ziuu unui s[fi]nt, cînd preotul citea Și propovedia, Pe mulți din dregători să plîngă i-u-ndemnat.* ALEXANDRESCU, O, I, 219.

2. *P. gener.* (Complementul indică idei, principii, teorii etc.) A recomanda eu insistență (și pretutindeni), a face să se răspîndească la (tot mai) mulți oameni; a populariza, a predica (2), a propaga (1), a răspîndi (3). *Greșealu este de a propovădui că limbile se reformează, cînd, dimpotrivă, limbile se formează zi pe zi.* RUSSO, S, 65, ef. 75. *Se ridică între fărani și propovăduiește împotrivirea electorală.* GALACTIUN, A, 172. *Gorki propovăduiește tinerilor scriitori datoria ee o au intelectualii de a sprijini ... lupta politică a muncitorimii.* SADOVEANU, E, 262. *Marele scriitor rus ... a propovăduit ... stimă față de frumuseșca sufletească a omului, care rămîne om chiar și aici.* L. ROM, 1953, nr. 1, 95. *El va propovădui frăția între neamuri.* v. ROM, octombrie 1955, 150. *Dumneata pareu propovăduia iubirea.* II. LOVINESCU, T, 299. ♦ *Abso l.* *Răpînd împărățiile din tirănie, acesteu au n-uu propovediut eu limba? au n-uu adevărit eu eondiciul?* MOLNAR, NET, 43/16. *Horia, Tudor, Bălcescu și alții alții un propovăduit și au pus în mișcare pe cei mulți împotriva jădemînturilor de popoare.* CONTEMP, 1953, nr. 376, 3/1.

3. (Învechit) A face cunoscut; a revela (1), a dezvălui. *Că propovediut ee vrea să fie lui și spunea ucenicilor că vrea putea scăpa el de acea nunciă.* CORESI, EV, 88. *Dumnezeu ... au trimis în lume proroci să propovediuta eă la oameni venirea lui.* ANTIM, P, 2, cf.

LB. ♦ *In tranz.* *Aici să vede că au propovediut Dumnezeu lui Noe de zua giudeșului și de luinierea morților.* N. COSTIN, I, 61.

4. (Învechit; în forma *propovedui*) A considera, a socoti; a alege; a numi (1). *Că Dumnezeu te propovediuse, de seamne și ciudese ce fu ei.* CORESI, EV, 227. *Îndată fu propovediut împărat.* VĂCĂRESCUL, IST, 262. ♦ *Ref l.* *Mehmed ... s-au propovediut împărat a toate otomanești împărășii.* id. ib, 255.

— *Prez. ind.:* *propovăduiesc.* — Și: (Învechit) *propovedui, propăvădui* (I. NEGRUȚI, S, I, 399), *propăvedui* (RUSSO, S, 75) vb. IV.

— Dia slavonul *пророчествовати*.

PROPOVĂDUIRE s. f. Acțiunea de a propovădui și rezultatul ei.

1. Recomandare, susținere publică a unor învățături morale, a unor concepții, doctrine etc. religioase eu seopul de a fi împărtășite de cit mai mulți oameni; (învechit) propovedanie (1), înărturisire (1), mărturisitură (1), (învechit, rar) propovedire. Cf. *propovădui* (1). *Pre Il[risto]s adecă l-au priimit iar nu drept, nici precum uu dăt propovediurca ap[osto]lilor (a. 1765).* GCR II, 79/23. *Cu strălucirele propovedirii ... i-ai luminat.* MINEIUL (1776), 46^v/33. *Fu trimis în părțile Iudeiei de le propovediut mltuitoarea propovedaire.* VARLAAM-IOASAF, 6^v/22. *Cea mai mure ... delorie a păstoriului sufleteșe iaste propovedirea cuvântului lui D[u]mnezeu (a. 1795).* GCR II, 156/14. *Propovediurca mltiurii oamenilor.* CALENDARU (1814), 11/19. *Spre mulfămirea propovedirii ee am făcut pentru el, mi-au dat o femeie plină de smerenie.* BELDIMAN, N. P, II, 96/13, ef. LB. *Propovediurca ealvinistă și reafia românească lu contra ue aduce forma ... eoneretă a neamului nostru.* RUSSO, S, 76, ef. POLIZU, DDRF. *Na prea înfelegea, din literă în literă, propovăduirile biserieii.* VLASIU, A, P, 298. ♦ (Învechit, rar; în forma *propoveduire*) Ceca ee este prezis, prorocit. *Bueură-te, fecioară, propovediurca prorocilor.* MINEIUL (1776), 210^v/29.

2. Prezentare în mase a unor idei, principii, teorii, metode etc., în seopul popularizării (și împărtășirii) lor; popularizare. V. *propagare* (3). Cf. *propovădui* (2). *Părinteșca noastră plecare spre propovediurca și înaintarea bunelor învățături (a. 1828).* URICARIUL, VII, 175. *A pornit omul u umbra și a împrăștia ... propovăduirile împotriva băuturii.* SADOVEANU, O, II, 36.

— Pl.: *propovăduiri.* — Și: (Învechit) *propoveduire, propăvăduire* (DDR), *propăveduire* (RUSSO, S, 76) s. f.

— V. *propovădui*.

PROPOVĂDUIȚ, -Ă adj. (Despre concepții, doctrine, idei, indeosebi religioase) Care este recomandat (cu insistență) pentru a fi răspîndit; (învechit) care a fost prezis, prorocit. *Că de mi vrea fi târia cea multă u lu Iristos propovediutul ... cum ar fi erezatu oamenii?* CORESI, EV, 117, cf. DDRF. ♦ (Substantivat) *A boteza în repejuni pre cel propovediut te-ai învednicit.* CALENDARU (1814), 16/19.

— Pl.: *propovăduiți, -te.* — Și: (Învechit) *propovediut, -ă adj.*

— V. *propovădui*.

PROPOVĂDUIȚOR, -OĂRE subst. I. S. m. și f. (Rar la f.) Persoană care propovăduiește (1) învățături morale, concepții, doctrine etc. religioase; predicator (1), propagator (1), (învechit) propovednic, mărturisitor (1). *Domnul uceniei săi ... mari preuși și propoveditorii feacei.* CORESI, EV, 130. *Propovediurca evanghelice în orașul Logojului.* PALIA (1581), ap. GCR I, 37/17. *Andrei [era] propovediutor în beserică.* DOSOETEI, V, S, septembrie 23^v/6. *Cărsile ceale de farmecă arctudu-le lu foe, s-au făcut propovediurii evanghelice.* MINEIUL (1776), 14^v/9. *Propovediuto-*

rilor cuvântului lui D[um]nezeu. MOLNAR, RET. 3/9. Voi puteți moi mult sporii face decit propovăduitorii proești. PETROVICI, P. 2/2, cf. LB.

2. S. m. și f. (Rar la f.) Persoană care propagă (3) idei, principii, teorii etc.; propagator (1). Văzură un propovăduitor care striga: „O, iubiiți mei oameni ..., nerozia ce vă îndeamnă a strunge bogății multe este cu totul nesuferită”. GORJAN, H. IV, 5/11. El are să fie propovăduitorul necredinței și minciunii. ȘEZ. II, 27, cf. DDFE. Acest instrument ... se făcea în stare a servi mai trziu alcătuirilor noi de opere originale, propovăduitorilor ardeleni și celor dinții poeți ai neamului. IORGA, I. L. I, 511. Mai trebuie ca sociologul din artist să nu fie chiar un ... propovăduitor ca Dostoievski. IBRĂILEANU, S. I. 64. Un dezgust complet simțea pentru acești propovăduitori ai urii de rasă. SAHIA, U.R.S.S. 180. Nici o manifestare a propovăduitorilor unui nou război să nu rămnă fără riposta necesară. ȘCINTEIA, 1952, nr. 2375. ♦ (Învechit, rar) Persoană care îndrumă, slătimește o colectivitate. Cf. ȚICHINDEAL, F. 190/18.

3. S. m. (Învechit, rar; în forma propovăduitor) Persoană care face cunoscut, care vestește, care anunță, care proorocește (1). N-au luat filozofi ... să trimită propovăduitori venirii lui. ANIM, P. 2.

— Pronunțat: -du-i-. — Pl.: propovăduitori, -oare.
— Și: (Învechit) propovăduitor, -oare s. m. și f.
— Propovădui + suf. -tor.

PROPOVEADĂNIE s. f. v. propovedanie.

PROPOVEĂDNIC s. m. v. propovednic.

PROPOVEDĂNIE s. f. (Învechit) 1. Propovăduire (1); predică (1). Așa și voua vă să cade spre propovedanie tremiș să fiți. CORESI, EV. 130. Ca propovedania evanghelică spre tot omul arată-se cu dar bun. id. ib. 185, cf. 128. Auzind propovedania lui Petră să mihmiră întru inimă. N. TEST. (1648), 181^v/28. Au avut ușă deschisă către propovedania ev[an]g[el]ic[ă]lii. ib. 256^v/22. Acesta era hirotonit ep[iscop]o p ..., răstpiud cu propovedania dreptății bojnicele idolilor. DOSOFTEI, V. S. octombrie 96^v/3. Precum cu propovedania evanghelică să fie mârș, șaptele apostolilor mărturisesc. CANTEMIR, HR. 157. Acea propovedanie a diaconului eazu pre pământ ban. MINEIUL (1776), 10^v/36, cf. POLIZU, DDFE. BĂRCIANU, TDRG. LR, CADE, SCRIBAN, D. ♦ (Prin lărgirea sensului) Cugelai să scoț această șf[î]ntă carte ... să fie propovedanie creștinătății noastre (a. 1642). GCR I, 98 11. ♦ Anunțare, vesteire. Cf. LB, POLIZU.

2. Orație funebă. Început-am a tipări cîteva propovedanii, pentru tugrupăciunea morților (a. 1683). GCR I, 269/11. Ceale mai nainte culease patruzeci propovedanii spre a se zice la tugrupăciunea oamenilor morți. MAIOR, ap. id. ib. II, 201/15, cf. POLIZU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., DEX.

— Pl.: propovedanii. — Și: propovedănie s. f.

— Din slavonul ПРОВОСВѢДАНІЕ.

PROPOVEDÍ vb. IV. Tranz. (Învechit și regional) A propovădui (1). Propovediui (mărturisind Biblia 1688) ev[an]g[el]ic[ă] D-zeului. COD. VOR. 20/14. D-o stea ne călăuziu Pe Hristos să dovediu, Luminii să-l propovedim. TEODORESCU, P. P. 101. ♦ (Învechit, rar) A pomeni, a aminti. Iată și adaogera ritoricească pentru lauda fării grecești. ... căriia, ea să le propovedească reacții, au făcut a osteni aceale o sută de liubi. MOLNAR, RET. 40/5.

— Prez. ind.: propovedesc.

— Din slavonul ПРОВОСВѢДТИ.

PROPOVEDIRE s. f. (Învechit, rar) Propovăduire (1). Cf. CORESI, I. 159/5.

— Pl.: propovediri.

— V. propovedi.

PROPOVEĐNIC s. m. (Învechit) Propovăduitor (1). Se cădeo anu să aibă și mărturie uestpuseci și dumuezești loemeale ..., loemitori și propovednici. CORESI, EV. 209, cf. id. I. 81/16. Acest a lui D[um]nezeu propovednic și marele a toată lumea învătătoriu (a. 1615). TDRG. De multe ori misionarii (propovedniciei) găsesc ocmul prilej ca să vestească sălbatecilor o viață viitoare. IST. AM. 95^v/7.

— Pl.: propovednici. — Și: propovednic s. m.

— Din slavonul ПРОВОСВѢДНИКЪ.

PROPOVEDUÍ vb. IV v. propovădui.

PROPOVEDUIRE s. f. v. propovăduire.

PROPOVEDUÍŢI. -Ă adj. v. propovăduit.

PROPOVEDUITÓR, -OĂRE s. m. și f. v. propovăduitor.

PROPOZÍ vb. IV v. probozi.

PROPÓZIT¹ s. m. v. prepozit.

PROPÓZIT² subst. (Învechit) 1. Plan (3), intenție, scop. Aceasta fiind tot propozitul istoriei noastre, putese-va ... a să înștiința cîitoriu nostru din tot cursul bronologhiei. CANTEMIR, HR. 153. Căci propozitul (puseam în minte) nostru era ca, cu sfîrșitul cărții a noia, și sfîrșitul Hronicului pentru vechimea românilor din Daclia să punem. id. ib. 461, cf. 69. Ar fi surpat republica deață lacrimile mamei sale Velaria nu l-ar fi stîmpit de la aseminca propozit. SĂULESCU, HR. I, 51^v/2, cf. GHEŢIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W.

2. Propunere (1 1); subiect în discuție. Silogizmul corbului ... la propozitul adunării aceștia ce solos au adus? CANTEMIR, IST. 52, cf. id. I. I. II. 329, ARISTIA, PLUT. 19.

— Scris și: propozit. — Pl.: ?

— Din lat. propositum.

PROPOZÍȚIE s. f. 1. (Învechit) Propunere (1 1). Propozíțiile celor prințipi sint primite în cel gabinet (a. 1691). FN 41. Mi să pare prea semeță propozíție celui prințip (a. 1699). ib. 76. Ar pute împiedca la Constantinople ușoara primire a propozíțiilor de pace. AR (1829), 43^v/27. Cinstita ocîrmuire de Dimboviță ... să aducă la împlinire legiuita propozíție o cămărașului ocniî Telega (a. 1837). DOC. EC. 658. Propozíția ministerială fu aruncată de o mare mojaritole. CR (1846), 50^v/40. Se tenuse ... de vreo redicolă propozíție de maritağıu. ib. (1848), 36^v/71. Erau coprinse și propozíțiunile destinate a se prefice în proiecte de legi. BĂRÎȚIU, P. A. I, 528, cf. 567, POLIZU. În această întîlnire, sau primește sau refază propozíția. BOLINTINEANU, O. 300, cf. 268. BĂRCIANU, ALEXI, W. El este atunci nu numai o urmare logică a propozíțiunilor înaintăse, ci și o reproducere exactă a realității. PETICĂ, O. 467, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., L. ROM. 1959, nr. 6, 41, DEX. ♦ (Astăzi rar) Afirmație; lucru susținut de cineva. Părăsind pe istorici ... i să pare că va puteo dovedi părerea sa, puind această propozíție ... CANTEMIR, HR. 130. Paralel cu această diferență constatăm, pentru scopul ce ne ocupă, următoarea propozíțiune limolitivă ... MAIORESCU, CR. I, 18. Și tu acest domeniu rămîne valabilă propozíția lui Strieder: „La început a fost comerțul”. OȚETEȘ, R. 41.

2. Cea mai mică unitate a sintaxei, care comunică prin cuvinte o judecată, o idee etc.; (Învechit) propunere (11). Propozíțiune, adică propunere. VĂCĂRESCU, în SCL 1951, 31. Atunci făcu un cuvînt sau o propozíție. HELIADE, GR. ROM. 2/8. Cînd lucrul este al numinativului sau al sujelului propozíției, atunci întrebămînțăm poscivul. id. PARALELISM, II, 46. În orice fraz sau propozíție ... trebuie să fie negreșit un verb. GR. R. (1835), 71/20. Propozíție principală se numește ocea care coprinde cugeloro noastră ceo

de căpetenie. GR. R.-N. II, 69/11. Vorbirea se face mai ales în propoziții. MAJORESCU, L. 15, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, v. Vorbește ... facind pauze între propoziții. CAMIL. PETRESCU T. I, 31. În locul infinitivului avem, ca în limbile balcanice, propoziții secundare. PUȘCARIU, L. R. I, 243. Accentul principal al propoziției stă pe predicat, nu pe subiect. IORDAN, L. R. 163, cf. 550. Propozițiile simple separate prin puncte de suspensie se urmează cu o înșulă provenind din însăși scurtimea lor. VIANU, A. P. 45. Propoziția este o comunicare cu un singur predicat, care exprimă o judecată. GRAUR, I. I. 161. Limba nu este un conglomerat de cuvinte, ci un tot organizat în propoziții după anumite reguli de morfologie și sintaxă. MACRILA, F. 18.

3. (Log., Mat.) Enunț al unei judecăți a cărei valoare de adevăr este luțențiată pe bază de reguli explicit arătate; (Mat.) teoremă ajutătoare demonstrației unei teoreme mai importante ori stabilirii unui rezultat fundamental. Teoremele de geometrie snt propoziții. CADE. A demonstra o propoziție. SCRIBAN, D. Între propoziții și contacte electrice există un factor comun, acela de a nu avea decât două valori: „adevăr” sau „fals” pentru propoziții, „închis” sau „deschis” pentru contacte. CONTEMP. 1956, nr. 488, 54, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: propoziții. — Și: (astăzi rar) propozițiile, (vechit) propozițiile s. f.

— Din lat. *propositio*, -onis, it. *proposizione*, fr. *proposition*.

PROPOZIȚIUNE s. f. v. propoziție.

PROPOZIȚIUNE¹ s. f. v. prepoziție.

PROPOZIȚIUNE² s. f. v. propoziție.

PROPOZUÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit) A propune¹ (1). Deaderă mărturiile, propozuind și ei multe cuvinte doamnățește. DOSOFTEI, v. s. decembrie 227¹/5. Cuvinte de pace a-i propozui am. CANTEMIR, IST. 342, cf. DDRF.

— Prez. ind.: propozuiesc.

— Cf. *propozit*².

PROPREĂ s. f. v. popreală.

PROPRIETOR s. f. Magistrat roman (de obicei fost pretor) delegat cu guvernarea unei provincii și îndeplinind, în această calitate, funcția de pretor. Cf. CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: proprietari.

— Din lat. *propraetor*, fr. *propréteur*.

PROPRIETURĂ s. f. Demnitatea, funcția de pretor; timp cit cineva deține această demnitate sau funcție. Cf. SCRIBAN, D.

— Din fr. *propréture*.

PROPIU vb. IV v. popri.

PROPRIETĂ s. f. v. proprietate.

PROPRIETĂR, -Ă s. m. și f. (Rar la f.) Persoană care deține dreptul de proprietate (3) asupra unui bun, stăpin, posesor (1); spec. persoană care posedă un imobil (considerat în raport cu chirieașii săi). Pentru mțnare sau pentru adăpare, să fie cu înțalesul proprietarilor acestor vile. ÎNVĂȚĂTURĂ, 32/3. La numitul proprietariu să jet cumpăra foarte teftin berbeci. AB (1829), 56²/32. Au încheiet un contract cu proprietarii moșilor. ib. 228²/42. Proprietarul unei grădini simte mare plăcere a o lucra. MARCĂVICI, D. 210/2. Noi stntem toți proprietari și cu familia (cca 1835). URICARIU, VIII, 123. Zaharia Mțnzu, proprietar. ASACHI, PED. 2², cf. id. s. I, I, 111, VALIAN, V. Proprietar de vro treizăci de moși. CR (1846), 2¹/26. Boierii ... nu formau o clasă nobilită cu în Europa, n-aveau ... nici dreptul d-a fi singuri proprietari de

pământ. BĂLCESCU, M. V. 10. Proprietarul locandei Călopelii. CR (1848), P 71, cf. 25²/30. STAMATI, D., PANN, P. V. I, 89/23, RUSSO, S. 35. Când ași fi eu proprietarul, ar trebui să plătesc pământele. NEGRUZZI, S. I, 303, cf. 195. Ea nu-s proprietara acestei moși. ALESCANDRI, T. I, 257. Un om al proprietarului venise acolo să aște ce trecători stul și să-i invite la curtea boierească. BOLINTINEANU, A. 282, cf. 722. Scoate o hirtiață, chitanța proprietarului. CARAGIALE, O. II, 48, cf. 128. Deși [camiera] era încăpătoare, proprietarul a fimat să-i dea o singură fereastră mare. SLAVICI, S. I, 255. Reprezială elasa proprietarilor de instrumente de muncă. IONESCU-RION, S. 136, cf. DDRF. Snt indicii care tulăresc acest interes al proprietarilor de a nu lăsa pe șurbiilor lor să facă slujba ostășească. XENOPOL, I. R. IV, 151. Avem o căsușă mică ... Proprietarul ... șade în fundul curții. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 174, cf. 190. Băile de aur cele mai bune lăsaseră săracii lipiși pe proprietari. AGIRBICEANU, A. 215, cf. 47, ȘINEANU, D. V. Trebuia să-și plătească ralu chiriei. Atunci proprietarii îl poșteau pe un scaun. BASSARABESCU, V. 87, cf. CADE. Nădăduia să pună capăt chiriilor, malărilor și conflictelor cu proprietarii. GALACTION, A. 280. Proprietarul casei murise, moștenitorii împărșiseră și vinduseră. C. PETRESCU, T. II, 127, cf. BRĂTESCU, O. A. I, 219. Snt feciorii unui proprietar din Impjurimi. SADOVEANU, O. VIII, 338. Bassarabescu își găsește motivele în lumca micii bughezii, o lume făcută din funcționari, proprietari mărănși. VIANU, A. P. 284. Furtul comis de ... proprietar în condițiunile art. 524 ... se pedepșește. COD. PEN. R.P.R. 579. Nu intră, în prevederile decretului de sață, obiectele de uz personal și casnic, aparținnd proprietarilor exploatării. LEG. EG. PL. 64. Proprietarul meu, căruia nu i-am plătit chiria. CĂLINESCU, E. O. I, 143, cf. id. s. 51. Fostul proprietar al clădirii ... fusese un om cu gusturi alese. V. ROM. aprilie 1954, 164. Sinteți convocat ... pentru a asista în calitate de proprietar. II. LOVINESCU, T. 98. Moromele deveni proprietar. PREDĂ, M. 69, cf. 109. Proprietara magazinului ... aici gătea, aici dormea. BARBU, P. 131, cf. 179. Toți plecau vara, numai eu rămăneam zălog la proprietari. T ianue 1964, 35. Ieu om căldor, dumneavoastră toți proprietari. O. BIRLEA, A. P. I, 165. ♦ Mare proprietar = proprietar al unui latifundiu; latifundiar. Junele Scafia, alegător la colegial tntii, mare proprietar. D. ZAMFIRESCU, V. T. 21. Mari proprietari și oameni politici. C. PETRESCU, I. I, 12, cf. ALR SN III h 886/848. (Cu inversarea termenilor construcției) Proprietar mare și holti bătrîn. NEGRUZZI, S. I, 109, cf. ALR SN III h 886/531. ♦ (Mil.; învechit; în formele proprietarii și propietar) Comandant. Propietar de un regiment pedestraș. CARCALECHI, C. 41/20, cf. 43/3. Proprietarii preste regimentul pedestrașilor. CALENDARU (1820), 3/21.

— Pronunțat: -pri-e-. — Pl.: proprietari, -e. — Și: (învechit) proprietarii, proprietăr (ca 1831, 24/5), proprietăr, (regional) proprietăr (GRAUR, I, 433, CHEST. II 3/20), proprietăr (CHEST. II/30), proprietăr (ALR SN III h 886), proprietăr (GLOSAR REG.), poprităr (ib.) s. in. — Din lat. *proprietas*, fr. *propriétable*.

PROPRIETĂRICEȘC, -EASCĂ adj. (Învechit) Proprietăresc. Sntem supuși ... la toate dările deoptrivă, dnt proprietăricești cit și la ale capitalii (a. 1837). DOC. EC. 659. În proprietățile particularilor snt ... pogoane proprietăricești și ... pogoane clăcășești. I. IONESCU, M. 133. Locurile proprietăricești nu mai snt ... amestecate cu părțile ... ce se dau oamenilor casei proprietarului. id. D. 354.

— Pronunțat: -pri-e-. — Pl.: proprietăricești. — Și: proprietăricește, -ească adj.

— Proprietar + suf. -icesc.

PROPRIETĂRIU s. m. v. proprietar.

PROPRIETĂTE s. f. I. Trăsătură predominantă (sau ansamblu de trăsături predominante) care caracterizează o ființă, un lucru, un fenomen etc. și care

diferențiază o ființă de alta, un lucru de altul etc.; caracteristică, însușire. *Proprietățile trupului.* DOSOFTEI, v. s. decembrie 204^v/26. *Proprietate este cuvânt strămoșesc și însemnează însușimile deosăbi a unui persoane sau unui lucru.* BUDAI-DELEANU, Ț. 352. *Leul și omul au început a se prici pentru proprietățile ... sale.* ȚICHINDEAL, F. 29/12, cf. 14/5. *Asupra proprietăților numerilor se poate cineva ajutama ... din teoria numerilor.* HELIADE, A. 27/23. *Semnele hemice le înșoșează ... prin căldură, prin electricitate.* J. CIHAC, I. N. 345/12. *Proprietățile trupurilor ceale mecanice: tărimea, molimea, țepenirea.* ANTROP. 172/15. *Multe alte numere au această proprietate.* POENARU, E. A. 51/27. *Multe din proprietățile [carbonului] ... sint foarte variabile.* MARIN, PR. I, 39/4, cf. POLIZU. *Răsfringerea luminii soarelui ... varietind temperatura pivniții strică proprietățile ei.* PENESCU, M. 61. *Știrea nu este o proprietate a civilizației.* BOLINTINEANU, O. 299. *Proprietățile generale ale materiei sint: întinderea, divizibilitatea, nepenetrabilitatea.* PONI, F. 2, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Radiul a avut deja aplicațiuni medicale din cauza proprietăților lui de a distruge țesuturile.* MARINESCU, P. A. 34, cf. 38. *Forjarea este o melodă de prelucrare bazată pe proprietatea maleabilității metalelor.* IOANOVICI, TEHN. 110. *Descoperirea ... proprietăților undulatorii ale materiei a pus noi probleme fizicienilor.* CONTEMP. 1949, nr. 120, 7/5. *Albușul oului de găină are proprietatea de a ucide diferitele microorganisme.* IB. 1953, nr. 316, 5/5. *Acești mușchi au proprietatea de a se contracta.* BELEA, P. A. 105. *Viața capătă curioasa proprietate de a estompa incetul cu incetul ceea ce de obicei e senzațional.* V. ROM. noiembrie 1962, 150. *Proprietățile de recunoaștere a mineralelor sint de două feluri: fizice și chimice.* GEOLOGIA, 11, cf. 9. *Studiul proprietăților figurilor geometrice formează obiectul geometriei.* GEOM. SP. 5. *Excitabilitatea este proprietatea materiei vii de a reacționa față de excitanții din mediul înconjurător.* B. DARW. 9. *Soluția își pierde repede proprietățile.* VIN. PESCU. octombrie 1964, 2. *◇ (Prin lărgirea sensului) Corpurile, deci materia, au proprietăți fundamentale sau principale și proprietăți secundare.* MACAROVICI, CH. 13.

2. Calitate a unui cuvânt, a unui termen, a stilului etc. de a reda exact noțiunea sau ideea exprimată, de a fi adevărate. *Stilul unil, avind deslușirea de cea mai întâi a sa datorie a păzi, se silește a uni și proprietatea, curățirea și scumpătata, care îi dă și oarecare treaptă de frumusețe.* CR (1834), 292/21. *Proprietate și adevăr în vorbire.* BREZOIANU, I. 91/21. *Lipsit de epitetul rar și de cuvântul strălucitor, acest stil este de o proprietate desăvârșită.* LOVINESCU, C. VIII, 29, cf. CADE. *Proprietatea termenilor contribuie, in mare măsură, la realizarea funcției de comunicare.* L. ROM. 1959, nr. 5, 52. *Scritorul adevărat își alege cuvintele, atit în vederea expresivității ei și a proprietății.* GL. 1961, nr. 1, 6/6. *Se poate constata, la Creangă, o preocupare consecventă pentru proprietatea termenilor folosiți.* L. ROM. 1965, 581.

3. (Adesea urmat de determinări care arată felul, natura) Stăpînire deplină asupra unui bun, în baza unui drept recunoscut (sau impus); (concretizat) bun material (indeosebi imobil sau pămînt) aflat în deplină stăpînire a cuiva. *Să se facă după forme și acturile de proprietate pentru îmbele părți.* (a. 1841). URICARIUL, XIII, 378. *Găsim pe cei mai mulți locuitori moșneni, ... adevărați liberi și cu proprietățile lor.* BĂLĂCESCU, M. V. 11. *Toate aceste binale ... sint proprietatea statului.* FĂTU, D. 165/23, cf. PANN, P. V. II, 53/11. *Nu se poate colorosi de proprietatea lui.* NEGRUZZI, S. I, 303, cf. POLIZU. *Cămila dută înaintea nunții se face proprietatea miresei.* BOLINTINEANU, O. 300. *Divanurile pămîntești și domniile sării au oprit cu totul pe greci să aibă proprietate.* ODOBESCU, S. II, 10. *Cartea lui Zoroastru era proprietatea lui dreptă.* EMINESCU, N. 60, cf. DDFR. *Proprietatea răzăscă ... era cele mai de multe ori (afară de mazili) mai veche decit descă-*

lecarea. XENOPOL, I. R. IV, 147. *Proprietatea este dreptul ce are cineva de a se bucura și a dispune de un lucru în mod exclusiv și absolut, însă în limitele determinate de lege.* HAMANGIU, C. C. 122, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Ele sint mai toate numai acte de proprietate.* IORGA, I. L. I, 69. *Prăvălia aceea ... era proprietatea lui vărul-său.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 144. *L-a asigurat că grădina va rămîne proprietatea lui Herdelea.* REBREANU, I. 83. *Conu Costache Oprîșoiu avea proprietățile dumnealui.* BASSARABESCU, V. 159. *Proprietatea lui Atanasie Ceaur slătea sus, deasupra bojdeucilor.* GALACTION, O. A. I, 155. *Proprietatea lui cuconu Alexandru Filoti.* SADOVEANU, O. VIII, 192. *Se aflau de sute de ani mai multe proprietăți, considerate ca fără stăpîn.* OȚETEȘTEA, T. V. 39. *Dreptul de proprietate personală a celăjenilor.* CONST. R.P.R. 13, cf. 10. *Întinderea exagerată a orașului, compus în imensă majoritate din proprietăți fără etaj.* ARGHEZI, B. 81. *De la o vreme, grevează proprietățile cu datorii.* CĂLINESCU, S. 78. *Negustorimea vede în el o pavăză împotriva ... celor care vor să se atingă și de proprietate.* CAMIL PETRESCU, O. II, 390. *Gospodăriile agricole colective au obținut rezultate însemnate în dezvoltarea creșterii animalelor proprietate obștească.* ȘCÎNTEIA, 1953, nr. 2859. *Dreptul socialist consideră drept sacru și inviolabilă proprietatea socialistă.* PR. DREPT, 11, cf. 35. *Pădurile sint proprietate de stat.* BO (1962), 233. *Postpașoptiștii ... nu se pot sprijini nici pe arborele genealogic, nici pe rentele proprietăților părintești.* V. ROM. ianuarie 1965, 97, cf. A III 17. *Pășunile, pădurile ... continuau să fie proprietate comună a întregului trib.* H. DAICOVICIU, D. 30. *Posedă și o casă proprietate personală.* RL 1968, nr. 7387. *Au fost trecute în proprietatea statului o serie de mari întreprinderi industriale.* ȘCÎNTEIA, 1977, nr. 10905. *◇ Proprietate literară (sau artistică) — drept de care se bucură un autor de a dispune după voie de operele sale literare sau artistice, putîndu-le edita, reproduce etc. Sint hotărît a da în judecată orice direcțiune sau companie de teatru care și-ar permite ... să calec drepturile mele de proprietate literară.* CARAGIALE, O. VII, 435, cf. DL, DEX.

— Pronunțat: -pri-e-. — Pl.: proprietăți. — Și: (învechit) proprietă s. f. URICARIUL, III, 251.

— Din lat. *proprietas*, -atis, it. *proprietà*, fr. *propriété*.

PROPRIETĂREĂSĂ s. f. Soție a unui proprietar: femeie care deține dreptul de proprietate (3) asupra unui bun, stăpînă; s. p. e. femeie care posedă un imobil (considerată în raport cu chiriașii ei). Cf. POLIZU, DDFR. *Cocoana Leonora este fosta mea proprietăreasă de casă.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 288. *Unii au făcut-o să-și piarză răbdarea și să le zică de la obraz, cu un glas de proprietăreasă.* BASSARABESCU, V. 96, cf. CADE. *Firște că nu mai sint ceea ce eram odinioară: dator proprietăreșii, dator la birt.* GALACTION, A. 386, cf. BRĂTESCU, O. A. I, 279. *La patru ani și jumătate, Mițu e proprietăreasă de o mulțime de lucruri.* ARGHEZI, C. J. 144. *N-a trecut mult și proprietăreasa, ca să seape de datorii, își vindea partea fostului soț.* STANCU, R. A. I, 43. *Țărani au dat foc la conacul moșiei despre care știați că e a nepotului proprietăreșii.* PAS, Z. I, 192, cf. DEX, ALR SN III h 887.

— Pronunțat: -pri-e-. — Pl.: proprietărese. — Și: (regional) proprietăreășă (ALR SN III h 887), propriităreășă (ib. h 887, 928) s. f.

— Proprietar + suf. -easă.

PROPRIETĂRESC, -EĂSCĂ adj. Care aparține unui proprietar, de proprietar: care reprezintă o proprietate (3) privată; (învechit) proprietăresc. *Să răpörtuască ... cîte mori proprietărești să află pă dînsule* (a. 1833). DOC. EC. 528, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Țărancă (arătînd casa proprietărească din dreptul): — Colca, la chir Ionăi.* MACEDONSKI, O. II, 53. *În neîncrederea ascunsă și întunecoasă cu care te întîm-*

pină fărânel, citești anii lungi și grei ai jugului proprietărească. GALACTION, A. 232, cf. DEN.

- Pronunțat: -pri-e-. — Pl.: proprietărești.
- Proprietar + suf. -esc.

PROPRIETĂRICESC, -EASCĂ adj. v. proprietărească.

PROPRIETĂRIME s. f. (Rar; cu sens colectiv) Totalitatea proprietăților (de pământ); mulțime de proprietari. *Orice atingere a ... [proprietății] va ridica proprietărimca din întreaga țară ca un singur om.* CAMIL PETRESCU, O. II, 406, cf. DL, DEN.

- Pronunțat: -pri-e-.
- Proprietar + suf. -ime.

PROPRIETĂR s. m. v. proprietar.

PROPRINĂC s. n. (În dicționarele din trecut) Zid de apărare; meterez (H); p. ext. închisoare. Cf. CHIAC, II, 229, DDIF, BARGHANU, ALEXI, W.

- Pl.: proprinace. — Și: proprinac s. n. ALEXI, W.
- Cf. propri.

PROPRITURĂ s. f. v. proprietură.

PROPRIU, -IE adj. I. (De obicei construit cu adj. pos. „meu”, „tău”, „său” etc.) Care aparține în mod exclusiv cuiva, care este numai al lui. V. personal (H I). *Care lucru iaste al său (adaos marginal: proprium).* DOSOFTEI, v. s. ianuarie 16^v/3. *Acesta, din propria sa argintărie bătiud 200 000 de florinți ..., au plătit oastea.* ȘINCAI, III, III, 216/10. *Românii din Ardeal și acum obișnuiesc cuvântul „propriu” și zic „asta-i propriu a meu”, adică „insuși al meu”.* BUDA-DELEANU, T. 352, cf. DILU, LB. *Acolo p-al ei june îl află mort în stinge, în propriul lui singe.* HELIADE, O. I, 354. *Ca pre fiții săi să erezască, n-a cruțat nice pre sine, Cum en propriu stinge-adapă pe-ai săi fii un pelican.* ASACHI, S. L. I, 63. *Eu o eer asta, domnule, numai pentru propria mea conștiință.* CR (1848), 3/61. *Fiecare vorbește și serie limba sa proprie.* GHICA, S. 53. *Pentru propriul vostru bine eu vă zie a vă-ndrepta.* BOLINTINEANU, O. 124. *Propria sa individualitate.* MAIORESCU, CR. I, 75. *Creșterea limbii românești era insufletă lui Tănăchită de geniu său propriu.* ODOBESCU, S. I, 263. *Și cind propria ta viață singur n-o știi pe de rost, O să-și bală alții capul s-o pătrundă cum a fost?* EMINESCU, O. I, 134. *Odată juca cu trupa lui proprie în provincie o melodramă.* CARAGIALE, O. I, 11. *Uita propriile ei dureri și alerga să-i vie frătorului într-ajutor.* SLAVICI, N. I, 261. *Conștiința propriei sale existențe.* DELAVRANCA, S. 139. *Să simtă bătăile propriei lui inimi.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 72. *Nu vroca să urmărească în natură decât propriile lui plăceri.* IONESCU-RION, C. 81. *Și merge astfel cel robil durerii De propia lui umbră tusofii.* CERNA, P. 167. *Găsiseră mijlocul de a-și căpăta indulgență pentru propriile lor greșeli.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 181. *Sfiata aceasta îl scădea în ochii săi proprii.* REBREANU, I. 101. *Actorul interpretează un personaj cu experiența sa proprie asupra viciei.* IBRĂILEANU, S. L. 49. *Rid ... de propriul meu nas.* TOPÎRCEANU, P. O. 92. *Nu pot să lupt împotriva propriilor mele convingeri.* CAMIL PETRESCU, T. II, 547. *Ieri a văzut cu propriii lui ochi cum unu ... a fost plesnit în plină stradă.* SAHIA, N. 91. *În propriul dv. interes, vă rog mult, faceți un efort.* SEBASTIAN, T. 212. *Locurile de întâlnire ale studenților erau, firește, în afară de Universitate și propriile locuințe.* CĂLINESCU, E. 181. *Aveam de gând să fac o vizită domnișei, în propria ei reședință.* SADOVEANU, O. II, 662. *Caragiale se poate lipsi și în schifa „Antiei” ... de orice conțențar propriu asupra tonului și acțiunii.* VIANY, A. P. 135. *Propriul portret al artistului ... pare să fi luat naștere tot în timpul războiului din 1877.* OPRESCU, S. 40. *Obișnuit să execute ordinele, nu avea nici a părere proprie despre nimic.* CĂLINESCU, S. 477. *Alții ... veniseră din ini-*

fiativă proprie. STANCU, R. A. IV, 391. *A valorificat și limba și tradițiile folclorice ale poporului nostru prin propria sa creație.* BENEȘ, P. 8. *Risipești destul pentru propria dumitale persoană.* V. ROM. mai 1956, 37. *Eu am ajuns... prin propriile mele pateri.* H. LOVINESCU, C. S. 12. *Nu se putea lăsa biruit. Ar fi însemnal să moară în propriul lui veniu.* VOINIC, P. 207. *Cu propriii mei ochi văd largul zării.* LABIȘ, P. 141. *Plutea parcă în beția propriei oboseli.* PREDĂ, II, 124. *Își încălfa ghetete sale negre, căptușite ca vatealină, invenție proprie.* BARNU, P. 137. *O să trăim cu un fel, un fel mare, dincolo de propria noastră făptură.* T septembrie 1962, 17. *Macedonski nu făcea simple speculații abstracte, ci teoretiza pe marginea propriei sale experiențe.* I. ROM. 1965, 385. < Name (sau substantiv) propriu = a) nume care se dă unui lucru sau unei ființe spre a le deosebi de celelalte lucruri sau ființe din aceeași categorie și care se serie cu literă inițială mare. *Esop dară și Ioseph n-au fost nume proprii după cum ni se par nouă astăzi.* HELIADE, O. II, 74. *Pe nume propriu și Tripolem îi zicea.* PANN, E. II, 17/9. *Acum suferiți să vă spun și ce nume propriu le-au dat.* NEGRUZZI, S. I, 102. *Erau pline de cuvinte clinești și negreșit de o mulțime de nume proprii.* ODOBESCU, S. I, 52. *Avca pe lângă asta păcatul că nu putea pronunța niciodată curat numele proprii și neologismele.* CARAGIALE, O. I, 14. *Și citaliți, nume proprii De romanii, de grecii antiei, Spun curat că numai Ramses E savant.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 175. *Substantive (sau nume) proprii ... numesc indivizi luași izolat, de pildă persoane, animale, localități, țări, popoare.* IORDAN, G. 82. *Snt foarte numeroase complementele de agent exprimate printr-un substantiv propriu.* L. ROM. 1959, nr. 2, 9. *Se poate împlini și procesul invers: un substantiv comun poate să devină nume propriu.* GRAUR, I. L. 103; b) (rar) persoană (considerată ca purtătoare a unui nume propriu a). *Cele mai deseori obiectul pamphletului are nume propriu.* SADOVEANU, O. IX, 524.

2. Care aparține în exclusivitate cuiva, constituind o trăsătură specifică a sa; p. ext. care constituie o particularitate a cuiva sau a ceva; specific, caracteristic. *Obiectul cel mai propriu a orizontului este de a vede cum să dispărâște sfera în două părți întocma.* AMFILOHIE, G. F. 176^v/14. *Cafeaua să alcătuiește din o materie rșinoasă și extractivă, din un oloi gras și din o altă proprie materie numită amărăciunea cafelei sau cașcin.* ALBINEȚ, M. 147/13. *Metalurile snt minerale grele și compacte nu prea vârtoase, eu licre proprie.* J. CHIAC, I. N. 403/8. *Aiei se află magnifica familie o curmalelor (proprii moi cu seamă Americii și n. Africeii).* DRĂGHICEANU, C. 113. *Caracterele acestea nu snt proprii numai literaturii.* IONESCU-RION, S. 248. *Cuvinte care aveau un farmec propriu.* SADOVEANU, O. VI, 258. *Literatura noastră populară are ceva al său propriu, deosebit de al altor neamuri.* id. E. 12. *Printr-o diferențiere individuală, proprie creației de geniu, realismul povestitorilor români din veacul al XIX-lea atinge neașteptata lui plenitudine în opera lui I. L. Caragiale.* VIANU, A. P. 123. *Zimbi silii și cu acea răcăulă ce-i era proprie cind voia să lvingă orice sentimentalism.* CĂLINESCU, S. 331. *Lupta pentru economii ... este o metodă permanentă proprie economiei socialiste.* SCINTILIA, 1953, nr. 2588. *Limba literară din secolul al XIX-lea se caracterizează printr-o serie de trăsături proprii.* S. C. ȘT. (LAȘI), 1956, nr. 1, 1. *Limba ... evaluează după legi proprii naturii ei.* MACREA, F. 14. *Instinctul său nu s-a îngelat, selectind numai acele pocne care fixează o atmosferă unitară, un mic univers propriu.* CONSTANTINESCU, S. I, 370. < (Substantival) *Propriul libertății este de a nu se inclina la prezumțiunile nedrepte.* GHICA, ap. CADE.

3. Care este bun ..., potrivit ..., indicat pentru ...; care este capabil, în stare să ... *Horafiu zice că iambul e născut pentru acțiune și propriu pentru dialog.* HELIADE, O. II, 176. *Tată condițiunile cele mai proprii, dupe părerea noastră, să putem avea în viitor teatrul bun.* FILIMON, O. II, 200. *Natura nu-l făcuse propriu*

pentru o administrație serioasă. PETICĂ, o. 295. *El este scriitorul propriu să te faci să îți un moment viața și tristețea ei.* GALACTION, A. 129. *Pământul ... era propriu agriculturii.* SADOVEANU, o. IX, 327.

4. (Despre cuvinte, îmbinări de cuvinte, limbaj etc.) Care redă exact ideea ce trebuie exprimată, care este (cel mai) adecvat; care aparține limbajului nefigurat. *Limbajul științific trebuie să fie precis, să conțină termeni proprii, care să nu dea loc la înțelegeri aproximative sau greșite.* IORDAN, L. R. 75. *Termeni proprii, comparații și metafore.* VIANU, A. P. 267. *Manuscrisele marilor scriitori ne arată efortul depus de aceștia ... pentru a găsi termenul propriu care să exprime cel mai expresiv ideea.* L. ROM. 1953, nr. 4, 55. ♦ **Propriu-zis = a)** loc. a d. j. și a d. v. (care este sau trebuie luat, considerat) în sensul strict al cuvântului, în sensul exact. *Mormânt însă, propriu-zis dac, n-are găsit pînă acum.* BOLLIC, o. 288. *Calitatea propriu-zisă a fuziei nu se simte decît abia după al doilea fuzi.* SLAVICI, N. I, 294. *Genul de roman propriu-zis care se îndepărtează mai mult de tip este romanul-problemă.* IBRĂILEANU, S. L. 5. *Cu toate acestea nici „păhărel” nu-i diminutiv propriu-zis.* IORDAN, STIL. 188, cf. id. G. 128. *Fusul poartă denumirea de fus orizontal sau fus propriu-zis.* SOARE, MAȘ. 67. *Nu avusese niciodată o profesie propriu-zisă.* CĂLINESCU, S. 19, cf. id. C. O. 64. *După ce musafirilor li se arătau căteii împăiați din vitrină, ... aceștia treceau la discuția propriu-zisă.* BARBU, P. 163. [Regime] cuprinde atît epicentrele din apropierea literaturii ... cît și epicentrele din Anzii propriu-zisi. SCINTEIA, 1960, nr. 4 848. *Activitatea concertistică propriu-zisă a orchestrei s-a rărit.* M 1962, nr. 4, 35; **b)** loc. a d. v. la drept vorbind, de fapt, în realitate. *Radu nu-și lua propriu-zis un angajament.* CAMIL PIETRESCU, T. II, 37, cf. id. V. N. 25. *Propriu-zis slujba de cine de ogradă n-o îndeplinea conștiințios.* SADOVEANU, o. X, 500, cf. XIX, 308. *„Alexandru Lăpușneanu”, după cuiu s-a observat uneari, este propriu-zis o dramă în mai multe acte.* VIANU, A. P. 55. *Atunci își dădu seama că nu știa cu ce se ocupă propriu-zis bătrînul.* CĂLINESCU, E. O. I, 45, cf. id. S. 474. *În secolul al XIX-lea putem spune că s-a constituit, propriu-zis, limba română literară.* L. ROM. 1953, nr. 4, 51. *El n-a spus propriu-zis că se retrage.* PREDĂ, R. 11. *Debuta propriu-zis într-o carieră care avea să capete mai tirziu amploare mondială.* T mai 1964, 64. ♦ Loc. a d. v. La propriu = (adesea în corelație cu la figurat) în mod real, concret, obiectiv. *Începuse să se sințea în casa Șerchiei, la propriu și la figurat.* CĂLINESCU, S. 380, cf. 80. *Vosul rulează din ce în ce mai adînc. Serisul devine difiul, la propriu ca și la figurat.* TUDORAN, O. 79. ♦ Care are un caracter exact, strict, delimitativ. *Cultura noastră de astăzi este și devine pe zi ce trece o cultură națională în sensul propriu al cuvîntului.* IORDAN, L. R. 14.

5. (Învechit) Real² (II). *Să se restrîngă numai la Ungaria proprie așa numită.* cu (1848), 1²/10. *Frații moldaveni crezuseră pînă atunci că acolo se începe propria Ungarie.* BARBU, P. A. II, 568, cf. 492.

— Pl.: proprii. — Și: (învechit și popular) prôpiu, -ie, (învechit, rar) prôpium adj.

— Din lat. proprius, -a, -um, fr. propre, it. proprio.

PRÔPRIUM adj. v. propriu.

PROPT s. n. v. proptă.

PROPTĂR s. n. Piesă la războiul de țesut țărănesc, făcută dintr-o scindură cu creștături, care împiedică derularea sulului pe care sînt înfășurate itele ori pe care se află pinza țesută; (regional) cățel, cordenci, pîdică (I b), răzuș, tocălie. Cf. DAMĂ, T. 136, DM, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: proptore.

— Proptă + suf. -ar.

PROPTĂ s. f. 1. (Regional) Proptea (I 1). Cf. ANON. CAR, LB. Pari, ... propte și scinduri (a. 1826). DOC. EC. 366. *Și eu stam legat De-o proptă de gard.* F (1872), 341, cf. LM. *Îl daee la o proptă de gard.* MARIAN, NA. 144. *Înălțimea gardurilor ... e de la 1 m pînă la 1,50 metri ca propta, ca să nu le trîntească vîntul.* LIUBA-IANA, M. 3, cf. GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W. *Apoi duce oal la o proptă de gard.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 72, cf. PAMFILE, J. II, 162, id. S. V. 153. *Că-i un loc primejdios, Pe sub proptă lunecos.* DEȘLIU, M. 6. *Să le pui propte crengilor grele de roade, s-unai 1960, 30. Cum fine gardu cu proptu Așa să fină (cultură) cu (cultură).* MAT. FOLK. 666, cf. VICIU, GL., DENUSIANU, T. H. 330. CHEST. II 134/3, 230/10, ALB H/I H 226/848, A I 12, 17, id. III 2. *Te pușei în corn de masă, Luai propta de la casă.* FOICE, TRANSILV. I, 107. (Prin lărgirea sensului) *Nu sta proptă gardului.* RETEGANU, CH. 85. ♦ Loc. p r e p. În proptă ... = în contra, împotriva ... *Cirumacial înșfăcă vîsla ș-o împlîntă pieptis în propta torzalului.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 321. *Să se prîndă să ră-bească pînă aci în propta mîinii de ape.* CONV. LIT. XI, III, 928. ♦ Expr. A se pune (în) proptă (cu cineva) sau a sta în propta cuiu = a se împotrivi, a se opune cuiu. *Să să fi pus în proptă cu boierul satului ... nu făcea.* SĂM. II, 824. *Se pușese de citeva ori în proptă cu boierul.* IL septembrie 1961, 18, cf. DEX. *Nu te punc proptă, că faci rău.* UDRESCU, GL.

2. Fig. (Rar) Ajutor, sprijin; protecție, favoare. *Această partidă ... a fast întărită prea preste măsură în rătăcila sa părere, ca și cum ea ar fi unica proptă a tronului.* BARBU, P. A. III, 426. *Doară avea și ea o proptă la a ei bătrîneță — trup din trupul ei și stînge din stîngea ei.* F (1885), 220. *Maestral stă bine-n lumea mare Și poate-avea nevoie de-o proptă oarecîare.* ARGHEZI, VERS. 476. *Sînt ingrupați în d'etorii, d'in pricina dărilor și procoatorilor. N-avem proptă d'i la n'ime.* DENUSIANU, T. H. 138. *Să-mi fie proptă la bătrînețe, d-aiă l-am crescut.* UDRESCU, GL.

— Pl.: propte. — Și: (regional) propt s.n., proptă s. f. — Postverbal de la propti.

PROPTEA s. f. I. 1. Lemn, stîlp, par¹ (I), scindură etc. cu care se sprijină un gard, un zid, un pom etc.: (popular) poprea (v. popreală II 1). (regional) prijin (I), proptă (I). Cf. ANON. CAR. *Dară spetele, dragile mele, Sînt la garduri în loc dă proptele.* BUDA-DELEANU, T. 326. *Să pui și cu amerele ca o proptea, ca să să fie mai bine.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 61, cf. POIAZU. *Proptele și mîmunchi de tușiș, legați cu frînghii, sprijina și întărește taraci.* ODOBESCU, S. III, 109. *Vaind să lege căpăstrul cabului de propteaun portii, aceasta te înfruntă.* ISPIRESCU, L. 389. *Proptelele sau proptele cu care se proptese mai ales gardurile ca să nu pice jos.* MARIAN, O. II, 392, cf. DDRE, BĂRCIANU. *Floa[ra] creșeală la umbra are nevoie de proptea pînă se întărește la rădăcinile ei.* ADAM, R. 21, cf. ALEXI, W., CĂNDREA, F. 192. *Corabia neagră-mpingînd-o spre mal dădără Peste grămada de prund și lungiră sub dînsa proptele.* MURNU, I. 18. *O serie de pari groși înclinăți ... care sprijină întreg gardul și care se numesc proptele.* ANTEPA, P. 581, cf. TDRG. *Gardurile vechi se întăreșe cu proptele sau proptele bătute în pămînt oblic.* PAMFILE, I. C. 430, cf. 470, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Proptelele fură luate ... și porțile se deschiseră.* SADOVEANU, O. I, 284. *Afi văzînt cumva să stea Bățul drept, fără proptea?* ARGHEZI, VERS. 217, cf. DL, DEX. *Dar lelița miitica Sare gardul ș-o proptea.* JARNIC-BIRSEANU, D. 392, cf. 48. *Dac-o fi diocbiat de gard, Să-i cază proptelele.* PĂSCULESCU, I. P. 151, cf. CHEST. II 119, 133, 134. *La un gard se repezea, D-o proptea că s-apnea.* BALADY, II, 159. *Gardul cu proptele bune Nu cade-n timp de furtune.* PANN, P. V. III, 27/20. ♦ Fig. *Te-o gătat, te-o mătăsat Și te-o pus proptea la gard.* FOLC. TRANSILV. I, 196. ♦ Expr. (Popular) Propteaun gardului = a) (și în forma propteaun gardului) persoană leneșă (și urîtă). Cf. ZANNE, P. III, 324, PAMFILE, J. II, 161.

Te cununi Cu propteaua gardului, Cu mișelul satului Și cu neamul stabului. JĂRNIC-BĂSEANU, D. 171, cf. BUD, P. P. 50. VĂȘILIE, C. 151, PĂSCULESCU, I. P. 151. Ca tine au a mie... Mai de neam și mai de viță, Nu ca tine-o rămășiță, Rămășița satului Și propteala gardului. ȘEZ. XXIII, 57; h) copil nelegitim. Cf. MARIAN, NA. 60, ZANNE, P. III, 324. ♦ (Învechit, rar; la pl.) Gard. Au sîrot o legătură de tort... L-au aflat la proptealele popii celui săsese (a. 1800). LONGA, S. D. XII, 215, cf. XIII, 301.

2. (Regional) Piedică (♂ ♀) (la car, cărnță). Veni... cu un car nou... pe care-l trăgea cu mâine, la vale cu propele și la deal cu apintele. CHENGX, ap. CADE, cf. CADE.

3. Fig. (Învechit) Argument, argumentare (în susținerea unui lucru). Filozoful cel adevărat, toate cele ce le zice sau le tăgăduiește... cu bune și adevărate propteale le proptește. KLEIN, ap. BLAGA, G. 141. Aceste trei propteale aruncă problema într-un labirint. HASDEU, I. C. I, 175.

4. Fig. Ajutor, sprijin; protecție, favoare (nemeritată); p. ext. persoană care acordă cuiva un sprijin (nemeritat). Mai mult iubiți decît temuși să fie... că acelea sînt proptealele cele adevărate, care vin din inimile oamenilor. ȘINCAI, III, II, 187/38. Cu momeala banului, cu propteaua țarelui, întoreci legea cum îți place. JIPEȘCU, O. 72. El nu are încredere în sine și astfel sufletul lui, care mereu șovăie, are nevoie de o propteală. GARAGIALE, O. III, 80. Republici dintre-acele Prin care-ajung alții! dinastice propteli. MACEDONSKI, O. I, 41. Pe cînd feciarul boierului își treea clasele cu propteale, băiatul dascălului ieșea printră cei dinți. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 167. Funcționar conștiințios și cu mai multă carte decît alții, dar fără propteale la cei sfinși. REBREANU, R. I, 26. Am pus ceva la culc... Am pus și propteale. SADOVEANU, O. VII, 38. Alți părințele... el și fratele meu au bune propteale la București. STANCU, R. A. IV, 141. Brașoiul ăsta se simte cu propteale și își face de cap, treclud peste ministrul său. PAS, Z. II, 151. Erau alții mai învîrțiți ca el, cu propteale mai mari. BENIUC, M. C. I, 333. În închipuirea lui, numai un funcționar cu foarte trainice și multe propteale putea să lipească de la serviciu. VINEA, I. I, 33. La mulți ani eu sănătate La boieri ca dumeavoastră, Că stăteți propteaua noastră. TEODORESCU, P. P. 135.

5. Fig. (Regional și familiar) Pumn tras euiva în falcă. Îți toarnă niște propele la făleii de-ți strănută căprioii. ALECSANDRI, ap. CADE. Propteale la falci. SCRIBAN, D.

II. (În dicționarele din trecut; în forma propteală) Faptul de a (se) propti. Cf. POLIZU, DDRF, SCRIBAN, D.

— Pl.: proptele și (rar) propteli. — Și: propteală, (regional) propteală (ȚIPLA, P. P. 115), propteală (BIRLEA, C. P. 36), propeală, propteală (CHEST. II 134/120 a) s. f.

— Sg. refăcut după propteale (pl. lui propteală). — Propteală < propti + suf. -eală.

PROPTEALĂ s. f. v. propteala.

PROPTEĂUĂ s. f. v. propteala.

PROPTEUĂ s. f. v. propteala.

PROPTI vb. IV. I. Tranz. (Complementul indică garduri, ziduri, construcții etc.) A pune o propteală (II) (sau mai multe), un element de rezistență etc. pentru a sprijini, pentru a împiedica să cadă; a sprijini (ceva) cu o propteală, cu un element de rezistență. Cf. ANON. CAR., LB. POLIZU. Un larg pătrat de-nalte și șepene ziduri care... se afundau în apă, proptite cu largi căprioare de piatră. ODOBESCU, S. I, 125, cf. DDFE, BĂNCIANU, ALEXI, W., TDRG. Fînul... adunal în ateva clăse proptite cu pari, uuplea vîzdulul cu un miros tubător. REBREANU, I. 19,

cf. ȘINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. Purl lungă proptiți în toate taturile împiedică năruirea acestui sacru șopru. CĂLINESCU, I. 49. Aceste case... erau proptite cu trunchiuri lungi de fug cojit, ca să nu se dărtme. CAMIL PETRESCU, O. I, 336. Ești bun la inimă pentru că mi-ai proptit casa. RETEGANUL, P. IV, 54. (Ref. pas.) Fieștecare eu trezăci de grinzi să proptese (a. 1812). OCH II, 210/5. ♦ Fig. Acum macaralele gigantice Proptese cu unerii zările-afunde. BRAD, T. 98. ♦ Fig. (Învechit) A argumenta (în susținerea unui lucru). Cu ce rațiuni își vor fi proptit ei acea faptă a lor, să ne spună canoniștii bisericii răsăritene. BANIȚU, P. A. I, 212. Discurs fiinut cu profundă cunoștință de lucru, proptit cu argumente luate chiar și de la adversari. id. ib. III, 211.

2. Tranz. A așeza, a pune, a fixa (lingă ori pe un punct de sprijin) astfel încît să se mențină în poziția dorită, să nu cadă etc.: a rezema (II), a sprijini. Dăunul fire (prrijinește c², sprijinește d, pralpi-va II) mîra lui. PSALT. 69/31. Ridică-te și stăi drept, proptindu-ți picioarele cele dinaintă pre pîrele. ȚICHINDEAL, ap. CADE. Leneș țîrnul și-l proptește. COȘBUC, P. I, 1-15, cf. 117, BĂNCIANU, ALEXI, W., CADE. Trei credincioși descuși se-nelină Proptindu-și frunțile-n covor. MINULESCU, VERS. 38. Brufele ei, proptite în orbitele ochilor, intrară tîncă o dată în șuvoaiele de fluid abanos. GALACIUN, O. A. I, 60. Ș-a proptit pumnii în tîmple. STĂNOIU, C. I, 201. Cînd rîdea, își proptea bărbia în piept. VLASIC, D. 54. Ochiul se opriră asupra unei furei proptite lîngă zid. V. NOM. decembrie 1951, 206. De zeci de ani măsoară de-a strîmbul preșu-n lung... Cu etrja de la drcapta, proptită subșuară. ARGHEZI, VERS. 286. Își propti palmele de genunchi. CONTEMP. 1953, nr. 327, 1/4. Își propti coatele pe nasă și privi pe geam afară. V. ROM. noiembrie 1953, 116. Propti săcurea de un butuc. ib. mai 1955, 25. Portretul în ulei al unui militar... cu sceptrul proptit în sold. VINEA, I. I, 40. Stătu lu geam cu bărbia proptită în palme. T. POPOVICI, S. 168. N-am să-ți mai văd niciodată Ochiul adnei, buza proptită în pumn. LABIȘ, P. 69. ♦ Refl. Înfișe sabia în pămînt, se propti într-insu și rîmase nelîntit. ISPIRESCU, I. 138. Acum pe etrje se proptea, N-uea puteri și tot uenea. COȘBUC, P. I, 285. Pe urmă se propti într-un col. C. PETRESCU, I. II, 175. Se propti apoi în labele-i enorme. SADOVEANU, O. X, 507. Gemînd mă proptese de prîmul copae. BENIUC, V. A. II, 18. Calul slăbănog... se proptea aproape cu botul în praf. T. POPOVICI, S. 259. ♦ A apăsa, a împinge cu putere (pentru a împiedica ieșirea sau intrarea cuiva). Proptește-ți spatele ușii, Ca să nu mai iasă tureii. BALADE, II, 123. ♦ Refl. Amîndoi sărirăm pe fundul vasului și ne proptirăm din toate rîspurilele dasupra lui, ca nu cumva lighioana înfurală... să scape. ODOBESCU, S. III, 254. ♦ P. gener. (Rar) A imobiliza, a fixa. Culcă jos pe Rînică, U propti sub picioare și-și înfișe colții în laba lui. ODOBESCU, S. III, 245. Înșurubează țirbușonul în dop și trage... Proptește sticla între picioare și trage. Nîmic. T martie 1964, 56.

3. Refl. A se sprijini cu toată forța de un punct de rezem în vederea realizării unei acțiuni care impune acest efort. Se propti în picioare și zurlu cu o bucată de piatră. SAHIA, N. 108. Se propti în mîini spre a se ridica. CĂLINESCU, W. I, 13. Piatra pe piept cîi puncia, În picioare se proptea, Și, dacă se opîntea, Trei stînjeni în sus o da. TEODORESCU, P. P. 568. ♦ Tranz. Și-a proptit palmele în obrazul meu și ni-a respins. SADOVEANU, O. XI, 312. ♦ Refl. recipr. Arnăuții încereau să fiină nălfimea de oameni care împîngeau proptindu-se unul de altul. V. NOM. noiembrie 1953, 20. ♦ A se înțepeni într-un loc (sprijinindu-se). Se propti în spătarul scaunului. SADOVEANU, O. VI, 519. Sinușeau moi picioarele. Se proptiră mai tare și se înfuriară. PAS, Z. IV, 75. Cete proptești în uși? PEDA, M. 277. (Tranz.) Și-n zădar proptea Picioarele-n nisip. COȘBUC, P. I, 271. Își propti atunci eadetele în trotuar. GALACIUN,

o. A. I, 81. ◇ Fig. În fundul răsăritului se proptiseră nori grei. SADOVEANU, M. C. 93.

4. Refl. A lua o poziție înțepenită (și provocatoare) în fața cuiva. *Cucașul ... se proptise gata de lupț.* GÎRLEANU, N. 236. *Se propti crăcănat, cu chipiul pe ceașă ... în fața zăplanului.* BRĂDESCU, O. A. II, 276. *În prag se propti un zdrahon mustăeios.* SADOVEANU, O. I, 498. *Se propti în fața ci cu picioarele răschirate.* V. ROM. aprilie 1955, 168. *Cțiva ofițeri se proptiseră în fața lor, eu eite un revolver în ... mână.* PAS, Z. IV, 39.

5. Refl. Fig. (Învechit, rar) A se folosi de o proptea (I 4), a recurge la sprijinul cuiva (spre a obține ceva). Cf. LB.

6. Refl. Fig. (Regional) A se întrema, a se îndrepta după o boală (Răchitova - Hațeg). Cf. VICIU, GL. *A fost mult beteag și uite că se propti amărutul.* id. ib.

- Prez. ind.: *proptese*. - Și: (popular) *propți* (ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.), (învechit, rar) *propti vb.* IV.

- Din slavonul подпрѣкти.

PROPTIRE s. f. Acțiunea de a (se) propti și rezultatul ei. Cf. POLIZU, DDFR, BĂRCIANU, ALEXI, W., DL, DM, M.D.ENC., DEX.

- Pl.: *proptiri*.

- V. *propti*.

PROPTIȘ¹ adv. (Rar) „Sprijinit, răzîmîndu-se”. CADE.

- Propți + suf. -iș.

PROPTIȘ² s. n. (Rar) Barieră, stavilă făcută la marginea unei ripe sau a unui riu, pentru a opri căderea oamenilor sau a animalelor; p. gener. ceea ce servește spre a (se) propti. *Dineolo de cruce este un proptiș făcut din citeva lemne, pentru ea să nu cază vilele în părtu.* SLAVICI, N. I, 62, cf. DDFR, CADE. ◇ *Balustradă (la o scară).* [Copiii] se ureau pe proptișurile scării. CONV. LIT. X, 302, cf. TDRG.

- Pl.: *proptișuri*.

- Proptă + suf. -iș.

PROPTIȘOARĂ s. f. (Rar) Diminutiv al lui *proptiș* (I). DDFR.

- Pl.: *proptișoare*.

- Proptă + suf. -ișoară.

PROPTITĂTOR, -OĂRE adj. (Rar) Care proptește, sprijină, susține. *Ici-colea se desfac, întinzîndu-se pînă în centrul ei ca niște valuri proptitoare, mai multe șiruri de dealuri nalte.* BĂLCESCU, M. V. 307, cf. DDFR, DL, DM, M.D.ENC., DEX. ◇ *Spec.* (Regional; substantivat, f.) Birnă care se pune deasupra ușorilor ușii și deasupra ferestrei pentru a întări peretele (Girov - Piatra Neamț). CHEST. II 117/203a.

- Pl.: *proptitori, -oare*.

- Propti + suf. -tor.

PROPTITURĂ s. f. (Regional) Întăritură, sprijin (realizat cu ajutorul proptelelor I I) (Săpata de Sus - Pitești). UDRESCU, GL. *Îi trebuie o proptitură sănătoasă morii, altfel cade în brinci.* id. ib. ◇ *Opin-teală (I)* (Săpata de Sus - Pitești). UDRESCU, GL. *Încă o proptitură japănă, băvefi, toți odată, și-l dăm jos.* id. ib. *L-am răsturnat dintr-o proptitură.* id. ib.

- Pl.: *proptituri*.

- Propti + suf. -tură.

PROPUITĂTOR, -OĂRE s. m. și f., adj. v. *propunător*.

PROPULSĂ vb. I. Tranz. (Complementul indică corpuri mobile) A imprima o mișcare de înaintare (cu ajutorul unui propulsor). *Brațul propulsat de o forță oarccare face o rotație completă spre dreapta.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 183, cf. DN, DEX. ◇ Fig.

Întmplarea învăluită în legendă ... capătă strălucirea unui măref exemplu de natură să propulseze forța națională a Principatelor românești, subjugate. LL I, 13. *În montarea studențească au fost propulsate spre prim-plan acele elemente reale din piesă.* CONTEMP. 1966, nr. 1005, 4/2. ◇ P. ext. (Rar) A proiecta, a împinge, a arunca departe, cu violență. Cf. DEX.

- Prez. ind.: *propulsez*.

- Din fr. *propulser*.

PROPULSĂNT s. m. (Rar) Propulsor. *Faptul că s-a putut imprima acestei încercări uriașe prima viteză cosmică dovedește existența ... unor propulsanți de rachetă cu calități energetice superioare.* ȘCINTEIA, 1960, nr. 4 835.

- Pl.: *propulsanți*.

- Propulsa + suf. -ant.

PROPULSĂRE s. f. Acțiunea de a propulsa și rezultatul ei; p. ext. propulsie. Cf. DL, M.D. ENC., DEX.

- Pl.: *propulsări*.

- V. *propulsa*.

PROPULSIE s. f. Exercițiu a unei forțe de împingere sau de tracțiune asupra unui vehicul, a unui sistem tehnic etc., pentru a provoca o mișcare de înaintare a acestora; acțiune de deplasare înainte a unui vehicul, a unui sistem tehnic etc. prin exercitarea acestei forțe asupra lor; propulsare. Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D. *Dispozitiv de captarea energiei valurilor și utilizarea energiei la propulsiunea navelor.* ENC. TEHN. I, 456. *Diferențialul trebuie să aibă o conformație specială, pentru a traduce în cele din urmă propulsiunea într-o mișcare cu viteză crescătoare.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 195. *Toate popoarele maritime ... se foloseau, pentru elmuirea corăbiilor, de aceleași instrumente: lopeți, prăjini sau pinze, care serveau și la propulsiunea.* OȚETA, R. 112. *Manipulara constă din acțiunea mecanică de tracțiune sau de propulsie.* ABC SĂN. 385. *Propulsiunea se poate realiza ... prin intermediul numai al roților din față.* LTR², cf. DER. *Propulsiunea nucleară a vaselor maritime ... a făcut și ea obiectul unor comunicări.* ȘCINTEIA, 1964, nr. 6 380, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ Fig. *Era un animator. Prin energia, prin puterea lui de propulsiune, el a știut dintr-o dată să imprime Flăcării o forță de expansiune.* LOVINESCU, M. 293. *Chemarea ci de sirenă ne poate îmbia cu forța de propulsiune a unui pașuni.* RALEX, S. T. II, 256.

- Pl.: *propulsii*. - Și: *propulsiune* s. f.

- Din fr. *propulsion*.

PROPULSIUNE s. f. v. *propulsie*.

PROPULSIV, -Ă adj. Care produce o propulsie. *Elice propulsivă.* CADE. *Roată propulsivă.* SCRIBAN, D., cf. DM, DN², DEX. ◇ Fig. *Sentimentul Elenei Farago nu e propulsiv.* LOVINESCU, C. V. 173. *Comitetul pentru construirea teatrului, al cărui faetor propulsiv era D., seosea ... un plan mai vast.* CĂLINESCU, S. 209. *Ncăspunnd în mediul familial de o condiție materială propulsivă ..., a fost obligat de tînăr să-și caute un rost.* V. ROM. august 1961, 88, cf. DEX.

- Pl.: *propulsivi, -e*.

- Din fr. *propulsif*.

PROPULSOR s. n. Organ de mașină sau aparat care servește la propulsiunea unui vehicul; (rar) propulsant. Cf. CADE. *Prin acel șarpe negru, propulsorii electrici împing glod.* SADOVEANU, O. IX. 302, cf. SCRIBAN, D. *Propulsorul nautic ... permite oricărui vas să circule pe rturi puțin adinci.* ENC. TEHN. I, 297. *La aeronave, propulsorul poate fi elice.* LTR². *Zotenesc inimile bătrînelor propulsoare ... Acolo-n adine.* BRAD, T. 12, cf. DER. *A aprins la ora 6,57 propulsorul principal al cabinei „Apollo 11” pentru a-i imprima impulsul necesar părăsirii orbitei lunare.* ȘCINTEIA,

1969, nr. 8 134, cf. M. D. ENC., DEX. (Fig.) *Ca și Schleiden, propulsorul și reformatorul botanicii, Haeckel recunoaște un singur drum. ARHIVA, II, 270. Funcția de legătură între episoade a lui „și” este evidentă, ea și rolul său de propulsor în desfășurarea narației. VARLAAM-SADOVEANU, 275. ♦ (Adjectival) Aparatul propulsor ... este acționat de o forță fizică. ENC. TEHN. I, 296, cf. M.D.ENC., DEX.*

— Pl.: *propulsore și (rar, m.) propulsori.*

— Din fr. *propulseur*.

PROPUNĂTOR, -OĂRE s. m. și f., adj. (Persoană) care propune (t) ceva. *Realizarea reformei a fost însă statornic urmărirea de propunătorii ei. KOOĂLNICEANU, s. A. 214, cf. POLIZU, DDRF. Alexandru al Rusiei fusese propunătorul acestei legături. ARHIVA, II, 19. E ... propunător de afaceri extravagante. CĂLINESCU, C. O. 279. Abia ucenii observă însă că propunătorul n-are mîna stîngă. CAMIL PETRESCU, O. III, 223, cf. DEX.*

— Pl.: *propunători, -oare.* — Și: (invechit) *propunător, -oare* s. m. și f., adj. POLIZU, DDRF.

— *Propune¹ + suf. -ător.*

PROPUNE¹ vb. III. Tranz. I. (Folosit și abso.) (Complementul indică propuneri, sugestii, idei, păreri, soluții etc.) A supune discuției, aprobării sau hotărârii, (invechit) a propozui; spec. (Mat.) a oferi spre a introduce într-un calcul, într-o demonstrație. Cf. DRU. *Scrim dar despre dreapta spre stînga șifrele sub șifrele numărului propus. HELIADE, A. 27/22. Fie ABC triunghiul propus în care vom face supoziție. POENARU, G. 26/26. Tragem o linie „ab” a căreia lungime să coprinză atîtea sutimi de măsura propusă, spre pildă patru sutimi. DESEN ARH. 8/10. Cite-i propunea femeia, el la toate zicea: bine! ASACHI, S. I. 1, 259. Propiind d-lui aga Asachi a face un schimb (a. 1840). URICARIUL, XIII, 377. Era delerminat ... a propune parlamentului niște măsuri. CR (1846), 1²/17. El propune ca aceste două sări să se prefae în provincii. BĂLCESCU, M. V. 130, cf. 156. Numărul propus va fi produsul unei puteri a lui 2. G. POP, E. 46/13. Au propus el întâi ca să se ... formeze, întoamă după individuală, un desvîrșit schit (a. 1856). URICARIUL, IV, 410/4, cf. POLIZU. *Propuse o plimbare pe cîmp. ALEXANDRI, O. P. 101, cf. DDRF. BANCIANU, ALEXI, W. Mă pomenesc cu nenea Iorgu la mine, ca să-mi propuie să mergem a doua zi la vîntoare. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 136. Propuse să meargă repede ... cu careta. REBREANU, R. II, 129. Multe din regulile propuse sînt binevenite. GALACTION, A. 286. Vă propun deci ca imediat să se satisfacă cererea poporului. CAMIL PETRESCU, T. II, 519. Fiecare e gata să-și dea o consultație, să-și propună un remediu. BRĂTESCU, O. A. II, 297. Să mergem la Secu, propuse el. SADOVEANU, O. IX, 66, cf. X, 461. Consiliul Mondial al Păcii a examinat aceste probleme și a propus soluții. ȘCINTEIA, 1952, nr. 2 391. Au propus să urce prefurile. ARGHEZI, S. XI, 96. Propunea, deocamdată, patru înfăptuiri arhitectonice. CĂLINESCU, S. 492. Cu alte cuvinte îmi propuneți un tîrg. STANCU, R. A. IV, 117. S-o ștergem englezește, propuse doctorul. VINEA, L. I, 32. Vă propun să rămînem în această cameră. GALAN, Z. R. 149. Aprobare cu multă nevinovăție două importante hotărâri pe care le propuse Aristide. PREDĂ, M. 220. A propus să lucrăm azi aici. H. LOVINESCU, T. 385. I-am propus să jucăm șah. BARBU, P. 37. Scriitorul refuză lămurirea sofistică pe care o propune la o masă prietenească Pomponeseu. V. ROM. octombrie 1964, 95. Nu propun și nu resping nici o formulă. CONTEMP. 1965, nr. 954, 1/6. (Ref. l. pas.) În toate zilele să propun răsplătiri pentru îmbunătățirea multor feluri de dobitoace. MARCOVICI, D. 216/17. Un proiect de lege special vi se va propune. CR (1848), 27¹/16. Se propun multe pentru satisfacerea condamnatului. MAIORESCU, D. V, 41. S-a propus construirea unei alte artere, către Focșani. s. ianuarie 1961, 17. ♦ (Prin lărgirea sensu-**

lui) *Mintea omenească are puțința să propună lumii un alt chip. VIANU, L. U. 81, cf. SCI. 1973, 47. ♦ (Urmat de determinări în conjunctiv sau infinitiv) A da (cuiva) un stat, a îndemna, a sfătui, a recomanda să ... Neugo îi propusă a îmbrășa păstoria. ASACHI, S. I. II, 36. Un prieten mă opri și-mi propuse să scriu eroniei. VLAHUȚĂ, O. A. I, 231. Se făcea că i-ar fi propus însuși căpitanul să se reangajeze. REBREANU, I. 370. Îmi propunea să fiu vechilul lui politic. GALACTION, O. A. I, 152. I-a propus să nu se gîndească la text, ci să înceapă să acționeze. T mai 1964, 12.*

2. (Invechit) A formula; a prezenta (cuiva). Cf. VEISA, I. 173/18. Noi aci vom propune numai etvea exemple din lucrările cele mai din urmă ale dieței. CR (1848), 14³/22, cf. NEGULICI. O întrebare am, ce voi a f-o propune. PANN, E. III, 44/10, cf. CADE.

3. (Complementul indică oameni) A recomanda pentru numirea într-un post, într-o demnitate, într-o misiune etc. *Nu se știe tneă pe cine va propune opoziția. CR (1848), 2³/31. Iată de ce, Tomșo, propun un domn străin. ALEXANDRI, T. II, 114. Și cum știe-o rugăciune Doamna măsălarisă, Tot soborul îi propune S-o aleagă stăriță. TOPÎRCEANU, O. A. I, 37. Propuse ministrului în funcțiune numirea lui Aslan. CĂLINESCU, R. I. 55. Îmi voi permite, subinspector, să propun ca dumneata să fii mutată la București. STANCU, R. A. III, 294. Îl propun ... candidat pentru circumscripția noastră electorală. ȘCINTEIA, 1953, nr. 2 849. O sül-propunem președinte. PREDĂ, D. 122. Mă gîndeam chiar să le propun pentru o decorație. BARBU, P. 347. Mîine îl propunem candidat pe tovarășul, s. ianuarie 1961, 4. ♦ Ref. l. pas. Cei dintîi trei [călugări] carii vor învîșa pe ceilalți regula cinului ... să ni se propună nouă, după cădîna patronatului nostru. ȘINCAI, HR. III, 286/29. ♦ Ref. l. Gimnaziul nu s-a înființat, și chiar subprefectul, care se propuse la început pentru partea literară, optase pentru catedrele de gimnastică și cntl. BRĂTESCU, O. A. I, 107.*

4. A pune la dispoziție, a oferi, a recomanda pentru a fi cumpărat, utilizat etc. *Maiori și căpitani zcloși se grăbese să-i dea relații, să propună serviciile lor. BRĂTESCU, O. A. I, 78. ♦ Ref. l. pas. Ți se propune acest inel spre cumpărare. CĂLINESCU, S. 331. I s-a propus un milion pentru eașă. CADE. ♦ Ref. l. Se propune ca ginere pe la toate fetele bogate. FILIMON, O. I, 97.*

5. (Construit cu dativul pronumelui personal; adesea urmat de determinări introduse prin conj. „să”) A-și pune în gînd să înfăptuiască ceva, să facă un anumit lucru, să acționeze într-un anumit fel, a intenționa să ..., a (se) hotărî. *Nu ... va putea atinge vreodată sfrșitul ce își propune, daca mai întîi nu va avea cunoștințe adînei despre anatomie. KRETZULESCU, A. IV/4. Noi ne-am propus să publicăm o colecție a tuturor eroniciilor. KOOĂLNICEANU, S. A. 46. M-am îndepărtat de scopul ce ni-am propus. NEGRUZZI, S. I, 268. Lumea își propune Un lanș de fericiere, un șir de lucruri bune. BOLLIAC, O. 90. Îmi propui a le publica mai la urmă într-un volum separat. GHICA, A. 6. Iată tipul ce ne propunem a urmări în deosebitele faze. FILIMON, O. I, 98. Își propune să meargă unde l-a duce fantezia lui. ALEXANDRI, O. P. 177. Ne-am propus dintru început să ne ferim de asta. CĂRAGIALE, O. III, 205. Aceasta e teorema pe care Prévost își propune să o dovedească. IONESCU-RION, S. 243. Toldeaua își propunneau să se puie pe-nvățat. AGĂRICEANU, A. 234. Îmi propuneam să-l învîș a scoate din apă rațele lovite. SADOVEANU, O. X, 478. Nu ne propunem să studiem aci întregul curent al romanului nou. VIANU, A. P. 367. O mască oarecare în care-mi propun să cred. RALEA, S. T. II, 113. Îmi propusesem chiar să scriu o piesă de teatru. BARANGA, I. 156. Noul comitet își propune să acorde o atenție mai mare îmbunătățirii activității extrașcolare a elevilor. GI 1961, nr. 630, 2/4. Și-au propus să meargă într-o zi după Pepelea. SBIERA, P. 9, cf. 73.*

6. (Învechit; complementul indică materii, discipline) A preda (3). Cf. CADE. *Iigiena era materie rezervată clasei a șaptea. Profesorul care o propunea trebuia, firește, să fie medic.* GALACTION, A. 39. *Profesorul cel nou, care ne propunea cosmografia, era un abil pedagog.* id. o. A. II, 12. ◇ Refl. p. a. s. *Învățăturile... se propun în școală.* PETROVICI, P. 28/18. *În școlile lor se propun... învățăturile toate... în limba străină.* ap. BARIȚIU, P. A. III, 132. *Școala fondată de a se propune într-însa pentru prima oară gramtica... în limba română.* F (1872), 264. *Despre graiul în care să se propună științele la această universitate, nu se putea cere cel românesc fiindcă nu aveam profesori români.* SBIERA, F. s. 288.

7. (Învechit) A pretexta. S-au vestit cu să vie la vistierie să-și primească banii cu dobinda lor... și au propus că zapisul îl nre instrcinat (a. 1839). DOC. EC. 724. *Nu-i bagă în tăierea sării... propunind că n-au loc* (a. 1843). ib. 787.

— Prez. ind.: *propun* și (rar) *propui*; ger. și: (învechit) *propunind*.

— Din lat. *proponere*, fr. *proposer* (după *pune*).

PROPŪNE² vb. III. Tranz. (Regional) A pune din nou (Gîrbovu — Strelhaia). GL. OLT. [*Aluatul*] *il propun în postavă și pun apă.* ib.

— Prez. ind.: *propun*.

— Pro-² + *pune*.

PROPŪNERE s. f. I. Acțiunea de a propune¹ și rezultatul ei.

1. Sugestie, idee, părere, soluție etc. supusă discuției, aprobării sau hotărârii cuiva, (învechit) *propozi¹* (2), *propoziție* (1), *predlojenie* (1), *problemă* (12); p. ext. sfat, indemn. Cf. *propune¹* (1). *Să nu să mire sfințenia ta de această propunere și să a socotească doar ca un rilorism.* VĂCĂRESCUL, GR. 10/4. *Depărtează de această propunere și rugăciune ce acum îți face toată soeotința, slujirea și aplecătura.* CALENDARIU BUDA (1818), 39/7. *Dacă voim cu propunerile noastre să folosească ceva, atunci trebuie să fie acelea răspicate.* PETROVICI, P. 128/13. *După propunerea d-lui Belșcu, profesorul de teologie, s-a găsit cu cuvință de către prea sfinții episcopi să se mai amineze necst examen.* MN (1836), 63²/44. *Propunerile de înscriere care îi făcuse Vasile Vodă giuruia plunurilor sale un rezultat dorit.* ASAGHI, S. L. II, 10, cf. 96. *Acesta dorind n căpăta o înțurire în intereurile Moldaviei, au primit cu bucurie asămine propunere.* IST. M. 45/12, cf. 78/15. *Propunerea lui fu primită într-un glas de toți.* BĂLCESCU, M. V. 49. *Propunerile regești... nu poartă nicidecl caracterul unui conservatorism ruginiil.* CR (1848), 14²/42, cf. 10¹/16. *Tăranul cu bucurie propunerea-i ascultând Luă copilul de mină și-udată l-n dat.* PANN, P. V. II, 58/11. *Toate propunerile... uranu să le trimită la toate secțiunile Adunării.* KOGĂLNICEANU, S. A. 135. — *Ia deci în brațe cea ploscă burduhoasă și-și răcorește gtlejul.* *Propunerea acensn zmbi bătrnului.* NEGRUZZI, S. I, 245. *Ce ai tice dncă ji-nș face o propunere... să ne plimbăm împreună.* ALECSANDRI, T. I, 433. *Propunerea postelnicului se primi de toată lumea.* BOLINTINEANU, O. 431, cf. DDRF, BĂRCIANU. *Comitetul... consimți, în principiu, cu această propunere.* SBIERA, F. s. 288. *Nu e de refuzat propunerea hangiuului de a merge să le arde ghefăria.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 60. *Propunerea raționalistă ca un „tribunal” de lingviști să decreteze „îmbunătățirile” limbii.* IBRĂILEANU, SP. CR. 49. *Ce-ar fi... să facem Crăciunul la țară?... Propunerea a considera o atenție delicată pentru dînsul.* REBREANU, R. I, 211. *Da, am auzit! Propuneri, congrese, tovărășii, eșarturi stinghere.* GALACTION, A. 423. *Încuviințară cu mure grabă propunerea, desedrețindu-se aslfel de-a răspundere.* SADOVEANU, O. X, 176. *Susțină că suma înserisă e numai a propunere, prețul definitiv urmînd a se determina de comisiune.* CĂLINESCU, S. 70. *Mitru fu de părere ea ei doi să meargă înainte... Cei doi*

tabaci li ascultară propunerea. CAMIL PETRESCU, O. II, 147. *Dumneata ce spui de această propunere?* STANCU, R. A. III, 325. *De aci a venit propunerea lui Frimu — pe care eu, de altfel, am împărțit-o.* GALAN, Z. R. 355. *I-am sugerat că aș vrea..., dacă n-ar supăra-o propunerea mea, să-i fac o vizită.* PREDĂ, R. 47. *Eu am a propunere, zisei.* V. ROM. august 1963, 30. *Notez propunerile făcute la adunare.* RL 1977, nr. 10 281. ◆ (Învechit) *Părere* (3). *Aceia cum că fum, aer, foc și alte trupuri se suie în sus nu e în contra propunerii noastre, ci toate au esplicăția sa.* M. DRĂGHICI, F. I, 8^y/11.

2. Recomandare, ofertă pentru numirea cuiva într-un post, într-o demnitate, într-o misiune etc. Cf. *propune¹* (3). — *Vino numadecit la mine să te bagi... La propunerea sa cinele i-a răspuns...* ALEXANDRESCU, O. I, 240. *Membrii Curții Supreme sînt numiți de Preziđiul Mării Adunări Naționale a R.P.R. la propunerea guvernului.* CONST. R.P.R. 89.

3. Intenție de a face un anumit lucru, de a realiza ceva. Cf. *propune¹* (5). *Te! Israelul nr fi săpțnit de nu i-ar fi curmat moartea cea timpurie propunerile sale.* TEODOROVICI, I. 191/3.

4. (Rare) Predare a unei materii de studiu; p. ext. oră, curs. Cf. *propune¹* (6). *Iou Florea sta acum într-o bancă pe la mijlocul salei de propunere.* AGIRBICEANU, L. T. 42. *Propunerea unei filozofii nu trebuie să nască într-un student aroarea de a asculta, ci voința de n nsimila.* CĂLINESCU, C. O. 113. ◆ (Învechit, rar) *Tratare a unei lecții, a unei teme. Am văzut o carte de școală deșteptind în spiritul studenților prin asemneua propuneri uexacte ura în contra culturii a două națiuni.* MAIORESCU, CR. III, 163.

II. (Gram.: învechit) *Propoziție* (2). *Propoziționale adică propunere.* VĂCĂRESCUL, în SCL 1954, 34. *O judecată ee se înfășează prin varbire sau prin seriere, în nume de propoziție sau propunere, ca un lucru ee se pune înainte.* I. POP, L. 4/23.

— Pl.: *propuneri*.

— V. *propune*.

PROPURTĂ vb. I. Refl. (Prin Ban.) A se plimba (2). ALRM I/I h 136.

— Prez. ind.: *propört*.

— Pro-² + *purtă*.

PROPŪS s. n. I. (Învechit, rar) Expunere, prezentare, relatare. Cf. *propune¹* (2). *Vrem să intru îndată în propusul meu, dupe cum am și luccut.* HELIADE, O. II, 417.

2. (Învechit și regional) Plan (3), intenție. Cf. *propune¹* (5). *Mina la cl... îninde cu propus ca să-l omoare.* MUREȘANU, P. 25/20, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Au nuzit toate planurile și propusurile zmeoicelor.* SBIERA, P. 105, cf. 273. *Pleacă trufăș în contra vrăjmașului, cu propus să-l sfărime.* MERA, L. B. 45.

— Pl.: *propusuri*.

— V. *propune¹*.

PROPŪSCĂ s. f. (Rusism regional) Act prin care se certifică ceva. *Dacă acea voce de cristal n-ar fi nrătat, tnainte de orice propuscă și senalment, că am de-a face cu a boteroaică.* MIHĂESCU, în SCL 1973, 47, cf. LEXIC REG. 107.

— Pl.: *propuști*.

— Din rus. *пропуск*.

PROR s. m. v. proor.

PRORĂ s. f. Partea de dinainte a unei nave. p. r e s t e. extremitatea din față a acestei părți, unde se află postul de comandă; bot. (învechit) prua. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Unda începu a muși despicntă de prară.* HELIADE, D. J. 98/1, cf. I. GOLESCU, C. *Deci prara ci era itoarsă împotriva valurilor și în fieșenre năvălire de apa ee întrn în canal ia să redica*

cu totul. BUZNEA, p. v. 175/12, cf. NEGULICI, BARONZI, I. I. IV, 205/5, DDUR. Veseli pluteau spintecind cu prora sâratele spume. COȘBUC, AE. 12, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Auzeam din prora vaporului o melodie dulce*. DUNĂREANU, CH. 58, cf. ANȚIPA, p. 365, CHIRUȚESCU, GR. 253, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Cînta un moleto la prora*. MINULESCU, VERS. 127, cf. 344. *A stat tu atac cu spada în mînă, la prora navei*. CAMIL PETRESCU, T. II, 197, cf. ARC. MAR. *Niei noiorele nu se mai aud! Doar apa cum plescăie la prora*. SEBASTIAN, T. 91. *Tu, cel de la prora, Ce te-a prins ... De-ți propești de gratii, Tremurul și pliusul?* LESNEA, I. 42. *Rămase îndelung rătăcind, fără oțlași ... c-o făclie albastră la prora*. SADOVEANU, O. X, 316. *Se vede usculul tu prora, stigă cu glas tare omul din gabie*. BART, S. M. 30, cf. SCRIBAN, D. *Pasageri ... distrași de enormele dantele albe ce forfoteau la prora vasului*. CĂLINESCU, S. 411. *Se-ntinde marea clară ... Nu-i nimenia cu prora S-o spargă, s-a frămîntate*. BLAGA, P. 177. *Vapoarele ... trec pe deasupra milioaneilor de tauri [valurile], zădăbindu-le spinările sub prora de fier*. BOGZA, G. O. 405. *Am tulors lotca în ultima clipă cu prora pe val*. CONTEMP. 1953, nr. 356, 6/2. *După un cal al Dunării se putea zări, de la prora, Brătia*. IB. 1951, nr. 395, 2/1. *E cineva în picioare la prora*. II. LOVINESCU, T. 204. *Cîțiva cașaloși trec prin prora, arătîndu-și numai coada*. TUDORAN, O. 122, cf. 60. *Pornese corăbii mari, de-uzur, pe mare, Întîile ce iau tu piephul prorii Oceanul*. BRAD, O. 31. *Prava și pupa stît denumiri fosilice de marinari pentru partea dinainte și respectiv dinapoi a unei nave*. I. ROM. 1961, nr. 1, 31.

— Pl.: *prora*. — Și: *proră* s. f.

— Din lat. *prora*, ngr. *πρόρα*, it. *prora*.

PRORECLAMĂ vb. I. Infran. z. (Regional) A reclama (3) din nou (Costești — Băile Herculane). GL. OLT. *Io am proreclamat iară ... la minister*. ib.

— Prez. ind.: *proreclăm*.

— Pro-²+ *reclama*.

PRORECTOR s. m. Membru al corpului didactic universitar care are funcția de locuitor al rectorului; titlu purtat de această persoană. Cf. STAMATI, D., BĂRCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Prorectorul, care prezidase adunarea, a coborîl de la masa tubră-cotă în plină roșie*. V. ROM. iulie 1954, 39, cf. DL, DM. *Proreclor[ul] ... Institutului de construcții din București a prezentat în sala profesorilor și studenților ... două conferințe despre construcția de baraje mari în România*. RL 1967, nr. 7 000, cf. M.D.E.N.C., DEX.

— Pl.: *prorectori*.

— Din lat. *prorector*, germ. *Prorektor*.

PRORICĂ s. f. v. *poreclă*.

PRORIG subst. v. *prurigo*.

PROROC s. m. I. Predicator religios considerat ca trimis al divinității pe pămînt și înregistrat cu darul de a prezice viitorul; profet¹ (1). *Nemică afară nu grăiese de cealea ce proroci ziseră*. COD. VOR. 80/14, cf. 62/1. *Va chema Dumnezeu șaptezeci de apostoli și proroci (cca 1550)*. CUV. D. BĂTR. II, 461/20. *Blagosloviți apostolii, prorocii și mucenicii Domnului*. PSALT. 333. *Puse Dumnezeu în besecerea întăi apostolii, ai doilea prorocii*. CORESI, I. 323/13. *Că păgînii nici proroci avea*. id. EV. 457, cf. 152. *Mărim pre eela ce l-au grăit prorocii*. PRAY. GOV. 144⁷/7, cf. 116⁷/12. *Ită-i-veni de la Dumnezeu ostindă asupra, cună grăiaște și proracul David*. URECHIE, L. 130. *Acești 2 proroci au chinul pre lăcutorii pămîntului*. S. TEST. (1648), 311⁷/10. *Voi trimite către voi proroci*. CHEIA IS. 9⁷/16. *Aaron, fratele lău, If va fi șie proroc*. BIBLIA (1688), 43¹/54. *Au trimis în lume proroci*. ANTIM, P. 2. *Precum zice prorocul și împăratul David (Inceputul sec. XVIII)*. MAG. IST. IV, 130/27. *El ore să-implinească Ce ne-a zis proracul din porunca cerească*.

ALEXANDRESCU, O. I, 217. ♠ *Proroc mincinos* = cel care pretinde a fi proroc (1); proroc fals; p. ex l. persoană care prevestește lucruri ce nu se realizează. *Socotiți-vă de proroci mincinoși*. PRAY. GOV. 111⁷/6. *Mulți proroci mincinoși veniră în lume*. S. TEST. (1618), 195⁷/13. *De nu voi cumva proroc mincinos ieși și un prognostic a face ... voi îndrăzui*. CANTEMIR, I. I. I, 115, cf. CADE. ♠ (Apozițional) *Împăratul proroc David*. C. GANTAGUZZO, CM I, 28. ♠ (Urmează după un nume propriu, atribuind calitatea ca un adjectiv) *Și dată fu lui cartea Isaiei prorocul*. CORESI, EV. 456, cf. 2. *Precum mărturisește David prorocul*. NEGULICI, I. 219. *Rugăciunile lui Samuil prorocul*. ANON. CANTAC., CM I, 112. *Stînt-Ilie prorocul*. BUDAI-DELLANU, T. 77. ♠ (Adjectival; prin lărgirea sensului) *O, ascultă nuna-voaace, Cum la porbă uii de vuluri stau cu stelele proaocae!* EMINESCU, O. I, 155. ♠ (Adesea complinit prin „mare”, „mall” etc., sau articulat) Epitet dat (de musulmani) lui Mahomed; profet¹ (1). *Mahomet ... Anăgilor zis tu Meca și-o Medina prooroc!* HELIADE, O. I, 491. *Dă mulțumită ... marelui proroc*. GORJAN, H. I, 6/24. *De-ar vrea înaltul prooroc, Mahomed strălucit, Să-ni fie ziua eu noroc*. ALECSANDRU, P. I, 146.

2. Persoană care intuiește apariția sau desfășurarea unor evenimente în viitor; profet¹ (2). *Aș fi vrut să te văd sebastru; poate te-ai fi făcut și prooroc*. NEGRUZZI, S. I, 30. *Ei bine, figanii zbiră că tu ești al lor prooroc: Tu o să-i scoți din cătușe*. HASDEV, R. V. 89. *Lu urat și-nehinăciune E proroc și-ți știe spune Tol ce-o fi și-o da*. COȘBUC, P. II, 36. *Avea fănu de prooroc*. VLASIU, A. P. 208. *Locul unde sălășluia prorocul lor cel bătrîn nu trebuia să fie cunoscut*. SADOVEANU, O. XII, 20. *Cum mai sunau cuvintele în gura lui, pareă ar fi fost proroc*. BARBU, P. 99. *Fă-nă prooroc, să te fac eu noroc*. ROMÂNUL GLUMET, 10. ♠ (Rare; în f.) *S-ar putea să-uu fii o tristă proaocă*. GALACTON, O. A. II, 338, cf. SCRIBAN, D.

3. (Prin Mold.) Njmul sărbătorii sfiatului Gheorghe; mincătoare (2), proor (3). Cf. ALR I 619/538, 558, 614.

— Pl.: *proroci*. — Și: *prooroc*, (regional) *prloroc* (UDRESCU, GL.) s. m.

— Din slavonul *пророкъ*.

PROROCEĂ s. f. (Prin Olt.) Numele unor colinde de Crăciun; p. restr. ultima recitare pe care o fac colindătorii de la Crăciun, înainte de a părăsi casa la care au colindat. *În cele ce vin, dăm următoarele orații, care prin Oltenia s-muncese la sing. proaocca, alt. prooraccava*. PAMFILE, CR. 134, cf. CADE, PAȘCA, GL.

— Pl.: *prorocele*. — Și: *proroceea* s. f.

— Prooroc + suf. -ea.

PROROCENIE s. f. (Învechit, rar) Prorocire (1). *Penru maaștele lui Constandin împăral și penru prorocenia Farigradului (a. 1822)*. CAT. MAN. II, 80.

— Pl.: *prorocenii*.

— Prooroc + suf. -enie.

PROROCESC, -EASCĂ adj. (Învechit) Care aparține prorocului, privitor la proroc, de proroc; format din proroci. *După al prorocescului și apostolescului evint niargem*. CORESI, EV. 176. *Și într-acele tunete și fulgere, glasurile prorocescii auziia-se*. id. ib. 177. *Direapta mînu a prorocescului aceluia trup lutud, la a sa celate o dusă*. DOSOFTEI, V. S. ianuarie 6⁷/25. *După proaocca adeverință s-au poruî și să porneaște tot răul peste tot pămîntul*. CANTEMIR, HR. 58. *Toată ceata proaocca cu un glas mărturisese pre Domnul Itristos a fi împărat*. ANTIM, P. 173. *Cu duh proaocca*. MAIOR, IST. 196/20, cf. DRU, I. B. *Era un zeu de lemu cu dar proaocca*. DONICI, I. II, 414, cf. POLIZU. *Acel glas proaocca ce vestea moartea ... fiiceii sale*. ODOBESCU, S. I, 169, cf. CADE, DM, DEX.

— Pl.: *prorocesci*. — Și: *prorocesc*, -ească adj.

— Prooroc + suf. -esc.

PROROCĂSTVIE s. f. (Învechit) **Prorocie (I)**. *Unde este prorocestvia lu Muisii proroci?* (a. 1580). CUV. D. BĂTR. II, 358/6, cf. 314/10. *Toată prorocestvia scripturiei*. N. TEST. (1648), 187^v/27. *Iaste vrun psalom să nu fie plin de prorocestvie de Doannul Hristos?* DOSOFTEL, PS. 300/2. *Tocmealele sp[î]nșilor le audzim într-altă limbă, cuau-s strălile de sara, slanele, prorocostvile* (a. 1715). IORGA, S. D. XIII, 135.

— Pl.: *prorocestvii*. — Și: *prorocăstvie* s. f.

— Din slavonul *пророчество*.

PROROCESTVUI vb. IV. **Tranz.** (Folosit și a b s o l.) (Învechit) **A proroci (I)**. *Le-au prorocestvuit urgie de la Dua[ne]zdu*. DOSOFTEL, V. S. noiembrie 116^v/10. *Au prorocestvuit cu Zaharia*. id. ib. decembrie 222^v/25, cf. BV I, 226, TDRG, SCRIBAN, D.

— Prez. ind.: *prorocestvuitese*.

— Din slavonul *пророчествовать*.

PROROCĂȘTE adv. (Învechit) În felul prorociilor, ca un proroc. *Și strigă prorocăște Elisavtha*. CORESI, EV. 493. *De ciud te cuose, tot prorocăște Grăești*. BUDAI-DELEANU, Ț. 392, cf. DRU, POLIZU.

— Și: *prorocăște* adv. POLIZU.

— **Proroc** + suf. *-ește*.

PROROCI vb. IV. **Tranz.** **I.** (Folosit și a b s o l.) **A anunța, a arăta, a simți dinainte** (în calitate de proroc) ce se va întâmpla, cum va fi, cum va evolua etc.; **a profeti, a profetiza, a prevesti (I)**, a prezice, (învechit) a prorocestvui. *Cei ce de a voastră buinrătate prorociră*. COD. VOR. 110/11, cf. 26/13. *Sfntul David au proroci de Hristos*. CORESI, EV. 413. *Cela ce prorocăște, oamnelor grăiaște întru bine*. id. I. 326/5. *Aduse-și aninte de cel părinte ce prorocise di'ășii* (a. 1620). CUV. D. BĂTR. I, 384/9. *Cu atitca sute de ai anai denaiate au proroci prorocii de venirca lui*. VANLAAM, C. 22. *Și alle seamne reale s-au arătat, de-i prorocia toți că va fi sfârșitul lor rău și amar, cunu s-au și împlal*. URECHE, I. 103. *Prorocia împăratul David pentru tapurăția izrailiteaailor*. CIEHA IN. 60^v/3, cf. 15^v/22. *Să așază preste ci dūhul și prorociră*. BIBLIA (1688), 102^v/14. *Mult au plins, prorocind cu plnsul realele ce vor să pață pă urmă*. R. POPESCU, CM I. 438. *Și prorocia etnd bune, etnd rele*. BUDAI-DELEANU, Ț. 87. *Bltndețele, buanataea ... iubirca de oamnei a acestui oblăduilor proroci norodului desfatată pitrecre, sublt a sa înfăleapă octrauire* (a. 1819). URICARIU, VII, 75, cf. CLEMENS, DRU, LB. *Care drept este asupră-și a-nvăța, a proroci?* HELIADE, O. I, 421. *Vrăjitoarea blăstemată Ieri așa tmî proroci ...* NEGRUZZI, S. II, 77. *Îfi prorocese că ai să ctștigi nult tn astă sară*. ALECSANDRI, T. I 103. *Ea prorocese că această năritare va fi bună*. CONTEMPORANUL, II, 288, cf. TDRG. *Prorocese că din tnrul ăsta sc va alege un bărbat srașnie*. AGIRBICEANU, A. 105, cf. ȘĂINEANU, D. V. *Băieții proorociseră bine*. BASSARABESCU, V. 4, cf. 405, CADE. *Mania proorocise ca o buhă pe clopotnișă*. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 17. *Vine ... furtuno ..., proroci cel mai mare dintre frați*. SADOVEANU, O. VIII, 341. *Sortil unui altfel de viitor ... cum ti prorociseră cindva dascălii de la sfntul Sava*. C. PETRESCU, A. R. 11. *Ameninșă cu grele pedepse. Prooroci catastrofe*. STANCU, R. A. I, 277, cf. 326. *Viscolul proorocii tn toamnă*. GALAN, Z. R. 126. *Știe că n-o să fie așa cunu proorocau ei*. PEDA, R. 9. *Na de neaz, ei prîeteneste proorocesc editorilor că romanul pornografie nu va fi multă vreme la pref*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 141, 5/2, cf. ALRI I 403/385, 387, 600. (Ref. p. a. s.) *Ne apropiam de teribilul an 1840, despre care se prorocia fel de fel de grozăvii*. GHICA, S. 172. *Era apreciat și i se prorocia un mare viitor*. GALACTION, O. A. II, 219. *Un tnr Hristos amuit De care s-a proroci*. TLODORESCU, P. P. 112. ◊ (Glumef) *Proorocia împlăririle toate după ce se lrcea*. ALEXANDRESCU, O. I, 216. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Instinctul ... tnvăi pe dutoace a proroci furtuna*. CONACHI, P. 293. *Vintale, copile, Codrii ce-i trudești?*

Ce-ai tot spui de jale Și-ai tot prorocesti? CERNA, P. 116.

2. (Învechit, rar) **A propovădui (I)**. (A b s o l.) *De ta Eu[an]ghelie ... cu prorocii tatur păgtni*. CORESI, ap. GCR I, 15/30.

— Prez. ind.: *prorocesc*. — Și: *prooroci* vb. IV.

— V. *proroe*.

PROROCIE s. f. (Astăzi rar) **Prorocie (I)**. *Prorocia ceca ... de la D[um]a[e]z cu grăiră-se*. COD. VOR. 166/19. *Prorocia Zahariei*. PSALT. 334. *Și părinte a multe limbî fu, după dumnezeiasca prorocie*. CORESI, EV. 224, cf. 175. *Și să să împle într-tași prorocia Isaiei*. N. TEST. (1648), 17^v/11. *Tot cela ce aude cuvintele prorocii cărfii aceștia*. BIBLIA (1688), ap. TDRG. *Mtăitoare prorocie ... de viairca Domnului Hristos*. N. COSTIN, I. 52, cf. 40. *Cunosc adevărat cu dūhul prorocii că ca este ... izbăvirea lumii*. ANTIM, P. 75. *Întmplarea au adas să să plincască prorocia*. IST. CAROL XII, 24^v/17. *Împlinirea unii mincioase prorocii*. IST. AM. 42^v/19. *Îi respica ei prorocia Isaiei*. PETROVICI, P. 84 I. *O prorocie cerească tai rădică toată nădejdea*. BELDIMAN, N. P. I, 26^v/7, cf. DRU, LB. *Această zicere a fost proorocie*. DONICI, F. 59. *Se wise o proorocie care spunea că acest oraș va iatra iarăși tn săptnirea creștinilor*. BĂLGESCU, M. V. 81. *Lasă proorociile, cinstile Bogonoase*. NEGRUZZI, S. I, 235, cf. POLIZU. *Ultimile cabinte din energicul discurs al lui Polcoavă erau nu nuatni o prorocie, ci chiar un fel de a doua vedere*. HASDEU, I. V. 203. *Să se taplinească la dtmsul prorocia din acele slove*. ISPIRESCU, I. 274, cf. DDFR, TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Pină azi nu văd nici un senin de bună prorocie*. GALACTION, A. 50, cf. SCRIBAN, D., M.D.ENC., DEX. *Scripturi și proorocii*. TEODORESCU, P. P. 101. *Prorocia despre Ștefan cel Mare*. ȘEZ. III, 235. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Ochii lui era pravili, gura lui proorocie*. CONACHI, P. 301.

— Pl.: *proorocii*. — Și: *proorocie* s. f.

— **Proroc** + suf. *-ie*.

PROROCIRE s. f. **I.** Acțiunea de a proroci (I) și rezultatul ei; **ceca ce prorocăște (I)** cineva sau ceva, **profetie**; **prezicere, prevestire, (astăzi rar) prorocie, (învechit) prorocestvie, prorocitură, plaz², zicere, (învechit, rar) proorocenie**. *Să ascunzi de dtmsul, tendndu-se de prorocirea celitorului de steale* (a. 1650). GCR I, 134/3, cf. DRU, POLIZU. *Glasuri din treut străbate l-a prezentului ureche, Din a valurilor sfadă prorocii se aridic*. EMINESCU, O. I, 45. *Un spirul care cunoaște mersul oatenirii ... rar ... face prorociri mincioase*. ARINVA, II, 508. *Va produce oarecare vltbă-n lumc, Ca o aouă prorocire*. MINULESCU, VEIS. 278, cf. 150. *Acum [călugărul] prostea lumca cu proroeiri*. VLASIU, A. P. 209. *Nu-i fu recunoscător pentru aceeași proorocire*. SADOVEANU, O. IX, 104, cf. XI, 274. *Discut ca Zugravu ... și-i amintesc de proorocire*. STANCU, R. A. IV, 269. *Prorocirile mele stnt anai vrednice de erezare dect ale prorocului Ilie*. VORNIC, P. 191. *Ioanide, pe eare-l întărtă cu proorociri sumbre, Il poreclește „cu-cuwa”*. V. ROM. octombrie 1964, 98, cf. M. D. ENC., DEX.

2. (Regional) **Orație de nuntă** (care prevestește viitorul tinerilor căsătoriți) (Piatra Olt — Slatina). GL. OLT. *De mult așa, veneau doi băieț călări și ... tn-cepeau proorocirea [la nuntă]*. ib.

— Pl.: *proorociri*. — Și: *proorocire* s. f.

— V. *prooroc*.

PROROCITOR, -OĂRE s. m. și f., adj. **I.** S. m. și f., adj. (Învechit) (Persoană) care prorocăște (I). V. *proroe, profet*. *Iarū prorocitorii doi sau trei să grăiască, alași să jadee*. CORESI, L. 330/7, cf. DRU, DEX.

2. Adj. (Învechit, rar) **Care dă prognoza, care anunță cu anticipație starea vremii. Prorocitaare arătări ale călindarilor stnt după ... clima deosebitelor locuri**. PISCUPESCU, O. 89/16.

— Pl.: *proorocitori, -oare*.

— **Proroc** + suf. *-tor*.

PROROCITURĂ s. f. (Învechit) Prorocie (1); dar al prorocului (1), darul de a proroci (1). *L'auia amu duhul datu-i-e cuvînt de mîndrie ..., altuia prorocitura.* CORESI, I. 321/11. *Altuia ciude a face, altuia prorocitura, altuia dulari a gonî.* id. EV. 317.

— Pl.: *prorocituri.*
— Proroci + suf. *-tură.*

PROROCITĂ s. f. Femeie care proroceste (1); p. ex l. ghicitoare. *Cu bani făcură pre prorocița de la Delfi de poroci Lacuilor ... să seoașă de sub tirani Athina.* HERODOT (1645), 295. *Muiarea ... zice că-i prorociță.* N. TEST. (1648), 305²/25. *Evaughelistul Luca prorocițe le numește.* DOSOFIEI, V. S. septembrie 6²/31. *Oclavie August Chesar ... au întrebă pre Sevilla prorocița cîi ai vor sta palaturile acelea.* ANTIM, O. 316, cf. LB. *Doură ești o prorociță? ... O ruga să-i prorocescă Ce va să măi pătimască.* BĂRAC, A. 68²/2, cf. TDNG. *La noi toate babele fiind prorocițe, de ascunecu i-a spus o buniță a sa ... că el n-are să piară de ștreang, ei de fier.* SADOVEANU, O. XIII, 758. ◇ (Urmează după un nume propriu, atribuind calitatea ca un adjectiv) *Era Ana prorocița, fată lu Fanuîl.* CORESI, EV. 515, cf. N. TEST. (1648), 68²/24. *Și luo Mariiam prorocița, sora lui Aaron.* BIBLIA (1688), 50¹/51, cf. 175²/13.

— Pl.: *prorocițe.*
— Din slavonul пророкица.

PROROCILĂ vb. IV v. poreclă.

PROROCOSTAVIE s. f. v. prorocestavle.

PROROFORIE s. f. v. plloroforie.

PROROGĂ vb. I. Trans. (Complementul indică activitatea unui corp constituit, a unei adunări legislative etc.) A amîna (din oficiu) pentru o dată ulterioară sau a prelungi în timp; p. gener. a amîna; p. ex t. a suspenda (pentru un timp oarecare). *Dieta o deschide, proroga și include un comisariu reg[esc].* BARIȚIU, P. A. III, 170. *Încă și mai curioasă este de a vedea ce vești face în cazul etud o ași proroga [adunarea] sau dizolvi (a. 1861).* IORGA, S. D. XVII, 43, cf. PROT.-POP., N. D., DDRF, BĂRAC, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Arhitectul proroga mereu acțiunea și căuto să cliștie timp cu vorbele.* CĂLINESCU, S. 128, cf. DL, DM, DN², DEN. ◇ Refl. p. a s. *După aceste, s-au prorogat (închis) parlamentul ... pînă la 8 august.* AR (1829), 52¹/29. *E rău numai că Dieta s-a prorogat pînă la 2 iulie.* BĂLCESCU, AP. GHICA, A. 278.

— Prez. ind.: *prorog.* pers. 3 și (Învechit) *proroagă*.
— Și: *prorogă* vb. I.
— Din lat. *prorogare*, fr. *proroger*.

PROROGĂRIE s. f. I. Acțiunea de a proroga și rezultatul ei; prorogație. Cf. DRU, DDRF, CADE, SCRIBAN, D. *Un decret de prorogarea datei deschiderii vîntătoareî.* COD. PEN. R.P.R. 176. *Direcția moi întîmpina cîteva dificultăți tehnice, luclt ideaa prorogării premiereî se pîrîni că foarte oportună.* CĂLINESCU, S. 695, cf. DL, DM, DER, DN², DEN. ◆ Act prin care se amîna sau se suspendă activitatea unui corp constituit, a unei adunări legislative etc.; prorogație. Cf. CADE, DEN.

2. Extindere a competenței unui organ de jurisdicție. *Legea a prevăzut ... prorogarea competenței, adică dreptul unei instanțe care, potrivit principiilor generale lu materie de competență, n-ar puteo judeca pricina, să poată totuși s-o judece.* FR. DREPT, 804, cf. DER, DEN.

— Pl.: *prorogări.* — Și: (rar) *prorogărie* s. f.
— V. *proroga*.

PROROGĂT, -Ă adj. (Învechit, rar) Prelungit (1); amînat. Cf. DRU.

— Pl.: *prorogați, -te.*
— V. *proroga*.

PROROGATIV, -Ă adj. (Învechit, rar) Care se poate proroga. Cf. PROT.-POP., N. D.

— Pl.: *prorogativi, -e.*
— Din fr. *prorogatif*.

PROROGĂTIE s. f. Acțiunea de a proroga; prorogare (1). *La 12 iunie s-au făcut prorogația (închiderca) parlamentului.* AR (1829), 51¹/19, cf. I. GOLESCU, C., ȘTAMATI, D., PROT.-POP., N. D., BĂRAC, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DN², DEN. ◆ Act prin care se amîna sau se suspendă activitatea unui corp constituit, a unei adunări legislative etc.; prorogare (1). Cf. CADE, DEN.

— Pl.: *prorogații.* — Și: *prorogațiune* s. f. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.
— Din fr. *prorogation*, lat. *prorogatio*, -onis.

PROROGĂȚINE s. f. v. prorogație.

PRORÓS, -OĂȘĂ adj. (Regional) Foarte ros (Cristești — Pașcani). MAT. FOLK. I 519.

— Pl.: *proroși, -oase.*
— Pro² + ros.

PRORUGĂ vb. I. Refl. (Regional) A se ruga din nou (Bănia — Orșova). Cf. ARH. FOLK. III, 108, 151.

— Prez. ind.: *prorog.*
— Pro² + ruga.

PRORŪMPE vb. III v. prorupie.

PRORŪMPERE s. f. v. prorupere.

PRORŪPE vb. III. I. Intrans. I. (Învechit și regional; despre oameni; adesea urmat de determinări introduse prin prep. „lu”) A începe să vorbească, să țipe, să rîdă, să plîngă etc. în mod brusc (și cu putere). *Accentele ei straniu, accente stîl sinistre.* — *Sinistre pentru diusul, prorupe Cuchullin.* HELLIADA, O. I, 352. *Am început rău, prorupe repede Barbaia.* CR (1816), 31¹/36. *Femei și copii, ... văzînd slăcările, prorupseră lu vaiete cîmplite.* BARIȚIU, P. A. II, 264. *Prorupînd într-uu ris sardonie, li zise ...* FILIMON, O. I, 389. *Însă într-o zi prorupse cu o voce puternică și arzătoare.* EMINESCU, G. P. 30. *Prorupse și el cu și mînc într-uu plius nesfîrșit.* AP. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 161. ◆ (Învechit; despre sunete, vorbe, țipete, risete, plînsete etc.) A izbucni (în mod brusc și cu putere). *Un suspîu dureros prorupse diu toate piepturile.* BARIȚIU, P. A. I, 630. *Un aplauz asurzătoriu prorupse lu public.* id. ib. II, 147, cf. PROT.-POP., N. D. *Lacrimile îndelung cîntuite prorupseră diu ochii lor.* LM, cf. BĂRAC, A.

2. (Învechit; despre mișcări sociale) A se declanșa, a izbucni. *La doi ani ... a prorup revoluțiunea de 7-8 ani a lui Francise Rákoci.* BARIȚIU, P. A. I, 218. *Putea să prorupă o turburare peste noapte.* STON, P. 224.

II. Refl. (Prin Ban.; despre sunete, zgomote) A înceta. *S-o prorup larma.* L. COSTIN, GR. BĂN. 170, cf. NOVACOVICIU, C. B. I, 16.

— Prez. ind.: *prorup.* — Și: (Învechit) *prorŭmpe* vb. III.

— Din lat. *prorumpere* (refăcut după *rupe*). Cf. pro² și *rupe*.

PRORŪPERE s. f. (Învechit) Acțiunea de a prorupe și rezultatul ei; (Învechit) prorupție. Cf. prorupe (I 2). *La aseruenca vedere, nemărginită au fost proruperea urgiei.* ASACHI, S. I, II, 61. *După proruperea revoluțiunei lu Italia ue pomenirăm și cu o rebeliune a nobilimeî polone din Galiția.* BARIȚIU, P. A. I, 693, cf. ȘTAMATI, D., GHETI, R. M., BĂRAC, A.

— Și: *prorŭmpere* s. f.
— V. *prorupe*.

PRORUPȚIE s. f. (În dicționarele din trecut) Propupere. Cf. PROT.-POP., N. D., GHEȚIE, R. M., BARGIANU.

— Pl.: *prorupții*. — Și: *prorupflune* s. f. GHEȚIE, R. M., BARGIANU.

— Din lat. *proruptio*, -*o*ns.

PRORUPȚUNE s. f. v. *prorupfle*.

PROȘĂC, -Ă s. m. și f., adj. v. *prusac*.

PROSABIBISÎ vb. IV v. *prohideorisi*.

PROȘAIE s. f. v. *proșle*.

PROȘATE s. f. pl. (Regional) Fructe (Feldru — Năsăud). LEXIC REG. II, 76.

— Cf. *prășad*.

PROȘĂC subst. (Regional) Marginea, extremitatea din vale a unui sat (Mehadia — Orșova). Cf. L. COSTIN, GN. NĂN. 170.

— Pl.?

— Din ser. *prošek*.

PROȘĂDÎ vb. IV. Tranz. (Prin Munt.) A răsadî. *Taci, tulpină, taci, ... Nu e vina ta, Și-i a celuiia Care te-a sădit Și te-a prosădit*. PAMELE, C. T. 33.

— Prez. ind.: *prosădesc*.

— Pro-² + *sădi*.

PROȘĂȘIE s. f. (Prin Bucov.: cu sens colectiv) Prapuri și cruci folosite la un corolegiu religios. Cf. LEXIC REG. 107.

— Pl.?

— Din ucr. *прошещина*.

PROȘALESÎ vb. IV v. *proșcalisi*.

PROȘCALISÎ vb. IV. Tranz. (Învechit; complementul indică oameni) A invita, a pofti (3). *Au trimis măria-sa ... dă l-au proșcalisit să vie la curte*. R. GRECLANU, CM II, 160. *Veți proșcalisi și pre prea sfinția sa părintele ... la această adunare* (a. 1793). GĂLDI, M. PHAN. 240. *A nu proșcalesi pe doamni nu să poate* (a. 1801). *id. ib. Deci te proșcalipsesc ... să poștești până la mine* (a. 1853). *id. ib. Îți cer de o mic de ori iertăciune că nu te-am proșcalisit la masă*. FILIMON, O. I, 194. *Vărul evgheniei voastre n-au proșcalisit*. ALECSANDRU, F. 1228, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D. — Pl.: *proșcalisesc*. — Și: *proșcalesi*, *proșcalipsi* vb. IV.

— Din. ngr. *ἐπροσκάλισα* (aor. al lui *προσκάλῶ*).

PROȘCĒNIU s. n. (În teatrul antic) Parte a scenei corespunzătoare scenei și avanscenei de astăzi; (în teatrul modern) avanscenă. Cf. GHEȚIE, R. M., BARGIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., DM. *Prosceniumul capătă o importanță deosebită, el devenind unul dintre principalele locuri de joc*. CONTEMP. 1961, nr. 777, 3/4. *Au ieșit pe prosceniu. Creangă se oprește, pune lada jos*. T iunie 1961, 22. cf. DER, DN², M.D. ENC., DEX.

— Pl.: *proscenii*. — Și: (rar) *proscēnlum* s. n.

— Din lat. *proscenium*, fr. *proscenium*, germ. *Proscenium*.

PROȘCĒNIUM s. n. v. *prosceniu*.

PROȘCHINITĂR s. n. (Bis.; învechit) I. Un fel de pupitru înalt pe care se află o icoană și care se așază în centrul bisericii; iconostas. *Se închină ... către icoana ... proșchinitarului*. GHEORGACHI, LET. III, 290/28. *Două cutii pentru milosteuile cu pecelile boierilor rânduți episcopi, una să stea în biserică la proșchinitariu și alta la spital* (a. 1799). URICARIU, I, 92, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D. ♦ Scăunel pe care se în-

genuchează pentru rugăciune. Cf. DDRF, TDRG, SCRIBAN, D., GĂLDI, M. PHAN. 241.

2. Capelă, paraclis mic. Cf. CIHAC, II, 691, DDRF, ȘĂINEANU, D. V.

3. Loc de pelerinaj. Cf. SCRIBAN, D.

4. Carte de rugăcini și de informații asupra locurilor sfinte. Cf. ȘĂINEANU, D. V., SCRIBAN, D.

— Pl.: *proșchinitare*. — Și: *proșchinităriu* s. n.

— Din ngr. *προσκηνιτάρι*.

PROȘCHINITĂRIU s. n. v. *proșchinitar*.

PROȘCOATE vb. III. Tranz. (Regional) A scoate din nou (Eftimie Murgu — Băile Herculane). ARH. FOLK. III, 95. *Frații-so proșcoăa untra dz'in dz'isagă și-i măi da o palmă*. *ib.*, cf. 154.

— Prez. ind.: *proșcôt*.

— Pro-² + *scoate*.

PROȘCOMEDÎ vb. IV v. *proșcomidi*.

PROȘCOMĒDIE s. f. v. *proșcomidie*.

PROȘCOMIDÎ vb. IV. Tranz. (Despre preoți; complementul indică pîinea și vinul) A pregăti, a sfinți pentru împărtășanie; a face o proșcomidie (1). Cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DEX.

— Prez. ind.: *proșcomidese*. — Și: (rar) *proșcomedi* vb. IV. CADE.

— Derivat regresiv de la *proșcomidie*.

PROȘCOMĒDIE s. f. I. Parte din slujba liturghiei în care preotul pregătește, sfințește pîinea și vinul pentru împărtășanie; (învechit) predlojenie (2). *De se va țimpla cumva să se vearse sfințele ... preotul iară să facă a doua proșcomidie* (a. 1652). GCN I, 160/30, cf. DOSOFTEI, MOL. 85. *La proșcomidie să toarne pușină apă în vin, și după sfințirea tainelor, apă caldă, după rînduială*. IACOV, SYN. 15^v/6. *De eilire călugărului în chilie ... Arătarea proșcomidiei, tu ee chip să va face* (sec. XVIII). CAT. MAN. I, 305. *Acest pontelnic ... urmează a se pomeni pururea la sfînta proșcomidie* (a. 1814). ARH. OLT. I, 60, cf. I. I. *S-au plătit această sfințită proșcomidie de Mihail și Ecaterina* (a. 1829). IORGA, S. D. XIII, 163, cf. VALIAN, V., POLIZU, CIHAC, II, 691. *Sub sărindar se tuțelege ... amintirea celui repausat la 40 de proșcomedii și liturghii*. MARIAN, I, 377, cf. DDRF, BARGIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE, SCRIBAN, D. *Preoții, utind de proșcomidie, dormeau netreziți pe sub mese*. ARGHEZI, S. VI, 45, cf. DL, DM, M.D. ENC., DEX.

2. Masă sau firidă în peretele de nord al altarului, unde se săvîrșește proșcomidia (1) și unde se află pregătite sfințele daruri; jertfelnic. *Acesta sftutul jirtăvnie ce să zice proșcomidie, n-au fost așa din temelie* (a. 1731). ap. TDRG, cf. LU, VALIAN, V. *În pârtelele despre miazănoapte al altarului este construită proșcomidia, adîncată în zid ca o peșteră* (a. 1877). ap. TDRG, cf. LM. *N-am disprețuit ... odăjdile roase de molii în scrierile din proșcomidie*. ODOBESCU, S. II, 236. *S-a adaus ... o vesimlărie de-o parte și o proșcomidie de alta*. IORGA, ap. CADE, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M.D. ENC., DEX.

— Accentuat și: (învechit) *proșcomidie*. CIHAC II, 691, LM, DDRF, CADE, SCRIBAN, D. — Pl.: *proșcomidii*. — Și: (învechit și regional) *proșcomēdle*, (învechit, rar) *proșcomīdle* s. f.

— Din slavonul *прѣсѣкмиѡдїи*.

PROȘCOMIDÎT, -Ă adj. (Bis.; învechit, rar; despre pîinea sau vin) Care a fost pregătit, sfințit pentru împărtășanie. *Preșeurile proșcomidite dă le vor mînea cîinii* (a. 1652). GCN I, 160/25.

— Pl.: *proșcomidîți*, -*te*.

— V. *proșcomidi*.

PROȘCONĒDIE s. f. v. *proșcomidie*.

PROSCOVITĂ s. f. v. pocrovitã.

PROSCRIFE vb. III. Trauz. I. (Par) A dezaproba, a condamna, a blama. *Fu nu voi să proseriu pe nimeni; însă nu poți afla în școlul nostru nici un erou care să nu se cubite la naoa mea poeniã.* HELIADE, D. J. 36. *Ce i-ar servi aceste calități în societatea noastră unde aceste simfinitate snt proscrise?* BOLINTINEANU, O. 425, cf. CADE. Neologismul, *proscris de poetica tradițională.* VIANE, A. P. 252. *Sentimentete, ... pe care bisericã le-a proscris, se cristalizează și devin conștente în omul Renașterii.* OPLEFA, R. 334. *Cervante nu proserie toate romanele cavalești.* I. I. 1, 121.

2. A lua măsuri represive (privative de libertate) împotriva cuiva, în special pentru motive politice; a scoate de sub sentul legilor, a prigoni (2); a ludepãrta în mod forțat din patrie, a exila, a surghiuni, a alunga, a izgoni. Cf. NEGULICI. *Regii, popoarele și miniștrii altorelor mã proscrise în numele politice și a religiei.* CALENDAR (1851), 53/31, cf. POLIZI. *Și-i trimisesem listã chiar de persoanele ce erou să fie proscrise.* GHICA, A. 191, cf. PROT.-POP., N. D., BARONZI, I. L. I, 209/31, DDRF, BARGIANU, ALEXI, W., SEVLJON, S. 81, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Nu-l vedem printre atestați în timpul revoluției și nu e proscris, e numai destituit din post.* GĂLINESCU, S.C.I. 87, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. (Ghimeț) *Cînd în staturile Europei [lupii] erau proseriși ..., numai în Moldavia ... viețuiau ca în stul unei republice.* NEGRUZZI, S. I, 279. < Refl. p. a. s. *Toți învașii să proscrã, pentru a li se jãfui averea.* SĂULESCU, III. I, 56/24. < Refl. *Din farã siuguri s-au proscris.* MACEDONSKI, O. I, 209. < Refl. i. m. p. e. s. *Se proseriu din farã sub pedepse grele att izușii, ct și cãlugãrii din oricare ordin.* BARIȚIU, P. A. I, 133.

3. (În antichitatea romanã) A condamna la moarte (pentru infracțiuni politice) fãrã forme judiciare, publicînd pe o listã numele persoanei condamnate, pe care oricine putea s-o omora. Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D., ANTONESCU, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

4. (Astãzi rar) A interzice, a opri. Cf. NEGULICI. *Proscrisei asentenea biliardul.* BREZOIANU, I. 79/28. *S-ar fi stipulat ca cultul lui Alah sã fie pe totdeauna de acolo proscris.* CALENDAR (1861), 53/5, cf. PROT.-POP., N. D. *Uitarãși cã proserise snt orișice dueluri?* MACEDONSKI, O. II, 149, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN², DEX.

— Prez. ind.: *proscriu*.

— Din fr. *proscrire* (dupã serie).

PROSCRIERE s. f. Acțiunea de a proserie și rezultatul ei. Cf. *proserie* (2). Cf. POLIZI. *Priveuni cauza romãnã la care am sacrificat tot, fãcînd din viașã mea un șir de închisori, exiluri, espatrieri și proserieri.* BOLLAC, ap. GHICA, A. 629, cf. PROT.-POP., N. D., DDRF, BARGIANU, ALEXI, W., DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *proserieri*.

— V. *proserle*.

PROSCRIPTOR s. m. (Rar) Persoanã care hotãra o proscripție. Cf. DDRF, SCRIBAN, D., DN².

— Accentuat și: *proscriptôr*. SCRIBAN, D. — Pl.: *proscriptori*.

— Din lat. *proscriptor*, fr. *proscripteur*.

PROSCRIPȚIE s. f. I. Pedepșã la care autoritatea publicã supunea pe cineva (pentru o vinã politicã); izgonire din patrie a cuiva (pentru o vinã politicã), exil, surghiun. *Protestanșii se trãrãu ca aspriune ... Frederic al 5-le de Palafiu perdu statul în puterea actului împãrãtesc de proscripție.* SĂULESCU, III. II, 282/10, cf. NEGULICI. *Douã diete ... anerinșã pe înnoitri cu pedepse grele, cu anateme, cu proscripțiune și chiar cu noapte.* BARIȚIU, P. A. I, 132. *Acești aristocrași ... decretenezã legile de proscripție, ei mãsurã*

și vînd libertatea ca o marfã. RUSSO, S. 182. *Mãrtrea voastrã o vu ridica din toatã proscripția și li va chezãyãt asigararea vieșii.* NEGRUZZI, S. III, 320, cf. POLIZI, PROT.-POP., N. D., DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. < (Ghimeț) *Sã-i procure dulcele fericiu ale unei proscripțiuni de zece ani.* GHICA, S. 57. ♦ (Rar) Autoexilare. *Poate sã au norocul ca în mulțimea lumii cinstite ... sã gãsesc cteva aprobãri, cari sã mã plãteascã cu prisos de necezarile îndelungatei mele proscripțiuni.* CARAGIALE, O. VII, 456.

2. (În antichitatea romanã) Punere în afarã de lege sau condamnare la moarte fãrã forme judiciare, de obicei pentru infracțiuni politice. Cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Marele orator retras la Tusculum ... astã cã numele sãu era pe lista proscripțiilor.* CONCORDIA, 177/70, cf. PROT.-POP., N. D., ANTONESCU, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. < *Listã de proscripție* = listã afișatã care cuprindea numele persoanelor condamnate. *Au compus o listã de proscripție, ... fãcîndu-i a crede cã toți erau meniți a fi omorți.* CALENDAR (1858), 117/9, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

3. (Rar) Interzicere, desființare, oprire. Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D., ȘĂINEANU, D. U. *Proscripțiune a unui obicei.* CADE, cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *proscripții*. — Și: *proscripțiune* s. f.

— Din lat. *proscriptio*, fr. *proscription*.

PROSCRIPȚIUNE s. f. v. *proscripție*.

PROSCRIS, -ã adj., s. m. și f. I. Adj., s. m. și f. (Persoanã) care suferã rigorile unei proscripții (1); (persoanã) care a fost obligatã sã-și pãrãseascã patria (pentru o vinã politicã), exilat, surghiunit. Cf. NEGULICI. *Au intrat apoi în Moldova împreunã cu soocra lor, doamna Ieremieii Movilã, și cu toți preșcrișii refuși.* CALENDAR (1850), 71/9. *E dulce pentru sãrmanul proseris a-și îndreptu ultima privire cãtre ai sãi.* LĂZĂRESCU, S. 135/12. *Posițiunea mea de proscris în siml patriei mele ... tmi comondã o prudinșã strãnicã.* MAN. SĂNĂT. 293/28. *Cei carii nu voia sã poarte cocardã ungareascã furã declaroși de proseriși.* BARIȚIU, P. A. II, 202. *Ea este din o familie proscrisã.* NEGRUZZI, S. III, 319, cf. POLIZI. *Toatã opineu-n pușcãrie; Toși ... Pribegeșe proseriși, goniti.* BOLLAC, O. 192. *Beizadea Grigore Sturza avea ziașet de ziua lui și ne poștise pe toși romãni proseriși.* GHICA, ap. CADE. *Panu ..., cu toate cã nu credea la posibilitatea de a figura tltre proseriși, totuși gãsi mai prudent a se da deoparte.* SION, P. 233. *Proscris, în a mea farã eu nu mã voi rentoarce.* BOLINTINEANU, O. 2, cf. DDRF, BARGIANU, ALEXI, W. *Ieri sceptrul regilor și-al tineretii — Iar azi toiagul bietului proscris!* CONV. LIT. XLII, 137. *Visarãm visuri goale și doruri de proseriși.* PETICĂ, O. 146, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Regalist proseris și sã ai carajul sã te prezinși ministrelui justitiei chiar?* CAMIL PETRESCU, T. I, 481, cf. SCRIBAN, D. *Victor Hugo a fost trecut primul pe lista proscripțiilor.* SADOVEANU, E. 228, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. < Fig. *Singur snt astãzi și proseris, Te-ai dus, te-ai dus, o dulce vis!* I. NEGRUZZI, S. II, 298.

2. Adj., s. m. și f. (În antichitatea romanã) (Oin) pus în afara legii sau condamnat la moarte fãrã forme judiciare (pentru o vinã politicã), prin înscrierea numelui pe o listã. Cf. NEGULICI, STAMATI, D., ANTONESCU, D.

3. Adj. (Rar; despre idei, atitudini, acțiuni) Interzis, oprit, nelgãduit. *Despotismul proseris cãtã tncã a veni în nãjlocul nostru sub nume minciunoase și sub mascã.* BOLINTINEANU, O. 258, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *proseriși*, -se. — Și: (Invechit, rar) *proseris*, -ã adj., s. m. și f.

— V. *proserle*.

PROSECTOR s. m. (Med.) 1. Persoană specializată în efectuarea diseecțiilor și autopsiilor. *Dacă boala lui au fost interesantă, i se face autopsie de către prosector în ființa primarului și a doctorilor.* CUCURAN, D. 15/20. *Într-una din acele zile veni la Rotaru... soția unui prosector de la spitalul Filantropia.* BENIUC, M. C. I, 304, cf. DL, M.D. ENC., DEX.

2. Persoană însărcinată să prepare piesele anatomice necesare la cursul unui profesor, în examenele de laborator etc. Cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN², M. D., ENC., DEX.

— Accentuat și: *prosector* (BĂRCIANU, SCRIBAN, D., DEX) și *prosector* (ALEXI, W.). — Pl.: *prosectori*.

— Din lat. *prosector*, fr. *prosecteur*, germ. *Prosektor*.

PROSECTURĂ s. f. (Med.; rar) Morgă² (1). Cf. DER, M. D. ENC., DEX. ♦ Încăpere în care se pregătesc piesele anatomice pentru diseecție. Cf. DEX.

— Pl.: *prosecturi*.

— Din germ. *Prosektur*.

PROSERISI vb. IV v. *proserisli*.

PROSFETI vb. IV. Tranz. fact. (Învechit, rar) A face să lumineze, să strălucească. (F i g.) *Prosfetește* (l u m î n e a z ă cc² id) *fața ta spre șerbul tău.* PSALT. 53, cf. SCRIBAN, D.

— Prez. ind.: *prosfetesc*.

— Din slavonul *просвѣтити*.

PROSFORĂ s. f. (Învechit) Dar; p. e x t. ofrandă, jertfă. *Allă nemică mîncînd, fără profora ce-i ndueen.* DOSOFTEI, v. s. decembrie 211²/23. *Prosfora, adică poeloa la casa împărătească* (a. 1825). GĂLDI, M. PHAN. 211. *Răscumpără azi păcatele părintelui prin o profora mărînimoasă și mîntuioare Brandei.* ASACHI, S. L. II, 65, cf. CIHAC, II, 691. *Ți-am primit proforaua.* SĂGHINESCU, v. 65.

— Pl.: *prosfornle*.

— Cf. ngr. *πρoσφορᾶ*.

PROSFORĂ vb. I. Tranz. (Învechit și regional) A oferi (1); a dăruî. *Netimpătîndu-se stările cu Albert, proforară Margaretei și corona Sfetei.* SĂULESCU, III, I, 215/11. *Ducea tîaintea sa corona de emir, spre a o profora mîresei.* ASACHI, S. L. II, 61. *Îndemnat de tîgrîjirea vrednică de laudă și mărînimoasă, au proforat prin darnicia sa mîna jărlfa aceea* (a. 1856). URICARIU, IV, 413/21, cf. TDRG. *Să nrâm pe-un zen născut... Prosfortîndu-i tîmlieri.* TEODORESCU, v.p. 21. ♦ (Învechit, rar) A jertfi, a sacrifica. *Pentru patrie și zeu Să profoare trîniul sen!* ASACHI, S. L. I, 183.

— Prez. ind.: *prosforez* și *prosfôr*.

— Cf. ngr. *πρoσφορᾶ*.

PROSFORĂT, -Ă adj. (Învechit, rar) Primit în dar; dăruit. *Cu nfront aruncă darurile proforate.* SĂULESCU, III, I, 65/2.

— Pl.: *prosforați*, -te.

— V. *prosfora*².

PROSFORISI vb. IV. Tranz. (Folosit și absolut.) (Învechit) A oferi (1). *Am cîste să profserisesc prin ex[celența] ta* (a. 1809). GĂLDI, M. PHAN. 241. ♦ Refl. p. a. s. *De la casa școalelor a se profserisi at de puțin ajutor nu este mijloc* (a. 1815). id. ib., cf. DR. II, 794.

— Prez. ind.: *profserisesc*. — Și: *prosterisî* vb. IV.

— Din ngr. *προσεφορησα* (aor. al lui *προσφορω*).

PROSHIMĂ s. f. (Grecism învechit, rar) Aparență. *Cu o proshimă de patriot bun [a dat țara în] mîinile jefuitoarelor.* 1. GOLESCU, în PR. DRAM. 12.

— Pl.: ?

— Din ngr. *πρόσημα*.

PROȘIE s. f. (Popular) Ogor arat și semănat pentru prima dată sau după ce a fost lăsat necultivat timp de mai mulți ani; p. e x t. ogor nelucrat sau (abia) desțelenit; p. gener. ogor (II 2). *În prosăi au mai sămănat, tot într-aceel pămînt, ovăs, și s-au făcut* (a. 1771). LORGA, S. D. VII, 95. *Niște prosii..., unile arate de dînșii..., iar altile rupte din felină* (a. 1816). id. ib. VI, 177. *Înul cere loc nou, prosie, toloacă.* 1. IONESCU, C. 42/26. *Pe la noi, cînd felina e arată pentru prima oară, se cheamă prosie.* HEM 1463, cf. CIHAC, II, 295, GUEȚIE, R. M., DAMÉ, T. 61, ALEXI, W., TDRG. *După doi-trei ani de arătură, locul se mai vrăvuieste, se mai fărmîfează și ia numele de prosie.* PAMFILE, A. R. 26, cf. LUNGIANU, CL. 229. *Un pămînt... dacă se ară anul acesta, la anul viitor devine prosie.* AN. DOBR. IV, nr. 4, 101, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, II I 189, 287, 420, II 100, 271, 319, III 71, 209, v. 478, VI 143, VII 50, 184, IX 231, 310, XI 99, XII 140, XIV 436, RĂDULESCU-CODIN, 61, VICIU, GL., CIAUȘANU, v. 192, CHEST. IV 123/816, 982. ♦ (Regional; în forma *proșie*) Finaț. Com. din POIANA — VAȘCĂU. ♦ (Regional) „Loc din apropiere”. Com. din BUCOVINA. ♦ (Prin nordul Mold.) Moșie strămoșească. Cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *proșii*. — Și: (Învechit) *proșale* (pl. *proșăi*), (regional) *proșle* (com. din POIANA — VAȘCĂU, CHEST. IV 123/816), *proșle* (H II 319, XI 99) s. f.

— Etimologia necunoscută.

PROSILOGISM s. n. Silogism dintr-un șir de silogisme, a cărui concluzie servește ca premisă unui alt silogism. Cf. M.D.ENC.

— Pl.: *prosiologisme*.

— Din fr. *prosiologisme*.

PROSIMIÂN s. m. (Zool.; rar) Lemurian. Cf. SCRIBAN, D., M.D.ENC.

— Pronunțat: *-mi-an*. — Pl.: *prosimieni*.

— Din fr. *prosimiens*.

PROSINGHILĂ s. f. (sg.) (Regional) Vreine rea (Fărcășa — Piatra Neamț). A v 31.

— Accentul necunoscut.

— Etimologia necunoscută.

PROSHI vb. IV v. *prozări*.

PROSHITURĂ s. f. v. *prozăritură*.

PROȘIE s. f. v. *proșle*.

PROȘIȚIE s. f. v. *proșelune*.

PROSLĂVĂ s. f. (Învechit, rar) Glorie, slavă (deosebită). *Cine se potrivește cătră tine în putere..., în proslavă și minuni a face?* PALIA (1581), ap. DRUR II, 528.

— Pl.: ?

— Din ser. *proslava*.

PROSLĂVNIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Mărit³ (3), slăvit. *Proslavnice bălaur mare! Te rog, aibi milă și-n durare!* COȘUIC, v. II, 247.

— Pl.: *proslavnici*, -ce.

— Din ucr. *прославни*.

PROSLĂVI vb. IV. I. Tranz. A aduce (prin vorbe, scris, cîntec etc.) întreaga laudă, cîntec, slavă (împusă de calitățile celui în cauză), a da cîntec, considerația deosebită cuvenită, a ridica în slavă; a elogia, a mări¹ (VI 1), a preamări (2), a glorifica, a slăvi, (astăzi rar) a preaslăvi, (învechit) a pohfăli, a preacînta, a preainălța (2), a prealăuda, (învechit, rar) a prearădica (2). *Ispovedescu-me fie, D[um]nedzeulu meu, cu toată înrîma mea și voiți proslăvi numele tău în veaci.* PSALT. HUR. 73²/20. *Se nu se rușîndze, ce se proslavească D[um]n[e]d[ze]u în cîntec neasta.* COD. VOR. 162/7. *Toată sîmînța lui Incov proslăviți*

elu. PSALT. 37. *Izbăvi-te-voi și proslăvi-mă-veri.* CORESI, EV. 235. *Toți să proslăviți și să măriți Domnul Dumnezeu-dăul nostru.* COD. TOD. 193. *Să te cîntăm și să te proslăvim.* VARLAAM, c. 208. *Să proslăvească pre tatăl vostru[!] cea ce iaste în ceriure.* N. TEST. (1618), 67/35. *Frica la ... peste toți vecii trăiește. De te cîntă și te proslăveaște.* DOSOFTEI, PS. 58/20. *Doamne Dumnezeul nostru, ne iartă și pre noi de păcatele noastre ca să te proslăvim în veaci.* CHILIA ÎN. 7^a/24. *Dumnezeu ... pre cel ce-l proslăvea și-l chemă la sine.* ANON. CANTAC., CM I, 91. *Cu aută și mare laudă au proslăvit pre Dumnezeu (Inceputul sec. XVIII).* MAG. IST. II, 351/16. *De-a pururea să fie auzit și proslăvit.* ANTIM, p. 14. *D[io]anul ... i-au proslăvit în lume pre acești luminători, cari pentru credință vitejeaște s-au nevoit.* MINEUL (1776), 73^a/9. *Înste cu cuvîntă a proslăvi pre Dumnezeu.* MOLNAR, RET. 16/7, cf. LB. *Nu pregită a proslăvi și ei ființa și mărima dumnezeirii.* PISCUPESCU, o. 65/20. *Tatăl al puterii, vînd s-ai proslăvească Ca ua moștea al slavei.* HELIADE, o. I, 191. *Aceste fapte boale, Prin scrieri tafoante, Certînd ai proslăvit.* DONICI, F. II, 60/15. *Și dușmanii tăi înșiși te proslăveau.* BĂLCESCU, M. V. 565. *Dumnezeu ... știe a proslăvi pe acii ce-l slăvesc (a. 1856).* URICARIUL, IV, 409/13, cf. POLIZU, CIHAC, II, 347, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., IDIG. *Poema proslăvește pe țarii vîstierul.* BUL. COM. IST. II, 91, ȘĂINEANU, D. U. CADE. *M-a interesat în cel mai taalt grad modul cum a fost proslăvit cultul lui Goethe.* D. GUSTI, p. A. 351, cf. SCRIBAN, D. *Societatea capitalisată ... proslăvește libertatea individului de a oprima și exploata pe seacul său, oraul.* SADOVEANU, E. 191. *În Wilhelm Tell ... proslăvește pe eroul luptelor jărînăniî elvețiae împotriva împărării absolutismului austriac.* s mai 1960, 81. *Pururea să te auzim, Ia veci să te proslăvim.* ȘEZ. VIII, 41. (Glumet) *Domnul Zamfirescu ..., fiidacă ua proslăvește vinul, găsi cuvinte de laudă peatru băutura dia izvor.* STĂNOIU, c. I. 90. (Fig.) *Banu-n lume azi doanaește ... Pîn' și hofi el proslăvește.* ALECSANDRI, T. 636. *Nalbele rtdeau în soare proslăvind în mînc urmele fiului pierdut.* KLOPȘTOCK, F. 260. ♦ Refl. pas. *Această boală nu e eătră moarte, ee de slaba lu Dumnezeu, de să se proslăvească fiul lu Dumnezeu drept ea.* CORESI, EV. 91. *Să proslăvească-se naule slavei tale (a. 1619).* CUV. D. BĂTR. II, 122/19. *Dumnezeu ... în trei fețe se proslăvește, tatăl, fiul, duhul sfînt (a. 1755).* URICARIUL, VI, 175. *În grecește a fost alcătuită lucrarea unui grec adresată altui grec și în care se proslăveau anai ales isprăvile acestuia.* IORGA, L. I. 218. ♦ Refl. (Prin lărgirea sensului) *Voi învia, și mă voi proslăvi, și cu țarie voi sfărta înupărăția iadului.* MINEUL (1776), 200^a/13. ♦ Trans. fact. (Învechit, rar) A face să aibă calități deosebite, a da glorie, strălucire, mărire. *Virtuțile ce au proslăvit odinioară patria.* MARCOVICI, c. 124/2.

2. Refl. pas. (Învechit; despre evenimente sau personalități religioase) A se serba, a se celebra. *Sfîntul Diamitric ... să proslăvească astăzi.* VARLAAM, c. 371. *Să proslăvește adormirea născătoarei de Dumnezeu (inceputul sec. XVIII).* MAG. IST. II 330/1.

3. Trans. (Învechit, rar) A binecuvînta, a blagoslovi. *Că ne-au sfîntit și ne-au proslăvit pre noi cu duhul sfînt, ca în uoira vieței să tmlăm.* CORESI, EV. 116. *Oștînuțe mănăstirile și proslăvească egumenii, și întărească spre răbdare monahii.* id. ib. 180.

4. Trans. (Învechit) A milui (I 1). *Nu-l va numai proslăvi Dumnezeu pre cea ce i-au slujit bine, ce și viața de veaci da-i va.* CORESI, EV. 224. *Spre vrăjmași cu biruire-i proslăvea și în viața lor sătura-i cu de toate de destul.* id. ib. 105. *Cădîndu-i la picioare, le sărula mulfămind lui Dumnezeu ce i-au așa proslăvit.* DOSOFTEI, v. s. noiembrie 116^a/17. *Roșu-ai ca ua aemearie ... Pre mine aiă proslăvește (a. 1802).* GER II, 193/4.

5. Trans. (Învechit) A dota cu calități (morale, fizice) deosebite. *Au proslăvit Dumnezeu moaștele sfîntei cu faeri de minuni.* MINEUL (1776), 87^a/25.

Suflete proslăvite de virtuțile cele mai sfînte. MARCOVICI, d. 319/26.

6. Refl. (Învechit și regional) A se simți bine, a fi mulțumit, satisfăcut; a se odihni în voie; a se lăfăi. *Eu amu proslăviiu-aiă, că fiut tâu cunoșcu-mă; e tu iară proslăviși-te, că părinte meu crezuși-te.* CORESI, EV. 184. *Mă voi proslăvi întra farao.* BIBLIA (1688), 19^a/30. *Gasda, robotînd zî și noapte, se proslăvea pe cupțior.* CREANGĂ, o. 223. *Mă gladesc că azi dimineașă nci gînd a-aveam unde are să nu se proslăvească trupșorul la noapte.* ap. TDRG, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Niște tafe verzi și-n ele păsări cînta și să proslăvea. Din gură-ai ztea.* PĂSCULESCU, L. P. 168. ♦ Fig. *Dapre cum soarele cu totul asemenea iaste, acavlad orco parte tu dos sau cu lipsă, ei tot cu totul s-au proslăvit cu lumina ..., așa și sufletul cel strălucit, desăvîrșit (a. 1775).* GER II, 107/21, cf. TDRG.

♦ (Învechit) A o duce, a-i merge (IV 2). *Cum te mai proslăvești cu slujba diceaiească?* ALECSANDRI, T. 1089, cf. CADE.

7. Refl. (Învechit) A muri¹ (I). *Deaca să proslăvi Isus, atunci-și aduseră ameale că acusteu au fost scrise pentru dlas.* VARLAAM, c. 67. *Peatru înel s-u proslăvit Daniil ta țara Vabilonului.* SEVASTOS, N. 69.

8. Intran. z. (Regional) „A trece timpul, a-și petrece viața” (Crucea — Vatra Dornei). A V 15.

9. Intran. z. (Regional) A se îndeltnici, a se ocupa (II) (Pîpirig — Tirgu Neamț). A VI 32.

10. Intran. z. (Prin Bucov.) „A umbla de la stîină la stîină”. A V 14, 20.

— Prez. ind.: *proslăvesc*. — Și: (învechit) *proslăvi* (SCRIBAN, D.), (regional) *prăslăgi* (LEXIC REG. 107) vb. IV.

— Din slavonul *прославити*.

PROSLĂVIRE s. f. Acțiunea de a proslăvi (I) și rezultatul ei; preamărire (I), gloriificare, slăvire, (învechit) preaslăvire, pohfală (I), (învechit, rar) prealaudare, pohvalenie, proslăvitură (I). *Veciaica proslăvire aumelui donaniilor sale (a. 1820).* URICARIUL, II, 68. *Facă-se ... Chiar ea un crai de puterac și euprias de proslăvire.* CONACHI, p. 299, cf. POLIZU, LM, DDRF, DL, DM.

— Pl.: *proslăviri*.

— V. *proslăvi*.

PROSLĂVIRE s. n. (Învechit, rar) Faptul de a proslăvi (I). *Și diatr-aceasta z euaștea de înainte peatru proslăvitul și a bătrătașilor ș-a sterpici Elisavetii.* DOSOFTEI, v. s. septembrie 25^a/21

— V. *proslăvi*.

PROSLĂVIT², -Ă adj. Care este vrednic de întreaga laudă, cinste, slavă (datorită calităților sale); preamărit, preaslăvit, preainălțat (I), (învechit) preacîntat, prealuminat (2), preeseninat, (regional) prealuminos, (învechit, rar) pohvălit. Cf. LB. *Vom merge ... la palatul fericii Unde de veci locuiește amoriul cel proslăvit.* CONACHI, p. 180. ♦ Fig. (Învechit, rar) Luminat, înseninat; transfigurat. *Din rugă ti era obrazul proslăvit ca de tager.* DOSOFTEI, v. s. septembrie 11^a/11.

— Pl.: *proslăviți, -te*.

— V. *proslăvi*.

PROSLĂVITÓR, -OÁRE s. m. și f. (Rar) Persoană care proslăvește (I). *Proslăvitorii lui Tudor nu t-au putut dîsculpa decti copleșiad poporul.* OTELEA, T. V. 301, cf. DEX.

— Pl.: *proslăvitori, -oare*.

— *Proslăvi + suf. -tor*.

PROSLĂVITURĂ s. f. (Învechit, rar) I. Proslăvire. *Să se tafeleagă și ce e proslăvitura. Că pre adevăr nălțiaea și slava lui Hristos fu crucea.* CORESI, EV. 464.

2. Ajutor dal cuiva: binefacere. *Mulțumește cu daruri bune și cu laude a dăătorului de bine domnul ocea proslăvitură.* COBESÎ, IV, 422.

— Pl.: proslăvituri.

— Proslăvi + suf. -bură.

PROSLĂJNIC s. m. v. poslușnic.

PROSŌB s. n. v. proșop.

PROSOCOLŌ vb. IV. Refl. (Regional) A se gândi bine; a cumpăni (Prigor — Băile Herculane). I. COSTIN, GR. BĂN. 170. *Și iar ne-am proscolat Să nu mă las de iubit.* id. ib.

— Prez. ind.: proscotelesc.

— Pro² + socolŏ.

PROSODICĚSC, -EĂSCĂ adj. (Învechit, rar) Prozodie. *Au fost ei nevoiți ca să mai afle și alle buchii ..., adecă 47, împreună cu alte scămne prosodicesti și ortograficesti.* CANTEMIR, s. m. 341-9.

— Pl.: prosodicesti.

— Prosodie + suf. -icesc.

PROSODIE s. f. v. prozodie.

PROSODIORISŌ vb. IV v. prohdiorisi.

PROSODIORIZMŌS subst. v. prohdiorihmos.

PROSOMIE s. f. I. (Neobișnuit) Asemănare. *Prosomiele (potrivirile, uniformitățile) între oameni snt hotărâte de natură.* SEVERIN, s. 116.

2. Tip de melodie după care se intonează unele cântări bisericesti, p o d o b i e (3); s p e c. cântare bisericescă din minei sau din octoih. *Prosomiele servesc de model altor cântări.* SEVERIN, s. 116, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: prosomii.

— Cf. ngr. προσομοίω.

PROSŌP s. n. Obiect format dintr-o bucată de țesătură, care se folosește la șters după spălare sau, mai rar, ca șervet, ca obiect de podoabă (în casele țărănești) etc.; ștergar (1), (învechit și regional) mânăștergură (1), peșchir (1), (regional) chinden, senic, profes, sprijineală, ștergătoare. *Este obiceiul o se da la visterie mitropolitului ... un proșop de cele bune cu care șterge picioarele ucenicilor.* GHEORGACHI, I. EY. III, 311/36. *Proșop de cele bune, cusul cu beteală (a. 1794).* IORGA, s. D. XI, 223. *În lipsă de proșop, să usca la aer.* DRĂGMIȚI, R. 148/25, cf. POLIZU, CINAȚ, II, 691, PONTBRIANT, D. *Fermenteli, lăgicere, prosoape și ale pluzeluri.* I. IONESCU, D. 206, cf. I. M. *Făcu să filfite ... proșopul alb eucot, aninat sus, la ușo bărbieriei.* CARAGIALE, O. III, 18. *Alutatul îl tuvôlese într-un proșop.* SEVASTOS, N. 78. *Un colae tuvălit într-un proșop nou.* MARIAN, NU. 305, cf. DDRF, BARGIANU, *Duduio dă peste un proșop mare înflorit și vîrstot eu borangie.* ADAM, R. 158, cf. ALEXI, W. *În Moldova se leogă vîta la gît c-un proșop ... și i se ia stînge din cap, de la tîchehe sau de la gît.* GRIGORIU-RİGO, M. P. II, 21. *Pe la ferestre și chiar peste covor atîrnă în cîte șervete sau prosoape.* PAMFILE, I. C. 413. *Dezlegaî desagaî, scosei dînr-inșii vestîlul meu proșop și, așterîndu-l pe iorbă ..., îl ridicoi sau, mai degrabă, îl scoborii la treapta de față de masă.* HOGAȘ, DR. I, 265, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Vezi să nu-ni uîli proșopul și vesta albă.* BASSARARESCU, V. 41, cf. CADE. *Vezi că-i mîmăliga pe masă, invălită în proșop!* REBREANU, R. II, 30. *Cînd a sîrșit, își și șterge trupul stacojiu de frig cu un proșop.* C. PETRESCU, I. I, 299. *Întinse pe iarbă, ca pentru inspecție, perii de tot felul, o coajă de săpun, proșopul păturit cu îngrijire.* BRĂESCU, O. A. II, 230. *Are în mînă un proșop cu care tocmai se șterge pe față.* SEBASTIAN, T. 322. *Șervetele, prosoapele și toată rușuria pălului și a mesei sînt într-adevăr albituri.* TODOREANU, M. U. 155. *Profesorul întrebunță apa, săpunul și proșopul.* SADOVEANU, O. VIII, 260, cf.

GĂLDI, M. PHAN. 241. *Hribii ... sînt risipiți pe tîmsul proșop, întîns pentru ospătare.* VIANU, A. P. 281. *Pe alt scaun, o căldare cu apă; o cană, un săpun și proșop.* GALAN, Z. R. 387. *Cumpăr proșopul cu care o să se șteargă pe mîini.* H. LOVINESCU, T. 161. *Victor intră în odaie cu un proșop în mînă.* PREDĂ, M. 88. *Tăcu și auncă proșopul pe un scaun.* V. ROM. IANUARIE 1965, 73, cf. II 1 36, 383, X 539, XII 497, XVI 13, 97. *Dă din partea mîrșeci un proșop lung.* ȘEZ. I, 34. *Vi se închină și un proșob dî în Să vă ștergîți gurița dî vin.* MAT. FOLK I 499. *Prosoape de mătăsă lua Și pe sfoură le-ntînda.* PĂSCULESCU, I. P. 205, cf. COM. SAT. III, 79, ALB I 1 956/808, ALRM SN I h 317, A 1 15.

— Pl.: prosoape. — Și: (regional) prosob, proșop (A II 3) s. n.

— Din ngr. πρόσωπον (pentru) „față”, προσοπίς „ștergar”.

PROSOPALGIE s. f. (Med.) Nevralgie facială. *Dușele de pîcături mari ... se întrebunțează ... la prosopalgie (durec de față).* FĂȚI, D. 33, cf. DN².

— Pl.: prosopalgii. — Și: (învechit, rar) posopalgie s. f.

— Din fr. prosopalgie.

PROSOPALȚIE s. f. v. prosopalgie.

PROSOPĚL s. n. Diminutiv al lui proșop. *Puu moi prosopele pe masă.* COȘBUC, AE. 28, cf. DEN.

— Pl.: prosopele.

— Proșop + suf. -el.

PROSOPŌPEE s. f. v. prozopopee.

PROSOPŌPIE s. f. v. prozopopee.

PROSPĂT, -Ă adj. v. proaspăt.

PROSPĂTĂ¹ vb. I. (Prin Transilv.) I. Refl. A (se) ospăta (2) (din belșug). Cf. I. B. *Bine ne-am prospătolt.* bogdaprosti! în DR. III, 686.

2. T r a n z. (Complementul indică oameni) A avea o anumită altitudine față de ..., a trata într-un anumit fel; s p e c. a muștra¹ (2); a pedepsi (2). Cf. DRUC, I. B, DR. III, 686, COMAN, GL.

— Prez. ind.: prospătez.

— Prea + ospăta.

PROSPĂTĂ² vb. I. T r a n z. (Învechit, rar) A re-lua (2), a reîncepe. (Refl. p. a. s.) *De iznoavă războiul prospătîndu-se ..., nullă moarte s-au făcut.* CANTEMIR, III, 288.

— Prez. ind.: prospătez.

— V. proaspăt.

PROSPĂTĂȘ adj., s. m. (Învechit) (Pescar) care vîdea pește proaspăt (prin sate). *De la cea ce sară pește proaspăt pen vaduri, să aibă a luarea ea de la prospătași (a. 1701).* IORGA, s. D. V, 341. *Pescariul prospătașu i sârătașu (a. 1748).* id. ib. VI, 341.

— Pl.: prospătași.

— Proaspăt + suf. -aș.

PROSPĂTĂTE s. f. (Învechit, rar) Calitatea de a fi proaspăt (1). *Puneti puțin termintin într-un vas unde este coea și acoperînd-o, o găsim în starea sa de prospătate în care fusese întîl.* PENESCU, M. 53/13.

— Proaspăt + suf. -ătate.

PROSPĂTURĂ s. f. I. Aliment proaspăt (1). *Negustorul nostru tocmai în ziua ocea primise un mare taxid de prospătură.* CARAGIALE, O. III, 152. *Aveni stridii, brînzeturi proaspete, ne-a venit o lungustă vie ..., și-i înșiră, foarte volubil, toată lista prospăturilor sosite de dimineață.* id. ib. 155. *Căzile eu sôrătură și „prospătură” în coșuri cu gheață.* ANTIPA, P. 696, cf. CADE. *Ne dădu-ni peste cop să găsim, afară de conservele pe care le economiseam, și puțină prospătură.* VOICULESCU, P. I, 308, cf. SCRIBAN, D., M.D.ENC., DEX. *Amem prospătură*

CIUȘANU, GL. ◇ Fig. Chiar dacă ar vrea să vîndă o prospectură copoilor de aici, n-ar avea ce să le vîndă. STANCU, R. A. V, 424. Comandantul o să ne dea o permisie mare de-acum... E timpul să mai aducă prospectură, că nouă ni s-a urît de oțita fugă. BARNU, P. 212.

2. Amestec de făină, apă și drojdie comprimată, omogenizat și fermentat, folosit la prepararea plămădelii. Cf. LTR², M.D.ENC.

3. (Argotic) Fată tină, atrăgătoare, fragedă. Cf. BUL. ILL. IV, 136. Ce e cu fetișona asta? ... E bine făcută. Prospătura. STANCU, R. A. I, 28.

— Pl.: prospături.

— Proaspăt + suf. -ură.

PROSPÉCT s. n. I. (Învechit) Perspectivă¹ (2) (a unui colț din natură). Înlanțul acestei insule sînt foarte frumoase ca zugrăvite prospecturi (vederi). CALENDARUL BUDA (1816), 53/23. Se deosebește prin înălțimea și prospecturile sale romantice muntele Pionul sau Cealulul. GEOGR. DAC. 14/3. În stîlul acestor munți ... artistul (zugravul) se bucură de prospectul pitoresc, carile se întrec în frumusețea cu ale Alpelor Elveției. IC. LVM. (1840), 261/36. De aici este un prospect foarte frumos, unul dintre cele mai incintătoare ce există în Germania. F (1867), 420. De la virful Gutinului cu deosebire se desclăie cele mai frumoase prospecte. ib. (1890), 136, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. ◇ (Învechit, rar) Aspect, înfățișare. Orașul nostru capătă din zi în zi prospectul unei cetăți, din toate părțile îngrădiindu-se cu baterii. CR (1829), 2181/9.

2. (Învechit) Perspectivă¹ (3). Sînt prospecte mari că complanarea va urma în cîteva luni. BĂRȚIU, P. A. III, 302. Avem însă prospectele cele mai bune că altădată va fi și mai bine. ODOBESCU, S. I, 503. Ce prospecte are la noi un literat? F (1871), 314, cf. ALEXI, W.

3. Miș, anunț, pliant, broșură etc. În care se prezintă sumar planul unei lucrări în curs de apariție, calitățile, condițiile de vânzare și de folosire ale unui produs, intențiile unor instituții sau ale unor întreprinderi etc. În Germania a început a se publica un prospect de întocmirea unui drum de fer între Nürnberg și Furt. CN (1833), 1801/30, cf. VALIAN, V. Publică prospectul unii foii periodice. DACIA LIT. VII/3, cf. NEGULICI, STAMATI, D. Vă alăturăm ... prospectul ce s-a tipărit, spre a lua o mai temeinică cunoștință despre scopul acestui întreprinderi (a. 1857). BUL. COM. IST. I, 318, cf. POLTZV. Cele patru opere noi nu mai figurează decît ... cîlcodată pe prospectele deschiderii teatrului, iară pe scenă nicidecum. FILMON, O. II, 289, cf. PROTĂ-POP, N. D., DDRE, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. V., CADE, SCRIBAN, D. Prospectul ... a venit și la primărie, o să fie afișat și o să-l citiți. PRIDA, M. 313, cf. DN², M.D.ENC., DEX. ◇ (Învechit) Descriere, prezentare (sistematică și sumară). Curierul de Smirna dă un prospect despre reformele ce au introdus sultanul Muhmut. AN (1829), 751/2. Prospectul uscatului. GENTILE, G. 120/9. Prospectul imperiei plîntelor împărțită în 24 clasuri și 117 ordinuri. J. CIHAC, I. N. 324/26. Introducerea ne dă un scurt prospect istoric despre starea de mai înainte și starea de astăzi a țării. CONV. LIT. XI, 388.

— Pl.: prospecte și (învechit) prospecturi.

— Din lat. prospectus, fr. prospectus, germ. Prospect.

PROSPECTĂ vb. I. Fran z. (Folosit și a b s o l.)

I. (Complementul indică terenuri) A cerceta în scopul de a descoperi și a localiza zăcăminte minerale utile. Am cumpărat ... pămînturile ... n-am făcut decît ceea ce ai făcut tu, ... cînd cumpărai să prospectezi pentru comora la. C. PETRESCU, R. DN. 185. Primele obiective concrete sînt hăilele coesificabile de prospectat în Banat. CONTEMP. 1949, nr. 120, 101, cf. DM, DN², M.D.ENC., DEX. ◇ Fig. Filozofia prospectază, creează, inventează în felul ei, pentru că transformă ceea ce ... era numai o posibilitate, într-o forță ideală activă. CONTEMP. 1969, nr. 1177, 85.

2. A cerceta cererea și oferta de mărfuri de pe o piață dată. Cf. M.D.ENC., DEX.

— Prez. ind.: prospectez.

— Din fr. prospecter.

PROSPECTĂRE s. f. Acțiunea de a prospecta și rezultatul ei; ansamblul cercetărilor efectuate pentru a descoperi și a localiza zăcăminte minerale utile; prospecțiune. Cf. p r o s p e c t a (1). Se vor executa lucrări de prospectare și explorare în zonele de perspectivă. ȘCÎNTEIA, 1960, nr. 1837. Aplicațiile izotopilor se vor extinde și mai mult îndeosebi în domeniul prospectării de noi zăcăminte și al prelucrării fierului. ib. 1952, nr. 5453, cf. DM, DN², M.D.ENC., DEX. ◇ Fig. Nota dominantă a literaturii sovietice de prospectare a viitorului. V. ROM. IULIE 1962, 118. Prospectarea însăși este filozofia în curs de a se realiza și a se depuși continuu. CONTEMP. 1969, nr. 1177, 8/7. Experiența existentă de pe acum în prospectarea viitorului. ib. 1977, nr. 1609, 12/3.

— Pl.: prospectări.

— V. prospecta.

PROSPECTIVĂ s. f. Analiză asupra viitorului conștient în studierea factorilor tehnici, științifici, economici, sociali etc. și în stabilirea influenței lor conjugate asupra evoluției accelerate a lumii moderne. Cf. M.D.ENC., DEX, L. ROM. 1975, 176.

— Pl.: prospective.

— Din fr. prospective.

PROSPECTIVIST, -Ă s. m. și f. Specialist în prospectivă. Cf. DN².

— Pl.: prospectiviști, -ste.

— Prospectivă + suf. -ist.

PROSPECTOR, -OĂRE s. m. și f. Specialist în prospecțiune. Cf. CADE, DM, DN², DEX. ◇ (Adjectival) Hărțile de detaliu, întocmite de geologii prospectori, constituie un material de bază pentru întocmirea hărților geologice generale. GEOLOGIA, 121.

— Pl.: prospectori, -oare.

— Din fr. prospecteur.

PROSPÉCȚIE s. f. v. prospecțiune.

PROSPÉCȚIUNE s. f. Ansamblul cercetărilor efectuate pentru a descoperi și a localiza zăcăminte minerale utile; prospectare. Se vor efectua lucrări de prospecțiuni și explorări pentru mărirea rezervelor actuale și identificarea zăcămintelor noi. LEG. EC. PL. 427. Succesele echipelor noastre de fizicieni care fac prospecțiuni magnetice. CONTEMP. 1949, nr. 161, 6/1, cf. DM. A propus aplicarea unor metode complexe de cercetare, constînd din prospecțiuni geologice detaliate. ȘCÎNTEIA, 1960, nr. 4853. Se fac prospecțiuni geofizice prin metoda magnetică. GEOLOGIA, 9, cf. DEN, DN². Prospecțiunile pentru descoperirea de noi zăcăminte continuă. ȘCÎNTEIA, 1967, nr. 7300, cf. M.D.ENC., DEX.

— Pronunțat: -fi-u-. — Pl.: prospecțiuni. — Și: prospéctfe s. f. DN².

— Din fr. prospection.

PROSPÉR, -Ă adj. Care se dezvoltă sau se află în condiții extrem de prielnice, de favorabile, de maximă înflorire; înfloritor. Jalusia și rivalitatea țarinei Sofia cu nora sa Elena a turburat cursul cel prosper a dinastiei. ASACHI, F. D. 12. Vom înmășa aceea ce trebuim a face pentru ca să putem avea o agricultură îmbogățitoare, progresivă și prosperă. CALENDAR (1847), 41/8, cf. NEGULICI. Populul român ... au conservat atitudinea lui liniștită care-l face demn de o soartă bună, de un viitor prosper. DÎMBONIȚA (1858), 161/28. Soarta ne era prosperă, șeful trecea zimbitor, Generațiile noastre aveau falnic viitor. ALEXANDRESCU, O. I, 288. O stare prosperă a muncitorilor. I. IONESCU, M. 145, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. A doua domnie a lui aici fu o domnie prosperă și fericită. IORGA, L. I, 54, cf. ȘĂI-

NEANU, D. U., CADE. *Eu unul nu-ți doresc decât o viață prosperă și plină de fericire.* MIRONESCU, S. A. 109. *IIaie-nele curate ... dovedeau o bunăstare prosperă.* C. PETRESCU, I. II, 141. *Coloniile prospere săsești și șvăbești ... au cam aceeași înfățișare.* SADOVEANU, O. IX, 330, cf. SCRIBAN, D. *La conducerea luptei pentru o viață liberă și prosperă stau astăzi partidele comuniste.* CONTEMP. 1948, nr. 111, 8/6. *Descoperirea ... an popor mai liber și mai prosper.* VIANU, L. U. 8. *Se înșiruite strălucind ogoarele perfect alinate și satele largi ale acestui prosper finit.* BOGZA, C. O. 190. *Havana ... oferă ... aspectul unui oraș modern și prosper.* V. ROM. aprilie 1954, 67. *Sint, pe cît se poate vedea, sănătoși și, pesemne, mai mult sau mai puțin prosperi.* S. martie 1960, 35, cf. DN². *Oamenii sosiți ... din Milet, orașul prosper de pe coasta apuscană a Asiei Mici.* H. DAICOVICIU, D. 12, cf. M.D.ENC., DEX. ♦ *Care dovedește, arată, trădează o stare bună, favorabilă, înfloritoare. Obrazul ras și prosper.* C. PETRESCU, C. V. 256, cf. DEX.

- Pl.: prosperi, -e.
- Din fr. prospère.

PROSPERĂ vb. I. In tranz. A se afla sau a se dezvolta în condiții extrem de prielnice. V. FLORI. *Muzica și linba au prosperat mai mult în Grecia și Italia.* HELIADE, O. II, 376. *Clima e a blîndă, unde prosperau fructele sudice.* ASACHI, S. L. II, 87, cf. NEGULICI. *În patrie prosperează orășii felin de așazămint (a. 1851).* URICARIUL, XIII, 342. *Nu mai prosperează virtuțile, care se fac de admirarea lumii.* CALENDAR (1855), 3/29. *Și aice poate prospera industria mătasei.* ROM. LIT. 107²/4. *Noutatea lucrului făcu să prospereze întreprinderea acestor industriași.* NEGRUZZI, S. I, 341, cf. POLIZU. *Soarta lor va prospera.* DIMBOVIȚA (1858), 14¹/9. *Ție fi-a dat soarta domn după dorinșă... Supt al cărui sceptru tu vei prospera.* MUREȘANU, P. 149/4, cf. PROT.-POP., N. D. *Copilăria e ca un arbore june ce prosperă liber în aer.* ALECSANDRI, T. 1710. *Inceputul unei literaturi române, o literatură care ar fi prosperat.* BOLINTINEANU, O. 443. *Vedem că vreo instalație nu merge bine, nu-și atinge scopul sau nu prosperază.* CARAGIALE, O. III, 99, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., CADE. *Cine știe ce alcături neașteptate vor crește și vor prospera într-o zi pe mormintele celor ce-au murit eroi.* GALACTION, A. 267, cf. DS. *Colonia de albine va prospera foarte bine cînd va avea o mazăcă preocupată numai de griju de a depune ouă cît mai multe.* ENC. AGR. I, 121, cf. SCRIBAN, D., DN², M.D.ENC., DEX.

- Ptez. ind.: prospér și prosperez.
- Din fr. prospérer.

PROSPERĂRE s. f. Acțiunea de a prospera și rezultatul ei. V. prosperitate. Cf. ARISTIA, PLUT., DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Binele și prosperarea tuturor.* GALAN, Z. R. 21, cf. M.D. ENC., DEX.

- Pl.: prosperări.
- V. prospera.

PROSPERĂTOR, -OĂRE adj. (Învechit, rar) Care prosperă. *Nenumărate sînt piedecile care se aruncă în calea unei justiții răpezi și a unei administrațiuni prosperătoare.* BARIȚIU, P. A. III, 428.

- Pl.: prosperători, -oare.
- Prospera + suf. -ător.

PROSPERITĂTE s. f. Stare sau dezvoltare prosperă, înfloritoare a unei întreprinderi, a unei instituții, a vieții unui individ sau a unei colectivități, a unei așezări, a unei regiuni etc.; bunăstare, belșug. V. prosperare. *Comisia este datoare bunei bugetări ce d. colonelul Nojii a arătat pentru prosperitatea acestii întreprinderi.* HELIADE, F. 13/3, cf. I. GOLESCU, C. *O norocită influinșă asupra prosperității naționale.* POENARU, I. VII/3. *Asămînea prosperității îngimșă pe domniitorii Franșei a păși cu războia ofensivă în Evropa.* SĂULESCU, HR. I, 17/22. *Am avut pritejul să mă pătrunz de prosperitatea acestui port.* BULETIN, G. (1840), 33 P/7. *Peste pușin, Venetia ... va vedea reinșinșindu-se vechia sa prosperitate.* CR (1846), 2¹/46. *Cală să deschiză nișe*

nouă sorginșii de prosperitate. ib. (1848), 27¹/7, cf. NEGULICI, STAMATI, D., ARISTIA, PLUT. *Românul din Dobroga este într-o prosperitate de care nici un jeran de pe fașă pămîntului nu se bucură.* ROM. LIT. 14²/30. *Prosperitatea societății în care trăim.* FIS. 1/17. *O pacificațiune generală ... au devenit pentru Europa o legătură nouă de prosperitate și de repaos.* TIMPUL (1856), nr. 1, 2³/57. *Înștiinșare către toșii aceia care doresc înainșarea și prosperitatea nașiei române.* CONCORDIA, 19¹/13, cf. POLIZU. *Ar fi foarte trist ... să vie a face o dezbinare în contra fericirii și a prosperității patriei sale.* DIMBOVIȚA (1858), 2²/30. *Tara ... tu tine își pune toate speranșele prosperității sale (a. 1859).* N. A. BOGDAN, C. M. 144, cf. PROT.-POP., N. D. *O va conduce pe calea prosperității și a gloriei (a. 1866).* URICARIUL, VII, 239. *Considerau lodauna tractatului ce ne leagă a fi un izvor de putere și o temelie de prosperitate.* HASDEU, I. V. 196. *Prosperitatea industriei și a comerșului sînt rezemate pre prosperitatea agriculturii.* I. IONESCU, M. 277. *Iar tu cu mulșumire pe lauri meritate Te inconșunji de stîmă și de prosperitate?* BOLINTINEANU, O. 137, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Se pare că atunci mănăștirile noastre adăposteau buni și harnici gospodari, ceea ce explică prosperitatea lor.* IORGA, L. II, 384, cf. SEVERIN, S. 117, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Tihna și prosperitatea omenească sînt flori care înfloresc dimineașă și seara cad pradă furtunilor neprevăzute.* GALACTION, A. 37. *A vorbit despre progres, despre prosperitatea pe care veneau s-o aducă în mai pușin de doi ani în aceste pustietăți rupe din calea civilizașiei.* C. PETRESCU, R. DR. 248. *Să ridice prestigiul și prosperitatea pensiunii sale.* BRĂESCU, O. A. II, 119. *Ură prosperitate și sănătate îndelungată slăvitului domn.* SADOVEANU, O. X, 178, cf. SCRIBAN, D. *Prosperitatea Pisei ... se răsfrînge asupra orașelor Florenșă și Lucca.* OȘTEA, R. 45. *Expoziție destinată să conșingă străinătatea de frumuseșea, înflorirea și prosperitatea create.* CONTEMP. 1951, nr. 224, 2/1. *Prosperitatea morală engleză e datorită bogășiei.* RALEA, S. T. I, 278. *Prosperitatea agrară a Cubei.* V. ROM. aprilie 1954, 70. *Prosperitatea bătea la ușa multora din sat, vitele se înnușeau.* PREDA, M. 63. *Îi va fi ușor ... să capteze surse virgine de anușii, să-și croiașcă o nouă prosperitate.* V. ROM. ianuarie 1965, 17. *Pentru prosperitatea de mîine a României socialiste se pune cu stăruinșă problema rezervelor de intelinșinșă.* ȘCINTEIA, 1966, nr. 6 893, cf. DN², M.D.ENC., DEX.

- Pl.: (rar) prosperități. Gen.-dat. și: (rar) prosperității.
- Din fr. prospérité, lat. prosperitas, -atis.

PROSPETEL, -EĂ adj. (Rar) Diminutiv al lui proaspăt (1). *Eu sînt om cu greutate, toșii boterii vin la mine, De băcării proșpeșele îmi sînt putinele pline.* NEGRUZZI, S. I, 157, cf. DEX.

- Pl.: proșpeșei, -ele.
- Proaspăt + suf. -el.

PROȘPEȚIME s. f. Calitatea de a fi sau de a părea proaspăt, nealterat, nou, tinăr, viu, fraged, gîrușă etc. *Dar filosofisind Pătruns-ai legea bine: Că apele mîșind, Păstrează proșpețime?* DONICI, F. II, 17/19, cf. DRG. *Era o împrește de răcoare și proșpețime peste orașelul diu vale.* CAMIL PETRESCU, U. N. 119. *Proșpețimea radioasă a întiui dimineșii.* TEODOREANU, M. U. 17. *Se hotări să cumpere tabloul care era pe ptușă, scoșind efește singulare de proșpețime din strivirea cu cușital a culorilor pe fondul textil.* CĂLINESCU, S. 70. *Oțtul ... aduce deasupra înălșimilor aspre și minerale o proșpețime de rouă, pe care nici soarele, nici vîntul nu pot să o usuce.* BOGZA, C. O. 84. *Această operă și-a păștrat întreaga proșpețime și întregul relief.* L. ROM. 1953, nr. 1, 32. *Era o dragoste nouă, cu rădăcini atdinci, plină de proșpețime și căldură.* V. ROM. august 1954, 75. *Se tndiorase de-a binelea, revenind la încredere și proșpețime.* VORNIC, P. 110. *Iarba avea o proșpețime dureroasă.* BARBU, P. 203. *Călătoria ... ti dă senzașia de netlocuit a nouășii, a proșpețimii.* S. ianuarie 1961, 63. *Lucrare plină de proșpețime, căreia ti sînt proprii plasticitatea*

și un simț coregrafic autentice. M 1962, nr. 4, 36. Are, însă, altă prospețime în figură și altă violețune în priviri. T decembrie 1964, 31. ◊ (Prin lărgirea sensului) Scriitorii și poeții făcuseră de mult acest pas înapoi spre învâfătura poporului, deschizând literaturii porțile de aur ale prospețimii pațice. VLASIU, D. 387. În literatură, ea și în teatru, diletanții, prin prospețimea manifestării lor, neconstrânsă de disciplinele tradiționale, sînt mai interesanți. VIANU, A. P. 391. Să elute prospețimeu în casa noastră nouă. BRAD, O. 46.

— Proaspăt + suf. -ime.

PROSPICĂ vb. I. Intranz. (Latiniism; despre oameni) A arăta, a părea într-un anumit fel (după înfățișare). Cf. GULEȚE, R. M. *Ce bine prospiciezi!* ALEXI, W. *Ce bine prospiciază la față!* Com. din TIMIȘOARA.

— Pronunțat: -ci-a. — Prez. ind.: prospicez.

— Și: prospicla vb. I.

— După lal. prospiceere.

PROSPICIĂ vb. I v. prospicia.

PROSPOIET, -Ă adj. (Regional) Proeminent (Agrișbiu—Cluj-Napoca). LEXIC REG. II, 74. ♦ S p e c. (Despre haime, țesături) Înfoiat (Vilele — Turda). Cf. MAT. DIAL. CT. I, 89. *Rachiu asta îți țure prospoieta.* ib.

— Pronunțat: -po-iet. — Pl.: prospoiști, -te.

— Etimologia necunoscută.

PROST, PROĂSTĂ adv., adj. A. Adv. (Învechit, rar) I. Drept, vertical, neaplecat. *Mortul prost șezu și grăi tuaintea tuturor.* CORESI, EV. 347. *Că trupul fără de suflet nice poate ședea prost, nici a grăi adevăr.* id. ib. 348.

2. Din destul, din belșug, în mod abundent, imbelșugat. *Să ceară de lu D[um]n[eu] ceta ce dă tuturor prostu (din) destul N. TEST. 1648, destul BIBLIA 1688) și neponosluindu-și da-se-va lui.* COD. VOR. 110/21.

B. Adj. I. (Învechit) I. (Despre oameni și manifestările lor) Cnrat (sufletește), neprihănit, nevinovat (I), cast; sincer, cinstit, fără ascenzișuri; natural (I 3), firesc. V. p r o s t a t i e (I). *Ne învață Hristos să fim întregi (ce se zice proști și nehillcani) și să nu fim veninași și răi ca șarpele.* CORESI, EV. 202, cf. 214. *Că dă la inimă proastă și direcptă ieșea acea rugă.* VARLAAM, C. 255, cf. DOSOFTEI, MOL. 85. *Păstorii alecătindu-te al turnei eei cuvntătoare, să fii prost, blind, smerit și buu (a. 1805).* GRECU, P. 303. ◊ (Adverbial) Le părea Irod că e neînșelătoriu și nehitlean și prost grătaște și zice lor. CORESI, EV. 503.

2. Care este comun, obișnuit, simplu, de rind. *Nemunii să le pare că e pine proastă și vin prost sfinta cuminecătura.* CORESI, EV. 109, cf. 194. *Pravila călugărului prost.* PRAV. GOV. 158^v/14. *Donnui Hristos nu iaste om prost, cumu-l grăiesc jidovii și ariani, ce iaste Dumnezău adevărat.* VARLAAM, C. 271, cf. 329. *El fine mijloeul lanfului ... ființelor, care începe de la zidilor și se pogoară plnă la cea mai mică și proastă vieșuitoare.* MANGOVICI, C. 11/12. *Mulți calesc istoria lui Arghir ... fără de a socoti altceva lueru într-însa dect o proastă poveste.* BĂRAC, A. 3/5. *Din sălbucie c-o prouști hultitură ... copacii schimbă natura.* CONACIN, P. 283. *Nu simții că-n proaste lucruri voi vedeți numai minuni?* EMINESCU, O. I, 157. ♦ (În construcții negative) Care are o importanță, o amploare, o intensitate etc. redusă. *Cu adevărat, nu-l proastă cererea orbului, ce-i mare, și numai puterea unuia sângur lui Dumnezău putea cererea lui să dea.* VARLAAM, C. 339. *Nu puțină pedeapsă le-au făcut și nu proaste bății le-au dat.* R. GRECEANU, CM II, 203. *Chinurile lui nu erau proaste.* GANE, S. II, 165. *Pe loc am început a plnge și bucuria mea n-a fost proastă.* CREANGĂ, P. 187. *Ciuda noastră și necazul cailor, care trebuiau să taie de-a dreptul prin tufe, nu erau proaste.* HOGAȘ, DR. I, 90. *Chinurile și muncile lor nu erau proaste.* MARIAN, P. 18. *Neliniștea lor nu fu proastă.* ȘEZ. VIII, 68, cf. IV, 2. ♦ (Adverbial) Tare, intens. *Nu așa prost zis-au apostolul să ne bucurăm noi,*

ce de Domnul să ne bucurăm. CORESI, EV. 120. *Iar despre altă parte măria su voie ostașilor mării sate uu dat, nu prost pre cruși a-i măcelări (Începutul sec. XVII).* MAG. IST. II, 176/12. *Dar și Filaret pe dînsul nu l-a lovit așa prost.* PANN, E. II, 86/14. *Srînscră de mîna pe voi-nie și nu se mirară prost de risipa creierilor namitei.* GALACTION, O. A. II, 36. ♦ S p e c. (Învechit, rar; despre aui) Care este nebisect. *Calendaria la anul de la nașterea lui Hristos 1794, cari e prost (a. 1794).* IORGA, S. D. XIII, 17. ♦ S p e c. (Învechit, rar; despre zile) Lucrător. *Cele 9 cîntări din psultrc, așezate după rînduiala tipicului bisericese, amu să celese ... preste au în zile proaste (a. 1815).* BV III, 116. ♦ S p e c. (Învechit; despre cuvinte) Simplu. *Încemnarea în loc de nume iaste doo: proastă, eum e; eu, împreună eum e; singur eu.* ST. LEX. 243/24, cf. 218/17. *Furna ... iaste de 2 fealari: proastă, precum: fue, încheiat, precum: prefae.* EUSTATIEVICI, GR. NUM. 43^v/15, cf. 76^v/22.

II. I. (Învechit și popular; despre oameni) Care provine ori face parte dintr-o pătură socială inferioară, de origine, de condiție umilă, de rind, de jos; care aparține poporului (de rind), din popor, care ocupă în societate un rang umil, inferior. *Preotul ... va merge în săbor cu oameni proști sau cu boiari.* PRAV. GOV. 19^v/18. *Au năseut eind Daric au dobândit împărăfic, și în cinste au născut, nu ca ceialanți ficiori, cari au năseut eind era Daric prost.* HERODOT (1645), 356. *Să va certa boiarinul și muiarea, daca vor face ucidere, ca și fieștecină di cei mai proști oameni.* PRAV. 86. *A treia pricină au pus că sînt de neam prost cantemiștii.* N. COSTIN, LET. II, 48/15. *Și umbla pre gios, fără alaiu, ca un om prost.* NECULCE, L. 227, cf. 65. *Lichințe de neam dac să trage ... însă de proști oameni era.* C. CANTACUZINO, CM I, 21. *De murea oreun egumen sau călugăr sau boiar, ... au măcar fiecc om mai prost, cl numuidect trimitea de lua tot ce avea.* ANON. CANTAC., CM I, 192. *Își schimbă portul ca săracii, făcîndu-să oameni proști.* AETHIOPICA, 9^v/18. *Tamerlan ... din om prost ajunse prin vrednicie și mințe ... a stăpni toată India.* VĂCĂRESCUL, IST. 253. *Fimea unu om prost nu iesă în cetate neavînd pe dînsa podoabe.* IST. AM. 8^v/2. *Pre dînsul, cel ce este născut din așa luminată viață, mai pușin l-au socotit, dect pre un roinân prost.* ȘINCAI, HR. II, 323/26. *Era pămîntean din județul Mehedințului, năseut din părinți proști, din neamul pandurilor.* RÎMNICEANU, AP. OȚETE, T. V. 73. *Sînt din neam mare, nu prost.* MUMULEANU, C. 102/9. *Bucătării au fost ... slobozi a tocmî nunși și ziafeturi, eum și muicrile pe la oamenii proști prin mahalale (a. 1823).* DOC. EC. 269. *Să cerceze de-a lungul prin fără, Ce vorbește plebea, populu cel prost.* MUREȘANU, P. 144/10. *Să lepci aceste haime boierești și să te îmbraci cu haine de fecior prost.* FILIMON, O. I, 132. *Am încercat [conduurul] la femeii de neam și la de cele proaste, plnă și la roabe.* ISPIRESCU, L. 307. *El rege, eu o fată săracă, din neam prost, Ce-i pasă lui de mine?* COȘBUC, S. 48. *La pourta curții ... era mare înbulzeală nu numai de norod prost, ci și de neamuri.* SAVOYEANU, O. X, 183, cf. T. PAPAHAGI, M. 172. ◊ (Substantivat) Astăzi prăznuim praznicul tuturor svenșilor ... a șuplea [zi] direcții, împărăști și proști. VARLAAM, C. 147. *Cei proști ura să-ș părăseseșă fara fără război ... iară împărășii au fost zield mai bine să mazăre pre pămîntul lor.* HERODOT (1645), 213. *Într-un chip să vor certa și boiarii și eei ... proști.* PRAV. 289. *Că-l ocărtie și nu vră să-i slujaseșă, ea unui donnu; ce pentru ocie mituie pe cei proști.* NECULCE, L. 118. *Același iaste sfirșitul și a boiariilor și a proștilor.* MAIOR, P. 48/15. *Lulnd de acolo oameni, fie nemeși sau proști ... îi înjugau și arau lamuri.* NEGRUZZI, S. I, 246. *Allta se știe că l-a luat de jos, din proști.* BASSARABESCU, V. 118. ◊ *Soldat prost* = soldat care nu are grade, soldat uegradat. Cf. IB. DDRF. *Acuma Ghioagă a ajuns căprar, iar Ișic a rămas soldat prost.* REDREANU, SUV. 280. ◊ *Expr. Neam prost*, se zice despre o persoană lipsită de educație, bătărană, moică. ♦ S p e c. (Substantivat; învechit, rar) lobag. *Supă-*

rindu-se nobilii din Ardeal pentru dese răscoalele proștilor, tot intru acești an s-au adunat în Câplina. ȘINCAI, HR. I, 395/14. Gîndul lui Șincai se îndreaptă adesea și spre soarla iobăgimii. În Cronica sa el spune...: „Proștii la ditta agiunsesse pe vremea mea, de se vindea ca dobitoacele“. BLAGA, c. 178. ♦ (Pria vestul Transilv.) Tăran. Cf. D. POP, M. 153, ALR SN III h 898/325. ♦ (Învechit; despre limbă) Vorbit de marea majoritate a unei colectivități naționale; popular (1). Am scris și această svântă carte, de o am talmăcit rumânește, pr limbă proastă. DOSOFTEI, în BV I, 245. Talmăcierea acei cărți... s-au urnal în limba proastă grecească. PRĂVILA (1814), IX/1.

2. (Despre obiecte materiale) Care este necorespunzător sau insuficient de corespunzător pentru un anumit scop; spec. care este de calitate inferioară, ordinar (2). 4 briei proaste (a. 1588). CUV. D. BĂTR. I, 202/11. Mai mic pământ și mai prost. PRĂV. 2. Povara de bunbuc prost (a. 1691). IORGA, S. D. V, 365. Den roada farinii sale ce era mai proastă plne și pleave aprindea și jârbitia lui Dumnezău. N. COSTIN, L. 52. Diamanțurile pierd frumusețea și nu le osebești mai mult de orice altă urită și proastă piuită. MOLNAR, RET. 77/22. Și aruncînd acum arma sa proastă, Apucă nește arme înai ușoare. BUDAI-DELEANU, T. 418. Sarea aceea este mult mai piasă decât sarea ocnelor Moldovei (a. 1814). URICARIUL, I, 217. Luerează postav prost de fară (a. 1822). DOC. EC. 264. O slugă îi dele apoi un eal prost. BĂLCESCU, M. V. 62. 120 chile de păpușoi a lei 105 și alte 200 a lei 95, cești din urmă însă proști. CR (1848), 21/12. Oarecine îmi spunea C-a vindut... Un eal prost ce el avea. ALEXANDRESCU, O. I, 318. Scăpă a batistă motololită și mirosind puternic a parfumu prost. C. PETRESCU, I. I, 24, cf. II, 195. Nouăzeci la sulă din vinul scapă din pricina cartușelor proaste. SADOVEANU, O. X, 483. Dubnea a vin acru, a lutun prost duhnea. STANCU, R. A. I, 118. Garniturile proaste sînt toldeaua lăsele la coadă de serviciul căilor ferate. PAS, Z. III, 16. Fost-ai, lelea, cînd ai fost, Ș-ai rămas un lueru prost. ALECSANDRI, P. P. 338, cf. TEODORESCU, P. V. 571. Cine deschide ochii după ce cumpără, cumpără toldeaua marfă proastă. ZANNE, P. V. 229. Rosta cea mai proastă, aceea mai rău scriștie. id. ib. 537. ♦ (Adverbial) Văz că-ai scrii pentru sacul de bunbuc, care ai luat de la mine, că ar fi ieșit prost (a. 1780). BUL. COM. IST. II, 215. ♦ (Despre creații ori manifestări ale spiritului) Care este lipsit de valoare. Mie, zău, nu-ai face einste să văz un tealru prost. PR. DRAM. 113. Publicase un valum de versuri proaste în limba franceză. VLAHUȚĂ, O. A. II, 60. Trățea el se poate de neartistică, de proastă a subiectului. GHIERA, ST. CR. II, 68. Pe dinlăuntru zidurile sînt stropite cu albastru și galbău, iar pictura e pușină și proastă. HOGAȘ, DR. I, 8. Nu am recunascut decît cîteva pasaje de teatru prost. CAMIL PETRESCU, T. I, 104. Revista va trebui să răscolască... spiritele amorțite de mîncare și polițiea proastă ale burghezilor. VLASIU, D. 81. ♦ (Despre stări, situații, manifestări etc.) Care se află sub nivelul dorit, așteptat, normal, care are un aspect necorespunzător, rău, care ia o turnură rea. Aflîndu-se spitălu la slabă și proastă stare, n-am suferit... a privi (a. 1785). URICARIUL, I, 105. Teatru nostru național și literatura noastră dramatică au ajuns într-o stare proastă. CARAGIALE, O. II, 177. ♦ (Adverbial) E un outor jalnic ce prost ne sfătuește. ALEXANDRESCU, O. I, 182. Am găsit cam prost acasă. CARAGIALE, O. VII, 123. Itală o săptămîină prost începută. VLAHUȚĂ, O. A. I, 234. Așa cum te știu, nu pricep cum de n-ai încercat să ucizi... — Vezi că mă cunoști prost? CAMIL PETRESCU, T. I, 257. Cum merge? — Prost, domnișoară Olălia CĂLINESCU, E. O. I, 19. Războiul... a început să meargă prost. STANCU, R. A. III, 14. cf. IV, 260. Prost merge poșta. H. LOVINESCU, C. S. 27. Mie tare mi-ai fost dragă. Că de dragă ce mi-ai fost, M-ai făcut să umblu prost. FOLC. TRANSILV. II, 55. (EXPR.) A se simți prost = a iacerca un sentiment de jenă, a fi stîmjenit. Mă simt prost față de colegii mei. CAMIL PETRESCU,

T. III, 23. ♦ (Adverbial; pe lângă verbe ca „a vorbi“, „a pronunța“ etc.) În mod stricat, incorect. Cf. DM. ♦ Spec. (Despre sănătate, starea fizică a cuiva, stări fiziologice etc.) Care lasă de dorit. Cf. DM. ♦ Care este modest, simplu, sărăcăcios (ca aspect); care este făcut din material de calitate modestă, inferioară; (învechit) prostac (2), (învechit, rar) prostatic¹ (2). Îndreptarea călugărească iaste... îninea cu haine proaste de lînă. PRĂV. GOV. 115¹/10. Și va intra și surimanul în veșmînt prost. N. TEST, (1648), 177¹/18. Intra-va și mișelu într-o scărnavă (proaste BIBLIA 1688) veșmînt. COD. VOR. 116. Au îmbrăcat pe Bogdan și pe Iordachi în haine proaste, și s-au făcut în loc de slugi. NECULCE, L. 152. Dintr-o casă mică și proastă ce s-au aprinsu... s-au așfal foc mare. R. POPESCU, CM I, 514. Îl văd cu un port prost (cca 1740). ARHIVA, I, 158/10. Vrul-um să te văzu și m-ai ocolit de la proastă casa noastră (a. 1760). BUL. COM. IST. II, 214. S-au limplat un foc... la o casă proastă (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 231/36. S-au îmbrăcat în haine proaste și înșelînd plășii au scăpat în Ardeal. ȘINCAI, HR. III, 246/5. Acestea era bogățiile lăcașului acestui prost. BELDIMAN, N. P. II, 71/7. Stofele de aur... contrastau cu hainele proaste ale românilor. BĂLCESCU, M. V. 176. Netînav... să îmbracă în haine proaste. ALEXANDRIA, 5/10. Plecă... îmbrăcat... în haine proaste lărănești. IȘPIRESCU, L. 91, cf. 200. Ascuns în strai prost, Rusel ieși prin ulicioare strimbe. SADOVEANU, O. X, 153. În școală își bătea școlerii joc de dînsul, fiindcă el avea strălățele cele mai proaste dintre lași. SBIERA, P. 130. ♦ (Cu determinări complementare de relație) Umbla fiecum, prost la haine, și numai cu două-trei slugi. NECULCE, I. 227. ♦ (Adverbial) E stîngaci, e prost îmbrăcat, e timid. SEBASTIAN, T. 365. Era îmbrăcată nu se poate mai prost, eu o rochie de postav gros. CĂLINESCU, S. 21. ♦ (Învechit și regional; despre oameni și înfățișarea lor) Urît. Era un om pre mic de stat, și făptură proastă. NECULCE, L. 326, cf. ALR I 785/96.

3. (Despre bani; în opoziție cu b u n) Care nu mai are putere de circulație; (învechit) care valora o pătrime dintr-un ban vechi. V. BAN ROȘU. Au dat... cîte 5 ruble de oa într-o lună, care fac 50 lei proști și un tult. N. COSTIN, LET. II, 112/21. Îi avea ca hac 500 de lei proști pe aa, un cit de rochie, un bariz. CONTEMPORANUL, IV, 391. ♦ Palmă proastă = vechi unitate de măsură pentru lungime, mai mică decît palma¹ (3). Au mai rămas... trei sunii și opt palme, socotită funia cîte 24 pași și pasul de 6 palme proaste (a. 1838). URICARIUL, XIV, 38.

4. (Despre oameni) Care este fără (multă) știință de carte, fără (multă) cultură, simplu; neinstruit, neștiutor, (învechit) neștiut² (2), (regional) prostav. Să fie mai lesne și mai ușor a celi și a înșeleaze pentru oamenii ceia proști. CORESI, EV. 6. Scriitorii acntăiu n-au aflat scrisori, ca de niște oameni neașzăși și nemearnici, mai mult proști decît să știe carte. URICHE, L. 58. Luminează și arată tot lucrul celor întunecați și proști și ncînvățași. PRĂV. VI. Acest Dosaftie iaitropolit nu era om prost de felul lui. NECULCE, I. 98. Fieștece om prost și necărlurariu să poală lesne priceape lucrul. MOLNAR, RET. 112/22. Ostașii moldaveni sînt viteji și meșteri de a mînuî sulifa..., deși sînt niște lărani proști, luofi de la plug. HASDEU, I. V. 79. Sînt o fată proastă: nu știu să varbesc. BOLANTINEANU, O. 322. Dar trebuie să-l vedeți cu cei mici, cu cei pe care el îi crede mai proști decît el. VLAHUȚĂ, O. A. I, 199. Să nu le superi... Sînt așa cu, un om prost... Parcă ce învățătură am? SADOVEANU, O. II, 567. ♦ (Cu determinări complementare de relație) Am fast și prost la numărat — Și n-am ce spune. COȘBUC, P. I, 198. ♦ (Substaativ) Le va fi fiind proștilor îngădui să nu cunoască asemenea semne; însă unuî erați nu-i e îngăduit. SADOVEANU, O. XII, 372. E a superștiie născocită de un prost. SEBASTIAN, T. 79. ♦ (Învechit, rar; despre popoare, națiuni, colectivități umane) Înapoiat. Să cunoaștem cît sîntem mai îndărăt decît celelalte neamuri și încă și decît aclea ce le socotim mai proaste decît noi. CU (1829), 2/16. ♦ Lipsit de rafinament; simplu. După

cum și norodul cel prost zice: vinul e bun și la bucurie, și la scrbă. SADOVEANU, o. x, 7. Ce să-i faci? Tu te-ai subțiat, noi am rămas tot proști. 7 decembrie 1964, 36. ♦ (Neobișnuit; despre limbi) Care se află la un stadiu considerat mai puțin evoluat decât vechile limbi elacice. [Povestile Sindipei] au ajuns în forme schimbate la apuseni, fie în latinește, fie în limbile proaste. SADOVEANU, o. xv, 343.

III. 1. Care are efecte nefavorabile; care este nefavorabil, rău. Norocul cel prostu al lui Alixandru Vodă nici aicea nu-l lăsa să izbândească. URECHE, l. 82. Tmplatul-s-au... de-au fost și timpurile proaste, de nu s-au făcut pline. NECULCE, l. 312, cf. 280. [A domnit] apărind fara de multe rele, făcând multe bunătăți și multe abicieri proaste rădăclnd. ANINTE URICARIUL, LET. II, 189/38. Au înștiințat pă împăratul de acestea ale lor proaste socoteli. R. POPESCU, CM I, 511. Vine la mine să mă întrebe de unde să împărtășie asemenea proaste zvorniri asupra soțului său. SADOVEANU, o. x, 624. Toți mlucau puțin, de teamă să nu facă proastă impresie. CAMIL PETRESCU, v. n. 30. Ochii limpezi ai felci dezmințeau proastele lui opinii. CĂLINESCU, E. o. I, 284. O să-mi iasă nume prost. ARGHEZI, s. xi, 32. [Fica sa] un Hercule feminin, cu inimă bună... și reputație proastă. 7 decembrie 1964, 55. ♦ (Adverbal) Vădzind că unblă lucrurile prost și împotriva, s-au sculat de la casa ei. NECULCE, l. 385. Lupul..., în numele onafiliții bizându-se, prost nemeri. CANTEMIR, IST. 104. Socotilele lui au ieșit însă prost. CAMIL PETRESCU, v. n. 48. Afacurile mergeau prost. BRĂDESCU, o. a. II, 15. Prost îi stau treburile lui... dacă a ajuns plină aici. PREDĂ, d. 58. (E x p r.) A plea prost = a sosi într-un moment nepotrivit. Istești somsar picase prost! v. ROM. ianuarie 1965, 21. ♦ S p e e. (Învechit, rar) Prevestitor de rău, de nenorocire. Două semne i s-au arătat proaste și nime n-au socotit că nu este a bine. N. COSTIN, LET. II, 61/15. ♦ (Despre trai, stare materială etc.) Plin de lipsuri, de privațiuni, de greutate. Ce o fi pricina de nu-ți merge bine?... Cum putuși ajunge-n așa proastă stare? PANN, p. v. I, 25/23. Traiul rău și proasta stare în care aceste familii viețuiau redusese pe domnița la un singur fiu. ODOBESCU, s. I, 317. Multumesc împăratului că s-a fost îndușat de starea cea proastă și ticăloasă în care ajunsese. ISPIHESCU, l. 283. M-am săturat de ocări, de morală și de trai prost. 7 decembrie 1964, 23. ♦ (Adverbal) Dacă mai stai deaparte... după ce vei fi trăit prost, ai să mori și mai prost. CARAGIALE, o. IV, 235. Nici atunci etnd era Serdici n-o duceam așa de prost. SAHIA, n. 114.

2. (Popular; despre vorbe, cuvinte, afirmații) Defăimător; jignitor; p. ext. vulgar. grosolan, trivial; care este fără sens, fără conținut. Ar hi vorovit ei niște varoave proaste de Neculatu Vodă. NECULCE, l. 195, cf. 338. Pre domnu l-au necinșit cu cuvinte proaste. R. POPESCU, CM I, 371. Să nu șezi să faci vorbe deșarte și să grăiești cuvinte proaste. IACOV, SYN. 45/13. Porunci să-l bată peste față Pentru vorba proastă și îndrăzneală. BUDAI-DELEANU, t. 172. Nici vru s-asculte la vorbe așa proaste. ALEXANDRESCU, o. I, 183. Îl apucase pe bietul econășel o tusă de cele cu urechile lungi... ca să nu zic vorba proastă. ALECSANDRI, t. 10. Făcu ea oehiul rachii-rtndunicii... și spuse o vorbă proastă unui stlnjinel. GİRLEANU, n. 229. Te rog, cuvioase, să nu ierși de vorbă proastă, dar Grigoriș al sfinției-tale spune minciuni. HOGAȘ, DR. II, 19. ♦ Glumă proastă (sau de prost gust) = glumă fără haz (care supără, jignește), glumă nepotrivită, deplasată. A-nceput intli să rită ca de o glumă proastă. CARAGIALE, o. II, 289. E deprins a face glume proaste. SLAVICI, n. I, 89. (Prin dislocarea termenilor sintagmei) Glumele erau citodată și prouste, mai cu seamă cnd se puneau cuiva... un ac în buncă. PAS, z. I, 295. ♦ De prost gust = deplasat, nepotrivit. Abia am putut scăpa de el. Cine mi l-a trimis a făcut o farsă de prost gust. VLAHUȚĂ, o. a. I, 234. Să renunși la planurile dumitale de prost gust. CĂLINESCU, s.

743, cf. id. E. o. II, 97. ♦ (Despre obiceiuri, deprinderi, apucături) Care merită să fie dezaprobat, care trebuie îndreptat (eaci se abate de la normele obișnuite). Are un obicei prost: răcnește prin somn ca un apucat. VLASIU, A. P. 419. Mă lungisem, după prostul meu obicei, pe iarbă. STANCU, n. A. II, 170.

3. (Despre vreme) Caracterizat prin condiții meteorologice defavorabile; urit, rău, nefavorabil, neprietenic. Vor participa în număr mare la vot cu toate că vremea e proastă. STANCU, B. A. III, 7. Vintul, cu aspre aripe reci, Bate din coastă A vreme proastă. DEȘLIU, M. 28.

IV. 1. (Adesea substantivat; adesea cu sens atenuat) (Om) care este lipsit de inteligență, fără judecată, fără pricepere, fără istețime; mărginit (4), prostănae, nătărău (1), nătng (1 1), neghiob (1), nerod (1 1), netot (1 2), tont, sec, (rar) puțin la minte, (învechit și popular) năue (1), neajuns (3), (popular) pălăvatic (2), (învechit și regional) prostan, prostatie (4), prostănic, (regional) moroiman, motănos, năgăbui, năsărimb (1 2), nătlnț, năbrgcae, năprui, năslnic (6), năvleg (1), năvligos (1), necălit, opac (1), paliu, păhuiz, pătrășean, pleoncios, pliurd (1), puneău, prostovoi, tanău, tălășman, tărăntue, tăul, trașcaliu, telpiz, tintăit, trencebes, troneș, tutunace. Mai cu milă să va certa muliarea dect bărbatul... de vreme ce iaste mai proastă și mai lesne spre cădeare dect bărbatul. PRAV. 215. Petriceico Vodă era om bun și slab, prost. NECULCE, l. 32. Lasă prostului nemernic Indulcătoarea nădejde de un bine ce-i părelnic. CONACHI, p. 258. Această lecție de modestie, în gura unui om mai prost dect dlnsul, întărită pe sir Lionel. CR (1848), 6° 74. Se cunoaște Omul prost din vorbulișă. PANN, p. v. I, 9/24. Buiatul nu e așa prost ct seamănă. NEGRUZZI, s. I, 65. Ia acum vād și eu că nu ești prost. CREANGĂ, p. 150. Nici noi nu sintem așa de proști, cum credeți d-voastră pentru ca să nu știm ce va să zică principiile moderne. CARAGIALE, o. II, 56. Prostule, nu vezi că de tine rid! SLAVICI, n. I, 46. Să-l ierși, tată, nu e prost ca ceilalți. ISPIHESCU, l. 46, cf. id. v. 114. He, he, fata proastă și fișnoasă dă norocului cu piciorul. DELAVRANCEA, s. 15. Avca mai mult figura unai om prost dect a unui om rău. VLAHUȚĂ, o. a. I, 207. Știi, ieri la moară ce spunca? Că-s proastă foc și gură rea! COȘBUC, p. I, 126. Prost am fost că n-am crezut ce mi-a spus acum trei ani. AGIRBICEANU, A. 48. Adică așa de prost mă crezi tu pe mine? GİRLEANU, n. 55. Crezi că ea-i proastă să lase pasărea din mină pe cea din gard? REBREANU, I, 112, cf. 115. Nu eram proastă... am fost mereu printre elevele care își dispută primele distincțiuni. GALACTION, o. a. I, 96. Eu am zis întotdeauna că Herș li un mare prost. C. PETRESCU, c. v. 27. Se bucură de popularitatea celui mai prost din corp. BRĂDESCU, o. a. I, 78. Tinără... mai mult copilă dect proastă. SEBASTIAN, t. 42, cf. 326. Nume de pictori și poeți pe care eu le rosteam cu o stngăcie care-mi da un aer de prost. VLASIU, d. 300, cf. 302. Ești un prost. Cite paseri zboară, tu socoși că toate se mlntncă. SADOVEANU, o. IX, 398. Dacă nu-i poate lămuri nimic, e clar: e prost. ARGHEZI, s. VII, 18. Mi se pare că dintre noi doi, tu ești prostul. STANCU, n. A. II, 109, cf. I, 309. Stai, Nilă, stai, mă, prostule! îl opri mătușa înșepată. PREDĂ, m. 57. Un prost pedant, cu fanatismele semidoctului. H. LOVINESCU, c. s. 14. Căpitanul meu e... un fel de prost simpatic. s. mai 1960, 37. Nu te lua, vecine, după nebunii și proști din mialala. 7 decembrie 1964, 7. Ce stai, mndrușă, la poartă. Ori ești proastă și netoată? JARNİK-BIRSEANU, d. 156. Ț-am spus eu ct ești prost și n-ai vrut să mă erede. ȘEZ. II, 104. D-o fi vrun drumeș Prost și nătăfș, ... Drum să-i arătați, Slobod să-l lăsați. BALADE, II, 266. Doamne, nu lăsa pedeapsă, La bărbat ncvastă proastă. FOLC. TRANSILV. I, 414. Nall ca bradul, prost ca gardul. ZANNE, p. I, 123. Nu cere de la prost înăș și de la bătrîn băș. id. ib. II, 489. Nevoiașul și prostul și în ziua de Paști postește. id. ib. 650.

Nu da bota în mîna prostului, id. ib. III, 483. Nu e prost cine mîntîcă, ci e prost cine îi dă, id. ib. 618. *Vai, saracu omu prost, Bun odor la cas'a fost!* CREANGĂ, p. 10, cf. ZANNE, p. IV, 257. *Vezeleu cel prost bate calul cel bun.* ZANNE, p. V, 660. *Mintea celui prost anevoie o întorci.* id. ib. VIII, 500. *Prostul pînă nu-i fudul, parcă nu e prost destul.* s. ianuarie 1961, 4. (În basme) *Nu se înspăimîntă, știind că zmeul e prost ca miezul nopții.* RETEGANUL, p. IV, 19. ♦ (Determinat prin „de mine“, „de tine“ etc., ca invocare sugerind regretul, dezamăgirea etc.) *Bestvule și ticăloșule! Și eu, proasta de mine, care te plingeam!* TEODOREANU, M. U. 133. *Dar ce-am zis, proasta de mine. Războiul unde se pune?* RETEGANUL, tr. 162. ♦ (Despre minte, capacități intelectuale etc.) *Așe socotescu cu cu firea mē această proastă.* NECULCE, L. 91. *Ce toate pînă la una scorniturii de proști crierii ... sînt.* CANTEMIR, hr. 458. *Nespusă turburare și zgomot cu mintea lui cea proastă în toată cetatea au făcut.* R. GRECEANU, cm II, 187. *Uită-te la indianul a căruia proastă minte N-au învățat a preface cele din fire urzite.* CONACHI, p. 263. *Ești un netot! Ți-e capul prost și-ți focii de cap.* Ioanc. COȘBUC, p. I, 118. *Și-acum mi-e capul prost, Ca nu-nșeleg nici ozi ce-a fost.* id. ib. II, 41. *Și-mi treceau sul și fel de gînduri prin mîntea mco proastă.* C. PETRESCU, I, II, 8. *Ce-mi tot vorbești de geniu și talent, De capul prost, de cap inteligent? s. februarie 1961, 3. El e mare și stogos, Dar la minte mie și prost!* JARNÍK-BİRSEANU, D. 180. *Nîmănui vină nu-i bag Fără prostului de cap.* id. ib. ♦ (Ca termen de comparație) *Oi face și eu ca prostul.* CREANOĂ, p. 31. *Rizi ca prostul și nu m-ascuți deloc.* CARAGIALE, o. IV, 318. *Mă uitam ca prostu cum s-a dărtat podu cu porumb peste boii mei.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, p. 122. *Stai în față, gură-cască, mînuindu-te ca proasta la țîrg.* TEODOREANU, M. U. 165. *El, deși vulpoi bătrîn, căzuse ca prostul în copcana întînsă de vicleana țărăneală.* STANCU, R. A. IV, 298. *Nîmic, Zic și cu, așa, ca prostul.* H. LOVINESCU, T. 98. *Tu ai tras cărușo la negustor și m-ai lăsat ca pe-un prost în mijlocul drumului.* PREDĂ, I. 106. *De ce-i fi rîzînd ca proasta-n bile? t martie 1962, 16. Îmi părea rău ... că-mi pierdusem cumpătul, ca prostul.* LĂNCRĂNȚAN, C. I, 9. ♦ Loc. a d v. (Regional; substantivat) *A proasta sau a (ori de-a) prostul = degeaba, în zadar; fără noimă. Ne porți de-a prostul pe toți!* COȘBUC, s. 32. *Noaptea stringe ca oțșia draci cîtă frunză și iorbă, pentru că nu a proasta se zice ... că erau cîți draci în iad.* MENA, L. B. 219, cf. ALR SN V h 1 477. ♦ Ex p r. (Substantivat) *A-și găsi prostul = a-și găsi omul pe care să-l poată înșela ușor, pe care să-l poată duce de nas. Vrea să mă prîndă cu un plan subțîrc. Dar nu și-a gîsît prostul!* GALACATION, o. 82. (Substantivat) *A face pe prostul sau (regional) a se face prost = a se preface că nu înțelege, că nu bagă de seamă, a simula prostia. Băiețanul făcu pe prostul.* GÎRLEANU, s. 10. *Faci pe prostul cu mine?* BRĂTESCU, O. A. II, 276, cf. ALR SN V h 1 257/102. (Substantivat) *A fi un prost și jumătate sau a fi prost ca noaptea.* (regional) *a fi prost în dungi (sau îngăurit) = a fi foarte prost. Așa-ți trebuie dacă ești un prost și jumătate.* ȘEZ, III, 186, cf. CIAUȘANU, GL., cv 1950, nr. 11—12, 40. ♦ (Prin lărgirea sensului; despre animale) *Ce cîine prost!* ♦ (De obicei pe lingă substantive nume de profesioniști) Care nu corespunde într-un anumit loc, într-o anumită profesiune, activitate etc. din cauza lipsei de pregătire, de pricepere, de aptitudine, care nu are pregătirea, îndemnarea, priceperea necesară în munca, în activitatea pe care o îndeplinește; care nu este apt pentru ceva; care desfășoară o activitate cu rezultate nesatisfăcătoare, slabe. *Așa și laconiți, cite unul bătîndu-să, nici într-un chip sînt mai proști decît alți oameni.* HERODOT (1645), 392, cf. 444. *Ați îmbătrînit în club și tot proști ați rămas. Șămenul nu se joacă cum îl jucați voi.* BRĂTESCU, O. A. I, 75. *Un comandant este un prost comandant dacă ordîncele lui nu le poate îndeplini el însuși ca soldat.* v. ROM. decembrie 1964,

71. ♦ Spec. Care este lipsit de talent (într-un domeniu al artei). *Toate la el sînt de comediant — și sînt de comediant prost.* VLAHUȚĂ, o. A. I, 203. *Tu ești cel mai prost poet în Siracuză.* COȘBUC, p. I, 85. *Creci că ei nu știu cine ești: o actriță proastă.* H. LOVINESCU, T. 198.

2. (Regional; despre oameni; adesea substantivat) *Nebun (I 2), dement; smintit, zăpăcit.* Cf. PRIBEA-GUL, p. R. 57. *Dar să dea Domnul de sus, Pînă mine să fii prost.* BIBICESCU, p. P. 61, cf. gn. s. v, 45, ALRM II/I h 161, ALR SN V h 1 241.

3. (Popular; despre oameni) *Grosolan, bătăran, mojie (2), necioplit (2).* Cf. ALR II 3 668/27, 53, 76, 130, 284, 349, 353, 514, 551, 574, 886.

4. (Prin Mold., prin Munt. și prin Olt.; despre oameni; și în sintagma *prost la gură*, ALR II/I h 30/769) *Flecar.* Cf. ALR II/I h 30.

5. (Prin Transilv. și prin nord-estul Olt.; despre oameni) *Bleg, moale (I 5).* Cf. ALR II 3 721/105, 228, 812.

6. (Regional; despre oameni) *Mincăcios (Gura Sărății — Buzău).* ALR SN IV h 1 087/728.

7. (Prin vestul Transilv.; despre oameni) *Murdar (I).* Cf. ALR I 639/61, 65.

8. (Regional; despre oameni) *Invidios (Sîmnicolau Român — Oradea).* ALR SN V h 1 250/316.

— Pl.: *proști, proaste.*

— Din v. sl. *просты*.

PROSTĂ vb. I v. prosti¹.

PROSTĂC, -Ă s. rl., adj. (Învechit) I. S. m. *Om prost (B II 1).* *D[um]n[e]zîu ce le grijește toate de aduce spre bine și din cei prostaci de multe ori ... au deprins a face minuni.* DOSOFTEI, v. s. septembrie 11^v/23. *D[um]n[e]zîu ... au făcut pentru mine, un prostac, această prea slăvită taină.* id. ib. 15^v/1.

2. Adj. *Prost (B II 2).* *Purta haine mijlocii și prostace.* DOSOFTEI, v. s. decembrie 23^v/26.

3. S. m. *Om prost (B II 4).* *Acum vedem că sintem biruiți de cuvîntul unui prostac cumu-l vedeți că-i nemăfățat lo cuvînt.* DOSOFTEI, v. s. noiembrie 12^v/1. *Dară ce sint eu, un prostac, sau de unde aș fi eu învățat.* id. ib. 133^v/19. *Îaste în locul prostacului ce nu-nșelcage limba cărții (a. 1680).* BV I, 227. *Sau singur din copul său au scornit-o, sau de la vreun prostoc însă zavistuitorii ... au aflat-o.* CANTEMIR, hr. 138, cf. ȘFC IV, 184.

— Pl.: *prostaci, -cc.*

— Din pol. *prostak*, ucr. *простак*.

PROSTĂN, -Ă adj. (Învechit și regional; adesea substantivat) *Prostănac. Fiind la hire foarte prostan, l-au fost scos din împărăție.* M. COSTIN, LET. I, 255/14. *Cearcă și ispitesc în tot chipul să poată afla pe neștine prostan.* ȘINCAI, un. III, 45/28. *Jupănceasa Mărica, minunată femeie, groasă și frumoașă, dar cam prostană.* NEGRUZZI, s. I, 246, cf. DDIF, BĂRCIANU, TDNG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., ȘFC II, 95, 180, IV, 192, DEX, ANT. LIT. POP. I, 201, com. din STRAJA-RĂDĂUȚI, A V 19.

— Pl.: *proștani, -c.*

— Prost + suf. *-an*.

PROSTĂȘIE s. f. (Grecism învechit, rar) *Protecție (I).* *Milostivnicii prostășii a agustului sofului nostru* (a. 1787). GĂLDI, M. PHAN. 241.

— Din ngr. *προστασία*.

PROSTATĂ s. f. (Anat.: și, învechit, rar, adjectival, în sintagma *ghindă prostată*) *Organ muscular și glandular, de forma unei castane, situat la nivelul porțiunii inițiale a uretrei și care aparține aparatului genital masculin; (învechit) gîlea sămînții.* Cf. ANTROP. 241/20. *Prostata, un fel de gîlcă, de mărimea unei castane, ce îmbrățișează rădăcina feții udului.* KRE-TZULESCU, A. 10/5, cf. 337/20, CORNEA, E. I, 40/10. *Capătul sondei cată să nu treacă mai tncolo de ghinda*

prostută. MAN. SĂNĂT. 188/25. *Boalce hronice a mainului, a splinei ... și a prostatei.* APE MIN. 22/21. *Prostata este o glandă cît o castană, situată sub sinfîșu.* POLIZU, p. 126/11, cf. ALEXI, W. *Prostata la copii este în stare rudimentară.* BIANU, D. S., cf. CADE, DM, DER, DN², M. D. ENC., D. MED., DEX. ♦ (Mcđ.; impropriu) Prostatită. Cf. DEX.

— Pl.: *prostate*. — Și: (învechit, rar) *prostate*, *prostrătă* (CORNEA, E. I. 40/10) s. f.

— Din lat. *prostate*, fr. *prostate*.

PROSTATE s. f. v. *prostată*.

PROSTATEC, -Ă adj. v. *prostatie*¹.

PROSTATECTOMIE s. f. (Med.) Extirpare a prostatei sau a adenomelor prostatice². Cf. DN², D. MED.

— Pl.: *prostatectomii*.

— Din fr. *prostatectomie*.

PROSTATIC¹, -Ă adj. I. (Învechit; despre oameni și manifestările lor) Sîmple; sincer; curat; natural (I 3), firesc, degajat. V. *prost* (B I 1). *Îngenunchiară omlindoi și să sărutură cu prostatecă sărularc.* DOSOFTEI, v. s. septembrie 12¹/36. *Întru cînstea lui am a zice tnaunca dragostei voastre puține cuvinte ... nu cu vorbe riloricești și alcătuite, ci cuvinte smerite și prostalce.* ANTIM, p. 188. *Făceu cugetările accaste prostalce a să lumina și a să rușina sfcaticii cei ce se afla la tndoială.* BELDIMAN, N. P. II, 172/3. *Nevinovat păstoriul, cu prostalca credință, S-au învrednicit aicvea a-l doblîndi cu credință.* CONACHI, P. 152. ♦ (Substantivat) *Că mi-i, Doamne, nedeajdea pre tine, Să-m trimiși folosință cu bine. Prostalicii ce în dreptatea sint cu mine-n toată greutatea.* DOSOFTEI, ps. 78/15.

2. (Învechit, rar) *Prost* (B II 2). *Nesocotile ostelnelile eroului stau răsipite aicea și colo prin minile și casele cele prostalce.* MUMULEANU, c. 56/8.

3. (Învechit, rar; în forma *prostatec*) Numeros. *Și fiii lui Israil crescură și să tnmulfiră și prostalicii să făcură ... și tnmulfi pămîntul pre ei.* BIBLIA (1688), 39¹/32.

4. (Învechit și regional) *Prost* (B IV 1). *Fîind ... niște oameni pășiți rău și oarecum prostalci.* HERODOT (1645), 237. *Prostatec ținea Vasile Vodă pre Matei Vodă.* M. COSTIN, LET. I, 278/7, cf. LB, POLIZU. ♦ (Substantivat) *Oaspeții ... se veselesc ... glumind și rîzînd ... despre vreun prostalce ce s-a prilegit la masă.* MARIAN, NA. 248. ♦ (Învechit, rar; în forma *prostatec*) *Nepriceput (3) (Într-o micscrie), nelndemnic (2). Un blaniaru în meșterșug isteț, pre altul ... prostatec au amăgit.* CANTEMIR, IST. 52.

5. (Învechit) *Prostesc* (3). *Coalalte (ntrebări) le-au aflat mai toate prostatec (a. 1799).* GCR II, 170/33. *Nepuțîndu-se opri de rts la această prostalică umire a priclenului său, ș-uu întins mlina cu sîmîn de dragoste.* DRĂGHICI, R. 236/31. *Pricepu fâfărnicia chiar și sub acul vîl de prostalică modestie.* FILIMON, O. I, 132. *Așa, așa! adăugă hatmanul Cărăbuș, cu un rts înghesuș și prostalic, id. ib. 182. Are un obraz pe care se citește o prostalică rvnire la mărîmi.* ODOBESCU, S. I, 100. *Și prostatecele nări Și le umflă orișicine în savante adunări Cînd de tine se vorbește.* EMINESCU, O. I, 131. ♦ (Adverbial) *Prostește* (3). *Era domn cu nșepeciune, și la mlina lui grăic tot cu cînste și cu tngăduială, nu cu răstîturi, prostalic.* NECULCE, L. 122.

— Pl.: *prostaticii*, -cc. — Și: *prostatec*, -ă adj.

— *Prost* + suf. -atic.

PROSTATIC², -Ă adj., s. m. I. Adj. Care aparține prostatei, privitor la prostată, din regiunea prostatei. *Partea prostalică ... tncepe la băsică.* KRETZULESCU, A. 336/3. *Uretra se împarte în patru părți ... partea prostalică se află învăluită dă prostată.* POLIZU, p. 120/30, cf. DN². *Produsul de secreție al prostatei se varsă în porțiunea prostalică a uretrei.* DER III, 880, cf. DEX.

2. S. m. Bolnav de prostatită. *La unii prostalci ... o intervenție chirurgicală pare adeseori absolut necesară.* PARHON, B. 178, cf. DN², DEX.

— Pl.: *prostaticii*, -cc.

— Din fr. *prostatique*.

PROSTATITĂ s. f. (Med.) Inflamație acută sau cronică a prostatei; (impropriu) prostată. *Prostatita acută este produsă cele mai adeseori de blenoragie.* BIANU, D. S., cf. CADE, DM, DER, DN², M. D. ENC., D. MED., DEX.

— Pl.: *prostatite*.

— Din fr. *prostatite*.

PROSTĂȚIE s. f. v. *prostrație*.

PROSTĂV, -Ă adj. (Regional) *Prost* (B II 4). *Aude ... De tine pomenind, Că te cheamă Ștefan Vodă, Ceta cam prostav de vorbă.* MAT. FOLK. 212, cf. TDNG, T. PAPAHOI, C. L.

— Pl.: *prostavi*, -e.

— Cf. *prost*.

PROSTĂCIUNE s. f. (Regional) Om foarte prost (II II 1) (Bonț — Gherla). Cf. COMAN, GL. ♦ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) *O prostăciune de om. id. ib.*

— Pl.: *prostăciuni*.

— *Prost* + suf. -ăciune.

PROSTĂLĂN, -Ă adj. v. *prostolan*.

PROSTĂLĂNCĂ s. f. (Regional) Femeie proastă, v. *prost* (B IV 1) (Negrești — Baia Mare). ALR SN v h 1 240/346.

— *Prostălan* + suf. -că.

PROSTĂLĂUCĂ s. f. (Regional) Femeie proastă, v. *prost* (B IV 1). Cf. MARIAN, S. R. II, 217.

— Pl.: *prostăluce*.

— *Prostălău* + suf. -că.

PROSTĂLĂU adj. (Adesea substantivat) Augmentativ al lui *prost* (B IV 1); (popular și familiar) prostovan, (popular) prostolan, (regional) năvrc (I). Cf. LB. *Ei, zău, tare-mi pare bine Că-mi bot joc d-un nătărău; Ei, de-acuma las' pe mine, Am să-l fac mai prostălu!* PN. DRAM. 406, cf. POLIZU. *Românii din Transilvania înțeleg sub cuvîntul „mul” nu numai pre oamenii ce nu pot vorbi, ci și pre cei prostăli.* MARIAN, O. I, 113, cf. DDRF. *Fiul popei, un prostălu ce nu știa paște boboci.* CONV. LIT. XI, 100. *Să nu mai crezi aiurelile unui prostălu ca Tănăscu.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. S. II, 204. *O să ajungă de rts cu prostăluul ăla.* VLASIU, A. P. 313. *N-am aflat niciodată numele prostăluului care și-a clădit în piatră mugetul de bou.* TEODOREANU, M. U. 20. *Gliganul, neștiind ce-i asta, se uita la tatăl său ca un prostălu ce se află.* SADOVEANU, O. XI, 191. *Mi s-a părut prostălu.* Era numai scump la grai. STANCU, D. 87. *Mărginit, prostălu, ... n-a fost tu stare să înțețe nimic.* GALAN, B. I, 71, cf. SEC IV, 186, T. PAPAHOI, M. 187, com. din TĂNCĂIȚA—BEIUȘ, ALR SN v h 1 240, A 124. ♦ (Regional) *Ūrsuz* (Coropceni — Iași). ALR SN v h 1 243/511. ♦ (Regional; despre oameni) Grosolan, necioplît (Ștefan Nicolau Român — Oradea). ALR II 3 668/316. ♦ (Substantivat, m.; regional) Om fără căpătîi (Stupini — Zălan). AR. I 1 553/283.

— Pl.: *prostălii*.

— *Prost* + suf. -ălu.

PROSTĂNAC, -Ă adj. (Adesea substantivat) (Om) care este lipsit de inteligență, fără judecată, fără pricepere, fără isteție; mărginit (4), prost (B IV 1), nătărău (1), nătîng (I 1), negliob (1), necod (I 1), tont, netot (I 2), sec, (rar) puțin la mînt, (învechit și popular) năne (1), neajuns² (3), (popular) pâlăvatic (2), (învechit și regional) prostan, prostatic¹ (4), prostănatic, (regional) nătînt, năbîrgeac, năprui, nă-

silnic (6), năvleg (1), năvligos (1), morăiman, inotănas, năgăbui, nășărlmb (1 2), necălit, apac² (1), paliu², păhuiu², pătrășcan, pleoncias, pliu²rd (1), puncău, prostavai, tanău¹, tălășman, tărăntuc, tăul, trașcaliu, telpiz, tintăit, trencheș, tronc², tutunac. Cf. POLIZU. *El se făcea că nu înțelege vorbele aruncate în fața lui; se arăta prostănac.* IȘPIRESCU, L. 229, cf. 108, 111. *Are un aer de prostănac.* VLAHUȚĂ, D. 180, cf. DDRF. *Răsună ... strigățul circumarului către un ajutor duminecal, băiat mare și prostănac.* REBREANU, R. I, 134. *Se pară că un prostănac.* id. I, 217. *Dacă a să ne ducem de răpă, literaturii praeste a acestui prostănac a s-a datorăm.* CAMIL PETRESCU, T. II, 484, cf. I, 259. *Prostănac și samnoros, cum apărea întaldeauna printre aamenii.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 65, cf. I, 245. *Nu mai un haț prostănac, fără nici un grănciar de înțelepciune, stăruiește mai mult decât se cuvine într-un loc unde a săvârșit a șapte.* SADOVEANU, O. XVI, 108. *Nu te mira, prostănacule. Știu eu ce fac.* STANCU, R. A. III, 338. *Era oare numai un bătrîn prostănac, care venise să-i smulgă ceva bani?* id. ib. IV, 210. *Sint eu pesemne prostănac Că-mi vîntur gura de pamană.* V. ROM. octombrie 1954, 26. *O bună compoziție a reolizat ... în ralu servilului și prostănacului Pribai.* T decembrie 1962, 11. *Un am eam prastanac se în-surase c-a femeie frumaasă.* ȘEZ. V, 159, cam. din STRAJA—RĂDĂUȚI, ALR I 1518/984, ALR SN V 1240/791, A IX 1. ◇ (Substantivat; ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de“) *Prostănacul de Ungureanu se duce mereu-mereu pe la ea.* REBREANU, I, 113. *A insinuat prostănaeul de Tudose.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 42. ◆ (Rare) *Prostesc (3). O frumusețe prastănacă este un farmec mort.* DELAVRANCEA, II, T. 49.

— Pl.: prostănaci, -ce. — Și: (regional) prostonăe, -ă adj.

— Prostan + suf. -ac.

PROSTĂNĂTEC, -Ă adj. v. prostănatle.

PROSTĂNĂTIC, -Ă adj. (Învechit și regional) *Prostănac. Cîtăva vreme să pare a fi cevași la vederea narodului celui prostănatec.* TIMPNEANU, G. 101/15, cf. DDRF, ALEXI, W., SFC IV, 186, com. din STRAJA—RĂDĂUȚI. *Mai prostănatie, mai greu de cap.* ALR I 1518/158, cf. ALR SN V h 1240. *Vine mai prostănatie.* A III 18.

— Pl.: prastănatice, -ce. — Și: prostănătee, -ă, prastănatie, -ă, prostănatie, -ă adj.

— Prostan + suf. -atic.

PROSTĂNĂU s. m. (Învechit, rar) Om prostănac. *N-a fast Păcălă ... Ci un prastănău prea mare, vită vârbitoare chiar.* PANN, ap. CADE.

— Pl.: prastănăi.

— Prostan + suf. -ău.

PROSTĂNĂL, -EĂ adj. (Regional) Prastuț (Doman — Reșița). MARIAN, I, 123. *Am văzut eu bine Că mă lași pe mine Cu pui micuței Și prea prastăneli.* id. ib.

— Pl.: prastăneli, -ele.

— Prostan + suf. -el.

PROSTĂTICIE s. f. (Învechit, rar) Calitatea a ceea ce este simplu, rudimentar, prast. *Albinei vrea să micșurează prostăticia cuvîntului.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 124⁷/33. *Rumpind taate-mpletiturile lar ca nește hire cu prostăticia strigării.* id. ib. 181⁷/27.

— Prostatie + suf. -ie.

PROSTĂTŪRĂ s. f. v. prostătura.

PROSTĂVĂLĂ s. f. v. prostovol.

PROSTEĂLĂ¹ s. f. 1. Faptul de a se prosti¹ (2); stare a omului prast (B IV 1). *Femeia să nu puie acul în cap, pe perini sau în alte părți, căci e semn de prostală și cu timpul își va pierde mîntea.* GOROVEI, CR. 2.

2. Înșelare sau lucrare de a înșela. Cf. prosti¹ (4). *Mi se pare că s-a apucat dă prastit melișial... Îi arăt cu prasteală! Crede că scapă de freacă?* BACALBAȘA, S. A. I, 28.

3. Faptul de a se prosti¹ (6), de a se fandasi. *Ce prosteli sint asteo? Fii seriaasă!* UDRESCU, GL.

4. (Regional) Lucrare făcută de mintuală (Pițești). UDRESCU, GL.

— Pl.: prasteli.

— Prosti¹ + suf. -eală.

PROSTEĂLĂ² s. f. (Învechit și regional) Cerșetarie. *Babo mergea mereu în prasteală cum învășe ea; dară într-o zi îi zise fata să-i cumpere din țirg pînă...; baba biet, din paralele ce adunase din cerșit, îi cumpără.* IȘPIRESCU, L. 364, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

— Prosti² + suf. -eală.

PROSTÉLCĂ s. f. v. pesteleă¹.

PROSTELUÍ vb. IV v. protestăhii.

PROSTÉRCĂ s. f. v. pesteleă¹.

PROSTERNĂ vb. I. R e f l. A se pleca (A I I), a se înclina (pînă la pămînt) sau a îngunchea (înclinîndu-se pînă la pămînt) în fața cuiva sau a ceva în semn de venerație, de supunere, de umilință etc. *Tiranul cade în genunchi, se prosternă și cere iertare.* HELIADE, O. II, 78. *Aicea, cu dare de sume, prosternut la picioarele calmucului, primea confirmație dămniei.* SĂULESCU, HR. I, 229/4. *Prasternută la picioarele salc... i-au depus jurămintul înfricoșat.* ASACHI, S. L. II, 116. *Prasternîndu-se înainte lui, i-au iertat.* IST. M. 152/20. *P-aci era o se prosterna și a-i cere iertare.* CR (1848), 13³/39, cf. NEGULICI. *Pentru ce vă stringeți atîta la piept și vă prosternați înainte lar?* BOLLIAU, O. 235, cf. PROT.-POP., N. D. *Mie-n genunchie el s-a prosternat, Canvins că de mine poate fi salvat.* CARAGIALE, O. IV, 355. *Îmi plăcea să văd toată lumea aceea prosternată la picioarele mcle.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 62. *Am să mă prastern la pragul ușei sale.* I. NEGRUZZI, S. V, 194, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Se mai prosternă încă a dată pînă la pămînt într-o adincă temenea turcască.* C. PETRESCU, I. I, 222, cf. SCRIBAN, D. *Smărăndache ... se prasternă și merge să sărute mîna bătrînei.* CĂLINESCU, S. 204. *Călugărul se ridică și se prasternază.* H. LOVINESCU, T. 164, cf. DN², M.D.ENC., DEX. ◇ Fig. *Prosternîndu-se în fața „activității” de asimilare duse de nemși în Celița.* CONTEMP. 1951, nr. 165, 2/2. *Nc prasternăm înainte lui și ne vine greu să-l alăturăm de comediograful francez.* CĂLINESCU, C. O. 205. (T r a n z. f a c t) *Căința îl prosternă pe culpabil.* SCRIBAN, D.

— Prez. ind.: prostern și prasternez. — Și: (învechit) prostérne vb. III.

— Din fr. prosterner. — Prosterne < lat. prosternere (după așterne).

PROSTERNĂRE s. f. Acțiunea de a se prosternă și rezultatul ei; atitudine, poziție, stare a celui care se prosternă; (astăzi rar) prosternație. *El se ridică din prasternarea orientală.* ODOBESCU, S. I, 288, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Cărămizile de jas primeau în răcaarea lor monahală prasternarea genunchilor.* KŁOPȘTOCK, F. 202, cf. DN², M.D.ENC., DEX. ◇ Fig. *Prosternarea noastră dinaintea sistemă de limbă.* ROM. LIT. 187¹/2. *N-am putut stăpîni nevia de prosternare din achii mei.* IBRĂILEANU, A. 189. *Creșteau în atmosfera de prasternare față de cultura grecească.* V. ROM. noiembrie 1954, 140.

— Pl.: prasternări.

— V. prosterna.

PROSTERNĂT, -Ă adj. Care se prosternă. Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Ar fi vait ... să îngunche*

luaintea ei, serios și fără umilință, ca și un papă prosternat. CĂLINESCU, S. 127.

- Pl.: prosternați, -te.

- V. prosterna.

PROSTERNĂȚIE s. f. (Astăzi rar) Prosternare. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, STAMATI, D., PROT.-POP., N. D., BĂRCIANU, ALEXI, W., DN², DEN.

- Pl.: prosternuții.

- Dii fr. prosternation.

PROSTESC, -EĂSCĂ adj. I. (Învechit) Comin, obișnuit, simplu, ordinar (1). *Oarecare meșteruș A trimis un băiețuș Cu un taler rudăresc, Cu două fețe, prostesc.* PANN, P. V. III, 61¹ I, cf. POLIZU, BĂRCIANU, ALEXI, W., CADÉ, SCRIBAN, D.

2. (Învechit) Popular (1). Cf. ANON. CAR. *Încă și în cîntecle prostesci, pe la danțu lui Pătru Vadă, vadul Oblucitii să pontenească.* CANTEMIR, III, 241, cf. LB, POLIZU, DDBE, BĂRCIANU, ALEXI, W.

3. Care denotă, arată, trădează prostie (4), de prost (B IV 1); nerozesc, neghiob (2), nerod (1 1), nălting (1 1), nesocotit (3), nesărat (2), (rar) neghiobesc, prostănac, (învechit) prostatic¹ (4). *Ha! Ha! Ha! ... răspuse ceșitorul cu un rîs prostesc.* CONV. III, VII, 452. *Ooatenii ojunseră în obiecturile antropofagilor din Noua Zeelandă, în dobitoacia prostesească a caledonianilor.* GHEREA, ST. CR. II, 112. *Se băgase în ceartă dintre dîșii lat-ro clipă de necaz prostese.* REBREANU, I, 122. *O zbughiră în ulișă cu niște rîsete prostesci.* id. R. I, 114. *Oaui își aven rîsul lui prostesc.* SADOVEANU, O. VII, 489, cf. SCRIBAN, D. *Este băiatul doctorului Sima... completă în șoaptă bătrînul, freeindu-și minile cu un rîs prostese.* CĂLINESCU, E. O. I, 17. *Avea pe chip o veselie prostescă, pe care n-o înfelega nimeni.* PREDĂ, M. 142, cf. 148, M. D. ENC., DEN.

- Pl.: prostesci.

- Prost + suf. -esc.

PROSTESȚE adv. I. (Învechit) Cu simplitate, în mod simplu. *Să ruga ... nu cu vro urătură de cuvinte multe, ce pre scurt și prastește.* VAHIAAN, C. 255. *Ua om oarecare luminat în lumie ... lăsinđ nebăgute samă toate valurile lumești, petrecînd prostesțe vialu, au tras la sine cu lucrul a bunătăților parte.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 1337/9. *La aeste cuvînte ... au suspiaat Ioan Vadă, răspunzînd prastește: euosecul-avu de multe ori priița vaastră spre mîae.* N. COSTIN, LET. I A. 90/26. *Varovînd omul fără neșteșug, prostesțe, își desapeare pe față ce simte și ce gîndește.* CONACHI, P. 300.

2. S p e c. (Învechit, rar) În limba simplă, în limba populară. *Multe să fie fost neamurile sau, precum prostesțe le-ani zice, aardele ghetilor.* CANTEMIR, III, 71. *Literola (căreia mai prostesțe îi zice Lederatul).* id. ib. 322.

3. Ca un prost (B IV 1), în mod prostesc (3); (cu sens atenuat) fără nici un motiv, fără o justificare logică; stupid, nerozesc, neghiobesc, (rar) năucește, (învechit) prostatic¹ (5). Cf. CLEMENS, LB. *Alergi așa prostesțe-n valuri, să te prăpădești.* PANN, E. I, 48/4, cf. id. P. V. I, 98/13, POLIZU. *Ea tot or fi stat moi mult cu noi, dacă n-am fi alungat-o prostesțe.* CREANGĂ, A. 97. *Și aici s-a purtot tot ... cu obrăznicie și prostesțe.* id. P. 292, cf. DDBE, BĂRCIANU. *De ce? De ce? îi șopteam întruna prostesțe, cu ochii scălduși în lacrimi.* REBREANU, NUV. 224. *Săpăm prostesțe un șonț de bînuială, de invecție și de ură între noi.* GALACTION, A. 363. *Ani intrat prostesțe într-un joc neghiob.* CAMIL PETRESCU, T. II, 304. *Mă întore de acolo cu cîteva flori culese, pe care le port prostesțe, fără îndeplinire.* SEBASTIAN, T. 71, cf. CĂLINESCU, S. 135. *Mă înduioșai prostesțe de propria-ni soartă.* STANCU, R. A. I, 141. *Pîlînga încet, prelung, jeliindu-se prostesțe și spunînd urecu unul și același lucru.* PREDĂ, M. 285. *Ani rîmna deoparte, răsucînd bila în mînă, prostesțe.* LĂNCRĂNȚAN, C. II, 338. ♦ Ex p r. A rîde (sau u

zîmbi etc.) prostesțe = a rîde (sau a zîmbi etc.) fără motiv sau atunci cînd nu trebuie. *Voicu rîde prostesțe și nu răspunde.* BASSARABESCU, V. 62. *Cazueul rîdeu prostesțe.* SADOVEANU, O. VI, 261. *Zîmbi prostesțe, rîsîcă pafin buzele și tăcu.* CĂLINESCU, E. O. I, 302. - Prost + suf. -este.

PROSTETIC, -Ă adj. v. protetic¹.

PROSTETĂ s. f. v. prostete.

PROSTETE s. f. I. (Învechit, rar, cu sens colectiv; în forma prostetă) Prostete (6). *Urmează a se împlini și a se mesteca, ciad n vine furia, prosteta pria nobleță și aobleța priu prostetă.* GORJAN, II, II, 218/24.

2. (În dicționarele din trecut) Atitudine, purtare prostescă (3). Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W.

- Și: (învechit, rar) prostetă s. f. GORJAN, II, II, 218/24.

- Prost + suf. -ete.

PROSTEZĂ s. f. v. proteză.

PROSTI¹ vb. IV. I. T r a n z. (Complementul indică oameni) A aduce la starea de prost (B IV 1); a îndobitoci. Cf. LB. □ *Aecastă lenc l-a prostit de tat.*

2. R e f l. (Despre oameni) A-și pierde mințea, inteligența, puterea de judecată, de gîndire, a deveni prost (B IV 1); a se împli, a se nănci (1). (Învechit) a se neghiobi, (regional) a se tutui². Cf. POLIZU. *Te-ai prostit rău de cînd nu ne-am mai văzut.* EMINESCU, S. 79. *S-a prostit savantul; decît „da” și „au” nu mai știe să mornîie.* DELAVRANCEA, T. 220. *Dau sîrșeu că se prastește, că i se stringe mîntea, ca un arici speriat.* VLAHUȚĂ, D. 96. *Zile întregi nu vîd pe nimeni! Mă prastece între patru pereți.* BRĂLESCU, O. A. I, 112. *Trebuie să faci ceva cu să moară, sau să nu mai simți, să udoarimă adine, să-și piardă luciditatea, să se prastească.* DEMETRIUS, A. 296. *I-o bătu Dumnezău di s-u prostat di bătu, acalo undi-a fost la nectific.* GRAYU, I, 280. ♦ R e f l. și t r a n z. I a c t. (Prin atenuarea sensului) A-și pierde sau a face să-și piardă cumpătul, dreptă judecată; a (se) fistică, a (se) zăpăci, (regional) a (se) ului. [Între femei] i se schimba cu totul firea: se zăpăcea, se prastea. GANE, S. III, 158. *Se uita drept în ochii lui iseaditari, zăpăcîndu-l și prostindu-l.* REBREANU, I, 161. *Uneheșul mă învîfa că la vreme de primejdie lumea se prostesțe și moi tare.* SADOVEANU, O. XI, 279. *Ciad intră spuima în el, se prastește de tot.* CAMIL PETRESCU, O. II, 155. *La Puști, cînd vede oauă roșii la creștini, el și mai rău să prostesțe, își perde dă tat cumpătul.* șez. III, 27. *Relc-s, puică, frigurile, Da-s mai rele dragostile, Frigurile te trezese, Dragostile te prostese.* HONOS, P. P. 32. ♦ (Rar) A-și pierde puterea, forțele fizice. *Pentru oltleo primejdie de moarte frînd, așa îi perise foța, așa se prostise... cîl mai aseomene era uauî mort decît unui om viu.* MAIOR, P. 31/19, cf. EL X, 41. ♦ (Învechit, rar) A se urli. Cf. LB.

3. R e f l. (Despre lucruri) A-și pierde din calitate, din valoare, a nu mai corespunde bine scopului inițial. Cf. DL, M. D. ENC., DEN.

4. T r a n z. (Familiar; complementul indică oameni) A induce în eroare, a duce cu vorba, a face să creadă ce nu-i adevărat; a înșela, a păcăli, (familiar) a duce, a trișa. *Cucoana ne prastețe cu vorba.* REBREANU, R. I, 236. *Acu vîd că vrei să-ți bufi joc de niine ... Dar să nu mă prostesți.* id. NUV. 7. *Spuneai cî în ruptul capului nu înfelegi să te prostescă domnul.* C. PETRESCU, R. DR. 256. *Acum prostea lumea cu prorociri, care se vor împlini la Poștele cailor.* VLASIU, A. P. 209, cf. ARGHEZI, VERS. 387. *De ce minți?... Pe cine vrei tu să prostesți?* PREDĂ, D. 89, cf. ALR I 1 327/180, ALR II 3 711/848. ♦ (Prin lărgirea sensului) Scoși din spital ... și triaiși la regiment ... nu îi se îngăduie să prostesească unităria. PAS, Z. III, 251. ♦ F i g. Stîlul care vrea să mă prostesească astfel nu-l pat numi sublim. CARAGIALE, O. III, 74.

5. Refl. Fig. (Învechit, rar) A se schimba, a se travesti. Nu știu, floare este asta, ori amori prostul tu strai? Căci eu mirosul odată sloboade foc și văpaie. CONAGHI, p. 157.

6. Refl. (Familiar) A se purta neserios, afectat, fardosit; a se fardosi, a se izmeni. Să mă prostese nițel... La noi, vezi dumneata, coconiță, merge anul altfel. PR. DRAM. 278. Să-i vezi seara, la madam Hans, cum se prastesc. STANCU, R. A. II, 77. Stai și mănincă, nu te prosti, zise Moromete. PREDA, M. 26. Ia nu te mai prasti așa, că-ți șade rău! UDBRESCU, GL.

— Prez. ind.: *prastesc*. — Și: (regional) **prostă** vb. I.

— V. **prost**.

PROSTI² vb. IV. I. Tranz. (Învechit, rar; complementul indică oameni) A ferta, a scuti de o pedeapsă. Tu, părinte, mă prostește. DOSOFTEI, MOL. 85. ♦ A îngădui, a permite, a da voie să facă ceva interzis. Să mănince simbătu și duminica, ce mai înainte de aceasta să spuie arhierului și părinților celor sufletești, de-l vor prosti pre dînsul el să mănince [pește]. PRAV. GOV. 123^v/4, cf. CADE.

2. Refl. recipr. (Învechit, rar) A se împăca. Și deaca să fîlniră țarăș... mulțămiră lui D[u]mn[e]dzău și să prostiră. DOSOFTEI, v. s. octombrie 43^v/8.

3. Refl. (Învechit; adesea urmat de determinări introduse prin prep. „de“) A renunța (la o slujbă), a-și da demisia, a demisiona; spec. a abdică. Rimi ca să se odihnească și se prosti de împărăție... și făcu pe fiul său Mehmed în locul său. VĂCĂRESCUL, IST. 256. Veziru fiind seas din vezaret după ce au împărățit..., singur el s-a prostit. id. ib. 277. M-am prostit de dregătaria ce avam, pentru ca să nu fiu amestecat în șaptele mai sus-numirului. id. ib. 294, cf. CADE, BL VI, 62. ♦ Refl. pas. Pașa... s-au prostit, adică s-au mazilit. DIONISIE, C. 230. ♦ (Învechit, rar) A se retrage într-un anume loc. Urmind la toate deci cu această carte m-am zăbovit la auul dîntăi... dupe ce m-am prostit la această sfîntă minăstire Săcul, unde și metaniia mi-am pus (a. 1761). CAT. MAN. I, 238.

4. Intrans. (Popular) A cerși. Cf. PAMFILE, J. II, 162, TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DEX.

— Prez. ind.: *prostesc*.

— Din slavonul **ПРОСТѢТИ**.

PROSTIC s. n. v. **prostichi¹**.

PROSTICĂ adj. (Rar) Prostuță, v. **prostuț**. Baba se simțea mai prostică, mai tare la cap și nu prea i se împotrîvea. REBREANU, NUV. 192.

— Prost + suf. -ică.

PROSTICÉL, -EĂ, -ICĂ adj. Diminutiv al lui **prost**.

1. Cf. **prost** (B II 2). Minglia nepuțința firii cu acea puțința și prosticia muncare. DOSOFTEI, v. s. decembrie 209^v/22. Școala niște papucei, Cît erau de prostieci făceau cinci sute de lei. MAT. FOLK. 164.

2. Cf. **prost** (B II 4). Nu umblase la școală, din care pricină rămăsese mai prostieci. BRĂESCU, v. 21.

3. Cf. **prost** (B IV I). Băitul, cam prostiecel, Cerind یره de un fel, L-a pus pe taler, aci, Și allele porunci. PANN, P. V, III, 64¹/10. Lingă-a cui domnese palat, Cu rang de arhimandrit, Trăia un popă prostiecel, Căci păstoriu-i de la oi... Știa mai mult decît el. MUREȘANU, P. 175/7, cf. DDRP. Maieă-sa grăia: ... — Noi neicăm l-om da, Că e mititel, Că e tinerel Și cam prostiecel. TLODORESCU, P. P. 49.

— Pl.: *prostieci*, -cele. — Și: **prostieciă** adj.

— Prost + suf. -iecel, -ieca. — **Prostieciă**: cu schimbare de suf.

PROSTICHI¹ s. n. (Învechit) Adaos, spor la o dare. La cistele dăjdîilor... să nu îndrăznească a face prea prostichi măcar un ban (a. 1810). GÁLDI, M. PHAN.

241. Anaforea dumnealui vel-vîstier, pentru prostiechi la dijmarit, la oierit și la vinărici (a. 1815). id. ib. A se mai face un prostiechi la cite trele huzmeturile... încă de cite două parale (a. 1815). ap. TDRG.

— Pl.: *prostichiuri*. — Și: **prostiechion** (GÁLDI, M. PHAN. 241), **prostie** (id. ib.) s. n.

— Din ngr. **προσθήκη**.

PROSTICHI² vb. IV. Tranz. (Învechit, rar; complementul indică salarii, venituri etc.) A spori. (Refl. pas.) Să binepoiești înălțimea la a se prostiechi țefușoara acestui lagofăt (a. 1813). GÁLDI, M. PHAN. 241.

— Prez. ind.:?

— V. **prostiechi¹**.

PROSTIECHION s. n. v. **prostichi¹**.

PROSTICĂ adj. v. **prostiecel**.

PROSTIE s. f. I. (Învechit) Curățenie (sufletească), neprihănire, puritate; cinste, sinceritate; naturalețe (2). firesc. Trimease-l și în șintina Siluamului, ca să arate prostia și bună mîntea orbului. CORESI, EV. 170. Fiți... cu prostia inimicii și cu frica Domnului și lat ce faceți cu toată inima. id. L. 466/4. Și foarte era lăudat[ă] de ospătături și de prostie. DOSOFTEI, v. s. noiembrie 179^v/36, cf. LB.

2. (Învechit) Simplitate, modestie (1). Fiți ascultători stăpînilor voștri... în prostia inimii voastre. CORESI, ap. DHR II, 469. Întru oameni creștini prostie și direplate creștinească nu veri afla, ce mările deșartă și mândrie și laudă și fală intru ei. VARLAAM, C. 255. Cu prostie să ruga cătră Domnul... Nu cu vro urătură de euențe multe. id. ib. Cu ce prostie trăiau, cu ce cumpăt, cu cită luare-aminte (sfîrșitul sec. XVIII). IORGA, L. I, 544, cf. CADE, SCRIBAN, D.

3. (Învechit) Neștiință, ignoranță, nepricepere. Iară mulți n-au perit munteni, că au luat de vreme la fugă, după acea risipă a oștilor muntenesți, care s-au făcut mai mult den prostia Diicului. N. COSTIN, LET. I, 310/7. Dar Dumnezeu... n-au socotit prostia și neștiința mea, ci au căutat la bogăția și noianul bunăfății sale. ANTIM, P. 4. Și pentru acea multă prostie a voastră... și neștiință la sfî[n]ta carte, m-am îndemnat... a vă înștiința cu această mică cărticea. id., ap. GCR II, 28/8. Tu a să mari în prostie. PANN, P. V, I, 16²/20.

4. Stare a celui prost (B IV I); mărgînire (3), nătîlgie (1), nerozie (1), negliobie (1), nesocotință (1), (rar) neminte, netoție, (învechit și regional) nărtărie (1), (învechit) prostime (5). Prostia din născare leac nu mai are. NEGRUZZI, S. I, 248. Hoția și prostia sînt bine prețuite. BOLINTINEANU, O. 136. Dămilă se fiuca cu mîna de inimă, rîzînd de prostia dracului. CREANGĂ, O. 33. Unul din ei mi-era eunoscut... un tip antipatic, de o prostie veselă și zgomotoasă, care-mi făcea rău. VLAMUȚĂ, O. A. I, 220. Pentru ce să ieie De bani bunî prostia oricărei femei? COȘBUC, P. I, 247. Doamna Herdelea se necăji de atîta prostie. REBREANU, I. 173. Eu știu bine că nu-ți pasă de gura și de prostia lumii. GALACTION, O. A. I, 341. Prostia este arma inofensivă cu care recrutul speră să se împotrivescă tuturilor teoriilor... îndreptate în contra lui. BRĂESCU, O. A. I, 57. Că era multă invidie, răutate și prostie..., simțeam și eu. VLASU, D. 26. Uite dumneata, eum urlă prostia tnaînța îngimfării! SADOVEANU, O. III, 179. Prostia, -nșelăciunea, păcatul, îndoiala Muncesc făptura noastră din vece, făr' de răgaz. ARGHEZI, S. V, 21. Atîta prostie adunată la un loc cu atîta naivitate... îl făcu să ridă. STANCU, N. A. III, 142. Unde te înloci, nu dai decît de prostie îngimfată. H. LOVINESCU, T. 241. Era deci lîmpede pentru ei că numai din prostie s-a dus după al lui Birieă. PREDA, M. 192. ♦ Fig. Străbunii tăi... În viață, sub razele soarelui erud, Văzură prostia și lenca cum prădă. LABIȘ, P. 415.

5. (Mai ales la pl.) Faptă sau vorbă prostească (3), lucru prostesc, nerozie (2), negliobie

(2). ineptie, nătângie (2), nesocotință (2), netoție: (cu sens atenuat) lucru lipsit de importanță, de seriozitate, fleac, nimic (III). *Iar o să începi cu prostiile, eu acea părere de rău a copilăriei tale smârlite.* DELAVRANCEA, T. 23. *Cum poți să-ți iei hipul o asemenea prostie?* VLĂDUȚĂ, O. A. II, 240. *E o prostie să bufi în zadar cremenea asta.* AGÎRBIȚANU, A. 216. *Dumnezeilor au venit să vadă jocul, nu să audă prostiile tale.* REBREANU, I. 26. *Am de laera ... N-au vreme de prostii!* id. ib. 102. *Astăzi fi-am spus multe prostii.* IBRĂILEANU, A. 189. *Nu cumva să supere cu vreo prostie pe domna portărel.* BASSARABESCU, V. 64. *Și nu știa cum să-și nullumească ... Prostii! ...* C. PETRESCU, G. V. 101. *Prostii, Elisabeto! ...* Ipoerizie. *Toate statele ... și-au decarat morții.* SAHIA, N. 60. *Pot să spun o prostie?* SEBASTIAN, T. 140. *Cearța noastră de ascară a fost o prostie.* id. ib. 347. *Ne fincu de prostii. Trebuie să facem ceva mai de samă.* SADOVEANU, O. IX, 467. *Nu mai tineri fiind, oamenii se însoară; mai trazi, nu mai săvârșese asemenea prostie.* id. ib. XIII, 569. *Azi fi-am spus numai prostii.* CĂLINESCU, S. 118. *În mare prostie te-ai băgat!* *Îl muștră Simion.* BENUȘ, M. G. I, 486. *Nu, nu pot să nu mă exprim. Vorbesc prostii.* II. LOVINESCU, G. S. 55. *Vorbești prostii, fetișo. În viață, totul se uită.* id. ib. 81. *Să-ți bagi degetul în micre ș-opoi să nu vei să-l lîngi, ar fi o prostie.* ZANSE, P. III, 665. ◆ Loc. a d v. **În prostie** = fără măsură, fără socoteală, în neștire. *Chelnuște-n prostie, ca ucenul.* UDRESCU, GL. ◆ **Faptă nesocotită de gravitate redusă; boroboață, pozna!** (3). *Trăsnăie. Ai grijă de copil, să nu facă vreo prostie.* VLASIU, A. P. 73, cf. ALB SN V h 1402.

- Pl.: prostii.

- Prost + suf. -ie.

PROSTIETĂȚE s. f. (Învechit, rar) Stare de înopere (culturală). *Că până fiind se află vreun norod în prostietate, e în starea pruncească.* ȚICHUDEAL, F. 313/3, cf. SEC VI, 62, 65.

- Pronunțat: -tî-e-.

- Prost + suf. -ietate.

PROSTII adj., s. n. (Edificiu antic) care are coloare numai pe fațada principală. *Templu prostii.* NEGULICE, cf. CADE, DN², M.D.F.N.C., DEX.

- Pl.: prostiluri.

- Din fr. *prostyle*.

PROSTIME s. f. I. (Învechit) Curățenie (sufletească), nevinovăție (2); cinste, sinceritate; supunere, umilnă. *Giudecă-mă, Doamne, că eu cu prostime Îmblu-n toată vremea și n-au rău pe mine.* DOSOFTEI, PS. 79/5. *Cu prostimea iniuii mele n-am nevoit, toate acestea, și acumă pre norodul tău carele s-au aflat aicea am văzut eu veselie nevoindu-se fie.* BIBLIA (1688), 307²/28.

2. (Învechit) Simplitate, modestie (I); sărăcie. *Să umbliam ca niște săraci ... pentru că iaste întărire la unile ca aceastea prostimea portului.* AETHIOPIA, 8²/23. *La județul prea înaltului judecător, craiul este ... oerotit de strălucirea scaunului său, iar săracul nimicil de prostimea îmbrăcămintei?* MARCOVICI, D. 390².

3. (Învechit) Neștiință, ignoranță, nepricepere. *Dintru toată neînvațătura și prostimea mea, vrul-am pușin cevași a serie ... pentru meșteșugul și știința poeziei.* MACARIE¹, GRAM. 133¹/1.

4. (Învechit, rar) Însușirea a ceea ce este prost (B III 1), nefavorabil, negativ. *Prostimea năvurilor și dobitocia patinilor iau adesea locul frumoașci și simplei naturi.* MARCOVICI, D. 214/6.

5. (Învechit) Prostie (4); ceea ce denotă prostie (4). *Țăranul ... să nu să cearte, ales cînd va fi nărturie cui va și de va grăi cuvinte fără de ispravă) și fără cale, de să va cunoaște lucrul, că grăiaște de prostimea lui.* PRAV. 281. *El să nu fie avut cap, carele să poată d-intreg n scorni ... prostimea voroași în arală.* CANTEMIR, HR. 139. *Stăpînirea ... grăbește a te însăreina*

cu potolirea aceștii neorlnduiei carsă din prostimea și nedomirirea unor asemenea oameni făr' dă judecată (a. 1832). DOC. EC. 542. Precum îndrăznește întunerecul, curvia și hoția, asemenea învitează pe piznaș prostimea înprejurașilor lui, îl saltă cu izbindă peste dinșii, și-i supune, și-i pradă cu neumernicia lor. PISCUPESCU, O. 113/19. *Omul ... pururea în cărtire de a sa busuși prostime.* CONACHI P. 261. *Omul ... pre Dumnezeu chiar tală socotea întru prostime.* id. ib. 302.

6. (Cu sens colectiv; mai ales în limbajul claselor exploatoare) Oameni de rînd, marca masă a populației; s p e e. Țărănime; norod (5), gloată, mulțime (3), (învechit, rar) prosteță (v. *prostețe* e 1). *Lară toată oastea lui era de 30 000, fără prostime și adunătură ce era pe lângă Ion Vodă.* URECHE, I. 190. *Lutnd lângă ei den prostime nește oameni răi și stringindu-să mulțime, făcură gilecavă în oraș.* N. TEST. (1648), 157²/20. *Nebunile și turbate, gândurile prostimei aceea.* M. COSTIN, LET. I, 341/38. *Turcii ... au fugit și s-au tuclis în cetate în Camecișă, iar prostimea, satele, s-au răsipit eari încotro au patul.* NEGULICE, I. 76, cf. 197. *Lară rămășița dachilor eiși seăpasă din așteni, și altă prostime, pre toți pluă la unul, precum să-i fie trecut mai spre fundurile fărți ungușei, serie Ion Sambușie.* CANTEMIR, HR. 83. *Cu mare cinste și pompă i-au curunat, fiind multă adunare la această nuntă, altă dă boierii fărți, et și dă altă prostime.* R. GRECEANU, CM II, 163, cf. ANON. CAR. *Și cuvîntul ce grăia era grăit, și era laudat de cătră toși, și plăcut prostimei (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 262/30. Cînd s-ar întimpla să se mai scoale prostimea asupra neameșilor ... să ajule pre neameșii întru apărare asupra prostilor.* MAIOR, IST. 105/41. *Vei da voie sinatorilor a sprijini, a apăra și a îmbogăși prostimea.* BELDIMAN, N. P. II, 162/8. *Prin meșteșugirea limbucii lor fac pe prostime a crede că eu adevărat s-au pocit.* DRĂGHICI, R. 182/26. *Prostimea ... șede împărătiată pe cîmp.* NEGRUZZI, S. I, 35, cf. 153. *Băiatul e înțelept, e precopsit, are inimă bună, dar este ieșit din prostime.* FILIMON, O. I, 205. *Răcnește Vodă ...: prostimea înțeleptă Ridică azi din sfârșit stința-i unilită și îndrăznește-a-și pune voiața-n șala mea?* ALECSANDRI, POLZII, 631. *Azi, înprejuru-mi văzînda-vă-adunați, Boieri și tu, prostime, sint mulțumire mare.* id. T. II, 167. *Dumnezeu v-a dăruit eu minte, ca să ne povățuși și pre noi prostimea.* GREANGĂ, A. 163, cf. id. O. 229. *Am găsit multă lume adunată, și din boierime, și din tagne și prostime.* CARAGIALE, O. IV, 159, cf. II, 242. *Cărturarii totdeauna au căutat să se deosibească de prostime.* INSPIRESCU, I. 3. *Se așeză în scaunul împărăției și-și toeni oștile, boierimea și prostimea cum știa el.* id. I, 103. *Prostimea chiar era bogată. Prin curși aveau, mai toși, cuptoare.* MACEDONSKI, O. I, 189. *Mai bine rămîneam în prostime, căci mi-aș fi erușat cea mai zdrobitoare dezauăgire.* ADAM, R. 47. *Socotești măria ta că boierii pot ceva fără prostime?* DELAVRANCEA, V. V. 54. *Prînuarul ... porunci slucăilor să continue jocul, să vadă și donuși et sint de frumoașe petreecrile prostimii.* REBREANU, I. 483. *Mulțimea de soldași ee plecuu în concediu și prostimea împetristă, neștiutoare ... aloga pe chei, năvălea în vagoane.* BRĂESCU, O. A. I, 179, cf. 236. *Veniră grămadă la Giurgiu ca să-l primească, nu numai boierii, ei și negustorimea, popimea, prostimeu.* C. GANE, TR. V. 142. *Nu mai prostimea ... nu părea supărată pentru surparea unor case boieresti.* SADOVEANU, O. X, 169. *Țăranul pentru ei era prostime, bană de înșelat și exploatat.* id. ib. XIX, 140. *Veneau de toată nulu: prostime, trgoveși, deruși.* I. BARBU, O. 80. *E atita prostime adunată pe ulișe, că de-abia a răzbit călare plină aci.* CAMIL PETRESCU, O. III, 65. *La faptă, vine rîndul nostru, al prostimii.* C. PETRESCU, A. R. 54. *Eu sint tot cu prostimea, eu slăbănogii și eu slămluzii.* PAS, I. I, 116. *O răsturnare de-asta ... nu se poate face dacă n-ai poporul de partea ta, prostimea, adică pe cei mulți.* LĂNCRĂNȚAN, C. II, 74, cf. T. PAPAHAĞI, M. 166.

- Prost + suf. -ime.

PROSTIMON subst. (Grecesim învechit, rar) Amendă, despăgubire. *Mitropolitul propune să fie osîndit a da feței prostimon.* (a. 1797). GĂLDI, M. PHAN. 241.

— Pl. ?

— Din ngr. *πρόστιμον*.

PROSTINĂTIC, -Ă adj. v. prostănatic.

PROSTIRE¹ s. f. I. (Mold., Bucov. și nordul Munt.) Cearșaf. *Căpteniile înfășură în prostirile aceale ce priimîră, de sprejînîră singele svinții sale.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 258/26. 2 *prostiri*: una cusut[ă], una aleas[ă] (a. 1730). IORGA, s. D. VI, 156. 4 *prostiri*, 3 cu fir, 1 obiă cu flori (a. 1734). BUL. COM. IST. IV, 69. 1 *prostiri de obiă* (a. 1745). URICARIUL, XI, 225. 3 *prostiri de așternut* (a. 1780). ib. 249. *Oarecare asămănare cu compresurile strinse ne înfășoază învălirea în prostiri.* FĂTU, D. 29/18. *Cu perinele de pai a trăsurei, un oghial în ră stare și o prostire ne indeletnicem a face un pat.* RUSSO, s. 170. *Prostirile în patu-i de negre putrezesc.* NEGRUZZI, s. II, 199, cf. BARONZI, L. 161, CIHAG, II, 296. *Un strat mare de fîu ... pe care ducea își întiuse felurile șaluri și prostiri.* GANE, N. II, 45. *Adusese ... prastirile, albituri și alte mărunțuri.* CONTEMPORANUL, IV, 394. 1 *prostire-n ciubuce de borangie cu horbotă.* SEVASTOS, N. 46, cf. BĂRCIANU, *Moșul scoase din ladă a prostire de în curată ... o așternu pe pat.* DUNĂREANU, CH. 17, cf. TDRG. *Puseră pe fiecare pat ... cite două poclăzi una peste alta, una ca prostire și alta ca oghial.* HOGAȘ, DR. I, 121, cf. ȘĂINEANU, D. V., CADE. *Rîdica prostirea, înfoia pernele.* BRĂESCU, O. A. II, 13, cf. SCRIBAN, D., II XII 105. *Fata ... să acopere cu o prostire, aprinde lumînarea.* ȘEZ. I, 146, cf. IORDAN, L. M. 199. *Spăl cămăși, ifari, izmene, prostiri.* ALB I 637/540, cf. ALR SN V II 1417, A V 15, 18, IX 1. L. ROM. 1960, II, 3, 76. *Am o prostire Plină de pozdire* (Cerul). GORVEL, c. 65. ♦ Fig. *Te pipăi în prostirile zăpezii.* LESNEA, VERS. 162. ♦ (Prin Bucov. și prin vestul Mold.) Învelitoare de pat; euvetură. Cf. A V 14, 15, VI 26. ♦ (Prin Mold.) Față de masă albă. Cf. PAMFILE, J. I, 132. *Este o masă-mpodobită, Cu prostiri acoperită.* FOLC. MOLD. I, 240. ♦ (Regional) Tesătură de bumbac sau de borangie dungată (în diferite culori), folosită la decorarea perçilor, la învelitul hainelor etc. *Prostirile ... se spluzură de-a lungul și de-a latul perçilor în loc de covăare.* PAMFILE, I. C. 281.

2. (Învechit, rar) Un fel de glugă (preotească). *Prostirea cu care își învălea capul la închinăciune, într-o formă ca un guler de nantic.* PELIMON, ap. CĂLINESCU, S. C. L. 74.

— Pl.: *prastiri*.

— După ucr. *ностіль*.

PROSTIRE² s. f. Faptul de a (se) prosti¹.

1. (Trecere în) stare de îndobitocire, de imbecilizare. *Faceți să înceteze această tristă pribeliste ce înfățișează prostirea și neștiința țăranilor.* MARCOVICI, D. 220/9, cf. DDRF.

2. Pierdere a minții, a inteligenței, a puterii de judecată.

3. Diminuare, degradare, înrăutățire a calității unui obiect. *În zioa aceasta s-au ars și mai multe sute de mii de saci cu făină prin magazii, din care pricină și s-au întimplat o mare scumpete și prostire a pîinei.* CR (1833), 195¹/39.

4. Inducere în eroare; înșelare, amăgire, păcălire. Cf. DL, DM.

— V. *prosti*¹.

PROSTIRE³ s. f. (Învechit) Acțiunea de a se prosti² (3); demisie; abdicare. *Alergă la prea înalta Poartă și făcu castric și prostire domnici, rugîndu-se să-l masească.* VĂCĂRESCUL, IST. 288.

— Pl.: *prostiri*.

— V. *prosti*².

PROSTISÍ vb. IV. În tranz. (Grecesim învechit, rar) A adăuga (la un venit, la un câștig, la o dare). *Vom mai găsi vreun mijloc să prostisim la venit* (a. 1803). GĂLDI, M. PHAN. 241.

— Prez. ind.: *prostisesc*.

— Din ngr. *ἐπροσθέσω* (aor. al lui *προσθέτω*).

PROSTIȘOR, -OĂRĂ adj. Diminutiv al lui *prost*; cam *prost*.

1. Cf. *prost* (B II 2). *Mearsă într-un sălaș prostișor, peșteră sărăcească, și au născutu-l fără nice o stricare.* DOSOFTEI, V. s. decembrie 237¹/26.

2. Cf. *prost* (B IV 1). Cf. ANON. CAR. ♦ (Substantival) *De-i lua o prostișoară. N-aibă-n vatră nici așoară.* FOLC. TRANSILV. I, 235.

— Pl.: *prostișori*, -oare.

— *Prost* + suf. *-ișor*.

PROSTIT, -Ă adj. I. Care și-a pierdut (în bună parte) facultățile intelectuale și morale; îndobitocit. *Dacă sint tineri au trupurile neputincioase, dacă sint bătrîni au suflete prostite.* ISPIRESCU, V. 26. *Cu aspectul epuizat și prostit, capătă aspectul unui animal tinăr.* PARHON, B. 151. *Erau prostite de alita așteptare.* BARBU, P. 210.

2. (Care este) ca un *prost* (B IV 1) sau, p. ext., năucit, buimăcit, zăpăcit, dezorientat, descumpănit, uluit. *Tinărul se uita prostit la tatăl său.* AGÎRBICEANU, A. 405. *Rămase prostit ca un om care se picde în fața unei nenorociri.* DUNĂREANU, CH. 214. *Noroc bun! zise Ion stringînd din umeri prostit.* REBREANU, I. 270. *Virginia se uita la toți, prostită.* BASSARABESCU, V. 151. *Albe, rîzînd spre lumea prostită, Lunecau balelistele albe.* BACOVIA, O. 79. *Toată zioa murmură ca prostit ...: „Să-mi facă ea mic asta!”* CAMIL PETRESCU, T. III, 31. *Am aruncat ... galbenii ce îneam în mînă. Am rămas prostit, cu ochii după ei.* BRĂESCU, A. 239. *Priveste prostită gloata de oameni din jurul ei.* SAHIA, N. 12. *Cască ochii, năncerezător, și spuse prostit: — Ordinul ... e ordin.* id. ib. 85. *Două zile umblă ca un nebuu, istovit, prostit, moale ca o cirpă.* SADOVEANU, O. II, 371. *Aurica se extazia înaintea ei și Titu rămase prostit.* CĂLINESCU, E. O. II, 148. *Stăteam prostit cu telegrama în mînă.* CONTEMP. 1953, nr. 374, A 4. *Făcuse acest lucru alt de pe neașteptate ... că agentul și insoțitorul rămaseră în tindă prostiți.* PREDĂ, M. 158, cf. 344. *Căzu pe patul nedesfăcut, prostită.* BARBU, P. 187. ♦ Care denotă, exprimă, trădează prostie (4) sau, p. ext., năuceală, buimăceală, dezorientare, uluire. *Se uita la el cu mirarea prostită a uriașului care vede că un pitic cutează să i se pună picdică.* AGÎRBICEANU, A. 324. *Chelnerul plecă ..., iar Ghinea holbă niște ochi prostiți.* REBREANU, NUV. 130. *Prăpădit, galben la față, se uita cu ochii prostiți la Hleba.* SADOVEANU, O. I, 397.

3. Care a fost indus în eroare, înșelat, amăgit. *Și-s supte din sudoarea prostițului popor.* EMINESCU, O. I, 59. *Nu vă bucurați că bărbații nu s-au lăsat prostiți?* T februarie 1962, 36, cf. DEN.

— Pl.: *prostiți*, -te.

— V. *prosti*.

PROSTITUĂ vb. I. Refl. și tranz. fact. A practica sau a face să practice prostituția. Cf. IORGOVICI, O. 69/8, STAMATI, D., NEGULICI, ARISTIA, PLUT., POLIZU. *Veți prostiți femeia aceuia ce-ți va deschide casa.* FILIMON, O. I, 311, cf. PROT.-POP., S. D. *Trebuia să se prostiție pentru a bucată de piine.* BOLINTINEANU, O. 384, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., CADE. *Silește lucrătoarele să i se prostițieze.* ap. IORDAN, L. R. A. 353. *El nu-și prostițiează fiica, ci o solosește doar ca un mijloc de a-și asigura un sau doi de existență.* CONTEMP. 1948, nr. 112, 1/1, cf. DM, DN². ♦ (Prin lărgirea sensului) *Bărbații se prostiție ca femeile.* MAIORESCU, CR. III, 170. ♦ Fig. A (se) folosi în mod degradant, înjositor, nedemn; a căpăta sau a face să capete un aspect degradant,

nedemn. *Clîva tîneri derbedei... Ce-și prastituie junelea la pierdatele femei.* MAGEDONSKI, o. 1, 83. *Ti-am incredințat biserica mea mai pură decît o vergină, iar tu ai prostituat-o pentru bani.* FILIMON, o. II, 126. *Limba lui înveninată... aprinzîndu-se în acea beție de desfrînări, ca se prostituî în tîbelurile cele mai respingătoare.* ODOBESCU, s. I, 49, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Nu stîtem capabili să eliberăm progresul din gheara celor care îl plîngăre și îl prostituază.* C. PETRESCU, A. 419. *Politicienii gălăgioși... devin și proxeneții patriotismului, pe care-l prostituază cui oferă mai mult.* BRĂLESCU, o. A. II, 348, cf. SCRIBAN, D., DN², M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: -lu-a-. — Prez. ind.: prastituez.
— Și: (rar) prostîtîi (prez. ind. prastituiesc și prostîtîi) vb. IV.

— Din fr. prostîtuer, lat. prostîtuere.

PROSTITUĂNE s. f. Acțiunea de a (se) prostituța și rezultatul ei. Cf. POLIZI, BARONZI, I. L. 1, 233/22, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Activitate de prostituare a unei persoane.* COD. PEN. R.P.R. 463. *Primește să fie întrefînul... de către o femeie, din câștigurile provenite din prostituarea ei.* ib., cf. DN², M. D. ENC., DEX. ♦ Fig. *Prostituarea unor talente și avalanșa de nontalente.* M 1962, nr. 4, 5.

— Pronunțat: -lu-a-. — Pl.: prostituări. — Și: (rar) prostîtînire s. f.

— V. prostîtina.

PROSTITUĂT, -Ă s. f., adj. 1. S. f. Femeie care practică prostituția; curvă, tîrfă, femeie de stradă, (rar) palațandă, (uvechit) miere¹ (1), femeie publică (v. p u b l i c), (argotic) mîinuță (2), marcoavă, mastroacă, parașutistă (v. p a r a ș u t i s t 3). Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D. *Ziceai că femeia asta te degustă pentru că este o prostituată.* BOLINTINEANU, o. 385. *Să te eobori în acea ocnă la care s-află condamnate Nenoroците fîințe ce se numesc prostituate.* MAGEDONSKI, o. 1, 81. *Eroina romanului e o prostituată.* GHEREA, ST. CR. II, 230, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Apucînd pleapele oamenilor, le întoreea cu pensa, stîngîrînd ca buzele unei prostituete de barieră.* BRĂLESCU, o. A. II, 337. *Ai mîngîial copiii și pe prostituate.* LESNEA, VERS. 54, cf. SCRIBAN, D. *O femeie care nu este considerată în public ca prostituată.* COD. PEN. R.P.R. 465. *Satirizează și glorifică suferința prostituetei, luată în această epocă drept simbol al demnității umane călcate în picioare.* CONTEMP. 1949, nr. 126, 3/3. *Ar fi voi-o căzută, rătăcită, ca prostituatele din ramanele lui Dostoievski.* CĂLINESCU, E. O. II, 10. *Prostituatele profesioniste le imitără.* STANGU, R. A. IV, 334. *Vreuna din prostituatele infirizate s-a desprins dintr-un gang și-și încearcă norocul.* VINEA, L. II, 160, cf. DN², DEX.

2. Adj. Care se prostituază. *Fă asemenea și eu doamna Bovary și voi avea pe femeia prostituată.* ROMĂNUL (1857), nr. 2, 3²/27. *O femeie prostituată.* BOLINTINEANU, o. 385, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W.

— Pronunțat: -lu-at-. — Pl.: prostituafii, -te-. — Și: (uvechit) prostîtîit, -ă (BĂRCIANU, ALEXI, W.) adj., prostîtîit (NEGULICI, PROT.-POP., N. D., SCRIBAN, D.) s. f.

— Din fr. prostîtuée. — Prostitută < lat. prostîtuta.

PROSTITUĂ vb. IV v. prostîtina.

PROSTITUĂRE s. f. v. prostîtuire.

PROSTITUĂT, -Ă adj. v. prostîtuat.

PROSTITUĂȚĂ s. f. (Rar) Lucru prost (B II 2), de calitate inferioară, lipsit de valoare. *Cu slugile se euleă iarna-n casă. La patră-n colbărie și se-nbraeă Cu prostîturi.* MURNU, o. 185. *Păcat de paralele ee-ai dat pe eitul acesta, că-i o prostîtură.* Com. din PIATRA-NEAMȚ.

— Pl.: prostîturi. — Și: prostîtură s. f. Com. GRAUB.

— Prostî + suf. -tură.

PROSTITUTĂ s. f. v. prostîtuat.

PROSTITUȚIE s. f. Fapțul de a întreține relații sexuale cu mai mulți bărbați în scopul procurării mijloacelor de existență; faptă (infracțională) comisă de femeia care procedează astfel; ocupația prostituetei; viață dusă de o prostituată. Cf. IORGOVICI, o. 69/12. CUCURAN, M. 2^Y 17. NEGULICI, STAMATI, D., POLIZU, PROT.-POP., N. D. *Copila... o smulsesem din ghearele prostituetei.* BOLINTINEANU, o. 401, cf. DDRF. *Acești revoltafii pudici ocrotesc prostituția, adulterul.* DEMETRESCU, o. 105. *În tîna prostituetei zac moarte Și rozete-și și erinii tinereții.* NEGULIȚĂ, T. D. 18. *Vagabondajul, prostituția n-au de-a face cu crimele.* IONESCU-RION, s. 173, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., CADE. *Are puterea să izbăvească de sărăcie și de prostituție.* GALACȚION, o. A. I, 65. *Voiam să fac studii după natură în ceea ce privește prostituția și desfrîul.* SADOVLANU, o. 1, 447, cf. SCRIBAN, D. *Acordă... ajutorul său unei femei pentru exereitarea prostituției.* COD. PEN. R.P.R. 464, cf. CĂLINESCU, C. N. 330. *Ereditatea morbidă trebuie și ea menționată; alienația mentală, eriminalitatea, prostituția.* RALEA, s. T. II, 21, cf. DN², M. D. ENC., DEX. ♦ *Casă de prostituție = casă în care se practică relațiile sexuale mai sus definite; bordel, lupanar. Cui i-ar veni să creadă ea a fost prins noaptea într-o casă de prostituție?* I. BOTEZ, B. I, 74. *Baruri, case de nobilă prostituție miliardară, tripoturi.* ARGHEZI, B. 136. ♦ Fig. *Corupție; înjosire, degradare. A desfrîntat tortura și arderea strigoilor, care pînă atunci încă tot mai era uzitofă spre rușinea și prostituțianea onenimei.* BĂRÎTU, P. A. I, 359, cf. CADE, DEX.

— Și: (uvechit) prostîtuțianie s. f.

— Din fr. prostitution, lat. prostîtuta, -onis.

PROSTITUȚINE s. f. v. prostituție.

PROSTOGĂLĂ s. f. v. prostovol.

PROSTOGOĂLĂ s. f. v. prostovol.

PROSTOGÓL s. n. v. prostovol.

PROSTOLĂN, -Ă adj. (Popular; adesea substantivat) Prostălău. Cf. LB. *Nea Mușat, ca și nea Vlad... însemnează astăzi pe un prostolan.* HASDEU, I. C. I, 87. *Degeaba mai căutai în el pe prostolanul motolog din care putea orișicine să facă ce vrea.* SLAVICI, N. I, 251, cf. MARIAN, S. R. II, 217, CADE, SFC VI, 119, 126, 134, DEX. *Un biet am necăjit cheamă un croitor, care era cam prostolan, să-i facă o păreche de pantaloni.* I. CR. II, 165, cf. ALR SN V h I 240.

— Pl.: prostolani, -e-. — Și: prostălăn, -ă adj.

— De la prostălău, cu schimbare de suf.

PROSTOLÓG s. n. v. prostovol.

PROSTOLÓI s. n. v. prostovol.

PROSTOMĂN s. m. (Uvechit, rar) Om prost (B II 4), fără (multă) știință de carte, fără (multă) cultură, neînvațat. *Fie între filozofi sau între prostomani..., nicăieri firea sa nu a schimbă.* ȚICHINDEAL, F. 435/6, cf. SFC IV, 191.

— Pl.: prostomani.

— Prost + -omni.

PROSTONĂC, -Ă adj. v. prostănae.

PROSTONĂȚIC, -Ă adj. v. prostănațe.

PROSTOVĂLĂ s. f. v. prostovol.

PROSTOVĂN, -Ă adj. (Popular și familiar; adesea substantivat; rar la f.) Prostălău. Cf. PAMFILE, J. II, 162. *Nenea Dumitrache... era slăbănog, prostovan.* STANCU, D. 6. *Ce cojoace, prostovanilor? Ce căciuli?* id. R. A. I, 346. *Tu nu te mai întorci acasă la tine, pentru că nu ești nebun să te lași prins ca un prostovan.* BARBU, Ș. N. II, 58. *Prostovanul ăsta îmi spuse înainte că nu te mai sugrumă.* V. ROM. noiembrie 1961, 25. *Văzind că nu e glumă cu ăst prostovan, vră să-l otrăvească.* I. CR. II, 230. *Uite, am și cu trei gineri — unu cam prostovan.* RĂDULESCU-CODIN, I. 275, cf. VÎRCOI, V. 98, ALR SN V h 1 240/29. ♦ (Regional) Zăpăcit (Secășeni — Oravița). ALR SN V h 1 241/29. ♦ (Regional) Ursuz (Pecinișca — Băile Herculane). ALR SN V h 1 243/2.

— Pl.: *prostovani, -e.*
— Prost + suf. *-ovan.*

PROSTOVĂLÍ vb. IV v. *prăstăvăli.*

PROSTOVÓI, -OĂIE adj. (Regional) Prost (B IV 1) (Beloțu — Craiova). GL. OLT.

— Pl.: *prostovoi, -oaié.*
— De la *prostovan*, cu schimbare de suf.

PROSTOVÓL s. n. Unealtă de pescuit formată dintr-o plasă conică de 4—5 m în diametru, dintr-un inel metalic central și o frînghie circulară la periferie, de care sînt atîrnate greutăți de plumb, și la care plasa se strînge ca un sac cînd este scoasă din apă; (regional) năpastă (II), năpastuic, plașcă¹ (I 3), trandada. *De și-ar atrna de gît un prostovol și s-ar arunca în Dunăre, ar putea să pescuiască... pe împărulul peștilor.* SPIRESCU, ap. CADE. *Partea de sus este legată cu o funie lungă cu care pescarul trage înapoi prostovolul după ce l-a aruncat.* DAMÉ, T. 125. *În gurile adînci unde este mult pește la gropi... se întrebunțează prostovolul.* ANTIPA, F. I. 114. *Tot județul știa că s-a introdus acolo un nou instrument de pescuit numit prîstălogul.* id. p. 161. *Începe pescuítul cu prostovale.* id. ib. 407. *Se face vad chiar pentru halău, plasă, plașcă, prostovol.* ATILA, P. 50, cf. TDRG. *Prostovolul sau năpasta este un fel de sac de pînză de voloc, ai cărni ochi sînt de mărimea degetului mic.* PAMFILE, I. C. 68, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Cu plasa și cu prostogolul, am colindat malul pînă dinspre ziuă.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 13. *Pescar în ape dulci... în fluvii... prostovolul.* NOM. PROF. 17. *Gazda mea făcea din avurilitul prostovolului numai un fel de sport.* VOICULESCU, P. I, 15, cf. ENC. AGR. IV, 658, SCRIBAN, D. *Unelte de pescuit ce se aruncă asupra peștelui și-l acoperă cu plasă (capac, prostovol etc.).* NOM. MIN. I, 28, cf. DER. M. D. ENC., DEX, II VII 483, XIV 86, 105, ALR I 1 734/112, 508, 839, 898, 910, ALR SN II MN II 741/987, LEXIC REG. 81, MAT. DIALECT. I, 189, GL. OLT. ♦ L. o. c. a. d. v. (Regional) *De-a prostovala* = de-a rostogolul, de-a dura, peste cap. Cf. DM. *Se dă d-a prostovala.* ALR I 367/940, cf. 367/85, 107, 109, 940, ALR SN V h 1 434, LEXIC REG. II, 41. ♦ (Regional) Crisnic. Cf. ALR I 1 737/194, 900, 954, 988.

— Pl.: *prostovale* și *prostovoluri*. — Și: (regional) *prostovăla, prostogăla* (ALR I 367/107), *prostogăla* (ib. 367/79, 85) s. f., *prostogól* s. n., *prostolój* (MAT. DIALECT. I, 189), *prostolój* (ALR I 1 734/508) s. n., *prăstăvăli* (DM), *prăstăvăli* (ALR SN V h 1 434/886), *prăstăvăli* (ALR I 367/109) s. f., *prîstălog* s. n., *păstrăgăla* (ALR SN V h 1 434) s. f., *prostovól* (ALR I 1 734/839), *postovól* (ALR II/899), *postrovól* (II XIV 86, 105), *rostofól* (TDRG, SCRIBAN, D.) s. n.

— Etimologia necunoscută.

PROSTOVOLÍ vb. IV v. *prăstăvăli.*

PROSTRĂT, -Ă adj. (Rare) I. (Med.; despre oameni) Care este într-o stare de prostrație; (despre însușiri sau manifestări ale organismului uman) care este extrem de scăzut, de diminuat. *Respirația sau răsufarea e scîrlă, sufocativă..., apetita prostrată sau*

depusă, pierdută. ÎNVĂȚĂTURĂ, 63/22. ♦ Lipsit de energie morală, foarte abătut, deprimat. Cf. DN², DEX.

2. (Despre tulpinile unor plante) Care crește culcat la pămînt. *Caulii externi prostrați, apoi ascendenți erecti.* GRECESCU, FL. 68, cf. DN², DEX.

— Pl.: *prostrați, -te.*

— Din lat. *prostratus*, fr. *prostré.*

PROSTRĂTĂ s. f. v. *prostată.*

PROSTRĂȚIE s. f. (Adesea prin exagerare) (Stare patologică de) slăbire extremă a forței fizice și psihice caracterizată prin lipsa de reacții la solicitările mediului, prin indiferență totală față de ceea ce se petrece în jur. V. *apatie*. *Dieta, hăurile de singe și lipitorile aducînd o prostrație (oboseală) generală.* MAN. SĂNĂT. 271/8. *Mai-că-mea a căzut într-un fel de prostrație, din care nu s-a putut rădica dect a doua zi.* SION, P. 342, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S. *Era într-o stare de odihnă absolută, înfrățită prostației.* ANDELEANU, V. P. 223. *O boală febrilă, începînd prin frisoane, prin lipsa de poftă de mîncare, priu prostrație.* BĂNEȘ, O. A. I, 302, cf. CADE. *Dacă nici comanda asta nu-l trecește din starea asta de prostație, nu mai e nimic de făcut.* CAMIL PETRESCU, T. III, 42. *Colonelul căzuse în prostație.* BRĂESCU, O. A. I, 44, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *A rămas pe scaun în aceeași stare de prostație.* SEBASTIAN, T. 242, cf. IORDAN, I. R. A. 36, SCRIBAN, D. *Nesigurauța situației, averii și vieții, alternanța perioadelor de agitație și de prostație... i-a obișnuit cu o tristețe de neînvins.* OȚEȚEA, T. V. 62, cf. EL X, 41. *Multă vreme Felix stătu într-o stare de prostație totală.* CĂLINESCU, E. O. II, 318, cf. id. s. 73. *După efortul făcut, Ioana e într-o stare de prostație.* H. LOVINESCU, T. 314, cf. DER. *Căzuse într-o stare de prostație.* V. ROM. aprilie 1963, 40, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

— Și: *prostație*, (învechit) *prostrație* s. f.

— Din fr. *prostration*, lat. *prostratio*, -onis.

PROSTRĂȚINE s. f. v. *prostrație.*

PROSTRÎNGE vb. III. Tranz. (Prin Ban.) A strînge la loc. CADE.

— Prez. ind.: *prostrîng.*

— Pro² + strînge.

PROSTULEȚ adj. (Rare; și substantivat) Prostuț. *Știu că mă privești ca pe-un... negustoraș, ca pe un prostuleț.* ALECSANDRI, T. I 264, cf. TDRG, CADE, DEX.

— Pl.: *prostuleți.*

— Prost + suf. *-uleț.*

PROSTUȚ, -Ă adj. (Adesea substantivat) Diminutiv al lui *prost* (II IV 1), *prosticel* (3), *prostișor* (2), (regional) *năgîrlău*, *noeorobuț*, *intucă*, *prostănel*; p. ext. (cam) *naiv* (2), eredul. *Un sărăiman poet odat-ău reclamat asupra unui om prostuț, dar pre bogat.* DONICI, F. II, 51/3. *Era... cam prostuț din fire și cam obraznic din creștere.* ALECSANDRI, O. P. 56. *Un inger de geniu..., ceilalți cari au rămas în cer sînt cam prostuți.* EMINESCU, N. 100. *Un biet copil prostuț, vezi bine, sînt eu — ce-o fi găsit la mine?* GORUN, F. 147. *El atîta știe: să rîdă și să tacă, sau, rușinos ca un flăcău prostuț, să-și ducă un picior înainte și să se uite fîntă la opinie.* BASSARABESCU, V. 63, cf. CADE. *Avea doi copii: o fată... și un băiat Coca, prostuț, poreclit Garabet.* BRĂESCU, O. A. II, 16. *Prostuțule, tu nu vezi c-ai plecat fără surluc?* TEODOREANU, M. II, 121. *De la început acest nou oaspete s-a arătat cu totul prostuț.* SADOVEANU, O. N., 501, cf. SCRIBAN, D. *Gigi era frumos, încolo cam prostuț.* CĂLINESCU, S. 67, cf. 170. *Fetișcana... pe care el o considerase prostuț.* STANCU, R. A. III, 163. *S-o vadă și domnul inspector... pe prostuța noastră.* id. ib. 298. *Sigur că n-o să-mi fie ușor, pentru că sînt nebun după tine, prostuțo!* 7 februarie 1962, 30. *Eram doar*

na adolescent eazuist și cam prostuț, care credea că tot ce zboară se așină. H. LOVINESCU, T. 335, cf. DEX.

- Pl.: prostuți, -e.
- Prost + suf. -uț.

PROSUMȚIUNE s. f. v. prezumție.

PROȘ s. n. (Regional) Alică (mai mare). *Împărțea ... „prau și proșuri” pentru lupi, cite două încălcături de căieulă.* AL LUPULUI, P. G. 101.

- Pl.: proșuri.
- Etimologia necunoscută.

PROȘCĂ vb. I. Transz. (Regional) A înproșca (Lunca — Suceava). *rol.c. mold. I, 287. A zburat o hulubiță; Apa-a gură c-o luat Și pe noi ne-o proșcat.* ib.

- Prez. iad.: proșc.
- Cf. proșcă.

PROȘCĂI s. n. v. prășcău.

PROȘCĂ s. f. v. proușcă.

PROȘCĂU s. n. v. prășcău.

PROȘEDEĂ vb. II. Intransz. (Învechit, rar) A sta la față; a ocupa locul întâi într-o adunare. Cf. ARISTIA, PLUT., FORM. CUV. II, 201.

- Prez. ind.: proșed.
- Pro⁻¹ + ședeă.

PROȘEDERE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a proșede a și rezultatul ei. Cf. SEC IV, 25.

- Pl.: proșederi.
- V. proședeă.

PROȘIE s. f. v. proșle.

PROȘTERNE vb. III v. prosterna.

PROȘTITHUI vb. IV. Transz. (Învechit, rar) A nesocoti, a desconsidera. *Cheiarca sa o necinstesc și proștithuiesc.* ȚICHINDEAL, F. 432/12, cf. SEC IV, 142.

- Prez. ind.: proștithuiesc.
- După germ. prostituiereu.

PROȘI s. m. (În dicționarele din trecut) Șef al lucrărilor într-o tipografie; directorul unei tipografii. Cf. VALIAN, V., LM, DIFR, GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. ♦ (Rare) Corector (tipografic). Cf. CADE.

- Pl.: proși.
- Din fr. prote.

PROȘI s. m. (Învechit) Conducătorul comunității nomadice de la muntele Athos. *Gavril proșul, adică mai ararile sfetogorii (a. 1654).* GEN I, 170/31. *Biserica ... o au și traosit cu blagoslovenia arhiereului și a protului și a altor egumeni de la alte mănăstiri.* ANON CANTAC., CM I, 101.

- Din slavonul прѡшѣ.

PRŌTA num. ord. v. protos².

PROTĂCĂR s. m. v. proeator.

PROTĂCİR s. m. v. proeator.

PROTACTINIU s. n. sg. Element chimic metalic, alb-cenușiu, strălucitor, radioactiv, izotop al uraniului. *Protactiniul ... a fost descoperit în 1918.* MACAROVICI, CH. 401, cf. DM, DER, DN², M. D. ENC., DEX.

- Din fr. protactinium, germ. Protaktinium.

PROTĂGINĂ s. f. v. pătlăgînă.

PROTAGONIST, -Ă s. m. și f. I. Actor care interpretează rolul principal (ori unul dintre rolurile principale) într-o piesă de teatru, într-o operă muzicală, într-un film sau, p. gen. r., erou principal într-o operă literară. Cf. I. GOLESCU, c. *Cel dintîi cunoscut în role serioase de protagonist și cel d-al doilea în role galante.* GEN (1835), 10¹/18, cf. NEGULICI, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Nuvela începea bifurcat ... Oflam și cu împreună cu protagoniștii.* TEODORLANU, M. U. 57, cf. SCRIBAN, D. *Un fel de spicher îi prezintă ca pe protagoniștii piesei.* CĂLĂNESCU, C. O. 125. *În Hamlet compătimim drama protagonistului victimă.* LL I, 124. *În ultimă analiză, protagoniștii unei opere literare (dramatice ori prosaitice) reprezintă, concret, idei în dezbatere.* CONTEMP. 1962, nr. 843, 1/7. *Și-a reconfirmat capacitatea de a duce la bun sfîrșit roluri de întindere, de protagonist.* r. iunie 1964, 76, cf. DN². *Stridențe ivite ... în jocul unor protagoniști.* T februarie 1969, 49, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Sala ... a fost plină plăc la refuz la reeitalul acestor două protagoniste.* M 1962, nr. 4, 39. *Muzica îl ajută pe privitor să tresară în locul protagoniștilui, să înșleagă în locul lui.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 26, 17/4.

2. Figură proeminentă, reprezentant de frunte al unei mișcări, al unei teorii etc.; promotor, inițiator; cap, corifeu, fruntaș. *Va apărea — așa cum a fost — un mare animator, un gaeos protagonist al venii sale.* GALACTION, A. 349, cf. SCRIBAN, D. *Așa a devenit Tudor Vladimirescu ... protagonistul unei politici acționale de reacțiune împotriva stăpînirii faaariote.* ORETEA, T. V. 282. *În Giacomo Leopardi trebuie să subliniem ... pe protagoniștii lirice al solidarității umane.* s. mai 1960, 105. *Mai toși protagoniștii lirismului post-săoptist se trag din Muatenia.* v. ROM. ianuarie 1965, 97, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

3. Persoană care joacă rolul principal într-o acțiune, într-o afacere. *Protagoniștii crimei.*

- Pl.: protagoniști, -ste.
- Din fr. protagoniste.

PROTĂL s. n. (Bot.) Corp vegetal de formă unei lame, rezultat din germinarea sporilor criptogamelor vasculare. Cf. CADE. *Protal ... rezultatul germinării micro și macrosporilor de la criptogamele vasculare.* ENC. AGR., cf. DM. *Acesta este protalul care reprezintă generația sexuală a ferigilor.* BOTANICA, 125, cf. DER, DN², M. D. ENC., DEX.

- Pl.: protale.
- Din fr. prothalle.

PROTAMINĂ s. f. Proteiaă bazică avînd o compoziție relativ simplă, care conține aminoacizi, prezentă în cantități mari în celulele seminale ale peștilor. *Protaminele sînt cele mai simple albumine, eu cea mai mică greutate moleculară.* MACAROVICI, CH. 630. *Sturina este o protamina.* DER, cf. M. D. ENC., DEX.

- Pl.: protamine.
- Din fr. protamine.

PROTAPŌP s. m. v. protopop.

PROTARGŌL s. n. sg. Preparat medicamentos compus din azotat de argint și o soluție alcalină de proteinc, în formă de pulbere fină, galbeaă-bruaă, amăruie, solubilă în apă, folosit ca antiseptic în tratamentul mucoaselor, la gura, în boli de ochi etc. Cf. NICA, L. VAM. 204, CADE. *Kollargolul ... și protargolul ... coașin albumine sau alte substanțe organice care joacă rol de coloide protectoare.* MACAROVICI, CH. 387. *Ochii se dezinfectează eu protargol.* BELEA, P. A. 233, cf. DM, DER, DN², M. D. ENC., DEX.

- Dia fr. protargol, germ. Protargol.

PRŌTAS s. a. v. protază.

PROTĂSĂ s. f. v. protază.

PRŌTASIS s. f. v. **protază.**

PROTĂV, -Ă adj. (Învechit, rar) Neplăcut. *Nemica nu-ni iaste mai protav declt în vreama prinzului ... a vorbi.* TICHINDEAL, F. 203/13.

- Pl.: *protavi, -e.*
- Etimologia necunoscută. Cf. scr. *protivan.*

PROTĂZĂ s. f. I. Prima parte a unei perioade condiționale, care cuprinde propoziția secundară sau propozițiile secundare și care îndreaptă atenția cititorului ori așezătorului asupra consecințelor ce se enunță în apodoză. *Nici vă mirați de ale mele impleleliele protases.* CANTEMIR, IST. 39, cf. CADE. *Cele două părți, adică grupe de propoziții, ale perioadei se cheamă protază (prima) și apodoză (ultima), după poziția pe care o au uno sofă de alta.* IORDAN, G. 238, cf. SCRIBAN, D., L. ROM. 1953, nr. 3, 65, 78, DER, DN², M. D. ENC., DEX.

2. (Învechit) Premisă (2). Cf. CANTEMIR, I. I. II, 329, GHEOM-TRIGON. 16^v/10, BARCIANU, ALEXI, W., GĂLDI, M. PHAN. 241, ROSETTI-CAZACU, I. L. R. I, 327, scl 1954, 36. ◊ *Protase părtnicești* = premise (2) particulare (afirmative sau negative). Cf. CANTEMIR, I. I. II, 329. *Protase adevătoore* = premise (2) afirmative. id. ib. ◊ (Învechit, rar; în forma *protas*) Teză, dogmă. *Protosul ereticesc* (a. 1840). URICARIUL, VII, 41, cf. GĂLDI, M. PHAN. 241.

3. Partea de la început a unei drame antice, care exprinde expunerea subiectului. Cf. CADE, DER, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *protaze.* — Și: (învechit) **prōtas** (pl. *protasuri*) s. n., **protăsă** (pl. și *protoses*), **prōtasis** (GĂLDI, M. PHAN. 241) s. f.

— Din fr. *protase*, lat. *protasis*. — *Protasis* < ngr. **πρότασις**.

PRŌTĂ s. m. (Învechit, în Ban. și prin Transilv.) Protopop. *O sutō la prota ... știu cu cum se ciștiğă parohiele pe la noi.* CONV. LIT. V. 3, cf. CADE. *Io drăgușu nu l-oi spune ... Că și prota-i protopop Și tot ore sapte, opt!* HODOȘ, P. P. 177, com. din TIMIȘOARA, ALR II 1 h 186.

- Pl.: *proți.* ALR II 1 h 186.
- Din scr. *protā.*

PRŌTĂC s. m. (Ban.) Ciur de piele cu găfri mari cu eare se cerne grul. *În casă să află ... sită și ciură ... protăc pentru ciurăil grul.* LIUBA-IANA, M. 100, cf. CADE, LTR², DM. *Grul se cerne cu protăcul.* II XVIII 145.

- Pl.: *protăci* (LTR²) și (n.) *protăce* (CADE).
- Din scr. *protak.*

PROTĂCĂRI vb. IV v. **procațori.**

PROTĂLUI vb. IV v. **protestălui.**

PROTĂȘTĂLUI vb. IV v. **protestălui.**

PROTECSIE s. f. v. **proteție.**

PROTECSUI vb. IV. Trans. (Învechit, rar) A proteja (I). *Să teame de a călea pe aceia ce mărimea sufletului îi protecsuiește* (a. 1794). GCR II, 153/2.

- Prez. ind.: *protecsuiește.*
- *Protecsie* + suf. *-ui.*

PROTECSĂȚIE s. f. v. **protestație.**

PROTECSȚULUI vb. IV v. **protestălui.**

PROTECTĂ vb. I. Trans. (Învechit) A proteja (I). *Ocirnuirea se îndatorează a proteța cumpărătorii.* CR (1830), 358²/23. *De ai copii de tngrijit, ei snt primii cu bucurie prin toate casele amicilor, protețați, ajutați.* ib. (1846), 56²/30. *Cerul ne va proteța.* NEGRUZZI, S. III, 440, cf. DL, DM.

- Prez. ind.: *protețez.*
- Derivat regresiv de la **protector.**

PROTECTOĂRĂ s. f. v. **protector.**

PROTECTOR, -OĂRE s. m. și f., adj. I. S. m. și f., adj. (Persoană) care protejează, eare apăără, eare păzește, ocrotește, sprijină, favorizează, ferește etc. pe cineva sau ceva: (rar) proteguitor. *Și nolid ... cu profictorii* (text marginal: *sprijinitorii*), *au iuvins pre un shijilorin ... ce să necasă în mare.* DOSOETEI, V. S. septembrie 29^v/33. *Un protector-i fu și epitrop.* VĂCĂRESCUL, IST. 261. *Are protectorii ei.* CANTAGUZINO, N. P. 75^v/16. *Au lăsat 100 000 de ducafi ... făcînd pre împăratul turcesc executoriu dialei, iară pre împăratul Ferdinand II protectoriu.* ȘINCAI, HR. III, 18/33, cf. BUDAI-DELEANU, LEN. *Crăiasa, ca o protectoră a așazămintului, fine într-insul cu cheltuiala sa un număr de copii.* AR (1829), 63¹/2. *Puternicului nostru protector.* CR (1829), 275¹/14. *Este vreniea a orăta pre dumnealni marce ban Constantin Bălăceanu, protectorul și apărătorul școalelor rumânești.* HELIADE, GR. ROM. XXII/24. *Eu n-aveam nici bani, nici protector.* id. D. C. 184/27. *A luminat cuțtul cel înțelpt și milosliv al preo tnalului nostru protector.* CONOFAU, V. 18/15. *Lumina unei nații este învătătura ... și protectorii, dar și părtimitorii înaintării ei, sînt asenuieo cei mai mari adevărat patrioși.* GENILIE, G. 1/7. *Cromvel nevrid a primii corono Morei Britanie ce i se prosfără de partizonii sei, domni preste ea sup tiulu de protecor dreptăților.* SĂULESCU, HR. II, 332/9. *Napoleon, ca protector ... de state, se făcu și donutoriu peste o parte mare din Germonia.* FL (1838), 90¹/13. *Ar fi pierit fără năjlocireo unor protectori oi săi puternici.* ASACHI, L. 8/31, cf. id. I. 335/21. *Protectorul creditorului ... s-au încredințat în scrisul pe formă.* BULETIN, F. (1843), 380¹/2. *Bela se bucură foarte nult văzînd Ungaria impoporată cu o nație așo de puternică și activă și pe dînsul protector unni rigă.* IST. M. 27/3. *Vino, nu-nceta, ... Te-am avut în patimi ca un protector.* PANN, P. V. II, 162/30. *Educoția franceză se părea marelui nostru protector prea revoluționară.* KOGĂLNICEANU, S. A. 192. *Îl credeți științelor protector.* NEGRUZZI, S. II, 227. *Dă un zimbet spre năljunită La protectoru-i ecl generos.* BOLLIAU, O. 156. *Chemat ... din ordînal amicului și protectorului său.* GHICA, S. 100. *Rămîne o fetiță fără nici un protector pe pănînt.* BOLINTINEANU, O. 462. *Ar fi înclînat țara protectorului său.* ODORESCU, S. I, 71. *S-a stabilit între familia Gurdî și protectorul său o prietenie.* CARAGIALE, O. I, 70. *Poate să găsească un prieten de lupă împotriua Aglaiei toamai în protecoarea ei.* D. ZAMFIRESCU, V. T. 152. *Îl întrebese ce protector are.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 190. *Cei doi fue pe protectorii lui.* AGĂRBI-CEANU, A. 136. *Protectorul lui a trecut la pensie.* REBREANU, I. 237. *Îmbrăcămîntea, toaleta ... rămaseră, tainic, tot în sarcina scumpului meu protector.* GALACIUN, O. A. I, 100. *Protectorul naurise.* BRĂTESCU, O. A. I, 166. *Rolul de protecoare știa să-l joace, cu tact și cu demnitote.* BART, E. 158. *Se desparte cu ceartă de protectorul său.* VIANU, A. P. 81. *Suferi soarta protectorului său.* CĂLINESCU, C. O. 229. *Iată ... cine-mi era protectorul dumitale!* STANCU, R. A. III, 353. *Rămase în picioare lîngă protecoarea sa.* VINEA, L. I, 42. *Intrase în conflict cu protectorii lui.* PEDA, R. 298. *Tot de un protector ai dat.* V. ROM. ianuarie 1965, 59. ◊ Fig. *Sînt alte seri, cînd o sînt [steaua] aici la fereastră, vie, protecoare, atență.* SEBASTIAN, T. 318.

2. Adj. Care are rolul de a proteja; eare arată intenția de a proteja; p. ext. binevoitor, eondescendent. *Unii vor fi avînd poate niște privințe greșite asupra cestiunei sistemii protecoare.* CR (1846), 17²/34. *Idca amestecăhurilor protecoare ... care păstrează nult timp porțiunea apoasă.* MAN. SĂNĂT. 131 18. *Departe de ... zimbete protecoare.* ALEXANDRESCU, O. I, 136. *Prezîntîndu-mi unărul să mi-l bută cu bunăvoință protecoare, unt solutat cuvințios.* CARAGIALE, O. II, 157. *C-un aer protector, c-un glas lărgănat, ... își declamă capitolul de banalități.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 199. *Avea o altitudine protecoare.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 181. *Un imperceptibil zimbet grațios, încet și totodată pro-*

lector. HOGAȘ, II, 90. Puteși dormi fără grijel repelă ... eu un zîmbet protector și liniștit. REBREANU, R. II, 103. Îmi adresau întrebări binevoitoare, cu surisuri protecloare. CAMIL PETRESCU, p. 44. Asta nu se face alt prin legi protecloare, cît prin trezirea conștiinței tuturor. SADOVEANU, O. VI, 289. M-a bătut pe umăr e-o nîină protecloare. id. ib. X, 480. Să aibă față de arhitect o ființă protecloare. CĂLINESCU, B. I, 44. Lucerna să fie semănotă fără plantă protecloare. VÎN. PESC. martie 1964, 17. (Fig.) Supus unui tratament deformant, textul și-a ascuns, cu orgolul protector, sensurile. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 130, 9/1. ◊ (Adverbial) Săritu jos, îl bîtu protector pe umăr. REBREANU, R. I, 217. Vorbea protector ... și fumega mahorecă. TEODOREANU, M. V. 21. Cel mie se uita la musafir degajat și vag protector. PREDĂ, R. 407.

3. Adj. (Despre state) Care își exercită protecția asupra unui protectorat; (învechit) protectrice (2), (învechit, rar) protector. Acest prejudeț... putea să se nască numai din necunoștința poporului și a stărcii lui politice către Turcia și către puterea protecloare. ap. GHIȚA, A. 120.

— Accentuat și: protēclor. — Pl.: protectori, -oore.
— Și: (rar) protectoără (GANE, N. II, 33). (învechit) protectōră s. f., protēclor s. m.
— Din lat. protector, -oris, fr. protecteur.

PROTECTORĂȚ s. n. Formă de dependență a unui stat sau a unui teritoriu față de un stat străin, în virtutea unor convenții potrivit cărora statul protector conduce politica externă a statului ori a teritoriului protejat, acestea păstrîndu-și (integral sau parțial) autonomia internă proprie; conducere exercitată de statul protector. La intrarea lui în protectorat ... comerțul Niderlandei înflorea. SĂULESCU, II, 332/14. Să se recunoască supl protectoratului Turciei, iar nicădată a-i fi raubă. MAG. IST. I, 197. Prințul de Montenegro au trimis la Viena pe d. Vieladinovici spre a trata asupra primirii din partea Austriei a protectoratului asupra Montenegroiului. GM (1854), 306³/16. [Rusia] cerind decemdatō nouă protectoratului asupra coraliționarilor săi. TELEGRAFUL (1854), 128²/55, cf. POLIZU, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. Neputînd rezulta o supușenie la un protectorat străin. COD. PEN. R. P. R. 38. Asupra ființului cucerit ... se întinde protectoratul regalului ... din Tracio. II. DAICOVICU, D. 121, cf. DER, M. D. ENC., DEX. ◊ (Prin lărgirea sensului) Întrucît revoluționea socială cuprîndea în sine și sfîrșimarea protectoratelor comerciale străine, burghezimea se înjosea să privească lucrurile și din punctul de vedere național. PETICĂ, O. 418. ♦ Stat sau teritoriu caracterizate printr-o astfel de formă de dependență. Cf. CADE, DM, DEX.

— Pl.: protectorate.

— Din fr. protectorat.

PROTECTORĂ s. f. v. protector.

PROTECTORĂȚĂ s. f. (învechit, rar) Protecloare, v. protector (1). Cf. POLIZU.

— Pl.: protectorife.

— Protector + suf. -iță.

PROTECTORĂȚE s. f. adj. (învechit) I. S. f., adj. Protecloare, v. protector (1). Trebuia jalbă atunci ludată Ca să trîmîșă la-nalta Poartă, Iar d-altă parte la protectrița Sławnică curle dindu-i știința. ZILOT, CRON. 359. De cîte ori s-a prezentat înainte-mi mesagerul secretei noastre protectrice, n-am lipsit de a-i face diferite întrebări. FILIMON, O. I, 339, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W.

2. Adj. (Despre state) Protector (3). După dispozițiunile luate de curțile suzerană și protectrice, precum se zicea pe atunci. KOGĂLNICEANU, S. A. 217. Împotriva drepturilor curții suzerane și protectrice. GHIȚA, S. 639.

— Pl.: protectrice. — Și: protectriță, protēclor s. f.

— Din fr. protectrice. Cf. it. protettrice.

PROTECTORĂȚĂ s. f. v. protectrice.

PROTECTUITŌR, -DĂRE adj. (învechit, rar) Protector (3). Afi întins plîngicile și tînguirile voastre ... cătră curțile suzerană și protectuiloare (a. 1831). UNICARIUL, II, 243/3.

— Pronunțat: -tu-i-. — Pl.: protectuitori, -oore.

— Cf. protecta.

PROTECȚIE s. f. I. Sprijin, ajutor, ocrotire acordată cuiva sau cerută de cineva; (grecism învechit, rar) prostasie. Toți cu mișări și eu copii ... cerșind să-i primisească supl suverană și protecția împărăției. GANTEMIR, nr. 256. Să ceură domnu pã Iordache beizadea ... carde să afli sub protecția nenților. R. POPESCU, CM I, 511. Sînt ai noștri supuși sau prodani, și protecția noastră sînt vradnicii a avea. PORUȘCĂ, I/16. Trebuința ce avea verieare de protecția su. VĂCĂRESCUL, IST. 250. Cerea protecția și ocrotirea cruiului persicese. MOLNAR, I. 426/18. Protecția zilor nici că se putea să fie mai bine trebuințată. PLEȘOIANU, F. III, 96/27. A doua zi văzui viind ... pe lăuitorii satelor înveinate și certud a noastră protecție. AR (1829), 51¹/43. Curierul de răsărit se bucură de protecția prezidentului. ib. (1830), 9¹/12. Lăstînd dictatura, se arăta ca cum n-ar vrea să trăiască decît sub însuși protecția legilor sole. CĂPĂȚINEANU, M. R. 101/18. Să nu fiu slobod nici într-un chip a alerga la ocrotiri de protecții străine. CR (1833), 138²/7. Stăpînirea va lua supl a sa înultă protecție acest uzăzămînt (a. 1836). DOC. LG. 648. Aceste, cu cuvîntul drilului protecției, sînt a giuca role spre folosul lor și mizernicie protegutei Ghenove. SĂULESCU, II, 314/18. Mulțumita fie protecției prea înălțatului domn, strălucitului fondator al acestui institut. ASACHI, R. 3/3, cf. id. I. 289/12. Pricina aceasta va face poate pe consulul franc a părăsi Haiti lăstînd pe supușii franci supl protecția consulului britanic. CR (1846), 42²/31. O altă parte de cunani, pentru a cōpula protecția și ajutorul papei, au hotărît a primi religio catolică. IST. M. 25/26. E treaba administrației publice, care e datoare a da ajutor și protecție ver unde va fi oin pătinaș. KRETZULESCU, M. 7/3. Stugurul sel de protecție ce poate și trebuie să deie o ocrotuire. POVĂȚ. (1845), 287/5. Boierii Țării Românești cugetarō lu ajutoare și protecții străine. BĂLESCU, M. V. 27. Se temeă cū n-a să poată afla nicăieri aici azil, nici protecție. CR (1848), 29³/49. De nu mă puneam sub protecțiunea ta, de mult aș fi nutrimentul peșterilor de mare. LĂZĂRESCU, S. 44/4, cf. STAMATI, D. Mă luă cu o bucurie nespūsă sub protecția sa. ALEXANDRI, O. P. 15. Fură nevoiși a cere protecția domnului M. Kogălniceanu. BOLINTINEANU, O. 281. Împrejurarea de a fi inseris în registrele primăriei unui oraș dînt-o fără străină ... nu poate constitui dovada suveranității la protecțiunea statului străin. COD. PEN. R. P. R. 38. Protecția mamei și a copilului prin înștiințarea de maternități, leașane, cămînc. LEG. EC. PL. 132. A vrut să se refugieze sub protecția cavalerului. PREDĂ, R. 9. ◊ (Prin lărgirea sensului) Praful ... servește pentru protecția materioulului lopit. IOANOVICI, TEHN. 176. Societate pentru protecția peisagiului. SADOVEANU, O. IX, 215. Regulile de protecție a sănătății. BELEA, P. A. 148. Pădurile se împart în ... păduri de producție și protecție. no (1962), 234. Funcția ca mai importantă a vitaniei A o constituie protecția pielii. ABC SĂN. 389. ◊ Protecția muncii = (adesea prin lărgirea sensului) ansamblu de măsuri care au drept scop ocrotirea vieții și a sănătății celor ce muncesc, în timpul procesului de producție, și asigurarea celor mai bune condiții de muncă. [Întreprinderile] aplică normele fixate pentru muncă, salarizare și protecția muncii. LEG. EC. PL. 197. Protecția muncii, ocrotirea vieții și sănătății muncitorilor ... au devenit în regimul nostru democrat-popular o importantă problemă de stat. CONTEMP. 1954, nr. 410, 4/1. [Intoxicațiile profesionale] se produc ... datorită nerespectării măsurilor de protecție a muncii. BELEA, P. A. 148. Institutele

de igienă și protecția muncii din țara noastră desfășoară o susținută activitate științifică. ABC SĂN. 351, cf. LTR², DER, M. D. ENC., DEX. ♦ Loc. ad j. De protecție = (adesea prin lărgirea sensului) care sprijină, ajută, ocrotește, protejează; care arată, vădește, trădează asemenea intenții. Se sui în chibitecă întinzind mâna către Colen cu o zimbire de protecție foarte nobilă. CĂPĂȚINEANU, B. 8/5. Era bucuros să cunoască măsurile de protecție pe care le prepară noul guvern. REBREANU, R. II, 227. Uzura ei [roții] ar fi mare dacă nu s-ar atenua ... prin aplicarea unei căptușeli de protecție între ax și manșonul ei. IONESCU-MUSCEL, FIL. 187. Asigură personalului îmbrăcăminte de protecție și celelalte drepturi. LEG. EC. PL. 210. Stabilind utilitatea de protecție a inconștientului, nu ne poate fi permisă a-i idealiza valoarea. RALEA, S. T. II, 79.

2. Sprijin, ajutor (nemeritat, neprincipial etc.) acordat cuiva pentru obținerea unui avantaj, favorabil; p. ext. persoană care acordă acest sprijin, acest ajutor. Vinătorul, spre a dobândi protecția Dianei, anină pe ael copaciu o tivă de lup. LEON ASACHI, B. 11/7. Fericirea unui popor stă în libertatea tuturor, iar nu în protecțiunea unora și în apăsarea altora. GHICA, S. 188. Mai toți boierii români luau în curțile lor lîneri fără protecție. FILIMON, O. I, 200. Unii înaintează prin protecție. MAIORESCU, CB. II, 390. Cărarile vieții fiind grele și înguste, Ei încearcă să le treacă prin protecție de fuste. EMINESCU, O. I, 137. Sistemul hătirului și protecțiunii zdrobește adesea conștiințele cele mai solide ale dascălilor. CARAGIALE, O. IV, 78. Precum se vede ... își va fi făcut dușmani, n-o fi avînd protecțiane. SLAVICI, N. I, 278. Cu atîtec protecții mari, ministru trebuie să ajungi! REBREANU, I. 421. Protecția — la el nu încăpea. GALACIION, A. 23. Nu merge cu protecție, cu rude. TOPÎRCEANU, P. O. 146. Îți spuneam, Comșa, că o să am nevoie de protecție. C. PETRESCU, I. II, 123. Așa este tineretul de azi. Nu învață nimic, aleargă numai la protecție. BRĂLSCU, A. 182. Trebuia să recurgă la intervenții, la protecții. SADOVEANU, O. VII, 665. Trebuie să răzbească fără protecții, fără recomandații, singur. ARGHEZI, S. XI, 78. I-ar trebui o protecție mare. CĂLINESCU, E. O. I, 146. Protecția elitelor, da, statul e dator să protejeze elitele. VINEA, L. I, 46. ♦ Loc. ad j. Cu protecție = influent. N-avem printre noi pe cineva cu protecție. VLASIU, D. 119.

3. Sprijin (politic, militar) acordat sau cerut de un stat ori de un teritoriu altui stat, de obicei în schimbul unor compensații pretinse de statul protector; p. ext. (învechit) protectorat. Înti el s-av dat supt protecția țării leșăști. IST. CANOL XII, 67^v/23. Insulele ionice fac o republică sub protecția (apărarea) anglilor. Lăcutorii sînt greci. GT (1838), 35^v/23. Se adresară la republica Veneției cerind protecția și suzeranitatea ei ca să se mintuie de turci. BĂLCESCU, M. V. 27. Serbia nu mai are lipsă de protecțiunea Rusiei. TELEGRAFUL (1854), 3^v/19. Țara se supusese protecției turcești. NEGRUZZI, S. I, 242. Vor plăti aceste țări o sumă anuală vecinilor ... sub titlu de protecțiane (a. 1869). URICARIUL, I, 179. Țara aceasta e mică, na poate trăi prin sine, ci totdeauna pusă sub protecția străină. BOLINTINEANU, O. 441. ♦ (Învechit) Consulat. Pentru sadiții protecțiilor streine să face osebîță cercetare și alegere (a. 1819). DOC. EC. 235.

4. (Astăzi rar) Sistem protecționist (1). Cf. CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: protecții. — Și: (învechit) protecțiune, protecție s. f.

— Din lat. protectio, -onis, fr. protection, rus. протекция.

PROTECȚIONISM s. n. Politică economică și de promovare a unor activități economice indigene, prin măsuri de îngrădire a drepturilor concurenților externi pe piața internă și de mărire a puterii producătorilor autohtoni. Speciele cele mai superioare de mătasă, fabricate mai cu seamă în Constantinople sau

la Palermo și susținute prin protecționismul cel mai riguros. HASDEU, I. C. I, 105. Ține pentru protecționism un discurs foarte sărat și foarte gustat. CARAGIALE, O. III, 31, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. De la liberalism aceste țări se văd silite să treacă la protecționism. GOLOGAN, C. R. 87, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. Se preconiza starea protecționismului parazit (ceea ce însemna de fapt acordarea unor și mai mari posibilități de pătrundere a capitalului străin în economia românească). V. ROM. IANUARIE 1960, 97, cf. DER, M. D. ENC. Apare, astfel, deosebit de îngrijorătoare ascensiunea de acam a protecționismului, relevă ziarul. SCÎNTEIA, 1977, nr. 10 905. ♦ Fig. Un protecționism cultural ... împins pînă la fobie. LOVINESCU, M. 46.

— Scris și: protecționism. SCRIBAN, D. — Pronunțat: -fi-o-.

— Din fr. protectionisme.

PROTECȚIONIST, -Ă adj., s. m. și f. 1. Adj. Care aparține protecționismului, privitor la protecționism, care susține ori aplică protecționismul. Țările despotice, unde s-a practicat ... sistemul protecționist și sistemul prohibitiv, este dovedit astăzi că au fost și sînt cele mai sărace. GHICA, S. 190. Cu tot regimul nostru protecționist, nici o fabrică de mînuși în tot ținutul. CARAGIALE, O. II, 161. Vorbește, de pildă de impozite asupra fondului faneiar, taxe „serios” protecționiste etc. IONESCU-RION, S. 179, cf. DDRF, CADE, SCRIBAN, D. Tarifele protecționiste au dat posibilitate industriei lanierie să satisfacă 60% din consumul intern. IONESCU-MUSCEL, ŢES. 24, cf. DEX.

2. S. m. și f. Adept al protecționismului. Aș întreba pe protecționistu s-av pe partizanii sistemului vamal dacă, ... stabilindu-se liberul-schimb ..., România a păgubit ceva. GHICA, AP. CADE, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DEX.

— Pronunțat: -fi-o-. — Pl.: protecționisti, -ste.

— Din fr. protectioniste.

PROTECȚIUNE s. f. v. protecție.

PROTEGARISÎT, -Ă adj. (Învechit, rar) Protejat (1). A-i pune pe sudiții protegarisîți la bir (a. 1824). T. PAPAHAGI, C. L.

— Pl.: protegarisîți, -te.

— Protege + suf. -arisit.

PROTÉGE vb. III v. proteja.

PROTÉGERE s. f. v. protejare.

PROTEGIĂRE s. f. v. protejare.

PROTEGIĂT, -Ă adj., s. m. și f. v. protejat.

PROTEGUÍ vb. IV. Tranz. (Astăzi rar) 1. A proteja (1). Voia a dovedi credincioșilor că libertatea cetățeană este proteguită de libertatea religioasă hristiană. SĂULESCU, HR. II, 262/5. Proteguia neguștorii și lucrarea pămîntului. ASACHI, I. 137/7. Acuma fusăse proteguit. CALENDAR (1855), 34/17. Proteguind eu creditul său pe cel năpăstuit. İB. (1859), 57/16. Ca mini o s-ajungi ministru la instrucție, nu-i așa? ca să-mi proteguiești artele. GANE, N. III, 183, cf. DDRF, CADE, IORDAN, L. R. A. 239, BUL. FIL. II, 119. SCRIBAN, D., DL, DM, SFC IV, 118, 139, M. D. ENC., DEX. ♦ Sp e c. A favoriza, a părtini (1). a sustine. Își proteguiește neamurile! LĂNCRĂNȚAN, C. II, 51.

2. A proteja (2). Cf. CADE, SCRIBAN, D. O serie de formalități și restricții menite ... a protegui fie pe unii incapabili, fie familia dispunătorului. PR. DNEPT, 424.

— Prez. ind.: proteguiesc.

— Protege + suf. -ui.

PROTEGUIRE s. f. (Rar) Acțiunea de a protegui și rezultatul ei.

1. Cf. **prolegui** (1). După moartea sofului ei, ea este luată sub proteguitura lui Vladislav. XENOPOL, I. R. IV, 176.

2. Cf. **prolegui** (2). Imputarea ... s-a făcut pentru proteguitura sau conservarea unui interes public. COD. PEN. R. P. R. 551.

— Pl.: **proteguiri**.

— V. **protegni**.

PROTEGUIT. -Ă s. m. și f. (Rar) Persoană protejată (1), ocrotită (de cineva). Cf. STAMATI, D. *Protegitul său Nu are nici o treabă și a ieșit un rău*. I. NEGRUZZA, s. II, 30. *Ioan ... nu avea timp să-și sprîjine protegitul*. ARHIVA, I, 515. *Radu cel Frumos ... era protegitul tureilor*. XENOPOL, I. R. IV, 10.

— Pl.: **proteguiși, -te**.

— V. **protegni**.

PROTEGUITOR, -OĂRE adj., s. m. și f. (Astăzi rar) Protector (1); ocrotitor; apărător. *Învoirea înaltei curși proteguitoare* (a. 1835). URICARIU, VIII, 130. *Să cunoască ... nașia pe mecenajii proteguitoari*. SĂVULESCU, IIR, I, VI/7. *Nu rămasă ... alt mijloc de refugiu decît a se retrage iar în arborele protegitoriu*. ASACHI, s. I, II, 65. *Era vorba de căpătul vreo pensie și de couvins pe vreun ... protegitor al artei*. IONESCU-RION, s. 256. *Petru s-ar uai fi putut mînșine tu scaun, dacă muna lui nu s-ar fi îndusmănit cu protegitorul ei cel mai de seună*. XENOPOL, I. R. V, 21. *Protegaitori și cunoșcători ai artei*. ARDELEANU, D, 82, cf. DM, M. D. ENC., DEX. ◇ (Adverbial) *Îl bătu protegitor pe umăr*. C. PETRESCU, I, I, 19.

— Pronunțat: -gu-i-. — Pl.: **proteguitoari, -oare**.

— Și: (învechit) **protegnitoriu, -oăre** adj., s. m. și f.

— **Protegni** + suf. -tor.

PROTEGUITORIU, -OĂRE adj., s. m. și f. v. **protegnitor**.

PROTEIC, -Ă adj. I. (Despre unele substanțe) Care își schimbă neconștient forma. Cf. SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Se luptă fără odihnă împotriva balaurului secular și proteic al succesului ... altora*. LOVINESCU, c. V, 157, cf. id., s. II, 22. *Te simțiu ... cum îți schimbă ființa — proteic anonim*. MINULESCU, VERS, 163, cf. SCRIBAN, D. *Romanul este, într-adevăr, un gen proteic*. V. ROM. MARTIE 1960, 129. *Existența proteică a actorului*. T IULIE 1964, 22.

2. (Biol.) Care se referă la proteine sau la protide, care țin de proteine sau de protide, care conține proteine sau protide. Cf. SCRIBAN, D., MACAROVICI, CH, 161. *Substanțele proteice constituie — din punct de vedere cantitativ — cea mai importantă componentă a organismului animal*. CONTEMP. 1955, nr. 177, 5/6. *Substanțele proteice [sînt conținute în] ... brinză de vacă*. BELLA, P. A. 215, cf. DM. *Membrana celulară a plantelor este de natură celulozică, pe cînd la animale este de natură proteică*. N. DARW. 14, cf. DN². *Dezvoltarea zootehnică impune valorificarea integrală a resurselor interne de furaje proteice*. ȘCINTEIA, 1968, nr. 7 869, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: -te-ic-. — Pl.: **proteici, -ce**.

— Din fr. **protéique**.

PROTEIDĂ s. f. (Biol.) Substanță chimică naturală rezultată din combinația unor proteine cu substanțe de altă natură. *Acest organ este compus din nucleo-proteide, proteide bogate în fosfor*. ENC. AGR. IV, 201, cf. MACAROVICI, CH, 630, DER, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: **proteide**.

— Din fr. **protéide**.

PROTEINĂ s. f. (Biol.) Substanță organică alcătuită din carbon, hidrogen, oxigen, azot, sulf etc. și care intră în componența protoplasmului celulelor animale și vegetale, îndeplinind în organism funcții variate fundamentale. *Experiențele comparative asupra*

densității și cantității de proteină. SANDU-ALDEA, s. 36. *Compoziția chimică a unei [are] la bază o substanță amino-acidă din grupa proteinelor*. IONESCU-MUSCEL, FIL. 406. *Proteina din aceste substanțe este mai bine folosită de animal pentru formarea moleculei sale de albumină decît proteina din lapte*. ENC. AGR. I, 148, cf. MACAROVICI, CH, 630. *Uredinatele provoacă ... scăderea cantității de proteine*. SĂVULESCU, M. U. I, 100. *Proteinele animale sînt mult mai valoroase pentru organismul animal decît cele vegetale*. CONTEMP. 1954, nr. 389, 5/2. *Proteinele repară ... uzările suferite de tesuturi*. BELLA, P. A. 235. *Savaștii ... acordă o mare atenție chimiei și fizicii proteinelor*. LUPA DE GLĂȘĂ, 1962, nr. 1, 57. *Este necesar să se dea o atenție deosebită plantelor leguminoase, bogate în proteină*. ȘCINTEIA, 1962, nr. 5 526. *Neingerarea de proteine s-a dovedit a fi cea mai răspîndită formă de subnutriție*. V. ROM. IULIE 1962, 111. *Proteinele (albuminele) sînt cele mai importante pentru viață*. S. MARIN, c. B. 6, cf. M. D. ENC., DEX. *Proteinele artificiale depășesc actualmente în țările capitaliste 6 la sută din cantitatea totală de proteine*. ȘCINTEIA, 1977, nr. 10 941.

— Pl.: **proteine**.

— Din fr. **protéine**.

PROTEINIC, -Ă adj. Care aparține proteinelor, referitor la proteine, care conține proteine. *Se introduce în corp o substanță proteinică*. ENC. VET. 79, cf. DEX.

— Pl.: **proteinică, -ce**.

— **Proteină** + suf. -ic.

PROTEINOTERAPIE s. f. Tratament care constă în injectarea în organism a unor proteine, în scopul stimulării proceselor biologice de apărare împotriva infecțiilor. Cf. M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: -le-i-.

— Din fr. **protéinothérapie**.

PROTEJĂ vb. I. I. **Tranz.** A ajuta înlesnind reușita, rezolvarea unei situații etc. prin recomandări, sprijin material sau moral, crearea unor circumstanțe favorabile etc.; a ocroti, a sprijini, (rar) a protegui (1), (învechit) a proteja, (învechit, rar) a proteguit. *Damaul îi protege*. HELIADE, O. I, 200. [Polonii] *protegind pe Movilești, se-necară a-și redobîndi influența asupra Moldaviei*. BĂLCESCU, M. V. 21. *Zeul amorului să ne protege!* CR (1848), 8²/55. *Este mult mai folositor a nu protege acest principat*. BARIȚIU, P. A. I, 77. *Iubește pe Sanuto! pe juvele de peste canal! — Dumnezeule, protejază-ne!* LĂZĂRESCU, s. 35/16. *Asta însemna să protegă ... casta plugarilor*. ISIS (1856), 63/2. *Dionis era învîțat, proteja pe filosofi și pre poezi*. CALENDAR (1860), 149/17. *N-a rămas în spirite îndoială că Rusia proteja Eteria*. GHICA, s. 96. *În loc să protege societatea de la care se nutrește și se înaflesc, a speculează*. FILIMON, O. I, 244. *Legile care protejază pe cetățeni se întorc contra lor*. BOLINTINEANU, O. 259. *Merge în dosul palatului spre a protege operația conspiratorilor*. CARAGIALE, O. III, 142. *Duele ... protegea pe Tasso*. GHIEREA, ST. CR. I, 231. *Cercase să protejeze doi negustori în pragul falimentului*. VORNIC, P. 222, cf. DL, DM, DN². ◇ **Refl.** p a s. *Ioan Calciu ... se alesese, se pusese și se proteja de prinți*. EPISCOPESCU, O. I, 280/10. ◇ **Spee.** A favoriza, a părtini (1), a susține; a încuraja. *Se vede că te protejază Eugenia*. REBREANU, R. I, 173. *La ce să mă gîndesc? — La persoana care ne protejază*. SĂDOVEANU, O. VIII, 159, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

2. **Tranz.** și **refl.** A (se) apăra de acțiuni dăunătoare, de un pericol; a (se) feri, a (se) păzi (1 3, 4). Cf. STAMATI, D. O. *răbdare ... Din capilărie tu mă-nbrășiși*. *La toată nevaia lupta-ți protejași*. PANS. P. V. II, 161/2. *Tu protejază Acest vnaul!* NEGRUZZI, s. II, 94. *Nimic nu-l putea împiedica, fiind protegat de artileria cetățilar*. HASDEU, I. V. 133. *Ajutorul dat unui popor spre a-și apăra libertatea ... este un fapt*

just și legitim, fiindcă el are de scop a proteje independența popoarelor. ANHVA, I, 81. *Susține-mă tu, zee mea mareașă, Proteje-mă cu sceptrul tău.* NECULUȚĂ, Ț. D. 29. *M-am furișat afară, protejat de umbra lui popa Grecu.* BRĂESCU, O. A. II, 53. *Protejat de o deasă perdea de fum.* VINEA, L. I, 30, cf. DL, DM. *Noul autotransformator are, de asemenea, prevăzut un sistem de descărcare care îl protejează contra supratensiunilor.* ȘCÎNTEIA, 1966, nr. 6 943, cf. DN², DEX. *Ferestrele înalte erau protejate de draperii masive.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 35, 15/1.

— Prez. ind.: *protejez*. — Și: (invechit) *protéje* (prez. ind. *protég*; conjunct. pers. 3 și 6 să *protége* și să *protégă*; ger. și: *protegingd*) vb. III.

— Din fr. *protéger*, lat. *protegere*, it. *proteggere*.

PROTEJĂRE s. f. Acțiunea de a (s)e proteja și rezultatul ei.

1. Cf. *proteja* (1). *Invocăm protejarea înălțimii voastră] la orice necesitate și nevoie a noastră* (a. 1776). URICARIUL, I, 180, cf. DDRF, M. D. ENC., DEX. ♦ *S p e c e.* Favorizare, părtinire (1). Cf. DEX.

2. Cf. *proteja* (2). *Are drept scop protejarea anumitor specii de pește.* VÎN. PESC. aprilie 1964, 5. *Dinastia ... Flaviilor ia noi măsuri pentru protejarea frontierei duuărene.* H. DAICOVICIU, D. 125. *Un program concret ... de protejare a mediului inconjurător.* ȘCÎNTEIA, 1977, nr. 10 921.

— Pl.: *protejări*. — Și: (invechit) *protégere* (BĂRCIANU, ALEXI, W.), *proteglăre* s. f.

— V. *proteja*.

PROTEJĂT, -Ă adj., s. m. și f. 1. Adj., s. m. și f. (Persoană) care se bucură de protecția (1) cuiva: *s p e c e.* (persoană) care este favorizată, părtinită, avantajată de cineva; (om) care este agreat, simpatizat de o persoană influentă, favorit. *Făcu o salutație grațioasă protegiatului său.* CR (1848), 28²/64. *Amicul și protegiatul cucerului de Gentz.* GHICA, s. 28. *Protejați ca și protectori, toți vom fierbe într-o oală.* ALEXANDRESCU, O. I, 265. *Casa și masa banului erau puse la dispozițiunea protegiatului său.* FILIMON, O. I, 201. *Acuma am nevoie să știu numele protegiatului matal.* CARAOIALE, O. II, 114. *Promite o slujbă unui protejat.* VLĂDUȚĂ, O. A. I, 191, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *E vremea călătoriei lui Șerban la Iași ... pentru a-și vedea protegiatul.* IORGA, L. I, 307. *Nu-mi place de protejatul vostru.* AGHIBICĂNU, A. 248, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Să-l audă vreunul din protejații lui ... și să-l prască.* REBREANU, NUV. 74. *Protegiatul d-tale m-ă făcut o scenă îngrozitoare.* CAMIL PETRESCU, T. III, 54. *Atingea și mîngia cu laba pe nefericitul său protejat.* SADOVEANU, O. X, 505, cf. SCRIBAN, D. *Ciuguli și ea pe apucate, aruncînd ochi atenți asupra protegiatului ei.* CĂLINESCU, E. O. II, 234. *Le spusese că ești protegiatul lui.* PAS, Z. I, 306. *Poetul Mihail Eminescu ... e protegiatul lui Miorescu.* T iunie 1964, 17, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Adj. Care este apărat, ocrotit, ferit, păzit (de ceva dăunător). Cf. M. D. ENC., DEX. ♦ *S p e c e.* (Despre sisteme tehnice, instalații etc.) Care este înzestrat cu un sistem de protecție. Cf. DL, DM.

— Pl.: *protejați*, -te. — Și: (invechit) *proteglăt*, -ă adj., s. m. și f.

— V. *proteja*.

PROTEJĂTOR, -OĂRE s. m. și f. (Rare) Protector (1). Cf. BL XIV, 121.

— Pl.: *protejatori*, -oare.

— *Proteja* + suf. -tor.

PROTEMISÎ vb. IV v. *protimisî*.

PROTEMISIRE s. f. v. *protimisire*.

PROTERIMĂ s. f. (Grecism invechit) Avantaj, privilegiu; superioritate; calități, însușiri superioare. *Proterimele, privilegiurile și pronomiile* (a. 1787).

GĂLDI, M. PHAN. 241. *Toate știți să le ascunzi supt o perdea prea tainică; proterimile însă nu poți.* KOTZEBUE, U. 22²/25. *Pentru proterimele ... cu care prea sfinția sa este împodobit* (a. 1826). GĂLDI, M. PHAN. 241.

— Pl.: *proterime* și *proterimi*.

— Din ngr. *πρωτέριμα*.

PROTEROZÓIC, -Ă adj., subst. 1. Adj. Care aparține proterozoicului (2), care se referă la această eră; algonkian. *Geologii fac din această serie mai nouă ... o perioadă deosebită pe care o numesc perioada algonkiană sau proterozoică.* GEOLOGIA, 61, cf. M. D. ENC.

2. Subst. Eră geologică căreia îi sint atribuite formațiile dintre arhaic și paleozoic (2) și care conține urme de organisme și cărbuni; algonkian. Cf. M. D. ENC.

3. Subst. Grupă de straturi geologice din proterozoic (2).

— Pronunțat: -zo-ic. — Pl.: (1) *praterozoici*, -ce.

— Din fr. *protérozoïque*.

PROTESE subst. (Prin nord-vestul Olt.) Nume de pește nedefinit mai de aproape. Cf. BĂCESCU, P. 186.

— Accentul necunoscut. — Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

PROTESMIE s. f. (Invechit) Termen, soroc; răgaz (1). *După trecerea profeziei de doi ani* (a. 1792). GĂLDI, M. PHAN. 241. *În vremea profeziei pentru cei de uice s-au dus în Rosia* (a. 1803). URICARIUL, XXV, 98. *Să o strige pe toate ulițele orașului Ieșii în prathesmie de 40 zile* (a. 1819). GĂLDI, M. PHAN. 241. *Acei care în protesmie au schimbat cu lucruri nenunțătoare bisericestii, nu pot avea imputernicită fiinere de samă* (a. 1820). URICARIUL, I, 268, cf. CIHAC, II, 691.

— Scris și: *prothesmie*. — Pl.: *protesmii*. — Și: *protezmié*, *protizmié* (GĂLDI, M. PHAN. 241), *profezmie* s. f.

— Din ngr. *προθεσμία*.

PROTÉST s. n. 1. Faptul de a protesta (1); manifestare energică (în atitudine, în scris sau oral) de dezaprobare, nemulțumire, opoziție etc. considerată nejustă, abuzivă, dăunătoare; (rar) protestare (1), protestație (1), (invechit, rar) protestăciune. *Să seamănă protesturi pentru noaua ostire [sic!]* (a. 1703). FN 155. *A uu porni jalbă și protestul nostru* (a. 1820). URICARIUL, I, 261. *Trimise pașei al său protestul, Să nu-ndrăzuească-n țară să treacă.* ZILOT, CRON. 351. *Atunci au scâlit protestul.* CR (1831), 10²/41. *În urma protestului fără chibzuință, n-am pornit inișcare în contra.* HÉLIADE, AP. GHICA, A. 729. *Să vor adresarisit cu jalobele și protesturile lor.* BULETIN, F. (1833), 134²/3, cf. I. GOLESCU, C. *Supt protest s-au lăsat.* NICHIFOR, P. 83/3. *Să aștern numaidecît plingeri peste plingeri, jalbi peste jalbi, reclamații, protesturi.* PR. DRAM. 165, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Protesturi, reclamații.* ALEXANDRESCU, A. 273, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *La sfirșit, articulă uu slab protest, menit mai mult să-i evidențieze cavalerismul.* REBREANU, R. I, 209. *Gest jenat, de protest.* SEBASTIAN, T. 177. *Tenî un fel de protest dintr-o singură silabă.* SADOVEANU, O. XI, 520, cf. SCRIBAN, D. *Se închină în semn de protest.* CĂLINESCU, E. O. II, 213. *Îl și ajută, cu toate protestele lui, să se dezbrace.* STANCU, R. A. V, 47. *Ridicînd vocea, acoperînd cliar de la început protestele pe care le-au înecat mulți dintre ascultători.* GALAN, Z. R. 20. *Mi se pare că e vorba de o adunare de protest.* H. LOVINESCU, T. 295. *Răspunse ... cu o voce atît de bălărită, iucit avea nuanșe de protest.* PNEA, R. 112. *Izbucneau prateste dulci.* BARBU, P. 164. *Beethoven este silit să accepte situația, dar cu un protest al atitudinii care dă manifestării lui generale ceva clacotiar.* S mai 1960, 82. *Eră nelipsit de la toate manifestările de protest.* V. ROM. iulie 1962, 153. *În semn de protest ..., foștii luptători din rezistență au organizat o demonstrație a tăcerii.* ȘCÎNTEIA,

1963, nr. 5 795. *Există în aceste piese... trăsătura comună a protestului împotriva unei societăți strimbe.* T august 1964, 2. *Există o categorie de teoreticieni... a căror acțiune este protestul înfinit.* CONTEMP. 1965, nr. 954, 1/4, cf. M. D. ENC., DEX. *La protestele unora dintre pacienți, lucrurile nu s-au schimbat.* RE 1977, nr. 10 254.

2. (Și în sintagma *notă de protest*, DL, DM, DN²) Act al unui guvern prin care acesta își manifestă dezacordul privind anumite măsuri luate de guvernul altui stat, pe care le consideră contrare prevederilor unui tratat sau normelor de drept internațional. *Prezidentul cugetă după schimbarea întărilor tractații de pace a aduna congresul național și a ieseși protestul făcut asupra oarecăroră condiții din protocolul de la 22 martie.* AR (1829), 236²/5. *Trase o copie după aceste acte și le alătură pe lângă un protest din partea dianoului.* MAG. IST. I, 200/27, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC.

3. (Jur.) Act public prin care organele judecătorești constată neplata la scadență a unei polițe; (învechit) *protestație* (2). *Uită-te, iar protesturi, lirtii de tribunal.* NEGRUZZI, s. III, 153. *Protestul pentru neplată trebuie să fie făcut în ziua ce urmează după aceea a scadenței.* ap. CADE, cf. ENC. AGR., COD. PEN. R. P. R., 547, M. D. ENC.

4. (Rar) Declarație, asigurare. [Viața] și-u scris-o el însuși într-un stil... fanfaron, cu proteste de modestie. CĂLINESCU, I, 142.

- Pl.: *proteste* și (învechit) *protesturi*.
- Din lat. *protestum*, it. *protesto*.

PROTESTĂ vb. I. I. În tranz. A-și manifesta în mod energic (prin atitudine, în scris sau oral) dezaprobară, nemulțumirea, opoziția etc. față de o stare de fapt, față de o măsură etc. considerată nejustă, abuzivă, dăunătoare; (învechit) a preredui, a preredi (2), a protestui, a protestăului, (învechit, rar) a protestării. *Protesta ea, numai că datoră ei către Dunnezeu și către aproapele li camandă o purtare alt de bizară.* HELIADE, D. J. 11, cf. VALIAN, V. *Au protestat în contra înfrunării unui congres.* CR (1848), 3¹/33. *Au fost acelea popoarele ce să proteste și să luere pentru anularea [legii]lor.* BARIȚIU, P. A. II, 29. *Nu culează a protesta asupra unui abuz ce le sapă independența.* NEGRUZZI, s. I, 243, cf. POLIZU. *Primește să luereze cu oamenii care au protestat.* BOLLIAC, ap. GIICA, A. 634. *Strigam și protestăm tare.* ALEXANDRESCU, O. I, 318. *Pentru tine, în fața lumii voi protesta.* ALECSANDRI, P. II, 118. *Toată odunarea, și mai ales femeile, protestară.* BOLINTINEANU, O. 423. *Fiecare dintre noi, după putere, protestează și-necareă să-nfierițe răul.* CARAGIALE, O. II, 154. *Protestez, zise juriconsultul, oesară am fost și cu la club.* DELAVRANCEA, S. 130. *Gindul că e învins face să tresară, să protesteze.* GHEREA, ST. CR. III, 400, cf. DDRF, BĂRCIANU. *Matei vroia să protesteze.* D. ZAMFIRESCU, V. T. 198, cf. ALEXI, W. *Da' ce? ... Noi sintem soldați? ... protestă glumeț una noi îndrăzneacă.* HOGAȘ, DR. II, 69. *Toată familia protestă într-un singur glas.* REBREANU, I. 246, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *N-am protestat, m-am supus.* GALACTION, O. A. I, 97. *Pol face dovada! protestă Sofron.* C. PETRESCU, I. II, 83. *Încearcă să protesteze.* BRĂNESCU, O. A. I, 166. *Nu încreca să protestezi.* SEBASTIAN, T. 73. *Nu protesta, căci ai dreptate.* SADOVEANU, O. IX, 140. *Obiceiul ei era de a nu protesta niciodată.* CĂLINESCU, S. 452. *Se supuseră plină la urnă și cei care protestaseră.* STANCU, R. A. I, 176. *A protestat, căci îl știa sărac.* PAS, Z. I, 93. *E un șantaj, domnule consilier? - Pardon! protestă Silion.* VINEA, L. I, 45. *Ea protestase.* DEMETRIUS, A. 91. *Biserica trebuie să protesteze.* H. LOVINESCU, T. 155. *Rubedeniile protestară.* PREDĂ, R. 10. *Eroii acestei povestiri var protesta cîntind-a.* BARBU, P. 54, cf. I. ROM. 1959, nr. 3, 87. *Nu va protesta.* T septembrie 1962, 9. *Fig. Intestinele protestează.* DEMETRESCU, O. 125. *Ciocane, pile, bucăți de fier... protestau ascuțit sub mîinile lui.* SADOVEANU, O. VII,

630. *Tranz. (Învechit) A contesta; a dezaproba, a condamna. Protestează el alegerea deputaților, care s-a făcut prin sila baionetelor (a. 1848).* URICARIUL, X, 3. *Să vor găsi oamenii cure vor zice că sta în puterea direcției teatrale să protesteze pă artiștii cei răi.* FILIMON, O. II, 245. *Proprietarul țirului a protestat înscrierea tazei monopolului ruchiului în bugetul comunei.* I. IONESCU, D. 218.

2. Tranz. (Jur.; complementul indică polițe, ecouri etc.) A stabili (pe cale judiciară) neplata la scadență, pentru a se lua măsurile de rigoare. Cf. STAMATI, D. *Dacă însă polița nu o va plăti..., atunci bancherul o va protesta.* I. PANȚU, PR. 84. *I se sîstă și credital la bănci și numai... prin protecția unor prieteni reuși să nu-i fie protestate cambiile.* AGĂRBIȚEANU, A. 208. *Nu mi-a plătit polița la scadență și i-am protestat-o.* CADE. *Viu să protestez la banca ta o poliță.* GALACTION, O. A. II, 212. *Cecurile emise de titularii de conturi curente de ecouri nu pot fi protestate, nici andosate.* LEG. EC. PL. 226. *Sufleșel nu protestă polița.* CĂLINESCU, B. I, 25. *N-o să mă grăbese să protestez polița.* H. LOVINESCU, T. 117. *El știa... ce polițe au fast sau vor fi protestate.* V. ROM. ianuarie 1965, 25. *Ref. pas. N-ar putea lăsa să i se protesteze polița.* REBREANU, R. I, 47.

3. Tranz. (Rar) A declara, a asigura (în mod public). *Protestează că n-au știut că există dijma în Țara Românească.* KOGĂLNICEANU, S. A. 64. *A protestat că e nevinovat.* CADE.

- Prez. ind.: *protestez*; conjunct. pers. 3 (învechit, rar) și: *să protésse*.

- Din it. *protestare*, fr. *protester*.

PROTESTĂBIL, -Ă adj. (Rar) Care poate fi protestat. Cf. CADE.

- Pl.: *protestabili*, -e.

- Din fr. *protestable*.

PROTESTĂN s. m. v. protestant¹.

PROTESTĂNT¹, -Ă s. m. și f., adj. I. S. m. și f. Adept al protestantismului. Cf. DRU, CUȚETĂRI, I, 12^v/19, CĂLĂTORIE, IV, 26^v/3. *Întru aceiași chip toți cei aprinși cu rivna mărturisirei legei protestanților propoveduitori... s-au fost ridicat.* ȚICHINDEAL, F. 477/15, cf. ABETEDAR, 10/11. *S-au finul sinodul de Iași în 1642 în contra protestanților (a. 1822).* URICARIUL, V, 144. *După aceea au pornit război usupra protestanților din Ghermania.* IST. UNIV. IV, 39/14. *Eu ee în viață-mi nu putui uni Catolici, protestani.* HELIADE, O. I, 127. *Ca și cum ar fi aruncat cineva tăciuni aprinși pe casele protestanților, așa urmări avu eade patentă.* BARIȚIU, P. A. III, 6, cf. STAMATI, D., DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Erasm a săurit arinele cele mai redutabile ce care protestanții aveau să combată catolicismul.* OȚETEȘ, R. 244. *Protestanți de ăștia care n-au nici cruce la biserică.* CĂLINESCU, E. O. II, 255, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Adj. Care aparține protestantismului, referitor la protestantism, care susține protestantismul, specific protestantismului; (învechit) protestanticesc. *Religia domnitoare aci este protestantă sau luterană.* CR (1829), 152²/1. *Doi filosofi, unul catolic și altul protestant, au eunoscut această nefericită stare a femeilor.* FL (1838), 43¹/30. *Un preot protestant.* ASACHI, L. 5²/36. *S-au născut în urmă biserica evanghelică sau protestantă.* FABIAN-BOB, 48/5. *Germanii sint parte catolici, parte protestanți.* LAURIAN, M. III, 69/2. *Ordinul meritului militar, fondat la 1759, spre recompensarea ofițerilor de religie protestantă.* CR (1848), 10²/43, cf. POLIZU, DDRF. *Iacob Basiliie era fără trdoială trecut la religia protestantă.* XENOPOL, I. R. V, 63, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Formidabilul paslor protestant.* IHRĂILEANU, S. L. 65, cf. CADE. *Am intrat într-un templu protestant.* SADOVEANU, O. IX, 242, cf. SCRIBAN, D. *E un ecou direct al puritanismului protestant burghez.* RALEA, S. T. II, 250. *Trecem... pe lângă turnul pătrat*

al bisericii protestante. DEMETRIUS, A. 110. Biserica protestantă consideră cultul ființelor ca o formă de idolatrie. GRAUR, N. P. 45. De ce să vă mai duceți ocașă? se mira pastorul protestant. T. POPOVICI, SE. 21, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *protestanți*, *-te*. — Și: (învechit, rar, I) *protestán* s. m.

— Din germ. *Protestant*.

PROTESTÁNT², -Ă s. m. și f. (În dicționarele din trecut) *Protestatar* (I). Cf. STAMATI, D., DDFP.

— Pl.: *protestanți*, *-te*.
— *Protesta* + suf. *-ant*.

PROTESTANTICÉSC, -EĂSCĂ adj. (Învechit) *Protestant¹* (2). Cf. POLIZU, SEC II, 112.

— Pl.: *protestanticești*.
— *Protestant¹* + suf. *-icesc*.

PROTESTANTICÉȘTE adv. (Învechit, rar) Ca *protestanții¹* (I), în felul *protestanților¹*. Cf. POLIZU.

— *Protestant¹* + suf. *-iește*.

PROTESTANTÍSM s. n. Confesiune religioasă creștină separată de catolicism prin mișcarea Reformei din prima jumătate a sec. al XVI-lea. *Dieta de la Spir a vestit pacea și a dat protestantismului ... (ființa) cea legiuită*. CR (1829), 58¹/23. *Protestantismul, ce s-a rupt din biserica romano-catolică pe la 1517, nu e nocște de căpelenic pe popa*. GENILIE, G. 145/22, cf. POLIZU, PROT.-POP., N. D., DDFP. *Îmbrățișase protestantismul*. NENOPOL, I. R. V, 71, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Lipsită de temple și de imagini, această religie avea să ducă noi tirzii la protestantism*. LOVINESCU, G. VII, 176, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. ♦ Totalitatea popoarelor sau țărilor protestante¹ (2): totalitatea *protestanților¹* (I). Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DEX.

— Scris și: (rar) *protestantizm*. SCRIBAN, D.
— Din fr. *protestantisme*.

PROTESTÁRE s. f. Acțiunea de a *protesta* și rezultatul ei.

I. Acțiunea de a *protesta* (I): p. ext. (astăzi rar) *protest* (I). Cf. POLIZU, BARONZI, I. I. III, 222. *Taci, nu mai cerca Prin falsă protestare din nou a te spurca*. ALECSANDRI, T. II, 183. *În mijlocul protestărilor de indignare s-aude un șipăt sfișietor*. CARAGIALE, O. I, 4. *Prind să se ridice glasuri de protestare*. VLARUȚĂ, O. A. II, 102, cf. DDFP, BĂRCIANU. *Viața surorii sale ... era o protestare veșnică împotriva vieții ei*. D. ZAMFIRESCU, A. 188. *Vede o mișcare de protestare a lui Andrei*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, V. 171. *Îndrăgă protestări timide*. REBBLANU, I. 262. *La protestările mele, a fugit în camera de-alături*. IBRĂILEANU, A. 195, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Zădornică e arice protestare*. VOI, *cei ee-n lume ați comis păcate*. TOPÎRCEANU, O. A. I, 69. *Am răspuns paraponșit, slărnind protestări violente*. BRĂTESCU, O. A. II, 130. *Nu fine seamă de protestări*. SEBASTIAN, T. 283. *Pteasc, cu toate protestările maiorului*. SADOVEANU, O. V, 94. *Prin această protestare, s-au lepădat de arice răspundere*. OȚEȚEA, T. V. 279. *Protestările ci n-au folosit la nimie*. ARGHEZI, S. XI, 21. *Mă mărginesc la simpla protestare verbală*. CĂLINESCU, C. O. 80. *Vuietul de protestări asurzitoare pluti multă vreme în euprinsul străzii*. CAMIL PETRESCU, N. 18. *Furtuna de strigăte și protestări continuă apoi cu aceeași violență*. PREDĂ, M. 137. *Este o protestare împotriva deșeurărilor*. V. ROM. februarie 1957, 206. ♦ Fig. *Ramurile negre ale teiului se răsuciră ca o protestare*. C. PETRESCU, I. I, 146.

2. Cf. *protesta* (2). *Protestarea unei țări*.

3. (Rar) Cf. *protesta* (3). Cf. BĂRCIANU. *Prefașa începe cu protestările de modestie pe care autorii din toate timpurile au eruzat că le doțoresc publicului*. IORGA, L. I, 356, cf. ȘĂINEANU, D. U.

— Pl.: *protestări*.
— V. *protesta*.

PROTESTARISÍ vb. IV. Intrans. (Învechit, rar; glumet) A *protesta* (I). *Dacă mie mi s-a plătit așa de seump pentru ea să nu grăiese, ee-au trebuit să vă plătească dumneavoastră pentru ea să deveniți advocații lor ... — A! ... protestarisim*. ALECSANDRI, T. 1395.

— Precz. ind.: *protestarisesc*.
— *Protesta* + suf. *-arisi*.

PROTESTATÁR, -Ă s. m. și f., adj. I. S. m. și f., adj. (Persoană) care *protestează* (I) într-o împrejurare oarecare, de obicei cu implicații sociale largi; (persoană) care aderă la o acțiune de *protest* (I). *Îi poruncește și-i indică măsuri în contra protestatarilor*. IBRĂILEANU, SP. CR. 73, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Numai persoana protestatarilor se va fi schimbat*. TITULESCU, D. 352. *Hogaș este un protestatar și un denunțator al alcătuirii sociale din zilele lui*. GALACTION, A. 356, cf. DL, DM. *Scritorul român dovedește într-adevăr o cunoaștere justă a poziției politice a lui Courier, burghez liberal, protestatar*. VARLAAM-SADOVEANU, 209. *Fără să fie un poet protestatar, Apollinaire afirmă în schimb cu o neistovită vitalitate viața*. S. august 1960, 75, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

2. Adj. (Despre manifestări, creații ale oamenilor) Care conține sau trădează un *protest* (I); de *protest*. Cf. CADE. *Cu pumnul strins răsueit, în același gest protestatar*. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 17, cf. DL, DM. *Merită atenție, intruceit reflectă un impuls protestatar*. V. ROM. noiembrie 1962, 93. *Când părăsea [țara] ... lăsa în urmă documentul unci altitudini protestatare*. T. mai 1964, 64. *Lucrarea ... îl înfățișează pe N. Iorga ca un spirit activ, protestatar față de înălțarea independenței naționale*. CONTEMP. 1966, nr. 1 619, 8/3, cf. DN², T. februarie 1969, 87, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *protestatari*, *-e*.
— Din fr. *protestataire*.

PROTESTATÓR s. m. (Învechit, rar) Persoană care părăsește o anumită doctrină, o anumită religie și îmbrățișează o alta. *Abraham eu tatăl său Tharé eu protestator ieși din Babilon eu tradițiunii babiloniene; ebreii veniră în Egipt eu tradițiunii abrahamicene*. HELIADE, O. II, 69.

— Pl.: *protestatori*.
— *Protesta* + suf. *-tor*.

PROTESTÁȚIE s. f. I. (Astăzi rar) *Protest* (I); (concretizat) act scris prin care se exprimă un *protest*. *Să caute să trimită acca protecștație cu care s-au încărcat (a. 1737)*. LONGA, S. N. 102. *În azul tuturor eu glas mare am strigat ... făcând protecștație (a. 1765)*. ID. S. D. XIII, 253. *Nu după multă vreme veii la mine ... și-mi dede o protecștație*. ȘINCAI, UR. III, 201/17. *Întru acesta chip își hnoiaște protecștația*. MAIOR, I. B. 97/4, cf. DRU. *Pentru aceasta să face obștește cunoscută această protecștație a dumisale*. BULETIN, F. (1833), 117²/3. *Să auz protecștațiile ei*. VOINESCU II, M. 27/1, cf. VASICI, M. II, 34/12. *Protecștațiile cele mai energice ... nu produceau nici un efect (a. 1848)*. UMCANIU, X, 16. *A emis o protecștațiune în contra tuturor vrăjmașilor*. BĂRȚIU, P. A. I, 189, cf. POLIZU. *Găsrăm mijlocul de a redija o protecștație și a o trimite la Constantinopol*. BOLINTINEANU, AP. CADE. *Protecștații intenționale stingace*. CARAGIALE, N. F. 51. *Erau duși la hambarul de măruri, în mijlocul protecștațiilor celor mai țanșoși*. D. ZAMFIRESCU, T. S. 59, cf. SCRIBAN, D. *Înmînară ... copie după protecștația pe care majoritatea delegațiilor ... o tieluisse*. V. ROM. ianuarie 1959, 15, cf. DEX.

2. (Învechit) *Protest* (3). *Protecștațiile de poliță făcute de la notari*. RIND. JUD. 115/20.

3. (Învechit) Declarație, asigurare. *Prințul răspunde după obicei cu protecștații de credință către padișahul BĂLCESCU, M. V. 41. El adoase protecștații și jurăminte ea astfel va urma și în viitor*. ID. IB. 324.

— Pl.: *protecștații*. — Și: (învechit) *protecștațiune, protecștație* s. f.
— Din lat. *protestatio*, *-ōnis*, fr. *protestation*.

PROTESTAȚIUNE s. f. v. *protestație*.

PROTESTĂCIUNE s. f. (Învechit, rar) **Protest (I)**. *De-a mea tristă pusăciune Te îndură, zeu de foc! De nu urci protestațiune Să întind în orice loc.* NEGRUZZI, în PR. DRAM. 475.

— Pl.: *protestăciuni*.

— **Protest** + suf. *-ăciune*. Cf. lat. *protestatio* -onis.

PROTESTĂLUÎ vb. IV. În *tranz.* (Învechit, în Transilv.) A protesta (**1**). *Mă rog dumitale să fii ostentitoru eu să protăstăluiești după eum știi abiceaiul einstilului șfat* (a. 1728). IONGA, s. n. 110. *Și mai protăluiești (sic!) dumneata iar, mă rog, și pânăru un zapis* (a. 1728). id. ib. 112. *Nevrind să slea la judecată aici unde au proteștăluit* (a. 1737). id. ib. 102. *Protoștăluiesc tuaintea dumneavoastră ea să am dreptale cu juptnul Ene* (a. 1765). id. s. d. XII, 77. *Penru care, eu de loc am și prosteluit, și etnd el să va înloarce aici, va învâșa cine stnt* (a. 1816). id. ib. 172. *Trbuie să protestăluiască deosăbi.* AARON, în CONTRIBUȚII, III, 126.

— Prez. ind.: *protestăluiesc*. — Și: **protestelul** (SFC IV, 127), **proteștăluî**, **protăștăluî**, **protoștăluî**, **prostelul** (suspect) **protăluî** vb. IV.

— Din lat. *protestari*, magh. *protestálni*.

PROTESTELUÎ vb. IV v. *protestăluî*.

PROTESTUÎ vb. IV. În *tranz.* (Învechit) A protesta (**1**). *Cel dintti spre moarte osindit A fost un liliae sub streășină robil. El tnsă a protestuil, înfășoșind dovezi aripile ce are, Că nu-i din neamul șoricee.* DONICI, F. II, 25/10. *Moașa protestuia și uu apueat prun-eul de picioare și tutul său îl șinea de cap.* BĂRAC, T. 6/28, cf. SFC IV, 124, 138.

— Prez. ind.: *protestuiesc*.

— **Protest** + suf. *-ui*.

PROTESTUÎT, -Ă adj. (Învechit, rar) Contestat. *Neîmputernicindu-l ... nici cit de pușin iscălitura eea șilnică și protestuită a preasfinșitului păstoriu* (a. 1820). URICANIUL, I, 265.

— Pl.: *protestuîți, -te*.

— V. *protestal*.

PROTEȘEA s. f. (Prin nord-estul OlT.) Numele unei specii de presură¹ (**1**) mică. Cf. BĂCESCU, PĂS. 143.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

PROTÉTIC¹, -Ă adj. **1**. (Med.) Care ține de proteză (**1**), referitor la proteză, care reprezintă o proteză, care servește ca proteză. Cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DN², DEX.

2. (Fon.; despre sunete) Care se adaugă la începutul unui cuvânt (ce începe cu o consoană), fără a-i schimba înțelesul. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM. În limba română există câteva variante fonetice cu „a” *protetie, cum ar fi: „alămii” (pentru „lămii”).* SCL 1959, 260. În- există în limbu română cu o particulă *protetică asemănătoare*. SFC II, 48, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *protetici, -ce*. — Și: (învechit) **protétic**, -ă adj. CADE, SCRIBAN, D.

— Din fr. *protétique*.

PROTÉTIC², -Ă adj. (Grecism neobișnuit) Care este proiectat, plămuit. Cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *protetici, -ce*.

— Din ngr. *προθетικός*.

PROTÉU s. m. **1**. (Livrese) Persoană nestatornică, care își schimbă, după împrejurări, caracterul, părerile, atitudinile. Cf. NEGULICI. *Satan, fermecător, Satan, proteu ce ești ascuns în toate, În iadul tău primese să ard.* MACEDONSKI, O. I, 149, cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

2. (Zool.) Batracian cu corpul lung, subțire, de culoare roz-albă, cu ochii mici, aseuși sub piele și care trăiește în unele peșteri (*Proteus anguinus*). Cf. SCRIBAN, D. *Proteul trăiește prin peșterile din Dulmafia.* ZOOLOGIA, 129, cf. DN², M. D. ENC.

3. (Biol.) Bacterie care conține elemente bacilare, foarte mobilă datorită cililor cu care este prevăzută, întâlnită de obicei în produsele de putrefacție animală. Cf. D. MED., DN².

— Pl.: *protei*. — Și: (**2, 3**) **protéus** s. m. D. MED., M. D. ENC.

— Din fr. *protée*, lat. *protens*.

PROTÉUS s. m. v. *proten*.

PROTEZĂ s. f. **1**. Aparat sau piesă medicală care înlocuiește un organ, un membru sau o parte dintr-un membru (amputat) al corpului, un conduct natural etc., sau pe care se fixează o dantură falsă. *Aici nu e vorba de protheza mecanică.* TURNESCU, C. 3. *Lui Sibiriace îi lipsea o mână și avea în locul ei o proteză eu cirtig.* SADOVEANU, O. XVII, 274, cf. SCRIBAN, D. *Încadrarea în muncă a invalizilor ... prin aplicarea tratamentelor științifice de corijare a infirmităților, aplicarea de proteze și reeducare profesională.* LEG. EC. PL. 117. *Picioar amputat, a cărui proteză metalică sună.* BENIUC, V. CUC. 84, cf. DL, DM. *Cedă, rînjind larg ... cu la dentist suu eu o moștră de proteză.* VINEA, L. II, 307. *Profilaxia stomitiei constă în eliminarea factorilor iritanți: tutunul, alcoolul, alimentele picante, protezele dentare defecte etc.* ABC SĂN. 341, cf. DN², M. D. ENC., DEX. ♦ Operație chirurgicală prin care se înlocuiește un organ, un membru al corpului etc. printr-o proteză (**1**). Cf. BIANU, D. S., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN².

2. (Fon.) Apariție accidentală a unei vocale (mai rar a unei consoane) la începutul unui cuvânt (care începe cu o consoană), fără a se schimba înțelesul cuvântului respectiv. *Proteza unui „a”, mai ales în regiunile vestice și nord-vestice (asudoure, apipăi ...).* PUȘCARIU, L. R. I, 224. *Din punct de vedere fonetic proteza lui „m” [în „mde”] pentru „de” se înțelege ușor.* IORDAN, STIL. 51, cf. SCRIBAN, D. În latina tirzie s-u petrecut proteza lui „i” la unele cuvinte care începeau cu „s” plus consoană. GHAUR, I. L. 63, cf. DL, DM. *Hasdeu ... a respins ... existența unei proteze românești.* SCL 1959, 260, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

— Seris și: (după fr.) *protheză*. — Pl.: *proteze*.

— Și: (învechit) *prostéză* s. f. SCRIBAN, D.

— Din fr. *prothèse*.

PROTEZMÎE s. f. v. *protesmie*.

PROTICTÔR s. m. v. *protector*.

PROTICTRÎȚĂ s. f. v. *protectrice*.

PROTIDĂ s. f. (Mai ales la pl.) Denumire generică pentru orice substanță organică azotată. *Aceste combinații constau, în primul rând, din compuși organici (prolide, lipide și glucide).* B. DANW. 8. *Compușii organici ... snt grupați în protide, lipide și glucide.* BOTANICA, 8, cf. DER, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *protide*.

— Din fr. *protide*.

PROTIDIC, -Ă adj. Care conține protide, format din protide, de protide. Cf. DEX.

— Pl.: *protidici, -ce*.

— Din fr. *protidique*.

PROTIE s. f. (Învechit) **1**. Întietate, prioritate (în raport cu alții); s p e c. (Jur.) drept de prioritate al primului născut, al soției (în ce privește răscumpărarea zestre), față de moștenitorii soțului), al răzeșului (de a cumpăra pământ, față de alte categorii de țărani) etc. *Cu toții această protie (adecă locul cel mai de cinste) lor au dat.* CANTEMIR, BR. SS. *Și lungă alte mituirii, s-au dat ei protie, ea igumenii ei să slujască* (a. 1757).

URICARIUL, XIV, 180/1. Și cu baștina părințască după protie răzeșiei au mai făcut dum[nea]lui și alle câmpărituri (a. 1811). IORGA, S. D. VI, 179. Isaav ... și-au vîndut protia nașterii lui pe o fierțură de lînt. I. IONESCU, C. 25/4. Ochii loți avînd gilceavă De protie și de slavă. CONACHI, AP. TDRG. Nu eram așa de nerăbdător cu să mă silesc să ajung ... cel dintîi la dușman și căutam să los protia la ceilalți. AP. TDRG, EF. CADE, SCRIBAN, D.

2. (La jocul de cărți) Protos¹ (2). Cf. DDRF, CADE, GÁLDI, M. PHAN. 242.

— Din ngr. προτεία.

PROTIHNIC, -Ă adj., s. m. și f. v. potrivnic¹.

PROTIM adj. v. protimos.

PROTIMÍ vb. IV v. protimisi.

PROTIMÍE¹ s. f. (Învechit) Zel, silință, rivnă; bunăvoință. Cf. CANTEMIR, I. I. II, 330. Cu mare protimie ... nu mă lenevii a face știre și mării[i] tale (a. 1713). GÁLDI, M. PHAN. 242. A rădica poroncile împărătești și ale domniei cu prathimie (a. 1766). id. ib. Arătînd fiecare prothimie și rivnă (a. 1783). id. ib. Nimica nu rămîne nebiruit de către cea după puțință necontentită silință și desăvîrșit prathimie (a. 1804). TES. II, 332. Și găti vro zece mie Cu o mare prathimie (a. 1817). GÁLDI, M. PHAN. 242. Oricîți fugari de ai Moldovii să cer, cu loată protimie să dau, încă și sate întregi (a. 1819). DOC. EC. 198. Cu prothimia d-tale i-ai virit prepusul în cap. KOGĂLNICEANU, S. 195, EF. CADE, SCRIBAN, D. — Scris și: prathimie. — Și: prothimie (GÁLDI, M. PHAN. 242, SCRIBAN, D.), prathimie (scris prathimie) s. f. — Din ngr. προθυμία.

PROTIMÍE² s. f. (Învechit) I. Întîietate, prioritate (în raport cu alții); preferință. Lipsit și de dreptul său și mai ales că și prathimia disfacerii acestor de aice lăcutori ... s-au foarte scurtat (a. 1813). BUL. COM. IST. IV, 93, CF. DDRF, GHETIE, R. M., ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U.

2. Protos¹ (2). Cf. DDRF.

— Scris și: prathimie.

— Cf. protimis, protie.

PROTIMIS s. n. v. protimisis.

PROTIMISÍ vb. IV. Tran z. (Învechit) A acorda întîietate, prioritate; a prefera; a privilegia (1). Am protimisit această lună în tiparia, fiindcă intru această lună au luat tncepere rînduialele fării (a. 1776). BV II, 216. Acești varvari, care lăcuiesc un olat bogat de our, protimisesc pe fer, pe care dau spantalilar vaci, cai. IST. AM. 23¹/5. Au prolomisit ... a să lipsi de slova domniei (see. XIX). CAT. MAN. II, 315, CF. ASACHI, I. 375/2. Poruncindu-să și tuturar arendașilor după la morile acestea ca să prathimisească pe brutari la măcinș (a. 1826). DOC. EC. 376, CF. VIĐNAV, F. 20¹/1. Protimisiuă binele patriei ... au însașit șieși în damuie pe fiul său Ștefan. AR (1829), 32¹/23. Și-i face a prathimisi cu să păcască mai bine tăcere. VEISA, I. 30/4. Moldovenii protimisească a da sute de mii de lei pentru carete ... decit a da un galbin sau dai pentru a istorie a patriei lar. KOGĂLNICEANU, S. 110. A îndreptu această năpăstuire ce să face arestanțilar, prathimisiu-i și întrebuințu-i în lucru în toate zilele săptămînii (a. 1843). DOC. EC. 787. Unele își protimisesc (socolesc mai cu cinste) arderea impreună. SP I, 195/27, CF. POLIZU, DDRF, GHETIE, R. M., BĂRCIANU, TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. ◊ Refl. pas. Să prathimisește cel ce s-au judecat mai nainte, spre a lua pricina lui sfirșit mai întîi. PNAV. COND. (1780), 66. La vînzarea cea dintîi să se protimisească megieșul (a. 1784). N. A. BOGDAN, C. M. 71. Taldeaua cînd nu să va eăuta cu oameni de ai casii și va vrea a vînde venitul, atanci să să protimisească numai jăluitarii (a. 1784). BUL. COM. IST. V, 281. Sămănătura de primăvară trebuie să să protimisească

de cea de toamnă. COD. SILV. 23. Mai întîi să se protimisească locul trebaincios (a. 1803). URICARIUL, IV, 162. După ce să va săvîrși cercetarea de la fața locului ... să să protimisească apoi la plată și acești taleri 3 000 (a. 1826). DOC. EC. 365. Să să protimisească acela ce va da mai mult (a. 1827). ib. 392. Este vrednic să se protimisească la această baală. PLUSC, D. 26/21. Metodul urnătari este a să protimisi ... ASACHI, E. I, 82/15. Cărbunii lui se protimisească la vîrsătarii și băi înaintea celor de fag. MIHALIC, O. 13/6. ◊ Refl. Mi se pare eă am dreptote să mă protimisesc, precum halărăște și pravila (a. 1772). IORGA, S. D. XXI, 157.

— Prez. ind.: protimisece. — Și: protimí (GÁLDI, M. PHAN. 242), protimisi (id. ib.), protemisi, protomisi, protimisi (IORGA, S. D. XXII, 301; scris prothimisi, id. ib.), protimisi (GÁLDI, M. PHAN. 242) vb. IV.

— Din ngr. προτιμησω (aor. al lui προτιμώ).

PROTIMISÍE s. f. v. protimisis.

PROTIMISÍRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a (se) protimisi și rezultatul ei; prioritate (1), întîietate; preferință. Să nu se învrednicească nimine din megieși a-i seale cu cuvînt de prathimie (a. 1784). N. A. BOGDAN, C. M. 71. Core știe nemfește să dobindească protimisire. CARTE TREB. II, 258/7. Să se facă publicația ... spre înștiințarea acelora ce rudenia sau răzășia le dă protimisiri a cumpăra (a. 1785). URICARIUL, IV, 36/19. Trebuie să aibă vrea protimie înainte unui cumpărătoriu străin. RIND. JUD. 317/1. Întîi pentru cei ce li s-ar cădea protimisească la cumpărat (a. 1794). IORGA, S. D. VII, 134. Iar între sine făr' contere Să lupte pentru protimie. BUDAI-DELEANU, T. 348. Deci aceasta să publicarisește spre știința celor ce ar ave dreptul protimisirii. BULETIN, F. (1833), 82²/32.

— Pl.: protimisiri. — Și: protemisire s. f.

— V. protimisi.

PROTIMISIS s. n. (Învechit) Preferință, predilecție; drept de prioritate (1); drept de preempțiune. Cere de la Ștefan Rosci ... să răscurpere în puterea protimisiului niște cumpărături (a. 1765). BUL. COM. IST. IV, 214. Să aibă protimisis cu deosebit privileghiu numai cei ce sînt parte bărbătească. PNAV. COND. (1780), 100. Răzășia le dă protimisis a cumpăra (a. 1785). SOB. HRIS. 21. Dintî-acei ce au prathimisis ca să plătească datoria (a. 1785). URICARIUL, II, 79/6. Și cu acest mijloc se îndreptă și madaeva de protimisis. VĂCĂRESCUL, IST. 272. Avînd nănăstirea protimisis și numitul este vecin rău (a. 1792). IORGA, S. D. XIV, 134. Am cunoscut că ai prathimisis spre săvîrșire acestui lucru (a. 1796). GÁLDI, M. PHAN. 213. Sorocu de protimisis au trecut (a. 1808). ARH. OLT. IV, 57. De acum înainte un protimisis ca acesta să fie cu totul oprit (a. 1815). URICARIUL, I, 122. La suhatari să nu ceară protimisis, cu pricină că le-a finit și în alți ani (a. 1825). DOC. EC. 350, CF. POLIZU, TDRG. Multe pronomii excluzive, adică persanale, și prathimisuri (monopoli) cu carile englezii se folosesc prin piașile de negaș, s-au arătat nepatrivite cu întersurile Rosiți. ASACHI, I. 211/14. În privința dreptului de a cumpăra, se știe că, în trecut, în fărțile noastre, aveau protimisis rușele și vecinii pămîntului. BUL. COM. IST. IV, 3, CF. CADE. Se recunaște dreptul cultivatorului asupra ogrăzii și lacurilor desfrășate de el ... și, în caz de arendare, drept de protimisis față de alți auatori. OȚETEȚA, T. V. 35. Puțința exercitării dreptului de „prathimisis” constituie motiv de anulare a vînzării. C. GIUNESCU, P. O. 152.

— Scris și: prothimisis. — Pl.: protimisisuri. — Și: protimise (LM. GÁLDI, M. PHAN. 243) s. f., protimis (GÁLDI, M. PHAN. 243) s. n., protimisele (id. ib.) s. f., protimisis (id. ib.) s. n.

— Din ngr. προτιμησις.

PROTIMISITÓR, -OÁRE adj. (Învechit, rar) Car e acordă dreptul de prioritate (1) sau de preempțiune.

Acestora Ioan aa dăruit pământuri pe rta! ... Cuișova cu mari și protimisitaare privilegii. ASACHI, I. 123/10.

- Pl.: protimisitori, -oare.
- Protimisul + suf. -tar.

PROTIMOS adj. (Învechit; despre oameni) Care arată promptitudine. *Protimos și grabnic ... era spre paruncile împărătești.* R. POPESCU, CM I, 568. *Socoliți-vă cu cit se eade duauavevoastră a fi mai protimi (a. 1783).* GĂLDI, M. PHAN. 242. *La toate poruncile ... să fiți armători și pratimi a le arma și a le săvârși la vreme (a. 1784), id. ib. Dohtoral politici de aici ... este practicas și prothimos la trebaințele ferci (a. 1786).* URICANIUL, III, 79.

- Scris și: *prothimos*. - Și: **protim** (pl. *protimi*) adj.
- Din ngr. *πρόθυμος*.

PROTIPÉND s. m. (Neobisnuit) Protipendist. *Gast de oameni moffangii, merit să-i pună, de la început, ca un junghi în simpatia protipenzilar orașelului.* P. CONSTANT, o. 128.

- Pl.: *protipenzi*.
- Derivat regresiv de la **protipenda**.

PROTIPENDĂ s. f. v. **protipendadă**.

PROTIPENDĂD, -Ă adj. v. **protipendat**.

PROTIPENDĂDĂ s. f. Marea aristocrație care se bucura, în orlndairea feudală, de privilegiile speciale: vîrfurile clasei privilegiate din epoca burgheză. *Numărul scutnicilor ce se vor scade după vechea legiuire, adică 30 de la protipendada (a. 1827).* URICANIUL, VII, 99. *Ai norocirc a fi și d-ta evghenis din protipendas, vlăstare din vișă aleasă.* NEGRUZZI, s. I, 238. *Cel dintii loc se opri pentru o seamă de familie ce se aflară, încintea regulamentului, decorați ca fanarioticul titlu de protipendadă.* DIMNOVIȚA (1858), 5²/24. *Postelnicul de abia a pridedit să citească numele celor din protipendadă.* GHICA, s. 37. *Mudria lui merge pînă la protipendadă.* FILIMON, o. I, 139. *Nu eram fiul unui boier de protipendadă.* LĂCUSTEANU, A. 73, cf. DDRF, TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Tata ... era boier din protipendadă.* SADOVEANU, o. VI, 538. *Familiele din protipendada de altădată.* CĂLINESCU, s. 8. *Se puseseră jîlfuri ... pentru cei trei efori, cam și pentru ceilalți boieri din protipendadă.* CAMIL PETRESCU, o. I, 194. *Căataa prin taale mijloacele ... să ajungă și ei a fi considerați ca făcînd parte din bălfoa și stricata noastră protipendadă.* STANCU, R. A. I, 261. *Protipendada ... se supanc.* IL I, 102. *A început evacuarea ministerelor și a protipendăci.* PAS, z. III, 16. *Prin orase-noplate protipendada N-a mai știut ce-are de făcul.* V. ROM. mai 1957, 65. *Satirizînd pe cei din protipendada vremii.* CONTRIBUȚII, I, 7. ◊ (Adjectival; învechit) *Boierii protis-pentados (a. 1815).* URICANIUL, I, 246. *Și tu, ce ești cacaoană protipenda, să fii lol ana e-o giupneacă din casă!* ALECSANDRI, T. I 1087. *Apoi să cate a laa o slajbă de boier protipenda.* Id. ib. 1237. ◊ (Prin lărgirea sensului) *M-om prezentat citorva directori din protipendada administrativă.* GALACTION, o. A. I, 142.

- Pl.: *protipendade*. - Și: (învechit) **protipendă** (GĂLDI, M. PHAN. 243, BARCIANU; pl. *protipendas*), **protipendălă** (GĂLDI, M. PHAN. 243), **protipéndă** (ALEXI, W.), **protipentádă** (GĂLDI, M. PHAN. 243) s. f., **protis-pentádos** subst.
- Din ngr. *πρότι πεντάδα*.

PROTIPENDĂLĂ s. f. v. **protipendadă**.

PROTIPENDĂR, -Ă s. m. și f. (Învechit) Protipendist. *În stil de curte, boierii de frunte se zic protipendari, adică din cele cinci clase de la început, apoi boierimea măruntă.* CODRU-DRĂGOUȘANU, c. 17, cf. PONTBRIANT, D., DL, DM. ◊ (Adjectival) (F i g.) *Protipendarii eurenii ... se revoltau ... de umilirea în care*

ti azvtrlise Pandele ... silinda-i să-și dea catul ... cu găini de rînd și cocoși de sate. MACEDONSKI, o. III, 50.

- Pl.: *protipendari, -e*.
- **Protipenda** + suf. -ar.

PROTIPENDĂT, -Ă s. m. și f. (Învechit) Protipendist. *Noi, buierii cei mari, ... protipendăți, sintem lăsați la o parte ca niște netrebniici.* ALECSANDRI, în CONV. LIT. VII, 369, cf. TDRG, DL, DM. ◊ (Adjectival) *Credeam eu vreadată, protipendad boier, Că o să vie timpul să fii și tu vistier?* BOLINTINEANU, o. 163.

- Pl.: *protipendăți, -te*. - Și: **protipendád, -ă** adj.
- **Protipenda** + suf. -at. Cf. **protipendist**.

PROTIPÉNDĂ s. f. v. **protipendadă**.

PROTIPENDÉSC, -EĂSCĂ adj. (Învechit, rar) Care aparține protipendăci. ALECSANDRI, ap. GĂLDI, M. PHAN. 243.

- Pl.: *protipendéști*.
- **Protipenda** + suf. -ese.

PROTIPENDÍST, -Ă s. m. și f. Persoană care făcea parte din protipendadă; (învechit) protipendar, protipendat. *Noi, boierii cei mari, ... protipendiști, sintem lăsați la o parte ca niște netrebniici.* ALECSANDRI, T. I 338, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM.

- Pl.: *protipendiști, -ste*.
- **Protipenda** + suf. -ist.

PROTIPENTĂDĂ s. f. v. **protipendadă**.

PROTISMISÍ vb. IV v. **protimisli**.

PROTIS-PENTÁDOS subst. v. **protipendadă**.

PROTÍST s. n. (Biol.: rar) Protozoar. *Poate fi tned numit acest regn al protistelar, caosul biologiei.* ARHIVA, II, 287, cf. BARCIANU, ALEXI, W., DL, DM, DN², M.D. ENC., DEX.

- Pl.: *protiste*. - Și: **protista** s. f. LTR².
- Din fr. **protiste**.

PROTÍSTA s. f. v. **protlst**.

PROTISTOLOGÍE s. f. (Biol.) Disciplină care se ocupă cu studiul protistelor. Cf. M. D. ENC., DEX.

- Din fr. **protistologie**.

PROTIVĂ adv., s. f. v. **potrlvă**.

PROTIVĂDĂRE s. f. v. **potrlvădare**.

PROTIVÍ vb. IV v. **potrlví**.

PROTIVÍRE s. f. v. **potrlvíre**.

PROTIVITÓR, -OĂRE adj. v. **potrlvitor**.

PROTÍVNIC¹, -Ă adj., s. m. și f. v. **potrlvnic¹**.

PROTÍVNIC², -Ă s. m. și f., adj. v. **potrlvnic²**.

PROTIVNICÍE s. f. v. **potrlvnicie**.

PROTIZMÍE s. f. v. **protizmie**.

PROTÍLCĂ s. f. v. **potrlcă**.

PROTÍMSHE s. f. v. **protimshs**.

PROTO- Element de compunere care însemnează „primul”, „întîlnit” și care servește la formarea unor substantive ca: **protोजude**, **protouedic**, **protomeșter**, **protopărinte**. Cf. FORM. cuv. I, 256.

- Din ngr. *πρωτο-*, fr. **proto-**.

PROTOAMIBĂ s. f. Amibă primitivă. Cf. FORM. CUV. I, 146.

- Pronunțat: *-to-a-*. — Pl.: *protoamibe*.
- Proto- + amibă.

PROTOANIE s. f. (Ban.) Protopopeasă. Cf. CADE.

- Pl.: *protoanie*.
- Protă + suf. *-oane*.

PROTOASCIRIT subst. (Învechit, rar) Persoană care ocupă cel mai înalt rang într-o ierarhie. *S-a suit în boierie de protoascirit*. DOSOFTEI, v. s. ianuarie 22^v/7.

- Accentul necunoscut. — Pl.:?
- Din ngr. *πρωτο-* + *ασύκριτος*.

PROTOBITUMEN s. n. Substanță bituminoasă presupusă ca intermediară între materia organică și bitumenul petrolifer. Cf. LTR², DL, DM, DN², M.D. ENC., DEN.

- Pl.: *protobitumene*.
- Din germ. *Protobitumen*.

PROTOMBURĂ s. f. (Chim.) Combinație a unui corp simplu cu cea mai mică cantitate de brom. Cf. CADE, SCRIBAN, D., FORM. CUV. I, 139.

— Pl.: *protobromuri* (SCRIBAN, D.) și *protobromure* (CADE).

- Proto- + bromură.

PROTOCĂLĂ s. f. v. portocală¹.

PROTCARBONĂT, **-Ă** adj. (Chim.) Care este combinat cu cea mai mică proporție de carbon. Cf. CADE, SCRIBAN, D.

- Pl.: *protocarbonați, -te*.
- Din fr. *protocarbonat*.

PROTCARBURĂT, **-Ă** adj. (Chim.) Care formează o protocarbură, care este în stare de protocarbură. Cf. CADE, SCRIBAN, D.

- Pl.: *protocarburați, -te*.
- Din fr. *protocarburat*.

PROTCARBURĂ s. f. (Chim.) Combinația cea mai săracă în carbon pe care un corp simplu o poate forma cu carbonul. Cf. CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: *protocarburi* (CADE, SCRIBAN, D.) și (rar) *protocarbure* (CADE).

- Din fr. *protocarbure*.

PROTCATEDRIE s. f. (Grecism învechit, rar) Înțietate (în rang). *I-a dat protocatedria, adică rindul a ședea din susul tuturor boicrilor* (a. 1787). GĂLDI, M. PHAN. 244.

- Din ngr. *πρωτοκαθεδρία*.

PROTOCĂLÍ vb. IV v. protocoli.

PROTOCĂLUÍ vb. IV v. protocoli.

PROTCÎNGHEL s. m. v. protosinghel.

PROTCÎR s. m. v. procaor.

PROTCOLORURĂT, **-Ă** adj. (Chim.) Care formează o protocolorură, care este în stare de protocolorură. Cf. CADE, SCRIBAN, D.

- Pl.: *protocolorurați, -te*.
- Din fr. *protocoloruré*.

PROTCOLORURĂ s. f. (Chim.) Combinație a unui corp simplu cu cea mai mică cantitate de clor. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: *protocoloruri* (CADE, SCRIBAN, D.) și *protocolorure* (CADE).

- Din fr. *protocolorure*.

PROTCOL s. n. I. (Învechit și regional) Formular oficial folosit pentru acte publice, corespondențe etc.; p. e. x. l. registru (I I), catastif (în care se inseriu diverse date cu caracter oficial). [*Vor da cărți de judecată, trecute la protocol* (a. 1742). IORGA, s. D. VI, 226. *Fieștecare să se aște la canțilăria Cernăuțului ca să se treacă numele dumneavoastră la protocol*. PORUNCĂ, 3/31. *Care pentru acest sfârșit din protocolul locurilor o am scos*. EUSTATIEVICI, I. 14/17. *Șerban Vodă, cerind proto-coalele pirci și răspunsul lui, le-au trimis lui Dionisie*. ȘINCAI, III, 127/21, cf. 194/30. *Bine au voit spre ajutoriu a-mi împrumuta trei proto-coale ale vladicului Klain*. MAIOR, I. B. 105/18. *Să se plătească, în formal-nicul protocol să se scrie*. ȘT 44/22. *Toată sala are și protocolul ei, unde se scrie ziua sosirii bolnavului, numele bolnavului, virsta, meseria*. CUCIURAN, D. 5/16. *Preoții tuturor religiilor luoră de curind însărcinare a face extracturi din proto-coalele botcașilor*. CR (1848), 5³/8, cf. STAMATI, D. *Tabcla ... este scoasă cu scrupulozitate din proto-coalele deosebitelor autorități*. AP. GHICA, A. 121. *Condici de însămnat toți trecătorii prin sat... cică-s proto-coale de recesemintă*. ALECSANDRI, T. 695. *După ce îi cununa, îi scria pe cei liniți la protocol*. PITIȘ, ȘCH. 150, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Da fi-l pune-n potocol Pă cumi n-ai boi în ocol*. ȚIPLEA, P. P. 47, cf. ARH. FOLK. III, 153. *Morții tăi de notariș, Că n-ai scris la popiriș, Și n-ai dus la protocol, M-ai lăsat fără de țol*. FOLC. TRANSILV. I, 419. ◇ E x p r. (Regional) *A se pune la potocol* = a se înscrie în registrele stării civile și parohiale în vederca căsătoriei și a cununiei. *Tiuterii s-au pus la potocol*. MAT. DIALECT. I, 189.

2. Act, document în care sînt consemnate rezoluțiile unei ședințe, ale unei conferințe (internaționale), ale unui congres, ale unei convorbiri diplomatice etc. V. p r o c e e s - v e r b a l. *Toate aceste [discuții] trebuie să se însemneze în protocol*. PETROVICI, P. 45/16. *Însăși proto-coalele comisunii centrale vă vor dovedi tot adevărul*. KOGĂLNICEANU, S. A. 123. *În ședința din 17 iuliu ... s-a perdut citva timp cu rectficări de protocol*. BARIȚIU, P. A. III, 198. *Protocolul unei ședinți*. MAIORESCU, CR. I, 184. *Protocolul ședinței poartă concluziunile acestei dezbatere*. ODOBESCU, S. I, 491, cf. MÎNDRESCU, I. G. 75. *S-au redactat și publicat proto-coalele ședințelor din sesiunea din 1861*. SBIERA, F. S. 217, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Eu revăd protocolul privitor la capitoul I*. BARANGA, I. 181, cf. M. D. ENC.

3. Totalitatea formelor și practicilor pe care guvernele și reprezentanții lor le aplică în relațiile diplomatice, precum și la adoptarea tratatelor și a altor acte diplomatice; acord internațional în formă simplificată și avînd ca obiect explicarea, completarea și prelungirea termenului unui alt acord, sau cu caracter de sine stătător; document în care se consemnează aceste forme, practici, acorduri etc. *Ieri am luat de știre de la Londra că la 22 martie s-au făcut un al treilea protocol între cele trei puteri*. CR (1829), 22¹/22, cf. 194²/17. *Semnează ... un protocol, ale cărui concluzii însă Turcia le refuză iarăși și acum Rusia declară formal războiul*. MAIORESCU, D. II, 52. *Ambasadorul Rusiei la Berlin ... a ajuns, la 14 martie, să încheie cu ... ministrul de externe al Prusiei un protocol*. OȚETEȘA, T. V. 345. *În urma tratativelor care au avut loc la București între delegațiile Republicii Socialiste România și Turciei, s-a semnat la 22 februarie protocolul privind schimburile de mărfuri dintre cele două țări*. ȘCINTEIA, 1966, nr. 6 900, cf. DER, M. D. ENC.

4. Totalitatea regulilor care stabilesc modul de desfășurare al unor acte solenne, al diferitelor reuniuni diplomatice, al relațiilor dintre diplomați și funcționarii țării de reședință, c e r e m o n i a l; p. g e n e r. totalitatea regulilor care trebuie respectate (în societate) într-o anumită situație; serviciu de pe lângă ministere sau de pe lângă alte instituții centrale însărcinat cu fixarea și cu respectarea dispozițiilor privitoare la ceremonial. *Au a cerca la toate-prilegiurile proto-coalele preste lucrul împărătesc*. FUND. 53/5. *Trebuia să cunoască și protocolul, fiindcă sarcina de a porți pe solii străini*

era a lui. C. GANE, *TR.* v. 276. *Ea a salutat după rînduiala protocolului.* SADOVEANU, *O.* XII, 101. *Consiliul de Miniștri are un aparat tehnic și administrativ compus din următoarele organe proprii: cancelaria Consiliului de Miniștri, serviciul administrativ, ... protocolul.* LEG. EC. PL. 71. *Primi ... o hîrtie de la direcția protocolului.* CĂLINESCU, s. 405. *Fostul aghiotant domnesc ... știe desigur regulile protocolului.* CAMIL PETRESCU, *O.* II, 260. *Noi finim la protocol încă de pe vremea împăratului din Viena.* STANCU, *R. A.* v. 364, cf. M. D. ENC., DEN. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Cînd toată lumea venea la mare, doamna Zoe Dobrotescu ... se ducea la munte.* Această deplasare făcea parte din protocol. V. ROM. ianuarie 1965, 6.

— Pl.: *protocele* și *protocoluri*, (învechit) *protocole* (DDDF, BĂRCIANU), (în.) *protocoli* (VALIAN, V., ALEXI, W.). — Și: (învechit și regional) *potrocôl* s. n.

— Din lat. *protocollum*, germ. *Protokoll*, fr. *protocol*.

PROTOCOLĂ vb. I v. *protocoll*.

PROTOCOLĂNT s. m. (Germanism rar) Secretar. *Protocolantul consistorial califică pe acest Vasile Sbierea.* SBIERA, F. S. 81, cf. SFC II, 110, 112.

— Pl.: *protocolanți*.
— Din germ. *Protokollant*.

PROTOCOLĂR, -Ă adj. I. (Învechit) Care are caracter de *protocoll* (2), care este inseris într-un *protocoll*. [Comisia] *aducîndu-și aminte de petițiunea celor 176 bărbați ... a luat și următorul concluz protocolar ...* BĂRÎȚIU, P. A. III, 31.

2. Potrivit *protocollului* (4), care este impus de *protocoll*, care ține de regulile ceremonialului stabilit; (despre oameni și manifestările lor) *eremonios*. Cf. CADE, *Nae, mîi protocolar ca oriund, ... se înclinase în unghi drept.* TEODOREANU, M. II, 22. *Stîtem într-un salon de oameni îmbrăcați europenește, după anumite cuvinte de ordine, zise protocolare.* GALACTION, A. 320. *Venea la înșpeceii protocolare, ostil, pornit să găsească toate relele.* BĂLĂSCU, *O. A.* I, 325. *Au făcut frunțașilor localității vizitele protocolare.* SADOVEANU, *O. X.* 405, cf. SCHIBAN, D. *Avea o față măslinie, ... un ris protocolar.* CĂLINESCU, B. I. 14. *Alhambra e palatul fastuos pentru ceremonialul protocolar.* RALEA, S. T. I, 352. *Ca să fie mai practic, schimbă formula protocolară.* CAMIL PETRESCU, *O.* II, 323. *Cele mai nevinovate și protocolare întrebări.* VINEA, L. I. 142. *Pîndese cu ochi aprigi aceste distribuții de favoruri protocolare.* V. ROM. iulie 1954, 220. *Rolul său era numai protocolar.* PAS, Z. IV, 8. *Era rezervat și protocolar, ca și cum ar fi fost de marnură.* VOBNIC, P. 151. *Pregătirile protocolare.* V. ROM. octombrie 1964, 109, cf. M. D. ENC., DEN. ◇ (Adverbial) *Totul era corect, protocolar.* ANGHIEL, PR. 66. *Lacheul se înclină protocolar.* CAMIL PETRESCU, T. II, 410. *Se înclină protocolar în fața băieților.* TEODOREANU, M. II, 20.

— Pl.: *protocolari*, -e.
— Din fr. *protocollaire*, germ. *protokollarisch*.

PROTOCOLĂRE s. f. (În dicționarele din trecut) Acțiunea de a *protocolla* și rezultatul ei. Cf. *protocoll* (1). Cf. POLIZU, BĂRCIANU, ALEXI, W. — Pl.: *protocolări*.
— V. *protocola*.

PROTOCOLĂRMÎNTE adv. (Învechit, rar) Conform cu *procesul-verbal*. Cf. GHETIE, N. M.
— *Protocolar* + suf. -mente.

PROTOCOLĂ vb. IV. *TRANZ.* (Învechit) I. (Complementul indică acte, documente etc.) A autentifica, a legaliza; a întări. *Acest hrisov ... este protocolul de tînăchi Razu vel-vîsternic* (a. 1784). UNGARIUL, V. 430/11. *Măcar de au și vrut a i se da pricină că n-ar fi protocolul ..., s-au mai văzut și alte hrisoave ... neprotocolite* (a. 1817), *ib.* IV, 341/17. *I s-au dat acest pîtea întărit cu a*

noastră domnească iscălitură și pecete și protocolul de al nostru marele postelnic (a. 1827), *ib.* VII, 97. *Cartea de fundațiune ... întărită cu pecetea și cu iscălitura domnului de atunci și protocolită de marii logofești.* I. IONESCU, P. 426. ◇ Refl. p. a. s. *Protocollindu-se de vel-logofăt pe cîte moși vor intra în acel hrisov* (a. 1775). IORGA, S. D. XXII, 31. *Cărțile acestor slujbe ... să se protocolărească de vel-logofătul* (a. 1776). UNGARIUL, XIX, 318. *Hrisovul de aforisirea trebuia să se protocolărească de d-lui vel-logofătul* (a. 1797), *ib.* I, 147.

2. A trece, a înregistra în *protocoll*; s p e e. (complementul indică procese-verbale de constatare) a încheia, a redaeta. *A protocoli sumele, zapisele, acțiunile și hîrtiile* (a. 1810). ap. TDNG, cf. STAMATI, D., POLIZU, GHETIE, N. M., CADE.

3. A verifica (prin confruntare), a colaționa; a confrunta. Cf. VALIAN, V., CADE, SCRIBAN, D. ◇ Refl. p. a. s. *Să se protocolărească numele lor cu cataștele vîstieriei* (a. 1814). ap. TDNG. 94 *să scad, cari protocolindu-să cu cataștihu vîstieriei, s-au potrivit la nume* (a. 1819). DOC. EC. 220. *Protocollindu-se [copiile] de judecătoria din cuvînt în cuvînt cu originalele lor* (a. 1810). ap. TDNG.

— Prez. ind.: *protocolăse*. — Și: *protocolă* (POLIZU) vb. I, *protocolăi*, *protocolăi* vb. IV.

— Din lat. *protocollare*, germ. *protokollieren*.

PROTOCOLÎST s. m. (Învechit) Persoană care redaeta un *proces-verbal*; p. e x t. secretar (al unei comisii, al unei adunări, al unei instituții). Cf. DDLU. *Protocollist și orhivarul obțesc.* BULETIN, F. (1833), 180¹/1. [Foaia] *se triaete în toate zilele, la patru ceasuri după prînz, lipită de foaia protocolistului.* CUCIURAN, D. 9/13. *A numit cu titlu de protocoliști ... pe ... I. Alduleanu, român, și pe sasul Konradsheim.* BĂRÎȚIU, P. A. III, 91, cf. STAMATI, D., BĂRCIANU, ALEXI, W., NOM. PROF. 71, SFC II, 112.

— Pl.: *protocoliști*.
— Din germ. *Protokollist*.

PROTODIACON s. m. (Învechit) Primul diacon pe lângă un episcop sau un arhiepiscop: arhidiacon. Cf. IM, BĂRCIANU, ALEXI, W., CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEN.

— Pronunțat: -di-a-. — Pl.: *protodiaconi*.
— Din ngr. *πρωτοδιάκονος*.

PROTODIACONIE s. f. (Rar) Calitatea sau rangul de protodiacon. Cf. BĂRCIANU.

— Pronunțat: -di-a-.
— *Protodiacon* + suf. -ie.

PROTODÓRIC, -Ă adj. Care aparține fazei de elaborare a ordinului dorie grec din secolele VII-VI î.e.n. Cf. M. D. ENC.

— Pl.: *protodorice*, -ec.
— Din fr. *protodorique*.

PROTOGAMIE s. f. (Învechit, rar) Căsătorie între un bărbat și o femeie care nu au mai contractat înainte o altă căsătorie. *Numărul căsătoriilor ce se fac între flăcăi și fete, adecă protogamie.* I. IONESCU, D. 82.

— Pl.: *protogamii*.
— Cf. ngr. *πρωτο- + γάμος*.

PROTÓGIN, -Ă adj., s. f. și (rar) n. I. Adj. (Bot.) despre flori hermafrodite) Al cărui pistil se dezvoltă înaintea staminelor. Cf. SCRIBAN, D., DEN.

2. S. f. și (rar) n. (Geol.) Rocă granitică caracterizată printr-o textură șistoasă. Cf. SCHINAN, D., CANTUNIANI, L. M. 164. *Protogina e o rocă puternic dezvoltată în masivul Mont Blanc.* ITR², cf. DEN.

— Pl.: *protogini*, -e.
— Din fr. *protogyne*.

PROTOIEREU s. m. Preot ortodox care conduce o protoierie (2); rang, funcție deținută de acest preot; protopop, (învechit) protă, protoprezbiter. *Feciorii de protoierei și de preoși intră în rînduiala ruptoșilor*

(a. 1818). GCR II, 220/40. *S-au adunat 318 părinți asupra lui Arie protoiereu bisericii din Alexandria*. SĂULESCU, BR. I, 70/27, cf. CIHAC, II, 665, DDRF, BARGIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., GĂLDI, M. PHAN. 244, CADE, NOM. PROF. 73, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: *-to-ie-*. — Pl.: *protoierei*. — Și: (regional) *protuirii* (ALB II/1 h 186/414), *petraieru* (ib. h. 186/537) s. m.

— Din ngr. *πρωτοιερεύς*.

PROTOIERÎE s. f. I. Rangul sau funcția de protoiereu; timpul cît cineva funcționează ca protoiereu; protopopie (1), (învechit) protopopiat (1), protoprezbiteric. Cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. Unitate administrativă bisericească ortodoxă formată din mai multe parohii, condusă de un protoiereu; protopopie (2). (Învechit) protopopiat (2). *Subscrișii poporenii și ctitori ... invitați fiind de protoieria acestui district* (a. 1863). GĂLDI, M. PHAN. 244, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC. ♦ Reședința unui protoiereu. Cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC.

— Pronunțat: *-to-ie-*. — Pl.: *protoierii*.

— Protoiereu + suf. *-ie*.

PROTOIODURĂ s. f. (Chim.) Combinația cea mai săracă în iod pe care un corp simplu o poate forma cu iodul. Cf. CADE, SCRIBAN, D., DN², FORM. CUV. I, 139.

— Pronunțat: *-to-îo-*. — Pl.: *protoioduri* (CADE, SCRIBAN, D.) și (rar) *protoiodure* (CADE).

— Din fr. *protoiodure*.

PROTOISTORIC, -Ă adj. Care aparține protoistoriei, privitor la protoistorie, specific protoistoric. *Populațiunea preistorică ... a fost cucerită de o populațiune, nu din plină istorie, dar protoistorică*. ANHVA, I, 264. *Este necesar să stabilim la geți, ca și în întreaga Europă protoistorică, acest uz al uneltelor, mobile și vasele de lemn*. PĂNVAN, G. 141, cf. CADE, DM, DN², DEX.

— Pronunțat: *-to-is-*. — Pl.: *protoistorici, -ce*.

— Din fr. *protohistorique*.

PROTOISTORIE s. f. Epocă din istoria omenirii cuprinsă între preistorie și istorie, corespunzînd epocii fierului. *Protoistoria getică începe de fapt — ca și în vest — încă din vremea bronzului*. PĂNVAN, G. 289, cf. CADE. *Protoistoria Daciei*. C. PETRESCU, N. DR. 45, cf. DER, FORM. CUV. I, 139, 140, DEX.

— Pronunțat: *-to-is-*.

— Din fr. *protohistoire* (după *istorie*).

PROTOJŪDE s. m. (Învechit, rar) Prim judecător, judecător șef. Cf. ALEXI, W.

— Pl.: *protojuzi*.

— Proto- + jude.

PROTOMĂ s. f. Figurină în formă de bust de animal sau de om, aplicată ca ornament la un obiect de metal sau de ceramică (din antichitate). *Aceeași disparitate se observă între capul de juncan al protomei riturului și cele patru persoane din jurul gîtului acestui vas*. ARHIVA, II, 397. *Bara de argint răsucită, păstrînd încă urme de auritură, se termină la cele două capete în protome de animal*. PĂNVAN, G. 540, cf. DN². *Ca un împrumut grecesc ... sint considerate protomele ceramice în formă de cap de șap, de taur și de cal*. H. DAICOVICIU, D. 196.

— Pl.: *protome*.

— Din fr. *protomé*.

PROTOMÉDIC s. m. (Învechit) Medic șef. *Se recomandă la protomedicos ca dinpreună cu comisia doctoricească să cerceteze* (a. 1841). DOC. EC. 816. *După protomedicul de atunci ... s-au descoperit că această apă se compune din următoarele materii minerale ...* FĂTU, D. 185. *În lipsă de medici români ajunseser în rang și funcțiune de protomedic al fării*. BARIȚIU, P. A. II, 572, cf. STAMATI, D., POLIZU, DDRF, GHEȚIE, R. M.,

BARGIANU, ALEXI, W., ROSETTI-CAZACU, I. L. R. I, 354, FORM. CUV. I, 146, 148.

— Pl.: *protomedici*. — Și: *protomédicos* s. m.

— Proto- + medic.

PROTOMÉDICOS s. m. v. *protomedie*.

PROTOMÉȘTER s. m. (Învechit) Conducător al unei bresle; staroste. *Rufetul bărbierilor ... au avut și un protomeșter mai mare peste dinșii, adică staroste* (a. 1824). DOC. EC. 311, cf. CONTRIBUȚII, III, 79, GĂLDI, M. PHAN. 244.

— Pl.: *protomeșteri*.

— Proto- + meșter (după ngr. *πρωτομάστορας*).

PROTOMISÍ vb. IV v. *protimisi*.

PROTÓMISIS s. n. v. *protimisis*.

PROTÓN¹ s. m. (Fiz.) Particulă elementară stabilă, cu sarcina electrică egală cu a electronului, dar pozitivă și cu masa de 1 836 de ori mai mare, constituind nucleul atomului de hidrogen și intrînd în alcătuirea nucleelor atomice ale celorlalte elemente. *Nucleul cuprinde particule neutre, numite neutroni, și particule pozitive, numite protoni*. CIȘMAN, FIZ. II, 101. *Nucleul atomic e constituit din nucleii de hidrogen numiți protoni*. MARIAN-ȚIȚEICA, FIZ. I, 131, cf. DL, DM. *Energia protonilor ce vor trece prin ... accelerator*. CONTEMP. 1966, nr. 1 004, 8/1, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *protoni*.

— Din fr. *proton*, germ. *Proton*.

PROTÓN², -Ă adj. (Fon.; rar) Protomic². *A auzit în unele părți ale Olteniei pe „a” inițial proton că „are un accent secundar”*. PUȘCARIU, L. R. I, 70. *Fenomenul trecerii lui „ă” proton la „a” nu se întâlnește în graiul românilor din Dumasca*. SCL 1958, 53.

— Pl.: *protoni, -e*.

— Cf. *protomic²*.

PROTONEFRIDIE s. n. Aparat excretor caracteristic viermilor lați, format din foarte multe tuburi mici legate de un canal median, care se deschide printr-un por excretor la capătul posterior al corpului. *Un astfel de aparat excretor se numește protonefridie*. ZOOLOGIA, 27.

— Pl.: *protonefridii*.

— Etimologia necunoscută.

PROTONÉMA s. f. v. *protonemă*.

PROTONÉMĂ s. f. (Bot.) Formație verde, reprezentînd stadiul inițial de dezvoltare a gametofitului. *Spor sub forma unui corp ... filamentos sau lamelar, numit protonema*. ENC. AGR. *Începe cu sporul, se continuă cu protonema pluricelulară*. BOTANICA, 22, cf. DEN. *Protonema are muguri, din care iau naștere noi plante*. M. D. ENC., cf. DEX.

— Pl.: *protoneme*. — Și: *protonéma* s. f.

— Din fr. *protonéma*.

PROTÓNIC¹, -Ă adj. (Fiz.) Care ține de protoni¹, referitor la protoni¹, care conține protoni¹. Cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *protomici, -ce*.

— Din fr. *protinique* „idem”.

PROTÓNIC², -Ă adj. (Despre sunete și silabe) Care se află înaintea silabei accentuate; (rar) proton². Cf. CADE. *Vocala protomică*. SCRIBAN, D. *Fenomenul trecerii lui „ă” în poziție protomică la „a” ... a fost remarcat de multă vreme*. SCL 1954, 63, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *protomici, -ce*.

— Din fr. *protinique* „idem”.

PROTONOTĂR s. m. (Învechit) Prelat de la curtea papală (mai rar patriarhală) însărcinat cu înregis-

trarea și cu expedierea actelor pontificale (sau patriarhale); (Invechit, rar) juriconsult al statului. *Protonotorul iaste ușă celor de aforă și pre pitacnre, și mai mare notarilor, adică cărtularilor* (a. 1652). ap. CADE. *I se da puterea de a face cu numele împăratului doctori ... și protonotari*. ȘINCAI, III, II, 208/3, cf. DRLU. Nemeș, *olunci protonotariu sau, cum se zicea în alte țări, juriconsult al statului*. BARIȚIU, P. A. I, 370, cf. GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: *protonotari*. — Și: *protonotărlu* s. III.
— Din lat. *protonotarius*.

PROTONOTĂRĂȘ s. III. (Invechit, rar) Secretar șef, prim-secretar. *Poate să să iee [novum cu grafie] de la batăr care scrițareșu de guverne sau de la protonotărășii tăbliii crățești*. AARON, în *CONTRIBUȚII*, III, 124.

— Pl.: *protonotărăși*.
— Proto- + *notariș* (după lat. *protonotarius*).

PROTONOTĂRIU s. III. v. *protonotar*.

PROTOPĂRINTE s. III. (Invechit) Strămoș, străbun. *Acei oameni trăiseră plină în momentele din urmă în convecțiunea terezită din protopărinți*. BARIȚIU, P. A. II, 46. *Datinile antice ale protopărinților*. MARIAN, I, 87, cf. ALEXI, W. *Un preot mic și blond, fără nici o asemănare cu fabulosul protopărinte al poporului lui Dumnezeu*. HOGAȘ, DR. I, 47.

— Pl.: *protopărinți*.
— Proto- + *părinte*.

PROTOPLASMATIC, -Ă adj. Care se referă la protoplasmă, care ține de protoplasmă, compus din protoplasmă; (rar) protoplasmic, protoplastic. *Toate elementele vii din întregul corp al plantelor superioare sînt unite prin filamente protoplasmatice*. ARHIWA, II, 428, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *protoplasmatici*, -ce.
— Din germ. *protoplasmatisch*.

PROTOPLĂSMĂ s. f. Substanță albuminoidă complexă, avînd aspectul unei mase viscoase, incolore, semifluidă, care reprezintă substratul material caracteristic al vieții, baza celulei vii; (rar) protoplast. *Germele unicelular, primitiv, alcătuit și ei din protoplasmă*. IONESCU-RION, S. 125, cf. ALEXI, W. *Protoplasma, care formează corpul celulei, nu e omogenă cum se credea la început*. MARINESCU, P. A. 48, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, ENC. AGR., SCRIBAN, D. *Protoplasma, baza materiei vii*. ENC. TEHN. I, 105. *Admite ... o îngroșare a protoplasmei tuturor celulelor*. PARIȘON, B. 53. *Medicamentele digitale formează un complex durabil cu protoplasma tuturor celulelor*. DANIELOPOLU, F. N. II, 82. *Citoplasma, nucleul, plastidele și alte incluziuni vii constituie protoplasma*. BOTANICA, 8. *Materia vie, care constituie protoplasma celulară, nu are stabilitate*. B. DARW. 8. *Granulații mici în protoplasmă de culoare roz*. ABC SĂN. 185, cf. M. D. ENC., DEX.

— Scris și: *protoplazmă*. SCRIBAN, D. — Pl.: *protoplasme*.

— Din fr. *protoplasma*.

PROTOPLĂSMIC, -Ă adj. (Rar) Protoplasmatic. *Viața a apărut în mod spontan în fundul mării sub aspectul de mase informe protoplasmice*. MARINESCU, P. A. 41, cf. CADE, DM, DEX.

— Pl.: *protoplasmici*, -ce.
— Din fr. *protoplasmique*.

PROTOPLĂST s. n. (Biol.; rar) (Parte din) protoplasmă. *Plastidele și alte incluziuni vii constituite protoplasma în sensul larg sau protoplastul*. BOTANICA, 8.

— Pl.: *protoplaste*.
— Din germ. *Protoplast*.

PROTOPLĂSTIC, -Ă adj. (Biol.; rar) Protoplastmatic. Cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *protoplastici*, -ce.
— *Protoplast* + suf. -ic.

PROTOPÓP s. III. Preot ortodox care conduce o protopopie (2); rang, funcție deținută de acest preot: *protoiereu*, (invechit) *protă*, *protoprezbiter*. *Fata Măriei și a popei lui Gavril Olteci protopopul* (a. 1612). GCR I, 92/31. *Să aducă pe potropo(p)pu de acolo* (a. 1724). IORGA, S. D. VI, 240. *După egumenii greci, intră protopopul cu preoții din Iași*. GHEORGACHI, LET. III, 301/11. *Protopopi și preoți ... vor face giurămîntul cu credință*. PORUNCĂ, 3/2: *Pentru protopopu Ianachi ... s-au făcut această sîntă biserică* (a. 1777). IORGA, S. D. VII, 78. *Chir Theodor, protopopa de la episcopia Rădăușului* (a. 1778). CAT. MAN. I, 641. *C(institul) (părinte) protopop și asesor* (a. 1810). IORGA, S. D. XIII, 130. *Puindu-se aicea cu ceilalți în loc de arhieria pe un arhipresviter (protopop)* (a. 1817). URICARIUL, V, 27/18, cf. CLEMENS, DRLU, LB. *Protopopul județului* (a. 1832). URICARIUL, VIII, 168. *Protopopii orașului și o deputație din partea deputațiilor mahalalelor se vor înfășișa*. CR (1834), 60¹/13. *Înarmut cu o recomandăție a protopopului respectiv*. IB. (1848), 62¹/32. *Domniul tu, domnule protopopa, rămîi*. NEGRUZZI, S. III, 459, cf. POLIZU. *Mă duc numai într-o fugă la protopopu*. ALECSANDRI, T. I 583, cf. LM. *Cu protopopul, preoții trebuie să nu facă ... vorbă*. SLAVICI, N. I, 6, cf. DDRE, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Poate peste cîțiva ani să fie protopop*. AGIRIICEANU, A. 45. *Cu cîtă știință fi-i îndopat capul, să muu ui pîntecele părintelui Neculai ... ai ajunge protopop*. GÎRLEANU, N. 115. *Iacă, protopopape ... cum vă stricați voi copiii prin cele școli*. HOGAȘ, DR. II, 45. *Șase preoți ... în frunte cu protopopul bătrîn, le binecuvîntase legătura*. REBREANU, I. 251, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Își preumbla potcapul roșu și brul vișiniu de protopop de-a tungul județului*. VOICULESCU, P. I, 118. *Pășea mureș pe ulișă, avînd în mînă o cîrjă de protopop*. SADOVEANU, O. V, 290. *Cînd se prăpădea un copil aducea pe pătrupop din Turda*. DAN, V. 60, cf. M. D. ENC., DEX. *Ș-o să mai iubesc vro opt Ș-uă fată de potropop*. TEODORESCU, P. P. 315. *Na cer nimic decît să faceți potropop pe părintele care m-a trimes aicea*. ȘEZ. IV, 189. *Mi-a zis un potropop C-ar mînea un porumb eopl*. MAT. FOLK. 427. *Și popa și pătrupopa Tătuș fine cîte ophu*. CANDREA, T. O. 31. *De-a mai fi undeva loc Merge-a domnul pătrupop*. BUD, P. P. 27. *La cîtăva vreme o ajuns și pătrupop*. VASILIU, P. L. 211. *Deorlu să făcea la pătrupop, munta tot așa*. GR. S. V, 14, cf. MAT. DIALECT. I, 81.

— Pl.: *protopopi*. — Și: (invechit și regional) *protopóp*, (invechit) *protopópa*, (regional) *protopóp* (ALR II/1 h 186/2), *protopóp* (ib. h 186/64), *pătrupóp*, *pătrupópa*, *potrupóp* (ib. h 186) s. III.

— Din slavonul *протопопъ*.

PROTOPÓPA s. III. v. *protopop*.

PROTOPOPEĂȘĂ s. f. Soția unui protopop; (invechit) *protoprezbiteră*, (regional) *protoanie*, (familiar) *protopopoaie*. Cf. LB. *Fetele și protopopeasa îl rugau mercu să cînte*. SLAVICI, N. I, 203, cf. DDRE, CADE, DL, DM, DEX.

— Pl.: *protopopese*. — Și: (popular) *potropopeășă* s. f. DM, DEX.

— *Protopop* + suf. -easă.

PROTOPOPESC, -EĂSCĂ adj. Care aparține protopopului, privitor la protopop, de protopop. *Popa Vasile, jurat protopopesce din Măjina* (a. 1763). IORGA, S. D. IV, 93. *Dutoria diregătorii protopopești* (a. 1776). ID. IB. XIII, 132, cf. LB, CADE, DEX.

— Pl.: *protopopești*.
— *Protopop* + suf. -esc.

PROTOPOPEȘTE adv. (Învechit, rar) Ca un protopop. Cf. LB.

— **Protopop** + suf. *-ește*.

PROTOPOPI vb. IV. Intrans. (Învechit, rar) A exercita funcția de protopop. Cf. LU.

— Prez. ind.: *protopopesc*.

— V. **protopop**.

PROTOPOPIĂT s. n. (Învechit, mai ales în Transilv.)
1. Protopopie (1). Din funcția de director în Sibiu trecuse... ca protopop; după cîțiva ani însă fu lipsit și de ucel protopopial. BARIȚIU, P. A. I, 556, cf. DM, DEX.

2. Protopopie (2). Fețele acelea care s-ar afla într-acelel protopopiat cu indestulă auștie... să le îndemni (a. 1812). IORGA, S. D. XII, 201, cf. LB. Pentru teatrul național voi face în scurt colecte priu tol protopopialul. F (1870), 166. Aici se află scaunul unui protopopiat. MOLDOVAN, T. N. 115. Protopopiatul Sucevi. SBIERA, F. S. 179, cf. ALEXI, W., DL, DM, M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: *-pi-at*. — Pl.: (2) *protopopiate*.

— **Protopop** + suf. *-iat*.

PROTOPOPIE s. f. 1. Rangul sau funcția de protopop; timpul cît cineva funcționează ca protopop; protoierie (1), (învechit) protopopiat (1), protoprezbiterie. Vrednic de dregătoria protopopiei. ȘINCAI, IR. III, 40/30, cf. LB, POLIZU. Avea casă și avere frumoasă, pe care de dragul protopopiei n-ar fi părăsit-o. SLAVICI, O. II, 71. Nici eu însumi, cu toată protopopia mea, n-am mai auzit evanghelie... ca cea de azi. ISPIRESCU, AP. CADE, CF. DDRF, ALEXI, W. Florca, restituit în protopopie, moare la 8 iunie ale anului următor. IORGA, L. II, 156, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. Popă mare te făcui, Că fi-am dal protopopie, Te-am-nălțat la vlădieie. BALADE, III, 99.

2. Unitate administrativă bisericească ortodoxă formată dintr-ună multe parohii, condusă de un protopop; protoierie (2), (învechit) protopopiat (2). Iaste protopop în protopopia lui (a. 1763). IORGA, S. D. IV, 93, cf. ALEXI, W., CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ Reședința unui protopop sau a unei protopopii (2). Luminări de ceară albă neincepute se găseau, ele, de ajuns și de rămas, cu la orice protopopie de pe vremea aceea. HOGAȘ, DR. II, 152, cf. SCRIBAN, D.

3. (Învechit) Una dintre instanțele bisericești de judecată. Stăruțiile ce alcătuiesc partea judecătorească a clerului... sînt: a) protopopiile... ap. TDRG.

— Pl.: *protopopii*.

— **Protopop** + suf. *-ie*.

PROTOPOPOAIE s. f. (Familiar) Protopopeasă. Juca concina cu cucoana Mărioara, protopopoaia. HOGAȘ, DR. II, 88, cf. DL, DM, DEX.

— Pronunțat: *-poa-ie*. — Pl.: *protopopoaie*.

— **Protopop** + suf. *-oaie*.

PROTOPOTĂR s. m. (Învechit, rar, cu sens neprecizat, probabil) Protopop. Pre protopotariul Mihail Nadani, solul lui Barciui, l-au prins Mihnea Vodă. ȘINCAI, IR. III, 80/10.

— Pl.: *protopotari*.

— Etimologia necunoscută. Cf. **protopop**.

PROTOPREZBÎTER s. m. (Învechit) Protopop. Rugător de sîn(ă)tatea duni(itale) protoprezbiter Eustalie (a. 1751). IORGA, S. D. XII, 68. Am primit răspunsu d-tale... care ai trimis prin... protopresbiteru nostru Lazăr (a. 1815). URICARIUL, VII, 70. Vreun protoprezbiter... au dal voie vreunui preot să cunune rob cu roabă a doi stăpîni deosebiți (a. 1817). ap. TDRG. Urmă citirea... unui circulariu episcopesc către protopresbiterul locului. CR (1816), 121²/24, cf. GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE, SCRIBAN, D., GĂLDI, M. PHAN. 244, DL, DM, M. D. ENC., DEX.

— Seris și: *protopresbiter*. — Pl.: *protoprezbiteri*.

— Și: **protoprezviter** (seris și *protopresviter*) s. m.

— Din ngr. **πρωτοπρεσβύτερος**.

PROTOPREZBÎTERĂ s. f. (Învechit) Protopopeasă. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *protoprezbiterie*.

— **Protoprezbiter** + suf. *-ă*.

PROTOPREZBITERIE s. f. (Învechit) Protopopie (1). Cf. LB, GĂLDI, M. PHAN. 244.

— Pl.: *protoprezbiterii*. — Și: **protoprezviterie** s. f.

GĂLDI, M. PHAN. 244.

— **Protoprezbiter** + suf. *-ie*.

PROTOPREZVÎTER s. m. v. **protoprezbiter**.

PROTOPREZVITERIE s. f. v. **protoprezbiterie**.

PROTOPSĂLT s. m. Prim cîntăreț la o biserică. Cel ce este protopsaltis îndată începe a cînta. GHEORGACHI, LET. III, 290/25. 240 lei pe an protopsalt, pe lună 20 lei (a. 1776). URICARIUL, XIX, 385. Canstandin David protopsalt (a. 1817—1819). IORGA, S. D. XIX, 63. Chir Iacov protopsaltul sfîntei biserici cei mari (a. 1850). CAT. MAN. I, 416, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. Petru, fost protopsalt al bisericii constantinopolitane. IORGA, L. II, 401, cf. TDRG. Și se vedea, curios intru Domnul..., protopsalt la schitul lui Darvari. M. I. CARAGIALE, C. 116, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., GĂLDI, M. PHAN. 244, DM, DEX.

— Pl.: *protopsaltii*. — Și: (învechit) **protopsaltis** s. m.

— Din ngr. **πρωτοψάλτης**.

PROTOPSALTIS s. m. v. **protopsalt**.

PROTORĂCE s. n. Primul segment al toraceului la insecte, care poartă prima pereche de picioare. Cf. CADE, SCRIBAN, D., DN², M. D. ENC.

— Pl.: (rar) *protorace*. SCRIBAN, D. — Și: **protórax** s. n. CADE, DN².

— Din fr. **prothorax** (după *torace*).

PROTÓRAX s. n. v. **protorace**.

PROTOS¹ num. ord., s. m. 1. Num. ord. (Învechit) Cel dintîi, primul (într-o ierarhie). Iată, te oritudim donnia mea a fi protos între judecători la departamentul de opl (a. 1798). URICARIUL, VII, 188, cf. DDRF, ALEXI, W. ♦ (Adjectival) Să-l melaherisiși dascăl prolos al școalei de acolo (a. 1803). URICARIUL, VIII, 441.

2. S. m. invar. (Familiar; la jocul de cărți) Cel care are dreptul să deshidă jocul; (învechit) protie (2), protiinie² (2). Eu sint protos, TDRG, cf. CADE, SCRIBAN, D. Jocurile de cărți intrate la noi în secolul trecut folosesc termenii în marca lor majoritate grecești (canfină, decar, exoflă, protos). GRAUR, E. 129, cf. DM, DEX. ♦ (Rar) Cel care este dispus cel dintîi să facă ceva, să participe la o acțiune. Cf. SCI. 1973, 47.

— Din ngr. **πρώτος**.

PROTÓS² s. m. v. **potroz**.

PROTOSINGHEL s. m. Grad ecleziastic ortodox superior singhelului și inferior arhimandritului; persoană care are acest grad. Să puie patriarhu pre Silvestru, protosinghelul său (inceputul sec. XVIII). MAG. IST. IV, 136/3, cf. R. POPESCU, CM I, 511. Va alege sinodul... unul dintre cinovnieii cei mai mici bisericești, cum arhidiacon, protosinghel (a. 1817). URICARIUL, IV, 299/10. Primise cinul călugăresc și se făcuse protosinghel. BARIȚIU, P. A. III, 250. Șade singuratic... cu fratele său, protosinghelul Neofil. NEGRUZZI, S. I, 313, cf. POLIZU, DDRF, BĂRCIANU. A treia zi eram pe druun... cu protosinocelul și catihetul gimnazial. SUIERA, F. S. 226. În sănătatea oaspelui, zec repede protosinghelul, mai de la o parte. ADAM, R. 85, cf. ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. Bucătăria fu dată în primirea protosinghelului Iustin. STĂNOIU, C. I. 87, cf. NOM. PROF. 73. Acu o să stai lungă mine și o să-nu cînfi. Nu degcaba ești protosin-

ghel. VOICULESCU, p. 1, 131, cf. SCRIBAN, D., GĂLDI, M. PHAN. 241. *Proșit mult mai frziu și împodobit cu rangal de protosinghel.* CĂLINESCU, S. C. I. 24. *Se ivi în prag și bătrânl proșinghel.* CAMIL PETRESCU, O. II, 710, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *protosingheli*. — Și: (învechit) *protosîncel, protoeînghel* (I.M.) s. m.

— Din ngr. *πρωτοσύγκελλος*.

PROTOSÎNCEL s. m. v. *protosinghel*.

PROTOSPĂTĂR s. m. (Învechit) Comandant general al oastei, în special al călărimii (în orînduirea feudală). *Așijdere un ilustric protospatari, om d[un]nedzâiesc, ședea lângă beserica s[ri]n[ul]ai.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 887/5. *Au lăsat înapoia sa pre protospătariul cu oști.* ȘINCAI, HR. I, 193/12, cf. DRU. *La bulgari, documentele cunoscute azi nu arată între demnitari pe spătar sau protospătar.* BUL. COM. IST. V, 126, cf. FORM. CUV. I, 146.

— Pl.: *protospătari*.

— Din ngr. *πρωτοσπάταριος*, lat. *protospatarius*.

PROTOSTEĂ s. f. Stea care se află în faza de formare, Cf. M. D. ENC.

— Pl.: *protosteale*.

— Proto- + stea.

PROTOSULFĂRĂ s. f. (Chim.) Combinația cea mai săracă în sulf pe care un corp simplu o poate forma cu sulful, Cf. CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: *protosulfuri* (CADE, SCRIBAN, D.) și (rar) *protosulfure* (CADE).

— Din fr. *protosulfure*.

PROTOȘTULUI vb. IV v. *protestăni*.

PROTOTIP, -Ă s. n., adj. I. S. n. Exemplar (din ceva) care reprezintă un model ilustrativ (pozitiv sau negativ); spec. model desăvârșit, model care servește ca etalon. Cf. EPISCOPESCU, O. I. 288/17. *Lui... istu june se păra prototipul aceluia ce era obiectul dorit.* CALENDAR (1854), 88/3. *Va izbui o imita grădinară care este prototipul cultivei perfecționate.* I. IONESCU, M. 340. *Nu vedea în femeia iubită decât copia imperfectă a unui prototip nerealizabil.* MAIONESCU, CH. II, 304. *Chip de inger, dar femeie. Căci femeia-i prototipul ingerilor din semin.* EMINESCU, O. I, 29, cf. DDBF, ȘĂINEANU, D. V., CADE. *Ai fi crezul (ascultându-l) că e prototipul omului de acțiune.* TEODOREANU, M. V. 30, cf. SCRIBAN, D. *Idealismul, slăbăvire, este... concepția după care artistul nu copiază natura, ci prototipii.* CĂLINESCU, C. O. 117. *Constatămăi mai întii o luptă între „de-“ al prototipurilor străine și „des-“, sinonimul lui din cuvintele moștenite.* SCL 1950, 70. *Neuitatul Mitică al lui Caragiale, prototipul micului burghez al epocii... apare mereu reînnoit.* CONTEMP. 1951, nr. 379, 2/5. *Accastă acvilă este prototipul precauțiunii și al vicleniei.* LINTIA, P. II, 166. *Imaginaea persoanei sale s-a păstrat în amintirea urmașilor ca un prototip al artistului desăvârșit.* 8 februarie 1960, 53. *Crează un erou autentic și viguros... prototip al fărânelui contemporan.* 7 februarie 1961, 4. *Pentru marca boierinic, domnul ideal era acela care nu ieșea din cuvîntul ei; prototipul domnului „părinte al boierilor“ a fost Petre Șchiopul.* STOICESCU, S. V. 88.

2. S. n. Exemplar original, formă originară (care stă la baza altui exemplar, a altei forme). *Francezii, în cari prototipul celtic e cel mai pronunțat.* HASDEU, I. C. I, 40. *Forma moldovenească se apropie de prototipul latinesc.* IORDAN, G. 11. *Ne introduc într-o lume de reprezentări mistic-platonice, în care raportul dintre creator și creatură este acela al unui prototip cu reflexele sale.* VIANU, A. P. 254. ♦ (Rare) Manuscris original (după care se fac copii). *Original sau prototip, sinonim cu autograf, fără însă să cuprînză neapărat și noțiunea de a fi scris cu mîna autorului.* BUL. COM. IST. I, 90.

3. S. n. Model reprezentînd tipul original după care se efectuează sau se realizează ceva; prim exemplar, modelul cel dintîi; spec. (Tehn.) produs unicat sau prim exemplar dintr-un lot de piese, de mașini etc. care urmează să fie fabricate în serie. Cf. STAMATI, D. *El privea legea... ca izvorul cel mai adevărat a dritului civil, ca prototipul sistemului fiecărei legislații bine regulate.* ROM. LIV. 373²/33, cf. POLIZU, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Verificarea și omologarea... prototipurilor de motoare și mașini.* LEG. EC. VI. 432. *Examinați voi propunerea și, dacă o găsiți bună, proiectați-o frumos, și trimiteți-o... la uzina noastră, să-i facem noi prototipul.* V. ROM. august 1953, 51. *În magazinele de mobilă, de luni de zile se află expus prototipul unui model de bibliotecă-mobilă.* ȘCINTEIA, 1960, nr. 1813. *Atelierele specializate pentru prototipuri și serii restrînse în stare să furnizeze produse pentru magazinele amintite.* RL 1967, nr. 7041, cf. M. D. ENC., DEX.

4. Adj. (Învechit, rar) Prototipic. *Se înalțe ca mînteo la o mai înaltă și prolătipă cauză.* SĂULESCU, HR. I, 43/13.

— Pl.: (1-3) *prototipari* și (învechit) *prototipe*, (rar, m.) *prototipi*, (4) *prototipi*, -e.

— Din fr. *prototype*, germ. *Prototyp*.

PROTOTIPIC, -Ă adj. Care este caracteristic pentru ceva sau pentru cineva, care aparține unui prototip, care constituie un prototip; (învechit, rar) prototip (4). *Au avut cinisimul prototipic și revoltălar.* CARAGIALE, N. S. 70, cf. DM, DN², DEX.

— Pl.: *prototipici*, -ce.

— Din fr. *prototypique*.

PROTOVESTIARÎT s. m. (Învechit, rar; cu sens neprecizat, probabil) Protovistier. *Mergînd ai noștri ca la zece mii sab povățuirea protovestiaritului Muriu.* ȘINCAI, HR. I, 283/27.

— Pronunțat: -ti-a-. — Pl.: *protovestiarîți*.

— Cf. *protovistiar*.

PROTOVESTIĂR s. m. v. *protovistier*.

PROTOVESTIÉR s. m. (Învechit) Titlu dat boierului de rangul întii, superior vistierului, însărcinat cu administrarea vistieriei sau tezaurului țării; persoană care purta acest titlu; p. gener. vistier. *Protovistiarul Alexie... făptui a se interi amîndoi.* SĂULESCU, HR. I, 162/21. *Chiar din veacul al XV-lea cîntărei boier i se zice protovistier pentru a se deosebi de alți vistieri mai mici, vistierii al doilea.* IORGA, C. I. II, 157. *I se dă titlul de protovistier, care nu înseamnă însă mai mult decît vistier.* BUL. COM. IST. V, 109, cf. FORM. CUV. I, 116, 231.

— Pronunțat: -ti-er-. — Pl.: *protovistieri*. — Și: *protovistiăr* s. m.

— Din ngr. *πρωτοβεστιάριος*.

PROTOXID s. m. (Chim.) Oxidul cel mai puțin oxigenat al unui element. *Protoxid de fier.* FĂTU, D. 155/19. *Cînd un atom de metal se combină cu un atom de oxigen, produsul se numește protoxid.* PONI, CH. 31, cf. ȘĂINEANU, D. V., CADE, SCRIBAN, D., DL. DM, DN², M. D. ENC., DEX. ♦ *Protoxid de azot = gaz incolor, cu gust dulceag, care, inspirat o dată cu aerul, produce o stare de euforie și care este folosit ca anestezic local și general; gaz ilariant.* *Protoxidul de azot este ncolor, fără miros, de-o savoare cam dulce ca zahărul.* MARIN, PR. I, 119/18, cf. BIANU, D. S. 88, MACAROVICI, CH. 306, LIT², DER, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *protoxidizi* și (rar, n.) *protoxide* (SCRIBAN, D).

— Din fr. *protoxyde*.

PROTOZOĂR s. n. (La pl.) Încrengătură de animale microscopice inferioare unicelulare, cu cea mai simplă structură anatomică; (și la sg.) animal care face parte din această încrengătură; (rar) protist. Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Ființele vii sint compuse dintr-o singură celulă, cum e cazul animalelor microscopice numite protozoare, sau sint complexe celulare.* MARINESCU, P. A. 47, cf. ȘĂINEANU, D. V., CADE. *Au fost descoperite protozoarele, animalele cele mai simple, al căror trup este redus la o bucățică de protoplasmă.* SIMIONESCU, F. R. 160, cf. ENC. AGR., SCRIBAN, D. *La protozoare, la plastide, problema uu se pune încă.* RALEA, S. T. II, 86, cf. DL, DM. *Animalele ... sint grupate în următoarele încrengături: protozoare ...* ZOOLOGIA, I, cf. GEOLOGIA, 65. *Agentul patogen este un protozoar flagelat unicelular.* VIN. PESC. Iunie 1962, 21, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: -zo-ar. — Pl.: protozoare. — Și: (rar) protozoăre s. f. BĂRCIANU, ALEXI, W.
— Din fr. protozoale.

PROTOZOĂRE s. f. v. protozoar.

PROȚPI vb. IV v. propti.

PROTRITÓN s. m. (Geol.; la pl.) Gen de amfibieni din carboniferul superior permian, din grupa stegocfalilor, asemănător cu salamandra, care trăia în mlaștini; (și la sg.) animal care făcea parte din acest gen; brahiozaur. Cf. M. D. ENC.

— Pl.: prototritout.
— Din fr. prototriton.

PROTROMBINĂ s. f. Factor sangvin inactiv în stare normală, care, în hemoragii, se transformă în trombină, cu rol în coagularea sîngelui; trombogen. Cf. M. D. ENC., D. MED.

— Pl.: protrombine.
— Din fr. prothrombine.

PROTUBERĂ vb. I. Transz. (Neobișnuit) A acoperi cu broboane de sudoare. *Sudori reci începuse să protuberaze vizibil fața lui Susțelul.* CĂLINESCU, S. 137.

— Prez. ind. pers. 3: protuberază.
— Din it. protuberare.

PROTUBERĂNT, -Ă adj. Care formează o protuberanță (1), care are aspectul unei protuberanțe. Cf. CADE, SCRIBAN, D. *Arhitectul remarcă pîntecele ei protuberant, disimulat sub draperia rochiei plisate.* CĂLINESCU, S. 332, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: protuberunți, -le.
— Din fr. protubérant.

PROTUBERĂNȚĂ s. f. I. Formație anatomică care constă dintr-o ridicătură pe suprafața unui organ; p. gener. parte a unui obiect ieșită în afară, ridicătură predominantă, ieșitură. *Fașa posterioară prezentează pe linia mediană protuberanța occipitală.* KRETZULESCU, A. 91/13, cf. 192/7, 179/6. *De prin preajmă protuberanței răsar perechea nervilor.* POLIZU, P. 177/32, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. V., CADE. *Privirea pătrunzătoare a moșneagului ... cu monstruoase protuberanțe frontale.* C. PETRESCU, O. P. II, 189, cf. SCRIBAN, D. *Protuberanțele stîncilor ofereau uu soi de scară.* CĂLINESCU, S. 765. *Cîteva folii de lemn lăcuit în negru cu prea multe protuberanțe ornamentale.* DEMETRIUS, A. 32, cf. DL. *În masivele carpatice cele mai înalte se ridică ... protuberanțele alpine.* MG I, 78, cf. DM. *Se mai întîlcise la unele specii și formații cuticulare denticiforme, spiniforme sau protuberanțe.* FAUNA R.P.R. VIII, 11, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

2. (Astron.) Nor de gaze incandescente care se observă la marginea discului solar, în forma unor limbi de foc. Cf. CADE, DM, DER, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: protuberanțe. — Și: (învechit) protuberență s. f.
— Din fr. protubérance.

PROTUBERENȚĂ s. f. v. protuberanță.

PROTURIRIU s. m. v. protoiereu.

PROȚUPÓP s. m. v. protopop.

PROȚURĂ s. f. (La pl.) Ordin de insecte inferioare, lipsite de aripi, de antene și de ochi, cu rudimente de picioare pe primele trei segmente abdominale și cu armătură bucală pentru supt și pentru mestecat; (și la sg.) insectă care face parte din acest ordin. *Proturile ... sint insecte mărunte.* SIMIONESCU, F. R. 219, cf. DER, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: proture.
— Din fr. protures.

PROȚUTÓR, -OĂRE s. m. și f. Persoană numită să administreze bunurile unui minor (aflate în afara țării în care acesta este stabilit). Cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: protutori, -oare.
— Din fr. protuteur.

PROȚĂC subst. (Regional) Batistă (Bonț — Gherla). COMAN, GL.

— Pl.: ?
— Cf. p r o ț a c ă.

PROȚACĂ s. f. v. proțuce.

PROȚĂP s. n. I. I. Bucată de lemn de lungime și grosime variabilă (despicată la un capăt, rar la amîndouă), avînd diverse întrebuințări:

a) Prăjină (1) groasă de lemn, fixată la dricul carului, al saniei etc. și de care se prinde jugul, (regional) tî n j a l ă, t u r ș u g (2); p. e x t. (regional) oiște¹ (1). *Mulți boi ard cu dinșii și mulți și scap, pentru că le ard proșapul.* HERODOT (1645). 228, cf. ANON. CAR., CLEMENS, LB, I. GOLESCU, C., POLIZU. *Proșapul este lemnul de care se trage carul.* I. IONESCU, M. 710. *Cu mare greu hartoiește carul într-o parte, îl oprește în loc, se pune pe proșap și se așterne pe gînduri.* CREANGĂ, P. 41. *Se căzneau să întoarcă carul cu două proșapuri spre poartă.* SLAVICI, O. I, 236. *Un car cîte cu două proșapuri sau rude.* MARIAN, O. II, 286, cf. DAMÉ, T. 9, CĂNDREA, F. 461, TDRG. *Proșapul este un drug gros care se leagă în partea de dinainte a carului. El poartă jugul.* PAMFILE, I. C. 137, cf. CHIRIȚESCU, GR. 253. *Proșapurile cu juguri de frasin ... zăceau și ele obosite.* HOGAȘ, DR. II, 39. *S-așezară, pe urmă, pe proșapul căruței să mai răsufle.* MIRONESCU, S. A. 97. *Îl scoase [chimirul], cum și-ar fi scos inima, și-l puse pe proșapul carului.* GALACTION, O. 289. *Căii erau cu hamurile pe ei și boii lingă proșapuri.* SAVOIANU, O. XI, 289. *Opriră lingă un astfel de car cu boii dejugați, unul rumegînd în picioare, altul lungit lingă proșap.* CAMIL PETRESCU, O. II, 169, cf. H II 13, 29, 50, 62, 81, 118, 132, 168, 186, 203, 214, IV 14, 75, 156, V 152, X 69. *Dejugînd boii l-au legat la proșap.* SBIERA, P. 11, com. MARIAN. *Pentru ca dracul să uu se mai apropie de car, i-a pus crucea la proșap.* ȘEZ. III, 241, cf. V. 119, ȚIPLEA, P. P. 115, GRAUL, I, 85, PĂSCULESCU, L. P. 21, I. CR. VI, 127, com. din ORAVIȚA și din STRAJA — RĂDĂUȚI. *Buciumul de odolean, și proșapul de omac.* BÎRLEA, C. P. 112, cf. id. L. P. M. II, 23, ALR I 818/158, 772, ALR II 5 079/27, 29, 365, 531, 5 080/182, 605, A V I-I, VI 26, IX 1, 4, 5. *Avea carul două proșape, se spune despre vremurile grele de demult, din timpul bejeniei.* Cf. CONTEMPORANUL, V₁, 298, ȘEZ. I, 155. *Mătăringă groasă, șede între două flocoase (Proșapul).* GOROVEI, C. 307.

b) Prăjină (1) lungă. *Un om năpraznic abia ardică O grea icoană într-uu proșap.* BOLLIAU, O. 166, cf. ȘĂINEANU, D. V., CADE. ◊ E x p r. (În trecut) A umbra (sau a veni, a purta, a se înfățișa etc.) eu jalba (sau, rar, eu liftia) în proșap = a umbra (sau a veni, a se înfățișa etc.) cu o jalbă pusă în virful unei prăjini pentru a se face remarcat din mulțime și a putea înmîna jalba domnitorului, unui demnitar etc.;

p. e x t. (familiar) a cere cu insistență (protestînd, voci-ferînd) un drept sau o favoare. Atunci s-au sculat tergoștenii, cu mie cu mare, ș-au venit ... cu rogoșini aprinse în cap și cu jalba în proșap. GRUCA, s. 260, cf. DDRF. În frunte e un moșneag scund și un slăcîn voinic care poartă jalba în proșap. CAMIL PETRESCU, o. I, 237. A doua zi ne-am înfățișat gazdei cu jalba în proșap. VOICULESCU, p. II, 271, cf. ZANNE, p. v, 516. (Cu schimbarea construcției) Voi merge iar eu proșapul, o să vorbească domnia Doară va da sfîntuleful să-mi întoarcă rîzășia. HASDEU, R. v. 116. ♦ Fig. (Adverbial) Drept, țepănu. Deteră drumul lui Azor, care ridică coada proșap. CONV. LIT. XXXVIII, 651. ♦ Ex p r. (Familiar) A sta proșap — a sta drept, nemîșcat.

e) (Prin Ban. și prin vestul Olț.) Lemn crăpat în două pînă la mijloc, cu ajutorul căruia se melițează tulpinile de ciupă. Cf. CADE, com. din BRĂDIȘORUL DE JOS — ORAVIȚA, I. ROM. 1960, nr. 5, 36.

d) Fiecare dintre cele două bețe despicate la un capăt și infipte în pămînt cu celălalt capăt, lingă jar, între care se fixează pește întreg pentru a se frige. Cf. DDRF, ANTIPA, p. 237. Își voi vorbi, prietino, despre crap la proșap. SADOVEANU, o. IX, 143. Aici au mîncat înția oară crap la proșap. VOICULESCU, p. I, 11, cf. SCRIBAN, D. Frigeau erapi mari la proșap. CAMIL PETRESCU, o. II, 173. Crapul la proșap se pregătește numai afară. S. MARIN, c. R. 75, cf. II XIV 453.

e) (Prin nordul Munt. și prin nord-estul Olț.) Prăjină despiciată la un capăt (în formă de crăcană), cu care se culeg fructele de pe ramurile înalte ale pomilor; (regional) popîrtac (I I c). Cf. cv 1950, ur. 4, 39, LEXIC REG. 84.

f) Unealtă în forma unei prăjini (I) (despicate la vîrf), de prins raci. Pescarul vede racul pe fundul apii și-l apucă eu proșapul. ANTIPA, p. 291.

g) (Regional) Buețică de lemn folosită pentru a ține îndepărtate fălcile ori buzele unei ființe ori marginile unei deschizături. Le pune elte un proșap în gură ea să stea cu dinții rînjiși. ISPIRESCU, L. 249, cf. CADE, SCRIBAN, D.

h) (Prin nord-estul Olț.) Bețisor despicat cu care, în trecut, unii învățători rîsuceau pînă netunsă al unor școlari, drept pedeapsă. Cf. CADE, SCRIBAN, D., CIAȘANU, v. 192.

2. Drug de lemn cu care se rotește moara de vînt pentru a aduce aripile în poziția optimă spre a fi acționate de curentul de aer, pîrghie (I d), oiște¹ (2), e i r m ă, drugul morii; drug de lemn cu care se rotește cilindrul fiintului. Cf. DAMÉ, T. 162, PAMFILE, I. c. 189, LTR², II II 271, 311, 322, XIV 446.

II. (Regional) Laț pentru prins păsări (Rîmnicu Vilcea). Cf. LEXIC REG. 84.

III. (Prin nord-estul Olț. și prin nord-vestul Munt.; și în sintagma *proșapal nunții*, LEXIC REG. 84) Petrecere care se face luni, după nuntă. Cf. ib. *Lani făca proșapu, eam să făda udată, e-așa să kema*. GL. OLT. ♦ *Proșapal soacrei* = masă care se face luni, după nuntă, cînd soacra primește darurile convenite. UDRESCU, GL.

— Pl.: *proșapari* și (învechit) *proșape*. — Și: (regional) *proșăp* s. n.

— Din v.sl.*pročepъ. Cf. bg. n p o u e n (dial. *npouan*).

PROȚĂNT s. n. v. procent.

PROȚĂPĂȘ s. n. (Prin sudul Transilv. și prin Maram.) Proșap (I I a) mobil, cu capul în formă de cîrlig. Cf. LEXIC REG. 93, GLOSSAR REG.

— Pl.: *proșăpașe*. — Și: *proșăpăș* s. n. LEXIC REG. 93.

— Proșap + suf. -aș.

PROȚĂPEALĂ s. f. Faptul de a (se) proțăpi; lovitură, izbitură (cu proșapul I I a). Răsucindu-se

seurt pe căleție, să se ferească pe sine de proșăpeala oiștei, izbuli ... să-l smulgă și pe Coco C. PETRESCU, A. R. 18, cf. DL, DM, M.D. ENC., DEX.

— Pl.: *proșăpeli*.

— Proșăp + suf. -eală.

PROȚĂPÉL s. n. I. Diminutiv al lui proșap. Cf. CADE.

2. (Regional) Japiță (la proșap I I a). Cf. TDRG. De proșăpcel legăm înjala la care înjăgăm doi sau patru boi. PAMFILE, A. R. 40, cf. CADE, DM, II IV 156.

— Pl.: *proșăpcele*.

— Proșap + suf. -el.

PROȚĂPI vb. IV. I. Tran z., in tran z. și refl. (Regional) A (se) înțepeni, a (se) fixa; a (se) opri (I). *Purcă un nod i se ridică ... din lingurea în sus pe beregată și i se proșăpea în omșorul gîtlejului*. CONV. LIT. XLIII, 922. *Campăna parcă era proșăpită acolo sîns*. ISPIRESCU, L. 400. *Își proșăpește grea carăle prin hopari*. LUNGIANU, ap. CADE, cf. PAMFILE, J. III, 93. *În cetatea Camenița ar fi fătut o iapă an minz cu donă eapete ... Slujitorii grajdului crătesc aa proșăpîit acele eapete*. SADOVEANU, o. XIII, 129. *Colea în margine de sat ... E o forșotă de mașini ... Se proșăpește frontul*. ID. IB. XVII, 257. *Tata se proșăpise în mijloc și se împiedeca lamea de el*. PNEA, M. S. 148, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI.

2. Tran z. (Complementul indică obiecte) A pune o pană de lemn pentru a face să rămînă deschis, despiciat etc.; s p e c. (complementul indică gura) a pune proșap (I I g) sau căluș pentru a nu vorbi, a nu striga etc. *Mai bine mi-aș fi proșăpîit gura decît să vorbesc*. CONV. LIT. XVI, 350, cf. DDRF, TDRG, ȘAI-NEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Călașeii le prindea, Coama, Coada, Le lăia, Gurile Le proșăpea*. TEODORESCU, P. P. 656.

3. Tran z. (Rare; complementul indică ființe) A lovi, a izbi, a bate (cu proșapul I I b). Cf. SCRIBAN, D. *Spanne, că altfel te proșăpese la fălei*. SADOVEANU, P. M. 184.

4. Refl. (Despre oameni și animale) A se ține bine, cu putere, infipt (pe picioare) Cf. LB, CREANGĂ, GL. *Se proșăpî în dreptul nșii, între doi stîlpi ai cerdanului*. REBREANU, R. II, 189. *Se proșăpî după birou, în fața lor*. VORNIC, P. 204. *Se proșăpî, beal, în fața oglinzii*. s. iunie 1960, 22. *Înboldi eu putere juncanul care, proșăpîit în ușa, miroșea pămîntul*. II august 1960, 7. *În coplșen se bagă un băș ... ca să se proșăpeasă [mortul] cînd trece pe punte*. ARH. FOLK. VII, 70, cf. 122.

5. Refl. Fig. (Familiar; despre oameni) A sta drept, nemîșcat, țepănu ca o prăjină pentru a-și exprima ostentația, îngimfarea, îndrăzneala etc. *Cînd se înfățișează într-un salon ... se proșăpește grav și solemn în vîzul tîturora*. VLAMUȚĂ, o. A. I, 202, cf. DDRF. *M-am proșăpîit înaintea lui cu minile în buzunar*. SĂM. III, 263. *Proșăpînda-se în fața lor ... tncepa a sage lămîie*. VORNIC, P. 59. *Se proșăpea legîntîndu-se în fața lui*. T. POPOVICI, SE. 81. *M-am arcat în vagonul personalatui, m-am proșăpîit pe culoare*. v. ROM. aprilie 1961, 63. *Bătrîntul a ocolit masa și s-a proșăpîit în fața mea*. LĂNCRĂNȚAN, c. I, 70, cf. CIAȘANU, v. 192. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Aenma se proșăpește împotriva creștinilor înecă un dușman*. *Așupra lumii vin olomani*. SADOVEANU, o. XII, 212. *A răsărît lana*. *S-a proșăpîit gară-cască deasupra eastelului cu înrîulește*. CONTEMP. 1951, nr. 380, 41.

6. Refl. Fig. (Rare) A se împotrivi. Cf. ZANNE, p. v. 518. *Mitrea ... se mira că nu se proșăpise mînă-sa în anenînțarea pe care i-o arunca lui*. SADOVEANU, o. XVII, 173.

7. Tran z. Fig. (Învechit) A pretexta. Cf. LU, BĂRCIANU, ALEXI, W.

B. Tran z. Fig. (Prin Bucov.; complementul indică oameni) A sîli să facă o treabă de frică. Cf. CADE, ȘEZ. V, 120.

9. T r a n z. F i g. (Regional) A străpunge cu privirea (Lungești — Drăgășani). șez. III, 214. *Alapîn cum îl vedea Dă dupăte-l proțapea și din gură mi-i grăia.* ib.

— Prez. ind.: *proțăpesc.* — Și: (regional) **proțopî** vb. IV. PAMFILE, J. III, 93, ARH. FOLK. VII, 70.

— V. **proțap.**

PROȚĂPIOR s. n. (Regional) Mică bucată de lemn care se fixează pe osia cotigii plugului. *Sub cirlig ... proțăpiorul cotingei.* MARIAN, D. 58.

— Pl.: *proțăpioare.*

— **Proțap** + suf. *-ior.*

PROȚĂPIRE s. f. Acțiunea de a (se) **proțăpi** și rezultatul ei. Cf. LM, DDRF, M.D.ENC., DEX.

— Pl.: *proțăpiri.*

— V. **proțăpl.**

PROȚĂPÍT, -Ă adj. Care a fost, este sau a rămas fixat, înțepenit, nemîșcat, țeapăn. *Puse toți sacii, [dar] cumpăna pare că era proțăpîtă acolo sus.* IȘPIRESCU, ap. CADE. [Muntele] *proțăpît citu-i valea de largă Stă și ințepidică omu să meargă.* DEȘLIU, G. 26, cf. REV. CRIT. IV, 86, UL, DM, M. D. ENC., DEX. *Toți au rămas: Cei de la spate Cu gurile căscate, Cei dinainte Cu gurile proțăpîte.* TEODORESCU, P. P. 176, cf. SEVASTOS, N. 369, GEORGESCU-TISTU, B. 18. ♦ **F i g.** (Familiar; despre oameni) Care stă drept, țeapăn ca o prăjină pentru a-și arăta ostentația, îngîmfarea, îndrăzneala etc. *Iată la Drăgan ... ce proțăpît e!* DELAVRANCEA, S. 57, cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U., CADE, DEX.

— Pl.: *proțăpîți, -te.*

— V. **proțăpl.**

PROȚĂPTORÁT s. n. v. **pereceptorat.**

PROȚĂSC s. n. v. **proces.**

PROȚEDURĂ s. f. v. **procedură.**

PROȚÉNT s. n. v. **procent.**

PROȚÉNTO s. n. v. **procent.**

PROȚÉNTUÁLNIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Procentual. *A zecea proțentualnică plată a învătătorinului.* ST. INST. 25/9.

— Pronunțat: *-tu-al-.* — Pl.: *proțentualnici, -ce.*

— Cf. germ. *prozentual.*

PROȚÉS s. n. v. **proces.**

PROȚÉSIE s. f. v. **proceslune.**

PROȚÉST s. n. v. **proces.**

PROȚÉSTAȘ, -Ă s. in. și f. (Regional) Procesoman (Răcășdia — Oravița). Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 162. *A fost mare proțestaș.* id. ib.

— Pl.: *proțestași, -e.*

— **Proțest** + suf. *-aș.*

PROȚIÁP s. n. v. **proțap.**

PROȚISIÓN subst. v. **proceslune.**

PROȚÓP s. n. v. **prosop.**

PROȚOPÁȘ s. n. v. **proțăpaș.**

PROȚOPÍ vb. IV v. **proțăpl.**

PRÓUR s. n. v. **proor.**

PROURÁ vb. I v. **proora.**

PROURÁ vb. I. **T r a n z.** (Prin Bucov.) A continua (pe cineva). Cf. BL IV, 193, SFC IV, 24, FORM. CUV. n, 201, 203.

— Pronunțat: *pro-ur-.* — Prez. ind.: *prourmez.*

— **Pro¹** + **urma** (după germ. *fortsetzen*).

PROVALISÍ vb. IV. **T r a n z.** (Jur.; învechit) A face o propunere. *Né-au provalisit însuși a presăei contractul (a. 1817).* GÁLDI, M. PHAN, 244. *O parte din cele prigonițoare ... nu poate provalisi celelalte să facă jurămînt (a. 1818).* ap. CADE. *S-au mulțămît a cumpăra fără de a provalisi eeva (a. 1822).* GÁLDI, M. PHAN, 241. ◊ Refl. pas. *Orice cuvînt se provalisește la judecată de către părțile prigonițoare ... (a. 1818).* id. ib.

— Prez. ind.: *provalisesc.* — Și: **provlisí** (GÁLDI, M. PHAN, 244), **pravalisí** (id. ib.), **prevalisí** (id. ib.) vb. IV.

— Din ngr. **προβάλλωσα** (aor. al lui **προβάλλω**).

PROVANSÁL, -Ă s. m. și f., adj. v. **provensal.**

PROVÁZ s. n. v. **pervaz.**

PROVÁZĂ adv. (Regional) „După el” (Boureni — Băilești). *C-ogarii provază Mergé de mirează.* I. CR. IV, 201.

— Etimologia necunoscută.

PRÓVĂ¹ s. f. v. **probă.**

PRÓVĂ² s. f. v. **proară.**

PROVĂRSĂ vb. I. **R e f l.** (Regional; despre lliche) A se prelinge² (2) (Berzasca — Moldova Nouă). ALR I 1331/5.

— Prez. ind. pers. 3: *provársă.*

— **Pro²** + **vârsa.**

PROVĂZĂTOR, -OÁRE s. m. și f. (Învechit) Om prevăzător (1). Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D., SFC IV, 25.

— Pl.: *provăzători, -oare.*

— **Provedea** + suf. *-ător.*

PROVEÁLĂ s. f. (Prin nord-estul Olt.) 1. **Probă** (2), încercare, verificare. Cf. CIAUȘANU, V. 192.

2. **Probă** (5), **mostră** (3). Cf. CIAUȘANU, V. 192.

— Pl.: *proveli.*

— **Provi** + suf. *-eală.*

PROVEDEÁ vb. II. **T r a n z.** 1. (Învechit) A prevedea (1 3). *Mulți oameni din comitate au venit provăzuți și cu arme de foc.* BARIȚIU, P. A. III, 22, cf. II, 317. *A prevedea cu s. chismă episcopuile și prin aceste bisericile parohiale concenițe (a. 1881).* CAT. MAN. I, 571. *Locurile ee poartă astfel de numire ... au fost în vecheime provăzule cu întărituri.* ODOBESCU, S. II, 179. *Era datină ... să se cheme un știutor (cunoscător) ... care trebuia să provadă cadavrul cu cele necesare.* MARIAN, I. 84, cf. BARGIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., SFC I, 8, IV, 24, 25, 27.

2. (Învechit, rar) A prevedea (1 1). *Din epocă în alta, din secol în alt secol, întreaga-mi prevedență a provăzut s-aleagă Predestinate atoame.* HELIADE, O. I, 207, cf. 204.

— Prez. ind.: *provád.*

— Din lat. **providere** (după *vedea*).

PROVEDÉNTĂ s. f. v. **providență.**

PROVEDÉRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a **provedea** și rezultatul ei. Cf. SFC IV, 288.

— Pl.: *provederi.*

— V. **provedea.**

PROVEDINȚĂ s. f. v. **providență.**

PROVEDITÓR s. m. Înalt funcționar public în vechea republică venețiană, însărcinat cu guvernarea unei provincii, cu diverse funcții de control etc. *Proveditorul Urscolo ... a omorât pe Marcello Negrozzi*, s. III, 479. *Semnează o scrisoare către proveditorul floci*. CAMIL PETRESCU, T. II, 199, cf. 226, 262.

— Pl.: *proveditori*.

— Din it. *proveditore*.

PROVÉL s. n. v. *proverb*.

PROVENĂNTĂ s. f. v. *proveniență*.

PROVENĪ vb. IV. Intranz. (De obicei urmat ori precedat de determinări introduse prin prep. „din”) A lua naștere, a rezulta din ceva sau de undeva, a-și avea originea, obârșia, proveniența din ceva sau de undeva; a se trage, a decurge, a veni, a deriva. *Paguba ce ar fi provenit din pierderea acestor țări era mult prea însemnată*. BĂLCESCU, M. V. 58. *De aici provine o mare simplitate de judecată*. CR. (1848), 32¹/50. [Material] *provine de la pământ*. CALENDAR (1850), 6¹/3. *Gunoii ... provenit din gunoii măturăturilor de uliță*. BREZOIANU, A. 212/25, cf. STAMATI, D. *Acidul carbonic provine din carbonatele ce coprind*. MARIN, PR. I, 3/29. *Cristalul conservă culoarea și înfățișarea corpului din care provine*. BABASCH, I. N. 72/7, cf. 16/11, POLIZU. *Nu cumva din această familie va fi provenit primitivul portret?* HASDEU, I. V. 237. *Pământ provenit din agrul public*. MAIORESCU, CR. III, 132. *Alienarea provenită din prea multă învâștură*. LĂCUSTEANU, A. 13. *Uneori cerul se încinge ... de o vîlvoare roșatică, provenită din prjloc*. ODOBESCU, S. III, 20. *Coșbuc a deslușit ... de unde provin acele note triste și tinguitoare*. GHIEREA, ST. CR. III, 345, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Metamorfozele, cari s-au păstrat plină la noi, provin din exemplarele pe cari le aveau prietenii săi*. BUL. COM. IST. I, 13. *Cartoful provine din America*. ȘĂINEANU, D. V. *Uncle boale provin adesea din necumpătarea la mîncare*. CADE. *Mîncăm o friptură provenită din această uzină de rațe*. SADOVEANU, O. IX, 314. *Originalitatea sa a provenit din curajul de a persevera în formele stilistice mai vechi*. VIANU, A. P. 282, cf. 45. *Atunci își dădu Filip scama de unde probeveau lîpetele*. CĂLINESCU, S. 787. *A existat în ucraineană un substantiv corespunzător, de la care ar proveni cuvîntul nostru*. GRAUR, E. 28. *Origineul provenit din aer ajunge, tot, la fesături și celule*. BELLEA, P. A. 234. *Boala se transmite prin alimente provenite de la animale bolnave*. ABC SĂN. 74. *Trofeele prezentate ... provin integral de la căpriori sfințiali de lupi*. VIN. PESC. februarie 1964, 5. *Chiar și luna provine de la un șut*. Este o minge care n-a mai căzut. SORESCU, V. 15. *Cuvîntul „școală” provine din limba greacă*. CONTEMP. 1977, nr. 1 616, 2 1.

— Prez. ind.: *provin*.

— Din fr. *provenir*.

PROVENĪ vb. IV. Intranz. (Prin Ban.) A reveni¹ (I), a se întoarce. Și atunciși cînd să fie nunta cu ștganu, proviniți Pătru cu ogărâii lui. ARH. FOLK. III, 81. *Să provini la mine. Să mă iai cu tine*. IB. 109, cf. 151.

— Prez. ind.: *provin*.

— Pro-² + veni.

PROVENIENȚĂ s. f. Loc, sursă, persoană etc. de unde vine sau provine¹ cineva sau ceva; p. ext. origine (I), obârșie (4); (rar) provenire, (regional) tîmădaș (I). Cf. I. GOLESCU, C. PROT.-POP., S. D. *Un alt manuscris ... de proveniență cantacuzinească*. HASDEU, I. C. I, 79. *Această ilustră proveniență a cărții a contribuit și ea la impresia produsă*. MAIORESCU, CR. III, 7. *Ajunge la proveniența cea mai de crezut a cuvîntului*. ODOBESCU, S. I, 35. *Ţutii mari și mici, toate cu inscripții de vinuri și proveniența vinurilor*.

CARAGIALE, O. VI, 389. *Nu cunosc proveniența leoriei 4-să*. GHIEREA, ST. CR. III, 239, cf. DDFR, BĂRCIANU, ALEXI, W. *În edițiile de documente și texte trebuie să se dea proveniența*. BUL. COM. IST. I, 91. *Indiciu sigur spre o stabilă proveniență împrumuturilor*. PUȘCARIU, L. R. I, 292. *Lemnul exportat e de proveniență austriacă*. OJTEA, T. V, 43. *Fotografii ... cu inscripții ... indicînd cu proveniență Stambulul și Atena*. CĂLINESCU, E. O. I, 82. *Folosirea unui cuvînt ... de proveniență cultă obligă pe vorbitori să se deplaseze în sfera altui stil*. VIANU, M. 144. *O mitralieră de proveniență germană*. STANCU, R. A. I, 320. *Misticismul său de mediocră proveniență germanică*. BENIUC, M. C. I, 313. *Acest imens material, de proveniențe felurite, a fost unificat de Anton Pann*. V. ROM. noiembrie 1951, 146, cf. DEX. ♦ (Necobișnuit) *Ceva ce vine sau provine² de undeva. Poeziile tale sînt ... niște proveniențe nesărate de bucătărie poetică*. CARAGIALE, O. IV, 281.

— Pronunțat: *-ni-en-*. — Pl.: *proveniențe*. — Și: (învechit) *proveniță, proveniță* (I. GOLESCU, C., PROT.-POP., S. D.) s. f.

— Din fr. *provenance*, germ. *Provenienz*, it. *provenienza*.

PROVENIENȚĂ s. f. v. *proveniență*.

PROVENIRE s. f. (Rare) Proveniență. *Asemenea împrejurări ... explică de ajuns provenirea [provincialismelor]*. MACDONSKI, O. IV, 124, cf. DDFR, DEX.

— Pl.: *proveniri*.

— V. *proveni*¹.

PROVENIT s. n. v. *provent*.

PROVENSĂL, -Ă s. m. și f., adj. I. S. m. și f. Persoană care face parte din populația de bază din Provence (veche provincie din sudul Franței) sau este originară de acolo. Cf. CADE, SCRIBAN, D., DM, DEX.

2. Adj. Care aparține regiunii Provence sau populației ei, privitor la Provence sau la populația ei, originar din Provence. *Să cînt pe nobila Izoră, Cu graiul dulce provenșal*. ALECSANDRI, POEZII, 537, cf. id. s. 108, ȘĂINEANU, D. V., CADE, SCRIBAN, D. *Dulceinea lui don Quijote e o castelană, după tipul feudal din poezia provenșală*. CĂLINESCU, I. 184. *Limba provansală, vorbită în sudul Franței de circa 10 milioane de oameni*. GRAUR, I. L. 202. ♦ (Substantivat, f.) Limbă romanică vorbită de provensali (I); p. ext. limbă romanică vorbită în mai multe provincii din sudul Franței. *Învăță provansala și asterne-le pe lucrul*. STANCU, R. A. IV, 361. *Specialiștii pun astăzi între limbile romanice și limba catalană, care plină în secolul al IX-lea ținea de provensală*. L. ROM. 1959, nr. 1, 7.

— Pl.: *provensali, -e*. — Și: (rar) *provenșal, -ă, provansal, -ă* s. m. și f., adj.

— Din fr. *provençal*.

PROVÉNT s. n. (Învechit, în Transilv.) Beneficiu, venit realizat (de stat) prin acordarea de privilegii comerciale; p. gener. venit, câștig. Cf. DRU. *All fond a fost fondul de provente, care s-a lăcuit din venitele dreptului de regal și cărcimărit al comunei grănițarești*. MOLDOVAN, T. N. 164, cf. GHIEȚA, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *provente*. — Și *provenit* s. n. BĂRCIANU, ALEXI, W.

— Din lat. *proventus*.

PROVENȘAL, -Ă s. m. și f., adj. v. *provensal*.

PROVENȘALISM s. n. (Rare) Vorbă, expresie împrumutată din limba provensală. Cf. CADE.

— Pl.: *provenșalism*.

— *Provenșal* + suf. *-ism*.

PROVÉRB s. n. I. Expresie de proveniență populară care conține, într-o formă concentrată sau cliptică,

sugestivă, de obicei metaforică, ritmică sau rimată, un sfat, o povață, o experiență de viață etc.; zicală, zicătoare, vorbă bătrânească, (rar) parimie (1), (popular) pildă (1), zicere, (învechit, rar) parimic (1). V. aforism, dieton, adagiu, maximă, sentință. *Poetiecu nostru au silit să bage în poezia această toate zisele sau proverbiile de obște ce să obicinuiască la țărani.* BUDAI-DELEANU, T. 107. *Chelul, după proverbul ce avem în limba noastră..., nu se minie.* MUMULEANU, ap. GCR II, 246/34. *Au scos acest proverb.* IST. UNIV. III, 109/17. *Știi proverbul acela ce zice că cine să duce să coute luvă, eteodată se întoarce tuns.* HELIADE, D. C. 48/2, cf. id. D. J. 4/8. *Spunerea de pilde și proverbur.* CĂPĂȚINEANU, B. 19/11. *Proverbie seou zicătoare.* SĂULESCU, I. 63/1, cf. id. HR. I, 11/7. *Aceasta foarte adeseori să întimplă, precum ... dovedește proverbia.* ALBINEȚ, M. 8/20, cf. 112/7. *Și, precum proverba zice, sub pantofla ei să stai.* ASACHI, S. L. I, 215. *Cea mai mare dragoste a arabilor este de a roști prin proverbur (paremii) șaptele lor eele înșomnate.* IC. LUM. (1840), 103²/25, cf. STAMATI, D. *Proverbur, adică zicale.* PANN, P. V. I, 3/1, cf. POLIZU. *Multe versuri ... trecură de proverbur în gura poporului.* NEGRUZZI, S. II, 147. *Proverbiul despre copilul cu două moașe ne făcuse ... a declina propunerea.* HASDEU, I. C. I, X. *M-am pătruns de adevărul acestui proverb.* ALECSANDRI, O. P. 48. *Proverbur și ghiectori (a. 1874).* GCR II, 371. *Poporul român ... nu se arată în proverbi săi așa tare încântat ca poezii și prozatorii eleni.* ODOBESCU, S. III, 67. *Căta prilej să-și spuie proverbele.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 190, cf. DDRF, ALEXI, W. *Primește cu fericire colecția de proverbe a lui A. Ponn.* IBRĂILEANU, SP. CR. 148. *Se spune că proverbele sînt înțelepciunea popoarelor.* BRĂESCU, O. A. II, 365. *Nu cunoaște indeajuns voloarea proverbelor bătrînștii.* SADOVEANU, O. VIII, 343. *Imaginele, metaforele, comparațiile lui Creangă sînt proverbe sau ziceri tipice ale poporului.* VIANU, A. P. 110. *Proverbul înțeleptului plugar.* ARGHEZI, S. V, 76. *Ciștiguse ... o prinsoare că va camenta fiece frază a conlocutorului cu un proverb.* CĂLINESCU, S. 157. *După cum spune un proverb, pe unde ies vorbele, iese și sufletul.* STANCU, R. A. III, 222. ◊ (Ca termen de comparație) *S-a dus Pan, fiul Pepei, cel isteț ca un proverb.* EMINESCU, O. I, 31. ◊ EX PR. (Regional) *A fi (sau a se face) de proverb = a fi (sau a se face) de ris, v. rîs² (2).* *Los-ă l tată, nu te face de proverb.* BENICU, V. CUC. 17, cf. CIAUȘANU, V. 192.

2. (Rar) Operă dramatică, de proporții reduse, cu conținut moral, care ilustrează și dezvoltă, de obicei, un proverb (1). *Proverb original într-un act.* MACEDONSKI, O. II, 401, cf. CADE, SCRIBAN, D., DEX.

— Pl.: *proverbe* și (învechit) *proverbur, (m.) proverbi*. — Și: (învechit) *provérbie* s. f., *provérbin* s. n., *provórbă* s. f., (regional) *provól* (PAMFILE, J. II 162, ȘEZ. III, 86, XX, 138) s. n.

— Din fr. *proverbe*, lat. *proverbium*. — *Provórbă*: prin apropiere de *vorbă*.

PROVERBIÁL, -Ă adj. I. Care este extrem de cunoscut, despre care s-a dus pretutindeni vestea, știut de toată lumea, de pomină; p. ext. extrem de mare, de intens etc. *În timpul de pace, arma cavalerului este amabilitatea proverbială.* ASACHI, T. II, 7, cf. NEGULICI. *Impasibilitatea ... ce arăt în orice caz de acuzoșune este proverbială.* LĂZĂRESCU, S. 101/4. *Bella fanariotă, a cărei frumusețe a fost proverbială în Europa.* TIMPUL (1857), nr. 35, 1^a/52. *Ospitalitatea română, ce era ... proverbială.* NEGRUZZI, S. I, 310. *Era un om de o violență proverbială.* GHICA, S. 368. *Proverbiala bravură a moldovenilor.* HASDEU, I. V. 78, cf. 174. *Iubirea și îngrijirea ce știu a da oilor sînt ... proverbiale.* ODOBESCU, S. I, 228, cf. DDRF. *Lăcomia proverbială a somnului strpște și alungă peștele.* CIRIȚESCU, GR. 51. *Era un om de o veselie proverbială.* HOGAȘ, DR. II, 196. *Zgîrcenia lui a rămas proverbială.* REBREANU, R. I, 54. *Stoarcerele lui Caragea au rămas proverbiale.* OȚETEĂ, T. V. 53. *Dădu informării foarte*

deprimante asupra severității proverbiale a profesorului. CĂLINESCU, E. O. I, 209. *Generozitatea mea e proverbială.* VINEA, L. II, 36. *O exuberanță devenită proverbială.* V. ROM. octombrie 1964, 84. *Nu vreau să profit de proverbială lui gentilețe.* T. decembrie 1964, 33, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Care ține de proverb (1), privitor la proverb, cu caracter de proverb; (învechit, rar) parimicesc. Cf. POLIZU, PROT.-POP., N. D., BĂRCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., DM, DN. *Artist u cărui modestie devenise proverbială.* CONTEMP. 1971, nr. 1 274, 7/3, cf. M. D. ENC., DEX. ◊ (Adverbial) *Proverbial de avar.* SCRIBAN, D.

— Pronunțat: *-bi-al*. — Pl.: *proverbiali, -e*.

— Din fr. *proverbial*.

PROVERBIALÍST s. m. (Învechit, rar) Autor de proverbe (1). Cf. PROT.-POP., N. D.

— Pronunțat: *-bi-a-*. — Pl.: *proverbialști*.

— *Proverbial* + suf. *-ist*.

PROVÉRBE s. f. v. *proverb*.

PROVÉRBIU s. n. v. *proverb*.

PROVEZIÓN s. n. v. *provizion*¹.

PROVÍ vb. IV v. *proba*.

PROVIANT s. n. (Învechit și regional) Alimente necesare pentru aprovizionarea armatei; p. gener. alimente, provizii alimentare, produse alimentare. *Murindu-le caii și boii ... n-avé cu ce tragi privantul, pușcele.* NECULCE, L. 364. *Boiarii îl sfătuiu să-i bage aice în trg ... și să le dea proviant (inceputul see.* XVIII). MAG. IST. III, 354/8. *Leșii ... cereau multe provianturi de la oameni.* AXINTE URICARIU, LET², II, 146. *Fimele lor îi urnează împovărate de provianturi.* IST. AM. 82²/19. *Să-și strîngă privianturi de apă și de lemne.* CRITH, 35/7, cf. BUDAI-DELEANU, IEX. *Provianturi și furajul pentru cai.* BELDIMAN, I. 72/7. *Comandanții îi vor face raporturi ... despre starea proviantului.* AR (1829), 155²/32. *A hotărî ... a aduce din Ungaria provianturi.* EN (1829), 47²/8. *Mai multe din ocele corăbii era încercate cu orez și cu alte provianturi.* IB. (1830), 421¹/17. *Cercetează furtișugurile lor, rușeturile lor, răsipa cu proviantul rusec.* KOGĂLNIGIANU, S. 200. *Proviantul ce avea în corabie abia era de agiuns.* DRĂGHICI, R. 24/4. *Celălalte corăbii de războiu încă n-au dect să-și ia proviant și muniție.* GT (1838), 30²/39. *Boalele ce s-au arătat în armie, lipsa proviantului ... l-au îndemnat a se înturna în Rusia.* ASACHI, I. 295/29, cf. 268/5. *Afară de proviantul propriu, furam tratați mai ales cu țipari.* CODRU-DRĂGĂȘANU, C. 185, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Clucerul ... juca cărți cu miile de galbeni, căci era peste proviant.* GHICA, S. 11. *Jafuri făcute țărănilor ce aduc provianturi în oraș.* ALECSANDRI, T. 1 353. *Osman-Pașa primește ... coloane de munițiuni și de proviant.* MAIORESCU, D. II, 97, cf. DDRF. *Vistiernicul Matei cere de la orașeni 30 de cară de proviant pentru armata lui Rareș.* XENOPOL, I. R. IV, 231, cf. GILȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W. *Proviantul pe care-l aveam la îndemînă era să-ni fie de ajuns?* HOGAȘ, M. N. 171. *Îi soseau mereu ... proviant, muniții și soldați.* GALACTION, O. A. I, 266. *Trage la jug căruțele cu proviant.* OPRESCU, S. 41. *A primit o serisoare ... să pregătească proviant pentru două corpuri de armată.* CAMIL PETRESCU, B. 129. *Sîna este lacul la care trage fiecare cioban pentru primirea proviantului.* II XVII 121. ◊ **Compus:** (**mare**-proviant-maistru = șeful aprovizionării armatei. *Fusese marele-proviant-maistru al oștilor.* M. I. CARAGIALE, C. 90. ◊ (Învechit) *Dare din care se aduna fondul pentru aprovizionarea (cu alimente a) armatei. Să li se erte și acei cte taleri 13 ai proviantului (a. 1813).* DOC. EC. 154. *Proviantul la Caragea ... l-ași plătit în zece rînduri și tot nu erați scăpași.* I. GOLESCU, IM PB. DRAM. 79.

— Pronunțat: *-vi-ant-*. — Pl.: *provianturi*. — Și: (Învechit) *privánt, prlviánt* s. n.

— Din pal. *provjant*, rus. *прoвиант*, germ. *Provlant*.

PROVIANTĂ vb. I. Tranz. (În dicționarele din trecut) A aproviziona (eu proviant). Cf. *Polizu, Bărcianu, Alexi, W.*

— Pronunțat: *-vi-an-*. — Prez. ind.: *proviantez*.

— V. *proviant*.

PROVIANTĂRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a *provianta* și rezultatul ei. Cf. *Palizu*.

— Pronunțat: *-vi-an-*. — Pl.: *proviantări*.

— V. *provianta*.

PROVIDENȚĂ s. f. I. (Învechit) Voință, grijă, milă, îndurare, considerate ca atribute ale divinității. Din *providenția* lui *D[u]m[n]e[z]ău ... veniră ... pasuri ... și-i nitcură pe toși [șerpil].* *Dosoftei*, v. s. decembrie 210²/10. *Din providenția celui preaputernic ... am scăpat din gura unui crocodil.* *Gorjan*, h. II, 167/30. *Văzându-se atârnat, nu mai cugeta la olt decât a cădea el va putea mai cu omenie, recomandându-se providenței.* *CR* (1848), 24¹/65, cf. *Stamati, D.*

2. (În concepțiile teologice și în filozofia idealistă) Înțelepciune supremă cu care divinitatea ar conduce lumea, (grecism învechit) *pramitie* (I), (învechit, rar) *promișlenie*; p. ext. divinitatea însăși, *dumnezeire*, *Dumnezeu*; *pranie* (I). *Căci uimeni, nici știe, nici poate iscodi tainicile pravedinții lucrări* (a. 1701). *FN* 89. *Dumnezeiasca pravedință care le-au povățuit spre rîvna aceștii încredniciri.* *Văcărescu*, gr. 1/10, cf. *Ionovici*, a. 41/8. *Două nașii mari, pe care le tusuși pravedința le cheamă spre a păzi între sine un prietășug nestrămutat.* *AR* (1829), 78¹/30. *Angelul custode ... fu ales ... De nalta pravedință.* *Heliade*, o. I, 326. *N-au fost fericiți în nici una din deosebitele stări în care pravedința i-a așezat.* *Marcovici*, D. 51/6. *Ilustrissimul nostru prinț, Alexandru Ghica, într-a cui mână pravedința u încredințat înțlia împlinire și înțlucare a Regulamentului [organie].* *Genilie*, g. III/18. *Să răverse împrejurul său comara luminilor și a desăvârșirii, a căria cheie pravedința i-a dat-o pe nitna sa.* *MN* (1836), 67²/43. *Sub achiul pravedinței ..., către fiinta halărtă de dînsa mai de înainte, amenirea înaintează.* *Bălcescu*, m. V. 3.

3. *Grație șie, pravedință, care-mi păstrezi amicul spre a-l mai stringe o dată în brațele mele.* *Lăzărescu*, s. 68/17. *Este o pravedință eternă și atalputernică, care a înțlucit toate admirabilele mișcări ale carpurilor cerești.* *Barasch*, m. II, 67/20. *Se părea destinat numai dect de pravedință la lucruri mari.* *ROM. LIT.* 157²/46. *Principatele ... snt predestinate de pravedință a transmite civilizatiunea apusană în frumoasele sări ale Orientului.* *Timpul* (1856), nr. 1, 2¹/12. *Scăparăm deocamdată numai prin combinarea pravedinței.* *Concordia*, 33²/54. *Îngerul păzilor pe care pravedința l-a dat ficăruu am nu este dect femeia.* *Negruzzi*, s. I, 56. *Misterele pravedinței snt prea înalte pentru noi spre a le putea pătrunde.* *Isis* (1859), 20/2. *Idei drepte și înalte ... Vor vedea lumina zilei; și în farmă de mari fapte, Subt privirea pravedinței, lumea se vor arăta.* *Alexandrescu*, o. I, 77. *Iau martur pravedința Care-mi cunoaște gîndul și-mi vede conștiința.* *Alexandri*, t. II, 105. *Tu ești mai sever dect pravedința.* *Bolintineanu*, o. 466. *Acceșta snt misiunile încredințate de pravedință acelara ce au luat sarcina de conducători marali ai societății.* *Odobescu*, s. I, 242. *Și vibrează cer și apă ... Fire, am și pravedință Snt din nou iar bundăte.* *Macedonski*, o. I, 162. *Acceșta nu era o ființă de rînd, era un suflet mare ... care l-ar însufleși la fapte mari și l-ar susține ca o pravedință.* *Vlahuță*, D. 121, cf. *DDRF, Bărcianu, Alexi, W.* *Să sperăm că pravedința va fi fost mai îndurătoare.* *Rebreanu*, R. II, 229. *Poate că o pravedință ... te scoate în calea mea.* *Galaction*, o. A. I,

82. *Prin ce înțmplare pravedința lăsa să cadă în calea lui cteva fărămituri de la ospățul vieții?* *Sădoveanu*, o. VI, 630. *Și exprimă credința că pravedința va ocroti cauză greilor.* *Oțetea*, t. V, 182. *Au un substrat afectiv comun: a neliniste în fața existenței, o năncredere în pravedință.* *Călinescu*, c. a. 73. *Noroc de un trimis al pravedinței, coborît ... să pună capăt caznelor.* *C. Petrescu*, a. n. 18. *Ce bine că te înțlneșe, pravedința mi te-a scos în cale.* *Beniuc*, m. C. I, 259. ♦ (Învechit, rar; în forma *pravedință*) *Prevedere* (I I). *Din epocă în alta, din secol în alt secol, întreaga-mi pravedință a prăvăzit s-alcagă Predestinate odoome.* *Heliade*, o. I, 207.

3. *Persoană sau împrejurare care contribuie (în mod cu totul neașteptat, miraculos) la salvarea, la ferierea etc. cuiva.* *Stătești pravedința celor care tree.* *Alexsandri*, t. I, 287, cf. *Cade, Scriban, D. Domnule doctor, stătești pravedința noastră.* *Călinescu*, E. o. II, 280, cf. *DEX*.

— Și: (Învechit) *pravedinție, pravedință*, (învechit, rar) *pravedință* (*Heliade*, o. I, 207) s. f.

— Din lat. *providentia*, fr. *providence*.

PROVIDENȚIAL, -Ă adj. Care aparține pravedinței (2), care ar fi trimis, hotărît, dat de pravedință; p. ext. care contribuie (în mod cu totul neașteptat, miraculos) la salvarea, la ferierea cuiva, la rezolvarea unei situații dificile ce părea de nereșalvat etc. *O mină pravedințială priveghia asupra-le și ti strecură minunat din toate primejdiele.* *MAG. IST.* I, 2/1. *Trebuie să recunoaștem o lucrare pravedințială în atacul de alaltăieri.* *Lăzărescu*, s. 62/14. *Planul a fost descoperit printr-o scrisoare a asasinului ... care s-a găsit într-un chip pravedințial.* *Concordia*, 135²/64. *Heliade, om de geniu, bărbat pravedințial.* *Hasdeu*, I. C. I, 161. *Urmezi ... menirea la sublimă și pravedințială.* *Alexsandri, Păezii*, 137. *O împrejurare pravedințială.* *Caragiale*, o. VII, 206. *Primi a răsplată pravedințială.* *Odobescu*, s. I, 263, cf. *DDRF, Bărcianu, Alexi, W., Iarga*, L. II, 634. *Copiii mei mai vorbesc și acuma despre nenea Milică, anul pravedințial.* *C. Petrescu*, a. 272. *Fiindcă moș Castache nu-i lua aproape nimic, se abisnuise să și-l înclupie pe Pascuopol ca pe un înțlucitor pravedințial.* *Călinescu*, E. o. II, 138. ♦ (Adverbial) *Cîrmuiește pravedințial universul.* v. *NOM.* ianuarie 1965, 98.

— Pronunțat: *-și-al-*. — Pl.: *pravedințiali, -e*.

— Din fr. *providential*.

PROVIDENȚIALISM s. n. Concepție filozofică idealistă bazată pe credința în pravedință (2); concepție religioasă care susține că pravedința (2) ar determina cursul evenimentelor istorice. *Pravedințialismul este acea concepție după care divinitatea a pus la îndemna amului tal ce-i trebuiește.* *Contemp.* 1948, nr. 111, 8/1, cf. *M. D. ENC., DEX*.

— Pronunțat: *-și-a-*.

— Din fr. *providentialisme*.

PROVIDENȚIALIST, -Ă adj., s. m. și f. (Care este) adept al pravedințialismului; (persoană) care crede în pravedință (2). Cf. *Jordan*, L. R. A. 183. *Înviarat de această idee, mareșalul pravedințialist începu să cînte.* *Călinescu*, s. 319.

— Pronunțat: *-și-a-*. — Pl.: *pravedințialiști, -ste*.

— Din fr. *providentialiste*.

PROVIDENȚIE s. f. v. *pravedință*.

PROVIDEȚ, -Ă s. m. și f. (Învechit) Prezicător; ghicitor; profet¹ (I). *Au nmerit la un părinte călugăr ..., dascăl și provideț.* *Gavril*, NIF. 12/9. *Ești provideț de-mi știi numele și că snt preut.* *Dosoftei*, ap. *TDRG*. ♦ (Adjectival) *Șoimul în multe isteț și provideț, iară într-aceasta ... prast ... se arăta.* *Cantemir*, *IST.* 294, cf. *Cade, Scriban, D.*

— Pl.: *provideți, -e*.

— Din slav. *прoвидѣцѣ*.

PROVINCIAL, -Ă adj., s. m. și f. 1. Adj. Care aparține provinciei (3), privitor la provincie, propriu, caracteristic provinciei, de provincie. *În orașele cele provinciale ... sînt mai multe clase de oreșeni.* MAN. INV. 77/22. *Locuitorii acei polițioare provinciale.* CR (1848), 12³/20. *Plînge-n mine un vals provincial.* BACOVIA, o. 84. *Marile cariere începuseră totdeauna în mediul provincial.* CĂLINESCU, E. o. II, 68.

2. S. m. și f., adj. (Persoană) care locuiește în provincie (3) sau care este originară de acolo; p. e. x. t. (persoană) care se comportă sau reacționează cu stîngăcie, în mod greci, naiv etc. Cf. LB. *Se împărțea în moscoviteni și în provinciali.* ASACHI, I. 209/7. *Provințialul e fudul din naștere.* NEGRUZZI, s. I, 238. *Și noi, provincialii, știm să ne gătim după modă.* ALECSANDRI, T. I, 276. *Un provincial cam necioplit.* MAIORESCU, CR. III, 265. *[Era] curios ca toți provincialii.* GANE, N. III, 186. *Apare în ușa berăriei o figură joasă de provincial.* CARAGIALE, o. II, 41. *Și-ndreaptă pașii Spre otel Continental, Unde-a tras de-abia ascără Un chiabur „provincial”.* VLAHUȚĂ, o. A. I, 180, cf. DDRF, ALEXI, W. *Mișcarea, zgomotul, frământarea de pe stradă îl minunau ca pe provincial.* SĂM. VI, 447. *Toate acestea sînt nimicuri încîntătoare, mai ales pentru casier și pentru Elena, provinciali nepricepuți.* BĂNȚESCU-VOINEȘTI, P. 239. *Unul din voi voi trebui să devină provincial.* BASSADABESCU, s. N. 169. *Doctorul provincial înlocuise lucrul în comedie.* GALACTION, o. A. I, 33. *Numără restul cu minuțiozitate de provincial venit în capitală cu buget limitat.* C. PETHESCU, I. II, 213. *Ai ticuri de provincială.* SEBASTIAN, T. 368. *Ești un provincial apatic.* VLASIU, D. 291. *O lume făcută din funcționari, proprietari mărunți, fele bătrîne, văduve procesive, provinciale nefericite.* VIANU, A. P. 284. *Nenumărași au fost croicii candidași provinciali la cucerirea lui, dar orașul i-a nucerat.* ARGHEZI, B. 56. *Sînt demodați și bătrîni.* *O biată provincială.* VINEA, L. II, 7. *Era un tînr ... cu o expresie de provincial la marginea capitalei.* PREDA, R. 92.

3. Adj. Care aparține provinciei (1), privitor la provincie, propriu, caracteristic provinciei și locuitorilor ei; care se găsește în provincie; (rar) provincialist (3). *La Cairo s-au așezat o școală de administrație practică ... unde se învață administrația provincială.* CR (1830), 50¹/21. *Deputații provinciale.* GT (1838), 1²/26. *Plățile deputaților ... să se tragă din casa provincială.* CR (1848), 5¹/17. *Nu sînt încă sigur de li se acordă și administrație cum și dietă provincială.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 263, cf. PROT.-POP., N. D., DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Trebuie a respecta limba cășilor bisericesti, ca să nu avem o limbă bisericască ... și trei limbi provinciale.* IBRĂILEANU, SP. CR. 49. *Vorbirea provincială (regională, dialectală) se deosebește de limba comună.* IORDAN, L. R. 88.

— Pronunțat: -ci-a-. — Pl.: provinciali, -e. — Și: (învechit) provincial, -ă adj., s. m. și f.

— Din lat. provincialis, fr. provincial.

PROVINCIALISM s. n. 1. Fapt de limbă (cuvint, expresie, pronunțare etc.) existent numai într-o anumită regiune, caracteristic pentru un anumit grai; regionalism (2). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. Unul i-a dat [limbă] provincialismele sale, altul latinismele păstrate în dialectul său, HELIADE, PARALELISM, I, 2/29. *Voi să arăt că a întrebunța pre X în loc de Φ nu e un provincialism moldav.* NEGRUZZI, s. I, 263. *Această lipsă de comunicații intelectuale produce ... răul de a întrefine provincialisme în limba scrisă.* ODOBESCU, s. I, 350. *Provincialismii necindeminalici și expresiunile de un caracter puțin literar abundă.* id. ib. II, 352. *Din povestirea-i colorată, presărată cu provincialismele minunilor lui de naștere, simțesc în el un suflet furtiv.* SADOVEANU, o. VI, 440. *Provincialismele și termenii speciali nu pot avea aceeași valoare în limbă ca vorbele clementare cu care operăm zilnic.* PUȘCARIU, L. B. I, 191. *Opere literare contemporane care păcătuiesc prin abuzul de provincialisme.* IORDAN, L. N. 89. *În literatura noastră de specialitate a început să se*

vorbească tot mai mult de arhaisme și de provincialisme. SCL 1955, 110.

2. Fel de a se purta și de a gândi propriu unei anumite provincii (1), în discordanță cu restul țării și în detrimentul acesteia. V. regionalism (1), patriotism local. *Istoricul poate fi numai român prin simțimint și trebui să fie numai om prin rațiune: provincialismul și fanatismulucid știința.* HASDEU, I. C. I, IX.

3. Atitudine, comportare etc. specifică unui provincial (1), mentalitate de provincial. Cf. M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: -ci-a-. — Pl.: provincialisme și (învechit, rar, m.) provincialismi. — Și: (învechit) provincialism s. n.

— Din fr. provincialisme.

PROVINCIALIST, -Ă subst., adj. 1. S. m. (Învechit, în Transilv.) Persoană care nu făcea parte din cadrele armatei. *Poruncă împărătească ... peantru lăcuiitori neuniși de legea grecească, fie cătane, fie provințialești, și peantru popii lor (a. 1784).* IORGA, s. D. XIII, 14. *Memorabila adunare a regimentului I românesc, la care au participat și așa-numiții provincialiști, adevăți nemilitari.* BĂRȚIU, P. A. II, 206, cf. I, 513.

2. S. m. și f. (Învechit) Provincial (2). Cf. STAMATI, D.

3. Adj. (Rar) Provincial (3). „Sămănătorul” (cu ă) își trăda deci structura provincialistă. cv 1949, nr. 9, 12.

— Pronunțat: -ci-a-. — Pl.: provincialiști, -ste. — Și: (învechit) provincialist, -ă (pl. f. și provințialești) subst., adj.

— Provincial + suf. -ist.

PROVINCIALIZĂ vb. I. Refl. și tranz. fact. A căpăta ori a face să capete trăsături specifice celor din provincie. *În dialect s-au provincializat.* CR (1848), 19¹/39. *Eroul se provincializează.* BLAGA, Z. 115.

— Pronunțat: -ci-a-. — Prez. ind.: provincializez.

— Provincial + suf. -iza.

PROVINCIALIZĂRE s. f. Faptul de a (se) provincializa. Cf. BĂRCIANU.

— Pronunțat: -ci-a-. — Pl.: provincializări.

— V. provincializa.

PROVINCIE s. f. 1. (Adesea cu determinări care precizează unitatea teritorială) Parte delimitată dintr-o țară, constituind o unitate geografică, administrativă sau geografico-administrativă. V. regiune, ținut. *Craiul maurilor care avea scaunul său la Granada, în provincia Spaniei.* DESC. AM. 17/21. *Înfricoșatul cutremur ce s-au împlinat ... în provincia Valenției.* AR (1829), 11²/33. *Provincia zicem că este o parte a unui stat și a căruia stăpînire atîrnă de la cămuirea cea înaltă a statului.* EG 7/8, cf. F. AARON, G. 7/7. *Resbelele se fac astăzi numai pentru cîștigarea vreunei provinții.* ASACHI, s. L. II, 5, cf. id. I, 332/26. *E descris sau tot pîmîntul ... sau numai ceva țară sau provință.* RUS, I. I, 37/13. *Se porunci ca în toate provinciile ... preoții și predicatorii să aște zclul poporului.* BĂLCESCU, M. V. 38. *Misiunile iesuiților din provincia Lyonului.* CR (1848), 10³/21. *Atunci coroana era perdulă pentru Carol și Franța devenea o provincie engleză.* ODOBESCU, s. I, 5, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Dacă scriitorii noștri se vor închide în provinciile lor ... vom avea despărțiri tot mai pronunțate și în grai.* REBREANU, R. I, 83. *Florida e o provincie joasă, mîlăștinoasă.* RALEA, o. 21. *Avînd niște neamuri în altă provincie — pin Ardeal.* O. BIRLEA, A. P. I, 160.

2. (Adesea urmat de determinarea „romană”) Teritoriu cucerit de romani în afara Italiei, administrat de un magistrat și supus legilor și organizării romane. *Statuti pe care ... le preface în provinții romane.* MEX (1836), 71¹/50. *Babilonia văzu veștețindu-i-să floarea cînd se prîfăcu în provinție romană.* GUSTI, G. V. 23/27. *Imperatoriul Traian ... după ce au bătut pe*

Decebal, regele dacilor, cu prefăcut în provincia romană țeară. LAURIAN, M. III, 67/19. Deveni una din cele mai frumoase provincii ale întinsei împărășii romane. BĂLCESCU, M. V. 6. Poporul roman cuceri Macedonia ... și o prefăcu în provincie. XENOPOL, I. R. I, 86.

3. (La sg.) Teritoriul sau localitatea dintr-o țară în afară de capitală. De ai norocire a fi și d-to ... vlastare de vișă aleasă ... și ai trebuinșă a merge în provincie, fii sigur că ai să fii bine primit. NEGRUZZI, S. I, 238. Am hotărât să introduc în provincie obiceiurile din Iași. ALECSANDRI, T. 482. E în provincie, ... la o moșie, mi se pare. CARAGIALE, O. II, 40. Ca orice tână din provincie, am sosit cu un mare bagaj de iluzii. C. PETRESCU, C. V. 165. Va fi numit ... pe undeva prin provincie. CĂLINESCU, E. O. II, 68. Mama a plecat cu ruine în provincie. DEMETRIUS, C. 25. Eu făcusem un stagiu de 3 ani în provincie. BARBU, P. 35. A dat o reprezentare în provincie? T. august 1964, 67. ♠ L o e. a d j. De provincie = situat în provincie (3); specific provinciei. Am rățacit ... prin marginile unui oraș de provincie. BACOVIA, O. 235. În orașul de provincie banal, Unde niciodată nu se văzuse un papagal. TOPÎNCEANU, P. O. 113. Îmi plac orașele de provincie. BRĂESCU, O. A. I, 314. Într-un tirg de provincie ca al nostru ... gara este ... marca. SEBASTIAN, T. 215. Intraseră într-o ulicioară cotită ... ca în orașele de provincie. STANCU, R. A. V, 109. Nici pe secole de provincie nu se mai rostesc astfel de replici. II. LOVINESCU, T. 177.

— Pl.: provincii. — Și: (învechit) provință, provințele s. f.

— Din lat. *provincia*, germ. *Provinz*, fr. *province*.

PROVINCIOARĂ s. f. (Rar) Diminutiv depreciativ al lui provincie (I). Absorbit cu totul de rezultatul unor alegeri parțiale din cinci știe ce provincioară. CARAGIALE, O. III, 98, cf. DEX.

— Pronunțat: -ci-oa-. — Pl.: provincioare.

— *Provinciae* + suf. -ioară.

PROVINȚĂ s. f. v. *provinciae*.

PROVINȚIAL, -Ă adj., s. m. și f. v. *provincial*.

PROVINȚIALISM s. n. v. *provincialism*.

PROVINȚIALIST, -Ă subst., adj. v. *provincialist*.

PROVINȚIE s. f. v. *provinciae*.

PROVITAMINĂ s. f. Substanță inactivă din alimente care, activată de organism, este capabilă să se transforme într-o vitamină. [Ergosterina] e provitamina vitaminei antirahitice. ENC. AGN. Cele mai multe din ele snt luate din hrană, fie gata prelucrate, ca vitamina, fie sub forma unor provitamine. S. MARIN, C. B. 9, cf. SEC IV, 25, D. MED., M. D. ENC., DEX.

— Pl.: provitamine.

— Din fr. *provitamine*.

PROVIVASI vb. IV. T r a n z. (Învechit; complementul indică oameni) A numi într-o demnitate sau într-o funcție; p. e x t. a avansa, a promova. Am provivat pe sf. sa și astăzi la 25 ale lunci acesteia s-au așezat mitropolit al țerei (a. 1795). GĂLDI, M. PHAN. 244. Am hotărât ca să așezăm și să provivăm pe preaosfinșia sa numitul arhieru ... acestei țeri a Ungro-Vlahiei (a. 1812). id. ib. Iată provivam pe dl. comisu Gheorghe Asoche cu rangul de vel agă (a. 1827). URICARIU, VII, 97. ♠ A b s o l. Eu, pe temeiul înaltei puleri date mie, ... spre a provivasi în ranguri, ... înțărăse pe dumnealui Ghica în rang de vornic de Țara de Sus (a. 1833). id. 226.

— Prez. ind.: *provivasesc*.

— Din ngr. *προβίβασα* (aor. al lui *προβίβάζω*).

PROVIVASIRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a provivasi și rezultatul ei; numire într-o dem-

nitare sau într-o funcție; p. e x t. promovare, avansare. Să se treacă aceasta a d-sale Ghica provivasi în acturile ocăruierei (a. 1833). URICARIU, VII, 226. Va ova dritul unei provivasi [sic!] în treptăluirea rangurilor (a. 1833). GĂLDI, M. PHAN. 244.

— Pl.: *provivasiiri*.

— V. *provivasi*.

PROVIZER s. m. v. *provizor*¹.

PROVIZIE s. f. Rezervă de produse necesare cuiva sau undeva pentru o anumită perioadă de timp; (în special) rezervă de produse alimentare. De opt zile ne aflăm fără provizia mncării. BELDIMAN, N. P. I, 137/25. Au pures fără zăbavă cu oaste într-acolo, fără provizion. MOLNAR, I. 140/8, cf. DRU. Provizia hranei bolnavilor de la toate spitalele prinșipaturilor arc să se vnză prin mezat. AN (1829), 230²/35. Își pusesse toată provizia războiului ș-a hranei soldașilor. PLEȘOIANU, T. IV, 34/18. Se fac canaluri ... spre a se îndenutna prin aceasta cărătura proviziilor. CN (1830), 369²/17. Gătindu-să cu îndestulă provizie, au pures. DNĂGHICI, N. 61/1. Lutnd provizii, ierneaă ... la Patagonia. GENILIE, G. 36/28. După mai multe singeroase lupte se văzu fără provizii și fără puleri nuca a se înturna în Rusia. SĂULESCU, II, 11, 460/21. Numărul dar al roilor trebuie să fie potrivit cu mijloacele de hrană și de provizie. MN (1836), 17¹/30. Elc să nătrese mai mult cu provizii de plntc, cu poame. J. СИНАС, I. N. 18/11. După ce ne luarăm destulă provizie, iar plecarăm. GORJAN, II, IV, 105/13. La hambare, nimeni cară Provizioane de la țară. ASACHI, S. I. I, 260. Încongiurnd Moscva, au cuprins toate drumurile, pe unde ca se îndestula cu provizii. id. I. 161/1. Se găsiră tncă bani mulși ... și provizii de hrană pentru trei ani. BĂLCESCU, M. V. 154. Să ducă gloata de lănceri cale de cte 5-6 zile fără pic de proviziune. BARIȘIU, P. A. II, 318. Trăsurile ... trăgea la scară; în una să suia cucoana, cuconul și arnăutul ..., în alta proviziile. RUSSO, S. 22. Rusia a trămis un corp de observațiune ... cu artillerio, munișiunea și proviziunea cuvincoasă. TELEGHAFUL (1854), 142¹/13, cf. POLIZU, Provizii cumpărtnd ..., el le lua sau scump sau tot pe datorie. NEGRUZZI, S. II, 236. Una din cele două camere servea drept cămară pentru conservarea proviziunilor. FILIMON, O. I, 265. Mi-au făcut provizii de lenut și de legume. ALECSANDRI, T. I, 371. Pregătește proviziuni și face un pod la Siliștra. ODOBESCU, S. I, 296. Cu un coșuleț elegant de provizii ... se urcă în birjă. CARAGIALE, O. II, 2. A găsil-o pe naica Aegidto făctnd proviziune de compoturi. SLAVICI, O. II, 79, cf. DDRE, BĂRCIANU, ALEXI, W. I se dau stolnicului și anunite provizii din bucătăria donului. BUL. COM. IST. V, 148. Terminase provizia de țigări. GALACTION, O. A. I, 107. Să-și primească, din cind în cind, provizia de mahoră și de rachiu. C. PETRESCU, R. DR. 129. Și-a făcut nouă provizii de țigări. TEODOREANU, M. U. 230. Legume tncet din provizii. VOICULESCU, P. II, 270. Veneau de acasă încărcăși cu provizii. CĂLINESCU, E. 160. Pașiștea-i moale, plooa suportabilă și panerul cu provizii alături. SADOVEANU, O. IX, 293. Scăpasem de provizie uscată, de carnea sărată la butoi. BART, S. M. 96, cf. STANCU, R. A. II, 181, M. D. ENC., DEX. ♠ F i g. Așa lasă toate incendăile mari, după ce se sting, o provizie de căldură ascunsă. VLADUȚĂ, O. A. III, 60. Nici provizia de termeni ai regiunii în care copilarise ..., nici îndeletnicirile oamenilor de pe-acolo nu tmbogășesc vocabularul lui. VIANU, A. P. 122. ♠ (Prin lărgirea sensului) Port cu mine o ladă de bilete dulci ... Vezi dar că am o provizie ... îndestulăoare. BOLINTINEANU, O. 364. Am văzut pescari bătrni care aveau lngă ei o provizie de pietre. VÎN. PESC. mai 1964, 4.

— Pl.: provizii. — Și: (învechit) proviziôn (pl. provizioane) s. n., proviziune s. f.

— Din fr. *provision*, lat. *provisio*, -onis, germ. *Provision*, rus. *провизия*.

PROVIZIÓÑ¹ s. r. (Învechit) Comision, comiză (1 2). *Aflîndu-l de un provezion, am gîndit să înştiinţez întâi pe dumneata, ca pe un dîntii a cîinstitei Companii (a. 1749). IORGA, s. d. XII, 52. La cărăuşi cite 5 lei; ostanca mca, provezonu 60 (a. 1792), id. ib. 115. Noi rămînem să-i răspundem dumnealui, împreună cu provizionu lei 5 (a. 1807). FURNICĂ, I. C. 248. Provizionu ce să cubine a lua comisionarii, care vînd mărfuri străine pentru socoteala altora, este 2 la sută. NICHIFOR, p. 86/18, cf. IARCU, D. S. II, 439. Proviziune sau comisiune este o remuneraţie ... ce se dă comisionarului ... pentru îndeplinirea unei comande. I. PANŢU, PR. 3, cf. CADE, SCRIBAN, D., DEX.*
— Pronunţat: -zi-on. — Pl.: provizioane. — Şi: proviziune s. f., provezióñ, provezón s. r.
— Din germ. Provision.

PROVIZIÓÑ² s. r. v. provizle.

PROVIZIÓÑÁ vb. I. T r a r z. (În dicţionarele din trecut) A aproviziona. Cf. GHEŢIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W.
— Pronunţat: -zi-o-. — Prez. ind.: provizionez.
— V. provlzióñ².

PROVIZIÓÑE¹ s. f. v. provizle.

PROVIZIÓÑE² s. f. v. proviziou¹.

PROVÍZOR¹ s. m. (Învechit) Persoană care se ocupa cu îngrijirea şi cu administrarea urei instituţiei, a urci moşii etc. *Sculatu-s-au cu pără dumnealui Ştefan Arşanii, provizorul mărilor sale (cca 1733). BUL. COM. IST. II, 252, cf. DRU, VALIAN, V. Vei vedea scrisoarea ce mi-au trimis-o ... provizerul (a. 1741). IORGA, s. d. XII, 40. Un român ..., fost provizor la dominiul unui magnat. BARIŢIU, P. A. II, 492, cf. 95, POLIZU, PROT.-POP., N. D., BĂRCIANU, ALEXI, W. Provizorul internatului ... inspecta ... cuferele încuiate ale elevilor. ARGHEZI, S. XI, 88. Provizor din 1854 al internatului Liceului Matei Basarab. CĂLINESCU, S. C. L. 91.*
— Accentuat şi: provizór. SCRIBAN, D. — Pl.: provizori. — Şi: provizer s. m.
— Din lat. provisor, germ. Provisor.

PROVÍZOR², -OĂRĂ adj. v. provizoriu.

PROVIZORÁ vb. I. T r a n z. (Neobişnuit) A numi într-o funcţie în mod provizoriu. Cf. BUL. FIL. III, 186.
— Prez. ind.: provizorez.
— Derivat regresiv de la provizorat².

PROVIZORÁT¹ s. n. (În dicţionarele din trecut) Funcţia provizoriului; timp cît cineva ocupa această funcţie. Cf. PROT.-POP., N. D., CADE, SCRIBAN, D.
— Pl.: provizorate.
— Provizor¹ + suf. -at.

PROVIZORÁT² s. n. (Stare a) ceea ce este provizoriu; lucru, fapt, situaţie provizorie; timp cît cineva sau ceva este provizoriu; (învechit) provizoriu. *Să pună capăt şovăielilor şi unui provizorat scandalos. GALACŢION, O. A. I, 49. O disciplină ree domneşte aci, parcă o senzaţie de provizorat. C. PETRESCU, I. I, 299. Ele ... nu sînt decît un provizorat fragil, ca toate ale noastre omeneşti şi nedurabile. SADOVEANU, O. IX, 211. Totul era hotărît ... de către caracterul de provizorat al vieţii comunale. ARGHEZI, B. 82. Aceste case aveau un aer de provizorat, ca nişte decoruri de teatru. CĂLINESCU, B. I. 124. Criza aceasta nu poate fi decît un provizorat. RALEA, S. T. II, 129. Precara situaţie a ei şi a familiei ei ... nu putea fi decît un provizorat. V. ROM. IANUARIE 1965, 5. Se instaurează în noi un sentiment de provizorat. T februarie 1969, 53.*
— Pl.: provizorate.
— Din fr. provisorat.

PROVÍZORIC, -Ă adj. (Învechit) Provizoriu. *Guvern provizoric. CR (1830), 168¹/39. Şi s-a aşazăt în amîndouă pomenile cetăţi guvernuri provizorice (vremelnice). ib. (1831), 45²/14. În mijlocul folositoarelor lucrări, ce au înscunat toate miutele administraţiei provizorice, se află oarecare persoane ... duşmane (a. 1831). URICARIUL, II, 219.*

— Pl.: provizorici, -ce.

— Din germ. provisorisch.

PROVÍZORIU, -IE adj. Care se face pe un termen limitat, care durează sau este destinat să dureze numai un anumit timp, după care urmează să fie înlocuit (cu ceva sau cu cineva stabil); temporar, vremelnic, (învechit) provizoric, provizornic. *Guvern provizor ... întru care Lucca persoanc ... de credinţă. ZLOT, CRON. 350. Prezidentul guvernului vremelnice seau provizoriu al Grechiei. AR (1829), 47¹/11. [Rebelii] făcură sfat şi hotărît un fel de cîrmuire provizoară. CR (1830), 15²/45. Am întocmit un guvern provizoriu. BĂLCESCU, AP. GHICA, A. 39. El mulţumeşte pentru leafa provizoric. TELEGRAFUL (1854), 16¹/60. O măsură provizorie s-au hotărît la Constantinopoli (a. 1855). URICARIUL, IV, 440/22. Starea ... provizorie în care se află zisele principate. ROM. LIT. 12²/11, cf. POLIZU. Suvenerile cele multe şi frumoase ce ne-au lăsat generalul Kiseleff în guvernarea sa provizorie. BOLLIAU, O. 214. Avem un guvern provizoriu compus din oamneni luminaşi. BOLINTINEANU, O. 248, cf. DDRF. Posesiunea provizorie nu va fi considerată decît ca un depozit care va da celor ce au dobîndit-o dreptul de a administra averca absentului. HAMANGIU, C. C. 40, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. Această clasificare nu poate fi decît provizoric. PETICĂ, O. 458. Un indice provizoriu priu ajutorul căruia să ne îndreptăm inconsevenţele. BUL. COM. IST. I, 98. Nu-i vorba să te împotmoleşti în Gargalau. E ceva provizoric. REBREANU, I. 188. Îmbrăcămîntea oaselor şi a picilei e unuui carcera provizorie pentru ceva mai adnc. C. PETRESCU, I. I, 237. Fă, te rog, ... o chitanţă provizorie. SADOVEANU, O. VII, 248. Am înfiinţat o infirmerie provizorie în comună. ULIERU, C. 14. În provizoria lor sălăşuire printre solştiţii, [rînduncele] se comportă ca şi cum s-ar fi asociat cu eternitatea. ARGHEZI, S. VIII, 23. Despărţirea era ... provizorie. CĂLINESCU, F. O. I, 86. Totul e grăbit, provizoriu, trecător. V. ROM. IURIE 1954, 157. Oamenii îşi scurg prin timp Fonta fiartă a vieţii. Se încheagă sub drapete Şi-n tipare provizorii. LABIŞ, P. 309. < (Adverbial) Ţara se va guverna provizoriu, în numele noului suveran. CR (1848), 2²/21, cf. MAIORESCU, D. II, 181. Îl înlocui apoi provizoriu. IORGA, L. II, 327. Vei fi suspendat din slujbă. Dar, fireşte, provizoriu. REBREANU, I. 328. Fuscse ... poftit, provizoriu, să aştepte. GALACŢION, A. 322. I-a închiriat provizor şi citeva camere. C. PETRESCU, C. V. 159. Se aşeza pe un scaun, dar pe margine, provizor. TLODOREANU, M. V. 32. Am putea admite ..., provizor, că persoana nu face parte din teritoriul nostru. SADOVEANU, O. XIV, 13. Otilia se hotărî să ducă provizoriu piauu la o prietenă. CĂLINESCU, E. O. II, 302. ♦ (Substantivat, n.; învechit) Provizorat². *În tot timpul acesta al provizoriului măsurile militare să fie luate cu mare grijă. BARIŢIU, P. A. I, 82. Cit pentru ambasadă, aceasta s-a amnat pînă la încetarea provizoriului şi alegerea unui cap definitiv al Germaniei. AP. GHICA, A. 167, cf. ALEXI, W.*
— Pl.: provizorii. — Şi: (învechit) provizór, -oără adj.
— Din lat. provisorius, fr. provisoire.*

PROVÍZORNIC, -Ă adj. (Învechit) Provizoriu. *Alcătuitul ... guvern provizornic are a pregăti temeiurile guvernului definitiv. CR (1829), 238¹/9. Aceasta tipărire fiind provizornică ... s-au fost încheipuit a se face în litografie (a. 1832). URICARIUL, VIII, 202. S-au hotărît, ca o măsură provizornică, a pregăti pe candidaţii doritori cu oarecare învăţătură. BULETIN, F.*

(1843), 143²14. ♀ (Adverbial) *Nelncăperea caselor ... în care provizoriu acum se află aşezată acea şcoală* (a. 1836). URICARIUL, VII, 193.

- Pl.: provizoriu, -ce.

- Provizor² suf. -nie.

PRÓVLEMĂ s. f. v. problemă.

PRÓVLEMĂ s. f. v. problemă.

PROVLISÍ vb. IV v. provalist.

PRÓVNIMĂ s. f. v. problemă.

PROVOCĂ vb. I. T r a n z. (Complementul indică oamenii) A îndemna, a stimula printr-un act de sfidare, printr-un gest şocant, deplasat etc. să reacţioneze (în mod adecvat), a întări, a atina, a incita, a instiga; spec. (lit.) a aduce (prin acte de violenţă, lezarea demnităţii sau alte fapte ilicite) într-o stare de suferinţă favorabilă comiterii unei infracţiuni; (Invechit) a soma să facă un anumit lucru. *Sint provocat a li face următoarele întrebări ...* CUCURBAN, D. 93-18. *Celebrul orator îl întrerupse provocându-l din nou.* CR. (1846), 68¹59, cf. POLIZU. *În numele legii vă provoc ca să depuneţi armele.* SION, P. 225. *Apucat de groază la ideea că nenorocitul ar încerca să mă provoace.* CARAGIALE, O. II, 96. *Trebuia provocat şi împins spre alte sentimente.* GALACTION, O. A. I, 110. *Dar broscăii din răstoaică îl insultă-n pauze Şi din papură-l provoacă Cu prelungi aplauze.* TOPIRCEANU, O. A. I, 34. *Provocat de îndărătnicia lui Gligore, se ridică ..., să-i ardă şi el cu sete o palmă.* BRĂESCU, O. A. II, 282. *Ştie la ce se expune şi nu vrea să provoace pe nimeni.* SADOVEANU, O. VII, 675. *Pareă locuină provocat de minia lui, se linişti ... şi vorbi clibuzit.* CAMIL PETRESCU, O. II, 141.

2. T r a n z. A chema, a invita, a obliga la o întrecere, la o competiţie, la o luptă, la un duel etc.: (Invechit) a provocari. *Au fost provocaţi la arme prin manifeste şi rescripse împărăteşti.* BARIŢIU, P. A. III, 89, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Apare Ernani banditul şi-l provoacă la un duel.* FILIMON, O. II, 264. *Oclavă provoacă la duel pe amicul său.* GHEREA, ST. CR. II, 327, cf. DDRE, BĂRCIANU. *Ani fost provocat la duel.* CAMIL PETRESCU, T. I, 9. *Ar trebui să te provoc la duel.* TEODORIANU, M. C. 83. *Îşi căuta martori pentru a provoca la duel pe directorul ziarului.* CĂLINESCU, S. 121. *Îşi sfidează fratele şi-l provoacă la luptă.* v. ROM. ianuarie 1965, 107. ♀ F i g. [Muntele] pîndeste norii din depărtare, li atrage spre crestele lui şi îi provoacă la luptă. BOGZA, C. O. 67.

3. T r a n z. A fi pricina (1) (1), cauza, mobilul¹ (4) a ceva, a da naştere, a avea drept urmare; a cauza, a ocasiona, a pricinui (1), a prilejui (2), a produce (1) (1), (rar) a prileji (2). (Invechit) a pricinui (1). [Îngrijorările] sint totodată provocate de zgomotul recrutaţilor estroordinare. CN. (1846), 137²35. *Deaca mistuirea provoacă un minut friguri, apa sedativă triumfează repede.* MAN. SĂNĂT. 184-17. *Nu Rusia s-a înbitat a plăti această sumă, ci numai a provocat pe sfaturile administrative ... de a hotărî din veniturile fărăi sume.* TELEGRAFUL (1854), 16¹51. *Gaz uşar, poetic, stnu-i înveleşte Provocind dorinşe.* BOLINTINEANU, B. 52-8. *Imaginile provocate în fantasia noastră prin cuvintele paetului.* MAIORESCU, CR. I, 10. *Critica mea va fi ... nedemnă şi nepotrivită pentru serierca ce a provocat-o.* ODOBESCU, S. III, 10. *Întreabă şi provoacă următorul mic dialog ...* VLAHUŢĂ, O. A. I, 240. *Înfăţişarea lui provoca leşinuri de ris.* DEMETRESCU, O. 113, cf. DDRE. *Dacă interdicţiunea nu este provocată nici de sof, nici de rude, ea trebuie să fie provocată de procuror.* HAMANGIU, C. C. 112. *Prin prilej lor la vizitul provoacă nazllia lui Antonie Ruset.* RUL. COM. IST. I, 185. *Între ţărani ştiea provocă o mişcare.* REBREANU, R. II, 83. *Acest gest, provocat oarecum de vorbele ei, mi se părea că-mi da drepturi nouă.* IBRĂILEANU, A. 86. *Deznădejdea dunitale îmi provoacă milă.* CAMIL

PETRESCU, T. III, 165. *Fericitrea nu poate fi provocată de un eveniment din afară.* C. PETRESCU, I. II, 5. *Ce interes are să provoace un scandal?* id. c. v. 131. *Ambii contandanţi de regimente care ... provocaseră [aneheta] au fost mutaţi.* BRĂESCU, O. A. I, 19. *A provocat risul tuturor.* SEBASTIAN, T. 46. *Va provoca, evident, ilaritatea.* TEODORIANU, M. II, 31. *Se feri, ca şi cum atingerea lui i-ar fi provocat o suferinţă fizică.* SADOVEANU, O. XI, 514. *Utruirea cu care a fost uneori primită proza lui Arghezi a fost provocată de prezenţa unor procedee ... izbatite într-o măsură superioară înaintaşilor.* VIANU, A. P. 265. *Înfinţează „Societatea filologistă” cu scopul ... de a provoca discuţii în jurul problemelor de specialitate.* CV 1949, nr. 6, 6. *Izbucnirca [războiului] ... provoacă omului de carte întâi enervare, apoi tristeţe.* CĂLINESCU, C. O. 41. *Toate aceste substanţe, după ce au fost luate, provoacă dureri mari în gură.* BELLA, P. A. 149. *Să nu înceseze iar loviturile de la ceilalţi pentru risul excesiv pe care li-l provoacă.* PREDĂ, M. S. 16. *Vidal din ventuză este provocat prin flaubarca interiorului.* ABC SĂN. 385. *Piesele sale au provocat un şoc în conştiinţa contemporanilor.* T decembrie 1964, 49. *Căldura din ultimele zile a fost provocată de un curent rapid şi puternic de altitudinea.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6 693. *Exploziile au provocat pagube materiale.* RL 1977, nr. 10 282. ♀ R e f l. p a s. *Se provoacă vărsături, se dau purgative.* BELEA, P. A. 166.

4. R e f l. (Invechit, prin Transilv. şi prin Bucov.) A se referi (2); a lua în sprijin (pe baza unui precedent). *Spre a-şi întemcia propunerea, se provoacă la cele pertraetate asupra bugetului.* BARIŢIU, P. A. III, 233, cf. 6. BĂRCIANU. *Lua ... pre confesionalii săi în apărare, provocându-se la zăul de pîra atunci.* SBIERA, F. S. 365, cf. ALENI, W.

- Prez. ind.: provoc.

- Din fr. provoquer, lat. provocare.

PROVOCĂBIL. -Ă adj. (În dicţionarele din trecut; despre oameni) Irascibil, iritabil, supărăcios. Cf. LM, ALENI, W.

- Pl.: provocabili, -e.

- Provoacă + suf. -bil.

PROVOCĂNT. -Ă adj., s. m. I. Adj. (Bar) Provoocator (1). Cf. LM. *Buzele ei, înraşite de sucul rubiniu, dădeau o expresie provocantă frumuseţii ei blonde.* IBRĂILEANU, A. 27, cf. SEC II, 112. *Anita Ekberg (o sfinţă seducătoare şi provocantă).* CONTEMP. 1967, nr. 1 065, 53, cf. DEX. *Asculţi cu o ureche distrată acest gen de declaraţii provocante.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 26, 213.

2. S. m. (Invechit, rar) Persoană care provoea pe cineva la duel. Cf. STAMATI, D.

- Pl.: provocanţi, -te

- Din fr. provocant.

PROVOCĂRE s. f. Acţiunea de a (s e) p r o v o c a a şi rezultatul ei.

1. Întăritare, aştare, incitare, instigare, (rar) provocaţie (1); sfidare. Cf. p r o v o c a (1). Cf. LM, DDRE. *Schimbările domnilor se fac mai mult după provocările interne.* NENOPOL, I. R. IV, 202, cf. BĂRCIANU, ALENI, W. *Nu provocase ... Cantemireştii, afară numai dacă nu se consideră numirea lui Antioh ca o provocare.* IORGA, L. I, 337. *Glusul trompetelor bulgăreşti ... ajungeau ca o provocare la urechile calafatenilor.* BRĂESCU, O. A. I, 291. *În urma unor asemenea provocări, invazia păgînului se va sălţişi negreşit.* SADOVEANU, O. XII, 269. *Un boven scuipă în direcţia friganţilor ... Provocarea era evidentă.* CĂLINESCU, C. O. 27. *A fost vorba nu de o întimplare stupidă, ci de o provocare.* STANCU, R. A. V. 171. *Recunoaşte că e stupid să răspunzi prin provocări ciocoteşti unor intenţii bune.* H. LOVINESCU, T. 366. *Provocările răsunau din ce în ce mai dirze.* VORNIC, P. 25. *Duşmanii noştri ... se dedau la provocări, aştă oamenii.* LĂNCRĂNAN, C. II, 330.

2. Chemare, invitare sau obligare la o întrecere, la o competiție, la o luptă, la un duel etc., (rar) **provocație** (2); **somare**, **somație**. Cf. **provoca** (2). *Au fost provocați lo orme ... Români ... au urmul acelor provocări de bunăoară*. BARIȚIU, p. a. III, 90. *Provocarea* [la duel] *să se pedepsească cu închisoarea*. ROM. LIT. 398²/20, cf. ARISTIA, PLUT. *Trei frați unguri erau ripitorii frumoasei junc, din care cel mai mare acceptă provocarea* [la luptă]. CALENDAR (1859), 109/19. *Provocarea la danș venea mai toldeana din partea tinerilor*. FILIMON, o. I, 175. *De ce nu am putere să-i fac o provocare precum se cuvine ... și să-l străpung cu spaga!* ALECSANDRI, o. p. 45, cf. LM, BĂRCIANU, ALEXI, w. *Va plăti scump ... provocarea la duel*. CAMIL PETRESCU, t. I, 12. *Primi provocarea și începu să lupte*. SADOVEANU, o. x, 307. *Mă pomenește cu încă patru provocări la duel*. STANCU, r. a. I, 269. ♦ (Concretizat; rar) **Somație** scrisă, citație. *Îi sosiră din orșu provocări pentru plata ălor câteva sulc de zlofi*. AGĂRICEANU, a. 431, cf. 214, 539.

3. Cauzare, determinare, pricinuire, producere, (rar) **provocație** (3). Cf. **provoca** (3). *Este silit să-și avorteze zilnic prin provocare voită gândirile și concepțiile*. CARAGIALE, o. III, 8. *Provocare de pericol public*. COD. PEN. R.P.R. 399.

4. (Învechit, prin Transilv.) Referire. Cf. **provoca** (4). *Prin acea provocare ... la Federațiunea germană irită și înstrăinează nu numai pe unguri, ci și pe toate popoarele negermane*. BARIȚIU, p. a. III, 304, cf. I, 436.

- Pl.: **provocări**.
- V. **provoca**.

PROVOCARISĂ vb. IV. Transv. (Învechit) A **provoca** (2). *Vrei duel cu mine? Mă provocariștii pe mînc, generalul miliției?* ALECSANDRI, t. 1402. — Prez. ind.: **provocarisește**. — **Provoca** + suf. **-arisi**.

PROVOCĂȚ, -Ă adj. Pe care cineva sau ceva îl provoacă. Cf. STAMATI, d., BĂRCIANU, ALEXI, w. ♦ (Substantivat) *Răspunse provocatului*. CR (1848), 16³/18, cf. BĂRCIANU, ALEXI, w.

- Pl.: **provocați, -te**.
- V. **provoca**.

PROVOCĂTOR, -OĂRE adj., s. m. I. Adj. Care întărită, ațîță (v. ațîțător), incită (v. incitator), instigă (v. instigator) sau excită (v. excitant), (rar) **provocant** (1); care atrage atenția, șochează, sfidează (prin aspect, conținut, comportări etc.). *Cu tot lungăgiul acesta alt de provocator, regina-numo ordonă să nu i se facă nici un rău*. CR (1846), 87²/33. *S-au și purtat în mod provocatoriu*. BARIȚIU, p. a. III, 402, cf. PROT.-POP., n. d. *Cu un ton provocator, îl întreabă ...* CARAGIALE, o. II, 125, cf. DDRF, BĂRCIANU. *Un zimbet provocător îi rătăcea pe gură*. D. ZAMFIRESCU, v. 7, 154, cf. ALEXI, w. *Surtul său era tot așa de enigmatic și de provocător ca și odinioară*. PETICĂ, o. 264. *Îneșno mercu ... cu o truție provocatoare pe față*. REBREANU, I, 35. *Urțenia mea ar fi fost proclamată picantă și provocatoare*. GALACTION, o. a. I, 39. *Avca o înfășurare provocatoare, chiar cînd era umilită și fără putere*. C. PETRESCU, i. I, 50. *Văduvele ... îl ispiteau cu rtsuri scurte, provocatoare*. BRĂESCU, o. a. I, 91, cf. 410. *Se așază ... cu o vizibilă — poate puțin provocatoare — voluptate*. SEBASTIAN, t. 46. *Nu-i bine să fii provocător cu somitățile*. VLASIU, d. 119. *Privirea lui ... căzură brusc pe stîni ... provocatori*. TEODOREANU, m. II, 228. *Steriadă a ovul curajul să rămînă el însuși ... fără nimic agresiv ori provocator*. OPRESCU, s. 92. *Agenții provocatori se pedepesc*. COD. PEN. R.P.R. 517. ♦ (Adverbial) *Adeseori se uita provocător la oamneni cari nu l-au mai văzut niciodată*. AGĂRICEANU, a. 213. *Să vă opriți pe lo palaturile rusului, zise acesta înfigîndu-și provocator amîndouă minile în brîul său*. HOGAȘ, DR. I, 130. *Pe bord observă neclintit manevra de ple-*

care, binocla provocător molul opus. BRĂESCU, o. a. I, 324. *Te scoli din pat ..., caști și zimbești provocator*. TEODOREANU, m. II, 227. ♦ (Substantivat) Persoană (afiată în slujba unor autorități) care instigă la producerea unui act reprobabil, de obicei cu scopul de a denunța pe vinovați. Cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, w. *Provocatorii vor fi puși la locul lor*. STANCU, r. a. III, 8. *Poate să te ia drept spion, drept provocator*. GALAN, z. r. 295. *Siguranța strecuruse provocatori*. T. POPOVICI, s. 209.

2. S. m. (Învechit, rar) Persoană care provoacă pe cineva la duel. *Eram ... curios a vedea un duel ... Provocatorul ... văzînd maiestatea și curajul protivnicei lui, se dămoli, se trase înapoi*. ALECSANDRI, o. p. 41.

3. Adj. Care constituie cauza a ceva, care determină, care pricinuieste, care produce ceva. *Semnele de mai sus depînd și de cauza provocatoare*. BELEA, p. a. 175. ♦ (Substantivat) *Cînd provocatorul acestor grozave pîrituri fu jos, tînărul văzu mirat un omuleț subțire*. CĂLINESCU, E. o. I, 11.

— Pl.: **provocatori, -oare**. — Și: (astăzi rar) **provocător, -oare** adj.
— Din fr. **provocateur**.

PROVOCĂȚIE s. f. (Rar) I. **Provocare** (1). Cf. I. GOLESCU, c., PROT.-POP., n. d., ALEXI, w. *Împăratul frîgmanilor suportă cu mare răbdare aceste provocațiuni*. CĂLINESCU, c. o. 28.

2. **Provocare** (2). *Strămătarea ... să nu se tîlcuiască ea provocație (invitare) la război*. AR (1839), 173²/13, cf. NEGULICI, STAMATI, d., PROT.-POP., n. d., ALEXI, w.

3. **Provocare** (3). *Principale izvoare de provocație a fenomenelor subconștiente*. BALEA, s. t. II, 13.
— Pl.: **provocații**. — Și: **provocațiune** s. f.
— Din fr. **provocation**, lat. **provocatio, -onis**.

PROVOCĂȚIUNE s. f. v. **provocație**.

PROVOCĂLUI vb. IV. Refl. (Învechit, prin Transilv.) A se referi (2). *Mai pre urmă noi cei de legea Răsăritului, în cele bisericesti, avem a ne provocați la ss. canone și la s. pravila*. AARON, în CONTRIBUȚII, III, 126

- Prez. ind.: **provocăluiesc**.
- Din lat. **provocare**, magh. **provokál**.

PROVOCĂTOR, -OĂRE adj. v. **provocator**.

PROVOCÓV s. n. v. **pocrov**.

PROVÓD s. n. v. **prohod**.

PROVODÍ vb. IV v. **prohodi**.

PROVÓDNIC s. m. (Învechit, rar) Călăuză. *În urma lui au lăsat pe cițiva [oșteni] ca să fie provodnicii lui Romil*. BELDIMAN, n. p. I, 142/19.

- Pl.: **provodnici**.
- Din rus. **проводник**.

PROVÓRBĂ s. f. v. **proverb**.

PROVOȘCHÍDĂ s. f. v. **proboscida**.

PROXENÉT, -Ă s. m. și f. (Rar la f.) Persoană care mijlocește prostituția, care indeamnă sau constrînge pe cineva să practice prostituția, care înlesnește practicarea prostituției (pentru a trage foloase materiale personale); mijlocitor (2), codoș, (învechit și regional) pezevenchi (1), (învechit) verigas, (regional) pohoț. V. pește² (6). Cf. NEGULICI, PROT.-POP., n. d. *De seminția aceosta era legată nui mult în conștiința so turpitădinea fanoritolă sau chiar meseria de proxenet*. IBRĂILEANU, s. L. 80, cf. CADE. *Proxenetii obișnuții mișunau nu numai în Italia, ci și în Sponia*. CĂLINESCU, I, 168, cf. M. D. ENC., DEN. ♦

V. i. g. *Proxeneții putriișului, pe care-l prostituează curi oferă mai mult.* BRĂNESCU, O. A. II, 348.

- Pl.: *proxeneți, -te.*
- Din fr. *proxénète.*

PROXENETISM s. n. Ocupația proxenetului; faptul de a trage foloase materiale din practicarea prostituției aliuia; infracțiunea săvârșită de proxeneți; (înv. chit) pezevenicie (1), verigășie. *Corupția sexuală și proxenitismul, ... două delictu distincte.* COD. PEN. R.P.R. 463, cf. M. D. ENC., DEX.

- Și: (rar) *proxenitism* s. n.
- Din fr. *proxénétisme.*

PROXENISÍ vb. IV. *Tranz.* (Grecism învechit, rar) A pricinui, a produce, a cauza. *Multă mihiuire e rom. aprilie 1963, 42, cf. L. ROM. 1959, nr. 5, 56, M. D. ENC., DEX.*

- Prez. ind.: *proxenisește.*
- Din ngr. *προξενίσω* (aor. al lui *προξενῶ*).

PROXENITISM s. n. v. *proxenetism.*

PROXIM, -Ă adj. (Livresc) Care este cel mai apropiat (în timp, rar în spațiu). *La proxima naștere se prinde un cocoș.* MARIAN, NA. 102. *Veni comitetul ... la proxima adunare generală ... eu propunerea ca să să stăruiască la locurile competente.* SBIERA, F. S. 288, cf. CADE. *Proxina întrevedere.* ap. IORDAN, I. B. A. 113. *Am să cer să-și facă autocritica la proxima ședință.* V. ROM. aprilie 1963, 42, cf. L. ROM. 1959, nr. 5, 56, M. D. ENC., DEX. ♦ (Logică) *Gen proxim* = primul termen relevant al unei definiții, care este cel mai apropiat ca sens de noțiunea de definit. *Comunist e genul proxim, român sau ungar diferența specifică.* BENIUC, M. C. I, 97, cf. M. D. ENC.

- Pl.: *proximi, -e.*
- Din lat. *proximus.*

PROXIMITĂTE s. f. (Livresc) Apropiere imediată (în spațiu, în timp, în rang etc.); vecinătate. Cf. NEGULICI, PROT-POP., N. D. *Proximitatea portului Galați ... îi deschide ... dechuseu.* I. IONESCU, P. 31, cf. BARCIANU, ALENI, W. *Proximitatea rudeniei se stabilește prin nunărul generațiilor.* ȘĂINEANU, D. V., cf. CADE. *Proximitatea geografică a Germaniei și Italiei de statele dunărene crează un adevărat privilegiu comercial pentru aceste mărfuri.* TITULESCU, D. 419. *Fără să-i pese de proximitatea șefului gării ... murmură pentru ea.* TEODOREANU, M. II, 347, cf. SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX. *Ca factură spectacolul s-a aflat în proximitatea filmului polițist italian.* CONTEMP. 1977, nr. 1 609, 9/2.

- Din fr. *proximité*, lat. *proximitas, -atis.*

PROZĂIC, -Ă adj. I. (Învechit) Seris în proză (1); care este specific prozei. *Compuneri și traduceri poetice și prozoice.* GLENIE, G. 189/1. *Este un stil anume prozaic, unul poetic și altul oratoric.* FI. (1838), 12° 14. *Cea mai însemnată scriere prozaică a sa este Evidențe.* ASACHI, I. 15° 26, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Frumosul poem ... îl reproducem prin următoare prozică traduce.* CALENDAR (1862), 77/6, cf. BARCIANU, ALENI, W., CADE, SCRIBAN, D.

2. (Despre opere literare, stilul lor etc.) Lipsit de calități artistice; (despre scriitori) lipsit de talent; p. e x t. (adesea prin lărgirea sensului) banal, comun, plat; vulgar. *Poezilor prozoice le plac mult versurile libere.* HELIADA, D. I. 82/6. *Boieri divaniști ... nu se moț oșlă ... șezind pe divan, ei pe niște moderne seoune prozoice.* ROM. LIT. 303° 6, cf. POLIZU. *O convorbire află de prozică.* NEGRUZZI, S. I. 68. *Prozoice umilține nu poei a le înfrunța.* ALEXANDRESCU, O. I. 174. *Acest odevăr prozate, recunoscute de toate secelele filosofilor onției și moderni.* FILIMON, O. II, 251. *Plonul său era mult moț prozaic.* HASDEU, I. V. 14. *Ce draeu fii otla să iei un minisler? ... Prozoice-ntreprinderi tu care să vtri botul?* BOLINTINEANU, O. 134. *A lua*

cuvinte ... prozoice și ... a le ridică la splendoarea unei rime surprinzătoare. MAIORESCU, CR. II, 314. *Să răsune fașura triumfală a vinătorilor feodale, reamintind prozicului nostru secol ... timpii de cavaleruseă cortezie.* ODONESCU, S. III, 54. *Toți aleargă după cștig, după prozicul ban.* GHEREA, ST. CR. I, 201. *O! Cui de prozic este romanul meu.* I. NEGRUZZI, S. III, 263, cf. BARCIANU, ALENI, W. *Fleușta îl află pe cleric foarte prozic.* AGĂRBIȚIANU, A. 239. *Poetizează luna grădina de parfume. Proziciele hoarde De-acuma au tăcut.* BACOVIA, O. 161. *Poezia trebuie șoptită. Cu voce tare, orice poezie pare prozică.* VLASIE, D. 131. *E o istorie pe care nu m-aș simți în stare s-o trec în însemnările acelea prozice ale mele.* SADOVEANU, O. N, 477. *Tu ești prozică și eu sint idealist.* CĂLINESCU, B. I. 138. *Duc o viață așa de prozică, eu ce pot ajuta eu visării unui om atul de mare ca dumneavoastră?* id. S. 128. *Comparația homerică nu este opera unui autor prozic și nici a unui poet primitiv.* VIANE, M. 32. *Șefa de cabinet îi dădu la sosire, ea de obicei, un seurt și prozic raport.* V. ROM. ianuarie 1954, 126. *Înelinarea către vis și funtezie este înșoțită la Heine de-o aproape simultană observație a realității celei mai prozice.* ib. ianuarie 1957, 220. *Versurile sole siut prozice.* VARLAAM-SADOVEANU, 51. *În ciuda invitației la basm și poezie, spectacolul e destul de prozic.* 7 septembrie 1962, 75. *Iertată fie-ne comparația cam prozică.* ib. februarie 1969, 46.

— Seris și: *prozoice, -ă.* — Pronunțat: *-za-ic.* — Pl.: *prozoicei, -ce.*

- Din fr. *prosaïque.*

PROZĂISM s. n. Însușirea de a fi prozic (2); ceea ce este prozic; p. e x t. platitudine (1), banalitate; vulgaritate. Cf. I. GOLESCU, C. *Artele cele frumoase au mișciunea de a ... înălța șpiritul mai presus de prozaismul materiei.* FILIMON, O. II, 160. *Nu îi se iartă ... prozaismul.* MACEDONSKI, O. IV, 83, cf. BARCIANU. *Fără artă, cu mult prozaism în expresie ... cintecele lui simple confueau, totuși, o idee poetică.* LOVINESCU, C. V, 150. *Prozaismul și înlănuțirea stereotipă a conerctului îi apăsau condeul.* TEODOREANU, M. II, 158. *De aci și sărăcia formală, ... lunecusul pe panta metaforei pentru metaforă, alături de prozaismul see.* CONTEMP. 1948, nr. 108, 5/3. *Se găsece aici toate semnele unui prozaism voit.* CONSTANTINESCU, S. I, 160. *Ariditatea și prozaismul specifice existenței umane aflate sub dominația civilizației citadine.* V. ROM. octombrie 1963, 88. *Colorează ... prozaismul existenței lor cu vorbe mari.* 7 decembrie 1964, 41. *Prozaismul devine cadrul de desfășurare a unui puternic lirism.* CONTEMP. 1971, nr. 1 266, 3/5.

— Seris și: *prozaism.* SCRIBAN, D. — Pl.: (rar) *prozaisme.*

- Din fr. *prosaïsme.*

PROZĂIST s. m. (Învechit) Prozator; p. g e r e r. persoană care scrie un text, o lucrare (nepoetică). Cf. POLIZU. *Încurajați pe poeții și prozoiștii noștri.* F (1874), 608. *Singurul rol ce scriitorii reflexivi, filologii mai turti, dor apoi și ceilalți prozoiști ai științei, îl pot avea în privința limbii ..., este de a i se supune fără împotrivire.* MAIORESCU, CR. I, 189, cf. id. CRITICE, 50, L. ROM. 1973, 17.

— Seris și: *prozaișt.* — Pl.: *prozaiști.*

- Din germ. *Prosaist.*

PROZĂIZĂ vb. I. *Tranz.* (Rare) A face prozic (2), a lipsi de calități poetice. Cf. SCRIBAN, D.

— Prez. ind.: *prozăizez.*

- Din fr. *prosaïser.*

PROZĂSTIC, -Ă adj. (Livresc) De proză (1), scris în proză, care aparține prozei. *Protagonisții unei opere literore (dramatice ori prozastice).* CONTEMP. 1962, nr. 845, 1/7, cf. SCI. 1975, 351.

— Seris și: *prozastice.* — Pl.: *prozastici, -ce.*

- Din *proză.*

PROZATOR. -OĂINE s. m. și f. Autor de opere literare scrise în proză (1), scriitor în proză. Cf. I. GOLESCU, C. *Avea auzul poezii ... Sînt și destai prozatori.* NEGRUZZI, S. I, 335, cf. PROT-POP., N. D., DDRF, BĂRCIANU, ALENI, W. *Creația și analiza se găsesc ... la orice prozator.* IBRĂILEANU, S. I, 3. *Auzi prozator, care să culeze să prinească, pentru ... visurile lui, niște obiecte bilet de bancă!* GALACTION, A. 109. *Maturitatea artistică i-a adus prozatorului nostru o rafinată sobrietate de stil.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 346. *O prozatoare care tipărise de curind o carte cu aaintiri.* VLASIU, D. 66. *Îl cunoșteau toți pe prozatorul Galaction.* TEODOREANU, M. U. 32. *Ironia și huanorul sînt filoune dintre cele mai bogate ale artei prozatorilor români.* VIANU, A. P. 276. *Articolele de fond publicate de poezii și prozatori frunțași.* R. ROM., octombrie 1954, 270. *Prozatorii moderni au renunțat de mult la ceea ce aș numai logica epicului.* V. ROM., iunie 1957, 21. *Priaul prozator latin din a cărui operă s-au păstrat părți relativ înseanate a fost Calo.* IST. L. ROM. I, 67. *Prozatorul român a trebuit să aibă o atitudine specială față de limbă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 26, 5/4.

- Pl.: prozatori, -oare.
- Din fr. prosateur.

PROZAUROLĂN s. m. (La pl.) Ordin de reptile primitive, de talie mică, terestre și acvatice; (și la sg.) reptilă care aparține acestui ordin. Cf. M. D. ENC.

- Pronunțat: -za-u-ri-an. - Pl.: prozaurieni.
- Din fr. prosauriens.

PRÓZĂ s. f. 1. Modalitate de exprimare a literaturii care nu se supune regulilor de versificație, care folosește forma obișnuită, liberă, firească a vorbirii; (concretizat) compunere literară care folosește acest mod de exprimare. *Un curs de poezie și proză.* CR (1829), 130²/14. *Mai multe scrieri tu proză și tu versuri.* HELIADE, C. 7/14, cf. id. AMF. 53/9. *Traducători în vers și tu proză.* GENILIE, G. 189/2. *De ce traduce un poet uana în proză?* FL (1838), 5¹/24, cf. VALIAN, V. *Literatura frumoasă a ispanilor, precum tu proză, așa tu versuri.* RUS, I. I, 153, cf. STAMATI, D. *Autorii de proză ... au rămas iași aproape de noiaa națională.* RUSSO, S. 61, cf. POLIZU, L. *Slutești poezii, Voie a vă plage-n proză de l-Apolou nu aveți.* ALEXANDRESCU, M. 259. *N-aa scris nici un vers, nici o linie de proză.* ALECSANDRI, S. 111. *Aș scrie și proză, dar nici asta nu voi.* BOLINTINEANU, O. 327. *Scriitorii, fie tu proză, fie tu versuri.* CARAGIALE, O. IV, 244. *Are pe conștiință vro patru cărți tipărite: proză și poezie.* VLADUȚĂ, O. A. I, 194, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALENI, W. *Postirica tu proză e un simplu buletin de tugropure.* IORGA, L. II, 86. *Umplea ziarele cu revolta sa socială, tălmăcită într-o proză luminousă.* GALACTION, A. 80. *Compunerea tu proză alternată cu versuri.* VIANU, L. U. 51. *Eu nu om darul versului dect tu mică măsură, Prefer să spun tu proză ce gîndese.* BENIUC, V. 29. *Rimele și ritmul prind cu greu nibrări de elopot, Vorbele se cer tu proză, Unde-ar luneca mai slobod.* LABIȘ, P. 406.

2. (La sg. cu sens colectiv) Totalitatea operelor în proză (1) ale unui scriitor, ale unui popor, ale unei culturi, ale unei epoci; literatură scrisă în proză (1). *Utilat-am ziua și văleatul Ce-au înfrățit pe vremi, odată, A mele stihuri de aramă Cu proza ta cea nesărată.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 110. *Despre marele naistru al prozei noastre ..., poetul ni-a vorbit într-o seară.* SADOVEANU, O. IX, 611. *Sentimentul naturii apare tu praza românească o dată cu Alecu Russo.* VIANU, A. P. 73, cf. 64. *Proza românească socialistă a dat romane și nuvele remarcabile.* 4 februarie 1964, 4. *Parvenitismul este un fenomen pe care proza română l-a zgrăvit insistent.* V. ROM. octombrie 1964, 94. *Proza dovedea de mult timp un puternic specific național.* V. ROM. ianuarie 1965, 153. *Vocabularul prozei latine nu se diferențiază de cel curent.* IST. L. ROM. I, 69.

3. (Rar) Text neliterar scris în proză (1). *Își revizui rapartul, puactînd proza cu semne aprabative, clătinate din cap cu satisfacție.* BRĂESCU, O. A. II, 275,

Pe un ofițer de carieră au-l duci cu comunicate bine întocmite. Pentru civilii proza asta poate mai merge. BARBU, P. 344.

4. Fig. Platitudine (1), banalitate (în exprimare, în tratarea unei teme); fapte sau lucruri mărunte, comune, cotidiene, aparținînd realității de fiecare zi. *Să trecem la călduța proză a căsătoriei lui Ion Vodă cu fata marelui boier Lupea Huru.* HASDEU, I. V. 172. *O, eroi! ... vă citează toți nerozii Mesteicînd veacul de aur tu noroiul greu al prozii.* EMINESCU, O. I, 149. *Mizeriile și proza vieții ... sfîșiau iaiaa simfioare a poctului.* GHIEREA, ST. CR. II, 100. *Proza prea năbușitoare a vieții de toate zilele.* IONESCU-RION, S. 260, cf. CADE, SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX.

- Pl.: (rar) proze.
- Din fr. prose, lat. prosa.

PROZĂRI vb. IV. Refl. unipers. (Astăzi rar; despre bube) A crape, a se spuți. Cf. MOLNAR, AP. DR. IV₁, 390, LB, CIHAC, II, 469, BĂRCIANU, ALENI, W.

- Prez. ind. pers. 3: prozărește. - Și prozori (DR. IV₁, 390), prosiri (LB) vb. IV.
- Etimologia necunoscută. Cf. zări.

PROZĂRITURĂ s. f. (În dicționarele din trecut) Eczemă, erupție, spuzeală. Cf. LB, POLIZU, BĂRCIANU, ALENI, W.

- Pl.: prozărituri. - Și: prosiritură s. f. LB.
- Prozări + suf. -tură.

PROZECTOR s. m. v. proiector.

PROZELIT. -Ă s. m. și f. (Rar la f.) Persoană convertită, de curind, la o ideologie, la o doctrină, la o credință etc. (prin intermediul unor reprezentanți ai lor); adept non (și inflăcărat) al unei ideologii, al unei doctrine, al unei credințe etc. *Făcără iară mulți proseliși sau credincioși uoi.* NICOLAU, P. 320, cf. DRU, LB, I. GOLESCU, C. *Credința și-a aflat șeși mai virtos între damni și boierime atîia prozelii.* FL (1838), 26²/30. *Fanaticii făcători de prozelii au ajuns a fi de ris.* GT (1839), 182²/55. *Un misionar protestant ... se strigiește a mă face proselit.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 143, cf. STAMATI, D., POLIZU, G. *Galatis, trimis să facă proseliși printre grecii diu Rusia ..., a fost arestat.* GHICA, S. 95. *Numărul proselișilor și adepților ajunsese a fi îndestul de mare ca să se poată gîndi la organizarea scriilor.* id. ib. 332. *Luxul, acum, își avea prozeliiși săi tu toate clasele societății.* FILIMON, O. I, 217, cf. 371. *Știrbei mă conta între prozeliiși sui.* LĂCUSTEANU, A. 105. *Acest cerc literar ... ar trebui să aibă mii de proseliși.* GHIEREA, ST. CR. II, 98, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALENI, W., SEVERIN, S. 43, CADE, SCRIBAN, D. *N-a mai apucat să-l vadă pe noul prozelit.* PAS, Z. IV, 114. *Ciud doreau să facă prozeliiși, își atribuiau ... osemenea merite.* CAMIL PETRESCU, O. II, 117. *Broșurile acelea au făcut prozeliiși.* CĂLINESCU, B. I. 217. < (Adjectival) Acesta este întemeietorul stnicerilor, adică tinerii oșteni alcătuiți din mulți creștini proseliși. SĂULESCU, HR. I, 146/16.

- Scris și: proselit. - Pl.: prozeliiși, -te.
- Din lat. proselytus, fr. prosélyte.

PROZELITIC. -Ă adj. (Rar) Care aparține prozeliișilor, privitor la prozeliiși, caracteristic prozeliișilor. Cf. SCRIBAN, D. *Mania prozelitică face ravagii.* RALEA, S. T. I, 286, cf. DEX.

- Scris și: proselitice. SCRIBAN, D. - Pl.: prozelitici, -ee.
- Din fr. prosélytique.

PROZELITISM s. n. 1. Zel, rivnă, strădanie de a face prozeliiși. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI. *Proselitismul ultramanlan austriac își dă tu capete cu proselitismul ardodox inusăcose.* BĂRȚIU, P. A. III, 15, cf. I, 126, 555. *Catalicismul raman este foarte îndrăzneț la prazelitism.* RUSSO, S. 74, cf. DDRF, BĂRCIANU,

ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D. *Aciunța de prozelitism e întreprinde*. VARLAAM-SADOVEANU, 225, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Devotament, atașament (la o ideologie, la o doctrină, la o credință etc.) specific prozelitilor. *Frumoasa epocă a prozelitismului socialist*. GALACTIUN, A. 421. *Printre cauzele care au provocat descoperirile geografice, cronicele pun în locul întii prozelitismul religios*. OȚETEȚA, R. 113, cf. M. D. ENC., DEX.

— Scris și: *proselitism, proselitism* (SCRIBAN, D.).
— Din fr. *proselitisme*.

PROZÍCE vb. III. ТРАИЗ. (Prin Ban.) A zice din nou; a repeta (I). Cf. ARH. FOLK. III, 105, 113, 154, SEC V, 201, FORM. CUV. II, 199.

— Prez. ind.: *prozie*.
— Pro² + *zice*.

PROZNOȘÉNIE s. f. (Rusism învechit, rar) Pronunțare (I). *Unii din rossienți nu pot să dea adevărata zicere, adică proznoșenie, la slova și în cuvintele moldovenești* (a. 1789). BV II, 329.

— Pl.: *proznoșenii*.
— Din rus. *прогношение*.

PROZODÉM s. n. (Livresc) Element prozodie (I) cu rol distinctiv. *Correspund, în mod categoric, unor prozodeme (adică unor elemente prozodice cu rol distinctiv) semnele: virgulă ..., punct ... și, în anumite situații, semnul întrebării*. I. ROM. 1967, 59.

— Pl.: *prozodeme*.
— Din fr. *prozodème*.

PROZÓDIC, -Ă adj. I. Care aparține prozodiei (I), care privește prozodia, de prozodie; (învechit, rar) prosodicesc. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, PROT.-POP., N. D. [Chteeclul] este, în privința regulilor prozodice, cu mult mai prejos de ingenioasă improvizare a vinătorului. ODOBESCU, S. III, 10, cf. DDRF. *Scurtimea lui „i” și „a” era prin urmare un semn prozodie*. ARHIVA, I, 163, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. Cînd descoperea o formă prozodică nouă, doi, trei sau chiar mai mulți psalmi la rînd erau versificați în aceea formă. LL I, 148. *Natura formei sugestive impunea ... revoluția prozodică*. LOVINESCU, S. I, 371. *Conceptul, lirismul aparent se desfășura în largi perioade, se-nvăluia cu prestigii prozodice în mare cînte la cîntorii*. CONSTANTINESCU, S. III, 19. *Prelucrarea în sens artistic a elementelor de limbă vorbită nu-l preocupă însă atît de mult, cît mai ales satisfacerea nevoilor prosodice*. CONTRIBUTII, I, 22, cf. 10. *Versurile poemei depășesc structura prozodică a versificației populare*. I. ROM. 1959, nr. 2, 59. *Analiza elementelor prozodice și a semnelor de punctuație*. IB. 1967, 55. *Supunerea la norma prozodică e obținută prin orice mijloc*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 26, 9/1. ♦ (Adverbial) *Această descoperire de inspirație se traduce, prozodie, prin folosirea metrelui trohaic*. V. NOM. MARIE 1956, 56.

2. (Învechit) Ortografic. *Între aceste semne adevărat prozodice alăturăm și sedila*. HELIADE, PARALELISM, II, 153/16.

— Scris și: *prosodic*. — Pl.: *prozodici, -ce*.
— Din fr. *prosodique*.

PROZODÍE s. f. I. Parte a poeziei care studiază versificația și normele ei sub raportul structurii versurilor, al numărului accentelor sau al cantității vocalelor unui vers; (mod de) aplicare a acestor norme în compunerea unei lucrări poetice. Cf. MACARIE¹, GRAM. 133²/21. *Prosodia e învățătura d-a da fieștecărei silave același ton care i se cuvine*. ȘINCAI, P. P. 3. *Ai făcut chip cutîntării ritoricești și originală prozodii poeticești*. ÎNȘTINȚARE, 7/4. *Învățătura rădicării sau a apăsării glasului la silabe sau la cuvinte învață prosodia*. TEMPEA, GRAM. 6/3. *Prosodia iaste partea a patra a gramaticii, ceea ce supt măsurarea slovenirilor celor însemnătaare, ețt învață a încheia stîluri*. EUSTATIEVICI, GR. RUM. 115²/3. *Prasadia (măsurarea tonului)*.

DIACONOVICI-LOGA, GR. ROM. 201², cf. CLEMENS, DRUL. *Vei paradosi limba românească cu toate părțile ei, adică: gramatica, sintaxă, prosodie, stil și filologia limbii* (a. 1828). URICAICUL, VII, 172. *Prosodia, adică cîntarea zicrilor*. HELIADE, GR. ROM. IX/7. *Prosodia (facerea stîlurilor)*. ALBOTEANU, GRAM. I²/II, cf. VALIAN, V., NEGULICI, STAMATI, D., POLIZI. *Scriserile sale în limba ruscască sînt ... un tratat de algebră, reflexii asupra prosodiei, cteva cîntece*. NEGHOZZI, S. II, 157, cf. PROT.-POP., N. D. *Nevinovăția închează din momentul în care ... se anestează în prosodie*. MAIORESCU, CR. II, 10. *Poezia populară ..., imperfectă în privința prosodiei ..., dar plină de verdeață și de putere*. ODOBESCU, S. I, 186, cf. DDRF. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Necunoscînd teoria prozodiei clasice, avea un simț desăvîrșit al ritmului*. LL I, 143. *A fost profesorul întru poezie și prozodie a[1] celor trei băieți*. V. NOM. februarie 1956, 21. *I-au arătat ... importanța prozodiei în realizarea poeziei*. S. C. ȘT. (IAȘI), 1957, 233.

2. (Învechit) Ortoepie. *Gramatica ... are patru părți: ortografia, etimologia, sintaxis și prosodia*. ST. LEX. 220². *Prosodie a arăta că iaste o țarie dă glăsuire scrisă, care arată eum să să facă pronunția la eele serise*. VĂCĂRESCUL, GR. 102/1, cf. RÎMNICEANU, 23²/11. *Semnele prosodiei românești sînt accentul ascuțit, accentul grav, circumflexul*. HELIADE, PARALELISM, II, 153². *A nu întrebuița semnele prosodiei și ale punctuației rîu*. GR. R.-N. II, 78/11.

3. (Învechit) Pronunțare (I). *Nu se poate numi ortografie o manieră de scris ce nu conservă adevărata prosodie a limbii*. CN (1848), 28²/41. *Limba românească corectă trebuie a fi ... codul ortografiei și a sintaxei, a prosodiei și a vorbei*. RUSSO, S. 60.

— Și: (astăzi rar) *prosodie* s. f.
— Din ngr. *προσοδία*, fr. *prosodie*, lat. *prosodia*.

PROZOPOPEE s. f. Figură retorică prin care autorul pune să vorbească o persoană absentă, defunctă sau un personaj alegoric. V. PERSONIFICARE. *Prosopopeea nu iaste alt, fără numai o facere și plămînire a unui obraz ... cînd rîlorul aduce la mijloc pre cei depărtați de oameni, pre cei viu sau pre cei morți*. MOLNAR, RET. 277/19, cf. DRUL. I. GOLESCU, C., NEGULICI, PROT.-POP., N. D., GHETIE, R. M., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: *-pe-e*. — Pl.: *prozopopei*. — Și: *prosopopée*, (învechit, rar) *prosopopie* (GHETIE, R. M.) s. f.

— Din fr. *prosopopée*, lat. *prosopopeia*. — *Prosopopie* < ngr. *προσωποποιία*.

PROZORÍ vb. IV v. prozări.

PROZORLÍV, -Ă adj. (Învechit, rar; despre oameni) Pătrunzător (3), perspicace. *Știa gîndurile oamenilor și era de față acolo unde en trupul nu era, care lucru și plîna astăzi oameni prazarlivi sînt în lume*. VARLAAM, C. 329.

— Pl.: *prozorlivi, -e*.

— Din slavonul *прозорливъ*.

PROZORLIVÍE s. f. (Învechit, rar) Pătrundere (4), perspicacitate. *Pravoslavnicul înțereeni și se cutremură de prazorlivia sîntului*. DOSOFTEI, V. S. decembrie 190²/17, cf. SCRIBAN, D.

— *Prozorliv* + suf. *-ie*.

PROZÓRNICĂ s. f. (Bot.; regional) Sunătoare, pojarniță (3) (*Hypericum perforatum*) (Bîrsana — Sighetu Marmației). Cf. ALR SN III h 649/353.

— Pl.: *prozarnice*.

— Cf. ucr. dial. *прозрюрник* „sovirvariță”.

PRR interj. Cuvînt cu care sînt oprîți caii din mers. Cf. CHEST. V 77/77.

— Onomatopoe.

PRȘ interj. v. ptru.

PRȘIU interj. v. ptru.

PRTRŌA interj. v. ptruina.

PRU interj. v. ptru.

PRŪĂ s. f. (Învechit) Proră. Cf. KLEIN, D. 408. *Un tânăr nalt și frumos ... sta în picioare la pruiă și porunca. GHICA, S. 395, cf. CADE.*

— Pl.: prue.

— Din it. prua, fr. proue.

PRUBĂ vb. I v. proba.

PRUBĂR s. m. v. probar.

PRŪBĂ s. f. v. probă.

PRUBĂLEĂLĂ s. f. (Regional) Încercare, probă (2) (Stolna — Cluj Napoca). Cf. LEXIC REG. II, 81.

— Pl.: prubăleli.

— Prubăli + suf. -eală.

PRUBĂLI vb. IV v. probăli.

PRŪBLĂ s. f. v. probă.

PRUBŪI vb. IV v. probul.

PRUBŪIT, -Ă adj. (Învechit, rar) Verificat, încercat. *Cercări prubuite prin carele fieștecare om lesne poate să se păzească de această boală prin povățuirile în gios arătate. AR (1831), 59²/3.*

— Pl.: prubuiți, -te.

— V. prubui.

PRUBULŪI vb. IV v. probăli.

PRUC subst. (Prin sud-vestul Transilv.) Surpătură în mină. Cf. MDI.

— Pl.:?

— Din germ. Bruch.

PRUCEDĂ vb. I v. pucește.

PRUD, -Ă adj. (Franțuzism rar) Care simulează o atitudine virtuoasă, austeră. *În diplomație, o femeie prudă nu face două parole. CĂLINESCU, S. 269, cf. DN².*

— Pl.: pruzi, -de.

— Din fr. prude.

PRŪDĂ s. f. v. pudră.

PRUDĒNT, -Ă adj. (Despre oameni) Care prevede (I I) și preîntâmpină un pericol, o neplăcere, un neaz etc. posibil, care acționează cu băgare de seamă și ia toate măsurile de prevedere pentru a înlătura orice pericol, orice neplăcere, orice neajuns; prevăzător (I), precaut, circumspect, grijuliu. *Prudente ... vețozor înainte, portelor de grije de cele ce vor să fie. IORGOVICI, O. 41/10. Fieștecare econom prudenta (cu înțelepție) poate să vează ... ranele cele de riie. ÎNVĂȚĂTURĂ, 95/9. Este prudent și prevăzător. CR (1848), 13²/31. Cultivatorul prudent lund în considerație pe acela a căror folosință i se pare netăgăduită. BREZOIANU, R. 8/14. Căuțați un om onest și un om învățat și prudent. MAN. SĂNĂT. 13/29, cf. STAMATI, D. Omul prudent nu prea are statură mare. FIS. 100/15. Era înțelept, prudent. ROMÂNUL (1857), nr. 3, 1³/71, cf. DDRE, BARCIANU, ALEXI, W. E un pedant rece, prudent, măsurat. IORGA, L. I. 78. Eu, prudent cum mă știți, n-am mai așteptat să izbucnească focul. REBREANU, R. II, 223. Ceilalți luau adesea în glumă nefericirile ei, ceea*

cc o supăra și o făcea prudentă. IBRĂILEANU, A. 22. Am fost destul de prudent la începutul carierei mele. GALACTION, O. A. I, 42. Singur pe navă, prudentul Ulise privea cu-ntristare, Cât ții oceanul de larg. TOPIRCIANU, P. O. 9. Nu deschidem, hotărî portăreasa prudentă. VOICULESCU, P. I, 189. Prudenții săi îndrumători. OȚETEĂ, T. V. 137. Deveni prudent, sentimentul primejdiei îi creșca. PREDĂ, R. 249. Un critic prudent. RL 1977, nr. 10 266. ◇ (Adverbial) Ceilalți declarau că na e prudent d-a rupe o pace de șaptezeci de ani cu turcii. BĂLCESCU, M. V. 199. Bărbatul se retrase prudent lângă nevastă-sa. BRĂESCU, O. A. I, 251. Suflețel, retras prudent cu cîțiva pași, nu voi să se mai atingă de covor. CĂLINESCU, S. 51. Mandahe (dind prudent la o parte pălura). II. LOVINESCU, T. 218. ◇ (Substantival) Mîșteau cînd făceau pe prudenții? HELIADE, AP. GHICA, A. 677. ◆ (Despre manifestări, acțiuni sau creații ale oamenilor) Care exprimă, dovedește, trădează prudentă, precauție, circumspecție; prevăzător (I), precaut, circumspect. O măsură prudentă. ROM. LIT. 408²/1. Mod expeditiv și prudent de a intim-pina critica. MAIORESCU, CR. II, 39. Păstrare ... o rezervă prudentă. SADOVEANU, O. VIII, 240. Asemenea concepții ... nu interesau firea sa prudentă. CĂLINESCU, S. 615. Atitudinea rezervată și prudentă. VIANU, L. U. 28.

— Pl.: prudenți, -te. — Și: (învechit) prudēnte, -ă adj.

— Din lat. prudens, -ntis, fr. prudent, it. prudente.

PRUDĒNTE, -Ă adj. v. prudent.

PRUDĒNȚĂ s. f. Calitatea de a fi prudent; atitudinea celui prudent, mod de a acționa al omului prudent; prevedere (I 3), precauție, circumspecție, băgare de seamă. *Prudenție ... vederea înainte cu ochii mîinii la cele ce vor să fie. IORGOVICI, O. 41/13. Despre prudenție. VIRNAV, F. M. II, 171²/10. Cugeta ... la nebulia temerilor prudenței. HELIADE, D. J. 44/9, cf. I. GOLESCU, C. Elisabeta ... prin a ei genie și cultură, prin prudenție întru alegirea bărbaților slotului ..., întări tronul său. SĂULESCU, HR. II, 338/9. Calități ... trebuitoare cultivatorului. Prudența, țaria voineții, statornicia. BREZOIANU, R. 8/6. A delibera cu mai multă prudență asupra pedepsei ce legile hotărâsc. IĂZĂRESCU, S. 125/21. Prudența ar prescrie atunci d-a chema un medic. MAN. SĂNĂT. 12/6, cf. 246/3. O lucrare a mîinii omenesti ce reclamă ... un grad de prudență. MAIORESCU, CR. I, 245, cf. DDRE, BARCIANU, ALEXI, W. Noi trebuie să lucrăm cu multă prudență. REBREANU, R. 276. Mă retrag cu o bună lecție de prudență. GALACTION, O. 233. Se aventură cu mare prudență pe Călea Griviței. C. PETRESCU, C. V. 39. Comandamentele recomandaseră prudență. BRĂESCU, A. 138. Sceptic din prudență. SEBASTIAN, T. 91. A avut prudența de a-și apăra averea ei personală. CĂLINESCU, S. 79. Am uitat să-mi iau suficiente măsuri de prudență. STANCU, R. A. III, 332. Frică poate să-i fie oriemi, total e să nu ajungi robal ei, ci s-o sclimbi în prudență cât mai mare. BENIUC, M. C. I, 160. Am avea multă înțelepție, multă prudență. H. LOVINESCU, T. 193. Pipăi sobița de teracotă cu o prudență cu totul de prisos. VINEA, L. II, 315. Nici o prudență nu e de prisos. BARANGA, I. 170. N-am simțit și nu simt nici acum nevoia unei prudențe în plus. PREDĂ, R. 31. Înaintam astfel cu tot mai multă prudență. V. ROM. august 1958, 75. Urcam ... cu prudență pînă la linia ferală. BARBU, Ș. N. II, 296. Trebuie multă judecată și prudență. 1 februarie 1962, 26. ◇ Loc. adj. și adv. Cu prudență = (care acționează, se manifestă etc.) în mod prudent. Înăfișarca lui era cu gravitate, vorba cu rezervă și prudență. MN (1836), 87/42. A nu pluti în contra curentului apei ..., ce cu prudență a conduce luntrea. ASACHI, E. D. 9. Esperiența aceasta trebuie săcută cu prudenție. MARIN, PR. I, 184/27. Pune în lucrare cu prudență și moderație noua teorie. ROM. LIT. 261/17.*

— Și: (învechit) prudēnție, prudînță s. f.

— Din lat. prudentia, fr. prudence, it. prudenza.

PRUDENȚIE s. f. v. prudență.

PRUDEFIE s. f. (Franzuzism Invechit) Afectare a unei rezerve excesive în ceea ce privește pudora, decența; atitudine, manifestare care vădește o asemenea afectare. *Gruția voluptuosă a spaniolelor, unită uu știu eu ce reflect de pruderie engleză.* CR (1848), 18³/73, cf. NEGULICI, *Lacheul d-tale te despăgubește foarte frumos de pruderile aparute ce urâși în lume.* TIMPUL (1856), nr. 1, 4³/70, cf. PROT.-POP., S. D.
— Pl.: *pruderii*.
— Din fr. *pruderie*.

PRUDINȚĂ s. f. v. prudență.

PRUDII s. n. v. produb.

PRUFNI vb. IV. In t r a n z. (Regional) A scoate sunete asemănătoare buhaiului folosit de colindători. *Noi, măi Zaharie, să prufniu din gură cu buhaiul.* CREANGĂ, A. 43, cf. DM, DEN.
— Prez. ind.: *prufnese*.
— Formație onomatopeică.

PRUGĂ s. f. (Prin Ban.) Cale (liberă). Cf. GĂMULESCU, E. S. 180, L. COSTIN, GR. BĂN. 170.
— Pl.: ?
— Din scr. *pruga*.

PRUGLĂ s. f. (Invechit, rar) Un fel de laț. Cf. ANON. CAR.
— Pl.: *prugle*.
— Din scr. *pruglo*.

PRUII subst. (Regional) Cingătoare improvizată. Com. din Vicovu DE SUS — RĂDĂUȚI.
— Din ucr. *пруги* „fâșie de plină sau de stofă”.

PRUIĂB s. n. v. prohab.

PRUIĂP s. n. v. prohab.

PRUIĂ s. f. (Invechit și regional) Partea cea mai bună a ceva; frunte. *Afură de pruha, fruntea, cei mai mulți se turloureră pe la casele lor.* RUSSO, S. 115.
◇ (Adjectival) *Raciul pruiă.* COMAN, GL.
— Și: *pruh* subst. Russo, S. 113, 419.
— Etimologia necunoscută.

PRUIȘTI, -Ă adj. (Invechit, rar; despre oameni) Care aparține protipendadei. *În proiectele aceste este o curioasă unestecare de idei economice bune de monopol, și preste tat gludul de a tnghiși obștiu în boierii pruiști.* Russo, S. 120.
— Pl.: *pruiști, -ste*.
— *Pruiă* + suf. *-ist*.

PRUI s. m. (Regional) Om prost (B IV I) (Rudina — Tlrgu Jiu). Cf. II IX 92.
— Pl.: *prui*.
— Etimologia necunoscută.

PRUIĂ s. f. Strat de materie ceroasă, incoloră sau violacee, care acoperă pielea unor fructe ca o brumă. Cf. DM, M.D.ENC., DEN.
— Din fr. *pruine*.

PRUIĂLNIC, -Ă adj. (Prin Mold.) Glumeț. Cf. SCRIBAN, D.
— Pl.: *pruiălnici, -ce*.
— *Pruiă*¹ + suf. *-alnic*.

PRUIĂ¹ s. f. (Prin Mold.) Glumă; anecdotă. *Nu-ți pară treaba pruiă.* PANFILE, A. R. 257. *Dar flăcăul ... avea chef de pruiă.* POPA, V. 10, cf. SCRIBAN, D., SCI. 1973, 47.
— Pl.: *pruii*.
— Postverbal de la *pruii*¹.

PRUIĂ² s. f. „Cordică de suman”. Com. din BUCOVINA.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

PRUIĂLI vb. IV. In t r a n z. (Regional) A glumi (Zorleni — Birlad). Cf. I. CR. XII, 15.
— Prez. ind.: *pruiăluiesc*.
— *Pruiă*¹ + suf. *-ăliu*.

PRUI¹ vb. IV. In t r a n z. I. (Mold. și Bucov.) A glumi. *Depart de a prui pentru idei atugătoare de lege.* DRĂGHICI, R. 238/6, cf. GIBAC, II, 297. *Așa-i el, vesel, îi place să pruiască.* CONTEMPORANUL, VI, 7, cf. DDBF, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, PANFILE, J. II, 162. *Ei, 'ncetale fi-i a pruii.* HOGAȘ, DR. I, 126. *Dumitale îți vine a pruii, ca toldeana.* SĂDOVEANU, O. XII, 73. *Rid și prujesc unii cu alții.* II, septembrie 1961, 41. *Săracu de mine, cucoane, dor u-am vetii să prujăsc! Dacă nu crezi, întreabă tați oumenii din sut.* ȘEZ. I, 261. *Alei, sarl, draga me, Ci vorbești, Și măi prujăști.* VASILIU, C. 42, cf. A V 18.

2. A flecări, a sporovăi. *Flăcăii ... glumesc, prujesc și chiule.* MARIAN, NA. 249, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., ȘEZ. III, 86, A V 14, 15, 20.
— Prez. ind.: *prujesc*.
— Etimologia necunoscută.

PRUI² vb. IV. In t r a n z. (Prin sud-estul Munt.) A sluji, a munci. *Slujește, Prujește De micșor copil La domn Castandin.* TEODORESCU, P. P. 46.
— Prez. ind.: *prujesc*.
— Cf. rus. *пружаться* „a se încorda, a depune efort”.

PRUIE s. f. (Prin Mold.) Acțiunea de a *prui*¹ și rezultatul ei. Cf. DDBF.
— Pl.: *prujiri*.
— V. *prui*¹.

PRUIȚOR, -OĂNE adj. (Prin Mold.) Glumeț; flecar. Cf. COSTINESCU, 130, JAHRESBER. V, 328.
— Pl.: *pruițori, -oare*.
— *Prui*¹ + suf. *-tar*.

PRUIȚURĂ s. f. (Mold. și Bucov.) Glumă; snoavă; anecdotă. Cf. COSTINESCU, 130. *Cu pruițuri de-u tale, ia acuș se duce nanpten și vai de odihnu noastră!* CREANGĂ, P. 253. *Flăcăii se rasee prin casă, spun pa-vești, cimilituri, prujituri și fac fetele de rid.* SEVASTOS, N. 25, cf. DDBF, BĂRCIANU, TDRG. *Ptnă să mai spună unul o glumă, altul o prujitură ... a trecut a mare parte din noapte.* HOGAȘ, DR. II, 191, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DEN, A V 15, 18.
— Pl.: *prujituri*.
— *Prui*¹ + suf. *-tură*.

PRUIĂ s. f. v. plămî.

PRUIE subst. pl. v. plămî.

PRUMUTĂ vb. I. T r a n z. (Invechit și regional) A imprumuta. *Prumulă dreptul.* DOSOFTEI, IN DA II, 529. *Pietosu-i cuget Pe aripe de flăcări ce-i prumuta credința Svola ptnă la tronul cereșului păriute.* HELIADE, O. I, 216, cf. SCRIBAN, D., DENSUSIANU, T. H. 330.
— Prez. ind.: *prumut*.
— Lat. *promutare.

PRUMUTIV, -Ă adj. (Invechit, rar) Mutual, reciproc. *Îi duci ... darurile cele de curiintă și prumutive* [notă explicativă: *dar pentru dar*]. GORJAN, II, 83/28.
— Pl.: *prumutivi, -e*. — Și: *premutiv, -ă* adj. GORJAN, II, II, 83/31.
— Cf. *prumuta*.

PRUN s. m. Pom fructifer din familia rozaceelor, înalt de 6–10 metri, cu frunze eliptice, cu flori albe-verzui, cultivat pentru fructele sale, drupe sferice alungite, de obicei de culoare violetie; (regional) perj¹, pom (2) (*Prunus domestica*). Cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 239, GCR 1, 357¹ 9. Pușintel loc cu pușintei pruni (a. 1725). URICARIUL, VII, 17, cf. COTIANU, PL. 22. Au nins mult, cîț s-au mai loși dărâmat pruni (a. 1814). IORGA, S. D. XIII, 5, cf. CLEMENS, DRU., LB. POLIZU. Migdalul, persicul, prunul, cireșul, prunul dușii au tot un nume. NEGRUZZI, S. I, 102, cf. BARONZI, L. 142, CIHAC, I, 219. Sint farini sădite cu pruni. SLAVICI, S. I, 332. Dete peste o livece cu pruni. ISPIRESCU, L. 318. Prunii noștri sint vineți și le pleznesc crăiele de încăreai ce sint. DELAVRANCEA, T. 134, cf. MARIAN, CH. 8, DDRF, BRANDZA, D. 134. Am găsut-o ieri în prun. COȘBUC, P. I, 200, cf. BĂRCIANU, GRECESCU, FL. 195, N. LEON, MED. 60, ALEXI, W. Trei pruni frăniți ce stau să moară își tremur creasla lor bolnavă. GOGA, POEZII, 13, cf. BIANU, D. S., TDRG. Nu e livadă cît de mică în care să nu se găsească măcar un prun. SIMIONESCU, FL. 337. Era nișipos locul, se useau perii și prunii. VLASIU, A. P. 175. Paserile ... zburaa ... pe deasupra prunilor. SADOVEANU, O. III, 442, cf. ENC. AGR. Stupii stau piliți în ploaie. Printre crăiele de pran Par un sat ari un cătun. ARGHEZI, VERS. 253. Dormilau, în grădina lui veche, merii și prunii. STANCU, R. A. V, 212. Niște aripi pilpită undeva într-un prun. PREDĂ, M. 83. Părul, prumul ... fac parte tot din familia rozace. BOTANICA, 140. Din pruni nu cădeau flori. LĂNCRĂNAN, C. II, 351, cf. II II 11, X 43. În grădina cea cu pruni Fac fetele rugăciuni. JARNÍK-BİRSEANU, D. 449. Frunză verde măr și prun, Hai la Ioana peste drum, Să gustăm vinu de bun. ȘEZ. I, 290. Așa-mi zice fructza-n prun, Să iubesc și să nu spun. HODOȘ, P. P. 61. Se string ... cîte trei muguri din ficcare pom: măr dulce, păr, pran. ȘEZ. IV, 152. Niște pruni înfloriți Cu argintu paleiși. BALADE, I, 456. Dragu-mi-i prunul cu prună, Și mîndra cu vaie bună. FOLC. TRANSILV. I, 150. ◇ (Cu determinări care indică specia) Prun albisor, prun bistriș, prun călugăresc, pran ciorăsc, prun dulce, prun gras, prun pletos, prun toamnic, prun vârotec, prun vinat, prun-zar-zăr etc. ◇ Ex p. r. (Regional) A umbla cu mîntea prin pruni = a nu avea mînt. Cf. ZANNE, P. IX, 517. ◇ (Regional) Prun gogoncel = goldan (*Prunus insititia*). Cf. GRECESCU, FL. 195, PANȚU, PL. (Regional) Prun sălbatic = a) mălin (1 I) (*Prunus padus*). Cf. BRANDZA, FL. 541, PANȚU, PL., COHL. LIUBA; b) goldan (*Prunus insititia*). Cf. GRECESCU, FL. 195.

— Pl.: pruni.

— Lat. prunus.

PRUNĂR¹ s. m. Cultivator de pruni; (regional) perjar (1). Cf. DR. VIII, 207, CADE, NOM. PROF. 13, SCRIBAN, D. Vai, săracul prunarul! Dacă-i fură cioara pruna, El o jefeste cu luna. BIUCLESCU, P. P. 224. Strbănenii ts prunari, pîntru ce-s mulți pomi acolo. T. PAPAHAĞI, M. 162.

— Pl.: prunari.

— Prun + suf. -ur.

PRUNĂR² subst. 1. S. m. Insectă mică de culoare cafenie, acoperită cu peri moi, care atacă prunele și cireșele; burghias, firezar (*Rhynchites cupreus*). Un alt insect ... e tot alt de stricăcios ca și prunariul. MARIAN, INS. 87. Nu-i bine să se împungă cu acul în această ci, căci dac-ar face una ca aceasta, insecta numită prunar sau burghias ar împunge prunele și cireșele. PAMFILE, CR. 22, cf. CADE. Prunarul ... , un gîndăcel mărunt ca de aramă. SIMIONESCU, F. R. 302, cf. ENC. AGR.

2. Subst. (Regional; în forma prunariu) Ceea ce rămîne după fiertul juicii (Sighiștel — Dr. Petru Groza). Cf. TEHAHA, C. N. 257.

3. S. m. (Regional; glumeț) Epitet pentru un om care nu vrea să muncească. Alți feciori să duc în țară la muncă ... ea, dacă tu se prea due prin foră de stă

acasă, le zice prunari, cîț zice că stă pe acasă de așteaptă prunele să se coacă. CONV. LIT. XXIV, 916.

— Pl.: prunari. — Și: (regional) prunării s. m.

— Prună + suf. -ar.

PRUNĂRIU s. m. v. prunar².

PRUNĂ s. f. 1. Fructul prunului, drupă de formă sferică alungită, de obicei de culoare vinată sau galbuie, cu sîmbure mare; (regional) perjă, poamă (1 I). Cf. ANON. CAR. Spata iaste mai bună fiartă, nădușilă cu grăsimă de vacă, cu gatai tăiate fâlii, cu prune și cu nișine uscate. MÎNCĂRIILE, 54-11, cf. 5/9, 79/18. Meare, peare, prune, nuci multe. CALENDARII (1733), 13/16. Se află și ... creșe, prune (a. 1793). URICARIUL, VI, 168. Să fae prune multe (a. 1817). IORGA, S. D. XII, 173, cf. CLEMENS, DRU., LB. Vite sau prune, ne-au luat tot (a. 1830). IORGA, S. D. VII, 19, cf. POLIZU. Mă stringe o cizmă dă mă usuc ca o prună pă streșină. ALECSANDRI, T. 457. Gustă din bule ... juica de prune. ODOBESCU, S. I, 84. La sfîrșitul năței, aduseră un coș de prune uscate. ISPIRESCU, L. 204, cf. DDRF, BĂRCIANU, GRECESCU, FL. 195. Zeama de prune uscate fierte ... curăță copiii mici de lîmbrici. N. LEON, MED. 60, cf. ALEXI, W., TDRG. Vinul de prune se face eitcodată, dar el trebuiește băut îndată. PAMFILE, I. C. 234. L-a găsît în livadă, culegînd prunele. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 88. Li povesti iarăși cum s-a făcut domn Zaharia, fugind de acasă numai ca o traistă de prune uscate. RLBREANU, I. 173. Se uită lung la coca aceea fiartă, împănată cu prune opărite. BASSARABESCU, V. 79. O cioară ... amărită și slingeru Ca o prună afulmată. TOPÎRCEANU, O. A. I, 171. Băcănița își așezase mălaiul și prunele uscate pe trotuor. GALACTION, A. 452. O codană cu ochi genași și negri-albăstrui ca pruna. C. PETRESCU, R. DR. 258. Pruncle se coc. VOICULESCU, P. II, 106. Ne strecurau ... mere și prune în sacii de pesmeti. SADOVEANU, O. II, 446. Coșulele în care se recoltează ... prunele și stragurii. ARGHEZI, B. 41. O pruce drept în ochii ei mari, tari ca pruna verde. CAMIL PETRESCU, O. I, 22. O cortină de cafea de culoarea prunei coapte. BARBU, P. 179. Se spală prunele, se opăresc. S. MARIN, C. R. 99. Bubu rea se vindecă eu prune păstrate din ziua de joia mare. ȘEZ. III, 122. Liplari di prun'e. ALR I 873/80. Mierie de prun'e. IB. 873/103. Cu risul și cu glumele Să culeg toamna prunele. PANN, P. V. III, 7-16. Am o vacă a fâta Și vițelul dintr-însa Încă-i fâta (Pruna). GORVOLI, C. 280. ◇ (Cu determinări care indică specia) Prune albe, prune bardace, prune băbești, prune bătegoase, prune bistrițe, prune bistrițene, prune brunării, prune călugărești, prune ciorăști, prune cînești, prune dulci, prune dulducațe, prune galbene, prune gîrlănoase, prune gillanc, prune gogonele, prune galdane, prune grasc, prune moi, prune motrane, prune popești, prune roșii, prune rumenc, prune de toamnă, prune lureești, prune de vară, prune vârotec, prune vinele etc. ◇ Ex p. r. (Regional) A fi cu pruna în gură, se spune despre prosti. Cf. ZANNE, P. I, 269. Pareă are prune (sau o prună) în gură ori este eu prune (sau eu pruna) în gură, se spune despre cineva care vorbește neclar, care pronunță cuvintele nedeslușit sau bilbiit. Cf. CADE, M. D. ENC., DEX. A vorbi (sau a răspunde etc.) eu pruna-n gură = a mormăi, a vorbi (sau a răspunde etc.) neînteligibil. Ala să uită chiondorîș la rumân și-i răspunde eam cu pruna-n gură. JIPESCU, O. 110, cf. ZANNE, P. I, 269. (Familiar) Bahat cu prune = fleacuri. Cf. PAMFILE, C. 50. (Familiar) Zeamă de prune sau mi e miel de zeama prunelor, se spune despre ceva sau de cineva fără valoare, care nu e bun de nimic. Cf. ZANNE, P. IV, 99, CADE. ◇ Compus: (regional) prună-pădureată = porumbă¹. Cf. ALR SN III h 632/192. ◇ (Itar) Țucă (de prun 1). Era ... cu o jumătate de „prună” înainte. în SCL 1973, 47.

2. (Regional) Organul genital al iepiei (Finteușul Mare — Baia Mare). Cf. DR. V, 315.

— Pl.: prune.

— Lat. pruna.

PRUNĂRIE¹ s. f. Ocupația, indeletnicirea prunarii. *Moșnenii fac plugărie pufină și prunărie mullă.*

1. IONESCU, M. 169, cf. DEN.

— Prunari + suf. -ie.

PRUNĂRIE² s. f. Livadă de pruni; pruniște, pruniș, prunet, (regional) perjărie. *Pitarul părăsea, din vreme tu vreme, prunăria din dosul caselor.* MACEDONSKI, O. III, 5, cf. 6, DE. XI, 65, 72, 77, M. D. ENC., DEN.

— Pl.: prunării.

— Prun + suf. -ărie.

PRUNĂ s. m. (sg.) (Regional) Ceca ce rămâne după fierul (țucii) (Dr. Petru Groza). Cf. TEAHA, C. N. 257.

— Prună + suf. -ău.

PRUNC s. m. I. (Învechit și popular) Copil (de orice vîrstă și indiferent de sex), (învechit și popular) plod (4); (sens curent) copil în primele luni de viață. s u g a e i, s u g a r; (învechit) făt. *Săjecele pruncilor fără rane lor.* PSALT. IUR. 52^v/11. *Și aduseră pruncul viu și fu muglicre nu puțină.* COD. VOR. 18/1, cf. PSALT. 335. *Și Răveca, miuarea sa, fu lăroasă; și pruncii împingea-se uulul pre alalt în zgăul ei.* PALIA (1581), 98/1. *Într-alle dzile a săplămtnei suea ca ș-alalt prunci.* VARLAAM, C. 386. *Luă pruncul împodobit ca de moarte și mearsă plugind acasă.* HERODOT (1645), 46. *Cela ce va ucide prunc micșor, să va certa mai cu cea moarte decit cela ce ar fi acis bărbat deplin.* PRAV. 87. *Vei ucide den bărbat și pină în miuare și den prunc pînă la sugători.* BILHIA (1688), 205^v/56. *Să se aștepte pe acela prunc pînă a naște, fiind săt acela să fie moșten domniei.* N. COSTIN, LET II, 115/26. *Toată greimca lumci acest prunc învâțat o cîrnuiește?* ANTIM, V. 105. *Luerul acela cu care îngrozece pe prunci.* AETHIOPIA, I^v/27. *Bucvari pentru pruncii cei rumănești cari să află în crăția ungurească (a. 1781).* BY II, 270. *Vor pune pruncului episcop (a. 1792).* URICARIUL, IV, 281/27. *Prunc micșor fiind, sugrunusă niari bălauri.* MOLNAR, RET. 92/14. *Să facă doavo strane de prunci în biserică (a. 1810).* IORGA, S. D. XII, 201. *Au murit Coloman, craiul ungarilor, căraia i-au urmat fiul său ..., prunc fiind în vîrstă numai de 14 ani.* ȘINCAI, HR. I, 213/32. *În vis, eu mă făceam C-aș fi fost prunc.* HELIADE, O. I, 165. *Sta de vorbă cu papagalul ca un prunc ce vorbește cu păpușile.* DRĂGHICI, R. 150/6. *Pe lîngă citeva case ce să topiră, s-au făcut și trei prunci jârțiși slacărilor.* GT (1838), 1^v/27. *Un frumos prunc am văzat.* ASACHI, S. L. I, 90. *Domni Enric 6-le rămas de părintele seu prunc de 9 luni.* SĂULESCU, HR. I, 210/2. *Au născul an prunc zdravăn.* BĂBAC, T. 5/18. *Imaginația poporului augarase d-aci că acest prunc va fi pieirea țării lui.* BĂLCESCU, M. V. 40. *După patruzeci zile, pruncul deosebește lucrurile.* BIEZOIANU, I, 110/3. *S-au făcut mai multe cereări cu hloroformul, alt la operații chirurgice, cum și la nașteri de prunci.* CR (1848), 11^v/8. *Prunc lepădat la ușa unei biserici.* NEGRUZZI, S. I, 107. *Pruncul plînge, Brațul de mamă abia îl strînge.* BOLIAC, O. I, 118. *Și sufletu-ni s-alină cu-uectul și ușor, Ca pruncel ce-l adoarme a mămii lui entere.* ALEXANDRESCU, O. I, 337. *Cum nu se dă ... pruncel dezlipit de la sînul mamei sale. ... așa nu mă dau eu dus din Hunulești.* CREANGĂ, A. 115. *Se hotărîră să boteze pruncel.* ISPIRESCU, L. 134. *Ce-oi auzi și ce-oi vedea, nici prunc din mamă să nu auză și să nu vadă.* DELAVRANCEA, S. 87. *Cată pruncel mîna să și-a poarte Spre tot ce vede.* CERNA, P. 62, cf. GALACTION, A. 197. *Elvira Eleflescu ... cu trup de jandarm ealare și cu suflet înocent de prunc.* C. PETRESCU, C. V. 177. *La elata de circa 18 ani, sint considerați „seciori” și nu „prunci”.* PRIBLAGUL, P. R. 19. *Vraciul trecu pe sub iconostas, ca să vadă somnul pruncului.* SADOVEANU, O. XII, 352. *Deosibesti chemarea pruncului în utul.* ARGHEZI, V. 21. *În soare, spicele își tin la stu grăunțele Ca niște prunci ce sug.* BLAGA, POEZII, 51. *Pruncel acesta stă toată ziua tăcut.* CAMIL PETRESCU, O. I, 11. *Ca un prunc trezit seîncește Vîntul.* BENIVC, V. 53. *S-auzi un setneet de prunc.*

CAMILAR, N. I, 81. *Un prunc gol și pipernicit se reșchira sub ochii lui.* VINEA, L. II, 151. *Seîncește ca un prunc alăptat.* VORNIC, P. 171. *O văzu pe Răfira înără, alăptînd la sîn un prunc dolofan.* STANGU, R. A. III, 224. *Sculași-vă, prunci, că au marit toată-vost.* T. POPOVICI, S. 139. *Fu sint prunc de nouă ai.* JARNIK-BIRSEANU, D. 449. *Să rîndie curată ... Ca fița pruncilor.* MARIAN, V. 172, cf. CANDREA, T. O. 51. *Că să știți că de prane micșor la moarte-am fost voinic.* BALADE, II, 372. *Prunca-n leagău șipatește.* FOLC. TRANSILV. I, 208. *Pruncel să naște în pele goală, alții dau cămașa pe el.* ZANNE, P. III, 55. *Păcatele părinților, pedecăsa pruncilor.* id. ib. IV, 540. *Între malte moașe pîce pruncal.* id. ib. V, 431. ♦ Fi g. *Bacaria vrea să zămislească prunci* Care să-i seînce. JIBELEANU, S. II, 21.

2. (Învechit și regional) Copil de sex bărbătesc considerat în raport cu părinții săi; p. g e r e r, fiu (indiferent de vîrstă). *Le ucidea feciorii și le junghea pruncii.* MOXA, 375/37. *Tot creștinul să-și ducă prunci la biserică (a. 1675).* GCR I, 220/20. *Pruncii lor cei mici să le plîncească.* DOSOFTEI, PS. 48/16. *Na întoarec fața la de către pruncel tău.* CHEIA ÎN. 61^v/24. *Murind Ioan, ceru sultan Salciman să facă moștenitor pe pruncel său.* VĂCĂRESCUL, IST. 261. *Un prunc, spre mîngiere, din trapul lor nu avea.* PANN, E. I, 2/8. *Pare-mi-se e-aveai mai mulți prunci.* ODOBESCU, S. I, 75. *Lor îi-i și rușine să-și crească pruncii.* VLARUȚĂ, O. A. II, 97. *Muieri cu prunci pe spate.* VOICULESCU, P. II, 74. *Au început să vină pruncii și nevasta a fost coplesită de grija pentru copii.* CĂLINESCU, E. O. II, 125. *Va merge neanul ăsta spre el din tată-n prunc.* BENIVC, V. 60. *Sălaş fie nu fi-oi da C-am on prunc zbieător.* BIRLEA, B. 28. *Aieste obiceiări o rămas de la tată la prunc.* ALR II 3 229/284. *Aște lucruri le-am moștenit din tată în prunc.* ib. 3 229/316.

3. (Regional; în opoziție cu fată sau pruncă și adesea în corelație cu ele) Băiat. *Trei sate era ... Afară de prunci, muieri și fete.* BUDAI-DELEANU, T. 89. *Se prinde un cucoș, de este prunc, iar de este pruncă, o găină.* GOROVEI, CR. 205. *După șipet na pol canoaște lacă e prunc ori fată.* SADOVEANU, O. XIII, 33. *Au ... un prunc ș-o fată.* ALR II/I h 132/334, cf. ALRM I/II h 263, ALR SN VI 1 732. ♦ (Prin nordul și vestul Transilv.) Pogonici (I). Cf. ALR I 896/56, 90, 278, 302, 305, 320, 355.

4. (Prin nordul Transilv. și prin Maram.; și, adjectival, în sîntagma *om prunc*, ALR II/I h 138/325, sau în sîntagma *prunc învîr*, ALRM I/II h 258) Băietăndru, flăcăiăndru; slăcău. Cf. CADE. *Unde-ai fost leliț-alunici? La fintina cu doi nuci, Să dau gură la doi prunci.* BUD, P. P. 63, cf. ALR II/I h 138, ALRM I/II h 258.

— Pl.: prunci.

— Probabil lat. *puerunculus. Cf. PUȘCARIU, în DR. I, 602.

PRUNCĂR s. m. (Învechit, rar) Copil (de sex masculin). *Un pruncari așa în oaste, ce dracul ar fi lacral?* BELDIMAN, E. 8/13.

— Pl.: pruncari.

— Prunc + suf. -ar.

PRUNCĂTIEU s. m. (Prin vestul Transilv.) Băietăndru. Cf. TEAHA, C. N. 257.

— Pl.: pruncătei.

— De la prunc.

PRUNCĂ s. f. (Învechit și regional) I. Copil de sex femeiesc. *Părinții ... o au închinat lui Dumnezeu-ă pruncă de trei ai.* VARLAAM, C. 382. *Nicon și Ilidor ... pruniși ... cu mulți prunci pe prunce, le tăiară capetele tuturor.* DOSOFTEI, V. s. septembrie 34^v/35. *Trămîndndu-se nunta pînă va fi prunca de vîrstă, pre el-l-aa priimii în numărul cununților săi.* ȘINCAI, HR. I, 230/1, cf. DRU, LB. *O pruncă de 3 ani nu tneală a fița.* GT (1839), 122^v/2. *O pildă bună pentru creșterea cea bună a pruncel (a. 1842).* CAT. MAN. I. 371. *Creșterea tncă pruncă fiind.* NEGRUZZI, S. III, 496. *Înălțindu-se dar prunca, și frumșetea-i să-umulțea.* PANN, E. I, 3/1, cf. GOROVEI,

CR. 205. *O cunosce de pe cind era pruncă și a adus-o la castel tatăl său.* SADOVEANU, O. XI, 45. *Prunca să fie sănătoasă și indestulată de toate bunătățile.* H II 227, cf. ȚIPLEA, P. P. 29. *O pruncă de doi ani.* BÎRLEA, C. P. 134. $\diamond$ Fig. (Adjectival) *E omenirea pruncă. Ce are și viață și viitor-nainte.* HELIADE, O. I, 228. *Nu acea libertate pruncă, floare plăpindă a pustietății, ci libertatea cea bărbată.* BĂLCESCU, M. V. 558.

2. (Și în sintagmele *pruncă tinăra* și *pruncă tinerea*) *Fată tinăra. Pruncă fiind Paraschiva și curată fecioară.* MINEIUL (1776), 80^v/15. *Toate merseră prunce tinere La fragi, veselc, cu a lor pinere.* BUDAI-DELEANU, Ț. 309, cf. DDRF, CADE. *Pe cel deal, pe cel colnic, Trece-o pruncă ș-un voinic.* ALECSANDRI, P. P. 17. *Hai de, bade, de mă ia Pîn'ce-s pruncă tinerea.* JARNÍK-BİRSEANU, D. 44. *Merge-o pruncă pe ce luncă Și-un voinic pe cel colnic.* BUD, P. P. 15. *Peste luncă, mere pruncă.* BÎRLEA, B. 49, cf. T. PAPAHAĞI, M. 105. *Am șădzut ... a umbră Cu mindra cind o fo(st) pruncă.* ARH. FOLK. I, 168. *Prunca mi să speria, Ochii in patru că-și făcea.* BALADE, III, 228. *Pe lingă mindră se da Și pe cal că mi-o punea. Incepea prunca-a suspina.* FOLC. MOLD. I, 252.

3. *Fică. Am bolezut și am miruit pă prancu lui Pop Vaselie (a. 1778).* IORGA, S. D. XII, 251, cf. DRU, LB. *I-a fost ucis pe pruncii și pe pruncele d-sale.* ODOBESCU, S. III, 235. *Prunca plinge, măsa-i zice: — Taci cu maicu, nu mai plinge.* MAT. FOLK. 259, cf. GR. S. VI, 43. *Prunca pop'ii cea mai mică.* CÂNDREA, Ț. O. 31, cf. SCL 1973, 48.

— Pl.: *prunce*.
— *Prune* + suf. -ă.

PRUNCENIE s. f. (Prin Maram. și prin nordul Transilv.) Copilărie. Cf. ALR II/I h 153.

— *Prune* + suf. -enie.

PRUNCESC, -EASCĂ adj. (Învechit) Care aparține pruncilor (I), privitor la prunci, specifice pruncilor; de prunci; pentru prunci. *V. c o p i l ă r e s c. Știind ... slăbiciunea celor cu mente pruncească.* VARLAAM, C. 13. *Și din cuconie pruncească fu adus ... robul la țara haldeilor.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 224^v/9. *Ca niște săgeți pruncești ai sootit împoșcările pietrelor.* MINEIUL (1776), 76^v/17. *Usebit de vîrsta pruncească și bărbătească să află și tinerec.* MOLNAR, RET. 59/8. *Mîntea cea pruncească nu e vrednică să gîndască la cele din urmă.* ȚICHINDEAL, ap. CADE. *Plîngeai neînecat, trăînd cele mai pîtrunzătoare pruncești strigări.* BELDIMAN, N. P. I, 18/23, cf. DRU, LB. *Se numesc dinții căzitori, dinții pruncești.* ANTROP. 47/14. *După ce s-au născut fătul începe viața pruncească.* IB. 271/22. *Jacării pruncești.* ALR II 4 373/310. $\diamond$ Fig. *Care este lipsit de seriozitate, de teme; copilăresc. Au pornit asupra ... domnului Valahiei, pentru pruncească pricină.* ȘINCAL, HR. II, 321/31.

— Pl.: *pruncești*.
— *Prune* + suf. -esc.

PRUNCHEȘ s. m. (Rar) Pruneșor (I). *Asta era mai demult, cînd eram și cu prunches.* BENIUC, V. CUC. 18.

— Pl.: *pruncheshi*.
— *Prune* + suf. -eș.

PRUNCÍ vb. IV. Intranz. (Rar) A copilări. Cf. DRU, LB, POLIZU. *Aici u pruncil el.* SLAVICI, N. I, 48, cf. CADE, SCRIBAN, D., DEX, ALR II/I MN 77, 2 667/95.

— Prez. ind.: *pruncesc*.
— V. *prune*.

PRUNCIE s. f. (Învechit și popular; de obicei precedat de prep. „din” sau „în”) Copilărie. *Trupul său tîncă din pruncia sa nu-l cruță.* VARLAAM, C. 405. *Din pruncie fu lui D[u]m[ne]scu dăruil.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 33^v/1. *Pruncia [ține] pin' in 6 ani (inceputul sec. XVIII).* MAG. IST. III, 31/11, cf. LEX. MARS. 217. *Din pruncie te-ai închinat lui D[u]mnezeu.* M-

NEIUL (1776), 178^v/30. *Au fost în vîrsta prunciei.* (a. 1794). GCR II, 150/17. *Din pruncia mea am crescut între dinșii.* ȘINCAL, HR. II, 325/2. *Luă față asemene celei Ce ure an tînr ieșind din pruncie.* BUDAI-DELEANU, Ț. 425. *Oare știe ... stîhurile ccale ce le-au înuțat de rost în pruncie.* PETROVICI, P. 77/12, cf. DRU, LB. *Pruncia (Infantia). După ce s-au născut fătul începe viața pruncească.* ANTROP. 271/21. *Acest os în pruncie se află compus de trei oase cure se lipește la o vîrstă mai înaintată.* KRETZULESCU, A. 71/20. *Ce ești, încă din pruncie-ți, pe deplin am prevăzut.* I. VĂCĂRESCU, P. 277/3. *Suferea din pruncia sa de slăbiciunea nervilor.* BĂRȚIU, P. A. I, 589. *Noi încă din pruncie sintem obicinuiți A crede sărăcia ca răul cel mai mare.* NEGRUZZI, S. II, 256, cf. I, 26. *Îngrijirea ce ar trebui să aibă mamele întru ... moralul copiilor în pruncia lor ... este bazal tuturor rezultatelor.* PENESCU, M. VI. *Tu care-ai fost din pruncie al muzelor favorit.* ALEXANDRESCU, O. I, 176. *Născut pe-al mării mal, Deprins sint din pruncie să lupt cu-al mării val.* ALECSANDRI, T. II, 68. *Bătrînă și credincioasă slugă, care-l crescuse din a sa pruncie.* ODOBESCU, S. I, 145, cf. 235, GHIERA, ST. CR. II, 79, ALEXI, W. *Aieve parc-o văd aici Icoana firavei bunici Din frugeda-nu pruncie.* IOSIF, V. 41. *A primil în pruncie învătătură la mănăstirea Agapiei.* SADOVEANU, O. X, 47. *Nu mai răsună-n voi ca într-un ghioc Povestea minunată a prunciei?* BENIUC, V. 23. *Încă din pruncie să-l fi certat și să-l fi bătut spre a nu căde într-aceli răli năravuri.* POP., ap. GCR II, 359. *Ist copil chiar din pruncie, Maica su mi l-a dat mie.* ALECSANDRI, P. P. 12, cf. ALR II/I h 153. *M-ai blestemat din pruncie Ca să mor în călănie.* FOLC. TRANSILV. I, 118. (F i g.) *Starca de pruncie în care se afla, în acel timp ... [arta militară] în toată Europa.* BĂLCESCU, M. V. 125. $\diamond$ Loc. a d j. *Căzut în pruncie = senil, ramolit; căzut în mîntea copiilor. A ta trufie Arată că tu astăzi căzut ești în pruncie.* ALECSANDRI, POEZII, 431. (Substantivat) *Acest căzut în pruncie, acest ghiu, m-au insultat.* PR. DRAM. 368.

— *Prune* + suf. -ie.

PRUNCÍME s. f. (Învechit) Mulțime de prunci (I); totalitatea pruncilor. *Cresțercu pruncimei (a. 1775).* GCR II, 108/34, cf. POLIZU, LM, SCRIBAN, D.

— *Prune* + suf. -ime.

PRUNCÓI s. m. (Prin nord-vestul Transilv.) Augmentativ al lui *prune*; băiețandru. Cf. CABA, SĂL. 92.

— Pl.: *pruncoi*.
— *Prune* + suf. -oi.

PRUNCOIȘ s. m. (Prin nord-vestul Transilv.) Copil între 7 și 12 ani. Cf. VAIDA.

— Pronunțat: -co-ieș. — Pl.: *pruncoieși*.
— *Pruncoi* + suf. -aș.

PRUNCOTÁN s. m. v. *pruncoteanu*.

PRUNCOTEÁN s. III. I. (Prin Maram. și prin Transilv.) Băiețandru. Cf. LB, CADE, DR. X, 459, VAIDA, ALR II/I h 138, MAT. DIALECT. I, 26.

2. (Prin nord-vestul Transilv.) „Copilaș, băiețăș”. CÂNDREA, Ț. O. 51.

— Pl.: *pruncotenii*. — Și: *pruncotănu* (pl. *pruncotenui* și *pruncotanii*) s. m. ALR II/I h 138.
— *Prune* + suf. -otean.

PRUNCSÓR s. m. v. *pruneșor*.

PRUNCUCÍDERE s. f. Infracțiune care constă în uciderea (de către mamă a) propriului copil (nou-născut); infanticid. Cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG, CADE. *Într-un proces de pruncucidere... tinăruil dovedí deodată un talent surprinzător de vorbire.* SADOVEANU, O. VII, 686, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. *Pruncucidere este omorul săvîrșit de mamă asupra copilului său din afara căsătoriei.* PR. DREPT, 659, cf. SFC I, 168, 169, 177, FORM. CUV. I, 44, 46, 57, 61, M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *pruncucideri*.
- **Prunc** + *ucldere*.

PRUNCUCIGĂȘ, -Ă adj. (Și substantivat) (Persoană) care își ucide propriul copil (nou-născut), care comite crima de pruncucidere. Cf. DDRE, ALEXI, W., TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, SEC 1, 82, 168, 169, 177, 178, IV, 236, FORM. CUV. 1, 45, 57, 61, DEX.

- Pl.: *pruncucigași*, -e.
- **Prunc** + *ucigaș*.

PRUNCULEANĂ s. f. (Regional) Prunculiță (Jina - Sebeș). Cf. GR. S. VI, 243.

- Pl.: *prunculene*.
- **Pruncă** + suf. *-uleană*.

PRUNCULEȚ s. m. (Popular) Diminutiv al lui *prunc*; copilăș, (învechit și regional) pruncuț.

1. Cf. *prunc* (1). *Prunculeți de-i mîltei Ca și niște îngerei*. MARIAN, I. 479.

2. Cf. *prunc* (2). *Leleo, nuică, leleo, Doamne! Prunculeți-mi mor de foame*. BOLAIAC, O. 181, cf. DDRE, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Se duce-o femeie în lume Cu prunculețu de mîna*. MAT. FOLK. 259.

- Pl.: *prunculeți*.
- **Prunc** + suf. *-uleț*.

PRUNCULIȚĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui *prunc*; (regional) prunculeană, pruncușoară. *Prunculiță cu bînat, Cu mult dor m-ai întreat*. T. PAPAHAĞI, M. 53, cf. DEX.

- Pl.: *prunculițe*.
- **Pruncă** + suf. *-uliță*.

PRUNCUȘOANĂ s. f. (Regional) Prunculiță. Cf. MARIAN, NA. 348.

- Pl. *pruncușoare*.
- **Pruncă** + suf. *-ușoară*.

PRUNCUȘOR s. m. Diminutiv al lui *prunc*; copilăș.

1. (Popular) Cf. *prunc* (1). Cf. DDRE, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Închideți ochii ... prunci pruncușori*. CAMILAR, S. I. 335. *Flori cu față de bujori Și cu ochi de pruncușori*. ALECSANDRI, P. P. 134.

2. (Popular) Cf. *prunc* (2). *Scăpînd un pruncușor al craiului ... l-au dus la împărăteasa Ecaterina a Rusiei să crească acolo*. DIONISIE, C. 211. *Ea la brtu-i poartă furcă și la sinu pruncușor*. ALECSANDRI, POEZII, 64. [Împărăteasa] își luă cu totul nădejdea de-u capîta un pruncușor. POPESCU, B. U. 4.

3. (Învechit, prin Transilv.; în forma *pruncușor*) Cf. *prunc* (4). *Iacă un tinăr ... Strigai: - Ținere, drăguțe prucețe, Spune-ți numele, dulce pruncușor*. BUDAI-DELEANU, Ț. 310.

- Pl.: *pruncușori*. - Și: (regional) *pruncușor* s. m.
- **Prunc** + suf. *-ușor*.

PRUNCUȚ s. m. (Învechit și regional) Diminutiv al lui *prunc*.

1. Cf. *prunc* (1). *Săracul pruncuț se amăruse*. PETROVICI, P. 19/19, cf. DRLC, LB, CALENDARIU (1844), 63/5. *Am rămas grea ... Am făcut acuma, să zie, și pruncuț Și îi puse nașu numelu Vlăduțu*. PANN, P. V. II, 137/3, cf. MUREȘANU, P. 146/7. *Cu cheile s-or jucat Mulți pruncuți Nepricepuți*. HEM 1766. *Ce-i mai drag și mai plăcut Ca pruncuțul nou născut?* ALECSANDRI, P. U, 181, cf. DDRE, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Un pruncuț mic ce-au aflat*. BUD, P. P. 8.

2. Cf. *prunc* (2). *De Vitimir au rămas un pruncuț*. ȘINGAI, HR. I, 58/9. *Un om au avut un pruncuț foarte frumos și o fetișoară canu urtă*. ȚICHINDEAL, AP. CADE. *O femeie legîndu-și pruncuțul*. GT (1839), 221/30. *Cîtu-i de faloasă cu pruncuțul-n braț*. PRIBEGUL, P. R. 105, cf. SEC IV, 148, 151. *Să să-uețe lăt omu Să nu-ș deie pruncuțu*. T. PAPAHAĞI, M. 98. *Am un pruncuț nîltel*. FOLC. TRANSILV. I, 208.

- Pl.: *pruncuți*.
- **Prunc** + suf. *-uț*.

PRUNCUȚĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui *pruncă*.

1. Cf. *pruncă* (1). Cf. DRLC, LB, DDRE, MARIAN, NA. 348, CADE, M. D. ENC., DEX.

2. Cf. *pruncă* (2). *Trece-o pruncă ș-anu voinic, Voinicelul hăulînd ... Iar pruncuța suspînd*. ALECSANDRI, P. P. 17.

- Pl.: *pruncuțe*.
- **Pruncă** + suf. *-uță*.

PRUND s. n. 1. Pietriș mărunț (amestecat cu nisip) care se găsește pe fundul și pe malul apelor sau (în straturi) în scoarța pămîntului; prundiș (1), (regional) prundar (1 1). *Avca alta argint și aur de mult cumu-i prundul*. VARLAAM, C. 318. *Apele fugi-vor de-a rîmîne prundul*. DOSOFTEI, PS. 51/10, cf. LB, POLIZU, Pămîntul ... este în unele locuri argilos și în unele nisipos și cu prund. I. IONESCU, M. 335. *Vino-nu codru la izvorul Care tremură pe prund*. EMINESCU, O. I, 75. *Vezi izvoare zdrumicate peste pietre licurînd ... Ele sar în bulgări fluizi peste prundul din răstoace*. id. ib. 85, cf. 75. *Ape iuși ... curg fără repuns pe așternutul lor de prund*. GANE, AP. CADE, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Tot de „babife” se muie descîntă, pînd 9 pietricele de prund într-o ulciacă cu apă*. CÂNDREA, I. 432, cf. TDRG, ȘĂISEANU, D. U., CADE. *Zvîrlugi subțiri uluncă pe fund Și păstrăvi din coltoanele de prund*. CAZIMIR, L. U. 27. *Aluncă ghețurii ... Pe apele calcute cu tîlpile pe prunduri*. LESNEA, C. D. 121. *Cu o grămudă de prund bătută de apă nînoasă ... se risipea cheagul oștirii lui Potocki*. SADOVEANU, O. V, 496. *Ca-n ape fără prunduri subuloase, reci, Arînd se văd minuni - prin lutul purpurii*. BLAGA, P. 99. *Cînd îmi salt genunchiu-n prund Nîșipal cel mărunț, Cîț p-aci să mă scufund*. PARASCHEVESCU, C. Ț. 130. *Prundul selipește sub zări cenușii*. BANUȘ, P. 214. *Suna în vîi o muzică profundă, O muzică a undelor pe prund*. LABIȘ, P. 263, cf. U X 84. *O știut un bulătau mare fără fund; cînd o ajuns o fost prund, uu fost ramus numai o leacă de bîltiță*. ȘEZ. I, 177. *Părauș cu apă rece Pe la poarta mindrii trece, Dare-ar Dumnezeu să sece, Să rîmîntă numai prund, Cum am rămas io cu gînd*. HODOȘ, P. P. 146, com. din AGRİȘ-ARAD.

◆ Fig. *Din cuprînsul norului înalt, Ploaia-și sparge prundul pe asfalt*. LESNEA, VERS. 48. *Vezi ul ceusului străfund. Aer curge. Stîtem prund*. BLAGA, P. 39. ◆ *Pietriș mărunț care se așterne mai ales pe drumuri sau pe șosele; prundiș (1). Trebuie să faci straturile, lăsdînd prîntre dînscele cărări, peste care se pune nisip și prund*. I. IONESCU, C. 13/26. *Pașii săi ... nu rîsuno defel pe pietrișul și prundul cel mărunț*. EMINESCU, G. P. 166. *Sub piciorușele lor, sună prundul de pe oleile dispuse în amfiteatru*. VLAHUȚĂ, O. A. III, 33, cf. SĂGHINESCU, V. 32, CADE. *A urcat din goană sania pe o movilă de prund*. C. PETRESCU, I. I, 190. *Mi s-au părut ciudote drumurile. Nu-i un fir de prund pe ele*. SADOVEANU, O. XIX, 16. *Drumu fi l-aș pardosi, Nici cu peură, nici cu prunt. Numai cu nisip mărunț*. HODOȘ, P. P. 59, cf. PODARU, FL. 58. ◆ (Regional) Nisip (1). Cf. ALR I 397. *Zidarii bagă prund în var și văcălesc apoi caso*. MAT. DIALECT. I, 89. ◆ (Regional) Grohotiș (Feneș - Alba Iulia). CHEST. IV 91/102.

2. (Popular) Albie, fund al unei ape (cu prund 1). *Pe la noi, locul dintre malurile unui rîu nu se zice albie, ci prund*. HEM 738. *N prundul mării scobora, Apă-n gușă de lău, Petricele-N degefele*. TEODORESCU, P. P. 40. *Mă dusei la prundul sec, Dorul mîndrei să-l înec*. RETEGANUL, CH. 125, cf. CHEST. IV 33/448, A V 33, 35, GLOSAR REG.

3. Mal, țărni acoperit cu prund (1); teren (din apropierea unei ape curgătoare) care conține prund (1), teren format din prund; prundiș (2), (regional) prundar (1 2). *Ponorice, fîrnușurile mării, prunduri* (a. 1600 - 1630). CUV. D. BĂTR. I, 298. *Și, așa, varvarii, Văzînd cum s-au fîcîl prunt și cum iaste cale, au mers spre Palinis*. HERODOT (1645), 462. *Îngrădiș marea cu prundul*. DOSOFTEI, MÔL. 85. *Acesta era din cetatea persană despe*

apus de apa Efratului lângă prundul apei petrecind. id. v. s. februarie 71^v/29. Corii cum putură scăporă, unii în cetote ..., alții în prund. ANON. CANTAC., CM I, 180, cf. ANON. CAR. Prundul mării și Petru cu picioarele goale ... șad de deosupra pe o piatră (a. 1805). GRECU, p. 160. Lo limpede ape Iordanului ea junge, Descolică pe prunte și jos, aci, se culcă. HELIADE, o. I, 306. Împotriva acestor trebuinți și a prundurilor care se găsecă supt linia imășului s-au legiuit treizeci fâlcă peste sumo de trei sute fâlcă (a. 1852). URICARIUL, III, 253. Erou rômășitele unui vechi pod, core uneo odinioară prundurile. ODOBESCU, s. I, 386. Din prund înolțo trunchii lor orinii în lunce risipiți. EMINESCU, o. IV, 209. Toată ziuica bate prundurile după scădat. CREANGĂ, o. 186, cf. 215. Se rupse un crîmpetăș [de maț] și-l dete pe riu. El se oprî pe un prund. ISPIRESCU, L. 70. Tot satu-i strîns la boră, în bătătura circiumii de pe prund. VLAHUȚĂ, o. A. U, 160, cf. DDRF. Iute scoaloară troienii luind în primire pămîntul, Iuți își întind obositele trupuri pe prunduri de sare. COȘBUC, AE. 15. Din prundul gîrlei, cireada se urca pe un vad. D. ZAMFIRESCU, v. Ț. 26. Merse-n țucere pe prund spre marea cea mult vuicitoare. MURNU, I. 4. Intrasem pe prundul Sabasei, un pîrau limpede, care porcede din fundul munților Fărcașei. HOGAȘ, DR. I, 68. Decit să te trudești acolo, în băi ..., măi bine aici slobod pe prunduri. VOICULESCU, p. II, 272. Dormim un somn bun cit or paște caii în prund. SADOVEANU, o. XIII, 706. A rămas în urmă și casa aceea plutitoare, desprinsă parcă din cine știe ce prunduri. V. ROM. octombrie 1955, 130. Se apropiiau ... prîșind păpușoiul slab, galben, răscolind prundul. CAMILAR, N. I, 167. Cînd te-ai dus de lingă mine, M-am culcat pe prund. Someșul, cu vorbe line, Mă chema la fund. BANUȘ, p. 290. Sub priviri și se culcase Marea năzînd spre prund. V. ROM. noiembrie 1962, 76, cf. h. VI 22. Turcii stau pe zidurile, Ca ciurile în prunturile. POP., ap. GCR II, 302. Într-al Mării Negre prund, La dolbele minăstiri, Ler, Doamne, Ler, Stujescu-mi nouă proți. TEODORESCU, p. P. 43, cf. 49. Și cum mi te-o seos în prund, De-anu nu-i veni mai mult. MARIAN, I. 241. Nu știu, apoi, e-necat, Sau e pe prund aruncat. ȘEZ. II, 36. Ocolită de dușmani Ca prundul de bolovani; Ocolită de durere Ca prundul de petricele! BIBICESCU, p. P. 115, cf. ȚIPLEA, p. P. 115, GRAUL, I, 431, com. din MARGINEA—RĂDĂUȚI. Doi pruncuș mititeluș Tot pîn prund și pîn arină, Țîindu-se tot de mină. FOLC. TRANSILV. I, 207. Așteaptă, murgu, să paști prundul. ZANNE, P. I, 557.

4. Insulă mică, fără vegetație, formată din aluviuni (cu prund 1), pe cursul unei ape curgătoare; prundiș (3). Insulele și prunturile, cari se formează în albia fluviilor și a rîurilor navigabile ..., sint ale statului, dacă nu i se opune titlu sau descripțiune. HANANGIU, c. C. 129. Praguri — adică bancuri în adîncime — cari uneori se ridică mai sus ca „bancuri de fîtomol” sau „de nisip” ... transformîndu-se — după înălțimea lor — în prunduri, chiciuri, păcuie. ANȚIPA, p. 192, cf. 788.

5. (Regional) Bucată de pămînt cuprinsă între răzoare; delniță (Riu Bărbat — Hașeg). A IV 5.

6. (Regional) Poiană (1) (Măceșu de Jos — Băilești). ALRM SN I h 398/872.

— Pl.: prunduri. — Și: (învechit și regional) prunt (pl. prunturi și prunte) s. n.

— Din v. sl.*prudz. Cf. ser. p r u d, pol. p r a d.

PRUNDĂC s. m. (Ornit.; regional) Fluierar (*Tringa totanus*). BĂCESCU, PĂS. 143.

— Pl.: prundaci.

— Prund + suf. -uc.

PRUNDĂR s. n., s. m. I. S. n. I. (Prin Transilv.) Prund (1). Cf. LM, ALR II/272. ♠ Îngrămădire de lemne, bușteni, crengi etc. aduse de apă și oprite la coticura rîurilor, pîraicilor etc. (unde formează un fel de baraj) (Rimeț — Aiud). CHEST, IV 59/99.

2. (Transilv. și nordul Mold.) Prund (3); teren nisipos (1). Cine mere prin prundariu? Ia, bădița cu pieptariu. VICIU, s. GL., cf. I. CR. III, 248, com. din

AGRIȘ—ARAD, ALR II 2 483/537. Locul unde au pămînt năstpos, numit la prundor. ALR SN I MN h 10/105, cf. A I 23. ♠ (Adjectival) Loc prundor. A I 35.

3. (Prin Bucov.) Cute făcută din piatră de riu. Cf. GLOSAR REG.

II. S. m. I. Numele mai multor păsări mici care trăiesc pe lingă ape: a) (prin Mold. și prin Munt.: și în sintagma prundor de șes, BĂCESCU, PĂS. 143) prundăraș (*Charadrius dubius curonicus*). Cf. BARCIANU, BĂCESCU, PĂS. 143; b) (regional) *Charadrius pluvialis*. ENC. AGR.; c) (regional) codobatură (*Motacilla alba*). Cf. MARIAN, o. I, 327, DDRF, ȘĂINEANU, D. U., BĂCESCU, PĂS. 143, ALR I 1 042/730; d) (regional) lăstun (*Delichon urbica urbica*) (Valea Lungă Cricov—Pucioasa). ALR SN III h 702/762; e) (regional) pescărel (II I b) (*Cinclus cinclus*). Prundarii saltă-ntr-un picior. LUNGIANU, ap. CADE. Stețe în loc să privească zenguirile prundarului. ap. CADE, cf. BĂCESCU, PĂS. 143, RĂDULESCU-CODIN, ALR I 1 046/594, 735, 776; i) (regional) *Cinclus aquaticus*. CONV. LIT. XXIII, 342.

2. (Ilt.; regional) Fusar (*Aspro streber*). BĂCESCU, P. 30, cf. DEX.

III. S. m. (Rare) Persoană care scoate și transportă prund (1). Cf. LM, JORDAN, L.R.A. 162, SCL 1973, 48, DEX.

— Pl.: (I) prundare (com. din AGRIȘ—ARAD) și (II, III) prundari.

— Prund + suf. -ar.

PRUNDĂȘ s. m. (Ornit.; regional) 1. Fugaci (*Calidris*). CADE, cf. BĂCESCU, PĂS. 143. ♠ (Urmat de determinări care indică specia, genul) Prundaș de limanuri. BĂCESCU, PĂS. 143. Prundaș de mare. id. ib. Prundaș-islandic. id. ib. Prundaș mare. id. ib. Prundaș pitic. id. ib. 141. Prundaș-roșcat. id. ib. Prundaș sur. id. ib.

2. Codobatură (*Motacilla alba*). ENC. AGR.

— Pl.: prundași.

— Prund + suf. -uș.

PRUNDĂIȘ. -OĂȘĂ adj. (Regional; despre tere-nuri) Nisipos (1) (Remetea — Beiuș). A I 12.

— Pronunțat: -dă-ios. — Pl.: prundăiși, -oase.

— De la prundos, cu schimbare de suf.

PRUNDĂLĂU s. n. (Regional) Gunoi vegetal. Com. din AGRIȘ—ARAD.

— Pl.: prundălaie.

— Prund + suf. -ălău.

PRUNDĂRĂȘ s. m. Numele mai multor păsări care trăiesc de obicei pe malul apelor: a) (și în sintagmele prundăraș de riu, BĂCESCU, PĂS. 144, prundăraș de riu cu cioc negru, id. ib., prundăraș gulerat mic, id. ib.) pasăre călătoare de mărimea unei prepelițe, brună-roșcată pe spate și albă pe pînțec, cu două dungi albi-cioase pe cap și pe piept; (regional) eric, pietrai, pietrar (IV 3), prundar (II I a), prundurel¹ (a), tilălic, văcărel, ploier gulerat mic, ploier de riu (*Charadrius dubius curonicus*). BĂCESCU, PĂS. 144, cf. DER. DEX; b) (regional; în forma prundăraș) ploier (II I) (*Charadrius apricarius*). BĂCESCU, PĂS. 144. ♠ (Urmat de determinări care indică specia) Prundăraș de mare. id. ib. Prundăraș pestriț. id. ib. Prundăraș gulerat. id. ib. Prundăraș de munte. id. ib. Prundăraș montan. id. ib. ♠ Com p u s e: (regional) prundăraș-lobat = notătiță (b) (*Phalaropus lobatus*). id. ib.: (regional) prundăraș-de-nămol sau prundăraș-en-cioc-lat = *Limicola falcinellus*. id. ib. ♠ (Regional) *Cinclus aquaticus*. CONV. LIT. XXIII, 342.

— Pl.: prundărași. — Și: (regional) pruntărăș s. m.

— Prundar + suf. -aș.

PRUNDĂREL s. m. Diminutiv al lui prundar (II). Cf. CADE. ♠ Nume dat mai multor păsări care trăiesc pe malul apelor. Cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: prundărei.

— Prundar + suf. -el.

PRUNDĂRIE s. f. (Rar) Teren format din prund (1) aluvionar, loc de unde se scoate prund. A dat un cliot scurt și a rupt-o la fugă spre prundărie. CAMILAN, c. p. 159, cf. DEX.

- Pl.: prundării.
- Prund + suf. -ărie.

PRUNDĂRIU, -IE adj. (Regional; despre terenuri) Nisipos (1) (Finiș — Beiuș). A 1 17.

- Pl.: prundării.
- Prund + suf. -ăriu.

PRUNDĂRÓS, -OĂSĂ adj. (Prin vestul Transilv. și prin Maram.; despre terenuri) Nisipos (1). ALR SN I h 10/349, cf. A 1 22, 35, TEAHA, c. n. 257.

- Pl.: prundăroși, -oase.
- Prund + suf. -ăros.

PRUNDÍ vb. IV. Franz. (Regional) A prundei (1). Cf. TD RG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. ♦ P. gener. A acoperi cu un strat de ... Mare-i dealu Bistrișii ... Cui îi Bistrișea de mare, Nu-n-o cărașă are, Și-ti prundită cu năsip, Nu poei mere de urit. MÎNDRESCU, L. p. 43. Ce-i mai frumos, Doamne, n' luncă? Cărașă prin pădure, Că-i prundită cu alună, id. ib. 48.

- Prez. ind.: prundese.
- V. prund.

PRUNDIȘ s. n. 1. Pietriș mărunț (amestecat cu nisip) care se găsește pe fundul și pe malul apelor sau (în straturi) în seoașta pământului; prund (1), (regional) prundar (1 1). Hamleconul, prin prundișul apoi aceea imblud, ... un crocodil mare și groaznic ieșind, pre beisnicul hamlecon, pentru ce să-l înghiță, în săleii îl lua. CANTEMIR, IST. 205. Pe un peștiș prundiș se leagăna trindava Moldovă. NEGRUZZI, s. i. 193, cf. 195. Riul iei alunecă de-a furișă peste prundișul lins. SLAVICI, n. 1. 59, cf. DDRF. Un riușel împede ... fuge pe patul său de prundiș mărunț. IORGA, ap. CADE, cf. TD RG. Tăcea vrăjii izvorul ce curge pe prundiș. PETICĂ, o. 124. Satlele împărătițe, ca grăunțele, seateau sclipiri repezi, ca a prundișului spălat de ape. GÎRLEANU, n. 205. Hașăsurile săpate de puhoate se mai făceau ... în prundișul galbăn. HOGAȘ, DR. I, 297. Valuri mărunte bat ușor pe prundișul malului. TOPÎRCIANU, o. A. II, 13. Sus, pe bolta întunecată, ardea drumul robilor ca un prundiș de fac. SADOVEANU, o. I, 664. De unde a putut să-umugurască [lacrima]? ... Dintr-un nisip, dintr-un prundiș, dintr-un nămiol. ARGHEZI, VERS. 303. ♦ F i g. Dintre stelele fără număr de deasupra — ea dintr-o spuză de aur, din prundișuri de nestemate ... —, unul dintre feciori alese un grup geometrie și-i dădu un nume. SADOVEANU, o. IX, 30. Prundișul de ametist O să lucească în prima lumină. s. ianuarie 1961, 7. ♦ Pietriș mărunț care se așterne mai ales pe drumuri sau pe șosele; prund (1). Tropolul cailor pe prundiș produse larma. ALECSANDRI, ap. CADE. Tropolul lui se auzea răsuntind see pe prundiș. GANE, n. 1, 10. Prundișul crîșea sub opincă. HOGAȘ, DR. I, 41, cf. CADE. Potecile cu prundiș mărunț șerpuiau printre clioșșuri. REBREANU, R. I, 80. Zimbea și Stroe Vardaru, călețnd prin prundișul alb. C. PETRESCU, A. II, 58. ♦ F i g. Din Calea Robilor am luat prundiș. Suind în cer cărarea pe furiș. ARGHEZI, VERS. 317. ♦ Nisip (1) (de flu). ȘĂINEANU, D. U., ALR I 397/200, 370, 880.

2. Mal, țărni acoperit cu prund (1); teren (din apropierea unei ape curgătoare) care conține prund (1), teren format din prund; prund (3), (regional) prundar (1 2). 20 săleii luncă de săleii, prundiș, stinci, ponoară din care se alcătuiește acest loc (a. 1840). URICARIUL, XII, 377. De pe prundișul Mazelii capătă mai mult decit ce aice nu doblînd de pe pământurile făgăduinței de plugărie. I. IONESCU, c. 66/1. Creșteau cum crește răchita-n prundișul apăsos. SLAVICI, o. II, 21, cf. JAHRESBER, v, 328. BĂRCIANU. Locuri de luaci, prundișuri, drumuri și ... locuri fertile. GRECESCU, FL. 78, cf. ALEXI, w. Ne urmarăm drumul pe prundiș, sărind ca niște capre peste bolovani, cursuri de apă. HOGAȘ,

DR. I, 3. Merse ... de-a lungul unei alte văi largi, cu o grîlă rătăcită în prundișul lat. CĂLINESCU, s. 715. Dincă și Lieșandru să o ia pe lângă mînăstire și apoi, prin prundiș, să răzbată în mahalaua Dobrotesei. CAMIL PETRESCU, o. II, 9. Păsări mari, flutind domol din aripi ..., se lasă mai departe pe prundișuri. s. aprilie 1960, 47.

3. Insulă mică, fără vegetație, formată din aluviuni (eu prund 1), pe cursul unei ape curgătoare; prund (4). Cf. CADE. Cum mergea, iată că în mijlocul Dunărei dădu de un prundiș gol, ca un ostrov mic. RETEGANUL, P. III, 5.

- Pl.: prundișuri. — Și: (regional) prundiș s. n.
- Prund + suf. -iș.

PRUNDIȘÓR s. n. Diminutiv al lui prund (1). Lostunii fac ocoluri ..., lînd parcă să curgă din gusele lor catifelate prundișor sferic în cupe de cristal. SADOVEANU, o. IX, 11, cf. DEX. ♦ F i g. În ochii ei verzi, punetași cu prundișor cașeniu, tresări o lumină. SADOVEANU, o. VI, 583.

- Pl.: prundișoare.
- Prund + suf. -ișor.

PRUNDÍT, -Ă adj. (Despre șosele, drumuri, alei etc.) Pe care s-a așternut prund (1); prundiuit. În curtea mare, prundiuită, cele do copii zburdalnici se fugăreau. REBREANU, I, 211, cf. 415.

- Pl.: prundiți, -te.
- V. prundi.

PRUNDÓI s. n. (Regional) Plaur. E un braț care dă în Balta lui Carpoș și imbucătura e astupată de un prundiș. TAHRALI, s. 36. O mare parte din aceste bulfi sint acoperite ca stufării inense, din cari cele mai multe sint stufuri plutitoare — plaur sau prundoaic. ANTIPA, p. 198.

- Pl.: prundoaic.
- Prund + suf. -oi.

PRUNDÓS, -OĂSĂ adj. (Despre terenuri) Acoperit cu prund (1), alcătuit din prund; p. ext. pietros (1); (regional) nisipos (1). Temuda-să să nu cumva cază în un loc prundos. N. TEST. (1618), 171⁵/29, cf. LB. Ani găsit într-un loc prundos niște pietre. DRĂGHICI, R. 53/18, cf. DDRF. JAHRESBER, v. 323, BĂRCIANU, ALEXI, w. Nestar ... stîpinul prundosului Pîlos. MURNU, I. 27. Lăsăm apa încolăcită în valea prundoasă a Buzăului. CĂLINESCU, c. o. 245. Riurile prezintă albia prundoasă sau nisipoasă. VÎN. PESC. octombrie 1962, 5. Toloaca aceasta era prundoasă și useală și iarbă mai că nu se afla. SRIERA, ap. TD RG, cf. ALR SN I h 10.

- Pl.: prundoși, -oase.
- Prund + suf. -os.

PRUNDŪI vb. IV. Franz. 1. (Complementul indică drumuri, șosele etc.) A acoperi, a așterne cu prund (1), a pietruii eu prund; (regional) a prundi, a prundi. Un țirgușor mic ... cu strade drepte, largi, bine prundiute. GANE, ap. CADE, cf. BĂRCIANU, ALEXI, w., DDRF, SCRIBAN, D. ♦ (Prin lărgirea sensului) Mureșul a prundiuit hotarul satului. Com. din DEDA — REGHIN. ♦ (Glumeț) Și oare ce-or să facă baierii cu-alta mastie? — Spunea vătavul de la Pepeleni c-au să prundiuiască cu el șoselele cele nouă. ALECSANDRI, T. 691.

2. (Prin Bueov.; în forma prundiuit) A risipi (2), a irosi. Cf. ȘEZ. v, 119.

- Prez. ind.: prundiuesc. — Și: (regional, 2) prundiuit vb. IV.
- Prund + suf. -ui.

PRUNDULĂȘ subst. (Regional) Prundiuleț (1). Cf. PASCU, s. 351. Prundiuleț de mare, De azi înainte, Care or mai trece, Vămă să le iei. PĂSCULESCU, L. p. 11.

- Pronunțat: -du-iaș. — Pl.?
- Prund + suf. -ulaș.

PRUNDUIȚ, -Ă adj. (Despre drumuri, șosele, alei etc.) Pe care s-a așternut prund (1); prundiit. Vile

frumoase, vesele, cu grădiniși în față, eu drumuri prunduite. VLAHUȚĂ, ap. TDRG. *Doi cai albi băteau șoseaua prunduită.* SĂM. VI, 544. *Prin mijlocul satului se întinde ulița prundiului.* GINLEANU, N. 130, cf. CADE. *De la noi și prin' la voi Sint tot căței de usturoi (Drumul prunduit).* GOROVFI, C. 137.

— Pl.: prundiuiți, -te.

— V. prundui.

PRUNDULEȚ s. n. Diminutiv al lui prund. Cf. JAHRESBER. VIII, 196.

1. (Regional) Cf. prund (2). *Prunduleț de Mare Neagră.* PĂSCULESCU, L. P. 17.

2. Cf. prund (3). *Colea jos în prunduleț A crescut un nuculeț.* JARNÍK-BİRSEANU, D. 182.

— Pl.: prundulețe. CADE.

— Prund + suf. -uleț.

PRUNDULÍ vb. IV. T r a n z. (Regional) A prundui (1). *De-aș ști, bade, c-ai veni, Drumu ți l-aș prundui. Tot cu prund de eel mărunț, Să vii, bade, mai curînd.* PODARIU, FL. 58.

— Prez. ind.: prundulese.

— Prund + suf. -uli.

PRUNDUNEĂ s. f. (Prin Bucov). Femela prundurelui¹. *Ci nu-s pui di prunduniel Pi creanți di aluniel, Da sint pui di prundunie, Pe creanți di alunie.* ȘEZ. IV, 136.

— Pl.: prundunele.

— Prundunel + suf. -ea.

PRUNDUNÉL s. m. v. prundurel¹.

PRUNDURÉL¹ s. m. (Regional) Numele mai multor păsări care trăiesc de obicei pe malul apelor: a) prundăraș (a) (*Charadrius dubius caucasicus*). BĂCĂSCU, PĂS. 144; b) (și în sintagma prundurel de pădure, id. ib.) codobatură (*Motacilla cinerea*). TDRG. BĂCĂSCU, PĂS. 144; c) (în forma brundărel) sticlețe (*Carduelis carduelis*). Cf. DDRF, ALEXI, W.; d) pescărel (H I a) (*Alcedo althys*). Cf. ȘĂINEANU, D. V.; e) fugaci (*Calidris*). Cf. CADE. *Nu-s pui di prunduniel Pi creanți di aluniel.* ȘEZ. IV, 136, cf. v. 120. *S-o găsit om prunduniel, Pi-o crianți di aluniel.* GRAIUL, I, 467, cf. VINCOL, V. 98.

— Pl.: prundurei. — Și: (regional) prundunél, brundărel (DDRf, ALEXI, W.) s. m.

— Prundar + suf. -el.

PRUNDURÉL² s. m. (Prin Bucov) Numele unei plante spinoase, nedefinită mai de aproape, care crește pe prundurile (3) piraielor de multe. ȘEZ. XV, 110.

— Pl.: prundurei.

— Prund + suf. -urel.

PRUNDURÉLE s. f. pl. (Popular) Diminutiv al lui prunduri, v. prund (3). Cf. TDRG, CADE. *Colo-n jos pe prundurele, Florile dalbe! Joacă două rîndunele.* MARIAN, S. N. I, 19, cf. ȘEZ. VI, 118, MAT. FOLK. 1317, RĂDULESCU-CODIN, 62, CARDAȘ, C. P. 110, BUD, P. P. 6, 81, VASILIU, C. 140, DENSUSIANU, Ț. II, 330. *Colo sus pe printurêle Este-o turmă de oi grele.* ARH. FOLK. I, 177, cf. BL VI, 161, MAT. DIALECT. I, 89.

— Și: (regional) printurêle s. f. pl.

— Prunduri (pl. lui prund) + suf. -el.

PRUNDURÓS, -OĂȘĂ adj. (Regional; despre tere-nuri) Pietros (1) (Horgești — Baeâu). A IX 3.

— Pl.: prunduroși, -oase.

— Prund + suf. -uros.

PRUNDUȚ s. n. (Regional) Prunduleț (1). *Foaie de cicoare, În prunduț de mare, Iată că-mi răsare Puternicul soare.* TEODORESCU, P. P. 410.

— Pl.: prunduțuri.

— Prund + suf. -uț.

PRUNDUȚÉL s. n. (Regional) Diminutiv al lui prunduț. Cf. prund (3). (Berbești — Sighetu Marmăției). BIRLEA, C. P. 145. *Colo-n jos pe prundulețe, Să bat două taberi grele.* id. ib.

— Pl.: prundulețe.

— Prunduț + suf. -el.

PRUNÉL s. m. (sg.) (Rare) Țuică (de prune). Cf. SCL 1973, 48.

— Prună + suf. -el.

PRUNELĂ s. f. (Anat.; franțuzism învechit) Pupilă. *Prunela sau deschiderea pupilei.* MANIN, F. 463/31, cf. 434/21. *Ochii acestui șarpe sint foarte vii și pătrunzători; au un iris roșu și o prunelă neagră.* ISIS (1859), 162¹/14, cf. BARONZI, I. L. IV, 205/8.

— Pl.: prunele.

— Din fr. prunelle.

PRUNÉT s. n. Livadă de pruni; pruniș, pruniște, prunărie², (regional) perjărie. Cf. DRU, LB, POLIZU. *Dunga vînată a drumului ce tăia în curmezis dealul prunetului.* VLAHUȚĂ, ap. TDRG, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 181, GHEȚIE, N. M., BĂRCIANU, TDRG, CADE, DR. XI, 65, SCRIBAN, D., DEX, VAIDA.

— Pl.: pruneturi și (rar) prunete.

— Prun + suf. -et.

PRUNÍC s. m. (Regional) Prunișor (1) (Podu Dimboviței — Cîmpulung). cv 1950, nr. 3, 36.

— Pl.: prunici.

— Prun + suf. -ic.

PRUNÍȘ s. n. Livadă de pruni; prunărie², pruniște, prunet, (regional) perjărie. Cf. DR. XI, 72, L. COSTIN, GR. BĂN. II, 162, DEX.

— Pl.: prunișuri.

— Prun + suf. -iș.

PRUNIȘOĂRĂ s. f. I. Diminutiv al lui prună (1). Cf. MARIAN, CADE.

2. (Rare) Gogorea de forma unei prune (1). *Se mai păstrează unele legume în oțet, precum gogoșari ..., pătlăgele verzi (prunișoare sau gogoncle).* ION BOTEZ, STR. 61.

— Pl.: prunișoare.

— Prună + suf. -ișoară.

PRUNIȘÓR s. m. I. Diminutiv al lui prun; prund, (regional) prunice. Cf. JAHRESBER. VIII, 212, CADE. *Ochii lelei eare-mi plac, Dulcișori și mieriori, Mă cheamă sub prunișori.* JARNÍK-BİRSEANU, D. 36, com. MARIAN. *Cueule, pană surice, ... N'î-ai cîntat pă prun'îșor Să trăim cu mare dor.* T. PAPAHAGI, M. 53. *Pe la noi, prin prunișori, Cărușă de fieriori.* PODARIU, FL. 22.

2. (Prin Munt.) Numele unei plante nedefinite mai de aproape. *Ierburi și flori sint: ... tufanică, prunișor, șofran.* II IV 84.

— Pl.: prunișori.

— Prun + suf. -ișor.

PRUNIȘTE s. f. Livadă de pruni; prunărie², prunet, pruniș, (regional) perjărie. *Pădurile nu înverziseră încă, dar pruniștile erau în floare.* SLAVICI, O. II, 30. *Soarele ne bătea-n față; căldura lui, lumina de-afară, covorul verde de sub pruniște mă bătură și pe mine.* LUC. XII, 185, cf. PAMFILE, J. III, 93, PASCU, S. 250, CADE, DR. XI, 72, ALR II/64.

— Pl.: pruniști.

— Prun + suf. -iște.

PRUNJĂL s. m. v. pătrunjel.

PRUNT s. n. v. prund.

PRUNTĂRĂȘ s. m. v. prundăraș.

PRUNTIȘ s. n. v. prundiș.

PRUNUȚ s. m. Diminutiv al lui **prun**; prunișor, (regional) prunițe. Cf. PASCU, s. 154. *Frunză verde de prunuț, Doi, trei ani auuî drăguț*. HODOȘ, v. p. 119, cf. TIPLEA, p. p. 115.

- Pl.: *prunuți*.
- **Prun** + suf. *-uț*.

PRURİGO subst. Boală cronică a pielii, caracterizată prin apariția unor leziuni superficiale persistente în formă de bășicuțe, însoțite de mâncărime intensă. *Prorigul (un fel de mâncărime a pielii, care se declară cu broboanele)*. DESCR. APE, 5/13, cf. MAN. SĂNĂT. 338/23. *Această cură este folosită în următoarele boale: ... Felurimi de esanteme ..., mai vitros prorigal*. PARAR. 287/27, cf. ENC. AGR. V, SCL 1960, 46, DER. *Datorită puscurilor frecvente de prorigo, porțiunile de piele atinse se îngroașe, devin aspre, pigmentate*. ABC SĂN. 296, cf. M. D. ENC., DEX.

- Și: (Învechit) *prorig* subst.
- Din lat. *prurigo*.

PRURIT s. n. Mâncărime intensă a pielii, care apare în diferite boli de piele sau în unele afecțiuni generale. *În animal iarăș se ivesc semnele turbărei, bunăoară pruritu, adevărat mîncare cu scărpinare*. ÎNVĂȚĂTURĂ, 121/16, cf. GUEȚE, R. N., BĂRCIANU, ALENI, W. *Mâncărimea sau pruritul poate fi de mai multe feluri*. BIANU, D. S. 413, cf. SCRIBAN, D. *Căderea dinților și chiar căderea perilor trebuie invocate aici. Pruritul scîl de asemeni*. PARION, B. 32. *Dozele mari de chinină ... dau grețuri, vărsături, ... prurit*. BELEA, P. A. 152. *Pruritul poate fi generalizat pe întreg corpul sau localizat numai la anumite părți din corp*. id. ib. 504, cf. DER, M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *prurituri*.
- Din lat. *pruritus*, fr. *prurit*.

PRUS¹ s. m. (Entom.: Bucov.) Șvab¹ (b) (*Phyllostoma germanica*). *Un alt fel de insect, care trăiește asemenea priu bucătării ... și care aduce la fâptură cu șfabul, dară e ca mult mai mic decît acesta și de culoare galbui-roșiatică, se numește în Bacovina: prus*. MARIAN, INS. 490, cf. JAHRESBER, XII, 141, TDRG, CADE. *Pleclnd de la constatarea că unor gîndaci de bucatărie li se spune pruşii, trageți conclazia că numele lor este în legătură cu „roșu”*. CV 1949, nr. 4, 52.

- Pl.: *pruşii*.
- Din ucr. *npyc*.

PRUS², -Ă s. m., adj. 1. S. m. (Învechit) Prusae (1). *Înt-această an și Olbriltu, craial leșeseu, gălindu-să eu mare oaste ca să margă asupra prusilor, ce u-au săvîrșitu și au muritu*. URECHE, L. 110. *S-au așezat deasupra fărăii pruşilor*. N. COSTIN, ap. CADE, cf. CIHAC, II, 298. *Se lega Petru de a se îngriji de binele Poloniei ... la caz de război cu pruşii să-i deie un ajutor de 400 de călări*. XENOPOL, I. R. III, 141, cf. BĂRCIANU, TDRG, SCRIBAN, D., SFC II, 215. ◊ (La sg. cu sens colectiv) *Allă a treia parte au laot-o nemții junătate și prusul junătate*. DIONISIE, C. 163.

2. Adj. (Învechit) Prusae (2). *Întă eu trupile cavalierilor în Prusia .... cuprîneră feara și tutaarseră pe slavenii pruşii la credință*. SĂULESCU, UR. I, 225/21.

3. S. m. (La pl.) Triburi care populau în antichitate și în evul mediu țărmul de sud al Mării Baltice dintre cursul inferior al flurilor Vistula și Niemen; (și la sg.) persoană care aparținea acestor triburi. Cf. M. D. ENC.

- Pl.: *pruşii și prusi*, *-se*.
- Din pol. *prns*.

PRUSĂC, -Ă s. m. și f., adj. 1. S. m. și f. Persoană care face parte din populația de bază a Prusiei sau este originară de acolo; (la m. pl.) popor, națiune care trăiește în Prusia; prusian (1). Cf. JAHRESBER, VII, 142, PASCU, s. 191, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Au trecut frontiera 40 mii de prusaci și 30 de mii de austriei*. CAMIL PETRESCU, T. II, 352, cf. SCRIBAN, D., SFC VI,

48. ◊ (La sg. cu sens colectiv) *Împăratul, etteva cetățui, earile era în calea prosacului, sfărînd, etțiva vlahi au căzut în ulna turcilor*. CANTEMIR, nr. 415.

2. Adj. Care aparține Prusiei sau populației ei, privitor la Prusia sau la populația ei, originar din Prusia; prusian (2), (rar) prusăcesc, (învechit) prusesc, prusienesc, prus² (2). *Hegel a creat ... jalnica idee că statul prusae, așa cum se prezenta el în secolul al XVIII-lea, este creația supremă a spiritului universal*. CONTEMP. 1949, nr. 120, 3/1. *Înt-o gară Se scarge, gllgînd, aravata prusacă*. v. ROM. iulie 1954, 210. *Soldatul prusae și ștergea de glod cizma*. CAMILAR, N. I, 12. *Țearpîn și încorsetat ca un cavalierist prusac*. VINEA, L. II, 35.

- Pl.: *prusaci*, *-ce*. — Și: (Învechit) *prusăc*, *-ă* s. m. și f., adj.
- Din rus. *upycak*, pol. *prnsak*.

PRUSĂCĂESC, -EĂSCĂ adj. (Rar) Prusae (2). *Nu mai puteau de dragul jilețelilor prusăcești*. MACEDONSKI, O. III, 95, cf. SCRIBAN, D.

- Pl.: *prusăcești*.
- **Prusae** + suf. *-esc*.

PRUSĂCĂȘTE adv. (Rar) Ca prusacii (1), în felul prusacilor. Cf. SCRIBAN, D.

- **Prusae** + suf. *-ește*.

PRUSĂESC, -EĂSCĂ adj. (Învechit) Prusae (2). *Aa lăsat oaste muscălească și prusăescă în Paris*. DIONISIE, C. 234. *Prețul ei pe au pentru dirigători este 11 tateri prusești*. AR (1830), 9¹/43, cf. BĂRCIANU.

- Pl.: *prusești*.
- **Prus²** + suf. *-esc*.

PRUSĂN, -Ă subst., adj. 1. S. m. și f. Persoană care face parte din populația de bază a Prusiei sau este originară de acolo; (la m. pl.) popor, națiune care trăiește în Prusia; prusae (1), Lăcutoi ... să adună în sumă de 70 000 suflete, din care ... franzezi, prusieni. TIMPEANU, G. 30/9. *Prusianul Ioan Veicher, fiul lui Ernest, veni eu șasesprezece mii cavaleri teutoni*. BĂLCESCU, M. V. 138. *Lotgwy și Verdun căzuseră în miinile prusienilor*. IONESCU-RION, S. 193, cf. DDF, BĂRCIANU, CADE. *Acum să poștească prusienii, să le arătăm noi ce putem cu pușculița noastră Loebel*. BRĂESCU, O. A. II, 130, cf. SCRIBAN, D., SFC II, 218.

2. Adj. Care aparține Prusiei sau populației ei, privitor la Prusia sau la populația ei, originar din Prusia; prusae (2), (rar) prusăcesc, (învechit) prusesc, prusienesc, prus² (2). *La 30 decem., ministru prusian din Paris a dat o vizită ambasadorului Austriei*. CR (1832), 348¹/23. *Această îndatorire ... se găsește în toate arbariele palonc, rusești, și pînă și prusiene*. KOGĂLNICEANU, S. A. 143, cf. BĂRCIANU. *Paralel cu „legea progresului” se dezvalta în mintea damnului colonel superioritatea pasului prusian asupra tuturor celorlalte pasuri*. BRĂESCU, O. A. I, 22, cf. 364.

3. S. m. pl. (Rar) Prus² (3). *Astăzi prusienii, de origine baltică, vorbesc limba germană*. GRAUR, I. L. 198.

4. Adj. (Rar) Care aparține prusilor² (3). *Limba veche prusiană este cunoscută doar printr-un dicționar din secolul al XVI-lea*. GRAUR, I. L. 198.

- Pronunțat: *-si-an*. — Pl.: *prusieni*, *-e*.
- Din fr. *prussien*.

PRUSĂNCĂ s. f. (Rar) Prusiană, v. prusian (1). Cf. CADE, SFC II, 220.

- Pronunțat: *-si-an-*. — Pl. *prusienec*.
- **Prusian** + suf. *-că*.

PRUSIANĂESC, -EĂSCĂ adj. v. prusienesc.

PRUSIANIZĂ vb. 1. Tranz. și refl. A (se) asimila cu populația de limbă prusacă; (rar) a (se)

prusifica. *De altmîntrelea cred că se spune și prusifica (alături de prusianiza), așadar de la aceeași lăună două verbe perfect sinonime.* BUL. FIL. VI, 51. *Se prusianizează jura!* PAS, L. I, 155, cf. SFG III, 114.

- Pronunțat: *-si-a-*. — Prez. ind.: *prusianizez*.
- Prusian + suf. *-iza*.

PRUSIÁT s. m. (Chim. rar) Cianură. Cf. CADE.
— Pronunțat: *-si-a-*. — Pl.: *prusiați*.
— Din fr. *prussiate*.

PRŪSIC adj. (În sintagma) *Acid prusic* = acid care se prezintă sub formă de lichid incolor, volatil, foarte toxic, cu miros de migdale amare; acid cianhidric. Cf. BANGIANU, BIANU, D. S., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Acidul prusic ucide fulgerător.* C. PETRESCU, I. I, 16, cf. SCRIBAN, D., DT, M.D.ENG., DEX.

- Din fr. *prussique*.

PRUSIENESC, -EĂSCĂ adj. (Învechit) Prusac (2). *Andrei Kube, suditu prusianesc* (a. 1825). DOC. EC. 352. *Le roi trimete cu prilejul cărților care să trimet de stăpînirea prusienescă la consulatul din Moldova.* KOGĂLNICEANU, S. 102.

— Pronunțat: *-si-e-*. — Pl.: *prusienești*. — Și: *prusianése, -căscă* adj.

- Prusian + suf. *-esc*.

PRUSIFICĂ vb. I. *Tranz.* și *refl.* (Rar) A (se) prusianiza. *De altmîntrelea cred că se spune și prusifica (alături de prusianiza).* NUL. FIL. VI, 51, cf. SFG III, 114.

- Prez. ind.: *prusific*.
- Prus² + suf. *-ifică*.

PRŪSLIUC s. n. v. *prusluc*.

PRŪSLUC s. n. (Ban. și vestul Transilv.) Laibăr (fără mineri); vestă; pieptar (1). *Caută la prusluc lui și spune că-i vor veni altă modă de haine de la Vieva.* ȚICHINDEAL, F. 399/26, cf. DDRF. *Pepțariul, carele se numește și prisluc ..., e un vestmint din lînă albă sau vinăță.* LIUBA-LANA, M. 18, cf. CADE, II IV 78, XVIII 5, 145, 269, com. din ORAVIȚA și din TIMIȘOARA. GR. BĂN. 170, CHEST. V 165/61, ALN SN IV h 1 181, LEXIC REG. II, 41.

— Accentuat și: *prusluc*. — Pl.: *prusluc* (CADE) și *pruslucuri* (DM). — Și: *prŭsluc* (CADE, GR. BĂN. 170), *pruzliuc* (ALN SN IV h 1 181/47), *pruzliuc* (LEXIC REG. II, 41), *prŭsluc, puslic* (VAIDA, CABA, SĂL. 92, CV 1950, nr. 4, 41, ALN SN IV h 1 181/334, LEXIC REG. 10), *puzliuc* (VIGIU, GL., ALN SN IV h 1 181/310, LEXIC REG. 23) s. n.

- Din scr. *prsluk, prusluk*, magh. *pruszluk*.

PRUST¹ subst. Lemn care ține deschisă gura mitei țefi năvodului. Cf. ANTIPA, P. 62.

- Pl.: ?
- Etimologia necunoscută.

PRUST² subst. Perete de cărbune la care se lucrează în abataj cu ciocanul de abataj; „fața locului de muncă” într-o mină de cărbuni. Cf. FD I, 151.

- Pl.: ?
- Din germ. *llrust*.

PRUSTĂR s. n. Sfredel scurt (de circa 30–50 de centimetri), de formă hexagonală, folosit de mineri pentru găurit stîncă. Cf. DR. IV, 1557. FD I, 170. *Adă prustariu să prustulim găurile.* PAȘGA, GL., cf. LEXIC REG. 21.

— Accentuat și: *prustar*. LEXIC REG. 21. — Pl.: *prustare*. — Și: *prustăriu* s. n.

- Prust² + suf. *-ar*. Cf. magh. *prusztoló*.

PRUSTĂRIU s. n. v. *prustar*.

PRUSTULÍ vb. IV. *Tranz.* (Complementul indică rocile dure din mine) A găuri cu prustarul; „cuptorești locul de muncă” (FD I, 170). *Adă prustariu să prustulim găurile.* PAȘGA, GL., cf. FD I, 170.

- Prez. ind.: *prustulesc*.
- Din magh. *prusttol*.

PRUȘĂICĂ s. f. (Regional) Praf de var. Com. din BANAT.

- Cf. *bruş*.

PRUȘNÍ vb. IV. *Intranz.* (Regional) A izbucni în ris, a pufni în ris. Com. din LOMAN — SEBEȘ.

- Prez. ind.: *prușnesc*.
- Formație onomatopeică. Cf. *pufni, prufni*.

PRUȘUYÍ vb. IV. *Tranz.* (Regional; complementul indică bucăți de pînă sau de piele) A coase margine la margine, punind un petic pe dedesubt. Cf. SCRIBAN, D.

- Prez. ind.: *prușuvesc*.
- Din bg. *прошивам*.

PRUTĂȘ s. m. (Regional) Persoană care locuiește în regiunea Prutului sau care este originară de acolo (Săcel — Vișeu de Sus). T. PAPANAGI, M. 113. *C-o fugit de la bărbat. Cu prutaș s-o adunat.* id. ib.

- Pl.: *prutași*.
- Prut (n. pr.) + suf. *-aș*.

PRUTÉȚ subst. (Prin Mold.) Baltă alimentată cu apă din Prut; fost braț al Prutului, rămas ca baltă. *Am un pruteț pe noșie.* ANTIPA, P. 788. *Mulu a fost, înainte de războiul celălalt, în slujbu unui boier, la un pruteț, în marginea finutului Fălciului.* SADOVLANU, P. M. 277, cf. SGL 1973, 48.

- Pl.: ?
- Prut (n. pr.) + suf. *-eț*.

PRUTIȘOR subst. (Regional) Pesmet (1). Cf. PAMFILE, J. III, 93.

- Pl.: ?
- Cf. germ. *Brot*.

PRUTŪC s. n. (Prin Maram. și prin vestul Transilv.) Traistă de pînă pentru hrană (pe care o purtau soldații). Cf. CADE. *De la Solflorin în sus, în narc loagăr m-au pus. Cu puștile în piromder, Prufucele fără pită. Cu profaca fără pită.* TEABA, C. N. 257.

- Pl.: *prufuce*. — Și: *prufăcă* s. f.

— Din germ. *llrotsack*.

PRUVIREAG s. m. (Bot.; prin Transilv.) Micsandră (*Matthioliu iucana*). Cf. BULET. GRĂD. BOT. V, 61.

- Accentul necunoscut. — Pl.: *pruvireagi*.
- Etimologia necunoscută. Cf. magh. *virág*.

PRUZGIUC subst. (Învechit, rar) Postav de Brusa. *Pruzgiuc, bucatu de 50 cofi; 95 bani* (a. 1726–1733). N. A. BOGDAN, C. M. 160.

- Accentul necunoscut.
- Din germ. *Prusszeug*.

PRUZLIUC s. n. v. *prusluc*.

PRUZLŪC s. n. v. *prusluc*.

PSALM s. m. Imn religios biblic cîntat, la vechii evrei, cu acompaniament de harpă sau rostit (și cîntat), la creștini, de psalți, de credincioși etc.; (la pl.) eulgerie formată din 151 de astfel de imnuri (cele mai multe atribuite regelui David), cuprinsă în Vechiul Testament și care alcătuiește psaltirea. *Grăfi unul cu alalt în psalom și în cîntări.* CORESI, L. 429/8. *Sfintu Veueri sta acii și ruga-se cu psalim din săltiri* (cea 1580). CUV. D. BĂTR. II, 154/12. *Cînd vrăjmașii tăi să rîdică spre tine, citeaște psalom 3, 19, 30, 31.* PARACLIS (1639), 259. *Să zică 100 de psalmi.*

PRUV. GOV. 154^v/8. *Cei răi răa s-au sfrșit, după cuvntul Prooroelui în psalmi XXXIII.* URECHE, LET. 1, 175/26. *Intr-alle pro[o]c[i]i corele aduce despre H[ris]to[s], aduce cuvntele den psalom 117 (a. 1651).* GCR 1, 153/32. *Și adecă să-nfăleagă tnltunearece de sv[i]nfi și glas mestecol și psaloi strănic.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 3^v/13. *Psalmul lui D[ă]p[i]d, neneris deasupra la iudovi.* BIBLIA (1688), 332²/2. *Precai ar-turisește David proocul, psalom 39: „Răbdindu am cștecat pre Doannul”.* NEGULGE, L. 219. *Cu adevărat nu este alla fără numai co să ne tuvefe pre noi aceia ce este scris la al doilea psalm.* ANTIM, P. 13. *Psalomul gonește pre draei și aduce pre tngeri tntr-agiutorial nostru (a. 1710).* GCR 1, 364/7. *Și-l invafă carte, tntr-un an psaltirea și psalmii.* ALEXANDRIA (1794), 16/18. *Atuncea nu avea tn buze alt fără numai psalmi și ctnțări d[um]maeziești.* MOLNAR, RET. 57/8. *O grămadă De sfinși ce cintu psalmi ș-anlifoane l-tntrebară: „Ce-fi e, Spiridoane?”* BUDAI-DELEANU, T. 163. *Să nu li se daa bucăfi mari ..., psalmi tnregi.* PETROVICI, P. 78/13, cf. DRU, LB. *Ș-au adus aminte de un psalm ce-l auzisë de multe ori ctnțindu-l maică-sa.* DRĂGHICI, R. 46/7. *David ... compusc, tn o prea frumoase poezie tnslulă lui de D[um]ne[zeu]. psalmii ca aiște ode.* SĂULESCU, HR. 1, 17/23. *Siarfontia psalmilor tn limba rusească ce o tipări ... este un monument al respectului său pentru cărfile sfinte.* NEGRUZZI, S. II, 144, cf. POLIZU, CIAAC, II, 692. *Tiapul e frumos, ca lumca să poată veni ... ctnțnd psalmi și litanii.* SLAVICI, O. II, 4. *Și tot zadarnic chem ia suflet tnflăcărarea unui psalm.* MACEDONSKI, O. I, 98, cf. DDRF. *S-auzeo-n deorte tremurat ctnțarea Baciuanului jalnic, ca un psalm tn vnt.* COȘBUC, P. I, 249, cf. ALEXI, W., MURNU, GR. 48, TDRG. *Ca din psalmi vorbește!* DELAVRANCEA, O. II, 233, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Un psalm ctnțat de-un preol gtnjav.* MINULESCU, VERS. II. *Am invafat cștva psalmi și — din soaptele camarazilor — o mulțime de lacrimi profane.* GALACTIION, A. 28. *Să uifi la cetarii tipicul Și psalmii tn zi de Crăciun.* TOPÎNCEANU, P. O. 155. *Popa, răscolit, găsi tn amintire frunturi de molitve, ecenii și psalmi.* VOICULESCU, P. II, 300. *Preotul auriaura psalmii aorfi.* SADOVEANU, O. I, 18, cf. SCRIBAN, D. *Vorbi cu glasul lui de altădată, melodios ca o ctnțare de psalmi.* V. ROM. martie 1954, 161. *Dosoftei avea meritul de a fi tnzestrat biserica ortodoxă cu psalmi versificați.* LL 1, 142. *Ala, Iudita. Framoasă femeie o fost. I-o seris malfi psalmi apostolul Solomon.* T. POPOVICI, SE. 597, cf. I. ROM. 1962, 326. ♦ P. gener. Cntare, imm de proslăvire; ctnțec; poezie (lirică). *Pentru ce, ctnț cuțelarea azi se vinde ca o aarfă? Oore da-vor ascultare versului cei ce n-uscult Dect psalmul desfrinării, decit al beției cult?* BELDICEANU, P. 124. *Ai dorit să-fi fiu iubitul visurilor ce-fi frăatnă ltuima și-ntr-nsa dulce psalmul dragostelor ctnță.* DEMETRESCU, O. 19. *Să-ngin pe nas, tnțindurat Un psalm de tnnefe.* IOSIF, PATR. 30. ♦ Fig. *Și psalmul triumfal al ciocrlanului este subliaul răsărit de soare pe șesul neundoial al Bărăganului.* CARAGIALE, O. III, 17.

— Pl.: psalmi și (învechit, n.) psalate (DRĂGHICI, R. 18/4). — Și: (învechit) psalom s. m.

— Din slavonul *псалмъ*.

PSĂLMIC, -Ă adj. Care aparține psalmilor, privitor la psalmi, specific psalmilor: psaltic. Cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: psalmici, -ce.

— Psalm + suf. -ic.

PSALMIȘT s. m. Autor de psalmi; (de obicei art.) nime dat regelui evreu David, considerat autorul majorității psalmilor biblici, (învechit) psaltistul; p. ext. ctnțare, de psalmi. V. psalt. *Că așa zice psalmista: ctnț-s iubile sălășlurire tale, Doamne.* DOSOFTEI, ap. GCR 1, 239/8, cf. LB. *Vedem cele mai frumoasă ctnțări ule psalmistului David lot*

tn versuri. MUNULEANU, C. 36/15, cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, POLIZU, PROT.-POP., N. D. *Ciac ar putea să rostească tot ce spune ochiului și minții aceste splendide idealizări plastice ale artei vlnătoarești ... acela ar fi totodată rapsadul, trubadurul și psalmistul seamănței lui Niarod.* ODOBESCU, S. III, 53, cf. DDRF. O, *eternule psalmist, Mare fi-c cuvntul.* COȘBUC, P. I, 265, cf. ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Acolo — precum spune psalmistul — au fost așezate jefurile ... casei lui David”.* GALACTIION, A. 78. *Gardarile nalle cad cu luiet. Așa scrie la psalmist.* SADOVEANU, O. XI, 324, cf. SCRIBAN, D. *Ori de cte ori găscește tn textul psalmistului note elegiace, ... Dosoftei tnltrește aceste note.* LL 1, 146. *I-a băgat tn cap că există tn viața bărbatalui și o a treia tnflorire, care se tnntplă pe la vârsta psalmistului.* VINEA, I. I, 391. *Nu mai ridie la nouri lăuto de psalmist.* V. ROM. decembrie 1964, 30.

— Pl.: psalmiști. — Și: (învechit) psalmista s. m.

— Din fr. psalmiste. — Psalmista < lat. psalmista.

PSALMIȘTA s. m. v. psalmist.

PSALMODIĂ vb. I. TRANZ. (Adesea folosit și a b s o l.) I. (Complementul indică psalmi, rugăciuni, ctnțări religioase) A ctnța sau a recita (lu biserică, după un anumit tipic); (învechit) a psalmui. *Pufin se cat autorii născuși a ne-ngreua Cari p-ua lon tolduuna pare c-ar psalmodia.* HELIADE, O. I, 120, cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D. *Celalt purlind pe cap turbanul Țesut din verde ibriștar Psalmodiază Alcoranul.* MACEDONSKI, O. I, 55, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Un caatar-celitor psalmodiază. Corul intonează din ctnț ia ciad, la unison, versetele regelui David.* SADOVEANU, O. IX, 235, cf. SCRIBAN, D. *Doună maiei, rămase lngă năsălie, tnccpură să psulmodieze cu o psaltire tnainte.* GĂLINESCU, S. 751. *Vocea dogită a popii Crăioac psalmodia: — Doamne și stăptnal vieții mele, duhul adevărului.* T. POPOVICI, S. 22.

2. A ctnța, a recita, a ctnți sau a rosti cu glas monoton, uniform, neexpresiv (ca și cind ar ctnța, ar recita etc. psalmi). Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D. *Să nu capefi de la mine decit un cacomion flutaratie și fără temei, psalmodiat și acela pe dring sau ctnțat din frunză.* ODOBESCU, S. III, 40. *Am auzit un biet rapsod psalmodiind ctnțecul bătrinese al lui Toma Alinoș.* IBRĂILEANU, S. 15, cf. CADE. *Bunica ... psalmodia tn beregata ei pustie iertăciana pacăosului.* KLOPȘTOCK, F. 203. *Fredonind, ctnțind sau psalmodiind tn durarea jclor.* id. ib. 222, cf. SCRIBAN, D. *Vorbea ca un școlar care psalmodiază o lecție din care nu înțelege nimic.* PREDĂ, R. 163. *Nu-l slăbca din priviri psalmodiind, amenințnd, sughițnd, iar lacrimile tn curgeau șirocie.* id. ib. 288. ♦ Fig. *Psalmodia acurmat și pe aceeași coardă dureri reale sau imagine.* MACEDONSKI, O. IV, 8.

— Pronunțat: -di-a. — Prez. ind.: psalmodiez.

— Din fr. psalmodier.

PSALMODIĂRE s. f. v. psalmodiere.

PSALMÓDIC, -Ă adj. Care aparține psalmodiei, privitor la psalmodie, specific psalmodiei. Cf. CADE, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ (Adverbial) *Sub el psalmodic versul silabele să-și joace.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 57.

— Pl.: psalmodici, -ce.

— Din fr. psalmodique.

PSALMODIE s. f. I. Melodie bisericească tărăgănată cu care se ctnță (după un anumit tipic) psalmii și, p. gener., alte ctnțări religioase; p. ext. fel de a ctnța această melodie. *Incepu ... aceale de izvor ... și de zahăr psalmodii.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 197^v/27. *Singur glasul fără psalmodie poate cu fntreasa sa putere, cu arcele sunet ... să pice tn slava fanteziei.* VINNAV, F. M. I, 86^v/21, cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, POLIZU, PROT.-POP., N. D. *Clopotele*

de la cîteva biscrici începură a suna și o psalmodie tristă ajurse pînă la auzul mulțimei. Aceste cîntări ieșeau din gurile citorva proci și cîntăreși. FILIMON, o. 1, 299. Privesc al prostîmii cortegiu ... Condus de-o psalmodie cu tonul tărăgănat, Cum merge cu spășire și cum îngenuchează. ALECSANDRI, T. II, 154, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX.

2. Cîntare, recitare, citire sau rostire cu glas monoton, uniform, necpresiv. *Satana cu sumeție Intonează-o psalmodie.* NEGRUZZI, s. II, 123. *Cîte suspinuri adînci și durcroase se untră, sub bolțile anticului templu, cu psalmodiile alinătoare!* ODOBESCU, s. 1, 441. *Inimi reci ca vîntul iernii, psalmodii pe-același metru.* MACEDONSKI, o. 1, 95. *Dus încet de luntrea umintirii, Ascull duiosa morții psalmodie.* GOGA, POEZII, 250. *Sînt cōrți în care psalmodii cu vogi ecouri Prelung deșteaptă-n aer spasmul din regalele capouri.* TOPÎRCEANU, o. A. I, 244. cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: psalmodii și (învechit) psalmodii.
— Din ngr. ψαλμοῦδια, fr. psalmodie.

PSALMODIERE s. f. Acțiunea de a psalmodia și rezultatul ei; mod specific de a psalmodia; (rar) psalmuire. Cf. DDRF. *Sînt rostite de actori cu mișcări largi și psalmodieri în vederea păstrării caracterului arhaic.* LOVINESCU, s. I, 112, cf. 239, M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: -dî-e-. — Pl.: psalmodieri. — Și: (învechit) psalmodiare s. f. DDRF.
— V. psalmodia.

PSALOM s. m. v. psalm.

PSALT s. m. Cîntăreț de strană în biserică; dascăl, cantor, (învechit, rar) psaltichieș, psalticaș. *Împăratul ... tot în picioare au stătut pînă ce au cîntat psaltii axion și ectenia.* N. COSTIN, ap. GĂLDI, M. PHAN. 245. *180 [lei] lui Mariș psalt pe acest an (a. 1772).* URICARIUL, XXI, 359. *Acești trei, odecă psaltile și dascalul și vatarul, se aibă pe tot anul această rădătură la vremea deslucii trei sute stupi (a. 1776).* ib. VII, 53. *5 condei de trestii de mare la Ioniță Prate psaltul (a. 1814).* IORGA, s. D. V, 260. *Nūsălia drept caretă și secriul drept redvan, Prooșii cîntînd și psaltii în loc de milerhanea!* CONACHI, p. 52. *Psaltii cînta: „O, de aș avca o mie de limbi!”* CR (1848), 12°/45. *Preot, diacon, psolți, elisiarh, — și în fine un cor.* ALECSANDRI, s. 19, cf. CIHAC, II, 692. *Biota mama ... s-a pus cu rugămînte pe lingă tata și m-a dat să țuvăț psaltichie la un psolt de la biserică Adormirea.* CREANGĂ, o. 254, cf. DDRF, BĂRCIANU, P. 52. *Mître, știi ce spune psaltul? Să nu foci în viașu la Ceeu ce te-ar supăra De fi-ur face-o altul!* COȘBUC, P. 1, 80. *Îl salutară pe cîntărețul popular psaltii de la școala de muzichie.* N. REV. R. I, nr. 4, 168, cf. ALEXI, W. *Această a doua școală domnească ... dobindea un dascăl de cetil și scris, ... un psalt, pentru glasuri și „alle biscriești cîntări”.* IORGA, L. II, 25, cf. TDRG. *Donnul Ștefan, psalt vestit la strana cea mare de la sf. Gheorghe.* HOGAȘ, DR. II, 88, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Ștefan se duse lu un psalt ... în Țufuieni.* CĂLINESCU, I. C. 43. *Prooșii cu psaltii au cîntat cu frumoase glasuri veșnica-pomenire.* SADOVEANU, o. XIII, 1020, cf. GĂLDI, M. PHAN. 245. SCRIBAN, D. *Șoapla trecutului îmi mai amintește de odăjdiiile ... de diacon, de preot și arhieru ale păstoriei poctului și psaltului Dosoftei.* ARGHEZI, B. 118, cf. ROSETTI-CAZACU, I. I. R. 1, 354. *Anton Pann, deși legat prin inelelnicirea lui de psalt de cele biscriești, este un ireligios, un laic.* V. ROM. noiembrie 1954, 144. *Activitatea de psalt ... a susținut-a paratcl cu celelalte ocupații.* IST. LIT. ROM. II, 343, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ Fig. *Căci mai dulce-i viața cînd, în armonie Cu psaltii naturii, cînt necîntat.* MUHEȘANU, p. 81/16. ◇ (Atribuind calitatea ca un adjectiv)

Avînd acolo și dascali psaltii cu deplină știință sō învețe și psaltichia (a. 1803). URICARIUL, VII, 134.

— Pl.: psaltii.

— Din ngr. ψάλλης.

PSALTÉRION s. n. Vechi instrument muzical cu coarde, de formă triunghiulară, folosit pînă în evul mediu; (învechit) psaltire (2). Cf. CADE, DM, M.D. ENC., DEX.

— Pronunțat: -ri-on. — Accentnat și: psalteriôn. M. D. ENC. — Pl.: psalterioane. — Și: psaltéria s. n. SCRIBAN, D.

— Din fr. psaltérion, lat. psalterium.

PSALTÉRIU s. n. v. psalterion.

PSĂLTIC, -Ă adj. Care aparține psalmilor, privitor la psalmi, specific psalmilor; psalmic. *Unul din bunii cunoscutori ai cîntecului psaltic.* M 1965, nr. 2, 8.

— Pl.: psaltici, -ce.

— Psalt + suf. -ic.

PSALTICHIE s. f. Muzică vocală bisericească specifică ritului ortodox; lucrare care conține o asemenea muzică (cu îndrumări de execuție). *Psaltichie rumânească. Carea cuprinde intru sine Catavasiariul, cu toate trebuincioasele cîntări ale bescriei (a. 1713).* CAT. MAN. I, 144. *S-au cumparat o psaltichie pentru învățatura băicului (a. 1772).* URICARIUL, XXI, 360. *Avînd acolo și dascali psolți cu deplină știință să învețe și psaltichia (a. 1803).* ib. VII, 134. *Au scos un viers lin din psaltichie Alcătuiindu-l după canon.* BUDA-DELEANU, Ț. 305. *Împreună cu acestea paradosese și psaltichia cîntătoare (a. 1815).* URICARIUL, II, 230, cf. IB, I. GOLESCU, C. *Această școală s-au făcut ... spre învățatura di psaltichie, grecești și moldovenești (cca 1831).* IORGA, s. D. XV, 228. *După prinț sînt trebi o mie, — Las' că-nveți și psaltichie!* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 11, cf. POLIZU. *Am parastisit pe fiii lui Brutus cu blajinul Likeardopolu care cîntă din Norma pe psaltichie.* GHICA, s. 258. *Acu învăț psaltichia, ea să mă fac psalt tu biserică la sfîntul Onofrei.* ALECSANDRI, T. 904, cf. LM. *M-o dat să învăț psaltichie la un psalt de la biserică Adormirea din Tîrgul Neamțului.* CREANGĂ, o. 254, cf. DDRF, GHETIE, R. M., ALEXI, W., TDRG. *Pentru ascultare și pentru Dammul, fiule, îmi răspune el pe o notă ourecare din psaltichie.* HOGAȘ, DR. I, 22, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Adusec cu el un carnet în care își notase, cu note de psaltichie, cîteva cîntări școlare.* GALACTION, A. 27. *Porni a zice cîntări din psaltichie.* SADOVEANU, o. XI, 221. *Nici un preot nu-ți mai cîntă, bătrîn, din psaltichie.* PILLAT, P. 76, cf. GĂLDI, M. PHAN. 245, SCRIBAN, D., ROSETTI-CAZACU, I. I. R. 1, 354. *Dar popa aista se vede că nu prea știa ceaslovul, nici psaltichia așa bine.* I. CR. III, 56.

— Pl.: psaltichii. — Și: (învechit și regional) psaltichie s. f.

— Din ngr. ψαλτική.

PSALTICHIEȘ s. m. (Învechit, rar) Psalt. LB.

— Pronunțat: -chi-eș. — Pl.: psaltichieși.

— Psaltichie + suf. -aș.

PSĂLTIR subst. v. psaltire.

PSALTIRE s. f. I. Carte bisericească de ritual, aparținînd Vechiului Testament și cuprînzînd cei 151 de psalmi atribuiți în cea mai mare parte regelui evreu David (și care a folosit, pe vremuri, la noi, drept manual școlar în învățămîntul elementar, în școlile de catiheți, în seminarii etc.). *Sfîta Veneri sta aici și ruga-se cu [ps]alm din saltiri (cca 1580).* CUV. D. NĂTN. II, 154/12. *3 psaltire (a. 1588).* ib. I, 196/7. *Să ctească psaltirea.* PRUV. GOV. 158°/1. *Psaltire a sfîntului proroc David, pre limbă rumânească.* DOSOFTEI, PS. I. *Și-l luo Aristotel și-l învăță carte, într-un an psaltirea și psalmii.* ALEXANDRIA (1794),

16/17. 5 lei pe o psaltire românească (a. 1809). IORGA, s. D. VII, 15, cf. DRLEU, LB. *Precepești ce re'părese la psaltiri și ceasloave pentru speculație*. CR (1848), 81/43. Au tradus multe cărți bisericești în limba românească, au alcătuit și psaltirea în versuri. SĂVULESCU, III, 1, 122/14, cf. 25/20. *Afară de psaltire și ceaslov cu nu știu decit viețile sfinților*. NEGRUZZI, s. I, 222, cf. POLIZU. *Ești acuar la ceaslov și mîne-foiatine ai să treci la psaltire*. CREANGĂ, o. 182. *Mai sîntă-i dragostea decit orice psaltire*. COȘBUC, p. 1, 175, cf. BAICIANU, ALEXI, W., MURNU, GH. 48. *Dumnezeu să-ți fie darul Să mai poți celi psaltirea Și să poți goli paharul*. GOGA, POEZII, 52, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Proctul caboară iarăși acelu pe psaltire*. GALACTION, o. 169. *Treci și pe la mîne pe acasă, de adă psaltirea*. SADOVEANU, o. 1, 104. *Anico, luafi psaltirea și ai ai celîși, ca să-l ușureze Dumnezeu*. MOROIANU, s. 98, cf. SCRIBAN, D. *Noi sintem totdeauna cu orice stăpînire Și-o legănam cu stihuri cîntate din psaltire*. ANGHESI, VERS. 397. *Dosoftei a ajuns la ideea de a traduce în versuri psaltirea*. LL I, 148. *Se pomenea că-și scapă capul în psaltire*. GALAN, z. R. 250. *Mă dusei la monastire, Pusei mina pe psaltire Și citii citeva zile*. ALECSANDRI, P. P. 306. *Moș călugăr, de ești beat, Du-te de te culcă-n sul, Ori te du la monastire De-ți cîteste pe saltire*. TEODORESCU, P. P. 557. *Bală-l crucea de diacon, Cîmu-i, Doamne, de buiac! Cu mînde pe psaltire, Cu ochii pe la copile*. JARNIK-BÎRSEANU, D. 471, cf. ȘEZ. III, 63. *Cheamă pe popă să-i celească săltirile*. GRAUL, I, 5, cf. FOLC. MOID. I, 113. ♠ Fig. *Vîntul, cu psaltirea lui domoală, Ne ridică frunțile mai sus*. LESNEA, VERS. 100.

2. (Învechit) Psalterion. *Scoală-te, slava aea, scoală-te, psaltire și ceatere*. PSALT. 233. *Se laude numele lui în zboru, și în timpănă și în psaltire (psaltire u) se cînte lui*. ib. 307. *Ispovediți-vă Doamului în ceateri*. În psaltire cu zece așe cîntași lui. CONESI, PS. 79/9. *În ceatera cea de zece strune Și-u psaltire viersul să răsune*. DOSOFTEI, PS. 108/10, cf. DDFE, TDRG, SEVERIN, s. 120. *Scrieri din veacul al XVIII-lea pomenește numele aultor instrumente muzicale: ... nagarale sau tumbclechiuri, naiuri, psaltiri*. ALEXANDRU, I, M. 13.

— Pl.: psaltiri și (Învechit) psaltire. — Și: (Învechit și popular) săltire s. f., (Învechit) psăltir (SCRIBAN, D.) subst., psăltire, pseltire, (regional) saltire s. f.

— Din slavonul Псалтирь, ngr. ψαλτήριον.

PSALTISTUL s. m. sg. art. (Învechit) Psalmist. *Psaltistul și toți prorocii cu dubul lui Dumnezeu cunosind de judecata și de plata ce va să fie au propovedit*. VARLAAM-IOASAȘ, 40^r/3.

— Derivat regresiv de la psaltire.

PSAMÎT s. n. I. Material detritic alcătuit din fragmente de minerale, roci sau organisme cu dimensiuni pînă la 2 mm și care alcătuiesc unele roci sedimentare. Cf. LTR², M. D. ENC.

2. Denumire generală dată nisipurilor și gresiiilor. Cf. LTR², M. D. ENC.

— Pl.: psamite.

— Din fr. psamit.

PSĂLMUI vb. IV. Intranz. și tranz. (Învechit) A psalmodia (I). *Lăudași Doamul, că dulce e Domnul, cîntași (psălmui) D) numele lui că e bine*. PSALT. 281/20. *Cînta-voiu și psălmui-voiu Domnului*. DOSOFTEI, ap. GER I, 248/2, cf. MURNU, GR. 48, TDRG, CADE, SCRIBAN, D.

— Prez. ind.: psălmuițesc.

— Psalm + suf. -ui.

PSĂLMUIRE s. f. (Rar) Psalmodiere. *Icoana Maicii Sfînte, ... cu zimbelul cîmînte, Prin fumul de tămîie și psălmui de clerici*. PILLAT, P. 21.

— Pl.: psălmuiți.

— V. psălmul.

PSĂLMUITÓHIU s. m. (Învechit, rar) Persoană care psălmuițesc. Cf. DRLEU.

— Pronunțat: -nu-i-. — Pl.: psălmuitori.

— Psălmui + suf. -tor.

PSĂLTICĂȘ s. m. (Învechit, rar) Psalt. DRLEU.

— Pl.: psălticași.

— Psăltichie + suf. -aș.

PSĂLTÎRE s. f. v. psaltire.

PSEFÎT s. n. I. Material detritic alcătuit din fragmente de minerale, roci sau organisme cu dimensiuni mai mari de 2 mm și care alcătuiesc unele roci sedimentare. Cf. LTR², M. D. ENC.

2. Denumire generică dată rocilor sedimentare detritice grosiere (pietrișuri, bolovănișuri, conglomerate, brecii etc.). Cf. LTR², M. D. ENC.

— Pl.: psefite.

— Din fr. pséphite.

PSELTÎRE s. f. v. psaltire.

PSÉNTE adv. (Regional) Apoi, pesemne. Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI.

— Cf. pesemne.

PSEUDARTHÓZĂ s. f. (Med.) Lipsă de consolidare a capetelor osoase ale unei fracturi care are drept consecință crearea unei false articulații. Cf. BIANU, D. S., DER. *Pseudurtroză cu lipsă are de substanță osoasă*. D. MED., cf. M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: pse-u-. — Pl.: pseudartroze.

— Din fr. pseudarthrose.

PSEUDO- Element de compunere care însemnează „fals”, „neadevărat”, „prelins” și care scrvește la formarea unor substantive ca: pseudoautonomie, pseudocelebritate, pseudo creație etc. și a unor adjective ca: pseudoaristocratic, pseudoetimologic etc. Cf. CADE, FONM. CUV. I, 24, 139, 150, 187, M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: pse-u-. — Și: (Învechit) pseudo-

— Din ngr. ψευδο-, ψευδός, fr. pseud(o)-.

PSEUDOACÍD s. m. Acid anhidru care nu mai este electrochimic acid. Cf. MACAROVICI, CH. 110.

— Pronunțat: pse-u-do-a-. — Pl. pseudoacizi.

— Pseudo- + acid.

PSEUDOALDEHÍDĂ s. f. (Chim.: la pl.) Grup de substanțe odorante de sinteză; (și la sg.) substanță care face parte din acest grup. *Pseudoaldehidele se utilizează drept compuncași ai aromelor de fructe și în parfumerie*. LTR².

— Pronunțat: pse-u-do-al-. — Pl.: pseudoaldehide.

— Pseudo- + aldehidă.

PSEUDOANACREÓNTIC, -Ă adj. Care dă impresia că este scris în genul anacreontic, cu aparență anacreontică. Cf. DEX.

— Pronunțat: pse-u-do-a-na-cre-on-. — Pl.: pseudoanacreontici, -ce.

— Pseudo- + anacreontic.

PSEUDOANTIC, -Ă adj. Fals antic, cu aparență antică. *În mijlocul celor două mese pseudoantice era cîte un eratar de maramură, cu două anse*. CĂLINESCU, II, I, 8.

— Pronunțat: pse-u-do-an-. — Pl.: pseudoantici, -ce.

— Pseudo- + antic.

PSEUDOAPENDICITĂ s. f. Denumire dată unei boli manifestate prin dureri abdominale, care dau impresia unei apendicite. Cf. D. MED.

— Pronunțat: pse-u-do-a-. — Pl.: pseudoapendicite.

— Pseudo- + apendicită.

PSEUDOARISTOCRATIC, -Ă adj. Fals aristocratic, cu aparență aristocratică. *Prințesa Șerica Bălcanu, tipul femeii de salon, renumită în cercurile aristocratice și pseudoaristocratice pentru seratele ei.* v. ROM. august 1960, 111.

— Pronunțat: *pse-u-do-a-*. — Pl.: *pseudoaristocratici*. -ce.

— **Pseudo-** + aristocratic.

PSEUDOARMONIC, -Ă adj. (Mat.; despre funcții) Care are calitatea de a fi egală cu produsul unei funcții armonice printr-o funcție neperiodică de aceeași variabilă. Cf. LTR².

— Pronunțat: *pse-u-do-ar-*. — Pl.: *pseudoarmonici*, -ce.

— **Pseudo-** + armonie.

PSEUDOARTIST, -Ă s. m. și f. Fals, pretins artist. *Dacă pseudoartistul rămâne el însuși în această lume de rind ... atunci se înțelege că lucrarea sa poate să fie trivială, indecentă.* MAIORESCU, CR. II, 195, cf. FORM. CUV. I, 131, DEX.

— Pronunțat: *pse-u-do-ar-*. — Pl.: *pseudoartiști*, -ste.

— **Pseudo-** + artist.

PSEUDOAUTONOMIE s. f. Autonomie falsă, aparentă. *Academia să rupă vălul miucinos al pseudoautonomiei sale și să pătrundă în mijlocul societății în plin proces de devenirs.* CONTEMP. 1948, nr. 109, 6/3.

— Pronunțat: *pse-u-do-a-u-*.

— **Pseudo-** + autonomie.

PSEUDOBĂCĂ s. f. Bacă falsă întâlnită la plantele eucurbitacee, la soe etc. Cf. M. D. ENC.

— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudobace*.

— **Pseudo-** + bacă.

PSEUDOBLEPSIE s. f. (Rar) Iluzie optică. Cf. D. MED.

— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudoblepsii*.

— **Pseudo-** + blepsie.

PSEUDOBUNĂTATE s. f. (Rar) Bunătate falsă, aparentă. *Sint, de altfel, gesturi și acte de pseudobunătate, cari nu sint decit variații periferice și nu îndreptățesc nici o concluzie.* CAMIL PETRESCU, U. N. 65.

— Pronunțat: *pse-u-*.

— **Pseudo-** + bunățate.

PSEUDOCĂLUGĂH s. m. Fals călugăr. *Pseudo-călugării cerură a se culca timpuriu.* ASACHI, S. L. II, 40.

— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudocălugări*.

— **Pseudo-** + călugăr.

PSEUDOCELEBRITATE s. f. Falsă celebritate; (concretizat) persoană care se bucură de o falsă celebritate. *Înclin să cred că inabordable sint mai ales pseudocelebritățile.* CONTEMP. 1961, nr. 778, 1/7.

— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudocelebrități*.

— **Pseudo-** + celebritate.

PSEUDOCILINDRU s. m. Formație cu aspect cilindric, alcătuită din aglutinări de celule (neinglobate într-o materie proteică), din conglomerate de cristale sau de săruri amorfice etc. prezentă, uneori, în urină și putând fi confundată cu cilindrul adevărați. Cf. D. MED.

— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudocilindri*.

— **Pseudo-** + cilindru.

PSEUDOCOCAINĂ s. f. Ester obținut, alături de cocaină, din frunzele arbustului *Erythroxylon coca*, folosit, în medicină, ca anesteziant ușor. Cf. LTR².

— Pronunțat: *pse-u-*.

— **Pseudo-** + cocaină.

PSEUDOCÓCS s. n. Produs obținut din cărbuni neaglutinanți, avind toate proprietățile mecanice și chimice-tehnice ale coesului obișnuit; coes brichete. *Fabricarea pseudocoesului consistă în carbonizarea cărbunilor (prin fluidizare sau prin alte mijloace).* LTR².

— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudocoesuri*.

— **Pseudo-** + coes.

PSEUDOCOLOID s. m. Sistem dispers eterogen care cuprinde, pe lângă particule mai mari, vizibile cu ochiul liber sau la microscop, și particule coloide. *Exemple de pseudocoloizi sint: suspensiile, emulsiile, aerosolii și pastecele.* LTR².

— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudocoloizi*.

— **Pseudo-** + coloid.

PSEUDOCONGLOMERÁT s. n. Formă rotunjită care apare la unele roci sub influența proceselor de alterare superficială și care se poate confunda cu conglomeratele autentice. Cf. LTR².

— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudoconglomerate*.

— **Pseudo-** + conglomerat.

PSEUDOCHEĂȚIE s. f. Creație falsă, fără valoare. *Adoptarea unei metode definite de creație, metodă care are rolul ... să înlăture deficiențele și tarele pseudo-creației actoricești din trecut.* CONTEMP. 1949, nr. 164, 9/1, cf. DEX.

— Pronunțat: *pse-u-do-cre-a-*. — Pl.: *pseudocreații*.

— **Pseudo-** + creație.

PSEUDOCHEBÎNȚĂ s. f. Credință falsă. *Ceva mai înainte stigmatizase pseudocredința clericilor.* s. c. ȘT. (IASI), 1956, nr. 1, 56.

— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudocredințe*.

— **Pseudo-** + credință.

PSEUDOCHEITICĂ s. f. Critică falsă sau fără valoare. *Critica criticii ne obligă să distingem critica de pseudocritică.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 35, 4/1.

— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudocritici*.

— **Pseudo-** + cheitică.

PSEUDOCHEONICĂ s. f. Cronică falsă sau fără valoare. *Despre romanul de aventuri, autorul pseudo-cronicii se pronunță plin de îngrijorare.* v. NOM. IULIE 1960, 150.

— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudocronici*.

— **Pseudo-** + cheonică.

PSEUDOCHEUP subst. (Med.) Crup fals. *Pseudocrupul survine la copiii mici cu vegetații adenoide.* BELEA, P. A. 188, cf. ABC SĂN. 114, D. MED.

— Pronunțat: *pse-u-*.

— **Pseudo-** + erup.

PSEUDOCULTURĂ s. f. Cultură falsă, aparentă. Cf. L. ROM. 1953, nr. 1, 6, FORM. CUV. I, 139, DEX.

— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudoculturi*.

— **Pseudo-** + cultură.

PSEUDODEMOCHAȚIE s. f. Democrație falsă, aparentă. *Pseudodemocrația capitalistă.* CONTEMP. 1948, nr. 113, 5/3, cf. FORM. CUV. I, 139, DEX.

— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudodemocrații*.

— **Pseudo-** + democrație.

PSEUDODIPTEH s. n. (În antichitatea greco-romană) Templu în care distanța dintre colonadă și pereții celei este egală cu distanța a două intercolonamente plus o grosime de coloană. Cf. M. D. ENC.

— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudodiptere*.

— Din lat. *pseudodipterium*.

PSEUDODOMICILIU s. n. (Rar) Fals domiciliu. *Se întoarce la pseudodomiciliul său.* CĂLINESCU, B. I. 227.

- Pronunțat: *pse-u-*. - Pl.: *pseudodomicilii*.
- Pseudo- + domiciliu.

PSEUDODRĂMĂ s. f. Dramă falsă, aparentă. *În această „pseudodramă” găsim ... toate disperările.* 7 februarie 1969, 51.

- Pronunțat: *pse-u-*. - Pl.: *pseudodrame*.
- Pseudo- + dramă.

PSEUDOEPIGRAF, -Ă adj., s. n. (Text) atribuit pe nedrept unui anumit autor. *Dacă o scriere o unui autor cunoscut s-a păstrat anonimă sau pseudoepigrafă, stilul poate fi un prețios ajutor ca să se descopere autorul ei.* BUL. COM. IST. I, 36. *Un text e ... pseudoepigraf sau pseudonim, când se atribuie pe nedrept unui autor.* ib. 91, cf. FORM. CUV. I, 139.

- Pronunțat: *pse-u-do-e-*. - Pl.: *pseudoepigrafi, -e*.
- Pseudo- + epigraf.

PSEUDOEPISCOP s. m. Fals episcop. *Pentru aceea se și zice că Bernovski ar fi otrăvit pre Iusinic pseudoepiscopul și duhovnicul lui Despot.* ȘINCAI, NR. II, 216/5, cf. I, 259/4.

- Pronunțat: *pse-u-do-es-*. - Pl.: *pseudoepiscopi*.
- Pseudo- + episcop.

PSEUDOESTET, -Ă s. m. și f. Fals estetic. *Pseudoesteti sau oamenii cu vederi stricte, cori cred că știința trebuie să se ocupe numai de formele desăvârșite ale culturii omenesti.* BUL. COM. IST. I, 38.

- Pronunțat: *pse-u-do-es-*. - Pl.: *pseudoesteti, -te*.
- Pseudo- + estetic.

PSEUDOESTÉTIC, -Ă adj. Cu aparență estetică, fals estetic. *Pătearea în contemplarea naturii nu e uiciodată „estetică”, ci de obicei „anestetică” și uneori „pseudoestetică”.* BLAGA, Z. 44.

- Pronunțat: *pse-u-do-es-*. - Pl.: *pseudoestetici, -ce*.
- Pseudo- + estetic.

PSEUDOETIMOLOGIC, -Ă adj. Fals, aparent etimologic. *Faptul vorbește în sensul că autorii se conduc după o normă etimologică sau pseudoetimologică.* SL 1950, 61. *Trebuie să fi intervenit concepția etimologică sau, mai exact, pseudoetimologică a vremii în materie de ortografie.* S. C. ȘT. (LAȘI), 1956, nr. 1, 7.

- Pronunțat: *pse-u-do-e-*. - Pl.: *pseudoetimologici, -ce*.
- Pseudo- + etimologic.

PSEUDHERMAFRODITISM s. n. (Med.; livresc) Androginie. Cf. M. D. ENC.

- Pronunțat: *pse-u-*.
- Din fr. pseudo-hermaphroditisme.

PSEUDOINSTRUMENT s. n. Fals instrument (muzical). *Drimba ... face legătura cu pseudoinstrumentele.* ALEXANDRU, I. M. 27.

- Pronunțat: *pse-u-do-in-*. - Pl.: *pseudoinstrumente*.
- Pseudo- + instrument.

PSEUDOLATIN, -Ă adj. Fals latin, aparent latin. *Restaurând latina clasică și substituind-o variațelor pseudolatine ... umanismul a stabilit între savanții diferitelor țări un fel de „comunione intelectuală”.* OȚETEĂ, R. 319.

- Pronunțat: *pse-u-*. - Pl.: *pseudolatini, -e*.
- Pseudo- + latin.

PSEUDOLIBERALISM s. n. Fals liberalism, pretins liberalism. *Uneori se strecoară vechea prejudecată de a-l prezenta pe Caragiale drept un eretic al pseudo-*

liberalismului, din punctul de vedere junimist. CONTEMP. 1948, nr. 106, 5/4.

- Pronunțat: *pse-u-*.
- Pseudo- + liberalism.

PSEUDOLINGVIST, -Ă s. m. și f. Fals lingvist, pretins lingvist. *Demascarea teoriilor oceslor pseudo-lingviști și lupta împotriva cosmopolitismului.* L. ROM. 1953, nr. 2, 95.

- Pronunțat: *pse-u-*. - Pl.: *pseudolingviști, -ste*.
- Pseudo- + lingvist.

PSEUDOLITERAT, -Ă s. m. și f. Fals literat, pretins literat. *Acești pseudoliterafi i-au făcut impresia unor bucătari care încălzesc mîncări.* DEMETRESCU, O. 178, cf. DEX.

- Pronunțat: *pse-u-*. - Pl.: *pseudoliterafi, -te*.
- Pseudo- + literat.

PSEUDOMEMBRĂNĂ s. f. Membrană patologică formată pe amigdale, pe cerul gurii, pe nas, pe peritoneu etc. de unele boli ca anghina, laringita, apendicita etc. Cf. BIANU, D. S. *Un astfel de bacil sporogen ... produce o inflamație vie și formațiune de pseudomembrane.* BABEȘ, O. A. I, 117. *Peritoneul înjeclot și uoperit cu pseudomembrane.* id. ib. 441, cf. D. MED., FORM. CUV. I, 139, DEX.

- Pronunțat: *pse-u-*. - Pl.: *pseudomembrane*.
- Pseudo- + membrană.

PSEUDOMETAFORĂ s. f. Falsă metaforă. *Prin dispariția factorilor care împiedică conștiința diferențelor, pseudometaforele antropomorifice se vor putea dezvolta în metafore adevărate.* VIANU, M. 25, cf. DEX.

- Pronunțat: *pse-u-*. - Pl.: *pseudometafore*.
- Pseudo- + metaforă.

PSEUDOMILITAR s. m. (Rar) Fals militar, persoană lipsită de aptitudini militare. *I-a spus o mulțime de lucruri asupra carierei și asupra lumii militare - văzute prin temperamentul lui de pseudomilitar.* GALACTION, O. 132.

- Pronunțat: *pse-u-*. - Pl.: *pseudomilitari*.
- Pseudo- + militar.

PSEUDOMORFĂZĂ s. f. Modificare fizică sau chimică a unui mineral care continuă să-și păstreze forma cristalografică inițială. *Acest metal să pere a fi o pseudomorfăză de aughit-purfir.* J. CHAC, I. N. 428/23, cf. GHETIE, R. M., BĂRCIANU. *Există corpuri a căror structură și compozițiune chimică nu curescunde formei cristalografice exterioare. Aceste corpuri au primit numirea de pseudomorfaze.* MURGOCI-LUDWIG, M. 39, cf. UM, DL, DER, M. D. ENC., DEX. ♢ Fig. *În cultura rusească, care ... se exprimă în două forme străine de sufletul său (pseudomorfăză), Spengler întrezărește ca simbol - nemărginitul „plan”.* BLAGA, Z. 203.

- Pronunțat: *pse-u-*. - Pl.: *pseudomorfaze*. - Și: (învechit) *pseudomorfăză* s. f.
- Din fr. pseudomorphose.

PSEUDONEUROPTERĂ s. f. v. pseudonevropteră.

PSEUDONEUROPTERĂ s. f. (La pl.) Familie de insecte din grupul nevropterelor, cu aripi membranoase egale, cu metamorfază incompletă, al căror aparat bucal este adaptat pentru tăiat și sfărâmat; (și la sg.) insectă din această familie. *Pseudonevropterele au corpul lung, cu plutecele format din numeroase iute.* SIMIONESCU, I. B. 252, cf. ENC. AGR.

- Pronunțat: *pse-u-*. - Pl.: *pseudonevroptere*.
- Și: *pseudonevropteră* s. f. ENC. AGR.
- Pseudo- + nevropteră.

PSEUDONIM, -Ă subst., adj. I. S. m. (Învechit, rar; în forma *pseudonim*) Persoană care trece ceea ce nu este, care se dă drept ceea ce nu este. *Tîntirca*

anui oblădatori, afară numai ctnd el ar fi un pseudonim iar nu un adevărat domnitor, nu-i altă decât fericirea obləduiilor (ante 1857). URICARIUL, IV, 300/18.

2. S. n. Nume creat sau adoptat sub care cineva își ascunde adevărata identitate, folosit mai ales de autorii operelor literare, artistice etc.; (rar) pseudonime. Nu știu dacă mărîn sa ar primi ca să se publice [traducerile], chiar sub un pseudonim. ALFESANDRI, s. 104. Publicările sale literore le-a început sub pseudonimul W. Augustsohn. MAIORESCU, CR. III, 64. O cheamă din botez Nastasia, dar, de mult, toată lumea îi zicem Groziella ... Este pseudonimul ei. CARAGIALE, O. II, 145. Mi se pare că v-am mai văzut, și-mi întinse mina spunîndu-și numele și-un pseudonim cu care iscălise cîteva articole într-o revistă. VLADUȚĂ, O. A. I, 190. Tînărul care scrie sub pseudonimele Tomșa sau A. Toma are talent. GUREA, ST. CR. III, 192. Din pricina cenzurii austriace luă pseudonimul de Niculous Lenai. IONESCU-RION, s. 290, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. Acest pracedu al lui Gion de a-și crea pseudonimul l-au imitat și niți Ionești. IBRĂILEANU, S. L. 87, cf. CADE. L-am cunoscut, ani și ani, numai din romanțicul său pseudonim. GALACTION, A. 46. O să li se pară suspect autorităților că semnăm cu pseudonime. VLASIU, D. 152, cf. SCRIBAN, D. Puskin publică sub pseudonimul Ivan Belkin o serie de povestiri. SADOVEANU, E. 203. Pseudonimul era necesar deoarece regulamentul școlar interzicea cu desăvîrșire elevilor colaborarea la orice publicații. V. ROM. septembrie 1954, 142. Cîtorii aveau dreptul să dezlege șorade și să schimbe sub tot felul de pseudonime corespondențe între ei. PAS, Z. I, 279. Astu-i un pseudonim literar. BENIUC, V. CUC. 48. Alt caz unde se poate face o legătură între nume și caracterul celui care-l poartă e constituit de pseudonime. GRAUR, S. P. 18. Pseudonimul este o denumire sub care este cunoscută o persoană care activează într-un anumit domeniu, literar, artistic. PR. DREPT, 162. Se răzbinau deocamdată contestîndu-l în cercul lor, împungîndu-l sub pseudonim în vreo publicație, recitîndu-i în deridere anele poezii. V. ROM. septembrie 1962, 69.

3. S. m. (Rar) Persoană care poartă un pseudonim (2). Intră, plouat ... tînărul și simpoțicul nostru colaborator literar, pseudonimul Piccolino. CARAGIALE, O. II, 170.

4. Adj. Care are un nume fictiv; care este scris, iscălit, publicat sub un pseudonim (2); care este pe nedrept atribuit unui anumit autor, pseudoe-pigraf. Cf. STAMATI, D. Articuli anonimi și pseudonimi nu se vor băga în seamă. TELEGRAFUL (1854), 369/30, cf. PROT.-POP., S. D., BĂRCIANU, ALEXI, W. Un text e autentic dacă e incontestabil al autorului al cărui nume poartă, ... pseudoe-pigraf sau pseudonim ctnd se atribuie pe nedrept unui autor. BUL. COM. IST. I, 91, cf. ȘĂINEANU, D. V. Carte pseudonimă. CADE, cf. SCRIBAN, D.

- Pronunțat: pse-u-. - Pl.: pseudonimi, -e. - Și: (învechit) pseudonim s. m.

- Din fr. pseudonyme.

PSEUDONOȚIUNE s. f. Noțiune aparentă, înșelătoare, falsă. Prin pseudonoțiuni înțelegem acele conștinuri de gîndire care, în mod aprent, iau forma noștinii. CONTEMP. 1956, nr. 506, 7/1.

- Pronunțat: pse-u-do-no-ți-u-. - Pl.: pseudonoștinii.

- Pseudo-+ noștine.

PSEUDONUME s. n. (Rar) Pseudonim (2). Numele sub care e cunoscut e un pseudanume. IONESCU-RION, C. 65.

- Pronunțat: pse-u-. - Pl.: pseudonume.

- Pseudo-+ nume.

PSEUDOOCULTIST, -Ă adj. Fals, aparent ocultist. O mareanță rezervă ... mai ales în practicile pseudocultiste. CONTEMP. 1966, nr. 1 030, 3/2.

- Pronunțat: pse-u-do-o-. - Pl.: pseudocultisti,-ste.

- Pseudo-+ ocultist.

PSEUDOORIENTAL, -Ă adj. Fals, aparent oriental. Acordurile ei ample și pseudoorientale evocă temple sompluoase. L. ROM. 1962, nr. 3, 391.

- Pronunțat: pse-u-do-o-ri-en-. - Pl.: pseudoorientali, -e.

- Pseudo-+ oriental.

PSEUDOPARAZIT s. m. Plantă sau animal care are unele asemănări cu plantele și animalele parazite, fără să intre în categoria acestora. Cf. ENC. AGR.

- Pronunțat: pse-u-. - Pl.: pseudoparaziți.

- Din fr. pseudo-parasite.

PSEUDOPERIPTÉR s. n. Templu antic (roman) înconjurat de coloane, la care coloanele laterale ies doar în parte din nivelul zidului. Cf. DN³.

- Pronunțat: pse-u-. - Pl.: pseudoperiptere.

- Din fr. pseudo-périptère.

PSEUDOPÓD s. n. Prelungire temporară și mobilă a protoplasmei unor protozoare rizopode sau a unor celule (ca leucocitele), care servește la locomoție și la prinderea prăzii. Cf. SCRIBAN, D. Amoebn ... nu are aparat locomotor special, ci se mișcă cu ajutorul unor prelungiri protoplasmatice numite pseudopode. ENC. AGR. I, 223, cf. DL, DM. Amiba emite niște prelungiri eitolasmaticce, care se numesc pseudopode. ZOOLOGIA, 7, cf. DER, FORM. CUV. I, 139, M. D. ENC., DEX. ◇ (Prin lărgirea sensului) Multe plante inferioare prezintă organele speciale sub formă de ... pseudopode, prin care ele se pot deplasa în mediul acvatic. BOTANICA, 59.

- Pronunțat: pse-u-. - Pl.: pseudopode.

- Din fr. pseudopode.

PSEUDOPOPULARIZĂRE s. f. Falsă, aparentă popularizare. Felul popular de n expune ideile n-ore nimie comun cu metoda proastă de „pseudopopularizare”. CV 1949, nr. 6, 2.

- Pronunțat: pse-u-. - Pl.: pseudopopularizări.

- Pseudo-+ popularizare.

PSEUDOPREFIX s. n. Element de compunere sau cuvînt cu ajutorul căruia se formează (în compunerea savantă) mai ales termeni științifici și tehnici; prefixoid. Interesantă mi se pare semnăntarea faptului că pseudoprefixele (sau elementele de compunere, cum ne-am obișnuit să le numim) sînt cu mult mîi numeroase, în prezent, decît prefixele propriu-zise. L. ROM. 1965, 407, cf. M. D. ENC., DEX.

- Pronunțat: pse-u-. - Pl.: pseudoprefixe.

- Pseudo-+ prefix.

PSEUDOPREFIXĂ vb. I. Tranz. A forma un nou cuvînt cu ajutorul unui pseudoprefix. Cf. DEX.

- Pronunțat: pse-u-. - Prez. ind.: pseudoprefixează.

- V. pseudoprefix.

PSEUDOPREFIXĂRE s. f. Acțiunea de a pseudoprefixa și rezultatul ei. Astăzi, poratel cu instruirea moselor, se extinde și pseudoprefixarea. L. ROM. 1962, 399.

- Pronunțat: pse-u-. - Pl.: pseudoprefixări.

- V. pseudoprefixa.

PSEUDOPREFIXĂT, -Ă adj. (Despre cuvînte) Format cu ajutorul unui pseudoprefix. Astfel de termeni, în majoritate compoși sau pseudoprefixoși, marchează ... drumul vîitor al lexicului limbii române. L. ROM. 1962, 399.

- Pronunțat: pse-u-. - Pl.: pseudoprefixoși, -te.

- V. pseudoprefixa.

PSEUDOPROBLEMĂ s. f. Falsă, pretinsă problemă. *Bloomfield socotește problema raportului dintre limbă și gândire drept o pseudoproblemă și trece la o adevărată operă de „formalizare” a lingvisticii.* I. ROM. 1953, nr. 2, 91, cf. DEX.

- Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudoprobleme*.
- Pseudo- + problemă.

PSEUDOPRORÓC s. m. Fals, pretins proroc. Cf. FORM. CUV. I, 150.

- Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudoproroeci*.
- Pseudo- + proroc.

PSEUDOPRUDENȚĂ s. f. (Rar) Falsă, pretinsă prudență. *Ce pseudoprudență revoltătoare, să arunci înapoi într-un menaj dizolvat ... pe o femeie care-și cerșește redempțiunea și care și-a dăruit un copil!* GALACTION, O. A. I, 52.

- Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudoprudențe*.
- Pseudo- + prudență.

PSEUDOSAVÁNT s. m. Fals, pretins savant. *O serie de pseudosavanți aflați în solda trusturilor imperialiste încearcă se reînvie teoria reoecionară și diversionistă a lui Malthus.* ȘTIINȚA, 1952, nr. 2 384.

- Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudosavanți*.
- Pseudo- + savant.

PSEUDOSCÓRPIE s. f. (Zool.; la pl.) Subclasă a arahnidelor care cuprinde insecte caracterizate printr-un apendice în formă de clește legat de o glandă cu secreție; (și la sg.) insectă care face parte din această subclasă. Cf. ENC. AGR.

- Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudoscorpii*.
- Pseudo- + scorpie.

PSEUDOSCÓRPIÓN s. m. Insectă asemănătoare cu scorpionul, care nu are eoadă și nu este veninoasă. Cf. SIMIONESCU, F. R. 418.

- Pronunțat: *pse-u-do-scor-pi-on*. — Pl.: *pseudoscorpioni*.
- Pseudo- + scorpion.

PSEUDOSOCIALÍST s. m. Fals, pretins adept al socialismului. *Încă în timpul vieții lui Marx și Engels o serie de pseudosocialiști ... au luat atitudine împotriva teoriei marxiste a luptei de clasă.* CONTEMP. 1950, nr. 181, 2/1.

- Pronunțat: *pse-u-do-so-ci-a-*. — Pl.: *pseudosocialiști*.
- Pseudo- + socialist.

PSEUDOSTENOGRÁFIC, -Ă adj. (Rar) Aparent fals, pretins stenografic. *Jurnal pseudostenografic pentru perioada de 1-11 ianuarie 1961.* I. ROM. 1962, nr. 3, 391.

- Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudostenografici*, -ce.
- Pseudo- + stenografie.

PSEUDOSTEREOFONÍE s. f. Procedu de reproducere a sunetelor, care imită efectul stereofonie și care constă în trimiterea sunetelor din toate părțile, nefiind posibilă localizarea sursei sonore. Cf. M. D. ENC.

- Pronunțat: *pse-u-do-ste-re-o-*.
- Pseudo- + stereofonie.

PSEUDOȘTIINȚĂ s. f. Falsă, pretinsă știință. *Lupta împotriva pseudoștiinței.* IBRĂILEANU, SP. CR. 91. *Ca orice odevărat om de știință, Philippide disprețuia pseudoștiința.* CV 1950, nr. 2, 12, cf. DEX.

- Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudoștiințe*. Gen.-dat. și: *pseudoștiinții*.
- Pseudo- + știință.

PSEUDOȘTIINȚÍFIC, -Ă adj. Fals, aparent, pretins științific. *Arma științifică pe care o posedă pro-*

letariatul este înfinit mai puternică, înfinit superioară acelor arme pseudostiințifice pe care le are burghezia. CONTEMP. 1949, nr. 120, 6/1. *Afirmările pseudoștiințifice ale teoreticienilor burghezi cu privire la nașterea „superioare”.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 1-2, 38. *Hasdeu nu s-a mulțumit să critice numai publicațiile pseudoștiințifice ale lui Nicolae Ionescu.* S. C. ȘT. (LAȘI), 1957, 272.

- Pronunțat: *pse-u-do-ști-in-*. — Pl.: *pseudoștiințifici*, -ce.
- Pseudo- + științific.

PSEUDOTALÉNT s. n. (Rar) Fals, pretins talent. *Scritorii care, în opera lor, înfășează lumea serios ori trist, sînt în majoritate în toate literaturile și slou pe toate treptele, de la pseudo- sau evasitalent pînă la geniu.* GALACTION, A. 130.

- Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudotalente*.
- Pseudo- + talent.

PSEUDOTURCOÁICĂ s. f. (Rar) Falsă, pretinsă tureoaică. (Adjectival) *Cîntorețe, dansatoare pseudoturcoice din lupanarele buceurestene ... se arătau în Turnu o dată cu mișfii caselor de export.* GALACTION, A. 66.

- Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudoturcoice*.
- Pseudo- + turcoaică.

PSEUDOVÎNĂTÓR s. m. Fals, pretins vînător. *Un asemenea pseudovînător nu-i decît un neclibzuit.* VIN. PESC. martie 1961, I.

- Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudovînători*.
- Pseudo- + vînător.

PSEUDO- v. *pseuda-*.

PSEUDOMORFÓZĂ s. f. v. *pseudomorfoză*.

PSEUDONÍM s. m. v. *pseudonim*.

PSI s. m. invar. A douăzeci și treia literă a alfabetului grecece, corespunzînd sunetelor *ps*; a patruzecia literă a alfabetului chirilic, corespunzînd sunetelor *ps* și avînd valoarea numerică 700. Cf. CADRE. — Din gr. ψι.

PSICOLÓG s. m. v. *psiholog*.

PSICOLÓGIC, -Ă adj. v. *psihologic*.

PSICOLOGICAMÉNTE adv. (Învechit, rar) Psihologiceste. Cf. SFC II, 197.

— Din fr. *psychologiquement*, it. *psicologicamente*.

PSICOLOGÍE s. f. v. *psihologie*.

PSIF s. n. (Învechit) Alegere (prin vot) sau numire în funcție (a unui mitropolit). *Să oștepte psiful de la biserică cea mare a Țarigradului.* CANTEMIR, ap. CIHAC, II, 692. *Prea-cuvioșii egumeni ... dotu-se-a lor voie ea după canoane să facă psifos, adică alegire, și să aleagă obraz vrednic, cinstit și trebuincios ea să primească această purtare de grijă* (a. 1760). BUL. COM. IST. III, 10. *[Patriarhul Țarigradului] s-au rugat ca să se desfacă psiful și așezarea aceasta a numitului mitropolit* (a. 1781). URICARIUL, III, 129/25, cf. CIHAC, II, 692, TRDG, I, BRĂESCU, M. 70, GĂLDI, M. PHAN. 245, SCHIBAN, D.

- Pl.: *psifuri*. — Și: *psifos* s. n.
- Din ugr. ψηφος.

PSIFÍI s. f. pl. v. *psiful*.

PSIFISI vb. IV. Tranz. (Învechit) A alege (prin vot) sau a numi într-o funcție înaltă. (Ref. l. p. a. s.) *Capul cămălii tu cel de bou să să primească și tu epitropia leului să să psifisască.* CANTEMIR,

1. 1. 1, 160, cf. GÁLDI, M. PHAN. 245, ROSETTI-CAZACU, I. L. R. 1, 328.

— Prez. ind.: *psifîsesc*.

— Din ngr. *εψίφοισα* (aor. al lui *ψηφίζω*).

PSIFÓI s. f. pl. (Învechit) Mozaic¹ (1). *Marmurile și psifoiile și zugrăvelile cu psifoi* (a. 1715). ap. TDRG, cf. CHIAC, II, 692, GÁLDI, M. PHAN. 245, SCRIBAN, D.

— Și: **psifii** s. f. pl. GÁLDI, M. PHAN. 245.

— Din ngr. *ψηφί*.

[**PSÍFOS** s. n. v. **psif**.

PSIHANALIST, -Ă s. m. și f. Persoană care se ocupă cu psihanaliza, specialist în psihanaliză; adept al psihanalizei. *Dacă psihanalistii au putut vorbi totuși de un catarsis al visurilor, lucrul se datorește unei simple construcții psihologice pe bază de analogii, nu unui fapt de experiență intimă directă.* VIANU, M. 59, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *psihanaliști, -ste*.

— Din fr. *psychanalyste*.

PSIHANALÍTIC, -Ă adj. Care aparține psihanalizei, privitor la psihanaliză, specific psihanalizei; care se bazează pe psihanaliză. *Dați-mi voie să încerc eu o aplicație psihanalitică.* CAMIL PETRESCU, T. III, 198. *Această barbarie poate să posedă ... laboratoare și romane psihoanalitice — ca rămâne totuși barbarie.* CONTEMP. 1949, nr. 161, 14/5. *Bălăceala psihanalitică mi-a produs totdeauna repulsie.* T februarie 1964, 16, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *psihanalitici, -ce*. — Și: (rar) **psihoanalitice**, -ă adj.

— Din fr. *psychanalytique*.

PSIHANALÍZĂ s. f. 1. Ansamblul concepțiilor lui S. Freud și ale adeptilor săi privind viața psihică conștientă și inconștientă, după care tendințele sau dorințele profunde ale individului vin în conflict cu convingerile sale morale și sint alungate în subconștient, de unde tind să reapară sub o formă travestită. *Psihanaliza a fost deseori criticată pentru exagerarea rolului sexualității și al impulsurilor inconștiente în viața psihică a omului.* M. D. ENC., cf. DEX.

2. Metodă de analiză psihologică și de tratament al bolilor neuropsihice bazată pe psihanaliză (1), care își propune, prin diverse probe (asociații de cuvinte, relatări de vise, interpretări de figuri confuze etc.), să descopere cauzele nevrozelor și psihozelor și să vindece aceste boli. *Să lăsăm la o parte jargonul nostru medical și toate pretențiile și subtilitățile psihanalizei.* GALACTION, O. A. I, 124. *Vrei să faci psihanaliză?... Cu o condiție: să ții de colaboratoare pe d-ra Simu.* CAMIL PETRESCU, T. III, 198, cf. BLAGA, Z. 176. *Psihanaliza operează o generalizare pe care raporturile de fapt nu o îngăduie și ale cărei rezultate se cavine a fi privilegii cu rezervă.* VIANU, M. 50. „*Psihanaliza*” și „*inhibiția*” lui Freud stă în creșterea apreciable de a determina și explica fenomenele inconștiente. RALEA, S. T. II, 11, cf. FORM. CUV. I, 139, M. D. ENC., DEX.

— Și: (rar) **psihoanaliză** s. f.

— Din fr. *psychanalyse*.

PSIHASTÉNIC, -Ă s. m. și f. adj. (Persoană) care suferă de psihastenție. *De cele mai multe ori, când nevropatul ori psihastenienul declară că îi lipsește ceva, aceasta nu e decât o iluzie.* RALEA, S. T. II, 37.

— Pl.: *psihastenici, -ce*.

— Din fr. *psychasthénique*.

PSIHASTENIE s. f. Formă de nevroză caracterizată prin obsesii și fobii, prin stări de nehotărâre, nesiguranță de sine, agitație, crize etc. Cf. DL, DM, DER, M. D. ENC., FORM. CUV. I, 139.

— Pl.: *psihastenii*.

— Din fr. *psychasthénie*.

PSÍHE s. f. Oglindă mobilă de mari proporții, în care cineva se poate vedea în totalitate. Cf. CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: *psihc*.

— Din fr. *psyché*.

PSIHÁTRIC, -Ă adj. Care aparține psihiatriei, privitor la psihiatrie; bazat pe psihiatrie. *O consecință importantă de această progresiune mare în sfera psihiatrică a fost curabilitatea cea mare a smintitilor.* BARASCII, I. F. 20/21, cf. id. I, 119/19, BĂRCIANU, J. *Jarcan cva desenator la Clinica psihiatrică.* VLASIU, D. 14. *Ce semn, lată-soerule? — întrcbă Stănică, ea intenții psihiatrice, făcînd cu ochial celorlalți.* CĂLINESCU, E. O. II, 47. *Mizroukhine a studiat 50 de bătrîni ... din punctul de vedere neuropsihic, fără a găsi la ei turburări psihice de tip psihogen sau psihiatric în genere, nici crize senile.* PARRON, B. 69, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: -hi-a-. — Pl.: *psihiatrici, -ce*.

— Din fr. *psychiatrique*.

PSIHATRÍE s. f. Disciplină medicală care se ocupă cu studiul bolilor psihice și cu tratamentul lor. Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Nu ai publicat studii de psihiatric în revistele străine de specialitate?* CAMIL PETRESCU, T. III, 23. *În fața Institutului de Psihiatric ne-am despărțit.* VLASIU, D. 341, cf. SCRIBAN, D. *Intrase de la început în grațiile profesurii de psihiatric.* CĂLINESCU, E. O. I, 258. *Psihatria confirmă de minune acest lucru. E o constatare unanim recunoscută că deprimații nervoși ... pierd o dată cu sentimentul social și propria lor individualitate.* RALEA, S. T. II, 76, cf. 102. *Este medic și asistent la Institutul de Psihiatric.* BENIUC, M. C. I, 56. *Hai să vă povestesc. Cu ocazia asta o să aflați ceva despre psihiatric.* PREDĂ, R. 27, cf. FORM. CUV. I, 139, M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: -hi-a-.

— Din fr. *psychiatrie*.

PSIHÁTRU, -Ă s. m. și f. (Rar la f.) Medic specialist în psihiatrie. *În Franța ..., psihiatrii au o mare înfluență în influența făcătoare de bine a muzicii vocale și instrumentale.* BARASCII, I. F. 20/10, cf. BĂRCIANU, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Psihiatrii abili ... înlocuiesc dușurile și morfina cu vorbe bune și sugestii raționale.* BART, E. 377, cf. SCRIBAN, D. *A consultat tot felul de lume ... matematicienii eminenți, psihologi și psihiatri.* V. ROM. martie 1954, 249. *Nu sînt psihiatru, îi declară doctorul, îndulecînd-și glasul.* VINEA, L. I, 28. *Un psihiatru este un medic cu o specialitate foarte precisă.* PREDĂ, R. 20, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: -hi-a-. — Pl.: *psihiatri, -e*.

— Din fr. *psychiatre*.

PSÍHC, -Ă adj., s. n. 1. Adj. Care aparține psihicului (2), privitor la psihice, specific psihicului. *De asemenea și înrîuriri psihice atacarîsesc sistema pielii în mare grad.* ALBINEȚ, M. 189/9. *Femeia asta are toate calitățile de inimă, cum ar zice un aator de novele, iabitor de amănunte psihice.* CARAGIALE, ap. CADE. *Adîncit-am pînă-n funduri tot ce e filozofie, Medicină, drept, știință, psihici legi, teologie.* MACEDONSKI, O. I, 271. *Asupra acestei satiri a fost așintită mai ales atenția autorului, și nu asupra adîncirii psihice a persoanelor.* GHIEREA, ST. CR. I, 350. *Deși amîndoi sînt pesimiști, natura lor psihică, intimă e absolutamente deosebită.* IONESCU-RION, C. 64, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *O hîrcă, o spadă, o lespede și un Hamlet trăiesc și aci, aducînd, ca o disonanță psihică, zvonul reînnoarcerii.* KLOPȘTOCK, F. 330, cf. SCRIBAN, D. *Nu transpare nici un reflex din intimitatea psihică a vorbitorului.* VIANU, A. P. 16. *Toate aceste mici mizerii psihice nu făceau din bătrîn un obătal.* CĂLINESCU, E. O. II, 227. *Cele mai elementare fenomene psihice ... anunță dacă stîtem sau nu pe calea bună.* RALEA, S. T. II, 16. *O trăire*

psihică complexă în favoarea apariției subite a tulburării extraordinare. CONTEMP. 1954, nr. 389, 2/5. O importanță deosebită pentru vindecarea bolnavilor o are liniștea lor fizică și psihică. BELLA, P. A. 200. Dobrețolă suferise o depresiune psihică. BARRU, P. 53. Stereotipiile pot fi înțeluite și la oameni distrași ... care au suferit o serie de traume psihice. ABC SĂN. 342. Voiam să te întreb dacă boala mea e însoțită ... și de tulburări nervoase, psihice. 7 februarie 1964, 12, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Adverbial) Din punct de vedere al psihicului (2). Cf. SCRIBAN, D.

2. S. n. Formă specifică de reflectare a realității, proprie omului și animalelor superioare, produs al activității sistemului nervos; totalitatea fenomenelor și proceselor prin care se realizează această reflectare; structură sufletească proprie unui individ; p. ext. individ cu o structură sufletească proprie. Psihicul lui era foarte fin pentru lumea de azi. IONESCU-RION, C. 91. Miron a ajuns la concluzii că eu, deși aveam talent, eram încă un fărânc neeliberat, un psihic încrețit de prejudecăți. VLASIU, D. 294, cf. SCRIBAN, D. Psihologia a început de la o vreme să părească psihicului propriu-zis. CĂLINESCU, C. O. 64. Studia pe Pavlov, căutând să-și facă o idee despre om și psihicul lui din experimentele marelui savant. BENIUC, M. C. I, 502. Cele mai bune [tranchilizante] sînt acelea care, calmînd psihicul alterat al bolnavului, îi păstrează neatînsă cunoștința și capacitatea intelectuală. ABC SĂN. 359, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: psihici, -ce.

— Din tr. psychique, germ. psychisch.

PSICAMENTE adv. (Rar) Din punct de vedere psihic. Cf. GHICA, în SEC II, 189, SCRIBAN, D. 1071. — Psihic + suf. -(a)mente.

PSIHISM s. n. Totalitatea fenomenelor psihice proprii unui individ sau unei colectivități; viață psihică; manifestare psihică. Lută o eouză, om puteo-omni teologieă, care se opunea la studiul psihismelor inferioare. RALEA, S. T. II, 10. Pierre Janet concepe psihismul sub punctul de vedere al unui atomism. id. ib. 35, cf. DL, DM. Îmi doresc croul lucid, dezburat de tenebre și psihisme. 7 iunie 1964, 67, cf. M. D. ENC. — Pl.: (rar) psihisme. — Din fr. psychisme.

PSIHIZĂ vb. I. În tranz. (Rar) A face o analiză psihologică (amănunțită); (rar) a psihologiza (1). Cf. SEC III, 102.

— Prez. ind.: psihizez.

— Psih[iz] + suf. -izo.

PSIHOANALITIC, -Ă adj. v. psihanalitic.

PSIHOANALIZĂ s. f. v. psihanaliză.

PSIHODRAMĂ s. f. Metodă psihoterapeutică modernă care folosește improvizația jocului dramatic, pe o temă dată bolnavilor psihici, ca mijloc de exteriorizare a trăirilor acestora, oferind posibilități de investigație și de vindecare. Cf. M. D. ENC.

— Pl.: psihodrame.

— Din fr. psychodrame.

PSIHOFIZIC, -Ă adj., s. f. 1. Adj. Care aparține psihofizicii (v. psihofizie 2), privitor la psihofizică, de natură psihofizică. Cercetări psihofizice asupra numărului exact de idei, ce pot încăpea în fiecare moment dat al conștiinței, s-au făcut. MAIORESCU, CR. II, 143, cf. CADE. Există în psihologie o lege numită psihofizică, după care senzația e un reflex al excitației. RALEA, S. T. III, 250, cf. M. D. ENC., DEX.

2. S. f. Curent psihologic care studiază, pe cale experimentală, raporturile (cantitative) dintre intensitatea stimulilor fizici și intensitatea stărilor psihice corespunzătoare, dînd o formulare matema-

tică a concluziilor obținute. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX.

3. Adj. Care aparține psihicului și fizicului, privitor la psihic și la fizic. Cf. DEX.

— Scris și: psihofizic. — Pl.: psihofizicii, -ee.

— Din fr. psychophysique, germ. Psychophysik.

PSIHOFIZIOLÓGIC, -Ă adj. Care aparține psihofiziologiei, privitor la psihofiziologie. Încheio diagnosticul său psihofiziologic prin sentința: „om rău, dor inteligent”. GHICA, S. 318. Este peste puterile lui s-o mai dezrădăcineze din pajistile și din răzoarele domeniului său psihofiziologic. GALACTION, O. A. I, 70, cf. DL, DM, M. D. ENC.

— Scris și: psihofiziologic. — Pronunțat: -zi-o-.

— Pl.: psihofiziologiei, -ee.

— Din fr. psychophysologique.

PSIHOFIZIOLOGIE s. f. Ramură a psihologiei care combină metodele psihologice cu cele fiziologice pentru a stabili mecanismele neurologice și fiziologice corespunzătoare diferitelor fenomene psihice precum și influența activității psihice asupra funcțiilor neurovegetative; psihologie fiziologică. Cf. DL, DM, DER, FORM. CUV. I, 186, 190, M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: -zi-o-.

— Din fr. psychophysologie.

PSIHOGEN, -Ă adj. Care ia naștere datorită unor cauze psihice. Cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: psihogeni, -e.

— Din fr. psychogène.

PSIHOGENEZĂ s. f. 1. Apariție și dezvoltare a funcțiilor psihice la om. Cf. DL, DM, FORM. CUV. I, 139, M. D. ENC., DEX.

2. Procesul apariției unei boli din cauze psihice. Cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: psihogeneze.

— Din fr. psychogénese.

PSIHOLOĂGĂ s. f. v. psiholog.

PSIHOLOG, -OGĂ s. m. și f. 1. Persoană specializată în studiul psihologiei (1). Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI. Aceste jurnale ale smintțiilor sînt d-un mare interes pentru un psiholog și mai cu seamă pentru un psihiotru. BARASCH, I. F. 19/28, cf. POLIZU, DDRE, BARCIANU, ALENI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. Un psihiotru este un medic cu o spezialitate foarte precisă, un medic curant, și nicidecum un psiholog. PREDĂ, R. 20, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Persoană dotată cu însușirea de observator fin, cu capacitatea de a sesiza și de a analiza viața sufletească a cuiva; bun cunoscător al sufletului uman, al psihologiei (2) omenești. De data ostu mă încredințai pe deplin că ... nu era deloc psiholog. HOGAȘ, DR. II, 45. Psiholog, dramaturg și moralist, Vlușuț și-or fi canalizat poate talentul în poezia didactică. LOVINESCU, C. VI, 103. Sînt eel moi more tolent, eel mai puternic creator de viață, eel mai fin psiholog. C. PETRESCU, C. V. 21, cf. SCRIBAN, D. Altnoul psiholog Caragiata crede a se putea dispensa de mijloacele onolizei. VIANU, A. P. 127. E un înșelept al pieturii și, sîră indoiolă, un mare psiholog. RALEA, S. T. I, 273. Medicul trebuie să fie și un bun psiholog, nu de laborator, ci de oameni. CONTEMP. 1955, nr. 471, 4/1. [Scriitorul] analizează cu pătrundere sufletul omnesc, cu orice psiholog. V. ROM. decembrie 1964, 129, cf. M. D. ENC., DEX.

— Scris și: (după fr.) psiholog. ALENI, W. — Pl.: psihologi, -oge. — Și: psiholoăgă (SCRIBAN, D., DM, M. D. ENC.) s. f., (învechit) psicológ (NEGULICI) s. m. — Din fr. psychologue.

PSIHOLOGIC, -Ă adj. Care aparține psihologiei, privitor la psihologie sau la fenomenele care fac parte din domeniul ei de cercetare; sufletesc, (învechit,

rar) psihologicesc. *Clăpaua cel viu și adevărat al observațiilor sineșului său stă... în spaimă și în liniște și în alte asemenea psihologice simțiri și arătări din noi.* EPISCUPESCU, o. î. 74/12. *Precum în rinduiala psihologică asemine și în rinduiala materială... sint principuri.* RUSSO, s. 90. *Ce relațiune psihologică se află între niște creieri stricați și într-o nuia sau un lanț?* BARASCH, I. F. 12/7, cf. ZALOMIT, în *CONTRIBUȚII*, I, 193, POLIZU. *O asemenea întâmplare este foarte comună... , eu toate acestea este un act psihologic foarte complicat.* ISIS (1859), 3/48. *Prologul cu care începe cartea... este un studiu psihologic.* GHICA, s. 63. *Ascemenea fenomene trebuiesc privite mai mult cu un fel de interes psihologic.* MAIORESCU, CR. II, 10. *Aș dori să nu să desprețuiască cu atita ușurință o stare psihologică care trebuie să fie ca mull înaltă, mai delicată, mai greu de surprins.* DELAVRANCEA, T. 240. *Analizând pe artist din punctul de vedere fiziologic, psihologic, moral etc., vom da de mediul înconjurător, care a fasonat pe artist.* GHEREA, ST. CR. II, 11, cf. DDRF. *Eu cred că expresiunea estetică a unei opere literare are un caracter psihologic.* DEMETRESCU, o. 174. *După un răpede și neobservat studiu psihologic, propriu numai femeilor, se uită la Avrum și-i spuse ceva.* HOGAȘ, DR. I, 100. *Autorul... a citorva romane în care era o tendință spre o mai adincă analiză psihologică.* VLASIU, D. 316. *Delicately lor e o mască socială, nu o realitate psihologică.* TEODOREANU, M. U. 42. *Resortul său psihologic este plăcerea amintirii.* VIANU, A. P. 67, cf. 283. *Și iară se chină zadarnic, călind soluția acelei quadraturi psihologice.* CAMIL PETRESCU, N. 31. *Reacțiile psihologice sint surprinse în diversitatea și complexitatea lor.* s mai 1960, 91. *Au rămas... modeste încercări copilărești, importante numai ca documente psihologice.* ib. februarie 1960, 50. *Conflictul în care croul e tragic... exprimă o profundă investigare psihologică.* r iunie 1964, 71. *Caracterul înțeleșării e determinat de structura psihologică a eroilor.* V. ROM. octombrie 1964, 87, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ *Moment psihologic* — moment potrivit pentru a influența pe cineva, pentru a determina producerea unui anumit fapt, soluționarea unei probleme etc.; moment de tensiune în așteptarea producerii unui fapt. Cf. CADE. *Atit momentul psihologic, cit și nuțloacele pe care le oferă limbajul omnesc pentru exprimarea stărilor sufletești afective se asemănă de la un popor la altul și de la o epocă la alta.* IORDAN, STIL. 124. *Pentru sensibilitatea noastră personală, care-i în funcțiune de moment psihologic, o acțiune trecută poate părea prezentă.* id. ib. 143, cf. SCRIBAN, D., DM, M. D. ENC., DEX. ♦ (Adverbial) *Într-un grup de manifestații participă un număr de indivizi diferențiați psihologic, dar legați momentan de un mobil comun.* LOVINESCU, C. IV, 113, cf. SCRIBAN, D.

— Scris și: (după fr.) *psichologic, psychologic.*
— Pl.: *psihologici, -ce.* — Și: (învechit) *psicologice, -ă* adj.

— Din fr. *psychologique.*

PSIHOLIGICESC, -EASCĂ adj. (învechit, rar) Psihologic. Cf. POLIZU.

— Pl.: *psihologicești.*

— Psihologie + suf. *-icesc.*

PSIHOLIGICEȘTE adv. Din punct de vedere psihologic: *sufletește, (învechit, rar) psicologicamente.* Cf. POLIZU, DDRF. *Ni se pare că vedem... pe autor îndemnuldu-și partenerul (fictiv, se înțelege, și totuși real psihologicește) să trintească batorul de părete.* IORDAN, STIL. 159. *Nu polemizăm cu fabulația romanului perfect motivală psihologicește.* S. C. ȘT. (IASI), 1958, 116. *Shakespeare nu a putut face din Hamlet un răzbuñdor, cu altă mai mult un răzbuñdor înfîm și neputincios, ceea ce esteticeste ar fi o caricatură, iar psihologicește o absurditate.* V. ROM. noiembrie 1964, 109, cf. DEX.

— Psihologie + suf. *-cște.*

PSIHLOGIE s. f. 1. Știință care se ocupă cu studiul psihicului, cu legile proceselor psihice și cu particularitățile psihice individuale. *La acest neam de boale avem pricină a descrie un ce din psihologie.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 276/26, cf. I. GOLESCU, c. *Cînd zice cineva teologic, geografie, logică, psihologie... , aceste vorbe în sine au și definiția în limba de unde s-au luat.* CR (1848), 33/32. *În școlaele mai înalte fae un studiu special din facultățile sufletului, sau eursul de psihologie.* BREZOIANU, I. 105/1, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Acastă studie cuprinde toată istoria, originile popoarelor, psihologia, literatura.* RUSSO, s. 96, cf. ZALOMIT, în *CONTRIBUȚII*, I, 193, POLIZU, LM. *El, pe catedră, explică o lecție de psihologie.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 65. *Psihologia modernă concepe sufletul ca un torrent.* IERĂILEANU, S. L. 56. *Se strădui... să-și renumorze cum se numește în psihologie fenomenul acesta al previziunii.* C. PETRESCU, I. II, 122. *Cititorul tratatelor de filozofie și psihologie... urmărește nu numai pulsațiile activității percepute, dar și întunecarea trecătoare a conștiinței.* VIANU, A. P. 184. *Psihologia a început de la o vreme să părească psihicul.* CĂLINESCU, C. O. 64, cf. 59. *Literatura, psihologia și biologia secolului al XIX-lea... au cultivat și încetățenit aspecte ale vieții sufletești considerate pină atunci de disprețuit.* RALEA, S. T. III, 23, cf. I, 96. *Promisece... să scrie un tratal de psihologie criminală.* BENIUC, M. C. I, 431. *Era și profesor de logică și psihologie.* VINEA, I. I, 112. *Fusese numită asistentă la catedra de psihologie.* DEMETRIUS, A. 306. *Obiectul psihologiei îl constituie elementele... caracterului, ale lumii lăuntrice a omului.* CF 1961, nr. 1, 46, cf. DER, M. D. ENC., DEX. ♦ *Psihologie fiziologică* = ramură a psihologiei (1) care combină metodele psihologice cu cele fiziologice pentru a stabili mecanismele neurologice și fiziologice corespunzătoare diferitelor fenomene psihice precum și influența activității psihice asupra funcțiilor neurovegetative; psihofiziologic. Cf. M. D. ENC. *Psihologie abisală* = ramură a psihologiei (1) care înglobează diverse curente psihanalitice și care își propune să studieze straturile cele mai profunde ale personalității individuale. Cf. id. ib. *Psihologie animală* = ramură a psihologiei (1) care studiază geneza și stadiile de dezvoltare ale psihicului la animale; zoopsihologie. Cf. id. ib.

2. Ansamblu de procese psihice care caracterizează un individ sau o colectivitate. V. mentalitate, concepție. *Un dramaturg nu poate să desprindă, din întreaga psihologie a unui om, o idee, un sentiment.* IONESCU-RION, s. 242. *Psihologia socială modernă se caracterizează mai ales prin două fenomene: individualismul și pesimismul.* id. ib. 330. *Mi s-a părut... că mă întâlnește cu această psihologie specială, stinsă și sfîșietoare, care este semnul cadrilului cu moartea.* GALACTION, A. 278. *Au crescut miraculos averi de milioane, personalități politice... și o psihologie obștească nouă.* id. O. A. I, 139. *Nu se mai pot conduce decit după legile psihologiei colective.* C. PETRESCU, I. II, 126. *Rînjetul acestui monstru exprimă psihologia egoistă și cinică a iubitorilor de aur.* VLASIU, D. 107. *Întimplarea pe care vreau s-o povestesc... ar putea sluji poate celor ce adună documente pentru psihologia mulțimii.* SADOVEANU, O. VI, 214. *Au psihologia bănuitoare a unui feudal.* CĂLINESCU, S. 396. *Redarea psihologiei vârstei de optsprezece ani... e unică în literatura noastră.* RALEA, S. T. I, 69. *Caietul cu „Contribuții la psihologia copilului în epoca de pubertate” rămăsese nedeschis.* DEMETRIUS, A. 272. *N-ai să pricepi, de pildă, niciodată psihologia și drama mea.* II, LOVINESCU, T. 336. *De la evocarea mediului cazon s-a îndreptat spre psihologia rurală.* CONSTANTINESCU, S. I, 382. *Prin psihologie socială, marxismul înțelege în primul rînd sentimentele și enoșiile oamenilor, care apar și se manifestă în relațiile sociale între oameni.* CF 1960, nr. 5, 113. *Are ceva din psihologia burghezului arrogant și distant.* V. ROM. ianuarie 1963, 85. *Să încercăm să clarificăm psihologia atit de arbitrară a eroilor.* T mai 1964, 99, cf. DEX. ♦ (Cu determinări care indică

domeniin) Ansamblu de procese psihice care sînt determinate, generate de un fenomen, de un proces etc. sau care condiționează o anumită activitate. *Să se inițieze de ajuns în arta poeziei și a psihologiei muzicale.* FILIMON, o. II, 258. *Nu cunoașteți nimic din psihologia dragostei.* CAMIL PETRESCU, v. n. 11. *Adevăr foarte explicabil pentru cine cunoaște cu adevărat psihologia războiului.* id. ib. 346. *Se mira chior de falsa psihologie a dragostei din romane.* CĂLINESCU, o. I, 98, cf. DEX.

— Scris și: (după fr.) *psihologie*. — Pl.: *psihologii*. — Și: (rar) *psicologie* s. f.

— Din fr. *psychologie*.

PSIHOLOGISM s. n. Orientare, tendință, concepție psihologică ce extinde causalitatea psihologică la interpretarea unor fenomene din alte domenii ale realității sau care exagerează rolul factorului psihologic în diferite sfere ale activității omenești; s p e c. exagerare a importanței factorului psihologic în literatură. *Un psihologism și o sociologie moderate ... și un simț artistic extrem pot dărui minunea unei opere de artă perfectă.* IBRĂILEANU, s. I, 61. *De aici ... psihologismul ... liricii sale.* LOVINESCU, s. I, 298. *Azi, literatura și psihologismul au descătușat pe traducătorul biblic.* GALACTION, A. 335. *Insisti prea mult asupra unor amănunte care te fac să alunece spre psihologism.* CONTEMP. 1949, nr. 161, 5/6. *Filosofia culturii ar trebui să renunțe la orice fel de psihologism.* BLAGA, z. 185. *Se pierde în meandrele psihologismului propriei persoane.* s mai 1960, 113. *În sociologie, adepții psihologismului consideră psihicul individual sau colectiv drept factor fundamental al vieții sociale.* DER, cf. M. D. ENC., DEX.

— Din fr. *psychologisme*.

PSIHOLOGIST, -Ă adj. Care aparține psihologismului, privitor la psihologism; care se bazează pe psihologism. *Pentru critica psihologistă, Don Quijote devine tipul gînditorului exaltat.* LL I, 128. *Nu întotdeauna explicațiile sale psihologiste sînt valabile.* s. c. șt. (Iași), 1956, nr. 1, 63.

— Pl.: *psihologiști*, -ste.

— Din fr. *psychologiste*.

PSIHOLOGIZĂ vb. I. (Rar) I. *In t r a n z.* A face a analiză psihologică (amănunțită); (rar) a psihiza. *Tot ce poate să facă un autor ... este să psihologizeze numai cu privire la dînsul.* MACEDOŃSKI, o. IV, 108.

2. *T r a n z.* (Complementul indică discipline, științe etc.) A studia cu ajutorul metodelor psihologiei (I); a face să capete un (pronunțat) caracter psihologic. (R e f l. p a s.) *Totul se psihologizează la un moment dat; logica, estetica, morala, teoria cunoașterii.* v. rom. aprilie 1958, 88.

— Prez. ind.: *psihologizez*.

— Din fr. *psychologiser*.

PSIHOLOGIZĂNT, -Ă adj. Care acordă o importanță mare sau exagerată factorului psihologic. *Seria o literatură psihologizantă.* CONTEMP. 1949, nr. 159, 2/3. *Teatrul psihologizant, de investigație analitică.* 7 septembrie 1966, 58, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *psihologizanți*, -te.

— Din fr. *psychologisant*.

PSIHOMANȚIE s. f. Pretinsă artă de a ghici viitorul prin invocarea spiritelor celor morți. Cf. DN², M. D. ENC.

— Din fr. *psychomancie*.

PSIHOMETRIE s. f. Măsurare a fenomenelor psihice. Cf. DEX.

— Din fr. *psychométrie*.

PSIHMOTÓRII, -OĂRE adj. Care se referă la funcțiile motrice realizate prin activitatea nervoasă superioară; care este determinat de aceste funcții.

Întrzierca în dezvoltarea psihomotorie poate fi datorită unei boli generale. ABC SĂN. 347, cf. M. D. ENC., DEX. *Centru psihomotor* = regiune a scoarței cerebrale care intră la acțiune sub influența unei excitații cerebrale fizice. Cf. CADE, DM, DN², DEX.

— Pl.: *psihomotori*, -oare. — Și: *psihomotórin*, -le adj.

— Din fr. *psychomoteur*.

PSIHMOTÓRIU, -IE adj. v. *psihomotor*.

PSIHONEVRÓZĂ s. f. (Med.) Nevroză. Cf. DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *psihonevroze*.

— Din fr. *psychanévrose*.

PSIHOPÁT, -Ă s. m. și f. adj. (Persoană) care suferă de psihopatie. *Nu sînt nebuni adevărați ... Sînt simpli psihopați.* CAMIL PETRESCU, t. III, 104. *A fost un monstru fizic, eu bustul normal și partea de jos înfiorător mutilată și atrofiată. De unde teoria artistului psihopat.* CĂLINESCU, c. o. 206. *E eo un psihopat care ar crede că are un triunghi în cap.* RALEA, f. 41. *Sfîrile mintale ale psihopofililor sînt regresivni pînă la forme psihice anterioare.* id. s. t. III, 108. *Trebuie să-ți mărturisesc că nu-mi plac psihopații, mai ales toxicomanii.* VINEA, L. I, 155, cf. DER, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *psihopați*, -te.

— Din fr. *psychopathe*.

PSIHOPÁTIC, -Ă adj. Care aparține psihopaticii, privitor la psihopatie. Cf. DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *psihopaticii*, -ce.

— Din fr. *psychopathique*.

PSIHOPÁTIE s. f. Boală psihică; s p e c. stare morbidă caracterizată prin tulburări de afectivitate, de comportament sau de caracter. Cf. DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *psihopatii*.

— Din fr. *psychopathie*.

PSIHOPATOLÓG, -Ă s. m. și f. Specialist în psihopatologie. *Sînt afirmațiile unui mare psihopatolog ... de reputație europeană.* CAMIL PETRESCU, t. III, 213, cf. DEX.

— Scris și: *psichopatolog*. — Pl.: *psihopatologi*, -ge.

— Derivat regresiv de la *psihopatologie*.

PSIHOPATOLÓGIC, -Ă adj. Care aparține psihopatologiei, privitor la psihopatologie. Cf. DEX.

— Pl.: *psihopatologiei*, -ce.

— Din fr. *psychopathologique*.

PSIHOPATOLOGÍE s. f. Ramură a psihologiei care studiază aspectele patologice ale activităților psihice. Cf. DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Din fr. *psychopathologie*.

PSIHOPEDAGÓG, -Ă s. m. și f. Specialist în psihopedagogie. Cf. DN².

— Pl.: *psihopedagogi*, -ge.

— Din fr. *psychopédagogue*.

PSIHOPEDAGOGÍE s. f. Aplicare a metodelor psihologiei experimentale în pedagogie. Cf. DEX.

— Din fr. *psychopédagogie*.

PSIHOSOCIOLOGÍC, -Ă adj. Care aparține psihosociologiei, privitor la psihosociologie, de psihosociologie; care se bazează pe psihosociologie. *Ibrăileanu face mai ales critică psihosociologică.* v. rom. martie 1960, 76.

— Pronunțat: -ci-o-. — Pl.: *psihosociologici*, -ce.

— Din fr. *psychosociologique*.

PSIHOSOCIOLOGIE s. f. Studiul psihologic al fenomenelor sociale. Cf. DEX.

— Pronunțat: -ci-o-.

— Din fr. psychosociologie.

PSIHOSOMÁTICĂ s. f. Orientare în medicină care studiază originea psihică a unor boli din domeniul patologiei generale și posibilitatea folosirii mijloacelor psihologice în terapie Cf. DN³.

— Din fr. psychosomatique.

PSIHOTEHNICĂ s. f. Ramură a psihologiei care studiază problemele activității oamenilor sub aspectul practic, aplicativ. *Un coleg de la Institutul de Psihotehnică rostiise un discurs de adio.* BENIUC, M. C. I, 167. *Psihotehnica utilizează cu precădere metoda testelor.* DER, cf. M. D. ENC., DEX.

— Din fr. psychotechnique.

PSIHOTEHNICIÁN, -Ă s. m. și f. Specialist în psihotehnică. *Echipele economice, tehnice, comerciale, financiare: ... 1 financiar și 1 psihotehnician.* D. GUSTI, P. A. 169.

— Pronunțat: -ci-an. — Pl.: psihotehnicieni, -e.

— Din fr. psychotechnicien.

PSIHOTERÁPIC, -Ă adj. Care aparține psihoterapiei, privitor la psihoterapie; bazat pe psihoterapie. Cf. DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: psihoterapici, -ce.

— Din fr. psychothérapique.

PSIHOTERÁPÍE s. f. Metodă de tratare a bolnavilor prin influențarea psihicului lor, utilizându-se explicația rațională, persuasiunea, hipnoza, sugestia etc. *Trei medici specializați în psihoterapie.* CAMIL PETRESCU, T. III, 9. *Volumele lui Kant și Fichte nu fuseseră deschise pe birou decât pentru mistificarea curioșilor și a iubitorilor de psihoterapie.* LOVINESCU, S. I, 107. *Cu psihoterapia te lăsău pe d-ta, care ești specialist! zise doctorul c-o blîndă ironie.* BART, E. 376, cf. DM, DN², DER. *Reducerea psihicului bolnavului ... se numește psihoterapie.* ABC SĂN. 297, cf. M. D. ENC., DEX.

— Din fr. psychothérapie.

PSIHOTÓNIC, -Ă adj., s. n. (Medicament) care are o acțiune stimulentă asupra funcțiilor psihice. Cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl. psihotonici, -ce.

— Din fr. psychotonique.

PSIHOTRÓP, -Ă adj. (Despre medicamente) Care are acțiune asupra psihicului Cf. M. D. ENC.

— Pl.: psihotropi, -e.

— Din fr. psychotrope.

PSIHÓZĂ s. f. Boală psihică caracterizată prin grave tulburări ale comportamentului, gândirii sau afectivității bolnavului și de care acesta nu este conștient; p. g e n e r. boală mintală. Cf. CADE, SCRIBAN, D. *Băiatul ăsta suferă de demență acută... Dacă psihoza lui se lăfeste, omenirea e pierdută.* CĂLINESCU, B. I. 277. *Observația internă, autoanaliza nu apare decât în unele psihoze.* RALEA, S. T. II, 27, cf. 68, PARHON, B. 78, DM, DN², DER, M. D. ENC., DEX. ♦ (De obicei cu determinări care arată cauza) Stare de spirit bolnăvicioasă, adesea cu caracter colectiv, caracterizată printr-o surescitare obsedantă și contagioasă, creată de cauze (șocante) exterioare. *Veacul de mijloc e epoca clasică a psihozelor și nevrozelor de tot felul.* GHEREA, ST. CR. II, 116. *Frica vieții viitoare ... a fost totdeauna unul din cei mai mari producători ai nevrozelor și psihozelor religioase.* id. ib. 304. *Sint clipe cînd toate le am ... Tăcute, duioase psihoze — Frumoase povești ca visuri de roze.* BACOVIA, O. 192. *Era voinic, se simțea sănătos, era invadat însă de psihoza migrației.* CĂLINESCU, B. I. 420. *Se pare că de la o*

vreame am căpătat toți o psihoză, în sensul că socotim prezentul ca inesențial, ca simplă punte de trecere către o zi ipotetică de mîine. id. c. o. 103. *Noi, doctorii, avem azi psihoza cancerului mai mult decât bolnavii.* T august 1964, 55, cf. DEX, CONTEMP. 1971, nr. 1 273, 10/5.

— Seris și: (după fr.) psihoză. — Pl.: psihoze.

— Din fr. psychose.

PSIHROFÍL, -Ă adj., s. m. și f. (Animal sau plantă) care trăiește la temperaturi scăzute; criofil. Cf. M. D. ENC.

— Pl.: psihrofili, -e.

— Din fr. psychrophile.

PSIHROMÉTRU s. n. Higrometru utilizat pentru determinarea umidității atmosferice. Cf. ALEXI, W., ENC. AGR. *Umiditatea relativă se măsoară cu higrometre și cu psihometre.* IONESCU-MUSCEL, ŢES. 625, cf. MDT, DER, M. D. ENC., DEX.

— Seris și: (după fr.) psihometru. — Pl.: psihometre.

— Din fr. psychromètre.

PSILÍ subst. (sg.) (Lingv.; grecism învechit) Spirit lin. *Psili ... iaste suflare ceea ce încuviințează zicerea prin lină suflare.* EUSTATIEVICI, GB. RUM. 20²/13. *Psili pururca la început pe glăstică, la cuplntul care să oxiște înlăuntru (a. 1823).* BV III, 409, cf. GÁLDI, M. PHAN. 245.

— Din ngr. ψιλή.

PSILOFITÁLĂ s. f. (La pl.) Grup de plante eriptogame devoniene din încercătura pteridofitelor, cu tulpină subpămînteană și aeriană, lipsite de frunze sau cu frunze solzoase, și care se înmulțesc prin spori; (și la sg.) plantă din acest grup. Cf. LTR² XIII, 449. *În afară de alge și psilofitale ..., plantele sînt reprezentate [în devonian] ... prin primele criptogame.* GEOLOGIA, 70.

— Pl.: psilofitale.

— Din lat. psilophytales.

PSILOFITĂ s. f. Plantă din grupul psilofitalelor, eu rizomul prevăzut cu perișori, cu tulpină aeriană ramificată dihotomic, cu ramurile fără frunze, prevăzute cu sporangi, și care se înmulțește prin spori. Cf. LTR². *Acum se întilnesc primele plante de uscat, numite psilofite.* BOTANICA, 187. *Psilophyton era o plantă cam de 0,50 m înălțime.* GEOLOGIA, 68, cf. DER, M. D. ENC.

— Pl.: psilofite. — Și: psilofiton (seris și psilophyton; accentuat și psilofitón, DER) subst.

— Din fr. psilophyton.

PSILOFÍTON subst. v. psilofită.

PSILOMELÁN subst. Oxid natural hidratat de mangan, de culoare neagră, cu luciu semimetale de auz, care se găsește frecvent în zăcămintele de mangan. *Psilomelanul e minereul principal folosit în siderurgie.* LTR². *Minereul e constituit din psilomelan.* GEOLOGIA, 120. *Psilomelanul constituie un minereu de mangan.* DER, cf. M. D. ENC., DEX.

— Din fr. psilomélane.

PSIMÍT subst. (Învechit, rar) Praf obținut prin pisarea varului sau a tencuiei de pe pereți, întrebuințat în picturile murale. V. CERUZĂ. *Ia ohră de la sftnta Anna și leaspede vearde de zid sau ohră vearde ... și psimit și le amească pe toate (sfirsitul sec. XVIII).* GRECU, P. 392. *Ia leaspede vearde, cinci dramuri și ohră adineă și psimith al păreatelui și negru și pisează-le bine (a. 1805).* id. ib. 98, cf. 100.

— Scris și: (după ngr.) psimith.

— Din ngr. ψιμίθος.

PSIMITIZI vb. IV. Tranz. (Învechit, rar) A zugrăvi cu psimit. *Și puind proplazmă și pușină carne, psimitizează-le ori sulimînează-le* (a. 1805). GRECU, p. 92.

— Prez. ind.: *psimitizec*.

— Din ngr. ψυμῖτιζω.

PSITACISM s. n. Reproducere mecanică a celor auzite sau citite, fără a le înțelege. V. papagalism. Cf. SCRIBAN, D., D. MED.

— Scris și: *psitacizmi*. SCRIBAN, D.

— Din fr. psittacisme.

PSITACÓZĂ s. f. Boală infecțioasă care se localizează de obicei la plămâni și care este provocată de un virus transmis mai ales prin intermediul papagalilor; boala papagalilor. Cf. ENC. AGR., D. MED.

— Pl.: *psitacozc*.

— Din fr. psittacose.

PSII interj. v. pst.

PSIÎ interj. v. pst.

PSINI adv. v. pesemne.

PSOĂS subst. Fiecare dintre cei doi mușchi inse-rați pe fața anterioară a vertebrelor lombare și la capătul femurului, contribuind la flexiunea coapsei. *Mușchiul psoas cel mic ... este un mușchi ce adeseori naște din vertebra dorsală*. KRETZULESCU, A. 238/1. *M[ușchiul] psoas cel mare se află în abdomen de lalurea vertebrelor lombare*. POLIZU, p. 68/21, cf. DER, M. D. ENC.

— Pl.:?

— Din fr. psoas.

PSOFOMÉTRU s. n. Aparat folosit pentru măsurarea perturbațiilor introduse într-un circuit telefonic de circuitele învecinate. Cf. M. D. ENC.

— Pl.: *psofometre*.

— Din fr. psophomètre.

PSORĂ s. f. v. psoriazis.

PSORIAZĂ s. f. v. psoriazis.

PSORIAZIS subst. Boală de piele caracterizată prin descumări abundente, localizate în diverse regiuni ale corpului. *Psoriaza se poate ivi pe diferite părți ale corpului*. BIANU, D. S., cf. DER. *În psoriazisul generalizat se observă creșterea temperaturii, indispoziție, dureri articulare*. ABC SĂN. 297, cf. M. D. ENC., DEX.

— Scris și: (după fr.) *psoriasis*. DN². — Pronunțat: *-ri-a-*. — Și: *psoriază*, (rar) *psoră* (ALEXI, W.) s. f.

— Din fr. psoriasis.

PSS interj. v. pst.

PST interj. (Adesea repetat sau pronunțat cu „s” prelungit) Cuvînt prin care se atrage cuiva atenția (să tacă, să asculte etc.). *Pst, pst, cetățene Martine*. ALECSANDRI, T. 1732. *Tu dresai ... pe prepelicarul tău ca să asculte la semnalele consacrate: Pst! pil! și apor!* ODOBESCU, S. III, 3. *Pst! Întrerupse directorul ... făcînd cu ochiul jurisconsultului spre d-na Moroi*. DELAVRANCEA, S. 135. *Strigă: Pst! ... Poftiți*. CONV. LIT. XLV, 373. *În sală se făcu deodată liniște, se auzi de cîteva ori „pssst”*. AGÎRRICEANU, A. 231. *Ei ... pst! Băiete! ... Poftim și pe la noi*. BRĂDESCU, O. A. II, 270. *Pssst! Pssst! făcea Păcală, întorcînd capul peste umăr*. VLASIU, A. P. 92. *Pst! nu cretui, că te zdrobesc!* SADOVEANU, O. II, 467. *Făcu spre noi semn cu degetul: — Pssst!* CAMILAR, C. 82. ♦ (Substantivat) *Rîdica dreapta și făcea un „pssst” prelung*. AGÎRRICEANU, A. 31. ♦ Spec. (Regional) Cuvînt cu care se strigă oile (Romos — Orăștie).

CHEST. V 77/65. ♦ Spec. (Prin nord-estul Munt.) Cuvînt cu care se alungă pisicile. *Pst, afară; pst, pst*. UDRESCU, GL.

— Și: *pss* (DR. I, 88), *psill*, *psilt* interj.

— Onomatopee.

PȘO interj. (Regional; repetat) Cuvînt cu care se strigă caii (Bănești — Găești). CHEST. V 77/6.

— Onomatopee.

PȘUCĂLE interj. (Prin nord-vestul Ol.) Cuvînt cu care se strigă oile. Cf. PAȘCA, GL.

— Accentul necunoscut.

— Formație onomatopeică.

PTERANODÓN s. m. Reptilă zburătoare fosilă din ordinul pterozaurienilor, cu cioc alungit, cornos și fără dinți, cu o creastă lungă situată înapoi capului și cu aripi foarte mari. Cf. LTR², DN².

— Pl.: *pteranodoni*.

— Din fr. ptéranodon.

PTERIDĂ s. f. (Bot.; rar) Ferigă de clmp (*Pteridium aquilinum*). Cf. BRANDZA, FL. 515.

— Pl.: *pteride*.

— Din fr. ptéride.

PTERIDOFITĂ s. f. (La pl.) Încrengătură de plante superioare străvechi, cu rădăcină, tulpină și frunze, care se înmulțesc prin spori; (și la sg.) plantă din această încrengătură; criptogamă vasculară. *Unele pteridofite prezintă spori de același fel*. LTR². *Pteridofitele sînt cormofite complete*. BOTANICA, 124. *Pteridofitele prezintă ... o alternanță de generații*. Ib. *Unele pteridofite din carbonifer au dat importante zăcăminte de cărbuni*. DER, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *pteridofite*.

— Din fr. ptéridophytes.

PTERIDOSPÉRMĂ s. f. (La pl.) Grup de gimnosperme primitive arborescente sau ierboase, cu frunze asemănătoare celor de ferigă și care se înmulțesc prin semințe provenite din ovule nelvelite în ovare; (și la sg.) plantă din acest grup. Cf. LTR². *În depozitele de cărbuni de pămînt s-au găsit urmele unor plante numite pteridosperme*. BOTANICA, 134.

— Pl.: *pteridosperme*.

— Din fr. ptéridospermes.

PTERIGION subst. Îngroșare în formă triunghiulară, cu aspect de aripioară, a conjunctivei, care acoperă (total sau parțial) corneea. Cf. BIANU, D. S. *Pterigionul este format din țesut conjunctiv și țesut elastic*. ABC SĂN. 298, cf. D. MED.

— Pronunțat: *-gi-on*.

— Din fr. ptérygion.

PTERIGOTĂ s. f. (La pl.) Subclasă de insecte superioare care cuprinde majoritatea insectelor, caracterizate, în general, prin prezența aripilor și prin dezvoltarea prin metamorfoză; (și la sg.) insectă din această subclasă. Cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *pterigote*.

— Din fr. ptérigotes.

PTERODACTIL s. m. (La pl.) Gen de reptile fosile zburătoare de mărimea unei vrăbii, care au trăit în jurasicul superior și în cretacic; (și la sg.) reptilă din acest gen. *Pterodactylul, o șoptră care zbura în aer și care era parcă jumătate șoptră și jumătate pascre*. ISIS (1859), 7/1, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., CADE, LTR². *Pterodactylus ... avea dimensiunile unui vultur ... și o coadă scurtă*. GEOLOGIA, 84, cf. DER, DN², M. D. ENC., DEX.

— Scris și: (după fr. și lat.) *pterodactyl*. — Accentuat și: *pterodactil*. CADE, SCRIBAN, D. — Pl.: *pterodactili*. — Și: *pterodactylus* s. III.

— Din fr. ptérodactyle, lat. pterodactylus.

PTERODACTYLUS s. m. v. pterodaetil.

PTERODÓN s. m. (La pl.) Gen de mamifere carnivore fosile din eocen, asemănătoare cu hienele; (și la sg.) mamifer din acest gen. Cf. M. D. ENC.

- Pl.: *pterodonî*.
- Din fr. *ptérodon*.

PTEROPÓD, -Ă adj., s. n. 1. Adj. (Despre unele animale) Care are picioarele proprii pentru înnotat. Cf. SCRIBAN, D.

2. S. n. Gastropod fosil cu piciorul transformat în doi lobi simetrici, cu cochilie subțire, tubulară, în formă de corn. Cf. SCRIBAN, D., ETR².

- Pl.: *pteropozî*, -de.
- Din fr. *ptéropodes*.

PTEROZÁUR s. m. (Rar) Pterozaurian. Cf. DN².

— Pronunțat: -za-ur. — Pl.: *pterozauri*.
— Din *Pterosaurus*, numele științific al pterozaurianului.

PTEROZAUROLÁN s. m. (La pl.) Ordin de reptile fosile adaptate pentru zbor; (și la sg.) reptilă din acest ordin, (rar) p t e r o z a u r. Cf. LTR², M. D. ENC., DEX.

- Pronunțat: -za-u-ri-an. — Pl.: *pterozaurieni*.
- Din fr. *ptérosauriens*.

PTIALAGÓG, -Ă adj. (Despre substanțe, alimente etc.) Care activează salivajia, care provoacă o salivajie abundentă. Cf. M. D. ENC.

- Pronunțat: *pti-a-*. — Pl.: *ptialagogi*, -ge.
- Din fr. *ptyalagogue*.

PTIALÍNĂ s. f. Ferment secretat de glandele salivare, care are proprietatea de a transforma amidonul din alimente în maltoză și glucoză; amilază salivară. Cf. PROT.-POP., N. D., BĂRCIANU, ALEXI, W. *Saliva ... se campune din apă, săruri și o substanță albuminoidă numită ... ptialină*. BIANU, D. S. 645. *Glandele salivare produc un lichid numit salivă ... în care se găsește un ferment (amilază sau ptyalină)*. ENC. VET. 39, cf. CADE, SCRIBAN, D., DER, DN², M. D. ENC., DEX.

— Scris și: (după fr.) *ptyulină*. — Pronunțat: *pti-a-*.

- Din fr. *ptyaline*.

PTIALÍSM s. n. Salivajie abundentă (care apare în unele afecțiuni). Cf. BIANU, D. S., SCRIBAN, D., DN², M. D. ENC., DEX.

— Scris și: *ptializm*. SCRIBAN, D. — Pronunțat: *pti-a-*.

- Din fr. *ptyalismes*.

PTII interj. v. *ptiu*.

PTIOA interj. v. *ptiu*.

PTITĂLĂGÓI s. m. v. *pitpălăcol*.

PTIU interj. (Popular și familiar; adesea repetat) Cuvint care redă zgomotul pe care-l face cineva când scuipă; cuvint (care sugerează acțiunea de a scuipa și) care exprimă dispreț, dezgust, nemulțumire, mirare etc. în fața unui lucru neașteptat; (regional) pfui, puc!, tfu. *Tpiu! tu dracu, pentr-o pungă. Tînuși un ceas vorbă lungă*. PANN, P. V. 1, 17/5. *Și să zici tu că ta l-ai scăpat pe dumnealui? ... Ptiu! ... nu fi-c rușine obrazului!* GHICA, S. 503. *Ptiu! mă! zise frate-său, după ce l-a lăsat să sfîrșească*. CREANGĂ, P. 45. *Ptiu! păcatele mele! — suspină el deznădăjdait*. SLAVICI, N. II, 269, cf. DDRE, BĂRCIANU. *Auzi ... ce să-i trăsnească ci prin cup!* *Ptia! Uci-gă-te-ar toaca!* SANDU-ALDEA, A. M. 138. *Ptiu! păcătosule! face conu Tancu în culmea indignării*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 159. *Ptiu! plu! pliu! ... de cînd sint nu*

am văzut așa copil frumos. id. ib. 206. *Dumneata erai? Ptiu, nici nu te-am cunoscut!* AGÂMBICEANU, A. 49. *Mi-am adas aminte de sfatul bunicii, că dacă mi s-o arătu cumva dracu, să-mi fac cruce de trei ori și să zic: „ptii, drace!”* VLASIU, A. P. 211, cf. 48. *Se opri și scuipă într-o parte: Ptiu! dă-i dracului!* SADOVEANU, O. II, 90. *Lița Salomia stupi în spuză de trei ori: Ptiu! ptiu! ptiu! Și-și făcu cruce*. id. ib. VIII, 579. *Fața, suavă, e limpede și senină. Ptiu! bătu-te-ar norocu!* ARGHEZI, S. VIII, 150. *Ptiu, bată-l gheena! — se cruci Popa Țuică*. CĂLINESCU, E. O. II, 296. *Astea-s vorbe de șef? Ptiu! ... Cine să-i dea ordin, mă rog?* GALAN, Z. R. 10. *Ptiu! Scuipă năprasnic în pămint*. PREDĂ, D. 156. *Ptiu, lovi-te-ar moartea cu ochii tăi! a exclamat Moromete furios*. id. M. 72. *Pămint ași vrut, pămint areși ptină în gît!* *Ptiu! Scuipă și le întoarse spatele*. BARBU, P. 198. *Ptioa minciună-n puțină!* SBIERA, P. 146, cf. ALR II 3 252/2, 27. ◇ (În descintee: insoțește acțiunea de a scuipa) *Să rămîie ... ca argintul strecurat, Ca soarele-n senin, Ptiu, amin!* POP., ap. GCR II, 343. *Mptiu, leacul fie, nu fie, Colacul babei să serie!* TEODORESCU, P. P. 379. *Să pieie, Să se rupă Ca spuma de mare, Ca rana de soare, Ca stupitul în cărare, ptiu!* ȘEZ. IV, 19.
— Și: *ptii, ptioa, ptui* (ALR II/1 MN 61, 4 226/2, 279), *ptuu, mptiu, ptiu* interj.
— Onomatopce.

PTOLOMÉIC, -Ă adj. (Rar) Care aparține lui Ptolemeu sau concepției lui asupra lumii bazată pe doctrina geocentrică, privitor la Ptolemeu sau la concepția lui. *Vrăjmașii ... Ne-aa ieșit în cale Nu-n spațiul ptolomeic, ci-n viață, pe pămint*. LANIȘ, P. 283.
— Pronunțat: -me-ic. — Pl.: *ptolomeici*, -ce.
— *Ptolemeu* (= *Ptolemcu*) (n. pr.) + suf. -ic.

PTOMAÍNĂ s. f. (Mai ales la pl.) Substanță toxică azotată rezultată din descompunerea proteinelor de origine animală. Cf. BIANU, D. S., CADE, DER, DN², D. MED., M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *ptomaine*.
- Din fr. *ptomaine*.

PTOZĂ s. f. Fenomen patologie care constă în deplasarea în jos a unor organe interne, datorită, mai ales, slăbirii și relaxării unor ligamente de susținere. Cf. BIANU, D. S. *Ptoza poate fi: gastrică, renală, hepatică etc.* DIN, cf. DN². *Unele ptoze beneficiază de tratament chirurgical*. ARC SĂN. 298, cf. D. MED., M. D. ENC.

- Pl.: *ptoze*.
- Din fr. *ptôse*.

PTR interj. v. *ptru*.

PTRIO interj. v. *ptru*.

PTRIU interj. v. *ptru*.

PTROA interj. v. *ptruia*.

PTRȘII interj. v. *ptru*.

PTRII interj. v. *ptru*.

PTRIU interj. (Adesea repetat și cu „r” sau „u” prelungit)

1. Cuvint cu care se opresc sau se cheamă cail ori măgarii. *Ptru! ciii! ... Da bună bucată am mers*. CREANGĂ, P. 119. *Nu mai vedeam cul, nu mai vedeam nimic. Strig: ptrio, Murgule, ptrio, Breazale — să-mi cază omșoru și mai multe nu. SĂM. III. 665. Ne oprim. Ptru! stăi, Rusca!* SADOVEANU, O. VI, 638. *Ptru! strig la cai și ei abia se opresc locului*. PAS, I. 1, 91. *Caii se opriră alunecind — Ptrrr!* BARBU, P. 121. *Șezi numai aice și, cînd îi vede-o că vine, să strigi ...! ptru! ptru! iapa babei! și ca va sta*. SBIERA, P. 58, cf. CHEST. V 77/21, 24, 99, ALR II 5 525/723, ALB

SN V H 1 467/848. ◇ (Prin lărgirea sensului; adesea în corelație cu *na*¹ și *tu*) *Tpru, lpru, lpru!* din *bnze zise Către cei ce judeca*. PANN, u. 36/7. *Luă coasa pe spinure Ș-o luti la deal pe vale. Ptru, ptru, ptru și na, na, na, Moara sta și se usca*. MÎNDRESCU, L. P. 220. *Prn, tn, tu, morișea mea, Nu te duce pe eolea*. I. CR. IV, 163. *Tr, lr, lr și na, na, na! Moara sta și se uita*. FOLC. MOLD. I, 301.

2. (Popular) Cuvînt cu care se strigă vacile și, mai ales, boii prinși în jug (ca îndemn să încargă la stînga). *Tprin, lpriu, lpriu, nea Boian, nea, Că nu-i boula să te ia*. ȘEZ. I, 139, cf. CHEST. v 77/6, 65, 86, A II 12, III 3. ◇ (Regional; în corelație cu *na*², *ne a*¹ etc.) Cuvînt cu care se strigă vițeii (Vidra — Pauciu). CHEST. v 77/94.

3. (Popular; în formele *pru, ptu, lptrou, lpru, tru*) Cuvînt cu care se cheamă sau, rar, se alungă oile. Cf. PRECUP, p. 56, CHEST. v 77/78, 86, A I 23, 31, II 12, III 2, 16.

4. (Regional) Cuvînt care imită sunetul produs de împrăștierarea apei cu buzele. *Vorbînd, podurul îngenechie pe marna riului, luă apă în pumnii fiteuși găvan și cu un „ptruu” ... scos de pe buze și-o improșcă pe obraji, ea o bură de ploaie*. CONV. LIT. XLIV, 38.

— Și: (regional) *ptru* (A II 12), *ptr* (ib. III 16), *ptrio*, *ptriu* (CHEST. v 77/65), *ptrșii* (ALR II 5 525/723), *ptrt* (A III 2, 16), *ptu* (ib. I 23, III 3), *prșin* (ALR SN V H 1 467/899), *pru*, *lpr* (ib. h 1 467), *lptrou*, *lpru* (DR. IV, 886, CHEST. v 77/86, ALR SN V H 1 467), *trpuș* (ALR SN V H 1 467/836), *lptroa* (PRECUP, p. 56), *tr*, *tru* (CHEST. v 77/78) interj.

— Onomatopee.

PTUA interj. v. *ptruia*.

PTRUCĂ interj. (Regional; în corelație cu *na*¹) Cuvînt cu care se strigă oile (Vad — Sighetu Marmației). CHEST. v 77/92.

— Cf. *ptru*.

PTRUI interj. v. *ptru*.

PTRUIA interj. (Popular; adesea repetat) Cuvînt cu care se cheamă unele animale, îndeosebi caii și oile. *Și din gură eă striga: Ptruia, calul latii din tinerețe, Să vii la bătrînețe*. MAT. FOLC. 130. *Și te du la marginea cailor și strigă: „Ptruia ... calul latii din tinerețe!”* RĂDULESCU-CODIN, i. 168, cf. COMAN, GL., CHEST. v 77/7, 15, 48, 66.

— Pronunțat: *ptru-ia*. — Și: *ptrua*, *ptroa* (CHEST. v 77/7, 48, 66), *ptrtoa* (ib. 77/15) interj.

— Cf. *ptru*.

PTRUSCA interj. (Prin Bucov.) Cuvînt cu care se alungă oile. Cf. LEXIC REG. 107.

— Formație onomatopeică.

PTU interj. v. *ptru*.

PTUI interj. v. *ptlu*.

PTUȘI vb. IV v. *căptuși*.

PTUU interj. v. *ptlu*.

PTU interj. (Regional) Cuvînt care imită plescăitul buzelor cînd se dă un sărut (Pitești). Cf. UDRESCU, GL. — Onomatopee.

PU interj. (Repetat) Cuvînt care imită strigătul puzei. *Căci așa ne amăgea mama, eu o pupăză care-și făcea enib de mulți ani într-un tei foarte bătrîn și scorburos ... Și numai ee-o auzeai vara: „Pu-pu-pup! Pu-pu-pup!”* CREANGĂ, A. 52. *Onul îndată s-a prefăcut în euc, iar mîierea lui în pupăză, și-au început amîndoi ... a cînta, el eucu, iar ea pu-pu-pu!* MARIAN, o. I, 13.

— Și: *pup* interj.

— Onomatopee.

PUAH interj. Cuvînt care exprimă greață, slăb, dezgust. *Bea și un pahar de limonudă ... Puah! Ce caldă e!* STANCU, D. 406.

— Onomatopee. Cf. fr. *pou ah*.

PÚBER, -Ă adj., s. m. și f. (Livresc) (Individ) care a ajuns la vîrsta pubertății. Cf. I. GOLESCU, C., PROT.-POP., N. D., ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *puberi*, -e.

— Din fr. *pubère*, lat. *puber*.

PUBERĂL, -Ă adj. (Livresc) Care aparține pubertății, privitor la pubertate, specific pubertății. *Acele-rajiunca puberală a ereșterei*. PARHON, B. 128, cf. CĂLINESCU, o. I, 274, DN², DEX.

— Pl.: *puberali*, -e.

— *Puber* + suf. -al.

PUBERTĂTE s. f. Perioadă a vieții omenești cuprinsă între copilărie și adolescență, caracterizată prin maturarea funcțiilor sexuale, prin apariția caracterelor sexuale secundare și printr-o dezvoltare psihică intensă. *Pînă la vîrsta pubertății de cincisprezece ani ... se simte într-o înviorată dulceață de sănătate și de traiul vieții lui*. EPISCOVESCU, o. I, 51/23. *Cel de al doilea stadiu ... ține pînă la ajungerea vîrstei pubertății*. id. PRACTICA. XXXVI/31. *Pela vîrsta de șapte ani începe a se dezvoltă pubertatea (junia)*. PR. 34/15. *Cu această dezvoltare a vîrstniciei (pubertății), eupătă omul un nou bold spre ereștere*. VASICI, M. I, 189/22, cf. ARISTIA, PLUT. *Se tulmplă adeseori eă o copilă, agiungînd la vîrsta pubertății, pătîmește*. BOTEZ, A. 59/27. *Și fi-am răpîl, de bunăvoie, o pubertate ludoioasă*. MACEDONSKI, o. I, 223, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S. *Turna gaz peste focul amărteii noastre de pubertăți — vestită de cearenele vinele din jurul ochilor*. CIAUȘANU, R. SCUT. 69, cf. CADE, SCRIBAN, D., CĂLINESCU, o. I, 265. *O dată cu pubertatea, fețele încep să fie preocupate de frumusețea feței*. CAMIL PETRESCU, o. I, 256. *Pubertatea se caracterizează printr-o serie de transformări fizice, mai ales prin maturarea sexuală*. DER. *Boala apare mai ales la tineri începînd de la vîrsta pubertății*. ABC SĂN. 12, cf. DN², M. D. ENC., DEX. ◇ (Învechit, rar) *Oasele pubertății* = pubis. *Dinaintea acestora sint oasele numite a pubertății*. CORNEA, E. I, 199/10. ◇ (Jur.; rar; și în sintagma *vîrsta pubertății*, CADE) *Vîrstă minimă admisă de lege pentru căsătorie*. Cf. STAMATI, D., CADE.

— Gen.-dat. și: (învechit) *pubertății*.

— Din fr. *puberté*, lat. *pubertas*, -atis.

PUBESCÉNT, -Ă adj. (Despre frunze, tulpini etc.) Care este acoperit cu peri fini și mici ca un puf. Cf. GRECESCU, FL. 92, DS. *Frunzele caduce ... cu vîrful tocil, pe dos slab pubescente*. ENC. AGR. III, 103, cf. SCRIBAN, D. *Tulpină ... acoperită cu peri pubescenți năruși*. FLORA R.P.R. II, 89, cf. 83, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *pubescenți*, -te.

— Din fr. *pubescent*.

PUBESCÉNȚĂ s. f. Stare a tulpinilor sau a frunzelor pubescente. Cf. SCRIBAN, D., DN².

— Pl.: *pubescențe*.

— Din fr. *pubescence*.

PUBIĂN, -Ă adj. Care aparține pubisului, privitor la pubis; care formează pubisul. *Arcada sau boltirea pubiană*. KRETZULESCU, A. 70/13. *Se numește astfel ... partea pubiană a fiecărui os iliac*. BIANU, D. S. 605, cf. DN². *Cele două oase pubiene se articulează pe linia mediană ... închițînd astfel bazinul în față*. DER III, 892, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: -bi-an. — Pl.: *pubieni*, -e.

— Din fr. *pubien*.

PÚBIS s. n. Os-pereche care formează partea anterioară a centurii pelviene; (învechit, rar) oasele pu-

bertăței, v. pubertate. Acest os în pruncie se află compus de trei oase care se lipsesc la o vîrstă mai înaintată; aceste trei oase se numesc ilionul, pubisul și ischionul. KRETZULESCU, A. 71/22, cf. 70/27. Osul soldului ... se compune de trei părți: 1) de osul iliac, 2) de osul pubis și 3) de osul șezutului sau ischionul. POLIZU, P. 37/30, cf. BIANU, D. S., SCRIBAN, D., DN², DER, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: pubis și (rar) pubisuri.

— Din fr. pubis.

PUBLIC, -Ă s. n. și f., adj. I. S. n. și (învechit) f. Totalitate de persoane considerată în raport cu ceva care îi este atribuit, adresat, destinat, în raport cu ceva la care este martoră etc.; număr mare, nedefinit de persoane; opinie publică, v. public (II 2). V. masă (3), mulțime (3), lume, popor (4). Ce sînt datori dît stăpînitorului țării, sau către public să slujească (a. 1782). URICANIUL, XI, 266. Aceste documenturi ... încă și publicului (obștei) stricătoare ar fi. S. 72/16. Organizația nouă a școlilor de la locul cel înalt înălțurii, carea curînd la public se va da. ST. INST. 4/20. Cei ce învață tinerimea foarte de mare folos sînt publicului (obștei) (a. 1811). BV III, 30. Pentru o facere de bine așa de mare, ... umilită mulțămire înaintea publicului datoriu m-am înțut. T. AARON, S. A. 8/8. Dacă să va primi aceasta acum de către cinstitul public, făgăduiesc că să va da la tipuriu o al doilea compunere asemenea. POV. 3/10. Cu mulțămire mă socotesc că trebuie a pune înaintea publicului și a prenumărării socoteala gazetei. CR (1829), 297²/29. Dorînd cu aceasta a o face mai folositoare tinerimei și a merita oarecum votul publicului și a tovarășilor miei. MARCOVICI, C. 5/20. Are cînte a se recomanda cinstitul public că de curînd a adus de la Viena haine europenești. CR (1834), 344²/37. Ea avu mare parte în plinirea neglijințelor sale; de aceea fu de public, de asemenea ca și de dînsul, urît. ASACHI, S. L. II, 119. A știut să respecte publicul cititor. CR (1848), 4³/60. Atenția publicului nu mai era îndreptată spre poezie. MAIORESCU, CRITICE, 88. Rolul lor este d-a lua în ris relele năravuri ale omenirii și, arătîndu-le publicului sub o formă atrăgătoare și iscusită, să le biciuiască rînd. ODOBESCU, S. I, 31. Am de mult intenția să dau publicului o sumă de note usupra vieții lui Eminescu. CARAGIALE, O. III, 11. Publicul e schimbăcios ..., adeseori cauze mici produc în el efecte mari. SLAVICI, N. I, 296. E de prisos a spune că vom fi imparțiali, căci avem pe public judecător. MACEDOANSKI, O. IV, 45. Totuși reclama a fost zadarnică. **Publicul** a rămas nepăsător ca-ntotdeauna ... Numărul 2 din frumoasa revistă n-a mai apărut. VLAHUȚĂ, O. A. I, 225. Era înghesniată mare, clericii se pierdeau în mulțimea celuilalt public. AGIRBICEANU, A. 41. Se hotărî a se face apel la public. N. A. BOGDAN, C. M. 171. Cancelariu mandatelor avea cele mai dese afaceri cu publicul. BASSARABESCU, V. 67. Publicul dă năvală în parcul ce se inaugurează. GALACIION, A. 74. Privește la cine ține onori publicul cititor! id. ib. 185. Publicul, lăsînd afacerile, s-a împărțit ca de obicei în două tabere. BRĂDESCU, O. A. I, 356. Coloanele de soldași se înșiră în liniște unele după altele; publicul privește placid și cuminte. SADOVEANU, O. IX, 267. Publicul literar a înțut de la început în autorul volumului ... un reprezentant al curentului modernist. VIANU, A. P. 257. Un autor modern se întrecă cu neliniște dacă își va găsi un public și cum va fi primită lucrura sa. id. L. N. 54. De această campanie ... publicul va începe în curînd să se sature. STANCU, R. A. IV, 378. Publicul a început să se sature de aceste teme convenționale. V. NOM. noiembrie 1954, 75. Fără posibilitatea de a fi înțeles, mesajul creației nu poate ajunge în public. V. NOM. noiembrie 1962, 143. Expoziția s-a bucurat de o bună primire din partea publicului vizitator. ȘCINTEIA, 1966, nr. 6 873. ♠ **Marele public** sau (rar) **publicul cel mare** = masele largi ale populației considerate în raport cu ceva care le este atribuit, adresat, destinat, în raport cu ceva la care sînt martore etc. *Ne referim la îndrăznețele procedee stilistice ... practi-*

cate într-o operă rămasă aproape necunoscută marelui public. VIANU, A. P. 242. Pentru publicul cel mare, fuptul părcă de crezut. STANCU, R. A. IV, 333. ♠ L o c. a d v. **În public** sau (învechit) **în publică** = în prezența mai multor persoane, în fața oamenilor, în văzul lumii; la cunoștința tuturor; (învechit) publicamente, (învechit, rar) publicește. *Și îndată s-au urătat în public că are oaste (sfîrșitul sec. XVIII).* LET. III, 270/21. *Face în public lauda tuturor acelor bucale ce-au mîncat.* CUGETĂRI, II, 58^v/27. *Se dete această veste în public.* VĂCĂRESCUL, IST. 259. *Bune rînduiale folositoare obștii ... care prin scris în publică s-au dat.* SOB. UNIS. 18. *Nici o sentenție nu trebuie să se cetească părților, nici să se deie de știre în publică.* RîND. JUD. 239/1. *Moștile aceste le-uu cumpărat cu bună credință în publică, dinaintea boierilor divanului (a. 1793).* URICANIUL, XVI, 325. *În publică au zis ... că de nu s-ur fi putut face într-alt chip ... ar fi sculat pre toți asupra lor.* ȘINCAI, HR. II, 286/9. *Pentru aceea să pedepseze dezerteri în publică, pentru că au dat pildă rea altora.* OBRADOVICI, D. 46/13, cf. D. SUP. 51/2. *Deatornicia omenie ... și în publică și în privat să o înă.* MAIOR, I. B. 98/8. *Se arată în public un indian care se hrănește cu cremene.* CN (1834), 336²/49. *Toate vorbele să fie bine auzite în public.* GTN (1836), 63²/6. *Recunoaștere prin cuprînsul acestora și măturisim în public.* MAG. IST. I, 330/2. *Vor spune-o fără îndoială în public și fără rezerve.* CR (1846), 17²/38. *Acesta zicea Sigismund în public și în particular.* BĂLCESCU, M. V. 42. *O broșură ... popoul a ars-o în public.* CR (1848), 9¹/8. *Care era studiile și seriozitatea talentului său att de întemeiat în literatură, pentru ca în public să uibă drit de a adresa doamnelor moldovene niște mustrări att de crude?* ROM. LIT. 196¹/10. *Eu, del negustor, să mă pui în public cu un coale-goale, nu vine bine.* CARAGIALE, O. VI, 5. *Întotdeauna mi-a fost cu nepuțință să sărut copiii în public.* IBRĂILEANU, A. 23. *L-a pămuit în public.* GALACIION, A. 149. *În Olanda n-au rost crișmele, pentru că nimeni nu petrece în public.* SADOVEANU, O. IX, 254. *Sofiu ... e un sanctuar despre care bărbatul nu se destăinuie în public.* CĂLINESCU, B. I. 174. *N-am cîntat-o încă niciodată în public.* T septembrie 1962, 5. ♠ **Exp r.** (Învechit, rar) **A da (ceva) în publică** = a aduce (ceva) la cunoștința unei colectivități umane. *Stăpînirea ... au fost făcut ... o întocmire de dujiile fării ... dînd-o și în publica țerei.* ZILOU, CNON. 71. (Regional) **A da (pe cineva) în public** = a demasca (pe cineva), a da pe față. *Si feré și el si nu-l de-i-n public, căși vai ș-amar di viuța lui.* GRAIU, I, 505. ♠ **S p e c.** Totalitatea persoanelor care asistă la un spectacol, la o conferință, la o reuniune etc.; asistență, auditoriu, spectatori. *Actorul uita că nu trebuie să steie decit cu fața spre public.* NEGRUZZI, S. I, 343. *Cer dinainte pardon și iertăciune onorabilului public.* ALECSANDRI, T. I, 290. *Urmărit de atenția publicului, își va lua rolul în serios.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 216. *O parte din public se pregătea să plece, sătul de atita muzică.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 167. *Un cuplet nerod ... a plăcut publicului.* GINLEANU, N. 64. *Dar publicul din statură n-a crezut Că poate fi și-un accident adevărat.* MINULESCU, V. 127. *Gherlaș, în fața unui public att de avid de spectacol, își începea scamatoriile.* SAMIA, N. 65. *Cușca susflurului a fost așezată așa încit cortina să se lase între ca și public.* SADOVEANU, O. IX, 539. *Gloata de galerie ocupă rangurile dinspre tavan, de unde îndeobște pornesc aplauzele publicului entuziast.* ARGHEZI, B. 148. *Spectacolul se desfășura fără taxă, fără scaune, fără bănci, onoratul public lungindu-se pe petrișul mîrunt.* PAS, Z. I, 186. *După spectacol a fost așteptat și felicitat de o mare parte a publicului.* S IULIE 1960, 46. *Publicul de astăzi este cult și exigent.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 4. 63. *Joci prost, publicul fluteră.* T decembrie 1962, 34. *Asta e caracteristica publicului: să nu asculte.* ib. februarie 1964, 30. *Una dintre cele mai categorice impresii pe care ne-a lăsat-o acest teatru ... este afluența de public.* ib. februarie 1969, 82. cf. M. D. ENC., DEX. (Precizat prin „spectator”) **Publicul spectator** a avut o atitudine mui interesantă. GALACIION,

A. 263. ♦ (Învechit) Populație (a unei așezări umane). Au robii pe publicul Odesei prin purtările cele plăcute și politica lor. AR (1829), 252²/36. Nabilii din Viena și publicul se întrec întru mărturisirea de respect și de încredere ce au în această adunare învâfăată. CR (1848), 122¹/16.

II. Adj. I. Care are loc în prezența unui (mare) număr de oameni, în văzul lumii; la care ia (sau poate lua) parte un (mare) număr de oameni. Cf. RÎND, JUD. 401/7. Pentru care bunătate, publică mulțămită îi dau. MAIOR, I. B. 105/19. Imposesiile vor trebui să se facă pe trei ani, și prin licitație publică (a. 1828). URICANIUL, IV, 431 6. Altemena așteaptă de la mine această publică mărturisire. HELLADE, AME. 812. La un sof și prietin al lor i s-au făcut ... de făinare publică. CV (1838), 7²/47. Amorul de patrie, libertatea, egalitatea și devotamentul stău vorbele sacramentale ... pe care le rostesc prin adunări publice și private. FILIMON, O. I. 98. Nota obținută a fost nota maximă, pe lângă un supliment de laudă publică. GALACTION, O. 58. În aceeași săptămână apărea ... la Iași într-o întrunire publică. C. PETRESCU, I. I, 11. Cf. BRĂNESCU, O. A. I. 166. Nu se împăca toțiși cu ideea unei demonstrații publice. CĂLINESCU, S. 26. Legea îngăduie să luăm unele hotărâri cu caracter financiar, fără licitații publice. VINEA, I. I, 38. Concertele publice în fața mulțimii necunoscute îl intimidază. 8 februarie 1960, 52, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Adverbial) Ea nu-a umilit public, dându-mi două palme. V. NOM. noiembrie 1961, 37. În familie stău două pele pe care taule Culița nu vrea să le recunoască public. II. LOVINESCU, T. 269. ♦ S p e c. (Despre examene, concursuri etc.) Care se desfășoară în prezența unui număr de oameni (care pot aprecia); care permite o participare efectivă largă sau participarea tuturor celor ce îndeplinesc condițiile prevăzute. Însăș cartea trebuie să se arote în publice cercetări (examenuri) și de aceea trebuie să să judece. CARTE, TREB. II, 234/7. La publicul examen s-au obținut a se dăru pruncii eu este ceva. PETROVICI, P. 62/27. Vei face ... dau public examen (a. 1828). URICANIUL, VII, 174. S-a făcut examen public al școlii începătoare. CR (1832), 250¹/35. ♦ S p e c. Care se face sau devine cunoscut pentru o întreagă colectivitate sau pentru cît mai mulți membri ai ei; care este destinat unei colectivități umane (pentru a lua cunoștință). Să va ... vesti pretutindere prin novelle (gazele) publice. PRAVILA (1788), 11/7. Acele ciuei punturi ... prin scrisoare publică s-au primit. ȘINCAL, III, III, 212/21. Îți poruncim să o faci publică [știrca] la toși neguțătorii politii (a. 1823). DOC. I. C. 278. Asemine foi publice tipărite pe la 1515 să ivă să în Germania. SĂULESCU, III, II, 406/1. Foile publice adevăreză știrca despre proiectul închețării unei societăți comerciale a Dunării. CR (1846), 37/1. Cu două zile înainte ca marea lui Alexandru Șufu să fi devenit publică, Tudor a fost văzut la consulatul rusesc. OȚEȚA, T. V. 135.

2. Care aparține unei colectivități umane sau provine de la o astfel de colectivitate; care privește pe toți membrii unei colectivități; general, comuu, obștose (I). Soeatină lipsa erămici noastre și nălunirea eco publică. Îndată ... patru bombarde ... el mai eurind să ctștiști. ȘINCAL, III, II, 78/7. Rînduiala e aeolo deplină ... în cultura (lucrarea) măestriilor, precum și în publica liniște. MAIOR, T. 32/20. Vai, învâfătorilor, ... stăleși ... ereseători publici (de obște). PETROVICI, P. 43/11. Holărt, cu obștosea învoire a senolului, să ia toată partea la această faptă de bine public. BĂLCESCU, M. V. 36. Guardia civică ... va fi însărcinată cu făinerea siguranței publice. CV (1848), 2²/4. Spiritul public va părăsi căile pedanșilor și se va îndrepta la izvorul adevărat. RUSSO, S. 36. Greșeala este că începe neamul de școalele Ardealului și nu cu școala limbii hrisoavelor, limba publică. id. ib. 65. Aceste direcțiuni moderne ale spiritului public ou devenit o proprietate comună mai pentru toate nașuniile din Europa. ISIS (1856), 21/1. Omul făcînd bine nu atrănă dect de sine, și poale brova judecata publică. NEGRUZZI, S. I, 289. Istoria este plină de cruzimile comise în revendicarea libertăților

publice și private. GHICA, S. 186. Cînd v-um însuflet doriunța de-a tulnura liniștea publică? ALECSANDRI, T. I, 86. Cere ... exproprierea în folosul utilității publice. IONESCU-BROS, S. 178. Expune acea persoană ... disprețului public. COD. PEN. R.P.R. 543. Descoperu ... respectul și admirația publică pentru reprezentanșii culturii spirituale a nașunii. VIANU, L. V. 8. În acest gust public nu trebuie să se vadă capriciul trecător al modei și al momentului. 8 iulie 1960, 83. ♦ Opinie (sau, rar, opinione) publică = părere, judecată a colectivității, punct de vedere general într-o anumită chestiune; colectivitate umană considerată din punctul de vedere al părerii, al judecării sale într-o anumită chestiune: public (II). Scriitori însemnași din toată Europa începură prin tipar a trezi opinia publică. BĂLCESCU, M. V. 35. Acela ce n-a erzut în opinia publică n-are drept să ceară nimic de la diusa. BOLLIAE, O. 259. Influența sa asupra presii și asupra apuiunii publice în Engliera. GHICA, S. 180. Aș fi expus ministerul la o sulă de articale fulgerătoare în taute foile române, și opinia publică ar fi fost contra meu. BOLINTINEANU, O. 440. A adresat ... o scrisore deschisă, care a zgăduit opinia publică. CARAGIALE, O. IV, 145. Și tot izvorul lui de inspirație, toată țaria lui de luminător al opiniei publice îi stă în această prețioasă carte. VLADIMIR, O. A. I, 199. Aveni conștiința (în core se reflecta și imperativele opiniei publice) că totul era în regulă. IBRĂILEANU, A. 117. Opinia publică o admira. BART, E. 256. Opinia publică nu-l cunoștea dect sub o înșfășare întâmplătoare. OFRESCU, S. 28. Faptul camis produce indignarea opiniei publice. COD. PEN. R.P.R. 565. Să ieși în lume, să luminezi opinia publică, să aduci pe rătăiești pe calea cea bună. CĂLINESCU, E. O. II, 51. Crește curentul opiniei publice mondiale pentru crearea unui climat de înțelegere și prietenie între toate țările. ȘCINTILIA, 1953, III, 2 770. Este necesar ea în jurul tuturor ... jefuitorilor avuțului obștose să se dezvolte o puternică opinie publică de înțierare și dispreț general. id. 1951, nr. 3 041. Sfera de acțiune a opiniei publice din țara noastră este vastă. LUPA DE CLASĂ, 1961, nr. 2, 56, cf. M. D. ENC., DEX.

3. Care aparține statului, privitor la stat, de stat. Era determinat ... a propune parlamentului niște măsuri care să poată fi cerute în interesul serviciului public. CR (1846), 1²/18. Puterea publică nu era delegată vremelniciește de popor unor aleși oi săi. BĂLCESCU, M. V. 12. Dregătoriile publice erau închise. BOLLIAE, O. 222. Poporul Iașului ... nu se ocupă de lucruri publice. BOLINTINEANU, O. 277. Serviciile publice încep dimineața la 7. CARAGIALE, O. II, 34. Este mînuitor de bani publici într-o mare administrație. id. ib. 59. Alari cugetări nu-a însuflet deunăzi un funcționar al ordinii publice. GALACTION, A. 452. Îți otrog atenție că oici te afli într-un birou public. SEBASTIAN, T. 234. Un ispravnic s-a înfrupt din bouul public. SADOVEANU, O. XIX, 35. Oamenii lui au o structură moi degrabă rudimentară ... așa cum o impun condițiile de existență în mediul provincial sau în modestia biuorurilor publice. VIANU, A. P. 204. Patrimoniul public. COD. PEN. R.P.R. 325. Tot ce le-a puld da ..., avere, posturi publice, acoreturi, șofale. CĂLINESCU, C. O. 37. ♦ (Învechit) Drept public = subîmpărțire a dreptului care trata despre relațiile persoanelor (ca indivizi particulari) cu statul; relații juridice stabilite pe baza acestui drept. Acest tractat înă și astăzi formează dreptul public al țării. BĂLCESCU, M. V. 14. Nu aușeră ocaziuni a se orienta asupra teoriilor moderne de drept public. BARIȘIU, P. A. III, 63. (Învechit) Minister public v. minister (6). (leșit din uz) Învăfămint public sau instrucție (ori instrucțiune, școală) publică = învăfămint sau școală organizate și controlate de stat. Stăleși chemat a opera salutare reforme în instrucția publică. ALECSANDRI, S. 5. Acest dănu urzi așezîminte... și școli publice. ASACHI, S. I, II, 5. La școala publică se învăța numai grecește. NEGRUZZI, S. I, 3. Ministerul Culelor și Instrucțiunii Publice din București ... ne-a permis, în vura trecută, a strănuta în capitolă o eulegere

din cele mai interesante cărți. ODOBESCU, s. 1, 339. Intra în școala publică chiar din clasa I. GALACTION, A. 160, cf. M. D. ENC., DEX. (Ieșit din uz) *Farță publică* = poliție (1). A mandat și ordonat tuturor agenților forței publice să-i aducă, de unde or ști, pe numiții ... CARAGIALE, O. 11, 15. Reprezentantul forței publice, un sergent burțanos ..., început anchetu. BRĂESCU, V. 60. Nu se afla prin apropierea sa nici un reprezentant al forței publice. CĂLINESCU, S. 37, cf. DEX. *Viață publică* = viață, activitate (politică-administrativă) a unui stat; activitatea cuiva în legătură cu funcțiile de stat pe care le ocupă. *Interesul unei Camere este de a fi compusă din reprezentanții tuturor rumurilor vieții publice.* MAIORESCU, D. 1, 117. Un început de cultură, în orice ram al ei s-ar întâmpla, trebuie să cuprindă întru ceva ce nu a fost pînă atunci în viața publică a celui popor. id. CRITICE, 70. Explozia aceasta de murdărie morală otita timp ascunse, și multe alte dezordini ... în arena vieții publice, înfățișează altu spectacol nenorocit. VLAHUȚĂ, O. A. I. 183. Celofți aveau renume și-n viața publică. SADOVEANU, O. XI, 671, cf. M. D. ENC., DEX. *Datorie publică* = suma totală datorată, la un moment dat, de către un stat în baza unor împrumuturi interne și externe. *Datoria publică a Angliei este de 800 milioane de funți.* AR (1830), 19¹/6, cf. M. D. ENC., DEX. (Rare) *Om public* = persoană care joacă (prin funcția sa) un rol important în viața politică și socială a unei țări. Chiar cînd manevrează condeiul, ei rămîn oameni publici, individualități avute în largul vieții practice și politice pentru care doresc să eucerească noi valori. VIANU, A. P. 23. ♦ (Despre oameni) Care ocupă o funcție de stat. *Înalt învâțatul ..., avocat public [a trimis institutului] o mapă mare a Europei.* ST. INST. 34/9. *Ioan Molnar ..., profesor public în Academia Clujului.* MOLNAR, I. VI/2. *Ca învâțător public în vreme de șase ani am îndreptat adesea deprinderile școlilor.* HELIADE, O. II, 106. *Pensilele dregătorilor publici să se reguleze.* CR (1848), 5³/3. *O ordonanță a noului suveran ... confirmă în posturile lor pe toți impiegații publici.* ib. 6³/32. *Acest impieगत public îi plătește foarte rău chiria.* NEGRUZZI, S. 1, 301. *Nepuținnd fi învâțător public pentru că rămăsese în legea lui, fusese chemat de domnul Moldovei.* EMINESCU, N. 52.

4. (Despre instituții, locuri de acces, valori etc.) Care este accesibil, deschis tuturor, pus la dispoziția tuturor sau a unor anumite categorii de oameni. *O bibliotecă publică.* AR (1830), 357¹/16. *Cela ce pe drumul public pe călători a prădat.* ASAGHI, S. L. 1, 64. *Cînta cîntec ... în piațele publice.* NEGRUZZI, A. 11/14. *Majoritatea ne mulțamim de sălile bibliotecilor publice.* GALACTION, A. 76. *Fusese ... poștit, provizoriu, să aștepte într-o celulă a nu știu cărui palat public.* id. ib. 322. *Sculpturile lui ... constituie azi titluri de glorie pentru colecțiile publice și particulare ce le posedă.* OPRESCU, S. 121. *Casa e superbă, poate servi ca local pentru o instituție publică.* CĂLINESCU, S. 176. ♦ (Astăzi rar) *Grădina publică* = parc (1). *Astăzi iar mă așteaptă la grădina publică.* KOGĂLNICEANU, IN PR. DRAM. 430, cf. POLIZU. [Făcea] lungi popasuri prin aleile ascunse ale grădinilor publice din Iași. CREANGĂ, A. 133. *Se adună cu alți cîțiva bătrîni de seamă lui sub umbra teilor din grădina publică.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 351. *Am intrat în grădina publică.* BASSARABESCU, S. N. 24. *Într-o grădina publică, lăcută, Pe un nebur l-am auzit rîcînd.* BACOVIA, O. 50. *Grădina publică unde concerta muzica militară.* BRĂESCU, O. A. II, 134. *Tot eu săracu trebuie să fac poliție și la gară și la grădina publică.* SEBASTIAN, T. 278. *Într-o sară ... ne-am dus la grădina publică de sub cetate.* SADOVEANU, O. X, 386. *Vom refuce grădina publică; vom pava străzile.* STANCU, R. A. I, 291. (Învechit) *Femeie publică* = prostituată. *Găsi a femeie publică și o luă cu sine.* BĂLCESCU, M. V. 457, cf. POLIZU, L.M. (Învechit) *Casă publică* = casă de prostituție, bordel. *Cusa lui ... devenise în urmă a casă*

publică, în care intru ei mai desfrunași junii. FILIMON, O. I, 114.

— Pl.: *publici*, -cc. — Și: (formă coruptă) *pöbble* s. n.

— Din lat. *publicus*, -a, -nm. fr. *public*.

PUBLICĂ vb. I. TRANZ. 1. (Astăzi rar; complementul indică știri, informații, păreri etc.) A face cunoscut, a aduce la cunoștința tuturor (prin tipărire, afișare, persoane intermediare etc.), a spune, a anunța, a vesti în public; (rar) a publicita, (învechit) a publicaris (1), a publicării, a publicii (1). *Curgerca singelui ... înainte de zilele lui Harvey era neștiut și acesta au fost cel dintîi care au publicat-o.* TEODORI, A. 70/10. *Senatul publică că nicidecum nu va călca obiceiurile sale cele vechi.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 39/26. *Puse om îndată cu trîmbița Ca să publiceze, strigînd prin oraș, Cum că împăratul, pe uliți umblînd, A pierdut inclul.* PANN, P. V. I, 30/15, cf. CADE. *Nimic din ce publicau gazetele nu era de actualitate.* SADOVEANU, O. IX, 208, cf. SCRIBAN, D. *De fapt, lui Stănică îi era rușine să-și publice căsătoria.* CĂLINESCU, E. O. II, 79. *Ziarele publicau știri importante de pe front, s. ianuarie 1961, 55. Publicăm ... institutele și specialitățile la care se înființează secții de subingineri.* RL 1968, nr. 7387, cf. DEX. ♦ Refl. pas. *Deci îndată fu propovădit împărat, publicîndu-se și moartea tîntne-său.* VĂCĂRESCUL, IST. 262/9. *Și să va publica, adecă vesti, pretutîndere prin ... gazete ... publice.* PRAVILA (1788), 11/5. *A armelor inectare peste tot s-au publicat.* HELIADE, O. I, 416. *S-au publicat ... că averea nemîșcătoare a nequifitorului ... este amanetarisită.* BULETIN, F. (1843), 21¹/3.

2. (Complementul indică articole, cărți, reviste, izvoare documentare, creații literare etc.) A face să apară prin intermediul tiparului (sau al altor mijloace tehnice de multiplicare); a tipări, a da publicității (v. publicitate 4), (învechit) a publicaris (2), a publicii (2). *Să se poată sluji de astfel de cărți pe care ... le-am publica acuma.* PLEȘOIANU, A. 3/21. *Senatul aceluși stat au publicat o proclamație înștiințătoare.* AR (1829), 13²/24. *Gazeta ... publică rescriptul următor ...* CR (1829), 14²/26. *Redacția poștește ... pe acei ce au documente atîngătoare de istoria românilor a binevoi a i le face cunoscute spre a le publica.* MAG. IST. 1, 114/11. *Buletinul legilor ... a publicat 26 de muri volumuri.* CR (1848), 2³/37. *Iată ce găsesc ... în Îndreptarea legii, publicată din ordinul lui Matei Basarab.* KOGĂLNICEANU, S. A. 177. *Kogălniceanu ... publica Dacia literară.* NEGRUZZI, S. 1, 334. *Binevoși a publica în ... iar următorul articol ...* (a. 1876). URICARIU, S. 272. *Mline gazeta lui tot o să publice scrisoarea noastră.* CARAGIALE, O. VI, 111. *Vă trimis o cronică. Dacă vă convine, o publicați.* id. ib. VII, 425. *Va publica a carte.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 216. *"Familia" i-a publicat o poezie de trei strofe.* REBREANU, I. 62. *A scris și a publicat al doilea volum.* GALACTION, A. 278. *Și ca o răzbunare milenară Am publicat Divina Comedie.* TOPÎRCEANU, B. 90. *Și dumneato publici o asemenea scrisoare?* CAMIL PETRESCU, T. I, 279. *O revistă de avangardă îi publicase a novelă.* C. PETRESCU, C. V. 145. *Publicam în vremea ceea poezii.* I. BOTEZ, ȘC. 59. *Publica din cînd în cînd nuvele și fragmente de raman.* TEODOREANU, M. U. 37. *Cînd și-a publicat primul său valum de ade, tînrul paet ... nici nu era major.* SADOVEANU, E. 224, cf. VIANU, A. P. 244. *N-ai mai publicat nimic în ultima vreme?* STANCU, R. A. I, 233. *Am vorbit despre studiul tău ..., am aranjat să fi-l publice imediat.* PREDĂ, R. 40. *Încă nu-și publicase prinu-i volum de versuri.* V. ROM. decembrie 1964, 161. ♦ Refl. pas. *În curînd gazeta aceasta se va publica cu nou tipariu.* AR (1830), 4²/29. *Gazeta ... ce se publică în Berlin.* CR (1848), 9²/9. *În această vreme nu s-a publicat nici o carte.* DELAVRANCLA, T. 257. ♦ Refl. impers. *I se publicau întîile versuri.* CĂLINESCU, E. 98. *I se publicase a poezie într-a revistă.* V. ROM. septembrie 1955, 62. ♦ (Regional) A oficia-

liza prin tipărire (Frăsinet - Oltenița). GRAIUL, I, 155. (Ref. p. a. s.) *Să cîeam-asa finea-naime vricne, cin's-a publicat Frăsinetu, zicea părinții mici, iera o baltă cu frăsinii multe. ib.*

3. (Prin nord-estul Ort.) A calomnia, a ponegri, a defăima. Cf. CIAIȘANU, G.L.

- Prez. ind.: *public*; conjunct. pers. 3 și: (învechit, rar) *să publiceze*. - Și: (învechit) *publici* vb. IV.
- Din lat. *publicare*. Cf. fr. *publier*.

PUBLICABILU, -Ă adj. Care se poate publica (2). *Producțiile ... nu numai că nu sînt publice, dar sînt inutile să le înșele asupra propriilor d-tale posibilități. CONTEMP.* 1948, nr. 108, 8/2. *Lucatu n-a fost publicabilă și nici nu a apărut vreodată. 11 martie 1961, 31, cf. DN², M. D. ENC., BEX.*

- Pl.: *publicabili, -e*.

- *Publicu* + suf. *-bil*. Cf. fr. *publiable*.

PUBLICAMENTE adv. (învechit) În public, v. *publicie* (1). Cf. HELIADE, în *SEC. II*, 197. *Pentru care uneltire Ilies cu cruzime pedejși pe mastiba sa, ineciud-o publicaminte în apa Siretialui. ASACMI, S. I. II, 33, cf. SCRIBAN, D.*

- Și: *publicaminte* adv.

- Din it. *pubblicamente*. Cf. fr. *publiquement*.

PUBLICAMINTE adv. v. *publicamente*.

PUBLICĂN s. m. Persoană care strîngea impozitele la vechii romani. *Iară noi le-am lăsat cum au fost în izvodul grecesc, văzînd că alte limbi înă le fîn așa, cum-i siuagoga și publicau și gangrena. N. TEST.* (1648), V¹/16. *Că de veși iubi pre cei ee vă iubese pre voi, ce plată veși avea? Au nu și publicanii fac aceea? ib.* 7¹/34, cf. LM. *Nu știu dacă Dacia era supusă și ea prestațiilor tu natură ... cari se arendau la publicanii și alcătuiu una din sarcinile cele mai grele ale provinciilor. XENOPOL, I. n. 1, 162. Oni cumsecade sau poate publicau, ai fost, toluși, un „cetățean roman”. LOVINESCU, C. IV, 54, cf. SCRIBAN, D., DN², BEX.*

- Pl.: *publicanii*. - Și: (învechit, rar) *publicăa* s. m.

- Din lat. *publicanus*. Cf. fr. *publicain*.

PUBLICĂRIE s. f. Acțiunea de a publica și rezultatul ei.

1. (Astăzi rar) Aducere la cunoștință (prin tipărire, afișare, persoane intermediare etc.) a unei știri, informații, păreri etc.; anunțare, vesteire. (învechit) *publicarisire, publicație* (1), *publicuire*. Cf. *publicia* (1). Cf. NEGULICI, POLIZU, IM, BARGANU, ALENI, W., BEX. ♦ Spec. Afișare. *Nelutriziată publicare a acestui tractat prin arașul Tunis. en* (1830), 226²/40.

2. Acțiunea de a face să apară un articol, o carte, o revistă, izvoare documentare, creații literare etc.; apariție a unui articol, a unei cărți, a unei reviste, a unor izvoare documentare, a unei creații literare etc.; tipărire. (învechit) *publicație* (2), *publicitate* (1). Cf. *publicia* (2). *Se întreprîse publicarea unei fai literare. NEGRUZZI, S. I, 334. Se anunșă publicarea unui articol. ROMĂNUL* (1857), nr. 32, 1¹/51. *Toată astă lucrare și publicare stînem datorî onor. d. Maior. CALENDAR* (1859), 89/23. *Publicarea lor mă seutește de a zurgăvi portrețul înbitului prieten care le-a scris. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 31. Mă dusei la „Curierul” ... După publicarea acestei înștiințări ... mîneai în pece și neturburat de nimeni. HOGAȘ, DR. II, 48, cf. GALACTION, A. 167. Ai știut de la început că publicarea acestei scrieri va pravoca scandal. CAMIL PETRESCU, T. I, 353. Publicarea și afișarea hotărîrilor. COD. PEN. R.P.R. 70. Publicarea unei cărți este o etapă a creșterii înșăși. V. NOM. decembrie 1964, 103. A întîmpinat aniversarea ... cu publicarea citorva volume. ib. 158.*

3. (învechit; concretizat) Publicație (3). *Vom de a seote lu lumină o publicare periodică sub titlul de*

„România literară”. ROM. LIT. 2/2. *Întruind în publicarea de față discursurile parlamentare ..., nu pot justifica o asemenea lucrare. MAIORESCU, D. I, 1, cf. DOUR, BEX.*

- Pl.: *publicări*.

- V. *publica*.

PUBLICARISÍ vb. IV. *Tranz.* (învechit) I. (Complementul indică știri, informații, păreri etc.) A publica (1). *Cea întii slujbă a ofișerilor poliției este ... a le publicarisí poroncile. IST. AM.* 14¹/21. *Dă să va găsi aceasta eu cale ... va avea divanul răspuns ca să publicarisese și această răsplătire (a. 1811). DOC. EC.* 99. *Tărăuții ... vor plăti ... cînd să vor face lrguirile publicarisite (a. 1818). GCR II, 221/30, cf. YINNAV, I. 113¹/6. Ceca ce am publicarisit noi la înceșerea războiului peste măsură s-au săvîrșit. OȘTIREA, 128/14. Îș fericește noroadele prin comunicația binelui adunat dîu călătorile ce fac neamurile, unile prin fările altora, ... publicarisîndu-le prin cărți. GOLESCU, I. 2. ♦ Refl. pas. Să publicariseste că s-au făcut creați la Ispania. IST. AM.* 19¹/19. *Poruncim ... ca, trăîndu-să fidula aceasta în condicia vîsteriei, să se publicarisese și cătră dregători priu ... cărți doneshi (a. 1814). URICARIUL, I, 222. Să să publicarisese priu darabau lu paliile mularea lor, ca să fîie știut obștii unde a-i găsi la vrcue de trebuinșă (a. 1832). DOC. EC.* 503. ♦ Refl. impers. *Pecum s-au hatărit și s-au publicarisit lăcutarilor (a. 1815). ap. TRIG.*

2. (Complementul indică articole, cărți, reviste, izvoare documentare, creații literare etc.) A publica (2). (Ref. p. a. s.) *Zapisu ... după izvodu ce să va publicarisî dă către divan (a. 1811). DOC. EC.* 108. *Legea ... nu poate avea putere ludatoritoare cînd mai nainte voința legiuitorului nu să va face cunoscută, edecă cînd legea lui nu să va publicarisî. GOLESCU, E. 121/11. Porunceste să se publicarisese ... și prin alte gazeturî. AR* (1830), 17¹/16. *Să așeză un Buletin sătese, care să se publicarisese în alte exemplare pe cile sînt și sale în foră. GT* (1839), 67²/9.

- Prez. ind.: *publicarisesc*.

- *Publice* + suf. *-arisî*.

PUBLICARISIRE s. f. (învechit) Publicare (1). *Au raportuit desființatului divan giudecătoreșc spre publicarisire lu termenul hatărit de șase luni. BULETIN, F.* (1833), 50¹/24.

- Pl.: *publicarisiri*.

- V. *publicarisî*.

PUBLICAȚIE s. f. Acțiunea de a publica și rezultatul ei.

1. (învechit) Publicare (1). *Să se serie cătră dregătoria finutului ... ca să se facă publicoșia în șese luni, la toate zilele de lrg (a. 1785). URICARIUL, IV, 36/17. Să se dea publicații și paronci de obștie în toată țara. SOB. HNIS.* 46. *S-a urnat înlocmai, făcîndu-să după rînduiala păzită legiuital publicație aicea în orașul Iași și pretutindenea lu auzul de abște (a. 1795). URICARIUL, VII, 58. Luminota domnișă u-au împlinit facerea publicației (a. 1806). ib. x, 238. La toate județile [să se facă] publicații pentru ca să strîngă ispravnicii fițănișile de la lăcuitori (a. 1812). DOC. EC.* 139. *Pentru vînzări ... să se urmeză făcîndu-să publicații în șase luni de zile. PRĂVILA* (1814), 46/20. *Se va face publicația și pe la finuturi, ca asemenea să se urmeză. PONTURI, 12/22. După ce forumul de giudecată face hotărîrea ..., trebuie să o cetese înaintea părșilor, și aceasta cetire sou vesteire să zice publicație. AARON, P. F.* 665¹/21, cf. 665¹/17. *Publicație prin poruncă împărătească. OȘTIREA, 112/11, cf. DRU. Această asebie ... lesne s-ar dovedi și cu prisos, eînd mașile mînăștirilor grecești s-ar arenda prin publicații după chipu ce se urmeză și la cele pămînteshi (a. 1834). URICARIUL, V, 356/3, cf. NEGULICI, STAMAI, D. Înăiute de a da curs cererî, marea varniee ordonă să se facă publicații în judeșele oltene și limitroșe. OJELIA, I. v. 84. ♦ Spec. Anunț; aliș; ordonanșă*

publică. De-mi va abate vrodată să-mi vind moșia, am gând să pun în publicație ... că, pre lângă celălalte calități, ea se bucură și de un bun veciu. NEGRUZZI, s. 1, 221. Înaintea celebrării căsătoriei, ofițerul stării civile va face două publicații. HAMANGIU, c. c. 27, cf. ȘINEANU, D. U., CADE. ♦ Spec. Declarație. Guvernul nostru face o publicație oficială. CR (1829), 16²/30. A făcut totdeauna publicație prin găsul gazetelor. MN (1836), 69¹/16. Am de gând să fac o mică publicație înainte de plecarea mea din țară spre a justifica acest pas al meu. CARAGIALE, o. VII, 543.

2. (Învechit) **Publicare (2)**. Vestindu-să din publicația tratatului îndurarea pre puternicii și hrănitoarei noastre împărății ... de trebuință am socotit a implini datoria noastră (a. 1812). URICARIUL, IV, 112/24. Făcătorul pravilii scoțese că acea pravilă are și dobândeste putere îndatoritoare din ziua publicațiii sale. GOLESCU, E. 121/20. Prezidentul ..., prețuind folosul moralic ce va aduce nației noastre publicația acestei gazete ... au binevoit și însuși a se prenumera. AR (1829), 9¹/6. Dorința celor ce demult poftesc înștiințarea unui mijloc înlesnitoriu, prin carele să poată nația noastră cunoaște îmbunătățirile și înaintirile minșei ominești ... astăzi să plinește prin publicația acestei gazete (a. 1829). URICARIUL, VIII, 108.

3. (Și în sintagma publicație periodică) Tipăritură cu apariție periodică, periodic (1); p. gener. ceea ce se publică (2); lucrare tipărită, tipăritură; (învechit) publicare (3). Drept aceea publicația va urma [să apară] ca și pînă ucuma și binevoitorii prenumerați să vor adreși cătră redacție în cele ce vor voi a-i împărtași. AR (1829), 64¹/43. Între a fi lipsită națiunea de orice publicațiune periodică ... sau a se supune la acelea condițiuni, alegere în acea epocă era ușoară. BARIȚU, P. A. II, 656. Șade ... între gazete, reviste și publicațiile nouă a Parisului. RUSSO, s. 19. Mui toate publicațiile tipăresc articole interesante. ROM. LIT. 110²/10. Mișcarea intelectuală la București ... e mai mare decit o reproduc publicațiile ce ies de sub censură și tipar. DÎMBOVIȚA (1858), 8¹/71. Publicațiunea întrecă e un semn caracteristic al stării în care a ajuns literatura română. MAIORESCU, CR. I, IV. Ce face cu publicația lui? CARAGIALE, o. VII, 173. În cursul anului expirat publicațiunea noastră n-a fost subvenționată de nici un fel de autoritate. ARH. OLT. II, 1. Sint doi ani de cînd publicațiile literare mai cu vază, care apūreau la noi, au fost suprimate de vijelia împrejururilor. GALACTON, A. 196. Pornise a tipări în marile publicații europene. SADOVEANU, o. X, 455. Se aflau în curent cu tot ceea ce apărea în ... publicațiile periodice ale țării. id. ib. XI, 419. Ioanide nu era un om de știință, nu avea publicații suficiente. CĂLINESCU, B. I, 21. Doctorul care și-a luat diploma nu mai urmărește publicațiile de specialitate. id. c. o. 34. În publicațiile sătești ale vremii se poate urmări o întrecă producție lirică a revoltei sărănești. V. ROM. martie 1957, 8. O discuție largă ... ocupă publicațiile literare. CONTEMP. 1962, nr. 845, 1/6. A fost un savant cu renume european, autor a numeroase publicații de igienă. ABC SĂN. 160. Absolvă ... liceul, în a cărui publicație tipărise la 16 ani primul lui poem. V. ROM. ianuarie 1965, 154. Coloanele publicațiii ti stau la dispoziție pentru orice fel de colaborare. ib. iunie 1965, 55. O publicație care, din prima zi, n-a trăit inutil, își poate socoti vrsta în ani-lumină. CONTEMP. 1966, nr. 38, 2/6, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: publicații. — Și: (învechit) publicațiune s. f.

— Din fr. publication, germ. Publikation, rus. публикация.

PUBLICAȚIUNE s. f. v. publicație.

PUBLICĂ s. f. (Învechit) Republică (1); p. gener. stat, țară. În chivernisala lucrurilor publicăi sale, nu atita cealea ce pot, pre cit cealea ce nu pot socotesc. CANTEMIR, IST. 31. Împărăția accia nu monarhie, ce

publică este. id. ib. 128. Să nu mai pomenim cite rău-țuți și cumpliri au făcut publicăi venețienești. id. HR. 20. Ulpie Traian, așezînd întii lucrurile publicăi ..., au dat răspuns dachilor că pentru banii ce cere le va da arme. id. ib. 81, cf. MAIOR, IST. 203/19, DDRF, IDRG, CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: publici.

— Din lat. [res] publica.

PUBLICĂLUI vb. IV. TRANZ. (Învechit) A publica (1). Cf. IORGA, S. D. XIII, 262. Scris și publiculuit acest deliberat [în proces] la anul 1778 (a. 1778). id. ib. XII, 94. Înainte de 10 zile ale lui august să nul publicăliască. MANIFEST (1813), 19/29. Dur pasul, a lor lucrare, roagă a fi tăinuit, Căci vu fi cu greu isprava fiind publicăliuit. BELDIMAN, E. 98/29, cf. DRU. ♦ Refl. pas. Trebuic să se fie concursul ca început din ziua în care s-au publicăliuit edictul pomenit. RÎND. JUD. 75/4. Publicăliuindu-să deliberatul înaintea părților. AARON, P. F. 665/27. ♦ Refl. impers. Plinirile reglimenturilor de călărime și de pedestrime să fac în chip (precum să publicăliuaste) de a ținea obicnuite presidii (a. 1699). FN 70.

— Prez. ind.: publicăliuesc. — Și: publicului vb. IV.

— Public + suf. -ăliui.

PUBLICĂȘTE adv. (Învechit, rar) În public, v. public (1). Vrea a se retrage în Holandia, pentru a se consorși acia cu o comediană ... cu care el vieșua publicăște. CALENDARIU (1794), 36/20.

— Public + suf. -ește.

PUBLICĂ vb. IV v. publica.

PUBLICISM s. n. (Franțuzism rar) Publicistică, v. publicistic (2). Cf. LM. Publicismul nu c totdeauna demu de misiunea ee arc de a lumina publicul în chestiunile politice. id.

— Din fr. publicisme.

PUBLICIST, -Ă s. m. și f. Persoană care publică (2) opere cu caracter politic, social, cultural (legate de actualitate); (sens curent) persoană care publică (în calitate de profesionist) articole în presă, ziarist, jurnalist, gazetar; p. gener. (rar) scriitor. Un mare număr de publiciști ... au fost însuflețiji de dorirea de a face o reformă. CR (1836), 43¹/1. Văzut-ai la ci un doctor, filosof sau publicist? ASACIII, s. L. I, 225. Publiciștii ... și-au dat glusul laudei asupra mării uestei cugetări. RUSSO, s. 154. Ca moldovean și ca publicist n-am putut să las fără întimpinare un asemenea atae. ROM. LIT. 196¹/30. Ca publiciști ne cunoaștem datori ... a aduce aminte fraților noștri că viitorul țării depîndă de buna armonie între fiii săi. DÎMBOVIȚA (1859), 119²/52. Publicistul leatral are îndatorire mult mai severă decit a colegilor săi. FILIMON, o. II, 260. Cunoști misiunea sintă și luminătoare a presei? ... Ai idee de rolul sublim a unui publicist? ALECSANDRI, T. 1711. Asta este datoria d-voastră de publiciști imparțiali. CARAGIALE, o. II, 177. Ca totdeauna în cariera mea de modest publicist, eu iscălesc articolele mele. id. ib. VII, 507. Publiciștii consacrați s-au întâlnit în paginile acestei reviste. GALACTON, A. 87. Profesor universitar, fost secretar general, publicist aprecial, murise după a viață foarte agitată. CAMIL PETRESCU, U. N. 27, cf. CĂLINESCU, c. o. 134. A putut fi semnalat publicistul capabil să exprime idei și tendinșe generale. VIANU, M. 122. Publicistul m-a ascultat atent. STANCU, R. A. V, 124. Tînărul publicist semnează în această revistă mai multe poeme în proză. V. ROM. septembrie 1954, 124, cf. DM, M. D. ENC., DEX. ♦ (Atribuie calitatea ca un adjectiv) Viața lui agitată pe care o inchipuia ca a unui erou publicist în luptă cu tirania. CĂLINESCU, S. C. L. 85.

— Pl.: publiciști, -ste.

— Din fr. publiciste.

PUBLICISTIC, -Ă s. f., adj. 1. S. f. Totalitatea publicațiilor periodice dintr-un anumit interval de timp, dintr-o țară, dintr-un domeniu etc., considerate ca mijloc de informare a publicului; gen al scrisului care aparține acestor publicații; presă (2), (învechit) publicitate (3). În *adevăr, publicistica română prezintă deocumdată în tonul și maniera criticelor sale spectacolul a două extreme greu de împăcat*. MAIORESCU, CR. I, 209. *Această revistă... ajunsese să cucerească un loc eminent în publicistica noastră din acele zile*. GALACTION, A. 69. *Hasdeu a înprăștiat în publicistica vreații și multă polemică încisivă și sarcastică*. SADOVEANU, O. XIX, 143, cf. DM, M. D. ENC., DEX. *Manualul... e mai puțin geografic și mai mult publicistic*. FLACĂRA, 1977, nr. 35, 8.

2. S. f. Activitatea, profesiunea sau domeniul publicistului; gazetărie, ziaristică, presă (2), (franțuzism rar) publicism, (învechit) publicitate (2). *Așteptam păzirea condițiilor elementare ale publicisticii*. MAIORESCU, CR. II, 92. *N-am să mă las eu... căleat în picioare de niște tineri care-și închipuiesc că... au dreptul să-și bată joc de ignoranța mea în materie de publicistică literară*. CARAGIALE, O. VII, 506. *Îl găsim..., de lu primii pași pe care îi face în publicistică, colaboratorul „României literare”*. IBRĂILEANU, SP. CR. 210. *În scrisul său curge în torențe seva populară a violenței atle de caracteristică publicisticii recente*. LĂVIŢESCU, C. IV, 59. *Visa zăbind reîntrarea lui în viața agitată a publicisticii*. SADOVEANU, O. VII, 204. *Viața lui înscrisă o lungă perioadă de absență din publicistică*. V. ROM. septembrie 1951, 150. *Sînt cazuri, în publicistică, de pseudonime care acoperă mai multe identități*. GAURA, N. P. 107.

3. Adj. De publicist sau de publicistică (v. publicistic 1, 2), privitor la publicist sau la publicistică, specific publicistului sau publicisticii. *După stilul artistic, cel mai apropiat de cel familiar este stilul oratoric, ... iar apoi stilul publicistic*. JORDAN, L. R. 123. *În activitatea publicistică este întotdeauna prezumția de activitate publică*. COD. PEN. A. P. R. 546. *Paralel cu activitatea publicistică... își continuă studiile*. V. ROM. septembrie 1951, 112. *Chiar după o experiență publicistică de cîțiva ani, stilul încă apare în gazetele noastre uneori încleșt, lipsit de precizie*. CONTRIBUȚII, II, 103, cf. L. ROM. 1959, nr. 4, 17. *Activitatea publicistică... presupune funcționarea rapidă a rețelei de comunicații*. V. ROM. noiembrie 1962, 151. *Și-a început activitatea publicistică notorie relativ tîrziu*. Ib. iunie 1965, 51, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: publicistici, -ce. Gen.-dat. și: (rar, 1, 2) publicisticii.

— **Publicist** + suf. -ic. Cf. germ. Publizistik, publicistisch, rus. публицистика.

PUBLICITĂ vb. I. Transz. (Rar) A publica (1). *Nu trebuie trasă concluzia... că am dorit să obiectivez, să publicitez absolut toate procesele*. 7 noiembrie 1962, 62.

— Prez. ind.: publicitez.

— Cf. publicitate.

PUBLICITĂR, -Ă adj. Care aparține publicității (4), privitor la publicitate; care servește publicitatea; care se ocupă de publicitate. *Din rațiuni publicitare, și tudeosebi din rațiuni comerciale, au fost lansate multe „stele” orbitoare dar efemere*. ȘTIINȚA, 1966, nr. 6 926, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: publicități, -e.

— Din fr. publicitaire.

PUBLICITĂȚE s. f. 1. (Învechit) Publicare (2). Cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Dar reclam și pentru mine dritul de a critica orice scriere au primit publicitatea*. ROM. LIT. 1961/45.

2. (Învechit) Publicistică, v. publicistic (2). *Cu publicitatea începură a se încrea bărbați al căror talent și erudicie sînt cunoscute*. cu (1848), 251/16. ♦ (1 rar; cu sens colectiv) Operele publicate de cineva,

creația scrisă (publicată) de cineva. *E bine să-ți dai piedici în însuși și să fii răuvoitor și uivar cu publicitatea ta*. GALACTION, A. 79.

3. (Învechit) Publicistică, v. publicistic (1). *Au ajuns actele adunării naționale de la Blaj pe eala publicității la București*. BARIȚIU, P. A. II, 569. *Ni se impune datorința de a reflecta și la starea publicității noastre din acele zile*. id. ib. III, 152. *Li-ar fi eu aepuțință chiar dinții a rădica acest corp căzută, deacă nu s-ar rădeina pe levierul puternic al lunei moderne, adică: pe libertate, publicitate*. CALENDAR (1861), 70/11. *Nu voi răspunde la insultele voastre prin publicitate*. ALEXANDRU, T. I 712. *A încercu prin toate mijloacele să punem o stanilă eurentului de idei bizantine ce învîrtește capetele generației prezente ne pare singura misiune oportună a publicității bine înțelese*. MAIORESCU, CRITICE, 71. *De cînd eu am părăsit profesiunea de scriitor, s-a făcut atîta progres în publicitatea românească, încît mă simt absolut zdrobit cînd mă aflu în foja unei file curate de hîrtie*. CARAGIALE, O. III, 240. ♦ (Învechit) Organ de publicitate (sau al publicității) sau organul publicității = publicație periodică aparținînd publicisticii (v. publicistic 1). *Spre a nu rămînea mai gios de organele publicității... [Vezuviul] în taceput în vîrșă prin zee guri mari și mici rîuri de lavă arzătoare*. CR (1848), 233/37. *Dar fiindcă îmi adresezi parola în public, onoarea și datoria cer a-ți răspunde tot prin organul publicității*. DIMONVIȚA (1859), 1602/69. *Nu poate fi vorba de insinuarea ce nu s-a sfîit a se produce și în unele organe de publicitate*. MAIORESCU, CA. II, 178.

4. Caracterul a ceea ce este public (II 1), a ceea ce nu este ținut secret; faptul de a face sau de a deveni cunoscut în cercuri (cît mai) largi; mijloace prin care ceva sau cineva este făcut (sau devine) cunoscut de cercuri (cît mai) largi. *Publicitatea triumfulor ce putea să facă a uita trecutul acestei femei abandonate fu pentru Lionel un fel de afront*. CR (1848), 1122/63. *Frică mare avea aceu generațiune de orice publicitate*. BARIȚIU, P. A. I, 534. *Cel ce se teme de publicitate știe că are multe păcate*. BOLLIAU, O. 263, cf. CADE. *Avem nevoie de multă publicitate... așful e o splendoare*. CAMIL PETRESCU, T. III, 20. *Prea insiszu să dăm publicitate scandalului*. C. PETRESCU, C. V. 131. *Ce bună și grațioasă publicitate, înuinte de alegeri!* id. R. DR. 86, cf. SCRIBAN, D. *Au dat actului cea mai largă publicitate*. OȚETA, T. V. 230. *Cînd împătările calomnioase sînt cuprinse într-un act public, este implicit realizat elementul publicității*. COD. PEN. R. P. A. 517. *Nu voia să atingă prin publicitate memoria lui Ciocrlan*. CĂLINESCU, S. 515. *În jurul anchiei... se făcea mult zgomot și multă publicitate*. STANCU, R. A. IV, 318. *Să știți de la mine că de cele mai multe ori publicitatea frizează cersetoria și șantajul*. VINEA, I. II, 247. *Îți dai seama că o astfel de publicitate m-ar ajutu ca supă pe mort*. BARRU, P. 335, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ *Publicitatea judecătii sau principiul publicității = principiu al dreptului procesual socialist potrivit căruia soluționarea litigiilor se face de regulă în ședință publică*. *Publicitatea judecătii, adică desfășurarea proceselor în prezența publicului, este un alt principiu de bază al instanțelor în R.P.R.* PR. DREPT, 730, cf. M. D. ENC. *Mica publicitate = rubrică a unei publicații periodice în care se publică (contra plată) cereri și oferte de serviciu, anunțuri de vânzări și cumpărări, înștiințări cu caracter personal etc.; totalitatea anunțurilor de acest fel publicate de un periodic în rubrici speciale*. *Încotro se află ghișeul de mică publicitate?* C. PETRESCU, C. V. 160. *Pentru ei cititul unui ziar însemna preș de trei ceasuri, începînd de la articolul de fond și terauînd la ultimul anunș al micii publicități*. P. CONSTANT, R. 85. *Mica publicitate [Titlu]*. RL 1968, nr. 7 469, cf. M.D.ENC., DEX. *Agenție (sau, rar, agentură, învechit, birou) de publicitate = loc în care se pot da, pentru a fi publicate în periodice sau difuzate prin radio și televiziune, anunțuri cu caracter publicitar*. *Să nu te surprîndă dacă ai să-l înțînști mîine pe scări... coborînd de la biroul de publicitate*. C. PETRESCU, C. V.

281, cf. VINEA, L. II, 238. *Anunșurile se primesc la ... agenția de publicitate.* RL 1968, nr. 7474. *Agent de publicitate* = persoană angajată de o firmă comercială pentru a prezenta produsele firmei respective și pentru a face reclame mărfurilor ei. Cf. NOM. PROF. 10, M. D. ENC., DEX. ◇ *EX PR. A da publicității* (sau, rar, *in publicitate*) = a publica (2). *Cît pentru odă am dorit să fac o grațiozitate lui vodă înainte de sărbători ... și cred, prin urmare, că domnitorul va da-o publicității.* ALECSANDRU, S. 95, cf. SCRIBAN, D., DM, M. D. ENC., DEX.

— Gen.-dat. și (învechit) *publicității*.

— Din fr. *publicité*.

PUBLICUI vb. IV. *Tranz.* (Învechit) I. A publica (1). Cf. DRU. *Aceasta să o publicuieși la toți de obște și de urmare, că ați pus porunca domniei mele în fapt* (a. 1824). DOC. EC. 338. *Să se dea porunci ... a cetii de iznoavă și a publicii instrucțiunile date.* CR (1831), 1682/31. *Și-n auzul tuturor le-au publicuit pe loc.* PANN, E. IV, 89/6. ◇ *REFL. PAS.* *Cei ce să vor dovedî că au hotărît pe strîmbătate și peste pravilă ... unii ca aceia să se înfrunteze, să se necinstească și să se publicuiască, să se pedesească după vina lor de orice treaptă vor fi.* MAN. LEG. 4°/19. *Unii cu aceia să se înfrunteze, să se necinstească și să se publicuiască.* FRAY. COND. (1780), 52. *Să să publicuiască în tot prințipatul sloboda voie ce are fieșcare* (a. 1832). DOC. EC. 498. *Această cerere ... să să publicuiască spre știința tuturor* (a. 1836). *ib.* 624. ◇ *REFL. IMPERS.* *Publicuindu-să între norod cum că pârintele Gherasim au lipsit din dregătoria sa* (a. 1783). LONGA, S. D. XIV, 111.

2. (Complementul indică articole, cărți, reviste, izvoare documentare, creații literare etc.) A publica (2). *Oștirea franșelor în Rossia la leat 1812, în adăogare de oareșcare cărți împărătești publicuite în vremea răzmirișii* [Titlu] (a. 1826). IORGA, L. II, 338, cf. CADE.

— Prez. ind.: *publicuiesc*.

— *Public* + suf. -ui.

PUBLICUIRE s. f. (Învechit) Publicare (1). *Să se arate la pomenita judecătorie în soroc de două luni, socolit din ziua publicuierii.* BULETIN, G. (1844), 10°/19, cf. DRUF.

— Pl.: *publicuiri*.

— V. *publicii*.

PUBLICULUI vb. IV v. *publicăi*.

PUBX s. m. v. *pumn*.

PUC¹ interj. (Regional; repetat) Ptiu (Rășinari — Cîsnădie). PĂCALĂ, M. R. 163. *Femeia însărcinată, cum dă cu ochii de vreo ființă schimosită ..., ca să nu să lege răul de ea și să nască vreo pocitură, scutpă pe acela, zicînd : „puc! puc!”* *ib.*

— Onomatopee.

PUC² s. n. Obiect în formă de disc, făcut din cauciu tare, folosit la jocul de hochei pe gheață pentru a marca goluri în poarta adversă. Cf. DM, L. ROM. 1959, nr. 2, 86. *Minute întregi pucul a rămas în treimea de apărare a formației adverse.* SP. POP. 1966, nr. 4916, 43, cf. DER, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *pucuri*.

— Din engl. *puck*.

PUCĂ s. f. (Regional) Termen depreciativ la adresa unei femei sau a unei fete (Bonț — Gherla). PAȘCA, GL.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută. Cf. *pucăr¹*.

PUCĂR¹ s. m. (Prin nord-estul Olt. și prin nord-vestul Munt.) I. Om prost, națing. Cf. L. ROM. 1959, nr. 2, 54, L. NIC REG. 84.

2. Epitet depreciativ pentru un tînăr necăsătorit (care umblă haimana). Cf. UDRESCU, GL. *Pucăre, unde ai fost ascară?* *ib.*

— Pl.: *pucări*.

— Etimologia necunoscută. Cf. *pucă*.

PUCĂR² s. m. v. *nucăr*.

PUCECIÓS, -OĂȘĂ adj. (Învechit, rar) Sulfuros. [Corpurile] *carele sînt pucecioase.* AMFLOHIE, G. F. 55°/1.

— Pl.: *pucecioși, -oase*.

— Cf. *pucios*.

PUCHEĂNĂ s. f. v. *puchină*.

PUCHÉN s. m. v. *puchină*.

PUCHENÓS, -OĂȘĂ adj. v. *puchinos*.

PUCHI s. m. I. (Nordul Mold. și Bucov.) Urdoare. Cf. SCRIBAN, D. 1072. DEX, ALRM I/I h 24.

2. (Regional) Pată (1) mare (Piatra Neamț). COMAN, GL. *Masa e toată numai un puchi de cerneală.* *ib.*

3. (Regional) „Păduche”. Com. din BRAȘOV.

4. (Regional) Numele unui joc de cărți nedefinit mai de aproape (Băleni Sîrbi — Tîrgoviște). Cf. H IV 12. *Jocuri de cărți sînt : preferanța ..., puchi, ib.*

— Pl.: *puchi*.

— Etimologia necunoscută.

PUCHÍN s. m. v. *puchină*.

PUCHÎNĂ s. f. (Mold. și prin nordul Dobr.; mai ales la pl.) Urdoare. Cf. TDRG. *Dacă te uieși nespălat în oglindă, faci puchini.* GOROVEI, AP. CADE, cf. SCRIBAN, D., DEX, IORDAN, L. M. 202, ALRM I/I h 24.

— Accentuat și: *puchină*. IORDAN, L. M. 202. — Pl.: *puchini*. — Și: *puchin* (SCRIBAN, D.) s. III., *pucheănă* (ALRM I/I h 24) s. f., *puchén* (*ib.*) s. m.

— Etimologia necunoscută.

PUCHINEĂLĂ s. f. (Regional) Migală (Pitești). Cf. UDRESCU, GL. *Atita puchineală ce e la rochia osta, să lat ai răbdare.* *ib.*

— Pl.: *puchineli*.

— *Puchini* + suf. -cală.

PUCHINÍ vb. IV. *Intranz.* (Prin Mold. și prin Munt.) A migăli (2). *Ce tot puchiuești acolo?* SCRIBAN, D., cf. UDRESCU, GL. (REFL.) *M-am puchinît mult pu-am sfîrșit.* SCRIBAN, D., cf. UDRESCU, GL. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Cum întrebuița el banii „de năfură” și sălbile văduvelor nimeni nu știa, căci nimeni nu-i cerea socoteală. Cel mult, dacă vreuna venea să „puchi-nească” împreună „cît are de luat”.* CONV. I. T. XLIV₂, 661.

— Prez. ind.: *puchinese*.

— V. *puchin*.

PUCHINISÍF, -Ă adj. (Regional; despre scris) Care se descifrează greu (din cauza micimii, a înghesușului literelor) (Piatra Neamț). COMAN, GL.

— Pl.: *puchinisift, -te*.

— Cf. *puchini*.

PUCHINÍP¹ s. n. (Regional) Migălit¹ (Pitești). Cf. UDRESCU, GL. *Ce atita puchinît!* *ib.*

— V. *puchinl*.

PUCHINÍP², -Ă adj. (Regional; despre oameni) Migălit² (Pitești). Cf. UDRESCU, GL.

— Pl.: *puchinîți, -te*.

— V. *puchini*.

PUCHINÓS, -OĂȘĂ adj. I. (Popular, mai ales în Mold.; despre oameni sau despre ochii lor) Care are urdori, urduros; p. ext. (peiorativ) nelngrijit (1), nespălat, murdar (1). *Ciute urechile, puchinoși ochii ..., lăboase copitele cămilei.* CANTEMIR, IST. 107, cf. DRUF, BANCANU, ALEXI, W., TDRG, CADE, SCRIBAN, D. *Spune, rabin puchinos, spune, nepotu-tău Zalman*

unde e. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 141, 18/1, cf. DEX. *Lunca-mi zice puchinos, Mîndra-mi zice că-s fruinos. PAMFILE, c. 7, 99. Spală-te, că tare mai iești puchenos. A IX 2. ◇ E x p r. (Adverbial; regional) A se uita puchinos = a miji! (I 1). Cf. ALR II 1 h 11/682.*

2. (Despre oameni, așezări etc.) Nemişnat, de nimic (v. n i m i c II); sărac, sărăcăcios. Cf. ZANNE, p. II, 679. *Dădea satului puchinos un aspect ... pitoresc de bilci. BRĂESCU, A. 228. Cum poți tu, slăvite sfînte Gheorghe ..., să te muți aici la Aton, la niște greci puchinoși? SADOVEANU, O. XIII, 907. ◇ (Substantivat) Oh, cum l-ar aranja el pe puchinosul ăsta, pe otreapa asta fără nici un Dumnezeu! T. POPOVICI, s. 330. (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) *Tal'tu era un puchinos de croitor la Bol'șeni. ARGHEZI, s. XI, 42.**

3. (Prin Mold. și familiar; despre lumină și surse de lumină) Care este extrem de slab, de puțin intens. *O lampă, o lanternă puchinoasă. SCRIBAN, D. ◇ (Adverbial) Lampa asta arde puchinos. id. ib. ◆ (Despre scris, litere) Care este extrem de mic și se descifrează cu greutate. Niște litere puchinoase. SCRIBAN, D. ◇ (Adverbial) A serie puchinos. id. ib.*

— Pl.: puchinoși, -oase. — Și: (regional) puchenós, -oasă adj.

— Puchină + suf. -os.

PUCHIOS, -OASĂ adj. (Regional, mai ales prin Mold.; despre oameni sau despre ochii lor) Care are urdori la ochi, urduros; p. ext. (peiorativ) neglijent (I), nespălat, murdar (I). *Călugărul cel puchios, Care mai înainte vreme, îți părea că-i minios. BELDIMAN, F. 10 33, cf. 59/15, CHAC, I, 222, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DEX. ◆ (Regional) Care este bolnav de trahon (Cristești — Botoșani). Cf. ALR II 1 MN 58, 4 188/414.*

— Pl.: puchioși, -oase.

— Puchi + suf. -os.

PUCHIȚEL, -EĂ, -ICĂ s. m. și f., adj. 1. S. m. și f. (Popular; mai ales la pl.; adesea cu determinări care indică culoarea) Picățel (2). V. bulină, bobîță. *Are o fustă nouă, cafenie, cu puchiței albi, roșii, verzi. CONTEMPORANUL, VI 2, 1. Rochii ... de materie ... de trg, albă eu puchiței. ȘEZ, IX, 43. Ți-om adus și fie un cumăș de rochie, cu puchițai. N. REV. ROM. I, nr. 1, 36. Fetele ... cu fuste de stambă cu puchiței ... stau mai nuli în picioare. D. ZAMFIRESCU, V. 7, 82, cf. ALEXI, W. Din trg se cumpără ... prafuri cu cati se dau, se trag brietele și se fac puchiței — puntele. PAMFILE-LUPESCU, CROM. 229, cf. CADE. O stofă fantezie neagră cu puchiței galbeni mă spîlî să intru în prăvălia lui. BRĂESCU, A. 11. Binielul țși pune lavalieră de matasă albă eu puchiței. TEODOREANU, M. V. 232. Intînse celor doi oameni ... o nutnă moale și grasă, pistruiată cu puchiței cărămizii. SADOVEANU, O. VIII, 253, cf. SCRIBAN, D., DM, DEX. [Sticleții sint] verz și cu puchițai. ALR I 1 045/530. [Buburuza] ori puchițai pi ie. ib. 1 889/614.*

2. Adj. (Regional) Cu puchiței (I); p. ext. pestriț (I). Cf. PASCU, c. 193. *Capra e albă, roșă, neagră, pestriță (puchițică). U III 306. Gătițele ... Cu betițe puchițele. MARIAN, D. 268. ◆ (Despre ochi) Căprui (Lîpovaț — Vaslui). ALR I 31/510.*

— Pl.: puchiței, -cle. — Și: puchițică adj.

— Puchi + suf. -ițel, -ițea. — Puchițea: cu schimbare de suf.

PUCHIȚICĂ adj. v. puchițel.

PUCHIPURŪCHI interj., adj. v. pitpalac.

PUCI s. n. Acțiune armată a unui grup politic militar avînd drept scop răsturnarea prin violență a unui regim politic, a unei ordini statale. *Dacă le-ar izbuti putschul, ar fi alteeva. BENIUC, M. C. I, 178, cf. DM, DN², DER, M. D. ENC., DEX.*

— Scris și: (după germ.) putsch — Pl.: pucieri.

— Din germ. Putsch.

PUCIĂGNĂ s. f. v. pucioagnă.

PUCIĂȚIÓS, -OĂȘĂ adj. (Prin nordul Mold.; despre oameni) „Urit, neplăcut”. I. CR. VI, 127. ◇ (Substantivat) *Fugi încolo, pucigătosule! ib.*

— Pl.: pucigătosi, -oase.

— Etimologia necunoscută. Cf. pucios.

PUCIGNĂ s. f. v. pucioagnă.

PUCINGĂ s. f. (Transilv.) Unealtă de ciznărie cu care se nelezește, se poliește sau se lustruiește pielea. Cf. BARCIANU, TDRG.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută. Cf. ser. pučenkă.

PUCINOĞ subst. v. pucioag.

PUCIOĂCNĂ s. f. v. pucioagnă.

PUCIOĂGNĂ s. f. v. pucioagnă.

PUCIOĂNGĂ s. f. v. pucioagnă.

PUCIOĞNĂ s. f. v. pucioagnă.

PUCIOĞNĂ s. f. (Bot.) 1. Plantă erbacee din familia umbeliferelor, cu flori albe, care crește prin semănături; (regional) puturoasă (v. puturos), buruiană-pucioasă, iarbă-puturoasă (*Bifora radians*). *Gozurile ... de care mai cu seamă trebuie plivite și curățite holdele sint acestea: pucioagna, laptele-etnelui, bozii. ECONOMIA, 16/26, cf. BARCIANU, PANȚU, PL. Aerul e plin de nitros de arsură, sau de pucioagnă. ap. CADE, cf. SCRIBAN, D., BORZA, D. 31, H XVII 19, 226, REV. CRIT. III, 166, VICIU, GL., ALR II 5 173/141.*

2. (Transilv.) Coriandru (*Coriandrum sativum*). Cf. IB, POLIZU, LM, DDRF, GHETIE, R. M., ALEXI, W., TDRG, DR. V, 558, BORZA, D. 51.

— Pl.: pucioagne. — Și: (popular) pucioăguă (DDR, BARCIANU, PANȚU, PL., CADE, SCRIBAN, D., VICIU, GL.), (Invechit și regional) pucioăcută (ALEXI, W., SCRIBAN, D.), pucioenă (CADE), (regional) pucioagnă (H XVII 226), (invechit, rar) pucioăneă (GHETIE, R. M.), pucioagnă (LM) s. f.

— Cf. pucios.

PUCIOȘ, -OĂȘĂ adj. 1. (Chim.; invechit și regional; în sintagmele) *Piatră* (sau, invechit, *iarbă*) pucioasă (și, sens curent, substantivat, f.) = sulf. *Ploao spre pucioși cursă foc și văpaie* (s p u z ū d, *piatră pucioasă* II). PSALT. 17. *Atunci Domnul tn chip de ploaie trimese din ceriu de la Domnul piatră pucioasă și foc. PALIA (1581), 72/11. Atunce dracii apuca-i-vor ... mestectndu-i tn rășină cu piatră pucioasă (cca 1600). CUV. D. BĂTR. II, 230/1. Și vor mesteca rășină eu piatră pucioasă. COD. TOD. 227. Ploa foc și eu piatră pucioasă den ceriu. N. TEST. (1618), 92^v/29, cf. 310^v/31. S-uu aprinsu odată mînie lui D[umne]zău eu piatră pucioasă (a. 1600—1650). GCR I, 142/17, cf. ST. LEX. 149^v/2. Aprinseră foc eu smoolă și iarbă pucioasă și rășină și plumb. DOSOFTEI, V. s. septembrie 4^v/30. Că va ploa Domnul eu iarbă pucioasă. id. ps. 36/13. Pentru păcatul trupului au ars Dumnezeu Sodonul și Gonorul eu foc de piatră pucioasă. CNEIA IN. 90^v/6. Iarbă pucioasă și sare arsă tot pămîntul lui. BIBLIA (1688), 148^v/57, cf. 370^v/50. Cu iarbă pucioasă. focul vru să potolească. CANTEMIR, IST. 54, cf. 185. Au scobit mulți coconari și i-au uniplu cu zmoală și eu pucioasă și eu alte lucruri ee se aprind și, aruncîndu-le tn cetate, s-au aprins. R. POPESCU, CM I, 541. Să iai silitră ..., pucioasă, ... cărbuni de lemn. MÎNCĂRIILE, 124/12. O pica pre deasupra eu iarbă pucioasă. MINEIUL (1776), 74^v/5. Nu te temuși de nutniia marilor dumnezei să nu te arunce tn piatră pucioasă. VARLAAM-IOASAF, 112^v/2. Drucii*

Îș tinchină cu păhar Păcură, rășină aprinsă
Și cu topită piatră pucioasă Este beutura lor întinsă. BUDAI-DELEANU, T. 320. Dăm ... calului 1 lot de piatră pucioasă pisată. CALENDARIU (1814), 175°/21, cf. LB. [Bucă(e)lele de metal] se par ... ca niște pucioase avuatoare de fier. AR (1829), 195°/19. Vezi în mijloc o mare întinsă și adincă de pucioasă. MARCOVICI, C. 115/13. Pucioasă și pilitură de fier care ..., aprinzându-să, deschid o hortă. DRĂGHICI, R. 113/20, cf. ANTROP. 151/14. Pucioasă, cărbuni, silitră și arme a fabricat. ASACHI, S. L. I, 224. [Pastilele] nu răspindiră nici un miros de pucioasă. CR (1848), 44°/70, cf. POLIZU. Să se afume, cu ușile închise, cu pucioasă galbană. CUPARENȚU, V. 45/1. Substanțe ... pre care natura te dă în mare cantitate ... cum este oxigenul, hidrogenul, carbonul, pucioasa. I. IONESCU, M. 312. Fumul galben și negru de smoală și de pucioasă ... întunecă lumina diamantului. DELAVRANCEA, S. 95, cf. DDRF. BĂRCIANU, ALEXI, W., PAMFILE-LUPESCU, CROM. 218. M-om pierdut ... printre munții de pucioasă care scuișă și se rup Aruncându-și bolovanii în văzduhurile roșii. EFTIMIU, I. 63. Apele [sintru]lai conțin pucioasă. GALAXION, O. A. II, 383. Și-n aburi de pucioasă, pe cărare, Văzui venind spre mine fără grabă Un om. TOPÎRCEANU, B. 88. Ripa Galbenă ca un zid de pucioasă se ridică pînă la cer. VLASIU, A. P. 295. [Vinul] are gust de pucioasă. SADOVEANU, O. XI, 11. Într-o monită de cărbuni și alta de pucioasă ... boii rumegau domol. BART, S. M. 83. Deosebire de costum: corset vârgat cu galben de pucioasă. AROHEZI, S. VIII, 59. Cînd să ridice capacul, mă năvăli un fum, Pișcînd ca o pucioasă. CĂLINESCU, L. L. 67. Aeral era fierbinte, mirosea a pucioasă și a ml. T. POPOVICI, SE. 59, cf. LTR². Varsă din cer foc și zare Cu cutran și cu pucioasă. TEODORESCU, P. P. 105. Era un fum și un miros greu de pucioasă. ȘEZ. II, 161. Contra aprinderii se dă vitei să mănince țările amestecate cu pucioasă pisată mărunt. ib. IV, 127, cf. X, 58. Imprăștiți pe jos pucioasă, o aprinzi și te afumi. PAMFILE, B. 67, cf. ALR I 1 536/129, 156, 215, 266, 280, 343, 347, 360, 740, 744, 782. ♦ (Prin Transilv.; substantivat, f.) Chibrit. Cf. CADE, VICIU, GL., CHEST. II 367/307, ALR I 1 610/96. ♦ (Regional) Pere pucioase = varietate de pere nedefinită mai de aproape. Cf. II XVII 226.

2. (Învechit și regional; despre substanțe, materii etc.) Sulfuros; p. ext. care miroase uril (a sulf sau a hidrogen sulfurat), care răspindește un miros neplăcut, puturos. Cf. ANON. CAR., DRU, I.B. Nice într-astă pucioasă vâpaie, Cu vecinică și nestinsă pară Sînteni plecași. BUDAI-DELEANU, T. 218, cf. TRG. CADE, SCRIBAN, D., DM, M. D. ENC., DEX. Fugi, bubă rămoală, Bubă rîtoasă. Bubă pucioasă, Bubă vîntată ... Din fața obrazului. ȘEZ. XI, 51. ♦ Apă pucioasă sau (substantivat, f.) apă de pucioasă = apă (minerală) sulfuroasă. Vom mai ședeă vreo trei săptămîni, ocupați a boteza reumatismurile în apă de pucioasă. ALECSANDRI, S. 173, cf. M. D. ENC., DEX, CHEST. II 462/270.

3. (Prin nord-vestul Munt. și prin Dobr.; despre oameni) Murdar (1), jegos. Cf. UDRESCU, GL. ♦ (Substantivat) Puciosul ăla. ALR II 3 390/682. ♦ (Regional) Trîndav, leneș, puturos. Îi cam pușos, da cîn vra umbt repidi. ALR I 323/510, cf. A VI 26, UDRESCU, GL. ♦ (Substantivat; și prin lărgirea sensului) Taci, mă, puciosale, nu mă învîța ta pe mine. STĂNOIU, C. I. 116. Puciosal-ăla bătrînu a plecat și-a lăsat ușa deschisă. UDRESCU, GL. ♦ (Regional) Nesuferit (2), rău (A I). Cf. LEXIC REG. 117, UDRESCU, GL. Ia să nu te faci pteos, că-ntoarec șuba pe dos. id. ib.

4. (Regional; despre lemne) Plin de apă, ud (Glimboca — Caransebeș). Cf. ALR II/I h 281/27. ♦ (Cu sens neprecizat, probabil) Plîn de sevă, verde (Comarnic). Cf. TEODORESCU, P. P. 479. Frunză verde lemn pucios, Romănu e om vînos, Mergé noaptea și pe jos. id. ib.

— Pl.: pucioși, -oase. — Și: (regional) pleciôs, -oasă adj., s. f.

— Puij + suf. -os.

PUCIOȘIT, -Ă adj. (Chiun.; învechit; în sintagma) Hidrogeniu pucioșit = hidrogen sulfurat. Apa de strangă cuprinde ... hidrogeniu pucioșit (sulfurat). AR (1830), 236°/11. Hidrogeniu pucioșit (sulfurat). MANOLACHE DRĂGHICI, I. 102/5.

— Pl.: pucioșiti, -te.

— Cf. pucios.

PUCLĂUĂ s. f. (Ornit.; regional) Bibilică (Numida meleagris) (Cizer — Zălau). Cf. BĂCESCU, PĂS. 144.

— Accentul necunoscut. — Pl.: pucleaie.

— Etimologia necunoscută.

PŪCLIȘ, -Ă adj. (Regional) Cocoșat. Cf. GLOSAR REG., FD III, 186.

— Pl.: pucliši, -e.

— După germ. buck(e)lig.

PUCLUÍ vb. IV. I. Intranz. (Transilv. și Bucov.; mai ales în construcții negative) A prididi (3). Cf. CADE. Nu mai pot pucului de-atita mancă. Com. MARIAN. Cu el nu-i de a pucului (nu poți învinge cu el), că vezi că-l agîmbă. VICIU, GL. M-am săturat de toate, nu mai pot pucului. Com. din BILCA — RĂDĂUȚI. Puculuiște și el cum poate. Com. din VICOVU DE JOS — RĂDĂUȚI, cf. PAȘCA, GL., LEXIC REG. 107, L. ROM. 1960, nr. 3, 79. ♦ TRANZ. (Prin Bucov.) A face un lucru de mîntuială, a luera superficial. Cf. LEXIC REG. 107.

2. Intranz. (Regional; în forma puculi) A sta, a locui (Someș Guruslău — Zălau). MAT. DIALECT. I, 215. N-a putut puculi pe lingă casă dinaintea lui. ib.

3. TRANZ. (Regional; în forma pucului) A fura (Moiseiu — Vișeu de Sus). GLOSAR REG.

— Prez. ind.: pucuiesc. — Și: puculi, pucului (GLOSAR REG.) vb. IV.

— Cf. pocoli.

PUCŌST subst. v. pocost.

PUCOSTÍ vb. IV v. pocostí.

PŪCȘĂ s. f. (Regional) Mai² (II 2) (Petrița). A III 17.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

PUCULÍ vb. IV v. puculi.

PUCULUÍ vb. IV v. pocoli.

PUCULUÍ² vb. IV v. puculi.

PUCURÍCI s. m. (Entom.; regional) Licurici (Lampyris noctitaca) (Cîlnic — Reșița). ALR I 1 895/28.

— Pl.: pcurici.

— Etimologia necunoscută. Cf. licurici.

PUD s. n. Unitate (rusească) de măsură pentru greutate egală cu 16,38 kg. La anul 1826 s-au scos ... 7 milioane puduri de sare. AR (1829), 236°/12. Pentru ce e să călătorese cu căruțe de poștie, de va fi un om poate să aibă și povară pînă la cinci puduri, adică pînă la 66¹/₂ oca. CR (1833), 94°/36. Au lucrat o bucată de fier ce trăge ca la trei puduri. ASACHI, I. 301/17. Pentru una sută șeptezeci puduri și douăzeci funturi fin luate ... s-au dat această evitauție (a. 1848). URICARIU, X, 271, cf. STAMATI, D., POLIZU. Oduță am trecut un teac de testemelc în care erau la noiu puduri. CONTEMPORANUL, III, 821, cf. ALEXI, W., LTR². M. D. ENC., DEX.

— Pl.: puduri.

— Din rus. пуд.

PŪDĂR s. n. v. pudră.

PŪDĂRĂ s. f. v. pudră.

PUDĂRELE s. f. pl. (Regional) Podoabe, v. p o d o a b ă (I I) (Șteiu — Hațeg). Cf. ALR I 790/116.
— Etimologia necunoscută. Cf. p u d r ă.

PUDĂRI vb. IV v. pudra.

PÚDEL s. m. Rasă de cini de mărime mijlocie, cu părul lung, lătos și creț, ușor de dresat, folosită mai ales la vinatul păsărilor acvatice. *Îl leg frumuseț cu balista de gîl și-l aduc acasă ca pe-un pudl. ALECSANDRI, T. 1309. Îți amintești pe nedespărțitul nostru tovarăș de locuință, frumosul pudel Caro? id., ap. GHICA, S. 353, cf. ENC. VET. 703. ȘĂINEANU, D. U., CADE, Văzuți atunci ... Un pudel gras și plin de panglicafe. TOPÎRCEANU, O. A. I. 70, cf. SCRIBAN, D., DN², M. D. ENC., DEX.*

— Pl.: pudel. — Și: (rar) pudl s. m.
— Din germ. Pudel.

PÚDER s. n. v. pudră.

PUDERÍ vb. IV v. pudra.

PUDIBÓND, -Ă adj. v. pudbوند.

PUDIBONDERÍE s. f. (Franțuzism rar) Afectare a unei pudori exagerate. Cf. DN².
— Din fr. pudibonderie.

PUDIBÚND, -Ă adj. (Livresc) Care afectează o pudoare exagerată; care este foarte rușinos. Cf. LM, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DN², DEX.

— Pl.: pudibunzi, -de. — Și: pudibónd, -ă adj. DN².

— Din lat. pudibundus. — Pudibond < fr. pudibond.

PÚDIC, -Ă adj. (Despre oameni) Plin de pudoare (I), care manifestă pudoare; plin de candoare, de curățenie morală. Cf. PROT.-POP., S. D., LM. *E ... ceva mai adineă decît o simplă glumă anecdota pudicului june care, surprins în cămașă de noapte, se descopere tot, ca să-și ascundă gîtul. VLAHUȚĂ, D. 111. Numele său pune roșeli ciudate pe obrajii domnișoarelor pudice. DEMETRESCU, O. 165, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. Ce tulburătoare sînt mișcărilor Adelei cînd umblă! O femeie pudică ar trebui să nu umble. ÎNRĂILEANU, A. 171, cf. CADE. Ieșea provocătoare ... să-l petreacă plin la poartă, năvă și pudică. BRĂESCU, O. A. I. 410, cf. SCRIBAN, D. Vînătorul Aetion al mitologiei, sfîșiat de cîinii proprii lui haite, asmuși împotriva-i de pudica Diană, surprinsă goală, s mai 1960, 79. Eu am rămas un fărăn pudic. 1 februarie 1962, 42, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Despre manifestările oamenilor) Care denotă, exprimă, trădează pudoare (I). *Risul isteric al mamei și gestul pudic al fașii Leonora m-au obsadat multă vreme. BUĂESCU, V. 30. Htrjouiindu-se cu noi ... cu mișcări stingace, pudice. id. O. A. II, 119. Umorul este produsul unui sentiment nișcat dar pudic și care, din această pricină, se ascunde sub o imagine investitoare. VIANU, M. 72. Voluptatea adevărată e pudică. RALEA, S. T. III, 133. ♦ (Adverbial) Costache asculta morala ... cu ochii plecași pudic în ceașca de cafea. CĂLINESCU, I. O. I, 211, (F i g.) Deasupra noastră, un castan Cu franze pudic răsfrate. Pentru-a servi de paravan tîbirilor nevinovate. TOPÎRCEANU, M. 64.**

— Accentuat și: (rar) pudic. SCRIBAN, D. — Pl.: pudici, -ce.

— Din fr. pudique, lat. pudicus.

PUDICITĂTE s. f. Însușirea de a fi pudic; p. ext. pudoare (I); (latinism rar) pudicitate. Cf. PROT.-POP., S. D., LM, BĂRCIANU, ALEXI, W., ARDELEANU, D. 115, CADE, SCRIBAN, D., DN², M. D. ENC., DEX.

— Din fr. pudicité.

PUDICÍȚIE s. f. (Latinism rar) Pudicitate. Cf. GHETIJE, R. M. *Serisoare ... pe care, dintr-un explicabil sentiment de pudicitate, edîtorul o relează de la mijloc. PERPESICUS, M. IV, 47.*

— Din lat. pudicitia.

PÚDING¹ s. n. Budincă englezească preparată din făină, ouă, grăsimi de vacă, zahăr, măduvă, prune și rom. Cf. CADE, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: pudînguri.

— Din engl. pudding.

PÚDING² s. n. Varietate de conglomerat foarte compact, format din blocuri perfect rotunjite, cu unii pietriș. Cf. SCRIBAN, D., CANTUNIARI, L. M. 164, LTR², DN².

— Pl.: pudînguri. — Și: (rar) pudîngă (accentul necunoscut) s. f. CANTUNIARI, L. M. 164.

— Din fr. pondingue. Cf. engl. puddling-stone.

PUDINGĂ s. f. v. pudîng².

PUDL s. m. v. pudel.

PUDLĂ vb. I. Tran z. (Tehn.; complementul indică mase metalice de fontă) A separa de impurități pentru a obține un oțel cu însușiri speciale. Cf. SCRIBAN, D.

— Prez. ind.: pudlez.

— Din fr. puddler, engl. puddle.

PUDLĂGIU s. n. v. pudlaj.

PUDLĂI s. n. (Tehn.) Procedeu de îndepărtare a impurităților din fontă, în cursul elaborării oțelului. *Accastă din urmă operațiune se numește pudlogiu. POZI, CH. 222. Fierul industrial se obține prin ... procedeu pudlajului, cînd obținem fierul prin reducerea fontei. IOANOVICI, TEHN. 46, cf. SCRIBAN, D. În procedeu pudlajului, șarjă constituită din fontă brată albă și cu diferiți oxizi de fier. LTR², cf. DN², M. D. ENC., DEX.*

— Și: (învechit) pudlăgiu s. n.

— Din fr. puddlage.

PUDLĂRE s. f. (Tehn.) Acțiunea de a pudla și rezultatul ei; ansamblul operațiilor de elaborare a oțelului prin pudlaj. Cf. SEC V, 201, M. D. ENC.

— Pl.: pudlări.

— V. pudla.

PUDLĂT, -Ă adj. (Tehn.; despre fontă) Separat de impurități prin folosirea pudlajului. *În urma dezvoltării industriei oțelului, fierul pudlat a fost înlocuit cu oțelul ce se fabrică. IOANOVICI, TEHN. 47.*

— Pl.: pudlafi, -te.

— V. pudla.

PÚDLI subst. (Transilv.) Tejghea (într-un magazin). Cf. ALR SN IV h 1019. *A seos marfa pe pudli și ne-a arătat-o. MAT, DIALECT. I, 189. Bani ti strînge tu fiocul de la pudli. ib.*

— Pl.:? — Și: pódli subst. ALR SN IV h 1019/260.

— Din magh. pudli.

PUDOĂRE s. f. I. Sentiment de sfială, de rușine, de jenă, de decență, de candoare, de curățenie morală manifestat în comportarea cuiva; comportare, manifestare care arată asemenea sentimente; pudicitate, (latinism rar) pudicitate. *În sfrșit, feblețea se arată în glasul său și tu toate mișcărilor sale, pudoarea (rușinea) și înfrînarea în viața sa (fața sa). FIS. 79/28. El avea dreptul de a refuza orice lucrare care ar fi putut pune viața sa în pericol sau a-l îndemna a face ce este necinstit ori contra pudoarei. KOGĂLNICEANU, S. A. 141, cf. LM. Pudoare ... rușine cinstită de a face sau a zice ceva în contra bunei cuvințe. BARONZI, I. I.*

IV, 205/9. *Ce podoare în fața ei!* ALECSANDRI, T. I, 253. *Astfel îi vorbește juna frumusețe, și podoarea varsă purpură pe față.* BOLINTINEANU, B. 44/21, cf. DDRF. *Întru cât biata mea eroniceă le-a turburat simțul lor de podoare?* DEMETRESCU, O. 105, cf. BĂRCIANU. *Altfel nu sînt ne bună și nici lipsită de podoare adevăratelor sentimente omenesci.* D. ZAMFIRESCU, A. 10, cf. ALEXI, W. [Era] cuprins ca de o tainică podoare în fața acestei mulțimi. ANGHEL, PR. 116. *Obscură din podoarea sexului și delicatețea artei, poezia Elenei Farago este o forță concentrată și tragică.* LOVINESCU, C. V, 174. *Cred că un fel de podoare burgheză ... ne făcea să trăim îmbelșugat dar modest.* CAMIL PETRESCU, U. N. 47. *Ochii lor se întâlneau o clipă, se încrucișară cîntărind stăruitor infirmitatea celuiilalt, apoi cu podoare priviră în altă parte.* C. PETRESCU, I. II, 246. *Toate păcatele noastre izvorăsc dintr-o cauză unică: lipsa de podoare, de simț moral.* BRĂESCU, O. A. II, 347, cf. SEBASTIAN, T. 35. *Literatura lui ... nu-i decît podoarea melancoliilor.* TEODOBEANU, M. U. 31. *Sentimentul meu în fața lumii e de podoare.* id. M. II, 325. *Această ultimă și tragică podoare îmi strînge dureros inima.* SADOVEANU, O. VI, 485. *Se crezu cătare, față de o domnișoară străină, să dea dovezi de o mare podoare.* CĂLINESCU, E. O. II, 149. *Spunea lucrurile verde, fără umbră de podoare.* id. s. 263. *Comprîmarea instinctului erotic în rasă a făcut posibilă podoarea, această politețe ancestrală a sexualității.* RALEA, S. T. II, 148. *Se uită adesea că podoarea și discreția ... nu apar întîmplător.* s. martie 1960, 68. *Întrebarea duni-tăle rămîne pe jumătate îndîscretă și răspunsul meu numai pe jumătate lipsit de podoare.* T. Iunie 1964, 65. *Cu podoarea ei obișnuită, se trase după tăblia patului ca să-și dezbrace cămașa de noapte.* V. ROM. IANUARIE 1965, 71. *Nevoia de întimitate și de podoare constituie o mare realitate.* CONTEMP. 1967, nr. 1 067, 3/3. $\diamond$ Fig. *Vișul, cel puțin, are podoarea de u nu se numi singur vișin, îi e rușine cu numele său propriu.* HELIADE, O. II, 54. *O undă zglobie își lăsa strălucitor-cu-i golicie în voia dezmiardărilor șagalnice ale unei raze de lumină, spre a-și arunca în urmă, peste podoarea-i parcă jignită, bațina de umbră a pădurilor.* HOGAȘ, M. N. 91. *O mare mămăligă oacheșă, ieșită din liparul fierbinte al unui ceun, se răsfața fără podoare sub ochii noștri.* id. DR. I, 58. $\blacklozenge$ (Rar) Discreție; modestie (I). *Văd că evitai să-mi spui cine a intervenit. Lăudabilă podoare!* C. PETRESCU, I. II, 153.

2. (Jur.) Castitate, virginitate. *Infracțiuni contra podoarei.* COD. PEN. R.P.N. 450. $\diamond$ *Atentat la podoare* = infracțiune care constă în încercarea de a viola o femeie. Cf. DM, DEX.

— Pl.: (rar) pudori. SCRIBAN, D.
— Din fr. pudeur, lat. pudor.

PUDOINICĂ s. f. = podoință. Cf. cv 1951, nr. 9—10, 45.

PUDRĂ vb. I. I. Tranz. și refl. A(-și) da cu pudră, a (se) farda cu pudră; (îbvechit) a (se) pudru. Cf. POLIZU, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Doamna deselise poșeta, își pudră nasul, își roși buzele.* C. PETRESCU, I. II, 245. *Se așezau la masă, ei fără haină ..., ea în capot, pudrată din belșug.* BRĂESCU, O. A. II, 292. *Tremurul privirii îi cernu imaginea unei femei care se pudra, privind-se în oglinda sacosei.* TEODOREANU, M. II, 227. *Scoase o oglinjoară ... Se uită în ea, își pudră fața.* STANCU, R. A. I, 298. *Vei, mîndră, frumoasă ești! Numai cînd te pudrești.* COM. SAT. V, 65, cf. A V 15. *Ș-o vindut lelea găina, Ș-o luat pudră fărîna. Ș-alta s-o pudrărit Pină tol o muruit.* FOLC. TRANSILV. I, 413. $\diamond$ (Prin lărgirea sensului) *Ca și acum plecaa cocorii, bruma pudra flori ofilite.* C. PETRESCU, S. 241. *O rază de soare, pudrată de pulberea de aur a verii, se strînge pe estradă.* KLOPȘTOCK, F. 110. *Fluturii au adus cite puțin din aproape nepăpăta fînă, cu care ei se pudrează în faptul serii*

pe spinare și pintec. ARGHEZI, C. J. 98. *Prăful pudrase cenușiu nasurile și pomeții busturilor.* T. POPOVICI, S. 5.

2. Tranz. A acoperi cu un strat (subțire) de zahăr pudră. Cf. CADE, DN², M. D. ENC., DEX.

— Prez. ind.: pudrez. — Și: (regional) pudări, puderi (LEXIC REG. 21) vb. IV, pudură (A V 15) vb. I.
— Din fr. poudrer.

PUDRĂRE s. f. Acțiunea de a (se) pudra și rezultatul ei. Cf. POLIZU, DDRF. *Spălarea pe miini cu parfum, pudrarea perucii, punerea pantofilor ... se fac în fața laturor.* T. Iulie 1964, 31. *Pudrarea se poate efectua manual sau mecanizat.* LTR², cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: pudrări.
— V. pudra.

PUDRĂT, -Ă adj. (Despre oameni) Care are fața acoperită cu un strat de pudră. Cf. DDRF. *Un domn lînăr, pudrat și zîmbitor, îi primi foarte prietenos.* REBREANU, R. I, 269, cf. id. I. 97. *Era pudrat ca o femeie, cu trăsăturile vulgare.* C. PETRESCU, I. I, 87. *Sublocotenentul ... cobora vîrliginos la vale, ferechș, pudrat.* BRĂESCU, V. A. 119. *Veni și unul dintre ofițerii de punte. Spulcui, ras proaspăt și pudrat.* BANU, S. M. 98. *O doamnă bătrînă, foarte pudrată ..., strigă pițigăiat.* CĂLINESCU, S. 37. *Într-o caretă de-aur, înmănușat, pudrat, Trec admirat de mulți, de nimeni adoret.* T. Iulie 1964, 36. (Substantivat) *Căpitanul ... nu era un pudrat care-și prăpădise anii unblind după concliste.* SADOVEANU, O. VI, 457. $\diamond$ (Prin lărgirea sensului) *Coșulețe în care se recoltează ... prunele și strugurii pudrați cu bruma pîrgurii.* ARGHEZI, B. 41. $\diamond$ Fig. *Toată înfălișarea lumii se schimbă dintr-o dată, scaldată în singe și pudrată cu aur.* BOGZA, C. O. 51. *Mi-i dor de ducă, spre mine încă chem acele panglici albe pudrate-n colb de lună.* LABIȘ, P. 151. $\blacklozenge$ (Despre părți ale feței sau despre fețele oamenilor despre părul lor etc.) Acoperit cu un strat de pudră, dat cu pudră; (astăzi rar) pudruit. *Pe fața lor pudrată ochii apăreau mari și suferinzi.* BACOVIA, O. 224. *Știa să mîngie moale obrazul catifelat și pudrat al nepoatei.* SADOVEANU, O. XI, 506. *Fața palidă și suplă îi era pudrată prea tare.* CĂLINESCU, E. O. I, 54. *Era îndrăgostit ... de această femeie cu buzele roșii și cu obrazul pudrat.* STANCU, N. A. III, 22. $\diamond$ (Prin lărgirea sensului) *A ieși un greteluș Negru, mic, miut în tuș și pe-aripi pudrat cu brună.* TOPÎRCEANU, B. 54. *Regiunea gusei este pe laturi pudrată sur.* LINȚIA, P. II, 70. $\diamond$ Fig. (Despre manifestările, creațiile etc. oamenilor) *Era o muzică grațioasă, pudrată, diafană.* C. PETRESCU, O. P. II, 201. *Vorbăria pudrată, domoală, și-abia furișată cu gesturi silnice Prin urechile acului.* DEȘLIU, G. 9.

— Pl.: pudrați, -te.
— V. pudra.

PUDRĂ s. f. Pulbere fină (parfumată și colorată) obținută prin mărunțirea unor corpuri solide, care se întrebunțează ca fard. *El nu dă pe Senecu un sunt de pudră bun.* NEGRUZZI, S. II, 179, cf. POLIZU, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Pe față, un vâl ușor de pudră n-a izbutit să ascundă urmele obosite ale vîrstei.* BASARABESCU, V. 108. *Aceasta ar interesa numai pe cîlitorii care știu beția unei pudre înbiesite cu parfum și care cunosc emoția unei întîlniri amoroase.* BACOVIA, O. 227. *Pe obrazul oval, neatins de pudră ..., mîhnirea pusese o umbră.* C. PETRESCU, A. 453. *Rămășă singură ... își răcorii ochii, își tăvăli obrații în pudră.* BRĂESCU, O. A. II, 235. *Se vinde numai pudră și parfum.* VLASIU, D. 14. *Atitudinea ... subrețelor de operetă surprinse de stăptînele lor unblindu-le la pudră.* TEODOREANU, M. II, 15. *Eu nu mă supăr că mata dai puțină pudră și roș.* SADOVEANU, O. IX, 61. *Cuții de pudră numeroase ... erau aruncate în dezordine pe masa de toaletă.* CĂLINESCU, E. O. I, 31. *Totdeauna îl supărase mirosul pudrei pe care o întrebunța.* STANCU, N. A. III,

39. *Să nu le prindă însă cu pudră și foaie roșie pentru buze.* PAS, z. 1, 220. *Pune-ți numai pufoasă pudră.* H. LOVINESCU, T. 247. *Își așeundea obrazul sub un strat gros de pudră.* BARBU, p. 55. *Mi se pare că pudră nu folosești încă.* T februarie 1961, 13. *Cite fete sînt pe-ace ... Toate sînt afurisite, Dar cu pudre sînt iau-fite.* MAT. FOLK, 911, cf. ALR SN IV h 1 198, LEXIC REG. 13. *Pă banii de pe o rață Și-o luat pudră dă față.* FOLC. TRANSILV. 1, 317. ♦ P. g e n e r. (Adesea atribuită calitatea ca un adjectiv) Material solid prefăcut în pulbere. *Zahăr pudră.* M. D. ENC., cf. DEN. ♦ S p e c. Pulbere fină dintr-o substanță medicamentoasă, folosită pentru acoperirea, protejarea sau tratarea pielii și în tratamentul unor boli. Cf. VOICULESCU, I. 263. *Pudrele pentru copii au rolul de a absorbi umiditatea corpului și de a calma iritațiile și opărelile.* LTR². *Părțile ce se juoacă se ung cu un ir făcut din pudră.* PAMEILE, D. 13, cf. M. D. ENC., DEN.

— Pl.: pudre. — Și: (regional) pūdăr s. n., pūdără (ALB SN IV h 1 198/551) s. f., pūder (ib. h 1 198) s. n., pūdūră (ib. h 1 198, GLOSAR IEG.) s. f., pūdăr (ALR SN IV h 1 198/235) s. n., pūdără (ib. h 1 198/769) s. f.

— Din fr. *poudre*. — *Puder*, *pūdăr* etc. < germ.

Puder.

PUDRĂTĂ s. f. (Ieșit din uz) Preparat industrial sub formă de pudră, folosit ca îngrășămint. *Mai stut și alte amestecări ... precum stat: ... pudreta, ipsosul.* I. LOVINESCU, p. 38, cf. ENC. ROM., ALEXI, W., SEC IV, 82.

— Scris și: (după fr.) *pudretă*. ENC. ROM.

— Din fr. *poudre*.

PUDRĂRĂ s. f. Cutioară (prevăzută cu o oglindă) în care se păstrează pudra de fardat. Cf. NICU, L. VAM., CADE. *De porțelan abastru pudrăra.* PILLAT, p. 162, cf. IORDAN, L. R. A. 180, SCRIBAN, D. *Îi aduce a pudrăra.* H. LOVINESCU, T. 247, cf. DM, DN², M. D. ENC., DEN.

— Pronunțat: *-dri-e-*. — Pl.: *pudriere*.

— Din fr. *poudrier*.

PUDRUI vb. IV. Tranz. și refl. (Învechit) A (se) pudra (I). Cf. BARCIANU, ALEXI, W., DM, DEN. ♦ (Prin lărgirea sensului) Și ceața de prăo-roacă pudruia codrii pustii. DACIA LIT. 140/8. *Iar tu lunca pudruia cu mărunț mărgăritar Salt-o veveriță mică pe o creangă de stejar.* ALECSANDRI, POEZII, 16. *Imaginea lui Porojan trecea pe dinăuiera ochilor mei, ... nu neagră și veselă, ci pudruia eu faină.* id., ap. GHICA, s. 75.

— Prez. înd.: *pudruiesc*.

— *Pudră* + suf. *-ui*.

PUDRUIȚ, -Ă adj. (Astăzi rar; despre părți ale feței sau despre fețele oamenilor, despre părul lor etc.) Pudrat. *Perdeaua din fund ... să ridicase și lăsase a se vedea Apola și Muzile tu pernei pudruite.* GTS (1836), 107¹ 15. *Cum îl dai? întrebă cuoana, aruncind, pe sub genele-i mai pudruite dect aripelă unui fluturac de noapte, o privire galesă.* CARAGIALE, O. III, 155. *Leana lui Argliur, cu genele albe și părul pūdruit, umbra forfolă printr-o oamnei.* ANGHIEL-IOSIF, C. L. 24. *Sub bărbia cu îndoituri proaspăt rase și pudruite, fița ... fioagul umeș al unei legături roșii.* HOGAȘ, DIC. I, 173, cf. DEN. ♦ (Prin lărgirea sensului) Iată gricri, iată fluturi cu-aripioare pudruite. ALECSANDRI, POEZII, 56. *Ieri căldură, azi zăpadă. Și diu codrii pudruiași tes tu grabă, după pradă. Uli și urșii flămînziți.* id. ib. 119.

— Pl.: *pudruiași, -te*.

— V. *pudrui*.

PUDURĂ vb. I v. *pudra*.

PŪDURĂ s. f. v. *pudră*.

PUERICULTŪRĂ s. f. Ramură a medicinei care se ocupă cu metodele și mijloacele de creștere și dezvoltare armonioasă, în condiții sănătoase, a copiilor mici. Cf. CADE. *M-am întrebat adeseori dacă mai este undeva pe pămînt ... vreo societate omenească unde puericultura să fie altă de dezonorată.* GALACTION, A. 114. *Am cumpărat cărți de puericultură.* id. O. A. I, 100. *Se conformă întocmai tipicului unei cărți de puericultură.* BART, E. 383, cf. DM, DN², M. D. ENC., DEN.

— Pronunțat: *pu-e-*. — Pl.: (rar) *puericulturi*.

CADE.

— Din fr. *puériculture*.

PUERIL, -Ă adj. (Mai ales despre însușirile, activitățile, manifestările etc. oamnelor) Caracteristic copilului sau copilăriei, de copil, *copilăresc*, *copilăros*; p. e x t. (de obicei peiorativ) căruia îi lipsește maturitatea, profunzimea, seriozitatea, neserios; naiv (I). Cf. PROT.-POP., S. D., I.M. *Noi stîntem aceia ce-i putea muștra ... de a subordina, tu model eel mai pueril, veritete istorică unor meschine pretensiunii.* HASDEU, I. C. I, XII, cf. BARCIANU.

♦ Încăpășare zgomoloasă caracteriza convorbirea colegilor săi: preocupările puerile, o oarecare trivialitate intimă. D. ZAMFIRESCU, I. 80, cf. ALEXI, W. *Poezia lui c o confesiune șoptită într-un decor pueril.* LOVINESCU, S. I, 68. *Umbra pătrăla a corozoului i se mulț pe obraji rotunzi, pe bărbia puerilă.* CAZIMIR, GR. 35. *Radu o privește în ochi cu o gravitate puerilă.* CAMIL PETRESCU, T. II, 23. *El se scootea mosafir zeflemisind ca strlugeri din uacri un pueril capriciu feminin.* C. PETRESCU, C. V. 178. *În semn de grațitudine și duioșie, scrisese o poezie puerilă și candidă.* TEODOREANU, M. II, 290. *Războaiele de odinioară ... ne apar încă și puerile.* SADOVEANU, O. IX, 518. *Avea agerime intelectuală, lungă stupidități și capricii puerile.* id. ib. XI, 439, cf. PUȘCARIU, L. R. I, 393. *Gura ei puerilă păstrează nuanța de suris a mîinilor unei gîtariste.* ANGEZI, S. VIII, 292. *Copiau cărți poștale ilustrate ... de calitate cea mai proastă uneori și mai puerilă.* CĂLINESCU, E. O. I, 57. *Nu pușini artiști muri stît plini de vanitate și de ecururi unei puerile.* id. C. O. 200. *Filozofia hegeliană ..., ca și poezia lui Victor Hugo, ... e puerilă și sublimă, naivă și grandioasă.* RALEA, S. T. II, 285. *Bătrîni se arată, adeseori, de o sensibilitate excesivă, nepotrivită, puerilă pentru cele ce li ating mai direct.* PARRON, B. 68. *Stătea pe canapea îndrîjit, cu o expresie puerilă de împotrivire.* PREDĂ, R. 112. *Inventatorii ei înșiși au renanșat la ea ca la un lucru pueril și mort.* CONTEMP. 1965, nr. 959, 1/4. *Unele echivalări plastice stît de-u dreptul puerile.* ib. 1971, nr. 1273, 7/2. *Motive puerile cure nu vor senza niciodată absențele lor.* FLACĂRA, 1977, nr. 36, 6. ♦ (Adverbial) *Nu s-a mărginit, ca un dascăl de școală, la teorii pueril negalve.* CARAGIALE, N. F. 160.

— Pronunțat: *pu-e-*. — Pl.: *puerili, -e*.

— Din fr. *puéril*.

PUERILISM s. n. Stare patologică în care bolnavul reproduce vorbirea, gesturile și întregul comportament al copiilor. *Puteu observa demenți senili căzuți sa mințu copiilor (puerilismul mințal al lui Duprê) și simțind plăcere a-și petrece timpul în felul copiilor.* PARRON, B. 71, cf. DN², D. MED.

— Pronunțat: *pu-e-*.

— Din fr. *puérilisme*.

PUERILITĂȚE s. f. Însușirea de a fi pueril; caracter pueril; atitudine, manifestare puerilă; naivitate, copilărie. Cf. PROT.-POP., S. D., I.M. *Să nu uităm a constata că tinărul autor, părăsind puerilitățile altă de banale ale altor alții, a preferit să trateze un subiect modern.* CARAGIALE, O. III, 230, cf. ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Se amestecă atita puerilitate voită.* LOVINESCU, S. I, 436. *Constata la ea puerilități de ordin cabotinesc, care îl agasau peste măsură.* CĂLINESCU, S. 499. *Voinescu îl privește cu milă și surdă amar de atita puerilitate.* CAMIL PETRESCU, O. II, 615. *Se obișnuia*

stilul facil și de o puerilitate senilă al sehimonosirii epigramatice. v. ROM. noiembrie 1954, 152, cf. DN², DEX.

- Pronunțat: pu-e. — Pl.: puerilități.
- Din fr. puerilité.

PUERPERAL, -Ă adj. Care aparține lăuzei sau lăuziei, care se referă la lăuză sau la lăuzie. Cf. LB, BARCIANU, SCRIBAN, D. ◇ Febră (sau infecție) puerperală ori (invechit) friguri puerperale = boală infecțioasă care apare la lăuze datorită pătrunderii în uter a unui agent patogen. Multe băgări de seamă ce s-au făcut asupra febrei puerperale dovedesc că astă boală este molsitoare. KRETZULESCU, M. 113/20, cf. 173/14. Cit pentru femeile lăuze, friețiunile dese eu pomada camforată ... le vor feri de frigurile puerperale. MAN. SĂNĂT. 264/9, cf. LM. Febra puerperală ... nu este totdeauna efectul îmbolnăvirii septice a endometrului. ARHIVA, II, 227, cf. ALEXI, W. Febra puerperală să producă prin introducerea în organism a unui microb numit streptococ. BIANU, D. S., cf. SCRIBAN, D., DM, DN², M. D. ENC., DEX.

- Pronunțat: pu-er-. — Pl.: puerperali, -e.
- Din fr. puerpérale.

PUF¹ interj., s. n. 1. Interj. 1. Cuvint care redă zgomotul infundat produs de lovire, în cădere, a unui corp de o suprafață (moale), de o lovitură etc.: buf. Atunea eu eiuturile unul in altul puf in cap. TICHINDEAL, F. 214/24, cf. CLEMENS, ȘAINEANU, D. U., CADE, DEX. Omu nostru o luvat vâtrău și „puf” in oală. ALEXICI, L. P. 250. Drucul făeu — puf! cu capul de părete. RETEGANUL, P. III, 58, cf. ALR SN v h 1 468.

2. Cuvint care redă zgomotul produs de o suflare (puternică și) bruscă, de o izbucnire în ris, de o persoană care fumează etc. A sufla puf! nu e greu. PANN. P. V. II, 19/5. Am auzit odată puf! in lampă, și așa buf! CARAGIALE, O. IV, 107, cf. DDRF. Se oprește la un știubei și puf! la urdiniș fum de tutun. LUC. VII, 404, cf. CADE, SCRIBAN, D., PASCU, C. 109.

3. (Prin vestul Munt.) Pîr¹ (1). Cf. UDRESCU, GL.

II. S. II. (Prin vestul Munt.) Îșepătură (de ac); s p e e. injecție. Cf. UDRESCU, GL. Hai să-ți fac un puf! id. ib.

- Onomatopoe.

PUF² s. n., s. m. I. S. n. 1. (Cu sens colectiv) Pene (v. p a n ¹ I 1) mici, moi și fine (lipsite de rahis) care constituie primul penaj al puilor sau care acoperă corpul unor păsări pe burtă și sub aripi și care servesc la umplerea pernelor, a plăpumilor etc. Cf. POLIZU. Așternutul eel moale, iar mai virtos cel de puf..., îl slăbește [pe copii] prin multă nădușeală ee-scoate. PENESCU, M. 22/14. Divanuri eu salteli și perine de puf. I. IONESCU, D. 206. Craiul ... Țăpân, drept, eu schiptu-n mină, șede-n perine de puf. EMINESCU, O. I, 85. Cum nu stinem două pasări.... Cioc în cioc să stăm alături Într-un cuib numai de puf, id. ib. IV, 369. Încep eu toții a cărubi la saltele eu puf, perine moi ... și alle mărunțisuri. CREANGĂ, P. 117. Făeu un euleuș ... numai din fulgi de pasări, de se eufunda în puf eînd se eulea. ISPIRESCU, L. 287. Spre a trage cîte un pui de somn tu își iei ... saltele de puf, id. v. 25. Vulturul i-a clădit un cuib din puf de boboc. DELAVRANCEA, S. 253. Țineau un sac plin cu puf de giseă. CONTEMPORANUL, VI, 100. Tot mai bine țiera in molietunea așternutului de puf. ADAM, B. 20. I-au ieșit niște puț drăguși .... îmbrăeați eu puf galben. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 225. Să te culei în patul tău de fildes, așternut cu puf de lebădă. GALACTION, A. 243, cf. NOM. PROF. 53. Se uita ... la cirdurile de giște care umpleau de puf apa neagră. SADOVEANU, O. I, 466. Gospodinele scol ostile, urmale de ghemulețe mișeătoare de puf, id. ib. IX, 511. Puții sint îmbrăeați la început eu puf. LINȚIA, P. II, 11. Ana se înăbușă în redută ei de lină și puf. VINEA, L. II, 132. Puful se găsește sub penele de acoperire. LTR². Puful are

aceeași aleutare ca și pana. ZOOLOGIA, 143. Femela își construiește un cuib din păpuris useat, pe care-l căptușește eu puf propriu. VIN. PESC. august 1962, 10. Puful constituie din punct de vedere economic categoria de pene cea mai valoroasă. DER. L-am găsit întins peste pilota de puf, in pat, îngropat ea într-o spumă de săpun. v. ROM. octombrie 1964, 22, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ (Ca termen de comparație, sugerează ideea de greutate ușoară, moliciune, înfioiere etc.) Cel mai caracteristic e funtasticul seaiete, al cărui cap, rotund ea o minge, spinos ea un ariei și ușure ea puful, se dezlipește toamna de putrezitul său trunchi. HASDEU, I. V. 108. Mîinile ... albe ea o coală de hîrtie, eu pielea moale ea puful. ISPIRESCU, L. 234. [Trupul] e alb ca mormura și moale ... ea puful. DELAVRANCEA, T. 95. Ele mă mingie și au minele ea puful, id. ib. 118. Pămîntul era moale ca puful, și picioarele se afundau în el. SANDU-ALDEA, U. P. 181. Purta ... guler guler dintr-o blană ușoară și umflată ea puful. VINEA, L. I, 64. ◇ Fig. Dorm in umbră legănat lebezile-n puf de undă. ARGHEZI, VERS. 82. Din eînd in eînd răzbătea luna, care răsărise dîneolo de puful albicioș al norilor. CAMIL PETRESCU, O. II, 7. ◇ Expr. A crește (sau a trăi, a ține etc.) in (sau pe) pui (sau, rar, puful) sau in perini de puf = a crește, a trăi etc. in confort, fără să ducă lipsă de nimic, a crește, a trăi etc. in huzur; a creca (cuiva) condiții foarte bune de trai. Nu pot zice că loviturile lui mă dureau, căei crescut pe puf cum fusese, neatins de vînt și de soare, avea sărmanul oasele moi. GANE, N. III, 61. Deși nu crescuse-n perini de puf... se supăra eînd trebuia să calce pe gunoi. SLAVICI, N. I, 268. În baneă, clături de el, stă copilul unui arendaș bogat, care a crescut in pufuri. DEMETRESCU, O. 102. Să nu erezi e-am să te țiu tu in puf. PAMFILE, J. II, 162. În puf am ținut-o. II. LOVINESCU, T. 258, cf. M. D. ENC., DEX. ◆ P. a n a l. (De obicei cu sens colectiv) Fulg (de zăpadă). S-a luminat și-a început a veni, pe vînt, puf rar de ninsoare. SADOVEANU, O. VI, 392, cf. XII, 909. Nîsoarea începu să piee cu fulgi mari ... Un puf de zăpadă căzu drept în făcarea luminării. CĂLINESCU, S. 29. Nînge liniștit. Salut e îmbrăcat in puf alb. STANCU, D. 32. Viseolul se potoli ... Arborii își seuturară crengile și arunează de pe umeri mantile de puf, id. B. A. IV, 7.

2. (Cu sens colectiv) Păr¹ (1) mărunț, moale și mătăsoș din blana unor animale. Cu eil linu are mai nult puf, eu alt are mai mare valoare. ENC. VET. 662. Privea și el ea pe eeva seump ochișorii care elipeau nenterrupt în puful blănișelor. SADOVEANU, O. V, 415, cf. LTR², DEX.

3. (Cu sens colectiv) Perișori (v. perișor¹ I 1) foarte fini și moi care cresc pe obraz (mai ales la puberi), rar pe cap; început de barbă sau de mustață (la puberi). Puful din față-ți ea floarea se va șterge. NEGRUZZI, S. II, 37. Ung fața miresei cu uu fel de aluat ... care eînd îl desprinde de pe obraz îi scoate tot puful. SEVASTOS, N. 79. Deasupra buzelor eu o ușoară umbră de puf bîlan, broboniseră pieuri de sudoare. C. PETRESCU, C. V. 206. Doi flăcăi țigani, căpora le înșiera mustața și le dădea puful pe obraz. SADOVEANU, O. I, 30. Un puf dens făcea o umbră deasupra buzei de sus. CĂLINESCU, B. I. 35. Priu puful bălător și rar care îi spuza chelia se pulea vedea că se înroșise pînă în creștetul capului. VINEA, L. I, 42.

4. (Cu sens colectiv) Peri (v. pâr¹ II 1) mici și fini care acoperă unele plante ori unele părți ale lor sau eu care sînt prevăzute unele semințe ca să poată pluti in aer. Umple pernele eu puf de papură. PAMFILE, I. C. 442. A treuit inți o boare ... Și-a furut de prin ponoure Puful păpădiilor. TOPÎRCEANU, O. A. I, 33. Și grădina ... Și-ar imprăștia grăbită Puful ei de păpădi. CAZIMIR, L. U. 48. Pe muluri înug scoafii zadaruiel lor puf. PILLAT, P. 56. Un cînie puf au nîns seafii. I. BARBU, J. S. 12. Sălcile făcuseră puf și mișșori. v. ROM. decembrie 1964, 70. Gutui curățate de puf, ib. octombrie 1964, 3. ◇ Puf de piarsieci sau puful piarsieci = pâr¹ (1) fin și moale care crește la oameni pe obraz și pe ceafă. Gura-i

era rece și i se zbrlîse pe lîngă urechii puful piersicii. CARAGIALE, O. 1, 142. Sub umbreluța azurie se vede sclipînd părul cel blond și ceafa cu puf de piersică. id. ib. IV, 17. Ca o floare-ai trecut, tinerețe... Și tot puful de piersică-al feței Și-a-năsprit rădăcina sub brici. V. ROM. Iulie 1953, 51. ♦ Bumbac puf = bumbac brut obținut la cules. Cf. M. D. ENC.

5. (Adesea cu determinarea „de pudră”) Obiect de toaletă făcut din puf² (I 1) sau din alt material pufos, care servește la pudrat. Pufuri pentru pudrat, din orice fel de pene. NIÇA, L. VAM. Doamna se aranja în oglindă cu puful de pudră într-o mină și cu batonul de roșu în cealaltă. REBREANU, N. 1, 28. Își moi trecu ușor puful de pudră pe obrazul aacheș. C. PETRESCU, A. 312. C-un puf plat își tampona gîtul înălțat eo să fie pielea întinsă. TEODOREANU, M. 11, 228. Își înflori iar obrozul cu puful de pudră. SADOVEANU, O. XI, 510. Se înarîna cu un puf și-și opropie nasul de oglindă. GALAN, B. 1, 6.

6. (Regional) Pilotă (I) (Bals). ALNM II/I h 362/876.

7. (Prin sud-estul Olt., prin sud-vestul Murt. și prin sudul Mold.) Partea cea mai bună a făinii, lamura făinii (obținută la măcinare). Cf. ALN I 772/600, 885, 887, 898.

8. Ou bătut pus cu lingura în supe sau în ciorbe după ce acestea s-au fiert și care, coagulîndu-se, stă la suprafață sub formă de ghemotoace neregulate; zdrențe. Supă cu puf de ou. S. MARIN, C. B. 41.

9. (Regional) Numele unui joc de copii care constă într-o „luptă” dintre arătătorul unui copil și cel al altui copil (Nemțîșor - Tîrgu Neamț). Cf. I. CN. IV, 86.

11. S. m. (Regional) I. (Bot.) Gogoasă (*Globaria gigantea*). Cf. N. LEON, MED. 23, TDRG, PANȚU, PL., ENC. AGR. I, 418, SCRIBAN, D., BORZA, D. 193.

2. Compus: (Bot.) puf-vegetal = bumbăcariță (*Eriophorum scheucheri*). PANȚU, PL.

3. (Prin vestul Olt.; la pl.) Gogoși ale viermilor de mătase. Cf. GL. OLT.

- Pl.: (n.) pufuri și (m.) pufi. - Și: (invechit, rar) pult s. n. SCL 1958, 236.

- Din v. sl. *puxъ. Cf. bg. пyx.

PUF³ s. n. Scaan scund, fără spătar, de formă cilindrică, capîtonat cu stofă sau făcut din material plastic umplut cu aer. Cf. CADE, DEX.

- Pl.: pufuri.

- Din fr. pouf.

PÚFA interj. v. pufal¹.

PÚFAM¹ interj. (Adesea repetat) Cuvînt care redă zgomotul produs de pufăitul¹ (2) unui fumător. Scoate o luleo, o infundă cu tutun și pufăi! pufăi! pufăi! GÎRLEANU, ap. CADE, cf. SCRIBAN, D., DM, DEX.

- Și: (rar) púfa interj. SCRIBAN, D.

- Onomatopoe. Cf. p u f¹.

PUFĂ² s. n. 1. (În dicționarele din trecut) Ceea ce este înfioat, umflat, asemănător cu puful² (I 1). Cf. LB, POLIZU¹, GHETIJE, R. M., BĂRCIANU¹, ALEXI, W., SCRIBAN, D.

2. (Bot.; popular) Gogoasă (*Globaria gigantea*). Cf. LB, POLIZU, DDRF, GHETIJE, R. M., BĂRCIANU, N. LEON, MED. 23, PANȚU, PL., ȘĂINEANU, D. U., CADE, ENC. AGR. I, 418, BORZA, D. 193.

- Pl.: pufaie și pufaiuri, (m.) pufai (SCRIBAN, D.).

- Cf. p u f².

PUFĂN s. m. (Regional) Iepure (*Lepus europaeus*) (Zervești - Caransebeș). I. COSTIN, GR. RĂN. II, 162.

- Pl.: pufani.

- Puf² + suf. -an.

PUFĂR s. n. I. (Prin Mold.) Nisip foarte fin. Cf. SCRIBAN, D.

2. (Regional) Zăpadă măruntă, prăfuită (Brosteni - Vatra Dornei). CONV. LIT. XLIV₂, 132. Omătu ista-i gros, nu-i pufariu. lb.

- Pl.: pufaruri.

- Puf² + suf. -ar.

PUFĂT, -Ă adj. (Rar) Înfoiat, umflat (ea puful²

I 1). ALEXI, W.

- Pl.: pufați, -te.

- Cf. p u f².

PÚFĂ¹ s. f. (Bot.; regional; în sintagma) Pufa calului = numele unui burete nedefinit mai de aproape (Brădișorul de Jos - Oravița). U XVIII 169.

- Cf. p u f².

PÚFĂ² s. f. (Regional) Pielă (I) (Bujoreni - Rimnicu Vlcea). GL. OLT. Pă pufă nu vez dătoc. ib.

- Etimologia necunoscută. Cf. p u fă i.

PUFĂI vb. IV. Intran z. I. (Despre oameni și animale) A sufla sau a respira cu zgomot (și greu) pe nări; spec. a pufni (I). Cf. LB. Umblă pe nas pufuînd, P-afii nimic scotind. MUMULEANU, C. 107/3. Pufuise și gîlîse loată noaptea. GORJAN, H. II, 38/23. Unul din ei pîhăi la stăpînul său și începu să miște capul. DELAVRANCEA, T. 48. În curte Plăvișa pufuie pe nări a foame. id. V. V. 135. Caii..., ușuroși din jug, ronțăiau cîte-o buruiiană și pufăiau cu nările în frunzele uscate de jos. VLAHUȚĂ, O. A. III, 55. Sărman dobitoac... De spoimă-n lumina ceo mare Din culmie s-a repezit, Și cade sub valră, tresare, Și pufăie nemiluit. GORJAN, F. 90. Da' ce și-a venit, premarule, de pufui așa, necăjit, ca soarele? PETICĂ, O. 235. Goneo... pășca morocănos, pufuînd de necaz. REBREANU, NUV. 7. Pufăie ritmic și caleă îndesat. CAZIMIR, GR. 71. L-ai văzut pe tata pufuînd pe nări. PAS, Z. I, 243. Brebu își pipăi încă a dată partea lovită și pufăi pe nări. id. I. 1, 56. Mormăi pe un ton pletisit și pufăind prelung. VINEA, L. I, 39. Bence pufăi de citeva ori pe nas. T. POPOVICI, S. 254. Tota pufăia și suduia. LĂNCRĂNȚAN, C. I, 53, cf. M. D. ENC., DEX. Și a pufăit, ciud a înșipi sula în inima lui, și atunci a murit. ȘEZ. XIII, 157. Săracii bouleni au început a rumega și a pufui și s-au culcat alături. PAMFILE, CR. 119, cf. ALB SN III h 675. (Tranz.) Pufăi printre muștăși un ofat stîngaici și ridicul. DELAVRANCEA, S. 147. ♦ (Prin lărgirea sensului) Făcea pași mărunți înainte, pufăind din gură. CĂLINESCU, S. 312.

2. (Despre oameni; de obicei cu determinări care arată ce se fumează) A da afară din gură (și pe nas) fumul de tutun cu un zgomot infundat, prelung și suierător (provocat de dezlipirea bruscă a buzelor sau de ieșirea aerului și a fumului printre buzele ușor întredeschise); p. ext. a fuma; a pufni (2). Mă mir ce gust poți găsi să pufăiești din gură ca un neamț? ALECSANDRU, T. 477. Eu închisesem ochii, pîfăind dintr-o figură stînsă. DELAVRANCEA, T. 43. În fața unui maldăr de gazele străine... pufăia dintr-o hovană. VLAHUȚĂ, D. 40. Greul își scoase din buzunor o figură militară, o aprinse, pufui de citevo ori. DUNĂREANU, CH. 216. Dînsul le ascultă pufăind intruna din lulea. GÎRLEANU, S. 51. Moșneagul..., pufăind o dată din lulea, sculpă printre dinții mai cu măiestrie și mai departe peste foc. HOGAȘ, DR. I, 287. Moș Din pufăie din luleo. LUNCIANU, CI. 32. A aprins o figură..., a pufăit și a istorisit. C. PETRESCU, N. DR. 110. Își aprinse o figură și, pufuînd tacticos, își roti iar ochii în toate părțile. STĂNOIU, C. I, 216. În fața mea, bătrînul pufăia pașnic, așezat turește jos pe un plocad. VOICULESCU, P. II, 81. Se înapoiau la casele pînă-tești schimbăși, pufăind din figări finite îndemnatice. P. COSTANT, R. 93. Bătrînul... pufăiește tacticos din lulea. SADOVEANU, O. 1, 67. Baba povestea și pufăia din figură. id. ib. 496. Scoate o figură..., o aprinde și pufăie. STANCU, D. 313. Pufăind din lulea și sugînd din clondir, se apuca de sporovăit. TUDOAN, P. 113. Pufăia din figură și tușea rar, dogit. BARBU, P. 85. Scoase o figură, o aprinse și începu să pufăie, dus pe gînduri. V. ROM. mai 1963, 34, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ Tranz. Pănuț... ce-l pufăiau pe nările lor... Întru-

nece lumina diamantului. DELAVRANCEA, s. 95. *Gospodarul a mai tras un fum și l-a pufăit în saare.* SADOVEANU, o. IX, 289. *Omul bărbos pafăie lutan.* STANCU, D. 521. *Am aprins și am pufăit țigări.* id. R. A. I, 51. *Sta cu nasul în jos și-și pufăia trabucul.* id. ib. IV, 372. *Își aprinse țigara și-o pufăia gros.* GALAN, z. R. 371. ♦ (Despre lulele) *A seoaie fum. Două lulele pufăie. fumegă.* STANCU, D. 103. ♦ (Prin Bucov. și prin nord-estul Transilv.) *A sufla în foc.* Cf. ȘEZ. IX, 156. CHEST. v/66, 67.

3. (Despre locomotive) *A seoaie aburi sau fum cu presiune și eu zgomot. O mașină de tren ca o jucărie de copil ... pafăie și aruncă ratocole de fum.* ARDELEANU, D. 12. *Vreo doi țărani, cu luleaua între măsele, se holban la mașina ce pufăia trudită.* REBREANU, NUV. 255. *Trenuri trec în șiruri lungi pe malurile apei, cu locomotivele pufăind.* BOGZA, c. o. 250. *Locomotiva pafăie, vagoanele se cioeniră violent unele de altele.* STANCU, R. A. V, 97. *Locomotiva pufăie din ce în ce mai repede.* CAMILAR, n. 1, 313. *Locomotiva pufăia marea, regulat.* GALAN, z. R. 327. *Locomotiva trecu pe lângă ei pufăind, învălăindu-i în aburi.* MIHALE, o. 296. *Obosită, locomotiva pufăie.* v. ROM. august 1960, 9. ♦ (Prin sinecdocă) *Trenul bufăia din foalele lui de fier, huruind aproape, tot mai aproape.* POPA, v. 214. *Intră pufăind în gară ... trenul personal.* SEBASTIAN, T. 216. *Trenul alerga încoace pafăind și înfigindu-și batul în naaptea înzăpezită.* s. iunie 1960, 21. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Pe așa vreme foalele din șatră pafăie în grămăjuia de cărbuni cari rinjiră roșu.* DELAVRANCEA, T. 170. *Nu mai dagareau foarjele, nu mai pufăiau foalele.* PAS, L. I, 73. (T r a n z.) *Raluca lăsă foalele cari-și pufăie lung cea din urmă răsuflare.* DELAVRANCEA, T. 175.

4. (Încechit, rar) *A ride pe infundate.* Cf. POLIZU.

5. (Prin Ban. și prin nordul Munt.; despre mămăligă, cartofi copti etc.: în forma *pufăii*) *A produce un zgomot specific (în timpul fierberii, coacerii etc.)* Cf. COMAN, GL., CHEST. VIII 15/6.

— Prez. ind.: *pufăi și pufăiesc.* — Și: *pufni* (rar) *păfăi* (DDRF), (regional) *puhăi* (CHEST. v/13, 34 40, 66, 67, 86, 91), *puhni*, *pifăi*, *pihăi* (DDRF), *pihăi*, *pihii* (COMAN, GL., CHEST. VIII 15/6), *bufăi* vb. IV. — *Puf¹* + suf. *-ăi*.

PUFĂIALĂ s. f. 1. Faptul de a p u f ă i (2); (concretizat) fum scos de o persoană care fumează. *Nouri usurei, ca pufăielii de lulele, se ridicau deasupra așoarelor verzi.* SADOVEANU, o. II, 48. *Să string ... Citeva mii de pufăieli din țigare.* DEȘLIU, g. 42, cf. M. D. ENC.

2. (Prin sud-estul Mold.; în forma *păhăială*) Ceață, negură (1). LEXIC REG. II, 93.

— Pronunțat: *-fă-ia-*. — Pl.: *pufăieli*. — Și: (regional) *păhăială* s. f. LEXIC REG. II, 93. — *Pufăi* + suf. *-eală*.

PUFĂIOS, -OĂSĂ adj. (Transilv.; despre oameni, despre părți ale corpului lor etc.) *Puhav* (1). Cf. LB. POLIZU, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Era advocat de legea veche, fără doctorat, un bătrîn pufăios și la față și la mîni.* AGĂRICEANU, A. 123, cf. ALR II/I h 106/130. — Pronunțat: *-fă-ios*. — Pl.: *pufăioși, -oasc*. — De la *puf²*.

PUFĂIRE s. f. Acțiunea de a p u f ă i. Cf. POLIZU. M. D. ENC., DEX. — Pl.: *pufăiri*. — V. *pufăi*.

PUFĂIT¹ s. n. Faptul de a p u f ă i.

1. Cf. *pufăi* (1). Cf. DM, DEX.

2. Cf. *pufăi* (2). *Singura lor manifestare de vitalitate ... era pufăitul sporadic din țigările pe care brigadierul li le adusese.* s. iunie 1960, 51, cf. SEC IV, 299, DEX. *Băgă tutun în lulea, dar n-apuică s-o isprăvească de pufăit, că încep sfinții Ilie să scape din amnar.* I. CR. III, 347.

3. Cf. *pufăi* (3). *Pufăitul mașinii.* ARDELEANU, v. p. 8. *Vagonul ... se aprăia în dreptul timpului de ande se auzeau țirițuri de greieri, prelanți și leneșe, întrecându-se cu pufăitul greii al mașinei.* CONV. LIT. XLIII, 405. *Pufăitul locomotivei sub balta gării înăbușea vocile.* REBREANU, R. I, 15. [Cintecul] *se pierdea în trănecănitul de fier al vagoanelor și-n pufăitul de abur al mașinii.* MIRONESCU, S. A. 132. *Pufăit de aburi, vuit de tampoane.* LESNEA, C. D. 96. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Se auzeau pufăitul motorului de la moara cu aburi.* VLASIU, A. P. 263. *Satal se umplu tu curind de pufăitul bătrînalui motor.* v. ROM. ianuarie 1960, 19. *Schelele măsurau vremea cu pufăitul ritmic al motoarelor de aburi.* ib. februarie 1963, 55, cf. DEX.

— Și: *pufnit*, (regional) *păfăit* s. u.

— V. *pufăi*.

PUFĂIT², -Ă adj. (Rare; despre pămînt, terenuri etc.) *Afinat. Împrăștiu semințele și le îngrop ... bătînd ... fărina pufăită cu dosul anei lapeși.* COMȘA, N. Z. 36. — Pl.: *pufăiți, -te*.

— V. *pufăi*.

PUFĂITÓR, -OĂRE adj. (Încechit, rar) *Care pufăie.* Cf. LM.

— Pronunțat: *-fă-i-*. — Pl.: *pufăitori, -oare*.

— *Pufăi* + suf. *-tar*.

PUFĂITURĂ s. f. (Rare) 1. *Pufăit¹* (1); *pufnet* (1). *Pufăitură de ris.* LM. *Aazăi lingă mine ca o pufăitură de uimire și de spaimă.* SADOVEANU, o. IX, 360.

2. *Pufăit¹* (2). Cf. DM, M. D. ENC., DEX.

3. *Pufăit¹* (3). *Se auzeau pufăiturile unui tren.* SCRIBAN, D.

— Pronunțat: *-fă-i-*. — Pl.: *pufăituri*. — Și: *pufăitură, păfăitură* (SEC IV, 299) s. f.

— *Pufăi* + suf. *-tură*.

PUFĂVEĂTĂ s. f. (Bot.; regional) „Iarbă de baltă” (Argetoaia — Strehăia). n v 10.

— Pl.: ?

— Cf. *puf²*.

PUFĂRIE s. f. Mulțime de *puf²* (1 1); așternut umplut cu *puf²*. *Cacaona ... se tolănește în mătăsuri, poartă nestemate, să culcă ță pufărie.* JIPESCU, o. 155, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D. — *Puf²* + suf. *-ărie*.

PUFĂRIȚĂ s. f. (Bot.; regional) *Pufuliță* (*Epilobium hirsutum*). SIMIONESCU, FL. 284.

— Pl.: *pufărițe*.

— *Puf²* + suf. *-ăriță*.

PUFÉICĂ s. f. v. *pufoaleă*.

PUFÍN s. m. (Ornit.; rar; în sintagmele) *Pufin mediteranean* (sau *răsăritean*) = furtunar (*Puffinus puffinus*). BĂCESCU, PĂS. 144.

— Pl.: *pufini*.

— Din *Puffinus puffinus*, numele științific al furtunarului.

PUFIȘÓR s. m. (Bot.; regional) *Paparaș* (2) (*Trifolium arvense*). Cf. BORZA, D. 171.

— Pl.: *pufișari*.

— *Puf²* + suf. *-ișar*.

PUFNĂ s. f. *Ridicătură conică formată prin erupția la suprafața pămîntului a gazelor degajate dintr-un zăcămint de hidrocarburi care au antrenat apă și nămol; piellă* (6), *vulean noroios*. Cf. DM, LTR².

— Pl.: *pufne*.

— Cf. *pufni*.

PUFNET s. n. Faptul de a pufni.

1. *Zgomot produs prin expirarea bruscă a acruului*

pe nări (și care exprimă supărare, nemulțumire, dispreț etc.); pufnitură, (rar) pufăitură (1). Cf. pufni (1). Dalfe, aceste pufnete cui laudănda-te le arăfi? CANTEMIR, IST. 156. *Însă pufnelui micu în furlună întorendu-se, stropii în girle curătoare se vor întoarce.* id. ib., cf. SCRIBAN, D., DEX. *Și ce pufnete stat astea, mă rog?* UDRESCU, GL.

2. Zgomot produs prin cădere, izbire, explozie etc. *Se auziră motoarele tuncurilor și pufectul seurt, Indesat, al nuui anticar, care trăgea lovitură după lovitură.* T. POPOVICI, s. 419, cf. UDRESCU, GL.

3. (Regional) Ris² (1) Infundat. Cf. pufni (3) (Cepari — Curtea de Argeș). Cf. UDRESCU, GL. *Lăsați pufnetele, măi, și culcați-vă!* id. ib.

— Pl.: pufnete.

— Pufni + suf. -et.

PUFNÍ vb. IV. Intrar z. I. (Despre oameni și animale) A expira brusc, cu zgomot, scurt și sacadat, pe nas (și pe gură) (din cauza oboselii, a miniei, a nemulțumirii etc.); a pufăi (1). *Dulful, ui pe de o parte, ni pe de altă parte de corabie treclnd, pre gaură ce de asupra capului are, atita pufnea, cât stropii apii în corabie și în obrazul corăbiarului sărea.* CANTEMIR, IST. 156. *Vai, sârmanu dascal! Vezi-l cum pufnește, Ochii-i se aprinde, Nasu-i se roșește.* ALECSANDRI, T. 370. *Pufnească el cât i-a plăcea. Eu una mă duc la mătășica.* id. ib. 1187. *Purcelul ședea în culcuș... asculta ce spun ei și numai pufnea din etud în etud.* CREANGĂ, p. 79. *Pufniind s-a trlătit iar eu capul pe căpătii.* CARAGIALE, o. II, 264. *Baba, de câte ori vedea pe moșneag, pufnea, scuipea în urma lui, trîntind ușa, și intra în cocioabă.* DUNĂREANU, CH. 73. *Notarul ... pufni mereu pe nări.* AGÎRBEANU, A. 218. *Cclălălt ... pufnește, Înjură și amenință.* GALACTION, o. A. I, 53. *Și pufnește pe nas scurt și indesat ca o mașină de treier.* CAZIMIR, GR. 146. *Apăru la lumiuă zburit de minie și pufniind indignat pe nări, ea un motor cu explozii.* C. PETRESCU, c. v. 85. *Bătrniul pufni de cteva ori, fără să se uite la ea.* SADOVEANU, o. I, 457. *Pafnea ușor pe nas, mărlurisindu-și numai în frintari nelegate nenorocirea.* id. ib. vi, 513. *Vaca... pufniind pe nări... căuta spre nial cu ochii Instigerați.* BART, s. m. 93, cf. 85. *Aș! — pufni Stăucică — ce căsătorită! nici n-o sfătuiese să se căsătorească.* CĂLINESCU, E. o. I, 146. *Doomna ... ascultă argumentele sofului pufniind.* STANCU, R. A. IV, 102. *Face, pufniind, o mică strîmbătară și ridică din ameri.* H. LOVINESCU, T. 341. *Pufnea și se întorcea la grișile sale băuești.* VORNIC, p. 11. *Într-un itriiu, un altul pufni pe uas, tuveselit.* PREDĂ, D. 126. *Eu nu știu cum nu fi-o fi ste rușine să spu, pufni fericeia din fundul tindei ... la vorbele astea.* v. ROM. septembrie 1962, 38, cf. CIAUȘANU, GL., II X 538. *◇ (Prin lărgirea sensului) Un glas cunoscut îi pufni la ureche.* REBREANU, NUV. 9. *◇ Fig. Varnișele clocoteau pufniind în stropii albi.* ANGHIEL-IOȘIF, c. l. 53.

2. (Despre oameni; de obicei cu determinări care arată ce se fumează) A da afară din gură (și pe nas) fumul de tutun cu un zgomot infundat, prelung și știrător (provocat de dezlipirea bruscă a buzelor sau de ieșirea aerului și a fumului printre buzele ușor întredeschise); p. ext. a fuma; a pufăi (2). *Neuca Gușă, pufniind dintr-un gogeanile țigaret de chilimbur, își rotea ochii peste mulțime.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, p. 133. *Îl înlmpină ... pufniind rar dintr-o țigară.* REBREANU, R. I, 25, cf. CADE. *Vedeai pe bancă ... un bătrn gras, tuciaru, pufniind din lulca.* PAS, z. I, 108.

3. (De obicei determinat prin „în ris²“, „de ris²“ sau prin echivalente ale acestora) A izbueni în ris², a lincee să ridă (brusc și zgomotos). *Zicnd aceste, ue-am uitat unul la altul și am pufnit amndoi în ris.* NEGRUZZI, s. I, 259. *Trecea cât trecea, se stăpnea lumea cteva secunde și iar pufnea ori cineva din public, ori chiar un actor.* CARAGIALE, o. I, 3. *Ta? la concursul de utine? a zis pufniind de ris Niță.* id. ib. II, 70. *Școlarii pufniură de ris.* DELAVRANCEA, II. T. 96, cf. id. T. 188. *Toută*

elasa pufnește de ris. VLADUȚĂ, o. A. I, 243. *Își mușcă buzele șirele, Pufnese de ris, fără să vrea.* IOȘIF, PATR. 32. *A pufni de ris în palmă ca prostal.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, p. 152. *Alături femeile vorbese în șoaptă și uneori pufnese.* REBREANU, NUV. 130. *În tugubrut sălii pufneau în ris sarcastic.* BACOVIA, o. 47. *Gavriluță răuase deocamdată nedumerit, parcă nu înțelegea bine; apoi, deodată, cu ochii sticliți, pufni într-an ris ascuțit.* SADOVEANU, o. VI, 617. *Amndoi deodată pufniură în ris.* BART, E. 133. *Otilia, pufniind discret de ris, agravă situația.* CĂLINESCU, E. o. I, 72, cf. II, 39. *Andrei se silea să nu pufnească în ris.* T. POPOVICI, s. 139. *Fiteă-sa, pufniind în ris, îi făcea semn.* GALAN, B. II, 285. *Fetele pufniură în ris.* PREDĂ, M. 332. *Frate-său, boierul, îl asculta cu mare luare-aminte și se tot silea ca să nu pufnească de ris.* SMIERA, p. 266. *◇ Tranz. Când se răstește mai tare, îl pufnește risul și i se dezlipesc mustățile.* SEBASTIAN, J. 37. *M-a pufnit risul, iar profesoara de matematică m-a prins cu cartea.* CĂLINESCU, s. 75. *Pe Iancu Manu îl pufni risul.* CAMIL PETRESCU, o. II, 129. *Ridea nestăpinit ... Redeveni sobră, dar numai pentru cteva clipe, căci din nou o pufnea.* PREDĂ, R. 439. *Constanța ... rise de remarca lui și o pufnea risul ori de cite ori își aducea aminte.* id. ib. 496.

4. (Despre locomotive, mașini, motoare etc.) A da afară, cu zgomot infundat, scurt și sacadat, gaze, aburi, fum; p. ext. a produce un zgomot infundat, scurt și sacadat (în timpul funcționării). *Locomotivele pufnese ca niște balauri.* REBREANU, NUV. 103. *Pufnește, zburit, Se-ntoarce și lasă-n urma lui, pe drum, Miros albastru de benzină.* TOPÎRCEANU, p. o. 80. *Mașina trecu pufniind, vagoanele se opriră seurt.* SADOVEANU, o. VIII, 197. *În hohot pufnește motorul, În tumbete repezi de roși.* v. ROM. ianuarie 1954, 173. *Orașul era tăcut, departe o locomotivă pufni.* T. POPOVICI, s. 205. *◇ Tranz. Din gară un tren pufni an nor alb și porni grătît peste clmpuri.* C. PETRESCU, s. 9. *Trenuri înșirate de o parte și de alta stau gata să plece, mașini pufnese valuri de fum uegru.* id. ib. 44. *◆ (Despre gaze, aburi, fum) A izbueni, a ieși cu presiune și cu zgomot. Un urui grăbit de roși, De mii de transmistioane, Pufnește fumul furios Pe coșuri, în coloane.* ANGHIEL-IOȘIF, c. m. I, 69.

— Prez. ind.: pufnesc. — Și: (regional) pufni vb. IV. ALB SN III h 675/876.

— De la puf¹.

PUFNIRE s. f. Acțiunea de a pufni. Cf. DM, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: pufniri.

— V. pufni.

PUFNITURĂ s. f. Faptul de a pufni (1); zgomot produs prin expirarea bruscă a aerului pe nări (și care exprimă supărare, nemulțumire, dispreț etc.); pufnet (1), (rar) pufăitură (1). *Îi trase [pe cai] de urechi pînă ce ficcare din ei răspunse prin cite o pufnitură pe nări.* MIRONESCU, s. A. 137, cf. SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX.

— Pl.: pufnituri.

— Pufni + suf. -tură.

PUFNIȚĂ s. f. v. bufniță.

PUFOAICĂ s. f. Haină scurtă, vătuită și matlasată. *Un muncitor îmbrăcat cu o pufoaică ... zidea un cuplor din cărămizi.* v. ROM. octombrie 1954, 112. *În locul pufoaicei ... purta pe umerii-i lucroaiași un palton uegru.* CONTEMP. 1955, nr. 480, 3/3. *Ai fi zis că-i un băiețaudru îmbrăcat în pufoaică.* s. iunie 1960, 10, cf. LIR², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: pufoaice. — Și: (regional) pufleică s. f. scl. 1973, 48.

— Din rus. пуфаника, prin apropiere de puf².

PUFOS, -OĂȘĂ adj. I. (Despre perne, saltele, scaune etc.) Cu (mult) puf² (I D) sau cu (mult) material avînd

consistența, molicinca pufului²; p. ext. moale¹ (**I 1**) ea puful² (**I 1**). Cf. POLIZU, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Saltcaua ... E prea pufoasă*. STANCU, R. A. V, 246. *Din jilț adinc, din jilț pufoș, S-a ridicat un domn verzui*. BANUȘ, P. 179. ♦ (Despre zăpadă, pământ, roci, piine etc.) Care are o consistență redusă, care este puțin compact și are aspectul structural al pufului² (**I 1**). V. a finat, poros (**I**). Nu mai așteptam ... crăincii pufoși ai iernii. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 45. *Albă ca o ninsoare călduță și pufoasă*. POPA, V. 153. *Rămase o elipă orbită de albul scinteietor care acoperă c-un strat pufoș pământul*. BART, E. 308. *Materialul de construcție urma să fie piatra de Dobrogea și roca de mare pufoasă*. CĂLINESCU, S. 493. *Să mănince toți copiii-n voie Din miezul ei pufoș, fără sfială*. V. ROM. noiembrie 1954, 65. *Sub un felinar se strinsese o grămadă pufoasă de zăpadă*. BARBU, P. 281, cf. 121. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Soarele ... aruncă o pulbere pufoasă peste zidurile înalte ale cetății*. STANCU, U. R. S. S. 36. *Luna apare și iar dispare printre norii pufoși și nestatornici*. V. ROM. noiembrie 1953, 81. ♦ (Despre eer) *Acoperit eu nori ca puful² (**I 1**)*. *Era cald încă, dar cerul eu influențat și pufoș*. CAMIL PETRESCU, O. III, 153. *Era o noapte albicioasă din pricina zăpezii, și cu cerul pufoș*. V. ROM. noiembrie 1953, 12. ♦ (Rare; despre oameni, despre părți ale corpului lor etc.) *Puhav (**I**)*. *Și, eu o binecuvîntare, li întinse mîna pufoasă pentru sărutare*. VOICULESCU, P. I, 157. *Pulpele se văd mai subțiri, dar carnea pe ele s-a făcut parcă pufoasă*. CAMIL PETRESCU, O. II, 302. *Răspunse una pufoasă și grăsună*. STANCU, R. A. V, 85.

2. (Despre animale, despre blana lor sau despre părți ale corpului lor) Care are (mult) puf² (**I 2**); (învechit, rar) pufulin. *Poate jucaseră, înainte-le... cu vererilete pufoase*. C. PETRESCU, R. DR. 6. *Singele ce-n blana pufoasă se prelinge Îl reținerește o clipă, nefirese*. LABIȘ, P. 37. ♦ *Ca puful² (**I 2**); mătăsoș*. *Un tînar ... într-un costum ... dintr-o stofă englezescă pufoasă și moale*. CĂLINESCU, S. 95, cf. M. D. ENC., DEX.

3. (Despre față sau părți ale feței) Acoperit eu puf² (**I 3**). *Bărbia cu gușă pufoasă li tremura ca la copii înainte de a izbucni în plîns*. C. PETRESCU, C. V. 209.

4. (Despre plante sau părți ale lor) Acoperit eu puf² (**I 4**); (rar) pufuiat. *Muntii, cu ierbuța lui pufoasă... le-nșuflește ... și ai rînduea acolo vecinic*. JIPESCU, O. 92. *Semințe pufoase*. PAMFILE, J. II, 88.
— Pl.: pufoși, -oasc.
— Puf² + suf. -os.

PUFOȘIT, -Ă adj. (Rare; despre oameni și despre părți ale corpului lor) Puhav (**I**). „Or să se obrutească”, a scrișit ocașul pipăindu-și carnea pufoșită și dospind în strînsura singelui. POPA, V. 137.

— Pl.: pufoșiți, -te.
— Pufos + suf. -it.

PUFUI vb. IV v. pufăi.

PUFUIAT, -Ă adj. (Rare; despre plante) Pufos (**4**). *Șoseaua... cu plopi tremurători și pufuieți*. POPA, V. 174, cf. SCL 1973, 48.
— Pronunțat: -fu-iat. — Pl.: pufuiși, -te.
— De la puf².

PUFUIȚ s. n. v. pufăit¹.

PUFUIȚ², -Ă adj. (Neobișnuit) Ca un puf² (**I 3**). *Dacă n-ar fi avut ... acea umbră de mustață roșie pufuită în jurul gurii ei căruoase, ar fi putut pretinde... la o frumusețe statuară*. VINEA, L. I, 67.
— Pl.: pufuiși, -te.
— De la puf².

PUFUITĂ s. f. v. pufăitură.

PUFULÉTE s. m. (Bot.; regional) **I**. Gogoasă (*Globaria gigantea*). PANȚU, PL., cf. BL II, 247, BUJOREAN, B. L. 390, BORZA, D. 193, A III 18.

2. Păpălu (**I**) (*Physalis alkekengi*). CADE.

— Pl.: pufuleți.
— Puf² + -ulete.

PUFULÉȚ s. m., s. n. **I**. Diminutiv al lui puf². **I**. S. m. Cf. puf² (**I 1**). *Ține acest pufuleț din aripioara mea*. IȘPIRESCU, L. 41.

2. S. m. Cf. puf² (**I 3**). *Nasul cam tu vînt și buza de sus cu o umbră de pufuleț și un început de gușuliță*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, I. 199.

3. S. n. Cf. puf² (**I 5**). *Prea am fost al ei așa ea un ... pufuleț de pudrieră*. ARDELEANU, V. P. 145.

II. S. m. (Bot.) **I**. Plantă erbacee cu tulpina înaltă, cu frunzele ovale și florile albastre sau albe, care se cultivă ca plantă ornamentală; (regional) pufușor (**II 2**) (*Ageratum houstonianum*). Cf. PANȚU, PL., BORZA, D. 12.

2. (Regional; la pl.) Pejmă (**I a**) (*Amberboa moschata*). BORZA, D. 43.

3. (Regional) Gogoasă (*Globaria gigantea*). Cf. SIMIONESCU, FL. 195. *Gogoșa sau pufulețul ... este ... o eiupercă rotundă*. BELEA, P. A. 160. *Pufulețul nu este bun de mîncat și nici nu se asemănă cu vreo eiupercă comestibilă*. id. ib., cf. BORZA, D. 193, ALB II 6 405/928.

III. S. m. pl. Produs alimentar în formă de tubulețe, preparat din mălai eu adaos de cașeaval. Cf. DEX.

— Pl.: (m.) pufuleți și (n.) pufulețe.

— Puf² + suf. -ulete.

PUFULIN, -Ă adj. (Învechit, rar; despre animale, despre blana lor sau despre părți ale corpului lor) Pufos (**2**). *Tigresa ... e-o labă pufulină O miugie ușure, și mutual se cearcă*. HELIADE, O. I, 366.

— Pl.: pufulini, -e.

— De la puf².

PUFULIȚĂ s. f. (Bot.) **I**. Plantă erbacee cu tulpina cilindrică, ramificată, acoperită eu peri lungi, eu flori roșii-purpurii, care crește prin locuri mlăștinoase; (regional) limbricăș, pufăriță, răscoage (**b**), zbrătoare (*Epilobium hirsutum*). Cf. GRECESCU, FL. 224, PANȚU, PL., CADE, BORZA, D. 61, M. D. ENC., DEX.

2. (Regional) *Epilobium montanum*. Cf. BORZA, D. 64.

3. (Regional) Zburătoare (*Chamaenerion angustifolium*). BORZA, D. 45.

— Pl.: pufulițe.

— Puf² + suf. -uliță.

PUFUȘOR s. m., s. n. **I**. Diminutiv al lui puf².

I. S. m. Cf. puf² (**I 1**). Cf. DDRF. *Are pufușor pe bolșor, se spune cînd, după anumite semne, se dovedește vinovăția euiva*. *Eu eam ades vedeam Că tu pe bolșor Aveai și pufușor*. DONICI, F. 26, cf. ZANNE, P. I, 622, IORDAN, STIL. 293.

2. S. m. Cf. puf² (**I 3**). *Pruncul ... e copil ea toți copiii, numai n-are încă pufușor pe cap*. SADOVEANU, O. XI, 88.

3. S. m. Cf. puf² (**I 4**). *Pufușor ca la piersică*. SADOVEANU, O. II, 116.

4. S. n. Cf. puf² (**I 5**). *Își deschiseră poșetele, scoaseră pufușoarele și oglinzile și începură să se surdeze*. STANCU, R. A. V, 85.

II. S. m. (Bot.) **I**. (Mold.) Papanăș (**2**) (*Trifolium arvense*). Cf. TDRG, PANȚU, PL., ENC. AGR. IV, 443.

2. (Regional) Pufuleț (**II 1**) (*Ageratum houstonianum*). BORZA, D. 12.

— Pl.: (m.) pufușori și (n.) pufușoare.

— Puf² + suf. -ușor.

PUGHIBALĂ s. f. v. poghibală.

PUGHILĂREȘ s. n. v. bughilurăș.

PUGILĂT s. n. Luptă cu pumnii goi practicăată ca sport, între doi jucători, în antichitatea greco-romană. Cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V., PROT.-POP., S. D., ALENI, W., ȘINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DM, DN², M. D. ENC., DEX. ♦ (Rar) Bătaie, înecierare (cu lovituri de pumni). Cf. CADE, SCRIBAN, D. *În ascențuena pugilate, pletele date pe spate ale lui Mihai alecătuiau o puternică ispită pentru mințile combatanților*, CĂLINESCU, I. 73. *Discușin ar fi degenerat într-un pugilat*, id. o. I. 222, cf. M. D. ENC. ♦ Fig. *Eu am dat, domnilor, ordin prefectului să oprească o masenradă care înțingea la pugilnt politic*, PAS, L. I, 285. ♦ (Sport; rar) Box. Cf. DM, DN², M. D. ENC., DEX.

- Pl.: pugilate și (învechit) pugilaturi.
- Din fr. pugilat.

PUGILISM s. n. Sport în care doi adversari luptă între ei, pe ring, după anumite reguli, cu pumnii îmbrăcați în mănuși speciale; box, pugilistică. Cf. L. ROM. 1959, nr. 2, 84, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

- Din engl. pugilism.

PUGILIST s. m. Sportiv care practică boxul; boxer. Cf. CADE, IORDAN, L. R. A. 183, L. ROM. 1959, nr. 2, 85, DM, DN², M. D. ENC., DEX. *Prea puțin pugiliști deșin acea lovitură decisivă ... care conțea mult în boxul mondial*, NL 1977, nr. 10 257.

- Pl.: pugiliști.
- Din fr. pugilliste.

PUGILISTIC, -Ă adj., s. f. 1. Adj. Care ține de pugilism, privitor la pugilism. Cf. DM, DN². *Ajunse un fel de veteran pugilistic temut și stimt de otrstniciei*, GL 1967, nr. 19, 3/1, cf. M. D. ENC.

2. S. f. Sport în care doi adversari luptă între ei, pe ring, după anumite reguli, cu pumnii îmbrăcați în mănuși speciale; box, pugilism. Cf. DM, DN², M. D. ENC., DEX.

- Pl.: pugilisticii, -ce.
- Din fr. pugillistique.

PUGLÉU s. m. (Prin Transilv.) Dulău. *Zmeul arc un coeoș și arc un pugleu enre-i păzese casa*, MERA, L. B. 204.

- Pl.: puglei.
- Cf. magh. pudli.

PUGN s. m. v. pumn.

PUGNĂȘ s. m. v. pumnaș.

PUGNĂȘĂ s. f. v. pumnaș.

PUGNĂȘÉL s. m. v. pumnășel.

PUGNIȘÓR s. m. v. pumnîșor.

PUH s. n. v. puț².

PÚHA s. f. v. paha.

PÚHAB, -Ă adj. v. puhav.

PUHÁCE s. f. (Ornit.; învechit și regional) Bufniță (*Bubo bubo*). *Ochii ... dect a puhaei mai mri și dect a mfiu mai luminoși*, CANTEMIR, IST. 135. [Liliacul] zia orbecăiește, iară noaptea, ea puhaea, pucece, în prav ascuns, zărește, id. ib. 147, cf. TRDG, CADE, SCRIBAN, D., BĂCESCU, PĂS. 141.

- Pl.: puhae.
- Din ucr. нурач.

PUHĂI s. m. (Bot.; prin vestul Transilv.) Corcoduș (*Prunus cerasifera*). BONZA, D. 138.

- Pl.: puhai.
- Etimologia necunoscută.

PUHĂTĂ s. f. (Regional) Bici lung și gros (Vlădeni - Iași). Cf. FOLC. MOLD. I, 445. *Brazdă neagră răsturna, Tot din puhată poinea*, ib.

- Pl.: puhale.
- Cf. puhăz.

PÚHAV, -Ă adj. 1. (Despre oameni, despre părți ale corpului lor, mai ales despre față) Cu carnea moale¹, flască (și umflată); umflat, buhăit, (rar) pufos (1), pufosit, (regional) buged, plhăvit (2), pufăios, searbăd¹. Cf. ANON. CAR. Smoliți și buhavi în față. PISCUPESCU, o. 10/17. *Prinește ... Cum se strimbă, se slufeste Parcă-i puhavă la gură*, DONICI, F. II, 21/10. *E gras, ndică prea gras, pentru că-i nșă puhav la față și voluminos*, VLAHUȚĂ, o. A. III, 20. *Ingineru, subprefectu, cu fefe buhabe de petrecerea de cu sară*, N. REV. R. I, nr. 2, 73. *Un domn ... cu un echip puhav de beție*, D. ZAMFIRESCU, v. 7. 191. *Grasă, buhavă, murdară, eoana Profira se mișca din greu*, id. T. S. 10. *Măluros, puhav ... așa se arată arătarea de etrmaci al școalei*, CLAUȘANU, R. SCUT. 80. *Juca ... cu un zmbet de mare fericeire pe fnșă puhavă*, SADOVEANU, o. III, 44. *Bea vin roș ... devenind tot mai puhav săptămână cu săptămână*, id. ib. XIV, 29. *Creștelut gol poși să-t încerci Puhav sub pipăit, ca pe ciu-perci*, ARGHEZI, VERS. 98. *Aven ... o față lustruită și puțin puhavă*, CĂLINESCU, s. 57. *Socrul, puhav, făleos și stacojiu, trăgea mereu ... din ureior*, CAMIL PETRESCU, o. I, 566. *Grasă, puhavă, îmbătrnită înainte de timp*, STANCU, R. A. II, 111. *De trei ani, de etnd nu te-nm văzut, te-ai făcut și mai puhavă*, II, LOVINESCU, T. 272. *Cârnurile puhnve ale fefe lui Ionescu tremurau, gelatinoase*, T. POPOVICI, s. 22. *Iși trecu brațele albe, puhave, pe după gitul lui*, id. ib. 77. ♦ Fig. *Același sistem de critică împotriva goli-cionii puhave, n frazeologilor*, D. ZAMFIRESCU, I. 52. ♦ (Prin nord-estul Olt. și prin nordul Munt.; despre oameni; în forma *phav*) Care nu rezistă la eforturi; slab; bolnăvicios. Cf. RĂDULESCU-CODIN, 57, LEXIC REG. 84, LEXIC REG. II, 30.

2. (Regional; despre aluat, pline, cozonac etc.) Moale¹ (1 I); afnat, înfoiat, crescut; p. ext. proaspăt (1 I). *Cozonaci puhabi*, SĂGHINESCU, v. 101. *Pline puhabă*, Com. din URCA - CIMPIA TURZII, cf. MAT. DIALECT. I, 89. ♦ (Prin vestul Munt.; despre boabele cerealelor; în forma *phav*) Care nu are miez; ușor; sec. Cf. TOMESCU, GL. A ieșit un grtu *phav* estimp, ușor la bob, parcă e pleavă. UDRĂSCU, GL. ♦ (Regional; despre carne) Fraged (Vlnători - Sighișoara). ALN SN IV II 1 093/157.

3. (Regional; despre pământ, roci, terenuri, zăpadă etc.) Care se fărâmițează ușor; care este puțin compact. *Cu fața zbrețită en o stlncă puhnvă ... urla prin aerul cernit mama pădurilor*, EMINESCU, N. 7. *Picioarele li se afundau ptnă la glezne în lutul galben și puhav*, GİRLEANU, N. 22. *Intrară plnă la glezută în mocirlă, dindu-se repede după o salcie seorburoasă și puhavă*, CAMIL PETRESCU, o. II, 150. *Am mers liniștit prin omătul puhav*, CONTEMP. 1954, nr. 379, 4/4. *Locurile acestea snt puhave*, Com. MARIAN, com. diu HERECLEAN - ZĂLAU, cf. A IX 4, MAT. DIALECT. I, 89, TEAHA, C. N. 257. ♦ Fig. *Cerul atrnă, puhav, deasupra ulișelor*, STANCU, D. 79. ♦ (Prin nordul Mold., prin nord-estul Olt. și prin nord-vestul Munt.; despre terenuri) Umed, jilav; apătos, mocirlos (1). Cf. CHEST. II 73/223, LEXIC REG. II, 16.

4. (Prin Mold.; despre mirosuri) Stricat, viciat, greu, infect. *Mirosul străbate prin crăpăturile ferestrelor ... moale, umed, rțned, puhnv*, TEODOREANU, M. V. 150, cf. ȘEZ. XX, 139.

- Accentuat și: *puháv*. - Pl.: *puhavi*, -e. - Și (rar) *búhab*, -ă, (popular) *búhav*, -ă, (regional) *púhab*, -ă, *púhav*, -ă, *phav*, -ă adj.

- Din bg. нухаа.

PÚHĂ¹ interj. v. puhăi¹.

PŪHĂ² s. f. (Regional, mai ales în Mold.) Bici lung; biciușcă cu care se joacă copiii. V. pîl³, gîrbaci, biciușcă, cravașă, harapnic. Și pun²... de-i băt² cu puha. NICUȚE, L. 299. Din puha lungă mereu poenind... Eu merg călare tot chinind. ALECSANDRI, T. 51, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., CADE. Cu o mînă ținea băturile și cu cealaltă o pahă de cinepă cu mînerul scurt. SADOVEANU, O. N., 192. Poenind din puhă... a slobozit fagarii cu mare repeziune. id. ib. 280, cf. SCRIBAN, D. Și li mîni unu, Dănil, C-o puli mari di lini. VASILIU, C. 181, cf. 174. Eu il iutreb de sanătate, El imi dă cu baha în spate. ȘEZ, III, 121.
— Pl.: puhe. — Și: bŭhă s. f.
— Din pol. puha, ucr. nyra.

PŪHĂ³ s. f. (Transilv.) Bucată de pînză răsucită, înnodată la un capăt (sau la ambele capete), folosită într-un joc de copii. Puha se face astfel că un ștergar sau altă bucată de pînză... se înnoadă în formă de ghem. MARIAN, I. 199, cf. DDRF. ♦ (În construcția) De-a puha = numele unui joc de copii în care jucătorii ascund puha³, iar unul dintre ei trebuie s-o găsească. În Transilvania... jocul acesta se numește „de-o puha” și „de-a merța”. MARIAN, I. 199, cf. DDRF. PAMFILE, J. II, 39, ȘĂINEANU, D. U.
— Pl.: puhe.
— Cf. buhă.

PŪHĂ⁴ s. f. (Prin Bucov.) Perucă. ȘEZ, V, 120.
— Cf. buhă.

PUHĂ⁵ s. f. v. bnhă.

PUHĂGIALĂ s. f. (Regional) Vină aflată în partea inferioară a burții calului (Beclean — Făgăraș). DR. V, 308.
— Etimologia necunoscută. Cf. puhav.

PUHĂI¹ interj. (Regional) Strigăt cu care se alungă lupii (Năsăud). CHEST. V 77/48.
— Accentul necunoscut. — Și: pŭhă interj. CHEST. V 77/48.
— Onomatopee.

PUHĂI² vb. IV. În tranz. și tranz. (Transilv.) A striga foarte tare, puternic. Dacă ar veni vroo fiară sălbatecă... să sară într-ajutor, să strige și să puhătescă după fiară. PRECUP, P. 9. Văzînda-l oamenii [pe lup]... an început a-l puhoi și o-l hăitui. id. ib. 48, cf. CHEST. V/7, 66, LEXIC REG. II, 76.
— Prez. ind.: puhăiesc.
— V. puhăi¹.

PUHĂI³ vb. IV. În tranz. (Prin nordul Mold. și prin nord-vestul Transilv.) A pocni din puhă². Cf. CHEST. V/16, 88.
— Prez. ind.: ?
— Puhă² + suf. -oi.

PUHĂI⁴ vb. IV v. pufăi.

PUHĂI⁵ vb. IV v. puhăvi.

PUHĂI⁶ vb. IV v. puhoi².

PUHĂLĂLĂ¹ s. f. (Regional) Zăpușeală, caniculă, arșiță. Cf. PAMFILE, J. II, 162.
— Pronunțat: -hă-ia-.
— Etimologia necunoscută.

PUHĂLĂLĂ² s. f. v. pohoială.

PUHĂIER s. m. v. puhoier.

PUHĂVI vb. IV. Refl. I. (Despre oameni sau despre părți ale corpului lor, mai ales despre față) A deveni puhav (I); a se umfla, a se buhăi. Cf. DDRF, GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., M. D. ENC., DEX.

♦ Tranz. fact. Fig. Munca asta... puhăiește mîntea. VLAHUȚĂ, ap. CADE.

2. (Prin nord-vestul Munt.; în forma pihăvi; despre plante) A pâl¹ (2). Cf. UDRESCU, GL. S-a pihăvit griul de anu-ăsta. id. ib.

3. (Prin nord-vestul Munt.; în forma pihăvi; despre oameni) A se anemia. Cf. UDRESCU, GL. S-a pihăvit de tot bietal băial, e galben ca turla de ceară, tras la față, stîns. id. ib.

— Prez. ind.: puhăvesc. — Și: (rar) puhăf, (regional) pihăvi vb. IV.
— V. puhav.

PUHĂVIE s. f. (În dicționarele din trecut) Faptul de a fi puhav (I); starea celui puhav; buhăială. Cf. GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W.
— Puhav + suf. -ie.

PŪHLĂ s. f. (Regional) Om bătrîn (neputincios și ramolit) (Drăguseni — Pașcani). A VI 26.
— Etimologia necunoscută. Cf. pujiă.

PUHOĂLĂ s. f. v. pohoială.

PUHOI¹ s. n. I. (Adesea cu determinarea „de apă” sau „de ape”) Cantitate foarte mare de apă (formată de ploi sau de zăpezile topite) care curge cu repeziune și forță; apă curgătoare umflată de ploi care iese din matcă și se revarsă cu forță; suvoi, torent. V. noian (I I). Preste vară au fost ploi grele și povaie de ope și multă inecare de apă s-au făcut. URECHE, L. 112. Fost-au... iarnă grea și geroasă, cil n-ouu fost așa nici odinioară, și de aci preste vară au fost ploi grele și povaie de ape. SIMON DASC., LET. 91. Și l-au aruncat în jghebul cetății..., pre unde să scură poghoiul. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 104¹/6. Iară peste vară, au fost ploi grele și povaie mari de ape. N. COSTIN, I. 324. Ca mari povaie în locul ee se cheamă Zafan se coboară. CANTEMIR, IST. 140. Și fiindu nu pohoii more, adecă apă, s-au inecat feciorul lui Ouța (a. 1748). IORGA, S. D. XVII, 58. Deacă se va întimpla vrui povoi carele să bătucescă arătura..., iarăș trebaie grăpat. ECONOMIA, 43/2. Vărsături de ploi, povaie și alte. AR (1830), 3²/28. De pe munți, diu rîpi, din lacuri se reped nui de povaie. ASACHI, S. L. I, 208. Vaturi tulburate de povaie. CONACHI, P. 293. Primăvara rupe gheața, umple piriile și poruște pohoaiile. RUSSO, S. 17. Cînd pohoiiul năpădește, atunci privesc înspre deolal ista. SLAVICI, N. I, 104. Masccele se azvîrlă în munți năpraznic în creștetile văroose brăzdate de puhoai. DELAVRANCEA, T. 116. Urlă Tareăul în vale, umflat de puhoai. VLAHUȚĂ, O. A. II, 155. În scurt timp urmează ploie cu pohaie. MARIAN, O. I, 169. Curge puhoiul spumegător; în depărtore, tunete mor. BELDICEANU, P. 61. De apă curg izvoare grele Și riuri mori, și fac povoi. COȘBUC, P. II, 174. Da' nu te tene... că doar om mai trecut eu peste puhoiu Tazlăului și m-am mui inecat. HOGAȘ, M. N. 213. Pluteau rădăcîini, bucăfi de gardari împletite, strujeni smuși de undeva, unde puhoiul a inundat. C. PETRESCU, I. II, 174. Izbea icniul cu virful încălțărilor în gunoaiete roslogolite de pahoie. id. A. R. 52. Nu sint eu stăpînitorul părăsîtelor palate, al pădurilor deșarte, al puhoaielor umflate. EFTIMIU, I. 51. Cînd puhoiul vine..., tirăște nu numai ee-i pe șosea, dar și casele înalte. CAMIL PETRESCU, U. N. 416. Mi-au rămas în mîntle puhoiiele și revărsările ca ceva măreț. SADOVEANU, O. VII, 311. Izvoarele și puhoaiete înălțimilor se prefac în piraie. id. ib. XII, 17. Nu se mai auzeau decit puhoaiete cargind la vale. CĂLINESCU, S. 836. Drumul capricios... seornonit și stricat odată de pahoaiete ce descărcău măci-nișul muulelui peste el. BLAGA, H. 51. Din adîncime urcă uii luruil greoi și neîntreput...; puternicele puhoaiete formate pe fundul marilor văi. BOGZA, C. O. 63. Au construit patru baraje de piatră ce protejează comana de puhoaiete de primăvară ale riului Suha. ȘCÎNTEIA, 1953, nr. 2 812. Cooda de deal a

rămas pleșuvă și spălată de puhoai. V. ROM. februarie 1954, 15. Pe-aici au trecut odălu puhoai. BENUȘ, V. A. II, 23. Toată ziua ne-ou urmărit mitrulierele prin puhoi. CAMILAR, N. I, 65. Creștea-n puhoai. Crin-cena ploie, Vinul șporește viucul său. DEȘLIU, M. 32. Aici pe un om-lu prins cindva puhoiul — Trăgea butuci cu barii spre oraș. LABIȘ, P. 91. Puhoaietele zăpezilor topite și ploile îi umflă apele. VIN. PESC. aprilie 1964, 3. Suflă vînt pe sub pădure, Ș-o rupt o creangă de mure, O picat creanga-n puhoi, Ș-o venit plină la noi. BIRLEA, U. 60. In acele părți viue puhoiul mare de încauă multă lume. ȘEZ. I, 244. Vor fi secețe mari, puhoaiete, ploie necurmate, boli în oameni și vite. IB. II, 27. Pînă vii ... Te opucă vînt și ploie. Nu poți veni de povoi. IB. XII, 200, cf. DENSUSIANU, T. H. 303, ALR I 422, I 256, ALR II 2 499, ALR SN VI h 1 810, A V 15, IX 4. BALADE, III, 52. ♠ (Ca termen de comparație, sugerează ideea de cantitate mare, enormă, de forță nestăvilită, de repezieune) Iară oaslea lădă-rească ... ca un puhoi degrabă ce vine. URECHE, LET. I, 162/3. Tătarii ... fără de veste au fost intrul ca un puhoi, și cu multă dobnădă și robi s-au înturnat înapoi. N. COSTIN, LET. II, 45/14. Au trecut tătarii ca un puhoi degrabă prin Iași. id. ib. 48/33. Ca riul va pogori și ca puhoiul va năbuși. CANTEMIR, IST. 113. Cași povoiul ... toate le surpă și le strică. ȘINCAI, HR. I, 58/31. Au vîrsat ca povoiul sînge pre gură. id. ib. II, 132/28. Fug diabolii; iar apa sfințită Ca povoiul mergea pe dîșii stropită. BUDAI-DELEANU, T. 263. Ș-așa în chipul puhoiului s-au dus spre Mitropolie (a. 1819). URICARIUL, VII, 75. Sistemele limbistice ... ca un puhoi s-au revîrsat în șeurile noastre. RUSSO, S. 43. Ura creștea, ca puhoiul turbat al unui Sirel milos, vinăt, în creșterea zăporită a ploilor turburi și năpraznice. POPA, V. 332. Pe urmă are să fie iubirea, nestăvilită și clară, ca un puhoi de munte. V. ROM. noiembrie 1962, 68. ♠ Fig. Am rupt zăgăzurile și azi mîneni nu mai poate opri puhoiul [revoluției]. CAMIL PETRESCU, T. II, 519. ♠ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) Puhoi de pară în nepriatină au căzut. CANTEMIR, III, 202. Puhoi de ură ce zăgazu-și frînge! VLAMETȘĂ, O. A. I. 41. Loși cartea din mîna și un puhoi de sentimente și eugeldri te inundă. IONESCU-RION, S. 313. Se tîngui și se revoltă, revîrsîndu-și durerile și zbuciumul într-un puhoi de fraze. REBREANU, P. S. 159. Deasupra, în albastru, trenurau cioclrli vîrsînd puhoiul lor amefilor de cîntece. SADOVEANU, O. I. 270. Puhoaiete de ani îl vor lăsa curat. CĂLINESCU, L. I. 206. Puhoiul acela de gînduri îl amenința din nou. V. ROM. iulie 1954, 65. În fuța ochilor i se dezlînțui un puhoi de foc. CAMILAR, N. I, 177.

2. Ploaie mare, torențială; potop (2). După aniază zi, fiind liniște, să feceră holburi și vinturi grele și cu povoi de ploie. DOSOFTEI, V. S. septembrie 3°/24. Povoiul, pe farină coaptă Căzînd cu năprasnă într-o clipită Slică truda plugariului drăpăt. BUDAI-DELEANU, T. 170, cf. LB. Ploile mari se numesc puhoiuri, hopiuri. PAMFILE, VĂZD. 109. După fiecare puhoi se înviorau și se schimbau toate. LĂNCRĂNȚAN, C. II, 474, cf. DEX, ALR SN III h 787. ♠ (Regional; în forma hopoi) Picătură mare de ploaie (Uricani). Cf. VICIU, GL. Ploaia vine în hopoiuri. id. ib.

3. P. a n a l. (Adesea cu determinări care arată felul, natura) Cantitate imensă, număr foarte mare de ființe sau de lucruri (în mișcare învalnică, în agitație etc.); mulțime (1), potop (4). La răsad ca acela, adăpturū cu puhoi de stînge ca acela să se fie cuvenit. CANTEMIR, HR. 14. Căci lung nu va sprîjini povaiul Oștilor păgîne o fărîșoară Cînd va fi să întoarec a doua oară. BUDAI-DELEANU, T. 228. Puhoiul acei materii urma cătră partea unde erau cartoflile. DRĂGHICI, R. 119/19. Puhoi de stînge curgea pe fruntea ninorociilor tiueri (a. 1848). URICARIUL, X, 14. Jana ... ar fi în povoiul ulișilor cu cele cure stau aculo și aș adun-o de acolo. NEGRUZZI, S. III, 346. Cînd am zărit ursul, deodată am simțit, frate ..., Un puhoi de stoiri curgîndu-nu

ici, în spate. ALECSANDRI, T. II, 77. Și codrul tot e-n clocot de-al armelor povoi. COȘBUC, S. 17. El descuie portia curții ... și după el puhoiul de lume. AGÎRIBICEANU, A. 512. De prin curți răsar femeii cu cite un vas și mărește puhoiul. LUNGIANU, C. 5. Îi strigă cu glas rebegit, zătrecolîndu-se furios în puhoiul de oameni. REBREANU, NOV. 5. Făcuse în tînercefe de trei ori avere și de trei ori i-o măturase puhoiul uăvîlirilor străine. GALACȚION, O. 156. A alergat și diviziua noastră ... și puhoiul turcesc a fost stăvilit. id. O. A. I, 268. E grozavă tirania fără istav și fără noimă a unui puhoi de capii curi simt o voluptate drăceuscă să chinuie un belfer prins în colivia clasei lor. I. BOTEZ, B. I, 7. Se rătăceau, se întorecau nesacotiți sū lupte împotriva puhoiului nestăvilit ce le ștergea urmele. BRĂDESCU, O. A. I, 179. Bărbații stau cu arma în mînu ... în bătaia puhoiului dușman. SADOVEANU, O. VI, 469, cf. XII, 350. Și se ducea puhoiul plăvanilor, agale. ARGHEZI, VERS. 289. Îl tiri de braț, la liman mai ferit din puhoiul mulțimii. C. PETRESCU, A. R. 21. Puhoaietele cenușii ale armotelor germane au invadat țara. STANCU, R. A. II, 361. Au năvălit puhoaiete de tături? LABIȘ, P. 82. Cîteva fete ... în totuși vitejește piept puhoiului uriaș de oameni veniți să ceară lămuriri. s aprilie 1960, 11. Mergi însoțit de un puhoi de oameni. ib. ianuarie 1961, 17, cf. CHEST. VI 36/11. ♠ (Adverbial) Un crou ... Dorilor numai de slava singelui vîrsat puhoaiete. CONACHI, P. 282. Și-atunci coloana-naintată A tureilor, sosînd puhoi, l-ași cuprîns. COȘBUC, P. II, 26. Ne dădea comanda Cincinat, cînd ieșeam cu toții puhoi din velodrom. GALACȚION, A. 102. Astăzi roiesc pretutîndeni, puhoi, flacăii vinjoși. DEȘLIU, G. 14. Iacurîmile merg povoi. MÎNDRESCU, L. P. 24. (Fig.) Curînd, întunericul veni puhoi și s-auceau numai cliuchetele bidoanelor. CAMILAR, N. I, 46.

4. (Regional; în forma povoi) Cărare făcută în pădure de animalele sălbatice (Cloșani — Tirgu Jiu). CHEST. IV 26/851. Merse cit merse și dete în povaiul ursului. ib.

5. (Prin Transilv.) Îngrămădire de lemne, crengi etc. blocate pe cursul unei ape și care formează un slăvilor. Cf. CHEST. IV 59 62, 244.

— Pl.: puhoaiete și (rar) puhoiuri. — Și: (popular) puhoi, (încechit și regional) povoi, (regional) puvoi (ALR SN III h 787), pāvōi (CHEST. IV 44/241), pihōi (ALR SN VI h 1 840/531, A IX 4), povōi (ALR SN VI h 1 840/76), covōi (ib. III h 787/235), hopoi (pl. hopaiuri), opovōi (A III 18), (încechit, rar) poghōi s. u.

— Din v. sl. *походъ*. — *hopoi*, prin metateză.

PUHOI² vb. IV. I n t r a n z. 1. (Despre ape curgătoare) A curge în cantitate mare, năvalnic; p. e x t. a se revîrsa (1), a inunda ca forță (lînd totul în cale). Pirtul ... a puhoit peste fărîuri, s-a revîrsat ..., a măturat cîteva coșare. C. PETRESCU, O. P. II, 157, cf. id. R. DR. 295, M. D. ENC. O *puhoit* oș. ALR SN III h 820/531, cf. 825/310. ♠ Refl. (Prin lărgirea sensului) Seta-teile se puhoiau în lungul trenului. CAMILAR, N. II, 100. ♠ T r a n z. (Folosit și absol.) (Despre oameni; rar) A iurda; a veni în număr mare din altă parte. Iar Tamerlan ... înca au fost acelorăș mongoli împărat, care așijdere loată Asia au povoi cu oștile sale. BUDAI-DELEANU, T. 369. Au puhoit oameni streini și s-a lăfit mare zvon și mare frămîntare. C. PETRESCU, R. DR. 238, cf. SCL 1973, 48.

2. (Regional; despre pămînt) A se prăvăli (1). Com. din POIANA-VAȘCĂU.

— Prez. ind. pers. 3: puhoiește. — Și: (încechit) povoi vb. IV, (regional) puhoiă (ALR SN III h 825/310) vb. I, puhoi (CHEST. V 84), puhoi vb. IV.

— V. puhoi¹.

PUHOI³ vb. I v. puhoi².

PUHOIĂLĂ s. f. v. puhoială.

PUHOIER s. m. 1. Numele mai multor specii de păsări despre care se crede în popor că ar prevesti furtună și ploaie: n) (Mold. și Bucov.) ploier (II 4) (*Charadrius apricarius*). Cf. BĂDESCU, PĂS. 145; b)

(Mold. și Bucov.) fluierar-argintiu (*Squatarola squatarola*). Cf. id. ib. 115; c) (prin Mold.; în forma *pohoier*) caie (*Buteo buteo*). Cf. id. ib. 136; d) (Mold. și Transilv.) gaie (*Milvus milvus*). Cf. DDRF. BĂRCIANU, ALEX., W., TDRG. ȘĂINEANU, D. U., CADE. SCRIBAN, D., BĂCESCU, PĂS. 145. Accastă pasere ... se nuaeste în uacle părți locuite de roșâni gaie, iară în altle ... puhoier. MARIAN, O. I, 164. Puhoierii zboară la număr mare. PAMFILE, VĂZD. 102, cf. ȘĂINEANU, D. U. Așași parcă de vinturile taălțimilor, veneau puhoieri, chemad cu jole. SADOVEANU, O. III, 558. Dia vintul înălțimii ... străbat tingairile paserilor ce se cheană puhoieri și care vestese volburii ale talazurilor. id. ib. XVIII, 283, cf. H XII 374. Cînd primăvara zbor mulți puhoieri, e semn de viituri mari de apă. ȘEZ. VI, 51. Cînd vin puhoieri dia jos în sus, va fi vreme bună; dacă ci trec de sus în jos, aduc pohoii. ib. 63, cf. COMAN, GL., A VI 26.

2. (Regional) Hăitaș (la o vîntătoare) (Neagra Șarului - Vatra Dornei). Cf. GLOSAR REG.

- Pronunțat: -ho-ier. - Pl.: puhoieri. - Și: (regional) puhăier (BĂCESCU, PĂS. 145). pohoier s. m. - Pahoii¹ + suf. -ar.

PUHOIRE s. f. Acțiunea de a pu h o i² (1). Cf. DM, DEX. ◇ (Prin lărgirea sensului) În pahoirea fără odilnă a străzii, vă trudeați privirea să descoperiți frații voștri necunoscuți. C. PETRESCU, S. 6, cf. id. c. v. 40. - Pl.: puhoiri.

- V. puhoii².

PUHOIŢ s. m. = pahoiŢ. Cf. SCL 1973, 48.

PUHOIŢOG subst. (Regional) Burete (pentru tabla de scris) (Mihăileni - Miercurea Ciuc). Cf. ALR SN IV h 917/574.

- Pl.: ?

- Etimologia necunoscută.

PUHUI vb. IV v. puful.

PUHUIĂLĂ s. f. v. poloială.

PUI¹ s. m., interj. I. S. m. I. (De obicei urmat de determinări care indică felul) Pasăre de la ieșirea din ou pînă la maturitate. Ce deade vitei nincarea lor și pailor corbilor ce cliema el. PSALT. 304. Ca vulturul copri cuibul său și spre puii săi felui. ib. 314. Că lor [porumbeilor], ctud le iai puii lor, ci se izgoneșe, și iară se întorc cătră domnu său. CORESI, EV. 203, cf. 510. Adu mie trei giunci de ctte un an ... și o turturea și un puu de porumb. PALIA (1581), 57/9. Iaste această pasăre ... ciudată de firea ei, căci ctud aduce puii în lume și face cuibul pre piatră (a. 1642). GCR I, 102/6. Văzurăm de departe un ou de pasăre ... Apropiindu-ne acolo văzurăm că avea oul, ivindu-se puștel botul (a. 1783). GCR II, 129 7. Papagalii cei bătrni ... fugea, iar de cei tineri puu nu vede nici unul. DRĂGHICI, R. 97/26. Se înceară la zbor Ca puii de cocor. PANN, P. V. 1, 160/16. Ajungînd într-o livede, În culcuș de vulpe vede Pui de corb nezburători. ALEXANDRESCU, O. I. 222. Toamna [dropiile] ... duc turmele de pui să pască fărinle înțelenite. ODOBESCU, S. III, 14. Ispitiți de joc, Niște puu de rîndunele Și-au uitat nincarea-n gură. COȘBUC, P. II, 18, cf. 278. Ta parc-aazi ... Un ciripit de puu de rîndunele. GOGA, P. 31. Pui golași de vrăbii fără pene. MINULESCU, VERS. 331. Colo jos, pe mlaștină S-a-nțilnit un puu de cioara C-un btlau de baștină. TOPÎRCEANU, B. 16. Intram în rogoaze și prindeam puu de rațe sălbatiche. VLASIU, A. P. 21. O lișită se arată, cu puu după dînsa. SADOVEANU, O. II, 561. În cuibul de-argilă, subt streșini, Stau puu - ghiurlandă De capete. BLAGA, POEZII, 387. Păstra în vată oușoarele străvezii și rotunde ... Iar cînd ieșeau din ouă puu gelatinoși, fără pene ..., nu mai putea de bucurie. V. ROM. mai 1957, 9. Creșterea acestor puu de struț ... s-a făcut mai înti prin învîșarea lor să mînuce. VIN. PES. februarie 1964, 20. Începuse să dea nîncare la doi puu de porumbel. V. ROM. noiembrie 1964, 20. Poruncitu-mi-a mndra Pe un puu de rîndunea Să mă

duc ptaă la ea. JARNÍK-BİRSEANU, D. 132. Fă-mă, Doamne, cem-i face, Fă-mă puu cucului, În dealul Ludușului. id. ib. 143. Fă-mă puu de turturea, Să iaă duc la mindra mea. HODOȘ, P. P. 57. S-a dus cacul, duce-s-ar! Și-a lăsat puu golași Pe tulpină De spușă, Să-i crească Mână streiaă, BIRICESCU, P. P. 97. Foaie verde foi de nuc, Frumos ciată-un puu de cuc, Să pun șeaa să mă duc. MAT. FOLK. 773. Să ieși afară cu achiu iachiși și ... să zici: cuai nu văd ea acum, așa să au vadă cioara puu. ȘEZ. II, 67. Cuibul fi-ou stricat, Puu fi-au luat, Ș-acum, singarică, Cînti pe râmurică. BALADE, III, 157. Supărat ca miea nu-i, Numa aierla cu doi puu. FOLC. TRANSILV. I, 175. Mă suu pe dealul Corbei, Unde ctud puu mierlei. FOLC. MOLD. I, 102. Dacă face puu aripi, nu-l mai gășești la cuib, se spune despre copii care, după ce se fac mari, părăsesc casa părintească. Cf. ZANNE, P. I, 318. Corbul puu albi li scoate, iară firca la negreima lor ti întoarce (= firea omului nu se schimbă). id. ib. 436. Corbul, ctud puu lui s-o întmpla să iasă cu pene albe, nu crede că sînt ai lui, se spune despre cei răi care cînd fac un bine nu cred că l-au făcut ei. id. ib. 437. Puu nuai cu mînte dect cioara (= mai mult știe copilul decit părintii lui). id. ib. 624. Vrabia e totdeoaia puu, se spune despre cei care par tineri fiindcă sînt mici de statură. Cf. PANN, P. V. III, 154/16, CREANGĂ, P. 148, ZANNE, P. I, 580, II, 490. ◇ (Ca termen de comparație) Și s-au strinsu toată boierimea la dînsul și oastea, ca puu de potrinichi. NECULCE, L. 54. Așijdere și marghiolii cei ce ca el fugise, ca puu de potriniche risipindu-se ... la moscali s-au das. R. GRECEANU, CM II, 187. Să risipese ca puu dă potriniche. I. GOLESCU, în PR. DRAM. 62. Se înceară la zbor, Ca puu de cocor. PANN, ap. ZANNE, P. I, 422. Ea este o ceară moale pe care o întore cum mi-e roia; nepînătată ca un puu de turturea. NEGRUZZI, S. I, 77. Străinu-s ca puu de cuc, Milă n-am unde mă duc! JARNÍK-BİRSEANU, D. 207. ◇ Fig. O să facem împreună o brigadă ... și o să facem din puu aceia golași occlari de mina întia. PREDĂ, R. 129. ◇ (Rare) Puu de cuc = copil din flori, bastard. Prin multele sale prin care Gavrilă țși cultiva interesele electorale, tucepuse a se vorbi de bastarzi și de puu de cuc. VINEA, L. I, 97, cf. DEN. ◇ EX PR. (Regional) A vorbi puu și ouă = a spune nimicuri; a flecăli. Cf. ZANNE, P. I, 624. (Regional) A sta (sau a trăi) ca puu în găoaie = a sta (sau a trăi) retras, izolat, singuratic; a fi resemnat, tăcut. Cf. UDRESCU, GL. A mri ea nn puu de găină = a muri repede, fără chinuri. Cf. SCRIBAN, D., DM. ◇ C o m p u s : (Bot.; prin Ban.) puu-de-gîscă = păpădie (1) (*Taraxacum officinale*). BORZA, D. 168. ◇ (Popular; în construcția) (De-a) puu-gaia (sau -gaic, -gai, -caia) ori (regional, sudat) puu-gaie = numele unui joc de copii în care unul dintre jucători îndeplinește rolul cloștii sau păsării care-și apără puu de atacurile găii; (popular) (de-a) cloșca cu puu (v. cloșca), uliul și porumbel (v. uliu), (regional) (de-a) mama-gaia (v. mama I I), baba-gaia (v. baba), pușori (v. pușori I 2). Te giuca cu dînsu de-a baba-orba ... - Ba nu, băbăcă ... de-a puu-gaia. ALECSANDRI, T. 339. Bre, de aiștia se giocă de-a puu-gaia. id. T. II, 97. Băieții o tuliră ... strigînd în goana lor: - Cine vrea de-a puu-gaia? DELAVRANCLA, S. 224. Mai cu de-a baba-orba, de-a mjoarca, de-a puu-gaia, se făcu și miezul nopții. CONTEMPORANUL, V. 297. După numele gaie a acestei paseri se nuaeste de cătră români și-o plantă ..., precu și un joc al copiilor, anume: de-a puu-gaia. MARIAN, O. I, 169, cf. PAMFILE, J. I, 32, II, 41, H III 38, 229, 312, X 87, 151, 572, ALR SN V h 1 297. ◇ Fig. (Rare) Începător (într-o profesiune); om naiv. Puu și puicile de la Conservator care fac coadă la ieșire. ALAS I VII 1939, 9/2, cf. SCL 1973, 48.

2. Spec. Pui¹ (I I) de găină sau de altă pasăre de curte; p. rest r. carnea acestei păsări; p. ext. mîncare gătită din astfel de carne. Clitva puu pîrpiliți în frigare ... și aumîliguța erau gata. CREANGĂ, P. 10, cf. id. A. 60. O cloșcă cu puu mai rămăseși și mi-a păpat-o și p-ata. DELAVRANCLA, S. 230. Am mîncat eu un pietor de puu. VLAHUȚĂ, O. A. II, 95. La lună

nouă nu se pun cloște la elacri pe ouă, eăci ... mi vor scoate pui. PAMFILE, CER. 81. Ilinca ... jumutea niște pui lu lînda casei. BUJOR, s. 95. Ia dă-ue și dumneata orun serob, orun borș de pui, niște brînză cu salutină, dă-ne ceva. HOGAȘ, DR. I, 117. Fu tîsă un moment cînd ... respectul meu atînce calma ... Aceasta fu la puilul cu smîntînă. id. M. S. 37. Le-o fi foame și noi n-avem nimiea gata ... Dacă știam, tîiamu vreo doi pui. REUREANU, I, 413. Domnule colonel, șopti ofișerul popolar, să pună puil la frigare? BRĂESCU, O. A. I, 41. Doi pui friși, brînză nouă, căpșani. CAMIL PETRESCU, T. I, 202. Umbla prin curte, luat eu asalt de o oaste întregă de pușori, pui, puiantri. VOICULESCU, P. I, 59. Aduse puilul fript, oduse vin, — dar boierul gusta pe giuduri. SADOVEANU, O. I, 63. [Vulpea] se năpusti asupra puilor și tîhăfă trei. id. ib. XI, 142. Săuda unî orătă un puî mic, seos de cloșca ei. DEMETRIUS, A. 175. Rareori lipsea de la masa lui lacan puilul fript cu usturoi și pîinea albă și proaspătă ea untul. PREDĂ, M. 118. Mi-adaee an pui pe-o tană aurie. T. Iulie 1961, 34. Vine bărbăfelul meu Din sol, de lo făgădău; Fu ti pun zamă de pui, El caută bieul din ou. JANKI-BİRSEANU, D. 462. Frunzuliță de salfiuă ... Ce dai omului de cînd? — Făsu verde cam păli; Ibonnicului puî fript. MAT. FOLK. I 107. Și-au pus blide lîngă blide, Tol cu puî, cu găini fripte. BALADE, III, 175. Cloșca care cuprinde ouă multe nu scoate nici un puî, se spune despre cei lacomi. Cf. ZANNE, P. I, 421. Nu poși fi și cu puî, și cu ouă, și cu găina grasă, se spune despre cei lacomi. id. ib. 467. Omul, chud n-are ce să mîntuee, mînincă și puî friși. id. ib. III, 616. A zburat puilul cu ața, se spune atunci cînd ai scăpat momentul potrivit sau cînd ai pierdut o ocazie favorabilă. Cf. id. ib. I, 645. UDRESCU, GL. ♠ (Ca termen de comparație) La măria la aleargă loți cu nătejdeă, ea puil la cloșcă. ODOBESCU, S. I, 68. Cu puil lîngă cloșcă umblă, se odună. ZANNE, P. IX, 123.

3. P. gener. (De obicei urmat de determinări care indică felul) Orice animal de la naștere pînă la maturitate (considerat în raport cu părinții lui). Puilul așpidei. MONA, 379/31. De vreme ce făcu puilul leului așa, dar cînd va veni leul cel mare, ce va face? ANON. CANTAC., CM I, 96. Un tup, pe puilul său voind să-l ispileosească, ... I-a fost trimis odată la margine să vadă: Împușca elte un puî de urs și o capră neagră. GHICA, S. 14. De nu era doamna polatului afară, dînd de mîncare puilor ei (căci așa numea ea lighionile din pădure), îi prăpădea negreșit. ISPIRESCU, L. 7. Dorm doi puî de nevăstuiică Supt o brazdă de otavă. GOGA, P. 65. Sperial, dintr-un hășiș, Pui sfios de căprioară A ieșit la luminis. TOPÎNCEANU, O. A. I, 17. [Pisica] avea culcușul puilor lui-o gură de sobă. C. PETRESCU, I. II, 13. Ciula tși trezea puilul atîngîndu-l cu botul. SADOVEANU, O. XI, 121. Am văzut ... un puî de căprioară din primăvara trecută. id. ib. 308. S-o ridicat părechea de lei cu potru puî. ANGHIEZI, VEBS. 384. După ce l-am așezat în cușco lui, pe fîn moale, puilul de lup s-a mai liniștit. V. ROM. MAI 1957, 6. Chîor și puilul de viperă proaspăt născut ... are asupra lui otrava ucigătoare. VîS. PESC. noiembrie 1961, 17. Copilul făranelui se năștea fărăn de-a gata — pesemne așa cum puilul vulpii se năște vulpe. T. Iunie 1961, 49. Un caș dulce dezvălca, Optzeci de făli tăia, Patruzeci la puî de cîni, Patruzeci la cîni bătrîni. Toți în grabă le mînea. ALECSANDRU, P. P. 55. Pui de mîstrec sau porci. ALR II 4 976/723, cf. ALR SN III h 731, LEXIC REG. II, 81. Și-o vrăjmoică de șerpoaică Tal în poală-mi să oua, Tol în poală-mi puî scoala. BALADE, III, 93. Leoaica numai un puî face și buu. ZANNE, P. I, 503. Puî de lup nici cum se pune cu micî împreună să crească la pășune. id. ib. 513. Molanului bătrîni puil de șoareci ti plae. id. ib. 555. ♠ (Ca termen de comparație) De-aș avea o bălăioară Naltă, veselă, ușoară, Ca un puî de căprioară. ALECSANDRU, P. I, 4. Se uită la cozile ei cum undulau pe camizon în spate, ca dot puî de șorpe. BASSARABESCU, V. 60. Îl aruncă în viltoarea vieții ea pe un puî de piscică în viltoarea amii rlu! GALACTION, A. 410. Bălăial era roinic ca un puî de urs. PREDĂ, M. S. 26. ♠ (Regional) Puilul Sivei

= vasilcă. Cf. MARIAN, S. R. I, 45. Pui de leu = om vitez; om curajos, nelnicricat. „Pui de leu”, Suspină trist, „Odorul uneu”. COȘBUC, P. I, 119. Domnul Tudor să trăiașe! Sus cu loți, puî de lei. id. ib. II, 111. Pui de viperă (sau de năpircă) = om răn, vielean, primejdios. V. HĂPLICĂ (I 3). Șerpi, puî de viperă, cum veți scăpa de judecata gheenei? S. FEST. (1648), 30^v/31. Ești ciocoi, puî de năpircă. GHICA, S. 222. „Unde-s puil de năpircă?” — strigă el cu glas răgușit. ODOBESCU, S. I, 173. Atita am vrut să aflu din gura ta, puî de viperă ce mi-ai fost, zice etanei splul. CREANGĂ, P. 206, cf. ZANNE, P. I, 566.

4. Ou sau larvă de insectă (mai ales de albină); (regional) cățel. Oul sau puilul de albină [se numește] puî sau cățel. MARIAN, INS. 116. Larvele de furnică se numesc puî. id. ib. 233. În uții din acești saei ... se zice că au furnicile puî. id., ap. CADE, cf. SEVEDIN, S. 92, CHEST. VI 22/11, 16, 17, 18, 20, 31, 32. ALR SN I h 271.

II. S. m. I. (De obicei cu determinări care indică specia) Plantă tînără, puilet (♠); ramură tînără, subțire și flexibilă a unei plante lemnoase, mîlă diță (I), lăstă, vîlăstă, mla dă (I), (învechit și popular) odraslă (I), (regional) mla doacă, (neobișnuit) mla stă ră. În uartie se face și tîialul puil de dud, cu scop ... de a îndrepta creșterea erenșilor. I. IONESCU, ap. CADE. Acolo vei găsi dai puî de dafini, unal cireșiu și altul trandafiriu. ISPIRESCU, ap. CADE. Ne-a arătat trupul mlădiș al unui puî de frasin. I. BOTEZ, II, 21. Priu lîmțea pîlțitoare Aud scutind an puî de lei. LESNEA, A. 16. Cînd vine prinăvara zărești din întimplare, între buruieni, puilul de zarzăr. STANCU, D. 58. Nevăstuiie puin de crin, Tîeu-și dragulea din sîu, De-ai fi lu drăguța nea, Nici un dor n-aș mai avea. DOINE, 61. Foaie verde puî de nuc, Geaba beu, geaba mîntue, Că n-am eu cin' să mă culc. PAMFILE, C. T. 102. O plantă dacă e mică i se zice puî, dacă mai crește, pușor. II V 367. Cînd e pomul mic i se zice puî. ib. VII 11. Rădăcioară se zice la rădăciua unui puî de pom. ib. IX 388, cf. A III 6.

2. (Regional) Mugur, ochi (B V 2) de viță de vie; (regional) căpușă (Șimand — Arad). ALR I 1 712/59.

3. (Popular; la pl.) Copileți (la tulpina porumbului) (II 1). La prasila a daua [a porumbului] se rup și puil ce dau de la rădăciua. DAMÉ, I. 62, cf. VAIDA, COM. DIN TĂNCĂPFA — BEIUȘ, ALR SN I h 103, A I 35, II 8, 12. MAT. DIALECT. I, 89. ♠ (Regional) Porumb (II 1) (tînăr) rupt cu seopul de a rări porumbiștea (prea deasă) (Stolna — Cluj Napoca). Cf. LEXIC REG. II, 81.

4. (Transilv.) Mănușli (I 1) de fin. Cf. A I 12, II 6, 8, 12.

5. (Transilv.) Bob de porumb (II 1), de fasole, de mazăre etc. Cf. LR, ALR I 849, ALR II 5 135. Ai pus fasole. Clîi puî ai pus într-un cuib? MAT. DIALECT. I, 89.

♠ (Prin Munt. și prin Transilv.) Rodul tînăr al porumbului (II 1) (înainte de a se forma mătasea și boabele) (popular) păpușă (II 2), (regional) pânșie, puică (III 1). Cf. ALR SN I h 105, A II 12. ♠ (Prin Transilv. și prin Mold.) Știulete de porumb (II 1) lîgemănat; (regional) babă. Cf. ALR II 5 148/105, 141, 157, 250, 704. ♠ (Regional) Cățel (de usturoi) (Lăurenii — Tirgu Mureș). ALR I 841/231.

III. S. m. I. (De obicei cu valori stilistice familiare, dezmiardătoare, peiorative etc., depinzînd de context; adesea cu determinări introduse prin prep. „de”) Copil; fiu; odraslă (2); persoană tînără (considerată în raport cu ascendenții săi). Puilul de ciocoi siuși de sineși acest adevăr. FILIMON, O. I, 121. Alangut-o-ai pe dînsa, ca departe de părinși În coliba împistrită ea să nase-un puî de priuș. EMINESCU, O. I, 83. Odată ... născu gemeni, o pereche de puî de zei, pe Joe și pe Junoua. ISPIRESCU, V. 81. Puilul meu e bui și tace. Nu fi-l dau, și du-te-n pace! COȘBUC, P. I, 234. La colțul bulevardului un puî de țigau ... bătea frenetele cu cleștele lu lava fierbînte. C. PETRESCU, C. V. 115, cf. id. II, DR. 75. Cei doi puî de hanal ... fișă și ei îngrozîți. SAMBA, S. 42. Donnița Maria, cu puilul ei, ... a trecut ca o umbră. SADOVEANU,

o. 1, 197. *Străinul privea cu plăcere pe acești pui de om.* id. ib. XII, 109. *Să vadă și ei un pui de moș.* STANCU, R. A. III, 157. *Nu-s pui de domn, nu țin să par deștept.* BENIUC, V. 91. *Vei împinge și tu căruciorul Cu un pui de om micuț și drag.* id. V. A. I, 59. *G-o pasere de pe munte Și încă avea doruri multe: Dară eu un pui de om, Să n-am pe lume un dor?* BIBICESCU, P. P. 31. ◇ (Ca termen de comparație) *Mai face doi pași stringându-și la piept paltonul lung și larg ... în care pareă e un pui de lăutar.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, I. 17. *Pantofior lucios și negru ca un pui de arab.* BRĂESCU, O. A. I, 104. ◇ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de“) *Mi-ar fi făcut însă mai bună impresie cînd acei pui de publicanî ar fi apărut cauza libertății.* CODRU-DRĂGUSĂNU, C. 180. *Ce pui de noinic era în tinercefe lui!* IȘPIRESCU, L. 15, cf. 201. *Am să te văd pui de bueureșcan.* C. PETRESCU, R. DR. 81. „Înapoi!“ ..., ne spuse cu toată asprimea un pui de sublocotenent. BRĂESCU, A. 255. *Pe moșta noastră ... ședea un pui de româncă cum nu mi-a mai fost dat să văd.* SADOVEANU, O. I, 169. *Lasă cel hamger la sîn, Că eu sînt pui de român Și nu-mi pasă de-un păgîn!* ALECSANDRI, P. P. 78. *M-a făcut matcu-n coșer, Să țin pui de călușcr!* JARNÎK-BÎRSEANU, D. 395. *Sub poale de codru verde Frumos pui de lotru șede.* HODOȘ, P. P. 184. *Pui de moldovean, Pri-pășit de-un an De dr și ulcau.* BALADE, II, 198. *Sub o foaie de leușcan Țipă un pui de moldovean (Buratecul).* GORVEL, C. 33. *Lungă-o lufă de moșdrecan Țipă un pui de ungurcan (Clopotul).* id. ib. 90. ◇ (Familiar) *Pui de lele=a* (și în forma *pui de bogdaproste*) copil din flori, bastard; p. e x t. om șiret, șmecher; pușlama, derbedeu. Cf. DDRF, ZANNE, P. V, 385. *Eru între ei unuul isteț, un pui de lele care nu-și gîsca pereche.* GALACIION, O. A. II, 159. *Umblau și pui de lele care tăiau pe nesimțite buzunariul surtucurului și-i furau portofelul.* PAS, L. I, 58. *Cum de cutează acest pui de lele, feciorul unui funcionăraș poștal, să-l cenzureze pe el?* VINEA, L. I, 320. cf. DEB, com. din STRAJA—RĂDĂUȚI, CIAUȘANU, V. 192; b) bărbat afemeiat. Cf. BUL. FIL. VII—VIII, 89, CIAUȘANU, V. 192; c) femeie de moravuri ușoare. Cf. JIPESCU, O. 56. (Familiar) *Pui de drac = copil sau om neastimpărat (2).* Cf. POLIZU, CADE. (Familiar) *Puiul dracului = om nesupus, neastimpărat (1).* *Romînul ... are șapte vieți și-i puiul dracului, după cum se exprimă fărani.* ALECSANDRI, S. 109. (Popular și familiar) (Ca) un pui de bo(g)daproste = (ea) un cm firav, prăpădit, necăjit, sărac. *Cînd m-a văzut bunica în ec hal mă aflam... ca un pui de bodaproste, cîl pe ce să se prăpădescă plîngînd.* CREANGĂ, A. 24, cf. VLAHUȚĂ, D. 277. *Ce stai acolo așa prăpădit, parcă ești un pui de bogdaproste?* I. NEGRUȚI, S. IV, 471. *L-au văzut descuț și decmațat ca un pui de bogdaproste.* C. PETRESCU, R. DR. 169, cf. PAS, Z. I, 289. (Regional) *Pui de giol = potlogar (1 2).* *Ia și fuge ca un pui de giol.* I. GOLESCU, ap. DDRF, cf. JAHNESBER, XIX—XX, 41, DDRF, ZANNE, P. II, 241. (E x p r. ; regional) *A da pui de giol = a înșela, a eserocea; a țura.* *Le dam pui de giol la piini și la ulcioru cu apă.* GORJAN, II, II, 53/27. *Se luă după dînsul și eugela ... să înșele pe Făt Frumos și să-i dea pui de giol la inel.* IȘPIRESCU, L. 109, cf. DDRF, ZANNE, P. IV, 375. ◇ E x p r. *Nici pui de ...* sau (în construcții negative) *pui de ... = absolut nici o persoană, absolut nimeni. Se-apropie la poartă ... și, bîltînd de două-trei ori și de mai multe ori, nu se văzu nici pui de om.* GORJAN, II, I, 65/16. *Mi-am ales acest loc pustiu și mi-am făcut casa asta așa ca pui de om să nu mai poată răzbi la minc.* IȘPIRESCU, L. 61. *Pe acolo nu se vedea nici pui de om.* id. ib. 354, cf. ZANNE, P. IV, 421. *Pe la 10 ore dimineața nu s-a pomenea pui de om prin alcea teilor.* DELAVRANCEA, T. 103. *De altfel, pe la prînzul cel mic, nu mai trecea pui de om.* REBREANU, I. 421. *Pină mă iubeam cu ton, Nu mă știa pui de om.* FOLC. TRANSILV. II, 83. ◇ (Familiar; de obicei la voc.) Termen de adresare (dezmierdător sau ironie) folosit mai ales cînd se vorbește cu sau despre un copil ori cu sau despre un bărbat (tinăr); (familiar) pușor (III 2). *Dragă puțule, băiete, Trageți mina din cel joe.* ALECSANDRI, P. I, 8. *Șezi mătăluș locului, puțule, și te*

învălește cu contășu băbaeai. id. T. I, 113, cf. CADAGIALE, O. II, 228. *Puiul mamii, dă-mi tu mina Să te scot!* COȘBUC, P. I, 226. *Dar îndată, ... puțule! Ce bine o să trăim amîndoi!* DELAVRANCEA, S. 156, cf. ALEXI, W. *Am să-l rog să te și înainteze, puțule.* GÎRILEANU, N. 73. *Îlufă, puțule, fă cruce.* id. ib. 90. *Gusturi, puțule; nu știi d-ta că gusturile nu se discută?* BASSANARESCU, V. 53. *De ce te-ai dus singur, puțule mamii, și de ce nu m-ai luat și pe mine?* REBREANU, NUV. 51. *Așa, puțule mamei! Dormi tilul!* GALACIION, O. A. I, 65. *Isprăvește cu basmele, puțule, Bursucule.* ALAS 25 XI 1934, 4/1, cf. IORDAN, L. R. A. 508. *Nu fi trist, puțule, că te scap eu de aventurieră.* CĂLINESCU, E. O. I, 188. *Gaby, puțule, sînt io, măicuța ta.* VINEA, L. II, 19. ◇ (Regional; în construcția) *De-a puia moartă = joe de copii în care fețele boeesc, ca la mort, o păpușă făcută din cirpe.* Cf. PĂCALĂ, M. R. 198.

2. (Mai ales în poezia populară; de obicei ca termen alintător de adresare) *lubiț. Foaie verde mărdeine, S-a dus puțule de la mine.* POP., ap. GEN II, 310. *Sărmana inima meu, Iar a prins a mă durea, Și mă doare nenețul, De cînd puiul m-a lăsat.* SEVASTOS, C. 150. *Frunză verde peliniță, Șede puțule la porțiță, Cere apă și guriță.* ȘEZ, I, 11. *Neculaie, pui păun, ... Chica ta-i toată inele, Gura ta-i șagur de miere.* JARNÎK-BÎRSEANU, D. 21. *O, Leliță, pui păun, Mută-ți casa lingă drum.* id. ib. 71. *Puiculiță, pui păun, Trece la badea peste drum, Să cercăm vinul de-i bun.* id. ib. 373. *Foaie verde matos-tat, Vîno, vîno, pui băiat.* MAT. FOLK. I 094. *Pentru-un pui care mi-e drag Șapte boierescuri fac.* FOLC. MOLD. I, 118.

IV. S. in. (la pl.) Cusături decorative mărunte (în cruculițe) pe ile, cămășile, cojoacele etc. țărănești; fel de a face aceste cusături; model de cusătură mărunță (în cruculițe) de pe aceste obiecte. V. RIU (3). *Se îmbracă cu cele mai frumoase și mai scumpe haine ... cămașă cu altițe, cu pui și cu fluturi.* MARIAN, I, 64, cf. DDRF. [Pe catrințe] se împistrese niște figuri, imitațiunile de flori, frunze etc., ce se zie pui. LIUBA-IANA, M. 17. *Bolborosind mreui, seoase de sub perună o năframă galbuie cu pui și-și înfășură cu dînsa făleile, gura și nasul.* REBREANU, NUV. 226. *Flăcăii [erau] cu ifari strînși pe vină, cu bondițe înflorate pe trup, cu cămăși cu pui.* SADOVEANU, O. I, 236. *Boii slabi poartă-n coaruc Năframe cusute cu pui și arnici.* LABIȘ, P. 42. *M-or jeli mîndrele ... Cu pui roșii la mineci.* BÎRLEA, I. P. M. I, 106, cf. PODARIU, FL. 21. *Pe cămeșă, mai cu samă cele de sârbătoare, is cusuți pui de strămătură.* ȘEZ, IV, 17, cf. V, 120. *Minceile au la capul din jos, jur-împrejur, pe lungă tivitorie, pui clundisiți.* BREBENEL, GH. P. *Cămășile bărbătești erau și ele cu mineca largă și cu „pui cusuți pi marțini“.* DIACONU, VN. I, VIII, 1. *Lina ... se lucrează cu acul, făcîndu-se „pui“ și „altițe“ pe cămăși.* STOIAN, PĂST. 60, cf. GREGORIAN, CL. 61. *Fac pui pe poale.* ALB I 1 762/56. *O cusut cămeșă cu pui.* id. 1 762/79, cf. 1 762, ALB II 3 304, 5 778, A V 15, VI 3, 16, 26, GLOSAR REG., LEXIC REG. 85, LEXIC NEO. II, 62. ◇ (Mold. și Bucov.; la pl.) Picățele, v. p i c ă ț e l (2). *Femeiușca ... se ouă șese pină la opt ouă albe și împestrițate cu pui singenii.* MARIAN, O. II, 154. *Pascalifa e un insect frumușel, lătăreț și lungăreț, de culoare roșie și împestrițat cu pete negre și pui ulbi.* id. INS. 424. *De țî se lungește ungluție, ori de ai pui negri pe ele, îți va muri cineva din casă.* ȘEZ, III, 116. *Oaia arc pui negri pe bot.* A V 14, cf. VI 16, 26. ◇ (Regional) Mișină (4) (Ieșu — Năsăud). Cf. DR. V, 290. ◇ (Regional) Desen cu care se incondeiază ouăle (Șopotul Nou — Moldova Nouă). Cf. ANH. FOLK. III, 44. *Oaia pestriță cu pui.* id., cf. 154. ◇ (Regional; la pl.) Modele ornamentale făcute pe turte la anumite sărbători religioase (Șopotul Nou — Moldova Nouă). Cf. ANH. FOLK. III, 42. *Fac turtă cu pui.* id., cf. 154. ◇ (Regional; la pl.) Asperitățile care se fac pe dosul palmei din cauza frigului și a necurățeniei. Cf. SCIBAN, D.

V. S. in. (Familiar) I. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de“) Nume generic dat unor obiecte de dimensiuni reduse (sau considerate

ca atare). *Făcusem un pui de mămăligă, că eram flândru nevoie mare.* SANDU-ALDEA, V. P. 103, cf. HOGAȘ, DR. I, 8. *Un pui de mașină trece grâbil, duclnd spre actierele gărei două vagoane stricte.* BASSARABESCU, V. 118. *Înlunde-o mină... Să prindă-n vârful unei lumânări de ceară Un pui de flacăra, el o albină.* CAZIMIR, p. 76. *Sosise în oraș tînăr... cu un pui de bărbifă garibaldionă.* C. PETRESCU, O. P. I, 142. *Încecă toate lucrurile: se pâlă cu puil de pernă tncălzit la gura sobei, obloji m-seaua cu usturoi pisat.* BICĂESCU, O. A. I, 213, cf. SCHIBAN, D., DEX; ȘEZ. V, 120. *Un pui... de ceapă.* CIAUȘANU, V. 192. *Pui de castraveți.* GL. OLT.

2. (Urmât de determinări introduse prin prep. „de“) Nume generic dat unor obiecte, fenomene, manifestări etc. de proporții, intensitate etc. foarte mari, cu însușiri superlative etc. *A vrut să mă facă un pui de bof [= o poștă], cînd umblă să în moșia unor mahalale din București.* ZILOT, CION. 79. *Luăi și-un pui de piatră ca de treizeci de oca și-i făcu cupu drojdii.* GORJAN, II, II, 63/15. *Pui de om călugăr! strigară ascultătorii.* NEGICUZZI, s. I, 169. *Mavrogheni era pui de om, mă!* GHICA, s. 503. *Am un pui de cotnari care face cu ochiul.* ALECSANDIU, T. 841. *Moș Vasile era un cărpănos și-un pui de șgiriie-brtuză, ca și mătușa Mărioara.* CREANGĂ, A. 50. *Și era un pui de ger în dimineața aceea, de crăpau lemnele.* id. o. 191. *Ciobanul adormi și trase un pui de somn pînă a doua zi.* ISPIRESCU, I. 252. *În loc de bani se pomenea bietul om cu cite un pui de bătaie bună.* id. M. V. 14. *Un pui de iarnă cum de mult nu mai fusese.* ap. DDRF. *Un pui de vînt trecea șuierînd peste cîmp.* SANDU-ALDEA, V. P. 85. *„Trage un pui de vînt” sau „s-a scornit un pui de vîntșor”, însemnează că bate un vînt tare.* PAMFILE, VĂZD. 53. *Să prînzești, să tragi un pui de somn, pînă pe la patru.* AGHIBICEANU, A. 289. *Popa îl lua cu trăsura ori de cite ori se ducea în Armadia... și trăgeau cite un pui de chef.* REBICIANU, I. 108. *Stoiccea dormi un pui de somn.* GALACTION, O. 46. *Ai dori cu nebanie... un pui de ceartă, un joc de-a gelozia.* id. O. A. I, 122. *Îl prindeau oamenii, îi „trăgeau cite-un pui de bate” și-l zvrleau în drum.* SADOVEANU, O. III, 109, cf. IOIDAN, STIL. 186. *Să-i tragem un pui de somn în rariștea asta, la umbră.* ARGHEZI, s. VIII, 337, cf. XI, 402, DEX. *Moșneagul se gîndea să-i tragă un pui de bate, să pomenească.* ȘEZ. U. 153. *Pui de frigari.* CIAUȘANU, GL. ♦ (Regional) *Puicul țigului* = obiect deosebit, interesant, valoros, util. V. o r i c e l, o a r e c i c ă (I). Cf. LR. *Să cumpere la un bîlei ce avea să se fucă peste cîteva zile într-un oraș cale de trei zile, să cumpere zieldn așa puil țigului.* F (1884), 42, cf. REV. CRIF. III, 166, ALEXI, W.

VI. S. m. I. (Transilv.; cu determinări care arată felul) Sertar. Cf. LR. *Ascunsei repede epistola în puil mesei.* F (1885), 18. *Știu cu ce-i în puil mesei. Știu ca toată treaba eusei.* ib. (1877), 99. *În interiorul lăișilor se află uneori și cite o culioară secretă... lăcrișă banilor, azi puilul lăzii.* PĂCALĂ, M. IC. 411, cf. ALR I 702, A II 3, 6.

2. (Prin Transilv.; în sintagma) *Puul șurii* = podul de deasupra șurii, în care se păstrează nutrețul. Cf. CHEST. II 44/54, MAT. DIALECT. I, 266.

3. (Prin Transilv. și prin Maram.; în sintagma) *Pui de fereastră* = ochi¹ (B I I). Cf. VAIDA, CHEST. II 177/368, 375, ALR I 660/295, 278, 333, 335, 337, 355, 357.

4. (Regional) Șopron (I I) (Micăsasa — Medias). ALIM II/1 293/141.

5. (Prin Olt.; la pl.) Surecele pe care cineva le împarte celor ai casei ori celor din alte case în ajunul Crăciunului, însoțindu-și gestul cu urări de bine. Cf. PAMFILE, CIC. 22, 29.

6. (Prin sud-vestul Mold.) Una dintre cele două bucăți de alua din care este format răbojul (I I), care se află în posesia stăpînului de oi sau asupra ciobanului, putînd fi confruntată cu partea răbojului aflată la baei, pentru verificarea unor socoteli. Cînd se învește vreo înouă, cel ce contestă aduce „puiv”, bacuil își ia și el fîneușa lui și se confruntă socoteala. DIACONU, V. 28, cf. 27.

7. (Regional) Fiecare dintre bucățile de lemn prîuse pe căpriori pentru ca să-i tînă mai bine încheiați și pentru ca să le mărească rezistența împotriva presiunii vîntului (Vernești — Buzău). CHEST. II 230/98.

3. Ambareacție mică cu vîsle, folosită pentru anumite servicii la bordul vaselor mai mari. Cf. CADE, DM, DEX.

9. (În economia capitalistă) Acțiune dintr-o nouă emisiune, care are un curs mai scăzut decît acțiunile vechi ale aceleiași întreprinderi. Cf. CADE, DM, DEX.

10. (Regional) Petic de diferite forme care se pune la răscoiala de la subsuoară sau la poalele cămășilor țărănești; (regional) broscuță, puiete¹ (2), pâlă², pâlăcriuț. Cf. ALR SN IV h I 168, L. ROM. 1959, nr. 3, 72. ♦ Bazon. *Turul se mai lărgeste... prin ajutorul puilului, care are acloși rost cu și pava la cămeși.* PAMFILE, I. C. 353.

11. (Transilv.) Bomboană (mică). Cf. ALR I 316/249, 289, id. I 608/249, 289, LEXIC REG. II, 81.

12. (Regional; la pl.) Spună care se ridică deasupra cînd începe să fiarbă urda (Laura — Rădăuți). GLOSAR REG.

VII. Interj. I. (De obicei repetat) Cuvînt cu care se cheamă puil¹ (I 2), gămile și alte păsări de curte. Cf. MAJIAN, O. II, 375, DDRF, TDRG. *Găina și cucușul se strigă cu pui, puil.* II I 59, cf. X 198. *Gusu-gusu, glștele, Biri-biri, rațele, Pui-pui-pui găniule; De-ăți minca, de n-ăți minca, Eu să-mi fac datoriu.* CIAUȘANU, V. 31, cf. ALR SN II h 365, A III 1, 3, V 33, VI 26. ♦ (Regional; în corelație cu n e a¹) Cuvînt cu care se strigă mînzul (să vie după căruța în mers) (Giorocula — Carei). VICIU, s. GL.

2. (Regional) Cuvînt cu care se asmut clinii (Comloșu Mare — Jîmbolia). LEXIC REG. II, 41.

— Pl.: pui și (VI 10, și II) *puiri* (ALR SN IV h I 168/279).

= Lat. *pullus*.

PUÎ² vb. IV. I. T r a n z. (Polosit și absol.) (Învechit și regional; despre păsări) A face puil¹ (I 1, 2). Cf. ANON. CAR., DDLU, DDRF, BĂRCIANU. *Barza puiază prin sate.* II XVI 46, cf. II XVI 45. *Eu nu pot întinde, Tu să le poști prinde, vîrșurile mele, Să treci peste ele, Că-n mine-a puia! Din inimă spureci Roșu șoimule!* MAJIAN, I. 107. [Pajura] puiază aci de nouă ani. RĂDULESCU-CODIN, I. 173. *Șoimul puia ani întregi în al copac.* I. CR. IV, 46. ◇ F i g. *Minciuna, la început inofensivă, puerilă, gratuită, vanitoasă, multiplicîndu-se, puind alte și alte minciuni.* C. PETRESCU, O. P. II, 192.

2. R e f l. (r e c i p r.) (Regional; despre animale) A se împreuna; p. e x t. a se înmulți; (regional) a se puși. Cf. p u î¹ (I 3). *Pînă la sf. Andrei lupii se puiesc și-s pîrjol de rai și îndrăznești.* CONTEMPORANUL, VII₂, 103, cf. ALEXI, W., com. MAJIAN, PAMFILE, C. T. 353, com. din STRAJA—RĂDĂUȚI, ALIC I 101, ALR II 4959, 5532, A V 15, VI 4, 26, IX 5. ♦ T r a n z. (Transilv.) A făta. *Căfcaua puia se... șeuse căfei.* RETEGANUL, P. IV, 36, cf. ALR I 105, A I 31, 35.

3. R e f l. (Învechit și regional; despre insecte) A se înmulți (prin ouă); p. e x t. a se răspîndi în număr mare. Cf. CHEST. VI 88/21, 32. ◇ I a t r a n z. [Lăcustele] au puia în cîteva ani, cit primejdia fara să moară de foame. R. POPESCU, CM I, 472. ♦ (Regional; despre albine; în forma puia) A-și depune ouăle în vederea înmulțirii (Streja Cîrșoara—Victoria). CHEST. VI 13/28. ♦ A b s o l. (Regional; despre ouăle de albine; în forma puia) A scoate larve de albină (Dejani — Făgăraș). CHEST. VI 100/7.

4. I a t r a n z. (Regional; despre plante, mai ales despre porumb) A înfrăți; p. e x t. a forma copileți. Cf. TDRG, ALR SN I h 98, id. I SN h 103/310. *Primăvara grul puiază.* A I 13, cf. 24, 22, 31, 35. ♦ T r a n z. (Complementul indică plante) A copili. Cf. ȘĂINEANU, D. U., ALR SN I h 101/705. ◇ R e f l. p a s. *Via se puiește, adică se rup vîstarii mici.* II h 272.

5. Intrans. P. anal. (Prin estul Olt. și prin Ban.; în desciteec; despre bube; în forma puia) A se întinde. *Bubă veninată ... Nu puia.* MAT. FOLK. 1588. *Tu, bubă puioasă Nu puia. Nu fulgera, Nu junghia.* L. COSTIN, GR. BĂN. 170.

6. Intrans. și refl. Fig. (Învechit și regional) A se întefi, a crește în intensitate. *De aceste lui în minte puiază Fierbințala! citeodată îi parcă Că vede pe Ronica cu groază.* BUDAI-DELEANU, T. 189. *Nici n-am lăcrămi, c-aș boi Pină nu s-ar potoli! Dar focul mi se puiește Pină mi se dogorește, Pină bate și mă prinde, Inimioara mi-o cuprinde!* PAMFILE, C. T. 240, cf. id. c. 50.

7. (Regional; în c x p r.) A puia capul (sau urechile) cuiva = a împuia capul (sau urechile) cuiva, v. i m p u i a. Cf. CIAȘANU, GL. (Cu schimbarea construcției) *În tacă-vă gura d-aci ... zice împăratul, că imi putărăți în cap de cind tot sporogiți!* GORJAN, II, II, 194/29.

— Prez. ind. pers. 3: puiește. — Și: puia, poia (VIRCOL, V. 98) vb. I.

— V. puia.

PUIA vb. I v. puia.

PUIAC s. m. (Bot.) I. (Prin Ban.) Arpagic. Cf. CADE, ALR SN I h 192/76.

2. (Regional) Copileț (la tulpina porumbului) (Glimboca — Caransebeș). ALR SN I h 103/27.

— Pronunțat: pu-iac. — Pl.: puieci.

— Puia + suf. -ac.

PUIAG s. n. (Sud-vestul Transilv.) Podul¹ (I 2) grajdului (VUA, T. II, 101, CADE, VICIU, GL., DENSUSIANU, T. II, 330, CHEST. II 420/48, GREGORIAN, CL. 61) sau despărțitură în șură (MAT. DIALECT. I, 266) în care se păstrează nutrețul și recolta (SCL 1973, 49).

— Pronunțat: pu-iaġ. — Pl.: puiaġuri.

— Puia + suf. -uġ.

PUIAN s. m. (Regional) Puiantru (3) (Crucea — Vatra Dornei). A V 15. *Puian de cerb.* ib. ♦ S p e c. Cățelandru. SLAVICI, ap. TDRG, cf. DL, DM.

— Pronunțat: pu-ian. — Pl.: puieni.

— Puia + suf. -an.

PUIANCĂ s. f. (Rar) Puică (I 3). *Pindea vulpea de după colțibă ... — Puianca ... ian auzi-o, mirie.* CAMILAR, N. II, 425.

— Pronunțat: pu-ian-. Pl.: puience.

— Puian + suf. -că.

PUIANDRU, -Ă subst. Augmentativ al lui puia¹; puia¹ mai mare.

1. S. m. Cf. puia¹ (I 1). *Tata nu nita să le retez aripile pentru ca puiantrii să aibă timp să se deprindă cu locul de naștere.* PAS, Z. I, 130. *În această perioadă s-ar putea ca puiantrii [de porumbei] să nu cunoască locul pe unde să iasă și să intre în porumbărie.* VIN. PESC. septembrie 1962, 20, cf. RĂDULESCU-CODIN, 63. L. COSTIN, GR. BĂN. 170.

2. S. m. Cf. puia¹ (I 2). *Umbla prin curte luat cu asalt de o oaste întreagă de pușori, puia, puiantri.* VOICULESCU, P. I, 59, cf. ALR I 1000/898. ♦ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Descoperise că, din femeie ce era, fusese dintr-o întâmplare schimbată într-un cocoșel puiantru.* CARAGIALE, O. IV, 270.

3. S. m. și f. Cf. puia¹ (I 3). *Creșteau pe lângă ei lupi, pe care îi prindeau de puiantri.* VOICULESCU, P. I, 103, cf. BĂCESCU, P. 26. *Gribo vă ocol și ne pomenim că se întoarce pe furis, cu puiantrii morși în gură.* STANCU, D. 15. *La o bătaie de iepuri cade o vulpe; fic ea chiar puiantru.* VIN. PESC. februarie 1964, 8. *Au urmat câțiva puiantri indigeni și curecubi pe care i-am trimis în apă să mai crească.* ib. noiembrie 1964, 4, cf. MAT. FOLK. 591.

4. S. m. Cf. puia¹ (II 1). *De-a lungul ulucilor sint câțiva puiantri de saieiu.* GALACTION, O.A. II, 249. *Cind e pomul mic i se zice puia, puiantru.* H VII 147, cf.

IX 388. VIRCOL, V. 98. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Că moare frunza-n ramuri, puiantră și ușure, Copacul viețuiește și s-a-nmulțit pădure.* ARGHEZI, VERS. 388.

5. S. m. și f. Cf. puia¹ (III 1). *Pe genunchii ei doarm, somn dulce, Niculina, o puiantră sălbatică, singura odraslă a casei.* DELAVRANCEA, S. 166, cf. DDFR. *Fericit, nu băgam în seamă puiantrii de țigan ce spionau scoțind capetele din tușuri.* VOICULESCU, P. II, 101. *Vencau ... și culegeau ... mîndrele de române, puiandre necoapte.* în SCL 1973, 49, cf. BL XIII, 36. *Ca un copil cîntăreț, el debutează în strană după fantezia lui îndrăzneală și uctătoare de puiantru.* ARGHEZI, S. VIII, 177, cf. COM. SAT. III, nr. 4, 51.

— Pronunțat: pu-iun-. — Pl.: puiantri, -e și puiantri, -e.

— Puia + suf. -andru.

PUIAT s. n. v. puia.

PUIATĂ s. f. v. puia.

PUIATĂ s. f. (Prin sud-vestul Munt.) Puier (2). CV 1951, nr. 1, 36. *Puie mîntucă în puiață.* ib.

— Pronunțat: pu-ia-. — Pl.: ?

— De la puia.

PUIC s. n. Diminutiv al lui puia¹.

1. (Bucov. și nord-estul Transilv.; adesea cu determinare care arată felul) Cf. puia¹ (VI 1). *Puic mesei.* COM. MARIAN, com. din STRAJA—RĂDĂUȚI, CHEST. II 70/232. ALR I 702/259, 269. *Foarfecele sint în puicul masinii de cusut.* MAT. DIALECT. I, 189, cf. 287.

2. (Bucov.) Despărțitură în șură¹ (1), în care se păstrează cereale, alimente etc. Com. MARIAN, com. din STRAJA—RĂDĂUȚI, CHEST. II 70/232. ♦ P. c x t. (Regional) Șură¹ (1) (Șieu Măgheruș — Bistrița). Cf. MAT. DIALECT. I, 287.

3. (Regional) Podul¹ (I 2) grajdului, unde se păstrează nutrețul (Runcu Salvei — Năsăud). CHEST. II 420/258.

4. (Regional) Cf. puia¹ (VI 10). Com. din ZAHAREȘTI — SUCEAVA.

— Pl. puicuri.

— Puia + suf. -ic.

PUICĂ s. f. (Regional) Augmentativ al lui puia¹ c ă (I 1). Cf. DM, II X 151, ALR I 1000/746, 954.

— Pl.: puicane.

— Puică + suf. -ună.

PUICĂR s. m. (Rar) Vinzător ambulant de puia¹ (I 2). Cf. IORDAN, L. R. A. 162, SCL 1973, 49.

— Pl.: puicari.

— Puică + suf. -ar.

PUICĂ s. f. I. 1. Puia¹ (I 2) de sex feminin; găină tînără (care abia a început să ouă). Cf. ANON. CAR. *Să zice că din ouăle cele rotunde se scol puice, iară din ceale lungărețe puia sau cocoșei.* ECONOMIA, 105/1, cf. LB. *Acelea [ouă] ce au ... bășică cu aer la o parte, cu sămînța puiciei.* PENESCU, M. 72/10. *Cind își aducea ea aminte de puicile cele nădolece și boghete ... crăpa de cîndă.* CREANGĂ, O. 8. *Din toate colțurile ogrăzii răsăriră găini negre, albe, cocoși cu creasta bătută, puici boghete, rașe leșteți.* DUNĂREANU, CH. 71. *Se crede că trebuie să fie cloclit ... cel dintăi ou de puică neagră.* PAMFILE, DUSM. 85, cf. id. J. I, 132. *Fcmeia, înainte de-a pune ouăle sub cloșcă, le așază pe pămînt ca să iasă din toate puice.* PĂCALĂ, M. R. 161. *Să nu cumva să-mi prindeți ... vro puică boghetă.* HOGAȘ, DR. II, 88. *Găinile și puicile veniră din toate părțile.* REBREANU, R. I, 152. *Pe câpriori dormeau niște puici.* [stfel că primprejur era plin de pene. VLASIU, A. P. 219. *Vulpea] mi-a mîncat nouă puici — din cele mai mar. și mai boghete.* SADOVEANU, O. VI, 636. *Zi cu zi imi faci cadou, Puică galbenă, un ou.* ARGHEZI, S. P. 103i *Începură să alege sprc el din toate părțile și puia, puici, cocoșei.* CAMIL PETRESCU, O. II, 102. *Du-te zău, bărbale-n tindă Și te uită sus la grindă, Că-i o puică ș-un*

cocos și mi le scoboară jos. JARNÍK-BÍRSLEANU, D. 456, cf. ALR I 1 000, ALR II 5 694. Așe că puica băbii lăd ua; da a moșului, cocosu nu ua! O. BIRLEA, A. P. I, 118. Puica pe creastă se cunoaște ce uram e să iasă. PANN, P. V. I, 85/25. Puica de la vecin n' se pare glscă mare (= un lucru străin similar cu al nostru n' se pare mai bun). ZANNE, P. I, 623. Cînd oi vedea vulpra cu papuci Unblind după puici = niciodată. id. ib. I, 709. ◊ Ex p r. (Popular) A face mina (sau degetele) puică = a apropia între ele virfurile degetelor unei mîini. Cînd e canu frîg și amorfește mina, băieții se trudesce să facă mina puică, adică să apropie virfurile degetelor la un loc. PAMFILE, J. I, 58. Baba ... cu degetele dreptei făcute puică, bătu a cruce lată, din creștel lu poală și pe omîndoi umerii. CHIRIȚESCU, GR. 137, cf. DR. IV, 729. (Rare) A se lăsa puică sau a ședea (ori a se da etc.) puică = a se lăsa sau a sta, a aluneca etc. pe vine. Zgîrțian gheața întoreclau călețiu cu meșleșty, luncam cu picioarele stîltnse, ne lăsam puică. BRĂLESCU, A. 129. Copiii se dau puica pe gheață. ap. SCRIBAN, D. (Regional) A i se face (cuiva) părul puică = a-i se face (cuiva) părul măciucă, v. măciucă (I 1). Mă apărai de lovitura sabiei tale și o ștersci d-a fuga, cu părul făcut puică. GORJAN, II, II, 212/16, cf. A. UDESCU, GL. (Regional) (A fi) eu luma puică = (a fi) extrem de înfricoșal. Cf. SCRIBAN, D.

2. (Ornit.; regional) Femela curcanului; curecă. Cf. DR. IV₂, 1 328, BĂCESCU, PĂS. 145, ALR I 1 011/333.

3. (Rare) Pui (I 3) de sex feminin; (rare) puiancă. Ai prins o puică de vulpe ..., mare lucru! CAMILAR, N. II, 424.

II. 1. (Familiar; la voc.) Termen de adresare (dezmișdător sau ironic) folosit cînd se vorbește cu sau despre o fată ori o femeie (tînără). Ceea ee-mi spui, puica mamii, erau să fi-o spui cu mai înainte. ISPIRESCU, L. 54. Să te faci mare, puica maichii. DELAVRANCEA, T. 142, cf. BUL. FIL. I, 213, IV, 113, 125. Uite așa, puica maichii, te încălzești și spui. SADOVEANU, O. XVII, 306.

2. (Popular; de obicei ca termen alintător de adresare) Iubită. Rănti sănătoasă, puică! NEGRUZZI, S. III, 18. Iată! hora se-nvîrtește ... Vină, puico, vină. ALECSANDRI, P. I, 67, cf. id. T. I, 94. Răvaș, puică, răvaș, dragă, Răvaș de la vornicu, Că-ți vine iobnicu. MACEDONSKI, O. II, 48. Spune-mi, puică, n-ai mărturisit stîmb? CĂLINESCU, E. O. II, 253. Fiecărui a li era frică pentru puica lui. CAMIL PETRESCU, O. I, 85. Vai de biata inimioară, Ca și lunea, geme, zbiară, Pentru-o puică bălăioară. ALECSANDRI, P. P. 225. Ș-apoi lin, dorule, lin, Că puica-i pe loc străin. JARNÍK-BÍRSLEANU, D. 127. Vîno, puică, după mine, Dacă vrei să-ți fie bine. MARIAN, SA. 9. Bodea calu și potcova, Puica ședea și-l privea. ȘEZ. I, 9. Rele-s, puică, frigurile, Da-s mai rele dragostile. HODOȘ, P. P. 32, cf. MAT. FOLK. 1 321. A pus jurămînt să nu să aline plîmă nu-și va scoate puica din ghearele păgînului. MERA, L. B. 201. Și fotos eă v-am văzut, Că ni-am găsit puica-n pămînt. GRAUL, I, 309. De-a vrea puica, de n-a vrea, Descară mă due la ea, Ostenit cum ai pulea. PAMFILE, C. T. 99. Cîl mi fi-i lumca de largă, Nu-i ca puica mea cea dragă. id. ib. 112. Nu știu, luna-i luminoasă, Ori e puica mea frumoașă. ANT. LIT. POP. I, 113. Cîntă cucu, se rotește, Puica diu prag mi-l privește. FOLC. MOLDO. I, 114. Nu știu, luna pe cer merge, Ori puica la apă trece. FOLC. TRANSILV. II, 34. Au-zit-am de departe Că-mi trage puica de moarte. BALADE, III, 219. Lasă lumca să vorbească, Numai puica să-mi trăiască, se spune despre cei care fac ce vor, indiferent de părerea altora. Cf. ZANNE, P. II, 839. ◊ (Rare; depreciativ) Cecotă, prostituată. Cf. BUL. FIL. XI—XII, 494.

III. 1. (Munt. și Olt.) Redul tînăr al porumbului (II 1) (înainte de a se forma mîntăscă și boabele); (popular) păpușă (II 2), (regional) pabușie, pui (II 5). Cf. DR. I. Redul porumbului se numește puică atunci cînd este lucă mic, plîmă nu i-a dat încă mîntăscă. I. CR. IV, 220. Păpușa sau puica se numește astfel

pînă ce nu are mîntăscă. PAMFILE, A. R. 88. Porumbii pe deal creșcuseră nebuni, de nu te vedeai din ei ... Puicele se și înveciau de multe și mari ce erau. id. P. 92, cf. CIAUSANU, GL., TOMIȘCU, GL., ALR SN I h 105, ALR SN I h 75. Au dat puicile la porumbi. UDESCU, GL. Porumbului a început să-i dea puicile. LEXIC REG. II, 71. Dau puicile la porumb. GL. OLT.

2. (Regional) Copileț (la tulpina porumbului II 1). De la nodul cel mai apropiat de pămînt, adesea firul de păpașoi ... dă un fel de ramuri, cari câteodată fac și de păpuși și spice și cari se numesc ... copilești, frați, surari sau puice. PAMFILE, A. R. 87.

3. (Prin Transilv. și prin Mold.; mai ales la pl.; la sg. cu sens colectiv) Boabele de porumb rămasă neînfleurite după ce s-au făcut floricelele; (regional) puicelă (I 2), puicuță (3). Cf. SĂGHINESCU, V. 101, CADE, COM. diu DEDA—REGHIN, ALR SN IV—MN h 1 115/219, MAT. DIALECT. I, 89.

4. (Regional; și în sintagma puică de curechi, ALR SN IV h 1 098/319) Sarma (Groși — Baia Mare). ib.

5. Compus: (Entom.; nordul Munt.) puica-popii = buburuză (*Coccinella septempunctata*). Cf. II IX 143, ALR I 1 889/776, 782, 795. Puica-poppii, Unde-i zbură acolo m-ai înmărita. ALR II 1 366/781.

6. (Lit.; Ban.) Loștrîiă (*Hucho hucho*). Se poate întâlni un alt soi de păstrăv ununit ... prin Banat puică. ATILA, P. 201. Numele de puică a supravieșuit peștelui dispărut și la locuitorii de pe valca Bisrei. BĂCESCU, P. 49, cf. 43, II XVIII 261, ALR II 6 239/2.

— Pl.: puici și (popular) puice. Gen.-dat. și: (popular) puicâi, puichi.

— Pui + suf. -că.

PUICÎÎȚĂ s. f. I. Diminutiv al lui puică.

1. (Ban. și prin nord-vestul Olt.) Cf. puică (I 1). Cf. ANON. CAR., H IX 84, ALR I 1 000/35, ALR II 5 494/36. ◊ (Regional) Bililică (*Numida meleagris*) (Glimboca — Caransebeș). ALR SN II h 383/27.

2. (Ban.; la pl.) Puică (II 3). Cf. CADE.

II. (Bot.) 1. (Regional) Calce (*Caltha palustris*) (Secășeni — Oravița). ALR SN III h 645/29.

2. (Prin Ban.; și în sintagma puicîiță d-ali albe, ALR SN III h 644/29) Floarea-paștilor (*Anemone nemorosa*). Cf. BORZA, D. 19, ALR SN III h 644/29.

3. (Prin Ban.) Numele unei plante nedefinite mai de aproape. Cf. H XVIII 168, MAT. DIALECT. I, 139.

III. (Regional) Numele unei specii de broască nedefinite mai de aproape (Brădișorn de Jos — Oravița). H XVIII 139.

— Pl.: puicîițe și (regional) puicîiși.

— Puleă + suf. -iță.

PUICŢI s. m. (Prin Transilv.) Curcan (*Meleagris gallopavo*). Cf. DR. IV₂, 1 328, ALR I 1 012/333.

— Pl: puicŢoi.

— Puleă + suf. -oi.

PUICULEĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui puică (II 2) (Stroja — Jădăuți). ȘEZ. XXIII, 89. Am avut o puiculea Șo murit! Mă e cofea. ib., cf. ȘEZ VI, 120.

— Puică + suf. -uleă.

PUICULEANĂ s. f. I. (Popular) Diminutiv al lui puică (II 2). Puiă, puicul meu, Reață-lui Dunnezeu Să murim noi Amândoi ... Și să vază lumca toată C-o fost dragăle curată! REBEGANU, TR. 118. Răsai lună mai degrabă Să se vadă prin livadă! Să crească pelu și iarbă, Puiculeana să culceagă. HODOȘ, P. P. 50. Doamne, Mai dă-mi zile să trăiesc, Puiculeana să-mi iubesc. CIAUSANU, V. II. ◊ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) Unde a pui el puiculeana asta de fîlufă, așa de chirșă și cu altă încredințare? v. ROM. februarie 1954, 111.

2. (Bucov.; art.) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. Cf. VARONE, D. 126.

— Pl.: *puiculene*.

— **Puleă** + suf. *-ulcanu*.

PUICULIȚĂ s. f. Diminutiv al lui *puică*.

1. Cf. *puică* (I 1). Cf. CADE, ALR I 1 000/158, 508, 679, ALR II 5 694/182, 192, 682, 928.

2. Cf. *puică* (II 2). *Ba șazi mai bine acasă cu mine, puiculița mea*. CR (1846), 124²/32, cf. POLIZU. *Doină, doiniță! De-aș avea o puiculiță Cu flori galbene-n costiță, Cu flori roșii pe guriță!* ALECSANDRI, P. 1, 3. *O să ne despărțim, puiculița mea*. BOLINTINEANU, O. 274. *Ia poftim, puiculiță, de cinstește dumneata întâi*. CREANGĂ, O. 232, cf. DDRF, ALEXI, W., CADE. *Puiculiță, chip frumos, Eu te-aș lua bucuros*. ALECSANDRI, P. P. 17. *Iubește-nă, bădiță, Pe mine, o puiculiță!* JARNÍK-BÎNSEANU, D. 46. *Puiculiță, pui pân, Treci lu badea peste drum Să cercăm vinul de-i bun. id. ib. 373. Puiculița mea frumoasă ... Purcesei să vin la tine, Pierdui calea, vai de mine*. MARIAN, SA. 18. *Puică, puiculița mea, Fă-ți gurița finținea*. MAT. FOLK. 1344. *Și m-așteapt-o puiculiță, Ca un crin, ca o crăiță, Cu gura de lămâiță*. PAMFILE. C. T. 97. *Aveam și eu o puiculiță Ș-o murit mincînd jintiță*. ȘEZ. XXIII, 89. *De-aș ști că e puiculița, Aș întinde pușculița, Și i-aș pușcu cobilița*. FOLC. TRANSILV. II, 34. ♦ (Rare; depreciativ) *Cocolă, prostituată*. Cf. BUL. FIL. XI—XII, 473, 493.

3. **Compus**: (Entom.; prin nordul Munt.) *puiculița-popii* = *buburuză* (*Coccinella septempunctata*). Cf. ALR I 1 889/768, 770.

4. (Prin nord-vestul Olt. și prin sud-estul Transilv: la pl.) Floricele (de porumb). ALR SN IV h 1 115.

— Pl.: *puiculițe*.

— **Puică** + suf. *-uliță*.

PUICUȚĂ s. f. (Popular) Diminutiv al lui *puică*.

1. Cf. *puică* (I 1). Cf. ALR I 1 000, ALR II 5 694. *Trei puicuțe cucuite Stau la lelea sub pârlete* (Fereastră). GOROVEI, C. 148.

2. Cf. *puică* (II 2). *Saltă sprintu dănițorii, Grîbețeni, vîndorii, Cu puicuțe românești*. ALECSANDRI, POEZII, 573. *Și dacă nu ești meșter la arma de vînat, Să prinzi cu undișoara puicuțele din sat?* BOLINTINEANU, O. 184. *Pre puicuță trebuie să o lase, familia rămîne fără piuc*. CONTEMPORANUL, III, 775. *Cel mai tînăr chioteu: „Alelei, puicuța mea!”* COȘBUC, P. I, 130. *Toldeaua, dragă puicuță, Pe mine mă apucă așa jalea*. SADOVEANU, O. II, 186. *Dăruieți de m-a ajunge, Sufletul de loc mi-l stringe, Și capul mi-l a lăia Și puicuța mi-a lua*. POP., ap. GCR II, 296. *Să văd pe puicuțu mea, Cea frumoasă, ochișea*. MARIAN, SA. 10. *Foaie verde cu mărarul, De trei ori potcovii calul ... Să urc la puicuța dealul*. MAT. FOLK. 1363. ♦ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) *Am văzut pe la fințina O puicuță de română, Și de-atunci dorul mă frînge, Soarele din cer mi-l stînge*. POP., ap. GCR II, 305. ♦ (Rare; depreciativ) *Cocotă, prostituată*. Cf. BUL. FIL. XI—XII, 473, 494.

3. (Prin Bucov.; la pl.) *Puică* (III 3). Cf. DDRF. *Acele grîunțe însu cari ... nu poenese, ei-și păstrează forma de mai nainte, se numesc puicuțe și găinuțe*. MARIAN, D. 57, cf. SFC IV, 155.

4. (Regional; la pl.) Specie de cartofi lunguieți (Coverca — Vatra Dornei). GLOSAR REG.

— Pl.: *puicuțe*.

— **Puică** + suf. *-uță*.

PUIDĂI vb. IV. **Intrans.** (Prin Ban.; despre cîini) A lătra. *Lupul ... vede că vin cițiva feciori cu bofile cătră el și cu cîinii sumușind și puidăind* CĂTANĂ, P. B. III, 33.

— **Prez. ind. pers. 3: puidăiește.**

— Etimologia necunoscută.

PUIEC s. m. (Regional) 1. (La pl.) *Pui* (I 4) de albine (Glimboca — Caransebeș). ALRM SN I h 176/27.

2. (La pl.) *Copileți* (la tulpina porumbului) (Glimboca — Caransebeș). ALRM SN I h 73/27.

3. *Cățel* (de usturoi) (Răchita — Lugoj). ALR I 841/75.

4. (La pl.) *Arpagie* (Chizătău — Lugoj). ALRM SN I h 128/76.

— Pronunțat: *pu-iec*. — Pl.: *puieci*.

— Cf. *puil*.

PUIECIÓR s. m. (Prin nord-estul Olt.) Diminutiv al lui *puicel* (4); p. restr. *ceapă mică*. Cf. CIAUSANU, GL. 53.

— Pronunțat: *pu-ie-*. — Pl.: *puieciori*.

— **Puiet** + suf. *-ior*.

PUIEDE s. f. v. *poiede*.

PUIÉDIE s. f. v. *poiede*.

PUIÉLNIȚĂ s. f. v. *puierniță*.

PUIÉR subst. 1. (Regional) *Sertar* (la masă) (Buciumi — Zălau). ALR I 702/285.

2. (Prin sud-vestul Munt.) *Coteș* în care se dă mîncare puilor¹ (I 2); (regional) *pișnic*, *puierniță* (2), *puiață*. cv 1951, nr. 1, 36. *Am făcut un puier, de dăm la pui să mănince*. ib.

— Pronunțat: *pu-ier*. — Pl.: ?

— **Pui**¹ + suf. *-ar*.

PUIERÍME s. f. (Regional; cu sens colectiv) *Mulțime* de *pui*² (I 1) (Bechet — Corabia). GL. OLT.

— Pronunțat: *pu-ie-*.

— **Pui**¹ + suf. *-ărime*.

PUIERÍȚĂ s. f. (Regional; cu sens colectiv) *Copileți* (la tulpina porumbului) (Secășeni — Oravița). ALR SN I h 103/29.

— Pronunțat: *pu-ic-*.

— **Pui**¹ + suf. *-ariță*.

PUIERNIȚĂ s. f. 1. Instalație simplă folosită în crescătoriile de pești pentru dezvoltarea puietului (3) de păstrăv. Cf. NOM. MIN. 1, 26. *Alimentarea se face astfel, uicil fiecare puerniță să primească apa direct de la ulueul de distribuire*. LTR², cf. M. D. ENC.

2. Instalație special amenajată pentru creșterea puilor¹ unor păsări de curte fără cloști, în primele luni de viață. *Este bine să li se facă cunoscut elevilor modul de creștere a puilor în puernițe*. Gî 1962, nr. 685, 3/3, cf. 1 martie 1962, 36. *Puiernițele se împart în compartimente corespunzătoare unui număr de 200 de pui sau boboci*. LTR², cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Regional; în forma *puicniță*) *Clocitoare* (Măceșu de Jos — Băilești). GL. OLT. ♦ (Prin sud-vestul Munt.) *Puier* (2). Cf. cv 1951, nr. 1, 36.

3. (Mold.; în forma *puicniță*) *Cocotă, prostituată*. Cf. RUL. FIL. XI—XII, 494.

— Pronunțat: *pu-ier-*. — Pl.: *puiernițe*. — Și: (regional) **puierniță** s. f.

— **Pui**¹ + suf. *-arniță*.

PUIÉSTRU subst. (Regional) *Mădiță* (I) (Petriș) A III 17.

— Pronunțat: *pu-ies-*. — Pl.: ?

— De la *pui*¹.

PUIÉT s. m. (La sg. cu sens colectiv) 1. *Mulțime* de *pui*¹ (I 1); (învechit) *puime*. Cf. LB, POLIZU, DDRF, M. D. ENC., DEX.

2. *Mulțime* de *pui*¹ (I 4). *În mutarea întia albinele își dezvoltau cuibul și puietul*. SADOVEANU, O. XVIII, 624, cf. CHEST. VI 22/16, 92/3, ALRM SN I h 176, M. D. ENC., DEX.

3. *Pesti*² *mici* (în prima lor perioadă de viață), adesea obținute prin fecundare artificială și folosite în repopularea apelor. Cf. NICA, L. VAM. [Este necesară]

supravegherea creșterii în topișe a puieților de păstrăv. *VIS. PESC.* iunie 1962, 20. *Întreaga cantitate de puieți produs este folosită pentru repopularea bazinelor de pescuit sportiv.* *ib.* octombrie 1964, 1, cf. *DEX*, com. din *CLUJ-NAPOEA*.

4. Plante lemnoase tinere din momentul în care formează primele frunze pînă cînd ating înălțimea de 1–2 m, crescute spontan în păduri sau cultivate în pepiniere silvice sau pomicele spre a fi transplantate ulterior, (regional) puieți (3); p. gener. plantă tinăra, puieți (II 1). Cf. *ALEXI, W. Anii oculte vara sub coajă puieți de 2 ani, creșcuți din stîmburi pădurești în școala altoitor.* *COMȘA, N. z.* 48. *Făcuți și tu puieții nucului.* *GALACTION, O. A. 1.* 261. *Copacii ... se înmulțiseră prin puieți și semințe.* *C. PETRESCU, R. DR.* 211, cf. *NOM. PROF.* 14. *Se vor recolta ... puieții forestieri din pădure.* *LEG. EC. PL.* 443. *Se mîlădie ușor în vînt puieții Pădurii celei nouă — care crește.* *V. ROM.* octombrie 1954, 32. [Arbustul] poate fi introdus în teren prin plantare de puieți sau prin semănătură directă. *VIS. PESC.* martie 1964, 17, cf. *LTN*². *Datoria elevilor este de a participa la activitățile obștești ... prin plantarea puieților.* *BOTANICA,* 169. *Puieții naturali cresc spontan în păduri; cei cultivați sînt creșcuți în pepiniere pomicele.* *DEX.* *Cîntă cucul pe puieți.* *Fata la doarnă-u unghete.* 1. *CR. III,* 250. *Puieți răsarîți din sămînța căzută.* *L. COSTIN, GR. BĂN.* 170, cf. *A VI* 26.

5. (Rar) Mulțime de puieți (III 1). *Cînd s-u hotărît ca ... să-și puie cunania pe cap alături de un controlor financiar, a făcut-o mînată de sărăcia și de puieții de copii de acasă.* *BASSARABESCU, S. N.* 161.

— Pronunțat: *pu-iet.* — Pl.: *puieți.* — Și: (regional) *pulete,* *puieț* s. m.
— *Pul*¹ + suf. *-et.*

PUIETE¹ s. m. (Prin nord-estul Olt.) I. Diminutiv al lui puieți (II 1). Cf. *CIAUȘANU, GL.*

2. Puieți (VI 10). Cf. *CIAUȘANU, GL.* *Am băgat la cămașă doi puieți.* *id. ib.*

3. Adaos de lemn la grinzile care au o adîncitură. Cf. *MAT. DIALECT. I,* 234.

— Pronunțat: *pu-ie-.* — Pl.: *puieți.*
— *Pul*¹ + suf. *-ete.*

PUIETE² s. m. v. puieți.

PUIETOĂRE adj. (Gram.; învechit, rar; în sintagma) *Spîță puietoare* = grad pozitiv, v. pozitiv (II 4). *Spîță puietoare iaste și numirea lucrurilor cu nume adăogătoare, cum e: alb, negru și alte.* *ST. LEX.* 225⁵/5.

— Pronunțat: *pu-ie-.*
— *Pune* + suf. *-ătoare.*

PUIETOR, -OĂRE adj. s. f. I. Adj. (În dicționarele din trecut; despre animale) Care umblă după împerechere, după puieți (I); care se puiește² (2). Cf. *BANCIANU, ALEXI, W.*

2. S. f. Cloșcă. Cf. *DRLU.*
— Pronunțat: *pu-ie-.* — Pl.: *puietori, -oare.*
— *Pul*² + suf. *-ător.*

PUIETURĂ s. f. (Învechit, rar; cu sens colectiv neprecizat, probabil) Mulțime de copii, de odrasle, de urmași. *Lumea creștinească, în puietură vestită* (a. 1694). *FN* 42.

— Pronunțat: *pu-ie-.*
— *Pul*² + suf. *-ătură.*

PUIET¹ s. m. v. puieți.

PUIET² s. n., s. m. (Prin sudul Transilv.) I. S. n. Sertăraș. Cf. *puieți* (VI 1). Cf. *ALR I* 702, 160, A II 8.

2. S. m. Scindura de jos a ferestrei. Cf. *CHEST.* II 180/61, 63.

— Pronunțat: *pu-iet.* — Pl.: (n.) *puiete* și (m.) *puieți.*
— *Pul*¹ + suf. *-ef.*

PUIEZĂ s. f. v. pulzea.

PUIEZĂ vb. IV. I. *Intranz.* (Învechit) A veni în mare cantitate, în mare număr (și năvalnic). *V. năpădi, năvăli. Ai ieșit ca un rîu din eden, poiezînd ca valuri line.* *MINERUL* (1776), 62¹/2. *Poiezise ca furnigile cînd se suie pe copaci primăvara.* *DIONISIE, C.* 182, cf. *CADE.*

2. *Ref1.* (Mold.) A se înmulți prin procreare. *Salamundrele ... poporul le cunoaște sub numele de solomțzre. Poporul crede că ele ... se paiezesc chiar din cenușa unci solomțzre arsă-n foc.* *ȘEZ. II,* 71, cf. *TONG, ȘĂINEANU, D. V.* *Într-o magazie de lemnărie ... se puieziseră gazgani.* *SADOVEANU, O. II,* 516. *Au trecut pe deasupra lor doi cormorani dintre aceia cure se puieziseră într-o dambură, pustiind-o.* *id. ib.* XIII, 331. ♦ A se înmulți ea indivizi; a se răsplîdi în mare număr pe un teritoriu. Cf. *CREANGĂ, AP. CADE, SCRIBAN, D.*

3. *Ref1.* (Prin nord-estul Olt.; despre apă; în forma *poieji*) A se revărsa (I). Cf. *CIAUȘANU, V.* 189. ♦ „A picura, a asuda”. *CIAUȘANU, V.* 189.

4. *Tranz.* (Prin nordul Munt.; complementul indică suprafețe; în forma *poiezi*) A acoperi, a umple (eu ființe). *A ieșit din corn ... cai, herghelii multe. (Dă să le bege-n corn! Da cînd duca pe cele ieșite, a poiezit pămîntul cu altele.* *RĂDULESCU-CODIN, I.* 197, cf. 356.

— Pronunțat: *pu-ie-.* — *Prez. ind. pers.* 3: *puiezește.* — Și: (învechit și regional) *polezi,* (regional) *pulzi, poleji* (*CIAUȘANU, V.* 189) vb. IV.

— *Pul*¹ + suf. *-ezi.*

PUIEZITURĂ s. f. (Regional) Mulțime de puieți (I 2) (Săpata de Sus — Pitești). Cf. *UDRESCU, GL.* *Ce de puiezitură am văzut la gostat!* *id. ib.* ♦ Mulțime de copii. Cf. *puieți* (III 1). (Săpata de Sus — Pitești). Cf. *UDRESCU, GL.* *Duduia curtea școlii de puiezitura satului.* *id. ib.*

— Pronunțat: *pu-ic-.* — Pl.: *puiezituri.*
— *Pniezi* + suf. *-tură.*

PUIGĂN s. m. (Mold.) Augmentativ al lui puieți; puieți mai mare.

1. Cf. *puieți* (I 1). *Toate sălbăticiunile care aveau în acel cotton de lume donnie se deșteptau deasupra stufurilor și luciurilor, învîfindu-și puigani la zbor.* *SADOVEANU, O. XII,* 849, cf. *id. P. M.* 89.

2. Cf. *puieți* (I 2). Cf. *SCRIBAN, D.*

3. Cf. *puieți* (I 3). *Puie de clevi se mai cheamă puigani.* *S. C. ȘT. (IASI),* 1958, 149. *Puigan ... un puie de lup sau iepure aproape de un an.* 1. *CR. VI,* 30. *Ai vinat ceva? Numai un puigan mi-a picat.* *id. ib.*

— Pl.: *puigani.*
— De la *pul*¹.

PUIGRÓS s. m. (Ornit.; regional) Botgros (*Coccyllraustes coccyllraustes*). Cf. *MARIAN, O. I,* 416, *TDRG, DOMBROWSKI, P.* 95, 315, *BĂEȘCU, PĂS.* 145.

— Pl.: *puigroși.* — Și: (regional) *pulgrós* (*MARIAN, O. I,* 416, *TDRG, BĂEȘCU, PĂS.* 145), *pulgrós* (*MARIAN, O. I,* 416), *puigrós* (*BĂEȘCU, PĂS.* 145) s. m.

— *Pul*¹ + *gros.*

PULIETE s. m. (Regional) Porumb semănat des, care se recoltează verde și este folosit ca furaj (Geoagiu — Orăștie). Cf. *MAT. DIALECT. I,* 266.

— Pl.: *puieți.*
— *Pul*¹ + suf. *-(u)lete.*

PULIȘ subst. (În dicționarele din trecut) Împletitură făcută din niște și întrebuințată ca funie. Cf. *DDRF, GHETIE, R. M., BĂCIANU.*

— Pronunțat: *pu-i-.* — Pl.: ?
— De la *pul*¹.

PUILUȚ s. m. (Regional) Diminutiv al lui **pui**. Cf. sfc vi, 124, 127.
— Pronunțat: *pu-i-*. — Pl.: *puiuți*.
— De la **pui**¹.

PUIȚE s. f. (În dicționarele din trecut) Puic (I). Cf. DDNF, BĂRCIANU, ALEXI, W.
— **Pui**¹ + suf. *-ime*.

PUIGRÓS s. m. v. **puigros**.

PUIGRÓȘ s. m. v. **puigros**.

PŪINIȚĂ s. f. (Prin Mold.) Cocotă, prostituată. Cf. BUL. FIL. XI—XII, 494, GRAUN, E. 32.
— Pl.: *puinițe*.
— **Pui**¹ + suf. *-niță*.

PUIOĂRĂ¹ s. f. (Regional) „Haină femeiască făcută dintr-o stofă cu boabe albe” (Frata — Turda). PAȘCA, GL., cf. scl 1975, 263.
— Pronunțat: *pu-ioa-*. — Pl.: *puioare*.
— **Pui**¹ + suf. *-ioară*.

PUIOĂRĂ² s. f. v. **păioară**.

PUIÓC s. m., s. n. Augmentativ al lui **pui**¹.
1. S. m. (Prin nord-vestul Transilv.) Cf. **pui**¹ (I 1, 2). Cf. TEAHA, C. N. 257.

2. S. m. (Prin Ban.) Cf. **pui**¹ (I 3). Cf. CADE. *Își prinse un puioce de urs și mai prinse unul de lup și-i învăță să-i fie citni credincioși la orice vreme.* MERA, L. B. 104.

3. S. n. (Regional) Cf. **pui**¹ (VI 1) (Semlac — Sinnicolau Mare). ALR I 702/51.
— Pronunțat: *pu-ioc*. — Pl.: (m.) *puioci* și (n.) *puiocuri*.
— **Pui**¹ + suf. *-oc*.

PUIÓS,-OĂȘĂ adj. f. (Popular și familiar: despre fințe) Prolific. Cu matca de iepuroaică se vindecă sterilitatea, pentru că acest animal e foarte puios. CANDREA, F. 311, cf. TDRG. *Nu e nici puios ..., că n-are copii.* BRĂTESCU-VOINEȘU, I. 143, cf. CADE, IORDAN, STIL. 369, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ (Prin sud-estul Transilv.; în sintagma) *Fagure puios* = fagure din care ies **pui**¹ (I 4) de albine. Cf. CHEST. VI 127/29, 30.

2. (Prin Ban.; în sintagma) *Bubă puioasă* = boală de piele care se manifestă prin ieșirea unor bulbe mărunte, mai ales pe față. *Bubă puioasă ..., nu umfla, nu gimfa, căi cu descintec te-oi descinta și cu sare te-oi săra.* ALEXICI, L. P. 207, cf. ALRM II/1 h 181/27.
— Pronunțat: *pu-ios*. — Pl.: *puiosi, -oase*.
— **Pui**¹ + suf. *-os*.

PUIPURŪCII s. m. = pitpalac (II 1). Cf. BĂCESCU, PĂS. 145.

PUIRE s. f. Acțiunea de a se **pui**² (2). Cf. DRU, DDNF, DEX.
— Pl.: *puiri*.
— V. **pui**².

PUIRÎȚĂ s. f. (Regional) Copileț (la tulpina porumbului) (Secășeni — Oravița). ALR SN I h 98/29.
— Pronunțat: *pu-i-*. — Pl.: *puirițe*.
— De la **pui**¹.

PUIȘÓR,-OĂRĂ subst., interj. Diminutiv al lui **pui**¹.

1. S. m. I. Cf. **pui**¹ (I 1). *Ca o pascre ce-și hrănește pușorii și-i pitula plină trecu vinătoriul.* MOXA, 386/36, cf. ANON. CAR., LB, POLIZU, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Peste o clipă se auzi țipetele de bucurie ale pușorilor cărora rindunica le aducea hrană.* GĂRLEANU, N. 217. *Sărmane păsărcle, sărmani pușori golași, dacă ați putea ... ce-ați povesti voi de traiul*

vostru prin ctnpiile noastre! GALACTION, A. 416. *Pușor de la pădure, Du-te la mndra de-i spune Să nu se gale-așa bine, Că, zău, capul mi l-o pune.* JARNIK-BİRSEANU, D. 13, cf. 205. *Și să zbor din nuc în nuc, Ca un pușor de cuc.* PAMFILE, C. Ț. 107. *Iar mai sus, pe spie de nuc, Cînt-un pușor de cuc!* CIAUȘANU, V. 31. ♦ Expr. (Rar) **A fi pușor cu eaș la gură** = a fi copil, încă nematurizat; p. ext. a fi (total) lipsit de experiență. Cf. ZANNE, P. III, 513. ♦ (Regional; la pl.; și în construcțiile *de-a pușorii*, IEM 609, II II 64, ALR SN V h 1 297/272, *de-a pușoru*, ALR SN V h 1 297/784) (De-a) **puia-gaia**, v. **pui**¹ (I 1). Cf. H IX 498.

2. Cf. **pui**¹ (I 2). *Găsi ... zece pușori de găină, puind somnoroși sub tulecele lor umede.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 60. *Umbla prin curte, luat cu asalt de o oaste întregă de pușori, pui, puindri.* VOICULESCU, P. I, 59. *Niște mălai dintr-o strachină mică în jurul căreia puiau jaltie vreo zece-cinsprezece pușori mici cu nucile.* PREDĂ, M. 292.

3. Cf. **pui**¹ (I 3). Cf. POLIZU. *Pușorii de pește.* I. IONESCU, M. 91. *Apoi dă, cumătră, se vede că și lui Dumnezeu îi plac tot pușorii [de capră] de cei mai tineri.* CREANGĂ, P. 31.

II. S. m. (Regional) Cf. **pui**¹ (II 1) (Vulean). A III 6. ♦ **Plantă tinăra mai crescută decît puil** (II 1) (Piscu Vechi — Calafat). H V 367. *O plantă dacă e mică i se zice pui, dacă mai crește, pușor.* Ib.

III. I. S. m. și f. (Rar la f.; adesea ca termen de adresare) Cf. **pui**¹ (III 1). *Se hotărăște să stea în coridor ... să păzească pe Goe, să nu se mai întimple ceva pușorului.* CARAGIALE, O. I, 271. *Ține țiea, pușorul mamei, așa aceasta.* ISPIRESCU, L. 54. *Mama-i dusă-n sal! Cu dorul Azi e singur pușorul, Și-am închis ușa la tindă Cu zăvorul.* COȘBUC, B. 87. *Unde ești tu acuma, pușorul mamei?* PREDĂ, M. 79. *Bucură-te, mănăstire, Că ce pușor îți vine, Da' nu vine să-nfloarească, Ci vine să vestejească.* POP., ap. GCR II, 344. *No, pușoara mamei, acum poți umbla loală lumea, că ești gata.* RETEGANUL, P. III, 14. *Trei zmei păgîni ... au pus mina pe pușoarele împăratului și le-au dus în lumea lor depărtată.* MENA, L. B. 243. ♦ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) *Ipate se și prinde în joc lingă un pușor de fată.* CREANGĂ, O. 70, cf. id. p. 236. *Oare unde să fie pușorul cel de știță?* I. NEGRUZZI, S. IV, 47.

2. S. m. (Familiar; de obicei la voc.) Termen de adresare (dezmiertător sau ironic) folosit mai ales cînd se vorbește cu sau despre un copil ori cu sau despre un bărbat (tinăr); (popular) **puiele** (2), (familiar) **pui**¹ (III 1). *Ascultă, pușorule — i se adresă ..., — te-am chemat să-ți spun o vorbuleță.* PAS, Z. IV, 192. *Pușori, îmi vine să cînt, să rid și să plîng și mi-e dor de duică, mă.* T decembrie 1964, 5.

3. S. m. (Popular; de obicei ca termen alintător de adresare) Iubit. *Aș vrea să mă duc la bal, pușorule!* CR (1846), 124²/31, cf. POLIZU, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Pușor scump ..., vreau să-ți spun ceva foarte serios, în interesul nostru.* GĂLINESCU, S. 625. *Foaie verde mărăcine, S-a dus puil de la mine ... Tuturor le pare bine, Numai mie-mi pare rău, C-a fost pușorul meu.* POP., ap. GCR II, 310, cf. ALECSANDRI, P. P. 275. *Pușoru ciud m-atinge, Foc la inimă mă-ucinge.* JARNIK-BİRSEANU, D. 22, cf. 384. *Am purces depărtîșor, Că m-așteapt-un pușor Ca un crin, ca un bujor, Cu gura friptă de dor.* PAMFILE, C. Ț. 97, cf. FOLC. TRANSILV. I, 296.

IV. S. m. (La pl.) Cf. **pui**¹ (IV). *Seoarțele se fac în două ițe și oricît de groase, cu pușori ațeși de deosebite culori.* ap. IEM 1324, cf. DDNF. [Alesăturile] se fac în flori, riuri, pușori, costițe, fluturi etc. PAMFILE, I, C. 291. *Cioarecii sint de geolgiu sau de pinză subfire de humbac ..., iar la glezne sint răsfrînți ca de patru degete și cliviți cu pușori de arnici roș.* id. s. v. 60. *Vine-o sfașcă de pe lan Cu trei pușori pe stau, Unu-i roșu, altul e verde, Biue sfașcei i se șede.* MARIAN, NU. 235, cf. PODARIU, FL. 21, A V 20. *Să-mi cumperi*

năframă neagră, Neagră și cu pușori, Să nu mă uiți pînă mori. FOLC. TRANSILV., II, 36.

V. S. m. (Familiar; de obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de”) I. Cf. pui¹ (V 1). Să-ți fac un pușor de mămăligă. STĂNOIU, c. I, 30.

2. Cf. pui¹ (V 2). Ce pușor de bărbățel oi să am! ALECSANDRI, T. 525. Dacă nu-s și icu un pușor de om în felul meu, dar tot m-a tras Harap Alb pe șfară. CREANGĂ, P. 236.

VI. I. S. m. (Prin sudul Munt.) Cf. pui¹ (VI 10). Cf. ALR II 3 306/928, ALR SN IV h 1 168/899.

2. S. m. Veche monedă austriacă de argint care a circulat și în țările române. În Bucovina ... este și astăzi datina de a pune mortului un pușor de argint sub limbă. MARIAN, I, 81. Ia pre copilul ce are să se rezeze în brațe și, dîndu-i unul sau doi pușori (ruscufe) de argint în mîna ... îl pune să șadă pe pieptarul așternut. id. NA, 111, cf. DDRF. Pușorii, firfiricii, gologanii, pitacii ... de valori diferite ce nu se pot îndestul explica astăzi. N. A. BOGDAN, c. M. 169, cf. DEX. Nai ne rugăm dumnii tale Să ne dai vro trei parale ... Sau vro cîțiva pușori. POP., ap. GCR II, 337, cf. ȘEZ. III, 86. Ia mai zi, măi scripcăraș, Că fi-oi da un creișăraș; Iar de-i zice binîșor, Eu fi-oi da un pușor; Și de-oi zice cu alean, Ți-oi zîrlî și-un gologan. PAMFILE, c. Ț. 318, cf. id. s. T. 161, com. din STRAJA—RĂDĂUȚI și din MAIERU—NĂȘĂUD.

3. S. n. Pernă mică, care se pune direct sub cap (peste o pernă mare); perniță (I 1), pernușă (I). Cf. CADE, BL V, 10, SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX.

4. S. n. (Prin Munt.) Donișă mică. Botele cu apă proaspătă, clondirile cu vin scufundate în doniși, pușoarele noi cu miros de brad ... sînt rînduite cu îngrijire și înconjurare cu foi de pelin. DELAVRANCEA, S. 222, cf. M. D. ENC., DEX, II IV 152.

5. S. m. (Mold.) Mușchiuleț fraged de porc; p. gener. carne fragedă. Cf. SĂGHINESCU, V. 101, CADE.

6. S. m. (Regional; la pl.) Bucăți de Iemn, lungi de circa un metru, care se pun la acoperișul caselor fără streșină, pentru a feri pereții de ploaie (Borșani—Adjud). CREST. II 245/191.

VII. Interj. (Regional; repetat) Cuvînt cu care se strigă puii (I 2), găinile și alte păsări de curte (Ștefănești de Jos—București). ALN SN II h 365/769.
— Pronunțat: pu-i-. — Pl.: pușori, -oare.
— Pui¹ + suf. -ișor.

PUIȘTE s. f. (Regional) Țarina de pe care s-a cules porumbul (Branîștea—Galați). Cf. II III 71.
— Accentul necunoscut. — Pl.: puști.
— Pui¹ + suf. -iște.

PUIȚ¹ s. n. I. (Rar) Faptul de a se pui² (2). Cf. CADE.

2. (Regional) Perioada de imperchere la animale și la păsări. Cf. CADE, CIAUȘANU, V. 192.
— Și: pulăt (pl. puiaturi, CIAUȘANU, V. 192) s. n. CADE, CIAUȘANU, V. 192.
— V. pui².

PUIȚ², -Ă adj. (Regional; despre cai) Care are o pată albă pe crupă. Cf. pui¹ (IV). Com. din SĂVINȘIN—LIPOVA.
— Pl.: puiți, -te.
— Pui¹ + suf. -it.

PUITŌR, -OĂRE subst. I. S. m. și f. Lucrător tipograf care alimentează cu coli de hîrtie presa de imprimat. Cf. DM, DEX.

2. S. n. (În sintagma) Puitor de mine = navă militară amenajată pentru transportul și punerea minelor marine și fluviale. Cf. M. D. ENC., DEX.
— Pronunțat: pu-i-. — Pl.: puitori, -oare.
— Pune + suf. -itor.

PUITŪRĂ s. f. (Regional) I. I. Semănat al unor plante. Cf. DM.

2. Timpul cînd se scămăna anumite plante. Cf. CADE, DM.

II. Cusătură cu fluturi sau cu fir pe o cămașă țărănească. Cf. CADE.

— Pronunțat: pu-i-. — Pl.: puituri.
— Pune + suf. -itură.

PUÎȚ s. m. Diminutiv al lui pui¹.

1. (Prin Maram.) Cf. pui¹ (I 1). În vîrfușu ciungului, Cîntă-ș puii cucului. — Tu, puișu cucului, Spune-mi drumu Clujului. BİRLEA, c. P. 173.

2. (Regional) Cf. pui¹ (I 2) (Vascău). A I 34.

3. (Prin nord-vestul Olt.) Puiet (I 4). Cf. GR. S. V, 123.

4. (Prin nord-vestul Olt.) Arpagic. Cf. GR. S. V, 125.

5. (Prin Transilv.; mai ales la pl.) Bombeană. Cf. ALN I 316/251. Le-am cumpărat copiilor puiși de 10 lei. MAT. DIALECT. I, 89, cf. LEXIC REG. II, 74.

— Pl.: puiși
— Pui¹ + suf. -iș.

PUIȚĂ s. f. (Mold. și Bucov.) I. (La sg. cu sens colectiv) Hăită de cîini sau de lupi care umblă după o cățea sau după o lupoaică în perioada împerecherii. Cf. CADE, SCRIBAN, D., PAMFILE, c. 50, com. din STRAJA—RĂDĂUȚI, IORDAN, L. M. 194, A VI 26. Umblă ca cățeaua cu puișa după ea, se spune despre o femeie neserioasă. Cf. ZANNE, P. I, 401.

2. Cățea sau lupoaică în perioada împerecherii. Dar dacă ... v-ar fi prins lupii, atunci cum era? V-am auzit chiuind ... am auzit și puișa. CONTEMPORANUL, VII, 102, cf. 103, com. MARIAN, com. din STRAJA—RĂDĂUȚI. ◇ Loc. a d j. În puiță = (despre femeile unor animale) care se află în călduri, v. căldură. Să înduri ... nerușinarea telurică, de cățele în puișă, a unor sărânci cherhelite care cochetează cu niște zăplani de frînari. I. BOTEZ, B. I, 196.

3. Femeie stricată, depravată. Cf. BL IX, 59, BUL. FIL. XI—XII, 495, com. MARIAN, A VI 26.

— Pronunțat: pu-i-. — Pl.: puițe.
— Pui¹ + suf. -iță.

PUIȚI vb. IV. Refl. (Regional) A se pui² (2). Poporul crede că solomăzrele se înmulțesc lesne de tot și se puișesc chiar din cenușa unei solomăzre arse în foc. N. I. EON, MED. 105, cf. SFC VI, 114, ALR II 4 959/219.

— Pronunțat: pu-i-. — Prez. ind. pers. 3: puiște.
— Pui¹ + suf. -iți.

PUIȚC s. m., s. n. (Regional) Diminutiv al lui pui¹.

1. S. m. I. (În poezia populară; de obicei ca termen dezmiardător de adresare) Pușor (I 1). Cucule, puiucule, Glas dulce de primăvară, Tu te duci, apoi vii iară. MARIAN, I, 233. Cucule, puiucule! Cîți ani tîmi vei dăruî Pîină ce eu voi muri. id. s. R. II, 229.

2. (Regional) Pușor (I 2) (Ciceu Giurgești—Dej). ALR I 992/266.

3. (Regional) Bob de fasole. Cf. pui¹ (II 5) (Ciceu Giurgești—Dej). ALR I 849/266.

4. (Prin Transilv.) Cf. pui¹ (III 2). Bucuros fi le dau ... de mîă vei slobozi tu afară din temnișă, că vai! rău e aicea, puiucule! REJEGANUL, ap. CADE.

II. S. n. (Transilv.) Sertăraș. Cf. pui¹ (VI I). Despoiară casele căuțind ... și prin puiucul mesușelor. BARIȚIU, P. A. II, 272. O masă cu puiuc și cu polișă s-o faci tu singur cu minile tale, de la început și pîină la sfîrșit? VLASIU, A. P. 313, cf. COMAN, GL., ALR I 702/79, 148, 194, 230, 243, 247, 251, 255, 257, 268, 289, LEXIC REG. II, 74, 81. Foarfecele sînt în puiucul mașinii de cusut. MAT. DIALECT. I, 189, cf. 215.

— Pronunțat: pu-iuc. — Pl.: (m.) puiuci, (n.) puiucuri.
— Pui¹ + suf. -uc.

PUIUG subst. (Regional) Pod¹ la șură sau la grajd. V. pui a g. Cf. pui¹ (VI 2). (Șard — Alba Iulia). TODORAN, GL. *Puiugul șurii*, id. ib.
 — Pronunțat: pu-iug. — Pl.: ?
 — Pu¹ + suf. -ug.

PUIUGRÓS s. m. v. puigrós.

PUIULÉȚ s. m. (Popular) Diminutiv al lui pui¹.
 I. (În poezia populară; de obicei ca termen dezmiertător de adresare) Pușor (I 1). *Hei, măi, puiulef de cuc, După care să mă duc?* FOLC. TRANSILV. I, 284. ◇ Fig. *Cine cîntă, chiniește De tot codrul mi-ș vîiește? E haiducul Miulef, Al codrilor puiulef.* ȘEZ. IV, 130.

2. Pușor (III 2). *Vro cincizeci de ieniceri... Întrebînd Și ispitînd, Și pistoale pitulînd; Întrebînd de Iorgovan, Puiulef de hoțoman.* TEODORESCU, P. P. 558.
 — Pronunțat: pu-iu-. — Pl.: puiulefi.
 — Pu¹ + suf. -ulef.

PUIULŪC s. m. (Regional) Pușor (I 1) (Giulești — Sighetu Marmăției). T. PAPAHAĞI, M. 13. *Puiuluc de cuc, După care să mă duc?* id. ib., cf. 230.
 — Pronunțat: pu-iu-. — Pl.: puiuluci.
 — Pu¹ + suf. -uluc.

PUIULŪȚ s. m. (Regional) Pușor (I 1) (Glod — Sighetu Marmăției). T. PAPAHAĞI, M. 36. *Frunză verde de trifoi, M-a ccrut la mama doi... Hei, tu, puiuluț de cuc, După care să mă duc?* id. ib., cf. 230.
 — Pronunțat: pu-iu-. — Pl.: puiuluți.
 — Pu¹ + suf. -uluț.

PUIURÉL s. n. (Regional) Diminutiv al lui pui¹ (VI 10) (Cristioru de Sus — Vașcău). Cf. TEAHA, C. N. 257.
 — Pronunțat: pu-iu-. — Pl.: puiurele.
 — Pu¹ + suf. -urel.

PUIUȚ s. m. Diminutiv al lui pui¹.
 I. 1. (Popular; adesea ca termen dezmiertător de adresare) Pușor (I 1). Cf. ANON. CAR., DRLU, LB. *Blestematul cel de uliu iară mi-a mîncat puiuuții...*, *zise cioara*. MARIAN, O. II, 43. *S-a dus cucul de p-aiți Ș-o lasat puiuuții mici.* ȘEZ. III, 154. *Tu, puiuuț de coarbă neagră, Eu de mică te-am finut Și folos nu fi-am avut.* ib. IV, 9. *Frunză verde floricea, Săracă inima mea, Cum se zbate și se-ntoarce Ca puiuuțul în ghioace.* HODOȘ, C. 58. *Voi, puiuuți de turturele...*, *N-ați văzut pe mindrul meu?* BUD, P. P. 6, cf. PODARIU, FL. 20. *Și nimica n'u vedzea, Numa um puiuuț dze corb.* DENSUSIANU, T. II, 185.

2. (Regional) Pușor (I 2). *Cloștile și puiuuții gălbui înfundă buruienile.* LUNGANU, AP. CADE, Cf. ALR I 991/388, 992/333.

II. (Regional) Boboc de floare. Cf. pui¹ (II). (Mărginea — Rădăuți). Cf. ALN SN III h 660/386.

III. (Mai ales în poezia populară) I. (Adesea ca termen dezmiertător de adresare) Pușor (III 1). *Acum te-aș ruga, De m-ai asculta, Ca să faci un bine, Chiar și pentru mine Și puiuuții tăi, Că-s pre prostănei.* MARIAN, I. 124. *Hei, tu, puiuuțu mamii, T-oî trimete mîndră carte, Cu margini de bustioc.* T. PAPAHAĞI, M. 21.

2. Pușor (III 3). *Frunzuța cea de soc Tot îmi spune să mă-ntorc că vine puiuuțul meu.* MARIAN, SA. 88. *Și m-am dus în sat la joc, Ș-am iubit un busuioe... Și-l fineam ca pe-un puiuuț Și-l iubeam ca pe-un drăguț.* HODOȘ, P. P. 121.

IV. (Regional) Pușor (IV). Cf. MARIAN, NV. 235.

V. (Prin Ban.) Pușor (V). *Se puseră să tragă un puiuuț de somu pînă una-alta. Nu mult după aceea iată vine la fîntînă o babă.* CĂȚANĂ, P. B. III, 16.

VI. (Ban., Transilv. și Maram.) Sertăraș. Cf. pui¹ (VI 1). Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 171, ALR I 702/30, 35, 49, 56, 87, 178, 266, 270, 273, 283, 359, 360, CV 1951, DR. 5, 27, A II 8, LEXIC REG. II, 42.

VII. I. (Prin Ban. și prin Maram.) Cf. pui¹ (VI 10). Cf. ALN SN IV h 1168.

2. (Regional) Cf. pui¹ (VI II) (Feleacu — Cluj Napoca). ALR I 1 608/251.
 — Pronunțat: pu-iuț. — Pl.: puiuuți.
 — Pu¹ + suf. -uț.

PUIZĂ s. f. v. puizea.

PUIZEĂ s. f. (Bot.; regional) I. Pansea (I b) (*Viola tricolor*). Cf. BONZA, D. 181.

2. C o m p u s: **puizea-pe-foale** = cebare (*Sanguisorba minor*). Cf. BUJOREAN, B. L. 390, BONZA, D. 155.

3. (În forma *puiza*) „Buruiană lătăreață, măruntă, care crește întinsă și lipită de pămînt”. GRIGORIU-RIGO, M. P. II, 11. *În Oltenia... se fierbe puiza înfundată cu capace de cocă și zeama ce rămîne se dă vitei.* id. ib., cf. I, 89.

— Pl.: puizele. — Și: (regional) puiză (GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 89, II, 11), puizeză (BUJOREAN, B. L. 390) s. f.
 — Etimologia necunoscută.

PUIZÍ vb. IV v. puiezi.

PŪJDINĂ s. f. (sg.) (Prin nord-vestul Munt.; de obicei cu determinări la pl. introduse prin prep. „de”) Mulțime (I). Cf. SCRIBAN, D., COMAN, GL. *Are o pujdină de copii.* UDRESCU, GL. *E tirgul pujdină de lunc.* id. ib.
 — Etimologia necunoscută. Cf. s p u j i n ă.

PUJINĂR s. n. v. buzunar.

PUJÎȚĂ s. f. v. poijghîț.

PŪJÎNĂ s. f. v. pujlă.

PŪJLĂ s. f. (Regional) I. Potaie (I). Cf. PASCU, S. 237, ȘEZ. V, 120. *Ni, potaie! În casă fi-ai găsit să stai, pușlă?* RĂDULESCU-CODIN, I. 204, com. din VICOVU DE SUS — RĂDĂUȚI, DIN BILCA — RĂDĂUȚI ȘI DIN STRAJA — RĂDĂUȚI, COMAN, GL., ALR I 1156/375, LEXIC REG. 107, UDRESCU, GL. ◇ Ex p r. **A umbra ea o pușlă** = a umbra de colo colo fără nici un rost; (regional) a umbra pușlău, v. pujlău (2). Cf. ARH. OLT. XXI, 271.

2. Epitet depreciativ pentru o persoană neascultătoare și leneșă; p. e x t. pușlama; haimana; (învechit și regional) pujlău (2). Cf. I. CR. I, 122, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI, CIAUȘANU, GL., PAȘCA, GL., LEXIC REG. 107, MAT. DIALECT. I, 234, UDRESCU, GL.

3. Epitet depreciativ pentru o femeie de moravuri ușoare. Cf. DN. I, 412. *Și-a lăsat nevasta și copiii și stă cu pușla aia.* MAT. DIALECT. I, 287.

4. (Bot.) Coada-calului (*Equisetum telmateja, arvense și silvaticum*) (Voșlobeni — Gheorghieni). VICIU, GL.

◇ (În forma *pujînă*) Finaț care se cosește o singură dată pe an (Runcu Salvei — Năsăud). CHEST. IV 121/264.

— Pl.: puje. — Și: (regional) pŭjînă (CHEST. IV 121/264), pŭjînă (PASCU, S. 237, ȘEZ. V, 120), pușlă s. f.

— Din ucr. пушла „cîine”.

PUJLĂU s. m. I. (Regional, în forma *pușlău*) Dulău (Orlea — Corabia). PĂSCULESCU, L. P. 296. *Multe ceotece tăia Și pușlăii îi chema.* id. ib.

2. (Învechit și regional) Epitet depreciativ pentru o persoană neascultătoare și leneșă; p. e x t. pușlama; haimana; (regional) pujlă (2). Cf. LB, POLIZU, CIHAC. II, 301, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, PASCU, S. 417, ȘEZ. III, 86, DR. II, 412, com. DNĂGANU. *Un pușlău care nu se fine de nici o treabă.* MAT. DIALECT. I, 189. ◇ Ex p r. (Adverbial) **A umbra pușlău** = a umbra de colo colo fără nici un rost; (regional) a umbra ca o pușlă, v. pujlă (I). Cf. H XVII 181, MAT. DIALECT.

1, 189. ♣ (Învechit, rar; în forma *pușlău*) Dezertor. Cf. DDRF.

3. (Învechit, rar; în forma *pușlău*) Cal de pripas. Cf. GHEȚIE, R. M.

— Pl.: *pujlăi*. — Și: *pușlău, pușlău* (ALEXI, W.) s. III.

— *Pujlă* + suf. -ău.

PULJETIC -Ă adj. (Regional; despre oameni) Leneș. Com. din STRAJA—RĂDĂUȚI.

— Pl.: *pujletici, -ce*.

— *Pujlă* + suf. -etic.

PULJĂ vb. IV. (Prin Bucov.) I. În t r a n z. (Despre cîini; în forma *pujăi*) A lătra în mod neplăcut și răgușit. ȘEZ, V. 120. *Cînc ce numai pujuiești*. ib.

2. Refl. „A se strica, a se face de nimic”. LEXIC REG. 107.

— Prez. ind.:? — Și: (regional) *pujăi* (prez. ind. pers. 3 *pujuște*) vb. IV. ȘEZ, V. 120.

— V. *pujlă*.

PÚJĂ s. f. v. *pujlă*.

PÚJĂ vb. IV v. *pujlă*.

PÚJĂȚĂ s. f. (Prin Maram. și prin nord-estul Transilv.) Casă urtă (CHEST. II 49/363), sărăcăcioasă, în ruină (ib. 50/268).

— Pl.:?

— *Pujă* + suf. -iță.

PUL s. n. Fiecare dintre cele 30 de piese rotunde care se folosesc la jocul de table; (rar) pion (2). Cf. CHIRIȚESCU, GR. 253. *Deschise cutia de table și începu să așeze pulurile pentru amândoi*. C. PETRESCU, O. P. I, 163. *Țuca jucată la table, cu zarul aruncat din băierile inimii, cu pulurile plesnite cu sete*. BRĂESCU, O. A. II, 297, cf. BUL. FIL. V, 260, DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *puluri*.

— Din te. pul „monedă de aramă”.

PÚLBĂR subst. v. *pulbere*.

PÚLBĂRE s. f. v. *pulbere*.

PULBĂRÓS, -OĂSĂ adj. v. *pulberos*.

PÚLBER subst. v. *pulbere*.

PULBERĂ vb. I. T r a n z. (Învechit, rar) A umple de praș. *Erotocrit văzduhul a pulberat, Cînd s-a repezit cu calul și pe drum a alergat*. PANN, E. IV, 58/7.

— Prez. ind.: *pulberez*.

— V. *pulbere*.

PÚLBERĂ s. f. v. *pulbere*.

PULBERĂRIE s. f. Fabrică sau depozit de muniții; (învechit) prăfărie (2). *În stînga o fabrică mare — pulberăria statului*. VLAHUȚĂ, ap. IDRG, cf. ALEXI, W., CADE. *Pulberăria de la Dudești*. SCRIBAN, D. *Să fumeze ... mai mult decît într-o pulberărie, în acest lăcaș al benzinei, nu e voie*. BOGZA, A. I. 65. *Se iscară, prin localități ascușe între munși, pulberării*. STANCU, R. A. I, 315, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *pulberării*. — Și: (rar) *pulbererîe* s. f. SFC IV, 77.

— *Pulbere* + suf. -ărie.

PÚLBERE s. f. I. Material format din particule foarte fine și ușoare de sol (care pot fi antrenate de vînt și pot rămîne în suspensie în aer, se pot depune pe obiecte etc.); p. g e n e r. orice amestec pulverulent de corpuseuli (care se pot menține în suspensie în aer); praș (1), (regional) colb. V. ț a r l n ă. *Șt str-*

gindu ci și lepădîndu-și veșmentele, pulbere (p r a h u n. TEST. 1648, BIBLIA 1688) vărîndu spre văzduhu. COD. NOR. 44/9. Ca pulberea (pulberea s, prahul II, D) ce o mătură vîntul din fața pămîntului. PSALT. I. La acestea să tocnească și țărna, cea pulbere sufîre. DOSOFTEI, V. S. septembrie 32/34. Rămăse trupul gol în pulbere aruncat. ANON. CANTAC., CM I, 139. S-oprește din fuga sureapă Cu hainele de sudori plînc, De pulbere și slugă împroșcat, Cu trupul întreg nevătămat. BUDAI-DELEANU, T. 255, cf. LB, DRU. Un nor mare de pulbere li vâdi apropierea românilor. BĂLĂSCU, M. V. 114. Am venit aici ca să scap de tîna și de pulberca lașilor. NEGRUZZI, S. I, 198. Era peste tot o mare de pulbere în care înotau. BOLINTINEANU, O. 294. Pulberea se joacă în imperiul unci raze. EMINESCU, O. I, 133. Soarele aprinde curcubeie în norul de pulbere ce se ridică. VLAHUȚĂ, O. A. II, 153. Pulberea sură pe drum, în repezi vîrtejuri urcătă, Plină de suier fugca de-a lungul șoselei. COȘBUC, P. II, 61. Din pulberca învolburată Abia puteai să-l declusești. GOGA, POEZII, 120. Ulifele pustii și pline de pulbere. GALACȚION, O. A. I, 248. O boare caldă, mînată de un vînt subțire, purtu vîrtejuri de pulbere fină, sahariană. BRĂESCU, O. A. II, 177. Căldura văzduhului crește, pulberea drumului sporește. SADOVEANU, O. IV, 141. Un copil în cămașă se joacă în pulberea din mijlocul șoselei. ULIERU, C. 121. Sînt umbra ta, de-a pururi de am nedespărțită ... Pe pulberea fierbinte și-n cremenca tocită. ARGHEZI, VERS. 375. Vrabia se scaldă în pulbere și ciripește. CĂLINESCU, C. O. 131. Odată, istovit de-albastrul prea senin Al primăverii, Cu suflet de copil, tîntul om Căzu cu fața-n pulberea pămîntului. BLAGA, POEZII, 14. Casele de locuit se făceau depărțitor de ulife ca să nu le ajungă pulberca. CAMIL PETRESCU, O. II, 503. Sîrniță de un car ... pulberea se sălta ca un nor și rămnea în aer. PAS, I. II, 247. Ridicată din pulbere trupul căzut în nesimțire. VORNIC, P. 216. Deasupra stepei cădea un strat de pulbere venit de cine știe unde. BANBU, P. 247. Spală ploile pulberi aduse de vînt. S august 1960, 7. Respira adînc ... aerul amestecat cu pulbere fină, cu adieri de naftalină. V. NOM. ianuarie 1965, 28. Frunză verde alunică, Grea pulbere se ridică De la Iași înspre Mîlești. ALECSANDRI, P. P. 180. Nu se alege nenică Din pulberca de pe drum. MARIAN, D. 80. Ad-mîni o vadri de vin St-ni șterg gura di pelin ... Di pulberca drumului. VASILIU, C. 11. Potcovște pu-recu ..., pune etle o oacă și jumătate la un picior, ploaia plouă, pulbăru merge după el. ANII. FOLK. III, 154, cf. ALN SN III h 864, LEXIC REG. 56. Pînteni roibului că da Și ca vîntul se ducea, De se vedea Pulberca După ceata de voinici. BALADE, II, 291. ♣ (Considerat ca simbol al stării de distrugere, de abandon sau al uitării) Scările de marmură ale vreunui palat al cărui stăpîn e de mult pulberc. IONESCU-RION, S. 314. Acolo dorm voteozii și domnișe, boieri și cneaghine și pulberile iubirilor. SADOVEANU, O. X, 489. Și se întorc să urce pe zări, de prin apus În pulberile lumii cernute-n amintire. ARGHEZI, VERS. 83. ♣ (Figurat sau prin lărgirea sensului) Surugiul chiuiește; caii zboară ca doi zmei Prin o pulbere de raze, prin un bour de senței. ALECSANDRI, POEZII, 15. Pe mîndrele cărări, Ce trec prin verzele și mîndre plaiuri E pulbere de-argint. EMINESCU, O. IV, 94. Soarele, din creștetul cerului și revarsă pulberca strălucitoare. DELAVRANCEA, T. 59. Ce pulberi strălucite prin ceruri se întind. MACEDONSKI, O. I, 116. Stelele clipește, scuturînd pe ape pulberca luminii lor. VLAHUȚĂ, O. A. II, 136. Pe mlădișa mugurie frunzele se dezvelesc Și de pulbere de aur fluturăși strălucesc. BELDICEANU, P. 53. Zmăful pulberii de rouă Ce strălucea pe cîmp măruntă. GOGA, P. 119. Printre mii de șatre albe Vezi fanare în anurg Și prin pulberca de aur Oamenii pe ulifi curg. IOSIF, PATR. 37. Apa ... se ridică sprintenă din avu și se risipea apoi într-o pulbere de argint. GINLEANU, N. 105. Vînturi străine și de pre-tîndeni au suflat și pulberca uitării s-a așternut groasă peste iocanele trecutului. HOGAȘ, II, 47. Carele ... Își nușcă lin, șiragul nesfîrșit, În auria pulbere de soure. D. BOTEZ, F. S. 89. Vîntul ne-azvîrtea în păr și-n Față

pulbere de lună. BLAGA, p. 184. Nu cumva peste cele ce povestești arunci pulberca tristeții tale? STANCU, D. 21. Încă-i în minte pe-acei ee-cu minat în război, Tîrîndu-i prin pulberca morții părinții și frații. LABIȘ, p. 285. S-a înapoiat curînd... eu sufletul și ochii plîni de pulberca de aur a soarelui sîrîmîșat pe albastrul mării. V. ROM. ianuarie 1965, 10. ♦ E x p r. A se ține norocul sau sârăcia (după cineva) ea pulberca după cîini (sau ciine) = a avea ghinion, a nu reuși; a fi (foarte) sârac. Se ținea... norocul după dînșii ca pulberca după cîini. ISPIRESCU, L. 174, cf. DDRF, ROMÂNUL GLUMET, 23. (Cu inversarea construcției) Sârăcia după el se ține ca pulberca după cîne. PANN, p. v. I, 156/3. A (se) face sau a (se) prefăce în (praf și) pulbere ori pulbere (sau cenușă sau a (nu) se (mai) alege sau rămîne (nici) (praful și) pulberca ori (regional) pulberca și paradichiu (din cineva sau ceva) = a) (despre ființe) a fi zdrobit, sfărîmat, fărîmîșat, nimicit, ucis; a se alege praful (v. p r a f 1), (regional) a se alege paradăul (v. p a r a d ă u). Nu vă temeți că se vor scula romanii ce au locuit aici și vă vor face praf și pulbere? NEGRUZZI, s. I, 203, cf. I.M. [Calul] zboară cu dînsul în inaltul cerului și apoi, dîndu-i drumul de acolo, se face șînul pînă jos praf și pulbere. CREANGĂ, p. 278. Îi bătă de nu se alege nici pulberca de ei în două bătălii ce le dele. ISPIRESCU, ap. CADE. I-am tîrîns un băl lung și l-am tras în sus..., să-i fi dat drumu se ducea de nu s-alegea nici pulberca. VLAHUȚĂ, o. A. III, 56. Moara eiocoiului macină oameni de s-alege din ei pulberca. SADOVEANU, o. XVII, 195. Inamicul era prefăcut în pulbere. V. ROM. iunie 1965, 16. Fașit-mi-l prau și pulbăr, numa unturișă s-o uleziș din iel. ARII. FOLK. III, 83. (Cu inversarea construcției) Dac-ai luneca de acolo pînă jos, praf și pulbere s-ar alege de tine. VLASIU, A. p. 295. (În imprecuții; adesea cu inversarea sau cu schimbarea construcției) Praf și pulbere să se aleagă de capul lui! ISPIRESCU, L. 121. Să se aleagă praful și pulberca de cei care împușcă oameii! STANCU, R. A. II, 97. Să să aleagă prafu și pulberca dă el! ȘEZ. III, 35. Praf și pulbere să se aleagă din tine! Com. din ZAGRA—NĂȘĂUD. Alege-s-ar pulberca și paradichiu de ei! UDRĂSCU, GL.; h) (despre obiecte, hani, bunuri materiale etc.) a nu mai rămîne nimic, a fi complet distrus sau irosit, risipit, înlăturat; a nu se (mai) alege nici praful, v. p r a f 1). Și cădzură toți idolii de se sfărîmară și se feaceră pulbere. DOSOFTEI, v. s. septembrie 7/16, cf. I.M. Boul... au dat cu comul cel drept și le-au făcut pulbere pe toate. SIBIJA, p. 189. (Cu inversarea construcției) Și așa se făcă că, pe urmă, pulberca s-alegă din bînd. PAS, z. I, 161. (În imprecuții) Praf și pulbere o să se aleagă din avră gazdăcel! VLASIU, A. p. 86. (Învechit) A pîrî (ceva) în foc și pulbere = a distruge. Tot Ardealul l-au pus tu foc și pulbere. ȘINCAI, III, III, 74/19. A arunca pulbere în ochii (ei) (eniva) = a induce în eroare, a înșela (pe cineva), dîndu-i iluzia că lucrurile sînt altfel decît în realitate; a arunca cuiva cu praf în ochi, v. p r a f 1). Cf. I.M., ZANNE, p. I, 269. (Rar) A-și scutura pulberca de pe picioare = a se lepăda cu totul de un lucru. Cf. ZANNE, I, 1, 269. (Rar) A se rîdica (sau a se scula) din pulbere (sau din pulberi) = a evolua; a parveni (1). Cf. id. ib. 270. Pînă-n sfîrșit, să nu uiți mărcăța sârbatoare Cînd te-ai sculat din pulberi deodată în picioare. ARGHEZI, VERS. 377, cf. DEX. (Cu schimbarea construcției) E ceva urit și rău să fii feciorul unui fărău care s-a ridicat din pulberca lor, a clăcașilor? C. PETRESCU, A. R. 26. (Rar) A rîdica (sau a arăta) capul din pulbere = a se emancipa. Acest norod spăimîntat A-ncetul s-arădă capul din pulbere apăsut. HELIADE, o. I, 456. A scoate (sau a rîdica) din pulbere (pe cineva) = a scoate din anonimat, a face cunoscut sau a promova (pe cineva). Meritul său singur îl ridicăse din pulbere la cea mai însemnată slujbă a țării. BĂLCESCU, M. V. 251, cf. ZANNE, p. I, 270, M. D. ENC., DEX. (Cu fruntea) în pulbere = (despre oameni) umilit. Îți cer iertare și uitare despre trecut, cu fruntea în pulbere. CR (1818), 20°/48. Așa vrui să te văd în pulbere-nainte-mi, Plecat și umilit.

I. NEGRUZZI, s. IV, 171. Toată turma nevolnicelor se așternea la pămînt, în genunchii, cu fruntea în pulbere. C. PETRESCU, A. R. 20. (Regional) Cîtă pulbere și spuză = cîtă frunză și iarbă, v. f r u n z ă. Au și început a curge furnice cu droaia, cîtă pulbere și spuză. CREANGĂ, o. 120. (Ironie) A face pulberca praf = a nu face nici o ispravă. Apoi hai să plecăm, tovarășilor, că făcurăm pulberca praf. BENIUC, v. CUC. 64. ♦ F i g. Trupul omeneș considerat ca ceva pieritor, supus acțiunii distrugătoare a timpului. Oare mirosul de smîrnă, oare cîntecul cel sînt, Pulberca ce este slînsă pot să-nvie din mormînt? ASAGHI, s. L. I, 73. Cum dar pulberca cutează Firei a se-împotrivi? MUREȘANU, p. 15/14. Răsar-o vijelie din margini de pămînt Dînd pulberca-mi țărinei și inima-mi la vînt. EMINESCU, o. I, 128. Emoționanta încăperea a acestei iluzii, a trecătoarei pulberi omeneșii. TEODOREANU, M. U. 156. Și satul a dat buluc [la nuntă], fiind într-un an bogat și în grîu și în porumb, numai bun pentru veselie și înmulțirea pulberii. CAMILAR, c. p. 15. Biruită-nchidăam ochii... Ca mine, multe rodii prea coapte Sufereau în lumină... Soare, nu ne privi! Pulbere sîntem și pămînt. ISANOS, T. L. 67. ♦ F i g. (Urmă de determinare introduse prin prep. „de” care indică felul) Multime (1), puderie (împrăștiată ca pulberca 1 de vînt). Pe toată coasta ce cuprînde Iași... văzurăm I o pulbere de case albe cu învelișuri de fier alb. BOLINTINEANU, o. 276. O pulbere de speculatori de tot felul... urma cu mărfuri pașnica noastră armie. id. ib. 302. Ghiceam în pulberca de aștri nenumărate oști de Ingeri. MACEDONSKI, o. I, 230. O pulbere de glasuri se ridică Din mii de guri. VLAHUȚĂ, o. A. I, 80. De ce n-am aripele vijeliei Să mă înalț la pulberca de stele Și să le sting, pe rînd. CERNA, p. 28. Pulberca de stele de pe cer își schimbă țesătura mereu. CĂLINESCU, E. o. I, 122. 2. P. a n a l. (De obicei cu determinări care arată felul, materia etc.) Nume dat unor materii solide reduse la starea de particule foarte fine (ca pulberca 1) și care au de obicei diferite utilizări; praf (2). Pulberca de aur era uscată apoi în tipsii. AGRIBICANU, A. 68. Am văzut rotindu-se ușor... Pulberca eimentului în sacii. HOREA, c. 118. ♦ S p e c. (Regional) Pospai (1). În moară pulberca albă de făină cernută mărunț se ridica pretutindeni. ANGHIEL-IOȘIF, c. L. 24, cf. ALR SN I h 183/29. ♦ S p e c. (Prin Ban. și prin sudul Munt.) Lamură (a făinii). Cf. ALR I 772/12, 720. 3. P. a n a l. (Învechit și regional; urmat de diverse determinări) Polen (1). Pulberca cea roditoare. MAIOR, ap. URȘU, T. ș. 44, cf. ÎNV. POM., ap. id. ib. 257. Pulbere mirositoare... numită: polin. CORNEA, E. II, 200/13. Pulberca zămislirii. STAMATI, M. 27/1. Pulberca cea galbenă aflîndu-se în centrul anterei se numește polen. BARASC, I. N. 140/11, cf. MIHALI, ap. URȘU, T. ș. 257. Pe buze obraznice albină Ascunsă ca-ntr-o floare de lotus, care-i plină De pulberca cea dulce. COȘBUC, s. 145. Pulbăru lu fluori. ALR SN I h 107/29. 4. P. a n a l. Exploziv granular cu viteza de ardere relativ mică, utilizat la armele de foc, în tehnica rachetelor, în tehnica minieră etc.; s p e c. (și în sintagma pulbere neagră, M. D. ENC., DLR VIII, 1193) substanță pulverulentă formată dintr-un amestec de azotat de potasiu, sulf și cărbune de lemn, folosită ca explozibil (indeosebi la armele de foc), praf de pușcă (v. p r a f 2), (popular) iarbă, (învechit, rar) prăvărie (v. prăfărie 2). Progresul e mai mare, știința mai departe Cînd ne produce ca pulberca tonante Ș-alătura cu dînsa fulgerătoare arme. HELIADE, o. I, 382. Sub domnia fiului său se face acum în Moscova pulberca seau praful de pușcă. ASAGHI, I. 78/27. Opt însă au fost execuții prin pulbere și gloriș. BARIȚIU, P. A. II, 259. Pulberca de tun fu mîiată de apă. XENOPOL, I. R. V, 104. Pulberca este un amestec de azotat de potasiu, de sulf și de cărbune. PONI, CH. 179, cf. BARCIANU. Din împrejurarea deschiderii unei fabrici de pulbere... acum se perindează prin oraș lumă mai multă. BRĂTESCU-VOINEȘTI, p. 322, cf. MACAROVICI, CH. 563. Cartușul actual, datorită

probabil formei sale parabolice — , perrute o mat bună aprindere a pulberii. VIN, PESC, noiembrie 1961, 8, cf. M. D. ENC., ALB SS IV h 918, A V 29, VI 26. ♦ Fig. *Amlifles ce în creșt copil e pulbere de pușcă.* SADOVIANU, O. XII, 307. ♦ *Pulbere fără fum* = exploziv pe bază de nitroceluloză, care conține un absorbant de vapori. *Fulmicotonul* — *căptș cu fulminat de mercur* ... este foarte puternic exploziv, constituind pulberea fără fum. MACAROVICI, CH, 563, cf. M. D. ENC.

5. (Regional; în forma *pulbâr*) Aspirină (Nepos — Năsăud). BUL. FIL. IV, 71.

— Pl.: *pulberi*. — Și: (regional) *pulber* (ALB SS IV h 861) subst., *pulberă* (ALB I 1 365 984, 986) s. f., *pulbâr* subst., *pulbâre* (ib. 1 365 798), *pulbîre*, *pulbure* (DDL, ALB SS IV h 861 95) s. f., *pulvâr* (M.L. 14, IV, 71) subst., *pulvere* (ALB I 1 365 131) s. f.

— Lat. *pulvis*, *-veris*.

PULBERERIE s. f. v. *pulberărie*.

PULBERIUC, -Ă adj. (Învechit, rar) Ca pulberca (D). *Prin nori pulberici*. BOLINTINIANU, ap. ȘAINEANU, D. V.

— Pl.: *pulberici*, *-ce*.

— Pulbere + suf. *-ie*.

PULBERICE s. f. (Regional) Diminutiv al lui *pulbere* (D) (Clopotiva — Mategi. Cf. VICIU, COL. 97. *Pe drum ce-mi vedea? Mică-o negurice, Bătând pulberice*. Id. ib.

— Pulbere + suf. *-ice*.

PULBERIZĂ vb. I v. *pulveriza*.

PULBERIÓS, -OĂȘĂ adj. (Învechit; adesea prin lărgirea sensului) I. Prăfos (D). *Fluturii cei pulbăroși și la față cenușoși, care ... împrejurul stupilor zboară.* TOMICI, C. A. 101/20. *Ulișel îi slui strimbe și ... pulberose.* RVȘ, I, 1, 205/16. *Flnul cel mai rău pentru vite este ael ruginit, aecă pe a căruia blujeni se vâd pete pulberose, galbine.* I. IONESCU, C. 111/8, cf. POLIZU, BARGIANU, ALEXU, W. ♦ Fig. *Sufletele lor zboară din închisoarea pulberosă și se întâlnesc în paradisul amorului.* I. NEGRUZZI, S. V, 285.

2. Prăfos (2). *Alcoolul ... face apa lăptoasă și deține o cantitate pulberosă de cafeor.* MAN. SĂNĂT. 119/8. *Soarele scâldat într-un nor pulberos se ascunde după muntele Pionul.* NEGRUZZI, S. I, 320, cf. POLIZU, BARGIANU, ALEXU, W., DEX.

— Pl.: *pulberosi*, *-oase*. — Și: (Învechit) *pulverós*, *-oășă* (DDL), (regional) *pulbărós*, *-oășă* adj.

— Pulbere + suf. *-os*.

PULBERULENT, -Ă adj. v. *pulverulent*.

PULBIRE s. f. v. *pulbere*.

PULBURE s. f. v. *pulbere*.

PULCĂ s. f. (Prin Bucov.) Femeie leneșă. Cf. LEXIC REG. 115.

— Pl.: ?

— Cf. уст. пулька.

PULDĂR s. n. v. *puđră*.

PULEĂRȚ s. n. (Prin Bucov.) Portofel (2). Cf. LEXIC REG. 117.

— Pl.: *pulearțuri*.

— Din ucr. пулярець.

PULEĂZNĂ s. f. v. *pleasnă*.

PULÉI s. n. v. *polei*².

PULGĂRMÊȘTER s. m. (Învechit, rar) Primar² (III B) al unei comune. Cf. DILR II, 541.

— Pl.: *pulgărmeșteri*.

— Din magh. *polgármester*.

PULHÉICĂ s. f. v. *pullhelea*.

PULHE s. f. Roată specială cu șauț pe circumferința exterioră, pe care se mișcă o frâmbie sau o curea și care servește la ridicarea unor greutateți, la transmiterea unei mișcări circulare etc. V. scripet etc. Cf. ITM², DM, DEX.

— Pl.: *pulii*.

— Din fr. *poulie*.

PULHÉICĂ s. f. (Prin sudul Mold.) Numele unei părți a plăgului nedefinite mai de aproape. Cf. II III 18, 149.

— Pl.: — Și: *pulhălea* s. f. II III 149.

— Etimologia necunoscută.

PULHOC s. m. (Regional) Morinoloc (D) (Mărginea — Rădăuți). Cf. ALB SS III h 751 386.

— Pl.: *pulhoci*.

— Etimologia necunoscută.

PULMAN s. n. Vagon de lux. Cf. DN². ♦ P. ex U. Tren compus din astfel de vagoane de lux. Cf. DN².

— Pl.: *pulmane*.

— Din engl. *pullman*[-car].

PULMĂ s. f. (Ban.) Minge (D). Cf. CADL. ♦ (În construcția) *De-a pulma* = numele unui joc cu mingea. Com. din BRĂDIȘORU DE JOS — ORAVITĂ. ♦ Groapă făcută în pământ pentru jocul cu mingea descris mai sus. Com. din BRĂDIȘORU DE JOS — ORAVITĂ.

— Pl.: *pulme*.

— Din magh. *puma* „bombă”.

PULMĂVĂRICĂ s. f. v. *plămduarea*.

PULMĂ s. m. v. *pulmon*.

PULMĂVĂRIĂ s. f. v. *plămduarea*.

PULMĂVĂRICĂ s. f. v. *plămduarea*.

PULMÓN s. m. (Anat.; livresc) Plămîn (I D). *În fiecare parte a peptului se află un plumon.* TEODOR, A. 65/15. *Aparatul resuflător, ee triuple mai tot peptul, se compune din doi suci ... care se numesc plumoni.* KREZULESCU, A. 8/28. *Este cu totul poprită întrebuințarea acestor ape ... la astmă ... cind va fi provenită din adevărata slăbiciune a pneumniilor.* DESCR. APE, 35/19. *Un animal respiră aerul prin pulmon.* BARASCU, M. III, 217/2. *Arteria plumonilor ... umplându-se acuma de ... stuge, vrea să-l întoarcă iarăși.* TURNESCU, C. 71/2. *Oruvenii care varbesc mult în viața lor stnt supuși la enoragiea pulmonilor.* ISIS (1859), 130² 15. *Părțile posterioare și inferioare ale pulmonilor stnt roșu-vinete.* BAUES, O. A. 1, 289. *Pulmonii sau bojocii stnt în număr de doi, așezați unul la dreapta și altul la stnga în coșul pieptului.* ENC. VET. 54. *Alterărațiunile circulației pun pulmonul bătrnilor într-o continuă ininență de stază.* PARHON, B. 18, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *pulmonii*. — Și: *pulmîn* (URSC, T. Ș. 264), *pulmîn*, *plumón*, *pneumîn* s. m.

— Din lat. *pulmo*, *-onis*. — Pentru *pneumîn*, cf. ngr. πνεύμων.

PULMONĂL, -Ă adj. (Învechit) Pulmonar. *Stnșele din inima dreaptă nerge prin arteria pulmonală în plămîni.* ANTROP. 79/1, cf. 93/26. *Oftica ... pulmonală.* APE MIN. 26/21. *Din fiecare plămîn ies ette două vene pulmonale.* POLIZU, P. 167/16.

— Pl.: *pulmonali*, *-ce*.

— Din lat. *pulmonalis*.

PULMONĂIL, -Ă adj. Care se referă la plămîni (I D), care aparține plămînilor, de plămîni; care este localizat la plămîni, care afectează plămîni; (Învechit) pulmonal. *Vinele pulmonare stnt în număr de patru,*

doă pentru fiecare plămînt. KRETZULESCU, A. 406/18. cf. PROT.-POP., N. D., BĂRCIANU, ALENI, W. Fiecare pulmon este format, întocmai ca un burete, din o mulțime de bășicuțe mici numite vezicule pulmonare. ENC. VET. 54. cf. CADL, SCRIBAN, D. Eram rău bolnav ... de congestie pulmonară. CĂLINESCU, S. 401. Insuficiența pulmonară ... accelerează îmbătrînirea. PARHON, B. 178. S-a îmbolnăvit de gripă pulmonară și a decedat a treia zi. VINEA, L. I. 392. Dacă s-au produs leziuni pulmonare, se vor da calmante ale tusei. BELEA, P. A. 169. Printre medicamentele care se întrebuințează în astmul pulmonar, cităm: atropina, adrenalina. ARC SĂN. 73.

— Pl.: *pulmanari*, -e.

— Din fr. *pulmonaire*.

PULMONĂRIȚĂ s. f. (Bot.: rar) Cuscărișor (*Pulmonaria officinalis*). O oltă plantă de primăvară înălțată în pădure este pulmanarița. SIMIONESCU, FL. 17.

— Pl.: *pulmonarițe*.

— Din numele științifice al plantei, *Pulmonaria* [officinalis], după cuvinte nume de plante ca măsela-riță, săpunariță etc.

PULMÓNIC, -Ă adj., s. m. și f. (Ieșit din uz) Tuberculos, ftizic. Cf. CADE.

— Pl.: *pulmonici*, -ee.

— Din fr. *pulmonique*.

PULMÓNIE s. f. (Med.) 1. (Învechit și regional) Pneumonie. Cf. PROT.-POP., N. D., CADE, SCL 1950, 77.

2. (Ieșit din uz) Tuberculoză. Cf. CADE.

— Pl.: *pulmonii*. — Și: (regional) *plumonie* s. f. SCL 1950, 77.

— Din fr. *pulmonie*.

PULMÓN s. m. v. *pulmon*.

PULÓNIC s. n. v. *polonic*.

PULÓVĂR s. n. v. *pulover*.

PULÓVER s. n. (Adesea cu determinări care indică materialul) Obiect de îmbrăcăminte tricostat, fără nasturi, care acoperă partea superioară a corpului și este purtat de obicei, peste bluză, cămașă, rochie etc.; p. ex l. jachetă tricostată. Desface un pachet, arată niște veste și un pulover de angora. CAMIL PETRESCU, T. III, 245. Pulover albastru, cu minci lungi și închis la gît. SERASTIAN, T. 139. Îmbrăcătă într-un pulover de lînă albă. CĂLINESCU, O. I, 70. Rămăseseră îmbrăcați numai în pantaloni și în niște pulovere de lînă. STANCU, R. A. III, 70. Încearcă să-și bage gulerul cămășii sub pulover. V. ROM. septembrie 1955, 110. Purta ... un pulover cafeniu. VINEA, L. II, 168. Lucrează la o mașină de încheiat pulovere în atelierul de confecții. SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 862, cf. M. D. ENC., DEN.

— Accentuat și: *pûlover*. — Pl.: *pulovere*. — Și: *pulôvăr*, (regional) *plôvăr* (L. ROM. 1959, nr. 5, 6), *polôvăr* (ib.) s. n.

— Din fr., engl. *pull-over*.

PULP s. n. v. *pulpă*.

PULPĂ vb. I. Tranz. (Rar; complementul indică fructe cu sîmbure) A separa pulpa (4) de sîmbure. Cf. UDRESCU, GL.

— Prez. ind.: *pulpez*.

— V. *pulpă*.

PULPÁN s. n. (Regional) Căpăn de pasăre. Com. din BUCUREȘTI.

— Pl.: *pulpăne*.

— *Pulpă* + suf. -an.

PULPĂNĂ s. f. I. Fiecare dintre părțile de (la talie în) jos ale unei haine bărbătești (lungi). V. p o a l ă

(I I). *Plapona anteriilor, jubelei*. I. GOLESCU, IN DR. I, 291. Încearcă să sărute pulpona anteriorului. FILIMON, O. I, 172. Dulamă de serasir înflorată ... cu nasturi sau bumbi de cur d-a lungul peștilor și a pulpanei. ODOBESCU, S. I, 418. Se dou jos scuturîndu-și pantalonii și pulponale redîngotele. CARAGIALE, O. I, 279. Își apucă amîndouă pulponale sucmanului și începu să se scuture de sloi. SLAVICI, N. II, 9. L-o opucat de pulpona jechetei și, gata să plîngă, l-a rugat s-a ducă la pensi-on. VLĂDUȚĂ, D. 57, cf. DDRE. Mama Paraschiva, ținînd pe Gheorghe de pulpana sumanului, îl bocoște ca pe mort. N. REV. R. I, nr. 1, 31. Își ridică pulpanele giubelilor în cîngătoarea de plisă roșie. DELAVRANCEA, H. T. 5. Cu pulpano anteriorului prinsă în briu, ... era tipul profului de moda veche. D. ZAMFIRESCU, V. T. 101. Vinul îi flutura pulpanele mantalei. REBREANU, P. S. 14. Pulpanele redîngotei făceau un unghi drept cu spînarea. BASSARABESCU, V. 74. [Sumamul] nesturi de încheiat nu are; dacă este neapărat nevoie, se încheie prin ținerea cu mîna a unei cripi (pulpană) după degetul arătător. PRIBEAGUL, P. R. 40. Își dădu la a parte pulpanele pelerinii. SADOVEANU, O. XI, 408. Uscău la vînt și soare tot felul de obiele, Pulpane de castane. I. BĂREU, J. S. 120. Smucîndu-i de umeri, de pulpanele vestoanelor. T. POPOVICI, S. 20. Și-n mers, pulpana pareă zboară. T. IULIE 1964, 60. Și-l luară de pulpană și-l aruncă-n cucioară. PĂSCULESCU, L. P. 208. ♠ P' i g. Amurgul pe uliți pulpana-și desface. LESNEA, VERS. 118. Țineți-vă bine de pulpana mea! Am să ajung deparle. Numai moarlea tîni va tulnerupe cariera. STANCU, R. A. I, 317. În medicină ... o ucenicie sub pulpana unui mare specialist este aproape inevitabilă. PREDĂ, R. 36. ♠ E x p r. A se ține de pulpana cuiva = a urmări cu insistență pe cineva, a nu da pace cuiva; a se ține scai de cineva, a se ține de poala cuiva, v. p o a l ă (I I). Cf. ZANNE, P. III, 324, DR. I, 291, DL. A trage de pulpană (pe cineva) = a insista, a stărui (pe lângă cineva) pentru a obține ceva. N-a tras de mincă și de pulpană pe nimeni, n-a lingusit zărele. ARGEZI, T. C. 29. A lua pe cineva sub pulpană = a proteja (I).

2. (Regional) Un fel de clapă (dintr-o țesătură groasă) care acoperă gîlga ciobanilor, păzitorilor de vite etc. Cf. PAMFILE, I. C. 290, CADE.

— Pl.: *pulpăne*. — Și: (învechit) *pulpoănă* (CIBAC, II, 267, DR. I, 291), *plopăună*, *poloăună* (CIBAC, II, 267), *polpăună* (POLIZI), *polpoăună* (CIBAC, II, 267), (regional) *ploșpăună* (UDRESCU, GL.), *ploșpără* (id. ib.) s. f.

— De la *pulpă*.

PULPĂR¹ s. n. (De obicei la pl.) I. Apărătoare de metal sau de piele purtată odinioară de războinici pe pulpe (I); (învechit, rar) *pulpă* (7). Voi, Căpitani și călăși akei, ca frumose pulpare. MURNU, I. 4. Eu împărții aluncii lu două cete Pe soții mei cei cu pulpare mîndre. id. o. 165, cf. TDRE. Cavalerul se mișcă poate greu ... Sprijinut în pulporcele lui de oțel. N. REV. R. XVI, nr. 3, 57, cf. DEN.

2. Un fel de moletiere sau de carimbi de ciorapi (implețiți sau confecționați din piele sau postav) cu care se acoperă pulpele (I) sau picioarele de la genunchi pînă la gleznă; tuzluc², tureacă, (învechit) tibială. Uniformo ... este dintru o cămeșă, un pieptariu, a păreche de pulpare. AR (1829), 174² 15. [Copiii] treacă niște ciorapi de postav numiți cioareci, ca și pulparele purtate de aronării din Macedonia. PĂCĂLĂ, M. R. 125, cf. CADE, SCRIBAN, D., DEN.

— Pl.: *pulpare* și (rar, m.) *pulperi* (SCRIBAN, D.).

— *Pulpă* + suf. -ar.

PULPĂR², -Ă adj. Care aparține pulpei (3 d), privitor la pulpă. Cf. DN².

— Pl.: *pulpari*, -e.

— Din fr. *pulpaire*.

PULPĂRE s. f. Acțiunea de a pulpa. Avea un tub nominal al vînturilor elevi, întocmit pe întreprinderi ... Crescătorii de porci, centre de pulpare, depozite,

coajerative, ceatre de congelare. PREDĂ, n. 82. Să se construiască o întreprindere pentru pulparea și industrializarea fructelor. SCINTEIA, 1960, nr. 4853.

— Pl.: pulpări.

— V. pulpa.

PULPĂT¹ s. n. (Par) Faptul de a pulpa. Cf. UDRĂSCU, GL.

— V. pulpa.

PULPĂT², -Ă adj. (Învechit, rar; despre oameni sau despre animale) Pulpos (1). Cf. LE.

— Pl.: pulpăți, -te.

— Pulpă + suf. -at.

PŪLPĂ s. f. 1. Ansamblu anatomic format de mușchii posteriori ai gambei, (regional) icră; parte a piciorului situată în dreptul acestor mușchi; p. ext. (inapropriu) coapsă. Femeile lor poartă brăși de aramă la pulpă. HERODOT (1615), 262. Aceaste [râni]... să vindecă mai pre lesne cumu-s la stinghii și la pulpile picioarelor. PRAV, 125. Învăță patru dărbani să-l bată cu pietri preste obraz... și preste pulpi. DOSOFTEA, v. s. septembrie 6/8. Pulpile picioarelor lui sint ca niște stâlpi de marmură tulăriți pre stepene de aur. CHEIA IN, 30/5. Să te bată... preste genuuchi și preste pulpi. BIBLIA (1688), 146²/33. La cămăla de socotit iaste... perinuțele între picioarele dinainte și tu pulpile picioarelor denapoi. CĂNTEMIR, IST. 90, cf. ANON. CAR. Marginile hlamidei aruncându-le preste părțile cele dinapoi și preste pulpile picioarelor calului (a. 1773). GCR II, 90/31, cf. DRU. ANTROP. 31/2. Am un sema... pe pulpa piciorului sting. PR. DRAM. 170. Ochiu-mi îndlnește ș-admiră o cadnă... Cu pulpa mărmarie. ALECSANDRI, p. III, 4. Traion, în laniică scurtă, cu tibiale... vinătorești pe pulpe și cu toga pe uneri. ODOBESCU, s. III, 74. Cosițele ei lungi și slaoase de-i bătea pulpele. ISPIRESCU, L. 78. Nu-i fruaoș ca să-și arate Pulpa golului pieior. COȘBUC, B. 227, cf. BIANU, D. S. Aște de la opinci... erau aduse în jurul pulpei. HOGAȘ, DR. I, 307. Brațele și pulpele ti zvoneau fău voie. REBREANI, I. 280. S-a răsturnat o săniufă și o fală... și-a sfîșiat pulpa piciorului. CAMIL PETRESCU, T. II, 70. [Copiii] cu pulpele goale și cu obrajii asudați... se lărjonesc. C. PETRESCU, c. v. 361. Oamenii încordăți, înspăimîntați, iainăși de la spate de gradății care-i loveau cu cealaltă peste pulpe, înaintau ca niște somnambuli. BRĂESCU, O. A. I, 80. Îi dădu una peste pulpele picioarelor. SADOVLANU, O. I, 687. Strîng bine cala-n pulpe și piulenii dau S-ajung. PILLAT, P. 145. Făcu eteva mișcări gimnastice în scopul de a arăta mușchii-latura pulpdor. CĂLINESCU, E. O. I, 268. Avea... ghete galbeu, cu ciorapi vârgași lrași pe pulpă. PREDĂ, M. 88. Și-a șters cu mina pulpele. T februarie 1964, 21, cf. M. D. ENC., DEX. În cea bătă de la Faat Este-un șarpe cam berbant... Nu cumva tu l-ai călcat Și de pulpă te-au aușcat? ALECSANDRI, P. P. 398. De va fi deochiat De bărbat Să-i plesnească Pulpile, Să-i curgă Stagele. TEODORESCU, P. P. 370. La buci Șolduri, La soldari Spete, La spete Fluiere, La fluiere Pulpi, La pulpi Glezne. MARIAN, D. 97. ♦ F i g. Mîngii pe pulpe o răchită, Pe creștet netezesc un pai. LESNEA, VERS. 130. ♦ F i g. (Învechit) Bărbăție, putere, tărie. Nu în vărłutea cailor vru, necu tu pulpile (vărłutea n) bărbăților dulce vru. PSALT. 304, cf. CORESI, PS. 398/12.

2. (Adesea cu determinări care arată felul) Carneă dintr-o pulpă (1) de animal, care servește ca aliment; p. gener. orice fel de carne macră. Cf. ANON. CAR. Să îei pulpă de vișel..., unlu proaspăt au slănină. MÎNCĂRILE, 47/15, cf. LB, ȘĂINEANU, D. U., CADE. A adus așeară... o pulpă de vișel. CĂLINESCU, C. O. 89. Trebui să dea mușchii și două pulpe la conac, așa cum er pravila. CAMIL PETRESCU, O. I, 37, cf. ALR SN II h 363.

3. P. a n a l. Numele unor părți cărnoase ale corpului oamenilor sau animalelor care seamănă, ca formă, cu o pulpă (1):

a) (Popular; și în sintagmele pulpa minii, ALB II I h 49, pulpa de la ulnă, ib. h 49/141, pulpa di la brineă, ib. h 49/316) Biceps. Cf. UDRĂSCU, SUMESE MINCEA ȘI SEOSE DOUĂ BRAȘE CU PULPELE GROASE. ARGHEZI, S. I, 207, cf. ALR II I h 49.

b) (Prin nordul Transilv. și prin Munt.; în sintagma) Pulpa antiiui — antebraț. Sunese iaiueca stingă plnă la oot și rezecă virful cuțitului de pulpa antiiui. DELAVRANCEA, T. 200, cf. ALB II I h 94.

c) (Rare) Partea cărnoasă de la ultima falangă a degetelor. Cf. PEȘCARIU, ET. WB.

d) (Cu determinări care precizează sensul) Tesut conjunctiv bogat în vase și nervi, care se găsește în unele organe sau care umple unele cavități osoase. Cf. CADE, SCRIBAN, D. Caria dentară... progresiad de la suprafața dintelui spre profunzime, ajunge la pulpa dentară. ABC SĂN. 7, cf. M. D. ENC., DEX.

e) (Popular) Ușor. Cf. DRUG, CADE. Vacilor tinere, cind fată pentru prima oară, li se umflă pulpa și nu pot suferi să fie taulse. ȘLZ. IV, 128, cf. III, 204, com. din ZAGRA — NĂȘAUD, din ORAVIȚA și din STRAJA — RĂDĂUȚI, ALR I I 058. Îi coșită pulpa dă lapte. ALR II 5 673/219. Cind se taiflă pulpa la vacă, lu pun' oșat și prav și lămin'. ALB II 7, cf. A V 15, VI 3, 26, LEXIC REG. 21.

4. P. a n a l. Tesut celular spongios, bogat în sevă și care constituie pericarul unor vegetale; (sens curent) partea moale și cărnoasă a unor fructe și legume. Cf. CADE, SCRIBAN, D. Pulpe de fructe strecurate. NOM. MIN. I, 460. Zemoasă și astrigentă ca un pulp de caisă. CĂLINESCU, O. I, 266. Coșimutul cel mai mare de vilamina C, dintre toate fructele, se găsește în pulpa de măceșe. S. MARIN, C. II, 11, cf. M. D. ENC. ♦ Pulpă de fructe = semiconservă fabricată din fructe închise ermetic în butoaie parafinate și păstrate cu ajutorul unui conservant în vederea industrializării. Cf. M. D. ENC.

5. Reziduu obținut în industria zahărului, în diluării și la prepararea feculei și folosit ca hrană pentru vite. Cf. LTR².

6. Apă care conține în suspensie granule minerale. Cf. DN³.

7. P. e n t. (Învechit, rar) Pulpar (1). Coif de aramă pre capul lui... și pulpe de aramă preste fluierile picioarelor lui. BIBLIA (1688), 207²/25.

— Pl.: pulpe și (învechit și regional) pulpi. — Și: (rar) pulp s. n., (regional) pâlpe, pâlpa (ALR I I 058 552) s. f.

— Lat. pulpa. — Pentru sensurile 3 d, 4, 5 și 6, cf. fr. pulpe.

PŪLPE s. f. v. pulpă.

PŪLPEȘ, -Ă adj. (Regional; despre oameni sau despre animale) Pulpos (1) (Săpata de Sus — Pitești). Cf. UDRĂSCU, GL. Fată pulpeșă. id. ib. ♦ (Prin lărgirea sensului) Două mere gurguiete, Pulpeșe și cucuțele; Hai, ghicește-le bătețe De n-or fi în tin la fete [Sinii]. id. ib.

— Pl.: pulpeși, -e.

— Pulpă + suf. -eș.

PULPIȘOĂRIĂ s. f. Diminutiv al lui pulpă (1); (regional) pulpuliță. Cf. DRUG, CADE. Zidul se suia Și o cuprindea Pin' la gleznășoare, Pin' la pulpișoare. ALECSANDRI, P. P. 190, cf. GCR II, 290.

— Pl.: pulpișoare.

— Pulpă + suf. -ișoară.

PŪLPIT s. n. (Prin Transilv.) 1. Pupitru (2). Cf. DRU, BARCIANU, ALEXI, W.

2. Pupitru (3). Studenții... sorbcău cu sete prelegerile lui Bărnuțiu... Spiritul de rezistență plana preste tot în aer; chiar și în Viena... au fost vizitate pulpitele clericilor din Seminarul S-ta Anna, de unde au și fost elininași vreo doi băteși ruteni. BĂRNUȚIU, P. A. I, 633.

3. Sertar (la masă). Sertori... cari se vor afla în pulpitele aceselor. BĂRNUȚIU, P. A. III, 462, cf. A II 3.

4. Pupîtru (I). Cf. TIM. POPONICI, D. M.

— Pl.: *pupîte*.

— Din lat. *pulpitum*.

PULPITĂ s. f. Inflamație a pulpei (3 d) dentare. Cf. DN². *Pulpita apare în urma pătrunderii în pulpa dentară a unor microbi*. ARC SĂN. 298, cf. DEX.

— Pl.: *pupîte*.

— Din fr. *pulpite*.

PULPÎTRU s. n. v. *pupîtru*.

PULPOĂNĂ s. f. v. *pulpană*.

PULPÓS, -OĂȘĂ adj. 1. (Despre oameni sau despre animale) Care are pulpe (I) mari și groase, (regional) pulpeș, (învechit, rar) pulpat²: p. restr. (despre picioarele oamenilor sau ale animalelor) musculos; cărnos. Cf. DRU, LR, POLIZU. *Vaca bună de lapte ... are picioarele pulpoase sus și subfiri jos*. DAMÉ, T. 31, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, DEX.

2. (Prin sud-estul Olț. și prin vestul Munt.; despre oameni sau despre părți ale corpului lor) Bine dezvoltat (ca musculatură); vinjos, robust, zdravăn. Cf. ALB II/1 li 86, UDRESCU, GL.

3. (Regional; despre mamifere, mai ales despre vaci) Cu nger mare. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Alde vași-s mai pulpoșă*. ALR SN VI li 1 757/250, cf. UDRESCU, GL.

4. (Despre fructe) Cu pulpă (4) bogată. Cf. DEX, DN³, UDRESCU, GL.

— Pl.: *pulpoși, -aase*.

— Pulpă + suf. *-as*.

PULPULIȚĂ s. f. (Regional) Pulpșoară; s p e c. picior de găină (fript) (Săcele). Cf. ALRM SN I li 245/182.

— Pl.: *pulpulițe*.

— Pulpă + suf. *-uliță*.

PULS s. n. Ansamblu de mișcări fiziologice ritmice de dilatare și de contractare a pereților arterelor determinate de creșterea și scăderea succesivă a volumului de sînge pompat de inimă, pulsație (I): p. e x t. loc unde se simte această mișcare ritmică. *Să socoteaște sînul de noarte cînd pulsul ... să va scîimba de bătut*. FIZIOGN. 128/16. *O întîmpinare întîrită și neschîmbată a membranelor arteriilor ... chemăm pulsul*. AMFILOHIE, G. F. 259^v/4. *Calul răsufle greu ... pulsul îi iaste virtos și bate repede*. CALENDARIU (1814), 164/7, cf. ÎNVĂȚĂTURĂ, 63/16. *Prin puls sau bătărea arteriilor se înțelege lățimea păreților carea o face singele prin mișcarea sa în laturii*. TEODORI, A. 74/14, cf. CLEMENS. *Pulsul să încetește*. HOL. 3/5. *Răsuflearea lor este de asemenea precum și bătăia pulsului lor*. AR (1829), 192²/22. *Bătărea vinelor (pulzul)*. ÎNDREPTAREA, ap. URSCU, T. ș. 264. *Să naște în noi o groază, pălirea pelei, niceșorarea pulsului, frigul minilor*. ANTROP. 60/5. *Numărul pulzului îl vom aduce la 75 într-un minut*. ib. 97/5. *Bătăia inimii și a pulsului ... să nu fie grăbită*. ALBINEȚ, M. 45/1. *Moartea se cunoaște după chipul cadaveric, după încetarea pulsului*. KRETZULESCU, M. 91/7, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Pulsul prelungește prin toate arteriile, în toate ramificațiile lor*. POLIZU, P. 147/12. *Doctorul ... îl apucă de puls, dar îndată lăsa mîna să cadă*. NEGRUZZI, S. I, 210. *Pulsul astei inimi*. MUREȘANU, P. 34/11. *Fior rece va treee prin ale tale vine, Răpide ... va bate pulsul tău*. ALEXANDRESCU, M. 155. *Dan se simfea bolnav ... Intrară doi oameni în chilială lui ... Unul ... veni să-i cêrce pulsul*. EMINESCU, N. 79, cf. DDRE, BĂRCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S. *Îmi iau pulsul și temperatura de eteva ori pe zi*. IBRĂILEANU, A. 45. *Această undă pe care a simțim sub deget, cînd punem mîna pe arteră, poartă numele de puls*. ENC. VET. 61. *Copilul a avut temperatură, puls frecvent, se agita, fița*. GALACIION, O. A. I, 55. *Prinse mîna care se lăsa moale să-i asculte pulsul*. C. PETRESCU,

I, 1, 205. *Îi pipăi pulsul, îi îndreptă gulerul pijamalei cu gesturi repezi*. VINEA, L. II, 251. *Apur greșuri ..., accelerarea pulsului, scăderea tensiunii*. BELEA, P. A. 151. *Medicul îmi pipăia pulsul*. ISAC, O. 295. *La tneeput bolnavul poate fi agitat ..., pulsul accelarat și nîic, respirația uormală*. ABC SĂN. 349. *I s-a făcut o morfină și doarme*. Pulsul e bun. T august 1964, 64. ◇ Fig. *El punea mîna pe pulsul țării sale și inima tui sătta tu tact cu inima norodului*. GHEREA, ST. CR. II, 211. *Vei simți în toate manifestările acestea ... bătăia pulsului unui popor care vrea să trăiască*. REBREANU, I. 451. *Munca e pulsul de viață al omenirii*. SADOVEANU, O. VI, 177. *Pulsul surd al muncii începe iar să bată în piepturi și-n motoare*. PILLAT, P. 46. *Urmează de aproape pulsul realității în veșnică schimbare*. RALEA, S. T. II, 103. *Au căutat mereu și mereu pulsul acestei epoci*. T august 1964, 89. *Pulsul uzinei, viața și munca de ficcare zi ... sint teme abordate în producțiile lirice*. V. ROM. ianuarie 1965, 190. ◇ Exp r. **A lua** (cuiva) pulsul sau a-și lua pulsul = a număra pulsațiile (I) inimii (cuiva), apăsînd cu degetul pe artera de la încheietura mîinii. *Puse urechea pe pieptul lui, în vreme ce cu mîna dreaptă îi lua pulsul*. CĂLINESCU, E. O. I, 150. *Îi lua pulsul și tensiunea, îi da să bea digitală*. VINEA, L. I, 284. *Înainte de a intra mi-am luat pulsul, inima îmi bătea cu o sută douăzeci pe minut*. PREDĂ, R. 38. **A simți** (sau a prinde) pulsul = a înțelege sau a întui exact o situație, o stare de lucruri, cursul unor evenimente etc. *Începe să simtă pulsul nou al vieții, să privească lucrurile de pe platforma de stud.* V. ROM. ianuarie 1954, 118. **A prins pulsul** seditnei, ... a știut unde s-o îndrepte. MIHALE, O. 324. **A pipăi pulsul** = a căuta să-și dea seama de intențiile, de planurile (cuiva), de o stare de spirit existentă etc. Cf. CADE, SCHIRAN, D.

— Pl.: (rar) *pulsuri*. — Și: (învechit) *pulz, pûlzuu* (Unsu, T. ș. 63), *pols* s. n.

— Din lat. *pulsus*, fr. *pouls*, germ. *Puls*, it. *polso*.

PULSĂ vb. I. Intrauz. I. (Despre sînge) A circula ritmic prin vasele sangvine. Cf. POLIZU. *Stîngele ... pulsa cu putere în el*. SADOVEANU, O. X, 496, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., DM, M. D. ENC., DEX. ◇ Fig. *E dimineața tinereții, totul se zbate și pulsează tu stînge proaspăt, amefitur, fierbînte*. RALEA, S. T. I, 349. ◆ (Despre inimă) A se dilata și contracta ritmic, pompiind sîngele prin artere. Cf. SCRIBAN, D. ◇ Trauz. fact. Fig. *Omule ncliniștit ... Tu pulsezi stînge orașelor, satelor*. LABIȘ, P. 415.

2. Fig. (Despre viață, gînduri, procese în desfășurare etc.) A se manifesta cu putere; a fremăta, a palpita (3), a vibra. *Pulsează lunga vreme în orologiu cu pași uniformi*. EMINESCU, O. IV, 245. *În mine pulsează gîndul acesta al salvării, cîm gilglie singele în gîtul tăut*. CAMIL PETRESCU, V. N. 403. *În inima orașului ... viața pulsează puternic*. SAHIA, N. 91. *Pulsa tu el o bucurie a vieții*. SADOVEANU, O. VIII, 289. *Cele trei mari căi de pîdră, de fier și de apă, care aeolo jos străpung munții ... lăstînd viața să pulseze în lungul lor*. BOGZA, C. O. 326. *Arborii ... cu frunzișul proaspăt și verde, cu tulpinea pulsînd de sănătate*. STANCU, R. A. II, 14. *Porțiunea Dellei între caualul Sulina și braful Sf. Gheorghe ... pulsează de muncă*. VIN. PESC. august 1964, 13, cf. M. D. ENC., DEX.

— Prez. ind.: *pulsez*. — Și: (învechit, rar) *pulză* vb. I. ALEXI, W.

— Din lat. *pulsare*.

PULSĂNT, -Ă adj. I. (În sintagma) Vas pulsant = organ al albinei care pompează sîngele în corpul insectei, îndeplinind rolul inimii. *Vasul pulsant este împărțit în opt compartimente*. ENC. AGR. I, 118.

2. (Rar; despre curentul electric) Pulsator (2). Cf. M. D. ENC.

— Pl.: *pulsanți, -te*.

— Pulsa + suf. *-ant*.

PULSĂR s. n. Sursă galactică de unde radio a cărei emisie este alcătuită din impulsuri cu frecvențe de ordinul megahertzilor și cu perioade de până la o secundă. Cf. M. D. ENC.

- Pl.: *pulsare*.
- Din engl. *pulsar*.

PULSĂRE s. f. Acțiunea de a pulsa și rezultatul ei; pulsație.

1. Cf. pulsa (1). Cf. POLIZU. *De-aș putea ești în inimă numai clipa cîi bate o pulsare*. I. NEGRUZZI, s. VI, 282, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., M. D. ENC., DEX.

2. Fig. Cf. pulsa (2). [Slavici] *a dat ... o leoaică credincioasă a culturii noastre ... însuflețită de însăși pulsarea vieții reale a poporului*. MAIORESCU, CR. III, 49, cf. M. D. ENC., DEX.

- Pl.: (rar) *pulsări*.
- V. *pulsa*.

PULSATIL, -Ă adj. 1. (Despre senzații, procese patologice etc.) Care se manifestă prin pulsații (1) (anormale), prin zvelnituri; (rar) pulsativ. *Durere pulsatilă*. DM, cf. DN², DEX.

2. (Despre boli, simptome etc.) Care aparține pulsului, privityor la puls, care afectează pulsul. *Aneurism pulsatil*. M. D. ENC., cf. DEX.

- Pl.: *pulsatili, -e*.
- Din fr. *pulsatile*.

PULSATIV, -Ă adj. (Bar; despre senzații, procese patologice etc.) Pulsatil (1). *Durere pulsativă*. SCRIBAN, D., cf. DN³.

- Pl.: *pulsativi, -e*.
- Din fr. *pulsatif*.

PULSATÓR, -OĂRE adj. 1. (Despre fenomene) Care este alcătuit dintr-o succesiune de pulsații (2) identice. Cf. M. D. ENC., DN³. ♦ (Rare; în forma *pulsatoriu*) Perioadic (1). *În unele cazuri, regimul apelor carsice are un caracter pulsatoriu*. MG I, 414.

2. (Despre curentul electric) Care este format numai din alternanțe de un singur sens; (rar) pulsant (2). Cf. M. D. ENC., DN³.

- Pl.: *pulsatori, -oare*. — Și: (rar) *pulsătorin, -le* adj.
- De la *pulsa* (după fr. *pulsateur*).

PULSATÓRIU, -IE adj. v. *pulsater*.

PULSĂȚIE s. f. 1. Fiecare dintre mișcările pulsului, pulsare (1); p. ext. puls; fiecare dintre mișcările de dilatare și de contractare a inimii, prin care slugele este pompat în artere. *Apaplesta se zice trăsniitoare etnd pulsația arteriilor și simțirea a înecat de tot*. MAN. SĂNĂT. 206/25. *Pulsația și respirația sînt foarte slabe, fața palidă, mișcările și simțirile se perd*. PARAB. 197/1. *Făhul tucepe a mișca, asemenea i se aude și pulsațiile inimii de dublă frecvență*. POLIZU, p. 200/2. *Clud apostima e sub arterie, pulsațiile se simte pe o linie*. TURNESCU, c. 13¹/17. *Temperatura și numărul pulsațiilor sînt normale*. CARAGIALE, O. VII, 46, cf. DDRE, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Pulsația ventriculului drept persistă ctva timp după aceea ale ventriculului stîng*. DANIELOPOLU, I. N. II, 34, cf. DM, M. D. ENC., DEX. ♦ (Prin lărgirea sensului) Mișcare (vibratorie) de scurtă durată. *Locomotiva își număra pulsațiile*. ARDELEANU, V. P. 7, cf. SCRIBAN, D. *Anul acesta ... fenomene de pulsații între masele de aer rece și cald au avut loc cu multă regularitate*. ȘCÎNTEIA, 1965, nr. 6 589.

2. Numărul de perioade pe care le efectuează o mărime periodică într-un anumit număr de unități de timp; s p e c. (Fiz.) mărime caracteristică proceselor periodice, egală cu frecvența acestor procese înmulțită cu 2π . *Schimbările de intensitate ale luminii sã fie transformate în pulsațiuni de curent*. ENC. TEHN. I, 149, cf. LTR², DL, DM, DN², DER, M. D. ENC., DEX.

3. Fig. Desfășurare a unui proces, a unui fenomen, a unei acțiuni într-un ritm intens, viu, trepidant; pulsare (2). *Condeitul său original și plin de spirit și de grație nu s-a inspirat dect de pulsațiunile mari și patriotice ale sufletului său*. GÎMCA, s. 673. *Roma via de pulsația vieții care nu cunoaște astupărul*. ANGHIEL-IOȘIE, c. 1. 9. *Eraii nu sînt oameni, ci păpuși fără pulsația vieții*. LĂVINESCU, s. I, 12. *Urmărește nu numai pulsațiile activității perceptivă, dar și întunecarea trecătoare a conștiinței cului*. VIANU, A. P. 184. *O poleă își începe viața aici o dată cu primele pulsații ale Otlului*. BOGZA, c. o. 92. *Opera e văzută în unitatea ei vie, nedesfăcută în părți care sã linișteze percepția*. v. ROM. decembrie 1963, 188, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *pulsații*. — Și: (astăzi rar) *pulsațiune*, (vecheit, rar) *pulzătle* (ALEXI, W.), *pulzătlune* (ld. ib.) s. f.
- Din fr. *pulsation*, lat. *pulsatio*.

PULSAȚIUNE s. f. v. *pulsație*.

PULSOMÉTRU s. n. Pompă pentru deplasarea apei prin presiunea exercitată de aburi asupra apei respective. Cf. LTR², DN², DER, M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *pulsometre*.
- Din fr. *pulsomètre*.

PULSOREACTÓR s. n. Reactor pentru avioane supersonice la care arderea combustibilului se face în mod discontinuu. Cf. DP, DM, LTR², DN², DER, M. D. ENC.

- Pronunțat: *-re-ac-*. — Pl.: *pulsoreactoare*.
- Din fr. *pulsoréacteur*, germ. *Pulsoreaktor*, rus. пульсореактор.

PULSULEȚ s. n. (Rare) Diminutiv al lui *pulsa*. *Apasă pulsulețul birnișor, Și mijlocelul sã-i cuprinzã ușor*. GORUN, F. 84.

- Pl.: *pulsulețe*.
- Puls + suf. *-uleț*.

PULT s. n. (Transilv. și Ban.) Tejghea; p. rest r. serrat. *De dtusul n-avein date — Și chiar d-ovem, Stau puse-n pult, Ca știri pușin adevărate!* COȘBUC, P. II, 251, cf. GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W. *A sta ... după pult și a vinde la negoț*. CĂTANĂ, ap. T. PAPAHAĞI, G. L., cf. ALB SN IV h 1 019.

- Pl.: *pulturi*.
- Din germ. *Pult*. Cf. magh. *pult*.

PULTACÉL, -CÉE adj. (Rare; despre materii, substanțe etc.) Păstos. Cf. DN². ♦ *Aughinã pullacee = anghinã în care amigdalele sînt acoperite cu un exudat alb*. Cf. DN².

- Pl.: *pultacei, -cee*.
- Din fr. *pultacé*.

PULULĂȚIE s. f. Înmulțire rapidă și abundentă. Cf. DN². ♦ Producere rapidă de țesuturi morbide. Cf. DN².

- Pl.: *pululații*.
- Din fr. *pululation*.

PULUMAN s.m. (Bot.; regional) Luminiță (*Oenothera biennis*) (Petrova — Vișeu de Sus). BONZA, D. 119. — Accentul necunoscut. — Pl.: *pulumani*.

- Etimologia necunoscută.

PULVĂR subst. v. *pulbere*.

PULVĀRE s. f. v. *pulbere*.

PULVERINĂ s. f. Pulbere (2) neagră cu granule foarte fine folosită ca exploziv și la fabricarea artificilor. Cf. DN², DEX.

- Pl.: *pulverine*.
- Din fr. *pulvérlin*.

PULVERIZĂ vb. I. **Tranz. I.** (Complementul indică diverse corpuri solide) A transforma în pulbere (2) prin mijloace mecanice sau manuale. V. m **ă e i n a** (1), m **ă r a n ț i**. Să-i dai de subț carbuni atita cîl să se topască materia de mai sus, pulverizată. CORNEA, E. II, 176/24. Am preparat din 9 grame pulverizate și 6 dr[anuri] spirit de vin o tinctură. DESCR. APE, 175/21. Baracele ... este o sare albă și cam dulce, care fiind pulberizată să înfășează ca a pulbere albă. BARASCH, I. N. 68/24, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. < **I n t r a n z.** Seleniul ... nu este tare, se sparge cu sticla și pulberisă lesne. MARIN, PR. I, 30/33. < **T r a n z.** și **r e f l.** A face să dispară sau a dispărea (prin violență) de pe fața pămîntului (împrăștiindu-se în particule). V. **d i s t r u g e**, **n i m i c i** (1), **p r ă p ă d i** (1). A fost destulă vreme a secundă ca pe unii dintre cei aflați în jarul torpilei să-i rupă în bucăți ..., iar pe ceilalți să-i pulverizeze complect. BART, S. M. 75. Imaginea monumentală se pulverizează în așchii disperate. CONTEMP. 1971, nr. 1272, 3/3, cf. DEX. < **F i g.** Răzbunarea finală e pulverizată. LOVINESCU, S. I, 236. Tot ce zace muced și rău într-un suflet se risipește, se pulverizează. C. PETRESCU, O. P. II, 310. Spectacolul televizat pulveriza ... timpul și spațiul. T februarie 1969, 49.

2. (Complementul indică lichide sau pulberi) A împrăști în particulele extrem de fine cu ajutorul unui pulverizator. V. **d i s p e r s a**. Pulveriză o ploaie măruntă de parfum. C. PETRESCU, C. V. 266. Joseph pulveriza esența de brad. ID. R. DR. 102. Moara ... măcina ultimul sac de grâu al unui om ... împrăștiind în aer milioane de stropi de apă pulverizați. BOGZA, C. O. 39. Îmi plăcea cînd pulveriza odecron. S. IANUARIE 1961, 40, cf. M. D. ENC. < **F i g.** Pulverizat în ploaie și în vînt, parfumul teilor adia luminos. TEODOREANU, M. II, 67. Viena putea fi văzută ... în răsplîndiri de lumină pulverizată pe acoperișuri de case. VORNIC, P. 106.

— **Prez. ind.:** pulverizez. — **Și:** (învechit) **pulberiză** (scris și **pulberisa**; **prez. ind. pers. 3, rar, și:** **pulberisă**) vb. I.

— **Din fr. pulvériser**, lat. **pulverisare**. — **Pulberiza**, prin apropiere de **pulbere**.

PULVERIZABIL, -Ă adj. (Despre corpuri solide) Care poate fi transformat în pulbere (2). Cf. CADE, DN². < (Despre lichide sau pulberi) Care poate fi pulverizat (2). Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

— **Pl.:** pulverizabili, -e.
— **Din fr. pulvérisable.**

PULVERIZĂRE s. f. Acțiunea de a (se) pulveriza și rezultatul ei; (rar) pulverizație.

1. Cf. **pulveriza** (1). Cf. ALEXI, W., DL, DM, ITR², DN², M. D. ENC., DEX. < **F i g.** Expresionismul contemporan pleacă de la principiul pulverizării genurilor literare. LOVINESCU, S. I, 329. Impresionismul ... diferențiază și subtilizează încă o dată la pulverizare năzuințele inerente naturalismului. BIAGA, Z. 111.

2. Cf. **pulveriza** (2). Cf. DL, DM, ITR², DN², M. D. ENC., DEX.

— **Pl.:** (rar) **pulverizări**.
— **V. pulveriza.**

PULVERIZĂT, -Ă adj. Care este prefăcut în pulbere (2) sau în particule lichide foarte fine. Cf. DM, DEX.

— **Pl.:** **pulverizați, -te**.
— **V. pulveriza.**

PULVERIZĂTOR s. n. Aparat folosit pentru împrăștierea în particule foarte fine a lichidelor sau a pulberilor (2). V. **atomizor**, **vaporizator**. Cf. ALEXI, W. **Pulverizațiunile să fac cu un aparat special numit pulverizator**. BIANU, D. S. 609, cf. NICA, L. VAN. 205, ȘĂINEANU, D. U., CADE. **Se parfumează cu pulverizatorul ... își face cravata în oglindă**. CAMIL PETRESCU, T. I, 467. **Se repezi la pulverizator să-și învâluie sora într-un halo de pudră lichidă și parfumată**. C. PE-

TRUSCU, C. V. 169. **Căută pe mescioara de cristal, printre flacoane și pulverizatoare, portfigaretul**. ID. O. P. I, 123, cf. SCRIBAN, D. **Umidițicarea aerului se face cu ajutorul ... pulverizatorilor**. IONESCU-MUSCEL, TES. 626. **Alese un pulverizator din trusa ei și îl prăfui peste tot cu apă de colonie**. VINTA, L. I, 73, cf. M. D. ENC.

— **Scris și:** (rar) **pulverisator**. BĂRCIANU. — **Accentuat și:** (rar) **pulverizător**. BĂRCIANU, ALEXI, W. — **Pl.:** **pulverizoare** și (rar, m.) **pulverizatori**.
— **Din fr. pulvérisateur.**

PULVERIZĂȚIE s. f. (Rare) Pulverizare. Cf. ALEXI, W. **Pulverizațiunile să fac cu un aparat special numit pulverizator**. BIANU, D. S., M. D. ENC., DEX.

— **Și:** (învechit) **pulverizațiune** s. f.
— **Din fr. pulvérisation.**

PULVERIZĂȚIUNE s. f. v. **pulverizație**.

PULVERÓS, -OĂSĂ adj. v. **palberos**.

PULVERULENT, -Ă adj. Care se prezintă sub formă de pulbere. V. **p r ă f o s**. **Pe fundul balonului ... se depune pătura de bromură de potasiu pulverulentă**. ARHIVA, II, 148. **Folen palberulent**. GRECESCU, FL. 16. **Boraxul sub formă pulverulentă dă rezultate foarte mulțumitoare**. ORBONAȘ, MEC. 399, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— **Pl.:** **pulberalenți, -te**. — **Și:** (învechit) **pulberulént, -ă** adj.

— **Din fr. pulvéruleut**, lat. **pulverulentus**. — **Pulberulent**, prin apropiere de **pulbere**.

PULVERULENȚĂ s. f. (Rare) Calitatea sau starea unui corp pulverulent sau pulverizat. **Pulberulența unui jac de ape**. CĂLINESCU, B. I, 15, cf. DEX.

— **Din fr. pulvéulence.**

PULZ s. n. v. **puls**.

PULZĂ vb. I v. **pulsa**.

PULZĂȚIE s. f. v. **pulsație**.

PULZĂȚIUNE s. f. v. **pulsație**.

PULZUM s. n. v. **puls**.

PUM s. m. v. **pumn**.

PUMA s. f. invar. Mamifer carnivor din familia felidilor, cu corpul suplu, cu blana de culoare galbenă-roșcată și care trăiește în America; cuguar (*Felis concolor*). **Leul american sau puma (Felis concolor) se trînde de la Canada ... pînă la Patagonia**. ISTS (1856), 50/1, cf. CADE. **Indieni cu pielea orămie, sălbatici și crînceni în lușta cu ... puma, cu bizonal și cu celelalte sălbăticieni ale singurătății**. SADOVEANU, O. X, 446, cf. 147, SCRIBAN, D., DL, DM, DN², DER, M. D. ENC., DEX.

— **Și:** **pîmă** (pl. **pume**) s. f. SCRIBAN, D.
— **Din fr. puma.**

PUMĂ s. f. v. **puma**.

PUMĂȚUF s. n. v. **pămătuf**.

PUMÉR s. n. v. **pumnar**.

PUMICE s. f. (În dicționare) Rocă de origine vulcanică, poroasă, ușor friabilă, folosită de obicei la înstruîntul metalelor. V. **piatră ponce**. Cf. DDRF, GHETIE, R. M., ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D.

— **Din lat. pumex, -leis.**

PUMN s. m. I. **Palmă** (1) Închisă, cu degetele în-doite și strîns. **Cela ce va lovi pre altul cu pumnul**

... mi să cheamă sudală mare. PRUV. 231, cf. ANON. CAR. Trandafir cu pumn între spate. Așa o lovește, cât mai că n-o amete. BUDAI-DELEANI, T. V. 142, cf. LB, DRLE, CLEMENS. Își stringea pumnul cu un aer estresiv. CR (1848), 45¹/50. Dau voinicii să se piară și cu ferul aseafit și cu pumnul amorțit. ALECSANDRI, P. I, 38. Se repezi și-l lavi în obraz cu pumnul. CARAGIALE, O. II, 125. Închide ochii și izbi în toate părțile cu pumnii încețoși. DELAVRANCEA, T. 127. Și-neet cu-țecul desfăcut Din pumnul strins dritos, Spre-adîncuri, vjăind în jos, Cușitul a căzut. COȘBUC, F. 75. Pumnul Axinie, mic și nervos, izbea repede și puternic în ușa hodorogită a erlșnei. HOGAȘ, DR. I, 94. Numără gologanii ..., îi strînse ca băgare de seamă și plecă ... zornăindu-i în pumnii. REBILIANU, I. 33. Cu pumnul strins, arătînd ușor cu degetul cel mare spre cei doi vecini, îi șoptește în latină. BASSARABESCU, V. 48. I le pune în mînă și-i închide pumnul ce să strîngă bine buchetul. SEBASTIAN, T. 69. Și cuviosul, buimăcit, bîjbîia după culion, frocturdu-și cu pumnii ochii umflați. VOICULESCU, P. I, 148. Tu-mi mîngîi pumnul greu, Ești prinsă cu un flutur De laba unui leu. CĂLINESCU, L. I. 106. Își sprîjinea pumnul sub bărbie cu degetul mic. CAMIL PETRESCU, N. 55. Mi-s pumnii strînși, mai duri ca piatra. BENIUC, V. A. I, 252. Își șterge ochii cu pumnul. H. LOVINESCU, T. 231. Froctura acestui os se produce în urma loviturilor de pumn. BELIA, P. A. 112. Pumnii se înțelesu pe sulfiți. ISAC, O. 208. N-am să-ți mai văd niciodată Ochii adînci, buza proptită în pumn. LABIȘ, P. 69. Pumnul strins i se desface și degetele i se lăsară domoale pe lingă trup. V. ROM. decembrie 1964, 72. Eu-l întreb de sănătate. El îmi dă cu pumnul-n spate. JARNÍK-BİRSEANU, D. 398. C-am auzit de la nai Cum da cu pumnii-n lădoi. FOLC. TRANSILV. II, 48. Nici masa n-are gard, dar nici pumnul n-are lăcăși, se spune cînd cineva vine nepoftit la masă. Cf. ZANNE, P. II, 651. ♦ (Ca termen de comparație) Dealuri neregulate ... încep a se iui pe la ferestre, ca niște pumni monstruoși. VLAHUȚĂ, O. A. III, 32. Atîl de seund, înclt părea pitie și eu șola strînsă ca un pumn. BOGZA, C. O. 25. ♦ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”, sugerează dimensiuni neobișnuite de mici) Pumnul acela de oase sîră de astîmpăr, energia aceea ... se cheltuia așa, zadarnic. ANGHIEL, PR. 5. Nimeni n-ar fi bănuit atîta suflet și energie într-un pumn de femeic. BART, E. 315. El, deși e un pumn de om, e mîndru și n-u vrut să plătească rușet la oamenii agiei. CAMIL PETRESCU, O. II, 220. (Urmat de un substantiv la pl., indică un număr restrîns de elemente de același fel) Numai noi, romîni, un pumn de oameni, am finit pînă a venit generalul ... cu oștre nouă. GHIGA, S. 19. Numai un pumn de bărbai, dar zdravene brațe de luptă. COȘBUC, AE. 191. Pumn de vrăbii vîrle tăcerea prin văzduh. LESNEA, VERS. 38, cf. ȘAINEANU, D. V. Lăcomia, în panică, a unui pumn de jefuitori se înfrunto cu bravura și judecata eloră, revoluționară. ARGHIZI, B. 134. ♦ Fîg. Sub pumnul grosolan al forței Dreptatea celui slab se sfîrmă. VLAHUȚĂ, P. 39. Războiul cerea sprîncene încruntate, pumn de fier. GALACTION, A. 452. Nu știu ce ai, viață, vis, Bine, rău În strînsul pumnului tău? ARGHEZI, VERS. 196. Se bucura din toată inima de această stavilă - care-l scutea de obligația de a-și apăra drepturile cu pumnii. V. ROM. martie 1951, 33. Pumnii îndrîjiți de muncitori Au spart zăgăzul dinspre zori. DEȘLIU, G. 38. ♦ (Regional) Pumnii obrazilor (sau obrazului) = pomeți. Căș rău de spăriet, leși din creierii capului. Din pumnii obrazului. MAT. FOLC. I 519. ♦ l. o. c. a d j. Cît pumnul sau cît un pumn = (extrem de) mic (H) sau (extrem de) mare¹ (I) (după cum substantivul determinat denumește de regulă un obiect mai mare¹ sau mai mic decît pumnul H). Înghite la nasturi cît pumnul Și suferă în ras funul. PANS, P. V. I, 135/1. O grăunță de căfeluși cît pumnul și orbi ca sobolii. ODORLESCU, S. III, 42. Plînsese ... cu lacrimile cît pumnul. ISPIRESCU, I. 70. Părul legă pere cari crescură cît

pumnul. DELAVRANCEA, S. 249, cf. TDRG. Ferestrele căsuței erau cît pumnul. SADOVEANI, O. X, 198. Lăcușele - niște giglicii cît pumnul. STANCU, D. 257. S-a izbit cu capul de perete și și-a făcut un cuiu cît pumnul. H. LOVINESCU, T. 37, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ Exp. A sta cu capul (sau cu thupla) în pumn (sau, rar, în pumn) = a sta pe gînduri, a contempla (proptindu-și capul sau thupla cu pumnii I). Pe marginea rîului, așezat pe o piatră, Gîngu stă cu capul în pumn, uitîndu-se în rostogolirea turbure a apelor. C. PETRISCU, S. 55, cf. DL, DM. Anghel stătea mai departe cu thupla în pumn. PREDĂ, D. 35. A arăta pumnul (cuiva) = a îndrepta pumnul (I) (spre cineva) în semn de amenințare; p. ext. a amenința (pe cineva). Trebuie să ai un strașnic partid ... ca s-arăți pumnul stăpînirii. Alfel ești pierdut. VLAHUȚĂ, S. A. II, 93, cf. DEX. (Har) A rămîne cu pumnul în gură = a rămîne păcălit. Cf. ZANNE, P. II, 424. A(-l) pune (sau viri) (cuiva) pumnul în gură = a lupiedica (pe cineva) (cu mijloace dure) să vorbească sau să acționeze, să facă ceva. Au o singură terdînță: să vire pumnul în gură oricui spune adevărul. T. iunie 1964, 32, cf. DEX, UDRESCU, GL. A-și da cu pumnii în cap = a nu mai putea de neceaz; a regreta extrem de mult. A(-și) plînge în pumnul = a) a plînge (pe ascuns) de neceaz sau de durere (proptindu-și obrazii în pumnii I). Eu cu Dumitru mergeam zgribuliți și plîngeam în pumni. CREANGĂ, A. 30. Suflau în unghii și plîngeau în pumni. id. P. 240, cf. TDRG, CADE, DEX; b) a regreta greșeala făcută, a se căi. Cf. ZANNE, P. II, 676. A ride în pumnul = a ride pe ascuns. Cf. id. ib. 424. A(-i) bate (cuiva) în (sau din) pumnul sau (rar) a juca pumnii = a necăji sau a lua în ris pe cineva (lovindu-și pumnii unul de altul). Măruca Săucului ... făcua adescori în ciuda mea și-mi bătea din pumni porcolîndu-mă „Ion Torcălar”. CREANGĂ, A. 63. Au nu cumva crezi că lamea tutrăgă stă să-ți bată în pumni și să-ți facă în ciudă? ap. TDRG, cf. ZANNE, P. II, 425. Și-atunci ea, cînd el glumește, joacă pumnii și-l stropește Pe obraz. COȘBUC, P. I, 97. Din deal îmi bate în pumni, co să mă înucdeze. ADAM, R. 55. Ce se mai bucură satano cînd le aude! Continuă Catrina cu busuiocul în mînă. Uite așa bate din pumni de bucurie! PREDĂ, M. 164. Bătu în pumnul vulpei c-o amăgit-o. ȘEZ. III, 188. A-și rupe pumnii și pleoarele pe cineva = a bate foarte tare pe cineva. Cîtă vreme bătatul fusese mie, conu Costache își rupsesse ... pumnii și picioarele pe el. BASSARABESCU, V. 161. (Regional; ironic) A cinta în pumnul = a fi foarte supărat, amărit. Cf. PAMFILE, J. II, 162. (Regional) A lăsa pe cineva un pumn la inimă = a lăsa pe cineva adînc îndurerat, neconsolat. Cf. CIAUȘANU, GL. ♦ (Adverbial) Palma aspră pumn s-adună. BENIUC, V. A. II, 275. (Fîg.) Oamenii se strînseseră pumnii și se arătou deopotrivă de părăși. POPA, B. 131. ♦ Regime aflată la încheietura antebrațului cu extremitatea inferioară a mîinii. Pumnii ti stît strîns legați unul peste altul cu a curea tare. CARAGIALE, O. I, 58. În dreptul pumnului se petre mișcarile prin care mîna se tîdoiește sau se răstoarnă înapoi. BIANU, D. S.

2. (Adesea în construcție cu verbele „a da”, „a trage” și precedat de art. nehot. „un”) Lovitură dată (cuiva) cu pumnul (H); (Invechit, rar) pumnitură. Un pumn ce vo da neștine altuia, nu să cade să să cearte. TRAV. 322. Spîjîniți ... de pumnii să strîșiți bușiți. DOSOFTEL, V. S. septembrie 108^v/25. Să găsește vre-unul de Își umplă ceafa de pumni și spatele de ciomege. PANS, P. V. I, 25/4. Cînd t-am tras uu pumn o făcut lte! și o cădzut de-a rostogolu. ALECSANDRI, T. 72. Pentru o coloroanță și o pîlpacul, un pumn și le-a luat mirul. DELAVRANCEA, S. 39. Un pumn zdravîn ti zgudui creierii. VLAHUȚĂ, O. A. II, 12. Scoase pteplul în aseră ea și cînd se pregătia să prîncească în el un pumn. GIRLEANU, N. 111. Se aprojia liniștită ... și-l umplea de sînge dînt-un pumn, dat ca o lovitură de măciucă. BRĂTESCU, V. 27. Și-și căra la pumnii în cop ea să se dezmeticească. SADOVEANI, O. II, 102. Vezi să nu-ți dau și eu un pumn după ceafă. PREDĂ,

m. 58. În loc de car cu opt băi Ți-oi da niște pumni zgrțreți De Ți-or părea bani gășiți. ALECSANDRI, P. P. 87. Nu știu palm-a fost ori pumn. Că din spate-mi ieșea fum. MARIAN, SA. 5. Ciți pumni dai, altăia buboi faci. ȘEZ. VI, 23. De n-or fi toate gătate, Ți vor suna pugnii în spate. MAT. FOLK. 413. Gura nu-ți mai tace, Pravila-o cetești, Cu pumni te zdrobești. BALADE, I, 432. ◊ Loc. a. d. j. (Rar) Iute de pumn = care este gata oriind să se ia la bătaie (cu pumnii 1); bățâns. Orbecăiește spre azilul de noapte, pînă cînd o da peste un sergent sanchiu și iute de pumn. GALACTION, A. 243. ◊ Ex p. r. A lua (pe cineva) în (sau la) pumnul = a lua (pe cineva) la bătaie (cu pumnii 1).

3. Palma¹ (1) sau palmel¹ făcute căuș pentru a putea reține ceva (de obicei un lichid); p. ext. conținutul palmei¹ sau al palmelor¹ făcute căuș. Apă în pumni... au dus lui. N. COSTIN, ap. GCR II, 2/31. Să Țai buruiănă... proaspătă, mărunt pisală, un pumn plin. CALENDARIU (1814), 173/23, cf. LB. Luă cu pumnul grăunțele și le aruncă în bătătură. VLAHUȚĂ, O. A. II, 48. Rada rde, le dă apă, Toți din pumnii ei să beie. COȘBUC, P. I, 97. Țși răcoresc ochii în apa adunată în pumn, cu mormăituri de mulțumire. C. PETRESCU, I, I, 263. A ieșit în anțret cu pumnul de fôrțmituri..., le-a zvrilit în gura sobei. id. c. v. 120, cf. PUȘCARIU, L. R. I, 174. Hoi, mărgele! Ia mărgele!... Ia numai un pumn și du-te: Într-o palmă fii opt sute. ARGHEZI, VERS. 245. Din pumni streini nu te saturi cînd beai apă. PANS, P. V. I, 136/20. ◊ Loc. a. d. v. Cu pumnul (sau pumnii) = în mare cantitate, în mare număr, cu toptanul, cu ghiotura. Mina pe durdă puneă, Frumusele c-o încărea, Băgo iarba cu căciula, Gloanșe cu pumnii turna. BALADE, II, 350. A lua cu unul și a da cu pumnul. BARONZI, L. 60. (Fig.) Vo trebui să se ducă dînsul să se înfeleagă cu Toma, să nu se trîmple... să înghită toți rușina cu pumnii. REBREANU, I, 192. ◊ (De obicei precedat de art. nehot. „un” și urmat de determinări introduse prin prep. „de”) Cantitate (mică sau mare) din ceva (atît cît poate încăpea în palma¹ cineva). V. m. n. a. (1 2). Prînceaste... cel pumn de apă ce duse cel sărac la cel împărat (a. 1652). GCR I, 157/18, cf. ANON. CAR. Ia un pumn de orz spălat bine. PISCUPESCU, O. 261/22. Pumnii un pumn de fîrtițe... în căldărea cu apă cînd fierbe. PRESCU, M. 59/10. Vărsă în mîna stăruțului un pumn de bani de aur. ODĂBESCU, S. I, 91. Îmi prezintă trei pumni de stafide. CARAGIALE, O. II, 171. Pentru ca să facă și el ceva, ia un pumn de pene și începe a le număra. SLAVICI, S. I, 46. Îi dăte un pumn de bani. ISPIRESCU, L. 151. Vîit, fără zgomot, în buzunarul pantalonilor un pumn de peridi. DELAVRANCIĂ, S. 136, cf. DORE, BĂRCIANU. Un vitel le-a sptzurat de vitfuri Un pumn de fire de otavă. GOGA, POZHI, 13. Un pumn de franci și de gologani se împrăștiară pe podele. GÎRLEANU, N. 57. O fetișcană... opărește un pumn de mălai într-o scăfiță de lemn. CĂCÎRLAN, P. P. 357. Aruncați în ceoan pumnul de fîină ce ueam la îndemnă. HOGAȘ, DR. I, 211. Cu un pumn de iarbă șterse toată coasa. REBREANU, I, 50. Mi-au presărat în pat un pumn de ace. MINULESCU, VERS. 255. Răsturnă pe masă un pumn de franci. BRĂEȘCU, O. A. I, 13. Posedă lămți..., un pumn de piper, niscaiva cafea. CĂLINESCU, C. O. 67. Stîl noștri care apasă asupra lumii, prin bogăția și fantasticul lor, ca un pumn de bijuterii masive. BOGZA, C. O. 52. E o lună care uleargă dîn zi și pînă în noaptea pentru un pumn de fîină. PREDĂ, M. 506. Vroia să-i dau o mîină de trifoi sau un pumn de fîină. LĂNCRĂNĂȘAN, C. II, 352. Pune mai mult pef pe un pumn de gologani decît pe tine. 7 decembrie 1964, 19. Gospodina scoate cițiva pumni de boabe de grîu. II. DAICOVICIU, D. 45, cf. DEX. Dragustea de fată mare, Ca fasolea din căldăre Cînd Ți torni un pumn de sare. ȘEZ. I, 49. Ți dăte un pumn de galbeni. FUNDESCU, I. P. I, 83, cf. ALRM II/1 h 95. Într-o urmă de ogle Un pumn de buboacă (Usturoiul). GOROVEI, C. 384. ◊ Fig. Știu că ar trebui un pumn de curaj pentru aceasta. GALACTION, A. 135.

4. (Regional) Pumnăș (1). Cf. DM, M. D. ENC., AIR SN IV h 1167/182.

5. Veche unitate de măsură pentru lungimi, folosită astăzi doar de pescari și egală cu aproximativ două treimi dintr-o palmă¹ (3). Făcea lespezi de our, unile le făcea de șase pumni de lungi, allele de trei pumni. HERODOT (1643), 21. Vei face ei [mesei] cunună de un pumn penprejur. BIBLIA (1688), 57¹/45. Patru cai de cite șeisprezece pumni, murgi. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 109. [Armășarul] este sur, de 16 pumni de nalt. I. IONESCU, D. 262. Pumnul, măsură fără nici o precizie, se estimă la 2/3 de palmă. I. BRĂEȘCU, M. 8. Petile au o lungime de 5 pumni. ANTIPA, P. 328, cf. 320, DM, DEX.

— Pl.: pumni și (popular, n.) pumnuri (KLOFȘTOCK, F. 30, ALRM I/1 h 81). — Și: (Învechit și regional) pum (pl. și, n., pumnuri, ALRM II/1 MS 27, 2 169/219, lb. 2 170/260), pugn, (încechit) pugn (LEX. MARS. 239) s. m., (regional) pumi (COMAN, GL.) s. m. pl. — Lat. pugnus.

PUMNĂCI s. m. f. (În dicționarele din trecut) Gladiator. Cf. GHEȚE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: pumnuci.

— Pumn + suf. -aci.

PUMNĂL s. n. Armă albă cu lamă scurtă, cu două tășuri și cu vârful ascuțit; jungher, (încechit) pumnar (1), junghi. V. stilet. La Dionis, tiran aprig, pe ascuns a fost intrat Meros, congiuratură giune, c-un pumnal între vestiminte. ASACHI, S. L. I, 207. Pumnal din stîni scoate. CR (1846), 184²/25. Să-ți înfigi pumnalul în inima amantului necredincios și pe urmă să te arunci însuși pe fereastră. PR. DRAM. 133. Spade, pistoale, pumnoluri, ciubuce de cel mai mare prof. CR (1848), 40²/79. A scos un pumnal și un revolver și, amenințîndu-i, s-a făcut nevăzut. CARAGIALE, O. II, 10. Scoală-te din nou la luplă... Ia pumnalul! MACEDONSKI, O. I, 97. A-nvîrtit pumnalu-n carne, să se scurgă viul tot. COȘBUC, P. I, 121. În creierii lui... începu să fuie cuvîntul de care se spăimîntase, ascuțit și sfișielor, parcă l-ar fi scormonit un pumnal. REBREANU, P. S. 80. Din cînd în cînd, făcu să luccesă lama unui pumnal. BĂCOVIA, O. 236. Veneția mi-a dat gondola, Otrava Șteangul și pumnalul. MINULESCU, VERS. 135. Un nor subțire străpurse luna ca un pumnal. C. PETRESCU, I, I, 17. Mina albă se joacă cu pumnalul, Ce scînteiază printre scînteie de pietre scumpe. PILLAT, P. 20, cf. DM. Ne-au rămas cîteva cimitire plane... de înlumație, cu... pumnale de fier, ... oglinzi. II. DAICOVICIU, D. 41. ◊ Fig. Cu vîit vesnic, Suba sub mîguri și înfundă Pumnalul viu al undei, învîltită-n fum. LABIȘ, P. 359. ◊ Lovitură dată cuiva cu arma definită mai sus. În aceste locuri menite pentru voluptete și calm, s-au omenit și sfîrțmat sub pumnal și otravă... altă omenire. V. ROM. Iulie 1954, 222. ◊ Fig. Cuvintele ei fură pumnale pentru Costache. CĂLINESCU, F. O. I, 231.

— Pl.: pumnale și (încechit) pumnaluri.

— Pumn + suf. -al (după it. pugnale, fr. poignard).

PUMNĂLĂ vb. I. Tranz. (Rar) A înjunghia sau a ucide cu ajutorul unui pumnal. Înfierze pe fiul care pumnaluză pe-al său tată. MACEDONSKI, O. I, 280, cf. SCRIBAN, D.

— Prez. ind.: pumnalez.

— V. pumnal. Cf. it. pugnalarre.

PUMNĂR s. n. 1. (Încechit) Pumnal. Trimiseră îndoii număr de arcași, purlînd fiecare... la coapsă un pumer cu îndait ascuțit. ASACHI, S. L. II, 98. Să poarte baston rocoș și pumnar cercăzese (a. 1846). N. A. BOGDAN, C. M. 142, cf. POLIZU. Cînd gigantul fu căzut sub perfidul pumnar al neapolitanului Cigala, ieșierii... se azvîrliră asupra victimei. HASDEU, I. V. 166. A scos, de nu știu unde, un pumnar și mi-a declarat că se ucide. ALECSANDRI, T. I, 423, cf. ALEXI, W.

2. (Regional, mai ales în Transilv.) **Pumnaș (1).** Cf. LB. *Pe guler și pe pumnaire Pumă-mi dor de-a dumisale.* F (1889), 439, cf. BĂRCIANU, GDEE 221. *Bărbații purtau sunvan, cojoc, ... de asemenea și pumnarii înguști.* PRINEAGUL, p. r. 38, cf. ALR II 3 304/95, 105, 310, cv 1951, nr. 3, 46, com. din TÂRCĂIȚA — BEIUȘ, ALR SN IV h 1 167, LEXIC REG. II, 81, TEAHA, C. N. 257.

— Pl.: *pumnaire* și (regional) *pumnaruri* (ALR SN IV h 1 167), **(2), m.) pumnari.** — Și: (Învechit) **pumér,** (regional) **punuârî** (ALR SN IV h 1 167), **pumnâr** (TEAHA, C. N. 255) s. n.

— **Pumna** + suf. *-ar.* Cf. **pumnaî.**

PUMNĂȘ s. m., s. n. I. S. m. Manșetă (Încrețită și brodată) la cămăși țărănești și la îi; bandă sau șiret de pinză care se aplică la o mincă, servind ca manșetă; parte a minceii de la capătul dinspre pumn **(1)**; (regional) **pumna (4), pumnar (2).** Cf. KLEIN, D. 65, LB, ALEXI, W., TDRG. *Poartă cămăși lungi, plină la genunchi, la mincei cu pumnași cusuți cu arnici.* PAMFILE, I. c. 368. *Minceile ... se termină, cele de purtat, cu pumnași, un fel de ciupage strlute.* PĂCALĂ, M. R. 123, cf. MOLIN, R. B. 416, II XVII 99, com. din ORAVIȚA și dia SEBEȘ — FĂGĂRAȘ. *Îmbrăcămintea bărbaților e aceasta: cămașe lungă ... cu mincei strluse jos cu „pumnași”.* DENSUSIANU, Ț. II, 7, cf. 330, GREGORIAN, GL. 61, ALR SN IV h 1 167, A III 4, 7, LEXIC REG. 93, LEXIC REG. II, 62.

2. S. m. P. ext. (Regional) Broderie cusută pe manșeta unei cămăși țărănești sau a unei îi. Cf. POLIZU, LIUBA-IANA, M. 15. *Am perindat satele noastre ... scotocind după ciupage, pumnași și alesături fel și fel.* COMȘA, N. Z. 4, cf. ȘĂINEANU, D. U., L. ROM. 1960, nr. 1, 72.

3. S. n. (Regional) Minceuțe, v. **minceuță (2)** (Petrila). Cf. ALR SN IV h 1 197/833.

— Pl.: **(1-2) pumnași** și (regional, n.) **pumnașe** (ALR SN IV h 1 167, A III 1), **(3) pumnașuri** (ALR SN IV h 1 167/833). — Și: (regional) **pugnăș** (ib. h 1 167/17) s. m., **pugnășă** (A III 7) s. f.

— **Pumna** + suf. *-aș.*

PUMNĂȚĂ s. f. (Prin vestul Transilv.) Bentiță cusută de jur împrejurul părții de jos a rochiei. Cf. TEAHA, C. N. 257.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

PUMNĂ s. f. (Învechit, rar) Luptă sau bătaie cu pumnii **(1).** Cf. ABISTIA, PLUT. 19.

— Pl.: ?

— **Pumna** + suf. *-ă.*

PUMNĂCÉL s. m. v. **pumniceel.**

PUMNĂRÍ vb. IV. **Tranz.** (Prin Ban.; complementul indică oameni) A pumnii. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 162. *Oamenii au început să-l pumnărească.* id. ib. ♦ Refl. recipr. (Regional) la unele jocuri de copii) A se număra pe pumni **(1)** pentru a alege pe cel care urmează să fie călăt sau prins (Isverna — Baia de Aramă). GL. OLT.

— Prez. ind.: *pumnăresc.*

— **Pumna** + suf. *-ări.*

PUMNĂȘÉL s. m. (Transilv. și Ban.; mai ales la pl.) Diminutiv al lui **pumnaș (1)**; (regional) **pumniceel (2), pumnishor (4), pumnușel, pumnușor.** Cf. GHETIJE, R. M., CADE, II XVIII 21, VAIDA, ALR SN IV h 1 167.

— Pl.: *pumnășel.* — Și: **pugnășél** s. m. ALR II 3 304/47.

— **Pumnuș** + suf. *-el.*

PUMNEĂLĂ s. f. (Rar) Lovitură de pumn **(1)** sau, p. ext., bătaie cu pumnii. Cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DM.

— Pl.: *pumneli.*

— **Pumnel** + suf. *-eală.*

PUMNECÉL s. m. v. **pumniceel.**

PUMNÍ vb. IV. **Tranz.** (Popular; complementul indică oameni) A lovi, a bate cu pumnii **(1)**; (popular) a pumnii, (regional) a pumnări. Cf. LB, DRU, POLIZU. *Deodată zării printru dlnșii pe Mihăiță, cel care mă pumnise în grădina noastră.* GANE, N. III, 64, cf. DDRF, CADE, BUL. FIL. I, 148. *Se încoroiasse lare din grunaji și, ciudă îl ... pumneau ceilalți doi, prin ochii lui părea că trece ... o rugă tristă.* SADOVEANU, O. I, 192, cf. SCRIBAN, D. *A pumnit-o, dar n-a omorî-a în bătaie.* v. BOM. decembrie 1960, 155. *Mucirile voastre Cele proaste Mă pumnesc ... Și de oatră mă tritnesc.* ALEXICI, L. P. 119, cf. ALR III SN 27, 2 170/76, A V 25. ♦ Refl. recipr. *Ajungeau la bătaie ... se pumneau de le îngrozeai.* CONTEMPORANUL, IV, 503. *[Femeile] se pumnesc, lipă, se zgirie.* ap. TDRG. *Se pumnise pe ascuns tot drumul cu băteții.* II septembrie 1962, 11. *Acolo se certau și se pumneau trei copii negri de drac.* RETEGANUL, ap. CADE.

— Prez. ind.: *pumnesc.*

— V. **pumnu.**

PUMNICÉL s. m. Diminutiv al lui **pumna.**

1. Cf. **pumna (3).** *Mălai nu lăsase nici un pumniceel.* PANN, P. V. II, 67/16, cf. CADE, DEX.

2. (Regional) **Pumnășel.** Cf. TDRG, CADE. *Șirilea de pâstă col Is făcute pânt'on zlot, Pumniceei de pângă mână Puntu tri coșe dă fărîndă.* POP., ap. JAHRESBER. VI, 43. *La zile fără altîță, mincea e cusută de sus din ciupag și strlună cu creț jos la pumnăcei (manșete).* BREBENEL, GR. P.

— Pl.: *pumniceei.* — Și: (regional) **pumnăcél,** **pumniceél** s. m.

— **Pumna** + suf. *-icel.*

PUMNÍȘT, -Ă adj., s. m. I. Adj. (Despre concepții, teorii etc. lingvistice) Care aparține lui Aron Pumnul sau adepților lui, privitor la Aron Pumnul sau la adepții lui; (neobișnuit) **pumnulean.** Cf. SFC VI, 127. □ *Ortografie pumnistă.*

2. S. m. Adept al sistemului lingvistic preconizat de Aron Pumnul. Cf. IORDAN, L. R. A. 183, SFC VI, 127.

— Pl.: *pumnîști, -ste.* — Și: (rar) **pumnulîst, -ă** adj., s. m. IORDAN, L. R. A. 183, SFC VI, 127.

— [Aron] **Pumnu[șul]** (n. pr.) + suf. *-ist.*

PUMNIȘÓR s. m. Diminutiv al lui **pumna.**

1. Cf. **pumna (1).** Cf. LB, POLIZU, BĂRCIANU, ALEXI, W., CADE.

2. Cf. **pumna (2).** *Replia era forte, Intovărășită de un pumnișor în nasă.* SADOVEANU, O. XI, 442, cf. CADE.

3. Cf. **pumna (3).** CADE, cf. ALRM II/1 h 95/574.

4. (Transilv.; mai ales la pl.) **Pumnășel.** Cf. TDRG, com. DRĂGANU, com. din FRATA — TURDA, PAȘCA, GL., ALR SN IV h 1 167, LEXIC REG. II, 47. *Are ... ie cu pumnișori.* FOLC. TRANSILV. II, 187.

5. (Transilv.) **Pumnaș (2)** cu împunsătura mică. Cf. LB, FRÎNCU-CANDREA, M. 12.

— Pl.: *pumnișori.* — Și: (Învechit și regional) **pugnîșór** (FRÎNCU-CANDREA, M. 12), **pumnișór** (ALR SN IV h 1 167/235) s. m.

— **Pumna** + suf. *-ișor.*

PUMNITURĂ s. f. (Învechit, rar) **Pumna (2).** *Mușcăturile și pumniturile sînt armele care fac ordinea.* F (1870), 367.

— Pl.: *pumnituri.*

— **Pumnel** + suf. *-tură.*

PUMNÓR s. n. (Regional) I. Parte a tindei unei case țărănești unde se află vatra; (regional) cupto-riște (Minișu de Sus — Vașcău). CHEST. II 294/407.

♦ P. ext. Vatră (Poiana — Beiuș). A I 36.

2. Firidă (Nucet). A I 35.

— Pl.: *pumnoare*.

— Etimologia necunoscută.

PUMNÓRIȘTE s. f. (Regional) Ridicătură de zid la o casă țărănească pe care este așezată vatra sau soba (Minișu de Sus — Vașcău). CHEST. II 331/407.

— Pl.: *pumnoriști*.

— *Pumnor* + suf. *-iște*.

PUMNUÎ vb. IV. Tranz. (Popular; complementul indică oameni) A pumni. Cf. POLIZU, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., CIAȘANU, GL. ◊ Refl. recipr. *Începură ... a se pumni*. IȘPIRESCU, U. 58, cf. CADE, SCRIBAN, D., CIAȘANU, GL.

— Prez. ind.: *pumniuiesc*.

— *Pumn* + suf. *-ui*.

PUMNUIALĂ s. f. (Regional) Pumnuire. Cf. TDRG, SCRIBAN, D., CIAȘANU, GL.

— Pronunțat: *-nu-ia-*. — Pl.: *pumnuieli*.

— *Pumnul* + suf. *-ală*.

PUMNUIRE s. f. (Regional) Acțiunea de a (s e) p u m n u i; (regional) pumnuială. Cf. POLIZU, ALEXI, W.

— Pl.: *pumnui*.

— V. *pumnul*.

PUMNULEÂN, **-Ă** adj. (Neobișnuit) Pumnist (1). Cf. SEC VI, 120.

— Pl.: *pumuulenî*, *-e*.

— [Aron] *Pumnul* (n. pr.) + suf. *-can*.

PUMNULÍST, **-Ă** adj., s. m. v. *pumnist*.

PUMNULIZĂ vb. I. Tranz. (Neobișnuit) A modifica în conformitate cu sistemul lingvistic preconizat de Aron Pumnul sau de adepții lui. *Se plunge altă dată că „Foaia Societății” ... îi pumnulizează scrisul*. VANLAAM-SADOVEANU, 226.

— Prez. ind.: *pumuulizer*.

— [Aron] *Pumnul* (n. pr.) + suf. *-iza*.

PUMNUȘEL s. m. (Prin Transilv. și prin Maram.; mai ales la pl.) Pumnășel. Cf. CADE, VICIU, GL., ALR I 1762/257, ALR SN IV h 1167, MAT. DIALECT. I, 89.

— Pl.: *pumușei*.

— *Pumn* + suf. *-ușel*.

PUMNUȘOR s. m. (Regional) Pumnășel (Groși — Baia Mare). ALR SN IV h 1167/349.

— Pl.: *pumușori*.

— *Pumn* + suf. *-ușor*.

PUMNŪȚ s. m. (Prin Transilv.) Diminutiv al lui p u m n u. Cf. DNLU, LB.

— Pl.: *pumnufi*.

— *Pumn* + suf. *-uț*.

PŪMPĂ s. f. v. *pompă*¹.

PŪNĂ prep. v. *pină*.

PŪNĂRĂ s. f. v. *păuură*.

PUNC, **-Ă** adj. v. *pone*.

PŪNCĂR s. n. v. *buncăr*.

PUNČĂU adj. (Regional) „Prost” (Crucea — Vatra Dornei). GLOSAR NEG.

— Pl.: *puncăi*.

— Etimologia necunoscută. Cf. magh. *b r u n k ó*.

PUNCÉR s. m. (Sport) Boxer care are o lovitură foarte puternică. Cf. L. ROM. 1959, nr. 2, 85.

— Seris și: (după engl.) *puncher*. L. ROM. 1959, nr. 2, 85, ib. 1973, 32. — Pl.: *punceri*. — Și: *puncelór* (seris și, după fr., *puncheur*, DN³) s. m.

— Din engl. *puncher*, fr. *puncheur*.

PUNCI¹ s. n. Băutură preparată de obicei dintr-un amestec de portocale, suc de lămiie, zahăr, la care se adaugă rom sau liebiór (și unele mirodenii). *Să fie ... ceaî, rom, șampanie, sirop de ponci* (a. 1811). IONGA, S. D. VIII, 51. *Au adus ... o mare tigvă plină de ponci, de dinsa în timpul cimei făcut cu upă, arac, zeamă de alăntie și zeamă de treștie de zahar*. LEON ASACHI, B. 41/27. *Daui toate feliturimile de băuturi, cum: cafea, lemonade, ponci, înghețată*. GOLESCU, I. 42. *Băutura rachiului, a vutcelor, a ponciurilor pentru căldura climii locului țării, cu totul și intru totul [este] împotrivă*. PISCUPESCU, O. 201/14. *Gătește păharăle de ponci*. AR (1829), 249¹/22, cf. VALIAN, V. *Eu sînt de idee să facem ponci*. NEGRUZZI, S. I, 74. *Seara ... vom bea cîte un ponci ca să ne răcorim*. id. ib. 207. *Mă cobor în salon unde căpitanul mă așteaptă cu un vas de punci înflăcărât pe masă*. ALECSANDRI, O. P. 291, cf. I.M., DDDF, BĂRCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D. *Dai punci rece la masă?* CĂLINESCU, B. I. 177. *Gazda făcea un puș admirabil*. BABBU, P. 19. *Chehnărifele elegante și zimbitoare le aduceau ceaî, grog, punci, coniacuri*. V. ROM. august 1960, 58. *Se pune tot zahărul în vasul special de punci*. S. MARIN, C. B. 323.

— Seris și: (după engl. și fr.) *punch*. M. D. ENC. — Pl.: *punciuri*. — Și: (rar) *puș*, (invechit) *ponel* s. n.

— Din engl., fr. *punch*.

PUNCI² s. n. Calitate a unui boxer de a executa lovituri puternice, decisive; lovitură puternică, decisivă aplicată adversarului de un boxer. Cf. M. D. ENC., L. ROM. 1973, 32.

— Seris și: (după engl. și fr.) *punch*. — Pl.: *punciuri*.

— Din engl., fr. *punch*.

PUNCIÓR s. m. v. *puneer*.

PŪNCITE s. n. v. *pîntee*.

PUNCT s. n. I. I. Articol, paragraf etc. dintr-o lege, dintr-o convenție, dintr-un statut etc.; p. g e n e r. legea, convenția, statutul etc. în totalitate; p. r e s t r. hotărîre, prevedere, condiție, clauză, obligație euprinsă în acest articol, în acest paragraf, în acest act; s p e e. obligație a țaranului ponaș¹. *Despre partea hanului era aceste ponturi; steagul și tuiurile să le dea pe mina lui Iermii Vodă*. M. COSTIN, O. 45. *Să alcogă și să tnechie ponturile și legăturile intru amîndoaună părțile*. N. COSTIN, L. 575. *S-au dus în sus la craiul August cu ponturile păiei, să iscălească craiul August*. NECULCE, L. 145. *Cu tofii dzicem și udeverim și din tot sufletul și inima făgăduim ca toate capitulările și ponturile ... să le păzim*. CANTEMIR, I. I. I, 236, cf. II, 330. *S-au mai făcut un tractat eu alte 20 de ponturi*. R. POPESCU, CM I, 515. *Au înșălat pă Ballugiul cu bani și cu alte daruri dă au făcut pace, iar de puncturile și tocmcele ce făeusc și așăzase nu să vor șinea*. R. GRECEANU, CM II, 200. *Iară care pont nu era pre voia boiarilor, ei răspundea că nu-i bun (începutul see. XVIII)*. MAG. IST. III, 345/5. *Să dea în tipariu și cteva ponturi ... în carele arată toată poronea vădrarilor* (a. 1764). URICARIUL, I, 294. *Ponturile cele date de domniia mca la ispravnicii* (a. 1775). BUL. COM. IST. V, 267. *Să aibă a plăti vamă după hotărtea ponturilor din visterie* (a. 1784). N. A. BGDAN, C. M. 72. *Ponturile în ce chip s-au hotărît cu șfatul de obște, ca să să urmeză paza dunibrăvilor* (a. 1794). CAT. MAN. I, 3. *La aceste ponturi ale lor, cînd le-au dat, am fost și eu față* (cca 1775—1810). BUL. COM. IST. IV, 112. *Au domnit acest domn cu pace 7 ani*,

după cum era la pontul păcii încheiat. DIONISIE, c. 167. Ponturi pentru avacuri [Titlu]. PONTERI. După cele ce spune mărturia ce s-au scris jos, trebuie să se cetească tot punctul înainte mărturii. AARON, în CONTRIBUȚII, III, 117. La acest pont însuși vei avea duminecă și această băgare dă seamă (a. 1819). DOC. IC. 219. Să scrie ponturi străine ... Spre prăpădire de privilegiiuri. ZILOT. CRON. 350. S-au căutat la ponturile vămii și să găsi la cap. 35 seriind ca să plătească ... cele teleru unu de vâra (a. 1822). DOC. IC. 256. La picile erude să să vruzeze plata vămii precum să află orinduită tu ponturi și tu cataloga vămilor (a. 1821). ib. 333. Slujitorii ... îngrijesc pentru toată siguranța ... fieșcare deosebit, orinduiți cu deosebite ponturi. GOLESCU, I. 29. Spre a se ști toanelele ... acestor vite au trimis și condiții tu ponturi. AX (1830), 172/4. Toți ești ne-antur în țară din școlile străine ne-am dat de misiune: dezrobirea fărânilor de lanșurile iobăgiei, pontului și etăcii. KOGĂLNICEANU, s. A. 212. După aceasta se va cunoaște de este pontul pravelticesc primit sau ba (a. 1818). URICARIUL, IV, 289/21. Instrucția brașovenilor coprinde peste 23 ponturi. CR (1818), 5/11. Ne dau ponturile și tălmăcirea Reglementului organic. RUSSO, s. 111. Voi lua punctele mai însemnate din programul radical. IONESCU-RION, s. 177. Cestiune ... se poate reduce la două ponturi de căpetenie. ODOBESCU, s. II, 6. Aceasta era tu vremea boierescului, în urmă, fiind veni pontul, se schimbă și regala, fiecare fărâni fiind îndatorat să luereze cu plată. SEVASTOS, n. 342, cf. BĂRCIANU. Tăranul cu 2 boi, tu schimbul celor 4 făci ce le avea de la moșie, trebuia să facă ... 28 prăjini arătură pentru pont. CONV. LIT. XLIV, 655, cf. ȘĂINEANU, D. V., CADE. Negustorii care nu vrură să se supună acestui pont (regulă) fură nevoiți să plătească luminatul tu bani. C. GANE, TR. V. 386, cf. SCRIBAN, D. Află, nu fără uimire, și obiectivele care urmau să fie atinse de brigadă, formulate pe panete. PEDA, R. 130. Ci mănșea la pont unu din east pentru toată casa. DIACONU, VR. XLIX. ◇ I. o. e. a d. v. (Invechit) **Ponturi-ponturi** = pe paragrafe, pe capitole, în mod amănunțit. Va arăta deputatul Divanului cel mare ponturi-ponturi suua cea trebuincioasă republicei (cea 1848). URICARIUL, IV, 286/13. ◆ (Prin Bucov.; în forma *pont*) Pământ, moșie pe care cineva le posedă pentru totdeauna (în baza unui act, a unei înțelegeri etc.). Cf. ȘEZ. III, 85. ◆ (Prin Mold.) Parte (I 3). I-o dat pontu, ori partea lui. ȘEZ. XVIII, 169.

2. P. g e n e r. (Invechit; în forma *pont*) Pasaj, paragraf, capitol, fragment dintr-o lucrare, dintr-o serie etc. Vă poștin să vă aduceți aminte, cetind acestu pontu de asupra, să vedeți ce-au pășit atunci acci hatmani. NECULCE, L. 289, cf. 311, 412. Iată țji arăt printr-aceste ponturi cum să urmezi, ca să nu greșești (a. 1837). DR. I. 51. Pontul doi din carte se găsește la sfârșit. SADOVEANU, O. X, 254, cf. 253, ROSETTI-GAZACU, I. L. R. I. 260.

3. Element al unui ansamblu, parte determinată în cadrul unei acțiuni mai largi, al unui subiect, al unei discuții, al unei probleme, al unei situații etc.; idee, principiu etc. care stă la baza unei probleme, a unei discuții etc. V. a s p e c t. Să osindească și pe acești păgini ... pentru că cred și alle oareșicare ponturi. VĂCĂRESCU, IST. 256. În trei ponturi greșite aci prea vestitul Engel. ȘINCAI, HR. I, 391/25. Fiind puterea obăduitoare într-un puut slugur împreună. BUDAI-DELEANU, T. 340. Toate aceste puncturi snt neapărat de lipsă. PETROVICI, P. 14/26. Acum să plecăm de la punctul acesta de unde am și început. HELIADE, O. II, 13. Cit pentru peusic, ce ar fi astăzi pontul unei strgincioase aleături cu împăratul Don Pedro. AR (1830), 182/11. Natura n-a însemnat la aceasta vreun sfârșit hotărât, daruică fiind și asupra acestui puut. FR. 3/25. Singurul punct ce rămâne este a ști ce spre bine Ceriul l-au pus chiar în starea care lui i se cuvine. CONACHI, P. 260. Acest pont neîndoiebnic ... Au făcut să osebească pe ziditor de zidire. id. ib. 301. Singurul acest punct ajunge a demasca și a scoate

la lumină liberalismul opoziției. CU (1848), 213/33. Sluga l-a turebat atancea ... — Fierște! el ti răspunse, și sluga urmă alt pont. PANN, H. 84/17. Încă un pont al criticii nu înfăleg ... răspătirea ce cere domnul D. G. RUSSO, s. 8. Observaționile făcute ... nu lasă nici o ludoială asupra acestui pant. BARASCH, M. I, 92/14. Limba noastră ..., mai ales în acest pont al ortografiei, întrece pe multe altele. NEGRUZZI, s. I, 5. Despre aceste puncte mă rog să dai deslașiri cum vrei să se urmeze. BĂLCESCU, AP. GIUGA, A. 512. Uite, cocoane, la pontul acesta nu mă unese cu părerea domniei tale. FILIMON, O. I, 151. Punctul de căpetenie al dramei satirice, adică corul de satyri, lipsea cu totul. ODOBESCU, s. I, 44. Stut mai multe puncte în privința cărora s-ar putea ajunge lesue la o înțelegere. BUL. COM. IST. I, 6. Cuvintele și atitudinea lui Hristodorache limpeziră ... punctele dificile. GALACTION, O. A. I, 91. Am venit cei ca să studiez contractul nostru ... mai snt câteva panete nelămurite. CAMIL PETRESCU, T. III, 13. Ne-am înțeles și asupra punctului acesta. Nu este așa? BRĂDESCU, M. B. 161. Cu părere de rău, nu pot să lămuresc acest punct întuecat al discației. SADOVEANU, O. VII, 285. Ioanide nu era lămurit asupra acestui punct. CĂLINESCU, s. 115. Nămai să ne mai înțelegem într-un pont. BENIUC, V. CUC. 50. E foarte bine așa, punctul acesta e cel care a plăcut tovarășului Negocosa. PEDA, R. 130, COM. DIN STRAJA — RĂDĂUȚI. ◇ L. o. e. a d. v. Din punct în punct sau punct cu punct = unul după altul, fiecare pe rând (și amănunțit); p. e x t. în mod amănunțit, detaliat, pe larg. Cf. DM, M. D. ENC., DEX. ◇ E x p r. A p u n e (ceva) la punct = a) a regla (I) (un aparat sau un sistem tehnic). Cf. DM, M. D. ENC., DEX; b) a aranja, a potrivi (lucrările) așa cum trebuie, fără a neglija nici un amănunț; a restabili cu fermitate adevărul. Știa cit fierbe ... cnd preparafia înfășișării lui na e pusă la punct. CĂLINESCU, s. 372. Avea impresia că asistase la o scenă bine pusă la punct. VINEA, L. II, 307, cf. DM, M. D. ENC., DEX. A fi pus la punct = a fi bine îmbrăcat (și îngrijit). Cf. DM, M. D. ENC., DEX. A p u n e (pe cineva) la punct = a arăta (cuiva) ce se cuvine și ce nu, a da (cuiva) o lecție de bună-cuviință, a interveni în mod ferm, ca o ripostă la manifestarea necontrolată (a cuiva). Cf. DM, M. D. ENC., DEX. P u n c t d e o n o a r e = lucru, chestiune care angajează prestigiul, autoritatea, onoarea cuiva. Cf. DEX.

4. S p e c. Etapă, fază sau moment în desfășurarea unui proces. Pre cit iaste de iute la curgere punctul vremii, încă mai iuși snt măturile lucrurilor în vreme. CANTEMIR, IST. 97. Cnd un brazilian iaste la pontul morții, radeniile cad peste dîsul de-l îmbrășișează. IST. AM. 79/20. Nu cumva lucrările să fi venit la un punct înct să ste dificilă o soluție pacifică. CR (1846), 212/16. Împărșescă hōjma toate pin'la pont de nesfârșire. CONACHI, P. 277. Și mamă-sa-ntr-astă vreme în viață na mai era ... Și nieri măcar un priedin l-acest punct nu să afla. PANN, E. II, 41/1. Logica este de a se opri la pontul unde un princip se lovește de alt priedin. RUSSO, s. 85. Priedinul tău ... se află în pontal de a te înșela. CALENDAR (1856), 58/20, cf. BĂRCIANU, V. ◇ P u n c t d e p l e c a r e (sau de pornire, învechit, de parcedere) = început al unei lucrări, al unei acțiuni sau cauză primară a ceva. Cf. BĂRCIANU. Un punct de plecare sigur pentru cercetarea noastră. BUL. COM. IST. II, 138, cf. REBREANU, I. 469, LOVINESCU, C. IV, 5, OPRESCU, S. 126, CĂLINESCU, C. O. 77, SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 769, GRAUR, E. 47, BELEA, P. A. 172. ◇ L. o. e. a d. v. La p u n c t = la momentul oportun, la timp. (familiar) la țanc. Ai avut mare noroc e-au venit tocmai la pont. CARAGIALE, O. II, 117. Ne eulcăm frunșel ... ca să ne putem scula dimineața la pont. id. ib. VII, 32. A, bravo, mi-ai venit la pont, șezi colea ș-ascultă. VLAHUȚĂ, D. 39. Nu te teme, eucouu Ionișă era să vie tocmai la pont. HOGAȘ, DR. II, 104, cf. ȘĂINEANU, D. V., CADE, SCRIBAN, D. Ai venit la punct. DL, cf. CIAUȘANU, GL. Pînă la un punct = pînă la un moment dat; pînă la o limită

(admisibilă); într-o anumită măsură. *Pină la un punct ... apa de la Ems ... a se întrebuința.* APE MIN, 26/17. *Arta este și ea, pină la un punct, o meserie.* VLASIU, D. 38. *Mă interesează pină la un punct.* SADOVEANU, O. VIII, 293. *Intrară în curtea vecină, care era pină la un punct asemănătoare cu cea de dîneoace.* CĂLINESCU, E. O. I, 54. *Ți-am spus, sint o fată cuminte pină la un punct.* id. ib. 282, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. (Regional) **Pe pont** = așa cum trebuie, exact cum se cuvine. *Făcu pe pont.* Com. din ZAGRA — NĂSĂUD. *Tuma pă pont.* ALR SN V h 1 344/362. **Pină la ce punct** = în ce măsură, pină unde. *Esaminatorii și judecătorii nu se vor mărgini numai a cunoaște pină la ce punct candidații cunosc și au științele cerute.* BREZOIANU, I. 18/12. *Nu știu pină la ce punct ieșurăria poate degrada pre un om.* NEGRUZZI, S. I, 212, cf. DM, DEX. ♦ **Ex pr.** **A fi** (sau a se găsi etc.) **pe** (sau **la**) **punctul de a...** (sau, învechit, **în punctul...**, **în punct de...**) = a fi gata de..., a fi pregătit să..., a fi cit pe-acți să... *Corabia noastră ajunsese în punctul pietrei, și, ca să o apărăm de zădărire, o lăsarăm în voia furtanei.* GORJAN, H. IV, 98/4. *Eram în punctul de a crede... că e înamorată de gree.* CN (1848), 27/17. *Cînd capsula a sosit la punctul de a se deschide prin maturitate, o ia tîind lujerul.* BREZOIANU, A. 422/30. *Eram în punct de plecare.* BOLLIAC, ap. GHICA, A. 631, cf. ȘĂINEANU, D. U., DR. IV, 901. *Fost pe punctul de a plăti cu închisoarea aceste îndrăzneli.* SADOVEANU, O. IX, 593. *Eram pe punctul de a mă rostogoli în jos.* CĂLINESCU, S. 90. *Fetița, pe punctul de a ieși, îl privește.* 7 februarie 1962, 18. **A ajunge** (sau **a se găsi**, **n se afla**) **la un** (sau **într-un**) **punct mort** = a ajunge (sau a se găsi, a se afla) într-un impas, în imposibilitatea de a găsi o soluție. Cf. LEG. EC. PL. 474, DEX. ♦ (Adverbial: cu determinări temporale introduse prin prep. „la”) **Exact**, **precis**, **fix**; cu precizie. *Iar apot, punct la anul... auzi, sărmana, o bătaie în ușă.* CONV. LIT. X, 336, cf. ALEXI, W. *A doua zi, punct la trei și jumătate după prînz...*, *postalionul era la poartă.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 137. *La 9 punct cortina se ridică.* ap. TDRG. *Trenul pleacă la zee punct. CADE.* *La 12 punct, Zăpîș se va coborî cu Șoimul, împreună cu prinții, la curtea palatului său.* VISSANION, B. 321. *Punct la 8 ceasuri iată vine popa cel dintîi.* CĂTANĂ, P. B. II, 95. *Pont la 12 am sosit acasă.* MAT. DIALECT. I, 87.

5. (Învechit și regional; în forma **pont**) **Prilej** (1), **ocazie** (1); **s p e c.** **prilej** favorabil pentru cineva. Cf. BARCIANU, V. *Trebuie să meargă... în oada d-ălături, unde e pont mare de cîștig.* CARAGIALE, O. I, 221, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. ♦ **Ex pr.** **A avea ponturi** = a începe bine o treabă, a avea sorți de izbîndă. Cf. DDRF, ZANNE, P. IV, 553. **A-l face** (cuiva) **pontul = a)** a-i crea (cuiva) o situație favorabilă, a-i face (cuiva) o înlesnire. Cf. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DEX; **b)** a păcăli (pe cineva), a-i face festa. *Și, zi, mă lucrași, ai? Adică, dă-i cu bere, dă-i cu vin, nu pentru cîntea obrazului..., pentru ca să-mi faci pontul cu serioarea...* BRAVOȘ! CARAGIALE, O. VI, 122, cf. DEX. (Argotic) **A-i vinde** (cuiva) **pontul = a** destăinul (cuiva) un secret prin care poate obține un avantaj, un profit. Cf. DL, DEX.

6. (Transilv.; în forma **pont**; de obicei la pl.) **Toană**, **mofturi** (v. m o f t 2), **capriciu**; obicei (2), deprindere, apucătură. Cf. VAIDA. *Omul acesta e cu ponturi.* Com. din PARVA — NĂSĂUD și din ZAGRA — NĂSĂUD, DN. IV, 1 088. *Nu face ponturi!* ALR SN V h 1 258/272. *Mă copile, iar faci ponturi la mîncare!* MAT. DIALECT. I, 87. *Are niște ponturi tare rele.* ib. 286. *Vină odată, nu mai face atîtea ponturi.* ib. ♦ **Ex pr.** **A grăl pe ponturi** = a vorbi afectat. Cf. ALN SN V h 1 256/219.

7. (Regional; în forma **pont**; de obicei la pl.) **Vorbe de spirit** sau cu caracter aluziv (v. a l u z i e), **glumet** (v. g l u m ă, p o z n ă), **ironic** (v. i r o n i c), **răutăcios** (v. r ă u t ă t e). *Și cîte pontari și ponosari nu da dintr-insul, de-i era și lui lehamete citeodată să se măi întâlnească cu cineva și să-l mîstrnească la vorbă.* CREANGĂ, O. 263. *Luarea-amînte a lui Matei fu măi cu seamă atrasă asupra Aglaiei, din ziua în*

care dînsa ti vorbi, cu pontari, despre Tineuța și Mihai. D. ZAMFIRESCU, V. T. 148, cf. ȘĂINEANU, D. U., DN. IV, 901, CADE, BL VI, 161, SCRIBAN, D. *Și-i spuse cum știa măi cu pontari, din fir în pâr, toată întîmplarea.* RETEGANUL, P. V, 11. *La straini ma jeluiesc, Numai ponturi ma ponturesc.* VASILIU, C. 192, cf. 205. *Vorbeste în ponturi.* I. CN. III, 286. *Ce pont de vorbă e ăstu?* CIAUȘANU, GL. *Aiestea-s pontari.* ALR I 1 332/283. *Spune multe ponturi.* MAT. DIALECT. I, 214, cf. 187, 286. ♦ **Ex pr.** (Popular) **A vorbi** (sau, regional, **a da**) **în ponturi** sau **a bate cuiva pontul** = a vorbi aluziv, a face aluzie, a da apropouri. Cf. ZANNE, P. IV, 553, ȘĂINEANU, D. U., DR. IV, 901, SCRIBAN, D. *Îl cîntea în fiecare dîmineață cu cîte un rachiu, dapă ee figanul îi bătea pontul de măi sus.* I. CR. IV, 61.

8. (Regional; la pl.; în forma **pont**) **Variațiuni**, **înflorituri** **melodice** pe o temă muzicală (Năsăud). Cf. ALN I 1 467/268. *Zice în frunză cu ponturi.* ib.

9. (Transilv. și prin Ban.; în forma **pont**) **Figură** (cu tropăituri) la anumite dansuri populare, pe care o execută numai flăcăii. *Unii poeneau în degete, eci măi mulți făceau ponturi cu picioarele.* AGÎNBICEANU, A. 152. *Stați, să măi facem un pont, că doar duminică-i și astăzi; aici ti locu joeluni de cînd știu ti Leelînța.* VLASIU, A. P. 118, cf. VICIU, GL., ALR I 1 476/18, 249. *Joacă călușerul cu tot felul de ponturi.* MAT. DIALECT. I, 187, cf. 87.

11. 1. **Semn mic și rotund, asemănător cu o înțepătură de ac, folosit în scriere ca:**

a) **Semn de punctuație cu valoare de pauză care se pune la sfîrșitul unor fraze și propoziții independente, după grupuri de cuvinte sau cuvinte izolate care echivalează cu propoziții independente etc. La punct (.) slobozînd tonul răsufilăm măi mult, cit am pute zice unul, doi, trei.** SĂULESCU, GRAM. ROM. I, 14/5. *Lite-rite mari se scriu... după fieșcare punct.* PAULINI, GRAM. 12/27, cf. STAMATI, D. *Nici punctul, nici exclamația nu ascund vreo idee, și cînd s-ar puté găsi cevași limba o aseunde supl o mreșă încléită.* RUSSO, S. 149. *Punctul... arată pauza sau înetarea cea măi mare...* *se pune la sfîrșitul frazurilor.* BĂLĂȘESCU, GR. 211/13. *„Doamna mea” sana ea un tic al serisorii, după fiecare punct, eu sau fără interjecție.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 193. *Primese de la prietînul meu... epistola următoare...* *adăogîndu-i numai punctele și virgulele de care se află cu lotul lipsită.* SADOVEANU, O. IX, 437. *I-a dictat textul... dintr-o răsufilare, fără nici un punct, fără nici o virgulă.* v. NOM. MAI 1954, 66. *Pauzele din vorbire sint redete în seris prin semnele de punctuație, punctul, sennul întrebării, sennul exclamării.* GNAM. NOM.² II, 479, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ **Două puncte** = semn de punctuație constînd din două puncte (II 1) așezate unul deasupra celuilalt, folosit pentru a arăta că urmează o vorbire directă, o enumerare, o explicare, o concluzie, marcînd totodată și o pauză (scurtă) în vorbire; (învechit) colon. *De acest fel de pauzării sint... două puncturi (:).* PAULINI, GRAM. 14/10, cf. POLIZU. *Două pontari sau colon (:)* arată ea măi mare pauză la citire. BĂLĂȘESCU, GR. 209/21. *Sennul numit două puncte anunșă vorbirea directă sau o enumerare.* GNAM. NOM.² II, 499, cf. M. D. ENC., DEX. (Fig.) *Trei cuvinte viața-nireagă. Două puncte: Îmi ești dragă.* ARGHEZI, VENS. 355. *Punct și virgulă* sau (învechit, rar) *punct cu opritoare* = semn de punctuație constînd dintr-un punct (II 1) așezat deasupra unei virgule, care marchează o pauză măi mare decît cea redată prin virgulă și măi mică decît cea redată prin punct, folosit pentru a despărți propoziții sau grupuri de propoziții care formează unități relativ independente în cadrul unei fraze; (învechit) semi-colon. Cf. POLIZU. *Punctu cu opritoare ori senicolonul... arată o înetare măi mare ca coma.* BĂLĂȘESCU, GR. 207/28. *Punctul și virgula marchează de obicei o pauză măi mare decît cea redată prin virgulă.* GRAM. NOM.² II, 497, cf. M. D. ENC., DEX. *Puncte de suspensie sau puncte-puncte* = semn de punctuație constînd din trei (sau măi multe) puncte (II 1) așezate în linie orizontală, folosit pentru a arăta o pauză marc în

cursul vorbirii, o întrerupere în șirul gândirii sau al acțiunii ori o omisiune (voluntară) într-un text (reprodus). *Colaborare dintre lector și autor ... constând dintr-o plasticizare imaginativă a lezilor care compensează punctele-punctele sau clarobscurul lăsat în adins de autor.* TEODOREANU, M. II, 463. *Punctele de suspensie ... apar după orice fel de întrerupere.* IORDAN, STIL. 80. *Mulțimea punctelor de suspensie introduse între coordonate sau subordonate dovedește că propoziția ca unitate gramaticală și logică se învecă.* VIANU, A. P. 44. *Propozițiile apozitive ajung să fie separate de termenul determinat prin ... puncte de suspensie ca și cum ar constitui propoziții independente.* SG I, 148. *Punctele de suspensie arată o pauză mare care marchează în general o întrerupere a șirului vorbirii.* GRAM. ROM.² II, 503, cf. M. D. ENC., DEX. (F i g.) *O strângere de inimă, Un „at”! O sărutare Și-n urmă; puncte, puncte.* MINULESCU, VERS. 218. *Actul se stinge în cumpănite puncte de suspensie.* T ÎNĂI 1964, 70.

b) Semn grafic folosit după un cuvânt prescurtat. Cf. STAMATI, D. *De multe ori punctul (.) este semn de scurtare, fiind adică se pune numai o literă ori mai multe dintr-un cuvânt.* BĂLĂȘESCU, GR. 221/26. *Punctul marchează de obicei abrevierile.* GRAM. ROM.² II, 504, cf. M. D. ENC., DEX.

c) Semn grafic care se pune deasupra literelor „i” și „j”. Cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ EX PR. A pune punctul (sau, rar, punctele) pe I = a spune în mod exact și fără echivoc ceva, a preciza ce este esențial într-o chestiune, a trage concluzia. Cf. CADE, *Amlndoi ne gândeam la căsătorie, dor nici unul nu îndrăznise să pună punctul pe i.* VLASIU, D. 268, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. (Astăzi rar; în sintagmele) *Punct de întrebare sau punct întrebător* = semnul întrebării, v. s e m n. Cf. POLIZU, CADE. (F i g.) *Și, ca și cum ur fi luncat înadins pe lângă punctul meu de întrebare, se plecă în mod foarte firese și ... rupse un mare și frumos fir de romaniță.* HOGAȘ, M. N. 102. *Punct al mirării sau punct de mirare (ori de exclamație) = semnul exclamării, v. s e m n.* Cf. POLIZU. *Nusul lui, ce semăna cu un colosal punct al mirării scris în pozițiune inversă, atrase atențiunea tuturor călătorilor.* FILIMON, O. II, 21, cf. CADE. *Scrisoarea ... e ... plină de puncte de exclamație.* SADOVEANU, O. III, 50.

3. Numele mai multor scene (grafice) convenționale în formă de punct (II I), cu diverse întrebări:

a) Semn grafic folosit în matematică în locul semnului grafic „x”, pentru a arăta efectuarea unei înmulțiri. *În loc de semn x se întrebuițeau câteodată un punct.* POENARU, G. 6/23. *Înmulțirea se arată sau cu o cruce piezișă x sau cu un punct pus între făcători.* id. E. A. 11/22. *Al înmulțirii semn este acestu x sau un punct și să cetește înmulțit prin ...* A. TEODORESCU, A. 5/6.

b) Semn grafic pus la dreapta unei note sau a unei pauze muzicale pentru a marca prelungirea intonației notei sau a pauzei cu o jumătate din valoarea lor. Cf. CADE, SCRIBAN, D., DM. ♦ *Punct de orgă* = semn pus deasupra unei note muzicale, care indică suspendarea măsurii și prelungirea ei ori cât de mult este necesar. Cf. SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX.

c) Semn convențional care indică pe o hartă așezările omenești (mici). *Punctele pe hartă colorate stăut porturi și orașe populate.* D. BOTEZ, F. S. 20, cf. DM, M. D. ENC., DEX.

d) Semn convențional care marchează zărnile, piesele de domino etc. Cf. DM, M. D. ENC., DEX.

4. Obiect, corp etc. care, din cauza depărtării sau a micimii, apare într-o formă aproximativ rotundă și eu detalii greu perceptibile. [Balonul] eu repegiune ridicându-se puțin ce, ajungând eu un punct mic, se făcu nevăzută întru înălțime. AR (1829), 42²/18. *De răsăritul ochii în vro noapte sărînă cătră ceriu, vedem acolo un număr mare de puncturi lucitoare ce ni se par stinte.* RUS, I. 4, 4/7, cf. NEGULICI. *Toate acele puncturi lumi-*

noase stăut locuite de oameni? FILIMON, O. II, 22. *În zărea depărtată, Lu răsărit, sub soare, un negru punct s-arată.* ALECSANDRU, P. III, 26. *Dar deodată un punct se mișcă ... cel dintâi și singur. Iată-l Cum din chaos face mămă, iară el devine Talăl.* EMINESCU, O. I, 132. *Un punct se aprinse pe nuclea dealului opus.* VLAMBUȚĂ, S. A. II, 178. *Pe strada întunecată aproape, câteva puncte de lumină au lucit.* ANGHEL, PR. 38. *M-am deprins să urmăresc un punct pe apă, fără de nici un gând.* C. PETRESCU, I. I, 82. *Ultimii învalizi, ca niște puncte nesigure, s-au depărtat mult, coborând panta.* SAHIA, N. 23. *Spre ostrovul cu sălcii aplecate și desfrunzite pluteau puncte negre și mărunte.* SADOVEANU, O. V, 703. *Rătăcește în pierzare spre un punct scilipit de stea.* ARGHEZI, VERS. 350, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ *Adlucitură, pată etc. mică, rotundă pe suprafața unui obiect, a unei piese tehnice etc. Litniile ... se fixează prin baterca unor puncte.* IOANOVICI, TEHN. 224. ♦ *Pată mică, rotundă, detașată pe un fond de altă culoare. Avea un punct roșu pe ochiul drept.* CADE, cf. DEX.

5. (Învechit; în formele *puntl, pontl*) Grup de (douăzeci de) obiecte de același fel luate împreună, formind astfel o unitate la vânzarea, folosirea etc. unor mărfuri. *Le aduse prețul acestor lumânări la patru lei punctul.* CR (1848), 25²/13. *Bucățile sau unitățile diferitelor obiecte se specificau prin ... bolturi sau ponturi.* N. A. BOGDAN, C. M. 173.

6. (Și în sintagma *punct tipografic*) Unitate de măsură a lungimii, folosită în tipografie, egală eu 0,376 mm. Cf. V. MOLIN, V. T., CADE. *Un punct e egal eu 0,376 mm. LTR², cf. DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX.*

7. Fel de a coase, de a broda, de a croșeta prin care se obțin mici ornamente de formă rotundă; model de cusătură, de broderie, de împletitură astfel realizat; (regional) *puntură* (2). *Variația în culori, în puncteși în motive de la o regiune la alta ... ne îngăduie să determinăm eu destulă precizie proveniența unei cămăși brodate.* OPRESCU, S. 153, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

8. (Med.; popular; și în sintagma *punct negru*) Comedon. *Îmi scoate punctele negre de pe nas fără să simt.* VINEA, L. II, 310, cf. ABC SĂN. 12.

III. 1. Concept teoretic fundamental ireductibil în matematică și în geometrie, definit eu locul de intersecție a două linii; p. e. t. porțiune a spațiului în care dimensiunile lineare sînt nule. *Ce lucru este punctul matematicii? ... acela căruia îi zic matematicii că n-are nici lungime, nici lărgime, nici grosime.* AMPHILOHIE, E. 137/8. *Să se tragă ... o linie care să treacă prin punctul din mijlocul liniei.* DESEN ARH. 8/6. *De la un punct lu ultu se poate trage numai o linie dreaptă.* POENARU, G. 7/25. *Circonferența cercului este o linie curbă ale căria puncturi toate sînt dopotrivă depărtate de centru.* id. ib. 45/5. *Punctele unde se taie ei între sine însemnează poli eclipticii.* GENILIE, G. 89/29. *Prin cuvntul punct să însemnă locurile spației în care nu să mai socotește nici o dimensiune.* ASACHI, E. III, 3/1. *Deosebitele părți ale oricăria linii se sftșesc în puncturi.* CONV. GEOM. 2/26. *Ca să aibă cineva aceste distanțe ar putea ... planta cepele în puncturile de întâlnire a acestor brazde.* BREZOIANU, A. 423/25. *Un punct molematic se pierde în nemărginirea dispozițiunei lui.* EMINESCU, N. 33. *Se numește ... punct locul unde se întâlnesc două linii sau estrenitățile unei linii.* MELIK, G. I. *Geometria diferențială a spațiilor generalizate se bazează ... pe definierea proprietăților fundamentale ale spațiului, în jurul unui punct.* CONTEMP. 1954, nr. 385, 5/6, cf. LTR², DER. *Numererele reale pozitive sau negative sînt reprezentate prin puncte situate pe x', x. ALGEBRA X, 155. Punctele de unde pleacă două laturi consecutive sînt vtrfurile poligonului.* GEOMETRIE IX, 123. ♦ *Unitate de măsură pentru unghiuri egală eu 1.* Cf. I. ROM. 1966, 83.

2. (Adesea urmat de determinări care precizează sensul) Valoare a unei mărimi fizice, tehnice etc.; s p e c. temperatură fixă, caracteristică, la care se petrece un anumit fenomen fizico-chimic. V. g r a d.

Punctul unde apa îngheață fiind supus la multe variații. MARIN, PR. I, 78/15. *Punctul de fierbere al acidului sulfuric anhidru.* id. ib. 133/16. *Se capătă punctul întâi puind termometrul în gheață și stă argintul cel viu, inserunăm cu zero.* STAMATI, F. 102/12. *Punctul fierberii apei variază după gradul presiunii (apăsării) atmosferii.* BARASCU, M. III, 131/1. *Punctul de îngheț al apei.* CADE. *Punct de congelare.* MACAROVICI, CH. 74. *Temperatura la care ure loc topirea se numește temperatură sau punct de topire.* MARIAN-ȚIȚEA, FIZ. II, 102, cf. LTR², DL, DP, DM, DER, M. D. ENC., DEX.

3. *Unitate de măsură, exprimată numeric, care arată golurile marcate sau punctele obținute de cineva într-o întrecere sportivă, în unele jocuri etc.; (de obicei la pl.) unitate de măsură, exprimată numeric, care arată punctajul obținut de cineva în finalul ori pe parcursul unei competiții sportive, al unor jocuri cu mai multe etape etc. Dacă ceri carte înainte d-a socoli puntele, ce-mi pasă mie!* DELAVRANCEA, S. 135, cf. CADE. *Eu pariez cu tine că numai după cum pronunță buncherul „dau“, „dau carte“ ..., eu știu la sigur ce puncte are.* BRĂESCU, O. A. I, 75. *Se aude glasul ununțind ultimul punct marcat.* SEBASTIAN, T. 83. *Foarte multe eclipe și-au putut da seama în acest pasionant final de campionat cit contează ... un punct.* SP. POP. 1963, nr. 4 273, 5/3. *Realizând 197 de puncte ... a câștigat proba de tir.* SPORTUL, 1968, nr. 503, 4/4. *Musivul nostru apărător reia ușor, dar decis, și înscrie punctul victoriei.* ȘCÎNTEIA, 1966, nr. 6 943, cf. DL, DM.

4. *Fiecare dintre diviziunile unei cartele pentru raționalizarea anumitor produse desfăcute prin unitățile de stat sau cooperatiste: tichet detașat dintr-o astfel de cartelă.* Cf. DL, DM, DEX. ◊ *Loc. adj. și adv. Pe puncte = a) (care este cumpărat, procurat) în baza dreptului conferit de cartelă; raționalizat. Pantofi — pe puncte, ciorapi — pe puncte, haine — pe puncte.* GALAN, B. I, 6. *E mai sărac îmbrăcută, cu o stambă pe puncte.* II. LOVINESCU, T. 38, cf. DEX; b) (familiar) (care este) fără pregătirea corespunzătoare funcției pe care o ocupă sau titlului pe care îl deține. Cf. DEX.

IV. 1. *Loc determinat pe o lungime, pe o suprafață, în spațiu; porțiune de teren cu anumite caracteristici; p. ext. așezare omenească, localitate. Soarele trece în cele 12 zodii, încaunjură cercul său și vine iarși la punctul de urde au purces (a. 1699).* FN 69. *Loinul glenerul de căpitanie au însimnat pe loc toate puncturile de lovire.* AR (1829), 66¹/36. *Picătura de apă căzând ... pe același punct al unei marmire o pătrece cu vreme.* MARCOVICI, D. 168/21. *Acesta este ostrovul Tenerifa ... iar puncturile celelalte [în zare] însămnează locurile nășioase.* DRĂGHICI, R. 24/29. *Nici un călător ... nu va putea să între prin alte puncturi decât prin acelea ce s-au însemnat mai sus.* CR (1834), 297¹/15. *Punctul din care obiectul mui bine se vede.* ANTOP. 182/11. *Înfățișează lăcașurile frașilor noștri conpământeni din diferite puncturi ale feșii globului.* GENLIE, G. 3/17. *La fișcure pont dă exportășe dă sare să dă dea dă la carantinele locale cite un gardian (a. 1836).* DOC. EC. 619. *Lupta cea mui înviersunată începe atunci din toate punctele.* BĂLCESCU, M. V. 118. *Această oglindă are și calitatea d-a stringe și toate razele luminei căzute pe dinsa într-un punct cure se cheamă foc.* BARASCU, M. III, 35/18. *Anotimpurile variez în număr și în durată pentru diverse puncte ale pământului.* DRĂGHICĂȘANU, C. 95. *Spuse englezilor că noi mergem tot la punctul la care ei pleaseră.* BOLINTINEANU, O. 305. *Acele populațiuni ... ocupa centrul Macedoniei și Thesaliei, grămădite mai ales pe trei puncturi însemnate.* ODOBESCU, S. I, 225. *Moșta ... este uscată într-unul din cele mai sălbatice și mui subline puncte ale Carpașilor.* CARAGIALE, O. II, 43. *La punctul orătat de ea, zărirăm marginile de aur ale unui nour.* HOGAȘ, DR. I, 108. *A rinduît umblători rezi ... la toate punctele de margine.* SAVOYEANU, O. XII, 258. *Datoria fiecărui este să-și învețe punctul pe care stă, orașul în care trăiește.* ARGHEZI, B. 86.

Anume puncte trebuie să complet curățate și pe ele înălțate edificiile cardinale. CĂLINESCU, N. I, 42. *Acolo, sub rădăcina acelu braț ... se află punctul geografic ... din care Oltul pornește în lunec.* BOGZA, C. O. 18. *Cele mai multe puncte ... cu descoperiri ... se găsesc în Dobrogea.* II. DAICOVICIU, D. 44. *S-a luat măsura ca mersul autobuzelor pe distanțe mari să prevadă opriri numai în punctele importante.* RL 1967, nr. 7 041, cf. M. D. ENC., DEX. ◊ *Punct de ochire = locul din țintă în care trăgătorul potrivește precis linia de ochire.* Cf. DL, DM, M. D. ENC. *Punct cardinal v. cardinal.* *Punct echinocțial v. echinoecțial.* *Punct vernal v. vernal.* *Punct autumnal v. autumnal.* *Punct de articulare = loc de pe bolta palatului unde se emite un sunet cu ajutorul organelor de vorbire. Schimbarca s-u petrecut datorită faptului că vorbitorii au schimbat punctul de articulare a lui „u“ din regiunea postpalatală în regiunea prepalatală.* GRAUR, I. L. 64. (Rar) *Puncte de foc = procedeu terapeutic folosit în anumite afecțiuni și constind din termocauterizări locale.* Cf. CADE. *Plova subțire, pieziș, o ploaie rece ce-și înșepa obrazul ca punctele de foc.* BRĂESCU, V. A. 102. *Punct material = abstractizare folosită în mecanică, conform căreia corpurile reale își păstrează masa, dar își reduc dimensiunile la zero.* Cf. LTR, DER, M. D. ENC., DEX. *Punct de sprijin (sau de rezem) = a) loc fix pe care se sprijină o pirghie pentru a ridica ceva.* Cf. CADE, SCRIBAN, D.; b) *proptea (I I).* Cf. CADE; c) *fig. sprijin, ajutor. Eu crez că ... punctul de rezem este în Transilvania.* BĂLCESCU, AP. GHICA, A. 568. *Italia este nevoită să caute puncte de sprijin aiurea.* TITULESCU, D. 336. *Parcă privirile lui le simt Căntăd un punct de sprijin.* s august 1960, 6. *Punct medical (sau sanitar) = serviciu medical organizat cit mai aproape de locul de muncă sau cit mai aproape de un loc în care se pot întâmpla accidente. Îl vom transporta de urgență la cel mai apropiat punct medical.* BILEA, P. A. 180, cf. DER, M. D. ENC., DEX. (Invechit) *Punct de vedere (sau ce privire) = loc de unde se poate privi ceva din unghiul cel mai bun cu putință; p. ext. loc de unde se vede o priveliște frumoasă. [Ulițele] înșăfoșind la toți dzece pași un nou punct de privire, arată o varietate drăgălaşă.* NEGRUZZI, S. I, 70. *Sint frumouse puncte de vedere în acest parc.* ȘĂINEANU, D. V. *Punct de plecare = loc de unde pleacă cineva sau ceva. Sosit din nou în punctul de plecare, îmi plimb privirea tristă înaprejur.* BENIUC, V. 38, cf. DEX. ◊ *Loc. prep. Din punct de vedere ... sau din punctul de vedere al ... = în privința ..., sub raportul ... luind în considerație (un anumit element de referință). Din punct de vedere aristocratic.* CR (1848), 14²/30. *Cestiunea danubiană, din punct de vedere român, prea a fost neglijată de Germania.* AP. GHICA, A. 164. *Acest edificiu ..., privit însă din punctul de vedere al stilului ..., nu prezintă nimic însemnător.* FILIMON, O. I, 226. *Algeria ... este împărșită ... din punct de vedere al fertilității în trei districte.* BRĂESCU, O. A. II, 138. *Ceea ce îl preocupă, din punct de vedere lingvistic, nu este redarea realistici a vorbirii curente, ci stilizarea ei.* VIANU, A. P. 238. *S-a vorbit ... despre relele pe care le aduce consumarea băuturilor alcoolice din punct de vedere igienic.* ULIERU, C. 25. *O industrie ... desăvârșită din punct de vedere tehnic.* ȘCÎNTEIA, 1953, nr. 2 810. *De etnd există societatea omenească, oamenii un fost diferiți din punct de vedere al înzestrării lor.* CF 1962, nr. 1, 18. *Mai sint profesori ale căror lecții prezintă unele neajunsuri din punct de vedere metodic.* GI 1963, nr. 691, 2/3. ◊ *Expr. Punct de vedere = aspect sub care cineva privește o problemă sau atitudine pe care o are față de ea; mod în care cineva privește o problemă, rezolvarea ei etc.; părere (3); concepție. Întrebările lor mi-au deschis oarecare ... puncturi de vedere.* BREZOIANU, I. 51/29. [Dările] se pot privi din mai multe puncturi de vedere. MO (1860), 361/2. *Un punct de vedere izolat și contestat.* MAIORESCU, D. II, 87. *Este imposibil din mai multe puncte de vedere.* CARAGIALE, O. II, 103, cf. BĂRCIANU. *A fost un convor-*

bitor care aducea în discuție puncte de vedere noi. IORGA, P. A. II, 25. Este posibilitatea ca punctul de vedere al guvernului român să cupete satisfacțiune. TITULESCU, D. 257. Înțelegea prea bine „punctul de vedere” al doamnei colonel, dar n-avea ce face. C. PETRESCU, I. 1, 18. Făcu silință să-și limpezească și mai bine punctul de vedere. SADOVEANU, O. IX, 47. Aprobă în totul acest punct de vedere. ID. IB. 490, cf. IORDAN, L. R. A. 272. Ceca ce numim „adevărât” este totdeauna produsul unui punct de vedere. VIANU, A. P. 391, cf. 207. Vine însă un moment cînd punctele de vedere lu care au dus experiențele acumulate apar ca incompatibile cu principiile medievale. OȚETEȘA, R. 329. O întorsătură-n punctul de vedere. ARGHEZI, S. V, 39. Felix înțelege punctul de vedere al Otiliei. CĂLINESCU, E. O. I, 122. Criticul e un creator de puncte de vedere noi în raport cu o operă. RALEA, S. T. I, 129. E o diagnoză negativă?... — Depinde de punctul de vedere. H. LOVINESCU, T. 341. Acesta e un punct de vedere superior pe care trebuie să-l sprijinim. VORNIC, P. 221. Repeta întocmai punctul de vedere al secretarului. PREDĂ, D. 61. Rămîni la punctul de vedere exprimat în cronică mea. T martie 1962, 73. Din acest punct de vedere putem afirma că arta noastră este nouă chiar în esența ei. ȘCÎNTEIA, 1965, nr. 6 680. Din punctul de vedere al culva = după felul în care concepe sau în care privește cineva ceva sau pe cineva. Din punctul lui de vedere, Nae... a avut dreptate. CAMIL PETRESCU, V. S. 73. Au avut dreptate, din punctul lor de vedere, să tulătore această legendă. SADOVEANU, O. XII, 231. Istorișirea continuă din punctul acestuia de vedere și cu mijloacele stilistice ale unei adevărate predice. VIANU, A. P. 120. Vorbesc, bîntînd, din punctul lui de vedere. CĂLINESCU, S. 54. (Cu schimbarea construcției) Înșfășurăm cauza noastră din punctul său adevărat de vedere. ap. GIUCA, A. 801. (Regional) A pune pont = a fixa, a hotărî un anumit loc pentru efectuarea unei acțiuni. S-o dus la locu un pusest [ci] pont di cu sari. ȘEZ. III, 3. ♦ (Mold.; în forma pont) Loc unde își efectuează o persoană (în special de pază) slujba sau lucrul; p. ext. slujba, serviciul unei persoane (de pază). Cf. TRG, DR. IV, 902. Eu, Vasile..., sergentul Vasile din pont..., cin' să fie, că nu mă mișe din poarta matală. BRĂDESCU, O. A. II, 27. Eu cu slujba, cu pontul meu, nu pot să fiu acasă și să priveghes. SADOVEANU, O. VII, 598, cf. SCRIBAN, D., ȘEZ. XX, 139. ♦ (Regional; la unele jocuri de copii) Țintă extremă plină unde pot fugi copiii care participă la jocul respectiv; (regional) făcăr (Voivozi — Carei). ALR SN V h 1 295/325.

2. Spec. (Învechit; în forma pont) Pol¹ (5). De obște, la toate magneturile se află două ponturi, ce stau unul dinpotriva altuia. AR (1829), 138¹/20. Să așază mai cu deadinsul la numitele două ponturi ce să cheamă poluri seau capitele magnetului. ib. 138¹/27, cf. 138¹/3.

3. Spec. (Regional; în forma pont) Capăt, extremitate a unui obiect (Seeășeni — Oravița). ALR II 6 618/29. Pontu dila vtrf. ib.

— Pl.: puncte și (învechit) puncturi. — Și: (învechit și popular) pont, (învechit și regional) punit, punct (TRG), (învechit, rar) pînctura (CONTRIBUTII, III, 118, 130) s. n.

— Din lat. punctum. — Pentru variante, cf. magh. pont, fr. point, it. punto.

PUNCTĂ vb. I. Trans. I. (Adesea prin lărgirea sensului) A scoate în evidență; a marca (3), a sublinia, a accentua. Cf. punct (I 3). Povestea, pînctînd fiecare argumentare, cu gesturi mărunte și rezezi. C. PETRESCU, R. DR. 337. „Iută, tocmai”, a punitat judecătorul, bueros că vede o cută adîncă între sprîncele femeii. POPA, B. 32. Punctă cuvîntul „aici” cu arătătorul lufipt cu pulere în leninul biroului. VINEA, L. I, 41. Se întvrtca necoutenit... pînctînd, unde trebuia, cuvintele. BARBU, P. 182. Un asemenea moment pînctează o deznădejde și furie maximă. V. ROM. IANUARIE 1960, 127. Suflu dramatic intens, pînctat... de mo-

mente de realizare lirică. ȘCÎNTEIA, 1964, nr. 6 371. Majoritatea dansurilor au fost punctate ritmic de accentațională specifică spaniolă. CONTEMP. 1966, nr. 1 005, 6/3. Replica finală pînctează și explică... dezastrul. ib. 1971, nr. 1 271, 4/5, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ Fîg. Un secundar fantastic pînctează veșnicia. CAMIL PETRESCU, VERS. 62. Clopotele... pînctează subfîre pacea,—rar. SADOVEANU, O. IX, 11. Dezvoltarea este apoi pînctată de ivirea unor forate noi... ale unor evoluții ulterioare. VIANU, M. 22. Erau tristeți sensibile dar scurte, Pînctate de naive bucurii. LABIȘ, P. 136. Orogliul pînctează scurgerea interstițiului de jalnică bucurie. T februarie 1969, 87.

2. (Rar; complementul indică texte scrise) A pînct semnele de punctuație; (rar) a punctua. Cf. punct (II 1). Cf. POLIZU, CADE, SCRIBAN, D.

3. (Complementul indică suprafețe, obiecte etc.) A face sau a forma pete, adnecituri etc. mici, rotunde, care ies în evidență pe un fond larg, de obicei de altă culoare; a face să apară ca niște puncte. Cf. POLIZU. Muchiile... sînt rotunjite, iar suprafața este sriuită sau pînctată. IOANOVICI, TEHN. 145. Fluturi de ele mai gingușe culori, în chipul cel mai delicat pînctate. SADOVEANU, O. IX, 364, cf. DEX. ♦ Fîg. Numai iei-colo poposeau cîrduri de ciori, pînctînd cu pistrui negrii obrazul pămîntului. REBREANU, R. I, 70. Binevenit fii, șoimule, în easă... Să tragi din nou hotur pînctet eu stela. ARGHEZI, VERS. 280.

4. (Sport; complementul indică puncte) A înregistra pe măsură ce se marchează. Cf. DL, DM, M.D. ENC., DEX. ♦ (Rar; complementul indică puncte) A marca (6). Cf. DEX. ♦ (Învechit, rar; la jocul de cărți) A miza. Cf. POLIZU.

5. (Învechit; complementul indică arme, proiectile etc.) A ținti; a îndrepta. Se dase... să vadă cetatea și apoi pînctară tunurile spre dînsa. BĂLCESCU, M. V. 150. ♦ (În limbajul vîntătorilor; complementul indică animale) A adulmea. Un căfel fox... punctu cu botșorul cînd tîtr-o parte, cînd în alta. SADOVEANU, O. XII, 633. O vulpe curie... se vedea lămurit el e de interesată de vecinătatea aceea bine miroșitoare [a căprioarei], o pînctu întruna cu botu-i ascuțit. id. ib. XIV, 582.

6. Fîg. (Rar) A pătrunde (1). Oh, pînctează ca al tîu foc Soare, soare... Corpul ce întreg în două doare, Sub al vremurilor joc. BACOVIA, O. 87. Numele Mărășeștitului m-a pînctat înina și m-a făcut să mă gîndesc cu teroare la piciorul talei rămas pe această cîmpie. SAHIA, N. 15.

— Prez. ind.: pînctez. — Și: (învechit) pînctă vb. I.

— Din pînct (după fr. pointer).

PUNCTĂJ s. n. I. Însemnare a ideilor principale sau mai importante ale unei expunerii, ale unei lucrări etc.; stabilirea a unui plan (de acțiune) sumar; (învechit) punctațiune. A făcut un punctaj aaiînnușit pentru raportul pe care se pregătea să-l dea verbal sau scris. GALAN, B. I, 98, cf. 122, DEX.

2. Notăție în puncte (III 3) a rezultatelor obținute la o întrecere (sportivă); totalitatea punctelor obținute de un sportiv sau de o echipă într-o întrecere (sportivă). Întrînd cel mai bun punctaj la probele de patinaj-viteză... a cucrit tital de campion. ȘCÎNTEIA, 1954, nr. 2 959, cf. DL, DM. Toate rezultatele sportive, în fiecare disciplină, se calculează în minute și secunde, în scoruri, în punctaje etc. L. ROM. 1959, nr. 2, 91. Siguranța finerii urmei pîncteste punctaj maxim atunci cînd etinele nu s-a abătut niciodată. VIS. PREC. februarie 1964, 11, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: punctaje.

— Punct + suf. -aj (după fr. pointage).

PUNCTĂR s. n. (Tehn.; rar) Punctator. Spre a evita ștergerea liniilor trasate în timpul manevrării, acestea se fixează prin batera unor puncte din distanță în distanță cu ajutorul punctarului. IOANOVICI, TEHN. 224, cf. SEC III, 144.

- Pl.: *punctare*.
- **Puncta** + suf. *-ar*.

PUNCTĂRE s. f. Acțiunea de a **puncta** și rezultatul ei. Cf. **puncta** (3). Cf. POLIZU, *Drumul se pătasă de punctarea strapilor gri și negri*. ADAM, s. 59, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ Indicarea cu punctatorul pe suprafața unei piese, a unor reperi care urmează să fie perforate. Cf. M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *punctări*.
- V. **puncta**.

PUNCTĂTOR s. n. Unealtă de oțel cu vîrf conic, cu ajutorul căreia se trasează (prin lovire cu ciocanul), pe diverse piese metalice, reperele unor perforații ulterioare; (rar) punctar. Cf. LTR², M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *punctatoare*.
- **Puncta** + suf. *-tor*.

PUNCTĂȚIE s. f. v. **punctașlune**.

PUNCTAȚIUNE s. f. (Învechit, în Transilv.) **Punctaș** (1). *Primiseră... ardin de la Pesta ca să înceapă a fraterniza cu românii ... fără ca să producă ceva formulat gata, punctașii, programe*. BARIȚIU, P. A. III, 23, cf. II, 84, ALEXI, W.

— Pronunțat: *-fi-u-*. — Pl.: *punctașii*. — Și: **punctașie** s. f. ALEXI, W.

- Din germ. *Punktation*.

PUNCTAVERAJ s. n. Raportul dintre punctele (III 3) marcate și eele primite (care departajează doi sportivi sau două echipe aflate la egalitate într-un clasament). V. *golaveraj*, *setaveraj*, *coșaveraj*. Cf. M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *punctaveraje*.
- Din fr. *point-à-àverage* (după *punct*).

PUNCTBAL s. n. Minge în formă de pară, suspendată de o frînghie, care servește pentru antrenament la box. Cf. DN², L. ROM. 1973, 33, DEX.

- Pl.: *punctbale* și (rar) *punctbaluri*.
- Cf. fr., engl. *punching-ball*.

PUNCTIFORM, **-Ă** adj. I. Care are forma (și dimensiunile) unui punct (II 1). *Pupilele [bătrînilor] ... sînt în genere mici, punctiforme, cu reacție slabă la lumină*. PARHON, B. 62. *Pienidile [sînt] punctiforme, prevăzute cu parafile*. SĂVULESCU, M. U. II, 531, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ Care are puncte (II 4). *Membrana ... este de obicei netedă, dar cîteodată se observă și a structură punctiformă*. FAUNA R.P.R. VIII, 11.

2. (Fiz.) despre corpuri cu sarcină electrică, magnetică etc.) Care are dimensiuni neglijabile. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

3. Care acționează intermitent. Cf. DL, DM, DN², DEX.

- Pl.: *punctiformi*, *-e*.
- Din fr. *punctiforme*.

PUNCTIȘOR s. n. Diminutiv al lui **punct**: punctuleț, (rar) punctuliță. Cf. **punct** (II 4). *S-a făcut de două ori mai mică, ghemuită acolo pe pervazul ferestrei, ca un punctișor alb*. POPA, V. 34. *În acțișorii albaștri ... joacă ... a lumină lină, cu punctișoare negre*. SADOVEANU, O. II, 532.

- Pl.: *punctișoare*.
- **Punct** + suf. *-ișor*.

PUNCTUĂ vb. I. Tranz. (Rare; complementul indică texte scrise) A puncta (2). Cf. **punct** (II 1). Cf. BARGIANU, ALEXI, W.

- Pronunțat: *-tu-a-*. — Prez. ind.: *punctuez*.
- După fr. *punctuer* (după *punct*).

PUNCTUĂL, **-Ă** adj. I. (Despre oameni) Care este exact, care respectă întocmai termenul sau momentul fixat; (regional) **ponțos** (I), (neobișnuit) **punctuos**.

Cf. POLIZU, DDRF, BARGIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Era punctual, ascultător și supus ca un surub*. VLASIU, A. P. 440. *Om punctual*. SCRIBAN, D. *Nu poți fi și tu o dată punctual*. II. LOVINESCU, T. 282. *A venit foarte punctuală, dar arăta schimbată*. PREDĂ, R. 150, cf. DM, DN², M. D. ENC., DEX. ♦ (Adverbial) *Îmi trăsei aceste reguli de conduită ... a mă conforma sincer și pontual cu regulamentul casei*. BREZOIANU, I. 29/18. *Iordache Păun simți ca întotdeauna satisfacția datoriei punctual îndeplinite*. C. PETRESCU, O. P. I, 159. *Chemă pe Babighian core veni punctual*. CĂLINESCU, S. 638.

2. (Rare; despre verbe) Care arată că acțiunea se petrece într-un singur moment. Cf. DN², M. D. ENC., DEX.

- Pronunțat: *-tu-al-*. — Pl.: *punctuali*, *-e-*. — Și: (învechit) **ponțuál**, **-ă** adj.
- **Punct** + suf. *-ol* (după fr. *punctuel*).

PUNCTUALITĂTE s. f. Înșușirea de a fi punctual (1); exactitate, rigurozitate, promptitudine în executarea la termen a unei lucrări, în îndeplinirea unei îndatoriri etc. *Ea se deprinsese la o strictă supunere și la o mută punctualitate în lupta sa*. CR (1848), 29²/36. *Mai întâi trebuie a regulă scrisă ... Apoi, trebuie a o escula cu punctualitate*. BREZOIANU, I. 87/22, cf. POLIZU. *Prin punctualitate, prin iubirea de studiu și prin zădărnici îndepliniri datoriei ridica nivelul culturii*. MAIORESCU, D. I, 364, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Începurăm interesante discuții și considerații asupra lipsei de punctualitate*. SADOVEANU, O. VI, 197. *Mare lucru punctualitatea! Numai după asta, îndată văd ce cine am de-a face*. id. ib. IX, 490, cf. SCRIBAN, D. *Supraveghea cinstea și punctualitatea personalului*. ARGHEZI, S. XI, 96. *Consideră disciplina socialistă a muncii drept o chestiune de onoare, dînd un înalt exemplu de punctualitate și disciplină în muncă*. ȘCINTEIA, 1954, nr. 2 870. *Punctualitatea și mai ales simțul operativității în conducere nu uimără pe nimeni*. PREDĂ, R. 392. *Plecarea se făcuse cu o punctualitate remarcabilă*. BARBU, P. 58, cf. M. D. ENC., DEX.

- Pronunțat: *-tu-a-*. — Și: (învechit) **punctualitate** s. f.
- Din fr. *punctualité* (după *punct*).

PUNCTUALMENTE adv. (Învechit) La timp, cu punctualitate. Cf. STC II, 197.

- Din fr. *punctuellement* (după *punct*).

PUNCTUĂRE s. f. (Rare) Punctuație. *Să-ți impute că nu știi gramatică, ortografia, punctuarea?* CARAGIALE, O. IV, 284.

- Pronunțat: *-tu-a-*. — Pl.: *punctuări*.
- V. **punctua**.

PUNCTUĂȚIE s. f. Sistem de semne grafice convenționale care servesc pentru a marca în scris pauzele, întreruperă șirului vorbirii, intonația, nuanțele afective, raporturile sintactice ale unui enunț etc.; mod de a folosi aceste semne; parte a gramaticii care cuprinde regulile de întrebuintare a acestor semne; (rar) punctuare. *Tat ce aduce neînțelegere trebuie țesut lămurit. Și aceasta a făcut să se nască attea semne ale prasădii și ale punctuației*. HELIADE, GR. ROM. XV/28. *Punctuația e meșșezugul de a arăta, cînd scriem, prin semne primite, ce fel trebuie să stăm, cînd vorbim sau citim*. GR. R.-S. II, 107/21. *Punctuație numim întrebuintarea uoar senne cu care arătăm unde trebuie să răsufăm cînd citim*. GR. R. (1835), 83/18. *Atita numai se cunoștea că foarte puțină îngrijire are ca să păzească punctuația și să oprește unde nu trebuie*. GTN (1835), 11¹/9. *Construcția cuvîntului sau meșșezugul de a scrie punctuația*. MN (1836), 70¹/24, cf. NEGULICI. *Cată să vorbim și despre punctuație*. CR (1848), 19²/11. *Vei trecutmi ... lecțiile cele principale... respectînd în compunerile tale toate regulile ortografiei și punctuației*. BREZOIANU, I. 206/25, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Luafi cu dinădinsul aminte la punctuația mea, păstrați-o cu toată scumpătaea*. CARAGIALE, O.

VII, 126. *Greșeli de fraze, de cuvinte, de punctuație.* DELAVRANCEA, T. 215, cf. DDRF. *Îți cer să pronunți o frazăzească corectă, să puzesti punctuoșia.* I. BOTEZ, II, 1, 185. *Ortografia și punctuoșia ... ne aparțin nouă.* SADOVEANU, O. IX, 577. *Așa cum s-a publicat, textul e cam neclar din cauza punctuoșiei greșite.* BEL. COM. IST. II, 98. *Prin punctuație se înțelege lălatilata regulilor potrivit cărora sînt folosite, în scris, anumite semne, cu scopul de a despărți unele de altele părțile unei propoziții și ale unei fraze.* JORDAN, I. R. 732. *Problema punctuoșiei așozității se poate rezolva ... în mod științific.* SCI. 1951, 126. *Șfichiuieste editura pentru greșeli de punctuație.* V. ROM. ianuarie 1951, 252. *S-a inclus și un mic capitol cu regali de punctuație.* L. ROM. 1959, nr. 4, 35. *Să fie utilizate ... exercițiile aplicative ... de punctuație.* CI 1964, nr. 691, 2/2, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: -lu-a-. — Pl.: punctuații. — Și: (rar) punctuațiune (CADE, SCRIBAN, D.), (Invechit) punctuație, pantuație s. f.

— Din fr. ponctuation (după punct).

PUNCTUAȚIUNE s. f. v. punctuație.

PUNCTULÉȚ s. n. Diminutiv al lui punct; punctișor, (rar) punctuliță. Cf. punct (II 4). Cf. SCRIBAN, D., DM, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: punctulețe.
— Punct + suf. -uleț.

PUNCTULIȚĂ s. f. (Rare) Punctișor. În buruieni, licuricii scripesc ca niște punctulițe verzi. REBREANU, NUV. 85.

— Pl.: punctulițe.
— Punct + suf. -aliță.

PUNCTUM s. n. v. punct.

PUNCTUÓS, -OÁSĂ adj. (Nebişnuit; despre oameni) Punctual (I). *Domnul Chirca era foarte punctuos și aștepta de la toată lumea, de la candidații săi, să fie tot așa.* AGINBICEANU, L. T. 136, cf. 146, 307.

— Pronunțat: -lu-os. — Pl.: punctuoși, -oase.
— Punct + suf. -uos.

PUNCTIE s. f. Procedu chirurgical de introducere a unui ac sau tracter într-un vas, într-un țesut sau într-o cavitate a organismului în scopul extragerii unui lichid normal sau patologic, a unui fragment de țesut sau pentru introducerea unui medicament; (rar) puncționare. *Daca umflătura se murește, deși a dai vitei acest leac..., cală atunci a năzii fără o măi sta pe glanduri la poncția (impungerea) pielii de subț gl!* BREZOIANU, R. 331/10. *Face o poncțiune (gaură) prin impungere și injecție în punga boaselor oliu camforat.* MAN. SĂNĂT. 241/18. *Deaca boala este rebelă, [se face] puncțiune (impunșălară) și curățiunea ib.* 279/25, cf. POLIZU, T. 114/6. *Înfigerea în țesuturi u virfului unui instrument se numește puncție.* TURNESCU, MED. OP. 157, cf. 146^v. *Puncțiunea să cheană exploratoare ctnd o facem cu scopul ca să vedem dacă să află lichid și ce fel de lichid, adecă pentru a stabili un diagnostic.* BIANU, D. S., cf. DM, DEF. *Lichidele se obțin prin puncție cu trocar.* ABC SĂN. 327, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: punctii. — Și: (rar) puncțiune, (Invechit) ponceție, poncețiune s. f.

— Din fr. ponction (după punct).

PUNCTIUNĂ vb. I. TRANZ. (Rare; complementul indică țesuturi, organe, cavități etc.) A face o puncție. *Cu scopuri de investigație este puncționată cavitatea pleurală.* ABC SĂN. 357.

— Pronunțat: -fi-o-. — Prez. ind.: puncționez.
— Din fr. ponctionner (după punct).

PUNCTIUNARE s. f. (Rare) Puncție. (Prin lărgirea sensului) Puncționarea cu fierul roșu a butonilor și a abceselor. ENC. AGR. III, 578.

— Pronunțat. -fi-o-. — Pl. puncționări.

— V. puncțiuna.

PUNCTIUNE s. f. v. puncte.

PUND s. m. v. pînad.

PUNE vb. III. A. (Predomină ideea schimbării lacului) I. I. TRANZ. (Complementul indică obiecte) A face să stea undeva, a lua și a așeza într-un anumit (sau în alt) loc, a așeza pe ..., la ..., sub ... etc.; (complementul indică obiecte, ființe, p. ext. diverse noțiuni abstracte) a face să ocupe locul (dina-ante) stabilit ca fiindu-i propriu sau cel mai potrivit, a da un anumit loc (adecvat); a plasa² (2). *Adecă poiu întru Sion piatră în margire de unghiu.* COD. VOR. 146/13. *Și derepții și bunii de-a dreapta pune-i va.* CORESI, EV. 38. *Vu pune oile de-u dreapta sa, iară caprele de-u stnga.* id. ib. *Punînd numerii cei mai nicei înainte, adăugăm particula „spre”, apoi punem zece și așa numărăm pînă la noaspzece.* ȘINCAI, I. 3/5. *Are datorita să osebească părțile cuvîntului, puînd fieștecareu la locul său.* MOLNAR, NET. 110/16. *La români, mai tare se hotărîșle sau mîrgineșle luerul punînd articulu după nume, declt întru alle lîmbi.* MAION, IST. 243/33. *Acel (;) pus la locul unde arată cugetarea nca.* CR (1848), 4²/39. *Sameșul se sui în pat și scoase dintr-o mică lădișă citeva picuri pe care le puse pe mica sa mescioară și începu a le desface pe rînd.* FILIMON, O. 1, 242. *Puse seara la capul ficărrui din ci cite un mînunchi de flori.* ISPIRESCU, L. 20. *Puse ... un bolovan mare lu gura văgăunei.* id. ib. 338. *Se poate să nu pui nice un cușil pe musă?* SAMIA, N. 60. *Pune cu mare grijă carlea pe masă.* SEBASTIAN, T. 256. *Puse scrisoarca subț ochii căpitănelui.* SADOVEANU, O. XII, 147. *O lupă nu se sugerează prin cincizeci de figurî agitate, ci prin cinci, dar puse unde trebuie.* ONESCU, S. 44. *Uite, aici Ńi pui rufele, ici hainele.* CĂLINESCU, E. O. 1, 35. *Pui o bucată de zahăr sus lu etaj, pe o masă.* id. C. O. 14. *Pusc pe mosă ... o mare roată de cașcalau galben și un burduf de bitnă.* ȘIANCU, R. A. III, 180. *Pita n-o știu frăninta; Pe lopală n-a poci punc.* JARŃIK-BIRSEANU, D. 428. *Să pui lingura pe bîld.* MÎNDRESCU, L. P. 57. *Sculte orologiul și-l pune pe masă.* RETEGANUL, P. II, 15. *Puse coșul la locul lui.* STĂNCESCU, B. 249. *Să panem lingă albia lui o mătură.* ȘEZ. I, 52. *Și fișele ti tăia, Pe tablă mi le puneu.* BIBICESCU, P. P. 325. *De ctnd badișia s-a dus, Tri flori în fercăstră au pus.* FOLC. TRANSILV. I, 305. (R e f l. p a s.) *După ce s-au copt turtișele, aceștea se pun pe o sinie așternută cu un nusanu curat.* MARIAN, I. 190. ◊ (Prin analogie) complementul indică părți ale corpului omeneș) *Rugîndu-se au pus prește ei ntinile.* BIBLIA (1688), ap. GCR I, 283/34. *Făcut-au Antonie Vodă mare jurămint înpreună cu toți boiarii, ette unul ..., fieștecare paindu-și mîinile pre sfînta evanghelie.* ANON. CANTAC., CM I, 193. *Pusă mlina pe cioarsă să o tragă.* BUDAI-DELEANU, T. 407. *Pui mlina p-a nea frunte.* ALEXANDRESCU, O. I, 251. *Abia un braș pe glt i-a pus și ea l-a prins tu brașe.* EMINESCU, O. I, 179. *Ctnd voi pune eu mlina nea cea drcupă pe mijlocul tău, atunci să plesnească cercul acesta.* CREANGĂ, V. 88. *Ctnd puse mlina pe colivie, odută fișă pasărea.* ISPIRESCU, L. 75. *Puse mlina pe mustașa lui cea albă.* id. ib. 323. *Vine-necl, pe ochi Ńi pune Mîinile ei mici și moi.* COȘBUC, P. I, 117. *Mi-ai pus mlina peste gură ca să tac ... și mă supun.* DAVILA, V. V. 29. *Un flucău mărufel, după ce lășă dalapul, li puse mlina pe uneri.* BUDĂREANU, CH. 224. *Ńi puneu mlina pe frunte, privînd lung tu ochii lui mărifi.* SADOVEANU, O. IX, 150. *Pune-ți mlina după ladă.* DOINE, 140. *Suș seara de piatră și dădu d-o ușe; nice n-apucă să puie mlina și se deschise singură.* STĂNCESCU, II, 114. *Că-i portișă de rogoz, Cum put mlina, pică jos.* HODOȘ, P. P. 43. *Aide, neicufă, prin dos, Că am ușă de rogoz, Cum pui mlina, cade jos.* BINCESCU, P. P. 42. *Ficure pune mlina unde-l doare.* ZANNE, P. II, 550. ◊ Expr.

A pune mîna = a) a lua (ceva) în mînă, a prinde (I 1), a apuca; p. ext. a se apuca de lucru; a face, a lucra, a întreprinde ceva; a acționa. Cf. **mînă (I 1)**. *Datori sînt mînă să pue Pentru apărarea vieții.* CONAGIU, p. 286. *Puneți mîna pe mistrie. Căfse, uceuci.* BOLLIAE, o. 94. *Unde pune el mîna, pune și Dumnezeu mîna.* CREANGĂ, p. 37. *Nu mai știa pe ce să pue mîna și ce să facă.* IPIRESCU, L. 97. *Pune mîna pe țirn.* DELAVRANCEA, T. 137. *De noroc nu se poate plînge; pe ce-a pus mîna, i-a mers.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, i. 57. *O să pune în mîna pe par.* STANCU, D. 101. *Costică ... puse mîna pe halbă.* PREDĂ, M. S. 12. *Pune mîna și invață, că nu e glumă!* id. R. 86. *Să pui mîna pe arme.* STĂNCESCU, B. 237; b) a-și însuși ceva prin abuz; a sustrage, a fura; p. ext. a despuia de averi, a prăda, a jefui (în cursul unei incursiuni). *Puseră mîna pe vistieria domnului și împlură orașul de flăcări și de stînge.* BĂLCESCU, M. V. 66, cf. ALECSANDRI, POEZII, 462. *Pokoaja de babă ... pune mîna și pe virtelniță tot cu același viclesug.* CREANGĂ, p. 98, cf. CIAȘANU, GL.; e) a lua (pe cineva sau ceva) cu forța (în timp de război), a captura; p. ext. a lua prizonier, a duce în captivitate. *Italianii puseră mîna pe un bastiment argentinian ce se afla în port și fugiră cu familiile lor.* CR (1846), 43²/50. *El trece vreo mie de oameni lîngă Nicopole ca să pună mîna pe acele vase.* BĂLCESCU, M. V. 99. *Am pus mîna ... pe fata lui Osman.* ALECSANDRI, POEZII, 462. *Puind mîna pe tusuși armele turcilor.* IPIRESCU, M. V. 30. *Puseră mîna pe doamna lui Mihai.* id. ib. 54; d) a ajunge în posesia unui lucru (interesant), a face rost de ceva sau de cineva, a dobindi; a da de cineva sau de ceva, a găsi în mod întîmplător ceva sau pe cineva interesant, deosebit, a descoperi. *Hudici a pus mîna pe un bilet către nevastă-sa.* GHIERA, ST. CR. II, 189. *Ia, privește pe ce mîndreață de băiet pune mîna.* CAZIMIR, GR. 131. *Dintr-o mie să pui mîna pe el, se spune despre un om deosebit de frumos și de atrăgător.* Cf. CIAȘANU, V. 178; e) (și, familiar, a pune laba) a prinde (II 1); a aresta. *Să-mi pui mîna pe Spancioc și pe Stroici.* NEGRUZZI, S. I, 158. *Cum nu vîi tu, Feșeș doamnă, ea, puind mîna pe ei, Să-i împarși în două cele: în smîlții și în mișei.* EMINESCU, O. I, 151. *Puneți mîna, copii, pe jupitul ista și ineepeți a-l blăstăma cum își ști voi mai bine.* CREANGĂ, P. 59. *Puseră slujitorii mîna pe el și-l duseră la împăratul.* IPIRESCU, L. 76. *O cealță de kaiduci puse mîna pe noi.* id. ib. 290. *Vreau să scap ... Nu vreau să pue mîna pe mine!* CARAGIALE, O. VI, 297. *Dădură ordin să mai aresteze pe cîți vor putea pune mîna.* BUJOR, S. 2. *Aoleu, moș Ioane, că n-am pus eu laba pe dinșii!* *Le arătam eu!* SADOVEANU, O. I, 666. *Să pue mîna pe ei, să-i lege și să-i dea oamenilor slăpînirii.* CAMIL PETRESCU, O. II, 27. *Hai acuma eu noi să punem mîna pe domniî Trafultică și Enache.* PREDĂ, D. 219; f) (mai ales în construcții negative) a se atinge de ceva, a umbla cu sau la ceva (ce nu-i aparține), a întreprinde ceva nedorit, nepermis. *La dulapuri nu mai umblă nimeni.* *Nu pune nimeni mîna pe dosare.* V. ROM. august 1953, 43. **A pune mîna sau are obiectul să pună mîna ori cam pune mîna sau li place să pună mîna,** se spune despre un om necinstit, hoț, care fură. (Învechit) **A pune mîna pe pline și pe cușt = a obține,** a dobindi putere deplină, toate mijloacele necesare. *Am pus mîna pe pine și pe cușt.* FILIMON, O. I, 127. (Învechit) **A pune mîna asupra cuiva = a amenința pe cineva cu bătaia, a fi agresiv;** p. ext. a bate, a ridica mîna asupra cuiva. *Părinții pot a depărta pre fii din moșteuire pentru pricină cuvințioasă, adecă, cînd vor pune mîna asupra părinților.* PRAVILA (1814), 150/22. **A pune mîna în foc pentru cineva (sau pentru ceva)** v. **mînă (I 1)**. **I-a pus Dumnezeu mîna în cap** v. **mînă (I 1)**. **A pune mîna pe plept** v. **mînă (I 1)**. **A-și pune mîna pe inimă (sau pe euyet)** v. **mînă (I 1)**. **A-și pune mîna în cap** v. **cap**. (Învechit) **A pune la mîna pe**

cineva = a face ca cineva să fie la discreția cuiva, a avea la mînă pe cineva; a obține ceva de la cineva. *O amorează alta de frumoasă și delicată, ce dorea prea unul ca să o pue la mîna.* GORJAN, II, IV, 75/32. *I-am pus la mîna.* *I-am prius mai dînioare cu oca mîcă.* ALECSANDRI, T. 444, cf. ZANNE, P. II, 261. **A pune piciorul (undeva, la cineva) = a pătrunde, a călca, a păși (undeva); a intra, a veni, a se duce (undeva, la cineva).** *Năval cu toți în lagăr, năval! oastea răenește ... Ei pui picioru-n lagăr.* ALECSANDRI, POEZII, 222. *Cînd au pus piciorul în casa asta și te-am văzut, au înțeles că toate s-au isprăvit.* SADOVEANU, O. VI, 586. *Acest bărbat străiu pune întăia oară piciorul în părțile noastre de lume.* id. ib. XII, 66. *Tata ... mi-a poruncit să nu mai pun piciorul dincolo de vale.* VLASIU, A. P. 34. *Dragă mi-e lelița naltă Și la mers cam legănată ... Unde ea-și pune piciorul Să aprinde chiar mohorul.* BIBICESCU, P. P. 364. (RAR) **A pune piciorul (sau picioarele) la pămînt (ori pe uscat, jos etc.) = a cobori (dintr-un vehicul, dintr-o ambareție etc.).** *Abia puserăm picioarele pe uscat, și o mulțime de săteni români veniră spre întîmpinarea noastră.* BOLINTINEANU, O. 268. *Trupa puse ... piciorul la pămînt și rănase nemîșcată.* SADOVEANU, O. XI, 161. **A(-i) pune piciorul (sau, rar, picioarele) în (sau, rar, pe) prag** v. **prag (I 1)**. (Învechit) **A pune în ajutor sau a pune mînă de ajutor (cuiva) = a veni în ajutorul cuiva; a da ajutor.** *Domnul iaste ajutarea ... Pus în ajutoriu țarele.* CORESI, PS. 214/5. (Cu inversarea construcției) *Fă bine și mă ardică, mînă d-ajutor să-mi pui!* PANS, P. V, III, 156/16. **A pune umărul sau (regional) a pune plept (peotră cineva) = a împinge (cu umărul); a veni cuiva în ajutor, a susține, a sprijini, a ajuta pe cineva; a contribui cu munca sa, cu eforturile sale.** *Ercule puse umărul.* IPIRESCU, C. 56, cf. ZANNE, P. II, 422. *E de datoră dumlăle, dacă zici că o iubești pe Otilia, să pui umărul să creăm aici o atmosferă sănătoasă.* CĂLINESCU, E. O. II, 29. (Familiar) **A pune osul = a participa la o muncă (grea), a munci (din greu).** *Cînd rămiți vădud eu un băial de unsprecece ani ... trebuie să pui osul de vrei să nu te mînluce sărăcia.* REBREANU, P. S. 135, cf. SCINTEIA, 1962, nr. 5 708. **A pune gura (pe ceva) = a mîncea (I).** *Numai atunci punea gura pe iarbă, cînd Pepelea era foarte ostent și inecta pufului de a zice.* SBIERA, P. 8. **A pune ochii (sau, rar, ochiul) (pe cineva sau pe ceva) = a se opri cu interes asupra cuiva sau a ceva (dorind să și-l aproprie, să-l obțină); a dori să obții sau să ajungi la ...** *Puse muiarea slăpînului lui achii ei pre Josif.* BIBLIA (1688), 29²/23. *Din toate ele vede, pe flori își pune ochii.* HELIADE, O. I, 368. *În lipsă de bani, puseseră ochii pe 4000 lei, trimiș de la Brussa cu o destinație specială.* BĂLCESCU, AP. GHICA, A. 566. *Mi-am pus ochiu pe duca Adela.* ALECSANDRI, T. 948. *Ai pus ochii pe Gheorghe, învățătorul.* CARAGIALE, O. VI, 271. *Se bucură nevoie mare că puseseră ochii pe un așa boboc de flăcău.* IPIRESCU, L. 387. *Vezi mume cari nu gîndesc decit cum să-și mărite fata care și-a pus ochiul pe vreun tînar.* I, NEGRUZZI, S. I, 63. *Ai pus cumva ochii pe cineva, jucăm la nunță?* CĂLINESCU, E. O. II, 98. *Puse ochii pe o locuință în palat.* id. S. 511. *Am pus ochii pe tine.* MÎNDRESCU, L. P. 90. *Își puseseră ochii pe un cățel.* ȘEZ, III, 135. (Cu inversarea construcției) *Pe care ochii am pus.* TEODORESCU, P. P. 287. **A pune degetul pe rană (sau pe bubă, pe rana deschisă, rar, unde trebuie ori ar trebui) = a atinge o problemă dureroasă sau delicată a cuiva; a găsi punctul dificil al unei chestiuni; a descoperi și a da pe față cauzele reale ale unor stări de lucruri supărătoare.** Cf. ZANNE, P. II, 112. *M-am învîrțit mult în jurul lui, mi s-a părut uneori că mă apropiu de enigmă, poate am simțit-o vag, — dar n-am putut pune degetul unde ar trebui.* IBRĂILEANU, S. L. 20. (Rcfl. p.as.) *Odată ce s-a pus degetul pe rana deschisă, furtuna s-a declanșat.* BART, E. 285. **A pune ochii (sau privirea, nasul, capul) în pămînt = a avea o atitudine modestă, sfioasă, a se rușina, a se simți jenat, vinovat etc., plecîndu-și privirea.** *Ilinea*

pusese ochii în pământ și sta aută, aiurită de spaimă. VLAHUȚĂ, O. A. II, 52. Ea se uita speriată-n pânt, Și, ca certat-apoi și-a pus Privirile-n pământ. COȘVIC, P. I, 281. George puse nasul în pământ și tăcu. REBRIEANU, I. 24. Ucenicul se rușină, punând nasul în pământ. SADOVEANU, O. IX, 171. Eu răspund dintr-un cuvânt. Fără să pun ochii-n pământ. JARNÎK-BIRSEANU, D. 41. (Adesea eu inversarea construcției) **A pune problema...** (sau **problemele...**, **chestiunea...**) = a prezenta, a înfățișa, a aduce în discuție o anumită chestiune teoretică sau practică importantă care cere o rezolvare; a ridica problema. **Problema pusă dureros înaintea cugetului meu...** a rămas nedezlegată. GALACIION, A. 31. Chestiunea trebuie pusă și dezlegată într-altfel. id. ib. 202. Mihail Sadoveanu s-a rostul în numeroase rânduri în problema progresului limbii noastre literare, deosebind cu măiestrie cum trebuie puse și rezolvate, în chip just, problemele de buză ale limbii literare. L. NOM. 1953, nr. 2, 35. Petru Maior... este cel dintâi care pune problema vechimii palatalizării, eriznd fenomenul de origine latină. MACREA, V. 44. (Ref. p. a. s.) S-a pus pe întreaga uzină problema de u se produce cantități sporite de piese de schimb de bună calitate. ȘCINTEIA, 1954, nr. 2 886. Se poate pune chestiunea unei dualități de genuri, a unor registre deosebite de simfirie și de expresie. GL 1958, nr. 200, 3/4. Problema care se pune astăzi... constă... în caracterizarea particularităților specifice ale realismului contemporan. V. NOM. ianuarie 1965, 165. Se punea acua din nou problema oamenilor. CAMIL PETRESCU, O. II, 271. Se pune problema dacă retragerea lui era lucrul cel mai evident pe care trebuia să-l facă. PREDĂ, R. 110. **A pune probleme** = a crea o situație dificilă care trebuie rezolvată; a ridica probleme. **Mă pricep mai puțin în plastică, aș spune însă că ritmurile tale nu pun probleme dect de formă, rezolvate sau nu, rămâne de văzut.** VLASIU, D. 316. **A pune înainte(a)** (cuiva) = a) (și în forma a pune cuiva dinalte) (elementul indică mltăcăruri) a aduce și a așeza (pe masă) în fața celui (sau a celor) care urmează să mănince; a așterne (cuiva) dinalte (pe masă) spre a mînea; a aduce la masă, a servi. **Ce-ți va pore turainte, mărtică (cea 1600).** CUV. D. BĂTR. II, 192/2. **Le-au pus denainte o mltăci de brtnză, amestecul ea făină (a. 1750—1780).** GCR II, 85/12. **Atuaci lund moșul copăile date, Le puse înainte pine și bucate.** PANS, ap. CADE. **Răstoarnă apoi sărmațele în strachină și i le pune dinainte.** CREANŢĂ, P. 32. **Alteeva nu vă putem pune dinuente dect morun, nisetru și păstrugă.** SADOVEANU, O. XIII, 323; b) (învechit; și în forma a pune întru fața cuiva) a prezenta, a expune, a înfățișa, a arăta; a aduce înainte. **Pure-voi întru fața ta păcatele tale.** PSALT. 97. **Iată, iubitorilor, că pun înaintea voastră învătatură graiului frumos.** MOLNAR, RLT. 3/4. **Apeles, zograful cel minunal, pune icoanele sale înaintea norodului și aseulta părerea multora pentru iale.** ȚICUINDEAL, V. 115/24. **Unii își puneau înainte ceea ce se făcea aiurea.** BREZOIANU, I. 76/20. (Cu inversarea construcției) **Această pildă ee e de fariseu și de mlari înainte ne-o pune noauo și eu nindrie și eu folos.** CORESI, EV. 12; c) (învechit) a propune¹ (I). **Spre a nu mai umbra monede mineinoase în prinșipat, pui înaintea divunului... să porunească tuturor pămîntenilor dregătari...** (a. 1818). DOC. EC. 411. (Ref. p. a. s.) **Să pune înainte un arc de graduri 20.** AAT, ap. URSU, T. ș. 263. **Nevoit de a cere o pace ee i s-au pus înainte de attlea ori.** AN (1829), 194/14. (Cu inversarea construcției) **Clud den 3 înainte puse numerile.** DAS, ap. URSU, T. ș. 263; d) (învechit și regional) a aduce sau a invoca drept argument. **Sărăcia și meserătatea să nu o puneau înainte.** CORESI, EV. 207. **Rugînd să-i dea voie să căldătorească... puiaid înainte că prin aceasta s-ar putea înzestra eu învătatură.** DRĂGHICI, R. 4/12. **Pescarul, fără să-i spuie că în ziua aceea nu poate să prinză pește de două ori..., ti pusă înainte că e departe ptnă la baltă.** GURJAN, H. I, 61/28. **Știu e-ai să-mi pui înainte prteșugul.** COACIU, P. 86. **Și-ni tot**

pune înainte elle nu-ai treec prin munte. TEODOBESCU, P. P. 335. **A pune (ceva) în evidență** = a face ca un lucru să fie clar, limpede pentru toți; a insista asupra unui lucru pentru a-l dețasa de altele, mai puțin semnificative, a scoate în relief, a sublinia, a releva (ceva). **Punea în evidență aceste fapte.** GHIEHA, ST. CR. I, 233. **Iată o simandicoasă familie ce fine sful, pundu-și pretențiile în evidență.** ANGHEL, PR. 173. **Privind în ansamblu att textul dramatic al și spectacolul..., se poate spune că este vorba de o lucrare dramatică interesantă și de un spectacol care reușește să pună în evidență a idee de o puternică actualitate.** CONTEMP. 1954, nr. 384, 4/3. **Întreaga istorie a științei pune în evidență legătura ei indisolubilă cu caracterul ortindurii sociale.** LUPȚA DE CLASĂ, 1962, nr. 1, 47. **A pune în lumină (ceva)** = a da la iveală, a face (mai bine) cunoscut; p. ext. a pune în evidență. **Aceasta e partea pe care vrea călta să o punem în lumină aci.** GHIEHA, ST. CR. II, 211. **Vreau să pun în lumină alteeva.** GALACIION, A. 250. **Prin referință la tematica sa, au putul fi puse în lumină numeroase elemente tradiționaliste.** VIANU, A. P. 257. (Cu inversarea construcției) **Toate învătatură și știința descoperindu-le și în lumină puindu-le și lăstindu-le, eu să putem încă cunoaște și să știm lucrurile bunilor și a răilor.** C. CANTAGUZINO, CM I, 28. **A pune (cuiva) în vedere** v. v e d e r e. ♦ **S p e c.** (Urmă de determinări locale introduce prin prep. „la”) **A lundne, a expune, a lăsa o vreme undeva (cu un anumit scop).** [Blaua muiată] **o presară cu țărțe multe și o pune la umbră de să usucă cu țărțe (see. XVIII).** ap. UEM. 1569. **Lama... a căriia piele au pus-o la soare ca să se usuce.** DRĂGHICI, R. 67/16. **Într-un colț al geamlitului stau puse la soare eteva elandire mohortle.** BASSARABESCU, V. 7. **Punea oborocul la soare.** ȘEZ. I, 190. **Diatineața, înainte de a strnge patul, pun așternutul la aer.** Com. diu BUCUREȘTI. ♦ **Expr.** **A pune la foc** = (elementul indică aliunente) a expune acțiunii focului pentru a prepara, a fierbe, a coace, a prăji, a înălzii. Cf. DL. **A(-l) pune (cuiva) la dispoziție (sau în îndemnă)** = a oferi (cuiva) ceva din proprie inițiativă sau la cerere. **Neuinascului meu coleg din viitor ti pun la îndemnă o iconiță îndidă.** GALACIION, A. 305. **Este nevoie să-mi pui la dispoziție tot materialul pe care îl ai.** CAMIL PETRESCU, T. I, 218.

2. Trauz. și refl. (Învechit și popular) **A (se) instala, a (se) stabili** (într-o localitate, într-un șinut, într-un loc etc.) aducnd ori venind din altă parte. **Fecia Adam în chipul meu și-l puș în raiu** (a. 1580). CUV. D. BĂTR. II, 362/26. **Acei romani... era aiei puși lăcutori de Traiu.** C. CANTAGUZINO, CM I, 57. **Du-mă, Doamne, și aiă pune Unde-s nevestele bune.** DOINE, 6. **Du-mă, Doamne și mă pune Unde mî-i mai drag pe luare.** JARNÎK-BIRSEANU, D. 145. ♦ **Fig.** **Năcazul și voia cea S-au pus la inima mea** **Și s-au pus eu-așezăntul Ptnă în-or băga-n pământ.** id. ib. 215. **Supărare, voie ră** **Pusă-i la inima nea.** ȚIPLEA, P. P. 36. ♦ **Trauz.** (Curent; complementul indică corpuri de pază, străjeri) **A instala, a posta** în anumite locuri pentru a supraveghea, a păzi. **S-au tăbărl în mizlocul elmpului, nelntărtndu-și tabăra, nici puind păzitori.** ȘINCAI, III, I, 224/16. **Puse streji în toate părțile.** BĂLCESCU, M. V. 59. **Să sfătuiră locuitorii să puie pe apropiatul delușor un păzitor.** ȘEZ. V, 77. ♦ **Ref. p. a. s.** **Să se pună santinelele de jur împrejurul cazărmii.** BRĂNESCU, O. A. I, 230. ♦ (Învechit și regional) **A (se) adăposti.** **Mă vei protegea, mă vei pune în palutul dumitale.** CN (1818), 33¹/11. **Merem, ne punem supt o strașină.** ALR II h 270/157. **Să mă pui să nu nă ploie.** ib. h 270/284. **Ma pui di ploii.** ib. h 270/386. ♦ **Trauz.** (Învechit) **A duce, a băga, a vîrl în...** **Grărită că mearge la mornul...** — **Unde-ai pus el?** CORESI, EV. 96. **L-au pus în peștera fericiiului Ioan.** MINEIU, (1776), 19²/1. **Sfintele... moaște... le pusc tutt-o casă de rugă, eu a căriia așzare s-au făcut multe tămăduri.** ib. 151¹/1. ♦ **Trauz.** (Regional) **A lăsa undeva, după ce l-a transportat**

plnă acolo cu un mijloc de locomoție. Să-și pun de-a binele nora în Piatră. CREANGĂ, p. 115. În fund apar munții vineți. Autobuzul ne pune, ca pe jupine și ca Malca, în Piatră. CĂLINESCU, c. o. 250.

3. **Tranz.** A lăsa din mină sau de la sine pe ceva sau undeva; a lăsa jos, a depune. *Pusă jos coșnița cu smochinle.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 255/31. *Luțdu-și pălăria din cap, o pune pe iarbă la pământ.* CREANGĂ, p. 238. *Niște furnici veniră și îi puseră pre gură citeva boabe de griu.* ISPIRESCU, v. 102. *Tăraniți încep a se scotoci pe la chimire, pun pe biroul avocatului tot ce au asupra lor.* VLĂDUȚĂ, o. a. I, 211. *Ea vine de la moară; și jos, în ulcioară, Punindu-și saeu, iacă, Nu-l poate ridica.* COȘBUC, p. 1, 63. *Pune miza, zise eșpitanul de intențență.* — *Am pu-u-u-s doi franei.* D. ZAMFIRESCU, R. 203. *Pui patru cărți jos, dai cite patru fieceărui, ici carte cu curte.* PAMFILE, J. I, 15. *Puse boceciua jos.* CHIRIȚESCU, GR. 176. *Își pune pălăria pe scaun, iar pe masă ghiozdunul cit toate zilele.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, p. 258. *Își seose verigheta din deget și o puse pe birou.* C. PETRESCU, I. II, 119. *Portarul ... puse geamantunul la picioarele șoferului.* BRĂTESCU, o. a. I, 104. *Se pregătea să pue pe masă miza ei obișnuită care era acum de zee napokoni de aur.* CAMIL PETRESCU, o. I, 583. *Punși furca pe bute și mă dădui pe băute.* MAT. FOLK. 1365. *N-a pus un ban pe masă.* ȘEZ. II, 33. $\diamond$ **Loc. v. b.** **A pune amanet** = a amaneta. *Acum i-a pus și bastonul lui amanet.* C. PETRESCU, c. v. 121. *Se ducea să pue amanet moșia.* SADOVEANU, o. I, 428. (Eliptic) *Am pus și lanțul și ceasornicul la ourei, atit ne mai rămăse în casă.* DELAVRANCEA, s. 112. $\diamond$ **Ex pr.** (Învechit) **A pune armele jos** = a înceta să mai lupte, recunoscându-se învins; a capitula; a depune armele; a face să depună armele. *Toată biruința-i să o închine împărăției lui, puind armele lui jos.* C. CANTACUZINO, CM I, 17. (Glumeț) *Era destul ... să arunce o călătură galeșă sau o vorbă eu două înțelesuri, pentru ca virtutea ... să pue îndată armele jos.* GANE, N. I, 5. (Regional) **A pune buza** = a lăsa colțul buzelor în jos, strâmbându-se gata de plins. Cf. SCRIBAN, D., L. ROM. 1959, nr. 3, 67. (Învechit; de obicei cu inversarea construcției) **A-și pune sufletul (sau viața, sănătatea, capul, avuția)** (pentru cineva) = a fi în stare de orice sacrificiu pentru cineva. *Păstorul bun sufletul lui pune-l drept oile.* CORESI, EV. 482. *Pentru care oate era gata și sănătatea sa să-ș pue.* VARLAAM, c. 345. *Pentru-nsa svînții ș-au pus nu numai avuția, ce și sănătatea și viața și, mai apoi, și capul ș-au pus.* id., ap. GCR I, 107/34. *Sufletul ș-a pune.* DOSOFTEI, ps. 121/5, cf. id. v. s. octombrie 97/15. (Învechit) **A-și pune capul** = a-și pierde viața, a muri; a fi ucis; p. ext. (eurent) a fi absolut sigur de ceva (garanțind cu viața pentru cele susținute). *Și ș-au pus și el capul de glonțu, precum serie letopisățul.* NECULCE, L. 20. *Ș-apoi vâdzind că să strică țaru și să pustiește, să spărie că ș-a pune capul și feci și el legătură și scrisă cărți pe lu margine de milă.* id. ib. 157. *Declara că el își pune capul că Mihai Vodă n-are nici un gtnă de vrăjmășie.* BĂLCESCU, M. V. 325. (Regional; adesea cu inversarea construcției) **A pune (cuiva) capul (sau sufletul)** = a lua (cuiva) posibilitatea de a mai raționa, a face să-și piardă capul, a zăpăci; p. ext. a nenoroci, a distruge. *M-aș duce-n lume, Dragostea capu mi-l pune!* JARNIK-BIRSEANU, D. 9. *Mindra capu fi l-a pune!* id. ib. 97. *Sufletul badii l-ai pus.* DOINE, 114. *Că fetele imi pun capul.* ȘEZ. I, 267. *Mindrele capul fi-au pus.* BIBICESCU, P. P. 357. *Ibovnică i-a pus capu.* ȘEZ. V, 20. (Regional) **A pune zilele (cuiva)** = a omori (pe cineva). *Dușmanii, dușmancele, Vrea să-mi pue zilele.* SEVASTOS, C. 55. $\blacklozenge$ (Învechit, rar) A scoate, a înlătura, a da deoparte. *Nimea nu va lua sufletul micu de la mine, ce eu pune-l voi de mineș.* CORESI, EV. 84. $\blacklozenge$ (Învechit și regional) **A pierde (II I).** *Mi-am pus cu blidul și sluga.* DOSOFTEI, v. s. noiembrie 117^v/33. *Acolo v-ați pus avereu, tinerețele lu stos ... Ce a scos din voi Apusul clnd nimic nu e*

de scos? EMINESCU, o. I, 151. *Cel ee bea și etnă bine, Nu-l mai vezi cu huine bune, Toate la ertșmă le pune.* POP, ap. ZANNE, P. III, 453.

4. **Tranz.** (De obicei urmat de determinări modale) A așeza într-un anumit fel, într-o anumită ordine sau după un anumit tipic; a aranja, a dispune, a rindui! (I 2). *Voi pune oasele voastre peste oasele bozilor voștri.* BIBLIA (1688), 91²/14. *Stau ... eu vtnatul lor pus de-u rindul gios.* GHEORGAGHI, LET. III, 300/13. *A doua zi ridică cărămizile în dungă, ea să se nsuce mai bine, și apoi le pune în banchet, adecă în șir de 1 000 cărămizi.* I. IONESCU, M. 706. *Tot eșpitanul ... Pune-și la rind pământeni și dae-ăi degrabă-n bătaie.* MURNU, I. 46. *Luțnd două din ... oseioare, le puse vîrf în vîrf.* ISPIRESCU, L. 59. *Fetele înșiră pe așă enoșei și strafide ... Nu-i înșiră la hurtă, ee-i pun mistreți.* SEVASTOS, N. 154. *Din mai multe pale puse una lîngă alta și acoperindu-le eu alte pale, se faec o grămadă care se numește poroi ... porșor, poloante, pureulef.* PAMFILE, A. P. 158. *Cărămizile pune-le mai rări, uite așa, și toarnă mortar mult între ele.* CĂLINESCU, S. 343. *Puneu seară lîngă seară.* ALECSANDRI, P. P. 107. *Năuă bufi în șir punea.* TEODORESCU, P. P. 657. *Au adunat la jîtărie dejma de la fieceare om, puind-o în stoguri, fieceure fel de ptne deoparte.* ȘEZ. I, 261. (Ref. p. as.) *După ce s-au melițat ... se pun futoarele grămadă eu să nu zboare sau să se smulgă.* I. IONESCU, C. 155/24. *Pomenele ... se pun una peste alta pe o mesioară acoperită cu o față de masă curată, sau într-o coșară mare și frumoasă.* MARIAN, I. 167. *Grul secerat se pune în mănunchi.* DAMÉ, T. 56. $\diamond$ **Ex pr.** **A pune masa v. masă!** (I I). **A pune în ordine sau în (bună) (o)rtinduală sau (învechit și popular) (la) ortinduală, (regional) în rost** = a așeza ordonat sau așa cum trebuie; a face ordine, rinduală; a restabili ordinea (unde-a sau în ceva). *Puindu-și oștile în bună ortinduală, slăpini și Niehea.* VĂCĂRESCU, IST. 251. *Binevoifi a mai aștepta nițel ... să-mi pui la ortinduală lucrurile casăi.* GONJAN, II, 1, 27/21. *Noul domn se vâcu cu totul în neputință de a pune ... ortinduală la anarhia în care se afla țara.* BĂLCESCU, M. V. 32. *Și-a pus armele în rinduală.* CREANGĂ, P. 302. *Încere să pun ortinduală între oamenii cari se grămădesc unii într-alții.* CAMIL PETRESCU, V. N. 261. *Puse trebele în rinduală.* ȘEZ. III, 208. *Decit să mă rog de prost Ptn-a pune podu-n rost, Voi fi voinic eum am fost și-oi treee lu adăpost!* MAT. FOLK. 166. **A pune la un loc (sau, regional, laolaltă, învechit, depreună) = a așeza diverse elemente (de același fel sau eterogene) în același loc, a aduna, a strînge la un loc.** *Că de-ur fi pus avuția bogății depreună, n-ar fi mișei în nevoie fiind.* CORESI, EV. 42. [Griul] *il purim iară laolaltă tăt.* ALR SN I h 68/95. **A pune deoparte = a)** a sorta, a alege. *Se apuca Cu lopata de-i stringea: Oasele, cite găsea, Tot doparte le punea.* TEODORESCU, P. P. 549; **b)** a păstra pentru sine (sau pentru alteineva); a rezerva, a opri. *Scoate un paloș și un buzdugan ... se apueă de le grijeste și le pune deoparte.* CREANGĂ, P. 194. *Eu zie așa: că să pun doparte un mertie dîn fruntea făinii.* SADOVEANU, O. XIII, 136. *Mă, Stancule, ce-i al tău, vorba-ai, îl punem deoparte!* PREDA, I. 160; **c)** (și în forma a pune la o parte) a economisi, a strînge, a agonisi. *Am pus și eu deoparte ... ban eu ban.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 205. *Acum se vede cit de bine e să pue omul un ban deoparte.* CAMIL PETRESCU, T. I, 275. *Din economiile mele, pusesem ceva deoparte.* SADOVEANU, O. X, 374. *Dacă aveam de lucru în șir, poate puneai deoparte pentru băiat ca să-l inserii la toamnă.* PAS, Z. I, 249. *De pe pământul cit îl avea, abia seoteu cit să trăim, necum să poată pune la o parte puținul care-i mai trebuia pentru datoriile rămase.* VLASIU, A. P. 74. *Pui doparte-n tinerețe, Ai ce da în bătrînețe.* ZANNE, P. II, 771. **A pune bine = a)** (și în forma a pune la păstrare) a așeza ceva într-un loc ferit sau special amenajat pentru menținere în bună stare, pentru a nu putea fi găsit de alții etc.

Mărinimoasa predare a unei comori de o sulă treizeci mii galbeni, care se dovedise adunați și puși la păstrare de neamul domnesc al fării. ODOBESCU, s. 1, 158. Puse bine armele zmeilor. ISPIRESCU, l. 317. E o economie pusă la păstrare sub saltea. PAS, z. 1, 242. A luat frunzele și sămânța cea de tutun, le-a pus bine cu pipa la un loc. RETEGANUL, p. 11, 69. (Prin lărgirea sensului) Plec, mîndră, de la tine, Inimioara mea-și rămîne, Ia-o tu ș-o pune bine. HODOȘ, p. p. 79; h) (complementul indică sume de bani) a economisi. Puneam banul bine. Și un ban peste altul fac doi, peste doi, dacă pui altul, fac trei. DELAVRANCEA, II, T. 17. A pune pluză (sau pluză) = a pregăti urzeala pentru țesut (trezind firul de pe mosor pe alergătoare sau pe urzitoare, de unde se montează apoi pe război). Cf. DL, DM. Nici n-am tors, nici am pus pluză. JARNIK-BIRSEANU, d. 178. Și-a gîndit pluză să pue. MAHIAN, sa. 58. Nici torceam, nici puneam pluză. RETEGANUL, tr. 127. Și torsei Și pusei pluză. DOINE, 253. A pune fuiorul în două (sau în trei, în patru etc.) = a forma un mînunchi din două (sau trei, patru etc.) fire răsucite sau împletite la un loc pentru a se obține un fir mai trainic (și mai gros); a împleți firul, a lua firul (sau fuiorul) în două (sau în trei etc.). Pune-l... [fuiorul] în trei pentru feștilă. SEVASTOS, n. 9, cf. DL, DM. (Folosit și absol.) A pune (pe) sul = a înfășura urzeala pe sulul de dinapoi, la războiul de țesut manual. Să urzesc, să pui pe sul. DELAVRANCEA, o. II, 201. Bătea patru pari, care atrna sulul dă doi, și tneă doi era care puneu sulu. Com. din IZUCENI — CORABIA. (Folosit și absol.) A pune (pe) ghem (sau pe rășchitor) = a depăna firele toarse de pe fus pe ghem, pentru a obține ghem, sau de pe fus ori ghem pe rășchitor, pentru a face jirebii. Com. din LĂPUGIUL DE SUS — DEVA și din SĂGEATA — BUZĂU.

II. Tranz. (Așezarea în alt loc implică acțiunea de acoperire) 1. (Complementul indică de obicei obiecte de îmbrăcăminte) A așeza pe cap, pe corp (v. Imbrăca) sau în picioare (v. Încălța); a acoperi (total sau parțial) capul, corpul, membrele cu... Pus-ai în capul lui cunună de petrele cealea bune. CORESI, ev. 179. Să pui un pontalon elegant. NEORUZZI, s. III, 58. Trebuie iar să-ni pun rochia cea de catife roșie. ALECSANDRI, t. 414. Mitropolitul, pîndu-i omoforul pe cap, îi citi cu glas mureș rugăciunile de înoronare. ODOBESCU, s. 1, 72. Puse pe trupul său haine de păstori, cămeșă de borangie, făcută în lacrimile mamei sale. EMINESCU, n. 5. Și-și punea mantie de cavaleri. id. ib. 59. Pune cușma pe cap, o tdeasă pe urechi. CREANGĂ, p. 81. Puse optinele în picioare, căciula în cap. ISPIRESCU, l. 215. Puse stema în cap. id. m. v. 47. Dumineca pune manșete albe și guler de cauciu cu cravată înnodată strîmb. C. PETRESCU, s. 62. Pe cap, doamna..., juptnesele și juptnițele pun lese de mărgăritar, care prînd bani de aur. IORGA, c. I, 1, 130. Își pune o bluză veche cu mîncei sutese ca să n-o împiedice-n mișcări. BASSARABESCU, v. 93. Pune-și pelerina. TEODOREANU, m. II, 163. A poștit și pe husarii crătești să-și puie zălele și să-și strîngă în chingi caii. SADOVEANU, o. XII, 349. Veșmintarul se consultă cu eclisiarbul dacă mitropolitul va pune țara de aur bătut... sau o mîtră ușoară. ARGHEZI, n. 26. Pe trup pun un brocat de fină poleială. CĂLINESCU, l. I, 70. Pîndu-și melonul, porni cu ploierul în mînă, deși nu era nici cel mai vag semn de vreme rea. BENIUC, m. c. I, 117. Își puse palaria pe cap. PIEDA, m. 392. Vrei să pun rochia violetă? T septembrie 1962, 14. Să pun pteala pe cap. ȘEZ, I, 75. Pun năframă-n cap. RETEGANUL, ch. 93. A pus o hanță pe ea. STĂNCESCU, n. 35. Cunună d'ce mîr în cap puîc-oi. T. PAPAHAĞI, m. 137, cf. ALR SN VI l. 1647. După ce-și degeră urechea, degeaba mai pui căciula. ZANNE, p. II, 457. ♦ Ex p r. (Har) A pune culva o uanta v. manăta (f l). (Învechit și regional) A-și pune maramă = a se mărita (f). Cf. DDFR, ZANNE, p. III, 221. ♦ Tranz. și refl. A (se) îmbrăca, a (se) purta într-un anumit fel, într-o

anumită ținută. Iarna pune blană și sușoni. CADR. Mă pun la papuci. C. PETRESCU, i. II, 132. Te-oi pus în mare ținută. id. ib. 173. ♦ Ex p r. (Refl.; argotic) A se pune în justă (sau în fuste) = (despre bărbați) a plînge (f) (cu ușurință). Cf. BUL. FIL. IV, 119.

2. A așeza, a așteroe peste ceva, a întinde deasupra. Pre tronul sîntelor moaște au pus un covor. ANON. CANTAC, cm I, 105. Puse pe dalbul d-ocbilor o piele de bivoli și-o pătură de rășină. RETEGANUL, p. III, 22. Vin', badișă, prin grădină Că ții-am pus o rogojină. BIBIGESCU, p. p. 67. Pă stolnic pun măsaoie. T. PAPAHAĞI, m. 163. Cum e moartea-nșelătoare, Pune pluză pe picioare. FOLC. TRANSILV. I, 107. ♦ Fig. Locomotiva gîftia urcînd și mînai aburul ei punea un vîl turbure peste acea grație fără seamăn a peisajului. BARBU, p. 7. ♦ Refl. (Despre zăpadă, praf, nisip etc.) A se lăsa jos formînd un strat mai mult sau mai puțin dens și gros, care acoperă obiectele sau suprafețele atinse, a se așeza în strat, a se așteroe, a se depune; p. ext. (despre gheață) a se forma și a se întinde, a acoperi (totul). [Pulberea] s-au pus multă, cum să pune omătul. DOSOFTEI, v. s. noiembrie 110°/23. La 8 aprilie începu a să pune pe Vistula, cea de jos, gheață, care pe alocurea să înălță pînă la 22 de picioare. CR (1829), 35/10. Omătul se puse pe unele locuri pînă la bitu. CREANGĂ, A. 30. Se punea promoroaca. id. p. 210. ♦ Tranz. [Iarna] pune vîl de promoroacă Peste pomi și peste case. TOPÎRCEANU, b. 70. ♦ Refl. Fig. A începe să se producă. Toamai în ăst an se puse o iarnă grea. Trosneau pomii în grădină. DELAVRANCEA, II, T. 34. Se puse iarnă grea. AGIRBICEANU, l. T. 138. Noaptea, uite-o, iar s-a pus. VISSARION, b. 137. ♦ (Complementul indică substanțe pulverulente) A lăsa să cadă puțin cîte puțin pe o suprafață; a presăra pe... Pare că și-or fi pus cenușă pe cap la durerea publică. CR (1846), 97°/34. Cînd... ploaia cade puțoi, pun sare pe prag. STANCU, d. 300. [Cașul] îl tai, pun sare pe el. Com. din PETROȘENI. ♦ Ex p r. A-și pune cenușă pe cap = a se pocăi (f); a-și recunoaște vina sau greșala în mod public. Cf. ZANNE, p. II, 45.

3. (Complementul indică furaje, paie, plante recoltate etc.) A așeza jos pe o suprafață, de obicei împrăștiind cu grijă pentru a se depune în mod uniform. Să aducă fin, să puie în iesle. ȘEZ, I, 292. Pui așternut [la vite]. ALR I 646/510. Le pui așternut. ib. 646/536. ♦ Refl. pas. Popușoi... se cosesc după eulgere, iar ca să se usuce se pun pe ocnife întocmai cum au văzut că se pune și cositura de ovăz. PAMFILE, A. R. 225.

4. (Complementul indică cuvînte, propoziții, idei etc.) A așterne pe hîrtie; p. e. a preciza, a indica în scris; p. ext. a trece într-o lucrare sau într-un înscris, a introduce, a înscrie; spec. a reda în scris sau, p. ext., prin pictură, a transpune. Trei rozoare de vie... puse în foaia de zestre, la logodnă (a. 1725). UNGARIU, VII, 16. Aicea, la sfîrșitul cărții, puse și stihurile ce le cîntă copiii cînd umblă cu steaua (a. 1747). BV II, 97. Aștept serisoarea ta. Nu nita să pui anume data. CĂSTIGALE, o. VII, 524. Cine poate să puie pe pluză tot verdele? DELAVRANCEA, T. 57. Și-un dor funest din inima-mi pîstie Se leagănă-n stih, ce nu-l pun pe hîrtie. NECULIȚĂ, T. D. 22. Voi veni în conacul tău, măcar pe-o săptămîină, să pun ceva pe hîrtie din noile mele proiecte literare. GALACTION, A. 50. Nimeni n-ar putea reproduce... patoul acestui artist. Cea ce tu cere să pun cu aiți e ceva cu totul palid. SADOVEANU, o. XI, 605. În toată această iarnă Eminescu a fost statornic și orișit, fără prea mari grijuri, înclt a fost în stare să puie pe hîrtie o mulțime de compuneri. CĂLINESCU, E. 123. Socateala e simplă, frate, ai văzut-o pusă pe hîrtie. GAMIL PETRESCU, o. II, 149. Păi dacă prful aprobat de întendență era zecă lei și eu luam cîneș cu șapte, cît puneam pe bon? PIEDA, m. 416. ♦ Refl. pas. În latinătatea vechie se puneau aî... în loc de ae. MAIONEȘCU, ch. III, 197. ♦ Loc. v. b. A pune

Iscolitura (sau **semnătura**) = a iscăli, a semna. $\diamond$ **Ex pr.** **A pune pe note** (sau, rar, **pe muzică**) = (complementul indică un text, o poezie) a compune muzica adecvată. **A pune pe eurat** = a transcrie. **A pune aprobarea** = a aproba cererea, propunerea, soluția dintr-un document scris, prin semnătură proprie. *Ei, cind e gata dosarul? Să-ți punem aprobare.* V. ROM, august 1953, 38. **A pune accent(ul)** (sau un **accent deosebit**) **pe ceva** = a scoate în evidență un anumit lucru; a da unei probleme o atenție deosebită. *Pun, în cadrul operei de construcție pașnică, un accent deosebit pe dezvoltarea industriei.* ȘCINTEIA, 1953, nr. 2 677. **A pune lipsă pe cineva** sau (popular) **a pune lipsă cuiva** = a nota absența cuiva de la cursuri, de la o ședință etc. *Vorbesc eu la cancelarie să nu-ți pună lipsă.* PAS, z. 1, 70. *Pe drum se moi vedea încă cite un flăcău alergând să ajungă moi repede, să nu fie pas lipsă.* PREDĂ, M. 93. (Jur.) **A pune pe numele cuiva** = (complementul indică o avere imobilă) a înscrie cu drept de proprietate pe numele altei cuiva, a transfera, a ceda cuiva. *Dacă vă pune casa pe numele vostru de la început, n-aveam altă supărare!* CĂLINESCU, E. O. 1, 92. (Jur.) **A pune pe rol** = (complementul indică un proces) a înscrie pe lista tribunalei în vederea judecării efective (la o anumită dată). $\diamond$ (Învechit) **A tipări**, a publica (printre alte materiale). *Din suflet m-am supărat văzind că ai pus ... „Sonetul păcii” care l-ai luat de la mine fără a-mi arăta a dumițele cagete.* CR (1829), 75²/7. *Ziurele ... Pe pagină a treia mi-au pus un necrolog.* MACIDONSKI, O. 1, 42.

III. TRANZ. (Așezarea obiectului se face prin alăturare, aplicare, legare, prindere, fixare sau prin montare)

1. **A așeza**, a pune, a fixa (lungă ori pe un punct de sprijin) astfel încât să se mențină în poziția dorită, să nu cadă etc.; a propti (2), a rezema (1), a sprijini. *Laă o seară, o puse pe zid.* ODOBESCU, S. 1, 14. *I-un luol în pripă scara. Ea mă-njară: „Ești nebun? Pune scara!” — Dacă-njuri, eu n-o moi pun!* COȘBUC, P. 1, 201. *Cind se-ntoarse-n urmă mamă-sa de afară și-o pus mîna-n solduri și-a privit-o drept.* id. ib. 246. *Puse coatele pe masă.* TEODORESCU, P. P. 141. *A pus degetul pe cocoșul de la pușcă.* RETEGANUL, P. II, 72. *Zice frate Către frate: ... Să punem mînele-n șele. Să zicem una de jele.* BINCESCU, P. P. 148. *Am pus melifa în gard ș-am început a melifa.* Com. din BILCA — RĂDĂUȚI. *Puri mătura după ușă.* Com. din GÎRDA DE SUS — CÎMPENI.

2. **A așeza** pe sau peste ceva făcînd să adere, să se prindă, să se lipcească sau să se întipărească; a aplica pe ..., a lipi de ... *Făcutu-i-am de la noi această mărturie și am pus pețetea orașului ca să-i fie de credință* (a. 1591). GCR 1, 38/36. *Puind dallo și lovind cu ciocanul cite o bucată mare din piatră.* DRĂGÎNCI, R. 53/31. *O viziciorole votam a-ți pune pentru durerea ochilor.* id. ib. 115/16. *Își pune aluncle și se sulimenește.* NEGRUZZI, S. II, 265. *A pune și marca fării lui la pomenitele manufacturi* (a. 1839). DOC. EC. 717. *Veniți incoaci degrabă să vă pun pușintel roș.* ALECSANDRI, T. 438. *Pune el ce pune la rană.* CREANGĂ, P. 177. *Pune gura lui fierbinte pe-a ei baze ce saspină.* EMINESCU, O. 1, 79. *Puse gura la spărtură.* ISPIRESCU, I. 225. *Este-o crudă profanare Să uși că mamă și-femeia ... Nepăsător să pui pe buze o fioroasă sărutare. Precum se pune un stigmat.* MACEDONSKI, O. 1, 81. *Îi uda capul cu spirt și-i pune comprese.* CONTEMPORANUL, V. 1, 42. *Și ca să simți sosirea lui, Mai mult de-ocum tu n-o să pui Urechea la pămînt!* COȘBUC, P. 1, 112. *Lua temperaturile, puneau ventuze la bolnavi, făcea înjecții cu o îndeminare de uimea pe doctori.* MIRONESCU, S. A. 124. *Repede, puneți-vă bărbi și nusslăși, că peste jumătate de oră începem.* VLASIU, A. P. 359. *Îngînerul are și el altă ștampilă pe care o pune pe un al doilea sigiliu.* BOGZA, P. 76. *Casa meu mi-o încheseși, Pețete marc tu-mi puseși.* MARIAN, I. 131. *A pus pețetea sa pe călcăiul băiatului.* ȘEZ, I, 4. *Pune la picior ... rădăcină de brustur.* id. 252. *Le puse pe-*

celea lui în spinare. FUNDESCU, I. P. 1, 91. (Fig.) *Îmi pun în schimb urechea pe inima fării Și aud bătăi.* BENIUC, V. 27. $\diamond$ **Ex pr.** (Popular) **Bun** (ori **blajin**) **să-l pui pe** (ori **la**) **rană** (sau, regional, **la bubă**) **ori** (**bun**) **de pus pe rană să te vindeci**, se spune despre un om foarte bun. *E om bun să-l pui la bubă.* PAMFILE, J. III, 84. *Era de pus pe rană să te vindeci cu el.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 309. *O față subțirică și blajină s-o pui la rană.* SADOVEANU, O. III, 378. *Eu n-am noroc, dar altfel ts om bun, să mă pui la rană.* id. ib. IV, 593. (Ironie) *Dată în judecată de domnu Cartojan, cel buu să-l pui la rană.* C. PETRESCU, I. II, 208.

3. **A fixa** pe, la sau de ceva prin agățare, legare ori petrecere; a prinde (IV 1), a agăța, a atîna. *În loc de sobie, și-au pus în briu toporul.* DRĂGÎNCI, R. 60/27. *Spălînd-o [cămașa], a pus-o într-un copăcel să se usuce.* id. ib. 90/15. *Pune furcu-n briul ei ... Iar fiiuor-i de matasă Pe pămînt, în urmă lasă Mreji de raze argintii.* ALECSANDRI, POEZII, 261. *Își pase în cui paltonul ad.* EMINESCU, N. 35. *O pungă de cele ... cu bairile lungi de pus în git.* CREANGĂ, P. 43. *Uple întâi plosea și o pune la sold.* id. ib. 205. *Crețele și părăluțele să le paie la ureche.* DELAVRANCEA, T. 154. *De ee na-ți pui mantaua în cuier?* id. s. 125. *Le pune roată, la pălărie, panglică și acc cu bumb.* SEVASTOS, N. 85. *Ce, la piept a pus ca floare?* COȘBUC, P. 1, 62. *Șorțal ... și-l pune dinainte.* PAS, z. 1, 170. *Sînt unele monede pe care le pun fetele la git.* II II 423. *Pune furca-n cingătoare.* TEODORESCU, P. P. 300. *Pe mîni, pe unde pun unii brățele.* SBIERA, P. 31. *Să punem găleata-n cui.* MÎNDRĂSCU, I. P. 167. *Pusei severu la briu.* RETEGANUL, TR. 129. *Pune clopote pe boi.* id. ib. 135. *Să-ți pun două flori lo pepl.* DOINE, 63, cf. 53. *Să-i punem zgardă de fer.* ȘEZ, II, 136. *I-o pus în spate o păreche de desagi.* id. 163. *Papa și puse țătrohiru tu git.* id. IV, 2. *Cind mi-a pus pașca de git.* BIBCESCU, P. P. 133. *Și aelo în celînă, sus, puși aelo o mucariță.* ARU, FOLK, V, 132. *Puni aelo-n cui struța.* ALR SN V II 1 330.95. *Panemu-m bolă struța asta d-a umăru.* Com. din ROȘIA — BEIUȘ. *Punem creci verz de șag la poartă, pe stîlparile cășii.* Com. din STREBAIA. *I-a pus tînicheaua de coodă.* ZANNE, P. III, 401. *N-o să-l pună cadră-n perete, se zice despre cineva care este cocoloșii, dar care trebuie totuși să lucreze, sau despre un obiect cumpărat special pentru a fi mult întrebuițat.* Cf. id. ib. 50. $\diamond$ **Ref l.** p a s. *Ceaunul ... se pune ... în cujbă.* ȘEZ, V, 4. $\diamond$ **Ref l.** *Buzduganul ... se puse în cui.* ISPIRESCU, I. 87, cf. FUNDESCU, I. P. 1, 33. $\diamond$ **Ex pr.** **A-și (mai) pune pofta în cui** v. p o f t ă (1). **A(-l) pune** (cuiva) **lingura** (sau **lingurile**) **de git** (sau **de ori în briu**, regional, **la gușă**) = a) a lăsa pe cineva nemîncat fiindcă a venit tîrziu la masă. *Mumo are să ne pună lingurile în briu.* C. PETRESCU, R. DR. 92; b) (regional; acțiunea se răsfrînge asupra propriei persoane) a pierde ocazia favorabilă pentru a realiza sau dobîndi ceva. Cf. ZANNE, P. III, 591. (Regional) **A-și pune lingura de brîn** = a termina de mîncat. id. ib. **A pune cuiva ștreangul de git** = a forța pe cineva să facă un lucru neplăcut (și nedorit de acesta). (Regional) **A pune cuiva fînla-n coarne** = a înșela pe cineva; a dispune de cineva după bunul său plac. Cf. ZANNE, P. I, 439. *Vrei să-mi pui fînla-n coarne?* ȘEZ, II, 73. (Regional) **A pune** (cuiva) **ghiocei la ureche** = a înșela (pe cineva). *Toată lumea rîdea de tîmbrodîtal de bărbat, numai popa și Zgîmboi nici vedea, nici că simțea cum măico preoteasa le pune ghiocei la ureche.* POPESCU, B. III, 140. (Regional) **A pune** (ceva) **la ciochină** v. c i o c h i n ă. (Regional) **A(-l) pune** (pe cineva) **în sns** = a spînzura (pe cineva) Cf. ȚIPLA, P. P. 115. *De l-oi spuice-N sus l-or pune.* id. ib.

4. **A așeza** sau a dispune să se așeze potrivit așa cum trebuie pentru a putea ocupa locul destinat în cadrul unui ansamblu, a m o n t a 1 (1); p. c x t. a prinde, a înțepeni, a întări într-un anumit loc din care să nu se poată clinti, a f i x a. *Accasta e ușo Domnului, ca nîmea ... să nu vie aciea, că noouo au pus Dumnezeu, ca să nu treacă.* CORESI, EV. 179.

Multe coșuri, împlineându-le cu petre, le-au aruncat în Prut, legându-le de grinzi... peste carele au pus leace împletite bine, așternând paie și plevură peste leace. N. COSTIN, IET. I A, 64/22. La capătul șanțului despre Dunăre face sare și pe dinșa pun o leacă prin care apa se scurge. I. IONESCU, M. 530. Să tei scindurile olea ce le-am pus ieri la put. ISPIRESCU, I. 65. Pune o săgeată într-însul [în are], ... îi dăte drumul și nu-l pîeni așa de bine încît acolo rămose. id. v. 74. De pune vîrtejul sub osie, ridică cărușa cu cinci chile parca n-ar fi nimic. DELAVRANCEA, T. 135. Iau o rotidă de plug și o pun pe o loitră de car cu un capăt de teleagă. MARIAN, N. 700. Pune ciubărul pe doage. DOINĂ, 58. Colibele la munte sînt făcute din lătunoi puse în formă conică. ȘEZ. V, 3. Punem șină dă ferecătură. ALR I 823/900. Punem rafa pe rotidă. id. 823/1, cf. 823/19, 56, 87, 93, 150, 156, 159, 170, 178, 190, 230, 266, 280, 298, 302, 320. [Pentru] cortale punem lemne la loitre (perpendicular și orizontal), punem în cară ca un pătut. ALR II 5 232/886. Punem pătut pe cărușă. id. 5 232/876. Pui raf pe rotidă. A I 23. ◇ R e f l. p a s. Între două săgeți se pan și cîte 4 puianțuri cruci încheiate. I. IONESCU, C. 167/26. Preste martaci [la bordei] se pune o leacă de niiele. id. M. 151. La coana se pune un rînd de olane..., iar la dolie se pune pe dedesubt o tablă de fier. ap. TRG. Păcurarii... met poartă și zbici de liuă cu pleasă și cu gujba din care se face lațul, spre a se pune în codorișcă. LIUBA-IANA, M. 113. Îngrăditura livezilor tulnise... se face cu răzlagi și druci, așa că tot între doi druci înfipti în pământ... se pun orizontal răzlagi de nouă urme de lungi. PAMFILE, I. C. 447. ◇ E x p r. (Regional) A pune coadă în oală = a găsi un motiv pentru a-și justifica refuzul. Cf. L. ROM. 1959, nr. 3, 67. A pune în scenă = a) a regiza (I) un spectacol. *Insectul Aristia pune în scenă cîte o bucată de toțtru.* OLIĂNESCU, T. 41. Numele... regizorului care puse în scenă piesă. PREDĂ, R. 118, cf. T februarie 1969, 93. (Tranz. fact.) Autorul au pus în scenă pe *Motosor*. Russo, S. 7. (Prin lărgirea sensului) Au pus în scenă... pe *Ulise*... și... pe unul din companionii lui. ARISTIA, PLUV. LXXXVIII₂/5; b) a înscena, a era aparente a... Cf. BARIȚIU, P. A. I, 579; BOGZA, A. I. 55. ◆ S p e c. A aplica, a monta (I) și a fixa prin coasere sau prin baterie în enie. *Moi are de pus cîpțușeola și hoina-i gata.* Com. din BUCUREȘTI. Să eplușăști, să pun gulir. ALR II 6 537/29. Pun bondă. id. 6 537/353. Pun dos [la haină]. ALR SN II h 528/53, cf. id. h 528. Pui pînețică. id. IV h 1 192/551. Îi pune talpă penfa. id. h 1 192/872. ◇ E x p r. (Învechit) A pune eniva lacușă = a rușina en stăruință pe cineva. Cf. POLIZU, ȘIO II, 218. (Învechit și regional) A-i pune (culva) pîngeau = a păcăli, a amăgi, a înșela (pe cineva). *Hoțul... îi pune pîngeaua număidec.* PANN, P. V. II, 30/24, cf. BARONZI, I. 40. CIAȘANU, G. (Argotic) A pune guler = a nu plăti datoria. Cf. BUL. FIL. IV, 178.

5. (Complementul indică animale de tracțiune) A prinde în hamuri la cărușă, la trăsură, la caleașcă etc., a înhamă; a prinde în jug la car, la plug etc., a înjuga. *Punc caii, ca să mergem mai departe, zise el hotărît.* SLAVICI, O. I, 221. *Puse caii, la cărușa sa trei, iar la a lui Iorgovan numai doi.* id. ib. *Se sculase de dimineață și puse colii la ham.* PREDĂ, D. 66. *Patru boi la car pune.* ALECSANDRI, P. P. 38. *Să puie caii la un rădvan.* SHERA, P. 218. *Că pun alba la cărușă.* SEVASTOS, N. 284. *Punc-o boii la înjală Ș-oî soale gnoiu-afară.* SEVASTOS, C. 261. *Vizitii puseră iute caii la căleașca domnului.* ȘEZ. V, 20. ◇ L o c. v b. A pune șaua (pe cal) = a înșeuă. *Să pună șaua pe ponei.* CR (1848), 72/74. *Strînge masa, nu mîntine.* *Pune șaua să mă duc.* JARŃIK-BIRSEANU, D. 506. *Am pus șaua pe doi cai.* ȘVZ. I, 14. *Pui șaua pe cal.* A I 17, cf. 24. (Glumet) Ș-am pus șaua pe-un cucoș. ȘEZ. I, 14. A pune frîul (unii cal) = a înfrîna. *Puindu-i frîul..., înclecă.* ISPIRESCU, I. 165. ◇ E x p r. A pune șaua (pe cineva) = (complementul indică de obicei copiii) a face să devină asențător,

supus, a cuminți; p. ext. (complementul indică oameni maturi) a constrînge să asculte orbește (și să înmecesă pentru altul). Cf. DL, DEX. *Prea v-a răfălat bunica și v-ați făcut de cap!* *Acum, cîi stați cu mine, lască pun eu șaua pe voi!* Com din BUCUREȘTI. A pune frîul (la ceva) = a) (complementul indică sentimente, pasiuni) a reuși să stăpînească, să domine, să potolească. *De-ar fi fost lăsal prin lume Să treci ca orice om de rînd, Ce lesne-ai fi pus frîul durerii Și răzvrătîtilui tău gînd!* VLAHUȚĂ, O. A. I, 50; b) (complementul indică o acțiune în desfășurare) a face să înceadă, a întrerupe brusc; a curma, a opri (I), a stăvili. *Veverișa puse frîul necobositei sale zburdălnicii și... își mistuise stînga sa în încheietura umbroasă a unei erangi aeriene.* HOGAȘ, M. N. 172. A-și pune frîul limbii (sau gurii) ori a-și pune frîul la limbă = a vorbi cumpătat, cu prudență; a se reține de la vorbă. Cf. DL, DEX.

6. (Complementul indică un dispozitiv de închidere, de incușie) A manevra astfel încît să închidă ori să incușie o ușă, un eapac, o cutie etc. *Scaraoșchi a și strigat să puie zăvoarele și lăcășile.* NEGUTZĂ, S. I, 89. *Puind zăvoarele bine.* CREANGĂ, P. 311. *Își puse cîrligul la ușa linzii și plecă într-o vîcină.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 96. *Sub cîreș iubii mult timp au rămas. Cînd din ușa linzii s-ouzi un glas... — Unde ești, Simino? Ne culcăm! Pe ușă pui zăvorul, vino!* COȘBUC, P. I, 254. *Pune zăvorul, măi fumeie!* *Ku mă întore îndată!* SADOVEANU, O. VII, 613. *Mouahul... se retrăsese înfricoșat și puse zăvor la chilie.* id. ib. IX, 148. *Pune zăvorul la ușă, imi porunci ca.* id. ib. XI, 239. (Fig.) *Dor vrierii tor ci pun zăvor.* NECULUȚĂ, T. D. 50. *Stai înimțioară pe loc, Să-ți pui lăcăt la mijloc.* MAT. FOLK. 278. ◇ E x p r. A-și pune lăcăt la gură = a-și impune tăcere, discreție.

IV. T r a n z. (Schimbarea locului se realizează prin introducerea sau pătrunderea într-un spațiu mărginit) I. A face să intre într-un spațiu mărginit; a așeza în sau sub ceva; a introduce, a băga, a viri. *Derept aceoia nimea să aprinză lumînarea și să o puie supt ciubăr, ce în sfeuștie, ca să lumineze tutaror.* CORESI, EV. 407. *Rahila luo bozii și-i puse supt paiele cămălelor și șăzu desupra.* PALIA (1581), 126/19. *Dar a iadului năluce îl poartă Și-l pun toema supt a curșii poartă.* BUDAI-DELEANU, T. 127. *String ceușca trupului lui Tulie, o pun într-un vas.* BELDIMAN, N. P. I, 172/11. *Pusăse în spuză niște cartofe.* DRĂGHICI, B. 86/6. *Toarnă boștina în căzi, de unde o iau, o pun în saci și o calcă în zgheab.* I. IONESCU, P. 252. *A două zi o fuță îl vede viind și puind o scrisoare sub o piatră.* CREANGĂ, P. 64. *În sfîrșit, orice altă jivină or fi, pune-o în traistă și-u adă acasă... să fie eoiful nostru.* id. ib. 74. *Leagă turbincu strîns la gură, o pune sub cap.* id. ib. 303. *Brațul [cumpenei]... în care era pușul banii se lăsa în jos.* ISPIRESCU, I. 400. *String tot pîrul luns și-l pun sau sub tăiciorul lemnelor sau îl îngroopă într-un moșinoi de furnică.* MARIAN, S. N. II, 70. *Am să-i pun sub perină brăbănac.* id. O. II, 83. *Alții... iau un șip, pun într-însul zahăr pisat.* N. LEON, MED. 90. *Puneam cărțile în ghiozdan, ne rugam pentru „minte, învățătură și sănătate, pîrîșii și profesori”, ș-o luleom la poarcă, la arșice și la zmeu.* DELAVRANCEA, II. T. 108. *Căreana de incus... are eadișă de pus parale, labae, liuleaua.* CONV. LIT. XLIV, 658. *Domnul Seneca puse luleaua în gură.* GÎRLEANU, N. 55. *Zenabia îi puse în traistă un codru de pine de măloi, niște brînză și ceapă.* REBREANU, I. 46. *Mi-a spus să pun manuscrisul în saltar.* SADOVEANU, E. 165. *Într-un noian de frunze roșii, de odihni, Gîndese să-și pun sub cap un icure ucis.* BLAGA, P. 87. *Liubile lor [balaurilor] pune-le-o în sîu.* BENIUC, V. 72. *M-a îmbătat... puindu-mă mie, pe ascuns, serum de figară în vin.* V. ROM. noiembrie 1964, 76. *Imi pun sore-n merindare Și lărtă-n năfrănuță.* MÎNDRESCU, I. P. 184. *Puindu-i într-un sîu.* RETEGANTI, CH. 125. *Puse otravă în*

sicle. id. ib. 231. Pune o peatră în tureala unei cio-bote ș-a leagă la gură. id. ib. 276. Salcia ... o pui în racliu. ȘEZ. IV, 183. Iau o fir-de busuiog și-l pune su' pierină. ALR 11/1 MN 110, 2 802/172. Eu mă rog să-mi scrii și mie Pe o firă de birtie. Să o pun în buzunari. Să o am la țele mari. FOLC. TRANSILV. II, 320. (R e f l. p a s.) Se iau câteva semințe de laur, se pisează, se pun într-o lingură cu apă și se dă bolnavului de friguri să bea. GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 75. Chișca se face din mașele groase ale porcului ... Umplutura ce se pune în ele e alcătuită din orez, ... bojoci. ȘEZ. VI, 77. ♠ (Introducerea mai multor elemente de același fel se face prin așezare ordonată, prin aranjare în ...) Pune florile într-un vas ce se află pe masă. SEBASTIAN, T. 42. Îi luă trandafirii din mână și-i puse în carul cu apă, pe prispă. V. ROM. noiembrie 1964, 52. Puse nește plăcinte-ntr-o merindare. RETEGANUL, P. III, 58. (R e f l. p a s.) 2 măsăzi vechi de jântice vulpe ... Aceste ... s-au pus într-o ladă mare (a. 1784). IORGA, S. D. VII, 233. Cașul se zvîntă, se frământă, se sară și se pune în brădoaie ... sau în burduf. I. IONESCU, M. 367. ♠ L o c. v b. A pune în groapă (sau în mormint) = a îngropa, a înmormînta. Cf. PSALT. 180, CORESI, EV. 134, N. TEST. (16-18), 311^v 7. ♠ E x p r. (Regional) A-și pune lingura unde nu-i fierbe oala = a se amesteca unde nu-i fierbe oala. V. o a l ă (I I). Cf. ZANNE, P. IV, 18. (Rar) A pune în mormint = a ucide, a omori. Caută pe cel care a pus în mormint pe părintele tău. SADOVEANU, O. V, 570. A-și pune ceva în gînd (sau în cap) = a) a lua hotărîrea să ... a avea intenția să ... Și-a pus în gînd să descopere vicleșugul babeii. CREANGĂ, P. 98. Tata și-a pus în gînd să mă mărite cu George. REBREANU, I. 20. Moș Costache își pusese în cap să-l facă să irosască pentru mizerabila întreținere tot acest venit. CĂLINESCU, E. O. II, 164; b) (învechit) a ține minte, a-și aminti. Cite mi le-ai spus ustăzi, nu le mai pune în gînd. PANN, E. I, 47/18. Pune-ți în gînd că, de vro zece zile, bubaca s-a îndrăgît de paseri și-u cumpărat vro 30 de canari. ALECSANDRI, T. 763; c) a se gîndi la un anumit lucru dorit (cu speranța că el se va îndeplini). A pune în gură (ceva) = a minca (I). Nu pun în gură nici pîine, nici apă. SADOVEANU, O. XII, 136. A nu avea nici ce pune în gură (sau, regional, în căldare) = a nu avea ce minca; a fi lipsit de orice mijloace de existență. Măi, tovarășe ..., dă-mi un suc cu porumb pină la anu, că n-are muierea ce pune în căldare. PREDA, D. 94. A nu pune țigară în gură = a nu fuma. De-azi dă dimineață nu pusăi țigară-n gură. T martie 1962, 17. A pune în gura cuiva = (complementul indică expresii, cuvinte) a introduce în vorbirea cuiva, ca element specific. Unele forme gramaticale, rare sau inexistente în vorbirea populară din Moldova ... sînt întrebuite de scriitor nu numai pentru a le pune în gura eroilor munteni ..., ei pentru a-și exprima nemulțumirea și preciză gîndurile sule de posesitor. L. ROM. 1953, nr. 2, 41. A pune sub papuc (pe cineva) v. p a p u c¹ (I). A pune (pe cineva) sub călcîi(e) = a) (complementul indică țări, popoare) a supune, a subjugă. Cf. ZANNE, P. II, 32. DL, DM, DEN; b) (rar; complementul indică oameni) a descoperi, a înjosi; a distruge. Cf. ZANNE, P. II, 32. A pune ceva sub oboroce v. o b o r o c (I). A pune pe toți într-o ciorbă = a trata un grup de oameni la fel, fără a face deosebire între ei după merite, după valoare etc. Cf. DL, DM. A pune mîna în foc pentru cineva v. m î n ă¹ (I I). A pune (cuiva) pumnul în gură = a împiedica (pe cineva) să vorbească, a reduce la tăcere (pe cineva); a închide (cuiva) gura. (Familiar) A-l pune (pe cineva) în cofă = a întrece (pe cineva) (prin pricepere, prin viclenie), a înfunda (pe cineva) cu argumente. Să te vîd ... care pe curc ... — Las' pe mine, c-am să îți pui în cofă. ALECSANDRI, T. 237, cf. CADE, DL, DM, DEN, ȘEZ. IX, 155. (Glumeț) A-și pune capul sub comănă = a se călugări. Cum de i-a trîsnit prin gînd să-și puie capul sub comănă? HOGAȘ, DR. II, 1. (Învechit) A pune (pe cineva) sub sabie sau a pune capul cuiva sub

pieior = a ucide, a omori (pe cineva). Ori să-i puie supt sabie, ori să-i deie la catargă. M. COSTIN, LET. I, 268/8. Au lovit și ei va 20 și mui bini di soti tătarăști ... și le-a pus tot supt sabie. NECULCE, I. 331. Nici un suflet de nimic nu lăsa viu ..., ci tot supt sabie puneau. C. CANTACUZINO, CM I, 75. Mi-ar pune capul sub pieior. Să poată. COȘBUC, P. I, 128. (Regional) A pune (ceva) sub pieior = a nu lua în seamă, a neglija; a da deoparte. Cite mama mi le-o spus. Tăle su pieior le-am pus. FOLC. TRANSILV. I, 452. (Regional) A pune lumca în pitece = a minca sau a bea cu lăcomie. ZANNE, P. II, 393. ♠ S p e c. A trece prin ... Colo, lingă lampă, într-un mic ițac, Vezi o fată care pune ață-n ac. EMINESCU, O. IV, 364. ♠ S p e c. (Complementul indică un înel, o verighetă etc.) A viri în deget. Îi pune inelul. ISPIRESCU, I. 311. Ține tu inelul meu, Pune-l în degetul teu. ALECSANDRI, P. P. 20. Unde nu pune crîișua inelul pe deget. RETEGANUL, P. II, 13. Și-l puse [inelul] în degetul lui. ȘEZ. I, 68. ♠ S p e c. A face sau a lăsa să intre (complet) într-un lichid. Și vor suspina ... ceia ce pun undeșe lu riu și ceia ce pun năvoade, și mrejarii vor jăli. BUIA (1688), 465¹/13. Punem oboroce unde umblă ori trece peștele. SADOVEANU, O. IX, 434.

2. (Popular; complementul indică plante) A semăna; a răsădi, a planta (I I). Atunce am urat ... de-am pus porumb (sec. XVIII). IORGA, S. D. XIII, 154. Am pus pomii pe murgiuca paghiei sătești. ap. TRG. Am să te învăț etnd să pui bucatele pe coastă și cînd ui să le pui pe padină. PAMFILE, D. 91. Pun cucuruz. Com. din BANLOC-DETA. ♠ R e f l. p a s. Aceasta harpagie ... se pune în pămînt alcătuit table sau straturi. PAMFILE, A. R. 19.

3. (Complementul indică lichide) A face să intre într-un recipient; p. e x t. a lăsa să curgă pe sau peste ceva (prie răsturnarea recipientului în care se află lichidul), a v â r s a, a turua. Vel cupar ... pune vulec în două pahare. GHEORGACHI, LET. III, 301/10. Puind vin și undelcan, făeu de su neamestecată anes-tecarea lor. MINEUL (1776), 130^v/2. Mai pune puțin coniac ... Așa ..., ai dreplate, are un parfum bun. BARNU, P. 26. Tot horincă de drojdii am pus pe el. RETEGANUL, P. III, 84. ♠ E x p r. A pune benzină (sau gaz ori, regional, oleu) pe foc = a agrava o situație și așa neplăcută. Cf. ZANNE, P. IV, 26, n IV 26. (Regional) A pune plumb (topit) în capul cuiva = a domoli pe cineva; a-i băga cuiva mințile în cap. Cf. ZANNE, P. II, 58.

4. A introduce în plus peste ceea ce deja există; a adăuga. Și ... [așaz-o] în lingire, puindu-i undelcan ... și o ceapă locală mîrunțel (a. 1749). GCR II, 42/18. Pune și niscai mîrodii ..., scorțioare, nucșoare sau cuișoare. TOMCI, C. A. 165/15. Faeți pluralul ... și pe urmă puținele articolele covenite. CR (1848), 23¹/12. După ce a fierit peștele bine, [în zeama respectivă] ... a pus o mînă de sare, o mînă de ardei. CONTEMPORANUL, IV, 142. Îi pui [mîncării] dresuri, merge, nu-i pui, arunc-o și cîinilor că nici ei n-o mînăne. HOGAȘ, DR. II, 59. În borșul cu bureți se poate pune și o mînă-două de orez. ȘEZ. VI, 70. Mai pui nițică apă ca să-l mai supțiu [varul]. ALR SN V h 1 347/728, cf. ib. 1 347. Sacul din care tot iai și nu mai pui, să golește. ZANNE, P. III, 348. Omul, cînd se însoară, își mai pune o doagă. id. ib. IV, 392. ♠ A b s o l. De unde iei, tot scade, și unde pui, adăagă. GORJAN, H. II, 114/30. ♠ R e f l. p a s. Turte de făină de păpușoi, cernulă prin sila cea deasă, frământate cu chișleag în loc de apă și cu brînză. Ca să fie mai moi, se pun și carloafe fierte. CREANGĂ, GL. Aluatul acru care se pune în frămîntură ca să dospescă. Com. din BRAȘOV. I s-a mai pus ziua de mine, se spune despre cineva care a scăpat de o primejdie. Cf. ZANNE, P. II, 537.

5. (Complementul indică oameni; urmat de determinări locale ca „la închisoare”, „la pușcărie”, „în închisoare”, „în pușcărie” sau echivalente ale acestora) A sili să stea într-un loc închis, a face să intre cu sila în ...; a duce la ..., a azvîrli în ..., a băga la ...; a închide. Au poruncit de l-au prins și l-au pus la

Inchisoure. IST. T. R. 46. *Oricarele din trei zile va mai zăbovi, la catargă va să se puie* (a. 1715). ARHIVA B. II, 10/10. *Pe sultan Melmet l-au pus la tuchisoare și peste o săptămână l-au otrăvit de-au murit.* NECULCI, I. 167. *Seoaseră și pe împăratul și-l puseră la tuchisoare.* VĂCĂRESCU, IST. 272. *Un făcător de rele ce este pus la opreală în tuchisoarea de la Viena, în Austria, zic că au aflat mijloc de a scoate zahar din fin.* CN (1829), 138²/24. *Mă pusără la opreală până a doua zi.* GONJAN, II, II, 195/28. *Iată-mă-s, Doamne, pusă la opreală.* CREANGĂ, P. 318. *Spunea cineva despre dumnealui că era cîl pe ce-să fie pus la tuchisoare din pricina amestecului lui-o daraveră a anor răzeși de la Dorna, care nu-l privea.* HOGAȘ, DR. II, 8. *Dumnealui n-ai să strigi, fiindcă te pun la popreală în casă și-ți așez doi dorobanți la poartă.* PAS, I. 1, 39. *Împăratul puse deocamdată la popreală pe cei trei frați, îi yăzdui și ospătă împărătește, dar nu le dote voie să se depărteze.* POPESCU, B. II, 63. (Ref l. pas.) *Nimeni nu se va pune la tuchisoare ulțfel decît după cum poruncese legile.* CN (1832), 87⁴/3. **◆** **Expr.** **A pune** (pe cineva) **lu lanțuri** (sau în ori la lanț sau lu fiare, în obezi, lu butae) sau **n pune** (cuiva) **eățușe** = a imobiliza pe cineva prin legare în lanțuri sau în cătușe ori prin închidere a mîinilor și a picioarelor în butuci sau în obezi. *Eraa biești vecini roboși și puși lu fiare.* ODOBESCU, S. I, 67. *Să fie puși lu lanțuri și să fie călăuziți la Liv.* SADOVEANU, O. XII, 369. *Pe cînd slujitorii crăiești puneau pe solii moldoveni în obezi, călăreții de legătură de pe malul de dîcoace nu intriziară să repedă vestea.* ID. IB. 370. *De tînar m-ai pus lu lanț.* JARNÎK-BİRSEANU, D. 318. *M-ai pus lu lanț.* MÎNDRESCU, L. P. 38. [I]i pune cu picioarele și mîinile lu butae. ȘEZ. IV, 17. *Și pe Gruia după punea Tot în fere Până-n șele, Tot lu lanț Până-n grumazi.* BIBI-CESCU, P. P. 296. (Prin lărgirea sensului) *Mindră și vitează erai ..., o, farî ronună ... Erai slobodă ... și je puseră în obezi.* RUSSO, S. 141.

6. (Popular; complementul indică obiecte cu vîrf sau cu muchii așezite, tăioase, colțuroase) **A înfige.** *Încăleacă pe-un bivou ... Îi pune ghioaga-n solduri și pleacă vultuște.* ALECSANDRI, POEZII, 373. *Îi pune șpaga în piept.* CREANGĂ, O. 143. *Domnul îi puse pînteni. Calul sări și căzu.* DELAVRANCEA, O. II, 30. *Oamenii lui Petru Vodă Aron au pus pînteni cailor și s-au dus tîvăluiți de pulbere.* SADOVEANU, O. XI, 252. **◆** **Expr.** **A pune** (cuiva) **un glonte în piept** = a împușca (pe cineva). *Trage podul mai de-a drept Pin'nu-și pun un glonte-n piept.* ALECSANDRI, P. P. 159. **A-i pune** (cuiva) **cuțitul** (sau ențitele) = a omori (pe cineva); a distruge, a nimici. *De ce să nu-mi puie cuțitul, dacă-și descarcă toate sărbele în curtea mea?* DELAVRANCEA, T. 151. *Să-i puie caștele inamicului.* II IV 48. (Curent) **A pune** (cuiva) **sula în roastă** (sau ențitul în ori la git) = a sili, a obliga (pe cineva) să facă un lucru neplăcut (și greu) pentru el. *Nu vă pune nimeni cuțita-n git.* C. PETRESCU, I. II, 208. *Parcă am fost diu alba care să-ți puie sula în coastă să-i cumperi nuarhizet și pantoși de lac.* PREDĂ, M. 176. **A pune** (carne) **în frigare** = a înfige (carnea) în frigare pentru a se frige la jăratie; p. ext. a frige în frigare, deasupra jăratieului. *Au tăiat o bucată de eurne și au pus-o în frigare.* DRĂGHI, R. 85/3. *Să dai degrabă eucanii la bucătărie, să-i puie-n frigare.* ALECSANDRI, T. 989. *M-a trimis ... să frig prepeșița asta aci ... Pune-o colo, în frigare.* STĂNCESCU, B. 220. **A pune** (pe cineva) **în țepă** = a trage (pe cineva) în țepă, v. țepă. (Tranz. și refl.; eurent) **A (i se) pune** (cuiva) **nu ghlîpe** (sau nu eușt) **la inlună** (sau, rar, **la stomac**) = a face să fie sau a fi cuprins de teamă, de supărare, de grijă, de neliniște. Cf. ZANNE, P. II, 209, 437. **A-și pune gheara-n git** = a se încetiera. *De ce vă puneți gheara-n git? Să lase unul, el de cil!* TOPÎRCEANU, M. 45. (Regional) **A pune acul** = (despre albine, viespi etc.) a luțpa. *Pune acul albiu.* Com. din MAG-SIBIU. [Gărgăunul] e cel care pune acul, înțepă. ALR SN III MN I 746/872.

B. (Predomină ideea schimbării poziției) **1. 1.** **Ref l.** (Popular; despre oameni) **A se așeza** (pe ...). *Se puse pe o silcă.* HELIADE, O. I, 338. *S-au pus lîngă un copaciu să mîntine.* DRĂGHI, R. 99/7. *Ajunđing în capătul ului, ne-au pus pe o canapea de brazde.* NEGRUZZI, S. I, 45. *Puindu-se iarăși pe sofa într-o pozițiune voluptoasă, turnă licoarea de foc cu mîna ei.* FILIMON, O. I, 141. *Se pune pe proșap și se așterne pe giurduri.* CREANGĂ, P. 11. *Se puseșe jos ca să se odihnească.* ISPIRESCU, V. 12. *Puindu-se pe pragul de la coridor, să zăd.* MARIAN, SA. 19. *Desfăcui desagii și mă pusei în cale să-mi astîmpăr și cu foamea.* HOGAȘ, M. N. 59. *Ia pune-te colea, pe loiță, Vasile.* SADOVEANU, O. VIII, 96. *Se puse pe laiță.* SBIERA, P. 52. *Nu să pune bine pe scaun.* RETEGANUL, P. IV, 75. *M-am pus ... pe o buturugă.* STĂNCESCU, B. 116. *Copiii se puseră jos.* ID. IB. 162. *Se puse jos pe prispă.* ȘEZ. I, 102. *Se pune fata la pămînt cu spatcle spre ușă.* ID. II, 128. **◆** **Expr.** **A se pune pe capul cuiva** sau **a se pune cu rugăminte pe lîngă cineva** = a stărui fără încetare pe lîngă cineva pentru realizarea unor dorințe, pentru obținerea a ceva etc. *Peste iarnă nuama s-a pus pe capul tatei ca să mă dea undeva la școală.* CREANGĂ, A. 16. *Fetele împăratului s-au pus cu rugăminte pe lîngă sîn.* ID. P. 231, cf. ZANNE, P. II, 60. **A se pune la masă** v. **masă¹ (I 1).** **◆** **Tranz.** *Îl puse lîngă dînsa și, ca să-i însușe foarte mult euragiu, îi dote, cu propria ei mîna, dulceața și cafeaua.* FILIMON, O. I, 141. *Îi apăsau pe umeri și-l puneau cu sila pe scaun.* BASSARABESCU, V. 5. *Și-l pune pe scaun gios.* ALECSANDRI, P. P. 211. *Că se pune pe-un genuche și-ți tot mînte mii și sute.* JARNÎK-BİRSEANU, D. 276. **◆** **Tranz.** și **ref l.** (Urmă de determinări care indică noua poziție) **Au încălecat puinda-l proașcă și s-au rûpezit cu sulifu și l-au lovit lu piept.** DOSOFTEI, V. S. septembrie 25/28. *Carla lu care era stricîndu-să cu mergere ce tare, l-au pus iarăși călare.* IST. CAROL XII, 76⁴/4. *Moș Nichifor ... ușterne cojocul și se pune într-o rită jos, lîngă foc.* CREANGĂ, P. 131. *Băietul se pune ciobănește, într-un genunchi.* ID. IB. 153. *O pune lu genunchi ..., o trage de păr, o bate.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 331. *Îi plăcea să-i pună lu genunchi.* PAS, Z. I, 111. *Și-n genunchi îl pune și capu-i răpune.* ALECSANDRI, P. P. 67. *Să puse deci cu fața lu jos și începu u suspină.* RETEGANUL, P. II, 29. *Cînd văzură taurul mort, ... să puseră lu genunchi și voră să-i mulțamească.* ID. IB. IV, 43. *Se puse ... lu genunchi.* STĂNCESCU, B. 171. *Se puse călare.* ID. IB. 298. *Copiii se pun roată.* ȘEZ. II, 62. *Ma pun lîncă pi pămînt.* VASILIU, C. 58. *Ne punem călare.* ALR I 120/180. *Să puru-n jaruň.* ALR II/1 189/95. **◆** **Expr.** (Tranz.) **A pune la colț** = (complementul indică un copil) a obliga să stea nemișcat, drept pedecapsă, într-un colț al camerei, cu fața la perete. (Prin lărgirea sensului) **V-ar plăcea să sadă smirna și la colț să fie pusă Biata artă.** VLAHUȚĂ, S. A. I, 61. (Tranz.) **A pune** (pe cineva) **la zld** = a) a împușca (în urma unei sentințe de condamnare). *Dacă nu-l putem pune la zld, îl ucidem moral.* C. PETRESCU, A. 414, cf. DL; b) a condamna, a blama; a infiera (faptele cuiva). Cf. DL. (Tranz.) **A pune** (pe sau lu) **plcioare** = a) (complementul indică bolnavi) a reda sănătatea cuiva prin îngrijire (medicală) adecvată, a face sănătos, a însănătoși. *În doftori n-am credință Să-l pui iar lu picioare.* GOGA, P. 96, cf. DL, DM; b) (regional; complementul indică oameni) a seoaate dintr-o incurcătură, din impas. Cf. CIAUȘANU, OL.; c) (complementul indică lucrări, acțiuni, construcții etc.) a crea condițiile necesare pentru a începe, a se desfășura, a exista în bune condiții. *Eu v-ajut ... — Cu asemenea melode? Ca să dezorganizezi munea? ... — Dimpotrivă, abia acum o pun pe picioare.* V. ROM. august 1953, 43. *Se mutară în căsuța lor; Mihai trebăluu o săptămână plnd o puse pe picioare.* T. POPOVICI, S. 209, cf. DL, DM; d) a crea, a realiza. *Cînd i se întmplă să pună lu picioare o figură cu totul deosebită de sine, el o face din punctul de vedere al valorificării personale.* VIANU, A. P. 179, cf. IORDAN,

L. R. A. 261. A se pune pe (sau în) picioare = a) a se însănoși după o boală (lungă și grea). Cf. DL, DM; b) a se reface din punct de vedere material. *Jojarul lupta încă din greu cu nevoile, căci nu se puse bine pe picioare, cu tot ajutorul dat de Tudor.* CAMIL PETRESCU, o. II, 64, cf. DL, DM. A se pune (în) piună (sau piua) = a) a se apleca ghemuindu-se la pământ, de obicei prin sprijinire în mâini (pentru ca cineva să se poată sui sau înălța pe spinarea lui, pentru a putea sări peste el etc.). Cf. POLIZU. *Baba s-a pus piună și strigă lui Prichindel: — Hoide, hopa! CARAGIALE, o. II, 251. Credinciosul lui puindu-se piună, Făt-Frumos se urcă pe dînsul; d-aci pe coama zidului și sări în grădină.* ISPIRESCU, L. 75, cf. DDRF, BARCIANU. *Aprudul Purice se puse piună ca el, Ștefan cel Mare, să încalec calul.* DELAVRANCEA, II, T. 91, cf. TDRG, DR. IV, 729, ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DL, DM, MAT. DIALECT. I 233; b) (rar) a sprijini pe cineva într-o acțiune. Cf. ZANNE, P. V, 498, SCRIBAN, D. A se pune luntre (sau, rar, cruce) și pune ori (popular) a se pune în cap (și în picioare) sau a se pune la creștet ori în rîptul capului, și(-n) crucei și(-n) curmezis = a depune cele mai mari eforturi, a se strădui din răspuțeri pentru a obține, a realiza ceva; a se da peste cap, a face imposibilul (spre a obține, a realiza ceva). *Pune-te ... pe lingă ca luntre și punte și juruște-te ceriul și pământul, ca să-ți smomească pe nevasta d[um]iliale și să fi-o aducă.* CREANGĂ, P. 170. *Măcar să te pui în rîptul capului.* id. ib. 223. *Nu seap eu de tine, nici tu de mine, măcar de s-ar pune nu știu cine și crucei și curmezis.* ISPIRESCU, L. 63. *Cind e să te biruie dragostea, să te pui și-n crucei și-n curmezis ... tot degeaba.* DELAVRANCEA, S. 23. *Ochii mamei nu doarme, vede că nu-i bine, se pune luntre și punte și află că feciorul ei ar vrea să ia pe fata cutăruia.* SEVASTOS, N. 26. *De v-ați pune-n cap cu loții, Eu aș fi primar în sat!* COȘBUC, P. 1. 204. *Se puse luntre și punte și-ajunse ... la vreme.* STĂNCESCU, B. 143. *De te-ai pune în creștet, tot degeaba.* ZANNE, P. II, 93, cf. 58. A (i) se pune în curmezis (sau de-a curmezisul) = a împiedica pe cineva în acțiunile sale. *N-am putut să vă împlinesc cererea. Se vede că diavolul se punea de-a curmezisul.* ISPIRESCU, V. 1. (Prin lărgirea sensului) *Aurora-ultriază nu s-arată sub franziș, Întunericul în cale i s-a pus în curmezis.* MACEDONSKI, O. I, 115. A pune jos (pe cineva sau ceva) = a culca, a trînti la pământ. *Pune-o jos și să-i scoatem costila ceea.* CREANGĂ, P. 177. *Vintu o pus jos tăl griu.* Com. din PIPIRIG—TIRGU NEAMȚ.

2. Tranz. și refl. (Popular) A (se) ureca, a (se) sui pe sau într-un mijloc de locomoție pentru a se deplasa, pentru a merge undeva. *Se apropie, legă ranele lui, vîrsă unt și viu, puse el pre al lui dobitoac, duse el în casa de oușpeți.* CORESI, EV. 388. *Sculă-se drept accaia Iacov și pre cămîle puse fieciorii și muierile lui.* PALIA (1581), 124/18. *Iuară pre Staioco și pre ai lui băgați în fiară și în cătuși și-i puseră într-un cur mocănesc (inceputul sec. XVIII).* MAG. IST. V, 124/30. *Alegînd dintre turcii cei ce era robi în Livorno până la 80 tot de cei mai de frunte, s-au pus în corabie și i-au dus în Țarigrad.* ȘINCAI, BR. III, 8/31. *Ajuns lingă grădina împăratului, el o puse [pe față]-n luntre, ducînd-o ca-ntr-un leagăn peste lac.* EMINESCU, N. 11. *Îl pun într-un car cu boi ... și hai cu dînsul la locul de spinzurătoare.* CREANGĂ, P. 329. *Îndată ce-ni trimiteți 100 lei avans, cu condiția ca restul de 100 să mi-l garantați a mi-l da înainte de conferință, acolo, la Buzău, mă pun în tren și viu.* CARAGIALE, O. VII, 413. *Se puse pe calul lui Făt-Frumos și o luară la sunătoasa.* ISPIRESCU, L. 194. *Se puseră în niște corăbii.* id. v. 50. *Am plecat bucuoroase să ne punem în trin, să ajungem acasă!* BRĂDESCU, O. A. I, 400. *Ne-au pus în tren și-am umblat noi șase zile.* SADOVEANU, O. VI, 389. *Dac-am văzut, în-am pus în tren și n-am dus să vorbesc cu domnu Filip.* id. ib. VIII, 134. *Vină de te pune pe calul iesta, ... nu merge pe jos.* SBIERA, P. 234. *O puse pe cal și p-aci fi-e drumul.* STĂNCESCU, B. 177.

3. Tranz. și (popular) refl. A (se) așeza întins pe ceva; a (se) întinde, a (se) culca. *Veneam de te sforțam a te pune în pat.* CR (1848), 81/69. *Iancu o ridică și o puse în pat.* NEGRUZZI, S. I, 19. *Cum a venit împăratul de la vinătoare, ... s-a pus în așternut.* CREANGĂ, P. 97. *M-am sculat prea de dimineață, mă pun iar în pat.* CARAGIALE, O. VII, 89. *Puse copilul într-o albie ce găsi și-o așeză în pat.* ISPIRESCU, L. 60. *Se puse pre o pașile și adormi.* id. v. 62. *Și-u făcut lemnul, s-a gătit, s-a pus în scieru și-a cerut lumina.* PAMFILE, DUȘM. 155. *Îl dezbracă amîndoi, ea pe un copil, și-l pun în pat.* GİRLEANU, N. 74, cf. STĂNOIU, C. I, 84. *S-a dus să se puie în pat.* SADOVEANU, O. V, 181. *Slăbise tare astă iarnă; de lu bobotează s-a pus în pat.* id. ib. VI, 572. *Să puseră în pat și durniră pîn'la ziuă.* RETEGANUL, P. I, 67. *Se pune să se odihnească pe iarbă.* ȘEZ. I, 226. *M-am pus, Cu fața-n sus, Supt un măr mare-nflorit.* BIBICESCU, P. P. 8.

4. Refl. (Regional) A sta postat înaintea cuiva sau a ceva (cu un anumit scop). *Tocina în mijlocul de drum să pune Strigînd: Stai, voinici, că uici-s groape!* BUDAI-DELEANU, Ț. 248. *Se pune firm la poartă, pe calul său comandă S-adună descăcuța și fugitiva oaste.* HELIADE, O. I, 336. *Se puse dinaintea stăpînului său cu minele lu piept.* FILIMON, O. I, 116. *Tot aici ești, Ivane, tot? — Ba bine eă nu, zise Ivan, fiindcă stînga-nprejur și puindu-se drept în calca morții.* CREANGĂ, O. 145. ◊ Ex p f. (Adesea prin inversarea construcției) A i se pune (cuiva) în cale (sau în drum) ori a se pune în calea cuiva (sau a ceva) = a bara drumul cuiva sau a ceva, a sta cuiva sau la ceva în cale împiedicînd o acțiune. *Atunci el finde mina să vază Cine iarăș în drum i să pune.* BUDAI-DELEANU, Ț. 291. *O, tu nici visezi, bătrîne, eți în cale mi s-au pus!* EMINESCU, O. I, 146. *Făt-Frumos Se puse-n calea negurii cu coarne.* ARGHEZI, VERS. 399. *În calea apii nu te poți puri.* Com. din GİRDA DE SUS — CIMPENI. A se pune împotriva (sau împotriva ...) sau (învechit) a se pune înainte (sau tare) = a lupta împotriva ..., a se împotrivi; a se contrazice. *Să ne puneră împotriva lăcomiilor (a. 1689).* GCR I, 285/5. *Singură puterea sa nu iaste să să puie împotriva u alia păgînată.* CANTEMIR, BR. 148. *Dară să pune tare ... obicei nou să nu să facă.* NECULCE, I. 26. *Tu te lauzi că Apusul înainte fi s-a pus? ... Ce-i mîna pe ei în luptă, ce-au voit ael Apus?* EMINESCU, O. I, 147. *Dacă zice el că vine, eu nu mî pun împotriva.* SADOVEANU, O. X, 646. (Eliptic) *Să temu să nu să puie creștinii și să face mare vîrsare de sînge.* DOSOITELI, V. S. noiembrie 1597/6. *Nu te mai pune și d-la alit pentru te mieri ce.* CREANGĂ, P. 152. (Rare) A se pune cu capul = a se opune din răspuțeri, cu prețul vieții (Cu inversarea construcției) *Dar cu capul mi te pune Să n-o joace Alți feciori.* COȘBUC, P. I, 136. (Regional) A (i) se pune soarele drept înimă = (despre oameni) a-i fi foame, a avea senzația de foame. Com. IORDAN.

5. Refl. (Popular) A tîbări asupra cuiva, a se repezi la cineva; a face presiuni asupra cuiva. *Hoșilor, ticăloșilor! ... Vă puneți o sută pe un om, ca corbii.* ALECSANDRI, T. I, 401. *Voinicul de Ercule mi se pune pe de cu areul său.* ISPIRESCU, V. 44. *Se puse stăpînirea pe noi cu toroipanul, dar și noi i-au făcut-o.* PAS, Z. IV, 237, cf. DL, DM.

II. (Schimbarea poziției are loc pe plan figurat)

1. Refl. recipr. (Popular; urmat de determinări introduse prin prep. „cu”) A se măsura (5), a se compara cu...; a se lua la întrecere. *Din nîncare și băutură ias'dacă n-e-a întrece cineva, numai la treabă nu ne prea punem cu loți nebunii.* CREANGĂ, P. 259. *Și-și și găsite ... cu cine să se puie.* ISPIRESCU, V. 58. *Nu te pune cu citornul nostru, e-a văzut multe.* DELAVRANCEA, H. T. 7. *Mărturisea că-i om a dracului și cu el nu se poate pune nimeni.* SADOVEANU, O. VIII, 364. *Te pui cu un om care nu e în toate uințile.* CĂLINESCU, S. 563. *Dacă n-am năroc în lume, Cu Dumnezău nu m-oi pune.* FOLC. TRANSILV. I, 273. *Nu te pune cu mai-marele tău, nici te prici cu cel mai*

mare decît tine, nici să te apropii la apa care curge repede. ZANNE, p. IV, 431. Nu te pune cu dracon, id. ib. VI, 596. ◇ Ex p r. (Învechit și regional) A se pune de pricină (sau în poară, în pizmă, de sau la price, învechit, în ori cu price) = a) a ajunge în conflict cu cineva; a se lua la ceartă, a se certa; a face gură. Nu va putea nime să se puie în price sau să stea împotriva județului. PRAY, 111. Nici un boier n-am vădzt precopsit din ceie ce să puu în price cu domnul. NECULCE, I, 283. Nu te pune în poară ... cu împăratul iadului. CREANGĂ, p. 49. De ce a trebuit să se pună în pizmă cu Ciulic? SLAVICI, N. I, 281. Neculai, nu te tot pune în poară cu toți berecheții. CONTEMPORANUL, VI, 490. Apă și-am dat, întucare și-am dat, ce-și mai trebuie? Acu te pui de pricină? SADOVEANU, O. III, 453. Nu se putea pune cu el de pricină, id. ib. IX, 31. Nu s-a mai pus cu dînsul la price. SBIERA, p. 291. □ (Eliptic) Nu te pune cu el. (TRANZ.) Pusa-n-ai (pusu-ne-ai ucc², pusăși-ne d) în prece în limbă. PSALT, 81; b) a se împotrivi, a se opune. Poruncilor tale să pune cu price. DOSOFTEL, ps. 34/10. Ceta nu se pune de pricină, dă capra și ia carul. CREANGĂ, p. 42. Alexă nu se pune de pricină, luă lăcrișă și purni departe. PAMFILE, s. t. 51. (TRANZ.) A-și pune mintea (cu cineva sau cu ceva) v. minte (2).

2. TRANZ. A stabili o dată, o limită etc., de obicei în urma unei înțelegeri prealabile; a fixa, a hotărî. Și au pus hotar apa Ciriunșului tulru o duminică dimineața. NECULCE, I, 180. Au mai pus zi ca să vorocească adunîndu-se la București. GHEORGACHI, LET. III, 180/1, cf. CADE. Să punem ședința ... pentru mine la douăsprezece. V. ROM. august 1953, 58, cf. DL, DM.

3. TRANZ. A determina în urma observării atente, a consultării; a preciza, a stabili. Dacă eu nu știam să-i pun diagnoza, nici ea nu mi-o putea pune exact. IBRĂILEANU, A. 181. Vreau să-i văd reacțiile, să-i pun diagnosticul exact. CAMIL PETRESCU, T. III, 34.

4. TRANZ. (Complementul indică impozite, dări) A stabili (un anumit cuantum) drept obligație. Pui biruri mari pe țară cum n-au mai fost sub soare De cînd cu Han-Tătarul și Mihnea cel turcit. BOLINTINEANU, O. 164. Ne fac legi și ne pun biruri. EMINESCU, O. I, 150. Ai pus biruri mari și grele încît toată țara geme. THEODORESCU, P. P. 479. ◇ Refl. pas. Cînd nu erai la cîrmă, întruți și așară Strigai că se pusese bir peste bir pe țară. BOLINTINEANU, O. 161. Se pun alte biruri. C. PETRESCU, I. II, 207.

III. 1. TRANZ. (Folosit și absol.) A da (cuiva) ordin, dispoziție să ..., a hotărî, a obliga sau a îndemna să ... Cînd vor și lucrătorii că [pămîntul] nu iaste aceluia ce i-au pus să lucrează acolo, ... cînd i-ar pune să seacere. PRAY, 280. Acesta s[er]v[ant] l-au pusul Iuliu să batgiocurească s[er]v[ant]ul botedz. DOSOFTEL, V. S. septembrie 19¹/6. Il pîrie ... că le-au fost pîind pe giupnese de au fost cărat var și piatră. NECULCE, I. 52. Puînd de au numărat morșii ... s-ou aflat, zic, cînci sule de mi. C. CANTACUZINO, CM I, 27. Se jurase de cu seara a pune să plătească amenda pe cel dăntăi ce nu va veni la timp. CR (1846), 31²/22. Puse de patru părți de detersă foc casei unde erau turcii adușați. BĂLCESCU, M. V. 52. Puse de arse și dete în pradă orașul Ruscuiuk, id. ib. 62. Sigismund pusese de-l îngropase fără nici o cinste, id. ib. 395. Nu ieșea ... nici o traduețiune care să nu puie să-i o preserie. NEGRUZZI, S. I, 4. Să mă puie pe mine ... să înțîi a, b, c! id. ib. 7. Tu pune să arunce peste zid hoiturile cîinilor acestora, id. ib. 157. O să te puie să tai ceapă la bucătărie. FILIMON, O. I, 133. Cine te-a pus să țușiri de aceste nune în introducăuncea lo? ODOBESCU, S. III, 62. Puse să-i facă un buzdugan. EMINESCU, N. I. Lupul se duse la un fierari și puse să-i ascuță limba și dinții. CREANGĂ, p. 22. Împăratul pune de piaptănu și înbracă la fel pe amîndouă fetele, id. ib. 270. Și-apoi, ia, să-l fi pus păeatul să se întreacă cu dedeacul, id. ib. 285. Dracul mă pune să-mi bat capul cu gramatica? id. A. 114. Puse de se făcu pregătirile de nuntă. ISPIRESCU, L. 80.

Căpitanul de haiduci puse de tăie un curean, id. ib. 142. Puse o scamă de slujitori de-ai lui ca să le pîndească, id. p. 64. Pentru ce și-ai ras barba? ... — Nevoina m-a pus s-o rad. CONTEMPORANUL, III, 574. În colț lăcut de vreo Sahară Castele-aș pune să-mi zidească. MACEDONSKI, O. I, 66. Voi pune servitorii să-l bată! COȘBUC, P. I, 53. Pe Barbă-Cot ... L-a pus la joc! Id. ib. 58. Dacă nu te astimperi ..., pun servitoarea să te arunce în stradă. CAMIL PETRESCU, T. III, 84. Că n-or fi avut pe cine să pună la eoașă îndeă un rămas numai fencile și moșnegii becșnici. C. PETRESCU, I. II, 8. Cum suna de douăsprezece, puica servitorii de ne scoteau în uliță. I. BOTEZ, B. I, 12. Cum Eminescu ... era bun povestitor, tovarășii îl paneau să le istorisească ce citise. CĂLINESCU, E. 74. Și-a stricat copiii. Nu-i pune la muncă. STANCU, D. 41. Ori de cite ori este de spus eeva satului, primarul pune să se sune goarna, id. ib. 53. Să-l puie să-și facă cruce. THEODORESCU, P. P. 183. Cînd a fost de sărutat, Ea m-a pus la frîntul. JARNIK-BİRSEANU, D. 105. O puse ... Să-i caute în cap, id. ib. 150. Și mă pune să-l sărut. BIBICESCU, P. P. 200. Împăratul puse să strige pristavul în toată împărăția. FUNDESCU, L. P. I, 60. A pus pe toți să spuie cite un basm, id. ib. 72.

2. Refl. A începe să ..., a se apuca de ... Te porniși a te pune pre prăzi. BIBLIA (1688), 206¹/51. Se puse rușinos pe fugă. BĂLCESCU, M. V. 159. S-a pus, în onoarea nației sale, a egala o ediție din cele mai frumoase pariziene. CR (1848), 4³/50. Se întoarse înapoi acasă și se puse a eugeta, id. 43¹/51. M-am pus pe studiat botanica. NEGRUZZI, S. I, 103. Știu că tală-lîu voia să te facă medie și tu te puseși pe ehimie. GHICA, S. 142. Se puse pe învătătură eu o silință extro-ordinară. FILIMON, O. I, 122. De mine, iubita mea, să ne punem lo lucru, id. ib. 144. De-cum trebuie să ne mai punem și cite pe-o leacă de carte. CREANGĂ, A. 100. Ptu-or muî ulnea boii, s-a pus să mîntnece și el ceva, id. p. 143. Mă plimb o zi și apoi mă pun la lucru pe brînei. CARAGIALE, O. VII, 6. Se puse deci la vorbă. ISPIRESCU, L. 60. Se puse pe trui și trăiră vae de om nesupărași, id. ib. 111. S-a pus Lina pe tăcut, COȘBUC, P. I, 50. Fuc un foc de gâteje în mijlocul ogrăzii și apoi se pun pe nebunii. MARIAN, I. 220. Mă pun pe lucru. C. PETRESCU, I. II, 169. Eclesiarhul se roși el dodată, apoi se puse pe ris. STĂNOIU, C. I, 135. Te pui s-o mîntneci. SEBASTIAN, T. 189. S-a pus apoi la taifas. SADOVEANU, O. I, 195. S-a pus pe înjurat. PHEDA, M. 67. L-am poslit în eurte, i-au dat un seau și ne-am pus pe vorbă. BARBU, P. 72. S-a pus Mărcuș în silă Să ceară mereu la mîlă. JARNIK-BİRSEANU, D. 486. Unde mi să pune Trișon a mînea. RETEGANUL, P. I, 4. Să puu oamenii a să sfătui, id. ib. 27. Să puse și mîncă și bău bine, id. ib. II, 75. Să puse ... și legă, id. ib. III, 43. Să punca pe plîns, id. ib. IV, 64. Să puseră ... pe ospăț, id. ib. V, 33. Se puse el pe viață. STĂNCESCU, B. 291. Se puse el pe plîns și pe jeli. ȘEZ, I, 283. Culul s-a pus la băut apă, id. V, 154.

C. (Predomină ideea de schimbare a stării sau a situației cuiva sau a ceva) I. TRANZ. 1. A lace să ajungă într-o anumită stare sau într-o anumită situație: a) (schimbarea are loc din punct de vedere organic, funcțional) Somnul pune trupul într-un stat mai null pasiv. VASICI, M. I, 54/2; b) (schimbarea se produce în raport cu un complex de împrejurări sau în raport cu o anumită situație) Văzîndu-se pus în tneureală, nu mai știa ce să facă. CREANGĂ, P. 270. „Sonata umbrelor” este o piesă îndrăzneacă care ne pune în fața unor probleme grele. GALACTION, A. 263. [Felul lui de a se comporta] bineînțeles, puica într-o situație penibilă pe antieii săi, care trebuiau totuși să asculte pe Alfio, desî acesta se adresa de fapt sălii și un tor. CONTEMP. 1954, nr. 384, 3/5. ◇ Ex p r. (Refl.) A se pune în situația (sau în locul, în postură, în plien) cuiva = a-și imagina că se află în împrejurările în care se găsește cineva, pentru a-și da seama de modul acestuia de a ghîdi sau de a reacționa în asemenea împrejurări. Mă pun tu situația locotenen-

tului și-i înțeleg umărăciunea. REBREANU, p. s. 125. **A se pune în postura...** = a se manifesta ca..., a se da drept... Fiind celibatar, îi plăcea să se pună în postura unui cavalier galant, mai mult de formă. VLASIU, D. 111. ♦ **A aprecia prin raportare la alte persoane, acțiuni, fapte, situații etc., situând pe plan valoric după importanță, mod de a acționa etc.; a situa într-o ierarhie; a considera, a socoti. Creștinul... pune interesul patriei mai presus de toate.** MARCOVICI, D. 249/1. **Istoria pe drept l-ar pune în rîndul lui Tit.** NEGRUZZI, s. 1, 193. **În fruncea bănușilor puseră pe pîndarii arendașului Cosma Buruiiană.** REBREANU, R. 1, 99. **Eu unul pun deasupra lui pe poetul Argezi.** GALACTION, A. 5. **Încrezătorii în destinul poporului nostru și lînd pîldă de la cei ce au pus patria mai presus decît viața, continuăm lupta noastră strîns uniți în jurul steagului nostru biruitor.** V. ROM. octombrie 1964, 66. ♦ **Ref. l. Te pui pe sine cu Dumnezeu deopotrivă.** CONACHI, p. 264. **Nu-i plăceau să se pună mai presus de alții.** VLASIU, A. p. 299.

2. A numi, a desemna, a alege într-o funcție, într-o demnitate, pe o treaptă într-o ierarhie etc. Puseși-me (punre-me-veri) în cupul limbilor. PSALT. 29. **Pîscup puseră-l în celatea Chiteiului.** CORESI, EV. 97. **Domn un pus cl pre tine, și toți frații săi slugi lui au pus.** PALIA (1581), 108/15. **Brat să feace nebun de scăpă de moarte și-l pase Tulic mîscărici coconiloru-ș.** MOXA, 356/35. **L-au pus pușă la Dîrstor.** SIMION DASC., LET. 165. **Aron-Vodă... au pus pre Ureche logofăt mare.** id. ib. 263. **Eu-s pus de Domnial, Crai în muntele Sionul.** DOSOFTEI, ps. 14/13. **L-au pus împărat.** R. GRECEANU, CM II, 131. **Împăratul Vasile puse iarăși pre Ignatie.** MINEIUL (1776), 136^v/36. **Acesta l-a pus în slujba Hatigii.** VĂCĂNESCU, IST. 247. **L-au pus ca pre un împărat în palatul aceștii lumi, mai mare cu stîpînire peste toate ceale ce sînt.** MOLNAR, RET. 19/10. **Era pus mai mare preste mahinele cetăței.** ȘINCAL, HR. I, 113/22. **Să ne paie în slujbe.** ALECSANDRI, T. 275. **Te-aș pune vornic.** EMINESCU, N. 43. **Pe babă, de milă, a pus-o gîinăriță.** CREANGĂ, p. 70. **Să-i puie domn în silă pe Simeon Movilă.** ISPIRESCU, M. V. 46. **Au să-l pună pe Ciubotaru președintele comisiei interimare.** C. PETRILESCU, I. II, 143. **Toți i-o pus neamtu căprari.** MÎNDRESCU, L. p. 166. ♦ **Ref. l. A-și asuma o funcție, un rol de conducere etc. Pune-te în capul armatei mele.** ALECSANDRI, T. I, 397. **Se puse în locul lui domn al Moldovei.** ISPIRESCU, M. V. 33. **Să puseră unul papă și altul nănaș.** RETEGANUL, p. IV, 74.

II. TRANZ. I. (În loc. v.b.) A pune (pe cineva sau ceva) la probă (sau la încercare) = a proba (1), a încerca. Dan își punea la încercare tot talentul lui de premiant la desen. VLAHUȚĂ, O. A. III, 79. **Mă-nroșește singur gîndul Că tu ai aflat cu cale Toema aci să pui la probă Inima nevetei tute!** COȘBUC, p. 1, 73. **El ti ceruse să-l pună la încercare și să-i cîntărească puterile.** C. PETRILESCU, C. V. 49. **A coborît mașina [de cusut] din trăsură... Mama o mîngia, o puneo la probă.** PAS, Z. I, 242. **Să-l pot pune la-ncercare, Să vîd de e viteaz mare.** TEODORESCU, P. P. 606. **Să puie pe ficcare la probă eu ceva.** SBIERA, p. 99. **A pune (pe cineva) la chinuri (sau la cazne, la torturi, învechit și popular, la muncel) = a chinui, a tortura fizic (pe cineva). Îl puseră la muncel.** MINEIUL (1776), 105^p. **Fără judecată, fără nimic, îl băgară la pușcărie spre a fi pus la cazne.** ISPIRESCU, M. V. 7, cf. CADE, DL. DM.

2. (Învechit) A socoti, a considera. Nu pane lor, pîrinte, păcal această. CORESI, EV. 465. ♦ **Exp. l. A pune în socoteală ea... = a băga de seamă, a observa că... Pusei în socoteală că toți ercu... împietriți.** GORJAN, B. I, 149/12. (Curent) **A pune (ceva) la socoteală = a avea în vedere, a lua în considerare (ceva), a ține cont (de ceva). Mai pune la socoteală că și Trăsnea era înaintat în vîrstă, bucler de frunte și timp în felul său.** CREANGĂ, A. 89. **Toate le puseseră la socoteală în planurile de viitor.** BRĂTESCU-VOINEȘTI,

p. 190. (Curent) **Unde (mai) pui... = gîndește-te (și) la..., socotește și..., închipuiește-ți (și faptul) că... Apoi unde pui cealaltă lume care s-a partat prin sotul nostru.** CREANGĂ, A. 73. **Apoi unde pui d-ta gîndul ce-l muncea groaznic.** ISPIRESCU, L. 231. (Curent) **Unde (mai) pui (că)... = fără a mai socoti (că)..., în plus... Că la ea e curat, că e odihnă bună... și unde mai pui, umbră deasă și prune de tot felul.** DELAVRANCEA, T. 192. **Și unde mai pui că aici stai ea într-o mîndăstire.** GIRLEANU, N. 227. **Unde mai pui pe banica, bătrînă de nouăzeci de ani.** BASSARABESCU, V. 148. **Și unde mai pui că a început a viscolii și umblă dihăniile.** SADOVEANU, O. I, 90. **Unde mai pui că și nopțile încep a fi luminate de lună.** id. ib. v. 515. (Curent) **A pune temei = a avea încredere, a crede; a socoti ptereneiat.** Cf. CĂLINESCU, E. O. II, 209, id. c. O. 61.

3. (Învechit și regional; urmat de determinări introduse prin conj. „că”) A admite, a presupune (că...). **Să panem că avem a înmulți numărul 6 cite 6.** AMFILOHIE, E. 26/3. **Să punem că mai întii începe unul... încep mai malți a eugeta la mijloacele întreprinderii.** HELIADE, ap. GHICA, A. 687. **Ce fac cu dacă vine măria sa la leturghie?... Pune că vine și vlădica Tarasie de lu Roman.** SADOVEANU, O. XIII, 84.

4. (În loc. v.b.) A(-i) pune nume (sau poreclă, rar, porecliri) = a numi¹ (1); a porecli (2). Puseră nume besareciei Capitol. MOXA, 356/20. **Au pus numele apei Siretului.** C. CANTACUZINO, CM I, 49. **Îl ealngărîră puindu-i numele Poisie.** NEGRUZZI, s. 1, 160. **Văzîndu-mă așa mic și ovilit, mi-aa pus numele Tîndală.** id. ib. 247. **Și-i puse mana numele: Făt-Frunos din Lacrimă.** EMINESCU, N. 4. **Ți-a pus numele Chirică.** CREANGĂ, p. 149. **Îi puse numele Alcedor.** ISPIRESCU, L. 41. **Auzi tu, mamă, cite-mi spune? Și-aleargă-n sat să mai adune și cite porecliri pe-ascuns îmi pune.** COȘBUC, p. 1, 127. **De-acum în sezători Voi mai fi să fiu pe lume, Fetele să-ni pună nume?** id. ib. II, 171. **Puneți nume la feciori.** RETEGANUL, TR. 53, cf. DOINE, 175. **Stăncescu, B. 87. Pui nume la nișăl.** Com. din FENEȘ — CAHĂNSEBEȘ. **A pune întrebări (sau o întrebare) = a întreba. În timpul mesei s-a interesat de situația noastră școlară, puindu-ne chiar cîteva întrebări în legătură cu materiile pe care le făceam.** SAHIA, N. 69. **Mi-e imposibil să-i pun vreo întrebare despre viața lui de familie.** CAMIL PETRILESCU, V. N. 422. **Iartă-mă, sînt stupid și pun întrebări grosolane.** SEBASTIAN, I. 47. (Exp. l.; regional) **A pune pace = a încheia pace (2), a face pace. Înlăfate împărate, Pune pace.** JĂRNIK-BIRȘIANU, D. 316. **Împărate, împărate, Pune pace, nu te bate.** FOLC. TRANSILV. I, 171. **A pune tăcere = a impune tăcere, a face liniște, a nu vorbi. A pus tăcere și tăcea.** BIBI-CESCU, P. P. 333. **A(-și) pune pomană = a face pomană (II 1), a da de pomană. Rață să nu pui pomană.** ȘEZ. III, 46. **Își pune pomană.** Com. dir VĂLCANI — SÎN NICOLAU MARE și din GLIMBOCA — CAHĂNSEBEȘ.

— **Prez. ind.: pers. 1 pun și (popular) pui, pers. 2 pui, (învechit) poi, (regional) puni, pers. 3 pîne, pers. 4 pînem (accentuat, rar și pînem, IORDAN, I. N. A. 128), pers. 5 puneti, pers. 6 pun; perf. s.: puseși și (învechit) puș, pers. 4 (învechit) și pusem; m. m. perf.: pusesem; viit. pers. 3 și: (învechit) va pore; conjunct: să pun și (popular) să pui, (învechit și regional) să puni; part.: pus; ger. puînd și puînd.**
— **Lat. ponere.**

PUNERE s. f. Acțiunea de a (se) pune.

I. I. Așezare, instalare, plasare. Cf. pune (A I I). Cf. DRUC, I. B, DDRF, CADE, DL, DM. **Fundul pentru paneca bucatelor pe masă.** A II 226. ♦ (Învechit) **Panere înainte = propunere (I I).** **I-au făcut puvere înainte în limba rusă de a închina bandiera.** AN (1829), 5²/29. (Regional) **Punerea capului sau punere de cap = omorîre,ucidere; distrugere; dezastru, nenorocire; calamitate, sinistru; ceea ce constituie un dezastru, o nenorocire, o calamitate etc. Numai trei mîndre-am avut... Cea din capul satului Mi-i punerea**

capului! JARNÍK-BIRSEANU, D. 95. *Mi-a jurat cu punerea capului.* DOINE, 229. *Afară c punere de cap!* CIAUȘANU, V. 129, cf. LEXIC REG. 50. (Fiz.) *Punere la pământ* = legare intenționată a unui circuit electric cu pământul sau cu o masă metalică în contact cu pământul. Cf. DL, DM.

2. Pregătire, aranjare, rînduire (într-un anumit fel, într-o anumită ordine, după un anumit tipic). Cf. **PUNE** (A I 4). *Vei băga înăuntru masa și vei pune înainte punerea ei.* BIBLIA (1688), 69¹/22. □ *Punerea pieselor la îndemână.* ◇ *Punere la cale* = proiectare a unei acțiuni. Cf. SĂVULESCU, nr. 1, 117/13.

3. Îmbrăcarea; încălțarea. Cf. **PUNE** (A II 1). *Spălarea pe mîini cu parfum ... punerea pantofilor ... se face în fața tuturor.* 7 iulie 1964, 31.

4. Aplicare. Cf. **PUNE** (A III 2). *Vizitătorile și punerile de muștar.* AR (1831), 456¹/5. *Ar fi urmat iscăiturile, punerea salemnă a pceșilor și șnuruirea pergamentelor.* SADOVEANU, O. XII, 348. ◆ (Învechit) *Învățătură, îndrumare, sfat (dăruit de pus în aplicare, de respectat). O punere marală e o lege ... carca vrltas să se păzaseă.* PETRONICI, P. 104/13. *Pot urma punerile ... una după alta.* id. ib. 106/9, cf. 87/25.

II. (Urmat de determinări introduse prin prep. „în”, marchează începutul unei acțiuni) Trecere la realizare, începere a activității de ... Cf. **PUNE** (B III 2). *Punere în fabricație a unor noi produse de larg consum.* DL, cf. DM. *Propunerile de măsuri privind utilizarea la maximum a capacității de lucru a instalațiilor și agregatelor fiind aprabate ... urmează ca, tneceptnd chiar de mîine, să acționăm pentru punerea lor în practică.* SCÎNTEIA, 1977, nr. 10 761. ◇ (Învechit) *Punere în lucrare = a) tranzacție. Tranzacțiile saa punerile în lucrare după tractatul de Londra.* AR (1829), 128²/11; **b) aplicare în practică. Punerea în lucrare a aelei hotărîri.** DNĂGHICI, R. 163/7. *Punere în libertate = eliberare (din detențiune). Pentru punerea în libertate va interveni guvernul nostru.* STANCU, R. A. V, 376. *Punere în scenă = regizare a unui spectacol; p. ext. fig. Inscenare. De opt zile publicați în fiece număr ete un avertisment amenințator cu publicarea unui document ... Această lungă introducere este ceea ce se numește o extraordinară punere în scenă.* CAMIL PETRESCU, T. I, 217. *Trebuia să supraveghez personal toată punerea în scenă.* VOICULESCU, P. I, 76. *Punerea în scenă a piesei ... își găsește justificarea.* CONTEMP. 1966, nr. 1 007, 4/7. (Jur.) *Punere în intrziere v. în trziere.* (Jur.) *Panere sub învnuire v. în vnuire.* (Jur.) *Punere sub urmărire v. urmărire.* (Jur.) *Punere sub acuzare v. acuzare.* (Jur.) *Punere în executare v. executare.* (Tipogr.) *Punere în pagină = a) schițare anticipată (înainte de culegere) a locului în pagină al fiecărui articol dintr-un periodic; paginație (3); b) așezare în format de pagini a unui text cules, pentru a obține forma definitivă a lucrării care se tipărește: paginație (2).*

— Pl.: (rar) *puneri*.

— V. *pune*.

PUNGACI¹ s. m. (Regional) Hoț (Vima Mare — Tîrgu Lăpuș). ALR I 1 554/270.

— Pl.: *pungaci*.

— **Pungă** + suf. *-aci*.

PUNGACI², **-CE** adj. I. (Învechit, rar; despre obiecte) Care înșeapă, care împunge. *Ș-îndreaptă în mîină sulia pungaice.* BUDAI-DELEANU, T. V, 57. ◆ Fig. Sarcastic, caustic. *Firea lui eea dtră și pungaice.* BUDAI-DELEANU, T. 112.

2. (Învechit și regional; despre vite) Care are nărav de a împunge. Cf. LB, NEM 189.

— Pl.: *pungaci, -ce*.

— **Punge** + suf. *-aci*.

PUNGALĂI¹ subst. (Regional) Unealtă cu vîrf acutit cu care se fac găuri la opinci (Bîrsana — Sighetu Marmatei). ALR II 6 618/353.

— Pl.: ?

— **Punge** + suf. *-alău*.

PUNGAMÎNTE adv. (Glumeț) Din punct de vedere al situației materiale. *Fu, din mila creatorului, mă aflu în cea mai deplină mulțumire, fizicament, moral-minte și intelectual-minte; nu pot însă, vai! a zice tot așa și dintr-un punct de vedere mai important cu mult — adică punga-minte vorbind.* CARAGIALE, O. VII, 291, cf. SFC II, 189, 197.

— **Pungă** + suf. *-aminte (= amente)*.

PUNGĂR s. m. (Învechit) Persoană care păstra, care administra banii unei comunități. Cf. JAHRESBER. V, 327, BĂRCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *pungari*.

— **Pungă** + suf. *-ar*.

PUNGĂȘ s. m. Hoț de buzunare; p. gener. Hoț (de obiecte, de bunuri mărunte); p. ext. escroc; om șmecher (I). *Văzui tlhari, ucigași, Hoși, răpitori și pungași.* PANN, ap. GCR II, 323, cf. POLIZU. *N-am trebuită cu de pungași.* BOLLIAC, O. 165. *În fandul curșii se vedeau diferite grupe de masalații și pungași.* FILIMON, ap. TDRG, cf. NEM 1948. *Ești un pungaș prast.* SLAVICI, N. II, 304, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 64, ALEXI, W., BĂRCIANU, DILR I, 362, TDRG, PASCU, S. 348, SEVERIN S. 33, ȘĂINEANU, D. U. CADE. *Asmușim lumea asupra unui gardist, care se luptă cu un pungaș ce nu se dă prins.* BĂĂESCU, O. A. II, 347. *Sint operator de buzunare, adică pungaș.* SADOVEANU, O. IX, 491, cf. SCRIBAN, D. *Un om cult n-are ce să caute la pungași.* ANGEZI, S. XI, 23. *Ești un pungaș, ... nu dau nimie.* CĂLINESCU, E. O. I, 94. *Cu mardeiașii și pungașii mahalalei nu vor să aibă a face.* CAMIL PETRESCU, O. II, 46. *Un pungaș de buzunare ti zise: — Bine ai făcut.* STANCU, R. A. V, 39. *Vrei ... să-ți întorc mîinile la spate ca unui pungaș.* DEMETRIUS, C. 66. *Ură? Împotriva cui? ... Împotriva pungașului ăsta?* II. LOVINESCU, T. 198. *E un pungaș care de două ori a fost prins cu gestiunea lipsă.* PREDA, N. 87. *Se ridicea un pungaș iușel și tînar peste toți mangliorii.* BARBU, G. 405. *Spunea că el urăște pungașii.* T noiembrie 1962, 30, cf. VAIDA, ZANNE, P. V, 528. ◇ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) *Iertai pe ucenici, pe simbrași și pe pungași ăia de calfe.* DELAVRANCEA, O. II, 340. *Pungași de doctori! Îi iau banii deșcaba.* CĂLINESCU, E. O. I, 304. ◇ (Adjectival) *Dispar pentru totdeauna întreprinderi vechi ruinate, înghițite de capitaliști mai norocoși sau mai pungași.* CONTEMP. 1949, nr. 158, 10/1. *E cel mai pungaș dintre toți.* STANCU, R. A. V, 251.

— Pl.: *pungași*.

— **Pungă** + suf. *-aș*.

PUNGĂ s. f. I. Săculeț (cu băieri) confecționat din diferite materiale, cu una sau cu mai multe despărțituri, în care se țin în mod curent banii (de metal) și alte obiecte mici; conținutul unui astfel de săculeț; săculețul împreună cu ceea ce conține. *Și eum de aduc banii și pungile, ei șupese dă le numără ei singuri* (a. 1642). GCR I, 95/14. *Aflindu vreme și ei să-și umple pungile, dat-au știre împăratului.* URACHE, L. 182. *Cela ce va lua bani de la cineva ... de-î va fi pecceluit în pungă și el va fi stricat pecetea, atunce să se cearte ca un fur.* FRAV. 42. *Nu stringereși aur, neci argint, neci bani în pungile voastre.* N. TEST. (1648). 12^v/33. *Nemica să nu ia pre cale ... nici traislă, nici ptine, nici bani în pungă.* BIBLIA (1688), 778¹/58, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 227. *Slujesc, mîntne, pun în pungă* (a. 1774). GCR II, 103/20. *N-ajută acum armele viteze Cum punga cu galbeni teșuută.* BUDAI-DELEANU, T. 225, cf. DRU, LB. *Domnule! numai această pungă au pulut apuca din corabie.* DNĂGHICI, R. 23/20. *De la jăcuitor, tlharii au furat O pungă cu parale.* DONICI, F. 73. *Au băgat*

punga cu bani în str. BĂNAC, T. 15/10. Scoase de marturi dinaintea sultanului pe muftiul Bostan-Zadel, pe cadiascherul Baki, ... cumpărați de dntul cu vreo eteva pungi de sechin. BĂLCESCU, M. V. 85. Cu hloroformul, domnule, mi-a sters punga și n-am simțit cituși de puțiu. CR (1848), 24²/37. Punga plină plină-mi fuse, Mindra pe mână mă puse, Cînd veni la jumătate, Mindra mă dete la spate. PANN, P. V. II, 123/18. Pîrdea împreună cu punga și viața. NEGRUZZI, S. I, 16, cf. POLIZU. Aecastă pungă plină vrei tu să fie-a ta? ALECSANDRI, T. II, 326, cf. CIHAC, II, 299. Aruncă pe masă o pungă cu o mie de dueași. BOLINTINEANU, O. 393. Îi mai întinde și o pungă toșcă de bani. CREANGĂ, P. 171. Seote pungea din buzunar, apoi din pungă, două patace. CARAGIALE, O. II, 46. Vă știesti mari cu banii în pungă. DELAVRANCEA, T. 172. Veselia ei te-ntîntă, Însă ca goleşte pungi, Cu ochi lungi, cu gene lungi. MACEDONSKI, O. I, 57. Baniii sînt în aur, într-o pungă de piele. VLAHUȚĂ, O. A. II, 254. Credeam că-și va goli pungea în mîinile nenoroicitului. DEMETRESCU, O. 108. Și cei neoași hoșomani Nu-mi prădă pungea cu bani. NECULUȚĂ, T. D. 36. Avea-ntr-o pungă galbeni din turmele etndute. COȘBUC, P. II, 95, cf. TDRG. Îmi răntneau în pungă o mie de zlofi. AGĂRBIȚEANU, A. 48. Scoase pungea împletită, să deie banii. GÎRLEANU, N. 57. Virt mîna în buzunar și scoase o pungă, iar din pungă un galbăn. HOGAȘ, DR. II, 160, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. Turcul își dădu consimțămîntul în schimbul unei punge cu aur. GALACTIION, O. A. II, 69. Moșneag ftenit! Il întîmpină baba cu mătura, cîrîndu-i pungea să vadă et a adus. C. PETRESCU, I. II, 122. Împart punge de bani și dăruiesc eteale. BRĂESCU, A. 208. La asta ai ajuns tu, măi? Să ieși la drumul mare, să tai pungile oamenilor? SADOVEANU, O. III 261. Dine faci că le vinzi, tot mai bine e să ai banul în pungă. CĂLINESCU, E. O. I, 335. Dacă pentru orice fleac o să desfaem pungea, unde-ajungem? T martie 1962, 17. Zece punge de irmilici, Opt de rubiele mici. ALECSANDRI, P. P. 135. Ierghelii de cai și punge de bani. POP, AP. GCR II, 317. Turcii, mîre, mi-l aflau, La greu bir mi-l așezau: ... Pă lună, o pungă plină Și pă an Caru dă bani. ȘEZ. III, 212. Da-ți-ar bunul Dumnezău Patru sute, bani în pungă. La doflori să nu-ți ajungă. BÎRLEA, B. 56. Cf. CIAȘANU, V. 193. Semn lui Nedea că-i făcea, Pungi de bani li arăta Și Nedea se-năpțeca. BALADE, II, 94, cf. FOLC. TRANSILV. I, 420. UDRĂSCU, GL. Cine nu desclide ochii desclide pungea. ZANNE, P. V, 521. Dumnezău dă, dar nu bagă în pungă. id. ib. VI, 657. Nu e mai grea boală decît pungea goală. PANN, AP. CADE, CF. ROMÂNUL GLUMET, 49. ZANNE, P. V, 521. Baniului rău pungă să nu-i faci. ZANNE, P. V, 57. Săracului nu-i trebuie pungă. id. ib. 551. Și sătul și cu pungea plină nu se poate. id. ib. IV, 113. Ochiu muierii sînt la pungă. id. ib. II, 292. Ruda omului este pungea cu banii și sacul cu mătul. id. ib. IV, 571. Punga de la gură să fi-o păstrezi, iar nu în fund să fi-o scormonești. id. ib. VIII, 463. Tovărășia e bună numai cu pungea ta. id. ib. IV, 231. Nu sună banul etnd e unul singur în pungă. id. ib. V, 66. Cu bogatul nici calul să nu-l încreci, nici în pungă să te măsoari. id. ib. 88. Pofim pungă la masă, dacă fi-ai adus de-acasă. CREANGĂ, P. 234, cf. ZANNE, P. V, 520. Fugi de cel ce pupă-n bot, că îți ia din pungă tot. ZANNE, P. II, 681. Noi putem fi frați, dar pungile noastre nu sînt surori. id. ib. V, 520. Ce fole de eușmă lungă Dacă nu-s parale-n pungă. id. ib. 474. Punga nici deschisă, nici închisă, pururca să fi-o păzești. id. ib. VIII, 463. Toți banii în pungea Stanei, se zice despre cei care își cheltuiesc banii cu femeile. Cf. id. ib. V, 59. Masa întinsă Te lasă cu pungea linsă. id. ib. III, 647. < (Ca termen de comparație) Gura mare a cucoanei ... se strînge pungă. SĂM. III, 169. Asculta foarte serioasă, cu capul sus, cu buzele strînse pungă și privea mînioasă. REBREANU, I. 26. Invidioșii făceau complimente cu gura pungă. BRĂESCU, O. A. I, 409. Fioroasa făptură Cu trupul pungă. BOVREANU, S. P. 26. Slăbise ... I se strînsese obrazul pungă. BARBU, P. 101, cf. SEVASTOS, N. 355. < Pungă goală sau suflă-n pungă, se spune despre un om fără bani. Cf. BARONZI, L. 96, PAMFILE, J. II, 162, JAHRESBER.

NIX-XX, 28. (Ironie) Neșușător de punge = hoș (de drumul mare). Frica de hoși i se trăgea de la o întîlnire ee a avut noaptea în pădure cu un neșușător de punge. GANE, N. III, 165. < F x p r. A(-și) strînge (sau a face, a i se face, a avea) gura (sau buzele) pungă = a) a avea sau a produce o senzație de contractare a buzelor din cauza unui aliment astringent, acru etc. Buzele lui Gheorghe se strîngeau pungă, ca și cînd ar fi mușcat dintr-o lămîie. GÎRLEANU, N. 59. Porumbrelul ... face porumbrele, niște roade negre ca alunele de mari și care, etnd le mîntci, își face gura pungă, fiind astringente. ȘEZ. III, 13. Cînd bei din vinul acela și se face gura pungă. DDRF. Vinu de la Valea Lungă Cînd bei face gura pungă. ZANNE, P. VI, 436.; b) a ține sau a face să țină buzele strînse ori a-și strînge buzele (în semn de nemulțumire, de amărăciune etc.). Tăcea, zdrăbită de emofie, cu ochii umeci, strîngînd buzele pungă. REBREANU, I. 178. Nu-ți snt soră, se sculură baba, făcîndu-și gura pungă. SADOVEANU, O. VIII, 559. Își strînge gura pungă, își frămîntă buzele și le mușcă. STANCU, D. 260. A sufla în pungă sau a-i sufla vîntul în pungă ori a avea pe dracu-n pungă sau a-i fi pungea ostieoasă sau a da de fundul punții = a nu (mai) avea bani, a termina banii, a nu (mai) avea resurse. Cf. DDRF, ZANNE, P. V, 526, 527, VI, 607. Bietul Ibrahim a dat de fundul punții! GALACTIION, O. A. I, 342. (Regional) A i se întoarea (cuiva) punge pe dos = a-și cheltui toți banii. Cf. ZANNE, P. V, 525. (Regional) A-l minca (pe cineva) în pungă = a simți nevoia să facă cheltuieli (de prisos). Cf. UDRĂSCU, GL. A-l ustura (pe cineva) în (sau la) pungă = a plăti un lucru cît nu face. Cf. id. ib. A sta cu mîna în pungă = a cheltui mereu; a fi mereu nevoit să cheltuiască. Cf. id. ib. (Regional) A-l senrma paralele în pungă = a fi cheltuitor. Cf. ZANNE, P. V, 525. (Regional) (Ba) că(-i) teacă, (ha) că(-i) pungă, se spune cînd, sub diverse prețete, cineva se eschivează să facă un lucru. În sftșit, spuncau eă nu snt încă gata precum ar dori, că le vine greu a se despărți de singura lor fiică ... la urma urmelor — că teacă ..., că pungă. SLAVICI, N. I, 96. Nașul, nașa ... Se suciră, se-nrîtiră. Ba că-i teacă, ba că-i pungă. AP. TDRG. Nici unul om putea veni; unul zicea că-i teacă, altul că-i pungă, al treilea că pe dincolo. RETEGANUL, P. I, 30. (Regional) A-i face punge păienjeni la gură = a fi foarte zgîrcit. Cf. ZANNE, P. V, 522. (Regional) A umbla cu doi bani în trei punge = a se purta necinstit. id. ib. 68. (Regional) Ca un ban în două punge, se spune despre cei săraci și fiduli. Se răsfață-n haine lungi Ca un ban în două punge. PANN, P. V. I, 161/4, cf. ZANNE, P. V, 68. (Regional) A trăi ca banul în punge săracul = a trăi liniștit. Cf. ZANNE, P. V, 69. (Regional) A bate pe cineva în pungă = a produce cuiva o pagubă. Cf. CIAȘANU, GL. (A fi) gros (sau, rar, cald) la (ori de) pungă = (a fi) foarte bogat. Cf. DELAVRANCEA, AP. DDRF, ZANNE, P. V, 526. (Substantivat) De aceea ce era împrejurul lor, artiștii nu se inspirau mai deloc, decît cînd era vorba ... de convins pe vreun gros de pungă, proteguitor al artei. IONESCU-RION, S. 256. (Regional) A avea cheag la pungă = a avea bani, a fi bogat. Cf. ZANNE, P. III, 520. (Regional) A sta cu pungea în druu = a fi darnic. Cf. id. ib. V, 525. A-și dezlega (sau a-și desfae) pungea (ori băerile punții) = a da (cuiva) bani; p. ext. a fi darnic, generos. Le-a arătat în ce mare strîmtoare se afla și i-a rugat să-și dezlege pungele ca să-l ajute. CARAGIALE, O. II, 256. Oamenii din țig trec repede: au treburi multe; n-au vreme să-și desfacă pungea. DELAVRANCEA, T. 174. (Regional) Nici nu-ți iutră-n pungă, nici nu-mi iese, se spune cînd cineva nu are nici un interes într-o afacere. Într-o treabă oarecare. Cf. ZANNE, P. V, 523. (Regional) A-l avea (sau a-l băga) în (sau la) pungă (pe cineva) = a dispune de cineva; a-l avea la mîna. Cf. id. ib. 524, UDRĂSCU, GL. (Regional) Să-l bagi în pungă, se spune despre cineva slab, pipernicit. Cf. ZANNE, P. V, 524. (Regional) A-și cănta în pungă = a fi rău bolnav, a fi pe moarte. Cf. id. ib. 525, CIAȘANU, V. 193, UDRĂSCU, GL. (Regional) A-l băga (popa) în pungă (pe cineva), se spune despre un om care a murit. Cf. UDRĂSCU, GL. (În imprecății; cu schimbarea

consuetudinii) *Vedea-te-aș în punga popii*. PAMFILE, J. II, 161. A lega băierile la pungă (sau pungi) v. Băieră. A avea nouă băieri la pungă v. Băieră. ◇ (Prin lărgirea sensului; sugerează resursele materiale, mai ales averea în bani, ale cuiva) *Castanele după cari alergau însurășii îl ajutau mult la sporirea pungi*. GINCA, s. 36. *Rugai pe prietenul meu Tasaclie Crăcăuanu... să-mi închipuie un cal potrivit pungi mele*. HOGAȘ, PN. I, 157. *Din nenorocire, eredității erau mai groci la pungă ca păstorul*. REBREANU, I, 221. *Mai întreg venitul acestor vămi intra drept în punga domnitorului*. N. A. BOGDAN, C. M. 157. *Ne învoim creștinește, după cum ne lasă punga și inima*. TEODOREANU, M. U. 168. *Pentru punga lui Iftie și apa era prea scumpă*. SADOVEANU, O. VII, 554. *Era plin orașul de circiumi... Pentru toate gusturile și pentru toate pungile*. STANCU, N. A. II, 124. *Nu vă-ntrecăbă nimenca de pungă*. BENIUC, V. A. II, 124. *Bea vin, punga-și cheltuieste și zău că nu se căiește*. ALECSANDRU, P. P. 347. *Punga mea se cheltuieste!* MAT. FOLK. 398. ◇ (Familiar) *Punga statului = bugetul statului*. † *Spec*. (De obicei determinat prin „de hani”) *Săculeț epurinzind 500 de galbeni, taleri, lei vechi etc., eu care se făceau unele plăți înainte de secolul al XIX-lea; p. e x t. suma de 500 de galbeni, taleri, lei vechi etc. Trimis-au la împărăția turcilor pre Tăutul loșofătul cel mare... de au dus birul zece pungi de bani*. UNECHE, ap. HEM 2 420. *Și până n-au dat citeva pungi de bani nu i-au slobozit pre acești boieri*. M. COSTIN, LET. I, 352/18. *Am dat domnia mē la sfatul morntnt trei pungi de bani, adevă taleri 1 500 (a. 1695)*. HEM 2 419. *Fost-au să dea Lupul Vornicul și vro 60 pungi de bani la vezirul din veniturile fării*. N. COSTIN, ap. HEM 2 419. *Încă au rămas și lui Vasilie Vodă o mie de pungi de bani dobindă*. NECULCE, L. 17. *Te dede o pungă de bani*. ANON. CANTAC., CM I, 145. *Au îmbrăcat seraserieriu-pașa pe hanul cu o blană de samur dă trei pungi de bani*. R. POPESCU, CM I, 564. *L-au dăruit măriia-sa vodă cu 5 pungi de bani*. R. GHECEANU, CM II, 145. *Este datoare fara cu 200 și mai bine de pungi*. ANTIM, P. XXVIII. *Iară Sandului i-au fost de zălog... cu zăpis de la Mihalachi blaniariul pentru o pungă de bani (a. 1715)*. UNICANIUL, XXII, 362. *Au zis că are în hotar 5 pungi de ban[și] (a. 1760)*. IORGA, S. D. X, 389. *Au câștigat etlăva somă pungi de bani (a. 1769)*. GCN II, 82/1. *Oare nu te vei speria ctnd Ń-oi zice că am dat 200 de pungi de bani pe amndouă huzmeturile?* (a. 1790). IORGA, S. D. VIII, 84. *Au câștigat și pân'la 30 pungi de bani (a. 1793)*. id. ib. 27. *Un grec sta cu sabia scoasă să-l taie, de nu ar fi dat numă cinei pungi de bani, adevă 2500 florinți pentru viața pruncului său*. ȘINCAI, III, III, 252/1. *I-au dat vro ctteva pungi de bani (a. 1800)*. GCN II, 178/30. *Cere patru sute cinzeci de pungi de bani (a. 1806)*. IORGA, S. D. VIII, 124. *O sumă mare dă bani, piste patru sute dă pungi*. I. GOLESCU, IN PR. DRAM. 61. *Au făcut bine împrumutind fara cu taleri 300 000... cu locneală de dobindă po taleri șapte și jumătate la pungă pe lună (a. 1823)*. DOC. EC. 284, cf. LB. *Pașa trînise 10 000 pungi de bani la Constantinopol*. CR (1836), 31/20. *Ș-o pungă de galbeni iacă-ți dăruiesc*. PANN, P. V. I, 39/14. *Aduse moaștele sfintei Paraschiva de la Epivata, pentru care dete trei sute pungi de bani*. NEGRUZZI, S. I, 283, cf. POLIZU. *Am dat spătarului douăzeci de pungi de bani*. FILIMON, O. I, 158, cf. HEM 2 419. *Deto părănșilor lui vro trei pungi de galbeni*. ISPIRESCU, L. 108. *Haraciul e fixat pentru Muntenia la 619 pungi (309 500 lei), iar pentru Moldova la 135 pungi și 445 lei (67 945 lei)*. ȘIO I, CLXXXVII, cf. CVII. *Văduva lui Șerban Vodă a lrebut să plătească trei sute de pungi, iar autorul „Evenimentelor”, prefăcnd tu lei, vorbește de 150 000 de lei*. IORGA, I. L. I, 320, cf. TDRE, I. BRĂESCU, M. 78, ȘĂINEANU, D. U. *Am să-l toy să-Ńi dăruiască o pungă de galbeni*. GALACŃION, O. 77. *Trimisindu-i măguțele Ș-un poclon de zece pungi*. ALECSANDRU, P. P. 179. *Hergheții de cai și pungi de bani Ca la boierii cei mari*. POP., ap. GCN II, 317. *Și da Tudor, și mai da Tot pe ani Cinci pungi de bani*. BALADE, III, 343. † (Adesea cu determinări introduse prin prep. „de” care arată conținutul sau felul) *Săculeț*

confectionat din hirtie, din material plastic sau din alte materiale și care are diferite întrebunțări; conținutul unui astfel de săculeț (mai ales alimente); săculețul împreună cu ceea ce conține. *Pe toată ziua stricam tutur-insele cîte un corn de praf și ette o pungă de alicie*. ODOBESCU, S. III, 22. *Stumbătă sara ginerile mergea la miresă cu punga cu lăutari; așa se zicea că „duce punga”*. *El ducea miresii gimbir și oglindă, iară soerilor cizme*. PILIȘ, ȘCH. 108. *El caută-n pungă, zice-n pripă: „Zău, zău, că n-au tabac de pipă”*. COȘBUC, P. II, 248, cf. ȘIO II, 117. *Pungi de hirtie sau cartou, simple*. NICA, L. VAM. 205. *Vedea munși de bomboane... A mncat ctteva pungi pe zi*. CAMIL PETRESCU, T. II, 215. *Avea ușa dată de perete... pungi și bucăți de sticlă zotrlite pe jos*. SAHA, N. 93. *Acadele și bigi-bigi pentru plozi ori o pungă de fructe*. G. M. ZAMPINESCU, SF. M. N. II, 168. *Și-a scos o pungă mare de piele și și-a răsucit o țigară groasă*. SADOVEANU, O. V, 297. *Mai bine-mi da o pungă eu tutun*. ANGHIEZI, VENS. 297. *Ceru o pungă eu alune americane prăjite*. CĂLINESCU, E. O. II, 86. *Băgă mna la piețar înăuntru și scoase punga cu scutele*. V. NOM. mai 1955, 26, cf. II VII 154, AIR I 1 514/420.

II. P. a n a l. I. Nume dat unor organe ale oamenilor, ale animalelor sau ale plantelor sau unor părți, formații etc. ale acestor organe care seamănă eu o pungă (I):

a) (Anat.; popular; în sintagma) *Punga boașelor = scrot. Face o puncțiune (gaură) prin împungere, și injectă în punga boașelor oliu camforat*. MAN. SĂNĂT. 244/18, cf. BANCIANU, ALEXI, W.

b) (Anat.) *Săculeț triunghiular situat pe pieiorul albinci, în care aceasta strînge și transportă polenul. Zburau albine cu pungile încărcate de polcu în iarba coaplă*. C. PETRESCU, I. II, 210.

c) (De obicei cu determinări care precizează sensul) *Cavitate mică formată într-un țesut în care se acumulează o lichid patologic. (F i g.) Ai alins locmai punga cu puroi... Am niște nesiguranțe și niște bănuiele care tmî bat în feastă piroanele nebuniei*. GALACŃION, O. A. I, 46. ◇ (Popular) *Pungă de apă = ascită*. Cf. DM, M. D. ENC., DEX.

ii) (Bot.; rar) *Colcoriză. Radicula embrionului este tmbrăcată c-o pungă epidermică: colcoriza*. GRECESCU, FL. 8.

2. Umflătură a pielii asemănătoare cu o pungă (II) (situată mai ales sub pleoapa inferioară). *Cu ochii adnciși în pungi de piele zbircită*. ap. TDRE. *Un obraz bulăit, cu pungi tumefiate sub pleoape*. C. PETRESCU, I. II, 188. *Cu pungile pleoapelor umflate de nesomn*. id. A. 459. *Era nervos, pungi de grăsime de sub bărbie se zbăteau ca niște broscuțe*. V. NOM. octombrie 1958, 23. *Pungi de sub ochi li erau vinete*. ib. decembrie 1964, 45.

3. Cavitate naturală în scoarța pământului, de forma unei pungi (II), care conține o anumită substanță. *O pungă de gaz metan, un zăcămint de sare... pot să modifice sensibil densitatea mijlocie a scoarței Pământului*. CIȘMAN, FIZ. I, 213. *Prful de caolin astfel produs se concentrează uneori în pungi, formnd zăcăminte*. GEOLOGIA, 29. *N-a fost altceva dect o pungă de apă strînsă din ploi și din topirea zăpezii*. T IULIE 1964, 66.

III. C o m p o s e. (Bot.) *punga-babei = a)* plantă erbacee din familia compozitelor, cu flori galbene-aurii, care erește prin locurile umede; tătăișă, (regional) alant, albeață, cloroinie, creștinească, iarbă-de-inimă-rea, iarbă-roșie (*Pulicaria dysenterica*). Cf. CIHAC, II, 299, DDRE, BRANDZA, FL. 270, BANCIANU, GRECESCU, FL. 296, ȘEZ. XV, 132, PANȚU, PL., CADE, BORZA, D. 139, 276; *b)* (popular) turtă (*Carlina acaulis*). Cf. LB, POLIZU, BANONZI, L. 112, CIHAC, II, 299, BRANDZA, FL. 299, DAMÉ, T. 186, GRECESCU, FL. 326, N. LEON, MED. 65, PANȚU, PL., CADE, BORZA, D. 41, 276; *e)* (regional) traista-ciobanului (*Capsella bursa-pastoris*). BORZA, D. 39; (regional) *punga-elobanului = limba-mării (Iberis umbellata)*. id. ib. 87; (regional) *punga-popil = a)* traista-ciobanului (*Capsella bursa-pastoris*). Cf. POLIZU, BANONZI, L. 142, CIHAC, II, 299, DDRE, BRANDZA, FL. 142, ȘEZ. XV, 134, PANȚU, PL., ȘĂINEANU, D. U.,

PUNGHILEALĂ s. f. v. *pungileală*.

PUNGHILĂ vb. IV v. *pungăll*.

PUNGHILIT, -Ă adj. v. *pungălit*.

PUNGHINEALĂ s. f. (Regional) Faptul de a *punghina*, de a luea lucrl, atent, cu mlgală; (regional) *punghinit*¹ (Săpata de Sus — Pitești). Cf. UDRESCU, GL.

— Pl.: *punghineli*.

— *Punghini* + suf. *-cală*.

PUNGHINĂ vb. IV v. *hughind*.

PUNGHINIT¹ s. n. (Regional) *Punghineală* (Săpata de Sus — Pitești). Cf. UDRESCU, GL. *Atta punghinit la o maramă, m-a speriat!* id. ib.

— V. *punghini*.

PUNGHINIT², -Ă adj. (Regional) Care lucrează cu mlgală; *punghilit*, v. *pungălit* (2) (Săpata de Sus — Pitești). Cf. UDRESCU, GL. *Punghinită fată, are o răbdare de fier*. id. ib.

— Pl.: *punghiniți, -te*.

— V. *punghini*.

PUNGHISI vb. IV. I u t r a n z. (Regional) A mlgăli (2); a mocoși (Moșoaita — Pitești). Cf. UDRESCU, GL.

— Prez. ind.: *punghisesc*.

— De la *pungăli*, cu schimbarea de suf.

PUNGHITĂ s. f. (Prin Ban. și prin Ol.) *Punguliță* (1). Cf. ANON. CAR., CADE. *Băglind mna în buzunari, scoasă doauă punghite de bani și i le dete lui Petru, potându-i noroc*. CĂTANĂ, P. B. II, 101.

— Pl.: *punghite*. — Și: (învechit) *pungită* s. f. ANON. CAR.

— *Pungă* + suf. *-iță*.

PUNGHÎ vb. IV. I. T r a n z. (Complementul indică de obicei gura sau buzele; construit cu dativul pronumelui personal) A strnge și a țuguia, dind aspectul unei pungi (1); (rar) a pungi (5). *Se poate ..., își pungi gura fetica*. SADOVEANU, O. XVII, 309, cf. SCRIBAN, D. *Clătină capul încăpășuit și, punghindu-și buzele, împinse luntre la debarcader*. GALAN, P. I, 46. ◆ Refl. *Gura se pungește de fructe acre*. SCRIBAN, D. ◆ Refl. (Regional) A se chirci; a se zbirci; a slăbi (Cepari — Curtea de Argeș). UDRESCU, GL. *S-a pungi baba, a rămas mlticică, o eotrleoă plină de zbircituri*. id. ib.

2. T r a n z. (Învechit) A pungiși. *S-a dres treaba cu poliția. Toată pricina era să nă pungească*. BĂLĂDESCU, AP. GIUGA, A. 614. A holărlt să-și răzbune cum se cade, punghind pre cei moi mari boieri. NEGRUZZI, S. I, 87, cf. 85. *Tăia [cărțile de joc] ... iscodind fel de fel de țeșmechieri ce întrebuința sara spre a pungi pe pontatori*. ALECSANDRI, O. P. 18, cf. ȘĂINEANU, D. V., CADE, SCRIBAN, D.

3. Refl. (Prin nord-vestul Munt. și prin nord-estul Ol.) A fi zgircit, a fi meschin (la bani); a se calici. *Ce te tot pungești așa?* CIAUȘANU, GL. *Te pungești la nimica și cnd e lo gros nu te mai uiși, dai cu ochii închiși*. UDRESCU, GL.

— Prez. ind.: *pungesc*.

— V. *pungă*.

PUNGHÎ² vb. IV v. *punge*.

PUNGHIT, -Ă adj. I. (Despre gură sau buze) Strins și țuguia, dind aspectul unei pungi (1), (regional) *pungos*; p. ext. (regional; despre obraji sau despre pielea lor) cu crețuri, încręcit, ridat, zbircit; (despre oameni) cu obrazul sau pielea obrazului ridate, zbircite. *Pe gura ei pungiă reveni pentru o elipă un zmbet fin de netcredere*. D. ZAMBRESCU, V. T. 47, cf. CADE. *Țițaeo Leona, duhul de grooză, se înfățișa mare și ciolănoasă ..., e-o gură pun-*

gită din care nu lipsea încă uici o măsea. SADOVEANU, O. XVII, 370. *În fața lor se afla Bonifaciu Hagienus, cu făclele mai încręcite și cu gura pungiă din cauza absenței citorva dinți din față*. CALINESCU, S. 41. *Are obraji pungiți, buzele pungițe*. UDRESCU, GL. ◆ F i g. (Regional; despre oameni) *Autărlt*, *chimit* (Cepari — Curtea de Argeș). UDRESCU, GL.

2. (Bot.; despre unele organe) *Ascuțit la vîrf*. Cf. DN².

3. (Prin nord-vestul Munt. și prin nord-estul Ol.) *Zgircit*, *avar*. Cf. CIAUȘANU, V. 193, UDRESCU, GL. ◆ (Substantivat) *Un pungiț, mna focului!* UDRESCU, GL.

— Pl.: *pungiți, -te*.

— V. *pungi*.

PUNGHITĂ s. f. v. *punghită*.

PUNGIŢ subst. (Turcism învechit) Ornament pentru stofe, pentru țesături (făcut din mărgele). ◆ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Asta este ... hares pungiuc*. FILIMON, O. I, 223, cf. ȘIO II, 158.

— Pl.?

— Din te. *buğluk*.

PUNGIŢI s. n. Augmentativ al lui *pungă* (1); *pungoi*. *Negustorul se sculă în picioare, scofînd din buzunar un pungioc uusuros, destul de greu, plin cu mărunțiș*. CARAGIALE, O. III, 115, cf. IV, 289. CADE, SCRIBAN, D. *Pungiocul cu tutun și foiță trecură din mină în mină*. STANCU, R. A. V, 415, cf. ALB I I 544/820.

— Pl.: *pungioc* și (rar) *pungiocuri* (SCRIBAN, D.).

— *Pungă* + suf. *-oci*.

PUNGIŢI s. n. Augmentativ al lui *pungă* (1); *pungioci*. Cf. ANON. CAR. *Nu e nefer în oșlirea noastră care să nu aibe cte un pungioc plin cu mahmudele și dodecari*. FILIMON, O. I, 272. *Oamenii alor nășii și-nțesează pungiocii cu bănel din negustorie*. APESCU, O. 46, cf. TDNG, CADE.

— Pl.: *pungioci*.

— *Pungă* + suf. *-oi*.

PUNGIŢI, -OĂȘĂ adj. (Regional; despre gură sau buze) *Punghit* (1) (Bonț — Gherla). COMAN, GL.

— Pl.: *pungiți, -oase*.

— *Pungă* + suf. *-os*.

PUNGIŢI vb. IV. I. T r a n z. (Popular) A pungiși. Cf. POLIZU, JAHRESBER. V. 327, ALEXI, W. *Ca să dea conced la soldași, — o zi, două-ii pungițe*. STANCU, D. 308. *N-am tulnit pe olcineva. Numai pe soldașii care au sărit asupra noastră să ne pungițe*. id. R. A. II, 141, cf. SCL 1973, 50. *Drogă, m-oi pungiul de toși banii; nici de țigări nu mi-ai lăsol*. UDRESCU, GL.

2. Refl. (Prin nord-vestul Munt.) A se căuta, a se scoloci prin buzunare de bani. *Trei băoieși s-ou pungiit în fața cinemalografului, ca să încropescă suma d-un filn*. UDRESCU, GL.

3. I n t r a n z. (Regional) A pungi (1) (Borlova — Caransebeș). L. COSTIN, GR. BĂN. II, 162. *Mărioara știe bine a pungi*. id. ib.

4. Refl. (Regional; despre fructe) A se încręcii, a se zbirci. Cf. CADE. *Un fel de măr pungiul de zbircituri premature*. În SCL 1973, 50.

5. T r a n z. (Rare; complementul indică de obicei gura sau buzele; construit cu dativul pronumelui personal) A pungi (1). *Tanți Fira ... se relrase doi pași punghindu-și gura și apoi, apropiindu-se și sărutându-l, zise patelic și serios*. În SCL 1973, 49. ◆ Refl. (Despre obraz sau despre pielea lui) A se zbirci. *Pergamentul obrazului se pungiuse dezvelind dinții*. C. PETRESCU, O. P. I, 243.

— Prez. ind.: *pungiesc* și (regional) *pungi*.

— *Pungă* + suf. *-ui*.

PUNGULĂLĂ s. f. (Regional) Faptul de a (s e) p u n g u i. Cf. p u n g u i (1, 2). (Pitești). Cf. UDBRESCU, GL. *Ce de punguală pină să încropim bănuții d-un oădlmaș!* id. ib.

- Pronunțat: -gu-ia-. — Pl.: *punguieii*.
- **Pungui** + suf. -cală.

PUNGUÎRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a p u n g u i (1). Cf. POLIZU.

- Pl.: *punguiri*.
- V. **pungui**.

PUNGUÎT¹. -Ă adj. (Regional) Pungălit (1) (Ămărăștii de Jos — Caracal). L. NOM. 1959, nr. 5, 73.

- Pl.: *punguîți, -te*.
- V. **pungui**.

PUNGUÎT². -Ă adj. (Prin vestul Olt.) Zgîrcit, avar. *E punguit de n-are țară*. BOCIANU, GL.

- Pl.: *punguîți, -te*.
- De la **pungă**.

PUNGULIȚĂ s. f. Diminutiv al lui p u n g ă.

I. Cf. p u n g ă (1). *Lăsă la dînsul o punguliță cu 200 de galbini de aur*. DOSOFTEI, v. s. noiembrie 118°/5. *Eu, înspăimîntat, apuc pungulița, o pui în sîn, și uit demincarea* (a. 1819). URICARIUL, VII, 74, cf. LB. *Ș-apoi trage, copile băiete, cu amîndouă mîinile galbenii înainte-fi, bagă-i în punguliță, cheltuiește frumos, împlinește-ți toate plăcerile*. PR. DRAM. 125. *Deschide-te, punguliță! Scoate-ți banii prin guriță*. BĂRAC, T. 15/1. *Scoate colca pungulița, Fă-o sū-și caște gurița*. PANN, P. V. I, 20°/17, cf. POLIZU. *De-aș avea o pușculiță și trei glonși în punguliță Ș-o sorioară bîrdiță!*. ALECSANDRI, p. 1, 4. *Deschide-te, punguliță, Să plătești plăcînțele*. ODOBESCU, s. III, 10, cf. DDRF, JAHRESBER. V, 327, BĂRCIANU. *Pe vetrele de „rochița-rînducii”, floricelele albe și roșietice păreau niște pungulițe de mătase răsucite*. SANDU-ALDEA, U. P. 57, cf. ALENI, W. *A plecat ... e-o punguliță plină de poli*. ap. CADE, cf. DILR I, 253, PASCU, s. 260. *Luă dînr-un serin o punguliță, în care păstra încă economiile ci de fată*. BRĂEȘCU, O. A. I, 6. *Ș-a scos dînr-o pungă mare o punguliță mîlîciă și mi-a dat doi lei*. SADOVEANU, O. VII, 596. *Prinblă-mi-se-o cătăniță, Cu doi bani în punguliță*. ALECSANDRI, P. P. 97. *Scoase pungulițele și le dă una la un cerșitor, ceialaltă la celalalt cerșitor*. CĂTANĂ, P. B. II, 102, cf. ZANNE, P. V, 520.

II. (Bot.) I. Numele a două specii de plante din familia cruciferelor: a) plantă erbacee de culoare verde deschis, cu miros neplăcut, cu tulpină dreaptă, cu frunze oblonge și sagitate la bază, dințate sau cu marginea întreagă, cu flori mici, albe, dispuse în racem, cu fructe aproape circulare, aripate și cu stilul scurt; (regional) limbușoară, tașcă, făsculiță, banul-diavolului, burniana-viermelui, iarbă-roșie, mazărea-miții, plasea-ciobanului, punga-popii, traista-ciobanului, turta-cioarei (*Thlaspi arvense*). Cf. BRANDZA, FL. 139, TDRG, PANȚU, PL., CADE, SIMIONESCU, FL. 220, SCRIBAN, D., BONZA, D. 169; b) (regional) păstăioară (2) (*Thlaspi perfoliatum*). Cf. BONZA, D. 169.

2. (Regional); și în sintagma *pungulița păstorului*, DDRF, BRANDZA, FL. 142, ȘEZ. XV, 134, PANȚU, PL., CADE) traista-ciobanului (*Capsella bursa-pastoris*.) Cf. BORZA, D. 39.

- Pl.: *pungulițe*.
- **Pungă** + suf. -uliță.

PUNGUȘOĂRĂ s. f. Diminutiv al lui p u n g ă (1); *punguliță (1), punguță. Cînd mi-i pungușoara plină, Mă cule eu mîndra pe mîna*. POP., ap. CADE.

- Pl.: *pungușoare*.
- **Pungă** + suf. -ușoară.

PUNGUȚĂ s. f. Diminutiv al lui p u n g ă (1); *punguliță (1), pungușoară*. Cf. ANON. CAR. *Deschide punguța și o vede plină de galbeni*. KOTZEBUE, U. 11°/29, cf. DRUV. *Și cum mergea el pe-un drum, numai iaca*

găsește o punguță cu doi buni. CREANGĂ, O. 20. *Doamna trage din manson punguța, din care scoate o lîrtiuță*. CARAGIALE, O. II, 48, cf. DDRF, JAHRESBER, V, 327, TDRG. *Îl găsi Crăciunul cu o punguță cu galbenii pe care o purta, cu baierle petrecute pe după gît*. CAMIL PETRESCU, O. I, 81. *Cînd vei avea punguța doldora de gologănași, vii cu ea la avocatul doctor Claudiu Pap*. STANCU, R. A. III, 96. *Deșerta punguțele, pe rînd, în fața noastră*. BARBU, P. 20, cf. SFG IV, 151, M. D. ENC., DEX. *Și-au zis brînzarii Că s-or grăbi Și-or veni Cu bîrbîțele: — N-a-nceapa! ... Și-au venit cu punguțele Că-n punguțele încăpea!* MARIAN, SA. 331. *Cînd mi-era punguța plină, Mă culca puica pe mîna*. MAT. FOLK. 398.

- Pl.: *punguțe*.
- **Pungă** + suf. -ușă.

PUNI¹ s. m. pl. Nume dat de romani cartaginezilor. Cf. M. D. ENC., DEX.

- Din lat. **Pnui**.

PUNI² s. m. pl. v. **puma**.

PUNIBIL. -Ă adj. (Jur.) Pasibil de pedeapsă (2); (rar) punisabil. *Cuvintele formale de dînsii ca „punibil”, „plătibil”*. I. NEGRUZZI, s. I, 242, cf. SCRIBAN, D. *Rezultatul punibil al omorului fără voie constituie elementul esențial al delictului de omor fără voie*. COD. PEN. R. P. R. 499, cf. DEX.

- Pl.: *punibili, -e*.
- Din lat. **puuibilis**.

PUNIC. -Ă adj. Care aparține Cartaginei sau locuitorilor ei, referitor la Cartagina sau la locuitorii ei; cartaginez, (învechit) punicesc. Cf. STAMATI, D., PROT.-POP., S. D., BĂRCIANU. *Feciana vorbită la Cartagina este cunoscută sub numele de limba punică*. GRAMR, I. L. 206, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ *Război punic* = denumire dată fiecăruia dintre cele trei războaie purtate de Roma antică împotriva Cartaginei (261—241, 218—201 și 149—146 î.e.n.) pentru hegemonia în bazinul occidental al Mării Mediterane; (învechit) război punicesc. *Războaiele punice ... ne-au fost citate în orele de clasă*. SADOVEANU, O. IX, 515, cf. M. D. ENC. I 531.

- Pl.: *punici, -ce*.
- Din lat. **punicus**, fr. **puunique**.

PUNICESC. -EĂSCĂ adj. (Învechit) Punic. ◇ *Război punicesc* sau *bătăie punicescă* = război punic, v. **punic**. *Împăratului acestuia ... îi fu a purta război ușa cumplit asupra marcomanilor, carele se usmăna cu ceale punicesci*. MAIOR, ISU, 19/7. *În vîrstă de 17 ani era, fiind lu bătăia punicescă dintăi viața tatălui său scăpă*. NICOLAU, P. 212/15. *Cîtăva vreme înainte de războiul punicesc d-al doilea, luară de la ei de la aliații lor ... șapte sute mii de pedestrași*. CĂPĂȚINEANU, M. D. 33/9.

- Pl.: *punicesci*.
- **Punici** + suf. -icesc.

PUNIE s. f. v. **plînle**.

PUNIHÓS, -OĂSĂ adj. v. **ponivos**.

PUNISĂBIL, -Ă adj. (Rar) Punibil. Cf. ALENI, W.

- Pl.: *punisabili, -e*.
- Din fr. **punissable**.

PUNITIV, -Ă adj. Care pedepsește (2); destinat să pedepsească. Cf. SCRIBAN, D. *Războiul se reduce fie la dreptul natural de legitimă apărare ..., fie la o acțiune punitivă întreprinsă de colectivitate*. TITULESCU, D. 291, cf. DN², DEX.

- Pl.: *punitivi, -e*.
- Din fr. **punitif**.

PI NITIE s. f. (Încechit) Peceapsă (2). Cf. STAMATI, D., LAURIAN, în *CONTRIBUȚII*, I, 187, ALEXI, W.

— Pl.: *puniții*. — Și: *punițiune* s. f. STAMATI, D., LAURIAN, în *CONTRIBUȚII*, I, 187, ALEXI, W.

— Din lat. *punitio*, -onis, fr. *punitio*.

PUNIȚI NE s. f. v. *puniție*.

PUNOĂME s. f. v. *puroi*¹.

PUNOPI s. n. v. *puroi*¹.

PUNOJ² vb. IV v. *puroia*.

PI NOIA vb. I v. *puroia*.

PI NOIOS, -OĂȘĂ adj. v. *puroios*.

PUNȘ s. n. v. *puneți*¹.

PUNT¹ s. m. v. *pfund*.

PUNT² s. n. v. *punct*.

PUNTĂ¹ vb. I v. *ponta*¹.

PUNTĂ² vb. I v. *ponta*².

PUNTĂ³ vb. I v. *puneta*.

PUNTARISĂ vb. IV v. *pontarisă*.

PŪNTĂ s. f. (Încechit, rar) Virf ascuțit (al spadai). *Trog săbii toți baierii și șuieră ofeșul și panta se depune respectuos pe nasă, Onoare de oșteni*. HELIADE, o. 1, 233. *Venea în punta spadai*. id. ib. 353.

— Pl.: *punte*.

— Din it. *punta*.

PŪNTE s. f. I. I. Pod¹ îngust (format, de obicei, dintr-o schidură sau dintr-o birnă) așezat peste o apă mică, peste un șant, peste o ripă etc. și care poate fi trecut de oameni numai cu piciorul. Au numai o punți strimță și ies asoră din hăltă. HERODOT (1645), 279. *În mina egipteanului sulisă ca un lemn de punte și să rogori cătră el*. BIBLIA (1688), 239²/19, cf. ANON. GAR., LEN. MARS, 238, DRU., I. B. *Blurele se fac riuri, volea s-umple d-unda lor. Și la punte când ajunge călătorul în noave, Valbura înfuriată temeta ei o sapă*. ASACHI, s. I, 1, 208. *Peste codri, peste munți, Peste ape fără punți*. ALEXANDRI, p. 1, 28, cf. I. M. *Ei trec în râpejuve de riuri fără punți*. EMINESCU, o. 1, 98. *Cum trecam puntea peste apa Necomfului ..., mi-au lăreac ciubatele și am căzut în Ozana*. GRIANGĂ, o. 191. *O trecea peste punte și purta grije de ea*. SLAVICI, s. 1, 49. *Iată punțile de biruc ... Morile, izvarul viu*. MACEDONSKI, o. 1, 8. *O punte s-așterne peste Slănie*. VLAHUȚĂ, o. A. II, 153, cf. DDFR. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Răsărea un oraș ea prin farmec...* *Împadobit cu grădini și cu punți peste ape-aruicate*. ANGHEL-LOSI, c. M. II, 98, cf. IDRG. *Punți fac peste rpi și ape, numai pentru picior*. PAMFILE, I, c. 469. *E acela ... o punte peste gîrlă care duce înspre vii*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, p. 207. *O singură grindă înalt suspendată ... uea cele două maluri ale Negrei, ea un fel de punte acriană*. HOGAȘ, DR. I, 124. *Călugării așezară la loc puntea snursă de puhoi*. GALACIION, o. 205. *Trecu puntea pîriului unde era scaldătoare lor*. C. PETRESCU, I, II, 209. *Trecură cu bușteni, acoperișuri de case și punți peste capul lui*. VOICULESCU, p. 1, 55, cf. PRIBEAGU, P. R. 75. *O punte îngustă trecea peste ape*. SADOVEANI, o. 1, 51. *Trecerea alături a 2 persoane aducea aminte de fabula celor 2 copre lălmuite pe a punte*. ARGHEZI, B. 82. *Mălin Susan a pus piciorul pe puntea către ostrov*. GALAN, z. R. 91. *Trebuia să-l chema tot pe puntea dintre moară și fîrm*. s. aprilie 1960, 47, cf. VÎN. PESC. noiembrie 1961, 22. *Pășii pe puntea core traversa pîrlul*. v. ION. ianuarie 1965, 66.

Nici li luntre și nici punte, Să trec la mîndrufo-n curle! JAPNIK-BIRSEANU, p. 309. *Cine dă ață de pomană, face punte pe lumea cealaltă și trece în roi*. SEZ. III, 123. *Frunză verde lemn crăfese, Fă punte, ca s-o-nțîfese*. HODOS, p. p. 63, com. din STRAJA—RĂDĂUȚI, A I 35. *Fă-te frate cu dracul pînă vei trece puntea*. PAMFILE, s. v. 229, cf. BABU, s. n. II, 111, com. din PIAȚEA NEAMȚ, ZANSE, p. VI, 581. *Dracul nu face punți și biserică*. PANS, p. v. I, 78/17, cf. JIPESCU, o. 115, ZANSE, p. VI, 588. *Trei lucruri nu se pot pe lumea asta: seară în cer, punte peste mare și măduvă în fer*. ZANSE, p. VI, 263. *Punte strîmbă, vale-adîncă (Căldarea și toarta ei)*. SBIERA, p. 320. *În pădure nașcu, În pădure crescut, Acasă de m-au adus. Călează-coala satula m-au pus (Puntea)*. GONOVET, c. 308. ♀. (Prin lărgirea sensului sau figurat) *Ne înălțarăm apoi jân' aproape Colo de unde zodiile răsor Trecînd printre neste locuri peste Noaună vîmi și noaună punți înguste*. BUDAI-DELEANU, T. 322. *Cite nu poate sătrîst omul? biruc spațiu și timpul, face punte peste lăfșul Oceanului Atlantic! GT (1838), 52²/54. S-alergați pe răi, pe munte, Peste mări să faceți punte*. PANS, p. v. III, 94/14. *Necrușînd nimica-n lume, neștiînd nimica sînt, Uitam că viața-i a punte dintre legăn și mormînt*. HASDEU, R. v. 167. *Ce te-ai apucat să-i faci șicant, Pentru că el nu vrea să devie punte ambiției tale?* ALEXANDRI, T. 1 276. *Nu spera cînd vezi mișcîi La izbludă făcînd punte*. EMINESCU, o. 1, 196. *Lumino ee i se pune (mortului) ... li servește spre luminarea drumului...*, *mai ales cînd are să treacă peste puntea raiului*. MARIAN, I, 79. *Ai durat prin aer punte Din fisii de fae*. COȘBUC, p. 1, 218. *Pentru ce-nfrăiere noaă mlina ta i-ar fi o punte?* DAVILA, s. v. 27. *Venea din cer pe timp amurgul ... De pe înaltul unui munte Dura, din umbră și lumină, În drum a minunăta punte*. GOGA, POZII, 91. *Cu gîndul nostru-nțindem punți Și peste mări și peste munți*. DENESIANU, I. A. 17. *Încăpîirea mea, făurînd spre trecere a punte de lumină, legase între ele cele două capete depărtate ale rîcii mele*. HOGAȘ, M. S. 20. *Aceste cuvinte ... era ca o punte învizibilă aruncată între noi*. IBRĂILEANU, A. 200. *Dacă el or fi știut s-o înțeleagă dintru început, ... n-ar fi îngăduit să se creeze între ei un gol peste care acuma trebuie să clădească punți noi de comunicație*. REBREANU, R. I, 187. *Acești stîlpi susțineau niște terase ... legate cu punți între ele*. GALACIION, o. A. I, 156. *Alcătuit două generații alt de străine și de dușmane, încă nu există nici o punte de reconciliere*. C. PETRESCU, I, II, 217, cf. id. A. 466. *Dragostea era doar a punte de trecere în lumea visului*. VIASIE, D. 369. *Chiar atunci cînd uareoză, pușinele fapte alcătuesc niște punți azvîrlite peste intervalul dintre două „tablouri”*. VIASIE, A. P. 242, cf. CONTEMP. 1949, nr. 160, 93. *Și se leagă în pridvoare Mirodenii dulci de floare, Co o punte de paleci Pentru fluturii-n seurtete*. ARGHEZI, VERS. 246. *Se pare că de la o vreme am căpătat toți o psihoză, în sensul că socotim prezentul ca inesențial, cu simplă punte de trecere către o zi ipotetică de mîine*. GĂLINESCU, c. o. 103. *Cînd trec punțile de somn Îmi rămîne namat nisul și abisul, și abisul*. BLAGA, P. 180. *O punte de fîrească camplitate lega trecutul, „așa cum era gîndul”, de prezentul, „așa cum era voii”*. V. ROM. ianuarie 1954, 198. *Extrozia intelectuală rămîne o oțititudine creatoare, o store de simțire în care devine solubilă puntea dintre mister și rațiune*. CONSTANTINESCU, s. I, 264. *De la Săcel la Munții Georgiei Se-așterne nevăzută o punte*. BANUȘ, P. 197. *Vrem să descelim toate căile! Vrem să istovim toate punțile LABIȘ, p. 339. Te-om dat asoră cu înțimplarea aceea cu toi și nu-și moi păstram nici a punte de întoarcere*. PREDAN, M. s. 97. *Îmi plore voiăciunea, ... o minte care aruncă punți în imposibil*. I septembrie 1962, 29. *Distanța săpota între ei nu mai poate fi scurtată de nici o punte*. ib. iunie 1964, 71. *Turismul de pescuit constituie o veritabilă punte a prieteniei*. VÎN. PESC. august 1964, 12. ♀. I x p r. **Punte de scăpare** = mijloc de a trece peste o dificultate, cale de ieșire dintr-un impas. Cf. DEN. A se face (sau a se pune) luntre (san, rar, munte, regional,

cruce, scară) și punte = a face toate eforturile spre a reuși, a-și da toată silința în vederea realizării unui scop. *Omul vrednic se face munte și punte și trebuie să iasă la liman.* PANN, P. V. II, 86/14, cf. 49/10, BARONZI, I. 48. *Trebuie să ne facem munte și punte și să-i venim de hac ispravnicului.* ALECSANDRI, T. I, 217. *S-a pus el, nu-i vorba, luntre și punte ca să-și vire codițu cea birligată undeva.* GREANGĂ, O. 57. *Se făcea luntre și punte și-și scăpa țara de nevoi.* ISPIRESCU, ap. CADE 730. *Dacă, bunăoară, se înecă cincva, se pun luntre și punte și nu se lasă până ce nu-i află corpul cu să-l înmormânteze.* MARIAN, I. 351, cf. ZANNE, P. I, 221, II, 369, III, 365, V, 396, 397, VI, 534. *Se face luntre și punte și tot pe-a lui rămâne.* PAMFILE, J. II, 152. *Ei se hotărâseră să se facă luntre și punte, să poată munci.* AGĂRICEANU, A. 51, cf. C. PETRESCU, I. II, 142. *Te-ai făcut luntre și punte și i-ai rezolvat cazul.* PAS, Z. I, 143. *Mama lui Tânăsă s-a făcut luntre și punte ca fiul ei... să meargă la această școală.* BENIUC, M. C. I, 69. *A trebuit ca mama să se facă luntre și punte și să-i dea două mii de lei.* s. ianuarie 1961, 57. *Buna... se făcea luntre și punte ea să nu i se mai împlie nimic.* LĂNCĂNĂȘAN, C. I, 61. *Am sarcină să mă fac luntre și punte... Și să-l găsească pe tovarășul inginer.* 7 martie 1964, 9. **A trece puntea = a scăpa de o primejdie.** Cf. ZANNE, P. VI, 270. **A face punte = a)** a nu merge la serviciu într-o zi de lucru care se află între două sărbători legale; **b)** (despre servicii publice, instituții) a nu funcționa într-o zi de lucru care se află între două sărbători legale. ♦ *Puntea ologului = joc de copii în care un copil, care își murdărește călcii și începe să șchiopăteze, cere altui copil, care nu cunoaște jocul, să-l ajute întinzându-i palma peste care primul copil trece cu călciiul murdar.* Cf. PAMFILE, J. I, 52.

2. (Învechit) Pod¹ (II I). *Nu era departe de puntea lui Traian, de-a dreapta Dunării.* ȘINCAI, HN. I, 49/21. *Pruncul aude vorbind de o punte (pod) peste Dunăre.* PETROVICI, P. 91/15. *A ieșit cum au putut până au ajuns la o punte sau pod.* BĂRAC, T. 30/31. *O grupă de batelieri sforțindu-se a-și dezlega barcele și a le duce să le puie la adăpost sub puntea cea mai de aproape.* CR (1848), 23³/47, cf. 8²/73. *Am vizitat o punte pe Tratuș făcută de el, care este primărie publică.* NEGRUZZI, S. I, 309.

3. Spec. Punte (I I) mobilă care leagă vasele de chei. *Trece peste punte în corabie.* CARAGIALE, O. II, 193. *Intervențiile făcute în altele rinduri la căpitănie n-au fost ascultate, deoarece o punte rezistentă costă mult.* SAHIA, N. 41, cf. DEX.

4. Spec. (Și, rar, în sintagma punte cu macara, BANCIANU) Punte (I I) mobilă peste un șanț adânc, plin cu apă, la o cetate sau la un castel medieval. *Furtuna a lovit Cu zgomot adevărați în lanțul ruginit Al punții de la poartă.* PETICĂ, O. 180. *Puntea scrisă pe lanțuri. Omul... dădu năvală la deschizătura porții [cetății].* SAVOYEANU, O. XIII, 543, cf. DEX.

5. Scindură groasă sau panou îngust așezat pe o șchelă, pe care circulă muncitorii când lucrează la înălțime. *O asemenea construcție..., cu punțile șehelilor prăfuite de var, li se păru o prezență deplasată.* C. PETRESCU, I. II, 215. *O celiță de muncitori a înaintat pe punțile de lemn.* SAHIA, N. 34, cf. DEX.

6. (Și în sintagma punte de comunicație) Placă de metal rabatabilă care servește la legătura dintre două vagoane de cale ferată. *Piese de schimb pentru vagoane... Punți metalice pentru intercomunicații.* SOM. MIN. I, 111, cf. DEX.

7. (Prin Munt. și prin Transilv.) Pirlcaz (I). Cf. CHEST. II 413/120, A II 8.

8. (Prin Bucov. și prin Maram.) Trunchi întreg de copac tăiat și curățat de crengi și de coajă. Cf. ARVINTE, TERM. 162.

II. I. Numele unor părți de unelte agricole, de obiecte de uz casnic etc.:

a) Stinghie de lemn care unește cele două brațe ale ferăstrăului de tâmplărie, situată la distanță (apro-

ximativ) egală de plaza și de frînglia ferăstrăului și pe care se sprijină pana cu care se răsucește frînglia: (regional) curmeziș, mijloc (I 3 a), mijlocar (I 4). Cf. DAMÉ, T. 86, SĂGHINESCU, V. 102, I. APOLZAN, U. 31, PAMFILE, I. C. 121, CADE, *Mijlocar [este] sinonim cu chingă, puntea ferăstrăului.* ENC. AGR., cf. GLOSAN NEG.

b) (Regional) Stinghie care susține fagurii în stup (Noul Român — Victoria). CHEST. VI 111/20.

c) (Prin Transilv.) Policioară (2 b). Cf. ALRM SN I h 217/182, A III 2, TEAHA, C. N. 257.

d) (Regional) Bucată de fier care unește coarcele plugului. Cf. FD II, 158, ALR SN I h 20, GLOSAR NEG. **e)** Arc care unește cele două picioare ale pasului² (II 2). Cf. PAMFILE, I. C. 162.

f) (Prin Mold., prin Munt. și prin Transilv.) Stinghie de lemn care desparte ochiurile geamului; p. e x t. pervaz (2 b). Cf. CHEST. II 177/123, 180/345, GLOSAR NEG.

g) Poliță¹ (2 a). Cf. PAMFILE, I. C. 470.

h) Stinghie de lemn sau bară de fier care se pune de-a curmezișul doagelor de la fundul ciuberelor, ciutarilor, butoaielor etc. Cf. DAMÉ, T. 89, CADE, ALR II 6 706/95, 762.

i) Stinghie de lemn sau bară de fier care se pune de-a curmezișul la gura ciutarilor, a găleților etc. *Își adapă boii cam cu greu, căci găleata avea „punte”.* CONV. I. T. XLIV², 75. [Ciubărul] este dus cu paringa... un drug de lemn... de al cărui mijloc atrănă o „punte” ce intră în torțile ciubarului. C. GIURESCU, P. O. 107.

j) (Regional) Brăcinar la căruță (Săcele). ALRM SN I h 227/182.

k) (Regional) Parte a scoabei care alcătuiește corpul ei, până la locul unde se indoie cele două capete (Mireștii — Pașcani). Cf. ALR II 6 673/537.

l) (Regional) Parte a greblei în care se află fixații colții (Poiana — Vășeu). Cf. TEAHA, C. N. 257.

m) (Regional) Talpă (la joagăr) (Scărișoara — Abrud). ALR II 6 423/95.

n) (Regional) Parte mai lată a potcoavei folosite de lucrătorii forestieri, pe care stă talpa piciorului (Moiseiu — Vișeu de Sus). ARVINTE, TERM. 162.

o) (Regional) Lama țapinei (Moiseiu — Vișeu de Sus). ARVINTE, TERM. 162.

p) (Regional) Stinghie la grapă (Strelăia). ALRM SN I h 29/848.

r) Parte a scaunului de doage pe care este sprijinită doaga în timpul prelucrării. Cf. DAMÉ, T. 88, PAMFILE, I. C. 162.

s) (Muz.; rar) Cordar. Cf. TIM. POPOVICI, D. M.

ș) (Prin Transilv.) Plată¹ la cămășile bărbătești. ALR SN IV h 1465.

2. Numele unor părți ale morii:

a) (Și, regional, în sintagma puntea bogdanelor) Lemn orizontal (mobil) care unește capetele stlpilor din care este alcătuit stăvilarul morilor de apă. Cf. DAMÉ, T. 147. *O cădere de apă... se poate mări și prin stăvilare compuse — la moara fărânească — din patru stlpi, numiți bogdani... ale căror capete sînt legate printr-un lemn — puntea bogdanelor.* ENC. AGN. IV, 66, cf. ALR II 6 727/2, 27, 102, 105, 219, 228, 250, 260, 272, 284, 346, 349, 353, 386, 414, 762.

b) (Transilv., Ban. și prin Mold.) Pîrghie cu ajutorul căreia se reglează înălțimea pietrelor morii (de apă sau de vînt), pentru a se obține, după voie, o făină mai mare sau mai mărunță; (popular) posadă² (I). Cf. ALRM SN I h 111.

c) (Regional) Strat de lemn de care este prinsă broasca morii (Ghilad — Timișoara). ALR II 6 745/36.

d) (Regional) Schelet de lemn pe care este așezată roata morii. Com. din TĂRCĂIȚA — BEIUȘ.

e) (Prin Bucov. și prin Transilv.) Grîndă longitudinală care unește ursoarele morii și pe care se realizează crîngul și fusul morii. Cf. A V 22, 28, MAT. DIALECT. I, 189.

f) (Prin sudul Transilv.) Birnă orizontală, paralelă cu fruntarul, cu un capăt mobil, care se reazemă

pe calul morii. Cf. PĂCALĂ, M. R. 466, com. din SĂ-
LIȘTE — SIBIU.

y) (Regional; la pl.) Crivace (Ghilad — Timișoara).
ALR II 6 781/36.

h) (Rare) Mică piesă metalică pe care este așezat
capătul de jos al fusului care învârteste piatra așe-
gătoare la moara de apă. V. p o s a d a² (1), g r i n d a².
p o d o i m a¹ (1). Cf. SĂGHINESCU, V. 102.

i) (Regional; și în sintagma *puntea prtsnelului*,
DAMÉ, T. 162) Masa tigăii, v. m a s a¹ (II 12). Cf.
id. ib., PAMFILE, I. C. 190.

3. Planșeu din lemn sau din metal care închide
corpul unei nave la partea superioară sau care com-
partimentează nava pe nivele; (învechit) pod¹ (III 2).
*Din vârstarea tinerică o tulpină înfurnată Să făcea
stejar puternic ... Al său trunchi durat la punte, ou
în plutitoare vase, Ar da riurilor lege ș-a lor curs a-l
înfrnta. ASACHI, S. L. I, 64. Căpitanul se suit pe puntea
de lângă hornul mașinii și începe a da ordin de plecare.*

ALECSANDRU, O. P. 290. *Vaporul merge mai tucet,
mai cu pază ... Amândoi comandanții sînt pe punte.*
VLAHUȚĂ, O. A. 407. *În port a ancorat un vas ... Pe
puntea lui, odată, Am navigat spre vechiul continent.*

MINULESCU, VERS. 345. *De cite ori ajungeam cite o
corabie străină, sârea cel dinții pe puntea ei.* GAMIL
PETRESCU, T. II, 178. *Am mers cu vaporul între ma-
rinari, cînd la punte, cînd la mașini.* SAMIA, U.R.S.S.

5, cf. ABC MAR. *Era să-i spun tinărului domn, înfîlțit ...
pe puntea vaporului ... că, deși ne apropiem de port,
eu la debareader nu mă voi despărși.* SEBASTIAN, T.

152. *Cițiva marinari greci cîntau pe punte.* SADOVEANU,
O. XII, 56. *Lumea se strînge meren privind la jocul
marinarilor de pe punte.* BART, S. M. 13. *În turbura-
tu-mi suflet am construit o arcă ... Și turme-nregi de
gînduri pe puntea ei se-îmbarcă.* I. BARBU, J. S. 8.

Ședea pe o bancă, pe puntea inferioară a unui vapor.
CĂLINESCU, S. 62. *Coabluul pare ... un transatlantic;
eu toate catargele și punțile de comandă vopsite din
nou.* BOGZA, C. O. 65. *Neva, purtînd pe undele ei co-
răbii ... eu pasageri în hoince de sârbătoare pe punte.*

STANCU, U.R.S.S. 115. *Sala părea o punte de vapor
puternic luminată.* V. ROM. iulie 1951, 52. *Se aude
iar sirena unui vas îndepărtat ... O umbră străbate
puntea.* II. LOVINESCU, T. 349. *Puntea ... strălucea ca
dușumelele în casa vrednicelor gospodine.* TUDORAN, P.

332. *Epușele lumii își cheamă arcașii pe punți.* LABIȘ,
P. 246.

4. Bucăciță de plută² (2), de lemn ușor sau de metal
în care se înfișe fitilul candelii ca să plutească în
untdelemn. V. p l u t a² (3 c). Cf. DDF, SĂGHINESCU,
V. 102, TDRG. *Nu se auzea decît ... torsul candelii ...
Iasea din pante plpția ușor.* CONV. I.T. XLV, 369, cf.
CADE, com. FURTUNA.

5. (Olt.) Coardă de viță de vie întinsă între araci.
Cf. II XVI 41, ALR I I 740/308, GL. OLT.

6. (Anat.; prin Transilv.; în sintagma) *Puntea
umărului* = claviculă. Cf. ALRM II I 92 172, TEAHA,
C. N. 257.

7. (Anat.; Transilv. și prin nord-vestul Mold.; în
sintagma) *Puntea nasului* = cartilaj care desparte
între ele foscele nazale; (popular) zgîrciul nasului.
Cf. ALRM II I 17. *Ce-i în lume fără nume? (Puntea
nasului).* GONOVIL, C. 308, cf. PASCU, C. 193.

III. (În credințele populare) I. (Munt.) Două crenguțe
în formă de furcă între care se așază o crenguță
orizontală, ca o punte (II I), sau alte obiecte, pe care
fetele de la țară le puneau afară în noaptea sfîntului
Vasile sau a Bobotezei pentru a-și visa ursita. *Pun-
țile sînt ȝezate de fete în marginea gîrlelor.* MUSCEL, 5. *Fetele
gădesc punțile (nărgele, cercei, busuioc, bete, salbă ș.a.)
rouate, atînei zie că e seniu bun.* II IV 165. *Le dă cite-un
firiceel dă busuioc, eu ala-ș face punte.* ALR II I MN 110,
2 802/928, cf. ALRY II 303.

2. (Regional, mai ales în Mold. și Bucov.; în prac-
ticile religiei creștine ortodoxe) Bucată de pinză
îngustă și lungă care se așterne în drumul cortegiului

morlmar; p. ext. pomână care constă, de obicei,
din colaci, bucăți de pinză, covoare, căni de apă etc.
și care se împarte pe drumul pe care este dus mortul la
cîmîtir; (regional) pod¹ (II 2). Cf. MARIAN, I. 301,
SĂGHINESCU, V. 102, ȘĂINEANU, D. I.

3. Bani pe care se crede că trebuie să-i plătească
mortul ca să poată trece și călători pe lumea cealaltă;
vamă. *El a strîns comorile acelea ... ca să aibă cu ce
plăti vămile sau punțile în lumea cealaltă.* MARIAN, T.
87, cf. PAMFILE, com. 5. *E un păcat din cele mai mari ...
de a nu-i se da [mortului] cînd moare punțile ...
la înmormîntare.* ȘEZ. III, 237, com. FURTUNĂ, ALR
II I h 172/531. *Pîntru un mort si dă nouu punți sau
șăpti.* ALR II 204.

4. (Regional) Pinză care se pune peste fața mortu-
lui; (regional) podul mortului, v. p o d¹ (II 2) (Miron
Costin — Roman). ALRM II I h 415/536.

IV. 1. Dispozitiv de măsură a unor mărimi elec-
trice, format din patru elemente de circuit așezate
după laturile unui patrulater, pe diagonalele căruia
sînt dispuse o sursă de energie și un instrument de
măsură. Cf. M. D. ENC., DEX.

2. (Clim.; în sintagma) *Punte de hidrogen* = legă-
tură de hidrogen. Cf. M. D. ENC., DEX.
— Pl.: punți.
— Lat. pons, -ntis.

PÎNTECE s. n. v. pîntece.

PUNTECĂ s. f. v. punteică.

PUNTECĂ s. f. (Rare) Punteoară. Cf. CADÉ, DEX.
— Pl.: puntecele. — Și: punteică s. f. LB.
— Punte + suf. -icieă. — Punteea: cu schimbare
de suf.

PUNTECĂ s. f. Diminutiv al lui p u n t e; (rar)
punteică, (popular) punteică (I). Cf. CIHAC, I, 223,
ŪDRESCU, GL.
— Pl.: punteoare.
— Punte + suf. -ișoară.

PUNTECĂ s. f. I. (Popular) Punteoară. Cf. LB,
DEX. *Trecui valeu ș-o punteică La fata de dîscălișă.*
ALECSANDRI, P. P. 368, cf. RETEGANUL, CH. 166.
2. (Regional) Lopăciță la rășchitor (Nucet). TEAHA,
C. N. 258.
3. Interval aflat între găurile țevilor la o placă
tubulară a unei căldări de aburi. Cf. DEX.
— Pl.: puntețe.
— Punte + suf. -ișă.

PUNTRU prep. v. prlatru.

PUNTAȚIE s. f. v. punctuație.

PUNȚĂ s. f. I. (Învechit) Împunsătură, înțep-
ătură; urmă lăsată de o împunsătură. *Și va fi ea
pulberea de la roată avușiu celor necurați, și cu fîrtna
ce spulberă mulțimea celor ce te asupresc și va fi ea o
punteară îndulă.* BIBLIA (1688), 469²/54. *Pe lângă ei
pîntîntul era ca o punteară.* HELIADE, O. I, 376, cf.
TDRG, CDDE, CADE, SCRIBAN, D.
2. (Regional) Punct (II 7). *Poalele cămeșei sau în
cusule la punteară eu flori pe margini și eu bibiluri ...
sau chiar eu acul eiurului.* SEVASTOS, S. 90.
— Pl.: punteuri.
— Lat. punctura. Cf. it. p u n t u r a.

PUOTORÓS, -OĂȘĂ adj. v. puturos.

PUP¹ interj. v. pu.

PUP² s. m. I. (Mai ales în Ban., Transilv. și Marani.)
Boboc de floare. Cf. KLEIN, D. 408, LB, CIHAC, II,
299. *O feciorîșă tînără eu un pup de floare nedezevoltat.*
F (1873), 53, cf. DDF, JAHRESBER. III, 325, V, 326,
BĂRCIANU, ALENI, W., TDRG, DR. IV, 658, ȘĂINEANU,

D. U., CADF. SCRIBAN, D., II XVIII 138, VAIDA. *Mi-ai fost pup de trandafir, Acum este creangă de știr!* HODOȘ, P. P. 122. *Ielișoară, gură dulce, Cbeamă-mi dorul să se culce...* Între *pupi* de trandafiri, *Lingă buze dulci, subțiri*. BICESCU, P. P. 28, cf. VICIU, S. GL., com. din TIMIȘOARA. *Fă-mă, Doamne, ce mă faci, Fă-mă pup de trandafir*. L. COSTIN, GR. BĂN. 171, cf. ALR SN III h 660, LEXIC REG. 56, GL. OLT. ⇨ Fig. *Fata tină, frumoasă e pup de trandafir*, h XVIII 267. *Cind pleacă cu mortu la mormint, atunci, piună n-a pleca, îl petrișe...*, *alta să dize: „pup dă trândăfir”*. ARH. FOLK. III, 108. ◆ Mugur (I). Cf. ALR I 1712/315, L. ROM. 1959, nr. 3, 70, LEXIC REG. II, 42. ◆ Fig. (Transilv.) Copil mic. Com. din ZAGNA—NĂSĂUD, L. ROM. 1959, nr. 6, 51. *Vezi ce pup frumos îi în leagăn?* MAT. DIALECT. I, 266. ◆ (Regional; în sintagma) *Pupul făinii* = lamura făinii (Briheni — Dr. Petru Groza). TEAHA, C. N. 258.

2. (Regional) Altoi (Ineu — Arad). ALR SN I h 219/64. *Din lăstari se ia un pup*, ib. *Utluitură cu pup*, ib. h 221/64.

3. (Prin Olt. și prin Ban.) Pată mică. *Pup de tină*. CADE, cf. DM. *Oile sint ... pistre cind botul li-i alb cu pupi negri*, h XVIII 267, cf. 141.

4. (Transilv. și Ban.; mai ales la pl.) Motiv ornamental, desen (de forma unor cerceulețe) folosit la cusăturile și la țesăturile țărănești. Cf. CADE. *Femeile, iarna-vara, se leagă la cap cu o cîrpă mare de culoare vinăt-închisă și cu pupi*. PRIBEAGUL, P. R. 37, cf. DENSUSIANU, Ț. H. 330, ALR I 1762/65, 77, ALR II 3331/29, MAT. DIALECT. I, 266. ◆ (Regional) Motiv ornamental făcut pe colaci (Bozovici — Oravița). ANH. FOLK. III, 42. *La Bozovici decorațiile făcute cu feava pe colaci se numesc „pupi”*, ib.

— Pl.: *pupi* și (la unele sensuri, n.) *pupuri* (LB, CADE, DENSUSIANU, Ț. H. 330).

— Din scr. *pupa*, ucr. *пуп*.

PUP³ s. m. (Familiar și în limbajul copiilor) Sărut. Cf. UDRESCU, GL. *Hai și dă un pup la mamă!* id. ib.

— Pl.: *pupi*.

— Postverbal de la *pupa*.

PUP⁴ subst. I. S. m. și (rar) n. (Med.; regional, mai ales în Ban. și Transilv.) Cifoză, cocoasă. Cf. DR. V, 222, CABA, SĂL. *Arc un pup în spate cî o pîlă*. Com. din FBATA—TURDA, cf. ALR I 1 h 58, ALR II I MN h 56/250, LEXIC REG. 9, MAT. DIALECT. I, 89. ⇨ EXP. (Adverbial) *A sta (sau a se pune) pup* = a sta clircit, a sta pe vine. *Toată ziua accea... au petrecut vremea șezînd pup între straturi*. SLAVICI, N. I, 22, cf. DDRF. *Achim ședea pe straturi pup*. COȘBUC, P. II, 237, cf. JAHRESBER. XVI, 71, DR. IV, 660, com. din ZAGRA—NĂSĂUD. *Stau îmbotit, pup așa*. ALR SN V h 1487/53, cf. L. NOM. 1959, nr. 6, 47, 49, TEAHA, C. N. 258.

2. P. a n a l. Nume dat unor (aglomerări de) obiecte care seamănă ca formă cu un pup³ (I):

a) S. m. și n. (Transilv.) Grămadă de cereale, de paie etc.; stog (de fin, de grâu); clăie de slrujeni sau de coceni așezați (pentru iarnă) în formă de căpiță. Com. din ZAGRA—NĂSĂUD, COMAN, GL., ALR SN I h 67/61, ib. h 117/334, h 118, ALR SN I h 50/64, ib. h 81/334, A I 12, 13, 20, 21, 35, MAT. DIALECT. I, 287, LEXIC REG. II, 81, 87. ⇨ *Fasole pupuri* = specie de fasole care crește fără araci, ca niște mici tufe. Com. din ZAGNA—NĂSĂUD.

b) S. n. (Transilv.) Grămadă mică (de gunoi). Cf. VAIDA, CHEST. II 427/380. *Pup de gunoi*, MAT. DIALECT. I, 215. ⇨ EXP. *A sări tot pupuri* = a face sărituri scurte și dese (de bucurie). id. ib.

c) Subst. (Regional) Virf de deal (Brusturi — Oradea). CHEST. IV 88/302.

d) Subst. (Prin Transilv.) Calota pălăriei. Cf. VICIU, GL., ALR SN IV h 1161/316.

e) Subst. (Regional) Moț¹ (I) (Sîmnicolau Român — Oradea). ALR SN III h 688/316.

f) S. n. (Prin Ban. și prin Transilv.) Coc, conci. *Fetele... făceau din păr o mulțime de chici (cosițe),*

ca să stea creți, altele îl făceau „pup”. PRIBEAGUL, P. R. 40. *Acumu se face pup, „coc” în creștet*. ALR II 3286/53, cf. 3286/316, 3288/53, LEXIC REG. II, 90.

3. S. m. Numele unor preparate alimentare (făcute din făină):

a) (Ban. și prin Transilv.) Un fel de colac; s p e c. pupăză (II). *La moșii de iarnă..., românecele din Transilvania fac și dau în această zi de pomână un fel de coptari care se numesc pupi*. MARIAN, S. R. I, 261, cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 162. *Colac sau cuiună sau pup*. ALR II 4031/53, cf. 4031/310. *Pingă ca is nouă pupi copți*, ib. 4032/27, cf. 4032/53. *Să face parastasu. Și ponește. Să-mparte la rud'ești, la oamiu. Și pupi la prună*. A I 12.

b) (Prin Ban. și prin sud-vestul Transilv.) Gogoasă; scovardă. *Pupi cu uloi*. CHEST. VIII 7/2. *Din aluatul de pine se fac uneori gogoși (pupi)*, ib. 26/31.

c) (Prin Transilv. și prin Maram.) Turtă de mălai (coaptă în cenușă). Cf. DENSUSIANU, Ț. H. 330, LEXIC REG. 13, MAT. DIALECT. I, 189. ◆ (Regional) Turtă de mure uscate (Clopotiva — Hațeg). GNEGRIAN, CI., 61.

d) (Regional) Franzelă (Agirbiciu — Cluj Napoca). LEXIC REG. II, 74.

e) (Prin Transilv., prin Maram. și prin Bucov.) Piine mică. Cf. VICIU, GL. 21, ALR SN IV h 1065/353, ib. IV MN h 1070/250, A V 8.

4. Subst. (Regional) Bucată de aluat care se seurge din pînea crăpată și se coace mai tirziu, căpătînd o coajă rumenă; (regional) cursură (Vinători — Sighișoara). ALR SN IV h 1063/157.

5. S. m. (Regional) Coltuc sau bucată de prescură (Vilece — Turda). Cf. MAT. DIALECT. I, 89.

6. S. m. (Prin sud-vestul Transilv.) Prună care se usucă în pom. Cf. DENSUSIANU, Ț. H. 330. *Pruțele s-or făcut pupi d'e ploaie*, id. ib.

7. S. m. (Regional) Nume dat mai multor plante:

a) Zbirciog (*Morehella esculenta*). Cf. CADE. ◆ (La pl.) Zbirciog-grași (*Gyromitra esculenta*). Cf. BIANU, D. S., PANȚU, PL., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., BORZA, D. 194, ALR II 6404/365, A V 14.

b) (La pl.) Bobonei (*Gomphrena globosa*). Cf. BORZA, D. 78.

c) (La pl.) Maghiran (I) (*Origanum majorana* sau *Majorana hortensis*). Cf. DR. I, 362, BORZA, D. 105.

— Pl.: (m.) *pupi* și (n.) *pupuri*.

— Din magh. *pup*.

PUPĂ vb. I. I. Tranz. și refl. recipr. (Popular și familiar) A (se) săruta. *Moșie măcar de sint și de un sfînt mic, nice să-l sărute, nice să-l pupe, ce de parte să stea și să i se incline numai*. PRAY. GOV. 60³/13, cf. LB. *Au început Moise a se pupa cu Bucura* (a. 1827). IORGA, S. D. XII, 212. *În gerunchi îi pupă mina*. PR. DIAM. 346, cf. POLIZU. *Mă sărutară-ndată pîrînții în urare Și cu și cu Maria puparăm mina lor*.

BOLLAC, O. 104. *Curioși provinciali... Acu te string de git, acu te pup*. ALECSANDRI, T. I, 229. *Ia vină-ncoace la ninășclul, să te pupe el!* CREANGĂ, P. 24. *Ne pupăm în gondolă ca doi patrieni*. CARAGIALE, O. II, 165.

Apoi îl luară și îl pupară și pe o parte și pe alta. ISTIRESCU, L. 105. *Eu bat la sfinți mătâni, și-i pup și-i rog cuminte*. VLAHUȚĂ, P. 5. [Părintele] *pupă de sute de ori marginea cea mai de jos a poalei [mitropolitului]*.

I. NEGRUZZI, AP. TDRG, cf. DDRF. *Se recomandă de babe asemenia ca bolnavii să pupe un măgar*. ȘEZ. IV, 30. *Bogata-și pupă boii-n bot, Îmbătrînind cu boi cu tot!* COȘBUC, P. I, 129, cf. BĂRCIANU, ALENI, W.

Pentru a nu-i crăpa cuiva buzele, i se recomandă să pupe oala cu unt. CĂNDREA, F. 235. *Tu mă urăști! Mi-o spune chiar Gurița, frumusea! Întinde-mi-a s-o pup măcar*. IOSIF, T. 116. *Baba vru să pupe mina jupnesii*. CONV. LIT. XLIV₂, 543, cf. TDRG. *Povestea e-er fi făcut alitea veteji, de l-a puput însuși împăratul*.

REBREANU, I. 116, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Vino să bei un pahar de vin cu tată-tău și să te pup pe frunte*.

C. PETRESCU, I. II, 29. *Domnișoară, v-aș pupa, dar*

mîros a usturoi. BRĂDESCU, O. A. II, 261. *Unii i-eu pupat mîna, alții numai au simțut.* TEODORESCU, M. I. 32. *Fi-ți-ar guturații de ris, Anghiliu! Ai pupat cocotul în bot.* IONESCU, N. 56. *Bogdănuș, pupă mîna babacii și nepoacăi.* SADOVIANU, O. XI, 207, cf. SCRIBAN, D. *Nu mai merg pînă ce fiecare din voi mi mă pupă de zece ori.* ARGHEZI, S. VII, 25. *Dacă pîrvea o fată, o pupa hoștește pe obrajii rumeniți.* CAMIL PETRESCU, O. I, 39. *Se îmbrățișară, se pupară, se împacău.* STANCU, R. A. II, 184. *Răsucindu-și gîtul îl pupă pe copil pe obraji.* PREDĂ, M. 369. *Din sală se auzeau strigătele spectato-rilor întărîtați de ceea ce vedeau pe ecran: — Pup-o, mă! BARBU, P. 178. Avea însă curioz ... I-am băut împreună și ne-am pupat și el iar m-a băut.* V. ROM. noiembrie 1964, 39. *Să te pup odată-n frunte.* TEODORESCU, P. P. 120. *Îndelă s-au îmbrățișat și s-au pupat.* SBIERA, P. 22. *Iepuroșu-i bun de zana, Iepuroșea de friptură, Lelea de pupat în gură!* HODOȘ, P. P. 167. *Of! două buze dulci și moi, Săruta-m-aș eu cu voi Și cu ochii cui vă ține ... Și v-adapă tot eu miere, De vă pup cu-oșă plăcere.* BIBICESCU, P. P. 34, cf. ALRM II h 118, ALRM II/I h 49, 50. *Dacă n-are frumos, pupă și mucos.* PANN, P. V. II, 113/16, cf. BARONZI, I. 59, ZANNE, P. II, 561, 562. *Zestrea toate le astupă, Ea și pe dracu-l pupă.* ZANNE, P. IV, 692. *Am o fată mare, încă trece o pupă (Soba).* ALR SN V MN h 1286/928. ♦ (În imprecății) *Lăuda-te-ar Bogdan-Ducea și Pupa-te-ar Popa Iapă!* TOPÎRGEANU, P. O. 156. ♦ *Expr.* (TRANZ.) *A pupa (pe cineva) în bot = a lingși, a se da bine pe lângă cineva. Pupa pe rumân în bot și-i lua din pangă tot.* HELIADE, O. II, 425. *Uite, e-o porbă numită te pupă cineva-n bot.* PANN, P. V. II, 56/11. *Ghiță, Ghiță, pupă-l în bot și-i pupă tot, că sătulul nu crede la al flămînd.* CARAGIALE, O. VI, 82, cf. ZANNE, P. II, 680. (REFL. RECIP.) *A se pupa în bot (sau, rar, în gură) cu cineva = a fi în relații extrem de strîns cu cineva; a se înțelege foarte bine cu cineva. Să tundeți, cu-alte vorbe, tot ce nu vor boierii Ce s-au pupat în gură.* BOLINTINEANU, O. 166. *Se pupă-n bot cu filbarul de director.* VLĂDUȚĂ, N. 196, cf. DDRF, ZANNE, P. II, 681. (Eliptic) *Bagă sama, căpitane! Noi nu te-am ales pe tine Ca să te pupi cu boierii și să ne dai de rușine!* HASDEU, R. V. 68. (TRANZ.; mai ales în imprecății) *A-l pupa pe cineva (mă-să) rrr = a vedea pe cineva mort.* Cf. IORDAN, I. R. A. 495. *Of, pupa-o-ar mă-să rece, Că dorul ei nu-mi mai trece!* PARASCHEVESCU, C. T. 54. (TRANZ.) *A pupa înleaua neamului sau (refl. recip.) a se pupa en cendril = a se îmbăta; a fi bețiv.* Cf. ZANNE, P. III, 210, 529. (TRANZ.) *A-l pupa pe cineva enenl armenese, se spune cuiva care se scoală tîrziu, care lenevește (în pat). Scoală, dușigule, înainte de răsăritul soarelui; iar vrei să te pupi eucal armenese și să te spurce, că să nu-ți meargă bine toată ziua?* CREANGĂ, A. 52. (REFL. RECIP.) *Rar se văd și nu se pupă, se spune, ironic, despre persoane care nu se pot suferi.* Cf. ZANNE, P. IV, 239. ♦ *Compus:* (rar) *pupă-vînt* s. m. = om ușuratic, nescios, fără căpătii. Cf. JAHRESBER. XIX-XX, 12; (rar) *pupă-lapte* s. m. = om blond. Cf. CHIRIȚESCU, GR. 253.

2. TRANZ. (Familiar; mai ales în construcții negative) *A ajunge să obțină ceva rivnit sau care i se cuvine, a căpăta, a dobîndi; a pune mîna pe ceva. Tu de la vizitul tot nu pupai banii.* PANN, EP. CADE. *Da' nici cuvîntul să nu suflă cuiva, că nu pupi ale două sute de lei.* ap. TBIG, cf. ȘĂINEANU, D. V., CADE. *Gîtu din Lechința nu mai pupă grofii cît or fi să fie!* VLASIU, A. P. 252, cf. SCRIBAN, D. *Rașea te sîmpatizează și te-a propus, atrăgîndu-ți atenția că fără „dar” nu mai pupi vro plecare.* BARBU, P. 331. ♦ (Ironie) *Cîți s-au prins cu mîna-n sac, cu ocaua mică, toți au pupat duba.* JIPEȘCU, O. 95. *Și-ntrăcăbă-te la urmă cine pupă mai des grosu.* id. ib. 134. ♦ (RAR) *A vrea, a dori, a jîndui. Ai pupa tu să te ia ala.* PREDĂ, M. 104.

— Prez. ind.: *pup*, pers. 6 și (învechit) *pup*.

— Lat. *puppere.

PUPĂR, -Ă adj. (Regional) „Harnic, aspru, amar” (Bonț — Gherla). Cf. COMAN, G.

— Pl.: *pupări, -e*.

— Etimologia necunoscută.

PUPĂRĂ s. f. v. *pupură*.

PUPĂRE s. f. (Popular și familiar) Acțiunea de a (se) pupa și rezultatul ei; sărutare; (concretizat) sărut. Cf. *pupa* (1). Cf. IB. *Mulți pun pupare rece și mută.* I. VĂCĂRESCU, P. 463/8, cf. POLIZU, GHAC, I, 223, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., SEC IV, 308.

— Pl.: *pupări*.

— V. *pupa*.

PUPĂT s. n. (Popular și familiar) Faptul de a (se) pupa, sărutare, sărutat; (concretizat) sărut; (popular și familiar) pupătură. Cf. *pupa* (1). Cf. POLIZU, GHAC, I, 223, CREANGĂ, O. 207, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Se repezi la mine și din toată inima imi trase un pupat strașnic.* CONV. LIT. XLII, 150, cf. BIANU, D. S., ȘĂINEANU, D. P., SEC IV, 308. *Cu pupat să te mingie De la cap pînă la călcic.* TEODORESCU, P. P. 311. *Dă pupat, dă sărutat, Popa nu ne dă făcet.* ZANNE, P. II, 681. *Tu s-o pocnești eu măciuca și lasă dacă i-a mai trebui pupat.* POP., ap. CADE.

— Pl.: (rar) *pupături*.

— V. *pupa*.

PUPAZĂ s. f. v. *pupăză*.

PUPĂ¹ s. f. Partea de dinapoi a carpulii unei nave. *Pupa (partea cea din apoi) era coronată cu niște flori.* MAIOR, T. 18/19. *Roata pupei fu depărtată cît colo, proza întregă fu sfărîmată.* HELIADE, D. J. 104/19, cf. I. GOLESCU, C. *Flota toată zări două fregate ... Acestea era una Ducesa de Berrî ... și cialaltă care avea în pupă bandieră turească.* CR. (1830), 162¹/18. *Portea dinapoi, numită „pupă”, e mai timpă decît cea dinainte.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 50. *Vaporul bătea bandiera franceză în pruă și la pupă.* GHICA, S. 400, cf. BARONZI, I. L. II, 233/27, BĂRCIANU. *Vlășul cel fricos Nu mai se-nerede-n pupe vopsite doar frumos.* OLLĂNESCU, H. O. 59, cf. ALEXI, W. *Se ridică deodată, apropiindu-se de pupă.* DUNĂREANU, CH. 147, cf. CHIRIȚESCU, GR. 253, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Dornu trei galere Ce poartă-n pupe înrustate Trei nume spaniole.* MINULESCU, V. 30. *Deodată începe să-ți bată vîntul în pupă.* C. PETRESCU, C. V. 53. *Maiorul ... le ținu la pupă, în seeret, o cuvîntare.* BRĂDESCU, O. A. I, 328, cf. ABC MAR. *La pupă, pe dunetă, toate erau înpodobite cu mult gust.* BART, S. M. 26, cf. SCRIBAN, D. *Adusă de curent, pupa monitorului alunecă la vale.* BOGZA, A. I. 312. *Vîntul bate exact în lungul digului, și, cum ne împinge din pupa, manevra, executată cu dibăcie, poate să ducă la o acostare spectaculoasă.* TUDORAN, O. 149. *Sub efectul armiei ..., pupa vine în vînt.* L. ROM. 1961, nr. 1, 31.

— Pl.: *pupe*.

— Din fr. *poupe*.

PUPĂ² s. f. (Entom.) Stadiu în metamorfoza unor insecte, reprezentînd faza de trecere de la larvă la adult; nimfă (2), (popular) păpușă (1 3). Cf. SCRIBAN, D., ENC. AGR. *Prin prășit, pupele ... omizilor, care trăiesc în pămînt, sînt distruse.* ȘTIINȚA, 1952, nr. 2392, cf. DI., DM. *Dapă cîva timp, larvele se transformă în pupe.* ZOOLOGIA, 90, cf. DER.

— Pl.: *pupe*.

— Din lat. *pupa*.

PUPĂ³ s. f. (Regional) Cartof copt (Sereca — Orăștie). MAT. DIALECT. I, 266. *Hai, la mama, să-ți dea pupe.* ib.

— Pl.: *pupe*.

— Etimologia necunoscută.

PUPĂCIÓS, -OĂSĂ adj. (Popular și familiar; despre oameni) Căruia îi place să (se) sărute. Cf. CADE. *Ghenea*

e pupăcios la chef. C. PETRESCU, I, II, 29, cf. M.D. ENC., DEN. *Măi bădiță al meu frumos, Tu ești tare pupăcios!* — *Mîndrulița nea frumoasă, Tu ești și mai pupăciosă!* PODARIU, FL. 89.

— Pl.: pupăciosi, -oase.
— Pupa + suf. -ăcios.

PUPĂGIOĂRĂ s. f. v. pupejoară.

PUPĂI vb. IV. Intrans. I. (Despre pupeze I 1) A scoate sunete caracteristice speciei; (regional) a pupui² (I). Cf. LB, POLIZU. *Muierea lu ... să se prefață în pupăză ...*, pupăind toată ziua ca o nebună. MARIAN, O, I, 13, cf. II, 171. *Ce ai, pupăză, cu uîne? ... cînd îi pupăi, Toată lumea te-a urî Și eu bulgări ori zîrlîi.* AP. CADE, ef. RL VI, 149.

2. (Popular și familiar; despre oameni) A flecări; a cleveți. Cf. LB, LM. *Toți defăimătorii sint numiți „pupeze” și se zice că „pupăiesc”, adică clevețesc.* MARIAN, O, II, 176, cf. DDRF. *Cîl ce i-am spus s-a dus și-a pupăit prin sal; nu-i spune că pupăie tot.* REV. CRIT. III, 166. *Mătușă, du-te-n treabă-ți și nu mai pupăi atîtea.* VASILIU, P. L. 46, cf. 261, PAȘCA, GL., MAT. DIALECT. I, 89.

3. (Regional; despre broaște) A orăcăi (Boeșa — Zălah). ALR SN III h 730/279.

— Prez. ind.: pupăiesc și pîpăi.
— Pupl + suf. -ăi.

PUPĂIRE s. f. (Învechit, rar) Aecțiunea de a pupăi și rezultatul ei. Cf. LB.

— Pl.: pupăiri.
— V. pupăi.

PUPĂJOĂRĂ s. f. v. pupejoară.

PUPĂTOR, -OĂRE adj., s. m. și f. (Rar) (Om) căruia îi place să (se) sărute. Cf. CADE.

— Pl.: pupători, -oare.
— Pupa + suf. -ător.

PUPĂTURĂ s. f. (Popular și familiar) Pupat. *Fu o pupătură universală, o spargere de sticle pe toată lînia.* D. ZAMFIRESCU, AP. CADE. *Urmă o serie de pupături de mîini și de ochi între cucoanele venite și între gazde.* AP. IDRG. *Se ridicau ici-colo izbucniri de risete ... cite-o pupătură mai pleoscăită.* REBREANU, R. I, 16. *Se găsi prins de pupăturile camarazilor din toate părțile.* SIMIONESCU, S. A. 112. *S-a aranjat, rîzîndu-se bine de dimineață, ca să primească ... samedenii de samedenii de pupături.* ARGHEZI, S. VII, 102.

— Pl.: pupături.
— Pupa + suf. -ătură.

PUPĂȚĂ s. f. v. pupăză.

PUPĂȚELE s. f. pl. (Prin Bucov.) Pupături, v. pupătură. LENIC REG. 115.

— De la pupa.

PUPĂZĂ vb. I. I. Intrans. (Regional; în forma pupăzi) A flecări, a pâlăvrăgi (Poiana Sibiului — Sebeș). ALR II/1 h 29/130.

2. Refl. (Prin vestul Munt.) A se îmbăta. Cf. ZANNE, P. IX, 701.

3. Refl. (Regional) A sta ridieat, a sta în sus (Pitești). UDRESCU, GL. *Ți s-a pupăzat gulerul la cămușă, uite-l cum stă bizoi.* id. ib. ♦ A se cocoșa (Săpata de Sus — Pitești). UDRESCU, GL. *Ce te-ai pupăzat acolo, mă diavole; dă-te jos, că mă pui cu jălănceașă pe tine!* id. ib.

4. Refl. (Regional) A se împoțolona, a se înzorzona (Săpata de Sus — Pitești). UDRESCU, GL. *S-a pupăzat marghioala să meargă zorzonată la nuntă!* id. ib.

5. Trans. (Regional; complementul indică obiecte de îmbrăcăminte) A scurta prea mult (Pitești) Cf. UDRESCU, GL. *Mi-a pupăzat rochia, deșteapta!* id. ib.

6. Refl. (Regional; despre vedere) A se împăienjeni, a se voala; a slăbi. Cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., COMAN, GL. *Ce-ai, băiatule, nu poți să dai „bună zina”? Ori ți s-a pupăzat vîzul?* UDRESCU, GL.

7. Refl. (Prin nord-estul Olț.) A se strîmta, a se îngusta. Cf. CIAUȘANU, V. 193. *Locul se pupăzează spre Olteț.* id. ib.

— Prez. ind.: pupăzez. — Și: pupăzi vb. IV, pupeză (SCRIBAN, D.) vb. I.

— V. pupăza.

PUPĂZĂȚ, -Ă adj. (Prin Munt.) Strîmb; pieziș. *O babă slabă și uscătă, din scripturi, de care doar nasul — un nas pupăzat și ascuțit ... — și achii uu mai rămas.* IOVESCULESCU, N. 69. ♦ Ex pr. **A fi** (sau **a umbla**) **cu nasul pupăzat = a)** a fi îngîmfat, a umbla eu nasul pe sus. *Prea e și ea eu nasul pupăzat.* UDRESCU, GL.; **b)** a fi supărat, bosumflat. *Ce-o fi avînd de umblă eu nasul pupăzat?* id. ib. ♦ (Adverbial) **A tăia pupăzat.** id. ib. *A se uita pupăzat.* id. ib.

— Pl.: pupăzați, -te.

— V. pupăza.

PUPĂZĂ s. f. I. I. Pasăre insectivoră migratoare, cu penaj pestrii, cu cioc lung, subțire și curbat în jos, cu un moț de pene mari, roșii-ruginii, așezate ca o creastă în virful capului; (regional) nevăstulea (I 2), pasăre-de-balegă (*Ūpupa epops*). *Și barza și șoinul și cite-i sumănă lui și pupăza și liliaeul.* BIBLIA (1688), 137¹/8. *Glasul cucului din glasul pupăzii nedeosebind, tolăcauna urechile sale către evintele mele surde și de tot astupate ș-au finit.* CANTEMIR, IST. 359, cf. DBLU, LB. *Încă iutrebî ee să coici? Mișe de mare și pupeze.* BĂRAC, T. 16/26. *Pupăza moțată și frumoasă-n pene, Gunoindu-și cuibul din nărav și lene, Îl lăsa și mersie iar în altă parte.* PANN, P. V. II, 49/21, cf. IEM 2 495. *El te-a trimes cu pupăzi de vinzure, să spurci iarmaroelul?* CREANGĂ, O. 210. *De ee, în acest amefilor vîlmășug de cioure și de pupeze n-azi o dată puternicele bătîi de aripi ale unui vultur?* VLAHUȚĂ, AP. CADE. *S-a cueuiet ea o pupăză.* MARIAN, O, II, 171, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Fi-ți-ar gura aurită ea cuibul de pupăză.* PAMFILE, I, II, 162, cf. PĂCALĂ, M. R. 31, ȘĂINEANU, D. U., SIMIONESCU, F. R. 122, DS. *Pupăza din pom ajută Snarandei la lors.* CĂLINESCU, I. C. 17. *Adiau fluierăturile micșlor și sunțele joase ale pupăzelor.* SADOVEANU, O. I, 569, cf. PUȘCARIU, L. R. I, 265, ROȘETI, L. R. II, 108. *Ajung într-un finit sălbatec și împădurit unde îi primește pupăza.* V. ROM. septembrie 1951, 222. *„Aia” iur s-a împoțolonat. Parcă e o pupăză. Stă lu geam și face cu ochiul la bărbaf.* PAS, Z. I, 81. *Ca într-un covor oltenesc, pupeze înecînite îi zburau pe aproape.* VINEA, L. I, 50, cf. VÎN. PESC. noiembrie 1964, 9, R. X 152, 187. *Știu că nu ești prepeșiță ... Ci o pasăre ticăloasă Și o pupăză setrboasă.* MÎNDRESCU, L. P. 20. *Și mi-a spus și pupăza: Astăzi, mîine, iaur calea.* RETEGANU, TR. 62. *Cînd îfi cîntă pupăza iutii, Îfi merge rîu peste an.* ȘEZ. II, 196. *Săruta-te-ar, săruta, Săruta-te-ar pupăzu. — Ba mai bine d-lu.* BIBICESCU, P. P. 377, cf. ȘEZ. IX, 5, ALR I 1025, ALR II 6217. *Colo-n vale, la izvoure, Unde-mi cîntă pupăza Și nu-o-ngîtnă presura.* BALADE, II, 426. *Pupăza mi-ar fa eolaci Și m-ar plînge codri dragi.* FOLC. TRANSILV. I, 266. *Cite slute și buzate, Foate sint nesărutate. Săruta-le-ur pupăza! Dar eu vîei că n-oi mai vrea!* FOLC. MOLD. I, 156. *Pupăza în gunoi își face cuibul său, se spune despre oamenii murdari.* Cf. ZANNE, P. I, 625. ♦ *Cuib de pupăză = loc murdar; locuință murdară, urîl mîrositoare. Trecurăm prin cuibul de pupăză al lui Avram și intrăram într-o odaie mică.* HOGAȘ, DR. I, 101. (Regional) *Brînză de pupăză = mîncare proastă.* COMAN, GL. ♦ Ex pr. **A-l spurea** (pe cineva) **pupăza = a)** a auzi, pe nemîncate, pupăza (I 1) cîntînd pentru prima oară într-un an. *Cînd te spureă pupăza, cieă-ți pute gura.* ȘEZ. XX, 112, cf. I, 277, XII, 170, UDRESCU, GL.; **b)** (glumeț) a vedea o femeie (goală). *Mi se pare că te-a spurcat pupăzu de dimineață, d-aiu fi s-a rupt turpița!* UDRESCU, GL.

(Regional) A aduce tot pui (sau ouă) de pupăză = a-i merge totul rău, în pagubă. Cf. ZANNE, p. IX, 704. PAMELE, J. II, 162. MAT. DIALECT. I, 231. A-l merge (cuiva) gura ca pupăză = a vorbi mult, a fi flecar. Cf. ZANNE, p. I, 627, II, 195. (Regional) A-i elntu (cuiva) pupăză = a-i merge rău; a nu avea noroc. *La toți te-o elntu uierla, Numai mie pupăza*. FOLC. TRANSILV. I, 478. (Regional) A-și nuple enibul ca pupăza (sau ca o pupăză) = a fi murdar; a avea obiceiuri proaste. Cf. PANN, ap. CADE, MARIAN, o. II, 178, ZANNE, p. I, 624, IV, 599. (Regional) A-i lua (cuiva) dracul din pupeze = a) a-și pierde răbdarea, a-și ieși din fire. Cf. MAT. DIALECT. I, 231; b) a fi nebun. Cf. CIAȘANU, v. 193. (Regional) A-i pune (sau a-i îla) (cuiva) o pupăză în obraz = a batjocori, a face de două parale. Cf. MARIAN, o. II, 178, 179, ZANNE, p. I, 626. ♦ (Regional) Femeie encuhii (Groși — Baia Mare). ALR II 6 198/349.

2. Fig. (Regional) Persoană care flecărește (v. fleccar, palavragiu) sau care elevetește, eare blrfește (v. elevetitor, birfitor). *Toți de-făimătorii stin namifi „pupeze” și se zice că „pupăiesc”, adică elevetelesc*. MARIAN, o. II, 176, cf. DDRF, COMAN, GL., ALR II/I h 30/130. ♦ P. restr. Gură (considerată ca organ al vorbirii). Cf. I.B. *I-a lipal-o lu pupăză*. ZANNE, p. I, 627. *Tacă-și pupăza*. MARIAN, o. II, 176, cf. COMAN, GL., ALR I 69/122, 247, 257, 273, 350, I 383/273. *Să vă mai tacă pupăzale!* MAT. DIALECT. I, 89. ♦ Ex p. r. A bate din pupăză = a vorbi mult, a flecări, a pălăvrăgi, a trâneâni. Cf. id. ib.

3. Fig. Femeie îmbrăcată sau fardată strident, p. ext. femeie neserioasă sau de moravuri ușoare (regional) pupezoaică. *Numoi la zbințaituri fi-i gindu ... ghidi, ghidi, pupăză bălțată*. ALECSANDRI, T. 938, cf. LORDAN, L. R. A. 196. *Vine cel dintii la slujbă — și-a lăsat și mustață și nu mai ogață pupeze*. RUL. III, XI—XII, 495. *Să le vezi pe pupeze pe plajă sau la munte*. PAS, Z. II, 175. *Eru dus la București sau în vreun orașel de vilegiatură, cu cine știe ce papăză, cum zicea el*. VINEA, L. I, 105. *Ce rost ore să te apuci s-o împopofo-nezi pe Julia ca pe o pupăză dusă la vedere?* II. IONINESCU, T. 248.

4. (Prin Transilv. și prin nord-estul Olt.) Organ genital al femeii și al iepei. Cf. CIAȘANU, v. 193. ALR I 1 099/107, 295.

II. (Regional) Un fel de colac, de turtă, de pline, de cozonac (în formă de pasăre sau de cuib de pasăre) care se face de obicei cu prilejul unor împrejurări deosebite (botezuri, nunți, înmormintări etc.): (regional) păpurojnic, păsărică (7), păsăruică (4), păsăruță (3), peștișor (6). Cf. I.U. POLIZU, CIHAC, I, 223. *Cînd se-ncoară ramul de pom ... este dotino ... de o se focc și cooce mai multe crestôfi, sfințitori și pomene sou pupeze*. MARIAN, I, 167, cf. id. NA. 236, id. o. II, 176, DDRF, REV. CRIT. III, 166. *Prin comit. Hanedoarei, gazda plă-tește pe colindători cu un colac sau o pupăză*. PAMELE, CR. 44. *Pentru copile moarte se dă de pomăuă capileto: sârance cite a pupăză, un colăcel împletit din alutal ce rămne pe fundul albici*. PĂCALĂ, M. R. 183, cf. DU. IV, 473. *Cînd ... o găseam la urmă lu culne, scolltu pînca din cuptor, dumnucai aveca abieciul să-nu deie o pupăză cu ochi de cerușcă*. SADOVEANU, o. XIII, 29, cf. VAIDA. *Dor mă doare paluică, Paluică și coalele, Tot cîntind și frămîntînd La pupezi dolbe despletînd*. PĂSCULESCU, L. P. 60. *Să-ți faci mie doi colaci, ... O pupăză dînt-o merlă Și-un covrig dînt-un merlic*. PAMELE, c. T. 91. *Cu alți li rde, Pupeze li-i tulinde, Cu alți li sta, Colaci li-i da*. BÎNLEA, ap. CADE, cf. CHEST. VIII 27/14, ALR I 777, ALR II/I h 172/310, ALR II I MN 89, 2 712/235, ALR II I 032. ♦ Ex p. r. Colac-pesto pupăză sau (rar) pupăză peste colac, se spune cînd peste o pagubă, peste o nenorocire, peste o supărare se adaugă o altă pagubă, nenorocire, supărare. Cf. ZANNE, p. VI, 521, MARIAN, o. II, 177, CADE. *A dat peste el un blestemol de „lîfus”, pupăză peste colac, și n-a mai fost lu stare să-și vadă de afaceri*. VLASIU, D. 34, cf. SCRIBAN, D. *Scrisoarco accosta veni ca pupăza peste colac: eo m-a făcut de-a bineleu un hoj, s. ianuarie*

1961, 43. (Rare) Pupăză pe colac = lucru excepțional. *Trebuie să se mărite ... Rău face că așteoptă pupăză pe colac*. REBREANTU, XIV, 207.

III. (Regional) Numele a două plante erbacee: a) nopticioasă (*Hesperis matronalis*). Cf. BORZA, D. 83, 276; b) orăstică (*Orobus vernus* sau *Lothyrus vernus*). Cf. BRANDZA, FL. 545, CADE, SCRIBAN, D., DM, BORZA, D. 97, 276, II V 49. *Colo-n luncă, la privit, Găsi pupăza-nflorită Și mîndrușa meo nîhnită*. MARIAN, o. II, 176. *Găsi pupăzo-nflorită: Nu știu pupăzo s-o rap, Ori pe Leana să mi-o pup*. CIAȘANU, v. 28.

IV. I. (Prin Olt. și prin Ban.) Ciocan mare, ascuțit la un capăt, folosit la spart și cioplit pietre și pentru făcut găuri sau scobituri în lemn. Cf. CADE, VICIU, GL., ALR II 6 780/812.

2. (Med.; prin nord-estul Olt.) Cicatrice. Cf. CADE, CIAȘANU, v. 193.

3. (Prin nord-estul Olt.) Semn convențional pus de dogari pe fundurile vaselor. Cf. CADE, CIAȘANU, v. 193.

— Pl.: pupeze și (regional) pupăze, pupăzi, pupezi, pupize (ALR I 1 025/680, 684, 708, 741), pupizi (ib. 1 025/730). Gen.-dat.: pupezei și pupezii, (învechit) pupăzii. — Și: (regional) pîpăță (ib. 1 025/5), pîpăză, pîpăză (ib. 1 025/75, 85, 87, 107, 112, 116, 186, 269, 283, 285, 354, 357, 359, 368, 887, ALR II 6 217/105, 349), pîpoză (ALR I 1 025/530), pîpuză (ib. 1 025/388, 394, ALR II 6 217/537) s. f.

— Cf. alb. pupăzë.

PUPĂZEĂ s. f. v. pupeze.

PUPĂZĂ vb. IV v. pupăza.

PUPĂZĂI s. m. v. pupezo.

PUPĂZĂI s. m. v. pupezo.

PUPEGIOĂRĂ s. f. v. pupejoară.

PUPEGIOI s. m. v. pupezo.

PUPEJOĂRĂ s. f. Diminutiv al lui pupăză.

I. I. (Ornit.) Cf. pupăză (I 1). Cf. MARIAN, o. II, 157. *Am apucat o pupejoară-n scorbură și am prins-o*. UDRESCU, GL.

2. Fig. Cf. pupăză (I 3). *Ce e eu pupejoară aia? Ce vreo?* UDRESCU, GL.

3. (Anat.; prin Transilv.) Cf. pupăză (I 4). Cf. DR. V, 315.

II. (Regional; în formele pupegioară și pupăgioară) Cf. pupăză (II). *Un fel de păsărele din oluot de grlu, care ... se numesc „pupeze” sau „pupăgioare”*. MARIAN, o. II, 178, cf. DDRF.

III. (Regional; mai ales la pl.) Numele a două plante erbacee din familia leguminoaselor: a) orăstică (*Orobus vernus* sau *Lathyrus vernus*). Cf. BRANDZA, FL. 545, BĂRCIANU, GRECESCU, FL. 193, TDRG, ȘEZ. XV, 105, BORZA, D. 97, 267; b) orăstică (*Orobus niger* sau *Lathyrus niger*). Cf. PASCU, s. 161, BORZA, D. 97, 276, II XI 95. *Am cules o chită pe pupejoare*. UDRESCU, GL.

— Pl.: pupejoare. — Și: (regional) pupegioară (MARIAN, o. II, 157, DDRF, GRECESCU, FL. 193, BORZA, D. 97, 267), pupăgioară, pupăjoară (BĂRCIANU, TDRG, II XI 95) s. f.

— Pupăză = suf. -ioară.

PUPEJOI s. m. v. pupezo.

PIPELE s. f. pl. v. pîpălu.

PUPEZĂ vb. I v. pupăza.

PŪPEZĂ s. f. v. pupăză.

PUPEZEĂ s. f. I. Diminutiv al lui pupăză (I 1). Cf. TDRG.

2. (Mai ales la pl.) Numele a două plante erbacee din familia leguminoaselor: a) orăstică (*Orobus vernus* sau *Lothyrus vernus*). Cf. BRANDZA, FL. 545, GRECESCU, FL. 193, ȘEZ. XV, 105, PANȚU, PL., CADE, BORZA, D. 97, 276; b) orăstică (*Orobus niger* sau *Lothyrus niger*). Cf. BORZA, D. 97, 276. *Stingele-voinicului roșu-foc se omestecă ... cu pupezele mărunte și conobii*. DELAVRANCEA, T. 60. *Pleacă să adune floricele, ea: ghiocci ..., pupezele, viorele*. MUSCEL, 36, cf. PASCU, s. 145, L. ROM. 1973, 130, II IX 153, 201, 338, XI 326, 389.

— Pl.: *pupezele*. — Și: (regional) *pupezélă* (ȘEZ. XV, 105), *pupezică* (II XI 389), *pupăzeă* (ib. IX 153) s. f.

— *Pupăză* + suf. *-ea*. — *Pupezică*: cu schimbare de suf.

PUPEZÉLĂ s. f. v. *pupezea*.

PUPEZICĂ s. f. v. *pupezea*.

PUPEZOĂICĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) *Pupăză* (I 3). UDRESCU, GL.

— Pl.: *pupezoaice*.

— *Pupăză* + suf. *-oaică*.

PUPEZÓI s. m. I. (Ornit.) Bărbătușul pupezei (I 1). Cf. MARIAN, O. II, 157, CADE, GR. S. VI, 137. *Ce-ai văzut. Nanișule? — Doi pui de pupăzu!* TEODORESCU, P. P. 193, cf. PAMFILE, J. II, 68, ALR I 1 025/424.

2. Fig. (Prin nord-vestul Munt.) Tinăr ușuratic. *Ascultă, făt, să nu te-apuci să-mi pripășești pupezoii! ăla p-ai, înțelesu-m-ai?* UDRESCU, GL.

3. (Regional) Numele mai multor plante erbacee: a) orăstică (*Orobus vernus* sau *Lothyrus vernus*). Cf. DDRE, BRANDZA, FL. 545, GRECESCU, FL. 193, TDRE, N. LEON, MED. 59, PANȚU, PL., ARH. FOLK. VI, 298, BORZA, D. 97, VICIU, GL., CANDREA, T. O. 52; b) (în forma *pupegioi*) orăstică (*Orobus niger* sau *Lothyrus niger*). Cf. BORZA, D. 97; c) (în forma *pupegioi*) floare-păștilor (*Anemone nemorosa*). Cf. id. ib. 19, ALR SN III h 644/346; d) ciuboțica-cucului (*Primula veris*). ALR I 1 955/257; e) (la pl.; în forma *pipigioi*) brebenel (*Corydalis marschalliana*). ALR SN II h 451/284. *Frunză verde pipigioi, poștim cumătore la noi*. MARIAN, SA. 243. *Frunză verde pipigioi, Vină, badeo, joi, la noi*. ȘEZ. III, 59. *Frunză verde pipigioi, Ni-o făcut mama pi doi, Unu miercuri, unu gioi*. VASILIU, C. 149. *Rouă de pe pipigioi e bună să te speli ctnd te dor ochii*. ȘEZ. XV, 105, LEXIC REG. II, 74.

— Pl.: *pupezoii*. — Și: (regional) *pupegioii* (BORZA, D. 97, L. ROM. 1973, 130, CANDREA, T. O. 52), *pupejoi* (ARH. FOLK. VI, 298), *pupăzói* (CADE), *pupăzúii*, *pupnzói* (ALR I 1 025/424), *pepigioii* (PANȚU, PL.), *peplagioii* (BORZA, D. 97), *pipigioii*, *pipioii* (VICIU, GL., ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., LEXIC REG. II, 74) s. m.

— *Pupăză* + suf. *-oi*.

PUPÍ vb. IV. Intran z. (Regional) A îmboboci (Rîmnicu Vîlcea). LEXIC REG. 85.

— Prez. ind. pers. 3: *pupește*.

— V. *pup*².

PUPÍC subst. (Familiar și în limbajul copiilor) Diminutiv al lui *pup*³. *O chemă la telefon pe prietena sa, li trimise prin pînă receptorului un pupic*. PAS. Z. II, 152. *Și acum ține un pupic de la mine*. VINEA, L. I, 63.

— Pl.: ?

— *Pup*³ + suf. *-ic*.

PUPÍCNICĂ s. f. (Prin Ban.) Numele unei plante nedefinite mai de aproape. *Dincolo de Slotina A-nflorit pupienica*. HODOȘ, P. P. 106. *Dragă mi-i calea dincoace, Și n-am pentru cine-o face, C-a-nflorit pupilinea*. *M-a urtt ibomnica*. id. c. 68.

— Și: *pupilineă* s. f.

— Etimologia necunoscută. Cf. *pup*².

PUPÍL, -Ă s. m. și f. I. Persoană (orfană) minoră aflată sub tutela sau în grija euiva (altul decât părintii). *Pămînturile orfonilor, odecă a pupililor ori de ce fooliu, să pot do în arîndă la orașenii din obști militărești*. FUND. 10/34, cf. DRU, I. GOLESCU, C., STAMATI, D., POLIZU. *Rolul unui tutor care administreeză avere ce i s-o încredințat pentru pupilii săi*. MAIORESCU, D. I, 138. *Nobilul hidalgo Silva prinde la fidanșata și pupila lui, mindra dona Sol, pe doi cavaleri*. CARGIALE, O. III, 59. *Tot ael ce nu este nici rudă, nici afin (euseru) cu pupilul nu poate fi silit a primi tutela fără voința sa*. HAMANGIU, C. C. 96, cf. 47. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Tatorele eroinei ... vine de-și ia pupila îndăut*. LOVINESCU, C. IV, 116. *Poși fi pupila mca, putem să ne aventurăm în lume, cum am moi făcut*. CĂLINESCU, E. O. II, 208. *Bătrinelul ... nutrește pentru pupila lui un amestec de sentimente paterne și dragăstoase*. VIANU, A. P. 345. *Ar putea să-i fie tată sou poate unchi ... cel cu misiune de tutore, dar care devine cu timpul un pretendent tiranic la mina pupilei sale*. VINEA, L. I, 148. ♠ Fig. *Silințele și activitatea românilor n-au dezmințit eficacitatea oecstei idei ... pupilul da mercu dovezi de bărbăție, și-și cîștiga însuși drepturi, pentru care tutorii nu-l socotise încă matur*. ODOBESCU, S. III, 443.

2. (Învechit, rar) Copil. *Pe Kărafa l-au bălgoroil, ca cum ar fi învingători de muieri și de pupili*. ȘINCAI, BR. III, 146/5.

— Pl.: *pupili*, *-e*.

— Din lat. *pupillus*, fr. *pupille*.

PUPILĂR¹, -Ă adj. Care ține de pupil, privitor la pupil. Cf. DRU, I. GOLESCU, C., PROT.-POP., N. D., BĂRCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *pupilari*, *-e*.

— Din lat. *pupillaris*, fr. *pupillaire*.

PUPILĂR², -Ă adj. Care aparține pupilei, referitor la pupilă. Cf. PROT.-POP., N. D. *Reflexul pupilar exagerat*. BABEȘ, O. A. I, 327. *Printre simptomele neurologice, Mizroukhine notează ... scăderea reflexelor pupilare*. PARHON, B. 69, cf. 102, M. D. ENG.

— Pl.: *pupilari*, *-e*.

— Din fr. *pupillaire*.

PUPILARITĂTE s. f. (În dicționarele din trecut) Timpul cît durează tutela unui pupil (I). Cf. I. GOLESCU, C., PROT.-POP., N. D.

— Din fr. *pupillarté*.

PUPILĂ s. f. (Anat.) Deschizătură circulară în partea centrală a irisului, prin care se face adaptarea vederii în funcție de luminozitate, de distanță etc.; (popular) lumina ochiului, (învechit) gaura irisului, (franțuzism învechit) prunelă, (regional) negruș (2). Cf. I. NAT. 87, ANTROP. 176/14. *Această gaură ce să lărgeste sau să strîmtează, co să lase să intre în fundul ochiului mai multe sau mai puține raze luminoase, s-au numit pupila sau lumina ochiului*. KRETZULESCU, A. 466/1. *Am vindecat pupile (lumina ochiului) cruciforme, cornate, izbite de opacitate*. MAN. SĂNĂT. 328/25, cf. STAMATI, D. *Ctnd impresiunea luminei este prea tare, atunci pupila (gaura irisului) se micșorează*. BARASCH, M. III, 19/19, cf. POLIZU, P. 140/31. *Formașunea unci pupile artificiale*. TURNESCU, C. 139^f, cf. PROT.-POP., N. D. *Jucînd în toate părțile niște ochi mici cu pupilele vîrgate, dte brațul d-nei Moroi*. DELAVRANCEA, S. 120, cf. DDRE, PONI, F. 389, BĂRCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S. *Ochii lui, cu pupilele largi, se ehinuiaa într-o așteptare fără scop*. REBREANU, P. S. 87. *Pe pupilă porcă are avea în permanență un fulguroș*. ARDELEANU, U. D. 78. *Ori de cîte ori pupila nu se mișcă e semn rău*. ENC. VET. 77, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Flacăra adevărului ... își aducea în pupile luciri orbitoare de bunăte*. KLOPȘTOC, F. 250, cf. DR. IX, 444. *Nădăjduia e-o înfricoșată pasiune arînd centrală în pupilele-i enorme*. SADOVEANU, O. IX, 42. *Pupilele, în neputință de a se eonecentra, erau risipite*

lu got. CĂLINESCU, E. O. II, 50, cf. BOGZA, C. O. 12. Pupilele reacționează uti la lumină cit și la oscilație. PARRON, O. A. I, 265. Cînd lumina proiectată de oglinda de jos îi izbi pupila, tresări. V. ROM. iulie 1954, 175. Nu era nalt, nici frumos, ... cu niște ochi ..., parcă numai pupila, întregi, rotunzi, ea niște guri de cuplar de iud. DEMETRIUS, A. 22. Idoli cu stranii pupile privesc singeroasele zile. BOYREANU, S. P. 24. Viperele se desosebesc de ceilalți șerpi prin pupilele ochilor lor lunguiețe. BELEA, P. A. 163. Străluciri de aineru Și tu porți tu rotundele pupile. LABIȘ, P. 93. Cînd privia la lumină sau în depărtare, pupila ochiului se mișcărea ABC SĂN. 13. Ce pupile auari au ochii tăi frumoși? 1 aprilie 1961, 76, cf. A II 2. ♦ F i g. A tresărit lumină ea un praf Cînd și-a deschis pupila ei bălaie. PILLAI, P. 10. Aș fi putut ..., Țînd în tîap a visului pupila, Să plămădesc, cua nu am plămădit, Minuni modeste, simple, din argilă. LABIȘ, P. 122.

— Pl.: pupile.

— Din fr. pupille, lat. pupilla.

PUPILINCĂ s. f. v. pupilență.

PUPILĂ, -Ă adj. (Franțuzism rar) (Ca) de păpușă (1) **1**). O intrigase ... fetița cu pălărie de pai, zuluși roșietici, ochi verzi, năuse în sus, guriță pupină, ten de copil. TEODOREANU, M. II, 346.

— Pl.: pupini, -e.

— Din fr. poupin.

PUPITRU s. n. 1. Suport special, cu picior înalt, cu suprafața înclinată, pe care se așază notele muzicale; (regional) pulpit (4). Într-un spațiu mic ce despărțea scena de public erau o auziune de scaune și pupitre destinate pentru muzicanții ce câmpuneau orchestra de pe atunci. FILIMON, O. I, 226, cf. TIM. POPOVICI, D. M. 121, CADE. ♦ Loc. adv. La pupitru = în calitate de dirijor; pentru a conduce o orchestră. Îi revine înăruului dirijor ... meritul de a fi realizat, cu pricepere, talent și cu o participare sobră la pupitru, acest concert. M 1962, nr. 4, 37. Ua spectacol Stravinski... antd pe Boulez la pupitru. ib. 1965, nr. 2, 24. Apariția dirijorului la pupitru a constituit ... un adevrat prilej de sărbătoare. ib. 46. ♦ Suport înclinat pe care se sprijină o carte, un caiet etc. Puteai să faci așa de la început! triuafă funcționarul comercial, răsfilindu-și plăcurile pe pupitru ghșcului. C. PETRESCU, I. II, 119. În parca cealaltă, o mobilă îngustă și naltă, cu pupitru deasupra și multe saltare. SADOVEANU, O. VII, 691. Pe pupitru paaului se afla un caiet deschis la un preludiu de Vivaldi. CĂLINESCU, S. 416. ♦ (Tehn.) Pupitru de comandă = instalație (în formă de masă înclinată) cu ajutorul căreia se execută comanda, măsurarea și controlul operațiilor unui proces tehnologic sau de altă natură. Cf. DEX. De la pupitru de comandă mecanicul apasă pe un buton și locomotiva ... pornește. SCINTEIA, 1977, nr. 10 943.

2. Mobilă care are partea de sus în formă de plan înclinat, folosită pentru scris, citit, desenat etc., și în care se păstrează diverse materiale în acest scop; (regional) pulpit (1). Cf. DDBR. BĂRCIANU. Nevastă-sa se uită prin pupitru lui, rîzînd. D. ZAMFIRESCU, R. 64, cf. ALENI, W. ȘĂINEANU, D. V. Foile litografiate stăteau praiște în pupitru, tot anul, neatinse, netăiate. GALACTION, A. 11. Se opri lângă pupitru avocatului. SADOVEANU, O. VIII, 183. Seria în picioare la această aiasulă-pupitru. STANCU, U.R.S.S. 11. Lucrau la un pupitru ce fusese destinat cînda rugăciunii. VINEA, L. I, 108. Stătea în picioare, în fața unui pupitru foarte înalt și citea o carte bisericască. DEMETRIUS, A. 94.

3. Partea din față a unei bănci, cu fața înclinată, cu sau fără capac rabatabil, de obicei pentru una sau pentru două persoane, folosită în școli, în universități etc.; p. gen er. bancă; (regional) pulpit (2). O bancă veche — cu pupitru rupt — s-a rătăcit afară. BASSARAHESCU, V. 134. Răzîmată pe pupitru stropit cu cerneală. CAZIMIR, GR. 115. Cîtea, ca un elev, romanul sub pupitru. C. PETRESCU, I. II, 114. Un elev necinstit își

scrisesse pe fața pupitruului ... tocmai ehestiunea pe care o dăduse la teza de cosmografie. I. BOTEZ, B. I, 47. Dornitoarele cu paturile aliniate, cloșele cu pupitrele aliniate. BRĂDESCU, O. A. II, 95. Îi seria ... alteori de la școală, pe pupitru sau sub pupitru. TEODOREANU, M. II, 144. Ședea lungit pe bancă, ascuns cu totul privirilor din cauza pupitrelor îndate în heraietelu. CĂLINESCU, C. N. 95. Capul cădea trect pe cartea deschisă pe pupitru vechi. BART, S. M. 11. În pupitrele noi de lemn de brad se aflau vreo douăzeci și einei de muneitori. V. ROM. septembrie 1955, 79. E un vers pe care am plins, în adolescență, la dosul pupitruului. DEMETRIUS, A. 102. Duceți-le în clasa a patra și așezați-le peste celelalte pupitre. II. LOVINESCU, T. 408. Așa văd lumea amuleții, Culești cu capul sub pupitre. BANUȘ, P. 220. Oaiul luă a poziție care aînțea de copii în pupitre lor. PRIDA, R. 394.

— Pl.: pupitre. — Și: (învechit) pulpitru s. n. TIM. POPOVICI, D. M. 121.

— Din fr. pupitre. — Pulpitru: prin apropiere de pulpit.

PUPŢI s. n. (Rar) Augmentativ (cu sens depreciativ) al lui p u p²; sârnt zgomotos și grosolan. Unde nu-i dă și Trăsnea cel uricios un pupoi, fără veste. CRLANGĂ, O. 233, cf. TDRG, CADE.

— Pl.: pupoate.

— Pup² + suf. -oi.

PUPŢI² subst. (Regional) Lipie (Crăguiești — Drobeta Turnu Severin). Cf. GL. OLT.

— Pl.: ?

— Pup¹ + suf. -oi.

PŪPOȘ, -Ă adj. (Med.; Transilv.; despre oameni) Cocosat. Cf. DR. V, 222, ALR II I h 56, MAT. DIALECT. I, 89.

— Pl.: pupoși, -e.

— Din magh. púpos.

PŪPOZĂ s. f. v. pupăză.

PUPŪI s. n. 1. (Med.; Transilv.) Gifoză, cocoșă, Iaca o babă carabă, șchioapă, cu pupui în spate. CONV. LIT. IX, 190, cf. XX, I 016, TDRG, CADE, SCRIBAN, D.

2. (Prin Transilv. și prin Ban.) Moț¹ (1). Penele se rădicară în sus și astfel remaseră ele plnă și-n ziua de astăzi și de-accea e ciociul cu pupui în vîrfu capului. MARIAN, O. I, 338, cf. VICIU, GL. 91, ALR SN III h 688/53.

3. (Regional) Coc. conci (Sîmihaiu Almașului — Zălau). ALR II 3 286/284.

— Pl.: pupuie. — Și: bnbúl s. n. VICIU, GL. 91.

— Cf. p u p⁴.

PUPUÍ² vb. IV. 1. In t r a n z. (Regional) A pupăi (1) (Moseu — Galați). Cf. n III 325.

2. Refl. recipr. (Prin nord-estul Olt. și prin nord-vestul Munt.) A vorbi în taină; a sușoti; a pune ceva la cale. Cf. CIAUȘANU, V. 193. Ce tot vă pupuși, mă, ori aveți de giud să puneți țara la cale? ŪDRESCU, GL.

3. T r a n z. (Regional) A agasa, a enerva (Comloșu Mare — Jimbolia). Cf. LEXIC REG. II, 42.

4. Refl. recipr. (Prin nord-vestul Munt.) A se giugiuli. ŪDRESCU, GL.

— Prez. ind.: pupuiesc și pupui.

— Pup¹ + suf. -ui.

PUPŪI³, -ŪIE adj. (Prin Mold.; despre copiii mici) Frumos. Cf. PASCU, S. 135.

— Pl.: pupui.

— Etimologia necunoscută. Cf. p u p².

PUPUIĂ vb. I. Refl. (Prin Maram.) A se cocoșa. Cf. GR. S. VI, 95. Șade fată pupuiată Pe un vîrf de piatră. ib.

— Pronunțat: -pu-ia. — Prez. ind.: pupuiez.

— V. pupul¹.

PUPUIALĂ s. f. (Prin nord-estul Olt. și prin nord-vestul Munt.) Acțiunea de a se pupui² și rezultatul ei; (regional) pupuitură. Cf. pupui² (2). Cf. CIAUȘANU, v. 193. MAT. DIALECT. I, 234. *Ce pupuieli i-o fi mai găsit?* UDRESCU, GL. *Ce atita pupuială?* id. ib.
— Pronunțat: -pu-ia-. — Pl.: pupuieli.
— Pupui² + suf. -eală.

PUPUIĂȚ, -Ă adj. (Regional; despre animale) Cu pete; pestriț (1) (Pecinișca — Băile Herculane). I. COSTIN, GR. BĂN. II, 162. *La vecina sub părete, Plin de pisiei pupuiete.* id. ib.
— Pronunțat: -pu-iat-. — Pl.: pupuiăți, -te.
— De la pup².

PUPUIĂȚ, -Ă adj. 1. (Regional) Așcutit, țuguiat (Groși — Baia Mare). ALR SN v h 1 509/349.
2. (Ban. și Transilv.; despre păsări) Moțat (1). *Am găină bubuiată și-i închisă su lăcată.* RETEGANU, TR. 178, cf. ALR SN III h 688/53. *Pe la noi pe sub părete Is plin de puice pupuiete* (Furnicarul). GOROVEI, c. 166, cf. 272, PASCU, c. 193.
— Pronunțat: -pu-iat-. — Pl.: pupuiăți, -te. — Și: bubuiăt, -ă adj.
— De la pup⁴.

PUPUICĂ adj., s. f. (Regional, mai ales în Mold.) (Fată, fenece) drăguță, gingașă, agreabilă, gătită, cochetă. *Parcă-i seosă din cutie, Zău așa-i de pupuică, Însă grabă! n-a să fie Niciodată frumușică.* NEGRUZZI, s. III, 51. *Du' știi, zău, că-i pupuică de tot.* ALECSANDRI, T. 1 184, cf. TDNG. *Nu-mi venea să cred că ștampăta lățașă de adineauri era aceeași cu pupuica spilcută pe care o duceau ... la braț.* M. I. CARAGIALE, c. 136, cf. ȘAINEANU, D. U., CADE. ◇ (Adverbial) *Dați brațul și mergeți pupuică, ... tot pe virful searpilor.* ALECSANDRI, T. 406. (Prin lărgirea sensului) *Guliță, du-te de-ți pune strătele cele de Anul nou și te fă pupuica, suflă-tul meu.* id. ib.
— Accentuat și: pupuică. TDNG. — Pl.: pupuici.
— Pupul¹ + suf. -ică (prin apropiere de puică).

PUPUIEȚ s. m. 1. (Regional; în ghicitori) Umflătură, excreșcență. *Stiugiar (goron) verde, În virș arde, Pupuieți cumătră* (Piperul). GOROVEI, c. 290, cf. PASCU, c. 193.
2. (Prin nord-estul Transilv.) Căpiță de fin. BUGNARIU, N. 265/244.
— Pronunțat: -pu-ieț-. — Pl.: pupuieți.
— Pupul¹ + suf. -eț.

PUPUIȚ s. n. (Prin nord-estul Olt. și prin nord-vestul Munt.) Faptul de a se pupui². Cf. pupui² (2). Cf. CIAUȘANU, v. 193, UDRESCU, GL.
— Pl.: pupuituri.
— V. pupui².

PUPUITURĂ s. f. (Prin nord-estul Olt.) Pupuială. Cf. MAT. DIALECT. I, 234.
— Pronunțat: -pu-i-. — Pl.: pupuituri.
— Pupui² + suf. -tură.

PUPURÊI s. m. pl. 1. (Regional) Pete mici (pe corpul unui animal) (Micești — Alba Iulia). ALN I 1 492/136.
2. (Prin Transilv.) Motiv ornamental (în formă de cereuțe) folosit la cusăturile și la țesăturile țărănești. *Șuba c albă, pe margini cu două șinoare, unul negru, călălat alb, în cornurile aripilor trei pupurele de șinor.* MOLDOVAN, T. N. 64. *Couse cu pupurei.* ALN I 1 762/136.
— Și: pupurêle s. n. pl.
— Pupuri (pl. lui pup²) + suf. -el.

PUPURÊLE s. n. pl. v. pupurel.

PUPURÊZ adv., s. n. 1. Adv. (Prin Transilv. și prin Ban.; în e x p r.) A sta (sau a se pune) pupurez = a sta chireit, cu spatele curbat, a sta pe vine. Cf. REV. CRIT. III, 166. *Acolo se pune pupurez lîngă eopac, proptit de tulpina lui și așteaptă liniștit întimplările*

ce au să urmeze. MERA, L. B. 122, com. din URCA — CÎMPIA TURZII.

2. S. n. (Prin sud-vestul Transilv.) Piine mică. Cf. REV. CRIT. III, 166.

— Pl.: (2) pupureze. — Și: huburéz adv. Com. din URCA — CÎMPIA TURZII.
— De la pup⁴.

PUPUȘĂ s. f. v. păpușă.

PUPUȘUȚĂ s. f. (Prin Transilv.) Păpușică (1). Cf. LB.
— Pl.: pupușuțe.
— Pupușă + suf. -uță.

PUPUȚ subst. Diminutiv al lui pup⁴.
1. Subst. (Prin vestul Transilv.) Cf. pup⁴ (1). (E x p r.; adverbial) A sta pupuț = a sta chireit, cu spatele curbat, a sta pe vine. Cf. TEAHA, c. N. 258.

2. S. m. (Regional) Pasăre mică, cu moț (1), neidentificată mai de aproape (Derna — Marghita). Cf. BĂCESCU, PĂS. 145.
— Pl.: (2) pupuți.
— Pup⁴ + suf. -uț.

PUPUȚĂRE s. f. (Regional) Împopoțonare (Bonț — Gherla). COMAN, GL.
— Pl.: pupuțări.
— Cf. i n i p u p u ț a.

PUPUZĂ s. f. v. pupază.

PUPUZOI s. m. v. pupezoi.

PUR¹ s. m. Numele mai multor plante erbacee: a) plantă erbacee din familia liliaceelor, cu bulbul format din numeroși bulbi mici, acoperiți cu o membrană, cu tulpina rotundă, cu frunzele lungi și înguste, cu flori purpurii, dispuse în umbelc; (regional) ai (*Allium rotundum*). Cf. BRANDZA, FL. 441, GNECESCU, IL. 570, PANȚU, PL., BORZA, D. 15, 276; b) (regional; și în sintagma pur de grădină, BORZA, D. 14) hajme (*Allium aseasonicum*). Cf. GNECESCU, FL. 570, PANȚU, PL. 123, BORZA, D. 14, 276; c) (regional) ai sălbatic (*Allium ochroleucum*). Cf. DDRF, GNECESCU, FL. 568, PASCU, c. 85, PANȚU, PL. 3, ARH. OLT. XXI, 274, BORZA, D. 15, 276, II v 49, XII 24; d) (regional) praz (*Allium porrum*). Cf. BRANDZA, FL. 442, CATANELE, 28, BIANU, D. S., PAMFILE, A. R. 195, PANȚU, PL. 236, BORZA, D. 15, 276; e) (regional) arpagic (*Allium schoenoprasum*). Cf. BRANDZA, FL. 442, PANȚU, PL. 9, BORZA, D. 15, 276; f) (regional) aiul șarpelui (*Allium scorodoprasum*). Cf. GNECESCU, FL. 569, PANȚU, PL. 3, BORZA, D. 15, 276; g) (regional) ceapa-ciorii (*Allium vineale*). Cf. ȘEZ. XV, 111, BORZA, D. 16, 276, ALR II 6 315/414; h) (regional) usturoi (*Allium sativum*). Cf. BORZA, D. 15, 276; i) (regional) luminărică (*Verbascum thapsus*). Cf. LB, POLIZU, BARCIANU, TDRO, BORZA, D. 178, 276; j) (regional) coada-vacii (*Verbascum phlonoides*). Cf. BRANDZA, FL. 344, BIANU, D. S. 432, ȘEZ. XV, 60, CADE, BORZA, D. 178; k) (regional) coada-vacii (*Verbascum thapsiforme*). Cf. BORZA, D. 178; l) (regional) ghiocel (*Galanthus nivalis*). Cf. ALR I 1 932/335, 522, 592, 808. Cf. LB, DRU. *Fă un sos cu ... o litră de făină, o bucată de unt, petrișel, pur.* ap. TDNG, cf. CIUAC, I, 212. *Există asemenea pur, cu florile albastre-azurii, albe, galbene sau roșii, destul de plăcut.* ap. TDNG, ALEXI, W. *Altele iau un fir de pur și deseintă deasupra bolnavului.* GNGORIU-RIGO, M. P. I, 17. *Copiii mântneă ... pur de baltă, de vie, eit e tinăr.* PAMFILE, J. II, 89, cf. II I 19, 57, 187, III 306, 399, IV 44, 52, VII 480, X 353, 496, XI 326, XII 170, XVI 146, 280. *Frunză verde fir de pur, Blestema-te-aș, nu mă-ndur, Că mi-ai fost ibovnie bun.* SEVASTOS, c. 194, cf. ȘEZ, VIII, 190, I. CR. III, 373. *Culegea știr, dragavei, pur leurdă.* PLOȘOR, c. 40, cf. TOMESCU, GL., A VI 26.

— Pl.: puri și (învechit, n.) pure (Ln). — Și: (regional) por (CIRAC, I, 212, BORZA, D. 15), pörln (BONZA, D. 15) s. m.

— Lat. porrum.

PUR². -Ă adj. I. Care există, se prezintă neamestecat cu nimic altceva, care nu conține elemente străine unei anumite naturi specifice; curat, neamestecat. Cf. I.B. *Această monedă ... e de un aur foarte pur.* CR (1848), 443/86, cf. STAMAIL, D., ARISTIA, PLUF. *Uila aceasta este compusă de aceeași materie ca și diamantul ...; însă această materie se află în diamant într-o stare pură și cristalizată.* BANASCH, I. N. 61/10, cf. 63/18, POLIZU, DDDF. *Uzfructul se poate stabili sau pur, sau cu termien, sau cu condițiune.* HAMANGIU, C. C. 132, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Era un englez de rasă pură, cu barba și mustățile roșcate.* SADOVEANU, O. VI, 95. *Alchimistiții nu aveau noțiunea de corp pur.* MACAROVICI, CH. 5. *Vegetația este alecăuită din molidișuri pure și molidișuri cu brad.* MG I, 691. ◇ Fi g. *Noi creșteam într-o lume eu zgură, ei se nase din mine-reu din ce în ce mai pur.* T august 1964, 66. ◇ L o c. a d v. **Pur și simplu** = nimic altceva decât ...; numai și numai; nici mai mult, nici mai puțin decât ... *Am să-i reclam pur și simplu banii.* ALECSANDRI, S. 167, cf. ALEXI, W. *Ești pur și simplu un căfel primejdios.* HOGAȘ, DR. I, 183. *Șoelul nervos și-a luat pur și simplu patru ani din viață.* CAMIL PETRESCU, T. III, 81. *Ar trebui să luați măsură ... să-l chemați și să-i interzică pur și simplu.* C. PETRESCU, C. V. 229. *Dar înainte de a porni într-aci, nu eram decât pur și simplu o haimană, un vagabond.* MIHĂESCU, D. A. 6. *A scuiptat pur și simplu, așa, cum se scuipe.* ARGHEZI, S. VII, 27. *Zenaida Manu moșăia pur și simplu.* CĂLINESCU, S. 172. *Aici ești pur și simplu caporal.* BENIUC, M. C. I, 376. *Femeile întorceau pur și simplu capul după el pe stradă.* GALAN, Z. N. 149. *Mă silești să te concediez pur și simplu.* VINEA, L. I, 44. *Cea de-a doua mireasă răspundea pur și simplu la numele de Aurica.* BANBU, P. 139. *El nu refuzase să răspundă fratelui său, ei pur și simplu îl credea mort.* V. ROM. noiembrie 1962, 153. *Vegetația ei luxuriantă ne-a fascinat pur și simplu.* VIN. PESC. august 1964, 11. *Se întoreea acasă cu făleile alt de înțeleștate încit pur și simplu nu mai putea vorbi.* PREDĂ, M. S. 33.

2. (De obicei despre noțiuni abstracte, despre valori spirituale) Care realizează sau încearcă să realizeze un tip, un model considerat perfect, absolutul; care se conformează (întoemai) unui tip, unui model, unui etalon; care este neamestecat cu elemente ale unui alt tip sau ale unui alt model (din același domeniu); (despre artă, produsele ei etc.) care se află în afara oricăror tendințe, a oricăror scopuri. A, e, i, o, u sînt vocale deschise sau pure. CR (1848), 152/41. *Latinismul pur pieă de la sine.* RUSSO, S. 97. [Cupa de Murano] e arta pură, fără fraze. MACEDONSKI, O. I, 186. *Cunoștința estetică și sentimentul estetic la artiștii, fiind „a priori”, e un produs pur al spiritului.* GREREA, ST. CN. II, 43. *Noi trebuie din timp să atragem atenția cavalerilor artei pure și să le arătăm încotro duc ideile lor.* IONESCU-RION, S. 246. *Acești romancieri, care au privit lumea în aspectele ei sensibile, ea și artiștii puri, au privit-o și în raporturile ei.* IBRĂILEANU, S. I. 62, cf. CADE. *Îngrat ce ești! Așa prețuiești tu sinceritatea pură?* GALACTION, A. 246. *Este un dans artistic, dans pur.* CAMIL PETRESCU, T. II, 118. *Esența explicațiilor arhaice era mai pură și mai poetică.* SADOVEANU, O. IX, 162. *Fașă de cuvîntul pur (i-aș zice, mai bine, lexical), morfemul reprezintă elementul necunoscut, nou.* IORDAN, STIL. 232. *N-au întâmpinat cazul vreunui scriitor care să fi conceput lucrarea literară ca pe un exercițiu regresiv, de întoarcere ... către documentul pur.* VIANU, A. P. 394. *Construcția operelor monumentale ... constituie gloria cea mai pură a Renașterii.* OȚEȚEA, R. 333. *Armonia și echilibrul tablourilor sale nu sînt teorie pură.* OPRESCU, S. 229. *Ar deveni, asemenea spiritelor pure, o ființă surdă, oarbă și mută, fără nici o dorință.* CĂLINESCU,

c. o. 117. *Constutarea pură, intelectuală, degajată de atitudini apreciative, e o abstracție.* RALEA, S. T. II, 16. *Doina aceasta se înalță pînă la cele mai pure și desăvârșite trepte ale emoției.* BOGZA, C. O. 366. *Înveștită cu atributele ... unei senzualități naturale și pure, ea e lipsită de luciditatea și gîndirea specifice generației sale.* T iunie 1964, 73. ◇ (Adverbial) *Poezia sa este numai spiritualistă; gîndul este pur exprimat într-o adorare principială.* CONSTANTINESCU, S. I, 181. ◇ L o c. a d v. (Regional) *De pur ce ... = extrem de ..., foarte.* *De pur ce-i bun.* ȘEZ. VII, 183. *De pur ce samănă.* Ib. ◇ S p e c. Care se conformează întoemai unei doctrine, unei credințe etc. *Sociațiștii puri mai rămăsceră numai cîtiva.* GALACTION, A. 63.

3. Care este nealterat, neviciat. *Cînd lucrătorul nu e silit să rămîie în sălile sășezămîntului cu uerul stricat, atunci e preferabil ca să se plimbe într-un aer pur.* ISIS (1859), 130²/3, cf. CADE. ◇ (Adverbial) *Florile miroseau proaspăt și pur.* C. PETRESCU, I. II, 44.

4. (Despre zăpadă) De un alb imaculat. *Pătura imaculată a zăpezii, nemînjită de circulația mecanică, rămînea pînă primăvera pură.* ARGHEZI, B. 101. *Albă tu, zăpadă pură.* BIAGA, P. 70. *Cîmpul nemărgînit, acoperit iarna de înalte și pure zăpezi.* STANCU, R. A. II, 393.

5. (Despre cer, zare, atmosferă) De o seninătate desăvîrșită. *Acum sînt stelele sus; cerul e înalt și pur.* C. PETRESCU, I. II, 119. *Simșea zorii, fără să vadă zarea lor pură.* TEODOREANU, M. II, 115. *Cerul e pur și aerul umed.* RALEA, S. T. I, 252. *De la o zare la alta, cerul redevenie albastru și pur.* BOGZA, C. O. 64.

6. (Despre chip, față, obraz) Care este de o desăvîrșită armonie, frumusețe. *Ochii lui Dănuș priveau o pură față de fetișă palidă.* TEODOREANU, M. II, 51. *Cu obrajii puri și ușor măslînii, cu nas greceș și ochi migdalafi.* CĂLINESCU, S. 14. *Avea un chip rotund și pur.* BARBU, P. 36. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Mugur alb, și roz și pur.* BACOVIA, O. 87.

7. (Despre voce, despre sunete etc.) Care este de o mare limpezime, claritate, frumusețe; limpede, clar; cristalin. *Glasul torentului ne ajunge mai sonor și mai pur.* CR (1818), 10²/61. *Glasul Olgușei era mic dar pur, neted, fără stridențe.* TEODOREANU, M. II, 142. *Și te topeai cu totul în tîrîe. Și ne venea doar cîntecul tău pur.* BENIUC, C. P. 89. ◇ (Adverbial; prin vestul Transilv.) Lămurit, elar, deslușit, răspicat. *Pur își spun să vină cu mine. Că atunci îți va fi bine.* REV. CRIT. IV, 146.

8. Care este neprihănit, nepătat, curat din punct de vedere moral; s p e c. cast, virgin. *Virtutea-i ieșie pură din acele pericole.* CR (1848), 24²/68. *Vai! oameni fără datini ... și fără de virtuși, Ce spre-a păta ce este pur, par că sînt năseuși.* BOLINTINEANU, O. 169. *Tot ce a fost în cîntu-mi mai pur și mai copil ... A format un tînger frumos și juvenil.* EMINESCU, O. IV, 173. *Adela e altă de pură și ... altă de bună!* IBRĂILEANU, A. 93. *Ceea ce era pur și înalterat în toată suferința lui.* C. PETRESCU, I. II, 102. *Cuvintele cu care m-a întâmpinat aveau tonul profund și cast al celei mai pure femei.* VLASIU, D. 186. *Sentimentul acestor l-aș dori pur.* SADOVEANU, O. X, 83. *Stînică încerca pentru o clipă renunșarea de a bănuși o soție altă de pură.* CĂLINESCU, E. O. II, 81. *Măriușă parea pură. Pură și nevinovată.* STANCU, R. A. IV, 284. *Era ... un om frumos și pur.* DEMETRIUS, A. 309. *O tulburare Se-adăpostise-n sufletul meu pur.* LABIȘ, P. 137. *Poate că eu pot să-ți dau o dragoste mai mare și a viață mai pură.* T septembrie 1962, 17. ◇ Fi g. *Femeie, ... Par trandafir, bătut în cuie. De diamant pe crucea mea.* ARGHEZI, VENS. 39. *Tu, flacără năpraznică și pură.* CONTEMP. 1966, 1 019, 1 15.

9. Care nu este nimic mai mult (sau altceva) decât ..., care se limitează exclusiv la ... *Dar chiar etad avem a face cu pură frazologie bisericăseă, ... frumuseși literare deșteaptă atenția cititorului.* IORGA, L.

1, 432, cf. CADE. *Ciuc s-aștepta să-mi cadă Patru iepuri dintr-un foc?* — *Astca stut invenții pure.* TOPÎRCEANU, o. a. 1, 185. *Ingrato, tu știi bine că e purul adevăr.* CAMIL PETRESCU, T. I, 90. *Au urit două lucruri: diletantismul amabil și erudiția pretențioasă, scarbădă, de pură bibliotecă.* D. GUSTI, P. A. 293. *N-a primit umoarca antropofobă, ci o pură socoteală redacțională.* CĂLINESCU, c. o. 84. *Nu, n-a să mă despart, e o pură idee.* PNEA, R. 288. ⚡ (Adverbial) *Abia acum începe cu adevărat genul pur epic cu romane ca Neamul Șoimăreștilor, Ian.* IERNĂILEANU, s. l. 8. *Caracterul epic al opereii sale rămâne pur formal.* LOVINESCU, s. 1, 29. *Trecnd de la regional pur lactat la altul mai consistent, a dat într-o fulburare gastrică serioasă.* GALACIION, o. a. 1, 53. *Nu poți să spui că nu există și o emoție pur artistică.* CAMIL PETRESCU, T. II, 118. *Stănică făcu gestul, pur decorativ, de a plăti.* CĂLINESCU, E. o. 1, 249. *Am determinat, în planul pur teoretic, marile sisteme ale idealismului romantic.* VIANU, P. 88.

— Pl.: puri, -e.

— Din lat. *purus*, fr. *pur*.

PURADĂU s. m. v. *puradel*.

PURADÉL s. m. (Popular și familiar) Copil de țigan, (popular) danci, parpandel; p. gener. (familiar) copil. Cf. KLEIN, D. 409, LB, CIHAC, II, 522, DDRF, BĂRCIANU. *Țiganal... intră apoi în casă și spune purdelei și horhuncii lor cum a trecut pe român.* MARIAN, INS. 206. *Oamenii, femeile, fetele, puradeii se string grămadă.* SANDU-ALDEA, A. M. 219, cf. ALEXI, W., TDRG, PAMFILE, A. R. 257, DR. IV₂, 813, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Mă așteptam să gădesc înșirați pe căleție pe toți dancii și puradeii șatrei.* VOICULESCU, P. II, 62. *Paradeii îl observară numai-decît și-si opriră vociferările.* SADOVEANU, O. XII, 511. *Pe cind eram un puradel mai mititel decât barosul tălucăi... id., ap. CADE, cf. SCRIBAN, D. Mă băteau mai mult decât pe ceilalți puradei.* STANCU, R. A. II, 201. *Plesnește-o pe Frosa că a dat în puradeul tău.* PAS, Z. I, 116. *Nu-ți place să te bată puradelul? Învață! Uite, țiganu-i mai deștept ca voi toți!* T. POPOVICI, SE. 167. *Gonul țiganul nu era singur, căci avea ș-o maieră cu care căpătase vreo șase puradei, va să zică pui de țigan.* RETEGANUL, P. I, 60. *Danșucu st dust și gast pi popt la mast, mlctu bitntz cu mămăliși caldt, di i ș-o făcut poftl puradeului.* GRAIUL, I, 503, cf. CABA, SĂL., com. din STRAJA — RĂDĂUȚI și din ȚEPEȘ VODĂ — CERNAVODĂ. *Doi purdei ș-au apucat la bătaie.* Com. din RĂDĂUȚI, cf. MAT. DIALECT. I, 89.

— Pl.: *puradei*. — Și: (regional) *puradéu*, *puradău* (SCRIBAN, D.; accentuat și *parădău*, id. ib.), *purde* (KLEIN, D. 409, CIHAC, II, 522; accentuat și *părde*, LB) s. m., *purdeá* (LEXIC REG. 56) s. f., *purdel* (TDRG, CABA, SĂL., com. din STRAJA — RĂDĂUȚI), *purdeu* (BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D.) s. m.

— Din țig. *purde*, magh. *purde*.

PURADÉU s. m. v. *puradel*.

PURADÍCHI s. m. (Rare) Numele unui pește nedefinit mai îndeaproape. *Cite-un biban..., cite-o roșioară proastă și puradichiul cel țepos.* STĂNOIU, în SCL 1973, 50.

— Pl.: *puradichi*.

— Etimologia necunoscută.

PURADÍCHU subst. v. *paradlehu*.

PURÁȘ, -Ă adj. v. *poroș*¹.

PÚRAV, -Ă adj. v. *porav*.

PŪRĂ s. f. 1. (Învechit) Perioada împerecherii la bovine. *Au venit pura vacii să se goncască* (R. 1847).

URICARIUL, X, 405, cf. POLIZU, CIHAC, II, 299, BĂRCIANU, ALEXI, W.

2. (Prin Bucov.; într-un desclntec; cu sens neprecizat, probabil) Pasiune (5). *M-am spălat... De ură, De pură, De făcătură.* MARIAN, D. 122.

— Pl.: *pare*. — Și: (învechit) *póră* s. f. URICARIUL, X, 405.

— Din ucr. *nopa*.

PURĂNCITĂ s. f. v. *poruncit*.

PŪRĂȚ s. m. (Rare) Termen (depreciativ) pentru un evreu (bogat); p. gener. om bogat. *A dat să stringă marfa de pe grilajul cu horbotă albă de chiciură, dar purățul ș-a răzgrndit.* I. BOTEZ, B. I, 19. *Mare „purăț”! Șe îmbolnăvește mercu! Parcă-i Rolschild!* în SCL 1973, 50.

— Pl.: *purăți*.

— Din idiș *purəts* „bogătaș”.

PURĂŪ s. m. (Regional) Malac (Agrbiciu — Cluj Napoca). LEXIC REG. II, 74.

— Pl.: *purăi*.

— Cf. *pură*.

PURĂVÍ vb. IV. Transz. (Prin vestul Transilv.) „A trata rău pe cineva”. cv 1951, nr. 9 — 10, 44. — Prez. ind.: *purăvesc*.

— V. *purav*.

PURĂZĂU subst. v. *porozău*.

PURCĂR¹ s. m. v. *porcar*¹.

PURCĂR² s. m. v. *porcar*².

PURCĂRIU s. m. v. *porcar*¹.

PURCĂLĂB s. m. v. *plcălab*.

PURCĂLĂȘ s. m. (Prin nord-vestul Transilv. și prin Bucov.) Poreclă (1). Cf. CONV. LIT. XX, 1016, PASCU, s. 350, ȘFC VI, 119, com. MARIAN.

— Pl.: *purcălași*.

— Pore + suf. -*alaș*.

PURCĂNĂȘ s. m. v. *porcănaș*.

PURCĂRĂȘ s. m. v. *porcăraș*¹.

PURCĂREĂLĂ s. f. v. *porcăreală*².

PURCĂREĂȚĂ s. f. v. *porcăreață*.

PURCĂRI¹ vb. IV v. *porcări*¹.

PURCĂRI² vb. IV v. *porcări*².

PURCĂRIE¹ s. f. (Prin nord-vestul Transilv. și prin nord-estul Munt.) Meseria porcarului¹ (1). Cf. CONV. LIT. XX, 1016, II XII 32.

— *Purcar*¹ + suf. -*ie*.

PURCĂRIE² s. f. v. *porcărie*¹.

PURCĂRIȚĂ s. f. (Regional) Colac din aluat care se dă porcarului¹ în ajutorul Crăciunului. Com. din VĂLCANI — SÎNNICOLĂU MARE.

— Pl.: *purcărițe*.

— *Purcar*¹ + suf. -*iță*.

PURCEĂ s. f. 1. Puiul de sex feminin al seroaței; p. ext. seroață (tinără). Cf. LB. *Iacă pureeaa ve-cinului, zi, La merticu gști-n grab', să repezi.* PANN, P. V. II, 65/25. *Ieri noapte era [lupii] să-mi curățe pureeaa din tindă.* CONTEMPORANUL, VII₂, 1, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Un zdravăn pore, ba chiar pureea, Hai toată ceata după ea.* GORUN, F. 180, cf.

TDRG, PASCU, s. 150. *Iarnu ne vom îngriji cu purecelele și purecii să stea la căldură.* ENG. VET. 599, cf. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Pină la vară, nuai față purecaua o dată.* STANCU, D. 262. *Ce te flăiești aici ca purecaua cînd bea?* BENIUC, V. CUC. 36. *Ce guiei așa, leică? Vai, vai! Cum mai guieă! Ca o pureca.* PREDĂ, M. 55, cf. II, XI 5. *Da' și mludra-i ușurea, C-a mîneal carne de mia și costiță de pureca!* IANNIK-BİRSEANU, D. 364. *Purecia a crește niare și-a face pureci.* SBIENA, P. 251. *După ce s-a îngrișat purecaua bine, unchișul a lăiu-o.* I. CR. II, 286, cf. ALR I 1140/744, A VI 26, IX 5. *Joacă, mă, pe pitileaua, Că fi-a da mă-sa purecaua!* FOLC. TRANSILV. I, 196. *El rîde, și purecaua moartă în cofeț (sau în cocină, în eoșar), se spune despre cei nepăsători față de propriile lor necazuri.* Cf. TDNG, CIAȘANU, GL., UDRESCU, GL., ZANNE, P. II, 693. *Am o pureca grasă, Noaptea trece peste casă (Luna).* GOROVEI, C. 211, cf. 203. ◇ (Ca epitet depreciativ, folosit, de obicei, în imprecății) *Taci, fă, din gură, purecaua dracului.* PREDĂ, M. 301. ◇ (Prin Munt. și prin Olț.) *Parca mistreață (sau săbatică) = femelă (tinără) a porcului mistreț; puilul de sex feminin al porcului mistreț. Ce-mi poruncești, stăpînc? ... - Să mui mulgi apoi lapte de purecle mistrețe.* VISARION, B. 66, cf. ALRM SN II h 496. ◇ EXPR. (Familiar) *A lua purecaua de coadă (sau de nas) = a se lumbăta. Nu-i e destul că-i cu mîntle neroada, A luat și purecaua de coadă.* PANN, P. V. I, 112/7, cf. BARONZI, I. L. I, 41. *De la dînsul [Bachus] u rînuș vorba ... ce noi îi zicem pre limbu noustră: a luat purecaua de coadă.* ISPIRESCU, V. 103, cf. DDRE, ZANNE, P. I, 627, X. 704, TDNG, PAMFILE, J. III, 93, ȘĂINEANU, D. U., CADE. (Regional) *A avea pureleă = a fi arlăgos; a avea toane.* ZANNE, P. IX, 705. (Regional) *A pune culva purecaua = a necăji pe cineva.* Cf. CIAȘANU, GL.

2. (De obicei art.; și în construcțiile *de-a purecaua*, II IV 57, 90, XVI 31, ȘEZ. XIII, 61, ALR SN V h 1302, LEXIC REG. 56, *de-a pureca*, ALR SN V h 1302) *Joc de copii la care unul dintre jucători împinge cu un baston o minge, o bilă, un os etc. spre o groapă care se află în mijlocul unui cerc, în timp ce ceilalți jucători caută să-i împiedice cu bastoanele trecerea; p. ext. minge, bilă, os etc. care servește la acest joc; de-a porca, v. p o a r c e ă 1 (2). Un copilăndru bătea „purecaua” e-o strășnică măieueă de măceș.* STĂNOIU, C. I. 76. *Cei doi frați ... se simțeau bine pe izlaz; jucau purecaua.* PREDĂ, D. 23, cf. II I 301, II 82, IV 12, V 72, 321, IX 124, X 87, XII 242, CIAȘANU, GL., ALR SN V h 1302. ◇ EXPR. (Regional) *A se juca de-a purecaua în ceafa (sau pe spluarea) culcu = a trage cuiva o bătaie.* Cf. UDRESCU, GL.

3. (Anat.; prin vestul Transilv.) *Biceps (al mîinii).* Cf. ALR II/I h 49.

4. (Olț.) *Cavitate, adîncitură care se află după pavilionul urechii.* Cf. ALR I 51/805, 870, 874.

5. *Capăt de traversă pe care este rezemat lomul în timpul așezării la cotă a șinelor unei linii de cale ferată.* Cf. LTN².

6. (Argotic) *Ladă.* Cf. BARONZI, I. L. I, 151.

— Pl.: *purecle*. — Și: *pureleă* s. f.

— Lat. *porcellu*. — *Pureleă*: cu schimbare de suf.

PURCEDĂ vb. I v. *pureede*.

PURCEDE vb. III. I. I. Intrans. (Învechit și popular; despre ființe; de obicei cu determinări locale, mai rar finale) *A porni (II I)*, *a pleca (BI I)*. *Cînd fu noavo sfîrșitul acelor zile, ieșim și purecașeu.* CORESI, I. 100/11. *Purecașe drept accaia Izdraiț cu lol cu ce areea el.* PALIA (1581), 192/7. *Purecașe de lumbă mai toată lumca.* MOXA, 349/15. *Ei tudață-și lăsară urcașea și purecașă dup-ânsu.* VARLAAM, C. 153. *Solul... de nu va purecade ce să va zăbăvi într-acel loc... nu să va certa ca un suduitoriu de domnie.* PRAV. 72, cf. 168. *Lutndu-și ziua bună starcățul purecaș.* DOSOFTEI, V. s. octombrie 57¹/21. *Și el purecașă) după dînsul (a. 1692).* Gen I, 297/13. *Eu,*

iată, gata stut și pureez; mergi și tu de încalecă. IST. T. R. 48. *Au purees Petru Vodă înaintea carălor.* NECULCE, L. 13. *Le deade împăratul oaste mare și pureceseră.* ANON. CANTAC., CM I, 95. *Boiarii... au purees cu toșii de au venit în țară.* R. POPESCU, CM I. 300. *Pureis-au cu toată curte mării săli... și au mersu la Roman (a. 1733).* CAT. MAN. I, 184. *S-au rădicat și domnul cu toată curtea mării sale di au purees (sfîrșitul sec. XVIII).* BUL. COM. IST. II, 142. *Pureegînd domnul împreună cu pașa... înaintea oamencilor... era edecurile.* GHEORGACHI, CER. (1762), 310, cf. 202. *Puregînd mergea înainte întru accaiașă sară și în noaptea cea de după dînsa.* AETHIOPICA, 17¹/13. *Vrînd să pureeze trimisal acela împărătese încluse pre sfîntul să nu iasă nicidecum de acolo.* MIȘIU (1776), 78¹/12. *Face semn cătră ai săi să pureeagă După dînsul.* BUDAI-DELEANU, T. 411, cf. 126. *Îi grăbese ea să pureeagă, dar în taină, pe ascuns.* BELDIMAN, E. 23/35, cf. id. N. P. II, 75/6, CLEMENS, DILU, LB. *Dacă mă vești sili, eu voi purecede.* DRĂGHICI, R. 109/6. *Dădu oștilor semnalul a se înarma și a purecede.* ASACHI, S. L. II, 61, cf. 9. *Îndată purecînd, sosi în 5 august în tabăra de a Rușei.* BĂLĂCESCU, M. V. 105. *Fir-ur afurșit ceusul întru care am purees La această călătorie.* PANN, E. I, 104/15. *Dot-sprezee eoneurenți pureceseră și numai cinei se înturnau.* NEGRUZZI, S. I. 12, cf. POLIZU, CIHAC, I, 223. *Căii lor ce-n luptă purced cu neșărcare.* BOLINTINEANU, O. 144. *Iasă să pureeuză corpu-i de soldași.* Și rămîne-n urmă, id., ap. TDNG. *Hăjuri și bieușcă apucă și pureede.* I. NEGRUZZI, S. II, 136, cf. CONV. LIT. XXVI, 801. *Vodă-n sirg a și purees; După el oștirea-n fugă.* COȘBUC, P. I, 83, cf. ALENI, W. *Dar să pureedem, căci noaptea-i grăbită și ziua ne-apueă.* MURNU, I. 203, cf. 16. TDNG. *Și iar pureese la drum.* GINLEANU, N. 199. *Și pureedeam mereu, în căutare de zări mai adînci.* M. I. CARAGIALE, C. 41, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Fugari de la oaste, care-au purees vointicește să ia calea codrului.* C. PETRESCU, R. DR. 132, cf. id. I. I, 267, BUL. FIL. II, 97. *El a purees pe jos.* LESNEA, VERS. 17. *Dacă pureezi astăzi, apoi pină duminică ești înapoi.* SADOVEANU, O. X, 559. *Cine-a purees în ploaie și furtună Și a brăzdătu în negură și zloată Șeul blajin și gras?* ARGHEZI, VERS. 25, cf. 94. *Tătărinea puredea Și pe Gruie mi-l ducea La cel popă creștinesc.* ALECSANDRI, P. P. 79, cf. 25. *Au trebuit... să purecadă mai departe.* SBIENA, P. 72. *C-am purees pe cale, Pe cărcare.* MARIAN, I. 13, cf. id. SA. 18. *Cei trei frați au purees la drum.* ȘEZ. II, 51, cf. 54. *Să se puie cașă pe capul nevestei sale ca să-i dea voie de a purecede în lungă călătorie.* POPESCU, B. III, 73. *Pureceși să-mi cat bărbatul.* ȘEZ. V, 47, cf. VI, 167. *El că a venit... La tăicașul lui Și la măicuța lui Ca ei să purecadă.* VICIU, COL. 161, cf. PĂSCULESCU, L. P. 373, GR. S. VI, 81, ALR II 4 761/605, 812. *Și ea tot venea Și veneu, venea Și se-impiedica, Și iar se seula, La drum puredea.* BALADE, III, 54. ◇ (Cu determinări locale care indică direcția, sensul, ținta deplasării sau punctul de plecare) *Nu purecade înapoi.* PSALT. IUR. 37¹/11, cf. 17¹/14. *Dacii degrabu pureeasiră spre Suceava.* UNECHE, L. 172. *Au stătut lucrul așa, c-au fost puregînd la Uivar (a. 1667).* BUL. COM. IST. IV, 170. *Înăinte ncharge-veri (în aitate uergi c, că vei naainte purecad e d) anu înaintea feafeci Domnului a găta călea lui.* PSALT. 335. *Au purees cu mare gălire cătră Beligrad.* IST. T. A. 33, cf. 70. *Purees-au Traian împăratul cu oștile sale în gios pe litgă Dunăre.* N. COSTIN, L. 129. *Și singur Jiemonta au purees den Beligrad la Săbes.* id. ib. 582. *Au și purees Ștefin Vodă în sus pe la Cernăuși.* NECULCE, L. 10, cf. 49, 342. *Drept spre apa Sargheții au purees.* CANTEMIR, III, 83, cf. 476. *Piste doul luni au purees și el la Ieși (sfîrșitul sec. XVIII).* BUL. COM. IST. II, 164. *De unde era, a veni în țară au purees.* R. GRECEANU, CM II, 128, cf. 120, 132. *Puregîndu de aici împreună cu sânelul un prieten al meu (a. 1759).* IORGA, S. D. XXI, 235. *Purecede domnul de la curte cu tot alaiul.* GHEORGA-

CHI, CER. (1762), 300, cf. 308. *Purecînd pre mare spre Egiptul. AETHIOPIA*, 2°/6, cf. BUDAI-DELEANU, T. 262. *Au ieșit diu colibă și au purces într-altă parte. ȚICHINDEAL*, F. 78/1. *Amîndu pureeg de acolo. BELDIMAN*, N. P. II, 65/12. *Aceste rămășițe de viață de mare ... purecînd ... spre miazănoapte aa rîpîl toate cu sine. AR* (1830), 8°/11. *Să le facă cuoscul că ai purces la Loudra. DRĂGHICI*, R. 6/9. *Este o săptămîniu de cînd au purces la Petersburg. KOGĂLNICEANU*, S. 75. *Să purecd din ceste locuri d-unde soarta mă despurte. ASACHI*, S. L. I, 159. *Purecînd toți din locul unde petrecuseră noaptea, ceva mai naiute își așezară tabăra. BĂLCESCU*, M. V. 171. *A purces să se ducă la iad e-un totag în mină. NEGRUZZI*, S. I, 87, cf. II, 46. *Pureseră către Sinaia, unde ajunseră înaintea serii. BOLINTINEANU*, O. 411. *Purces din Țarigrad însoțit de oaste turcească. ODOBESCU*, S. I, 159, cf. 138, 269. *Luîndu-mi rămas bun de la părinți am purces cu bunicul spre Pipirig. CREANGĂ*, A. 23. *Împăratul ... pureese la biserică ca să se cunune. ISPIRESCU*, L. 79. *Și-a doua zi purced Din zori centurioni spre silhele barbare. COȘBUC*, P. I, 160. *S-a scalat Varlo-lomei pescaral și a purces devala, la baltă. SADOVEANU*, O. IX, 456. *Lipau s-a întors purecînd spre casă. id. ib. x, 637, cf. XII, 381. Și imbulzita coisfurilor gloată ... Purcede înainte și-nădrăt. ARGHEZI. VERS*, 239, cf. 102. *Eu am purces în largal fărăi mele Nu ca să-mi satur vechi porniri pribeghe. BANUȘ*, P. 259. *A purces și ea prin lume. SBIERA*, P. 44. *Și-a purces La moară la Ivănești. MARIAN*, S. R. I, 28. *Să-i scot boii din ocol Și plugul de sub șopron Și să purecd lu ogor. SEVASTOS*, C. 230. *Badeo, punc-te pe cal Și purecede-neoa, lu vale. PAMFILE*, C. T. 138. *Purces-au Maica Precista De la casa ei, de la masa ei. FOLC. MOLD. I*, 227. (REFL.) *Veverița, caudă lungă, Sarc ca o flacăra. S-a purces prin plai ulaiul. Sulițele scapără. BLAGA. POEZII*, 389. ◇ (Prij extensiv: despre vehicule: adesea cu determinări care indică punctul de plecare, direcția, sensul, ținta sau ritmul deplasării) *N-au aflat nici o corabic gata să purecadă îndată la Hamburg. DRĂGHICI*, R. 15/14. *De la fărml fatal vasul purecede. ASACHI*, S. L. I, 141. *Calcașca a purces ca vîntul. NEGRUZZI*, S. I, 20. ◇ (Prij extensiv: despre aștri, despre noapte, vreme etc.) *Deschide-te, dașin, acuni pentru mine, Să nu-adăpostesc. Căci noaptea purecede și soarele vine. BOLINTINEANU*, O. 85. *Vremea purecesse înspre cald și omătul se lopea. I* (1891), 73. ◇ Fig. *Toute giudecările lui nu purecăsără de le meure. PSALT. MVR. 12°/11. De la capul omului purecede spre tot trupul viața și sănătatea. CHEIA IN. 29°/8. Mijlocul cel mai practic este să purecedem pe calca constatării faptelor simple. CARAGIALE*, O. V, 244. *Toși purecd de la această nevoiță de a se defui. IONESCU-RION*, S. 119. *Știam pe de rost ... sfaturi să purecd cu bărbăție pe calca muncii. M. I. CARAGIALE*, C. 8. *Urmind pilda hîncului ... au purces pe aceleși căi. SADOVEANU*, O. X, 170. ◇ EXP. F. (Învechit) **A purecede în (sau spre) rîsipă** = a se imprăștia, a se risipi; a se desfășura, a decurge în mod nefavorabil; a se distruge, a se nimici. *Au parces oștile lui den războiu în rîsipă. N. COSTIN*, L. 119, cf. id. LET. II, 30/37. *Așa a purces toate lucrurile fărăi dinlîiași dată spre rîsipă și fărăi socotală. id. LET²*, I, 101. [Tureii] **au purces în rîsipă**: unui un apucet pe pod ..., alții pin Nistru. NEGULGE, L. 49. (Învechit) **A purecede către Donnul (sau dintru această vlawă)** = a muri (treind în cealaltă prespusă lume). *Au purces dintru această viață călra cea vecinică. DOSOFTEI*, V. S. octombrie 60°/11. *Stînd episcopul și besericii făcînd, cu pace călra Donnul au purces. id., ap. TDRG. ◇ (Cu determinări locale) A ieși. Îndată să purecedem afară Purlînd și noi creștinilor moarte. BUDAI-DELEANU*, T. 221. *La an caz cunva de-nucărtură, Nu vād nici uși deschise, nici ferestre, Pe unde teașăr să purecd afară. TOPIRCEANU*, B. 96. ◇ A trece prin ..., a străbate. *Luînd cărarea îmblată, pureceasă Prin cea necunoscută dumberavă. BUDAI-DELEANU*, T. 187. *Unde purecezi, Cudrii ciuntezi. MARIAN*, D.

148. ◇ Refl. (Neobișnuit) **A se ivi, a apărea. Și lung privește-n sus, să vadă: nu se purecede-un nor de ploaie?** ANGHEL, I. G. 21.

2. Întranz. Spee. (Învechit; de obicei cu determinări introduse prin prep. ca „asupra”, „contra”, „împotriva”) **A porni (I I)** (cu oști) pentru a ataca, a învinge pe dușman. *Purces-au cu oști Antonin Caracal asupra parthilor. N. COSTIN*, L. 151. *Domifian, carele înlăt au purces cu oaste asupra lui Decheval, craiul dachilor. CANTEMIR*, HR. 165. *A parces asupra barbarilor pe cari i-u și invins. ȘINCAI*, ap. CADE. *Asupra păgînilor pureceasă. BUDAI-DELEANU*, T. 183. *Mihai ... pureese în contra imbilor vrăjmași cu toată armata. BĂLCESCU*, M. V. 60. *Petrecea zilele în vesele ospețe ... gata a purecede asupra lui Ion Vodă. ODOBESCU*, S. I, 171. *Creștinii pureces asupra turcilor. ISPIRESCU*, M. V. 29, cf. DDRF.

3. Tranz. (Învechit; complementul indică oameni; de obicei cu determinări locale) **A trimite, a face să plece (B I)** (undeva). *A purces Nicolai Vodă pre frate-său ... la Țarigrad. ANINTE URICARIUL*, LET. II, 145/8. *L-a purces iarăși cu ulai și cu mare cînste, mergînd și singur Nicolai Vodă de l-au petrecat. id. ib. 154/13. L-au gătit și l-au purces la Botușeni (a. 1788). IORGA*, S. D. XXII, 51.

4. Întranz. (Învechit; despre suprafețe de pămînt, linii de hotar etc.; de obicei cu determinări locale) **A se întinde către ... sau de la ...**, **pină la ...** **Capul hotarului ... purecînd spre răsărit ... cuprinde cerecheji ...**, de unde iarăș spre răsărit se întinde. *CANTEMIR*, HR. 60. *Această noșie purecede în gios (a. 1785). ȘTEFANELLI*, D. C. 155. *Capul hotarului Brădușani ce purecede diu drumul Irgului spre optus (a. 1792). BUL. COM. IST. IV*, 200. *Culmea dealului ... care purecedînd de la Dăuileni desparte valea Gîgici de valea Hăneșei. I. IONESCU*, D. 53.

5. Întranz. (Învechit; despre ape curgătoare sau, p. ext., despre lichide sau secreții organice) **A curge. I-au spîntecat cu brieul îmblătura de pureceasărunoie impuște. DOSOFTEI, V. S. octombrie 74°/14. *Apa [Nilului] ... în lacul carile Medra se cheamă izbucneaste și din lae iarăși în gîrlă purecînd, spre ocheonul despre apus cură. CANTEMIR*, IST. 141.**

6. Întranz. (Regional; în expr.) **A purecede de veste** = a prinde de veste, v. prinde (II 5). *Ci-a purces de veste ... Alexandru că-l ajuuge Și cu sulița-l impurge. PAMFILE*, C. T. 78.

II. I. Tranz. și întranz. (Învechit și popular; despre oameni; de obicei cu determinări care indică felul acțiunii) **A începe; a trece (la ...)**. *Procița Ana cu postul și cu ragăciunea cu Sanuul purecease. CORESI*, XV, 50. *Să purecedem spre lucrarea celor lucrere bune. id. ib. 249, cf. PARACLIS (1639)*, 260. *Lăcînd acolo, pureceșură a laa locuri și, așa, dobăndîră Machedonia. HERODOT (1645)*, 465. *Și îndată pureceasă a crește în toate nevoiștele ceale sufletești. DOSOFTEI*, V. S. noiembrie 173°/25. *Tona ... parcesă să fugă (a. 1691). ap. TDRG. Vom pureceade a arăta descălcarea a doauo. N. COSTIN*, ap. GCR II, 2/10. *Au purces acci boieri hotarnici de li-au toemî și niște pietre hotară (a. 1741). URICARIUL*, XXV, 313. *Au parces a măsura din Troian pe Cahul în sus pâr în hotarul Bisericii (a. 1759). id. x, 65. Stareful ... purecease să se ducă. MINEIUL (1776)*, 52°/10. *Purecînd de la dreapta, aflu 2, 5, 8. ASACHI*, E. I, 125/6. *Dalmația purecease a mai cuvînta. CR (1848)*, 1°/12. *Cum a purces la sfaturi, la batjocuri, așa acuma la ocări. SLAVICI*, X, I, 16. *Oaslea ... Nici purecedea inopoi să fugă ... Nici culeza să dea piept cu troienii. MURNU*, I, 106. *O dată cu cel dintîi dzeghe, călătorii de comori au purces la treabă. C. PETRESCU*, A. 109. *Cuu va puue mîrcasa horbot, să purecadă danfuri ... pe toate ulițele Irgului. SADOVEANU*, O. X, 352. *Să-ți fereci gura o, nfericite, De nu, vci purecede să lulești toate elle siul rînduite de puterile suprapăunțești. V. ROM. ianuarie 1954*, 131. *Cu nasul în farfurie, purece a nitca grăbit. VINEA*, L. I, 133. *Mult mă bucur cînd vād că purecedem la sapte. VONNIC*, P. 38. *La eojocari*

st duce. Mndri nuntl pureede, O săptămint tot be. ŐEZ. V, 88. De-i pureeasă [inmăntăirea] de demult. Din afară-i nuşchiul prins, Pă din lantru-i zugrăvită. ALEXIGI, L. P. 159. (Ref. impers.) Alunci se purecedea la sate la o nouă regrupare a păminturilor cultivable. PANAITESCU, O. T. 93. S-a întocmit pe urmă devizul şi s-a purees la realizare. ŞCIŢEIA, 1967, nr. 7263. ♦ (Prin lărgirea sensului) Înnoirea teatrului nostru a purees ... de la panerea din nou în valoare a clasicilor noştri. T august 1964, 18. ♦ (Despre fenomene ale naturii) De prin văi pureede ntutul Prin largul albelor văzduhari. GOGA, POEZII, 17. După o săptămintă pureceseră ploile. C. PETRESCU, I. II, 242. Őncori ... purecedeau şi ũnturi pe coamele brazilor. SADOVEANU, O. XI, 40. ♦ Intran z. (Învechit; despre suprafeţe de pămint, linii de hotar etc.; de obicei a determinări locale) A-şi avea începutul, a începe din ..., de la ..., de unde ... etc. Au ieşit unde purecede şinutul Tutovei. M. COSTIN, ap. GIDEI, De la solul Rudina purecede o vale. I. IONESCU, M. 104. ♦ Intran z. (Despre sunete, zgomote etc.) A (se) porni (II 5). Cîndu va purecede glasul lui Dumnezeu în buciumul auelo tugereseu ... va deştepto inorşii. VARLAAM, ap. GCR I, 105/41. Domot purecede glas de sehişă De la clopotniţa din deal. GOGA, POEZII, 38. Se strămutau la locul lor, ... de unde din nou purecedeau sudălmii şi răcnete. C. PETRESCU, R. DR. 116.

2. Intran z. (Învechit, rar; despre evenimente, acţiuni etc.) A se desfăşura, a se petrece (II 5), a decurge. Daed s-ou aşezot Alexandru Vodă la scoun ... ea şi lo domnia tntii au purees lucrurile. M. COSTIN, ap. TDRG.

3. Intran z. (Rar) A proceda (2); a acţiona. După gîndul nostru cel viclean am pureede. DOSOFTEI, MOI. 76. Mijlocul cel mai practie este să purecedem pe calea constatării faptelor simple. CARAGIALE, în DM. Eminescu nu pureede nici o clipă ca un simplu odunător de curiozităţi. BENIUC, P. 25.

III. Intran z. (Învechit şi popular) A proveni, a izvorl, a lua naştere; a-şi avea originea; a emana. Lămina care iase şi purecede de la soare de luminează (a. 1645). GCR I, 114/6. Au ieşit unde pureede apa Smilii în şinutul Tutovii. URECHE, ap. GCR I, 71/30. Ce pajor au purees dintr-astă scînteie! M. COSTIN, ap. DDRF. Duhul eel adevărat care de la părintele purecede. DOSOFTEI, ap. GCR I, 208/24. Etani, feciorul cel mai niore a lui Sim, den care au purees clamitenii şi persii. N. COSTIN, L. 72. Amazonele...dintr-aceiaşi neam pureeese ... să fie. CANTEMIR, III. 59. Din înina rea, rău gînd pureede. ap. DDRF. De la aceştii romani dară, purees iaste numele valahilor. C. CANTACUZINO, CM I, 31. Luminarea minşii omeneşii core purecede din silinşa şi învăşătura ştiinşelor (a. 1765). UNICARIUL, I, 271. Eva diu coasta lui Adam pureeasă fiind (a. 1806). ap. TDRG. Reutăşile care vin pre ştupi ... pureed din negrişă. ECONOMIA, 198/20. Acesta purecedea în drăpătă spişă Din eraul Jundalei. BUDAI-DELEANU, T. 90. cf. 30, 222. Toate scorniturile, înşelăciunile şi socotînşele cele mîncinoase care pureed şi curg din neştiinşele, lesne le putem ... lăpăda. TICHINDEAL, ap. GCR II, 214/32. Cele de alătura [ncamurii] tntia spişă nu au, ci pureceg de la al doilea spişă. PRAVILA (1814), 109/5, cf. LB. Şase stete scritează ... Cu cea rază ce purecede de l-al lumii urşilor. ASACHI, S. L. I, 147. Toate aceste vileşii mari ... pureced din izvorul credinşii. ANHINA R. I, 62/21, cf. POLIZU. Aceste nemulşumiri purecedeau ... parte din răul trai al ostaşilor. BOLINTINEANU, O. 426, cf. 260. Dîintr-un şimşintul de acelaşi fel a purees chiar şi gîndul de a închina unele mănăştiri pămintene. ODOBESCU, S. II, 42. Urieşii nunşii cu vîrfurile ascunse în nouri, de unde pureced izvoarele. CREANGĂ, O. 248. Întruirea pureede din firea latentului şi alegerea subiectelor sate. GHIERA, ST. CR. II, 211, cf. DDRF. Temeiuri să-şi pună cetăşii din care Neamul lulin u pureces. COŞBUC, AE. 11, cf. ALEXI, W. Razim morul care ... purecede pură din otingere ca dumucezirea. AGÎN-

RICEANU, A. 40. Őn prtu linpede, care purecede din fundul munşilor Fărcăşei. HOGAŞ, DR. I, 68, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. De aci pureced ... dezorientarea şi amărăciunea noastră. GALACTION, A. 369. Toate de la dînsa au purees, Ea-i capu răutăşilor. SADOVEANU, O. VII, 288, cf. SCRIBAN, D. Autoritatea venea de la numărul anilor şi al zbtoriturilor, neavînd de unde purecede de altundeva. ANGHIEZI, B. 101, cf. 17, id. VERS. 358. Őn pratest ... purees parcă din adîncul incantrotabit al unei şimşiri. CONTEMP. 1966, nr. 1022, 72.

IV. Intran z. (Învechit şi regional) A deveni. Bietul om purecede desfrînal şi începe lucrari peste puterea sa. M. COSTIN, ap. TDRG, cf. ŞĂINEANU, D. U., PĂSCULESCU, L. P. 373. ♦ Exp r. (Învechit şi popular) A purecede grea (sau îngreunată, groasă) = a rămîne înşărcinată. Soru-me ... s-ou dezmerdat cu un ibonnic al ei şi a purees grea (a. 1779). GCR II, 119/32. Femeia de va pureede îngreunată în anul jălirii ... PRAVILA (1814), 128/7. Caută toate chipurile şi mijloacele înveşinşate, cum ar putea mai degrabă purecede grea. MARIAN, N. 3, cf. DDRF. CANDREA, F. 67. Să pureeadă îngreunată şi să faed un copil. PAMFILE, S. T. 42, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. SCRIBAN, D. Şimşese că are să fie namă, eaei ea pureeese îngreunată. ŞBIERA, P. 44, cf. 108, 202. Fumeia ... din ceasu cela a purees groasă. ŐEZ. IV, 193. La cişivo vremi, pureedi fata groast. ib. IX, 17, cf. A V 15.

— Prez. înd.: pureed şi (Învechit) pureeg, pers. 2 parcēzi, pers. 6 şi (Învechit) pureeg; conjunct. şi: (Învechit) să pureez, pers. 3 să pureeze, să pureează, să pureeagă; perf. s. şi: pers. 2 (Învechit) pureeşti; perf. e. şi: pers. 6 (Învechit) au pureis; ger.: pureezînd şi (Învechit) pureegînd, pureedînd. — Şi: (regional) pureedă (I. ROM. 1960, nr. 5, 19) vb. I, pureeşge (DDRf) vb. III, pureedă (ALR II 4761/812) vb. I. — Lat. procedere.

PURCEDERE s. f. (Învechit) Acţiunea de a purecede şi rezultatul ei.

I. Pornire (I 1), plecare (II). Cf. purecede (I 1). Nor era la cort ziua, ... Întru toate purecederile lor. BIBLIA (1688), 69²/44. Au mers pînă la corturi întru credinşa purecederii. IST. T. R. 62, cf. CANTEMIR, I. I, II, 330. Focînd ştire de purecederea înării sale la oaste (începutul sec. XVIII). MAG. IST. II, 155/18. Purecederea catanelor de la Rîmnic. R. POPESCU, CM I, 507. Aci să înşemneoză purecederea domnului la oaste. R. GREGEANU, CM II, 177. O zi mai nainte de pureeadirea paşii. GHEORGAGHI, GEN. (1762), 311. După purecederea lui Tamerlan, ... au izgonit pe Musa. VĂCĂRESCU, IST. 254. După purecederea lui Bocikai, doi argaşi s-au socotit laolaltă. ŞINCAI, III. II, 309/36, cf. 250/20. Cei ce au a trimete amaneturi ... trebui să le ducă ... mai înainte de purecederea poştei (a. 1814). N. A. BOGDAN, C. M. 151, cf. LB, DRU. Tunet de tunuri vestea purecederea împăratului de lo Rio. AR (1830), 22²/39. La purecedirea pac-botului (curir de mare) starea lui nu era întocmită. ib. (1834), 336¹/6. Îndală ce va vîdea purecederea corăbii, ... să vestească talăul său. DRĂGHICI, R. 6/17. Mă folosesc de purecederea domnului Rîşard ... ca să dou această seri-soare. KOGĂLNICEANU, S. 51. Rucanda ... istarisi cu amăntutul întulplărire urmate la curte de la purecederea lui Coribut. ASACHI, S. L. II, 20. Purecederea din Paris fu ... dureroasă. CODRU-DRĂGĂŞANU, C. 141, cf. POLIZU. Balul a fost a doua zi după purecederea la. NEGRUZZI, S. I, 64. Mă duc să gătesc tot pentru purecederea noastră. id. ib. 162, cf. PHILIPPIDE, P. 140, DDRF. BABCIANU, ALEXI, W. ♦ Expediere, trimitere. Nu noi detaia aici purecederea cărbunilor. F (1882), 227.

2. Cf. purecede (I 2). Aduna ... tot felul de puteri şi gâtea acum purecederea cea asupra lor. AETHIOPICA, 31¹/4. În 15 naieubrie au pureces asupra Giurgiului, despre carea purecedere aşa scrie Anonimul de la Hleneş ... ŞINCAI, III. II, 250/20.

3. Cf. **purecede** (III). Să ne înștiențem de începătura și **purecadera** și așezământul ... acestui neam. CĂNTEMIR, nr. 281. **Purecadera** sfințului duh (a. 1699). GCR I, 328/14, cf. DDRF. *La parte a doavo voi arăta purecder[ă] tuturor euvințelor noastre.* BIDAȘ-DELEANU, LEX.

— Pl.: **purecderi**. — Și: **purec[ă]dire** s. f.
— V. **purecede**.

PURCĒDIME s. f. v. **purecedere**.

PURCEGĂTŌH, -OĂRE adj. v. **pureezător**.

PURCEGĂTŪRĂ s. f. v. **pureezătură**.

PURCĒGE vb. III v. **purecede**.

PURCĒL s. m. I. I. Puiul (de sex masculin al) scroafii, de obicei plin la înfărcare; p. ext. porc (I) (tînăr); carnea acestui animal. *Scroafa ... născură o dată 30 de porcei.* MOXA, 354/32. *Purecii ei miei, carii vor fi de o lană, să nu ia nimic* (a. 1715). IORGA, s. d. v, 343. *Purcelului de-i vei tăia urechile ... îl vei găsi acolo.* ȚICHINDEAL, s. 138/9, cf. CLEMENS, DRU, LB. *Purcelul la desțină plătește 10 parale* (a. 1827). URICARIU, VII, 105. *Purecii după fătare să se aplice la scroafă ca să sugă* (a. 1844). ap. TDRG. *Mă prăjese ... ca un purcel la cuptor.* PR. DRAM. 261. *Ea umple oala prosteste Neneerind apa defel Ș-i loarnă de-l opărește Toama ca pe un purcel.* PANN, p. v. I, 98/16, POLIZU. *Purcelul toată ziua mașluta prin casă.* CREANGĂ, o. 46. *Între alte merinde, adnce feciorului său și trei porcei grijiși gata.* id. ib. 238. *Purcel la frigare.* CABAGIALE, o. II, 146. *Se tîmăduiese de va minca un purcel.* ISPIRESCU, L. 128. *Birlogul unde dorm porceii.* CANDREA, F. 307. [Drăeușorul] are înfățișarea unui purcel. PAMFILE, DUȘM. 211. *Unchișul a găsit în cale un purcel.* id. s. t. 69. *O friptură de purcel.* AGÎRBIȘANU, A. 47. *Purecii mai obraznici năvăleau în tindă.* BUJOR, s. 74. *Covișaiam ca porceii, miorlătam ea mița.* ILOGAȘ, DR. II, 46, cf. I, 132, PASCU, s. 150. *Iapna ... purecele și purecii să stea la căldură.* ENC. VĒT. 599. *Drept răspuns, purcelul grohăi mălțumit.* REBREANU, R. I, 147. *El merge ori se frăște ... cu porceii, cu rațele.* GALACIION, A. 415. *Deschise poarta larg să treacă trăsurile, printre porceii ... bălăindu-se în noroiul ogrăzii.* C. PETRESCU, I. II, 142. *A fugit purcelul în don colonel.* BRĂESCU, o. A. I, 196, cf. 33. *Se scaldau ... gștele, porceii.* VLASIU, A. P. 20, cf. 182. *Pe vatră sfirția ... friptura de purcel.* SADOVEANU, o. I, 90. *Nevăstuiciele se vor juca în ogradă cu porceii.* ANGEZI, VERS. 188. *Hrănirea porcelilor și agonisirea de porumb absorbeau toate energiile.* CĂLINESCU, B. I. 69. *Mincă o urche de purcel.* STANCU, R. A. III, 339. *O scroafă săbatică cu mai mulți porcei după ca imi tăie calca.* s. iulie 1960, 36. *Purcel a cărui crustă troznește printre dinți.* T. iulie 1964, 61, cf. II IV 53. *Am mîncat carne de miel Și costică de purcel.* JARNĪK-BİRSEANU, D. 364. *Am visat că, de-aș minca carne de purcel ... m-aș însănătoșa.* SBIERA, p. 26, cf. ȘEZ. VI, 79. *Din pită rupea, Din purcel mușca, Vin din ploscă bea.* BALADE, II, 200. *Nu te ține așa măreț Ca un purcel creț.* FOLC. TRANSILV. I, 435. *El mîntîncă un purcel, Ș-altui dă un purcel.* se spune despre eel lacom și zgîrcit. Cf. ZANNE, P. III, 626. *Printre ițe și fuslei Paște o scroafă cu porcei, Printre ițe și între spată Paște o iapă desclată, se zice despre o pînză (prea) îngustă.* id. ib. v, 358. *Din purcel se face porcul.* id. ib. IX, 704. *Doi porcei negoței Bate gțsea la tiulci (Cobza).* GOROVEL, c. 91. *Cu porceii scroafă grasă Trece noaptea peste casă (Luna plină).* SADOVEANU, P. c. 14. ♠ (Regional) *Purcel sălbatic* (sau de pădure, de gligan) = puiul (de sex bărbătesc al) porcului mistreț. Cf. POLIZU, BĂRCIANU, ALB II 4 976/219, 272, 300, 353, 605. ♠ **EXPR.** *Cu cățel, eu (sau și) purcel* = cu tot avuțul; cu toată familia; cu toții. Cf. DDRF, ZANNE, P. I, 402. *Ei, moș Vasile, da' ce-mi vii eu cățel, eu*

purcel așa de dimineață? GİRLEANU, N. 110. *Au plecat ea cățel și purcel.* CAMIL PETRESCU, o. II, 652. *S-a adunat tot satul, cu cățel, cu purcel, ca la nuntă.* I. BOTEZ, ȘC. 69. **A nu avea (nici) cățel, a nu avea (nici) purcel = a)** se spune despre un om care nu are grijă de grijă materiale, ineurcături etc. *Copii n-ai ..., N-ai cățel, n-ai purcel.* DELAVRANCEA, o. II, 287. *Vorba românului: n-am cățel, n-am purcel.* BASSARABESCU, v. 95. (Cu schimbarea construcției) *Copii n-ai, purcel n-ai, cățel n-ai! Aruncă, domnuule, banii în dracpa și-n stînga.* CĂLINESCU, E. o. II, 216; **b)** se spune despre un om sărac, care nu are nimic. Cf. ZANNE, P. III, 68. ♠ **C o m p u s.:** (rar) **purcel-de-Indla** = cobai (*Cavia porcellus*). Cf. DL, DM.

2. (Regional) Sarma (Firiza — Baia Mare). LEXIC REG. 21.

II. (Regional) 1. Ciorchine (mare) de strugure; (regional) pureclăș (2). Cf. CIAUȘANU, GL., ALR I 1 715. *În loamna asta, via a rodit bine și o să facem vin mull din porcei.* CV 1949, nr. 8, 35, cf. L. ROM. 1959, nr. 5, 89. ♠ Mugurul viței de vie (Fundătura — Gherla). ALR I 1 712/255.

2. (Bot.: la pl.) Rodul-pămîntului (*Arum maculatum*). Cf. BORZA, D. 24, II VI 80.

3. (Bot.: la pl.) Ciumăfaie (*Datura stramonium*). Cf. BORZA, D. 57.

4. (Regional) Bucată mică de lemn, de formă cilindrică, care ține loc de minge, la unele jocuri de copii. Cf. PAMFILE, J. III, 17.

5. (Regional; la pl.) Unealtă la războiul de țesut, nedefinită mai de aproape (Firjănești — Galați). II III 145.

— Pl.: **porcei**. — Și: (regional) **pirec[ă]l** s. m. ALR II 4 976/705.

— Lat. **porcellus**.

PURCELĂNDRU s. m. (Regional) Augmentativ al lui **purcel** (I I); (regional) **purcelele** (Pietroșița — Tirgoviște). Cf. II IV 153. ♠ Pui (mai mare) de porc mistreț (Secășeni — Oravița). Cf. ALR II 4 976/29.

— Pl.: **purcelandri**.

— **Purcel** + suf. **-andru**.

PURCELĂȘ s. m. (Regional) I. **Purceluș** (I). Cf. ȘEZ VI, 119, 132. *Măi bădișă, du-te-acum, Că te-așteaptă luda-n drum ... Cu purcelușul fript.* JARNĪK-BİRSEANU, D. 243, com. MANIAN. *Și-a oprit leca Nastasia; purcelușul să-l aibă de Crăciun.* RETEGANUL, ap. CADE 1 028. *N-ai uită ocolaș Cîl ar paște-un purceluș.* BIRLEA, c. p. 33.

2. **Purcel** (II I) (Ighișul Vechi — Agnita). ALR I 1 715/160.

3. (Bot.) Scaietele-popii, cornuți (*Xanthium strumarium*). Cf. PASCU, s. 347, PANȚU, PL., ȘĂINEANU, D. U., CADE, BORZA, D. 187.

— Pl.: **purcelași**.

— **Purcel** + suf. **-aș**.

PURCELĒTE s. m. (Regional) Augmentativ al lui **purcel** (I I); (regional) **purcelandru**. Cf. JAHRESBER. XII, 157.

— Pl.: **purceleți**.

— **Purcel** + suf. **-ete**.

PURCELĪ vb. IV. Refl. recipr. (Regional; despre porcine) A se împerechea. Cf. TDRG, DDRF, CADE, SCRIBAN, D. *Purecii aceștia vor crește mari și iar s-or porceii și-or face porcei.* SBIERA, p. 251. ALR I 1 143/308.

— Prez. ind. pers. 3: **purcelește**.

— V. **purcel**.

PURCELĪME s. f. (Prin nord-estul OlT.) Friptură de purcel (I I). *Bună gălcală; Rea potriveală: Întî zărimea, Ș-apoi purelimea.* CIAUȘANU, v. 117.

— **Purcel** + suf. **-ime**.

PURCELUCĂ s. f. (Prin Transilv.) Pucea (I) mică, tină. *Un măscuraș și o purelucă și-a oprit lelea Nostasia ... purelucă s-o fină de sănătună.* RETEGANUL, ap. CADE.

— Pl.: *purelucii*.

— *Pureel* + suf. *-ucă*.

PURCELȘ, **-Ă** subst. I. S. m. și f. Diminutiv al lui *purecel* (II). Cf. POLIZU, *Purecluși cu coada sfredel*, EMINESCU, o. I, 84, cf. DDRF, BARGIANU, ALEXI, w., TDRG, DILR I, 361, SFC II, 202, 210. *Vrem și noi să cumparam un purecluș, să-l creșteni, să-l îngășăm.* T decembrie 1964, 14, cf. II II 79. *Și nu-l frige cum se frige ... Ca un purecluș pirlit.* TEODOR-NESCU, p. p. 295. *La argoși că poruocca, Pureclușii c-aducea ...*, *Fripiți d-antrégul pe lipsic.* id. ib. 481. com. MARIAN, *Ce cafi, nitudro, pe sușa? ...* — *Să-ți om! purelușca.* MAT. FOLK. 489. *Au un purecluș cu mațele de oșel (Lacătul).* GOROVEI, c. 194. ♦ (Familiar) Epitet alintător dat copiilor (dofolani). Cf. JORDAN, STIL. 188, PAS, z. I, 76, PREDĂ, i. 189.

II. S. f. (Ornit.) I. Pasăre de culoare sură spre maroniu pe spate și albă pe pintece, care trăiește prin grădini; (regional) pitulice (II d), țiț (*Sylvia curruca*). Cf. CADE, SIMIONESCU, F. R. 147, DOMBROWSKI, p. 348, BĂCESCU, PĂS. 115.

2. Pasăre de culoare măslinie pe spate, albă pe git și pe pintece, care își face cuibul prin tufisuri și adesea prin iarbă; (regional) pitulice (II e), serofiță (*Sylvia hortensis*). Cf. MARIAN, o. I, 321, DDRF, JAHRESBER. XII, 139, ȘĂINEANU, D. U., CADE.

3. (În shtaga) *Pureclușă neagră* = pasăre mică, de culoare sură luehis pe spate și sură deschis pe burtă, care trăiește prin tufisuri și prin păduri și eintă plăcut; pitulice (II g) (*Sylvia atricapilla*). Cf. BĂCESCU, PĂS. 145.

III. S. f. (Med.; regional) Pușchca (Secăseni — Oravița). ALR II/I h 39/29.

— Pl.: *purecluși*, *-c*.

— *Pureel* + suf. *-uș*.

PURCÊS¹ s. n. (Învechit) Faptul de a *pureede*.

I. Pornit¹ (II). Cf. *pureede* (II I). *A sosit și ceasul purecului.* HERODOT (1615), 486. *La parecs i-au dat-i o cruce de aar.* DOSOFTEI, v. s. noiembrie 147¹/30. *De purecul lui Jicnontu den Ardeal, nemie adevărot uu s-au așăzat.* N. COȘFIN, l. 590, cf. 500, 596. *I-au mai dăruit și atunci la purecs unei mi de galbeni.* NECULCE, l. 19. *La purecsal lui Mineh, triinis-uu de au robil toș oamunii den finalul Hotinului.* id. ib. 375, cf. 203, CANTEMIR, HR. 317. *Lu purecsul lui nefăetndu-le știrc, li s-au părul că s-uu fiele-nit (Începutul sec. XVIII).* MAG. IST. I, 300/10. *La purecsul lui den Tîrgoviște, srlncse preoții bisericii de făcură ... slujbe.* ANON. CANTAC., CM I, 141. *Zăbăvînd cu purecsul au trimis de l-au tueungiuat.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 177/13. *Să ordindiască toate cele spre purecs.* BELDIMAN, E. 15/18, cf. I.B. *Banii care mi-ai dat la purecsul meu din Moldova.* KOGĂLNICEANU, s. 48, cf. DDRF, BARGIANU, ALEXI, w., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Cînd a fost purecsul oșlii din Liov, dintr-o dală s-a slrnlit vrltej nuare de vînl.* SADOVEANU, o. XII, 372. ♦ *Purecsul de grea = sarcină, graviditate.* *Apoi aceastăș cură și tn vremea purecsului de greu va fi tndeslulă ca să tudrepteze starea.* VEISA, I. 139/6. ♦ *Începere, început.* *La purecsul iernit, au început a se arăta pe acest pămînt scune ... de nulle uenoroçiri.* SADOVEANU, o. X, 240. ♦ F i g. *Pornire, avînt; p. ext. furie.* *Blăstemată să fie mânia lor prin ce că-i așa reapede ... și purecsul lor, prin ce-i așa vârtos.* PALIA (1581), ap. OCR I, 35/31, cf. GER II, 512.

2. Cf. *pureede* (III). *Trăgînd purecsul său din cetatea din Thesalonie.* DOSOFTEI, v. s. noiembrie 112¹/5.

— V. *pureede*.

PURCÊS², **-EĂSĂ** adj. (Învechit) I. Care pleacă (II I), care pornește (II I). Cf. *pureede* (II I). *Faluicel luciu din haina de-aram-a purecselor armii.* MURSI, I, 37.

2. Care își are originea, care provine din ... Cf. *pureede* (III). (Substantivat) *Tara străbună mi-o caut și ucamul, purecsul din Joe.* COȘBUC, AE. 20. *S-asculte pe craii, purecșii din Zcus.* MURSI, I, 27.

— Pl.: *purecși*, *-esc*.

— V. *pureede*.

PURCEZĂTOR, **-OARE** adj. (Învechit) I. Care pornește (II I), care pleacă (II I). Cf. *pureede* (II I). Cf. I.B, CIHAC, I, 223, BARGIANU, ALEXI, w.

2. Care provine¹, care își are originea, îneeputul: care emană din ... Cf. *pureede* (III). *Dahul sftnt de la părintele pureczător (a. 1641).* GER I, 109/31, cf. LR. *Ioră astezi se vede a fi lo nafiele de la romani pureczăloare.* ANTROP. 227/12. *Realizorca drepturilor sale pureczătoare attt din referinfele ... ett și din legile statorite.* BARIȚIU, P. A. III, 428, cf. CIHAC, I, 223, DDRF, BARGIANU, ALEXI, w. ♦ (Substantivat) *Al patrăle palat era a curecubeului, ca uu pureczătoriu de la soare.* IST. AM. 15¹/1.

— Pl.: *pureczători*, *-oare*. — Și: *pureegătór*, *-oäre* adj. BARGIANU, ALEXI, w.

— *Pureede* + suf. *-ător*.

PURCEZĂTURĂ s. f. (Învechit, rar) Pornire (II I), plecare (II). Cf. CIHAC, I, 223.

— Pl.: *pureczături*. — Și: *pureegătură* s. f. CIHAC, I, 223.

— *Pureede* + suf. *-ătură*.

PURCI¹ s. m. (pl.) (Regional) Varietate de ciuperci nedefinită mai de aproape (Sabasa — Vatra Dornei). GLOSAR REG.

— Etimologia necunoscută.

PURCI² vb. IV v. *plrei*¹.

PURCICĂ s. f. v. *pureca*.

PURCICUȚĂ s. f. (Mold. și Bacov.) Diminutiv al lui *purcică*, v. *pureca* (II). Cf. PASCU, s. 155. *Aveam o purcicuță frunușieă și grășușă de-fi cra drag să te uifi la ca.* SADOVEANU, o. I, 641, cf. SFC IV, 153, com. MARIAN. *Ani o purcicuță vijneafă, Cînd o prinzi de urechi, Face fști tu coștereaș (Cheia).* SBIERA, p. 320, cf. GOROVEI, c. 72, PASCU, c. 191.

— Pl.: *purcicuțe*.

— *Purcică* + suf. *-uță*.

PURCÓI s. m., s. n. v. *porcol*

PURCOLĂ vb. I. Franz. (Prin nord-vestul Munt.; complementul indică fnul) A strînge în poroaie (II); (regional) a bogli, a eopiți, a căcărezi (Săpata de Sus — Pitești). UDRESCU, GL.

— Pronunțat: *-co-ia*. — Prez. ind.: *porcoicz*.

— V. *pureoi*.

PURCOLĂȘ s. n. v. *porcoiaș*.

PURCULÉTE s. m. v. *porculete*.

PURCULÉT s. m., s. n. v. *porculeț*.

PURD, **-Ă** adj. (Prin Olt. și prin Munt.) Surd. *Ureche purdă.* GR. S. I, 138, cf. LEXIC REG. 93.

— Pl.: *purzi*, *-de*.

— Etimologia necunoscută.

PURDĂLNIC, **-Ă** adj. v. *plrdalnic*.

PURDĂ s. f. (Regional) Praf (II). Cf. sci. 1973, 50, LEXIC REG. 31.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

PURDĚ s. m. v. *puradel*.

PURDEĂ s. f. v. *puradel*.

PURDĚL s. m. v. *puradel*.

PURDĚU s. m. v. *puradel*.

PURDĪC s. m. (Regional) = *poghircă* (1). Com. din ȘCHEIA — SUCEAVA.

PŪREC s. m. v. *purice*.

PURECĂ vb. I v. *purlea*¹.

PURECĂN s. m. Augmentativ al lui *purice*, v. *purice* (1). Cf. MARIAN, INS. 419.

— Pl.: *purecani*.

— *Purece* + suf. *-an*.

PURECĂR s. m. (Regional) Omoritor de purici (1) (Șasa — Tîrgu Jiu). ȘEZ. IX, 57. [Racul] e un *purecar*. *Dacă-l pui sara în pot, toată aaptea omoară la purici*. ib.

— Pl.: *purecari*.

— *Pureca* + suf. *-ar*.

PURECĂRE s. f. v. *puricare*.

PURECĂRIȚĂ s. f. v. *puricarișă*.

PURECĂȘ s. m. v. *purieaș*.

PURECĂT s. n. v. *puricat*.

PURECĂRIE s. f. v. *puricărie*.

PURECĂTURĂ s. f. v. *puricătură*.

PŪRECE s. m. v. *purice*.

PURECĚL s. m. v. *purice*.

PURECĚȘTE adv. v. *puricește*.

PURECHĚT s. n. v. *purleat*.

PURECĪ vb. IV v. *purie*.

PURECĪME s. f. (Rar) Puricărie. (F i g.) *Nu m-a-năntat alaiul de inimi săltărețe, Pestrișă purecime ce șapăie în sus*. LABIȘ, p. 276.

— *Purece* + suf. *-ime*.

PURECITŪRĂ s. f. (Regional; cu sens colectiv) Șipci subțiri care se bat pe pereții caselor de lemn, pentru a fixa teneuiala sau lutul (Rebrișoara — Năsăud). CHEST. II 369/260.

— *Pureci* + suf. *-tură*.

PURECŌS, -OĂȘĂ adj. v. *puriceos*.

PURGĂ vb. I. I. Refl. și tranz. A(-și) provoca purgație (2); a lua sau a da un purgativ (2). Cf. OLLĂNESCU, II. A. P. 45, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Răspunse într-un rînd la invitație că, purgîndu-se pentru moaenț, îi e imposibil a asista la examen*. IORGA, L. II, 518, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

2. Tranz. (Livrese) A elimina, a purifica, a epura. Cf. DL, DN². ♦ (Jur.; complementul indică o obligație, un impozit etc.) A face să piardă sau a elibera, a scuti. *Madul de a purga proprietățile de privilegii și ipateci*. HAMANGIU, C. C. 454, cf. ALEXI, W.

— Prez. ind.: *purghes* și (rar) *purg* (SCRIBAN, D.).

— Din fr. *purger*, lat. *purgare*.

PURGĂMĚNT s. n. (În dicționarele din trecut) 1. Curățare, eliminare, înlăturare. Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W.

2. Purgativ (2). Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *purgamente*.

— Din lat. *purgamentum*.

PURGĂR s. m. v. *pirgar*.

PURGĂRE s. f. (Atestat prima oară la ARISTIA, PLUT.) Acțiunea de a (se) purga.

1. (Încechit) Purgație (2). Cf. GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W. ♦ P. ext. (Concretizat) Diaree. Cf. GHETIE, R. M.

2. (Livrese) Curățare, eliminare, înlăturare, epurare. *Măi tîrziu, pe cînd artistul era cu mîntea balnăd, s-a făcut în opera lui publicată în valum îndreptări, purgări și omisiuni cu desăvîrșire arbitrară*. CĂRĂGIALE, O. III, 12, cf. DL. ♦ (Jur.) Pierdere de privilegii; scutire de impozite, de obligații. *Purgarea bunurilor dăbindite*. HAMANGIU, C. C. 454.

— Pl.: *purgări*.

— V. *purga*.

PURGĂTIV, -Ă adj., s. n. 1. Adj. Care provoacă purgație (2), care curăță intestinele. *Această baală nu sufere leacuri deșertătoare (purgative)*. APA MINER. 23/10, cf. NEGULICI. *Clistir purgativ*. MAN. SĂNĂT. 165/17, cf. STAMATI, D. *Se var depărta de lingă balnăv toate remediurile purgative*. PARAB. 62/8, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Limonadele și pilulele (hapurile) purgative*. BIANU, D. S., cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *O să facem negaș cu ceai purgativ*. CAMIL PETRESCU, T. I, 392, cf. SCRIBAN, D. *Substanțele aavintite au efect purgativ*. ABC SĂN. 10.

2. S. n. Substanță medicamentoasă de origine chimică sau vegetală, care favorizează eliminarea materiilor fecale din organism; (popular) curățenie, (învechit) purgație (1), purgament (2). *Purgative (cureșitaare)*. CALENDAR (1862), 18/1. *Cereau întrebuirea de puternice purgative*. ib. 25/2. *Purgative (curățenii)*. CORNEA, E. I, 192/16, cf. DDRF. *Mai bine este însă să se deie purgativele simple, formate dintr-a singură substanță*. BIANU, D. S. *Să-i dași mîine un purgativ*. CONV. LIT. XLV, 376. *Să chemi din nou doctorii ..., din nou să-mi prescrie purgativ*. ARDELEANU, U. D. 72, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Luă purgativele cele mai respingătoare*. CĂLINESCU, E. O. II, 226, cf. id. C. O. 75. *Vam da un purgativ ca să elimînăa toxicul pe cale intestinală*. BELEA, P. A. 149, cf. 274. *Se administrează purgative pentru a îndepărta resturile alimentare*. ABC SĂN. 72.

— Pl.: *purgativi, -e*.

— Din fr. *purgatif*, lat. *purgativus*.

PURGĂTOR s. n. v. *purgatoriu*.

PURGĂTORIU s. n. 1. (În religia catolică) Loc în care se crede că poposea sufletele morților cu păcate mai ușoare, pentru a fi purificate, prin suferințe, înainte de a intra în paradis. Cf. I. GOLESCU, C. *Marea inghiși pe catalici și ei acum au să aștepte ... pînă cînd vreo liturghie să-i mai scape de cîțiva cărbuni ai purgatoriului*. HELIADE, D. J. 115/23, cf. NEGULICI, STAMATI, D., POLIZU, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Cuvintele rai, iad, purgatar, pentru iaine nu mai aveau înțelesul vechi*. VLASIU, D. 229, cf. SCRIBAN, D. *Nuamî în sinul apastălicei bisericii ramane ... putea găsi drumul paradisiului ... prin praba plină de mizericardie a purgatoriului*. CĂLINESCU, S. 679. *Suflete aflate în purgatoriu*. BOGZA, C. O. 42. *Mi se pare că sint într-un fel de moarte, în purgatoriu, aă curăț ... de tot naraiul*. V. ROM. ianuarie 1965, 67. ♦ (Glumet) *O femeie frumoasă este un paradîs pentru ochi, un infern pentru suflet și un purgatoriu pentru pungă*. CR (1846), 184²/45. ♦ (Încechit, rar) Iad, infern. Cf. POLIZU.

2. P. anal. Loc de suferință trecătoare; perioadă, stare temporară de lucrărie, de suferință. *Viu înapoi... eo să seol pe domnia dumlale din purgatoriu prin cure vrei să treci.* HELIADE, D. C. 222/28. cf. NEGULICI. *Holleiia, purgatoriu acest mîrșov, unde își riscă cinevo punga, einstea și viafa.* NEGRUZZI, S. I, 74. *Prin etle regiuni trebuie să treci ca să ajungi din acest purgatoriu așund al bălților [Dunării] în parodișul Carpoșilor.* BOLLIAC, O. 247. *Șeoula e purgatoriu de unde trebuie să iasă omul cu minte luminală.* IONESCU-RION, S. 101. *Am fost nevoit să trec de la început prin pedeapsa purgatorului, hrînindu-mi seteu de cunoaștere cu lipărituri fără valoare.* SADOVEANU, E. 46.

— Pl.: (rar) purgatorii. — Și: (rar) purgătorim (DR. X, 329), purgător (VLASIU, D. 229) S. II.

— Din lat. purgatorium, fr. purgatoire, it. purgatorio.

PURGĂTORIUM s. n. v. purgatoriu.

PURGĂȚIE s. f. I. (Învechit) Purgativ (2). Cf. VULCAN, T. 547, I. PAȘCA, M. 172, LB. *Să primească cistăre (clysmata) sau purgație (purgans) mai ușoară.* S. ULRB. 21/17. *Curățenii (purgații) ... și alle mijloace deservitoare.* NEP. VIND. 7/15, cf. BĂRCIANU, ROSETTI-CAZACU, I. I. R. I, 386, DEX.

2. Faptul de a elimina (în mod regulat) materiile fecale; curățire a intestinelor cu ajutorul unui purgativ (2), efectul provocat de un purgativ; (învechit) purgare (1). Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D., DL, DM, M.D. ENC., DEX.

3. (Rare) Primenire (1), purificare (1), curățire. *Purgație aerului în camerele de locuință dă vioșă nouă corporilor slăbite.* SEVERIN, S. 120. ♦ (În concepțiile religioase) Curățire de păcate (prin ispășire). *Purgația sufletească opropie pe om de cer.* SEVERIN, S. 120.

— Pl.: purgații. — Și: (învechit) purgațiune s. f. BĂRCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D.

— Din lat. purgatio, -onis, fr. purgation.

PURGAȚIUNE s. f. v. purgație.

PŪRIC¹ s. m. v. purice.

PURIC² s. n. v. porih.

PURICĂ¹ vb. I. I. Transz. și refl. A (se) curăța de purici (11) (primindu-i, omorîndu-i etc.); a (se) căuta de purici (11) (pentru a-i hălătura); a(-și) hălătura puricii (11) de pe corp, de pe haine etc. Cf. ANON. CAR., LB, POLIZU, DDRF. *Iată pe nîuă eum eodește-un negru purec; ... Bietul „aus“! lo ee să-l purec?* EMINESCU, O. I, 48. Cf. BĂRCIANU, MARIAN, INS. 420, ALEXI, W. *Noi, cînd ne pișcă puricii, îi puricăm pe loc.* GORUN, F. 95, cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. [Cilacle] *legăna coada, eu mă lăsam pe capul lui și-l puricam la rădăcina năsului.* ARGHEZI, C. J. 92, cf. CĂLINESCU, C. O. 48. *Celălalt [frate] în colnița (șura) vitelor, pureea, să iertați, coșocul.* ȘEZ. I, 100, cf. MARIAN, SA. 163, CIAUȘANU, GL., ALR I I 202, I 205/780, 782, 803, 810, 815, 820, 825, 870, 887. ♦ Transz. P. anal. (Prin nord-estul Olt.; în forma *pureca*; complementul indică omizile) A culege, a curăța de pe pomii fructiferi. *Am purecat și cu prunii.* CIAUȘANU, GL.

2. Transz. Fig. A cerceta cu atenție, cu de-amănuntul, a examina cu minuțiozitate. *De cunperi un lucru, îl purici și-apoi togești.* JIPESCU, O. 80, cf. 159. *Chinușele ... cînd cumpără haine neclii le purică pîn laate-ndoiturile.* CARAGIALE, O. I, 155. *Să cercetăm înăă o dotă lista, s-o puricăm eum s-ar zice.* I. NEGRUZZI, S. IV, 319, cf. BĂRCIANU, DDRF, ALEXI, W., TDRG. *N-am pregetul a pureca găbănușe și poduri ... edultnd.* COMȘA, S. Z. 4, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Vorbese documentele de familie... le-am cercetat și le-am puricat de nenunărate ari.* C. PETRESCU, O. P. I, 228, cf. SCRIBAN, D. *Puricînd letopiseșii slovelar,*

din fir în păr. ARGHEZI, S. P. 9. *Mă examinează de sus și pînă jos prin ochelari și-mi purică actele literă cu literă.* V. ROM. IANUARIE 1951, 190. *Dor agenda? V-ați purcat agenda?* VINEA, I. I, 142. *Trecea upoi în cabinetul de lucru și începa să purece lîrtii ca un slujbaş vechi.* VORNIC, P. 103.

3. Transz. Fig. (Rare) A aduna cu de-amănuntul. MARIAN, INS. 418.

4. Transz. Fig. (Complementul indică ființe) A bate tare. *An veul nemșii să purece pe domni de unguri.* BĂRȚIU, P. A. II, 642. *Prins Gruia lui Novae Tureii mi și-l judecă și mi și-l purecă; Unii feapa-i o gătese și afșii îl pămuiese.* POP., AP. GCU II, 303. [Bita] *ueeca nu glumi, ei mi-i purecă et se poate de bine.* RETEGANU, P. I, 8, COM. DIN FRATA — TURDA și COM. PAȘCA.

5. Transz. Fig. (Prin nord-estul Olt.; în forma *pureca*; complementul indică oameni) A lăsa fără bani (prin mijloace necinstite). *Bine m-au mai purecat!* CIAUȘANU, GL.

— Prez. ind.: *puric.* — Și: *purecă* vb. I.

— Lat. pulicare.

PURICĂ² vb. I v. purici.

PURICĂLE s. f. pl. v. poricule.

PURICĂR s. n., s. m. I. S. n. (Anat.; popular și familiar) Policar (2). *Se apropiă cu puricearele înșiple în subștorile vestei.* KŁOPŠTOCK, F. 295. *Nemulșunirea i se inăbuși într-un timp, ... plesnînd agasat unghiu puricearului de aceea a degetului eel mie.* ID. IB. 321. *Cleştele arătătorului precont lipit de puricar.* ID., ÎN SCL 1973, 50. *Pe podina din fundul ogrăzii... s-a arătat gidca Ismail Harapu, cereînd lășul poloșului cu puricearul minii stîngi.* SADOVEANU, O. XVIII, 412, cf. DL, DM.

2. S. m. (Prin nord-vestul Transilv.) Hoț. Cf. VAIDA.

— Pl.: (1) *puricare*, (2) *puricari*.

— *Purice* + suf. -ar (prin apropiere de *policar*).

PURICĂRE s. f. Acțiunea de a (se) purica.

1. Curățare de purici (11): *puricătură* (1), *puricat* (1). Cf. *purica*¹ (1). Cf. POLIZU, CIHAC, I, 223, BĂRCIANU, MARIAN, INS. 420, ALEXI, W., DLHU I, 165.

2. Fig. Cercetare atentă, minuțioasă, amănunțită; *puricat* (2), *puricătură* (2). Cf. *purica*¹ (2). *Procese de natura acestora se numeau purificare, sau, eum le numeo poporul nostru în glumele sale solrice, judecăși de purecare.* BĂRȚIU, P. A. II, 642, cf. POLIZU, BĂRCIANU, DDRF, ALEXI, W.

— Pl.: *puricări*. — Și: *purecări* s. f.

— V. *purica*¹.

PURICĂRIȚĂ s. f. Plantă erbacee din familia compozcelor, cu tulpina cenușie, păroasă, cu frunze ondulate și flori galbene, dispuse în capitule, cu miros neplăcut, care crește prin locurile umede; (regional) *purică* (1), *puriceasă* (1), *puricioasă* (1), *rozovă*, iarba-puricelei (*Pulicaria vulgaris*). Cf. POLIZU, CIHAC, I, 223, BĂRCIANU, GRECESCU, FI. 296, ALEXI, W., TDRG, PASCU, S. 262, PANȚU, PL., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., BOBZA, D. 276, M. D. ENC. — Pl.: *puricărițe*. — Și: *puricăriță* (BRANDZA, FI. 270, DAMÉ, T. 186; accentul necunoscut), *puricăriță* (DDR, GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W.) S. f.

— *Purice* + suf. -ariță.

PURICĂRNIȚĂ s. f. (Bot.; regional) Iarbă-roșie (*Polygonum persicaria*). BORZA, D. 135.

— Pl.: *puricornițe*.

— *Purice* + suf. -arniță.

PURICĂȘ s. m. I. (Rare) Puricele (1). Cf. MARIAN, INS. 419. *O spură mărută de purecași verzi și grăbiți.* ÎN SCL 1973, 50.

2. (Prim Bucov.) Purice-de-omăt, v. purice (13) (*Podurn nivalis*). Cf. MARIAN, INS. 568.

- Pl.: puricași. - Și: purecăș s. m.
- Puric¹ + suf. -aș.

PURICĂT s. n. I. Curățare de purici (11); puricare (1), puricătură (1). Cf. purica¹ (1). Cf. DDRF.

2. Fig. Corectare atentă, minuțioasă, amănunțită: puricare (2), puricătură (2). Cf. purica¹ (2). *Purechetul unci virgule, lipsa unei vocale, greșul unei perioade sînt lacrimi serioase.* RUSSO, s. 77. *Paricatul noaptea la lampă le îngăduta tablouri de clarobscur.* CĂLINESCU, c. o. 48.

- Pl.: paricaturi. - Și: purecăt (DDRF), (învechit, rar) purechét s.n.
- V. purica¹.

PURICĂRESC, -EĂSCĂ adj. (Neobișnuit) Care aparține puricilor (11), privitor la purici. *Dar există o literatură în regulă puricărească ..., se dau puricilor cele mai nostime porecle.* CĂLINESCU, c. o. 48.

- Pl.: puricărești.
- Purice + suf. -ăresc.

PURICĂRIE s. f. Mulțime de purici (11); (rar) purecime, (regional) puricărimie. *Noi, ca niște călătorii înțelepți, nu luaram în seamă această paricărie.* BOLINTINEANU, o. 294. *Chiar și acum, toamna, era o purecărie de le apuca groaza.* SLAVICI, v. p. 90, cf. MARIAN, INS. 420, CADE, SCRIBAN, D., DM.

- Și: purecărie s. f.
- Purice + suf. -ărie.

PURICĂRIME s. f. (Regional) Puricărie. Cf. sfc III. 57, com. din ȚEPEȘ VODĂ - CERNAVODĂ.

- Purice + suf. -ărimie.

PURICĂMIȚĂ s. f. v. puricariță.

PURICĂTURĂ s. f. I. Curățare de purici (11): puricare (1), puricat (1). Cf. purica¹ (1). Cf. POLIZU, CADE, UDRESCU, GL.

2. Fig. Corectare atentă, minuțioasă, amănunțită: puricare (2), puricat (2). Cf. purica¹ (2). Cf. POLIZU. *A intrat la purecătura.* UDRESCU, GL.

3. Fig. (Rar) Bătăie zdravănă (dată cuiva). Cf. purica¹ (4). Cf. CADE.

- Pl.: puricături. - Și: purecătura s. f.
- Purica + suf. -ătură.

PURICE s. m. I. Nume generic dat mai multor specii de insecte mici din ordine diferite, lipsite de aripi, parazite pe om, pe animale sau pe plante:

1. a) (La oameni; și în sintagmele *purice comun*. MAMAN, INS. 416, *purice de cnsă*, id. ib.) Insectă de circa 2 mm lungime, de culoare neagră-cafenie, cu corpul turtit lateral, cu aparatul bucal pentru înțepat și supt și cu picioarele posterioare adaptate pentru sărit (*Pulex irritans*). id. ib. 405, cf. CADE: b) nume dat unor specii de insecte mici, asemănătoare cu puricele (11 a), parazite hematofage pe diverse animale. MAMAN, INS. 416, cf. SIMIONESCU, F. n. 369, ZOOLOGIA, 75. [Liliacul] ziua arbecăiește, iară noaptea ... parecele, în prav uscuns, zărește. GANTEMIR, IST. 117, cf. ANON. CAR. Mușcătura puricului nici omară, nici inveninează trupul omului. ȚICINIDEAL, F. 220/14, cf. LB, CLEMENS. Nu știe nădrăal că un purice viu face mai mult decît Napoleon mort! NEGRUZZI, s. I, 212. Acolo unde șade o femeie, nu sînt purici. BOLINTINEANU, o. 291. Iată, pe nînă, cum codește-un negru purec. EMINESCU, o. I, 48. Elefantul și se păra purice pe lingă acest cacăș! CREANGĂ, o. 23. Dacă-l supără și-l mănincă pe cineva prea tare puricii ... are să ploaie. MARIAN, INS. 411. Puricele ... e un insect nesuferit. id. ib. 412, cf. 370. Noi, cînd ne pișcă purici, îi puricăm pe loc. GORUN, F. 95, cf. TDG. Se crede că pe unde se mătură cu mături făcute din aceste plante [pelin], puricii mor. PAMFILE, s. v. 170. Gospadinele mătură numai decît casa, ca să fie

ferită de purici. id. ch. 19, cf. 20, ȘĂINEANU, D. U. Venea primăvară și puricii se prăseau. VLASIU, A. P. 339, cf. 33. Plătește-le, Doamne, după soarta lor ... Să aibă la subsuara purici și la tăpi, scorpii. SADOVEANU, o. XI, 287. Un cărbune brațul i-l mușcă ... Il io, ca pe un purec, din loc, cu două dește. ARGHEZI, VERS. 131. Mă năpădiră purecii. STANCU, R. A. III, 263. S-a dot repede peste cap de s-a făcut purice. SBIERA, p. 143, com. MARIAN. Dacă primăvara vezi mai întii miel negru, peste vară te mănincă puricii. ȘEZ. I, 153. De vezi miel alb, nu te mănincă puricii. id. 278, cf. VI, 41, XII, 171, ALR I 1201, A II 3, 12, A III 2, 3, 5, 16, 19, MAT. DIALECT. I, 189. Nu-mi nșterne Mură, jos, Că de pareci is greșos. FOLC. TRANSILV. I, 203. Pe sab pat, purecii bat, Nu-s de omu supărat. ib. 336. Am înșipt cașitul în pămînt. Fugiți, paricilor, după vînt. FOLC. MOLD. I, 209. Bivolul nu se teme de purice (= cel puternic nu se teme de cel slab). Cf. BANONZI, L. 60. Puricele, cînd îi place, Cîl un elefant îl face, se spune despre un om mincinos. Cf. MARIAN, INS. 417. Și din parici va să scoută seu, se spune despre un om foarte zgircit. id. ib. Puricele, cîl de nîc, dar sare ca a căprioară, se spune pentru a arăta că faptele contează. id. ib. Pentru un purice își arde plapuma, se spune despre cei iuți la minie. id. ib. Cine doarme cu cîinii, se scoală plin de purici (= cine se amestecă cu cei răi, capătă apucături rele). id. ib. 416, cf. ZANNE, p. I, 375. Se poate păzi un sac de purici, a turnă de iepuri, dar na a femeie. ZANNE, p. II, 155. Sărituri de ciută, armă de nimică (Puricele). SBIERA, p. 321. Am un bou negru, unde sare, urmă n-are, unde pște, se cunaște (Puricele). id. ib. Am un cîl cit un mal; Unde sare, Urmă n-are; Unde pște, Se cunoaște (Puricele). PAMFILE, c. 7. ♠ (În imprecății, adesea glumeț) Om ban, minca-te-ar puricii să te mănincă! CREANGĂ, o. 72. Albi-ți-ar D-zeu purecii și ochii! MARIAN, INS. 418. ♠ (Ca termen de comparație, cu aluzie la dimensiunile reduse ale insectei) Se face cîl an purece. POLIZU, cf. MARIAN, INS. 418. Bietul Dragoș, deși era o malahnlă de am nîre ..., se făcuse totuși mic, numai cîl un purece. HOGAȘ, DN. II, 97. Ciprian își opri răsăflarea și se făcu cîl un purece. CĂTANĂ, p. B. III, 24. ♠ EXPR. (Familiar) A nu (ură) face (mulți sau prea mulți) purici sau puric mulți (undeva, la cineva) = a) a sta puțin undeva sau la cineva, a pleca repede de undeva sau de la cineva. Vara, nu făceam purici mulți pe la școală. CREANGĂ, o. 255. Du-te, ducă cști umulor de ceași foarte bland, în taate salaanele literare, dar nu fii nicăiri purici. CĂRAGIALE, o. III, 249. Dacă nu vād [pe]țitorii ... mai nimică din cele ce li s-n spus că nr avea feciorul ..., capete de zestre, atunci nu fac prea mulți purici. MARIAN, NU. 131, cf. SCRIBAN, D. Marinurii nu fac pureci nicăieri. BART, E. 219. Vasili cel Mari n-o făcut mulți purici prin Tătăruși. ȘEZ. VIII, 57, com. din PIATRA-NEAMȚ și din JINA-SEBEȘ; b) a nu rezolva nimic, a nu face nici o treabă unde se duce. Cf. CIAUȘANU, GL. (Familiar) A l se face inluta cîl un purice sau cu inluta cîl un purice, se spune cînd cineva este foarte speriat de o primejdie iminentă. Umblă rătăcind cu inluta cîl un purice de frică. ISPIRESCU, L. 281. l s-u făcut inluta cîl un purice, adecă: s-a băgat în toate răcarile de spaimă. MARIAN, INS. 417, cf. 418. Rămase cu inluta cîl un purice. Mînișe și tremura să nu se răzbane minciuna. REUREANU, I. 141. La gîndul că secretul lui e în gara servitoarelor, i se fece inluta cîl un purice. BRĂESCU, o. A. I, 295. Ți se face inluta cîl un purice, căci lu un năzdrăvan ... multe se pot întimplu. TEODOREANU, M. U. 167. De cînd muica m-a făcut n-am văzut așa poznă ... Mi se făcuse inluta cîl un purice. SADOVEANU, o. I, 600. E taată zîna cu inluta cîl un purice, să nu se întimplu ceva. s. ianuarie 1961, 23. (Regional) A avea puric pe limbă = a avea mincărime de limbă, v. mincărime. Com. FURTUNĂ. (Popular) A avea puric = a nu avea astimpăr. Cf. ZANNE, p. IX, 705. (Regional) A face puric = a fi nerăbdător. Cf. MARIAN, INS. 417. (Popular) A scutura (pe cineva) de puric = a

bate. Cf. id. ib. 418, CADE. (Regional) A-și scutura purceii = a scăpa de sărăcie. Cf. UDBRESCU, GL. (RAR) Nici eit (ai chiori) în purice = deloc. Cf. ZANNE, p. x, 705. Nu se poate, uifică frică tot trebuie să ai ... Nici eit un purice, pe onoarea mea. BĂNEȘCU, O. A. I. 313. (Popular) A fi plin de parale ea elinele de purice = a avea mulți bani. Cf. ZANNE, p. v, 482. (Popular) De ciud (sau pe ciud) se potcovea puricele = (de) demult; niciodată. Cf. ISPIRESCU, L. I, ZANNE, p. I, 629. (Regional) Mi s-au cernit puriceii = puțin îmi pasă. Cf. MARIAN, INS. 418. (Popular) Pareă u-ar (sau te-ar, l-ar etc.) mușea (sau plșea) un purice = nu-mi (sau nu-ți, nu-i etc.) pasă. Cf. id. ib., PAMFILE, J. II, 162. (Popular) (Ca și) cum te-ar plșea un purice, se spune despre un lucru de nimic, de puțină însemnătate. Cf. CREANGĂ, p. 258, MARIAN, INS. 418. ♦ C o m p u s: (glumeț) purece-bătrîn - păduche (I 1 b) (*Pediculus vestimenti*). Cf. MARIAN, INS. 467.

2. (La plante; și în sintagma *purice de iarbă*, II IV 54, v 98) Numele a două specii de insecte parazite mici care trăiesc pe plante și care se hrănesc cu sneul acestora: a) (și în sintagma *purice de grădină*, *purice de varză*, CADE, *purice de carechi*, MARIAN, INS. 102, *purice de rîsud*, id. ib., *purice de cîmp*, id. ib., *purice verde*, id. ib.) insectă de culoare albastră sau verde, cu cap mic și cu antene subțiri de forma unui fir de păr, care distruge legumele, în special răsădul de varză (*Halicta oleracea*); b) (și în sintagma *purice negru*, id. ib. 105, *purice de cîmp*, id. ib., *purice de in*, id. ib., *puricele pămîntului*, id. ib., *purice de pămînt*) insectă de culoare neagră, care atacă inul, trifoiul și varza (*Halicta nemorum*). Ariile de griu ... au mîncat lăeusta și cărbușii și puricii și omida. DOSOFTEA, ap. CCR I, 264/27. Canelina ... este mai însenuată decît toate celelalte [plante], pentru că în tinerete nu o mîntucă puricele de pămînt. I. IONESCU, c. 81/21. Legumele semănate ... nu le mîntucă vermi, omizile, puricii de grădiuă. MARIAN, S. R. I, 152, cf. BĂRCIANU. Bobul nu se pune miercări sau vineri în pămînt, căci face purcei. PAMFILE, A. R. 187, cf. id. CR. 25, CADE. Apurote de strîns puricii la pluide. NOM. MIN. I, 11, cf. ȘEZ. XI, 169.

3. C o m p u s e: *puricele-cleupli* = insectă mică, de culoare verzuie sau arâmie, cu luciu metalic, care atacă cleupa (*Psylliodes attenuata*). Cf. LTR²; *puricele-ciuperellor* = insectă care sapă galerii în tesuturile ciuperelor (*Hypogastura manubrialis*). ib.; *puricele-inului* = insectă mică, neagră-verzuie sau neagră-albăstruie, cu luciu metalic, care atacă plantele tinere de in (*Aphthona euphorbiae*). ib.; *puricele-sfecele* = insectă care atacă franzele sfeclei (*Chaetocnema tibialis*). ib.; *purecul-dracului* = numele unei insecte de culoare castanie, cu trupul lunguiet și subțire, acoperit cu păr, cu antene și picioare cărămizii, și care, mai ales în stare de larvă, atacă rădăcinile grîului și ale ierbii; (regional) faur (*Elatер segetum*). Cf. MARIAN, INS. 43, SIMIONESCU, F. p. 295; *purice-de-omăt* = insectă mică, de culoare neagră-verzuie, care trăiește, iarna, sub lemnele putrezite; (regional) *puriceaș* (2) (*Podura nivalis*). Cf. MARIAN, INS. 568.

4. (Și în sintagma *purice de ballă*, SIMIONESCU, F. R. 425, ZOOLOGIA, 61, *purice de apă*, LB, ZOOLOGIA, 61, LTR²) Nume dat mai multor crustacee inferioare mici de apă dulce stătătoare, transparente, cu corpul acoperit cu o crustă membranoasă, care servesc ca hrană de bază pentru puicatul de pește; (livrese) dafnie (*Daphnia*). Drept mulțumire avea să se lase tractoriștilor un sac de purice, VIN. PESC. mai 1964, 7.

II. 1. (La pl.) Punete negre care apar pe țesăturile crude de bumbac, rezultate din resturi de seminte care aderă la fibre, și care, prin albirea țesăturilor, nu se mai observă. Fibrele de pe vâl apar auiform reportizole, lipsite de impurități și de așa-numiții purici IONESCU-MUSCEL, FL. 131, cf. LTR².

2. (Regional) „Ornament la bondiță” (Audia - Piatra Neamț). GLOSAR REG.

3. (Prin Transilv., la pl.) Puriceii, v. puriceii (3). Cf. VICIU, GL., CHEST. VII 20/21.

4. (De obicei art.: și în construcțiile *tu purice*, PAMFILE, J. II, 39, *de-a puricele*, id. ib., *de-a puricele pe labe*, id. ib.) Numele unui joc de copii, în care fiecare jucător trebuie să prindă o minge, o bilă etc., așezate pe unul dintre capetele unei pirghii, și pe care o face să sară spre el atingînd celălalt capăt al pirghiei. Cf. PAMFILE, J. II, 39, II X 457, 536, XVI 373, ȘEZ. II, 63.

5. (Popular; și în sintagma *tu purici*, ALR SN V h 1 296/29, *la purice*, id. h 1 296/102, *de-a purecile*, id. h 1 296/250, 414, *de-a purecile pă babe*, id. h 1 296/260) Jocul de copii popic² (I 2). ALR SN V h 1 296.

6. (Prin Transilv.) „Titirez” (cu care se joacă copiii). Cf. LB, MAT. DIALECT. I, 266.

III. 1. (Mai ales la pl.) Pierece dintre bucățile mici de piatră, beton, oțel etc. care se așază pe fundul cofrajului, sub armături, pentru a menține armăturile în poziția prescrisă în timpul turnării betonului. Între el [beton] și cofraj se introduce deșeurii metalice mărunte numite pureci. CV 1949, nr. 7, 30, cf. LTR².

2. (Mai ales la pl.) Cui mic, cu floarea mare, folosit în cizmărie, în tapițerie etc. Cf. CADE, SCRIBAN, D., IORDAN, STIL. 369, DM. ♦ (Regional) Cui de lemn; lemn subțire bătut pe pereții de lemn ai unei case, pentru a ușura fixarea tencușii, a lutului. Cf. SĂGHINESCU, v. Diindărătul cingei muri [a plutei] este un cui numit purice. PAMFILE, I. c. 105, cf. CADE. Șindila fixată cu cui de lemn de țesă numite pureci. COM. MARIAN, COM. T. PAPABAGI, COM. SAT. III, 80, CHEST. II 369/183, 185, A V 15, 25, VI 9, GLOSAR REG.

3. Numele mai multor părți ale morii: a) (prin Transilv.) pirghie (de lemn) care servește la ridicarea sau la coborîrea pietrei morii. Com. din TĂRCĂLIȚA - BEIUȘ, ALR II 6 786/310; b) (regional) bucată de oțel sau de fier fixată în centrul puilștei de sub fusul eringului morii, pe care se învîrtește capătul de jos al fusului (Negrești-Oaș). ALR SN I MN h 165/316; c) (regional; în forma *purece*) broască (sub cepul grindeiului) (Birsana - Sighetu Marmăției). ib. I h 161/353.

4. (Regional) Parte a plugului nedefinită mai de aproape (Răcoasa - Panciu). II XI 517.

5. (Regional; în forma *puree*) Plută² (3 e) (Banloc - Timișoara). Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 171.

- Pl.: *purici*. - Și: *purece*. (rar) *puree*, (regional) *purice* (MARIAN, INS. 419) s. m.

- Lat. *purlex*, *-icis*.

PURICEĂLĂ s. f. (Regional) Acțiunea de a purice (2) (Bogdana - Vaslui). Cf. LEXIC REG. 62. ♦ (Concretizat) Pietriș lipit pe pereții unei case, pentru a le mări rezistența (Bogdana - Vaslui). Cf. LEXIC REG. 62.

- Pl.: *puriceli*.

- Purice + suf. *-eală*.

PURICEĂSĂ s. f. (Bot.; regional) 1. Puricariță (*Pulicaria vulgaris*). Cf. POLIZU.

2. Iarbă-roșie (*Polygonum persicaria*). Cf. CIHAC, I, 223.

- Pl.: *puricese*.

- Purice + suf. *-easă*.

PURICEĂSCĂ s. f. (Bot.) Numele unei specii de lichen; (regional) părul-crijei (*Lecanora conflucis*). Cf. BORZA, D. 197.

- Purice + suf. *-ească*.

PURICEL s. m. 1. Diminutiv al lui purice (I 1, 2); (rar) puriceaș (1). Cf. DDFR, CADE, SCRIBAN, D., DM, DEN. Purici, Purice, din casă cu vâ scosei. MARIAN, INS. 411. El mîntucă un purcel Ș-altu-i dă un puricel, se spune despre un om lacom și zgîrcit. PANS, P. V. III, 69/12, cf. ZANNE, p. III, 626, PASCU, c. 191.

2. (Regional; în forma *purecel*) Numele mai multor feluri de cusături: a) riuri mărunte la cămașă (Mătau — Cimpulung). COMAN, GL.; b) un fel de broderie cu care se unesc marginile a două bucăți de pînă (Blaj). Cf. VICIU, GL.; c) (la pl.) primul șir de găurele cusute pe marginea unui tiv (Cepari — Curtea de Argeș). Cf. UDRESCU, GL.

3. (Popular; la pl.) Fel de mîncare constînd din bucățele de mămăligă sau de turtă prăjite în grăsime; (regional) purici (v. *purice II 3*), scornici, gîgău. Cf. MARIAN, INS. 420, PAMFILE, J. II, 337, II IX 7. ȘEZ. IX, 74, I. CR. V, 374, COM. DIN BUCUREȘTI. COMAN, GL., CV 1949, nr. 9, 33, ib. 1950, nr. 2, 31, ib. 1951, nr. 1, 36, L. ROM. 1959, nr. 2, 54, LEXIC REG. 31, 46, UDRESCU, GL.

4. (Regional; la pl.) Nisip sau țărînă pe care o aruncă copiii la scăldat pe corpul ud al aceluia dintre ei care vrea să se îmbrace și să plece, pentru a-l sili să intre din nou în apă, ca să se spele. Cf. SCL 1973, 50.

5. (Prin Mold.) Fiecare dintre penele mici de lemn fixate pe pereții de lemn ai unor case, pentru a susține lipitura. Cf. PAMFILE, I. C. 420.

6. (Regional; în forma *purecel*) Mică bucată de lemn de formă conică, care, așezată la capătul unei scindurele, este azvirlită prin lovirea celuilalt capăt al scindurelei (Șoroștin — Medias). Cf. VICIU, GL.

7. (Regional; în construcția) *De-a purecelu* = (de-a) lura (Strehaia). Cf. ALB SN V H 1 301/848.

— Pl.: *puriceți*. — Și: *purecîi* s. m.

— *Purice* + suf. *-el*.

PURICEȘTE adv. (Rar) Ca un purice (I 1), în felul puriceului. Cf. IONIAN, L. R. A. 174. ◇ Fig. *Spiritul, vivace cu lăcustele, sare purecește*. ALAS 28 IV 1935, 1/1, cf. SCL 1973, 51.

— Și: *purecește* adv.

— *Purice* + suf. *-ește*.

PURICI vb. IV. Tranz. I. (Prin Mold. și prin Transilv.; complementul indică șipei, cuișoare sau pene de lemn) A bate în pereții sau în birnle unei case, pentru a fixa tencuiala sau lutul; a fixa cu purici (III 2). Cf. ȘĂINEANU, D. V., CADE, SCRIBAN, D., A V 15, 16, 20, 22, 25, MAT. DIALECT. I, 287, GLOSAR REG. ◇ Refl. pas. *Pereții casei... se puricesc cu niște penișoare mici numite puriceți*. PAMFILE, I. C. 420. *Se bat niște leșurele mici, ca să fie lutul și se zice că se puricește casa*. COM. SAT. III, 80. *Păreți... să pureșeste cu leșuri*. ALRT II 122.

2. (Regional; complementul indică bucăți mici de cărămidă sau de piatră) A lipi pe pereții noi ai unei case, pentru a le mări rezistența (Bogdana — Vaslui). Cf. LEXIC REG. 62.

— Prez. ind.: *puricesc*. — Și: *purică* (GLOSAR REG.) vb. I, *purecî* vb. IV.

— V. *purice*.

PURICICĂ s. f. (Bot.; regional) I. Puricariță (*Pulicaria vulgaris*). Cf. BRANDZA, FL. 270, GRECESCU, FL. 276, TDRG, PASCU, S. 171, CADE, BORZA, D. 139.

2. Iarbă-roșie (*Polygonum persicaria*). Cf. BORZA, D. 135.

— *Purice* + suf. *-ică*.

PURICIOĂSĂ s. f. (Bot.; regional) I. Puricariță (*Pulicaria vulgaris*). Cf. BRANDZA, FL. 270, PANȚU, PL., CADE 1 028, BORZA, D. 139.

2. Iarbă-roșie (*Polygonum persicaria*). Cf. BORZA, D. 135.

— *Purice* + suf. *-oasă*.

PURICÓS, -OĂSĂ adj. I. Cu mulți purici (I 1), plin de purici. Cf. ANON. CAR., DRUC, LB, POLIZU, BĂRCIANU, ALEXI, W., CDDE, SCRIBAN, D., DM, DEX.

2. (Regional; despre animale; în forma *purecos*) Nărăvaș (Bonț — Gherla). Cf. COMAN, GL.

— Pl.: *puricoși, -oase*. — Și: *purecós, -oasă* adj. ANON. CAR., DRUC, LB, BĂRCIANU, ALEXI, W., CDDE, COMAN, GL.

— *Purice* + suf. *-os*.

PURIF s. n. v. porih.

PURIFICĂ vb. I. I. Tranz. A face să fie pur² (1), curat, neamestecat, nealterat, nevieciat, limpede prin eliminarea, înlăturarea corpurilor, substanțelor sau elementelor străine. V. *curățat*. *Manganeșul servește a purifica sticla și a o colora violet*. BARASCII, I. N. 56/9, cf. PROT.-POP., N. D., DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Acest erent [latinist], tot purificînd limba, tîndea la desființarea ei*. IBRĂILEANU, SP. CR. 88, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Cimpia și lacul... purificau aerul de zăpușeală*. PREDĂ, R. 283, cf. DEX. (R e f l.) *Vaporii... sînt din nou alungați în alte cazane... se amestecă și se purifică*. C. PETRESCU, A. 465. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Se întorcea cu plîmîni purificuți de balsamul rășinei*. C. PETRESCU, I. II, 212. ◇ Fig. *Focul cel sacru al libertății, care purifică pe națiuni de lepra sclaviei*. FILIMON, O. I, 212. *Fericirea n-o poți gusta decît eînd te-a purificat nefericirea*. REBREANU, R. I, 212. *Un unanîm orientul și bizantin, extras și purificat din vechile cărți ale tradiției poporane*. VIANU, A. P. 240. *Perspectiva relațiilor internaționale dintre state și popoare pîrea purificată de obstacole și pericole*. ȘCÎNTEIA, 1952, nr. 2 399, cf. CĂLINESCU, B. I, 22. *Valul revoluționar... nu va trece fără a purifica niștinile Dimboviței*. V. ROM. IANUARIE 1954, 189. *Să-și purifice piesele de tot ce le tnețosează*. T decembrie 1964, 44. *Ne trebuie critici purificăți de veninul sterilității*. V. ROM. Iunie 1965, 24. (R e f l. pas.) *Arhitectura trebuie să se purifice de orice natură vie*. CĂLINESCU, N. I, 5. ◆ (Încechit, rar) A dezinfecța; a steriliza. (R e f l. pas.) *Nîmie nu intră în curte decît după ce se purifică la fum*. GHICA, S. 31.

2. Refl. și tranz. A deveni sau a face să devină pur² (8); a (se) curăța de păcate. Cf. PROT.-POP., N. D., BĂRCIANU, ALEXI, W. *Trecu tînainte... cu sufletul plin de încredere, împăcat și mulțumit, parcă s-ar fi purificat într-o baie de virtute*. REBREANU, P. S. 96. *Dudnia Ionifa... s-a purificat și nîmie n-o mai întunecă*. SADOVEANU, O. VII, 356, cf. SCRIBAN, D. *După... confesiune presupunea că se va liniști și purifica*. CĂLINESCU, S. 126, cf. id. E. O. II, 53, DEX.

3. Refl. (În ritualurile religioase) A se disculpa, a se justifica, conform regulilor prescrise de canoane. *A fost citat episcopul la curte spre a se purifica*. BĂRTIU, P. A. I, 428.

— Prez. ind.: *purific*.

— Din fr. *purifier*, lat. *purificare*.

PURIFICĂRE s. f. Acțiunea de a (se) purifica și rezultatul ei.

1. Proces prin care un corp, un ansamblu etc. devine pur² (1), curat, neamestecat, nealterat, nevieciat, limpede prin eliminarea elementelor străine; (rar) purificație (1). Cf. *purifica (1)*. Sub cuvînt de „purificare” [a limbii], întocmeau un *vocabular de termeni necunoscuți romînilui*. MAIORESCU, CN. II, 245, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Este împotriva purificării „absolute” a limbii de elemente străine*. IBRĂILEANU, SP. CR. 159, cf. CADE, M. D. ENC., DEX.

2. Proces prin care cineva sau ceva devine pur² (8) sau curățat de păcate; (rar) purificație (2). Cf. *purifica (2)*. *Produce... o înălțare și purificare a acestor pasiuni*. MAIORESCU, CR. III, 28, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Purificarea sufletului usnează intrarea în rai*. SEVERIN, S. 120. *Își datoră lui însuși un act de purificare... să aibă amara satisfacție de a fi mai presus de ea*. CĂLINESCU, E. O. II, 68. ◆ Cere-monie religioasă consacrată ispășirii păcatelor, curățirii morale. Cf. CADE.

— Pl.: *purificări*.

— V. *puriflea*.

PURIFICĂT¹ s. n. Faptul de a (s)c purifica. Cf. DEX.

— V. puriflex.

PURIFICĂT², -Ă adj. Care a fost supus purificării. Cf. purificare (1). Sarea purificată (curățită) care constituiește sarea întrebuintată în bucătăriile noastre. BARASCII, I. N. 67-13.

— Pl.: purificați. -tc.

— V. puriflex.

PURIFICĂTOR, -OĂRE adj., s. n., s. m. I. Adj. Care purifică (1). Cf. BARCIANU, ALENI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DM, DEX. ◊ (Substantival) Recunoaște ... lui Iliade Rădulescu un important rol de legiuitor, regenerat și purificator al limbii. I. ROM. 1965, 382.

2. S. n. Aparat, utilaj, instalație care servește la purificarea (1) unei substanțe; epurator. Cf. M. D. ENC., DEX.

3. Adj. Care purifică (2). Cf. BARCIANU, ALENI, W., ȘĂINEANU, D. U. A descoperit pasiunea cea mare și purificatoare. C. PETRESCU, I. II. 328, cf. LABIȘ, P. 388. O undă de noblețe autentică, purificatoare. T decembrie 1964, 56.

4. S. m. (Rar) Pinză cu care preotul șterge potul după euminecătura. Cf. PROT.-POP., N. D.

— Pl.: purificatori, -oare. — Și: (învechit) puriflexător, -oăre adj. BARCIANU.

— Puriflex + suf. -tor. Cf. fr. purificateur.

PURIFICĂȚIE s. f. (Astăzi rar; atestat prima oară la I. GOLESCU, C.) I. Purificare (1). Cf. PROT.-POP., N. D., BARCIANU, ALENI, W. Noile albine lucrătoare ies pentru prima oară din stup ... pentru a face zborul de purificăție și acela de recunoaștere. ENC. AGR., cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

2. Purificare (2). Cf. PROT.-POP., N. D., BARCIANU, ALENI, W., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., CADE.

3. Ceremonie religioasă consacrată ispășirii păcatelor, curățirii morale. Purificațiunea mării ce a născut se face după patruzeci de zile. IM, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE.

— Pl.: purificații. — Și: puriflexațiune s. f.

— Din fr. puriflexation.

PURIFICAȚIUNE s. f. v. puriflexație.

PURIFICĂTOR, -OĂRE adj. v. puriflexator.

PURFII s. n. v. porth.

PURIM s. n. Sărbătoare mozaică, celebrată la începutul primăverii. În amintirea salvării evreilor din masaclul plânuit de Aman, demnitarul regelui persan Ahașver (Nerxe). Cf. ALENI, W. În casa lui mincam toate bunățile; tăfelei de ca â cu magiuu, turtă dulce ..., pandișpan de purim. BRĂESCU, O. A. II, 73, cf. M. D. ENC., DEX.

— Din ebr. purim.

PURINĂ¹ s. f. (Regional) Oaică albă cu pete negre în jurul botului. Com. din SCURTĂ-ADJUD.

— Accentul necunoscut. — Pl.: purine.

— Etimologia necunoscută.

PURINĂ² s. f. Compus organic heterociclic, unitate de bază a acidului uric, care formează adenina și guanina din structura acizilor nucleici. Cf. I.TR², DC, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: purine.

— Din fr. purine.

PURIOĂSĂ s. f. v. purolos.

PURISĂ vb I. Tranz. (Învechit, rar) A transerie pe curat, în formă definitivă. S-a cetit conceptul

rugămintei, core oftindu-se de bun, s-a aprobat și s-a postit totdeodată secretariul, ca fără întrziere să o purizeze. BARIȚIU, P. A. II, 120. Toate aceste opure sau attele ..., după moartea mea, să se purizeze ... dacă se vor afla demne să se și tipărească. id. ib. III, 463.

— Prez. ind.: purizez.

— Din lat. purisare.

PURISM s. n. Tendință exagerată de a elimina dintr-o anumită limbă (toate) elementele considerate străine de structura ei de bază. Cf. I. GOLESCU, C. A nu se arunca în bolboacele etimologhii și a purismului. Russo, s. 90, cf. 50. Ar trebui ca lumea întregă să aibă numai o limbă și felurile limbii ... să se înceadă din purism în purism în limba primordială a omeniirii. NOM. LIT. 120²/41, cf. PROT.-POP., N. D. Divergența de păreri în privința purismului limbii române. F (1871), 405, cf. DDRF, BARCIANU, ALENI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. Purismul, oricare ar fi felurile lui, s-a adevărit și de astăzi dată neputincios. PUȘCARIU, I. R. I, 385. O vorbire cu preocupări de purism n-ar fi dat atâtea echivalențe, cu asociații secundare atît de felurite. VIANU, A. P. 257. Să amintim satirizarea purismului în piesa „Muza de lu Burdujeni”. LI. I, 59, cf. M. D. ENC., DEX.

— Din fr. purisme.

PURIST, -Ă s. m. și f., adj. (Atestat prima dată la I. GOLESCU, C.) I. S. m. și f. Adept al purismului. Să se teamă de prigonirea curățitorilor (puristilor). ROM. LIT. 178¹/2. Barul Brincoveanu discutu cu puristul Ducea în limba lui Tuchidid. GHICA, s. 49, cf. PROT.-POP., N. D., BARCIANU, DDRF, ALENI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. Puristi care luptă de citva timp în gazetele noastre în contra neologismelor. SADOVEANU, E. 34. Bunul-simț ... s-a opus tendințelor puristilor exageruși. PUȘCARIU L. R. I, 415, cf. 389, 392, SCRIBAN, D., CĂLINESCU, C. O. 84. Autorul studiază atitudinea puristilor față de cuvintele noi. I. ROM. 1959, nr. 1, 99, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Adj. Care practică, susține purismul; care aparține purismului, privitor la purism, conform purismului, caracterizat prin purism. În vorbă era atît de purist, încît unul care nu cunoaștea alte limbi neolatine, cu anevioe îl putea înțelege. I. NEGRUZZI, s. III, 106. Față de curentele italianizante, puriste sau latiniste, Odobescu a reprezentat reacția directivei populare. VIANU, M. 206. Selecția cuvintelor nu a fost făcută după criteriul etimologiei sau puriste, ci după criteriul viabilității lor în limbă. SCL 1954, 286. Diferențele teorii puriste au contestat necesitatea cuvintelor imprunuate. GRAUR, I. L. 105. Limbajul oficial era purist și evita cuvintele grecești. IST. L. ROM. I, 55, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: puriști, -ste.

— Din fr. puriste.

PURITAN, -Ă s. m. și f., adj. I. S. m. și f. Adept al puritanismului; p. ext. persoană care practică, așează sau pretinde o morală foarte severă sau care manifestă o rigoare excesivă în respectarea principiilor religioase. [Societatea carbonarilor] nu forma decît o seclă religioasă cu aceea a ... janseniștilor și a puritanilor englezi. FILIMON, O. II, 100. Singeroasele evenimente ale rebelului civil așțat între prezviterienii englezi, numiți puritani, și compatrioții lor catolici. id. ib. 275, cf. BARCIANU, ALENI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DM, DN, DER, M. D. ENC., DEX.

2. Adj. Care aparține puritanismului, privitor la puritanism; caracteristic, specific, propriu puritanismului; p. ext. care practică, așează sau pretinde o morală excesivă. V. auster, rigid. „Raiul pierdut” al lui Milton nu putea să se producă decît în Engliera cea aspră și puritană. GHIERA, ST. CB. II, 75. Ministru puritan. CADE. [Inima] îi păzise cumînfența ... punindu-i în priviri, în suspnie și în glanduri, transfigurația nevinovăției puritane. KLOP-

STOCK, F. 307. *Principii puritane*. SCRIBAN, D. *Atmosfera* [piesei] e mai degrabă de o asprime puritană, solidă și plină de rigiditate..., eu precepte severe. T decembrie 1964, 52. *Prea se cred unii oameni singuri puritanii*. V. ROM. ianuarie 1964, 88, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: puritani, -e.

— Din fr. puritain.

PURITANISM s. n. Numele unei seete prezbiteriene engleze care își întemeiază doctrina numai pe textul Bibliei, luptând împotriva rămășițelor catolicismului; p. e x t. rigoare exagerată, și adesea formală, privind respectarea preceptelor religioase și morale. V. austeritate, rigorism. Cf. ȘAINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Calvinismul și diversele lui derivații sectare (puritanism, metodism)*. OȚEȚEA, R. 325. *Crezute cu frenetie în virtute, în dragoste. Ceea ce este neconvenabil la el, e puritanismul*. CĂLINESCU, C. O. 174. *Morala kantiană, în toată severitatea ei austeră..., e un ecou direct al puritanismului protestant burghez*. RALEA, S. I. II, 250, ef. III, 253. *Na erezi e-ar fi preferabil să cuviți subiectul puritanismului?* H. LOVINESCU, T. 406. *Cazi în puritanism. Asta e un semn de bătrânețe*. T februarie 1962, 47, cf. M. D. ENC., DEX.

— Din fr. puritanisme.

PURITĂȚE s. f. I. Calitatea de a fi pur² (1). [Florența] are... o academie pentru puritatea limbei italiene. LAURIAN, M. IV, 93/22. *Omul lecuit se servește cu microscopul spre a cunoaște dacă o materie lucrată este adevărată și în puritatea (eurăfenia) ei, sau dacă este falsificată*. ISIS (1856), 22/1. *O rasă păstrată în toată puritatea ei de mai multe secole*. BARASCU, I. 126/22. *Cînd un prinț străin căpăta prin zestre ori prin eucerire un oraș italian... n-avea nici o idee de spațiu vital, de puritate a rasei*. CĂLINESCU, C. O. 40. *Lucrări practice deosebit de interesante prilejuiesc determinarea purității și greutatea boabelor de semănat*. G1 1962, nr. 685, 3/1.

2. Calitatea de a fi pur² (2); calitatea a ceea ce este perfect, desăvârșit. *Verbea... englezește cu o puritate estremă*. CR (1848), 15²/55. *Datinile primitive ale bisericii... s-au păstrat la noi într-o puritate mai neatinsă decît în multe alte părți (a. 1865)*. URICARIU, X, 370. *Într-un oraș mai mic... puritatea acestei însușiri naționale [curățenia] se vede în toată puterea*. SADOVEANU, O. IX, 272. *Temperamentul său poetic e construit pe contrast; nota gravă, severă, își îmbină reflexele de plumb cu nota grațioasă, de o linie suplă și simplă în puritatea ei*. CONSTANTINESCU, S. I, 57. *Păstrează vechea... puritate a liniilor*. PETICĂ, O. 352. *Opera paladyană descrie un moment de maximă puritate sub semnul superbe seninătăți*. CONTEMP. 1971, nr. 1 276, 7/5, cf. M. D. ENC., DEX. *Dovedind... puritate stilistică, variațiile solștilor și ansamblului s-au succedat după tipul și gustul secolului trecut*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 27, 18/1. ♦ Calitatea de a fi în totul consecvent față de un principiu, de o ideologie, de o eredități. *Catedrelor de științe sociale le revine un rol însemnat în lupta pentru apărarea purității ideologice, împotriva ideilor înapoiate*. CONTEMP. 1953, nr. 362, 1/2. *Nivelul științific al lecțiilor, puritatea lor ideologică... sînt numai cîteva din aspectele analizate*. G1 1963, nr. 692, 3/1.

3. Calitatea de a fi pur² (3). *Cum se mai poate simți răcoarea și puritatea aerului respirat prin asemenea adevărate coșuri de locomotivă?* C. PETRESCU, I. II, 5. *Ultima noastră lărie stă acum în puritatea singelui*. CĂLINESCU, S. 145.

4. Calitatea de a fi pur² (5). *Azurul... e atîta de intens încît îndarează cu puritatea lui sărmanii ochi oboșiți*. PETICĂ, O. 279.

5. Calitatea de a fi pur² (7); claritate, limpezime. *Glasul copilului era de o puritate remarcabilă*. CĂLINESCU, S. 428.

6. Calitatea de a fi pur² (6). *Finețea plină a obrazilor... făcea să se presimțea puritatea sprintenă a stîrilor*. TEODOREANU, M. II, 70. *Avea o frunte de o puritate izbitoră și tîmple parcă din petale sîdefii*. PREDA, R. 90.

7. Calitatea de a fi pur² (8); neprihănire, eurățenie morală. *Mitropolitul Grigore... păstora la București din 28 iulie 1760 și era respectat de toți domnii pentru vîrsta și puritatea vieții sale*. IORGA, L. I, 521. *Ți-o spun eu, bărbatul unei femei de o puritate spartană*. GALACTION, O. A. I, 109. *Omenirea a văzut totdeauna în puritate cel mai înalt grad de etică*. RALEA, S. T. I, 56. *Ai o puritate care-mi place grozav. Am spus puritate, nu ingenuitate*. H. LOVINESCU, T. 267. *Ideea lepădării tuturor măștilor și triumful tinereții, purității*. T februarie 1962, 15. *Viața intelectuală a Parisului, ades de o mare înălțime și puritate, este și ea pătată*. V. ROM. decembrie 1963, 224. *Stranie... atmosfera de puritate și depravare*. CONTEMP. 1966, nr. 1 019, 3/6. *Secretele de dincolo de [ochi]... aveau aceeași puritate inocentă*. PREDA, M. S. 28.

— Pl.: purități.

— Din fr. purité, lat. puritas, -atis.

PURITOĂRE s. f. (Regional) Stăvilar, zăgaz (Boeșa Montană — Reșița). GOMAN, GL.

— Pl.:?

— Etimologia necunoscută.

PURITĂ s. f. (Bot.; regional) I. Dentită (*Bidens tripartita*). Cf. BORZA, D. 31.

2. Cîrligioare (*Bidens cernuus*). Cf. BORZA, D. 31.

— Pl.: purițe.

— Etimologia necunoscută.

PURIU, -IE adj., s. m. I. Adj. (Regional; despre oameni) Cărunt; bătrîn (Rîmnicu Vilcea). LEXIC REG. 85. ♦ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) *Să-l fi văzut pe puriul de Neacșu*. BARBU, G. 383.

2. S. m. (Argoție) Tată. BL II, 183.

— Din țig. puro (f. puri).

PŪRIURE adv. v. pururi.

PURJĂ vb. I. Tranz. (Complementul indică instalații tehnice, cazane, recipiente) A evacua în timpul funcționării o cantitate de apă cu un conținut ridicat de săruri, în vederea eurățirii, pentru împiedicarea formării pietrei etc. Cf. SEC IV, 297, M. D. ENC., DEX.

— Prez. ind.: purjez.

— Din fr. purger.

PURJĂRE s. f. Acțiunea de a purja și rezultatul ei. Cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: purjări.

— V. purja.

PURJĂR s. n. Dispozitiv folosit pentru purjare. Cf. LTR², DEX.

— Pl.: purjoare.

— Din fr. purgeur.

PURLI vb. IV v. phli.

PURLIGĂN, -Ă adj. (Regional) Sărac, nevoiaș (I) (Sibiu). ALR I 452/125.

— Pl.: purligani, -e.

— Etimologia necunoscută.

PURLIGĂR s. m. v. potlogar.

PURLUI vb. IV. Tranz. (Regional; complementul indică oameni) A-și bate joc; a batjocori (Vlăsinești — Botoșani). Com. FURTUNĂ. ♦ A porecli (2) (Borșa — Vișeu de Sus). ALR I 1 496/361. ♦ A agasa, a plictisi, a enerva; a bate la cap. Com. din STRAJA — RĂDĂUȘI.

- Prez. ind.: *părlui*.
— Etimologia necunoscută

PUROAIE s. f. v. *puroi*¹.

PUROAIRE s. f. v. *puroi*¹.

PUROI¹ s. n. I. Colecție de detritus tisular și de leucocite formată într-un focar inflamator de germeni patogeni sau de unii agenți fizici și chimici; (popular) copleură, materie (I), (regional) material (II). *Allora le va cură dintr-o ochi smrad cu puroi* (cea 1550). CUV. D. BĂȚIA, II, 470/1. *Vătămăturile și puroaiele ranelor curățita*. CORESI, EV. 361, cf. 361. *Zăcea ... plin de puroi* (a. 1581). GER I, 30/32, cf. COD. TOD. 222. *Era un om de avea o rană rea și plină de puroi împușite*. MOXA, 358/12. *I-au sptntecat cu briciul tuablătura de purecăsără puroaie împușite*. DOȘOFTEI, V. S. octombrie 74/14. *Și-ș luo lui un ltrb pentru ca să-ș rază puroile*. BIBLIA (1688), 363²/55. *Desfăcură marmurile și se ini din lăuntru trupul Radului Vodă ... plin de puroi* (sfirșitul sec. XVII). MAG. IST. IV, 254, cf. ANON. CAR., ANON. CANTAC., CM I, 102. *Puroile ceale din gliici*. CALENDARIU (1814), 165/20. *Supt piale se vede materie sau puroi*. IB. 178/27, cf. IB., DRULU. *Și să și sparg bulic ... atind unile vnt In-tr-ansce, iar altile o puroaie galbenă, linpede și aposă*. PISCUPESCU, O. 247/13. [Străieie] *era pătate cu puroaie stingeroase ale ciuমাঁșilor*. AR (1829), 164/22. *Întocmai ca acei doflori ce, abăind puroi rele, Fac din boale nenscunute boatele cele mai rele*. CONACHI, P. 281, cf. POLIZU. *Curgerea puroiului din rana făcută* (a. 1871). ap. TDHG, cf. CIHAC, I, 222, DDRF, GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S. *Puroiul este un lichid opac, de culoare și miros diferit, format dintr-un serum*. ENC. AGR. I, 9. *După ce i-ai spălat rana, [ingrijitorul] i-o infectează Inadins cu puroi de la altul*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 199, cf. ȘĂINEANU, D. V., CADE. *Puroiul a început să curgă, iar temperatura, zutcolirile și fipetele ou Incelat*. GALACTION, O. A. I 55, cf. SCRIBAN, D. *Pui albi: Iese puroi. Semeni floare: Parcă uzi cu opă tare*. ARGHEZI, VERS. 318. *Examenul microscopic al unei picături de puroi arată prezența gonococului*. ABC SĂN. 375, cf. 114, 312, M. D. ENC., DEX. *S-a Ințăpat, Singele n-a dat, Nici punoi n-a curs*. ȘEZ. I, 200. *Bubo ... sparge, curgind din răni, multă vreme, puroaie*. IB. IV, 123, com. din FIATA — TURDA, ALHM I/I h 183, ALM II/I MN 57, 4 186/27, 29, 36, 102, 182, 219, 228, 260, 272, 279, 284, 334, 346, 353, 362, 365, 405, 762, 876. ◇ F i g. *O revoluție de Infelesul de dărtmare o unei ortinduirii de putegai, de pături și de teancuri de puroaie stratificate nu o putea duce lu copăt a sărânime risipită pe ploieri*. ARGHEZI, B. 132.

2. (Transilv. și prin Maram.) Coraslă. Cf. ALR I 1 061/112, 129, 140, 141, 190, 255, 259, 270, 273, 359.

3. (Regional; în forma *punoii*) Zeama din boabele porumbului necopt. Cf. ȘĂINEANU, D. V. ◇ EXPR. *A fi (în) puroi*, se spune despre porumbul care are boabele necoapte sau tocmai bune de fiert. *Cind grăunțele [de porumb] ... la strivire Intre unghii dan un fel de lupte subțire, se zice că stnt In punoi*. PAM-FILU, A. R. 89, cf. ALR II 5 154/836, 5 155/102. *Cin [porumbul] li puroi, boaba-i mică, atunci crește și are-n ea numai apă*. L. ROM. 1961, nr. 1, 22.

— Pl.: *puroaie* și (învechit) *purai*. — Și: (învechit și regional) *punoaie* s. f., *punoii* s. n., (învechit) *puroaile*, (regional) *puroaie* (GR. S. VI, 242) s. f., *purón* (RUL. FIL. XI—XII, 359, ALR I 1 061/112, ALHM I/I h 183, ALR II/I MN 57, 4 186/29, 36), *purúr* (ALR I I 061/129), *plúoi* (ALR I/I h 130, GLOSAR NEG.), *plrói* s. n.

— Lat.*puroaima.

PUROI² vb. IV v. *puroaie*.

PUROIĂ vb. I. In tranz. (Despre țesături animale, organe, leziuni etc.) A forma, a colecția sau a

elimina *puroi*¹ (U); a supura. *Rofii ... pulrede se numesc acelea cari nu prind peliță defel, ci nencetat punoiază*. MARIAN, SA. 387, cf. TDHG, CADE. *In cozul rănilor care au stgerat sau puroioză, ponsamentul se va schimbă zilnic*. BLEEA, P. A. 91, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, ALR II/I MN 57, 4 186/182, 228.

— Pronunțat: *-ro-ia*. — Prez. ind. pers. 3: *puroiază*. — Și: (învechit) *purói* (LR, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W.), (regional) *puoi* (GLOSAR NEG.) vb. IV, *punoia* vb. I.

— V. *puroi*¹.

PURORĂT, -Ă adj. (Rar) Purulent. Cf. DRULU. *Obrajii scofilciși se sugcau adine Intre gingiile șlrbe și puraiate*. VOICULESCU, P. II, 290.

— Pronunțat: *-ro-iat*. — Pl.: *puroioști*, *-te*. — Și: *purniat*, -ă adj.

— V. *purola*.

PURÓINIC, -Ă s. m., adj. v. *porolale*.

PUROIÓS, -OĂSĂ adj., s. f. t. Adj. (Învechit și regional) Purulent. Cf. LR, DRULU. *Deoca e o rană sau fistule puroioase, infectă adesca cu oliu comforat*. MAN. SĂNĂT. 245/3, cf. POLIZU, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., CADE, DM, M. D. ENC., DEX. *Bube puroioase și scrhave*. SBIERA, P. 300. *Bube râte, purtioase, Arzătoare pin-In oase*. ȘEZ. III, 117.

2. S. f. (Prin Munt.) Varietate de straguri cu boabe mărunte, albe și dulci. Cf. II II 125, VII 26.

— Pronunțat: *-ro-íos*. — Pl.: *puroioși*, *-oose*. — Și: (regional) *purioasă* (H VII 26) s. f., *purnlós*, *-oasă*, *punoíos*, *-oasă* adj.

— *Puroi*¹ + suf. *-os*.

PURÓIRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a *puroi*² și rezultatul ei; supurare. Cf. DRULU, DDRF, ALEXI, W.

— Pl.: *puroiri*.

— V. *puroi*².

PURÓN s. n. v. *puroi*¹.

PURPUR s. n. v. *purpură*.

PURPURĂ vb. I. Franz. (Învechit, rar) A Inpurpura, a Inroși. *Rtul In Ircaat spune co ctt Inge troaic In vremele trecute undo-i o purpurot*. HELIADE, O. I, 180.

— Prez. ind.: *purpurez*.

— V. *purpură*.

PURPURĂT, -Ă adj. (Învechit și regional) Purpuriu. *Insecte purpurale foc spicul unduios*. BOLLIAE, O. 68. *Saarele ... o mreajă purpurotă Peste dealuri Ințindeo*. ALEXANDRESCU, M. 230. *Unda ... Setniele sub brtul stelei purpurot*. BOLINTINEANU, O. 107. *O porumbă minunată Cu o gușă purpurotă*. TEODORESCU, P. P. 21.

— Pl.: *purpurași*, *-le*.

— *Purpnă* + suf. *-ot*.

PURPURĂ s. f. (Atestat prima dată la I. GOLESCU, c.) I. (Învechit) Nume dat mai multor boli contagioase caracterizate prin apariția pe piele a unor pete de culoare roșie; (sens eurent) boală caracterizată prin apariția pe piele și pe mucoase a unor erupții hemoragice subcutanate. *Acest vărsot ce-i zice și ... purpur (scarlatin)*. PISCUPESCU, O. 259/4, cf. BIANU, D. S. *Pielca poate fi și sediul o mici hemoragii — purpura*. ENC. AGR. IV, 608. *Purpura poate fi datorită unei alterări a capilarului sanguin*. ABC SĂN. 299, cf. DER, II VIII 161. *A ieșil un pırpor pe cl. L. COSTIN, GR. BĂN. 151. Iesú pırpor [pete roșii]*. ARH. FOLK. III, 45, cf. ALRM I/I h 160.

2. Substanță colorantă roșie închisă cu nuanță violetă, care în antichitate se extrăgea din molusca *Murex brandaris*, iar astăzi se obține pe cale sintetică; p. gener. culoare roșie închisă. Cf. VALIAN, V., NEOLICI, POLIZU. *Gâlbuia auroră de purpură urmată*

Albește Inverzita dambrovă. BOLLIAC, o. 73. Ochi negri ...; pietliță albă și colorată de purpură. FILIMON, o. 1, 105, cf. PROT.-POP., N. D. Azi, eu dulce purpură I-e fața semănată. BOLINTINEANU, o. 129. Azur, smarald și purpur ... În foc de-amar se-ngnă. NECULUȚĂ, Ț. D. 108. [În ochi] un purpur de sînge-i s-a lăsat. COȘBUC, p. II, 183, cf. 203. Obrajii Șasei se înroșiră ca purpura. D. ZAMFIRESCU, v. Ț. 127, cf. CADE. Un strop de purpură pătează albastrul violet al mării. MINULESCU, vers. 13. Luci soarele în asfințit, în aur și purpură. SADOVEANU, o. VIII, 377. [Cocoșii] își aruncă fulgere din ochii tivii cu roș de purpură. id. ib. IX, 207. Cernala mea c o esență rară Băînd în purpură și în aurii. O apă vie într-o călimară. CĂLINESCU, L. L. 173. Purpura jarului se răsfîrîncea deopotrivă în toți ochii. CAMILAR, N. II, 230, cf. 393. (F i g.) Mii de genii ... Din pomul / fin / al vieții iau purpură și-azur. COȘBUC, s. 158. ◊ (Adjectival) Soarele răsărind din purpurul său scaun adusă peste cetate ziua cea dintâi frumoasă de primăvară. GT (1839), 69.

3. Stofă scumpă plușată, vopsită eu purpură (2): (învechit) porfiră¹. Cf. VALIAN, v. [Trupul] întins pe o piatră de marmură și acoperit cu o manta de purpură. BĂLCESCU, m. v. 395. Eram cu alita moliciune culcați ... pe paturi de purpură. BARONZI, I. L. I, 210/24. Strai de purpură și aur. EMINESCU, o. 1, 36, cf. MACEDONSKI, o. 1, 104. Făt-Frumos cu păr de aur Și eu manta de purpură. NECULUȚĂ, Ț. D. 69, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. A fost nevoie de dragomani pentru schimburi și pentru negustorie ..., pentru purpură și mărgăritare. GALACTION, A. 334, cf. 112. O gondolă cu vâl de purpură. SADOVEANU, o. XII, 334, cf. 32. SCRIBAN, D. Aici se întilneau eorlegiile bogate ale curtenilor, pe hainele cărora străluciau broderiile de purpură și de aur. OPRESCU, s. 165. Adame ... Erai, ca pe-o hlamidă de purpură, o scamă. ARGHEZI, vers. 382. Ce, noi am avut covoare și purpuri? CĂLINESCU, s. 49. Regele era înveșmîntat cu o tunică de purpură țesută cu fire de argint. id. ib. 827. S-a încheiat de-atunci un an Și-n purpuri și mătasă Frumoasa sală de țigăn Era acum crăiasă. PARASCHEVICU, c. Ț. 151. ◊ F i g. Soarele apusese după un lung sir de nori fantastici, pre care li poleia cu o bordură de purpur. NEGRUZZI, s. 1, 236. La aeele vorbe Caterina tresări și un vâl de purpură trecu pe fața sa. BOLINTINEANU, o. 418. Dealurile erau înărcate cu sarcini de purpură. EMINESCU, N. 48, cf. 71. Sub largă purpură de flori, Niponul magic ride-n soare. MACEDONSKI, o. 1, 89, cf. 161. Dunga de lumină se prefăcuse acum într-un lac de purpură. I. NEGRUZZI, s. III, 354. Soarele dispăruse, aruncându-se într-un ocean de purpură. D. ZAMFIRESCU, v. Ț. 106. Soarele a învins, Purpura sa aurie se întinde ca o mantie regală. PETICĂ, o. 246, cf. 44. Soarele îmbrăcat în manta de purpură a zoriilor sale. HOGAȘ, DR. II, 51. Ce purpură de lumină se lăsa din văzduh! BASSARABESCU, v. 6. Priveam lung, spre apus, ... zdrențele norilor de purpură. GALACTION, A. 477. Gingăniți ovale, încrestate cu tiviluri și bizare zugrăveli de purpură. SADOVEANU, o. IX, 388, cf. 1, 111. O purpură imensă tremura deasupra pomilor. CĂLINESCU, s. 102. Reflexele uriașe ale purpurii cu care norii s-au înveșmîntat. BOGAȘ, c. o. 51. Din fundul de purpur al zării S-aude tunind. BENIUC, v. 164. Flori de purpur se deschid. BANUȘ, p. 384. ◊ P. e x t. Veșmint de ceremonie pentru regi, nobili, arhieriei etc. făcut din purpură (3). Vătafu de eopii la ceremoniile mari purta areul și purpura domnilor. BĂLCESCU, în URICARIUL, XXII, 428, cf. STAMATI, D. Spre răsplata ospesiei ... îi trimise lui purpură și coroană împărătească. NEGRUZZI, s. I, 213, cf. POLIZU. Mîni în purpură și-n aur Am să fiu încoronat. ALECSANDRI, P. I, 162. Cu purpură pe umeri, pe cap purtind coroană. MACEDONSKI, o. 1, 166, cf. 192. Regii-n purpur s-au încins. COȘBUC, P. I, 54. Era un crai ajuns la frumoasă bătrîneță, purtînd șchiptru și purpură. SADOVEANU, o. XII, 348. ◊ F i g. (Învechit) Demnitatea consului, împăraților etc. (la romani); (mai tirziu) demnitate regală: demnitatea de cardinal; p. e x t. putere; mărire; tron; împărăție, imperiu. Eroica ta liră ... Fă să-i auz vi-

breaea a coardelor sonoare Înținse-n negrul sînge Țrănilor purpurii. HELIADE, o. I, 200, cf. NEGULICI. Pe purpura romană credința așazără și-nvinsă pe idoli în Capitol slăviți. ALEXANDRESCU, o. 1, 79, cf. PROT.-POP., N. D. Cu o mîndă de oameni el arătă lumii eă știu a-și euceri o purpură. HASDEU, I. V. 190. Purpura domnească pictînd pe-a ta privire I-a fost, nenorocile, a pînză de orbire. ALECSANDRI, T. II, 191. Vulgul îl adoră și ceru purpura în strigăte. I. NEGRUZZI, s. V, 527, cf. II, 170, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., M.D. ENC.

— Pl.: purpuri și purpure. — Și: (astăzi rar) púr-pur (accentuat și purpúr, HELIADE, o. I, 200, EMINESCU, o. I, 3) s. n., (regional, I) pírpor, pírpur (ALRM 1/1 h 160/5, 9, 24) s. n.

— Din lat. purpura, fr. purpura.

PURPURĂTOR, -OĂRE adj. (Învechit, rar) Care impurpurează, înroșește. Cînd apune lucitoare Lumina-l purpurătoare, Făgăduiește el oare Soarele cel viitor? HELIADE, o. I, 94.

— Pl.: purpurători, -oare.

— Purpura + suf. -ător.

PURPURĂINĂ s. f. Substanță de culoare roșie-cafenie, extrasă din rădăcina unor plante din familia rubiaceelor sau obținută pe cale sintetică și care se întrebuințează ca intermediar pentru prepararea coloranților. Alizarina ... se găsește în rădăcina de Rubia tinctoria, alături de purpurină. MACAROVICI, CH. 620, cf. ITR², DL, DM, DN, M.D.ENC., DEX.

— Pl.: purpurine.

— Din fr. purpurine.

PURPURĂ, -ÎE adj. Care are culoarea purpurii (2), roșu închis cu nuanță violetă; (rar) purpuros, (învechit și regional) porfiriu, purpurat. Cf. I. GOLESCU, c. O scoarță purpurie în late vergi florale. HELIADE, o. I, 220. Materia colorantă purpurie. MAN. SĂNĂT. 151/20, cf. STAMATI, D. Un sînge purpurii răpsi pielea lui lucie. NEGRUZZI, s. I, 42, cf. 74, 295, PROT.-POP., N. D. Soarele ... apune roș ca focul, Înțintînd pe eca cîmpie O vâpșeală purpuric. ALECSANDRI, P. II, 19. Scutul ... pe care sîlștie o acvilă albă ... și prapurul purpurii. ODORESCU, s. I, 252. Aș pune soarta lumii pe buza-ți purpurie. EMINESCU, o. I, 22. Cerul purpurii se oglindea în apele limpezi ale Siretului. GANE, N. I, 24, cf. DDRE, BARCIANU, ALEXI, W. Pe cîmpie Înțins-au flori de vară o pînză purpurie. PETICĂ, o. 164, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. Fața brăzdată de pete purpurii. BRĂESCU, A. 236. Purpuriu lu fașă ... s-a așezat, cu majestate, la umbra unui platan. TEODOREANU, M. U. 91. Perdele de matasă purpurie. SADOVEANU, o. X, 229. Purlau ... conduri purpurii înșoriți cu argint. id. ib. XII, 93. Soarele asfințise, înecat în apa pătată de un roș înștergat ... sub un cer purpurii deschis. BART, s. M. 50. Fularul cu desene purpurii. CĂLINESCU, s. 46, cf. I. L. L. 70. Ca-n ape fără prunduri ... Arzînd, se văd minuni Priu lutul purpurii. BLAGA, P. 99. Pe geamul înghetat, opae, Se joacă-o rază purpurie. V. ROM. ianuarie 1954, 39. Pe boltă steag s-arată, Întreg răsărîtul e steag purpurii. BENIUC, v. 124, cf. id. v. A. II, 131. Dacă tăiem eiuperca, vedem că are carnea galbenă, dar că repede devine roșie-purpurie și apoi verzuie. BELEA, P. A. 160. Mii de buze purpurii Pentru șipăt rotunjite. LABIȘ, P. 309, cf. 160. Pe acoperișul cherhanalei din apropiere căzuse soarele turtit ..., purpurii ea o vîld înjunghiată. BARBU, P. 227. Vezi cum cade lumina Purpurie-n apus? HOREA, c. 114. ◊ (Substantivat) Daeă tot universul ar fi de un purpurii superb, noi n-am ști ce sînt culorile. CĂLINESCU, c. o. 292.

— Pl.: purpurii.

— Purpură + suf. -iu.

PURPURÓS, -OĂSĂ adj. (Rar) Purpuru. Spre-apus s-arată încă în braze purpuroase Giganticele urme ce soarele-a lăsat. MACEDONSKI, o. I, 243, cf. 79, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., DL, DM.

- Pl.: *purpuroși, -oase.*
— *Purpură* + suf. *-os.*

PURSÎNGE adj. invar. (Despre animale, mai ales despre cai) Care este de rasă pură², alcasă, neamestecată cu altă rasă. Cf. CADE. *Știi, prințule, am niște bulldogi pursînge.* VINEA, I. 1, 382, cf. DL, DM, DN, M.D. ENC., DEX. (F i g.) *Un mic restaurant ... Lux căutat, atmosferă caldă, chelneri francezi pursînge.* BERREANU, R. 1, 203. ♦ (Substantivat, m.) Cal de rasă pură², de obicei de origine engleză sau arabă. Cf. ENC. VET. 352, CADE. *Pur-sîngele meu Ienuper a luat premiul cel mare.* C. PETRESCU, C. V. 75. *El o inițiase, pe un pur-sînge, în lăinele viguroasei eleganțe a călăriei.* TEODOREANU, M. II, 91, cf. IONIAN, L. R. A. 99, DL, M.D. ENC., DEX.

- Scris și: *pur-sînge.*
— *Pur*² + *sînge* (calc după fr. *pur-sang*).

PURTĂ vb. I. I. T r a n z. 1. A susține, a ține în mîni, în spate, pe umăr etc. ducînd cu sine (undeva, în altă parte). *Iară credința celora ce-l purta și-l sloboziră cu patul mai mare era dectă a bolnavului.* CORESI, EV. 59. *Cela ce va agiuta furului ... să-i rădiece furtușagul sau să-l poarte să-l ascundă ... ca pre un far să-l cearte.* PRAV. 38. *Nu purtareși pungă.* N. TEST. (1618), 81¹/19. *Fietecine sarcina lui-și va purta.* IB. 255²/24. *Să poarte în brațe pre cel ce cuprinde toată făptura.* MINEIUL (1776), 195²/20. *În loc de steag purta ei o cioară de argint.* BUDAI-DELEANU, T. 92, cf. DDLU. *Lamas ... le slujea în loc de căltri purtîndu-le sarcinile.* DRĂGMIȚI, R. 65/4. *El întrea ochii peste o hartă ce o purta în sin.* ASACHI, S. L. II, 37. *Văzu deodată trecînd pe dinaintea-i un arab negru purtînd în mînă o coasă.* BĂLCESCU, M. V. 392. *Sierul era purtat de juni nobili.* ID. IB. 395. *Un paj ce poartă pas cu pas A-mpărătesii rochii.* EMINESCU, O. I, 173. *Eu am picioare, tu ai ochi; să te port în spinare.* ISPIRESCU, L. 303. *Sora mea care mă purta în cîră ... picrise dintre noi.* DELAVRANCEA, T. 37. *În urma mea, soldatul trim purta ghiordanul cu cărți.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 248. *Doi oameni purtînd un cadavrul în spate Răsar pe tăcut din celate.* COȘBUC, P. I, 92, cf. 143, GOGA, POEZII, 6. *Soldatul Bolocan, înfrîpt ea un semnal topografic, purtînd pătura, cearecaful și gamela.* BRĂDESCU, O. A. I, 80. *Am auzit-l, alături de pescării cei mari cu vătafi, mreji și năvoade uriașe, purtate de zeci de oameni.* VOICULESCU, P. I, 12. *Domnia-sa conisul Șendrea, care deschidea calea măriei sale cu slujitori dămnești, purta cartea craiului.* SADOVEANU, O. XII, 348. *Sînt clipe cînd în spate aș vrea să port o cruce.* PILLAT, P. 14. *Mai trziu donița cu limonadă părăsită a dat loc unui aparat cu fevi, construit ea o biserică și purtat în spinare.* ARGHEZI, B. 110. *Avea aeral de a purta pe umeri o cruce.* CĂLINESCU, S. 9. *Apar fețele purtînd, una, tablaua cu dulceață, cealaltă, cafeaua.* H. LOVINESCU, T. 252. *De ce mai porți pușca aia în spinare? PREDĂ, M. 204. *Intr-atîta s-a turburat de-i purta în palme ea pe niște mere pe amîndoi.* RETEGANUL, P. V, 41. *Am purtat și pe dracu în brațe.* ȘEZ. I, 148. *Numai sor'sa lîncea Pe brațe că mi-l purta.* BALADE, II, 60. *Trei mă țin, trei mă poartă, Cinci mă duc de mă adapă.* Din nasul meu curge niere și otravă (Condeiu). GORONEI, C. 98. ♦ F i g. *Că drept aceea venise ea neputințele noastre și nevoile să poarte cu bună milă.* CORESI, EV. 226. *Încise pre Filipie în temniță, cela ce purta greul la războie.* MONA, 374/1. *Nenorocitele noastre popoare ... să poarte un jug greu și uezuferit.* BĂLCESCU, M. V. 42. *Frați români, aidi la bătaie Moartea-n mînă toți purtați.* CN (1848), 17³/23. *Opoziția poartă în gură cu multă trufie cuvîntul: „reprezentare de popor”.* IB. 21²/25. *Ce să vă spun vouă oameni de ieri, eu, omul veacului, care port două sute de țerne în spate? NEGRUZZI, S. I, 245. *Așa cum ești Singură porți povara mării românești, Țirgoviște căzută!* ALEXANDRESCU, O. I, 69. *Cei care prin lume purtau bicu de urgie.* ALECSANDRI, POEZII, 281. *Cei ce răbdă jugul și-a trăi mai vor Merită să-l poarte spre rușinea lor!* BOLINTINEANU, O. 31. *Tot neamul omenesc poartă, de secolii întregi, jalea tînrului păstor Abel.* ODOBESCU, S. I, 193. *Mulle au văzul ochii mei, de atîta amar de vea-***

curi cîte port pe umerile mele. CREANGĂ, P. 190. *Eu îi port păcatul.* SLAVICI, N. I, 239. *Tot ce poartă pe umeri un popor.* DELAVRANCEA, T. 9. *Singurătăți deșerte și eu în suflet port.* PAUN-PINCIO, P. 48. *Toată povara greului o poartă.* GOGA, P. 28. *Am navigat spre vechiul continent, Purtînd mîndria luptei cîștigate.* MINULESCU, VERS. 345. *Cine știe cum prinseseră din gura mea acest cuvînt și acum eu, fără să știu, îl purtam înfrîpt în căciulă.* GALACTION, O. A. I, 40. *Voi nu știți că-n inimă port o dulce nireasmă de floare, Parfumul trecutului mort.* TOPÎRCEANU, N. 63. *Bine, badișă, mata să-mi porți păcatul.* BRĂDESCU, A. 32. *Erau nemulțumiți și setoși de o schimbare socială și politică, purtînd fiecare în spinare balastul unui individualism precoce.* VLASIU, D. 81. *Ea, săraca, își poartă negreața păcatelor.* TEODOREANU, M. U. 229. *Cîți ani au trecut? Îi port pe umăr.* CONTEMP. 1966, nr. 1022, 1/1. *Rea bucată-i dragostea, Cine prinde-a o gustă N-are cap de-a o lăsa Nici minte de-a o purta.* JARNÍK-BİRSEANU, D. 8. *Că ei știu purta doru Cînd se mută cu cortu.* FOLC. TRANSILV. I, 243, cf. FOLC. MOLD. II, 201. ♦ (Încechit) *Poartă voce = portavoce.* Cf. PROT.-POP., N. D. ♦ E x p r. **A purta** (pe cineva) pe degete = a dispune de cineva după bunul său plac; p. e x t. a înșela. *Să aibi tu puterea mea ... lumea aceasta ai purta-o uite-așa pe degete.* CREANGĂ, P. 190. *Să-i strîmbi gîtul o leacă să se învețe ea de altă dată a mai purta lumea pe degete.* ID. IB. 267. *Cu frumusețea ei după care ostau cu teții, și cu felul ei, purta satul pe degete.* GÎRLEANU, N. 137. *Ai venit să ceri iertare de la cel de care ți-ai bătut joc și l-ai purtat ani pe degete?* SADOVEANU, O. V, 192. (Regional) **A purta poșta** = a flecări. (Umblă) *la minciuni, poartă poșta.* ALB II¹ h 29/141. (Regional) **A purta sufletul în traistă** = a nu se ține de cuvînt sau a minți. *Crede-mă, bre, că doară nu port sufletul în traistă.* Com. din VICOVU DE SUS—RĂDĂUȚI. ♦ F i g. (Astăzi rar) A suporta, a suferi, a răbda, a îndura; a trăge consecințele (neplăcute). *Rog pre voi, frați dragi, toate ispitele să răbdăm și toate selrbele să purtăm.* CORESI, EV. 87. *Venit-am ... întoema cu aceea ee au purtat zăduhul zilei (a. 1642).* GCR I, 97/27. *O! tu, hîrlie mull răbdătoare, Care pe spate-ți cu voie bună Toată înfăleștia de supt soare Și nebunia porți împreună.* BUDAI-DELEANU, T. 73, cf. DDLU. *Este drept ca fiecare să poarte ponosul faptelor și ziselor sale.* ODOBESCU, S. III, 10. *Dacă port cu ușurință și cu zîmbet a lor ură, Laudele lor desigur m-ar mlîni peste măsură.* EMINESCU, O. I, 141. *Ar fi purtat și aceste suferințe și nu-l mlînea dect un singur gînd : „ce va zice lumea?”* SLAVICI, N. I, 120. ♦ E x p r. (Regional) **A-i purta (cuiva) de cheltulală** = a suporta toate cheltuielile cuiva, a întreține pe cineva din punct de vedere material. *Are să urmeze [la școală] cum știm noi ... Dar cu mă lupt eu gîndul cum să-i port de cheltulală.* CREANGĂ, A. 120. ♦ A trece, a transmite dintr-o mînă în alta, din mînă în mînă, de la unul la altul. *Se aplecă și culesse de pe jos cîteva pictricle pe care încep să le poarte dintr-o mînă în alta.* V. NOM. februarie 1955, 250. *Cîteva pahare de aluminiu fură purtate din mînă în mînă.* BARBU, P. 11. *Toți cei de pe seaua stau cu mîinile la spate, purtînd fușca din mînă în mînă.* ȘEZ. I, 272. ♦ A mișca încoace și încolo, a deplasa, a trece dintr-o parte în alta; a plimba (4). *Îi purtă plicul pe sub nas și izbăneni în ris.* C. PETRESCU, I. I, 113. *Își suna deștețele și-și purta mătura lingă jarul uriaș.* SADOVEANU, O. IX, 609. ♦ A avea asupra sa (ducînd cu sine, pentru a folosi la nevoie). *Ciute poartă farmece și ierbi la grunaziu lui, are parte de slujirca bodzilor.* PRAV. GOV. 110¹/10. *Arme nu va purta cu sine PRAV. 32. *Cela ce poartă și trublă eu bani răi face prepus cun să fie și el soție cu calpuzanii.* IB. 79. [Acele daruri] le purta cu sine pre unde mergea.* ANON. CANTAC. CM I, 103. *Purta cu sine și de vînzare Seerri, cușile, foarfece.* BUDAI-DELEANU, T. 94. *Paloșul ... îl purta totdeauna ascuns la dînsul.* ISPIRESCU, L. 131. *De patricii de ani purta Cu el acest cușit.* COȘBUC, P. I, 231. *De ce purtași d-voastră carnetul de ecouri la d-voastră? CAMIL PETRESCU, T. III, 40. *Bățul lustruit ... îl purta mui mull de fudulie.* SADOVEANU, O. III, 476. *Eu pe părin-**

tele mitropolitului tot vreau să-l ușurez de gabinii pe care-i poartă cu el. id. ib. VII, 350. *Purta un baston, pe care-l minuiu cu stângăcii de automat deranjot.* BLAGA, H. 78. *Poartă baston.* H. LOVINESCU, c. s. 29. *Ușa ... era incuiată cu cheia, pe care o purto boierul toldeamun la sine.* SBIERA, p. 69. ♦ (Despre mijloace de transport) A deplasa, a duce dintr-un loc în altul; a transporta, a căra. Cf. DDLU. *O! gondolă iabită! ... Zbori vescl, zbori în pace, purtindu-ne pe mare.* ALECSANDRI, p. 1, 165. *Cu teală zestren ei, purtată în zece care, el trecu la Ruscuc.* ODOBESCU, s. I, 138. *Trăsura îi purtă pe străzi întorochcate.* C. PETRESCU, I, II, 215. *O șalupă ne poartă printră mii de vapoare ocotate.* RALLA, s. T. I, 265. *Gabrioleta boierului le-a purtat la conac.* STANCU, D. 53. ♦ (Despre ființe) A duce, a căra, a transporta cu un mijloc de locomoție. *Iarna puneam cîinele în săniuță. Co să știe și el ce bine-i să te poarte alții.* BENIUC, v. 24. *Că și domni ou drăguță, Le poartă vara-n cărață Și iarna pe săniuță.* DOINE, 35, cf. ALR II 5 227/279, 316, 325, 334.

2. A duce cu sine, a trage după sine. *Veni un lup den pădure și purta găteji de băga în foc.* MOXA, 254/35. *Opt telegori ... purtau trîsură mai ușor ca vîntul.* ODOBESCU, s. I, 161. ♦ Fig. *Așa sint mamele, cred că orîul poartă noroc.* CAMIL PETRESCU, T. I, 14. *Numerele eu soț îi purtau noroc.* C. PETRESCU, I, II, 189. *Ți-am purtat noroc.* SEBASTIAN, T. 349. *S-a însărlă și, bunul de el, o crezut că i-am purtat noi noroc.* ARGHEZI, s. VIII, 237. *Să-ntîmpini primilor melancolia Cînd toamnele îi-o poartă sub ferești.* LABIȘ, p. 312. *Ce e frumos poartă ponos.* ROMÂNUL GLUMET, 3. ♦ (Învechit; complementul indică victorii, succese etc.) A obține, a reperuta. *Destul că Janalăa purtă biruință, că toți să plecară după sfatul lui.* BUDAI-DELEANU, T. 385. *Ungaria se îmbunătăți în cele din lăuntru și purtă victorii în cele din afară.* SĂULESCU, HR. I, 242/17. *El ... un triușaf sint a parlat.* ASACHI, s. L. I, 62. *Ajută-ne astăzi să purtăm biruință.* IȘPINESCU, N. V. 23.

3. A sprijini, a susține să nu cadă, să nu se răstoarne în mers. *Să mergem în pace Până cînd ne vor purta picioare.* BUDAI-DELEANU, T. 107.

4. (Despre femele) A fi însărcinată, a avea făt (în pîntece); a duce sarcina, graviditatea. Cf. MINEIU (1776), 194¹/22. *Seroasele poartă purcii potru lunii.* ECONOMIA, 99/3. *Îți iert moortea mea, dar na-ți voi ierta niciodată pe aceea a nevinovătlui prunc ce part în stnul meu.* NEGRUZZI, s. I, 29. *O! de sinul meu ferice.* *C-o purtat și a născut Domn viteaz și priceput!* ALECSANDRI, p. II, 108. *Nu vezi pe cine am la genunchii mei? Pe muma care n purtat în pîntecele ei pe domnul de mine al Moldovei.* DELAVRANCEA, o. II, 32. *Mare mirare să nu fie băiot, măi Vasile! ... Namai să-i ajale Dumnezul să-l poarte sănătaș.* REBREANU, I, 182. Cf. CADE, scl. 1973, 51. ♦ A b s o l. *Femeia îngreunată care poartă mai greu va uaste băiat.* MARIAN, n. 21. *Bivolțiile poartă un an de zile.* RETEGANUL, p. v, 50.

5. (Despre plante) A produce, a prinde rod¹ (1): a rodi¹ (1). *Multe flori sint, dar paține Rod în lunie o să poarte.* EMINESCU, o. I, 226. ♦ Fig. *Acele trăsuri oșă de regulate, așa de bine lămurite, conțin într-însele o putere, o energie, o stăruință, care negreșit cu a purta mari și minunate roduri.* ODOBESCU, s. I, 24.

II. 1. TRANZ. (Complementul indică ființe) A duce dintr-o parte în alta, dintr-un loc în altul, de la unul la altul sau a duce într-un sau dintr-un anumit loc; a conduce, a însoți (îndrumînd, călăuzînd, dirijînd); p. g e n e r. a duce. *Cel ce purtă omenii săi în justine.* PSALT. IUR. 116¹/8. *Gad într-armînda-se va purta înainte lui.* PALIA (1581), ap. cch I, 36/20. *Ep[iscopul] ce va purta oaste după dînsul.* PNAV. GOV. 18¹/6. *Orb pre nlt orb poartă.* ib. 19¹/7. *Solia accasta a purta Antiohia Jora ce era postelnie la Duen Vodă.* N. COSTIN, LET. II, 17/1. *Pardosul pe cămilă de căpăstru purta.* CANTEMIR, IST. 124. *Și-l blegosloviră toți rugînd pre Dumnezul să-l poarte într-accastă cale cu sănătate.* ANON. CANTAC, cm I, 141. *I-a purtat în Asprocania.* ȘINGAI, HR. I, 192/25. *Limba vinovată le dăspicî Purttndu-i ca pe nește urși pin ha fară.* BUDAI-DELEANU, T. 318.

Leagă cînele de gramozi, apoi îl poartă după tine. ȚICHINDEAL, ap. cch II, 214/16. *Generalii săi cari portaseră armele victorioase pină spre munții Belcanu ... avea instrucțiune ca să răcoale pe serbi.* BANIIU, p. A. I, 294. *I-a partat din loc în loc.* ODOBESCU, s. III, 17. *Apoi începe a purta coii incolo și incoace.* CREANGĂ, p. 195. *Nici Mili nu voia s-o poarte altul de mină ori s-o fie în brațe.* SLAVICI, n. I, 151. *Fetele vreau să fie purtate prin lame, ca oamenii să le vadă și să le ducă vestea.* id. o. II, 29. *El poartă calul, dînd ocol, În trap grăbit, în pas domal.* COȘBUC, p. I, 109. *M-a purtat tăcut, la cele trei clăi de fin, clădite cu trei jucării netede.* C. PETRESCU, s. 12. *Te poartă Ca pe an orb finit de mină.* MINULESCU, v. 10. *Mi-a povestit cum Dumnezul l-a purtat ca de miră pină la scaunul metropolitan al Heraclei.* GALACTION, o. 92. *Într-o zi de aprilie m-a purtat cu ca prin douăzeci de magazine ca să-i fin pachetele.* CAMIL PETRESCU, T. III, 146. *Colonelul îl poartă la întîlnire, fără cruțare, de lo cantină pe la suraje și pe la grădina de zoranal.* BRĂESCU, o. A. I, 78. *Teofil ... poartă joelul și nu-i ușor să porți un joc de-o sută de perechi.* VLASIU, A. P. 119. *Ai ieșit cu oile la păscut? — M-a trimese tălucă să le mai porți imi răspase.* SADOVEANU, o. VI, 598. *Un cîstîl vornic mare să poarte un cap de donț și alt cîstîl vornic mare nlt cap de donț.* id. ib. n. 352. *Felix fu purtat oșoi prin șefa tablourilor.* CĂLINESCU, E. O. I, 56, cf. id. s. 6. *Pe cheiul Dunării, la Bratislava, ne purtase ceasuri întregi pe sub copacii în desfrunzire.* BARBU, p. 62. *Și-l parta pe la toate bunurile cite le-avea.* RETEGANUL, p. III, 16. *Scaateți calul de la grajd Și-l purtați din sat în sat.* SEVASTOS, c. 242. *Cine te poartă pe aici? Că nici pasăre primînteană nu imblă pe aice.* ȘEZ. II, 52. *Orice suflat ... după ce moare e purtat în ceea lume de un inger.* ib. 158. *Ce dracu de se îndură moșneagul ista să poarte băietul pe jos?* ib. v, 41. *Ce-ți porți osul pe unde ciorile nu-și ducă soafă?* FUNDESCU, L. P. I, 16. *Daî băieți și-a copiliță Să te poarte pe uliță.* FOLC. TRANSILV. I, 189. (Construit cu dativul etic) *De mină mi-l lua Și prin leduri mi-l purta.* ALECSANDRI, v. p. 28. ♦ Refl. p. a. s. *Grîul să se poarte cu lopoșile.* I. IONESCU, c. 176/21. ♦ Refl. *Dintr-un loc într-altul ... Ne purtăm indoielnică firea.* BLAGA, v. 156. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Veniînd Gligorie Vodă donna în urma lăline-său, au găsit țara stricată, fărîmată de atita răotăfi ce-i venise ... Constantin Vodă a ou purtat rău.* Mihnea Vodă mai rău. R. POPESCU, cm I, 391. (Despre vînt, ape etc.) *Vîntul dinspre miazănoapte ... foarte tare și rău purta vîsde.* HERODOT (3645), 326. *Nuori purtați de vînt.* N. TEST. (1648), 188¹/18. *Esti țărna pe core o partă vîntul.* CONACHI, p. 109. *Acî vă poarte vîntul cum știe să vă poarte A foșai în joc!* EMINESCU, o. I, 24. *Ritul Doemnei ... poartă sloiuri mari de gheață, butuci groși și-i aruncă de meterezele podului.* DELAVRANCEA, s. 5. *Vîntul suflă de poartă crenguțele copacilor.* ȘEZ. v, 140. *Vîntul Îmi poartă barca pe cărcerea Pe care soarele și marea Se-mbrățișează cu pămîntul!* MINULESCU, v. 24. *Domnul colonel Merișor, suflînd, plutește aproape de mal, cu fața în sus, ca o gemmandură rătăcită, purtată de valari.* BRĂESCU, o. A. I, 44. *O boare caldă, minată de un vînt subțire, purta vîrtejuri de pulbere fină sahoriană.* id. ib. II, 177. *Apa-i purta inel barba căruntă, amestecată cu subțirele rădăcini ale lianelor.* SADOVEANU, o. VII, 340. *Păstorii întîlnesc cite un brad tînr, purtat, ca rădăcini cu tot, de apele auzi puternic șuvoi.* BOGZA, c. o. 65. *Și apa mă purta devnle.* STANCU, n. A. I, 12. *Cum valurile l-a purtat, La mal l-a aruncat.* TEODORESCU, p. p. 164. (Refl. p. a. s.) *Corabia se purta în sus și în jos [pe valuri].* DRĂGHICI, R. 9/19. ♦ A determina să se ducă undeva (în mod real sau imaginar) sau, fig., să facă un anumit lucru, să acționeze într-un anumit fel, a mină¹ (1), a îmboldi; a îndruma, a orienta. *Ce interes îi poartă în marca mea?* BELDIMAN, o. 33/16. *Înt-o clipă-l poartă gludul îndrănt cu mii de veacuri.* EMINESCU, o. I, 132. *Pe-acolo m-a purtat dorul, de mi-am sritul piciorul.* CREANGĂ, o. 49. *De ce-ai venit aici? grăi Miron cu amărăciune. Ce gînd te-a purtat?* SLAVICI, n. I, 104. *Atunci ce vrei cu acel tieđos? striga*

Milu purtat de patimă. id. ib. 119. Unde sint eu? Și eu ce buiguiesc? Și ce gânduri mă poartă? COȘBUC, AK. 80. Silueta lui ... îmi poartă gândul spre cel mai nobil, spre cel mai idealist copil al geniului literar universal, spre fiul lui Cervantes. GALACTION, A. 128. Însemnările lui din călătorie te poartă, eu o putere de evocare uimitoare, prin nunții Moldovei. TOPÎRCEANU, O. A. 11, 318. Mergeam înainte într-o viață care părea purtată de mașinării. SADOVEANU, O. II, 508. Purtat de sete, mă cororam la vad. PILLAT, P. 18. Ce vânt te poartă pe la mine? RETEGANUL, P. V, 43. ♦ A duce cu forța (și sub pază). Să-l poarte pre ulițe și să-l bolă cu pialea. PRAY, 170. L-au băgut în heare și l-au purtat la uliță și i-au tăiat capul. DOSOFTEI, V. 5. septembrie 5^v/20. Pre alții îi purta frenu țig, lăindu-le urechile. ANAN. CANTAG., CM I, 189. Pă Raiaziid l-au prinsu viu, și făcându-i cultivie de fier, l-au băgat într-însa și așa toată Asia l-au purtat. R. POPESCU, CM I, 241. Ba oamenii puteau să creadă Că sint purtați co a cireadă. Nu-mi mai aduc aminte și am altot eu cîte Girboe și ce feluri de joarde și de bite. ARGHEZI, VERS. 289. Sentinelele care ne păzeau ... ne-au purtat din gară pînă la Buchenwald pe jos. STANCU, R. A. II, 390. Bolă-te crucea, bogat ... Ce mă porți prin sat Legat. TEODORESCU, P. P. 289. Porunci ... servitorilor să le lege de codițele a trei cai năvălăși că aceștia să le poarte după placlul lor. RETEGANUL, P. II, 40. Și mă leagă cot la cot Și mă poartă Iașul tot. ȘEZ. I, 47. Te poartă cu pușca-n spate. BIBICESCU, P. P. 143. ♦ (Ghincii) Și te poartă sub escortă O cohortă De flintări. TOPÎRCEANU, P. O. 22.

2. **Tranz.** Fig. (Învechit, popular și familiar) A păcăli, a înșela; p. ext. a duce pe o cale greșită; a amina cu făgăduieli mincinoase. Nu te lăsa pohtelor lumiei să te poarte. VARLAAM, C. 308. Și așa îl sfătui să-i purta ei, că cui să cădă să dă, el îi lua, și cui să cădă să-i tei, el îi da. NECULCE, L. 319. Poate purta pe unii prin făgăduințe de ranguri (a. 1835). URICARIUL, VIII, 139. Mă porți ca pe copiii mici! COȘBUC, P. I, 183. Așa ni-a purtat și pe mine de-om trecut săptămînile și lunile. REBREANU, R. I, 205. La început purtat cu făgăduinși, apoi respins, pregătirile de mîntă se presehiuabar în pregătiri de război. SADOVEANU, O. I, 9. D-un an și șapte luni Mă porți, puică, cu minciuni. TEODORESCU, P. P. 326. ♦ **Exp. A purta (pe cineva) eu vorba (sau eu vorhe ori, învechit, eu voroave)** = a face (cuiva) promisiuni aminind mereu (sau mult timp) îndeplinirea lor (pentru a obține răgaz); a țărăgăna; a duce cu vorba. L-au purtat cu voroave și nu i-au mai dat oaste. NECULCE, L. 23. Să-l port cu vorbe, că l-oi însura cu Măndia, pînă ce-oi mîntui țigui. ALECSANDRI, T. 827. A aflat de la oameni că Ilcana s-a împotrivit el a putut, că l-a purtat cu vorba pe Haramu un an de zile. REBREANU, S. 107. De o lună ne poartă cu vorba. CAMIL PETRESCU, T. I, 415. De unde să știu de ce mă poartă cu vorba Alcaz? C. PETRESCU, C. V. 54. Da' spune odată, soro, nu mă purta cu vorba. SADOVEANU, O. I, 456. Nu mi-a odus nici un rîspuns, mă tot poartă cu vorba. CĂLINESCU, E. O. I, 290. Acu cinei ani nu m-ați purtat cu vorba două săptămîni? GALAN, Z. R. 262. (Cu inversarea construcției) Dar cu vorba ce mă porți? DOINE, 249.

3. **Ref. (Popular)** A umbra (de colo pînă colo), a se mișca (I 2), a merge (I 1), a se deplasa; p. ext. a se perinda (I). Cf. PALLA (1581), 13/4. D[um]bul lui Dumnezeu să purta deasupra apei. BIBLIA (1688), 1^v/8. Apoi unde pui cealaltă lume care s-a purtat prin satul nostru. CREANGĂ, O. 219. Abia se mai purta pe picioare. VLAHUȚĂ, N. 6. Palas ... încață Nemuritoare dalbe-apînie de aur, cu care ea se poartă-n veci ca vîntul. MERNU, O. 4. Chelnerii se purton repede, ca împinși de vînturi. AGHIBICIANU, I. T. 108. Iubita, și iar am venit ... Dar astăzi de-abia mă mai port. BACAVIA, O. 42. Mă daere mijlocul și mă port plecat din șale. SADOVEANU, O. V, 234. Cătră fărul acesta al mării neamurile s-au purtat și s-au schiabat necontenit. id. ib. X, 401, cf. ALR I/1 MN 41, 2 235/414. ♦ A se plimba (2). Cf. ALRM I/1 h 136. ♦ (Învechit, rar) A pleca (B 1), a porni (I 1). Se purtă den Efes. CORESI, I. 86/21. ♦ (Rar) A se

îndrepta către ... Săteni cu fețele liniștite, eu muierile și eu copiii după dinșii, se purtau încet spre comedii. SADOVEANU, O. III, 295. Se poartă ritul către mări, Dar pierie în nisipuri. BLAGA, P. 151. ♦ **Tranz. (Rar)** A trimite. Fata mea cea o stea, frumoasă și eurală, ș-om purtat-o și-n Tara Leșască la o leacă de învățătură. SADOVEANU, O. V, 521. ♦ **Tranz. (Rar; complementul indică drumuri)** A parcurge (1), a străbate. Drumul cealalt era mai pușiu purtat de alergătorii lui Vodă. SADOVEANU, O. XIII, 197. ♦ (Regional) A se grăbi; a se pripri (I 2). Grăbiu, boi, să-nehid dalapul, Să mă port să nu mă prindă. COȘBUC, P. I, 105, cf. ALR I 1986/51, C. V. 1951, nr. 3, 46, L. ROM. 1961, nr. 1, 22, ALR SN V h 1345/574, TEAHA, C. N. 254.

4. **Tranz. (Complementul indică corpul sau o parte a corpului unei ființe, un organ anatomic etc.)** A mișca (ritmic) încoace și încolo sau a mișca, a șine într-o anumită poziție, într-un anumit fel, de obicei în timpul mersului. Astfel vine mlădioasă, trupul ei frumos îl poartă. EMINESCU, O. I, 85. [Dracul] întră înlăuntru și țapece a-și purta codița eeo birligată pe la nasul închișului. CREANGĂ, P. 53. Scormon era culcat la vîrtelnică, purtînd capul în urma feței, pe core și-o alese de stăpînă. SLAVICI, N. I, 37. E framos eom își fine capul, cum își poartă trupul. id. ib. 81. Căleu așa de mlădru și de fânșos și-și poartă capul falnic, porcă și-l duce în triumf. VLAHUȚĂ, O. A. I, 193. Tot poartă coada tu sus și-n jos. ȘEZ. III, 182. Cum își poartă ei făptură Toată-i ea-n zgrăvitură! COȘBUC, P. I, 97. Cînd peștii pe cari stă pămîntul poartă cozile, el se cutremură. GOROVEI, CR. 94. Ce falnic își purta [cerbul] coarcele cu zee ramuri. DELAVRANCEA, O. II, 119. Acestea le știa Elena Lipan cînd vorbise și le înșelase Costea cînd ridicase ochii să-i poarte de la dînsa la Annie. C. PETRESCU, C. V. 96. (Ref.) Tot trupul feței se purta într-un ritm mlădios. SADOVEANU, O. I, 127. ♦ **Exp. A-și purta nasul (pe sau în) sus v. n. aș (I).** ♦ **Tranz. fact. Spec. (Rar; complementul indică părul, pletele)** A flutura. Vîntul le purta pletele. SADOVEANU, O. I, 51.

5. **Tranz. (Rar)** A trece pe suprafața a ceva (dintr-o parte în alta). (Ref. pas.) Răzuitorea ... se apucă între degetele ambelor mîni și se poartă pe suprafața scindurii, apăsî. VLASIU, A. P. 363.

6. **Tranz. (Învechit și popular; complementul indică vorbe, vești, zvonuri, minciuni etc.)** A răspîndi, a împrăștia. Boierii, cari era bucoșii de una ce această hulburcă, ... mai tare cu început a purta veștile. N. COSTIN, LET. II, 31/2. Purta vorba peste tot Ș-o schimba cum îi venea. HELIADE, O. I, 225. Crișmărița purta vorba din fronce în fronce și acestea spuneau bîrbașilor. GĂLBEANU, N. 35. Plecă să poarte veslea cu înfrînturi și în altă parte. CĂLINESCU, S. 138. ♦ **Ref. pas.** Așa se purta cuvîntul la țoți cum de este să se mai trînetă domn creștin la Moldova nu se va trînetă altă fără Nicolo Vodă. AXINTE URICARIUL, LET. II, 139/27. Care vorbă purtindu-se din om în om cu agiuns la domn. AMIRAS, LET. III, 137/29. În două rînduri s-au purtat cuvînte a să da această mîndăstire nclal mitropoliei (a. 1756). URICARIUL, XIV, 182/28. (Exp. p. învechit) A i se purta numele = a i se duce faima. [Au scos din domnie] pre Mihai Vodă cu mare ugie, purtindu-i-se numele că eu strîecat fara. R. GRECIANU, CM II, 170. ♦ (Pria lărgirea sensului) Înestrat de un curaj nănvins și stăpîn pe un popor aprig și iubitor de războie, el purta spaima în țările vecine. GANE, N. I, 13.

III. **Tranz. I.** (Învechit și regional) A se ocupa (II) de... a avea grijă de... a se îngriji (în numele cuiva), a dirija, a conduce (în numele cuiva). Are împăratul între alți sfințici mai aleși trei sau patru, ce le zicu veziri azemi, carii toate trebile împărăției poartă. URICHI, I. 123. Fiind curon de 15 ani, toate trebile țării și a domniei le purta muma-să, doamna Romanda. N. COSTIN, I. 491. Antiohi Vodă pusă ospichelăie la Poartă pe un frate a lui Răzărăchi, Chiriță Mihalăchi și cu frate-său, bețade Dumitru o, să-i poarte trebile. NECULCE, I. 133. Zee procese ai-i purtî pînă acur

și numai două ni-a pierdut dintre ele. AGÎRBEANU, L. T. 219. *El purta cu înțelepciune treburile împărăției tuți toți să mirau de mîntea lui cea mare.* RETEGANUL, P. III, 7. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Trupul omeneșu un cap are, Care poartă și povăluiește Toate celelalte mădulare.* BUDAI-DELEANU, T. 340. ♦ (Rare) A întreprinde din punct de vedere material. *Port la școală un nepot c-o nulfime de cheltuială.* SADOVEANU, O. VIII, 271. ♦ Refl. imp. cts. *Școala se poartă cu cheltuială.* id. ib. 191.

2. (Complementul indică acțiunii) A desfășura, a duce, a suporta în mod activ, cu eforturi proprii etc. *Împăratul purta război cu-un vecin.* EMINESCU, N. 3. *Purtuse judecăți tocmai pentru bucata de pămînt ce-o stăpînese și acum.* GÎRLEANU, N. 8. *Aș vrea să-mi spu copilaria ta Și luptele pe care le-ai purtat.* D. BOTEZ, F. s. 54. *Aveau de purtat nici mai mult nici mai puțin decît cece dueluri.* STANCU, R. A. I, 272. *Purta multe războaie și toldeauna biruia.* SBIERA, P. 107. *Înălțate împărate, Pune pace, nu te bate ... Că de cînd tot porți bătaie Laerămile curg părăite.* RETEGANUL, TR. 64. ♦ Ex p r. A purta (pe cineva) prin judecăți = a da (pe cineva) în judecată (tirindu-l mereu pe drumuri). *Acei ce ... vor purta pre alții prin judecăți și apoi să vor da în laturi și vor părăsi cererea lor ... să plătească cheltuialu pîrșilor.* PRAVILA (1814), 179/10.

3. A exercita, a îndeplini (o funcție, o însărcinare) sau a deține (un titlu, o demnitate). Cf. DRU. *În cursul nevrîșnieicii regelui, muma sa Sofia purta demnitatea de regentă.* ASACHI, S. L. II, 33. *Acest june Bogdan ... intră în casa lui Ferhad-pașa, ajungînd a purta slujba de haznadar.* BĂLCESCU, M. V. 58. *Fu denumit cancelariu al acestei țări, pe care o cunoștea prea bine din funcțiunile sale anterioare purtate într-însa.* BARIȚIU, P. A. III, 118. *E cel din urmă domn al țării care poartă titlul de „Domn al amînduoror laturile Dunării”.* ODOBESCU, S. I, 224. *De douăzeci și mai bine de ani ... port vornicie în Pipirig.* CREANGĂ, A. 18. *Purta titlul de monșier.* CĂLINESCU, S. 9. *În aceste documente apar numeroși boteri purtînd titlul de dregători.* STOICESCU, S. D. 77.

4. (Complementul indică instrumente, unelte, arme etc.) A folosi (cu pricepere, îndemnare) cu ajutorul mîinilor; a mînuî (I). *Dacă să învăta bine, cum va purta sulfa, ... îi scoate la războaie.* N. COSTIN, L. 125. *Mai tînînte de vîrstă de einsprezăce ani ei știu purta acul și săgețile.* IST. AM. 92^v/3. *Care-i vîlcaz — atunci ei adausă —, Care-i vîrdnic armele să poarte, La harț aici cu mine să iasă!* BUDAI-DELEANU, T. 248. *Apoi las'că Rada știe Și-n ce fel să poarte sapo.* COȘBUC, P. I, 91. *Și boii simt, după cum e purtat plugul de coarne, că puterile stăpînului au mai slăbit.* GÎRLEANU, N. 210. *Profesorul nostru nu atîngea creta niciodată. Lăsa pe clevi s-o poarte și să se mînjăscă ei pe mîni.* GALACȚION, A. 9. *Găsi ... o horbotă începută. O luă între degete și începu să poarte înghița.* SADOVEANU, O. VIII, 202. *De cînd plugu n-am purtat Pită bană n-am mîncat.* ȘEZ. II, 79.

IV. TRANZ. I. A avea pe sine (ca parte integrantă) de la natură ori în mod accidental, potrivit obiceiului, modei etc. *Nu-ți vezi cocoșa ce-o porți tu spinare?* PANN, P. V. I, 8/28. *Și vechiul Maccus poartă o cocoșă în spate și alta în pept.* ODOBESCU, S. I, 43. *Părul lîns, cu unde albăstrui, îl poartă-n tîmple.* DELAVRANCEA, S. 9. *Purta, sub nasul său cu nări porcine, această uriciune, jumătate rasă, jumătate tînsă și absurdă, care este mustașa modernă.* GALACȚION, O. A. I, 148. *Purta o frumoasă barbă blondă.* SADOVEANU, O. X, 480. *Eclislarhul poartă un nas monumental.* ARGHEZI, B. 26. *Purta un fel de barbă scurată, cărunță.* CAMIL PETRESCU, O. III, 224. *Te vei fi mirînd poate că port barbă.* STANCU, R. A. III, 298. *O fetișă slăbușă ... poartă codițe.* II. LOVINESCU, T. 91. *Purta o mustașă aurie ca grîul pe o buză parșivă.* BARBU, P. 144. *O singură dată soldatul acela a purtat mustăși.* S. februarie 1960, 36. *Patruzeci de ai tîni pare De cînd port păr pe spinare.* JARNIK-BÎRSEANU, D. 450. ♦ Ex p r. A purta coarne = a fi înșelat în căsnicie. *Mi se ridică*

părul pe cap numai gîndindu-mă la căsnicie ... — Dar cînd mai porți și coarne, ce zici, Prutescule. CONTEMPORANUL, V₂, 501.

2. S p e c. (Complementul indică obiecte de îmbrăcăminte, de încălțăminte, de podoaabă etc.) A fi, a umbla îmbrăcat, încălțat, împodobit cu ... *Să neștine va purta piiale de cal sau de magariu, sî nu între în bisearică.* PRAV. GOV. 54/18, cf. 161^v/4. *Curva să cunoaște pre locul ce lăcuiaște și pre haine ce poartă.* PRAV. 191. *Poartă jupinesele ișlice în toată vremea.* R. POPESCU, CM I, 475, cf. DRU. *Acel coif de fer ce Butu în vechime l-a purtat l-a adus cununi de laudă.* ASACHI, S. L. I, 70. *Se prepară în ministerul guerei un proiect spre a se prezenta camerelor asupra decorațiilor militare și asupra drepturilor ofișerilor ce le poartă.* CR (1848), 10²/38. *N-aș fi gîcit că bătrîna ... ce purta ochilari și priza tabac era frumoasa doamnă B. NEGRUZZI, s. I, 68. Privim vechea armură Ce un uriaș odată în războaie a purtat.* ALEXANDRESCU, O. I, 73. *Salbă și rochișă pentru-un sărutat, Niciodată, doamnă, cu nu am purtat.* BOLINTINEANU, O. 76. *Pe dasupra poartă un contos.* ODOBESCU, S. I, 263. *Flori albastre are-n păr-u și o stea în frunte poartă.* EMINESCU, O. I, 85. *Căfelușa ... la gi purta o salbă de galbeni.* CREANGĂ, P. 291. *Pe cap purta gugiu-mane puse cam într-o parte.* ISPIRESCU, M. V. 44. *Stăpînul meu n-a purtat pîndă acum așa haine proaste.* id. L. 200. *Ce poartă ca, alt om aruncă.* COȘBUC, P. I, 127. *Jupîn Hağıul purta pe umeri o scurteică de lastic.* DELAVRANCEA, II. T. 6. *Fiecare lucru ce poartă pare la locul lui.* D. ZAMFIRESCU, A. 23. *Pe pieplărelul lui de lînă Purta un ban de la-mpăratul.* GOGA, P. 23. *Femeile din sat purtau haine tot mai scumpe.* AGÎRBEANU, A. 212. *Purta gulere prea scurte pentru giul său lung.* BASSARABESCU, V. 8. *Dar ce înțelegi tu prin stil, Policarp? Că port ghete toldeauna lustruite?* GALACȚION, A. 386. *Purta pe cap o veștedă cunună Și-n ochii lui părea că, decopotrivă, Melancolia lumii întregi s-adună.* TOPÎRCEANU, B. 88. *Ai purtat lucruri purtate de altele.* CAMIL PETRESCU, T. II, 167. *Purta haină cenușie, strînsă la mijloc.* C. PETRESCU, I. I, 13. *Maria ... purta ciorapi roz.* BRĂESCU, O. A. II, 292. *Poartă gulere tare de cauciuc și o cravată lungă.* SEBASTIAN, T. 10. *Purta o bască mică și o pelerină neagră de cauciuc.* VLASIU, D. 14. *Purta arteriu și cealaua de culoare înlunecosă, albăstră.* SADOVEANU, O. X, 203. *Prinos de inclînare la frumusețea smecădă El poartă o cătușă de aur drept douăzeci.* ARGHEZI, VERS. 385. *Părul tîns scurt îl da peste urechi, în care purta doi mici cereci din două mărgele albastre.* CĂLINESCU, S. 155. *Căciula o poartă pe sprînceană.* STANCU, D. 489. *Noi nu purtăm pantofi boieresci subțiri.* id. R. A. IV, 257. *N-avea pe lume păreche: Purta cercel la ureche.* PARASCHIVESCU, C. T. 87. *Tudor Bălesu purta vestă neagră peste cămașă albă cu mîneci bogate.* FREDA, M. 187. *Pe cup purta o șapcă mare de birjar.* BARBU, P. 170. *Era vîntor și nu purta ceasul la mîni, să nu se strice.* V. ROM. noiembrie 1964, 14. *Cîși mă văd toți mă-ntreabă De ce port maramă neagră?* JARNIK-BÎRSEANU, D. 321. *Bade ca al meu nu vezi, Că poartă cheameșă albă, La grumași năframă neagră.* FOLC. TRANSILV. I, 113. *Nu tot ce poartă rasa și camilafca e călugăr.* ZANNE, P. III, 335. *Sînt cercel eu toartă, Dar om nu mă poartă, Decît mă agață La case în fașă (lăcățul).* GOROVEI, C. 193. (TRANZ. I a c t.) *Își luasă o fată a unei rachierie ... Și o purta cu salbi de galbeni.* NEGULCE, L. 85. *În cazarină purtam soldații mai așa ... Dar cînd îi scoateam la inspecție ... mă rog, hainele noi.* BRĂESCU, V. 140. *Se crede frumusețea lumii pentru că bărbatu-său o poartă gătită.* SADOVEANU, O. X, 608. *De cînd nu-a luat, Bine m-a purtat, Cu cămeși de in.* POP., ap. GCR II, 331, cf. SEVASTOS, C. 22. *Și-n postavuri te-oi purta.* BIBICESCU, P. P. 279. (REFL.) *Împăratul ... o au urgisit să nu mai fie volnică a să mai purta în portul împărătesc (a. 1760).* GCR II, 74/10. *E chipes ... și să poartă în ostășești.* JIPESCU, ap. TDRO. *Mă purtam curat.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 96. *Astfel se poartă pe-aiți fecioarele noastre, cu tolbă, Gleznele lor incingîndu-le strîns cu coturnul.* COȘBUC, AE. 19. *Se poartă încinși cu colane de catifea.* HOGAȘ, DR. I,

251. Sumese izmenele și, deseulți, euni se purta, tneepu să strige tare. VISSARION, B. 41. ◇ Loc. a. d. j. și a. d. v. De purtat = (care este, servește) de îmbrăcăminte. Dumnezeu n-ajută celui care umblă eu furtișag, fie lucru de purtat, fie de-a mîneării. CREANŌĂ, A. 45. Să-mi dai de mîneare și de purtat elt nî-a trebui. id. P. 151. ◇ Ex p. r. A purta doliu = a umbla înbrăcat în negru sau a aplica o fișle reagră pe haine, în semn de doliu. Caty rămase ceva mai îndărăt de grupul faniliei, pușin indispusă de daliul pe care, pentru circumstanță, fu nevoită să-l poarte. CĂLINESCU, S. 370. În prag o femeie eu obrazul frumos, blondă ... Purta doliu mare. STANCU, R. A. I, 174. ◆ Refl. impers. A fi la modă. O văzu înfundată într-o rochie eu fioneuri, eu tceurile de o șchioapă la pantofi, cum se purta odinioară. CARAGIALE, O. IV, 265. Se poartă ... E la modă ... Am pește 20 de brăfari. DELAVRANCEA, O. II, 277. Știți că se poartă pantofi din piele de șarpe? BRĂSCU, O. A. II, 259. Să cătăm doi, trei eoșii înedălși eu iminii ... C-așa se poartă lu Jii. ȘEZ, V. 31. ◇ (Prin lărgirea sensului) Se poartă anul acesta misticismul, RALEA, S. T. III, 292. ◆ (Regional) A ține, a îngriji, a întreține. Această rană se întinde uneori pe toată spinarea dobiolocului, mai ales cînd omul nu simte milă de vita lui și o poartă asfel. ȘEZ, III, 202. Nu mai știau bieșii pînă în ce să-mi mai faci și cum să mă mai poarte. VLAHUȚĂ, O. A. II, 248.

3. A avea imprimat, gravat, pietat, seris. A porunci [t] ca să se tipărească o carte ce poartă în frunte titula: „Cărticea năravurilor bune“ (a. 1810). IORGA, S. D. XII, 202. Români ... nu vă atingeți de banii eu păcat Ce poartă a lui Despot chip mîndru-nconrat. ALECSANDRI, T. II, 189. Cavaleri români purtînd acvila creștină pe eoșul lor de fer veniră să caute o poartă mai pacinică. ODOBESCU, S. I, 252. Stlpii de porși purtau două rînduri de numere, eu vâpseaua decoptrivă de ștearsă. C. PETRESCU, I. I, 220. Cupeurile care trăgeau sub bolta intrării purtau blazon. SADOVEANU, O. VIII, 125. ◇ Fig. O petiție care poartă caracterul nevinovăției (a. 1848). URICARIUL, X, 19. El poartă pe-a sa frunte un semn dumnezeiesc. ALECSANDRI, P. I, 134. El poartă marea superficialității și dezordinilor strămoșești. VLAHUȚĂ, O. A. I, 181. Tanța purta pe față un surt euurat de ferieire. RENREANU, R. I, 245. Nenoroștii, albi ea parul, eu capul gol, eu părul mlvoi, fugeau eu priviri rătăcite, purtînd în palma zărcilită pecetea neagră a lașității lor. BRĂSCU, O. A. I, 291. Poartă acum pe față o melancolie senină. H. LOVINESCU, T. 405.

4. A fi lustrat, prevăzut eu ..., a avea (în structura sa). Ar trebui să-i dau în gerunelii, s-o admîr zile neșfîrșite, toemai fiindcă poartă chipul, frumosul, delicatul și nobilul ei chip. DELAVRANCEA, T. 258. Greoi atrîră galbenul acoperiș, Purlînd spărturi albastre de lumină. PĂUN-PINCIO, P. 57. Călușii purtau în jurul nărilor înflorituri de gheață. AGIRBICEANU, A. 465. Cel nui frumos măr poartă în miezul lui vieruele care îl va roade și-l va închirei. CAMIL PETRESCU, T. I, 371. ◇ Fig. Carele scamănă pre duhul și poartă chipul ceriului. COBESU, EV. 54. Boierii cei de aice îl cunoaștea, îl știa La haractirul ce poartă nimic nu se-ndoia. BELDIMAN, E. 64/28. De ce porși o tristă frunte? ASAGHI, S. L. I, 121. Pare că și trunchiul vecinici poartă suflete sub coajă. EMINESCU, O. I, 85. E Șuier copilul, căpetenie de haiduc, ce poartă fulgere în priviri. DELAVRANCEA, S. 175. Că-i un negliob ce poartă-n piept Un suflet înelini. NECULUȚĂ, T. D. 53. Pesemne, dragul meu, sint clipe în care purtăm al suflet în noi. GÎRLEANU, N. 106. Sint oameni care poartă în ochi, fără nici o puțință de amăgire, tot adevărul personalității lor. GALACTION, A. 58. Arareori cite un copil, drept, tăcut, purtînd în ochi liniștea naturii în care creșuse, rădărea pe neașteptate. BRĂSCU, O. A. I, 46. Și l-am prins la noi la poartă Să vedeu ce mînte poartă. JARNIK-BIRSEANU, D. 67. V. Trans. I. (Învechit) A avea asupra sa (pentru a conduce, a decide etc.). Eu port toată puterea. ALECSANDRI, T. II, 169.

2. (Complementul indică giuduri, sentimente, intenții etc.) A fi stăpînit de ...; a nutri (2). Fcreașii de

ceia ce poartă gînd bunu cătră II[risto]s (cea 1550). CUV. D. BĂTR. II, 466/17. Temniceariul nici o grijă nu purta, căce că Dumnezeu era eu Iosif. PALIA (1581), 162/3. Purta pîzmă Isaf lui Iacov. BIBLIA (1688), 20¹/19. Ci-i porși pîzmă și-l zavistuești pre lu unii și pre la alții. ANTIM, P. 84. De ce să purtăm atla fried? BUDAI-DELEANU, T. 108. Cînstele-i ea pre pînă în țai cei trupești și poartă năravuri bune (a. 1824). IORGA, S. D. XII, 211. El încă purtînd siială de oanueni sălbaticiei și de feară. DRĂGHICI, R. 62/11. Să-ți priiinești această mică pedepsă de la dînsul pentru eugetul cel rău ce ai purtat asupra lui. BĂRAC, T. 44/7. Trădătorul s-a folosit de această ocazie ca să verse asupra nenoroșitului fiu ura ce purta tatălui. BĂLĂSCU, M. V. 155. Viul interes ce trebuia să-l poarte pentru Dionis. EMINESCU, N. 77. Să nu mă silești a-mi împărși simpatia ee-și port. CARAGIALE, O. IV, 381. Mulți li purtau ură și-i despeau gînd rău. DELAVRANCEA, S. 16. Eu vă port prea multă stimă și n-aș putea fi de altă părere. VLAHUȚĂ, O. A. I, 198. Nu știu ee-i eu tine Că tot porși bănat. COȘBUC, P. II, 143. Acest inimos slujitor cunoaște dragostea fără margini ce vă port. CAMIL PETRESCU, T. III, 462. Singurul care ne sta în cale era popa, căruia, ninuc de zis, li purtam o friedă, soră eu noarțea. VLASIU, A. P. 45. Era văr eu un lucrător tînr care-și purta pică. PAS, Z. I, 270. Din toate părșile se azeau fluierînd golanșele ... Și pareă nu purtam friedă. ISAC, O. 200. El mi-a spus că ... nu-mi poartă dușmănie. BARRU, P. 23. Frică nimărui nu purtăm. TEODORESCU, P. P. 173. Fala tnsă, colca vînjoasă și voinică, nu-i purta friedă. MARIAN, INS. 116, cf. ALR SN V H 1 251/987. La dușman nu se ducea, Că mare friedă purta. BALADE, III, 340. ◇ Loc. v. b. (Trans. și intrans.) A purta (de) grijă (sau grija) euiva sau de (ori, învechit, despre) ceva = a se îngriji de cineva sau de ceva. Să făcea a purta grija împăratului. MOXA, 392/5. Le purta de grije în toate zile. DOSOFTEI, V. S. octombrie 73¹/14. Ne poruncește noauo II[risto]s ca să purtăm grije pentru împărășia ceriului. CHEIA IN. 12¹/3. Poartă grijă pentru noi. BIBLIA (1688), 200¹/51. Fîindu boierii orlnduiți de purta grije ce era treaba: plne, ordzu, iarbă, lemne. NECULUȚĂ, I. 43. Nu purta grijă de aceasta. ANON. CANTAC., CM I, 86. Au purtat de grije pentru nltuinea neamului omenesc. ANTIM, P. 1. Să nu poarte grijă că va urma la toate poroneile împărătești (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 227/3. Să poarte de grijă sarorei sale (a. 1805). URICARIUL, XI, 328. Grija care trebuie purtată cînd fată oile. ECONOMIA, 88/10. Grija lui ș-acum poartă nevăzută. BUDAI-DELEANU, T. 139, cf. DRUL. Eu țî voi purta grijă pentru toată cheltuiala dîmulei. DRĂGHICI, R. 6/13. Ispravniceu ... a avut bunătatea să ne poarte grijă foarte mult. KOGĂLNICEANU, S. 2. Nu purta grijă de capul nostru, domnule. NEGRUZZI, S. I, 172. Mă due îndată ueasă pentru ca să port de grijă despre cele trebuincioase pentru bal. ALECSANDRI, T. 419. Despre sosirea mea, dacă nu te anunș din vreme, nu purta grije. CARAGIALE, O. VII, 78. Tutturor le purta de grije, că n-ar fi intrat eu nutnă goală măcar d-ai fi părăpălit-o pe jărăgai. DELAVRANCEA, S. 229. Poartă grijă de aditna lor. VLAHUȚĂ, O. A. II, 33. Au pus pe o babă, care le purta de grijă, să se dueă la împăratul. ȘEZ, II, 50, cf. COȘBUC, P. I, 138. Bărbatul li purta de grijă. GÎRLEANU, S. 160. Pallas Atena-nșleapta, Cea care-i poartă de grijă la orice nevoic, îl vede. TOPÎRCEANU, P. O. 11. Am purtat de grijă să nu rămînă pe dinafară. C. PETRESCU, I. II, 172. Sub pînțele Glicherie, care poartă atla grijă de mîndăstire, se face iconomie. STĂNOIU, C. I, 86, cf. H. LOVINESCU, T. 145. Și de grijă ne-a purta Plaiul eu pădurele. ALECSANDRI, P. P. 258. Să se dueă încotro i-a purta Dumnezeu de grijă. SBIERA, P. 297. Să port grijea de haiduci. RETEGANUL, TR. 39. (Refl. p. a. s.) Grija lor nu se poartă îndelung. ECONOMIA, 209/13. Au dat poruncă de a-i petrece în țara lor și de a li se purta grijă. AR (1829), 58¹/19. (Familiar) A-i purta enlva un dînte = a urmări să se răzbuie pe cineva. Sînd de vorbă eu ea anu aflat că-i purta președintelui un dînte. ȘCÎNTEIA, 1965, nr. 6 589. ◆ A avea în sine, a conține, a ascunde; a reține, a păstra. Pre Antonie de-mi voi

purta mntea, nu-l voi numi nicidnăoară patriarh. DOSOFTEI, v. s. octombrie 63°/28. Acel glas purta o melodie și melodia atrage și imblinzeste fiarele. BOLLAC, o. 33. Omul mare-n suflet, moșnean, străin el fie. În suflet poartă lumca întregă drept moșie! ALECSANDRI, t. II, 114. A început a se cînta de către o națiune cînticele ce nu port în sine o însemnare exactă. ODOBESCU, s. 1, 216. Adevărata tragedie, sufletul cel mare o poartă în el. DELAVRANCEA, t. 69. A găsi astfel de element în orice lucrare artistică este a crede că arta poartă în sine o putere ... moralizatoare. GHEREA, ST. CR. II, 74. Trece luni, ba uneori și ani, fără măcar să bănuiești că, într-o parte necunoscută a creierului tău, porți icoane din alte vremuri trecute. BRĂTESCU-VOINEȘTI, p. 297. Purta în suflet risul ei cald, buzele ei pline și umede. REBREANU, t. 20. Două groaznice blesteme ... Ce să fac de acuma oare? Cui să-i spun ce port în suflet, ce m-apasă, ce mă doare? EFTIMIU, i. 38. Într-un trup de copil, el purta învacitatea, limbulia ... pe care ar fi putut să le împartă între ei trei oameni grași și certați cu bunul-simț. GALACTION, a. 279. Asemenea imagine făcătoare de minuni purta în sine toată puterea și toată biruința împotriva unor necredințioși ca aceia. SADOVEANU, o. IX, 186. Port încă în sufletul meu acea clișă minunată. CĂLINESCU, s. 83. Port încă-n gânduri Mierea, mirajul. Dar fără tînc Iană-i peisajul. BLAGA, p. 74.

3. (Complementul indică nume) A se numi¹ (1), a se chema într-un anumit fel, a căpăta ori a avea o anumită denumire sau un anumit calificativ: p. ext. a prelua de la cineva (ducînd-mai departe). Cf. BĂLCESCU, M. V. 40. Numele de romîn ce-l purtăm. CR (1848), 18°/5. Cinci cămăruțe ... din care una mai mărișoară poartă pomposul nume de salon. NEGRUZZI, s. I, 70. Tu porți un nume dulce. ALECSANDRI, p. I, 166. Nu trebuie să ne amăgescă titlul lor, care poartă numele filozofului Menip. ODOBESCU, s. I, 52. Mulți la noi o confundă cu greurele, din cauză că ea poartă pe franțuzește un nume ce s-ar crede că corespunde cu al acestuia. id. ib. III, 23. E un tînr desăvîrșit, care-ți va purta cu onoare numele. CARAGIALE, o. VII, 213. N-ai văzut tu vesclie De cînd ești și porți un nume. COȘBUC, p. II, 33. Porecla de Ncamful pe care o purta din școală i se cuvenea. BRĂTESCU-VOINEȘTI, p. 170. Nu poartă numele meu. GALACTION, o. A. I, 37. O stradă a lîrgului poartă numele lui. SADOVEANU, o. VI, 123. Există într-adevăr și azi o bisericuță pe un mal al riului Dimbovița ... purtînd numele ciobanului din legendă. ARGHEZI, B. 126. Străzile care dau spre lac poartă nume de boieri. CĂLINESCU, s. 5. Punctul unde are loc această gravă indicație poartă un nume cu mari rezonanțe simfonice: Wagner. BOGZA, c. o. 17. Aș vrea să-i poarte fiul nostru cu cînsle numele. STANCU, R. A. III, 14.

4. (Complementul indică conversații, corespondență etc.) A desfășura, a susține, a duce (împreună) eu altul sau eu alții ori între ei; a întreține. Era gata să continuc, din orice loc, o conversație purtată de alții. AGIRBICEANU, a. 125. O sfadă izbucni între ei, pe care o purtau în ungherește. id. ib. 468. Costi purtase în cursul verii o întinsă corespondență cu tatăl său. SADOVEANU, o. VIII, 313. ◊ Refl. pas. Convoorbirea s-a purtat apoi asupra Pactului oriental. TITULESCU, D. 659. Discuțiile s-au purtat în jurul unor probleme privind politica partidului. ȘCINTEIA, 1960, nr. 4 848.

VI. Tranz. (Popular) A îndeplini conform tradiției, tipicului, cerințelor. Anu de i-ai purta batir rînduielele, să nu stie cu țerna-n gură. CONTEMPORANUL, VI, 2, cf. PAMFILE, c. T. 353. ◊ Refl. pas. Toate aceste pomeniri ... se cheamă griji și mare mult e cîinat acela căruia nu i s-au purtat grijiile. MARIAN, I. 370. Slujbele sint de toate șapte la număr. Ele se poartă de regulă în șapte simbele. id. ib. 377.

VII. Refl. A avea o anumită conduită, a se comporta, a se manifesta într-un anumit fel (în relațiile sociale, față de cineva etc.); p. ext. a acționa într-un anumit fel. Dumitrașco Vodă încă să purta bine că i le trimite peste cinci, șese zile. NECULCE, L. 209. [Dasecîli] eu ce felii de silință să poartă asupra învătăturii copiilor

(a. 1748). URICARIU, I, 65. Purtîndu-se și el împotriva sfișintelor cu nevoiulă. MINEIUL (1776), 78°/17, cf. ȚICHINDEAL, F. 17/19. Relele ... fi s-au trimis din cer ca ... să te învețe cum trebuie să te porți de să vor iuvi tarăși. MARCOVICI, D. 15/27. L-au sfătuit cum trebuie să să poarte. DRĂGHICI, R. 30/21. Se sili și el a se purta cu cele mai bune ... purtări. GORJAN, H. I, 2/4. Acum am prins de nou la putere și nădăjduiesc ... că mă voi purta bine de acum. KOGĂLNICEANU, s. 95. În gospodărie ... fiștecare trebuie așa să se poarte ca: cheltuiola să nu întrecă pe dîștig. I. IONESCU, c. 242/28. Până la o vreme s-au purtat bine. BĂRAC, T. 10/23. Poartă-te după împrejurări! BĂLCESCU, M. V. 203. Iacă, pricline, zise, dacă știi cum să te porți, Bucășica chiar din gura lupului poți să o scoți. PANN, P. V. I, 24/22. Ca fiarele unul asupra altuia ne purtăm. EMINESCU, N. 145. Și aici s-a purtat tot hursuz, cu obrăznicie și prostete. CREANGĂ, P. 292. Zina se purtă cu mare bună-cuviință. ISPIRESCU, L. 39. Firește, la început să purtau cu mine ca niște cunoșcuți. DELAVRANCEA, T. 221. Cum te porți mă port. DAVILA, V. V. 147. Or fi știind carte multă, dar nu știu să se poarte. BRĂTESCU-VOINEȘTI, p. 353. Marina se purta însă cu un deosebit respect față de Elenița. AGIRBICEANU, A. 221. Ar să-ți spună ei ce mai au de făcut și cum se cuvine să te porți aici. HOGAȘ, DR. II, 45. Știu bine ce fac și cum trebuie să mă port. REBREANU, I. 219. Lui Virgiliu i-ai intrat în grații ... El se purta mai bine eu conștrații. TOPIRCEANU, B. 91. Cine știe să se poarte nu pleacă în asemenco caz. CAMIL PETRESCU, T. III, 445. Domnișoară Sabina, știi că nu-mi prca plece cum te porți cu mine. C. PETRESCU, c. V. 367. Saldatul pleacă în concediu muioi dacă se poartă bine. BRĂTESCU, o. A. II, 312. Vă purtați cu mine de parcă-as avea opt [ani]. SEBASTIAN, T. 105. Poartă-te frumos ca să îți plăcut oamenilor. VLASIU, D. 6. Se purta de sus cu ceilalți soldați. SADOVEANU, o. II, 354. Se purta c-o politeță exagerată cu toată lumea. BART, E. 365. Nu voi cîsimți niciodată să nu mă port leal cu viitoarea mea soție. CĂLINESCU, E. O. II, 316. Soția mea m-a luat învîlat cum să mă port prin lume. STANCU, R. A. III, 23. De ce se purta el asa de prietenos? PREDA, M. 267. Daria, vezi cum te porți. T februarie 1962, 18. Vorbea com stînjnit și abia acum îmi dau seama că el se purta așa tocmăi pentru că nu voia să mă jignească. V. ROM. ianuarie 1965, 72. Eu m-oi purta și voi face După cum lui badea-i place. ALECSANDRI, P. P. 267, cf. TEODORESCU, P. P. 104. Să vă purtați cum se cade. SBIERA, P. 252. Să purtau cu necuviință. RETEGANUL, P. III, 58. Să-mi văd mindra Cum să poartă. BIBICESCU, P. P. 15. Și ea bine s-a purtat, Pă drăguț l-o ascultat. FOLC. TRANSILV. I, 333. Cum ți-e chipul te poartă. ZANNE, P. II, 68. Mireasa intrînd în casa socrilor, toți țin ochii pe dînsa să vadă cum se poartă. id. ib. IV, 450. ◊ (Construit cu dativul etic) Așă să mi te porți! NECULCE, L. 21. ◊ F i g. Că slova-nvata graiul și gîndul să se poarte. ARGHEZI, S. P. 95. Dorule, ce ți-am făcut De te porți așa urit? FOLC. TRANSILV. I, 124. ◊ (Prin lărgirea sensului) Alcoolul absolut se poartă cu camforul precum apa cu zahărul. MAN. SĂNĂT. 114/25. ♣ Tranz. fact. A determina pe cineva să se comporte, să acționeze într-un anumit fel. Arcadie avea o muiare ... foarte rea și lacomă și-și purta bărbatul cum era voia ei. MOXA, 365/36. Socotînd boierii că l-or purta precum le va fi voia lor. NECULCE, L. 87. ♣ F i g. (Învchit, rar) A petrece (II 3), a se desfăta. Acel loc plin de lumină Unde inimi nu suspină, Ci în bucurii se poartă. I. VĂCĂRESCU, P. 256/3.

VIII. I. Refl. (Învchit) A se petrece (II 5), a se întimpla; a se desfășura. Purttîndu-se lucrurile așa ... mare nechivernisală s-au făcut între moscal de și-au împărțit oștile în multe părți. N. COSTIN, LET. II, 116/38. Sotul turcesc ... vîdzînd aceste lucruri ce să pōortă și moscalii nu primăse bani să facă pace ... au făcut izvod de toate. NECULCE, L. 351. A cărora lucruri și cum s-au purtat, și cum au descălecat ... le trec și le las. C. CANTACUZINO, CM I, 65. Den dumnezeiasca orînduioală, lucrul așa s-au purtat că fiind aici în țară un beizade ... și el avînd o cocoană ..., scriînd la patrieșie la Tariograd,

i-au adus blagoslovenie cu să o poată lua. R. GRECANU, cm II, 167. Văzind ceilalți boieri cum se poartă trebile (sfârșitul sec. XVIII). I.E.R. III, 201/38. Au ... datoric ... a socotii și pentru cele trecute vremi cum s-au purtat lucrurile (a. 1757). URICARIUL, IV, 7/1. Pentru lupșările celor ce se vor purta printre voi ... vă veți arăta la ispravnic (a. 1831). ib. XIII, 392.

2. **Iu tran z.** (Jur.; urmat de determinări introduse prin prep. „asupra”) A avea ea obicei, a se referi, a privi; a se preocupa, a se interesa. *Îndoiala judecătorului nu a purtat decît asupra sensului exact al unei ordonanțe prefectoriale.* COD. PEN. R.P.R. 177. *Acest proces purtînd asupra unei chestiuni care este prejudiciată.* ib. 479. *Indiferent dacă divulgarea poartă asupra unui fapt adeverat sau nu.* ib. 535.

IX. **Iu tran z.** (Regional) A rezista (I) (Secu — Strehaia). GL. OLT. [Pielea de porc], dac-o lași fără să pui țeva ..., poartă aiă mult. ib.

— Prez. înd.: port. — Și: (învechit) portă vb. I.
— Lat. portare.

PURTĂBIL, -Ă adj. (Familiar; despre obiecte de înbrăcămintă) Care este comod de purtat, care nu se murdărește și nu se uzează ușor; p. ext. care uia poate fi purtat, care nu este înec uzat, (rar) portabil (2). Cf. DEN.

— Pl.: purtabili, -e.
— Purta + suf. -bil (după fr. portable).

PURTABILITĂTE s. f. (Rare) Calitatea de a fi purtabil. Cf. sic VI, 56.

— Purtabil + suf. -itate. Cf. fr. portabilité.

PURTĂLĂ s. f. (Regional; în loc. a d j.) De purtală = (despre obiecte de înbrăcămintă) de purtare, v. purtare (II) (Fătărăuși — Pașani). VASILIU, p. L. 163. *Tală, să-ai doi bani de cheltuială și straine de purtală.* id. ib., cf. 261.

— Purta + suf. -cală.

PURTĂNE s. f. Acțiunea de a (se) purta și rezultatul ei.

1. I. Transportare, ducere; cărat. Cf. purta (I 1). *Trebuie să le spuie drumețul făcut în tovărășia boierului Topală; chinurile de foamă ...; purtare în etică a boierului și apoi drumețul întinecos din peșteră.* VISSARION, u. 320. *C-o să facem d-o plimbare, Cam în chip de vînătoare După pasări galbioare, Că-s bune la mîncare, Și ușoare la purtare.* ANT. LIT. POP. I, 367. ♦ Fi g. (Învechit, rar) Suportare. *Vodă a plătit zăhărcău ce trebuia dusă în Cameneș cu bani, ca să nu se asuprească seara cu purtare ei.* ȘNECAI, III, 169/38. ♦ Fi g. (Învechit, rar) Îngrijire, păstrare, conservare. *Am socotit ... să fac oareșare cituși de pușină lăminare intru acest noian al neștiinții pămintenilor miei de cunoștința purtării sănătății.* PISCURĂSECU, o. 1/20. ♦ (Învechit și regional) Ducere a sarcinii de către o femeie gravidă; p. ext. sarcină, graviditate. Cf. purta (I 3). *O! purtare de pîncele prea slăvită!* MINEUL (1776), 90²/27. *Cu răsărirea cea din purtare pînceleului, lumii blagoslovenie ai înflorit.* ib. 94²/21. *Bolnava s-a ostenit purtare pe timpul purtării.* MARIAN, NA. 45.

2. (Învechit, rar) Ducere cu sîla, contra voinței sale. Cf. purta (II 1). *De la Caița la Pilat, de la Pilat la Irod [a fost dus Iisus] ... Într-aceaste purtări întru toate ce purtară pre Domnul Hristos, avu svenția sa legături greale.* VARLAAM, c. 77.

3. (Regional) Circulație, mișcare. Cf. purta (II 3). *Acceste drumuri create prin purtare oamenii, vitelor ari cailor trăgători la felurile vehicule au fost și pe atunci ... urme numai de tâlpi omenești, de copite ori de roate de car.* N. A. BOGDAN, c. m. 7. ♦ (Prin Vestul Transilv.) Afacere, treabă. PAȘCA, GL. *În ce purtare ești pe-aiți?* id. ib.

4. (Învechit) Conducere, dirijare. Cf. purta (III 1). *Acci fii cari ... stnt de neapărută trebuință pentru purtarea economiei, cu (1848), 6¹/40. În limba latină s-a deprins la stilu ce se zice curial și diplomatie, adecă*

cel adoptat și uzitat din veacuri în purtare a afacerilor țării. BANIȚIU, p. A. I, 499. ♦ *Purtare de mîinte gînd sau de mîinte purtare de gînd = promie (1), provideță (2). Promișlenie, adecă de mîinte purtare de gînd.* DOSOFTEI, v. s. noiembrie 153¹/30. *Cu a căruia purtare de mîinte gînd și lasare toate să tîmplă cu direct gîndef.* id. ib. 151¹/4.

5. (Învechit și popular; în expr.) Purtare de grijă = sollicitudină, atenție, grijă (arătată unei ființe, față de o problemă etc.); îngrijire. Cf. purta (III 1). *Deu grijă și purtare de grije să na ivi fte pace.* BIBLIA (1688), 368¹/20. *Și-i au dat toată purtare de grijă a casăi lui (începutul sec. XVIII).* MAG. IST. I, 88/30. *Mai înainte să se ferească pre sine și cu purtare de grijă să se păzească.* IAGOV, SYN. 3¹/9. *Cite neanuri ... fără leuevire au neînecălă purtare de grijă (a. 1775).* URICARIUL, I, 75. *Îfi voui lauda darul și purtare de grijă cea multă în toate.* MINEUL (1776), 14²/6. *Mai înainte de a le schimba seutecele avea purtare de grijă a-i scălda.* IST. AM. 52¹/6. *Vreun omu strein milostivîndu-să il va lua în purtare sa de grijă.* PRAXILA (1814), 152/27. *Cea mare a sa purtare de grijă covrînd mai mult decît hrenea laplelui său și-au păzit viața.* BELDIMAN, s. p. I, 19/1. cf. DRULU, LB. *Dumnezeu ... are subla sa purtare de grijă pasările cerului.* DRĂGHICI, n. 40/16. *În împînia fratele său ... arătîndu-i cele mai adine și fragețe priamiri și purtări de grijă.* GORJAN, II, I, 4/7. *D-a mea purtare de grijă să fii binecredințat.* PANN, v. v. II, 17/20. *Are înălțimea sa atita purtare de grijă, ca să nu fim chinuși cu frig, cu foamă și cu sete.* CREANGĂ, p. 258. *Dascălul îl însărcinase cu purtare de grijă pentru dînsa.* SLAVICI, s. I, 151, cf. ALEXI, w.

II. Folosire, întrebuințare a unui obiect de înbrăcămintă, de încălțăminte, de podobă; purtat (4). Cf. purta (IV 2). *Purtare fără drept de uniforme ... militare.* COD. PEN. R.P.R. 448. *Era un omu seund, nebărbier, cu pantalonii cenuși, roși de-atita purtare.* PREDĂ, v. 86. *Hainele de le avea se cam hărlăneră de atita purtare.* BABU, c. 21. ♦ Loc. a d j. De purtare = a) (despre înbrăcămintă, încălțăminte etc.) care se poartă în mod obișnuit (în zilele de lucru); de toate zilele, de lucru. Cf. DL. DEN. ALB. SN. IV. I. 155; b) (rar; despre animale) care se folosește la muncă, la tracțiune; de muncă, de tracțiune. *Grigore era plictisit ... din pricina Nadinei care, fiind amatoare de înșeală, nu ar fi mîlțuaită să o plimbe cu caii de purtare.* REBREANU, R. I, 214. ♦ Expr. A lua (uu lucru) la purtare = a începe să întrebuințeze (uu lucru) foarte des, (aproape) zilnic. *Pe cap purta o șapeă mare de birjar, lepădată o dată și luată din nou la purtare.* BARBU, v. 170. *A-și lua nasul la purtare v. u a s¹ (I).*

III. (Adesea la pl.) Mod, fel de a se comporta; conduită, comportare, (rar) port² (II 3), purtal¹ (5), (regional) purtătură. Cf. purta (VII). *Ne lepădăm ... de toate purtările lui.* PRAX. GOV. 115¹/15. *Fefe apoi s-alegeni înțelepte ... Ce cu purtare întregă vitează Să privească spre a legilor pază.* BUDAI-DELEANU, t. 380. *A sale laudale purtări (a. 1818).* URICARIUL, I, 251. *Ce bine putem aștepta ... de la purtare cea bună.* PETROVICI, p. 3/18, cf. DRULU. *Au dorit a avî preleje de a apăra purtările ocîrnăirii întru cele ce se atinge de Portugalia.* AR (1829), 54²/16. *Purtările voastre să fie dreptă pîldă eredințioșilor slujitori ai Columbiei.* ib. (1830), 20¹/16. *A fi însuși el nulțumit de sineși și de purtare sa.* MARCOVICI, D. 10/8. *De acum înainte țși va îndrepta purtările.* DRĂGHICI, n. 51/13. *Purtările sale cele înțelepte cu toate treptele de oameni.* GURJAN, II, I, 2/9. *Prin purtare și împărșirea lor de bani însușla încredere între locuitorii.* ASACHI, s. L. II, 28. *Purtare lui Kiraly dupe aceea dă de neadeverată această bănuială.* BALCESCU, m. v. 126. *E cu neputință a avea cineva a purtare mai convenabilă decît a ei.* CR (1848), 26¹/73. *Of, fetică manii! cum ești frumuseică, Cuat țși văz purtare, cum te văz cinstită.* PANN, v. v. I, 55¹/3. *Curînd se vor decantăgi și se vor rușina de purtare lor.* BOLLIAC, o. 225. *Cîntecul, purtare și năravul și-a schimbat.* ALEXANDRESCU, o. I, 187. *Dar ceea ce face mai mare onoare numelui de romdu este nobila purtare a poporului de la II iunie și pînă*

astăzi. BOLINTINEANU, O. 217. *Spiritul stăruitor de naționalitate ... mîna pe unii din boieri și mai ales pe Văcărești în purtarea lor.* ODOBESCU, S. I. 261. *Din înțeles lor nu s-a gîsers purtarea necuviințioasă a spiritului.* CREANGĂ, P. 209. *Eleva Lucy N. din clasa V are o purtare urîlă în societate.* CARAGIALE, O. II, 190. *Toți se uiairă de asemena purtare pripită.* SLAVICI, N. I. 73. *Au purtarea noastră nu-ți place? Ispirescu, L. 12. Era o cîria purtarea mea. Spionam un oai atît de bun și de liniștit.* DELAVRANCEA, T. 196. *Iubirea ei a fost Răiită de disprețul purtării fără rost.* COȘBUC, S. 100. *Din purtările lui, ar fi putut pricepe cîcva că-i simpatică domnișara aceea.* AGÂRBICEANU, A. 52. *I-am spus că te-a supărat purtarea ei de azi.* HOGAȘ, DR. I, 185. *Nu înțelegea purtarea lui.* REBREANU, I. 117. *Dacă s-ar putea cinematografia și fonografia conținutul unui roman, am vedea pe plinzi figurile personajilor, gesturile lor, toată înfățișarea și purtarea lor.* IBRĂILEANU, S. L. 3, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Fala mea, purtarea asta mi se pare cum cludată.* EFTIMIU, I. 21. *Floreal a fost admirabilă în purtarea ei reținută și demnă.* GALACȚION, O. A. I, 51. *Purtarea mea a stîrnit minia celor din jurul meu.* CAMIL PETRESCU, T. I, 356. *Tinere, ce fel de purtări sînt acestea? SEBASTIAN, T. 149. Mendeluf avea purtări mai alese.* VLASIU, A. P. 17. *Urmărea cu mare luare-ăminte toate vorbele și purtările maică-sa.* SADOVEANU, O. X, 563, cf. COD. PEN. R.P.R. 315. *Se rentarea prin purtarea lui cordial populară.* CĂLINESCU, S. 10. *Am fost foarte mulțumit pînă acum de purtarea voastră.* V. ROM. noiembrie 1953, 125. *Du-te păsărică-i spune Că purtările-i nu-s bune.* TEODONESCU, P. P. 347. *Mindră, buze marmanzii, Dar pe-a cui seamă le fii? — Dară și pe-a dumitale De-i avea bună purtare!* JANNIK-BİRSEANU, D. 368. *Purtarea cea bună multe cusururi acopere.* ZANNE, P. VIII, 464. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Trăiam bine în aceste finuturi bogate, cu a căror sălbăticie ne imprietenisem repede, cu toată neomenia purtării noastre față de codrii seculari de fagi.* BRĂDESCU, O. A. I, 46. *Răauinea să-și explice purtarea lui față de problemele minii, în alt chip.* V. ROM. ianuarie 1965, 87. ◆ Spee. Mod de comportare disciplinară a unui elev, în școală. *Este primul la învățătură și la purtare pe toată școala.* I. BOTEZ, ȘC. 216. ◇ (Glumeț) *La purtare și Grivei Are tot unu și trei.* ARGHEZI, VERS. 267. ◆ (Regional) Evoluție, stare, condiție (meteorologie bună). *Femeile serbează pe Baba Dochia pentru purtare timpului.* MARIAN, S. R. II, 136. *O seamă de românce ... serbează ziua cea dinții din martie ... prin nelucrare, și anume: pentru purtarea timpului, pentru ca să se domolească minia Babei Dochia ...* id. ib.

— Pl.: purtări.

— V. purta.

PURTĂT¹ s. n. Faptul de a (s e) purta.

1. (Învechit) Transport, dus; cărat. Cf. purta (I I). *Avea cai de poștă la toate conacile ... numai pentru purtatul cărșilor.* ANINTE URICARIUL, LET. II, 159/2, cf. ALEXI, W.

2. (Învechit) Conducere, dirijare. Cf. purta (III I). *Oastea noastră ... era risipită den purtatul prost.* M. COSTIN, LET. I, 343/34. *Decheval, om în purtatul oștilor foarte neșter.* CANTEMIR, HR. 166, cf. DDNF.

3. Folosire, întrebuițare a unui obiect de îmbrăcăminte, de încălțăminte, de poadoabă; purtare (II). Cf. purta (IV 2). *Păstra căciula pe ceașă, o căciulă veche cu fundul spart, roasă pe margini de altă purtat.* STANCU, D. 161.

4. (Popular) Fel, mod de a se îmbrăca, ținută; (concretizat) ceea ce se poartă (IV 2), îmbrăcăminte. *Nu le ajungea alt din rîndul mîncatului cîl și din rîndul purtatului (sfîrșitul sec. XVII).* LET. III, 282/16. *Mindrușo cu părul creș, Te cunosc sara pe mers, Pe mersul picioarelor, Pe purtatul poalelor.* HODOȘ, P. P. 161.

5. (Rare) Purtare (III). *Doamna lungă Ștefan vine, Bîndă-n vorbe și-n purtat.* COȘBUC, P. I, 211.

— V. purta.

PURTĂT², -Ă adj., s. f. 1. Adj. (Despre oameni) Care a voiajat mult, umblat; p. ext. cu experiență, versat. *Fericit e călătorul Ce, purtat voios prin luare, își îngnă viața, dorul, Cu-al iubitei dulce auale!* ALECSANDRI, P. II, 55. *D-la, moș Nichifor, ești om purtat, știi mai bine decît mine.* CREANGĂ, P. 115, cf. ZANNE, P. III, 731, PAMFILE, J. II, 161. *Novocanu, tatăl lui Boldur, oai purtat prin strănătăși ..., a schimbat altă orînduială.* C. PETRESCU, R. DR. 94. *Vra să zică, îi om purtat prin lume!* SADOVEANU, O. III, 204. *Alexa baciul a știut ce să le răspundă, căci el e om purtat.* id. ib. X, 511. *De ești om purtat în lume, îl poți face pe dracul să te îmbogățască fără să fii a lui.* ȘEZ. V, 141. *Să chema pe baciul stnei, ca unul ce e mai purtat, căci el fusese de două ori în lîrg.* I. CR. II, 305. ◇ (Substantivat) Căciula purtatului în mijlocul satului (Biserica). PASCU, C. 194.

2. Adj. (Despre obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte) Folosit vreme îndelungată; uzat, vechi. Cf. LB. *Ai nebunii! Cum, eu să port lucruri purtate?* KOGĂLNICEANU, IN PR. DRAM. 424, cf. POLIZU. *Das-cădul îi dăduse niște pantalonî roși, un surtuc și o pâlărie purtată.* SLAVICI, O. I, 79, cf. BARGIANU, ALEXI, W. *Hainele mele ... să mă-mbrac ... Ale purtate.* DELAVRANCEA, O. II, 354, cf. ȘĂINEANU, D. U. ◆ (Învechit; despre pămînt) Cultivat (exagerat de) mult, fără întrerupere, pînă la seacăture. *Ciad pămîntul este foarte bogat și nou, atunci să lasă popoșii mai rari decît atunci cînd pămîntul este vechi și purtat.* I. IONESCU, C. 100/8. *Cu cit locul va fi mai vechi și mai purtat, cu atîta este mai bun pentru hrîșcă.* id. ib. 104/28.

3. S. f. art. Numele unui dans popular care se execută în perechi, în ritm binar și mișcare moderată, cu mai multe variante, executat la deschiderea ciclurilor de joc; melodie după care se execută acest dans. Cf. VARONE, D. 126, DER, M. D. ENC., ALR I 1477/798. ◇ *Purtarea de fete* = dans popular, cu acompaniament vocal, executat de femei care se țin de braț în formație de cerc; melodie după care se execută acest dans. Cf. DEN, M. D. ENC.

— Pl.: purtați, -te.

— V. purta.

PURTĂTIV, -Ă adj. v. portativ¹.

PURTĂREȚ s. m. v. portărel.

PURTĂREȚ, -EĂȚĂ adj., s. n., s. m. 1. Adj. (Învechit) Mobil¹ (I); portativ¹. *Am vîndut lucruri purtărețe și scule.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 189^v/33. 2 scări mari purtărețe (a. 1802). DOC. EC. 71, cf. POLIZU. *Pe lingă plugul cu vapor lucrează de minune și mașina de bătut purtăreafă, ce-i zic locomobilă.* I. IONESCU, N. C. 498/31, cf. DDNF, GHEȚIE, R. M., TRG, CADE. ◇ *Dieftionar (sau vocabular) purtăreț* = dicționar portativ, v. portativ¹.

2. Adj. (Med.; învechit; despre boli) Care este de natură mai puțin gravă, care este ușor de suportat; stenic. *Se împarte idropica în stenică (purtăreafă) și astenică (zăcătoare).* CORNEA, E. I, 17/15. *La gastritul stenic (purtăreț) folosește luarea stngelui, lipitorile.* id. ib. 37/14.

3. S. n. (Prin vestul Transilv.) Fiecare dintre cele două prăjini pe care se eară flnul (la locul unde se face clăia). Cf. REV. CRIT. IV, 145, L. ROM. 1959, nr. 6, 45.

4. S. m. (Învechit, rar; în sintagma) *Purtăreț de viață* = fîmță (care trăiește). *Care sînt și aingăitori duh au înfăleptat, ș-au luavînat, ș-au învafat pre apostoli cu lîmbi strălucimate și înfocate, ș-au adeverînfat, ș-au înlîntîr a fiului lui Dumndăzdu acel purtăreț de viață.* DOSOFTEI, AP. HEM 335.

5. Adj. (Popular; despre îmbrăcăminte sau încălțăminte) Care se poartă în mod obișnuit, de fiecare zi; care ține la purtare (II), care nu se rupe ușor, nu se murdărește ușor. V. durabil. *Scurteie-asta e bună ș-o ai și pentru biserică și la horă și să hie și*

purtăreașă. JIPESCU, O. 146, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., PAMFILE, J. III, 93, PASCU, S. 104, ȘĂINEANU, D. U., CADE, COM. MARIAN. *Poftim ș-o părechi de papucei ... Cu căputa di raft Ca st' eii mai purtăreașt*. MAT. FOLK. 1 497, cf. ALR SN IV l I 155.

6. Adj. (Învechit, rar; despre limbă) Comun, popular. *Acești fericiți daseali ... carii s-au nevoit de-au scos [cărțile] pre limbă mai purtăreașă grecească pentru ea să poată țușelege și cei moi netnăvăși*. EUSTRATIE, ap. GCR I, 78/38.

7. Adj. (Învechit, rar; despre oameni) De rînd, obișnuit. *Ne născu om purtăreș ec se zice D[u]mnezeu și om*. PRAV. GOV. 146^v/10.

— Pl.: *purtăreși*, -e. — Șl: (rar) *portăreș*, -eășă adj. DDRF.

— *Porta* + suf. -ăreș.

PURTĂTOR, -OĂRE subst., adj. I. S. m. și f., adj. (Fîință) care poartă (I 1), duce, aduce, transportă ceva. *Voi ași stătut toși astăzi înaintea D[io]mnului ... Și muierile voastre și feciorii voștri și cel nemearnec ce e în mijlocul taberii voastre den tătătoriu de lenne al vostru până în purtătoriu de apă*. BIRLIA (1688), 148^v/14. *Acest nume Ban ... va să zică purtătoriu de steag*. CANTEMIR, HR. 468, cf. CLEMENS, DRU, LB. *Gubernul ... a ordonat încă de a supune la un esamîn riguros pe toși aceia carii ies din cetate, spre a se asigura nu cumva să fie purtători de serisori*. CR (1846), 87²/45, cf. POLIZU. *Mai întii ... purtător al steagului domnese în ocaziunile solemne, el este însărcinat, la 1688, să cate vad pentru suererea unui pod pe Argeș*. ODOBESCU, S. I, 254, cf. DDRF. *Vorbitorul întine brațul în sus ca un purtător de stindard*. SAUJA, N. 36, cf. NOM. PROF. 72. ♦ Fig. *Și călfuni dau la picioare ca să se păzească de scorpie și de dracu!*, purtătoriu de moarte. CORESI, EV. 30. *Accasta iaste cinstită și sfință a purtătorialu de lumină ziua învierii*. id. ib. 115. *Împăratul s-au arătat purtător de biruință*. VĂCĂRESCUL, IST. 255. *Învățătura graiului framos și a vorbei împodobite ce să iveste acun ... ca un odor purtătoriu de folos*. MOLNAR, RET. 3/8. *Purtătoriule de biruință, mare nucenice Gheorghie*. CALENDARIU (1814), 24/6, cf. MAIORESCU, CR. II, 281. *Puterea nopții blînd înșenina-vei Cu ochii mari și purtători de pace?* EMI-NESCU, O. I, 120. *Ercule îi dăruî săgețile sale cele purtătoare de moarte*. ISPIRESCU, V. 78. *Făpturi purtătoare de ploate Se urcă pe culmi*. COȘBUC, P. II, S. O. *Țăcere lașă și dureroasă, peste care trecu freamătul îngerului purtător de moarte, se făcu în tranșe*. BRĂDESCU, V. A. 70. *Limba este purtătoarea culturii poporului respectiv*. IORDAN, L. R. 26. *Ca niște purtători de ete două candelii în ochii, lupii negri erau o irlă și se tirau ... ca niște viermi*. ARGHEZI, S. VII, 248. *Bunica știe mai multe lucruri adevărate ca noi și tîlmăcește pisica și culoarea ei, purtătoare de noroc*. id. ib. VIII, 210. *Pe cer plutesc nori purtători de moarte*. H. LOVINESCU, T. 171. *Omenirea întreagă este ... purtătoarea procesului culturii*. S. mai 1960, 85. *Organizarea materiei muzicole prime, purtătoare a clementului emoțional, este un proces rațional*. M. 1961, nr. 1, 18. ♦ *Purtător de cuvînt* = persoană care ia cuvîntul în numele altora într-o adunare, într-un grup, într-un loc; persoană care reprezintă interesele cuiva. Cf. SRC I, 163. (RAR) *Purtător de condei* = scriitor. *Acei cîțiva purtători de condei ... trec prîntre noi drept niște simpatiei rădăciși*. GALACTION, A. 460. *Undă purtătoare* = undă electromagnetică de înaltă frecvență care, fiind modulată de un seninal de mesaj, servește la transmiterea acestuia. Cf. M. D. ENC., DEX. *Purtător de germeni* = organism uman sau animal care adăpostește microbi patogeni, de obicei într-una din cavitățile naturale ale corpului, constituind, în același timp, o sursă permanentă de infecție. Cf. M. D. ENC., DEX.

2. S. III. și f. *Persoană care are ceva asupra sa, care deține ceva, cărcia li aparține ceva*. *Purtător de armă, spătar*. ST. LEX. 168/2. *Dar la urma urmei și aceste nume plasează pe purtătorii lor în mediul lor special*. IBRĂILEANU, S. I. 87, cf. 73. *Toși purtătorii*

de armă se repeziră să se gătească. SADOVEANU, O. V. 646. *În ce măsură numele pot deveni caracteristice pentru purtătorii lor ne arată faptul că unele dintre ele deviu tipice pentru un popor*. GRAUR, N. P. 18. ♦ (Prin lărgirea scnsului) *Unitate lingvistică propriu-zisă este numai acel element constitutiv al limbii care exprimă ceva, care este purtătorul unui înșeles*. IORDAN, L. R. 132. ♦ Loc. adj. și adv. **La purtător** = (care poate fi plătit, achitat, folosit etc.) fără a avea indicat numele titularului; (care este emis) fără a fi nominalizat. *Aceste ceuri se emit la purtător*. I. PANȚU, PR. 81. *Capitalul ... pe baza cărui se hotărî a se pune în circulație bilete la purtător, plățibile la vedere*. N. A. BOGDAN, C. M. 171. *Proprietatea acțiunilor la purtător se transferă prin simpla tradițiune a titlului*. ap. CADE. *Biletul de tren fiind la purtător*. COD. PEN. R.P.R. 439.

3. S. m. și f., adj. (Fîință) care duce dintr-o parte în alta, de la unul la altul, care răsplindește, propagă, împrășteie ceva. *Vorba purtată de altul nu e gîndul vorbitorului, ci graiul purtătorului*. MAIORESCU, CR. II, 108. *Pe perină ... se tirau încet, abia vizibil, doi purtători de ... tifos exantematic*. AGĂBICEANU, S. P. 41. *Să vedem alitudinea sa față de purtătorii formelor nouă*. IBRĂILEANU, SP. CR. 185. *Limba literară reprezintă rezultatul unei îndelungate tradiții culturale și e totodată purtătoarea în mase a problemelor celor mai complexe și mai variate ale culturii*. L. ROM. 1953, nr. 4, 53. *Făcîndu-se purtătorul de idei al poporanismului ...*, Ibrăileanu seria ... V. ROM. septembrie 1954, 149. *O deosebită atenție trebuie să acorde organizațiile de partid activității inovatorilor și raționalizatorilor, purtători ai progresului tehnic în întreprinderi*. ȘCINTEIA, 1954, nr. 2 862. ♦ (Învechit; cu determinările „de Dumnezeu”, „de dumnezeire”) (Om) care crede în Dumnezeu și care practică ori propagă religia creștină; p. ext. sfînt. De D[u]mn[eu] purtătorii părinții noștri. PRAV. GOV. 1^v/3, cf. 57^v/15. *Ce-au cereat ș-au găsit și nouă ne-au arătat purtătorii cei de dumnezeire*. EUSTRATIE, PRAV. 3/6. *Arhimandria sfîntului și purtătoriu de Dumnezeu, părințele nostru Nicodim*. ANON. CANTAC., CM I, 106. *Sușlețul tău cel bine ascultătoriu și de D[u]mnezeu purtătoriu*. MINEIUL (1776), 36²/19. *Purtătorii de D[u]mnezeu părinți astăzi să-i laudău*. id. 66²/4. *Ignatie, purtătoriu de D[u]mnezeu*. CALENDARIU (1814), 18/2.

4. S. m. și f. (Învechit; în sintagma) *Purtător de grijă* = persoană care se îngrijește, se ocupă de cineva sau de ceva, de afacerile, de problemele cuiva. *Și cînd Iosif ară și vîzînd pre Venciamin cu ei, diuse purtătoriu de grijo casei sale: du lăuntru cești bărbași în casă*. PALIA (1581), 180/16. *Într-acei păstori ce au nemeritu locul acesta, fost-au și Dragoș ... pre carile cu toși l-au pus mai mare și purtătoriu lor de grijă*. URECHIE, L. 65. *Au făcut sinod, adecă sobor: 12 episcopi sînt purtători de grijă bisericii*. NECULCE, L. 293. *Au trimis pre dumnealui Radu Goleșcul, moarele vornec, să fie purtătoriu de grijă la Poartă de toate poruncile mării-sale*. R. GRECEANU, CM II, 171. *Bercea Ianoș, credinciosul care îl lăsase Racoș caimacan în locul lui, purtător dă grijă tuturor lucrurilor sărîi ... au închinat Ardealul turcilor*. R. POPESCU, CM I, 377. *Purtător de grijă să fie popa Ilie (a. 1753)*. IORGA, S. D. XIII, 73. *Procul locu carele de multe ori au fost purtătoriu de grijă de ortoducala bescaricii*. MINEIUL (1776), 52^v/4. *Voi socotiți pre carele vesi vrea să vă fie purtătoriu de grijă și să vă împărășim*. VARLAAM-IOASAF, 168^v/15. *Fîindcă era ... numai de șapte ani, i-au dat purtătoriu de grije ... pe Preda, fratele său*. ȘINCAI, HR. II, 145/29, cf. DRU, LB. *Dar străjerul lor ș-a toate purtător de grijă, cine-i?* VLĂHUȚĂ, O. A. I, 52, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. (Cu alte determinări) *Își rîdică ochii cătră al său ajutoriu și purtătoriu de nevoință*. VARLAAM-IOASAF, 116^v/9. *Au mîrsu doamna Dubiojaie în Tarigrad, cu Duca visternicul, ginere-său, avîndu pe Cupărăștii cei bătrîni în Torigrad purtători de trebile domniii*. NECULCE, L. 37.

5. S. m. (Învechit) *Conducător, cărmuitor; călăuzitor, îndrumător. Și nu e în vremea aceasta giade*

și prorocu și purtătoriu (p o v a ț ă d). PSALT. 328. Patriarșii carci era purtători sfințului săbor a toată lumea. CONESI, EV. 183. Zice prorocul Mihnea: „Și tu Vithecome, pământul Iudeci ... Den tiue amu țeși-va purtătoriu ce va paște oamenii săi”. id. ib. 196. Și puse el purtători spre egipteani. id. l. 25/22. Ce având purtătoriu ... carii rădicasă dentru sine, in Țara Leșească de multe ori au intrat și multă pradă și izbiucă au făcut. ȚECHE, L. 64, cf. 241. Alunci purtătoriu mie zise: „Aicea să începe hoia lume”. BUDAI-DELEANU, Ț. 314. Petreecu zilele in vesele ospele, beneche-htind cu boierii și purtătorii oștii lor. ODOBESCU, s. I, 171, cf. DDRE. Din mijlocul acestor meseriași și negustori s-au ridicat ... organizatorii și purtătorii comerțului mare. OȚETEȚA, R. 44. Doi Căplești și trei Buzzești, Zmeii țării românești, Purlătorii oștilor Și fruntea boierilor. ALECSANDRI, P. P. 196.

6. S. m. și f. (Învechit, rar) Persoană îmbrăcată, împodobită cu ... Purlător de gherdanuri împărătești. ST. LEX. 170^v/1.

7. Adj. (Regional; despre îmbrăcăminte) De purtare, v. purtare (II) (Nucșoara — Cimpulung). ALR SN IV h 1 155/784. Haine de purtare sau purtătoare. ib.

8. Adj. Care are imprimat, gravat, pictat, scris etc.; care poartă (IV 3). Regelui i se subșternu sub data din 25 iunie 1863 una alta suplică sau memorial purtător de neumărate subscrieri puse de către proprietari BARIPIU, P. A. III, 188.

9. Adj. (Rar) Care face, care produce ceva. Văzui siliva de fulger purtătoare. ALEXANDRESCU, O. I, 82. Depunerile pe livrele de economii siul purtătoare de dobiuzi. LEG. IC. PL. 227.

— Pl.: purtători, -oare.

— Purta + suf. -ător.

PURTĂTURĂ s. f. (Învechit și regional) Faptul d a (se) purta. Cf. ANON. GAR., BĂRCIANU, ALEXI, W. ♦ (Învechit; în sintagma) Purtătură de grijă = sollicitudine, atenție, grijă (arătată cuiva). Purtătura de grije a lui Dumnezău. SICHIUȚ DE AUN, 76^r. ♦ (Regional) Purta (III). Măi, voi muietorei ... Pocti nu va plecî Purlătura me(a) Și hrana ei va dau. VASILIU, C. 29.

— Pl.: purtături.

— Purta^l + suf. -ură.

PURTĂȚĂ s. f. v. portiață.

PURTUCĂLĂ s. f. v. portocală^l.

PURȚOTĂ s. f. v. plătutin.

PURȚULĂN s. n. v. porțelan.

PURULĂT, -Ă adj. v. purolat.

PURULÓS, -OĂSĂ adj. v. purolos.

PURULENT, -Ă adj. (Despre țesuturi animale organe, leziuni etc.) Care conține puroi^l (I), care elimină puroi^l, care puroiază; supurant, (rar) purolat, (învechit și regional) purolos. Cf. MAT. MEDIC. 66, ALEXI, W., BIANU, D. S. O peritonită cu membrane false purulente. BABEȘ, O. A. I, 222. Abcese și inflamațiunile purulente. id. ib. 271, cf. CADE. Să-și smulgă căușa de la piept și să-și arate altele bube purulente! GALACTION, O. A. I, 39. Măinile și picioarele umflute și purulente. CONTEMP. 1949, III, 158, 9/5. O tumoră ... care se vindecă prin eliminarea substauței purulente. CĂLINESCU, C. O. 111. Produce o inflamație purulentă a peritoneului. BELEA, P. A. 131. Tratamentele se rezolvă ... prin deschiderea și golirea colecției purulente. ANG. SĂN. 7. ♦ Fig. Primăvara va fi purces poate undeva..., aici e unuși o rană purulentă care se deschide la soare. C. PETRESCU, I. II, 159. Pilcuri tîmpulite de fum [de țigară] eare șerpuiau..., tîmpînd oada cu unde purulente. KLOPȘTOCK, I.

152. Ca într-un muzeu viu, a încercat ... fragilități grațioase și vieți purulente. CONSTANTINESCU, S. I, 67.

— Pl.: purulenți, -te.

— Din fr. purulent.

PURULENȚĂ s. f. (Rar) Faptul de a fi purulent; supurație. Cf. ALEXI, W., DEN, SFC VI, 117.

— Pl.: purulențe.

— Din fr. purulence.

PURUMB, -Ă adj. v. porumb.

PURUNG s. m. v. porumb.

PURUR s. n. v. puroi^l.

PURURĂI subst. (Prin Transilv.) Rumeș format prin tăierea lemnului cu ferăstrăul. Cf. ALR I 1 852/93, 94.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

PURURE adv., s. f. v. puroi.

PURUREA adv. v. puroi.

PURURI adv., s. f. I. Adv. Fără înecare, fără întrerupere, întruna, mereu (II I), neconțenit (2); toldeaua, veșnic, în veci. Păcatul meu înaintea mea e pururile. PSALT. HEB. 43^r/9. Sufletul meu în mînă ta e purure. ib. 106^v/26. Nevinovat gîndu aibîndu ... cătră oameri pururea. COD. VOR. 62/9. Pururea (în toată vremea N. TEST. 1648, într-un neînecare BIBLIA 1688) noaptea și ziua slujindu. ib. 74/28, cf. 168/4. Sufletul meu în mărure tale pururea. PSALT. 260. Iară noi pururea inotăm ... ziua și noaptea. CONESI, EV. 56, cf. 20, 174. Să se ia amente pururea de toate și de alte greșeale. PRAY. LUCACI, 172. Acea Abram porurea lege (a. 1600). CUV. D. BĂTR. II, 189/10. Acum și pururea și tutru veci (a. 1632). GCR I, 77/26. Tatălui înărire ... aenu și pururea. PRAY. GOV. 116^v/12. Dumnezău ... pururea socoteaste bine de faptele mînilor sale. VANLAAM, C. 183, cf. 42. Nu-i lăsa să se odihnească, ei pururea le făcea nevoie. ȚECHE, L. 64, cf. 121. Dumnezău adevărat ce iaste tuturor ... domn și împărat acum și pururea și întru veaci. EUSTRATIE, PRAY. 5/15. Aenu și purure și în veacie de veaci (a. 1669). GCR I, 184/3. Inema mea mi s-ar deprinde Purureu nainte-și, lutnd pilde. DOSOFTI, PS. 60/4. Omul ... pururea socoteala și gîndul lui arc. BIBLIA (1688), [prefață] 6/6. Tînără pururea iaste mintea voastră. N. COSTIN, L. 66. Sf[î]ntul d[eu]h ce-i viu pururea. MOLITVENIC (sec. XVII), 304. Constantin Duca Vodă purure avea ... priedeșug cu hatmanul. NECULCE, L. 128, cf. 170, 185. Gîndînd că-i iaste priedeș, pururea îl trimitea pă acesta în solii. R. POPESCU, CM I, 360. Născătoarea de Dumnezău și pururea fecioară Maria. ANTIM, P. 2. La judecătoria fiescăruia județ să fie ortduși pururea cite doi slujitori. PRAY. COND. (1780), 80. Pururea au trăit după legile și datoriile romanilor. MAIOR, IST. 17/5. Oastea noastră așa purure întreagă Va rămînea și nebiruită. BUDAI-DELEANU, Ț. 114. Laude fi-oi ciula cum purure ciut. id. ib. 134, cf. CLEMENS, LB. Copiii stîl supuși rătăcirii, dar pururea se întore cu laerămî pe ochi. MARCOVICI, D. 5/20, cf. 1/2. Un vulcan purure fumător. DRĂGHICI, R. 31/28, cf. 4/5. El e sălbatic, purure-i plin de trufie. ASACHI, S. L. I, 161. Boierii țării ... erau pururea plecați la schimbarea domnilor. id. ib. II, 33. Un chip pururea la ochi-mi s-arăta. CONACHI, P. 178. Pururea în timpul bătăliei, mereu ca niște uriași, s-au războit românii. BĂLCESCU, M. V. 76. Aceste două poluri opuse ... nu păstrează purure a lor însușime. CR (1848), 11^v/37. O ladă mare, purure deschisă. NEGRUZZI, S. I, 10. Acea impresie a tinereții, care rămîne pururea în sufletul omului. id. ib. 68, cf. 39. A gloriei cale pururea o veți vedea. ALEXANDRESCU, O. I, 289. Eu ... pururea credincios și supusă slugă. ALECSANDRI, T. 450, cf.

436, CHIAȘ, II, 300, I.M. *Opera lui Vasile Alecsandri va găsi pururea în Academiă Română un cuvânt... de laudă.* MAIORESCU, CRIFICE, 609. *S-au bucurat pururea de asemenea soloase.* ODOBESCU, s. II, 14. *Glasul amintirii rămâne pururi mul.* EMINESCU, o. I, 107. *Două capre slabe... dormeau pururea în tână.* CREANGĂ, o. 192, cf. 4. *Mulțumirea mea va fi pururea cu tine.* ISPIRESCU, L. 79. *Venea pururea în fruștea zglobiilor de copii.* DELAVRANCEA, s. 172, cf. id. t. 110. *În lume, în agitațiile vieții... omul simte pururea că are pentru ee trăi.* VLĂDUȚĂ, o. A. III, 75. *Un glas de îmbărbătare porni de sub cerul pururea azurii.* IONESCU-RION, s. 161. *Pururea vesel..., el își urma înaintea călea.* BACALBAȘA, s. A. II, 9. *Pe-ale undeii murmură Să-mi trimeadă purure!* Cuvântări cu dezmiere. BELDICEANU, p. 104, cf. DDRF, BĂRCIANU. *Un asemenea om mințea pururea.* D. ZAMFIRESCU, A. 6, cf. ALEXI, W. *Tu mă birui fără luptă, Pururi netruvins mare.* GOGA, POEZII, 195. *O, vis al vieții mele, ce-o elipă mi-ai zîmbit, Mergi pururi tu lumină, etern sărbătorit.* CERNA, p. 97, cf. 61, 92, TDRG, ȘĂNEANU, D. U., CADE. *L-am sărbătorit pururea în inima mea.* GALACIION, A. 47. *Jos, pe-uu virf de campanulă Pururea-n vibrație, Și-a oprit o libelulă Zborul plin de grație.* TOPÎRCEANU, o. A. I, 37. *Fiecare elipă venea cu grija ei și-l făcea pururea încordat.* SADOVEANU, o. II, 168. *Niște flori pururea deselise.* id. ib. VII, 20. *Era un am pururi zîmbitor și dător de optimism.* CĂLINESCU, s. 386. *Cu cei care muncesc fii pururi laolaltă.* id. I. I. 15. *Îmi place fluviul pururi călător.* v. ROM. ianuarie 1954, 130. *Îl înveselea un pic zîmbetul pururi neșters al colegului.* CAMILAR, N. I, 111. *Pururi înăuntrul nostru trăiau Zilele-acelea de vară.* ISANOS, T. L. 62. *Chieul rațiunii ne urmărește pururi deschis.* LABIȘ, p. 337, cf. 142. *Parcă ași vrea Să vă deprindeți cu zborul și pururea să vă depășiți.* s. ianuarie 1961, 24. *E pururea plin de noroi.* T. iunie 1964, 28. *Jură, mamă, pentru mine, C-am fost pururea cu tine.* BALADE, III, 221. *Muierea rea, apa și focul purure răzbat și li se face loc.* ZANNE, p. II, 294. (Adjectival: neobișnuit) *Făcură paos zeilor cei pururi.* MURNU, o. 31. ◇ (Precedat de prep. „de-a”, învechit, „a”, „a de”, „de”, regional, „în”) *Eu pururea (de pururea c) upuvău în tire.* PSALT 138. *Ce iaste de pururile a se bucura? Să-ș fie tot amul în dereptatea sa.* CORESI, EV. 120. *De pururea mergea în besereacă.* id. ib. 406, cf. 3, 217. *Anușie socoteaște și de pururea o polhtească.* MOXA, 345/3, cf. 381/27. *Și răul de purure-l va găni.* PRAY. GOV. 1307/3, cf. 1467/6. *Mișcii de pururea-abeți cu șine, iară pre meue nu.* VARLAAM, c. 66. *Lumina bucuriei ceea ce e de pururea (a. 1642).* GER I, 102/26. *Danuii Moldovii de-a pururea să aibă urecții deselise despre ture.* URECHE, LET. I, 142/3. *Om războinic și de-a pururea trăglindu-l inima spre vărsare de sînge.* id. I. 33. *Acel am iaste învâțat a fura de pururea și va fi făcut și alte dale acest lucru.* PRAY, 36. *De pururea se va cerea ceea ce învâță pre altul să facă vreo greșală.* id. 333, cf. 26. *A de pururea fericeiuță.* DOSOFTEI, v. s. octombrie 527/16. *Acea pace... de-a pururea se cerea cu solii ce venea de oculo.* MUSTE, LET. III, 35/11. *Îndată ce neștine te-au pierdut o dală, aceasta iaste ptundu de-a pururea (a. 1794).* GER II, 151/36. *Accastă trduială să se urmeze de-a pururea (a. 1804).* URICARIUL, I, 15. *De-a pururea să luștiinfeze... de veri ce s-ar întâmpla (a. 1819).* IORGA, s. D. VII, 70. *Mestierii patentari a pururea fac strigare asupra-mi, că eu slat pričina (a. 1833).* DOC. EC. 530. *Var fi a pururea gata de a alerga spre ajutor unde se va întâmpla foc (a. 1835).* id. 593. *Mergi... Und-al meu cuget și-inima De-a pururea viază.* ASACHI, s. I. I, 81. *Gîndul meu fiindu la tine de-a pururea sprijinit.* COȘACI, v. 175. *Speranța... e pentru de-a pururea pierdută.* NEGHIUZI, s. II, 45, cf. I, 22. POLIZU. *Fuleau și pierduți amîndot și trupește și sufletește de-a pururea.* ODOBESCU, s. I, 278. *Un chip de-a pururi adorat.* EMINESCU, o. I, 192. *Cu mine zilele-și adaugi... Și ai cu toate astea-u față De-a pururi ziua cea de azi.* id. ib. 201. *Capiii și copilele megieșilor erau de-a pururea în*

patrecere cu noi. CREANGĂ, A. 34. *Dac-ar fi prstutudene tot astmene judecării... cet ce n-au dreptate n-ar mai năzui tu veci și în pururea la judecală.* id. ib. 130. *Condurul sta de-a pururea pe masă în cămara împăratului.* ISPIRESCU, I. 306. *Cămăra pe el de-a pururea era floare.* DELAVRANCEA, s. 25. *A mea dragoste-ai robil-o Pe de-a pururi nunat fie.* VLĂDUȚĂ, p. 77. *Copilo, tu ești gata De-a pururea să plîngi!* COȘBUC, p. 41. *Pentru ce-mi ascunzi de-a pururi lăina glandurilor tale?* id. p. I, 120, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Apucînd părintescu-i toaj, cel de-a pururea trame, Merg spre vase.* MURNU, I. 26. *Sădește-n brațul meu de-a pururi Tăria urii și-a iubirii.* GOGA, POEZII, 3. *Un artist de-a pururi nemulțumit de sine.* CERNA, p. 59, cf. 69. *Catargurile negrilor brazii li vor arăta de-a pururi cerul albastru.* ANGHIEL, FR. 59, cf. TDRG. *Un cer de plumb de-a pururea domnea.* BĂGONIA, o. 44. *Color ce plutese de-a pururi, după cum le-a fost ursit.* MINULESCU, VERS. 106. *Pilda această... m-a călăuzit de-a pururi!* GALACIION, A. 37. *Ea rămăne tot acolo... pentru a urși bobocilor înflorire de-a pururi.* KLOPȘTOCK, F. 44. *Stul umbra la, de-a pururi de om nedespărțită.* ARGHEZI, c. o. 15, cf. id. s. VIII, 121. *Eu stul de-a pururi tînăr, deși la păr cărunt.* CĂLINESCU, I. I. 210, cf. 118, 122. *Garaufă roșie, de-a pururi Vei înflori.* BENIUC, v. A. II, 32. *Pălărea asupra salului i-a fost zdrobită de-a pururea.* CAMILAR, N. II, 300. *Jalea... intra'ă acolo pentru de-a pururea.* id. ib. 327. *Mundele stă neclintit... de-a pururea tînăr.* JERILEANU, s. II, 41. *Acum s-au legal pentru toată viața.* *Pină vor odihni de-a pururi.* DAVIDOGLU, o. 62. *Nu poți opri... Lumea să se-avinte de-a pururi înaintel!* DEȘLIU, G. 56. *Vorbe ce... de-a pururi rîmîn.* BRAD, T. 23. ◇ (Învechit și regional; în construcții negative) *Niciodată. În toată vremea mișcîi aveți cu voi... Iară pre mine nu mă veți avea pururea.* s. TEST. (1648). *607/2. Gura sacului legată pururea să nu o fi.* ZANNE, p. IV, 349. ◇ (Precedat de prep. „de”) *Să nu umbli de pururea dent-un loc într-alt loc.* PRAY. GOV. 1277/21. ◇ (Neobișnuit) *Din ce în ce mai mult. Și pururi Moartea sporea în popor și săgețile-n tabăra-alee.* MURNU, I. 14.

2. S. f. (Învechit, rar; în forma *purure*) Veșnicie, eternitate. Cf. POLIZU.

— Și: *pūrurea* adv., (învechit) *pūrure* adv., s. f., *pūrurile*, *pūrurilea* (TDRG), *pūrurare*, *pūrurea* adv.

— Etimologia necunoscută.

PURURELNIC, -Ă adj. (Învechit) Permanent (I); veșnic. *Nălți munși ai Alpilor eoperți ca troiene pururelnice.* SĂULESCU, III, I, 48/27. *Se statornici paea pururelnică a Ghermanici.* id. ib. II, 293/3. *O delimitare este aici indispensabilă pentru a curina certele pururelnice dintre nușineni.* I. IONESCU, M. 411, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *pururelnici*, -ce.

— *Pūruri* + suf. -*elnic*.

PURURELNICIE s. f. (Învechit) Veșnicie, eternitate. Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W.

— *Pūrrelnicie* + suf. -*ie*.

PŪRURILE adv. v. *pūruri*.

PŪRURILEA adv. v. *pūruri*.

PUS s. n. Faptul de a (se) pune. Cf. CADE, SCRIBAN, D.

1. (Popular) Turnare, vărsare (a unui lichid într-un recipient). *Pusul vinului în butelele să se facă sub controlul administrațiunii.* MAN. SĂNĂT. 48/26.

2. (Regional) Semănat (prin așezarea semințelor în brăzdă); p. ext. vremea când se semănă (prin așezarea semințelor în brăzdă). *Prin Oltenia și Tara Românească popușoi nu se semănă prin azvirlire ci se pun, și vremea sau lucrarea această se numește pusul, pururea sau purura porumbului.* PAMTILE, A. R. 69.

— V. *pune*.

PUSĂT subst. v. păsat.

PUSĂCIUNE s. f. (Învechit) **I.** Poziție **(1)**. *Pusăciunea geografică, sau situarea, se odărește prin lunginea sau lățimea geografică.* Rus., v. I, 60/25. *Pusăciunea geografică a locului acestui e drept însemnată și de Ptolemei.* FM (1846), 138¹/12.

2. Poziție **(6)**. *Dau ocaastă nevinovată mîngîilete aceluia pe care pusăciunea lor de neghieri atristează, nesomniia îi chinuiește.* MAN. SĂNĂT. 104/3, cf. STAMATI, D. *De-o mea tristă pusăciune Te îndură!* NEGRUZZI, s. III, 52, cf. POLIZU, GHEȚIE, R. M. *Pusăciunea sa ca verigă în lanțul etern al vieții spirituale.* SBIERA, F. s. 312.

— Pl.: *pusăciuni.* — Și: **pusătlune** s. f. GHEȚIE, R. M.

— De la **pus** (după it. *posizione*, fr. *position*).

PUSĂTŪRĂ s. f. **I.** (Învechit) Poziție **(1)**. *Iară acele trei părți ... de pe pusătura locului, de iznoavă le-au numit ... măluroasă, muntaasă și din mijloc.* CANTEMIR, III, 69, cf. ANON. CAR., CADE.

2. (Regional) Boală contractată de cineva prin farmece; p. ex t. farmec, vrajă (pentru îmbolnăvirea cuiva). Cf. CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: *pusături.*

— **Pus** + suf. -*ătură*.

PUSĂȚIUNE s. f. v. pusăclune.

PUSCĚ s. f. v. pușchea.

PUSCEĂ s. f. v. pușchea.

PUSCELÓS, -OĂSĂ adj. (În dicționarele din trecut) Pustulos. Cf. LB, POLIZU, GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., CDDE.

— Pl.: *pusceloși, -oase.* — Și: **puștelós, -oăsi** adj. POLIZU.

— **Pușchele** (pl. lui *pușchea*) + suf. -*os*.

PUSCHEĂ s. f. v. pușchea.

PUSDĂRIE s. f. v. puzderie.

PUSDĂRIE s. f. v. puzderie.

PUSĚŪ s. n. Manifestare bruscă și puternică (însoțită de ridicarea temperaturii) a unei boli; acces. Cf. GRAUR, E. 48, DN². *Reumatism cronic degenerativ ... se instalează treptat, în puseuri.* D. MED. II, 488, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ Fîg. *Moniera su erotică era de stil vechi, ceremonioasă, cu puseuri sentimentale.* CĂLINESCU, B. I. 117. *Acest puseu de sînge înnoitor l-om dorit deci ... în toate compartimentele de lucru.* CINEMA, 1968, nr. 12, 9, cf. M. D. ENC.

— Pl.: *puseuri.*

— Din fr. *poussée*.

PUSILANÍM, -Ă adj. (Livresc; despre oameni și manifestările lor) Care este lipsit de curaj, de fermitate. V. Iaș. fricos. *Observați ce pusilanímă e atitudinea.* GALACTION, A. 212. *Nu iutua torturile infernale ale pusilanímului Sufletel.* CĂLINESCU, B. I. 306. *L-am caracterizat pusiluim, pentru motivul că în piesă evită vilva, ... scandalul.* v. ROM. decembrie 1960, 150.

— Pl.: *pusilaními, -e.*

— Din fr. *pusillanímie*.

PUSILANIMITĂTE s. f. (Livresc) Caracterul unui om pusilaním; slăbiciune morală, lipsă de curaj, de fermitate; starea creată de omul pusilaním. V. Iașitate. *El singur la oru trzie, în pusilanímítutca și Iașitate universală, veghea asupra capitalei.* v. ROM. ianuarie 1954, 193. *De aici înainte, întrăm în plină dramă sentimentală, care explică pusilunitatea lui Andronache din „Sfatul familiei”.* ib. decembrie 1960, 149.

— Din fr. *pusillanímité*.

PUSIUTÍC s. m. v. poșidic.

PUSÚC s. n. v. prushuc.

PUSLUȘĂNIE s. f. v. poslușanie.

PUSLÚȘNIC s. m. v. poslușnic.

PÚSNIC, -Ă s. m. și f. v. pustule.

PUSNICÍ vb. IV v. pustnlel.

PUSNICÍE s. f. v. pustnicie.

PUSNICÍRE s. f. v. pustnleire.

PUSNICÍT, -Ă adj. v. pustuleit.

PUSOĂRE s. f. **I.** (Învechit) Poziție **(1)**. *Cînd punea mării tare pusoaarea ei și apele nu trec guro ei.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 268/12. *Locul aduce de la caută lăcutorilor a-și face haine ... cum este firea eerului și pusoaarea vreunei părți de loc.* N. COSTIN, ap. CADE, cf. TDRG. *Pusoaarea unui loc.* SCRIBAN, D.

2. (Învechit) Statură. *Murele Vasilie era în pusoaarea trupului lung foarte și drept la stat.* DOSOFTEI, v. s. ianuarie 47¹/2, cf. SCRIBAN, D. ♦ *Atitudine, comportare.* *Văzînd u ei vitează pusoaare, că întru nemică nu bagă samă muncile aceale amură.* DOSOFTEI, v. s. februarie 58¹/13, cf. TDRG, SCRIBAN, D.

3. (Învechit) Vie sădită de curlînd, (Învechit și popular) s a d; p. gener. plantație recentă. *Aceia ce va tăia vie roditoare, sau și pusori, acestuia să-i taie mînule.* PRAY, 21, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D.

4. (Prin Ban. și prin sudul Transilv.) Curmătură pe unde trec animalele sălbatice și unde stau vînătorii la pîndă. Cf. PĂCALĂ, M. R. 141, CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: *pusori.*

— **Pus** + suf. -*oare*.

PUSPĂI s. n. v. pospal.

PUSPÁN s. m. (Bot.; Transilv.) Cimișir (*Buxus sempervirens*). Cf. LB, POLIZU, BARONZI, L. 142, LM, MARIAN, S. R. I, 123, DDRF, MÎNDRESCU, I. G. 75, GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., BULET. GRĂD. BOT. V, 54, T. PAPAHAĞI, C. L., PANȚU, PL., MORARIU, PL. 461, BORZA, D. 35.

— Pl.: *puspáni.* — Și: **puspánd** (LB, LM), **puspán** (MORARIU, PL. 464, BORZA, D. 35), **pospán, pospáng** (PANȚU, PL., BORZA, D. 35), **poșpeağ** (T. PAPAHAĞI, C. L.), **sospán** (BORZA, D. 35), **sospán** (id. ib.) s. m.

— Din magh. *puszpáng*.

PUSPÁND s. m. v. puspan.

PUST s. m. v. puștl.

PŪSTĂ s. f. **I.** Stepă situată în Cîmpia Panonică; p. gener. (aslăzi rar) stepă. *Pustele și locurile de pășune cele depre șes.* ECONOMIA, 16/3. *Să se întreprîndă un drum de fer și peste pustă, de la Peșta spre Arad.* GT (1839), 41. *Moghiării pustei ... poută pînteni.* CODRU-DRĂGUȘANU, c. 29. *Poporul maghiar iobăgîi pe la sate și prin imensele puste ale Ungariei.* BĂRȚIU, P. A. II, 69, cf. POLIZU. *Pusta și șesul în lung și în lat, e o pustie deșertă.* SLAVICI, O. I, 268, cf. II, 199, GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W. *Nă cobortm ... din pustele Ungoriei și pînă în talazurile mării.* DELAVRANCEA, O. II, 236. *În Banat este o mare deosebire între casele de la „codru” și între cele de la cîmpie sau „pustă”.* MOLIN, R. B. 288, cf. SCRIBAN, D. *În partea de apus a țării ... fertile cîmpii vestesc pusta maghiară.* CONTEMP. 1953, nr. 359, 1/6. *Sutul se culea lîngă cotitura drumului de țară, în mijlocul pustei.* v. ROM. mai 1953, 106. *Lăudoși înfinsele*

puste, Lăudați mărețele fluvii. CĂLINESCU, I. L. 11. Orchestra începu să cînte un cîntec ungurec, de pustă. STANCU, R. A. V. 13. Toamna timpurie năpădi pustă. V. ROM. octombrie 1954, 110. După ce ai trecut de pădurice, pusta îți se deschide în față, netedă ca un ceasaraf. *ib.* aprilie 1955, 117. Iar cînd plecan pe căiu înfi prin pustă, Climpia le părea că-i prea îngustă. BENIUC, M. 122. În fața lui se întindea pusta potopită de lumină. T. POPOVICI, s. 85, cf. *id.* SE. 5. Se deschidea perspectiva clmpiei, pînă peste frontiere, spre pusta maghiară. V. ROM. august 1963, 15. Frunză lată, frunză-ugustă, De la Paști-s tol pe pustă. DOINE, 82, cf. ȚIPLA, P. P. 115. ARH. FOLK. III, 80. La vură-oi învăra Pe pustă la Siria. FOLC. TRANSILV. I, 69, cf. 138, 238. ♦ (Prin analogie) Se întinde mereu aceeași suprafață lichidă și goală; pustă acvatică plină de mister. BOGZA, C. O. 404. ♦ (Prin Bau.) Pășune (1); izlaz. Cf. CHEST. IV 113/29, 117/12. ♦ (Prin Transilv.) Luminii în pădure. Cf. ALR I 1980/190, 278.

2. (Învechit și regional) Ținut pustiu (12). Acea groaznică pustă, adică local tot nisipos, unde carul abia să mișcă. GOLESCU, I. 12, cf. LB. Teritoriul ... fu numit deșert, pustă. BARIȚIU, P. A. I, 391, cf. POLIZU, LM. GHETJE, R. M., ENC. ROM., BARGIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, CABA, SĂL. 99. Mîndra mea de mult mă mustă Ce-am făcut drumu prin pustă. BIRLEA, C. P. 259. ♦ (Adjectival) Lu locuri sosind puste și străine, Nedejdea-mi peri de a te afla urcodulă. BUDAI-DELEANU, Ț. 138. E tot pusta pe aici, haida. L. COSTIN, GR. BĂN. 171. ♦ (Prin Maram.) Loc, ținut pustii². Pă unde merea Grnia Numai pustă d'a lăsa. T. PAPAHAĞI, M. 108, cf. 230.

3. (Prin Bau. și prin Transilv.) Proprietate rurală situată la oarecare distanță de o comună; p. ext. ucareturii aflate pe această proprietate; conae boiere-re. Cf. ENC. ROM., CHEST. II 37/410, ALR II/I h 271/316.

4. (Regional) Unitate de măsură pentru suprafețe agrare, egală cu circa 12 iugăre (Gherța Mică - Satu Mare). Cf. ARH. FOLK. VI, 213, 299.

- Pl.: puste.

- Din magh. puszta.

PUSTĂNI vb. IV v. pustil.

PUSTEĂ s. f. v. pușchea.

PUSTEIRE s. f. v. pustlire.

PUSTEIT, -Ă adj. v. pustit².

PUSTIETATE s. f. v. pustietate.

PUSTIU s. n. v. pustlu.

PUSTELNICĂ s. f. pustelnice.

PUSTELNICĂ vb. IV. Intrans. (Prin nord-estul Ort.) A pustnici (1). De malți ani pustelnicesc, N-am cui să mă jălăvesc. PAMFILE, CR. 140.

- Prez. ind.: pustelnicec.

- Cf. uc. пустыльник „pustnic”.

PUSTENECE s. f. v. pustelele.

PUSTIA vb. I v. pustil.

PUSTIETATE s. f. v. pustietate.

PUSTIETĂȚE s. f. v. pustileciune.

PUSTELNIC, -Ă adj., s. f. I. Adj. (Regional; despre păsări) Care anuță o nenarocire, o moarte etc. (Rijletu Govora - Pitști). II XI 132. Bufnița se năi zice și pasăre pustelnică. *ib.*

2. S. f. (Ornit.; regional) Cucuvea (Athene noctua). Cf. BĂLĂSCU, PĂS. 146. Cînd cîntă pustelnica pe easă, moare cîneva. BOGZANU, GI.

- Pronunțat: -ti-el-. - Pl.: pustelnici, -ce. - Și: pustelnice s. f.

- Pustlu + suf. -elnice.

PUSTIERE s. f. v. pustlire.

PUSTIESC, -IĂSCĂ adj. (Învechit, rar) Pustni-cesc. Pustiasea și săhăstreasca viață îndrăgind. DOSOETEI, V. S. februarie 12^v/1.

- Pronunțat: -fi-esc. - Pl.: pustiești.

- Pustlu + suf. -esc.

PUSTIEȘĂG s. n. I. (Regional) Pustiu (11). Cf. TRG, T. PAPAHAĞI, C. I., SCRIBAN, D. Să se ducă în pustieșaguri, unde mi e urmă de secure. MAT. FOLK. 1593, cf. GR. S. VI, 152. Să vă duceți în pustieșag. Unde coeș nu cîntă, Nici săcure nu tate. ARH. FOLK. III, 120, cf. L. ROM. 1961, nr. 6, 49.

2. (Regional) Ogor lăsat în paragină, necultivat (Cilnic - Sebeș). CHEST. IV 123/132. ♦ Casă lăsată în ruină (Runeu Salvei - Nășăud). CHEST. II 50/258.

3. (Învechit, rar; în forma pustușag) Pustiire (1). Învățătură despre pustușagul Ierusalimului, eum l-au bătutu Dumnezeu (sec. XVIII). CAT. MAN. I, 294.

4. (Prin Maram.; în forma pustușag) Avere mare a cuiva. Cf. L. ROM. 1961, nr. 1, 49.

- Pronunțat: -ti-e-. - Pl.: pustieșaguri. - Și: (Învechit și regional) pustiușag (CAT. MAN. I, 294, L. ROM. 1961, nr. 6, 49), (regional) pustieșag (BL V, 144), pustiușag (CHEST. IV 123/132), pustieșag (ARH. FOLK. III, 154), pustiușag (BL V, 144) s. n.

- Pustlu + suf. -șag. Cf. magh. pusztaság.

PUSTIET, -Ă adj. v. pustit².

PUSTIETĂȚE s. f. I. Regiune sălbatică (lipsită de vegetație și) nepopulată de oameni; sp. c. întindere vastă și plană de teren, lipsită de vegetație și de populație, acoperită cu nisip, deșert; pustiu (11), (rar) pustiere (2), (Învechit) pustieciune (v. pustieciune 2), (regional) pustieșag (1). Era deprins a lăcuî la ... pustietate. DOSOETEI, V. S. septembrie 30^v/16. Au trecut Ollul ... ptn pustietăți, ea să nu-i simfă cineva. R. POPESCU, CM I, 506, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 199. Multă vreme auziră de dtnsul că are lăcaș întru pustietăți. VARLAAM-IOAXĂ, 8^v/21. Prin mijlocul împărăției ... stnt mai multe lacuri, păduri și pustietăți. AMFILOHIE, G. 64/12, cf. LB. Pământul a pierdut pentru mine toată frumusețea sa ..., eu nu văz într-insul dect numai o pustietate întunecoasă. MARCOVICI, C. 28/10. Unii s-au mntat în pustietățile Sibirului. ASACHI, I. 286/8. Teba stînd ... în lăta pustietate. NEGRUZZI, S. II, 131, cf. I, 168, POLIZU. Pustietatea goală sub arșița de saare ... Se-ntinde-ngrozitoare. ALECSANDRI, P. III, 89, cf. LM. Se profilează ... movilele, a căror urzeală e taina trecutului și podoaba pustietății. ODOBESCU, S. III, 15, cf. I, 168. De ce mergi tnainte, numai peste pustietăți dai, pareă a pierit sântlnfa amenească. CREANGĂ, O. 87, cf. 168. Trecu așară de împărăția tatălui său și ajunse în pustietate. IȘPIRESCU, I. I. Acum două sute și mai bine de ani erau pustietăți pe aici. VLAHUȚĂ, S. A. III, 289, cf. DDRF, BARGIANU, ALEXI, W. Luna ... răsări în zarea munților și pustietățile luminate se deschiseră pe o întindere nemărginită. DUNĂREANU, CH. 91, cf. TRG. Pustietatea din jurul „Arhanghelilor” îl izbise într-un chip deosebit. AGIBICEANU, A. 435. Vieșuităarele pustietății stnt îmbătate de farmecul acesta. GIRLEANU, S. 213. Nu mai puteau trăi ea în pustietatea Bărăganului. C. PETRESCU, A. 311. Sui prin pustietăți pînă la vremea prînzului. SADOVEANU, O. VIII, 434. Oaspete al mănăstirilor și al schiturilor pierdute în pustietăți. VIANU, A. P. 278. Regele pustietății sta ecocoloș într-un colț de eușcă. ARGHEZI, B. 69, cf. LD. C. J. 12. Se iri o pustietate stearpă de colburi negre. CĂLINESCU, E. O. I, 104. De unde sclnduri în pustietatea asta? STANCU, R. A. I, 250. Vntul să-mi poarte vainerul În negrele pus-

tielăfi. DAVIDOGLU, o. 78. *Ulii vinefi se rote se deasupra pustietății. v. rom. ianuarie 1965, 88. Vă duceți în locuri depărtate, în bălă, trestie, pustietate. pop., ap. GCR II, 338. Și-și finu drumul mai departe print-o pustietate unde nu se află nimic, numai tot năsip. SBIERA, p. 227. A nimerit într-o pustietate mare, de nu vedeai nimic ..., nici un fir de iarbă. RETEGANUL, p. v, 35. Pretutindeni nu era decit pustietate lucie. POPESCU, B. III, 61. Mergin pin a pustietate să-nlînește c-o sălbăcie. GRAIUL, I, 46. I să urt pin ălc pustiițăfi ... și s-a-nlors acașă. ib. 238. Vaca a luat-o peste dealuri și cimpii și s-a das în pustietăfi. I. CR. VI, 267. Și el îni călea Locuri neumbrate De pustietate. BALADE, III, 216. Își luară și ei plinișoara la traistă și plecără și ei în pustietate. O. BIRLEA, A. P. I, 161. Petrile cele seumpe prin ocne și pustietăfi să găsească. ZANNE, P. I, 251. ♦ (Ca epitet. pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) În drum năvalnie sule și coboară Pustietatea albă de zăpadă. GOGA, POEZII, 97. Seara ... mă apucă în pustietatea de zăpadă, flămînd. SADOVEANU, o. I, 88. ♦ (Prin analogie) Albastra boltă a cerului se lasă ca un covillir uriaș peste pustietatea lucie a mării. VLAHUȚĂ, R. P. 53. ♦ Fig. Într-o dînsă și bărbatul ei se întinse cu incul pustietatea care desparte viața de moarte. GIRLEANU, N. 161. Iau dimineața prașpădă din crîng Să-mi spăl cu ea pustietatea frunții. LESNEA, A. 86. Cerul de august își întindea pustietatea fără nori deasupra munților. BENIUC, M. C. I, 477. ♦ Ex p r. (Regional) **Ducă-se-n pustiatate** = ducă-se pe pustii, v. p u s t i u (II I). Cf. ALR SN V h I 422/95. ♦ (Învechit) Stare, situație a unui teritoriu devastat, prădat, jefuit, pustit². Tălarii s-au lăsat în pradă piste loată țara, ... de n-au fost niciodată mai mare pustiiitate în țară. URECHE, L. 192. De atunci a rămas țara Moldovei la mare sărăcie și pustietate ... că mai n-au scăpat nime cu nimic. N. COSTIN, LET. II, 40/37. [Țara] la mare pustiiitate o adusească. R. GRECEANU, CM II, 197. ♦ (Prin sud-vestul Mold. și prin Dobr.) Loc sau casă lăsată în paragină, părăsită. Cf. CHEST. II 41/107, 130. ♦ (Învechit și regional) Loc, teren care nu este în proprietatea cuiva, care nu aparține nimănui. Dăruiește ... o pustietate pe apa Neamfului. I. BRĂESCU, M. 18. Cimpul-Neag a fost un loc străin, a pustiiitate. DENSUCIANU, T. II, 224.*

2. Loc în care nu se (mai) află (alți) oameni (sau alte ființe), singurătate; loc foarte puțin locuit; p. e x t. lipsă de zgomot, de agitație, l i n i ș t e; pustiu (I 3). Cf. LR, POLIZU. Mă lopes și eu cu ei tîne d-ălta pustietate. DELAVRANCEA, s. 242. A stat această mănăstire aproape două veacuri pîltă în pustietatea codrului. VLAHUȚĂ, R. P. 150, cf. 50, DDRF. Cum o să te ocupi de interesele ăumilate de doctor în pustietatea asta? D. ZAMFIRESCU, v. T. 59, cf. ALEXI, W., TDRG. Gîndurile ... care-l frămîntaseră atîta napfi fără de somn, în pustietatea odăii lui. BRĂESCU-VOINEȘTI, P. 172, cf. SEBASTIAN, T. 121. În zilele cu iumornutări, satul era posomorit și cuprins de o pustietate fîră seamăn. VLASIU, A. P. 236. Na mai trăiesc în pustietate ... vād zilnic vapoare, aeroplane. CĂLINESCU, C. O. 104. Poate că ... l-au aruncat în snîre de via. În atîta pustietate, să nu te miri. STANCU, R. A. I, 336. Mă-e frig, zise Li ... plimbîndu-și ochii prin pustietatea dezolantă a odăii. BENIUC, M. C. I, 136. Aici, în pustietatea asta, nu se întîmplă nimic deosebit. H. LOVINESCU, T. 145. Trenurile n-aveau de ce să facă popas în pustietatea aceasta. v. rom. octombrie 1964, 68, cf. H IV 85.

3. (Prin sud-vestul Mold.) Avere mare (în bani). Ai o găleală cu bani. Să cale că mai este o pustietate Umplută pe jumătate. DIACONU, VR. 6.

— Pronunțat: -ti-e-. — Pl.: pustietăfi. Gen.-dat. și (rar) pustietăfei. — Și: (învechit și regional) pustiiitate, (învechit) pustiiitate (ANON. CAR., LEX. MARS. 199). pustieitate (DR. VI, 225), (regional) pustiatate (ALR SN V h I 422/95), pustiiitate, pustiiitate s. f.

— Pustiu + suf. -etate.

PUSTIETÓR, -OÁRE adj. v. pustiiilor.

PUSTIETŪRĂ s. f. (Învechit, rar) Pustiire (I). Ș-a prorocit pradă și pustietura Ierusalimului. DOSOFTEI, v. s. decembrie 188²/28.

— Pronunțat: -ti-e-. — Pl.: pustieturi.

— Pustii¹ + suf. -etură.

PUSTII¹ vb. IV. I. Tranz. (Complementul indică locuri fertile sau teritorii populate, așezări umane etc.) A preface în pustiu (II I), a lăsa pustiu, gol (de vegetație, de animale, de oameni, de bunuri etc.); p. gener. a devasta, a distruge, a nimici (I). Măncară Iacov, și leoul lui pustiiiră. PSALT. 164. Eu voi pustii pre locurile voștre (a. 1560). GCR I, 5/20. Cetatea ce pustiiise, deade-o Iacovu oină lui Iosif. CORESI, EV. 156. Le pustii țara. MOXA, 361/23. Să pierzi pre ceia ce pustiescu pămîntu. N. TEST. (1648), 311²/34. Atîta ... au pustii aceste țări. N. COSTIN, LET. I, 77/36, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 200. Rămîlenii s-au sculat, Pre Ierusalim l-au pustii (a. 1784). GCR II, 140/29. Cu pătrundere cercetînd ... au găsit 3 cazuri ce au pustiiat zisul ospital (a. 1785). URICARIUL, I, 119. Au pustii ș-a robit loată Asia până la India. BUDAI-DELEANU, T. 369, cf. LB. Tu prazi și pustii lumea. HELIADU, o. I, 421. Și de atunci pradă și pustiesc toate de prinpregiur. AR (1830), 18²/32. Este patria în primejdie dacă orcun vrăjmaș amenință a o pustia. MARCOVICI, D. 250/25. El s-au arătat pe Marca Neagră și înfricoșat au pustii polițiile așezate pe țărmurile ci. ASACHI, I, 6/15. Sinan ... ardea și pustia toate satele. BĂLCESCU, M. V. 161, cf. 80, POLIZU. Acela e în stare să-mi pustiască împărăția. NEGRUZZI, s. I, 92, cf. 140. Pustiiiseră toate satele. GHICA, s. 19. O venit cu toată puterea ... înel a pustii locurile pe-unde o trecut. ALECSANDRI, T. 1482. Trei zile pustiiiră cetatea. EMINESCU, o. IV, 367. Se năpusteau cu diumul ... jăfîind orașele și pustiiind pămîntul pe unde treceau. VLAHUȚĂ, R. P. 91, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. Să pustiiu a lui Priam cetate cu trainice ziduri. MURNU, I. 7, cf. TDRG. ȘĂINEANU, D. V. [Toamna] pleacă mai departe Pustiiind cărările. TOPIRCIANU, B. 52, cf. SCRIBAN, D. Războaiele mari ne-au pustii. BLAGA, P. 193. O dărăpănătură ca atlea atlea, pustiiite în mijlocul țîrgului de focul cel mare ..., anul trecut. C. PETRESCU, A. R. 21. Cioma a pustii Atena și Pireul. v. rom. septembrie 1954, 214. O Europă arsă și pustiiită de flăcările primului război mondial. r decembrie 1964, 49. Marcu biet a auzit De potopul cel cumplit Ce casa i-a pustii. JARNÍK-BİRSEANU, D. 485. Dușmanii și dușmancele Își pustiiiră casele. GRAIUL, I, 299. Le văduvi nevestele, Le pustii casele. PĂSCULESCU, L. P. 178. Turme întregi ... pustiiian pădurile. Com. din ARIEȘENI — VAȘCĂU. (Absol.) Vicleanul ne aduce războiul ... Cînd brațul său pustiază. HELIADU, o. I, 403. Dezliți o parte din aștrea lui ca să pustiesc în preajma Oradiei. BĂLCESCU, M. V. 45, cf. 63. Cete mii și sute ... Zdrăbeau a lui altare și pustia cumplit! ODORESCU, s. I, 28, cf. 221. PĂSCULESCU, L. P. 174. Dar Șarpele ce-mi făcă? ... El ca pîrjolul mergea. Pustia p-ande mergea. BALADE, I, 332. (R e f l. p a s.) Așe zice Domnal: pustii-să-vă tot pămîntul (a. 1650). GCR I, 142/1. Cînd se va pustii el [pămîntul] de dînsu. BIBLIA (1688), 91²/59. Toată împărăția împărălîndu-se întru sine, pustiasc-se. ib. 759²/20. Se fîteu pre la satele ce stîl împrejurul Ierusalimului foamele mare ... și pentru acealia multe case s-au pustii (a. 1705). GCR I, 354/22. Ni să pustiesc țărele cu vrăjile lui. ALIAXANDRIA (1784), 2²/17. Multe orașe vor cădea și ... bisericile cele mari să vor pustii (a. 1799). GCR II, 165/11. De ne vom lipsi de [moșii] ... urmează a se pustii atlea locașuri ale legii noastre (a. 1815). URICARIUL, I, 242. Satul se strănutase, iar locașul sfînt se pustiesc. GALACTION, o. 80. Comunele vecine au început să se pustiască de molimă. C. PETRESCU, I, I, 194. Țara cade și se pustiesc de oameni. SADOVEANU, o. X, 33, cf. JARNÍK-BİRSEANU, D. 413. [Casa] să pustiază. A

1. 13. (În tranz.) Dă-ne sămânță cum să viem și să nu murim și pământul să nu pustiească. PALIA (1581), 199/14. Și popor și regi și proști îngropați-s sub ruine ... Cedrii cad din vîrf de nuude și Libanul pustiește. FĂMINESCU, o. IV, 116. ♦ Fig. [Baba] pustiește sufletul celor nenorociți. id. N. 21. Îndoiala și rana pustiau sufletul viteazului. SADOVEANU, o. I, 251, cf. III, 216. Chipul lui ... se făcu erunt și o ură fără margini îi pustii inima. PREDĂ, D. 46. Parecă îi pustiește sufletul, parecă îl măcinase și i-l lă-sase golit. v. ROM. iulie 1962, 21.

2. TRANZ. (Învechit și regional; complementul indică ființe) A prăpădi (1); a omori (1). Pre noi nedostoinicit ne va piarde și tu muncă și întunerec ... ne va pustii. VARLAAM, c. 237. Femei ... pustiiile de boli și desfruturi. SADOVEANU, o. I, 532. Nu știu, moarte, ce gîndesti De-al meu neam îl pustiești? MARIAN, I. 120. ♦ Refl. pas. Nici anul n-au mai rănuș, cît pustindu-se de tot și nemairămînd nimeni ... au așezat romanii. C. CANTAGUZINO, CM I, 21. ♦ (Prin Ban. și prin Transilv.; complementul indică animale sau plante) A stirpi, a distruge. Com. din GHILAD — TIMȘOARA. ♦ Refl. pas. Rădăcinile dudușilor tneș se pot pustii cu pușină strădanie. ECONOMIA, 14/1. ♦ Refl. (Învechit; despre locuri cultivate) A se părăgini (2). Va curăți neștine via ... după-acia o va lăsa iarăși de să va pustii. PRAY, 409.

3. TRANZ. (Regional; complementul indică bunuri materiale) A risipi (2), a irosi. (Refl. pas.) Să aibă cui încredința overca ... să nu se irosască și pustiască. MARIAN, NA. 6. ♦ (Învechit, rar) A jefui, a prăda. Cf. I.B.

4. TRANZ. (Învechit și regional; complementul indică oameni sau așezări omenești) A părăsi (2). Pustiau casele și fugeau în lume. N. COSTIN, ap. DDRF. Bieții oameni stau să pustiască satul din lipsa apei. RETEGANUL, p. I, 25. Nana de uritul furcii Pustii casa și pruncii. DOINE, 75. ♦ Refl. pas. Fugit-au mulți boieri și muzili de groaza lui pentr-alle fări, de s-au pustii casale. NECULCE, L. 71.

5. Refl. (Popular; despre oameni) A pribegi (1); a se refugia; a fugi. Ieșiră din Dachia și se pustii-ă. MAIOR, IST. 33/33. Ne ducem, ne pustiiim în munte și așleptăm. SADOVEANU, o. XI, 360, cf. 110. A omorîl cu securea un groș și apoi s-a pustii prin păduri. v. ROM. februarie 1956, 94. Iau lumea-n cap și mă pustieș undeva să nu-mi rămîie nici numele. VORNIC, p. 101, cf. SCI. 1973, 51. De cînd se pustii Măr, îl țineau cu pe fiul lor. RETEGANUL, p. IV, 52, cf. II, 56. Toți or bea și-or veseli. Numai cu u-o pustii. PAMFILE, c. T. 209. (În tranz.) Maica-ni dede-a pustini Cam pe plai, picior de rai. VICIV, COL. 41. Îmi vine să pustieș din sat. Com. din ORANIȚA. Haide, fată, să fugim. Să fugim, să pustiiim. L. COSTIN, GR. HÂN. 171. ♦ Expr. (Regional) A se pustii în ha lume = a muri, a deceda. Baba s-o pustii în ha lume. DENSUSIANU, T. II, 155.

— Prez. ind. *pustieș*. — Și: (învechit și popular) *pustii* vb. I, (învechit) *pustini*, (regional) *pustăni*, *pustii*, *pustii* vb. IV.

— V. *pustiu*.

PUSTIIT², -II. adj. v. *pustiu*.

PUSTIICIOS, -OĂȘĂ adj. (Învechit) 1. Pustiitor. Cf. DDRF.

2. Pustiu (1 4). Locul ti părea lui Giliță străin și pusticios. SLAVICI, o. I, 117.

— Pronunțat: -ti-i-. — Pl.: *pustiicioși*, -oase.
— Pustii¹ + suf. -cios.

PUSTIICUNE s. f. (Învechit) 1. Pustiire (1). Cum fură în pustini, de năprasnă ... periră. CORESI, PS. 193/13. Tacii, iadule, nu crîșca, Pustiitul te-ar mîncea. BUD. p. p. 27.

— Și: (învechit) *pustiniț* s. n.

— V. *pustii*¹.

2. (În forma *pustieciune*) Pustiu (1 1). [Ieremia] stînd [în] *pustieciunea Ierusalimului pînă la 70 de ai*. DOSOFTII, v. s. septembrie 34¹/29.

— Pronunțat: -ti-i-. — Pl.: *pusticiiani*. — Și: *pustieciune* s. f.

— Pustiu + suf. -ciune.

PUSTIIRE s. f. 1. Acțiunea de a pustii¹ (1) și rezultatul ei; prefacere în pustiu (1 1) a unui loc fertil, a unui teritoriu populat, a unei așezări etc.; p. gener. devastare, distrugere, nimicire; dezastru, prăpăd (1); (învechit și regional) *pustiit*¹, (învechit) *pustiiciune* (1), (învechit, rar) *pustietură*, *pustușag* (v. *pustieșag* 4); p. ext. (popular) *pagubă* (1), *daună*. De nu mă veși asculta ... pune-voi spre voi *pustiire*. CORESI, EV. 459. Au plecat *preste* noi *mîla* ... ca să înălțau noi casa Dumnezăului nostru, și a ridica *pustiirile* ei. BIBLIA (1688), 342¹/25. Îndată ar fi venit oști turcești și lătărăși și mari prăzi s-ar fi făcut și *pustiire* pântîntului. IST. T. R. 22. Mai mare *pustiire* deelt atunce n-au mai fostu de cîndu-i fara noastră. N. COSTIN, L. 539. Vădzu Antiohi Vodă că nu-i obiceiul bun de fară că să faci mare *pustiire* fărți ... lăsa ea să nu mai fie ael obicei. NECULCE, L. 135. Voi aduce pre voi *pustiire* ... și fara voastră va fi *pustie*. ANON. CANTAC., CM I, 87. Cînd veși vedea fer[u]ș[ă]lîmul înecunurat de ostași, atunce să știți că s-au apropiat *pustiirea* (cca 1720). GCR II, 22/22, cf. 23/16. Iată ziua Domnului vine ... plină de urgie și de mînie, ea să puie toată lumea întru *pustie*. VARLAAM-IOASAF 39¹/14, cf. LN. El își împine *pustiirile pînă la Marea Neagră*. BĂLCESCU, M. V. 64, cf. 57. Războaiele lui ...; *pustiirea lătarilor de la 1650*, sleiră el totul *puterea Moldovei*. MAG. IST. II, 49/7, cf. POLIZU. Le-a dat mijlocul de a scăpa din alttea *pustiiri* ale inimicilor țarei. ODOBESCU, S. I, 340, cf. CHEANGĂ, A. 137, DDRF. BANCIANU. Mă gîndesc la *pustiirile* făcute pe vremuri de către călugării greci. ADAM, R. 41, cf. ALEXI, W. *Pustiirile dacilor în SV iliric devenisră* ... o adevărată *primejdie* și pentru întreaga *săpînire romană*. PĂRVAN, G. 93. A venit *bombardament*, *război*, Cu *pustiiri*, cu moarte. D. BOYZ, F. S. 24. *Lîvezile*, după anul de *pustiire*, tînjesc. SADOVEANU, o. VI, 235. O lume eliberată de *pustiirile* și *distrugerile războaielor*. SCINTLIA, 1953, nr. 2 810. Voi, ce peste *flăcări*, *pustiiri*, *dezastre* înălțași *stîndardul mării liberării*. BANUȘ, P. 217. Țara era în *liniște* și *pace*, cînd *nempăcașii* și *ncărnafii* săi dușmani n-o amenințau cu *pustieirea*. MARIAN, T. 280. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Spicii orzului sălbatie*, *luași nerozește în gură*, se *întroduc* ... în *plămîni*, *acolo căsună cele mai mari pustii*. MAN. SĂNĂT. 69/12. ♦ Fig. *Viseoul* *pustiirei* a *suflet* pe *acel pămînt*. BĂLCESCU, M. V. 580. *Își dăduse seama de pustiirea în care se zbătea*. v. ROM. octombrie 1954, 5.

2. (Concretizat) Ceea ce a fost supus *pustiirii* (1), *devastat*, *prădat*; p. restr. *pustiu* (1 1). *Amar de creștin și pustiire au rămas locurile pre acolo*. NECULCE, L. 42. *Foc și pustiire pe-a lor urmă au lăsat*. NEGUZZI, S. I, 116. *Pe oriunde treceau, pustiirea rămîncea în urma lor*. ISPIRESCU, ap. CADL. *Nu se zărea deelt pustiirea albă, din care se ridica răzleață și singuratică o tulpină de pom*. v. ROM. decembrie 1964, 47.

3. (Învechit, rar) *Prădare* (1). Cf. I.B.

— Pl.: *pustiiri*. — Și: (învechit și regional) *pustie*, (învechit) *pustiere* s. f.

— V. *pustii*¹.

PUSTIȘĂG s. n. v. *pustieșag*.

PUSTIIT¹ s. n. (Învechit și regional) *Pustiire* (1). *Cum fură în pustini, de năprasnă ... periră*. CORESI, PS. 193/13. *Tacii, iadule, nu crîșca, Pustiitul te-ar mîncea*. BUD. p. p. 27.

— Și: (învechit) *pustiniț* s. n.

— V. *pustii*¹.

PUSTIIT², -Ă adj. (Despre locuri fertile, teritorii populate, așezări umane etc.) Prefăcut în pustiu (1), care a rămas pustiu, gol (de vegetație, de animale, de oameni, de bunuri etc.); p. gener. devastat, distrus, nimicit. *Să va apuca de vreo vie streină părăsită, sau de vreo casă pustie, ... să le innoiască cu voia stăpînului.* PRAY, 55. *Au șindilit mitropolia cî vechi, ... cî era pustie de mult.* NECULCE, L. 172. *Văzîndu-și țara ... mai de tot pustie și desertă ... i-au făcut să rămie lăcuiori în țara sa.* CANTEMIN, HR. 473. *Au purces cătră pustietă sa lăcuiță, ca să o vadă.* DRĂGHICI, R. 116/4. *Toate celalalte cetăți ale Persiei se derapănă și se află mai de tot pustie.* CR (1846), 23²/43. *Trecu dar cu o liniște vitejească printr-acea țeară pustie.* ODOBESCU S. I, 11. *Ș-au găsit bordeiele pustie, biserică arsă.* DELAVRANCEA, S. 209. *Divina Comedie este produsul Italic, ruptă în bucăți, pustie prin lupta orașelor.* GHEREA, ST. CN. II, 75, cf. DDF. *Tinguios jelicște glasul pustitelor dumbrăvi.* NECULUȚĂ, T. D. 113, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Pădurile erau pustie, numai tușuri sărace se înălțau dintre marile grămezi de stînci sfărîmate.* AGRIBICEANU, A. 72, cf. ȘĂINEANU, D. U., SADOVEANU, O. IX, 7. *Eroina continuă să povestească legenda acestor locuri pustie.* v. ROM. octombrie 1954, 270. *De la mîndra înapoi Era lunca pustie, Cu mult dor învăluită.* JANNIK-BİRSEANU, D. 224. *Este-o luncă pustie, Cu mult urt îngrădită.* RETEGANUL, TR. 96, cf. id. P. IV, 12. ♦ Fig. *Ca un vis ee se strecoară într-un suflet pustie.* ALEXANDRESCU, O. I, 74. *În inimi pustie samănă gîndiri rebele.* EMINESCU, O. I, 51. *Trec în stoluri rîndunele ... Și mă lasă pustie, Vestejit și amorfit.* id. ib. 214. *Dar doamna! Suflet pustie! Coșbuc, P. I, 146. M-am răzimat de un stîlp, pustie, răvășit.* LĂNCRĂNȚAN, C. II, 300. ♦ (Învechit, rar; despre oameni) Rămas fără nici un bun material. *Ieșii din acel oraș izgonit ca un osîndit, pustie, lipsit de toate.* GORJAN, H. I, 128/16. ♦ (Substantivat, f.; neobișnuit) Femeie izolată, retrasă de lume. *Ia, Traiane maică, din colac și din nuci ... Asta-i mîncarea noastră, a pustietelor de lume.* SADOVEANU, P. M. 67.

— Pl.: *pustiți, -te.* — Și: (învechit) *pustiet, -ă* adj.

— V. *pustie¹*.

PUSTIETATE s. f. v. *pustietate*.

PUSTIETOR, -OARE adj. Care pustiește¹ (1), care lasă pustiu (1), gol (de vegetație, de animale, de oameni, de bunuri etc.); p. gener. distrugător, devastator, nimicitor; (învechit) *pustiicos* (1). Cf. ANON. CAR., LB. *Știu alt de bine să întărie rescoale pustietoare.* CR (1846), 37²/42. *I-am sili, în deznădejdea lor, ... la o pustietoare emigrațiune.* KOGĂLNICEANU, S. A. 183, cf. POLIZU. *S-au văzut siliși să facă loc pe cîmpiile lor năvălirilor pustietoare.* ODOBESCU, S. III, 258. *În această închipuire a poporului nu e răsunet depărtat al pustietărilor invazii.* VLAHUȚĂ, N. P. 19, cf. DDF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Gemătul vijeliei pustietoare.* HOGAȘ, DR. I, 275, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Un ferăstrău ... smuls de ape, la o pustietoare revărsare a lor.* BOGZA, C. O. 17. *Tăcură tunuri, oarbe gari de foc, Pustietoare flacăra se stînce.* v. ROM. septembrie 1954, 56. *Doa războaie pustietoare au lăsat urmele unor suferințe adînci, s. mai 1960, 88, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Prin lărgirea sensului) În conștiința pantofarului, boala se întinse pustie și pustietoare ca o sahară.* GALACTION, O. A. I, 297. ♦ Fig. *Marca și pustietoare pasiune, care va să-i sfîrtime lui viața.* C. PETRESCU, A. R. 35. *Chiar și dragostea neașteptată și pustietoare țîșnește din miezul urii.* T decembrie 1964, 52. *Această tragedie a unei pasiuni pustietoare ... se petrece în îndepărtata Castilie.* ib. februarie 1969, 92. (Substantivat) *I-a ramas în mîntre Ioana, o mare pustietoare de inimă.* BENICE, M. C. I, 45.

— Pronunțat: *-ti-i-*. — Pl.: *pustiitori, -oare.* — Și: *pustiitor, -oare*, (învechit) *pustiitoru, -oare* (LB) adj.

— *Pustie¹* + suf. *-tor*.

PUSTIETORIU, -OARE adj. v. *pustiitor*.

PUSTIU, -IE adj. v. *pustie*.

PUSTIN, -Ă adj. v. *pustie*.

PUSTINIE vb. IV v. *pustie¹*.

PUSTINIC, -Ă s. m. și f. v. *pustnic*.

PUSTINETATE s. f. v. *pustietate*.

PUSTINIT s. n. v. *pustie¹*.

PUSTINIU, -IE s. n., adj. v. *pustie*.

PUSTIȘAG s. n. v. *pustieșag*.

PUSTIU, -IE subst., adj. I. I. S. n. și (învechit și popular) f. Regiune sălbatică (lipsită de vegetație și nepopulată de oameni; spec. întindere vastă și plană de teren, lipsită de vegetație și de populație, acoperită eu nisip, desert; pustietate (1), (rar) pustiere (2), (învechit) pustieciune (v. *pustieciune* e 2), (regional) pustieșag (1). *Adecă mă delungaiu, fugiu și sălășliu în pustie.* PSALT, HUR. 45²/9. *Au nu tu ești ... ecla ce ainte de aceaste zile prevesteși și scoseși întru pustie patru mie de bărbați?* COD. VOR. 36/15. *Glasul Domnului cutremură Domnului pastinia Cadului.* PSALT, SCH. 84/1, cf. 199/10. *Rădică ca oile oamerii săi, și-i sui ca turma în pustie (pustie s, pustie n).* PSALT, 160. *Nărod mult la pustie ieșia și-ș lăsa casele și avuția.* CORESI, EV. 3. *Au trecut prespre Marea Mohorlă, în pustie.* PALIA (1581), 6/11. *Se duse la un părinte sînt în pustie.* MOXA, 282/3. *Să muncescu în pustie, și în măguri și în peșteri (sec. XVI).* CUV. D. UATR. II, 416/14. *Iară să nestine se va delunga în pustie, departe pentru Dumnezeu.* PRAY, GOV. 137²/9. *Duse-i prinși în pustie Sinai.* VARLAAM, C. 46. *Mois de în pustie trimese să caule țara cea făgădată (a. 1642).* GCR I, 100/15. *Mearse de-aocola într-un fânut aproape de pustie.* N. TEST. (1648), 121²/33. *Am mîrs într-adîncul pustiei.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 102²/20. *Sfîntul Onufrie, lăcuiorul de pustie.* CHEIA ÎN. 2²/28, cf. 41²/11. *Fiii lui Israil ... să tăbărîră la Olhom țîngă pustie.* BIBLIA (1688), 494/13. *Pre cei ce să streina pre pustii și pre peștere ... hrănea.* ANON. CANTAC., CM I, 106. *Să ducea în pustie.* VARLAAM-IOASAF, 7²/8. *Să gonească toți cocoșii din oraș și să-i scoată din hotar departe în pustii.* MOLNAR, RET. 128/4. *În pustie unde nu iaste om (a. 1795).* GCR II, 159/7. *Spune-mi ce lucru bun făcură Oarcînd săhastrii prin pustie?* BUDAI-DELEANU, T. 332, cf. LB. *Prin pustii și prin orașe urmașii săi ... plimba a lor îndrăcire.* HELIADE, O. I, 409. *E mai bine a vieții într-o pustie, decît cu o femeie gîlcevitore.* CN (1846), 55²/27. *Pustie acest de mulți ocolit.* CONACHI, P. 212. *Rămășița tătarilor luă în fuga mare calca pustielor.* BĂLGESCU, M. V. 67, cf. 61, POLIZU. *Înălț depărtată Ce drumețul o aprinde în pustiri rătăcind.* ALEXANDRESCU, O. I, 74. *Lar pe ecl amar pustia ... Întîlnii viteaz oștan.* ALEXANDRI, P. II, 10, cf. LM. *Dupe repaos, colinda prin pustii reîncepe.* ODOBESCU, S. III, 17. *Mii pustiri scînteiază sub lamina [lunii].* EMINESCU, O. I, 130, cf. 97. *A mers tot înainte prin pustiri un an de zile.* CREANGĂ, O. 47, cf. 219. *A fost odată într-o pustie mare un pustnic.* SPIRESCU, L. 146. *Pustie să umplu de strigătul ei deznădădui.* DELAVRANCEA, S. 172. *N-o să-și mai vadă nici cort, nici soție. Nici țara pustie Ce-n veci treiera.* MACEDONSKI, O. I, 15. *Doi pomi ciunți mai făceau strajă pustielui.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 9. *Oameni ... urmărese prin nori, prin pustii și prăpăstii*

... fete mîndre. IONESCU-RION, s. 259, cf. DDBF. Știa pustiul de noi și zarea sc-ngerăca de noi. COȘBUC, v. I, 112, cf. BANCIANU. Mi se pare că, de friică, aș muri-n așa pustiul. DAVILA, v. V, 24. În pustiile din lăuntrul Asiei este patria... cămile. MEHEDIȘTI, G. F. 168, cf. TDNG. Brusturii se întinseșeră ca într-un pustiul necălcăt de nimeni. GHILEANU, s. 177. Astupai intrarea... și pusei, cu chipul acesta, între mine și pustiul, o stavilă nestrăbătută. HOGAȘ, M. N. 168. Să nu ne-afuce noaptea prin pustiurile astea. REBREANU, s. 278. Trec corbii... Se dac pe pustiul. BACOVIA, o. 12. Era un poșas la marginea pustiiei. SADOVEANI, o. XII, 355. Nisipul și pustiul pe drum or să mă-n drum. PILLAT, p. 15. Strigătul în pustiul începuse să tară. ARGHEZI, VERS. 242. Glasul lui, ca-ntr-a pustiul Sîrniță, s-a făcut a năic. id. ib. 292. Lunecă... Prin pustiie, fanurii cămile. BENIUC, v. A. I, 123. Am zărit un pustiul polar expus eroziunii soarelui. BARIU, z. 6. Să te-azutle peste mare în pustiie, în depărtare. ALECSANDRI, p. p. 10. Pustiul golit și nemărginit. id. ib. 119. Mergînd așa prin niște pustiuri au dat de-un om bătrîn. SBILBA, p. 162, cf. 156. Ajungînd într-un pustiul și aflînd acolo o vizuină, pe-trecu mai departe în vizuină aceea. MARIAN, s. R. II, 181. Un cal negru, bididiu, Prins atunci de prin pustiul. BALADE, II, 83. ♠ (Prin analogie) Cea spună de valuri fugătoare Ce vîntul risipește p-al mărilor pustiul. BOLINTINIANU, o. 201. Și-i năpădit de bălării Pustiul din pridvor. IOSIF, PATR. 8. Tase nu mai simte decît pustiul cerului. BASSARABESCU, v. 36. Nimic nu poți surprinde în tot pustiul acesta de apă argintie. BADI, s. M. 22. ♠ Fig. ♠ Incepu cuvîntul, privind lang, dibuind în pustiul amintirilor. DELAVRANCEA, s. 226. [Copiii] în pustiurile vieții, însemnează cîte-o urmă Ștearsă de furtuna vremii. MACEDONSKI, o. I, 72. În tot pustiul gîndurilor mele ești numai tu. CAMIL PETRESCU, T. II, 271. Tu, ce scrutezi... Pustiul vremii. ARGHEZI, VERS. 90. A dispărut pustiul dintre pămînt și soare! s. februarie 1961, 16. ♠ Loc. a. d. v. ♠ În pustiul sau (popular) în pustiie = zadarnic, inutil, degeaba. Cf. ZANNE, p. II, 847. Al meu e cîntul ce-n pustiie Neputincioasa jale-și plînge. GOGA, p. 11. Simțeam că scriu în pustiul, bătăi. T. iunie 1961, 22. Bătăi de la Sibiu, Nu-șela murgu-n pustiul, Că măicuța fi-a spus bine, Că nu mă dă dapă tine. JANNIK-BİRSEANU, D. 276, cf. ALBII SN II h 592/157, ib. III h 1179/141. A pustiul = prevestind moartea sau o (mare) nenorocire; a jale; a moarte. Calul... sforăie a pustiul, nechează ea de groaza morții. ODOBESCU, s. I, 162. Furtuna descrescîndă Care nuge a pustiul. EMINESCU, o. I, 18. Grieci urlă-n poartă a jale ș-a pustiul. VLAHUȚĂ, o. A. II, 57, cf. DDBF. Aud... un glas femeiesc cîntînd, a pustiul, o doină. ap. TDNG. Vîntul... șuiera în ferestre urlînd a pustiul. BRĂTESCU-VOINEȘTI, p. 20. Spre inserat se caibăreau ciiorile cîrînd a pustiul. VLASIU, A. P. 31. Vîntul... fîpa cîteodată a pustiul și a moarte. SADOVEANU, o. I, 294. Cîinii... latră-a pustiul. ALECSANDRI, p. P. 187. Cîntă cucul de trei zile..., cîntă a pustiie După biata cioartă. JANNIK-BİRSEANU, D. 106. Cînd latră cîinele, face a pustiul. ȘEZ. I, 18. ♠ Exp. r. (Adverbial) A fluiera în (sau a) pustiul = a fluiera în semn de pagubă, de neizbindă, de părere de rău, de plictiseală; a fluiera a pagubă. Cf. DDBF, DL, DM, M. D. ENC. DEX. (Regional) A puși a pustiul = a fi gol, a nu conține nimic. M-am ales c-o pungă și-apoi și asta pute-a pustiul. CREANGĂ, p. 45. (Adverbial; regional) A vorbi pustiul (sau pustiul) = a vorbi tot felul de prostii, de lucruri neadevărate; p. ext. a aiura. Nu vorbi pustiul, ca să ne năgulești! REȚEGANUL, p. II, 38, cf. ALBII SN II h 108/130, 172, LEXIC REG. II, 62; b) a vorbi obscen. LEXIC REG. II, 62. (Regional) A arunca (pe cineva) în pustiie = a distruge, a nimici (pe cineva). Coborî, Doamne, foc în țară, Să ardă curvele-n țară, Să le-arunce în pustiie. HODOȘ, p. P. 131. (Învechit) A lua munții și pustiile-n cap = a pleca fără mei o țintă precisă, a-și lua lumea-n cap. Necunosctînd drumul, am luat munții și pustiile în cap. DO-

SOȚEI, v. s. octombrie 83/10. ♠ Loc devastat, distrus, pustiit. Aprinde-vom templele tale; Vom naște pustiul în cale. COȘBUC, v. I, 154. ♠ (Învechit) Loc, teren (între două sate sau în afara hotarelor unui sat) care nu este în proprietatea cuiva, care nu aparține nimănui. Și pe macii, zlotăși îi supăra... de-i făcea de plătie pustiile. NECULCE, I, 178. Hărăzesc lui Stanciu două locuri din pustiul. I. BRĂESCU, M. 18. Între două sate se întindea pustiul. PAMFILE, A. R. 3. Alexandru cel Bun întărește parului Dragomir satele Cornic și Strimbi și din același hotar... un loc de pustiie. PANAITESCU, o. T. 101.

2. Adj. (Despre locuri, ținuturi etc.) Care se află în stare sălbatică (fără vegetație) și nepopulată de oameni; s. p. e. care formează un deșert. În pămînt pustiințu năimblatu și fără de apă... arătai... a vedea pulearea la. PSALT. HUN. 51^v/13. Pămînt pustiințu și netreceu și fără apă. PSALT. 118. Nu vrea aiava să între în cetate, ce lăcuia afară în loc pustiul. CORESI, EV. 57. Pămîntul era pustiul. PALIA (1581), 13/7. Cîmpu slobod și pustiul în Țara Leșească nu să află..., ce sîntu sate pretutîndea. URECHE, L. 112. Le va ucide... în pădure sau fie în ce loc pustiul. PRAY, 23. Au venit la dînsul năroade multe la un loc pustiul. CHILIA IN. 17^v/1. Nu iaste de crezul precum acei crai să se fie numit stăpîn a locuri pustiul și de tot fără oameni. CANTEMIR, HR. 468, cf. ANON. CAR. Plugarii mai trebuic să știe cum trebuic direase și pășunile cu alle locuri pustiul..., ca să le poată avea folosul. ECONOMIA, 12/22. Murgul ușor îl duce... Pe locuri pustiul fără sate și căi. BUDAI-DELEANU, T. 141, cf. LB. Să trăiască întru un loc cu totul pustiul. DRĂGHICI, R. 38/28. Într-un loc pustiul și tainic... Pătimașii merg. CONACHI, p. 85, cf. POLIZU. O cruce de piatră părăsită într-un timp pustiul. ODOBESCU, s. I, 374. Mergea tot tînăie prin locuri pustiul și cu greu de străbătut. CNEANGĂ, o. 105. Mi-am ales acesl loc pustiul și mi-am făcut casa asta. ISPIRESCU, I, 61, cf. BANCIANU, ALEXI, W. Mi se păru că mă astu în pustiul locuri unde nu înțlneam decît nemărginire. DELAVRANCEA, T. 39. Eu fugeam... prin cîmpurile pustiul. EFTIMIU, I, 105. Ne găseam împreună pe niște imășuri pustiul. TOPÎNCEANU, o. A. II, 82. Peisagiul se desfășura pustiul. SADOVEANU, o. X, 12. Bărăganul, al căruia șes pustiul... se vedea prin apropiere. ARGHEZI, B. 66, cf. id. VERS. 299. Văd în preajmă bălți și loc pustiul. HOREA, c. 18. Pe cel timp pustiul și-nîns Arde-un foc de noi aprins. ALECSANDRI, p. P. 218. Mergă ce merge pe-un timp pustiul. VASILIU, P. L. 73. Aș gîndi să nu mai viu Prin locul ăsta pustiul. JANNIK-BİRSEANU, D. 145. Se ducea Prin munții, prin cîmpii Prin locuri pustiul. BALADE, III, 162. ♠ (Învechit și popular; despre locuri cultivate) Lăsat în paragină, neîngrijit. Dacă va curăți neștine viaa sau lazul... și le va lăsa pustiul... stăpînul locului poate să-l gonească. PRAY, 55, cf. LB, POLIZU, LM. Casa lui Dionis se afla în mijlocul unei grădini pustiul, cu zaplazurile năruite. v. ROM. ianuarie 1965, 115. Cucule, de unde vii? De la niște vii pustiul. JANNIK-BİRSEANU, D. 119.

3. S. n. și (Învechit și popular) f. Loc în care nu se (mai) află (alți) oameni (sau alte ființe), singurătate; loc foarte puțin locuit; p. ext. lipsă de zgomot, de agitație, liniște; pustietate (2). Turtleaua cea iubitoare de pustiie. MINEIU (1776), 87^v/4. Singurătatea, pustiul, domnesc chiar în locurile unde rămîn semne de viață. ODOBESCU, s. I, 23. Aduna lumea de pe lume în pustiul codrilor. CREANGĂ, A. 13. Era pustiul și liniște; numai despre oraș se mai auzea zuruilul trăsurilor. SLAVICI, N. II, 287. Am albit în acesl pustiul fără să cîrlesc. BASSARABESCU, v. 90. Căutai împrejur... Tăcere, noapte și pustiul. HOGAȘ, M. N. 64. Cine bate? ... nu e nimeni, pustiul, singurătate. EFTIMIU, I, 170. Și s-ascuși pustiul, Ce melancolie! BACOVIA, o. 29. Măndăstirea ti plăcu... În sîrșit, găsea astîmpăr; pustiul de aici îl lăsa numai cu el. C. PETRESCU, I, II, 242. În pustiia pădurii, oștenii duceau pe doamna Genoveva. SADOVEANU, o. XI, 103, cf. IX, 162. La Iași, în loc de efec-

tipul scontat, nu găsește decât pustiul. OȚETEA, T. V. 194. *Un lup flămînd Rătăcind prin pustiul codrilor.* BENIUC, V. 25. *Linșteța pustiului acela de lună a rămas meru netulburată.* V. ROM. august 1958, 76. ♦ *Ținut, loc în care cineva nu se simte bine, nu se poate adapta. E jalnic să te reintoreci după mai mulți ani de prin pustii străine.* DELAVRANCEA, S. 214. *Rău, mamă, m-ai blestemat Să nu-mi trîtesc traiu-u sat, ... Fără-n pustiul de străini!* FOLC. TRANSILV. I, 223.

4. Adj. (Despre așezări omenești, despre locuințe etc., sau despre locuri de obicei populate) În care nu (mai) sînt oameni (sau alte ființe), nelocuit, nepopulat; care este foarte puțin locuit; p. ext. lipsit de zgomot, de agitație, de viață; (învechit) pusticios (2). *Fie curtea lor pustine.* PSALT. HUR. 58^v/25. *Nu din țesire ..., nece din pustini (de pustii) cc², de la pustii) codri.* PSALT. 150, cf. 134. *Scriu alte istorii ... Moldova, cum au stătut pustie peste 600 de ani. URECHE, LET². I, 131. Lăsa-să-vor casele voastre pustii.* N. TEST. (1648), 31^v/14. *Moșia i-au fost ... pustie.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 99^v/15. *Schimba domni [din țară] ... să o strci și să rămie pustie.* NECULCE, L. 164, cf. 55. *Marea celale Cartago pustie iaste.* C. CANTACUZINO, CM I, 66. *Scoate-mă [de la urgie, Nu-m[i] lăsa casa pustie (sfîrșitul) sec. XVIII].* GCR II, 116/26. *Tinerii ni se stîng, țara zace Pustie.* BUDAI-DELEANU, T. 300. *Sate, orașe, ținuturi, mai toate pustii le vezi (a. 1822).* GCR II, 242/20. *Ce porci afla în aste livezi ...? Lipsește o ființă, și toate sînt pustie.* HELIADE, O. I, 76. *Turcii găsiră Tirgoviștea părăsită de locuitori și pustie.* BĂLCESCU, M. V. 134, cf. 133. *Zise ... cu sfadă: — O, fir-ar pustie casă fără locă.* PANN, P. V. II, 140/3, cf. LM. *Trăiau acum într-a lor cetățuile pustie.* ODĂBESCU, S. I, 152, cf. 120. *Zidirea cea pustie de jale pare plină.* EMINESCU, O. I, 96, cf. 102. *Școala a rămas pustie pentru o bucută de vreme.* CREANGĂ, A. 9. *Satul nu e pustiu și este pe ici pe colo cite un om.* SLAVICI, N. I, 122, cf. 19. *Mai-nainte casa li se părea pustie.* IȘPIRESCU, L. 285, cf. DDRF. *CANDREA, F. 115. Ca un palat pustiu, cu geamuri sparte, Pădurea noastră tace părăsită.* IOSIF, P. 46, cf. TDRG. *Să darmați hambarul cel pustiu.* GÎRLEANU, N. 135, cf. 89. *Auzi-ai vredotă de moara lui Tudoran cea pustie?* HOGAȘ, DR. I, 53. *Casa părea pustie fără Laura.* REBREANU, I. 261, cf. ȘĂINEANU, D. V. *Umbre răzlețe se deslușeau de-a lungul cheiului pustiu.* BART, E. 288. [Clasele] acum sînt goale, pustii. BASSARANESCU, V. 113. *Sînt solitarul pustiilor piețe.* BACOVIA, O. 21. *Totul e pustiu, Ca într-o casă Din care a fost scos un mort.* D. BOTEZ, P. O. 44. *Tu pari a fi venită dintr-un regat pustiu.* MINULESCU, VERS. 136. *Cit de pustie arăta acum această vilă!* GALACTION, O. A. I, 52. *Rămîn pustii în urmă Munții singuri și bătrîni.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 16. *Satul era pustiu. Nici o suflare.* C. PETRESCU, I. I, 193, cf. 75. *Gara e pustie.* SAMIA, N. 24. *E prea pustiu, ... prea multă singurătate.* SEBASTIAN, T. 165. *În noaptea aceea pivnița mea păru mai pustie cu niciodată.* VLASIU, D. 157. *Orașul ... era pustiu, ca abia scos de sub lavă.* TEODOREANU, M. V. 96. *Aici [era] bătătura și mai pustie, ograda mai părăginită.* VOICULESCU, P. I, 220. *În hanul pustiu pătrundea întunericul serii.* SADOVEANU, O. I, 96. *Curtea era pustie, toți intrase în casă.* CĂLINESCU, E. O. I, 46, cf. BLAGA, P. 73. *Duminica ... șesul e pustiu.* STANCU, D. 275, cf. id. R. A. III, 263. *Fumul din insula pustie atrage corăbiile de pe mare.* BOGZA, C. O. 57. *Mi-e dragă viața liniștită Și satul pașnic și pustiu.* V. ROM. ianuarie 1954, 13. *A intrat într-un mic birt pustiu.* BENIUC, M. C. I, 89. *Nu vreau să rămîn pe un peron pustiu, privind în urma trenului.* H. LOVINESCU, T. 349. *Trecem prin reci și pustii coridoare.* BANUȘ, P. 210. *Pe străzile orașului pustiu curg parca fluvii albe de zăpadă.* V. ROM. ianuarie 1957, 83. *Satele cîmpiei rămăseră aproape pustii.* PREDĂ, M.

321. *Traversam un parc pustiu.* BARBU, P. 29, cf. 8. *Casa mi se pare atît de largă! Și pustie!* s mai 1960, 29. *Intrai într-un compartiment pustiu.* ib. ianuarie 1961, 45, cf. LĂNGRĂNAN, C. II, 494. *Din cei codrii pustii Vine dorul budiții.* JARNÎK-BİRSEANU, D. 104. *Se uită prin toate chiliile ... bîgînd de seamă că pustii tuca nu sînt curțile acelea.* RETEGANUL, P. IV, 5. *Toate cusele-s pustii, Numai una nu-i pustie Și-aceia-i cîntălarie.* ȘEZ. I, 74. *C-acolo nu te-am mînat, Acolo-n codrii pustii.* FOLC. TRANSILV. I, 201, cf. 480. *Trece ca pe lingă o moară pustie, se spune despre cei indiferenți la ceva, lipsiți de interes.* Cf. ZANNE, P. III, 234. *Omul fără soție Ca o casă pustie.* id. ib. IV, 616. (Adverbial) *Ploua mărșel; era pustiu în grădină și întuneric.* CARAGIALE, O. VI, 520. *Îi părea Pustiu azi prin grădină.* COȘBUC, P. I, 255. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Îmi vine să plîng zîrînd cotețul de porumbel ... pustiu, gata să se risipească la cel mai mic suflu.* BRĂTESCU, O. A. II, 11. *Întunericul coboară prin ferestrele pustii.* GOGA, P. 70. *Rămîne timpul singur și streșina pustie.* HOREA, P. 59. ♦ (Despre străzi, drumuri etc.) Care este foarte puțin circulat, frecventat, pe care se umblă foarte puțin ori nu se (mai) umblă deloc; neumblat (1). *De-abia înserase, ulițele erau însă pustii.* NEGRUZZI, S. I, 15. *Umblau mai mult noaptea ... prin căi pustii și lăturalnice.* ODORESCU, S. I, 147. *Seara era rece, stradele pustii.* EMINESCU, G. P. 55. *Încermenea ... așternîndu-și aiurit privirile-i triste de-a lungul drumului pustiu.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 82, cf. 5. *Ulițele sînt pustii.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 249. *Secretarul general apucă pe bulevardul pustii și rece.* GALACTION, O. A. I, 113. *Dacă strada e pustie, mie frică și încep să fug.* CAMIL PETRESCU, T. III, 196. *Drumul era pustiu.* C. PETRESCU, I. I, 147. *Nu trece nimeni. Strada e pustie.* SEBASTIAN, T. 259. *Aleile din parc erau mai mult pustii.* VLASIU, A. P. 433. *Drumurile și potecile erau pustii.* SADOVEANU, O. X, 595, cf. CĂLINESCU, E. O. II, 43. *Ulița cea mare era pustie, nu se vedea nici fiipenie de om.* V. ROM. mai 1953, 127. *Tremurînd că n-o să vii Umblam pe străzile pustii.* PARASCHIVESCU, C. T. 15. ♦ Fig. *Cărarea mea pustie se umple de lumină.* CERNA, P. 12.

5. Adj. (Rar; despre recipiente sau spații, obiecte considerate ca atare) Care nu conține nimic înăuntru; gol, desert. *Un puț pustiu, fără de apă.* VARLAAM, C. 353. *Cucoșul inghite cu lăcomie toți banii și lasă toate lăzile pustii.* CREANGĂ, O. 22. *Pe sus, pe pustiile jgheaburi, Prin rîpele munților suri, Zac zmeii.* COȘBUC, P. II, 8. *Pînă la an multe căciuli rămîn pustii (= pînă într-un an mulți vor muri).* ZANNE, P. III, 38. ♦ Fig. *Inimile oamenilor cele pustii întru carile nu umblase binele lui Dumnezeu.* VARLAAM, C. 186. ♦ (Despre copaci) Lipsit de frunze, de flori; gol. *Aseară toți pomii pustii Legănau descărnatele crengi cenușii.* LABIȘ, P. 433, cf. 65. ♦ (Despre ochi. p. ext. despre privire) Lipsit de expresie. *Ochi dragi, de-atlta timp pustii!* COȘBUC, P. I, 284. *Cască și aruncă priviri pustii pe ferestre.* SADOVEANU, O. VI, 209. ♦ Fig. (Învechit și regional; despre manifestări ale oamenilor) Care este fără rost, fără sens, zadarnic, neîntemeiat. *Ca niște vorbe pustii ... se pot lepăda vorbele lui.* MAIOR, IST. 192/27, cf. 191/14. *Dintr-o vorbă-nt-alta sar Verbe pustii și-n zadar.* MUMULEANU, C. 148/8. ♦ (Adverbial) *Til Buhogîndă, ieșind din Drezda și umblînd pustiu, lu urmă au intrat în Braunșvaig.* BĂRAC, T. 54/25. *Mai stai acasă și tu, ce tot umblî pustiu?* VLASIU, A. P. 42, cf. LEXIC REG. II, 62.

6. Adj. (Cu determinări introduse prin prep. „de”) Care este lipsit de ..., care este fără ... [Bogațul] de toate rămase gol și pustiu. VARLAAM, C. 284. *De toată bunătața sînt pustiu.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 52^v/31. *Te-ai făcut pustiu de ajutorul lui Dumnezeu (a. 1691).* GCR I, 291/31. [Sărăcii sînt] lipsiți, pustii și de ajutor și de prieteni. ANTIM, P. 59. *Părăsind vatra părintească, pustie de farmecele de odinioară ..., căuta drumul muntelui.* DELAVRANCEA, S. 59. *De visuri inima pustie nu mi-i.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 28. *Inima lui nu voia să rămîna goală, pustie de dragoste.*

STANCU, R. A. III, 214. *Curtea c pustie de feciori*. BENIUC, V. A. II, 66.

7. S. n. și (regional) f. Fig. Stare de singurătate apăsătoare, tristă, dureroasă, plictisitoare etc. pe care o simte cineva; p. ext. stare de tristețe apăsătoare pe care o simte cineva. *Lumea ș-ale ei bunuri, și orice aș avea Pustiul unui suflet știu ele să-implinească?* ALEXANDRESCU, O. I, 150. *De cite ori voit-am Ca să spinzur lira-n cui Și un capăt poeziei Și pustiului să pui*. EMINESCU, O. I, 105. *Ia mai biue dacă poți ... Și povara inimii Și pustiul lacrimii*. PĂUN-PINCIO, P. 43. *Eram ... în infricoșatal meu pustiul moral*. GALACTION, O. A. I, 136. *Alta nevoie simțea de cineva să-ți alunge pustiul!* C. PETRESCU, I, 1, 97. *Treueră ierni și primăveri peste pustia aestei vieți*. SADOVEANU, O. XI, 172, cf. v. ROM. ianuarie 1954, 18. *Stam singură și simțeam pustiul în jurul meu, vedeam sfrșitul vieții*. PREDĂ, R. 215. *Ia-mi dorul din uimioară Că pustiul uă orioară*. TEODORESCU, P. P. 307. ♦ Singurătate, liniște absolută de după moarte. *Cu făclioara pe-unde treci, Dai zare negrilor polcei În noaptea negrului pustiul ... Și-ntr-un coșciug de-argint te-au pus*. COȘBUC, P. I, 148. *Poți muri oriunde. Pustiul ameușe e același*. SADOVEANU, O. X, 441.

8. Adj. Fig. Care este cuprins de o stare de singurătate apăsătoare, tristă, dureroasă, plictisitoare etc.; p. ext. care este cuprins de o tristețe apăsătoare; care determină, care creează o stare (sau care sugerează ideea) de singurătate apăsătoare, de gol, de tristețe etc. *Vai de inima pustie Ce-a rămas fără de soție!* ALEXANDRI, P. II, 184, cf. 11. *Lipsit de părinți, de rude ... lumea tui e pustie*. ODOBESCU, S. I, 143. *Pe inima-mi pustie zadarnic mna-mi fiu*. EMINESCU, O. I, 71. *Zilele tui stul Pustiul ca niște stepe*. id. ib. 175. *Pleacă îndărăt cu inima pustie și cu glnd de pustiire*. GANE, N. I, 28. *A, ett de pustie-i lumea și viața fără tine!* VLAHUȚĂ, S. A. I, 9. *Tu, inimă pustie, Stai tot la vatră-necl plngnd*. COȘBUC, P. I, 193. *Sufletul ei era pustiul*. AGÎRBICEANU, A. 133. *Sufletul meu era pustiul și inima mea era obosită*. HOGAȘ, DR. I, 51. *Unica iubire tucolfită pe vrmuri în inima lui pustie*. BASSAHIBESCU, V. 119. *Se due pe nesimțite Napși pustii și zile reci*. TOPÎRCEANU, R. 26. *Are să-mi fie pustie viața fără tine*. SADOVEANU, O. XI, 49. *Așa-mi trece viața mie, Amărtă și pustie*. PARASCHIVESCU, C. T. 128. *Serile stul pustii, aidoma unar case cu geamuri scoase și eu perefii goi*. v. ROM. noiembrie 1962, 93. *Cheamă fantamele familiare pentru a-și lecui sufletul pustiul și sterp*. CONTEMP. 1966, nr. 1 019, 3/6. *Azi aici, mtine-n Sibiu, Vai, Doamne, ce dor pustiul!* RETEGANUL, TR. 166. ♦ (Adverbial) *Mi-e tare pustiul în suflet*. T. iunie 1964, 24.

9. Adj. (Încechit și popular; despre oameni, rar despre alte ființe) Părăsit (I I): p. ext. nesupravegheat; neîngrijit (2). *Nu le va strnge [animalele] să le tuchiză cu ale sale, ce le va lăsa pustii*. PRAV. 18. [Păstorul] rmdătorii în elmp pustii lăstnd ... vrtos purecase. CANTEMIR, IST. 298, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. [Prințul] crește în voia sa, netrnat, pustiul. TICHINDEAL, F. 313/16. *Mă văzui în lume pustiul, necunoscut*. HELIADE, O. I, 166. *Fu rămăsei singură, pustie, ca un pui de cuc*. GORJAN, H. II, 185/26. *Biata Irina ... istovită dureros zace pustie*. NECULUȚĂ, T. D. 114. *Ți-e milă Să-i lași pustiul, să pleci*. COȘBUC, F. 42, cf. id. s. 125. *Iată, venea mi-a sosit Să mă due în haiduce, Să te las, dragă, pustie*. TEODORESCU, P. P. 295. *Da nu-ț pare, soră, rău e-ai lăsat copii ... pustiul în lume?* DENSUSIANU, T. H. 96, cf. CIAUȘANU, GL. ♦ Fig. *Acolo nu mai era de inull nimeni ... Ardeau, roșcate, numai două felinare pustii*. SADOVEANU, O. IX, 123. *Mintră, dragostile noastre Au rămas pustiul pe caaste*. BIRICESCU, P. P. 24. ♦ Ex p r. (Regional; substantivat) *Pustiiu de mlne!* = nero-rociul de mine! Cf. DENSUSIANU, T. H. 331. ♦ (Prin lărgirea sensului) *De-acia nu poate tot trupul să-ș poarte, ce-ș lasă așteea toate grijile lor pustii*. COREȘI, EV. 245. *Laptele cel pustiul tl nutcă ctinii*. TICHINDEAL, F. 455/4.

10. Adj. (Încechit, rar; despre oameni) Care este fără ocupație, fără lucru. Cf. LB.

H. I. S. m. și f. sg. art. (Popular) Dracul. Cf. LB, LM. *De ce nu l-am rugat s-o lase la pustia de pușcă!* CARAGIALE, ap. CADE, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Pe sulul de dinapoi O sută de lătunoi, Iar pe cel de dinainte Pustia-i mai fine minte*. MARIAN, N. 351. *Gătat-ai, fiică, holda?* — *Gătat-o pustia!* BIRLEA, B. 42. ♦ (În împrecații; construit de obicei cu verbul „a bate”) *Bată-nă pastia! cine mi-a zis să fiu așa de cinstită!* ALEXANDRI, T. 1 731. *Punga, bat-o pustia!* CREANGĂ, A. 86. *Dar inima, bat-o pustia ... , n-o frugi*. DELAVRANCEA, S. 10, cf. 57. *Bată-te pustia, moarte, N-ai făcut nici a dreptate*. MARIAN, I. 119, cf. id. N. 351, DDRF. *Bată-te pustia Cele țări străine*. GOGA, POEZII, 125. *Aș putea să-i fiu bunic, băta-l pustia*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 353. *Băta-i pustia să-i bată, cucioane, că nu-s lupehi*. HOGAȘ, DR. I, 283, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Ceas rău, nînca-l-ar pustia*. VLASIU, D. 218. *I-avzi-l eum îndrugă, băta-l pustia!* SADOVEANU, O. IX, 416. *Anii băta-i-ar pustiul!* *De toata lor nu seapă nimenea*. FRUNZĂ, Z. 59. *Asculta-l-ar pustia, Că mi-a luat soția*. ALEXANDRI, P. P. 410. *Băta-te pustia, minte, Că n-ai fost de mai nainte Să mă-nvefi ca un părinte*. TEODORESCU, P. P. 277. ♦ (În fraze interogative sau exclamative, precedat de pron. „ce”, exprimă contrarietate, dezaprobare, nemulțumire sau indignare) *Veseli ești ori au părere? — Dar ar nu vezi? Ce pustie!* PANN, P. V. I, 16²/19. *Ce pustia, maistre, de ctud ai lăsat să-ți crească pericini!* EMINESCU, N. 78. ♦ Ex p r. (Popular și familiar) *Dueă-se* (sau *duce-te-ai, duce-s-ar etc.*) pe (sau la ori lu) pustiul sau pustiul, pustia = nu vreau să mai știu de el (sau de tine, de ei etc.); *dueă-se* (sau *duce-te-ai, duce-s-ar etc.*) dracului, lua-l-ar (sau lua-te-ar etc.) naiba. *Ucigă-te toaca, duce-te-ai pe pustiul*, CARAGIALE, O. I, 145. *Dueă-s-ar pe pustiul, ard-l focul de trupelitat*. MIRONEȘTI, S. A. 56. *N-o să-i pun ei mna în gtl, nu!* *Una ca asta, dueă-se pe pustiul*. DEMETRIUS, C. 29. *Greu e drumul mntelui, Dar mai grea e sărăcia Duce-mi-s-ar la pustia!* TEODORESCU, P. P. 350. *Niște bube tare scrunade, duce-s-ar numai pe pustiul!* SBIERA, P. 296. (Cu inversarea elementelor construcției) *Să nu aibă vreo nălucă, În pustiul dueă-s-ar*. ALEXANDRI, P. P. 5. (Popular și familiar) *A lăsa (la) pustia sau la pustiul, pustiului, pustiilor, lu pustiile* = a nu se mai interesa (în continuare) de cineva sau de ceva; a da naibii, a lăsa în plata Dorului. *Lasă La pustia pe cea vrăjmașă bală*. BUDAI-DELEANU, T. V. 56. *Lasă frunzele pustiului și bătilor de vnt!* VLAHUȚĂ, S. A. I, 44, cf. ALEXI, V. *Astmpără-te, Las-o pustiilor de mișcare*. PAS, V. IV, 108. *Lasă-le pustia de răsaduri*. v. ROM. ianuarie 1954, 79. [Însurătoarea] *aș lăsa-o la pustia*. TEODORESCU, P. P. 335. *Fudulia-i postă lungă ... Pune peană-n pălării, Nu a lasă în pustie*. RETEGANUL, TR. 168. *Las euscra la pustia*. ZANNE, P. IV, 330, cf. TIPLEA, P. P. 115. (Cu inversarea elementelor construcției) *Omenia fi-ai mntcat Și pustiului te-ani lăsat!* HODOȘ, P. P. 120.

2. Adj. (Și substantivat; învechit și popular; mai ales în împrecații) Afurisit, blestemat. *Căci mult el se luplase cu iasma ieruntată Ce-i zice Sărăcia!* ... *Dar, vai! l-a-nvins pustia!* BOLLIAC, O. 174. *Mă blastemă: „De n-ai fi fost! Ești un pustiul!”* COȘBUC, R. 111. *Mndro, lasă calu-n frtu Și-noadă-mi pustiul brtu*. MARIAN, N. 261, cf. TRBG. *Să-mi potolese inima, Că mă arde, pustia!* TEODORESCU, P. P. 323, cf. 630. *Jiule, pustiule, Sece-mi-ți, obtrșile!* HODOȘ, P. P. 101. *Mă eăznese de este o vreme Să fac din pelinaș miere, El, pustiul, e tot fiere*. BIRICESCU, P. P. 354. ♦ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) *M-ai amortt eu zile eu pustiul tău de cui*. PANN, H. 70/14. *Un mezelic de pastramă ... Pe loc mă dele Ia o pustie de sete*. id. P. V. I, 17¹/18. *Colonelul [era] supărat pe pustia de ceași care nu voia delac să se risipească*. ODOBESCU, S. III, 602. *Ce mai*

atla grijă pentru astă pustie de gură! CREANGĂ, o. 152. Așa de m-a săgețat pustiiu de ghimpe, tnetl an țipat. ISPINESCU, L. 244. Așa înfelenise, de pustia de vreme, mai tot satul. DELAVRANCEA, s. 7, cf. id. t. 142. O pustie de tuse, pe care o avea de mult, îl înțefise și mai tare. CONV. LIT. XXI, 40, cf. DDRF. Se-nțitinea cu flăcău' ... în pustia ceea de hambar. GİRLEANU, n. 134. Să nu fi descoperit ... vreun leac pentru pustia as' de boală! HOGAȘ, DR. II, 97, cf. ȘĂINEANU, D. U. Un spirit care căuta de-a pururi în univers și în pustia de inimă un răspuns. GALACTION, A. 60, cf. 70. Mi s-a iscat de ast-dimineață durere la o pustie de măsea. SADOVEANU, o. XIII, 423, cf. IX, 19. Pustia de nisoare venise după o vară fierbinte. BENIUC, M. C. I, 297. În mîntea lui ... bintuiau alandala cine știe ce pustii de gînduri. GALAN, B. II, 50. Ce cași, mîndro, pe colnic? — O vacă ș-un vișel mic Ș-un pustiu de ibovnic! TEODORESCU, P. P. 340, cf. 528. Lucrează în pădure la o pustie de corabie. ȘEZ, III, 106. Că pustiuul cel de dor Mă poartă din loc în loc. HODOȘ, P. P. 29. Zău că la multe nagode te împinge pustia de dragoste! POPESCU, B. II, 146. Dar pustia de purcea ... Se scarpină de ulcea. ȘEZ, V, 15.

— Pl.: (s. n.) *pustiuri* și *pustii*, (s. f.) *pustii*, (adj.) *pustii* și (învechit, rar) *pustie*. — Și: (învechit și regional) *pustîn*. -ă adj., (învechit) *pustîi*, -ie adj. *pustîniu*, -ie s. n. adj., *pustîne* (PSALT. HUR. 116⁷/8) s. n., *pustîniu*, -ie adj., (regional) *pustîlu*, -ie adj., *pustîlu* s. n., *pustîn*, -ă adj., *puștîu* (LEXIC REG. II, 62) s. n.

— Din v. sl. ПОУСТЫНИИ, bg. поустинія.

PUȘTII vb. IV v. *pustii*!

PUȘTIEȘĂG s. n. v. *pustieșag*.

PUȘTIIETĂTE s. f. v. *pustietate*.

PUȘTÎN, -Ă adj. *pustlu*.

PUȘTÎNĂTĂTE s. f. v. *pustietate*.

PUȘTÎNÍ vb. IV v. *pustii*!

PUȘTÎNIU, -IE adj. v. *pustlu*.

PUȘTÎNOȘĂG s. n. v. *pustieșag*.

PŪȘTINIC, -Ă s. m. și (rar) f. 1. Persoană (laic sau călugăr) care, din motive religioase, trăiește izolată de lume, ducînd o viață închinată rugăciunii și plină de privațiuni; schimnic, silastru, anahoret, eremit, (livresc) ascet. *Veniși, pustnicii mei ..., veniși luminașii tatălui meu.* COD. TOD. 216. *Zace ... cu alți postnici ... în cînstita beserică.* DOSOFTEI, V. s. noiembrie 121⁷/27. *Atînd postnecul verbă îndelungată cu împăratul ..., fură dași spre încumplite munci (sec. XVIII).* CAT. MAN. I, 32. *Părintelui nostru ..., postnicul și sihăstrul, carle au fost episcop (sec. XVIII).* ib. 343. *Lauda postnicului, podoaba fecioarelor.* MINEIUL (1776), 87¹/5, cf. 124¹/31, *PRAVILA* (1814), 174/18, CLEMENS, LB. *Pustnicele cîntărește ... Cîntă, eu vârs lacrimi.* CONACHI, P. 167, cf. 282, POLIZU. *Peștera adîncă, în vechime locuită De al muntelui sfînt pustnic.* ALEXANDRESCU, o. I, 75. *Hai la mănăstire Ca să dăm de știre Pustnicului sfînt.* ALECSANDRI, P. I, 55. *Aici, din vremi nememorate, au locuit pustnici.* ODOBESCU, S. I, 341. *Multe mai are de pătimit un pustnic adevărat.* CREANGĂ, o. 37. *Văd dinaintea mea un pustnic sălbatic, cu părul și barba vilvoi.* CADA-GIALE, o. II, 298. *Un pustnic vine pe la ele să le povăluască.* ISPINESCU, L. 29, cf. DDRF. *Vinu-i bun și hora-mi place, Iar tu, Doamne, fă-mi ce vrei, Numai pustnic nu mă face.* COȘBUC, P. II, 67, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, DHLR I, 252. *Bătrînul pustnic ... înfruntă pusticitatea locurilor acestora.* HOGAȘ, DR. I, 22, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Cine au fost acești*

blagosloviți părinți? Stariți, pustnici? GALACTION, o. 212. [Bradul] era mai vechi decît ei, decît pustnicul și decît peștera. SADOVEANU, o. IX, 194, cf. III, 220, SCRIBAN, D. *Voi să mînceați bucalele ... Eu cu atît mă mulțumesc. De felul meu stîl pustnic și postesc.* ANGHEZI, VERS. 297. *M-am tras în munții voștri și m-am făcut pustnic, să-mi spășesc păcatele.* RETEGANUL, P. V, 84. *Voinice, pusnice, Stăi și nu te duce, Că de mas țî-oi da.* PAMFILE, C. T, 56, cf. BALADI, III, 218. *Dracul, după ce a îmbătrînit, s-a făcut pusnic, se zice despre cel ce se pocăiește la bătrînețe.* ZANNE, P. VI, 593. ◇ (Ca termen de comparație) *El nu are pe nimeni, nu este al nimănu, trăiește în mijlocul oamenilor ... ca un pusnic părăsit.* MARCOVICI, D. 160/27. *Fără tine, eram hotărît să trăiesc ca un pustnic.* ISPINESCU, I. 61. *Trebuie să înțelegi odată că nu pot trăi ca o pustnică.* DELAVRANCEA, s. 110. *A găsit pe doamna Genova trînd acolo ca o pustnică.* SADOVEANU, o. XI, 188.

2. P. a n a l. Persoană care duce o viață retrasă, izolată de societate (și extrem de cumpătată). *Bătrînul Dan trăiește ca șoimul singuratic ... Vechi pustnic, rămas singur din timpul său afară.* ALECSANDRI, PŌEZII, 281. *Casa lui de pustnic, un colț întunecos și pînjenit.* EMINESCU, N. 36. *Se gîndi la viața ei de pusnică.* SĂM. IV, 881. *Ai devenit o pusnică ... să părăsești tu scena.* CAMIL PETRESCU, T. II, 228. ◇ (Adjectival) *Singuratic; izolat; retras. Un măgaru pustnic.* BIBLIA (1688), 368¹/8. *Neadormita, pustnica prîvighetare ... Se vaită și se plînge.* CONACHI, P. 104, cf. DDRF. ◇ Fig. *Vîntul cel adevărat ... Pustnic și întăritat Plugul și l-a-agenuncheat.* ANGHEZI, VERS. 243. *Soarele în asfințit ... Cobora pustnic, petrecut de fața rece a stîncilor.* V. ROM. aprilie 1955, 244.

— Pl.: *pustnici*, -ce. — Și: *pûsnle*, -ă, (învechit) *pustînce*, -ă, *pôstnec*, -ă, *pôstnic*, -ă s. m. și f.

— Din slavonul ПОУСТЫННИКЪ.

PUȘTINICÉSC, -EĂSCĂ adj. 1. Care aparține pustnicilor (1) sau pustniciei (1), privitor la pustnici sau la pustnicie. specific pustnicilor sau pustniciei; sihăstrec, (învechit, rar) pustesc. *Viață pustnicească și fără glceavă iubind.* MINEIUL (1776), 83¹/36, cf. LB, POLIZU, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Eram înuși la slujbă ... atît de dîmineață, cît și după pustniceasca masă de prînz.* CIAUȘANU, R. SCUT. 61, cf. CADE, SCRIBAN, D., DM.

2. P. a n a l. Care aparține pustnicilor (2), privitor la pustnicie, specific pustnicilor. *Generăleasa ... se încăpăstna să trăiască independent ... — Pe Filip îl culcă pe lada de campanie ... Peste cîteva zile, Filip simți că nu mai poate rezista în această gospodărie pustnicească.* CĂLINESCU, S. 510.

— Pl.: *pustniceste*.

— *Pustnle* + suf. -esc.

PUȘTINICÉȘTE adv. (Rar) Ca pustniciei (1), în felul pustnicilor; (învechit) sihăstrește. *Fugi la mănăstire ca să viețuiești pustnicește.* MAIOR, P. 66/27, cf. LB, POLIZU, SCRIBAN, D.

— *Pustnle* + suf. -ește.

PUȘTINICÍ vb. IV. 1. Intrans. A duce viață de pustnic (1); a sihăstri, (rar) a schimnici, (regional) a pustelnici. *Pustnicînd, ai fost ca un pom răsădit lingă apa înfrînării.* MINEIUL (1776), 179²/34. *Acelor ce pustnicesc, veselie vecinică (a. 1815).* GRECU, P. 193, cf. LB. *Un singur schituleț cra ascuns într-un luminiș ... unde pusniceau cîțiva călugări.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 289, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DEX.

2. Refl. A se face pustnic (1); a se sihăstri, (rar) a se schimnici. Cf. LB, TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, DEX. ◇ (Glumet) *Te-i face popă, ca lată-tău, cînd s-or pustnici toți bivoli din Mănăstirea Neamțului!* CREANGĂ, o. 221. ◇ Fig. *Adevărat astronom al filologiei, stînd între cuvînte, cum ceilalți se*

pustnicese între stele. TEODOREANU, M. V. 14. ♦ (Rar) A se stabili undeva ca pustnic (1); a-și face o gospodărie de pustnic. *În fundul Izvorului Alb se pustnicește într-o vreme un sikastru.* AP. CADE.

— Prez. ind.: *pustnicește.* — Și: *pustnici* vb. IV.

— V. *pustnic.*

PUSTNICIE s. f. 1. Faptul de a trăi ca un pustnic (1); stare, viață de pustnic (1); sihăstrie. *Călătoria pustniciei ... o ai săvârșit.* MINEIU (1776), 49²/17. *Preacuviosul părintele nostru Antonie cel Mare, la începutul pustniciei [i] vieții sale, șezând la săngurătate în pustie (a. 1808).* GCH II, 198/22, cf. LB, POLIZU. *M-ai adus ... într-acest sălbatic sălaș de pustnicie.* ODOBESCU, S. I, 167. *Aveți noroc, ... că-mi stă mai dragi banii decât pustnicia.* CREANGĂ, O. 31. *În sălbăticia și pustietatea aceea trăiește patru sihăstnici în adevărată pustnicie.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 135, cf. GHIERA, ST. CR. II, 114, DDF, BARGIANU, ALEXI, W., TDRG. *La nouăzeci de ani își începuse pustnicia bătrnul Iov.* SADOVEANU, O. III, 216. *Eu n-am fost de pustnicie, Căci am fost de voinicie.* ALECSANDRI, P. P. 229. ♦ Loc unde trăiește un pustnic (1); sihăstrie. Cf. ȘAI-NEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

2. P. a. n. a. l. Faptul de a trăi ca un pustnic (2); singurătate, izolare (totală) (în care trăiește cineva sau în care se află ceva); p. e. x. t. (concretizat) loc singularic, izolat. *Cite nu-ți mai povestesc [hierurile] În pustnicia lor retrase.* MACEDONSKI, O. I, 179. *Alta frumusețe ... să se stingă ... în pustnicia și sălbăticia asta.* VLAHUȚĂ, D. 330. *Retras în pustnicia lui, ... se îmbrăca în straie de jărăn.* SADOVEANU, O. VI, 262. *În pustnicia-i, doar Evghenii Punga pe-aceste daruri prel. v. nom. ianuarie 1954, 16. Un joc de flacăra abstrău Arzând ciudat în pustnicie ... Am vrut clintarea mea să fie!* BENIUC, M. 79.

— Pl.: *pustnicii*. — Și: *pustnicie*, (învechit) *pustnicie* s. f.

— *Pustule* + suf. *-ie*.

PUSTNICIRE s. f. (Rar) Acțiunea de a (s) e) p u s t n i c i și rezultatul ei. Cf. DEX.

— Pl.: *pustniciri*. — Și: *pustnicie* s. f. DEX.

— V. *pustnic*.

PUSTNICIT, -Ă adj. (Rar) Izolat, retras de lume în calitate de pustnic (1); sihăstrit. *Trăiește în iureșul vieții sau pustnic în vreun schit.* STĂNOIU, C. I. 143, cf. DEX.

— Pl.: *pustniciți, -te*. — Și: *pustnicit, -ă* adj.

— V. *pustule*.

PŪSTULĂ s. f. 1. (Med.) Veziculă purulentă bine delimitată la nivelul tegumentelor, produsă prin infectarea cu germeni patogeni. Cf. POLIZU, BARGIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S., SEVERIN, S. 35, CADE, SCRIBAN, D., DN, DEB. *Dacă stă superficial, pustulele se vindecă fără a lăsa urme.* ABC SĂN. 300, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ *Pustulă malignă* = formă de localizare pe piele a antraxului, manifestată prin apariția unei pete minusculare care se transformă într-o veziculă plină cu puroi care ulcerează; p. g e n e r. antrax. Cf. BIANU, D. S., SCRIBAN, D., M. D. ENC.

2. (Bot.) Îngrămădire de spori sau de conidii formată pe tulpina sau pe frunzele plantelor atacate de ciuperci parazite. *Rugina brună se recunoaște ușor, manifestându-se prin apariția unor pustule mici.* SĂVULESCU, M. U. I. 154. *De-a lungul nervurilor, pe limbul frunzelor, formează pustule circulare.* Id. Ib. II, 510, cf. M. D. ENC., DEX.

— Accentuat și: *pustulă*. M. D. ENC. — Pl.: *pustule*.

— Din fr. *pustule*, lat. *pustula*.

PUSTULÓS, -OĂSĂ adj. Plin de pustule (1), cu pustule; (în dicționarele din trecut) puseolos. Cf. POLIZU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., DN, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *pustuloși, -oase*.

— Din fr. *pustuleux*, lat. *pustulosus*.

PUȘTELUȚI vb. IV. R e f. l. p. a. s. (Regional) A se pustii¹ (1) (Boinești — Baia Mare). Cf. ANH. FOLK. I, 180. *Cetatea s-o pustuluit*. Ib.

— Prez. ind. pers. 3: *pustuluiște*.

— *Pustă* + suf. *-ului*.

PUȘTEȘĂG s. n. v. *pustleşag*.

PUȘI s. m. (Prin nord-estul Transilv.) Ordonanță (II D). Cf. II, 192.

— Pl.: *puși*.

— Din germ. *Bursch*.

PUȘ² s. n. (Regional) Căie, grămadă de strujeni (Petrești — Sebeș). Cf. A II 2.

— Pl.: *pușe*.

— Cf. germ. *Busch*.

PUȘ³ s. n. v. *poșăl*.

PŪȘĂ s. f. v. *poșal*.

PUȘCĂ vb. I. 1. I n t r a n z. (Învechit și popular) A trage cu pușca (I D) sau, p. g e n e r., cu orice armă de foc, a descărea o armă de foc; a împușca. Cf. LEX. MARS. 214. *Pușcuții Radului ... au început a pușca.* ȘINCAI, III, II, 198/20, cf. CLEMENS, DRU. *Pe cînd cucerii utesc și nuntașii pușcă, se află în curte o masă pusă.* MARIAN, NU. 638. *Cînd pușca ..., așiuai totarele de se auzca plină departe.* VLASIU, A. P. 46. *Da' ce-i balamucul ista în trg? Cine pușcă?* H. LOVINESCU, T. 214. *Vinătorii văzînd că cerbul nu suge din loc, ... nu pușcară în el.* RETEGANUL, P. I, 46. *Vine ... din pistoale pușcînd.* SEVASTOS, N. 103. *Pușcă-n giște.* ȘEZ. II, 218. *Pușcați, feciori, fără frie!* HODOȘ, P. P. 226. *Eu mă due să pușe la șaibă, Vii acasă ostenit.* BIBICESCU, P. P. 136. [Vornicul] *poruncește cucerilor să utescă și să pușce.* FIȘCU-CANDREA, M. 166. *Nuna-n armă dovîdesc ..., Pușe ... meru cu el.* VASILIU, C. 63. *Acia cu bătaia o pușcă în gură la el ... o luat glonfu din gură și l-o aruncat.* ANH. FOLK. VI, 90. *Nime nu-ndrăznea să puște Nici de pe loc să se miște.* BALADE, II, 417. ♦ E x p. t. (Regional) A pușca în lună = a nu fi conștient de realitate, a fi nesocotit, nebun. *Că doară nu stîm noi de cei pâlîți cu leuca, nîi de cei ce pușcă în lună!* MARIAN, P. 158. (Regional) A pușca un bichil = a plesni, a poci din bici. *Am un zgîlci de trage trei măj; dacă poț tu pușca cu el, atunci te-oi crede cum că ești viteaz.* ANH. FOLK. I, 185. (Regional) A pușca-n palmă = a bate palma la încheierea unui trg, a unei afaceri. Cf. DN, V, 222. ♦ (Învechit și regional; despre arme de foc) Cînd pușcă el [tunul], tremură zidurile. MICU, L. 6. *L-auzi puște pușcînd Și cioarele croncîind.* FOLC. TRANSILV. I, 202. ♦ (Transilv. și prin vestul Mold.) A ținti, a ochi cu pușca (II D). Cf. ALR I 1217/80, 98, 229, 278, 1219/556. ♦ (Regional) A trage cu arcul. Com. din CORNELEA — BĂILE HERCULANE.

2. T r a n z. (Învechit și popular) A ucide, a răni sau a vîna cu o armă de foc; a împușca. Cf. LEX. MARS. 214, CLEMENS. *Ostașii pușcă, taie, chiar pruncii aculpași.* MUREȘANU, P. 127/8. *Cu pușca te-oi pușca.* POPA, V. 10. *Pușcăm citeodată capre.* SADOVEANU, O. IX, 32, cf. X, 394. *Dacă s-apropie lupul de casă, pușcă-l.* STANCU, N. A. III, 11, cf. 13, 63. *Oare el să mă fi pușcat atunci noaptea, ori ba?* BENIUC, V. CUC. 47. *Vă pușe dacă scăpați vreunul din erd.* CAMILAR, N. II, 47, cf. 250. *Cîți pușcați în plutece am văzut eu, mamă, mamă!* H. LOVINESCU, T. 227. *Mă sui în podul bisericii și cum vin, ti pușe.* T. POPOVICI, S. 354. *Ai să puși pe oricine ar veni noaptea-n vie.* RETEGANUL, P. I, 19. *Să nă pușce pușcele.* DOINE, 265. *Acolo ni-afla-ngropat Unde ... m-a pușcat.* MARIAN, I. 353. *O roagă să puște lupii.* ȘEZ. IV, 226. *Ce rău vrei măicuții mele? Ori junghtiată, ori pușcată, ori de grîndă acăfată?* MAT. FOLK. I 068. *Stăi, badi, nu mă pușca, Să-ți mai spuți elți ceva.* GRAIU, I, 467. *Stăi în loc, nu o pușca.* DENSUSIANU, T. II, 223, cf. 94. *I-o luat*

oile, pă ctini i-o pușcat. **ARH. FOLK. I, 163, cf. ALB I 1 218, ALR SN VII h 1 866, ib. h 2 040, A I 35, III 17, v 15, 16, 31. Pe mine nu mă pușcați, Numai capul mi-l tăiați.** **FOLC. TRANSILV. I, 200, cf. ib. II, 34. (R e f l.) Cînd se pușcă, se sînzură sau se încaă cineva de bunăvoie, atunci trebuie să se schimbe vremea.** **MARIAN, ap. CADE. ♦ Fig. Mă, poeților! Voi pușcați rîmele cu mîtrăcierele.** **VLASIU, D. 88. ♦ R e f l. r e c e p t. A trage cu pușca (I I) unul în altul; s p e c. a se duela cu o armă de foc. Din pușcă să ne pușcăm, ori din trîntă să ne trîntim?** **SEZ. II, 53.**

3. **I n t r a n z. (Min.) A produce sfărîmarea rocilor cu ajutorul unui exploziv. Nu vrea să puște cum am bătit găurile.** **DAVIDOGLU, M. 11. Lemnul era vechi într-adevăr ... nu cedase în locul unde pușeaseră, ci mult mai aproape de gură.** **v. nom. ianuarie 1965, 65, cf. LTR².**

4. **I n t r a n z. (Regional) A țîșni, a sări sau a improșca în jur. Să-i crepe țîțele, Să-i pușce luptele.** **MARIAN, v. 138. Păsatu tare clocoțînd o pușcat pînă casă.** **ALENICI, L. P. 250. [Focana] pușca în căldare pe foc ... și lăt sărea apa.** **ARH. FOLK. VI, 90. O pușcat stugele din el.** **ALR SN IV h 1 119, 172. Atunci ou, etn s-o-mfocat, o pușcat d'in fue și i-o sărit tuma-nu față.** **O. BÎBLEA, A. P. I, 140.**

5. **T r a n z. Fig. (Transilv.) A provoca o durere fizică vie, ascuțită, pătrunzătoare; a săgeta; a injunghia. Mă pușcă-n mîsăuă.** **ALR II/I h 41/310. Mă pușcă o durere prin piept.** **ib. III MN 37, 2 206/102.**

6. **I n t r a n z. (Regional) A plesni (II I), a crăpa (Negrești — Baia Mare).** **Cf. ALR SN V MN h 1 431/346. M-o-i duce și de-or pușca picirile de frig.** **ib.**

7. **T r a n z. (Învechit) A lucra superficial, pe deasupra.** **PAȘCA, GL. 37.**

— **Prez. ind.: pușc, pers. 2 puști și (regional) pușci; conjunct. pers. 3 și: (regional) să pușce, să pușce.**
— **V. pușcă.**

PUȘCĂLĂ s. f. (Regional) Pușcoeci (I I) (Bistretu — Băilești). **Cf. ALB I 1 696/870.**

— **Pl.: pușcale și pușcali.**

— **Derivat regresiv de la pușcăll.**

PUȘCALĂU s. n. (Peiorativ) Vinător prost. **Mai totdeauna se tuturea cu mai mult vînat și apoi își bătea joc de noi, tratîndu-ne de pușcalăi.** **În SCL 1973, 51.**

— **Pl.: pușcalăi.**

— **Pușcală + suf. -ău.**

PUȘCĂR s. m. (Învechit) I. Pușcaș (I). **De trăsnetul pușecilor ... nice pușcării nu mai știa unde mai da.** **URECHE, LET. I, 195/26, cf. SIMION DASC., LET. 231. Artilerie, adecă pușcării: ... Pușcări și ucenicii lor.** **N. COSTIN, LET. II, 73/20, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D. Aici tunurile se numeau pușci. În secolul al XVII-lea sînt amintiți numeroși pușcări sau pușcași.** **STOICESCU, C. s. 175.**

2. **Fabricant de puști (I I).** **Cf. POLIZU, BĂRCIANU, ALENI, W.**

— **Pl.: pușcări.**

— **Pușcă + suf. -ar.**

PUȘCĂRE s. f. Acțiunea de a pușca și rezultatul ei.

1. (Învechit) **Cf. pușca (2). Să se caute pricinile vinovăștii ale pușcării și ostndele și hotărîrile lor.** **FN. V. COND. (1780), 48, cf. DRU.**

2. (Min.) **Cf. pușca (3). Nu vrea să puște cum am bătit găurile ... Că-i arăd aici scris care pușcării sînt interzise.** **DAVIDOGLU, M. 11, cf. LTR².**

— **Pl.: pușcări.**

— **V. pușca.**

PUȘCĂȘ s. m. I. (Învechit) Tunar; artilerist; (sens curent) ostaș înarmat cu pușcă (I I); (învechit) pușcar (I). **Praf să făcură ... nice pușcașii nu mai știa în cine dau.** **URECHE, L. 190. Nici să vedea locul de fum, nice mai știa pușcașii în cine dau cu pușcele.** **N. COSTIN, L. 533, cf. LEX. MARB. 214. Pușcașii cei**

pedeștri. **ȘINCAI, HR. II, 164/2, cf. 198/17, LB. Aeci 1 000 pușcași se luau din tot locul unde tăbăra armia.** **BĂLCESCU, M. V. 85, cf. 65. Să punem ... cite douăzeci de pușcași [la cetate].** **ALEXANDRIA, 117/16. Oare un bun arcaș de mai-nainte nu întrecea prin rezultate pe un pușcaș modern?** **HASDEU, I. V. 76. Armata permanentă se compunea din ... pușcași sau tunari, sub căpitanul cel mare (a. 1874).** **URICARIUL, XXII, 432. Auzi vorbindu-se de „domnul Tudor”, ca și cum ieri ar fi trecut pe acolo în fruntea pușcașilor săi.** **VLAHUȚĂ, R. P. 71, cf. id. S. A. III, 220, DDRF, BĂRCIANU. Anumiți ostași pedeștri ... se numeau pușcași și sinețași.** **BOGDAN, O. 65, cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. O sută de pușcași mobili aveau misiunea să umple golurile formate între rînduri.** **OȚETEA, R. 166, cf. ȚIPLEA, P. P. 115. Divanul s-a înfucat și pușcașii de-a stîrnit La moarte l-a osîndil.** **BALADE, III, 113. Ca pușcașul fără pușcă, se spune despre omul lipsit de cele trebuincioase.** **ZANNE, P. IV, 559. ♦ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) Mi-au dat și oameni pușcași de ai dumisale ... 2 am prins ... 2 sălăse de țigari (a. 1786).** **URICARIUL, XIX, 27. ♦ S p e c. (Învechit) Soldat dintr-un corp de armată care forma paza pușcăriiilor. Pușcașii păzeau la temnițe (a. 1871).** **URICARIUL, XXII, 428, cf. DDRF, CADE, SCRIBAN, D. Ia începutul secolului al XVIII-lea, în atribuția pușcașilor intra ... paza temniței.** **STOICESCU, C. s. 175.**

2. (Astăzi rar) Vinător (înarmat cu pușcă I I); **p. ext. (sens curent) bun ochitor (cu pușca I I, la vînat).** **Cf. DRU. Pușcași, hăitari, bătași ... compuneau personalul vînatărilor din secolul trecut.** **ODOBESCU, S. III, 144. Vrea să fie vîntor bun ... În tot anul ... va fi pușcaș foarte bun.** **MARIAN, S. R. II, 233, cf. DDRF, BĂRCIANU, TDRG, PAMFILE, J. I, 132. Nu numai pușcașii și pescarii sînt oameni ai naturii.** **IBRĂILEANU, S. L. 107, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. Într-o poiană mare din margini se adună și se rînduiesc pușcașii și hăilașii.** **SADOVEANU, O. X, 465, cf. I, 201, STOICA, VÎN. 22. Iepurul se zăpăcește Deodată-ntr-un tufiș zărînd Pe vreun pușcaș culcat și-ochînd.** **v. nom. ianuarie 1954, 28. Cei cinci pușcași erau deja instalați pe nărisca întinsă de oază.** **VÎN. PESC. octombrie 1960, 15. Auzit-am auzit Că nunu mare-i pușcaș mare Și mi-a pușca gâina.** **MINDRESCU, L. P. 200. [Boierul] ținea o mulțime de pușcași cari cutreiera pădurile și-i grijea de sălbătăcime pentru masă.** **SBIERA, v. 66. Îndată ce beai, te face D-zeu erb și mari năcazuri vor veni peste noi, că vor năvăli pușcașii preste tine și te vor împușca.** **RETEGANU, P. I, 46, cf. ȚIPLEA, P. P. 115. Ș-o mînat Pă pușcaș, Pă Toderuș. Căci în codru a o afla S-o împușc.** **T. PAPAHAĞI, M. 116. Așa să să-ntoarcă hiara de la pușcașu ala, cum întorci lătu ala.** **ARH. FOLK. I, 110, cf. 176, ALR I 1 213, ALR SN III h 725.**

3. (Învechit, rar) Fabricant de puști (I I). **Cf. EN.**

4. (Învechit) Om ticălos, netrebnic. **Cf. BĂRCIANU, ALENI, W.**

— **Pl.: pușcași.**

— **Pușcă + suf. -aș. Cf. magh. p u s k á s.**

PUȘCĂT, -Ă adj. (Regional) Care a fost omorît, rănit sau vînat prin împușcare; împușcat. **9 bărbăți, 1 pușcat, iar 8 onoriți.** **BARIȚIU, P. A. II, 498. Am văzut fîrtat pușcat.** **DOINE, 107. ♦ E x p r. (Substantivat) A fugi (sau a ieși, a se duce) ea pușcat = a fugi (sau a ieși, a se duce) foarte repede, glonț. M-am uitat iară la ochii ci și în-am tot dus ca pușcat.** **CAMILAB, N. 1, 307. Mareșalul și cucoana cu sulimunuri au ieșit ca pușcați.** **id. ib. II, 93.**

— **Pl.: pușcați, -te.**

— **V. pușca.**

PUȘCĂVIȚĂ s. f. (Olt. și prin Ban.) Pușcoeci (I I). **Cf. ALB I 1 696/9, 839, 842, 846, 850, ALR SN v h 1 305, LEXIC REG. 56.**

— **Pl.: pușcavițe și pușcaviți. — Și: pușcoviță s. f. ALR I 1 696/9.**

— **Cf. pușcă.**

PUȘCĂ s. f. I. I. (Invechit) Tun; smcută; (sens curent) armă de foc portativă și individuală cu patul de lemn și cu țevă metalică lungă, care trage lovitură cu lovitură, încălearea și descălearea executându-se, de obicei, prin manipulare manuală. *Că-i înfrăștia pre departe cu pușcile.* MOXA, 403/56. *Lovită pre Ștăfon Vodă cu o pușcă în glonă.* URECHIE, I, 84. *Ion Vodă au tudireptul pre ai săi dinapoia pușcilor, să se odihnească.* id. ib. 190. *Au toemil pușcile împotriva podului.* SIMION DASC., LIT. 189. *Cind dau puștile... într-iașii, loți cădea la pământ.* M. COSTIN, LET.², I, 336. *Au îndreptat pușcile din cetate asupra turcilor.* NECULGE, I, 9. *Pușcacele, din pușcile ceale mari, și cucușeale, din cele mici, semnul războiului doaderă.* CANTEMIR, IST. 150. cf. ANON. CAR. *Da război tare, bătându-se toată ziua în pușci și în lanuit.* ANON. CANTAG., CM I, 158, cf. LEX. MARS. 244, CALENDARI (1733), 213. [Hotii] *ne-au luat tot... 2 pușci... 1 păreche ciuză (a. 1760).* JONGA, B. R. 224. *Păsturnidul de pe col o lovitură de pușcă.* IST. CABOL XII, 27⁷. *Le-au poruncit ca fără de știrea lui să nu sloboadă nici tunurile, nici puștile.* ȘINCAI, HR. II, 211/27, cf. CLEMENS, LB, DRU. 3 000 de puște și 12 tunuri ce au primit, AR (1830), 2² 7. *Cu pușcă mecar nu știe să deie?* DRĂGHICI, R. 45/23. *Vinători cu pușcă înormăș.* DONICI, F. 52. *Multe care încăleate cu puști.* BĂLESCU, M. V. 67. *Tunuri, ce moldovenii numeau pușci.* id. ib. 657. *Tot ce-i putem da este plumbul din pușcă.* GHIGRUZI, S. I, 172, cf. 61. *Polizu. Pușcă lungă ghintuită, Din războaie dobândită.* BOLLAC, O. 183. *De n-o lua foc pușca, el o să-și spargă capul.* ALEXANDRESCU, O. I, 348. *Luai un nevod și o pușcă cu voi și mergeți la lucru.* ALECSANDRI, T. I, 251. *Dar tu, det-ai cu pușca de ctind ești?* BOLINTINEANU, O. 329, cf. 299. *Oastea de afară slobozi puștile și sănețele cu chiote de bucurie.* ODOBESCU, S. I, 72. *Chitria a luat pușca cu spangă.* CARAGIALE, O. VI, 45. *A luat pușca la umăr și n urent voios.* SLAVICI, O. II, 91. *Ieși ofară... și te du în oțelele pușcii vrunt vânător.* ISPIRESCU, L. 209. *Galeria aplaudă... La-nltio detunare de pușcă sau pistol.* MACEDONSKI, O. I, 19, cf. DDRF. *Tunurile tnsă, core pe ntunci purtau ele numele de pușci, erau cunoscute.* XENOPOL, I. R. IV, 158. *La ochi cu pușca l-om văzut.* COȘBUC, P. II, 25, cf. BĂRCIANU, ALENI, W. *Puștile snt mai vechi dect sinețele.* BOGDAN, O. 65. *Dumnezeu... i-a det lui Ilic pușca, en să împuste pe diavoli.* PAMFILE, S. V. 181, cf. id. I, c. 152. *L-au pndit cu pușca nouă seri.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 122. *Auzi o descăleătură de pușcă.* BUJOR, S. 75, cf. ȘAINEANI, D. U. *Se aud bubuluri, en de pușcă.* BAS-SARABESCU, V. 96, cf. CADE. *Deasupra patului otrna o pușcă de vânătoare, veșnic încăleată.* REBREANI, B. II, 196. *Să fi tras și el cu pușca!* GALACIION, O. A. I, 271, cf. 279. *Stam cu pușca subsoară.* TOPÎRCIANU, O. A. I, 185. *Puștile răspund de aproape.* C. PETRESCU, I. II, 35. *Trebuia neopăret să treaci, pentru a ridica puștile de la rastele.* BRĂDESCU, O. A. II, 83. *Nu s-ar fi dat trapor să ochiească biue cu oricare din cele trei puști automate.* POPA, V. 29. *Fu tmi nleg o pușcă bună de vânătoare.* SERASTIAN, T. 179. *Pe o bancă, dormea un soldat cu pușca în brațe.* VLASIU, D. 47. *Bubuiturile puștii n-o speriau.* VOICULESCU, P. II, 505. *Apărându-mă cu pușca, nă apropiam.* SADOVEANU, O. I, 89. *Puștile cele mari, trase sicare de ete zee părechi de bivoli.* id. ib. XII, 324. *Și pușca ruginită nu-o vād pe un dalap.* PILLAT, P. 9, cf. ȘOIGA, VÎN. 22. *Trăgea cu pușca fără cartuse.* ARGHEZI, B. 68. *O vitrină mare conșinea pe un rastel numeroase puști de vânătoare.* CĂLINESCU, E. O. I, 111. *Nimeni nu avea să se mire văznd niște lipcani cu puști.* CAMIL PETRESCU, O. II, 141. *Au apărut oameni cu puști.* BOGZA, A. I. 601. *Pe umăr, parta pușcă veche.* STANCU, R. A. III, 81. *O pușcă mare, cu două lei.* V. ROM. octombrie 1951, 146. *Ridică o sculdură a dușumei și scoase de sub ea... o pușcă rusească.* BENICU, M. C. I, 90. *Pentru mărirea preciziei, unele puști automate au frină de gură.* LTR² XIII, 493. *Pentru pază, avea pușcă cu sare.* PRIDA, M. 109. *Soldatul își strinsese la inimă pușca.* ISAC, O. 214. *Doreau*

ca pentru-nlta oară Bătoia puștii totit să dea greș! LABIS, P. 39. *Șeful de post... cu pușca pe un sold... înjura de departe.* BARBU, P. 197. *Toamna ies pe botor cu pușca și mai dorm câte-o cioară.* HOREA, C. 127. *Fu snt un cron, mamă, am tras cu pușca!* s mai 1962, 28. *În Moldova... tunurile se numeau pușci.* STOICESC, C. S. 175. *Poartă cu el o pușcă veche.* V. ROM. septembrie 1963, 30. *În titul cu pușca fixă, vânătorul își aruncă focul în fata vntului.* VÎN. PISC. mai 1961, 16. *Vie caele într-ormet. Cu sibi și puști gătate.* POP., ap. OR. II, 307, cf. II II 81. *Fără pită, fără sare, Numai cu pușca-n spinare.* JAPNIK-BĂRSIANI, D. 317, cf. 319. *Cine la Boboteuză își vira pușca în apă... pe trage mult vnt.* ȘEZ. I, 18. *Am ajuns să fiu soldat. Stau în pușcă răzemat.* MAT. FOLK. 1301. *Merge pușcaul la vnt cu pușca descăleată.* ȘEZ. VI, 53. *Puștile de-slobozi Colu-ntrug s-a-nveseli.* PAMFILE, C. T. 139. *Dorobanți... Cu pușcă Pînă.* BALADE, II, 249, cf. 417. *Cu pușca nu știu pușca.* FOLK. TRANSILV. I, 115, cf. 202. *Pușca, calul și faucia nu se împutună.* ZANNE, P. II, 144. *Cil tu pușcă, oftă în pungă.* id. ib. V, 527. *Învești pe dracu să tragă cu pușca.* id. ib. VI, 582. *Ce fuge și nuge și totul străpunge?(Pușca).* ȘEZ. XVI, 169. *Cine n-are suflet și fură de la altul?(Pușca).* id. XXII, 63. $\diamond$ *Pușcă-mitralieră* = armă de foc asemănătoare cu pușca (I I), la care încălearea și descălearea se execută automat și care, într-un timp scurl, trage un număr mare de gloanțe. *Are o pușcă-mitralieră.* II. LOVINESCU, T. 222. *Puștile-mitraliere snt echipate cu încăleătoare a căror capacitate e de 20 - 30 ce certuse.* LTR², cf. DER, M. P. TSC., DEN. *Pușcă-antitanc* = pușcă (I I) de dimensiuni mai mari, folosită pentru trageri împotriva lăncurilor. Cf. M. D. TSC. (Invechit și regional) *Pușcă împărătească* = pușcă (I I) veche militară care era pusă la primărie, ca simbol al autorității. (CĂUȘANU, GL. (Regional) *Pușcă (de soc)* = pușcoci (I I). Cf. PAMFILE, J. I, 72, III, 41, CADE, DIX, ȘEZ. IX, 131, ALR II 6 327/53, 76, 102, 172, 182, 250, 334, 520, ALR SS V h 1 305. (Regional) *Pușcă cu (sau de) apă* = proașcă (5). Cf. PĂCALĂ, M. R. 422, CADE, ALR SS V h 1 305. $\diamond$ *Gol pușcă* = a) l o c. a d j. și a d v. (și, Invechit, în forma *Imbrăcat pușcă*) complet dezbrăcat, în pielea goală. (Adecea prin exagerare) *Lipit de sărac și imbrăcat pușcă.* GORJAN, II, II, 2/33, cf. 5/24. *Vine dumnealui gol pușcă și bea ptnă se face tun.* CARAGIALE, O. I, 85. *Nu se mai poate tri, vādăv, cu coșful gol pușcă, pe cea călta de vreme.* DELAVRANGLA, S. 183, cf. id. O. II, 295, DDRF, ZANNE, P. III, 171, PAMFILE, J. II, 162, CADE. *Acolo, prin apă, făceam o galăgie cu alți draei de scama mea, got pușcă.* SADOVEANU, O. III, 8. *Doi cai roșcați... erau frecați cu ceva aspru de către niște copii got pușcă.* BARBU, P. 214. *De-oi mai aflo, își dau drumul goală pușcă de la casa asta.* RĂDULESCU-CODIN, I, 59; b) l o c. a d j. (foarte) sărac, fără nici o avere; (extrem de) sărăcăcios. Cf. ZANNE, P. III, 171. *Să nu zici că-mi hrănești tu fată ori că fi-nm dol-o goală pușcă.* REBREANU, I. 270. *Am întrot în casa lui fi-său „gonlă pușcă”.* GALACIION, O. A. I, 99. *Nici pat, nici masă, nimic... Vine iorna și noi tot gni pușcă stitem.* SADOVEANU, O. I, 532, cf. DEȘLIU, G. 25. $\diamond$ *EX p r.* (A ieși sau a scăpa, a fugi, a pleca, a se duce etc.) ca din pușcă sau (adverbial) pușcă = (a ieși sau a scăpa, a fugi, a pleca, a se duce etc.) în cea mai mare grabă, foarte repede, imedial, de-a dreptul. *Ies en din pușcă, sar în birje și alerg acasă.* CARAGIALE, O. II, 114. *Apoi, ca lăsat din pușcă, se duce peste gropi și scăpat în jos.* SLAVICI, S. I, 40. *Fugi de acolo, en și cind ar fi scăpat din pușcă.* ISPIRESCU, I. 72. *Am plecot co din pușcă, nebun de furie.* VLĂHUȘ, O. A. II, 253, cf. DDRF. *Trase ivărul uși și să duse pușca la gord.* DELAVRANGLA, II, T. 153. *Cerindu-și ierlare... se duse pușcă spre ponrtă.* D. ZAMFIRESCU, I, 70, cf. TDG. *Cind îl dădură drumul din închisoare, Ion pare-ar fi scăpat din pușcă.* REBREANU, I. 402, cf. ȘAINEANI, D. U., CADE. *Iesnd din călție, trecu pușca pe lungă societolea cea veselă.* STĂNOIU, C. I. 187. *Scapă ca din pușcă recrutul.* BRĂDESCU, M. B. 132. *Fugea acum devotul de moșneag, pușcă, ca de*

¹ *Autie*. SADOVEANU, O. I, 560, cf. MARIAN, SA, 260. *Iese ca din pușcă*. MERA, L. B. 48. (Eliptic) *Pușcă la Păcani și de acolo ia tremul direct la Techirghial*. C. PETRESCU, I. II, 244. (Regional) *A sta drept ca pușca sau oblu ca țeava puștii* = (a sta) foarte drept. Cf. ALR SN V h 1 486, ALRM SN III h 1 210. (Familiar) **A da cu pușca-n Dumnezeu** = a nu-i fi teamă de nimic. Cf. DDRF. ♦ (Transilv., prin Ban. și prin Mold.) Arc. Cf. ALR I 1 420/61, 69, 170, 231, 273, 289, 576, 610. ♦ (Transilv. și prin Ban.) *Praștie (I I)*. Cf. ALR I 1 697/35, 40, 174, 180, 320. ♦ (Învechit și regional) *Pușcă de apă* = pompă de incendiu. *Atance îndată avind pușci de apă, acei căzaci ... au stins focu*. NICULCE, L. 9, cf. DDRF, PĂCALĂ, M. R. 422. MAT. DIALECT. I, 89, ALR SN III h 909. ♦ (Glumeț) *Persoană care hmbă după zestre* (București). PAMFILE, J. I, 132.

2. (Prin Maram. și prin Bucov.) Ciocan de fier care se întrebuințează pentru a bate pene în buștenii care urmează să fie tirii cu boii la vale, de la locul de exploatare. Cf. ARVINTE, TERM. 162.

3. (Prin nord-vestul Transilv.) *Bucea* (la car, cărută). ALRM SN I h 223.

4. **Compușca**: (Bot.; regional) **pușca-lupului** = a) garofiță de grădină (*Dianthus barbatus*). Cf. BULET. GRĂD. BOT. V, 57, PANȚU, PL., BORZA, D. 58; b) garofiță (*Dianthus carthustanarum*). BORZA, D. 59; c) *Dianthus saxigenus*. id. ib.; d) lipicioasă (*Viscaria vulgaris*). id. ib. 181; **pușca-dracului** = a) ciupercă în formă de sferă, de culoare galbenă-albăstrie și apoi brună, care crește prin regiunile de cîmpie (*Myceastrum corium*). Cf. PANȚU, PL.; b) mică plantă erbacee cu frunzele inferioare ovale, iar cele superioare lanceolate, cu flori de obicei albastre, care crește prin pășunile pictoase din regiunea alpină și subalpină (*Phyteuma tetramerum*). Cf. BORZA, D. 130, PRODAN-BUJA, F. I. 480.

II. (Argotic) *Fițnică* (de copiat, în școală). Cf. BUL. FIL. V, 248.

- Pl.: *puști* și (învechit și regional) *puște*, *pușci*, (învechit) *pașce*, *pușci*.

- Din magh. *puska*.

PUȘCĂI vb. IV. Intrans. (Regional) A împușca (Eftimie Murgu - Băile Herculane). ARH. FOLK. III, 62. *Văzind turcii vinind Cu săbii săbiind, Cu pușcili pușcând*. ib.

- Prez. ind.: *pușcătesc*.

- **Pușcă** + suf. -*ăi*.

PUȘCĂLEĂȚĂ s. f. (Regional) Pușcoci (I I) (Voineasa - Călimănești). Cf. ALR I 1 696/798.

- Pl.: *pușcălețe*.

- **Pușcă** + suf. -*ăleată*.

PUȘCĂLÍ vb. IV v. *pușcărl*.

PUȘCĂLÍȚĂ s. f. v. *pușcăliță*.

PUȘCĂLUÍ vb. IV. Intrans. (Învechit, rar) A trage cu pușca (I I) des, la intervale scurte. Cf. LB.

- Prez. ind.: *pușcăluiesc*.

- **Pușca** + suf. -*ăluí*.

PUȘCĂRI vb. IV. Trans. (Învechit și regional) A trage cu tunul (pentru a atinge un obiectiv), a bomba da; a împușca. *Începură din nou tunurile a bubui și pușcăriră cetatea*. BĂLCESCU, M. V. 173, cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Grea poteră mi-i lovea, Feciorii îi pușcărea*. DENSUSIANU, T. II. 293. ♦ Intrans. *Dorobanții ... pușcărirind ... fără preget*. ODOINESCU, S. III, 587, cf. TDRG, CADE. *Fetița ... Vede turșii tot vinind, Cu puștile pușcărirind*. ALENICI, L. P. 70. *Pușca-i iar de pușcărit, Pe ciacai de căpuil*. PAMFILE, C. T. 287. *Or înșeput a pușcări asupra satului*. GREGORIAN, CL. 50. ♦ (Regional) A vlna (prin împușcare). *Am fost la pușcărit*. Com. din MARAMUREȘ.

- Prez. ind.: *pușcăresc*. - Și: **pușcărl** vb. IV. ALR I 1 213/80.

- **Pușcă** + suf. -*ări*.

PUȘCĂRIĂȘ. -Ă s. m. și f. Persoană care a fost sau este deținută într-o pușcărie¹. V. de ținut. *Pe mulți îi crede lamea cinstiți, cînd ei întrec pe pușcăriași vestiți*. JIPESCU, O. 94. *În această închisoare era 250 de pușcăriași*. GHIEA, ST. CR. II, 226, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Prin toate cafecelele s-a varbit cu aprindere despre pericolul pușcăriaș condamnat la izganire*. BART, E. 287, cf. SCRIBAN, D. *Vechiu pușcăriași își căutau locuri mai comode ... ca să se poată odihni*. STANCU, E. A. V. 73. *La început îi fu frică de cliplul pușcăriașului*. BARBU, P. 213, cf. ALR SN IV h 1 000.

- Pronunțat: *-ri-aș*. - Pl.: *pușcăriași*, -*e*.

- **Pușcărie**¹ + suf. -*aș*.

PUȘCĂRIE¹ s. f. Loc, clădire în care sînt deținute preventiv persoanele arestate, pînă la judecarea lor, sau în care ele își execută pedeapsa penală privativă de libertate, după condamnare. închisoare, penitenciar (I), temniță. (învechit și popular) *prinsoare* (I 2); p. ext. împ. petrecut în acest loc, ședere în acest loc. *A rămas datariu ... și i-au băgat și în pușcărie* (cca 1650). IONGA, B. R. 176. *Armaș, ia pă damneolar de-i du în pușcărie*. IST. T. D. 43. *Omarl ... pre Badea, vâlaf de pușcărie*. ANON. CANTAC., CM I, 174. *Au închis pre Stroie vornicu iar în pușcărie* (inceputul sec. XVIII). MAG. IST. I, 358/10. *Se căzuca ticlăsalul ... Intru întunerecul pușcărici*. ANTIM, P. 47. *Dup[ă] a lor vină s-au orânduil la închisoarea pușcării* (ca. 1775). IONGA, S. D. VII, 41. *Cine va fura ... să să închiză la pușcărie un an*. CĂRAGEA, L. 83/29, cf. CLEMENS, LB. *Îl închise în pușcărie spre a fi pus la caznă*. BĂLCESCU, M. V. 29. *Se apucă de hoție, or de înșelării și în cele din urmă intră în oene și pușcării*. PANN, P. V. I, 62/21, cf. POLIZU. *Ferestrele aveau zăbrele ca pușcăriile*. GHICA, S. 42. *Ne vom vedea prin gazete, poate și la pușcărie*. ALEXANDRESCU, O. I, 265. *Ită-ne iar în pușcărie*. ALECSANDRI, T. I, 450. *O persoană deosebită ca dumneata nu are loc la pușcărie*. BOLINTINIANU, O. 404. *Fără de judecată ... îl băgară la pușcărie*. ISPIRESCU, M. V. 7. *Pedagog, sufleur la teatru, Jurnalist, birtoș, năsit, Ba am fost și-n pușcărie*. VIAHUȚĂ, O. A. I, 176, cf. DDRF, BĂRCIANU. *Pescarne fi s-a făcut de pușcărie*. D. ZAMFIRESCU, V. T. 184, cf. ALEXI, W., TDRG. *Mă bagi în pușcărie și e mai mare păcatu*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 254, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Pare un vagabond ... care a ieșit din pușcărie*. GALACTION, O. A. I, 344. *Ăsta ... e în stare să-și vîrc pe tată-său și pe mă-sa la pușcărie*. C. PETRESCU, C. V. 111. *S-a făcut samsar și a stat la pușcărie de mai multe ori*. I. BOTEZ, B. I, 59, cf. id. șc. 64. *Trbuie să facem economie ... Vrei să mă bagi în pușcărie? Brănescu*, O. A. I, 127, cf. SCRIBAN, D., ARGHEZI, B. 122. *Nu mă sperie nici procesul, nici pușcăria*. STANCU, R. A. V. 63. *Glume ... il repezi nevastă-sa, refuzînd să-și închipuie că ... a stat în adevăr la pușcărie*. V. ROM. mai 1954, 73. *Ferestrele cu gratii arată că acolo-i a pușcărie*. CAMILAN, S. II, 306. *Am colindat pe la toate pușcăriile din țară să aflu ceva despre el*. H. LOVINESCU, T. 232. *O să-l bag eu în pușcărie*. PNEFA, M. 94, cf. 424. *Eu știu un am de-atunci Cu foja tuăsprită de pușcărit și de munci*. LABIS, P. 341, cf. L. ROM. 1959, nr. 2, 41. *Se trezi dincolo de poarta pușcării pe o șosea albă, plină de prof*. BARBU, Ș. N. 7. *Din cît mai am de trăit, ai pune și eu d-o parte zec-cînspe ani pentru pușcărie*. T. martie 1962, 21. *Și-așa, nene, din beție Mă trezi în pușcărie*. ALECSANDRI, P. P. 266. *Vino, mîndro, și mă vezi Că m-o-ngâlbenit ca ceara Pușcăria, ard-o para*. FOLC. TRANSILV. II, 486. *Și c-a sută și c-o mie, tat în pușcărie, se spune la deznădejde*. ZANNE, P. V, 528. *Se poftese ca grecii la pușcărie, se spune despre cei nehotărîți*. id. ib. VI, 135. ♦ (În imprecății) *Fi-fi-ar satu-n pușcărie ... ești un pungaș*. SADOVEANU, O. II, 507. *Fir-or rînduirea boiereasă în pușcărie*. PAS, Z. IV,

28. *Mtnee-ți trupu pușcării.* MAT. FOLK. 435. ◇ Fig. *Au ieșit din obiecta pușcării care era viața mea de plină acum.* GALACTION, A. 247. ◇ (Ca termen glumeț sau ironie de adresare) *Ce vrei, mă pușcării, mă?* In scl. 1973, 51. ◇ Ex pr. (Regional) **A fi pușcării (de funn)**, se spune despre un spațiu închis în care este o cantitate mare de funn; fumărăie. *În casă era pușcării.* CIAȘANU, GL. *E toată casa pușcării.* UDNESCU, GL. ◆ (Învechit) *Pedeapsă cu închisoarea; întemnițare. Să se caute pricinile vinovăției ale pușcării și ostindele și hotărârile lor* (a. 1780). GER II, 125/13.

— Pl.: *pușcării*. — Și: (Învechit) *pușcherie* s. f. CLEMENS.

— *Pușcă* + suf. *-ării*.

PUȘCĂRIE² s. f. (Învechit) Artilerie. *Tot ce au fost ale oștii ... cu ulțe ce au fost de a pușcării ... s-au ltrimes la ghenereal.* N. COSTIN, LIT. II, 70-14. *Artilerie, odecă pușcării.* id. ib. 73/6, cf. CADE, SCRIBAN, D., L. ROM. 1959, nr. 1, 32.

— Pl.: *pușcării*.

— *Pușcar* + suf. *-ie*.

PUȘCĂRIRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a pușcări; bombardament de artilerie, ca noadă. *Desele pușcării ale artileriei creștine.* BĂLCESCU, M. V. 152. *Începu bătălia printr-o furioasă pușcării din timbele părți.* id. ib. 507, cf. 613. *Prin vrlejurile de funn ale aprigei pușcării, se zărește comandantul.* ODONBESCU, S. III, 590, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., PUȘCARIU, L. N. I, 375.

— Pl.: *pușcării*.

— *V. pușcări*.

PUȘCĂRIȚĂ s. f. (Regional) Pușecoci (H I) (Uricani). ALN I 1696/835.

— Pl.: *pușcărițe*.

— *Pușcă* + suf. *-ăriță*.

PUȘCĂTOR s. m. I. (Transilv. și prin Bucov.) Vinător; s p e e. vinător care ochește bine. Cf. DRLE, ALR SN III h 725, A V 15, GLOSAH NEG.

2. (Regional) Știchi de bici (Moiseni — Satu Mare). Cf. ALN I 1094/345.

— Pl.: *pușcători*.

— *Pușca* + suf. *-ător*.

PUȘCĂTUBĂ s. f. I. (Învechit și popular) Împușcătură; p. ext. detonătură, zgomol produs de o împușcătură de armă de foc. *Dărăbanții din Brașov pre earii ortduise lungă tunuri, nu mai pot suferi pușcăturile cele multe.* ȘINCAI, HR. II, 301/37. *Un copil l-ar putea abort cu o pușcătură.* BUDAI-DELEANU, T. 240. *Nemiți, copleșiți de miile curușilor, n-au putut face uici macar una pușcătură.* BANȚIU, P. A. I, 240. *Au fost rânși sau prin pușcături sau în alt mod schilaviți.* id. ib. III, 424, cf. TDNG, CADE. *Or începu pușcăturile. Să vezi cum fluierau plumbii.* T. POPOVICI, S. 347. *Bat tobele, suflă trîmbițele, ba și pușcături am auzit.* RETEGANU, P. IV, 12. ◆ Distanță pînă la care ajunge proiectilul unei arme de foc. *Cale de trei pușcături.* ȘĂINEANU, D. C. *Se depărtară de o pușcătură bună.* RETEGANU, AP. CADE. *Au mers ei ... cale ea de trei pușcături.* MERA, L. B. 167. ◆ (Rar) Vinătoare. *Despre pușcătură de „drochie” cu glonș, la noi tuă nu s-a fost auzit.* SADOVEANU, O. XVI, 73.

2. (Regional) Zgomot produs de explozia unor materiale explozive puse în mînă pentru sfărîmarea rocilor. *S-aud îndelungate pușcături în fundul băii.* V. ROM. IANUARIE 1951, 72. ◆ (Concretizat) Garluș special, folosit pentru dislocarea rocilor din mînc; patrou² (I). Cf. FD I, 151.

3. (Regional) Potrielă¹ (2) (Toplița). Cf. ALRM SN I h 268/228.

4. (Regional) Coardă de arc (Sălcuia de Jos — Aiud). Cf. ALR I 1419/98.

— Pl.: *pușcături*.

— *Pușca* + suf. *-ătură*.

PUȘCĂU subsf. (Prin vestul Transilv.) Dinamită. Cf. PUȘCARIU, L. R. I, 393, VICIU, GL.

— *Pușca* + suf. *-ău*.

PUȘCĂVI vb. IV. Refl. (Regional) I. (Despre coaja fructelor) A se zbîri (Ticvanii Mare — Orașuța). L. COSTIN, GR. BĂN. II, 163. *S-au cum pușcăvit merele.* id. ib.

2. „A putrezi” (Fibiș — Lipova). LEXIC REG. 119.

— Prez. ind. pers. 3: *pușcăvește*.

— Etimologia necunoscută.

PUȘCĂVÎT, -Ă adj. (Prin Transilv.; despre pline) Mucegăit. Cf. VICIU, GL.

— Pl.: *pușcăvîți, -te*.

— *V. pușcăvî*.

PUȘCĂVĂ s. f. v. pușchea.

PUȘCHE s. n. v. pușchea.

PUȘCHEĂ s. f. Veziculă dureroasă localizată pe mucoasa cavității bucale, mai ales pe limbă; (Învechit) pușchineală, (regional) mărgea (I 3 e), pojghiță (I), purcelușă (v. purceluș III). *V. aftă, bășică.* Cf. KLEIN, D. 409, LB. *Ba-i prinde la lepră ... — Ba-i face pe limbă-ți et punul pușcheal* PR. DRAM. 370, cf. POLIZU. *Răsar pușchi săci sau și umeri.* CUPARENCO, V. 27, cf. LM, CIHAC, I, 224, DDRF. *Pușchele stul niște beșicuși dureroase.* ZANNE, P. II, 682, cf. GHETIE, N. M., BĂRCIANU. *Cînd ai pușca suu pușchea pe limbă, zîrle-ți o călugăriță peste cap.* MARIAN, INS. 505, cf. id. D. 278. *Pușchelele, adică bubulițele dureroase care se fac pe limbă.* CANDREA, F. 61, cf. 221, BIANU, D. S. *Pușcheiul de pe limbă se trece.* GOROVEI, CR. 164. *Ai făcut pușchele pe limbă.* id. ib. 388, cf. TDNG, CDDE, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., II XII 303. *A chiamat ... Bubele, Cu udmele, Cu pușchele.* TEODORESCU, P. P. 365, eom. MARIAN. *Ce ai făcut pe limbă? — O pușchea.* SEZ. II, 130. *Mi s-a făcut o pușchea!* VICIU, GL. *Puștea, Du-te de pe limbă meal PĂCALĂ, M. N. 246. Daeu muști din ptnea din care au nitucat și soarecii, faci pușchele.* PAMFILE, B. 56, com. din FNATA — TURDA și din STRAJA — RĂDĂUȚI, ALR II/1 h 39. ◇ Ex pr. (Familiar) **Pușchea(-fi) pe limbă(-fi)**, se spune aceluia care vorbește despre un lucru neplăcut, pentru ca acesta să nu se întîmple, să nu se dovedească adevărat; ferească sfîntul! *Să rămii fată? ... Pușchea-ți pe limbă, prostule!* NEGRUZZI, S. III, 79. *Tu ești furul ... — Pușche pe limbă-ți, domiule.* ALECSANDRI, T. 276. *Adelufa mea face manevre? Pușche pe limbă-ți, cucoană!* id. ib. 963, cf. ZANNE, P. II, 682. *Se zice „pușchea pe limbă” cînd zici ceva nepotrivit.* PAMFILE, B. 56. *Mîni pot să mor ... — Pușchea pe limbă-ți, cumatre Gavril.* SADOVEANU, O. XVII, 463. *Daeu mă mai asemui vreodată cu boierii dumitale, am să-ți hîrlitese un „pușche pe limbă” de n-ai să-l poți duce.* GALAN, B. I, 96, cf. V. ROM. MARTIE 1954, 51. ◆ P. ext. (În forma pușchei) Boală care se manifestă prin apariția acestor vezicule. *Pușcheiul se manifestă printr-o mică beșicuță ce se face pe limbă.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 153.

— Pl.: *pușchele* și (regional) *pușchi*, — Și: (regional) *pușcheiul* (ALR II/1 h 39/53) s. f., *pușche, pușchei* s. n., *pușchiu* (DDR, ZANNE, P. II, 682, ȘĂINEANU, D. U.), *pușcă* (CADE), *puște*, *pușc* (KLEIN, D. 409), *pușcă, pușchea, puștea* (LM, DDR, BĂRCIANU, ALEXI, W., com. din FNATA — TURDA și din STRAJA — RĂDĂUȚI), *pușchea* (ALR II/1 h 39/605), *fiștă* (ib. h 39/102), *fiștă* (ib. h 39/705), *fușceă* (ib. h 39/260), *fușchea* (VICIU, GL.), *fușteală* (ALR II/1 h 39/219), *fuștă* (ib.; pl. *fușteli*, ib. h 39/365) s. f.

— Lat. *pustella.

PUȘCHEĂUĂ s. f. v. pușchea.

PUȘCHEI s. n. v. pușchea.

PUȘCHERIE s. f. v. pușcării¹.

PUȘCHIA s. f. (Regional) Pușcoici (I 1) (Săcele). Cf. ALR SN v h 1 305/182.

- Pl.: pușchiele.
- Cf. pușcă.

PUȘCHIE s. f. v. pușchea.

PUȘCHINEĂȚĂ s. f. (Învechit) Pușchea. *De ștram că a să-ți pară rău, mui bine scoțuni pe vârful limbii 70 de pușchinețe.* PR. DRAM. 186. *Poartă minciuni prin cascle oamenilor ... și i-au crescut 70 de pușchinețe pe limbă.* ALECSANDRI, T. 1 043.

- Pl.: pușchinețe.
- Cf. pușchea.

PUȘCOĂIE s. f. v. pușcol.

PUȘCOCI, -OĂCE subst. I. S. n. I. (Regional și f.) Jucărie care imită pușca (I 1), făcută de copii dintr-o țevă de lemn de soc (v. pușcă de soc) sau dintr-o tulpină de cucută, și dintr-un bețișor de grosimea goului din țevă, cu ajutorul căruia se împușcă cu dopuri de ciliș sau se împroașcă apă (v. proașcă 5, pușcă cu apă); (regional) pișcoeci, pocnițoare (v. pocnițor II 3 b), pușcală, pușcaviță, pușcăleată, pușcăriță, pușchia, pușcoi (2), pușculie, pușculiță (I 2), pușcuroi, pușcută (I 2). Cf. POLIZU, DDRF, GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, TDRG. *În Ollenia ... această pușcă se cheamă pușcoace sau pișcoace.* PAMFILE, J. I, 72. *El tăia în liniște cu briceagul un fluier într-o ramură de salcie, ur pușcoici într-un lemn de soc.* BASSARABESCU, V. 26, cf. CADE. *Lirgă mine și la îndemână, pușcoicii naiv cu care prigonisem în copilărie vrăbii și ciocrlani.* VOICULESCU, P. II, 306, cf. SCRIBAN, D., ALR I 1 696, ALR II 6 327/886, ALR SN v h 1 305, UDRESCU, GL. ♦ (Prin lărgirea sensului; atribuire calitatea ca un adjectiv) *Dotă mici tunuri „pușcoace”, de cincizeci și trei ... Încearcă zadarnic să pue în bătaie.* CAMIL PETRESCU, U. N. 310. ♦ (Ironie) Pușcă (I 1) primitivă, de proastă calitate; imitație de pușcă. *V-a dus ... cu pușcoace de lemn.* PAS, Z. I, 112. *N-o mai păzesc [pădurea] împrejmuită-n fure Jandarmii cu pușcoace.* VINTILĂ, O. 28.

2. P. a n a l. (Rare) Clistir. *Țișnește apa ca dintr-un pușcoici.* ȘĂINEANU, D. U.

3. (Regional) Arc (Movilenii — Slatina). ALR I 1 420/890.

II. I. S. m. și f. (Popular) Fiuță mică (de vîrstă sau de statură), nedezvoltată sau pitică. Cf. CADE. *Să nu creadă băieții că este o pușcoace pe care o dau gato.* PAS, Z. I, 126. *Mă, pișcoacule, dau eu tine de pămînt cînd te-oi mai auzi înjurînd!* UDRESCU, GL. ♦ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) *Dă-te jos de-acolo, omule, ce mi te-oi făcut așa pișcoace de pasăre?* ISPURESCU, L. 46. *Mie, spui drept, mi-a plăcut pișcoacea-ua de fată.* UDRESCU, GL. ♦ Ex p r. A II o pișcoace sau cît pișcoacea = a fi mic de tot. *Ai îmbătrînit ... Nu-i vorbă că și eu am crescut ... Ce, eram o pișcoace.* BRĂESCU, O. A. II, 196, cf. CIAUȘANU, V. 188.

2. S. m. (Ornit.; regional; în forma pișcoeci) Pitulice (I 1 b) (Trogodytes troglodytes). BĂCESCU, PĂS. 130, cf. H IX 122.

— Pl.: (s. r.) pușcoace și (regional) pușcoaciuri (ALR I 1 696/750, 782), pușcoici (ib. 1 696/880), (s. m. și f.) pușcoei, -oace. — Și: (regional) pișcoel, -oăce, pit-coel, -oăce subst.

- Pușcă + suf. -oci.

PUȘCŌI s. n. I. (Învechit și regional) Augmentativ al lui pușcă (I 1). *Multe steaguri, cămile, pușcoi și nespūsă bogăție dobîndind ... un robuț țeara.* ȘINCAI, UR. II, 270/25. *Au întins spanga lungă din vârful pușcoacilor spre fugari.* PAS, L. I, 20. *Să-i înfrunte ... cu tunurile și cu pușcoacile lui.* id. Z. III, 10.

2. (Regional) Pușcoici (I 1). Cf. ALEXI, W. *Lemn ... e socul ... , iar din el nu se face decît pușcoacie sau alle jucării copilărești.* PAMFILE, J. III, 41, cf. SCRIBAN,

D., DL, ALR I 1 696/614, 700, 708, 727, 730, 735, 768, 984, 986, 988, ALR II 6 327/605, 812, 987, ALR SN v h 1 305.

3. (Regional) Săgeată (pertru arc) (Bolotești — Parciu). Cf. ALR I 1 418/596.

- Pl.: pușcoacie și pușcoi (ALR I 1 696/594, 595, 690). — Și: pușcoăie s. f.
- Pușcă + suf. -oi.

PUȘCŌVIȚĂ s. f. v. pușcaviță.

PUȘCULIE s. f. (Prin Maram.) Pușcoici (I 1). Cf. ALR I 1 696/355, ALR SN v h 1 305/349.

- Pl.: pușculii.
- Cf. pușcă.

PUȘCULIȚĂ s. f. I. I. Diminutiv al lui pușcă (I 1); (popular) pușcută (I 1). Cf. ANON. CAR. *Militarii, eiși mai scăpară, Lăsînd cazarma ieșir-afară Cu pușculița lor la spinure.* ZILOT, CRON. 354, cf. POLIZU. *De-aș avea o pușculiță Și trei gloriși în purguliță!* ALECSANDRI, P. I, 4, cf. BĂRCIANU, V., DDRF, TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Unul dir ei exclamă: „Acum să poftescă că ... să le arătăm noi ce putem cu pușculița noastră”.* BRĂESCU, O. A. II, 130, cf. SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX. *Luînd o pușculiță frumoasă și sabie ... și toate cte sînt de lipsă unci cîntare, merse la calul gîit de ruu trîurle.* RETEGANUL, P. III, 13. *Pușculița ta cea nouă, Frlntă, neică-n trei și două.* PĂSCULESCU, L. P. 240. *De-uș ști că e puiculița Aș intinde pușculița Și i-aș pușca cobilița.* FOLC. TRANSILV. II, 34.

2. (Transilv.) Pușcoici (I 1). Cf. ALR I 1 696/80, ALR II 6 327/64, 833, ALR SN v h 1 305.

3. (Regional) Praștie (I 1) (Mediaș). Cf. ALR I 1 697/144.

II. Vas mic de lnt (v. o l i ț ă 2) ori cutie mică de lemn, de metal etc., cu o deschizătură îngustă în partea superioară prin care se introduce, pentru a se păstra, banii economisiți (de copii); (regional) but (II 3), picșă (2 a). Cf. POLIZU, DAMÉ, T. 75, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Pină și banii copiilor adurași în pușculițe îi scoasem rînd pe rînd.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, ap. CADE, cf. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Propune ... să scoată umîndoi banii din pușculiță și, adunați la un loc, să le cumpere lucruri.* ARGUEZI, S. VII, 103. *Ce plin, ce uagie suna pușculița! E vremea s-o sparg.* s. ianuarie 1961, 6, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: pușculițe și (regional) pușculiși (ALR SN v h 1 305/105). — Și: (regional) pușcăliță s. f. ALR I 1 696/80.

- Pușcă + suf. -uliță. — Pentru sensul II, cf. și germ. B ü c h s e „pușcă”, „cutiuță”.

PUȘCURI s. n. (Dobr.) Pușcoici (I 1). Cf. ALR I 1 696/675, 677, 679, 681, ALR II 6 327/682.

- Pl.: pușcuroaie.
- Pușcă + suf. -(ur)oi.

PUȘCUTĂ s. f. I. I. (Popular) Pușculiță (I 1). Cf. DDRF, TDRG, CADE. *Tu, drept popi ai vîntori Cu pușcuțe numa-n flori.* TEODORESCU, P. P. 347. *Culcal ... În pușculă răzimat, Cu gîrdul la tine-n sat.* JĂRNÎK-BIRSEANU, D. 308. *Să-mi dai pușcuța mic, De vrei bire să-ți mai fie.* RETEGANUL, TR. 44. *Șerpe mare o venit, Jumătate m-o-îrghișit, Jumătate nu mă poate ... De sulițe-mpungătoare, De pușculă vîntătoare.* ȘEZ. I, 45. *Aduse o pușcută, pe care o dădu fiului său, spunîndu-i să păzească un lan de grîu.* ib. v. 7. *Icu pușcuța-n brață Și m-aleră prîr grădiruță.* ib. VII, 161. *Pe cît creștea copilul, ... creșteau și pușcuța și sabia tot așa.* ap. CADE. *Atunci le arată Pușcuța euleată; Asta mi-e totă!* FRÎNCU-GÂNDREA, M. 198. *Îi zin'e porunca Să-ș gal'e bin'e lada, Ca cătana pușcuța.* T. PAPAĞOCI, M. 40.

2. (Prin Transilv. și prin Maram.) Pușcoici (I 1). Cf. ALR II 6 327/362, ALR SN v h 1 305.

3. (Regional) Praștie (I 1) (Supuru de Jos — Șimleu Silvaniei). Cf. ALR I 1 697/278.

4. (Regional; în sintagma) *De-a pușcuța* = numele unui joc de copii nedefinit mai de aproape (Moftinu Mic — Gareî). Cf. ALR II 4 381/334.

5. (Învechit, rar) Colivie mică. *Aicea pun canarașul tu aurila pușcuță*. C. STAMATI, ap. CADE.

II. C o m p u s: (regional) *pușcuța-lupului* = garofiță (*Dianthus carthusianorum*). BOBZA, D. 59.

— Pl.: *pușcuțe*.

— *Pușcă* + suf. *-uță*.

PUȘGHITĂ s. f. v. *poșghită*.

PUȘINĂ vb. I. Tranz. (Regional) „A pocii” (Prigor — Băile Herculane). L. CÔȘTIN, GR. BĂN. 171. *Otrăvi-te-ar pînă mine Care o pușinat pe mine, Că iubesc mîndră cu tine*, id. ib.

— Prez. ind.?

— *Pocii* + suf. *-ina*.

PÎȘIT subst. v. *pușită*.

PŪȘIȚĂ subst. I. S. f. (Regional) Puroi¹ (1) (Cristion de Sus — Vascău). Cf. TEAMA, C. N. 258. ♦ Panarițiu (Roșia — Beiuș). Cf. ALR IUI h 122/310.

2. S. f. (Prin vestul Transilv.; în expr.) **A avea pușită** = (despre copii) a plinge, a suspina, a scînci mereu. Cf. CV 1951, nr. 3—4, 46.

3. Subst. (Regional; în forma *pușit*) Mușită (6) (Roșia — Beiuș). Cf. ALR SN I h 243/310.

— Pl.: (1) *pușite*, (3)? — Și: *pûșit* subst. ALR SN I h 243/310.

— Etimologia necunoscută.

PUȘITÔS, -OĂȘĂ adj. (Prin vestul Transilv.; despre copii) Plîngăreț (1). Cf. CV 1951, nr. 3—4, 46, TEAMA, C. N. 258.

— Pl.: *pușitôși, -oase*.

— Cf. *pușită*.

PUȘLALĂU s. m. (Învechit) Haimana, vagabond. Cf. LM, DDRF.

— Pl.: *pușlălăi*.

— *Pușlă* + suf. *-alău*.

PUȘLAMĂ s. f. Om lipsit de caracter, prost crescut, cu purtări și apucături rele, nescerios, imoral etc. (v. canalie, lichea, pramatie, secătură) sau care trăiește de obicei din expediente, neavînd o ocupație serioasă, stabilă (v. *derbedeu*, haimana). *Bine, mă, pușlama, că n-am să-ți zic mai frumos!* CARAGIALE, O. II, 248, cf. DDRF, BĂRCIANU. *Toată mulținea asta de pușlamale e așa crescută*. D. ZAMFIRESCU, V. T. 198, cf. ALEXI, W. *Tu ești, mă, pușlamava dracului?* PETICĂ, O. 228. *E o pușlonia care-și pierde vremea*. KREBEANU, I. 88. *De ce te lași lingșit și prădat de toate pușlamalele?* GALACTION, O. A. I, 362. *A-nhînit pe unu ... Flutur de saloane, mare pușlama*. TOPÎRCEANU, O. A. I, 201. *Ce a furat pușlamata asta?* CAMIL PETRESCU, T. I, 557. *Cea mai teribilă pușlama a cartierului!* C. PETRESCU, I. II, 221, cf. id. c. v. 106. *Pușlamalelor! ... O să vă învîț cu minte să mai faceți scandal*. STANCU, R. A. V, 283. *Golea-i o pușlama*. V. ROM. mai 1951, 42. [Gardienii] *mîndri că au în grijă lor... și alle făpturi, nu numai pușlamale*. PAS, Z. IV, 112. *Explică-mi această decădere ... Nu putea fi vorba nici de plăcere inferioară a pușlamalei*. PREDĂ, II, 251. *Să moră o minune de femeie tînără, ca tine, pentru o pușlama?* 7 decembrie 1964, 19. *Mai drăguț, mai asu Nu ca dînsa pușlama!* FOLC. MOLD. II, 376.

— Pl.: *pușlamale*.

— Cf. *puști*.

PUȘLAMALIC s. n. (sg.) (Familiar) Alitudine, comportare, viață de pușlama. Cf. IORUAN, L. II, A. 190. *Dîncă, tovarăș de pușlamalce cu frate-meu, cu Ion*. STANCU, D. 86, com. din TEPEȘ VODĂ — CERNĂVODĂ.

— *Pușlama* + suf. *-lic*.

PUȘLĂME s. f. (Regional) I. Vagabondaj, haimanale. Cf. DDRF.

2. Dezertare. Cf. DDRF.

— Pl.?

— *Pușlă* + suf. *-anie*.

PUȘLĂUCĂ s. f. (Regional) Fată nescerioasă, haimana (Deda — Reghin). MAT. DIALECT. I, 189.

— Pl.: *pușlauce*.

— *Pușlă* + suf. *-aucă*.

PŪȘLĂ s. f. v. *pujlă*.

PUȘLĂȚEL s. m. (Prin Munt. și prin Olt.) Diminutiv al lui *pușlă*, v. *pujlă* (1). Cf. PASCU, S. 148, DR. II, 412. *Vreo cincizeci de pușlăței Cari pîzesc pe la odăi*. MAT. FOLK. 116, cf. PĂSCULESCU, L. P. 295, 373.

— Pl.: *pușlăței*.

— *Pușlă* + suf. *-fel*.

PUȘLĂU s. m. v. *pujlău*.

PUȘLEĂC subst. (Prin Maram.) Cuțit (cu mlnerul de lemn). T. PAPAHAGI, M. 230, cf. GLOSAR REG.

— Pl.?

— Etimologia necunoscută.

PUȘLEĂȘCĂ s. f. (Regional; în sintagma) *Pușleășcă rea* = vin de proastă calitate. V. *poșircă* (2). (Măgura — Bacău). Cf. ALR SN I h 241/531.

— Cf. *pușlete*.

PUȘLEȚE subst. v. *poșleț*.

PUȘLÉU s. m. v. *pujlăn*.

PUȘLIĂC s. m. sg. (Prin vestul Munt.) Ţuică de calitate inferioară, cu un procent redus de alcool, care se scurge din alambie la sfîrșitul distilării. V. *poșleț* (1). Cf. TOMESCU, GL.

— Etimologia necunoscută. Cf. *pușlete*.

PUȘOĂRCĂ s. f. v. *poșircă*.

PUȘPÂN s. m. v. *pușpan*.

PUȘTÂN s. m. (Familiar) Băiețandru. *Mă încăpășinam ... să-i primesc sfaturile cu o țiflă de puștan abraznic*. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 296. *O să ne jucăm ... cum se joacă puștanii cu mingile pe mardane*. STANCU, R. A. I, 233. *Nu mai erau puștani ... Vorbeau despre părinți ca despre niște babaci care nu mai îndrăznesc să le pună mîna pe cap*. PAS, Z. I, 256. *Am prins doar niște puștani*. CAMILAR, S. II, 190. *Pe atunci... era încă puștan*. SCÎNTEA, 1960, nr. 1 834, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) *I-a scos înainte un puștean de capil, zvirlugă nevoie mare și cu ochi de veveriță*. POPA, V. 147.

— Pl.: *puștani*. — Și: (rar) *pușteinu* s. m.

— *Puști* + suf. *-an*.

PUȘTĂNCĂ s. f. (Familiar) Fetișcauă. *Striga trîntind ușile, revoltată că „puștanca” și-a luat nasul la purtare*. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 175. *O puștanecă de școală cu beretă se plimba pe alee*. PAS, Z. I, 280. *Ești o puștanecă slîngace*. 7 februarie 1964, 11, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) *Cine are să conducă de-a călare mașina asta ... puștanca de fată cu nădragi și cu pete de unsoare pe obraji?* v. ROM. februarie 1954, 98.

— Pl.: *puștanca*.

— *Puștanu* + suf. *-că*.

PUȘTEĂ s. f. v. *pușchen*.

PUȘTEĂN s. m. v. puștaan.

PUȘTELÓS, -OĂSĂ adj. v. pusecelos.

PŪȘTEN s. n. v. prîsnel.

PUȘTESC, -EĂSCĂ adj. (Rar) De puști (3), specific, propriu puștilor. Cf. IORDAN, l. r. a. 171. *Cu ce drept vreau să-l prînd cu mița-n sac, de ce? ... Și alt de banal... seolastică puștească.* T. POPOVICI, SE. 556, cf. SCL 1973, 51.

— Pl.: puștești.

— Puști + suf. -ese.

PUȘTI s. m. 1. (Învechit) Tinăr corupt, desfrinat; s p e c. tinăr care practica sodomia. *Și-mpăratul cel mazil i-an fost puștu lui și el făcea ce-i era voia de schimba pașii și domii totdeauna.* NECUȚICE, L. 168. *Are mare poftă de împreunare cu călelele, ca puștii.* I. GOLESCU, c., cf. POLIZU, CIHAC, II, 301, GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ȘIO II, 297, TÂNG, DR. IV, 818, T. PAPAHAĞI, C. L., SCRIBAN, D.

2. (Învechit) Tinăr ușuratic, neserios sau ștregar. Cf. POLIZU. *Bată-l norocul, că mare nostimior mai era, pușchiu!* ALECSANDRI, T. 70. *Pușchiu cel de Pe-pelea ..., un trîie-brîu, care-și bale joc de toută lumea.* id. ib. 826, cf. CIHAC, II, 301, DDFR, GHETIE, R. M., ȘIO II, 297, ALEXI, W., TÂNG, HOGAȘ, DR. II, 71, ȘĂINEANU, D. U., CADE. ♦ (Popular; în forma pușchi) Amant. *Desuie-mi, soro, A poarlă Că mi-a venit pușchiul beat Astă-seară pe-nserat.* TEODORESCU, P. P. 641. *Că d-o veni pușchiul beat, El pe mine m-o-npușca, Geabo de pomana ta!* MAT. FOLK. 215. *Mi-a venit pușchiul beat Și m-a luat la goană-n sat.* PĂSCULESCU, L. P. 293, cf. 373.

3. (Familiar) Băiat preadolescent sau tinăr considerat ca atare. *Ioca, iaca, pușchiu și pelivanu!* *Abia l-am scos din găoace, și-i viu a zburda!* PR. DRAM. 402. *Și pușchiul cela ce-i zic Amor ... pe toți îi face Să joace durdo într-un picior!* CONV. LIT. XI, 128. *Măi pușchiule! ia să vedem noi ce-ai făcut tu mai mult dect noi?* CREANGĂ, O. 296. *Stăpînul tău mult trebuie să fi căutat pînă să găsească un pușchi ca tine.* IPIRESCU, L. 289. *Declt să peie oastea împăratului, mai bine-oi peri eu, un pușchi al satului.* MARIAN, NU. 371. *Am văzut îndărătul ei, la2vreo 20 de pași, abia trîindu-să.* un puști ca de vreo 2 ani. SĂM. I, 217, cf. ȘEZ. XX, 139, BL. III, 44. *Cum putea să presimta dascălul meu ce zace tu puștiul ghemuit peste tăblița cea acagră?* I. BOTEZ, ȘC. 31, cf. TEODOREANU, M. II, 169. *Pușchiul ista ... vrea numai-deci să-ai facă pe erotul.* SADOVEANU, O. VI, 452, cf. IORDAN, STIL. 84, SCRIBAN, D. *Pușchiul năltuț și cam cîrnuț părea deosebit de simpatic.* C. PETRESCU, A. R. 58. *Mulțumese, puștiule. Cum te cheamă?* STANGU, R. A. IV, 362. *Un puști de vreo șapte ani ... se împiedică și căzu.* V. ROM. septembrie 1955, 113, cf. PAS, z. I, 74. *Puștiule, scoal-in sus, că răcești, e pămîntul umed.* PREDĂ, R. 89. *Căpetenia copiilor, un puști cu ochi albaștri, pîstruiat, dădu ordia.* BARBU, Ș. N. II, 232. *Sînt cam copilăroși, amintind, nu se știe cum, de puștii de cinci ani.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 835. *E unul ... care-l tujură toată ziua pe un puști.* T. decembrie 1962, 33. *Un puști care visează să devină portorul Naționalei.* ib. iunie 1964, 90, cf. M. D. ENC., DEX, com. MARIAN. ♦ (Ca epitet, pus înainte termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”; prin lărgirea sensului) *Un plutonaș de oameni în toată firea ... trecu grăbil, sub comanda unui pușchi de sublocotenent cu înstățile rase.* BRĂSCU, O. A. I, 291.

4. (Regional) Om mic de statură. Cf. PAMULE, A. R. 257, com. MARIAN.

— Pl.: puști. — Și: (învechit) pust s. m. DDFR, BĂRCIANU, ALEXI, W.

— Din tc. pušt.

PUȘTICĂ vb. 1. În tranz. (Transilv.; despre singe) A țîșni. *Îi puștica singele pe nări.* T. POPOVICI, S. 148, cf. ALR SN IV h 1 119, LEXIC REG. II, 87.

— Prez. ind. pers. 3: puștieă.

— Cf. pușca.

PUȘTICĂȚ, -Ă adj. (Regional) Găurit, spart (Girișu Negru — Salonta). LEXIC REG. II, 87. *Oolă pușticolă.* ib.

— Pl.: pușticați, -te.

— V. puștea.

PUȘTIMĂN s. n. = peștman (1). Cf. II XVI 402.

PUȘTÎME s. f. (Familiar; cu sens colectiv) Mulțime de puști (3). Cf. SCL 1973, 52.

— Puști + suf. -ime.

PUȘTÎI s. n. v. pustin.

PUȘTIUȚĂ s. m. (Familiar) Diminutiv al lui puști (3). *Cum te cheamă pe tine, mă puștiuțică?* BENIUC, M. C. I, 44.

— Pl.: puștiuțici.

— Puști + suf. -uțică.

PŪȘTLĂ s. f. (Învechit, rar) Pestă¹ (1). *Oomenii... despre o parte fură strînsi de război, despre o portă de puștlă (ciumō).* MAION, IST. 278/15.

— Cf. germ. Pustel.

PUȘTOĂICĂ s. f. 1. (Familiar) Fetiscană. Cf. II septembrie 1962, 11, M. D. ENC., DEX.

2. (Popular) Amantă. ALAS 18 III 1923, 5/3.

— Pl.: puștoaice.

— Puști + suf. -oaică.

PUȘTŌC s. n. (Prin nordul Transilv.) Bcțigaș cu care se împinge dopul pușcociului (1 1); (regional) arbiu, clempus. Cf. ALR SN V h 1 306.

— Pl.: puștocuri. — Și: puștŏc (ALR SN V h 1 306/260), huștŏc (ib. 1 306/334) s. n.

— Etimologia necunoscută. Cf. pușcoaci.

PUTATIVĂ adj. (Jur.: în sintagma) *Căsătorie putativă* = căsătorie încheiată de bunăvoie, dar în necunoașterea, din partea soților, a unor cauze care împiedică existența sau validitatea căsătoriei. Cf. HAMANGIU, C. C. LXXXVIII, DEX.

— Pl.: putative.

— Din fr. putatif.

PŪȚĂ s. f. (Învechit, rar; cu sens neprecizat, probabil) Izvor. (Fig.) *Al evanghelicii izvor ... iurăș izvorăște noauo ... Cătră această pută pururca sū ne tindem.* CORESI, EV. 233, cf. DDLR II, 561, T. PAPAHAĞI, C. I.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

PUȚEA vb. II. Tranz. (De obicei cu valoare de semiauxiliar de mod și urmat ori precedat de un verb la infinitiv, adesea fără prep. „a”, sau la conjunctiv, care pot fi subînțelese; cînd este urmat de un verb reflexiv se află plasat între pronumele reflexiv și verbul respectiv) 1. (Folosit și absol.) A avea forța, puterea (fizică, morală, intelectuală), a avea resurse proprii, a fi în stare, a fi capabil de a face ceva, de a înfăptui, de a realiza ceva. *Cursemu pre liugă u[n] ostrovu, ccla ce se cheamă Cludii, și abia putumu fiîrea corabia.* COD. VON. 88/8. *Doară poate Dzeul a gătō musă în puștinie?* PSALT. 156. *Nimca nu poate a doi domii a lucra: cā sā unul va iubi, iurā alultul va uri.* CORESI, EV. 214. *Caută în ecriu și numără stealele: poî-le numără?* PALIA (1581), 57/1. *Acolo iaste ger ... și iutnerec ... și lipete de oameni de-a nu le putearea spune.* COD. TOD. 226, cf. 207. *Eu nu poei răbda litteanții și lîlapii.* MOXA, 372/24. *Veri putca lumina bisearica.* PRUV. GOV. 44^v/4. *Au nu i-ou dzis cā eu sām̄t Dummedzūn și poei sā iuviu pre frotele tōu?* VARLAAM, C. 63. *Nu ... sā poate den loe clūti sū fugă sau sū alerge.* PRUV. 116.

poți, nu mai poate etc.) de ... = (sînt sau ești, este etc.) foarte (mult, intens etc.), extrem de ... *Urcă muntele, după vînat, cete de boieri ... Nu mai pot de grași.* STANCU, D. 501. *Mn'i rău d'e nu mai poș.* ALR SN V h 1 367/833. **A nu mai putea după ...** = a-i plăcea foarte mult, a ține foarte mult la ...; a regreta extrem de mult ceea ce a pierdut. *Nu mai poți după povești și basme.* DELAVRANCEA, s. 264. *Dumneata îți închipui că toată lumea nu mai poate după mușchi împănati.* SADOVEANU, O. III, 417. *Așa să-ți fie de bine Să nu mai poți după mine.* SEVASTOS, c. 26. **A nu (mai) putea fără ...** = a-i fi sau a considera indispensabil, a avea absolută nevoie de ... *Am priclenii mei Și nu poți fără de ei.* TEODORESCU, P. P. 312. *Dar văzîndu-te o dată, Nu putem fără de olaltă.* BIBICESCU, P. P. 39. (Cu inversarea elementelor construcției) *Era mai mult decît duhonicul, că fără de drîsul nu puteau mănăstirile.* CREANGĂ, P. 112. **Cît (te) poate (sau pot, putem etc.)** = extrem de tare, de intens; din răspunerii. *Cît pot fug de asemenea vederc.* CR (1848), 2²/69. *Mă silese cît poate a deveni mai pușin călugăr și mai mult cetățean.* FILLIMON, O. I, 311. *Fuge cît ce poate cu sarcina în spate.* CREANGĂ, P. 215. *Ordoanați! strigă cît ce putu sergentul-major.* SADOVEANU, O. II, 366. **Cum poate (sau putea, putu, puteni etc.)** = pe măsura puterilor, a capacității etc., în limita posibilităților cuiva. *Socoti să-i armeze cum poate.* BUDAI-DELEANU, 7. 144. *Vădubita sa mună il erescu cum putu.* EMINESCU, N. 40. *Se itra cum putea ptră la cotele și la virși.* VOICULESCU, P. I, 12. *De-am avut, de n-am avut, Am trăit cum am putu.* JARNÍK-BİRSEANU, D. 415. *Ș-om mîncea făguri de miere, Ș-om trăi cum om putere.* SEZ. XXI, 82. (Familiar) **A nu mai putea (de...)**! = a nu-i păsa, a nu se sînchisi (de cineva sau de ceva). *Nu mai pot eu de el!* DDRF, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Să știi că mă supăr.* — *Ei! nu mai pot!* CADE. (Învechit) **Cum mai poți?** = ce mai faci? cum o mai duci? Cf. LB. ♦ (Rar) **A avea influență, trecere pe lîngă cineva.** Cf. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. ♦ (Învechit, rar) **A învinge, a birui.** *De multe ori luptară-se cu mere de tîrercuțele mele, e însă nu putură (nu prevăneufă n, nu-m birui ră d) mere.* PSALT. 275, cf. 288.

2. (Folosit și absol.) **A avea posibilitatea, mijloacele, condițiile necesare sau ocazia de a împlini, de a face ceva, a-i fi ceva cu putință.** *Se nu lăcure aceștia în corabie voi a vă mlitui nu puteți.* COD. VOR. 92/14. *Mare amu iaste credință și fără de ea nîmea nu se poate spăși.* CORESI, EV. 4. *Și acia se adunară mulți că nu putea înțeapa nec pe porți.* id. ib. 54. *Și nu pute vede lumina ... că zăcea smoață pre ei (a. 1580).* CUV. D. BĂTR. II, 318/26, cf. 330/9. *Iaca icea aproape iaste un oraș în cere poeziu seapa.* PALIA (1581), 72/2, cf. 8/2. *Nu mai putu cere pe acci boieri ce ramosură acolo la munteni.* NECULCE, L. 157. *Îndaite și iutreite mai multe [oști] de ar avea le-ar putea hrăni și păzi (inceputul sec. XVIII).* MAG. IST. II, 139/21. *Ca aceștia multe povestese, carele puteți vedea în letopisețele lor.* C. CANTACUZINO, CM I, 52, cf. 12. *Hăitutea cea mai mare iaste a putea să faci bine omului lipsit și nu a vrea (a. 1713).* CCR II, 8/13. *Aceștia cu mulți alții l-opriră De nu putu la cea pătrunde.* BUDAI-DELEANU, 7. 118. *Aceștia ... le treui pre seurt ca să poți veni să istoriseșe ... a treia damnie a numitului domn Alexandru Vodă.* ZILOT, CRON. 65. *În vremea ce mă aflam pe aceste locuri ... n-am putu vedea, peste timpuri, alte sămănături.* GOLESCU, I. 147. *Au venituri, pot trăi, Fără d-a mai osteni.* MUMULEANU, ap. CCR II, 249/21. **Cu intruziunea tot mai poși să mă pedepsești.** MARCOVICI, c. 20/5, cf. id. D. 10/6. *Peste trii săptămâni iarăș ne putem întoarce aice.* DRĂGHICI, R. 6/7. *Se ascunse în dosul ferestrei, încl el putea privi toate mișcările lor.* GORJAN, H. I, 5/7. *Organele ... sînt așa organizate cu aceștia scuri nobilitate și perfecționare să poată trecera în stînga îndurăpt.* VASICI, M. I, 188/21, cf. BĂLCESCU, M. V. 2, cf. 57. *La Calintina ... sînd hanuri multe, ași fi putu să rămii.* PAN, Ș. I, 3/8. *Ficcare din voi se poate distinge și chiar ilustra prin fapte patriotice și mărețe.* GHICA, s. XIX. *O privește c-aceea ochii-mi*

n-au putu să văză. ALEXANDRESCU, O. I, 74. *Dar, mă rog, ... pe duduca Luluța nu știți unde-aș putea-o găsi?* ALECSANDRI, T. I, 223. *Va putea să fugă din turnul unde era închisă.* ODOBESCU, s. I, 17. *Calul ai să-l poți alege.* CREANGĂ, P. 192. *Multe am putea pune la eale împreună.* CARAGIALE, O. VII, 326. *Alții, ca oameni cu multă trecere, puteau să-l apere pe sub mînă.* SLAVICI, O. I, 174. *Puteau îmbla în tîhnă prin pădure.* ISPIRESCU, L. 7. *Tu poți să ai Mai vrednici și mai mindri cai.* COȘBUC, P. I, 113. *Ea putu gusta, tot mai în tîhnă, bucuriile ... unei notărășite bogate.* AGİRICEANU, A. 212. *Zina stă ascuns ... unde poate.* GÎRLEANU, N. 239. *Pe domeniul său ... realiza ceea ce Grigore rîvnea și nu putea din pricina bătrîntului.* REBREANU, R. I, 54. *Am putu să văd de aproape zbuciumul și luptele scriitorului.* GALACTION, A. 279. *Ar fi putu să-și cumpere un bilet de clasa a doua.* C. PETRESCU, C. V. 29. *Printre rîpe galbene, pe unde puteau, soldații ... făceau exerciții.* BRĂESCU, O. A. II, 16. *Portarul, un băiat cu mișcări stîngace ..., voia parcă să-mi ceară iertare că nu-mi putea da o cameră.* VIASIU, D. 14. *Ai chemat norodul și la alte rînduiri, întîrîind, încl nu te-am putu vedea decît spre primăvară.* SADOVEANU, O. XII, 353. *Într-o serisoare pe care a putu-o adresa unui corespondent real ...* Sandu Aldea critică ignoranța scriitorilor. VIANU, A. P. 209. *Cerea bani de la cine putea, spre a trăi pe un picior mai convenabil.* CĂLINESCU, S. 10. *Nu putură ieși din biserică timp de un ceas.* CAMIL PETRESCU, O. I, 95. *Ferestrele acestei case ... poți să le aeoperi cu palma.* BOGZA, 7. 36. *Mă gîndeam dacă voi putea să fac vreodată în realitate drumurile pe care le-am colindat cu gîndul.* STANCU, D. 503. *Stătea în capul mesei și parcă zimbea, un zimbet mai mult lăuntric, de care puteai să-ți dai seama numai dacă îl curățeai.* TUDORAN, P. 115. *Tot ce-am putu să privesc Mă s-a pîdur din cale-afară De crunt.* LABIȘ, P. 155. *Cu ce avea strîns din slugăreală, cu ce mai dosise, putea să-și cumpere un lot de casă.* BARBU, G. 14. *Nu îi va putea trimite decît un mesaj.* CONTEMP. 1965, nr. 967, 1/6. *Bade ... Cu mere dor te-aștept Să te poți stringe la pept.* JARNÍK-BİRSEANU, D. 143. *Drumu-i eu rădăcini, Nu poți mere de străini.* MÎNDRESCU, L. P. 28. *Io mi-s sîrac, nu paș să-l dau la-nvălîmint.* ARII. FOLK. III. 89. *Mi-ar părea bine să poți pleca acasă.* A II 12, cf. III 16. *Murescă ca ș-asta Nici în tîrg nu poți afla.* FOLK. TRANSILV. I, 210. *Cite mîndre-am avut eu, Aș putea să fac un tîu.* ib. 248. *Nu e după cum umea omul, ci după cum poate.* ZANNE, P. II, 378. ♦ **Refl. imperis.** *Te rog, din ce să poate să-m dai împrumut.* ALR II 3 133/762.

3. **A fi posibil, a fi cu putință (ceva), a exista posibilitatea sau probabilitatea de a se împlini ceva, de a se produce ceva, de a scribifica ceva etc.** *Gîndea întru inimii sale: „Ce poate fi ce grădăște acesta așa hula?”* VARLAAM, c. 181. *De la oameni aceasta nu poate fi.* N. TEST. (1648), 25¹/34, cf. 34¹/6. *Îl întrebă să-i spuie, ce poate fi acesta rai.* DOSOFTEI, V. s. septembrie 14¹/14. *Ce poate fi omul de-l aduci aminte?* id. ps. 27/16. *Au început a striga ... ce poate fi acest lucru.* NECULCE, I. 39. *Multe să pot întimpla dintr-aceea zăbavă.* C. CANTACUZINO, CM I, 15. *Nu s-au putu stînge toți oamenii dintr-a fără.* id. ib. 54, cf. ANTIM, P. XXV. *Hatmanul Buhîș, socotind mai dinainte cele ce poate să se întimplă și păzindu-se, n-au vrut să sădă la masa domnească.* MUSTE. LET. III, 25/4. *Cît mai curund trebuie a merge. Că amintere poate și zădară Ajutarea.* BUDAI-DELEANU, 7. 164, cf. 84. **DRLU.** *Întimplările cele împotrivoitoare ... să pot ivi.* MARCOVICI, D. 8/26. *Putea să fie acolo și fiare.* DRĂGHICI, R. 38/28. *La neaz moartea vine? Și anul faate murî?* CONACHI, P. 106. *Un om balau ce putea să aibă 35 ani.* NEGRUZZI, S. I, 37. *Cine oare poate să fie omul care te-a îngrozit?* ALEXANDRESCU, M. 14. *Alexandru ar putea să devie bărbatul meu.* BOLLINTINEANU, O. 450. *Să te pun ... la adăpost despre orîee neajunsuri ar putea să-ți vină dupe urma cuvintelor mele.* ODOBESCU, S. III, 11. *Putu-au oare-aktă dor În noapțe să se stîngă?* EMINESCU, O. I, 182. *A început a căuta cu de-amărîntul priu așternul să vadă*

ce poate să fie? CREANGĂ, p. 264. De rele ce stul nu pot să trăiască la un loc. ISPIRESCU, I. 5. Oamenii serioși, cinstiți și vrednici sînt remarcabili, nu se mai pot pierde. VLAHUȚĂ, O. A. I, 182. Toate propozitiile sociale dau naștere la sentimente și la porniri care nu și-ar putea avea locul într-o stare normală. BACALBAȘA, S. A. I, 241. Fiecare își pierduse sîrila la gîndul că s-ar fi putut înlînde și la el focul. M. I. CARAGIALE, C. 21. Problema fărîncească nu se poate rezolva fără sacrificii din partea celor ce slăpînesc părintul. REBREANU, R. I, 34. Putea să aibă, cînd a apărut în fața noastră, vreo patruzeci de ani. GALACHION, A. 42. I se pot înîmpla lucruri neplăcute. CAMIL PETRESCU, T. I, 72. Ți-a trecut glonful pe la ureche, putea să cazi în în locul lui. C. PETRESCU, I. II, 18. O căsătorie ce se arată prost poate să sfîrșească mai bine decît altele care se prezentau cu toate garanțiile de fericire. BRĂESCU, O. A. II, 395. Curajul meu de atunci putea să pară copilăresc. VLASIU, D. 387. Putea să fie și mai rău. SADOVEANU, O. VIII, 189. Ne întrebăm dacă printr-un vîl alîl de des de remîșcînce natura însăși se mai poate vedea. VIANU, A. P. 49. Lucrul se putea petrece și se va petrece, fără îndoială, oriunde. GĂLINESCU, C. O. 37. Tu nu m-ai iertat? ... — Parecă putea fi vorba de iertare! H. LOVINESCU, C. S. 89. Îl știa și îndemnat, și vrednic, și isteț — putea să iasă din el un marinar bun. TUDORAN, P. 116. În cîntînd pricepu și el că a face și a crește copii mulți poate fi uncoi pentru o mamă ceva într-adevăr înspăimîntător. PREDĂ, M. 63. Pe-alunci puteam eu, oare, să prevăd ... Că în cîntînd am să trăiesc dureri ...? LABIȘ, P. 120. Dispăru lăstădu-l pe celălalt într-o stufoare ce nu putea fi descrisă. BANBU, Ș. N. II, 45. Nu găsește niciodată femeia care i-ar fi putut deveni tovarășă de viașă. s mai 1960, 82. Problemele enunțate au putul și studiate împreună pentru cele două state feudale românești. STOILIESCU, S. D. 5. Se vor putea folosi pentru combaterea buruienilor cantități mai reduse de ierbicide. LUPȚA DE CLASĂ, 1962, III, 1, 31. Se pot cita numeroase exemple de profesori care în lecții reușite. GI 1963, nr. 691, 2/1. Predicatul verbal poate fi exprimat printr-un verb la un mod personal, o locuțiune verbală sau o interjecție. GRAM. ROM. II, 96. Viața a arătat ce importante rezerve și posibilități pot fi puse în valoare în cursul realizării planului atunci cînd se lucrează cu tencii. ȘTIINȚA, 1966, nr. 6 894. Pînă ț-oi veni la poartă, Poși, măieșă, să fii moartă. JARNIK-BIRSEANU, D. 316. E o piatră tăiată, poa să hie o sută de stînjeni. GRAIUL, I, 31. Poși s-antni traista-n șoldurile lui. I. CR. VII, 156. Oare ce să-i poti cu spune mamii să mă creadă? ALB II 3 248/284. Capul plecat nu-l poate lăta sabia. ALEXANDRIA (1794), 52/13. Două cușite lăioase nu pot sta într-o leacă. ZANNE, P. V, 231. Nu poate ședeu cineva în două hîntri decodată. id. ib. 396. $\diamond$ Refl. impers. s. unipers. Cum să poate să nu-ți fie milă de dînsul? DRĂGHICI, R. 17/17. Și să-l mai ascund (umorul) se poate, cînd arde și mă topește? CONACHI, P. 83. Nici punctul, nici exclamația nu aușind vreo idee, și cînd s-ar putea găsi cevași, limba o ascunde. RUSSO, S. 149. Își urez că să se poată oplica cărți tale și exomelii următori ... ODOBESCU, S. III, 12. Și de s-ar putea pe dînsu cineva ca să o prîndă. Cînd cu ochii mari, sălbateci, se privește în oglîndă. EMINESCU, O. I, 80. Cum se poate, le zise el, să stea omul trei zile la poarta mea și să nu meargă nimeni să-l cerceteze? ISPIRESCU, I. 44. Nu să poate, nu e nebul, un nebul așa de cumințe e cu nepuțință. DELAVRANCEA, T. 195. Nu se poate făcătoarea de nîmîni să nu ni-l scape. VLAHUȚĂ, S. A. I, 25. E putea spune chiar că mai mult se făcea că bea. M. I. CARAGIALE, C. 16. De ce, domnilor, de ce? Se poate? BRĂESCU, O. A. I, 300. Mă încăpășnam să învîș și ceea ce nu se putea. VLASIU, D. 385. Sînt supărat. — Cum se poate? Și de ce, mă rog? SADOVEANU, O. VI, 599. S-ar putea spune că, o dată cu Tudor Arghezi, pătrunde sau revine în literatura noastră conștiința artistului meșteșugar. VIANU, A. P. 265. Ai spus că nu se poate. H. LOVINESCU, T. 100. Moromete o ales pămîntul cel mai bun pe care se putea pune vic. PREDĂ, M. 51. S-ar putea oari et unui

părinti și-i parl rău di copchilu lui et ari sau ... și mai tei din și i-o dat? GRAIUL, I, 524. Nu scîrpa la puș, căci se poate înîmpla să bei din el. ZANNE, P. III, 325. Cu burete nu se poate bate cui în părete. id. ib. 35. Se poate să umbli cu mire și să nu le lingi pe degete? id. ib. 688. Și sătul și cu punga plină nu se poate. id. ib. IV, 113. (Cu pronumele inversat) Jupînceasă circumăreasă! zisă el: poate-se ospăta la dumncata fără plată? BĂNAC, T. 31/18. O cheamă Aalygia. Cum vă pare! ... Poate-se mai frumos nume? NEGRUZZI, S. I, 76. Da' bine, cutoană? ... poate-se ca broaștele să mîntînce mălaiul? ISPIRESCU, I. 180. (L o c. a d v.) Cît se poate (de ... sau mai ...) ori (cum) nu se poate mai ... sau (popular) de nu se mai poate = în cel mai înalt grad, foarte, extrem de ..., din cale-afară, la maximum. Să unim dar cu nădejde o supusă nengrijire, Ferindu-ne cîl se poate de-a științei rătăcire. CONACHI, P. 262. Un tînar boiernaș ..., frumos și bun la inimă, dar desfrînat cît se poate. NEGRUZZI, S. I, 81. Un băiet ochios, sprînceat și frumușel de nu se mai poate. CREANGĂ, P. 75. Înpuđobi palaturile ... cît se putu mai frumos. ISPIRESCU, I. 36. I-am găsit testamentul olograf, scris și subscris cît se poate de deslușit. DELAVRANCEA, T. 51. Ain cîntul inecat de cmoșie, cu gesturi idioale, cum nu se putea mai prost. BRĂESCU, O. A. II, 129. Era îmbrăcată nu se poate mai prost. GĂLINESCU, S. 21. Aceea nu glumi, ci mi-i purecă cît se poate de bine. RETEGANUL, P. I, 8. (E x p r.) Se prea poate = este (foarte) posibil. Cf. DEX. (Regional) A l se putea = a se mîmia, a se supăra, a se enerva. I s-a putul pe năncare, că nu e bună, și a trîntit-o de pămînt. COMAN, GL. I-am spus că a înțrziat și din asta i s-a putul. CV 1951, nr. 1, 36. $\diamond$ L o c. a d v. (Învechit) Poate fi (că ... sau de ...) = probabil (că ...), posibil (să ...). De învîșă Iristos învîșătura noauă ca aceaia ... poate hi cã dă și leage ala noauă. VARLAAM, C. 300. Cite s-au făcut în țară nu le arală toate, că poate fi că n-au știut de toate cronicariul cel leșesc. URECHE, I. 59. Poate hi cã fi s-au întunecat mîntea. DOSOFTEI, V. s. septembrie 20/34. Acest om poate fi ... trebuitoriu. NECULCE, I. 20, cf. 206. Poate fi nici de ris vreadnie îl vor șinea. CANTEMIN, III, 7. Noi, pentru ca să deslușim aceea, poate fi mai mult ne vom fi zăbovit decît ... ar fi trebuit. id. ib. 150. Biruinșă minunală și grabnică au fost. poate fi cã și pre ci osindă de la Dumncecu căzuse (inceputul sec. XVIII). MAG. IST. II, 162/21. I-au și săgetat la înemă euyet rău, că poate fi cã umbli împărăteasa cu Pavlii (a. 1760). GEN II, 73/34. I-au trimis niște agale din Dii sau poate fi de la pașa. DIONISIE, C. 221, cf. CDDE. $\diamond$ (Adverbial: la prez. ind. pers. 3; adesea urmat de determinări introduse prin conj. „cã”) (Este) posibil, (este) eu puțință, (este) probabil. Pentru ce aceasta? Poate să mira cineva. BIBLIA (1688), [prefață] 3/12. Voinice! — zisă — astă săcurică Poate pe drum își va prînde bine. BUDAI-DELEANU, T. 247. El poate că face dimpotrivă. MARCOVICI, D. 409/26. Poate vom merge și noi acolo vreadată? DNĂGHICI, R. 7/22. Poate că ț-ai ales vreo nevaslă frumoasă. GORJAN, II, I, 6/1. De-a nemieilor crud-armă poate-ai noștri a peril? ASACHI, S. L. I, 69. Atunec ș-a noastră mînt ... N-a găsi nici la noi, poate, împotrivitoare zisuri. CONACHI, P. 261. Poate să fie frumoase acele ce lu spus. NEGRUZZI, S. I, 4. Admiteam că Bălcescu poate că gășise la vreun călugăr ceva scris în felul biblic. GHICA, S. 681. Mînt, pomințe, poate, soarele fericirii Se va arala vesel. ALEXANDRESCU, M. 3. Poate, domnule, răspunse Elena, dar sînt aceea ce am fost toldeaua. BOLINTINIANU, O. 444. Poate e-or fi trîind și astăzi. EMINESCU, N. 30. Poate-și fi auzil vorbindu-se. CREANGĂ, A. 162. E un loc vacant în comitetul teatral de aici, poate vor fi chiar două. CARAGIALE, O. VII, 536. Poate cã-l tînuim. SLAVICI, S. II, 142. Poate cã sînt bolnavă. DELAVRANCEA, T. 232. Ai să te întreb, poate, de ce n-a venit. VLAHUȚĂ, O. A. II, 21. Vaca poate niciodată să nu-a mai fost ca astăzi neastîmpărată. COȘEUC, P. I, 248, cf. DENSUSIANU, I. A. 72. Domnișoarei ti trebuie doștori, baroni, poat chiar un împărat. REBREANU, I. 88, cf. ȘĂINEANU, D. V. BASSA-

RABESCU, V. 15, BACOVIA, O. 111. Poate că era tnttia oară cînd se ivea în aceste părți. GALACTION, A. 27. Poate de aci ... mai e cu puțință să vie o scăpare. C. PETRESCU, I. II, 18. Poate-i război, domnule. SEBASTIAN, T. 15. Era poate un englez bizar. SADOVEANU, O. VI, 95, cf. IORDAN, L. R. A. 376. Poate nu este figură poetică cultivată cu mai multă stăruință de stilul lui Galaction ca „alegoria”. VIANU, A. P. 262. Poate-ai auzit de-o țară, De țara lui pierde-vară. AROHEZI, VERS. 264. Poate că te așteaptă tatăl tău. CĂLINESCU, E. O. I, 25. Poate că izbutea el să ajungă la mal și fără mine. STANCU, R. A. I, 13. Poate nu asta e arta. BENTUC, V. 30. Șeful echipei, poate Pop, poate altul, Zimbește artacilor cu brațe-nceștate. DEȘLIU, G. 46. Poate că n-a murit. BARBU, P. 200. Fără voi poate oși fi pierit. POP., ap. GCR II, 354. N-ai văzut pe bădița? — Poate că l-am și văzut. JARNÍK-BİRSEANU, D. 136. Hai să căutăm, că poate om da de urma aceasta. SBIERA, P. 172. E vechi sat ... poa să fie o sută doi ani și mai bine. GRAIUL, I, 148. Ba poate că mi-ar plesni inima, de n-aș hori. FOLC. TRANSILV. I, 159. Poate să fie strugur, dar nu-i poamă. ZANNE, P. IV, 95. ◊ (Popular) Peste poate = a) cu neputință, v. n e p u t i n ță (3). Dacă ducea ... la goră o bîrdăcă de apă, peste poate să nu se focă leoracă de sus pînă jos. CARAGIALE, ap. TDRG. Ca să trecem prin pîdure e peste poate. ISPIRESCU, L. 6, cf. 59, DDRF. Cele douăsprezece pogoane în timp ... erau „peste poate” să hrănească treisprezece suflete. CONV. LIT. XLIV₂, 655, com. din ZAGRA — NĂȘĂUD, CIAUȘANU, GL. Nu-mi vine să erd e-a făcut el una ca asta, e peste poate! UDBRESCU, GL.; b) foarte mult, din cale-afară, cumplit. Stînt într-o pozițiune pitorească și mizericordioasă și sufăr peste poate. CARAGIALE, O. VI, 18, cf. 34. Fără doar și poate = cu siguranță, fără îndoială, precis, sigur. Fără doar și poate, degeaba ne batem capul. BACALBAȘA, S. A. I, 226, cf. BARGIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. ◊ (Substantivat) Cu poate și cu dacă, nîme nu se-mbracă (= cu simple fîgăduieli nu te alegi cu nimic). Cf. I. CR. IV, 85.

4. A avea voie, a avea dreptul de a face ceva, a-i fi îngăduit, permis să..., a avea libertatea de a...; s p e c. a avea voie conform legii, a fi admis de lege. Eu nu poți să priimăsc pre unul ca acesta ce iaste proclefit. VARLAAM, C. 138. Oricine va cumpăra lucru de furat și-l va da stăpînului a cui au fost, acela nu poate să-și mai ceară banii de la dîns. PRAY. 68. Sprijenitoriul poate să ucigă fără cercetare pre cela ee au început svada ș-au făcut asupreală. ib. 117. Judecătorul ... nu poate să greșescă. BIBLIA (1688), [prefață] 4/33. De vei lua easă rea, poți să o dai tîndărăt (a. 1691). GCR I, 291/19. Nu cu voia mea, ei cu voia lui D[um]nezeu poți fi împărat. ALEXANDRIA (1794), 29/16. Și nu poate să să bage în rai Fără carte de la Stn-Mîhai. BUDAI-DELEANU, T. 323, cf. DRLU. Nici un produs nu putea să iasă din țară pînă mai tntti nu se aprovizionau toate serhaturile. GHICA, S. V. Uite, chiar de-acu poți să pornești cu ele la păscut. EMINESCU, P. L. 16, cf. DDRF. Lăutarii pot să rămînă afară. CAMIL PETRESCU, O. I, 121. Păstrăm în noi personaje diferite. Arborăm, dacă pot spune, după împrejuri, un exemplar nou. BRĂESCU, O. A. II, 157. Fiind domnul ... tulturora, le pot lua capetele. SADOVEANU, O. X, 166. Femeia nu-și poate retrage, după voință, partea de suflet pe care a adus-o în contopirea iubirii. VIANU, A. P. 390. Dar cînd voi pleca într-acolo Pot să-mi iau eu mine O carte groasă? ARGHEZI, VERS. 207. Putea să-l aducă cu sila trapei, fiind minor. CĂLINESCU, E. O. I, 219. Nimeni nu-l putea sili să tnopteze aici, de vreme ce-și avea odăița și rusturile lui în ttrg. TUDORAN, P. 86. Stați la masă! Puteți pe urmă să dormiți pînă poimîine dimineață. PREDĂ, M. 23. Aș putea ști unde îți vei desfășura pe viitor activitatea misionară? T februarie 1962, 21. Măritatu-i lucru mare, Nîme nu-l poate stricare. JARNÍK-BİRSEANU, D. 278. Poa să ducă unde-o vrea! ALR SN V h 1 422/762. Ochii mei nu te-or vedea, Poți trăi cu cine-i vrea. FOLC. TRANSILV. I, 295. (R e f l. i m p e r s.) Nu iaste a se putea tatăl cu feciorul a se împreuna. PRAY. LUCACI, 170. Se poate să intru? SCRIBAN, D., cf. DL, DM. ◊ (Cu nuanță concesiv-condițională) Puteam să strigăm cît ne-ar fi luat gura că stntem români ... că nimeni nu ne credeo. GHICA, S. 153. Poți zidi o lună-nțreogă, poți s-o sforâmi ... ori ce-ai spune, Peste toate o lopată de fărnă se depune. EMINESCU, O. I, 134. Poți să te duci și pe to nuntă ... și nîme n-are să te cunoască. CREANGĂ, P. 171. Le-am spus că pot să erape și n-au să ieie un gologan mai mult. SADOVEANU, O. VIII, 137. Om ca badea nu se vede ... Poți să cauți nouă mări, Nouă mări și nouă fări. JARNÍK-BİRSEANU, D. 19. Căciula poate să cadă și-n glod, și o ia și o scutură, și tot căciulă. ZANNE, P. III, 38.

5. A avea motive (Intemeiate), a avea justificare, a fi îndreptățit să ... Acest nume nu-l putem dare fărî noastre Moldovei, ce Țării Muntenesti. URECHE, LET.² I, 131. Cela ce va rani pre altul și-i vo face rană nu de moarte și dup-acia pentru destule neputințe i să va timpla moarte, atunee nu va putea creade giudețul cum să-i fie moartea dentr-acea rană. PRAY. 126. Nimene din creștini, poți zice, că n-a rămos de pradă (nceputul sec. XVIII). MAG. IST. II, 204/5. Ctle sote au fost pe Siret, pot zice că i-au prădat tătarii, că nu puțină pagubă au avut (a. 1729). GCR II, 25/32. Și pot avea credință deplină Fiindea să cetesc și în hrțoaga Din mănăstirea de la Zănoaga. BUDAI-DELEANU, T. 97. Iaste fiul meu, poți a mă fôli întru aceasta. BELDIMAN, N. P. I, 58/10. Ticălosul om! se luptă cu vrștele ca cu niște hiară, iar cînd este vîrsta cea de la 15 ai în sus pînă la 40, apoi poți zice că este mai cumplită dect toate hiarole. ZILOT, CRON. 331. Nu putea să socotească alta dect că aceasta era un vis. DRĂGHICI, R. 160/16. Putea-vei zice că raul este și o bunădată? CONACHI, P. 284. Bărbatu-meu ... nu s-a putut plînge că l-am tîșelat. CREANGĂ, P. 4. Ia, o fată săracă, fără mamă și fără tată, pot zice. id. ib. 288. De noroc nu se poate plînge; pe ce-a pus mîna, i-a mers. BRĂTESCU-VOINEȘTI, I. 57. Numai de la ei toată suflarea putea să aștepte tmbunătățirile viitoare. GIRLEANU, N. 79. De bine, de rău, puteam spune însă că mă iubeste și pe mine cineva cu trup și suflet. VLASIU, D. 103. Ba oamenii puteau să creadă Că stnt purtați ca o cireadă. ARGHEZI, VERS. 289. Dacă vă spun că e om de treabă, puteți să mă eredeți. STANCU, N. A. III, 38. Acum pot să spun că mă simt iar la locul meu. TUDORAN, P. 144. Eu mă duc, mîndră, ca mîne, inima la tin' rămîne ... De-i vedea că înverzește, Poți să tragi a mea nădejde. JARNÍK-BİRSEANU, D. 338. Poate fi, nana mea, mîndră, Că-i potica sus pe grindă. FOLC. TRANSILV. I, 147, cf. II, 93. Pentru un șoarece nu pot să dau foc morei. ZANNE, P. III, 233.

6. A fi indicat, nimerit, potrivit, a fi bine să..., a fi cazul să...; a se chveni, a se cădea. Și de-aceea de-azi-nainte poți să nu mă mai întrebî De ce ritmul nu m-abate cu ispită de la trebi. EMINESCU, O. I, 141. Nu mă putem sta cu brațele încrucișate. CARAGIALE, O. II, 11. De cinci ani, de cînd tot încercăm, ne-am fi putut cumiți. AGIRBICEANU, A. 48. Nu putem obuză de infecții. GALACTION, O. A. I, 125. Nu mă pot ducă în sat ori la ttrg în zdrențele pe care le port. SADOVEANU, P. M. 44. Bă, eu v-am mai spus; fugim, dar nu putem să furăm caii din grajd; află lumea și ne facem de rts. PREDĂ, M. 57. În loc pe Olimp zeei să se răsfețe, Puteau să privească puțin viitorul. LABIȘ, P. 416. La capitolul privind studiul solului și cultura plantelor de timp, putem organiza, în laborator sau în clasă, lucrări practice privind cunoașterea părților minerale și organice ale solului. G. 1962, nr. 685, 3/1. Problemele ce se dau spre rezolvare [la matematică] pot cuprinde în mai mare măsură date din realitățile fărîi noastre. ib. 1963, nr. 691, 2/3.

— Prez. ind.: pot și (Invechit și popular) poți, pers. 2 (popular) și poți, pers. 3 (regional) și poa; perf. s. pers. 4 (Invechit) și: putum. — Și: (regional) potea vb. II.

— I.at.*potere.

PUTECĂ s. f. v. potecă.

PUTENĂ s. f. v. putuă.

PUTENCIÓS, -OĂȘĂ adj. v. putucios.

PUTERE s. f. I. I. Faptul de a putea (I); capacitate, forță, însușire fizică, morală, intelectuală de acțiune, de a face, de a realiza ceva; puțință (I), (livresc) potență (I), (învechit) puternicie (I), puterniță (I), (glumet) puterisică. Frângu-i și n-au puteare (nu vor putea c²id) se stea; eadu supu picioarele mele. PSALT. 29. Că nu iaste den tine sorocul, o, omc, nici putearca ta vreamca să lungști. CONESI, EV. 401. Cu voia și cu zisa lu Dumnezeu putură sui, na cu a lor puteare. id. ib. 461. Și voi știți eum cu toată puteare am slujit tăl'tui-vostru. PALIA (1581), 123/10, cf. MOXA, ap. GCR I, 57/8. Muiarea n-are puteare cu trupul ei. PRAV. GOV. 20⁷/17. Să facem bine după etlu ni-i putearea. VANLAAM, c. 107. Atunci chemă I[su]s pe cei doispăreaze ueenici ai sūi, deade lor puteare spre dūhurele necurate ca să le scoată pre iale. N. TEST. (1648), 12⁷/16. Iubi-te-voi, Doamne, că tu-mi ești puicare. DOSOFTEI, ps. 49/7, cf. 54/13. Iară altă puteri, făr-a suspina la Dumnădzău, n-au rămas. NECULCE, L. 360, cf. ANON. CAR. Așa să cade a iubi pre Dumnezeu eu tat sufletul, adecă prin toate părșile sufletului și puterile (a. 1700—1725). GCR II, 22/2. Noi ne închinăm măriei tale și cinste face-vom etl ne va fi putearea. ALEXANDRIA (1794), 51/10. Pentru a face cunoscuta atlea ... aș trebui cuvintara celor mai clovenși: eăci poterea mē e mică. IORGOVICI, în BV II, 414, cf. ȘINCAI, III. I. 333/23. Iară frații, Ca eănd n-ar avea nici o putere, Slăbesc din mtni. BUDAI-DELEANU, T. 293. Dede să să rădice, dar toată puterea acum ti să strșisă și iarăș eăzu. id. ib. 424. Puterea de a judeca. I. NAT. 92, cf. DRUL, LB. N-am puterel ahl Palmiro, mă sfrșăse. HELIADE, O. I, 450. Sub trup se înșelege fișeze opus carele poate în noi urzi vreo simfire. Luerarea aceea a trupului în noi se numește puterea. M. DRĂGHICI, F. I, 3⁷/13. Cu etl onul să poate încredința mai mult în puterile sale, cu atla mai puțină trebuință are de ajutorul celorlalți. MANCOVICI, D. 11/6. Slăbindu-i puterile, au eăzut eu fața la pământ. DRĂGHICI, R. 42/20. Părinții sau alții nu trebuie să caute a desfășura de timpuriu puterile înșelegătoare ale copiilor. PR. 30/12, cf. VEISA, I. 176¹/14. Cănd de zi se luminase, cu a lui putere, La cetate Ștefan vine și intrare cere. ASACHI, S. L. I, 173. Ș-au strins toate puterile, cum uu putut, și s-au dus. BĂRAC, T. 22/22. Să sufăr nu mi-a mai rămas putere. CONACHI, P. 85, cf. 263. Sinan ... nu avu altă putere de suflet spre a suferi nenorocirea sa și ... se pltnse anar. BĂLCESCU, M. V. 178. A ucis pentru totdeauna în mine puterea de a iubi. CR (1848), 22⁷/49, cf. STAMATI, M. 65/14. Nici o povășă n-avea putere a-i da. PANN, E. I, 105/11. În minuta ctud voiam a mă duce, puterile m-au lăsat. NEGRUZZI, S. I, 52. Iubiți muză, stai să te mai odihnești, Că puterea-ți este slabă și eam lesne ostenești. ALEXANDRESCU, O. I, 188. Colosală fu puterea fizică a acestui Ercule român. HASDEU, I. V. 158. Unde-i unul, nu-i putere La nevoi și la durere. ALECSANDRI, P. II, 136. O, unire! ... Și viață și putere să dai la frații mei. BOLINTINEANU, O. 30. Românii își încreau puterile la trântă. ODOBESCU, S. I, 136. De ce uități că-n voi e și număr și putere? EMINESCU, O. I, 59. Fiul craiului, văzându-se prins în elește și fără nici o putere, îi jură credință. CREANGĂ, P. 207. Leiba simți că i se sting puterile și se așeză ... pe prag. CARAGIALE, O. I, 62. Rămase răcită și secată de puteri. SLAVICI, N. I, 142. Prislea întrebă ce putere are smeul. ISPIRESCU, I. 87. Pușinătatea de viață-i ucisese toate pornirile brutale, lăstându-i neatinsă puterea de abstracție și de idealizare. DELAVRANCEA, T. 230. Îl părăsise acca putere de luare-aminte care se înțeșta de lecție și-i sorbea înșelesul dintr-o citire. VLAHUȚĂ, N. 32. Atla putere de a judeca n-o mai eădutm la apărătorii lor. IONESCU-RION, S. 164. Ei stnt plini de putere, ei spetele au late. BELDICEANU, P. 62. Nu se stiașca de-i mort ori treaz, N-avea puteri să se simțescă. COȘBUC, P. I, 101. Așa ceva dorea să facă și

Dubău, dar nu-și simțea putere. IORGA, L. II, 596. De unde să ia el puterea de a se împotrivi? BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 242. Puterile o părăsără, ea se clătina, dar slujniea o prinse repede. AGINBICEANU, A. 374. Oamenii își încordară puterile, ceilalți se dădură la o parte. GINLEANU, N. 46. Calitatea mare stilistică a d-rei Otilia Cuzimir este puterea ei de a reda faptele. IIRĂILEANU, S. L. 127. S-au sprijinit pe munca lor, pe puterea minții lor. BASSARABESCU, V. 107. Puterea de observație este însă incontestabilă. LOVINESCU, C. IV, 6. Nu ești tu ... studentul cu uimitoare puteri de muncă ...? GALACTION, O. A. I, 35. Biata mamă, Cu puterile scăzute, Vrea copilul să-și ajute Și eu glas pierdut îl cheamă. TOPĂICEANU, O. A. I, 253. Niciodată nu ajunsesem la alt de mare putere de concentrare. CAMIL PETRESCU, U. N. 183. Cu puteri însulite, toți urcară în trăsură și caii se opintiră în ștreanguri. C. PETRESCU, I. II, 136. Soldații, uzi de ploaie, sleiți de puteri, înaintau tăcuși. BRĂESCU, O. A. I, 319. Ca la o încercare de putere, strngi mărul cu tărie. TEODOREANU, M. V. 166. Doamne ..., greșit-am, căci m-am semeșit, crezând prea mult în puterile mele, SADOVEANU, O. XII, 345. Făetnd apel la puterea noastră de a imagina ..., autorul nu lăsa nici o îndoială asupra intenției sale de a prezenta și nu de a povesti. VIANU, A. P. 55. Am colindat moșia-n lung și lat ... Și, ostent de rtmă și puteri, N-am dat de tine nicăieri. ARGREZI, VERS. 309, cf. id. B. 68. Încercă să-și adune puterile, cnd o voce cristalină se auzi de sus. CĂLINESCU, E. O. I, 15. Găsiră în ei putere să îndure. STANCU, R. A. III, 27. Am în mine atla putere și atla sete de ferieire. II. LOVINESCU, C. S. 8. Puterea cu care strngem fișa va fi uimitoare. BELEA, P. A. 22, cf. PREDĂ, R. 30. Voi, toate tovarășele, Toți tovarășii mei ... Să ne-nfrățim voinicește puterile. DEȘLIU, G. 34. Pentru aceasta vom da tot ce-avem mai de preț, Toată puterea din inimi, din minși, din artere. LABIȘ, P. 286. Verva și puterea sa asociativă erau inepeuzabile. s. august 1960, 74. Tu mai ai putere să faci glume. T noiembrie 1962, 27. Alcoolul nu dă putere ... drumefului. ABC SĂN. 368. Dacă se simle sleită de puteri, e din cauza timpului frumos. V. ROM. noiembrie 1964, 15. Puterea clasei muncitoare există și acționează cu energia unui torent. ib. ianuarie 1965, 47. Vai de mine, eam m-aș duce, Puterea din mine fuge. JARNÍK-BİRSEANU, D. 214. Eu n-am nici o putere, ce ști, aia făl O. BIRLEA, A. P. I, 161. Puterea la om stnt anii Și aripile lui banii. PANN, P. V. II, 41/22. Cănd puterea se sfrșește, Inima la ce slujește? ZANNE, P. II, 683. Dă-mi, Doamne, puterea tinărului și mintea bătrnului. id. ib. 769. Cănd stnt doi puterea crește. id. ib. IV, 205. O lingură de istețime face uneori mai mult dect un ear de putere. REBREANU, I. 25. ♠ (Prin lărgirea sensului) Cap de buir și la domni moldovenesti Ca puterea aceii hieri să o socotești. PRAV. IV. Puterii auzului mai mult înțrefoșare aduce dect plăcere. CANTEMIN, IST. 33. Primejdia boalei depinde (atrnă) de la forșă, adecă puterea riselor friguri. ÎNVĂȚĂTURĂ, 74/11. Cine a dat netnsufleșitei materii puterea de a se mișea? MANCOVICI, C. 12/22. Sufletul ... pierde puterea sa și nu este în stare a suferi nenorocirea. id. D. 8/28. Organele ... au putere a stoarce din hrană cele mai fine și spirtuoase părși alcătuitoare. VASICI, M. I, 188/23. Mîntea ... în loc de a-și răsipti puterile împotriva unor stavili nebiruite, ea le concentrează în dreptle hotare. BĂLCESCU, M. V. 5. Iubire ... Tu faci să circule în lume Puterea ta de zămislire. VLAHUȚĂ, O. A. I, 59. Puterile [gîndacului] ti cam slăbiră, dar nu se lăsa. GINLEANU, N. 199. Puterea inimii vă doare Căci dect crenuenca-i mai tare. ARGREZI, VERS. 314. Din etnece pierdute plnă astăzi Și din puterea visului vtnjos Ai închegat ... Minunea de la Argeș mai în jos. LABIȘ, P. 19. Fiecare trebuie să știe plnă unde li merg puterile. CONTEMP. 1971, nr. 1 284, 6/5. ♠ (Concretizat) Vezi tu bușile aste două? Una-i eu apă, atla cu putere. EMINESCU, L. P. 176. ♠ (Rar) Putere de muncă = forță de muncă. Oamenii muncii ... au fost nevoiți, pentru a nu muri de foame,

să vîndă exploatorilor puterea lor de muncă. **CONTEMP.** 1948, nr. 106, 3/2. *Puterea vrstei* = perioadă din viața unui om cînd acesta se află în deplinătatea capacităților fizice și intelectuale. *Trăia de peste douăzeci de ani în București un bărbat trecut de puterea vrstei.* STANCU, D. A. V. 117. (*Vin*) *puterea ursului* = a) numele unui sortiment de vin negru. Cf. UDRISCU, cl.; b) numele unui sortiment de vin roșu. Com. din ȚEPEȘ VODĂ-CERNAVODĂ; c) p. gener. vin foarte bun. Cf. IORDAN, L. R. A. 262. ♦ Loc. adj. și a d. v. **În putere** = a) (și în formele în puteri ori în toată puterea sau, învechit, la putere) (care se află) în deplinătatea capacităților fizice (și intelectuale): (care se află) (încă) în vigoare, în plină sănătate. *Dumnezeu... lăstindu-i în viață, eticodată și în putere.* C. CANTACUZINO, CMI, 28. *Acum finea el a șepta muiere și totuș să stîmfea la putere.* BUDAI-DELEANU, T. 93. *Stîm tineri și în putere.* MARCOVICI, C. 30/26. *După cîtăva vreme, simțindu-se iar în puteri, a-neeput a i se urt să stea serile singur în casă.* CARAGIALE, O. II, 274. *E bine cît ești tu putere să faci puțină economie pentru zile grele.* CAMIL PETRESCU, T. I, 275. *Am fost erescuți de a soră a tatei, fața Eliza, văduvă în putere.* BĂNESCU, O. A. II, 15. *Maiorul Stahu... e un om în putere încă.* SADOVEANU, O. V, 22. *Bărbații în putere... trăiesc undeva, mai departe.* STANCU, R. A. III, 9, cf. IV, 10. *Niculae Burcea... e mai în putere, poate să alege.* PREDĂ, D. 130. *Eu n-am dect cincizeci și opt. Stî în toată puterea.* T. I februarie 1964, 9. *Tu, murgule-pule-n putere, Du-mă iute ca un zmeu.* ALECSANDRI, P. P. 49; b) (învechit) (care are loc) prin forță armată, prin puterea armelor; (caracterizat) printr-o mare forță de luptă. *Nevrînd și acca cetate... să o supuie eraiului, el viind cu război și în putere au luat-o.* CANTEMIR, HR. 468. *E a lucrare dintre cele mai anevoioase pentru o oaste în putere.* SADOVEANU, O. XII, 378; c) (popular) (aflat) în momentul culminant, în toi. *Arșița lui iulie era în putere.* id. ib. 329; d) (învechit) (care se află) în plină dezvoltare, înfloritor. *Au fost odată vreme etînd n-au mai fost alt oraș mai frumos, mai în putere și mai luminos.* GOLESCU, I. 83; e) (care este) în plin curs de dezvoltare sau de maturizare; plin de sevă, de vigoare. *Malaiul trebuie să fie săcerat în putere, ca să nu se scuture.* I. IONESCU, C. 79/23, cf. 129/26. [*Orzul*] *trebuie luat la secere cît este în putere, pentru că în cleva zile spicul lui se cîrligă.* PAMFILE, A. R. 118. *Mi-e trifoiul cam în putere, dar tot l-adun, că s-a usca el pî prepelegi.* Com. din ZAHAREȘTI — SUCEAVA. **În (toată) puterea vrstei** (sau, regional, *vieții*) = (care se află) în plină vigoare, la vîrsta deplinelor capacități fizice (și intelectuale). *Nu știu dacă ne vei chema către tine în puterea vrstei sau dacă ne vei hărăzi zile mai îndelungate.* MARCOVICI, D. 183/14. *„Mama”, pentru un domn în puterea vrstei... nu poate fi dect o femeie bătrînă.* IONĂILEANU, S. L. 55. *Erau oameni în puterea vrstei, plini de hotărte și de energie.* GALACTION, A. 432. *Era un om voinic... în puterea vrstei.* SADOVEANU, O. I, 102. *Fostul comandir de panduri, strașnic bărbat în puterea vrstei... toemai intra în sala zgomotoasă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 405. *Moșul nu era chiar moș... arăta în puterea vrstei.* id. ib. 547. *Omi în virtute „cînd e în puterea vieții”.* ALB II 3 697/899. ♦ Loc. a d. v. **Din (sau eu) toate puterile ori din (sau eu) toată puterea ori eu (sau, învechit, din) putere** = extrem de mult, de tare, de intens; cu toată rîvna, cu toată voința; din răzputeri. *Chelariul apucînd răsufloarea Atunci, să zvrzoli cu putere și de-abia să rădică în picioare.* BUDAI-DELEANU, T. 291. *Vislea cu toată puterea.* DNĂGHICI, R. 33/30. *Să-și aseundă amorul din putere să silea.* PANN, E. II, 36/18. *Spărgînd cu putere sila talozurilor, el se luptă voincește.* ODOBESCU, S. I, 144. *Făt-Frumos o apucă de mijloc și o trînti cu toată puterea într-o piudă.* EMINESCU, N. 7. *Simț că mă ridică cineva cu putere.* CARAGIALE, O. II, 298. *Mă voi sili din toate puterile mele să te mulțumesc.* ISPIRESCU, L. 13. *Își încordă toți mușchii, fîntîndu-se cu putere să nu leșine.* AGĂRICEANU, A. 374. *I-am pus feava puștii în tîmplă ș-am apăsat eu putere*

pe cocoșul LUNGIANU, C. 56. Apasă cu putere, într-adins, ca să-l doară. BASSARABESCU, V. 136. *Caii alergau cu toată puterea.* C. PETRESCU, I. I, 189. *Soarele de primăvară lucea cu putere.* SADOVEANU, O. VII, 476, cf. CĂLINESCU, C. O. 43. *Izbește cu putere de dușumele.* STANCU, D. 236. *Moromete Nilăl urlă din toate puterile Toderici.* PREDĂ, M. 97. *Birică o plesni peste față cu toată puterea.* id. ib. 191. *De la parter răzbătea tnebnunilor zăngănitul bermetie al clopoșelului, tras din toate puterile de Oancea.* T. POPOVICI, S. 20. *Se strînise un erivăș care lovea în pereții casei cu putere.* BARBU, G. 195. *Trase cu putere de visle și porni.* V. ROM. septembrie 1962, 26. (Prin lărgirea sensului) *C-așa-i rîndul fetelor, Ca și rîndul merelor, Pină-s mere mîttele, Sîu în erangă cu putere.* HODOȘ, P. P. 71. (Învechit și regional) **Cu (de-a) puterea sau în putere** = cu forța, prin violență, în mod forțat; împotriva dorinței cuiva. *Robinson... trăgî dobitoacul în putere ca să-l ducă acasă.* DNĂGHICI, R. 99/31. *Văzînd că nu poate dobtînd tronul dect numai cu puterea, luă oaste de la fratele său... și intră deodată armat în Polonia.* BĂLCESCU, M. V. 39. *Ni-e dragă și vouă viața și-avrea, Dar regii ne-o iau cu puterea.* COȘBUC, P. I, 91. *Orice vrea tătural cere Tot în silă și-n putere.* ALECSANDRI, P. P. 113. *Să nu-i fină cu puterea cornul și punga.* RETEGANUL, P. II, 75, cf. A II 6. *Mi-a luat-o cu puterea.* MAT. DIALECT. I, 287. **Peste puterea (sau puterile) cuiva** = depășind posibilitățile cuiva: (aproape) imposibil. *Trebuie să fie ceva neînțeles... de vreme ce a făcut lucruri peste puterea omenească.* CREANGĂ, P. 87. *Este peste puterile lui s-o mai dezrădăcineze din pașiștele și din răzoarele domeniului său.* GALACTION, O. A. I, 70. *Îndura parcă o suferință peste puterile ei.* CAMIL PETRESCU, V. N. 135. (Învechit) **Cu putere** = în mod temeinic. *Mihnea ia cu putere, înțelepciune și patriotism crma țării.* BĂLCESCU, M. V. 16. *Măria sa Olbriht s-a așezat cu putere și cu smecie în locul bătrînului.* SADOVEANU, O. XII, 363. (Învechit) **În toată puterea** = în întregime, pe deplin. *Din parte-și Elena îi păstrase, în toată puterea, al doilea amor asemenea de profund... ea și cel dintîi.* CR. (1846), 261/27. (Învechit și regional) **În puterea calului** = în goana calului, în mare grabă. *Veniți, care cum put, în puterea calului.* NECULCE, L. 236. *Iată că un al doilea cercetaș sosese în puterea calului.* MARIAN, T. 193. (Regional) **Cu puterea** = de-a valma, grămadă. [Am intrat] *cu puterea-n casă.* ALB SN V II 1 482/2. ♦ I. o. c. p. r. e. p. (Învechit) **În putere de...** = în materie de..., în ceea ce privește... *Destul că în putere de bani, voia negreșit să izbitască.* PELLIMON, I. 175/30. ♦ Ex p. r. A il (sau a sta) **în puterea cuiva sau a-i sta (cuiva) în putere (sau în puteri)** = a avea capacitatea, posibilitatea, competența de a face ceva, a depinde de cineva rezolvarea unui lucru. *Nu e toldeaua în puterea omului de a-și finea jurămintele.* CR. (1848), 172/39. *Societățile, după vreme și țări, îl dezvoltă [geniul] numai atît pe cît le stă în putere.* ODOBESCU, S. I, 330. *Celelalte nu mai erau în puterea lui, nici a oamenilor.* C. PETRESCU, I. I, 141. *Am făcut tot ce mi-a stat în puteri.* STANCU, R. A. II, 196. *Îi stă-n putere a scoate pe om de la greu.* ȘEZ. II, 75. (Cu inversarea elementelor construcției) **În puterea vierului este de a dobtînd vin bun și tu venurile cele rele.** I. IONESCU, C. 197/19. (Regional) **A-și priinde (sau a-și apuca) pe putere = a)** (despre plante) „a se impuțernici”. CIAȘANI, V. 193; b) (despre oameni) a deveni întărit, a se îmbogăți. id. ib. ♦ **Compus:** (ironic) **puterea-oamenilor** = epitet dat unui om slab, neajutorat. Cf. VISSARION, E. 12. ♦ **Înșuire excepțională** cu care este înzestrat cineva (de la natură, datorită unui factor considerat supranatural etc.). *Săraca, Parpanghele! Era să pice Cu tine și cea sintă putere Cîntăreață ce aveai tu rară.* BUDAI-DELEANU, T. 128. *Prin puterea ce-mi este dată știu dinainte ceea ce eu de gînd să izvodească puterniciei pămîntului.* CREANGĂ, P. 190, cf. 245. ♦ **Spec.** Calitate, înșuire a cuiva sau a ceva de a reda, de a exprima, de a evoca (în mod pregnant) ceva, de a emoționa etc. pe cineva.

Cifi era inproviuinci pravoslavii se temea dă el, că putere mare și tare avea și la cuvint, și la scris. R. GRECEANU, CM II, 148. Dar toată-a mea silință A fost peste puțință Puterea armoniei să-l fac s-o înțeleagă. ALEXANDRESCU, O. I, 181, cf. BOLINTINEANU, O. 308. Ce bogăție în imaginațiunei Ce putere în expresiunii! ODOBESCU, S. I, 49. Sînt în odăvăr încomparabile verba și puterea dramatică a acestor doi mari comedieni. CARAGIALE, O. V, 298. Ca-n basme-i a cuvintului putere. VLAHUȚĂ, O. A. I, 23. Cîntă amîndoi atît de bine și puterea muzicii e atît de mare, încît capetele se întorc, vorbele încetează. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 167. Într-o operă anunțată pot căpărea toate sau aproape toate figurile pe care le-a născocit vrcodată puterea de exprimare a omului. VIANU, A. P. 9. Imaginile scriitorului au totdeauna o mare putere de evocare. id. ib. 339. Nu înțelegea nici muzica, nici pe oamenii cari se găseau în puterea ei. V. NOM. februarie 1956, 43. Poezia d-lui Arghezi e sortită, ca putere de expresie, ... să ocupe versantul liber, în fața lui Eminescu. CONSTANȚINESCU, S. I, 127. Calitatea cea mai de seamă a piesei este puterea ei de cuprindere. T decembrie 1964, 44. ◇ L. o. c. a d. j. și a d. v. În (toată) puterea cuvintului = (care este) în înțelesul adevărat, pe deplin, cu desăvîrșire. ◆ Forță de acțiune (irezistibilă) sau de dominație (asupra cuiva sau a ceva). Nu știu ce putere străină și amară îmi împingea mîna. NEGRUZZI, S. I, 23, cf. 91. Primăvara ... e puterea uriașă, măreață, care schimbă foșă lumii. VLAHUȚĂ, O. A. 463. Unii începură să creadă că are cine știe ce legături cu puteri ascunse. AGÎNBICEANU, A. 213. O putere neînțeleasă îl sili să se ridice. GÎRLEANU, S. 104. Am înțeles că sînt prizonierul unor puteri necunoscute. GALACTION, O. A. I, 44. Viața autorizează o morală care trebuia să se izbească neapărat de toate acele orientări tradiționale, unde o putere care depășește viața ... opune din afară binele și dreptul. VIANU, A. P. 165. Tu ești puterea care-nsusfește Pămîntul. LABIȘ, P. 66. ◆ (Concretizat) Persoană considerată din punctul de vedere al eforturilor (fizice) depuse. Se lucra aici cu puteri tot mai multe. AGÎNBICEANU, A. 209.

2. (Învechit; mai ales la pl.) Mîine (1). Cine va putea ... să facă auzite puterile ... lui Iiristos? VARLAAM, C. 338. Iară ceta ce dă voauo duhul și face puteri întru voi den faptele legiei-s, au den credință pren ascultare? N. TEST. (1648), 252^v/34. Cine va putea spune toate puterile tale, Doamne (a. 1654). GER I, 164/30. Carele fi-i lucrul tîu cel nalt cătră D[u]m[n]e[d]zdrău, cu care faceș aceale minunate puteri ce am văzut cu? DOSOFTEI, V. S. noiembrie 133^v/16. Văzîndu-te cei ce lăcuia în cetate ... că faci multe puteri. MINEIUL (1776), 61^v/28, cf. CADE.

3. (Regional) Nădejde (2) (Groși — Baia Mare). ALR SN VI h 1 655/349. Ia el mîni-tă puterea. ib.

II. 1. Drept pe care îl are sau și-l ia cineva de a dispune de cineva sau de ceva, de a exercita o acțiune (decisivă) asupra cuiva sau a ceva, autoritate; situație a celui care dispune de acest drept; p. e. x. t. stăpînire, dominație; (învechit) puternicie (2), (latinism învechit) potestate, (învechit, rar) puțință (3). Voi știți că domniî lumiei domnesc și marii au patele. CORESI, EV. 86. Trupul I-am dat ... supt puterea igumenului. PRAY. GOV. 125^v/1. Ceta ce-și va da roaba ... pentru dobîndă, acesta-și piarde puterea ... asupra roabei. PRAY. 171. Totiagul puterii va trimite fie Domnul den Sion, și vei birui pre mijlocul vrăjmașilor tîi. CHEIA ÎN. 94^v/20. Pre acesta la puteare domnească l-ai rîdicat. BIBLIA (1688), [prefață] 7/40. Cît să stăbește sau să mișnească cîntea stăpînului, îndată și și lasă și alegură la altul, care-i vede că-i mai eu puteri. NICULCE, I. 162. În Asia slăbise puterea romaicească. VĂCĂRESCUL, IST. 251. Cu bogăția și eu putearea mare era. VARLAAM-IOASAF, 7^v/12. Lingă cine puterea și slava Au rămas, hotărît lucru este. BUDAI-DELEANU, T. 224. Nu știți încă că puterea mea se-ntînde Preste cert, preste văzduhuri. CONACHI, P. 87. Acest regal ... rămîne sub puterea grecilor. BĂLCESCU, M. V. 7. Nimic nu cei vlefii, mărîre, nici putere. ALEXANDRESCU, O.

I, 280, cf. BOLINTINEANU, O. 259. Coardele puterii sale s-au rupt. ODOBESCU, S. I, 110. A venit un rege palid și coroana sa antică, Grea de glori și putere, l-a ci poale-ar fi depus. EMINESCU, O. I, 52. Ah, că n-am eu o putere! BASSARABESCU, V. 7. Puterea elină a sălășuit în spirul și în manifestările de artă. SADOVEANU, O. XII, 225, cf. OȚETEA, R. 301. A lună, omule, adană ... Își trebuiesc putere și comoară. ARGHEZI, VENS. 370. Tudor Vladimirescu ... a chemat la arme ... voinicii din sale să doboare puterea boierilor. STANCU, D. 8. Există o putere și un drept al tatălui asupra copiilor. PREDĂ, M. 374, cf. V. ROM. ianuarie 1965, 150. ◇ (Prin lărgirea sensului) [Dumnezeu] n-aa căutat călăși, nu s-au uitat la mulțime de oameni ..., s-au scribit de puterea avușiei. ANIIM, P. 2. ◇ Fig. Puterea nopții se așază Ca un zăbranie pe pămînt. VLAHUȚĂ, O. A. I, 30. Valea e-n neagra putere A umedei nopți. COȘNUC, P. II, 7. O dungă de soare s-arată, Și-i crește pe șesuri lucirea, Și iată-l în toată mărîrea Puterii pe veci! id. ib. 9. Statornic arde în orice seară ... steaua polară ... Nezdruincată putere-n tîrîre. LABIȘ, P. 142. ◇ L. o. c. a d. j. (Astăzi rar) În putere (sau puteri) = care dispune de autoritate; puternic (II 1). Mai bune slugi nu-i alt neam în lume pînă este stăpînul în eînste și nu e puteri. NECULCE, I. 162. Despotul în putere nu e fatal alita Ca deșirata iasmă de un tiran molatic. HELIADE, O. I, 222. Era oarecum șirese lucru ca oricare dintr stăpînului din aceste trei țări ce se simțeau în putere să caute a le uni. BĂLCESCU, M. V. 90. Dreptul e treaba celor mai în putere. SLAVICI, N. I, 6. Își urmărese cu strășnicie drepturile ... cînd se simt în putere. S. ianuarie 1961, 17. (Învechit) De puterea sa = de sine stătător, independent, liber. Cînd va mărturisii mutarea singură cu gura sa cum maine di ce s-au răpit au fost făcūtă nunta ..., atunci, de va face această mărturie, găsîndu-să de puterea sa sau supt ascultarea părinților săi, o va creade giudețul. PRAY. 189. ◇ L. o. c. p. r. e. p. (Astăzi rar) În (sau, învechit, după) puterea ... = în virtutea ..., în baza ..., în temeiul ... După puterea acestor arătate ispisoace, Luca păcălăbul au cuprins în stăpînirea sa siliștea (a. 1798). URICARIUL, XXIV, 424. După puterea hrisovului din anul 1244 ..., n-au mai rămas nici o indoială că toate moștele din ocolul Vrancei au fost ... drepte moșteniri (a. 1814). ib. II, 1. În puterea legiuirii ce s-a dat asupra țiparului ..., gazetele „Minerva”, „Soarele” și „Vreemca” au încetat a se mai da. CR (1833), 271² 42. Plicul deschis coprindea patenta împărălcescă, în puterea cărcia valoarea banilor era devaluată. BANIȚIU, P. A. I, 553. Au început a se arma și românii ... pe baza aceleiași legi ... în puterea cărcia se armar și maghiarii. id. ib. II, 263, cf. POLIZU. În puterea prieteniei, iartă-mi aceste nazuri. ODOBESCU, S. III, 39. În puterea unei legi: Na este spațiu deșert. EMINESCU, N. 53. Mandatul este un contract în puterea cărcia o persoană se obligă ... de a face ceta pe seama unei alle persoane. HAMANGIU, C. C. 389, cf. C. PETRESCU, I. I, 113. ◇ E. x. p. r. A fi (sau a rămîne) în puterea cuiva = a fi (sau a rămîne) la dispoziția, la discreția sau în totala dependență a cuiva. Văd că sînt în puterea ta. NEGRUZZI, S. I, 90. ◆ S. p. e. c. (În limbajul bisericesc; cu referire la divinitate) Atotputernicie. Lăudași-lu pre putearea lui. PSALT. HUR. 125^v/15, cf. 49^v/22. Cu putere și silu lu I[r]istojs mă îngrădîtu (sec. XVI). CUV. D. NĂTN. II, 424/1. Lui se cuvîne toată slava și putearea și cînste și închinăciune. CORESI, EV. 64, cf. VARLAAM, AP. GOS I, 104/35. Voi cînta, Doamne, sfînta ta puteare. DOSOFTEI, P. S. 56/9. Pune-ți nădejdea în Dumnezeu că mare-i puterea lui. CRFANGĂ, P. 220. ◆ (Urmat de determinări) Divinitate. Toate se pleacă la puterea prea înaltă Care eînțărește lamea. CONACHI, P. 262. □ Puterea divină. ◆ (Învechit, în limbajul bisericesc; la pl. art.; și în sintagmele puterile cerești, puterile cerurilor) Totalitatea îngerilor, a celorl cerești; (învechit, în limbajul bisericesc) puternicii, v. puternic (II 1). Și vor cînta herovimii și sârafimii și toate puterile (cca 1550). CUV. D. BĂTR. II, 453/31. Luminează întunecarea ochilor miei ... cu rugăciunea sfinșilor tîi slugi cerești, înge-

rilor, ... puterile și puterile (ante 1633). GCM I, 82/30. Nouă au dzis să fie ceatele a puterilor crești (a. 1680—1700). id. ib. 245/14. Puterile ceriurilor să vor clăti (a. 1729). id. ib. II, 24/1. Cu tinc tmi zmbără Puterile cerești! ALEXANDRESCU, o. I, 149. ♦ (În sintagma) Puterile iadului (sau infernului) = totalitatea dracilor. Cf. CADE. ♦ Înșurca de a acționa puternic asupra cuiva (impresionându-l, influențându-l, convingându-l); forță de influențare, de convingere etc.; influență pe care cineva sau ceva o are asupra cuiva. Dracii ce au putere acolo pre unii ca aceia și-i tneacă în marea fărădelegilor și-i omoară. VARLAAM, c. 176. Spre oamenii necredincioși și eretici au putere duhurile ceale necurate. CHEIA. IN. 26^v/15. După aceia le-au mustrat și bane le-au arătat eu sila evntului și eu puterea scripturilor. BIBLIA (1688), [prefață] 7/11. Clima locului a trebuit întru multe să aibă putere asupra obiceiurilor și ideilor ecelor dintăle oamenilor. CR (1832), 279^v/31. Cu etă putere vorbește ochilor. MARCOVICI, c. 78/10, cf. 13/11, ASACHI, s. L. I, 101. Patima aceea ... Dobândind asupra noastră putere covârșitoare Varsă în stnge otravă. CONACI, p. 280, cf. ALEXANDRESCU, o. I, 149. Ea abuză într-un mod neiertat de această putere ce-o avea asupra lui. EMINESCU, p. L. 91, cf. id. o. I, 59. Puterea milosteniei și inima ta cea bună te ajută. CREANGĂ, p. 214. Apele acestea ... au o mare putere asupra minții omenești. BOGZA, c. o. 292. Acuma e singură și n-are putere asupra lui. PEDA, r. 87. ♦ (Concretizat) Persoană care se impune prin prestigiul sau meritele sale, prin influența sa; autoritate, forță. Solii birușilor ... veneau la curtea sa eu daruri ... spuntându-i vorbe bune și cunosetnd în mări sa o putere. SADOVEANU, o. XII, 361. □ E o putere în materie de ...

2. (Și în sintagma putere de stat) Funcție socială fundamentală care constă în adoptarea deciziilor privind ansamblul societății și în aducerea la îndeplinire a acestora cu ajutorul autorității suverane a statului; atribut esențial al clasei dominante care, folosind statul ca instrument al său, înlăptuiește conducerea societății; conducere pe care o persoană sau un grup de persoane o exercită în viața unei colectivități, folosind statul ca instrument; conducere a unei țări, a unui teritoriu etc. (prin organele reprezentative). Mihnea ..., luind putere la nână, multe răotăși au făcut. R. POPESCU, CM I, 256. De june ajunse la putere. CR (1848), 14^v/17. În aceste sfșieri, niște creaturi ale turcului ... iau puterea. BĂLCESCU, M. V. 16. Lăstnd puterea în mna lui Baltazar, Sigismund, speriat, abdică. id. ib. 44. Doar am puterea-n mna ... Doar is ispravnie. ALECSANDRI, T. I, 227. Cînd erai la putere, ai etștigat un procc nedrept. BOLINTINEANU, o. 445. Stnt ai noștri la putere. CARAGIALE, o. VI, 68. Azenzile au sezud de etnd cu venirea albăstrimei la putere. DELAVRANCEA, s. 144, cf. COȘBUC, p. I, 81, BRĂTESCU-VOINEȘTI, p. 195. Cînd îi venea partidul la putere, era și domnu Gușă numit la primărie. BASSARABESCU, v. 54. Bine stai, amice! Se cunoaște că ești la putere. GALACTION, A. 385, cf. BRĂESCU, o. A. II, 348. Acepta situația de prefect, cînd se întoreca la putere ... partidul conservator. SADOVEANU, o. XI, 404. În Republica Populară Română întreaga putere de stat emană de la popor și aparține poporului. CONST. R. P. R. 3. Funefia ... era într-adevăr supusă schimbărilor dese la putere. ARGHEZI, B. 82. Atunei cînd vor lua puterea vor schimba totul din temelii. STANCU, R. A. II, 320. Oseilase ... ameninșnd, cînd de la putere, cînd din opoziție, eu o așa-zisă răscoală a maselor. BENIUC, M. C. I, 24. În statul nostru, puterea aparține ecelor ce muneesc de la orașe și sate. PR. DREPT, 15, cf. 31. Puterea trebuie să tacească imediat, pe deplin și necondiționat, în mîinile poporului. V. ROM. octombrie 1964, 30. Există în activitatea șfatului popular o scamă de instrumente, de organisme, care-i dau posibilitatea să-și manifeste ... [calitatea] de organ al puterii de stat. ȘCINTEIA, 1966, nr. 6 894. Doamne-al nostru, Mateiaș-Crai, Ce puterea-n mni o ai, ... Fă cum știi, dar fă dreptate. BALADE, III, 139. ♦ Putere populară = regim social-economic în care conducerea politică și cea a statului aparțin

clasei muncitoare și aliaților ei. Grijă față de oamenii muncii este lege pentru puterea populară. ȘCINTEIA, 1953, nr. 2 715. În anii puterii populare au fost realizate profunde transformări economice, politice, sociale. LUPA DE CLASĂ, 1962, nr. 4, 10, cf. DEX. ♦ (De obicei urmat de determinări) Formă de organizare specifică prin care statul își exercită conducerea; funcție a statului intruchipată într-un organ. Puterea legislativă. Puterea executivă.

3. Teritoriu, țară, stat (suveran); (Învechit, rar) pînă (4). Fie pace în puterea la. PSALT. HUR. 110^v/12. Amîndoi erai să se lase de legăturile care le-au fost făcut mai înainte cu alte puteri unul asupra altuia. ȘINCAI, HR. II, 173/29. Cărți particulare înștiințază că la 7 iunie solii puterilor aliate au ajuns în Constantinopol. CR (1829), 112^v/14. Acesta singur va avea dreptul ... de a tracta eu puterile străine pentru țară. BĂLCESCU, M. V. 95. Pera ... este locuită de trimișii puterilor străine. BOLINTINEANU, o. 285. Politia cea mai sigură pentru dînșii ... a fost d-a nu lua nice o parte la aeele războaie ale turcelor eu puterile vecine. ODOBESCU, s. I, 308. Mai rămîneau două puteri apusene de-a dreptul interesate în cauză ... : Germania și Italia. XENOPOL, I. R. IV, 52. Se îndeletnicea eu spionajul în favoarea unei puteri apusene. STANCU, R. A. III, 353, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ Puterile centrale = nume dat în primul război mondial Germaniei și Austro-Ungariei. Se supără colonelul, dușman neîndurat al puterilor centrale, cînd se înechise granițele spre Riviera. C. PETRESCU, I. I, 8. Mare putere = țară, stat care dispune de mari forțe economice, militare, politice etc. (și care are preponderență în politica internațională). Mari puteri acum iau parte la destinul ee ne-ășteaptă. ALEXANDRESCU, o. I, 260. Marile puteri ... lasă ea timpul să lucreze împotriva lor. MAGAZIN IST. 1971, nr. 12, 85. (Învechit; cu schimbarea construcției) Au protestat în contra întrunirii unui congres formal numai între puterile cele mari. CR (1848), 3^v/35.

4. (Învechit) Forță economică, militară, socială etc. a unui teritoriu, a unei țări, a unui stat (suveran). Împărăția Romului, căreia puterea și lășimea n-au fost la nici o împărăție aseminca de etnd este lumea. M. COSTIN, LET². I, 12. Are niște slujitori mulți și țară eu putere mare. NECULCE, L. 19. Acel pod ... aievea senin e de nespusa-i putere ee au avut acea împărăție. C. CANTACUZINO, LET². I, 89. De acolo lesne poate cunoaște fieșteecarele etă împărăție și plnă în etă putere au fost ajuns romanii. id. CM I, 12.

5. Spe c. Potențial de luptă al unei armate, al unei țări, al unui stat: (astăzi rar; concretizat) armată. Și puterea haldeilor sosi și-neungitură Ierusalimul (a. 1682). GCM I, 254/39, cf. 255/2. Au dat un război vîteje eu toată puterea turcească. IST. T. R. 60. S-au răsipit dații de pre aceste locuri de puterea lui Traian. N. COSTIN, L. 97. Împăratul turcesc au vînit eu toată puterea lui la Cetatea Neanșului. NECULCE, L. 9, cf. 210. Sculindu-se Traian eu toată puterea-i ... mare și tare război eu Deebal ... s-au făcut. C. CANTACUZINO, LET². I, 91. Multe va fi isodit, ea să știe și să poată cunoaște, până în etă putere avea acea crăie, de să punea așa tare împotriva romanii împărății de a să lupta. id. CM I, 21, cf. 16. Să gătea eu putere mare să vie să ia împărăția (începtul sec. XVIII). MAG. IST. I, 149/17, cf. MUSTE, LET. III, 16/14. Stanislau ... purese eu mare putere la Varna. VĂCĂRESCUL, IST. 256. Craiul August aduna atunee puterile sale la Craiovie. IST. CAROL XII, 36^v/10. Venit-au Dionisie împărat eu toată puterea lui și [cetatea] nu o putu lua. ALEXANDRIA (1794), 54/13. Culegîndu-și puterea, îndată a intrat în Mesia și s-a silit să eprindă cetatea. ȘINCAI, HR. I, 118/5. Strigă deodată ... : — Ajungă dar eă a noastră vrtute Puterea lui Mahomet înfrînsă. BUDAI-DELEANU, T. 265, cf. 193. Puterile de mare a mării sale vor îmbloca unul sau mai multe limanuri. AR (1829), 45^v/29, cf. 65^v/19. Comandantul puterilor noastre ... priimise (solia) mistia de a vedea pe beiu. CR (1829), 196^v/21. Un stat iară nu se poate ține numai eu puterea armată. HELIADE, o. II, 407. La Buenos-

-Aires se fac pregătiri cu mare activitate spre o împărăție navală la a împlinire de atac din partea puterilor navale engleze. CR (1846), 44¹/19, cf. 21²/26. *Boterii erau ... capii și ofițerii puterii armate.* BĂLCESCU, M. V. 10, cf. 24. *A invins fără nădejde pe împăratul Vladîstrat Care s-a odors cu rușine ... Cu toată a lui putere.* PANN, E. V. 17. *Puterile sale însă erau foarte reduse, eăci chiar dia arada lui periseră auți.* XENOPOL, I. R. IV. 74. *Noracul ... Trece pe partea puterii spartane și-a celui mai tare.* COȘUȚ, AL. 50. *Alt de slabă-n număr, puterea ostitoare A Romei în clipita dintii a atacat.* id. p. 1, 163. *Tot orașul fu cucerit de puterea dușmană.* C. PETRESCU, C. V. 137. *Să lovească pe dușman cu o nouă putere, oprindu-l.* SADOVEANU, O. XII, 337. ♦ *Capacitate de apărare, de rezistență. Se îndreptă spre Silistra, oraș mare și frumos, lăcuț de neguțării bogăți cari trăiau fără grijă, bizuindu-se pe puterea cetății.* BĂLCESCU, M. V. 56.

6. Drept, împuternicire legală de a face ceva; voie, permisiune (1). *Să nu aibă putere boierii a judeca pre protol.* PRAY. GOV. 7¹/4. *De-l va ierta pre dntul dehovnicul, papa are putere să-l ierte.* ib. 67¹/5. *Nici un vlădic den afară de hotarul lui ... să nu aibă putere să prelească.* EUSTRAȚIE. PRAY. 38/11. *Să va scula singur de mînlea sa, fără putere de la județ.* PRAY. 21. *Tot omul are putere să se bată cu vrăjmașul eela ce vine asupra lui să-l ucigă.* ib. 118. [Au] putere cumpărătorii a-și căuta dreptățile așceia după cuprinderea scrișorilor (a. 1815). URICARIUL, II, 9. *Puterea d-a face legi, d-a scoate dăjdi stă în Adunarea sau Sobarul a toată țeara.* BĂLCESCU, M. V. 9. *Gubernul Siciliei va fi, subl tacotentul regelui, încercat cu deplină putere.* CR (1848), 2²/12. *O, vai ce-aveți puterea să ostindți o vină!* BOLLIAQ, O. 103. *Sosit-a cu putere Un sol de la Moldova.* ALECSANDRU, T. II, 142. *I-a luat chiriaria puterea de predicat.* CREANGĂ, A. 137. *A da oricărui am aceleași puteri publice este a-i face pe toți una.* DELAVRANCEA, F. 108. *Miaștrul ti atrăsese luarea-ainate asupra marii puteri cu care-l tavesta slujba lui.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 180, cf. COD. PEN. R. P. R. 540. *Despre asemenea mosafiri de la oraș ... nu se prea știa cu ce rosturi vin și ană ales cu ce puteri.* C. PETRESCU, B. DR. 32. *Nu ai putere să dai această poruncă.* STANCU, B. A. II, 260. ♦ L o c a d v. *Cu de la sine putere sau (învechit) cu puterea sa (ori a lui, a ei etc.) = fără a cere aprobare (unei autorități publice), fără a fi autorizat de cineva; (din proprie inițiativă și) în mod abuziv. Carele va mata hotarul cu patearea sa, stind cu arae să facă război, acesta să-i dea certare.* PRAY. 40. *Maiarea poate să se desperă de bărbatul său singură, cu puterea ei, elnd o va bate.* ib. 159, cf. 30. *Acum legea cea nouă lua cu de la sine putere partea cea mai saanoasă din moșie.* C. PETRESCU, B. DR. 196. *O țigană aduse, eu de la sine putere, un lighean încercat cu var.* CĂLINESCU, E. O. II, 145. ♦ E x p r. *A avea puteri depline = a avea dreptul nelimitat și necondiționat de a acționa în numele cuiva.* Cf. DL, DM, DEX.

7. Calitatea de a fi valabil; valabilitate. *Obieciul ce iaste nescris, și de va fi bătrîn, are puterea legii.* EUSTRAȚIE, PRAY. 18/20. *Obieciul legiei are putere.* ZANNE, P. V. 451. *Toate actele și contractele R.A.T.A. au puterea actelor autentice.* LEG. EC. PL. 110. *Capitule eliberate de bancă ... cu puterea probantă a copiilor eliberate de instanțele judecătorești.* ib. 186. ♦ *Putere de circulație (sau circulatorie) (a banilor) = valoarea pe care o au banii sau pe care o reprezintă (efectiv) sumele de bani în circulația lor.* Cf. M. D. ENC., DEX. *Putere de cumpărare (a banilor) = cantitate de mărfuri și de servicii care poate fi obținută în schimbul unei anumite sume de bani, a unei unități bănești, sau pe care o poate plăti populația într-o perioadă dată.* *O sporire a puterii de cumpărare a maselor salariale.* CONTEMP. 1918, nr. 106, 1/1. *Puterea de cumpărare a banilor exprimă raportul dintre valoarea unității bănești și valoarea mărfurilor aflate în circulație.* DER. *Puterea de cumpărare a doliului ... a scăzut.* ȘCIŢELIA, 1977, nr. 10 941. ♦ L o c p r e p. (Învechit) *În puterea ... = dnd drept contravaloare, în schiu-*

bul ... În puterea aurului răscumpără pe părintele său. ASACHI, S. L. II, 26.

III. 1. Calitatea a ceva de a produce un (anunț) efect; efect produs de această calitate. *Trebuie grijă ca puterea austului se nu facă pagubă în buși.* ECONOMIA, 164/19, cf. 167/17. *Soarele dimineții începe să-și tnalze puterea.* SADOVEANU, O. XII, 69. *Se află la sămțuța grîului toate puterile de a răsări, a înflori și a radi.* id. ib. XIII, 739. *Încercarea puterii de încolțire a semințelor ... a început să devină o obișnuință.* CONTEMP. 1952, nr. 342, 1/1. *Am văcut nu o dată sămțuța ... Ce-nehide în sine suprate puteri.* BLAGA, P. 24. *Saarele-și pierduse puterea.* V. NOM. noiembrie 1953, 252. *Lucrări practice ... preluțese determinarea purității și greutateii boabelor de semință, a puterii lor de germinație.* GÎ 1962, nr. 685, 3/1. ♦ (Regional; concretizat) *Puterea pămîntului = pămînt foarte gras, mănos, bun pentru cultură.* Cf. UDULESCU, GL. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Și din noian de ape puteri au dat scintei.* EMINESCU, O. I, 115. *Viața are puteri să-ndeane.* ARGHEZI, VERS. 383. *Mustește și zlenește, înalță și deplină, Puterea primăverii în iniată.* DEȘLIU, G. 7. [Fabulația] *încercăză ideea din veac a puterilor naturii.* GL 1961, nr. 402, 4/1. ♦ (Ca epitet, urmat de determinări introduse prin prep. „de”, sugerăză ideea de cantitate, număr mare, nulțime care poate produce un anunț efect) *Să se gâteasă cu putere de oști.* MUSTE, LET. III, 12/7. *Iaste ceva întru atita putere de cărți ce să nu fie în alcoran?* ȚICUȚDEAL, F. 286/16. *Ce vor scorni oamenii după atita putere de ani în urma lui?* id. ib. 354/13. *S-a scoborit din țara vecină ... cu putere de ostași.* ZILOT, CRON. 333. *De unde-ai adunat, creștin, atita putere de aiere, a curs o lună tot dulce.* REV. CRIT. I, 231. *Coboară-n fericiu de stult Puteri de aripi din văzduh.* BLAGA, P. 27. ♦ Grad (mare) de țarie, de forță; intensitate (deosebită). *Puterea și mai ales înțeața atacului neașteptat îi oprește-n loc.* VLADUȚĂ, O. A. II, 119. *Puterile vntului înalt se cern prin frunzișul [nucului] ... arișor și ajung jos blmblințe.* ILOGAȘ, DR. II, 113. ♦ L o c a d v. (Rar) *Din putere = tare, întens.* *Dr ascără ... a început să ningă din putere.* CARAGIALE, O. VII, 454. ♦ Grad (mare de) concentrație; țarie. *Să păstrăm în ... [vin] puterea și bunătatea ce o capătă de la acidul carbonic.* I. IONESCU, C. 200 16. *Pufni mereu pe nări, ptnă ce puterea vinului îl făcu să treacă deodată într-o veselie mare.* AGĂRIBEANU, A. 218. *Acesle vinuri au răzbătut în lame ... prin puterea, prin buchetul, prin poezia lor.* V. ROM. februarie 1964, 83, cf. DEX.

2. Spec. Calitatea de a produce efectul scontat, eficacitate, eficiență; p. ext. ceea ce produce efectul scontat. *Să biruțască puterea otravei.* PRAY. 109. *Din acest analisis se înțelege ... puterea vindecătoare a apei de Strunga.* AN (1830), 240¹/25. *Au cercat puterile buruienilor.* GONJAN, II. I, 46/11. *După scotnița gospodarilor nemși, să pui tu urațoarea rinduțolă patele, după puterea ce au de a hrăni.* I. IONESCU, C. 224/7. *Itreca s-a încredințat că împăratul doarme, bizuindu-se ea și acum în puterea băuturii sale.* CREANGĂ, O. 53. *Bucătăreasa, neștiind puterea lor [a buruienilor], gustă dintr-însele.* IȘPIESCU, L. 112. *Alt apa etl și plantele acestea se-nălzese bine, ptnă ce iesc toată puterea dintr-însele.* MARIAN, SA. 278. *Venitul strins l-am preschîmbat în miere, Lăstind întreagă dulcea lui putere.* ARGHEZI, V. 9. *Gospodarii ... știu puterea îngrășămintelor.* SADOVEANU, O. VI, 178. *Am înțeles puterea doliortei mele.* id. ib. IX, 482, cf. DEX. *Cașul, dacă s-a seos din zăr ..., îl lasă o bucată de vreme ea să iasă puterea cheogului.* CHEST. V 89/8. ♦ L o c a d j. și a d v. (Învechit) *Cu putere = (care se produce) în mod eficient.* *Pre etl e mai cu treabă etnd face neștine un lucru prin sine, deetl etnd îl face prin alții, pre atita e mai cu treabă și mai cu putere etnd cineva face aceea la carea vrea să îndeamne pre altul (a. 1809).* GCR II, 202/7.

3. (Urmat de un substantiv în genitiv și, de obicei, precedat de prep. „în”) Punct, moment culminant în

desfășurarea unui fenomen, a unei acțiuni etc.; toi. V. miez (1). *Mă mir că nu vă topiți ... de ger, ctnd văz în puterea ternii că pe cleptu nostru desfăcut se răsfăță ninsoarea.* JIPLESCU, o. 75. *A ieșit afară pe la miezul nopții, în puterea întinericului.* id. ib. 151. *În această iarnă puterea războiului fiind în Țeara Românească și Moldavia, Ungaria răsuflă puțin de mișcările armelor.* BĂLCESCU, m. v. 87. *Ne-au rămas copiii dezbrăcați și flămânzi în puterea ternii.* MIRONESCU, s. a. 27, cf. II 341, IX 387, TEODORISCU, p. p. 486, ALR SN III h 782. $\diamond$ *Puterea nopții = a)* (popular) miezul nopții *(b).* V. miez (1 1). *În puterea nopții acția își găsește ostile pe ascuns.* BĂLCESCU, m. v. 54. *Puterea nopții blind înscina-vei Cu ochii mari.* EMINESCU, o. 1, 120. *Împăratul, chiar în puterea nopții, se scoală.* CREANGĂ, p. 101. *Deși aproape de nămieț, în tot salul era astîmpăr desăvârșit, cu-n puterea nopții.* CARAGIALE, o. 1, 175. *În puterea nopții, veni și fratele cel mare al zmeului.* ISPIRESCU, l. 222, cf. 253. *Muncau bieții oameni din zori pînă în puterea nopții.* VLAHUȚĂ, o. a. 1, 217, cf. CONV. LIT. XLIII. 915. *Venea Vasile Roșca, ud și flămînd, în puterea nopții.* AGĂRIBICANU, a. 48. *Unde pleci tu acum, prin vijelie și prin puterea nopții?* GALACTIUN, o. 179. *În puterea nopții ... sări din pat.* BRĂDESCU, o. a. 1, 213, cf. II, 160, KLOPŠTOCK, f. 36. *Iar lăutari și iar băntură — pînă în puterea nopții.* C. GANE, tr. v. 213. *S-a trezit în puterea nopții.* SADOVEANU, o. II, 591. *Penclopa, singură în puterea nopții, sta lingă furul verde.* BARI, l. 251. *Nu-i bine să unble omul singur în puterea nopții.* BENIUC, v. cuc. 30, cf. BARANGA, l. 162. *Așa pătea mai întotdeauna cînd îl cheaua la sonde în puterea nopții.* v. rom. aprilie 1958, 55, cf. HV 123, VI 16, X 538. *M-au dus în puterea nopții.* COM. MARIAN, cf. ALR SN III h 772/872; b) (regional) miezul nopții (e). V. miez (1 1). Cf. MARIAN, s. r. 1, 109. $\blacklozenge$ (Învechit, rar) Centru. *Focul ... au sosit la prăvăliile cu mărjuri și la băcării, în puterea firgului.* DIONISIE, l. 204. $\blacklozenge$ (Prin nord-estul Munt.: în sintagma) *Puterea apei =* loc adine în mijlocul unei ape curgătoare. V. sfot. Cf. UDRESCU, gl.

4. (Mat.) Număr sau element egal cu rezultatul obținut prin înmulțirea unui anumit număr sau element cu el însuși de un anumit număr de ori: (învechit) potență (2). *De să va înmulți în sine rădăcina a - b și făcutul ură și printr-acastași și așa de rind vor și potențiile, adică puterile a doua, a treia, a patra.* AAT 180²/27, cf. ARIFM. (1806), 55/19. *Puterea sau mărimea frîngerii.* LAZĂR, a. 16/21. *Putem fără a schimba puterea unei frîngerii zecimile a pune sau a scoate una sau mai multe nule spre dreapta.* HELIADE, a. 50 8. *A două putere sau ecvadratul unui număr se numește acela ce se înformează înmulțind acest număr cu sine însuși.* ASACI, m. 167/1. *Să numește putere a unei mărimi produsul acestei mărimi înmulțite prin unime, sau prin ea însăși, una sau mai multe ori.* id. e. II, 45/15. *Dintr-acceși rădăcină se pot face nemărginite puteri.* POENARU, e. a. 96/23, cf. 16/32. *Cînd se înmulțesc ca un număr să se înmulțescă prin sine de mai multe ori consecutiv ... zicem că este ridicat la o putere.* G. POP. E. 19/11, cf. 109/14, LAZARINI, m. 183/1. *S-a luat apoi produsul tuturor factorilor primi ... luați fiecare la puterea cea mai mare la care se găsece.* ALGEBRA X, 118. $\diamond$ *Ridicarea la putere =* operație prin care se obține puterea (III 4) unui număr. M. D. ENC. *Putere a unui punct față de un cerc =* valoarea absolută a diferenței dintre pătratul razei cercului și pătratul distanței între punct și centrul cercului. M. D. ENC. $\blacklozenge$ Denumire dată exponentului puterii (III 4). Cf. DER, DEX.

5. (Fiz.) Lucru mecanic efectuat sau primit într-o unitate de timp; energie primită sau cedată într-o unitate de timp; raportul dintre o energie produsă și o mărime caracteristică materialului care a produs această energie; raportul dintre valoarea efectivă a unei mărimi și valoarea sa maximă; (astăzi rar) putință (5). Cf. NORME ȘI PRECIZĂRI, 5. *Vom numi așadar putere ... lucrul mecanic produs ori absorbit în unitatea de timp.* CIȘMAN, FIZ. I, 203, cf. 204, M. D. ENC., DEX. $\diamond$ (Cu determinări care arată felul) *Putere electro-*

magnetică. M. D. ENC. *Putere disponibilă.* ib. *Putere utilă.* ib. $\diamond$ *Putere nominală =* putere (III 5) pentru care a fost construit un sistem tehnic. ib., cf. DEX. *Putere instalată =* suma puterilor nominale ale mașinilor de forță instalate într-o uzină, într-o centrală electrică sau montate pe un vehicul. Cf. DER, M. D. ENC., DEX. $\blacklozenge$ (Tehn.) Mărime egală cu puterea (III 5) dezvoltată de un sistem tehnologic în anumite condiții. Cf. DER. $\blacklozenge$ (Învechit) Mărime vectorială care caracterizează acțiunea unui sau a mai multor sisteme fizice asupra unui corp, prin schimbarea stării de mișcare a acestuia față de sistemele de referință inerțiale; forță, (astăzi rar) putință (5). *O putere trage preția.* M. DRĂGHICI, F. I, 17²/10. *Cînd mai multe puteri lucrează în linie dreaptă, însă în sensuri opuse, rezultanta este egală cu diferența lor și lucrează în direcțiunea celei mai mari.* PONI, F. 11, cf. 9.

6. (Fiz.; Tehn.) Capacitate de a produce un anumit efect; mărime care caracterizează această capacitate. Cf. DER.

IV. 1. (Învechit și popular; mai ales în construcții negative) Posibilitate (2). *Nevoia-se se ar puteare fi (de va fi cu puțință Biblia 1688) lui ... se fie întru Ier[us]al[im].* COD. VOR. 18/22, cf. 94/14. *Derept aceea nu iaste putcare a sluji în Dummrezeu și nedreptăței.* CORESI, LV. 218. *Ataeca amu ioste că fără suslet nu iaste puteare omului a se hrăni.* id. ib. 219. *Parecătud pre niște cimpu otrăvit, au început a le muri caii ... Vădzind că n-au nici o putere, s-au inchinat.* NECULCE, l. 296, cf. CALENDARIU (1814), 113/7. *Neavînd nici o putere, a dat drumetei un corn de prescură ... ca să-i fie pentru hrană la drum.* CREANGĂ, p. 91. *Mult mă-ntreabă inima Știu unde-i Italia, Țeara unde-i bădița? ... Aș mere și nu-i putere!* JARNIK-BIRSIANU, D. 315. *Eu ușor, mîndru cu mine, Nu-i putere a trăi bine.* DOINE, 216. *Ochii văd, inima cere, Dar e rău ctnd n-ai putere.* PANN, p. v. III, 99/23.

2. Sp. e. (Popular) Posibilități materiale (v. p. o. s. i. b. i. l. i. t. a. t. e. 2), mijloace materiale; p. ext. stare materială (bună). *Să împărțim bogăție de cît ne e puteorea.* CORESI, LV. 219. *N-au avut puteare să-i plătească capul (a. 1588).* CUV. D. BĂTN. I, 51/12. *Aceste vîi eu le-am cumpărat din puterea mē (a. 1739).* URICANIUL, XXIV, 441. *Cei puternici ... cu puterea lor ținea dascal pentru copiii lor (a. 1748).* ib. I, 62. *Negustorii și cei cu putere au intrat în țara ungurească.* DIONISIE, c. 218. *Făcînd cislă, careși după puterea lui, și tot ie venea cu greu (a. 1835).* IORGA, s. D. VII, 20. *Moldovenii ... [fac] coșerile după puterea gospodarului.* I. IONESCU, c. 167/4. *Să-și înființeze ei însuși, din puterile sale, mijloace de cultură.* BARIȚIU, p. a. I, 350. *Sănătos, voinice stînt, vere, și trăiește după putere.* PANN, p. v. I, 16²/11. *Am făcut și eu un praznic, după puterea mea.* CREANGĂ, p. 30. *Moșa ... se duce pe la ceilalți oaspeți și fiecare îi dăruiește, după împrejurări, și putere.* MARIAN, N. A. 237. *Ne-am gătit după puteri, Cu lăutari s-avneam fate.* COȘBUC, p. I, 241. *Puteri de nu vei fi avînd De plată, vorba-i lasă Că-i voi luera o zi.* id. ib. II, 59. *O să-mi moură copilașii de foame, că alta n-am putere să-mi cîmpăr.* STĂNOIU, c. I. 138. *Nu am putere să-l țin la școală.* COM. I. PANȚU. $\blacklozenge$ (Rar; concretizat) Bun material. *Unecheșul n-a luat asupra sa altă putere decît cele trei bucați de aluz, plocon pentru mărutul vizir.* SADOVEANU, o. XI, 254.

3. (Învechit) Disponibil, efectiv. *Acolo împăratul Moscului ș-au strîns ... toată puterea sa de oaste.* NECULCE, l. 188. *În 18 septembrie a sosit toată armada turcească ..., ci Ziolchevski n-a putut socoti de cîtă putere este.* ȘINCAI, III, 11/11.

V. (Mold. și Bucov.; în loc. a d v.) De-a putere(a) fi = cum s-ar spune, cum s-ar zice; cu drept cuvînt, într-adevăr; de fapt; doar. *Mergeau fără de nice o tocmală, fără strajă de-a putere lui.* M. COSTIN, LET², I, 262, cf. DDRE. *Ești feciorul euconului Petrache Voinca ... și de-a puterea fi rudenie de pe o nepoată de vară.* GANE, N. II, 161. *Bine, Ivane, du-te, nu fi-i oprită calea. De-a putere-o hi, acum ești de casa noastră.* CREANGĂ, o. 144, cf. id. p. 257. *Toți sălenii, de-a pu-*

terea fi, o cunoșteau. *CONTIMPORANUL*, v. 1, 97. *El te-o știe [povestea] de-a fir a păr, căci de-a puterea fi cu creștel pe nările lui. SĂM. III, 137, cf. TREC. Cam cu zăreacă, cum cu păcăjenți era — nu-i torbă — năru mea, dar, de-o puterea-fi, locușia aveam. HOCAS, FR. II, 47, cf. I, 289. A început... o-l-nuștra... cum de el, om bătrîn și moarec, de-o puterea fi, si sô-l cuprînda esa jocul. SEMEA, p. 9. Am sășerol cu, de-o puterea hi, din coșcliborie și n-am păfit co-n zina oșu. GRAIUL, I, 389.*

— Pl.: *puteri*. — Și. (învechit) *potere* s. f.
— V. *putea*.

PUTERÎNĂB IV. *TRANZ.* (Regional) A da cuiva putere (I 1), a întări (I rădăc). Cf. *TEODORESCU*, I, I, 568. *La Dumnezeu se ruga, Dumnezeu îl puterea*. id. ib.

— *TRZ.* *ind.*: *puteris*
— V. *putere*.

PUTERINȚĂ s. f. (Învechit) I. Putere (I 1). *Dacă năcăi puterintă, la ce chichirezi gilecavă? PANN, p. v. 1, 128/9, cf. BARONZI, I, 70, IDRE, ZANNE, p. II, 682. BĂRCIANU, ALEXI. W., ȘĂINIANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.*

2. Posibilitate (2). [Oamenii] începeau de toate și, în limitele puterintelor de atunci, făceau de toate. *ap. TRBG, cf. SCRIBAN, D.*

— Pl.: *puterințe*
— Putere + suf. *-ință*.

PUTERIȘCĂ s. f. (Glume) Putere (I 1). *Îi lasă gura apă... dar nu mai e puterișcă, îl necăji Palomie. STĂNOIU, în scl 1973, 52.*

— Putere + suf. *-ișcă*.

PUTERNEC, **-Ă** adj. v. *puterul*.

PUTERNIC, **-Ă** adj. I. I. (Despre oameni, despre trăsături ale caracterului lor etc.) Care este capabil, care este în stare de a face ceva: care are capacitate mare, forță de acțiune; (învechit) *putincios (1)*, (învechit, livresc) *potent (3)*. *Că de sîntei putearnici, leat să le isprăvim; iară de nu, după nepuțină, să ne nevoim să le isprăvim. GOMESI, EV, 40. Și Avimelec zicea lui: du-te de la mine; că de mine cu null mai putearnic te-ai făcut. PALIA (1581), 101 11. Să lîie putearnic a trîvîta cu învățtura adevără (a. 1618). GCR I, 47/32. Să cetească psaltrea... cine mai putearnic sū o săvrșasă într-o zi. FLAV. GOV. 158/2, cf. DRU. Din clipa aceea se simți alt om, mai puternic, mai îndrăzneț. REBRANU, I, 92. Mă simțeam puternic prin munca mea și prin distanța unde mă așam pe bălăceoriilor nă. GALACTION, O. A. I, 40. Eu credem că ești un om puternic, într-un fel. V. ROM. august 1953, 49. Nu poți să-ți dai scama dacă ești puternic decât în nujlocul oamenilor. II. LOVINESCU, C. S. 6. Era îndrăgostit. Omul alî de puternic, care venise acasă cu gîndul... de a-și îngînchea senenit, căzuse în cașcană. V. ROM. ianuarie 1965, 14. (Prin lărgirea sensului) Din venocîre, puternica natură Ne-a unit împieună e-o strînsă legătură. ALEXANDRESCU, O. I, 193. (Despre oameni sau despre caracterul lor) Caracterizat prin dirzenie (v. *d i r z*), prin tenacitate (v. *t e n a c e*), prin fermitate (v. *f e r m*). *Ar fi știut... să-și imagineze așroape caracterul omului în chestiune; o natură comună consecventa și puternică. EMINESCU, P. I, 91. Iubim în școală, în primul loc, pe acei profesori în care simțim caractere puternice. GALACTION, A. 24. (Învechit, rar) Bun cunoscător. *Veni în Efes, putearnic fiind întru scripturi. N. TEST. (1648), 159/18. (Învechit) Care are forță de convingere asupra cuiva; care impresionează mult. [I]su[s] Nazarineanul, cela ce era proroc putearnic în evințe și în șapte (a. 1650—1675). GCR I, 231/33. Jaiă, iubibilor, că pun înaintea voastră învățtura graiului, ... ca [propovăduitorii] să fie puternici în cuvîntare (a. 1798). id. ib. II, 162/23.***

2. (Despre fînte sau despre părți ale corpului lor) Care are o mare forță fizică sau o construcție robustă,

solidă, tare, viguros, viros, (învechit) *putincios (2)*, *puteros (1)*. (învechit, livresc) *potent (4)*, (regional) *puful* p. ext. (rar) *zdravău, sănătos. Și mîntule pulelor lor vor fi tari prin mîntile puternice a lui Iacov. PALIA (1581), 208/3. Alți sînt bătrîni și slabi, iară alți putearnici și boșafi. FLAV. GOV. 35/4, cf. DRU. Lu. Oamenii puternici se pot spăla și într-o casă răce. FĂTU, D. 15/7. Ana au născut un prunc zdravău, sănătos și puternic. BĂNEA, T. 5/20, cf. POLIZU. Mă simt, zău, încă puternic cît un tun. ALEXANDRI, I II, 64. Der Glenarut, om nalt și puternic, avea un cal răzdrăvut. EMINESCU, P. I, 12. El ridică brațul lung și puternic în aer. id. ib. 48. Acam cred că nu cunoști și... de bătrîn, și de tinăr, și de slab, și de puternic. CREANGĂ, P. 197, cf. BĂRCIANU, ALEXI. W., ȘĂINIANU, D. U. Cunoaște [peștii] după vîlurarea ce fac spinările lor puternice pe fașa urdelor. VOICULESCU, P. I, 28. Își arată dinții puternici și răspune cu vorbă bună. SADOVEANU, O. X, 531. Pieptul puternic, spatele rotund, făceau un masiv... voluminos. CĂLINESCU, S. 69. Porunci să i se dea lui... un cal ager și foarte puternic. CAMIL PETRESCU, O. II, 138. Era unul din acei boi puternici și roșcafi. BOGZA, C. O. 31. Pieptul și brațele îi erau puternice. SCINTILA, 1954, nr. 2/95. Țineau fetele și muierile la el că era puternic și le ajuta în de toate, era priceput v. ROM. noien brie 1964, 29. Muierca, cît de puternică, bărbat pe jumătate. ZANNE, P. II, 280. (Prin lărgirea sensului) Să făcea stejar puternic. Ac, sporind din an în an, Ajuncea a fi coloaună. ASACHI, S. I, I, 64. (Substantivat) O glumă crudă a notaru cere dăduse la o parte pe cel puternic pentru a conține pe cel plînd. DELAVRANCEA, T. 247. (Despre părți ale feței oamenilor) Care iese (mult) în relief sau în evidență; pronunțat, accentuat. *Din capul cu fruntea puternică, mare, ochii verzi înflor-sc. GİRLEANU, N. 239. Întră o femeie scundă... cu sprîncele puternice. SADOVEANU, O. V, 398. E un om... încă arătos, cu mustață răsucită și barbă puternică împinsă înoainte. V. ROM. septembrie 1963, 29. (Prin lărgirea sensului) *În juclul Televa se zice că un bou e puternic cînd are fruntea lată. DAMF, T. 28.***

3. (Despre lucruri) Care este solid, tare, rezistent, traie. Cf. DRU. *Seare se adunau în ocolul cuprînzător, împrejmuit cu loturoaie de mestecăn, legote cu lași puternici. VOICULESCU, I, I, 83. Sîlpi puternici de lemn... susțineau ete o fuadă. BARBU, Ș. N. II, 84.*

4. (Despre mașini, unelte etc.) Care posedă o forță mecanică sau motrice însemnată: care dezvoltă o energie mare; care acționează cu forță și cu efect. *Ce er și decă și inverte cu o mașină puternică, arasă, care să răstoarne munșu... Intocmai cuai plugul răstoarnă brazdele?! BRĂESCU, O. A. I, 260, cf. SI. D. ENC., DEN.*

II. (Despre oameni, organe, organizații social-politice etc.) I. Care (s) înapune prin rolul său sau prin calitățile sale, prin influența sa etc.; care dispune de autoritate, de putere (II 1); (învechit) *putincios (3)*, (învechit, livresc) *potent (2)*. *Baltasar, craiul cel putearnic... să dezmiterda în beție (a. 1683). GCR I, 271/28, cf. N. COSTIN, LET.² I, 43. Feți puternicii slăpînători... nevoie a lăsa pe urmă de mari șajtele lor pomenire. C. CANTACUZINO, LET.² I, 88. Bune cuvinte puternecal împărat mării sale zicînd. R. GRICEANU, GM II, 127. Cîngîș-bun au fost un puternic împărat a mongolilor. BUDAI-DELEANU, T. 369. Nu te întrupiteni cu cei mai putearnici deelt line. TICHINDIAL, F. 4/5. Principele... încă pretinda mlina ei, cînd deodată se înșafășă și un al treile feturor, mai puternic. ASACHI, S. I, II, 31. De ce oare Duduca să nu facă din mine un om puternic? FILIMON, O. I, 126. Găsise mijlocul de a atrage în partea ei mai mulți din cei mari ai curșii, între eari și pe puternicul duce de Burgandia. ODOBESCU, S. I, 4. Ea-l vedea mîșcină p-aperul cu ideii reci, înrăznețe; Ce puternic e — gîndi ea. EMINESCU, O. I, 52. N-a mai slot altul pe fată pămîntului așu de iubit, de slăvit și de puternic. CREANGĂ, P. 191. Acel împărat, aore și puternic, bătuse pe toți împărafi. ISPIRESCU, I. 11. Am dus în spinare dușmăntia nămpăcătă a unor oameni puternici și trufași.*

GALACTIION, o. 32. [Victor Hugo] a fost cel mai înzestrat, mai divers și mai puternic dintre poezii lirice franceze. SADOVEANU, o. XX, 556. N-ar fi de mirare să descopăr pe undeva om mare, bogat, puternic. CĂLINESCU, c. o. 24. Cu cât a personalitate este mui puternică, cu atât este mai greu de prins în tiparele ... artei teatrale. 1 iulie 1964, 70. ♦ (Prin lărgirea sensului) O! Zimbrule puternic! o, mult slăvite daamne, Se poate-a ta mărire să pască pe câmpii Supusă, ea noi, praștii, la plaiile de toamnă? ALECSANDRI, p. I, 204. Iată că-mi răsare Puternicul Soare. BALADE, I, 283. ♦ Fig. Fu mai tare și mai puternic aurul decât mulțimea oștilor. MOXA, 369/3. Mărești rege mândru de seceptul său puternic. ALECSANDRI, p. III, 186. Naraade-nregii, plecate puternicului eer. I. BARBU, j. s. 8. Sufizul -cește fiind mai puternic, și derivatele lui au o mai mare bagăție de sensuri. SFC II, 145. ♦ EXP. R. (Învechit) Puternic de bani = înstărit, bogat. Episcopii cu mitropolitul și cei mai puternicii de bani umpluse țara. DIONISIE, c. 202. ♦ (Substantivat, m.; de obicei la pl. art.) Persoană care deține un loc de frunte într-o ierarhie, o poziție influentă, dominantă, autoritară într-o comunitate socială. Daminul și putearnicilor păstarii și învățătorii iaste. CORESI, EV. 218. Împăratul zise că puternicului săi și cătră tați baării (a. 1600-1625). GCR I, 67/6. Toși înțelepții și putearnicii lunii, eu mare osirdie și nevaință și cu multă cheltuială cearcă și sapă pământul (a. 1646). id. ib. 118/15. Dumnezău pugaară ... pre cei putearnicii de pre seaune și din gunoi rldieă pre cel sârae. EUSTRAȚIE, PRAV. 11/5. Iară I[su]s, chemnd pre ei, zise: știți că domni păgînilar domnese spre ei și putearnicii au puteare spre ei. N. TEST. (1648), 26^v/5. Arcul putearnicilor au slăbit și neputincioși să încinsără cu puteare (a. 1682). GCR I, 250/5. Ninic vezirului și altar putearnicii nu le-au părut. R. GRECEANU, CM II, 129. I se var tchinea lui tați împărații pementesti ..., eă izbăvi pre cel measer de la cel puternic (a. 1710). GCR I, 367/24. Cu mare noroc stăpneaste pre cei putearnicii. CALENDARI (1733), 27/2. Geana dreapt(ă) ... de să va elăti, a dabindă de la un puternic vii avea (a. 1779). GCR II, 123/38. Adevărat spurc că putearnicii cădea-vor și neputernicii rldica-să-var. ALEXANDRIA (1794), 68/13. Și cel slab și eel puternic ... Înaintea lui ... se șterge. CONACHI, p. 272. Cum puternicii căcură? Și neputernicii să rădicară. ALEXANDRIA, 119/20. Să te păzească, fiue, D-zcu de planu puternicului etnd te vede prichindel, subțiratie și peticit. JIPESCU, o. 135, cf. EMINESCU, o. I, 137. Știu ... ceea ce au de gind să izvodească puternicii pământului. CREANGĂ, p. 190, cf. ȘĂINEANU, D. U. Aveau să-și arate, în fața puternicilor zilei, pltingerile lor. GALACTIION, A. 448. Caută să se facă agrcat de puternicii zilci. V. ROM. octombrie 1964, 89. Vor cădea puternicii și se vor scula nemernicii. Con. din PIATRA-NEAMȚ. Nedreptatea răstoarnă scaunele puternicilor. ZANNE, P. V, 440. Cei puternicii cu cei învățați împreună trebuie să lucreze. id. ib. VIII, 467. ♦ (În limbajul bisericesc; cu referire la divinitate) Atotputernic. Pre vedeaere amu om arăta-se, iară lucrul însuș al putearnicului Dumnezou. CORESI, EV. 234, cf. 235. Și zise Domnezou: eu-s putearnic Dumnezou al tatăni-tău. PALIA (1581), 192/11, cf. 11/8. Împăratul a totu iaste tatăl nostru de tn ceriu și putearnicu și slăvitu (a. 1619). GCR I, 56/23. Puternicul Dumnezău ... veni raadă de pocăință și credință de la voi să ia. VARLAAM, c. 227. Să vie căldura dumn[ei]-eirii lui tn mințile noastre de la drapta lui cea puternică (a. 1654). GCR I, 168/22, cf. DOSOFTEI, în RV I, 223. Unul putearnic Dumnezău. BIBLIA (1688), [prefață] 3/9. El, alcătuid pământul ..., Este tare și puternic. CONACHI, p. 272, cf. ZANNE, P. VI, 642. ♦ (În limbajul bisericesc; substantivat, m.) Dumnezou. Și aceasta iaste ce-au grăit Pavel, că dezbrăcă tneepăloriul și putearnicul, că arăta aiavea. CORESI, EV. 464. Cel putearnic va bl[agoslo]vi pre tine de sus. PALIA (1581), ap. GCR I, 36/30. Făcu eu mine mărire cel putearnic cui e numele sfint. N. TEST. (1648), 66^v/23. ♦ (Învechit, în limbajul bisericesc; substantivat, m. pl. art.) Totalitatea Ingerilor, a ceteilor cerești; (Învechit, în limbajul bisericesc) puterile, v. putere (II 1).

Cu rugările ... putearnicilor celor cerești (ante 1633). GCR I, 81/14. Luminează întunecarea ochilor miei ... cu rugăciunea sfinșilar tăi slugi cerești, ... puterile și putearnicii (ante 1633). id. ib. 82/30. ♦ (În credințele populare: substantivat, f. pl. art.) lelele. Trebuie să pună ... [copilului] la cup ... „Visul Maicii Damului”, eă, de nu face aceasta, vin puternicele și i-l schimbă. MARIAN, NA. 127, cf. DDRF, CANDREA, F. 158, PAMFIIE, S. V. 24, id. DUȘM. 260.

2. (Despre țări, organizații statale, popoare, națiuni etc.) Înzestrat cu o mare forță (organizatorică, politică, economică, militară etc.), care are un potențial (global) ridicat; (Învechit) putineice (4), (învechit, livresc) potent (1). Deci Șfedul era a țară puternică. NECULGE, L. 158, cf. 83. Manarhii muri, graaznicie și puternice s-au pierdut. C. CANTACUZINO, CM I, 57. Sint supuși puternicii împărății, iar nu sint de capetile lar. R. POPESCU, CM I, 559. Au venit paruncă de la puternica împărăție ca să trimiță oștile lui Isuf-pașa. R. GRECEANU, CM II, 123. Aceștie sint eea mai puternică nație în mijlacl Africe. AR (1830), 6^l 41. Marina Staturilor-Unite se află acum într-o stare destul de farmidabilă (puternică). CR (1846), 21^l/16. Pe la anul 865 bulgarii ... întemeiară un stat puternic. BĂLCESCU, M. V. 7. [României] caprinsară ea la dauăzeci și cinci araze mari și puternice și cetăți. id. ib. 76. O infanterie care luptă sprijinită de o artilerie puternică face minuni de vitejie. BRĂESCU, V. A. 69. Partidul nostru este astăzi cu mult mai puternic. ȘCÎNTEIA, 1952, nr. 2 394. Acum „Grivița Roșie” este o întreprindere și mai puternică decât înainte de război. id. 1952, nr. 2 402. Statul democrat-popular este puternic prin conștiința maselor. id. 1953, nr. 2 784. Puternica bază tehnică eu care industria a înzestrat agricultura a înlocuit vechile metode de muncă. LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 2, 59. Factorul esențial de care depinde valorificarea însemnatelor rezerve pe care le define agricultura noastră ... este crearea unei puternice baze tehnico-materiale. ȘCÎNTEIA, 1966, nr. 6 908, cf. DEX. ♦ (Adverbial) Canada a devenit în ultimul timp o țară puternic industrială. RALEA, o. 119.

3. Spec. (Despre forțe armate; p. restr. despre membrii unor forțe armate) Care are o mare capacitate de luptă. Sintem aare destui și destul de puternici? BĂLCESCU, M. V. 43. Oltule, care-ai fast martur vitejiilor trecute, Și puternicii legioane p-a ta margine-ai privit. ALEXANDRESCU, o. I, 72. Flotele puternice ș-armalele fălaase. EMINESCU, o. I, 59. Ieși-vor din negru pământ, În zale de-argint, cavalerii Puternicii, ea grindina verii. COȘBUC, P. I, 154.

4. (Învechit, rar) Excepțional. Vasile Vadă, deși se supune acestei necăpărate nevoi, totuși nu pierde încrederea eă mai trziu se va putea dezbrăca de niște asemenea îndatoriri, cerute numai de puternice împrejurări. ASACHI, S. I, II, 16.

5. Care este deosebit de convingător (neputând fi pus la îndoială), temeinic, solid. Iată o puternică dovadă eă nu sint și nu pot să fiu bun vtrător. ODOBESCU, S. III, 22, cf. DL, DM, DEX.

6. Care reprezintă un factor de primă importanță, esențial. Rlsul a fost adeseori un puternic clement al artei morale. DEMETRESCU, o. 176.

111. (Indică intensitatea) I. Care se produce, care se manifestă cu intensitate; intens, tare, viu, mare¹ (V I).

a) (Despre lumină, surse de lumină etc.) Pe marginile drumului, într-un soare puternic, curgeau prairie grăbite. SADOVEANU, o. VII, 311. Lumina puternică a Sudului face să apară pe palea sa colorii vii. VIANU, A. P. 77. Lumina puternică îl orbi. STANCU, R. A. IV, 248. Îmi arată prin geam schelele fantastice ale blocului de peste drum, luminate de reflectoare puternice. BARBU, P. 33. În ferestrele mari, ... ardeau lumini puternice. id. G. 184. ♦ (Adverbial) Apoi soarele tncepu să ardă din ce în ce mai puternic. GIRLEANU, S. 190.

b) (Despre voce, sunete, zgomote etc.) Pasul lui tn taet și graiul: cine vine? 'mprejur tună Și cho tn depărtare la puternic tan răsună. ASACHI, S. I, 1, 103. Acum ea auzea glasurile puternice. ODOBESCU, S. I, 9. Buzduganul, căznd, se izbi de o poartă de aramă și făcu un

vulcă puternic. EMINESCU, p. l. 5. *A strigat o dată cu glas puternic.* CREANGĂ, p. 91. *Un freanăt puternic se făcu atunci în toată pădurea.* ISPIRESCU, I. 238. *Decodată, ca cu seninal, un sunet clar, puternic, muzical.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 163. *Deadată, în liniște, aceea, răsună un glas puternic.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 138. *Încă a dată, băieți, bine v-am găsit! repetă Boerescu cu glas puternic.* REBREANU, R. II, 85. *Lălăia acam un etnec falnic, un fel de etnec mai mult puternic decât melodias.* MIRONESCU, S. A. 132. *Zgomot de tren se apropie meru mai puternic.* SEBASTIAN, T. 231. *Glasul lui puternic încheia o mltuire mare în cl.* SADOVEANI, O. I, 69. *Onul de sus ... strigă cu glas puternic.* BART, S. M. 18, cf. H. LOVINESCU, T. 100. *Aude o voce tinără și puternică.* T. Iunie 1964, 40. *Am un mers femeiesc ... Și puternic la călăt, Se aude-n deșertat.* TEODORESCU, P. P. 632. ◇ (Adverbial) *Și vorba-i mai puternic atunci o să răsune.* ODOBESCU, S. I, 30. *O vacă muși undeva prelung, puternic.* REBREANU, I. 461. (F i g.) *Să răsune tot mni puternic glasul poporului nostru în apărarea păcii.* ȘCÎNTEIA, 1952, nr. 2 375.

e) (Despre elemente sau fenomene ale naturii, calamităților etc.) *Sternându-se cu un vnt foarte puternic... începnd și a fulgeru, să părea că cerul arde.* DRĂGHECI, R. 9/12. *Un foe puternic cuprinsă chilia.* ASACHI, S. L. II, 40. *Auzi, puternic, vucelul vntului.* STANCU, R. A. III, 67. *Apu fu luminată de un incendiu puternic.* BARBU, P. 327. ◇ (Adverbial) *Jos, valurile lovnu mai puternic în Iespzi.* C. PETRESCU, I. I, 28. *Mlaștinile cutope s-au dezvoltat puternic în regiunile joase.* MG I, 142.

d) (Rare; despre anotimpuri) *Laudă semințelor, celor de față ... Un glnd de puternică vară ... S-ascunde în fieștecare din ele.* BLAGA, P. 25.

e) (Despre stări sufletești, sentimente, senzații etc.) *Suferii-mă, bunilor creștini... ca să vă arăt cit de puternic iaste gindul morții.* MAIOR, P. 27/21. *Prieteșug! ... Ce amoria viu și puternic aprinzi cu-a ta mijlocire!* CONACHI, P. 81, cf. BĂLCESCU, M. V. 60. *Nimic nu-i mai puternic în om ca slăbiciunea!* COȘBUC, P. I, 160. *Cu dreptul pe care mi-dă puternic sentiment ce mă stăpânește ..., vă reconciliez.* GALACTION, O. A. I, 114. *Piesa ... provoca un puternic și răscollor șoc de conștiință.* T. decembrie 1964, 40. *Parcul ... dă o puternică senzație de labirint vegetal.* V. ROM. Iunie 1965, 15.

f) (Despre stări patologice, simptome etc.) *Leiba tremura, seaturat de un puternic acces de friguri.* CARAGIALE, O. I, 59. *A fost opecată după-amiazi de niste friguri puternice.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 316. *Avusese o hemoptizie puternică.* CĂLINESCU, S. 815. *Numai febră și tusea izbucneau, puternice, prin clădirea lui de oase.* BLAGA, II, 88. *Apare a durere extrem de puternică, asemănătoare unui cușit înfipt în pntec.* BELFA, P. A. 172. *Uneori apar crize dureroase, puternice.* ABC SĂN. 102. ◇ (Adverbial) *Ion Manolescu, puternic gripat, fusese oprit de doctari să mai joace.* CAMIL PETRESCU, P. V. 3.

g) (Despre acțiuni, manifestări, însușiri etc. ale ființelor) *Puternica la liră, de mna-și pipăită, A veacurilor stituse ccașă-ar fi mișcat.* ALEXANDRESCU, M. 27. *Veți găsi poporul tare, Înfruntnd lovirea soartei cu-o puternică răbdare.* ALECSANDRI, P. II, 75. *Poeta! ... află ..., în puternica sa închipuire, alte imagine mai potrivite.* ODOBESCU, S. III, 34. *A mers ... cu ciocul deschis, înghițind acru în gltgiri puternice.* GÎRLEANU, S. 206. *Artistul se vâdește în Creangă ... prin puternicul lui simț muzical, care îl face să-și citească toate frazele.* VIANU, A. P. 116. *Jocul gțelor în jurul unui felinar electric este redat cu puternice comparații.* id. ib. 216. *Au nvut loc puternice manifestatii de protest.* ȘCÎNTEIA, 1952, nr. 2 396. *Vitalitatea lui puternică i-a dat poporului o siguranță implacabilă.* ARGHEZI, B. 55. ◇ (Adverbial) *Cucoșul ... seatură puternic din aripi.* CREANGĂ, P. 68. *Mă uit la vulturul din zare Cum zbonră puternic și lin.* COȘBUC, P. II, 21. *Pumnul Axinici, mic și nervos, izbeu repede și puternic în ușa ... crișmei.* HOGAȘ, DR. I, 94. *Se sculură și răsuflă puternic pe nări aerul rece al sfârșitului de noapte.* C. PETRESCU, I. I, 259. *Iese din*

secnă, trntind foarte puternic ușa.

SEBASTIAN, T. 133. *Și alții cu el au iubit puternic viața.* SADOVEANI, O. VI, 321. *Luă hășurile și trase puternic de ele.* STANCU, R. A. III, 350. *În întrecoga lume se înalță tot mai puternic ... lupta de eliberare a oamenilor muncii.* ȘCÎNTEIA, 1953, nr. 2 651. *Calul ... rămase cu botul lângă ulucă și suflă puternic pe nări.* PREDĂ, M. 10. *Crește puternic numărul acclora care văd în muncă ... o datorie morală.* LIPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 3, 73. *Strluse puternic nuna asta fierbinte ... să nu-i mai scope.* BĂNULESCU, I. 21.

h) (Despre alte noțiuni) *Versurile lui exercitau asupra mea o înriurire extraordinar de puternică.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 198. *În ea rămase mai puternic simțul realității.* AGĂRIBGEANU, A. 215. *Intercalarea aceasta [a traducerii] e foarte abilă și efectul ei uimitor de puternic.* GALACTION, A. 161. *Zilele de aslă-pară ... snt o chează fericită și un îndemn puternic.* id. O. A. I, 49. *Conștiința descendenței latine este foarte puternică la Dante.* VIANU, L. P. 16. *Nu poate exista năzuință mai nobilă, impuls creator mai puternic pentru artistul zilelor noastre decât de a reflecta ... măreția vremii pe care o trăim.* M. 1962, nr. 4, 1. *Accastă consfătură ... va constitui un puternic imboid în munca lor înclinală construcției socialiste.* ȘCÎNTEIA, 1966, nr. 6 904. ◇ (Adverbial) *Niciadată simțimintal libertății nu îmbărbătă mai puternic mintea unui popor.* BĂLCESCU, M. V. 76. *Călătoria în Spania ... saliciță puternic darurile vzuole ale scriitorului.* VIANU, A. P. 77. ◆ (Rare; despre privire) *Pătrunzător (I). Are o privire puternică.* CAMIL PETRESCU, T. I, 209. ◇ (Adverbial) *Approape de tot de eo, o privește puternic în ochi.* id. ib. 113. ◆ Care este evident, vizibil. *La copii aceste semne snt mai puternice, în vreme ce în bătrni snt puțin exprimate.* ABC SĂN. 73.

2. (Despre ape curgătoare, izvoare etc.) *Care curge, îșinește cu mare forță (și cu debit bogat). Auzi vntind pe sub vagon o apă repede și puternică, ee parcă numni cu acest vucel ai ei lfi dă o senzație de răcoare.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 32. *Păstorii înltnese etle un brad tinăr, purtut cu rădăcini cu tot de apele unui puternic șuvoi.* BOGZA, C. O. 65. *Și astfel, viața celor trei puternice izvoare e asigurată pentru mallă vreme.* id. ib. 67.

3. (Despre substanțe chimice, medicamente etc.) *Care acționează imediat și intens.* *Doctorul ... a compus un fel de curățenii gustoase însă și puternice.* CORNEA, E. I, 194/7. *Să beo o mare cantitate de apă, mai oles dneă este vorba de acizi sau baze puternice.* BELFA, P. A. 149.

4. (Despre creații literare, artistice etc.) *Care are caracter mobilizator.* *În timpul revoluției franceze s-au ctitat cîtece revoluționnre de mase, puternice.* M. 1961, nr. 1, 41.

— Pl.: puternici, -ce. — Și: (învechit și regional) **potérnele**, -ă, (învechit, rar) **putérnee**, -ă adj.

— Putere + suf. -nie.

PUTERNICÎȘTE adv. (Învechit, rar) *Cu putere.* LB. — **Puternele** + suf. -ește.

PUTERNICÎ vb. IV. (Învechit, rar) I. **Tr a n z.** A da putere (I I), a întări. *Cela ee pre toate puternicește D[u]mn[e]zeu.* BIRLIA (1688), 361¹/57, cf. TRDG. 2. **In t r a n z.** A deține (sau a-și menține) puterea (II I). *Am nrătut istorii etle snt ... celor ce puternicesc cu nevrednică omorie.* BIRLIA (1688), 361¹/16.

3. **R e f l.** A deveni puternic (III I c). *Slugile tale n-au cu ce ținea dobitoacele sale, așa se-au tare puternicit founetea în pândntul Cananului.* PALIA (1581), 197/1.

— Prez. ind.: puternicesc.

— V. puternice.

PUTERNICIE s. f. I. (Învechit) *Putere (I I).* Cf. DDFR.

2. (Învechit) *Putere (II I).* Cf. CORESI, ap. DDLR II, 326. *Din aceste condiții să cunoaște gradul puterniciei, enuza creșterii seou a scăderii și ... u apunerii imperiilor lumii.* SĂULESCU, HR. II, 5/12. *Ieremia,*

având lucrurile sale întocmite bine despre Polonia și Turcia, au apucat mai cu puternicie friele guvernului. IST. M. 215/2. ♦ (În formule de adresare folosite față de o persoană de rang înalt) *Banul Mihail Cantacuzino ... vine spre respectuoasă închinare înaintea puterniciei voastre* (a. 1771). URICARIUL, I, 173. ♦ Fig. *Pătrunși de mare puternicia morței, am plecat capul*. NEGRUZZI, s. I, 254. ♦ (Bis.) *Atotputernicie. Se spuniu fiilor oamenilor vântulca (sila c, putearea n, puternicia d) ta, și slava mare ... împărăției tale*. PSALT. 300. *Lăudați elu (pre putearea lui n, pre puterniciile lui d) în silele lui*. ib. 308. *Toți ... au greșit, fiind fără știința puterniciei lui Dumnezcu, cela ce toate de nemica le-au făcut*. N. COSTIN, ap. CADE. *Înțelepția și puternicia lui Dum(nezeu) așezind și tocmind ființele și (lucru)rile* (a. 1702). GCH I, 313/28.

1. (Învechit și regional) Act de violență, faptă brutală; silnicie. *Nimeuca să se involnicească a face puternicie asupra numitelor mănăstiri*. ȘINCAI, HR. III, 159/3, cf. CADE, SCHIBAN, D. *Vreo cițiva din fiutul nostru încep a face puternicii*. FRÎNCU-CÂNDREA, M. 300.

- Pl.: puternicii.
- Puternic + suf. -ie.

PUTERNICŌS, -OĂSĂ adj. (Bis.; regional) Atotputernic. *Dumnezcu este bun și este puternicōs, Nu mă lasă ticălos*. BIBICESCU, P. P. 363.

- Pl.: puternicōși, -oasc.
- Puternic + suf. -os.

PUTERŌS, -OĂSĂ adj. (Învechit, prin Transilv.) I. Puternic (1 2). Cf. MAT. DIALECT. I, 26.

2. Care dă posibilitatea, care creează condițiile pentru a realiza ceva. *Românii din Danul ... prevedeau în unirea țărilor o conlucrare puternicōasă și pentru sculurarea definitivă a jugului bisericese nemaisuferil*. BARIȚIU, P. A. II, 82.

- Pl.: puterōși, -oasc.
- Putere + suf. -os.

PUTERŪȚĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui *putere* (1 1) (Cluj-Napoca). RETEGANUL, TR. 108. *Cînd te vîd seara, pe stele, Toată puterufă-mi pierc*. id. ib.

- Putere + suf. -uță.

PUTIBIL, -Ă adj. (Învechit, rar) Posibil. *Nu este vorba numai a combina fițele, ci de a măsura ... toate dimensiile putibile*. BREZOIANU, I, 225/16.

- Pl.: putibili, -e.
- Din *putea* (după fr. *possible*).

PUTIBILITĂȚE s. f. (Învechit, rar) Posibilitate (2). *Inteligințele și voințele, trebuințele și putibilitățile se osibesc nemărginit*. BREZOIANU, I, 136/6.

- Pl.: putibilități.
- Putibil + suf. -itate.

PUTIHĚȘ s. n. v. *pochihei*.

PUTINĂR s. m. (Mold. și prin sud-estul Transilv.) Persoană care luerează sau care vinde puțină (1); p. gener. dogar. Cf. ALEXI, W., DM, DEN, ALR I 1836/180, 536, 558, 588, 596.

- Pl.: puținari.
- Putină + suf. -ar.

PUTINĂ s. f. I. Vas de lemn, de obicei de forma unui trunchi de con, făcut din doage legate cu cercuri, folosit mai ales la păstrarea laptelui, a unor brînzeturi, a murăturilor, a peștelui conservat etc.; p. ext. butoi; puțină (1) împreună cu conținutul ei. V. *ciubăar, eadă, hîrdău*. Cf. ANON. CAR. *L-au pus gol într-o puțină*. AMINAS, LET. III, 133/5. *Învățătură ... în ce chip să se măsoare buțile sau tociorile sau puținile* (a. 1795). BV II, 376. *S-au băgat toate laptele în puțină*. BĂRAC, T. 37/13. *Onăle nu*

trebuie păstrate în puțină. PENESCU, M. 74/10. *Din Vrancea ies acum coșe, doniți, puțină și alte vase de lemn*. I. IONESCU, P. 72, cf. LM. *Într-o puțină, pere uscate și dulci ca smochinele*. CREANGĂ, O. 232. *De pe acoperiș mă rostogolii în puțină cu apă*. DELAVRANCEA, T. 29. *Brînză se păstrează în puțină*. PAMFILE, I. C. 37. *Hager ia cu stropitoarea apă din puțină cea mare de lungă ființă*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 321. *Iar pe stînga, singură și părăsită, o puțină cu apă*. GÎRLEANU, N. 114. *Ne privi pașin, lăsu puțină în mijlocul drumului și se făcu nerăzută*. HOGAȘ, DR. I, 64, cf. SEVERIN, S. 37, 73. *Ai în casă ... vreo puțină de murături?* GALACTION, O. A. I, 301. *Stau, în nepăzută vecinătate, un butoiuș cu gaz, o puțină cu scrubii*. CAZIMIR, GR. 41. *Oamenii iau și ei, iubitori, cu chibzuială ... două puțină de brînză*. CAMIL PETRESCU, V. N. 349, cf. STOIAN, PĂST. 51. *A seos ... dintr-o puțină o scrubie bună*. SADOVEANU, O. X, 603. *Acolo era puțină de apă în care baba afunda necontenit mîna e-o ulciacă*. id. ib. XI, 448. *Am găsit pe cei trei frați ai copilului bolnov, ascunși într-o puțină*. ULIERU, C. I. *O doniță și o puțină, cu să fie frumoase, au doagele strîne în cercuri de răchită*. ARGHEZI, B. 42. *Aici adastă puțină și butoaie Pe chei și sub șoproane*. V. ROM. noiembrie 1954, 63. *Putinile cu borhol își așteptau rîndul în căruțele trase*. PÎEDA, R. 385. *El întra pe jumătate în puțină*. s. mai 1960, 7. *Baba, de bucurie, unde nu umplu o puțină cu coașă!* ȘEZ. II, 108, cf. VII, 93, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI. *Și-n stîna că s-ascunde, Trei puțină mi-alătura*. BALADE, II, 319. *S-a băgat brînză-n puțină, se spune despre fapte care nu se mai repetă sau despre faloase ce nu vor mai fi*. *De frate, îmi ești frate, dar brînză e pe bani, că, S-a băgat brînză-n puțină*. PANN, P. V. III, 109/17, cf. ZANNE, P. III, 488. *Ai și tu puțină brînză la puțină și crezi acum că ai cășărie, se spune despre un om încrezut*. ZANNE, P. III, 485. ♦ L. e. c. a d. v. (Regional) *De-a puțină* = peste cap, de-a rostogolul, de-a dura. *De-a puțină se dau copiii pînindu-se în virful dealului și rostogolindu-se pe iarbă*. PAMFILE, J. I, 61. ♦ E. x. p. r. (Popular și familiar) *A spăla (sau a șterge, a rade) puțină* = a fugi, a pleca din fața unui pericol sau a unei situații nepălcute; a pleca pe furis; a o șterge. *Mi-am luat catrafusele și-am spălat puțină*. ALECSANDRI, T. 70. *N-a stat mult la gînduri spre a vedea că alta nu-i mai rămîne decît să spele degrabă puțină*. CANAGIALE, O. II, 232. *A doua zi ... am și spălat puțină*. VLAHUȚĂ, S. A. II, 315, cf. YDRG. *Se zicea ... că, într-un sat ... a făcut tot isprăvi d-ăstoa și e-a scăpat de-acolo spălînd puțină într-o noapte*. LUNGANU, CI. 102, cf. BL II, 183. *A scăpat de ștrang ... spălînd puțină iarăși peste grînă*. COCEA, S. I, 185, cf. JORDAN, L. R. A. 492. *Nu stau nici o clipă pe gînduri să spele puțină*. BOGZA, A. I, 360. *În timpul acestei exploziuni, Cavafa și-a luat catrafusele și a spălat puțină*. V. ROM. august 1953, 67. *A făcut ... vreun onor și vrea să spele puțină cît mai curînd*. TUDORAN, T. 27. *Veciorul, isteț și tare cum era, făcu ce făcu și spălă puțină din mijlocul lor*. MARIAN, T. 202. *Într-o bună zi spălără puțină tustrei și-și făcură drum prin străinătate*. ȘEZ. IX, 117, cf. I. CR. III, 219. ♦ P. e. x. t. Conținutul unei puțină (1). *2 puțină de poancă murate* (a. 1588). CUV. D. BĂȚN. I, 206/13. *Să gătească vreo 6 puțină de brînză*. FUNDESCU, L. P. I, 51. □ *Au mîncat toată puțină*. ♦ (Regional) Epitet depreciativ pentru o femeie leneșă (Moiseiu — Vișeu de Sus). GLOSAN NEG.

2. (Bis.; regional) Cristelniță. *Trei luminări ... de pe marginea puțină (cristelniței), adică a vasului în care se botcău copilul*. MARIAN, NA. 191, cf. ALB II/I MN 93, 2732/784, ALRM II/I h 229.

3. (Rar) Cadă de baie (din lemn). Cf. BIANI, D. S.

4. P. a. u. a. l. Numele mai multor recipiente folosite în culesul și prelucrarea strugurilor:

a) (Regional) Coș în care se pun strugurii culeși (Groși — Baia Mare). Cf. ALN II 6125/349.

b) (Prin estul Munt. și prin Olt.) Cîmbăr în care se toarnă strugurii din cos. Cf. ALB II 6 126/791, 872, 876.

c) (Prin estul Munt. și prin Olt.) Cadă în care se varsă strugurii spre a fi călești; (popular) căleătoare. Cf. ALB II 6 129/791, 836, 872, 6 131/836.

d) (Regional) Tocitoare (Rudina — Tîrgu Jiu). Cf. II IX 83.

e) (Prin Olt.) Coșul teascului. Cf. ALB II 6 137/876, 886.

5. (Regional) Vas în care se argătesc pieile (Răcășdia — Oravița). CHEST. V/61.

— Pl.: *putini* și (rar) *putinc*. — Și: (regional) *pûlără*, *pûtenă* (II III 326, VIII 77), *pôtină* (ib. IX 284), *bûtlună* (LM, II XIV 376) s. f.

— Lat. * *putina*.

PUTINGIOS, -OĂSĂ adj. 1. (Încechit) Puternic (I I). *Aluncea să vezi cazne în bieții oameni ..., bălăi în tot chipul, care nu este putincios omul a le spune.* N. COSTIN, LET. II, 13/17. *Bine ai nemerit, mărio la, de nu te-ai grăbit să-l mazălești pre acel domn harnic și de treabă, și putincios.* NEULCE, L. 19. *Țineți-vă, săracelor țări, dacă stîtlești putincioase, de acmu să biruiți nevoile.* id. ib. 113. *Ești putincios a vindeca boatele trupurilor.* MINEIUL (1776), 72¹/12. *De aud pe cîncă ce țaste putincios și învătă a face ceale ce sînt pentru binele de obște, îl pustiese și umblă să-l strice.* KLIMN, ap. IORGA, I. II, 191. ♦ (Substantivat) *Cei putincioși să ridice sarcina neputincioșilor ... cu cale și de trebuință ca să dăm și să așezăm academie* (a. 1766). URICARIUL, XIV, 188.

2. (Încechit) Puternic (II 2). *Leul ... și vulturul ... după în firii sale sînțire așe să cunoșură, precum mai tari, mai iuși și mai putincioasă dihanie decît dinșii alta a fi să nu poată.* CANTEMIR, I. I, 1, 29. *Din doi cel mai putincios* Să ia sabia îndată. PANN, E. II, 55/6. ♦ (Încechit, rar; despre lucruri) Rezistent, tare, solid. *Lucru așa de putincios și de virtos sabb soare nu este, căruia biruință și înfringere să nu se dea.* CANTEMIR, ap. ODOBESCU, s. III, 188.

3. (Încechit) Puternic (II I). *Va avea prieteni doi crai putincioși.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 162/23, cf. 135/29. *Are un crai putincios care cu a lui vitejie să apropie până aproape de Gova.* AMFILOHIE, G. 42/4, cf. DBLR II, 329. ♦ (Substantivat) *A putincioșilor mîna langă și ochiul neoprit este.* ZANNE, P. IV, 560. ♦ Influent. *Atunci l-acea vreme cînd au făcut uricul și mărturiile Lupul Var[nicul], nefiind damnealui [hatuanul] în țară și fiind dumnealui putincios, Lupul Var[nicul], la Neulăi Vodă, au năpăstuit și au făcut cum i-au fost voile lui* (a. 1720). BUL. COM. IST. IV, 50. ♦ (În limbajul bisericesc; cu referire la divinitate) Atotputernic. *Cirlița ... și linxul ... Din a lor drumuri preserise de mîna cea putincioasă.* CONACHI, P. 269. ♦ (Și în sintagma *putincios din avuție*) Înstărit, bogat. *Acci domni, ce au făcut curșile aceste, mai în trecele zile, au fost și mai putincioși din avuție.* MUSTE, ap. GCR II, 24/26. *Denaintea porșilor celor bogoși, a celor mai putincioși adevă, să afla niște drugi.* CRITIL, 55/34.

4. (Încechit) Puternic (II 2). *Putincioasă neamurile goșilor.* CANTEMIR, HR. 239. *Ne trebuie a ne adresa la un reprezentant al Ungariei vîitorului, al Ungariei putincioase.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 505. *Nici un guvern nu este putincios la o nație demnă decît bazat pe libertate.* BOLINTINEANU, O. 255.

5. (Încechit și regional) Posibil. *Într-acesta chip să apuce de ceale putincioase și folositoare.* AETHIOFICA, 117/18. *Am sorolit în tot chipul putinciosul ajutoriu de unde poate a se face* (a. 1813). URICARIUL, IV, 179/4. *Nu ... siliți pre învățecii voștri la toate putincioasele virtute îndată la început.* PETROVICI, P. 105/22, cf. LB. [Subsidiiile] au a se întrebui cu toată putincioasa economie. AR (1829), 52¹/15. *Voi întrebuița toate putincioasele mijloace spre u o dobîndi.* PR. DRAM. 140. *Că să luați amînte și să vă îngrijiiți, ca să aște și să dobîndescă toată putincioasa ocrotire*

și învărășire la pîcîncle lor

 (a. 1835). N. A. BOGDAN, c. M. 118. *Pojarsehi au dat acestor nenorociți putincioasă ușurare.* ASACHI, I. 173/30. *Milai ... făgăduia că, în cea mai mare grabă putincioasă, va alerga cu toată ostrea.* BĂLCESCU, M. V. 466. *România ... este determinată a opune toată rezistența putincioasă pentru libertatea sa.* ap. GHICA, A. 130. *Menținerea buniei orînduiei și curățeniei numai acolo este putincioasă unde este un loc pentru fiecare lucru.* BREZOIANU, I. 73/19. *A lucrat cu toată putincioasa prudență, precauțiune, prevedere.* BARIȚIU, P. A. I, 302, cf. III, 421. *În aceste luni [de vară] ... preumblarea este mai putincioasă decît alte dași.* FĂȚU, D. 119/5, cf. MAN. SĂNĂT. 114/21. *Este iertat dar Moldovei ... a se convinge dacă limbele nouă fac cît limba veche ..., doacă substituția lor este putincioasă.* RUSSO, S. 79. *Doresc să-l știu cine este și n-am putincios mijloc.* PANN, E. I, 44/22, cf. POLIZU. *Se face acestor ofițeri putincioasa înlesnire, libertindu-se cîte un galben pe fiecare zi.* MO (1860), 21/20. *Cu toate că eram în adevăr tratați cu toate politețele și afabilitățile putincioase, ... adeseori simțeam starea noastră de prizonieri.* SION, P. 273. *Întrebuițase toate mijloacele putincioase.* FILAMON, O. I, 146. *Eu voi da tot ajutorul putincios pentru susținerea „Convorbirilor”.* ALEXANDRI, S. 79. *Tironia timpilor trecuți nu mai este putincioasă aslăși.* BOLINTINEANU, O. 258. *Își urmează cu stăruința și răbdarea abicinuită ... finla sa ... prin toate mijloacele care-i sînt putincioase.* CONV. LIT. XI, 35, cf. DDRF, BĂRCIANU. *Te cunun, țîi dau loc de casă și toate înlesnirile putincioase.* D. ZAMFIRESCU, V. T. 152, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. V. *Împăratul atît de mult iubea pe tinăra sa soție, încît îi făcea, spre a fi fericită, toate mulțămîrile putincioase.* ȘEZ. I, 163. ♦ (Adverbial) *Nici au lăsat el noaună săracii să-i hrănim, căce că nu e patincios a-i hrăni.* CORESI, EV. 449. ♦ (Încechit, rar) Necesar (II I). *Să mi să dea voie a mă dăsluși personal exceleței voasre pentru lucrurile cele putincioase întru deschiderea unii asemenea fabricii* (a. 1833). DOC. EC. 527.

6. (Încechit; despre acțiuni) Eficace. *Smercnia iaste o mijlocire putincioasă pentru ca să iai aceea ce poftesti.* ANTIM, ap. GCR II, 7/4. *Atita fură de putincioase Vaiețele de maica obidată, Cîl de la pragul morșii să întoarcă de suscelul lui Parpanghel îndată.* BUDAI-DELEANU, T. 211.

— Pl.: *putincioși, -oase*. — Și: *putencios, -oasă* adj.

— *Putlăță* + suf. *-ios*.

PUTINCIOȘIE s. f. (În dicționarele din trecut) Posibilitate (2). Cf. GHICA, I, 214, GHETIL, B. M. 362, BĂRCIANU.

— Pl.: *putincioșii*.

— *Putincios* + suf. *-ie*.

PUTINEI s. n. *Putină* (I) mică, înaltă și strîmtă, în care de obicei se bate laptele ca să se aleagă untul; vasul împreună cu conținutul lui; (regional) maslincă, potroșcă (I), tic⁴. Cf. LB. *Ia și putineul, îl leagă c-un brîu ... Și în cealtă [mină] codru ... mbrăcînd.* PANN, P. V, II, 66/4, cf. POLIZU. [Șarpele] îl puseră într-un putinei. ISPIRESCU, ap. GCR II, 35/4, cf. DDRF, BĂRCIANU. *Ea oșta, cînd mai avea vreme și smălținea putinciele.* D. ZAMFIRESCU, V. T. 167, cf. ALEXI, W., TDRG. *Luptele stă în putineie pînă la două zile, după cum e mai răcoare sau mai cald.* PAMFILE, I. C. 25, cf. DIACONU, P. 27, ȘĂINEANU, D. U. *A trebui să verse putineial cu lapte, toamă cînd îl umpluse mai bine.* GALACTION, A. 266. *Întul era dus în putineul cîl o doncioară.* CAMIL PETHESCU, U. S. 204. *Bunica ne dădea putineul de bătut unt.* VLASIU, A. P. 181, cf. II III, IV, V, IX, X, XI, XII, XIV, XV, XVI. *Să aruncăm în ale guri căseate* [În putinei cu lapte bătut, Să le turnăm pe gil]. TEODORESCU, P. P. 176, cf. GRAIU, I. 65, MATEESCU, B. 64. *Am un putinei Plîn cu lei* (Dovleacul). ȘEZ. IV, 48. *Putinci De tei, Limbă de balaur* (Teaca și ențitul). ib.

vii, 124. ◇ (Ca termen de comparație) *Fecia e scundă ca putineia*. JIPESCU, o. 45. *Ca trapul ca balia ...*, *Miini ca putineile*. TEODORESCU, p. p. 578. *Un balaur gros ca putinial și lung de-o prăjină de pogon!* (Regional) *Parcă e trinit de la putinei*, se spune despre o persoană grasă. Cf. CIAȘANU, v. 193. (Regional) *A bate ca într-un putinei deocheat* = a încerca în zadar să facă ceva. Cf. ZANNE, p. v. 529. ◆ P. e x t. Conținutul vasului definit mai sus. ◆ (Munt. și prin Dobr.) *Vas în care se duce mîncarea la cîmp*. Cf. II 82, 208, 262, VII 187, 477, XII 43, 120, 158. — Pl.: *putineie* și (rar) *putineiar* (POLIZU). — Și: (învechit) *putinîu* s. d. LB, BARGIANU. — *Putină* + suf. *-ei*.

PUTINEU s. d. v. putinei.

PUTINICĂ s. f. Diminutiv al lui *putină* (1); (regional) putinioară. Cf. POLIZU, MARIAN, s. r. II, 6, DDFR, TDRG. *Rîșcovii se niarează pentru iarnă, păstrîndu-se în anume putinele*. PAMFILE, I. C. 247. *Pregătește verze din putinica din tindă*. SADOVEANU, o. v. 267. *Ei sîrau această carne și-o puneau în putinele*. MOROIANU, s. 26. *Storceau miera din făguri, o aduceau ... în putinici de stear*. STANCU, D. 21. *Bahaiul ... se compune dintr-o putinică sau cofă de lemn*. ALEXANDRU, I. M. 36. *De mîncare i-am făcut Acru boș din putinică*. TEODORESCU, p. p. 341. *Dobra subfrica Umple patinica* (Braga). GOROVEI, c. 30. ◆ P. e x t. Conținutul vasului definit mai sus; conținutul împreună cu vasul respectiv. *În momentul acesta, negustorul scoate eapacul de la patinica a doua de icre*. CARAGIALE, o. III, 153. *În tinda încăpătoare, stau de-a lungul pereților putinici ca brînză*. D. ZAMFIRESCU, ap. CADE. *Mama pusese o putinică de brînză, să avari pentru iarnă*. VLASIU, A. P. 132. *Se simte înăcrînt de parcă ar fi băul o putinică de boș*. V. ROM. februarie 1955, 196. □ *Au mîncat toată putinica*. — Pl.: *putinice* și *putinici*. — *Putină* + suf. *-ică*.

PUTINIOĂRĂ s. f. (Regional) Putinică. Cf. TDRG, PASCU, s. 160, SCRIBAN, D. *Am două putioare, Și ziua sint pline, Noaptea sint goale* (Cîzmele). PĂSCULESCU, L. P. 78. — Pl.: *putinioare*. — Și: *putioară* s. f. — *Putină* + suf. *-ioară*.

PUTINTE adj. v. potent.

PUTINȚĂ s. f. 1. Faptul de a putea (1); capacitate, forță, însușire fizică, morală, intelectuală de a acționa, de a face, de a realiza ceva; putere (11), (livresc) potență (1), (învechit) puternicie (1), puterintă (1), (glumet) puterisică. *L-am îndemnat, după patința-mi, spre osteneală* (a. 1700). GCR I, 340/19. *Am silit, după putința mea, ... de am lărat tu via Donuului*. ANTIM, p. XXV. *Ș-au fost un viteaz ea patință mare*. BUDAI-DELEANU, T. V. 33, cf. LB. *Nu cere de la noi lucru care să fie mai presus de putința omnească*. MAICOVICI, D. 413/26. *Ce rușine ... cînd am dovedi străinilor că nu avari putința de a fi, de a ne rîdica la înălțimea misiunii noastre*. KOGĂLNICEANU, S. A. 185. *Testul auziului ... s-a păstrat și aici nevătmă și, după putința-ne, s-a tradus nu numai cit se poate mai strîns originale, ci și mai la înțeles*. CIPARIU, în CONTRIBUȚII, I, 194. *Toată putința unei gîndiri mai complete*. MAIORESCU, în CONTRIBUȚII, I, 201. [Noaptea] *a pus în mînt-ne slavii patinții de-adus Aminte ce-i timpul*. COȘBUC, p. II, 298. *Putința de a te adapta mediului e o dovadă de superioritate?* BRĂTESCU-VOINEȘTI, p. 199. *Aceasta le dă niște putinți de înțelegere*. ap. IORDAN, L. R. A. 76. Ab-

solvența școlilor nu se putea îndelețnici cu niște scrieri care erau ca toltul în afară de gatal și putința lor de înțelegere. SADOVEANU, E. 96. *Unde nu este putința, la ce-i bună voința?* ODOBESCU, s. III, 86, cf. ZANNE, p. IV, 561. ◇ *Peste putință sau peste putința cuiva* = a) l o c. a d v. și a d j. (care este) mai presus de puterile sau posibilitățile (de realizare ale) cuiva; (care este) imposibil de realizat. *Măcar că foarte peste putință era sîracilor, iar nepatîndu-să într-altu chip a să face, au fîgădait boiarii ca să dea acești bani*. R. GRECEANU, CM II, 134. *Un laeru peste putință*. DRĂGHICI, R. 148/5. *Lucrul era cu grea, fiind peste putință a opri intrarea turcilor în țară*. BĂLCESCU, M. V. 109, cf. 66. *A fost peste putință Puterea armoniei să-l facă s-o înțeleagă*. ALEXANDRESCU, o. I, 181. *Ar fi un lucru peste putință a voi aceasta*. BOLINTINEANU, o. 428. *E chiar peste putință a urmări acest lanț*. ODOBESCU, s. I, 198. *Peste patință să nu vie*. CARAGIALE, o. II, 11. *Îi părea că asta ar fi peste patință*. SLAVIC, S. I, 22. *Vru să-l încheie; peste patință, gulerul era ea ferul*. BASSARABESCU, v. 45. *Era peste patință să fie dat în vileag*. GALACTION, A. 354. *Maierea, ca crîngul cu iepurii, peste putință a se păzi*. ZANNE, p. II, 298; b) l o c. a d v. (rar) foarte mult, foarte tare. *Cel ce piste putință gonește, nebul întreg să socotește*. id. ib. VIII, 642. ◇ l o c. a d j. și a d v. *Cu putință* = posibil. *Este poctul cel mai modest cu putință*. GALACTION, A. 105. *Stăteau grămădite toate mărunțișurile cu putință*. SADOVEANU, o. VI, 357. ◇ l o c. a d v. *Pe cit eu putință* = cit este posibil, în măsura în care poate, cit se poate. *Un titlu trebuie să fie, pe cit cu putință, o plapumă caldă și bine potrivită pentru subiectul învelit*. GALACTION, A. 278. *Stînică intră ... înlăturînd, pe cit cu putință, privirile de pe fațada strîmbă*. CĂLINESCU, E. O. II, 102. *Începu să recurgă la troc, să refuze pe cit eu putință bancnotele*. id. s. 627. ◇ l o c. v b. **A(-i) fi eu putință** sau (învechit) **a(-i) fi** (la, prin) **putință** ori **a-i fi eu putința** = a (se) putea (2-3). *Să fie puteare cuiva cu ferierea cea din lontru, iară fără de aceasta nu e putință*. PRAY, LUGACI, 172. *Și de va fi putință încă să i se închine*. PRAY, GOV. 21⁷/14. *De iaste putință și pînă în a cincea simțire să nu se însoare spre verii săi*. id. ib. 22⁷/17. *Au socotit să treacă în țeara ungurască, pren țeara leșească, că pren țeară peste munți nu era putință*. URECHE, LET. I, 202/12. *Nu iaste putință să-ș mîntuască viața*. PRAY, 124, cf. 118. *Nu-i putință fără mîntare*. DOSOFTII, v. s. octombrie 56⁷/11. *Nu era cu putință să lase*. BIBLIA (1688), [prefață] 3/12. *De or fi fost cu putință, s-ar fi întors îndărăt*. R. POPESCU, CM I, 234. *Pentru bani ... cu greu lucru era să-i înaplinească, că în grab' a să strînge den fără nu era putință*. R. GRECEANU, CM II, 165. *Ar fi fost eu putință să moară* (a. 1700). ap. TDRG. *Să nu să facă nunte în zilele ce sint oprite de beserică ... ce, după cit va fi putință, să se ferească de acestu* (a. 1741). GCR II, 29/30. *Întiași dată au dehnat un galion mare împărătese, ... și aprinzîndu-se de ardea eu mare pară ... care n-au fost cu putință să-l stingă* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 285/33. *Am cunoscut cumi că au fost eu putință a să birui* (a. 1773). GCR II, 91/13. *De-nu va fi în putință da-i'voi prî lezne fie acestea* (a. 1802). id. ib. 188/34. *Nuntai pe acel loc au fost mai la putință [înăsurătoare] din pricina caselor* (a. 1806). URICARIUL, X, 220. *Prin gloate ... nu-i eu putință a străbate*. BUDAI-DELEANU, T. 412. *Înapoi nu iaste cu putință a să întoarce*. BELDIMAN, S. P. I, 149/1. *Cît va fi priu putință să ne ajutăm înșine*. DRĂGHICI, R. 164/16. *Dar nimica nu va fi Prin putință să-i ferească De atingerea-nu de care O să moară mîne toți*. C. A. ROSETTI, c. 78/14. *Este oare cu putință să nu simțiți îndurare?* CONACIU, p. 87. *Pe cit imi va fi putința și eu își voi răsplăti*. PANN, p. v. II, 7/1. *Să vedeți acuma d-a fost eu putință Acea prețioasă dorință s-ascult*. ALEXANDRESCU, o. I, 112. *Dragă Tarsișă ...*, [fac] tot ce mi-a fi prin putință. ALECSANDRI, T. 1458. *Îi rugai eu binele*

să ne lase să treacă înoente; nu fu cu puțință, BOLINTINEANU, o. 301. Un lucru nu era nici Persidei cu puțință, să treacă ulița. SLAVICI, o. II, 89. N-a fost cu puțință să-l facă să tacă. ISPIRESCU, l. 2. Era cu puțință să se mai deștepte? DELAVRANCEA, t. 243, cf. MACEDONSKI, o. I, 43. Obieciurile sînt amestecate oriunde e cu puțință. IORGA, p. A. II, 159. Toate sînt cu puțință la turc. SADOVEANU, o. X, 109. Voi face șapte copii. E oare cu puțință? CĂLINESCU, l. O. I, 227. Sînt, totuși, încă nulte cu puțință. BLAGA, p. 159. Deasupra acestui înalt podiș ... au eru cu puțință să fie săpate gropi. BOGZA, c. o. 31, cf. TUDONAN, o. 9, VÎN. PESC. februarie 1964, 1. Numai cu ochii mîinii acest lucru e cu puțință. II. DAICOVICIU, d. 130. Dacă-ți este cu puțință, Te rog, fă ș-a mea voință. JARNÎK-BÎRSEANU, d. 246. ◇ **Expr.** **A(-i) sta culva în (sau, învechit, prin) puțință ori a fi în puțință:** culva a depinde (numai) de cineva realizarea a ceva; a fi în stare, a avea posibilitățile sau mijloacele necesare de a face ceva. [Sînt gata] a te sluji cu ce-mi va sta prin puțință. FILIMON, ap. **TRMG.** Din acest ceas nu le mai sta prin puțință d-a nu să vedea tutre patru ochi. DELAVRANCEA, s. 28. Sînișcau și pentru ce nu-i stă în puțință lui Rodean să le încunjure. AGĂRICEANU, a. 224. Dacă i-ar fi stat prin puțință, ar fi împușcat-o. GIULEANU, s. 143. (Cu schimbarea construcției) De-ar fi-a a avea puțință să fac precum doresc. ALECSANDRI, p. I, 165. **A face tot ce-l stă în (sau, învechit, prin) puțință** = a face tot posibilul, tot ce poate. Am făcut tot ce mi-a stat prin puțință. ISPIRESCU, l. 95. Belciug va face tot ee-i va sta la puțință să-l scoată din casa lui. REBREANU, t. 84. **Cel mai ... cu puțință** = cel mai ... posibil; extrem de ... Eu stut omul eel mai serviabil cu puțință. C. PETRESCU, c. v. 131. Aș dori să-și atrag atenția în modul cel mai civilizat cu puțință. **7 decembrie 1962, 37.** Merg pe calca ferată, Drumul cel mai drept cu puțință. SORESCU, p. 8. (Învechit) **A fi fără puțință** = a nu mai avea nici o posibilitate de a realiza ceva. Iaste fără de puțință a le dobtîndi. BIBLIA (1688), [prefață] 5/6. (Rare) **A fi în puțință de a ...** = a fi în situația de a ... **Împrieinașii nu erau în puțință de a ajunge la o împăcare.** N. A. BOGDAN, c. m. 45. (Învechit) **Pe (sau prin) eel în a fi culva (sau în iartă pe cineva) puțință** = în măsura în care (li) este posibil. **Conluerează și tu pe eel te iartă puțință.** MARCOVICI, d. 250/16. **Și văzdu că-și pui silința mai curînd a izbui, Pe eel tai va fi puțință și eu își voi răsplăti.** PANN, p. v. II, 7/4. (Cu schimbarea construcției) **Rugăm ... ca și întru aceasta, prin eel puțință va ierta, să primești a arăta aceeași anostivire (a. 1813).** UNICARIUL, I, 197. ◆ (Învechit și regional) Situație, stare materială; p. ext. situație socială. **Fieșicarele să mălucce cumu-i e puțință.** PRAY. GOV. 144^v/5. Nu elheltuie ca un doum după puțință fărîi. NECLUCE, l. 70. **Și scoasă și ruptă pe fară, de-i aședza pre oameni pe puțință.** id. ib. 149. **Cu mare bucurie prîmînd pre mîria sa, toți ospătîndu-l eel mai bine și după puțință le-au fost.** R. GRECEANU, cm II, 142. **Au lăsat și aăria sa cu să fie ... peclului ... după puțință și treapta fieșecăruia.** R. POPESCU, cm I, 576, cf. A v 25. ◇ **L. oc. a d j.** **Cu puțință sau cu puținți** = bogat, lustrîrit. **Fîind lipsiți de pliae, le mergē mai greu; can' fugie din cei saraci, iar cei mai cu puțință era multămîști.** NECLUCE, l. 382, cf. CANTA, LET. III, 178/21. ◆ (Învechit) **Influență (a cuiva).** **Mardonie hatmanul ... avca cinste mare la Xerxis, și puțință i să sporea.** HERODOT (1645), 357.

2. **Mijloc, modalitate de realizare, de înfăptuire a ceva, posibilitate (2), (învechit și popular) putere (IV I), (învechit) puterîntă (2), putineioșie, (regional) modru (2), (învechit, rar) putibilitate;** faptul de a fi posibil, posibilitate (1). **Nefîind puțință să se hrănească fără de muncă (a. 1675).** GCR I, 219/31, cf. I.B. **Spre a nu deseurața pe soli și a le lăsa sperarea puținței unei învoiei, se numise o coanșie din seut.** BĂLCESCU, m. v. 201, cf. POLITU. **Nu atît puterile, cît**

puțințele ne-au lipsit. ODOBESCU, s. II, 386. **Acastă puțință ca fiul său să se fi tadreptat făcea ca bietul tată să fie înclinat spre a-i mai da crezare.** MILLE, v. p. 136, cf. DDBF. **Nimeni să n-aiabă puțință să-i vadă.** COȘBUC, AE. 21, cf. ALENI, W. **Totuși, între aceste două curente atît de deosebite s-a putut stabili puțința unei activități anume.** PETICĂ, o. 418. **Nu auî avui măcar în gînd puțința de a mai glumi pe socoteala vreuaci depărtate anticități.** HOGAȘ, DN. I, 279. **Vorbca utit de blind că Titu nu găsi puțința să se supere.** REBREANU, I, 189, cf. ȘĂINEANU, d. c. **Și le-arătasi puțința refugiuului pria peșteri.** MINULESCU, v. 106. **Sînt oameni care pourtă în ochi, fără nici o puțință de amăgire, tot adevărul personalității lor.** GALACTION, A. 58, cf. VOICULESCU, p. II, 113. **I-a făcut să vadă puțința unui trai mai bun.** SADOVEANU, o. VI, 287. **În mîniile ... poporului muncitor stă puțința de a ne fărîi un trai iabelșugat.** SCĂNTEA, 1951, nr. 2232. **Tîncretul are puțința de a preface în realitate cele mai îndrăznește visuri ale sole.** ib. 1952, nr. 2511. **Erau anai ales intelectuali lipsiți de puțința de a construi.** CĂLINESCU, B. I. 124. **În tot timpul ăsta ... n-ai avut puțința să-mi dai un semn de viață.** II. LOVINESCU, T. 331.

3. (Învechit, rar) **Putere (II I).** **Acest lucru îl făcea Xerxis aumai ... să-și arate puțința lui.** HERODOT (1645), 369.

4. (Învechit, rar) **Putere (II 3).** **Ce folosu-i acum a să puac împotriva celia puțințe Cării loată Asia să supune?** BUDAI-DELEANU, T. 301.

5. (Fiz.; Teln.; astăzi rar) **Putere (III 5).** [Gravitataea] **estî aei puțință care silește un trup a troge spre ehendru pămîntului.** AMFILOHIE, G. F. 65^v/5. **Putința care mișcă sau poote mișca aiașina.** M. DRĂGHICI, F. I, 47^v/9. **Putința se măsoară deci prin lucrul efectuat în unitole de timp.** MARIAN-ȚIȚEICA, FIZ. I, 78, cf. 191.

— Pl.: puțințe și (rar) puținți. — Și: (Învechit) puțință s. f. BĂRCIANU.

— **Putea + suf. -înță.**

PUTIOĂRĂ s. f. v. putnloară.

PŪTIRĂ s. f. v. putnă.

PUTMĂL s. m. (sg.) (Regional) Om puturos (I 2) (Caransebeș). L. COSTIN, GR. BĂN. II, 163. ◇ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) **Ce putmal de oat.** id. ib. — Etimologia necunoscută.

PUTOĂNĂ s. f. v. putou.

PUTOĂRE s. f. I. (De obicei cu determinări care precizează sensul) **Emanatie rău mirositoare răsplîdită de ceva sau de cineva, duhoare, exalație, puturoșenie (I); atmosferă viciată de această emanatie, (franțuzism rar) m e f i t i s m;** (Învechit) **microorganism provenit mai ales din descompunerea substanțelor animale sau vegetale din bălți, agent al unor boli infecțioase; miasmă.** **Și putrezise trupul lui și de putoare nime nu putea să se apropie.** VANLAAM, c. 352. **În lut și în cenușă te prefaci, o, oamc, În viitoare, după care te afli în putoare.** M. COSTIN, ap. GCR I, 205/25. **Și să va sui putre goia lui și Să va nălța putoarea lui.** DOSOFTEI, ap. GCR I, 264/16. **Nu era puțință să meargă oaul pe drumuri ... de putoarea aare unde se ttiapa ausul lor.** N. COSTIN, LET. II, 63/9. **În gunoaie și tu putoare ai pre moșu-lău (Incepitul scd. XVIII).** MAG. IST. III, 29^v/22, cf. ANON. CAR. **Trupul Radului Vodă groaznic și întuneat, plia de puroi și de putoare.** ANON. CANTAC., CM I, 102. **Într-o parte le murca caii, într-altă parte slujitorimea, unde să făcuse și putoare foarte groaznică și acuserăți dă mortăciuni.** R. GRECEANU, cm II, 185. **Grea putoare de gload sau de alt airos neplăcut sloboade (a. 1710).** GCR I, 359/27. **S-a obținut a fi**

înunile locuri de a duce trupurile morților, atunci când pentru putrejunea și putoarea sînt sănătății foarte stricătoare (a. 1808). IORGA, s. d. XII, 200, cf. DRU, LB. Din împărăția animală, putoarea, cînd creapă și putrecesc animalele, așijderea și din vegetabilă, se meșteacă cu atmosfera. ANTROP. 108/15. Multe mii de trupuri de om, de cai și de cămile zăceau d-a lungul drumului și aerul se împuși de o mare putoare. BĂLCESCU, M. V. 162. Potrivește mirosul trandafirului cu putoarea porcului. PANN, P. V. I, 162/23. Putoarea leșurilor putrezinde te ameșea. NEGRUZZI, s. I, 291, cf. POLIZU, BARCIANU, V. Dar de ce nu se culcă, dacă-s obosiți, și șed în putoarea aceea? CONTEMPORANUL, IV, 138, cf. ALEXI, W., BIANU, D. S., ȘĂINEANU, D. U., CADE. Putoarea sălbăticiunii era pentru el ca un fir solid pe care umbla fără greș. SADOVEANU, O. VIII, 451, cf. SCRIBAN, D. Era o hărmlăie și o putoare caldă, de oameni nespălați, înghesușiți, cu suflarea neori grea. CAMIL PETRESCU, O. I, 76. Îi făcea greață putoarea de piscă, intrată în mobilă. BENIUC, M. C. I, 310. Cînd mă vezi fumînd, strigi la mine că-ți umplu casa de putoare de mahoarcă. T decembrie 1964, 9. A apucat-o la fugă... lăstînd în urma sa o putoare a om mort. SBIERA, P. 310. El luă perii și-i băgă în foc. Însă ea simți putoarea. RETEGANUL, P. IV, 57. Nu poți să trăiești în putoarea cea mare care vine din fundul fințînii. ȘEZ. II, 203. ◊ Fig. Au umplu de bun miros toată lumea și putoarea păcatului au gonit (a. 1745). BV II, 82. De putoarea păcatului curățește-mă. MIÑEUL (1776), 157¹³/22. Rușinatul Neron și nebunul Caligula, confundăți fiind în putoarea noroiului răutății. ȚICHINDEAL, F. 358/8. ◊ Compus: (rar) putoarea-dracului = numele unei substanțe medicamentoase (urît mirositoare) nedefinite mai de aproape (prohabil, pe bază de sulf). Să se răpadă iute Ștefan pînă la spițarie și să ie de zece parale putoarea-dracului. HOGAȘ, DR. II, 98. ◊ (Învechit, rar; în forma putore) Fecale (de om). Călugărul, de va șede înaintea fraților să-și leapede putorea lui sau apa lui..., să se pocăiască o zi. PRAV. GOV. 126^v/12.

2. Epitet pentru o persoană leneșă, murdară sau lipsită de caracter; epitet pentru o femeie de moravuri ușoare. Cf. POLIZU, DDRF, TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, C. PETRESCU, I. II, 128, DUL. FIL. II, 275, SCRIBAN, D. Uite mîntea mea a proastă; Să mă car de la nevastă și să mă duc cu-o putoare. PARASCHIVESCU, C. Ț. 53. Marș afară, putorilor! CAMILAR, N. I, 334. Uite-o și pe dezmafata! Putoare! T februarie 1962, 34. Sînt și unele putori avare care au cîte-o saca cu un cal. V. ROM. ianuarie 1966, 178. Unde-i cîte-o putoare, Se ține de mine mare. ȘEZ. II, 184, cf. REV. CRIT. III, 166. Să mî duc la șezătoare, Să nu zică că-s putoare. BIBICESCU, P. P. 185. Eu am fost ca și o floare, Nu ca ce hidă putoare! BUD, P. P. 30, cf. MAT. DIALECT. I, 26, 89. ◊ (Pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) Se duce la putoarea ei de ibovnic și îi duce o băntură care îl mai ține cu nișcă viață. GORJAN, H. I, 76/5. Toate astea din pricina unei putori de muieri. ARGHEZI, S. XI, 24. Să-și audă vorbe?... Că face cine știe ce, ca putoarea aia de duduia Carmen Popescu? BARBU, P. 162. ◊ (În imprecății și în formule injurioase) Evanghelia mă-ti de putoare! SADOVEANU, P. M. 68. „Mnezeii mame'voastr'... putori! GALAN, Z. R. 57.

— Pl.: putori. — Și: (Învechit, rar) putore s. f. PRAV. GOV. 126^v/12.

— Lat. putor, -is.

PUTOI subst. (Regional) Stîlp (la o stîină) (Romos — Orăștie). CHEST. V 8/65.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

PUTÓN s. n. (Transilv.) Vas făcut din doage de lemn, asemănător cu putina, care se poartă adesea în spate și care are diverse întrehuînări. Un puton (bot) de gunoi e destul pentru șase buciumi. ECONOMIA,

157/5. Căzile, ciuberele, putoarele..., întii cu apă fierbinte, apoi cu rece... să se spele. ih. 160/4, cf. LB, POLIZU, PAȘCA, GL., COMAN, GL., ALR II 6 125/325.

◊ (Regional) Bidon pentru untură (Moftinu Mic — Carei). ALR SN IV h 1 042/334.

— Pl.: putoane și putonuri. — Și: putoană s. f. СИНАС, II, 301.

— Din magh. putton.

PUTORE s. f. v. putoare.

PUTORÍ vh. IV. În tranz. (Transilv. și prin nordul Mold.) A lenevi, a trîndăvi. Cf. REV. CRIT. III, 166, ALR I 323/100, 1 323/273, ALR II/I h 97/574. Să nu șadă și să putorească! GLOSAR REG.

— Prez. ind.: putoresc.

— V. putoare.

PUTORÎȘCĂ s. f. (Familiar și peiorativ) Diminutiv al lui putoare (2). Cf. DEX.

— Pl.: putoriști.

— Putoare + suf. -ișcă.

PUTÓS, -OĂȘĂ adj. (Învechit, rar) Puturos (11). (Fig.) Povestea a unei adevărate istorii, în urechile și gurile a unor băsnuitoari cîzînd, în putoase și grozave blojituri să prefacă. CANTEMIR, HR. 139.

— Pl.: puțosi, -oase.

— Cf. puți.

PUTPUDÚCHE interj., s. m. v. pltpalac.

PUTPUDÚCHI interj., s. m. v. pltpalac.

PUTRĂGAI s. n. v. putregal.

PUTRĂGANIE s. f. (Învechit și regional) Putregai (1). Cf. POLIZU, ALR I 960/49.

— Și: putrigănie s. f. POLIZU.

— Putrăgal + suf. -anie.

PUTRĂJUNE s. f. v. putrejunie.

PŪTRĂT, -Ă adj. v. putred.

PŪTRĒD, -Ă adj. 1. (Despre corpuri ori despre substanțe organice sau despre obiecte confecționate din astfel de substanțe: adesea prin lărgirea sensului) Care și-a pierdut aspectul, consistența, duritatea etc. sub influența agenților externi normali sau patogeni și care a intrat în putrefacție (1); alterat, descompus, putrezit, stricat, (livresc) putrid¹. Cf. ANON. CAR. Din pomeții săi mîntîncă poame putrede (a. 1714). GCR II, 12/12. O peară Putrădă. BUDAI-DELEANU, Ț. 335. Mai toate podurile... sînt putrede și stricate (a. 1815). URICARIUL, V. 439, cf. CLEMENS, DRU. Te cobori pe o scărișă... putredă acum de vechime. NEGRUZZI, S. I, 311. Am văzut... lipscani și bogasieri care își împodobesc magaziiile cu marfă putredă. FILIMON, O. I, 93. Casa-i dărîpănată..., streșina-i putredă. ALECSANDRI, T. I, 318. [Volumele] s-au mucețit astfel, încît cele de hîrtie sînt mai mult putrede. ODOBESCU, S. I, 339. [Casă] a cărei streășină de șîndrilă era putredă. EMINESCU, N. 37. Se rupse așa, căci era putredă. ISPIRESCU, L. 55. Ai un stîge care ar învia un cadavru putred. DELAVRANCEA, T. 243. Cudavre putrede... pe care foșnesc viermii. IONESCURION, S. 248, cf. DDRF, BARCIANU. Somnoroșii bureți, crescuți fără sămînță pe șîndrila putredă a acoperișului. HOGAȘ, DR. I, 24, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. Într-o strană am găsit lemn putred. GALACTION, O. 81. Merse mai departe..., călețînd peste foi putrede. C. PETRESCU, I. I, 146. O pocnătură... rupse ecoul ca pe o pînță putredă. BRĂESCU, O. A. I, 228. Stuful putred din acoperiș. VLASIU, D. 249. Se așază în soare, pe un colț de trunchi putred. SADOVEANU, O. IX, 194. Podul era putred. CĂLINESCU, S. 715. Parc-ar fi niște roade putrede. BLAGA, POEZII, 89. Coridoarele goale,

vechi, eu dușumeaua aproape putredă. CAMIL PETRESCU, o. III, 192. Pântntul acoperit cu franziș putred ne prindea picioarele. STANCU, B. A. I, 82. Copitele vacii erau putrede și descompuse. BOGZA, c. o. 28. Un măr atrnă putred pe creangă. BENIUC, v. 76. [Grajdan] era vecii și putred. II. LOVINESCU, T. 177. S-a aprit lângă o cioată putredă. VÎN. PESC. mai 1961, 11. Venea dinspre munte un vânt tătos, cu miros de zăpadă și pădure putredă. v. ROM. ianuarie 1965, 52. Mirosul sălbatic al arborilor putrezi. SCÎNTEIA, 1965, nr. 6 657, cf. ALR I 960. Pe lângă un măr putred se strică și cel buu. ROMÂNUL GLUMET, 35, cf. ZANNE, p. 1. 216. Mulți copaci pe dinafară se văd frumoși și pe dinlăuntru snt putrezi, scorburoși. ZANNE, p. 1. 147. Nu te răzina de stlp putred, id. ib. III, 383. Unblă tunădiind teie patrede, se spune despre cei care duc o viață grea, aspră. Cf. id. ib. v. 622. ♦ Fig. Nici un eubnt putred den gura voastră să uu iasă. CORESI, I. 426/12. Nici să ne lenim cătră fericita chemare a lu Dumnezeu pentru strinsoarea bogăției putrede. id. EV. 420, cf. N. TEST. (16-18), 260^v/32. Temeiurile pe care a zidit templul fericirii sale au fost patrede și tiealoase. MĂNCOVICI, D. 8/21. Mărire putredă. ALEXANDRIA, 165 17. De-a lui favoruri putrede Rizind, își bate joc. NEGRUZZI, S. II, 40. Toamna asta udă, mai putredă ca cele ce s-au dus. BACOVIA, o. 61. Putreda tăcere pășind pe streșini joase. LESNEA, VERS. 242. Pentru acea ființă curată, fiul lui Leu-Împărat e un venin putred. SADOVEANU, o. XII, 126. Clopote de lemn cu putred Glas jesele. ARGHEZI, VERS. 76. ♦ (Regional) Friguri putrede = febră tifoidă. Cf. LB. Am fost bolnav de friguri putrede. SADOVEANU, o. IX, 478. ♦ (Substantivat) Și șezură de aleseră, bunii tu vase, e putrezii lepădară ufară. TETRAEV. (1574), 223. Să cade putredului acestuia să să mbraze în neputrezire (a. 1650—1675). GCN I, 233/30. Miroase a slivă, a putred, a oase. ISAC, o. 113. Mincea-te-ar putredu să te mântuce. ȘEZ. IV, 17. ♦ (Pe lângă nune de culori, indică o nuanță închisă a acestora) Verdele mușcagiuului nu semăna cu verdele pe care-l avea iarba. Era un verde putred, care mirosea greu. STANCU, B. A. II, 404. ♦ (Învechit) Emanat de corpuri sau substanțe putrede (1); p. ext. rău mirositor. Dutoarea acea putredă... și miazmatică a bolnavilor. CUCIURAN, D. 30/6. ♦ (Îrar; despre ape stătătoare) Clocit, stătut. Ape putrede care priesc numai papurii. GALACTIION, o. A. II, 208. Piere orice sântușă bună în mlaștina patredă. CAMIL PETRESCU, T. II, 206. ♦ (De obicei adverbial; ca determinant al unui adjectiv, rar substantiv, de care este legat, de regulă, prin prep. „de”) (Care este) foarte, extrem de... Vestea e lu fără sfoară, că ești putred de bogat. PANN, P. V. II, 89/15. Este putred de bogat. I. IONESCU, D. 342. Oameni putrezi de păcate. ODOBESCU, S. I, 25. Un boier așa de mare, putred de bogat. CREANGĂ, A. 158. Un flăcău destul de copt, putred de bogat. CARAGIALE, o. I, 71. Ei erau... convinși că soerul lor e putred de bogat. AGÎRBEANU, A. 151. Un zgreit putred de bogat. GÎRLEANU, N. 8. Pe vremea aceea, stăpnea în Crîngu un boier mare, bogat, putred de bogat. MIRONESCU, S. A. 87. Era tuctul că-i vorbește alt de prietenos un om putred de bogat. C. PETRESCU, A. 301. Am avut rude putrede de bogate. CĂLINESCU, I. o. II, 87. O să fii putredă de bogată, id. s. 374. Era avocat mare. Putred de bogat. STANCU, B. A. IV, 245. Veși călea poate-n picioare Strugurii putrezi de copși. BENIUC, v. 72. Negru și budzat, Putred di bogat. VASILIU, c. 22. Frage podul, măi podar, Să trec lu ăl etreiumar..., Că e putred de bogat și să-i ieu nu e păcat. TEODORESCU, P. P. 293. Tatăl său le va da orice, că e împărat puternic și bogat putred. RETEGANUL, P. II, 68. Era bogat putred. ȘEZ. VI, 150. Cei doi fii ui moșului cari ajunseră acum negustori putrezi de abuși. REV. CRIT. I, 135. Putrăd de beat. ALR I 1 724/28, cf. 1 724/87, 109, 118. Putrăd di gras. ALR II/1 MN 49, 2 266/386. (Elipitic) Văru-meu are moște, moștră mare mecauă, lu Obor, e senator, e putred, dă-l draeului. CĂLINESCU, E. o. II, 146. Baia-i bună, putredă, păcat că n-o lucrăun.

Com. PAȘCA, cf. ALR II/1 MN 49, 2 266/250, 362. ♦ (Popular; despre ploii) Persistent și mărunț (1 4), specific toanuei. A treia zi... de dimineață ni se arată iunie în muntana lui noiembrie, cu întunecarea a tot orizontului și cu ploaie putredă, plină de toată stricăciunea (a. 1837). IORGA, S. D. VI, 121. Cînd cădeau ploile eele patrede, ... uzi ptnă lu oase, trebuia să dormim în glod. GANE, N. II, 102. Negurile se ridică de pe păduri sau vin de la șes; în acest caz prevestese ploaie putredă. PAMFILE, VĂZD. 101. Muntele se învălu o tună întregă în neguri și în ploii putrede. GALACTIION, o. 159. În înfășurarea-i umilită... era altă tristefă, ea și în ploaia patredă de afară. SADOVEANU, o. VI, 563. Îl cuprinse nostalgia unor arnute tin iners, sub ploii putrede. CAMILAN, N. II, 139, cf. II X 534, A v 14.

2. (Învechit) Care este supus putrezirii, pieirii; p. ext. trecător; (învechit) putregăios (2). Au făcut Dumnezău eerul și pântntul și omul, toate cele văzute și nevăzute, carile snt putrede și trecătoare. VARLAAM, c. 82. Unde-i aurul și argintul, unde-s robii cei malți și jocurile? Toate-s putrede și toate-s prah și toate-s umbră și somu. MOLITVENIC (sec. XVII), 302.

3. Fig. (Despre oanteni, grupuri sociale, regimuri politice etc.) Decăzut moralicește; corupt, descompus. Și ne apropiem mai vrtos frtmșeiei aceștii lumi nestătătoare și putredă. CORESI, EV. 419. Feeioria ta putredă, cu curvie și cu muiare. PRAV. GOV. 21^v/1, cf. 32^v/11. Voi stătești tot atla de putrezi și scăzuți, N-aveți nieri politiefa ee-avură cei căzuți. BOLINTINEANU, o. 144. Să te pui în frantea poporului și să răstorni această aristocrație putredă. CAMIL PETRESCU, T. II, 331. Revolta împotriva acestei societăți putrede. SADOVEANU, E. 77. ♦ Ex p r. E ceva putred la mijloc (sau lu Danemarea), se spune cînd, într-o anumită acțiune, există ceva suspect, vătămător, cînd lucrurile nu se desfășoară normal. Este ceva putred în Danemarca..., zice el, cu gestul de teatru al prinfului tragic. SADOVEANU, o. VII, 225. (Cu schimbarea construcției) Despre domnișori ce sū ziei? Era ceva putred în familia lor? BARBU, p. 143.

— Pl.: putrezi, -de. — Și: (regional) pūtrūt, -ă (ALR I 960/5, 26), pūtrid, -ă, pūtrit, -ă (ib. 960/418) adj.

— Lat. putridus.

PUTREDÍ vb. IV v. putrezi.

PUTREDÍRE s. f. v. putrezire.

PUTREDÍT, -Ă adj. v. putrezit.

PUTREDITÓR, -OĂRE adj. v. putrezitor.

PUTREFAȚIE s. f. 1. Proceș de descompunere a unor substanțe organice (vii sau moarte) sub influența unor agenți externi normali sau patogeni; (astăl rar) putrezeală (1), putreziciune (1), (Învechit și regional) putrejuine (1), (Învechit, rar) putrifacțiune. Gunoaile numai atunei un devenit îngrășături cînd s-au transformat în gunoi putred... (Putrefacția) este aceea în vremea cătră produsele ce se esavură din ea snt amoniaeoase. BNEZOIANU, A. 35/17. Aceste substanțe vătămătoare se dezvăluie în vremea putrefacției materiilor animale și pare că snt solabile lu apă. MANIN, FR. I, 63/30, cf. STAMATI, D. Sennele de putrefacție snt cele mai sigure care dovedese moartea. POILUZU, P. 224/11. Originea hidrocarburilor trebuie căntată în putrefacția microorganismelor vegetale și animale. IOANOVICI, TEHN. 18. Mormane de ftu și de gunoie umpleau aerul cu un miros hibrid de iarbă cosită și de putrefacție aeră. CĂLINESCU, S. 5, cf. DL, DM, LTR², DN², DER, M. D. ENC., DEN. ♦ Spec. Fază ultimă a procesului de asimilare și dezasimilare a hranei de către un organism viu, care constă în descompunerea, sub acțiunea fermenților, a resturilor neasimilate din materia cu care s-a hrănit organismul. Regimul

alimentur ... lactovegetarian ... dă loc la cele mai puține putrefacțiuni. PARHON, B. 147. *Procese intense de putrefacție sau fermentație intestinală.* BELEA, P. A. 245, cf. DEX.

2. Fig. (Rar) Putreziciune (3). Cf. DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: putrefacții. — Și: (astăzi rar) putrefacțiune s. f. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

— Din fr. putréfaction.

PUTREFAȚIUNE s. f. v. putrefacție.

PUTREFIĂ vb. I. Refl. (Livresc) A putrezi (1). Cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. ♦ Fig. *Suflețel, Hagienuş erau putrefiași de cultură.* CĂLINESCU, B. I. 104.

— Pronunțat: -fi-a-. — Prez. ind. pers. 3: putrefiază.

— Din fr. putréfier.

PUTREFIABIL, -Ă adj. (Livresc) Putrescibil. Cf. DN², DEX.

— Pronunțat: -fi-a-. — Pl.: putrefiabili, -e.

— Din fr. putréfiable.

PUTREFIERE s. f. (Livresc) Putrezire. Cf. DN², DEX.

— Pronunțat: -fi-e-. — Pl.: putrefieri.

— V. putrefia.

PUTREGĂI s. n. I. Lemn sau plantă putredă (1); masă vegetală aflată în descompunere; obiect de lemn putred; p. ext. obiect vechi și extrem de uzat (de prea multă folosire); (rar) putrezitură, (învechit și regional) putrăganie. *Măiestrele zine Pe voinici frumoși îndrăgesc de moarte ... Lutându-le inimă adevărată și în locul acei, alta ele arină De putregai.* BUDAI-DELEANU, T. V. 51, cf. DRU, LB. *Strălucitor putregaiul, a fost copac cu mărime.* CONACHI, P. 114, cf. POLIZU. *Mușchiul se lățește pe-un copaci pe care-l tai, și nu-l lasă pîn' ce viermii nu-l prefac în putregai.* HASDEU, R. V. 61. *Te-a slujit un drac ..., pentru un putregai de căpăți ce-mi trebuiește sub talpa iadului.* CREANGĂ, O. 76, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U. *Numai ferigele ude, Putregaiul și bureții își trînet mirezme crude în desimea groasă-a ceții.* TOPÎRCEANU, B. 24. *Aprinse putregai, își învăli obrazul și se sui iar la roi.* SADOVEANU, O. XI, 131. *Muguri noi știșnesc din putregai.* BENIUC, V. 80. *Putregaiul se curăță numai cu toporul.* H. LOVINESCU, T. 262. *Se-ntunecase. Putregaiul lumina Cu plpitri livide-n pteuri și buchete.* LABIȘ, P. 393. *Cleanul trage bine și la viermi de putregai de anin sau de salcie.* VIN. PESC. decembrie 1961, 20. *Putregaiurile vechilor armături ieșeau din apă ca niște capete de înecați.* V. ROM. ianuarie 1965, 91, cf. LTR², DER. *Crește pe putregaiurile buturugilor putrezinde.* H. IV 71. *Cară de cele mocănite ... Cu bulucii de scai, Cu spițele de putregai.* POP., ap. GCR II, 336. *Măntine putregai de fag, Să ctnt codrului cu drag.* SEVASTOS, C. 203. *Vede sub un putregai dormind un iepuraș.* ȘEZ. II, 188, cf. III, 139, X, 139, GRAIUL, I, 537, DENSUSIANU, T. II. 331, ALR I 960, A III 9, 18, V 34. *Astăzi nitndru ca un munte, Mîine putrigăi mărunte.* UDRESCU, GL. ♦ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) *I s-a rupt în bucățele și putregaiul de frîu.* PANX, P. V. III, 89/10. *Na, porumbacule, pentru putregaiul tău de durăitoare.* GANE, ap. CADE. ♦ Fig. *Îată în miî de cazuri ... putregaiul trupesc și sufletele prefăcîndu-se.* GALACTION, O. 236. *Singure vin lucrurile din trecut ... Vin din buruienile vrenii, Din catifeaua putregaiului.* ARGHEZI, VERS. 207. *Inimă de putregai, N-am un cușit să te tai!* CIAUȘANU, V. 119. ♦ Boală a plantelor (provocată de unele specii de ciuperci), care duce la putrezirea plantelor. *Un alt mesteacăn se puse în locul aceuia (pe) care putregaiul începuse a-l roade.* ISPIRESCU, ap. CADE, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Învechit, rar) Mucegai (1).

Un vechi părete ... mîncat de umezeală și de putregai. ODORESCU, S. I. 164. ♦ (Învechit, rar: în forma putregaie) Mîros urit, de putrefacție. *Și să va sui putregaia lui și să va nălța putoarea lui.* DOSOFTEI, ap. C. CR. 240/17. ♦ Epitet depreciativ dat unui om bătrîn și neputincios sau unui om decăzut, corupt etc. *Cum? Și el umblă după-nsurat ... putregaiu dracului!* ALECSANDRI, T. 632, cf. CADE. *Îmi pare rău numai de copiii ăștia, care nu sînt putregaiuri ca voi.* H. LOVINESCU, C. S. 36. *De-ai fi, neico, vrun voinic, T-aș da gură pe nimic; Numa, ești un putrigaî, Nu-ți dau gura nici pe bani.* HODOȘ, P. P. 187.

2. Fig. Ceea ce este decăzut moralicește, descompus, corupt; stare de decădere morală; descompunere, corupție, putreziciune (3), (rar) putrefacție (2), (învechit) putrejune (3). *Aci lanțuri d-aramă înjugă conștiința, Colo pulbere d-aur ascunde putregai.* ODORESCU, S. I. 28. *Aș voi să am cîteva parole să le las acasă mamii și eu să vin să răsufli vro săptămîină la tine, că n-am ieșit din acest oraș de putregai ... de doi ani.* CARAGIALE, O. VII, 569. *O revoluție cu înfelesul de dărmare a unei orînduirii de putregai.* ARGHEZI, B. 132.

3. (Entom.; popular) Licurici (*Lampyris noctiluca*). ALR I 1 895/1, 65, 107, 156, 249, 320, 370, 614, 878.

— Pl.: putregaiuri și (învechit și popular) putregaie (BARCIANU, ALR I 960/9, 103, 158, 160, 186, 200, 243, 249, 512, 573, 578, 600, 679, 730, 803, 988), (popular, m.) putregai (ALR I 960). — Și: (învechit și regional) putrigăi (ib.; pl. și putrigăie, ib., m., putrigăi, putrigai, ib.) s. n., (regional) putrăgai (ib.; pl. și putrăgaie, ib. 960/56, 61, 77, 150, 847, putrăgai, ib. 960/337, 350, 354, 355, 357, 840, m., putrăgai, ib. 960/5, 24, 45, 51, 59, 63, 65, 93, 131, 148, 231, 257, 285, 302, 335, 341, 582) s. n., (învechit, rar) putregăie (DOSOFTEI, ap. C. CR. 240/17) s. f.

— De la putred.

PUTREGĂIE s. f. v. putregai.

PUTREGĂI vb. IV. Intran z. (Rar) A putrezi (1). Cf. SCRIBAN, D. *Penibilu lor maculatură a putregăit prin podurile școlilor de țară.* SCINTEIA, 1962, nr. 5 755, cf. SCL 1973, 52. ♦ Tranz. fact. Fig. *Călăii ... mulțămiiși că pot sîrpi rîul ce putregăia temelile împărăției ...* TAFAHAL, S. 152. *Plictisul năpădește cu pîrul împrejurul, Putregăind lumina sub ceruri de gudron.* LABIȘ, P. 278.

— Prez. ind.: putregăiesc.

— Putregai + suf. -ăi.

PUTREGĂIOS, -OĂȘĂ adj. I. (Popular; despre corpuri, substanțe vegetale) Putred (1). Cf. DRU, LB, POLIZU. *Umple grupa cu jaratec și cu lemne putregăioase.* CREANGĂ, P. 29, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., CÂNDREA, F. 339, TDRG. *Un lemn mare, putregăios, rîmas prîntre tăciunii din vatră.* LUNGIANU, C. 25, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Sub butuc putregăios Șede Ion mînios Mîndrescu, L. P. 73. Și s-a pus în cap dă masă P-o cioată putregăioasă.* MARIAN, SA. 275. *Du-te, bade, sîndos, Ca un tranđufir frumos, Ca un măr putregăios.* ȘEZ. I, 9, cf. ALR I 960/94, 283, 554, 675, 815. *Rămii, maică, sîndoasă ... Că și eu merg sîndos Ca ș-un măr putregăios.* FOLC. TRANSILV. I, 201. ♦ Fig. *Deacă s-ar țînpla să înloarcem acasă Cu altă inimă și putrigăioasă.* BUDAI-DELEANU, T. V. 51. *Inimă putregăioasă, Ori fă-ți voie, ori te lasă.* F (1886), 227. *Modă putregăioasă.* ap. SCRIBAN, D. *Din om frumos Voi l-ași făcut ros Și putregăios, De tot uricîos.* TEODORESCU, P. P. 383. *S-o strîns toți cucii din țară Și cîntă de să omoară ... Pentru-a nostru trai frumos Ce a-z în putregăios.* SEVASTOS, C. 91. *Of, inimă putrigăioasă, Cîntă-ti-aș mai vidă voicasi?* VASILIU, C. 137.

2. (Învechit) Care este supus putrezirii, pieirii; p. ext. trecător; (învechit) putred (2). *Cit de putregăios lucru și putregiunii supus să fie omul.* CANTEMIR.

nr. 169. Să ne ridicăm cu mintea din lumea aceasta putregăioasă lu cea nepieritoare și eternă. ap. TRDG.
- Pronunțat: -gă-îos. - Pl.: putregăioși, -oase.
- Și: (învechit și regional) putregăios, -oasă adj.
- Putregal + suf. -os.

PUTREGĂIT, -Ă adj. (Popular; despre corpuri, substanțe vegetale) Putred (1). *Le acoperim eu frunziș sau cu paie putregăite.* ATILA, p. 61. *Crucile uscate, strîmbe, putregăite și aplecate.* ARDELEANI, D. 176, cf. CADE. *O bătrună sulcie putregăită.* VİN. PESC. august 1962, 10. ♠ Fig. *Ai plecat lăstădu-mi promisiunea compătimirii cu care aveai să începi marea operă de vindecare a putregăitului meu suflet.* KLOPŠTOK, F. 237. *Atmosfera putregăită.* în SCL. 1973, 52. ♠ Pfin de putregai (1). [Brazilii erau] eu rădăcini împletite ca șerpui, cu găuri putregăite. GANE, S. II, 37.
- Pl.: putregăit, -te.
- V. putregăl.

PUTREGIUNE s. f. v. putrejnune.

PUTREJUCIUNE s. f. v. putrezichune.

PUTREJUCIUNE s. f. v. putrezichune.

PUTREJUNE s. f. I. (Învechit și regional) Putrefacție (1). *Putrejunea și pîiarderea ceaia ce o au luat și o iau după slobozirea lu Dumnezeu derept păcatele noastre.* CORESI, EV. 213. *Ș-am arătat tuturor morșilor lumină de tviere și schimbare din putregiune intru viață neputredă.* VARLAAM, c. 128. *Nice va moșteni putregiunea tu neputregiune (a. 1650-1675).* GCR I, 233/25. *Ce fîlosu e tu sîngele meu cînd deștingu tu putredire (putregiune D).* PSALT. 50, cf. DOSOFTEI, V. S. octombrie 76^v/14. *Din aer vreo tîndăușală sau putregiune nu i se naște.* CANTEMIR, IST. 35. *Cit de putregăios lucru și putregiunii supus sî fie omul.* id. nr. 169. *S-a obicinuit a fi tu unile locuri de a duce trupurile morșilor atuncei cînd pentru putrejunea și puțoarea sînt sîndăfîii foarte stricătoare (a. 1808).* IORGA, S. D. XII, 200, cf. DRU. *Înaintea celui vecinic toate intră-ntru nimic, Tot e pradă putrejunei, mare, puternic, slab, mic.* HELIADE, O. I, 409. *Toate putrejunei supse.* ARHIVA R. I, 60/21. *Miros ce se socotește cîd vine dintr-o tncepere a putrejuni.* KRETZULESCU, M. 91/11. *Omul, după ce eu tustlorit o dată, din zi tu zi se vestejește pînă agiușce la putregiune.* CR (1848), 11^v/41, cf. TRDG, DM, DEX. *Și m-am dat tu periciune, În moarte și putregiune.* MARIAN, I. 312.

2. (Învechit și regional; și prin lărgirea sensului) Putreziciune (2). *Stru tîmpușit și putrejune (a. 1600).* CUV. D. BĂTR. II, 229/10. *Vă ascundeți vîstiarul vostru tu ceriu, unde nice putrejunea putrezește, nice moliiile o mîntucă (a. 1644).* GCR I, 112/10. *Cela ce samăndă trupului, den trup va seera putregiune.* N. TEST. (1648), 255^v/29. *Să nu vază putregiune (a. 1651).* GCR I, 155/17, cf. CHEIA în. 36^v/32, CLEMENS. *Se află tîmplute cu mîlfime de putregiuni de vietăfi.* AR (1830), 28^v/24. *Vîntul ... suflă peste trupuri și duce departe mirosul putregiunei.* GHEREA, ST. GR. II, 87. *Pădurea ... cu neagra și frugeda putrejune a vrecasurilor sale.* HOGAȘ, DR. I, 241. *Pe min' m-or adus, Și pe min' m-or pus* *La o cap de june, La o putrejune.* MARIAN, I. 106. ♠ Fig. *Vouă ..., străluciei lucaferi ai vicietor, cari ași mîncat starea stăptînilor voștri ..., vouă, cari stîtefi putrejunea și uneșgăiul ce sapă din temelii și răstoarnă tîmpărățiile și domniile.* FILIMON, O. I, 94. *Ruina și putrejunea rîtjeau spăimîntătoare.* HOGAȘ, DR. I, 241.

3. (Învechit) Putreziciune (3). *Fugind de putregiunea poștei care-i tu lume.* N. TEST. (1648), 187^v/20. *Cu sarea cea dulce a dognelor tale ... ai curășit putrejunea rădăcirii e pentru aceasta cîstîndu-te cîntăm.* MINEIUL (1776), 193^v/3. *Căzutu edificiul coprin de putrejune, Legi, datine și tronuri cu regiă au picat!* BOILINTINEANU, O. 190. *Tot ce-n fările vecine e smîntit și stîrpitură, Tot ce-i însemnat cu pata putrejuni*

de natură. EMINESCU, O. I, 150. *Ce putrejune socială!* CARAGIALE, ap. CADE.

- Pl.: putrejuni. - Și: (învechit) putregiune (DRIF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.), putreziune, pîtrăjune s. f.
- Putred + suf. -iune.

PUTRESCENT, -Ă adj. (Livresc) Care a intrat tu putrefacție (1). Cf. DN², DEX.

- Pl.: putrescenti, -te.

- Din fr. putrescent.

PUTRESCIBIL, -Ă adj. (Despre corpuri sau substanțe organice ori despre obiecte confecționate din aceste substanțe) Care putrezește (1) ușor; care este supus putrezirii; (livresc) putrefiabil, (învechit) putrezicios, putrezitor (1). Cf. SCRIBAN, D. *Substanțe organice putrescibile ... acționează asupra peștilor.* VİN. PESC. februarie 1964, 4, cf. DN², DEX.

- Pl.: putrescibili, -e.

- Din fr. putrescible.

PUTRÉT s. n. v. portret.

PUTREZEĂLĂ s. f. (Astăzi rar) I. Putrefacție (1). Cf. IB, POLIZU, LM, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Știam c-o să vie jivina, cîd nu dasc tncă-n putrezeală hoitu, să fugă de el ca dracu de tîmtie.* LUNGIANI, C. 50, cf. DM, M. D. ENC., DEX.

2. Putreziciune (2). Cf. POLIZU, ALEXI, W., M. D. ENC.

- Pl.: putrezeli.

- Putrezil + suf. -eală.

PUTREZÍ vb. IV. Ir t r a n z. I. (Despre corpuri sau substanțe organice ori despre obiecte confecționate din astfel de substanțe; și prin lărgirea sensului sau tu contexte figurate) A-și pierde treptat aspectul, consistența, duritatea etc. sub influența agenșilor externi normali sau patogeni; a deveni putred (1), a intra tu putrefacție (1); a se altera, a se strica, a se descompune, (livresc) a putrefia, (rar) a putregăi. *Putrediră și uriră-se tu fărădelegile sale.* PSALT. BUR. 44^v/1. *Bogăteaa voastră putredi și veșmentele voastre.* COD. VOR. 132/7, cf. TETRAEV. (1574), 209. *Ascundeți-vă comoara tu ceriu, ... viermii nu o rîzdesc, nece putredeaste.* CORESI, EV. 44. *Să gri jim de brauu trupului, ce oa muri și va putredi (a. 1579).* GCR I, 24/24. *Dară de se va zăbovi, plnă va tncepe a putrezi tu trînsul pînă tu doauo zile.* PRAV. GOV. 50^v/18. [Avușia] de nu o fură furii sau de nu ruginește și de nu putrezește, totuși vine moarte și rîmne allora. VARLAAM, C. 29. *Nu tnviază pînă nu va putredi.* N. TEST. (1648), 237^v/17. *Iară-mpărăteasa i-au murit pruncul tu pnteece grea tîmplndu-să și i-au putredit pnteecele ș-au tîmplut-o viermi de vic.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 123^v/16. *Bogășia voastră au putredit și lăinele voastre moliiile au mîncat.* CHEIA în. 10^v/18. *Începusă a putrezi sacii cu fînă.* N. COSTIN, LET. II, 128/14. *Otrava cumplită stomatul otrăvînd, tot trupul putrezește.* CANTEMIR, IST. 51, cf. ANON. CAR. *Fierul și pietrele să putrezească, iar trupul lui să rămîndă tu veci (sfîrșitul sec. XVIII).* LET. III, 238/25. *Trupurile putrezece tu mormînt, iară sufletele nu știu unde se află.* MAIOR, P. 49/11. *Strugurii de brumă vor putrezi.* CALENDARIU (1814), 73/16. *Istoria mea de mult s-au tncis tu mormînt. Lasă să putrezească și să să prăpădăscă.* KOTZEBUE, U. 37^v/6, cf. DRU, LB. *Trupul său au putrezi.* DRĂGHICI, R. 95/20, cf. ER 105^v/9. *Omul este ea o floare ... De tu dă mai multă apă, Încet, tncet putrezește.* PANN, P. V. II, 82^v/15. *Proștirile din patu-i de negre putrezece.* NEGRUZZI, S. II, 199, cf. POLIZU. *Am vîzutu tîneșe pînteni de rugină putrezifi.* ALEXANDRESCU, M. 22. *La talpa iadului au tnceput a putrezi căpătîile.* CREANGĂ, O. 59. *N-a apucat tncă să putrezească bine și ce de asociașii și comilete care să-i garanteze trecerea la posteritate!* CARAGIALE, O. III, 10. *Am tndouă aveau de la răposăfi acareturi bune, curate, așezate cu temei să tot fie și să nu mai pu-*

trezească. DELAVRANCEA, T. 133. *Călătorii și matrozii putrezeau pe puntea ree, ... Toți muriseră de-a rândul.* MACEDONSKI, O. I, 76. *A putrezit pielea pe el.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 40. *Cu puterea, eu scandalul, etnd eei mari se tngădese Al lor cuget tnoptează, eretierii le putrezesc.* BELDICEANU, P. 121, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Pragulîi îmbătrînit Incepe-a-i putrezi stejarul.* GOGA, POEZII, 13, cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. U. *Trăiesc din semne de-ntrebare Și putrezese nenmormîtași.* MINULESCU, VERS. 255. *Putrezeau, an de an, ghinda și frunzele seurate.* GALACTIUN, O. 294. *În orașul nostru putrezit de ceață ... Au murit cinei oameni într-o dimineață.* TOPÎRCEANU, P. O. 139. *Porumbul necules putrezea vînt.* C. PETRESCU, I. I, 132. *Au trecut 18 ani de atunci. Ani în care au putrezit ultimele resturi omenești.* SAHA, N. 17. *Vor putrezi brațele voastre armate?* id. ib. 120. *S-au povîrînit păreții. A putrezit ograda.* ARGHEZI, VERS. 108. *Păstrează în scriinuri rochiile vechi, pe care le lasă a putrezi mai degrabă decît să le arunce.* CĂLINESCU, C. O. 172. *Catargul putrezește La margine de timp.* BLAGA, P. 177. *Veehiul gard ... a putrezit, a fost dat foelui.* STANCU, R. A. I, 37. *Alexandru S-a prăpădit într-un război nedrept Și eie știe pe sub care cruce îi putrezește inima în piept!* V. ROM. MARTIE 1954, 189. *Cadavrele lor putrezese În reavăn pămînt de pădure.* BENIUC, V. A. I, 248. *Oliolio! Codru frumos, Cît ești vara de frumos, Iarna putrezești tu jas!* ALEXANDRI, P. P. 157. *Mi-o pus fața la pămînt, Dar n-a pus-o să-nflorească, Ci-a pus-o să putrezească Și să nu mai haiduească.* JĂRNİK-BİRSEANU, D. 288. *Le-mnul de fag putrezește Și cît lumea nu trăiește.* MARIAN, SA. 237. *Du-te bade, sănătos Ca un trandafir frumos, Ca un măr putregăios, Ce pică jos și putrezește, Nimărui nu trebuiește.* ȘEZ. I, 9. *Pui așa în pămînt și, cînd va putrezi, negei nu vei mai avea.* CANDREA, F. 310. *Pă crăngile k'idrului Stau urmele mîndrului. N'ine nu le mai clăt'ea, Pînă mîndru putreția.* T. PAPAHOI, M. 33. *A putrezit în copac.* GLOSAR REG. Fieașii i-au putrezit, Rînicii i-au mucezit. BALADE, I, 334. *Bagă-mă, Doamne-n mormînt, Să nu sufăr pe pămînt, Tărtina mă învelească, Inimioara-mi putrezească.* FOLC. TRANSILV. II, 9. *Ride vîrșă de baltă și nu vede că-i putrezește coada-n baltă.* ZANNE, P. IV, 684. *Ce șede-n apă mereu Și nu putrezește (Limba).* TEODORESCU, P. P. 231. (R e f l.: Invechit și regional) *Să vor putrezi lui pielile și va dovedi oasele lui deșarte.* BIBLIA (1688), 377¹/57. *Hainele de pe dînsa ... se mucezeră și se putreziseră.* INSPIRESCU, L. 141. *Șaua și s-a putrezit.* JĂRNİK-BİRSEANU, D. 247. (T r a n z. f a c t.) *Tremise pre ei muște etnrești și-i mînea, broaștele și lăcustele putredi-i.* PSALT. HUR. 66²/26. *Dorm tristele galere ... Anii Le-au putrezit pe jumătate.* MINULESCU, V. 30. *Oamenii se fecese de a rupe frile de etnepă, ori să le taie cu sapa, căci ... întrînd apa pe tăgălie, o putrezește.* ȘEZ. IX, 141. ◊ (În imprecății) *Să dea Dumnezeu să putrezească pe picioare și să le iasă bube pe lumina ochilor.* H. LOVINESCU, T. 115. *Toată ziua mă bătea, putrezi-i-ar mîntile.* PREDĂ, N. 102. *Războiul eie-l mai vrea, Putrezească-i inima.* BRAD, O. 33. *Nu fi-ar mai putrezi trupul.* TEODORESCU, P. P. 278. ◊ E x p r. **A-l putrezi** (cuiva) eiolanele (sau oasele, oseioarele) = a zăcea mort (I 1); p. e x t. a muri¹ (I). *De-acum în turbineă au să-fi putrezească eiolanele.* CREANGĂ, O. 147. *Dumnezeu știe pe unde îi putrezește eiolanele.* SADOVEANU, O. I, 514. *Cine știe pe unde îi putrezește oseioarele!* STANCU, R. A. V, 63. *Are să vă putrezească oasele în pușcărie.* VORNIC, P. 209. ♦ (Rare: despre ape) *A deveni stătut, clocit (și urlt mirositor). Apa laeurului putrezește din nemîșcare-i.* MARCOVICI, C. 39/21. ♦ (Despre semințe) *A se descompune în vederea germinării. Sămînța pînă nu eade în pămînt să putredese, pîn-atunci nu rîsare.* VARLAAM, C. 202. *Cum vedem la toate semințele; și pînă nu putrezește una, nu naște alta.* C. CANTACUZINO, CM I, 56. ♦ (Regional; în forma putredi) *A zăcea bolnav (de moarte) (Moșieni - Sighetu Marmăției).* ARH. FOLC. I, 167. *Măru mîndru să-nflorească, lâl pe pat să putredese.* ib. ♦ *A fi ținut prizonier, a*

sta închis, izolat undeva multă vreme sau pînă la moarte, în condiții de distrugere fizică (și morală). *Muierile noastre ... putrezese în tchisori.* SADOVEANU, O. XII, 72. *Păcat de el ... să putrezească de viu în temniță.* STANCU, R. A. III, 65. *Vai de voi va fi, În temniți veși putrezi. Pe voi lanfu-a rugini.* BALADE, II, 370.

2. Fig. (Despre oameni; și prin lărgirea sensului) *A sta (multă vreme) în același loc ducînd o viață monotună, ștearsă, lipsită de activitate, de perspectivă; a lincezi, a mucezi.* *Revoluția de la 1848 din Țara Românească singură priedu ea, spre a asigura libertatea, trebuie a lăsa pe boieri să putrezească în pace.* BĂLCESCU, M. V. 397. *Gustul de trai bun, de tnaștere, de faimă ușoară robise pe frunții, un Eliad, un Asaehi, care putrezeau de viu.* IORGA, P. A. II, 9. *Prunele se coe, porumbul faee țință, iar ei se useă și putrezese în gaura asta.* VOICULESCU, P. II, 106. *N-o să-l lase să putrezească într-o gheretă, mai eu seamă că are nevoie de meseriași.* V. ROM. octombrie 1954, 135. *Ce folos am eu din loată mîrimea și lumina asta, dacă putrezește aici?* GALAN, Z. II. 367. *Dumneata prin ce fund de țară putrezeacă acum, dacă nu te luam la mine?* H. LOVINESCU, T. 347.

— Prez. ind.: putrezese. — Și: (invechit și regional) putredi, (invechit) putrizi (POLIZU) vb. IV.

— V. putred.

PUTREZICIÓS, -OĂȘĂ adj. (În dicționarele din trecut) Putreseibil. Cf. DRU, BĂRCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D.

— Pl.: putrezieioși, -oase.

— Putrezi + suf. -ieios.

PUTREZICIUNE s. f. 1. (Astăzi rar) Putrefacție (I). *Stnul pămîntului e saeru și nu trebuie mînjit cu un cadaver în putrezieiune.* ISIS (1856), 62²/14, cf. POLIZU. *Fie-mi permis însă mie de a nu vedea moarte și putrezieiune aeolo unde e putere și viață.* MACEDONSKI, O. IV, 29, cf. CADE. *Cadavre în putrezieiune.* C. PETRESCU, I. I, 297, cf. SCRIBAN, D., DEX.

2. **Materie organică putredă (I); organism mort intrat în putrefacție (I); stare a unei materii, a unui organism putred (I); (livresc) putriditate, (rar) putrezime, putrezeală (2).** (Invechit și regional) putrejunie (2). *Și putrezieiune însă și mai lesne o va tnvie.* CORESI, EV. 99. *Și tu singur în putrezieiunea viermilor săzi.* BIBLIA (1688), 361¹/4, cf. 366¹/26. *Imprejur-mi ... zae putrezieiuni.* MACEDONSKI, O. I, 273, cf. CADE. *Vine miros de excremente și de putrezieiune.* C. PETRESCU, I. II, 15. *Putrezieiunile bălții tmprăștiau ... miasme înșepătoare.* SADOVEANU, O. II, 11. *Toată această parte a orașului miroase puternic a putrezieiune.* STANCU, D. 351, cf. DM, DEX.

3. Fig. Ceea ce este decăzut moralicește, descompus, corupt; stare de decădere morală; descompunere, corupție, putregai (2), (rar) putrefacție (2), (invechit) putrejunie (3). *Ce de pururea în păcatele eurviei lăcuiesc eeia ce în multe putrejeiuni și eu tmputjeiuni tmpluși stnt.* CORESI, EV. 239. *Vorbea rar ... rostînd pe nas cuvinte tmppofozate care încreau să înfrumusețeze o putrezieiune tngrozitoare.* REBREANU, NUV. 222. *Ar fi trebuit să găsesc un monstru ea mine, ea să-l fae confidental disperării și al putrezieiunilor inimii mele.* GALACTIUN, O. A. I. 39. *Înregistrăm marea putrezieiune a elaselor burheze.* CAMIL PETRESCU, T. I, 197. *Îl tulburau și-l indignau ... demagogia și ... putrezieiunea eorupției de sus pînă jos.* SADOVEANU, O. VII, 665. *Credeam că se evine să tmplintăm hangere doar în putrezieiuna aflată între noi.* IABIȘ, P. 431. *Acești trei oameni păreau să tmtruchipeze ... toemai inerția și putrezieiunea morală a lumii care trebuia distrusă.* V. ROM. ianuarie 1965, 80, cf. DEX.

— Pl.: putrezieiuni. — Și: (invechit) putrejeiune, putrejeiune s. f.

— Putrezi + suf. -iciune.

PUTREZÍME s. f. (Rar) Putreziciune (2). Aerul era infectat și de mirosul de putrezime ce se desprindea din ranele de pe spatule bolnavului. AGÍRBICEANU, A. 532, cf. DEX.

— Pl.: putrezimi.

— Putred + suf. -ime.

PUTREZÍND, -Ă adj. (Rar) Care este în curs de putrezire; care este caracteristic procesului de putrezire. Puloarea leșurilor putrezinde te amețea. NEGRIZZI, S. I, 291.

— Pl.: putrezinzi, -de.

— V. putrezi.

PUTREZÍRE s. f. (Și prin lărgirea sensului sau în contexte figurate) Faptul de a putrezi (1); proces de descompunere a unui corp, a unei substanțe organice, a unui obiect făcut din asemenea substanțe; (livresc) putrefiere. V. putrefacție (1). Nee veri da cuviniiosului tău a vedea putredirea. PSALT. HUB. 10°/14. Născuți nu de sămtnța putredirii. COD. VOR. 144/18. E tu, zeu, împenge-i în puđu de putredire. PSALT. 106. Cade-se amu putredirii aceștiia să se îmbrace întru neputredire (a. 1569—1575). GCR I, *14/32. A trupului hrană sftșraște-se și întru putredire merge. CORLEI, EV. 233. A mea fire ... eu moarte și cu putrezire fusese prînst. PARACLIS (1639), 246. Ceriu și pămînt nou să făcu, cu schimbare, din putredire viind în neputredire (a. 1692). GCR I, 303/33. Începe a ropede Măduha ... Pân'ce copaciul seacă și cade. Iar a putrezirii lui pricină Fu cel vierme de la rădăcînă. BUDAI-DELEANU, T. 358, cf. DRU, ER 93°/2, POLIZU. Armurarii este putrezirea piciorului drept sau slng de dinapoi la o vită. HEM I 713, cf. DDRF. Putrezirea unghilor. GRIGORIU-RIGO, M. P. II, 24. Putrezirea ficatului. ENC. VET. 476. Nu avuse de multă vreme 4 zile de neactivitate și de putrezire sufletească. GALACTION, O. A. II, 238. Pe neamful acela ... l-a recunoscut ... mort de opt zile și intrat în putrezire. C. PETRESCU, I. II, 15. Așezați cu fața-n sus, unul lîngă altul, ofișeri și soldași ... intrați în putrezire. CAMILAR, N. I, 396. Cresc prin locuri terboase sau pe lîngă buturugi în putrezire. BELEA, P. A. 159, cf. LTR², DM, M.D. ENC., DEX.

— Pl.: putreziri. — Și: (Invechit) putredire s. f. — V. putrezi.

PUTREZÍȚ, -Ă adj. (Despre corpuri ori despre substanțe organice sau despre obiecte făcute din astfel de substanțe) Care și-a pierdut aspectul, consistența, duritatea etc. sub influența agenților externi normali sau patogeni și care a intrat în putrefacție (1); alterat, descompus, putred (1), stricat, (livresc) putrid¹. Allora le va fi trupul pu[d]tredit. COD. TOD. 221. Streașina porții învîlîtă cu blăni putrezite de stejar, se acoperise cu mușchi. ODOBESCU, S. I, 148. Un brad putrezit. EMINESCU, O. IV, 102. Stîlpii din fașă, fiind putreziți de ctînd a bătut vîntul cel mare, s-au plecat spre răbdătorul pămînt. SLAVICI, N. I, 9. Coajă de lemn putrezit. BELDICEANU, P. 108. Putrezit de multă vreme Se scufund-acoperișul. COȘBUC, P. II, 98. Începea cîmîturul satului, îngrădit cu spini, cu crucei rupte, putrezite, rare. RLBREANU, P. S. 11. Cîteva capete de bîrnă mai steteau ici și colea, din lemnăria, parte putrezită, parte furată. GALACTION, O. A. I, 279. S-adună, putrezite, Frunze moarte pe poteci. TOPÎRCEANU, O. A. I, 18. Miroase a mușceai, a umezeală, a lemne putrezite. BOGZA, T. 61. Scîndurii putrezite. BARANGA, V. A. 13. Frunze uscate și putrezite. BELEA, P. A. 157. Mirosea a lod, a pansament putrezit și a urină. BARBU, P. 259. Acoperișul de șindrilă putrezit. V. ROM. ianuarie 1965, 39, cf. DEX. ♦ (Rar; despre ape stătătoare) Clocit, stătut. Și dacă stînt selos Beau apă putrezită cu gustul ei scrbos. COȘBUC, S. 22.

— Pl.: putreziți, -te. — Și: (Invechit) putredit, -ă adj.

— V. putrezi.

PUTREZITÓR, -OÁRE adj. (Invechit) 1. (Și prin lărgirea sensului) Putrescibil; p. e x t. care este muritor, trecător, efemer, pieritor. Iară comoara ceaia den pîmînt întru pușinu e iotită și putreditoare. CORESI, EV. 217. Toate și cu toții tot dintr-un neam, dintr-o începătură de sártnă, toți dintr-un părinte putrezitoriu, toți vechi. CANTEMIR, HR. 86, cf. ANON. CAR. Nu stînt flori îndegrab, vestejitoare și putrezitoare, ci stînt înde lung trăitoare și miroșitoare (sec. XVIII). CAT. MAN. I, 36. Pre putrezitoriul trup îl vei socoti vreaJmaș fie. VARLAAM-IOASAF, 63°/15, cf. DRU. Flori împletite ce se vestejese și putrezitoare. PANN, P. V. II, 163/6. ♦ (Substantivat) Ctînd să va îmbrăca putrezitoriul acesta întru neputrezire ..., atunci să va împlini cuvîntul ce iaste scris. VARLAAM-IOASAF, 36°/11.

2. Care face să putrezească (1), care produce putrezirea. Trupul nu zăboște a răsptîndi în odaia în care se află puloarea de stricăciune, ce simte cinevași în salele de anatomie, și care este o începere de fierbere putrezitoare ce nu va întrzia a veni. KRETZULESCU, M. 96/8.

— Pl.: putrezitori, -oare. — Și: putredtór, -oáre adj.

— Putrezi + suf. -tor.

PUTREZITÓRĂ s. f. (Rar) Putregai (1). O putrezitură de pod. SCRIBAN, D., cf. DEX.

— Pl.: putrezituri.

— Putrezi + suf. -tură.

PUTREZÍUNE s. f. v. putrejune.

PÚTRIC subst. (Prin vestul Transilv.) Colibă. PRIBEAGUL, P. R. 57.

— Pl.: ?

— Din magh. putri.

PUTRÍD¹, -Ă adj. (Livresc) Putred (1). În acest caz, trebuie să presupunem că microbii pușin virulenți, de ordinar, au dobîndit în produsele putride ale eriptelor amigdalelor calităși patogene. BABEȘ, O. A. I, 324, cf. DN², DEX. ♦ Fig. Intrebuinșează cuvinte cu rezonanță macabră sau putridă. PERFESSICIUS, M. IV, 464. Mă gîndesc la pescarii din delta cu voci în surdina, La prietenii mei care-noată în frigul putrid. LABIȘ, P. 254.

— Pl.: putrizi, -de.

— Din fr. putride.

PÚTRID², -Ă adj. v. putred.

PUTRIDITÁTE s. f. (Livresc) Putreziciune (2). Cf. SCRIBAN, D., DN², DEX.

— Pl.: putridități.

— Din fr. putridité.

PUTRIFICAȚÍUNE s. f. (Invechit, rar) Putrefacție (1). Stînt trei feluri sau grade de stricăciune cărora stînt supuse materiile organice; adică fermentațiune, putrificașiune și corupșiune. BARASCH, M. III, 174/8.

— Pronunțat: -fi-u-. — Pl.: putrificașiuni.

— Cf. putrefia.

PUTRIGÁI s. n. v. putregal.

PUTRIGÁNIE s. f. v. putrăganle.

PUTRIGÁIÓS, -OÁSĂ adj. v. putregălos.

PÚTRIT, -Ă adj. v. putred.

PUTRIZÍ vb. IV v. putrezi.

PUTROÁCĂ s. f. v. potroaeă¹.

PUTUOÁCĂ s. f. v. picleoleă.

PUTURÓS, -OÁSĂ adj., subst. I. Adj. 1. Care miroase urit, care răspîndește un miros neplăcut.

greu, (livresc) mefitic, (învechit, rar) putos; p. e x t. care este acoperit, îmbăcșit, plin de murdărie, de pete, jegos, murdar (1), nespălat, soios, slinos, (regional) mișșav (2), mocicos, muruit (2), muscuros (1), muzgurit. Cf. MIHĂILĂ, D., ANON. CAR. *Dragă mușă! seoate-mă afară Din boarta iadului puturoasă, Că mă nădușesc*. BUDAI-DELEANU, T. 233. *Aborul li iaste cald și puturos*. CALENDARIU (1814), 162/3, cf. LB. *Bine știți că-ntr-o grădină Cu tot felul de flori plină, Pe lângă cele frumoase Stnt și une puturoase*. PANN, E. V. 143/5. *Ne-am lepădat de toate acele instituții vechi ... ca de o haină puturoasă*. KOGĂLNICEANU, S. A. 99, cf. NEGRUZZI, S. I. 191, POLIZU. *Colegii mei ... jucau cărți, fumând din niște lulele puturoase*. EMINESCU, G. P. 45. *Se făcu un noroi cleios și puturos*. ISPIRESCU, L. 129, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Deodată dam într-o mocirlă puturoasă*. SADOVEANU, O. II, 429, cf. IX, 24. *Am fumat o sută de țigări puturoase*. ARGHEZI, S. VII, 264. *Față de dumneața, Titi e ca un gîndac puturos lîngă un cal de rasă*. CĂLTINESCU, E. O. II, 64. *Să nu-ți întinzi etrpele acelea puturoase pe divanul meu*. H. LOVINESCU, T. 221. *Florile de liliac ... aruncău zadarnic parfumul lor spre Grivița cea puturoasă*. BARBU, Ș. N. 12. *Un abur umed, puturos, îl lovea în obraz*. T. POPOVICI, S. 26, cf. DM, DEX. *Nu era apă mai năie o fîntînă dect numai mocirlă ... puturoasă*. RETEGANUL, P. I, 26. *Începu să iasă din rîni o gîrlă de sînge negru și puturos*. POPESCU, R. II, 21. *Vasul spureat și puturos mirosuri nu primește*. ZANNE, P. IV, 173. ♦ Fig. *Mai pre urmă aghiungem la cuvîntul himicilor, adică la capul mort, de la carele izvortia rîsa mai dinainte puturoasa basnă*. CANTEMIR, AP. GCR I, 360/26. *Fiecare din noi făcea monografia tiutunului, spuneu ziua, ceasul și prilejul cînd începuse a deprinde puturosul nărav*. RUSSO, S. 28. ♦ (Regional) *Rachiu puturos = rachiu de calitate inferioară*. A V 15. ♦ (Despre mirosuri) *Care este neplăcut, urit, greu; pestilencial (3)*. ♦ Fig. (Familiar) *Mizerabil (1). Puturoasa asta de viață! N-a fost prea amabilă cu mine*. H. LOVINESCU, T. 334.

2. (Adesea substantivat) (Om) căruia îi lipsește dorința sau plăcerea de a munci, de a fi activ, (om) care lenește, trîndăvește; (om) leneș, trîndav, trîntor. *De mîndrie aghiunsăse puturos*. BELDIMAN, E. 4/6, cf. DRU, LB. POLIZU. *Nu dormi ... feși afară, puturosule, marș dinaintea mea!* VLAHUȚĂ, O. A. I. 206, cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U. *Mă lăsa în grija mamei, căreia îi tot spunea să mă deprînde eu lucrul din ogradă, să nu mă fac un puturos și jumătate*. VLASICU, A. P. 22, cf. ARGHEZI, S. P. 71. *Umblă brambura fiindcă e puturos*. PAS, Z. I, 253. *Sudalmă și blesteme pentru toți trîntorii și puturoșii uitați de Dumnezeu*. GALAN, Z. R. 174. *Avem de furcă ba cu puturoși, ba eu hoși*. VORNIC, P. 230. *N-ajunge ea tl trimeji ca vai de capul lui și rabdă de sete toată ziua, cu oile? Il mai faci și puturos*. PREDĂ, M. 26. *Mă, puturoșilor, iar n-ați strîns surcele!* BARBU, P. 89. *Of, de m-ar seăpa odată sfîntuleșul de puturoși, de nebuni și de milogi*. 1 decembrie 1964, 10, cf. H IV 53. *Acest puturos să fie bărbatul acelei fete?* ȘEZ, I, 263. [Fata] *babei lînsă era o slută ș-o puturoasă de nu mai avea păreche*. ib. v. 65. *Omul se cunoaște de-i harnic ori puturos, după cum are mina*. GOROVEI, CR. 177. *Mai bine trențaros, decit puturos*. ZANNE, P. VIII, 467.

II. S. f. (Bot.) I. Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu rădăcină pivotantă, groasă, eu tulpini numeroase, ramificate, cu frunze lung petiolate, adine penate și cu inflorescență deasă; (regional) cerențel, ridichioară (*Diplotaxis tenuifolia*). Cf. BORZA, D. 60.

2. (Regional; și în sintagmele *buruiană puturoasă*, BORZA, D. 31, *iarbă puturoasă*, LR, TDRG, CADE, BORZA, D. 31) *Puciognă (1) (Bifora radians)*. Cf. COTEANU, PL. 18, DDRF, BARCIANU.

3. (Regional) *Mărul-lupului (a) (Aristolochia clematitis)* (Sibiu). BORZA, D. 23.

4. (Prin Olt.) *Mușcată (a) (Pelargonium zonale)*. Cf. BORZA, D. 126, CV 1949, nr. 8, 35.

5. (Regional) *Păpălău (1) (Physalis alkekengi)* (Turnu Roșu — Cîsnădie). BORZA, D. 130.

6. (Învechit) *Coriandru (Coriandrum sativum)*. Cf. ALEXI, W., BORZA, D. 51.

7. (Regional) *Ciuboțica-cucului (Primula veris)* (Imoasa — Strehaia). ALR I 1955/842.

III. S. m. (Zool.; regional) *Scones (Mephitis mephitis)*. Cf. TDRG, CADE.

IV. S. n. (Prin Maram.) „Petrol”. LEXIC REG. 15. — Pl.: *puturoși, -oase*. — Și: (regional) *puotorós, -oasă* adj. ALR I 323/122.

— *Putoare* + suf. -os.

PUTUROȘÉNIE s. f. 1. Ceea ce miroase urit, neplăcut, ceea ce răspîndește un miros greu; stare a lucrului sau a ființei puturoase (I 1), *puturoșie (1)*; emanație rău mirositoare răspîdită de ceva sau de cineva, duhoare, exalație, *putoare (1)*. Cf. DM, M. D. ENC., DEX. ♦ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) *M-am scandalizat cînd am văzut cum te-au lăsat toți să mucezești într-o puturoșenie de tirg*. C. PETRESCU, C. V. 105.

2. Stare a omului puturos (I 2); înclinație a celui căruia nu-i place sau nu dorește să muncească, căruia îi place să stea fără să muncească; lene, lenevie, *puturoșie (2)*, trîndăveală, trîndăvie. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ (Familiar) Epitet dat unui om leneș. *Ești o puturoșenie că fi-i lene să și mesteci*. Com. din PIATRA — NEAMȚ.

— Pl.: *puturoșenii*.

— *Puturos* + suf. -enie.

PUTUROȘÍ vb. IV. Refl. și intrans. (Popular) A (se) lenevi. *Nu știu ce e cu bîiatu-ăsta, că de la o vreme-neoa s-a puturoșit de tot*. UDRĂSCU, GL.

— Prez. ind.: *puturoșesc*.

— V. *puturos*.

PUTUROȘIE s. f. 1. Stare a lucrului sau a ființei puturoase (I 1); *puturoșenie (1)*. *Ne-neacă sufletu acu eu puturoșia ... trupului lor*. JIPESCU, O. 82, cf. CADE.

2. Stare a omului puturos (I 2); înclinație a celui căruia nu-i place sau nu dorește să muncească, căruia îi place să stea fără să muncească; lene, lenevie, *puturoșenie (2)*, trîndăveală, trîndăvie. Cf. POLIZU. *Ne-neacă sufletu ... eu puturoșia purtării ... lor*. JIPESCU, O. 82, cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Satul dormea în porți. Cei mari, de puturoșie, nevestele de lene și copiii de foame*. KLOPȘTOCK, F. 224, cf. DM, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *puturoșii*.

— *Puturos* + suf. -ie.

PUTÚT, -Ă adj. (Regional) *Puternic (1 2)*. Cf. PASCU, S. 138.

— Pl.: *putuți, -te*.

— V. *putea*.

PUT¹ interj. (Prin Bucov.) *Strigăt cu care se asmut cinei asupra cuiva*. Cf. CV 1950, nr. 11—12. 40, LEXIC REG. 107.

— Din germ. *putz*.

PUT² s. n. I. Construcție formată dintr-o groapă, de obicei cilindrică, cu ghizduri înprejur, săpată în pămînt pînă la nivelul unui strat de apă, și dintr-un sistem de ridicat apa care funcționează pe principiul pirghiei, al roții sau al scripetelui, care servește la alimentarea cu apă potabilă; fîntînă. *Era acelo puțul lui Iacov*. CORESI, EV. 151. *Și-l găsiră la un puț niște oroași negușători*. MOXA, 379/21. *Se două feșe da arie șe u fătăcenă șe u poșu șe lucru de besărecă aceste au fostu tute (a. 1606)*. CUV. D. BĂTR. I, 151/20. *Să bage și aghiazma și să bē dēntre-acl puț iară*. FRAV. GOV. 49/5. *Într-una de zile ieși afară din mănăstire și află la puț a tărșină de păr*. VARLAAM, C. 351. *Au doard*

ești tu mai mare decât părintele nostru Iacov, ce-au dat nouou acest puț? (a. 1643). GER 1, 108/9, cf. DOSOFTEI, MOL. 76. Nici ciutură ai, și puțul este adine. BIBLIA (1688), 815¹/57. Puț saa izvor de ape. N. COSTIN, L. 77. Aruncă icoana într-un puț. ANON. CANTAG., CM 1, 107, cf. ANON. CAR. S-uu aflat și un puț făcut de Drăgulin (a. 1729). URICARIUL, XXV, 147. Groapa puțului vechi, din care izvoarele apă (a. 1809). IORGA, S. D. VI, 173. Mergi pe părauș până-i da de-un puț. BUDAI-DELEANU, T. 307, cf. CLEMENS, DRIV. LB. Apa de puțuri și fântini. I. IONESCU, c. 230/15. Nu se uită mai bine în puț să-și vadă forma lui. PR. DRAM. 154, cf. POLIZU. Lumea-i ca un puț cu două ciuturi. ALECSANDRI, T. 1350. Săpa un puț. BOLINTINEANU, O. 432. Un puț cu furcă. ODORSCU, S. III, 16. Bătrina plecă cu donițele spre puțul cu două roate. DELAVRANCEA, S. 221, cf. DDRE. Apele netrepute ... se capătă mai ales din puțuri și nu din cișmele. ȘEZ. III, 103. Nici ape-n puțuri, nici izvoare-n muni. COȘBUC, P. II, 280, cf. BARGIANE. Seara, cind vine cireada de la cîmp, cumpăna puțului, scîrșind neunsă tutre furei, ține isonul berzelor de pe cașere. D. ZAMFIRESCU, V. T. 13. Carul se opri lângă puț. SANDU-ALDIA, V. P. 98, cf. ALEXI, W. IDRG. Puțurile se fac în sal, pe cîmp, nini oles pe răi, pe drumuri. PAMFILE, I. C. 464, cf. 462, ȘĂINLANU, D. U. Trimelea să scoală apă proaspătă de la puț. BASSABĂDESCU, V. 8. Mă însă gol ... goluș ... Ca o ciutură-ntr-un puț. MINULESCU, VERS. 309. La intervale hotărâte de puțurile ce înțincau în cale, trupele, tamponindu-se, se opreau pentru odihnă. BRĂDESCU, O. A. I, 319. Se aude roata puțului, scîrșitul lanțului. SEBASTIAN, T. 267. Nu se nfluu în acel loc decât trei puțuri ndinci cu cumpănă. SADOVEANU, O. XVII, 184. Săpi un puț și apa seacă. ARGHEZI, VERS. 318. Prăjina unui puț cu cumpănă îi urmări multă vreme din depărtare. CĂLINESCU, F. O. I, 104. Oamenii enre nu adăpau vitele în puțul cu ciutură se cinstenu cu fături de țuică. CAMIL PETRESCU, O. III, 168. Apă rece, atunci seacă dintr-un puț. BARBU, P. 39. Nu se va bea apă nefiartă din puțuri și bazine necontrolate. ABC SÂN. 361, cf. II X 509. În mijlocul drunului, La puțul porumbului, Văzuî floora cîmpului. ALECSANDRI, P. P. 11. Maica plîngeo și se văicăra, La puțul Iordanului. PAMFILE, S. T. 16, cf. IORDAN, L. M. 200. Trei lei de prale da și la puț că se ducea. BALADE, I, 332. Nu scuița în puț, căci se poate întimpla să beai din el. ZANNE, P. III, 325. Cu sunia altuia nu te lăsa în puț. PANN, P. V. II, 117-27. În un puț bun mulți voinici s-ndună. ZANNE, P. III, 325. Dracul nu face biserică, nici puțuri la răs-putrii. ISPIRILESCU, L. 205. Vrea să umple-n puț găleata cu gaura neastupată, se spune despre cei prosti. PANN, P. V. I, 81/11. Apă să bei Din puțul tău. ZANNE, P. I, 104. ♠ P i g. E lu, Zcu, împenge-n în pușu de putredire. FALAT. 106. Tară tu, Doamne, gios li oboară ... în puțul putregiunii (a. 1710). GER 1, 367/3. ♠ Puț colector = cavitate în pământ în care se string apele captate, prin mai multe drenuri, dintr-un strat de apă freatică. Cf. DEN, M. D. ENC., DEX. (RAR) Puț netezian = fântină arteziană. Se repede-n slavă un puț artezian. CĂLINESCU, L. L. 212. Puț absorbant = groapă făcută pînă la un strat de teren permeabil și prin care se introduce în sol, în cantități mici, apele uzate din canale, după o curățire prealabilă de corpurile în suspensie pe care le conțin. Cf. LTR², DM, DER, M. D. ENC., DEX. ♠ E x p r. A răra apă la puț = a întreprinde acțiuni zadarnice, a depune o muncă inutilă. Cf. ZANNE, P. I, 107. A cădea (sau a sări) din luc în puț = a da de un rău mai mare, fugind de alt rău. id. ib. 201. Aciutindu-mă aci, săriseam, cum se spune, din lac în puț. STANCU, H. A. V. 365. (RAR) (A se simți) ca eținele în puț = (a se simți) prost. Cf. ZANNE, P. I, 384. (RAR) A vădea en pisica în puț = a ajunge într-un loc sau într-o situație care nu ți se potrivește sau în care nu te-ai fi așteptat să ajungi. Căzurăm ca pisica în puț și ca musca în lapte. PAS, I. I, 195. (Regional) Puț părăsit, se spune despre o persoană care consumă băuturi alcoolice fără să se îmbete. CHEST. VIII 106/11. ♠ (Regional) Numele unui joc de copii

care constă în construirea, din ciocani de porumb su-prapuși, a unui puț² (I 1). Cf. ȘEZ. VIII, 117.

2. Gaură cilindrică forată în interiorul scoarței pămîntului în vederea exploatării unui zăcămint de petrol; p. c x l. sondă. Se vind cu mezat cele mai jos însemnate lucruri mișcătoare ale răposatului Ioan Constantin Lașcu: ... un puț de păcură ce-i zice puțul cu fiței. CR (1832), 328¹/32. Această țară are minunate izvoare și puțuri de păcură. V. ROM. aprilie 1954, 106. Puț se numește gaura sondei. EX 1950, nr. 2, 28, cf. LTR², DM, DEX.

3. Săpătură într-o mină care leagă zăcămintul cu suprafața sau cu o galerie principală și care servește la extracție, la aeraj, la pătrunderea personalului în mină etc. Cf. IDRG. Executoarea a 8 000 m de galerii și puțuri de desclădere la minele de fier. LEG. EC. VI. 128. În primele timpuri, au scos numai cărbunii de la suprafață, dezvelindu-i de pămîntul care îi acoperea; ... cind nu s-a putut merge astfel mai departe ... oamenii au năseocit puțurile. BOGZA, V. J. 54, cf. DM, FD 1, 157, M. D. ENC., DEX.

II. P. a n a l. Numele unor construcții sau părți de construcții, părți de obiecte etc. asemănătoare, ca formă sau funcție, cu un puț² (I 1):

a) Locaș al unei nave în care se depozitează lanțurile ancorelor. Cf. ABC MAR.

b) (Prin Munt. și prin Dobr.) Groapă făcută în pămînt în care se păstrează cerealele. Aceste gropi sau puțuri sînt largi la fund și strîmte la gură. PAMFILE, A. R. 217.

c) (Regional) Gurguiul urciornului (Rășinari - Cisnădie). PĂCALĂ, M. R. 111.

III. (Astron.: regional; art.) Pegas (2). Puțul fiind constelațiunea astronomică pegasul. OTESCU, CR. 16, cf. PAMFILE, CER. 169.

- PL.: puțuri. - Și: (luvechit, rar) poț s. II.

- Lat. putens.

PUȚĂR s. m. I. (Munt., prin Dobr. și prin sud-estul Transilv.) Fîntînă. Cf. DDRE, ȘĂINLANU, D. U., CADE, LTR², DM, DEX, II VII 118, ALR SN III h 848.

2. Persoană care sapă puțuri² (I 2); p. ext. muncitor la puțurile² (I 2) sau la sondele de petrol. Cf. POLIZU, DDRE, ȘĂINEANU, D. U., NOM. PROF. 18. În drum luăm și puțarii de la păcură. V. ROM. decembrie 1954, 48, cf. LTR², DM, DEX. ♠ (RAR) Proprietar de puțuri² (I 2). Cf. SCRIBAN, D.

- PL.: puțari.

- Puț² + suf. -ar.

PUȚĂ s. f. I. (Popular) Penis (la copii și la unele animale tinete). Cf. ANON. CAR., LB, POLIZU, GHAC, II, 301. Mă-a ... rămas buricul mare de rîdeau copiii de mine ... - Uitofi-vă la Dințosul! Parcă or aveo două puțe! STANCU, D. 362. O dată vede nașul pușin finului. NEGRUZZI, S. I, 251, cf. PAMFILE, J. II, 162. Să nu-ți pară pușa păpușă, să nu iei în glumă un lucru serios. Cf. PAMFILE, J. II, 162. Butucul de lei, puță de cotei (Ardeul). PASCU, C. 191. Puță de purcel Învălitîn-cojocele (Sfredelul). id. ib. ♠ C o m p u s e: (Bot.; regional) puța-cocoșului = buhai (*Listera ovata*). Cf. IDRG, PANȚU, PL.: puța-țigăunului = coada-vacii (*Verbascum phlomooides*). Cf. II VII 480; puța-cnelui = numele unei plante nedefinite mai de aproape. Cf. ȘEZ. XV, 111, ALN I 1 935/75; puța-cucului = numele unei plante nedefinite mai de aproape. Cf. II XVII 227; puța-ursului = numele unei plante nedefinite mai de aproape. Cf. ALN I 1 952/594. ♠ (Iht; regional) și în sintagma pușa eiobmului. BĂDESCU, P. 49, 112) Numele a două specii de guvizii (*Gobius gymnotrachelus* și *marmoratus*). Cf. id. ib. 112. ♠ Organul genital feminin (la fete). ♠ C o m p u s: (Bot.; regional) pușa-precotesii = plantă cu tulpina subțire, cu frunzele rare, de formă lunguiață, cu flori de culoare albastră, care crește prin fînețe, nedefinită mai de aproape. Cf. MAT. DIALECT. I, 266.

2. (Anat.: prin vestul Transilv.; în sintagma *Puța gtlului* = omușor (2)). Cf. DR. IX, 427. ALR I/I h 33/302, ALR II/I MN 17, 6 929/325.

3. (Popular) Termen de adresare pentru un băiat (mic) sau un tânăr; (regional) puțican, (familiar) puțică (2), puțoi (I 1). Cf. CIAUȘANU, v. 192.

— Pl.: *puțe*.

— Cf. lat. *preputium*.

PUȚĂN, -Ă adj., adv. v. puțin.

PUȚĂNTEL, -EĂ, -ÎCĂ adj., adv. v. puțintel.

PUȚĂR s. m. (Prin Transilv. și prin Bucov.) Ordonanță (II 1). *Iou a fost puțăr lo un maior*. MAT. DIALECT. I, 189, cf. GLOSAR REG.

— Pl.: *puțări*.

— Din germ. *Putzer*.

PUȚCĂ s. f. (Prin Bucov., prin Transilv. și prin Maram.) Baros; mai² (I). Cf. ALR II 6 454/365, A V 1, LEXIC REG. 21, MAT. DIALECT. I, 266, GLOSAR REG.

— Pl.: *puțce*.

— Etimologia necunoscută.

PUȚI vb. IV. 1. *Intranz.* A răspîndi un miros greu, neplăcut; a mirosi urît. *Grîi lui sora mortului, Martha: Doamne, eă va puți; a potro zi iaste!* CORESI, EV. 96, cf. GCR I, 196/2, ANON. CAR., LEX. MARS. 207. *Pfu, cum pute ... Mi-au stricat tot cheful*. KOTZEBUE, v. 35^v/10, cf. CLEMENS, DRUC, LB. *Cum nu puțea mai nointe luuntuările de sãu*. FR. DRAM, 105, cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU. *Sã nu măninci ouã in dumineea Paștilor, căci îți va puți gura*. CANDREA, F. 240, cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, VISSARION, FL. 137. *Fusese o zi dogortoare: pieile puțeau mai rău ca stîrurile*. CAMIL PETRESCU, O. I, 618. *Rtseese tootã ziua de ca eã-i put niinile*. v. ROM. septembrie 1960, 62. *De-ar fi lelea ea și fala, Nu ș-ar țesc pînã vara, Cã ș-ar țes-o primãvara, C-alunci iu pute mînjola*. RETEGANUL TH. 186. *Cînd auzi cucul întiitul, sã-l auzi pe mîncate, cã oltfel te spureã, și-ți pute gura tot anul*. GOROVEI, CR. 84. *Lauda de sine pute*. *Ca vinul rãu din bute*. PANN, P. V. I, 162/9. *Gura care singurã pe sine se laudã, pute*. ZANNE, P. II, 180. *An a mîncot leurdã și estimp ti pute gura*. id. ib. III, 591. *A nîncea usturoi și gura a nu-i puți, nu se poate*. id. ib. IV, 169. *Nici usturoi n-o mîncat, nici gura nu-i pute*, se spune, ironic, despre cineva care pretinde cã e nevinovat. Cf. DL, DM. *Fi pute botu a lapte*, se spune despre cei tineri care vor sã facã lucruri ce nu sînt potrivite sau posibile pentru vîrsta lor. Cf. ZANNE, P. I, 500. *Pute o cu elocit*, se zice despre cineva care spune un neadevãr. Cf. id. ib. 576. *Mîța, dacã nu ajunge lo slãninã, zice cã pute*. id. ib. 550. (I m p e r s.) *Cînd ne-osudau picioarele pe drumurile Rusiei, nu vã pușeo. Ziceoși cõ-i parfum de eroi*. H. LOVINESCU, T. 221. ◊ (Cu determinãri introduse prin prep. „a” sau, învechit, „de” care aratã elementul de referință) *Coridorul, ... Impestritãt cu lume de tot soiul, ... puțea a sudoare*. CĂLINESCU, S. 177. *Borșul cavaleriei puțea a urinõ de cal*. CAMILAN, N. I, 212. *Punteo pute-a ptrei, ptreiu pute-a punte*. ȘEZ. I, 273. *De cînd mamõ m-o fõcul, Apõ din põpuc n-am but, Cã põpucu pute-o ture*. ALEXICI, L. P. 72. (I m p e r s.) *Nu puțea a hoituri*. NEGRUZZI, S. II, 229. *Un'mõ duc și un'mõ port Pute-a condelõ de mort*. ARGHEZI, VERS. 330. (Cu valoare depreciativã atenuatã) *În Cluj se vindã numoi pudrã și parfum*. *Pute Clujul a drogherie co și Porisul*. VLASIU, D. 14. *Fugi, cã puți îngrozitor a parfum!* CĂLINESCU, S. 82. *În cosa lui, etnd dõ ceai, pute mereu a cafeo prãjitã*. id. B. I. 6. (I m p e r s.) *Pute-a corni erud.* ALR SN VI h 1 839/605. ◊ F i g. *Un pachet galben de Plugor zburã peste pãturile pestrițe*. — *Uliu, și tu tot de-astea abanoose oi, Ilie?* — *Sõ nu-mi puțã susletul, niõ, o odicolon, cõ mõ foc gradot*. BARBU, P. 269. (I m p e r s.) *La țeși incepe sã puțã, cõei țștiințãri primesc, Cã ostașii Ibrãilei din zi în zi nãvãlesc*. BELDIMAN, E. 44/33. ◊ Ex p r. *A puț locul (sub cineva) (de lena) sau a-l*

puți cuiva și urma (de lena), se spune despre cineva foarte lenes. *O ocãra cã doorme în picioare și cã pute locul de lena pe unde trece*. REBREANU, I. 378. *Cã de joc e cum e focul iar de lucru pute locul*. HODOȘ, P. P. 191, cf. ZANNE, P. II, 684. *Lenesã, brc, și uritã sũ te freascã Dumnezeu, ti puțea și urma*. I. CR. II, 173. *Nici nu pute, niel nu miroase* = nu-i nici bun, nici rãu; e așa și așa. Cf. ZANNE, P. II, 683, DM, DEX. **A(-i) puți (cuiva) gura** = a fi mincinos. ZANNE, P. II, 184. (Regional) **A puți a pusti** = a fi gol. *M-am ales c-o pungã și-apoi și osta pute a pusti*. CREANGĂ, P. 45, cf. DM, DEX. (Bar) **Parcã tot ii pute ceva**, se spune despre cineva cãruia nu-i place nimic, care e mereu nemulțumit. Cf. DDRF, DL, DM, DEX. ◊ F i g. (Familiar) **A fi în cantitate mare, a fi plin de ...** Cf. DL, DM, DEX. ◻ **Pute piața de mere**. ◊ F i g. (Învechit) **A aduce a ... a semãna cu ...** *Numele, în inscripțiile romone, ... put a nume dăcești*. MAIOR, IST. 12/28. *Dupã ce i-ou fãcute curte — adecã lõzei cu galbeni — face în sfîrșit ... și fetei o declaroșie, ce pute a aur, și a precupeț*. DACIA LIT. 35/23.

2. *Intranz.* (Învechit) **A mirosi (I)**. *Amar celora ce le vor puți [florile] spre perirea lor* (a. 1645). ap. TDRG.

3. *Tranz. și intranz.* **Fig.** (Popular; de obicei cu determinãri introduse prin prep. „a”, care aratã elementul de referință) **A mirosi (2)**. *Mie-mi pute o om pãmîntean*. SRIENA, P. 54. *Și primãvora eînd i-o puțt tureului a rus, o fugit*. GRAIUL, I, 342. *Cum s-opropie ie d'e birlogu iei cum odato-i put'e cã cineva ti pã birlog*. O. BIRLEA, A. P. I, 126.

— *Prez. ind.: put, pers. 2 puți, pers. 3 pute; conjunct. pers. 3 și 6 și: (Învechit și regional) sã puțã.*

— Lat. *putere*.

PUȚIĂNĂ s. f. v. puțlanã.

PUȚICĂNE subst. (Prin nord-estul Ort.) Puțã (3). Cf. CIAUȘANU, v. 193.

— Pl.: ?

— De la puțã.

PUȚICĂ s. f. (Familiar) 1. Puțisoarã (I).

2. Puțã (3). Cf. CIAUȘANU, v. 193.

— Pl.: puțicã.

— Puțã + suf. -icã.

PUȚIN, -Ă adj., adv. I. Adj. (În opoziție cu mult, n u m e r o s) Care se aflã sau trebuie în cantitate micã, în numãr redus (v. n i ț e l), care existã în sorturi, în locuri etc. reduse ca numãr, care are un nivel (cantitativ sau, p. ext., valoric) scãzut; care nu este de ajuns, insuficient. *Da meșterilor lucrure nu puținõ*. COD. VOR. 8/5. *Cumpãrați oarece puținõ hranã*. PALIA (1581), 178 12. *Aflorã acolo acasõ nu puținõ ooste stindu-le împotrivõ*. HERODOT (1645), 209. *Puțin oluat tootã frãmîntãtura dospesãte*. N. TEST. (1648), 255^v/5. *Cã ce-i puținã sfinta ta turmã*. DOSOFTEI, PS. 48/9. *N-au ndrãznit sã iosã de sațõ, atund ooste puținã*. R. POPESCU, CM I, 254. *Nu puține luãri și jafuri de la toți fãcea*. R. GRECEANU, CM II, 138. *Întro-ocest an, poame multe, vin puțin*. CALENDARI (1733), 42/15. *Pentru puținã opã coreo dai unui sõroe ... își fãgõduiește Dumnezeu tot ceriul*. MOLNAR, RET. 95/1. *Ior el ooste ore foarte puținã*. BUDAI-DELEANU, T. 145. *Un mertic] de mõlai sau puțin[c]e legum[e] (a. 1816)*. IORGA, S. D. VII, 16. *Cheltuielile cu corele poate cineva sã-și focõ ... o fințnã snt foarte puține*. AR (1829), 28¹/4. *Puținã rãmõșița zilelor sole*. ARHIVA R. I, 37/9. *Puține snt fapte bunc*. CONACHI, P. 285. *Acest munte este posomort; puținã vegetoșie are asupra-i*. BOLINTINEANU, O. 305. *Ș-o selipuit puține parale, citevo oi, un car cu boi*. CREANGĂ, O. 55. *Peste noapte trecea de tot puținã lume de la Radna la Lipova*. SLAVICI, O. II, 17. *Simțea puținul sînge ec nuã oveo, cum i sã stringea lo inimã*. DELAVRANCEA, S. 127. *Puține lueruri s-or puteo trãduce*. VLAHUȚA, E. O. A. II, 23. *Pentru ce sã-i amãrõști Și zilele puține*. COȘBUC, P. I, 78. *Cõlõtorise de foarte*

pușine ori cu trenul. AGHIBICEANU, A. 42. Să le ducem și pușină mahoreă. C. PETRESCU, I. II, 3. Un interior pe care l-a mobilat cu bani pușini o femeie cu gust. SEBASTIAN, T. 9. A cumpărat trei lucrări ... cu bani pușini. VLASIU, D. 172. Ne dăduseră peste cap să găsim ... și pușină prospătură. VOICULESCU, P. I, 308. Pădurile mai păstrau pușină frună. SADOVEANU, O. XII, 381. Pușinii străini din oraș se îndreptau către insula cea mai deasă de lumină. ARGHEZI, R. 73. Cu pușină earne de capră, își ținea zilele. CĂLINESCU, C. O. 37. Pușine sînt scrierile evului mediu care să ne fecă a simți mai limpede apropierea Renașterii. VIANU, I. P. 53. Gustăm pușină carne friptă. STANCU, R. A. I, 26. Sînt un tip jalnic, cu pușine trăsături omenești. T noiembrie 1962, 28. O ființă lină, Cu apă pușină. BALADE, III, 15. Mărca pentru pușină dulceă. Iși răpune viața. ZANNE, P. I, 561. Cap mare, mînt pușină. id. ib. II, 47. Vorbă multă și treabă pușină. id. ib. 819. Multe flori sînt pe lume, dar pușine miroase. id. ib. 610. La captorul cald pușine lemne trebuiesc. id. ib. III, 137. Ai și tu pușină brînză la pușină și crezi acum că ai cășărie. id. ib. 485. Cine mîntăcă mult, mîntăcă mai de pușine ori. id. ib. 620. Mai bine mîntăcare pușină, decît boală lungă. id. ib. 640. $\diamond$ I. o. c. a. d. v. De pușine ori = rareori. De pușine ori biruții de unde mergea a să bale, să întorcea. C. CANTACUZINO, CM I, 12. În pușine zile (sau, rar, ceasuri) = peste cîteva zile (sau ceasuri); p. ext. într-un viitor (foarte) apropiat; într-un timp (foarte) scurt. În pușine Ceasuri după obicei să înarmară, Măcar nu le părea prea bine. BUDAI-DELEANU, T. 236. În pușine zile toate fură După această poruncă făcute. id. ib. 338. Rănit în războaie, soldatul căzuse Și-n pușine zile chinuit muri. ALEXANDRESCU, O. I, 161. Ridică, în pușine zile, alt bordei. SADOVEANU, O. XI, 272. $\diamond$ EX PR. (RAR) Pușin la mînt = a) prost (B IV I). Cf. DL, DEX; b) naiv (2). Cf. CADE. (Învechit, rar) Pușin la simțire = nesimțitor (3). Un bou ce tosește boii, pușin la simțire ... Dobîndi în cireadă un post însemnat. ALEXANDRESCU, O. I, 230. $\blacklozenge$ (Substantivat) Ceca ce este (sau ar trebui să fie) în cantitate mică, în măsură mică, în număr redus; ceea ce reprezintă o cantitate valorică redusă. Am făcut ceaste căzanie ... să o primească, ... căce și pușinul bine iaste de folos (a. 1644). BV I, 146. Cei pușini ce au scăpat cum au putut s-au dus la fași. R. POPESCU, CM I, 458. Iaste mai cu lesnire a greși urmînd mărturisirea și lătarirea celor pușini decît a celor mulți. MOLNAR, RET. 100/17. Cu pușin se sătura. ASACHI, S. I. I, 267. Din români, pușini căzură. BĂLCESCU, M. V. 52. Pușini din scriitorii noștri și-au cunoscut misiunea de scriitor român. CR (1848), 4³/58. Profităm mai mult de pușinul ce-l dobtndim cu anevoință. BOLLAC, O. 261. Trebuie să înșeleagă dar orșicinea ee grea e sarcina acestor pușini. CARAGIALE, O. III, 78. În pușinul ett a scris, a putut da intructivă măsura talentului său. GHIFREA, ST. CR. I, 198. Lor li-i drag pușinul Ce-l dai. MURNU, O. 104. Hoții l-au căleat și l-au prădat și de pușinul ce mai avea. HOGAȘ, DR. I, 22. Școlar, cu pușinul de acasă, anevioe dusese graul. BASSARABESCU, V. 82. Rup din pușinul pe care-l au ... ea să-l preface în bani. GALACTION, A. 231. Din pușinul ăsta mai și furăși VLASIU, A. P. 426. Binevoieste a lua loc și a gusta din pușinul care-l avem. SADOVEANU, O. X, 102. Pușinul ett tni trebuie să trătese, am. CĂLINESCU, E. O. II, 81. O ajutate să-și vîndă pușinul care tu mai rămăsese. STANCU, R. A. V, 139. Pușini suie, mulți coboară. CREANGĂ, P. 248. Mulți vîd, dar pușini tușeleg. ZANNE, P. II, 795. Cine spunc multe, face pușine. id. ib. 742. Cei mulți nu așteaptă pe cei pușini. id. ib. IV, 220. Fiecare nădușește după cîștig, dar pușini îl dobtndesc. id. ib. V, 152. Traista săracului, cu pușin nu se umple. id. ib. 558. Mai bine eu pușin și vesel, decît eu mult și necăjit. id. ib. VIII, 467. $\blacklozenge$ (Învechit; despre prețuri; în opozție cu mare, ridicat) Scăzut, mic. Nu va putea niciodată fabricantul să dea marfa în pușinul preț în carele îl pot da cei care în cherhanle mai mici (a. 1824). DOC. EC. 325. Pămîntul avea pușin preț. I. IONESCU, C. IV/11.

2. Adv. În cantitate sau în măsură redusă, în număr mic; în cantitate, în măsură sau în număr insuficiente. Și pușin ett' se va munci, mari daruri priimi-vor. CORESI, LV. 236. De va li mai pușin, să-i mai întore eu bani (cca 1620). BUL. COM. IST. IV, 164. Să se gasle pușin. PRAY. GOV. 78/1. Am făcut ceaste căzanie ... cătră carea îndemni pe ficene să o primească măcar pușin (a. 1644). RV I, 146. Asta nu e pușin ett o zice o gură indiferentă. NEGRUZZI, S. I, 65. Sînt bolnav ...; de aceea pușin îți voi serie. BĂLCESCU, AP. GHICA, A. 510. Prea mult un tînger mi-ai pîrăt Și prea pușin femeie. FIMBESCU, O. I, 185. Domnia lumii e a celor care vorbeste pușin. VLAHUȚĂ, O. A. II, 228. Să fecem pușin bine, acolo unde putem imbuna o asprimc. C. PETRESCU, I. II, 109. Îi bolnavă de moarte nevasta mea; doarme bine, mîntăcă bine, de lucrat ar lucra pușin. ZANNE, P. II, 502. Cine vorbește mult, face pușin. id. ib. 838. Cine mai pușin mîntăcă, are și mîntee ee nltnea. id. ib. III, 619. Pușin dai, pușin porți. id. ib. V, 241. $\blacklozenge$ Mai pușin = (în) afară de ..., fără, minus (2). Făina ee căpăta, mai pușin uumul, o întiudea pe foale. CONV. LIT. XLIV². 79. Cel (sau pe) pușin = (exprimă delimitarea restrîngerii unei stări, manifestări, acțiuni etc. la un stadiu minimal acceptat ca necesar, indicat, potrivit, posibil etc.) în orice caz; măcar (1 2), barem; în cel mai rău caz. Cel pușin au strins 10 cori. BIBLIA (1688), 102²/35. Adeseori el pierdea împreună cu punga și viața sau, cel pușin, sănătatea. NEGRUZZI, S. I, 16. Trebuie ca această săptămă să aibă cel pușin un vîl, o umbră de dreptate. ODOBESCU, S. I, 18. Cel pușin ea-l va fi avizat! AGHIBICEANU, A. 50. Cel pușin să plesnească fierea și într-insul. REBREANU, I. 25. Cel pușin verbal, situația trebuia lăsată sub sigiliile desăvîrșitei discreșionii. GALACTION, O. A. I, 56. Fumează sau ee pușin fine necontentit în colțul gurii o pipă. CAMIL PETRESCU, T. I, 189. Hotărîtră să se odihnească cel pușin un ceas. id. O. III, 175. Eu cel pușin n-am văzult niciodată un tînger. VLASIU, A. P. 14. M-a lua eu el la o serată. Au fost pe pușin zece perechi. id. D. 311. Era curioasă să știe cel pușin de unde le are. SADOVEANU, O. XI, 46. Cel pușin dacă aș salva pe fată. CĂLINESCU, B. I, 177. Lasă-ne o clipă să ne deprindem ee pușin cu chipurile noastre noi. T septembrie 1962, 6. Ett de pușin = în eit de mică măsură, în foarte mică măsură, (aproape) deloc. Nu se ocupă ett de pușin de treble statului. CR (1846), 23²/31. Ai avut destul vreme să-șfelegi ett de pușin aș fi în stare să rănese pe cineva. CARAGIALE, O. VII, 254, cf. DM, DEX. Ettuș de pușin = (în construcții negative) nici în cea mai mică măsură; nicidecum. La tot ce s-a produs ca literatură originală de teatru ettuși de pușin nu i se cade acest nume. CARAGIALE, O. V, 249. O lună întreagă-și va vorbi despre acest scriitor și de tot ce-a scris ee, fără să se lultbure ettuși de pușin. VLAHUȚĂ, O. A. I, 193, cf. DM, DEX. (Pușin) eite pușin sau (ette) pușin, pușin = pe rînd, în mod progresiv, înctul cu înctul, înct-înct. Ett pușin, pușin, drumul făctndu-se mai greu, am înctput a simși obosirea. NEGRUZZI, AP. TDRG. Amefea la tt părăsi pușin ett pușin. DELAVRANCEA, S. 152. Pușin ett pușin negurile se risipeau. BRĂESCU, O. A. I, 291. Orașclul ... moare ett pușin tu fiecare zi. id. ib. II, 300. Pușin eite pușin, numele lui e aproape uilt. OPRESCU, S. 218, cf. DM. Se lumina pușin ett pușin. BARBU, P. 251, cf. DEX. Ett pușin pilind, ee mai frumos ac vei scoate din ee mai urtt fier. ZANNE, P. V, 495. Pe pușin = cu un preț scăzut; ieftin. Cf. DM, DEX. Mult-pușin sau mai mult sau (sau ori) mai pușin v. mult (2). Niel mai mult, niel mai pușin v. mult (2).

3. Adj. (Învechit) Care este de dimensiuni sau de proporții reduse; care este cu volum redus, cu capacitate mică. Pușină părțieca. BIBLIA (1688), [prefață] 8/26. Duse pe marele prinț în odaia pușină și joasă. COȘBUC, AE. 157.

4. Adv. Cu dimensiuni sau proporții reduse; cu volum redus. Reliefarea sonorităților iernii prin asociere cu aeele ale unor vreasuri uscate, menține ima-

ginoșia scriitorului într-o arie puțin întinsă. VIANU, A. P. 246. □ O cameră puțin spațioasă.

5. Adj. (Învechit și popular) Mărunt (1 3), seund, scurt. O jiganie ... de stat ... puțină și mică fiind. CANTEMIR, IST. 96, cf. DL, DEX.

6. Adj. Care are durată scurtă, care reprezintă un interval scurt de timp. Să poată ... puțină vreme. DOSOFTEI, V. s. octombrie 89/4. Să-și mai petreacă cu el puțină oarece vreme. GORJAN, II. I, 2/22. Te spariu, ... îmi zise după puțină tăcere. NEGRUZZI, S. I. 51. Acestuia, intronat de puțin timp, îi lipsea o capitală. ODOBESCU, S. I. 16. ◇ L. o. c. a. d. v. În (sau peste) puțină vreme ori în (sau peste) puțin timp = curind. Peste puțină vreme va pieri numele tău (a. 1705). GCN I, 355/8. Nădăjdinse a fi organizat, în puțină vreme, 150 secole. AR (1830), 1³/21. Peste puțină vreme doamna Vrinceanu se iva în ușa magaziei. TORINCANU, O. A. II, 45. Peste puțin timp oveau să răsunе aplauze. s. iulie 1960, 46.

7. Adv. Pentru scurt timp, pentru un interval mic de timp; citva timp. El însuși puțin a împărățit. C. CANTACUZINO, CM I, 58. Să să odihnească puțin. R. POPESCU, CM I, 267. Stele puțin cu indoită minte. Dar murgal îi sare și rintează. BUDAI-DELEANU, Ț. 183. Ungoria răsufle puțin de mișcările armelor. BĂLCESCU, M. V. 87. Stă puțin pe gânduri. ALECSANDRI, POEZII, 198. Eu mă las puțin, că mi-a trecut ciolan prin ciolan cu nunta voastră. CREANGĂ, P. 5. Stai puțin, mă-nțorc îndată. CARAGIALE, O. II, 10. Să ne odihnim puțin, stăpîne. ISPIRESCU, L. 6. După ce ne oprirăm puțin la o colibă părăsită, cumpănirăm în valea Cracăului. ILOGAȘ, DR. I, 10. Lasă-mă puțin în voie, singură să mă deslept. EFTIMIU, I. 124. Am pus foc, ușadar, am suflat puțin să se incingă. VLASIU, A. P. 35. Stăturăm puțin de vorbă. SADOVEANU, O. VI, 190. Nu vrei să stați pe loc puțin? ARGHEZI, VERS. 338. Ionuț, vin' puțin înăuntru. DAVIDOGLU, M. 12. ◇ Peste (sau, învechit, rar, în) puțin = în curind, în scurt timp de acum înainte, nu peste mult timp; într-un viitor (foarte) apropiat. Peste puțin ... muri. VĂCĂRESCU, IST. 258/23. Dar peste puțin și pe dinșii iacă Vine tot aceiaș belea. BUDAI-DELEANU, Ț. 275. Peste puțin negura va pieri. MARCOVICI, D. 14/21. Așa este nădejde cam că peste puțin vom scăpa de acest răcoz. GT (1838), 1³/42. Să-ni scrii ... la Viena, unde în puțin vom ajunge. KOGĂLNICEANU, S. 2. Peste puțin, tăcerea lor fu scmu că ambii erau acufundați în somn. ASACHI, S. I, 38. Emiral va fi fără îndoială redus, peste puțin, a intra în Maroc. CR (1846), 2/12. Peste puțin, prin mișcarea visterului Ion, ... priimi iarăși cînștea și dregătoria sa. BĂLCESCU, M. V. 30. Are de gând să se întoarcă ... peste puțin. ISPIRESCU, L. 105. Peste puțin, un soldat ... înainta șchiopătînd. BRĂNESCU, O. A. I, 223. Peste puțin am simțit că stîneni uzi pînă la piele. STANCU, R. A. I, 76.

8. Adj. (Și prin lărgirea sensului) Care are forță, intensitate, putere scăzută. În toate cîte zicea era oarecum o puțină ironie. CR (1848), 15³/58. Cu puțină sforșare, li se cunosce și culoarea legăturii acestor cărți. IORGA, P. A. I, 11. Tirziu, cînd conțeni zloata, vorbi iar, cu mai puțină asprime. SADOVEANU, B. 30. S-o opriț ... o clipă în prog, îngăduînd ochilor să se deprîndă cu lumina puțină. GALAN, Z. R. 281. Urcați ca fumul, imnuri liniștite, Pentru soare, pentru pămînt, Și pentru puțină flacăară care sint. ISANOS, Ț. L. 70.

9. Adj. De valoare, de calitate scăzută, de importanță redusă. O descoperire de puțină importanță.

10. Adv. În oarecare măsură, într-unele, cît de cît; oarecum, cam; insuficient de ... (sub raport intensiv, calitativ). Puțin nu de-a toamna cu ingeri în slavă I-a-nțrece și-n cînște fără de căbavă. DOSOFTEI, PS. 28/3. Împăratul ... nu puțin mîniindu-se, s-au sfătuit ... să meargă în Ungaria. ȘINCAI, HR. I, 219/1. Ploaia și furtuna au mai conțenit puțin. DRĂGHICI, R. 73/29. Teme-te dor ... puțin de viitor. MARCOVICI, D. 16/4.

Am nas în Reșov, trg mărișor, dar puțin frumos. KOGĂLNICEANU, S. 8. Semănoi ieri foarte puțin religios la savenirca primelor tale amoruri. CR (1848), 6³/61. Rămase toată viața puțin cam zăpăcit. AGIRBICEANU, A. 211. Privirile ... și se opresc pe arechile, puțin răschirate, dar frumos întoarse. GIRLEANU, N. 50. Adăugă puțin mai tare ... BASSARABESCU, V. 91. Sarise puțin ironic de explicațiile fiului său. REBREANU, R. I, 261. Nu simțea decît că-l darea capul puțin. MIRONESCU, S. A. 36. Iese pe terasă, ea ochii cîrpiți de somn și puțin bînuăcit. SEBASTIAN, T. 10. Locuința era puțin demodată. CĂLINESCU, S. 416. Îl durea înima simțîndu-l pe Costache puțin înstrîinat de el. CAMIL PETRESCU, O. III, 156. Pe un scoun rotund ... un bărbat cu gambetă cenușie pe cap, dată puțin pe ceașă. STANCU, D. 357. Eram singur și puțin trist. BARBU, P. 7. Îți place să bați timpii și să-ți sperii puțin prietenii. T august 1964, 55. ◇ (Sport) De puțin = la mare luptă, după un mare echilibru de forțe. Cf. DEX.

11. Adv. (Precedat de „mai”, servește la formarea comparativului de inferioritate) Asediații nu slătura mai puțin vitejește decît asediații. BĂLCESCU, M. V. 56. Fierul, metal mai puțin nobil decît hidrogenul, descumpune apa la temperatura obișnuită. CHIM. AN. CALIF. 154. [Servitorul] e mai puțin scrobic ca înaintea. T decembrie 1964, 33. ◇ (Cu al doilea termen al comparației subînțeles) Noaptea ... este mai puțin tristă. MARCOVICI, R. 7/20. Acel îngrozitor lacru mai puțin cumplit se pare. GONACHI, P. 292. În Italia, zelul religios fa mai puțin fierbinte. BĂLCESCU, M. V. 37. Mai puțin bruscă, mai puțin supărătoare. CR (1848), 15²/63. Ceca ce este însă și mai puțin ușor, chiar pentru cei cari știa bine limba din care traduc ..., este de a scrie toldeodată și frumos românește. ODOBESCU, S. II, 367. Înșepă să-mi fie mai puțin anti-patic. GALACTION, O. A. I, 160. Domnul Lai ... era mai puțin înșepat. SADOVEANU, O. XI, 422. S-a spus adeseori ce scriitor de seamă este Nicolae Băleescu; caracteristicile lui stilistice au fost însă mai puțin remarcate. VIANU, A. P. 29. Cînd plîng cei vii, e mai puțin trist. II. LOVINESCU, T. 93. Aristifa ... părea mai retrasă și mai puțin mîndră. PREDA, M. 187. Cei mai mulți ... au fost promovăți în dregătoriai moi puțin importante. STOICESCU, S. D. 72. În alle ocazii mai puțin sumptuoase și oficiale ... el se afirmă cu desăvîrșit executant. s. februarie 1960, 50. Galeriele pe care merg încep să-mi pară mai puțin misterioase. ib. ianuarie 1961, 16. Cînd starea sufletească a poetului este mai puțin deprîntată, el așterne în versuri și tonalități vii. v. ROM. decembrie 1964, 158. (E x p r.) Cu atît (sau, învechit, atîta) mai puțin = într-o măsură și mai mică (determinată de împrejurarea respectivă). Nu voi, măria ta, să amăgesc pe nimeni și cu atîta mui puțin pe stăpinul meu. FILIMON, O. I, 112. □ Cu atît mai puțin trebuia să pleci. Nu mai puțin ... = (măcar) în egală măsură, de asemenea, deopotrivă. Credem că și d-voastră, nu mai puțin decît noi, sinteți în neastîmpăr. ap. GHICA, A. 747. Otilia înșăfîșo nu mai puțin femcia lui ideală. CĂLINESCU, E. O. I, 327. ◇ (Precedat de „cel mai”, servește la formarea superlativului relativ de inferioritate) Cel mai puțin dureros ... mod de sinucidere. CARAGIALE, O. II, 136. Cel moi puțin reușit dintre tablourile expuse. DL.

12. Adv. (Învechit; în construcții negative) Cît pe-aci, gata-gata. De inimă rea, puțin de n-ou murit. URECHE, ap. CADE. Periră greci mulți și puțin de nu pieri și împăratul. MOXA, 389/29. Iură preutul ctu-i era puterea, alergă la beserecă și, deca sosi, află groapa săpată și trapul svntului puțin neluat. VARLAAM, C. 458. Aici, pe prispa unui rotariu, puțin de nu era să rămîneni chiiori. CHEANGĂ, S. 125.

— Pl.: (adj.) puțin, -e. — Și: (învechit) puțin, -ă, puțin, -ă, puțin, -ă adj., adv.

— Lat. *putinus (= pittinas).

PUȚINĂ vb. I. Tranz. (Învechit) A împuțina. Cf. DRU. TRDG.

— Prez. ind.: *puținez*.

— V. *puțin*.

PUȚINĂRIE s. f. (Învechit) Împuținare. *Cela ce era să mă mintaiască den pușinarea firii* (a. 1710). GCR I, 366/17, cf. DRU. *Ce pușinare de suflet Și ce friedă în zădar* (a. 1855). IORGA, s. D. XXII, 72.

— Și: *pușinare* s. f. DRU.

— V. *puțina*.

PUȚINĂȚATE s. f. Faptul sau însușirea de a fi pușin.

I. Cantitate sau număr mic, redus; cantitate sau număr insuficient; micime (2), (rar) pușintime, (Învechit și regional) pușinime (1), (Învechit, rar) pușineală. Cf. *pușin* (1). *Din pricina pușinătății și lipsei ăstora fel de cărți ... nu-am silit ... să pun în lucrul tipografiei această carte* (a. 1643). BV I, 131. *Să scribi, pentru pușinătatea oștii lui HERODOT* (1645). 32. cf. CANTEMIR, IR. 477, LB, POLIZU. *Radu Vodă, cum văzu pușinătatea moldovenilor, căzu cu tot greul asupra lor*. CONV. LIT. XII, 181. *Pușinătatea cea extraordinară a documentelor ungare despre Făgăraș*. HASDEU, I. C. I, 16, cf. DDR, BĂRCIANU, ALEXI, W., TRDG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Cu toată pușinătatea știrilor și nesiguranța lor, putem să ne facem o idee satisfăcătoare*. CĂLINESCU, I. C. 20. *Pușinătatea și monotonia elementelor de sensibilizare*. VIANU, A. P. 332. *S-a mirat ... de pușinătatea cunoștințelor lui Filip într-o problemă altă de însemnată*. V. ROM. aprilie 1954, 161. *Este îndobște cunoscută pușinătatea știrilor documentare asupra epocii antice a pământului românesc*. CL 1957, 251. *Aceste probleme nu sînt — după cit se vede — numeroase, dar tocmai pușinătatea lor ... dovedește caracterul lor primar*. s. ianuarie 1961, 77, cf. DEN.

2. Dimensiune, proporție, volum sau capacitate redusă; micime (1). Cf. *pușin* (3). *Alădată diminutivele au sens ironic, izvorînd din faptul că ele denumesc obiecte de dimensiuni reduse: micimea, pușinătatea etc. provoacă nu numai simpatie, ci și ironie*. IORDAN, STIL. 179. *Era domol în mișcări și avea totdeauna un tîmbel domol pentru pușinătatea trupeișe și pentru neastîmpărul colegului român*. PAS, z. I, 306, cf. DL. *Pușinătatea trupului* în scl. 1973, 52, cf. DEN.

— *Pușin* + suf. -ătate.

PUȚINĂLĂ s. f. (Învechit, rar) Pușinătate (1). Cf. CLEMENS.

— *Pușin* + suf. -eală.

PUȚINEL, -EĂ, -ÎCĂ adj., adv. Diminutiv al lui *pușin*.

1. Adj. (Învechit și popular) Pușintel (1). *Se fie dzilele lui pușineale și piscupia lui lua-va altul*. PSALT. IUR. 95^v/22. *Că năi bine iaste pușinea dabindă cu drept, decit bucate multe cu nedrept*. CORESI, EV. 401. *Lasă aducă pușinea apă și să speale picioarele vaaste*. PALIA (1581), 65/2. *Duceți-vă iarăși și cum-părați încă pușinel griu*. IB. 186/21. *Ștefan Vodă toc-mise pușinei oameni despre luna Btrladulni* (a. 1625). GCR I, 71/17. *Acela preste pușinei ai să pricealuiască*. PRAY. GOV. 120^v/5. *Oameni ce era cu el cu pușinel suflet și flămînz*. BIBLIA (1688), 179^v/10. *Era un sul despre partea lui Dispol cu pușinelă casă*. N. COSTIN, L. 450. *Acest Enias nu cu pușinei oameni au fost ieșit dîn risipa Troadăi*. CANTEMIR, IR. 95. *Pușinele zile trecînd, au sosit și ael agă cu fermanul împărătesc*. R. GRICEANU, CM II, 160. *Filip aru și el pușinea oaste, vru să se bată cu el dar nu putu*. ALEXANDRIA (1794), 36/15. *Pușinei lurci*. DIONISIE, c. 187. *Am luat această pușinică parte la lucrarea maicstrului*. ODOBESCU, s. III, 313. *Măi, bădișă bădișor, Nu-mi trimite altă dor Pe gurile tutaror ... Trînute-mi mai pușinel Și vin dumneata cu el*. JARIN-BIRSEANU,

D. 117. *Era pe vremea aceea cînd stît bucate cam pușinele*. RETEGANU, p. III, 27. *Da zăpadă ... pușinică, oz o da, mîne o lua*. GRAUL, I, 23. *Că stît fele pușinele*. *Ți-e drag să te uși la ele*. FOLC. TRANSILV. I, 230. ♀ (Substantivat) *Corabia [lua] ... Întra ea pușinei ... 8 suflete*. COD. VOI. 156/24. *Tătarii cei mulți au trecut, ioră pușinei au rămas*. HERODOT, (1645), 41. *Saltanal ... acum să tîtasă Ca pușinel*. BUDAI-DELEANU, T. 291, cf. BĂLCESCU, M. V. 239.

2. Adv. (Învechit și regional) Pușintel (2). *Pușinel ne grijim de spăsenia sufletelor noastre*. CORESI, EV. 382. *Pentru căce va fi mic de vîrstă să va cerla pușinel*. PRAY. 261, cf. CLEMENS, IB. *Care-i fală dîndă-ușe Mătură gozu la ușe, Panc mătura pe el Să se vadă pușinel*. FOLC. TRANSILV. I, 195. ♀ E x p f. (Învechit) *Cît de pușinel* = în cît de mică mîsură, în foarte mică mîsură. *Că cine miluiaste, lu Dumnezeu dă, cît de pușinel*. CORESI, EV. 40. *Făr-a vedea pe Erotoerit cît de pușinel măcar*. PANN, E. I, 27/12. (Învechit) *Cîte pușinel* = în mod progresiv, început cu hicketul. *Și vin să bē ette pușinel*. PRAY. GOV. 38^v/6.

3. Adj. (Învechit) Pușintel (3). *Și să vă gîsească această pușinea scrioare a noastră în bonă pace* (a. 1633). IORGA, D. B. I, 51.

4. Adj. (Învechit) Pușintel (5). *Un călătoriu ... cîndu-i la mijlocul calei află un copaci frumas ... și șede ... pentru pușinea odihnă*. VARLAAM, c. 45. *Pușinea vreme*. MOLITVENIC (sec. XVII), 304. *Unii și alții cu pușinea vreme într-un loc aflîndu-se și vîbind adese, pe lesne pot înțelege*. C. CANTAGUZINO, CM I, 46. *Cu pușinecă vreme mai nointe, o fîmeie împărîindu-și avearea ... MINEIUL (1776), 181^v/13. Peste pușinea vreme var să-l scooșă și var să-l închiză într-acei astrov*. VARLAAM-IOASAF, 59^v/28.

5. Adv. (Învechit și regional) Pușintel (6). *Și-neă pușinel (ni șchit u psalt. scr. 67) și nu va fi greșnicul*. PSALT. IUR. 31^v/14. *Încălecu de se premla pușinel*. MOXA, 363/8. *Să să odîhnească pușinel*. URECHE, L. 190. *Ș-am oșpit pușinel*. DOSOFTEI, ap. GCR I, 256/11. *Pușinel cu craiul în vorbă șezînd* (a. 1700). GCR I, 334/9. *Vrînd ca să arate mîrtirea sa ucenicilor săi și nauă, mai înainte cu pușinel*. ANTIM, p. 7. *Să mă odîhnese pușinel*. MINEIUL (1774), 138^v/14. *Să fii pușinel, să nu naști, că este ceas rîu*. ALEXANDRIA (1794), 12/13. *Îa stăi pușinel, dragă Voichîșo!* NEGRUZZI, s. III, 21. *Mai așleaplă pușinel*. CONTEMPORANUL, I, 690. *Să-l ajangă nu putea, Pușinel, și se-neca!* TEODORESCU, p. p. 556. *De-i ședea mai pușinel, Mi-i gâsi cu sufletel*. HODOȘ, p. p. 82. *Mirzo, Mirzo, pușule, Pușinel să mai aștești Pînă mîne-n prînzul marc*. DENSUSIANU, T. H. 289.

6. Adj. (Învechit) Pușintel (7). *Ai pușinea puteare*. N. TEST. (1648), 305^v/34. *Mînce ... numat de cealea ce dau pușinea vîrtute*. DOSOFTEI, v. s. noiembrie 143^v/5. *Au dat pușinel război într-acea zi*. N. COSTIN, LET. II, 13/5. *Au arătat de față ... pușineca lor credință*. ANTIM, p. 34.

7. Adv. (Învechit și familiar) Pușintel (8). *Să treci pușinel de boală*. DOSOFTEI, v. s. octombrie 45^v/9. *O poștă ti vine Să-și încească capul pușinel*. BUDAI-DELEANU, T. 275. *Pușinel să obicinutese cu acelea învîșături*. ȚICHINDEAL, F. 183/2. *Darește pușinel a se plimba*. PANN, E. I, 70/13, cf. LĂCRĂNȚAN, c. I, 7.

8. Adv. (În construcții negative) Cf. *pușin* (12). *De viață pușinel de nu te scîpași*. VARLAAM, c. 82. *Pușinel nu căzu de pămînt să se șfarme*. MINEIUL (1776), 11^v/1.

— Pl.: (adj.) *pușinci, -ele*. — Și: (Învechit) *pușinel, -eă, -ieă, pușinel, -eă, -ieă* adj., adv.

— *Pușin* + suf. -el, -ea. — *Pușinecă*: cu schimbare de suf.

PUȚINELUȘ adv. (Învechit și regional) Diminutiv al lui *pușinel*. Cf. ANON. CAR., PASCU, s. 364, CADE, SEC II, 204.

— *Pușinel* + suf. -uș.

PUȚINIME s. f. I. (Învechit și regional) Puținătate (1). *Ceialți, văzînd puținimea polonilor, s-au împărășiat.* ȘINCAI, nr. III, 11/6. *Puținimea singelui.* JIPESCU, ap. TDRG, cf. DDRF, CADE.

2. (Învechit) Intensitate, forță redusă. *Puținimea ... puterilor.* JIPESCU, ap. CADE.

— Puțin + suf. -ime.

PUȚINIRE s. f. v. puținare.

PUȚINTEL, -EĂ, -ÎCĂ adj., adv. Diminutiv al lui puțin.

1. Adj. (Adesea cumulează și valoare calitativă) Cf. puțin (1). *Ceta ce ... o va bate [pe miera lui] cu vrămășie pentru puținea vină, să vu certa într-acest clip.* PRAY, 159. *Numai pre mine m-au aprit pentru puținea mîngiere.* DOSOFTEI, v. s. noiembrie 151^v/28. *Adapă-mă dară cu puținea apă.* BIBLIA (1688), 176¹/42. *Au ules și el puținei maldaveni de ui lui.* NECULCE, I, 18. *Nemaiavînd ulte oști, fără numai puținea pedestrima* (Inceptul sec. XVII), MAG. IST. I, 184/24. *Împăratul, mergînd la Cămeniță, în puținele zile a au băutul.* R. POPESCU, cm I, 419. *Lac cu puținei pruni* (a. 1725). URICARIUL, VII, 17. *Să uducă puținea roada către sftina biserică acest părinte Ianăș* (a. 1731). IORGA, s. D. XIII, 119. *Puținea ploaie.* CALENDARI (1733), 24/7. *Puțintel singe.* MINEIUL (1776), 150²/14. *Iară de vu face altmîntrele, stîngur poate să fie judecătoria puțințele sale învătățuri.* MOLNAR, BET. 20/17. *Puținea mieare încă se poate lua de la stupii cei mai buni.* ECONOMIA, 195/19. *Cu mai puținea sau cu nici cîtă osteneală.* ȚICHINDEAL, F. 192/2. *Puțințică răbdure numai, că dăm peste căpătuul firului.* HELIADE, o. II, 9. *În puținele zile ajungînd uproape de capitala Indiei.* GORJAN, H. I, 3/3. *Au pus întră taate faile ette puțintel fin.* BĂRAC, T. 26/12. *Of. drag nepațele! Prea avuși în lume zile puțințele.* PANN, P. V, II, 137/22. *Să-mi fucă barș ... și alivence ... și puțintel bulgur.* ALECSANDRU, T. 187. *Ai puțințică răbdare.* CARAGIALE, O. VI, 100. *Și-a agonisit puțințică avere.* SLAVICI, O. II, 105. *Plea-că-mi ureciarul să sug și eu puțințică apă pe sfîna lui.* DELAVANCEA, T. 28. *Cam spînatice de felii lui, nusteafă delae și barbă puțințică tare.* MIRONESCU, S. 26. *Să-ți îei ceva de mîncare, puțintel rachiu bun și tutunul.* SADOVEANU, O. IX, 356. *Dă-i puțințică miere și-a precură.* ARGHEZI, VERS. 206. *Înimoaru mi s-a stîns. Puțințică ea-a rămas, Ș-ueca de dor a ars.* POP., ap. IEM 1511. *Cînd gîndese, nîndră, la tine, Nu mai am înimă-n mine, Puțințică ce mai este, Nu mai e de vrea nădejde.* JARNÎK-BIRSEANU, D. 114. *Să bei rachiu puțintel, Cu să nu te-mbeși de el.* BIBICESCU, P. P. 223. *La sfîntă de aurel Spălînd înă de aurel, Că e-n lume puțintel!* RĂDULESCU-CODIN, I. 172. *La noi stî mulț ... În alti suti-s mai puținți, eă strîț și moldoveni.* GRAYUL, I, 476. *La baligă maale puțințică apă trebuie.* PANN, P. V, II, 101/5. *Puțințică sare purarea în țigvă să păs-trezi.* ZANNE, P. IV, 107. < (Substantivat) *Ci Justi-nian, cu puținței dintru ai săi aștîndu-se ... au intrat în cetute.* ȘINCAI, nr. I, 134/38.

2. Adv. Cf. puțin (2). *Dintr-acei prisas să să plîtească taată datariu lîrii, din an în an cîte puțintel.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 65. *Se lumînează puțintel, u ploaie.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 370. *Erai cuprins de respect și puțintel de frică.* PAS, Z. I, 207. *De puțintel ce mîncă Lumea toată se mira.* MARIAN, SA. 84. *Dă-mi, Doamne, și nu-mi du mull, Dă-mi, Doamne, mai puțintel, Și dă-mi luera frumușel.* FOLC. TRANSILV. II, 523.

3. Adj. (Învechit) Cf. puțin (3). *Puținea jalbă et de mică ... să fie fast, n-ar fi luat damnia.* IST. T. R. 11.

4. Adj. (Adesea determinat prin „la trup” sau, popular, „la făptură”) Cf. puțin (5). *Măricu e un boboe de fată; cam puțințică, dar ce să-i faei.* DELAVANCEA, S. 42. *Uriușii puținței Tot mui repede scăzură.* COȘBUC, P. I, 296. *I-ai de puțințică la trup ... că pareu făptura ei se pierde.* SANDU-ALDEA, D. P. 59. *Căpitanul Flaraiu, puțintel, delicat și cu fața blondă.* CAMIL PETRESCU, V. N. 10. *Era puțințică la făptură.*

C. PETRESCU, A. R. 50. *Un om puțintel și pămîntiu, veșnie nebărbierit.* I. BOTEZ, B. I, 117. *S-a însurat e-a felia puțințică la trup.* SADOVEANU, O. VI, 574. [Mitropolitul] *arătîndu-se firav și puțintel în ușa eutapețesmei, cădea ... în jîțul din ultar.* ARGHEZI, B. 118. *Sări din mijlaeu mulțimii a femeie între dauă vrste, puțințică la trup.* STANCU, R. A. II, 312. *Vedeși cum o învălie vîrtejul, ... cum merge, puțințică la trup.* PAS, Z. I, 134. *Femeie mică, cu brațele subțiri, cu trupul puțintel.* PREDA, R. 66. *Bărbatul nu-i bai Că-i puțintel, Să fie mîntea la el.* ZANNE P. IV, 255.

5. Adj. Cf. puțin (6). *Păstrați puțințică tăcere!* < Loc adv. *În puțințică vreme* = (foarte) curînd. *În puțințică vreme trebuie să se dea [= predea].* ap. GHICA, A. 306.

6. Adv. Cf. puțin (7). *Pentru nevaia trupului dormea puțintel.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 253/8. *Andriaș ... s-au lăsat supt un brad să adihnească puțintel.* N. COSTIN, L. 593. *Îi rugă să a îngăduiască puțintel.* MINEIUL (1776), 44^v/34. *Așteaptă puțintel.* KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM. 424. *Ar trebui să se adihnească puțintel.* cm (1846), 52²/39. *Puțintel mui adihnește; În taată purtea privește.* BĂRAC, A. 73/13. *Paci aure să mui dorm puțintel?* CR (1848), 10²/63. *Așteaptă puțintel, am de dul a paruncă grubnică.* CARAGIALE, O. II, 266. *Să se dueă și ea prin cetate, să se mai răsufle puțintel.* ISPIRESCU, L. 309. *Stătu puțintel în cumpănă.* SADOVEANU, O. XI, 32. *Să stăm de verbă puțintel.* LĂNCRĂNȚAN, C. II, 59. *Era foarte aslenit și înceta puțintel de a zice.* SBIERA, P. 8.

7. Adj. (Învechit) Cf. puțin (8). *Nicîit de puținea îndaială și întunecare să nu fie în hatărire.* MICU, L. 64.

8. Adv. Cf. puțin (10). *Și utonce puțintel l-au mustrat.* NECULCE, L. 174. *Pe cale mergea alături, însă hunul puțintel mui înainte.* R. POPESCU, cm I, 563. *Puțintel nestatornic.* CALENDARI (1733), 44/6. *Puțintel mui sun din dreptul vîduului morci* (a. 1766). URICARIUL, XVII, 153. *Era atlean ca și mine și puțintel eam rudă după namă.* GHICA, S. 4. *Da ceva cletica te-a învățat taată-tău? — De, ce să zic, stîpîne?... Mă cam priep puțintel.* FILIMON, O. I, 122. *Cude-n brici și se ridică Dînd pe ceafș puțintel Taată lina unui miel.* COȘBUC, P. I, 225. *Aseară ... Puțintel s-a dat Cam la cal de pat.* TEODORESCU, P. P. 25.

— Pl.: (adj.) puținței, -ele. — Și: (Învechit) puțințel, -eă, -ică, (regional) puțințel, -eă, -ică adj., adv.

— Puțin + suf. -el, -ea, prin apropiere de mititel.

— Puțințică: cu schimbare de suf.

PUȚINTELŪȘ, -Ă adj., adv. (Învechit) Diminutiv al lui puțintel.

1. Adj. Cf. puțintel (1). *În pumn puținteluș lut galben lui.* CANTEMIR, IST. 134. *Am să-ți dau puținteluș vin.* CĂLINESCU, S. 317. < (Substantivat) *Acest al meu puținteluș pentru mult, mititeluș pentru mare dur, cu rugăminteu spre priimire îl aduc.* CANTEMIR, în BV I, 360.

2. Adv. Cf. puțintel (2). *Mui scoase capul să mai vadă puținteluș.* ȚICHINDEAL, F. 148/12.

3. Adv. Puțintel (8). *Puținteluș într-a parte se deade.* CANTEMIR, IST. 78.

— Pl.: (1) puținteluși, -e.

— Puțintel + suf. -uș.

PUȚINȚIME s. f. (Rar) Puținătate (1). *Pretînd ... u cunoaște, de pe mulțimea sau puțințimea perişarilor ... eu care e ... (cărăbușul) ucoperit pe pîntece și piciaare, cum va fi vara ce urmează.* MARIAN, ap. CADE.

— De la puțintel.

PUȚIȘOARĂ s. f. I. (Popular și familiar) Diminutiv al lui puță (1); (Învechit) puțnică, (familiar) puțică (1).

2. (Mai ales la pl.) Produs culinar preparat din cartofi fierți, făină și ouă, avînd formă de baton presărat cu pesmet prăjit în grăsime și cu zahăr. Com. din BUCUREȘTI.

3. (Anat.; regional) Omușor (2) (Dănești — Vaslui). ALR 1/1 h 33/512.

- Pl.: puțisoare.
- Puță + suf. -ișoară.

PUȚIN, -Ă adj., adv. v. puțin.

PUȚOĂCĂ s. f. v. pleioacă.

PUȚOI s. m., s. n. I. I. S. m. (Familiar) Puță (3). Cf. DDRF, BĂRCIANU, TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, CIAȘANU, v. 193.

2. S. m. (Prin nord-estul Ol.) Țoi (pentru țuică, rachiu etc.). Cf. CADE, CIAȘANU, v. 193.

3. S. n. pl. (Regional) Țurțuri de gheață (Fîntna — Rupea). ALR 1 432/161.

II. S. m. (Bot.) I. (Regional) Sîngele-voinicului (*Nigritella nigra*). Cf. TDRG, PANȚU, PL.

2. (Prin Ol.) (Fruct de) ardei iute (*Capsicum unnum*). Cf. cv 1951, nr. 9—10, 17, GL. OLT.

3. (Regional) Specie de cartofi lungăreți, gălbui. Com. FURTUNĂ.

- Pl.: (I 1, 2, II) puțoi, (I 3) puțoaie.
- Puță + suf. -oi.

PUȚOLÍ vb. IV v. pufului.

PUȚUI vb. IV. I. T r a n z. (Bucov.) A curăța. Cf. L. ROM. 1960, nr. 3, 80, SEC IV, 139, cv 1950, nr. 11—12, 40, LEXIC REG. 107, GLOSAR REG. ♦ S p e c. (Complementul indică încălțămîntea) A lustrui. *Mi-am puțuit ciubotele*. cv 1950, nr. 11—12, 40, cf. LEXIC REG. 107, GLOSAR REG. ♦ S p e c. (Regional) A țesăla (Vatra Moldoviței — Gura Humorului). ALR 1 418/375. ♦ S p e c. (Regional) A spoi (Ciocănești — Vatra Dornei). ALR II/1 MN 117, 3 787/365.

2. T r a n z. F i g. (Bucov.) A cerla, a dojeni; p. ext. a bate. Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI, cf. cv 1950, nr. 11—12, 40, LEXIC REG. 107.

3. R e f l. (Regional) A se găti, a se împodobii (Negrițca — Gura Humorului). Cf. A VI 4, GLOSAR REG.

- Prez. ind.: puțuiesc.
- Din germ. putzen.

PUȚUIĂLĂ s. f. I. (Prin Bucov.) Lustruire a încălțămîntei. LEXIC REG. 107.

2. F i g. (Regional) Ceartă, dojană. Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI.

- Pronunțat: -fu-ia-. — Pl.: puțuiei.
- Puful + suf. -eală.

PUȚUICĂ s. f. (Învechit) Puțisoară (1). Cf. LB 565.

- Pl.: puțaiici.
- Puță + suf. -uică.

PUȚUITĂ s. f. (Prin Bucov.) I. Lustruire a încălțămîntei. Cf. LEXIC REG. 107.

- 2. F i g. Ceartă, dojană. LEXIC REG. 107.
- Pronunțat: -fu-i-. — Pl.: puțuituri.
- Puful + suf. -tură.

PUȚULÉȚ s. n. (Țar) Diminutiv al lui puț (I 1). Cf. DDRF, CADE.

- Pl.: puțulețe.
- Puț + suf. -uleț.

PUȚULÍ vb. IV v. pufului.

PUȚULUI vb. IV. I. T r a n z. (Transilv.; complementul indică încălțămîntea) A lustrui. Cf. COMAN, GL., LEXIC REG. 10. *Puțuluiește-ți păpușii*. MAT. DIALECT. I, 189. ♦ (Prin sud-vestul Transilv.) A țesăla. *Am fos' la tunari; aveam doi cai,... ti pușuliam, le dam apă, ovás*. DENSUSIANU, T. II, 180.

2. R e f l. (Prin nord-estul Transilv. și prin nordul Mold.) A se găti, a se împodobii. *Da' ce te mai pușu-*

luești ultiu? I. CR. VI, 127, cf. COMAN, GL. *Na te mai pufului!* MAT. DIALECT. I, 189.

— Prez. ind.: puțuluiesc. — Și: (regional) puțuli (MAT. DIALECT. I, 89), puțurlui (cv 1950, nr. 11—12, 40), puțurni (LEXIC REG. 107), puțolii (ib. 10) vb. IV. — Din magh. pucol.

PUȚULUIĂLĂ s. f. I. (Prin Bucov.; în forma puțurală) Lustruire a încălțămîntei. Cf. LEXIC REG. 107.

2. F i g. (Regional) Bătaie (Ilișești — Gura Humorului). cv 1950, nr. 11—12, 40. *I-am tras o puțulială bană*. ib.

— Pronunțat: -lu-ia-. — Pl.: puțuluieti. — Și: puțorniălă s. f. LEXIC REG. 107.

— Pufului + suf. -eală.

PUȚUX, -Ă adj., adv. v. puțu.

PUȚUNEL, -EĂ, -ICĂ adj., adv. v. puțnel.

PUȚUNTÉL, -EĂ, -ICĂ adj., adv. v. puțntel.

PUȚURÉLE s. n. pl. (Regional) Diminutiv al lui puțurii (v. puț² I 1). Cf. BL VI, 161, DM. *Fapt-ani, Doamne, iar am fapt Puțurile-n cîmpurele, Cine apă c-u băut Tot mie mi-a mulțumit*. TEODORESCU, P. P. 29. *Făcut-am ... Puțurile în cîmpurele, Să bea ciobănașii din ele*. ȘEZ. XIII, 115.

— Pl.: puțurile.

— Puțuri (pl. lui puț²) + suf. -ele.

PUȚURGĂU s. n. v. puțurgoi.

PUȚURGÓI subst. I. Subst. (Regional) Rachiu. Com. din PARVA — NĂSĂUD.

2. S. n. (Prin Marau); în forma puțurgău) Spirit denaturat. Cf. LEXIC REG. 21.

— Pl.: ? — Și: puțurgău (pl. puțurgăie) s. n. LEXIC REG. 21.

— Etimologia necunoscută.

PUȚURLUI vb. IV v. pufului.

PUȚURUI vb. IV v. pufului.

PUȚURUIĂLĂ s. f. v. pufululală.

PUVNĂIU s. n. v. pummar.

PUVNÍ vb. IV v. puful.

PUVÓI s. n. v. puhol¹.

PUVUIĂLĂ s. f. (Anat.; regional) Flăminzare (Rădești — Cîmpulung). ALR 1 1085/776.

— Pronunțat: -vu-ia-. — Pl.: puvuieti.

— Etimologia necunoscută.

PUZDĂRIE s. f. v. puzderle.

PUZDĂRIE s. f. v. puzderle.

PUZDÉRIE s. f. I. (La sg. cu sens colectiv) Resturi lemnoase care cad din tulpina cînepei sau a inului la melițare, destrămare etc. (folosite pentru aștarea focului); (regional) spîhdării, zgreben. *Ardînd cupto-riul cu răsîră și cu naftă și cu puzderie (pozderii v, puzderii c)*. PSALT. 329. *Și va fi virtutea lor cu puzderiia cîlților*. BIBLIA (1688), 456¹/39, cf. ANON. CAR. *Cîlți de in sau de cînepă care să nu uibă nulle lemnișoare sau puzderii ... Bate-i cu o nuieluse ... să cuză puzdăritile* (a. 1805). GRECU, P. 96, cf. LB. *Un smoc subțire de in sau de cînepă se învălăucește pe degit ... și cade toală pozderiia și rămîne numai lăoru*. I. IONESCU, c. 155/1, cf. POLIZU. *Spicu grului crește lung de-o palmă și des ca păsdera*. GHICA, s. 140, cf. LM. *O, tu, crai cu barba-n noduri ca și cîlții cînd nu-i perii*,

Tu în cap nu ai grăunțe, numai plavă și puzderii. EMINESCU, O. I, 83. *Iluzul tău s-a prefăcut în puzderie.* CREANGĂ, O. 293, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALENI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Cade foie în puzdării și se aprinde casa sub ochii tăi.* VLASIU, A. P. 343, cf. GRAUB, E. 86. *Puzderiile sînt îndepărtate de pe fibre prin operații de eurăfire, consistînd în structurare, baterie, destrămarea etc.* LTR², cf. M. D. ENC., DEN. *Mai bine pe la bordușele noastre Cu pozdeie de cînipă acoperite.* POP., ap. GCR II, 334. *Venit-au, venit...* Cu puzderie de la melișă. *Cu rositură de pe copaci.* MARIAN, V. 207. *Lovită mînușă cu limba frîngătoare ce se învîrte în cui, cad jos puzdăriile, iar în mînu rămîne fuiorul.* BREBENEL, GR. P. *Petrică, Petriccan.* Cu luleaua de coccan. *Cu ciubucul de pîzdării.* I. CR. II, 232, cf. III, 120, com. din POIANA - VAȘCĂU, CIAȘANU, V. 187, gn. s. v. 122. GREGORIAN, CL. 61, A I, II, III, V, VI, IX. *Ca pîzdării se aprinde, se spune despre omul cu temperament aprins, colerice.* Cf. ZANNE, P. V. 499. *Am o sucnă mirie, plină de pozderie (Stelele).* SBIERA, P. 322, cf. GOROVEI, C. 357. *Am o prostire Plină de pozdere (Cerule).* GOROVEI, C. 65, cf. PASCU, C. 20. ◇ EXPR. (Popular) **A (se) face puzderie** = a (se) sfărîma, a (se) face praf; a (se) distruge. *Fac puzderie orice-ni cade sub mînă.* NEGRUZZI, S. III, 119. *Dă-le prîns, dă-te bătut, nu te pune cu elitorul, că te face puzderie!* DELAVRANCEA, H. T. 9. *Globurile străvezii [de săpun] ... cresc, se umflă ... și plesnese deodată, se fac puzderie.* BĂNESCU, A. 50. *S-a răvășit totul în el și s-a făcut puzderie.* POPA, V. 336. *Și d-oi sta a mă mînia, Pune-oi mina pe durda, Pe durda, pe nebuna, Pîzdării vă voi făcea.* PĂSCULESCU, L. P. 280. ◇ (Prin analogie) *Codia bicicului i s-a spart în hășchii și sar din ea puzderii melișate de soldurile uscate ale bicicletelor cai.* DELAVRANCEA, S. 205. ◆ (Regional) **Plevă (I I).** CADE. ◆ (Prin Olt. și prin nordul Mold.; la pl.; în formele *păzdării, pozderii*) **Surcele** (pentru aprins focul). Cf. N. NEV. R. XIV, nr. 22, 349, L. ROM. 1960, nr. 5, 35, ALB II/1 h 275/414.

2. Cantitate mare de praf, de stropi de ploaie, de fulgi etc. (răscolită de vînt, împrăștiată). *A dat Dumnezeu zăpadă nemiluită; și cade, cade puzderie mîruntă și deasă.* DELAVRANCEA, S. 4. *Un vînt cu loane repezi le zvîrle-n obraz puzderia de stropi.* VLAHUȚĂ, O. A. 135. *Întindea brațe din ce în ce mai mari spre puzderia de fulgi.* BASSARABESCU, V. 50. *Nourii se grămădeau și se zbăteau ca niște site uriașe sub care se învorbura vîntul cu șfichiuri de ger, spulberînd puzderiile.* SADOVEANU, O. XIII, 589. *Vrtejurile ... se ridicau cu repeziune, se răsuceau, se subțiau și se risipeau apoi în puzderie, coloane groase și negre de pulbere.* STANCU, U.N.S.S. 180. ◇ Fig. *Podul de la Cernavodă și Dunărea pustie tresurîră vagi, sub puzderiile serei pornite către noapte.* GALACTION, O. A. I, 48. *Căldura creștea, și-n puzderia de aur ciocirlia își porni cîntecul.* SADOVEANU, O. VI, 174. *Scularea din puzderii s-a săvîrșit treptat. Te-ai dezlipit din umeri și, rîzînat pe coate, Văzuși că ridicarea pe șale nu se poate.* ARGHEZI, VERS. 382.

3. (De obicei la sg.; urmat de determinări, de obicei la pl., introduse prin prep. „de”) **Nimăr**, cantitate (extrem de) mare de (sau din) ceva; grămadă, mulțime (I). *Puzderie de stele lucioase.* NEGRUZZI, S. II, 134. *Pozderie de gramatiei.* CREANGĂ, A. 88. *De-atunci s-a stins în neguri puzderie de stele.* GOGA, POEZII. 249. *Rînd pe rînd, o puzderie de copii și-au întins ne-*

sigure mîini după faldurile rochiei. ANGHIEL, PR. 23. *Am văzut atîta puzderie de oameni.* PETICĂ, O. 231. *Puzderie de sapte mici.* GALACTION, O. A. I, 42. *Salcîmi mulți din a căror puzderie de flori se răspîndea o mireasmă îmbătătoare.* STĂNOIU, C. I. 88. *Puzderie de mici poligoane multicolore.* KLOPȘTOCK, F. 22. *Au trăit împreună o viață întreagă, au făcut puzderie de copii.* VLASIU, D. 227. *Soarele împrăștia puzderie de rază.* SADOVEANU, O. V, 15. *Cînd venea el, pe sub masă fata găsea puzderie de coji.* CĂLINESCU, B. I. 255. *După războiul trecut au apărut o puzderie de lucrări.* RALEA, S. T. III, 7. *Pe ulițele orașului întîlniră puzderie de oaste turcească.* CAMIL PETRESCU, O. III, 172. *Pe malurile lui se ivesc o puzderie de flori de cîmp.* BOGZA, C. O. 159. *Din puzderia de amănunte se desprind două portrete bine conturate.* CONSTANINESCU, S. II, 39. *Amenințările mari se sfărîmau în puzderie de amenințări mai mici.* PREDA, M. 59. *Și le-am zărit privirile grele.* Ca o puzderie de stele rele. DEȘLIU, G. 43. *Mîndru puzderii De păsări vuitoare cu moarte și cu foe.* LABIȘ, P. 197. *Devii cu plăcere tributau puzderiei de nimieuri vin.* PESCU, septembrie 1962, 14. *Puzderie de lacuri.* IB. august 1964, 14. *Pozderie de pește.* SBIERA, P. 118. *Îngrozită de atîta puzderie de copii la așa sărăcie.* ȘEZ. IX, 49. ◇ (Urmat de determinări în genitiv) *Puzderia nenorociților te aduc la o vagă indiferență.* GALACTION, A. 406. *Fașă de puzderia tatarilor și cazacilor, craiul n-avea decît a treia parte.* SADOVEANU, O. XI, 315. *Adine viața satul de puzderia armatelor.* CAMILAR, N. I. 218. ◇ (Așezat după substantivul determinat) *Un brad se scutură și curg lernaticile-i flori, puzderii.* PĂUN-PINCIO, P. 73. *Era o nuntă uleasă, boierească și nuntași pozderie.* SBIERA, P. 147. ◇ (Adverbial) *Cică-s patrioții ... Deodată au răsărit în țară pozderie, și tot unu și unu!* ALECSANDRI, T. 38. *Ce draeu faceți voi, că vine peștele puzderie.* CONTEMPORANU, VI, 43. *Noaptea ascultă foșcățul gîndacilor negri, năvălind puzderie din găuri.* C. PETRESCU, C. V. 216. *Furnicile ... au năvălit puzderie pe trunchi.* CĂLINESCU, C. O. 43. *Asemenia lucruri a avut, puzderie, pesemne, bunica.* V. ROM. noiembrie 1962, 57. *Unde începură, mîi lată, să vie din toate părțile împurăției oameni, puzderie.* RĂDULESCU-CODIN, I. 9.

— Pl.: *puzderii*. — Și: (învechit și regional) *puzdărie* (LB, LM, BĂRCIANU, ALENI, W., A III 2, 16, 17, 18), *pozdarle* (POLIZU, BĂRCIANU, ALENI, W., GR. S. V. 122, A I 23, 24, II 4, 6, 12), *pozderle*. (învechit) *pusdărie* (LM), *pusderle* (id. ib., BĂRCIANU), *păsdere* (TDRG), *pozdarle* (LB, LM), (regional) *puzdarle* (A III 3) s. f., *păzdării* (N. REV. R. XIV, nr. 22, 349, L. ROM. 1960, nr. 5, 35) s. f. pl., *plzdarle*, *plzderle* (TDRG, I. CR. III, 120, CIAȘANU, V. 187), *posdire*, *pozdarle* (GREGORIAN, CL. 61, A I 17, 20, 21, 22, 26, 31, 35, II 8, 12) s. f., *pozdarăl* (A I 12, 13) s. f. pl., *pozderle* s. f.

— Din v. sl. **поздѣрѣ**.

PUZLÎC s. n. v. prînsuc.

PUZZOLANĂ s. f. 1. Material de construcție bogat în bioxid de siliciu, solubil în soluții alcaline, întrebuințat ca adaos hidrolic la fabricarea cimentului. Cf. LTR², DN², DER, M. D. ENC.

2. (Geol.) Tuf format din sedimentarea cenușii vulcanice, rezistent la apa de mare. Cf. DN³.

— Pronunțat: -fo-.

— Din it. **puzzolana**.

Redactor: ECATERINA IONAȘCU
Tehnoredactor: EUGENIA AMBROZI

Bun de tipar: 23.VI.1984.
Format: 8/60 × 80. Coli de tipar: 66.
C.Z. pentru biblioteci mari: 459—3=59.
C.Z. pentru biblioteci mici: 4R—3=R.

Tiparul: Intreprinderea Poligrafică Brașov,
str. Zizinului nr. 110
Sub comanda: 1209

**PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET**

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

For use in
the Library
ONLY

LEY 100